משניות

סדר נזיקין

עם כל המפרשים וההגהות שנדפסו בו עד כה.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

ו עם

תשע הוספות חדשות

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם

שנת תרפ"א לפ"ק

משניות

סדר נזיקין

עם

א) פירוש רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל. ב) תוספת יום טוב

לת"מ יום טוב ליפמאן בהר"ר נתן הלוי העליר ז"ל.

(שני אלה הונחו עתה ע"פ הדפסותיהם הראשונות ועי"ז הוסרו השבושים שרבו מאד בהדפסות שאחריהן).

ג) מדרש"א (חא"ג) מהג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטראה.

ד) תוספות חדשים מהג"מ שמשון חסיד ז"ל מאלטונא (בעהכ"ס נזירת שמשון) ומהג"מ שאול ז"ל אבד"ק אמשטרדם (בעהכ"ס בנין אריאל) ועוד מגאוני זמנו (כמש"נ באמשטרדם בשנת לחל"ת) וחדושים רבים מהר"ז ומהרמ"ז הכהן בלוך ז"ל (כמש"נ בווילנא והוראתא תקע"ח).

ה) תוספות ראשון לציון מהג"מ ישעיה ברלין (פיק) ז"ל.

ו) שנות אליהו על סדר זרעים
ז) אליהו רבא על סדר טהרות
ח) באורי הגר"א על תמיד מדות וקנים
(מרבינו אליהו ז"ל הגר"א מווילנא)

ט) תוספות רע"ק מהג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא והמדינה.

י) חדושים מהג"מ לוי יצחק ז"ל אבד"ק ברדיטשוב.

יא) חדושים מספר לשון הזהב מהג"מ דוד טעבלי כ"ץ שיף ז"ל אבד"ק לונדון והמדינה.

יב) חדושים מס' זרע יצחק מהג"מ יצחק חיות ז"ל.

יג) חדושים מהג"מ אלעזר ז"ל אבד"ק בראדי.

יד) מלא הרועים מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב, [בהוספות רבות].

טו) משנת רב [ברוך טעם] מהג"מ ברוך פרענקל תאומים ז"ל אבד"ק לייפניק [בהוספות רבות].

טז) בית שאול מהג"מ יוסף שאול הלוי נאטאזנאהן ז"ל אבד"ק לבוב, [בהוספות רבות].

יז) חדושים מהג"מ משלם זלמן אשכנזי ז"ל אבד"ק לובלין.

יח) נמוקי הגריב מהג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סיני.

יט) דרכי המשנה וכללותיה מהג"מ יעקב האניז ז"ל (מספרו עץ חיים).

כ) תולדות רבינו הקדוש מס' בית רבי.

כא) דקדוק לשון המשנה מהג"מ שלמה לעזויזאהן ז"ל.

כב) העתקת המלות הלועזיות מהרב ר' מאיר דארמיצער ז"ל.

ועל כל אלה נוספו בו

תשע הוספות חדשות נכבדות

והנם נקיבים בשמותיהם מעלה:

ואלה תשע ההוספות

שנוספו בו על כל ספרי המשניות שלפניו (ובהן ארבעה כתבי יד).

א) **קנין תורה** והוא פרק **שנו חכמים** שנשמט מרובי המשניות.

ב) **באור הגר"א** ז"ל למסכת אבות.

ג) **מדרש שמואל** לפ' שנו חכמים.

ד) **רוח חיים** לפ' ש"ה להג"מ חיים מוואלאזין ז"ל.

ה) [כת"י] **אור גדול** לכל שתא סדרי משנה להג"מ ירוחם יהודה ליב פערלמאן ז"ל (הנודע בשם **הגדול ממינסק**).

ו) **חדושי מהרי"ה** לכל שתא סדרי משנה, מהג"מ יואל חסיד ז"ל מאמטשיסלאוו (בשארי משניות (חיז מפשניות ד' דובראווגא) לא נדפסו חדושיו רק על סדר זרעים וטהרות בלבד).

ז) [כת"י] **לקוטים** באורים נפלאים למשניות, נלקט ונאספו ממבחרי מפרשי המשניות.

ח) [כת"י] **הלופי גרסאות** ע"פ ספרי משניות מדפוסים ישנים, וע"פ תלמוד בבלי וירושלמי, ונכללו בהם הגהות בעל **שיטה מקובצת** לסדר קדשים.

ט) [כת"י] **ציונים** מראה מקומות לדברי המשנה בבבלי, ירושלמי, תו"כ, מימוני, סמ"ג, תוספות, רא"ש, טור, שו"ע ותרבה שו"ת.

גם הוספנו בו: א) הוספות לתוספות ראשון לציון. ב) דברי המו"ל את פירוש הרע"ב בראשונה מתוך הכ"י, בוויניציא שנת ש"ז. ג) דברי המו"ל את פירוש התוי"ט בראשונה, בפראג שע"ה. ד) הסכמות הגאונים בעל עוללות אפרים והשל"ה על ה תוי"ט. עוד זאת עשינו לתועלת הלומדים, כי הדפסנו פנים המשניות לספר שנות אליהו להקל על הלומד שיהיה הבאור קרוב להמשנה על אתר. — גם הצגנו בראש העמודים את שם הפרק כפי שהוא בגמרא, לפי שהראשונים בהראותם לאיזה פרק יקראוהו בשמו.

זכרון לראשונים

נפקוד לטוב קצת מהספרים מדפוסים הקדמונים היותר מובחרים, יקרי המציאות מאד שהיו לנו לעינים ולתועלת רבה לברור ההגהה המדויקת ולנוסחאות ישרות, ואלה הם:

א) **משניות** דפוס ראשון, עם פירוש הרמב"ם. דפוס נאפולי (שנת רנ"ב).
(והוא יקר המציאות מאד, ולא נמצא בכל העולם מדפוס זה רק בעשרה ספרי משניות כאלה, כמ"ש הרב בעל ד"ם בהקדמתו למס' ברכות, ואף ברובי בתי עקר הספרים הגדולים שבעולם לא נמצאו).

ב) **משניות** עם פי' הרמב"ם הר"ש והראב"ד. ד' וויניציא (ש"ז).

ג) **משניות** שנדפס ראשונה עם פי' הרע"ב. ד' וויניציא (ש"ז).

ד) **משניות** עם פירוש הרמב"ם והרע"ב. ד' ריווא די טרינטא (ש"ך).

ה) **משניות** עם פי' הנ"ל. ד' מנטובא (שכ"א—שכ"ג).

ו) **משניות** עם פי' הנ"ל. ד' באסיליאה (ש"מ).

ז) **משניות** עם פי' הנ"ל. ד' וויניציאה (שס"ו).

ח) **משניות** שנדפס ראשונה עם התוי"ט על ידי עצמו. ד' פראג (שע"ה).

ט) **משניות** שנדפס ג"כ ע"י בעל התוי"ט בעצמו עם הוספות רבות. ד' קראקא (ת"ג).

י) **מתניתא דבני מערבא**, שתא סדרי, נדפס מכ"י שנמצא בארץ הקדם. ד' קעמברידזש (תרס"ב).
(והוא יקר המציאות, כי לא נדפסו ממנו רק מעט עקזעמפלארים).

יא) **ירושלמי** דפוס ראשון. ד' וויניציאה (ר"פ ?).

יב) **תלמוד בבלי**, מסכתית רבות. ד' וויניציאה (רפ"א—רפ"ו).

יג) **כל השי"ס** בבלי שהגיה אותו הריעב"ץ ז"ל וסידר אותו להדפסה עם ציונים מהחל ועד כלה, ועל גליונותיו הדושיו והגהותיו. דפוס פפד"ם (תס"ב—תע"ד).

יד) **אלפסי** דפוס הראשון. ד' קושטא (רס"ט) (יקר המציאות מאד).

טו) ספר **דקדוקי סופרים**. מאיר העינים בנוסחות כ"י רבים.

טז) ספר **ערוך השלם** להרה"ג ההכם מר חנוך יהודה ד"ר קאהוט ז"ל.

ועוד ספרים רבים כאלה שהיו לנו לעינים ולתועלת רבה במלאכתנו מלאכת שמים הזאת.

כל כתבי היד הנ"ל, היינו הדושי אור גדול, כן הלקוטים והלופי הגרסאות והציונים, שכל אלה הובאו במצותנו ובהוצאותינו, כל אלה זכות הדפסתם לנו לבדנו הוא, ואין רשות לאיש בלעדנו להדפיס או להוציל אחד מהם, לא כלו ולא מקצתו בכל מקום ובכל אופן שיהיה, והעובר ע"ז ענוש יענש ע"פ ד"י וע"פ חוקי הארצות.

דרי המדפיסים **האלמנה והאחים ראם**.

אליכם אישים אקרא

דרשו מעל סדר זרעים. וקראו בהקדמת מחבר (תוספות יום טוב). והתבוננו מה ראה על ככה. ומה הגיע אליו לתברם. וממנה יודעו דרכי והתועליות הנמשכות מהם. והיה אך למותר להרפיס שנית ההקדמה ההיא. אבל ראיתי כי טוב לעורר הלבבות ולהזכירם בזכרון טוב התפלות שתוברו לה יחדיו מרבי נתוניא בן הקנה לכל באי בית המדרש. בכניסתו וביציאתו. ואלו הן:

בכניסתו מהו אומר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי. שלא יארע דבר תקלה על ידי. ולא אכשל בדבר הלכה. וישמחו בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור. ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם:

ביציאתו מהו אומר

מודה אני לפניך ה' אלהי. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש. ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה. והם משכימים לדברי בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העולם הבא. והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. ואני אבטח בך:

ואחר שעקר למוד המשנה הוא מחצות הלילה. כמו שהבאר בס"ד הכל באריכות בסוף הספר. ראיתי להגיע לפי מ' מטיין בספר מסגיות זה. סדר הברכות. כלשר הם בסוף"ח סימן מ"ו. למען יהיו לזכרון בין עיניו לבלתי תחלה:

ברכות התורה

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו. ובפיפיות עמך בית ישראל. ונהיה אנחנו וצאצאינו. וצאצאי צאצאינו. וצאצאי עמך בית ישראל. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה: ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. אשר בחר בנו מכל העמים. ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה ה' נותן התורה:

כתיב בספר שני לוחות הברית דף קפ"ג ע"ב ובספר הוצאות חיים דף ס' וזה לשונם כפשוטם הספר [ללמוד טו] יאמר:

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני תלמוד זה לידי מעשה. ולידי מדות ישרות. ולידי ידיעת התורה. והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. בשם **יהוה** ובשם **אדני** מתיחדים **יאהדונה"י** על ידי הנעלם (בדחילו ורחימו):

מנאתי כתוב לומר קודם הלמוד כל זה ויוסיף להגיל משכחה נפשנת הב"ש:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה ח"ו וישמחו בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה. ואשמח בהם:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול ומעות הן בדיני איסור והיתר הן בדיני ממונות הן בהוראה או בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: ומה שהשגיתי כבר העמידני על האמת כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב צור תעודה תתים תורה בלמודי (כל זה יאמר ג"פ יפר והפוך):

ברוך אתה ה' למדני חקיך (ג"פ יפר והפוך): בחקתיך אשתעשע לא אשכח דברך (ג"פ יפר והפוך):

ציר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות שאו ידיכם קודש וברכו את ה' יברכך ה' מציון עושה שמים וארץ:

לעם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד י"ה בו"ה בשם כל ישראל הריני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעת התורה: (ומח"כ יאמר י"פ) זכר דבר לעבדך על אשר יחלתני.

תפלה על הנפטר אחר הלמוד

אנא יי מלא רחמים אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש יהיה נא לרצון לפניך תורתנו ותפלתנו בעבור נשמת (פלוני או פלונית) וגמול נא עמה בהסדך הגדול לפתוח לה שערי רחמים וחסד ושערי גן עדן ותקבל אותה באהבה ובחבה ושלח לה מלאכיך הקדושים והטהורים להוליכה ולהושיבה תחת עץ החיים אצל נשמת הצדיקים והצדקניות החסידים והחסידות להנות מזיו שכינתך להשביעה מטובך הצפון לצדיקים. והגוף ינוח בקבר במנוחה נכונה בחדוה ובשמחה ושלום כדכתיב ובא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. וכתיב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם. וכתיב אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך. ותשמיר

ולנקבה

אותה מחבוט הקבר ומרמה ותולעה ותכלה ותמחול לו על כל פשעיו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וזכור לו זכיותיו וצדקותיו אשר עשה ותשפיע לו משמתו לדשן עצמותיו בקבר מרב טוב הצפון לצדיקים דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכתיב שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה ויושבון בטח בדד ושאנן מפחד רעה ואל תראה פני גיהנם ונשמתה תהא צרורה בצרור החיים ולחיותה בתחית המתים עם כל מתי עמך ישראל ברחמים אמן:

לזכר

אותו מחבוט הקבר ומרמה ותולעה ותכלה ותמחול לו על כל פשעיו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וזכור לו זכיותיו וצדקותיו אשר עשה ותשפיע לו משמתו לדשן עצמותיו בקבר מרב טוב הצפון לצדיקים דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכתיב שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה ויושבון בטח בדד ושאנן מפחד רעה ואל תראה פני גיהנם ונשמתו תהא צרורה בצרור החיים ולחיותו בתחית המתים עם כל מתי עמך ישראל ברחמים אמן:

הנהות מהרב הגאון אמתי רשכבה"ג המפורסם מוה' **ברוך תאומים פרענקיל** זצ"ל פלייפניק.

מסכת בבא קמא

פרק א מ"א תוי"ט ד"ה מיקין. שיהא מזיקין כמו כו' נ"ב ישוין במס"ב בפלפולו נפי' תגורת נפורן: ד"ה כהרי הבור. ומ"ת לר"י. כ"ב זהו קושית הגמרא בדף ה' ע"ב ולר"י דמחייב על נזקי ממון בחם לתתויי לחכה טירו וכבכבה אבנו:

פרק ב מ"ד תוי"ט ד"ה כל שיהיו. ומ"מ הזרם של ג' ימים. נ"ב בחס"ו מביא דר' יונתן פי'. דלר"מ אינו חוזר לתמותו בעמידה ג' ימים עם השורים עד שישסו אותו בני אדם בעצמן ומנסין אותו ואין מונחן כו' ישו"ם:

פרק ג מ"י ברע"ב ד"ה שורו שביים. ושור לאו מכוין לביים הוא. נ"ב ישוין בסוגיא ד' נ"ה ונ"ע דהא נתכוין להזיק אע"פ בלא נתכוין לביים חייב באדם. ובלשון הרמב"ם בפי' המשנ' נ"ל שכוונתו כיון שחיובו של בעל השור אינו אלא מצד שלא שמרו וכדכתיב ולא ישמרנו בעליו (וישוין לשון הרמב"ם בפ"א מה' נזיב' ה"ט) ממילא א"א להחייב מצד מניעת שמירת שורו יותר ממניעת שמירת עצמו וכיון דאם אדם גרם ביום לחבירו שלא בכוונ' פטור אף שאם הי' שומר א"ע לא הי' בא ביום לחבירו מכ"ש שאין להחייב על ביום הבא מצד מניעת שמירת שורו דשב"פ לא נתכוין בעל השור לבייסו. אבל דברי הרע"ב שכתב ושור לא מכוין לבייסו נ"ע: בתי"ט ד"ה מפני. וכן במשנ' ה' פ"י דשבת כו' נ"ב נ"ע דהא הכא מיירי שהוי מהקן דהוי מלאכה שצריכה לגופה:

פרק ט ס"י תוי"ט ד"ה ויחזיר. ה"ה דרשאי ליתנה להם. נ"ב י"ל שאני התם שם נפקותה דאם אינו נותן בעצמו כי הדר מיתבל יכול להוציא מן הבהמה לפ"ד הרשב"א שמביא שם הר"ן בנדרים אבל כשנותן בעצמו גם כי מיתבל על הקונם אינו יכול להוציא מהכהן ואף אי מיתבל גם על ההרומה בעצמה:

מסכת בבא מציעא

פרק א מ"ב במשנ' שהם מודים אם שם להן עדים הולקים בלא שבועה. נ"ב מקשים המפרשים בשלמא שהם מודים לאפריך לאשמועינן דהתנאי' מציאה לחבירו קנה חבירו אבל בבא דיש להם עדים מילתא דפשיטא היא ולא איצטרך לאשמועינן. גם מקשו לשיטת מהר"מ מרוטנבורג ז"ל המובא באחר"י דעד המסייע פוטר משבועה. א"כ נ"ל למיתני עדים בלשון רבים הא בעד א' פני לפוטרם משבועה. כאשר העיר בביאור בזה הרא"ש בכאן על הא דאיתא בשבועה לשון עדים א"כ גם במשנתנו יקשה קן. וג"ל דהכא לבאור קשה אמאי יופטרו כאן משבועתם ע"י העדאת העדים הא איתא בב"ב דף קכ"ח ע"ב וקי"ל הכי בחו"מ סי' פ"ז דאם לוה טוען שפרע מחצי' והעדים אומרים שפרע כולו חייב לשלם מחצי' ולישבע על השאר כדין מודי' במקצת. ואף שני עדים מסייעים לו ואמרי שאינו חייב לו כלום ועוד מוסיפין לו עוב' מ"מ כיון שלפי דבריו העדים משקרים דהא כולא אמר שפרע רק מחצי' ונפ"ז אמאי יתמנו כאן העדים לפטרם משבועה. הלא כל אחד אומר כולה שלי והעדים משקרים ואין לחלק בין היכא שהבע"ד אומר שלא כדברי העד לטובתו או לרעתו כי אבל הטעם שמובא בקלמוניס כל שלא אמר הבע"ד כדברי העד אין אנו מאמינים לדברי העד כלל ולא חלקו בזה. אמנם י"ל דהכי בזה יש שיטות חלוקות אם חזר ואמר נזכרתי שכדברי העד כן הוא אם מועיל או לא אבל כ"ע מודים אם נותן אמתלא לדבריו מדוע אמר כן מקודם דבאמת. והנה בשלמא בשבועה דב"ב דאין לו שום אמתלא למה אמר כן מקודם שפרע רק מחצי. ולכן אינו יכול לחזור ולומר כדברי העד כן הוא דהא הוא בעצמו הודה שהעיד שקר אבל כאן שפיר יש לו אמתלא אם ירצו לומר שהאמת הוא כדברי העדים שאין לו כח רק חצי' והא דלא אמר כן מקודם רק כולה שלי הוא משום שהי' ירא אם ישאלו חצי שלי ישאר חברו כולו שלי ולא יטול רק רביע לכן סבר כ"ש בכדי שיקח עכ"פ חצי' ושפיר נאמן לחזור מדבריו באמתנ' זו. ולכן אף אם אינו חוזר מ"מ נאמנים העדים לפטרם משבועה דשם לא הוי כשובעה דב"ב הכ"ל דבכאן אכתי יכול להחזיר ואיה לי' מנו דיכול לחזור ולכן חולקים בלא שבועה. והנ' כ"ז הוא רק כשבאו שני עדים א"כ הרי יכול לחזור כעת לפי שאם ירצו' יאמר שבאמת חצי' שלו ובאמתלא כנ"ל ונוטל שפר חצי שלא כפי העדאת העדים. אבל כשבא רק עד אחד א"כ הרי אינו יכול לחזור אף עתה דאם יחזור ויטשון חצי' שלי לא יטול רק רביע דע"א אינו אם לממון ומשקרים אף עתה לעמוד בשעתם כנ' שלי וא"כ גם עתה מכחישים הם העדים שאומרים שאין לכל אחד רק חצי'. ולכן שפיר אין מועיל עדותו אף לשוברו משבועה דהא דמיא לדינא דב"ב ומיושב שפיר קושית הנ"ל ושפיר מוכרח לנקיט עדים בלשון רבים:

פרק ג מ"ו תוי"ט ד"ה לא יגב. ונחסרו בפחות משנה. נ"ב ישוין תוס' כאן ד"ה מחלוקת בכלי: מי"ב תוי"ט ד"ה ההוסב וכו' למפגל בקדשים. נ"ב ישוין מל"מ פי"ג מהל' פסולי המוקדשים שקבץ כל מה שדברו בזה התוס' והרא"שים במקומות מפוזרים וכתב שמשמעות דברי הרמב"ם שא"ל דיבור וכן מבואר בס' בחינוך:

פרק ד מ"ב תוי"ט ד"ה נתן וכו'. שאם ירצה הלוקח לליקה באה. נ"ב מזה הוכיח הפוסקים שדעת רש"י שלאחר שנאנס אינו כתורה חזרה וחלקו ע"ז גדולי הפוסקים כמבואר להמעיין בנ"י סי' קנ"ב וכן פסקינן בחו"מ סי' ר"ד דאם נאבד באונס מהניר המכות אף שלא חזר הלוקח מקודם: מ"ג חי"ט ד"ה כדי. ומ"ת מ"כ כו' נ"ב. ישוין בפוס וס"ע הא"מ סי' רכ"ז ס"ז מ"ש בשם הרא"ש דאם מבורר שהי' לו אונס יכול לחזור בו ונ"ע:

מסכת בבא בתרא

פרק ד מ"ד תוי"ט ד"ה לא מכר וכו' כשהדמים הרבה. נ"ב לענין בטול מקח מ"ל שיהי' הרב' יותר רק מעט יותר מפלגא לדעת רמ"א סי' רכ"ה. ולדעת הב"ח וסמ"ע אף בפלגא ממש הוי בטול מקח. אמנם אפשר לענין הודעת דמים בקרקע אינו רק בהרבה יותר מפלגא אבל בלא"ס פסק הלכ' בש"ע סי' ר"כ דאין הדמים מודיעים:

מסכת סנהדרין

פרק ב מ"ב הי"ט ד"ה לא דן כו' ומ"ת והא. נ"ב יש כאן מרבוני דברים בסעות הדפוס וכן נ"ל ומ"ת עד כמ"ש בסה"ד ומ"כ לא יהיו נדונים מהאי טעמא [דמ"ל לדון אותן דבש בע"ד צריך לעמוד] וכיון דאין דנין אותן לא ידונו נ"כ ואף במלכי ב"ד כו' וי"ל כמ"ש התוס' שאני ד"כ דחמיד ע"כ. לעומר אבל בדיני ממונות יכול המלך ליסב כמו הת"ח לכך מ"ש מה שבאריכו לעשר באותו שעה. גם מה דמלכי ב"ד דנין ודנין אותן דיכול להסיבן כשדנין אותן כן כי' נ"ל לבאורה. אבל לפ"ד התוי"ט בסוריות פ"ב מ"ה ברא' שלא כוון התוי"ט לדברי הנ"ל. ודברי התוי"ט כאן וגם אין להם שחר לבאורה כמובן:

פרק ז מ"י תוי"ט ד"ה מכמינין ו עדים ולא פני בחד ואחד שאומר ט כיון שמקילין בהכמנ' כו' נ"ל ט היאך נניח. נ"ב נ"ע דהא לענין כשרות העדים אין חילוק בין אם הי' בהכמנ' או שלא בהכמנה רק שבשאר ד"נ לא הי' טרך להשתדל על הדבר שיהי' הכמנת עדים לראות אם יבא נאשלתו. ומל קושית התוי"ט למה צריך להכמיז שמים י"ל לבאור' דהא הכמנ' היא צריכ' שההי' על אופן שלא יראים המסית ואית' בגמרא כילד עושין כו' כדי שיהיו הן רואין אותו כו' והוא אים רוא' אותן כו' א"כ יכול להיות שגם המוסת יהי' נראה ואינו רוא' ומוב נ"כ שיהי' כן למען לא יראים המסית בראיית המוסת לחדר הבני לבן צריכין ב' עדים נאון דבד"נ צריכין שיהיו העדים רואין זא"ז וכשיהי' בחוץ רק ע"א אף שהוא רוא' את המוסת לא יצטרף עמו היון שהמוסת לא יראה אותו. ומה שנ"ל היאך נניח מיושב בפשיטות דכיון שאין אדם מע"ד לא מהייבין את האדם כשמודם בהי' מסית וא"כ אף כשמביב הבל' על דברי הבואל אותו אמור מה שאמרת לי ביחוד אין בתשובתו רק הבל' מה שאמר לו כבר שאת הי' מסית אבל עתה אין בזה דרך הסתה וא"ל נמחייביה. פ"כ אומר המוסת היאך נניח כו' וכשאומר המסית כך הוא חוטאתינו הרי מסיתו עתה ודמין אח"כ על מידי אותו הסתה אבל על הענר א"א לדונו דהא אין ב' עדים ע"ז כ"א המוסת והודאת עצמו ולכך אם חוזר בו ואינו מסית עתה אף שהודה בהסיתו כבר פטור:

פרק יא מ"ו תוי"ט ד"ה חוץ. וגרא' בשיי דה"ק. נ"ב כ"כ הריטב"א בחידושיו ריש מכות בשם רש"י ומייתי רבי' מלשון המבל' לחנן ובטלה ויעויין גרש"י פ' שופטים:

סדר נזיקין כבר כתבתי בפתיחה לסדר זרעים דנקטינן כסידרן זרעים מועד נשים נזיקין כדאסמכינהו אקרא דוהיה אמונת וגו' דלהרי שכך נמצא סידורן בסמוך הכתוב רצוי לסדרן כמו כן בזה הדרך וכן סדרן הרמב"ם ומיין לעיל ריש סדר נשים. ודלא כבעל כף נחת בסדר סדר נזיקין לסדר הבבלי. [ואני אומר עוד שאין לבעל כף נחת טוס טעם ונחת ממה שנראה מפסוקי מזמור י"ט שבתהלים תורת ה' וגו' פקודי ה' וגו' שהם כנגד ו' סדרים כמ"ש בפרש"י והוא מדרש רבותינו ביילקוט [תהלים רמז תרפ"ד] בשם רבי תנחומא ושם נאמר משפטי ה' כנגד נזיקין ולאחרונה יסב. דא"כ קשו קראי אהדדי. אלא כ"ל דחוד ומשעיה כל אחד בזמנו שישראל על אדמתן ואז נזיקין שרובו בדבר שבממון ואינו נתלה בגופו של אדם רצוי שישה מאוחר לכל. אבל ישעיה הרי אמרו בפסוק הן ארצלם לעקו הולה דנדרש במסכת חגיגה לזמן החורבן ואז קדשים ושהרות רצוים לשיות מאוחרים אבל זרעים אף לאחר הבית טהג בבבל ואדרבא הוספות והרא"ש נדחקו אמאי לא נהיגי בכל הארצות במסכת ע"ז פרק ר' ישמעאל. ואמנם אף שבשאר סדרים אין סידורם שוה בבני פסוקים אלו. הלא נקל לפרש שבתהלים כסדר דאמונת שהוא מדרש הקבוע בגמרא שהוא עיקר כמ"ש בספר יוחסין בשם רב האי גאון זלה"ה. ואלו הם מפורשים. אלא שאין להאריך כאן]:

בבא קמא ממסכת נזיקין מסכת הראשונה מזה הסדר קדוי נזיקין וכולנה ג' חלקים ונקראין בבא קמא בבא מציעא בבא בתרא ומס' כלים שבתוספתא חלוקה ג"כ לשלש בבות*) וז"ל הרמב"ם חלק המסכת הראשונה לשלשה חלקים והתחיל בבא קמא ועניינה לדבר על נזיקין [והמגע מהם] וכגון שור וכור והבער ודין המובל ואין שופע רשאי להקדיש דבר קודם שיסיר הזיק מבני אדם. ומפני זה הקדים אותה בראשונה על שאר הדינין. ע"כ. ואמפ"י דבפרק הגוזל עצים דף ק"ב פליגי רב אוגא ורב יוסף דרב הונא ס"ל כולה נזיקין להו חדא מסכתא היא ורב יוסף ס"ל כולה חדא מס' [היא] ולפי דרך פסקי הלסות אין הלכה כרב יוסף לגבי רב אוגא דאין הלכה כבתרא אלא מהבי ורבא ואילך וה"נ איכא ביניהו לענין דינין בסתם ואחר כך מחלוקת ואהא קא מפלגי והתוספות בריש ב"מ ורש ב"ב לא הכריעו מ"מ סובר הרמב"ם דהלכה כרב יוסף מטוס דמסתברא כוותיה מדקרי להו רביעו הקדוש קמא מציעא ובתרא ס"מ דשייכי אהדדי וחלקי חדא מסכתא הן לפיכך בדרך הרמב"ם נדרוך גם בזה:

נשאר לבאר מלת בבא ואומר כי ביאורו פתח בהרגוס אסתר בפסוק ואתמר לו זרש אשתו ובגמרא נדרים ספ"ט [ס"ו:] א"ל תדרי יתהון על ריש דבבא והרבה מן המחברים מהלקים בערי ספריהן וקורין לכל חלק בשם פתח [או שער] ומה מאד ינדק שם פתח למשנה לפי שבערי דיני התורה סגורין הם מבוא. ותורה שבעל פה שהיא המשנה. היא פותחת אותם. וזה הבער לה' לנזיקים יבואו בו:

*) וק הכיר שלם.

ר"ע מברטנורה **ארבעה אבות פרק א בבא קמא** תוספת יו"ט ציונים

פרק א **ארבעה** אבות נזיקין. מבוס דאיכא לכל חד מינייהו תולדות. קרי להו אבות: השור. הוא הרגל דהייבו מה שבהמה מזקת ברגלים דרך הלוכה כדכתיב (שמות כב) ושלח את בעירה. ותניא *ושלח זה הרגל וכן הוא אומר (ישעיה לב) משלחי רגל השור והחמור. ותולדה דרגל היא כשהזקה בגופה דרך הלוכה או בעבדה דרך הלוכה. שנדבקו כלים בעבדה וגרדתן ובגרתן. או בשליף בעליה. והוא משאו שבאמתחת ובמרלופין שעליה. או בזוג שבעגלה: והבור. הפותח בור ברבות הרבים ונפל שמה שור או

ארבעה

אבות נזיקים. השור. והבור.

פרק א **ארבעה** אבות נזיקין. מינה למשומר דר' אושעיא ודר' חייא. [דמטו נמי לנזק נופו] דתנא דידן בנזק ממונו קמיירי בנזק נופו לא קמיירי. גמרא [דף ו']. וכתבו התוספות אע"ג דברים ראש הבנה הני ארבעה ראשי שנים הן [ובריש פ"ח דשבועות] ארבעה שומרין סן [חמשה מומסין הן דפרק האדם] הכא) לא תני הן. כדאשכחן נמי בארבעה מחיסרי כפרה [ריש פ"ב דכריתות] ולא שליק תירוצם שכתבו בריש ר"ה. דהכא קאי אבתריה. כלומר ארבעה אבות נזיקין הללו לא ראי זה וכו' דהא הכא נחת למינה כדאמרן: אבות. כתב הר"ב מבוס דאיכא לכל חד מינייהו תולדות קרי לו אבות. להך דכתיבי בקראי בהדיה רש"י: נזיקין. ל' הר"ן כל נזיקים שעושין מזק. מזקים שם הדיזק. ע"כ. ואומר אני בנזיקים מורכב מהנפעל והפעיל והיה ראוי שיהא מזקין כמו חב המזק הנזק והמזיק אבל הורכב בט"ן נפעל ונשהרה הי"ד להורות הפעיל. וסבת הרכבתו להורות כי המזיק הוא הגזק כי נקה לא ינקה. והכלל שחכמינו ז"ל הם בעלי לבון הקדם ועליהם אין להשיב כדברי הרמב"ם שכתבתי בריש מסכת תרומות: השור. פירש הר"ב הוא הרגל וכו' ותנא ושלח זה הרגל. ואע"ג דבור כתיב בתורה קודם מ"מ שם שור כתיב קודם בפרשה דהייבו נגיחה דקרן להכי אקדים למתני שור. ותני לסולהו כסדר שהן כתובים בפרשה. הוספות. ומ"ש הר"ב והא דלא חשיב הנא דידן קרן וכו' כלומר בהדי אבות. אבל מ"מ אתיא ליה במתניתין דלקמן בהא דתני וכשהזיק וכו' כמ"ש שם בש"ד: והבור. כתב הר"ב אם הבור עמוק י' וכו' כדתנן במשנה ה' פ"ה וע"ש. ומ"ש הר"ב דתולדה דבור כגון מיחו ונישו. פירש רש"י [דף נ' ע"ב] מיחו רוק הפה. נישו ליחות החוטם. רוק היולא מתוך גופיה אגב כח. ע"ד

ג) נראים אותא גם כלא הן.

תוספות רע"ק

פ"א א [אות א] הרע"ב ד"ה השור. ושלח זה הרגל. בסנהדרין הא לא"ה דומאי מוקמת לה אי קרן כתיב אי שן כתיב אצטריך וכו' וק' לי דאמאי פרכי' אי קרן כתיב. הא באמת חזינן בפ"ב ס"ה דסכסתין דר"ש מחייב קרן ברשות הניזק נזק שלם מק"ו ורבנן פליגי דאמרינן דיו וכיון דליכא ק"ו מסילא אין לחייב קרן יותר מה"נ דכתיב ביה וזהו לפי האמת דושלח היינו רגל. אבל אי לא"ה שפיר י"ל דושלח היינו קרן ובא הכתוב לומר דאם הוא בשדה אחר היינו ברשות הניזק לשלם נ"ש. והחיא דוחצו את כספו היינו ברה"ר. וצ"ע. ואשר לומר דא"כ אייתר וחצו את כספו ולא בסף אחר כדאמרי' לקמן דכ"ו דלא נילף ש"ר בק"ו מקרן דלא לשלם רק ח"נ ברה"ר ואם קרן ברשות הניזק חייב נ"ש ליכא ק"ו:

ראשון לציון

פ"א א תוי"ט ד"ה ארבעה אבות כו' ולא סליק תירוצא שכתבו בריש ר"ה דכתא קאי אבתריה כו'. דע דברים ר"ה כתבו דלא הני ארבעה אבות נזיקין כן מבוס דקאי אבתרי' כלומר ארבעה אבות נזיקין כלום לא רלי זה כולא דתנא במתניתא דר' חייא ור' אושעיא תני הן ר' אושעיא נקמן נמי שלש עשרה אבות נזיקין. סתירה דבריהם דבר"ם הוסי' דנמלתא דר' אושעיא נרסי' הן והכא הוסיפו לא נרסי' הן ובקי"ע. ודע עוד דמ"ש התוי"ט דהא הכא אתיא למתניתא ס' כך מבואר בגליון המבר בתוס' בריש ק"ק: תוי"ט ד"ה והבור כתב הר"ב כו' (רוק היולא מתוך גופיה אגב כח) היינו אלו לין לנם מונן ושיין בס"ד בפרק ג"ה ע"ב כיתו ונישו פירש"י מיחו רוק הן ושיין מוסיפו שם בהה ותוס' ב"ק ג' ע"ב ד"ה כיתו. ובמוסלה בעבלכן המרכבי קאמר מיחו נזה בש"ד:

פ"א א ארבעה אבות כו'. ע"ש מה שכתבתי ע"ב יחזקאלי שנם פ"ו פ"ב: השור. מ"ש מהני ניזקי מעמן פ"י פע"ב עזין פ"ז ולעין רפ"ב מוס"ש תו"ב פ"י שפ"ש פכ"ל: והבור. כיי' שם מ"ב כ"ב ומ"ב כ"ל פפ"ב ב' פ"ש עתש"ב תו"ב פ"ו מ"י בפ"ו ל":

שנויי נוסחאות

פ"א א (בכ"ק בכפב יד קמברידגס נקראות כנ' בנוה בשם אחד „מיקין" ובבא מציעא נקראת „בבא הנינא" והסיקים מעיים שם מן מסכת לי עד שלשים ונסוף פרק ל' (בסוף ב"ב) לתוב שם „חסלת מיקיס"). נזיקים בכ"ק ובמשב"ב ובמשנ"ר נזיקין.

תוספות הדשים

פ"א א בתוי"ט ד"ה והבור כו' רוק היולא כו'. סיא אין זה ברש"י ולפי סברים שלנו מיך לגניה ברש"י פ"ל רוק היולא וק"ל:

עד כאן. ועיין בריש פרק ז' דנדה בפירוש הר"ב. ועיין עוד תולדה דבור לקמן במשנה ג'. וכן במשנה ד' פרק בתרא דבבא מציעא: והמבעה. כתב הר"ב זה השן וכו' כדכתיב ובער בשדה אחר. ומקשין בגמרא דלא לכתוב ובער דומיא דרגל כדתמרן ומשמע שן כדכתיב (דברים נג) ושן בהמות אשלח בם. ומכדי שקולין הן יבוא שניהם דהי מינייהו מפקת. ומשני אלעזריך דסלקא דעתך אמינא ה"מ היכא דשלחה איהו בשנה לרשות בשדה חברו. אבל ממילא לא. קמ"ל ובער. וכיון דנפקא שן דממילא מובער. אתיא רגל וילפא מינה. ומ"ש הר"ב ונקרא השן מבעה מלשון נבעו וכו'. גמרא [דף ג' ע"ב]. וכתב נמוקי יוסף והא דלא נקט שן דהוי אמינא אפילו היכא דאין הגאה להזיקה ולפיכך נקט ליבעה דמבעה דמשמע ליבעה דגלוי וכו' דהייט להגאתה. שפעמים נגלין פעמים נכסין דהייט בשעת אכילה: [יוההבער. תמיהני דלא דייק נמוקי יוסף הכא נמי אמאי לא קתני אש וכדהני בסיפא. וכ"ל דאין ה"ג דאיכא למידק. ותרין הכי דאש יש להבין מסתמא שהיא בענין בדולק האש בכל חברו וקרא קאמר כי הלא אש אפילו מעלמה נכך קתני ההבער והא ליבעה דקרא (שמות לה) לא תבערו אש בכל מושבותיכם והוא מי לא מיירי מסתמא דבשלו הוא מדליק ה"ג דסותיה. ועוד כ"ל דההבער הוא מני למתני המבעיר ולא קתני הכי. קמ"ל דרוצה לומר שלוקו מבעיר בכל אזלתו. אלא שיש לו הבערה בגיהו ודו"ק]: לא הרי השור כהרי המבעה. לכן התוספות פירוש אין קולתו של שור כקולתו של מבעה. [דהוא אמינא רגל וכו' כמ"ש הר"ב] ולפיכך לא כתב רחמנא שור לא אתי מבעה מיניה שהוא קל מיניה. ואין פירושו כשאר לא רצי זה כרצי זה. שפירושו אין תומרא על זה כתומרא של זה. ולכך אין התומרות גורמות זה הדין. אלא הלד הבוה שבהם גורם הדין. ע"כ. ובדף ד' פירש"י דהכי קאמר אין דין המאוד בזה רצי לנהוג בזה. ע"כ. והא דלא שלא משנתיו התמרא כמו בפירכה ח) בזה וזה שאין רוח חיים. כתבו התוספות משום דאחד קל למעוט הומר באחד מה שאין בחבירו. וכתב רש"י ודלא נקט להו כסדר לא הוי מצי למתני לא זה וזה שיש בהן רוח חיים דהא שור אין בו רוח חיים. ועוד טעמא אחרינא דהא רבותא אבמועינן דאף ע"ג שיש לשניהם רוח חיים לא נפיק חד מחבריה: כהרי האש. לכון נמוקי יוסף והא דלא הדר והני לא הרי האש כהרי שניהם כולקא הדר בריבא משום דשרחא ליה מלתא ע"כ. ס"ל דיש באש ממה שאין בשניהם לפי שכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו כמו שורו. דלא כתוספות שכתבו שאין זה הומרא. ולפי שלא היה יכול למעוט תומרא באש מה שאין בשניהם להכי לא הדר ותני לא הרי האש וכו': כהרי הבור וכו'. כתב הר"ב ובגמרא מסיק דלא כתב שור ואחד מהנך אתו כולהו בתר וכו'. אבל מבור לאוד לא נפיק. דאיכא למפרך מה לבור בתחלת עשייתו לנזק. תוספות [דף ה' ע"ב]. וכתבו עוד והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר. עד כאן. וכתבו עוד דלא מצינו דלהכי אלעזריך למכתב כולהו דאין שונין ממון מן הדין. דס"ל גמרא דיקן דשונין. ועיין מבנה ה' פ"ב. ומבנה ה' פ"ה. ג) ועיין עוד מה שכתבתי במבנה ד' פ"ג דבבא בתרא. ועיין בגמרא דבהדרין פ"ט דף ט"ו וכתבתיו ריש פ"ק דיבמות. [ועיין מ"ש סוף פ"ק דאהלות]. ומ"ש הר"ב שן ורגל פטוריים ברה"ר. דכתיב בהו ובער בשדה אחר. רש"י [נדף כ' ע"ב]. ומ"ש שור פטר דיה קרא אדם וכלים וכו'. כתבו רש"י והוספות דכדי נסיב לה דהא שור אלעזריכו ליה למכתב דשור לא אתי מסולהו כדתנן במתניתין. ע"כ. ומ"ש הר"ב אש פטר בו את המזיק. ואם תאמר לר' יהודה דמחייב ממון בהם כדתנן במבנה ה' פ"ו למאי הלכתא כתב לאש. הא נפיק מבור וחד מאינך. ויש לומר כמ"ש התוספות דהוי מצי למימר דכולהו אלעזריך למכתב. דאי לא כתיבי אלא הוה נפיק מחד מהנך ומבור הוה פטרי בהו כלים ע"כ. ולר' יהודה אין ה"ג דקאמר דכולהו *אלעזריך משום הכי:

ח) כולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כו' כ"ל. ג) בתוי"ט ד"ה ושין מבנה כמ"ש.

תוספות רע"ק

[אות ב] שם סד"ה והמבעה. כשיתחבבה בהן להגאתה. אבל הבילה גלים על הפירות אע"ג דלהגאתה היא ס"ס הוי רק צרורות דשן היזקא דגופא היא והני צרורות נינהו. פירש"י בב"ב דף י"ח ע"ב: [אות ג] תוי"ט פר"ת כהרי הבור. אלעזריך משום הכי. תמהים דברי דהא לר"י דמחייב כלים בבור ליבא לפיסר דאלעזריך שה"ה. גם נפלאתי על כבודו הגדול הא בשגיון פריך לה חש"ם ולר"י דמחייב ממון באש לאתויי מאי ומשני לאתויי לחבה גירו ושבבה אבניו עיי"ש. ועל קושיא הא' י"ל דבוותת תוי"ט דבחבו חוט' דאלעזריך להייב כלים הינ' י"ל לר"י דאיצטריך לחייב אדם ששרף עבד הקנוי לישראל דאילו יליף מבור היה פטור כה"ג. אבל ס"ס עדיין יקשה לפי איבעיא דדבא דס"ג ע"ב דאשו פטור מאדם יקשה אליבא דר"י

ונכון גם תירוץ שכתב כמ"ש תוס' כו' (והמהרש"ל מתקו והמהרש"א מקיימו ע"ש) אין לבם שייכות לדעת ר' יהודה דמחייב על הקי כלים בבור. ונכון כל דבריו של בעלון פרי"ם בזה שם. וכן נפלאתי מהחלם מו"ם רא"ל ע"ז על זה:

והחבער. פיי' שם פ"ל פ"ל פפ"ג פ' פ"ם מוס"פ שם פי' פי"ח פפי' מ':

שנויי נוסחאות

והמבעה. בתוספתא (ג"ק רפ"ב) יש נוסחאות והמבעיר ונוסחא זאת יש לה סמיכה לפי פי' הירושלמי אך לא לפי פי' הבבלי (ג, ב) ובתנור ברמב"ם ריש הלכות חקי ממון נפרטו המ"ע בנמלאה בהלאלו קא תביב דין השור. דין ההבער. דין הבור. דין הבערה. לא (הרי) השור. בד"ג ובכ"ק ובמבני"ל ליתא וכן ליתא בהם ולא (הרי) המבעה. ולא זה וזה. בד"ג לא.. וכ"ל בנמבני"ל ובכי"מ (כי' מיכן) גם נסמוך: בכי"ק לא זה ולא זה וכן נסמוך. בהן. בד"ג בחם. האש שאין בו. בד"ג ובכ"ק.. בה וכן הוא. ולא הרי שדרכן. בר"מ ולא הרי אלו.. ואולי תקן הרא"ש משום דוד"ז משמע קצת דהם רק בשיש. הבור שאין דרכו. בד"ג דרכה ואינו נכון.

תוספות הרשים

שם בד"ה והבער כו' ותיכן כו' אין לדקשות הא כי תנא אש מבמע דהדליק הוך בלו כמו שכתבו הוס' דף ס"ח ע"ב דלא כתבו שם רק בשאש הדליק בתוך שלו ואח"כ אתם יצאו מעצמה וכן פיכ"י בתוס' בסדיא כי תנא אש אפילו מעצמה. (משמיש לדוד):

במשנה כהרי הבור כו' כו' מצי לאימר ולא הרי בור שתחלת עשייתו לנזק כהרי אלו ולא הם לפי שבפסק בתם (כלומר דבתם לא מצי למסדר לא הרי אם כו') ובור לא הנה לבעת קודם אם דאיכ פוס אחר אם מיניה דבולן אתו מבור וחד מהנך כדאמרינ בגמרא. והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר: (הוספות)

ראשון לציון

תי"ם סד"ה כהרי הבור כו' כתב הר"ג כו' ואם תאמר לר' יהודה דמחייב כו' ויל' כמ"ש הוספ' כו' כבר נכאל בגמי כ' ע"ג נסונין אם לשור בו אם בסמון ולר' יהודה דמחייב מקי סמון בתם לאתויי מלא לאתויי ליתכה מרו וסכסכה אבנו ע"כ וגם אתמא בם לעיל בסמון בור לפטור בו את הכלים ולר' יהודה דמחייב על מקי כלים בבור לפטור בו את האדם ע"כ.

תוספות רע"ק

[אות ד] שם סד"ה והמבעה. כשיתחבבה בהן לאתויי מאי ומשני לאתויי לחבה גירו ושבבה אבניו עיי"ש. ועל קושיא הא' י"ל דבוותת תוי"ט דבחבו חוט' דאלעזריך להייב כלים הינ' י"ל לר"י דאיצטריך לחייב אדם ששרף עבד הקנוי לישראל דאילו יליף מבור היה פטור כה"ג. אבל ס"ס עדיין יקשה לפי איבעיא דדבא דס"ג ע"ב דאשו פטור מאדם יקשה אליבא דר"י

מן ורגל פטורים בדשות הרבים. מה שאין כן בשור ותב. שור פטור ביה קרא אחרא וכלים דכתיב (שמות כא) ונפל שמה שור לו חמור דדרשינן שור ולא אחרא. חמור ולא כלים. מה שאין כן בשאר אבות נזקים. אם פטור בו אם הטמון. שאם היו בגדים טמונים בגדים פטור המבעיר דכתיב (שם כב) לא הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. ובשאר אבות נזקים לא פטר את הטמון: הצד השוה שבהן וכו'. אף אני אבית כל דברו להזיק ושמירתו עליך שאם היזק נתחייב המזיק לבעל המזיק הגזק שהיזק מבלי מעשה הוא דאי לאו לא מזדכן במתא אחריתי. ויהיב ליה כל מאי דבעי ואפילו כוכין. והני מילי לגזקין. אבל לבעל חוב לא אית ליה אז מחייבינן ליה למיתן אז. ואי לית ליה אז יהיב ליה מטלטלי מאי דבעי. ואי מגבי ליה אדעתא יהיב ליה בביטוחא. ושביר אפילו לית ליה אז למשכיר. לא מצי יהיב ליה באגריה אלא אז. ומחייבינן ליה לזבוני מנכסיה עד דמשכח אז ויהיב ליה: ב כל שהבתי בשמירתו וכו'. כל דבר שנתחייבתי לשמרו: הבשרתי את נזקו. אם לא שמרתיו כראוי והזיק. אני הוא שהבשרתי ואמרתי אותו היזק ואני חייב עליו. כגון המשכיר שורו לחרש שוטה וקטן חייב. בעליו היה מוטל שמירת שורו והרי לא שמרו כראוי לו: הבשרתי במקצת נזקו וכו'. ואם תקנתי ואמרתי מקצת הגזק אף על פי שלא אמרתי ותקנתי את כולו. נתחייבתי עליו כאלו אמרתיו כולו. כגון החופר בור חצאה ברה"ר ובא אחר והשליכו לתוכה ונפל שמה שור לו חמור ומת. האחרון חייב. הע"פ שלא תקן אלא מקצת הגזק. כאלו עשה כל הגזק כיון דבחצאה ליכא מיתה: נכסים שאין בהם מעילה. ועל אלה נכסים אני חייב לבעל אם הזקתי. על נכסים שאין בהם מעילה. כגון נכסים שאינן הקדש. שאם הזקתי נכסים של הקדש אני חייב לבעל. דכתיב °שור רעהו ולא שור של הקדש. והוא הדין לכל שאר נזקים: נכסים שהם של בני ברית. שאם הזיק נכסים של נכרי פטור: נכסים המיוחדים. שיש להם בעלים מיוחדים שאם הזיק נכסים של

ח) גר"נ ד"ר ומן. הפקר

מפני שהאחרון הנתיקו מגדת נזקן למדת מיתה ומאחר כך חייב בכל: נכסים שאין בהם מעילה. גמרא. מעילה הוא דלית בהו אלא מקדש קדשי חייב בנזקין. °כגון קדשים קלים שאין בהם מעילה מחיים. אלא באימורים לאחר זריקת דם כדגרסינן במסכת מעילה פ"ק [דף ז']. מני רבי יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הוא. דתניא ומעלה מעל בה' ואשם בעמיתו (ויקרא ה') לרבות קדשים קלים שהם ממון. *) דקרינן בהם ואשם. ומיין מה שכתבתי במשנה ט' פ"ד דבבא מציעא: נכסים של בני ברית. כתב הר"ב באם הזיק של עכו"ם פטור כדתנן במשנה ג' פ"ד. ובם אפרש בפ"ד: נכסים המיוחדים. כתב הר"ב באם הזיק נכסים של

*) משורש במ"מ פ"ב דקדושין. הו"ח:

הפקר

תוספות רע"ק

דר"י אסו לס"ל. ואולי י"ל דהאיבעיא רק בשרף האש בן חורין אבל בשרף עבד הקנוי לישראל חייב ובבור פטור. ואולם יקשה על זה הא רבא דייק שם מדלא קתני חומר באש סבבור לענין אי ב ע"ב דאשו פטור מאדם. ומהך ראיה מוכח דגם בשרף עבד הקנוי לישראל דפטור מדלא קתני כה"נ דחסיר אש סבור. ועיין: [אות ד] שם ד"ה תשלומי נזק. ואי פחתה נבלה. דהגיזק דאה ראוי לו לסכרן מיד. אבל בגיזק השור ע"י נגיחה ולא מת וכחשה אחר הגזק שהמת הטבה משלם כשעת העמדה בדין דיש לו להגיזק להמתין מלטכרה עד שתתרפא. תוס': ב [אות ה] בחרע"ב ד"ה נכסים שאין בהם מעילה. שור רקחו. אף דמקרן ליכא למילף דמה לקרן שאינה מועדת מתחילתה מ"מ ילפינן מקרן ומור ואדם. דבבור כתיב והמת יהיה לו פרט לפטולי המוקדשים. ובאדם כתיב איש כי יאכל פרט

למזיק. ואף דאיכא למפרך דמה להנך שאין הנאה להזיקן משא"כ בשן. מ"מ יותר ראוי לחייב אדם המזיק בידים ממה דיתחייב ע"י שורו. והא דאצטריך רקחו גבי קרן ולא ילפינן קרן מאדם. היינו דאי לאו דאשבחן דמשור מזיק בהקדש לא הוי דרשי' מכי יאכל רק לטעם במזיק מן חומש. סיהו לס"ד דאיכא כופר ברגל [והכי ק"ל] לא אתיא מכל הני דמה להנך דליכא כופר בטעם ראשון ולר"מ דאית ליה כופר שלם ניחא עכ"ל תוס' דף ו' ע"ב. וק"ל הא מ"מ איכא למפרך מה לתנך דליכא כופר ומשלם מעליה בטעם הראשון. דלר"מ הם בחצר הגיזק משלם מגופו דאמרי' דיש לבא מן הדין וצ"ע (כמו דאמרי' בסניא די"ח ע"ב): [אות ו] תוי"ט ד"ה נכסים שאין בהם מעילה. כגון קדשים קלים. אבל קרקע אע"ג דליתא ביה מעילה כיון דהוה נכסי גבוה אין בו דין נזקין. תוס':

הוא ומקם ליכא קלינא וקבה הא בכל הכ"מ מקם אתנא חייב ומאלי מיכה כאן וי"ל דכאן מיירי בסיר לי תב דקאי על דבר שדרכו לזהיר מ' ובשמירתן מ' וכשהזיק תב המזיק מ"מ לא לגון תב רק לפ"ז כי' לריך לשנות תב לא המזיק ומ"ז פרוך תב חייב מיכה מיכה ליה וקאי על המזיק דאי קאי על הבור מתחייב לא בעלי כ"ל לתתי תב לא המזיק ומ"ז מבני כאי תמא כו' דלמולם קאי על הבור ומירו תב לא המזיק ובא דלא קאמ לא המי ירובלמי הוא ומקם ליכא קלינא:

וכשהזיק תב המזיק פ"ב. פ"ז שם פ"ח ה"ב פפ"ג שם פ"ז מהפ"ם שם ה' ה"ז פ"ג פ"ו מ"ו: בבמסבר הארץ. מ"מ שם ופ"ח ה"ב פפ"ג שם מוכ"ג שם פפ"ו ה' וס' מ"מ פפ"ו מ': ב כל שהבתי פפ. ע' ע"ב:

שנויי נוסחאות

להזיק ושמירתן. בכי"ף ובכי"ל. ומסונך ושמירתן. לא בכי"ף ד' קובמת ליתא ושל' הוס' (ד', ע"א) ד"ה אדם שאוכיהו מהגמ' שם דליתא. ב והבשרתי במקצת נזקו). בתכני"ר ליתא בטעות; בכי"ק ובכי"ה (כ"י המנוכ). . מקצת.. חבתי בתשלומין. בד"ג ובכי"ק ובמכנ"ב ובמכנ"ל .. בתשלומי נזקו. (נכסים שאין בהם מעילה). בתכני"ר ליתא בטעות. נכסים של בני ברית. וכ"ה בתכני"ר; בד"ג ובמכנ"ב שהן של ב"ב וכ"ה בגה"מ ביובלמי וכ"ה בכי"ק (ושם ונכסים). נכסים המיוחדים. בכי"ק ובכי"מ ובתכני"ר ונכסים. (עבבל מקום) .. וכ"ה בתכנ"ב ד"ו; בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובתכני"ר ליתא ובן ליתי בתכנ"ב ד' שוגלמי ופיזרו, אך לפני רב"י סיה זה בתכנה, שבתב וז"ל, ובכל מקום תב בחזק כמו שהזקו כו' ומדגא בקרים לגין בגלאם דבריו דבור בתכנה חוץ מרשות כו' דרבו, מבתמ שבתלות ,ובכל מקום' סיו לפנין בתכנה ויפה בפריד בתכרב"ל אח"כ בגרס"י אם המלות תון מרבות כו' לבור בפ"ע ודלא בבבל דקדוקי סופרים ז"ל (פ"ב). גם המלה ,כמו' בגרס"י בלין לם מוקן ויפה תקנה בג"מ ר' יצחק מייאיל מבר בבגבוהיו לבים בגיל כ"מ (כל מקום), נמי מבגרמת כדעתנו.

תוספת חדשים

ברע"ב פר"ה לא כרי הבור כו' דדרשינן בור ולא אדם. דוקא לענין מיתה אבל יכולין נזקין אדם נמי חייב כמ"ש הרוא"ם בפ"ב מבבא ו' ובור נמי לאו בכל עניין דאי אקרא בור אינא פטור על כמיסה כמ"ש שם וכדפסק הבור ית"מ ס' ת"ר: בחרא"ם ד"ה ושמירתן כו' מזיק יוסף. וכתב שד דשור ממון כולא ובור מי ואפילו הפקיר רבוה בעל בבור קרייה בהמנא ואם נמי מבטש כולא דלקמן:

באור מתנר"א

שם במשנה וכשהזיק תב המזיק לבים פ' בגמ' מקמו תב לא חייב מינמי לי ומאלי לא תמא ירובלמי

תוספות רע"ק

הוא ומקם ליכא קלינא וקבה הא בכל הכ"מ מקם אתנא חייב ומאלי מיכה כאן וי"ל דכאן מיירי בסיר לי תב דקאי על דבר שדרכו לזהיר מ' ובשמירתן מ' וכשהזיק תב המזיק רק לפ"ז כי' לריך לשנות תב לא המזיק ומ"ז פרוך תב חייב מיכה מיכה ליה וקאי על המזיק דאי קאי על הבור מתחייב לא בעלי כ"ל לתתי תב לא המזיק ומ"ז מבני כאי תמא כו' דלמולם קאי על הבור ומירו תב לא המזיק ובא דלא קאמ לא המי ירובלמי הוא ומקם ליכא קלינא:

הפקר פטור. כך הם דברי רש"י בפירוש המשנה. אבל הוא מפרש כדסלקא דעתיה בגמרא שכן דרכו כיון שבסדר הגמרא מפרש להמשנה. וטח לפרש כדסלקא דעתיה דגמרא דלא כמסקנא. אבל הר"ב במפרש למשנה בפני עצמה לא הוי ליה לפרש כן. דהא קשיא מלן תבע ליה. והכי פרכינן בגמרא מלן תבע ליה. אלא דנגח תורא דהפקר לתורא דידן וקדש וחכה בו אחר. א"נ נגח ואחר כך הקדיש ואחר כך הפקיר שנאמר (שמות כא) והועד בבעליו והמית איש [וגו'] השור יסקל וגם בעליו יומת. ומשמע שיהא לו בעל בשעת מיתה והעמדה בדין ונמר דין. והלי קדא אע"ג דבשור שהמית אדם כתיב. ילפינן לנזקין. והמיתני דלענין שור שהמית ר' יהודה אמרה במשנה ז' פרק ד'. ובשם פסקו הרמב"ם והר"ב דלא כרבי יהודה. וא"כ שם נמוקי יוסף. והיאך ילפינן לה הכא לענין נזקין. ובמיתה דבית כתיב לא דרשינן לה. ונראה לי דילפינן בחש איש לענין. משום דהתם ז' שור כתיבי לאתויי שאין לו בעלים הלכך אמרינן בחש איש לענין למיתה דז' שור כתיבי. תניהו לענין לנזקין. ואפשר נמי דהיינו טעמא דהרמב"ם פרק שני מהלכות נזקי ממון וטור סימן ת"ו השמיטו נמר דין. משום דלגמר דין דבהדיא השור יסקל כתיב לא דרשו טולי הלי בחש איש לענין. אלא דבתוספות [דף י"ג ד"ה שנאמר] משמע דשיקר דרשא מהשור יסקל אחא וזה ג"ע: הדין מרשות המיוחדת למזיק. כתב הר"ב ודוקא כשהזיקו נכסיו הכל המזיק עצמו בחבל בחברו [כו'] משום דרבא פ"ה דף מ"ח אמר למלתיה בנכנס לחצר חבירו וכו'. ולעיל מיניה נקט הכנס שורו וכו'. משמע מיניה דהכא בנכנס עצמו. ולהכי אסברה לה הר"ב נמי בחבל חברו. ואע"ג דאמר בשור הנכנס קיימינן. ודינא נמי הכי הוא כמו שכתב הרמב"ם בפרק ז' מהלכות נזקי ממון [הלכה ז'] וטור סימן שע"ח. והרמב"ם בפירושו. וכן נמוקי יוסף שתמו וכתבו. ואם הזיקו הוא בעצמו וכו': ורשות המזיק והמזיק. כתב הר"ב כגון חצר וכו' בכן ורגל פטור. פירש רש"י [דף י"ג ע"ב] דבעינן ובעבר בשדה אחר. ומש"ה אם היתה מיוחדת [לפירות] וכו' והזיק בכן ורגל חייב. בשדה אחר קריון ביה: הבעלים והמזיק. לכון התבני שרש *) נזק. והתמתי למה לא אמר המזיק והמוזק על מבקל המכה והמוכה. ע"כ. ולפי מה שכתבתי בריש פרקין שהרכיבו לכם נזקין בבנין נפעל לטעם שהתבאר שם. הני אומר במפני כן שמבו בניזק ולא אמרו מוזק אחרי שכבר נשתמבו בבנין נפעל בהרכבתו לכם נזקין: ובשה זיק וכו'. הא דרשינן ליה ריש פרקין [ד' ע"א] לאתויי קרן. דכתיב כי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנאמר (מלכים א' כב) ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח. ואומר (דברים לג) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח שמע מינה אין בתלם אין במחובר קרי נגיחה. גמרא שם דף ב'. ובהזיק חב המזיק דריבא לא דרשינן ליה. דלאו יתירא הוא. רש"י [פ:]: ג שום כסף. כתב הר"ב ואם הזקה פרטו וכו'. שדרסה עליו ברגלו הניזק ובגרתו. לכון נ"י ונתקרע. ומ"ש הר"ב דהוי נמי בור. שכל ממוט המזיק במקום שמונח שם דומה לבור והוי תולדתו. ומ"ש הר"ב אין אומרים וכו' לכון נ"י ואפילו היה נראה שהמזקין מוין לא אמרינן יצא זה בזה בלא שומא. לפי שמתוך הכומא תעלה שומת שניהם בדקדוק ואם יש מותר מבלמים המותר זה לזה. ואם אין שם מותר שניהם פטורים: ושוה כסף. כתב הר"ב וכבאים לכלם ההיזק מנכסי שהומים. לא יפרעו אלא מן הקרקע ולא מן המטלטלין. דמטלטלי דיתמי לא מתפרעי. ולאחורה הוא ולא כתב דהאידנא מגבינן ממטלטלי דיתמי כמו שכתב במשנה ג' פ"ט דכתובות וכן ריש פ"ו דערכין. ועוד ריש פרק בתרא דמכילתין. [נראה] דדעתו כרביו אפרים שכתב המור בשמו סוף סימן תי"ט דלא תקנו אלא לבעל חוב משום נעילת דלת אבל לנזקים דלא שכיחי לא תקון. אלא שהרמב"ם כתב גם כן כך שם בפרק ט' דכתובות במשנה ב' ולא כן בכאן. ואע"פ כתב בפ"ח מהלכות נזקי ממון [הלכה י"א] דהאידנא מגבינן לנזקין מן המטלטלין של יתומים. לכך נראה שסמכו על הא דכתבו בכתובות: בפני ב"ד. כתב הר"ב מומחין. פירש רש"י נאמנין דיני קנסות [כדתנן בריש סנהדרין] וכתבו התוספות ואע"ג דמתניתין לא חייבי בקנסות. דהא בור לרגלו ומבעה לביו מפשיטין לה. מכל מקום מרמז לנו התנא במתניתין אפילו במילי דלא חייבי ברישא. ע"כ. והא דמייתינן לקרן בובהזיק דמתניתין לעיל. היינו מועד דהא במיעד האדם תנן. ואם היו מכלס אלא מנופו כדלקמן: ועל פי עדים בני חורין. כתב הר"ב לאפוקי עבדים ושכ"ס דפסולי עדות. כמו בפירש הר"ב במשנה ח' פ"ק דרחש

הפקר פטור: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. בכל מקום שהזיקו נכסיו אם נכסי חבירו חייב המזיק. חוץ מרשות המיוחדת למזיק. אלא נכנס בור מיזק בכרשות המזיק והזיקו בור המזיק פטור. דאמר ליה הורך ברשותי מאי בעי. ודוקא כשהזיקו נכסיו. אבל המזיק עצמו בחבל בחברו אף על פי שהוא עומד ברשותו חייב. דאמר ליה הנחבל נהי דאית לך רשותא *) לאפוקי לאזיק ליה רשותא: ורשות הניזק והמזיק. ורשות המיוחדת לניזק ולמזיק כגון חצר של שניהם. והזיק בורו של אחד מהם בחותה חצר בכן ורגל פטור. והוא שתהיה אותה חצר מיוחדת לבוריס גם כן. *אבל אם היתה מיוחדת לפירות ולא לבוריס. והזיק בכן ורגל חייב. ואם הזיק בקרן בכל ענין חייב: ג שום בכסף. שום זה של נזקים לא יהא אלא בכסף. שיהו בית דין שמין כמה שוה המזק וכך יבלם ט. ואם הזיקה פרטו של ראובן עליתו של שמעון *שדרסה עליו ברגלות הניזק ובגרתו ואח"כ אירע שנשברה רגלה של פרה זו של ראובן בעליתו של שמעון *ברה"ר דהוי נמי בור ברה"ר אין אומרים הואיל וזה הזיק וזה הזיק. יצא הזיקו של זה בהזיקו של זה. אלא שמין בני הנזקים בדמים. ומי שהזיק לחבירו יותר יבלם: שוה כסף. וכשבאים לבלם ההיזק מנכסי היתומים לא יפרעו אלא מן הקרקעות שהם שוה כסף *ולא ממטלטלין שהם עצמם כסף. דכל מידי דמטלטל חשוב כאילו הוא כסף. דאי לא מודבן הכא מזדבן במתא אחריתי: בפני ב"ד. והשומא והתבלומין של נזקים לא יהיו אלא בפני ב"ד מומחין. ולא בפני ב"ד של הדיומות: ועל פי עדים בני חורין ובני ברית. לאפוקי עבדים ושכ"ס באינם כשרים לעדות של

*) נר"ב ד"ר לאפוקן לאזוקן. נזקין

*) ומיזק הוא מנכסי שעל היד"ד נא רק להזרות כי הט"ן נמיזק והז' דנוסס.

כשנה

שנויי נוסחאות

המיוחדת לבזיק. בכיק. ולמזיק. ובשהזיק כו'. וכ"ה בד"ל וכ"ה בוויש. ומלקמן י"ג, ע"ב מוכח שם שם סיה" (ד"ס); בשם' די ריוזא. בלסיליה ווימיליה ונמבכ"ג כשהזיק..; בשבני"ר ורשות הניזק והמזיק בתשלומין והוא סוף הנסמה והסלר ליהא ופ"ש בגמרא. חב המזיק בכי"ר (כ"י רומא) המזיק משלם ומ' ד"ס. ג ושוה כסף. וכ"ה בד"ג וויזוא ובכי"מ; בשבכ"ג ובמבכ"ר שוה.. ועל פי. בכי"ק ובכי"ה על פי. בני ברית. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמבכ"ר ובני ברית.

תוספות חדשים

תוי"ם ד"ה ושוה כסף כו' נראה דדעתו וכו' עיין ס"ק דערכין מסכת ג' נסי' הכ"ב ותוי"ם:

תוספות רע"ק

[אות ז] הרע"ב ד"ה ורשות הניזק. אבל אם היתה מיוחדת. ואם היה מיוחד לשניהם לשוורים ולחד לפירות דעת הרי"ף והרמב"ם דחייב על שן ורגל דקרינן ביה ובער בשדה אחר. ודעת ר"ת דפשר כיון דיש לו רשות להבניס שורו לא סברי שדה אחר: ג [אות ח] בהרע"ב ד"ה שום כסף שדרסה עליו ברשות הניזק. דאילו ברכות הרבים ובבוותנו להוזק פטור דכל הפשנה ובא אחר ושינה פטר. וכ"ב תוס' בסוגיין. אסנם דברי הרע"ב לענ"ד תבוהים דהרי קי"ל כשמואל ור"י דס"ל בפ"ב ד' כ' דבכסות וכלים גם ברה"ר חייב דקבידי אינשי דסנחי גלימא ומחפתי. ותוס' שכתבו כן היינו כדי לישב דלא תיקשי לרב מהכא א ב ל ל ד י נ א הו"ל להרע"ב לפרש כפשוטו דחכל ברה"ר. וע' ביש"ש: [אות מז] בא"ד ברה"ר דהוי כו'. והרא"ש כ' עוד דאיירי בחצר מיוחד לזה ולזה לשוורים ומיוחד רק לזה לבמלטלים דלגבי חיובא דשור לא סגי אמר תורף ברשותי טאי בעי דהוא א"ז: [אות י] שם ד"ה בכסף דהיינו קרקעות. אלא דמרבי' עלה עבדים ושטרות נ"ב אין להם אונאה ונקנין בכסף. ומסקי' שוה כסף היינו מה ששוה ולא כסף ממש. דמטלטלים ועבדים ושטרות הם בכסף דאי לא מודבני הכא מזדבני במתא אחריתא. וק' לי הא בסוגיא די"ב פליגי אמוראי בזה אם נובים מעבדים דיתמי דרבא ועולא ור"א וכו' ס"ל דנובים מעבדים איך מפרשו מתני' דאם הפסקנא דשוה כסף ולא כסף ממש א"כ גם עבדים מתפסקי. ואם כפי ס"ד דש"כ היינו אונאה או נקנה בכסף. קשה משטרות דנ"כ בכלל זה. ולפי ס"ש תוס' דגבי נקנה בכסף לא בפירכת הש"ס שטרות. דשטרות אינה נקנה בכסף ונרמי' רק עבדים נמי נקנה בכסף. א"כ יל דהנך אמוראי ס"ל כהן אוקימתא דשוה בכסף היינו נקנה בכסף ועבדים בכלל. אבל לאידך גירסא קשה כנ"ל וצ"ע:

ג שם כסף פי. יל ע"ב

מיוחדת לבזיק. בכיק. ולמזיק. ובשהזיק כו'. וכ"ה בד"ל וכ"ה בוויש. ומלקמן י"ג, ע"ב מוכח שם שם סיה" (ד"ס); בשם' די ריוזא. בלסיליה ווימיליה ונמבכ"ג כשהזיק..; בשבני"ר ורשות הניזק והמזיק בתשלומין והוא סוף הנסמה והסלר ליהא ופ"ש בגמרא. חב המזיק בכי"ר (כ"י רומא) המזיק משלם ומ' ד"ס. ג ושוה כסף. וכ"ה בד"ג וויזוא ובכי"מ; בשבכ"ג ובמבכ"ר שוה.. ועל פי. בכי"ק ובכי"ה על פי. בני ברית. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמבכ"ר ובני ברית.

תוספות חדשים

תוי"ם ד"ה ושוה כסף כו' נראה דדעתו וכו' עיין ס"ק דערכין מסכת ג' נסי' הכ"ב ותוי"ם:

תוספות רע"ק

[אות ז] הרע"ב ד"ה ורשות הניזק. אבל אם היתה מיוחדת. ואם היה מיוחד לשניהם לשוורים ולחד לפירות דעת הרי"ף והרמב"ם דחייב על שן ורגל דקרינן ביה ובער בשדה אחר. ודעת ר"ת דפשר כיון דיש לו רשות להבניס שורו לא סברי שדה אחר: ג [אות ח] בהרע"ב ד"ה שום כסף שדרסה עליו ברשות הניזק. דאילו ברכות הרבים ובבוותנו להוזק פטור דכל הפשנה ובא אחר ושינה פטר. וכ"ב תוס' בסוגיין. אסנם דברי הרע"ב לענ"ד תבוהים דהרי קי"ל כשמואל ור"י דס"ל בפ"ב ד' כ' דבכסות וכלים גם ברה"ר חייב דקבידי אינשי דסנחי גלימא ומחפתי. ותוס' שכתבו כן היינו כדי לישב דלא תיקשי לרב מהכא א ב ל ל ד י נ א הו"ל להרע"ב לפרש כפשוטו דחכל ברה"ר. וע' ביש"ש: [אות מז] בא"ד ברה"ר דהוי כו'. והרא"ש כ' עוד דאיירי בחצר מיוחד לזה ולזה לשוורים ומיוחד רק לזה לבמלטלים דלגבי חיובא דשור לא סגי אמר תורף ברשותי טאי בעי דהוא א"ז: [אות י] שם ד"ה בכסף דהיינו קרקעות. אלא דמרבי' עלה עבדים ושטרות נ"ב אין להם אונאה ונקנין בכסף. ומסקי' שוה כסף היינו מה ששוה ולא כסף ממש. דמטלטלים ועבדים ושטרות הם בכסף דאי לא מודבני הכא מזדבני במתא אחריתא. וק' לי הא בסוגיא די"ב פליגי אמוראי בזה אם נובים מעבדים דיתמי דרבא ועולא ור"א וכו' ס"ל דנובים מעבדים איך מפרשו מתני' דאם הפסקנא דשוה כסף ולא כסף ממש א"כ גם עבדים מתפסקי. ואם כפי ס"ד דש"כ היינו אונאה או נקנה בכסף. קשה משטרות דנ"כ בכלל זה. ולפי ס"ש תוס' דגבי נקנה בכסף לא בפירכת הש"ס שטרות. דשטרות אינה נקנה בכסף ונרמי' רק עבדים נמי נקנה בכסף. א"כ יל דהנך אמוראי ס"ל כהן אוקימתא דשוה בכסף היינו נקנה בכסף ועבדים בכלל. אבל לאידך גירסא קשה כנ"ל וצ"ע:

ויקן: והנשים בכלל הנזק. בין שהזיקה היא לא לאחרים בין לאחרים הזיקה. דין האיש ודין האשה שוין בנזקין: הניזק המזיק בתשלומין. פעמים שהניזק שייך עם המזיק בתשלומין אל ניזק. כגון אם פחתה הגבלה מכעת מיתה עד בעת העמדה בדין. שפחת גבלה דניזק הוא. בין בהם בין במועד. ומגלה בהן המזיק מכלם לו אפילו אותו חלי נזק שזכתה לו הורה הם הוא הם. לו נזק שלם הם היא מועד. הרי שהניזק הוא מפסיד ושייך בתשלומין הללו עם המזיק: ד' המשה תמין. שאינם רגילים להזיק ואם היזיקו משלמין חלי נזק: וחמשה מועדין. שהם רגילין להזיק ומשלמין נזק שלם: לא ליגח. בקרן: ולא ליגוף. דחיפת כל הגוף. וכולהו הוו תולדה דקרן ומשלמין חלי נזק. הרי המשה תמין: ושור המועד. ג' פעמים ליגח לו ליגוף לו לרבוץ לו לבעוט לו לשוך הרי הן חמשה מועדים לשלם נזק שלם. ולגבי מועד חייב להו חד: ושור המזיק ברשות הניזק. אפילו קרן תמה. הוי מועד לשלם נזק שלם. ומתניתין אתיא כמאן דאמר מבוגה קרן בתאר הניזק משלמת נזק שלם ואפילו היא תמה. והין כן הלכה: והאדם. הוי מועד מתחלתו גמי ומשלם נזק שלם אם הזיק: ו' [האב] והארי וכו'. מועדים מתחלתן. והא דלא חייב להו בכלל חמשה מועדים לגמרי וליהוו אחד עשר מועדים. משום דהני לא שייכי ביסוד: ברדלס. חיה שקורין לה בערבי אלגב"ע): רבי אליעזר אומר וכו'. והין הלכה כר"א: מן העליה. מעידית שבנכסיו ואפילו אין הנוגח שוה ביותר הנזק דמועד כתיב (שמות כ"א) ישלם שור תחת השור. ולא כתיב ביה דמנוף הנוגח יפרע:

ו) גר"ב ד"ר הדוב והארי כו' והתי"ם תקן כלפניו. ב) נשמטת.

והנשים בכלל הנזק. והניזק והמזיק בתשלומין: ד' חמשה תמין וחמשה מועדין. הבהמה אינה מועדת. לא ליגח. ולא ליגוף. ולא לשוך. ולא לרבוץ. ולא לבעוט. השן מועדת לאכול את הראוי לה. הרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה. ושור המועד. ושור המזיק ברשות הניזק. והאדם. הזאב. והארי. והדוב. והנמר. והברדלס. והנחש. הרי אלו מועדין. רבי אליעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין. והנחש מועד לעולם. מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העליה:

ד' חמשה תמין כו'. פ"ז פ"ב מ"ה שם פ"ח כ"ב פפ"ב שם פ"ו פ"ז פפ"ב שם פפ"ב בפני ר': האב כו'. מ"ר שם כ"ו מ"ר שם פ"ב שם בפ"ו מ"ו: מה בין הם כו'. פ"ז מ"ב בין הם כו'. פ"ז מ"ב שם מ"ב שם פפ"ו פ"ז פפ"ב שם מ"ב שם פפ"ו פ"ז:

שנוי נוסחאות

והניזק. בד"ל הניזק וכ"ה בכ"א בכמ"י. ד' ולא ליגוף ולא לשוך ולא. בכ"ל לא כלל. השן מועדת. בד' ריוק ווייזלא ה"ם ד"ל מועד. (הרגל מועדת לשבור ב"ה). בכ"ל ליתא בטעות; בכ"ל ותרגל.. לשבר בד"ה; וכ"ה לשבר בד"ל.. ועי' בד"ב. ושור המועד. בד"ל ובכ"ל שור.. והדוב. בכ"ל הדוב.. והברדלס. בכ"ל הברדלים. ר' אליעזר. וכ"ה בד"ל; בכ"ל רבי אליעזר ועי' בהוס' (ע"ז,ב) ד"ה ר' אליעזר דטעות ר"ל ור"ת שם; בכ"ל ליתא בטעות מן ר"א עד הנחש. (בני) תרבות. וכ"ה בפי' ר"ח; בכ"ל ובכ"מ ליתא; בכ"ל לבני"ן של תרבות. (אלא) שהתם. בכ"מ ליתא וכ ליתא בפי' ר"ח. ועי' הוס'. ומועד. בכ"ל ובכ"ל והמועד. מן העליה. בפי' ר"ח ומן..

תוספות חדשים

בתו"ם ד"ה ושור כמזיק כו' ותמן בבכמה אינה מועדת כו' ושיכ"ל לא ליגח ולא ליגוף אלמא קרן בתאר המזיק אי מזק משלם פ"ב ופלוגתא דר"ש ורבנן בפרק דלקמן:

באורי הגר"א

ב בשמנה והגשים בכלל הזק והניזק והמזיק בתשלומין פי' הבנים בכלל הזק ובכלל הניזק והמזיק דהייט אם הזיק שור לת האשה חייב בכל בשור לשלם לבעלה זהו מק והם בהזק שורה שלין לה בעל חייב לשלם לה וזהו מזק לה שורה הזיק חייבת לשלם וזהו מזיק זהו בשמה דמתני' והא דמקבי בגמ' מלי בייב מזק בתשלומין ומשמי לא נמרכם אלא לפיה בגלה הם הניזק והמזיק קלי על ומהביב קונייתם על יסור חייבת בתשלומין ופי' בקשו דמבריא שהניזק גם כן בתשלומין ומשמי לא נמרכה כו'.

ראשון לציון

ד בשמנה והברדלס בכ"ש ח"מ סי' שפ"ם בסוף ה' כתב בגלה בדלים פי' מילטוס: הר"ב ד"ה הזאב והארי כו' ולא דלא הייב כו' בשום דמי לא כו' בשון סה כ' הרמב"ם בפיהמ"ש

המשנה בעבדים. וכתב הר"ן דעכו"ם נמי פטול מהלי מעמא. ובגמרא לריכא לאמוטינן הרוייהו. דלא אמוטינן עבדים הוה אמינא משום דאין להם חיים. דכתיב (בראשית כג) שבו לכם פה עם החמור עם הדומה להמור. אבל עכו"ם דאית להו חיים דכתיב (מלכים ג' טו) ") הדר בן מברימון בן חזון. לא. ואי אמוטינן עכו"ם משום דלא שייכי במלות. אבל עבד כנעני דשייך במלות בנשים מייבות בהן אימא לא. לריכא. ואם תאמר ומאי בנא הכא דאמוטינן דפטולים. הא פסילי לכל עדות. כבר כתב הרמב"ם שהולרך למעטם לפי שיעלה על הדעת [שעותר] ונקל בעדות המזקין לרוב מלוריעיהם. ולמעוט מה שיזדמן שיהיה עליהם עדים כשרים לפי שההכלות בין האנשים ובין הבהמות ג"כ רוב היותם במעמד עמי הארץ והעבדים והעכו"ם לכן הודיעו בלא יקבלו בזה אלא עדות כשרים כמו בשאר העדיות.

ד' חמשה תמין וחמשה מועדין. הבהמה אינה מועדת. לא ליגח. ולא ליגוף. ולא לשוך. ולא לרבוץ. ולא לבעוט. השן מועדת לאכול את הראוי לה. הרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה. ושור המועד. ושור המזיק ברשות הניזק. והאדם. הזאב. והארי. והדוב. והנמר. והברדלס. והנחש. הרי אלו מועדין. רבי אליעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין. והנחש מועד לעולם. מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העליה:

ע"כ. ומזר סימן ת"ת כתב בשם ר"י דאמוטינן דאפילו בשור עכו"ם שמנת לכל ישראל אין דנין אלא בעדות כשרים: הנשים בכלל. כמו שכתבתי במשנה ז' פ"ק דקדושין דהשוה אשה לאיש וכו'. ועיין לקמן פ"ד מ"ז: הניזק והמזיק בתשלומין. כתב הר"ב כגון אם פחתה וכו'. ואע"ג דתנן לה הדא אמנא בתשלומי נזק. כמ"ש במשנה ז' בשם ומוקי יוסף. מפרש בגמרא חדא בהם וחדא במועד ולריכא דאי אמוטינן תם משום דאכתי לא אייעד אבל מועד אימא לא. ואי אמוטינן מועד משום דקא משלם כולה אבל הם אימא לא לריכא. ולא קשיא דהא הרי זמני תנן לה תשלומי נזק. ולמאי איצטריך הו סך דהכא. דתשלומי נזק דתנן בריכא. איו מיותר כלל. אלא דהני מה הלד השוה בהם. ולהכי נמי בגמרא לא פירשו אלא לתשלומי נזק דמתניתין ב'. ואין זה דרשה. אלא כמעתיק לשון שבסיפא: ד' הבהמה אינה מועדת וכו'. משום דתני בן ורגל דמועדין מתחילתן. נקט אינה מועדת. ולא תנא הבהמה המה: ולא לשוך וכו'. בגמרא דרים פרקין [דף ב' ע"ב] נכיכה כיון דאין הנאה להזיקה כבן. הוי תולדה דקרן. רבילה ובעיטה. כיון דאין הזיקן מצוי כרגל. הוו תולדה דקרן: ושור המועד. פירש הר"ב ג"פ ליגח וכו' ולגבי מועד חייב להו חד כן פירש"י בפירוש המשנה. ומסיים דעל ידי העדאה דעדים אתי בהו חיוב [מק שלם]. הלכך חדא מלתא הוא. ע"כ ועיין לקמן: ושור המזיק ברשות הניזק. כתב הר"ב ומהניתין אתיא כמ"ד מבוגה וכו' כלומר הך בבא דמתניתין אבל ריבא על כרחך רבנן היא. דהכא מועדת וכו' על כרחך בתאר הניזק דבעינן ובעי בבדה אחר. *ותנן הבהמה אינה מועדת כו'. והיא שמואל לרב יהודה ביונגה שבוק מתניתין ותא אבהרלי. ריבא רבנן. וסיפא רבי טרפון. ואע"ג דרבינא דבתרתה מוקים לה כולם כרבנן. אבל מחסר למתניתין. לפיכך פירש הר"ב אליבא דשמואל. ומ"ש הר"ב דאינה הלכה. עיין בפירושו מבנה ה' פ"ב: והאדם הרי חמשה. ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חייב דור ואב. רש"י. ומכיומי התוספות דף ד' דבור ואם כך לי פשט דאמונה כמו בפשט עליבית ורביעית: הזאב והארי כו'. חסורי מחסרא והכי קתני. ואם מועדים אחרים כיולא בהאי הזאב וכו'. גמרא. ועיין מה שכתבתי במבנה ד' פ"ק דסנהדרין מגלן דחייבה הורה לכל הני: הרי אלו מועדים. אפילו בנכיכה ובכל מזקין ומשלמין בעלים שלהם נזק שלם. רש"י: עדכן בני תרבות. שגידלן אדם בביתו: רש"י: מה בין תם למועד אלא בהתם וכו' וכן לבן הזה במ"ח פרק ה' דמכות. ובמבנה ב' פ"ג דמרבין. עוד שם מבנה ב' פ"ז ובריש מסכת קנים. [ועיין פ"ז מבנה ב' דמסכת תמיד] ולאשרה נראה לפרש בלשון בתמיה מה בין וכו'. ליכא. אלא בהתם וכו'. דבריר בחיוב משלם על פי עלמו דפלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור דכתיב (שמות כב) אבר ירבעתון ונומר כדפריסית במבנה ח' פ"ם. ובייר חלי כופר. דתם פטור מכופר. לכך לריך לפרש בהוא כמו אין בין וכו'. [וכהאי נוונא מפרש הר"ב בסוף פ"ק דבבותות] וכן הסיא דקנים נבנה בפ"ק דמגילה מ"ו בהדיא בלשון אין בין וכו'. [ובבוניא דהכא [ד' פ"ו] ודסוף פרק אלו נערות [דף מ"ח ע"א] מייתי למתניתין ולא גרס אלא]: מן העליה. פירש הר"ב מעידית שבנכסיו דמאי עליה משלה שבנכסיו. וכן הוא אומר (ד"ם ג' ג"ב) ויסכב חזקה עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד. ואמר ר"א במעלה אגל המטולים שבמכפלה ומאן מינהו דוד ושלמה. גמרא:

") בתוי"ם ד"ם ד"ק הדרימון וכ"ה בר"ש לפניו פס ובד"ם תקנו בפי"ם כלפניו.

תוספות רע"ק

[שות יא] תו"ם ד"ה ועל פי עדים. שנגח לשל ישראל. חייבו אף דבדיניהם דנין ע"פ עדות עכו"ם פ"ם כשבאין לפנינו לדון אין דנין אלא בעדות כשרים ואע"ג דאמרי' בסנהד' דבב"ק ד' קי"ג ישראל וקבו"ב שבאו לפנינו לדין אם יכול לוכות לישראל בדיניהם כו' ואם לאו אומרים בך דיינכם היינו בהסקת הוראה אבל לא להוציא מהעכו"ם דהוי גזל עכו"ם דאסור. יש"ש: ד' [אות יב] תו"ם ד"ה ושור המזיק. ותנן הבהמה אינה כו'. אף דמזה י"ל דמיירי בכמוחדה

פ"ב א כיצד הרגל פי' [illegible]

שנויי נוסחאות

פ"ב א בדרך הלוכה. כ"י ק כדרך.. כ"י ס (כ"י פלורנץ) דרך.. הבהמה מועדת. עי' נהוס' דים נורסין והבהמ' .. ע"ס. מנתזין. כ"י ק נהוין. ושברה. כ"י ל ושברו וקרי לארוחה (ד"ס). (משלם ח"נ. כ"י ק ליתא). דרסה על הכלי. כ"י ל ..כלי. ונפל על כלי. נד"נ וכ"י ק ונכ"כ.. כלי אחר; כ"י ל ונפל שבר על כלי אחר וכן הוא בגמ' (ל"ט, ע"ח) וכ"ס הסברן; כ"י ס ונפל שבר הכלי על אחר; כ"י מ הכלים על כלי אחר. כפי הכלים ל"ל כלי כמו כ"י ס. התרנגולין. כ"י ק התרנגלין. כ"י מ וכמ"כ"ר התרנוגלין. ועי' ד"ס. להיך. נד"נ לילך. היה דליל קשור ברגלו. נד"נ וכ"כ"מ.. דלי.. וכ"ס כ"י ל (וכ"ס אם היה..); נד"נ וכ"י ק ונמ"כ"ר.. ברגלו. נר"ק כ"י. ברגלו של תרנגול ועי' רש"י. מהדס. כ"י ק מחדים וכ"ס כ"כ עי' חדס וע"ס בערה"ס. ומשבר. נד"נ וכ"י ק וכמ"כ"ר ושבר. כ"י מ וכ"כ ושובר. ב וירקות. נד"נ וכ"י ק וכמ"כ"ר או ירקות. משלם ח"נ. כ"י ס וע' וכ"כ ד' שנוינו ופירו משלמת.. כ"י ל משל' (ו"ל משלמת ועי' נדבר הסכון). ברה"ר פטור. כ"י ל.. פטורה. אם נהנית משלם. כמ"כ ואם נהנית משלמת וכ"ס כסמוך בכל המכנה וכ"ס ואם נס נד"נ וכמ"כ"ר וכ"ל נס כ"י ק (וכ"ס נהנת בכל המכנה).

פרק ב א כיצד הרגל וכו' המתניתין דסוף פ"ק קמי. ותימה מי לדפתח ליתני כילד הכן בריסה. אלא לדסליק הא תנינא וכור המזיק ברשות הניזק והאדם בסוף. ואומר ר"י ודאי לדפתח ביה קמי וכן ורגל כחד תביני מסוס דבוין בהלכותיהן ומחד קרא נפקי ומסוס דתנא רגל בתר כן נקט הכא רגל בריסא לדסליק מינה. תוספות: לשבר בדרך הלוכה. פירש הר"ב דמכני לכבר וכו'. ואע"ג דהא אמרן לה בפרק דלעיל היידי דבעי למתני תולדה דהייט הבהמה מועדת וכו' תנא לה בשברה ברגלה ממש. כמוקי יוסף. ומ"ש הר"ב בכליף מפורש ברים פ"ק [ד"ה הכור]: היתה מבעטת וכו'. אגב דבוה לארוחה נקט לה הכא. תוספות: משלם חצי נזק. כתב הר"ב וברשות הניזק קאמר כלומר לארוחה. אבל מבעטת *לפילו ברה"ר כיון דתולדה דקרן הוא. וכ"כ כ"י. ומ"ש הר"ב לארוחה תולדה דרגל לפומרו ברה"ר. ותו נפקי מינה דהוה תולדה דרגל. הייט לשלם מן העליה כיון דמועד מתחלתו. אלא דהלכה אפקיה לחצי נזק. והר"ב לא כתבו מסוס דבגמרא פ"ק דף ג' מיבעיא ליה לרבא ופירכו התוספות דכיון דאתי הלכתא דלא מכלס אלא חצי נזק אם כן אתא הלכתא להקל ולא להחמיר ע"כ. ומ"מ לרב פפא פטיטא ליה לכלס מן העליה. וכן פסקו הפוסקים: דרסה על הכלי וכו'. ואע"ג דכבר במעט מ"מ אינטריך להמוטינן דסד"א מסוגה הוא בהך דריסה הואיל ודרסה בחזק כל כך בניתן הכבר על כלי אחר וכברו מסתמא להזק נתסוגה קמ"ל דלא. א"נ קמ"ל דזימנין מכבתא ליה נזק וחצי נזק בחד מעבה בהדדי הא"נ. ל' ר"י. והתוספות כתבו ל' הראשון: התרנגולים מועדים וכו'. וקמ"ל דעופות נמי מועדים מתחלתן בין לענין בן בין לענין רגל ותנא נבי רגל והיה נבי בן ולפיכן עופות מוכלא לא בעירה הרגוס של בהמה. מבהמתך דכלאים לו דבבת כדתנא דבי רבי ישמעאל ובב הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא שיבה הכי נמי בעירה ובהמה חד ענינא הוא ולפיכן מהדדי מה להלן חיה ועוף כיולא בהן אף כאן חיה ועוף כיולא בהן. ל"י: ב הבהמה מועדת לאכול פירות. איטו בן הייטו בהמה הלא דתני בן דחיה וקתני בן דבהמה לאמוטינן דאע"ג דבעירה כתיב. חיה בכלל בהמה כדלעיל [ואידי ואידי אכות מינהו] ואיה דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה ונקטה בריסא. ולעיל ברגל לא מלי סביק אב ותני תולדה. אבעית אימא אידי דשליק מרגל [בפ"ק תנן הרגל מועדת ולא בהמה]. פתח ברגל. גמרא דף י"ז: ברשות הניזק. מסוס דבעי לפלוגי בואם נמיה תנא לה הכא ולא ברגל. אבל הוא הדין דברגל. כמו דתנא לעיל תרנגולים ברגל והוא הדין בכן: אבל ברה"ר פטור. כתב הר"ב האכלה פירות וכו'. אבל האכלה כסות וכלים חייב חצי נזק דבבדי אינשי. כלומר דאי לאו הכי כל המבנה ובא אחר ובינה בו פטור. גמרא. ועיין מה שכתבתי ברש פרק דלקמן: משלם מה שנהנית. כתב הר"ב רואין כאילו הן בעורים. פירש רש"י כפי שהיה צריך ליקח בעורים

מלדדי

א) ולכון סיובלמי בסס התוספתא כאן תרנגולין שהרגו את העיסה מסייעה לפי' זה כל הרמב"ם. ב) כ"ה ברע"ב ד"ר ובד"פ וד"ק ואת"ל כמסמו המלות מן כ"י עד בר"ס. ג) בר"ב ד"ר שמיק.

תוספות חדשים

פרק ב בתוי"ט ד"ה הבהמה ט' דתני בן דחיה כו' והא ליכא למימר דהכי הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות הוי ליה תולדה (כדלעיל גבי רגל) דהייט בן פחם ותולדה דבן סיינו מתחכמה בכולהו לגמרה (רש"י):

ראשון לציון

פרק ב א בפשנה התרנגולין מועדין זה לכון הרמב"ם בסדרו שנת פ"ה מ"ד הרגל יחוד והוא שם הזכר ושם הנקבה הרגולה ושם כללי לכון תרגולין. ועי' יסל"מ:

תוספות רע"ק

פ"ב א [אות יג] במשנה דרסה על הכלי ושברתו. ואם בשעת שדרסתו לא שברתו ונתגלגל לסקום אחר ונשבר ס"ם הוי הגל והייב נ"ס דבתר סיפקרא אזלי' והואיל וכוסו ליכבר כסיגיה כשברתו בגופו דמי (גמרא: [אות יד] תוי"ם ד"ה משלם. אפילו ברה"ר כיון כל. ואם הביזה צרורות ע"י בישים מכבר בס"ס אם משלם ח"נ או רבית נזק ולא אפשרה:

בטיוחרת לניזק לפירות או (לדעת ר"ת) לשניהם לפירות אבל לא לשוחרים לא לזה ולא לזה ולנבי השור חניזק לא הוי חצר הניזק. ס"ם הך בבא נוסא דקתני השן מועדת לאכול הראוי לה דמירי בחצר הניזק יאעפ"כ קתני הראוי לה דהדריוק דאינו ראוי לה דהוי קרן פטור מנ"ש א"ב מוכח דרישא רבנן היא:

מצדדי הרחבה משלם מה שהזיקה. אם הלכה ועמדה בגדי הרחבה במקום שאין דרך בורות ללכת שם ולא כרה"ר דמי. ומבלמת מה שהזיקה: ג מפני שהן מועדין. לקפוץ. וברכות הניזק קאמר דתולדה דרגל היא: חדרה. טונה בגאפים על גבי נחלים: על החדרה משלם נזק שלם. דהוי כן ברכות הניזק: ועל הגדיש משלם חצי נזק. דהוי כמו גרורות דהלכתא גמירי לה במשלם חצי נזק: ד משיהזור בו שלשה ימים. ברואה בורות ואינו טונח חוזר לתמותו: שלשה פעמים. ואפילו ביום אחד ואין הלכה כרבי [מאיר] דלא הוי מועד עד שיעידו בו שלשה ימים: משמשים בו. מוכנים לתוכו ומכתקים בו ואינו טונח. ובהא הלכה [כר"מ] שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהו תינוקות

כיצד משלם מה שנהנית. אבלה *מתוך הרחבה משלם מה שנהנית. מצדי הרחבה משלם מה שהזיקה. מפתח החנות משלם מה שנהנית. מתוך החנות משלם מה שהזיקה: ג הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים. משלם נזק שלם מפני שהן מועדין. הכלב שנטל חררה והלך לגדיש. אכל החררה. והדליק הגדיש. על החררה משלם נזק שלם. ועל הגדיש משלם חצי נזק: ד איזה היא תם ואיזה הוא מועד. מועד כל שהעידו בו שלשה ימים. ותם משיהזור בו שלשה פעמים. מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים. ותם כל שיהו התינוקות *ממשמשין בו ואינו נוגח: ה שור המזיק ברשות הניזק כיצד.

למאכלה. והרמב"ם פירש כגון חמור שאכל עברה ליטרא תמרים יכלס בעל אותו החמור דמי עברה ליטרא מבעורים: ג שקפצו וכו' מכלס נזק שלם. מכקינן בגמרא דלכסי הכי שקפצו ולא בכפצו *) כגון היכא דמקרבי כלים לכותל. ואי הוו קפצי. לגרא ממאני הוו קפצי. וכי נפלו הוגם הוא ופטורים. דהא לאו פשיעה הוא לאפילו למנין קפילה דהא כי קפצי לגרא הוו קפצי. אבל אי הוי בעגין בכשיקפצו הוו תברי. כי נפלו נמי חייבים. דאע"ג דבנפילה אינסי הוא הוה תחלתו בפשיעה לגבי קפילה ותחלתו בפשיעה וסופו בהוגם חייב. [*ומתניתין דמרחקי הכלים ומכוס הכי חייב על הקפילה ועל הנפילה נמי היה חייב אבל מכוס הכי לא קפצי נפלו לומר דלפעמים פמור בנפלו ואינו היכא דמקרבי ואז פטור אף על הקפילה. כך פירש בנ"י]: חררה. פירש הר"ב טונה בגאפים על גבי נחלים. וז"ל הרמב"ם ופעמים בהגאלים מדנקיס בה. ע"כ. ומיין

פרק דלקמן מ"י: על החררה מכלס נזק שלם. כתב הר"ב דהוי כן ברכות הניזק. ומסיק בגמרא דבגדיש כל בעל החררה דבעינן ובער בשדה אחר: ועל הגדיש מכלס חצי נזק. כתב הר"ב דהוו כמו גרורות ס"ל כדעת המור סומן ס"ב דבחדי אחדוי היא מתניתין. ואף ע"ג דבגמרא מוקמינן אליבא דר"י דהלכתא כותיה. מתניתין בחנם אחתי *ועל מקום החררה נ"ב *ועל כולה גדיש ח"נ. כתב ב"י בשם הרשב"א דה"ה דהוה מצי לאוקמא בדאחדי אחדוי ועל כולה גדיש חצי נזק. ובהכי מיפרשא מתניתין טפי מפיר באין מכלס על הגדיש אלא חצי נזק. ואינו בחנם אחתי אילטריך לאחלק בין מקום גזלת ובין בחר גדיש. אלא רבותא קמ"ל דלר"י אפילו בחנם מצית לאוקמה. ע"כ. ולא כדעת התוספות דכתבו דלר"י דוקא בחנם וכו'. ומיין מ"ם סוף פרק ו': ד איזה הוא תם. פשיטא דכל אלא הועד תם הוא. אלא הכי קבעי איזהו שיקרא תם אחר המדלה. מ"ר: כל שהעידו בו שלשה ימים. אבל דרש המול חד. מהמול הרי. מלכוס חלת. ולא יכמרנו חייב. רבא דרש המול מתמול חד. מלכוס הרי ולא יכמרנו חלת. ומכמשת דורשין היכא ביניהו ככתוב בתוספות: כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח. די אפילו בפעם אחת דמסתמא חזר לתמותו. הכי מכמע מדלא הזכיר ג"פ אלא גבי הבדלה ומ"מ חזרה *כל ג' ימים פעמא דסגי. הרא"ם ז"ל. [*ומיין מ"ם במ"ב

*) כתו"ס ד"ם משום דמייתי דמקרבי ס' ונד"ק הקן כלעמיר.

תוספות רעק

ב [אות טו] במשנת מתוך הרחבה משלם מה שנהנית. והא דלא אמרי' כיון דהניח פירותיו שלא ברשות יהא הדין דכל הקודם בהן זכה כהתיא דלקמן פ"ג מ"ג. דלקמן דוקא בהניח שם כדי להשביחן כמ"ש התוי"ם שם. הוס' בפרקין ד' כ"א ע"א ד"ה דבר סבר כו'. ומ"ם תמוה לי לפ"ד דהש"ס דלרב קנים אפילו בלא נתן להשביחן ובטיפא דמתני' דלקמן דההופך את הגלל אפרינן ג"כ כל הקודם זכה א"כ יקשה מתני' דהכא דאכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית הא הוי הפקר וצ"ע: ג [אות טז] תוי"ם ד"ח ועל הגדיש. ועל מקום חררה נ"ש. הנה בפסוקות מירדי באנח אנודי כי אורחיה אבל באמת א"א לומר כן דהא קיי"ל דצרורות משתלם מן העלייה (כרם פפא) והא בברייתא תנא עלה דמתני' דהכא דמשלם ח"נ מטופו ע' בסוגיין ד' ח"י א'. אע"כ דמירדי בשינוי והא דמשלם נ"ש היינו דמהני' אתי' כר"פ דקרן ברשות ניזק משלם נ"ש ומטופו. ואם דחיא נוטא קשה אמאי נדחוק לומר דאתיא כר"מ ולא מפרש' באמת בפשוטו דגם על מקום הנחלת משלם רק ח"נ. היינו דלגד איבעי' (ד' י"ם א') דיש שינוי בצרורות אמאי משלם על שאר הגדיש ח"נ לא הוי"ל לשלם רק רביע נזק כיון דיש שינוי בצרורות. ולומר דבאמת משלם על השאר רביע הנזק ומה דקתני על הגדיש ח"נ היינו על מקום הנחלת כמו דכפרשי לר"ל. זה אינו דלר"ל דעל השאר פטור לגמרי שייך לומר דתני רק חילוקי דתשלומים דעל החררה נ"ש ועל הגדיש ח"נ ומן השאר לא מירדי כיון דפטור לגמרי. אבל לר"י דיש תשלומים על השאר אם איתא דמשלם רק ח"נ הו"ל למתני' ג' החילוקים דעל החררה נ"ש ועל מקום נחלת הגדיש ח"נ ועל השאר רביע נזק. אע"כ דאתי כר"מ וא"כ מסלא משלם על מקום החררה נ"ש. וגם אם נפרש דגם לר"י מירדי אדוי ועל כל הגדיש משלם ח"נ כמ"ש התוי"ם מפסקות דברי הרב יקשה ג"כ אמאי כשלם רק מגופו ומנפח ג"כ לומר דכיירי בשינוי והא דלא משלם רק רביע נזק לפי צד איבעי' אם יש שינוי לצרורות ג"ל דאתיא כר"מ. (ובצרורות אינו משלם אלא ח"נ). וא"כ הו"ל להרב"ב ולהתוי"ם לבאר זה דמתני' מירדי בדרך שינוי ודלית הלכתא כהך מתני' כיון דאתיא רק כר"מ. ואולי י"ל כיון דמסתני' עצמה בלי הברייתא הג"ל יש לפרש בפשוטו דמירדי בלא שינוי משי"ה מתמו הדברים: [אות יז] בא"ד ועל כולה גדיש ח"נ. אף דשאר הגדיש הוי כח כחו פ"ם ככחו דמי: ד [אות יח] במשנה *ממשמשין בו ואינו נוגח. בפשוטו משמע דאינו נתן להתינוקות. וכ"כ הר"ם בפי' המשניות אינו מנגחתם. ובתשו' מגן שאול בלשונותיו על רמב"ם כ' בשם דברי נב"א דדקדק כן מלשון תוס' מדבתבו עלה דתינוקות ממשמשים אע"ג דאדם אית ליה מולא כו' אלא דחקשה עלה דבמוגיא ד' כ"ד ע"ב דאמרי' עלה הא נגח חייב משמע דאינו נוגח היינו דאינו נתן לבהמות ע"י משמוש זה. וצ"ע: [אות יט] תוי"ם ד"ה כל שיהו. של ג' ימים פשיטא. ומלשון הרע"ב שבתב ובהא הלכה כר"מ כו' עד שיהו תינוקות משחקים בו מבואר דס"ל דחזרה דג"י לא מהני לר"מ:

תוספות רש"ש

ג תוי"ם ד"ח שקפצו כו' ומתני' דמרתיך כו' ואז פטור אף על הקפילה עכ"ל ומלה בקומת הקום' וחיכוכם דחקו לגרי' לזה אבל הגרי"א אינה מהיבנת ובמתני' לגרן מלמדן מופלג דלכאורה לא מקבו הקום' מידי דלאת מהני' אילי' בנוסחים שם כלים הרבה דמהן מקרבו. ומהן מרחקו. רק ל"ל דהוסמות סיל דנמיק מיהא תחלתו בפשיעה וסופו בהוגם נהד מנא אבל אם לאחר הוא התלתו בפשיעה ולאחר סופו בהוגם לא מחייב. ופ"ז לא מקשה בגמרא מידי לכן הוכיחו להיהוגם. אבל המפרן בוותו בחמת לתיהו דאילי דמקרבו וגם מרחקו ודקאמר דמקרבו לגזת תחלתו בפשיעה ומ"ל דמרחקו ג"כ דהא נקפילה מתכרי ומדוקדק לכון הגמ' דאמי' התלתו בפשיעה לא הוי דהוי בפת יחר וק"ל: תוי"ם ד"ה על המרכה ס' דגדים ס' דהכתא לכל המרכה נרכות הניזק ל"י. וכתב ובוד ומדלהיכוניין

בשינוי והא דמשלם נ"ש היינו דמהני' אתי' כר"פ דקרן ברשות ניזק משלם נ"ש ומטופו. ואם דחיא נוטא קשה אמאי נדחוק לומר דאתיא כר"מ ולא מפרש' באמת בפשוטו דגם על מקום הנחלת משלם רק ח"נ. היינו דלגד איבעי' (ד' י"ם א') דיש שינוי בצרורות אמאי משלם על שאר הגדיש ח"נ לא הוי"ל לשלם רק רביע נזק כיון דיש שינוי בצרורות. ולומר דבאמת משלם על השאר רביע הנזק ומה דקתני על הגדיש ח"נ היינו על מקום הנחלת כמו דכפרשי לר"ל. זה אינו דלר"ל דעל השאר פטור לגמרי שייך לומר דתני רק חילוקי דתשלומים דעל החררה נ"ש ועל הגדיש ח"נ ומן השאר לא מירדי כיון דפטור לגמרי. אבל לר"י דיש תשלומים על השאר אם איתא דמשלם רק ח"נ הו"ל למתני' ג' החילוקים דעל החררה נ"ש ועל מקום נחלת הגדיש ח"נ ועל השאר רביע נזק. אע"כ דאתי כר"מ וא"כ מסלא משלם על מקום החררה נ"ש. וגם אם נפרש דגם לר"י מירדי אדוי ועל כל הגדיש משלם ח"נ כמ"ש התוי"ם מפסקות דברי הרב יקשה ג"כ אמאי כשלם רק מגופו ומנפח ג"כ לומר דכיירי בשינוי והא דלא משלם רק רביע נזק לפי צד איבעי' אם יש שינוי לצרורות ג"ל דאתיא כר"מ. (ובצרורות אינו משלם אלא ח"נ). וא"כ הו"ל להרב"ב ולהתוי"ם לבאר זה דמתני' מירדי בדרך שינוי ודלית הלכתא כהך מתני' כיון דאתיא רק כר"מ. ואולי י"ל כיון דמסתני' עצמה בלי הברייתא הג"ל יש לפרש בפשוטו דמירדי בלא שינוי משי"ה מתמו הדברים: [אות יז] בא"ד ועל כולה גדיש ח"נ. אף דשאר הגדיש הוי כח כחו פ"ם ככחו דמי: ד [אות יח] במשנה *ממשמשין בו ואינו נוגח. בפשוטו משמע דאינו נתן להתינוקות. וכ"כ הר"ם בפי' המשניות אינו מנגחתם. ובתשו' מגן שאול בלשונותיו על רמב"ם כ' בשם דברי נב"א דדקדק כן מלשון תוס' מדבתבו עלה דתינוקות ממשמשים אע"ג דאדם אית ליה מולא כו' אלא דחקשה עלה דבמוגיא ד' כ"ד ע"ב דאמרי' עלה הא נגח חייב משמע דאינו נוגח היינו דאינו נתן לבהמות ע"י משמוש זה. וצ"ע: [אות יט] תוי"ם ד"ה כל שיהו. של ג' ימים פשיטא. ומלשון הרע"ב שבתב ובהא הלכה כר"מ כו' עד שיהו תינוקות משחקים בו מבואר דס"ל דחזרה דג"י לא מהני לר"מ:

אור גדול

פרק ב ד בתורע"א [אות ים] בכוכן. קצת נראה סיבמית (ס"ד ב') ווסתתת ושור המועד כרשב"ג ויש"ש ברמב"ן ורשב"א ורשב"ם דהמשם משום דמסמך אין מוצאין מסון וא"כ קשיא דהא לענין חורה הו"ל לפסק כרבי והבא מתמא ברשב"ג גם לענין חורה ולהרע"ב א"ש ולהרא"ש אשר דסובר כהתוס' שם (פ"ה א') דבשור המועד לא פליג רבי ולק"ם אבל לש' הראשונים הג"ל מוכרחין דברי הרע"ב ועי' יבמות שם דסובר כהתוס' דבמסמן מודה רבי וא"כ לשיטתו א"ש מפא"ב לשי' ראשונים הג"ל:

מצדדי הרחבה כו'. פיי' שם פ"ם מתל"ע שם בפע"ל פ': ג הכלב כו'. כ"פ ע"ב מיי' שם פ"ב הפ"ו ספ"ב שם מתל"ע שם פ"ו ס"ל ספ"ל ל"ג: הכלב שנטל חררה כו'. י"ם פ"ל. פיי' שם כ"ז ומיי' נהפצים ונגע"ב פפ"ב שם מתל"ע שם כ"ו ס"ל ס"ב. ד איזהו תם כו'. כ"ב פ"ב: כל שהעידו בו ג'. ינמות פ"ח ס"ל פ"ם ירמכלפי ס"ב פ"ב הל"ח פיי' פ"ו שם כ"ח פפ"ב שם מתל"ע שם פ"ו שפ"ם כפ' ה': ותם כל שיהו התינוקות כו'. פיי' שם ס"ו: ה שור המזיק כו'. כ"ל פ"ב ס"ז כ"ח פיי' שם פ"ח ס"ז ה' ספ"ב שם מתל"ע שם כפ' ו' ס"ה:

שנויי גיהאות

(כיצד משלם מה שנהנית). נכי"פ ליתא. מצדי הרחבה. נכי"ק מצדדי. מפתח החנות כו'. נכי"פ הסדר מתוך החנות משלמת מה שהזיקה מפתח כו'. ג ושברו את הכלים משלם. נד"ל ונמכני"ל ונכל הכלי.. משלמין וכ"ה נכי"ק (ומס ושיברו). הכלב שנטל חררה. נכי"ל ונמכני"ל כלב שנטל את החררה וכ"ה החררה גם נכי"ק. והלך. נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל והלך לו. החררה. נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל את החררה וכ"ה מס נמחוק את הגדיש. ועל הגדיש משלם ח"נ. נכי"ל.. ח"נ ר' אליעזר אומר נזק שלם, וכ"ה נכי"ל לפי נגמ' (יח,ע"ח) במקום שגזילה נגמ' לת מכמתו (ומולי נרייתא היא) וכ"ה מס נכי"מ ונכי"ם ונמס ר' אליעזר כמו שכתוב מס נגמ' מתל (לוגם נכל הכלי גם מס כמו ר' אליעזר. ועי' ד"ם מס). לוגם לפני כ"ח וכ"ה מס לא היתה אלא במכמה לא כאן ולא מס. ד ואיזה הוא מועד. נמכנ"ל ואינו מועד ולאו נכון ונכי"מ ואיזהו.. (כל) שהעידו בו. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמכני"ל ליתא וכן ליתא נכי' לת (וכל שהעידו עלו). משיהזור (בו). נמכני"ל שיחזור.. ; וכ"ה נכי"ק (ומס ליתא) נד"ל שיחזור.. ; נכי"ל שחזר.. שלשה (ימים). נמכני"ל ליתא; נכי"ק משלשה ימים. ותם כל שיהו התינוקות ממשמשין. נד"ל.. שיהא התינוקות וליתא; נכי"מ ונמכני"ל ותם שהתינוקות; נכי"ם תם שיר תינוק ממשמש בו; נכי"ם שהתינוקות משחקין וממשמשין בו; נכי"ק ותם כדי שיהיו.. (ואינו נוגח). נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל ונכי"ם נגמ' ל"ה ל וכן ליתא נכי"ק. ומי' ד"ם.

ביצד הרגל פרק ב בבא קמא

ר' טרפון אומר ט'. י"ל פ"ח ע"ז פ"ב י"ח ע"ח פ"ח כ"ח יהונתן לק פ"ח ה"ל: והכ"א הצי נזק. פ"ו כ"ב מ"ו: שם כפ"ב שם פוכ"ב שם: ן אדם ט'. כ"ו פ"ח ע"ב פ"ב כנהדרין פ"ב ע"ח מ"ו: פ"ח בסנ' תוגל ומדק הי"ח ופ"ו פ"ח בפ"ב עפין פ"ו פוכ"ב הו"ב כ' הפ"ח כפי' ג' וכו' פפ"ח פפי' מ':

שנויי נוסחאות

ה ומה במקום שחקל. נד"ל וכ"ק ונמצנ"ל מה אם במקום.. וכ"ה בכ"מ (וכס ומת); בכ"מ ומה אם הקל ומ' נדנור הסמוך. ברשות הרבים (שהוא פטור). בכ"מ ליהה ולתה בגליון; בכ"ם שהוא פטור ברה"ר. החמיר עליהם. בכ"ק ונמצנ"ל.. עליהן וכ"ה נד"ל (וכס החמירו ולתו נגון). מקום כו' (ברה"ר) לשלם. בכ"מ ליהה ולתה בגליון. שנהמיר עליה. נד"ל ונמצנ"ל עליהן ולתו נגון. מה ברה"ר. בכ"ק מה אם .. א"ל אני. בנמצנ"ל.. אף אני; בכ"ל א"ל ר' טרפון אני. לא אדון. נד"ל וכ"ק ונמצנ"ל.. אדון, וכן נסמוך. אני אדון קרן מרגל. נד"ל וכ"ק ואני..; בכ"מ מקן ורגל. ומה במקום. נד"ל מה אם גם נמצנ"ל. שהקל על השן ועל הרגל. בכ"מ..על שן ורגל. עדהחמיר על השן ועל הרגל. בכ"ק שהחמיר עליהם; נד"ל ונמצנ"ל שהחמיר עליהן; בכל הכ"י שהחמיר עליו ולתו נגון. שנחמיר בקרן. בכ"מ שנחמיר עליו.. מה ברה"ר. בכ"ק מה גם ברשות הרבים. ן שוגג בין מזיד. בכ"ל בשוגג ובין במזיד; בסנהדרין (ע"ב ע"א).. בין באונס בין ברצון מי' נרמ"ל.

תוספות חדשים

ומדאינהו לדמוק ולאוקמי בהכי אלמא דאי אקלה מרגלא בכ"ק ואקלה בהון אינה מעלמא אלא מה שנהנית: ה תוי"ם ד"ה אני כו' בהכתב הר"ב לקמן כו' וכן הוא בהוס' מוד וא"ל מה לכן ורגל שכן הזיקן מצוי ט' וי"ל שאין חומרא זו מועלת להיינו בר"ם מ':

ראשון לציון

ה תוי"ם ד"ה דין לבא מן הדין מ' אומר ר"ם מטוס דחמרינן בהמפלא מ' ד' ל"ח ע"א אבן אם כן אמת אבל בכל מקום דבר נמ"ם תוס' הכא וכן בזבחים ס"ם ע"ב ד"ה ק"ן עיין יסל"מ: באד וכן מוכח בתוספתא דוס הוספתא על מסכת אבות והנה גם נאבות דר' נתן לא מצאתי: ן בסנהדרין ע"ב אדם מועד לעולם כו'. בסנהדרין ע"ב אין אדם מועד לעולם כו' אין בשוגג בין מזיד בין בשוגם בין ברצון. ופ' בתוס' דינמות נ"ב ע"ב ד"ה הנא כו' מיהו דהכי קאמר בין מיהא אינו שוגג ומזיד בשוגם שאמרו לעבות בן בין מיהא בנמצון פ"ם. ועיין מ"ם התוי"ע בסם הנ"ל ד"ם בין יבן ונ"ם קנ"ם. ועיין רש"ם פסחים פ"ו ע"ב ד"ה בין מזיד כו' והש"ל מגיה ב' ע"ב ד"ה שוגג מ':

פ"ד]. וכתב פרימב"ח דג"פ ביום אחד בלא מכשול תיבוקות לא סני ליה דא"כ הוי ליה לפרש. כ"י. [ופסקי ההלכות שכתב הר"ב כך הוא בגמרא]: ה נגח נגף וכו'. כולן תולדות קרן הן. וכן ל' רש"י. ורלונס לומר דמנגף ואילך [היא] דלולו נגח קרן נופיה כדדרשינן מכי יגח כמ"ש בפ"ק מבמה ב': ברשות הרבים מבלס חצי נזק. *)דכתיב קרא יחזון לומר בתון חצי נזק הלוק לא ביה"ר ולא ברשות היחיד דלמדרש הכי לייתרא. דהא כתיב קרא ותנו את כספו דלא תימא דלא לחייב אפילו חצי נזק אלא ברה"י כלומר ברשות הניזק כמו שן ורגל כדאיתא בגמרא [ריש] דף כ"ו: ברשות הניזק לבלס נזק שלם. דאמר קרא (בלס) ישלם תבלומין מעליא ולא תילף בקל ותומר מקרן אלא לחייב *אלא ח"ג כדאיתא בגמרא בס: אמרו לו דיו וכו'. והקבו ז"ל היכי אמרינן דיו דהא כל קל וחומר דעלמא הכי הוא. דבשביל תומרא קטנה ביש בלמד. דין לותו ביהא כמלמד לגמרי לכל תומרותיו. ותירלו ז"ל דהני מילי כשהחומרות באתו באיס ללמוד איכן מעין לותו תומרא שהיא בלמד. אבל הכא שאתה בא ללמוד מקן שלם בחצר הניזק מכח תומרא שנמצא בלמד שהוא כמי ענין השלומין. דהיינו חצי נזק ברה"ר. שייך לומר דיו. כ"י. וכן כתבו התוספות. ומכאן גם כן ראיה למ"ם בשם התוספות בפ"ק בדבור ההרי בור. דגמרא דידן סברה דעונשין ממון מן הדין. דהא אי לאו דיו מודו רבנן לר' טרפון: אני לא אדון קרן מקרן. כלומר רבויות כדמשמע מהאי ק"ו קמא. ולדבריהם הוא דקאמר [לתו] דלדידיה ליה הא דיו. היכא דמפריך קל ותומר [כדכתב הר"ב לקמן] אלא הא דקאמר הכי. משום דק"ו קמא פשוט יותר לומר דיו אסוף דינא. דהיינו קרן ברה"ר. נמוקי יוסף בשם הרא"ש: אני הדון קרן מרגל. כלומר קרן ברשות הניזק. מרגל ברשות הניזק. ומה לא במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר. החמיר בקרן. נמצא ברגל קלה וקרן המור. מקום שהחמיר על השן ועל הרגל הקלים לבלס נזק שלם ברשות הניזק. אינו דין שנחמיר בקרן שהוא המור. נמצא דאתיגן למילף קרן חמורה מרגל הקלה ולא קרן מקרן. כ"י: אמרו לו דיו וכו'. כתב הר"ב דסוף סוף אי לאו קרן ברה"ר וכו'. וכן לבון רש"י. ומסיים כ"י ואעפ"י שאינו כל כך פשוט לומר דיו כדפירשו לעיל מ"מ לעולם אמרינן דיו כיון דלא מבחקיס בו: ה נגח נגף [וס']. כולן תולדות קרן הן: דיו לבא מן הדין להיות כנדון. קרן ברשות הניזק שאתה מביא מדין קרן ברה"ר. דקאמרת קרן שהחמיר עליה ברה"ר אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק. דיו להיות כנדון. כקרן ברה"ר. ולא יהיה חייב ברשות הניזק אלא חצי נזק כמו שהוא חייב ברה"ה: אני לא אדון קרן מקרן. כדאמרן לעיל. אלא קרן מרגל. מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו בן שנחמיר בקרן: דיו לבא מן הדין. סוף לא לאו קרן ברשות הרבים לא מבחקת לד קל וחומר. ורבי טרפון אומר דבעלמא אית ליה דין דמדאורייתא הוא דכתיב (במדבר יב) הלא הכלם שבעת ימים. קל וחומר לבמינה י"ד יום. אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. הלכך הבגד שבעת ימים ותו לא. מ"מ הכא אית ליה דיו דס"ל לר"ט דמי אמרינן דיו היכא דלא מפריך קל וחומר כגון התם דבבעת ימים דבמינה לא כתיבי אתא קל וחומר אייתי אדכיבר אתא דיו אפיק בבעת. ואוקי בבעת. אשתבת דאמרי קל וחומר להני שבעה דאוקימנא ולא אפריך לגמרי. אבל הכא חצי נזק כתיב בין ברה"ר בין בחצר הניזק. ואתא קל וחומר ואייתי חצי נזק אהדיגא ונעבה נזק שלם. אי דרשת דיו ותוקמיה אחצי נזק כדמעיקרא אפריך ליה קל וחומר *ולא אהני ולא מידי. ורבנן סברי דאפילו היכא דמפריך קל וחומר אמרינן

*) נד"ל תקנ דאמר קרא כלבון הגמרא.

תוספות רע"ק

ה [אות כ] תוי"ם ד"ה ברשות הניזק. אלא ח"ג. אף ע"ג דעכ"ם מעליי' משלם כדכתיב מיטב שדהו ואם כן נימא מה לקרן שכן משלם מגופו. מ"ם י"ל צרורות יוכיח הוס'. ולפי"ם דס"ד דשן ורגל ברשות ניזק משלמים רק ח"ג לולי ילפותא דישלם תשלומים מעליא. הא דגמרי מפני דצרורות משלם ח"ג היינו דגם באייבר משלם רק ח"ג. מהר"ם לובלין. ולפנ"ד י"ל ג"כ דהלכה היא רק דצרורות מחצה משלם. וג"ם בצרורות דקרן דמשלם רק רבית: [אות כא] בסנהה ומה במקום. לפי"ם דצרדו תוס' בפ"ק ד' ו' ע"ב דדוקא בקרן פטור בהקדשות אבל שן ורגל חייב בהקדשות עיי"ש. א"כ איכא לספרך מה לשן ורגל דחייב בהקדש. וצ"ע (יכוונת רבינו לפי קושית תוס'. דלהסקנא כתבו דלר"ם ניחא: [אות כב] הר"ב ד"ה דיו לבא מה"ד. ולא אהני ולא מידי, וס"ם כיון דמהני הק"ו לחייב נ"ש אברינן דיו ולא משתלם אלא בגופו. ריש פרקין דיו"ח ע"ב:

אמרינן דיו. והלכה כחכמים: ן בין עיר בין ישן. אם היה ישן ובא אחר וישן בצדו והזיק בני לראשון חייב. ואם שכבו יחד. כל אחד מהם שהזיק את חברו חייב. לפי שבשניהם מועדים זה לזה: סימא את עין חברו חפילו בשוגג חייב בנזק. אבל לא בארבעה דברים דלא מחייב בארבעה דברים. °אלא מזיד. או קרוב למזיד:

פרק ג א המניח את הכד וט' ושברה פטור.

לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכיה: ואם הוזק בה בעל החבית חייב. וחפילו הפקירה שכל המפקיר נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותן כאילו לא הפקירן: או שלקה בחרסיה חייב. דסבר נתקל פוטר הוא ולא אמר חוטם הוא. ולכך

בין עיר בין ישן. סימא את עין חברו ושבר את הכלים משלם נזק שלם:

פרק ג א המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. ואם הוזק בה. בעל החבית חייב בנזקו. נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה חייב. רבי יהודה אומר

[נפלע]. מאי תחת פלע ב"מ תרתי. גמרא. וכתב הר"ב אבל לא בארבעה דברים. גמרא. מדתני סיפא דומיא דשבר הכלים מה

חייב

אתם נזק אין. ארבעה דברים לא [דלא שייכי בהו]. אף סימא נזק אין ד' דברים לא. ולפיכך לשון חפילו בשוגג שכתב הר"ב אינו מדוקדק. דהא מתניתין לא איירי אלא בשוגג דאי במזיד חייב בכולן. והא דרב"י כתב בפירוש המשנה. וכן בגמרא. אמנא הני מילי. לבון אפילו בשוגג. משום דהוא מפרש במשנה דאתני לא ידענן פירוש הגמרא דקתני סימא דומיא דשבר וכו'. וכן במנא ה"מ. לא היתה הבאלה אלא על הנזק בלבד שיהא חייב בו השוגג ולא על הפטור דארבעה דברים. ולפיכך שפיר נקט לבון אפילו. אבל הר"ב במפרש דסימא דומיא דשבר דארבעה דברים לא. לא אתי שפיר לבון אפילו. וז"ל ר"י סימא את עין חבירו בשוגג מבלם נזק שלם אפילו במקום דליכא ד' דברים דומיא דשבר וכו'. ע"כ. ומעמא דלא מחייב בשוגג אלא בד' דברים כתב ר"י דשבח ורפוי כי יריבון אנשים כתיב (שמות כא) [וכן כתב רש"י] לעבר נמי ילפינן מקרא דפלע תחת פלע ואין רבוי לחייבו בשוגג. ולא"כ אינו חייב אלא מזיד דומיא דכי יגנב אנשים דכתיב גביה דשבר הלמד מעניו הוא. °בשת נמי לא מחייב אלא במתכוין כדכתיב (דברים כד) ובלתה ידה והחזיקה. ע"כ. ועיין כולהו בפירוש הר"ב ריש פ"ח:

פרק ג א ונתקל בה ושברה פטור. כתב הר"ב לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכיה. גמרא. ופירש ר"י מבוס דאדם בעל מחשבות הוא ואגב טרדא דלביה לאו אורחיה לעיוני ומיזל ע"כ. ותוספות כתב דבאלי משור פקא דאמרינן איבעי ליה עיוני ומיזל [כמו שכתב הר"ב במשנה ו' פ"ה] דשור עיניו נמשה טפי מאדם. וכתב עוד ר"י במעיין מהא דדוקא נתקל שלא עיין. הוא דאמר דפטור. וכפשיטה דמתניתין. הא ידע ושכר חייב אע"ג דחבירו הניח כדו בלא ברשות. וכגון שלא מלא רוחב הדרך וכדאמרינן בסמוך [בגמרא] שהרי יש לו מקום לעבור ואין צריך לשבר כדו של חבירו. ע"כ. כלומר שאדם הוא כר דעת יעבור לו למקום אחר. וליכא למימר כל המשנה ובא אחר ושינה פטור. כדאמרינן בשור הבא ושינה. כמ"ש פרק דלעיל במ"ב: בעל החבית חייב. גמרא פתח בכד וסיים בחבית. והא"ג במתניתין ה' דפרקין. והכי נמי במתני' ד' דפרק בתרא [ולי פוד בכוף דמאי כמ"ב בס. וכן במ"ז פ"ג דמעילה קרי כד לחבית דספ"ד דסוכה] [מפנה ו'] לומר לך הייבו כד הייבו חבית למאי ג"מ למקח וממכר. ובאחרא דרובא קרי לכדא כדא ולחביתא חביתא. ואיכא נמי דקרי לכדא הביתא ולחביתא כדא. מהו דתימא דל בתר רובא קמ"ל °דאין הולכין בממון אחר הרוב. שאם שתגה לתת לו כד והשגה לו בסודר ונתחייב הלוקח לתת דמים יכול הלוקח לומר תן לי חבית דקרי לחביתא כדא [נכי בסוף מוחזק]. ואם היה התגאי לתת לו חבית ונתן הלוקח דמים יכול המוכר לומר לא אתן לך אלא כד דקרי לכדא חביתא. והקשו בתוספות דהא הולכין בדיני ממון אחר רוב הדיינין. וכדתנן במ"ו פ"ג דסנהדרין. ותירצו דגבי דיינים שאני דחביב מיעוט דידהו כמי שאינו. וליכא למימר אתם אוקי ממונא בחזקת מריה דהא ב"ד מפקי מיניה. אבל גבי שאר ממון דליכא מיעוט וחזקה. לא אזלינן בתר רובא. ע"כ. והא דתנינן לה בכמה דוכתי. וכן בריש"ו דב"ב תנן נמי דאין הולכין בממון אחר רוב כמ"ש הר"ב בס. כבר כתבתי בריש ברכות בשם התוספות דכן רגילות וכו'. [ועיין במ"ג פ"ד דאהלות]: נשברה כדו. אלא הניח אלא נתקל ונשברה ושינו דהר"ב קרי ליה נתקל למזיק בכדו שנשבר: והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה. כתב הר"ב דסבר נתקל שוטה הוא וכו'. כלומר ובלאחר נפילה [פלינ"]. דהא בדר' יהודה מפרש במתכוין. אם נתכוין לזמת בחרס' וכו' שינו אחר הנפילה. דאי בשעת נפילה לא שייך לומר נתכוון לזמת בחרסיה אלא מתכוין לשברה כדפירש"י [דף כ"ט ד"ה מפקיר]. וג"י פירש במתכוון להשליכו בשעת נפילתו כי היכי דלא ליחזק בה. ואע"ג דמחמת אונס נפילה קא עביד. כיון דבכונה קא עביד חייב. דאפילו אימת כל לאתאי נפשיה ברשות קא עביד לא עדיף מכל מאן דעביד ברשות דכי אזיק חייב [דלקמן במתניתין]. ע"כ. ס"מ דבאחר נפילה פלוגתא דמתניתין. וסבר ר"מ דנתקל פוטר. ואפילו כי אמרת דמסתמא אפקרינהו הוי הפקר דלאחר פשיטה ולאי כל כמינה להפקיר נזקו. מידי דהוה בור ברה"ר דחייב. כדתנן במ"ה פ"ה. ור"י סבר נתקל לאו פוטר הוא וכו'. והרי הארכים והמים הפקר וכו'. והכי אית ליה לרבי יוחנן דאמר לאחר נפילה מחלוקת. אלא מיהא מסקינן בגמרא דלא למימרא דבשעה נפילה אין ביניהם מחלוקת דכי היכי דפליגי בלאחר נפילה ה"ג קמיפלגי בשעת נפילה. ורבי יוחנן הכי קאמר דפלוגתייהו דהפקר נזקו ליתא אלא בלאחר נפילה. דשייך ביה דלאו פוטר הוא. אבל מפקיר נזקו דעלמא לכולי עלמא

חייב

כס"ל דאין הולכים בממון אחר הרוב. ואף לרב דסבר הולכים בממון אחר הרוב הכא מודה ביון דהבוחזק שוטן ברי שאני מהמיעוי. (כ"ב תוס' זק"ל לי א"כ מאי פרכי בסוגיא דב"ב דצ"ב דאלמנה נשאתיך הא אתם הבוחזק שוטן ברי דאלמנה נשאתיך דגם היתומים מקרי שוטן ברי. רבל מה דאיהו מצי למטען אנן משגינן בדמוכח רש"ב דכתובות ובס"ס הרא"ש שם. ובזה י"ל דכוונת תוס' דדוקא בבוחזק ברי ואידך שמא מודה רב דאין הולכים בתר רוב אבל בברי ובברי הולכים אחר רוב ס"מ עדיין לי דמנ"ל למפרך דלמא רב ס"ל דדוקא בבוחזק שמא והמוציא ברי. ובפרטות לס"ש תוספות בבורות די"ם ע"א להריא דשמא דרב נבי נתן משום דהמוציא שוטן ברי. אבל בשמא ושמא

אין

סיסא מ' ושיבר ט' משלם מ'. מיי' פס פ"ו ה"ל כמ"ג בס מוס"ש פס מ"י בס"ב כפ"י מ': פ"ג א המניח כו. כ"ז פ"ל מיי' פ"ג ה"ה מקי סמן ס"ה סמ"ג ע' כ"ה מוס"ש תו"ש מ"י מ"ג כ"ל מ': נשברה כדו ברה"ר מ'. כ"ח פ"ל. מיי' פס ה"ז סמ"ג פס מוס"ש פס מ"י מ' ומ"י מ"ל מ'.

שנויי נוסחאות

ושבר את הכלים. כמ"ק או שיבר..

פ"ג א ונתקל בה ושברה. כמ"מ ..בו ושברו ונלכון המקרא הוא ז"ל. ואם הוזק (בה). כמ"מ ואם היזק וליתא. חייב (בנזקו). כמכני"ל.. בנזקו; נפי' ר"ח ליתא וכן ליתא ברע"ב וכן ברש"י, וכרש"י להרי"ף בעל החבית חייב בנזקו וכ"מ פוסף פס „מפרש בגמ'" כמו בהוא ברכ"י בגמ', אך יוכל היות כי הוספה ברש"י להרי"ף היא רק המלה בנזקו בלא היתה לפני רש"י, ובעשות סימנו ברי"ף ד' ראה נקודה קודם המלה חייב ומקומה אחר המלה הזאת יברי"ף ד' ריווח ליתא כל נקודה בדבור זה. והיוחלק אחד. בד"ע והחליק וכ"כ בכי"ק (ובס אחר). בהרסיה. במכנ"ל בהרסית

תוספות רע"ק

ו [אות בנ] הרע"ב ד"ה סימא. אלא מזיד. כך מפרש להריא בסוגיא. ותמוה לי על ס"ס רש"י יבמות דף נ"ד ע"א ד"ה חייב בד' דברים. בנזק עצר רפוי שבת בראסרי' בהתובל דפצע תחת פצע לרבות שוגג במזיד. הא באבת בשוגג אינו חייב רק בנזק אבל לא בד' דברים. יהתיא דיבמות דנפל מן הגג ונתקע. ע"כ דמיירי ברוח מצויה דהוי מזיד. יצע"ג: [אות כד] תוי"ם ד"ה סימא. כשת נמי לא מחייב אלא במתכוון. היינו דאפי' במזיד וכגון שנפל מן הגג ברוח מצוייה על חבירו דחייב בד' דברים אבל לא על בשת עד המתכוון ליפול על האדם אף שאינו מכוון לבריאו כיון דמכוון לעשות זה ובמעשה זה יש בושת חייב שלה וכ"כ בתוי"ם ס"ג ס"י:

פ"ג א [אות בה] תוי"ם ד"ה בעל החבית.

חייב. °וכתבר הר"ב דלר"י מתניתין לא אתיא לאתמעטינן [בעד בשעת נפילה] ולא קמיירי אלא בלאחר נפילה. והא אתיא מתניתין לאתמעטינן. דדוקא לאחר נפילה פוטר ר' יהודה למפקיר נזקי אבל לא דעלמא. ואילו בשעת נפילה לא מיירי בה מתניתין אי פליגי אי לא פליגי. ע היא דעת הר"ב בלא פירש למתניתין אלא בלאחר נפילה. ולא הכי תקבה הוהלק במיס ולקח בחרסיה תרתי ל"ל דבגמרא דייק לה אבני דמס"ה תני תרתי. חדא לבשעת נפילה. וחדא לאחר נפילה. ולר' יוחנן במסקנא דמלתא דלא אתא אלא למימר דבהפקיר נזקי דעלמא ר' יהודה נמי מחייב. אי"כ מתניתין מיירי נמי בין לאחר נפילה בין בשעת נפילה. ולהכי תני תרתי. ועיין מ"ש במ"ג פ"ה ה): **במתבוין חייב.** כתב הר"ב אם נתכוין לזכות בחרסיה וכו'. גמרא. וכתב כ"י דמתסין להעליבה ממש ליכא למימר. דא"כ היה מסמע דבכגון הא הוא דמחייב רבי יהודה. אבל אם לא כיון להעליבה אע"ג דהוי פושע לגבי נפילה פטור. וליתא. דע"כ לא פטרי רבנן [דר"י כותייהו ס"ל]. אלא במפקיר נזקי דנתקל [כו'] . ע"כ. ומ"ש הר"ב דבבר נתקל לאו פושע הוא הרי החרסים והמים כפקר. ל' הרי"ף הוי ליה הכי מים וחרסים כפקר לאתי ממילא. ומ"ש הר"ב והלכה כרבי יהודה מבוא דבגמרא מוקמינן לריבא כ"מ דבריתא. ור' יהודה בחכמים דברייתא. עיין בסוף פ' בבי דב"מ: **ב השופך** מים וכו'. **חייב בנזקו.** °הרבה. והפילו הפקריגהו. דהא שופך ומגיע אלא באונס. וקי"ל לעיל דמפקיר נזקי אלא באונס לכ"ע חייב. ל"י: ג) **חייב בנזקו.** °פירש דעלמו ולא כלום כבהבאי בבוק מ"ו פ"ה: **והגודר** לה גדרו בקולים. פירש רש"י [דף כ"מ] שעבה גדר אל הבנים הוא. דכתיב (משלי כד) וגדר הבנים נהרסה. וכ' הר"ב והפריחן לרשות הרבים [שהוליא חוץ מרשותו. המגיה פי"ג מה' נזקי ממון] אבל המגמגם וכו'. גמרא. ופירש כ"י וכמאן אדם שם יותר מן הראוי. ע"כ: **וגדר שנפל** וכו'. כיון דאתיס לא נתכוין וכו'. ל"י. ועיין במ"ד פ' בתרא ג) דב"מ: **והוזקו בהן אחרים.** הלא דכמה גווני נזיקין קתני.. מלגיע קון וכו' וגודר בקולים וגדר שנפל הני לה נמי לגיזקן בלבון רבים. ויש ספרים דגרסינן ה"ג והוזק בהן אחר כמו בריסא: **ג הבנו וקבו.** מפורסים במ"ג פ"ך דשבת. ופ"ט דב"מ [מ"א]: **וכל הקודם בהן זכה.** ואע"ג דהפקר הם חייב בנזקו. דמפקיר נזקי אלא באונס חייב: רשב"ג אומר כל המקלקלים וכו'. פירש הר"ב אפילו עושים ברשות בלבון אחרון. ותמהו התוספות דתקבי ליה רבן שמעון בן גמליאל הדרשב"ג דמ"ה פ' בתרא דב"מ דאמר מחקן הוא לה מלאכתו וכו' ופירשו בגמרא ואיט חייב בנזקן [וכמו שכתב הר"ב שם]. ובמה אין העניים שוים אע"ג דבשמעתין דהתם

חייב: בשתבוין חייב. אם נתכוין לזכות בחרסיה ובמים אחר שבברה כדו. חייב בהזקן. דהוי ליה בורו שהזק. ואם לא נתכוין לזכות בהן הואיל ומקרן אחם הוא דבבר נהקל אלא פוטר הוא. הרי החרסים והמים הפקר לאחר שנאבם ולפיכך פטור. והלכה כר' יהודה דנתקל אלו פוטר הוא. ומאחר דאחם הוא ולא נתכוין לזכות בחרסיה ובמים הרי כאילו לא היה מעולם שלו ופטור על נזקיהם: **ב השופך מים ברה"ר.** °אע"ג דבבר הוא קבוד כגון בימות הגשמים שמותר לשפוך מים בר"ה אפ"ה אם הוזק בהן אחר חייב בנזקו: **המצניע את הקוץ** וכו'. וכגון שהגיעו בר"ה. וכן הגודר גדרו בקולים והפריחן לרה"ר. אבל המגמגם בתוך שלו והוזק בהן אחר פטור. °אלא דרך בני אדם להתהלך בהתים: **ג לזבלים.** שירקבו התבן והקש ונעשים אבל לזבל בדות וכרמים: **כל הקודם בהן זכה.** דקנסינהו רבנן: **כל המקלקלים ברה"ר.** °אפילו עושים ברשות בגון בשעת הוצאת זבלים

[כו'] . ע"כ. ומ"ש הר"ב דבבר נתקל לאו פושע הוא הרי החרסים והמים כפקר. ל' הרי"ף הוי ליה הכי מים וחרסים כפקר לאתי ממילא. ומ"ש הר"ב והלכה כרבי יהודה מבוא דבגמרא מוקמינן לריבא כ"מ דבריתא. ור' יהודה בחכמים דברייתא. עיין בסוף פ' בבי דב"מ: **ב השופך מים** וכו'. **חייב בנזקו.** °הרבה. והפילו הפקריגהו. דהא שופך ומגיע אלא באונס. וקי"ל לעיל דמפקיר נזקי אלא באונס לכ"ע חייב. ל"י: ג) **חייב בנזקו.** °פירש דעלמו ולא כלום בבהבאי בבוק מ"ו פ"ה: **והגודר** לה גדרו בקולים. פירש רש"י [דף כ"מ] שעבה גדר אל הבנים הוא. דכתיב (משלי כד) וגדר הבנים נהרסה. וכ' הר"ב והפריחן לרשות הרבים [שהוליא חוץ מרשותו. המגיה פי"ג מה' נזקי ממון] אבל המגמגם וכו'. גמרא. ופירש כ"י וכמאן אדם שם יותר מן הראוי. ע"כ: **וגדר שנפל** וכו'. כיון דאתיס לא נתכוין וכו'. ל"י. ועיין במ"ד פ' בתרא ג) דב"מ: **והוזקו בהן אחרים.** הלא דכמה גווני נזיקין קתני.. מלגיע קון וכו' וגודר בקולים וגדר שנפל הני לה נמי לגיזקן בלבון רבים. ויש ספרים דגרסינן ה"ג והוזק בהן אחר כמו בריסא: **ג הבנו וקבו.** מפורסים במ"ג פ"ך דשבת. ופ"ט דב"מ [מ"א]: **וכל הקודם בהן זכה.** ואע"ג דבהפקר הם חייב בנזקו. דמפקיר נזקי אלא באונס חייב: רשב"ג אומר כל המקלקלים וכו'. פירש הר"ב אפילו עושים ברשות בלבון אחרון. ותמהו התוספות דתקבי ליה רבן שמעון בן גמליאל הדרשב"ג דמ"ה פ' בתרא דב"מ דאמר מחקן הוא לה מלאכתו וכו' ופירשו בגמרא ואיט חייב בנזקן [וכמו שכתב הר"ב שם]. ובמה אין העניים שוים אע"ג דבשמעתין דהתם

בשבוי נוסחאות

באינו מתכוין. נמצא"ל בשאינו.. נכי"קובשאינו..; נד"ל ונכי"ק ושאינו..; נכי"מ בשאין.. **ב השופך מים.** נכי"ק ונכי"מ..את המים. **אחר.** נד"ל אחר. **והגודר (את) גדרו.** נד"ל ונמבכי"ל ליתא; וכן ליתא נכי"ק (ונס גדירו) כיו"ד לאל"ה וכון הוא) נכי"מ והגודר גדר; נכי"ל וגודר גדרו. **והוזקו בהן אחרים חייב בנזקו.** נכי"ק ונכי"מ והוזק בהן אחר חייב בנזקו. ול"ס נד"ל (ונס אחר). ומי"ל הוי"ט: נכי"ל.. חייב בנזקו ובל הקודם בהן זכה ומי' תוס' (לי ג) ד"ה דבר (ד"ס): **ג (את) תבנו (את) קשו** לר"ה נרי"ף ליתא. נמבכי"ל את תבנו ואת נפתו לר"ה ול"ס נכי"ל וס' (ונכה גם ואת קשו). **וכל הקודם.** נד"ל כל.. נ"ל"ף והקודם. **רשב"ג** כו' ההופך כו' נד"ל ונכי"מ ונכי"ל וס' הכדר הפון ההופך כו' **רשב"ג** כו': נכי"ק ונכי"ל ונמבכי"ל ונרי"ף ליתא לכל דברי רשב"ג נמבכה כלל וכן ליתא נכי"ק ומי' נמבכי"ל (ונתוס' ד"ה לימא). **והוזקו חייבין (לשלם).** נד"ל כשהוזקו חייבין וליתא וכן ליתא נכי"מ הי'.

תוספות רע"ק

אין מוציאים ברוב. א"כ מכ"ש בברי זברי דאין מוציאין כדרחינן לסומכום דבשמא ושמא יחלוקו. ובברי וברי ס"ל לחד מ"ד דלא אמר סומכים יחלוקו. הרי דסוחק ברי אף היכא דגם אידך מוען ברי אלים חזקתי יותר בבשמא ושמא. וא"כ יקשה בנ"ל דסא' פרכינן מאלמנה נשאתיך. וביותר דמאי פרכי' משור שנגח ואי' אם עד שלא נגחה. והא התם דמיירי בשמא ושמא או ברי וברי דרב פדדה דאין הולכים אחר הרוב להוציא. וצע"ג: (אות כו) תוי"ם ד"ה **הוחלק.** יסובר הרע"ב דלר"י מתני' לא אתי לאשמעי'. מדברי התוי"ם נראה דפליגי אביי ור"י דלר"י מתני' לא מיירי בשעת נפילה ולאביי מיירי נ"כ בשעת נפילה. אבל לשעיין בסוגיא ובתוס' (ד"ה פליגי) דלר"י באמת פלוגתייהו גם בשעת נפילה היינו בלא אפקר אלא דלא היה שהות לסלקה ופליגי אי נתקל פושע הוא דבהיה לו שהות לסלק ולא הפקיר לכ"ע חייב דמסתנו הוא) ומה"מ פליגי נ"כ בלאחר נפילה דהיינו ביש שהות לסלק אלא דהפקיר דלר"מ דנתקל פושע הוי מפקיר נזקים לאחר נפילת פשיעה וחייב. ולר"י דנתקל ל"ש חוי מפקר נזקים לאחר נפילת אונס ופטור. וא"כ הוי רק חד פלוגתא בנתקל אם פושע היא או לא ולזה כתם תר"ע דבלגתי' אם נתקל פושע הוא). אבל לאביי פליגי בב' יסודות בשעת נפילה ולא היה שהות לסלק ולא הפקיר ופליגי בנתקל פושע. ועוד פליגי ר"מ ור"י בלאחר נפילה דהיינו בחי' לי שהות והפקיר. דר"מ ס"ל דחייב בנתקל דהוא פושע. ור"י ס"ל דאף בפשיעה ממש בשיברה בידים ס"מ כיון דהפקיר אינו חייב דבור ברה"ר פטור. ומתני' מיירי בתרוייהו מיקתני מים וחרסים. ובשעת נפילה מה דא"י אם נתכוין היינו לשברה. ובלאחר נפילה דהיינו בהפקיר אם בסתכוין לזכות בחרס' דבלא"ה אף נתכוון לשברה פטור. והנה תמיה לי במה דדייק אביי דמדקתני תרתי מוכח דפליגי בתרתי הא עדיין י"ל דפליגי רק בנתקל פושע. ומה דקתני תרתי היינו תוהלקה בים ששתן דתקלת מימיו הוא אחר שנפלו המים לארץ. ולקה בחרסיה איכא לאוקמא באדם המזיק דבדרך הלוכו נפלו החרסים על אדם מכחו כמבואר בתוס' בשמתין ד"ה ודתניא נשברה כדו. ולקה בחרסיה אינו חייב כראיתא בפ"ם האומנין (ד' פ"ב) בסעבור חבית דש"ח פטור וש"ש חייב ואמרי' עלה דהא כראיתא והא כראיתא הרי דש"ח פטור אף באדם המזיק אינו חייב כראיתא בפ"ם דאומנין. ואף דאדם מועד לעולם מוכח דנתקל הוי כמו אנוס קרוב לגניבה ובזה גם אדם מועד אינו חייב. אלא בקרוב לפשיעה כמו אבירה כמבואר בתוס' בסוגיא דכ"ו ע"ב (ד"ה ושמואל) וא"כ באמת לר"י אף בלקה בחרסית שנפל השברים בהלוכו על אדם פטור. ור"מ ס"ל דאפי' פושע הוי מדמחייב על תקלת מימיו. וא"כ צריכי תרוייהו דלקה בחרסית קתני' לאשמעי' משום דר' דנתקל הוי קרוב לאונס (דמדהוחלק ה א דמבר ר"י דנתקל קרוב לפשיעה. אף שהוא אונס). והוחלק במים אצריך משום דר"מ לאשמעי' דס"ל דאפי' פושע הוי ועיין היטב וצע"ג: ב (אות כו) במשנה והזקו בהן אחרים חייב בנזקן. תוס' ד"ל ע"ב ד"ה דבר הוכיחו דל"ג הכא כל הקודם זכה דהא מסקי' דהיכא דליכא שבח לא קנסו נופן. וקי"ל דא בלא"ה גם לס"ד דרב קנס בכ"מ. ג"כ סובר דל"ג לה דאל"כ יקשה מה לועירי דפליג על רב דלי"ק על נופן. וצ"ע: (אות כח) הרע"ב ד"ה **השופך.** אע"ג דברשות דאל"ה מאי קמ"ל מתני' הא כבר תנן כן במשנה מסקודם בהוחלקה. גם: (אות כט) שם ד"ה **הצניע.** שאין ירך ב"א. אבל בלא"ה היה חייב דבור שחייבה עליה תורה בין בחופר ברה"ר. כין בחופר ברשותו כמוך לרה"ר או שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו. ואם חפר בור ברשותו ואח"כ הפקיר רשותו ובורו. דעת רש"י בפרקין דכ"ח ע"ב דחייב ג"כ כמו בחופר ברה"ר ודעת תוס' שם דפטור כיון דבהיתר חפר וגם הפקיר דלאו בעל הבור הוא פטור. והכי קי"ל בש"ע סי' ת"ל וכן הסתיקו בתוי"ם לקמן ריש ס"ו דס"ה: (אות ל) תוי"ם ד"ה **חייב בנזקו.** סי' דעצמו. לא ידכתי אפאי לא כ"כ תתוי"ם בפשנה הקודם. לזה בהוחלק א' בים דמיירי דוקא בחוזק הארם ולא כלי ובסוגיא אתא כן גם אמתני' הנ"ל: ג [אות לא] הרע"ב ד"ה **כל המקלקלים.** ואפי' עושים

ב השופך מים. ל' פ"ה מ"ו; פס פ"ב; פס פ"ש; פס כ"ו פ"ב; פס פנ"ו; פס המצניע כו'. כ"פ פ"ג; פס פ"ב; פס כ"ב פ"ב; פס פ"ו; פס פ"ב; פ"ו: ג הבוצא כו'. פ"ו; פס כ"ד; פס פ"ג; פס פ"ב; פס פ"ד; פס פ"ו; פס פ"ד; פס פ"ו: ד

ג) נתוי"ט ד"ה (מתא וקבלתא) נא כתן רבנו מייג נמקן כו' בנמנה ג' ומתבר כי נמנה כתן ליתא לגלות בנזקי תבנו אתא המדפיסים כי מקמו סות נמנה ג' ופס הדפיסוהו. וכבר תמה ע"ז בתוי"ש אות לי ע"ם אבל נאמת צריך לבקדים הדבור הזה. נמנה ו' קודם ד"ה נמנה כדו וקמי פ' מ"ם בנמנה בעל בתנית חייב בנזקו. ב) עי' בהעיר למנה לי. ג) נדפוס אמסטרדם (תקל"ה) ולתמיו נגל הדפ"ם נדפס דב"מ (דנזקי ממון) ובקשו לת המלות הלתרגומות בלין לבן מוכן גם בתוי"ט בד' בתלבוים ליתא. ובקור הטעות מלאה בד' אמסטרדם (תפ"ו) ופס ליתא כך ושי' נמ"ד סיק נתלה דנזקי ממון מזה נרתה כי המסדרים קרמו לת הר"ה דב"מ (דבנגח מיעה) דב"מ (לא כן הי' נטעות בהתוי"ט אבר לפיהם) והרחבו לת סמקו: נמלות בלגות: דנזקי מסון. ולתה"כ הדפיסו דב"מ דנזקי ממון בסיבה יהד.

אמר סומכים יחלוקו. הרי דסוחק ברי אף היכא דגם אידך מוען ברי אלים חזקתי יותר בבשמא ושמא. וא"כ יקשה בנ"ל דסא' פרכינן מאלמנה נשאתיך. וביותר דמאי פרכי' משור שנגח ואי' אם עד שלא נגחה. והא התם דמיירי בשמא ושמא או ברי וברי דרב פדדה דאין הולכים אחר הרוב להוציא. וצע"ג: (אות כו) תוי"ם ד"ה **הוחלק.** יסובר הרע"ב דלר"י מתני' לא אתי לאשמעי'. מדברי התוי"ם נראה דפליגי אביי ור"י דלר"י מתני' לא מיירי בשעת נפילה ולאביי מיירי נ"כ בשעת נפילה. אבל לשעיין בסוגיא ובתוס' (ד"ה פליגי) דלר"י באמת פלוגתייהו גם בשעת נפילה היינו בלא אפקר אלא דלא היה שהות לסלקה ופליגי אי נתקל פושע הוא דבהיה לו שהות לסלק ולא הפקיר לכ"ע חייב דמסתנו הוא) ומה"מ פליגי נ"כ בלאחר נפילה דהיינו ביש שהות לסלק אלא דהפקיר דלר"מ דנתקל פושע הוי מפקיר נזקים לאחר נפילת פשיעה וחייב. ולר"י דנתקל ל"ש חוי מפקר נזקים לאחר נפילת אונס ופטור. וא"כ הוי רק חד פלוגתא בנתקל אם פושע היא או לא ולזה כתם תר"ע דבלגתי' אם נתקל פושע הוא). אבל לאביי פליגי בב' יסודות בשעת נפילה ולא היה שהות לסלק ולא הפקיר ופליגי בנתקל פושע. ועוד פליגי ר"מ ור"י בלאחר נפילה דהיינו בחי' לי שהות והפקיר. דר"מ ס"ל דחייב בנתקל דהוא פושע. ור"י ס"ל דאף בפשיעה ממש בשיברה בידים ס"מ כיון דהפקיר אינו חייב דבור ברה"ר פטור. ומתני' מיירי בתרוייהו מיקתני מים וחרסים. ובשעת נפילה מה דא"י אם נתכוין היינו לשברה. ובלאחר נפילה דהיינו בהפקיר אם בסתכוין לזכות בחרס' דבלא"ה אף נתכוון לשברה פטור. והנה תמיה לי במה דדייק אביי דמדקתני תרתי מוכח דפליגי בתרתי הא עדיין י"ל דפליגי רק בנתקל פושע. ומה דקתני תרתי היינו תוהלקה בים ששתן דתקלת מימיו הוא אחר שנפלו המים לארץ. ולקה בחרסיה איכא לאוקמא באדם המזיק דבדרך הלוכו נפלו החרסים על אדם מכחו כמבואר בתוס' בשמתין ד"ה ודתניא נשברה כדו. ולקה בחרסיה אינו חייב כראיתא בפ"ם האומנין (ד' פ"ב) בסעבור חבית דש"ח פטור וש"ש חייב ואמרי' עלה דהא כראיתא והא כראיתא הרי דש"ח פטור אף באדם המזיק אינו חייב כראיתא בפ"ם דאומנין. ואף דאדם מועד לעולם מוכח דנתקל הוי כמו אנוס קרוב לגניבה ובזה גם אדם מועד אינו חייב. אלא בקרוב לפשיעה כמו אבירה כמבואר בתוס' בסוגיא דכ"ו ע"ב (ד"ה ושמואל) וא"כ באמת לר"י אף בלקה בחרסית שנפל השברים בהלוכו על אדם פטור. ור"מ ס"ל דאפי' פושע הוי מדמחייב על תקלת מימיו. וא"כ צריכי תרוייהו דלקה בחרסית קתני' לאשמעי' משום דר' דנתקל הוי קרוב לאונס (דמדהוחלק ה א דמבר ר"י דנתקל קרוב לפשיעה. אף שהוא אונס). והוחלק במים אצריך משום דר"מ לאשמעי' דס"ל דאפי' פושע הוי ועיין היטב וצע"ג: ב (אות כו) במשנה והזקו בהן אחרים חייב בנזקן. תוס' ד"ל ע"ב ד"ה דבר הוכיחו דל"ג הכא כל הקודם זכה דהא מסקי' דהיכא דליכא שבח לא קנסו נופן. וקי"ל דא בלא"ה גם לס"ד דרב קנס בכ"מ. ג"כ סובר דל"ג לה דאל"כ יקשה מה לועירי דפליג על רב דלי"ק על נופן. וצ"ע: (אות כח) הרע"ב ד"ה **השופך.** אע"ג דברשות דאל"ה מאי קמ"ל מתני' הא כבר תנן כן במשנה מסקודם בהוחלקה. גם: (אות כט) שם ד"ה **הצניע.** שאין ירך ב"א. אבל בלא"ה היה חייב דבור שחייבה עליה תורה בין בחופר ברה"ר. כין בחופר ברשותו כמוך לרה"ר או שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו. ואם חפר בור ברשותו ואח"כ הפקיר רשותו ובורו. דעת רש"י בפרקין דכ"ח ע"ב דחייב ג"כ כמו בחופר ברה"ר ודעת תוס' שם דפטור כיון דבהיתר חפר וגם הפקיר דלאו בעל הבור הוא פטור. והכי קי"ל בש"ע סי' ת"ל וכן הסתיקו בתוי"ם לקמן ריש ס"ו דס"ה: (אות ל) תוי"ם ד"ה **חייב בנזקו.** סי' דעצמו. לא ידכתי אפאי לא כ"כ תתוי"ם בפשנה הקודם. לזה בהוחלק א' בים דמיירי דוקא בחוזק הארם ולא כלי ובסוגיא אתא כן גם אמתני' הנ"ל: ג [אות לא] הרע"ב ד"ה **כל המקלקלים.** ואפי' עושים

כיל לה בהי הדדי. ע"כ. ול' ראשון פירש"י דרשב"ג שמעי' לת"ק דלא קנס אלא שבחא. אבל נופה לא כדקתני בברייתא בגמרא. ואתא רשב"ג למימר דבנוף נמי כל הקודם זכה. ע"כ. ולרב דק"ל כוותיה דאמר קנסו נופן אטו שבחן ופרכינן בגמרא לימא כתנאי ודחינן דלא פליגי בהני אלא בהלכה דקנסו נופן ואין מורין כן דלתנא קמא אין מורין. ואתא ר' שמעון בן גמליאל וכו' איכא לפרושי מתניתין נמי בהני דכי היכי דמפרשת לברייתא מפרשי' למתניתין. והרמב"ם לא כתב בפי"ב מה' גזקי ממון להא שיטא אחאן מורין כן. וכתב הכ"מ מטום דס"ל דדהוה בטלמה הוא. לריך לומר דרב כתנאי ורשב"ג ס"ל מטום דכל מקום שנה וכו'. ועיין פ"ח דטירוגין [מ"ז]: ההופך את הגלל וכו' חייב בגזקו. מפרש' בגמרא דר"ט מדקתני ההופך ולא קתני המגביה ס"מ בלמטה מבלמה ובמתמיין לזכות בו [ובהפקר קני לכ"ע בהגבהה פחות מבלמה. רש"י. והתוספות כתבו עוד פירושים אחרים. ועיין מ"ש במ"ר פ"ק דקדושין] דחייב מטום ממון. אבל אם הגביה ג' דאסתלקא מעשה ראשון שהוא הגלל אף על פי שלא נתכוין לזכות בו חייב. דהא ק"ל מפקיר גזקיו שלא בחנם חייב. ובמסכתא דמאי פ"ג מ"ג דמחייבין בגזקין אע"ג דלא נתכוין לזכות.

ומשני ה"ר בון המן כתיב (שמות כא) בעל הבור ישלם. הכא כתיב (דברים יד) עשר תעשר מבלך אתה מעשר ולא משל אחר. ע"כ. כלומר הבואת זרעך כתיב ומביאיה [דקרא] דייק. ובעל הבור ישלם מכיון בירושלמי בעל הגזק ישלם. וא"ל דדרשה פשוטה נקט דהא בגמרא פ"ה דף ג' דרשינן הכי לרבי ישמעאל. אבל לר"מ דק"ל כוותיה מוקים בעל הבור לתופר בור ברשותו והפקיר רשותו ולא בורו. אלא דמטוס דאף רבי עקיבא בבירא ליה בור ברשות הרבים חייב נמלא דבגזקי בור לא קפיד קרא אטיהא שלו אף על גב דלאו מהאי קרא דבעל הבור מהתמע לרבי עקיבא אפילו הכי נקטה בירושלמי מטוס דדרשה פשוטה היא: והזק בהן אחר חייב בגזקו. ואלו כל הקודם בהן זכה לא קתני. דגלל דבר שאין בו שבח דגלל זהו רבי ואינו מסביה ברה"ר דהא מבוכח ושומד הוא לא קנסו. גמרא. פירש הר"ן מטוס דמאן דמפיק ליה לרשות הרבים לאו לאבוחי מפיק אלא לנקות אלרו הוא דמפיק. ולא עביד לבהויי אתם: ד' הראשון חייב וכו'. כתב הר"ב וכגון שהיה יכול לעמוד וכו'. אבל לא היה יכול לעמוד פטור. ואע"פ שלא הזהיר לזה בתקל בו מפני שהוא טרוד בנפשו. *כדאי' בגמרא. ועיין מ"ש בכוף פ"ו דב"מ: ה' זה בא בחביתו וכו'. *ופגע זה בזה רש"י: נשברה כדו וכו'. עיין ברש פרקין שבתבתי הגמרא. פתח בכד. וסיים בחבית וכו': ואם עמד בעל הקורה חייב וכו'. כגון שלא הוה ליה לעמוד והייטו שלא עמד אלא לטח. אבל עמד לתקן הקורה *דאורחא הוא פטור. דהא [במשנה ד'] לעיל לא מחייבינן ליה לנתקל אלא (כשלא היה) [כשהיה] יכול לעמוד. שמע מינה דכל כי אורחיה לא הוה פושע. גמרא [דף ל"א]: ["חייב. ולא אתולדה דבור מחייבינן ליה. דה"כ לא חייב אחבית. דבור פטור בכלים. אלא כיון שאינו מועל להרן דלא שליט בגופיה. אלא קאי אנפשיה כמאן דאזקיה בידים דמי. נמוקי יוסף]: וכן זה בא בגרו וזה בא בפשתו. בגמרא לא עביד לריסתא ואיכא למימר דכיון דפשתן בהייהו הא נפרף ובדי הדיקא דגר בפשתן ה"ל לבעל הגר ליזהר ביותר ולעולם מחייבים קמשמע לן. אי נמי איפשא דבעל הפשתן הוי ליה ליזהר ביותר ולא נחייב כלל לבעל הגר. קמ"ל. והתוספות דקדקו בפ"ב דף כ"ג [ד"ה ונחייב] דיותר ים לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק משלא יזק לכן הראשון עיקר. והרא"ש והטור סימן שע"ט בשמיטו בבא א': ן אחד רן ואחד מהלך.

כתב

ר"ע מברטנורה

זנלים. אם הזיקו חייבים: היה הופך את הגלל. לוקח בקר: ד' הראשון חייב בנזקי שני. וכגון שהיה יכול לעמוד ולא עמוד דפושע הוא. אבל לא היה יכול לעמוד פטור. דהא קיימא לן נתקל לאו פושע הוא: ה' היה בעל קורה ראשון וכו' פטור. שזה מהלך כדרכו וזה מיהר ללכת: ן אחד רץ ואחד מהלך וכו'. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני

אחד

חייבין לשלם. וכל הקודם בהן זכה. ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו: ד' שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה. ונתקל הראשון ונפל. ונתקל השני בראשון. הראשון חייב בנזקי שני: ה' זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור. שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. היה בעל קורה ראשון ובעל הבית אחרון. נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה. ואם עמד בעל הקורה חייב. ואם אמר לבעל החבית עמוד פטור. היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון. נשברה חבית בקורה חייב. ואם עמד בעל חבית פטור. ואם אמר לבעל קורה עמוד חייב. וכן זה בא בגרו וזה בפשתנו: ן שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים. אחד רץ ואחד מהלך. או

תכן המולא פירות בדרך וכו' לא יגיע עד שיעבר. ואם מתהלה נטלן בכבול שלא יאבדו פטור. וכתב הר"ם דבירושלמי פריך מהא דמחייבין בגזקין אע"ג דלא נתכוון לזכות. ומשני ה"ר בון המן כתיב (שמות כא) בעל הבור ישלם. הכא כתיב (דברים יד) עשר תעשר מבלך אתה מעשר ולא משל אחר. ע"כ. כלומר הבואת זרעך כתיב ומביאיה [דקרא] דייק. ובעל הבור ישלם מכיון בירושלמי בעל הגזק ישלם. וא"ל דדרשה פשוטה נקט דהא בגמרא פ"ה דף ג' דרשינן הכי לרבי ישמעאל. אבל לר"מ דק"ל כוותיה מוקים בעל הבור לתופר בור ברשותו והפקיר רשותו ולא בורו. אלא דמטוס דאף רבי עקיבא בבירא ליה בור ברשות הרבים חייב נמלא דבגזקי בור לא קפיד קרא אטיהא שלו אף על גב דלאו מהאי קרא דבעל הבור מהתמע לרבי עקיבא אפילו הכי נקטה בירושלמי מטוס דדרשה פשוטה היא: והזק בהן אחר חייב בגזקו. ואלו כל הקודם בהן זכה לא קתני. דגלל דבר שאין בו שבח דגלל זהו רבי ואינו מסביה ברה"ר דהא מבוכח ושומד הוא לא קנסו. גמרא. פירש הר"ן מטוס דמאן דמפיק ליה לרשות הרבים לאו לאבוחי מפיק אלא לנקות אלרו הוא דמפיק. ולא עביד לבהויי אתם: ד' הראשון חייב וכו'. כתב הר"ב וכגון שהיה יכול לעמוד וכו'. אבל לא היה יכול לעמוד פטור. ואע"פ שלא הזהיר לזה בתקל בו מפני שהוא טרוד בנפשו. *כדאי' בגמרא. ועיין מ"ש בכוף פ"ו דב"מ: ה' זה בא בחביתו וכו'. *ופגע זה בזה רש"י: נשברה כדו וכו'. עיין ברש פרקין שבתבתי הגמרא. פתח בכד. וסיים בחבית וכו': ואם עמד בעל הקורה חייב וכו'. כגון שלא הוה ליה לעמוד והייטו שלא עמד אלא לטח. אבל עמד לתקן הקורה *דאורחא הוא פטור. דהא [במשנה ד'] לעיל לא מחייבינן ליה לנתקל אלא (כשלא היה) [כשהיה] יכול לעמוד. שמע מינה דכל כי אורחיה לא הוה פושע. גמרא [דף ל"א]: ["חייב. ולא אתולדה דבור מחייבינן ליה. דה"כ לא חייב אחבית. דבור פטור בכלים. אלא קאי אנפשיה כמאן דאזקיה בידים דמי. נמוקי יוסף]: וכן זה בא בגרו וזה בא בפשתו. בגמרא לא עביד לריסתא ואיכא למימר דכיון דפשתן בהייהו הא נפרף ובדי הדיקא דגר בפשתן ה"ל לבעל הגר ליזהר ביותר ולעולם מחייבים קמשמע לן. אי נמי איפשא דבעל הפשתן הוי ליה ליזהר ביותר ולא נחייב כלל לבעל הגר. קמ"ל. והתוספות דקדקו בפ"ב דף כ"ג [ד"ה ונחייב] דיותר ים לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק משלא יזק לכן הראשון עיקר. והרא"ם והטור סימן שע"ט בשמיטו בבא א': ן אחד רן ואחד מהלך.

תוספות רע"ק

ששים ברשות. ומה דקתני וכל הקודם זכה לאו בהכי סיירי דבעביר ברשות מה"ת לקנטוה. אלא דהוא בבא בפ"ע וקאי אלעלמא דעביד שלא ברשות (תוספות): ד' [אות ד"ב] תוי ס היה הראשון חייב. בראיתא בגמ'. הכי ס"ל לר"י. וכן פסק הריף אבל רנב"ל ס"ל דהם בשלא היה יכול לעמוד חייב משום דהיה לו להזהיר. והרא"ש כתב דראוי לפסוק כן דגמ' פריך לר"י. היינו מסתני' דבסיוך דעמד בעל הקורה חייב. מאי לאו דעמד לבתף ומשום דהיה לו להזהיר) ושנינן בשינוי דהיקא. דהא דשני דמיירי בעומד לפוש ומת דלא נקט בטיפא דלבתף פטור. דאשמעי' דבלפוש אם אסר עמוד פטור. הא זהו אין בו חידוש כ"כ. ויותר הו"ל לאשמעינן דעמד לבתף עי"ש. ותמוה לי הא הרא"ש שם מסיק דמכח דהיה לו לעמוד או חיה לו להזהיר לא מחייב מרן אדם מזיק אלא דחוי רק בור. א"כ איך אפשר דמיירי מתני' בעמד לבתף ומשום שהיה לו להזהיר. אמאי חייב על החבית הא בור פטור על כלים. ואפשר לומר דבאמת מיירי רק לפוש אלא דלר"י דס"ל דל"א כלל דהיה לו להזהיר א"כ היה לו לסיתני בטיפא חידוש יותר דאם עמד לבתף פטור. אבל לרנב"ל נחי דלבתף פטור. מטעם דבור פטור על כלים מ"ם ליכא קושיא דליתני בטיפא דלבתף פטור דהא לר"י דמחייב כלים בבור הוא חייב ולא רצה סתני' לסיתני בפלתתא. ומדוקדק דהרא"ש סי' י' דנקט דמתני' בעומד לפוש והיינו כנ"ל. ומישוב היטב דברי הטור דבסי' תי"ג בב' קדרים כתב דהיה לו להזהיר והיינו כרנב"ן. ובסי' שע"ם נבי חבית וקורה כתב דדוקא עומד לפוש ולפי הנ"ל ניהא דבעומד לבתף נהי דהיה לו להזהיר מ"ם פטור על ההבית דהוא רק סדין בור. אך מ"ם קשה לישנא דהטור בסי' שע"ם דלבתף פטור דמשום דמרוד לא היה לו להזהיר היינו כר"י וצע"ג. עי' בסמ"ע רס"י תי"ג דמחלק בין מרדא לפרדא: ה' אות [ג] תוי"ם ד"ה זה בא ופגע זה בזה. ודוקא בכה"ג דגם בעל החבית מסייע בשבירתו דבדרך הליכו הטיח חביתו בקורת חבירו. אבל בעמד בעל החבית חייב בעל הקורה כיון דעשה כל ההיזק לבדו. תוס'. והכי פסקינן בש"ע: [אות ד"ד] שם ד"ה ואם עמד דאורחא הוא פטור. והא דתני ואם אמר לבעל החבית וכו' ולא תני ואם לבתף פטור דקס"ל

דאע"ג

עכ"ל. ונקטר כהעתקה כמעט כתוי"ש יש שיטוב דברים נאלן מנין: תוי"ם סד"ה וכן זה בא בגרו כו' והרא"ם וכטור סי' שע"ט בשמיטו בבא ז'. וגם

שנויי נוסחאות

ההופך. בד"ג ובכי"ק היה הופך. ב"ה. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ לד"ח. והוזק בחן. בכי"ק.. מ. ד' שני קדרין. בכי"ם .. קדרין בר"ה. ונתקל הראשון. בד"ג ובכי"ק ובמסכי"ל נתקל.. בנזקי שני. בד"ג ובכי"ק ובמסכי"ל ובכל הכ"י בנזקי של שני וכ"ה בכי"ק. ה' היה בעל קורה כו' בעל חבית. בד"ג ובכי"ק בכל המבנה בעל הקורה. בעל החבית. נשברה חבית. בד"ג ובמסכי"ל .. החבית בד"ג.. לחבית. פטור (בעל הקורה. בד"ג ובכי"ק ובמסכי"ל ובכל הכ"י נתה. ואם עמד. בד"ג אם.. וכן בסיפא. ואם אמר לבעה"ח. בד"ג אם אמר לו לבעה"ח (וכ"ה לו גם בכי"ק וכ בסמוך) וכ"ה במסכי"ל ובכי"מ וכן בסמוך אם אמר לו לבעה"ק. וזה בפשתנו. בד"ג ובכי"ק ובמסכי"ל ובכל ס"כ"י הה בא.. במסכ"ל ד' טוטינו ופיזרו ליתה גם (בא) בגרו. ן שנים כו'. מי' בתוספתא.

ראשון לציון

ה' תוי"ם סד"ה ואם עמד בעל הקורה כו' אלא (כשלא היה) [ל"ל כשהיה] יכול לעמוד כו' כל"ל וכמ"ל כשהיה יכול לעמוד כייש לקוס מאחר שעמל ועי' ל"ל ע"ל ואח תנין: שם ד"ה חייב ולא תולדה כו' אלא כיון שאינו מועל לתרן דלא בלים בגופיה כו' ז"ל הכ"ל ואם עמד כו' והא דלא דיימנן ליה כבור כיון דמת גופיה בטמולא דאמר כל מקלה כי אלי נור הוא ופסל מן התבית דלא מיטא נור שחייב בו על הכלים משום דלא אתרי' אלא היסא דבעיל ומדי דומיא דבור דלא בלים בגופיה אבל היכא דקאי לגופיה לאו תולדה דבור היא אלא כמאן דאזקי בידים דמי. הדיף בהמיט בבא ז':

התיפך את הגלל כו'. ירושלמי דפאי פ"ב הל"ג: ד' שני קדרין כו'. ל"ג פ"ח. כו' כ"ה סמ"ג שם מיט"ע שם כו' מי' מ"ג בפי' מ': ה' זה בא בחביתו כו'. ל"ג ע"ח מי' מי' סמ"ג שם מיט"ע שם בפי' מ': ואם עמד כו'. ל"ג ע"ח מי' מי' סמ"ג שם מיט"ע שם בפי' מ': היה בעל החבית כו' ואם עמד כו' ואם אמר כו' וכן זה בא בגרו כו'. מ"ר. שם מיט"ע שם בפי' מ': ן שנים שהיו מהלכין כו'. שם

כתב הר"ב מתמיהין תכורי מחסרא והכי קתני בע"ם ו"ע וכו' וכן לשון הרמב"ם בפירושו. אבל בגמרא קאמר נמי בין הבמשות. וכן לטוב בחבורו פ"ו מהלכות חובל ומזיק. ומ"ש הר"ב שהלך לדבר מצוה להכין לצרכי שבת. ובשתמא לצרכי שבת דיינין ליה. דזל בתר רובא ואפילו לא נקט מילי בידיה. דהא [בני] למימר עשיתן ערבתן וכו'. או לשמיא למימכא פניו ידיו ורגליו. או לשמוי כסותיה. אבל אי בריר לן דלא רהיט אלא לאחר צרכיו דלא שייכי בהו צרכי שבת. בבחול דמי. כן כתב ר"י בשם הרמ"ה. ולשון הרמב"ם בהבורו [בשם] שבתות הוא רן דבי שלא הגיעה שבת והוא לוי פנוי. ע"כ. משמע דאע"פ שלאחר צרכיו רן. הוה מצוה לבבוד שבת והרשות רן. שמפני כן רן למהר לעשות. והשתא ניחא טפי דלבל רן פטרינן דהא סתמא תנן. ובכ"ע סימן שע"ח העתיק המחבר לשון הרמב"ם. ונסתיים באחריו העתיק המגיה לשון נמוקי יוסף לפרש ולא לחלוק. אבל נראה וולאי דחולקין הן: והזיקו זה את זה פטורין. שכל אחד נרס לעצמו חבלה זו ולא הזיקו ממש במתכוין. אלא כלומר הוזקו זה בזה. תוספות: שניהם פטורין. כתב נמוקי יוסף בערב שבת. שמה שהוא בחול מבוה. בערב שבת הוא ברשות לא שנא מהלכים זה לקראת זה. או זה אחר זה פטורים. לבל שניהם רצים לפטורים בחול משום דבי הדדי מיבהו. היכא לאפלוגי כדפלגינן נבי זה בא בחבירו וזה בקורבו. בין מהלכין זה לקראת זה. או זה אחר זה. או מיבר אחרון. הו עמד הראשון: ן והזיק. בגמרא מלרבינן להו דאי אשמועינן מבקע ברה"י והזיק ברה"ר. הוה אמינא משום דהוה ליה להפוקי אדעתיה דאי מטיא בקעת הטס היה מזיק כיון שרבים מלויין בם. אבל הבמבקע ברה"ר והזיק ברשות היחיד שאין רבים שם אימא לא מחייב. ואי אשמועינן מבקע ברה"ר משום דלא ברשות קא עביד דמיון יחיב ליה רבותא אבל מבקע ברה"י דברשות קא עביד אימא לא מחייב. ואי אשמועינן הני תרתי [הא] משום דשניהם רבים [והא משום דבלא] (והלא) ברשות אבל בשבקע והזיק הבל ברשות היחיד אימא לא. לריכא. ומבייש נמוקי יוסף וכי תימא לתני הא. אבל שכן הבך. לא זו הא זו קתני: חייב נזק שלם. דבחו הוא וכגיפו דמי וקיימא לן [סוף פ"ב] אדם מועד לעולם. ר"י: ון בבמתר חני מזק. כתב הר"ב במין וכו' ואף ע"ג דלעיל תנן לה במבנה נ' פ"א בוס בכף בבמ"ם הר"ב שם. כבר כתבו שם בתוספות [ר"ה פרה] דתנא בה הטם. והדר הבא מפרש לה: חצי נזק. ומגופו. דאם האחד אינה שוה בל בך. איט מנבה לו אלא *מה שיבול לגבות מגופו. ר"י: מועד בטם מבלם במותר. כתב הר"ב בלומר הם הזיק את הטם יותר ממה שהזיקו [הם] וכן לשון רש"י. ובתב הגו הרא"ם וז"ל. ומה שלרך לפרש מועד בטם וכו' בבר פירש לט פירושו בל נמותר. אלא דקדק בלשון אם הוא הזיק בו יותר משהזיקו הם לומר לך בהטם מבלם נזק שלם בגניבה זו. בגון אם אבל מועד בטם הטשים ואם במועד לרבנים הדין מתן בילבלם המועד בטם ל'. קמשמע לן שאין מבלם אלא עבדה. דהייבו יותר על מה שהזיקו הם וסברהו מבוש שהתחילו בחבת. [דאי לא הבי אלא האחד התחיל וחזר הבני וגנבו בבעבו שהבעיבו הבני פטור. בדבתב הראב"ם לעיל מבך] אין בחן חבלה אלא המותר. ולשון במותר משמע בפירושו דמשמע לאותר חבלה בקא ולא לאותר חיוב השלומין ע"ב. ז) בלומר דמי בלאמר המותר. קאי לאבלם ובעיהם דבר אחד. דמותר נמי דתבלומין הוה. אבל לא תנא במותר משמע דמותר דבר אחר הוא יבי מבלם. ואמ"ג שאין דעת ב) הפוסקים לבלם בדרך הזה לשון מבנתיו דייבי הבי מפי הלא הראה בבה הלרך ל"ר לדתיק בפירושו הם במועד מבלם במותר ח"ג. דאילו לפירוש זה בפשטה דהייבו נמי ממותר החבלה מבלם ח"ג: הם באדם. מבלם במותר ח"ג. בתב

ב) ו"ל התוי"ם בשלפולא חריפתא בל דבני הראב"ם אלה: מדלא קתני משלומין מותר דהוה מבמע דמותר חיוב תשלומין מבלם ואין בל בהם חיוב הבלם אלא אלא עבדים ומבא שבמועד מבלם שבלים אבל מבלם במותר משמע בר"ל מבלם בלאותו מותר שהזיק ותו לא והיינו רק עבדה עבל. ג) עי' בר"ם בתוספות בבא בפ"ם נמוקי ממון.

שנויי נוסחאות

ן המבקע. בד"ג ובכי"ק המבקיע ואין זה מבין הגוסס כ"ל מבנין הבבד והיו"ד בלא לאיל"ם בנהוג בדפוס' ישנים ובכ"י, ובבר העיבותי ע"ז בבמה מקומות. ברה"ר והזיק ברה"ר ברה"ר והזיק ברה"ר. כ"ם בבל המבמות וכ"ה בכי"ק (ובס.. אז בר"ה..) וכ"ה במבנ"ב בבל הבי"ו ובמבני"ן במבנ"ב הסדר ברה"ר והזיק ברה"ר.. ועי' לם"ל וב"ה ובבלא"ל. ברה"ר והזיק ברה"ר (אחר). בד"ל ליתא: בכי"ק אז ברה"ר.. (ובבבעו..ברה"ר אחר. ן זה את זה. בד"ל ובכי"ק ובמבני"ל זה בזה וכ"ה בפי' ר"ת ובתוס'. וכ"ה בכי"ם וב'. תם בבועד. בכי"ק ותם.. וכ"ה בבמוך ותם באדם. ומועד באדם בשלם. בד"ג ובבי"ל.. בשלמין וכ"ה בבי"ק גם בבמוך ו בי' בעמים.

תוספות הדשים

ן תוי"ם ד"ה והזיקו עד סופו. ומסיימו התוס' בהאמרי' בהבבה. פ"ב בבבות בבמבם בלא בבבות הזיקו זה את זה חייבין הזיקו זה בזה פטורין:

ראשון לציון

ן במשנה המבקע במבנ"ג סדר הבנות מבוסך המבקע ברה"ר והזיק ברה"ר ברה"ר והזיק ברה"ר בי' בי' ובתבתי בס"ד בתקוני בלי שרת ממילי דאמר בגמ' ולריכא דאי הבא המבקע ברה"ר והזיק ברה"ר בי' ולא בבא המבקע ברה"ר והזיק ברה"ר בי' ולא תבא בבך מבתי בי' אבל מבבה"ר לבה"ר אבה בי'. אימא לא לריכא ובל הסוגיא בתריבות המחיק התוי"ט ובתב עוד בשם בבי"ר דמשבה לא זו אף זו קתני ע"ם אי"ב מוכח להדיא דגירסת המבנה במבנות היא עיקר וכן היה סדורה לפני מסדרי הבי"ם ולבן בעמידו בבריסת דאי בגא בי' בל זה בסתר:

תוספות

ן המבקע. בד"ג ובכי"ק המבקיע ואין זה מבין הגוסס כ"ל מבנין הבבד והיו"ד בלא לאיל"ם בנהוג בדפוס' ישנים ובכ"י, ובבר העיבותי ע"ז בבמה מקומות. ברה"ר והזיק ברה"ר ברה"ר והזיק ברה"ר. כ"ם בבל המבמות וכ"ה בכי"ק (ובס.. אז בר"ה..) וכ"ה במבנ"ב בבל הבי"ו ובמבני"ן במבנ"ב הסדר ברה"ר והזיק ברה"ר.. ועי' לם"ל וב"ה ובבלא"ל. ברה"ר והזיק ברה"ר (אחר). בד"ל ליתא: בכי"ק אז ברה"ר.. (ובבבעו..ברה"ר אחר. ן זה את זה. בד"ל ובכי"ק ובמבני"ל זה בזה וכ"ה בפי' ר"ת ובתוס'. וכ"ה בכי"ם וב'. תם בבועד. בכי"ק ותם.. וכ"ה בבמוך ותם באדם. ומועד באדם בשלם. בד"ג ובבי"ל.. בשלמין וכ"ה בבי"ק גם בבמוך ו בי' בעמים.

תוספות רע"ב

ראף על גב דעבד לפוש בי קאבר ליה עבוד פטור. גם': ן [אות לן] תוי"ם ד"ה ח"ג. מה שיוכל לגבות מגיפו. ג"י. לענ"ד דברי הג"י אלו רק לשיטתו שבתב אח"ב בבי תם בבועד דבה שהזיק התם לבועד חשבינן רק חציו וזהו רק מבבין בבה שהזיק הבועד אותו. ובדדייק הרא"ש מדברי תוס'. בש"ה היה נראה דבה שא"י לגבות מגופו לא נחשב לו לגבות מהזיקו שהזיק אדיך לו. וכן בבסקי בש"ע בי' ת"ג. אבל לבה דהביא התוי"ם בבד בבמוך דברי הרא"ש דדייק בלשון רש"י דבל הגיו שהזיק התם לבועד חשבינן לגבות בבה שהזיק הבועד להתם. והבשבע בשום שהתחילו יחד אין בבן חבלה א"א בבותר. בבריבא ה"ג דאף בה שא"י לגבות מגופו מבבין לו דאין בבן חבלה אלא בבותר דתחילה מוקבי נזק בגד נזק והבותר הוא דבקרא חבלה. וגם בשני תמים חדין בן וא"ב לא הו"ל להתוי"ם להעתיק בתחילה דברי ג"י בסתבא ואח"ב דברי הרא"ש תי"ל:

מבלס חלי נזק ומועד משלם נזק שלם: ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם. דברים כמשפט הזה. לדינא דסליק הלי קרא מינה. דבשור מועד מיירי. והכי קאמר קרא כמשפט הזה של שור מועד. שמשלם נזק שלם יעשה לו. לכל שור שנגח את האדם ואפילו הוא שור תם. והין הלכה כר"ע: ט וכן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה טעון לו דהייט הלי נזקי אבל אין זה שור האמור בתורה. דקיימת ומכרו את השור החי וכו'. ופלוגתא דר"מ ורבי יהודה הוא בגמרא הכלה. כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום. ונתייקרה אחר כך והיא שוה להאכילה לכלבים לו למכרה לנכרי. ר"מ סבר שבח נבלה דיזק הוי. ולא שקיל דה מזיק כלום אלא נותן לו חלי נזקו. והייט דקאמר ר"מ על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו כלומר בעריך ליתן לו דמי חלי נזקו מדמי שור החי ואיט מנכה לו כלום בעבור השבח שהשביחה הנבלה. ור' יהודה סבר דחלי שבח נבלה דמזיק הוי וכשבא מזיק לשלם לניזק דמי חלי נזקו. *מנכה לו חלי שבח שהשביחה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין. והייט דקאמר ר' יהודה לר"מ קיימת ומכרו את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחצון. בעריך לחלק השבח שהשביחה המת ושקל ליה מזיק פלגא. והלכה כרבי יהודה: י שורו שבייש פטור. דכתיב אם בעמיתו ולא שור בעמיתו. אי נמי אין המבייש חייב אלא כשמבייש בכונה ושור לאו מכוין לבייש הוא: שורו שסימא את עין עבדו פטור. ואין העבד יוצא בן חורין על ידו: הוא שבישא את עין עבדו חייב. [שמות כ"א] (שמות כ"ה) לחפשי יבלחנו: שורו שחבל באביו ובאמו חייב. בתבלומי *) נזק: הוא

*) גר"ג ד"ר נזקס.

משלמין ואין בעלים נוטלין. גמרא: י שורו שבייש וכו'. פתח במאי דסליק. ועיין מ"ש ברים נדרים: פטור. הוא הדין לבאר הרבעה דברים לבד מנזק. דאדם חייב ושור פטור [כדתנן מתניתין ב' פ"ח]. וכל שכן בשת דבעי כונה טפי. אלא דנקט בשת לאשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו מתכוין להזיק ואין מתכוין לבייש. אף הוא *אע"ג דאין מתכוין חייב כ"י. [*ומה שכתב הר"ב דכתיב אם בעמיתו וכו'. וכן פירש"י. ועיין מ"ש על זה בפ"ח מ"ב]: שורו בחבל באביו ובאמו. דמריה. כ"י: כונו

הר"ב דכתיב כמשפט וגו' כמשפט שור בשור. גמרא. ולא לאו כמשפט הוי דייקי הזה כדר"ע ללמוד מדינא דסליק מינה. אבל הבתא דכתיב כמשפט דרכינן הזה לפוטרו מד' דברים כדאיתא בגמרא דרבנן הזה לרבי מאיר ומ"ת לפוטרו מד' דברים למה לי הזה. דמכמשפט נפקא כמשפט השור בשור. וי"ל דזה אין ללמוד מכוס דגבי שור לא שייכי ד' דברים דנער ובשת ליכא. ורפוי ובשת הוו בכלל נזק. דבשמוהו כמה היה שוה מהחלה וכמה שוה עכשיו אם ילדה בעליו לא ירפאהו אלא ימכרהו מיד ויקנה אחר נמלא כשמכלס לו יוכל לקנות שור בשלו. אבל אדם על כרחו צריך לרפאות עצמו. ובשת נמי ליכא. תוספות. ט נוטל את השור. *קמ"ל דאוחלט השור כר"ע ולא כרבי ישמעאל דאמר יוכס השור. דמזיק בעל חוב דיזק הוא ויתן לו המזיק דמי השור. גמרא. ופיין מה שכתבתי במנה י"ח ורים פרק דלקמן [דגיר המתחיל ר"ם אומר]: ולא קיימת וגם את המת יחצון. ור"מ מקיימו פחת שפחתה מיתה מחצין בחי. כאם פחתה מבעה מיתה ועד שעת העמדה בדין. פחת דיזק. ורבי יהודה אי למחצין בחי לחוד קאתי. א"כ נכתוב ואת המת יחצון מאי וגם. שמע מינה תרתי דשתיפה רחמנא בשבחא. גמרא.

והא דלא דרים איפכא שמיתה בהפסד ולא בשבח. כתב ל"י דשברא הוא דרחמנא חס עליה דמזיק למשקל פלגא דשבחא וכי היכי *) דחייביה לאתפולי בה בהדי דיזק ולאשלומי ליה דמי חלי מן המי. ע"כ. ומיהו לא אמר רבי יהודה דפליג בשבחא ליטול כאם הבשיחה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין מד שיעלה הבשר יותר מהזיקו לא אמרינן דפליג בשבחא שנאמר בלס יבלס [במועד כתיב וכתב שני תבלומין חד לחס וחד למועד] בעלים

ר' עקיבא אומר כו'. ל"ם כ"ג ע"ב בכרכן י"ל פ"ב: ט שור שוה מנה כו'. שם: שור שוה מאתים כו'. ל"ל ע"ג: ד' דם חייב כו' כיצד כו'. ל"ל כ"ג. פ"ל. שם פפ"ג שם מ"ם שם ופצ"ל נ"ל:

שנויי נוסחאות

ט בד"ג ליתא מן בשבת עד שבעת לו מן כלום עד כלום וגרב נעל ד"ם שבהב דיוקא דמתני' ליתא בד"ל לא לאה שם היפב דוה לשונה שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים אין הנבלה יפה כלום א"ר מאיר כו'. מנה שנגח שור. בכי"ק. לשור וכן בכל המכילתא. יפה כלום. בכי"ל שוה. וגם (את) המת. וכ"ה בכל הכ"י; במכ"ג ליתא ועי' מה שהכניס בזה לקרן בסנהדרין ס"ו מ"ב. ואיזה זה. בכי"מ ובמסני' ואיזה זה זה. ש.גח שור. בד"ג ובמסני' לשור ועי' לעיל. והנבלה יפה. בכי"ר. שוה. שזה נוטל. בד"ג ובכי"ק ובמסני' ובכ"ל הכ"י. זה. נוטל. י פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו. בד"ג ובכי"ק ובמסני' כי' הסדר חייב על מעשה עצמו ופטור על מעשה שורו וכ"כ בכי"ק לולם מסדר הסדר שלא"כ מפתע קלת כמפתהו. ומי' חוי"ם שורו שבייש. במכ"ג ביצר שורו..

תוספות חדשים

י חר"ב ד"ח שורו שבייש מי' עד סופו זה היט דבא אמריק בגמרא נתכוין להזיק אע"פ בלא נתכוין לבייש חייב ובדכיב אע"פ בפס דמוקי יוסף: (ממכתב"ח ז"ל)

ראשון לציון

ט תוי"ם ד"ה ולא קיימת כו' כתב ל"י כו' (ומי) כיכי דחייביה כו' ל"ל כי כיכי כו' ;

*) וכב"ד הקי דל"ל ;לא חייביה, ולאמה לין זה נתון כיון מהמיר הכ"ל ס"ם, נס כלכון בהדי דיזק מסמנו כהכ"ל.

תוספות רע"ק

[אות לה] במשנה ר"ע אומר כו' במותר נזק שלם. וס"ם דוקא מנופו לא מן עלייה. נמרא: ט [אות לז] תוי"ם ד"ה נוטל. קס"ל דהוחלט השור כרע"ק. וחיינו דלא כר' ישמעאל דס"ל יושם השור. ובתוס' ד"ה א"ב וכו' וקוד דרע"ק אית ליה בהשולח דיוצא בשן ועין דצריך גם שחרור וכו'. תשוה לי על דבריהם הקדושים רנראה דבאו להקשות כיון דרע"ק ס"ל דיוצא בשן ועין מוכח דלא זכי עד העמדה בדין ואיאי אמרי' הכא לרע"ק דזכה לספרע. וזה תמיה דמאי קושיא דזהו ניחא השתם דהתם כיון דצריך צריך גם שחרור מס"ה לא מצי זכי לספרע. אבל הכא דלא מחוסר דבר זכי לספרע ובע"ג. ואחרי העיון נלע"ד שלא נתבוננו בזה להקשות עוד קושיא אלא דבאו להזק קושייתם הראשונה דבמרובה משמע דאי לא כתיב תחת עינו דמשמע ולא תחת עינו ושינו דיוצא בעינו ושינו. ומוכח דלא זכי עד שעת העמדה בדין. דלכאורה זהו אינו קושיא כ"כ די"ל דאחר דגלי קרא התם ולא תחת עינו ושינו ילפי' דבקום זוכה לספרע. מס"ה אמרי' הכא דהקדישו גיזק קדוש לרע"ק דילפי' מהתם. ולזה באו לאלם קושייתם ועוד דרע"ק אית ליה וכו' היינו דליבא לפרש הכא דילפי' מהתם דהא הכא קאי לרע"ק ורע"ק הא לא דריש כלל ולא תחת עינו ושינו. כיון דס' דצריך ג"ש. וע"כ דהכא מסברא אמרינן כן דזוכה לספרע. וישאר הקושיא דהא חזינן לסאן דדריש ולא תחת עינו ושינו דצריך קרא להכי הרי דס"ל מסברא ל"א דוכי לספרע. ואיך אמרי' הכא לרע"ק דמסברא

זוכה לספרע. מג"ל דרע"ק ס"ל הכי מסברא ופליג בזה עם התנא דהתם במרובה. ואף דלשון ועוד משמע קצת דהיא קושיא אחריהא מ"ם ג"ל דכוונתם לזה. והוא נכון מאוד בעזה"י. ותירצו דבאמת לאו מסברא אמרי' הכא כן אלא דגלי קרא דמשמע לרע"ק דסברו אניזק ומזיק קאי. ילפ"ז לענ"ד מיושב קושייתם בתחלת דבריהם דגם לר"י להני הקדישו דניזק למ"ד לספרע הוא גובה. דלר"י דדריש ומכרו על הב"ד א"כ ליכא נילוי בקרא וקיימי' על הסברא דבקנס אין זוכים לספרע כלל דהוא סובר ג"כ בס' השולח ד' ל"ב ב' דצריך ג"ש כרע"ק. מס"ה לא שייך לספרע גובה דלא נתהייב עד העמדה בדין: [אות לח] הרע"ב ד"ח וכן הלכה. מנכה לו חצי שבח. ולפ"ז בגנח לשור שוה מאתים והנבילה יפה ק' ואח"כ נתייקרה הנבילה ושוה בשעת העמדה בדין ק"ך משלם לו רק מ' דהא נתהייב לו מתחלה רק הכסים ומנכה לו הצי שבח דהוא עשרה. אולם ברמב"ם וש"ע כתבו דבכה"ג בסופד משלם לו צ' דהם בסופד פלגי לבבה נבילה ובתם בה"ג משלם לו מ"ה. וביאר ביס"ש משום דתמיד הבה משלם הפלגא מסופד דהיינו רק דחצי השבח שנוטל הסוק מוסיפים על דמי הנבילה וכאלו הנבילה היה שוה מאה ועשר והמותר נקרא היזק כאילו הזיקו צ' ומשלם התם מ"ה: י [אות לט] תוי"ם ד"ה פטור. אף ע"ג שאינו מתכוין הייב. בסוגיא מס"ב ילפינן דמשמע שנאמר וכלהה יי"ת אני יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה לוכר לך כיון שנתכוין להזיק אע"ג שלא

שורו שהדליק ט'. לשלמי שנם פ"ג ה"ה כ"ל פ"ג מ"ג: והוא שהדליק כו'. כל מוכי כתובות ל' פ"ג ד"ה כל אבי וכו' ומהלכי מלכים פ"ז הל"א כתובות פ"ג הל"א ביאור פ"ה הל"ה: יא שור שהיה רודף כו'. ל"ה פ"א פ"ו: שם פ"ב ה"ו ספ"ג פ' פ"ו פוס"ג שם ס"ה פ' פצ"ו מ': היו שנים רודפין כו'. יש"נ פ"ב כ"ח: שם כ"ז פס"ה שם פצ"ו ג': אם היו שנידם כו'. ל"ה פ"ב פ"ו: שם כ"ו ספ"ג שם סוכ"ש שם: אחד גדול כו' אחד תם כו'. פ"ו: שם כ"ה פס"ש שם פצ"ו ג' ול':

שנויי נוסחאות

(מפני שהוא מתחייב בנפשו). בכ"מ ליתא; ובכ"ק ובמשנ"ל. שהוא נדון בנפשו; נד"ל. ובכ"מ. שנתון; וכ"ה בכ"ף (ושם איתא גם בהוה בהגל נתנו ותנו פטור ספני שהוא נדון בנפשו). ועי' רש"י לקמן דיש פ"ח ובד"ם. יא שהיה רודף. בכ"מ שרודף. והוזק. וכ"ה בכ"ק וכ"ה בר"ש; נד"ל וד' מיוזק והשק ובס"ה מדיפה. והוזק אומר לא כו. נד"ל ובכ"ק ו.מבכ"ל והלה אומר.. רודפין אחר אחד. בכ"ק בטעות זה אחר זה. (אם) היו שניהן. בכ"ק ובמבכ"ל ואם..; בכ"מ ליתא. גדול חזיק ס' קטן חזיק. בר"מבכ"ל הגדול.. הקטן..; בכ"ל.. קטן הזיק המוציא מחברו עליו הראיה. עליון הראיה. נד"ל עליו להביא ראיה הן בסמוך.

תוספות הדשים

יא תו"ם ד"ה המוציא עד סוסו דמסיע ליה דהלי דאמרי' בגמרא לא הפס לא מפקיק מיניה לא קלי הלא תנא דהיו המזיקים שנים ומסיקין שנים. (כ"ל סי' פ"ו):

ראשון לציון

יתו"ם ד"ה שורו שהדליק כו' לענין זו לין מיוק בין בבא לגבל דלפי' בהיל הייב כו' נם בנ"י אחה דלפי' בהגל כו' אבן ל"ל בבבא. ומיהו אלתי איכא לאיזק דלא דייק הכ"י הו"ם כך אלא שור שנגל נתנו ותנו. ודע ביל הוס ל"ד ע"ב בורו שנים פטור עד' דוקא הכי לדקדק הוא דוקא דשורו ובורו דומיא דיניה וכן שור שהדליק את הגדיש לאמרינן לפני כדאיתא בגמרא דלעילא אתיא לא אמרינן דמיה בגמרא דלעילא דמיה לא אמרינן מה לי שנה הכ לי הגל ולבב הדל לא ביים ומי לי בגדון בבבא קמי הגל נתנו ותנו שורו שמיטה לה פן עבדו לאפוקין אמר שורו פטור דכא לא תמוני' בשם עבנה ע"כ. ומה תמן כל בשבנה: תו"ם ד"ה אחר כם כו' דאמרינן לי' יוזק כו' ל"ל לי' לחא.

שורו שהדליק את הגדיש בשבת. לענין שור אין חלוק בין שבת לחול דאפילו בחול חייב. ומיהו אלי מזק דמשונה הוא. אלא נקט שור בשבת לאשמועינן דמיירי באדם דומיא דשור דעביד בשוגג ואפילו הכי פטור מהשלומין. ל"י: חייב. כתב הר"ב אלי מזק דמשונה הוא. וכן כתב רש"י ולא קשיא מכלב שנטל חררה והדליק הגדיש דפירש הר"ב דלרורות הוא וכן כתב שם רש"י. ותע"ג דבשון אחר כתב דמשונה הוא אין גרהה [עמר] דהכא פירש דוקא לאותו לשון. כ"ש להר"ב שמפרש לעיל בהדיא דלרורות הוא. ונפקא מינה בין לרורות למשונה לשלם מן העליה כמ"ש ברש"י פ' דלעיל אלא דבאלי אתם דמייתי בנטל חררה. ואורחא דחררה שנדבקין בה נחלים כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם. גם רש"י מפרש לעיל בגמרא דבאלמא הטמי הוה מחייב אמקום נחלת מזק שלם דאורחא הוא ליטול חררה עם הנחלת. ע"כ: מפני שהוא מתחייב בנפשו. ואפילו שונג כמ"ש לעיל בשם ר"י. והכי איתא בגמרא. ואפ"ה פטור כמ"ש הר"ב לקמן פ"ז מ"ב. ועיין מה שכתבתי במ"ב פ"ב דכתובות. ופסק הר"ב במ"ה פ"ב דשבת. וכן במ"ה פ"י דשבת. דמלאכה שאינו צריך לגופה חייב: יא לא כי אלא בשלם לקה. פירש הר"ב בכוף פ"ו דכתובות לא מי לא כן היה ע"כ. ואפ"ג דהתם בברי. כתב גיטוקי יוסף דמלינו ליכמא כי הא דאמר לא כי. והוא טעמא שמא. במשנה ו' פ"ק דכתובות כמ"ש שם. הלכך מלינו למימר דיוזק טופן ברי. ומזיק טופן ממא ואפ"ה הכן המולא וכו'. ול"ב שמעינן מהא מהניתין תרתי. חדא דאפילו היכא דיש רגלים לדבר דהא תורא חזקה מדאזקה דקא רדיף בתריה. לא אמרינן ליהו חזקה. אפילו יוזק ברי. ומזיק ממא. אלא אמרינן המוציא וכו'. ילאדר דגרמא בגיזקין פטור. דהא הכא דמודה דהבא דנשלא לקה מחמת היזק דהוה קא רדיף בתריה. ואכתכא דליהו גרם ליה לתלקא בשלא. ואפ"ה פטור. וכ"כ הרמב"ם ז"ל. ע"כ: היו שנים רודפים וכו' שניהם חייבים. כתב הר"ב בגמרא מפרש טנון שנתיהם תמים וכו' וכי אתנהו לתרוייהו קמן וכו' ודוקא כי איכא כהדי דחד מינייהו אזיק הוא דאמרינן שניהם חייבים אבל איכא דליכא כהדי אמ"נ דמודה מרייהו דחד מינייהו אזיק פטור. דהא אפילו יודה דהא תורא הוא דאזיק נמי לא מחייב דקיימא לן פלגא מזקא קנסא. ומודה בקנס פטור [בגמ"ם בסוף פ"ק] ל"י. ומה שכתב הר"ב אבל ליתנהו לתרוייהו מלי אמר ליה דל אייתי ראיה וכו' ולא אמריק כיון דיוחלט הטור כמ"ש כמ"ש. מבעת גניבה קם ליה ברשות הניזק. וממה נפשך אית ליה חלק באחד מהם. ליהוי כבני בוורים של שני שותפין שאם נאבד האחד נהבד לשניהם. קמל"ן דבאלי הכא אלא נתברר באיזה מהם ה"ל חלק. מלי למימר אייתי ראיה דהא הוא דאזקך. הרא"ש: הוה אחד גדול וכו'. אהיפא דמתניתין קאי דקתני שאם היו של איש אחד שניהם חייבים. ל"י: קטן הזיק. לשון הר"ב ודמי הקטן תקנה. וכן לשון רש"י. ותמיהני דהא קי"ל יוחלט הטור כמ"ש במשנה ט'. ול"ב לא יוכל לסלקו בדמי וכ"כ שם התוספות בהדיא. ולשון ל"י והקטן תקנה: אחד תם ואחד מועד. אלמופינן דאפילו לר' יוחנן דאמר בר"פ המוכר פירות [ד' נ"ג]. גמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו. מודה הכא דלא תלינן במועד כיון דשניהם רגלן. תוספות: המוציא מחבירו עליו הראיה. כתב הר"ב ואם לא הביא ראיה אין לו כלום וכו' שהטוען אה חברו בחבים והודה לו בשטריס פטור. כדתנן במ"ג פ"ו דבבועות. ושם אפרש בס"ד. ומיהו באחד תם. ול"ג כשניהם תמים בלאו הא מעמא נמי פטור. דהא מודה בקנס פטור כדאמרן. ומ"ש הר"ב ואי תפס לא מפקינן מיניה. כתב המגיד פ"ט מהלכות נזקי ממון. ותע"פ במודה בקנס פטור. כבר תירץ הרא"ש ז"ל בפירושו דפלגא מזקא שאלו מטלר קנסות שאם הפס אין מוציאין מידו. ע"כ. ומ"ש הר"ב שיעור מה שמודה לו. נראה דהיינו אי תפס בבהדי אבל אי תפס בלא בהדי דאית ליה מינו דלא היו דברים מעולם. אפילו שיעור תביעתו כשתובע ברי. לא מפקינן מיניה. וכדעת הרא"ש שכתב בטור סימן ש"ט. אע"ג דלהרא"ש כשאין התביעה על שניהם לא

מהרי"ל

תוספות רע"ק

והוא שהבל באביו ואמו פטור. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב. והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. מפני שהוא מתחייב בנפשו: יא שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק. זה אומר שורך הזיק ' וזה אומר לא כי אלא בשלא לקה. המוציא מחבירו עליו הראיה. היו שנים רודפים אחר אחד. זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק. שניהם פטורין. אם היו שניהן של איש אחד שניהן חייבים. היה אחד גדול ואחד קטן. הניזק אומר גדול הזיק. המזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק. אחד תם ואחד מועד. הניזק אומר מועד הזיק. והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק. המוציא מחברו עליו הראיה.

מפני שהוא מתחייב בנפשו. ואפילו שונג כמ"ש לעיל בשם ר"י. והכי איתא בגמרא. ואפ"ה פטור כמ"ש הר"ב לקמן פ"ז מ"ב. ועיין מה שכתבתי במ"ב פ"ב דכתובות. ופסק הר"ב במ"ה פ"ב דשבת. וכן במ"ה פ"י דשבת. דמלאכה שאינו צריך לגופה חייב: יא לא כי אלא בשלא לקה. פירש הר"ב בכוף פ"ו דכתובות לא מי לא כן היה ע"כ. ואפ"ג דהתם בברי. כתב גיטוקי יוסף דמלינו ליכמא כי הא דאמר לא כי. והוא טעמא שמא. במשנה ו' פ"ק דכתובות כמ"ש שם. הלכך מלינו למימר דיוזק טופן ברי. ומזיק טופן ממא ואפ"ה הכן המולא וכו'. ול"ב שמעינן מהא מהניתין תרתי. חדא דאפילו היכא דיש רגלים לדבר דהא תורא חזקה מדאזקה דקא רדיף בתריה. לא אמרינן ליהו חזקה. אפילו יוזק ברי. ומזיק ממא. אלא אמרינן המוציא וכו'. ילאדר דגרמא בגיזקין פטור. דהא הכא דמודה דהבא דנשלא לקה מחמת היזק דהוה קא רדיף בתריה. ואכתכא דליהו גרם ליה לתלקא בשלא. ואפ"ה פטור. וכ"כ הרמב"ם ז"ל. ע"כ: היו שנים רודפים וכו' שניהם חייבים. כתב הר"ב בגמרא מפרש טנון שנתיהם תמים וכו' וכי אתנהו לתרוייהו קמן וכו' ודוקא כי איכא כהדי דחד מינייהו אזיק הוא דאמרינן שניהם חייבים אבל איכא דליכא כהדי אמ"נ דמודה מרייהו דחד מינייהו אזיק פטור. דהא אפילו יודה דהא תורא הוא דאזיק נמי לא מחייב דקיימא לן פלגא מזקא קנסא. ומודה בקנס פטור [בגמ"ם בסוף פ"ק] ל"י. ומה שכתב הר"ב אבל ליתנהו לתרוייהו מלי אמר ליה דל אייתי ראיה וכו' ולא אמריק כיון דיוחלט הטור כמ"ש כמ"ש. מבעת גניבה קם ליה ברשות הניזק. וממה נפשך אית ליה חלק באחד מהם. ליהוי כבני בוורים של שני שותפין שאם נאבד האחד נהבד לשניהם. קמל"ן דבאלי הכא אלא נתברר באיזה מהם ה"ל חלק. מלי למימר אייתי ראיה דהא הוא דאזקך. הרא"ש: הוה אחד גדול וכו'. אהיפא דמתניתין קאי דקתני שאם היו של איש אחד שניהם חייבים. ל"י: קטן הזיק. לשון הר"ב ודמי הקטן תקנה. וכן לשון רש"י. ותמיהני דהא קי"ל יוחלט הטור כמ"ש במשנה ט'. ול"ב לא יוכל לסלקו בדמי וכ"כ שם התוספות בהדיא. ולשון ל"י והקטן תקנה: אחד תם ואחד מועד. אלמופינן דאפילו לר' יוחנן דאמר בר"פ המוכר פירות [ד' נ"ג]. גמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו. מודה הכא דלא תלינן במועד כיון דשניהם רגלן. תוספות: המוציא מחבירו עליו הראיה. כתב הר"ב ואם לא הביא ראיה אין לו כלום וכו' שהטוען אה חברו בחבים והודה לו בשטריס פטור. כדתנן במ"ג פ"ו דבבועות. ושם אפרש בס"ד. ומיהו באחד תם. ול"ג כשניהם תמים בלאו הא מעמא נמי פטור. דהא מודה בקנס פטור כדאמרן. ומ"ש הר"ב ואי תפס לא מפקינן מיניה. כתב המגיד פ"ט מהלכות נזקי ממון. ותע"פ במודה בקנס פטור. כבר תירץ הרא"ש ז"ל בפירושו דפלגא מזקא שאלו מטלר קנסות שאם הפס אין מוציאין מידו. ע"כ. ומ"ש הר"ב שיעור מה שמודה לו. נראה דהיינו אי תפס בבהדי אבל אי תפס בלא בהדי דאית ליה מינו דלא היו דברים מעולם. אפילו שיעור תביעתו כשתובע ברי. לא מפקינן מיניה. וכדעת הרא"ש שכתב בטור סימן ש"ט. ותע"ג דלהרא"ש כשאין התביעה על שניהם לא

מהרי"ל

שלא נתבוין לבייש. וקשה לי למאי צריך קרא לזה הא סבואר בסוגיי' דס"ב ע"א דדרשי' אנשים דכתב נבי בושת לסעם שוורים ואם איתא דבעי דוקא נתבוין לבייש למאי צריך לסעם שוורים הא בשוורים ל"ש נתבוין לבייש. וצ"ע. (ואף שי"ל שבסמ"ב ולפי' מהחזיקה שצריך נתבוין להזיק. אבל קושית רבינו על הלשון אע"ג שלא נתבוין לבייש): יא (אות מ) תו"ם ד"ה היו שנים. ומודה בקנס פטור. והמרש"א רפ"ה דלקמן כתב דכיון דהיה רודף בפנינו ואיכא אומדנא דהזיק א' אי מידה באמת דהזיק הוי אנו סהדי דהזיק ולא מקרי מודה בקנס עיין שם. וקשה לי דא"כ הא דאמרי' בסנהדרין ס"א ע"ב עפ"י בעלים מודה בקנס הוא. וכן ברף ס"ג ע"ב אבי תבר שאינו משלם קנס עפ"י עצמו הא משכחת בראינו שרדף והוא מודה. ובמיקר קושית מהרש"א לענ"ד לק"ם דסיד שנולד ספק בלא

פענותיהם והרין דיחלוקו הוי כעדים שחשמון לשניהם ואף אם מודה מחייב ליתן החצי דעל אותו ההצי שנתחייב בלא פענותיהם לא מקרי מודה בקנס כנלע"ד נכון בעזה"י. ואף בשמא ושמא דר"ל דהיה ביד המזיק לבאר והיה שמא וברי דבבה"ג לא אמר סומכוס (עי' תוס' סנ"ג דסנהדרין ד"ה מדסומכוס) ס"ם זהו לא מקרי מודה מהמת שלא כפר דבל דשתיקתו מחייבתו. אף שהיה בידו לכפור לכפור לא מקרי מודה. ובפרם בשמעתן באמת שמא אין שם הודאה עלה. ודברי תוס' דרפ"ה היינו דל"ש שבועה דשבועה הוי רק כדי שיודה ובקנס דאם יודה יפטר ל"ש לחייב שבועה. וברור (ד' ובריש דסתנ' אפי' יודה יפטר לחבים דמודה בקנס פטור. וס"ם צריך להטעם דהסמ"ה דאל"ב אם יודה יחייב במו לסומכוס בנלע"ד בבוונת רבינו):

כדון נבבו קבי הגל נתנו ותנו שורו שמיטה לה פן עבדו לאפוקין אמר שורו פטור דבא לא תמוני' בשם עבנה ע"כ. ומה תמן כל בשבנה: תו"ם ד"ה אחר כם כו' דאמרינן לי' יוחנן כו' ל"ל לי' לחא.

חפסיד: קטן הזיק את הגדול. ואעפ"י שחלי מזקו של גדול מרובה לא חקה אלא קטן שלו. וחלי מזקו של קטן שלך. קח מן הגדול. וכל הנך המוליא מחבירו עליו הראיה דתניא במתניתין. אם לא הביא ראיה אין לו כלום. ואפילו דמי חס. ואפילו קטן שהודה לו. אין לו. שהמזמן את חברו חטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. ולי תפס הניזק שיעור מה שהודה לו המזיק. לא מפקינן מיניה:

פרק ד **א שור** שגנח ד' וה'.

ובכולם היה חס דמשתלם מגופו: ישלם. חלי מזק. לאחרון תחלה. בגמ' מוקי למתני' כגון שתפסו ניזק לשור המזיק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר. וכשיצא מתחת ידו והזיק. הניזק הראשון חייב בנזקיו. לפיכך האחרון משתלם חלי מזקו משלם: ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו. הכי קאמר אם יש בו מותר בנזקיו יחזיר לשלפניו כגון שחלי מזקו של הראשון היה מנה והלי מזק האחרון היה חמשים והשור שוה מאתים. מתחלה כשנגח שור זה שורו של הניזק הראשון שחלי מזקו מנה. היה לניזק בשור זה מנה. ולבעלים מנה. וכשתפסו הניזק ונגח תחת ידו. אין לבעלים להפסיד מנה שהיה להם בו שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק שתפסו. ובשהזיק לבני והיה חלי מזקו חמשים. אחד הניזק הראשון מן המנה שלו חמשים ונתן לזה הניזק הבני והמותר עד המנה חוזר לו והבעלים נטלים המנה שלהם: רבי שמעון אומר וכו'. ר"ש סבר שותפי מינהו הבעלים והניזק בשור המזיק ובניהם מתחייבים בנזקיו כילד שור שוה מאתים בנגח וכו': ושלפניו. זה ניזק ראשון. נטל ג' זוז. והבעלים חמשים זוז. דיש לניזק ראשון בו חלי הלכך משלם חלי תשלומי מזקו: חזר ונגח שור שוה מאתים. האחרון נטל מנה החלי מכל מי שהוא. דמגופו משתלם. ונמצא הותו שלפניו שהיה החלי שלו. משלם מחלקו חלי מנה שנטל האחרון. ובנים הראשונים ניזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל ח' רביע משלמין כל אחד רביעית של מזקו: דינר זהב. שהם חמשה ועשרים דינרים של כסף: **ב** הועד לקטנים. לענלים: אמרו

כבר כתב שם הר"ן דהכא הייט טעמא לפי שלא נשתתפו לדעת. הלכך ה"ל כלקח זה בשלו וזה בשלו דקיימא לן דהולכין לפי המנות: **ב** ואינו מועד. מסקינן בגמרא דלא תניא וי"ו אלא היינו מועד ודינא קאמר דאייעד להד מינא אע"ג דלא מתרמי ליה מינא אחריתא למחזי אי נגח ליה אי לא. משתמא היינו מועד אלא לאתו מין שהועד לו. כ"י: מועד לקטנים. פירש הר"ב

לענלים

היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן. והמזיקים שנים אחד גדול ואחד קטן. הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן. ומזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן. אחד תם ואחד מועד. הניזק אומר מועד הזיק את הגדול והם את הקטן. והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן.

המוציא מחברו עליו הראיה:

פרק ד **א שור** שנגח ארבעה והמשה שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון שבהם. ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו. ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו. והאחרון אחרון נשבר דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה. ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז. חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה. ושלפניו המשים זוז ושנים הראשונים דינר זהב: **ב** שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו. מועד לאדם ואינו מועד לבהמה. מועד לקטנים

מהניא תפיסה: היו המזיקין שנים וכו'. כתבו התוספות דאף סיפא לאמוציאן דלא תפיס בקיל כדאמר מזק. וכיפא דתם ומועד לחידי דאיירי בבא דלעיל בגדול וקטן. ותם ומועד. לחיירי נמי הכא. ע"כ. אבל לפי מה שנראה מדברי הר"ב דבטליה מהני תפיסה אף בריפא כמ"ש לעיל ליכא למימר דלאמוציא הא אתא.

וגרך עיון:

פרק ד **א שור** שנגח ארבעה וחמשה שוורים.

כתב הר"ב ובכולם היה חס. פירש"י והיכי דמי כגון שראה שור ונגח. וראה שור ולא נגח. ואחר נגיחה שניה ראה ב' פעמים או ג' שור ולא נגח דאפילו מועד לסירוגין לא הוי. דשור לא נעשה מועד אא"כ נגח השלש נגיחות בשלשה שראה כשדרן לא שלא כסדרן. ונעשה מועד לסירוגין היינו דסירוגין שוין ע"כ. והוי מני נמי לפחמי כגון דלא אייעוד בב"ד דהעדאה בב"ד צריכה להיות כדתנן במ"ד אלא מכוס דמכתמא מייעדין ביום בב"ד להכי לא פירש כן: ארבעה וחמשה. עיין בפרק י"ח דבבא וכפי"ג דיבמות. ומשנה ט' פ"ב דבבא מציעא: ישלם לאחרון שבהם. כתב הר"ב בגמרא מוקי למתניתין כגון שתפסו וכו' ונעשה עליו שומר שכר. כלומר וכו' ישמעאל סבירא ליה דיכוס השור ולא הוי אלא בעל חב דידיה. ולפיכך כשתפס בחובו נעשה שומר שכר: רבי שמעון אומר וכו'. כתב הר"ב ר"ש סבר שותפי מינהו וסי'. כלומר

ובר"ע סבירא ליה דאמר יוחלט השור לחלי מזקו ונמצא שאם כתב לו בבא הוא ברשות שניהם. לא נעשה שומר אלא מחלקו דשל כל אחד מוטל לשמור חלקו. אבל לר' ישמעאל אין לו חלק מבורר בגוף השור. לשעבודא בעלמא הוא דתפיס ליה. הוי כמו ראובן שחייב לשמעון מנה ותפס שמעון מכל ראובן חפץ שבוה מאתים כדי לפרוע ממנו. מלאה דפשיטא היא שחייב בשמירת כל החפץ. אבל לר"ע הוי כמו חפץ של שניהם שלפעמים זה שומרו. ולפעמים זה שומרו. ולעולם אחריותו על שניהם. הרא"ש ז"ל. ופסקו הפוסקים דהלכה כר"ש דאזיל בשיטת ר"ע: האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זוז וכו'. ואע"ג דקיימא לן דשותפים הולכין כפי מספר השותפין. לא לפי המנות כמ"ש במשנה ד' פ"י דכתובות. הלכך אם הר"ן דהכא הייט טעמא לפי שלא נשתתפו לדעת המנות: **ב** ואינו מועד. מסקינן בגמרא דלא תניא וי"ו אלא היינו מועד ודינא קאמר דאייעד להד מינא אע"ג דלא מתרמי ליה מינא אחריתא למחזי אי נגח ליה אי לא. משתמא היינו מועד אלא לאתו מין שהועד לו. כ"י: מועד לקטנים. פירש הר"ב

לענלים

ראשון לציון

פ"ד **א** תוי"ט ד"ה ארבעה וחמשה. עיין (נפי"ח דשנת ונפי"ג דיומא) ל"ל עיין ת"ם בנפי"ח דשנת טי':

תוספות רע"ק

פרק ד **ב** [אות מא] במשנה מועד לאדם ואינו מועד לבהמה. ואם הוא מועד לאדם ולבהמה וחזר שבהמה דרי חזרה לגבי בהמות אף דלא הדר ביה כאדם כך אמרי' בסוגיא לדב זביד דס"ל ואינו מועד תנן שבהמה לבהמה סתמא הוי מועד מאדם לבהמה צריכה למיסר. ומשנינן דאחורה קאי דאם הוי מועד לאדם ולבהמה וחזר שבהמה דהוי חזרה לבהמה. ואף דאנן קיל כר"ש דאינו מועד וא"כ מתני' כמשמא דאשמעינן דסתמא לא הוי מועד מאדם לבהמה מ"מ לענין סברא הנ"ל לא מצינו

דאלינ

מודים דהוי כשומר על הכל כדכתב התוי"ט כשם הרא"ש בד"ה ר"ש אומר מי' ח"כ מ"ל מתני' עמדו כל פעם לדון וא"כ הרי נמייעד בזה לכך לא פירש רש"י ק"ן. (מתהורס"ת א"ל):

ציונים

הזיק הניזקין מי אחד תם מי. מ"ל נפ ב"ל מת"ל שם פפ"ל ד':

פ"ד **א** שור שנגח מי. נ"ל פ"ל רש"א שור מי. מ"ל פ"ל נכל' מזקי מקמן מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל כ"ל כ"ל מ"ל: חזר ונגח שור מי'. ירמ"מ כמנות מ"ל מ"ל: **ב** שור שהוא מועד מי. נ"ל פ"ל מ"ל:

שנויי נוסחאות

הניזקין שנים. נכי"ק ונמצנ"ל הניזקין.. כמב' ד' ליוזא ווילא שנים ניזקין. הניזק אומר גדול. נכי"ק הניזקין אומרין הגדול וכ"ה גם בסמוך הניזקין אומרין וכן גם המזיקין אומרין במקום המזיק אומר. וקטן את הקטן. נכי"ק והקטן הזיק את.. אלא קטן את.. נכי"ק הזיק את; נכי"ק רסדר.. אלא גדול הזיק את הקטן וקטן הזיק מי'. וגדול את הקטן.. נכי"ל הקטן המע"ה אחר תם.

פ"ד **א** ארבעה וחמשה.

נכי"ק לארבעה חמשה. זה אחר זה. נד"ל נ' ספמיב זה אח"ו נכי"ק ואח"ו אחר זה. ואם יש. נד"ל ונכי"ק ונמצנ"ל אם.. לשלפניו (ואם) יש. נד"ל ונמצנ"ל ליתא; נכי"ק ונכי"ם ו' ליתא (ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו) והאחרון. נכי"ק ואחרון: נד"ל ונמצנ"ל אחרון. רבי שמעון. נד"ל נמעות ור' ישמעאל. שנגח שור שוה. נמצנ"ל ונמצנ"ל.. לשור.. נכי"ם נכי"ק גם כלל המצנ"ל נד"ל לשור אחד. חזר ונגח שור אחר. נד"ל ונמצנ"ל.. לשור אחר ונ"ם נסמוך. המשים זוז ושנים. נכי"ם נוטל המשים.. דינר זהב. נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ור' ונמצנ"ל דינרי זהב. מי' נסנ"מ נסם הרא"ה (ד"ם). **ב** ואינו מועד. נכי"ם אינו.. נג' פעמי' הרא"בוסת ולה נד"ל ומי' הי"ם ונגמ'. מועד לאדם כו' מועד לקטנים. נד"ל הועד.. הועד.. ו"ל סימן הלכה יפה למ"ד ואינו מועד חק (ד"ם).

תוספות הדשים

פ"ד **א** תוי"ט ד"ה שור שנגח כו' דלא לאייעד בב"ד כו' וק' דא"כ אלא סבר ר"ש בר"מ דשורפין מינהו כל זמן שלא פסקו הב"ד ולא הפיס קרבן שנגח לב"ד גם ר"ש ור"ע ק"ן. (מתהורס"ת א"ל):

לענלים. וכפרס"י וכ"ל. וכ"ל דהא דנקטי לענלים לפרס קטנים דבהמה מאי היא דלא תימא בהמה דקה וגדולים בהמה גסה. אלא תרוויהו בחד מינא. וה"ה בחדש נמי מועד לקטנים אינו מועד לגדולים. ולא הוצרכו לפרס. כך נראה בעיני. ואין נראה לפרס דאדם כיון דאית ליה מזלא אין תוקף בין קטן לגדול וכי הוי מועד לקטנים הוי מועד לגדולים. דהא רב"י מפרש בפ"ק דף ב' דאית ליה מזלא בים לו דעת לבטר את נופו ע"כ. והדבר ידוע באין דעת לקטן כמו לגדול: אינו מועד לגדולים. מסתמא אפילו לגדולים דהוא מינא. ולא אמרינן היאיל ופרץ בהוא מינא לא בעא גדולים דידיה. ולא בעא קטנים דידיה. גמרא: אמרו לפני ר' יהודה הרי שהיה מועד לשבתות וכו'. מכאן דמסתעיק ליה לרבי יהודה דמתני ימים לחזרה כמו לשמדהה [במ"ד פ"ב] בעו מינה כיון דמהגיה חזרה דבלעה ימים למסתר הפדלה גמורה לדידך. הרי שהוא מועד לשבתות ואינו מועד לימות כתל שבינתים מה. מי נמרינן כיון דחזא בימות החול שבינתים ולא נגח. סתר להו לשבתות כיון דמהגיה חזרה דבלעה ימים למסתר הפדלה גמורה כל שכן דמהגיה למסתר מקלת ימי הפדלה. כ"כ ר"י. וכתב עוד בחזרה דבלע שבתות וכגון ביום תיטקות ממסמכין בו בלתיתן שבתות ואינו טונח. דקי"ל כר' יוסי [דנימוקו עמו ובגירא ליה בהך כר"מ דבמשנה ד' פ"ב] דאמר תס זהו שיום התיטקות ממסמכים בו. *ותמיהני דבפ"ב כתב בשם הרא"ש דלר"מ נמי חזרה דבלעה ימים סני. והשתקתי לשונו שם [יאותה כברא לר' יוסי ליתא]: משיהחזור בו בלעה שבתות. כתב הר"ב הבעיתו לפניו שוורים וכו' וקן ל' רש"י. ולבעיתוה חזיל שמפרש מועד לשבתות. מפני שהוא בטל ממלאכה. אבל נפירוש השני שכתב הר"ב והוא ירושלמי בהבוהו התוספות. ל"ל שהבעיתו לפניו בני אדם וכו'. וכתבו התוספות הע"ג דבבר אשמעינן רבי יהודה בפ"ב [דף כ"ג] אלעזריך דבלקא דעתך הוא ולא מועד אלא לשבתות לא בעי חזרה כל כך. ולפירוש הקונטרס ניהא דמפרש מועד לשבתות. לפי שאין עושה מלאכה דקמ"ל דאפילו שבת ממלאכה ביומי שהול ולא נגח. לא הוי חזרה. ע"כ: ג' שור של ישראל שנגח שור של הקדש. ובמשנה ב' דפ"ק מפרש באיזה הקדש ומש"ה לא קשיא הגיגא אחא אמנא בדלקמן דהכא לגופא ולעיל לפרוכי באיזה הקדש: שנאמר שיר רעהו. ואע"ג דלגבי תס כתיב. בהכיא לגופא דחייב בתס. חייב במועד. כדאיתא בגמרא. הלכך כיון דמיעט קרא רעהו. כל שכא ולא שו מיזק ומזיק לבדי ודאי אלו רעהו קרינא בהו ומפעדו. ג"ל: שור של ישראל שנגח לשור של עובד כוכבים פטור. בפ"ק מ"ב תנן לה. של בני ברית ומקשי התם בגמרא דף י"ג ע"ב דהא הגיגא לה הכא ומפני תנא והדר מפרש: פטור. כתב הגי"ב דבגיב. עמד וימודד אדון וכו'. תימה דתיפוק ליה מדעתו. חדלי דבכו"ם אלו רעהו הוא. וכן ראיתי ברפ"ב מהלכות גניבה שכתב הרמב"ם הגונב את העכו"ם. או בגנב אם נכסי הקדש. אינו משלם אלא הקרן בלבד שנאמר (שמות כב) ישלם שנים לרעהו ולא לאקדש. לרעהו ולא לעכו"ם. וכתב המגיד בגמרא נפקא ליה מדכתיב רעהו פרט להקדש וממילא אימעט מכו"ם דבכי דרשינן בכלתא ופשוט הוא ע"כ. *ובגמרא ממה נפשך אי רעהו דוקא דעכו"ם כי נגח לישראל לפטור. ואי רעהו לא דוקא. אפילו דישראל כי נגח דעכו"ם נמי נחייב. ת"ר אהבו אמר קרא עמד וימודד וכו'. ומלאתי בספר חכמת שלמה שכתב וז"ל. כ"ל דוקא שור שלהם [שהזיק] שור שלנו שמוזיאין ממנו תשלומין. משום דמזוניהם היה הפקר כס"ג. אבל שור שלנו וכו' כמו מדין הורה דרעהו דוקא. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואומר הפיע. בגמרא מאי ואומר. וכ"ת עמד וימודד אדון מבעי ליה לדרב מהגיה [דאמר ניתר כמו לנתר בהן על האדון שהגלה אותם מעל אדמתם] וכלדב יוסף דאמר ויתר שהתיר להם המעות. [אפילו מקיימים אינם אינם מקנ"ש]

אי"ל לשבתות מו. פי' שם ג' שור של ישראל מו. ר' ע"ג מ"ר פ"ז פ"ז שם פ"ם מ"ע פ' פ"ו: שנאמר שור רעהו כ'. ירושלמי ניקן פ"ה הל"ח: שור של ישראל מו. י"ג פ"ג ירושלמי נ"ע פ"ם הל"ג כ"י' שם פ"ב תו' בהבנות ומפ"ם ונ"ם פ"ג שם פ"ש שם פ' פ"ו פפ"ו מ':

שנויי נוסחאות

את כו' ואת. נד"ל ונכי"ק ומכני"ר לפנין.. ולפנין ונכ"ם נכי"מ (ונס גנלין אמרו חכמים לפנין..) אמרו לפני ר"י. נכי"מ אמרו לו לר"י; נכי"ק..ר' עקיבא. הרי שהיו מועד לשבתות ואינו מועד לחול. נכי"ם .. לימות החול ונכ"ם נכי"ק; ומכנ"ר הרי זה מועד..: נד"ל ומכני"ר חרי הוא מועד בשבתות וא"ם בימות החול ונכ"ם נכי"ק (ונס והרי.) א"ל לשבתות משלם נ"ש לימות החול משלם ח"ם. נד"ל ונכי"ק ומכני"ר.. בשבתות.. ובימות..; נכי"מ.. ישלם.. ישלם..; נכי"ם כמה א"ל בימות החול.. בשבתות.. נ"ש. אינתי הוא תם. נד"ל ונכי"ם ומכני"ר מאיתי ..ונכ"ם נכי"ר (ונס יהיה תם); נכי"ק.. יהא תם נכי"ק מאמתי. שלשה (ימי) שבתות. נכי"ר ליתא; נכי"ק שלשת. ג' שור של ישראל. נכי"ם ול". של הריוס. שנגח שור. נד"ל ונכי"ק ומכני"ר.. לשור. (שלי) הקדש. נכי"ק ליתא. ושל הקדש. נכי"מ שור של הקדש. שלי ישראל. ונכ"ה נד"ל ומכני"ר; נמס' ד' ריוס ומכנ"ר של הריוס. שנאבר שור רעהו. נכי"ק ונכי"ם..את שור..; נכי"ר שור רעהו אסר רחמנא ואין זה לשון רבה (נ"ם). ולא (שור) של הקדש. נכי"ם ליתא; נ"ל ונכי"ק ליה לגלי של. ושל עכו"ם. נכי"ם ול' ושור של.. ונד"ם כתב נכ"ה ומכנ"ר ולא דק.

ראשון לציון

ג הר"ב ד"ה שור של ישראל וכו' עמד והביר מרוק ליכמל ודוקא לענין מקרן דכנגח כוח אבל פלר גזל אסור. נ"ר:

רפליג ר"ם אר"ז וכיון דלא מצינו חולק בזה על ר"ז קיימא הדין כן. ואולם בתוס' ריש סנהדרין ד' כ' ע"ב ד"ה ומילתא יכו' והר"ר מנחם מי' דה"ק וכו' דחזרה דבהמה לאו חזרה וכו'. ותמוה לי דהא בסוגיא סבואר דחזי חזרה כדלעיל. ובהברה דכוונתם דר"ם לא ס"ל כן. אבל קשה דמה"ת נעשה פלוגתא חדשה. ואדרבא כיון דלר"ז סתמא כשוונן סאדם מועד לבהמה. ואמ"ה מהני חזרה דבהמה ואף דנשאר מועד לאדם. סב"ש לר"ם דסתמא לא הייגו משום ליה לבהמה מועד ממה דהוא מועד לאדם. אלא דאייעד להדיא גם לבהמה וכיון דחזר מבהמה י"ל יותר דאסתלק העדאתו דלבהמה. ואי דלר"ם מוכח כן דפליג על ר"ז דכיון דשני קרא דבאדם בתיב כי יתן ובבהמה כתיב כי ינוף. הא באמת ניחא תירוצם א' דלר"ם נ"ם בנגח שור חמור גמל דלא הוי מועד. אלא דהר"ר מנחם דחיקא ליפר כן בפי' הלשון דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם לא מסתק דמיירי בנגח ג' מינים ומשמע נ"כ דקאי לר"ם דהלכתא בוותיה. אבל עכ"ז תמה דהיא נוסא תקשי על סתמא דגמרא דמנ"ל לעשות פלוגתא חדשה בין ר"ז לר"ם בחזר מבהמה הו"ל למנקט באמת הנ"ם בנגח ג' מינין. וצ"ע (ואא"ל דגם לר"ז לא הוי חזרה אלא אם הועד לבהמה סכח סתם דמועד לאדם. פלבד שהוא נגד סברת

תוספת רע"ה

רבינו הנ"ל. אין הלשון בגמרא משמע כן. ואין כן דעת תוי' בסוגיא שהקשו לר"ז סדף ב'): [אות מב] תוי"ם ד"ה אמרו לפני ר"י. ותמהני דבפ"ב כ' בשם הרא"ש. וביותר תמוה במ"ש הנ"י בתורה ג' שבתות וכגון תינוקת ממשמשין כאותן שבתות. הנ"ל כתב לעיל תוכא בתוי"ם דתינוקת ממשמשים בפעם א' מני וחזרה דר"י נ"ב מיתי. וא"כ אמאי מצריכים הכא ב' לתיבותא חזרה דג' שבתות ע"י משמש תינוקת יצ"ע. וע' בתשובת מנן שאול לדברי על לשונות הרמב"ם: 1 [אות מו] חוי"ם ד"ה פטור וכגמרא מסנ"ם אי רעהו דוקא. וי"ם קשה מאי נקט דאיירכא בדרך צידוד אי רעהו דוקא הא רעהו ודאי דוקא כדקתני בריכא שור רעהו ולא הקדש. וכיון דמסעמי' הקדש דלאו רעהו הוא מסילא דעכו"ם אימעט. ואפשר דרוצה יותר לתקשות מינים וביה שהבבא עצמו בלא הריטא. ואך מה דאמרי' אי רעהו לאו דוקא. וכן אמרי' ברש שוגיא נמי הקדש (אליבא דר"ש בן מנסיא) ואי רעהו לאו דוקא ע' דמשמע דהיה ניחא הך סלתא (דהדיוס) וכן דעכו"ם גנח של ישראל הייב אלא דברכי (הקדש להדיוס) וישראל לעכו"ם נ"ב לחייב; והא גם הך סלתא עצמו נהי דרעהו לאו דוקא. וא"כ מיירי הקרא גם (בהדיוס) דגנח ובעכו"ם גנח ס"ם אמאי שתנה דינו דתם משלם נ"ש כיון דהקרא מיירי גם מחנן לחייב

ד ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. כלומר מעמידין אפוטרופוס להם לגבות מגופו דממונא הוא. ואמרינן בפ"ק [דף י"ד] שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקים אלא לנכסים שיש להן אחריות. ותוקמא ביתמי: מעמידין להן אפוטרופוס וכו'. אם הוחזקו נגחנים. מעמידין להם אפוטרופוס ולא לבעל חלי נזק אלא לבוייה מועד. דכי הדר נגח מבעל מן העליה ויגבו הנזק מקרקע של יתומים: חוזר לתמותו. דקסבר מועד שלא מרשות*) בעליו ונכנס לרשות בעלים אחרים חוזר לתמותו. דרשות מבוה מבוה אם דין התראתו: שור האצטדין. שמיוחד לנגיחות. ומלמדין אותו לכך: **ה** מועד משלם כופר. ואע"ג דבקמא דנגח קטלינן ליה אשמחינן מועד. כגון שהרג שלשה עכו"ם. אי נמי שהרג ג' ישראל מרפה. דאטרפה לא קטלינן ליה. דגברא קטילא קטיל. א"ג דקטיל ועבר לאגמא לאחר שהציתו בו: וכן בבן וכן בבת. תיבוק והיבוקת חייב עליהן סקילה *) כר"ג ל"ר זה. וכופר

כוכבים שנגח לישור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: **ד** שור של פקח שנגח שור של חרש שוטה וקטן חייב. ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. שור של חרש שוטה וקטן שנגח. בית דין מעמידין להן אפוטרופוס. ומעידין להן בפני אפוטרופוס. נתפקח החרש. נשתפה השוטה. והגדיל הקטן. חזר. להמותו דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר הרי הוא בחזקתו. שור האצטדין אינו חייב מיתה שנאמר (שמות כא) כי יגח ולא שיגיחוהו: **ה** שור שנגח את האדם ומת. מועד משלם כופר. ותם פטור מן הכופר. וזה וזה חייבים מיתה. וכן בבן וכן בבת. נגח עבד או אמה. נותן שלשים

מקבלים שכר]. ת"ש הופיע מהר פארן. וגרסה דאף על גב דקרא דהופיע בזאת הברכה. וקרא דויחר בחבקוק אפילו הכי מייתי גמרא מכוס דויחר משמע טפי להתיר מל' הופיע. וכתב הרמב"ם בחבורו פ"ח [הלכה ה'] מהלכות גזקי ממון. קנס זה הוא לעכו"ם לפי שאינו זהירים במצות. ואינו מסלקין הנזק. ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות ע"כ. ובפירושו כתב ז"ל ואל תתמה על דבר זה ואל יקשה בעיניך כמו שלא יקשה בעיניך שחיטת הבהמות. ואע"פ שלא חטאו. לפי שמי שאין בו שלמות המדות האנושיות. היו בכלל האדם על אחת. אבל תכלית מציאתו לעורך האדם ע"כ: **ד** חרש. בחרש שאינו שומע ואינו מדבר עסקינן דהוי חרש מטיקרו. אבל פקח ונתחרש בר דעת הוא וחייב בכל דינין שבתורה. כ"י: פטור. כתב הר"ב שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וכו' ולמרינן בפרק קמא וכו' ותוקמינא ביתמי וכפרש"י. וממילא דה"ה בחרש ושוטה. והתוספות תמהו דלא דמי כלל דהתם מייתי בהזיק בחיי האב. מכוס דמטלטלי דיתמי. לא משתעבדי לב"ח. ומסקי דהטעם הוא כיון דאם רחמנא על התם שלא ישלם נזק שלם הלכך לגבי יתמי אם עליהו: בית דין מעמידין להם אפוטרופוס וכו'. ואע"ג דלגבי היזק דגופייהו קא פסיק תנא [במ"ד פ"ח] והני פגיעתן רעה. שאני התם דלא אפשר לאפוטרופוס למיקם בנמירותייהו ולא מוקמא למגבא מממוניהו מכלינן להו לממוניהו. אבל גבי שורין אפשר. כ"י. ומעידין להם בפני אפוטרופוס. כתב הר"ב דכי הדר נגח וכו' כלומר אחר ההעדאה. ומ"ש הר"ב ויגבה הנזק מקרקע של יתומים ואע"ג דאין נזקקין לנכסי יתומים אלא לגבות הר"ב ברפ"ו דערכין. הכא שאני דלא אמרת מעליית אפוטרופוס ממנוי ולא עבדי כדאיתא בגמרא. וכתבו התוספות בשם הירושלמי דאפילו לאבא שאול דמהמיתין ד' פ"ה דגיטין [והלכה כמותו] דסבר מטוהו ב"ד לאו נמנע. התם טעמא דבהוא הגאה דנפיק עליה קלא דאינים מהימנא הוא וס' כמ"ש שם הר"ב. אבל הכא גבי שור אינו נחשב לנאמן בשביל מנוי זה. שאין זה בשביל תקנת יתומים. אלא בשביל שלא יזיק לעולם. ואין נחשב אלא כשומר בעלמא ששומר השור שלא יזיק: אפוטרופוס. פירש הר"ב במ"ד פ"ה דגיטין: חזר לתמותו. כתב הר"ב דרשות מבוה מבוה אם דין התראתו. גמרא. ופירש כ"י דכולין יתומים למימר לא הוו מייעדי ליה באתפא דילן הוה עבדינן ליה שמירה מעולה ולא הוי [נגח. ולפיכך דיימינן ליה] כתם עד שיעיד בפני בעלים. ולית הלכתא כר"מ לגבי ר' יוסי. ע"כ: **ה** מועד משלם כופר. דכופר במועד כתיב. וכתב הר"ב דאע"ג דבקמא דנגח קטלינן וכו' אשמחינן מועד. כגון שהרג ג' עכ"ם וכו' וכ"כ הרמב"ם. ומשיים כ"י ובמועד לעכו"ם הוי מועד לישראל וכו' דלא כגירסת גמרא דידן. וכ"כ המגיד בפ"י מהלכות גזקי ממון. וקן מוכח עוד בפרק דלקמן מ"ג. ומ"ש הר"ב א"ג דקטל ועבר לאגמא. בגמרא גרסינן תרי זימני דקטל ועבר לאגמא. ועבר לאגמא. וכלומר שבכל פעם שהרג נרח לו: משלם כופר. ליזרקים. דאילו לגיזק ליכא למימר דלא חייבה רחמנא הלא היכא דמית מיזק דעל זה כתב ונס בעלין יומת אם כופר וכו' וליכא למימר יומת ממש דמות יומת המקה רולח הוא כתיב (נמדבר ל"ה) על רציחתו אתה הורגו. ואי אתה הורגו על רציחת בורו. כ"י: כופר. פירש הר"ב במ"ג פ"ג דערכין. דמי גיזק: וזה וזה חייבים מיתה. דבתם נמי כתיב סקול יסקל. רש"י: וכן בבן וכן בבת. פירש הר"ב תיבוק ותבוקת. ומסקינן [בגמרא] דמ"ד דכתיב (שמות כא) או בן יגח או בת יגח [יגח יגח תרי זימני] נגיהה בהם נגיהה במועד. נגיהה למיתה. נגיהה לגיזקין. לחייב על הקטנים כגדולים. וכתב כ"י דאילמרינן דאע"ג דליתהנו במצות מחייבי עליהו בין במיתה. בין בכופר. והוקא בקטנים בני קיימא. ולאחוקי בן ח' דלאו בר קיימא הוא. וכן פחות מבלבים יום ואפילו בן תבעה דספיקא הוא. ומספיקא לא מפקינן ממונא. ובהדיא תנן במתניתין דלקמן דאפילו מחכוין לנפלים והרג את בן קיימא פטור מן המיתה. והתם הוא דמחייב בכופר דגבי כופר לא בעינן כוונה. אבל אנפל גופיה לא מחייב כופר. וכל היכא דאנפל לא מחייב. אספק נפל אמי לא מחייב. דאוקי ממונא בחזקת מריה ואיתא מני לאפוקי מיניה דמספיקא לא מפקינן. אבל בבה לגאת ידי שמים כיון דקי"ל כופרא כפרה הוא. מספיקא אמי מחייב. ע"כ: נגח עבד או אמה. בעבד כנעני המוטבל לשם עבודות קא כיון דשייך במצות חייביה רחמנא לתורא קטנא

ראשון לציון

ה תוי"ט ד"ה מועד משלם כו' וכן מוכח עוד בפ' דלקמן מ"ג מי' יסל"מ: שם ד"ה וכן בבן וכן בבת כו' וכתב כ"י דאילמרין דאע"ג כו' פיין יסל"מ:

תוספות רע"ק

לחייב רק ח"נ וצ"ע: [אות מד] תוי"ט ד"ה ומעידין להם. לפי דברים שכתב: הר"ב. לפי"ם דכתב הרע"ב שם דהוה אי תוך זמנו נובים. וא"כ המשם דאין נובים משום חשש צרורי וזהו ל"ש חבא בהויק לאחר מיתת אביהם. (וכ"כ תוס' בסניא ד"ח ד"י). ורש"י נקט דמירבת השי"ם לפיזמא דר"פ דהטעם דיתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו. ותוס' כ' דמה דאמרי' אין נזקקים לנכסי יתומים קטנים יכולל נמי הדין דאין נזקקים לקבל עדות בפני יח"ק דהוי שלא בפני בע"ד. אבל

ד שור של פקח פ. ל"פ ע"ל. מ"י פ"ו שם כ"ג פפ"ב שם מוס"מ שם שם פפ"ד כ'. שור של חש"ו כ' מבמירין כו'. ירושלמי ניפון פ"ם הל"ה. מ"ו שם כ"ג: רי"א הרי הוא בחזקתו. מ"י שם פ"ח שור האצטדין כ'. מ"ו שם כ"ם ומ"ו בהגנות ומפ"ב ומ"ו כ"ח: **ה** שור כ'. מ"ם ע"ל מ"ו מ"ו פ"ו שם פ"ח ומ"ו פמ"ג מ' פ"ם: עבד או אמה נותן כ'. מ"ו שם מ"ם כ"ם פפ"ג מ' פ"ו:

שנויי נוסחאות

ד(שור) של ישראל נד"ל ליתא. ד שנגח שור (של) חש"ו. נד"ל ונכי"ק ומסני"ל.. לשור חש"ו. ושל חש"ו. נכי"ם שור של חש"ו; נד"ל ומסני"ל שור חש"ו; נכי"ק ושור חש"ו ומ' נגמ' ירושלמי. שנגח שור של פקח. נד"ל ונכי"ק ומסני"ל.. לשור .. פטור שור של חש"ו. נד"ל ונכי"ק ומסני"ל.. שור חש"ו ומ' נגמ' ירושלמי ובגליון הס"ם שם אות כ'. שנגח (ב"ד) מעמידין. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ומסני"ל שנגחו מעמידין ליתא. לתן. נכי"ק עליהן. אפטרופוס. נד"ל ונכי"ק אפוטרופין וכן בסמוך. ומעידין להן. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ומסני"ל .. בהן. נשתפה. נכי"ק נשתפא. והגדיל. נד"ל ונכי"ק ומסני"ל הגדיל. חזר נכי"מ חזר. בחזקתו. נכי"ק כחזקתו. האצטדין. נכי"מ האיצטדין; נד"ל האסטדין; ומסני"ל האיסטדין. כי יגח. נכי"ל כי יגח שור את איש. שיגיחוהו. ומסני"ל שיגיחוהו אחרי. ה משלם כופר. נד"ל ונכי"ק ומסני"ל .. את הכופר. והם פטור מן הכופר. נכי"ק והם אינו משלם את הכופר. וזה וזה. נד"ל ונכי"ק זה וזה. וכן בבת. נד"ל וכן בבת. נד"ל או בבת.

תוספות חדשים

ד בתוי"ט ד"ה פטור כו' כתב הר"ב כו' הלכך לגבי יתמי אם עליהו. וכן מי שבלבו בעלי לחדשת כיש כיון שאין להם בעלים גמורים אלא בהעמדת אפוטרופוס ע"י בית דין אינו בית רגל. וכן לד תמות גבי מועד. למ"ל לד תמות במקומה שמדת אין מעמידין אפוטרופוס כיון דתם רחמנא עלים שלם אין פטור שום מלי מקו אין משלם אלא מגוש (תוס' שם):

קטלא מילוים. דהא מריה דתורה הוא מחייב נמי מילויה קטלא. דכיון דלא מבדו הוא לאו בדין יוסי לו יומיס. אבל בעבד עכו"ם וה"ה שפחה לא מחייב תורה קטלא עליהו. דאפילו נהכוין להם והרג את ישראל פטור. כדקתני בהדיה לעכו"ם והרג בן ישראל פטור. ולמנין מיוחד דבעלים הוה ליה כמאן דקטליה לתורה לו לחמריה. דלו הס הוא מבלס חלי מזק מגופו. מועד מבלס מזק בלס מן העליה. ג"י: ן שור. שהיה מתחכך בכותל וכו' פטור. כתב הר"ב והס היה מועד. כגון שהיה מועד להתחכך בכתלים ולהפילם על בני אדם. ועדיין לתגמא וכו' כדלעיל ונתחכך בכותל להגאתו בלומר עכביו בנפילה אחרונה והיא מכונה קלת שהרג בנפילת הכותל. ולכך לא נחשב מועד אלא ממתן הראשונות. תוספות בפרק דלקמן דף מ"ח כתבו שזהו דעת רש"י. וכתבו שזהו דוחק דחייב מכונה מה שעשה מהגאתו להתחכך. וגם תימא הוא לומר דהוי מועד בהפלת הכל אחרונה שהיתה בלא בכונה פ"י הראשונות שהיו בכונה. ע"כ. והכא הטעו לגירסת רבינו במואל בגמרא דבנפילה ראחרונה מיירי הכא. ומשום דנתחכך בכותל להגאתו בלא בכונה להפיל הויא שן. ולפיכך פטור מן הכופר כקרן בלא בכונה. ולשון הס היה מועד דנכיב הגמרא [כמ"ש הר"ב ג"כ] לא מועד דוקא בבלס פעמים אלא כלומר בדבר שנעשה מועד מתחלתו כגון שן. ע"כ. ודברי הרמב"ם כפירוש המגיד בפ"י מהלכות נזקי ממון והגהה י"ן הן כפירוש רש"י. ובגמרא מנא ידעינן דלהגאתו התחכך. ומשמ דבתר דנפל קא מתחכך ביה. ופרסינן ותכתי לרורות מינהו. פירש"י ואין כופר כתיב אלא בגניתה דהוי גופו ממש. לאחר רב מרי ברה דרב כהנא דקאחל מיניה מינים לשון ג"י כלומר שבשעה הכותל ליפול היה השור מכביד עליו והולך עד שנפלו שניהם על האדם הכותל מלמטה והשור מלמעלה בחבורין דהוי ליה כגופו ולא לרורות מינהו ע"כ. ומ"ש הר"ב והבעלים מבלמין כופר דכתיב אם כופר וכו'. וה"ה לגולמו הכל דלא מיעוד למקטל בכונה אף ע"ג דהשתה לה קטיל אלא בלא בכונה ופטורין מן המיתה. מחייבי בכופר. ג"י: ן שור האכה וכו'. כתב הר"ב דשבעה שור כתיבי בפרשה ואע"ג דהכוה אשה לאיש לכל שונשין שבתורה כמ"ש במכנה ז' פ"ק דקדושין. מסקי התוספות דהכא ודפ"ק ד' ט"ו דלא אתיא אלא היכא דהפרשה נאמרה בלשון זכר. והכוה הכתוב דלא תימא לשון זכר דוקא. אבל היכא דכתיב איש אינשי דבר דכתיב וגם בעליו יומת אינו אלא ל' זכר בעלמא. אומר ר"ח דדרשינן הכא גניתה לנזקין. גניתה למיתה [כמ"ש במ"ה] והוה יליפי מנזקין דכתיב בשו איש (מ יגח) [וכי יגח]. שור איש. למעוטי אשה. ע"כ. ובתב ג"י ושור היתומים דלא הימא כיון דלאו בני דעה מינהו לא מחייבי. ושור האפוטרופוס דלא הימא כיון דלאבא במירה כל דהו ולא נפיש סיקא (כלומר להנא) הימא הס הרמנא עלייהו דלא לפסהו יתמי לממוניהו. קמבעמ לן. ושור המדבר אע"ג דלית ליה בעלים. ושור הקדש אע"ג דלאבא פטולא לקדש. ושור גר שמת לא לאנעריך למתנייהו אלא לאיזי דלאנעריך ליה לקרא לרבוי. לאנעריך תנא למתנייהו ע"כ. והמדבר דקרא [נוכח] לגיך שעמא אמאי לאנעריך לרבוי שור גר שמת. וג"ל דלו לאו קרא הוה אמינא דוקא נגח ואח"כ הקדיש. נגח ואחר כך הפקיר. שהיו לו בעלים בשעת גניתה. אבל מי הוה דהקדש לו גר שמת ואח"כ המיתה לא חייבה קרא כיון דלא הוו ליה בעלים בשעת גניתה. הילכך לאנעריך קרא לרבוי. והכתא דקרא לאנעריך מתניתין נמי לאנעריך. כך ג"ל: רבי יהודה אומר. כתב הר"ב הפילו נגח ואחר כך הקדיש ס' מדקתני הרהי שור המדבר ושור הגר שמת מלו ניהו דכיון דאין לו יורשים הוה ליה שור הפקר. הייטו שור המדבר והייטו שור הגר שמת ואין לו יורשין. אלא לאו הא קמבעמ לן דהפילו נגח ולבסוף הפקיר. גמרא: ן שור שהוא יולא להבקל. כלומר בגמרא דינו לבקילה ואפילו לא יצא. ג"י: בשרו השור. כתב הר"ב ממבעמ בגאמר וכו' מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו אלא לומר לך וכו' ומתה בשרו. דייקי בגמרא לעיל דף מ"א.

סלעים. בין שהוא יפה מנה ובין שאינו יפה אלא דינר אחד: ן שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם. נתכוין להדוס את הבהמה והרג את האדם. לעובד כוכבים והרג בן ישראל. לנפלים והרג בן קיימא פטור: ן שור האשה. שור היתומים שור האפוטרופוס. שור המדבר. שור ההקדש. שור הגר שמת ואין לו יורשים. הרי אלו חייבים מיתה. רבי יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת פטורים מן המיתה. לפי שאין להם בעלים: ח שור שהוא יוצא להסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש. שהמו בשרו אסור. ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש. ואם שהמו. בשרו

וטופר כגדולים: ן שור שהיה מתחכך בכותל וכו'. פטור מן המיתה. והס היה מועד. כגון שהיה מועד להתחכך בכתלים ולהפילם על בני אדם. ונתחכך בכותל להגאתו והפילו על האדם ומת. השור פטור מן המיתה. והבעלים מבלמים את הכופר. השור פטור מן המיתה. דכתיב (שמות כ"א) הכור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור. מה בעלים אין חייבין אם הרגו את הנפש עד שיהרגו בכוונה. כך השור אינו חייב על שיהרוג בכוונה. והבעלים מבלמים את הכופר. דכתיב אם כופר. שהיה יכול לכתוב כופר יומת עליו. מא אם כופר. לדעת ההורג בלא בכונה להיות כופר: ן ושור היתומים. בלשון לכם אפוטרופוס: ושור האפוטרופוס. השור של יתומים הוא אלא בעל האפוטרופוס לכמו: הרי אלו חייבין. דבכתב שור כתובים בפרשה בגונא אדם. הר לגופיה ושבה לכשה שוריס הללו: רבי יהודה אומר. שור הקדש שור הגר שמת ואין לו יורשים. פטורים מן המיתה.

לפי' נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ מת הגר. היה פטור ר' יהודה. ואין הלכה כר' יהודה: ח ואם שהמו אסור. בתחילה. דכתיב (שמות כ"א) סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו. ממבעמ בגאמר כקול יסקל השור אינו יודע שהיא נבלה ובבילה אסורה בתחילה. ומה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו. אלא לומר לך בשם קדש ושחטו לאחר בגמר דינו לאסור: הקדישו בעליו מוקדש. ונפקא מינה דלא מתהני מינה מעל: ונעל

הרע"ב ברפ"ו דשרכין לא דיבר מזה כלום. ולא הוי"ל להתרים לתלות קושיא זו בדברי הרע"ב דשרכין: [אות מה] תוי"ט ד"ה רבי יהודה אומר. אזי' נגח ולבסוף הפקיר. ת' בהרא"ש פ"ק שי' פ"ז דרבנן לא פליגי

ציונים

ן שור כו'. פ"ד דפ"ח יוהכלמי נ"ק פ"ג כנ"ל. פ"ו סס פ"ו. פ"ם פפ"ג סס פ"ו: ן שור האשה כו'. פ"ד פ"ג פ"ו. סס כ"ו פפ"ג. סס: ראא כו' פטורין מן המיתה. כ' פפטום מכפ"ל פ"ו קי"ל: ח שור שהוא יוצא כו'. סס פ"ו. סס פ"ם פ"ג פפ"ג סס:

שנויי נוסחאות

סלעים. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ס"ל. שהוא יפה מנה. בכי"ק ובמכל"כ ..מאה מנה ובי"ה בד"ג (וכס שהיא..); בכי"מ.. מאה זהובים ובכי"ל.. מאה זהב ובמהס אינו לשון מכסה (ד"ם). ובין שאינו יפה. בד"ג שאינה.. ופי' בדבור הקודם; בכי"ק ובין.. דינר (אחר). בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמבכי"ר דינר והב; בכי"ם ליתא. ן בכותל. בכי"ם בכתלי. ונפל על האדם. בד"ג.. על אדם; בכי"ם..האדם ומת מפורר וכ"ה ומת גם בכי"ק. נתכוון. בד"ג מתכוון בכי"ק ונתכוון ואולי ציל בבד"ג. (בן) ישראל. בד"ג ובמבכי"ר את ישראל; בכי"מ את בן ישראל; בכי"ה ליתא. בן קיימא. בכי"ק ובכי"מ את בן קיימא; בכי"ם בן של קיימא. ן שור היתומים. וכ"ה במבכי"ר; בנמבכ"ל ושור.. האפוטרופוס. בד"ג ובכי"ק האפטרופין. ההקדש. בכי"ם וכ' הקדש וכן בסמוך. הגר. בד"ג ובכי"ק גר וכן בסמוך. שור הגר שמת פטורין. וכ"ה במבכ"ג; בכי"ק (וכס גר) ובכי"מ ובמבכי"ר שור הגר שמת ואין לו יורשין ..וכ"ה בד"ג (וכס גר: סה סמלה שמת) ופי' ד"ם. לפי. בד"ג ובכי"ק ובמבכי"ר מפני. ח שהוא יוצא להסקל. בד"ג ובכי"ק שהיה יוצא..; במבכ"ג ובמבכי"ר.. ליסקל וכ"ה בכי"ה (וכס הדצא..) וכ"ה בכי"מ (וכס שיוצא..); בכי"ר לסקילה. שהמו. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמבכי"ר ואם שהמו. ואם עד בד"ג ובכי"ק ובמבכי"ר אם.. (בינלאו). בכי"ר ליתא. (ואם) שהמו. בכי"ה ליתא.

תוספות חדשים

ן בתוי"ט ד"ה שור בסיס מתחכך כו' והכא הטעו לגירסת כו'. ערבוב דברים יש כאן וקשה להולמן וכנר המה ע"ז הב"ל וכפר שוטים לדוד יע"ם:

ראשון לציון

ח הר"ב ד"ה ואם שהמו לאסר נתחילה כו' ה"ה דלפי' דאמלה לאסר כיבולמר כסוגיא דב"ק מ"ל ע"ל ובכלר דוקיה:

תוספות רע"ק

רק לענין מיתת השור אבל לענין תשלומים ס"ל כר"י דנגח ואח"כ הפקיר פטור. וק' לי מסה דאמרי' בפסבתין דלא ב' דבהם אם סברת מבור אלא לדריא

אמ"ג

ט ונעל בפניו כראוי. בדלת ביכולה לעמוד ברוח מלויה. וסייע במירה פתוחה: ומועד פטור. מגד המדלה שבו. אבל לד תמות במקומה עומדת. ומכלם חלי מזק כתם. דכתיב ולא יכמרנו גבי מועד. הא במרו כל דהו פטור מגד המדלה: רבי אליעזר אומר. אין לו במירה למועד אלא בכין. עד שיכתבו. ובלב מהלוקת בדבר. לר"מ בבמירה פתוחה חייב ובמבולה פטור. ולרבי יהודה בבמירה פתוחה נמי פטור מגד המדלה שבו. אבל חייב על לד המות שבו. עד שיכמרנו במירה מעולה. ולר"א במבולה נמי חייב. והלכה כרבי יהודה. ומיהו לכתהלה מלה. לבתוב שור המועד כדי לסלק הזיק:

פ"ה **א שור** שגנח את הפרה. מעוברת: ונמצא עוברה בצדה. מת: ואין ידוע אם עד שלא נגח ילדה. ולא מת מחמת הגגיחה: אם משגנהה. ומחמת הגגיחה הפילתו: ורביע נזק. דהם חייב חלי נזק והלי ולד מוטל בספק הוא וחולקין. ומתגיתין סומכום היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין. אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוליא מחבלו עליו הראיה. והלכה כחכמים. ואפילו ניזק אומר בדי. ומזק אומר מחייבים לבמרו במירה מעולה. איהו דפסם ומשלם. אלא מאי בגנבו תחת הבעלים דאי פסמו ביה ולא והזק מחייבי במקום בבעלים ל"י: חייב דברי ר"מ. קבבר הייב רחמנא לתם דיבמי ליה במירה פתוחה [דפתח שוורים לאו בחזקת שימור קיימי]. הדר אמר רחמנא ולא יכמרנו גבי מועד דבבמי ליה במירה מעולה. ויליף גגיחה לתם. גגיחה למועד [בהיקבא שבתבתי במ"ב]: ובועד פטור. כתב הר"ב דבתיב ולא יכמרנו וכו'. קבבר הא דחייב רחמנא לתם כי היכי דלעניב ליה במירה מעולה דבלאו קרא בתם שוורים בעליהם שומרים אותם אלא לחייבו בבמירה מעולה הדר אמר רחמנא ולא יכמרנו במועד דבעניב ליה במירה מעולה הוי רבוי אחר רבוי ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט [מיפם הכתוב לבמירה מעולה]. וכי תימא גגיחה לתם לגגיחה למועד. וגיל: לתם למועד. הא מיפם רחמנא ולא יכמרנו. דהוי מלי למכתב ולא יכמרנו. גמרא. ומ"ב הר"ב דלד תמות במקומה עומדת ומשלם חלי נזק כתם. גמרא. וכתבו התוספות דמסברא אומר בן דאמר מעוד נרע ויפטור אפילו מחלי נזק בבמירה פתוחה. והואיל וגריבן אנו עמר לד תמות במקומה עומדת לתומרא. הוא הדין לקולא. ודאין מבתלה אלא מנוסו ואין מבמידין אמומרוסום. ומיהו לפטור בהודאתו לא אמרינן במקומה עומדת. דכיון דאיעבד לאו קבבא הוא. ע"כ: רבי אליעזר אומר אין לו במירה אלא בכין. גמרא. כדהגיה רבי נתן אומר מגין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו. ואל יעמיד כולם רעים בתוך ביתו שבאמר (דברים כב) ולא תשים דמים בביתך. וכתבו התוספות דאיבא למימר דבור סגי בבבמי מבוס דאיבא ליה תקבבא מפי בבמבבמו כראוי. מבור נגמן. ואי נמי דאף ר"א לא אמר לעמן הבלומין אלא לאיבורא. והבי נמי בבור איבורא איבא. אבל בי במרו במירה מעולה והזק פטור. מיהו בבמירה פתוחה ודאי לא סני מדאבור לקיימו. והבי אמרינן לעיל [בא מבי ר"א היא] ע"כ:

פרק ה **א ורביע** מזק לולד. כתב הר"ב ז דברי סומבום וכו'. אבל בבל"א זה בלל גדול וכו'. ואפילו ניזק אומר בדי ומזק אומר במא. ומפרש הביע דאמרינן בלל גדול דאפילו ניזק וכו'. וכתבו התוספות והם האמר והא

מתוייב

תוספות רעיק

לדריא ואחר אתי ניזק ומפקא מלוקה. והא כיון דבבבי מבקע החיוב בלל דבעינן הגגיחה והבמירה בדין בא'. וצ"ל דאף דרש"י (לעיל ד' י"ג ב') ד"ה לבעוטי נגח ואח"כ הקדיש כתב דחבי מבמבע שיהיה מיוחד לאדם אחד מבעת גגיחה עד שעת העמדה. וכן מבואר להריא ברש"י ד' מ"ד ע"ב. ד"ה אם עד שלא נגמר דינו ע"י"ש. מ"מ י"ל דהריא"ש לא מ"ל כן אלא דמבמבע' רק הקדיש והמקר דאין לו בעלים בלל אבל לא דצריך דיקא בעלים אחד. ולרש"י צ"ל דרבנן מלינו בל ר"י אמ' לענין נזיקין. וא"ב מוגיא דדף ל"ג הנ"ל אתי כרבנן וע' בבור וש"ע מ' ת"י ובמפ"ע שם. ועדיין קשה הא דאמרי' שם הקדישו מוקדש מבשים דר' אבוה הא בהקדישו מקבע החיוב בין דליבא בעלים בבעת העמדה בדין. גם קשה מסגיא דבב"ק ד"ב ע"ב דמרבי' וכי קדמו דנוהו ד"נ מאי הוי ליהדר ולדייני' מבמונות לחריא"ש הנ"ל דלענין נזיקין אפי' רבנן מודה דבעינן שיהיה לו בעליב

בבעת גגיחה עד שעת העמדה. וכיון דקדמו ודנו לד"נ מבילא מבעקה שבגמר דינו דא"ב נעשה הפקר. וכראמרי' בבריתות דב"ר ע"א דבל הקודם וכבה הוא שלו עי"ש ומבילא א"א למיהדר ולדייניה למבון דהא בבעת העמדה בדין אין לו בעלים והוי בבגנח ואח"כ הבקיד דמבור לב"מ. וצ"ע (יעיין בתשובת רבינו מימון קצ"ו וקע"ז):

פ"ה א [אות בו] במבנה ורביע נזק לולד. אף דרוב ארות יולדות ולד קיימא והאוי לומר דזדאי מחבת גגיחה ילדה ס"מ אין הולכים במבון אחר הרוב עי' לעיל רא"ג בתוי"מ ד"ה בעל החבית. ולרב דבר ברא"ו דב"ב דאזלינן בבמון בתר הרוב מתרצים התם דה"מ דבבנתינו דהכא דהוי בבמ דאיבא למימר מבקמה אחא ומביעתותה חבילה ואיבא למימר מאחריה אחא ונגח. ועי' תוס' בבבות ד"ב ע"א ד"ה ור"י מבר שבתבו ח"ל ואפילו לרב דס' דהולבים בבמון אחר הרוב בההיא דנבבא נגחן הייבו מבום דאמר

קים

לא מבל, (מוד מ' מ"ל): בתי"ם ד"ח נבנבמו בדלא מבנו מ'. ובגמ' בבריתא מבמבע ס"ם מבח מיבמ דבמרי ס"ם מבח מיבמ דהיבים להתיר דמי מור לבבלין ס"ם: בתוי"ם ד"ח מ' מ' לו מי מ' מ' מ'

מחוייב בבועה ואינו יכול ליגבע [הוא]. שם מודה במקצת נזק ספרה. ובנזק הולד אומר אינו יכול ליגבע מכלם כמו שכתב הר"ב במשנה ב' פ"ח דבבא מציעא. ומסקי דלא אמרינן הכי אלא היכא דהוי ליה לידע. אבל הכא לא הוי ליה לידע אם משנגחה ילדה אם קודם. ודמי ליורשין אחין להם לדעת במילי דאבהון. וקי"ל דלא אמרינן מהוך באינו יכול ליגבע מכלם ביורשין דכתיב (שמות כב) שבועת ה' תהיה בין שניהם. ולא בין היורשין. ע"כ. וכ"כ ר"י. ועיין מ"ש ר"פ בהרת דב"מ: ונמצא ולדה בלדה. הכא הולד מי הוא קרי ליה ולד: ורביע נזק מן הולד. פירש הר"ב ואם לא נמלאת הפרה וכו'. גמרא. ופשיטא דה"ה נמי אם אין בפרה שיעור חצי נזק דמשלם המותר מהולד לי ולא דנגח קודם שילדה. והכתא אתו מותר מכלם המחלה מהולד שהוא רביע אלא דלא שכיח שלא יהא שיעור חצי נזק בפרה. וכתבו התוספות [דף מ"ז ד"ה ליתא] דלפי זה לא אתיא מתניתין כר"ע [שכתבתי בריש פרק דלעיל] דכיון דבוהפין ניעבי אם כחם המזיק לו בבח ברשותא דתרוייהו אלא כר' ישמעאל אתיא. פ"כ. וק"ל ממה שכתבו התוספות בראש הפרק דלא אמר סומכוס חולקין. אלא כי ליתא ברשותא דמרא קמא אלא עומדת באגם וה"נ איכא לאוקמי בעומדת באגם לר"ע דאמר יוחלט הבור מלומר וכי עומדת באגם הוי הבור בשותפות. אבל לרבי ישמעאל דמלי לסלק בזוז לא תתייבב. ע"כ. וכ"כ ר"י. וא"ל במה בדהו למתניתין מדר"ע מכוס דרביע נזק מוקמינן ליה בהם לא נמלאת הפרה. שזו תינה קושיא דאיכא למימר דלעולם ר"ע היא. ואין הכי נמי דאית ליה לנזק דרביע דבכח הולד אפילו לא איתא לפרה קמן אלא דמשמיטו לא אירי בבבא אלא בדין המזק בלהוד: ב ואם הכרם ברשות בעל אגר חייב. דכל ברשות במירת קדרות קבל עליו בעל האגר. ואפילו נכברו ברות. אבל בעל קדרות לא קבל עליו מידי. והלכך לא מחייב בעל הקדרות אלא כשהכניס שלא ברשות. גמרא. [וע' בסוף מבנה דלקמן]: הכנים פירותיו וכו'. לא אם אתי קתני קדירות הוה אמינא ברשות בעל. לפי שעתה לבבר ומבהמה קבל עליה נטירותא. אבל פירות לא. תוספות: ואם הוזקה בהן. פירש הר"ב בהולקה וכו' אבל אם אכלה תאכל. היה לה שלא תאכל. גמרא. ופירשו הוספות דהייט מעמא דיון בבהמה מביא עליו דבר במזיקן. איט ראוי זה להתחייב בכך: ג הכנים שורו וכו'. דלא חיימא דוקא פירות שטרות להתקלקל הלכך ברשות חייב. אבל בהמה לא. לריבא. תוספות: אי מבשבו כלבו. תמיהה לי דברפ"ג דייקינן תרתי למה לי. הוחלק במים הו בלקה בחרסיה. וכמ"ש שם. והכא לא דייקינן. ולריבא למימר דלהמוטינן דבור דקרא לא דוקא דהא כבר בטינן לה מבוף פ"ק וריב פ"ב. ועיין רפ"ח [מ"ש גבין כוולו בבבוד לו בבבמר וכו']: נגח הוא וכו' חייב. עיין במ"ה פ"ב. פלוגתא דרבי מרפון ורבנן: משלם את הבופר. ל' הר"ב וכגון שהיה מועד להפיל עלמו על בני אדם בבורות והאידנא חזי ירקא וכו'. ומבחת לה לאיעוד כגון שהרג ג' עבו"ם וכו'. אינ' ישראלים טרפה כדפירש הר"ב במ"ה פ' דלעיל אבל קטל ופרק לאגמא לא מבחת לה דהא לא עלה מן הבור מאליו כמ"ש רש"י בכאן [דף מ"ח ע"ב]. ומדפירש הר"ב והאידנא חזי ירקא וכו' דהייט דבקמייתא לא. לא לבשתיה בפירוש מ"ז דפרק דלעיל בגתחבך בבותל בגאלתו וכו' דהייט נמי בחחרונה בלבד כנ"מ בם. בזוזי ג"כ דעת רש"י הבם. וכתבתי שהתוספות תמהו על זה. וכן יש להמוה בכאן חדא דדוחק לומר שבועה מבוה מה שבועה לגאלתו לאכול ירקא דלבך לא נחבב מועד אלא מחמת הראבונות. וגם תימה הוא לומר דהוי מועד בחחרונה דאלא בבוה ע"י הראבונות שהיו בבוה. ואע"פ שאלו התמיהות קיימות על רש"י דהבם. התמיהה החחרונה ליתא לפירושו דהבא. שהוא מפרש בכאן בבבל הגפילות חזי ירקא ובולהו חולדה דבן ניעבו דמתבטון לגאלתו ופטור מבקלה. כיון שלא מתבטון להרוג. ולריך לאיעוד ג' פעמים מבוה דמבוה הוא וכיון לאיעוד אורחיה הוא. ע"כ. אבל התוספות הקבו בבאן קושיא אחרת דלמה לן למנקט במועד להפיל על בני אדם דבבלם ראבונות לא חיישינן אלא שיהא מועד ויעבה אורחיה להפיל עלמו בבור לאבל ירק. וא"ל אלא הזכיר בני אדם אלא בבבל אחרונה ע"כ. ולגירסת רביבו שמואל שבתבו לעיל מפרשינן הכא כמ"ש ג' דקרי ליה מועד משום דלאבול ירקא הוי בן. ובן מועד מתחלתו. ולא משום דעביד כן ג' פעמים קרי מועד. ע"כ. ועוד תמיהה לי על פירוש הר"ב דבגמרא הכי איתא במועד ליפול על בני אדם בבורות אי הכי בר קטלא הוא א"ר יוסף דחזא ירקא ונפל. ומאי פריך הא משכחת לה בהרג עבו"ם אלא

ב הקדר שהכנים קדרותיו כו' הכנים פירותיו וכו'. פ"ז ע"א. מיי' פ"ב מהל' נ"מ הי"ב. ר"ל סמ"ג עי' פ"ן מוס"מ תר"ב מי' מ"ג פמ"ג מי': ג הכנים שורו וכו'. בב מיי' שם פ"ז הי"ז כפ"ב שם מוס"מ שם סמ"ג מ"ת מ"ג מי': נגח הוא שורו וכו'. מ"ז פ"ב מיי' שם ה"ל סמ"ג שם פ"ח מוס"מ שם פ' מ"ג מי': משלם את הבופר. ל' נפל לבורו שם ה"ב ופ"ח בהבנה ונמ"מ מוס"מ שם מי' ד': ואם הכנים ברשות וכו'. נ"ב פ"ב ביאה מי' פ"ח פ"ב פ"ח:

שנויי נוסחאות

ולדה. נכי"ם שברת ומי' תוי"ם. משלם. ולה נכי"ר; נמס' ד' ריווא ווימלא ס"ת ונסי"ב משתלם. ב ושברתן. ונ"ם בגל הכי": במסנ"ב דפוא ושברם; נמסנ"ב ד"ה ושברה: נד"ל ונכי"ק ונכמני"ל שברתן ונ"ם בכמוך אבלתן ונמשנה הסמוכה נגחו (בגא ווי"ן). הקדירות. נכי"ם קדירות וכן בסמוך פירות חצר (בגא הכי"ן). בעל חצר חייב. נד"ל ונמשנ"ב ונמכני"ל החצר; נכי"ק בלון בעל הבית.. בעל ההצר. נמס' ד' ריווא ווימלא ס"ת ונס"ו בעל חצר. ג שנשבו. נכי"ם נשבו. נגח הוא שורו. נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל. לשורו.. לבורו. נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ונמכני"ל לבור. מיטיו. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמכני"ל את מיטיו. לתובו. נכי"ק ונכי"ם ונ' ולי' בתוכו.

תוספת רע"ק

קים לי בנפשאי שאני מהרוב עיי"ש. ותמוה לי דא"כ מאי פרכינן לרב ספשנתינו דהא הכא ליבא ברי לסייע להרוב וצ"ע. וכבר כתב' מזה לעיל רפ"ג (אות כ"ה: [אות מ"ן] תוי"ם ד"ה ורביע נזק. מוקמי ליה. לא ידעתי לסוף דעתי הגדולה דבפשוטו כונת תוס' דאם איתא דמתני' אתיא כרע"ק פיר שנגחה הפרה בשחיתה סעוברת נעשה הניזק שותף בפרה ובעוברה ואם כן בשאבדה הפרה אח"כ ההשבר של הפרה נ"כ על הניזק כמו כחשה. ופשוט. וקושית הוספות דלדע"ק לא יצדק לקבל רביע נזק מהולד ור"ל: ג [אות מ"ח] תוי"ם ד"ה משלם את הבופר. ומאי פריך הא משכחת לה. לק"מ די"ל בס"ש תוי' דף מ"ד ע"א ד"ה ה"נ דמה דפרכינן א"ה בר קטלא הוא היינו סדקתני מחייב בבופר ולא קתני חייב מיתה משמע דפשיר מיתה. אח"כ ראיתי בב"ד דכתב כך מבברא ובש"ל כתב דא"א לאוקמו דא"כ איך אמרינן א"ה בר קטלא הא גם כדפ"ל תחלה דמיירי בתם יקשה כן דלחייב מיתה. ולשניהן בסחכ"ת אשתמיט דברי תוס' הנ"ל. תם קוש יתו לע"ב

הולד כלום. שהרי הולד לא נגח. ואין הכם אלא מגופו. מכשיו בהוא בהפקר. חולקים. ומן החלי נזק שיש לו לבלם. משלם רביע נזק מן הולד: ב ואם הוזקה בהם בעל הפירות חייב. והני מילי בהחלקה ונכבלה בהן. אבל אם אכלה מהן מד מתה. בעל הפירות פטור דהוה לה אלא תאכל: ג היה אביו או בנו. אל בעל הבית בחוכו. והוא הדין לבאר אכים. אלא אורחא דמלתא נקט: משלם את הבופר. וכגון שהיה מועד להפיל עלמו על בני אדם בבורות והאידנא הוי ירקא בבור והפיל עלמו לבור לאכול ירקא והרג את האדם. שהבור פטור ממיתה הואיל

וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה. ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. אם משנגחה ילדה. משלם הצי נזקמן הפרה ורביע נזקמן הולד: ב) הקדר שהכנים קדרותיו להצר בעל הבית שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור. ואם הוזקה בהן. בעל הקדרות חייב. ואם הכנים ברשות בעל חצר חייב. הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואבלתן בהמתו של בעל הבית פטור. ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב. ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב: ג הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות. ונגדו שורו של בעל הבית. או שנשבו כלבו של בעל הבית פטור. נגח הוא שורו של בעל הבית חייב. נפל לבורו והבאיש מימיו חייב. היה אביו או בנו לתוכו משלם את הבופר. ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב.

*) כל הקדרים רגל לגן מבוס בכ"ה פרדס נקרא וקרן פרד נלאתזנה מבוס בבבבה בלאתיל מייבי ג"כ בקרן.

סוחיל והרג שלא בכונה. והבעלים משלמין את הכופר. דאתרבי כופר אפילו שהרג שלא בכונה. כדאמריק לעיל: רבי אומר וכו'. והלכה כרבי. הלכך אם הכנים שורו ברשות בעל הבית כתם ולא קבל עליו לשמור. בעה"ב פטור דהא לא קבל עליה נגירותא. והמכנים נמי פטור. לפי שהכנים ברשות: ד שור שהיה מתכוון להבירו וכו'. אידי דנמי למיתני סיפא אדם שהיה מתכוון להבירו. תנא ריפא נמי שור שהיה מתכוון להבירו. דאפי' היה מתכוון לאשה. פטור השור מדמי ולדות. שאין חייב בדמי ולדות אלא אדם בלבד: א"ב משהאשה יולדת משבחת. אם כן דבר שמין כדקאמרת אמאי דלא יהיב ליה מידי שהרי משהאשה יולדת משבחת דמיה שדמיה פחותין לימכר קודם

רבי אומר בבולן אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור: ד שור שהיה מתכוון להבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה *פטור מדמי ולדות. ואדם שהיה מתכוון להבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות. כיצד משלם דמי ולדות. שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה. אמר רבן שמעון בן גמליאל אם כן משהאשה יולדת משבחת. אלא שמין את הולדות

נמי פטור דלאו בר קטלא הוא. אבל בזה על כרחו נאמר דלא גרס הא קושיא כלל וכן כתבתי בפרק דלעיל מ"ה. דלהר"ב גירסא אחרת כם בגמרא. דהא לגירסתיו דלעיל מועד לעכו"ם ולגמרפיס. אינו מועד לישראל ולכהרים. והיינו נמי גירסתיו דהכא. וכגירסת הר"ב כן היא גירסת הרמב"ם דלעיל גם הכא. ותמה אני על המגיד דבהא דלעיל העיר שגירסא אחרת היא להרמב"ם ולא העיר בכאן. דהא ה"ג על כרחו גירסא אחרת לו. ולא גרס הך קושיא דאי הכי בר קטלא הוא. ומ"ש הר"ב כדאמרינן לעיל. הוא בפרק הקודם מ"ו: רבי אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כרבי. דהכי פסק שמואל בגמרא. ומ"ש הר"ב הלכך אם הכנים שורו ברשות וכו'. והמכנים נמי פטור לפי שהכנים ברשות.

ומעמא כתב המגיד בפ"ז מהלכות נזקי ממון בשם התוספות שכתבו [ד"ה אימא סיפא] שכך סובר רבי שהכמכנים שורו ברשות הרי הוא כאילו הם מתנים בפירוש שיפטור כל אחד בנגיחת שורו. ובשאר *נזקין. ע"כ: ד שור שהיה מתכוון להבירו וכו'. כתב הר"ב אידי דאפילו היה מתכוון לאשה פטור מדמי ולדות. טעמא מפורש בגמרא. פרק דלעיל ד' מ"ב. א"ר אחא בר אהבה [אי"ק כי יעלו הנשים וגו'] אנשים כי נתכוונו זה לזה אע"פ שיש לאשה יענשו. כי נתכוונו לאשה עצמה לא יענשו. ולא שוריה דאפילו נתכוונו לאשה עצמה יענשו. דלא שייך קים ליה בדרבה מינה נבי שוריה. כתב רחמנא ובעל השור נקי דפטורי. ומסקי התוספות דהכי פירושו כי נתכוונו זה לזה אע"פ שיש לאשה יענשו. כמאן דדרים ונתת נפש תחת נפש ממון כמ"ש במ"ב פ"מ דבהדדין דאיש יהיה לאשה. ואם לא יהיה לאשה באים מתכוין לו ואע"ג דלענין שוגגים חייבי מיתות פטורין ממון כמו שכתבתי במ"י פ"ג גם שם הראיתי מקימות להר"ב שכתב כן. שהני שוגג ומזיד שהוקשו זה לזה מדרשה דמכה בהמה ומכה אדם שהשתקתי במ"ב פ"ג דשבועות. ואע"ג דאותו היקש מקיש הכל דאין היקש להלאין. וכמו שנקיש שוגג למזיד ה"ג נקיש אין נתכוין למתכוין ונפטריה. שהני הכא דקרא גלי לחייב בדמי הנהרג. דכתיב ונתת נפש תחת נפש וה"ה לענין דמי ולדות דיון דגלי קרא שיש לחלק בין מתכוין לבחזי מתכוין לענין דמי הנהרג. לא נלמוד עוד שיש פטור ממון כשאין מתכוין מכח הקישא. ואע"ג דאין לן הקישא לענין שאר דברים. ע"כ. ומזה אני תמה על לשון הרמב"ם דפ"ק מה' נערה [הלכה י"ג] דמשמע מינה דס"ל הקישא אף לאין מתכוין שכתב דבמשיגן פטור דשגגה מותאם לא יהיה אסון שאע"פ שהריגת אדם בשגגה שהרי לא נתכוונו לה וכו'. וכ"כ בהדיא ברים פ"ד מה' רוצח המתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ב"ד ומן השמים. ע"כ. והא הכא אמרינן לרב אחא בר אהבה. דאי לא נתכוונו לה אלא זה לזה. אע"פ שיש אסון באשה יענשו. וכן פסק הרמב"ם בהדיא כרב אחא בר אהבה. בין לענין אדם ההורג באשה שלא בכונה. בפ"ד מהלכות חובל וחייביה בדמי ולדות. בין לענין שור שנגח האשה בכונה לפוטרו מדמי ולדות בפרק י"ח מהלכות נזקי ממון. ואיתה שהמגיד והכסף מבינה לא הבינו בזה: כיצד משלם דמי ולדות שמין את האשה וכו'. ויש בכלל שומא ז דמי ולדות. ומה שהאשה נראית משבחת ובעלת הבריס מפני הטובר ודמיה יקרין. וה"ק כילד משלם דמי ולדות ובכח ולדות וכו' כדאיתא בגמרא: וכמה היא יפה מכולדה. פירוש בלא מכה כולדה מאליה. כאילו פחת המכה זהו נזק שהוא לאשה. המגיד פ"ד מה' חובל. ולא דמי לנזק דהכן ריש פ"ו דכתובות [גרי"ג] דיש ג"כ לבעל חלק בגוף [ורש"י כתב דה"ה בנזק דהכא] דהתם מיירי בנזק דקטיעת אבר שמהכרה ממלאכתו משא"כ כאן שמיירי בכאיבה גופה דאין לו הכרון ממלאכתו. כי אם שבת בעודה בחליותה. ואותו משלם לבעל. כך כתב מהר"ר פאלק כאן ז"ל בפירוש שלהן פרוך סימן תכ"ג: משהאשה יולדת משבחת. כתב הר"ב קודם שתלד מסוכנת היא וכו'. ומיירי רבב"ג במכברת שהיא מסוכנת. אבל בשהיא מכברת מודה לת"ק דמשבחת קודם שילדה. ובמין השבח אלא שאולקין אותו בין הבעל והאשה כדאיתא בגמרא. ועיין לקמן. וכתב הרמב"ם דאין הלכה כרבן שמעון ב"ג. וכן כתב הטור סימן תכ"ג. ועיין בפ"ה דמירובין [מ"ז] מה שכתבתי שם

בכוונה דאילו שגילה אחרונה הי' שלא בכוונה נעשה תם כמ"ש תוס' הרא"ש. שוב ראיתי שדברי הש"ל נכונים דתוספות שפיר כ"כ דלשיטתייהו דלא הוי מיתר באחרונה דשלא בכוונה ע"י הראשונות דבכוונה א"כ שפיר יש לפרש לישנא דאי הכי. דבשלמא אי מיירי בתם י"ל דנפל לבור שלא בכוונה אבל השתא דאסרת דבתם ליכא כופר אלא דמיירי במועד ע"כ דגם בנגילה האחרונה היה בכוונה שפיר פרכינן דלתחייב מיתה. אבל להרע"ב דס"ל כרש"י דע"י נגיחה הראשונה דבכוונה הוי מועד גם על האחרונה דשלא בכוונה. א"כ כיון דמעיקרא בתם ניחא דמיירי שלא בכוונה גם עתה דמוקי במועד ניקמי דעתה בגילה האחרונה לא היה בכוונה. ואולם באמת אעפ"כ לק"מ דמעיקרא דפרכינן והא תם הוא. ליכא קושיא והא בר קטלא הוא דאילו הם משלם כופר סמלא ע"כ שלא בכוונה דבכוונה יאסר חביאהו לב"ד וישלם לך והיה מוכרח באמת דמיירי שלא בכוונה ושהדין דאע"ג דאין השור בסקילה משלם כופר כדס"ל לר"א. לעיל דס"א ע"ב) וא"כ לא היה קושיא כלל. ולזה פריך רק והא תם הוא דבאמת הדין דתם אינו משלם כופר. אבל לבתר דמשני רב במועד וע"כ דגם נגיחה האחרונה היה בכוונה דהא רב ס"ל לעיל דס"ד דמשמר גם מכופר כיון דאין השור בסקילה. ולזה פריך והא בר קטלא הוא ומשני דחזי ירק חזי כן דלא בענין שור בסקילה והרי"ן (יולפ"ז ניחא דכתב הרע"ב במועד ליטול של בני אדם בכורות. דלפירוש רש"י צ"ל במועד ליטול לבורות). ובאמת ק' לי על הרע"ב דלמאי שכתב הרע"ב מיד דמרבינן מאם כופר דאפילו אין השור בסקילה משלם כופר למאי צריך בלל לאקמי דחזא ירק הא אף אם נפל שלא בכוונה כלל לחייב כופר וצ"ע (ובגמרא מוקמינן זה אליבא דרב דלא דריש אם כופר): (אות כב) תוי"ט פר"ה רבי אומר. נזקין ע"ב. אולם בתוספות שם סיימו ולפי האמת לרבי אם הכנים שורו ברשות הויק חייב הוזק פטור דראפרינן לקמן נבי כנים שורך ואשמרנו עכ"ל. ונ"ל ברור דכוונתם דבכנים שורו וגנבו לשורו של בעה"ב לחוד הוא דמחייב לרבי חצי נזק דאף דהכנים ברשותו מ"מ הוי כחצר השותפים משא"כ בקדירות ופירות כיון דברשות הבעים ומאליה הוזק בהמתו של בעה"ב והוא לא קיבל נפירותא על שלו בעה"ב מ"ר אמור ובמ"ש תוס' להדיא בקושיותם. אולם ראיתי במהרש"א שכתב וז"ל לפי האמת היינו לאוקמתא דרבא דבולה מתניתין כרבנן אתיא אית לן לסיומר לרבי כולה נפירותא על בעל הקדירות ופירות וכנים שורו עכ"ל. ולא ירדתי לסוף דעתו הרחבה והעמוקה דלענ"ד פשוט דכוונת תוספות כמ"ש. שוב ראיתי בהרא"ש שכתב אבל לרבי אפי' ברשות אם הוזקה בעל הקדירות חייב דעול ותמר קאמר שלא תוזק ושלא תזיק עכ"ל וחיינו כדברי תוס' י"ל כמ"ש וראיתם מהתיא דכנוס שורך ואשמרנו לא מוכח רק בשור אבל לא בפירות וקדירות. ולהרא"ש צ"ל דס"ש דעול ותמר קאמר ושלא תזיק היינו שיהיה דינך כאילו נכנסת שלא ברשות (ומש"ה (צ"ל ואפ"ה) בקרן חייב רק בח"נ כדין מזיק דעלמא: ד [אות נ] בכשנה פטור מדמי ולדות. דכתיב ובעל השור נקי רש"י. וכן נראה מלשון התוי"ט. ותמה לי רחץ דרשא פ"ל לריה"ג ומסקינן אליבי' בסוגיא דס"ב מועד חייב בדמי ולדות. וא"כ נמשך מאי דמתני'

ציונים

רבי אומר בבולן ט'. פיי' שם ופ"ג כי"ג פפ"ג שם מפ"ש שם כפי' כי ובי' ב:ג"ש וכפ' נ"ל פפי' נ' וכ' פ"ג כפי' מ"ד שור שהיה מתכוון כי. פ"ח ע"ב פיי שם פ"ח כ"ג פפ"ג שם פתש"ש שם פי' פ"ס פפי' ג': ואדם לא שכחן את האשה לא. פיי' פ"ל מהלי מגזל ומזיק כ"ח וכי כפ"ג עכין מי שהש"ש שם פי' מכ"ג פפי' מ':

שנויי נוסחאות

(אינו חייב). נד"ל ובמ"ק ובכי"ק ובמכני"ל ליתא. עליון לשמור. נד"ל ובכי"ן ובכל ככ"י ובמכני"ל עליו בעל הבית לשמור. ד והכה. בכי"ם ונגח. ואדם. נד"ל ובכי"ן ובמכני"ל אדם. כמה היא יפה. בכי"ה וב' ובמכני"כמה היתה יפה. אמר רשב"ג. בכי"ל רשב"ג אומר. משבחת. נד"ל ובכי"מ ובמכני"ל היא משבחת.

תוכפות הדשים

פ"ה ג בתוי"ט ד"ה משלם את הכופר כו' ונגיי ר' שמואל כו' עיין מ"ש שם. ובאמת נראה שאיך לפיות ולפי' ר"ה שכתבו כו': ד בתוי"ט סד"ה שור שהיה כו' וכך פסק הרמב"ם ס' ע"ם הלכ' ו' שור היא הנגח הרא"ש ז"ל ועיין בלי"מ:

ראשון לציון

ג תוי"ט ד"ה משלם את הכופר כו' מועד לעכו"ם ונרפיס אינו מועד לישראל (ולכהרים) כו' גיל ולשלמים וכן הוא לשון גמרא לעיל מ"ל ע"א והמגדפים שם מכוס דמי מלא ולגרפיס סגר הרשוו הוא כהרים כלבר יאמר בכל מקום על מלאכות כסר לו מרפס ולא עיין הכא לגמרא ערפה קלי כגון שיקא קרוס של עוה ומגומה:

תוספות רע"ק

לק"מ דאי מיירי בתם י"ל דמיירי דנפל שלא בכוונה וליכא מיתה אבל למה דמשני במועד ומיירי ע"ב

כמה הן יפין ונותן לבעל. ואם אין לה בעל °נותן ליורשיו. היתה שפחה ונשתחררה. או גיורת. פטור: ה' החופר בור ברשות היחיד. ופתחו לרשות הרבים. או ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד. ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד אחר. חייב. החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב. אחד החופר בור. שיח. ומערה. חריצין. ונעיצין. חייב. אם כן למה נאמר בור. מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. ואם הוזק בו חייב: ן בור של שני שותפין.

סס: ונותן לבעל. שהתורה זכתה לו דכתיב (שמות כא) בעל הלבה. רש"י. ואין זה מדברי רשב"ג אלא כתס מתניתין היא. ולפי מה שכתבתי לעיל דשבח נמי לבעל נדעת הת"ק. מפיק ליה בגמרא ממשמע שנאמר (סס) ואלו ילדיה ליכי יודע שהיא הרה מה תלמוד לומר הרה. לומר לך שבח הריון לבעל. ורשב"ג סבר דשבח ולדות דהייט דמי נפחת מחמת שניהם בא ונפיק חולקן. והרה דרים בחיט חייב עד שיכנה כנגד בית הריון היכא דסליק ביה ביחמת [פירש] (חמימות) גולד. לאפוקי יד ורגל דלא: היתה שפחה וכו'. פירש הר"ב שבואה לגר. שאין ר"ל שבשהגיירה והיא משוברת. כי זה מבואר הוא. הרמב"ם: שפחה ונשתחררה. והא דנקט הא ליגנא שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דעל כרחך כשאין לה בעיס הימנו קאמר. והייט דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דעדיין לא היו להם בעיס. רש"י: ה' החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים. וכ"ם אם חפר ברשות הרבים ופתחו לרשות הרבים. דהא תנא סיפא החופר בור וכו' ונפל וכו'. רש"י. וכתבו התוספות כללא דמלתא בכל הך שמעתין בור בתר פתחא אזלינן דנתבב הבור בחילו הוא במקום שהפתח שם: או ברה"ר ופתחו לרה"י. רשותו דלא מצי למימר מה בעית ברשותי ונפל דרך פיו לתוכו. וה"ם אם מתחילה שמכיה לרשות הרבים. ולא הוצרך לפרש בהפקר רשותו הלא מכוס דמשמע ליה ליגנא דפתחו לרה"י בחמצע רה"י כדמוכח בגמרא. הוספות: ופתחו לרה"י אחר. ה"ג בכל הספרים. והר"ב המחיק אחרת. וכתב ובלבד שהפקיר רשותו לותה שפי הבור לתוכה [ועיין מ"ם בריש מתניתין ו'] וקאי אחרות והכל ברשות עצמו. ורש"י גורס אחר. ואפילו הכי כתב כפירוש הר"ב. וכתבו התוספות ואין להקשות אמאי הוצרך למתני רה"י ופתחו לרשות היחיד [אחר] הוי ליה למימר החופר בור ברה"י ותו לא. דאגב אחגיגא נקט הכי. וכתבו עוד דיש לפרש שפותח לרשות חבירו [כגרסת הספרים דגרסי אחר] ואמעיקן דמייב מכוס מק יחיד. ואע"פ שמבלס מק אחר. וכתב ר"י ומיהו דוקא כשבאיזק בה קודם שידע החפירה. דאם לא כן עליה רמיא למלוא כלומר דעל החופר לבלס מקי אחר. הלכך על הגיזק למלאות החפירה: החופר בור ברה"ר. גמרא. דא"ק (סס) כי יפתח וכי יכרה. אם על פתיחה חייב על כריה לא כ"ם אלא בעל עסקי פתיחה וכריה באה לו אלין לו הלק בו. אלא שכרוה לו שפתחה. דהייט ברה"ר שאין הקרקע שלו. ומכאן מוכיחים התוספות דגמרא דידן סברה דתוכאין [ממון] מן הדין דאי לא תימא הכי הא אוצטריך לגופיה ועיין בריש פ"ק בדבור כארי הבור. ובמשנה ה' פרק ב': בור שיח ומערה וכו'. פירש הר"ב בור מגול. שיח אחרוך וקלר וכו'. ומשום הכי אוצטריך למתני לכולהו ולא אלא זו קתני. לא זו בור שהוא מגול דהיינו ביה הבלא. אלא אף שיח דאחרוך נמי היינו ביה הבלא. וכן אף מערה אע"פ שהיא מרובעת. ואף חריצין שאינן מקורין. ואף נעיצין דרויח מעילאי עפי מתתאי אימא בעברה ליה ביה הבלא. קמ"ל. [גמרא]. ועיין מ"ם ריש פ"ב דבבא בתרא. ומפרש לה תנא מגלן ואקאמר מה בור וכו'. אף כל הני וכו'. וגמ"ד בגמרא בור שחייבה תורה להבלו וכ"ם להבמו [כלומר וחייב מכוס חבע אפילו בבור ברשות הרבים דבקרקע פולס נתחבטה] מפרשינן אף כל לאתויי גובה. דעבד תל גבוה ברשות הרבים ועלה שם בור ונפל דליכא הבלא אלא חבע. והלכך אוצטריך למתני כל הני בהדיא דלא תימא אף כל לא לאתויי גובה אלא דלא סוה תני ליה. ובמשנה דלקמן נראה מפירוש הר"ב דמפרש כמאן דאמר אף לחבעו מדמפרש לאחריו מקל הכרייה פטור. מכוס דקול הכרייה גרמה לו. ואי איתא דליתא אלא להבלו לא גריכה לכוס מעם דכיון דלאחורי בור נפל ליה כאן הבלא: מה בור שיש בו כדי להמית עשרה. לשון הר"ב סתם בור הוא גבוה י"מ. כלומר מקרקעית הבור עד שפתו. ולכון הרמב"ם פי"ב מהלכות נזקי ממון עמוק עשרה טפחים ע"כ. ועיין בפ"ו דסנהדרין דף מ"ה. בתוספות. שהקשו דאשכחן ביוסף וירמיה שהושלכו לבור. וכן ישמעאל בן נתניה במילא בור הלנים. ואם כן סתם בור יותר מעשרה. ויתא להו בלשון רש"י דהתם דסתם בור היו פחות מי' טפחים. ועיין עוד שם: ואם הוזק בו חייב. ואפילו בחפירה כל שהוא שהוזק בכל שהוא דבר מעט ודופ. ואין המיתה בכל שהוא מזיק והרי הוא כמו אמר. הרמב"ם פי"ב מהלכות נזקי ממון [הלכה י"ו]: ן בור של שני שותפים. מבכתת לה בחצר של שניהם. ובור של שניהם. והפקירו רשותן °ולא הפקירו בורן. גמרא. ואם הפקירו בורן ג"כ אין כאן חיוב כיון שברשות

*) גר"ב ד"ה נפסס דנור זה נסוף המשנה אחר ד"ה מה בור כו'. עפי' שגרסתו הי' כן במשנתו עי' בפ"ל ובחיו"ש סדרים ע"פ הגי' בלעמיו.

מפרו

קודם בתלד במסכנה היא למות בעבר בלידה: היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה משוחררת נכותה לגר לא לעבד משוחרר לא גיורת נכותה לאחד מהן. ומת הבעל. פטור. דהממזיק בנכסי הגר במת ואין לו יורשים זכה. וזה קודם לזכות במה שבידו. והיא הדין נמי לשראלית הנשואה לגר. ומת הגר דפטור. דהא דמי ולדות לבעל. אלא משום דסתם משוחררת וגיורת נשואות לגר ולמשוחרר להכי נקט שפחה וגיורת: ה') ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד אחרת. אף על גב דאין כאן לד רה"ר חייב. ובלבד שם הפקר רשותו אותה שפי הבור לתוכה: אחד החופר בור. הוא עבור עגול: שיח. ארוך וקצר: מערה. מרובעת ומכוסה בקירות אלא שיש לה פה: חריצין. רחבים ומרובעים כמערה. אלא שאינן מקורין: נעיצין. קלרין מלמעלה ורחבים מלמטה: מה בור שיש בו כדי להמית י' טפחים. דסתם בור הוא גבוה עשרה טפחים

תוספות הרשים

ה תרי"ם ד"ה ופתחו וכו' וכתב ר"י כו'. ובכלי מתא קשים כתוס' שבקשו שם לפרוש ר"י ע"ש:

הרמב"ם פ"ל דדמי הולדות בבה"ג לאשה: ו [אות נב] חרי"ם ד"ה בור של שני. ולא הפקירו בורן גמרא. וכן בבור פ' ועקרו יחד הוליא והשכיבו עשרה

תוספות רע"ק

דמתני' דהכא בתם. ומה דחקיה לכך. והא י"ל דמתני' רע"ק דדריש אנשים ולא שוורים וגם מופר פטור. וצ"ע: [אות נא] שם נותן ליורשיו. אף אם מת הבעל ואח"כ חבל נותן ליורשים תום'. וכן דעת הראב"ד אבל

תוספות רעיק

ראם אין לה כו'. מ"ל שם פ"ג ומ"ל בכסנות ומ"ם בפ"ג שם בכ"ם שם: ה' החופר בור כו'. פ"ג פ"ג. מ"ל פ"ג מ"ג ג"ם פ"ג בפ"ג מ' כ"ח פוכ"ם שם פ' מ"ל פכ"ל ולהחופר בור ברה"ר ונפל כו'. ל' פ"ג כ"ם פ"ג ב"ל שם כ"ם פפ"ב שם פוכ"ב שם: אחד החופר בור כו'. מ"ל שם פ"ל פוכ"ב שם פפ"ל יו"ה מה בור כו'. נ"ח פ"ח פנכלרן מ"ם פ"ג ומשנמי מנכלרן פ"ו הנ"ם מ"ל שם פוכ"ב שם: היו פחותין כו'. מ"ל שם פוכ"ב שם: ן בור של שני שותפין כו'. ל"ם פ"ל מ"ל ומשנמי כ"ק פ"ב פנ"ל מ"ל שם פ"ל פפ"ב שם פ"ז פוכ"ב שם פפ"ל כ"ם:

שנויי נוסחאות

יפין. נכ"ם שוין. ונותן. בד"ל ונכ"ק ונכ"מ ובמשנ"ר ונותנין וכ"ם נותנין נסמוך; נכ"ר ונותנן. היתה שפחה.. נכ"ק ואם היתה..; פטור. נכ"ק.. מדמי ולדות. ה' החופר בור כו' אחר חייב. דבריו ריבא דמתני' אלא נדפסו בד"ל ונכ"ק ונמשנ"ר (וכ"ם ברפ"ב) בסוף המשנה, וסדר יפה הוא ועי' רש"י [לקמן] בד"ה ופתחו לרה"ר (ד"ם). בור (ברה"י ופתחו לרה"ר או). במשנ"ב ד' בולינו ופיזנו ליתא ובד' הרשים עד קראקא רפמיל הדבור בהוס' החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"י אלא דמילתא כו' והמכרם"ל בד' הרמבן הגיה בלשונו (ד"ס). (או ברה"ר ופתחו לרה"י). במשנ"ר ליתא בד"ל ונכ"ק ונכ"ר ליתא לגמ' או. ברה"י ופתחו לרה"י (אחר). בנמשנ"ר ברה"ר.. לרה"ר אחר ועי' פוד"ם פ"ל והמלה אחר מיותרת; נכ"ע או ברה"י..; בד"ל ונכ"ם ליתא לגמ' אחר ועי' תוי"ם; נכ"ק ליתא לדבור זה כלל. החופר בור ברה"ר בד"ל.. בור שיח ומערה ברה"ר ואינו נכון (ובת). במשנ"ב ליתא בעצות. שיח.. ונעיצים. נכ"ק ושיח..ונעצין וכ"ה ונעצים גם בד"ל. (חייב). בד"ל ובמשנ"ר ונכל הכי ליתא. אמה נאמר. נכ"ר מה תלמוד לומר. מה בור. בד"ל אלא מה בור וכ"ם נכ"ק ובמשנ"ר (ונכם הבור). שיש בו (כדי). בד"ל ובמשנ"ר שחוא בדי וכן נסמוך וכ"ם נכ"ק (וכם כדיי) וכן נסמוך; נכ"ם ליתא לא כלן ולא נסמוך. עשרה טפחים. בד"ל ובמשנ"ר עד ר"פ וכן נסמוך. אף כל. בד"ל ונכ"ק ובמשנ"ר אף כל דבר. ונפל לתוכו כו' הוזק בו. נכ"ם.. לתוכו.. ב ה ן. ן (שני) סוהפו. בד"ל ליתא.

עבר עליו הראשון ולא בסהו והשני ולא בסהו השני חייב. בסהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא בסהו. השני חייב. בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. לא בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב. נפל לפניו מקול הבריה חייב. לאחריו מקול הבריה פטור. נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו. חמור וכליו ונתקרעו. חייב על הבהמה ופטור על הכלים. נפל לתוכו שור חרש. שוטה. וקטן. חייב. בן או בת עבד או אמה פטור: ן אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור. ולהפרשת הר סיני. כפל. ולהשבת אבידה. לפריקה.

מפחים: ן השני חייב. והוא שמסר לו ראשון לשמי כשהלך כחוי הבור לכסותו ולא בסהו השני: בסהו בראוי ונפל לתוכו. כגון שהתליע הכסוי: נפל לפניו מקול הבריה חייב. שהיה חופר בבור ושמע הבור קול פגיעה חייב ולקח על גב דכיון דמשום גרמא דקול הבריה נפל הוה לן למימר דאסתלק חיובא דבור מיניה ורמיא אפשיעותא דקול הבריה והוה גרמא בעלמא ופטור. אפילו הכי חייב הואיל ובתוך הבור נמצא הנזק: לאחריו מקול הבריה פטור. אם בכפל השור מקול הבריה על שפת הבור ונפל לאחריו תוך לבור ומת פטור. שהרי לא נמצא הנזק בבור וקול הבריה גרמא בעלמא הוא ופטור: ונשתברו. ונתקרעו. בכלי שיר שבירה. הטול והמחרישה. בכלי חמור שיך קריעה. חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו: ופטור על הכלים. דכתיב (שמות כ"א) ונפל שמה שור או חמור. שור ולא אדם. חמור ולא כלים: שור שהוא חרש שוטה וקטן חייב. שור שהוא חרש. והוא שוטה. והוא קטן. חייב עליו אם נפל לבור. אבל שור שהוא פקח אינו חייב עליו דאיכבי ליה לעיומי ומיזל: ן אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור. דכתיב (שמות כ"א) כסף ישיב לבעליו לכל מידי דאית ליה בעלים: ולהפרשת הר סיני. דכתיב (שם י"ט) אם בהמה אם איש לא יחיה וחיה. בכלל בהמה. אם לרבות את העופות: לתשלומי כפל. דכתיב (שם כ"ב) על כל דבר פשע. כל מידי דבר פגיעה הוא: להשבת אבידה. לכל אבידה אחיך (דברים כ"ב): לפריקה. עזוב תעזוב עמו (שמות כ"ג). אע"ג דכתיב (שם) חמור שונאך. כל בהמה בכלל דלפיכך חמור חמור מבכם שנאמר בו (דברים ה') שורך וחמורך

בבור וזה לשון רש"י שור כרוה וגכנס שורה לתוס להעמיק: חייב. כתב הר"ב ולקח על גב דכיון דמשום גרמא וכו' אפילו הכי חייב. הואיל ובתוך הבור נמצא הנזק. כל סיבה דליכא לאסתלומי מהאי מסתלק מהאי. גמרא [דף כ"ג]: ופטור על הכלים. כתב הר"ב דכתיב ונפל שמה שור לא חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים. גמרא. ופירש רש"י מדלא כתיב ונפל שמה הטעל אלמא למעוטי אתי. ועיין בפירוש מפנה דלקמן. והא דפטור על האדם היינו ממיתה. דקרא במיתה מסתבי. דכתיב (שמות כ"א) והמת יהיה לו. אבל בנזקי אדם חייב בעל הבור. כדאמרן בפרק ג' דמהייב בנזקי אדם הוא הולדה דבור. אבל בכלים פטור מכל. דלא שייך בהו נזק דשבירתן זו היא מיתתן: נפל לתוכו שור חרש וכו'. כתב הר"ב אבל שור פקח אינו חייב עליו דאיכבי ליה עיומי ומיזל. גמ'. והתנו בברייתא ומהלך ביום. [דף כ"ד ע"ב]. ועיין מ"ש בריש פרק ג': בן או בת וכו'. כלומר אע"ג דקטנים הם. ואיכא למימר איכבי ליה עיומי ומיזל אפילו הכי פטור מגזירת הכתוב שור ולא אדם. חמור ולא כלים. רש"י. ודבריו בגמרא דף כ"ד ע"ב דממעט אפילו דלאו בן דעת בשור ולא אדם. וגראה לי "דעבד ואמה אוטעריך למתני דלא תימא כיון דמרבינן כל בהמה וטוף מכסף ישיב לבעליו. כל דאית ליה בעלים ["כמ"ש הר"ב במפנה דלקמן] ועבד ואמה ודאי דבעלים אית להו אימא דרבינהו נמי. קמשמע לן דלא. ונראה לי טעמא דאחזן מקרי לעבד ואמה. ולא בעל: ן ולהפרשת הר סיני. והא דכתבן בגמרא פ"ק דסנהדרין דף מ"ו איבעיא להו שור סיני בכמה נדון אע"ג דמאי דהוה הוה. וכן ג"כ בסוף זבחים: לפריקה. כתב הר"ב דלפיכך חמור חמור מבכם. ומסקנא דגמרא כל דגבי בכם ריבויא הוא כמו שאכתוב לקמן ואיתרבו בהמתך דדברות ראשונות. שור וחמור דדברות אחרונות. לגזירה שוה חמור לפריקה כדאמרן. ואיכא כדלקמן. והא דלא יליפינן כל הני דמתניתין משור שור דשבת לגאורה מכוס דליכא למילף אלא תלת מהתם יתורי בהמתך שור וחמור. ואדע דאי לא תימא הכי תלתא ל"ל מילף פריקה וחכימה ובלאים מחדא. אלא חלה מחדא לא אתיא. ה"נ מתלת לא אתיא אלא תלתא ["אלא דקביא"] דהא אסכהן דלפיכך לענין נגיחה כמ"ש במכנה ד' פ"ק דסנהדרין ובפרק ו' דעדיות. ולפיכך צריך לי עיון למאי איצטריך קרא למכתב במקלתן רבוי אחר: נגלאים

חפרו. ועכביו אין לה בעלים כהסכמת הפוסקים: השני חייב. כתב הר"ב והוא שמסר לו הראשון כסוי הבור. אבל אחר בטל הוא מבתמה דים ברירה פ"ה דנדרים. ושם מפורש הטעם. וכיון דבטל הוא מבתמה לא הוי שואל על חלקו של ראשון שיהא סולו מעטל עליו לשומרו. הלכך אם הזיק שניהם חייבין. אבל מסר לו את הכסוי. נעשה זה שומר שקבל עליו לכסות. כדפירש רש"י בגמרא: בסהו הראשון וכו' הבני חייב. מד שידע הראשון ויכסה פועלים. ויכרוה אחזיש ויכסה. כדאיתא בגמרא. וכל שימות בו אחר זמן זה שניהם חייבים. ועיין בטור סימן ת"י: בסהו כראוי וכו' פטור. פירש הר"ב כגון שהתליע הכסוי. ומסקינן בגמרא דקמשמע לן שאע"פ שלא בסהו כראוי לגמלים אלא כראוי לשוורים ושביתי גמלים ואתיא מהתם דהוי פושע לגמלים הוי פושע להתליעה כיון שלא בא האוכם מחמת הפשיעה לא אמרינן תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב כמו שכתבתי במשנה ג' פ"ב. זו דעת הרמב"ם [הלכה ה']. ועיין מה שכתבתי במשנה ג' פ"ו דבבא מציעא. ויש אומרים דהכא בלא בסהו כראוי לגמלים הייט שאם יעברו עליו גמלים יפול הכסוי אל תוכו. ולא הוי פשיעה לגבי שור פקח עיין בטור סימן ת"י: פטור שנאמר ולא יכסנו. הוא אם בסהו פטור. גמרא ריש פ' דלקמן. ועיין מה שכתבתי בסוף פרק דלעיל: לא בסהו כראוי וכו'. מסקינן בגמרא שאינו כראוי לגמלים אע"ג דראוי הוא לשוורים. ושביתי גמלים. ואתו גמלים ואכלוהו ואתו שוורים ונפלו ביה. ופשיעה דחייב אלא איידי דנסיב ריבא בבהו כראוי. נסיב סיפא נמי לא בסהו כראוי: נפל לפניו מקול הבריה. לשון הר"ב שהיה חופר בור וזה לשון רש"י בור כרוה וגכנס שורה לתוס להעמיק: חייב. כתב הר"ב ולקח על גב דכיון דמשום גרמא וכו' אפילו הכי חייב. הואיל ובתוך הבור נמצא הנזק. כל סיבה דליכא לאסתלומי מהאי מסתלק מהאי. גמרא [דף כ"ג]: ופטור על הכלים. כתב הר"ב דכתיב ונפל שמה שור לא חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים. גמרא. ופירש רש"י מדלא כתיב ונפל שמה הטעל אלמא למעוטי אתי. ועיין בפירוש מפנה דלקמן. והא דפטור על האדם היינו ממיתה. דקרא במיתה מסתבי. דכתיב (שמות כ"א) והמת יהיה לו. אבל בנזקי אדם חייב בעל הבור. כדאמרן בפרק ג' דמהייב בנזקי אדם הוא הולדה דבור. אבל בכלים פטור מכל. דלא שייך בהו נזק דשבירתן זו היא מיתתן: נפל לתוכו שור חרש וכו'. כתב הר"ב אבל שור פקח אינו חייב עליו דאיכבי ליה עיומי ומיזל. גמ'. והתנו בברייתא ומהלך ביום. [דף כ"ד ע"ב]. ועיין מ"ש בריש פרק ג': בן או בת וכו'. כלומר אע"ג דקטנים הם. ואיכא למימר איכבי ליה עיומי ומיזל אפילו הכי פטור מגזירת הכתוב שור ולא אדם. חמור ולא כלים. רש"י. ודבריו בגמרא דף כ"ד ע"ב דממעט אפילו דלאו בן דעת בשור ולא אדם. וגראה לי "דעבד ואמה אוטעריך למתני דלא תימא כיון דמרבינן כל בהמה וטוף מכסף ישיב לבעליו. כל דאית ליה בעלים ["כמ"ש הר"ב במפנה דלקמן] ועבד ואמה ודאי דבעלים אית להו אימא דרבינהו נמי. קמשמע לן דלא. ונראה לי טעמא דאחזן מקרי לעבד ואמה. ולא בעל: ן ולהפרשת הר סיני. והא דכתבן בגמרא פ"ק דסנהדרין דף מ"ו איבעיא להו שור סיני בכמה נדון אע"ג דמאי דהוה הוה. וכן ג"כ בסוף זבחים: לפריקה. כתב הר"ב דלפיכך חמור חמור מבכם. ומסקנא דגמרא כל דגבי בכם ריבויא הוא כמו שאכתוב לקמן ואיתרבו בהמתך דדברות ראשונות. שור וחמור דדברות אחרונות. לגזירה שוה חמור לפריקה כדאמרן. ואיכא כדלקמן. והא דלא יליפינן כל הני דמתניתין משור שור דשבת לגאורה מכוס דליכא למילף אלא תלת מהתם יתורי בהמתך שור וחמור. ואדע דאי לא תימא הכי תלתא ל"ל מילף פריקה וחכימה ובלאים מחדא. אלא חלה מחדא לא אתיא. ה"נ מתלת לא אתיא אלא תלתא ["אלא דקביא"] דהא אסכהן דלפיכך לענין נגיחה כמ"ש במכנה ד' פ"ק דסנהדרין ובפרק ו' דעדיות. ולפיכך צריך לי עיון למאי איצטריך קרא למכתב במקלתן רבוי אחר: נגלאים

תוספות רע"ק

עש"ה. אבל בעשו שליח לחפור בור לא משכחת לה דקיי"ל דא"ש לדבר עבירה. נמרא: [אות נג] אם ר"ה בן. דעבד ואמה אצטריך למתני. בלא"ה ל"ל דהו"א דהשובים כחסר בשלמא ולא נסתם להו משור וחמור. כההיא דקיי"ל דשור פטור מדמי ולדות. ופ"מ אם נגח שפחה מעוברת [משלם דמי ולדות] דכהמרתא מעברתא דמי כראיתא בסוכתין דפ"ם ע"א ובתוס' שם נדחקו באמת לחלק בין חתם לעבד או אמה דהכא עיי"ש:

כסהו הראשון כו'. נ"ג ע"ב עיי"ש פפ"ג ס"ה פוס"ב ס"ם פפ"ד כ"ו: בסהו כראוי כו'. מ"ו ע"ב עיי"ש פפ"ד ס"ד פוס"ב ס"ל נפל לתוכו כו'. עיי"ש ס"ה כ"ח ופ"ד בבנגם וגמ"ם פוס"ב ס"ם כפ"ד נ"ם: נפל לתוכו שור כו'. כ"ח ע"ב עיי"ש ס"ם פ"ב כ"ם פפ"ג ס"ם פוס"ב ס"ם כפ"ד כ"ם: נפל לתוכו שור חרש כו'. עיי' ס"ם פ"ב כ"ם פפ"ב ס"ם פוס"ב ס"ם פפ"ד ס"ם: בן או בת כו'. עיי' ס"ם פ"ב ס"ם כפ"ד כ": ן אחד שור כו'. נ"ד ע"ב: לנפילת הבור. עיי' ס"ם פ"ב ס"ם פפ"ב ס"ם פוס"ב ס"ם: ולתשלומי כפל. כ"ח ע"ם מהג' מגנה כ"ח: ולהשבת אבידה. עיי' ס"ד כ"ד מהג' מגנה כ"ם פוס"ב ס"ם פו' ס"ם פפ"ד מ': לפריקה. עיי' ס"ב מהג' רוגם כ"ם פפ"ג כ' ס' פוס"ב ס"ם ס"ם רפ"ב כפ"ד מ':

שנויי נוסחאות

עבר עליו. נד"ג ונכי"ם וכמנ"ל ועבר.. (והשני ולא בסהו). כנ"מ השני.. ; במכיות ד' פרלא וקילקא (שמם הוה"ם) ליתא כ"ה בטעות ובד' אמסמרדם (הקל"ב) ולא"כ בוסטו זלא עפ"י ס"ל וגמרא. השני חייב. נכ"ל האחרון: בריף ד' קוסמא ווינ"ל: הראשון.. ופ' בלא"ם. בסהו הראשון כו'. במפנ"ל בסהו הראשון ובא השני תולהו השני חייב בסהו הראשון כו' ונ"ב בריף ד' קוסמא. ומצאו מגולה (ולא בסהו). נכ"ף ד' ריוזא ליתא, לא אתיא נד' קוסמא. בן או בת. נד"ב בת או בן ומסתמא עדיפא. ן שור ואחד כל בהמה. במפנ"ל ובכי"ם ונכל בכ"ם השור יאחד כל הבהמה, וכ"ה חבהמה גם נד"ג. ולהפרשת. נד"ג להפרשת (בלא ו') וכן בכוגן עד ולשבת; בריף בגוגן בוויין. ולהשבת. נד"ג ובכי"ם ובמפנ"ל ולהשיב נכי"ם ולהשב.

תוספות הדשים

ן בתוי"ם ד"ה בסהו הראשון כו' וכבור פוגלים כו"ל הבמ מהגיגן ל' ישר' זה אלא דלא בפיק בידישו ו' שבבר ידע (הוס'): שם ד"ה בסהו כראוי כו' מאלים שלא בסהו כראוי לגמלים כו'. והא דקאמ' פטור אפל לתולו שור לא מצר דוקא קלי דלי דנפל לתוכו גמל אפילו בסקוס בלאין גמלין מגוויין חייב דהואיל ולהאו מבוסה עבר פלא כדכתב רמ"ל בסנ"ם סימן ת"י סעי' כ"ג (ב"ר):

לכלאים. כתב הר"ב דכלאים דהנהגה. ילפינן שור שור מכבת. ולא נהירא לי לפי מה שכתבתי לעיל דאמרינן במסקנא שור שור לחסימה. בהמתך בהמתך לכלאים. ולא אמרינן שור שור לחסימה • ולכלאים דחריסה. אלא נראה בעיני דכלאים מכלאים ילפינן ולא נריכא קרא לחודא. ואף על גב דחזינן דדרשינן שור שור לגניחה כמו שכתבתי לעיל. אע"ג דכבר דרשינן ליה לחסימה. מ"מ הכא מסתבר לי דלא דרשינן הכי אלא כלאים מכלאים ילפינן. מכוס דבגמרא גרסינן במסקנא בהמתך לאגמורי בהמתך בהמתך לכלאים אי הכי אפילו הדס להסר אלמה הגן הדס מותר עם כולן לחרוש ולמכוך. ובמלמא מי אמרינן דכלאים חד במא. דכי ילפינן כלאים דהרבעה לא נריכא קרא לכלאים דחריסה ניחא דפריך אי הכי וכו' אגמרינן כלאים דהרבעה מכוס דכלאים דחריסה נמי בכלל. אלא אי אמרת דכלאים דחריסה נריך קרא לחודא לא הוי כפיר אי הכי. כיון דלא מהדר אדסמיך ליה אלא אדלעיל מהדר בתחלת הסוגיא דילפינן שור שור לכלאים דחריסה. (אלא) [א"כ] הוה ליה למימר בכלאים דחריסה אדם נמי לחסר וכו'. ותו אחי כפיר למאי דפריכית דלמסקנא כלאים חד במא. ואין נריך אלא לאגמורי בחד. והוא הדין להיפך. דמכוס הכי מהניתין נמי לא תנן אלא כלאים חדא וכולה לחדתי. מכוס דבחדא אגמרינן להו: לכלאים. מכבת ילפינן כדכתבינן לעיל. ופרכינן בגמרא אפילו אדם נמי ליתסר במכון בקרון עם הבהמה. דהא נבי שבת מוזהר בבהמה דכתיב (שמות כ') ובעבדך ואמתך ובהמתך. אלמה תנן [בכוס פ' ח' דכלאים] אדם מותר עם כולן לחרוש ולמכוך. אמר רב פפא פשוטא ידעי טעמא דהא מלתא ומנו רב אחא בר יעקב אמר קרא [דברים ה') למען יטיב לך ואמתך כמוך. להגיה הקבתיו ולא לדבר אחר. ובס בסוף פ"ח דכלאים מפרש הר"ב דכתיב לא תחרוש בשור ובחמור. אבל אתה מורם באדם בשור באדם וחמור. והוא מבפרי. כתבו הר"ם. ומה שכתב הר"ב ופסק הלכה וכו' עיין מה שכתבתי בזה בס סוף פ"ח דכלאים: ולשבת. כתב הר"ב וכל רבויא הוא לרבות עופות. כבר כתבתי דלמסקנא דבגמרא בהמתך ובור וחמור לא אינטריך לגופיה בשבת אלא לאגמורי. ובשבת גופיה כל לחוד רבויא היא וריבה הכל. ופרכינן אלמלא כל במשבר מי ובלא הוא דדרשינן ליה בכלל ופרט [כמ"ם הר"ב במ"ה פרק קמא דמעבר מי] ומצינן כל דהכא רבויא הוא מדהוי ליה למכתב ובהמתך כדכתיב בדברות הראשונות וכתב כל בהמתך ס"מ רבויא. ועיין ריש פ"ז:

פרק ו א הכונס אלון לדיר. עיין בסוף פרק דלקמן. וכתבו התוספות זה היה לבנות לעיל בהדי מילי דבור דלא הוי ליה להפסיק במילי דבור. אלא הגב דתנא נפל לבור והבאים מימיו. תנא בהדיה [כל] מילי דבור. אי נמי מילי דבור דאוי לבנות תחלה. [*קודם שיבנה דיני שמירה. וגם דיני אב היה ראוי לבנות תחלה] אלא הגב דתנן בכהו כראוי בבור. דהולרך להזכיר דין פותח וכורה בבו דבר הכתוב. תני נמי הגן דנעל בפניה כראוי. ע"כ: לדיר. עי' בפי' הר"ב במשנה ג' פרק ב' דעירובין: ונעל בפניה כראוי. פירש הר"ב במשנה דלקמן שהיא בדלת מיטולה לעמוד ברוח מעיה ומעמא מפרש בגמרא דהתורה מיעטה בשמירה בן ורגל דכתיב בהו ובלח ובער עד דעביד כמין ובלח. עד דעביד כמין מיטלטלה בדיים. כמין מיטלטלה בדיים. כלומר בפשיטה: נפרצה בלילה. אע"פ דתנן נעל בפניה כראוי פטור. אינטריך למתני נפרצה בלילה פטור. למידק הא ביום חייב. דקלא אית לה למלתא ומסתמא ידע בנפרצה. אי נמי בלילה אפילו מודע לו בנפרצה ולא הבהמה. אין לו לעמוד יותר מדאי לחזר אחריה באפילה. תוספות: או בפרלוה לבמים. ואינטריך להשמועינן דאפילו לסמים פטורים כשלא הוציאוה. חוספות: הוציאוה לסמים. מסיק בגמרא שהכיסה במקל לגלח. והרמב"ם פירש כשהיו שהה הגון שיעמדו בפניה עד שיבוא מאליה ["וכן פירש הר"ב] משמע דבגמרא להו דוקא אלא כל שהיו שהה ליוצאתה. ודברי בגמרא הכיסה לאפוקי בידים דלא. דהא מלתא דפשיטא הוא. ועיין לקמן: לסמים חייבים. ואע"ג דמשיבה לא קניא אלא במלות המשבר [כמ"ם במ"ד פ"ק דקדושין] ומאן אמר ליה למכוך. מ"מ כיון שעשה לה דבר הקונה במקח וממכר והיא עתה ברשותו חייב בשמירתה. הרא"ם. והכיסה קניא כדאיתא בפ"ק דקדושין [דף כ"ב]. עיין בטור ריש סימן קנ"ז. וכן קורהה בקול והלכה. קונה. וסייעתא להרמב"ם ["והר"ב] הכיסה לאו דוקא [אגב בתבורו ס"ל הכיסה דוקא] אלא דקניא דמ"מ קול מיהא בעי והוה ליה לפרש. לפיכך נראה בעיני דהרמב"ם ["והר"ב] סוברים קנס הוא שקנסו חכמים לגזלן שיהא חייב. אלא דקניא לי הירושלמי שכתב הרא"ם דהוציאוה להבדה פטורים דאי משום קנס נגעי בה הוו לאו לקנוס המחבר ג"כ. וי"ל דלאחבר לא בעיא כמו גזלה דלגפייה. ובמיהי אלא שביתו לא קנסו. הירושלמי דייק לה ממתניתו דנקטה לסמים דמשמע דלגפייהו כדרך הלסמים: ב מסרה לרועה ונגנב רועה תחתיו. כתב הר"ב בדרך הרועה הגדול למסור לרועה הקטן שתחתיו. דמדקתני מסרה לרועה ולא קתני מסרה לאחר

ב"מ

לחסימה. פי' פי"ג מכלי מכיות כ"ג פפ"ג נטלין קפ"ד בו"ל שם פי' שנ"ח פכ"ד נ': לכלאים. פי' פ"ם מכלי כלאים ר"ל פפ"ג נטלין רפ"ל מ"ש יו"ד כ"ד ר"ל פפי' מ' ופפי' יו"ד: ולשבת. פי' פ"ב מכלי שנת ר"ל פ"ג מ"ח פי' ב"פ פפי' מ': וכן חזה ועוף כ'. כריסת ר"ל פ"ב יהוהנמי כלאים פ"ל מ"ו ופ"ב מ"ל. פי' שם ופפ"ב שם מ"ב יו"ד פי' רל"ז קפ"ד מ' יו"ד:

פ"ו א הכונס צאן לדיר. עי' נזקי כשון ר"ל ספ"ב מ' ר"ל פ"ר מ"ב מ"ם. פי' שיו פפי' נ': לא נעל פי'. פי' שם מ"ב שם פפי' מ': נפרצה בלילה פי'. פי' שם כ"ב שם נ': הוציאוה לסמים כ"ל. פי' שם מ"ב שם בפי' נ': ב הניחה בחסה כו'. שם. פי' שם ר"ם מ"ב שם פפי' נ': או שמסרה כו'. פי' שם ר"ו מ"ב שם פפי' נ': מסרה לרועה פי. פי' שם ר"ו מ"ב שם פפי' מ':

שנויי נוסחאות

לחסימה. בכ"ק ובמכ"ל ולחסימה. (אלא). בכ"ל ליתא.

פ"ו א ויצאה. בד"ל ובכ"ל ובמכ"ל ייצתה בכל המכס ובמכס בסמוכה; במכ"ל ים מסרון בריכה בן ויצתה והזיקה עד ויצתה והזיק' לא נעל בכ"ק ואם לא... לסמים חייבין. בד"ל ובכ"ל ובכ"מ ובמכ"ל הליסמים.. ב שמסרה. בד"ל שנסרה והיו נכון. לחש". בד"ל ובמכ"ל ביד חש"ו.

תוספת חדשים

פ"ז א תו"ם ד"ה ונעל נפניה וכו' ושמא וכו' ובו' שן ורגל דכתיב כו' שכ"ל ומהני' לחיא אפי' ל"מ דס"ל בסס"ד דמוסד לא סבי ליה בסמיכה סמוכה ה"מ בקרן אבל לא בשן ורגל ובקרן דמיא מהני' נמי דיקא מדלא קתני שור כמ"ם עד הכא אלא להכי תני אלו דלינא קרן רק שן ורגל. לכאורה משמע דבגמרא לא לומר דתניא דוקא כו' וכ"מ בפוסקים. וק' דלא"ל הו"ל מהלוקת ולא"כ סתם כו"מ וכל הפוסקים פוסקים כר"י ובר"ם הר"ב לעיל. ויל דבבר דבגמרא אתי אפילו לר"י רק לא לזוכת דנס בשן ורגל ס"ל לר"ש דן דלא אמת מין דדבר ר"ל ולא יבמרב מעמד תם מבמילה סמוכה ממפס גם בן אחר מופרים כאבר בקבו תוס' כאן לכך קתני אלו וק"ל. ונם ל"ל לאיבב מה שהניחו הנס' בהיתה דהא ר"י דרים ישמרנו לזה ולא לאחר ולאלך לגמר דר"י ס"ל גם בשן ורגל כן פ"ם. זבלה לי דס"ל סבר כן.

פ"ז דמ"ל מלא בגיתה תם מתוסד ושמרנו קלי פל שן ורגל אגל דר"ל גם בשן ורגל ס"ל כך מסקנא דשן לאלק בין המוסדים לו בכמסקנא דים קרא גם בשן ורגל כ"ל אגל לגבי מלי לא: ובה דס"ל הכי ודו"ק (מתוסרים ח"ל):

נכנס הרועה תחתיו. ולא אמרי' בכה"ג אומר ממסר לאומר חייב. שדרך הרועה הגדול למסור לרועה הקטן שתחתיו ולפיכך הרועה שתחתיו חייב: נפלה לגינה. וכגון שהוחלקה ונפלה באומנם. אבל דמו אותה חברותיה והפילוה משלם מה שהזיקה דאיהו פשע בה דהוי ליה לעבוריהו חדא חדא:

נכנס רועה תחתיו. נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית. ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה. כיצד משלמת מה שהזיקה. שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה. רבי שמעון אומר אבלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים אם סאה סאה. אם סאתים סאתים: ג המגדיש בתוך שדה של חבירו שלא ברשות ואבלתן בהמתו של בעל השדה פטור. ואם החזקה בהן. בעל הגדיש חייב. ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב: ד השולח את הבערה ביד חרש. שוטה וקטן. פטור בדיני ארם וחייב בדיני שמים. שלח ביד פקח הפקח חייב. אחד הביא את האור ואחר הביא את העצים. המביא את העצים חייב. אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור. המביא את האור חייב. בא אחר וליבה המלבה חייב. ליבתה הרוח כולן פטורין. השולח את הבערה ואכלה עצים. או אבנים.

ס"מ מאי מסרה לרועה. מסרה לרועה שתחתיו כדאיתא בגמרא: נפלה לגינה. באומנ מגג בעליה שסמוך לגינת חבירו. או שהיתה רשות הרבים גבוה מן הגינה ונפלה. רש"י. וכתב הר"ב כגון שהוחלקה וכו'. אבל דמו אותה חברותיה וכו'. וכך פסקו הרי"ף והרמב"ם. ולפי זה סיפא דתכן ירדה כדרכה רבותא הוא ליה למתני דאפילו הפילוה חברותיה משלמת. ולימא מסייעא להו להרא"ש וסייעתו דסברי דדחפו חברותיה. לא הוי פשיטא ופטור: מה שנהנית. כתב הרמב"ם וכבר ביארנו בפ"ב שאף הוא הדין במה שאמר משלם מה שנהנית. ע"כ. ועיין שם בפירש הר"ב במ"ב: שמין בית סאה וכו'. כתב הר"ב אין שמין וכו' ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן מלמד וכו'. גמרא. דמדנקט בשדה אחר ולא נקט בשדה חבירו-אשמועינן ע"ג שדה אחרת ומדנקטיה לקרא גבי ובער ולא נקט גבי תשלומין ולימא הכי מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם בשדה אחר דשמין על גב שדה אחרת דרשינן נמי דוקא ובער בשדה אחר ולא ברשות הרבים כמ"ש הר"ב במשנה ב' פ"ב: שמין בית סאה וכו'. כתב הר"ב אין שמין את הערוגה לבדה וכו' כך פירש רש"י. ולהכי אין שמין ע"ג שדה שלימה. דא"כ יפסיד המזיק דלא יאזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מעט מאד. והקשו התוספות דף כ"ח ע"ב [ד"ה שמין] דהכי הוה ליה למימר כמה היה יפה וכמה הוא יפה. כלומר הבית סאה. ועוד הקשו מסוגית הגמרא. וכתבו דגרסה לפרש דשמין בית סאה דקתני היינו בית סאה הנאכל שמין באותה שדה כדקתני סיפא במלתא דר"ש אם סאתים. ולא בית סאה זרע קאמר דהוי כ' על כ' [דאגר המשכן סאתים והיה מלה על חמשים] דאין דומה שדברה משכתיב בזה דבבהמה אחת הייני ומאי אכלה כל זה. אלא בסאה פירות קאמר דמשערין כדקתני אם סאה סאה. ואין לתמוה על לשון בית סאה דקתני במתניתין דיון שהפירות מתוברין לקרקע שייך שפיר לקרות לסאה פירות הנאכל בית סאה. והשתא לא מפרשה מתניתין היכי שימין. ומשום הכי אופלינן לאמוראי בגמרא [ופסקו הפוסקים כחזקיה] דאמר קלא בשמים קלחים. כלומר לעולם משערין מה שאכלה בשמים שיעורים כמותם. ע"כ. וכן פירש הרמב"ם וכתב ואמנם שיערו זה בשמים כמו שרוב השיעורים הגליע בשמים. כמו שנבאר במסכת מולין [דף ל"ז]. ע"כ: רבי שמעון אומר אכלה פירות גמורים וכו'. דיון דלא מריבי לשדה לא עליהם אמרה התורה ובער בשדה אחר אגב שדה אחר. גמרא. ומ"ש הר"ב דהלכה כר"ש. גמרא: ג ואם חזקה בהן וכו'. והני מילי שהוחלקה וכו' כדכתב הר"ב במשנה ב' פרק דלעיל. בית יוסף סוף סימן של"ג: ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב. כתב הר"ב בגמרא מוקי לה בבקעה וכו'. ואפילו רבי דמשנה ג' פרק דלעיל מודה בהא. וכתבו התוספות דלאשמועינן הא לאצטריך למתניה: ד פטור מדיני אדם. לפי שאין בני עלומים. תוספות פ"ק דבבא מציעא דף י'. ועיין לקמן: הפקח חייב. ואף על גב דאיפשר דבטלו של אדם כמותו בכל התורה כולה. כמ"ש ברים פ"ב דקדושין. הא אמריק התם בגמרא דאהני הכא דאין שליח לדבר עבירה דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ועיין בסוף פ"ג דבבא מציעא. וריש פ"ו דמעילה. אבל בחרש שוטה וקטן כיון דלאו בני חיובא נינהו לא שייך בהו דברי הרב וכו' אלא טעמא כמו שכתבתי בשם התוספות: המביא את העצים חייב. דאי לאו אחרון. קמה לא עביד מידי. רש"י: ליבתה הרוח. ופירשו בירושלמי. דוקא ברוח שאינה מצויה. ופי' רוח שאינה מצויה המיד היא שאין העולם מתנהג בה תמיד אלא לפעמים אע"פ שהיא בא"ה בעתים הרבה. וא"ל לומר רוח סערה שאינה עשבת אלא לעתים רחוקים. וכן מפרש בירושלמי המגיד פי"ד מהלכות נזקי ממון: ואבלה עלים או הגעים או עפר. מדכתיב הקמה אייתר שדה לגופה של קרקע. דהיינו לחכה נירו

תרי"ם

תוספות הרשים

ב בד"ה נפלה כו' ולישא מסייעא כו' ולינ מכום סיפא נקט ירדה כדרכה דאפ"ה שמין רק בית סאה כו' וק"ל. (מהרי"ל): ד הר"ב בא כו' ולאין כפ"ב דגרסי' כו' [סדר נזיקין ח"א] דליה

מכ"ל

תוספות רע"ק

פרק ו ב [אות נד] במשנה ירדה כדרכה כו'. אורחא דמלתא נקט וה"ה נפלה היכא דיכולה לירד דהוי תחלתו בפשיעה וסופו באונס

נפלה לגינה כו' ירדה כדרכה כו'. מיי' פט פ"ג מ"ו מפ"ג פט מ"ל: כיצד משלמת כו'. מיי' פ"ד מ"ל פט מ"ג פט פ"ו: שמין בית סאה כו'. פ"ג מ"ל: אבלה כו'. מיי' פט פ"ו מ"ל: ג המגדיש כו'. מיי' פט פ"ו מ"ל: ד השולח כו'. פט מ"ג פ"ג מ"ו ופ"ו נסבנות ומכ"מ פמ"ג מ"ו פ"ז פט פ"ו מ"ל: ד השולח כו'. פט מ"ג פ"ג מ"ו קדושין מ"ג מ"ו מיי' פט פ"ל מ"ה מפ"ג מ"ו פ"ם פט פ"ו מ"ו פט פ"ו מ"ו פ"ו ז': שלח ביד פקח כו'. מיי' פט מ"ו פט פ"ו פט פ"ו מ"ו: אחד הביא כו' אחד הביא כו' בא אחר כו'. מיי' פט פ"ו ופ"ו נסבנות ומכ"מ פט פ"ו מ"ו: ה המבעיר כו'. מיי' פ"ל מ"ו פט מ"ו פט פ"ו מ"ו:

שנויי נוסחאות

נכנס רועה. בד"נ ובכי"ק ובמסב"נ ובמסבי"ר.. הרועה. לגנה ונהנית. בכי"פ ובמסבי"ר..והזיקה. משלמת. ולא במסבי"ר וכן בסמוך (אך מן כיצד כו' עד סוף הגאמ' משלם); בד"ס משלם וב"ס בכי"ק (וכם משנהנת בגלה אחת וכן בסמוך משהזיקה) וכן בכל המבנה. (כיצד משלמת מה שהזיקה). בד"נ ליתא. באותה שדה. בכי"ק.. השדה. רבי שמעון. בד"נ רי ישמעאל. אבלה פירות. בכי"ק אם אבלת. אם סאתים. בד"נ ובכי"ק ובכי"ס ובמסבי"ר ואם.. ג בתוך. במסבי"ר לתוך. (של) חברו. בד"נ ובכי"ק ובמסב"נ ובמסבי"ר ליה. ואבלתן. בד"נ ואבלתן; בד"ר ווילא ווילא וד"ם וד"ק שאבלתה; בכי"ק ובמסבי"ר אבלתן. ואם הזקה. בכי"ק אם..; בד"נ אם הזוק. ואם הגדיש. בד"נ אם.. ד הבערה. בכי"ק בעירו וכן בסמוך. (וקטן). במסבי"ר בסמוס בטעות. בדיני אדם. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמסבי"ר מדיני. בדיני שמים. בד"נ בטעות בדיי.. שלח. בד"נ השולח; במסבי"ר שילחה. הביא. בד"נ מביא בכל המסמס; בכי"ק נלון המביא.. מביא. האור. במסבי"ר האש ובסמוך האור; בכי"פ הסכל אחר הביא את העצים ואחר כו' האור חייב. א' הביא את האור ואחד כו' העצים חייב. ליבתה. בד"נ אם לבתו וכ"ה בכי"ק (וסם ואם..) וכ"ה לבתו גם במסבי"ר. כולן. במסבי"ר תרי כולן. (אן) אבנים. בכי"ס ואבנים.

[תריסה שלא נראה] וסכסכה לחבמו. גמרא: עברה גדר גבוה ד' אמות. מפרש בגמרא. שהגדר גבוה ד' אמות מעלי הדליקה. והכי משמע ליטנא דעברה: דרך הרבים. כתב הר"ב ט"ז אמות כדגלי מדבר. ולשון רש"י מענלות דדגלי מדבר ילפינן במסכת שבת פי"א דף נ"ט. ובגמרא דהך בבא ר"א דסיפא היא. ומיין לקמן: או נהר. יש אומרים דבמינן רחב שמנה אמות ויש בו מים. ויש אומרים שאם הוא רחב שמונה אפילו אין בו מים. ואם יש בו מים אפילו כל שהוא. וכתבו התוספות אף ע"ג דכרשות הרבים בעי שנה עשר אמות. הכא סגי בשמנה אמות מחוך שהגדר עמוק. וגם יש בו קרירות מים. שעודרים בו תמיד: המדליק בתוך שלו עד כמה העבור הדליקה. לכאורה עד הפתח לא חייבי בתוך שלו אלא במדליק בתוך של חברו ופמור בעברה גדר וכו' אלא שהרא"ש כתב אבבא דהכא וז"ל ירקה דוקא בשלו נתנו שיעור אבל בשל חבירו כיון שלא ברשות הדליק לא נתנו שיעור פ"כ. וגם הרמב"ם בפי"ד מהלכות נזקי ממון הפתיק עבדה גדר וכו' במדליק בתוך רשותו. ואתם וכתב המדליק בתוך שדה חבירו ועברה הדליקה חייב לשלם נזק שלם. וכן הפתיק הטור סימן תי"ח עברה גדר וכו' במדליק בשלו. וכתב המדליק בשל חבירו אין לו שיעור לפטור. אלא אפילו עברה כמה מילין חייב פ"כ. גם נראה כן מהא דכתבתי ברישא דרך הרבים דאמרינן בגמרא דר"א דסיפא הוא וכך כתבו התוספות דהוה אתם ואמ"כ מחלוקת פ"כ. ומשמעין דבחד מחתא ניהו ריבא וסיפא. ונריך לומר דמתניתין הכי קאמרה המדליק במקום שאין הפסק אלא שהדלקה היא בתוך שלו. ואע"ג דעד הפתח נמי בתוך שלו אחיל ומעם הפטור דהכא מכוס דבתוך שלו הוא. נקט מלתא דמעמא. כך כ"ל: כאילו הוא בחמנע ביה טר. אם יש לו חני ביה טר לכל רוח פטור. רש"י. ובשור בית טר. מפרש רפ"ז דב"ב: רבי אליעזר אומר פ"ז אמה. לא בחמנע פ"ז קאמר דהא מוקמינן לרישא דתנן דרך הרבים כותיה והתם אמנע מרן דכר שמיה. ומדר"א נשמע נמי לרבי עקיבא דבתריה: רבי שמעון אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"ש. גמרא. ומי' מ"ש במשנה ב' פ"ב דב"ב: ה' והב"א היו מכלס אלא גדיש של חטין וכו'. כתב הר"ב ומדקאמרי סיפא וכו' מוכח בגמרא שנחלקו רבי יהודה ורבנן גם במדליק בתוך של חבירו דר"י סבר וס'. וכתבו התוספות מעמייהו יש לפרש דר"י לא פטר בשמין כלל. ורבנן במדליק בתוך שלו פטרי דמשמע קרא כי תצא אש ומשמע דאירי במדליק בתוך שלו אבל במדליק בתוך של חבירו מחייבי בדבר שדרכו להטמין דלא אסכתן דפטר ביה קרא שמן ובדבר שאין דרכו [להטמין] פטרי מסברא דלא אינמי ליה לאסוקי אדעתיה שיגיע לאם ארנקי בגדים ע"כ. ומ"ש הב"ב כגון מוריגין. פירש"י קרטים ובהן יתדות ודשין בהן את התבואה: אלא גדיש של חטין או של שעורים. לשון רש"י אם חטין חטין. אם שעורים שעורים. ומסיים ר"י דלא שייך למימר בהו שמן שהרי יודע שיש שם חטין או שעורים: היה גדי כפות לו וס' חייב. לשון הרמב"ם פי"ד מהלכות נזקי ממון שכן דרך בני אדם לעשות בגדים. וכתב המגיד שמזה עלה לו חירון לקושיא אחת שהיתה קשה לו בסדר המשנה למה נשנית זאת הבבא דגדי כפות בין מחלוקת חכמים והולאתן. אבל מפני שהחכמים מודים במוריגין וכלי בקר וכל שדרכו להיות בגדים. הבמיעט הגא אף הגדי דרכו להיות בגדים וחייב עליו וז"ם הרמב"ם שכן דרך בני אדם לעשות בגדים. וכתב שכן מצא [כיוצא בזה] אח"כ בתוספות בבס ר"ת ז"ל בפרק כילד הרגל [דף כ"ב]: פטור. כתב הר"ב דחייב מיתה על העבד דכתיב (שמות כ"א) נקם יקם. לשון רש"י. ומ"ש הר"ב וקם ליה בדרבה מיתה עיין בפירוש מבנה ב' פרק דלקמן: הבירה. מגדל גדול. רש"י. ובפרק כילד ד' כ"ב כתב

עברה גדר טי. פ"ח פ"ל פי"ח שם פ"ג פפ"ב שם שפ"ש שם פפי' ג' ודל': המדליק בתוך שלו כו'. פ"ח פ"ג: הכל לפי הדליקה. פי"ו שם ה"ג כפ"ג שם שפ"ש שם פפי' ג': ה' המדליק את הגדיש כו'. שם ומזנלמי שלמה פ"ו הל"ז סופה פ"ם הל"ג ומלן. מי"ו שם ה"ח פפ"ג שם שפ"ש שם פפי' י"ג: היה גדי כפות כו'. ב"ב פ"ג פ"ב פ"ג ירושלמי נ"ק פ"ג ה"ב. פי"ו שם פ"ו: ומדרשהבבי כו'. מי"ו שם פי"ג ח"ו וכי' פפ"ג שם פוש"ש שם:

שנויי נוסחאות

ומצאה קוצים. במשני"ל ..קוצים וגו' ופשר בכתוב ליתא; בד"ל ובכי"ק ליתא מן לו הקמה . . ; בכי"ל ליתא מן שלם . . עברה גדר. בכי"ק עברה ..ש(הוא) גבוה. בד"ל שהיא גבוה(וגי"ל גבוהה) והוא נכון; בכי"ק שגבוה וליתא. תעבור(הדליקה). בד"ל ליתא; בכי"ק תעבר.. אוהו כאלו הוא. בד"ל ובכי"ק ובמשני"ל אותה.. הוא ונכון הוא. רבי אליעזר. בכי"ל ר' אלעזר. ששה עשר אמות. בכי"ק ובמשני"ל שש עשרה אמה וכ"ה בד"ל (וסס שלש בטעות וגי"ל שש). כדרך (רשות) הרבים. בד"ל ובמשני"ל ובכי"ה ליתא; בכי"ק דרך הרבים; בכי"ם כנגד הר"ר. ר"ש אומר. בד' ריזוא ווייגא דס"ם וד"ק ר"ש אומר; במשני"ל ר"ש אומר; בכי"ה אומר ר"ש. לפי הדליקה. בכי"ם ובמשני"ל לפי המדליק. ה(ודלקו). בד"ל ונדלקו; בכי"ק ובכי"ל ובמשני"ל ליתא. ישלם. במשנ"ב משלם. מה שבתוכו. בד"ל ובכי"מ ובמשני"ל כל מה..; בכי"ק כל מה שהיה . . ; בכי"ם מה שהיה בתוכו. גדיש של חטים או של. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמשני"ל.. או גדיש של; בכי"ה או גדיש של חטין.. ועבד סמוך (לו). בד"ל ליתא. וכתדים. בד"ל מודים. שהוא משלם. בכי"ה ששלם.

תוספות חדשים

מכ"ל בגמ' אתא לחרי גילסי ולא ה"ל לכר"ב לכתוב ולית ספרים. (הרמ"ז): שם בפסנה רע"א מעשיה.מ"ר"ה דעמנו כהרמתא כל כרחקון דפ"ב דל"ב דף כ"ה. (הרמ"ז): ה' תר"ב סר"ח היה כו' ונגדי לא שני ל' וכו'. כ"ל רש"י. אבל כתב עוד ז"ל ולא"ד נגדי נמי דוקא סמוך פטור דהיה לו לגרות כו' מכ"ל והכ"מ בפ"ד מהלכ' כתב שפירוש זה מיקר:

תוספות רעק

באונס דחייב כפ"ש התוי"ט לעיל פ"ב מ"ג. תוס' בפרקין דף נ"ז ע"ב בסוס: ה [אות נה] הרע"ב ד"ה היה גדי כפות. דחייב מיתה על העבד. דאשו הוי חציו ובחצי בידים. והא דברישא דמתני' שמון פטור ולא מחייב מדין אדם המזיק מיירי בנפלה דליקה לאותו חצר ונפלה גדר שלא מחמת הדליקה והלכה והדליקה דבלו לו חציו ומתחייב רק משום שמונו.

נראה דכ"ג ע"א. ומ"ש התוי"ט ר"ה היה גדי בשם תוס' דנקט הך בבא בסתני' דהכא לאשמועי' דלא נימא דגדי כפות לאו אורחא ויהיה בכלל שמון. אף דסתני' דהכא בעינן דהוי חציו ונם שמון חייב מ"מ אשמעינן דחייב היכא דבלו חציו אחר שריפת העבר. ואף דשריפת העבד משום חציו. ושריפת הגדי משום שמונו מ"מ אמרי' ביה קלב"מ כיון דהבל ע"י מעשה אחר בא.תוס' שם:

של חבירו הוא והוי כמחבר בידים. ואפ"ה כשמתו מטום דדרך בני אדם להניח כלים בבתים. אבל בגדים דאין דרך בני אדם להניח אלא כגון מורינן וכלי נקר. אמ"נ יחדליק לאוך של חבירו איט משלם אליבא דחכמים אלא דברים שדרכן להטמין בגדים: ן גץ. נטון על אם: רבי יהודה אומר בגר חנוכה פטור. כיון דנמלוה קא עסיק. ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק ז **א מרובה**. בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים. דכתיב (במות כ"ב) על שה על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים: אין הגונב אחר הגנב וכו'. דכתיב (שם) וגונב מבית האיש ונמצא מביא הגנב: **ב** גנב ע"מ שנים. כלומר שנים מעידין אותו שגנב: גנב ומכר בשבת. אבל טבח שחוט עצמו סקילה. קס ליה בדרבא מינה: וטבח ביום הכפורים. שאין זהוא אלא כרת. וכגון דלא אתרו ביה ולא לקי. דקיימא לן כל חייבי מלקות שוגגים. חייבים בתשלומין. אבל חייבי מיתות ב"ד אפי' שוגגים פטורים מן התשלומין: וטבח ומכר ואחרי כן מת אביו. אבל מת אביו ואח"כ טבח. תנא סיפא דפטור דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר. שהרי ירש את אביו

כל מה שבתוכו. שכן דרך בני אדם להניח בבתים: ן גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב. גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים. ונכנס פשתנו לתוך החנות. ודלקו בגרו של חנוני והדליק את הבירה. בעל הגמל חייב. הניח חנוני גרו מבחוץ החנוני חייב. רבי יהודה אומר בגר חנוכה פטור:

פרק ז **א מרובה** מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה. שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים. ובין בדבר שאין בו רוח חיים. ומדת תשלומי ארבעה וחמשה. אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד. שנאמר (שמות כ"א) כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו וגו'. אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל. ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב. משלם תשלומי ארבעה וחמשה: **ב** גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם או על פי שנים אחרים משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב ומכר בשבת. גנב וטבח ביום הכפורים. גנב משל אביו וטבח ומכר ואחר כך מת אביו. גנב וטבח ואחר כך הקדיש. משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב וטבח לרפואה או לכלבים.

כל מה שבתוכו. שכן דרך בני אדם להניח בבתים: ן גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב. כמו שזרק אבן או חץ. רמב"ם פ"ו מהלכות חובל: בעל הגמל חייב. מפני שהרבה במשאוי. רמב"ם פי"ד מהלכות נזקי ממון. וכתב העור סימן פי"ח דחיובא דומיא דכלב שנטל חברה והדליק הגדיש דאתן במשנה ג' פ"ב דלא מגיע מזק אלא אל מקום החברה ובאתה לאתה לאומי. וה"ג במכסכת כל הבירה. כלומר שהדליק כל הבירה בבת אחת. ואי לאו הכי חייב על מקום שהדליק מזק אלא ואל השאר אלי מזק: רבי יהודה אומר בגר חנוכה פטור. ולא דמי לברטות דמתניתין ב' וג' דפ"ג. גמרא שם. וא"ק מחייב אף בגר חנוכה שהיה לו ליבש ולשמור. רמב"ם פי"ד מהלכות נזקי ממון:

פרק ז **א ובין** בדבר שאין בו רוח חיים. כתב הר"ב דכתיב על שה על שלמה על כל אבדה וכו' מסקינן בגמרא דכל רבויא [הוא] ולא מדרש בכלל ופרט וכו' הר"ב במשנה מ' פ"ד דב"מ. ובמשנה ה' פ"ג דשבועות פירש הר"ב גמי דהלכה כר"מ דלא דרש בכל התורה כולה בכלל ופרט וכלל אלא ברבוי ומיעוט. [ועיין פ"ו דסנהדרין משנה ד']. ואמ"ג דהכי מתני בברייתא כתבו התוספות דדרשא הכנורה בגמרא נקטה. ומו בגמרא דאמ"ג דכל דבני מעשר אלא רבויא [וכמ"ש שפ"ה] הכא כתיב מעיקרא כלל ופרט וכלל שכתב הר"ב (בב"מ) [בשבועות פ"ו מ"ה]. ועיין מ"ש שם. ועיין מ"ש ברפ"ו דבכורות ועוד שם בפ"ח משנה ח': אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד. בגמרא ונילף שור שור מבבת כדילפינן [בספ"ה ועיין מ"ש שם בפ"ד] מה להלן חיה ושוף כיולא בהן אף כאן חיה ושוף כיולא בהן. ואמ"ש בכתבתי בספ"ה דליכא למילף אלא אלא מ"מ פריך שפיר דמאי חזית דילפת להנהו ולא תילף להך. ומסקינן דשור דסיפא ושה דרישא מיותר. דנכתוב רחמנא כי יגנוב איש שור וטבחו ומכרו חמשה בקר יאלם תחתיו וארבע לאן תחת שה. שור דסיפא ושה דרישא למה לי. ש"מ שור ושה אין. מידי אחרינא לא: **ב** או ע"פ שנים אחרים. עיין מ"ש במשנה ב' פ"ז דנטען דלא אזה אלי דבר. ומ"ש ר"י בכאן דעידי גניבה לא לריכי לעידי מביאה. משום הכי לא הוי אלי דבר. לרווחא דמלתא כתב כן. וכדאיתא בגמרא דאפילו לר"ע אחיא מתמיתין. ועיין מ"ש במשנה ד' פ"ג דב"ב: וטבח. עיין מ"ש ברפ"ו דמעילה: וטבח ביום הכפורים. כתב הר"ב אבל חייבי מיתות ב"ד אפילו שוגגין פטורין. עיין במשנה ד' פ"ה מ"ש שם: ואחר כך מת אביו. כתב

ראשון לציון

פ"ז א תוי"ט ד"ה ובין בדבר כו' ותו בגמי דאמ"נ כו' עיין יסל"מ.

תוספות חדשים

פ"ז א בשמנה ולא כו' אחר שגנב כו' וחמשה ע"כ. וכ"ל והר"ב והרמב"ם לא כתבו מלא. דכתי קרא דגונב בבית כפים נאמר בו כפל לבד גם בגמי וסרמב"ם נמשנורו לא פירש. ול"ל דבפיה בגמרא בב"מ זף ע"ב וכתבו הר"ב שם פ"ד משנה מ' תשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד' ע"כ וחמיהני ל שלא הקדימו לכאן. (ממהורש"ל ז"ל).

תוספות רע"ק

פרק ז א [אות נו] הרע"ב ד"ה אין הגונב. ולא מבית הגנב. היינו כיון דחגנב מחדש בדבר כתורת נגיבה לא הוי הדבר ברשות בעלים. ומה"מ א"י להקדישו ולא קריגן ביה כי יקדיש איש את ביתו מש"ה לא מקרי מבית איש אבל בגונב מבית שומר חייב כדקתני בסתמי דר"מ המפקיד דכיון דמחזיקו בדרך שמירה לבעלים ולהחזירה לתם הוי הדבר ברשות בעלים להקדישו ולמכרו ומקרי בית האיש: **ב** [אות נז] במשנה ואח"כ הקדיש. ממילא חקדש זו היא הקדש ב"ה כיון דהקדישה מתה ובאמת בהקדש ב"ה אף בהקדיש קודם שמבת חייב דמעשה הקדש עצמו כמכירה דבהקדש

פ"ז א נוהגת. כתב הר"ב נוהג וכן נסמוך אינו נחנו ואינו נתן. (בין) בדבר כו' ו(בין) בדבר. כל"ל וכ"ל ומשני"ל בדבר כו' ובדבר ולאיתא. ושה. נר"ל וכ"ל ומשני"ל בדבר כו' (וטבחו או מכרו וגו'). נר"ל ומשני"ל ליתא; נכ"מ.. מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה. אחר הגנב. נר"ל וכ"ל מאחר; וק נסמוך. ולא הטובח (ולא) המוכר. נר"ל ליתא; כ"ל ולא הטובח והמוכר ומוסתתו מדיסל; כ"ל ולא הטובח ביחה"כ. נר"ל ומשני"ל וטבח ומכר.. ,ומוא מיוהר ורק דנקיט לאן סרגיל בכ"מ סנה ומכו' (ר"ם); כ"מ ומכר ביחה"כ ול"ל ג"כ וטבח וספר.. כמו שהוא נמ"מ בכ"מ זה וכ"ה ומכר גם בכ"ל. משל אביו. נכ"ל טלאביו. כת אביו. נמשני"ל מת אביו משלם תשלומי ד' וה'. וטבח ואח"כ הקדיש. נר"ל וכ"ל ונמשני"ל בשמת ומכר ואח"כ.. ,לאחר שמכר אינו שלם לכהקדיש ולא נרגל דמשני הסמוכה (מ"ד) נקשיה מי אלמי (ר"ם). וטבח לרפואה או לכלבים. נר"ל וכ"ל ומשני"ל ומכר לרפואה ולכלבים גם ומכר זה אין לו פונן, וכ"ה ולכלבים נכ"ל

ן גץ כו'. פ"ג פ"ג שנם כ"ם פ"ג. ג"ע כ"ע פ"ג. ב"ר פ"ל פ"ל פ"ל: אמר חזקל ומזק כ"ל פ"ל פ"ל שם פ"ו: שפ"ל כפ"ל כ'. נמל סי. כ"ע כ"ם פ"ם שנם כ"ם פ"ג. פ"ל פ"ל מ"ל נ"מ כ"ע פ"ם פ"ג פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם: הניח חנוני כו'. פ"ם ומ"ג ופו"פ שם: רי"א בגר"ח פטור. ג' פ"ם: **פ"ז א** מרובה כו'. פ"ג כ"ג: לכתת תשלומי ארבעה והמשה כו'. פ"ל פ"ם תשלומי ארבעה ומשה כו'. פ"ל פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם פ"ם: הניח חנוני כו': אין הגונב כו': ולא הטובח כו'. פ"ב פ"ג ופ"ל פ"ל פ"ם פ"ל פ"ל פ"ם פ"ם כ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל: **ב** גנב ע"פ שנים כו': גנב ומכר בשבת. כ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ

כתב הר"ב אבל מת אביו ואח"כ טבח תנא סיפא דפטור וכו'. כלומר משום דהך סיפא. הוא דתנא להך ריבא. דריבא לא חדוש הוא. שהרי כבר כתהייב קודם שמת אביו. וקדם שהקדיש. אלא משום סיפא וכו' כמ"ש הרא"ש: השוחט חולין בעזרה. ואע"ג דאתכרו בהגהה כדתנן במשנה מ' פ"ב דקדושין ומפרש לה הר"ב מקרא. ומכי שחט בה פורתא אסרה. אידך לא מחייבינן דוטבחו כולה בטיגן כמ"ש הר"ב במשנה ד' בדבור ומת אביו. ומסיק כגון שבחט מקצת סימנין בחוץ וגמרן בפנים. גמרא: רבי שמעון פוטר בשני אלו. כתב הר"ב דקסבר רבי שמעון שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. דגמר מטבוח טבח והכן (נראשית מ"נ) בר מלגבי לא דשחוטי חוץ דבהכי חייב רחמנא. תוספות דף ע"ו: ג משלמין הכל ובגמרא מוקי לה כשהוזמו תחלה על הטביחה רש"י. ומעמא כדפירש הר"ב בסיפא: בטלה כל העדות. כתב הר"ב ואפילו מזרו והוזמו וכו' דכיון דלא נגב לא טבח ואהכי לא מחייבו. וכן כתב רש"י כלומר אהכחשה לא מהייבו. וכן הביאו הכסף משנה פרק כ"א מהלכות עדות. ולאו מל גב דבלאו הכי ליכא חיובא דלמא בעלים מכרוהו לו. כמ"ש הר"ב לעיל וכפירש רש"י שם. מכל מקום נפקא מינה היכא שהעידו עדים שלא נמכרה לו כגון שלא זזה ידם מידי הבעל מעת שבאת בהמה זו לידו: ד ומת אביו ואחר כך טבח ומכר. כתב הר"ב והוא יורשו ולא פוא מביחה כולה באיסורא. דכגון שם יורשים אחרים עמו: משלם תשלומי כפל. עיין במשנה ט' פרק ט' אי מעכב אלו כנגד חלקו: גנב והקדיש וכו'. ולאחר ימים חייבי דמלא הקדש מל ידי יאוש ובעי רבות ולא דמריה קא טבח. *) הרא"ש. ובגמרא פרשינן אהקדיש לחייב דמה לי מכרו להדיוט. מה לי מכרו לבמיס. ומבני מכרו להדיוט מעיקרא תורת דראובן. והשתא דשמעון. מכרו לבמיס מעיקרא תורת דשמעון והכהא דשמעון דעדין

*) כ"כ בתוי"ט ד' פ"ג וקראתא והרא"ש. כ"כ אמנם דלעיל ובדי שלא"כ בדפיסו רש"י.

השוחט ונמצא טרפה. השוחט חולין בעזרה. משלם תשלומי ארבעה וחמשה. רבי שמעון פוטר בשני אלו: ג גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין *משלמין הכל. גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים. אלו ואלו נמצאו זוממין. הראשונים משלמין תשלומי כפל. והאחרונים משלמין תשלומי שלשה. נמצאו אחרונים זוממין. הוא משלם תשלומי כפל. והן משלמין תשלומי שלשה. אחד מן האחרונים זוממים. בטלה עדות שניה). אחד מן הראשונים זוממים. בטלה כל העדות. שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה: ד גנב על פי שנים וטבח ומכר *על פי עד אחד. או על פי עצמו. משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב וטבח בשבת. גנב וטבח לעבודה זרה. גנב משל אביו ומת אביו ואחר כך טבח ומכר. גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר. משלם תשלומי כפל. ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

אביו: בשני אלו. בטרפה ובחולין בעזרה. דקסבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה. אבל לרפואה ולכלבים. שחיטה ראויה היא. דלא בעי מלי אכיל מינה: ג האחרונים משלמים שלשה. לשון. וכגון שהוזמו אחרונים תחלה דלא עידי נגיבה הוזמו תחלה בטלה לה עדות מביחה דלמא בעלים מכרוהו לו. וכי מתזמי אמאי מבלמי: בטלה עדות שניה. והוא משלם כפל משום עדות ראשונים ואם פטורין דאין עדים מבלמין מתן עד שיזומו שניהם: בטלה כל העדות. והוא פטור והם פטורים ואפילו חזרו והוזמו אחרונים אח"כ אין מבלמין שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו. כיון דלא נגב לא טבח [והתם] לא מהייבו. אלא אטמנו הייתם שהוסרה גופה של עדות וכל שכן אם הוזמו ב' הראשונים תחלה שעדות שניה בטלה. אלא שבזמן שלא הוזמו אלא אחד בטלו שניהם אבל כשהוזמו שניהם לא בטלה עדות ראשונה אלא מבלמין כפל: ד על פי עד אחד. אע"ג דמלתא דשמיטא היא דאין מבלם ד' וה' ע"פ ע"א. הא קמ"ל דע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד. מה ע"א לא אתי ע"א בחר הכי מלטרף בהדיה ומחייב. ע"פ עצמו נמי לא אתו עדים בחר הודאתו מחייבי ליה. דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב. והא"מ באומר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר גנבתי ומכרתי ובאו עדים אחר כך שטבח ומכר חייב שהרי כשאומר גנבתי ומכרתי אינו עצמו בבלוס שיודע הוא שמודה בקנס פטור. ואין כאן הודאה של כלוס. אבל באומר גנבתי ובאו עדים שגנב פטור. דחייב עצמו לבלס קרן מיהא בהודאתו. הלכך הודאה גמורה היא ופטור מכפל. אע"פ שאח"כ באו עדים: ומת אביו. והוא יורשו ולא הויא מביחה סלה באיסורא: גנב והקדיש. כי קא מבח הקדש קא

(דבהקדש כ"ה לא סקרי תורא דראובן עי' תוי"ט פ"ד ובפ"ש תוס' דע"ו והני') וצ"ל דסיפא דמתני' דהקדיש ואח"כ טבח הייגו קדשי מזבח. ונקט לה כן דסתם הקדש בהמה היה הוי קדושת מזבח: ג [אות נח] במשנה משלמים הכל. סיירי שהעידו בבת אחת על הגניבה ועל הטביחה דאילו העידו בזא"ז כיון דקי"ל דעד ווסם לספרע נפסל א"כ כשהוזמו על הגניבה אפילו לספרע משעה שהעידו על הגניבה א"כ כשהעידו על הטביחה לא היה עליהם שם עדות כיון דהם פסולים ולית כתו דין הזמה. אבל בב"א כשהעידו על הטביחה קדיין כשרים היו דהיו יכולים לחזור תכ"ד על העדות דגניבה כך מבואר בסוגיא. וקשה דהו"ל להרע"ב לבאר כן. והרמב"ם פב"א מה"ע כ' ג"כ רק לשון סתני'. ובכ"מ כ' דהרמב"ם סמך עצמו על מ"ש מ"י מה"ע דלספרע נפסל. אבל הרע"ב קשה כנ"ל: [אות נט] תוי"ט ד"ה משלמים. תחלה על הטביחה. לפמ"ש לעיל דקי"ל לספרע נפסל ומיירי בהעידו על הגניבה ועל הטביחה. א"כ כשהוזמו על הטביחה בטלה עדות הגניבה דהא לספרע כשהעידו על הטביחה נעשו פסולים וסמילא גם עדות הגניבה דהוי הכ"ד לעדות טביחה בטילה. וע"כ מיירי שהוזמו ג"כ בב"א תוס'. ואולם כל היסוד דברי רש"י ותוס' אלו המה רק אליבא דס"ד דהכחשה לאו תחלת הזמה. מש"ה כשנתבטל העדות קודם ההזמה לא חל עליהו דין ההזמה אח"כ. אבל למה דקי"ל הכחשה תחילת הזמה אף כשהוזמו על הגניבה תחלה שנתבטל עדות הטביחה ס"ם כשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו וופסים כך מבואר בסוגיא (עי' תוס' ע"ג ד"ה שהעידו) וא"כ לא הו"ל לתרע' והתוי"ט להתוקן דברים אלו. ועי' בלחם משנה פב"א מה"ע: [אות ס] תוי"ט ד"ה בטלה. כלומר אהכחשה לא מהייבו. ולא זביתי להבין בוה כוונת רש"ו והרע"ב דאין צורך הכא לזה כלל. דאף אלו בעלמא בהכחשה מחוייבים לשלם היינו בהכחישום ואמרו ששקר חעידו. אבל הכא לא הוכחשו בעדות דלא מבח. אלא דאין זה חייב על הטביחה דשמא מכרוהו לו בעלים ונתבטל עדות הטביחה. ואיך יהיה ס"ד לומר דעידי הטביחה משלמו. דהא יכול להיות אמת מה שהעידו שטבח זה בהבמה שהעידו הכת ראשונה שגנב אותה. ומ"ש התוי"ט ואע"ג דבלא"ה וכו'. אינו מובן דהא דברי רש"י והרע"ב בפ"ש ואהכי לא מחייב לא קאי דאהכי לא מחייב הטבח אלא דקאי דאהכי לא מחייבי העדים שהעידו דטבח. ובדסיימו אלא אטמנו הייתם (אפשר לומר דכוונת תוי"ט כמו שהקשה רבינו על רש"י ותירוצו ג"כ יעלה לזה): ד [אות סא] במשנה עד מי ע"א. ק"ל הא מחוייב שבועה להכחיש העד. וביון דב' מעידים שגנב הוא חשוד ויהיה הדין שכנגדו נשבע ונטל. ולזה מוכח לענ"ד דבקנס אם ע"א מעיד והוא מודה מקרי מודה בקנס. דס"ם מקרי מרשיע עצמו. וכמ"ש תוס' בב"ק דס"א ע"ב ד"ה מודה בקנס וספילא בכפר אינו חייב לישבע דלא יהא חיוב שבועה

נדחלת

תוספות רע"ק

שנויי נוסחאות

ונמצא טרפה. במשב"ב ונמצאת. ר"ש פוטר בשני אלו. בכי"מ ור"ש פוטר בשנים אלו. ג ונמצאו. בכי"ק נמצאו. משלמין הכל. בכי"מ. את הכל; בד"ג ובכי"ק ובמבני"ר. לו את הכל. אלו ואלו נמצאו. בכי"פ וכ' ואלו ואלו.; בכי"ס ונמצאו אלו ואלו. תשלומי שלשה. בכי"ר. שנים ושלשה. נמצאו אחרוני. בד"ו בכי"קובכי"פ ובמבני"ר.. האחרונים. מן האחרונים זוממים. וכי"ס בד"ג ובכי"ק ובכי"ת ובמבני"ר וכן בסמוך; במשב"ב זוממין ואינו כגון וכן בסמוך (ובדפו' בסמוך זוממים). (אחד) מן הראשונים. בכי"פ ליתא. (אין) מבירה. בכי"פ וס' לי"ל. ד על פי עד אחד או עפ"י עצמו. בכי"ס הסדר עפ"י עצמו או עפ"י ע"א. גנב וטבח בשבת גנב כו' במבני"ר בעשות.. וטבח ומכר בשבת.. וטבח ומכר לע"ז: בכי"ק בעשות גנב וטבח ומכר ביוה"כ. ומת אביו כו' (ומכר) כו' והקדיש כו' (ומכר) בכי"ס ליתא.

קא מבח ולא דבעלים: ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותם וכו'. ר"ם לא אמילתיה דת"ק קאי ולא פליג עליה בגנב והקדים ואח"כ מבח ומכר. אלא שמעינהו ר"ם לרבנן בדוכתא אחריתי דאמרי הגונב הקדש מבית בעלים פטור. דכתיב (שמות כ"ב) וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש. ועלה קאי ר"ש ואמר קדשים שחייב באחריותן חייב. דקרינן ביה וגונב מבית האיש. דכיון דהבעל חייב באחריותם. כי קא מבח דמריה קא מבח. ובקדשים שחייב באחריותן נמי לא מחייב ר"ש השלומי ד' וה' אלא כשמחתן תמימים בפנים לשם בעלים: אלא בשפך הדם. או שמחתן בעלי מומין בחוץ. ואע"פ שלא נפדו. סבר כל שעומד לפדות כפדוי דמי. אבל אם מחתן תמימים בחוץ. הויא שחיטה שאינה ראויה. ומעתיק ליה לר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. ואינו חייב עליה תשלומי ארבעה וחמשה. ואין הלכה כר' שמעון: ה מכרו חוץ מאחד ממאה שבו. גנב ומכר כל הטור חוץ מדבר מועט שבו. מן הדברים הנתרים עמו בשחיטה. פטור. דכתיב (שמות כ"א) ומכרו או מכרו. עד שימכור כל הדברים הנתרים בעבירה. לאפוקי שאם השאיר ניצחיה. או קרניה. דלא הוי שור. ולא מפטר בהני: הנוחר. קורעו מנחיריו עד לבו: והמעקר. עוקר סימנים פטור ואפילו לרבנן דאמרי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה דהא לאו שחיטה היא כלל: ן היה מושבו ויוצא. פטור מכפל: הגביהו. אפילו ברשות בעלים שהרי הגבהה קונה בכל מקום: נתנו. גנב לכהן בחמש סלעים כל פדיון בט: היה מושבו. הכהן או בעל בוב או השומר. ומת ברשות בעלים: פטור. הגנב מכלום: חין

ו' פ"ט: אבל גנב וכו' ברשותם פטור. בשלא הגביהו עסקינן. דבהגביהו הוי קני [בדלקמן] וחייב. תוספות: ן היה מושבו וכו'. פטור. לשון הר"ב מכפל. וכך כתב הרמב"ם בחבורו פ"ב מהלכות גניבה. ומשמע דאילו בקרן נתחייב ולא ידענא למה: או שהוציאו מרשות בעלים. עיין מ"ם לעיל: לשומר חנם. ולכואל וכו'. עיין מה שכתבתי בסוף פ"ד: הגביהו וכו' חייב. אגנב קאי דמתחייב גנב בקנין שלוחו. רש"י. וכתב התוספות וא"ת וא"מאי חייב במגיהה והא אין שליח לדבר עבירה [כמ"ש לעיל פ"ו מ"ד] וי"ל הכי לא ידעי דאתי לידיה באחריות. אלא סוברין שהיה שלו. ולא שייך לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. דמאחר שהוא סבור שהוא שלו יודע הוא שיקחנו. וכ"י דחה זה. וגם התוספות עצמם הקשו על זה. ועיין בספ"ג דב"מ. וכתב כ"י דפטור וחייב. ר"ל הכהן לא השומר. ובדברי שהוא שלו. ושייך לומר חייב על דרך מה שאמרו במקום אחר *התחזור הפרה לבעלים ע"כ. והרמב"ם פ"ב מהלכות גניבה מפרש למשנתינו כשידע השומר או הבעל חוב שהוא גנב. ואח"פ בגנב אחר הגנב פטור מכפל כדתנן ברים פירקין שם בגנב לא קנהו עדיין הרי אלו כגונבין מרשות הבעלים. כ"כ המגיד. והראב"ד בהשגותיו מפרש דנתנו לבכורות בט ובע"ח. לא בנתנו בבית הבעלים קאמר. ואף לאו בגנב. אלא מלתא באלמלי נפשה קאמר ודין מגיהה דקנו

בשומרין

תוספות חדשים

ה בתוי"ם ד"ה או כו' דיש לו שתפות בכל אי"ל כו' והיינו משום דקי"ל אין בריאה ומתים שחלקו לקושטא כן. ועיין בתוס' דנסין ס"פ בשולת: שם בא"ד באבר אחד. אי בגיהה כך מיים הכי ומוכח מזה דהרמ"ם פסק כלוי דסבר דגזוזים הוו שור. וכן פסק הרמ"ם. אבל הרמב"ם בפ"ב מהלכות גניבה כתב ג"כ בהל"ב דחזוקא דברים הסתרים עמה נשחטה הוי שור וכן הלכה דאע"ד מדלא הביאו בזה. (ב"ד):

תוספות רע"ק

גדולה מהוראת עצמו דמטור. כב"ש תוס' דפ"ה דבב"ק ד"ה דאפי' אף דתוס' הנ"ל כתבו בלשונם דאין סברא לומר שלא יחשוב מרשיע עצמו בשמורה ואינו רוצה לישבע וכו'. דמשמע דהא דבאמת סברי מרשיע עצמו היינו כיון דהיה יכול להכחיש ולישבע. וא"כ הכא בחשוד דלא היה יכול למסור עצמו בשבועה כשמורה לא יהיה נקרא מרשיע עצמו. ומסילא בשכבר ניסא ביה דין חשוד שמחייב שבועה דכשנגדו נשבע ונוטל. צ"ל דמ"ם כיון כשאינו חשוד א"צ לישבע לא מקרי מחייב שבועה ואי"ל. ועכ"פ הירוש בעיני על תוס' הנ"ל דכתבו רק בדרך ולא מסתבר וכו' ואמאי לא הוכיחו כן מסתני' דהכא דאם מודה חייב מסילא בכופר צריך לישבע וא"כ הכא יהא לו דין חשוד שמחויב שבועה. וצ"ע: ן (אות סב) תוי"ם ד"ה הגביהו. תחזור הפרה לבעלים. ונתנו לבכורות בנו ולבע"ח. מיירי שעשאו להם אפוטיקי דנעשו כשומרים הרמב"ן בשיטה מקובצת:

דעדיין שם מקדשו עליו: [רבי שמעון אומר קדשים וכו'. פירש הר"ב דשמעינהו וכו' עמור דכתיב וגונב מבית האיש וכו'. עיין מ"ם בזה בפ"ד דבבא מציעא מ"מ]: קדשים שחייב באחריותן וכו'. פירש הר"ב כשמחתן תמימים בפנים לשם בעלים אלא בנשפך הדם וסבירא ליה רבי שמעון כל העומד לזרוק מזרוק דמי והלכך הוי שחיטה ראויה. אבל אי לא נשפך אלא נזרק הא חזרה קרן לבעלים. גמרא. ומ"ש הר"ב או שמחתן בעלי מומין. פירש רש"י ובבעלי מומין מעיקרא עסקינן. דאי כשקדש הקדשן למומן. הו לא חזי לפדיון. דסבירא ליה ר"ש בפרק בתרא דתמורה [מבנה ג'] קדשי מזבח בכלל העמדה והערכה ומבשחמה איכה יכולה לעמוד. אבל בבעל מום מעיקרא מודה. ע"כ. ומ"ש הר"ב אבל אם שחתן תמימים בחוץ וכו'. וכן נמי אם שחתן בעלי מומין בפנים וכו': ה או שהיה ט' מחוצה. קודם בגנבו. לא קרינן ביה ומכרו כולו באיסור. רש"י. וכתב ר"י ותע"ג דכבר שמעינו זה ממתניתין דלעיל בגנב משל אביו ומת אביו קודם שמכרו. הכא הוי אמינא מכוס דיש לו שותפות בכל אבר ואבר אבל הכא שמעינן אפילו אין לו שותפות אלא באבר אחד. מהרמ"ה ז"ל: השוחטו ונתגבלה בידו וכו'. אלא מדעת. וטחר ומעקר מדעת. וכדפרישית במבנה ג' פ"ה דמולין ועיין שם: וטבח ומכר חוץ מרשותם. דבהוליאו נעשה עליו גנב כדתנן לקמן לו שהוליאו מרשות הבעלים. וכתב ר"י משום דיון שהוליאו מרשות בעלים חייב ואפילו הוליאו לרה"ר. ותע"ג דאין משיבה קונה ברה"ר [כמ"ש הר"ב במ"ד פ"ק דקדושין] ה"מ לענין קנין אבל להתחייב באונסיו כיון שהוליאו מרשות בעלים חייב. ע"כ. והתוספות כתבו דהכא בהוליאו לשמטה דוקא: או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותם. נקט כולי גווני אפ"ג דלא לריכא. ועיין במבנה

שנויי נוסחאות

רבי שמעון אומר. נד"ג נגנב' ר' ישמעאל. ; נכי"ל וכ' וכ' ושאין חייב באחריותן משלם תשלומי ד' וה' רש"א ,וכולו שנוס ולית לי' פתרה וכן מוכח מלקמן ע"ו ע"ז (ד"ם) לכתורה אית ליה פתרא. נגמ' סיובלמי ועי' שם נאני מבה ו"ש. שחייב. ד"ג וכי"ק ובמבכי"ל שהוא חייב. באחריותן (משלם ד' וה'). נכי"ל וכי"ק באחריותן חייב; נכי"ק . . חייב בתשלומי . . שאין חייב. נד"ג וכי"ק וכי"ל ובמבכי"ל ושאינו.. ה מאחד. וכ"ה נד"ג וכי"ק ובמנ"ב ובמבכי"ק; במנ"ב דפו"י ובמבכי"ל דפוס ריוזא לאחד. שבו. מ"ג וכי"ק בו. שהיתה(לו)בו.נד"ג ליתי. ברשות הבעלים. נכי"ס מרשות, . וטבח ומכר. נמב' ד' ריוזא . . וסכרו. (חוץ) מרשותם או. נכי"ס ברשותו וליתא. נכי"ס חוץ לרשותן. נמב"ל ד"ו נטעת אי שגנב וטבח ומכר ברשותן.מ"ש תשלומי ד' וה'. נכי"ל.. תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' ,ולוזא מוהר ולולי נקט לה משום סיפא דפטור לף מכפל' (ד"ם). אבל גנב. נד"ג וכי"ק וכי"ל וע' ובמבכי"ל אבל אם . . ן או שהוציאו. נמב"ג או הוציאו ובכמוך שהוציאו וכ"ס נמשנת ד' ריוזא (לא כמ"ם נד"ם) ובמוך שהוציא. מרשות הבעלים. נד"ג וכי"ק וכי"ל ובמבכי"ל חוץ מרשות. וכן נסמוך. (ומה). נכי"ל ליתא. (או) לבעל חובו. נמשנ"ב.. לבעל חוב; נד"ג וכי"ק וכי"ל ובמבכי"ל ליתא. לש"ח כו'. נכי"מ או לש"ח או לשואל או לנ"ש. ולשואל כו'. בהבכי"ל ובמנ' ד' ריוזא לשואל כו'; נכי"ס והשואל נ"ש והשוכר. והיה מושבו ומת. נד"ג וכי"ק ובמבכי"ל היה מושבו ויוצא ומת. נכי"ס ויוצא גם נכי"מ.

רש"א כו'. פ"ם פ"ג: ה מכרו חוץ כו'. פ"ם פ"ג מיי' שם ע"ג מיי' מ"מ פ"ג שם פיה"מ שם השוחטו ונתגבלה כו'. מיי' שם ה"ם: גנב ברשות הבעלים כו'. פ"ם פ"ג מיי' שם פ"ה: אבל גנב כו'. מיי' שם כ"ו ופל' נב"ר: ן היה מושבו כו'. כסותפ ל"ח כ"ב יומלמי שנוסים פ"ז ב"ה מיי' שם: נתנו לבכורות בנו כו'. מיי' שם:

ז אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין בסוריא. ובמדברות שבארץ ישראל. אין מגדלין תרנגולים בירושלם מפני הקדשים. ולא כהנים בארץ ישראל. מפני הטהרות. אין מגדלין חזירים בכל מקום. לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת. אין פורסין נישבים ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים רים:

פרק ח **א הרובל** בחברו חייב עליו משום המשה דברים. בנזק. בצער. ברפוי. בשבת. ובבשת. בנזק

ז אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. מכוס יסוב חרן ישראל במפסידין את הזרעים: אבל מגדלין בסוריא. חרעות שכבר הוד דלאו שמיה כבוש. ולא חיישינן בה ליבוש. ואם יפסידו בהוה אחרים יבלמה: אין מגדלין תרנגולים בירושלים מפני קדשים. שאוכלין בם ודרך תרנגולים לנקר באשפה. ושמא יביאו עצם מ) [כשעורה] מן הבית ויטמאו את הקדשים: ולא. יגדלו כהנים תרנגולים בכל ארץ: מפני הטהרות. שהכהנים אוכלים תרומה וגריכים לטמרה בטהרה: חזירים. מפרש טעמא בגמרא. כשהרו מלכי חשמונאי זה על זה היו רגילים בכל יום שהיו אלו שבאחון משלים להם המידים לאלו שבפנים. יום אחד הפלו להם חזיר. כיון שהגיע לחלי חומה. נעץ לפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו אחור המגדל חזירים: את הכלב. מפני שטשך ומנבח ומפלת אשה מיראתו: נשבים. פחים שלא יכלו בהם יוני בני הישוב: שלשים רים. ר' מילן:

בשומרין אשמועינן: ז אין מגדלין בהמה דקה וס'. תמיהני דזה היא לו לשנות ברישא פ"ו: בהמה דקה. כתב הר"ב מכוס ישוב ארץ ישראל במפסידין את הזרעים. גרלה דאתי לאמר כדעת התוספות והרא"ש דאפילו בבית קאמר דאסור והייט דקפיד אישוב והפסדת זרעים כלומר אפילו בל עצמו. ואע"ג שאין זה מעמייהו דתוספות והרא"ש. וע' במ"ג פ"ב דדמאי: אין מגדלין תרנגולים בירושלים. אפילו ישראל מפני הקדשים שישראל אוכלים בם בשר שלמים. ותורה. ומעשר בהמה. רש"י: אין מגדלין חזירים וכו'. כתב הר"ב כשלרו מלכי חשמונאי וכו'. עיין מה שכתבתי בפ"ב דסוטה מסנה י"ד. וכתבו התוספות וא"ת איפוק ליה דאסור לעשות סחורה בכל דברים ממאים לדתנן במסכת שביעית [פ"ח משנה ג'] אין עושין סחורה בנבלות וטרפות וכו'. ותירץ רבינו תם דהייט דוקא בדברים הטומדים לאכילה. אבל אם מגדלן למשוח שערות בשומן או למכרן לישראל שיטבח בהן שרי. וכל חלב מותר למכור שיהא דלא קאי לאכילה. ובירושלמי נמי מפרש בפאי פרקא דסוסס וחמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתם למלאכה. ע"כ: לא יגדל אדם את הכלב. בעור שיטן ה"ט. וכן בכלהן ערוך העתיקו כלב רע. וגרלה לי דמדרבי נתן אומרו. דהכי גרסי לה בגמרא פ"ק דף ט"ו. וסוף פ"ה דף (מ"ז) [מ"ו] תניא ר"ר נתן מנין בלא יגדל אדם כלב רע וכו'. וכן הפתיק שם הרי"ף. ולישנא דמתניתין דתנן הכלב בה"א דייקא נמי הכי. ועוד ברייתא בגמרא דף פ' רבי שמעון בן אלעזר אומר מגדלין כלבים ספרים: אלא אם כן היה קשור בשלשלת. שכיון שקשור הוא אין מחיראין ממנו: נשבים. פירש הר"ב פחים. כך תרגום יונתן נמלטה מפח (תהלים קכד). ל"י פ"ב דבבא בתרא: אלא א"כ היה רחוק מן הישוב כלשים רים. עיין במשנה ה' פ"ב דבבא בתרא ומה שכתבתי שם: שלשים רים. ביומא פ"ו במשנה ד' גורס הר"ב רוס בוי"ו בשיטורו רס"ו פסיעות. וכן כתבו התוספות דבבא מציעא פ"ב דף ל"ג. ומעתה לא ואשוב בלשים פעמים רס"ו והן שבעה אלפים תתק"פ. והן ארבע מילין בקרוב כמו שכתב הר"ב שם דאלפים פסיעות תתוס שבת:

פרק ח **א בנזק**. כתב הר"ב דכתיב (שמות כ"א) עין תחת עין. ואין לומר עין ממש דכתיב (במדבר ל"ה) ולא תקחו כפר לנפש רוצח. לנפש רוצח אי אתה לוקח וכו'. דאי לגופיה דלא תשקול ממונא ולפטריה מקטלא. לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאסר הוא רשע למות. לנפש רוצח למה לי. ועדיין אמרת אי בעי עימה מיתיב. ואי בעי דמי מיגיה ניתיב. קמ"ל גזרה שוה מהכאה הכאה לומר לענין הכאה דסמיכי למילף מכה נפש בהמה ישלמנה (ויקרא כ"ד) וסמיך ליה אם כי יתן מוס בעמיתו וגו'. ומוס על ידי הכאה בא. מה מכה בהמה לתבלומין אף מכה אדם לתבלומין. וסכאה הכאה לחוד לא סגי דאימא למילף ממכה אדם יומת שבהרג ממש ה"נ מוס ממש יתן בו. ולא תילף ממכה בהמה. דדנין אדם מאדם. ואין דנין אדם מבהמה. בראיתא בגמרא. וזה שנאמר (דברים י"ט) לא תחוס עינך אלא תחוס בתבלומין. שמא תאמר עני הוא זה. ולא בסונה חבל בו תרחמנו. לכך נאמר בעין מיתה שאותו אבר מת: רפוי. כתב הר"ב ודוקא כשהחולי בה מחמת מכה. הייט אם עלו בו למחיה מכה דהכן במתניתין וילפינן לה מכפל לשון ורפא ירפא (שמות כ"א). ומה שכתב הר"ב אבל אם פעם וכו' הייט נמי אלא מחמת מכה דתכן. והוא אמינא דעבר על דברי רופא ולאו אלא מחמת מכה היא. דהא מ"מ על ידי המכה בא לו זה. שאלו לא הוכה לא היה צריך להזהר בדברי הרופא. קמ"ל דלא ויליף ליה מדכתיב רק: בשת. כתב הר"ב דכתיב (דברים כ"ה) וקלותה את כפה ממנו. וכן

מ) בגרפ"ב ד"ל „כשעור", בגרס' כמדבה וכ"ה בגמוקי יוסף ומס ליתא לגלה „עצם" וכן ליתא בגרס' דיל ס"ה. ר"ש גם"ל ופו"ח ולגל"ל. ובנשמרים תקנו ע"פ הרגל"ל עצם כמדבה. והוסיפו לגהה הר"ל עצם בשלנו כמדבה [כשר] מן הבית.

תוספות רע"ק

ז בפסנה [אות סג] תרנגולים בירושלים. הייגו להניחם ברשות עצמן לילך ברחוב העיר. אבל בלולין שלהן מותרים. כ"כ הרס"ע מפאנו בתשובה סימן פ"ה. וכתב שם דברבורים אבוסים דשלמה יוכיח. וכן החיא דקרא הנבר ביומא למ"ד קרא תרנגול:

פרק ה' א [אות כד] תוי"ט ר"ה בנזק. דרגין אדם מאדם. אע"ג דלהא לא איצטריך דסטילא הוי אטרינן עין תחת עין מסש. ס"ם איצטריך דלא נילף מסכה בהמה. תוס'. וקשה לי דהא אין דנין נ"ש אא"כ נתקבלה מסיני א"כ אם איתא דילפינן הכאה מאדם לא לגמור בשיני בלל תנ"ש ומסילא

ראשון לציון

ז תר"ב ד"ה אין מגדלין תרנגולין וכו' ושמא יביאו עצם (כשעורה) מן הבית כו' ל"ל ושמא יביאו עצם כעדשה ודע דרש"י שם ד' פ"ג ע"ב ד"ה מקום קדשים כתב נזה הלבון בתרנגולים מנקרין באשפה ומביאין בשר בגדים בפיהם ומטמאין את הקדשים עכ"ל אמנם סי' רש"י במשנה דהכא דף ע"ם ע"ב שכתב עצם כעדשה ערך תיקון שלמי ק"ל דעצם הבית אינו מטמא (כדאיתא במשנה כ' פ"ם דטהרות ובגמרא שם קכ"ם ע"א): שם תוי"ט ד"ה נישבים סי' סי"ב סימס כי הכא וכ"ב כ"ג ע"א איתא ישנוים וכן בפי' המשניות לרמב"ם איתא ישנוין ומי' עוד ברש"י תענית ד"י ד"ס ריסנא. ודע דרש"י בשנת ק"ל ע"א לא כתב שום רמיס אלא כתב ריסנא איד שושת וכן בתוקין ל"ד ע"א ריסנא כתב רש"י ריסנא איד ובתוקין קס"ז ע"א ז"ל רש"י ריסנא לשון אין פורסין ריסנין ליונים ובשבת י"ח ע"ב ז"ל רש"י עכי ריסנא סוכם בשנין לעד מיה ושוף ובשבת קמ"ו ע"ב לא פירש רש"י כלום. אמנם ברש"י בתוקין ק"ג ע"ב ד"ה ומגדלנא ריסני מקלע אי מכמורת וחומה אין פורסין ריסנין ליונים. וגיב. ואין לומר דהיה גי' רש"י בבר"ק בשבת ע"ם ע"ב ריסנין. וכ"ב כ"ג ע"א היה גירסתו משנן. (ויסיה הסתיים המיתי הש"ם בכ"ב כ"ג ע"א בריסנא ולא הפשנה דתקן בבר"ק ע"ם ע"ב) אז איסכא הרי"ם בבר"ק כתב נפרק מרובה ב"ק אין פורסין ריסנין ליונים בי' ריעקות. הפל בלבי מיד (מפלי ו') תרגום דתיפסי הין ענים מן ריסנא עכ"ל:

פרק ח א החובל. וכמה הוא יפה. שאם היה לריך מוכר עצמו בעבד עברי. וזה שהזיקו הפסידו ממון זה: כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעונג רב לעבדו וכאבו: צמחין. לאבעבועות לבנות: שבת. כל ימי החולי רואין אותו כאילו הוא שומר קטוחין זעתן בכירוקו על כל יום. שהרי אין רואי למלאכה אחרת אפילו בלא חולי שהרי נקטע ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: הכל לפי המבייש. אדם קל שביים בשאו מרובה: והמתבייש. לפי חשיבותו בשתו ליטול להיות מצטער בך. רפוי. הכהו חייב לרפאותו. עלו בו צמרים. אם מחמת המכה. חייב. שלא מחמת המכה. פטור. חייתה ונסתרה. חייתה ונסתרה. חייב לרפאותו. חייתה כל צרכה. אינו חייב לרפאותו. שבת. רואין אותו כאילו הוא שומר קשואין. שבבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בשת. הכל לפי המבייש והמתבייש.

ביצד. סימא את עינו. קטע את ידו. שיבר את רגלו. רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק. ושמין כמה היה יפה. וכמה הוא יפה. צער. כואב בשפוד. או במסמר ואפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה. אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה לתן רש"י. ובספרי יליף לה גזירה שוה דתמום תחום. וז"ל רש"י בפ"י דסנהדרין דף פ"ו. נאמר כאן לא תחום. ונאמר להלן בעדים זוממין (שם י"ט) לא תחוס מה להלן ממון אף כאן ממון. ע"כ. וכן מפרש בספרי פרשת עדים זוממין. ועדים זוממין יליף לה נמי בגזרה שוה דיד ורגל. אבל בגמרא דפרקין דרשו מכדי כתיב ועשיתם לו כאחיו זמם. ואי סלקא דעתך יד ממש. יד ביד למה לי. ["אלא דבר הניתן מיד ליד] וזה דרשו בבקן על תובל עצמו. ["וכמו שאכתוב במ"ב בדבור המתחיל חובל וכו'] וכן פירשו התוספות בפ"ג כתובות דף ל"ב. ומ"מ אף לדברי הר"ב דנסיב לדרשא דלא הקשו כופר דאפילו הכי צריכין למילף עדים זוממין לחייבו בממון. דהא דכתיב ועשיתם לו כאחיו זמם מליבו למימר דמייר במיתה ומלקות אבל בממון מלקי לקי ממונא לא משלם. כך למדתי מהתוספות דכתובות. ועיין במה שאכתוב במ"ג: רואין אותו. כתב הר"ב דין תורה שאין יכולין לדון וכו'. ואין נקראין אלהים אלא דיינים הסמוכים בארץ ישראל. עיין בפירוש מ"ג פ"ק דסנהדרין. ומ"ש הר"ב אלא שבהלואות וכו' עד ובפירות. לשון הרמב"ם בפירושו. ובגמרא לא אמרו אלא הודאות והלוואות. ופירש"י הודאות. שבא לדון בעדי הודאה שאומרים בפניו הודה לו. והלוואות שבא לדון בעדי הלוואה שאומרים בפניו הלוה לו. עד כאן. וכן פירש ברש מסכת סנהדרין. ודחה לפרש מודה בקנאת וכופר הכל משום דהודאות וכפירות מיבעי ליה. נראה לי דמקח וממכר והקנאות. נראה לי דמקח וממכר דהייטו שזה קנה מזה בדמים או שהחליף. ואילו הקנאות הייטו שזה הקנה במתנה לו. וכבר כתבו הפוסקים דמתנות דיימין. וטעמא דהא אי איתא שהקנה לו הרי זכה בו ויש לו חסרון כיס כשלא נדיבו. וכפירות שאין עדי הודאה ולא עדי הלוואה ובייך כפירה. דאילו בעדי הודאה והלוואה אע"ג דבייבי נמי כפירה והעדים יעידו שלא כדברו. מ"מ לא שכיח שיכפיר ויכחשו העדים כל שכן דלא שכיח בעדי שקר יעידו. אלא שיש לזה מעטות על העדאות העדים כגון מכטה אבי בך. ושלא להכביש. או פרעתי וכדומה לזה. אבל בתביעה שבע"פ שכיח הכפירה. ["מכוסה הכי לא סני להר"ב והרמב"ם לשהוק מיניה ודלהו כלולה בהודאתו שע"י עדים]. ומ"ש הר"ב [וכן] בהמה שהזיקה בשן ורגל שהן מועדות. דאי בקרן קיימא לן פלגא נזקא קנסא. ואין נודה קנסא בח"ל. וכיון דמגניחות דהמוה לא מייתינן ליה לבי דינא. היכי מייעד ליה. מאי חמרת דאיעוד התם ואייתיה להכא. דבר שאינו מזיד הוא כדאיתא בגמרא: כאילו הוא עבד נמכר בשוק. דהא מה שהוא חשוב יותר ונתבזה מחמת הביזוי. זהו בכלל בשת. כך כתב מה"ר ואלק כ"ן בב"ע סימן ת"ך: כמה היה יפה וכמה הוא יפה. פירש עבד הנמכר בשוק כמה הוא יפה עם האבר. וכמה הוא יפה עבד הנמכר בלא אבר. ושומא זו להקל דלמדין מובטר בשדה אחר דאמרה פורה לבוס מרוגה אגב שדה. במשנה ב' פ"ע. הרא"ש: צער כואב בשפוד וכו' אפילו על צפורנו. בגמרא דסיה בין אית בה חבורה בין אין בה חבורה משמע. ומי תימא חבורה למה לי. לדמי יתירי. ופירשו התוספות במשלם בלבד שיש בו רושם יותר מבלבד שאין בו רושם אע"פ שאין מלטמר בזה יותר מבזה. ישלם יותר לפי שמתנגה מחמת הרושם ע"כ. ואמי תמה על זה דלגרא דמתנגה בכלל בשת הוא דמאי איכא בבשת אלא לגרא דגנטיה. וע"ל כתב בשם הרמ"ה דלדמי יתירי הכי פירשו שאם חבל זה בזה. דשמין ולא אמרינן דילא זה בזה. והכי משמעינן לה. דאי לא כתיב אלא שיה הוה משמע בין אית בה חבורה. בין אית בה חבורה. שיין לכל מילי. ומי בחבל בחברו בחבורה. וחזר הלה ועשה לו כיה שאין בה חבורה. קרינא בה כיה תחת כיה. ואלא זה בזה ולא ישלם במותר כלום. להכי הדר כתב חבורה תחת חבורה. דמשמע חבורה תחת חבורה ולא כיה תחת חבורה. ואע"ג דתרוייהו מקרי כיה ומדמשמעינן דקפיד קרא במותר הוא הדין בשתי חבורות בשמין ומשלם המותר ע"כ: אי במכמר. לשון רש"י כתב המכה ע"כ. ונראה לי שר"ל שאינו תוזר על שאו אלא שתחב לו מסמר באינו הס. ותרי גווני נקט. ומדיין קשה לי הרתי למה כמ"ש במשנה ג' פ"ה: כיוצא בזה. כתב הר"ב לפי מה שהוא מעונג וכו'. וכ"כ רש"י והייטו דלא הנן כמה אדם רוצה מכמע דקאי אהא דרשיוהו כעבד: רוצה ליטול להיות מצטער כך. מסיק הרא"ש דאין שמין כמה אדם רוצה ליטול ולהצטער דכל אחר לאדם יתן בעד נפשו ואין ערך לנומא זו אלא שמין מי שחייב למלטה לנוחתו בשפוד על צפורנו כמה היה שבן אלא יעבה לו לעבר זה. ונומא זו קלה להוליא ממון להגאל מצער מליקה ממון ולקבל לעבר. והייטו כנומא שכתב הר"ב בצער דבמקום זקן דמהאי טעמא הוא דפרש בשמין כך כדאיתא בגמרא. ופרכינן בגמרא הא ליטול ליתן מיבעי ליה. ומבינן ליטול זה מזה מה שנתן זה: אם מחמת המכה וכו'. עיין מ"ש לעיל. בדבור רפוי וכו': כאילו הוא שומר קשואין. פירש הר"ב שהרי אין רואי למלאכה אחרת. דמיירי בכתם בני אדם שאין בני אומנות. אבל אם הוא בן אומנות ויכול לעסוק במלאכתו אחר חלוי מבטרין הבשת כפי המלאכה שיכול לעבות אחר שיתרפא. ומיהו אם עוקב מרגליות היא שאין קטיעות רגלו מפסידו כמו עבד העומד לשמש לרבו מבטרין הבשת כאילו עומד לשמש לרבו. דהרי אם ירצה לא יקבל מרגליות. הרא"ש: **הכל לפי המבייש וכו'.**

מסיני (אלא ודאי הנ"ש דנתקבלה מסיני הוא הכאה הכאה מבהמה). ולומר דאיצטריך הנ"ש לפילי אהדרינא הא סטוניא לא משמע הכי מדאמרי' תקחו כופר מכה מכה לפ"ל ופי' בתוס' ד"ה מכה מכה לפ"ל וצ"ע: [אות כה] הר"ב ד"ה החובל היה מוכר עצמו בעבד עברי. אבל הרא"ש כ' דשמין אותו כעבד כנעני דיכול למכור עצמו לעולם. משא"כ ע"ע דא"א להיות נמכר לעולם. ואם ישוטו בכל ו' שנים פעם אחר פעם יעלה הערך יותר מסה שיעלה הערך בששים אותו פעם א': [אות כו] תוי"ט ד"ח כאילו הוא שומר. ששערים השבת כאילו. בשבת ל"ש כן דהרי אין חשבת מה שקטיעת רגלו מפסידו אלא מה שהחולי מפסידו מסלאבה שיכול לעסק-

אחר

צער כואב כו' פיי' פס פ"ע כ'. ספ"ג שם מתש"ם שם כ"ב פ"ו; אופדין כו'. פיי' פב כ"ד פוס"פ שם פפי' פ"ז; רפוי כו' עלה בו צמחים כו' חייתה ונסתרה. פיי' שם כ"ל ר"ש פוס"פ שם פפ"כ"ה שבת כו'. פיי' שם ס"פ פוס"פ שם פפי' י"ז: הכל לפי המבייש כו'. נמנות פ' פ"ס. פיי' שם פ"ג כ"ס פוס"פ שם פפ"ל כ"ה

שנויי נוסחאות

כיצד. במס"כ ד' מונים כאיזה צד קטע. שיבר. נכי"פ או קטע.. ושבר. כאלו (הוא) עבד נמכר (בשוק ושמין) כמה. במס"כ ליתה; וכן ליתה בשוק ושמין גם נכי"ק ונכי"ם; נד"ע.. שמין אותו וכ"ה נכי"פ. צער. נד"ע ונכי"ק בצער וגבי רפוי שכת ונכה גלא ביתי"ן. כואב בשפוד. במס"כ או בשפוד וקיפו למלפ או: במס"ר כויי.. ואפילו על צפרנו. נד"ע אפילו על צפרנו; נכי"ק ונכי"מ.. צפרניו מקום. נד"ע בפקום. אומרין כמה כו' נכי"ר.. אותו כמה. אדם (כיוצא בזה) רוצה ליטול. נכי"פ.. כיוצא בו..; נכי"ר ליתה; נכי"מ אדם רוצה כיוצא בו ליטול. לרפאותו. נכי"ק ונמבני"ר ונכי"ם בכל סמנה לרפאותו. עלו בו. במס"ב עלה.. ולא נכון. (אם) מחמת. נכי"פ ופי' ליתה. המכה חייב. נכי"פ מכה חייב לרפאותו. שלא מחמת. נד"ע ונכי"ק ונכי"ם ומס"ר ושלא.. חייתה ונסתרה (חייתה ונסתרה). נכי"מ ליתה וכן ליתה נכי"ר (ונס.. ונסתרה המכה). באל"ן (הוא) נד"ע ומס"ר ליתה. נתן לו. נכי"ק נתנו.. ו(דמי) רגלו. נכי"פ ונכי"ר ליתה.

תוספות חדשים

פ"ח א תוי"ט ד"ח כמה עד סוסו. רסיים כרפ"ם כדאמרינן לעיל. נר"פ הפרה וכן אתה אומר בקוטע יד אבד על מנהו דאין שמין כיד בעבי עצמו לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבד כיה דוחלי אינ מטל אלא כדמיס יקרים:

תוספות רע"ק

ומסילא נרא דיון תחת עין מסש דהא ליכא לסילק הכאה הבאה מבהמה כיון דלא נתקבלי וכי מאיר דכתיב ולא אותו כעבד כנעני דיכול לסבור עצמו לעולם. ומיהו אם עוקב מרגליות היא שאין קטיעות רגלו מפסידו כמו עבד העומד לשמש לרבו מבטרין הבשת כאילו עומד לשמש לרבו. דהרי אם ירצה לא יקבל מרגליות. הרא"ש: **הכל לפי המבייש וכו'.**

המבייש את הערום פ'. פ"ו ע"ב: וישן שבייש פטור. מיי' פס פ"ח מ"ה כס"ג פס מיש"ע פס פס' ניז וכו' סל"ח פמי' ס': נפל מן הגג ט'. ס"ו ע"ח: ר' זה דומר באדם ט'. פ"ז ע"ח: ג הסכה את אביו ט'. פס פ"ב פ"ב:

שנויי נוסחאות

והמבייש את הישן. נד"ל ונמצא"ל המבייש. **וישן.** נכי"ס ישן. **חייב על הגזק ופטור על הבושת.** נכי"ס ככלל פטור על הבושת וחייב.. ומוסחתו עדיפא. שנאמר כו' על הבושת. במצ"ב ונמצ' ד' ריזות ווייזא ב"ח וסס"ו כמס בסעות מן הנוסח עד הנוסח ואיתא נד"ל וכל סכ"ל של מצ"ב ונמצא"ל. אינו חייב. נכי"מ (לעולם) אינו חייב (באדם ?) וכל הכ"ו ונכי"ק ונד"ל ונמצא"ל ליתא. (על הבושת). נכי"ל ליתא. **שיהא.** נכי"ק שיהיה. **ב מבשור.** נד"ל נסעות מבשור וחוסר בשור מבאדם; נכי"ק מבשור וחוסר שוב באדם מבשור. שהאדם משלם נזק. נכי"ל ונמצא"ל באדם משלם את הנזק וכ"ס את הנזק גם נד"ל ונכי"ק. (צער כו' ובושת), נד"ל ונכי"ק ונמצא"ל ליתא ומוסחתן את הנזק מנמע קלת כי כן היה בסכת"י אמר לפייסם; נכי"ק ורפוי וצער ושבת ובושת **ג** (את) אביו ו(את אמו). נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמצא"ל ליתא. **וחיבל** (בהברו ביזה"ב. נכי"מ והחובל..; נד"ל ונכי"ק החובל.. וכ"ס נמצא"ל (וכס ליתא).

ראשון לציון

ב חיי"פ ד"ה וישר כו' ולפיקרמ"ס נפרס"י כו' ול"ל כדאמר פ"ג.גם בפ"ב דף כ"ו ע"ח איתא וקומפס נרס"י בלסני כדאמר בפ"ב:

תוספות רע"ק

אחר שיתרפא אבל באמת בהרא"ש כ"כ אגוז דבעוקב סרגליות וקפע ידו שמין כמה עבד נוקב סרגליות נפחתי דמיו בחסרון ידו. ובקפע רגלו אף דאינו רבו בקפיד על חסרון (רגלו) ולא נפחת דמיו. פ"ם שמין אותו כאלו לא היה נוקב סרגליות וכשאר כל אדם העומד ליסבר לבל תשמיש דהרי אם ירצה לא יקוב סרגליות עיי"ש: [אות סו] בפשנה נפל מן הגג. הר"ב ד"ה והתבייש. פשצע מתח פצע יתירא היא. עי' בפסכתין פ"ב ס"ו בתוי"ם ד"ה סימא: ג [אות סט] בפשנה בהם חבורה. ומשכחת לה דחייב בכל בגון שסכו נשא (סס חפשיר חשש ואינו חוש) ואיכא נזק דאפחתי' מכספיה דשם הוא. ואית ביה צער בגון דאית ליה קרטפני ברישי' כו' אבל בהכהו על ידו וטופו לחזור אינו חייב בנזק כלל. אלא משלם לו שכתי שבבל יום ויום. נסרא דפ"ו ע"א:

המבייש את הערום. המבייש את היושן. חייב. וישן שבייש פטור. *נפל מן הגג והזיק ובייש. חייב על הנזק. ופטור על הבושת. שנאמר (דברים כ"ה) ושלחה ידה והחזיקה במבושיו. אינו חייב על הבשת עד שיהא מתבוין: **ב** זה הומר באדם מבשור. שהאדם משלם נזק. צער. רפוי. שבת. ובשת. ומשלם דמי ולדות. ושור אינו משלם אלא נזק. ופטור מדמי ולדות: **ג** המכה את אביו ואת אמו ולא עשה *בהם חבורה. וחובל בחבירו ביום הכפורים. חייב

כתב הר"ב אלס קל וכו'. פיין מה שכתבתי בזה במכנה ז' פ"ג דלקומות: המבייש את הערום. פירשו התוספות אם רקק בו. לא כמרו. דכך מתביים ברקיקה וסטירה כשהוא ערום לבוש. אבל לרש"י והרמב"ם פרק ג' מה' חובל כגון שנכנס בו הרוח וגרמה ערום וזה הערימו יותר. ומיהו מיוביה לאו כמביים שאינו ערום כלל. דאינו דומה בייסו ערום לבייסו לבוש: והמבייש את הישן חייב. ובשהקין והרגיש בזה שבייסו. וקמ"ל דאע"ג דכשעה שבייסו לא נתביים. וכי נתביים אחר שהקין דכבר כלתה מעשהו לא הוי אלא גרמא בעלמא. קמ"ל דלא. אבל כי לא הרגיש אחר שהקין. שנשתלק הכוסה קודם שהקין. הוי בכלל בעיא דבגמרא המביים את הישן ומה וכו' לא חייב דהא אוזלה ["אע"ג דלא אכסיף]: שנאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו. מושלחה ידה דייק. וכן הרמב"ם בפ"ח מהלכות חובל לא הזכיר והחזיקה במבושיו. ותנא שנאו לומר דקרא בשבת איירי: עד שיהא מתכוין. שיין במכנה י' פ"ג כתבתי דנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב: **ב** [ושור היו משלם אלא נזק. פירש הר"ב דכתיב אש בעמיתו וכו' וכפירש"י והכי איתא בפרק המניח [דף נ"ג ונפ"ב דף כ"ו] ולפיכך מ"ש בפירוש רש"י כדאמר בפ"ק מטשם סופר הוא ול"ל כדאמר פ"ג. ומיהו קשיא לי דהא מהך קרא בהוא בפרשה אמר לא יצפינו מיניה לבוש אחד מהד' דברים כדפירשן הר"ב ברים פירקין. וכ"ל מדכתיב בהך קרא דהכא עין תחת עין שן תחת שן. וה"ב כתיב בפרשת משפטים. ובס נאמר פצע תחת פצע. דמיניה יצפינו לגבר. הלכך בפיר דייקינן נמי לכל הל' דברים דכתו דעין תחת עין שן תחת שן דהכא ודבפרשת משפטים בחדא מחתא מיתנו. ה"ב לענין פצע תחת פצע האמור בזה שיהא נלמד לאיש בעמיתו האמור בזה. ובוב אין לחלק בשאר דברים נמי. דמסיכא תיתי לרבות הבור בחינך כי הימטעו בחד. אבל אכתי קשיא לי לתמתיתן דבפרק המניח [דף נ"ג] בני בורים תמיס וכו' פלוגתא דרבנן ור"ע בקרא דכתבפט הזה יעבה לו (שמות כ"א) אמרינן דרבנן דרשי הזה לפוטרו לגיר מד' דברים. ור"ע דרים מאיש בעמיתו. אבל רבנן סברי דאי מהתם ה"א נמר להודיע. ואע"פ שזה מסיעני במה בפירשתי דמבינ' בחתם פצע דמרבינן נמר הוה שיקר הילפותא. מ"מ בעמינן לאיך לא יצפינו מיניה ולכתי אילמרך הזה. וא"כ הך דרשא דאיש בעמיתו ליתא כלל לרבנן. ואמאי [לא] נקטי רש"י והר"ב לדרשא דרבנן. וא"ת אה"ב לרבנן מין דנמר איכא למילף מקרא דאיש בעמיתו מכלן לחלק ולומר דהא דאיך מחיב המור. יש לומר כדכתבו התוספות [שם] דרפוי ושבת ה"א שהוא בכלל נזק. ומזק מלינו בהדיא בקרא דהשור מבלס ע"כ. ובפרק אלבעה ותמבה דף מ"ב מוכחא הסוגיא דלא מהזה לא יצפינו בשת אלא מכי יצא אנשים יחדיו וגו' וקרבה אשת וגו' וקטתה את כפה דיצפינו ממון והייט בשת וכתיב אנשים ולא בורים. וא"כ בפ"ג מבנה י' פירשו הר"ב אש בעמיתו וכו'. וכן פירש"י שם. לא דקדקו לפרש אליבא דרבנן. וה"ב דטתיב הכא]: ופטור מדמי ולדות. כ' הר"ב דכתיב כי יצא אנשים וכו'. מפורש בפ"ד במכנה ד' פ"ה: **ג** המכה את אביו ואת אמו. אין הן הנאנקין. [דף פ"ט]. רש"י: וחובל בחבירו ביה"כ. כ' הר"ב דבפירוש רבתה תורה וכו'. מכדי כתיב כאשר עשה כן יעשה לו יד ביד ל"ל. וכך כתב הרמב"ם. ולא סגי בדרשא דולא תקחו כופר דנכתי בריש פרקין. דאימתא ה"מ היכא דלא אתרו ביה. אבל היכא דאתרו ביה מלקי לקי. אבל זה קבה להולמו דנכתי הרי קרא דלא כתיבי בהדדי. דכאשר עשה כתיב בחובל. ויד ביד כתיב בעדים זוממים. וכגמרא דהכא [דף פ"ד] איכא מאן דמפיק לחובל לחייב ממון ולא אבר ממש מקרא יד ביד. אבל נסיב ומביתם לו כאבר זמם דאי איתא דבחובל אבר ממש מכאבר זמם נפקא לעדים זוממים. ולא אלמרך נבייהו יד ביד אלא מייתר למדרש ביה על החובל שהוא חייב ממון ביד ביד דבר הניתן מיד ליד. ואכתי ליה לן לחייבו ממון אלא

בשתו ה) [מרובה]. וכולהו חמשה דברי' מקרא נפקי. מזק דכתיב (שמות כ"א) עין תחת עין. ואין לומר עין ממש דכתי' (במדבר ל"ה) ולא תקחו כופר לנפש רוצח. לנפש רוצח לא אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לרוצח אבריים. שאם שמתה את עין חבירו עתן לו דמי עיט. והייטו עין תחת עין. נער נפקא ל *מפגע תחת פגע (שמות כ"ח). דקרא יתירא הוא לחייב על הנער ואפי' במקו' מזק. דלא ג) אימתא הרי קנה ידו ויש פגיו לאתכה. אלא לאמרים היה פגע לאתכה בכס. וזה אתכה בברזל ונערו. לפיכך מבנס את הנער. רפוי ובשת. רק שבתו יתן ורפא ירפא (שם). ודוקא כשהולי בא מחמת מכה. אבל אם פגע המלה בעצמו ומבר על דברי הרופא. שוב אין המזיק חייב בשבת ורפוי שריכין מחמת פגיעתה. בשת דכתיב (דברים כ"ה) וקציתה את כפה ממון. ודין הורה כאין יטלים לדון בשום דין בשטלם אלא דיינים הסמוכים בארץ ישראל. דכתיב (שמות כ"ג) עד האלהים יבא דבר שניהם. ואין נקראים אלהים אלא דיינים הסמוכים בא"י. אלא שבאלוהות. ומקח וממכר. והקנאות. והודאות. וכפירות. דנין בהם בחולה לארץ כאיש הם שלוחים שב ב"ד של א"י ושליחותייהו קעבדינן. וזה בלבד בדבר המלו ויש בו חסרון כיס ג)[וכן] בהמה שהזיקה בשן ורגל בהם מועדים. לא שהזיק אדם בהמה. אבל בהמה שהזיקה אדם. לא אדם באדם. אין דנין אותו בחוץ לארץ כלל. אלא מגדין את המובל לא את המזיק. עד שיעלה עם בעל דינו לארץ ישראל לא שיתן דרך פטרה קרוב למה שנראה בעיני הדיין. אבל דבר קטן אין פוכקים עליו. וכן הדין בכל הקנסות הכתובות בתורה ובכולה תלמודא. אין נוגדין אותן. דיינו חולה לארץ. אלא שמגדין מי שנתחייב בהן כמו שבארנו: **ב** ושור אינו משלם אלא נזק. דכתיב (ויקרא כ"ד) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: ופטור מדמי ולדות. דכתיב (שמות כ"א) כי יגפו אנשים. אנשים ולא בוריים: **ג** והחובל בחבירו ביה"כ חייב. ואע"ג דבכל התורה כולה העובר עבירה שחייב עליה מלקות ותבעתין לוקה

ה) נרס"ב ד"ה ליתא למלי מרובה והוספה התוי"ם ללא זוקן כלל. ו) נרס"ב ד"ה דמימא. ג) נרס"ב ד"ה כגון.

נדלא

טקה ואינו מכלם. הכא מכלם ואינו לוקה. דבפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתבלומין ולא למלקות מדכתיב (דברים י"ח) יד ביד דהייט ממון מכדי כתיב (ויקרא כ"ד) כאשר עשה כן יעשה לו יד ביד למה לי אלא להביא חובל בחבירו ביוה"כ במכלם ואינו לוקה: רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת. דכתיב (דברים כ"ה) כי יגעו אנשים יחדיו איש ואחיו במי שיש לו אחוה יצא עבד שאין לו אחוה. ואין הלכה כר' יהודה: **ד** עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים. שאין להם מה לכלם: נתגרשה האשה ונשתחרר העבד. וקנו נכסים. חייבין לכלם. שהרי מתחלה הן חייבין אלא שאין להם מה לכלם שנכסי מלוג של אשה מכועבדים לבעל לפירות ולירושה: **ה** מפני שהוא נדון בנפשו. שאף על פי שהוא מקלקל. מתקן הוא אלא ילרו שנכנסה חמתו וגם רוגז בכך: **ו** התוקע לחבירו. במחבר הלבטותיו בפס ידו ומכה אותו באגרוף: נותן לו כלע. דמי בשתו. ואין הלכה כרבי יהודה שאומר מנה: סטרו. שהכהו בפס ידו על לחיו ואינה בשת פני: צרם. מכך. לשון אחר פגם: הכל

בכולן. החובל בעבד עברי. חייב בכולן. חוץ מן השבת. בזמן שהוא שלו. החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן. רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת: **ד** חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה. החובל בהן חייב. והם שחבלו באחרים פטורין. העבד והאשה פגיעתן רעה. החובל בהן חייב. והם שחבלו באחרים פטורין. אבל משלמין לאחר זמן. נתגרשה האשה. נשתחרר העבד. חייבין לשלם: **ה** המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה. והחובל בחברו בשבת. פטור מכולן. מפני שהוא נדון בנפשו. והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: **ו** התוקע לחבירו נותן לו סלע. רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי. מנה. סטרו. נותן לו מאתים זוז. לאחר ידו. נותן לו ארבע מאות זוז. צרם באזנו. תלש בשערו. רקק והגיע בו רוקו. העביר טליתו ממנו. פרע

בדלא אחתרו ביה. אבל בדאתרו ביה דרשינן בפרק שלישי דכתובות ד' ל"ב מכדי כתיב כאשר עשה כן יעשה לו. כן יעשה בו למה לי. דבר שיש בו נתינה ומתן אינהו ממון. וזו הדרכה היה להם לכתוב: רבי יהודה אומר אין לעבדים בשת. כתב הר"ב דכתיב כי יגעו וגו' ומהאי קרא נפיק לן בשת כמ"ש הר"ב במשנה א'. ומ"ש הר"ב יצא העבד שאין לו אחוה. פרש"י עם הקהל שאין בה בקהל ע"כ. ולכון אחוה לא משמע לענין ביאת קהל. ובאלו הן הנהנקין ד' פ"ו פירש"י אין לו אחוה אפילו עם אחיו בני אביו. דכתיב (בראשית כ"ג) עם החמור עם הדומה לחמור. והקבו עם התוספות דא"כ גר ומשוחרר גמי. אלא שאין לו אחוה שאין יוצאי חלציו קרוים אחיו מה שאין כן בגר. וכן כתבו כאן. ובגמרא ורבנן אחיו הוא במצות. כלומר בכל המצות שהאשה חייבת בה. כמו שכתבתי במשנה ג' פ"ג דבכורות: **ד** נתגרשה האשה וכו' חייבים לכלם. כ' הר"ב שהרי מתחלה הן חייבין וכו'. כלומר מה שא"כ חרש שוטה וקטן דמתחלה לא היו חייבים לפי שאין בני עונשין בשעת הזיקן הלכך אפילו לאחר זמן פטורין. הרא"ש. וב"י סימן ג"ו כתב כן בשם בעל התרומות ואשתמיטתיה הא דהרא"ש. אבל קשה לי מלשון הר"ב דשבא אלשונו במשנה ג' פ"ז דתרומות. דמשמע דשבירא ליה דקטן כעבד דמי וכמ"ש שם. ומה שכתב הר"ב שנכסי מלוג וכו' מבועבדים לבעל לפירות ולירושה. ולא אמרינן דתמכור בטובת הנאה כלומר בשם ימות הבעל בחייה שיהיו לקונה לאיש. משום דכל לגבי בעלה ודאי מחלה. ומש"ה אפילו לחובל עצמו לא יכתן לו בחבלתו טובת הנאה דאית בהו משום דודאי מחלה. וקיימא לן המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול. ואמרוהי בי דינא בכדי לא מטרחינן. והני נכסי מלוג ונכסי לאן ברזל נמי כתוב מינהו לדידה מבעלה ומי מחלה מחול. ומש"ה סתם הרמב"ם בפ"ד מהלכות חובל ולא כתב בתמכור בטובת הנאה כ"כ שלטי הגבורים דלא כהרא"ש דמשוה דין חבלה באחרים לדין חבלה בבעלה דאמרינן בגמרא דתמכור וכו' ואין להאריך: **ה** מפני שהוא נדון בנפשו. כתב הר"ב שאפ"י שהוא מקלקל מתקן הוא אלא ילרו וכו'. כלומר משא"כ בחובל בבהמה ואינה דרשם פ' י"ד דבבת שאינו חייב אלא בלריך לדם כמ"ש הר"ב שם. וכן כתב הרמב"ם: **ו** התוקע לחבירו נותן לו סלע. כתב הרמב"ם פ"ג מהלכות חובל דכל אלו הלכות הנאמרים במשנתנו יש בהן ביאור ונער מעט [ואין בשם מק] ופסקו חכמים דמים קלובים. ואותו הממון הקלוב הוא דמי הנער והבשת. והרפוי והשבת דין לריך לרפואה ובשת. דין לא לריך. כזה הוא מבלם ע"כ. והטור סימן ת"ך כתב בשם הרי"ף שאלו דברים הקלובים אינם אלא בשביל בושת ונער. שב' דברים אלו יבאם ברוב היזק. שאדם עושה לחבירו. ואם יש רפוי ובשת הכל לפי הענין ובזה לא יכלו חכמים ליתן קלבה: סלע. אסיקנא בגמרא ריש פ"ד דסלע מדינה חגן. ובישורו כתבתי במ"ב פ"ק דכתובות: מנה. מסקינן בגמרא דפרקין דמנה טורי קאמר. וכתבו התוספות ברים פ"ד דתימה בחלוקין כל כך זה מזה. דסלע מדינה אחד ממאתים במנה טורי [דמנה טורי עשרים וחמשה סלעים. וסלע מדינה ממינית בשל טורי. ומיהו בכסף שבו אבל נחושת יש בסלע מדינה מה שאין כן כלל בטורי. ובהכי לא אירי לפי שאין הנאחת שוה הרבה]. ונראה דזה דבר בעצמו וזה דבר בעצמו אבל לוקח לא ממר דלא פליגי. דבגמרא משמע קצת. דפליגי. ע"כ. וכן דעת הר"ב דפליגי מדקאמר ואין הלכה כרבי יהודה: לאחר ידו. שהכהו באחר ידו והוא קטן יותר. הרמב"ם: והגיע בו רוקו. דאילו הגיע בבגדו לא מאי אמרת נהוי כי ביישו

כדגרים

תוספות רע"ק

ד [אות ע] תוי"ט ד"א נתגרשה. כ"כ ש"ג דלא כהרא"ש. תמיהני דנקט התוי"ט לדברי חש"ג לעיקר אשר הם דברי חיסה דאיך שייך לומר בבנ"ם חוי רק חוב ויכולה לסחול חא לכל הסעסים דיכולים לסחול בסכר שפ"ח אם סעסם דחוי קנין גרוע דהוי מילי ומדאורייתא לא הוי קנין כלל רק מתחז"ל אם סעסם דשעבוד ניף א"י לסבור סוחל לשעבוד חגוף. וזה ל"ש הכא בנ"ם דהוי סבירה סעליא ומדינא יכולה למבור להפקיע לגמרי סבעלה כמו כל מוריש שיכול למבור ולא יירש יורשו אחריו. אלא דסתקנת אושא א"י למבור ולהפקיע סבעלה דעשאו לבעל כלוקח ראשון. ואיינו לענין אם תפיס ראשון דהוא יורשה הוא כלוקח ראשון. אבל המבירה לבשתתגרש או בשתתאלמן חוי מבירה נמורה מדינא. ומה סהילה שייך כאן. והרא"ש לא חידש רק דאפ"ו נבסי צ"ב ס"ס א"י לסחול. אבל נ"ם פשיטא ופשיטא שבך הוא. ולהדיא אסרי' בסוגי' דמיירי בלית לה נ"ם (ומה דאמרי' אח"ז בסוגיא דפ"ם אלא משום דשמואל. היינו על קושיא ותובן כתובתה). ואף דמליבנא דהרע"ב שנכסי אשה משועבדים לבעל ולפירות ובך הוא ברש"י ומינה דייק הא"ז בהגהת אשר"י דרש"י ס"ל דסתני מיירי אף בים לה נ"ם. אבל מעמא לא ידענו. ומצאתי ביש"ש דכתב על הא"ז הנ"ל ושרי ליה מדיה דאיך אפשר לומר נגד סוגיא ערוכה דמוקי דוקא בלית לה נ"ם, ונדחק

למיאר דה דבר נעשיר וזה נעשי דא"ל שאם בשתו של עני סלע אלא יעלה בשתו של עשיר לו פעום לא יוחר ע"כ:

דחובל בע"ע כו'. מי"ל שם ע"ל כ"י פפ"ב שם: החובל בע"ב כו'. מי"ל שם שם פפ"ב שם מוכ"ש כו'. מי"ל שם שם פפ"ב שם ר"א אין לעבדים בושת. סנהדרין ל"ו ע"א ע"י. נדה מ"ו. ע"ש מוכ"ש נדק: ד חרש"ו כו'. שם מי"ל ע"ב ע"ב מוכ"ש נדק דיק מי"ל שם כ"ב פפ"ב שם פפי' ה': התבבד כו'. מי"ל שם הכ"ל מוכ"ש שם פפי' פ': נתגרשה האשה כו'. נ"ש יו"ד ע"ב מי"ל ומוכ"ש שם: הן הבכה אביו כו'. שם מי"ל שם ה"ו וכו' בהגנות וכ"ש מוכ"ש שם פפי' מ' וכו': והחובל בע"ב שלו כו'. מי"ל שם פ"י מוכ"ש שם פפי"ב: ן התוקע כו'. נ' כ"ל נ"ו ע"ב קוזיגן י"ח ע"ב נטולום נ' ע"ב מי"ל שם ע"ג ה"ע שם פפ"ב שם פ"ב פפי' ע"ח: סטרו כו'. מי"ל: ן התוקע כו'. נ' כ"ל נ"ו ע"ב קוזיגן י"ח ע"ב נטולום נ' ע"ב מי"ל שם ע"ג ה"ע שם פפ"ב שם פ"ב פפי' ע"ח: סטרו כו'. מי"ל: בם"ג ומוכ"ש שם: רקק כו'. כפוטים ע"ו ע"ח:

שנויי נוסחאות

השבת. במשכ"ל בעטות חבושת. שלל אחרים בכי"ב של חברת. אין לעבדי'. בכי"ל..לעבד. **ד** העבד והאשה כו' פטורים). כ"ז ליתא בד"ל בעטות. משל"ן לאחר זמן. בכי"ק משלמין הם.. נשתחרר. בד"ל ובכי"ק ובמשכ"ל ונשתחרר; בכי"ל הסדר נשתחרר העבד ונתגרשה האשה. **ה** אביו ואמו. בכי"ל את אביו ואת אמו. פטור מכולן. בד"ל.. מכלום וכן בסמוך. (שהוא) נדון. בכל בכי"ל ליתא. והחובל. בד"ל ובכי"מ החובל. פטור (מכולן). בכי"ל ליתא. **ן** (הגלילי) מנה. בכי"ל נותן לו מנה וליתא. לאחר יד. בכי"ל לאחר יד וברגלו. ארבע מאות זוז בכי"ק. זוז והכל לפי כבודו. רוקו. בד"ל ובכי"ק ובמשכ"ל הרוק; בכי"ל את הרוק. העביר. בכי"ם ובמשכ"ל והעביר; בד"ל: או שהעביר; בכי"ל העביר לו. **פ-ע** ראש האשה. בכי"ל ופרע.. בכי"ם ופרע את ראש.. וכ"ה בכי"ל (ומס.. ראשה של אשה וכ"ה בד"ל ובמשכ"ל); בכי"ק או שפרע ראשה של אשה.

ראשון לציון

ד חר"ב ד"ה נתגרשה כלמס כו' וקנו נכסים כו' עיין יכל"מ:

תוספות חדשים

ן במשנה התוקע. הכהו על אזנו ל"ל תוקע ממש עכ"ל רש"י: שם בתוי"ם ד"ה מנה כו' וכתבו סתום' כו' ע"כ. ומקיימו סתום' וה"מ מיי' ע"כ:

החובל פרק ח בבא קמא

בדברים. אלא לומרת בזיון בדברים פטור. גמרא. וכתב הרא"ש וג"ל טעמא מטוס דכתיב (דברים כה) והחזיקה במבוזיו דמשמע דלא חייבה תורה אלא על בושת גופו. אבל בושת דדברים לו רקק על בגדו פטור: רואין אותן כאילו הן בני הורין שירדו מנכסיהן. כי יש עשירים שאין מתביישין יותר מבני חורין שירדו. וכן עניים. ואין יכולין לדקדק עליהם כל כך אי מהן מתביים כאילו ירד ואיזה מתבייש יותר לו פחות. וכיולא בזה בהעביר עליהו ופרע ראש האשה בשוק ואין מדקדק בדבר אם היו בני אדם שרגילים להתביש יותר מפניהם. כגון בני אדם חשובים לו לא. אלא שוים לשומא אחת. תוספות דף פ"ו: [ונתן לו זמן. כתב הר"ב וה"מ לבושת וכו' אבל לנזקין וכו'. ואע"ג דהכי אתמר אמר רבי חנינא אין נותנין זמן לחבלות. אף נזקים שבממונו בכלל החבלות כדאמרינן בדף"ק דסנהדרין מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו וכן אין לך חבלה בגופו שלא יחסר לו ממון ריפוי ובבת. ומקרי דתסריה ממונא]: והיתה מטפחת ומגחת ידה על ראשה. כלומר היתה מתכפת הסמן בטפח שלה והניחה ידה על ראשה לסוך. וחבריה רבים ללשון הזה. פרק בתרא דתרומות מ"ז. ובפ"ד דע"ז [מסנה יו"ד] מטפח על פי חבית. ובפרק כ"ב דבבא [דף קמ"ג] ולא יטפח בסמן. ואמרינן בגמרא דוכתי טופח ע"מ להטפיח. ומ"ש הר"ב לזו לאי נותן בעל כאיסר סמן אזלה בעצמה וכו' כלומר כאע"פ שזה הסמן אם יצא לאבוד אינו בזה אלא איסר והיתה יכולה לקנות בכאיסר ותסוך בה בלבעת. ובמקלה ספרי הרי"ף כתוב והיתה מטפחת ומכה וכו' ומפני כן יש חלוים לפרש מטפחת ג"כ ענין הכאה מלשון מטפחות דמ"ח פרק בתרא דמועד קטן בפירושו מספקות כף אל כף. ולפי זה נריכין אנו לומר בהסמן שלה היה. ואי לא תימא הכי מה לה בלבד דאינם אחרינא כל שכן בל בעל ריבה. אבל מלאתי בתוספות דר' נתן פ"ג בזה הלשון נתן לו זמן. אמר לו מבירו אני אתן לך עלה שלא תתן לה אפילו זה פרוטה. אמר ליה תן לי. [מ"ל לך טול סמן בכאיסר ובבור את הלוחות על פתחה של האשה. מה עשתה האשה ילאה מתוך ביתה ופרעה ראשה בשוק והיתה מטפחת וכו'. מבמע דטול סמן בכאיסר מממונו קאמר. וכן מדילאה מתוך ביתה וכו'. מבמע דלא מפני הלבד היתה פורעת ראשה שהרי זה היתה יכולה לעשות מבפנים. ועוד בתוספות [דף ל"א] כתבו בדבור המתחיל אלא אלי תנא וכו' בזה"ל. שאסור לחבול אפילו לצורך כגון אשה בטפחה על ראשה. ע"כ. ב"מ דטפיחה לצורך היתה. וא"ל דז"ל בספרי הרי"ף ומכה. שעשות סופר הוא וצריך להיות ומכה: החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי. כדתניא אמר ר"א הקפר בדבי מה תלמוד לומר (במדבר ו) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש. ומי באיזה נפש חטא זה. אלא שליבר עצמו מן הין וכו'. וכתבו התוספות דאע"ג דבגזר טמא כתיב היינו מפני שבא בחטא. אבל בגזר טהור הוי נמי הוטא. אלא שיש בו ג"כ מצוה. ומצוה גדולה מעבירה והיינו דקרינן ליה טוב ברוב מסכת נזיר [דף ג']. ואי לאו מצוה דגדולה מעבירה שבה. לא היה קורבו טוב. אבל מ"מ חטא יש בו על שליבר. ומידי דהוה למתנה תענית חלום בשבת [ברכות ל"א ע"ב] שקורין נזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת. מאי תקנתיה ליחב תענית לתענית: פטור. לשון התוספות תימא מאי חיוב שייך. ואי פטור ממלקות קאמר על כרחו הקולן בטיעותיו אע"פ שאין רבאי פטור. לאו היינו פטור ממלקות. ["דהא חייב. כדכתיב. (דברים כ) ואותו לא תכרות כמ"ש בדבור דלקמן] ולריך לדחוק ולומר פטור אף על פי שאין בו לד חיוב שהין הם על גופו. אחרים שחבלו בו חייבים. ע"כ: והקוצץ בטיעותיו אף על פי שאינו רבאי. דעבר בבל תבחית. רש"י. ואי"ת דהא לא תבחית במלאכה כתיב. ואיכא למימר דבמלאכה דוקא הזכיר הכתוב בטעם שהוב בלבו כי ממנו האכל. וזה כדי שיהא מנוי מידי דאכילה ליולאי לבא. ובגמרא פ"ג דמכות ד' כ"ב והביאו התוספות ההכא. נקט אחרה לקולן אילנות מובות מואתו לא תכרות. וא"ל דהייט מעמא דמיתורא דואתו לא תכרות יליף ליה. דאי מלא תבחית אימא דוקא במלאכה. אלא רש"י נקט ריבא דקרא דהא גלי קרא בלא תכרות דקפיד על כל קולן אילנות אפילו אלא במלאכה יבחיתו. ["ובגמרא [דף ל"ח] בברייתא המקרא על המה יותר מדאי לוקה מטוס בל תבחית]: אחרים שקצו וכו' חייבים. בדלא אתרו ביה שאינו לוקה [כמ"ש הר"ב במ"ב פ"ז]

ראשון לציון

ו תוי"ט ד"ה החובל בעצמו ע' ואמנה גדולה מעבירה והייט דקרינן ליה (טוב) מ' אל נפש כך אתא בלשון כתוב:

תוספות רע"ק

ונדחק שם בלשון רש"י. הם הרי"ף והרמב"ם דלא כתבו בפירוש דלית לה נ"מ ליבא ראיה ע"ש. על כל פנים בפשטות כל הדוסקים כן היא דביש לה נ"מ תסכור בפ"ה. וכן הוא בהגהת ש"ע סימן תכ"ד סעיף ס' אפילו בנכסי צ"ב בפשיטות. ואם בא תוי"ט לתרץ לשונא דהרע"ב לא הו"ל לסיים דלא כהרא"ש דסשמע דנקט לעיקר כש"נ: ו [אות עא] תוי"ט ד"ה אחרים שקצצו. שאינו לוקה. בתוס' כתבו עוד דס"ל כר"ס דלוקה ומשלם והכי מוכרח לומר לר"ל דס"ל פ"ב דכתובות דחייבי מלקות שינגים פטורים כיון דאילו אתרו בית פטור כי לא אתרו בי' נמי פטור ע"כ דס"ל כר"ס דלוקה ומשלם ולפ"ז תמוה לי בסוגיא דכתובות דף ל"ח ע"ב ולדבה חידוש שחידשה

כוספות

ראה אותם ס'. מ' ע"ג ע"ו ע"ל: ומעשה באחד כו'. אלדר"ל פ"ג ע"ב: אעפ"ם שאינו רשאי ס'. מיי' פפ ס"ה פ"ו:

שנויי נוסחאות

(בשוק). גד"ל וכמ"ק וכמ"ר ול' וכמסנ"ר ליתא. נותן. במסנ"ר נותן לו ואינו נכון. (זה הכלל) הכל. גד"ל וכמ"ק וכמ"ר ליתא וכן ליתא במסנ"ר (וכס. והכל) וכן מסמע מדלא נמי הנמ' זה ככלל לאתויי מאי דל"ג ליה (דים) וכן ליתא בכי"ף. עניים. במסנ"ר אני ול"ל עניים כליטא דלקמן אותם. הן. ומעשה. גד"ל וכמ"ק וכמסנ"ר מעשה. ראש האשה. בכי"מ את ראש.; גד"ל וכמ"ק וכמ"ר ומסנ"ר ראשה של אשה. (בשוק). גד"ל וכמ"ק וכמ"ר וכמסנ"ר ליתא. באת. גד"ל וכמ"ק וכמ"ר ומסנ"ר ובאת. (רבי נתן לי. בכי"ם ליתא. ונתן לו (זמן). גד"ל וכמ"ק וכמ"ר ומסנ"ר ליתא. שמרה עומדת. בכי"ק ומסנ"ר שומרה..; גד"ל ושמרה עמדה. ,יפי' סמכיה וסמתינה לו שיבא לה המעות לזמן בקבעו לה וכמו שפי' בסמ"מ בסם גמון וכ"ם עמדה בכי"ר' (ד"ם) לך גם לפי מוסתאנו מבל לפרש כפי' הגאון לוגם לרמ"ו וכן פי' הרע"ב הנקוד שמרה הבקבעו"ת המ' ול' בקמן לו שמרה הבין בתוליק המס בשות וסרים בקמן; בסבנ"ב ד' מולמו שומרת..; בכי"ף כ"י שומרה ובשהיא עומדת. חצרה. בכי"ל ביתה. ושבר את הבר (בפניה). גד"ל וכמ"ק וכמסנ"ר שבר את הפך..; בכי"ק וכמ"ר ושבר את הפך לפניה; בכי"ם ליתא. כאיסר שמן. גד"ל וכמ"ר באיסר.. בכי"ק באסר.. גלתה את ראשה. במסנ"ר גילת..; בכי"ם וד' וגילתה..; גד"ל וגלת.; בכי"ק תגילת. (מטפחת) ומגחת ידה על ראשה. גד"ל ליתא בטעות; בכי"ק ד' קוטנא ליתא ומגחת ידה וגד' ווימיא הדפיסו מטפחת וסבה על ראשה וכל אחד שפי' שביחה מטפחת ומגחה על לעמר כיון שקרבו בסמ"מ ופי' תוי"ט. (ד"ם) בכי"ק ובכי"ף כ"י ליתא לגל' ידה; בכי"ם ..ומגחת על שערה. הנמיך עליה. גד"ל ובמסנ"ר ובכי"ר והקפיד לה וכ"ה והקפיד גם בכי"ק. א"ל (רבי). בכי"ם ליתא. שהחובל.. אחרים שחבלו. גד"ל ובכי"ק וכמ"ר וכמסנ"ר הקוצץ. אחרים (שקצצו את נטיעותיו). גד"ל ובכי"ק ואחרים שקצצו את..; גד' ד' ווימיא (ס"ת) ריווח ליתא ובהוי"ם סמיים אלא אה"כ בכם כ"ל: בכי"ר ובמסנ"ר ואחרים שקצצו נטיעותיו וליתא למלת את.

מקפדת

מקפדת על הבושת: ז על מנת לפטור חייב. אם בלעו חובל לנחבל על מנת לפטור אותי אתה אומר סמא את עיני. והשיבו הנחבל הן. אף על פי כן חייב. שם הן שהוא כלאו. ובלשון תימה אמר לו הן. באין דרך בני אדם למחול על עבר גופן. אבל האומר לחבירו שבר את כדי ובלעו ממזיק על מנת לפטור אותי אתה אומר. אף על פי שהשיבו מיזק לאו זה הלאו הוא כהן. ובאילו אמר לו וכי לא אמרתי לך על מנת לפטור ולפיכך פטור שכן דרך בני אדם למחול על מזקי ממון:

פרק ט א הגוזל. משלם כשעת הגזילה. דמי עצים וגמר ואין חייב להחזיר לו כלים. דקני בשינוי: דמי הזל העומדת ליגזז. והעומדת ששה יותר הולך והגזיזה. שלו הוא דקנהו בשינוי:

נטיעותיו חייבים: ז אף על פי שהוא נותן לו. אין נבהל לו עד שיבקש ממנו. שנאמר (בראשית כ') **ועתה השב אשת וגומר. ומנין שלא יהא המוחל אכזרי. שנאמר** (שם) **ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגומר. האומר סמא את עיני. קטע את ידי. שבר את רגלי. חייב. על מנת לפטור. חייב. קרע את בסותי. שבר את כדי. חייב. על מנת לפטור. פטור. עשה כן לאיש פלוני. ע"מ לפטור. חייב. בין בגופו בין בממונו:**

פרק ט א הגוזל עצים ועשאן כלים. צמר. ועשאן בגדים. משלם בשעת הגזלה. גזל פרה מעוברת וילדה. רחל טעונה וגזזה. משלם דמי פרה העומדת לילד. דמי רחל העומדת ליגזז.

תוספות: ז אף על פי שהוא נותן לו וכו'. סתמא הוא ולא ר"ע קאמר לה. רב"י: אין נמחל לו. פירש רש"י לעבר שחוגג על בשתו: שנאמר ועתה השב אשת וגו' ויתפלל בעדך. וממילא שייסרנו כדי שיתפלל. כי מי שהי יסור הגה לבקש מחבדם שיתפלל עליו שלא יומת על חטאו אשר חטא כנגד זה האדם עצמו ולא יפייסנו תחלה. וז"ל בראשית רבה א"ל מי מפייסו שלא נגעתי בה. א"ל כי נביא הוא. פירש"י [בחומש] ויודע שלא נגעת בה. ע"כ. שמעינן מהכא דהיה צריך לפייס אלא דאברהם משום שהיה נביא לא הוצרך לפייסו. ובגמרא דרשינן כי נביא הוא דמדאמר הנו גם לדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא וגו' מהדר ליה הקב"ה כי נביא הוא. וכבר לימד אבסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שאלין אותו. או על עסקי אשתו וכו'. ולפי זה אפילו אברהם עצמו היה צריך לפיוס. ונראה לי דמשום הכי לא תפסו בגמרא מדרש רבה אע"פ שהוא קרוב יותר למשמעות

הכתוב. משום דכיון דמהאי קרא ילפינן פיוס. אתי שפיר למדרשה בענין שיהא במשמע דלאברהם עצמו הוצרך לפייס: האומר סמא את עיני וכו' על מנת לפטור וכו'. כתב הר"ב שאין דרך בני אדם למחול על עבר גופן. ולפיכך סמא את עיני לאו דוקא אלא אפילו הכאה ופצעה בלא חסרון רחשי אברים נמי. וכדאיכא למידק מהיפה דלא נקט אלא מזקי ממון דבהכי פטור. והא דנקט סמא את עיני וכו'. בסירכא דליבא דמתניתין דרים פרקין מסריך סריך. כך נראה לי. ראיתי למהר"ר ו א ל ק כ ה ן שכתב בשלמן ערוך סימן תכ"ח דנקט סמא עיני וכו' ללמדנו דאם אמר בפירוש על מנת לפטור דפטור אפילו בהני: על מנת לפטור פטור. מתניתין דאתי לידיה בתורת שמירה. והדר אמר ליה בבר וכו'. ומשום הכי לא לאו דאמר ליה על מנת לפטור הוא חייב. דשבר על מנת לבלם קאמר דמתחייב כבר בשמירה. אבל לא לא אתי לידיה מעולם בתורת שמירה אלא עכשיו אמר ליה בבר כדי. פטור. אפילו כי לא אמר על מנת לפטור. ודייקינן לה מקרא (שמות כ"ב) כי יתן איש וגו' לשמור. דלשמור הוא דחייבים קרא בפשיטתו אבל לא לקרוע כדאיתא בגמרא [סוף פרקין]: עשה כן לאיש פלוני ע"מ לפטור. חייב. אפילו אמר ליה ע"מ שאני אבלם חייב. דאין שלית לדבר עבירה וכמו שהתבאר בפרק דלעיל מ"ז. אלא מתניתין נקטה לישנא דע"מ לפטור דומיא דישנא. נראה לי. וכתב מהר"ר ו א ל ק כ ה ן בס"ד סימן תכ"ח דעל מנת לפטור דרישא כלומר בכל ענין פטור אפילו בדרך שאלה. ואלה חייב לאו. ועל מנת לפטור דהכא. נמי בכל ענין חייב. אפילו אמר ליה בפירוש על מנת לפטור:

פרק ט א עצים ועשאן כלים. מסקינן בגמרא דלא בגזל עצים שהן מטופים ומאי היא נסרים ועשה מהן כלים דחייבי דהדר לבריתו הוה. דאי בעי מנתק הנסרים זו מזו. והרי הן נסרים כבתחלה. אלא בגזל עצים שאינם מטופים ועשאן כלים בוכאי. דחייבו שיפן דלא הדר לבריתו ונשתנה שמו שנקרא בוכאי. ואיתו דתנן ועשאן בגדים. לא בגזל אמר חטווי ועשה מהן בגדים שאינו חוזר לבריתו. דאי בעי סתר להו והוו חוטין כדמעיקרא. אלא בגזל אמר שאינו חווי ועשה מהן בגדים שאינו חוזר לבריתו לחוות כל ימיה ומיתה בפני עצמו. ונשתנה שמו שנקרא לבד ואחייב דתנן ועשאן בגדים: משלם כשעת הגזלה. כתב הר"ב ואין חייב להחזיר לו כלים וכו' כדאמרינן במרובה. [דף ס"ז] שיטי קונה דכתיב (ויקרא ה) והשיב את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל. אם כמין שגזל יחזיר. ואם לאו דמי בעלמא בעי לשלומי. רש"י. ושיין ריש פרק דלקמן: משלם דמי פרה העומדת לילד וכו'. לשון הר"ב קונה בשינוי ומשלם מה שהיו דמיהם. והעודף ששה עכשיו יותר הוא שלו. אבל פרה עצמה חוזרת בעינה. דלידה וגיזה לאו שינוי הוא בגוף הפרה. דמעיקרא גופא מליא והשתא גופא [סריקא] ולא הוי שינוי בגוף הנסמה. כמו דלא הוי שינוי אם הפילה גליס. עד כאן. אבל להרא"ש דמי פרה ממש. דלידה וגיזה הוי שינוי אף לפרה עצמה וקנאה בו: דמי פרה העומדת לילד וכו'. כלומר לאפוקי שיעומו כאילו ילדה דהא על ידי הלידה קנאה. ח"ל התוספות [דף נ"ה] וכל שבח שמשעת גזלה עד שהגיע. ע"כ. ומעמא דלעולם משלם כשעת הגזלה כדכיל בסיפא וקאי אכולהו בני דמתניתין. ולא אזלינן בתר שעת קנייה אלא משקאה חזרה הבומה לשעת הגזלה כך כתב הרא"ש: אלא שדקדק עוד וכתב והא דלא

תוספות רע"ק

שחידשה תורה בקנס מתני' כמאן מוקי לה אי כר"מ קשיא בתו כו'. והוביחו מזה תוס' שם (דף ל"ב ע"א ד"ה דאין ליקה כו') דלית מאן דס"ל לוקה ומשלם רק ר"מ דאף דר"ע סבר דעדים זוממים קנסא. פ"מ י"ל דלא ילפי ממש"ר. דאל"כ הא י"ל דמתני' כרע"ק דלוקה ומשלם אית ליה. ולא מצינו לו

בנוקי בין בנוקי פטונו. **פ"ט א** צמר ועשאן. נכ"ר וכ' ונמשכי"ר.. ועשאו; רחל טעונה. נכ"ק ורחל וכן נסמוך. משלם דמי פרה העומדת לילד כו'. כשעת הגזלה דמי פרה..; נד"נ ונמשכי"ר.. פרה מעוברת לילד ודמי רחל טעונה להגזז וכ"ה ודמי רחל טעונה להגזז גם נכ"ק וכן עומדת לילד) ומי' רש"י.

ז אע"פ כו'. נ"נ ב"ח מ"ר שם כ"ע ופ"ב ה"ה פשוטה ב"ם פס"ב שם פרש"ם שם מ"ר מכ"נ כמי' מ'. ומנין שלא יהא המחל כו'. מ"ר ר"ם מכנ' תו"מ כ"ר ופ"ר מכנ' ישמ כ"ר ופ"ב מכנ' משנה ס"ר מ"ב שם ומ"ב תו"ח ס"ר מ"ר כמ"ר: האומר סמא כו' ע"מ לפטור כו'. מ"ר פ"ר מכנ' תו"מ ס"ר כמ"ב שם מ"ר מכ"ר שם מ"ר מכ"ר שם מ"ר מכ"ר מ"ר: קרע כו'. כ"ר כ"ח מ"ר שם מ"ר שם מ"ר מכ"ר שם מ"ר מכ"ר מ': ע"מ לפטור. עי' הוס' גיט ן ס"ר ב"ב ד"ה והיוקן כמוכח כ"ו ב"ש ד"ה כמי מ"ר שם מ"ר ומ"ר שם מ"ר מכ"ר שם מ"ר מכ"ר מ': עשה כן לאיש פלוני. מ"ר מ"ר שם מ"ר מכ"ר מ': הגוזל עצים כו'. נ"נ ב"ב מ"ר מ"ר ו' ע"ח. משלם כשעת הגזלה. מ"ר מ"ר מכנ' מ"ר מ"ר מכנ' מ"ר מכנ' מ"ר מכנ'

גזל פרה ונתעברה וכו'. נ"מ ע"ב מ"ר. עם מ"מ ע"ב עם מ"מ ע"ב ע"ב: זה הכלל כל הגזלנים פי. ק"ב ע"ב ע"ח מ"ר. עם ע"ב ע"ח מ"ר. עם ע"ב ע"ח מ"ר. עם

הפשוטה למרכב נשים: ך והקדיחתו יורה. בשרפתו יורה שהרתיחו יותר מדאי: נותן לו דמי צמרו. והכא ליכא שבחא כלל. שהרי נשרף לגמרי וליכא למימר אם השבח יתר. כמו צעור. שלבעו בפסולת של לבד ומזיק בכונה הוא לפיכך ידו על התחתונה לדברי הכל: ואם השבח.

שהשביח הגמר. יתר על היציאה. על לבד. נותן לו לבד את היציאה ולא שכר בלס ומקבל צמרו. ודמי צמרו לא אמרינן דניחיב ליה דנקי היכו שבחא דגמר דהא בלבד שהנה עמו לבד וליכא ציוויא דנקי: לצבוע לו אדום וכו'. קנייה בציוי לרבי מאיר לא יהיב אלא [דמי] צמרו. לו זה יתן שכרו משלם ויקח אומר: רבי יהודה אומר וכו'. דקנים ליה להאי דשנה להיות ידו על התחתונה ולא נתהני משבחא. ואגרא נמי לא נטקל אלא יציאה. והא יציאה יתירה על הבבח יתן לו הבבח שהשביח. ואם ירצה לתת את שכרו משלם. בשבח יותר על השכר. יתן שכרו. והלכה כרבי יהודה: ך נשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למרי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לגנזל עצמו. דגבי נשבע על שקר כתיב (ויקרא ה') לאשר הוא לו יתננו: לא יתן לא לבנו. של גנזל דלא הוא הבבח עד דמעני לידיה: לשליח ב"ד. תקנה הוא דשבוד רבנן מפני תקנת הבריות שלא נחייבנו לזה להוציא מנה בהוצאת הדרך: ואם בת. הגנזל: ך חוץ מפחות משוה פרוטה וכו'. ולא

מהלכות מובל: ך נותן לו דמי צמרו. ובהקדיחה בשעת נפילה בלא היה בו שבח מעולם לפיכך אין לו עליו אלא דמי צמרו אבל אם הקדיחו לאחר שקלבו ונעשה שבח בצמר הייב ליתן לו גם דמי שבחו. כמו נתן להומן לתקן דמתניתין דלעיל נמרא בס דף ל"ט. ולא ידעתי למה לא התנו כן הפוסקים הלא הפתיקו המשנה כלשונה: אם השבח יתר על היציאה. לשון הרמב"ם ענין השבח והיציאה כמו שאומר לך על דרך משל אינו היה הבגד שוה דינר ואחר לצביעתו שוה דינר ואחי. והוציא בו לבד רובע. לא יתן לו אלא רובע דינר. והם הוציא עליו ג' רבעי דינר יתן האחי מאשר הותיר בדמיו ע"כ. ורש"י פירש בפ"ב דבבא מציעא דף קי"ז הוצאה דנמי עליה וכמנין ושכר פרטו כשאחר שביר יום. ולא מה שפסק לו בקבלנות דהוי טפי: נותן לו את היציאה. כתב הר"ב ולא שכר בלס. וכן לשון רש"י. ולקמן בדברי רבי יהודה בהוצאה יתירה על שבח פירשו שאם השכר פחות מן השבח שנתן לו את השכר. ומשתבר ודאי דהשבח נמי אם השכר פחות מן היציאות דנותן לו: לצבוע לו אדום וכו'. כתב הר"ב קנייה בציוי. לר"מ לא יהיב אלא דמי צמרו. לו זה יתן שכרו וכו'. וכן פירש רש"י. ומשמע דהי יהיב ליה אגרא מחייב למיתב ליה הגמר ולא אמרינן דקני ליה לגמרי שהרי לא נתבטן הלבע לזכות בו כלל. מה שאין כן בגנזן: רבי יהודה וכו'. כתב הר"ב דקנים ליה להאי דשנה וכו'. וכפירש רש"י. ומשמע דדוקא לדשנה קנסינן. והלכך אם בעל הגמר היו חפץ בגמרו אלא שיתן לו דמי צמרו הרשות בידו. כן כתב המגיד בפ"ו מהלכות שכירות שאלה לרש"י ז"ל שפירש שביד בעל הגמר לתת לו הגמר. ופירש בדמיו. וכתב שלריך עיון לפי שאחר שהדין הוא לחשוב אזה הוא מועט אם ההולאה אם הבבח. ויתן המועט. ואם רצה לבע בזה. אין בעל הגמר יכול לעכב ודאי. וכדעת הרמב"ם שתקנה זו תקנה לכל אחד מבניהם היא. ואין אחד מהם יכול לדחות השני ממנה. והרא"ד שאמר אין לזה טעם לא להשיג בא. אלא כונתו היתה לומר בדבר שאינו לריך לכתבו הוא. ע"כ דברי המגיד. ויותר נראה דהראב"ד להשיג הוא בא. לפי שסובר הראב"ד דטעמא דותמן לו הפחות משוה קנסה על שביעה. וכלשון רש"י והר"ב. ואי מבוש הכי. למה לא יכול לומר בעל הגמר הוי רוצה בתקנה זו. בין שזאת התקנה לקנים את המבנה היא ולטובת בעל הגזר. כגון זו האומר אי הפכי בתקנה זו. שומעין לו: אם הבבח יתר וכו'. לפי שאין מתכוין לקנותו. הלכך לא דמי לגנזן דבולי שבבא דידיה היא כדהכן במתניתין דר"פ. הכי מסקי התוספות בס ד' ל"ה ע"ב: ך שוה פרוטה. בסיפרא פרבה ויקרא לאבמה בה פרבע לפחות משוה פרוטה. ועיין במבנה ז' פ"ד דב"מ: שוה פרוטה ונשבע לו. לדברי הר"ב בפירוש משנה ז' פ"ד דב"מ דעל בפירה פרוטה נשבעין אחי בפיר. אבל לפי דבריו בר"פ ו' דשבועות כמו שכתוב בס בסיעתא דשמיא אין נשבעין על בפירה פחותה מכחי בסף. פירשו התוספות דע"י כ"ד אין נשבעין. והכא בנשבע ע"י עצמו: יוליכנו אחריו אפילו למדי. כתב הר"ב דגבי נשבע על שקר כתיב לאשר הוא לו יתננו. ועיין בפירוש הר"ב במבנה ז' פ"ד דב"מ ומסיים ל"ל דכתיב ביום אשמתו דמשמע שנשבע לשקר ומביא אשמו. ע"כ. והרמב"ם בפ"ו מהלכות גזלה נתן טעם לדבר מפני שכבר נתחייבו מאחר שנשבע ואין באין עוד לתובעו. [ע"כ]. ולדבריו באינו נשבע אפילו להודיע אין לריך. אבל הטור כתב סימן שס"ג שלריך שיודיענו לומר לו כך וכך גזלתיך בא וקח ממני: לא יתן לא לבנו. פירש הר"ב מנשה ג' פ"ח דב"מ. פעלגתא דשלח שעשאו בעדים ביאה נמי אשה וכדאיתא בהדיא בגמרא: אבל נתן לשליח ב"ד. כתב הר"ב תקנה הוא דעבוד רבנן מפני תקנת הבריות וכו' [ופירש"י] וכתבו התוספות משמע מהוך פירושו דעותו לשליח ב"ד והוא שומרו בידו עד שיבא הגנזל. ואין נראה דלישנא לא משמע הכי דאמאי נקט שליח ב"ד הוה ליה למימר אם יש ב"ד שם נתן לב"ד. ועוד הקשו ומסיק דנראה דמתניתין אירי לענין אחריות הדרך דמפטר כשיתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואי"ל לו להמתין עד שיגיע ליד הגנזל. כיון שקבלו שליח ב"ד. אבל בתקנתא לא אירי מתניתין כלל ע"כ. וכדבריהם פירש הרמב"ם: ואם מה יחזר ליורשיו. נראה דאתא לאשמועינן דאפילו ליורשים יוציא למדי. אי נמי אתא למימר דאין חילוק בין שהגנזל הוא קיים. בין שהוא מת לענין קנין ותומב ואכסי. כי היכי דיש חלוק [בגנזלן] בין הוא לבניו. דבניו אין משלמין תומם של גזל אביהם [כגון בגנזל אביו והבן יודע וכפר הבן ונשבע. ואח"כ הודה. ובשאין הגזלה קיימת כדאי' בגמרא] קמשמע לן דלענין גנזל אין חילוק. תוספות: ך חוץ מפחות משוה פרוטה בקרן אינו לריך וכו'. כתבו

והקדיחתו יורה נותן לו דמי צמרו. צבעו כאור. אם השבח יותר על היציאה. ואם היציאה יתירה על השבח. נותן לו את השבח. לצבוע לו אדום וצבעו שחור. שחור וצבעו אדום. רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו. רבי יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה. נותן לו את היציאה. ואם היציאה יתר על השבח. נותן לו את השבח: ך הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו. יוליכנו אחריו אפילו למדי. לא יתן לא לבנו. ולא לשלוחו. אבל נותן לשליח בית דין. ואם מת יחזיר ליורשיו: ך נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש. מחל לו על הקרן. ולא מחל לו על החומש. מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות משוה פרוטה בקרן.

מהלכות מובל: ך נותן לו דמי צמרו. ובהקדיחה בשעת נפילה בלא היה בו שבח מעולם לפיכך אין לו עליו אלא דמי צמרו אבל אם הקדיחו לאחר שקלבו ונעשה שבח בצמר הייב ליתן לו גם דמי שבחו. כמו נתן להומן לתקן דמתניתין דלעיל גמרא בס דף ל"ט. ולא ידעתי למה לא התנו כן הפוסקים הלא הפתיקו המשנה כלשונה: אם השבח יתר על היציאה. לשון הרמב"ם ענין השבח והיציאה כמו שאומר לך על דרך משל אינו היה הבגד שוה דינר ואחר לצביעתו שוה דינר ואחי. והוציא בו לבד רובע. לא יתן לו אלא רובע דינר. והם הוציא עליו ג' רבעי דינר יתן האחי מאשר הותיר בדמיו ע"כ. ורש"י פירש בפ"ב דבבא מציעא דף קי"ז הוצאה דנמי עליה וכמנין ושכר פרטו כשאחר שביר יום. ולא מה שפסק לו בקבלנות דהוי טפי: נותן לו את היציאה. כתב הר"ב ולא שכר בלס. וכן לשון רש"י. ולקמן בדברי רבי יהודה בהוצאה יתירה על שבח פירשו שאם השכר פחות מן השבח שנתן לו את השכר. ומשתבר ודאי דהשבח נמי אם השכר פחות מן היציאות דנותן לו: לצבוע לו אדום וכו'. כתב הר"ב קנייה בציוי. לר"מ לא יהיב אלא דמי צמרו. לו זה יתן שכרו וכו'. וכן פירש רש"י. ומשמע דהי יהיב ליה אגרא מחייב למיתב ליה הגמר ולא אמרינן דקני ליה לגמרי שהרי לא נתבטן הלבע לזכות בו כלל. מה שאין כן בגנזלן: רבי יהודה וכו'. כתב הר"ב דקנים ליה להאי דשנה וכו'. וכפירש רש"י. ומשמע דדוקא לדשנה קנסינן. והלכך אם בעל הגמר היו חפץ בגמרו אלא שיתן לו דמי צמרו הרשות בידו. כן כתב המגיד בפ"ו מהלכות שכירות שאלה לרש"י ז"ל שפירש שביד בעל הגמר לתת לו הגמר. ופירש בדמיו. וכתב שלריך עיון לפי שאחר שהדין הוא לחשוב אזה הוא מועט אם ההולאה אם הבבח. ויתן המועט. ואם רצה לבע בזה. אין בעל הגמר יכול לעכב ודאי. וכדעת הרמב"ם שתקנה זו תקנה לכל אחד מבניהם היא. ואין אחד מהם יכול לדחות השני ממנה. והרא"ד שאמר אין לזה טעם לא להשיג בא. אלא כונתו היתה לומר בדבר שאינו לריך לכתבו הוא. ע"כ דברי המגיד. ויותר נראה דהראב"ד להשיג הוא בא. לפי שסובר הראב"ד דטעמא דותמן לו הפחות משוה קנסה על שביעה. וכלשון רש"י והר"ב. ואי מבוש הכי. למה לא יכול לומר בעל הגמר הוי רוצה בתקנה זו. בין שזאת התקנה לקנים את המבנה היא ולטובת בעל הגזר. כגון זו האומר אי הפכי בתקנה זו. שומעין לו: אם הבבח יתר וכו'. לפי שאין מתכוין לקנותו. הלכך לא דמי לגנזלן דבולי שבבא דידיה היא כדהכן במתניתין דר"פ. הכי מסקי התוספות בס ד' ל"ה ע"ב: ך שוה פרוטה. בסיפרא פרבה ויקרא לאבמה בה פרבע לפחות משוה פרוטה. ועיין במבנה ז' פ"ד דב"מ: שוה פרוטה ונשבע לו. לדברי הר"ב בפירוש משנה ז' פ"ד דב"מ דעל בפירה פרוטה נשבעין אחי בפיר. אבל לפי דבריו בר"פ ו' דשבועות כמו שכתוב בס בסיעתא דשמיא אין נשבעין על בפירה פחותה מכחי בסף. פירשו התוספות דע"י כ"ד אין נשבעין. והכא בנשבע ע"י עצמו: יוליכנו אחריו אפילו למדי. כתב הר"ב דגבי נשבע על שקר כתיב לאשר הוא לו יתננו. ועיין בפירוש הר"ב במבנה ז' פ"ד דב"מ ומסיים ל"ל דכתיב ביום אשמתו דמשמע שנשבע לשקר ומביא אשמו. ע"כ. והרמב"ם בפ"ו מהלכות גזלה נתן טעם לדבר מפני שכבר נתחייבו מאחר שנשבע ואין באין עוד לתובעו. [ע"כ]. ולדבריו באינו נשבע אפילו להודיע אין לריך. אבל הטור כתב סימן שס"ג שלריך שיודיענו לומר לו כך וכך גזלתיך בא וקח ממני: לא יתן לא לבנו. פירש הר"ב מנשה ג' פ"ח דב"מ. דפלגתא דשלח שעשאו בעדים ביאה נמי אשה וכדאיתא בהדיא בגמרא: אבל נתן לשליח ב"ד. כתב הר"ב תקנה הוא דעבוד רבנן מפני תקנת הבריות וכו' [ופירש"י] וכתבו התוספות משמע מהוך פירושו דעותו לשליח ב"ד והוא שומרו בידו עד שיבא הגנזל. ואין נראה דלישנא לא משמע הכי דאמאי נקט שליח ב"ד הוה ליה למימר אם יש ב"ד שם נתן לב"ד. ועוד הקשו ומסיק דנראה דמתניתין אירי לענין אחריות הדרך דמפטר כשיתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואי"ל לו להמתין עד שיגיע ליד הגנזל. כיון שקבלו שליח ב"ד. אבל בתקנתא לא אירי מתניתין כלל ע"כ. וכדבריהם פירש הרמב"ם: ואם מה יחזר ליורשיו. נראה דאתא לאשמועינן דאפילו ליורשים יוציא למדי. אי נמי אתא למימר דאין חילוק בין שהגנזל הוא קיים. בין שהוא מת לענין קנין ותומב ואכסי. כי היכי דיש חלוק [בגנזלן] בין הוא לבניו. דבניו אין משלמין תומם של גזל אביהם [כגון בגנזל אביו והבן יודע וכפר הבן ונשבע. ואח"כ הודה. ובשאין הגזלה קיימת כדאי' בגמרא] קמשמע לן דלענין גנזל אין חילוק. תוספות: ך חוץ מפחות משוה פרוטה בקרן אינו לריך וכו'. כתבו

לצבוע לו אדום ט'. נ"ס ע"ס הי"נ ק"נ ע"ס נ"נ ב"ח נ"נ ק"ר נ"נ פ"ר ו' נ"נ ופ"ר דף ז' ע"ס נכוס' ד"ה ר"ס: ריא אם השבח ט'. מ"ר סכ"נ ומס"ס כמ ך תגוזל את חברו ט'. ק"נ פ"ס נ"ס נ"ס פ"ס מ"ר ר"ס מ"ר גאלס נס פ"ר ר"ס ע"נ מ"ר נ"ס מס"ר מס"ר מ"ר: לא יתן לא לבנו ט'. אבל ט'. מ"ר נס מ"ר: נוסס"נ נס פס"ר ר"ס: ואם מת ט'. מ"ר נס ס"ס מ"ס מ"ר נס פס"ר ר"ז ך נתן לו את הקרן ס'. מ"ר נס ס"ר נס"ר הי"ס כס"נ נס מ"ר נס פס"ר נ"ס: מחל לו מ"ר ק"ס ע"נ:

שנויי נוסחאות

והקדיחתו יורה. כ"ס כ"ר ר"ף ורש"ל: במשכ"ל והקדיחה חורה וכ"ל והקדיחה נס בס"ק: במשכ"ל והקדיחו. וכ"ס בנס' ד' ריוח וחיצ"ל ור"ס. באור. בד"ל וכל"ל ור' כשור. השבח יותר. בד"ל ובכי"ק ובמשכ"ל.. יתר וכן בסמוך. היציאה. בכי"ל: הוצאה בכל המבנה ובנמ'; ב ד"ל ובכי"ק היצאה בכל המבנה ומ"ל ד"ס. רבי יהודה כו' יתר על השבח. בד"ל ובכי"ק ובמשכ"ל ובמשכ"ל.. יתרה.. וכ"ל נכון. ה. (אפילו) למרי. בד"ל ואפילו.. במשכ"ל ליתא וכן הסמיטו בד ריוח והתר"ם תקן כלפיהם. לא יתן. בכי"ס ור' ולא.. (אבל נתן) לשליח. בכי"ס אלא לשליח וליתא; בד"ל ובכי"ס ור' ובמשכ"ל אבל נתן הוא.. וכ"ל בכי"ק (נוסח..לשלוח). לשליח ד"יורשיו. בכי"ס לבניו; בכי"ק ליורשיו. ך נתן (לו). ולא נתן (לו) בכי"ק ליה. מחל לו על הקרן כו' על החומש. בכי"ס.. את הקרן.. את החומש וכן בסמוך וכ"ה במשכ"ל אך לא בסמוך. מפחות משוה פרוטה (בקרן). בד"ל ובכי"ק ובמשכ"ל ובמכבי"ר.. שוה.. בכי"ס ור' ליתא; בד"ל ליתא בשוה מן בקרן דרשא מד בקרן דסיפא.

ראשון לציון

פ"ם ד הר"ב ד"ח צבעו כאור כתו כשור כו' עיין יפ"ת: ה תו"ם דה יוליכנו אחריו כו' ולדבריו באינו נשבע אפילו להודיע אינ"ל. כס"ג בס"ח סימן שס"ג ס"ק ו' מביא על זה:

אינו צריך לילך אחריו. נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן. מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן. מגזל לו על זה ועל זה. חוץ משוה פרוטה בקרן. צריך לילך אחריו: ז נתן לו את הקרן. ונשבע לו על החומש. הז משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן פחות משוה פרוטה. וכן בפקדון שנאמר (ויקרא ה') בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר. הרי זה משלם קרן וחומש ואשם. היכן פקדוני אמר לו אבד. משביעך אני ואמר אמן. והעדים מעידים אותו שאכלו. משלם קרן. *יהודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם: ח היכן פקדוני אמר לו נגנב. משביעך אני ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שנגנבו. משלם תשלומי כפל. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם: ט הגזל את אביו ונשבע לו ומת. הרי זה משלם קרן וחומש לבניו.

אינו צריך לילך אחריו. נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן. מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן. מגזל לו על זה ועל זה. חוץ משוה פרוטה בקרן. צריך לילך אחריו: ז נתן לו את הקרן. ונשבע לו על החומש. הז משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן פחות משוה פרוטה. וכן בפקדון שנאמר (ויקרא ה') בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר. הרי זה משלם קרן וחומש ואשם. היכן פקדוני אמר לו אבד. משביעך אני ואמר אמן. והעדים מעידים אותו שאכלו. משלם קרן.

*יהודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם: ח היכן פקדוני אמר לו נגנב. משביעך אני ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שנגנבו. משלם תשלומי כפל. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם: ט הגזל את אביו ונשבע לו ומת. הרי זה משלם קרן וחומש לבניו.

אינו צריך כו'. עי' ספ"ב ופרק"ע עפ: נתן לו את החומש כו' צריך כו'. מיי' שם פרק"ע שם פמ"ז ג': ז נתן לו כו'. שם ב"מ ל"ה ע"ב: דרש"ו משלם כו'. ק"ג ע"ב מיי' שם פ"ב מה"ע כמ"ע שם: וכן בפקדון כו'. פי' שם ה"ג שם ספ"ב שם: הרי"ן משלם כו'. פי' שם כ"ח כו' ופ"ח מה"ע פטטעת פ"ח זפ' כמ"ב לפרן ל"ב: היכן פקדוני כו'. ק"ח מ"ב פ"ב ב"ב קי"ב מ"ח פטטעת פ"ב ב"ח: ח היכן פקדוני כו'. עפ: ט הגזל את אביו כו'. שם פי' פ"ם ספ"ג: נ"ם ולגנבה פ"ב ספ"ב מ' ב"ב מה"ע שם מ"ו שם מ"ו פפ"ו כ"ה:

שנוי נוסחאות

בקרן צריך לילך. בד"ל ובכ"ק ובכ"מ יבמקבילה הרי זה צריך.. ז נתן (לו) את הקרן ונשבע לו. בד"ל ליתא; בכ"ק.. הקרן ולא נתן לו את החומש ונשבע. חומש על חומש. בכ"ק.. על החומש. שיתמעט הקרן (פחות) משוה. בכ"ם..שנתמעט קרן.. בכ"ק.. שתתמעט ..: במס' דפוס ריוזא.. שתמעט.. בד"ל ובכ"ק ובמבכ"ב ובמבכ"ל ליתא; וכן בפקדון (שנאמר בפקדון) או כו'. בד"ל ובכ"ק ובכ"ם ובמבכ"ל ליתא ואתא ליכא דקא נקיט (עי' מ"ם בדרש פי"ל מ"ט) ומדמפרש ליה הרע"ב לתשומת יד וכו' מכמע קא כי כן היתה נוסחתו; בכ"ל וכן בפקדון וכן בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון וגו'; במבכ"ב. שנאמר או בפקדון.. והלו או ליתא בהוה וכבר העירותי על כעין זה בכ"מ. עשק (את עמיתו). בד"ל ליתא. הז משלם קרן חומש ואשם. בכ"מ ובכ"ל.. ואשם בכסף שקלים. היכן. בכ"ק ובמבכ"ל איכן וכן במשנה הסמוכה. א"ל אבד. בד"ל ואל נאבד. משביעך אני. בכ"מ ובכ"ל ובכלים בכלה לתה משביעכני וכן בשנה הסמוכה וכיל תמוכה מדבה ובלתי מנוה ומי' בטוטה פ"ג מי"ל. משלם קרן. בד"ל ובכ"ק ובכ"מ ובמבכ"ל.. את הקרן. (הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם). במבכ"ב ליתא ונוכל לומר כי אין זה בנגב אלא סתיר לתוספה מעצמו כו' דספא. ח היכן פקדוני כו' מעידין אותו שנגנבו. מי' בפ"ה מ"ג דבטוטה ר' חומ' בס ובלתן. הודה מעצמו. בכ"ק אם הודה. בכ"ם ורומש לבניו. בבמבכ"ב וחומש (ואשם).. אך כמבנה מקומות בנדפסים ובכ"י ליתא ומי' ד"ה. לבניו אי לאחיו. מפי' הרמב"ם מבואר כאן מי' מתה לאחיו או לבניו ומי' תוי"ט ומהגהות הגר"א נגמ"; בד"ל לבניו ולאחיו.

תוספות [דף ק"ד ע"ב ד"ה חוץ] *תימה למאי הילטריך למיתני הא כיון דבריבא תקן שוה פרוטה מכמע אבל פחות לא. ע"ל. ועיין במשנה ה' פ"ז. ולמי למדתי תירון לתמיהתם מדברי הרמב"ם פ"ז מהלכות גזלה ממסיים בזה. אלא יכא הגזל ויטול את השאר. והכתא מכוס דיוקא דא"ל להוליכה. הא לכביכא מתוייב לתת לו. מכוס הכי אילטריך למתני. ומעמא דמתוייב לתת לו דמ"מ גזל הוא בידו. וז"ל הרמב"ם ריש הלכות גזלה ואסור לגזול כל שהוא דין תורה. ע"כ: ז נתן ו את הקרן ונשבע לו על החומש. הוא הדין אם לא נתן ו את הקרן ונשבע לתרוויי' לקרן ולחומש היה מוסיף חומש על חומש. אלא לרבינא דמלתא נקט דלקרן אין נשבעין שמ פעמים והוא הדין אם נשבע על החומש דיולכנו לתרוי לתרי כיון שנשבע עליו נעשה כגזלן. תוספות: וכן בפקדון וכו' הרי זה משלם וכו'. וכן לענין דיני נשבע והודה וכן מפורש ברמב"ם ריש פ"ז מה' גזלה. ותנא דידן נקט בגזל מכוס דפרקין בדיני גזל חייבי: ח) והעדים מעידין אותו שאכלו כו' עי' מ"ם לקמן [ד"ם שגנבו]: ח והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל. ובגמרא פ"ז דף ס"ג [ע"ב] יליף לה מדכתיב (שמות כב) אם לא ימצא הגנב. והכי מכמע אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא גנבו. ישלם בעים. ובדנשבע. [מיירי] דכתיב (שם) ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה. ויליף לה מבליחות יד דהכא ודבפרשה שנייה דכתיב בה (שם) שבועת ה' תהיה בין שניהם. ומדכתיב הגנב ממעטינן מעצת אבל דמתחיתין דלעיל: שגנבו. לעיל נקט שאלו לרבותא אע"פ שאבדו מן הפולס פטור מן הכפל בעצמה אבד. והכא נקט שגנבו לרבותא דאע"פ שהוא בעין. הייב כפל כיון שמונן מעצמה גנב. תוספות פ"ז דף ס"ג: משלם תשלומי כפל. אבל השלומי ארבעה והמשה לא קתני ב) ["דליתי מכח ומכר מכלם ארבעה והמשה] מסוס דבקרא לא כתיב ארבעה וחמשה אלא בגנב עצמו. תוספות פרק בתרא דשבועות דף מ"ט: ט ונשבע לו. כתב ב"י סימן שס"ז מכמע דהי לא נשבע לו לא היה צריך להוציא חלק הטוענ לירושתו מהגזלה. ואפשר דהוא הדין לא נשבע. ונשבע דקתני מכוס סיפא דלוה ובעלי חוב בחיי ונפרעין לאחמוטינן דאע"ג דנשבע הרי בהמי. ע"כ. וכתב מהר"ר ו ה ל ק כהן דבעל דרכי מכה הכריע דנשבע דוקא: לבניו או לאחיו. לכון הר"ב אם אין לו בנים. ["פסחא דמלתא] מכמע לבניו דתקן היינו של עצמו. וכן פירשו התוספות וז"ל גרסה לבניו של גזלן או לאחיו על גזלן כלומר בתחלה לבניו אם יש לו דהם קודמים לכל אדם בחלק המגיעו ונחבוב לאתו כאילו מת הוא והרי בניו יורשים חלקו עם אחיו והם אין בחיי מכחו אלא מכח אבוה דאבא כדאמר בסוף מי שמת [דף קנ ב] תחת אבותיו יהיו בניך. הנכך אע"פ שאין לאביהן בהן כלום. שהרי יש לו להחזיר הגזלה. אפילו הכי הם קודמין בחלקן מהאות מעצמה דנבא בתרה. או לאחיו בכאן

ח) כדכתיב הזה מעלה בתוי"ט ד"ר (פרשה וקרלקה) ולאמ"כ הסמיטוהו ולא אדע מדוע. ב) בתוי"ט ד"ס לא קתני ולאמ"ל דאי אפשר לגזרה בסר בלא מחשב מכוס דבקרא כו' ומפי שמכרים אלו מוסכים על המשנה ג' ס"ה דבטוטה בסם הגי' היכ מכי כו' מעידין אותו שאכלו מכלם הכ, הכל אין לחם מקום לגילסא מסמיטו היכ מקודו כו' מעידין אותו שגנבו כו' לגיכך הקן אמ"כ הבוי"ט בד"ק בלפיטו.

תוספות חדשים

ו חר"ב ד"ה חוץ כו' ולפי' הגזל בעין כו' עכ"ל. לפסא מיבעי ליה ולפי' הגזלה בעין אין לומר דמשמע דמתיקר וכ"כ בפירוש הרמב"ם ובהגהות: ח תוי"ם ד"ה משלם ת"כ אבל הבלעתי ד' וכ' כו' דלמאי כו'. אמ"ם בהלמת כן כדאיתא בגמ' כאן דף ס"ג:

תוספות רע"ק

ו (אות עד) תוי"ם ד"ה חוץ ספחות מש"ם. כ' תוס' תימא. לפנ"ד נראה דבריש מבועם רק חיבא דבתחלת הגזל לא היה פרוטה ולא חלה עליו כלל חיוב חשבה. אבל בזה שהגזל היה הרבה וחלה עליו חיוב השבה היה ס"ר דאף בנשאר אצלו פחות מש"ם דחייב להחזיר (ויוליבו אחריו לא קאי אשוה פרוטה דרישא) ומצאתי אח"כ בשיטה מקובצת בשם הרא"ש. וכן כ' בתורת חיים. והנאני: ז [אות עה] במשנה הודה הודה מעצמו. ר"ה בהודה אחר הקראת עדים. והא דנקט הודה מעצמו משום סיפא א"ל נגנב דבוה דוקא הודה מעצמו דאילו באו עדים ואח"כ הודה ליכא חומש דבפקדון דמשלם כפל ליכא חומש כדילפינן מקרא לעיל (ד' ס"ה ע"ב) תוס' בפרקין דף ק"ח ע"א ד"ה ובאו עדים וכו':

אור גדול

פרק ט ח במשנה הודה מעצמו כו'. דוקא הודה מעצמו אבל באו עדים ואח"כ הודה ליכא חומש דהיכא דמשלם כפל ליכא חומש כדילפינן בפ' מרובה (ס"ה ב') ובגמ' (ק"ח א') איתא בתי רבינא חומש ובפילא בתרי נגרא מאי ה"ד כגון שמטר שורו לשני בני אדם ומענו בו פעמת נגח חד נשבע וחודה וחד נשבע ובאו עדים מאי מי אשרינן בחד נגרא קפיד רחמנא דלא משלם חומשא ובפילא האי נשלם כפילא וחאי נשלם חומשא או דלמא עליו' חד סמונא קפיד רחמנא דלא נישלים עלא חומשא ובפילא והכא נמי חד סמונא הוא ע"כ. מכאן לפע"ר ראי' ברורה להא

מעכב אלא אפילו כנגד חלקו. דכתיב (ויקרא ה) והשיב את הגזלה אין לו תקנה עד שיוציא גזלו מתחת ידו ובלבד שתהא הגזלה בעין דלא קנייה בשיטי: אין לו. נכסים כל כך שיכול לוותר על חלקו: או שאינו רוצה. להפסיד חלקו: לוה. מאחרים ומחזיר את הגזל לאחיו לקיים מצות השבה: ובעלי החוב. שלוה זה הגזלן מהם: באים ונפרעים. מן הגזלה הזאת החלק שיש לגזלן בה. ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים: ו האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי. אם מת יירשנו. בחייו ובמותו אם מת לא יירשנו. ויחזיר לבניו או לאחיו. אבל אם אינו רוצה לקיים מצות השבה: ובעלי חובו באים ונפרעים. מן הגזלה הזאת החלק שיש לגזלן בה. ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים: ו האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי. אם מת יירשנו. בחייו ובמותו אם מת לא יירשנו. ויחזיר לבניו או לאחיו.

*) גר"ב ד"ר שם יורש. להודיעו

אבל אי איתא דדעת הר"ב כן לא ס"ל לסתוס הכא בריש. אלא לפרש בניו של (הגזלן) [הגזל] וכו' דפשטא לא מבמע הכי. וחזרתי לומר דבמא דעת הר"ב כדעת הרמב"ם דמפרש נמ כן בניו ואחיו ר"ל דגזלן כ"ירש התוספות אלא דסבירא ליה דמתניתין לא דוקא נקטא בניו בריבא דודאי לכל ימי חייו אין חלק לבניו בירושת אביו. ולפיכך נותן לאחיו בריבא. והשתא שפיר נקט הר"ב נבי ליה מ"אחרים וכו'. ונתן הגזלה לאחיו ולא נקט לבניו משום דלפי האמת אחיו קודמין. אלא דליכא למימר הכי שהרי הר"ב כתב לו לאחיו אם אין לו בנים. מבמע בהדיא דסבירא ליה דבניו קודמין. ולפיכך לא ידענא מה אדון בה בדעת הר"ב. ומה שכתב הר"ב בסוף המשנה ואם אין יורש לאביו אלא הוא. נותן הוא עצמו הגזלה וכו' לשון קצרה כתב שאין לך אדם משראל שאין לו יורשים עד יעקב אבינו ע"ה. וז"ל הרמב"ם ואם לא היה אלא לו אחיו. ולא בנים. אז לא החזיר הוא את הגזלה לבניו יתן לאחיו בחובו וכו'. ומ"מ פירוש מפרשים אני רואה בשאין בדברי הר"ב. דזה הדין יצא לו להרמב"ם מלשון המשנה אז שאין לו. שמפרש הוא ז"ל שאין לו אחים וכו'. והר"ב כבר פירש ואם אין לו בר"ל אין לו נכסים וכו'. וזהו שיטת שאר המפרשים ולדידהו איכא למימר דמתניתין בניו ואחיו נקט דשכיחי. והוא הדין אם אין לו אחים שהירושה ממשמשת ועולה כדתנן בפרק שם עוחלין משנה ב' ואליהם הוא עוהן. ומקיים בזה יותר מצות השבה. ומתוך לשון הרמב"ם שהעתקתי נראה לי דז"ם אז לא החזיר וכו' היא פירושא דואם אינו רוצה וכו'. ונראה גם כן שגרסתו ואם אין לו אז באינו רוצה. שהרי הקדים פירוש אין לו. וגם בפירוש רש"י ודברי הר"ב הקדימו אין לו לאינו רוצה. ואם דברי הרמב"ם בחבורו [היש] פרק ח' מהלכות גזלה שכתב ושובה עמהן חשבון [לומר שלשולם אין לריך אלא לאוצרא הגזלה עצמה מידו. אבל אח"כ מגבה בחשבונם כפי חלקו] יצא לו מלשון אם אינו רוצה דואם אינו רוצה וכו'. ונראה גם כן שגרסתו ואם אין לו אז באינו רוצה. שהרי הקדים פירוש אין לו. וגם בפירוש רש"י ודברי הר"ב הקדימו אין לו לאינו רוצה. ואם דברי הרמב"ם בחבורו [היש] פרק ח' מהלכות גזלה שכתב ושובה עמהן חשבון [לומר שלשולם אין לריך אלא לאוצרא הגזלה עצמה מידו. אבל אח"כ מגבה בחשבונם כפי חלקו] יצא לו מלשון אם אינו רוצה דואם אינו רוצה וכו'. ונראה גם כן שגרסתו ואם אין לו אז באינו רוצה. שהרי הקדים פירוש אין לו. וגם בפירוש רש"י ודברי הר"ב הקדימו אין לו לאינו רוצה. ואם דברי הרמב"ם בחבורו דגורם אם אינו רוצה קודם לאין לו אלא דגרסת הספר ואם בוי"ו ולא בן גרסתו. ומה שכתב הר"ב ובלבד שתהא הגזלה בעין דלא קנייה בשיטי. כך כתב הרמב"ם [שם] ומעמא דאי קנאה בשיטי אין עליו אלא לבלם דמי הגזלה ולא היה בכלל והשיב את הגזלה דהא קרא קאמר אבר גזל. אם בעין שגזל יחזיר כמ"ש בריש פרקין. שמע מינה דקרא לא אירי אלא אם היא בעין שגזל אלא נכתבה. כך נראה לי: ואם אינו רוצה וכו'. לו אין לו וכו'. הר"ב המתיק בהפך. וכן בפירוש רש"י. ונתה לפירושם דלגירסת הספר הוה זו ואין לריך לומר זו. ועיין מה שכתבתי לעיל לדעת הרמב"ם: באים ונפרעים. דמה שמחזיר להם לא חשיב כאילו נתן להם שמתנה ושלא יוצאו בעלי חוב לעורוף דאין אחריות על המלוה [כדתנן במשנה ח' פרק קמא דקדושין] דאינו נתן להם לכם מתנה. אלא בשהמת בשתיקה מחזיר להם ואין דעתו אלא לקיים מצות השבה בעצמה. אלכך לא הויא מתנה ויכול בעל חוב לעורוף מהם. והוא ודאי אינו יכול לחזור וליקח מהן דאז לא היה מתקיים השבה כלל אם היה לוקח בעצמו מה שנתן. אבל מה שבעל חוב טופל. מתקיים שפיר מצות השבה. כיון שבעצמו אין טופל. הוספות. ומה שכתב הר"ב בזה הדבור ואם אין יורש וכו' האריכתי בזה לעיל: ו קונם אי אתה נהנה וכו'. כבר מפורש בריש נדרים שהאומר קונם תופס המפץ בקרבן שקונם שני לקרבן הוא. ויהיה פירוש הלשון קונם יהיה אם אתה נהנה וכו'. ומור יורה דעה סימן רע"ז השתיק קונם שאתה נהנה וכו' והוא נתון יותר. ועיין מ"ש בריש פרק ה' דנדרים בדבור שאני וכו': אם מת יירשנו. בזה כתוב נכסי עליך אסורים [משנה ג' פרק ה' דנדרים] הרמב"ם פרק ה' מהלכות נדרים: אם מת לא יירשנו. בזה כתוב שאמר ליה נכסים אלו אסורין עליך. שם. וכתב הר"ן בפ"ה ממסכת נדרים דף מ"ז וז"ל ולא למימרא דכיון דנכסים אסורין לו בהנאה לא יזכה בהם דהא קתני סיפא ויתן לבניו ולאחיו והם אין לו לוה ובעלי חוב באין ונפרעים והם לא יזכה בגוף הנכסים היאך נותנן לבניו או לאחיו. ומאי בעלי חוב באים ונפרעים. אלא ודאי נכסי דידיה [ינתן אלא באינו רבאי [ליהנות מהם. ואחידי דתנא ריסא יירשנו לעמר שמותר] ליהנות מהם כאילו יורשין. תנא סיפא נמי לא יירשנו. ולאו דוקא. ע"כ: ויחזיר לבניו וכו'. כך הגירסא בספרים ומבוש דנכסי דידיה ינתנו כמ"ש בשם הר"ן הלכך צריך למתני בלשון חזרה. אבל הר"ן המתיק בדבריו ויתן לבניו וכו'. וכן הוא בגיכה הרובלמו: ויחזיר לבניו וכו'. כתב הר"ן בנדרים וז"ל וכי תימא היכי קתני שיהנו לבניו או לאחיו. בבלמא לוה ובעלי חוב באים ונפרעים שפיר. דבעלי חוב לאו מדעתיה קא מפרשי אלא באים ונפרעים על ידי ב"ד שמנדין להם. ואע"ג דאיהו ממילא מהני לא איכפת לן. אבל מדעתו ודאי אסור דהוי מוציאו מרבות לרשות ונמצא מועל [שכן הוא דין מעילה. וקונם קרבן עבוד לנכסים] וכי שיתן לבניו. או לאחיו. היכי שרי. והא מתהני מטובת הנאה דידהו ואסור. כדתנן במשנה ג' פ"ד דנדרים דאורס שלא מדעתו והייט מכל המודר אבל מבלו על של המודר לא. משום דמהנהו בנחיות תרומה בבעל הפירות יכול להתה למי שירלה [ועוד כתבתי במ"ג פי"א דנדרים דטובת הנאה אסורה]. וז"ל דלאו למימרא שיהנו להם ממש אלא שמראה להם מקום ואומר להם נכסי אלו אסר עלי הבא ואני יודע מה אעשה בהם שלו לעצמכם ועשו מהם מה שתרצו. ובהאי גוונא לא מתנה היא. אלא גוונא דהפקר. וכך כתב הרמב"ם בלריך להודיעם אלו נכסי אבי שאסר עלי אבא. עשאה הרמב"ם כהאיא דתני לעיל מינה הגוזל את אביו ומת וכו'. עכ"ל. והב"י בטור יורה דעה סימן רע"ז כתב על זה שנראה לו שהפיצו ליהנות ממנו מותר. דלא דמי לאורס מבלו של אביו דהא מתהני מטובת הנאה. דבאיי התם שהוא מהנה את אביו ממנו המותר לו. ומפני כך יש בו מובת הנאה. אבל הכא שהוא מודיעם בשמון זה אסור לו ומפני קן נותנו להם. והם ג"כ בניו ואחיו שם להם שיהנו בשמון זה הלכך אין לו עליהם טובת

כ נגמה

כבאין לו בנים. עכ"ל. אלא שנשתפקתי עדיין בלשון הר"ב ממ"ש אח"כ לוה מאחרים ומחזיר את הגזל לאחיו. והא מתניתין לבניו והדר לאחיו תנן. ואמאי נקט איהו לאחיו. ועוד דאי כדעת התוספות ה"ל לפרש ולא לסתוס. למה קדמו בניו של עצמו לאחיו שהם לפי אמת יורשי אביו. והנה לשונו זה דנקט לאחיו לשון רש"י הוא. ולדידיה ניחא דמפרש לבניו של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בנים. ע"כ. ונתתא דאחיו דנקט רש"י בלוה מאחרים כלומר אחי הגזלן. והייט בניו דרישא שהן בני הגזל ואחי הגזלן.

ו האומר לבנו קונם וכו'. שם נדרים פ"ג פ"ח פ"ז פ"ח ירושלמי נדרים פ"ה אלינו. פי' פ"ה מהל' נדרים ה"ו פפ"ג לאון רפ"ג פוס"ם יו"ד פי' רפ"ח פפי' ו' ופי' רכ"ג פפי' ג': ויחזיר לבניו כו'

שנויי נוסחאות

ואם אינו רוצה כו' בד"ל ונמסכי"ר אם.. ושי' נרוי"ם ונכגרות הגר"א שם. ובעלי חוב. בכי"מ ובעלי חובין: בכי"ק ונמסכי"ר ובעלי החוב וכן בכ"מ הסמוכה. באין ונפרעין. בכי"ל נפרעין ובאין אולם בכ"מ הסמוכה שם באין ונפרעין שמנו. ו קונם. בכי"ק קונם. אי אתה נהנה משלי. בד"ל שאי אתה נהנה לי: נמסכי"ר שאתה נהנה לי. וכ"ה בכי"ק (ושם שאת..) וכ"ה בכי"פ (ושם אתה..) ומי' הוי"ם וכ"ה בכי"מ (ושם.. נהנה לי בחיי ולאוקה נכון ומי' ד"ם). בחייו ובמותו. בד"ל ונמכי"ר ונמסכי"ר בחיי ובמותי ומי' רש"י (ד"ם). ויחזיר. בכי"פ ונמסכי"ר ויתן; בד"ל ובכי"ק אלא יתן ומי' הוי"ם.

תוספות חדשים

תוי"ט ד"ה אם מת יירש ו מו'. הרמב"ם מו'. ועיין שם בנסף משנה מה שכתב בשם הר"ן: תוי"ט ד"ה ויחזיר כו' כתב הר"ן וכו' וכ"כ הרמב"ם. שם הל' מ' וכ"כ נסיוטו כאן:

אור גדול

להא דכתב הש"ך (חו"מ סי' ע"ז ס"ק א') דבסברו לשנים מקדון כל אחד חייב בכולו. דאי כל חד חייב בפלגא דידי' איך הוי חד ממונא הא תרי גברא ותרי ממונא הוי ועכ"ב דכל אחד חייב בכולו ושייר הוי תרי גברא וחד ממונא. שוב ראיתי בבריסה (שם סי' שנ"ב) שכתב דנראה דאינו חייב אלא חצי כפל דהא לשניהם יהד השקיר. וא"כ לפי"ז ה"ה חומש רק מסחציתו. ותמוה דא"כ הוי שני ספינא ג"כ וכנ"ל ע"כ נרשה כנ"ל.

ואם אין לו טי. פיי' אם ואי' בגל"ב בפ"ב אם פוס"ג בם פי' בלא פפי' ל: יא הגוזל את הגר טי. קי' פ"ח פיי' פ"ח פהני גזלו ל"ה הי': היה מעלה טי. פ"ו אם כ"ו: יב נתן הכסף טי. אם. פיי' אם פ"ל: נתן הכסף ליהוריב טי. פיי' אם כ"ו: נאשם ליהוריב טי' נתן את הקרן טי. פיי' אם פ"ג:

שנויי נוסחאות

(ואם) אין לו. בד"ג אם.. בכי"פ אין לו מה יאכל. ולית"ת ומי' הוי"ם: בכי"מ ואם אינו רוצה או שאין לו. וכ"ה בכי"פ וכ' ובמבב"ג ד' בוגיגו ומי' דקדוקי סופרים באים ונפרעין. פי' בתוספה הקודמי' ומי' כתי' הרשב"ם. יא ונשבע (לו) ומת. בד"ג ליתה: בכי"ל. מת הגר. (הרי זה). בכי"ל ליתה. ואם אין לאיש גואל כו'. בד"ג. גואל וכו' ובלה הכתוב ליתה וכן ליתה בכי"ם וב' ; במבני"ל.. להשיב האשם וכו' וכן ליתה בכי"ה בלה הוספת „וגו'": בכי"ק האשם המושב לה' לכהן היה מעלה כו'. יב נתן הכסף. בד"ג. את הכסף וכ"ה בכי"ק ובכי"מ ובמבני"ל גם בסמוך. לאנשי משמר. בד"ג.. המשמר. מידם. בד"ג מידו וקלי על המגמר; בכי"ל סהן. ליהוריב. בדפו"י בגמ' ליהודיב ובטשות הולת בלה ע"ש המגיהים בספר הר"ר אבר לאמיתם היה כתוב יהודיב (בדל"ת) ומי' מ"ם לקרן בסנהדרין פ"ח מ"ב. ואשם לידעיה. בכי"ה ואת האשם. ואם לא יהוה ויביא. בכל הכי ואם לאו.. וכ"ה בד"ל ובכי"ק ובמבני"ל (יהוה יחזור ויביא). שלא הביא אשמו. בכי"ה.. יביא.. וכ"ה בסמוך שלא יביא גזלו. (הביא) אשמו עד. בד"ל ובכי"ק ובכי"ל ובמבני"ל ליתה.

הגהות לציון

ביי תו"ם סד"ה להשיב ה"ם הלוי כו' כדין אשם. ג"ר. מיין יב סד"ה למשמר:

הגלה. ומשום הכי פרי. עכ"ל. ולדבריו הא תתן במ"ג פ' י"ח דנדרים קונס כהנים ולוים וכו' יטלו על כרחו. הוא הדין דרשאי ליתנם להם הלא קתנר לארחא דמלתא דבין בחמר קונס וס' ודאי בחיטו רולה לתת להם. וכדרך בחכתוב בכם התוספות בדבור ובעלי חוב וכו' ולהכי קאמר דיבלו וימלו בעל כרחו. הבל להר"ן נראה דדוקא תנן ימלו. דהילו לתת בידים לא: ואם אין לו. פירש הר"ב ואם אין לו מה יאכל. וכן לבון רש"י. ואע"ג דמתניתין דלעיל פירש ואם אין לו נכסים כל כך. בחני התם דלא קפיד קרא אלא להבבה. אבל ממון מעלו אינו אסור עליו כלל. הלכך לא בעינן בלא יהיה לו מה יאכל אלא כשאינו בעל נכסים סגי. ועוד דהא לעיל תנן דאם אינו רולה יכול לעשות [כן] ואפילו יש לו נכסים. וכך כתבו התוספות דהא דלא תני הכא ואם אינו רולה כדקתני ריבא דבמה דוקא אין לו מה יאכל אבל כדקתני נבי המודר הנאה מחבירו [במ"ז פ"ד דנדרים] אבל אם יש לו מה יאכל אפילו [אינו] רולה אין לו הקנה בכך. ע"כ. אבל תימה דבאותה מבנה ז' פרק ד' דנדרים דמייתי להו התוספות דתנן אם אין לו מה יאכל. פירשו התם בתוספות דלא דוקא אין לו מה יאכל אלא לארחא דמלתא נקט. וכן כתב שם הר"ב. ומיהו כתבו התוספות תירון אחר בקושיא דאמאי לא תנן אם אינו רולה דמבוש שבאי ודאי [אינו] רולה. ע"כ. כלומר דבלמא לעיל הוא דעליו מוטל להביא הנזלה מתחת ידו לא הוי ודאי אינו רולה. דבמה רולה לעשות הבבה מעליא. מבא"כ הכא. בחבאי אסרם עליו והוא לא מידי קא עביד. הלכך ודאי אינו רולה. ולפ"ז ודאי דאין לו מה יאכל. ולאו דוקא. וכדלעיל בנדרים. ולא תנן לה הכא אלא לארחא דמלתא. א"נ דומיא דלעיל. ואין הכי נמי דתנינן לפרושי כדלעיל אם אין לו נכסים כ"כ. ועוד אפשר דלהכי מפרשינן אין לו מה יאכל דומיא דמתניתין דנדרים. ומי אינו דהתם לאו דוקא הכי נמי הכא לאו דוקא. גם הרמב"ם בפרק ה' מהלכות נדרים הבמיט ואם אין לו וכו'. מבמע דבכל ענין פרי. ואל הבעה בלבון כסף מבנה שהעתיק בדברי הר"ן ואם אינו רולה. אם אינו רולה. ולא נרסינן אם אינו רולה. וכן העתיקו בב"י יורה דעה סימן רט"ז: ובעלי חוב באים ונפרעים. אחר מיתה ואפילו בחייו הוה פרי בכהאי גוונא דתנן המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל ילך אצל חבני וכו' [בפ"ד דנדרים מבנה ז'] אלא לפי בזה אין רולה שיהנה ממנו כלל בחייו ואין יכול לעשות תקנה אלא מדעתו. תוספות: ונפרעים. כתב הר"ב דהא תנן בנדרים [פ"ד מבנה ג'] המודר הנאה מחבירו פורע לו חובו. ובם פירש הר"ב תרי אוקימתות. ואית דאוקמי דוקא בחוב שהתנה לוה עם המלוה שלא יפרענו. אלא הבילה. ואפשר נמי לומר דהכא אין לריך בתנה כן וכדרך בכתבו התוספות לתרץ לדברי ר"ת דמוקים התם דוקא במזונות אבתו. אבל שאר חובות אסור לפרוע דקא מבתרבי ליה. והקשו דהבה נמי מבתרבי ליה. ותירלו די"ל דלא דמי. דהתם כיון בבתחייב למי שיפרע בעבורו א"כ מהנהו ואסור. אבל הכא מה שבאים ב"ח ונפרעים מן הנכסים אין זה בהנה מן הנכסים: יא להשיב האשם המושב לה' לכהן. ת"ר אשם זה קרן. המושב. זה חומש. כשהוא אומר מלבד אילו הכפרים הוי אומר אשם זה קרן. ולמה קריבו אשם שאם החזירו בגילה דלא יצא ההזרו לאחרון לא יצא. ואין חולקין נזל הגר כנגד נזל הגר. כדין אשם. גמרא: יב אין היורשים יטולים לחוצאת מידם. לשון הר"ב מאחר שזכו בהן כבר מבמע דרולה לומר טעמא שזכו במה שבידם כדין נכסי הגר שמת ואין לו יורשים שכל הקודם בהן זכה. ותמיהני דאי הכי קרא למאי אלטריך. ועוד שבברתו זו איבא למדתי ולמימר דלאו זייה הית כלל. בהרי הנזלן כבר זכה וכו' וזה בעתו לכהן לאו בתינה לביזכה בה הית. דאדעתא שיתכפר בו נתנו לו. ובגמרא אמר אביי ש"מ בסף מכפר מחלה. דאי לא מכפר הו"א מהדר ליורבן מ"ע אדעתא דהכי [דלא תהוו ליה כפרה] לא יהיב ליה. ואעתא ואשם בעתו בעליה. דאעתא תמות ואשם תרעה. ולא אמרינן אדעתא דהכי לא אפרשה. התם אלכתא גמירא ליה. ע"כ. הא קמן דלאו מעשם זייה בנכסי הגר אין מוליאין מידם דאדרבה אי אפשר שיזכו בו. כיון דבטעות בא לידם מיד הנזלן בכבר זכה בה. אלא טעמא משום דכפר מחלה. ולהך סברא בעינן קרא דלא הוה ידעינן דכפר מחלה אלא הוה אמינא דאין כפרה כלל עד שיביא קרבן: שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמו יצא. גמרא. דאמר קרא האשם המושב לכהן. מלבד אילו הכפרים אשר יכפר בלשון

*) פירוש. מתודה כמתניתין אמלא להמבים בפירוש המשנה פי"ב ואחרוב שלא הגילו הרו"ם. (מלכת אליקו):

עמוד

להודיעו ולומר לו זה גזל אבא לו") נתן על דרך זה לכמובת אבתו לו לקופת הלדקה. וכסגון לריך שיודיע בזה גזל אביו: יא ואם אין לו. מה יאכל. לוה ואוכל. ובעלי חוב באים ונפרעים מן הרחוכה את חלקו. ולא הביבא הנאה מה שפורע חובו באותם משות. דהא תנן בנדרים [דף נ"ג] המודר הנאה מחבירו פורע לו חובו: יא שנאמר ואם אין לאיש גואל. ואין לך אדם ביבראל שאין לו גואלים למעלה עד יעקב אביו. אלא זה הגר במת ואין לו יורשין: ומת. הגזלן: הכסף ינתן לבניו. כל גזלן שבבר זכה בהן ממיתת הגר אלא דהבבה בעי למעבד כי היכי דתיהוי ליה כפרה אבנועתיה. והבתא תו ליבא כפרה כיון דמיתת ליה: והאשם ירעה. כדין אבם בבתו בעליו דקי"ל כל בבתעתא מתה באבם רוצה: עד שיסתאב. עד שיפול בו מום: ויפלו דמיו לנדבה. לקין המזבח לקנות מהם עולות: יב לאנשי משמר ומת. קודם ביבוא קרבן. אין יורשי הגזלן יטולים להוליא מיד הבהנים מאחר שזכו בהן כבר: ליהויריב. היא משמרה ראשונה כל עבדים וארבעה משמרות כהונה שבמקדש ושל ידעיה אחריה: נתן. הגזלן את הכסף ליהויריב במשמרתו ואחר כך נתן האשם לידעיה במשמרתו יצא. כדמפרש ואזל שהמביא גזלו עד שלא הביא קרבן אשמו יצא וזה המשמר זכה בשלו וזה בשלו. אבל נתן האשם ליהויריב שהביא אשמו תחלה ואח"כ הביא גזלו ונתן לנשמר שלהביו אם האשם קיים אלא הקריבוהו

*) בכ"ל ד"ל נתן לאיזו על דרך כו'.

בני

ואם אין לו. לוה ובעלי חוב באים ונפרעים:

יא הגוזל את הגר ונשבע לו ומת. הרי זה משלם קרן והומש לכהנים ואשם למזבח. שנאמר (בפרבר ה') ואם אין לאיש נואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו. היה מעלה את הכסף ואת האשה ומת. הכסף ינתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה: יב נתן הכסף לאנשי משמר ומת. אין היורשים יכולין להוציא מידם. שנאמר (בפרבר ה') איש אשר יתן לכהן לו יהיה. נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה. יצא. אשם ליהויריב וכסף לידעיה*). אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה. ואם לא. יחזיר ויביא אשם אחר. שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו יצא. הביא

בני יהויריב. יקריבוהו בני ידעיה ויהא גזלו ואשמו לידעיה. ואם אין האשם קיים. לא יצא באשם שנתן ליהויריב כיון שלא נתן גזלו. ויחזיר ויביא אשם אחר: נתן הקרן. לכהנים: אין החומש מעכב. מלהקריב את האשם אם לא נתן עדיין ולכסוף נתן:

פרק י **א הגוזל** ומאכיל. והניח לפניהם. לו שהניח לפניהם הגזלה קיימת: פטורים מלשלם. אם אכלוה אחר מיתת אביהם ליתא בעינה פטורים מלשלם. דהא אינהו לא גזלו מידי ומטלטלי לא מצעבדי לבעל חוב. ואם לא אכלוה והיא בעינה חייבים להחזיר: אם היה דבר שיש בו אחריות. כלומר ואם הניח להם אביהם דבר שיש בו אחריות שהם קרקעות חייבים לשלם אף על פי שאכלוה כבר. הכי מתרלה מתניתין בגמרא. ולענין פסק הלכה. הגוזל ומאכיל את בניו. בין שאכלו לפני יאוש. בין שאכלו לאחר יאוש. חייבים לשלם ממטון שהניח להם אביהם בין מטלטלים שיש להם אחריות. בין מטלטלים שאין להם אחריות. דהאידנא מטלטלי משעבדי לבעל חוב. ואם לא הניח הגזלן כלום. אם אכלו שבניו הגזלה לפני יאוש. חייבים לשלם משלהם. ואם לאחר יאוש אכלו אין חייבים לשלם משלהם אא"כ הניח להם אביהם: אין פורטין. אין מחליפים סלעים בפרוטות: מתיבת המטבסין. ליטול פרוטות מתיבתן שנותנים בה תשות המכס: ולא מבים של [נבאים]. נבאי המלך שנובה כסף גולגולת ואחרונה לפי שאין של גזל. ודוקא במוכס עכו"ם לו מוכס ישראל שאין לו קצבה שלוקח כמו שהוא רוצה. אבל מוכס ישראל שהעמידו אפילו מלך עכו"ם ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות היו בחזקת גזלן. ופורטין מתיבתו. ולא עוד אלא שאסור להבריח מן המכס שלו. דדינא דמלכותא דינא: מתוך ביתו. של מוכס שהוא בחזקת גזלן: או מן השוק. אם יש לו מעות בביתו אז בשוק. שאינם בתיבת המכס. ואם הייב אדם פרוטות למוכס מן המכס בהני דינר ואין לו פרוטות. נותן לו דינר כסף ומקבל ממנו פרוטות בשוה חצי ואפ"ל שנתן לו מתיבת המכס מפני שהוא כמגיל מידו: **ב** הרי אלו שלו. דמסתמא נתיאשו

אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא. נתן את הקרן ולא נתן את החומש. אין החומש מעכב:

פרק י **א הגוזל** ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורין מלשלם. ואם היה דבר שיש בו אחריות הייבין לשלם. אין פורטין לא מתיבת המוכסין. ולא מבים של גבאין ואין נוטלין מהם צדקה. אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק: **ב** נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר. גזלו לסטים את כסותו ונתנו לו כסות אחרת. הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשין מהן. המציל

עחיד. ומכמע דכשהביב לכהן לא שאם דהייע קרן הכסף. עדיין לא כפר: אין החומש מעכב. גמרא דכתיב במעילה באיל האשם ונסלח לו איל ואשם [פירוש אשם. קרן כדלעיל] מעכבין. ואין חומש מעכב. וילמד הדיוט מהקדש. פירש התוספות דהא הכוה לוחן הכתוב בדין אם הביא אחמו אחלה דבתרוויהו לא יצא. ע"כ: אין החומש מעכב. לכון הר"ב מלהקריב את האשם אם לא נתן עדיין ולכסוף נתן. וכן לכון רש"י. ולכון ולכסוף נתן איכו מדוקדק דמשמע דאי לא נתן לכסוף עכב. וכבר פירש דעכבה הייכו על ההקרבה. וכיון שכבר קרבה אין עוד עכבה. ואפילו אם נדחק לומר דדעתם במ"ב מלהקריב כלומר ולעשות כפרתו. אכתי תקשה מנגן דהא הדרבא קרא קאמר באיל האשם ונסלח. מכמע דאיל וקרן עבדי הסליחה. והרמב"ם פרק שמיני מהלכות גזלה [הלכה י"ג] כתב וחייב ליתן את החומש אחר כפרה. ירלאה בדעתו לומר שאע"פ שכפרתו גגמרה מכל מקום חוב החומש עדיין עליו וחייב לשלם. ותדע שכן הוא דבפ"ק מהלכות מעילה לא כתב זה וחייב מעמא דכיון שאין החומש עליו אלא חוב בעלמא. כתב דינו בהלכות גזלה וכמך עליו בהלכות מעילה אע"פ שהלכות מעילה קודם בדרך חבורו. אפילו הכי כמך על המאוחר לפי שכם מקומו. ואולי שגם ז דעת רש"י והר"ב במ"ב ולכסוף נתן דלא חימא דאינו מעכב הכפרה. ובדיעבד סגי ליה ויפטור מן החומש. להכי קאמרי ולכסוף נתן כלומר שלכסוף יתן ולא יפטור בכך [וקרי ליה טתן בחול"ס ולי"ן]:

פרק י **א פטורים** מלשלם. כתב הר"ב אם אכלוה וכו'. ואם לא אכלוה והיא בעינה חייבים להחזיר. דרשות יורם לאו כרשות לוקח דמי ויאוש כדי לא קני. רש"י. והא דחייב הר"ב לכתוב והיא בעינה. מכוס וחייבים להחזיר דנקט כלומר דחייבים להחזיר הגזלה עצמה. אבל כשאינה בעינה אלא נשתנית בשינוי דאמרן ברים פרק דלעיל אין חייבים אלא דמי הגזלה. והרי דין הבנים כדין אביהם. ומ"ש הר"ב דפסק הלכה דהייבים לשלם אפילו ממטלטלי. ואע"ג דתביעה בעל פה היא וכדכתב הר"ב ברים פ"ו דערכין. ומ"ש הר"ב ואם לא הניח וכו' אכלו הבנים הגזלה לפני יאוש חייבים לשלם. בבנים גדולים מיירי דבבנים קטנים הא תנן במ"ד פ"ח דפגיעתן רעה. ועיין מה שכתבתי שם. ומ"ש הר"ב ואם לאחר יאוש אכלו פטורים. ילפינן לה מקרא בברייתא דף קי"ב והשיב את הגזלה אשר גזל. מה ת"ל אשר גזל יחזיר כעין שגזל מכאן אמרו הגוזל ומאכיל את בניו פטורים מלשלם. הניח לפניהם בין גדולים בין קטנים חייבים. ופירש רש"י כעין שגזל. כלומר אם גזלה קיימת. יחזיר. אבל אין גזילה קיימת פטור. ובדידיה ליכא לאוקמי [חודאי דחייב לשלם דמיה] אלא בבנו. ע"כ. אבל לפני יאוש לא מסתבר דמירי קרא. דבשותא דמרא קיימא. וכאילו גזלה מבעלה ואכלה. וכן נמי אם בא אחר לאחר יאוש ואכלה דפטור. ובנו לאו דוקא. ולריך לומר דבמשעות כעין שגזל הוי תריתי. הך דהכא. והא דברים פרק דלעיל דשינוי קונה. ובתוספות [ד"ה גזל] מסקי בלאו הכי דדרשא דהכא אסמכתא בעלמא הוא. ומסברא מחלקינן בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. ע"כ. והא דמסיים הר"ב אלא אם כן הניח להם אביהם. כפל לכון הוא דהא בהכי אירינן כמו שכתב ואם לא הניח הגזלן כלום: אין פורטין. פירש הר"ב אין מחליפים סלעים בפרוטות. וכפירוש רש"י דאילו סלעים בכלע דלא מהני בחלוף ליכא חיכורא. והא דפירש דאם חייב אדם פרוטות וכו' דשרי מכוס שהוא כמגיל מידו. פייט לומר היכא דמתכוין לתת סלע כדי לקבל פרוטות דמתהני כך כתב בלמי הגבורים: אין פורטין לא מתיבת המוכסין וכו'. לכון הרא"ש כתבו התוספות דאתי כרבנן דר"ש [דמ"ת פרק כ"ו דבלים] דאמרי שהם גזלה לאו יאוש בעלים הוא. ולי נראה דכל מה שהמוכס והגבאי נוטל הוי יאוש בעלים. ואפילו אין לו קצבה. ואפילו הכי דבר מגונה הוא שיקבל אדם ממון ממקום המיוחד לגזל. ע"כ. והרמב"ם פ"ה מהלכות גזלה [הלכה י"א]. חשיב במוכס עכו"ם שלא נתיאשו וכו' ועיין בפירוש מתניתין לקמן: המוכסין. פירש הר"ב במוכס עכו"ם אע"פ שהוא עומד מחמת המלך. הרי הוא כמוכס שאין לו קצבה. שסתמא יותר מן הדין הוא עומד. המגיד פ"ה מהלכות גזלה [הלכה י"א]. ומ"ש הר"ב אבל מוכס ישראל שאין לו קצבה כו'. עי' מ"ש במ"ד פ"ג דנדרים: **ב** הרי הוא שלו. כ' הר"ב

[אדר גזיקין ח"א] **ואו**

פ"י א הגוזל ומאכיל כו'. קי"ל פ"ב נ"ב פ"ד ע"ח: שבועות ס'. מי' פ"ה מהלכות גזלה ואבילה פ"ה כמ"ב מ' נ"ב פרק"ב מ"ט מ"י שם"ח סמי' ז': ואם היה דבר כו'. יתבאר כמשנה פ"ב בבי"מ ניסין פ"ב בבי"ב שבועות פ"ז ב"ז: אין פרטין. כו' אבל נוטל כו'. קי"ב ע"א. מי"ר פ"ה כ"ם ופ"ד מ"ם ספ"ב פרק"ב שם כ"ו שם"ם ספ"ב ד ב נטלו מוכסין כו'. קי"ב ע"א מ"ר שם כ"ו פמ"ב ע' מ"ב פרק"ב שם מי' שם"ם ב' כמ"ב כ': הסצל מן הנדר מי'. מ"ר שם ע"ו כ"ב ופ' נכסנים ונכ"מ ופ"ח כ"ו. כמ"ב שם פרק"ב שם מ"ר כ"ב פמ"ר ז' ופ"ו שם"ח פמי' מ':

שנויי נוסחאות

נתן את הקרן וכו' נכי"ק ונכי"ל נתן לו.. ולא נתן לו.. אין החומש. נד"נ חומש. **פ"י א** והניח. נכי"ק ונמשני"ל ומניח; נכי"ה והמניח; נכי"פ או הניח. ואם היה. נד"נ ונכי"מ ונמשני"ל אם.. שיש בו. נד"נוכי"ק שיש לו. אחריות. נמשני"ל אחריות נכסים. מבים של גבאין. נכי"ל מתיבת הגבאין. או מן השוק. נכי"פ ומן השוק; נכי"מ או מתוך השוק. **ב** מוכסין. נד"נ המוכסין וכן הלסטים. (את) חסות. נכי"ק ונכי"מ ליתא וכן ליתא (את) כסותו. חמור אחר. נכי"ק.. אחרת. (גזלן) לסטים. נכי"פ ור' ליתא; נד"נ ונכי"ק ונמשני"ל נשלו ונכי"ם במשב"ב עפ"י תקון מכרש"ל אן מדפו"י גזלו..

תוספות הדשים

פ"י א תו"ם ד"ה אין פורטין כו' לכון הרא"ש כתבו התוס' כו' בתוס' שלמיו אינו כן שכתבו לכון דאמרי סתם גזילה לא הוי יאוש בעלים אי"ם כו' הר"ם נמי דאמר דהוי יאוש מ"מ אין פורטין משום דדבר מגונה הוא כו'

ראשון לציון

יב תו"ם ד"ה אין בתוסים מעכב כו' וכן לכון רש"י ולכון ולכסוף ליכא מדוקדק ס' נס המכרש"א כתב על פירש"י שאינו מדוקדק דמשמע לא נתן התוסים לכסוף וכו' אלא מעכב הכפרה וכו' אלא דאיכא מעכב כלל הכפרה אף אם לא נתן לכסוף וכן פירש"י לקמן בהדיא ומסי מוכח מתוך במתניתן כו':

דמסתמא נתיאשו כו'. וקנינו היאך ביאוש ובשיני רשות, דשיני רשות הייט רשות מנמו דהיאך דתקבל מהם. ומהני שיני רשותו כיון דבא לידו אחר שנתיאשו הבעלים כבר. תוכפות פ"ז דף ס"ז [ע"ב]. ופי' בפירש מבנה דלקמן: נחיל כל דבורים וכו'. הא קמ"ל דאע"ג דדבורים [שאינט ברשותו כל אדם כמו תרנגולים ותוזוים. הרמב"ם סוף פ"ז מהלכות גזילות] וקנין דידהו איט אלא מדרבנן. אפ"ה אם נתיאשו אין לו לא לא. גמרא: נאמנת אשה או קטן לומר מכאן יצא כו'. כגון שהיו בעלים מרדפים אחריהם. ואשה וקטן מכוונים לפי תומם ואומרים מכאן יצא נחיל זה כוחיל וקנין דבורים מדבריהם. האמינום בו. גמרא: רבי ישמעאל וכו' אומר אף קטן וכו'. הניא ר' ישמעאל וכו' אומר הגאי בית דין הוא שיהא יורד וכו' וקטן וכו' בש"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ: ג המכיר כליו וספריו כו' יבטל כו' ויטול. פירש הר"ב ולפני יאוש מיירי. דאי לאחר יאוש הרי קנאהו ביאוש ושיני רשות כדפירש הר"ב לעיל. ופי' מ"ב בס. ואע"ג דלפני יאוש הוא טמל הדמים [אע"ג דבריש פרקין פסק הר"ב אבלו לפני יאוש חייבים לשלם] מפני ה קנת השוק. ופרש"י פל שקנאו לוקח בשוק בפרהסיא ולא הכין בו שנגנב עשו ט הקנה שיבלם ט בעל הבית מעותיו. ע"כ. וכתב ל"י ואפילו לרבנן דאמרי [במ"ח פרק כ"ו דבלים] סתם גניבה יאוש בעלים. אחרי כנון שהבעלים מרדפים אח הגניבה. ובספרים אפילו בנגב ישראל מצוי למימר דלא מיאס מפני שיודע שיבאו ליד ישראל. כי גוים לא יקנו אותם מן הגנבים. ע"כ. וכך כתבו התוספות. ונראה לי דלהכי תנן וספריו לגנוי אבלו. דכי היכי דבספרים מסתמא לא מתיאש והני לפני יאוש הכי נמי כליו דוקא לפני יאוש. ואי לא תנא כליו הוה אמינא דוקא בספרים האמינום חכמים כי יצא ט בש גניבה כו' משום דמסתמא לא זבינהו דאסור למכור ספר תורה כמו שכתב הר"ב בסוף מס' בבורים. ולא מינצינא להרא"ש שכתב הטור בשמו ביורה דעה סימן ר"ע דכל הספרים אסור למכור דאפילו כי נימא מבנה בכלל ספרים. [דבימי רבי נכתבה המבנה כל' תבובה דרב שרירא גאון בס' יוחסין] הרי אסור ג"כ למכר אותן. אלא אפילו לב"י מא"מ סוף סימן רמ"ח שכתב דלא אמרינן בלא למכרן אלא ספר תורה בלבד. ומשמיט בכל יום באחד מוכר ספריו. ע"כ. מ"מ אי לא תנא אלא ספריו הוה אמינא דבספר תורה הוא דקאמר מטעם איסור המוכרה אבל שאר דברים לא הוה מוקמינא אחזקה דאיט עשו למכור: ד נסרקה חבית

נאמנת אשה כו'. יומאמר כמנגות פ"ב הל"י. מי"ר פ"ו מה הל"ו ומפ"ב מה פ"ח: ומהלך בתוך שדה כו' אבל לא יקון. מ"ר מה הל"ל מפ"ג מה פ"ח: ג המכיר כליו כו'. קמ"ל מ"ג מי"ר פ"ו מהלי גנוס כ"ר ר"מ ופי' בשמות ומפ"ב ומפ"ג מה ל' פ"ח שהמ"ב מה פ' פ"ל מה פ"ג מה פ"ח ר"מ פ"ל מה: ד זה בא בחביתו כו'. קפ"ע פ"ח מ"ב מ"ל מ"ג נוגה ולגדה מה מפ"ג מה ל' פ"ל מה פ"ג מה פ' רמ"ל מפ"ל מ':

שנויי נוסחאות

מן הנהר או מן הגיים. מן הגיים ומן הנהר ומן חשלולית ולין זה נגון ומי' ד"ש מכמה ג"כ מוסמא .. מן הגויים .. ודמה לאתה. דבורים אם נתיאשו (חבעלים), כמכנ"ל ליתא. א"ר יוחנן ב"ב. וכ"ה נד"ג ומכנ"ל; ומכנ"ל נקנא דפ"ו וכן בכמכנות דפרי וכן אר"ו ב"ב ואינו נכון. נאמנת אשה או קטן. נכ"ל נאמנין אשה וקטן וכ"ה וקטן גם נכ"מ ונכ"ם. נחיל זה. נכ"ל נחיל של דבורים. וליתא למלי זה. בתוך שדה חברו להציל. נכ"ל ומכנ"ל לתוך שדהו ונופל וכ"ה שדהו ונופל. גם נכ"ם, נכ"ל .. ומציל סובו. נד"ג ונכ"ל ונכ"ה ומכנ"ל הסובה; ונד"ח שובו. (אח"ה) רמים. נכ"ל ומכנ"ל ונכ"ם ול' ליתא; נכ"מ לו דמים. (אף) קוצץ. נד"ג ונכ"ל ונכ"מ ומכנ"ל ליתא. (אח"ה) דמים. נכ"ל ומכנ"ל ל"ח ה; נכ"מ לו דמים. ג המכיר. נכ"ל חבית. כליו וספריו. מכנ"ל.. או ספרים..; נד"ג ונכ"ל את כליו או ספריו (בנס מתה המלה „את" ולא כמו שמשמע נד"ם או את ספריו) „ומוכח מן הגמ' דאמר דיל מ כלים הוו כפרים לא הוו שיקר הגי' הוא וספריו (ד"ם). ואין הסוכה הוא מוכרת. ויצא לו. נד"ג ונכ"ל ונכ"ה ול' ומכנ"ל אם יצא לו. (לו לוקח). נד"ג ונכ"ל ומכנ"ל ליתא; נכ"מ ליתא לגי' לו וכן ליתא נכ"ם (ומם הלוקח). כמה נתן. נד"ג ונכ"ל וכ: מכ"ל כמה חוצא. ואם לא לא (כל). נד"ג ומכנ"ל. לא לאו..: נמכנ"ל ליתא; נכ"ל לא הכל היסנו. ד בחביתו בכרו. נכ"ל בחבית בכד. נסרקה חבית. נד"ג ונכ"ל נעשות.. כרו ופי' רים ס' כמים.

תוספות הדשים

ב תוי"ם ד"ה נאמנת כו'. האמינום נו. ולפי דעת הכתב מיו"ד סי' ס"ם ס"ם נוי מסל"ת מהיכן נמידי דרבנן וכ"כ הרמ"ב נחלק פתרונות ח"ת פ"ח, אמנם כפ"ח

תוספות רע"ק

פ"ד ב[אות עו]במשנה שיבו סל' הכתו' ויכרתו כל העם איש שוכה שופטים פ' ס"פ): [אות עו] הר"ב ד"ה הרי אלו שלו. ביאוש ושיני רשות. וכ"ב רש"י. ותמה לי הא אמרינן בסנגיא על חברייתא דקתני אם נשל מחויר לבעלים דקסבר יאוש כדי ל"ק הרי הלא מקרי ש"ר. והאיה זו כ' תים' לעיל דס"ו ונתנו מעם לזה כיון דנותן לו בת"ב לא מקרי ש"ר. ולומר דכוונת רש"י דכוה עצמו פליני מתני' וברייתא דמתני' ס"ל דמקרי ש"ר וברייתא ס"ל דלא מקרי ש"ר בסברת תו' (הנ"ל בתירוצם הא') ס"ם יקשה מסה דאמרי' בסנגיא ואיכא דאמרי אם בא להחזיר כו' ס"ם יאוש כדי קני. הא כיון דברייתא ס"ל כמתני' ולא פליני מ"ל דס"ל יאוש כדי קני הא י"ל דהטעם דהוי ש"ר כמו דס"ל למתני'. אע"כ דפשיטא ליה להש"ס מוכח ממתני' דיאוש כדי קנה והא לעיל דס"ו) סבר ר"י דיאוש כדי ל"ק ואביי הקשה ממתני' דעורות של בעה"ב. ור"י פריק דהוי שינוי שם ע"ש. והא ס"ם ממתני' דהכא דיאוש כדי קנה קשה וצ"ע. והנה בההיא דהנ"ל דאמרינן עלה דהברייתא קסבר יאוש כדי לא קנה. קשה לי הא לדבה ממתני' דקתני אם נשל מחויר ותרי נווני נזלן קתני. א"כ דלמא חברייי כרבנן דבנזלן ליכא יאוש. ואף דמשנינן עוד דמתני' כרבי דנגב בנזלן. הא חוינן בסנגיא דאמרינן נומא ר' אומר בו' הב"ע בלמסים מוזיין תרי דאם באנו להוביח מידי מכח ההיא שינויא דאתיא כר' דחינן דילמא באמת כשינויא קמא דלמסים חיינו מוזיין. וא"כ איך מהחיים מהברייי דס"ל דיאוש כדי ל"ק ולקשות מלונתא חדשה. דלמא מתני' כר"ש וברייתא כרבנן ומידי הכל בנזלן דלמסים הייט מוזיין. ואף לעולא דאמרינן בסלמא לעולא בידות וד"ה. ס"ם למסקנא דלמא בכו דאמרינן לרבה דמוקי בלמסים מוזיין ותרי נווני נזלן כר"ש. דלמא גם לעולא לא מייתי מתני' בידות וכשאבא דלישנא דמתני' מפני שהבעלים מתיאשים דמשמע בסתמא. וכמ"ש רש"י בסתמי'. ולמסים הייט מוזיין וכר"ש. והברייתא כרבנן דר ש דבנזלן בסתמא לא הוי יאוש וצ"ע: ג [אות יד] במשנה ישבע לו לוקח. עי' ברן פ"ז דשבועות (דף שי"ב ע"ב) בסוגיא דשכיר. שכתב דיש שרוצים להוכיח דמנו לאמפורי משבועה ל"א מכח פירכת הש"ס (דפ"ה שם בשבועת הסוברים הא יש לו מנו דלהד"ם. ומה דבשנינן דאמפיק בשטר הוא דיחי. אלא דחמשם דמינו לאמפורי משבועה ל"א. וראיה לזה מסשנת"ו דהכא דאמאי ישבע לוקח הא יש לו מנו דאי בעי אמר לקרתי מסך עיי"ש. קשה לי דבמסנ"ם אם מוכח כן מתני' דהכא תיקשי מזה לרב ושמואל דס"ל דבשכיר שלא בעדים דנאמן הבעה"ב בלא שבועה במנו דלא שכיחיך ואליביהו דחינן דשבועת הסוברים מיירי באמפיקר בשטר. הא ס"ם יקשה להו מתני' דהכא. גם ק"ל בס"ש הר"ן לדחות דשפיר י"ל דאמרינן מנו לאמפורי משבועה ובמתני' דהכא מ' התקנה תקנו חז"ל שבועה עליו. ההיא דשבועת שופרים הטעם

ראשון לציון

פ"ד ב תוי"ם סר"ח הרי אלו שלו כו' הוס' פ"ו) דף ס"ז ע"ב ד"ה. וכן מיתא ג"כ בהוס' פ"ז דף ע"ו. ד"ה ובשאלה:

ך אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פעולה: שטף נהר חטרו. לריכא למיתני תרי בני דמתניתין דלא תנא ריפא הוה אמינא התם הוא דמי פרים יהיב ליה דמי כולה. משום דבידים קא פסיד. שנפך את יינו בידים בכביש. אבל כיפא דממילא אימה אין לו אלא שכרו. ואי אמרינן כיפא הכא הוא דבסתמא אין לו אלא שכרו מכוס דממילא. אבל התם דבידים אימא אפילו בסתמא יהיב ליה דמי כולה. לריכא: ה נטלוה מסיקין. אנסים נזלוה מן הגזלן. הרגוס גלגל סקלה. שהרגה גזלן הוא. כאוכל בכחום אחריס: אם מכת מדינה היא. שלאנסו קרקע של אחרים עם ז: ן על מנת לצאת במדבר. לא שיאמר לו בפירוש על מנת שתצא במדבר ותפרעני. דהא מלתא דפשיטא היא. אלא כגון שאמר לו הבירו ליהוי אי פקחן נגך. דאנא למדבר נפיקנא. ואמר ליה אידך ואנא נמי למדבר בעינא למיפק. והשתא לא בעי לאהדורינהו. במדבר

מהדר

את הדבש לתוכו. אין לו אלא שכרו. ואם אמר אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי. חייב ליתן לו. שטף נהר חטרו וחמור הבירו. שלו יפה מנה ושל הבירו מאתים. הניח זה את שלו והציל את של הבירו. אין לו אלא שכרו. ואם אמר לו אני אציל את שלך. ואתה נותן לי את שלי. חייב ליתן לו: ה הגוזל שדה מחבירו. ונטלוהו מסיקין. אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך. ואם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר. שטפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך: ן הגוזל את הבירו או שלוה הימנו או שהפקיד לו בישוב. לא יחזיר לו במדבר. יחזיר לו במדבר: על מנת לצאת במדבר.

ע"כ. ולא דמי להתם דאיכא טטל אלא כפועל בטל מכוס דהוא מיהו מלא דמפסיד. דכנגד מה שהיה נוטל יותר שכר במלאכה כבדה. כנגד זה מיקל במלאכה. וזהו מדת רוב בני אדם להרויח מעט במלאכה קלה כמו להרויח הרבה במלאכה כבדה: אין לו אלא שכרו. גמרא כמטקל בית הבד כרוך עליה. פירש רש"י חביות של דבש קטורה בעקל ולא יכפך הכל אלא מנטף מעט מעט. וליכא הפקר. ע"כ. ולא יכול למימר מהפקרא קא זמינא כמגיל מן הנהר ואינך דתנן במשנה ב': חייב ליתן לו. מלכון הר"ב משנה ט' פרק ב' דבבא מציעא מבמע בגריך שיאמר לו שיגיל. וע"ש. וחזקא במקום שיש לו הפסד כי מתמיתין. אבל כשאין לו הפסד איתא בגמרא [ד' קפ"ז] דאפילו אמר ליה בעל האבדה תגיל ותתן לך כך וכך אין לו אלא שכרו. דיסול לומר משמה אני בך: שלו יפה מנה וכל הבירו מאתים. לורתא דמלתא נקט דאי שניהם שוים למה יניח שלו ויגיל כל הבירו. וכך כתב מהר"ר ו ה ל ק בשלחן ערוך: ואם אמר ליה וכו'. הוא הדין בפני ב"ד כדתנן במשנה ט' פ"ב דבבא מציעא. אלא מכוס דריסה מיירי ודאי כשיש שם פיה. מתיה לסיפא נמי בחדא מתניתא: ה מסיקין. פירש הר"ב אנסים וכו' תרגוס גלגל סקלה שהרגה כו' וכפירוש רש"י. וגרלה דרוסה [דכתיב (דברים כה) יורש הגלגל] שיכא בעיר בעיפות והיות כמו ורכוה קלת וקפוד (ישעיה נד). תוספות: ואם מחמת הגזלן וכו'. דייקינן בגמרא מדלא קתני ואם לאו וכו' מכוס דהא מריבא בממשיכן לה *) והאי ואם מחמת הגזלן מלהא אחריתי אבמומין היכא דאנסוהו להרגות כל מה שיש לו והרגה שדה זו בגזל בגלל שחתיו. דכיון דלא אנסוהו להרגות אלא כל שלו לא סוה ליה להרגות אותה בגזל שאין שלו: שטפה נהר. שהיתה על שפת הנהר והגביה שפתו. והמים שוחקין וטורין תחת השפה ומתפשט בתוך השדה. רש"י: אומר לו הרי שלך לפניך. דמהיכא מציא מחזא בגזלן בקרא דוכתב בעמיתו. הא דרשינן ליה לכלל ופרט וכלל. וכתב בעמיתו כלל. בפקדון או בהטמנת יד לא בגזל פרט. מכל אשר ישבע עליו חזר וכלל. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון [כו']. יצאו קרקעות ועבדים ושטרות גמרא. ועיין בפירוש הר"ב משנה ט' פרק ד' דבבא מציעא: ן לא יחזיר לו במדבר. אין זה יכול לסמוך לקבל הובו או פקדונו במדבר דלמא

*) כלל בהוספות שם. תו"ם.

תוספות רע"ק

המקום כיון דלחד"ם הוא סעיו ובטענת נאנסה הוא הזה הי"ל מנו דהתזה ל"א. וקי"ל הא זהו מספיק גם על הראיה ממשנתינו דהא בהוציא כך אין חבירו מביר בשקרו. ואילו מעון לקחתי מסך הוא סעיו. גם קשה לי בס"ש תר"ן שם עוד להוביח דסנו לאסמורי משבועה ל"א ראל"כ היאך עד א' קם לשבועה הא איכא מנו דמעון החזרתי. דלמא באמת אין ע"א חייב רק במעיד שלוה ולא החזיר וכ"ז צ"ע (עי' בב"ם דף ח' ע"א. ובתוס' שם ד"ב ע"א ד"ה וזה נוטל):

אור גדול

פרק' ה ואם מחמת הגזלן חייב כו'. עיין בתו"ם. ומבאן אנו למדים לבל מוסר ממון חבירו בידי אנס שהוא חייב לשלם. ועיין בהו"ם (סי' שפ"ו סעי' ג' בהגה) בראובן שמכר מקח לעכו"ם ובא שמעון ואמר לי' לעכו"ם שאינו שוה כל כך דאפשר דכי האי גונא הוי כמסור דחייב עיי"ש. וכתב ע"ז הש"ך שם ס"ק כ"ה שאינו ג"ל דמסור מזיק ומחסרו ממון אבל הכא איני מחסרו ממון שהרי העכו"ם מחזיר לו את שלו. ומפני זה מהלק הש"ך שם בין אם העכו"ם מחזיק החפץ לראובן מחמת דיבורו של שמעון ובין אם העכו"ם מחזיק לעצמו החפץ ומובה לראובן מדמי הפקח עיי"ש. ודבריו תמוהין מאוד דאף אם מחזירין לו נוף החפץ מ"מ אינו אלא בתורת תשלומין בשוה כסף וכדאיתא ברמ"א דב"ק ובתוס' ב"ק מ' א' וב"ם דף י"ד גבי יצאו עטיקין ובכס"ד וא"כ אם נותן לו שוה כסף פחות בדאיתא ברמ"א דמה לי כסף פחות ומה לי שוה כסף פחות. ואף דמחזיר לו זה החפץ גופי' הוי כנותן לו שוה כסף אחר כיון דבבר קנה העכו"ם וכנ"ל. ואף בלא הי' שוה כל כך כיון דאין אונאה לעכו"ם כדאיתא בהו"ם סי' רכ"ו והעכו"ם כבר קנה החפץ ונתחייב בדמי הפסיקה א"כ הוי מפסידו. ואין מעם כלל לחילוק הש"ך והמה מאוד. ואפשר דכוונת הש"ך עפ"י מאי דאיתא בהו"ם סי' קצ"ד וביו"ד סי' ש"כ דהוי מסיקא דדינא אם עכו"ם קונה במשיכה. דדעת רש"י דדוקא בכסף קונה ולא במשיכה. ויעויין בסנ"א סי' תס"ח דהמשאת בנימין כתב דכן דעת רוב הפוסקים. ועב"ם מסק הוא א"כ אין להוציא מישראל הב' דאפשר דמשיכה לא קניא רק כסף והכא לא הי' רק משיכה לבד וא"כ שלו הוא מחזיר דעדיין לא קנה העכו"ם ולא הפסיד כלל. וא"כ הכא דבבר (לגמרי) [שלם] העכו"ם אף דמחזיר לו את שלו עכ"ז חייב אף דהחפץ לא הי' שוה מתחלה ג"כ כדמי הפסיקה וכנ"ל

מעלה הנכן כי אם נמחוק אמה נגנב ע"ז: ה תו"ם ד"ה שטפה כו' רש"י כותב רש"י זיל דקמ"ל לא מעמה בכל המקום אמה פסור ומ"ם מכגנים כו' כיון בידי כיאי מפקח לתקן מקומות הקחיקה מיד בהמלכן קמ"ל (הרמ"ן). וכן מבמע נמי' הרפנ"ם:

תוספות יו"ט

שנוי נוסחאות

לתוכו. נד"ל ונכי"מ ונמסכי"ל לתוכה; נכי"ק בתוכה ונכון הוא. ואם אמר. נד"ל ונמסכי"ל אם אמר לו ונכי"ק ונכון נ"ל נכי"מ(ונכ ואם..) נכי"ם ור".. א"ל אני. דמי שלי. נכי"ם את דמי.. ; נכי"ל דמי ייני חייב ; נכי"ם את שלי.. שטף נהר חטרו. נכי"מ.. את חטרו וכ"ס נכי"ק ונ"ל נס נד"ל(ונכס הנהר) ; נמבנ"ב.. נחל.. מאתים. נד"ל ונכי"ם יפה מאתים נכי"ם שוה.. הניח (זה). בנמבנ"ב והניח זה ; נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ונמסכי"ל ליתא. ואם אמר לו (אני). נד"ל ונכי"מ ונמסכי"ל אם א"ל ליתה ונ ליתה גם נכי"ק. את שלי. נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ונמסכי"ל דמי שלי ; נכי"ם דמי שלי. ה שדה (מחבורו). נד"ל ונכי"ק ונמסכי"ל ליתא ונ ליתה נכי"ם (ונס את השדה). ונטלוהו. נד"ל ונמסכי"ל ונמסכי"ל ונטלוה מסיקין. עי' בגמ' אומר לו. נכי"ק יאמר. ואם מחמת הגזלן. נד"ל ונכי"ק ונמסכי"ל אם.. ; נכי"ק.. הגזלנין. להעמיד לו שדה(אחר). נכי"ל ליתן.. ; נד"ל ונכי"ק ונכל נכי"ל ונמסכי"ל ליתא. ן שלוה הימנו. נד"ל ונמסכי"ל.. מנו; נמבנ"ב שהלוה.. ואינו נכון. שהפקיד לו בישוב. נכי"ק שהפקיד (?) לו בישוב (?). לא יחזיר. נד"ל.. יחזיר וכן נכסנוך ואינו נכון. לצאת במדבר. נכי"ק ונכי"ל.. למדבר.

הוספות חדשים

הפר"ח מקשה עליהם בסי' המכר והעלה דאין מבטל מסל"ת מתמן בשום מיסור דמד"מ שיאמר הנגנב אילו אין לו אלא שכרו. מ"ר ל"ח ע"ל מודל"ב מ' נפי' נפיף הדנטל מ"ש נ"ה: ואם אמר אציל כו'. מ"ר. שם מפ"ב שם מ"ש: שטף נהר חטרו כו'. ואם אמר אל אני אציל כו'. מ"ר. שם כ"ג מ"ב"ם שם מבר' ג': ה הגוזל שדה כו'. קמ"ז מ"ב יהמלמי בטעמם מ"ב הל"ב נמדים מ"ל מל"ב. מ"ר. מ"ש שם ה"ב מ"ב"ם שם מ"ר. בבמ"ר מבי' ג': אם כחמת הנזלן כו'. מ"ז מ"ב: שטפה נהר כו'. מ"ז מ"ב מ"ר. שם כ"מ ומ"ש מ"ר מ"ש שם מבי' ג': ן הגוזל כו'. מ"ר מ"ש שם מ"ב מ"ר מ"ב מ"ר מ"ב מ"ר

מקום שימור הוא. רש"י. כלומר אבל אם החזיר וקבלו פטור: ן חייב לשלם. כתב הר"ב וכגון שחבירו מועט ברי וכו'. אבל אם חבירו מוטמן ממה [כו'] וכן לשון הרמב"ם בפירושו אבל אם שם חבירו מטופק ואומר אינו יודע אם שלחתי אותו וכו' והוא אומר וכו' וגרמה לי דלאו לגזימרא שגריך שיטעון אותו דמה [לי] ליה ולמענתו דשין דשלה מטופק בפרטון איכו יולא ידי שמים עד שילא ידי הפקיר. והלכך אפילו אין טוענו כלום. וכן בגמרא אמרו דלא תבעו ליה. ולא אמרו דטוען ממה. וכן לשון הרמב"ם בחבורו פ"ח מהלכות טוען. אבל אם אין לו תובע וכו' [ועיין בסוף מסכת ב' פרק ח' דבבא מציעא שם]. אלא שאם איכו מטופק. אבל אומר ברי לי שלא הלויתיך וכו' שיש זה פטור אפילו לגאת ידי שמים. מידי דהוה טענו חטין והודה לו בשעורין. דפטור אף מדמי שעורים. כמו שכתבתי במשנה ג' פרק ו' דשבועות. ועיין במשנה ד' פ"ג דבבא מציעא:

ן האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת. בד"ג ובמשנ"ר והלויתני. בכי"ק ובכי"ה והלויתני והפקדת. אם החזרתי. בד"ג אם חזרתי וכן בסמוך ואינו נכון. אם לא החזרתי (לך) חייב. בד"ג ליתא בכי"ק ואם; בכי"ם וכי' אם לאו חייב. אבל (אם אמר לו) אינו בכי"ק ובכי"ה ליתא; בד"ג ליתי' למלאים לו. אם הלויתני אם. בד"ג ואם.. ואם. אצלי. בכי"מ אצלי אם לא הפקדת (אצלי). וכי"ה בד"ג ובכי"ק ובמשנ"ר.. (ובנסח ואם.. וליתא). (מלשלם). ן והחזירו ופת. בד"ג ובמשנ"ר פת: בכי"ק ופת (ז) והחזירו פת. לא ידעו בעלים. בכי"ה ובמשנ"ר.. הבעלים: בד"ג ואם לא ידעו בו הבעלים וכ"ה בכי"ק וליתי' למ"ל בו. (לא) בגנבתו (לא) בחזירתו. בד"ג ובמשנ"ר ליתא. ומנו את הצאן ושלימה היא. בד"ג ובכי"ק ובכי"ה.. והיא שלמה וכ"ה במשנ"ר (ונסח מנו). פטור. בד"ג ובכי"ק ובכי"ה ובמשנ"ר פטור מלשלם. ן הגדיים. בד' ריגים נשתנסה כמלה לגדיים ומקומם נמס' ד' ריגות ומנמונה וגיזים כמו שכתוב בנגריתא בגמ' (ד"ם). אך בכאן אין בני' הוא נסיה דקרני צמר וכ"ה וגדיים בד"ג ובמשנ"ר. לוקחין מן הנשים כלי (צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל. בד"ג ובכי"ק ובכי"ה ליתא ובמשנ"ר (וכה לוקחין כ"ם בגליל מן הנשים). (ובולן שאמרו להטמין אסור). בד"ג ובכי"ק ובמשנ"ר.. הטמן .. בכי"ק .. הטמין .. ; בכי"ר ליתא. ותרנגולין מכל פקום. בכי"ר .. בכל פקום וכ"ה במשנ"ר (וכה ותרנגולין); בכי"ק ותרנגולין.

שנויי נוסחאות

ן הלויתני הפקדת. בד"ג ובמשנ"ר והלויתני.. בכי"ק ובכי"ה והלויתני והפקדת. אם החזרתי. בד"ג אם חזרתי וכן בסמוך ואינו נכון. אם לא החזרתי (לך) חייב. בד"ג ליתא בכי"ק ואם; בכי"ם וכי' אם לאו חייב. אבל (אם אמר לו) אינו בכי"ק ובכי"ה ליתא; בד"ג ליתי' למ"ל לו. אם הלויתני אם. בד"ג ואם.. ואם. אצלי. בכי"מ אצלי אם לא הפקדת (אצלי). וכי"ה בד"ג ובכי"ק ובמשנ"ר.. הבעלים: בד"ג ואם לא ידעו בו הבעלים וכ"ה בכי"ק וליתי' למ"ל בו. (לא) בגנבתו (לא) בחזירתו. בד"ג ובמשנ"ר ליתא. ומנו את הצאן ושלימה היא. בד"ג ובכי"ק ובכי"ה.. והיא שלמה וכ"ה במשנ"ר (ונסח מנו). פטור. בד"ג ובכי"ק ובכי"ה ובמשנ"ר פטור מלשלם. ן הגדיים. בד' ריגים נשתנסה כמלה לגדיים ומקומם נמס' ד' ריגות ומנמונה וגיזים כמו שכתוב בנגריתא בגמ' (ד"ם). אך בכאן אין בני' הוא נסיה דקרני צמר וכ"ה וגדיים בד"ג ובמשנ"ר. לוקחין מן הנשים כלי (צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל. בד"ג ובכי"ק ובכי"ה ליתא ובמשנ"ר (וכה לוקחין כ"ם בגליל מן הנשים). (ובולן שאמרו להטמין אסור). בד"ג ובכי"ק ובמשנ"ר.. הטמן .. בכי"ק .. הטמין .. ; בכי"ר ליתא. ותרנגולין מכל פקום. בכי"ר .. בכל פקום וכ"ה במשנ"ר (וכה ותרנגולין); בכי"ק ותרנגולין.

ן האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי. ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך. חייב לשלם. אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך. אם הלויתני. אם הפקדת אצלי. פטור מלשלם: ן הגונב טלה מן העדר והחזירו. ומת. או נגנב. חייב באחריותו. לא ידעו בעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו. ומנו את הצאן ושלימה היא. פטור: ט אין לוקחין מן הרועים צמר. וחלב. וגדיים. ולא משומרי פירות. עצים ופירות. אבל לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל. ועגלים בשרון. ובולן שאמרו להטמין אסור. ולוקחין ביצים ותרנגולים מהדר להו: ן האומר לחבירו גזלתיך וכו'. וכגון שחבירו מועטו ברי לו גזלתי. והוא אומר אמת גזלתיך. אבל איני יודע אם החזרתי לך חייב לשלם. אבל אם חבירו מוטמן ממה גזלתי לו הלויתיך. והוא אומר אמת גזלתיך. לו הלויתי. ואיני יודע אם החזרתי לך. פטור מדיני אדם. ואם בא לגאת ידי שמים ישלם לו: איני יודע אם גזלתיך וכו'. פטור מלשלם. ומיהו יישבע שאינו יודע שחייב לו דלא עדיף ממה מברי. דהא לא נמי הוה טעין ליה אין לך בידי כלום הוה מבעיין ליה שבועה היסת: ן חייב באחריותו. דמי: נגנב קם ליה ברשותיה. והשבה דעבד לאו השבה היא: ואם לא ידעו בו וכו'. מתניתין בשי מתרלא חייב באחריותו. בין מטו בין לא מטו. לימתי בזמן שלא ידעו בו הבעלים בגניבתו ובחזירתו. אבל ידעו הבעלים בגניבתו. ומנו את הגאן והיא שלימה פטור מלשלם. והכי פירושה מת לו נגנב המלה לאחר שהחזירו הנגב חייב באחריותו. בין שמטו הבעלים הגאן והיא שלימה. בין שלא מטו הגאן. לימתי בזמן שלא ידעו הבעלים בגניבתו השלה. אבל לגאן שהיא רגילה לגאת חוץ. צריך לחזר בה ביותר. וז הוחיל ולא ידעו הבעלים בגניבתה ומהיתה למחדה לגאת ולא מחרו בה. חייב הגנב לשלם בגרמתו נאבדה הגאן. אבל אם ידעו הבעלים בגניבת השלה. ואח"כ מט מלאן ומגלאת שלימה שהוחזר השלה הגנוב. א"כ כבר ידעו שם לאן אחת שלמודה לגאת חוץ והיה להם להחזר בה. והם לא נזהרו הימה דאשבוד. ופטור הגנב מלשלם: ט אין לוקחין מן הרועים. דאיכא למימר שמא גנבו מלאו של בעל הבית המסור להם: צמר ביהודה ופשתן בגליל. מלאכת הנשים היא. והם מלמן עושות ומוכרות. ולדעת *) בעליהן הוא: ועגלים הרועים בשרון. בס

נרע"ב ד"ה המעלים.

ן [אות עט] הרע"ב ד"ה איני יודע כו' ישבע שא"י. וכ"כ רש"י כתובות (דף י"ב ע"ב) והא דל"א כיון באומר ברי לחד"ם חייב לישבע בסתם א"י ליתוי פוחייב שבועה וא"ל. וכמו בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא. היינו דשבועה דרבנן ל"א מחוייב שבועה וא"ל משלם כדאמרי' פ"ק דבב"ם גבי ההוא רעיא וכן בשבועות (ד' ס"א ע"א) דתקנתא לתקנתא לא עבדי'. ואף דסתתם אין ראיה דבחשוד שיש תקנתא דכשנגדו נשבע בזה הוי תקנתא לתקנתא. אבל בא"י דהוי דינא דאל ס ול"צ שכנגדו לישבע. א"כ לא הוי תקנתא לתקנתא דהא התשלומים בא"י הוי דינא. ס"ם י"ל דשבועות דרבנן דקילו ל"א ביה אילם וההיא דאמרי' משום תקנתא לתקנתא היינו בהסוד כיון דלא מחייבינן ליה רק ע"י שבועה שכנגדו זהו היה שייך גם בשבועה דרבנן וצריכים למעמא דתקנתא לתקנתא ל"ע אצל לחייב לשלם ל"א בשבועה דרבנן. והכי מוכח בתוס' פ"ק דמציעא ד"ג ע"ב ד"ה בכולי בעי דלדי מסת דהקשו שם מנסכא דר"א. ועי' בתוס' פ"ק דמציעא דף ה' ע"ב ד"ה ותקנתא לתקנתא. וז"ל ומחו"ש ואילם ל"ש הכא כדפרישית. והיינו דבאו לתרץ דהא מה שכנגדו נשבע התקנה היא בחיפוך דל"צ לשלם רק ע"י שבועה שכנגדו. אבל מדינא היה צריך לשלם בלאו שבועה שכנגדו א"כ היכא דתקנתא לתקנתא ל"ע הא התשלומים הן מדינא בלאו תקנה. ולזה כתבו דסתו ש ואיל ל"ש הכא. היינו דזהו בלא"ה דשבועה דרבנן לא הסיר לחייב לשלם אם אינו נשבע. אלא דלבתר דתקנו דכשנגדו נשבע זה היה באפשר יומר גם בשבועה דרבנן ושוב אמרי' בזה תקנתא לתקנתא ל"ע. גם י ל לפ"ש הר"ן דבני ידענא וז' לא ידענא אף היכא דלא אסר ביה אילם כמו בחרשים א"צ לישבע דלא ידענא דשבועה דאורייתא ליכא אלא בלהד"ם ובדומה אבל לא לישבע שא"י. וא"כ י"ל סהם בני ידענא וני' ל"ל מקרי משואילם דבאמר על אידך נ' להד"ם צריך לישבע. ועתה בסה ששמן לא ידענא ליכא שבועה דלא ידענא לאו בר שבועה הוא בדאורייתא. אבל הכא במנה לי בידך והלה אומר א"י דשבועה שהיה סגיא לי בלהד"ם היא מדרבנן. זהו נ"כ עתה יכול לישבע על מעתו שנשבע שאינו יודע:

תוספות רע"ק

ן האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי. ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך. חייב לשלם. אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך. אם הלויתני. אם הפקדת אצלי. פטור מלשלם: ן הגונב טלה מן העדר והחזירו. ומת. או נגנב. חייב באחריותו. לא ידעו בעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו. ומנו את הצאן ושלימה היא. פטור: ט אין לוקחים מן הרועים צמר. וחלב. וגדיים. ולא משומרי פירות. עצים ופירות. אבל לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל. ועגלים בשרון. ובולן שאמרו להטמין אסור. ולוקחין ביצים ותרנגולים

אור גדול

וכנ"ל. רק דלשון הש"ך לא משמע כך. אמנם הדבר ברור לדינא כמ"ש כנלע"ד ברור: וראיתי בסתרשים (בחו"מ סי' שד"ם ושנ"ח וסש"ם) דתמה במושלם שכל שהוא בסבנה מהמת מסון חבירו חשיב חבירו ומסונו כרודף ובסי' שנ"ח כתב דהיינו מעמא דכתא דבמסא בגם' (קי"ז ב'). ודברי תמוהין והוא נגד כל הראשונים. ורודף לא סקרי רק בפשע מתחלה. יעוי' שו"ע חו"מ (סי' ש"ם). ויעוי' ברלה בסוגיין דהביא רא"ד דאנסיתו להביא מסון חבירו חייב מהא דהוצרך בגם' (שם) בחמרא למעמא דרודף. א"כ מכלל דשאר נאנס על מסון חבירו לא חשיבא רודף. ומש"ה באמת דעת תי"ף והרמב"ם והסב"ן ורז"ה וסיעתם דבאנסוהו על מסון חבירו להביא חייב. ואף הראב"ד דמומר נדחק בתמים דעים בהשגתו לרי"ף בסוגיין ובשמ"ק שם על הא דהוצרך לרודף בחמרא. עכ"פ מבואר דבולהו פ"ל דל"ש רודף בכה"ג שלא גרם. ודבריו תמהין

מאור מאור לחמעיין לפע"ד:

שם מקום שמגדלין בו עגלים ושלהן הן: י מוכין שהכובס מוציא. מלכן הלמר. מוציא מן הלמר דבר מועט ע"י שמיפה: הרי אלו שלו. שאין הבעל [בית] מקפיד. ואם הקפיד לא היו קפידא: ושהסורק מוציא. הסורק את הלמר והמנפלו. מה שמוציא הוי דבר חשוב. וגרגילים להקפיד: הכובס נוטל שלשה חוטים. דרך בגדי למר להניח בסוף אריגתן ג' חוטין ממין אחר. והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומיפהו. ואם הוטין שחורין הם אריגים בבגד לבן. רבאי הכובס ליטול הכל לפי שהשחור בלבן מגנה אותו ביותר: החייט ששייר מן החוט כדי להתפור בו. שהוא כמלא אורך המחט: ומטלית שהיא שלש על שלש. גרסינן חייט שהכוה את תפירתו וקיצץ ממנה מטלית קטנה בלם אצבעות על בלם האצבעות חייב. להחזיר לבעל הבגד: מעצד. כלי שמחליק בו הבגד את פני הלוח ובפתיח שהוא מוציא דקין הן: כשיל. קרדום ומפיל בפתיח נסין: אצל בעל הבית. כשביר יום: אף הנסרות. דק דק היולא מתחת המקדח שהם דקים מאד של בעל הבית: נשלמה בבא קמא

מכל מקום: י מוכין שהכובס מוציא. הרי אלו שלו. ושהסורק מוציא. הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו. יתר מכן הרי אלו של בעל הבית. אם היה השחור על גבי הלבן נוטל את הכל והן שלו. החייט ששייר מן החוט כדי להתפור בו. ומטלית שהיא שלש על שלש. הרי אלו של בעל הבית. מה שהחרש מוציא במעצד. הרי אלו שלו. ובכשיל. של בעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית. אף הנסרות של בעל הבית:

נשלמה בבא קמא

ובן לבון הרמב"ם. ולכן הר"ב הסורק את הלמר והמנפלו. ו' ושהסורק מוציא. לבון הר"ב הסורק את הלמר והמנפלו. וכן לבון הרמב"ם. ולכון הר"ב במשנה ב' פרק ז' דבבא המצלו תובטו בשבט. לו נמי סורקו במסרק. והרמב"ם כתב שם. מנפלו בשבט. כמו חובטו. ע"כ. ולכון רש"י בכאן שהסורק מוציא ע"י הקוצים בקוצים קרדוג"ש). סורק פילוג"ש) על שם שהוא סורקו בקוצים כמין מסרק ע"כ. ולפי סדר הסטוי במשנה ב' פ"ז דבבא. וכן בפי"ג מ"ד הייט קודם טוויה. ולפי סדר הבטוי כאן הוא לאחר נעשה בגד. וכן הם דברי רש"י בגמרא לתניא ולא יטול [ט] יותר מבלשה [חוטין] כתב וז"ל דרך הסרקים לתת לולאות של טווי במחט לאריכו של בגד [ומותחו בהן] כשהוא נסרק וחובטו במקלות וכו'. עד כאן. ומדבריו למדנו כפירוש הר"ב דבבא. שהסורק עניד תרתי שחובט במקל או שבט גם סורק במסרק. אלא דהא דבבא בגמר קודם טוויה כדי להליקו בשבט ולסרקו להסיר הגימין הבלתי ראויים למלאכה. והכא חובטו ליבורו. וסורקו להעלות מימיו ולהיות אריגת חוטין בלתי גרהין: יתר מכן הרי אלו של בעה"ב. לשון המור סימן בע"ח כולן לבעל הבית. ומעמא דבקפידא תליא מלתא. וכי הוי מידי דלא חזי ליה לא קפיד אבל במידי דחזי ליה קפיד. ויתר מכן חזי ליה וקפיד אבולה דהא הכל חזי ליה. כדאשכחן בדין האולאה [בפירש הר"ב] מבנה ג' פרק ד' דבבא מציעא. וכן במשנה ב' פרק ז' דבבא בתרא. מדה בחבל וכו': כדי לתפור בו. לבון הר"ב שהוא כמלא אורך המחט. וכן לבון הרמב"ם בפירושו. ותימה דלא חזי לתפור בו כלל שכל זמן שאין מן החוט אלא מלא מחט מצומצמת אין יכול לתקנו בבגד. ובגמרא מסקינן כמלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט. דהייטו אורך מלא שני מחטין: במעצד. פירש הר"ב כלי שמחליק בו וכו'. פיין מה שכתבתי בריש פי"ב דבבא: אצל בעל הבית. לבון הר"ב כשביר יום. אורחא דמלתא נקט דדרך שביר יום לעשות אצל בעל הבית. ודרך קבלות לעשות בביתם. והוא הדין נמי איפכא דקבלן עושה אצל בעה"ב. ושביר יום בביתו דהוי דינא איפכא. דכולה מלתא תליא במקום המלאכה אם היא אצל בעה"ב קפיד בעה"ב על הכל. לפי שביון שהילאות הם אצלו קפיד עליהם מה שאין כן כשאינם אצלו לא קפיד עלייהו דלא טרח בהו לאייקונים גביה. וזהו שדקדק הר"ב לכתוב כשביר יום בכ"ף הדמיון וכיונה מלבון רש"י בכתב שביר יום. ומ"מ גרלה שגם לדברי רש"י דינא שי. כמו שכתבתי לדברי הר"ב: סליקא לה בבא קמא

ו) דיסטעלן עס אופקלאטשען וואלנעבר לייגע. ב) דאס וואלקען.

תוספות הדשים י במשנה שלשה חוטין כו' בגמ' מחלק דוקא בקטיר אבל בגלגלי שמיס אבל כרמב"ם לא מיאר זה וכתב ס"ל לפי שהוא דבר מועט: בעה"ב. נמ"ב אם היה שוכרו וכ"ה אם.. גם נמ"ק. הנסרות. כמשנ"ב הנסרים; נמ"ק וכמשנ"ל הנסורת: נמ"ה הנשורות.

שנויי נוסחאות

י מוכין. נד"ג נמשוס ומוכין. מוציא. נד"ג מוצא וכן בסמוך. ושהסורק. נד"ג ומשנ"ל שהסורק. נמ"ק שהסרוק (על מקל מסור וכדומה) במשנ"ב וחסירק. הרי אלו של בעה ב נד"ג הרי אלו. נמשנ"ל הרי הן. הכובס. במשנ"ב כובס. יתר מכן (הרי אלו) של בעה"ב נמ"ק וכמשנ"ל ליתא וכן ליתא נד"ג (וכס.. לבעה"ב); נמ"ל.. הרי הן.. אם היה השחור ע"ג הלבן. נד"ג ונמ"ק וכמשנ"ל אם היה שהור ע"ג לבן. והן שלו. נמ"ק והוא.. (שן) ההוס. וכ"ל נד"ג וכמשנ"ל; נמ"ל ליתא; במשנ"ב את החוט. ומטלית. נמ"ק וכמשנ"ל ומטלית; נד"ג מטלת. שהיא שלש. נמ"ל שהיא פחות משלש ומוכח מן הגמ' דע"ס הוא (ד"ס) ולא כיונן הרע"ב כאן. הרי אלו של בעה"ב. נד"ג וכמשנ"ל חייב להחזיר לבעלים. ונ"ל נמ"ל (וכס להחזירו). שהחרש. נד"ג ונמ"ל וס' וכמשנ"ל שחרש. הרי אלו שלו. נמ"ל הרי הוא.. ובכשיל של בעה"ב נד"ג הרי הוא של בעה"ב. נמ"ק ונמ"ל הרי אלו.. ואם היה עושה אצל

נשלמה בבא קמא

בבא מציעא מסכתא נזיקין. וענינה לדבר על הטענות והפקדונות והשכירות ודין השואל והשכיר וכל מה שהוא ראוי לחבר לזה הענין כמו שעשה הכתיב שאחר דיני שור ובור והבער. וכי יצאו אנשים. דבר על ארבעה שומרים. הרמב"ם. וכתבו התוספות איידי דאיירי בהגוזל בתרא מחלוקת נסרות. נגר. ובעה"ב. דקתני במעצד הרי אלו שלו. ובכשיל הרי אלו של בעה"ב. תנא הכא נמי דיני חלוקה:

פרק א **א שנים** אוחזין בטלית. בגמרא מוקי למתני' כגון שאחד מהם הופס בחוטין שבשפת הבגד מלד זה. והאחד הופס בחוטין שבשפת הבגד מלד זה. אבל אם הם אחוקים בבגד עלמו. זה טוטל עד מקום שידו מגעת וזה טוטל עד מקום שידו מגעת: השאר תולקים בשוה ובשבועה: זה

פרק א **א שנים** אוחזין בטלית. כתב הר"ב בגמרא [דף ז' ע"א] מוקי למתניתין כגון שאחד מהם תופס וכו'. אבל אם הם אחוקים וכו' זה טוטל וכו' והשאר תולקים בשוה ובשבועה. וכן לשון הרמב"ם ומסיים בחבורו פרק ט' מהלכות טוען. ום אבל א' לנגנל על חבירו. שבל מה שנטל כדין נטל. ע"כ. וגראה לי דטעמו בטל מה שיש בידו ממש לא שייבא תקנה שלא יהא כל אחד תוקף וכו'. דאי אמרת דתקנה זו נתקנה גם כן על מה שיש בידו ממש. א"כ בכל טוען על מה

מסכת בבא מציעא

פרק א **א שנים** אוחזין בטלית. זה אומר אני מצאתיה. וזה

פ"א **א** שנים אוחזין. כ' ע"א ג"כ ס"ס. יהונתן כפנות פ"ב ס"ס מ"י' פ"ס מכל פרק הנפקן ס"ז פפ"ב בשין ג"ס מה"ש מה"פ פיסן קנ"ס פפ' מ':

אומר אני מצאתיה. זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה. וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו.

שיש לו ביד הבירו שהוא שלו היה בכלל התקנה ולא מלאתוהו בשעה עד דרי בהרלי כמפורש ברים פרק ו' דשבועות: זה אומר כולה שלי. לשון הר"ב אני קניתיה וכו' בגמרא במקח וממכר ופירש רש"י דאיכא למימר שניהם קנאוה ולשניהם נתרצה המוכר. *אבל זה אומר אני ארגתיה. וזה אומר אני ארגתיה לא יהלוקו. דודאי חד מינייהו רמאי הוא ותהא מונחת עד שיבא אליהו. והתוספות כתבו בד"ה לא הגא וכו' דבכי האי גוונא כמי יחלוק בשבועה. ולא אמרו יהא מונח אלא בשנים שהפקידו וכו' כדתנן במשנה ד' פרק ג' כיון שיודע לנפקד שהוא ודאי של א' מהם אפילו קודם שבאו לפני ב"ד לחלוק פליגי. ע"כ. ומה שכתב הר"ב והמוכר מכר לאחד מהם ולקח המעות משניהם. דאי מחד איכא נאמן לומר שמכר לאחר. ויש שיטות רבות ודעות חלוקות בנאמנות המוכר ואין להאריך. ומה שכתב הר"ב שהיא עד אחד וכו' שאינו נוגע בעדות כלל. דאף על גב דקבל דמים איכא עומד אלא דמי שפרע כדתנן במשנה ב' פ"ד וכן פירשה רש"י בפרק בתרא דקדושין דף מ"ג [ד"ה בזמן שמקחו בידו] להא דמוכר שקבל דמים דיש עליו מי שפרע. עיין שם. ולפיכך ז"ש בהגהת אשר"י דפרקין דהאידנא דאיכא בשועת שבת לא הוי עד. כיון יכול שכנגדו להשביעו ולומר לו אין לי מקחי שקניתי ממך. ועד שלריך שבועה לא חשיב עד. מ"כ. לא היה מן הצורך להניה. דהכא לא מיירי אלא שנתנו הדמים ומי שפרע לא דמי לשבועה. דטעמא דעד שלריך שבועה איכא עד. פירשו התוספות בקדושין פ"ב דף מ"ג מנוס דרחמנא אמר (דברים י"ט) על פי שנים עדים יקום דבר. דמשמע הנאמנים בדברים בלבד אבל העדים המעונים ליתבע קודם שיאמנו דבריהם אין ממש בעדותם. מ"כ. ומי שפרע ליכא אלא דאמן לייטינן. ומה שכתב הר"ב והיה שכנגדו חייב שבועה (זו) דאורייתא וכן לשון הרמב"ם וכתב המגיד פרק עשרים מהלכות מכירה דכן פומר משבועה לאוהו המשיטו. והכסף משנה כתב בשם גיטי בדבריו שיבור כן. מ"כ. ומכל מקום מסקנת הפוסקים כך הוא שיפסור. ומה שכתב הר"ב ובדין הוא שיהו חולקין בלא שבועה. מאחר שזה תפוס ושומר. וזה תפוס ושומר. גמרא דף ה' דאיכא חזקה לשום אחד ותפוסים בו יש להחזיק שניהם שבה. ומה שכתב הר"ב אלא שתקנו וכו' כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף [לאחז. רש"י ד' ג'] וכו' ומסקינן דאע"ג דאשיב אמשנה. לא חשיב אבשועתא. ובתבו התוספות דהייט טעמא משום דשבועה חמורה כדאמרן בשבועות [דף ל"מ] וביומא [דף פ"ו] שהעולם נזדמנו פל לא הבא. מ"כ. ומ"ש הר"ב ואלטריך וכו' אבל מקח וכו' דליכא למימר הכי שאם שיודע שחבירו קנאה ליה לא הוי תפוס ומדתפס בה סבור הוא שלו הוא ונתרצה המוכר. דהא נקט זוז מתרוייהו. אימא לא רמו רבנן שבועה עליה דמשום שבועה לא יפרוש שהרי סבור הוא שלו אמר אמת. קמשמע לן דאפילו הכי יתבע. תוספות. ומ"ש הר"ב אבל מליאה דליכא למימר הכי. חבירי יגע וימצא אחרת. רש"י: זה יתבע וכו' וזה יתבע. אפילו לבן גנס דמשנה ה' פ"ז דשבועות דאמר כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא. הרס איכא ודאי מכתבע שוא [דאחד ודאי מכתבע לשקרא] הכא איכא למימר דליכא שבועת שוא אימר דתרוייהו בשני הדדי אגבהה גמרא: ישבע באין לו בה פחות מחציה. כתב הר"ב ואינו נשבע שכולה שלו וכו' דהא לא יהבי ליה. *לרבנן דבן גנס אלטריך דלא חייטינן לשבועת שוא. תוספות [דף ה' ע"ב]. ומ"ש הר"ב הלכך יתבע באין לו בה פחות מחציה דמשמע הכי וכו' וכלומר דלשון השבועה אינה אלא באין לו בה פחות מחציה כליכא דמהניתיה. ומסייע ליה לב"י שכתב שמפני כן לא כתבו הרי"ף והרמב"ם אלא לשון המשנה ולא אלריכוהו משבע בפי' בלשון שבועה שיש לו בה ואין לו וכו' שסוברים דאין לריך שיאמר כן בפירוש דלשון הנזכר במשנה כאילו אומר כן הוא. מ"כ. ודלא כרנב"ר שכתב ל"י בשמו שהגיה הרי"ף והרמב"ם בחימה: ויחלוקו. ולא אמרינן יהא מונח כדאמרינן בשנים שהפקידו במשנה ד' פ"ג דשאלה יהא מונח. והכא כולה תליא בשאר דהתם הוא. דבאלו שאר דאחד מינייהו הוא אמרי רבנן יהא מונח. *הכא דליכא למימר דתרוייהו הוא אמרי רבנן פלגי בשבועה. ואפילו תימא ר' יוסי דאמר הכל יהא מונח. התם ודאי איכא רמאי. הכא מי יימר דאיכא רמאי אחת בהדי אגבהה. וכל חד סובר שהוא הנגיה קודם. [גמרא]: ויחלוקו. לדמי לא הוה פסידא בחלוקת הטלית מגמה. דומיא דרוכב על הבהמה דלקמן דתנן

זה אומר כולה שלי. כ"ל שם ס"מ מתש"ב שם פפ"ו מ"ו:

תוספות חדשים

פ"א א בתוי"ט ד"ה זה אומר כו' לא סיים מן הצורך להניה כו' ול"נ דיש: כיון דהתוי"ט כל מה שכתב הוא לשיטת הרי"ף וכש"י דכאן איירי דהמקח עדיין ביד המוכר אבל לשיטת התוס' וסמ"ם דאיירי דשניהם הדוקים בהמקח כדמתמיל סמהרי"ם שמים אותאין ול"ב נעשה נ"ב פתיחה וקנה אבר כדיבו רק שאחר הקף כה לה"ב ואם המוכר מכחישו שפיר יכול להכחישו. ועי"ן הגיה כן ודו"ק. ותוי"ט בספרו מע"מ הרגיש בזה והאריך ולף על פי כן הש"ך נסתיים הר"ל ומ"ש: (ממ"ורש"ת ז"ל):

בא"ד לא חסיד אבשועתא. הייט לר"י אבל אמיי פ"ל דחייטינן אמת פסק מעה ישנה יש לו מלין ושיין מ"ש הרא"ש ז"ל: בתוי"ט ד"ה זה יתבע כו' לאיזה דתכוייהו כו' לעמן מקח המוכר נמי שמא לשניהם נתרצה רש"י:

ראשון לציון

פ"א א תוי"ט ד"ה זה אומר כולה שלי כו' והתוס' כתבו כו' ולא אמרו יהא מונח אלא בשנים שהפקידו כו' דבר זה לא נמצא בתוס' שם ועיין ב"יוס' ב' ע"ת ד"ה ויחלוקו כתבו טעם אחר ע"ש ועיין עוד תוי"ט לקמן במשנה ו ד"ה ויחלוקו אבן דע דגרא"ם כתב סגנא זו כיון שהוא לעשקד ע"ש ונכון גליה ספק הכיון המכר יש כאן בקלקול הדפוס שהשמיטו שמו לדעת הגרא"ם וגם בשמיטו סגנא הוספת. ומשכיל יתקן לעצמו. ולית הענין גם כן הרב מפר"ם בלאך ר"ו:

תוספות רע"ק

פ"א א [אות א] תוי"ט ד"ה זה אומר כולי שלי ל"הר"ב כו' אבל זה אומר אני ארגתיה. נראה דיצא לרש"י כן מדלא קתני במתני' חד בבא דהיינו אני ארגתי' לחוד דל"ש מורי היתרא ואפ"ה בעי שבועה ומב"ש במציאה ומו"מ. אבל תוס' נחתרו בזה ופירשו בצריכותא דהיכא דל"ש מורי היתרא הי' ס"ד דלא בעי שבועה היינו משום דיש לנו לחלות דאסר בדרמי שסובר שהוא הנגיה רגע מקודם או שלו נתרצה המוכר ולא יפרוש גם משבועה. א"כ מסילא באני ארגתיה דל"ש לומר דאסר בדרמי כדאי צריך שבועה ומש"ה אי תני אני ארגתיה עדיין לא ידענו מציאה ומו"מ: [אות ב] שם ד"ה ישבע שאין לו בה. לרבנן דבן גנס איצטריך. ועב"ז קשה לי דנהי דרבנן לא חיישינן דבאין לידי שבועה שוא היינו דמ"ם אין מסדרים זכותו של בעה"ב שישבעו לו הפועלים וההנוני. אבל הכא הא כיון דאסור להקוני שלא יהיו ודאי שבועת שוא דישבעו שאין לו פחות מחציה בודאי עדיף. ומה"ת ישבעו שכולה שלו לחיות ודאי שוא. וצ"ע. (קושית רבינו הוא ביותר על רש"י ד"ה ת"ב ע"ש: ותנה במ"ש התוי"ט מקודם דשתני' אתיא אפי' כבן גנס דהכא ליכא וראי שבועת שוא דאיסור הרוייהו בחדדי אגבוה. ופירש"י וכל א' מ' שהוא הנגיה תחלה. ולכאורה הטה דמאי צריך לזה הא בפשוטו כיון דאסור שהיא כך דתרוייהו בהדדי אגבהו נהי דכל א' בא לגזול חצי מ"מ שבועת שוא ליכא. וגל דהוקשה לרש"י דא"כ לבן גנס אמאי מסדרים להבעה"ב זכותו מכל וכל. ואלו ואלו נמרעים שלא בשבועה. מ"מ יתעון בעה"ב ישבע לי הנוני שלא פרע פחות מחצי' עכ"מ. וכן הפועל ישבע לי שלא קבל מהחנוני עכ"מ לא יותר מחצי. ולא ליהוי ודאי שבועת שוא. אע"כ דלפי טעמתם חד משקר. הוי כמו ודאי שבועת שוא. ולא דנינן לענין אחר מה דלא פענו. וזה תוצרך רש"י לומר להסביר דהכא כל אחד סובר שהוא הנגיה תחלה ולא שמשקר במויד. מש"ה אף לפי טעמתם אפשר דתרוייהו בהדדי אגבוה (בוחות דבינו לתרץ בזה גם קושי' הא'. ואפשר גם כן דרש"י לשיטתו באני ארגתיה. מוכרח לומר שיש סברא שב"א מוען אפת. ועי' בדבר הסמוך. ודל): [אות ג] שם ד"ה ויחלוקו. ולא כו' הבא דאיכא לפרש. ולפירש"י שהביא

הח"מ

שנים אוחזין פרק א בבא מציעא

לא יהבי ליה טולה. ואי מפתבע שתיה בלו כדקא יהבי ליה. הוה מרע ליה לדבוריה קמא דאמר טולה שלי. הלכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה דמכמע הכי. טולה שלי כדקא אמינא מעיקרא. ולדבריכם שאין אתם מאמינים לי בטולה. שבועה שיש לי בה. ואין לי בה פחות מחציה: ב היו שנים רוכבים על גבי בהמה. הא קמכמע לן דרוכב קני. ואע"פ שהיו מנהיג שלא זה בבהמה מנקומה: או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג. בזמן ברוכב מנעגע ברגליו כי היכי דהיזל הבהמה מחמתיה. הוא דאיס רוכב ומנהיג. ואם לא היה אלא רוכב בלבד. מנהיג קנה. רוכב לא קנה. ואם הודו

זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי. האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים. והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע. זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע: ב היו שנים רוכבין על גבי בהמה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג. זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו. בזמן שהם מודים *או שיש להן עדים. חולקים

נמי יחלוקו ובשלמא שהורה חזא לבבר הלא ממלה הא אפסדוה. גמרא דף ח': זה אומר כולה שלי וכו'. גמרא הא תו למה לי קא סלקא דעתך אמינא הא דקאמר חציה שלי. ליהוי כמאיב אבדה וליפטר [מבבועה כדהכא במ"ג פ"ה דנטין] [קמ"ג] דהאי אערומי קא מערים. סבר לי אמינא כולה שלי בעינא אסתבועי. אימא הכי דאיהוי כמאיב אבדה ואיפטר: ישבע שאין לו בה פחות מחלקה חלקים. וא"ת על האי שמודה הבירו למה צריך לישבע. וי"ל שאינו לא היה נשבע אלא על הרביע בלבד. במא היה מתפיין לאותו חלק שמודה לו הבירו. ואע"פ שכל הנשבע בב"ד על דעת ב"ד הוא נשבע. מ"מ יש לדין להחמיר שיפרש הנשבע בשבועתו כל גד דמהות שיכול לחשוב בלבו ומכאן הוא דשמעת הכי. כ"י: וזה טעל רביע. כתבו התוספות וא"ת והא אמן דהאי בעי אמר כולה שלי. כדאמרינן הא מגו נופיה לפטרי מבבועה לו לאו מבוס דאיערומי קא מערים [כמ"ש בדבור זה אומר וכו'] ומפרש ריב"ם *דמגו להוציא לא אמרינן דבהאי הכי מ"חזק זה כמו זה ע"כ. וג"י כתב מבוס דלא אמרינן מגו אלא בטענות סקלות. אבל הכא יותר טוב לו לומר הציה שלי שאינו מעיז פניו בחבירו כל כך מלומר כולה שלי שיצטרך להעיז לגמרי. ועוד שאין לומרים מגו אלא באותו דבר עצמו שהוא תובע הו כופר. אבל מדבר לדבר לא. ואפילו כשהיו אותן שני דברים שקולים. לפי שאפשר שבדבר אחד הוא מעיז. ובדבר אחר אע"פ שהוא שקול אינו יכול להעיז. ועוד שאילו היה טעל הגיו. יותר היה טוב לו לומר חצי וביטול כל הבעיתו. מלומר כולה ובלא יטול אלא חצי. ולפיכך כשם שאילו אמר כולה שלי אינו טעל אלא חצי שלי אינו טעל אלא חצי טענתו [אף בא"מר חצי שלי אינו טעל אלא חצי טענתו] והייט דאמרינן בתוספתא כלנו בל דבר אינו טעל אלא חצי טענו בלבד. ע"כ: ב היו שנים רוכבים וכו'. פירש הר"ב הא קמכמע לן דרוכב קני ואע"פ שאינו מנהיג וכו'. בגמרא דף ח' [ע"ב] אמרינן דלגופיה לא איצטריך הא אשמועינן דרוכב קני. ופירש"י אפילו *) בלא מנהיג וכו' כמ"ש הר"ב. ותימה דבסיפא מפרש הר"ב דלא מהני רכוב במקום מנהיג אלא כשמנעגע גם כן ואמאי כיון שהקנין דרכיבה לחוד הוי קנין למה יגרע כנגד אחר דכיון דקנין הוא לקני. ובגמרא לא אמרו דסיפא רוכב ומנהיג ברגליו אלא לשמואל דס"ל רכוב לחוד לא קני לדידיה מוקמינן לסיפא דקנו שניהם דהיינו כשרוכב ומנהיג ברגליו. אבל אי הוה סבור שמואל דרכוב בלחוד נמי קני לא איצטריך לאוקמי מתניתין שמנהיג ברגליו ג"כ. ואע"ג דאבעיא בגמרא רכוב בתקום מנהיג הי עדיף. אי רכוב דפשיט והי מנהיג דאזיל מהתיה דשמעינן מינה דיש לחלק בין קנין הנעשה ביחידי. לקנין הנעשה עם חבירו שעושה קנין אחר. מ"מ אין לנו לחלק. דהא למסקנא לא עדיף כלל לא זה ולא זה אלא שניהם כאחד מוכיח והך איבעיא דשמואל היא. והשתא כי היכי דלמסקנא לשמואל דבעי רוכב. ומנהיג ברגליו בין בלחוד בין עם מנהיג. לעולם בעי שיהא ג"כ מנהיג ברגליו. ומי מנהיג ברגליו מהני לעולם. ה"ג שהם גמרא דמוקים ריבא דאשמועינן רוכב קני אפילו בלא נענוע רגלין. ה"ג בסיפא עם שמנהיג קני ולא עדיפא הך מהך דכי היכי דסברה הבעיין לא סלקא לשמואל דאליבא בעי. ה"ג לא סלקא אליבא שהמה דגמרא. דלענין סברא ע"ז אין הילוק בין שהמה דגמרא לשמואל כלל. ועוד דמסיקי היתי לחלק לכתם אוקימתא. ומאן דהיק לן בהכי. הלכך אי מפרשת למתניתין כשהם אוקימתא וכפירש הר"ב בריבא דרכוב לחוד קני. אין לפרש בסיפא דרוכב ומנהיג ברגליו כדפירש הר"ב אלא רכוב בלחוד קונה כמו המנהיג. ואי מפרשת בסיפא כשמואל וכדפירש הר"ב דרוכב ומנהיג ברגליו בעינן. אין לפרש בריבא דרוכב בלחוד קני. סוף דבר הר"ב הרגיש בגמרא דגמרא ודשמואל ואינם שוים בענין אחד כלל. ומכאן לריכין אנו למודעי איזה מהם מבני הפירושים יכבר דאליבא נפרש בין בריבא בין בסיפא. ורחיקי להרמב"ם בפירושו אלא פירש בלוס על הריבא אבל בסיפא כתב ובלבד שינענע ברגליו על הבהמה כדי שהלך. ואם לא היה כן אלא שהיה יושב עליה בלבד. המנהיג קנה. ע"כ. שמעינן מינה דאליבא דשמואל נסיב לה. וזו ראיה גדולה אצלי לדברי הב"י סימן קל"ז שכתב (דס"ל) [די"ל] דהרמב"ם כובר דבעינן מנהיג ברגליו ג"כ אלא שבטל דעתו מפני דעת המגיד [פי"ח מה"א] והר"ן שכתבו בדעת הרמב"ם דרכוב לחוד קני. וכי לכון פירש המגיד מוכח כדברי ב"י דכובר כשמואל דבעינן ג"כ מנהיג ברגליו. וכן פירש הרא"ש דאלגה כותיה. וכתב עוד הרא"ש הבתא דרכוב ומנהיג בעינן. מהתיתן מאי קמ"ל. דלענין קנין דקני לא איצטריך לאשמועינן דהייט מנהיג גמור. ועוד דעדיף טפי דתפיס בה. איצטריך לאשמועינן דבעינן רוכבים על בהמה אחת קנו שניהם. אלא אימא קמא עדיף שהוא עיקר. והכי הוא עפל. שכן דרך הנערים לנוח מעט אחרי אחדותם קמ"ל. וגם אשמועינן דרכוב ומנהיג כאחד קנו שניהם עכ"ד. אבל הרי"ף הביא מתניתין כפשטה וכתבו דס"ל כאוקימתא דשהמה דגמרא דרוכב לחוד קני. וכן בסיפא רוכב לחוד קני עם המנהיג. ואם קמכמע לן בין בריבא בין בסיפא: ויחלוקו. עיין מ"ב בזה במשנה קמייתא: בזמן שהם מודים וכו'. כתב הר"ב אפילו לאחר שנפסק הדין עליהם וכו'. וכ"כ הרמב"ם. והימה דמאי רבותא היא לאחר שנפסק הדין. דמאי איכפת לן בפסק הדין כיון שהם מודים אי בלא עדים ובין בפ"ג דבהדרין. ובגמרא דף ח'. בזמן שהן מודים וכו' במאי. אי במקח וממכר גריבא למימר. אלא אמר מתניתא מאיהא להבירו [כלומר ביזכה חבירו בה] אע"פ שלא עשאו

*) יל רש"י ואע"ג דלאו מעיקרא היא שאינה זזה ממקומה שאין מנהיגה ברגלין.

שלש

ב חיי שנים רוכבין. נ"ל פ"ה פ"ח מ"ו עם הלי' מתנ"ה שם בשמ' מ':

שנוי נוסחאות

פ"א א האומר. והאומר. בכ"י זה האומר.. וזה האומר. (והאומר חציה שלי) ישבע. ובכ"י וזה ישבע ואיתא. פרוטה מרביע. בכ"י פחות מחלק אחד ומסתבר שהוא ט"ס דכיון דמיירי ומי במקח וממכר אפשר שיש לו בה רק חלק קטן והוא טוען שיש לו מחצה ועי' כ"כ ס"ג ע"ל (ד"ס). ב (שהיה) אחד רוכב ואחד מנהיג. בכ"מ ליתא; בכ"כ.. רכוב.. וכ"ה במסכי"ל (ושם ובד"ג ובכ"ק ואחד מהלך ואינו נכון). בזמן שהם מודים. בד"ג ובכ"ל ובי"(מ' וג') בזמן. וכ"ה בכ"מ (ושם..ששניהם מודים). חולקין בלא שבועה. בכ"ם יחלוקו.. בד"ג ובכ"ק ובמסכי"ל.. שלא בשבועה.

תוספות רע"ק

התי"ם לעיל ד"ה זה אומר כו' דבאני ארגתיה הדין דיהא מונח אף דהחלוקה יכולה להיות אמת ל"ל דלמסקנא כדמחלקינן לר' יוסי בין ודאי רמאי. סמילא גם לרבנן מתרצא בהכ דתליא הכל בודאי רמאי דאף היכא דאיכא למימר דתרוייהו הוא מ"מ בודא. רמאי יהא מונח ' [אות ד] שם ד"ה ווה נוטל רביע. דמנו להוציא לא אמרי'. וקשה לי דלמה משמינן דסיפא קס"ל. דלא יטול רביע בלא שבועה בסנו דוהו לא הוי חידוש כ"כ דהכברא פשוטה כך היא דאם יטול בלא שבועה ליכא מנו כיון דאם יסתון כ"ש יצטרך לישבע ועכשיו יטול בלא שבועה. טפי הו"ל לומר דאשמעי' דלא נימא דיטול חציה בשבועה בסנו דכ"ש. לוה אשמעי' דמנו להוציא ל"א. וצע"ג: ב [אות ה] בפשנה או שיש להם עדים. להפוסקים הסוברים דעד מסייע פוטר משבועה. צ"ל דעדים לאו דוקא דהא בע"א נ"כ ח לקים בלא שבועה. אלא עדים הוינו עדות המועלת ועי' בראש בריש מכילתין סי' ג' דכתב כזה לתרץ מתני' דרפ"ז דשבועות מ"ז דקתני ואב יש עדים שאמר להם אביהם וכו' ולא ידעתי אמאי לא נקט כזה על משנתינו ו ועי' בתו"ם כתובות פ"ב מ"ו ד"ה שיצחק בהינוסא: [אות ו] תו"ם ד"ה בזמן שהם מודים. ש"ם הגמ"ה מציאה לחבירו כו' קנה חבירו. דפרישא דזה אומר חציה שלי ליכא ראיה דיל דמירי במו"ם. אי בסציאה ואמר תפסתי בידי החצי. אבל מחך דבזמן שהם מודים דמיותר ע"כ דאתי לאשמועי' דאף בסציאה ובמודים שבל אחד תפס רק בקצה הטלית והגביהו יחד הם כן יחלוקו דהמגביה מציאה נו' בך מבואר מסנגיא. ובראש. וקשה לי תא ביאו"ר דרוכב ומנהיג לן כא' רוכב

ג היה רוכב על גבי בהמה ורואה את המציאה. ואומר להברו תנה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה. זכה בה. אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחלה. לא אמר כלום: **ד** ראה את המציאה. ונפל עליה. ובא אחר והחזיק בה. זה שהחזיק בה זכה בה. ראה אותן רצין אחר מציאה. אחר צבי שבור. אחר גוזלות

ג היה רוכב על גבי בהמה. דאי כלקח דעתך לא קנה חבירו מיעטה זו כמי במוכחת על גבי קרקע. ולא יקנה לא זה ולא זה וכל הרולה יהטפנה מידם [רש"י]. ועיין לקמן בדין המגביה כו': **ג** היה רוכב על גבי בהמה ורואה את המציאה. תוספתא דמלחמת קחני דאי מהלך ורואה יטלנו בעצמו. והטור סימן רס"ט העתיק ראה מציאה ואמר להבירו זכה לי וכו': נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה. ומסקינן בגמרא דטעמא לא מכוס דלא מצי זכי ליה אלא היכא דזכי נמי לנפשיה. כגון בנים בהגביהו מציאה כסיפא דמתניתין דלעיל. דהא ליתא. דהפילו, כי לא בעי למזכי לנפשיה. מצי זכי לחבריה במנו דאי בעי זכי לנפשיה. וכדפירש הר"ב במ"ש פ"ד דפאה מי שלקט את הפאה ואמר הרי זה לאיש פלוני. דאם זכו ג"כ עני זכה לו לדברי הכל. והלא מתניתין דתנן

בלא שבועה: **ג** היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה. ואמר להברו תנה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה. זכה בה. אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחלה. לא אמר כלום: **ד** ראה את המציאה. ונפל עליה. ובא אחר והחזיק בה. זה שהחזיק בה זכה בה. ראה אותן רצין אחר מציאה. אחר צבי שבור. אחר גוזלות

הוה לו בלא עדים אפילו לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלוקו בשבועה. חולקים בלא שבועה: **ג** אמר לחבירו תנה לי וכו'. אבל אמר זכה לי בה. קנה הרוכב. ואין המגביה יכול לומר אני זכיתי בה: לא אמר כלום. שקגלה זה שמסכה מיד הבריו. וכל זמן שהיתה ביד המגביה הפקר היתה: **ד** זה שהחזיק בה זכה בה. ודוקא שהיתה המציאה ברשות הרבים. שאין אדם אחר אמות על אדם קטנה לו ברה"ר. לפיכך המחזיק בה זכה. אבל בסימטא שהוא שביל של יחיד לו בלדי רשות הרבים שאין רבים דוחקים שם אדם אמות לומות על אדם קונות לו כל מציאה וכל הפקר שבמוך לו בארבע אמות ואין אחר רשאי לתפסו. ותקנו ליה רבנן מי שיכי

פ"ד דפאה מי שלקט את הפאה ואמר הרי זה לאיש פלוני עני. אלא ליתו לאינגלוי: אחר צבי שבור. שאינו יכול לרוץ ומשתמר דאם זכו ג"כ עני זכה לו לדברי הכל. והלא מתניתין דתנן

ביתוך

אמר אני זכיתי בה זכה [בה] מכוס דאמר ליה תחלה. פירש"י הרי אני זכיתי בה דקאמר ליה. תחלה קאמר ליה. מתחלה הגבהתיה לגרכי ולא לגרכך ולעולם המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דומיא דמעני לעני עכ"ל. וריבמא דמעתתא דאי מתחלה היתה דעתו לעורך חבירו הו לא מצי מיהדר [דאמע"ג דאיתא בתר הכי. אי"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. והא"ת מכנתיו. דאמר הנה לי ולא אמר זכה לי [דכיון שאין דעת אחרת מקנה לא הוה תנה כזכה. ול"ק אמתניתין ו' פ"ק דנזיקין כ"כ התוספות וכנזיקין [דף י"א] תירלא עוד בענין אחר] ופירש"י וא"ת מכנתיו דקתני אני זכיתי בה ומכמע לן אני זכה בה עכשיו זכה בה. ואע"פ שהמגביה לעורך חבירו. סייגו שעמא מכוס דקתני ואמר לחברו תנה לי ולא אמר זכה אתה לי בהגבהתך נמלה שלא עכשו שליח להקנותו בהגבהתו עד בעת נתינה. והרי קודם נתינה הדר בו זה משליחותו עכ"ל. ולא למימרא שאם לעפ"כ נתכוון המגביה לשיקנה לחברו בהגבהתו שלא זכה. אלא שמן הנתים לא עשה אלא כדברי חבירו שלא אמר רק תנה לי] אבל המור כתב בסימן רס"ט שאפילו אמר הגבהתי תחלה לעורך אבל עתה אני רוצה לזכות בה דשומעין לו. והנכים מהור"ר ו"ל כ"ן ז"ל על ידו וכתב דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו הייט כשאמר בשעה שמגביה לו קודם לכן שהוא מגביה לחברו. אבל מסתמא הע"ג דדעתו היה להגביה לחברו יכול לחזור בו. אא"כ א"ל זכה לי [כדכתב הר"ב] דהשתא שלוחו הוא כיון דשתק ועל פי לוויו הגביה. עכ"ד. ולא ידעתי מי הכריחם לפרש כן דהא סוגיא דגמרא לא משמע הכי. דכי פריך ממתניתין דפאה מי שלקט וכו' ואמר הרי זו לאיש פלוני דזכה לו. אמהני' דהכא דלא זכה לו. ליכני ליה התם דאמר כדתנן בהדיא [ואמר]. ומש"ה זכה לו ולא מצי מיהדר. *אבל הכא דלא אמר כלום בשעת ההגבהה הלכך מצי ליה הכי ס"מ דגמרא ס"ל דכשמודה שהגבהתו היתה לעורך חבירו כמתן דאמר דמי ולא מצי מיהדר. והא דתנן התם ואמר מכוס דאי לא אמר מאי ידעינן למי רוצה ליתן. וכן יש לפרש דואמר. דייט עכשיו לאחר זכייה הוא אומר שלקיבתו היתה לזכות לאיש פלוני. וכולה מלתא תליא בכונת הגבהתו לעורך מי היתה. כך נראה בעיני. [ולמה נאמר שר' יוחנן יהלוק על הברא זו הלא במתרן המשנה בחירון מרווח יותר. דחירון דלעיל דאוק דהא לא תנן תחלה וכדאמר לי' בסוגיא מה"ט. וכוב מצאתי בתשובה להרשב"א שהביאה הב"י סימן קכ"ה שכתב אדרבי יוחנן דטעמו דמצי המגביה לומר כשאמרת תנה לי לא היה בדעתי שאזכה בה בשבילך אלא לאחר שתגבהנה ואתנה לך. עכ"ל. ולומר ומכוס כך לא נתכוונתי לזכות לך בהגבהתי. כך נ"ל: אם מכתנה לו אמר הני זכיתי בה תחלה. מפרש בגמרא דמכוס ריבא דמיירי דוקא שאמר תחלה כדכתבתי לעיל הלכך דייק בסיפא לומתני תחלה שלומר ואם מכתנה לו שטען אותה טענה דריבא. אבל מכוס סיפא לא אלעריך למיזק שטענו תחלה דאפילו אי לא טען תחלה מסתמא תחלה קאמר. דמי מצי למימר אני זכה בה עכשיו והלא היו בידו. [רש"י]. [ולפי מה כתבתי לעיל דלרבי יוחנן אין צריך לזה התירון דאמר תחלה אדרבא ריבא אין הכי נמי דלא אמר תחלה ואפ"ה מצי הדר ביה סיון שאמר הנה לי ולא אמר זכה לי. וקתני בסיפא תחלה. לגלוי דריבא לא בלא אמר תחלה]: **ד** זה שהחזיק בה זכה בה. כתב הר"ב ודוקא שהיתה המציאה ברשות הרבים וכו' כאן חזר בו מפירוש הבני שכתב במ"ג פ"ד דפאה דטעמא מכוס דנפל עליה וכו'. ע"ש. וטעמא שאין ד' אמות קונות ברשות הרבים. כתב רש"י שהרי אין לאדם שם אדם אמות מיוחדות שהרבה מבריס יש לו בתוכה עומדים אצלו. ע"כ. ומ"ש הר"ב אבל בסימטא שהוא שביל היחיד. לו בלדי רה"ר וכו'. ובמשנה ד' פ"ק דקדושין כתב בסמטא שהיא זוית של רשות הרבים וכן פירש"י שם [דף כ"ה ע"ב]. ולפי זה לדי רשות הרבים הוא הסמוך לבתים אע"פ שאינו בזוית. אלא שבזוית פנוי אינשי דהדרי מב' הרחובות ולפיכך נמצאים אצל הזוית שלא לדחוק זה את זה. וזה מצוי יותר מבלדי רה"ר. והן הני לדי הרחוב. לפיכך נתיחד שם לזוית בפני עצמה. אבל לפירש הר"ב דהכא גם הזוית בכלל לדי רשות הרבים יתבב. והרשב"ם בפ"ה דבבא בתרא דף פ"ד כתב הים דאמר שביל של יחיד. ואמי במעתי כמיסה בולטת מרשות הרבים. ויש רשות לבני אדם להעמיד שם חפצים שלהם כאלו הסותפין דאיט עשוי להלוך בני רה"ר. ע"כ. ויתכן לומר דזוית דנקטי רש"י והר"ב דהייט בולטת. וא"ל שביל וכו' דברי הערוך כן. וכתב שהוא לשון ממש. ע"כ. וא"ל דשביל של יחיד שאמרו אין הכונה שהוא של יחיד. דאין שבילא לומר דתקע ד' אמות בשדה של אחר. וכן בגמרא בשדה דבעל הבית לא תקינו ליה רבנן והעתיקה הר"ב בפ"ד דפאה [משנה ג'] ומכוס דין פאה נקט דבעל הבית. אבל לענין מציאה כל שדה שיש לו בעל לא תקנו. וכמ"ש הרמב"ם בפי"ז מהלכות גזילה. וכתב י' בגמרא הלא שביל של יחיד. כלומר לאתיקי שביל של רבים וכגוונא דחיק ברפ"ב דפאה. שביל היחיד ושביל הרבים: **אחר** צבי שבור. פירושא דריבא. וא"ל הרמב"ם בפי"ז מהלכות אבידה מי שראה אחרים

נשם

ג היה הרכב ע"ג בהמה. כ' ל"ל מ"ל מ' ל"ל מ"ל נמלה ולעיה ה"ג בפ"ב מכון ע"ד פוש"ב מו"מ מ"ל נפ"ש פנ"ל ל"ל ד' ראה את המציאה. ה"ל כ"ל מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל גזילה ולעיה פ"ל כ"כ"ל עכין כ"ל סמ"ב מ"ל כ"ל נפ"ל מ"ל: ראה איתן רצים. ל"ל פ"ל מ"ל מ"ל מכ"ל מעיה כ"ל ל"ל פנ"ב מכון כ"ל מ"ל מ"ל מ"ל נפ"ל כפי' ל:

שנויי נוסחאות

ג היה רוכב ע"ג בהמה. במכני"ר.. רכוב על הבהמה; בכי"ק.. אחר רכוב.. תנה לי. בכמכני"ר תניה לי ומזה נראה כי יב לנקד תנה הת' בשוא וי' כמגל וס' נקמן וב"ה נכון. נטלה. בכי"ק ובכי"ם ובמכני"ר ונפלה. אם משנתנה. בכי"ק ובכי"מ ואם. אמר אני זכיתי. בכי"ק אומר.. (בה) תחלה. בד"ג ליתא. **ד** ונפל. בד"ג ובכי"מ ובמכני"ר ונפל לו. זה שהחזיק. בכי"ם מי שהחזיק. אחר מציאה. בד"ל ובכי"ם וס' ובמכני"ר..המציאה. אחר גוזלות. בכי"ק ובכי"ל ואחר..

תוספות רע"ק

יוכב וא' מנהיג אם קנין א' מכפל לחבירו וביארו בתוס' דסמתני' דקתני א' רוכב וא' מנהיג יחלוקו ליכא ראיה דמ"ם שניהם אקראי מוחזקים. וכל א' מוגן שהוא קנהו וחבירו תפס בו אח"כ ומסניהם מודים ליכא ראי' דא"ל דמיירי שקנו בתנהגה עיי"ש) לפ"ז סנ"ל דיתורא דבבא דשניהם מודים אתי לדינא דמכביה מציאה לחבירו קנה חבירו. דלמא ל"ק חבירו וחבבא זו קאי על א' רוכב וא' מנהיג וסניהם מודים שעשו כן ביחד זה הרכבה וזה ההנהגה דקנו שניהם ולא נתבטל קנין א' מפני חבירו. ובלע"ג ג [אות ן] תוי"ם ד"ה נטלה. אבל הכא דלא אמר כלום. אין בזה דרך קושיא דמעיקרא ס"ל דכיון דאמר תנה לי הוי כאומר זכה לי ואם הגביה זה לצרבו קנה כמו בזכה לי. ור"י אמר דתנה לי לא הוי כזכה לי. אבל בלא אמר לו כלל והוא הגביה לחבירו ולא אמר כן בשעת הגבהה אז מקודם גם מעיקרא ס"ל דל"ק ופשם. אח"כ ראיתי סגם השי"ך שם כ"כ:

בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים והוי כמליאה: זכתה לו. שדהו. והוא שעומד בגד שדהו וכגון שיכול לרוץ אחריהן ומניחן קודם שילאו משדהו: ה' הקטנים. כל שסומך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומליאתו לאביו משום איבה. והבת בין קטנה בין גדולה. מליאתה לאביה דהתורה זכתה כל שבח נעוריה לאביה: עבדו ושפחתו הכנעניים. שהרי נופלן קטני לו. כדכתיב (ויקרא כ"ה) והתנחלתם אותם: מציאת אשתו. דבכן תקנו ליה משום איבה: ן' אחריות נכסים. שיעבוד קרקעות שיגבה מהם: לא יחזיר. דאיכא לפרעון ולקטנים שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל. והא דקא מודה לא פרעתי. עלה של רמאות היא ביעיתם לטרוף את הלקוחות

שלא פרחו. ואמר זכתה לי שדי. זכתה לו. היה צבי רץ כדרכו. או שהיו גוזלות מפריחין. ואמר זכתה לי שדי. לא אמר כלום: ה' מציאת בנו ובתו הקטנים. מציאת עבדו ושפחתו הכנעניים. מציאת אשתו. הרי אלו שלו. מציאת בנו ובתו הגדולים. מציאת עבדו ושפחתו העברים. מציאת אשתו שגרשה. אע"פ שלא נתן כתובתה. הרי אלו שלהן: מצא שטרי חוב. אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר.

*) ומי' עוד בתוי"ט נפ' בהגה הש"ס.

*) וז"ל הרמ"ם בפיפולא הריבית על דברי הרמ"ם שאמר הנשיכל לומר הלוים כו'. ולכאי הקבה מהני לאלה מרבית ולכן נראה מדברי הרמב"ם דמשום כיסא לאיסורין דאפילו אחר לא קנה מל"ל.

בחולה איצטריך דהא אשה יוצאה שלא לרצונה ע"י שליחה א"י לגרשה בע"כ דאין חבין לאדם אלא בפניו ואיצטריך קרא לרבות חצר בעומדה בצדו ששום ידה. ואם זרק לה הגט בחצר כזה בע"כ דידה סגורשת: [אות ב] בא"ד וכתב הרגב"ד ז"ל דאיבא לפיסר. קשה לי הא סבואר בסוגי' דלא ילפינן קטן מקטנה וחיינו דרק באשה אחר באי חצר ששום יד אבל לא באיש. חבי קיי"ל בפ"ע מכו' רס"ח וא"כ היאך כתב הר"ן דחצירו זוכה לו המציאה ששום ידו. ואולי יש לחלק דבקטן דאין שבירתו חשובה לא מקרי חצר יד ולא ילפינן מקטנה ואך ס"ם קשה דבגניבה דפרכינן דבהצירו אין שליה לד"ע הא בגדול הוי חצירו כמו ידו (אפ' אינו מוסר בצידו) גם קשה לי בס"ש רש"י דקרא דגבי

[בדר נוקין ה"א] זיין

בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים והוי כמליאה: זכתה לו. שדהו. והוא שעומד בגד שדהו וכגון שיכול לרוץ אחריהן ומניחן קודם שילאו משדהו: ה' הקטנים. כל שסומך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומליאתו לאביו משום איבה. והבת בין קטנה בין נערה. מליאתה לאביה דהתורה זכתה כל שבח נעוריה לאביה: עבדו ושפחתו הכנעניים. שהרי נופלן קטני לו. כדכתיב (ויקרא כ"ה) והתנחלתם אותם: מציאת אשתו. דבכן תקנו ליה משום איבה: ן' אחריות נכסים. שיעבוד קרקעות שיגבה מהם: לא יחזיר. דאיכא לפרעון ולקטנים שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל. והא דקא מודה לא פרעתי. עלה של רמאות היא ביעיתם לטרוף את הלקוחות

*) משום קטן וקטנה איצטריך קרא לרבינהו בחורת יד משום דליתנהו בחורת שליחות ומשום הכי נמי בעינן שתהא עומדת בגדה אפילו בחצר המשתמרת כמ"ש הר"ב שם משום דבעינן דומיה דידה. אבל מ"ש הר"ב בכאן והוא שעומד בגד שדהו. גמרא. היינו פירושא דמשתמר בתוך שדהו שכתב בדבור הקודם דלא בעינן הכא תרתי. שיהא משתמר. ושיעמוד בגד שדהו. אלא חדא סני. והיינו טעמא דמצריך נמי שיכול לרוץ אחריהן ומניחן וכו' דאי לאו הכי כי עומד בגד שדהו מאי הוי. הא אכתי אינה משתמרת למליאתו ז. ומע מינה דטעמא דבעינן עומד וכו' משום דתיהוי משתמרת. וכתב כ"י דמשתמרת ואינו עומד בגדה דלא הוי ידו אלא מתורת שליחות בלבד [גרינא טעמא] למה תזכה לו במליאתו דלמי נעשה שליח. לבעל הממון אינו שליח. שהרי אין כאן בעל הממון. ולא שייך נמי למימר בחצר. כדאמר נבי מגביה מליאה לחבירו. דמנו דזכי לנפשיה. זכי נמי לחבריה. *וכתב הרגב"ר ז"ל דאיכא למימר דכל שהיא משתמרת נמי שהוא זכות לו כידו היא. אלא מה שבא לידו. כי ניחא ליה דלקני בחצר המשתמרת הוא עתנו. ויד אריכתא היא. מה שאין כן לענין גיטין: דכיון דלא ניחא לה דתקנה חצר המשתמרת הוא כידה שמה שהוא חובה לאדם שבהוא בידו אינו בחצר המשתמרת. אדרבא מוליאה ממנה. ע"כ. ומ"ש הר"ב וכגון שיכול לרוץ וכו' ואם אינו יכול להגיעם הרי אלו כבני שהוא רץ כדרכו וכו'. לשון הרמב"ם פי"ז מהלכות אבידה [ס"ג]: גוזלות מפריחין. ולא הני גוזל כדתני לבי. וכן הוי מני למימר פורחין. אלא נראה לי משום דדברו בהו ה' בדרך הגוזלות לפרוח הרבה ביחד. ומדרכן שכל אחת רוצה לקדום לחברתה כדאמרינן בעלמא ומפריחי יונים. אם תקדים יונך ליוני. במשנה ח' פ"ק דר"ה. ומאחר דוכתי. ומשום הכי שייכא למימר עליהו מפריחין שהוא פועל יוצא *): ה' מציאת בנו ובתו הקטנים. כתב הר"ב כל הסומך על שולחן אביו וכו'. לפי שדרכו לזנו תמיד אם לא יפרנסנו אביו לא יפרנסנו אחר. אבל אדם אחד משלמא סמוך על שלחן חבירו חנם. כגון יתום וכיוצא בו. אין סברא שתהא מליאתו לחבירו. וכל בכן עבדו ושפחתו העברים בשכר טרחם הם אוכלים. תוספות [ד"ה רי"מ]. ומ"ש הר"ב והבת בין קטנה בין נערה מליאתה לאביה דהתורה זכתה לו כל שבח נעוריה. וכן פירש רש"י כן הוא. ולפי זה אפילו אינה סמוכה על שולחנו. וזה סותר דברי רש"י שכתבתי בדף"ד דכתובות. בדבור ומליאתה וכו' כמ"ש שם. ושוד קשה דהא בגמרא שכתבתי נ"כ שם בד"ה נערה בתפתהה וכו' מסקינן לענין בשה ופנס דלאביה דלא ילפינן מקרא דבגעוריה. משום דבהפרת נדרים כתיב. וממונא מאיסורא לא ילפינן. [וקשיא זו נ"כ על הרמב"ם בפירושו דהכא ובמ"ד פ"ד דכתובות. אלא טעמא משום איבה דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. וכן כתבו התוספות [שם] דהכי נמי במליאה טעמא משום הכי אפילו אינה סמוכה על שלחן אביה. ע"כ. ובגמרא דלא מני מסר לה וכו' שאין בידו לקדשה. בהיא תנן מליאת בנו ובתו הקטנים דהיינו סמוכים על שולחנו: ושפחתו. עיין מ"ש במ"ו פ"ו דעירובין: מציאת אשתו שגרשה אע"פ שלא נתן כתובה. תימה מאי אע"פ. אדרבא כ"ש דמליאתה שלה. ובגמרא. גרסה פשיטא. הכא במאי עסקינן במגורשת ואינה מגורשת. כגון זרק לה גטה ספק קרוב לו ספק רחוק לה כדתנן במ"ב פ"ח דגיטין דת"ר זרק אמר במוחל כ"מ שאמרו מגורשת בעלה חייב במזונותיה. טעמא מאי אמור רבנן מליאת אשה לבעלה כי היכי דלא תיהוי לה איבה הכא אית לה איבה ואיבה. והשתא אתי בפיר דהאי דקאמר אע"פ שלא נתן כתובה כלומר דאכתי ים עליו חוב תנאי הכתובה. דהיינו מזונות. והוה אמינא דכיון דזנה מליאתה שלו קמ"ל דטעמא מאי וכו': ן' שטרי חוב. כל לשון שטר בדברי רז"ל הוא כתב שכתב בו הממכלה שטרן אדם לחבירו עליו. והוא לשון אם תשים משכנו בארבן (שמות כ"ב כ"ג). וכן הרגוש ואכתוב בספר (ירמיה ל"ב). וכתבית בשטרא. ובלשון רבים נאמר שטרות ולא שטרים אבל בשמיכות נאמר בלשון זכר שטרי בחיר"ק הפי"ן והטי"ת בש"א. כמו מזרות בעתו. [שמות שם]. תרגום. שטרי מזלא. וכן וחדרי תימן [שמות פ' פ'] שטרי מזלא. ומוטים המומרים הפי"ן בש"א והטית בקמץ. תבני: אחריות. עיין מ"ש במשנה ה' פ"ק דקדושין: לא יחזיר. כתב הר"ב דחייבינן לפרעון ולקטנים וכו'. אי הכי כל שטר דאתי לקמן ניחוש להו הכי. כל שטרי לא ריעי הני ריעי. גמרא. פירש רש"י דהוא"ל דנפל אחרע די"ל אם היה כבר היה נזהר בו. ע"כ. ולקטנים. כתב הר"ב עלה כל רמאות וכו'. וכתוב בתבני שגרשה לו שהיא מלה מורכבת בלשון לעז מן ק"ן וא"ן. כי ק"ן בלעז פס.

ויש"ן

ח' מציאת בנו ובתו הקטנים. יש"ב פ"ל יוחנני פלה פ"ל מ"ו כ"ו כמוטה פ"ו כ"ל מ"ו פ"ל מ"ו מ"ל מ"ל מ"ל

ואו"ן בלעז אחד. דהייט ביחד ע"כ. ומ"ש הר"ב לטרוף הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות. היינו שפירש בשטר שאיט רוצה לקבל עליו אחריות כדכתב הר"ב לקמן בשטר חוב. דקיימא לן אחריות טעות סופר אף בשטרי מכר. כדמסיק בגמרא [דף ט"ז]. וטעמא דאחריות טעות סופר פירש רש"י דלא שדי איגב זוזי בכדי. וז"ל כ"י אחריות טעות סופר הוא כלומר שהט"פ שלא הזכירוהו מלוה ולוה כלל יש להם לכתבו בשטר ולפיכך אם לא כתבוהו אין לתלות הדבר אלא בטעותו של סופר. ע"כ: ן שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם ליתנם. הא אמר תנו נותנים. אבל בנטי נכסים ונמלך שיהיו על דרך שנתבאר במ"ג פ"ג דגיטין. ולהא לא חיישינן שמא כתב בניסן ולא יהיב עד תשרי. ואתא למטרף פירי דזבן בעל בין ניסן לתשרי. *דכי אתי למטרף אמר לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא ליך כיון דעתה שבא לגרשה רואין שהזמן מוקדם ויש קול שלא נמסר ביום שנכתב. ויזכרו לקוחות לומר אייתי ראייה אימת מטא גיטא ליך. וכן בשתרורי עבדים. ודייתיקי נמי דשייך מרע דיכול להזור בו. ומתנה מייירי שכתוב בה מהיום אם לא אחזור בי כל ימי חיי דהשתא מצי למהדר ביה. ואי יהיב לאיגם אחריגא אחר הזמן הזה שנכתב בו זכה ולא אפשרי שמאי דעותנין לו כמו שאמר הנו. ובשובר ליכא למיחש שמא נכתב השובר ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי. וביגתים מכר השטר. משום דקיימא לן בשובר שטר חוב לחבירו. וחזר ומחלו מחול. וכי אמר הנו לו השובר *אין לך מחילה גדולה מזו. גמרא [דף כ]: ח אגרות שום. כתב הר"ב שנמנו ב"ד נכסי לוה למלוה בחובו. וכן ל' רש"י ומסיים בה דליכא למיחש לשמא נמלך. דהא ב"ד לא כתבום אלא בדבר מקויים. ולפרשון לא שייך בהו. והפיגו למאן דאמר בומא הדר ליכי דאפשר אנפשיה. ע"כ. כבר כתבתי במשנה ג' פ"ג דמועד קטן. דאגרות שום הייגו שכתוב בהן שחוזרו המלוה לנכסי לוה. ופקרשו שט"ח. והוי הך בומא כשטר מכר על הקרקע. ואי בעי לוה למהדר ליה קרקעו בשומא שנמנה ליבמי ליה *למקרשיה לשטריה. אי נמי למכתב בשטר אחריגא עליה. דמכירה מעליא היא השומא. אלא דרבנן אמרי דמשום ועשית הישר והטוב דהדר. הלכך ליבעי למכתב שטר זביני. ולא היה לזה לתת המעות עד שיתן לו השטר שימה. ואי מתמיע לומר למאר אתן לך היה לו לתבוע שטר זביני. אבל נמי שטר חוב לא יהיה דאפשר דפרעיה והשתמטי קא מתמיע דאמר ליתה גבאי למחר יהבינא לך [דשא הדין במהניתין דיעשה מה שבשמפוטות לפי שאפשר שהאמין הלוה למלוה על השובר. במשיגן דדרך הוא שיאמין הלוה למלוה בשובר הלכך כי היכי דהתם כשנמלא בין שטרות הקרקעות יעשה מה שבשמפוטות הע"פ שבאל ביד המלוה עצמו. הכא נמי דאיתרע בנפילה ולא נמלא ביד המלוה חיישינן שפרע והאמין על השובר. כך ל"ן אי נמי מעשבו משום פשיטי דספרי. גמרא דף ט"ז: אגרות שום ואגרות מזון. רגיל ר"ת לומר מדלא קאמר שטרי שום שטרי מזון. שלאמרינן שטרי חלוצה ומיאונין. שטרי בירורין. גרלה לו דקרי אגרת מה שבית דין שבמקום זה מולחין אגרות לב"ד אחר לשום ולמזון פלוני. תוספות פי"א דכתובות דף ק' ע"ב. וגרלה לי דלפירוש שכתב הר"ב באגרות מזון שקבל עליו לזון וכו' דקרי ליה אגרת לפי שרגילים לפרשם זה לרבים שהוא חייבות לו שמזונה לזון וכו': ואגרות מזון. כתב הר"ב [בנ"מ] שימכרו מקרקע וכו' וז"ל הרמב"ם שכתבו להם הדיינין שדה בקרקע שימכרו אותה למזונות: ושטרי בירורין. כתב הר"ב זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שיהו שניהם מ"ם במ"ד פרק בתרא דב"ב: וכל מעשה ב"ד. מפרש בגמרא דף ט"ז כגון שטרי חלוצה שמלוה כשלון הלוה בפניו. דלא הוא בפניו. הייט אגרת שום דרישא. כ"כ מהר"ר ו אלק בשם בעל ההרמות: מצא בהפיסה או בדלוסקמא וכו' הרי זה יחזיר. כתב הר"ב

הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות ויחלקוה ביניהם: בין כך ובין כך לא יחזיר. דשטר שאין בו אחריות ממשעבד נמי נגבי דאחריות טעות סופר הוא. והייטינן לפרשון ולקטנית והלכה כחכמים. וחזקא בשטר שאין מזכר בו אחריות. אמרו חכמים דטעות סופר הוא. ונבי ממשעבדי כאילו היה האחריות כתוב בו. אבל אם פירש בשטר שאיט רוצה לקבל עליו אחריות. מודים חכמים דיחזיר דהשתא ליכא למיחש לקטנית: ן דייתיקי. לוותה בכיר מרע דא תהא למיקם ולהיות: ושוברים. שעושה מלוה לוה בנפרע ממנו שטר הובו: ח אגרות שום. שכמו בית דין נכסי לוה למלוה בחובו: ואגרות מזון. שקבל עליו לזון את אבת אחיו. פ"א שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות: ומיאונין. שותפים בשטר בפניו מיאנה פלוני בפלוני בעלה. ובקטנה שהיאה אמה ואחיה שאינה גריכה גם: שטרי בירורין. זה בורר לו אחד וזה בורר לו א' שידונו להם: מצא. שטרות: בהפיסה. חמת של שור קטנה: ודלוסקמא. כלי עור שהזקמים מלטיעים בה כלי תשמישם שלא יעברם

שבית דין נפרעין מהן. אין בהם אחריות נכסים יחזיר. שאין בית דין נפרעין מהן. דברי רבי מאיר. והכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר. מפני שבית דין נפרעין מהן: ן מצא נמי נשים. ושחרורי עבדים. דייתיקי. מתנה. ושוברים. הרי זה לא יחזיר. שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם: ח מצא אגרות שום. ואגרות מזון. שטרי חליצה. ומיאונין. ושטרי בירורין. וכל מעשה בית דין. הרי זה יחזיר. מצא בהפיסה. או בדלוסקמא.

דברי ר"ש. כיון יוחנני פנינים פ"ו כ"ל כמוטנו פ"ל כ"ם: בין כך ובין כך. פ"ו ע' ו"ח מפי אבידה כ"ל פס"ג עכין כ"ד פס"ל מ"מ פ"ו פ"ח פנ"ו ר: ן מצא נגבי נשים. ו"ח ע"ל י"ג פ"ל גיטין כ"ז פ"ל: דייתיקי מתנה. י"פ כ"ל פ"ו ע"ב קלי"ה פ"ג ופ' ירוש' פלה פ"ג ה"ו מ"ו פ' ו"ח הל' גזלה ואבידה כ"פ פוס"פ תו"ב סימן ק"ה פניף י"ד: ח מצא אגרות שום. כ' כ"ל ע"ג פ"ל י"ב פ"ל ל"ה ע"ג מ"ו פוס' כמוטנו ק' ע"ב ד"ה אינגת מ"ו ע' ו"ח פס' גזלה ואבידה כ' ע"ג פפ"ג עכין פ"ד פוס"ב תו"ב כ"ה פסוף י"ב: וכל מעשה ב"ד. ס"ל פ"ג ו"ח פ"ג. מ"ו סם ה"ג פוס"ם סם פניף מ':

שנוי נוסחאות

ן (שב"ד נפרעין מהן). נכ"מ.. מפני שב"ד . . ; נד"ע וכנ"ק וכנ"ה וס' וכמשכיל ליתא. אין בהן. כמשני"ר אם אין..: נכ"ק ואם אין . . שאין ב"ד נפרעין(מהן). נכ"ר (נ') מפני שאין..; נכ"ק ליתא. ובין כך ל"י (מפני). נכ"מ ליתא. ן דייתיקי מתנו'שוברים. נכ"מ דיאתי' מתנות.. וכ"ה נר"ף וכ"ה מתנות גם נכ"ם: נכ"ה..מתנה ופרוסבלין ושוברין; נכ"ק דיאתיקי מתנה ופרוזבולין(ומלת ושוברין ליתא). ונמלך (עליהם). נד"ע. ונכ"ק ונכ"ר(ה"ל"ת). ח ואגרות מזון. נכ"ר אגרות. שטרי חליצה. נד"ע ונכ"ר ונמשכ"ר ושטרי . . בהפיסה או בדלוסקמא. נכ"ק ונמשכ"ר . . בגלוסקמא וכ"ה נד"ע: ונם בהפיסא). (הרי זה כו' של שטרות). נכ"ק ליתא נטעות.

תוספות חדשים

ח במשנה מצא נתפיסה אפילו בט"ה דמשנה ר' דחייטינן לקומא סולא דאיתרע נגפילה הכא לא איתרע כיון שפ"י סימן מתבטר לא מעשה נפל אי ממעשה (הרא"ש):

ראשון לציון

ח תוי"ט סד"ה אגרות שום כו' דקרי ליה אגרת לפי שרגילים כו' ועיין ביאור בתוי"ט דכתובות פרק י"א מ"ט:

תוספות רע"ק

דבבי גניבה איצטריך דלא נימא אין שליח לד"ע. מנ"ל דלמא באמת אסרינן בזה אשלד"ע וקרא דריבוי דחצירו אפילו בגברא דחצירו משום ידו. ומיירי דוקא בעיבד אסרינן לה אייתי ראיה. ושאני שטר חוב דיאסרו הלקוחות מדהדר הב"ד השט"ח למטרף ביה קמו בטלתיה דהשטר כשר אבל בגם ושחרור דעיקר לא לפ"ביה ביד אלא לאגטוביי בי' בזה יאסרו הלקוחות אייתי ראיה. גמרא (דף ט"ז ע"א): [אות יא] בא"ד אין לך מחילה גדולה מזו גמרא. זהו אינו מפורש בגמרא רק מפורש"י. אבל הרבה מהראשונים וכן בשטמ"ק דעת תוס' דפירשו דמדין מנו היא. דאי בעי מצי מחיל: ח [אות יג] תוי"ט ד"ה אגרות שום. לסקרי' לשטריה. דאף אם יחזיר לו השטר חזרה שומתו ולא בעי קניין

אור גדול

פרק א ז במשנה ונמלך עליהם שלא ליתנם. הא אמר תנו נותנים. זה רק בדידי' דבר מהדר הוא. אבל בבדי' אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה דאמרינן דלמא כתב אבוה להאי ואמלך ולא יהבי' ניהלי' ובתר אבוה כתב איהו לאיניש אחרינא ויהבה לי' והשתא קא הדר בי' מההוא. גמ' (י"ט ב'). ובתוס' שם ד"ה ובתר תמהו אמאי לא אסרינן נמי שנתנה האב תחלה בסתנת שביב מרע ואח"כ האב עצמו כתבה להאי ולא יהבה לי' ומת האב ונתקיימה המתנה לראשון והבן רוצה שתהי' לשני. עכ"ל. ולכאורה ברהיסא לא הבנתי קושייתם דיעויין תוס' ב"ב (קי"ד א') ד"ה ניחוש דמתחלה עלה ע"ד דבכל מתנת שב"מ חיישינן דלמא הדר אח"כ עד שיעידו עדים שלא חזר עד המיתה אך לבסוף הוביחו מסניא דכאן דלא חיישינן יקושה"מ. וא"כ י"ל באמת דמסמא דלא חיישינן הוא משום דהוא מלתא דלא שכיחא דלא מעינן ליתסי דלקוחות כעין חא דלא מעינן נאנסו וכיוצא. אבל בסוגן היורש ברי שפר בעינתו מעינה וכמו בהא דנאנסו הנ"ל רע"ז שוב אין ראיה כמובן. וא"כ תמיהת התוס' לק"מ וצ"ע בזה כי לא כתבתי אלא ברהיסא להעיר. אם לא דנימא דהתוס' כאן אולי בשי' הראשונים שהובא בש"ך חו"מ סי' ק' ח ס"ק ח') הכל מאי דמצי לאסמן מעינן ליתסי אף מלתא דלא שכיחא. אף דהתוס' בב"ב (דף ע') לא מ"ל כן אמנם יחוש ראין להקשות סתירה בדברי התוס' דבסמ בעלי תוס'

יעטרו לחפש אחריהם: ותבריך של שטרות. בלשה שטרות לו יותר כרוכין זה בזה: ואגודה. מוכבכים זה ע"ז. אחרו על זה. על אחרו על זה: הרי זה יחזיר. דדבר שיש בו סימן הוא. *שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי פלוני מלאת אותם. הבריך ואגודה סימן הוא: אחד הלוה משלשה. אם בלשה שטרות על לוה אחד הן בלוה מבלשה בני אדם. יחזירם המוצא ללוה דודאי מידו נפלו. באם מידם נפלו מי קבלם למקום אחד. ודוקא שהשטרות מקוימים בבית דין. אבל [אם] אינם מקוימים הייבין דלמא לקיימינהו הוליכום בלשה המלוים אצל כופר הדיינים. ונפלו מיד הכופר. ואין לחוש שמא לאחר שקיימו אותם נפלו מיד הכופר. דלא מכחי אינם קיומיה בידא דספרא. ואם ג' לוויים הם. בלוו מאדם א'. יחזירם. המוצא. למלוה. שהדבר ידוע שממנו נפלו. ואם היו בלשתן כתיבה *כופר אחד חייבין שמא מיד הכופר נפלו ולא לו מעולם. ולפיכך לא יחזיר: מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו. אלו הם הלוה הפקידו אצלו או המלוה או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות בלוה בינייהם: יהא מונח. ביניו ולא יחזיר לא לזה ולא לזה: ואם יש עמהן סמפון. המוצא בין שטרותיו שובר שנכתב על א' משטרותיו: יעשה מה שבסמפון. והשטר בחזקת פרוע. ואף על פי שהיה ראוי לשובר הזה להיות מונח ביד הלוה. לא ביד המלוה. אמרינן האמינו הלוה למלוה. והאמר למחר תבוא לי ושכח. והוא שמלא המלוה השטר הזה שנכתב עליו השובר. בין השטרות קרועים. אף על פי שלא נקרע:

הרי זה יחזיר. וכמה אגודה של שטרות. שלשה קשורין זה בזה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אחד הלוה משלשה יחזיר ללוה. שלשה הלוין מאחד יחזיר למלוה. מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו. יהא מונח עד שיבא אליהו. אם יש עמהן סמפונות יעשה מה שבסמפונות:

הר"ב שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי פלוני מלאת אותם. כ"כ רש"י. ולדבריהם אין דרך להניח שטרות בחפיסה ובדלוסקמא. ולפיכך היה כלי סימן. ולא דמי למשנה ב' פ"ב דמצאו בכלי שפירשו דכלי יש בו סימן. אבל לדברי התוספות שכתבתי במ"ג פ"ג דניסין דדרך להניח שטרות בחפיסה ובדלוסקמא כתבו דמיירי הכא שנתן בכלי עצמו סימן. וכתבו עוד התוספות ולא חייבינן לבחלה. [כדחייבינן במ"ג פרק בתרא דיבמות] דהתם איסור אשת איש. והכא ממונא. וכ"כ בניסין דף כ"ח. ול"י כתב אבל בסימן דגופן דשטרות לא מהדרינן לאחד מיניהו שכל אחד מהן בקי בהם: תבריך של שטרות. או אגודה של שטרות. הכתב הר"ב תבריך כרוכין זה בזה כלומר שטר וקופלו בעצמו. ואחר כך כורכו בתוך שטר אחר. וכן השטים בשלישי. ואגודה כתב מוכבכים זה על זה. אחרו על זה אחרו על זה. כלומר שהשלישי שלשה שטרות זה על זה וכרכן ביחד. ולפיכך כשכרכן בחופן זה לא אפשר שיכמש אחד מהשיכו לכך קורא אגודה. מה שאין כן בתבריך שיוכל להכמש אחד שיכלה ולקחתו מהשכיכה. ומה שכתב הר"ב שלשה שטרות וכו'. הכי איתא בברייתא ומתניתין מפרשא אגודה דשיימה בה. והוא הדין תבריך. וכתב ר"י וז"ל תבריך וכו' לא קאי למונח בחפיסה. דהכא משום סימן הכרך ואגודה עם סימן המגין. ומשום הכי אמרינן דתלתא יחזיר. ולא תרי. דכיון דשטרי מכרזי [ועיין מ"ש במשנה ב' פ' דלקמן] תרי לא הוי סימן. דמיעטם שטרות תרי. ומינגא לא הוי סימן וכדאמר בגמרא וזה [לריך] שיאמר כך וכך היו וכרוכין היו כך. וכדפירש רש"י ז"ל ע"כ. ולריך עיון על הר"ב שכתב דתבריך ואגודה סימן הוא דאי הכי תלתא למה לי. וכן פירש הר"ב עצמו בפירושו מ"ב פרק דלקמן ג' מטבעות וכו' אומר כך וכך היו. ומונחים זה על זה ע"כ. אבל קשה דבגמרא פירות מפרש דמגין הוי סימן. ואם כן בריכה למה לי. והרא"ש כתב מגין סימן. והא דבעינן תבריך ואגודה. היינו כדי שיוכל ליתן סימן במגין דאי לאו הכי אמא לא נפיל אהדדי ומתיאש כי לא יכול ליתן סימן במגין. ע"כ. ומיהו הכא כשכל השטרות הן של מלוה ולוה אחד ולפיכך יש לתוש בכל אחד שבהן. וכתב נמוקי יוסף דדוקא כרך תוך דבעוה שלא יתפרדו אבל אם בקל יכולים להתפרד. דמי למטות מפוזרות דאין בהן סימן והן של מולאן בדתנן בריש פרק דלקמן: יחזיר ללוה. כתב הר"ב ודוקא שהשטרות מקוימים וכו'. אבל אם אינם מקוימים וכו' וגפלו מיד הסופר [ע"כ] ויתן למי שנתן בהם סימן. הרמב"ם סוף הלכות אבידה ח) וכר"פ דלקמן מפורש על איזה סימן מחזירין אבדה: יחזיר למלוה. דלוה לא מקיים שטריה אלא למיתם דלמא לקיימינהו אחזי. גמרא. ומה שכתב הר"ב ואם היו שלשתן כתיבת סופר אחד וכו'. לא יחזיר. כלומר אלא למי שנתן בהן סימן: טיבו. מפורש במשנה ח' פ"ק דכתובות: אם יש עמהן כמפונות. [*כתב הר"ב] המוצא בין שטרותיו וכו'. רש"י ג) : כמפונות. כתב הר"ב שובר וכו'. כמפון שובר המבטל שטר. וכל דבר המבטל דבר קרוי כמפון (שם). כדאמר [בכתובות דף ל"ז] גבי קדושי אשה. ומכירת עבד. בהמוס קרוי כמפון מפני שמבטל את המקח. ע"כ. ובתוספות דביד המלוה קרוי סמפון. וביד הלוה קרוי שובר:

ח) מכאן עד ס"ד נשמט בד"ק. ט) בד"פ איתא נזהל מילי מילי קאמי המוצא בין שטרותיו כו' רש"י. אלא

אור גדול

תוס' הא. כידוע וא"ב אפשר דאתוס' כאן אזלי בשי' הראשונים הנ"ל וא"ש דע"ב בטעין ברי נמי לא מהני בלא מהני דאל"כ אנן הוי מענינן עבור יתומים ולקוחות. אמנם לשי' תוס' ב"ב שפיר אפ"ל כנ"ל. ואשר עוד דאף להאי שי' דלא מענינן מלתא דלא שכיחא מ"מ כל שנתן הבן לאחים חאב הוי בטעין ברי דהוא שלו. ואי בטעין ברי הי' מהני הוי מענינן כן עבור הלוקח והמקבל דל"ש מלתא דלא שכיח לא מענינן דהוי באשר ברי במה דנתן. אמנם זה דוחק גדול. דדלמא לא ידע מנתינת אביו ולכך נתן. ושפיר י"ל דלא מענינן מלתא דלא שכיח שהזר ואיננו דומה לשוקן ברי. וצע"ק בב"ז: ברי הי' מהני הוי מענינן בן עבור הלוקח והמקבל דל"ש מלתא דלא שכיח לא מענינן דהוי באשר ברי במה דנתן. אמנם זה דוחק גדול. דדלמא לא ידע מנתינת אביו ולכך נתן. ושפיר י"ל דלא מענינן מלתא דלא שכיח שהזר ואיננו דומה לשוקן ברי. וצע"ק בב"ז:

ולא איתרע בנפילה זו כיון שע"י הסימן מתברר אי מסלוה אי מלוה נפל. הרא"ש. וכתב בשיטה מקובצת בשם תוס' כ"י הא דמהני בשהמלוה נותן סימן דלמא הלוה מסר לו הסימן כדי לעשות קנוניא דהא מה"מ לא מהני הודאת לוה כדלקיל מ"ו דש"ה דלא ידעי' של מי הוא רק מכח ההודאה אין לנו לנשות לעשות עפ"י ההודאה כלל דחייבי' לקנוניא. אבל הכא דלא אזלי' בתר הודאה כלל כ"א בתר חסי' אין לנו לחוש לקנוניא: [אות יד] הרע"ב ד"ה אחד הלוה. סיפר אחד חייבינן. ומ"מ אם הם מקוימים יחזיר. וכתב במהרש"א דה ה דה"מ לאוקמי דמקוימי' ומלוה מקיים שטריה. אלא דניחא ליה לאוקמי הך מתא אפילו באין מקוימים עכ"ל. והוא דוחק קצת ביון דמתילא הרישא דא' שלוה מנ' מוקמי' במקוימים ואמאי לא ניחא לאוקמי גם מתא בהכי. והיה נ"ל לתרץ קושית המהרש"א דהא לבאורה קשה בתא דמשנינן ברישא דמקוימי' חא לשמואל (דף ס"ז ע"ב) דסבר דלפרעון כ"ח ומצא שטר הקנאה יחזיר א"ב ממילא בב' חנפק נ"ב יחזיר כיון דליבא חשש דלא לוה כך תשרי. א"כ אמאי קאני ברישא יחזיר ללוה. וצ"ל כיון דשלשה שטרות ביחד הוי הוכחה שהם פרועים ונפלו מהלוה. וא"ב י"ל דעל חסיבא לא הו"מ לאוקמי במקוימים דא"ב יקשה לשמואל דל"ת לפרעון מאי אריבא דהם נ' שטרות אף בשטר א' מקיים הדין דיחזיר למלוה. אע"ב דלא מיירי במקוימים. וא"ב לדינא דקי"ל דחייבי' לפרעון הא"מ לדרע"ב למנקט באמת דסיבא נ"ב במקוימים:

שנויי נוסחאות

וכמה אגודה (של שטרות), בכי"פ וה"ו ונמכבי"ל וכמה היא...; בד"נ ליהא. ר"ש (ב"נ). בכי"פ וכן בנמ' כלן ע"נ ליהא אבל לקמן כ"ז ע"נ איתא גם בס (ד"ס). אחד הלוה כו' ג' חלוין מאחד. בנמכני"ל ובכי"פ.. לוה.. לוין..; ובל"ס בד"נ ובכי"ק (ובנסס מן האחד); בכי"ל (ג').. ג' שלוו.. ואינו יודע מה טיבו. בד"נ ואין..; בכי"פ ונמכני"ל ואין ידוע ולס' ידוע גם בכי"ק; בכי"ל (ג').. מה טיבו של זה. אליהו. בד"נ אליהו זבור לטוב ותוספת המדפיסים היא שהוסיפו כאן וכן לקמן בפ"ג [ת"ד אבל בס נמ"ה ליהא] (ד"ס). אם כו' בסמפונות כו' שבסמפונות. בכי"ק ובכי"מ ואם.. בסמפון.. שבקסמפון.. וכ"ס בנמכני"ל (ובסס אם) וכ"ה בכי"ל (ג') (ובס.. מה שיש בסמפון); בד"נ.. בסמפונין.. שבסמפון.

תוספות רע"ק

אחרת. מ"מ צריך הוא לשטר השטר הקרוע שאם אבר מסנו כיון דהטלוה מביא ראיה בעדים שהב"ד חגבו לו השדה היא בחזקתו עד שיביא הלוה ראיה דחזרה שומתו הלכך כיון שבין שטר זה או שטר זביני סוף סוף צריך לשומרו מעכברים איבעי ליה לכתוב שטר זביני. אבל בשטר הלואה עביד שימתין שיחזיר לו המלוה שטרו דשב לו בזה יותר משובר בדי שלא יהא צריך לשומרו מעכברים דאף אם המלוה יבור בעדים שהלוהו בשטר ונאבד שירו נאמן המלוה לומר פרעתי ב"כ הנ"י בשם הר"ן: ה [אות יב] הרע"ב ד"ה הרי זה יחזיר. שהבלי סימן. תבריך של שטרות. כ"מ ע"ג. מיי' פס כו"ל: פס פס"ו ל'. אחר הלוה משלשה. כ"ל ע"ג מיי' פס כ"ל שכ"פ פס פס"ו ל"ד: מצא שטר. מיי' פס"ז כו': מלוה ולוה הכי ל"ג פס"ג עמן ל"ל שפ"ב פס פס"ו ל"ו:

פרק ב **א אלו** מציאות שלו ואלו חייב להכריז. אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין. מעות מפוזרות. כריכות ברשות הרבים. וענולי דבילה. כברות של נחתום. מחרוזות של דגים. ותתיכות של בשר. וגיזי צמר הבאות ממדינתן. ואניצי פשתן. ולשונות של ארגמן. הרי אלו שלו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז. כיצד מצא עגול ובתוכו חרס. ככר ובתוכו מעות. רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז: **ב** ואלו חייב להכריז. מצא

פרק ב **א אלו** מציאות. מצא פירות מפוזרים. מעות מפוזרות. כריכות ברשות הרבים. וענולי דבילה. כברות של נחתום. מחרוזות של דגים. ותתיכות של בשר. וגיזי צמר הבאות ממדינתן. ואניצי פשתן. ולשונות של ארגמן. הרי אלו שלו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז. כיצד מצא עגול ובתוכו חרס. ככר ובתוכו מעות. רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז: **ב** ואלו חייב להכריז. מצא

פרק ב **א אלו** מציאות שלו. עיין במשנה ה': מצא וכו'. מפרש במאי דפתח. ועיין ברש גדרים: מצא פירות מפוזרין. כתב הר"ב שתמה מציאתו הבעלים. וכן דעת הרמב"ם. ופירשו [במרא] דטעמו דאגב יקריה והטיבותייהו ממשמש בהו בכל שעה. *וידע שנפלו ממנו. וכיון שלא נח ונטלן ודאי נתיאש לפי שאין בו סימן והרי הם הפקר. ובמעות מפוזרות מפרשינן בגמרא דהדס ממשמש בהו כל שעה. וכן לשונות דארגמן חשיבי. וענולי דבילה וכברות ומחרוזות. מידי דמיכל הוא וחשיב וממשמש בהו. וגיזי צמר ואניצי פשתן. מחמת כובדן מרגיש בנפילתן. וכיון שאין בהם סימן מתיאשים מיד אגב במקומן הן סימן בלבל אלו אין דרך להניח על גבי קרקע. ודרך נפילה בלא שם. ואין ידוע מקומן: כריכות. כתב הר"ב עטרים קטנים. כמו מאלמים אלומים (בראשית ל"ז) ומתרגם בירום' מכרכן כריכן. רש"י. ודוקא קטנים דאלו גדולים הוי מקום סימן. ועיין בסמוך: ברשות הרבים. כתב הר"ב בהכל דשין (בו) [עליהן]. ולפיכך מקום נמי לא הוי סימן ו) דמתגלגל ברגלי אדם ובהמה ואינה נמצאת במקום שנפלה תחלה כדאית ז בגמרא ומוכח מפירש"י דלקמן [דף כ"ב] על כריכות ברשות היחיד דכ"מ במלוי בו דרכים רגלי אדם לא בהמה מקרי רשות הרבים לגבן דידן: וחתיכות של בשר. מוקים בגמרא כבהגו הטבחים לעשות החתיכות מוים במקל: הבאות ממדינתן. כמות שהן גזוזות. כשאר כל גיזות המדינה להפוקי הבאות [מבית האומן] וכו'. רש"י: ואניצי פשתן. ריפשא ח) בלשון אשכנז. רש"י: [לשונות של ארגמן. עיין [בפירש הר"ב] בסוף פכ"ז דכלים]: דברי ר"מ. וא"א ל"ג ו) ולרמב"ם גרסינן לה מבוא הכי פסק הלכה כר' יהודה. דר"מ ור' יהודה הלכה כר"י ולהרא"ש ל"ג ופסק כת"ק כ"כ ב"י סימן רס"ב וגרלה בגירסת הר"ב ג"כ דל"ג לה. ולפיכך לא הוצרך לפסוק דלא כר"י שזה כלל מפורסם דהלכה כת"ק כשנמנה בסתם: מצא ענול ובתוכו חרס. כגון שאין דרך ליתנם בתוכו אלא מאליו נפל לתוכו קסבר רבי יהודה דהוי סימן לפי שלפעמים יתן אל לבו לזכור שהוא בתוכו ואומר אותו לסימן. טור סימן רס"ב: כל כלי אנפוריא. כתב הר"ב כלים מחבים אלא שבעתן הטין ולשון אנפוריא טוריקון אין [פה] ראיה. רש"י [ד' כ"ג ולשון מציעות הטין שכתב הר"ב מורגל בגמרא. וג"ל שהוא לשון מקרא (ירמיה ל"ח) הטבעו בבוץ. והמכוון שע"י שבעת הטין הוו כאילו טבע ונשקע בכלי עד שמצוהו הוצב הוצב: אין חייב להכריז: כתב הר"ב אימתי בזמן שמצאן אחד אחד. אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז והקשה הכ"מ ברש פע"ז מהלכות אבידה מאי שנא ממצאן מטבעות דבעינן בלבד כדתנן במשנה דלקמן. ע"כ. ומצאתי בשם מהר"ר משה איסרלס ז"ל בתירוץ דדוקא מטבעות שדרכן על בני אדם לבאת אצלו מעות ודרכן לאבדן דרך נפילה לכך בעי כמגדל. אבל מחטין וכיוצא בהן שאין דרכן לבאתן אלא שגריך להן והוא יודע ומדקדק במנין ועל כן הוי סימן. ע"כ. וכן יש לתרץ בשטרות דספ"ק. ומטעמא ופלטיא שכתב הר"ב פירש בערוך שרטיא בלע"ז היסטרט"א מקום

ו) כ"ה הלשון ברש"י דכ"ב ע"א ד"ה דמיכשתפא. ז) ריפשא (גרעסטער פלאקס) וגם מסיים רש"י בלשונו סופיר אינטר גראכן [שטרקיסטלעטר פלאקס]. ח) כ"ה בתוי"ט ד"ה פרשא וקראזא וכ"ה בתוי"ע (אטשעדיק תקל"ה), ובד"ת הקו' והרמב"ם גרים לה. ואיתא נמצא דלא בטיחוס מיאמר מי לא מכללא ומלבון הרוי"ם בשמוק ולהרא"ש ל"ג משמע דקו ל"ל כאן להרמב"ם גרסינן, ולא כמו פשוט בהגי"ר שהוא נמצא לפי סגנון לשון העמון שם.

תוספות רע"ק

פ"ב א [אות מו] הרע"ב ד"ה ברה"ר. ואפי' היה בהן סימן נפסד. תמוה לי הא מסקינן בסנהדרין דהלכה סימנין חשובים לירדם הוי סימן וצ"ע (קושית רבינו הא אגן קי"ל כרבא): [אות נז] תוי"ט ד"ה מצא אבידות ודע שנפלו ממנו. אבל היכא דאשר דבשעה שמוצאה עדיין לא ידעו הבעלים דנפל מידיהם אף אילו ידעו היו מייאשים. מ"ם הוי יאוש שלא מדעת דלא מהני ויאוש של אח"כ לא מהני כיון דבאמירא אתי לידו (וידו כיד בעלים כיון דבתחלה נעשה שומר דבעלים הלכך לעולם אין נקנית ביאוש הואיל וישנה ברשות בעלים רמב"ן בבלהם ת) אבל אם נפל לוותו של ים וכדומה שאבוד ממנו ומבל אדם אף על פי שלא ידעו הבעלים פוה הוי יאוש דאין עליה שם אבידה ורחמנא שרייה דכתיב אשר תאבד ממנו. ממנו דוקא ולא שאבודה מכל אדם. גמרא. ואפי' אמר לא מייאשנא לאו כסיניה. ואפילו מרדפים אחריהם. נ"י, ובכל מקום דבעיא מדעת בעלים אם הוא של יתומים קטנים דלאו בני מחילה נינהו לא מהני יאוש דידהו כך מתבאר בסוגי' דף כ"ב ע"ב. ומזה קשה לי בסה דאמרינן בסוגיא אההיא דכל אדם מיתר בלקט מסילבו הנסוסות דלא מקרי יאוש שלא מדעת. ועיין בתוס' דבחוכתא אחריתא אמרי דקניין ד' עיר מלקטים. וקשה לי הא גם לעניים קטנים יש חלק בלקט. ולבייהו חזי יאוש שלא מדעת וצ"ע. [ועי' פאה פ"ח בדברי רבינו אות ע"ו]: [אות יז] הרע"ב ד"ה אנפוריא. כגון לצורבא מרבנן. בסוגי א אמרי' תניא ומודה רשב"א בכלים חרשים ששבעתן עין שחייב להכריז ובתב תוס' דמסמעות דלת"ק אפי' לא שבעתן עין חייב להכריז. וכן כתבו ברבה בר בר הנה דאמר בפ"ק אי סב"ע אית לי בנויה וגם לא שבעתו עין. וק' לי על ראייתם הא י"ל דלאו מילתא דפסיקא הוא לרשב"א דבלא שבעתן עין אינא להיות בה סב"ע. ה"ל דאם הא אומר דיש לו בה סב"ע מהימנינן לי' דיש בסציאות דיש לו סב"ע אף בכלים כאלו. אלא דרש"א קאמר דאינו חייב להכריז אף בסצא בקום דרובן ת"ח דסתמא לא יהיה לבעלים סב"ע כיון דהם חרשים דבא שבעתן עין. וא"כ מהתם דרבב"ח אין ראיה כלל. וצ"ע: [אות יח] תוי"ט ד"ה אין חייב להכריז. אלא הצריך להן והוא יודע ומדקדק בס"ן וע"כ הוי סימן ע"כ. ולא זכיתי להבין דברי הר"ם דהא בדרך נפ לה סנין לא הוי סימן דלא ידע דנפלו

ו) ולבון סהבני עוקר בתוס' לשון חבור ופיזבו מרגליות ומנים עוטות סימנים יקר בתוס: תוי"ט ס"ד דברי רבי מאיר כו' שם כלל מפורסם דהלכה כת"ק כו' עי' יסל"מ: שם תוי"ט ד"ה כל כלי אנפוריא כו' ל"ל שהוא לשון מקרא (ירמיה ל"ח) הטבעו בבוץ. לא ידעתי מדוע לא הביא מקרא כאשר בתורה עבעו מים סוף (שמות ט"ו פ"ד) ועל מ הדומה יש לישב:

פ"ב **א אלו** מציאות. בגמרא [פירות מפוזרין. מעות. מעות מפוזרות. כריכות ברשות הרבים. וענולי דבילה. כברות של נחתום. מחרוזות של דגים. ותתיכות של בשר. וגיזי צמר הבאות ממדינתן. ואניצי פשתן. ולשונות של ארגמן. הרי אלו שלו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז. כיצד מצא עגול ובתוכו חרס. כבר ובתוכו מעות. רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז. מצא פירות מפוזרים. מעות מפוזרות. כריכות ברשות הרבים. וענולי דבילה. כברות של נחתום. מחרוזות. ותתיכות. וגיזי צמר. ואניצי פשתן. ולשונות. הרי אלו שלו. רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז. כיצד מצא עגול ובתוכו חרס. כבר ובתוכו מעות. רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז. ב ואלו

להכריז: [ב] בכלי. וכלי יש בו סימן: כמות שהוא. ריקן: צבורי פירות. סימנא מגין לו מקום: שלשה מטבעות זה על גב זה. לו יותר והמכריז מכריז מטבעות מלאתי. וזה כח ואומר כך וכך היו ומונחים זה על זה: ג אחר הנפה. כתימת כותל כל עץ לו כל קיס: גדר. כל הכים: גוזלות מקושרין. בכנפיהן דכולי עלמא הכי מקטרי לפו. וקבר כזה לא הוי סימן: לא יגע בהן. דאמרי' הני איכם אנעיניהו ולי מקיל להו ליה למרייהו סימנא בנוויהו. הלכך לבקינהו עד דאתי מרייהו ומקיל להו: מבוסה לא יגע בו. דאין זה אבידה שיהא מוזהר עליה בלא הוכל להתעלם דמתמר היא: מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. מפני שיכול לומר לבעל הגל ולבעל הכותל כל המוריים שהוריכו אבותיו היה. ובלבד שיהיה בו חעודה רבה שיבר שמזמן הרבה היה ממון שם: שהציו ולחוין. בלחד מתורי כותל הסמוכים לרשות הרבים אם מלאה מחלי עוביו של כותל ולהון בלו. דאמרינן אחד מבני

פירות בבלי או כלי כמות שהוא. מעות בבים או כים כמות שהוא. צבורי פירות. שלשה מטבעות זה על גב זה. *בריכות ברשות היחיד. ובכרות של בעל הבית. וגיזי צמר הלקוחות מבית האומן. כדי יין. וכדי שמן. הרי אלו חייב להכריז: ג מצא אחר הנפה. או אחר הגדר. גוזלות מקושרין. או בשבילין שבשדות. הרי זה לא יגע בהן. מצא כלי באשפה. אם מבוסה לא יגע בו. אם מגולה נוטל ומכריז. מצא בגל ובכותל ישן. הרי אלו שלו. מצא בכותל חדש. מהציו ולחוץ שלו.

בהולכין שם רבים תדיר. והוא דרך המלך. פלטיא שוק גדול של מקח וממכר ובלעז פלטיא"ה: ב שלשה מטבעות זה ע"ג זה. כתב הר"ב והמכריז מכריז מטבעות מלאתי. גמרא. ופירש כ"י דכל מה שהמולא יכול לקרב הדבר מקרב. ומש"ה מכריז מיבעי כדי שיבין האובד ברבים היו. ע"כ. ומ"ש הר"ב וזה כח ואומר כך וכך היו ומונחים זה על זה וכן לשון כ"י. וקשיא דהא מגין לתוך הוי סימן. כדפירש הר"ב בגבורי פירות וכמו שהקשיתי לעיל בכוח פ"ק בתכריך של בשמות. והרא"ש פירש בכאן כמו שמפורש לעיל. דלא בעינן לסימן הלא שיאמר המגין והא דבעי שיהו עבוין כמגדלים משם דאל"ה אז הליגן דבדרך נפילה נפל ומתייאש האובד. כי לא יכול ליתן סימן במגיע כו'. ול"ל דתרי אתרמי ונפלי דאל"כ תרי נמי יתן סימן מקום. והרא"ד תירץ בדברים קטנים כמו מטבע ה"ה לטון המקום. ע"כ: בריכות ברשות היחיד. כגון בבדה זרועה שאין רוב בני אדם חרכין בה. ויש מיעוט שהולכין בה. רש"י ד' כ"ב: כדי יין וכדי שמן הרי אלו חייב להכריז. לכאורה קשה הא הני לה ריבה מלא פירות בבלי. אבל בגמרא ד' כ"ג דכדי יין וכדי שמן רגילות הוא דטולן שיש. וכן הם מלאים. דאז אין סימן לומר כמה יין יש בו כמ"ש התוספות שם. והא דחייב להכריז מיירי ברבומין הן ויש לכל בעל הבית רושם בפני עצמו וקדש בנפתחו האוצרות למכור הוא דהגן דחייב להכריז ד"דלאחר בנפתחו האוצרות בעל הבית אחד מוכר להרבה חנוים וכולן רבומים בענין א' לא הוי רושם סימן] ואפילו היכא דנמצא בנפה הנהר דלא הוי מקום סימן. בדרך הספנים לפנות הספינות על נפה הנהר. וטעמא מפני אחת אחת ופעמים שבוכח: ג אחר הנפה. מקום שמתמר קצת אבל מקום שאין מתמר כלל ודאי אבדה היא ונתיאשו הבעלים כיון שאין בה סימן. ובמקום המתמר אפילו יש בו סימן לא יגע בו כדמוכח מלא כלי בהנפה וכו' דמיירי שיש בו סימן מדקאמר ואם מגולה נוטל ומכריז. הוספות: הנפה. הר"ב כתימת כותל וכו' כפירש"י. ועיין בפירוש מבנה ב' פרק ו' דפאה: גוזלות מקושרין וכו' לא יגע בהן. כתב הר"ב דאמרינן הני איכם אנעיניהו וכו' *ומקום לא הוי סימן דמיירי במדבר ואיכא נמי למימר מעלמא אתו והוה ליה כפק היטה. גמרא. וכתב מהר"ר ואלק כהן בסימן ר"ם דמיירי באין שובך סמוך לה בתוך המיל' אמות דלא תקבה אמתי' ו' פ"ב דב"ב א): מצא בגל וכו' הרי אלו בלו. כתב הר"ב מפני שיכול לומר לבעל המוריים וכו'. לשנא דגמרא. ותנא בא"י קא מכוס הכי נקט אמוריים וה"ה בל אחר עם ועם במדינה ומדינה. וכתב הרמב"ם בפרק שבה עשר מהלכות אבידה והוא שימלאהו משה משה כדרך כל הממונים הבטנות. אבל אם מראין הדברים שהן מעשון חדש אפילו נסתפק לו הדבר הרי זה לא יגע בהן. שמא מונחים הם שם ע"כ. והטור רים סימן ר"ם התנה עוד שזה בגל והכותל אין זוכרין מי בנאו ולא היה מימות עולם בחזקת זה שדר בו מתה ובחזקת אבותיו ע"כ. וכתבו התוספות וא"ת לקני אלרו לבעל הגל. או לבעל הכותל [כדתנן במ"ד פ"ק. ועיין מ"ש שם] וי"ל דאין אדם קונה בדבר שיכול להיות שלא ימלאנו לעולם כמו הא שבוה מונעת בעוני הכותל. וכן מוכח לקמן דתנן מלא בחנות (ובשלחנות) [לפני שולחני] הרי אלו שלו. ואין אלרו קונה לחנוני או לשולחני לפי שהמעות הם דבר קטן ואין כאן אלא ע"כ. וכ"כ הרמב"ם פט"ז מהלכות אבידה. ועיין לקמן בסמוך. וכן במבנה דלקמן: מצא בכותל שדות בהנותיו של זה שאין מתה מתה שלו בנאותו ולא יגא מרבותם משולם. אלא

ו) מי' נקול כמ"ז שבשיג פליו ... נכ"ל.

תוספות רע"ק

דנפלו ביחד. ובהנה בלא מנין הוי מקום סימן. וקושית ב"י היה בדרך דהא ע"כ לא מיירי בדרוש שהוא הנוח דא"כ אפ' בחד נמי הא המקום הוי סי' ולא מצי מיירי בדרך נפילה דא"כ בתרי נמי דהא בנפילה לא הוי מנין סימן. וע"כ דהך דמצאן שנים וזו הובחה דהוי הנוח. וע"ז הקשה הב"י דהא בסמבעות דוקא ג' הוי הובחה שהיא הנוח. וא"כ מה זה שכתב הר"ם דבסחמין יודע ומדקדק בסנין. וההכרח לחלק בענין אחר דבסחמין גם בב' מוכח יותר דהוא הנוח מסילא מקום הנח סי'. וצ"ע: ב [אות יט] בסשנה בריבות ברשות היחיד. הא דמפלגינן בבריבות בין רה"ר לרה"י לרבא דקי"ל בינתיה מיירי בלית בהו סי' ובדרך הינוח. וברה"י מקום הוי סי' שיאסר בשיה מקום הניחם. וכיון שהוא משתמר קצת ואינו משתמר לגמרי שם אבידה עליה כי הבעלים הניחם שם לפי שעה ולשוב לקחתה. ובסקרה א"א להם ליקח ונוחא להבעלים שהמוצא ימיל דברי. וברה"ר מקום לא הוי מסין דמתגלגל ברגלי ב"א ובהמות משי"ת אף שהוא דרך הנוח הוא שלו כיון דאין בו סי' והוא מקום שאינו משתמר כלל מסתמא הבעלים הניחה שם ושכחה ונתייאשו מנה ואילו בסקום שמשתמר קצת ואין בו כיסן הייגא דמתני' דבכסוך דמצא אחר הנפת דלא יגע בו כי שם לא הוי מקום סי' דמדדו) ובמקום שמשתמר לגמרי אף ביש בו סי' לא יגע בו דאינו בכלל אבידה. כיון דהבעלים הניחום מרשת וסיום ליטול בעצמם משם. ובאינך דמתני' דלא סטלינ בין רה"ר לרה"י מיירי דרך נשילה דלא שייך סי' מקום דהא לא ידע מקום שיפל מסנו. והא דקתני בבריכות דרך חנוח. ובאינך דרך נפילה. דאורחא דמלתא קתני דכריכות דיקיר אין מדרך שיטול מלא מרמת אלא הניחם שם. תוס'. כללא דמלתא מצא דבר שנאבד דרך נפילה אם יש סימן בנופו נוטל ומכריז ואם לאו אם היא מהדברים שדרך לשמש בהם בכל שעה הוי יאוש מדעת ונוטלו הוא שלו וסימן מקום ל"ש בדרך נפילה. ונם סי' מנין ל"ש דבדרך נפילה לא ידע דנפלו ביחד אם לא בקשורים יחד כמי בתכריך לעיל ספ"ק. ואם הוא דרך חנוח בכקום שאין משתמר כלל ואין בו סי' כגון בסקום דמתגלגל ברגלי אדם ובהמה דליכא גם סי' מקום הרי היא שלו. ואם משתמר קצת (ובאופן דלא הוי מקום סי') לא יגע בו אף בסקק הנוח. ואם יש בו סי' בין כך ובין כך אף בודאי הנוח נוטל ומכריז. ואם משתמר לגמרי בכל ענין לא יגע בו. וזהו לסימת תוספות. אבל דעת הר"ן הובא בשימה מקובצת דבמשתמר קצת אף ביש בו סי' לא יגע בו אם הוא ודאי הנוח. ודלא בסקק הנוח. ועי' ברמב"ם שיש לו שימה אחרת בזה ע"ש. וכל זה בסתם ואם ספקי' דאייאש שאסר ו לחסרון בים אפ' ביש בו סי' הוא שלו: ג [אות כ] תוי"ם ד"ה גוזלות. ומקום לא הוי סי'. היינו כיון דאחר הנפה אינו משתמר לגמרי רק קצת מ"ה אילו יש בו סי' הדין דנוטל ומכריז. מסא"כ בפיסא דבלי באשפה דהוא משתמר לגמרי אף דמיירי ביש בו סי' כרקתני

מעות בבים. פיר"ש שם פט"ז ה"ג בפ"ב שם פרק"ט שם כפר' ל': צבורי פירות. מר"ל שם פט"ו ה"ג כפ"ב שם פרק"ב שם כפר"ו ה': צבורי סמוכת. פיר' שם פט"ו ה"ג כפ"ב שם מוכ"ב שם פט"ל ה': שלשה מטבעות. כ"ל כ"ם פיר"ש שם כפ"ב שם פרק"ב שם כפר' ו"ב: בריבות ברה"י. פיר' שם פט"ו ה"ג כפ"ב שם פרק"ל שם כפר' פ': וכבריבות של בעה"ב. פיר"ש שם כ"ם פרק"ב שם פר' פ': כדי יין ט'. ב"ב כ"ב: ג מצא אחר הנפה. כ"ל: ב"ב פיר"ש שם פט"ו ה"ג ותי' בהנהגות ובי"ש שם כ"ב שם פרק"ב שם מר"ם כ"ם כפר' ו': מצא כלי באשפה. כ"ל ב"ם פרק"ב שם כ"ו מרק"ב שם פרק"ו: מצא בגל. פיר"ש שם פט"ו כ"ם ותי' בהנהגות ובי"ש שם כ"ב שם פרק"ב שם פר' ל': הרי אלו שלו. מ"ל שם ב"ב כ"ב ב"ד כ"ם ל"ם מתפא': מצא בכותל חדש. פיר"ש שם ופט"ב שם פרק"ב שם:

שנויי נוסחאות

(מעות בבים או כים בס"ש) נדפ"ל ליתא בנוסח. (צבורי פירות צבורי. נדפ"ל ליתא בנוסח; נכ"ל ונמבנ"ל. פירות וצבורי. שלשה מטבעות זה ע"ג זה, נכ"ם וכ' (מ' וכ') שלש.. מ' ע"ג זה; נכ"ק. נבי.. וכבריות. נכ"ל (מ' וכ') בבריות. הלקוחות. נמבנ"ל הלקוחין. כדי יין. נכ"ל וכדי.. (הרי אלו). נמ"ק ונכ"ל ונכ"ל ונ' ונמבנ"ל ליתא. ג הנפה. נכ"ל הנפא. (או) אחר. נכ"ל (מ') ליתא. מכושרין. נכ"ל (מ' וכ') המקושרין. (אן) בשבילין שבשדות. נכ"ל בשבילי שדות; נכ"ל ליתא. הרי זה לא יגע בהן. נכ"ל.. לא ישול ולא נכ"ל (כ') (ונכפ ואם נפל לא יחאר) ומי' נגמ' באשפה. נמבנ"ל באשפות. (אם) מבוסה לא יגע בו (אם). נכ"ל ונכ"ל (מ') ליתא ונ' ליתא נכ"ל (נ') (ונם מבוסה הר"ז לא יגע ולא יגע נ' נמ' בו כמו דליתא נכ"ל). ובכותל ישן. נדפ"ל ונכ"ל ונכ"ל ונמבנ"ל אז בכותל..

תוספות חדשים

ג בתו"ם סד"ה מצא בגל סי' ו"ל כו' אבל הרמ"ה כתב בב"ם כלו נסתם רס"ם בכם אחרונים דאין מלא קנה אלא מיום נמלאה לו בדהסיק הדעתם אבל בדבר שאינו רגיל לבא לא קי' אלו אם אחר נטלו קודם בעדם לבעל כתב ולא הכרים בסמ"ע בכים סי' רים ס"ז: (מבוארים ס"ג) ;

הוא וחבריו היו דרים בו מעולם. הרא"ש: מחציו ולפנים של בעל הבית. לאו מטוס דתקנה לו חלרו הוא דא"כ אפילו מחציו ולחון. אלא כמו שכתב הרמב"ם פט"ז מהלכות אבידה באין הדברים אמורים אלא בכעוטן בעל הבית בהממון שלו. לו שהיה

מהצין ולפנים של בעל הבית. אם היה משכירו לאחרים אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו: ד מצא בחנות הרי אלו שלו. בין התיבה ולחנוני של חנוני. לפני שולחני הרי אלו שלו. בין הכסא ולשולחני הרי אלו לשולחני. הלוקח פירות מחבירו או ששלח לו הבירו פירות ומצא בהן מעות הרי אלו שלו. אם היו צרורין נוטל ומכריז: ה אף השמלה היתה בכלל כל אלה. למה יצאת להקיש אליה לומר לך מה שמלה מיוחדת. שיש בה סימנים ויש לה תובעים. אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים חייב להכריז: ו ועד מתי חייב להכריז. עד כדי שידעו בו שכניו. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שלש רגלים. ואחד הרגל האחרון שבעה ימים. כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד: ז אמר את האבדה ולא אמר סימניה לא יתן לו. ורמאי אף על פי שאמר סימניה לא יתן לו. שנאמר (דברים כ"ב) עד דרוש אחיך אותו עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא אם

מבני רשות הרבים נתנו בם ובכם. והלודה בעניו מוכחת בעזמן הרבה היה בם וכודאי נתיאשו הבעלים. ודין זה חוקה בלבון זהב ותחיכת כסף וכיולא בזה. אבל הם היה כלי ובהוכו משות אם פי הכלי לתון הרי הוא שלו. ואם פי הכלי לפנים הרי הוא של

ב"ה: אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו. דלא ידע דמלן ניגהו ובעליו טותבו: ד מצא בחנות הרי אלו שלו. בדבר שאין בו סי' מיירי דהוה דגפל מיניה מייאש שהכל נגנבים לבם: בין תיבה. שהחנוני יוכל לפניה ותמיד נוטל ממנה וטוען לפניו ומוכר. ומעות שנותנין לו נוהן בתוכה ולא נפל בוס דבר אלא מיד הנוני: לפני שולחני הרי אלו שלו. דאמרינן מן הבאים להגליף מעות נפלו. שהרי הבלחן מפנוק בין שולחני למעות שנמלאו. ואם מן הבולחני הם היה להם להמלא ביניו ולבסא שהבלחן מונח עליו: הלוקח פירות מחבירו וכו' וכגון שחבירו זה תגר שלקח תבואה זו או פירות הללו מאנשים הרבה ולא ידיע דמלן ניגהו. וכיון דלית בהו סימן נתיאשו הבעלים. אבל אם זה שמכר הם הפירות לקטן הוא עלמו מן הקרקע בלו פודאי המעות הללו שלו הן חייב להחזיר: ואם היו צרורים. הקשר לו מנין בלהם הוי סימן: ה בכלל כל אלה. בכלל כל אבדת אחיך: ולמה יצאת. וכן תמצא לבמלתו: מה שמלה מיוחדת. שאם במלה

ים בה סימן וכל שמלה יש לה בעלים תובעים אותה. שנעבית בידי אדם ולא נאת מן ההפקר: אף כל שיש לו תובעים. למעוטי מידי דמייאש. ויאוש הוא דבמעייניה דאמר ו ליה לאחרון כיס: ו שכניו. בכני מקום שנמצאת בו האבידה במת שלהן היה: כדי שילך כל אחד לביתו בני ימים. מכיבמע ההכרזה וידע אם

מיכייהו נפל. גמרא: ה ויש לה תובעין. כתב הר"ב למעוטי מידי דמייאש ויאוש הוא דבמעייניה וכו' דכיון דיש לו סימנים מסתמא לא מייאש עד דאמר וכו'. רמב"ם פי"ד מהלכות אבידה: ו כדי שילך לביתו בלשה. בגמרא דמנן אמשנה ג' פרק קמא דסנהדרין.

ד) אולי צ"ל בכלהנות ועי' בלשון לעיל.

ראשון לציון

ד תוי"ט ד"ה לפני שולחני. ולא קחני מלא בשלחן כו' קיצר לשון. ובגמרא כ"ו ע"ב כפי אתא לפילו מונחין על גבי שלחן הרי הוא של מונלחן ובייח לה ממתני' דתנא בין הבסא לשולחני לבי שולחני בין הבסא ולשולחני. רש"י) אי נמי (ליתני בריש). רש"י) מלא בשולחני דקתני ריבא מלא בחנות שלו (מדנקט לפני השולחני אף על הבולחן בשמע. רש"י) אלא בבית מיבה לפילו מונחין על גבי שולחן הרי אלו שלו:

שנויי נוסחאות

אם היה משכירו לאחרים. נד"נ ואם היה משכיר..; נכי"מ ואם.. לאחר. אפילו. נכל הכי"ו ונמסכי"ר אפילו מצא. ד בין התיבה ולחנוני. נד"נ ונכי"ק ונכי"פ בין תיבה לחנוני וכ"ה לחנוני גם נמסכי"ר. של חנוני. נד"נ ונכי"ק ונכי"מ ונכי"פ הרי אלו של חנוני; נמסכי"ר הרי הוא של.. לפני שולחני. נד"נ ונכי"מ ונמסכי"ר.. השולחני. בין הבסא ולשולחני. נד"נ ונכי"ק ונכי"פ בין בסא לשולחני. הרי אלו לשולחני. נכי"ק.. של שולחני. הלוקח פירות. נכי"מ ונכי"פ ונמסכי"ר לקח..; נד"נ ונכי"ק ר' יהודה אומר אף הלוקח פירות. או ששלח לו חברו). נמסכ"נ ונמסכי"ר.. ששילח..; נכי"ר.. ששגר..; נכי"ר(נ') ליתא. ומצא בהן מעות. נכל הכי"ו.. בתוכן.. וכ"ה נכי"ר (ומס מעות מעורות); נמסכי"ר.. בתוכו.. ונ"ל בתוכן; נכי"ק מצא בתוכם. (אם היו צרורין נוטל ומכריז). נכי"ק ונכי"מ ונמסכי"ר ואם..; נכי"ק.. צרורות..; נכי"ק כ"י ליתא ובלתה הוא מיותר וביותר נכי כמס' מעות מעורות. ה(היתה). נכי"ר(נ') ליתא. (כל אלה). נכי"פ ליתא. נד"נ ונכי"ק ונכי"ר ונמסכי"ר.. אלו. למה. נד"נ ונכי"ק ונ' נמסכ"נ ונמסכי"ר ולמה. (להקיש אליה). נכי"מ ליתא. (לומר לך) מה. נכל הכי"ו ולומר..; נד"נ ונכי"ק ונמסכי"ר אלא מה ושתא ולפ"ז טוב למתוק מלות לחקיש אליה (ד"ס) ועי' נדבור הקודש. מה שמלה. נד"נ.. ונכי"ק השמלה. שיש בה סימנים. נד"נ ונכי"ק יש לה סימנים. תובעים. ונכי"ר (נ') תובעים חייב להכריז אף כל כו' וכ"ה נכי"ק (ומס.. ואף כל.. (אף כל שיש בו כו' תובעים). נד"נ ליתא מן תובעים עד תובעים ועי' ד"ס; נכי"ק ונכי"פ ונמסכי"ר.. שיש לו.. להכריז. ו ועד מתי. נכל הכי"ו עד..; נד"נ ונכי"ק ונמסכי"ר עד אימתי. עד (כדי) שידעו בו שכניו. נכי"פ ליתא; נד"נ ונמסכי"ר.. שכנים; נכי"ק עד שישמעו שכנים. רבי יהודה אומר. נד"נ וחכשים אוסרים. שלש רגלים. נכי"ק שלשה.. הרגל. נכי"ק ונכי"פ ונמסכי"ר רגל. שבעה. נד"נ ונכי"ק ונמסכי"ר שבעת. (ויחזור שלשה). נכי"ק ליתא נשעה. ז ולא אמר סימניה. נד"נ ונכי"מ ונמסכי"ר.. את סימניה וכן נסמון; נכי"ר (נ') .. את הסימנין. לא יתן (לו). נד"נ הרי זה לא יתן לו וכן נסמון וכ"ה נמסכי"ר גם נסמון וליתא לר נסמון ליתא; נכי"מ הר"ן לא ישול וכן נסמון; נכי"ר (נ) אין נותנין לו; נכי"ק הרי"ן לא יתננה לו וכן נסמון. ורמאי. נכי"ק ונמסכי"ר הרמאי; נכי"ר (נ') רמאי. עד שתדרוש (את) אחיך אם. נד"נ ונכי"ס ליתא; נכי"מ ונכי"ר (מ') דרשהו אם; נכי"ר (נ) עד שתדרשהו אם; נכי"ס עד שתדרש אם. אם רמאי הוא. נד"נ אם הוא רמאי. אם אינו רמאי. נד"נ ונמסכי"ר ואם אינו..; נכי"ר (נ') אם לאו.

תוספות רע"ק

כדקתני סגולה סכריז מ"ס לא ינע בו. תיס'. ובדיעבד אם עבר ונטלו בסתמר לגמרי אם לא זז מסם וראה שלא באו הבעלים בתוך כך הר"ן יחזיר למקום שנטלו מסם אבל אם הוליכן לביתו דיש לחוש שמא באו הבעלים בתוך כך ולא מצאו ושוב לא יחזרו לבקש לא יחזיר למקומו ואם יש בו סימן יכריז. ואם לאו יהא מונח בידו עד שיבא אליהו. ובמסתמר קצת באין בו סי' מיד שנטלו לא יחזיר דשמא שבחזר הבעלים ואבידה היא. ומיד שנטלה חייב בשכירתה. וביש בה סי' משיבא

ה לא יחזיר דהא אפי' לכתחלה צריך ליטול ולהכריז. כך מתבאר בתוס' והרא"ש. ועיין בשיטה מקובצת בשם הר"ן: ז [אות כא] בפשוטה אמר את האבידה. בסוגיא אתמר רי"א אבידתה מכריז ורנ"א נלימא מכריז. ופרכינן לר"נ מסתני' דהכא אמר איתו נלימא ואמר להו גלימא צריכא למיסר

אינו רמאי. כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאבל. ודבר שאין עושה ואוכל ימכר. שנאמר (שם) והשבותו לו ראה היאך תשיבנו לו. מה יהא בדמים. רבי טרפון אומר ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. רבי עקיבא אומר לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו אין חייב באחריותן: **ן** מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום. ואם אינו יודע לקרות גוללן. אבל לא ילמוד בהן בתחלה. ולא יקרא אחר עמו. מצא כסות. מנערת אחת לשלשים יום. ושוטחה לצרכה אבל לא לכבודו. כלי כסף. וכלי נחושת. משתמש בהן לצרכן אבל לא לשהקן. כלי זהב וכלי זכוכית. לא יגע בהן עד שיבא אליהו. מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול. הרי זה לא יטול: **ט** איזו היא אבדה. מצא חמור או פרה רועין בדרך. אין זו אבדה. חמור וכליו הפוכין פרה רצה בין הכרמים. הרי זו אבדה. החזירה וברחה. החזירה וברחה. אפילו ארבעה וחמשה פעמים. חייב להחזירה. שנאמר (דברים כ"ב) השב תשיבם. היה לאחת לכלכים יום. אבל פחי לא. במתקלקל. טור סימן רס"ז: וכל דבר שאין דרכו לטול. כתב הר"ב שנגאי הוא לו. כמדם חכוב הוא ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן המון לבית שער. רש"י. ומ"ש הר"ב כגון זקן ואינו לפי כבודו. כן הוא בגמרא. ולכון הרמב"ם בפרק י"א מהלכות אבדה הם היה מכם לו זקן מכובד וכו': **ט** רועין בדרך אין זו אבדה. הא רגלה בדרך לא פסיקא ליה. דאי פניה כלפי הטיל אין זו אבדה. ואם פניה כלפי הבדה. הרי זו אבדה. ולפיכך מצינו בסיפא בדלה בין הכרמים במלאת דפסיקא. גמרא. ועיין מ"ש במשנה לקמן: רצה בין הכרמים. כתב הר"ב במתקלקלים רגליה. אבל רועה לא אלא אם כן בכרמים של ישראל מחייב להביאם. מפני אבדת הכרם. גמרא: אפילו ד' וה' פעמים. וכן מביא בסוף תולין ולאו דוקא ובגמרא אפילו ק' פעמים. ועיין מ"ש בריש פרק י"ה דמסכת שבת: השב תביאם. לכון הר"ב התורה רבתה הכבות הרבה. ותימה דרבוי הכבות סימנו לרבות אפילו הבבה דלא מעליותא היא שמהא נקראת

כשנה

תוספות חדשים

ן בתו"ם סר"ת וכל דבר טו' ולכון הרמב"ם כו'. וכתב עוד ומ"מ כשנבא לאבד מבורת הדין מחזיר לף בתיבו לפי כבודו. ובקבה הגיך תמלא הני לא יטול בלישנא דמבורת הוליל אינו חייב ליטול ע"ב ולגיטת הרא"ם אלו ספר דסל"ל דאדלנה כאן בספרה שרה אימר הוא לגבי ת"ה במזגל בכנוד הפורה מ' מ"ב. (ב"ל):

תוספות רע"ק

לאיסור דכי לא אבר סיסנים לא בהדרינן ליה. ומשנינן מאי לא אבר סיסנים דלא סיסנים מובהקים דידה (היינו דאמר מי' גרועים). וקל לי דהו"ל להרע"ב ולהתו"ם לפרש בסתמי כשינוי דהש"ם דל"א מי' מובהקים דהא אגן קי"ל דגליסא סברין. וצ"ע. ובאמת נתקשתי בפירכת הש"ם הנ"ל הא בקמא דר"נ הגליסא סברת כדי לקרב יותר להאובד שמי"ז ישים לבו שנאבד לו גליסא. או שיחפש בגליסות בביתו ויודע לו שנפל ובא לבו שנאבד לו גליסא. ואע"ב י"ל לפי האמת דשם אבידה לא הוי סימן. וא"ב אף אם נבריז סתם אבידה אין סחורים לו בלא סיסנים דיחה. טוב יותר להבריז גליסא סמכם הגיל כיון דלא ספסדי ליה להאובד בזה. אבל אילו היה

שם

דתנן ט"ו יום לנהר פרת. ומשנינן לא המריחו רבנן באבדה יותר מדאי שיהא בוהה יותר מכבעה ימים: **ן** כל דבר בטוחה ואוכל וכו'. כתב הר"ב מגלים וסייחים. פירוש בני התוגות ועיין במכבה ג' פרק ה' דבבא בהרא ומה שכתבתי שם. ומה שכתב הר"ב וזה לבוט מכאן ואילך לוקח אותם הוא לעצמו בטומאה כפי טוב. רוצה לומר במה שכתב בטומאה. שלריך בית דין כדעת הרמ"ה בטור [חבן משפט] סימן רס"ז: לפיבד אם אבדו חייב באחריותן. כתב הר"ב כיון דבדו וכו' כמאן דאבתמב דמי וחייב באחריות. ואפי' באונסין דבכולא הוא כבמבתמב בהו. והא דתנן אבדו. בבבעה ספיגתו ביס. גמרא. ועיין במבכה י"א פ"ג. ומ"ב הר"ב והלבה כר' מרפון בדמי אבדה במבר הוליל ובמרת בהו. גמרא: **ן** אבל לא ילמיד בהן בתחלה. כתב הר"ב מה בלא למד מטולם. לפי שלריך להבהוהן לפניו. וכן פירש רש"י. ופירש ל"י בבס הרמב"ן דהני מילי בס"ת בגיחים וכתובים במי בלמד בהן בבר די לו בקריאה בעלמא. ומי בלומד בהן לבתחילה לריך לבחוה יותר ועל ידי מרתו הם מתקלקלים. אבל עבבו בגיהנו לבתוב הגמרא ומי בלמד פרקו מהה פעמים לריך מיון גדול בבהלה. והדרבה בל מי בהוא יותר בתי. לריך מיון יותר גדול בהלבות הגריבות לבמעבה בלו. והרי הוא בלומד בתחילה. ע"ב. ועיין מ"ש במבכה ג' פרק בתרא דבבא קמא: מנערה לחת לבלכים יום. אבל מפי לא. במתקלקל. טור סימן רס"ז: וכל דבר שאין דרכו לטול. כתב הר"ב שנגאי הוא לו. כמדם חכוב הוא ואין דרכו ליטול קופה בלו להבניסה מן המון לבית שער. רש"י. ומ"ש הר"ב כגון זקן ואינו לפי כבודו. כן הוא בגמרא. ולכון הרמב"ם בפרק י"א מהלכות אבדה הם היה מכם לו זקן מכובד וכו': **ט** רועין בדרך אין זו אבדה. הא רגלה בדרך לא פסיקא ליה. דאי פניה כלפי הטיל אין זו אבדה. ואם פניה כלפי הבדה. הרי זו אבדה. ולפיכך מצינו בסיפא בדלה בין הכרמים במלאת דפסיקא. גמרא. ועיין מ"ש במבכה דלקמן: רצה בין הכרמים. כתב הר"ב במתקלקלים רגליה. אבל רועה לא אלא אם כן בכרמים של ישראל מחייב להביאם. מפני אבדת הכרם. גמרא: אפילו ד' וה' פעמים. וכן מביא בסוף תולין ולאו דוקא ובגמרא אפילו ק' פעמים. ועיין מ"ש בריש פרק י"ה דמסכת שבת: השב תביאם.

שנוי נוסחאות

שעושה ואוכל. נד"ע ובכי"ק ובכי"ם ובמבכי"ר שהוא עושה.. ו(דבר) שאין. נד"ע ובמבכי"ר.. שאינו; בכי"מ ושאין ולית"ל; בכי"ם ובל דבר.. ובכי"ק בכי"ק (ובס שאינו). ימבר. בגליון כי"ר (ג') ימבר מיד. מה יהא. נד"ע יהיה ובכי"ק (ובס בסה..(?)) אין חייב. נד"ע ובכי"ק ובכי"ם ובמבכי"ר אינו.. ה' אחת. ובכי"ם במבכי"ר נד"ע ובמבכ"ר אחר ובוסחתם עדיפא. לא ילמוד. בכי"ק.. ילמוד ובכן הוא. בתחלה. בכי"ק ובמבכי"ר בתחלה; בכי"ם לבתחלה. אחת. בגמבכ"ר אחר לשהקן. במבכי"ר לשוחקן. לא יגע בהן. נד"ע הרי זה לא.. (עד שיבא אליהו). בכי"ק.. אליהו ז"ל; בכי"ר (ה') ליהו. קופה (ובל דבר) שאין דרכו ליטול. בכי"ק ליה"ל; בכי"ר קופה ואין דרכו ליטול; נד"ע ובכי"ם ובמבכי"ר קופה אם אין דרכו.. (הרי זה). בכי"ם ליה"ל. **ט** איזו היא. נד"ע איזה היא; במבכי"ר ובמבכי"ר אי זו היא; בכי"ר (ב') איזהי.. ; בכי"ק ואי זו היא, אן פרה. בכי"ק ובמבכי"ר ופרה. פרה רצה. נד"ע ובכי"ק ובכי"ם ובמבכי"ר ופרה.. ; בכי"מ ובכי"ם ור' (ה' וד') פרה הרצה. ובחזרה (החזירה ובחזרה). בכי"ק ליה"ל. הייב (להחזירה). נד"ע. להחזיר; בכי"ק ובכי"ם ובכי"מ ובמבכי"ר ליה"ל. השב תשיבם. בכי"ם השב תשיבנו לו. וס"ם (ד"ם) וכולא הכתוב בבמות (כ"ג) ובסמי נאה הרמשם הגלה על הכתוב כשב תשיבם בכם; דברים בכי"ק.. תשיבם לאחיך.

כל דבר שעושה ואוכל. בכי"ם כ"ג פ"ר ע"ב בפ"ל בפ"ל נדלה ולתיבה הפ"ו בפ"ב בס מ"ב ח"ם כ' רכ"ז בפ"ל כ"ב: כבר יהא בדמים. ע"ל יחמלתי יבמות פ"ב הל' ל"ב: ישתמש בה חייב באחריותן. מ"ו"ל בס הל' ל"ז מ"ב בס בפ"ו כ"ב: **ן** מצא ספרים. כ"ם פ"ב מ"ו"ל פ"ב בגילה ותנינה כ"ג מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב: מצא כסות. מ"ל בס בנכה מצא כסות. מ"ל בס בנכה י"ח: פרק ב' ל"ב: כלי כסף מ' כלי זהב ט'. מ"ל בס מ' ל"ב מ"ב בס בפרק ל"ב: מצא שק או קופה. שבועות ג' ע"ב מ"ל בס ע"ל מ"ל כ"ב בפ"ב עמ"ן ע"ל מ"ב מ"ל מ"ל כ' רכ"ב בפ"ל מ"ל **ט** איזה היא אבידה. ע"ל מ"ב מצא חמור. מ"ו"ל פפ"ו בהל' מ"ל כ"ב בפ"ב עמ"ן ע"ל מ"ב מ"ל כ' רכ"ל בפ"ל מ': החזירה וברחה. מ' בס ע"ל מ"ל כפ"ל בס בס מ"ב בס מ' רכ"ז בפ"ל מ':

אלו מציאות פרק ב בבא מציעא

בטל מסלע. לא יאמר לו תן לי סלע. אלא נותן לו שכרו כפועל בטל. אם יש שם בית דין. מתנה בפני בית דין. אם אין שם בית דין בפני מי יתנה. שלו קודם: ו מצאה ברפת אין חייב בה. ברשות הרבים חייב בה. ואם היתה בית הקברות לא יטמא לה. אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר לא ישמע לו. פרק וטען פרק וטען אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב. שנאמר (שמות כג) עזוב תעזוב. הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק פטור. שנאמר עמו

הכבה. ויולא בה. וכן הוא בגמרא אין לי אלא לביתו לגיגתו ולחורבתו מנין תלמוד לומר הביבס מ"מ. כדר"א דאמר ר"א הכל. לריכין דעת בעליס הון מהכבת אבדה. בהתורה רבתה הכבות הרבה. והא דמחוייב להביב לפיט מאה פעמים מפיק ליה מהכב ואמרו הכב אפילו מאה פעמים מבמע. וז"ל הרמב"ם והכב מקור. וידוע ר"ל [כל] בעלי (כל) לבון כי המקור טפל על המעט ועל הרוב תאמר במרתי לפלוני. במור. ותאמר ובמרתי לפלוני ופלוני במור. ולפיכך מורה הכב. בחייב להחזיר פעמים רבות. וכמו כן הקס תקיס עמו. אלא תכלה. ועזוב תעזוב. וזולתם מן המקראות. ע"כ. וכן העתיק הר"ב בסוף חולין. דדריס ליה מן בלא. לעמין בלות הקן: בפועל בטל. ®וכן העתיק הר"ב. ועיין במ"ד פ"ה דמכילתין. ומבנה ו' פ"ד דבכורות. ופירש הר"ב כמה אדם רולה. וכו' ולעבוק במלאכה קלה כזו. וכן לבון רש"י. וזה לבון הטור סימן רס"ה בגון שהיה טוסק במלאכה שהיה טוטל עליה אדבע דיגריס ולהניחה וליבב בטל היה טוטל דיגר. ולהניחה ולהתעסק בהבבתה היה טוטל ב' דיגריס. וותנים לו ב' דיגריס. אף על פי שמגיע לו דיגר בשכר הבבה כיון דלא הייבתו התורה להניח שלו ולהתעסק בהבבה. יכול ליטול שכר ההבבה. ע"כ: שלו קודם. עיין בפירוש הר"ב מבנה י"א: ו מצאה ברפת. פירש הר"ב אע"פ שהיה מבתמרת בה בגון שהיה נעולה. וגם אינה מתעה הבהמה להרגילה לבוא כדאיתא בגמרא. ופירוש הטור סימן רס"א בגון שאין לו פתחים בכל אדבע רוחיתיו: ברשות הרבים חייב בה. בגון שיבר בה שהיא הולבת חופה. דהא אמרינן לעיל דדוקא רלה בדרך ואפה לגבי דבורא חייב להחזיר. הא לאו הכי לא. והראב"ד ז"ל פירש דהבא מיירי בכרמיא שבוקעין בה הגשים הרבה. ומאומתן היא בורחת לו במא יקחוה אנשים שהיגם מהוגגים. אבל לעיל מיירי בשבל של רבים שאין רבים בוקעין בו. הרא"ש: ואם היה בית הקברות. ס"א בין הקברות. וכן העתיק הס"ע ריש סימן רע"ב. והר"ב כתב בבית הקברות. וכן העתיק הרמב"ם ריש פי"ג מהלכות רולח. ומה שכתב הר"ב והוא כהן וכו' ליבנא דגמרא דף ל'. ®והרמב"ם כתב לו מיר דאיבא ג"כ עבה ולא העבה. בגאמר בגזר (במדבר ו') קדוש יהיה. ונאמר (שם) על נפש מה לא יבא. ומ"ש הר"ב שהבבת אבדה עבה וכו'. גמרא. וכתב רש"י דף ל' ואע"ג דלא העבה נמי איבא [דלא אוכל להתעלם] אין לא תעבה מועיל לדחות לא תעבה אלא עבה הוא דקא דחי ליה כדאמרינן ביבמות [דף כ"א ע"ב]. ע"כ. וכך כתב הריב"ף: אי שאמר לו אל תחזיר. פירוש אלא עבוק בדבורי להניא לי גוזלות וביולא אבדה: לא ישמע לו. כתב הר"ב דכתיב אם אמו ואבו וגו' שאם אבוך ואמך וכו' אל הבמע לו. מאחי ה' [דסיפא דקרא] יליף אף ע"פ שאמרתי לך ירא את אביך. אבי [ה'] אדון לבמיכם. ואם אמר לך אבוך עבור על דברי לחלל שבת אל הבמע לו. כ"ו. ואם תאמר למה לי קרא הא הוי הבבת אבדה עבה ולא תעבה כמה שכתב לעיל ולא אתי עבה דבבוד אב ודחי לעבה ולא תעבה. הא מילתא מיפרבה בגמרא משום דבלבה דעתך אמינא הואיל והקיש כבוד אב ואם לבבודו של מקום שנאמר כהן (דגריס ה') כבד את אביך ואת אמך ונאמר להבן (משלי ג') כבד את ה' מהונך. הלבך לגייה ליה. קא מבמע לן דלא לבמע ליה: אפילו אבבה וחמבה פעמים. שנאמר

בטל מסלע. לא יאמר לו תן לי סלע. אלא נותן לו שכרו כפועל בטל. אם יש שם בית דין. מתנה בפני בית דין. אם אין שם בית דין בפני מי יתנה. שלו קודם: ו מצאה ברפת אין חייב בה. ואם היתה בית הקברות לא יטמא לה. אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר לא ישמע לו. פרק וטען פרק וטען אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב. שנאמר (שמות כג) עזוב תעזוב. הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק פטור. שנאמר עמו

רבתה הבבות הרבה: לא יאמר לו תן לי סלע. שזה אומר לו אם עבים מלאכתך היית מרבה טורח. מבביו לפי מה בטרחת טול: כפועל בטל. כמה אדם רולה ליטול ולפחות משכרו. ליבטל ממלאכה ו כבדה בהות עובק בה ולעבות במלאכה קלה כזו: אם יש שם בית דין. אם אינו רולה לבטל ממלאכתו. בבבר מרובה. מה יעבה. אם יש בם בלבה בני אדם. מתנה בפניהם ואומר ראו מאני מבתבר בך וכך. והי אפבי ליבטל ליטול בבר מעבע אם תאמרו בחמול שברי מבלם. אבפל בהבבת אבדה א: שלו קודם. ומניח את האבדה: ו מצאה ברפת. אע"פ בחינה מבתמרת בה בגון בחינה נעולה: ואם היתה בבית הקברות. והוא כהן לא יטמא לה. בהבבת אבדה עבה. הבב הביבס לאחיך. ובבומאת כהן עבה דקדובים יהיו (ויקרא כ"א). ולא תעבה דלגפם לא יטמא בעמיו (שם). ואין עבה דוחה את לא תעבה ועבה: או שאמר לו אל תחזיר. והאבידה במקום *)מלוה להחזיר הרי זה לא ישמע לו דכתיב (ויקרא י"ט) אם אמו ואביו תירלו ואת שבתותי הבמרו בחם אבוך אומר לך חלל את הבבת אל הבמע לו וכן בבאר כל המלות: הלך וישב לו. בעל החזר:

*) ברע"ב ד"ח שמותר. מטה

ראשון לציון

ט במשנה אם יש בם ב"ד עיין תוספות לקמן ל"א ע"ב ד"ה אם שם דאמר אבידה ולא סימנים אין מחזירים לו היינו דאף אם נבריו אבידתה סתם לא נחזיר לו. ומוכח זה הדין דסברוזים גלימא. וצ"ע (ונם מש"ה באין בו ס' לא יבריו): ט [אות כב] תו"ט ד"ה כפועל. וכן העתיק הר"ב. עי' בב"ק פרק י' מ"ד בהרע"ב ותו"ט שם: ו [אות כג] תו"ט ד"ה ואם היה בה"ק. והרמב"ם כתב או נזיר. כן הוא ברמב"ם בפי' המשניות. ולבאורה יש לעיין למי"ם דנקט הבבם דאין עשה דוחה לא תעשה

תוספות רע"ק

שם גלימא סי' באמת היה מברוזים סתם אבידתא בכרי שבאם יבא ויאמר שם גלימא ולא יאמר סימנים דיחזירו לו. וא"כ שפיר קתני בסתני' דאמר אבידה ולא סימנים אין מחזירים לו היינו דאף אם נבריו אבידתה סתם לא נחזיר לו. ומוכח זה הדין דסברוזים גלימא. וצ"ע (ונם מש"ה באין בו ס' לא יבריו): ט [אות כב] תו"ט ד"ה כפועל. וכן העתיק הר"ב. עי' בב"ק פרק י' מ"ד בהרע"ב ותו"ט שם: ו [אות כג] תו"ט ד"ה ואם היה בה"ק. והרמב"ם כתב או נזיר. כן הוא ברמב"ם בפי' המשניות. ולבאורה יש לעיין למי"ם דנקט הבבם דאין עשה דוחה לא תעשה

אור גדול

פרק ב ו בהרע"ב ד"ה ואם כו' ובסוטאת בהן עשה דקדושים יהיו. וכן פירש"י גבי הא דקאמר בגמ' (כ' א') אשיבא האי עשה והאי לא תעשה דהעשה הוא קדושים יהיו. אמנם ברי"ף שם בפרש דהאי עשה דכהנים היינו וקדשתו, ונשאלתי על זה למה לא מפרש הרי"ף כרש"י דהעשה הוא קדושים יהיו דכתיב קודם, והנה מצאתי להרברי אסת (ברף נ"ם) שדקדק כן, ובאמת הוא דקדוק עצום, דהא ביבמות (כ' ב') דרצה לומר דאלמנה לכ"ג מן האירוסין הוי עשה ולא"ת קאמר להדיא דהעשה הוא קדושים יהיו, א"כ קשה מובא דלמה שינה הרי"ף כאן מדברי הגמ', והשבתי בזה דבזונת

שנאמר. נכי"ם יטמא. שא"ל אל תחזיר. נכי"ם אל יחזיר. נכי"ם שא"ל אביו: לא ישמע לו. נד"ל ונכי"ם ונמבני"ם הרי זה לא.. פרק פרק. נמבני"ל פירק. פירק נבנין הכנד (והיוה לגיר"ם), לולם מסהתנו נקל כיון יוהר נכוה כמו לבון נם נמבני"ל לפרוק פרוק. עזוב תעזוב. נכי"ל (ל' ונ').. תעזוב עמו, וכ"ם נכי"ף. ומסהתנו עדיפא. ואמר; נד"ל: אמר; נכי"מ ונמבני"ל ואמר לו: נכי"ק אמר לו. אם רצונך. נד"ל ונכי"ע ונמבני"ל אם רצית. שנאמר עמו. נכי"ל (נ') שנא' עזוב תעזוב עמו ומסהתנו עדיפא.

היה בטל מסלע וט' אם יש שם ב"ד ש' שלו קודם. פי' בס פ"ב כ"ל פפ"ב בס פ"ס תו"פ פ"מ רפ"ב: ו מצאה ברפת. נ"ב פ"ל מי' פפ"ע מכ' תנילה ה"ב פפ"ב עמן פ"ל פ"ס תו"ס פי' לפ"ל ספי' ג': ואם היתה בבית הקברות. מי' פ"ל בס כ"ל ופ"ב מכ' הולה רכ"ב: ל"ב פפ"ב מבן פ"ל מ"ב ופ"ל מכ' מכ"ל רפ"ב מפי' ג': אם אכד לו אביו השבא. מי' פ"ל מכ' תנילה ה"פ ופ"ל מכ' מכ"ל כ"ב פפ"ב בס ובי' ב"ה פ"ס תו"פ ה"פ רפ"ל מכי' כ' ומה"פ ל"ל ס' כ"ע מכי' פ"ו: פרק וטען וכו' מי' פ"ב מכ' הולה ובס"ב ה"ס תו"פ פ"ב עמן פ"ל מו"פ פ"ס מי' רפ"ב מכי' ל': הלך וישב לו כו' אם היה זקן או חולה. מי' בס ה"ה מו"פ בס ספי' ל':

שנויי נוסחאות

היה בטל מסלע, נכלל הכ"ל ונד"ל ונמבני"ל.. מן הסלע.. וכ"ה נכי"ק (ובס אם היה..) לא יאמר (לו). נכי"ל (לא וכו') ליתא. הן לי סלע. נד"ל. הסלע. אלא. נד"ל אבל. (בפועל בטל). וכ"ה גם נמבני"ב בכל הדבו"ל ומהרמ"ל ממן למלת בטל עפ"י הלאוה בגמרא, הנה כפועל בעלי וי"ב ונגמ' תנן; נכי"מ ליתא גם המלה כפועל ומי' ד"ס נמבנה ונגמ', אם יש. נכי"ק ואם.. (מתנה בפני ב"ד). נד"ל ליתא בפעות; נכי"ס מתנה בפניהם; נכי"ס ונכי"ק ונמבני"ל מתנה עמו בפני ב"ד. אם אין שם (ב"ד). נד"ל ונכי"ס ואם..; נכי"מ ליתא וכן ליתא נמבני"ל (ובס ליתא גם למלי אם) וכן ליתא נכי"ק (ובס ואם). בפני מי. נמבני"ל לפני מי; נכי"ק לפני. ו אין חייב בה כו'. נד"ל ונכי"ק ונכי"ס ונמבני"ל אינו..; נכי"ס אינו חייב ליפפל בה ברה ר חייב ליפפל בה. ואם היתה בית הקברות. נכי"מ היתה בבית.. ולוקח למלת ואם, אולם נמבנ"ב דפו"י עד ד' בנבנתי ובמפ' מד' ווינלא ולוקן.. בית הקברות כמו שכתוב לפמע נמבנות; וכן ליתא למל' ואם גם נכי"ק ונמבני"ל (ובס בין הקברות) וכ"ה נד"ל (ובס ליתא ואם היתה ומי' תו"ע. לא יטמא (לה). נמבני"ל אל יטמא לו; נכי"ק הר"ז לא יטמא לו וכ"ה לו גם נד"ל והנו נכון; נכי"ס ומי' (לו וכו') ליתא. (אם) א"ל. נד"ל ונכי"מ ונמבני"ל ליתא ואם יאמר לו. היטמא. נכי"ס יטמא. שא"ל אל תחזיר. נכי"ג אל יחזיר. נכי"ק שא"ל אביו: לא ישמע לו. נד"ל ונכי"ס ונמבני"ל הרי זה לא.. פרק פרק. נמבני"ל פירק. פירק נבנין הכנד (והיוה לגיר"ם), לולם מסהתנו נקל כיון יוהר נכוה כמו לבון גם נמבני"ל לפרוק פרוק. עזוב תעזוב. נכי"ל (ל' ונ').. תעזוב עמו, וכ"ם נכי"ף. ומסהתנו עדיפא. ואמר; נד"ל: אמר; נכי"מ ונמבני"ל ואמר לו: נכי"ק אמר לו. אם רצונך. נד"ל ונכי"ע ונמבני"ל אם רצית. שנאמר עמו. נכי"ל (נ') שנא' עזוב תעזוב עמו ומסהתנו עדיפא.

מצוה. עיין מ"ש במכנה דלעיל: אם היה זקן או חולה. רולה לומר בעל המשא. חייב. רולה לומר שפוגע בו חייב שיפרוק שמשא הוא לבדו. ולא יטריח לבעל המשא שיפרוק עמו. הרמב"ם: מצוה מן התורה לפרוק. כתב הר"ב בחנם אל"כ הוא מעשק במלאכה. ודיש כמו בהבנת אבדה [דלעיל]. הרא"ם: אבל לא לטעון. אלא בשכר כדכתב הר"ב. בגמרא ילוף ליה דלא לא פי' לכתוב רהמגא שמינה ולא בעי פריקה ואלא אמינא ומה שמינה דלית בה לעבר בעל חיים ולינא חסרון כיס חייב. פריקה דלית בה לעבר בעל חיים וחסרון כיס לא כ"ש. אלא למאי הלכתא מתניה רחמנא לומר לך פריקה בחנם. שמינה בשכר: רבי שמעון אומר אף לטעון בחנם. ר"ש אומר אף לטעון. בחנם. ואין הלכה כרבי שמעון: רבי יוסי הגלילי אומר וכו'. ואין הלכה כרבי יוסי:

ר"ע מברטנורה

מצוה מן התורה לפרוק. בחנם: אבל לא לטעון. בחנם. אלא בשכר: ר"ש אומר אף לטעון. בחנם. ואין הלכה כרבי שמעון: רבי יוסי הגלילי אומר וכו'. ואין הלכה כרבי יוסי:

יא אבדתו קודמת. דאמר קרא (דברים כ"ב) אפס כי לא יהיה בך אביון. הזהר שלא תהיה אתה אביון: של רבו קודמת. והוא שיהיה רבו מובהק. שלמד רוב חכמתו ממנו. וכן כל הך רבו דאמרינן במתניתין שקודמין לאביו. אין אלא ברבו מובהק:

אם היה זקן או חולה חייב. מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון. רבי שמעון אומר אף לטעון. רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר על משאו אין זקוק לו שנאמר תחת משאו. משאו שיכול לעמוד בו: **יא** אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת. אבדתו ואבדת רבו שלו קודמת. אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת. שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא. ואם אביו חכם של אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאין משאו. מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו. היה אביו ורבו בבית השבי. פודה את רבו. ואחר כך פודה את אביו. ואם היה אביו חכם. פודה את אביו. ואחר כך פודה את רבו:

מקרא מקרא ואם מבנה מבנה. ואם גמרא גמרא. וזה לשון הרמב"ם בריש פי"ב מהלכות אבדה ברוב חכמתו של פורה לומד ממנו. ע"כ. ופירוש מובהק ג) לשון תרגום מנגה נגדו [שמואל ב' כ"ב] מזו יקרא מבהיקון שמי שמיא. ולפי שלשון מובהק שהוא מבנין הפעל. בנגנה של התולדה. לפיכך נראה לי שכך פירושו של רבו מובהק. כלומר שהוא רבו של זה שנעשה מובהק. ומלת מובהק מוסב על התלמיד. ואמרים בשלמא שיש מובהק מוסב מלת מובהק על שיש. שבשביל שהוא מובהק ובסיר וטנה לו בכמב: ואם אביו חכם. וכן היא גירסת הר"ב כדמוכח בהדיא מלבוש רסוף מסכת כריתות. וגירסת ז' נראה לי שהיתה ל' להרמב"ם כשחבר הלכות תלמוד תורה. שכך כתב בפ"ה [שם] ואם היה אביו תלמיד חכם [ואם"ש שאיש שקל כנגד רבו מביא אבידתו] אבל ל"ל גרסתו ואם היה אביו שקל כנגד רבו מביא אבידתו. ואחר כך מביא אבידת רבו] בהלכות אבידה פרק י"ב והיא מקרית. שכך הנמצא הפוסקים ג): היה אביו או רבו עבלין מבלי וכו'. הכא לא גרסינן כלל ואם היה אביו וכו' וכתב ב"י ביזרה דעה סימן רמ"ב דאפשר דאפילו אם אביו שקל כרבו רבו קודם דכיון שאין שם סכנת נוף ולא הפסד ממון אלא להניח לו ממלבו הוא ליה כבבוד לאוד. וחייב בכבוד רבו יותר מבכבוד אביו. אלא מדתקן בסוף כריתות אם זה הבן לפני הרב וכו' שהא ואביו חייבין בכבוד רבו. מכמע דאם אביו שקל כרבו אלא אין חייב בכבוד הרב. אלא ל להקדים רבו לאביו והדבר נראה לי תלמוד. ע"כ. והמור כתב בשם הרא"ש דלמען לפדותו. ולפרוק מבלו. אם הוא חכם קודם אפילו אינו שקל כרבו. אבל לא ראיתי כן בפסקיו אלא כתב אלא לפדותו בלבד. ומלשון הר"ב בכסף כריתות שכתב ולפרוק עמו אפ"פ אינו שקל וכו'. נראה ודאי דהוא הדין וא"נ כל שכן הוא במשא מלמו. וכל שכן בלבון הרמב"ם [בפירושו] שם הוא לפרוק מעליו. ולפיכך נראה בעיני הר"ב לזה נתכוון. והייבו הך דהכא גופא: ואם היה אביו חכם פודה וכו'. ה"ג. וכתב ב"י דבעמא דמלתא דמוס דבפדיון שהם סכנת נפשות כיון שאביו תלמיד חכם אפ"פ אינו שקל כרבו. חייב לפדות נפשו מני שחת. קודם כל אדם. אבל אבדתו שאינו אלא הפסד ממון. אם אינו שקל כרבו אם יעבור על דעת אביו ממש. אין רע. עד כאן:

ג) וימהרו בלשון בקדם נהק הוא (ויקרא יא ל"ט) ומה בשרים התו"ם רבו מובנסת הוא דתוק ובלמת קלי על סרב המוסר נאור מכמת הפורה לאלה בם על הלמידים ד) ומי' כזה בכ"מ שם ובתו"ם דשם ס"ל כתוב כלון וק מוכח בגמרא ובדשום קלקלא בשמיע המו"ם סמלגם האלה.

תוספות רעק

ועשה. וחא בפ"ק דיבמות דף ה' ע"א אמרינן הא דקיי"ל דאין עשה דוחה ללית ועשה נמר מנויר. דאיכא לסברך מה לנויר דישנו בשאלה. וא"כ עשה דוחה ללית ועשה דנויר, ובשמת הרבב"ם בפ"ז מהלכות נזירות כתב הטעם דעשה דמצוה דוחה לעשה ללית דנויר, משום דכשהוא מצוה

אבל הכא קשיא לכך השכיל הרי"ף דהאי עשה וקדשתו דמבואר יבמות (פ"ח ב') דקאי על ב"ד לקדשו בע"כ וא"כ הוא שוה בכל, ובנויר (שם) דקאמר דהוי אינו שוה בכל אשר דיקדשתו לא קאי רק על דינים המיוחדים לכהנים ולא לישראלים מסא"כ בנויר (שם) המיירי לענין השותתת וקן דנוהג גם בישראל ליבא וקדשתו על זה רק חשבה דעל הכהנים נופי' קדושים יהיו להכי הוי אינו שוה בכל, אמנם העומר לנדי בכ"ז הוא רבת"כ קאמר גם על קדושים והיינו על כרחם יע"ש וצ"ע בזה:

אור גדול

דכתונת הרי"ף לתרץ קו' תוס' בב"ם (שם) דמאי פריך הגמ' משימא האי עשה והאי לית ועשה הא הוי לאו ועשה דאינו שוה בכל דקאמר בנויר (נ"ח ב') דדחי, וחנה ביבמות (שם) דקשיא נ"כ הכי תרצו הראשונים בשם הראב"ן משום דחמיר דעשה חללים ובשם הר"ן מנהדרין הביאו שתירץ משום דגם עשה דיבום אינו שוה בכל דאינו בחיוב אלא חוכרים כמו פרה, אבל לא הוא שוה בכל, ובנויר (שם) גם בישראל ליבא וקדשתו על זה רק חשבה דעל הכהנים נופי' קדושים יהיו להכי הוי אינו שוה בכל, אמנם העומר לנדי בכ"ז הוא רבת"כ קאמר גם על קדושים והיינו על כרחם יע"ש וצ"ע בזה:

שנויי גרסאות

(אם) היה זקן או חולה חייב. נכ"ל והולה.. ולינא לגלי אם זקן ליתא במפרי"ל (ומס הולה אי זקן); נכ"ל ואם היה זקן חייב. רבי שמעון נכ"ל רי' ישמעאל. יתר (על) משאו אין. נכ"ל ונמכ"ל מסשאו.. וכ"ל מ"ל (ומס.. אינו. נכ"ל יותר מסשאו אינו. (הרחת) מסשאו. נכ"ל ליסלק שיכול. נד"ל ונכ"ל ונכ"ל ונמכ"ל שהוא יכול. **יא** אבדתו קודמת. נכ"ל ונכל סכ"ל ונד"ל ונמכ"ל שלו.. רבו שלו קודמת. נמכ"ל.. קודם ולא נמן ונע' כ"ל ונכל כסכרים כמחמנו. של רבו קודמת שאביו. נכ"ל ונכ"ל ונכ"ל ונמכ"ל.. קודם לשל אביו שאביו; נד"ל.. משל אביו.. ומ"ל נ"ל לשל; נכ"ל אבדת רבו.. שאביו חביאו לשלם. נד"ל (וכן מסמוך) ונכ"ל ונכ"ל מביאו לחיי השולם ונכ"ל לחיי השולם גם נכ"ל ונמכ"ל. ורבו (שלמדו חכמה). נכ"ל שלימדו..; נכ"ל (נ') ליתא ומסכנלי ומסיומלמי מסמת דלאמת. ואם אביו חכם של אביו קודמת. נכ"ל.. אביו חכם שקול כנגד רבו אבדת אביו קודמת; נד"ל ונכ"ל אם היה אביו שקול כנגד רבו אבדת.. ולא נמנ"ל (ומס ליתא לגלי אם; ולא נכ"ל ומ"; נכ"ל (נ') ואם היה אביו (ונגלין גם) חכם שקול..; נכ"ל (מ') ואם חכם אביו שקול.. (והה אביו ורבו נושאין משאו וכו' מניח את של אביו). נכ"ל ליתא ומן ליתא נכ"ל ור' (נ') ,ומן מסמת מהמנו"ם סי רע"ם שלא היה כתוב לפניו מכלן עד סוף המשנה, נמצא רק נגרייתא [מן שהוא

נכ"ל (כ') נגמ' כי ק הוא אם אחלה דכי הגמ': לאבדתו ואבדת רבו. מרא לגי ולאמו [ל"ל ורבו] מ"ל מים אם רבו ולא"ל מרא לגי ולא רבו נגרם מקמי אם רבו ולא"ל מרא לגי אם היה אביו ורבו נגרם מקמי אם רבו ולא"ל מרא לגי אם היה אביו ה"מ מדה מרא לגי אם היה אביו ולא"ל מדה רבו. ה"ר רבו שלמדו (ו') דאמר מ"מעמ [המאירה המאור] המבנה מר מגילא לגי המשלם מכמ ומאריך מי מם מלה מה אביו ורבו מפלגן כו' (ד"ס) נכ"ל.. משא. (אמת) של רבו. נד"ל ליתא. היה אביו ורבו בבית חשבי מי מדה את אביו לו. נכ"ל לשמ"ל מר מר מר

פרק ג א בהמה לו כלים. אמריק בגמרא דאלטריך למהני בהמה לאחמוטינן דכרולה לכלם ואינו רולה לישבע ממקנה לו כפל זה. אף ע"פ בהמה מרובה. דהא כשטבח ומכר הגנב מכלם ד' וה'. ואלטריך למיתני כלים. לאחמוטינן דאף על גב דאין טורח בשמירתן. כמו דאיכא בבהמה. אפילו הכי מקני ליה כפילא כשרולה לכלם. ואי תני חד. לא שמעינן אידך: אי אחבדו. נקט אחבדו להע"פ שאין כפל אלא בדבר הגנוב. מכוס יוקרא שאם נתיקר אחר אבדה וזה רלה לכלם ולא לשבע אם נמלא אחר מכן ונתיקר. הכל על נפקד. כיון דלא אטרחיה לכלם בני דינא. נמוקי יוסף: למי שהפקדון אצלו. דקים להו לרבנן דניחא לבעלים שיהא בטוח בקרן על מנת שיהא ספק כפל העתיד לבא על שומר והרי היא כמסורה לו ע"מ כן שאם הגנב ישלם לו קרן. שאינה פרה קטנה לו "משנה שמסרה. גמרא: נשבע ולא רלה לשלם וכו'. לכאורה איכא למידק הך סיפא למה לי פשיטא כיון דלא שלם לא מקנה ליה כפילא. מיהו בפרק הגוזל עצים [דף ק"ח] דייק רבא מינה דנשבע ושלם ואח"כ הוכר הגנב מכלם כפל לשומר דטעמא דלא רלה לשלם כלל. הא רלה לכלם אחר מכן אע"פ שנשבע מקני ליה כפילא. ופליג בזה עם אביי. והלכתא כרבא. נימוקי יוסף: **ב** והשאילה לאחר. לעשות בה ימי שמירתו. רש"י: ישלם לשוכר. לשון הר"ב בשבועה שהוא נשבע למשכיר. ואיתה דאמרו בפשטין לא יכביעו ולא יקנה. והכי איתא בגמרא. אמר ליה [רב] אחדי בר אבין לאביי מכדי שוכר במאי קני לאחי פרה. בשבועה. ונימא ליה משכיר לשוכר. דל אנא ודל שבועתא. ולא מהתיבינא דינא בהדי שואל. אמר ליה מי סברת שוכר בשבועה הוא נשבע למשכיר. להפיס דעתו שלא יאמר פשעת בה. [מפני שהוא פטור מתוכחת ל"י]. ושבועה כדי להפיס דעתו על כפל הבית. ופירש"י *) דלא נסמוך בה גמרא קודם דבור בשבועה שהוא נשבע למשכיר והעתיקה הר"ב לפירוש המשנה "וגם בפירוש רש"י בשבועה. ל"ל ושבועה]: אמר ר' יוסי כיצד הלה וכו'. מעמא דר"י מכוס דחשוב שוכר כאילו השאילו בשליחות המשכיר. פלגך דין המשכיר עם השואל. הרא"ש: **ג** אמר להפיס גזלתי וכו'. כתב הר"ב אבל פיס שתבעוהו כו' יפטר כל אחד וכו' שכלל גדול הוא לכל הטעלים שלא כדין. שאין מטלין אלא בשבועה כאותה בשבועים [ד' מ"ח]. ל"י. ומ"ש הר"ב וכן ב' שתבעו וכו' אבי הפקיד וכו' מכוס דמתניתין תנן אבין וכו' נקט נמי בתבעו אבי וכו'. אבל ה"ה לו תבעו כל אחד ואומר אני הפקדתי וכו'. דהא במתניתין דלקמן מפרש הר"ב דיהא מונח. שהוא דוקא כשהפקידו תרוייהו כי הדדי זה בפני זה. ועיין במשנה ז' פ' בתרא דב"ק. וא"ת ומאי

ק) פי' נמוק הגרי"ב במשנה ז' פ"ח דשרונין שהמיר ג"כ על הרע"ב נפי אלי נחוה.

פרק ג **א המפקיד** אצל חבירו בהמה או כלים. ונגנבו או שאבדו ישלם ולא רצה לישבע. שדרי אמרו שומר הנם נשבע ויוצא. נמצא הגנב משלם תשלומי הגנב כפל. טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם למי שהפקדון אצלו. נשבע ולא רצה לשלם. נמצא הגנב משלם תשלומי כפל. טבח ומכר. משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם לבעל הפקדון: **ב** השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה. ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל ישלם לשוכר. אי"ר יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו אלא תחזור פרה לבעלים: **ג** אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה. ואני יודע איזה

פרק ג **א המפקיד** אצל חבירו בהמה או כלים. ונגנבו או שאבדו ישלם ולא רצה לישבע. שדרי אמרו שומר הנם נשבע ויוצא. נמצא הגנב משלם תשלומי כפל. טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם למי שהפקדון אצלו. נשבע ולא רצה לשלם. נמצא הגנב משלם תשלומי כפל. טבח ומכר. משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם לבעל הפקדון: **ב** השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה. ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל ישלם לשוכר. אי"ר יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו אלא תחזור פרה לבעלים: **ג** אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה. ואני יודע איזה

פטר בה ושלא שלח בה יד: למי שהפקדון אצלו. דכיון דכלם קנה כל תשלומיה. ואפילו לא כלם. אלא כיון שאמר בבית דין הרימ משלם. קנה כל תשלומיה. לא בנא תשלומי כפל. ולא בנא תשלומי ארבעה וחמשה: **ב** השוכר פרה מחבירו. ומתמד שוכר והשאילה לאחר ברשות המשכיר. אלא לא נתן לו המשכיר רשות. הא קיימא לן שומר שמסר לשומר. הייב: ישבע השוכר. למשכיר. שמתה כדרכה ופטור שהשוכר פטור מן האונסין: והשואל. שהוא חייב באונסין מכלם לשוכר. בשבועה שהוא נשבע למשכיר: אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה וכו'. והלכה כרבי יוסי: **ג** אמר לשנים גזלתי אחד מכם. והם אינם תובעים לו כלום. אלא הוא בא לצאת ידי שמים. נותן לזה מנה ולזה מנה. אבל שמים שהבעוהו והודה בגזל לאחד מהם יתבע כל אחד מהם שלו

גזל

שנויי נוסחאות

פ"ג א ונגנבו. כ"י ק נגנבו. שלם ולא רצה לישבע. נד"ל בעיות רצה לשלם לא רצה להשבע ופי' בגמ'; כ"י ק ישלם אם לא רצה להישבע. למי משלם. נד"ל וכ"י ק וכ"י מ ומכ"י ל למי הוא משלם וכן בסמוך; כ"י ק בסמוך ולמי.. נשבע ולא רצה לשלם. כ"י ק נשבע אם לא רצה לשלם שחרי אמרו ש"ח נשבע ויוצא. לבעל הפקדון. כ"י ק לבעל הפקדון שלם ולא רצה להישבע נמצא הגנב משלם תשלומי כפל מו"ס משלם תשלומי ד' וה' למי הוא משלם למי שהפקדון אצלו ועי' בדנוגים הקודמים והוא תמוה. **ב** (מתברר). כפי' ר"ח ל"ל. ישלם. כ"י ק וכ"י מ ומכ"י ל משלם. הלה. נד"ל וכ"י ק והלה. של חברו. נד"ל וכ"י ק וכ"י מ וכ"י ל ומכ"י ל של זה. פ"ה לבעלים. כ"י ל (לו) ומכ"י ל הפרה..; כ"י מ וכ"י ל וכ"י ל (לו' וכ')..לבעלים הראשונים. **ג** לאחד מכם. כ"י מ ו פי' ל"ת אחד..; נד"ל וכ"י ק ומכ"י ל וכ"י ק את אחד.. איזה (מכם). כ"י מ וכ"י ל"ת ליתא.

תוספות הדשים

פ"ג ב הרע"ב ד"ה השוכר כו' אלא (הגיה *) בראה כן בגמ' כתב זה אבל לא נראה זה אלא לאביי דס"ל דהכעס דמומר שמסר לשומר חייב דאין לומר שיהא סקונו ניד אחר אבל לרבא דס"ל דסעמם אמן מכיומנה לי בשבועה אי"כ אם השוכר יוכל לישבע פטור בכל ענין וכיון לא אלא בפרוס בגמרא כלל לרבא פ"ש: ע"ל):

תוספות רע"ק

פרי"ם ד"ה ישלם ב לשומר כו' ומסר כו' אמי מו'. ותימא שאלה מסתם הר"ב ולא מיין נתוס' כאן כיכחנו דהנגן פ"ל כמקנן ור"י פ"ל כמקנן פ"ם שהוכיח כן ות"כ יל דהר"ג נגד דלא לא פ"ל בסברת המקנן וק"ל: (מהר"ל):

*) דנרי הרמב"ם הם ובדעת הר"ח נתוס' (לז ע"ב) ד"ה אם מסומנת דפסק כאביי (מגוף הגרי"ב).

ראשון לציון

פ"ג ב הר"ב ד"ה השוכר פרה כו' הא קי"ל שומר המסר לשומר חייב ועי' יסלת: תוי"ט סד"ה ישלם לשוכר כו' והעתיקה הרע"ב לפירוש המשנה וגם לפירוש רש"י בשבועה. ל"ל ובשבועה ע"כ. נעלם ממני ולא סיבה הוכרח להגיה הא בסיר מי' רש"י בשבועה אתחילת הסוגיא דה"ל ל"ל הר אבין לאביי מכדי שוכר במאי קני לאחי פרה בשבועה ועל זה פירש"י בשבועה שהוא נשבע למשכיר. כדי להפיס דעתו אלא יאמר כו' ולפי דמה שכתב התוי"ט להגיה יקשה כמה גופה למה לא מפרש רש"י בתוקדם אחלת הסוגיא אלא ודאי כדאמרן קושטא קאי.

תוספות רע"ק

מצורע פוטר את מחו. ואין יפוי הצרעת עולים לו למנין נזירות וליכא קשה דנזיר ע"ש. ואולם הב"ם כתב על חשאות הראב"ד דביבמות אמרינן הטעם דישנו בשאלה. דחדא מתרי טעמי נקט. א"כ משמע דקיימא הסבא דישנו בשאלה. ועפ"ש בפרק ב' משנה ב' דנדרים (אות פ"ז):

ברש ג א (אות כד) במשנה שלם ולא רצה לישבע. אף בחורה ואמר פשעתי קנה כפולא דאי בעי פטר נפשיה בשקר וכן כל השומרים חוץ בשואל ביון דכל הנאה שלו באמירה לחוד לא קנה הבעל (ואפילו היבא דהתנה להיות כש"ח דמצי פטר נפשיה בענבה דשכיחא. תוס'. וכ"ב בשם הרא"ש) עד שישלם לו מפש. וכתב הה"ם דאם יש ערים שפשע וצריכים לשלם מדינא אף ששלמו בלא כפיית ב"ד ס"ל להרמב"ן דלא קנה הבעל. אבל דעת הרשב"א אף אלו קנו הבעל דדעת בעלים להקנות להם ב"ו שלא ישריחו אותם לב"ד. וכתב שוד תרשב א דאם יש ערים לשומר דפטור דשלם ואתפ"ב שילם ל"ק כפל דלא אלה ע"ד המפקיד שישלם לו מה שנפסד בהעדאת ערים בלא שבועה ולפיכך לא הקנה לו חבהמה בבנגן זו. וכתב שכן מצא בירושלמי ע"ש: [אות כה] תוי"ט ד"ה אן שאבדו. אעפ"י שאין כפל. המהרש"א הקשה דהא משכחת כפל שהמצא מתן מתנת נגב היה אצלו כדקי"ל דמותן מתנת נגב באבידה משלם כפל. ותירץ דא"כ היה מוכח כן מסתברי ואילו בב"ק מקשה ר"א לר"י אחך מלתא אי דלישנא דנמצא הגנב לא משמע דמיירי בבה נ עי"ש. וק' לי דלפ"ז מאי הקשו תוס' בסוגיא ד' ל"ד ע"ב ד"ה הריני משלם ומת תימה היאך ישלם לבני תנפקר כפל הא אן ארם מוריש קנס לבניו. והניחו בקושיא. והא י"ל דאחיביתיא דנאבד ואמר הריני משלם ומת והמוצא מתן מ"נ דבזה אמרי' דיורשים ירשו דמרה שנקנה לאביהם. ומפילא המוצא שמפ"נ נתחייב כפל להם דקל פרה שלהם מפ"נ. (קושית רבינו הוא לפי הגחת מהרש"א אבל באמת היה לתוס' סברא אחרת בזה): [אות כו] תוי"ט ד"ה למי שהפקדון. משנה שמסרה. ואיכא עוד לישנא בגמרא. דבאומר לבשתנגב ותחצה לשלמינהמסיק לגניבותן קנוי לך. וקשה דבין כך וב"כ למאי דקי"ל בראורייתא אין ברירה א"כ איך קנוי הפרה לפרע חב אין ברירה ועיין:

גזל וטחן מנה לזה ומנה לזה. קנס קנסוהו חכמים מפני שעבר על לא תגזל. וכן שנים שחבשו לאחר. כל אחד אומר לחבי הפקיד הלך מנה והוא אומר לחבו של אחד מכם הניח לי מנה. ואיני יודע לאיזהו. הרי כל אחד מהם נשבע שלחבו הניח הלו מנה. וטחן מנה לזה. ומנה לזה. דהיינו פשע בנפשה הוה ליה למידק ולזכור מי הניח הלו המנה: ד שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים. כגון דהפקידו הרוויסו כי הדדי זה בפני זה: נותן לזה מנה ולזה מנה וכו'. דאמר להו לחון לא קפידינו להדדי. ולא תבדתם זה את זה שהיה הבירו יתבע המאתים. הלא נמי לא דמאי אנפשה לנודק המאתים על מי הן. ונעשו כאילו הניחו כל הכלים מאות בגזר אחד דלא הוי ליה למידק מה יש לזה בתיבו. ומה יש לחבירו: מה הפסיד הרמאי. ולעולם לא יודע על האמת: ד וכן שני כלים. לרבנן הגמריכא ליה ולא אם אם אי קתני. לא מיבעיא בשנה מאתים דליכא פסידא דבבירת כלי אמרו רבנן טוקן לזה מנה. ולזה מנה. הלא אפילו בשני כלים דאיכא פסידא בגרוע לבבר הכלי הגדול כדי לחת ממנו דמי הקטן ולכבירא הליהו נמלא מבעל הכלי הגדול הפסיד בשבר הכלי בלו. ובלקא דעתך אמינא דבבא מוהו רבנן לר' יוסי שהכל יהא מונח עד שיבא אליהו. קמשמע לן. והלכה כהכמים: ן אבודים. על ידי עכבריס לו דקבין: לא יגע בהן. למבכרן לפי ברולה אדם בקב בלו מתבעה קבין בל חבירו. קב בלו הביב עליו ע"י שמעל בו. מתבעה קבין בל אחרים. ביקה בדמיהן אם ימכרם. ולא אמרו רבנן הרי זה לא יגע בהן. אלא בלא אבדו [אלא] עד בדי הסרונן המפורס בשבעיתו לחטים ולאורז בפעת חצאי קבין לבור וכו'. אבל אם אבדו יותר מבדי הסרונן. מודים חכמים לרבן שמעון בן גמליאל דמוכרם בב"ד. והלכה כהכמים: ן המפקיד פירות אצל חבירו ופרבן הנפקד עם בירותיו והיה מסתפק מהן ואינו יודע כיצד מה שאכל. כגון לסחורן יומא לו הסרונות. יפתות כמה הם רגילים לאכול: תשעת חצאי קבין לבור. הבור בלבים סאין. והסאה שבה קבין: הכל לפי המדה. כן לבל בור וכור: הכל לפי הזמן. בהגיעם בירו לבל שנה ושנה ") יגיע לו בך: מה איבפת להו לעבברים. בך לגלים ממדה מושעת בתו ממדה מרובה. הלבך

*) כ"ה גם בדפוס ו"ו ובד"ח הקט יעבה.

תפעה

תוספות הדשים

ז בשנה ולאורז קוף ובלאו קוף ג' סאין לבור (ע"ס) לרב פפא. בגשנין (כ"ס):

תוספות רע"ק

ד [אות כז] בשנה אלא הכל יהא מונח עד שי"א ואף אם מהו לא יתנו ליורשים אף דקיל בעלמא לדידיה קנסו לבריה לא קנסו בס"ס הרע"ב מחזירו לבני לא היה סידה. כ"ב תוספות בגיטין דף ס"ד ע"ב. וקיק הא תוס' בסבכתין דף ג' ע"א ד"ה אלא מחזורתא. בתבו דלמסקנא מעמא דד"י רק בשנה דאיכא ודאי דמאי ולא תליא בלב אם איבא ספיקא לרמאי או לא: ה [אות כח] בשנה את הקטן. ע' ס"ש בזה הסרדבי בפ"ג דבב"ק בסיגיא יסתנו הימים והודה לו בשעורים:

מכם או אביו של אחד מכם. הפקיד לי מנה. ואיני יודע איזה הוא. נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו: ד שנים שהפקידו אצל אחד. זה מנה. וזה מאתים. זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים. נותן לזה מנה. ולזה מנה. והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי אם כן מה הפסיד הרמאי. אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו: ה וכן שני כלים אחד יפה מנה. ואחד יפה אלף זוז. זה אומר יפה שלי. וזה אומר יפה שלי. נותן את הקטן לאחד מהן. ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני. והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי אם כן מה הפסיד הרמאי. אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו: ן המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין. לא יגע בהן. רבן שמעון בן גמליאל אומר מוכרן בפני בית דין. מפני שהוא כמשיב אבידה לבעליה: ז המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה יוציא לו הסרונות. להטין ולאורז. תשעת חצאי קבין לבור. לשעורין ולדוחן. תשעה קבין לבור. לכוסמין. ולזרע פשתן. שלש סאין לבור. הכל לפי המדה. הכל לפי הזמן. אמר רבי יוחנן בן נורי וכי מה איכפת להן לעכברין והלא אוכלות בין מדרבה ובין מקמיעא. אלא אינו מוציא לו הסרונות אלא לבור אחד בלבד. רבי יהודה אומר פקדון ממקח בהבאתי במכנה ז' פט"ו דיבמות דמודה ר"ע בממיח דמי המקח ביניהן ובהבלק. תירץ ג"י דשאני מקח דמודה להתפרע מיד. ולא הוה ליה למידק. מהר"ב בפקדון הוה לאחר זמן הוי פשע כי לא דייק: אבל לאחר מכם וכו'. אבל לאחר מכם הפקיד וכו' פטור דהמפקיד עצמו הוה ליה למידק. הרא"ש: ד שנים שהפקידו וכו'. פירש הר"ב כגון דאפקידו וכו' ומשום הכי לא דמי למ"ש הר"ב במ"ז פ' בתרא דבבא קמא דבמומנו במקח הלוויתיך הייב לאחת ידי שמים. ג"י: והשאר יהא מונח וכו'. ואין להקשות מין בכל אחד הובע מאתים והוא מודה ודאי מנה. הוה ליה כחמשין ידענא. וחמשין לא ידענא. דאמרינן [במכנה ב' פ"ח] הוה ליה מחויב בבועה בחיוב יכול לבבע עליה ומבלם. דהתם רמא רחמנא בבועה עליה בלא יעבב ממון מבירו ברשותו. אבל הכא הרי מודה הבלם מאות שהובעים בין שניהם. ואין הבפירה והחולאה אלא בין המפקידין. ג"י: יהא מונח. מיין מ"ם ברים פ"ק בד"ה ויחלוקו: ן לא יגע בהן. כתב הר"ב לפי ברולה אדם בקב בלו מתבעה קבין וכו' גמרא. ואמרינן דנוזמא היא דלאו דוקא. דהא בזוחר מבדי הסרונה מוכרן בדמיהן הר"ב. וג"ל דליבנא דמתניתין ד' פ"ג דבועה נקטיה רולה אדם בקב ותפלת מתבעה קבין ופרעות. והתם דוקא כמו שבתבתי שם. ומ"ב הר"ב ולא אמרי רבנן וכו'. אלא בלא אבדו [אלא] עד בדי הסרונן וכו' והוא בעור בתחבירן לבנה. ונחסרו בפחות מבנה. והייב מעמא דפלגא דבב"ג. ג"י: ן ובי מה איבפת להן לעבברים וכו'. תנא אמרו לו הרבה אובדות מהן. הרבה מתפזרות מהן. ופירבו התוספות דלדברי רבי יוחנן בן נורי קאמרי. אבל מעמייהו דרבנן מפורש בירושלמי דהני עבברי רשעי מינהו. כד

ד שנים שהפקידו אצל אחד. ל"ז פ"ח ג"ב ל"ד ע"ב ירושלמי ובמות פ"ב ל"ה ע"ב בהר' בלגה ובקרון ל"ד ומ"ל בפ"ב פ"ג בקרון ל"ה בהר"ם ח"מ פ"ד ס"ב כ"ל: אלא הכל יהא מונח בל. מיין ביבין ל"ד ע"ב הוס' ד"ה בבוהה (ביבין הבי"ם): ה וכן שני כלים. ל"ז ל"ה מ"ל: אם בוזק בם בבוי ג"ב הבפקיד פירות. ל"ח ל"ה ספרים ל"ב ס"ה ל"ה ירושלמי יבמות פ"ב ה"ב ל"ה ס"ה בהר' בלגה ובקרון ל"ה ובין בבבים יבמ"ם ספ"ב בבין ל"ח מבל"ב ח"מ ס' ה"ב ל"ב סל"ו: מתבר בפני בית בית. ע"ה ירושלמי פבחים פ"ג ה"ד: ן המפקיד פירות אצל חבירו. ל' ל"ח ס"ד ל"ה מהר' בלגה ובקרון ל"ה בהר"ב בפבין ל"ח מבל"ב ח"מ ס' ה"ב ל"ב ס"ה:

שנויי נוסחאות

אם אביו כו' הפקיד לי. בד"ג וכבי"ק ובמבנ"ל אביו... אצלי ולא אם אלא אם בכי"מ ובכי"ם ובכי"ב. (בנה) ואי"ל איזה הוא. בד"ג ליהא; בכי"ב... איזו. שהודה מפי עצמו; בכי"ב (כ') שהרי הודה. בד"ג שהודה מעצמו. ד' שלי מאתים וז"א שלי מאתים. בד"ג ובכי"ק ובכל הכי"ל ובמבנ"ל מאתים שלי וז"א מאתים שלי ובו' גני כלים. ה אחד יפה מנה ואחד יפה אלף זוז. בכי"ב זה יפה אלף וזה יפה מנה: בכי"ב. ואחד יפה מאתים. לאחד (מהן) בכי"ב ליהא. ובתוך הגדול. בכי"ם ומתוך דמי הגדול. נותן בכי"ם משלם. ן אבודין לא יגע. בד"ג ובכי"ק ובכי"ם ובמבנ"ל אובדין הרי זה לא יגע ובי"ב אובדין גם בכי"ב (ה' וב'). מוכרן בפני ב"ד. בד"ג ובכי"ק ובמבנ"ל ובכי"ב... בכי"ם ובכי"ב (ה' וב') יפברם בב"ד. מפנישדוא בבשיב אבדה. בד"ג ובכי"ק ובכי"ם ובמבנ"ל ספני הבב אבדה. ז הסרונות. בכי"ם הסרונו בכל הבמן: בכי"ב חסרון; בכי"ב חסרונו. ולאורז תשעת בד"ג ובמבנ"ל תשעה. ולדוחן תשעה. בכי"ק ובכי"ב ובמבנ"ל תשעת וכן בכולן שלשת. הכל לפי הזמן. במבנ"ל והכל... עד"ל בגלת הבהבכ"ל (ובכי"ב בכי"ק (ובי) ס"ה. בכי"ם ליהא). להן לעבברין (והלא) אוכלות בין. בד"ג ובכל... בכי"ב ליהא (ובכם אוכלין); במבנ"ל לו בין... והמלות להן לעבברין והלא אוכלות לו הסרונות. בד"ג ובכי"ק אינו יוצא... וליהא וכן ליהא במבנ"ל (ובם ליהא גם לגלי הסרונות) וכן ליהא בכי"ם (ובם לא יוצא... וליהא ג"ב לגלי לא). ובכי"ק ובכל הכי"ל ובמבנ"ל ליהא.

(א"א) אינו מוציא לכור (אחד). בד"ג

אומר אם היתה מדה מרובה אינו מוציא לו הסרונות מפני שמותירות: ח יוציא לו שתות ליין. רבי יהודה אומר חומש. יוציא לו שלשת לוגין שמן למאה. לוג ומחצה שמרים לוג ומחצה בלע. אם היה שמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים. אם היו קנקנים ישנים אינו מוציא לו בלע. רבי יהודה אומר אף המוכר שמן מזוקק להבירו כל ימות השנה הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה: ט המפקיד חבית אצל חבירו ולא יחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה. אם מתוך ידו נשברה לצרכו חייב. לצרכה פטור. אם משהניחה נשברה בין לצרכו בין לצרכה פטור. יחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה בין מתוך ידו ובין משהניחה לצרכו חייב לצרכה פטור: י המפקיד מעות אצל חברו. צררן והפשילן לאחוריו. או שמסרן לבנו ולבתו הקטנים. ונעל בפניהם שלא כראוי. חייב. שלא שמר כדרך השומרים. ואם שמר כדרך השומרים

כך חמיין מיבור לא מסתייהו דאכלי הלא קריין לחבריהן דאכלי עמהון: מדה מרובה. לשון הר"ב מעברה כורים ולמעלה. כלומר מדה מרובה הייט עברה כורים ולמעלה. דהא בגמרא לא אמרו אלא י' כורים וכן נקט הר"ב לקמן:

ח יוציא לו שתות ליין. כתב הר"ב אם הפקיד אצלו יין וערבו עם ייט. וכן לשון רש"י וחדא מתרתי דלעיל נקטו דהא בעינן נמי שהיה מסתפק מהן ואינו יודע כמה כדלעיל. דאי לאו הכי היה מחסר לפי הערך: לוג ומחצה שמרים וסו'. פירוש דבלשון לוגין הוא: ט לצורכו. לשון הר"ב להשתמש בו. כגון לעלות עליה כדרך סולם ליטול גוזלות מקן גבוה [ופש"ה] (ו)הוי גדולה למיקס ברשותיה עד דעביד הכבה. דקסבר שואל שלא מדעת בעלים גזלן הוא. כדאיתא בגמרא. ועיין בסוף פרקין [דף מ"ג] דלהשתמש דהכא. הייט וגשתמש: אם מסהניחה וכו' פטור. כתב הר"ב רבי ישמעאל היא דאמר בגונב טלה מן העדר וכו' אלא בגונב מרשות בעלים דמ"מ בפרק בתרא דב"ק אומר. דהתם דוקא בבעלי חיים משום דלמודה ללכת חוץ. ולריכה במירה יותר כדפירש הר"ב שם. והכא בחבית איירינן. אלא הכא ברופה ששומר ברשותו וגנב מרשות עצמו היא. וסבירא ליה לר' ישמעאל דלא בעינן דעת בעלים דעדיין שומר הוא עליו. וסגי בדעתיה. גמרא פרק בתרא דבבא קמא דף קי"ח: ובין מסהניחה לצרכו חייב. כתב הר"ב רבי עקיבא היא דאמר בגונב טלה וכו' חייב מד ביודיע לבעלים דכיון שנשתמש בה לצרכו כלתה לו שמירתו. אלא סיו רוצין הבעלים שיהיה עוד שומר עליהן ולא הוא חזרה כלל. [רש"י]: י צררן וכו'. כתב הר"ב ואם בבית הוא אין להם שמירה אלא בקרקע. גמרא. ותמיהני דהא תנן ונעל בפניהם שלא כראוי חייב. משמע הא כראוי פטור. ורליתי בנימוקי יוסף שכתב דהא דאמרינן בגמרא אין להם שמירה אלא בקרקע. דוקא להאמר דרי. ובהגהו אחרי דשביתי נגבי. וכדמוכח בגמרא. וסבי איתא בהדיא בירושלמי נעל כראוי וכו' נגנבו או נאבדו פטור מלשלם. עכ"ל: הקטנים. כתב הר"ב אבל לגדולים נבבעין הם וכו' אחר שיבבע הנפקד שבועת התורה בנתן אותו הדבר להם כמ"ש הרמב"ם: ונעל בפניהם שלא כראוי חייב. כתב

תבעה אלא קבין לבנה בין לשור. בין לעשרה שרין: אם היתה מדה מרובה. בהפקיד אלו סרבה מעברה כורים ולמעלה. לא יוציא לו חסרונות: מפני שהן מותירות. בבימות הגורן כשמפקידים החטים יבשים ובימות הגשמים כשמאיר עופות ובאכילה עכברים אינן מחברין כל כך לכל טור וטור דבולי הא לא אכלי עכברים מ' כורין. הלך נפיתתו מכלמת למה שעכברים אוכלים ואין הלכה לא כר' יהודה ולא כרבי יוחנן בן טרי. וכל הטעורים הללו בארץ ישראל ובימי התנאים אבל בבאר אדמות ובזמנים הללו הכל כפי מה שרגילים הזרעים לחסר בתיתה מדינה ובאותו זמן: ח יוציא לו שתות ליין. אם הפקיד אצלו יין וערבו עם ייט. הקנקנים בולעים בתות: רבי יהודה אומר חומש. שהקרקע שהיו עומדים ממנו הקנקנים בתחריה דרבי יהודה בלע חומש והכל לפי המקום: אף המוכר וכו'. כשם שאמרו שמרים במפקיד. כך אמרו במוכר. שהמוכר שמן לחבירו ונותן לו מתוך חביותיו שמן מזוקק תמיד שהוא מסתפק ממנו. הרי הלוקח מקבל עליו לפחות לו לוג ומחצה מחמת שמרים לכל מאה לוג. ואין הלכה כר' יהודה: ט לא יחדו לה הבעלים מקום. בבית אומר לומר לו איה אבאלנו: לצרכו. להשתמש בה: לצרכה. שהיתה במקום שקחוכה להשתכר: אם משהניחה. שלא

תשמישו הניחה במקום משתמר בין שטלטלה מתחלה לצרכו בין שטלטלה לצרכה פטור. דאמרי' משהחזירה הרי היא ברשות הבעלים כבתחלה. ואינו עליה אלא כשומר חנם. ופטור על אונסיה. ואע"פ שלא הודיע לבעלים אומר נמלאיה והחזרתיה. וריבא דמתני' רבי ישמעאל היא. דאמר בגונב טלה מן העדר והחזירו למקומו שהוא פטור דלא בעינן דעת בעלים. והאי דקתני לא יחדו לה הבעלים מקום. לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא יחדו לה הבעלים מקום. ואע"פ שלא הודיע לבעלים. שהרי החזירה למקום המיוחד לה. אלא אפילו לא יחדו לה הבעלים מקום. דאלו למקום מיוחד לה החזירה פטור. הואיל והחזירה למקום משתמר דלא בעינן דעת בעלים: ובין משהניחה לצרכו חייב. סיפא זו אתאן לרבי עקיבא דאמר בגונב טלה מן העדר והחזירו למקומו ונאבד. לעולם הוא חייב. עד שיודיע

לבעלים שגנב והחזיר. והכי נמי לאחר שנשתמש בה לצרכו ונעשה גזלן עליה אע"פ שהניחה במקום המשתמר חייב. והאי דקתני בסיפא יחדו לה הבעלים מקום. לא מיבעיא קאמר. לא מיבעיא לא יחדו שהוא חייב משהניחה לאחר שנשתמש לצרכו. דהא לא הניחה במקום המיוחד לה. אלא אפילו יחדו לה מקום אחר והניחה במקומה חייב דבעינן דעת בעלים. וריבא רבי ישמעאל. וסיפא ר"מ. והכי משמעינן לה בגמרא: י צררן. בסודרו והפשילן לאחריו אע"פ שמירה מעולה היא חייב. שהמלך מעות של פקדון ממקום למקום אין להם שמירה אלא בידו. דכתיב (דברים י"ד) ולרת הכסף בידך. אע"פ שלרורים הם יהיו בידך. ואם בבית הוא. אין להם שמירה אלא בקרקע. ובטתל בטפח הסמוך לארץ. אין דרך הגנבים לחפש שם. ואם אמר בענין אחר פושע הוי וחייב. אלא א"כ התנה מתחלה עם המפקיד שמל מנת כן הוא מקבל הפקדון שלא יתחייב בכל השמירות הללו: לבנו ולבתו הקטנים. אבל לגדולים. נשבעים הם שמתו כדרך השומרים ופטור. ולא אמרינן בהא שומר שמסר לשומר חייב. שדרך אחרים להפקיד מה שהופקד בידו. ביד אשתו ובניו. ובל המפקיד על דעת שיהנם הנפקד

ביד

ח יוציא לו שתות ליין שכן. כ"ל פ"ח מ"ו פ"ה מה' שאלה ופקדון ה"ב מב"ג מעין פ"ח מש"נ ח"ב מם פנים י"ג: המוכר שמן מזוקק. מ"ה פ"ח מה' מכירה ס"ב ממ"ג נאין ק"מ מה"ע ח"ב מי': כל"ח מפ' כ': ט הבשקיד חבית אצל חבירו. מ' פ"ג מ"ו פ"ו מה' שאלה ופקדון ה"ב מב"ג מעין פ"ח מש"נ ח"ב מ' לנ"ג מ"ו: י המפקיד מעות אצל חבירו. מ"ג מ"ח ל"ו פ"ח מ"ו פ"ד מה' שאלה ופקדון ה"ו מב"ג מעין פ"ח מש"נ ח"ב מ' לנ"ח מ"ב: או שמסרן לבנו. מ"ו מ"ב מ"ח מש"נ מ"ב מעי' כ"ח:

שנויי נוסחאות

אינו מוציא לו חסרונות מפני. כ"מ לא יוציא מפני וכ"ב נכ"ר (ג') (ומס .. לו) וכ"ה יוציא נס נד"נ ונכ"ק שמותירות. נד"נ ונכ"ק ונכ"מ ונמשכ"ר שהן מותירות. ח יוציא (לו) שלשת. נד"נ ליתא. אם היה. נכ"מ ואם .. אינו מוציא לו שמרים. נד"נ ונכ"ק ונמשכ"ב אינו יוציא .. וכן נסמוך; נכ"מ לא יוציא .. וכ"ס נכ"ר (ב') גם נסמוך (אם חיו). נד"נ ונכ"ק וכבל כב"י ונמשכ"ר ליתא. קנקנים. נכ"ק קינקנין. ישנים. נכ"ק ונכ"מ ונמשכ"ר ישנות. שמן מזוקק לחברו כל. נ' רש"ל שמן לחברו מזוקק כל ונ' רש"ל ורע"ב; נרא"ם לחברו שמן מזוקק כל. ט חבית אצל חברו. נכ"ר (א') ונס' ר"ח אצל חברו חבית. הבעלים. נמשכ"ב בעלי'. וטלטלה. נכ"ק מילטלה. ונשברה. נמשכ"ב ונשתברה. מתוך ידו. נד"נ תוך. ונסמוך מתוך. אם משהניחה (נשברה). נד"נ ואם .. וכ"ה נכ"מ ונמשכ"ר (וכתב ליתא) וכן ליתא נכ"ק. בין מתוך ידו ובין. נכ"ה בין מתוך ידו נשברה. ולאחריו. נד"נ לאחריו. (או ש ספרן. נד"נ ונכ"ק ונכ"ה וס' ונמשכ"ר ונס' ר"ח ליתא. לבנו ולבתו הקטנים. נס' ר"ח לבנו הקטנים. ונעל כו'. נד"נ ונכ"ה ונס' ר"ה נעל; נכ"ק ונרא"ם או נעל ומ' מ"ש ונגב' דף ל"ו ונס' ר"ח שם; נכ"ר (ג') ולא נעל בפניהם כראוי .. שלא שמר. נכ"ק ונמשכ"ב ונמשכ"ר .. שומר וכן נסמוך. ואם שמר. מ"ל ונכ"ק אבל אם ..

ביד חבריו וכגון הוא מפקיד: **יא** אם צרורין. ותתומין לא קטורים קבר מכונה. לא יתחמם בהן. אבל אם אינם תתומים לא קטורים קבר מכונה אע"פ שצרורין הרי הן כמותרין. וכתיבו אינם קטורים כלל. ומיתר להתחמם בהן: חייב באחריותן. ואגילו לא נתחמם בהן הוי עליהם חומר עבר. מפני שיכול להתחמם בהם. וחייב בגניבה ואבדה. והם בקמטם הוו מלוה גניבה וחייב לתן לאונסין: רבי יהודה אומר משולחני. והלכה כרבי יהודה: **יב** ילקה בחסר וביתר. במה בחסר בפקדון. ובמה בהותיר. כגון שהפקיד אצלו רחל מעוגה למר. לא משוברת. ונגזזה לא ילדה. לאחר שבלה בה יד. מכלס לותה ולתת ניצתיה ולתת ולדותיה. וגמלה שהיא עוקה במה שחסרה אצלו. וביתר שאם נתשברה לא מענה למר כשהיא אצלו מכלס לותה מעוגה ומשוברת. כמות שהיא עכשיו. והרי עוקה ביתר: וב"ה אומרים כשעת הוצאה. מבית הבעלים. אם מעוגה. מעוגה. אם רקנית. רקנית: רבי עקיבא אומר כשעת התביעה. כמו שהיא בפקדון בשעת העמדה בדין. דכתיב (ויקרא ה') לאחר היא לו יתננו ביום אשמתו. יתן כמו שהיא ביום אשמתו. ביום שמתחייב בו בדין. והלכה כבית הלל: החושב לשלוח יד בפקדון. אמר בפני עדים אטול פקדוני של פלוני לעצמי: בית שמאי מחייבים. דכתיב (שמות כב) על כל דבר פשע מבשר לבעלו יד הוי פושע: עד שישלח יד. דכתיב אם לא שלח יד במלאכת רעהו. והאי על כל דבר פשע דרשי ביה בית הלל. אמר לעבדו ולבעלו לבעלו יד בפקדון מצין שהיא חייב הלמוד לומר על כל דבר פשע: כיצד השה את החבית. הכתה מפרש למלתיהו דב"ה. ואית ספרים דלא גרסי מינה. ומלתא באגפה נפקא הוא: ונשברה. לאחר זמן: חיוב

פטור: **יא** המפקיד מעות אצל שולחני. אם צרורין לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. מותרין ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. אצל בעל הבית בין צרורין ובין מותרים לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. תנוני כבעל הבית דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר תנוני כשולחני: **יב** השולה יד בפקדון. בית שמאי אומרים ילקה בחסר וביתר. ובית הלל אומרים כשעת הוצאה. רבי עקיבא אומר כשעת התביעה. החושב לשלוח יד בפקדון. בית שמאי אומרים חייב. ובית הלל אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד. שנאמר (שמות כב) אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. כיצד הטה את החבית ונטל הימנה רביעית ונשברה.

ל"י וגעל בפמיהם. רש"י פירש [נעיל ד' ל"ו] דלקמנים קאי. וכן מכמע פעמ הלכן. ואין נראה מדלמרינן בגמרא בעלמא כולהו וכו'. אלא לרבן ולרש"י לא שייך לומר כולהו דהא ליכא אלא חדא. אלא על כריחך חדתי ניהו והכי קאמר לו שלא מכרן לבעו ולבתו כלל. אלא הניחן בביתו ובתיבתו וגעל בפיהם שלא כראוי. חייב: **יא** אם צרורין. פירש הר"ב ותתומין וכו' אבל אינם תתומים וכו' אע"פ שצרורין. גמרא. ופירש רש"י דהמפקיד אצלו יודע שהוא צריך מיד למעות. ולפיכך כשהפקידן לרבן *) נמי ישתמש בהן. דדרך כל אדם לגור מעותיו. אבל התתומים גלי דעתיה שלוטו הכן שיתמש בהם: חייב באחר והם. פירש הר"ב בגניבה ואבדה. גמרא. ואע"ג דכפרק דלעיל מתניה ז' פרשינן דבדמי אבדה הוי בוחל עלייהו אפילו קודם שנתמש. תירץ הרא"ש בשם הר"אב"ד דהגאת במעם דהכא גריעא מהגאת במעם של דמי אבדה. לפי שיכלה לבטח בהן יד לקנות בהן כחורה שמא יבא המפקיד לתבוע פקדונו. אבל דמי אבדה יודע שיבהה אצלו ימים רבים. פ"ב: לפיכך הם אבדו אינו חייב באחריותם. והוא שיממין בקרקע. רמב"ם פ"ז מהלכות פקדון. ומיין במתנה דלעיל: **יב** השולח יד בפקדון. שחייבו הכתוב אפילו נאנסו. דכתיב (שמות כ"ב) אם מת או נשבר לא נשבה שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח. דמשמע הא שלח נתחייב גוב במיתתם ובשבירתם. רש"י דף מ"ח: כשעת הוצאה. פירש הר"ב מבית בעלים. גמרא. ופירש"י כשעת הנזלה: רבי עקיבא אומר כשעת התביעה. פירש הר"ב דכתיב ביום אשמתו. גמרא. ותמהו בתוספות מאי קשבר. לא סבר שיטי קומה למה יכלס כשעת התביעה [דאין לומר דקרא מליף דלא ליקני דא"כ מיהא לכל התורה] ולא סבר לא קנה א"כ [כבנזזה] לאחר התביעה נמי יהא הכל הנגזל. דבמאי קנה. ותירצו דבית במאי דאמרי בחסר ויתר מיירי אף ביוקרא וזלא. *והם סוקרה מכלס בשעת הוצאה מן השולם ואם הוצאה מכלס בשעת הגזלה. ובית הלל לא פליגי [נמי] בהא. אלא בית שמאי מיירי נמי בביתו. [כדפירש הר"ב] כדאמרינן בגמרא מדלא קתני בזול ובזוקר. ובהא פליגי בית הלל דבטי קנה. ור' עקיבא פליג אזול ויוקר. דאמר מכלס בשעת התביעה. בין בזול בין בוקר. ע"כ: החושב לבלוח יד בפקדון. לשון הר"ב אמר בפני עדים וכו'. ובן לבון רש"י. וזה לשון התוספות *הך מתניתין הוה דבור כדילוף מכל כל דבר. וכן מחשבת פגול נמי הוי דבור ולא בלב כדמוכח פרק ב' דזבחים [ד' ל'] וכו' [*והמה לי על מה שתמא בפרק ב' דחולין דף ל"מ. דלא מחשבה בלא דבור לא אתיא הייא סוגיא [בהגון]. והא הכא מפשע פשיעא לא חזא כל דבר רש. אזרה למפגל בקדשים על ידי דבור רש דלא מהרא"ם בשבב דדבור לאו חזקא. [*ועליו פיומה הסוגיא דפרק ב' דחולין דלעיל]. ועיין בלבון הר"ב במשנה ב' פ"ה דפסחים [*ורש זבחים]: עוד מבלא בו יד. כתב הר"ב והאי על כל דבר פשע דרשי ביה בית הלל אמר לעבדו וכו' קמא

*) בר"ב ד"ם ודל"ן בדרך כל אדם לגור בעמיו מבמתים נתן אבל כו'.

ראשון לציון

יב תוי"ם ד"ה החושב לבלוח יד מ' והמיאה לי על מה שתמא בפ"ב דחולין דף ל"מ ע"ל ד"ה אלא אגיתה דכרי: בא"ד וכן בהוג בפרשה בוספים לא חזקת סי' ל"ל וכ"ל רש"י בפרשת בוספים כו'. בא"ד דלא בכתא"ב שכי דבור לאו דוקא ופליו פיומה הסוגיי סי' מי' יסל"מ:

ברהשתא ביוקר מדין מוק. ה"נ דבא. ובשעת הוצאה מעולם היינו שהוציא בידים דתבריה ואיבדו בידים. משמע דבמכלא אף מפשיעה מכלס רק בשעת שליי דאף דבגולן דעלמא דין הוא דלא לשלם בשעת פשיעה דלא נתחייב מעולם מדין שמירה רק מדין גזלן. מש"ה חייב רק על שעת גזילה. מסא"ב הבא בשומר ששלח יד דבבר חל עליו חיוב שומרים וגיסא דמשלם כרהשתא בשעת פשיעה ביוקר מדין שומר. צ"ל כיון דנעשה גזלן אפילו מעמ חיוב הסמירה והייב רק מדין גזלן. וצ"ע: [אות ל'] שם ד"ה החושב. הך מהשבה הוי דיבור. ובסמחות דף כ"ח ע"א בתוס' ד"ה במחשבה כו' ואשכחן נמי דוכתא דקרי למחשבה דיבור. כמו על כל דבר פשע דאמרי' פ"ג דבב"מ דחייב על כל המחשבה כפעמה עכ"ל והרא"ש ריש הלכות ס"ת נבי מיבור לשמה כתב דרבינו ברוך נמתפק אם צריך לחיצא בשפתיו וכל לפי שמצינו פיגול דבעי דיבור ותרומה נישלת במחשבה. ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע. וההוסב לבלוח יד חייב וכו' והוא תמוה דגהי דהא דפיגול בעי דיבור יש ראיה מבבה מקומות בפ"ש תוס'. וכו' לענין תרומה דלא בעי דיבור יש ראיה בפ"ש תוס' בפנחות חגיל. אבל הא דבשליחות יד לב"ש לא בעי דיבור מנ"ל זה דלמא באמת בעי דיבור בפ"ש תוס' באמת בשמיכת אל"ב ראיתי שעמד בזה הפערים ונלעיד דבוגות הרא"ש דגבי פיגול י"ל הא דנקט בכ"ם לשון מחשבה אף דבעי דיבור מסום דלישנא דקרא נקט דכתיב לא יחשב. פסא"ב בשליחות יד דלישנא דקרא על כל דבר פשע. אם איתא דבעי דיבור אמאי שני מלשון הקרא ונקט החושב. אלא ע"כ דבאמת אי בחשבה בלא דיבור:

יא המפקיד מעות אצל שולחני. פי' ע"ל פ"ו ד"ה פיי' ע"ל פי' מאלה ומקמן כ"ו מכ"ל עמין ל"ח שמ"ם ח"ם מי' ל"ל מפי' ל': תנוני בבעל הבית. קמקמן נ"ב ע"ב מכלים כ"ם ע"ב: תנוני כשולחני. פי' מ"ם מכ"ב מכ מ"ב ם"ם: יב השולח יד בפקדון. כ"ב ע"ב: בטיא לקה בחסר וביתר. ירושלמי מעטה ע"ה ה"ל: בשעת הוצאה. פי' ע"ב מה' גזילה כ"ל מ"ב מעין ע"ל ע"ב מ"ם ח"ם מי' ל"ב מ"ם: דחושב לשלוח יד כו'. ע"ב ע"ב: אינו חייב כו'. פי' ע"ב בכ' גזילה ואגילה כ"ל בפ"ב מעין ב"ב מ"ם ה"ב מי' ל"ב מי' ל': הסח את הבית כו' הגביהה ונטל הימנה כו'. פי' מ"ם מלכם ל"ב ומ' נמנעם ובכ"ם מ"ב מ"ם ע"ב:

שנוי נוסחאות

יא אצל שולחני. נד"ל ובכי"ק.. השולחני. (אם) צרורין. בכי"מ ליתא. (לפיכך אם אבדו א"ח באחריותן. במכי"ר ליתא וכן ליתא מם הדבור לפיכך.. באחריותן בכל המאגה. נד"ל.. אבדו.. וכן בכמוך לא לא כמם כנ'. מותרים. בכי"ק מם מותרין. בין צרורין ובין מותרין. נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ר (מ' וב') ובמכי"ר בין בך ובין כך. תנוני כבעה"ב. נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמכי"ר התנוני. (תנוני) בשולחני נד"ל ובכי"ק ובכי"ר ובי (מ' וב') ובמכי"ר ליתא. יב הוצאה. בכי"ק חיצאה. התביעה. נכי"ר (מ') תביעה. בשי"א חייב. נד"ל ובכי"מ ובכי"ר ול' (מ' וב') ובמכי"ר ב"ש מחייבין. עד שישלח בו יד. בכי"ק ובמכי"ר עד שע' שישלח יד וכ"ב נד"ל (ובם אלא שר שעת..) ובכי"ר.. בה יד. (שנאמר כו' רעהו). נד"ל ובכי"ק ובכל הכי"ר ובמכי"ר ובכי"מ ליתא. יק נראה מכאן בגמ' מגכ"מ דקאי לתרוייהו (ד"ם). (כיצד). במכי"ר ליתא. ומי' הפ"ב.

תוספות רע"ק

יב [אות בם] תו"ם ד"ה רע"ק. דאם הוקרה מכלס בשעת הוצאה כן השולם. מבואר בסוגיא דדין שולח יד דהכא לענין יוקרא וזולא כמו גזלן דעלמא דבהוקרי ואתבר מסילא דמשלם רק בשעת הגזילה. ואם תבריה בידים משלם

אינו משלם אלא רביעית. הגביהה ונטל המכנה רביעית ונשברה. משלם דמי כולה:

פרק ד **א הזהב** קונה את הכסף. והכסף אינו קונה את הזהב. הנרושת קונה את הכסף. והכסף אינו קונה את הנרושת. מעות הרעות קונות את היפות. והיפות אינן קונות את הרעות. אסימון קונה את המטבע. והמטבע אינו קונה את אסימון. מטלטלין קונים את המטבע. והמטבע אינו קונה את המטלטלין. זה הכלל כל המטלטלין קונין זה את זה: **ב** כיצד משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור בו. נתן לו מעות ולא משך

קרא לחפקי' מכללא דלין שליח לדבר עבירה שכתבתי במשנה ד' פ"ו דב"ק. כמו דלחפיק מעילה. וכן טביחה. כמ"ש רש פ"ו דמסכת מעילה. הכי ליתא בהדיא בגמרא פ"ב דמסכת קדושין דף מ"ב ואשתמיטתיה להר"ל ואלק זלה"ה שכתב בש"ע סימן רל"ב על זה הדין ח"ל גרלה דהיינו דוקא כשלא ידע השליח שהוא של אחרים או שאינו בר היובא. או שאין לו לשלם. דהא אין שליח לדבר עבירה. עכ"ל. ותו אשתמיטתיה גמרא אחרת פרק קמא דמכילתין דף י' האומר לאשה ועבד לאו נגדו לי הע"ג דאשתא לית להו לשלוני. כיון דבי חיובא ניהו לכשיהא להם כדתנן בפרק הזהב [דף פ"ז] נתגרשה האשה וכו' לא נתחייב שולחן. דשמעינן בהדיא דאע"ג דאין שליח לשלם לשלם כמו המשלח. ואין לומר דדברי מהר"ל ולאלק כשאין לו לעולם. דהיכי ידעינן השתא שלא יהיה לו. והא נשתחרר העבד. כיון שיוכל להיות שיקנה נכסים. כמו משלח. ועל מ"ש שלא ידע וכו'. עיין מ"ש במשנה ו' פרק ז' דבבא קמא: הגביהה ונטל. כל הר"ב לאו דוקא נטל דמכי לגבהה על מנת ליטול כו'. נמרא. ומיהא על מנת ליטול בעינן. דשליחות יד לע"פ שאינה לריכה הסרון. על מנת להסרו בעינן. ולא דמי למשנה ס' דלא בעינן ע"מ להסרו אלא בהשמים בעלמא מחייבינן ליה דהתם מנוס שוהל שלא מדעת מחייבינן ליה. לפיכך כתב הטור סימן רל"ב דלא מחייב [במשנה ט'] אלא מדעת השמים ולא מדעת הגבהה שהרי אינו שולח בו יד. כיון שלא מהסרו. כלומר שאינו רולה להסרו: ונשברה. כתב הר"ב ואם נטל רביעית וכו' והמכנה וכו' שהוא גרם ליין שהמכנה. שכן דרך יין להמכנה בכלי הסר. רש"י:

אינו משלם אלא רביעית. דשליחות יד אינו מתחייב באונסים עד שימשוך לו יגביה. דהוי קניה. הגביהה ונטל. אלא דוקא נטל דמכי לגבהה על מנת ליטול חייב באונסיה אפי' לא נטל ממנה כלום. ואם נטל רביעית מן המכנה והמכנה היין הנשאר בהבית אחר כן. אע"פ שלא הגביה ההבית משלם כל היין. שהוא גרם ליין שהמכנה. וגיריה דידיה הוא דאתנו ליה:

פרק ד **א הזהב** קונה את הכסף. כל דבר שהוא חשוב להיות מטבע וחריף ליתן בהולאה דין מטות יש לו. ואינו קונה את שכנגדו שאינו חשוב מטבע ואינו חריף בהולאה כמותו. ומי שאין טבעו חשוב ותריף דין פירות יש לו. ומשיכתו הוא קיום דבר. לפיכך מכי משך האחד דינרי זהב. קנה השני דינרי כסף בכל מקום שהם. ואין אחד מהם יכול לחזור בו. דדינרי זהב הוו פירות לגבי דינרי כסף. והכסף אינו קונה את הזהב. דדינרי כסף שהם חריפים בהולאה דין מטות יש להם לגבי דינרי זהב. ואם משך האחד דינרי כסף לא קנה האחר דינרי זהב עד שימשוך. דמטות אינן קונות. והיינו טעמא דגני שנתשה קונה את הכסף. דפרוטות של נחושת שאין מטבען חשוב כל כך. הוו פירות לגבי דינרי כסף. והכסף אינו קונה את הנחושת: מעות הרעות. שנכסלה: אסימון. שנעשה במדת המטבע ואינו אלא אסימון. אינו קונה את המטבע. אלא שמדיין לא מטבעו עליו אורה: כל המטלטלין קונין זה את זה. הם חליף אלו בהלו כיון שמשך הא' קנה חבירו. והעל כל לאחויי אפילו כיס מלא מטות שבים מלא מטות: **ב** נתן לו מעות ולא משך בטנו פירות יכול לחזור בו. זה וזה. ותקנת חכמים

פרק ד **א הזהב** קונה את הכסף וכו'. כתב הר"ב מי שאין טבעו חשוב והריף דין פירות יש לו ומשיכתו היא קיום דבר וכו' כלומר שיתחייב לו בדינרי כסף שהתנה עמו. ולא בתורת חליפין. דהייט שנשמכך זה נקנים לו דברי כסף ובדשותו הם. דהא פירש הר"ב במשנה ו' פרק קמא דקדושין שאין קונין בפירות. ושאין המטבע מקנה בחליפין. אלא בתורת דמים איירינן. כלומר לחייבו בדינרי כסף. ומפרשינן הכי בגמרא דף מ"ה ע"ב. ולמדינן נמי דהא דהכן הזהב קונה את הכסף. תני הזהב מחייב. ומ"ש הר"ב קנה השני דינרי כסף בכל מקום שהם. ליתא דבריתא נקט. ומפרשינן בגמרא דלא למימרא דקנלן להיות בדשותו בכל מקום שהם כדין חליפין. אלא בכל מקום שהוא כמות שהוא כדלמר ליה לי ה"ל מהרנקי חדשה יהיבנא לך לא מלי יהיב ליה מהרנקי ישנה הע"ג דעדיפא מינייהו. מ"ט דא"ל ליתכן קא בעינא להו: **ד נרושת** קונה את הכסף. גמרא. השתא לגבי דהבא דהשיב מייה למרת כסף טבעא הוי. לגבי נחשת דאינו חשוב ואינו חריף מיבעיא. אילטריך. סלקא דעתך למימא הני פריטי בלהרא דכגוי אינהו הריבי כפי מכסא אינא טבעא הוי. קמשמע לן. כיון דאינא דוכתא דלא כגוי בה כיני הוו: בעות הרעות. פירש הר"ב שנכסלו. ואתנו התוספות [ד"ה הזכן] תימה אמאי אילטריך למתני דמקרו פירי הבתא מהשת דכני טובא הוי פירי כל שכן מעות שנכסלו. לכך נראה דהמעות הרעות הייט שיולאות קלת. ע"כ: **אסימון**. פירש הר"ב שנעשה במדת המטבע וכו'. ואילטריך לאשמעינן דהוי פירי הע"ג דליט הכר כי אם מטבע דבדבר מוטבע יטביטו הרבה מהם. הוספות [שם]: **מטלטלין** קונים את המטבע וכו'. אשמעינן דקונין לפילו מטבע כמו מעות רעות והאסימון [דמקרי פירא לגבי כספא]. והם אינן קונין ממטלטלין דמקרי מטבעא לגבי מטלטלין. הוספות: זה הכלל כל המטלטלין וכו'. בכרי הריב"ף והרא"ש ל"ג זה הכלל. וכן נראה דלא גרסינן ליה דזה הכלל משמע לכלל הדינין הלמורין כבר. ולהוסיף עליהן בזה הכלל. ודימין ההמורין ליהנהו במטלטלין בלבד כדאמר זה הכלל אלא במטלטלין ומטבע ביחד. וכן בגמרא דף מ"ו תנן כל המטלטלין וכו' ואמר רש לקים ולפילו כיס וכו'. והייט דכתבו הר"ב ורש"י והאי כל לאתויי אלא כתבו והאי זה הכלל לאתויי: **ב כיצד**. הוא פירושא דזהב ונחושת קונים לכסף. וכסף אינו קונה אותם. ומכרש משום שאלו פירות לגבי כסף. ובפירות עושין המשיכה. מנוקי יוסף: נתן לו מעות וכו' יכול לחזור. כתב הר"ב דדבר תורה מעות קונות כדאשכחן גבי הקדש וכו'. כך פירש רש"י דף מ"ו ע"ב [ד"ה כגר] וכן כתב ברש פרק ב' דבכורות דף י"ג [ד"ה הניח]. ומסיים בה דגמר הדיוט מהקדש ע"כ. והימה לומר כן [ועיין מ"ש ברש פ"ב דקדושין] וכן כתב ר"י דאלא יליכין הדיוט מהקדש. והכא אלו מקרא ליף אלא מכברה בעלמא. דבדין הוא שיהיו קונות. כיון שהוא הקנינים נעשים

נעשה

פ"ד א הזהב קונה את הכסף. מ"ד פ"ח מיי' פ"ו מה' מכירה ה"ג סמ"ג סשין פ"ג טוש"ע ה"מ סי' ר"ג כ"ד: הנהשת קונה את הכסף. מיי' שם טוש"ע שם ס"ה: מעות הרעות כו' אסימון קונה כו' מיי' שם ה"ח ס"ט"ע שם סעי' ח: כל המטלטלים קונין. עו' יומס' קדושין פ"א ה"ו מיי' שם פ"ה ס"ח סמ"ג שם טוש"ע שם סעי' ט: **ב** כשך הימנו פירות. מ"ד ע"ד מיי' פ"ג מה' מכירה ה"ח סמ"ג מכין פ"ג טוש"ע ח"מ סי' ק"ה ס"ל. ונתן לו מעות כו' גיטין ל' ע"א מיי' שם טוש"ע שם וסעי' כ':

שנויי נוסחאות

אלא רביעית. נכי"ר ונכי"ר (ר' וכ') אלא דמי רביעית. **הגביהה** ונטל. בד"ג ובמפני"ל. ונפלן. נכי"ק הגביה. רביעית. בה"ג (מהגדולת סיגד הייעמ"ר) כדי רביעית. **משלם** דמי כולה. נכי"ג הייב דמי. נכי"ם ור (ר') ובמפני"ל משלם את הכל. נכי"ק משלם לו את הכל.

פ"ד א הזהב קונה את הכסף והכסף כו'. נמפנ"ב. דכסף כו'. נכי"ק ובמפני"ל הכסף קונה את הזהב ונזהב כו'. כמבנת רבי בילוזהו ועי' בגמ' גם בנבלי גם בירושלמי. **דנרושת** כו' והכסף. נכי"מ הכסף וכ"ם גם בלי ווי"ן היפות מטבע. **קונות**. בד"ג קונים וכן בכמוך ואינו נכון (את האמבע). בד"ג ליתא. (**את**) **אסימון**. ד"ד"ג ליתא נכי"ם ור' (ר') **את האסימון**. **מטלטלין**. בד"ג ונכי"ק ונכי"ם ור' (ר') ובמפנ"ל המטלטלין. **והמטבע אינו קונה**. במפנ"ל המטבע... בד"ג נעשות והמטבע קונים. (זה הכלל) כל. בד"ג ונכי"ם ור' (ר') וכל ולאיתי ועי' הוי"ט. **ב משך** הרבנו. במפנ"ל מטמו.

תוספות רע"ק

פ"ד א אות **לא** הר"ב ד"ה כל המטלטלין. בכים מלא מטות. דיינו באריקי ואינרי שדה מטבעות שפטלן המלכות או מדינה אבל בטבעת בטשי היוצא בהוצאה הא ק"ל דאין מטבעת נכסה ולא נקנה בחליפין. נמוא:

הכמים היא. דדבר תורה מעות קטנות. כדתנכחן גבי הקדש. דכתיב ונתן הכסף וקם לו. ומה טעם אמרו מביכה קונה ולא מעות. גזרה שמא ימיח לוקח מקחו בבית מוכר זמן מרובה ותפול דליקה בבגוות המוכר ולא יתום לעמוד ולהגיל. לפיכך העמידוס ברשותו לחזור בו אם ירצה. דכיון דהם יתייקרו. ברשות יתייקר ויחזור בו מן המכר ויהא הכסף בלא כלום. כדדיה תביב לה ומרח ומגיל: אבל אמרו מי שפרע וכו'. אע"פ שיכול לחזור בו. אורדין אותו בבית דין. ואומרים עליו מי שפרע מחוך המבול. ומחוך הפלגה ומאבני כדוש ומעורה. ומן המגרים שבמצו בים. הוא פתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדבורו. ואחר כך מחזיר לו את מעותיו: רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה. רבי שמעון אומלים דתנא קמא קאי דאומר נתן לו מעות ולא משך ממנו פירות. יכול לחזור בו בין מוכר בין לוקח. ואתא רבי שמעון למימר דומגין דמי שהכסף בידו דהייט המוכר שקבל את הכסף יהי על העליונה. וניחו לקיים את המכר אם ירצה. ואין הלוקח יכול לחזור בו. כגון שהיתה עלייתו של לוקח בשורה אצל המוכר. דהשתא אם המוכר רוצה שיהיה המכר קיים. אין הלוקח יכול לחזור בו אף על פי שלא משך. דטעמא מאי אמור רבנן

היכנו פירות יכול להזור בו. אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה. הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו. רבי שמעון אומר

בכסף. ע"כ. ובתוספות דבורות [בס סוף ל"ס ד"ת] כתבו דבפיר יליף מקרא. מדכתיב (ויקרא כ"ב) לא קנה מיד עמיתך. והכתן כהם קנין דקרא במעות. כדכתיב (ירמיה ל"ב) בחות בכסף יקני. וכתיב (ויקרא כ"ה) מכסף מקנתו. ע"כ. [ומ"ש הר"ב דכתיב ונתן הכסף וקם לו. כבר כתבתי בזה פ"ק דקדושין מבנה ו' בבס התוספות פרק מפנין דף קכ"ח] ומ"ש הר"ב גזרה שמא ימיח וכו' והפול דליקה וכו' כלומר באותם דליקה לאבתעמי מבבל הדליקה. גמרא. ומ"ש לפיכך העמידוס ברשותו לחזור בו ומשום הכי הפקיעו חכמים קנין דאורייתא כדהני ריבא מבך ולא נתן מעות קנה [ולא תקנו שיעמוד במיהם מעות ומביכה] דאי מביכה לבדו לא תקנה יאמר לוקח למוכר נכרפו חניך בעליה. תוכפת [ד"ה נתרפה]. וכ"כ בפ"ק דקדושין סוף דף כ"ח [ד"ה שמא]. וכתבו פוד ולא"ת כיון דמעות אינן קיטת. ניתוש שמא יאמר המוכר נכרפו מעותיך בעליה. ויש לומר דלהא ליכא למיחש דלכל הפחות יהא המוכר כאומר הנס") [ומעות] וכפיס אין להם במירה אלא בקרקע. והתם לא שייך למימר נכרפו מעותיך. ע"כ. ותמיהני על מהר"ר ואלק כהן ז"ל שחלק בסימן קל"ח דבמעות אין מדהא בהגלהן כמו בפירות. דזו מנין לי דלפעמים יש מרחא יותר במעות מבפירות. וגם התוספות לא חלקו בכך. [ומוב הראוי בבדברי מהר"ר ואלק כ"כ התוספות בסוף פרק חלון [דף פ"ח ד"ה שמא] וז"ל דמעות טח לבומרן. ואין עורח בהגלהן כמו פירות. דאין יכול לגיל אלא בעורח גדול. ע"כ]. ומ"ש הר"ב דכיון דאם יתייקרו וכו'. וכ"כ רש"י דף מ"ז ע"ב. וכתבו התוספות דף מ"ז ע"ב וא"ת וכי תקנו מביכה בבכיל שאין מהוגנים. דמרח ומגיל לפי שאם יוקרו יחזור ויקבל עליו מי שפרע בלריקים לא יחזרו לעולם אשלו אם יוקרו. וי"ל דודאי לא הקנו אלא מבוס שאנם מהוגנים ביניתו פירות חבריהם לבבוך. ע"כ. ומעמא דלוקח יכול ג"כ לחזור כמ"ש הר"ב יכול לחזור בו זה וזה. פירש"י סוף ד' מ"ז דכל בכן כי מוקמת להזרה נמי ברשות לוקח מכר נפשיה המוכר ומרח ומגיל. שאם יראה הלוקח דליקה באה יאמר חוזרני בי. ע"כ. ומהשתא דמוקמינן לחזרה אף ברשות לוקח. לא היה צריך הר"ב לזה הטעם. ורש"י לא כתבו אלא קודם דאתמר הא דאמר רב חסדא כדרך שהקנו מביכה למוכרין כך תקנו מביכה ללוקחות. דאלהי לא ידעינן אלא דמוכר יכול לחזור. וכן פירש הטעם הזה בדברי המגן. כמו שאתתיך לקמן. אבל הר"ב בבר כתב דמיהם יכולין לחזור. לא הוה ליה לכתוב זה הטעם. ואפשר דסברא ליה דתחלת התקנה היתה למוכר בלבד. וכן כתב הרמב"ן בספר מלחמות ה'. לפיכך כתב טעם תחלת התקנה. אבל במבנה ד' פרק ה' דמולין לא כתבו. ניין מה שכתבתי במבנה ה' פ"ק דקדושין בטעם שאר קנינין. הגבהה. ומסירה. והליפין: מי שפרע מאנשי דור המבול וכו'. ובן הלכון בדברי הפוסקים בכמה מקומות ולפי שהבי"ת ליט מקבל הפרשן שאם חטאו לפניו מה פעלו לו לפיכך לא אמרו מי שנפרע מאנשי וכו' אלא שפרע מאנשי וכו' כלומר שפרע מהם חובם ולא לו: רבי שמעון אומר כל שהכסף ביד וכו'. כתב הר"ב דאתתא רבי שמעון למימר דומגין דמי שהכסף [בידו] דהייט המוכר וכו' כגון שהיתה עלייתו וכו' דשמא מאי וכו' הא דעלייה לוקח היא וכו'. ואין הלכה כרבי שמעון. אלא אף על פי שעלייתו וכו' דברי אלו אינם בעיני אלא דברי אימה דכיון דעלייתו מוכרת ביד המוכר. ולישא למימר גזרה שמא יאמר כו' אמר אמר מוכר יכול לחזור דכיון דבטל מעמא דיאמר נכרפו וכו'. ומשום הכי לוקח לא יכול לחזור. ואיקמא על דין הורה. דמעות קטנות. הכי נמי מוכר לא יוכל לחזור. ואיקמא על ד"ת. שאם חכמים לא עשו הקנאתא דמבינה גבי לוקח. סיבא דלא שייך מעמא. ה"ג לא יעשו תקנתם גבי מוכר היכא דלא שייך מעמא. ועוד דמה בפירש דומגין דמי שהכסף וכו' ליט במבמע ליבנא דרבי שמעון אלא מבמעות דברי הן. דלעולם כל שהכסף ביד וכו'. ועוד אימה על פסק בלו שאם על פי שעלייתו וכו' שמאם ישנים לחזור דאמאי כיון דבטל מעמא דגזרה שמא יאמר וכו'. ליבטל הקנאתם לגמרי. ולא מבוס דאין הלכה כרבי שמעון לגבי תנא קמא. לא קשיא דתנא קמא לא בבכי מיירי כלל בדין עלייה מוכרת. ורבי שמעון דאמר שאם שיתה עלייתו מוכרת וכו'. דמוכר יכול לחזור ולא לוקח. אפשר דס"ק לא סבירא ליה כותיה וס"ל דבכי הא נוגעת לא המוכר ליט יכול לחזור. כיון דבטל מעמא דהקנאתא. אבל אין כפק אלא (אלא) שבמעה להר"ב בריתתה שבגמרא דף מ"ב ע"ב. תניא אמר ר"ש אימתי בזמן שהכסף והפירות ביד מוכר. אבל כסף ביד מוכר ופירות ביד לוקח ליט יכול להזור. ומוקמינן לה כגון שהיתה עלייה של לוקח מוכרת ביד מוכר. מעמא מאי הקנו רבנן וכו'. ובטור הה הר"ב דבריתתא ע פירוכא דדברי ר"ש דמתניתין היא. ודקאמר אימתי וכו' על דברי ת"ק. והייט דכתב הר"ב דאתתא ר"ש למימר דומגין וכו'. ולא היא דבריתתא ע לא פירוכא דמתניתין היא אלא ר"ש מהדר על דברי עצמו שבמבנה וקאמר אימתי וכו'. והשתא דברי שבמבנה כמבמען כל שהכסף ביד וכו' כלומר לשולם לא תקנו חזרה אלא למי שהכסף ביד דהייט המוכר. אבל לוקח לא יכול לחזור כלל. וכן אמרו בגמרא סוף ד' מ"ז דאיכא ביניהו לר"ש ורבנן [בפ] דאמר רב חסדא כדרך שתקנו מביכה למוכרין [לחזור בו המוכר כל זמן שלא מכר הלוקח] כך הקנו מביכה בלקוחות [לחזור בו בבכיל אותה הקנה עצמה דנכרפו חניך לכל שכן וכ' כמ"ש לעיל] ר"ש לית ליה דרב חסדא [דסבירא ליה דייט אם המרין חזרה במוכר דמי מוקמת לם ברשותה לחזור בו אם יוקרו. מסר נפשיה לתעלומתו. מימר אמר מדין בכרי תלוי בהם שאם יתייקרו אחזר בי] ורבנן הים לה דרב חסדא. ומסיק

מבכל.

אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה. אמרו חכמים. מ(אנשי) דור המבול. בכ"ל ובכ"ם וב"ל (מ' וב') ליתא. (ומדור הפלגה). בל"ל ובכ"ל ובכ"ם וב"ל (מ' וב') ובמבנ"ל ליתא; בכ"ל ומאנשי דור הפלגה. (הוא) עתיד להפרע. (בכמבל ומ' הוי"ם) בכ"ל... ליפרע: בכ"ל (מ') הוא יפרע (ויוכל היות בנכון בכל ומקבל אל מי שפרע ובכ"ל הכוי"ם); בל"ל ובכ"ל ובמבנ"ל ליתא. רבי שמעון. בל"ל ר' ישמעאל.

תוספות חדשים

פד ב בתו"ם ד"ו נתן לו כו' והכ"ל לא כתבו כו' דאמר רב חסדא כו' מפורש לקמן בפרי"ם ד"ה רב"ם ד"ת:

ראשון לציון

פד ב הר"ב ד"ה אבל אמרו מי שפרע מי ומדור הפלגה (ולכבי) ל"ל ומאנשי סדום ועמורה ובמבכה ע אינה ג"כ בבלגות בפרבים ויש סימן לי"ו וכן בטרוב המבמעות לרמב"ם: תוי"ם ד"ה מי שפרע כו' לפיכך לא אמרו מי שפרע מאנשי כו' אם בטעם כמיקר יש לתקור בטוסה פ' פ"ח מתנה תלתא ויש נפרע ובמ"ל ד' פ"ח ובמילתא אחר בבילו רש"י בפרבים בא יש פסוק כי וכל בסר בבמה כבי:קבי"ם נפרע מן הלומה נפרע מתלויה וכן בבמהדרין ל"ד ע"ח אימתי נפרע ד' סנהדרין פ"ם. ויתר מבואר בבגילה כ"ח ע"ח דמבריק אחר קריאת בבגילה ובנפרע לא בגרים כו' בלי"ו בבגרע ליבראל סי רים ליבב קנ:

*) לפרש בגירסא בסוס דמשות. וכן בעתיק סתו"ם בל"ם. ובל"ק הקן בלפרש כאן מפני שהבב בחלה דמשות מוסב הלומה ואיב אין מקום לבמוב בל' וכהב וי"ו בנקומו. אבל בלמנם מלא דמעות מוכב אלבמלה ונרך לבמב מקודם לפני מלא ובכסף. וי"ל שבמוכר הוא ס"ם בל שמות. ולבגבת בסרים ומעות ובסים הא בפל לבן בחלות שמם לאין עיר.

מיכה דדברי ר"ש שבמשנה אמורין בעיקר תקנתא שלא תקט אלא למוכר. והא קאמר ר"ש בברייתא דא מתי תקט למוכר כשהכסף והפירות בידו. אבל כשהפירות ביד לוקח דהיינו שהעלייה משכרת וכו' לא תקט אף למוכר כלל ולא שייך כאן שום חזרה לשום אחד משניהם. והא לא שמעינן דפליגי רבנן עליה. והדרבה כל הפוסקים כתבו דכגון דעלייה משכרת בשמע מדרבי שמעון לרבנן. דאף רבנן סברי להו כיון דלא שייך טעמא דשמא יאמרו נכרפו וכו' דליכא תקנתא דמשיכה כלל אלא מעות קונות ומניחם אינם יכולים לחזור. ונמצאת למד שאין פירוש דברי ר"ש כפירוש הר"ב כלל. וגם הפסק שפסק בעלייה משכרת וכו' ליתא כלל, ובשמעתא דעלייה משכרת דאמרינן לוקח מרח ומיל. פירש נמוקי יוסף בשם רבינו ירוחם לפי שהוא דר בבית תחת העלייה. וכ"כ הלמידי רשב"א שהוא דר בהותו חלר. ע"כ. וכן נראה לי שהוא דעת המור מדהתנה בדין אם המוכר הבטיר ללוקח שיהא דר בו וכו'. והשוה דין זה לגחן דיקן שהרי כתב וכן וכו'. ומהר"ל ואלק כהן ז"ל כתב דסברת המור אפ"ש שאינו דר בו.

כל שהכסף בידו ידו על העליונה: ג האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע. שתות למקח. עד מתי מותר להחזיר. עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. הורה רבי טרפון בלוד. האונאה שמנה כסף לסלע. שליש למקח. ושמרו תגרי לוד.

מתי מותר להחזיר. מי שנתחרט. והא דנקט לשון מותר להשמועינן דליכא אפילו מי שפרע להחזיר המקח לא שייכן לו אונאתו: עד כדי שיראה. המקח לתגר לא לאחר מקרוביו והם שהם יותר מחל על אונאתו. והמוכר לעולם חוזר. שהרי אין המקח בידו שיוכל להרשות לתגר לא לקרובו אם נתחרט. ואם טרם שבא לידו דבר כיולא בממכרו וידע שטעה ובחק ולא שנע. אינו יכול לחזור ולתבוע. שהרי מחל: ושמרו תגרי לוד. שהיו בקיאין

אלא מעמא דמסתמא מאי הוא אלא ביתו. ולא יודעתי א מנין לו. אלא נראה לי דלמולי עלמא אף לדעת המור צריך שידור אצל העלייה: ["כל שהכסף בידו וכו'. פירש הר"ב דהיינו המוכר וכו'. וקשה מאי תיבת כל. וכ"ל דס"ק כל טעמא שיזדמן. מן הראוי הוא מי שהכסף בידו וכו' הלכך מוכר שהכסף בידו מלי הדר ביה. כך מלאתי כתוב. וזה על דרך מה שאמרו בפ"ג דקדושין [דף ס"ד ע"ב וכן בפ"ב ג"ח ע"ב] מאי בוגרות בוגרות דעלמא. עכ"ל נעל הב"י בספר הכלות שחבר על הליכות עולם]:

ג האונאה. עיין בריש מתניתין דלקמן: ארבעה כסף מכ"ד לסלע. הוה מלי למתני כסף משש כסף לדינר. ויש לומר דמשום מתניתין ז' דקתני ב'אונאה ד' כסף והמעטה שתי כסף. וההוראה שוה פרוטה וכו' דפותח והולך. ולא ניחא ליה למתני המעטה ב' כסף. והאונאה כסף וההוראה שוה פרוטה. דבעי למתני המעטה וההוראה בהדי הדדי ולא להפסיק ביניהם: ארבעה כסף. משקל ס"ד שעורות. הרמב"ם משנה ז': שתות למקח. פירש הר"ב אם היה המקח בדמי הסלע ס'. וכן לשון רש"י כלומר שהוא שוה סלע וליכא לפרושי דזבניה בעשרים דלפי זה נתאנה המוכר וכסיפא תנן עד מתי מותר להחזיר ומפרשינן לה בלוקח דמשכר לעולם חוזר אלא דזבניה בכ"ח. דבכלל שתות למקח בין שנתאנה מוכר דזבן שוה כ"ד בעשרים ובין דנתאנה לוקח דזבן שוה כ"ד בכ"ח הכי מסקי' בגמרא אליבא דרב דסבר שתות מקח דוקא. אבל שמואל סבר שתות מעות נמי ביה ולפי דליבא דשתות מקח דייק מפי אליבא דרב פירשו רש"י והר"ב אליבה: אע"ג דהלכה כשמואל בדיני: שתות. דאיכא פחות מכדאי הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולין לדון דמי המקח בגמטס. ודרך המולס למחול מעות עד שתות. מור סימן רכ"ז בשם הרא"ש: מותר להחזיר. כתב הר"ב המקח לא ניתן לו אונאתו. ועיין בפירושו למשנה דלקמן: כדי שיראה לתגר וכו'. וא"ת א"כ נתת דבריך לשיעורין דלפעמים שהם רחוקים ממנו. ופעמים שהם קרובים. וי"ל דלמולס יש שיעור אחד לפי מה שמלוי רוב פעמים שיכול להרשות לתגר לו לקרובו ואם הם קרובים או רחוקים בשביל כך לא יהא לו שהות לא פחות ולא יותר. תוספות:

אחר

הוספות רע"ק

ב [אות לב] בתוי"ט פד"ה רבי שמעון כו' צריך שידור אצל העלייה. ע' פ"ו דעירובין משנה י"א בהרע"ב ומ"ש שם (אות נ"ו): [אות יג] הרע"ב ד"ה עד מתי. דליכא אצי' מי שפרע. וכ"כ רש"י דזהו רק לפי מה דס"ל לתנאי בסמוך מ"ד דבאונאה שתות רצה אומר תן לי סלתי מי' כיון דמדינא יכול לחזור המתאנה ממקחו בזה אפ' מי שפרע ליכא. אבל לפה שכתב הרע"ב שם דלית הלכתא כתנאי אלא דקנה ומחזיר אונאתו י"ל דקנין פעות אם חוזר צריך לקבל מש"פ. וכן כתב הרמב"ן בב"ב בחי' פ' הספינה. וכן הסכמת הש"ך סימן ר"ד. ומ"ש לישנא דרש"י והרע"ב להחזיר המקח או שיתן לו אונאתו אינו מובן לי דכאי שייכות שיתן לו אונאתו לענין מי שפרע. ואם נותן לו הברירה שיחזיר המקח או ליתן לו אונאתו פשיטא דליכא מש"פ דהא אם ירצה המתאנה יכול להכריחו להמאנה שהמקח יתקיים ויחזיר לו אונאתו. וכי בשביל שנותן לו הברירה יהי' מש"פ והו"ל לרש"י והרע"ב לכתוב דאם הלוקח רוצה דוקא בחזרת המקח דמותר לו בכך ואפילו מש"פ ליכא: [אות לד] תוי"ט ד"ה שתות. אבל שמואל סבר. באמת דברי הרע"ב גם לדינא דקיי"ל כשמואל הדין כך דב"ד בב"ח הוי אונאה. דאף דלפי המעות הוא פחות משתית. מ"מ הוי אונאה מצד שתות מקח. אלא דלשמואל אפשר לפרש דמתני' ב' בב"ד כדאמרינן בסוגיא אלא לאו ב' בב"ד בשלמא לשמואל

לשמואל

דבקושטא מן הגזלן אף דאיהו בעצמו לא נחית אדעתא דגזלנותא עכ"ז אין צריך לשלם שכר שימוש ואין צריך לשלם רק כשעת הגזילה. ויעיין בזה בנתיבות אפרים (הל' גזילה סי' מ'). ויש לעיין בזה מש"ש הסר (סי' שס"ג סעיף ח') בשם הרמ"ה דאם הגזלן השכירה לאחר דהאחר נותן שכר לבעלים אלמא דהאחר אינו כגזלן דאינו משלם אלא כשעת הגזילה אף דנחית אדעתא דאגרא כדאיתא שם במור (סעי' ד'). עכ"פ סבואר מהרשב"א הנ"ל דאין צריך לשלם שכר. א"כ יש לומר דכל היכא דאינו ברשותו אין צריך ליתן שכר. ובקצה"ח (סי' שנ"ד) דהיכי דהוי פקח פעות הוי אינו ברשותו כגזל. א"כ י"ל אף להרמב"ם אין צריך לשלם שכר. אם נם דברי הקצה"ח אינם מוכרחין. וכמו שביארתי על הגליון שבקצה"ח. [על מ"ש הקצה"ח שם ס"ק ד' וכן נראה ראי' מהא דאמרו פ' מרובה דף ס"ח כו' נ"ב יעוי' לעיל סי' רי"א ס"ק ב' מ"ש בשם הרמב"ן א"כ לאו ראי' היא. הם מעניים אינו ראי' דאינו יודע כלל מי חלוקה יותר ולא יבוא לעולם לידי נוביינא]. וצ"ע בזה. ובשלטי הגבורים פ' ההה כתב בשום דה"ה בסכלטלין צריך ליתן שכר. וצ"ע בכ"ז. ואשר דדברי הרשב"א הנ"ל אינם סותרים לדברי הרמ"ה (סי' שס"ג) דיש חילוק בזה בין נחית אדעתא דאגרא בין סתמא דלא נחית אדעתא דאגרא. אף דשתנ הוא דסבור דבתורת פקח הוא בירו ס"ם כיון דבאמת פקח פעות הוא ואינו שלו הוי כגזלן לענין זה דבלא נחית אדעתא דאגרא אינו משלם. ויעיין במהא"ם (הל' גזילה סי' ו') דאף בשונג דינו כגזלן. ועכ"פ לענין שכירות י"ל הכי משא"כ בנחית אדעתא דאגרא דאף בתוקף פסיתו של חבירו בעבירא לאגרא חייב דלא הוי גזלן (ויעוי' במהא"ם הל' גזילה סי' י"ב עד סי' י"ח בב"ז). ומש"ה בההיא דהרשב"א דלא נחית אדעתא דאגרא אי"צ לשלם שכר. משא"כ בההיא דהרמ"ה. וא"כ הכא בסכלטלין גם הרמב"ם מודה להרשב"א. ואשר הם הרשב"א מעמו כן ומ"ש הרשב"א שם כיון דברשות נחית אינו מעם על דאי"צ לשלם שכר רק לענין הפחת וכעין שכתב השלטי הגבורים בפ' הההב הנ"ל יעו"ש. ולצ"ז צ"ע אף בלקח חפץ של חבירו בשונג דסבור שהוא שלו אם צריך להעלות שכר דאשר דאין צריך כיון דלא נחית אדעתא דאגרא והוי לענין זה כגזלן. וכ"ז לא כתבתי אלא להעיר בהחפזו וצ"ע בכ"ז לעת חפנאי. שוב אחר כתבי כ"ז מצאתי ראיתי בתרוצת הכרי לאחיו של הקצה"ח שעמד בזה בסי' שס"ג ובסי' ת"ז ועשה באמת מחלוקת בין הרשב"א להרמ"ה הנ"ל יעו"ש.

ג האונאה ארבעה כסף. [אות מ] ע"ב ע"ב ע"ב ע"ב יחזקאל קדושין פ"ב ע"ב מ"ו ע"ב מכ' פסיחה כ' ב' ל' פמ"ב מ"ז ע"ב סם"ב מ"ע מי רכ"ז סמי' ני פ"ז: עד מתי מותר להחזיר. מ"ש שם כ"ז: כתב"ם כם פסיח ל':

שנויי נוסחאות

כל שהכסף. נכי"מ מי שהכסף. על העליונה. נכי"ק לעליונה. ג האונאה. נכי"ם ופ' האונאה נכל המשנה ונגמ' וכ"ם נמשניי"ר נם כלן נם נכל הפרק אולם נכי"מ שם ונגמ' כשסתמו וכ"ם האונאה כלן ונכל הפרק נם נכי"ק. ארבעה. ל"ל דנרסי' ארבע וע' לק' מ"ז(רמ"ז). וא רבעה. נד"ל וארבע. עד מתי ז' נמשניי"ר עד איתתין; נכי"ם ועד מתי; נכי"ק עד אמתי וכ"ם שם נכל מקום נכל"ל(נלא יו"ד). מותר להחזיר. נד"ל ונכי"ק הוא מותר...; נכי"מ ונכי"ל (נ') מותר לחזור. עד כדי. נכי"מ ונכי"ל (נ') בבדי. שבעה כסף לסלע. נכי"ק ונמשניי"ר שמונה ...; נד"ל ונמשנ"ב שמונה כסף מכ"ד כסף לסלע וכן הוא נגמ'. שליש. נכי"ק ושליש. ושמרו. נכי"מ ונכי"ם ול' (נ') שמחו.

אור גדול

פ"ד ג במשנה האונא' כו'. ובגמ' (נ' ב') אמר רבא הלכתא פחות משתות נקנה מקח יותר על שהות ביטול מקח שתות קנה ומחזיר אונאה. ויעויין בשם"ק (שם) בשם הרמב"א ביותר משתות דבטל מקח אם נשתמש הלוקח בהמקח קודם שהבין באונאתו מחזירו כמות שהוא דהא ברשות עבר ואין צריך לשלם להמוכר שכר שימוש. יעו"ש. ויעויין בח"מ (סימן רל"ב סעי' מ"ו) והוא מהרמב"ם (פס"ו ממכירה ה"ח) דפסקו בקרקע שחייב הלוקח להחזיר להמוכר הפירות שאכל יעו"ש. ואשר דבסכלטלין אף הרמב"ם מודה. דיעויין ברשב"א ב"ק (ל"ג ב') דבלוקח מן הגזלן אף דאיהו בעצמו לא נחית אדעתא דגזלנותא עכ"ז אין צריך לשלם רק כשעת הגזילה. ויעויין בזה בנתיבות אפרים (הל' גזילה סי' מ'). ויש לעיין בזה מש"ש הסר (סי' שס"ג סעיף ח') בשם הרמ"ה דאם הגזלן השכירה לאחר דהאחר נותן שכר לבעלים אלמא דהאחר אינו כגזלן דאינו משלם אלא כשעת הגזילה אף דנחית אדעתא דאגרא כדאיתא שם במור (סעי' ד'). עכ"פ סבואר מהרשב"א הנ"ל דאין צריך לשלם שכר. א"כ יש לומר דכל היכא דאינו ברשותו אין צריך ליתן שכר. ובקצה"ח (סי' שנ"ד) דהיכי דהוי פקח פעות הוי אינו ברשותו כגזל. א"כ י"ל אף להרמב"ם אין צריך לשלם שכר. אם נם דברי הקצה"ח אינם מוכרחין. וכמו שביארתי על הגליון שבקצה"ח. [על מ"ש הקצה"ח שם ס"ק ד' וכן נראה ראי' מהא דאמרו פ' מרובה דף ס"ח כו' נ"ב יעו' לעיל סי' רי"א ס"ק ב' מ"ש בשם הרמב"ן א"כ לאו ראי' היא. הם מעניים אינו ראי' דאינו יודע כלל מי חלוקה יותר ולא יבוא לעולם לידי נוביינא]. וצ"ע בזה. ובשלטי הגבורים פ' ההה כתב בשום דה"ה בסכלטלין צריך ליתן שכר. וצ"ע בכ"ז. ואשר דדברי הרשב"א הנ"ל אינם סותרים לדברי הרמ"ה (סי' שס"ג) דיש חילוק בזה בין נחית אדעתא דאגרא בין סתמא דלא נחית אדעתא דאגרא. אף דשתנ הוא דסבור דבתורת פקח הוא בירו ס"ם כיון דבאמת פקח פעות הוא ואינו שלו הוי כגזלן לענין זה דבלא נחית אדעתא דאגרא אינו משלם. ויעויין במהא"ם (הל' גזילה סי' ו') דאף בשונג דינו כגזלן. ועכ"פ לענין שכירות י"ל הכי משא"כ בנחית אדעתא דאגרא דאף בתוקף פסיתו של חבירו בעבירא לאגרא חייב דלא הוי גזלן (ויעוי' במהא"ם הל' גזילה סי' י"ב עד סי' י"ח בב"ז). ומש"ה בההיא דהרשב"א דלא נחית אדעתא דאגרא אי"צ לשלם שכר. משא"כ בההיא דהרמ"ה. וא"כ הכא בסכלטלין גם הרמב"ם מודה להרשב"א. ואשר הם הרשב"א מעמו כן ומ"ש הרשב"א שם כיון דברשות נחית אינו מעם על דאי"צ לשלם שכר רק לענין הפחת וכעין שכתב השלטי הגבורים בפ' הההב הנ"ל יעו"ש. ולצ"ז צ"ע אף בלקח חפץ של חבירו בשונג דסבור שהוא שלו אם צריך להעלות שכר דאשר דאין צריך כיון דלא נחית אדעתא דאגרא והוי לענין זה כגזלן. וכ"ז לא כתבתי אלא להעיר בהחפזו וצ"ע בכ"ז לעת חפנאי. שוב אחר כתבי כ"ז מצאתי ראיתי בתרוצת הכרי לאחיו של הקצה"ח שעמד בזה בסי' שס"ג ובסי' ת"ז ועשה באמת מחלוקת בין הרשב"א להרמ"ה הנ"ל יעו"ש.

בקיאין בכתורה ומוכרין ביוקר והין הלכה כר"ש: ך אין לתגר אונאה. מפני שהוא בקי ומסתמא לתולי לחיל נביה. והא דזבנא הכי מכוס דלתרמי ליה זביכא לחריתי והשתא הוא דקבעי למיהדר ביה. ואין הלכה כר' יהודה: מי שהוטל עליו ידו על העליונה. מי שנתלה: תן לי מעותי. אם נתתה לוקח. ומתניתין רבי יהודה [הנכיח] היא ולית הלכתא כוותיה אלא אם התוגלה שעות קנס ומחזיר הוגלה. יותר מעשות בטל מקח: ך כמה תהא הלע חסרה. מעבע היולא ותמיד הוא בוחק וחסר כמה תחסר ואם הוליאה לא תהא אונאה: ארבע איסרין. לסלע: איסר לדינר. והוא אחד מן כ"ד בו. דכם מעה כסף [הוא דינר. מעה שמי פונדיונים. פונדיון שמי איסרין: ארבעה פונדיונים. אחד מי"ב: ח' פונדיונים. שעות כשאר אוכלין. וכן הלכה: ך בכרכים. שם שם שלחני עד כדי שיראה לשולחני: בכפרים. שלחן שם שלחני עד ערבי שבתות שכא להוליאה בע"ש לשמירת שבת. אז ידע אם יוכל להוליאה ויקבלנה ממנו: ואם היה מבירה. ה"ק ואם הסיד הוא ורוצה לעשות לפנים מבורת הדין אם מכיר בהיא הכלע שיתן לו יקבלנה ממנו אפילו לאחר י"ב חדש: ואין לו עליו אלא תרעומת. ה"ק ואחר שאינו מכיר ולא רצה לקבלה ממנו אין לזה עליו אלא תרעומת דהיינו הוא דאפסיד הנפשיה בלא החזירו בזמנו: ונותנה למעשר שני. להכרה כדי שיהא קלי ונותנה למעשר שני בשווה ואינו תובע מכוס אסמון. שאין מעשר שני מתחלל אלא במעבע שם בו עורה. דכם מעבע יש עליה. דמי שאינו עוקרה בשווה בעורת מעבע אלא כמו נסכא של כסף אינו אלא נפש רעה: ך האונאה ד' כבף. למרת סלע שהוא כ"ד משעות כסף נמלאה האונאה שעות כדאמרן וחזר ונגאה מכוס דנמי למתני המעבע שתי כסף: והמעבע

אמר להם כל היום מותר להחזיר. אמרו לו יניח לנו ר' מרפון במקומנו. וחזרו לדברי הכמים: ך אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה. כשם שאונאה להדיוט. כך אונאה לתגר. רבי יהודה אומר. אין אונאה לתגר. מי שהוטל עליו. ידו על העליונה. רצה אומר לו תן לי מעותי. או תן לי מה שאוניתני: ך כמה תהא הסלע חסרה ולא יהא בה אונאה. ר"מ אומר ארבע איסרין. איסר לדינר. רבי יהודה אומר ארבע פונדיונות. פונדיון לדינר. ר' שמעון אומר שמנה פונדיונות. שני פונדיונות לדינר: ך עד מתי מותר להחזיר. בכרכים. עד כדי שיראה לשולחני. ובכפרים. עד ערבי שבתות. אם היה מבירה. אפילו לאחר שנים עשר חדש מקבלה הימנו. ואין לו עליו אלא תרעומת. ונותנה למעשר שני ואינו חושש שאינו אלא נפש רעה: ך האונאה ארבעה כסף.

ך אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה. כשם שאונאה להדיוט. כך אונאה לתגר. רבי יהודה אומר. אין אונאה לתגר. מי שהוטל עליו. ידו על העליונה. רצה אומר לו תן לי מה שאוניתני: ך כמה תהא הסלע חסרה ולא יהא בה אונאה. ר"מ אומר ארבע איסרין. איסר לדינר. רבי יהודה אומר ארבע פונדיונות. פונדיון לדינר. ר' שמעון אומר שמנה פונדיונות. שני פונדיונות לדינר: ך עד מתי מותר להחזיר. בכרכים. עד כדי שיראה לשולחני. ובכפרים. עד ערבי שבתות. אם היה מבירה. אפילו לאחר שנים עשר חדש מקבלה הימנו. ואין לו עליו אלא תרעומת. ונותנה למעשר שני ואינו חושש שאינו אלא נפש רעה: ך האונאה ארבעה כסף.

ך אחד הלוקח ואחד המוכר. ליפ פ"ם מיי פ"ג מה' מכירה פ"ם סמ"ג עשין ק"ם מרדכי מ"מ פרי מגדים לייג: כשם שאונאה להדיוט. פרי' שם ב"ח סמ"ג שם טור"ש שם סמ"ג ריי"ף ה' כבסת תהא חסלע המרה ג"ם ב"ג ירושל' קמקפ פ"ם ב"ם: ולא יהא בה אונאה. פרי' טור' חולין ל"ג ע"ב ל"ם כמלא: שמנה פונדיונות. ל"ב ב"ם מיי. פרי"ב מיי אבילה פ"י סמ"ג עשין ק"ם טור"ש ח"ם כ"ו כ"ז סמ"ם ס"ין: ך עד מתי מותר. ל"ב ס"ם: בכרכים עד כדי שיראה כי אם זה מבירה. מיי' שם ס"ם ופ"ו שם"ם מכ"ם שם פקמי י"ב ונתנגד לסמ"ש. פרי' פ"ד מכ' מפסר מי מ"ם ך האונאה ארבעה כסף. ל"ם פ"ם ירושל' קמקפ פ"ם ב"ם:

שנוי נוסחאות

כל היום מותר להחזיר. במסכ"ב.. לאחוד: כד"ל וכ"ם ופ' ור' (מ') ובמסכ"ל מותר להחזיר כל היום וכ"ם בכי"ק (ונס.. היום כולו). אמרו (לו). נד"ל וכ"ם ור"ל (מ' ור') ובמסכ"ל ליכ. יניח. בכי"מ ובכי"ל (ג') א"כ יניח במקומנו. נד"ל וכ"ם ור' (מ') מקומינו; בכי"ק ובכי"ל ובמסכ"ל את מקומינו. וחזרו. בכי"ם חזרו ומי' בגמ'. ך רי"א. בנמסכ"ב ור"א. אין אונאה לתגר. נד"ל ובכי"ה ובכי"ם ובמסכ"ל אין לתגר אונאה ומי' בגמ'; בכי"מ תגר אין לו אונאה. מי שהוטל (עליו). נד"ל ליהלן; בכי"ק משהוטל.. (עלי) העליונה. במסכ"ל ליתא (נס במס' ל' על העליונה) ומוסמ"ל אלא היא שמה מלד ידם לעניין מה; בכי"ק לעליונה. (רצה) אומר לו תן לי מעותי. בכי"ם שאם רצה אומר תן.. ; במסכ"ל שהוא אומר לו תן לי את מעותי וליתא וכ"ם בכי"ק ובכ"ם שהוא אומר תן..); בד"ל רצה שהוא אומר תן לי את.. או תן לי. בכי"ל (ג') רצה אומר לו תן לי. ישאוניתני. בכי"ק ובמסכ"ל שהוניתני; בכי"ם שאוניתני; ובמסכ"ל שאוניתני; בד"ל שאוניתני. ה' כמה. בכי"ק ובמסכ"ל ובמה; בכי"מ עד כמה. הסלע. בכי"מ ובכי"ם ור' (ל') סלע. יהא בה. בכי"ק יהיה.. ארבע איסרין. במסכ"ב ..איסרות; בכי"ק ארבעה איסרות; בד"ל ארבעה איסרין וכ"ם מנן. איסר לדינר. בד"ל ובכי"ק ובמסכ"ל פאיסר.. רי"א. בכי"מ ורי"א. ארבע פונדיונות פונדיון. בד"ל ארבעה פונדיונות.. וכ"ם בכי"ק ובמסכ"ל (ונס פונדיון). רבי שמעון. בד"ל ר' ישמעאל ואיסר וכון; בכי"ם ור' שמעון. שני פונדיונות. במסכ"ב.. פונדיונים; בד"ל ובמסכ"ל פשני פונדיונין; בכי"ק הוא פונדיונות. ך עד מתי. בד"ל ובמסכ"ל עד אימתי וכ"ם בכי"ק ובגמ' יו"ל מתר אלא"ף בנכלמ. מותר להחזיר. בי"ף כ"ל חייב להחזיר וקלי על כמלמה (ל"ם); בכי"ק הוא מותר. עד (כדי) שיראה. בד"ל ובכי"מ ובכי"ם ור' (ג') ליתא. ובכפרים. במסכ"ב בכפרים. אם היה. בכי"ק ובכי"ע ובכי"ם ובכי"ה ואם היה. הימנו. בד"ל ובמסכ"ל מסנה. ונותנה. בד"ל ונותנה. שאינו. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובכי"ה ובמסכ"ל שאינה. ך ארבעה כסף. בכי"ק ובכי"ם ארבע. ומקבל לשתי כסף אלא"ל ובלא על סמשות.

[סדר נזיקין ח"א] בית

תוספת רעק

לשמואל. ובזה ודאי ניחא דברי הרע"ב כיון דשמא דטהני' דנקם שתות לסקה פשטא דמילתי כ"ר בכ"ח. נקם הכי כיון דבאמת נם לפי ההלכה ל"ל דמילתי בהכי מכח לישנא דשתות מקח דקתני: ך [אות לה] תוי"ם ד"ה אחד. ואי כתב רחמנא לוקח. וקשה לי אמאי לא נקם הש"ם בשמוה דאי כתב לוקח ל"ל כיון דהמוכר לא יהיה חהפץ בידו וא"י להראות לתגר ולא יחרע לו שנתאנה. פש"ת אסור להלוקח לאונות להמוכר. אבל מוכר ללוקח דמסתמא יראה לתגר ויתבע אונאתו ואם לא יראה הוי מחילה ברצונו פ"ר דמותר להתוותו וצ"ע. ודצריך להחזיר אונאתו בזודאי ידיעינן חדא מחברתה. והצריכותא אינה אלא על האוחרת: ה [אות לו] בפשטא ר"מ אומר. עיין בתו"ם פ"ג פ"ב דכלים: [אות לו] הרע"ב ד"ה ר' פונדיונים שתות כשאר אונאה. פלשון זה מסמע דשאר אונאה נם לר"מ ור"י שיעורו בשתות וקאמר ר"ש דנם בסמבע דינו כשאר אונאה. וזה כפי שהוא דאביי והביא בתוי"ם. דס"ל לר"מ ור"י דשאני סלע כיון דלא מני ולא מחיל. אבל קשה לי אמאי כתב הרע"ב שהלכה כר"ש דלפי שינויא דאביי דאזי לפסק כר"מ ור"י לגבי ר"ש. אלא ריש אוקימתא בגמרא דשמי רבא דמאן תנא מלית ר"ש וכיון דסתם מתני' בבלית כר"ש מש"ה פסקי כותיה כמ"ש הרא"ש ויש לעיין אמאי לא הוי כסתם ואח"כ מחלוקת) אבל להרע"ב דנראה דאביי וכנ"ל (והיינו להגורסים רבה אמר מאן מלית ר"ש והלכתא כאביי דהוא בתרא) לא הו"ל לפסק כר"ש: [אות לח] תוי"ם ד"ה שני. תוספות. בתשובת מהר"ר יעקב לבית לוי סימן ו' הקשה דא"כ הו"ל לר"י לפסק שמנה איסרים שני איסרים לדינר. כמו דנקם ר"מ איסרים:

אור גדול

ך בתורע"א אות ל"ה ד"ה וקשה לי וכו'. יעיין תוס' (נ"ב א') ד"ה אמר אביי בתי' הא' דע"ם להחזיר באמת מותר וא"כ לקי"ם:

ונכי"ק ובמסכ"ל פאיסר.. רי"א. בכי"מ ורי"א. ארבע פונדיונות פונדיון. בד"ל ארבעה פונדיונות.. וכ"ם בכי"ק ובמסכ"ל (ונס פונדיון). רבי שמעון. בד"ל ר' ישמעאל ואיסר וכון; בכי"ם ור' שמעון. שני פונדיונות. במסכ"ב.. פונדיונים; בד"ל ובמסכ"ל פשני פונדיונין; בכי"ק הוא פונדיונות. ך עד מתי. בד"ל ובמסכ"ל עד אימתי וכ"ם בכי"ק ובגמ' יו"ל מתר אלא"ף בנכלמ. מותר להחזיר. בי"ף כ"ל חייב להחזיר וקלי על כמלמה (ל"ם); בכי"ק הוא מותר. עד (כדי) שיראה. בד"ל ובכי"מ ובכי"ם ור' (ג') ליתא. ובכפרים. במסכ"ב בכפרים. אם היה. בכי"ק ובכי"ע ובכי"ם ובכי"ה ואם היה. הימנו. בד"ל ובמסכ"ל מסנה. ונותנה. בד"ל ונותנה. שאינו. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובכי"ה ובמסכ"ל שאינה. ך ארבעה כסף. בכי"ק ובכי"ם ארבע. ומקבל לשתי כסף אלא"ל ובלא על סמשות.

אלא מליחה בלבד לא תקן לה בשום דוכתא. ועוד כ"ל דה"ק ה' פרומות אילטריכו ליה כלומר לאסמוכינן דתו לא ומש"ה אמר רב כהנא זאת אומרת אין אוכלה לפרומות. וללוי דאמר יש אוכלה מתרן הרא"ש אליבא דאיתא בכלל גזל: פרוטה. פירש הר"ב ריש קדושין אלי שעורה כסף: והטענה שתי כסף. ל' הר"ב בשעטנז שוה שתי מעות כסף וט' ויכפור השאר. לו זה יודה לו הכל כלומר יודה לו כל השאר. ועיין מה שאכתוב בכל זה ברפ"ז דשבועות. כי שם פירש הר"ב בענין אחר: והמוצא שוה פרוטה. כתב הר"ב דכתיב אשר תאכל ממנו פרש וט'. הכי תניא פ"ב ד' כ"ז אשר תאכל פרש וכו' ופירש"י אשר תאכל שתהא קרויה אכילה: יוליכנו אחריו וכו'. ל' הר"ב ולא ליד שלותו. דכתיב ונתן לאשר אשם לו. ובפרשת נשא כתיב שנאנה שם דין נשבע לשקר משום *) גזל הגר שנתחדשה בו. וגם רש"י וז"ל כתבו לזה המקרא. והמה אלי דלא נקטי מקרא שבפרשה ראשונה דהוא בפרשת ויקרא לאשר הוא לו יתננו. וכן כתבוהו בפ"ט דב"ק מ"ה. וכן הוא שם בגמרא דף ק"ג [ע"ב]: ן חמשה חומשין הן. הכי שלהו מתניין בהוכחתיהו אלא לאסמוכינן דאין דין חומש אלא בהכך לי נמי לחיידי דחמש פרוטות דאילטריך בהו משום מליחה כמ"ש לעיל: ותרומת מעשר של דמאי. בגמרא אמרינן טבמא דמתניתין ר"מ היא דאמר עשו חכמים חזוק לדבריהם ככל תורה. ומייתי לה ממאי דסמכינן ליה כל המבנה ממבצע שבנאו חכמים בגיטין יולא והולד ממזר. ואמ"ג דאיסור אשת איש במיתת ב"ד ואיסור אכילת הרומה לזר במיתה בידי שמים. שם מיתה חד הוא [ובירושלמי שכתבתי ברפ"ב דערלה מייתי לה מדמחמיר ר' מאיר בכתמים ואין איסור נדה אלא כרת לא בידי ב"ד] אבל בחלוט כסף על נחושת דאמר ר"מ במבנה ב' פ"ק דדמאי דמחללין אפילו אלא מדוחק אע"פ שאין כן בשל ודאי משום דמעשר שני דודאי ליתא אלא בלתו דלא תוכל לאכול בשעריך. הכי איתא בגמרא. ואין להקשות אמאי לא מייתי ריש דהאיא דמחללין דתנן דמאי אין לו חומש [ופירשה הר"ב נפודה] משום דאיכא למידחי דאין לו חומש בין בפדיון מעשר בין באכילה זר לתרומת מעשר. ועל כרחך רבנן היא ולא ר"מ. והכי אמר רבי אמי בירושלמי דהתם. דהאיא אף באכילה ורבנן היא. והכא ר"מ היא. אבל הר"ב לא פירשה כן. משום דכיון דלפי האמת ר"מ לא האמיר בלתו כדמוכח סיפא דמחללין הילכך ניתא ליה לפרשו בפדיון ואתיא אפילו כר"מ. והכי מתרץ לה ר' זרא בירושלמי דהתם. דהאיא בפדיון והכא באכילה. אבל מסיים בה הכין. בדין היה תרומת מעשר של דמאי אלא יפרים עליה חומש. ולמה אמרו שיפרים. גזירה שאם אתה אומר לו אלא יפרים אף הוא אינו נוטל בה בקדושה. בדין היה מעשר שני של דמאי שיפרים עליו חומש. ולמה אמרו אלא יפרים מפני גזירה. שאם אתה אומר לו שיפרים אף הוא אינו מפרים כל עיקר. ולדבריו כשלי עלמא תרתי מתניתין. ולהו משום חומרא דר"מ חייבו בחומש דהכא אלא כדי שלא יתנו בה אלא בקדושה. והא דקאמר בדין היה מעשר שני שיפרים עליו חומש הייט נמי כדי שלא יתנו וכו' ולפיכך נראה בעיני שהר"ב תופס דברי ר' זרא דירוש' עיקר. משום דהכתא מתניתין דדמאי והכא בכולי עלמא. ותדע שכן הוא דעתו מדלא פירש בגלל דר"מ היא כדברי הבבלי. אלא משום דכדברא ליה דכולי עלמא היא ומסתם ירושלמי. וכן היא ג"כ דעת הרמב"ם שפסק למשנתיו זאת הכתא [פ"י מה"ת] בתרומת מעשר של דמאי לחייבו בחומש. וסיים בה בטעמא דר' זרא שאם לא יתחייב עליה חומש יזלזלו בה ולא יחייב טעמא דעשו חזוק וט'. בגמרא דידן. משום דאי הכי מתניתין ר"מ היא. ולא היה פוסק כמותו כמו שכבר כתבתי ברפ"ב דערלה לדתנן התם התרומה ותרומת מעשר של דמאי עולים במאה וא' ומצטרפים וט'. שהרמב"ם בפט"ו מה' מאכלות אסורות [הל' י"ז] הכמיש ותרומת מעשר של דמאי מהאי טעמא. דבירושלמי אמרו ר"מ היא שאמר אחמירו בדבריהם וכו' [דהייט עשו חזוק דבגמרא דהכא] ולפיכך יהיב טעמא של ירושלמי דלפוס האי טעמא מתניתין ככ"ע והלכתא היא. ולא דק הכ"מ בעל הטעם הזה שכתב הרמב"ם הראה מקום שאתה בפרק הזהב ולומר בבבלי. דליתא אלא ר' זרא דירושלמי דדמאי היא. ואיכא בינייהו מובא. דלבבלי ר"מ היא ואינה הלכה. ולר' זרא דירושלמי. הכ"מ ואין חולק. ולא עוד אלא דלדבריו דברי הרמב"ם קיימין אהדדי דבהלכות תרומות פסק כר"מ. ובהל' מאכלות אסורות לא פסק כוותיה. אלא פיקדן של הדברים כמו שכתבתי: והלה ובכורים. כתב הר"ב כל הני חמשה חד מינהו דכולהו איקרו תרומה. ומשום אחד הם בחין: נטע רבעי. גמר קדש ממעשר שני דמוסיף חומש. ותרוויהו נמי חד חשיב להו. דמחד קרא נפקי כיון דממעשר יליף: [ופי"ש] שלו. דוקא מוסיף חומש דאש ממעשרו כתיב: הקדשו

*) כ"כ בתו"ס ד"ש וד"ה וגד"ה כגיטו משום שני דברים שנתחדשה בו ופי' רש"י בתוספת שם.

והטענה שתי כסף. שאין בטעת הדיומס על טענה שהיא פרוטה מפני כסף. שטעט שוה שתי מעות כסף יש לי ביד וזה יודה לו מהם שוה פרוטה ויכפור השאר. לו יודה לו הכל ויכפור פרוטה: והתודאה שוה פרוטה. להיות הודאה במקום ויתחייב שבועה: המוצא שוה פרוטה. אבל בלי מהני לא חייב להכריז דכתיב (דברים כ"ב) אשר תאבד ממנו פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה: יוליכנו אחריו. אם הודה שנשבע לשקר. דאז אין לו כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא ליד בעלתו. דכתיב (במדבר ה') ונתן לאשר אשם לו: ן האוכל תרומה. גדולה. *) זה שאוכל תרומה גדולה בשגג: ותרומת מעשר. מעשר מן המעשר: ותרומת מעשר של דמאי. הלוקח תבואה מעם הארץ צריך להפריש תרומת מעשר. אבל לא תרומה גדולה שהיא אבל זהירים בה: וחלה ובכורים. כל הני חמשה חד מינהו דכולהו איקרו תרומה. ומשום אחד אם בחין: נטע רבעי. גמר קדש ממעשר שני דמוסיף חומש. ותרוויהו נמי חד חשיב להו. דמחד קרא נפקי כיון דממעשר יליף: [ופי"ש] שלו. דוקא מוסיף חומש דאש ממעשרו כתיב:

*) כ"כ בכל הדפו"י וכה"ח הגיהו זר ונכון.

והטענה שתי כסף. שאין בטעת הדיומס על טענה שהיא פרוטה מפני כסף. שטעט שוה שתי מעות כסף יש לי ביד וזה יודה לו מהם שוה פרוטה ויכפור השאר. לו יודה לו הכל ויכפור פרוטה. והתודאה שוה פרוטה. חמש פרוטות הן. ההודאה שוה פרוטה. והאישה מתקדשת בשוה פרוטה. והנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש מעל. והמוצא שוה פרוטה חייב להכריז. והגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו. יוליכנו אחריו אפילו למדי: ן חמשה חומשין הן. האוכל תרומה. ותרומת מעשר. ותרומת מעשר של דמאי. והחלה. והבכורים. מוסיף חומש. והפודה נטע רבעי. ומעשר שני שלו. מוסיף חומש. הפודה

שנויי נוסחאות

(חמש פרוטות הן ההודאה שו"ם). נכי"ק ליתא נטעות. והאישה. במפני"ר האשה וכ"כ שם אלא ווין כל שבכריס הנפרטים. והנהנה בשו"ם מן ההקדש. (בכי"מ ונכי"ם וכ' (ג') והנהנה מן ההקדש שו"ם וכ"ה שו"ם נד"ג ונכי"ק ובמפני"ר חייב להבריז. (נכי"ר (ת') מבריז. את חברו. בכי"מ ונכי"ר (ג') מחברו. (אפילו). בכי"ר (ת') ליתא. ן חומשין הן. במפנ"ר ..הן (אלו הן) אך במפנ"ר בכל הכ"י ובמפנ"ר ובמפנ"ר ליתא; נכי"ק חמשין הן וכוא נכון. והחלה והבכורים כו'. בר"ג החלה.. וכ"ה במפנ"ר (שם ובבורין); בכי"ם בסדר הלשון והבכורים מוסיף חומש יהנהנה שוה פרוטה מן ההקדש והפודה מע"ש שלו ונטע רבעי מוסיף חומש והפודה הקדש מוסיף חומש הנוזל כו' וגזל הקדש [ופי' רש"ב] וסדר הפוס הוא הנכון (ד"ם). והפודה נטע רבעי. במפנ"ר הפודה.. וכ"ה בכי"ם (ושם בנטע..) במפנ"ר ד' ריוא. רבעי (ופי' בכי"ם פ"ק הסדר ומה שהתחיל שם בלוקחים), והתוי"ם כתב כתב פודם פמלה רבעי (בלי יו"ד) ס"ת. מוסיף חומש. נמי"ר מוסיף עליו.. הפודה (אות) הקדשי. נכי"ק ובמפנ"ר ליתא. הפודה ההקדשית ליתא נכון ופי' רש"ב.

תוספות הדשים

ז בבשנה והמוצא שוה פרוטה כו' מפרש בגמרא אף בל גב חלי פי' רש"י בין מאלה לאכרחה: תוי"ם ד"ה האונאה כו' דאו ולא. ופוד בא לאמוטי מעשר דאיך דוקא להיות בחומש שוה פרוטה שיין בגמרא: (מהורש"ם ז"ל):

אור גדול

ח בתוי"ם ד"ה ותרומת מעשר כו' שתרמב"ם פט"ו מה' מאכלות אסורות כו'. פט"ו הי"ג בל"ל אמנם יבוין רמב"ם פט ו מתרומות הכ"א וצ"ע:

הקדשו. ולא כל אחרים כמקדים כתיב: הנהנה. כשנג חייב קרבן מעילה ותומה: ט אלו דברים שאין להם אונאה וכו'. דאמר קרא (ויקרא כה) וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך. דבר הנקנה מיד ליד. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. יצאו כבדים שהוקשו לקרקעות. בטרות. [דכתיב] וכי תמכרו ממכר [דבר] שגופו מכור וגופו קנוי. יצאו בטרות שאינם עומדים אצל לראות בהן. הקדשות. אמר קרא אחיו. "אחיו ולא הקדש: לא תשלומי כפל. דכתיב בשטר מפנת גנב (שמות כב) על כל דבר פשע כלל על שור על חמור וכו' פרט. על כל אבדה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל. מה אחה רן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. יצאו בטרות שאינ"פ בסס מטלטלין אין גופן ממון. "הקדשות אמר קרא רעהו. רעהו ולא הקדש: ולא תשלומי ארבעה והמשה. אם גנב ומכר שור או שה של הקדש.

את הקדש מוסיף חומש. הנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש מוסיף חומש. והגזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו. מוסיף חומש: ט אלו דברים שאין להם אונאה. העבדים. והשטרות. והקרקעות. וההקדשות. אין להן תשלומי כפל. ולא תשלומי ארבעה

[תשלומי] דמיד על הקרקעות. ועבדים שהוקשו להם הוה ליה להקדיש קרקעות לעבדים] ועוד השטרות הוי ליה להקדיש קודם לכולן. דהא בקרא נופה נדרשים בממכר דקדיש למיד. ועוד מטעם שכתבו הוספות בפ"ז דנבא קמא [דף פ"ג ע"א] דבטרות דמו טפי למטלטלי כדמוכח בפרק בתרא דב"ק דלמאן דדרש רבוא ומיעוטא לא הוי ממעט אלא בטרות. פ"ב. וע"ל דתנא דידן מסדר סדרין בלישנא דמתניתין ה' פ"ז דבכורות דתנן על אלו אין נשבעין על העבדים וכו' והתם אמינא דבכור כתבתי ברפ"ו דב"ק דהא דממעטי אלו מכפל [ואיתא התם בגמרא [דף מ"ב ע"ב] דכן בבכורה] משום דעיקר דרשא הוא דכל רבויא. ומיבה הכל והנקטיה בכלל ופרט וכלל משום בהיא דרשא בגורה וכמ"ש שם. ואמרינן התם דממעטינן לעבדים. ובטרות. וקרקעות. מחטור. שור. ומה. ופירש התוספות דאלעזריך מיעוט באפי נפשה לעבדים ולא סגי בהיקשא כיון דכתיב כל רבויא. פ"ב. ואמינא אלא דהא אתא סגא לאחרוי לן והכתם בטרות בין עבדים לקרקעות. להורות באלבא לומר דטעמא דעבדים לא אמעטו מהיקשא דקרקעות אלא גרמי מיעוט בפני עצמם משום דעיקר דרשא הוא. וכבר כתבתי דבטרות יש לחן דין קדימה לקרקעות לעיכך לא היה יכול לכתוב ג"כ קרקעות. בטרות. ועבדים: העבדים. כתב הר"ב שהוקשו לקרקעות כדפירש מ"ג פ"ק דקחזין. בטוכר שטרות לנבוה מוב שבאוכן. רש"י: והקרקעות. עמ"ש במ"ה פ"ח דכתובות: אין להם תשלומי כפל. כבר כתבתי ברפ"ז דב"ק דכלל ופרט וכלל בכתב הר"ב אינה עקריך אלא כל רבויא וג' מעוטי איתנהו לעבדים בטרות וקרקעות: וכפל ובטעם. תרוייהו מחד קרא נפקי. וכמ"ש לעיל בסמוך. וכתבו התוספות דהתם. וא"ת ונגיבה בקרקעות סבא שיבא. וי"ל במשיג נבול. א"נ במאוכר לקרקע כי הכא דעשרה נפנים מעוטא [מ"ו פ"ז דבכורות] ומעון שנגנבו לו חמשה ונמצא שהוא גנבם. פ"ב. וההקדשות. כתב הר"ב אמר קרא רעהו. רעהו ולא הקדש. וכתבו התוספות וברים מרובה ממעט שונגב מבים האש פ"ב. וכ"כ הר"ב בס מכנה ד'. ובפ"ז דבכורות דף מ"ב כתבו התוס' ד"ל דעיקר קרא לא אתא אלא לרחש ונוגב מבית האש ולא מבית הגנב. ואדעתא הוא דסמיך בפרק מרובה. א"נ התם בגנב מלמ. והכא אלעזריך למעון מענת גנב פ"ב. ול' הרמב"ם פ"ב מה' גניבה כתיחלה הראשון שכתב וז"ל גנב נכסי הקדש אינו מטלם אלא הקדן בגבד מגא' (שמות כ"ג) יכלם שנים לרעהו. לרעהו ולא להקדש. וכן הגונב קדשים מבית בעליהן. בין קדשי קדשים. בין שאין הבעלים חייבים באחריותן וכו' הרי זה פטור מן הכפל וס' בגאתר וגונב מבית האש ולא מבית הקדש. פ"ב. וז"ש בין בקדשים קלים לריך לי מיון למאי דתנן במ"ב פ"ק דב"ק דנכסים שאין בהן ממילה והייט קדשים קלים מרבינן להו דהוו ממון. ופסקה הרמב"ם ברפ"ח מה' מזק ממון. וכן נמי דייקינן אמ"ח פ"ב דקדושין המקדש בחלקו לאפוקי מחיים דמקרי ממון. ומה לי בין מתן וקחומן לתשלומי כפל. [יולהן סברא כלל לומר דמיתורא חגונב מבית האש נפקא ליה דהא אלעזריך לגא מבית הגנב]: ולא תשלומי ארבעה וחמשה. כתב הר"ב אם גנב וטבח וכו'. ומשום הקדשות דשייך בהו שור ושה נקט. דאלו בעבדים

[וקרקעות]

תוספות רע"ק

ט [אות לט] תרע"ב ד"ה אלו כו' אחיו ולא הקדש. חכי שיתא בסניא. וקשה לי הא אחיו כתיב בקרא דלא תונו איש את אחיו דמוקמי באונאת דברים כדאיתא בסנהדרין (דנ"ח ע"ב) ואמאי לא קאמר לעמיתך ולא הקדש דהא כל איתך קרקעות ועבדים ושטרות סמעטינן מחך קרא וכי תמכרו וכו' מיד עמיתך. ואמאי לא נקט בהקדש ג"ל הך קרא לעמיתך ולא דהקדש וצ"ע: [אות מ] שם ד"ה ולא תשלומי כפל. הקדשות אמר קרא רעהו. וכן בגנב מעשר שני אין בו תשלומי כפל לפה דקיי"ל מעשר שני פטור גנבות. דמב"ם פ"ג הל' כ"ד מחלכות מעשר שני: ויש"ן חוס' שבועות (מ"ב ב') ד"ה על כל דבר. דמשמע דלא קאי אגנב. נראה דהיינו לפ"ד כולה קרא בגנבת מעות גנב אף אם יפצא הגנב בראיתא בפ' מרובה אבל לפ"ד דאם יפצא בגנב עצמו א"כ כיון דקאי אכולה קרא א"כ קאי נמי אגנב עצמו. א"כ א"ש דברי רש"י דכתב מעון מענת גנב אי גנב היינו דת"ל בשלונתא דרישא דקרא וכו'ל: בתוו"ק אות ל"ם ע"ש מה שהקשה הגיה בצ"ע. ותמיהני דבמה"כ נעלם ממני גם' שרובה ריש פ"ב דבכורות דלכ"ע הקדש מסעטינן מלאחיו ולעמיתך מיבעי לי' אי דלעבדים בבקר אי בסיכה לכל חד בראיה לי' אי למעוטי עכו"ם מאונאה ישרשה"ם ולק"מ: שם בסשנה ולא תשלומי ד' וח' אסר רחמנא ולא תשלומי ג' יד'. לכאורה קשה לפי' ב"ק (ס"ח ב') הב"ע שהקדיש בעלים ביד גנב כו' יש"ש

אור גדול

ט בסשנה אין לחם תשלומי כפל. כתב הרע"ב דכתיב בטעון מענת גנב כו'. חנה ברש"י (נ"ז ב') ד"ה על כל דבר פשע כתב דס"מא דקרא משתמי בטעון מענת גנב או בגנב עצמו. ולכאורה תמוה מאוד. דיעויין ב"ק ס"ג ב' וס"ד שם) כל הסניא דליבא לס"ד כלל דסיפא דאם לא יסצא דמיירי בגנב עצמו ולה"ה מיירי בטעון מענת גנב ובריישא דקרא פליגי. יעויש"ם. ואפשר דאף דלא יסצא מיירי בטעון מענת גנב פ"ם על כל דבר פשע קאי נמי אריישא דאם יסצא הגנב מיירי בגנב עצמו. וכ"נ לפמ"ש חוס' (ריש מרובה) ד"ה יצאו וד"ה רעהו וד"ה ל"ל. והכא בב"ם ד"ה כי יתן דאיסטעם בכל ושבועה מחד קרא אלמא דקאי נמי אריישא. וא"ש. ט בחוס' (ס"ב ב') ד"ה כל דבר. דמשמע דלא קאי אגנב. נראה דהיינו לפ"ד כולה קרא בטעון מענת גנב אף אם יסצא הגנב בראיתא בפ' מרובה אבל לפ"ד דאם יסצא בגנב עצמו א"כ כיון דקאי אכולה קרא א"כ קאי נמי אגנב עצמו. א"כ א"ש דברי רש"י דכתב מעון מענת גנב אי גנב היינו דת"ל בשלונתא דרישא דקרא וכו'ל: בתוו"ק אות ל"ם ע"ש מה שהקשה הגיה בצ"ע. ותמיהני דבמה"כ נעלם ממני גם' שרובה ריש פ"ב דבכורות דלכ"ע הקדש מסעטינן מלאחיו ולעמיתך מיבעי לי' אי דלעבדים בבקר אי בסיכה לכל חד בראיה לי' אי למעוטי עכו"ם מאונאה ישרשה"ם ולק"מ: שם בסשנה ולא תשלומי ד' וח' אסר רחמנא ולא תשלומי ג' יד'. לכאורה קשה לפי' ב"ק (ס"ח ב') הב"ע שהקדיש בעלים ביד גנב כו' יש"ש

שנויי נוסחאות

הנהנה בשוה פרוטה מן החקדש. ע"כ"מ וכ"כ (ג') וחנתנה מן החקדש שוה פרוטה וכ"ס שוה פרוטה גם כמבנ"ב וגם כמ"ק (וגם וחנהנה) וכ"ה והנהנה גם כמשכ"ר. את חברו. כמ"מ וכ"כ (ג') מחברו. ט אלו. כ"כ"ה וכמבכ"ר ואלו. העבדים והשטרות והקרקעות. כמ"ר (ה') השטרות והקרקעות והעבדים ומ"ר פו"מ. אין להן תשלומי. כד"נ וכ"כ וכמ"ר אין בהן לא תשלומי; כמ"ר (ב') ואין בהן...

ראשון לציון

ח תוי"ם פר"ח הנהנה פי' הר"ב כו' ומיכו בזה י"ל דאינו חייב אלא נזילות עד שיבנע לשקר. דבלי הגלון בזה ל"ע פוכח דהא בהדיא קתני (במשנה ז) וכגזל כו' וכבנע לו מוסיף חומש כרי דבלא מבוטס אלי' חומש לא מחייב ובסי קיל כמוסיר בכמה חומשין ומ"כ אין חילוק בין חומש לחמש נזילות אמנם בגוף הקושיא שכי הגלון י"ל שבוודאי נגרם גרי הנהנה שחייב קרבן דסה"מ הוחל ונהנה מקדשי שמים ויהיה חייב קרבן אף בשאם מב"ם דהא עכ"פ קדש כי חלל קמ"ל דבשאר אחילו מקרבן עד שיסיים שוב פרוטה בשמ"ב בגזל לא מחייב דבשאם משום פרוטה מחיל אינם ליכא לחמשי כוה לעיקר לא אמרינן דס"ל וכר"ב לגרס: ט תוי"ם ד"ה אין לחם תבלומי כפל כו' בחמר כדבר ולא סברה כלל לומר דמיתורא דחגונב מבית האש נפקא ליה דהא אלעזריך לגא מבית הגנב]: ולא תבלומי ארבעה וחמשה. כתב הר"ב אם גנב וטבח וכו'. ומשום הקדשות דשייך בהו שור ושה נקט. דאלו בעבדים

תוספות רע"ק

ט [אות לט] תרע"ב ד"ה אלו כו' אחיו ולא הקדש. חכי שיתא בסניא. וקשה לי הא אחיו כתיב בקרא דלא תונו איש את אחיו דמוקמי באונאת דברים כדאיתא בסנהדרין (דנ"ח ע"ב) ואמאי לא קאמר לעמיתך ולא הקדש דהא כל איתך קרקעות ועבדים ושטרות סמעטינן מחך קרא וכי תמכרו וכו' מיד עמיתך. ואמאי לא נקט בהקדש ג"ל הך קרא לעמיתך ולא דהקדש וצ"ע: [אות מ] שם ד"ה ולא תשלומי כפל. הקדשות אמר קרא רעהו. וכן בגנב מעשר שני אין בו תשלומי כפל לפה דקיי"ל מעשר שני פטור גנבות. דמב"ם פ"ג הל' כ"ד מחלכות מעשר שני:

וקרקעות לא שייך ד' וס' דאין תמלומי ד' וה' טהנת אלא בשור ושה בלבד [כדתנן רפ"ז דב"ק]. ימוקי יוסף. וכ"כ התוספות פ"ו דבכורות דף מ"ב: שומר חנם אינו נשבע. הה"ג שאינו משלם במקום בהיה חייב בתמלומין במקום אחר דהייט אם פטע בה אלא מכוס דבכתוב לא נאמרו התמלומין כלל בשומר חנם מכוס הכי לא הזכירו במסכה אלא אינו נשבע שהוא מה שנזכר בכתוב בשומר חנם. זו היא מסקנת הפוסקים: אינו נשבע. עיין בפירש הר"ב פ"ו דבכורות מ"ה ובפירש הר"ב רפ"ב דשקלים: ונושא שכר אינו משלם. ושואל ושוכר לא הוזכרו. עיין בפירש הר"ב פ"ו דבכורות [מ"ה]: רבי שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן. יש להן אונאה. וכן הולך ב[תמלומי] ד' וה' במסכת ד' פ"ז דב"ק. וממילא דהולך נמי בכפל דהי ליכא כפילה ליכא תרבעה ומסכה: אמרו לו לא אמרו אלא את אלו. עיין מ"ש בסוף מסכת א' פרק ה' דבבא בתרא: י' כך אונאה בדברים. כתב הר"ב בגאמר ולא תוא וגומר וירא מאלהיך וכו'. באין מוכתן ורמתן מסורה להכיר אלא לגנו של מדבר וכו' שיכול אוא אומר לא עשיתי כי אם לטובה שהייתי חפץ לקנות מקח זה. ואין דיני בני אדם יכולין לדון עליו. לפיכך נאמר וירא מאלהיך. הוי ירא מן היודע מחשבות אם לטובה אם לאונאה: לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. הייט זו אלא זו דאפילו מעשה אבותיו אין לו להזכיר. תוספות: יא באמת בין התירו וכו' מפני וס'. בכאן למדו בגמרא דכל באמת הלכה היא כמ"ש הר"ב בריש פרק ג' דתרומות. ופירש"י מדיחיב טעם למלתיה מפני שמביאו ואין לגמגם בדבר. ונקט בה למחייב באמת שמע מינה כל היכא דאתי באמת הלכה ואין לאמוס ולגמגם בדבר: מפני שהוא מביאו. לכון הר"ב קשה מביאו את הדרך פירש הרא"ש במתקיים יוהר. ע"כ. ובגמרא דבין הגתות אמר. ופירש"י שהוסיפו זה עם זה וכעשין מעם אחד. אבל לאחר הגתות שכבר כל אחד קלט ריחו ומעמו אין מביאו אלא פונמו. עד כאן. ועיין בסיפא. מכל מקום אמריגן בגמרא דמקום שהכל מועמים קודם ביקנו ברי. בהרי יעשימנו אחלה: אין מערבין שמרי יין ביין. פירש הר"ב שמרי יין של אבית זו וכו' לפי שבשמרי אבית זה מקלקלין אבית אחר. מור סימן רכ"ח: מקום שנהגו להטיל מים ביין. כתב הר"ב חזקא בין הגתות כדלעיל. ח"ל המגיד [פרק י"ח מה"מ הלכה ו'] שבזמן הגתות קלטות המים מעם היין. אבל בלא

והמשה. שומר חנם אינו נשבע. ונושא שכר אינו משלם. רבי שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן. יש להן אונאה. ושאינו חייב באחריותן. אין להן אונאה. רבי יהודה אומר אף המוכר ספר תורה. בהמה. ומרגלית. אין להם אונאה. אמרו לו לא אמרו אלא את אלו: י כשם שאונאה במקח ומכר כך אונאה בדברים. לא יאמר לו בכמה הפץ זה והוא אינו רוצה ליקח. אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. שנאמר (שמות כב) וגר לא תונה ולא תלחצנו: יא אין מערבין פירות בפירות. אפילו הדשים בחדשים. ואין צריך לומר חדשים בישנים. באמת בין התירו לערב קשה ברך מפני שהוא משבירו. אין מערבין שמרי יין ביין. אבל נותן לו את שמריו. מי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בהנות. אלא אם כן הודיעו. ולא להגר אף על פי שהודיעו. שאינו אלא לרמות בו. מקום שנהגו להטיל מים ביין. ימילו:

דמתלומי ד' וס' אמר רחמנא ולא תמלומי ג' לבה וד' לבור. דכיון דאמתים מכפל בגיר להו חדא שהכפל בטובה ומוכר בכלל תמלומי תרבעה ומסכה *) הן: נושא שכר אינו משלם. דכתיב (שם) כי יתן איש אל רעהו כלל אמור לא בור לא שה. פרט. וכל בהמה לבמור חוץ וכלל. כלל ופרט וכלל לא אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וכו' הקדמות אמר קרא רעהו ולא הקדש: קדשים שחייב באחריותן. אמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה: יש להם אונאה. דכיון דאם מתה לא נגנבה חייב באחריותה דיליה היא. ואל הוא אם אם אחיו קרינא ביה: ושאינו חייב באחריותן. כגון דאמר הרי זו: אף המוכר ס"ת. לפי באין קן לדמיה: מרגלית ובהמה. מפני באחדם רולה לזונן. מי שם לו בור יפה לאריכם מחזר על אחר בכמותו [לגמרו עמו בשול] באם בא להאמיד תחת השול בור הלב עם הבריה. מקלקל הא הבריה. וכן מרגלית. נאה [היא] למלאת עם הבריה באחב מן היחידית. ואין הלבה לא כר' יהודה. ולא כר' שמעון: י כך אונאה בדברים. בגאמר (ויקרא כ"ה) ולא תונו איש את עמיתו וירא מאלהיך זה נאמר באונאת דברים באין מוכתן ורמתן מסורה להכיר אלא לגנו של מדבר מיודע אם לרעה מתכוין אם לטובה: יא אין מערבין פירות בפירות. בעל הבית האומר להביאו פירות אדה פלוני אמי מוכר לך לא יערבם בפירות אדה אחר: ואין צ"ל הדשים בישנים. פסק למכור לו יבמים. לא יערב ממכם חדשים. ביאמם יבשים ומוכים קמח יותר מן החדשים: מפני שמשבירו. קשה מבאיח את הרך. לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה. אבל פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך: אין מערבין שמרי יין. בל חבית זו ביין של חבית אחרת: אבל נותן לו את שמריו. של יין עצמו: לא ימכרנו בחנות. פרושה פרושה: אא"כ הודיע. לכל אחד ואחד מהן מיס מטורבין בו: ולא לתגר. [לאן ימכרנו ביחד ואף מ"פ שהודיעו לפי באיח לוקחו אלא לרמות ולמכרו בחנות: מקום שנהגו להטיל מים ביין. חזקא בין הגתות ימיל. דכיון שנהגו אין כאן מטות שכל היטה בחזקת

*) נד"ח הוא.

כן

תוספות חדשים

ט בפשנה ספר פורס וכו' עד כמה אמר אמיתר עד כדי דמיכן (גמרא) ופירש"י כדי דמיכן כפליים:

שנויי נוסחאות

ונושא שכר. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ נושא.. שהוא חייב. בכי"מ ובכי"ה שחייב. אף (המוכר). בכי"ק ובמפני"ל ליתא. בהבה. בד"ב ובכי"ק ובמפני"ל ובהמה (את) אלו. בד"ל ובכי"מ ול' (ג') ליתא. י' במקח ומסכר. בד"ל במקח בסכר; במפני"ל.. ובמסכר. הוא אינו רוצה. בכי"פ ואינו רוצה. אם היה בעל תשובה. בכי"ק ואם..; בכי"מ ובכי"ר (ג') בן תשובה. זכור מעשיך הראשונים. בד"ל זכור מה היו מעשיך; בכי"ק זכר.. וכן בסמוך. אם הוא בן. בד"ל ובכי"ק ובמפני"ראם היה. (וכתר) מעשה אבותיך. בכי"ר (ה') מעשי..; בכי"מ מה היו מעשה.. וליתא; במפני"ר מה היו מעשי.. ולא תלחצנו. במפני"ל.. תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים. וכ"כ בד"ל (וכם בפנות..בי עבדים). יא (אפילו) חדשים. בכי"מ ובכי"ה ופ' ול' (ה') ליתא. ואין צריך. במפני"ל ואין צריך. באמת בין. וכ"כ בד"ל ובמפני"ל ובכי"מ ובכי"ה ול' (ה' ו') ; ובמפני"ל באמת אמרו.. שהוא משבירו. בכל הכי"ו שמשבירו; בד"ל. ובכי"ר (ג') מודיעו; בכי"ק ובכי"ה ול' שמודיעו; בד"ל ובכי"ק ובמפני"ל ובכי"ר (ה') שהוא מודיעו. (שאינו אלא לרמות בו). בכי"ר (ג') ובכי"מ ליתא; בכי"ר (ה') ובכי"מ ליתא למל' בו. להטיל מים (ביין). בכי"מ להטיל בו מים וכן ליתא למל' ביין בד"ל ובמפני"ל. וכן ליתא בכי"ק (ובד מי ים ול' מים).

ראשון לציון

דלעיל למעם קדשים קלים וכן קדשים שחייב באחריותן כמ"ש שם: מן הר"ב ר"ח נושא שכר אינו משלם דכתיב כי יתן איש אל רעהו מי מין יסל"מ:

אור גדול

יעו"ש דהתם כבר נתחייב בכפל להדיוטם א"כ אפאי לא יהחייב ג' חי' להקדש. כמו באם היו מוכרים חבפלים להדיוטם. וצ"ל כיון דבהקדש נופי' מתחלה לא משבחת ד' וה' א"כ מוכח דהאי חיובא לא קאי אהקדש כלל. ולכך אף חיובא דכבר נתחייב בכפל להדיוטם וכנ"ל נ"כ מסתר. דמהאי ילפינן דחיובא דד' וה' ליכא בהקדש בשום מקום. [וע"ד החיוב קצת הי' אם"ל עפ"י מה שראיתי למגיה ש"ם ודשים שדקדק דלפי הפוסקים דמזיק הקדש מסור אף מקרן וא"כ ליכא ולא ב' וג' הם בכפל נמצם מב' ולא א'. ותדיר דבאיתא בעינא חייב להחזיר. והנה לא יתיישב בזה רק הא דכפל אבל הא דר' וה' דמיירי במבח ומכר והוי ליתא בעינא גבי דתגנב וא"כ מסתר גם מהקרן וקשה כנ"ל. וא"כ י"ל דקו' חדא מתורצת בחבירתה דזלא ג' וד' הייט משום דהקרן ליכא. אבל בכל שאיר מסכתות דאיכא ובגתונא הנ"ל וא"ש וכ"ז לחדודי בעלמא]:

ק: **יב** התנר נוטל מחמש גרנות. שהכל יודעים בו שלא נדלו בשדותיו ומכני אדם הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחים ממנו: מנורה. אולר שהגרין בו מבואה. נורן הוא שדשן בו את התבואה. ודרך התנר לקנות מבעלי בתים בשעת הגורן ולהכניס למנורה שלו: פיטם. גינית גדולה: ובלבד שלא יתכוין לערבן. להוציא קול לקנות הרוב ממקום מבואה [לערב] בו ממקום אחר ובמינו הבורים בכל הפירות מתוכו מקום: ולא יפחות את השער. למכור בזול מפני שהוא מרגיל לבא אצלו. ומקפח מזונות חבריו: זכור לטוב. במהוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול. וכן הלכה: גרסין. פולין גרוסות גרסים אתה לבתים: לא יבור. את הפסולת. לפי שמהוך שגרסת יפות הוא מעלה את דמיהן הרבה מדמי הפסולת שנטל מהן: וחכמים מתירין. שטל הלוקח לראות ולהכחין כמה דמי הפסולת שנגרר. מאלו שיבא באחרים. ומוב לו להעלות בדמיהן כל אלו שבן מבוריים מפני המורח. והלכה כחכמים: שלא יבור על פי המנורה. למעלה לראות יפות ואת הפסולת שבתוכו לא בירר. לפי שאינו אלא כנוגב את העין בפרכסין. מתקנין ומיפין: לא את האדם.

עכד בנעמי העומד לימכר:

פרק ה א איזהו נשך. שהוא נושך. דשקל מיעה מאי דלא יסיב ליה: המרבה בפירות. המרבה שכר למלוה בפירות. וכן בהלואת ככף. וכן בהלואת פירות הוי רבית. מכרי מתרבה ממוכו. אלא דנסיפא רבית דרבנן קמפרש בשיא דרך מקח וממכר: דינר זהב. כ"ה דינרי כסף: וכן השער. כך היו נמכרין בעיר. והוהר לו לתת מטות עכשיו ע"מ ליתן לו זה חמין כל ימות השנה בדמים הללו כשיעור ממוהו והע"פ בעכשיו אין לו חמין. דהקן בפרקן אלא הבער פוכקין. אע"פ שאין לזה. יש לזה. ושטל המוכר הזה לקנותם מתה במטות הללו: עמדו חטין בשלשים דינרין אמר לו תן לי הטי. וזה מוהר אם נתן לו חמין. אבל אם פסק לתת לו בהן יין אסור. כמה יזקיר יין הוחיל ואין לו יין. והע"פ שעסק עמו בבער סיין של עכשיו ובבר אלא הבער. הוחיל ואין לו תתן לו דמים בשבל לומר יכול הוא לקנות יין בדמים שבבל אלא בא לעמות עליו דמי החטין

מוקדי ברטוחיה מוקדי ולא הוה ליה רבית אחיל והם בא לחזור קאי עליהו כמו בפרע. כך פירש"י בגמרא [דף ס"ג ד"ה ים ו'] ומיין עוד בפירש מבנה ז'. ונראה בר"ל שיש לו מעות עכשיו. ולפיכך יש עליו מי פירות. וכן נראה במפרש הב"י בי"ד סימן

יב התנר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מנורה אחת. מחמש גרות ונותן לתוך פיטם אחד. ובלבד שלא יהא מתכוין לערב. רבי יהודה אומר לא יחלק הרחנוני קליות ואגוזין לתינוקות. מפני שהוא מרגילן לבא אצלו. וחכמים מתירין. ולא יפחות את השער. וחכמים אומרים זכור לטוב. לא יבור את הגריסין. דברי אבא שאול. וחכמים מתירין. ומודים שלא יבור מעל פי מנורה שאינו אלא כנוגב את העין. אין מפרכסין לא את האדם. ולא את הבהמה.

ולא את הכלים:

פרק ה א איזהו נשך. ואיזהו תרבית. איזהו נשך המלוה סלע בחמשה דינרין סאתים חטין בשלש מפני שהוא נושך. ואיזהו תרבית. המרבה בפירות. ביצד לקח הימנו חטין בדינר והב הבור וכן השער. עמדו חטין בשלשים דינרין. אמר לו תן לי חטי שאני רוצה למכרן וליקח בהן יין. אמר לו הרי הטיך עשויות עלי בשלשים דינרין והרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו: **ב** המלוה

גרמה דלא קיימי אהלואה פירות דכמיך ליה אלא אהלואה ככף. וכלומר דתרבית דקרא קאי גמי עליה. מכרי ממוכו מתרבה. וכן בסניא אדמקשין ומי איכא נשך בלא תרבית. מפרש רש"י מי איכא נשך בעשך את חבירו ואין ממוכו מתרבה]. ומ"ש הר"ב אלא דנסיפא רבית דרבנן קא מפרש וכו'. וחלקן בבמות דלרבית דאוריתא קרא נשך דכתיב בריבא ולרבית דרבנן קרא תרבית בכתוב אח"כ: וכן השער. כתב הר"ב והתר לו לתת מטות עכשיו וכו' וכפירש"י ולא קאי אכור אלא אין. ונקט ריבא לרבותא דכיפא דין אכור אע"ג בבא מבא פסק הרחבון בל חמין בשיה דרך מקח וממכר ולא דרך הלואה. כ"כ התוספות [דף ס"ג ע"ב]. אבל הקבו עליו מסוגית הגמרא ופירבו דלקח חמים דהקן גמי בבממדת מלוה שהיתה לו עליו כבר והאור קאי גם אחמין. ואין לאגריך בזה: ויין אין לו. כתב הר"ב דלא הוי ליה יין הוה קעי לו מעכשיו וכו' והע"ג דלא מבן כי אבל הוא לקנות יין בדמים בקבל אלא בא לעמות עליו דמי

יב ודבמים מתירין. דאמר ליה אלא מפלינגא אמגוד. ואת פליג סיסקי. גמרא: בגונב את העין. אפבר דלהבי לא קרי ליה נוגב העין ממש עמר בא"ע במודיעו בלא בירר אלא מעל פי מנורה דאע"פ אסור לפי שאפבר בע"י שרואה בעמת המבירה על פי המנורה שבולן יפות ואין בהם פסולת מתוך כך לא יעלם על לבו תמיד שיש פסולת בו ולפיכך לא קרא אלא בגונב את העין:

פרק ה **א מפני** שהוא טרח. הכי גרסינן בס"א וכן בריב"ף ורא"ש. ולא גרסי אסור מפני וכו': המרבה בפירות. כתב הר"ב וכן בהלואת כסף. וכן בהלואת פירות הוי רבית. דכתיב (ויקרא כ"ה) אם כסף לא תתן לו בנשך. ובמרבית לא תתן אכלך ולא כתיב את כסף לא תתן לו בנשך. ואכלך במרבית [דכמו שהקדים כסף לנשך. הוי ליה להקדים אוכל למרבית] קרי ביה הכי את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית. ובנשך ובמרבית לא תתן אכלך. ולמה אלקן הכתוב לאסור עליו בכמי לאתן. גמרא. ומ"ש הר"ב שהרי ממוכו מתרבה. וכן פירש"י והוא מעם לאסרה המרה הלואת פירות כמו הלואת ככף וקאמרי דהא בפירות גמי מתרבה ממוכו וכדאמרינן בעלמא טוב כסף ככסף ולא ידעתי למה הוצרכו כלל לפרש מעם בגאסר בתורה בפירות. [ולפי

וכלומר דתרבית דקרא קאי גמי עליה. שהרי ממוכו מתרבה. וכן בסניא אדמקשין ומי איכא נשך בלא תרבית. מפרש רש"י מי איכא נשך בעשך את חבירו ואין ממוכו מתרבה]. ומ"ש הר"ב אלא דנסיפא רבית דרבנן קא מפרש וכו'. וחלקן בבמות דלרבית דאוריתא קרא נשך דכתיב בריבא ולרבית דרבנן קרא תרבית בכתוב אח"כ: וכן השער. כתב הר"ב והתר לו לתת מטות עכשיו וכו' וכפירש"י ולא קאי אכור אלא אין. ונקט ריבא לרבותא דכיפא דין אכור אע"ג בבא מבא פסק הרחבון בל חמין בשיה דרך מקח וממכר ולא דרך הלואה. כ"כ התוספות [דף ס"ג ע"ב]. אבל הקבו עליו מסוגית הגמרא ופירבו דלקח חמים דהקן גמי בבממדת מלוה שהיתה לו עליו כבר והאור קאי גם אחמין. ואין לאגריך בזה: ויין אין לו. כתב הר"ב דלא הוי ליה יין הוה קעי לו מעכשיו וכו' והע"ג דלא מבן כי אבל הוא לקנות יין בדמים בקבל אלא בא לעמות עליו דמי

יב חתנר טמל. פי' ר"ש פי"ב מ"ב ובכלים פ"ה מ"ב ר"ש פ"ה ר"ש ר"ש פ"ב ר"ש לא יחלק החטוני. ר"ב ר"ש ר"ב: וחכמים מתירין מ' זכור לטוב. מ"ר ר"ש מ"ב ר"ש ר"ש פ"ב מ"ב: ומודים מתירין ומודים מ' מ"ר ר"ש ר"ש פ"ב מ"ב: אין מפרכסין מ' מ"ר

קס"ד. ואפילו הכי כי אין לו יין אסור. אע"פ שיש לו מעות. ולא דמי לעוקה ממש חטין וכו' דלא בעינן יש לו חטין דהתם יהיב ליה מעותיו לקנות והוי דרך זביני. והכא שאין נותן לו דמים. אלא שעשה עליו החטין בדמים כלומר שזקפן עליו במלוה והוי דרך הלוואה ואסור כשאין לו יין וכ"כ רש"י בהדיא בגמרא [ד"ה ומאי לקח] דאין לו יין אסור. שמחמת הלוואה בא עליו שהיו כבר דמי חטין מלוה עליו. אבל גבי חטין אפילו אין לו כרי לאיסרו בא לידו. ע"כ. כלומר שנתן לו מעותיו ולא בדרך הלוואה. ומעתה סברת רש"י דע"י מעות הלוואה קונין במי שפרע [ועיין מ"ש במשנה ז'] היא כדעת הפוסקים. *ומהם הרמב"ם בפ"ו מהלכות מכירה [הלכה ד']. אבל הביג הראב"ד מהא דשמעינן במתניתין דרפ"ב דקידושין המקדש במלוה אינה מקודשת משום דלהולאה נתנה כמו שכתבתי שם. וכתב דהכא ללו לענין קנייה מיירי אלא לאיסור רבית. ע"כ. ור"ל שאף ע"פ שלא קנה מדין קנייה כיון שאין לו אלא איסור רבית דרבנן יכול רבנן למימר דקנה וגוינהו כאילו זבה בהם וקנאם. כדאמרינן בעלמא עשו את שאינו זוכה כזוכה. ועיין מ"ש במשנה ז'. וגם לענין ההשגה לא מצאתי בדברי המגיד מה שתמה דעתי עליו שיהא נוסקיף לקונה בדמי הלוואה לא בפרק ז' ולא בפ"ה מהלכות מכירה ומכל מקום האחרונים כתבו כהרמב"ם. וגראה דהפילו לסברת רש"י והרמב"ם ללו דוקא שיש לו מעות אלא דהפילו אין לו מעות עכשיו מותר כשיש לו יין. לפי שקנאו במי שפרע מכח הדמים שנתמיב לו שנתן על החטין. דלא גרע מאינה דמים שנתן לקנות בו כבר מהדמים שזקף עליו במלוה: **ב** מרבין על השכר. כתב הר"ב דשכירות אינה משתלמת אלא בסוף ואף על פי דקיימא לן בקדושין [משנה ו' פרק ג'] דיש נה לשכירות מתחלה ועד סוף הינו לומר שבכל יום ויום מרויח כנגד יום. ל"י: מבר לו שדהו. אלא תנא תנו כמו בריבא. דמנתא תנא אורחיה קמשמע לן שאם הגיע לידי כך למכור קרקעותיו שימכור שדהו ולא חברו. כדמוכח קראי בסוף פרשת בהר כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו וגו'. והדר ואם כי ימכור בית מושב עיר חומה: **ג** הלוהו על שדהו וכ' הרי הוא לו. כתב הר"ב דאמר ליה קני מעכשיו וכו'. עיין מ"ש במ"ה פרק בתרא דבבא בתרא. ומ"ש הר"ב והפירות יהיו מונחים ביד שלים וכו' וכן בריבא. ובגמרא אריבא הוא דאיתמר. וא"ת וכיון דריבא וכיפא שוין הן מאי שנא בריבא דנקט ליה בענין האסור

וספק

בדיינים דאינו רבית קטנה דאורייתא יולאה בדיינים: **ג** הבא מעות וטול את שלך אסור. הבא מותר מעות שלך וטול שדה שלך אסור לעשות כן. וכגון שאמר לו מוכר לוקח לכי מייתית מותר המעות קנה מעכשיו. לפיכך אסור לעשות כן שאם יאכל מוכר הפירות בתוך כך. לכביצה זה המעות נמצא שדה זו קנויה לו מיום המכר. וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו. ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו שמא לא יביא מותר המעות. ויחזיר לו זה מה שקבל ונמצא שלא היתה שדה קנויה לו. דהא לכי מייתית קני מעכשיו אמר ליה. והא לא אייתי. ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אצל מוכר. וזה אכל פירות בשכרו: הרי היא שלי. וכגון

*) נרע"ב דיר"ן.

מרבין על השכר. פ"ה פ"ה פ' ג"ג ע"ו פ"ג מה"ה דינר: השכיר לו את חצירו. פיי' שם פ"ו ה"ה פכ"ג שם פ"ג שם פ' קפ"ו פ"ו: מכר לו את שדהו. פ' שם פ"ח כ"ח כפ"ג שם מכ"ג י"ד סי' קפ"ג פ"ח: **ג** מכר לו את השדה. פ"ה פ"ג כיי' פ"ו הל' מלוה ולוה ה"ו וכ"ם מוס"ג י"ד סי' קפ"ד סק"ד. פיי' לו: הלוהו על שדהו. פיי' שם ה"ד וצ"ל בשמעתא וגבי"ם פכ"ג שם מוס"ב י"ד סי' קפ"ד פ"ד:

שנויי נוסחאות

ב ולא ישכור ממנו. נכי"ם ולא ישכור לו וכטעה לא יכור לו כטעה (כאמור בעיון) אם כתב ואולי ל"ל לא ישכיר לו כמו שהוא ברישא"ל, וקלי על הלוה. כיצד. כ"ה בד"ג ונכי"ק ונמשנ"ג ונמכנ"ר; בד"ם ור"ק וכלל הד"י באיזה צד. את חברו. בד"ג ונכי"ק ונכי"מ ונכי"ם ופ' ול' (ב') ונמכני"ר את החבר. ואמר לו. נכי"ק אמר.. וקן בסמוך. (הרי הוא לך) בעשר. בד"ג ונכי"ק הרי היא..; נכי"ר (לי') ליתא ונמחוק ליתא. (לשנה). נכי"ק ליתא. של חדש. נכי"ק משלש.. בסלע לחדש. נכי"ק ונכי"מ ונכי"ם מסלע..; נמשנ"ג סלע..; בד"ג בסלע בחודש. מכר לו את שדהו בד"ג ונכי"ק וכלל הכי"ו ונמכני"ר.. את השדה; נכי"מ אין מרבין על המכר כיצד מכר לו את השדה, (לי') הרי היא שלך. בד"ג ונכי"ק הרי היא לך. וליתא; נמשני"ר.. הרי הוא לך וכ"ם.. הרי היא לך בגם נכי"ר (ב'). אם לזורן. בד"ג ונכי"ק ונכי"מ ונמשני"ר ואם.. **ג** מקצת דמים. נכי"ה.. דמיו. איתתי. נכי"ר (ה') סתי. הבא. נכי"ק הביא. שלך אסור. נכי"ם.. הרי זה אסור. אי אתה נותן לי. בד"ג ונכי"ר (ה' וכ') אין אתה.. וכ"ה נכי"ה (ונכ מביא לי). הרי היא. נמשני"ר הרי הוא בג' הפעמים; וכך היה ביתום בן שנים. בד"ג וכך היה ביתום..; נכי"ר (ב') וכך היה עושה ביתום בן זונין; נמשני"ר כך היה ביתום ..; נכי"ר (ה'), ביתום..; נכי"ם.. ביתום בן זונין; נכי"ק כך היה ביתום בן זונין.

תוספות הדשים

פ"ה ב ברע"ב ד"ה מרבין מלה לנכוי' ע' ילף נגמי דקתי' כשכיר פנים בשכר שכירות של שנה ז' אינה משתלמת אלא בשנה אחרת:

את חבירו לא ידור בחצרו חנם. יולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית. מרבין על השכר. ואין מרבין על המכר. כיצד. השכיר לו את חצרו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה. ואם של חדש בחדש. בסלע לחדש מותר. מכר לו את שדהו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז. אם לזורן. בשנים עשר מנה אסור: **ג** מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים ואמר לו אימתי שתרצה הבא מעות וטול את שלך אסור. הלוהו על שדהו ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים הרי היא שלי. הרי היא שלו. וכך היה

מחטין חוב. ולפסוק על החוב יין. אסור אם יין אין לו. ודאי הוא ליה יין הוה קטי ו מעכשיו לזה שבא לפסוק על החוב יין. וכי אייקר ברשותיה אייקר: **ב** מרבין על השכר. בשכר המתנת מעות השכירות. ואין מרבין על מכר. בשכר המתנה המקח. וטעמא מפני דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. הילכך כי שקיל מיניה סלע בחדש דהוו להו י"ב סלעים אין זה שכר המתנת מעות שהרי לא נתחייב לכלום לו שכירות עד סוף החדש והאי דאמר ליה אם מעכשיו אתן לי הרי היא *)אלא בשכר סלעים אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירות ומוגר ליה בפחות משויה. אבל גבי מכר משמשך המקח דינו ליתן המעות וכי אמר ליה אם מעכשיו אתן הרי היא לך באלף זוז הן הן דמיה וכי מטפי פלייהו לגורן שכר המתנת מעות הוא: מכר לו את השדה וכו'. וה"ה מעלטלין וכל שחורה אם מכר לו יותר משויה בשכר המתנת מעות אסור והוי אבק רבית מדברייהם וכל אבק לבית אם נתן אינה יוצאה

רבנן למימר דקנה וגוינהו כאילו זבה בהם וקנאם. כדאמרינן בעלמא עשו את שאינו זוכה כזוכה. ועיין מ"ש במשנה ז'. וגם לענין ההשגה לא מצאתי בדברי המגיד מה שתמה דעתי עליו שיהא נוסקיף לקונה בדמי הלוואה לא בפרק ז' ולא בפ"ה מהלכות מכירה ומכל מקום האחרונים כתבו כהרמב"ם. וגראה דהפילו לסברת רש"י והרמב"ם ללו דוקא שיש לו מעות אלא דהפילו אין לו מעות עכשיו מותר כשיש לו יין. לפי שקנאו במי שפרע מכח הדמים שנתמיב לו שנתן על החטין. דלא גרע מאינה דמים שנתן לקנות בו כבר מהדמים שזקף עליו במלוה: **ב** מרבין על השכר. כתב הר"ב דשכירות אינה משתלמת אלא בסוף ואף על פי דקיימא לן בקדושין [משנה ו' פרק ג'] דיש נה לשכירות מתחלה ועד סוף הינו לומר שבכל יום ויום מרויח כנגד יום. ל"י: מבר לו שדהו. אלא תנא תנו כמו בריבא. דמנתא תנא אורחיה קמשמע לן שאם הגיע לידי כך למכור קרקעותיו שימכור שדהו ולא חברו. כדמוכח קראי בסוף פרשת בהר כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו וגו'. והדר ואם כי ימכור בית מושב עיר חומה: **ג** הלוהו על שדהו וכ' הרי הוא לו. כתב הר"ב דאמר ליה קני מעכשיו וכו'. עיין מ"ש במ"ה פרק בתרא דבבא בתרא. ומ"ש הר"ב והפירות יהיו מונחים ביד שלים וכו' וכן בריבא. ובגמרא אריבא הוא דאיתמר. וא"ת וכיון דריבא וכיפא שוין הן מאי שנא בריבא דנקט ליה בענין האסור

וספק

תוספות רע"ק

דאמרי' דאי יש לו יין מותר דקאי בשפ"ם מה צהרך שיהיה להמוכר פעות דוהו שיהך באין לו ויצא השער דאין פוסקי' בסלוה בזה ס"ל לבמה פוסקים דביש למוכר מעות כיון דיצא השער ומצוי לקנות בזה כיון דיש למוכר פעות שיכול בקל לקנות בהם חטים הוי כיש לו. אבל הבא ביש לו מה שיכבות ומה עדיפות יש בין יש למוכר מעות או לא (ועיין): [אות מג] בא"ד ומהם הרמב"ם. אין זה מוכרח בכוונת רש"י דיש לומר דמיהי דמוסק כהגאת מחילת מלוה וכמו דצריך לומר בפשוטו בדעת תוס' דנראה להדיא מדבריהם בסוגיא דף ס"ב ד"ה אפ"י דהיתר דרבית הלו באם הוי קנין לענין מע"ם. והני תוספות ס"ל בפשיטות דאין קונין בסלוה כבבואר בדבריהם במסכתין (דף ס"ו ע"ב) ד"ה הני שטרא. וא"כ הא דיש לו יין מותר ע"כ מיירי בהגאת מחילת מלוה (אלא דקשה קצת דמאי פרכינן סברייתא דהיה נושה כו' דלמא הברייתא מיירי בצסק בנוף החוב ולא בהגאת מחילת מלוה) ולומר דס"ל לתוס' דאף דאין קונין בסלוה ס"ם הוי קנין לענין מע"ם יקשה סדברי תוס' בשמעתין ד"ה הרי שנעשה כו' היסא דהלא מעות קונות הבא וכו' ומה הפשי דלבא מיירי בלא אמר בהגאת מחילת מלוה דלא הוי קנין כלל והאיא דיש דמים כחלאים הא ס"ל לתוס' שם באמת דמיירי בהגאת מחילת מלוה. אע"כ דס"ל דבזה לא פליג ר' אשטיא דס"ל דבמלוה ליכא קנין כלל אפילו לענין מע"ם והוי כרבית. ובעיקר הך קושיית תוס' מהאיא דיש דמים לא הפתי דהתם מקרי לא שביה כיון דחוב בא מכח מכר שמכר לו חברה ל"ש לקנות בו אבל בחוב דעלמא לא עדיף מסמן בעין ולא מצינו דמקרי ל ש ו"כ הרמב"ם פ"ה מהלכות מכירה להדיא וכן כתבו כל הפוסקים ולא מצינו מי שיביא דעת תוס' בדרך הולקים דבחוב דעלמא קונה אפי' מדרבנן דהוי ל"ש. וצע"ג: ודרך נרא נתקשתי בלשון הרמב"ם בזה פ"ה מה"מ ה"ד ואחר שנתחייב שמעון חיה לו יין או בהבה או עבד וכו'. ולשון או עבד קשה לי הא עבדים בלא"ה קונה בכסף אפי' מדרבנן ברקתני במתני' פ"ק דקדושין ע"ב נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וכ"כ הרמב"ם רפ"ב מהלכות מכירה. וצ"ע: **ב** [אות מד] במשנה ולא ישכור. ובתב רש"י ולא דמי למשכונא של כרם דהתם ומנין דלא שקיל בה מידי ואא"ה מנכי ליה והו"ל קונה פירות בגבייתא על מסק. אבל כאן זה נהנה תמיד ואין כאן מסק נמצא שוכרה בפחות עכ"ל. ובתוס' הקשו דגבי בית נ"ב ומנין דאינו נוטל מידי או נוטל או נשרף. ולזה חילקו בדרך אחר דמשכנתא בגבייתא דסותר דתלוה לו ע"ז וסשכן לו הוי כאילו בידו בתורת משכן. אבל הכא דלא הלוה לו ע"ז. וקשה לי על קושייתם דהא בנשל הבית לא יפסיד כלום. דהא בנשל הבית אין לו אלא שכרו עד שנשל. כמו בשכר אמור ומה בחצי הדרך. דנותן לו רק שכרו של הצי הדרך. וא"כ אם הגבייתא זוז אחר אם יפול הבית באמצע השנה יהיה הגבייתא רק חצי זהב ולא יהיה לעולם ומסד. ואי דמסיקא לחו בשעין הגבייתא אסכוון שכתבא דאם יגיעל מיגבה לי כל שיעור הגבייתא ואין דינו כשוכר בית

דפת מא

וכגון דאמר ליה קמי מעכשיו אם לא אביא לך מכאן עד שלש שנים דלא אסמכתא היא אלא קנין גמור כעל מנת מכר גמור המחיק בה מעכשיו בדמים הללו ואעפ"י לאחר זמן נביא. וזה קבל עליו שאם יחזיר לו משותיו עד ג' שנים יקבלם. והפירות יהיו מונחים ביד בעלים אם יחזיר הלוה משותיו למלוה עד שלש שנים יתן הפירות ללוה ואם לא יתן הפירות למלוה. שהיתה הבהמה קנויה לו מכעת הלוה. ואותה הלוה דמי הבהמה היתה: **ד** אין מושיבין חנוני למחצית שכר. לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרים בשוק ד' סלעים בסלע. ואתה מוכרן בחצי פרוטה פרוטה ומבתכר סאה. הילך פירות ושב ומטר בחצי והריוח נחלק. ובעמא דמלתא משום דק"ל הך עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון. אתם המקבל פרקמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חלי הקרן באונסין ואבדן. הילכך הויא פלגא כיון דמחייב באונסין מלוה כיון אלא שהרי היא שומא אלא במשות בשער השוק ודיו ליטול חלי שכר. נמצא מתעסק בחלקו של בעל הבית שהוא פקדון אלא בשכר המתנת משות המלוה לפיכך אסור. אלא אם כן יתן לו שכר עמלו שהוא עמל באותו החלי כפועל בעל של אותה מלאכה דבעל מינה. אם היה עני אי נפח. כמה אדם רוצה ליטול ליבטל ממלאכה כבדה כזו. ולעשות מלאכה קלה: אין מושיבין תרנגולים למחצה. לכוס בילים בדמים לבעל התרנגולת לאשיבה עליהם לגדל אפרוחים למחצית שכר מה שיהיו האפרוחים שיש יותר על דמי הבילים. דאולא חה מקבל עליו אחריות חלי דמי הבילים אם יתקלקלו אי אם יתותו הוה ליה פלגא מלוה נמצא זה מגדל את חלק הבעל בשכר המתנה משותיו: ומזונו. מזון שהוא מוליא באפרוחים: ואין שמין עגלים ומייחין למחצה. שכשיו הם בוים כך וכך קבלם עליך לגדלם בחצי למחצית שכר. ולמחצית הפסד אם יתותו: אבל מקבלים עגלים ומייחים. קמיס בלא שומא שאם יתותו לא יבלם כלום ואם יהיו יחלקו ביניהם: כשיהיו משולשים. פירש כשיעמדו על בלים גדולים ואז יחלקו: ובחבור עד שתהא טוענת. מבאי כך היה מנהגם לגדלם

קודם

בעזרי להבליטו ולהוליאו לאורה. ומ"מ לעיל בספ"ב לעמין הבבא אבהה הפירוש כמ"ש הר"ב שם. ונתן לו שכרו בעל הבבא. וכתבתי מלתא בעמא בשם הבור. אבל הכא בחבר רבית הקלו חכמים ובדבר מועט בהוא נתן לו לא מחזי כרבית. כ"כ הרא"ש: אין מושיבין הרגולים. אלעזריך לאכמוטין דיהיב ליה מזונות דאפרוחים אע"פ שהוא דבר מועט ולא חיישי דבמזונות דאפרוחים לא קפדי אנשי [ועיין בא"מ בדבור וכן היה הלל וכו']. והייט טעמא שהקדימו רש"י והר"ב ופירשו מזון בלא במקומו הבטי במבנה: ואין שמין וכו'. משום סיפא דאבל מקבלין וכו' אבי אמר לו שכר עמלו. פירש הרמב"ם בשכר עמלו דהייט כפועל בעל ["וכן הר"ב נקט לעיל עמלו על שכרו כפועל. וכן פירש"י שם] ח"ל התוספות הכא לא שייך למהני כפועל בעל דאין מתבטל להתבלים ולהשקותם אלא רגע אחד ביום. אבל הנחי כל עסקו בכך דהויא בתוספתא המוסיב חנוני בחנות אם היה לוקח באמונתו; אבל מקבלין פגלים ומייחים. כתב הר"ב בלא שומא וקמ"ל דבהתמה אין מקבל עליו שום אחריות. ולא הוי עסקא כיון דבתחילה כמקבל פגלים לא שמו אותם אלא לאחר שגדל ובאין לחלוק הבבא אז שמין אותם כמה הבניתו. ולהני תנא ברישא שמין ובסיפא מקבלין. ובשמין בשעת קבלה בסתם מקבל עליו חלי האחריות כמו בשאר עסקא. תוספות. וכתב ל"י וכן הדין בבילים ובכל דבר בלא קבל עליו באחריותו: ומייחין. בני אתונות. ועיין במ"ג פ"ה דב"ב ומ"ש שם: ["עד שיהו מבולשין. פירש הר"ב כשיעמדו על בלים גדולים שאז הוא שומר בעיקר טעם בשרו. ואחרינו נמי מוחר בלים בשכרן [נקמן דף פ"ח]. רש"י פרק הדר דף ס"ג]: וחבור עד שתהא טוענת. כן מליט בכמה מקומות בשונה חמור והבונה לנקבים. בפרק דלקמן מ"ג ובפ"ה מ"ג דב"ב. ור"פ בתרא דע"ז. ובפ"ק דבטורות מ"ב. ונם בבאוד

עמר

לא ישבור סמנו בפחות דשכירות ליכא פסידה לעולם דאם יפול הבית אינו נותן לו רק השכר עד שיפול. ויתי' הקושיא רק על לשון רש"י דנקט דנכיית' בבית אחר אבל לא על יסוד תירוצא דרש"י. ונם מהיכן פסקא דסתמא דנכייתא אינו כשאר שכירות ודיתו בן יפול הבית בין לא יפול. וצ"ע: ג [אות מה] ברש"ב ד"ה הרי היא שלו. דלא אסמכתא היא. כך מבואר בסוגיא דבתחלת פרצינן דאתיא כרי' דאסמכתא קניא ואח"כ אמרי' ואבע"א דא"ל קני מקבשי. מכאן ראי' לא משום אסמכתא לא היה צריך לפקבשי. ונהא דלא הוי רבית היכי דהשרת שוה יותר. היינו כיון דאינו מתרבה בשביל המתנת פשוט דתא אילו פרע לו רגע א' מקודם לא היה מקבל כלום. ובתרע"א בעמוד

קאר

ד' אין מושיבין חנוני פי' פ"ם ל"ל כיון נגזו ק"ד ב"ל שולים הלי' פ"ל פ"ב מכ' מלוה ל"ע ממ"ג (לאחרן קמ"ל פרק"ם ר"ל פ"ל קמ"ן פ"ב: אין מושיבין תרנגולים וכו'. מ"ל. בם ופ"ה פ"ל שמפיק כ"ל ממ"ג בם ופ"ה פ"ג פרק"ם שם:

שנויי נוסחאות

ד' חנוני. בכ"ק את החנוני. ולא יתן פשוט. נד"ל וכל"ק ובמכ"ל לא יתן לו.. וכ"ה לו גם בכ"ל ופ' ור' (נ'). נותן לו שכרו כפועל. בכ"ל (כ') נתן לו.. וכ"ם בד"ג ובמכ"ל (ובכם ובכ"ק).. כפועל בבל) ומ' בגמ' ובכ"ל. תרנגולין לסחצה. בכ"ק תרנגלין..; במכ"ל תרנגלין..; בכ"ם.. למחצית שכר וכן בסמוך. נותן לו. בכ"ל (נ') ובמכ"ל נתן לו. עמלו ומזונו. בכ"ל. ומזונות; בכ"ל (ת') עמלו ומזונו. אבל מקבלין. במכ"ל ד"ל בכתבם אבל אין מקבלין (ומתקו סמכרכ"ל) ובמכ"ל דפו"י הדפסו עם"ל הגמ' הכ"ל בגמ' אין והחוי"ם הכמיטו ובשם עליו "ם"ל כייטו שבמכ"ל ליתא ובד' אחרונים לא הגיטו טומטו והדפיסו לגלא מקבלין בין שי מגולים" (ד"ם). (לסחצה) ומגדלין. בכ"ם ליתא. שיהו משולשין. (בלשון בכתוב נרתמים ע"ז, ע'); בד"ל ובכ"קשיהיו שלשים וכ"ם במכ"ל (ובשם שיהו) וכ"ם בשרוך (מ' שרוך הבלים) והדפ"ם בכב מ' מד"ל [לא מסתם פירמלנו לא בכמ"] בכמסתא שלש שנים וכ"ה בפ' המאיות לבמב"ם שכ"ל שלא בכמנתה בהב כן מ' בד"ל בוא בלפניהו כמו במכ"ל (והא מסתא בטוה מאד בלבון המבכה והנקוד ל"ל שלשים מדיק אחר מדיק ומ' בדים ע"ל דפרה ומ"ם שם) ובם בפ' הרמבים לא מבא אין כיתה מסתמו ודברין עד תמלוט ג' מים בוא רק המוק לפי ראיה מהמלה משולשין לא שלשים. ותצור. בכ"ם וחמורה; בכמ"ם וחמורה ומ' מ"ם.

תוספות רע"ק

דסתמא דנכייתא הוא בין יפול בין לא יפול. א"כ סמילא ניחא תירוצו דרש"י דבנכיית' באמת שדי גם בבית דזמוניו דלא שקיל בח מידי ואפ"ה ינכה לו. אבל

נאמר פטר חמור וכסוף שמואל כ' י"ט אחבשה לי התמור ואתרכיב עליה פירש הרד"ק אתון היתה. וחמור כולל זכר ונקבה: **ה"ר** רבן שמעון בן גמליאל אומר שמין עגל עם אמו ואח"ל ליתן שכר עמל ומזון לעגל. דאיכא גליס ואידך גליס אפקורי מפקיר להו. גמרא ד' ס"ח. ומ"ש הר"ב ואין הלכה כרשב"ג. עיין בפ"ח דעירובין [משנה ז']: **ן** אין מקבלין צאן ברזל וכו'. פירש הר"ב כל אחריות הנכסים על המקבל וכו' ונקראים צאן ברזל מהמעשה בפירש ברפ"ז דיבמות. ומ"ש והע"ג דמשנה יתירה היא וכו' נקט לה משום סיפא. אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם כ"כ רש"י. וכ"ש פירש דהכא אתא לאשמועינן דאין מקבלין כלל. ואפילו יהיב ליה אגרא הואיל דגולה מלוה: מדעת העכו"ם. כתב הר"ב כגון ישראל שלוה מעות מהעכו"ם וכו' מלאו ישראל כו' ואני אעלה לך וכו'. אף ע"פ שישראל נותן לו במלות העכו"ם מותר. ופרכינן בגמרא דהא אין שליחות לעכו"ם. מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. ולכל התורה כולה יליפינן לה [עיין ברפ"ב דקדושין] ומסקינן כגון שנמל העכו"ם ביד וקבלו מן הראכון וקמשמע לן דלא תימא העכו"ם נופיה כי עביד *אדעתא דישראל קא גמר ויהיב. וכתבו התוספות [ד"ה מלאו] דמשום הכי תני. באמר ליה ואני אעלה לך. [משום העמידו דסיפא לאשמועינן] דזה ג"כ מותר שיקבלם מישראל: אבל לא מדעת ישראל. כגון עכו"ם שלוה מישראל ברבית ובקש להחזירם לו מלאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואם העמידו אצל ישראל אסור. הכי מסיים ברייתא דלעיל. *ולרש"י ורביו חננאל טעמא דאסור משום דיש שליחות לעכו"ם לתומרא דרבנן ורביו תם [ד"ה כמון] מעמיד הסיפא כמו הריטא. בגטל ונתן ביד: **ן** אין פוסקין. אין נותנין מעות לישראל הבירו ע"מ ליתן לו בהם פירות לסך כך. לזמן פלוני. דכיון שלא יצא השער בכמה נמכרים. אמא יהיקרו כבילא שער שלהם. נמצא שהיה משתכר זה בהמתנת מעותיו. שיתן לו פירות. כפי מה שפסקו בזול. כ"י: יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה. [עיין לקמן בדבור ופוסק וכו'] בגמרא דף ס"ג ע"ב דאמר ליה שקיל למיכותך ומריא אחיזרי. מאי אהניית לי. לא הוה לי אחי בידי טוי מזבינגא בהני ומילי. והתוספות דף ס"ב כתבו וזה לשונם. אע"פ שאין לזה יש לזה. אפ"ג דלא מסך אין זה רבית. כיון שאם היה בא מוכר לחזור הוה קאי במי שפרע. ולכך חשיבי כמתיקרו ברבות עוקא. ע"כ. נראה בדעתם שאין להעלות מידי איסור רבית אלא הם כן שבכל לומר שהיו קנוים לזה שנתן המעות וברשותיה אייקור. דאיכא למימר ד[זוקא] לענין איסור רבית סני. שהרי כתבו הוה קאי במי שפרע. מכמע דדינא הכי בקנייה דעלמא. וזהו כדעת רש"י שכתבתי בריש פרקין. ומכתיבת לדברי המגיד ברפ"ב כ"ב מהלכות מכירה. שעל שכתב הרמב"ם הפוסק על השער וחוזר בו מקבל מי שפרע כתב דמפרקין יצא לו כן. והכ"מ דחה זה לפי שאינה שייה אלא לענין רבית ומנגן ללמוד מכם לענין קוים המקח. ובספרו ב"י ח"מ סימן רי"א כתב. שאע"פ שיש ללמוד כן מהתוספתא לענין קנייה דעלמא. מכל מקום אין ראיה. ע"כ. וזה כהברת הראב"ד דלעיל בדבור ויין אין לו. דהבירא ליה דהכא לא מעמיד קנין התירו אלא מעשה שיש ביד החכמים להקל בדבר במדבריהם. ורבית דע"י מקח וממכר מדבריהם הוא אבל כיון

שנס

ה"ר שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה. מקום שנהגו לחלוק את הולדות מיד חולקין. מקום שנהגו לגדל יגדלו. רבן שמעון בן גמליאל אומר שמין עגל עם אמו. וסיח עם אמו. ומפרין על שדהו ואינו חושש משום רבית: **ן** אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית. אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם. ולווין מהן ומלוין אותן ברבית. וכן בגר תושב. מלוה ישראל מעותיו של עכו"ם מדעת העכו"ם. אבל לא מדעת ישראל: **ן** אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער. יצא השער פוסקין. ואף על פי שאין לזה יש לזה.

ה"ר שמין פרה. גדולה והמור גדול ברלוין למלאכה ומלאכתן טולה למקבל: למהצה. להלוק בכח שביניהו. בדמים ובולדות: לחלוק את הולדות ביד. כשתבא בעת חלוקתן. בבהמה דקה שלשים יום ובגסה כ' יום: שמין עגל עם אמו. ואין צריך ליתן עמל ומזון לעגל אלא לאם. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ומפרין על שדהו. לשון פרה ורבה. ואית דגרסי ומפריז בזי"ן לשון פרזות תשב ירושלים (זכריה ב'). כלומר מרחיב על שדהו. והוא שיאמר לו *) [תוכר למחכיר] אתה רגיל ליקח בחכירות שדך עברת טורין לשנה. הלוני מאתים זוז שאוכל להוציא לזבל שדה זו ולזרעה ולחרשה ואני מעלה לך בחכירותה י"ב טורים לשנה. ואחזיר לך מעותיך. זה מותר דהוי כאילו מעדיף לו שני טורים הללו מפני שתוכר ממנו שדה טובה ומשובחת בחכירותה יפה מחכירות שדה רעה: **ן** אין מקבלין צאן ברזל. כל אחריות הנכסים על המקבל. ובם אותם היה עליו במעות וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים השכר. ואף על גב דמשנה יתירה היא דהא הנא ליה [נעיל]. אין מוציאים חטני למהניא שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד וכ"ש הכא דקבל כל האחריות עליו. נקט ליה משום סיפא. אבל מקבלים צאן ברזל מן העכו"ם: מדעת העכו"ם. כגון ישראל שלוה מעות מעכו"ם ברבית ובקש להחזירם לו. מלאו ישראל אחר ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו. אם העמידו אצל עכו"ם אע"פ שישראל נותנם לו במלות העכו"ם מותר. ואם לא העמידו אצל עכו"ם אסור. דהוא מיהו דקא

*) נרע"ב ד"ה בוכר למחכיר ותקן בהוי"ם כלשניהו.

מודף

מעמיד הסיפא כמו הריטא. בגטל ונתן ביד: **ן** אין פוסקין. אין נותנין מעות לישראל הבירו ע"מ ליתן לו בהם פירות לסך כך. לזמן פלוני. דכיון שלא יצא השער בכמה נמכרים. אמא יהיקרו כבילא שער שלהם. נמצא שהיה משתכר זה בהמתנת מעותיו. שיתן לו פירות. כפי מה שפסקו בזול. כ"י: יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה. [עיין לקמן בדבור ופוסק וכו'] בגמרא דף ס"ג ע"ב דאמר ליה שקיל למיכותך ומריא אחיזרי. מאי אהניית לי. לא הוה לי אחי בידי טוי מזבינגא בהני ומילי. והתוספות דף ס"ב כתבו וזה לשונם. אע"פ שאין לזה יש לזה. אפ"ג דלא מסך אין זה רבית. כיון שאם היה בא מוכר לחזור הוה קאי במי שפרע. ולכך חשיבי כמתיקרו ברבות עוקא. ע"כ. נראה בדעתם שאין להעלות מידי איסור רבית אלא הם כן שבכל לומר שהיו קנוים לזה שנתן המעות וברשותיה אייקור. דאיכא למימר ד[זוקא] לענין איסור רבית סני. שהרי כתבו הוה קאי במי שפרע. מכמע דדינא הכי בקנייה דעלמא. וזהו כדעת רש"י שכתבתי בריש פרקין. ומכתיבת לדברי המגיד ברפ"ב כ"ב מהלכות מכירה. שעל שכתב הרמב"ם הפוסק על השער וחוזר בו מקבל מי שפרע כתב דמפרקין יצא לו כן. והכ"מ דחה זה לפי שאינה שייה אלא לענין רבית ומנגן ללמוד מכם לענין קוים המקח. ובספרו ב"י ח"מ סימן רי"א כתב. שאע"פ שיש ללמוד כן מהתוספתא לענין קנייה דעלמא. מכל מקום אין ראיה. ע"כ. וזה כהברת הראב"ד דלעיל בדבור ויין אין לו. דהבירא ליה דהכא לא מעמיד קנין התירו אלא מעשה שיש ביד החכמים להקל בדבר במדבריהם. ורבית דע"י מקח וממכר מדבריהם הוא אבל כיון

שנס

שנויי נוסחאות

ה"ר שהוא עושה ואוכל (למחצה) מקום. כ"י"ם שעושה..; כ"י"ק וכ"י"מ וכ"י"ר (מ' וג') ומכ"ר שדרכו לעשות ולאכול מקום ולוה וכ"ה כ"י"ג (וכ"ס.. לעשות וכל מקום וכ"ל לעשות ולאכול מקום); כ"י"ם שדרכו לאכול ולעשות.. ומ"ר כגון כלבון לעיל כמ"ז דפ"ב. לחלוק את הולדות (מיד) חולקין. כ"י"ק לחלק..; כ"י"ר (כ') ..בולדות..; כ"י"ם את הולד..; וכ"ה כמשמעות ד' ריוות ווימ"ל וד"ם וד"ק כ"י"נ ליתא: כ"י"מ.. חולקין ואין יכול חברו לעכב עליו. וס' כיה והוגה כפיים (ד"ם). יגדלו. כ"י"ק יגדילו. וכיה. כ"י"נ ושיח. ומפריז. כ"י"נ וכ"י"ק וכל הכי ומשניר וספרין ומי' כ"י ורע"נ. ואינו חושש. כ"י"ם ואין חוששין. **ן** (מפני שהוא רבית). כ"י"ר (מ') ליתא ומי' הוס'. מלוה ישראל מעותיו כמשנה מלוה הוא ישראל על מעותיו. מדעת העכו"ם. כ"י"ק.. נכרי. **ן** (יצא השער פוסקין ואע"פ שאין לזה יש לזה) כו' לקוצרים. כ"י"ק וכ"י"מ וכ"י"ר ליתא כ"ז ומי' בתוס' (ס"ב ע"ב) ד"ה וכרכו; כ"י"ם ליתא ואע"פ שאין לזה יש לזה; כ"ל נלקו הדברים בעמוד ונסרון אלא בשער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה לקוצרים.

תוספות חדשים

ז בתו"ם ד"ה יצא בשער כו' ובסברו ב"י כו' וכ"כ כתב שרבינו למד דין זה מהתוספתא:

ראשון לציון

ה תו"ם ד"ה רשב"ג לומר כו' עיין בפ"ת דעירובין (מ"ז). מי' יפל"מ:

תוספות רע"ק

קצר הזמן הוא מתחייב הרבה הוי רק ענין קנס ולא רבית וכ"כ בשיטת מקובצת בשם תרשב"א ולטר מה דמי שלוה מחבירו ק' וקנס עצמו שאם לא יפרעהו לזמן שישלם לו בפלים דמותר דהוי קנס בעלמא עיי"ש. ואולם מדברי תוס' בפרקין דס"ה ע"ב ד"ה לא תסברם וכו' וא"ת ואמאי אסרינן הכא והתנן לקמן הלוהו על שדהו וכו'. ולפי סברת תרשב"א אין התחלה לקושיא זו דהתם הוי קנס בעלמא דהא אינו על ההסתנת מעות. אבל הכא בשביל שמלוה לו ווכה בזכות זה דבשרוצה למכור צריך למכרו לו. וכן מצאתי בריב"ש סי' שלי"ח דכתב כן בשיטות לחלק בין ההיא לכשתמכר לא תסברם אלא לי בדמים הללו ובין ההיא דמתני' דהכא דהלוהו על שדהו עיי"ש. אח"כ ראיתי בשיטת מקובצת לעיל בההיא דלא תסברם אלא לי בדמים הללו דהקשו ג"כ קושית תוס' הנ"ל ותמוה לי מאוד הא לתרשב"א לשיטתו אין התחלה לקושיא זו. וצ"ע: **ו** [אות מן] תו"ם ד"ה מדעת. אדעתא דישראל קא גמר ויהיב. ונחמיר מדרבנן לאסור כ"כ רש"י. והיינו אף דאין שליחות לעו"נ ומה בכך דאדעתא דישראל יהיב. ס"ם לחומרא אסרי' דיש שליחות לעו"נ. ולשיטת תוס' שהביא התו"ם בריבור הסמוך דסיפא אבל לא מדעת ישראל מיירי נ"כ בנתן ונטל ביד. דלסקנא ל"א דיש שליחות לעו"נ לחומרא. צ"ל דלענין זה בנטל ונתן ביד ל"צ לדין שליחות דכיון דס"מ מעותיו של ישראל זה באים לישראל אחר מה בכך שהוא באמצעית חושבת העו"נ מזה לזה לא יהיה אלא כמעשה קוף בעלמא ס"מ הוי רבית דמעותיו של ישראל בידו ברבית (וס"ד לאסור קס"ל): [אות מז] שם ד"ה אבל. ולרש"י ור"ח. והא דלא אסור בלא"ה מדאוריתא דהא הישראל זכה בשביל ישראל במלוה והוי ישראל שני שלוחו של ישראל ראשון. כתבו תוספות דנהי דאם תעו"נ היה מסקיר מעותיו יכול לזכות

לתבירו

מוזף ליה בריבית: ן היה הוא תחלה לקוצרים. ויש לו גדים ומדיין לא יצא הכסר. פוסק עמו בחצי שער שירלה. דכיון דיש לו לון כאן רבית. דמעכבו לאתו גדים קטי לו. ואע"ג דלא מכך כיון דכי לון לו עמי לא הוה אלא אבק רבית דרבנן. כי יש לו לא נזר: על העבים. כלי גדול בעוברים בו את הענבים לפני דריכה והם מתחממים להוציא יינם יפה. ושל זיתים קרוי מעטן: על הבצים של יוצר. אם הבנים עצר ומעלא בנים לעשות מהן קדירות פוסק עמו על הקדרות בחצי שער שירלה. ואע"פ שלא יצא הכסר: ועל הסיד. פוסק עמו בחצי שער שירלה מכיסקעו בכבשן הגיר והחכמים לצרוף ולעשות מהן סיד: והחכמים מתירין. איכא בין חכמים לת"ק דת"ק כל ימות השנה קאמר. ופליג עליה רבי יוסי ואמר לא בנא ימות החמה. ולא בנא ימות הגשמים. עד שיסיה לו לעובר זבל בתבשפות. וחכמים מתירין דוקא בימות החמה. באע"פ שאין לו. יש לאחרים. שהכל יש להן זבל. שבבר נרקב ונטוף בימות הגשמים. אבל בימות הגשמים לא הלכה כחכמים: כשער הגבוה. אם יפתח הכסר ממה שהוא עכשיו תן לי כסבר הזל. גבוה. הייט בזל בעותין פירות גבוהים ורבים בדמים מועטים: תן לי כזה או תן לי בעותי. שהרי לא מכך ויטל לחזור בו. ואפילו מי שפרע ליבא הוחל ולא נתן ממעותיו על מנת לקבל מכשיו. אלא לאחר זמן. ובתוך כך נשתנה הכסר. שאם דעתיה דאינש אתרעא דלא פסיק. ואין הלכה כרבי יהודה: ח חטין בחטין לזרע. כלה בשאה מותר להלוות לאחרים דוקא כשהלה לזרעו ומשמו דבאחרת דאחרים הוא בעותן הזרע. אם אין לו זרע לזרות הבדה יסלקנו בעל הבית. ובשלה האחרים מבעל הבית חוזרע. וכשוקרו חטין יתן חטין. אין ז הטוחה. אלא הרי הוא מיורד לתוכה מעכשיו. על מנת שיטול בעל הבית הזרע החלה מחלק בינית לאחרים. והאחרים יטול בשאר שכר מרחו. ועל מנת כן ירד שיטול פעמת מבאר הריסין כשיעור הזרע. ואין כאן רבית: שהיה רבן גמליאל. כלומר לכך הוצרך לבטא מבנה ז. לפי שהיה רבן גמליאל. מחמיר באם הוזלו טעל כסבר הזל. והכמוסין מהמי לא בהלכה כן אלא ברלה להחמיר על עצמו: ט הלויני עד שיבא בני. דיון בים לו בפיר דמי. דלא נזר רבנן אלא כשאין לו. ואפילו אין לו אלא כאה אחת טוב עליה כמה מרין. דכל חדא וחדא אמרינן ז מבא מתחיה. בסרי אינה קטיה למנוה ובוד הנוה למכרה ולאכלה.

וכלנוה

תוספות הדשים

ת הר"ב ד"ה חטין בחטין בו' ר"ל דאינה חטים כו'. ופיש כ"מ אבל אם היה סמוכ מיון בעל הבדה הרם אחר להנתן הישן כחטין. אע"ג כאלים לא כתבל עדיין בעוברת הבדה. וכ"ש בגמי:

תוספות רע"ק

לחבירו חשתא דאין חזו"ג מפקרין אלא דבא לזכות מעותיו לפלוה ע"י ישראל זה ללוה מקרי ישראל זה הלוה שלוחו של עו"ג לזכות במעותיו לישראל ואין שליחות לעו"ג: ז [אות מח] בפשנה ופוס- עמו בשער הגבוה. בתוס' בארקין דמ"ר ב' ד"ה האי הקשי על מה דאמר רב שרביא לאביי האי קרוב לשבר ורחוק להפסד הוא דיקשה ליה מתני' דהבא דיצא השער פוסקי' דאין הלוקח מפסיד' דאין הפירות בבורדים ללוקח אין ניכר שהוא קרוב לשבר ורחוק להפסד. ובמהרש"א שם דתוס' הו"ם להקשות ביותר אף לפי תירוצא דאביי שם כיון דמקבל עליו אלא קרוב

(בשער הגבוה). נמצ"ל בשער.. נכ"ק ובכל כ"י ובד"ל ונמצ"ל ליהא. יכול לומר. בד"ל ובכ"מ ובכ"ל (מ' וכ') יכול הוא לומר וכ"ה נכ"ק (ובס.. לו); נמצ"ל ובכ"ל יכול לומר לו. וכ"ה לו גם בד"ל. תן לי כזה או תן לי מעותי. בד"ל ובכ"ק ובמבנ"ל ובמצ"ל.. את מעותי בכ"ל (מ' וכ') תן לי מעותי או תן לי כזה. ח לא לאכול. בד"ל.. לאוכל ודומיא דלזרע לגם בסוף לאיתא בד"ל בחטים ודומיא ובל"ל לזרע ולא"ל לון אלא יזרעון את הטבחא הכנוה בעדים נכ"ל אם לזרע לא לזרע); נכ"ק ובמצ"ל.. לאבל יכי יכולה ל"ל ג"כ לאוכל.. ולא לזבל. ר"ג. בד"ל: ר"ג אר' יוסף המין המעמ הה לתן ולון וכי רק כן היה מנהגו הוא. (בחטין לזרע). נכ"ק ובמצ"ל ליהלק נכ"ל ובכ"ה ליהא (אבל לזרע וכן ליהא נכ"ל). ביוקר והוזלו אי בזול הזוקרו נושל. בד"ל: בזול והוקרו אי ביוקר והוזלו ויטל וכ"ה נכ"ל ובכ"מ וכ"ל ובמצ"ל ובכ"ה נמצ"ל (ובס הוקירו). בשעת חזל. ולא (מפני). בד"ל ובמצ"ל ובכ"ה ובמצ"ל לא ולהא. ט אין לך לגורן. בד"ל ובכ"ל ובכ"ל נותן לך.. וכ"ה בכ"ל (כ') ובמצ"ל (ובכס.. מן הגורן). אבל אומר לו (הלוני). בכ"מ ובמצ"ל אלא אומר לו ולהא וכן ליהא בד"ל (ובס אלא יאמר לו). (עדר) שאמצא פתחה. נכ"ל (מ' וכ') ובמצ"ל.. הפתחה וכ"ה בד"ל (ובס ליהא). והלל אומר. נכ"ה מ' (מ' וכ') והילל (ביו"ד) וכן נמצא וכ"ה ובמצ"ל לא לא נמצא; נכ"ק הלל אומר

[סדר נזיקין ה"א] יוד

שנויי נוסחאות

פוסק עמו על הגרדש. נכ"ק פוסקין.. על הגרדש. נכ"מ על הגרדש עד שיהיה לו, ומ"ל לא ס"ל משיהיה לו(ד"ס);בד"ל על הגרדש. העבים. נכ"ק הענבים. בד"ל ובמבנ"ל דמ"ר.. הבצים ובה הריסנ"ל שבגולסן ביצים מבוה מין פנולות כביים ובגולסן בצים פ"ם הכהוב הינגאה גומא בלא בלה לוה מ' י"ל מ"ם. משישקעו בכבשן. בד"ל משישקע..; בכל הכ"י משישקעו..; נמ"ק ובמבנ"ל משישקע בכבשנו. ופוסק עמו. נכ"ק ובכ"מ ובכ"ם וכ"ל (מ' וכ') ובמבנ"ל פוסק.. אין פוסקין על הזבל. בכל הכ"י ובמבנ"ל אין פוסק עמו על.. וכ"ם בד"ל (ובס ובכ"ק אינו פוסק) וכ"ם בהמ"ל (ובס לשלם אינו..) אלא א"כ היתה לו זבל באשפה. בד"ל ובמבנ"ל ובמ"ל עד שיהא לו זבל באשפות וכ"ה נכ"ק (ובס שיהיה) וכ"ה נכ"מ (ובס..שיהיה.. באשפתו) וכ"ם עד שיהיה גם נכ"ה; נכ"מ עד שיהא עמו..; נכ"ר (נ') עד שיהא זבל באשפה ולשון זה משמע שיהיה לאחרים אע"פ שאין לו ומ' הם". (ד"ס). ודע דאשפה הוא לשון יחיד ולשון רבים ואשפות הוא לי"ו לשון מקרא. ופוסק עמו בשער הגבוה. נמצ"ל פוסק. וכ"ה נכ"מ וכ"ם נכ"ק (ובס גבוה); בד"ל ובמבנ"ל..בשער הגבוה. רבי יהודה. בד"ל ור' יהודה; נכ"ר(מ' ר' יוסי).

חיה הוא תחלה לקוצרים. מ"ר; ס"ם פכ"ל ס"ם מ"ר; א"ם ק"ד: ופוסק עמו על הזבל. מ"ר ס"ם: ר"א אין פוסקין על הזבל. מ"ר ומשלמי מ"ר מ"ל מ"ר: ופוסק עמו בשער הגבוה. מ"ר ס"ם מ"ר ומ"ר ס"ם מ"ר ומ"ר ס"ם מ"ר: יכול לומר לו: ח מלוה אדם את אריסו. מ"ר ס"ם מ"ר ומ"ר מ"ר מ"ר מ

רבנן הלא כשאין לו. דשאה בשאה דרבנן הוא. ולא נשך דאורייתא. רש"י. ומ"ש הר"ב ואפילו אין לו אלא שאה אחת וכו' דכל חדא וחדא וכו'. וביד הלוה למכרה ולאכלה. מסיים רש"י ונמצאת לותה שלוה מזקקת על פירות שבשוק [כלומר על פירות אחרים ולא בעי למימר שילא השער. דכשילא השער אפילו אין לו מותר. כ"י]. וז פטיה לנות עליה וכשלוה כל אחת ואחת לוה בהיתר דהא אינו לוה שאה אחת ואכלה. ואכל גם הראשונה הואיל כשלוה בהיתר לוה כל שאה וכשלוה כל אחת ואחת לוה בהיתר: ר"ע מברטנורה

וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה בכר לחברתה עד שתעשנו דמים. שמא יוקרו חטים ונמצאו באות לידי רבית: ו' אומר אדם לחבירו נכש עמי. ואנכש עמך. עדור עמי. ואעדור עמך. ולא יאמר לו נכוש עמי. ואעדור עמך. עדור עמי. ואנכש עמך. כל ימי גריד אחד. כל ימי רביעה אחד. לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה. רבן גמליאל אומר יש רבית מוקדמת. ויש רבית מאוחרת. כיצד נתן עיניו ללות הימנו. והיה משלח לו ואומר בשביל שתלוני. זו היא רבית מוקדמת. לזה הימנו. והחזיר לו את מעותיו. והיה משלח לו ואמר בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי. זו היא רבית מאוחרת. רבי שמעון אומר יש רבית דברים. לא יאמר לו דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני: **יא** ואלו עוברין בלא תעשה. המלוה. וכשלוה כל אחת ואחת לוה בהיתר: וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה בכר לחברתה עד שתעשנו דמים. שמא יוקרו חטים ונמצאו באות לידי רבית: ו' אומר אדם לחבירו נכש עמי. ואנכש עמך. עדור עמי. ואעדור עמך. ולא יאמר לו נכוש עמי. ואעדור עמך. עדור עמי. ואנכש עמך. כל ימי גריד אחד. לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה. רבן גמליאל אומר יש רבית מוקדמת. ויש רבית מאוחרת. כיצד נתן עיניו ללות הימנו. והיה משלח לו ואומר בשביל שתלוני. זו היא רבית מוקדמת. לזה הימנו. והחזיר לו את מעותיו. והיה משלח לו ואמר בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי. זו היא רבית מאוחרת. רבי שמעון אומר יש רבית דברים. לא יאמר לו דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני: **יא** ואלו עוברין בלא תעשה. המלוה.

תוספות רע"ק

וכן היה הלל אומר. פנים ע"ב לא תלוה אשה. פי' שם ס"ג פרש"ס שם פפי' ג': ו' אומר אדם לחבירו פר' ס"ב ס"ל פי' ס"ו. פפ' פלוה ולוה הי"ל פפ"ג לתרון ס"ג פרש"ס י"ד פי' ס"ב פנ"ד: כל ימי גריד אחד. פ"ה ס"ג: יש רבית מוקדמת. פי' ס"ו מפ' פלוה ולוה הי' י"ל י"ג פפ"ג לתרון ס"ד פי' ס"ב פרש"ס ס"ד: לא יאמר לו פי' פי' שם פ' י"ג פרש"ס שם פפי' י"ג: **יא** ואלו עוברין בלא תעשה. פ"ה ס"ג פ"ב פ"ל פ"ה פ"ב פי' ס"ד מה' פלוה ולוה ס"ב פפ"ג לתרון ס"ג פרש"ס י"ד פי' ס"ב פפי' י"ג:

שנויי נוסחאות

בכר לחברתה. נכי"ל (ג') לחברתה בכר. עד שתעשנו דמים. וכ"ס נכי"מ ונכי"פ וכ"ס נד"ל ונמשני"ר (ונכס.. בדמים); נמשנ"ב.. שתעשינה ברמים. יוקירו חטים. נמשנ"ב יוקרו.. וכ"ס נד"ל וכנ"ר (מ' וכ') (ומס החטים כמו שהוא נכי"ק ונמשני"ר). (ונמצאו) באות. נכי"ס ליתא. ו' ואעדור עמך (ולא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך) עדור עמי ואנכש עמך. כל ימי גריד כו'. נכי"מ ונכי"ס וכי' (מ') .. אבל לא יאמר לו.. וכ"ס נד"ל (ומס ליתא לגמ"ל לו) וכ"ס נכי"ק (ומס ואעדור לך): נמשני"ר ליתא וכפי הגרא"ה נמשס נדפוס מן עמך עד עמך תולס נכי"ס ליתא רק לגמ"ל עדור עמי ואנכש עמך. ומי המס המלה (של פמשני"ר וכי"פ) בהסרוטיקו מכל לפרשן אם נאמר כי הנכוס כולא מת וקל תמיד מעדור ולכן לוסמת המבאר"ר (דליתא הדור ולא יאמר..) הדור עדור עמי ואנכש עמך קלי אמור מדס ומוסר וכ"ס לעשה כמי"פ דק שלא יאמר נכס עמי ואעדור עמך דבעדור קשה הוא יוהר מנכוס אבל נכפר שיר דמי ומוזר. ול"פ כמס בנכנא דלא יאמר לו חרוש כו' ונבדני רש"י ונבאור המלים נכוס ועדור: נכי"ל (מ').. ולא יאמר לו עדור עמי ואנכש לך נכש עמי ואעדור עמך. גריד אחר. נכי"ס ול'(מ') גריד.. וכן נסמון; נד"ל ונכי"ק גריד ובן נסמון. (ומשמתמ נכוכ; נכי"ס ול' (כ').. אחת וכ"ס

שנויי נוסחאות

גרי"ף ועי' נמ"ר פ"ג דמע"ס. רביעה אחר. נד"ל ונכי"ק ונמשנ"ב ונמשני"ר.. אחת וכ"ב גרי"ף. ומ' רש"י ונגהות הרש"ס. לא יאמר לו חרוש. נכי"מ ולא..; נד"ל ונכי"ק אבל לא.. ואני (אחרוש). נכי"ק ונכי"ס ונמשני"ר וגרי"ף ליתא. רבן גמליאל. נכי"ס רבן שמעון בן גמליאל. עיניו. נכי"ק ונמשני"ר את עיניו. ללות היטנו. נכי"ק להלות.. (?). והיה משלח לו ואומר. נמשני"ר היה.. ואמר; נכי"ל ונכי"ס ול' (כ').. ואומר לו ונ"ס נכי"ק (ומס היה); נד"ל והיה משגר לו דורון ואומר ונ"ס דורון בתמרים המלאר; גרי"ף כ"י.. מנות..: נמשנ"ב ותוא משלח.. בשביל שתלוני. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ול' (כ') ונמשני"ר. שילוני ואל כשלוה יפגע בך. לן (את) מעותיו. נכי"פ ול' (מ') ליתא; נכי"ק ליתא לא ולו. והיה משלח לו ואומר. נמשנ"ב ותוא.. ואומר; נכי"מ ונכי"ס ופ' ול' (כ') ונמשני"ר היה. ונ"ס נכי"ק (ומס ואומר לו); נד"ל היה משגר לו דורון ואו' ונ"ס דורון בתמרים. בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי. נמשני"ר.. מעותיו. ונ"ס מעותיו גם נכי"פ ופ' ול' (כ'); נכי"מ בשביל שתלוני מעותיו.. רבי שמעון. נד"ל ר' ישמעאל. יש רבית דברים. נד"ל יש.. דע (כי) בא איש. נד"ל ליתא: נכי"ק ונמשני"ר.. אם בא..; נכי"ל (מ') דע באים; נכי"ק דע שבא איש. ומי' ומי"פ. יא ואל. נכי"ל ונכי"ק ונכי"פ ונכי"ס וכ' (מ' וכ') ונמשני"ר אלו.

תוספות רע"ק

קרוב לזה וזה חוב. דמ"ם יקשה כמתני' דמותר לפסוק כשער הגבוה שאינו מקבל זולא עי"ש. ולדידי קשה דאיך יתורץ זה בתירוצא דתוס' דאין מבוררים ללוקח. דזה שייך לענין המסרת אונסים שריפה וכדומה דאינו ניכר. דהלוקח אינו מקבל הפסד דלא ניכר שהשדה שלו נשרפה דהא אין מבוררים ללוקח. אבל מ"ם הא ההפסד דזולא דכל החפצים הנזלו ל"ש כן וא"כ ליתא פפעם קרוב לשבר דיוקרא ורחוק להפסד דזולא

יא עוברים משום לא תתן וכו'. מלוה שובר בסלן. לוה שובר מכים בל תסיך שהא ל' מפעיל לאחרים לא תגרום לאחיך ישוך ושובר על ולאחיך לא תסיך. ולפני שור לא תתן מכשול. *ערב ותדיס. עוברים על לא תשימון עליו נשך בלבד:

פרק ו א השובר. והטעו זה את זה.

אחד מן האומנין שבלתו נעה"ב) לבשר את חבירו והטעה אותם כגון שה"ל נעה"ב לבשר כל א' [בד'] דינרים ליום והלך הוא וכברם בג' אין להם עליו אלא תרשומת דהא סבור וקבל בג'. אלא שיכולים לומר לו ליה לך אל תמנע טוב מבעליו. פ"א הטעו זה את זה שחזרו בהם ולא רצו ללכת לעבוד מלאכתו בל נעה"ב כמו ג) שבכרו עמו. או נעה"ב חזר בו ג) כגון שאמר לפס לא אפשר בכם בנקר *קודם שילבו אגל המלאכה: ואת הקדר. בר"ש גרסינן כלומר בעל הקין: פרייפרין. עלים מבושלין לעבות הפרין: חלילים. למת לא לחתן: המשרה. מים בשורין בהן פשתן: מקום שאין שם אדם. [שהוא] אין מולא פועלים ד) לבשר. והפשתן אבד: שובר עליהם. בני אדם כבישור שבכרן. אבל לא ביזבר מבישור שבכרן: או מטען. אומר שיתן להם עז יתר ואין טען אלא מה שאתה מתחלה: ב השובר את האומנין. בקבלנות בך מלאכה בך וכך מעות: וחזרו בהם. לאחר שעשו מקצתה: ידם

והלוה. והערב. והעדים. וחכמים אומרים אף הסופר. עוברים משום (ויקרא כ"ה) לא תתן. ומשום (שם) בל תתן מאתו. ומשום (שמות כ"ב) לא תהיה לו כנושה ומשום (שם) ולא תשימון עליו נשך. ומשום (ויקרא י"ט) ולפני עור לא תתן מכשול

ויראת מאלהיך אני ה':

פרק ו א השובר את האומנין. והטעו זה את זה. אין להם זה על זה אלא תרעומת. שבר את החבר. ואת הקדר להביא פרייפרין. וחלילים. לבלה. או למת. ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה. וכל דבר שאבד. וחזרו בהן. מקום שאין שם אדם. שובר עליהן או מטען: ב השובר את האומנין. וחזרו בהן

סי' דחטיב במתניתין. דהא טתן בנשך בשעת הלואה. אבא לוקח בשעת פרעון. והוה ל' כעבד כשתובעו וזוחק. והא שם עליו נשך בשעת פיסוק ההגלי. ועוקן מכשול לפני העור להעבירו על לא תסיך לאחיך בסיא אחרה לעזר. ע"כ. ומ"ש והוא ל' כעבד כשתובעו וזוחק. דחיקא מלתא לפרושי בסי דהא מבמע דלעולם שובר. ולדבריו אינו שובר אלא כזוחק. והמגיד בפ"ד מהלכות מלוה פירש שלא זה מלל בל שדרך העבדים לעבוד והוא באין מעין ממונם בהגם. וכשמגיע זמן פרעון רוצים משותיהם ומגבים בחזקה. ועל בעיהם הזהירה התורה. ובודאי בלא אחרה [המיסה] בלום עבר אלא בעבי. אבל הרבים נאסר בכל. ע"כ. [וכן ים לפרש ל' רש"י שם רגילות שבשתובעו וזוחק]: והלוה. כתב הר"ב מטום בל תסיך לא תסיך לאחיך: והערב והעדים. כתב הר"ב על לא תשימון בלבד. גמ'. וכתבו התוס' אמרן דמבדרי נמי אלפני עור לא תתן מכשול כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים. אבל לא תשימון פסיקא ליה. אבל לפני עור זמרן דלא עבדי. כגון בסיה מלוה ל' בלא הכי וכו': אף הסופר. פירש הרמב"ם משום לא תשימון. ע"כ: וא"ל דה"ה בלפני עור כמלא הלוה בלא שבר: לא תתן. אם בספר לא תתן ל' בנשך:

פרק ו א האומנין. משמע ליה בין בשכיר יום בין בקבלנות. אבל בפרקין דבתר הכי נקט פועלים משום דפועלים לא משמע אלא שכירי יום. דבהכי מיירי כדאמר התם. בזמן שאמר להשכים ולהעריב. תוספות: והטעו זה את זה. כתב הר"ב אחד מן האומנין שבלתו בעל הבית. גמרא. ומתניתין אוראתא דמלאה נקטה שבן דרך הטוס בבולא ל' מן האומנין וה"ה לאחר. ול' הרמב"ם פ"ט מהלכות שכירות אמר לבולות וכו'. ומ"ש הר"ב פירוש אחר שחזרו בהם. והאי מאן חזרו נמי המעו קרו ליה. גמרא [דף פ"ז ע"ב]. ומיין ריש פ"ח: הקדר. כתב הר"ב בר"ש גרסינן. לשון תוספות בבני ריש"ן. ולבפר דגרס קדר יש לומר דלהכי נקט קדר לפי שהקדרין רגילים להיות לבם קרוטות. ע"כ: פרייפרין. דבר אחד תביב ליה בעתה אמנו הוא לעבות. תוספות: חלילים. לשון הר"ב למת לא לחתן ערלה דלא גרים ליה במבמה. ולשון רש"י חלילין לבלה לשמח חתן וכלה. לא למת לקוק: מקום שאין שם אדם. פירש הר"ב שהוא אינו מולא פועלים לבשר בלומר עבשיו אינו מולא פועלים. אבל ודאי בבשר אלו סיה מולא. דאלת"ה מה הפסידו עליו. מגיד בשם הרשב"א: וחזרו בהן. בבאן לא פירש הר"ב לאחר שעשו מקצת לקוק *דהבא אפילו קודם שהתחילו מיירי חומיא דריבה דאוקמינן בגמרא בבדיה בשלא אלו [כמ"ש הר"ב בפירוש הכמי] הראש"ם בשם הראב"ד: [*שובר עליהן. פירש הר"ב בבשיור שבבן. גמרא. ופירש הראש"ם והטור בימן של"ג עד בדי הבפל מבבר הראשונים דבהבי בבהו דעתיהו ופירש מהר"ר ו אלק בהן ז"ל בי סיי דמליט בעדרטי יקון דמהדר ליה אם אחזר בי אבפול עדבתן]: ב השובר את האומנין. פירש הר"ב בקבלנות. דאלו פועל דהייט בבבר יום. יבול לחזור בו אפילו בתני אוס דאמר רחמנא (ויקרא כ"ה) עבדי הם ולא עבדים לעבדים. והאי מעמא לא שייך אלא

ה) בבל הדפוס לבשר וכו' לבשר וכו' והבלים וכו'. ב) בלשון מגומגם. ג) בר"ב ד"ל ובגון. ד) פירש בבבר בבאה מגיע לאלו. רש"י, (פ"ח) ולא מלאתי דבריה אלא בבר"י.

תוספות רעק

רוזלא וצ"ע (ועיין) יא [אות מם] תרע"ב ד"ה עוברים. ערב ועדים שוברים על ל"ת) בתוס' בב"ק ד"ל ע"ב ד"ה והב"א הוכיחו דאף באינו בטל הרבית עם הקרן אלא פפורש הרבית בשבר דלעולם לא יבוא לגבות הרבית בשבר זה מ"ם שוברים הערים משום לא תשימון מראמרינן שם דמשעת בתיבה עביד ליה שומא. ובדבור שאח"כ שם אההיא דאמרינן משעת בתיבה ע"ל שומא בתבו תומא לר"י מה שומא יש כאן. ומה מוקת עדותן והלא לא יבבו הבית הרבית ע"י שבר עיי"ש. ולא ידעתי מה התמיה בך הא תוס' בתבו שם ד"ה שבר דהלאות ברבית אף בלא שבר יש עבירה ולא תשימון אף ע"ל דאמרי' משעת בתיבה כו' מ"ם בלא שבר נמי איבא מיסרא בהלאה. הא"ב י"ל דמשעת בתיבה לאו דוקא דמיד הוי ל"ת. ובאמת י"ל שהעדים אין שוברים בלל בפשוט שעדותן אין מוקת בלום בין דהב"ד לא יבבו בוה. ומתני' מיירי באמת רק בבלול הרבית עם הקרן: [אות נ] תרי"ם ד"ה לא תתן. את בבסף. הך לא תתן דמתני' בבלל ב' לאוין דשבר על נשך ועל הרבית בראיתא בריש פרקין:

פ"ז א [אות נא] הרע"ב ד"ה והטש. קדם שילבו אגל המלאבה. היינו אם הוא בבקום שאין פועלים מוצאים להשתבר ושבבן הבעה"ב זה בין שאין נבבים על ידו הם לא הלבו יבול לחזור. ואם הלבו הוי התחלת קנין ונתחייב הבעה"ב בבל השבירות. אבל אם הוי מוצאים להשתבר עצבם במקום אחר ובבשיו אין מוצאים להשתבר אף ב"א הלבו חייב לשלם מדינא דגרמי. ואם עדיין מוצאים להשתבר אף בהלבו יבול לומר השבירו עצמיבם ויש להם תרעומות על הבעה"ב מפני הטורח. תוס'. ופוסקים (אך סתם הלבו לא שבית שימצאו להשתבר ב"מ התוס') והיבא דצריך לשלם להם משלם כפועל בטל עי' לעיל פ"ב מ"ב: [אות נב] תרי"ם ד"ה וחזרו. דהבא אפילו קודם שהתחילו. אבל לפ"מ דפירשי' דמה דאמרי' עד בדי שבבן הייבו מהשבר שיש להם ביבו על מה שעשו. א"ב מוכח דהך בבא מיירי שבבר עשו מקצת. ואף דגם באינו אבור מ"ל לפתני' דיבו על התחתונה ואם נחייבו פועלים מבבה להם מה מעשו בשיעור שצריך לחוסיף לאחרים. צ"ל דהך דבר שאבד נ"מ בפועל דאין יבו

שנויי נוסחאות

אף הסופר. בכ"ם . . הלבלה. עוברים. בכי"ל (מ' וכ') עובר וקלי על המלה בסוף שובר בכולן (ד"ם). בשום לא תתן. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ם ור' (מ' וכ') ובמבכי"ל על בל תתן לו. (ומשום) בל תקח מאתו. במבכ"ב ד' לאם . . לא . . ; בד"ל ובכי"מ ובכי"ם ור' (מ' וכ') ועל בל תקח..; בכי"ק ובמבכי"ר ועל בל תקח מבמנו וכ"ם מבמנו גם בכי"ם וכפי בבראם ק כיבה בעשות לפני בבמים בעורה בבבוכה אבר לפנין ופ' מ"ם בבבהדרין פ"ו מ"ב. (ומשום) לא תהיה. בכי"ם ולא תהיה ולוה ומשום מבלקוה(לאה; בד"ל ובכי"קובכי"מ ובכי"ם ור' (מ' וכ') ובמבכי"ל ועל לא תהיה. (ומשום) ולא תשימון. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ם ור' (מ' וכ') ועל לא תשימון. (ובשום) ולפני עור. בד"ל ועל לפני..; בכי"ק ובכי"מ ובמבכי"ר ולפני עור ולוה.

פ"ן בכי"ר (מ') בפ בבן פרק בבקבל ומבי"ל פרק זה. א החבר בר' הקדר. בכי"ר (מ') החבר.. הקדר (ז) ובי"ם החבר בבם' ד' ריזוא ותקן הבוי"ם לעבבם; בכי"ק.. הקדר ובי' בד"ל ובוי"ר . (דהבא). בד"ל ובכי"ק ובמבכי"ל ליהא וכן ליהא בכי"ם ד' קובבא ולן לוב בוכן. פרייפרין וחלילים. בד"ל פרייפרין חלילין וכ"ם פרייפרין גם בכי"ם; בכי"מ רייפרין . . ; בכי"ם אפרייפרין . . ; בכי"ר (מ') פרי אפרין . . ; במבכי"ר פרייא פרין . . ; בכי"ק פָרָיָה פָרִין חלילין. ופועלין. בד"ל ובמבכי"ל פועלין ומלום בד"ל סבר בבכי"ר אבר לפרי לאלי סיה כתוב השבלים. להעלות. בד"ל ובמבכי"ר לבלות. וכל דבר שאבד. בכי"ם ור' (מ' וכ') ובמבכי"ר.. שחוזא אבר; בד"ל שדוא אבדה; בכי"ם וכל דבר האבד. וחזרו. בד"ל חזרו. מקום שאין (שם) אדם. בכי"ק ובכי"ר(מ')ובמבכי"ר ליהא; בכי"ם במקום שאין אדם. שובר עליהן. בכי"בב"ל.. עליהן בעלי בתים ומלאי בוסם' פי' בהם ממנו; בכי"ק מבבר (ד"ל שובר ור"ל שובר).

ידן על התחתונה. אם בעל הבית חוזר בו ידו על התחתונה. כל המשנה ידו על התחתונה. וכל החוזר בו ידו על התחתונה: **ג השוכר את החמור להוליכה בהר. והוליכה בבקעה. בבקעה והוליכה בהר. אפילו זו עשר מילין. וזו עשר מילין. ומתה. חייב. השוכר את החמור והבריקה או שנעשית אנגריא. אומר לו הרי שלך לפניך. מתה או נשברה. חייב להעמיד לו החמור. השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה**

אם בעל הבית חוזר בו. פ"ו פ"א: כל המשנה ידו על התחתונה. פ"ז פ"ב ק"ו פ"ב ב"ם ק"ב פ"ג פ"ח שבועות ז' פ"ח מ"י. פ"י מה' שכירות ס"ד ופ"י בהגמות תפ"ב פפ"ב כפון פ"ם מוס"ב מ"ב פ"י ס"ו פ"ב ופ"ו שב"ב פפ"ב ס' נמצ"ב: וכל החוזר בו. מ"ר שם פ"ם ס"ל ופ"ח מס' מכירה ה' נ' ל' פפ"ב. שם ומי' פ"ב שפ"ם פ"ב פ' פ"ב ב"ב ס"ב ופ"ל: **ג השוכר את החמור.** פ"ח פ"ם: השוכר את החמור והבריקה. פ"ח פ"ם מה' שכירות פ"ח מ"ב פכון פ"ם מ"ם פ"ו ב"ם פ"ם: השוכר את החמור להוליכה בהר. פ"ח פ"ד מה' שכירות פ"ם מוס"ב מ"ם פ"ו ב"ם פ"ם:

שנוי נוסחאות

ב על התחתונה. נדפ"ר ובכי"ק ובמפני"ל לתחתונה בכל המשנה. אם בעה"ב כו'. בכי"ם ופ' ור' (מ') ואם.. בכי"מ ליתא אם בעה"ב חוזר בו ידו על התחתונה. חוזר בו. נד"ע ובכי"ק ובכי"ם ובמפני"ל חזר בו. בל המשנה. בכי"ק ובכי"ם ור' (מ') וכל. בכי"מ וכן בל.. ומי' בדבור אם בעה"ב כו' ובגמרא (מ"ר מ"ב). **ג** השוכר כו'. בסדר בבנות נוסחתו כן הוא בכל המקומות ובגי"ק ובכי"ם ובמפני"ל ובריי"ף ובגרא"ם ומי' תוי"ם; במשנ"ב ובכי"מ בסדר בנא דעשר מילין, בנא דסחליקה ובנא דהבריקה; בכי"ל (מ') בסדר בנא דסחליקה, בנא דעשר מילין ובנא דהבריקה. להוליכה כו' והוליכה כו'. במשנ"ב להוליכו.. והוליכו.. בכל בנא זו לא בנבות מחמיה בני נקבה. זו עשר מילין וזו עשר. נד"ע ובכי"ק.. עשרת.. עשרת ובכי"ם ובכי"ם ור' (מ' וכ')(ובהם בא.. ובזו..); במפני"ל.. עשרה.. עשרה. ומתה חייב. בכי"ל (מ') אם מתה.. השוכר. נד"ע ובכי"ק ובכי"ל(נ')ובמפני"ל שכר. והבריקה. עי' תוי"ם ובריטב"א. או שנעשית אנגריא. במפני"ל או שנישאת באנגריא. ובכי"ם שנשאת גם נד"ע; בכי"מ או באנגריא לא מפני"ם שם נראה כי נ"ל או שנשאת באנגריא; בכי"ק שנעשאת לאנגריא.

ראשון לציון

פרק ג תוי"ט ד"ה והבריקה כו' אבל בגרא"ם כי"ם ותמה כו' עי' יפ"ל:

תוספות רע"ק

ב אם בעל הבית חוזר בו. אם בעל הבית יוחר ממה שהתנה עמהם כיון שאין מפסידין בחזרת בעל הבית ואדרבה יותר מרויחים שעתה ימלאו שיטע להם סלע ואני לקצור מני קמה והוא לא היה נותן להם כי אם סלע. תוספות: כל המשנה וכו'. [כתב הר"ב] כגון נתן נמר וכו' אין נותן לו אלא דמי יציאות וכו'. דסתם לן הגא כר' יהודה דפ"מ דב"ק מבנה ד'. גמרא: **ג** להוליכה. עיין מ"ש בפרק דלעיל מבנה ד' [ד"ה ותמור]: אפילו זו ר' מילין וכו'. וה"ה אפי' זו שהלך בה קצרה יותר אלא שלא חש להאריך. תוספות: חייב. כתב הר"ב כשמתה מחמת אונסה וכו' אלא מחמת שלא היתה למודה. וכו'. וכן לשון רש"י. ודוחק לומר כן שדרך הבהמות ללמדם ללכת בהר ובבקעה. וז"ל התוספות [ד"ה כגון] מחמת אונסה פירוש שדוחה סיוס היה אויר משנה בהרים יותר מבבקעה או איפכא משלג או ממטר. והוי אחלתו וסופו בפשיעה. ולהכי נקט להוליכה בהר והוליכה בבקעה ולא נקט להוליכה בהר זה. והוליכה בהר אחר. משום דאין רגילות להשתמש אויר אלא מהרים לבקעה. אבל מסר להר. ומבקעה לבקעה אין דרך אויר להשתמש: השוכר את החמור והבריקה וכו'. בפירוש הר"ב מפורשת זו הבנת אחר שאחריה וכן הוא הטעם במשנה שבגמרא. והכי מסתברא. אלא שראיתי בירושלמי במשנה ובגמרא דגרסי' לה כמו בספר ולפיכך לא שלחתי בו יד להגיה: והבריקה. לשון הר"ב והבדיקה נסמית בדוק שבעין. שנירסהו *) והבדיקה בדלי"ת. אבל בגמרא גרי"ם ואמרו בפירושו והוריתא שלומר על דרך כני נהור. וכן בירושלמי פירשו דבזק: שנעשית אנגריא. שכפונעים בדרך לוקחים ואין מחפשין בבתים. ולפיכך אומר לו הרי שלך לפניך דמאי אמר ליה מזלך גרם שהיה הבית לא היתה נימלת. ולפיכך אפילו אינה חוזרת. דלא דמי למתה דהכא מוכח דמזלא דידה גרם. כך פירש בתוספות אלינא דשמואל דהלכתא סתיה בדיני: אומר לו הרי שלך לפניך. כתב הר"ב ודוקא וכו' אבל אם שברו לרשב וכו' לא קרי אנגריא. כמגיד פ"ה מהלכות שכירות: חייב. כתב הר"ב למטר וכו' ולהוסיף וכו' שהרי המור זה אינו. וכן לשון רש"י. וכתב עליו הרא"ש לשון זה הוא מגומגם מ"כתב שהרי המור זה שיעבד לו אלמא משמע דאמר לו המור זה. ומדכתב ולהוסיף לו משהו ומ' אלמא מיירי בחמור סתם דאי בחמור זה אין חייב להוסיף משהו. אלא בדמי הגבלא יקח לו יפשר. והלא מתניתין בחמור סתם. מדקתני חייב

להעמיד

*) לפי"ז מוכרח שגם הבי' מוסב על והבדיקה (בדל"ת) והוא כמו והבדיקה (כי הו' והד' מתחלפין, כמו בר בדר) דאלינא הו"ל לאחר נפי' הבי' כי ל"ל גרי"ם, אבל קשה לומר כי כן סיתם מסתה הרע"ב (שלא כמלאה בספרים הנדפסים וגם לא בכי') ויותר מזה דוחק לומר כי הר"ב יגרס והבדיקה (בשרשו בדק) בן דוק והו"ל והוריקה. ולכן נראה כי גם בהרא"ב ל"ל והבריקה (בדי"ם) והיינו כהוריתא שבגמ' רק הוא מפרש דשמיית כעין סיתה אי דוק שבעין. ואולי סיה לפניו הבי' (שבמקו העתיק שני הפירושים לגהוריתא ומחוקה שבגמ') במקום מולי"ת מולי"ת לא מיל"ת והוא דק(ויקרא,כ"ם) לא דוק(ישעיה, מ') אי"ם נרש"ו. ומי' כפרוש הכלם אי מדק.

ד ידו על התחתונה. ולפי חד שינויא דכל החוזר דמתני' אינו לרבוי פועל וס"ל למתני' ראשי בפועל ידו על התחתונה. צ"ל דנ"ם באם לא נתייקרו הפועלים רק שלפי שעה לא נמצאו פועלים רק א' וב' שרוצים שכר הרבה דבדבר שאינו אבר צריך להמתין עד שיסצא פועלים שיעשו בפי השער. אבל בדבר אבר א"י להמתין: **ב** [אות נג] תוי"ם ד"ה השוכר. גמ'. פוה קשה לי על הוס' בסמכתין פ"ד (דמ"ח ע"א ד"ה והא בעי כו'). דכתבו כן פרשתם לחלק בין פועל לקבלן. ולא נקטו דהוא סניא שריכה כאן: [אות נד] בהרא"ב ד"ה וכל החוזר בו. וחזר בו המוכר. מוקמינן בסניא בתייל ונסק אזוזי ומחזר אחר הלוקח ליתן לו מעותיו בזה יכול הבעל הבית לחזור כיון דלי דעתיה דזוזי אנסוה לסבור וכיון דלא יהיב ליה זוזי בעת דחקו אדעתא דהבי לא זבין ליה עכ"ל רש"י: **ג** [אות נה] הרע"ב ד"ה אומר לו הש"ל. ודוקא כשאומר לו חמור. וכ"כ הרמב"ם בפירושו אבל בחבורה

[סטור וכגבלה] לכלים ולהוסיף מעות ולהעמיד ט חמור לא יכסור ט לאחר בדמי גבילה. שהרי חמור זה שעבד לו. לא יחזור לו סברא: **ך** השוכר את הפרה לחרוש וכו'. וכל כלי המחרישה לבעל הפרה ונתריו הולכים עם בהמתו ותורשים בה: נשבר הקנקן. יחד המחרישה בנו הגדול: חייב. שהרי קנים לחרוש מן הנקפה מפני הכלים בים שם: ודש בתבואה. פטור אם החליקה: **ה** והביא עליה שעורים. שהן קלים מחטין: חייב. בקלקלה אם הוסיף ג' קנין ולא לחמיין הוחיל והשעורים קלין יש לו להוסיף על כדי שיבד לתך חטין שאות מבא החמור: מפני שהנפה קשה. לבהמה. כמשאו אע"פ שאין משא כבד כמבא החטין. הרי נפקו כנפח החטין והנפח כמשאו: לתך. חלי סר. ופטור שלשים שלין: סומכוס אומר וכו'. הלכה כסומכוס. ואם הוסיף פחות מכישור זה פטור אם חזק החמור. ועתה בכר הוספות בלבד: **ן** כל האומנין. קבלנים המקבלים עליהם לעשות מלאכה בבתיהם: שומרי שכר. להתחייב בגנבה ואבידה. *הבהמה הנלה דתפס ליה לאגרא הוי עליה שומר שכר: וכולן שאברו מול את שלך. *שכר גמרתיו ואני מבכנו לתפסו על שכרי. ומאחר שתוליכנו הבית מעות. הרי הוא מבס ואילך שומר חנם: בשור

ולא הניחו לכלל חזב. שיין פרק הנזכל מ"ד. [*ויותר ג"ל שר"ל דהכתה מיירי בחינם בשרים] **ה** חייב. ל' הר"ב הם הוסיף וכו'. וכן ל' רש"י ותליבא דתכיי בגמרא. ופיין לקמן. ובכתבו התוספות דתליבא סיפא דקתני כמה יוסף קלי לפרש רש"י: בפני שהנפה קשה למשאו. ל' הר"ב במשאו. וכן לשון רש"י. ותליבא דתכיי פירש כן. ומדרבא קאמר למשאו הכן. ויחזם דהלכה כרבא לגבי חבירו. אמנם מינה דגירסתם כמשאו. דתל"ב ג) לא הוי מפרש דלא כגרסא ודלא כהלכתא. וכן מלאתי בגמרא יוסף שכתב שהגירסא היא במשנה כמשאו ומכיס הוי פירש"י כתבי. ע"כ. ואין ספק בחיזה תלמיד הגיס הספרים תליבא דרבא למשאו: שהנפה קשה למשאו. כין לתבי בין לרבא יש לי מקום עיון במ"ו פ"ו דשיאה דתכבינן נפח סתים שהוא כבד לגבייה יותר מתרכבים סתם. כמבואר ממה שבתבתי שם בס"ד. חה ל"ע: **ן** וכולן שאמרו מול את שלך והבא מעות. כתב הר"ב שכבר נמרתיו ואני מבכנו לתפסו וכו'. כלומר הרי מבמע כבאמר מול לה בלך והבא מעות. ולא אמר הבא מעות ומול את שלך. הרי מבמע בעדיין תופסו. והו כתב הרמב"ם, בפירוש הם אמר הבא מעות ומול את שלך. שמר שכר. ולא לעמריך לתבמעים

ג) שלמה"ל פשטיעבר. ג) כ"ה ניחו"ם ד"ל (שיק) ובהשמש שלה"ל בבמיטו לא בבמלה. לא"ל ולא נכון.

תוספות הדשים

ה בחוי"ם ר"ח שהנפה קשה כי יש לי מקום עיון כו'. ועיש על הגליון בכתבי דלק"מ.

ראשון לציון

ו חוי"ם ר"ח ובולן שאמרו כו' ולא לעמריך לאמרמים נמול את שלך כי נמוגין פ"ם ע"ם לאתם מול לא שלך לעמריך הר"ל שומר חנם נמי לא הוי קמ"ל ולא"ל לכלוקה דברי הרוים כתוכין. אבל דע דהחי"ם קיב נמוכן לנגין דעת כי זה לכון הנלי בלים קמ". דלא ם מו"ו על בכרן הוא דקאמר ליה לגבל מדין פקון לא מלק מבנים מכל ומפסה מבין הזה בכתב כתרים דלא מימא דהוא לשבנו כי מל כלומן קמ"ל בלשון דלכלי שומר

תוספות רע"ק

בחבורו לא חילק, גם כל הראשונים פתבו הגם בחסר פתם אומר לו הל"ל. וכתב הרשב"ם דצריך ליתן לו שכרו משלם. והח"ם כתב דהראב"ד והרשב"ם חלקים וכ"ל דמתני' לתבריתא השוכר על הבשבור בלבד הוא דאמ"ל דאפר לו חסר פתם א"י לתובבו שיעמיד לו חסר אחר (ולענ"ד אם בחסר זה לענין שאין יכול השוכר לשבור אז ליקח ברמים) אבל לענין דיחיה חייב השוכר לחחזיק בזה חסר ולשלם שכרו משלם לא כיון דא"י להשתמש בו כראוי. ובשבירה לרכיבה אז לבלי זכוכית אי"ל חש"ל. עיין בחוי"ם פ"ח דסבילתין: **ה** [אות נו] בשאנה להבריא לתך חטים. כי דרך משי חבר הוא לתך. ואם שברו להבריא חצי לתך חטים והוסיף חלק א' משלשים אם הבשבור קצב עמו אני משבור לך הלמרי לשמי חצי לתך חייב השוכר דאמרי' דבקי חי בהחמר שלא תובל לישא יחבר. משא"כ אם השוכר א"ל לבשבור השבר

לי בחמתך ואשא עליה חצי לתך אם הוסיף במשאו עד שיעור הרך משוי חמורים דעלמא פטור מאונסין. אלא דחייב ליתן לו שכר מחתוספות דאין כאן גילוי דעת מהבשבור שאין בהמתו יכולה לישא יותר. כ"כ תלמידי רש"א והסכימו כן להלכה בסמן ש"ח: **ו** [אות ט] במשנה כל האומנים. נקט כל האומנים לפה דבאומר בסוגי' דבתחלה רצה לומר דחוי ש"ש בתרוא הנאה יחיב ליה מצי פורתא עייש, ולזה קאמר כל האומנים אף אותם דידעי בבירור דלא יחיב לחו מצי פורתא מ"מ חוי ש"ש (מי תיש ר"ח דקא יחיב כו') [אות נח] בתי"ב ר"ח שומרי שכר. דבהיא הנאה לפי"ם דקי"ל בפתמא דמתני' דשם שבושת דשוכר כש"ש דמי לא צייכים לפעמא דתפים אאנרית אלא בלא"ח כיון שהוא אצלו לשבתו דמשתבר בה חוי ש"ש: [אות נט] שם ר"ח ובולן שאמרו. שכבר נמרתיו וח"ח נמרתיו לחוד חוי ש"ח אלא בשאר הבא מעות ומול את שלך

את שלך והבא מעות. מ"ל ונכ"ל (ומס תביא) ונמכנ"ל הבא מעות ומול את שלך ומבנמ' הון מ'. נלמה דהעה כיל (ר"ם) ומי נמר"ם.

לחלוכת בבקעה. פיי' מס מ"ם מס מ"ם: **ד** השוכר את חמרה. מ"ל מ"ם מ"ל מ"ם מ"ל מ"ם

בטל את שלך והבא משות דלא תימא דדוקא לעכבו בבגיל המעות. אבל כשאומר בהדיא גמרתיו לא לאלעזריך למתני. דפשיטא דשומר חנם הוא. דכיון דאודעיה שלחה מלאכתו הוי כשואל שכלתה ימי שאלתו דפטור מתוגסים כדפירש הר"ב במ"ג פ"ח והתם לא בעי לאודעיה דהא ידע שלכך וכך ימים הבאילה לו. גמרא: שמור לי ואשמור לך. כתב הר"ב שמור לי היום וכו' אבל שמור לי אתה זה כו' זו במירה בבעלים היא. גמרא. ופירש"י בעליו של חפץ זה שנגנב במלאכתו של שומר היה שאף הוא מבמר היה לו. וכתב (שמות כ"ב) אם בעליו עמו לא ישלם ודרשינן לקמן עמו במלאכתו. ואע"ג דבשואל כתב לקמן דרשינן ליה נמי אבעליו שומרין פרק השואל [דף נ"ח]: הנח לפני שמר חנם. ובפרק דלקמן מ"מ כתב הר"ב דשומר לא נחית בשמירה עד דמשיך. מיירי הכא דמונח במקום בקונה. לי' בשם הראב"ד: ן הלוהו על המשכון שומר שכר. כתב הר"ב בין הלוהו ואחר כך משכנו בין משכנו וכו'. עיין מ"ש בריש פרק בתרא דבציעא: שומר שכר. כתב הר"ב שכר מצוה. כדמפרש בגמרא פרק ו' דבבא קמא דף ל"ו [ע"ב]. בהדיא כגהה דלא בעי למיתב ליה רשותא לעניא לעמוד בשעה שמלוה עליו דהשוסק במצוה פטור מן המצוה ובהדיא כגהה נעשה שומר שכר כל זמן שהמשכון אצלו. ופירש"י בשם רשב"ם מידי דהוה כגל שומר שכר שבשכרו שמקבל החלה לא בסוף נעשה עליו ש"ש לעולם ע"כ. ובתוס' בהוספות דף פ' ע"ב [ד"ה דקא] דלא סני הכא בטעמא דבהדיא כגהה דתפיס ליה אחוביה הוי שומר שכר כמו באומנין דמתניתין דלעיל. דהכא לא אתחני מצוה מידי דאין מרויח במה שהעלה ממה בלא היה מצוה ולא הוה ליה משכון: מותר אדם להשכיר. לגון הר"ב לאחרים וכן ל' רש"י וכלומר אבל הוא לא יכרו בחובו. וטעמא כתב טור ח"מ ריש סימן ע"ב משום חשדא כדרך שאמרו פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן. פירש גבאי לדקה כשפורטים הפרוטות שנבו לעשותן סלעים. הכא נמי דשותה שיחבדנו שמשתמש בו ואינו מנכה. ובעל הטורים כתב הא דלאחרים מסברא דנפשיה. אתמתיטי' דאקדמיה רש"י. וכן אתמיה להכים יוסף: ן ישבע. כ' הר"ב קא סלקא דעתיה וכו'. כלומר רבי אליעזר דתמה ממש דקא"ד וס': זה וזה ישבע. כתב הר"ב כלומר אף אני שמעתי מרבותי כר"מ. דהתם מתניתין ר"מ היא: ותמה אני וכו'. כתב הר"ב דשומר שכר היאך פטור וכו' שאין זה תוגם אלא דומיא דגניבה ואבידה וכו'. עיין [נפירוש הר"ב] בפרק דלקמן מ"ח. ומ"ש הר"ב ור"מ סבר שבועה זו לא מן הדין היא אלא תקנת חכמים וס' למעמיה דס"ל נתקל פושע הוא לגיל רפ"נ דב"ק ולפיכך מחייבין דבלא בטוגה שבועה אבל לר' יהודה דהתם והלכתא כוותיה דסבר דנתקל לאו פושע הוא. מחייבין ליה שבועה בלא בפשיעה נשבועה בין שומר חנם בין שומר שכר. הרי"ף והרא"ש. וגרסה מלבוגם דכל נתקל לאו פושע. ואפילו בלא במקום מדרון. וזה שמעה ר'

שמור לי ואשמור לך. שמור לי היום ואחמור לך למחר. אבל שמור לי אתה זה ואני שומר לך זה אחר במקומו. והכל באמן אחד. זו במירה בבעלים היא ופטור: הנח לפני שומר חנם. אבל הנח לפניך לא הנח סתם. אפילו שומר חנם לא הוי. דלא קביל עליה נטירותא כלל: ן הלוהו מעות על המשכון שומר שכר. בין הלוהו ואח"כ משכנו בין משכנו ואחר כך הלוהו ומאי בכר שכר מצוה: הלוהו מעות שומר חנם. דלית ליה לר' יהודה שכר מצוה לפנין דינא: הלוהו פירות שומר שכר. דדרך פירות להרקב ואין הלכה כר' יהודה: מותר אדם להשכיר. לאחרים: משכונו של עני. מבידו: לחיות פושק עליו. שכר: והולך. תמיד ושותה מן התוב. ודוקא במשכון דנפשיה אגריה ואגר פחתיה כגון מרא וקרדום וכיולא בהן. וכן הלכה:

שמור לי ואשמור לך. שמור לי ואמר לו הנח לפני שומר חנם: ן הלוהו על המשכון שומר שכר. רבי יהודה אומר הלוהו מעות שומר חנם הלוהו פירות שומר שכר. אבא שאול אומר. מותר אדם להשכיר משכונו של עני להיות פושק עליו והולך. מפני שהוא במשיב אבדה: ן המעביר חבית ממקום למקום ושברה בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע. ר' אליעזר אומר זה וזה ישבע. ותמה אני אם יבולין זה וזה לישבע:

ן בין שומר חנם ובין שומר שכר ישבע. קא סלקא [דעתיה] ישבע בלא פשע ופטר: רבי אליעזר אומר זה וזה ישבע וכו'. כלומר לא אני שמעתי מרבותי כר"מ דזה וזה ישבע אבל תמה אני על זה ועל זה היאך נפטרין בשבועה. דשומר שכר היאך פטור בשבועה בלא פשע. הא בלא פשיעה נמי חייב. שאין זה תוגם אלא דומיא דגניבה ואבידה. שהן קרובים לפשיעה ולתוגם. ושור לא בלא במקום מדרון נשברה אפילו שומר חנם הכי מני משבע בלא פשע הא ודאי פשיעה היא. ור"מ סבר שבועה זו לא מן הדין היא אלא תקנת חכמים היא שאם לא אתה פטר המעביר חבית ממקום למקום מן ההלומין ע"י שבועה זו אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו ממקום למקום לפיכך תקנו שישבע בלא בשועה שברתיה ויפטר:

ראשון לציון

אומר כאומן מול מה שלך לגוזלה מלב נפל הנים שלא יחשוב שהאומן לא יקח לו עד שישלם לו שכר מלאכתו אבל לעולם בשביל לאחר כאמירה אבל לא סליק נפשיה מדין פקדון ולא משביל ולהה דבריו של הרמב"ם לא חשבר לפרש אלא נאמנותו ומיין יסלית: ן במשנה רבי (אליעזר) אומר זה וזה כו' אלעזר כך מוכרח בגוגיא דאמר מין גמרא כר"מ כו' ולא"כ מל כרחך רבי אליעזר הוא ולא רבי אליעזר כרי היה זמן רב קודם ר"מ. וכן מלאתי בגלגלים מיאת רבי אליעזר בלא"ד:

תוספות רע"ק

שלך דגלי דעתיה דדוגה לתפיס אאגריה בזה הוי ש"ש. ופ"ש התוי"ט (דנסרתיו פשיטא) תמוה לי דהא בסתיא לא אמרי' הכי דהרי הש"ס דייק אבל נסרתיו מאי ש"ח א"ה אדתני מול את שלך וכו' ליתני נסרתיו וכ"ש מול אה שלך. ומסני מול את שלך איצטריכא ליה מר"א ש"ח נמי לא הוי קס"ל. הרי דלענין דלא הוי ש"ש. באמת נסרתיו הוא רבותא יותר אלא דאשמעי' דאף בטל את שלך הוי עכ"פ שומר חנם. (ובמה דאמרי' מר"א ש"ח נמי ל"ה קס"ל) פרש"י דש"ח נמי לא הוי דאין שומרו לו עוד קאמר. קס"ל דאין תופסו על שכרו הוא דקאמר ליה אבל מדין פקדון לא שליק נפשיה. ועיין בתוס' בסנהדרין דס"ב א' בהא דאמרי' שם שקול וחוך דאמר' ש"ח נמי לא הוי. והא דאמרי' פרק האומנין מול שלך ותבא סעות הוי ש"ח הוינו מסום דסעיקרא הוי ש"ש כשאמר ליה מול את שלך לא לסלק עצמו בשמירה קאמר אלא שלא יהיה ש"ש עכ"ל. לפ"ז הדין דש"ש שאמר מול שלך הוי ש"ח. ולכאורה לפי דברי רש"ל הנ"ל ליכא ראיה דשאני הכא דלא בא לסלק שמירה אלא ראל שאינו מעכב על שכרו. וע' בש"ך רסי' ש"ו שדבריו פתומים ואולי דכוונתו לדבריו. ולאחר העיון נראה דדברי רש"י ותוס' הכא לאחרים ותרוויהו צריכי דהרי לס"ד דהש"ס דנסרתיו הוי ש"ש א"כ הא דבטול שלך והבא מעוה לא הוי ש"ש ע"כ דאמרי' דגם מול שלך דהכא הוי סילוק שמירה ולא הודעה בעלמא שאינו מעכב איתו על שכרו א"כ מרתוי ש"ח ע"כ דגם בעלמא כש"ש שאמר מול שלך סילק עצמו רק מחייב ש"ש אבל ש"ח הוי. אך לפי מה דמסקי' דנסרתיו לא הוי ש"ש כזה יקשה דנימא דמול שלך אפי' ש"ח נמי לא הוי כמו ש"ח דעלמא מול שלך דהוי סילוק שמירה לגמרי. דהא הכא בהודעה דגנס' החפץ לא הוי ש"ש וא"כ מול שלך יהיה סילוק מסמירת ש"ח. ולזה מוכרחים לדברי רש"י ולפי צד זה הכא לא הוי כלל סילוק שמירה אלא הודעה שאינו מעכבו על שכרו. באופן דאם נסרתיו הוי ש"ש מוכח דמול שלך דהכא הוי ג"כ סילוק שמירה. ולפי הצד דנסרתיו הוי ש"ח מוכח דמול שלך דהכא לא הוי סילוק שמירה. וא"כ דייקי תוס' שפיר דלפי הצד דנסרתיו הוי ש"ש ומול דהכא ג"כ הוי סילוק שמירה מוכח היטב דש"ש שאמר מול הוי ש"ח ולענין זו הסברא לא מצינו חולק לפי האמת. בגלע"ד נבון מאוד בעזהי"ת: ח [אות ה] תוי"ט ד"ה והתמה אני בין ש"ח בין ש"ש. הרי"ף והרא"ש. הינו דש"ח מדין מסדר דנתקל

שנויי נוסחאות

שמור לי. נכי"ק שמר לו (נ"ל לי) וכ"ה שמר גם נסמוך. הנח לפני. נכי"ק בעמוד לפניך. ן הלוהו על המשכון. נד"נ ונכי"פ ונמסני"ל המלרנכי"ק ותפלתה ומס' אחת היא עם הקודמת. מותר אדם להשכיר. נד"נ ונכי"מ ונכי"פ..לאדם . . . ; נמכני"ל . . לשכור ולכון זה מסמם לעמו ומי' תוי"ט ומי' עוד נכי"ל ונכי"ם שם ; נמכנ"ב רשאי אדם..של עני כו'. נכי"ל (ב') של אדם בפחות לחיות וכ"ה בפחות גם בהוספתא ומי' נמפרש שם ומכטוסתא של אדם יש סיעתא להשכים לזוד כי עני כלי הוא לא דוקא אלא בהוספתא קחני נפ"ו: דבל עביר ליט רבלי לעם בו ו"ע. להיות פוסק עליו והולך. נמכנ"ב . . פוסק והולך עליו וכ"ה נמס' ד' ניוזא ותוי"ט תקן כלפיטו כמו שהוא נמשני"ל ; נכי"מ ונכי"ם . . שוחת עליו והולך וכ"ה נד"נ (וגם נ"ב.. והולך עמו); נכי"ל (מ'). פוסק והולך עמו. כמשיב אבדה. נכי"ל (מ' וב'). אבדה לבעלים. ן ושברה . נד"נ נשברה ; נכי"ל (מ' וב') ונשברה. בין ש"ח בין. נכי"מ ונכי"פ אחר ש"ח ואחר. ישבע כו'. נכי"מ ונכי"פ ישבע דברי ר"מ ר"י אומר ש"ח ישבע נ"ש ישלם כמו שהוא בגרייתא בגמ' ונכר בהוא עשית דיהי מוכפת הכרייתא המתמיין (ד"ס); נכי"ל (ב') ישבע דברי ר"מ ר"א זה וזה ישבע ותמה כו' ונסמוך בגרייתא הוא גם שם בגרפסא (ד"ס). רבי אליעזר או' (ז"ז ישבע) ותמה אני. נד"נ ונכי"ק ונמסני"ל א"ר אליעזר תמיה אני ואיתא; ונכי"ל נכי"ל (ב') (וגם רבי אלעזר וכ"ם נכון ותי' רל"). נכי"מ.. ותמיהני. ל' שבע. נד"נ ונכי"ק ונמכני"ל להשבע ומיינו קן.

פרק ז א השוכר את הפועלים. אינו יכול לכופן. ואמ"נ דפשיט לה מ"מ לא מ"מ דמקדמיתו ומתסמיתו בהדיא דאמרי ליה הא דפשיט לה דעבדינן לך שבדתא בפירתא בתתיקה. לפתן: *) הכל כמנהג המדינה. הכל לתתוי דוכתי דנכסי פועלים למיכל ולמכתי בלכרת דביתו של בעל הבית קודם בילא לה' יתהם דלא אמר לה בעל הבית קדמיתו לעבידתיתו בבדם. ואחיה לכם מאכלכם בם. אמרי ליה לא אלא אתה נאכל בבית קודם בגלא הבדה כמנהג המדינה: מעשה ברבי יוחנן בן בתיא. בגמרא מפרש דחסרי מחברא והכי קתני. ואם אבן לבם מזונות מזונות רבה לבם. כלומר כון דלא הוה לריך לאתוויי שהרי ממנהג המדינה היו אוכלים. ואתני בהדייהו ליתן להם מזונות מזון יתרי קאמר. ומעבה נמי דרבי יוחנן וס"ל: [בשעתו. בעת מלכותו דמלך והדיום הוא]: שהם בני אברהם יצחק ויעקב. וכעובדתו של אברהם גדולה מכל שלמה ולאו אברהם שלמה פרים לשלמה לבנים. ובעבודת שלמה יהודה ויסרהל רבים כתול הבר על בפת הים: עד שלא יתחילו במלאכה. דאין כאן אלא דברים דאינו מבתחילו. לא תוכל לאחור: רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: **ב** ואלו. פועלים: אוכלים מן התורה. נמה בשפקין בו: נמר מלאכה. כשתולשין אותו דכתיב (דברים כ"ד) ואל כליך לא תבא בבעה בחתה עתן לכליו של בעל הבית אתה אוכל הרשיו כשתולשין אותו: ובתלוש מן הקרקע. ואם מתפסק בדבר התלוש

פ"ז א השוכר את הפועלים. פ"ג ע"ב מקום שנהגו שלא להשכים. מיי' פ"ע מה' שכירות כ"ז ספ"ע בפנין פ"ב בתי"מ מ"ע סה' מיי' פ"ע מקום שנהגו לזון יתן. מיי' שם מ"ה ע"ב שם ע"ב מעשה ברבי יוחנן בן בתיא. פ"ם פ"ה: **ב** ואלו אוכלין מן התורה. פ"ה ע"ב ע"ג מיי' פ"ע מה' שכירות כ"ז ספ"ב בפנין ע"ז מיי' ס"ה מ"ה מ"ה ע"ז ע"ב

שנוי נוסחאות

וכ"ה נכי"ל (ב') (ונם רבי אלעזר וכ"ה נכון ותי' ל"ל); נכי"מ. ותמיהני. **פ"ז א** (שלא) להשריב. בהסכי"ל ליתא. אינו רשאי. נר"ל ונכי"ל ונכי"מ ונכי"ם וס' (ב') ונמסני"ר אינו יכול. לפסק בפתיקה יספק. נכי"מ ונכי"ר.. בפתיקה יספק בפתיקה: נכי"ל ונכי"ר (ל") ונמכי"ל לפסק פתיקה.. מעשה. נכי"ם ומעשה וכ"ה נ"ב ד"ל. בן בתיא. נכי"ל ונכי"מ ונמסי"ל בן פתיה. צא שכור לנו. נר"ל ונכי"מ ול' (ב') ונמסני"ר.. ושכור.. נכי"ל ונכי"ם ונכי"ם ושכור לי. (הלך) ופסק להם מזונות. נכי"ר הלך ושכר פועלים ופסק..; נכי"ם יצאו ושכר פועלים..; נכי"ר (מ' וכ').. עמהן מזונות וכ"ם נכי"ל ונמסי"ר (ונכם ליתא); נכי"מ.. ופסק עמהן לזון אותם. ובשבא אצל. נכי"מ.. לפני וכ"ם נכי"ל (ב') (ונם בשבא..).. (בני). נר"ל ונכי"ל ונכי"ם וס' ונמכי"ל ליתא (אב) אותה. נר"ל ונכי"ם ונכי"מ ונכי"ם וס' ליתא וכ"ל נמסי"ר (ומה את) בשעתו. וקלי על בלעתה נר"ל ונכי"ם ול' (ב') בשעתה וקלי על הסעודה; נכי"ל בשעתן (ז). לא יצאת. נר"ל לא תצא. עכו"ן). נכי"ל (מ') ליתא. שהן בני. נכי"ם מפני שהן בני. שאין לכם (עלי). נר"ל ..להם..: נכי"ל ונמכי"ל ליתא. וקבנית. נכי"ל ד' ריזוח קבנית ותי' נגמי ונהוס'. (בלבד) נכי"ם ליתא. לא היה צריך (לומר) הכל. נמכי"ר ליתא. וכ"ל נר"ל ונכי"ם (ונכן אלא הכל וכ"ה אלא.. נכי"ר (מ' וכ'); נכי"ם אינו צריך הכל: נכי"ל ונכי"ל לא היה צריך (לומר כן אלא) הכל לן נכי"ל ד' קושטא ליתא. **ב** ואלו. נר"ל ונכי"ל ונכי"ם ונמכי"ר אלו. ובתלוש מן הקרקע עד שלא. נכי"ל ומן התלוש מהקרקע שלא.

פרק ז א השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב. מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב. אינו רשאי לכופן. מקום שנהגו לזון יזון. לספק בתתיקה יספק. הכל כמנהג המדינה. מעשה ברבי יוחנן בן בתיא שאמר לבנו צא שכור לנו פועלים. הלך ופסק להם מזונות. וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן. שהן בני אברהם יצחק ויעקב. אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא היה צריך לומר הכל כמנהג המדינה: **ב** ואלו אוכלין מן התורה. העושה במחובר לקרקע בשעת נטר מלאכה. ובתלוש מן הקרקע עד שלא

תלמוד מלא במקום מדרון. לסברא דנפשיה תמה כן. ולרבי יהודה ליתא כהא סברא וזה דלא כמו בכתב הטור ר"ם ד"ם. הכלא במקום מדרון בלומי בני:

פרק ז א הפועלים. עיין מ"ם ברים פרק דלמיל: ואמר להם להשכים ולהעריב. אומר רבי כשבכין כתמה ואמר להם אחר שהשכימו כבר להשכים ולהעריב. הכל הם בתנה מעיקרא הכל לפי הגלא. תוספות: אינו רשאי לכופן. כתב הר"ב ואף על גב דמפשיה לה וכו' דאמרי ליה וכו' אדעתא דעבדינן לך עבידתא בפירתא לומר שזו המלאכה היא עבידתא בפירתא. ואדעתא דהכי מפלתא לן ועיין רים פ"ם: הכל כמנהג המדינה. כתב הר"ב לתתוי חוכתא וכו' אלא עתה נאכל וכו'. ואם אין האוכל מזומן כמתין בבית ולא גלא הבדה למלאכתו. תוספות [דף פ"ו]: שהן בני אברהם יצחק ויעקב. כתב הר"ב וכעובדת אברהם גדולה וכו'. דאלו אברהם בלבה פרים דכתיב (בראשית י"ח) ויקח בן בקר רך וטוב ואמר רב יהודה אמר רב. בן בקר ר' רך בנים. וטוב בלבה. גמרא. וס"ל דאמ"נ דמאברהם לתוד דיק לאלמריך למימר נמי יצחק ויעקב. מכוס דאם כן הפלו פועלים שהם מזרע ישמעאל ועשו. נמי לא יצא ידי חובתו. להכי נקט שהם בני אברהם יצחק ויעקב כלומר כי בלחק יקרא לך זרע. בלחק ולא כל יצחק: הכל כמנהג המדינה. הכל לאחוויי השוכר את הפועל ואמר ליה כאחד וכבים מבני הפיר. משמען בימיהן ופרים"ו בעתמן להם כמו שעתמן לבעותיה. והרמ"ם ז"ל פרש מחבבין לגדול שבשמרות. והקטן שבשמרות. ומה שבימיהם עתן הלאי כגון אם גדול בשנה וקטן בארבעה עתן להם חמשה. עור סימן ס"א ולשון מבמען בימיהן

לפרש בס"ד בסוף פ"ו דב"ב ע"ם: **ב** אוכלין מן התורה. מכוס דאחירי מעיקרא בפועלים שאוכלים על ידי שפסקו להם מזונות לא על ידי מנהג המדינה. להכי נקט ואלו אוכלין מן התורה בגלא פסק ובלא מנהג. הוספות. וכן בגמרא דף ל"ג דאלו אוכלין מן התורה. ויש בחלן אוכלין מן התורה אבל אוכלין מהלכות מדינה. [והייט הא דהגן במ"ח]: נטר מלאכה. כתב הר"ב כשתולשין אותו. כלומר בנגמר מלאכת בטולן בחלן גרסין עוד לקרקע. ומ"ם הר"ב דכתיב ואל כליך לא תבא. ובפועל הכתוב מדבר. נאמר כאן ביאה ונאמר להלן (דברים כ"ד) לא תבא עוד הבמם. גמרא: ובתלוש. מ"ם הר"ב לא עד בלא נגמרה מלאכתו לחנה וכו'. כלומר ואין בעת נגר מלאכתו למעבר פעמיהן. ומ"ם הר"ב מדלא קאמר לא הדום בחסמה דהא שור לא דוקא דכל מילי לאהנהו בחסמה כדלעיל בסוף פרק ה' דבבא קמא. גמרא. ומ"ם [הר"ב] ומה תוכם וכו' הכי קאמר בגמרא ומה תוכם אוכל במחובר. לא נחסם אוכל במחובר. ומ"ם ומה דים וכו' ובבעת נגר מלאכה. הכי תניא ועיין מ"ם ברים פ"ג דמעבדות והכי קאמר יצא המוכם בבגלים וכו'. בחלן זו בעת נגר מלאכה. פירש רש"י דמיקר פשוטה מכוס אינון גדולים הם. שהם מחבריה ומומדין ולא מעבם מאל כליך לא הבן. דהא אינה נחינה לכלים [של נפל הבית] אלו הקטנים שמכם ומתמעט לו מדים. מ"כ. וח"ת ואיהך ממעט לו מדים שהוא בהלם. ויש לומר דהא איתקם מחובר לעלום בגמה תוכם וכו' כמו שכתבתי. ומכל מקום אילטריך למכתב ומל

*) נרפ"ל ד"ל הה כלן הדנון כשעתו כשעתו פלים לבלן נמקומו.

תוספות הרשים

(דקל"ל בהא דיבו) אכ"ם לעמוד דבר רק שלאם מפרש בן בישל לבן לא כתבו בם"ר נפי' דכ"ם לעמוד. גם לא כתב לעמוד לא מין בם לעבר כבר הרבים וק"ל. (מהבורכ"ה ול"ל): **פרק ז** א בתוי"ם ד"ה הבל כתב"ם כי' ופרש"י ס'. לא שנכ"ם כמפ"ם לא לאמרם כמנהג בנפל בלבם (בראש"ם בפם בהיתה לפי);

תוספות רעק

לא פושע הם פרין אדם מזיק רחייב אפי' בשומר הייטו בקרוב לפשיעה כעין אבידה אבל בקרוב לאונס כעין גניבה פטור. אבל בשכר דחייב בגניבה ראוי לחייב גם בנתקל אלא מפתם תקנה פטרו דאין לך אדם שיתבר חביות מסקים לסקים בשכר וכיון דנתקל לא פושע לא הוצרכו לעשות תקנה לפטור פושע מש"ה חייב בפשיעה ושבע שלא פשע. ותנה בברייתא איתא דר' יהודה אמר ש"ח ישבע נטשא שכר שלם ואמרי בסרגיא דרבא אמר הוא כי דינא. והיינו דש"ח פטור כדינה דנתקל לא פושע ונטשא שכר חייב כדינו מדין גניבה. ויקשה לי בפ"ש רש"י בב"ק (דף ל"א ע"ב) ד"ה ראשון ודאי פשע וכו' וקטבר רבא דדבנן לא פליגא מדינא דר"ב דנתקל לא פושע. וע' בתוס' שם רב"ח ב' ד"ה אמר רבה וכו' שהקשו לרבה אליבא דר"ל דנתקל פושע מהא דשמעתין דר"ל אמר ש"ח ישבע. ותירצו דרבה ס"ל דמשנא דר"ל דבש"ח עשו תקנה ובש"ש לא עשו תקנה עיי"ש. וזהו מסמיך על קושיתם דר"ל דרבה ס"ל כן. אבל רבא הוא הוא כי דינו מבח דס"ל אליבא דר"ל דנתקל לא פושע. ת"ע;

ואל כליך אפ"ג דמדים נפקא לן (למעט) [למעט] מלא בשעת גמר מלאכה. כמו שבאנו התוספות דאי לא ואל כליך לא הוה דרשינן מדים אלא מה דים מיוחד שלא בגמרה מלאכתו למעבר. אבל בשעת גמר מלאכתו שאין צריך לקרקע לא הוה דרשינן ליה. אבל הכתיב דכתיב ואל כליך למדרש בשעת גמר מלאכה. דרשינן נמי מדים להני. ע"כ. ומ"ש הר"ב ילא המולב וכו' הקנו התוס' דברים פרק ג' דמירודן [וכן ברים מס' מעבר שני] בעינן גדולי קרקע ותביב בעלי חיים גדולי קרקע. ותירץ דהתם קרי ליה גדולי קרקע. לפי שמזונן מן הקרקע. אבל הכא מפיק שעיר חולב ומגנן. דלא הוי בכלל דים שהוא גודל ונומח מן הקרקע: ואלו שאין אוכלים. אפילו מהלכות מדינה. גמרא דף ל"ג: ג אפילו בכתפו. דאיכא מזיז ידיו ורגליו. רש"י: דהרי זה אוכל. גמרא מאי טעמא מי תנא בכרם רעך בכל מאי דעביד. ונראה לי דמפיק ליה מדלא כתיב מי תנא לבעור בכרם רעך: ד היה עושה בתאנים וכו'. בגמ' (דברים כ"ג) בכרם ואכלת ענבים. הרמב"ם פרק י"ב מהלכות שכירות. ומלאתי כן בספרי ענבים ולא תאנים מכלן אמרו היה עושה בענבים לא יאכל בתאנים וכו' ע"כ ["וכן הוא בירושלמי פ"ב דמעשרות. וכם [מ"ת] הביא הר"ב ללשון הירוס'] ומהר"ר ואלק כהן בסימן מל"ז [ס"ק כ"ב] כתב דדרש מואל כליך ממה שאהה טוחן וכו' ולא ידעתי מנין לו ["וחכם אחד אמר לי במהר"ר ואלק כ"ן למד כן מהגמרא דאמר ליבשיא להו עושה בגפן זה מהו שיאכל בגפן אחר פירש"י שיקון אשכול גפן יפה ואיך למקום שהוא עושה. גם ויאכל. ע"כ. ממין שאתה טוחן לכליו של בעל הבית [בשינן] והא איכא. לא דלמה ממה שאתה טוחן לכליו של בעל הבית בעינן והא ליכא. ע"כ. ומהיכא נפקא ליה הך דממין וכו' לכליו וכו' אלא מן המקרא הזה כל ואל כליך לא הנה. ולפי זה תיבת ממה שכתוב בכמ"ע ל"ל ממין. והביבותיו דמגם ראיה בלריכין למקרא אחר והייבו לדרשא דבספרי דהא הבעיה לא אפשיטא והבעיה היא לו דלמא ממה וכו' בעינן ולא קאמר נמי בעינן. א"ל הכפר בל הבעיה דדלמא מן ואל כליך וגו' אין למדין אלא ממה וכו' ולא איכפת לן בממין וכו'. אלכך מוכרח דמן ואל כליך לא טבל לגמור מוכה בתאנים ולריכים לדרשא דספרי כך נראה לי ברור. אע"פ שהאמת עם אותו הכם לפי דעתו ג"כ במהר"ר ואלק לגמר כן. אבל למוח בזה איכ טוב יפה. והאמת עם הרמב"ם בלריכין לדרשא דספרי. ואין להקנות דהשתא דאיכא דרשא דספרי. ואל הכא קא מדחי ליה ואל כליך אהיא לממה וכו' דליתא בהרי אפשר דקרא דואל כליך אהיא לדרשא דספרי. ואל הכא קא מדחי ליה ואל הכא קא מדחי ליה. ל"ל: בתאנים לא יאכל בענבים וכו'. ואפילו שכרו לעבות בהמים טור סימן מל"ז. ומיין ספ"ב דמעשרות: וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה וכו'. לכון רש"י וכלן לא אמרו ביאכל אלא בשעה שהוא עוסק במלאכה ולא ביבב לו ויאכל לומר הרי מנעתי עצמי ע"כ ולא נטלתי לאחל. עכשיו הכב לי ואוכל: אברו. התקיע. לי: באוכן לאומן. פירש הר"ב בורה וכו' ומיין מ"ם במ"ה פ"ד דפאה: וחמור כהיא פורקת. ל' הר"ב עד שתהא פורקת. וחמור כהיא פורקת מהיכא אכלה [כל מבאה פורקין בבית אחת והולכין] אימא עד שתהא שורקת ופירשו התוספות דסד"א מהיכא אוכלת אלא כהיא רואה הגפן בפניה. אבל כהיא לא בטלה אינה אוכלת. ואפ"ג דטעמא דחסימה לא מכוס דהזיא ומלטעדיא הוא. קמ"ל. ולא קאי אמפני הבבת אבבה דמן אוכלת. אלא מלתא בחני נפבה היא: וחמור כהיא וכו'.

בשעה שאין גמר מלאכה. פ"ז ע"ג: ג היה עושה בידיו. נ"ל פ"ג יתמ:מי פעבלים פ"ב ל"ו מ"ח פ"ג עמ"ג פ"ל שבלים ה"ם פכ"ג עמ"ג נ"ל פוס"ב ח"מ מ"ו ע"ג: פרי מ': ד היה עושה בתאנים. נ"ל פ"ג יתמ:מי פעבלים פ"ג נ"ל מ"ח פ"ד פס' מעבלים ה"ל פס"ב פס פ"ב: אבל מונע את עצמו. פעבלים פ"ג פ"ח מ"ד פס ר"ב עבב"ב פס: וכולן לא אבדו מ' משום השב אבידה. מ"ד פס כ"ב וב' נסבנים ומ"ם מ"ם פס פכ"ד ר"פועלין באליבתן מ"ת שנבמי כפעבלים פ"ב כ"ו:

שנויי גוסחאות

מלאכתו נמסני"ר מלאכתן: בכ"מ מלאכתו לעשר ומי' כ"ם. בדבר שגדולו. בד"ל ונמסני"ר ובדבר שגידולו וכ"כ בר"ף וכ"ם ובדבר נס במסנ"ב. ואלו שאין כו'. כל בבא זו ליתא בד"ל בטנו' ומי' בגמ'(ל"ג ע"א). שאין אוכלין. בכי"ק ובכי"ם ובמסני"ר שאינן.. בכי"מ ובכי"ר (מ') שאין אוכלין מן התורה ומן הגמ' (בס) מוכח דסעמא היא. בשעה שאין גמר. בכי"ק ובכי"ר (מ') ובמסני"ר.. שאינה.. בכי"ם וס' שלא בשעת גמר. מאחר שנגמרה מלאכתו. בכי"ר לאחר.. בכי"ם בשעה שנגמרה מלאכתן וכ"ם מלאכתן גם במסני"ר. ובדבר שאין גדולו. בכי"ם וכן בדבר.. במסני"ר.. גידולו ג אפילו בכתפו הר"ז אוכל. בכי"ר ואפילו בכתיפו ה"ז יאכל; בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמסני"ר אפילו על כתיפו ה"ז יאכל. ד מונע א"ע. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמסני"ר מונע הוא א"ע. שמגיע למקום הישות. בד"ל ובכי"ק ובמסני"ר שהוא מגיע.. במסנ"ב.. למקום ישות. בישעה מלאכה. בד"ל ובכי"ק ובמסני"ר בשעת גמר.. משום השב. בד"ל ובכי"ק ובכל כ"י וב מני"ר ספני השב: ב"ר.. השבת לך בד' קוסמל.. השב. פו ל"ן. בד"ל ובכי"ם וס' ר' מס"ר הפרטלים. מיאומן לאומן. בכי"ם מאמן לאמן: במסני"ר מאיסו לאיסן. ובחמור כשהיא פורקת. בד"ל וב: מני"ר וחמור כשהתא.. וכ"ם וחמור גם בכי"ם ור' (מ') וכ"ם כשהתא גם בכי"ר ובכי"ק בכי"ק וחמור עד שתהא..

ראשון לציון

פ"ן ד תוי"ם ד"ה היה עוכה כו' וכנעת סיא לא דלמא ממה כו' בעינן ולא קאמר מני בעינן ממעתי מקבו על זה ילש

תוספות דעק

פרק ז ב [אות סא] בהרע"ב ד"ה ובתלוש מן הקרקע. אם הוא בר חלה. ובתבואה אם דש אותה לעשות קליות או שתיתא לא מקרי בר חלה. ואם נמר מלאכתו לעשר אינו בכל התאים. תוס' דס"ם ע"ב ד"ה הרבמית: ד [אות כב] תוי"ם ד"ה וחמור כשהיא פורקת. דהזיא ומצטערא הוא. הינו כדאיתא בסוטיא ד"ג ע"א גבי אבלה ומתרגת ואולם קשה לי הא שם ע"ב מיבעי לן פרס לה קיסבליא סתו. ופרש"י עור שלוק ותבהמה סהלפת ע"ג ואינה רואה את תדישה מי קרי ביה בדישו. הרי אף דהתם אינו מסום הזיא ומצטערת ס"ם מיבעי דדלמא בלא הזיא לא מקרי בדישו. וא"כ ה"נ בארקת דאינו רואה בפניה ל"ל דמדינא אינה אוכלת. וא"כ לכאורה הליא באיבעי זו הלשי הבי דפרס קיסבליא אינה איכלת א"ב רבא בפירקת קאי על השבת אבידה. אבל לאידך צד דאיכלת ה"נ בפורקת לא קאי על השב אבידה דאז" מרינא אוכלת. אבל לשון תוס' לא מסמע כן וצ"ע. ובפהרש"א בהתיא דפרס קיסבליא הנ"ל כ"ב בבחונת רש"י דבא לומר דאף דאמרא הפעם משום

ע"ב

א) בר"ב ד"ר ודש"ם ה"ק בגלין ויין פס שור בגלין וידיו אף פועל בגלין וידיו. ב) כ"ם בגע"ב ד"ר וכ"ה בגרסי ובפי' הרמב"ם וכו' אמרו פגיהו בגלין שם.

ה אפילו בדינר. לפיכך היא בוה דינר: לא יאכל פועל יותר על שכרו. ולאחר יגיעה כנפש. כשמיחו שפלין הוא מוסר את נפשו לעשות בכבש ולהלות בחלון: מלמדין. תומרים לו דרך מלה הוגנת והגה קמא פלינ תחכמים ואחר לון מלמדין והלכה כחכמים: ויהא כותם את הפתח.

פינגטו מלשכרו: **ן קוצין.** ליטול משות. ולא יאכל: על ידי עצמו. בשביל פלמו: מפני שיש בהן דעת. וידמי וקא מהלי: ן נטע רבעי. פירות של לילן בשנה הרביעית בלוקן נהלכלן לאלה בירושלים. לא פוסה לוקן ומעלה הדמים לירושלים: נתפרסו עינוליו. מגולי דבלה בנתפרסו ומכר פעלים לחכרן. לא חביות בנפתחו. ומכר פעלים לסחמן: הרי אלו לא יאכלו. בשבר נגמרו מלאמתם והוקבעו למעבר. והרי הן טבל: **ה שומרי נתות** ועריות ופירות תלטים אבל שומרי נטע ופרדסים. אין אוכלים לא מהלכות מדינה ולא מן התורה. דשומר לא כשבה מטעם דמי: מהלכות מדינה. שבכר נהגו כן: נשבע על הכל. על כל המלרשות הכחוסות בשלר שומרים לחוב. נשבע שכן עלתה לו ופטור: משלם את הכל. נגבה ואבדה ולוגסים: נושא שכר וכו'. וכולהו נפקא לן מקרא פרשת ואלה המשפטים פרשה ראשונה כי יתן

ה אוכל פועל *) קישות אפילו בדינר. וכותבת אפילו בדינר. ר' אלעזר חסמא אומר לא יאכל פועל יתר על שכרו. וחכמים מתירין. אבל מלמדין את האדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם את הפתח בפניו: ן קוצץ אדם על ידי עצמו. על ידי בנו ובתו הגדולים. על ידי עבדו ושפחתו הגדולים. על ידי אשתו. מפני שיש בהן דעת. אבל אינו קוצץ על ידי בנו ובתו הקטנים. ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים. ולא על ידי בהמתו. מפני שאין בהן דעת: ן השוכר את הפועלים לעשות בנטע רבעי שלו. הרי אלו לא יאכלו. אם לא הודיען פירה ומאכילן. **ה שומרי** פירות אוכלין מהלכות מדינה. אבל לא מן התורה. ארבעה שומרין הן. שומר חנם והשואל. נושא שכר. והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל. והשואל משלם את הכל. ונושא שכר והשוכר נשבעים על

*) פירוש פיר"ש נמ"ש פ"ח דבלוים קבולים.

ומאכילן אחר הודיען אמת לא הוי כשכרן אמת ולא כמקח טעות. המגיד פי"ב מהלכות שכירות: נתפרסו עגולין וכו'. ריטא בטובה בתחבר. וסיפא בשנה בתלוש: אם לא הודיען. כגון אח"ל תחלה הבתבר לדרוש בעיגולין שלו היא החלת דריבתן ועדיין לא נגמר מלאכתן ולא לא יאכלו יהיה מקח טעות. לפיכך מעבר ומאכילן. המגיד: נתפתחו חביותיו. לכון הר"ב בנפתחו וכבר פועלים לפיתמן וכן ל' רש"י בגמרא דף ל"ב [ע"ב]. ופריך בגמרא מאי מקח טעות איכא. מידע ידע דאמבול למעבר [בדתקן במבנסו ז' פ"ק דמעבדות. הין מביקפה פירש הר"ב מביקפה בבור] אמר רב בבת בנתפתחו חביותיו לבור בנפנסו לבור פירש"י וסבורין היו בלה הלאלוהו מבס מבירד מן הגה לתוכו ובלתרה דהאה גברא דנגיד איהו מקפה. דלא מצי למימר לאבעי לה לאסוקי אדעתייהו דלמא מקפה. ולפי זה בשבר לבותמן דקאמר הר"ב גלאה לי לפרש בבך דרך לקרות למלאכת מילוי הביות יין בבס סתימה על בס סופן בבותמן אבל ["אפבר לפרש דלבותמן אתיא כמבמעה]. ואלידה דמסיק כרב זביד דמהני היין מבילה בחביות ["בבולה הרחיבות בעלו ומבליבן] נגמר למעבר ונתפתחו נמי כמבמעו. ["ובלתרה ההוא דבריק ובתם המנופות ההוא מבלס]: **ה ארבעה** שומרין הן [שומר חנם כו']. גמרא. ודיינן בלבה. כדמפרש הר"ב דשבר כטבא בבר: שומר חנם והשואל וכו'. פיין טעם בחורן בפרק ד' דב"ק: שומר חנם נשבע על הכל. פטעם לא חביב דבתא בלהו חיבים. תוספות רש פרק דלקמן [דף ל"ד]. ומ"ש הר"ב דפרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם בבן פטר בו נגבה והא"ג דבתא מחיב בבפילא בבשמן טעמא נגב ובלא מדיס בהוא נגבו. כדתנן במבנה ח' פ"מ דב"ק. ופרשה בבה דמחיב בנגבה לא אתי לידי בפילא. בבבשמן שנגנב מתחיב בקרן. אפילו הכי קרנא בלא בפילא מדיפא. דהא בוהל דחמיר ואיהו מבלס אלא קרן. גמרא רש פרק דלקמן: והשואל מבלס את הכל. מה שהוזכר בפרשה הבל מתה מהמת מלאכה לא. תוספות בס. ובדפירש הר"ב ברש פרק ח' דבבועה, ומה בהוזכר בפרשה הייט בבל הפרשה דנגנבה ואבדה ובבויה לא בתיב בפרשה בוהל. אלא וי"ן ומי ישאל מוסיף על מבין ראבון. גמרא פרק דלקמן דף נ"ה: והשוכר. בתב הר"ב בין בחין בל הגאה בלו. לאפוקי שוחל. דמבבחת לה דבל הגאה

שט

ראשון לציון

דלגי הבמרן לא מבירן ביתה בו' ודלו מבין בו' אי בבלל ויש לישב קבמ: **ה** במשנה רבי מלעזר בן מבלל אמר בשבע"ב ל"ג בן ובן בטן ובין מ"ם החויים סוף פרק ג' דלבות ובין ישל"ו: ו במשנה קרצץ אדם מי בבלי יומא לא ב"ב ד"ה על יתן

ביאוכלים לא תביאו ע"ז שום חולק): **ה** (אות סג) תוי"ם ד"ה **וחכמים.**

תוספות רע"ק

חוי' ובמשנה פ"ם מיבעי אם סקרי בדישו. ובתב **עלה** ובהא"ל בתב תוס' לקמן בד"ה אלא אימא עד שתהא פורקת עכ"ל. **ולא** ידעתי הא אדרבא מדברי תוס' אלו לא משמע כן ובנ"ל (ואא"ל דדעת תוס' דאיבעיא דפרס לת קיבבלא נפשבה לאיסור כבי ב' הבינוים דנסרא שם. הרי אף פועל אב חבסת פטור. דלא נימא ללמוד בק"ו מה שור שאין אתה מצוה

נכ"ר (מ"). . הבדינה וכ"ה נד"ג ונכ"ק (יפה מלאבת) בנא ולא מבינה שבר לבבבה בקודמת ובכך הקדמוה נבבבב"ג, אלא גם בד"ל גם נכ"ק גם במבנ"ר כבי בינ בכ"ר (מ') **השואל** . . **ונושא שכר**. בד"ג ובכ"ק ובכל הכ"ר **נושא** . .

ציונים

ה אוכל פועל מרגות. נ"ל פפ"ג מבין נ"ל פ"ב מבינה הו"ם פפ"ג מבין נ"ל פ"ד: ריטא חבסא אוכר. ויומבר מבבלים פ"ג כ"ז: אבל מלבדין את האדם. מיי' פ"ב מפ' מבילה ה"ל פפ"ב שם שבע"ב שם ן קוצץ אדם וכו'. נ"ל פ"ל נ"ב פ"ב ובפלבי מבבבה פ"ב נ"ל מיי' פ"ב מפ' מבילה ה"ל פפ"ב מבין נ"ל פ"ב מפ' מבילה ה"ם מי' נ"ל פבין נ"ל שם ן: אבל אינו קוצץ. מיי' ומב"ם שם פוס"ם בסה"ן **השוכר** את הפועלים. נ"ל פ"ל נ"ל פ"ב מיי' פ"ב מפ' מבילה ה"ל: נתפרסו עגולין כו'. מיי' שם כ"ו פפ"ב מבין נ"ל פבין נ"ל שם ס"ם: **ה** שומרי פירות כו'. נ"ל נ"ל מ"ל ירושלמי מבבמה פ"ב ה"ו מיי' פ"ב מ"ל מבילה ה"ל פפ"ב מבין נ"ל שם פוס"ם ה"ם פשבע הנ"ל פפ"ב מ': שומר חנם ושואל מיי' ומב"ם שם פ"ם: ארבעה שומרים הן. שם נ"ל מ"ב בבבבה פ"ם נ"ל מיי' פ"ל מ': שכירום מ"ל ה"ם ומ"ל מפ' שאלה ומקבל ה"ל פפ"ב מבין פ"ם מ"ם ה"ם פשבע הנ"ל פפ"ב מ': שומר חנם ושואל מיי' ומב"ם שם פוס"ם ה"ם: **והשואל** משלם את הכל. מיי' פ"ל מ': שכירות נ"ב ומ"ל מ': שאלה ומקבל פ"ל פפ"ב שם פוס"ם ה"ם פ"ם פ"ל: ונושא שכר. מיי' פ"ל מ': שכירות נ"ב פפ"ב שם פוס"ם ה"ם מ' ע"ג נ"ל: **והשוכר.** מיי' ומב"ם שם פוס"ם ה"ם מ"ל נ"ל פ"ל:

שנויי נוסחאות

ה אפילו. נכ"ר (מ' וב') ואפילו. ובותבת. במבבב"ג כותבת. ר' רבי אלעזר חסמא. נכ"ר (ב') בן חסמא. ולא במבנות בדבוים לתלוים ושי' תוי"ם סוף פ"ג דלבות: נכ"ר.. הסמא. **פועל יתר על שכרו.** בד"ג אדם יותר.. נכ"ר ובכ"ל (מ' וב').. יתר משכרו. **את האדם.** נכ"ר אותו. **שלא יהא רעבתן.** נכ"ר קבדי.. רותבתן. (**את**) **הפתח.** במבנ"ר ליתא. **ן על ידי בנו כו'.** בד"ג ובמבנ"ר ועל. ועל בבולה. ושיפחתו הגדולים. נכ"ר העברים וכן בסמוך.. הבנעים והוגה בס לעבדו וכ"ל העברים הבנעים גם בכ"ר. **אבל** (**אינו קוצץ**) ע"י. בד"ג ובכ"ק ובכ"ר ובמבנ"ר.. **לא ע"י** ובכ"ר לא.. נכ"ר (ובה ליתא). (**ולא ע"י בהמתו**). במבנ"ר ליתא. **ן לעשות בנ"ר.** בד"ג ובכ"ק ובכ"ם ור' (ב') ובמבנ"ר לעשות עמו.. **הרי אלו.** נכ"ר הרי זה וכן בסמוך. **אם לא** נכ"ר ובכ"ק וב' ור' (ב') ואם לא ובכ"ר בסמוך ובכ"ר בסמוך גם במבנ"ר. **נתפרסו.** בד"ג נתפרצו בגיר ג' ת פ ר ס מ ו (ז'). **ה מהלכות מדינה.** נכ"ר (מ'). . הבדינה וכ"ה נד"ג ונכ"ק (יפה מלאבת) בנא ולא מבינה שבר לבבבה בקודמת ובכך הקדמוה נבבבב"ג, אלא גם בד"ל גם נכ"ק גם במבנ"ר כבי בינ בכ"ר (מ') **השואל** . . **ונושא שכר**. בד"ג ובכ"ק ובכל הכ"ר **נושא** . .

שלו. בקיימא בהגס דלא בעי מזונה. ובגזר מתא דלא בעי נטירותא. לי נמי בשהלת כלים. גמרא סס: ט זאב אחד היטו לאונס. כתב הר"ב דכתיב הטרפה לא יאכלו. יש טרפה וכו'. במכילתא דייק לה מדלא אמר טרפה. כדפירש רש"י בפירוש התומב:

הלסטים הרי זה אונס. פירש הר"ב חד לסטים ובגמרא אמאי ליקום נגרא כלפי נגרא ומוקי לה בלסטים מזוין ואפילו רועה מזוין פטור דהאי מסר נפשיה בעל מנת כן בא להרוג או ליהרג או ליקח ממון אבל הרועה אין לו למסור נפשו על כך: והברדלים. פירש הר"ב בסוף פ"ק דבבא קמא: י סנפה. פירש הר"ב עינה אותה וכו' ומסיים רש"י לעטות נפש מתורגם לסנפא נפש: אינו אונס. לשון התוספות תימה דפשיטא דפשיטה גמורה היא. וי"ל דקמשמע לן דאפילו יש לתלות ולומר שמתה נס בשביל דבר אחר. אפילו הכי חייב דלא הוה ליה לסנפה. ע"כ. והרא"ש כתב ואפילו לאמתה מיד דאין בסנפה תליגן במאתה שעה התחילה להתקלקל.

ע"כ. וכ"כ המגיד [פ"ג מה"ש] בשם הר"ר יונתן דשמא באותו יום שעינה עלד באחד מחברים הפגימים תולי שממנה מתה אחר זמן. ע"כ. וכתב עוד אע"פ שלשון המשנה אינו אונס. אלא למימרא אונס לא הוי ופשיטה נמי לא הוי. ושומר שכר חייב ושומר חנם פטור. אלא אפילו שומר חנם נמי חייב דפשיטה היא ואיידי דתנא רישא מתה כדרכה הרי זה אונס תנא סיפא סנפה ומתה אינו אונס וזה פטור. ע"כ. והרמב"ם והטור נמשכו אחר לשון המשנה והמחיקוס בשומר שכר אבל ה"ה בשומר חנם: עלתה לראשי צוקין. כתב הר"ב שהקפתו ועלתה. גמרא פ"ג דף ל"ו. ופירש רש"י שהקפתו על כרחו ועלתה. ולא יכול להחזיק בה שחזקה היתה ממנו. ע"כ. ולכן שכן דנפילה היתה שהקפתו ונפלה והכי איתא בהדיא סס בגמרא. ומעמא דאין זה בשומר חנם אלא דוקא בשומר שכר שיש לו לשמור במירה מעולה. וכן כ' המגיד וכ"ש ולפיכך אי לא תקפתו בנפילה לא הוי ליה אונס. וא"כ תקפתו בעלייה הוה ליה החלתו בפשיעה וסופו באונס דחייב כשבא האונס מחמת הפשיעה כמ"ש במכנה ג' פרק דלמיל: העלה וכו'. אי שעלתה מאליה והוא יכול למונעה ולא מנעה. הרמב"ם פ"ג מהלכות שכירות: ונפלה. אעפ"י שהקפתו ונפלה. הרמב"ם שם: ומתה. כן הגרסא ג"כ במכנה שבגמרא. ובספר מחייק וכן במכנה דירושלמי לא גרים ומתה. גם בגמרא פ"ג דף ל"ו מייתי למתניתין ולא גרס ומתה ודייקינן עלה [התם] הא מתה כדרכה הרי זה אונס ופטור. דלא בא באונס דמיתה הפשיעה. דמלאך המות מה לי התם. ואפילו הכי אין למתוק הספרים דגרסי הכי מטוס דלדידהו ומתה לא מלתא באפי נפשיה היא. אלא כלומר שמתה מחמת הנפילה. וזה ל' הרמב"ם ונפלה ומתה אי נשברה חייב ע"כ. הוסיף לא נשברה לפרש זה שאמרתי. אבל בזה יש לדקדק אמאי לא גרים ס"נ ברישא ומתה. ואף הרמב"ם לא הפתיק ברישא ומתה: מתנה שומר חנם וכו'. כתב הר"ב והא לא

*) גרס"נ ד"ר פלסטים חד לסטים ומי' גרסינ"ל.

תוספות חדשים

ח תוי"ט ד"ה והשוכר כו' מ"נ כו'. מ"נ ל"ם כל כמה שלו אלא רוב כמה שלו טמן שכר (גמרא סס): י בתוי"ט מר"ה עלתה כו'. ולפ"ז דוקא נפלה

תוספות רע"ק

מצוה להחיותו אותה מצוה על חסימתו. אדם שמצוה להחיותו מב"ש שמצווים על חסימתו. ומש"ה צריכים קרא להקיש חוסם לנחסם דאדם אוכל בתלוש ולא יליפי בק"ו הנ"ל כיון דשור אוכל בתלוש מב"ש אדם. או בק"ו מה שור שאינו מפורש בקרא דאוכל במחובר אוכל בתלוש אדם דמפורש דאוכל במחובר מב"ש דאוכל בתלוש. היינו משום דאיכא למיפרך מה לשור שמצווים על חסימתו. כך מבואר בסנהא (דף מ"ח ע"ב). ולבאורה קשה דמ"ם נלמוד תלוש מחובר מה במקום שאינו מפורש לאכול במחובר אוכל בתלוש מקום שמפורש לאכול במחובר מב"ש דאוכל בתלוש (ועל זה אין לנו מיעוט): ח [אות כד] הרע"ב ד"ה נושא שכר. והשואל מפורש כו'. ונשבה דלא כתיב בשואל ומשברה ומתה ליבא למילף דמה להנך שכן אונסא דסליק אדעתא והא"ל להתעת. משא"כ נשבה. היינו דילפי' מונשבר או מת דאו לרבות שבויה. והא דגניבה ואבירה חייב דליבא ללמוד משברה ומתה דמה להנך דא"א לאפרוחי ומייתי משא"כ בגניבה כי הא דתניא דילפי' מק"ל מש"ש. כך מפורש בסנהא (דצ"ה ע"א) ובתוס' שם הקשו דנילף גניבה מאבירה דנ"כ אפשר לפטרה ומייתי. ותירצו דשבויה לא אפשר כולי האי לאפרוחי ולפיתי. ולכאורה תמוה על קושייתם דדלמא קושית הש"ס דגנ"א בשואל סנ"ל וא"כ דלמא אי לרבות גו"א. וסנ"ל לרבות שבויה ומוכרה הנו"א בלא"ה ידעי' ולזה פרבינן דמנ"ל. ונלע"ד דס"ם קושית תוס' שפיר אהא דאמרי' אח"כ על ק"ו הנ"ל שואל מש"ש דאיכא למפרך מה לש"ש שחייב בכל בסתן פ"ג דחיינו בסתן נשבה דלסטים מזוין גנב הוא. ובזה יקשה דהא כל בסת דלא ידעינן דשואל חייב בשבוי' גם בשואל איכא כפל בסתן סענת נשבה ולא צריך אי לרבות גו"א. אע"כ דאתי לרבות שבויה ואח"כ נילף ג"א משבויה ומוכרחים לתירוצם דגו"א א"א למילף משבויה:

שנוי נוסחאות

השבורה. נד"נ ונכי"ק השבר; במשני"ר חשבי. המתה. נד"נ ונכי"ק ונמשני"ר המיתה (סיו"ד לאיה). האבדה ואת הגנבה. נכי"פ ור' (נ') הגנבה ואת האבדה. ט שני (זאבים). במשני"ר ושני..; נכי"פ שנים ולוחת. שני כלבים אינו. נד"נ ונכי"ק ונכי"פ ור' (נ') ונמשני"ר..אינו.. ידוע הבבלי (אומר) משום ר"מ סרוח. נד"נ אומר..; וכי"פ נכי"ק (ומס ידע) במשני"ר ליתא; נכי"פ ור' (נ') משום ר"מ אומר..; במס' ד' ריוזא נמו נ' הנוסחאות אומר משום ר"מ אומר מרוח ואינו נכון. הלסטים הרי זה. וכי"פ במס' שם מי' כרע"נ ד"ר וד' ריוזא ומי' רש"י ורע"נ ונכערה; נד"נ הליסטין..; במשני"ר הליסטין הרי הן ויש ליבב קלת נס לפי גמ' הכנלו; נכי"ק הלסטים וכן בסיון. הארי והדוב. כ"ה נד"נ ונכי"פ ור' (מ' וב') ונמשני"ר; במשנ"ר הדוב; נכי"ק הזאב (ז) והארי ותחיב. הרי זה אונס. במשנ"ר הרי אלו.. וכי"ה נד"נ ובכל ככי' ונמשני"ר (ובכולם אונסין) וכי"ה נכי"ק (וכס אונסין).. שבאו. נכי"פ שבאין. (אם) הוליכן. נכי"פ הוליכה ולוחת וכן ליתא במשנ"נ; נכי"ק אם הוליכן וכ"ה במס' ד' ריוזה ווימ"ת (ובכס ליתא). נדודי היה. נכי"פ.. היות וכ"ה בדפו' הכיס. אינו אונס. נד"נ ונכי"ק ור' (מ' וב') ונמשני"ר אין אלו אונסין; נכי"ק הרי אלו אונסין ולא אין אלו.. י סנפה נד"נ סנפה; במשני"ר סכפה וכן סיה לפי סדרוך במשנ"נ. אינו אונס. נכי"פ ובמשני"ר אין זה אונס. עלתה לראשי צוקין. במשני"ר עלת..; נכי"ק ונכי"פ.. הצוקין וכן נסמוך וכ"ה נד"נ ונסמוך היצוקין. ונפלה ה"ז. וכ"ה נד"נ ונכי"ק ונמשנ"נ ונכל ככ"י ונמשני"ר, אך במשנות ד' תרכיס ונפלה ומתה ה"ז ופי' הוי"ס. העלה כו' ונפלה (ומתה). וכ"ה במשנ"נ; נד"נ ונכי"ק ונכל ככ"י ונמשני"ר ליתא ופי' הוי"ס.

ט זאב אחד כו' שני כלבים אינו אונס. מ"נ כ"נ מי' פ"ג מי' בגיטין ה"ד מס"ב עמין פ"ם בוס"ב מ"מ מי' פ"ג כ"ה הלסטים מ"ר. מי' סס מוס"כ סס כ"ב: הארי הדוב וכו'. מי' זף ק"ו פ"ת מוס' ד"ה מכנ מי' סס פיס"ב סס ס"ו: אומרי בינכן כו'. מי' ופו"פ סס: ו מתה כדרכה. נ"ב פ"ב מי' פ"ב סכ: אבירה כ"פ מוס"ב מ"ר פ"ב מפי' י"ב: עלתה לראשי צוקין. נ"ו פ"ב מי' מס מס"ב סס מפי' י"ב: העלה לראשי צוקין. מי' סס מוס"ב סס מי"ד: מתנה שומר חנם. נ"ד פ"ת יומלמי כמוטס פ"ם ה"ם קוכין פ"ת פ"ד ומי' נ"ומין פ"ז ה"ם מי' פ"ב מפי אבירה כ"ם פס"ב פ"ן פ"ם מוס"ם מ"ם מי' נ"ת פפי' י"ו:

ראשון לציון

יזו. מי' יסל"ם: ט במשנה הלסטים מתמי כתב ליסמס נמס"ן ע"ם נכורמו:

שאומר ט לא אפשי להיות שומר ") לך אלא בכך. ושומר לא נהית לעמידה עד דמשיך. ואלא כי משיך כבר פירש על מנת שאין ט עליו שבועה. ולא בעבד נפשיה לירד בתורת שומרין. אלא למקנס. ולמה שירד. מה שכתוב בתורה תנאו בטל. טולא מתניתין ר' מאיר היא דסבר המתנה על מה שכתוב בתורה אפילו בדבר שבממון תנאו בטל. ואינה אלא אלא בדבר שבממון אפילו שהתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים: כל תנאי שיש בו מעשה מתחלה. שהקרים מעשה שם עליו לעשות. לתנאו שאינו מבקש ממני. כגון הרי מעשה זה אינך אם תעשה דבר פלוני. דלא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתחסן שיש תנאי קודם למעשה: תנאו בטל. והוי מעשה קיים. ואע"פ שלא קיים בעל התנאי את התנאי: וכל שאפשר לו לקיימו באופן. והיה תנאי קודם למעשה. תנאו קיים. אבל אי אפשר לו לקיימו. שתנאי בטל והמעשה קיים. שאינו אלא כמפלגו בדברים שאין בלבו לעשות תנאי אלא להקניט בעלמא מרחוק ודוחה את חבירו בדברים:

פרק ה א השואל את הפרה ושאל בעלה עמה. אם היו בעלים של פרה אבל השואל לעשות מלאכתו. בין שהו שואלים אלו. לא שהיה. בין בשאתה מלאכה של פרה. בין לעשות מלאכה אחרת. אם מתה פטור: שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם. והכי משמע אם בעל השור עמו. עם השואל. שהוא שואל לו פטור לו. לעשות מלאכתו בשעה שהשאיל לו פרתו. לא יכלם: אבל שאל את הפרה ס'. אם היה עמו בשעת אונסים ולא היה עמו בשעת שאלה. חייב דלא הוי שאלה בבעלים לאפטורי אח"כ היה עמו בשעת שאלה: שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם. והכי אמרינן קרא בעליו אין עמו בשעת שאלה אע"פ שהיה עמו בשעת שכירה

") גרע"ב ד"ר שלך.

פרק ח א ושאל בעליה עמה. נמרא מדקתני כיפה ולאח"כ שמע מינה עמה עמה ממש. וכתב ר"י ואמרינן דאם אמר ליה הרי פרתי ואני נשאלים לך אע"י שבאים בשאלה בלבוש הפרה אלא פטור כאילו היו נשאלים אלא הבעלים ואח"כ פרה. וסבר דמי שיהיו שניהם בנת אחת. ופרשו בגמרא דקיימא פרה בתאירו של שואל. ולא מחסרה מביכה. נמלא דבשעת אמירה היו שניהם נשאלים בנת אחת. אי בעיים אימא כגון שאל בשאמר ליה מבאל פרתי ואני בשאלין לך אל"ל שאל אח נופך לא אתבול לי אלא עד שעת מסיבת פרתך. ואמירה מסני בבעלים. דאמירה דידהו בהתחלת מלאכה היא ובאמירה בעלמא חייב בשאל דכתיב (שמות ג') בארית ישראל לא יעבו עולה ולא ידברו כזב. וכל שקבל עליו לעשות מלאכתו בעליו עמו קרינא ביה. שאין כאן מנין לקנין אחר. כ"כ נ"י. ומכל מקום לא בהתחלה ממש היא כהיא דמתניתין ב' פ"ו. והאמצעים מלריך עוד בשאמירה הכא מיירי שהזמין בעלמו לילך לעשות. וכן דעת הרא"ש: חייב בשאמר בעליו אין עמו [אלא] יכלם. ובגמרא איתא אמר מתהברא שאלה מרוצה בכך חייב במשמעו' ע"י השאלה ולפיכך אותה שעה פטרתו. רב אחי אמר אמר קרא וכי ישאל איש מעם רעהו ולא רעהו עמו בלם יכלם. הא רעהו עמו פטור. ולא לא אם בעליו אין עמו וכו' הוא אמינא הא אמרתי דקרא הוא: **ב** שאלה חצי היום וכו' שאלה חצי היום וכו'. [נמ] ז אם אקנה ז אקנה לה מיבעיא שאלה חצי היום ושכרה חצי

מחנה על מה שכתוב בתורה וכו'. עיין בפירש הר"ב דמתניתין דלקמן דסלה מתניתין ר' מאיר היא כדאיתא בגמרא. ומ"ש הר"ב ושומר לא נהית לעמידה עד דמשיך. וכן לשון רש"י בגמרא. ומעמא דאחריון בגמרא פרק דלקמן דף ל"ט דבדרך שתקנו מביכה בלקוחות כך תקנו מביכה בשומרים. ותמהני על התוספות שם שכתבו בשיטות דלא להתחייב באונסים. אלא לענין חזרה (דבעל) [קמאר] שבשכיר לא הפחיל ולא הזכירו דלרש"י מתפרש לענין שעבוד וגם הרמב"ם המחיקי בפ"ב מהלכות שומרים לענין שעבוד השומר ועיין בפרק דלעיל מכנה ו': **יא** כל המתנה וכו'. כתב הר"ב סלה מתניתין רבי מאיר היא וכו' ואינה הלכה וכו' ולא מלי לפרושי דמתניתין בדבר אחיו של ממון משום דכל תנאי שיש בו מעשה וכו' כמעיקן בעלמא דרבי מאיר אמרה. הכי איתא בגמרא. והפילו הכי הרמב"ם כתב בפירושו מעמיתו זו בדבר אחיו של ממון. ומ"ש הר"ב דבדבר של ממון וכו' תנאי קיים עיין מה שכתבתי ריש פרק ה' דכתובות. ומ"ש במשנה ה' פ"ח דבבא בתרא: כל תנאי שיש מעשה בתחלתו. כתב הר"ב שהקרים מעשה שיש עליו לעשות וכו'. וכן לשון רש"י ובין מעשה ממתן לה קודם התנאי. אי לא נתן לה עד אחר התנאי. כל שהקרים המירת המעשה הרי זה וכו' קודם התנאי. התנאי בטל. וכתב המגיד בפרק ו' מהלכות אישות והא דתקן הרי זה גיטך אם לא באתי וכו' [מ"ז פ"ז דגיטין] אין בלשון הזאת מדוקדק אלא לריך שיקדים התנאי ויאמר אם לא באתי וכו' ולשון המשניות והגמרא בכמה מקומות איט מדוקדק לפי זה. והרמב"ם מחלק דהתם כשנתן הגט לידה אחר התנאי דהוי התנאי קודם למעשה ולדבריו כל תנאי שיש בו מעשה [בתחלתו] מעשיה המעשה בפועל והבינו עליו האחרונים וכך כתב הר"ן בפרק האומר:

פרק ח א ושאל בעליה עמה. הרי פרתי ואני נשאלים לך אע"י שבאים בנת אחת. ואפילו הוליא בלבוש הפרה אלא פטור כאילו היו נשאלים אלא הבעלים ואח"כ פרה. וסבר דמי שיהיו שניהם בנת אחת. ופרשו בגמרא דקיימא פרה בתאירו של שואל. ולא מחסרה מביכה. נמלא דבשעת אמירה היו שניהם נשאלים בנת אחת. אי בעיים אימא כגון שאל בשאמר ליה מבאל פרתי ואני בשאלין לך אל"ל שאל אח נופך לא אתבול לי אלא עד שעת מסיבת פרתך. ואמירה מסני בבעלים. דאמירה דידהו בהתחלת מלאכה היא ובאמירה בעלמא חייב בשאל דכתיב (שמות ג') בארית ישראל לא יעבו עולה ולא ידברו כזב. וכל שקבל עליו לעשות מלאכתו בעליו עמו קרינא ביה. שאין כאן מנין לקנין אחר. כ"כ נ"י. ומכל מקום לא בהתחלה ממש היא כהיא דמתניתין ב' פ"ו. והאמצעים מלריך עוד בשאמירה הכא מיירי שהזמין בעלמו לילך לעשות. וכן דעת הרא"ש: חייב בשאמר בעליו אין עמו [אלא] יכלם. ובגמרא איתא אמר מתהברא שאלה מרוצה בכך חייב במשמעו' ע"י השאלה ולפיכך אותה שעה פטרתו. רב אחי אמר אמר קרא וכי ישאל איש מעם רעהו ולא רעהו עמו בלם יכלם. הא רעהו עמו פטור. ולא לא אם בעליו אין עמו וכו' הוא אמינא הא אמרתי דקרא הוא: **ב** שאלה חצי היום וכו' שאלה חצי היום וכו'. [נמ] ז אם אקנה ז אקנה לה מיבעיא שאלה חצי היום ושכרה חצי

פטור משבועה. והשואל להיות פטור מלשלם. נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם: **יא** כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. וכל תנאי שיש מעשה בתחלתו תנאו בטל. וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו תנאו קיים:

פרק ח א השואל את הפרה ושאל בעליה עמה. או שכר בעליה עמה. שאל הבעלים או שכרן ולאחר כך שאל את הפרה ומתה פטור. שנאמר (שמות כב) אם בעליו עמו לא ישלם. אבל שאל את הפרה ואחר כך שאל את הבעלים או שכרן ומתה חייב. שנאמר (שם) בעליו אין עמו שלם ישלם: **ב** השואל את הפרה. שאלה חצי היום

שנויי נוסחאות

נושא שכר. במכ"ל ונשא..פטורין משבועה'. במכ"ל פטור..; כמ"מ ובכי"ר(לא וכ').. פלישבע. **יא** (בל) המתנה. בכי"ס ליתא. מה שכתוב. בכי"ק שכתוב.. תנאו בטל. במכ"ל תנייו.. וכן נכמוך. וכל תנאי. כד"ל ובכי"ק ובכי"ס כל.. שיש מעשה בתחלתו. נכי"ס ור'(לא) שיש בו מעשה..; ובכי"ל ובמכי"ל שתנא מעשה מתחלתו וכ"ה שתנא גם בכי"ס. וכל שאפשר לו לקיימו. בכי"מ ובכי"ל (לא וכ') וכל תנאי שאפשר לקיימו;בכי"ק..שאפשר.. והתנה עליו מתחלתו; במכ"ב והתנה עמו.. בכי"מ ובכי"ס.. בתחלתו. **פ"ח א** בעליה בכל בכי"..בעלה; בכי"ק את בעלה וכן בכמוך. עמה או שכר בעליה עמה בכי"מ ובכי"ס ור' (ג') עמה השואל את הפרה ושכר..; בכי"ק עמה שכר את הפרה ושכר..;בד"ל עמה שכר את הפרה ושכר בעליה עמה שאל את הפרה ושכר.. וגל"ז כי' לפי המלה לפי רש"י. שאל הבעלים. בכי"ל (ג').. בעלים; בד"ל ובכי"ס וס' ובמכי"ל את הבעלים ובכי"ק בכי"ק (ובס נעתוק שכר). או שכרן. בכי"ס ושכרן וכן בכמוכ ובכמוכ או שכרן בכי"ק או ששכרן. ולאח"כ. בד"ל ובכי"ק ובמכי"ל ובמכי"ל ואח"כ. אבל שאל. בכי"ק אבל אם נשאל שכר והשכר. פי' ופ"ב פ"ב פ"ב פ"ב פ"ב: יא בל המתנה עיים שבתוב בתורה. פי' ב"ם כשנתיים פ"ב פ"ם פ"ר פ"ם ובד פ"ם פ"ל נשין פ"ר ב"ב קחזין י"ם פ"ב אבנם ב"ב ריוכלמי פ"ם: פ"ם כ"ם ניזין פ"ם ה"ם כשנים פ"ם ב"ם קונין פ"ם ב"ם ריוכלמי נתן פ"ם ב"ם ד"ר פ"ו פפ"ל פ"אמא פ"ם ובד"ב פ"ם פפ"ב עבין פ"ה פוב"ב אפ"ם פ"ר נ"ם פ"ם נפ"ם: וכל תנאי שיש מעשה. ריכלמי קונין פ"ב פ"ם פ"ר פפ"ם פ"ב מוב"ם ב: פ"ב: וכל שאפשר לו לקיימו סי'.

פ"ח א השואל את הפרה. ב"ר פ"ם: ישאל בעליה עמה. פי' פ"ם מהר' אברהם ב"ב ובפ"ם פכלי אלה יזקנין פ"ם פפ"ב בבין פ"ם בוב"ב ה"ם פ' פ"ר פפ"ב פ"ם: שאל הבעלים סי'. פי' פ"ם פפ ובפ"ב פפ: אבל שאל את הפרה. ב"ר ב"ב פי' פ"ם מהר' אברהם ה"ב פפ"ב בבין פ"ם בוב"ב ה"ם פ' פפ"ר ב: **ב** השואל את הפרה. ב"ר פ"ם פי' ב"ם פפ' אלה ובקנין ה"ב פפ"ב בבין ב"ב פפ"ם פ"ם פ' אלה פ"ם ופ"ם:

תוספות רע"ק

פרק ח א [את מה] במשנה השואל את הפרה כו'. וכן ש"ש ור"ח כולם פטורים בבעלים אפי' מפשיעה. והא דקתני בסתני' השואל דשלתא דכתיבא בהריא קתני אבל פטורי דש"ש ור"ח בבעלים דאתיא מחדשא דוכי ישאל ריו מוסיף על ענין ראשון ונדרש לפניו ולפני פניו גם של ש"ח. לא קתני לה בסתני'. נמרא:

תוספות חדשים

אלה אבל אתם שם כדרכה פטור דלא כדי כלי לאם מתמת הבעיה (המגיד שם): בתוי"ם מר"ה מתנה ס"ח כו' ובמ כרמב"ם כו' ופי' כו'. דלאמר' נלאמר המת לפי ולא מיקר אמר אמר: **ב"ה** א פתוי"ם ר"ה ישאל כו' ומאוס' מלרך עוד כו' דלא מקבי מעמלא והנמלא נתקן דלא: תוי"ם ר"ה חייב כו' ונגמ' לאמר לאמר. כלומר בכבשת

.. ואח"ב שאל (את ה/בעלים. נכי"ל (לא וכ') ליתא. או שכרן. בכי"ק. ששכרן. **ב** שאלה חצי היום ושכרה חצי היום. בד"ל ובכי"ק.. יום ושכרה חצי יום וכ"כ נ"ישכ"ל (ובס ושאלתן)

שנוי נוסחאות

שאלה היום.נכי"ק..יום. שכר אחת ושאל. נד"נ ונכי"ק ונכל ככ"י ונמשני"ר סדר שאל אחת ושכר וכ"ה נכון. (ומתה). נד"נ ונכי"ק ונמשני"ר ליתא; נכי"מ ומתה בדרכה. ז"א שאולה וז"א שבורה נכי"מ.. שאולה מתה.. שבורה מתה וכ"ה נכי"ר (ה') וכ"ה נכ"ר (ב') ובכ כמל.. שבורה.. שאולה..). שישבורה מתה. נכי"ק ונמשני"ר שהשבורה..

תוספות הדשים

מבשנת שבורה פטרתו ולא בשעת שאלה רש"י:

תוספות רע"ק

ב [אות סו] תוי"ט ד"ה שאלה חצי.אפי' בשתי פרות יחלוקו תוס') כ"כ תוספות בסתני' דהבא. אבל לקמן דף ק' ד"ה ה"פ סומכוס כתבו דיחלוקו דמתני' לא קאי רק אשאל א' ושכר א' אבל בשאלה חצי יום ושכרה חצי יום פודה סומכוס. כיון דסייע למוחזק חזקת חי והשתא הוא דסת. וע' במהרש"א דתוספות שם חזרו מדבריהם דהכא. וכן העלו תוס' בב"ק ד' מ"ו ע"ב ד"ה מירע ידע: [אות סז] שם ד"ה חייב. ע"כ בנ"י. אבל הריטב"א ב' דאף להאי לישנא הוי א"י אם נתחייבתי דהא כל כמה שהיא בחיים כרשותא דמרא אימא. ולבא על השואל שומשעבוד וחיוב אלא [לומר] [לאחר ש]נגנבה או נאנסה ואתא חייבא עליה משתעבדי הנכסים' לפרע משפת משיכה.ונ"מ לסבר נכסיו בינתים.ומ"מ כל שאומר א"י אם שאולה או שכורה מתה הוי כאומר א"י אם נתחייבתי ונשתעבדו הנכסים או לא נתחייבתי ולא נשתעבדו הנכסים כלל עיי"ש. וזה מוכרח לומר בדעת הרמב"ם. וע' בנ"י דכתב דפירכת הש"ס באמת על הך בבא שאל א' ושכרא. או דהפירכא גם מרישא דסתמא קתני ולא מכרעא מלתא דרישא הוקא בפלגא יומא דראשונה בשאילה ושניה בשכורה. וקשה לי דהא בסמ"ם אם פלגא רקמא בשכירות הוי ברי וחוקת הגוף הוינו חוקת חי דבהמה לומר דפלגא יום השנייה מתה. ובזה מוצאים בדקי"ל כר"ג נבי משארסתני נאנסתי. וצל"ע: [אות כח] בא"ד דאין אדם עושה עצמו בדצון מסופק. והנה בשפתין בתוס' פר"ה ורב הונא הקשו לרב ושמואל דס"ל דל"א א"י לישבע ששלם בני ידענא ונ' לא ידענא פטור כל מודה בטקצת יפסר במנו דהיה אומר על הסקצת שבוער לא ידענא ותירצו נ"כ הכי דאין זה מנו דאין אדם מוען בדצון א"י. ולכאורה קשה הא תוס' כתבו הטעם דאז יהיה נראה שהתיבע אומר אמת שטענו ברי ותוא אומר א"י. א"כ יקשה על כל שבועות הסומרים הא יש לו מנו דא"י אם בשעיה מתה אז לא. בזה הא נם התובע אומר שא"י. וצ"ל דס"ם רוצה שיהיה נוכרין דבריו יותר לאמת דבשמעון ברי והתובע אינו אומר ברי יהא נראה דהוא אומר אמת. ובעיקר קושית תוס' זו לרב ושמואל דסוכה מדבריהם דשבועת א"י לא הוי שבועה דאל"כ מה הקשו נימא דבאמת אם יפטרו המשים יש לך אצלי וחמשים א"י יהיה לו דין מקצת לישבע שא"י אע"פ דס"ל דליכא שבועה דאורייתא שא"י ולרב ושמואל פטור לגמרי. א"כ אמאי נקט' הקוביא לרב ושמואל הא נם לדידן בהא דאמרי' בפ"ז דשבועות נבי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ה"ר אליעזר דא"ל מנה לאבא פיר אבוכון ואמרי' הפסים אית ליה ונ' ל"ל מה לי הוא מה לי אבא. הא ביורשים נפטרו משבועה במנו דאמרי נ' לא ידענא דביורשים קי"ל דלא משאר"ל וכמו שהקשה באמת הר"ן בשבועות פ"ז דשמ"ו ב' ותירץ שם דהתו צריכים לישבע דנ' לא ידענא. אע"נ דליכא מנו דאין מוען בדצון א"י. ולהתוס' בקושייתם דיש אבורין דאמרינן מינו א"י נם ס"ל דא"צ לישבע שא"י הו"ל להקשות כן לדידן. וצ"ע: [אות סט] בתרע"ב ד"ה ישבע חשוכר. דשבועה זו ע"י גלעל קשה לי דהא על כל שבועה שמשביע קשה הלדינן בפנו דלהר"ם כדברכי' בשבועות בפנינא דקציצה. והעלו הראשונים בתקנת הפנו הראשון

ד.שכר אומר כי מיי יפמ"ג ומ"ש עם:

ב המשאיל אומר שאולה מתה. ואחה חייב באונסיה: איני יודע. המא שכורה מתה. ופטור אמי מן האונסים: חייב. הא מתני' לא אפשר לאוקמה כמשמעה. דהא קיימא לן מנה לי ביד והלה אומר איני יודע. יבבע שבועת היסת שאינו יודע ופטור. להכי מוקמינן לה בגמרא כגון שיש עסק שבועה דאורייתא ביניהם. כגון דאמר ליה שתי פרות יחד ויחד יומא בשכירות. ומהו תרוייהו בעידן שאלה. ואמר ליה שואל. חדא אין בעידן שאלה מתה. וחדא לא ידענא. והוה ליה מודה במקצת וחייב שבועה. ומהוך שאינו יכול ליבבע מבלס. ודמיא להך מנה לי ביד ואמר ליה היאך. המבין ידענא. והמבין לא ידענא. הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול ליבבע ומהוך שאינו יכול ליבבע מבלס: ישבע שבועה חצי היום ושברה למחר. שכר אחת ושאל אחת. ומתה. המשאיל אומר שאולה מתה. ביום שהיתה שאולה מתה. בשעה שהיתה שאולה מתה. והלה אומר איני יודע חייב. השוכר אומר שכורה מתה. ביום שהיתה שכורה מתה. בשעה שהיתה שכורה מתה. והלה אומר איני יודע פטור. זה אומר שאולה וזה אומר שכורה. ישבע השוכר ששכורה מתה. זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע

*אפילו בשתי פרות יחלוקו. תוספות. [וכלומר דלקן כזו לאכל ספיקה לב"ד. ודרכא דממונא הוא. ועיין במשנה ד' מ"ם בדבור המתחיל זה אומר וכו'] : שאולה מתה. אשאל אחת ושכר אחת קלי. ביום שהיתה וכו' קלי אשאלה היום ושברה למחר. בשעה שהיתה וכו' קלי אשאלה חצי היום. רש"י: חייב. כתב הר"ב הא מתניתין לא אפשר לאוקמה כמשמעה דהא קיימא לן מנה לי ביד. והלה אומר איני יודע ישבע וכו'. פירש איני יודע אם הלויתני. דאיני יודע אם החזרתי תכן בהגוזל בתרא [ד' קי"ח] דחייב. והכי נמי הוה כאינו יודע אם נתחייבתי לך דלא נשתעבדו נכסי המואל לאונסים עד שעת האונס. וכשאומר איני יודע מתי נאנסו. הרי הוא כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך. והתוספות נדחקו לישב משום לשון הסוכר [בגמרא ר"פ הגוזל בתרא] דנכסי מואל נשתעבדו מבעת שאלה. *ע"כ בגי". ומ"ם הר"ב

היום דספק נמור דאיכא למעטי שבכל ביום אחד. וחשיב דרכא דממונא [פירוש שבלא טענתיהם יש ספק לבית דין. תוספות ריש פרק קמא] ולהכי קתני בסיפא זה אומר איני יודע. וזה אומר איני יודע יחלוקו. אלא אפילו שאלה היום ושברה למחר. אית לן למימר יחלוקו. ולא מיבעיא בפרה אחת דספיקא רבה הוא. אלא אפילו בשתי פרות יחלוקו. תוספות. ["וכלומר דלקן כזו לאכל ספיקה לב"ד. ודרכא דממונא הוא. ועיין במשנה ד' מ"ם בדבור המתחיל זה אומר וכו'] : שאולה מתה. אשאל אחת ושכר אחת קלי. ביום שהיתה וכו' קלי אשאלה היום ושברה למחר. בשעה שהיתה וכו' קלי אשאלה חצי היום. רש"י: חייב. כתב הר"ב הא מתניתין לא אפשר לאוקמה כמשמעה דהא קיימא לן מנה לי ביד. והלה אומר איני יודע ישבע וכו'. פירש איני יודע אם הלויתני. דאיני יודע אם החזרתי תכן בהגוזל בתרא [ד' קי"ח] דחייב. והכי נמי הוה כאינו יודע אם נתחייבתי לך דלא נשתעבדו נכסי המואל לאונסים עד שעת האונס. וכשאומר איני יודע מתי נאנסו. הרי הוא כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך. והתוספות נדחקו לישב משום לשון הסוכר [בגמרא ר"פ הגוזל בתרא] דנכסי מואל נשתעבדו מבעת שאלה. *ע"כ בגי". ומ"ם הר"ב

נמי

היסת. אלא מדין המשנה. ועיין רפ"ו דשבועות. ומ"ם הר"ב להכי מוקמינן כגון שיש עסק שבועה וכו'. כגון דאמר ליה שתי פרות וכו'. וע"י גלגול ליכא לאוקמיה כדמוקי לבבא דזה אומר שאולה וזה. ישבע וכו' דיש לומר דהא גלגול שבועה מסיפה יליפינן כדפירש במ"ה פ"ק דקידושין. ולפיכך אין מגלגלין אלא על טענת ברי שלא זיגתה. שאם היתה מסופקת לא היתה בותה הוספות והרא"ש: ועיין לקמן דעת הרמב"ם. ובתבו עוד התוספות ואם תאמר אפילו בטוען ודאי לא גגלגל. מנו דאי בטי אומר אינו יודע. וי"ל דאין זה מנו. *דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק. כי אז נראה. שהתובע אומר אמת. שטוען ברי. והוא אינו יודע. ע"כ. ולהרמב"ם בפ"ב מהלכות שכירות שכתב מנו לאפטורי משבועה לא אמרינן. דדוקא במנון פטרוהו מלגוליא במינו. אבל בשבועה לא הקילו. לא קשיא ולא מידי. ומ"ם הר"ב כגון דאמר ליה שתי פרות וכו'. אם שאלה אני היום וכו'. אבל באל אחת ושכר אחת מוקמינן בשלם פרות ומתו שתים. בחדא מודה ששאולה היתה וחייב בדמיה. וסיא מחייבתו שבועה על הבניה. ומ"ם ומתו הרוייהו וכו'. פירש"י דאי בדקיימא חדא. וקאמר ליה לאחדא שקלה. ואחדא אינו יודע וכו'. הוה ליה הסיא דמודה הילך ואיכא מאן דאמר היאך פטור מבשבועה. ע"כ. ועיין לקמן דקי"ל הכי. ומ"ם הר"ב ומתוך שאינו יכול ליבבע מבלס. דדרסינן בפ"ז דשבועות דף מ"ז. שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין. ואי בטוען היורש בדי שאין חייב לו אלא חמשים. מה לי הוא. מה לי אבוה. אלא בטוען חמשים ידענא. וחמשים לא ידענא. דאבוה חייב לבלס. דשבועת ה' תהיה בין שניהם ואינו יכול ליבבע. ולא בין היורשים דלא הוה ליה לידע ופטורין. ועיין מ"ם רפ"ה דב"ק: השוכר וכו'. משום דאומר שכורה מתה ובעי למפטר מדין שאלה קבי ליה שוכר. אע"ג דמתניתין מתחלת המואל וכו': פטור. אפילו משבועה מדלא קתני ישבע כמו בסיפא. ומעמא דמלגא משום דמשאיל טוען שמא. ולא דמי לשבועת הסומרים והמוחפים שתקע עליהם שבועה. אע"ג דטענו שמא [כדאמרן סוף פ"ז דשבועות]. מבוס דמורי אנפשייהו אתיא. מש"ה רמו רבנן שבועה עלייהו. אבל בהא מלגא לא שייכא בה סורחה. דמידע ידע אי שאולה אי שכורה. ל"י. ולא"ה ישבע ע"י גלגול דהא משתבע דכדרכה מתה. וי"ל שאין מגלגלין שבועה בטענת שמא של התובע. אלא בדבר *[הדומה] קצת אחת כגון חריסין ושוחפין דמורו מקצת אחרא לטעת ממנון חבריהם. כדאיתא בשבועות [דף מ"ח]. וכגון גלגול שבועה דסוסה. דרגלים לדבר שהיא אונס. שהרי קינא ונסתרה. ולכך יש לחוש שמא אונסה אלא בחירוסין. אע"פ שאז לא היה רגלים לדבר. כי הוא סיפא על החלתה. אבל הכא אין רגלים לדבר שמתה השאולה יותר מן השכורה. הלכך מספיקא אין יכול לגגלל עליו ליבבע בשכורה מתה. תוספות והרא"ש. ועיין לקמן דעת הרמב"ם: ישבע השוכר בשכורה מתה. כתב הר"ב הא נמי לא אפשר לאוקמה כמשמעה וכו'. פירש"י ולמאי דמוקמינן

*) כתוי"ט ד"ה ה"ק הדומה. ונד"ת הגיהו כלפמנו.

לדידן

ד"ה ומתו. ומיתה בלא ידע. ולא אמר לי. ל"ל. ולא"ה ישבע ע"י גלגול דהא משתבע דכדרכה מתה. וי"ל דאמר לי. ל"ל. ולא"ה ישבע ע"י גלגול דהא משתבע דכדרכה מתה. וי"ל

נמי על ידי גלגול דמסורה מתה: יחלוקו. מתני' דומסום היא דאמר ממון המוטל בספק חולקים. ואינה הלכה. אלא הלכה המוליא מחבירו עליו הראיה. ומבבא הנתבע שאינו יודע ופטור: ג ביד בנו. המשאיל שלחה לשואל ביד בנו. ועבדו ובלוחו של שואל. או ביד בנו ועבדו ובלוחו של שואל פטור אם מתה בדרך והלי שלוחו של שואל אינה דומקי לה *) בשמירו ולקיטו סדר בביתו. אבל לא עבאו בלוח בעדים. דאי אינה עדים דבליח שויה חייב השואל בהונסיה מבמסרה לו ואינה דאמרי אפילו עבאו בלוח בעדים אינו מתחייב על יחו בהונסיה דהכי קאמר ליה אינש מהימנא הוא. אי בעית לאחרי בידיה שדר: אמר לו השואל שלחה לי וכו'. ביד עבדך חייב אלא עבדך בעבד עבדי קאמר. דאינו עבד כנעני. יד עבד כיד רבו. והוי דלא (משמע) [מוקמי] שטוטנו הנתי פרות דמתניתין אחת שכורה ואחת שאולה. דהשתא הוה ליה מודה מקצת כשהודה לו ליתן האחת דמה שטעה מודה לו. משום דמה נפשך אם מודה באחת קיימת הוה ליה הילך. וקיימא לן דאילך פטור מבשועה ואם לומר שמתה בפשיעה ומיחייב לשלומי. הא לא משמע מתניתין הכי. דבשאולה קתני מתה. ובשכירה לא מיירי ולא מידי משמע דשכירה דקיימא קיימא. ולפיכך סקנו הכי מה שטעה לא מודה לו. ע"כ. ומ"ש הר"ב דהא ק"ל שטעה חייב וכו' משורש במשנה ג' פ"ו דשבועות: יחלוקו. כתב הר"ב מתניתין דומסום היא וכו' ואינה הלכה. והא דסתם לן הנא כדומסום מסום דבמי למיתני כולהו דיני חייב ופטור. ומבבא. ויחלוקו. ולא משכח בה חלוקה אלא אליבא דומסום. ל"י. ומ"ש הר"ב יבבא הנתבע באינו יודע ופטור. וז"ל הרמב"ם יבבא הנתבע שבועת היסת שאינו יודע. לו יבביאו אותו על ידי גלגול שאינו יודע. ע"כ. וזה דלא כשיטת התוספות והרא"ש שכתבתי לעיל דאין מגלגלין בשטענת שמא דהובבא. אלא כשיש רגלים לדבר. ואם תאמר כיון דבבירא ליה להרמב"ם דאפילו בבי האי גוונא מגלגלים. אם כן הל"ל מתחייב שבועה ואינו יכול לישבע דהא איהו נמי טען שאינו יודע ומבלם. כתב המגיד בשירא ז"ל דלא אמריגן מחויב שבועה וכו' אלא כשטען התובע ברי על עיקר הטביעה. והכסף משנה כתב [שם הלכה ד'] ולי נראה דעל גלגול אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. ע"כ. ולא דנפשיה היא דאתמיהיה שהרא"ש כתב כן בתירוץ אחר ויהיב טעמא דמשבועת פ' ילפינן הלכך אין לנו אלא כיולא בזה שמחייב שבועה על עיקר טענתו. ע"כ. ומיין מה שכתוב במ"ד בפ"ד להכריח בזו היא דעת הרמב"ם גם שם דעת הרמב"ן. ואם תאמר להרמב"ם בנבא דאגן פטור אמאי אין מגלגלין. תירץ מהר"ר ואלק בפ"ע סימן שד"מ דמוקים לה לאותה בבא כשמתאמין המשאיל לשואל דמתה בדרכה. וכמ"ש התוספות בחד תירוץ. ע"ש. ומיין לקמן דעת הרמב"ם בחבורו. אבל מ"ש דשבע סיסת. וזה גרסה שהוא דעת הר"ב ג"כ מדכתב סתם ישבע ואי על ידי גלגול הוא ליה לפרש. ולפיכך פירשתי כל המבנה כשטת הרא"ש. ותימה בעיני שהר"ב והרמב"ם פירש במ"ז פרק בתרא דבבא קמא דבשטענו התובע בשמא פטור מדיני אדם לגמרי ותלמוד ערוך הוא כמ"ש שם. וזה באינו יודע אם אחזרתי. אבל באינו יודע אם הלויתי. כה"ג אלא תבע ליה בברי פטור אם לאלא ידי שמיס כמ"ש שם הרא"ש וכ"כ בח"מ סימן ע"ה. ואבא באינו יודע אם הלויתי הוא כמ"ש לעיל. ול"ע. וכן נ"ל בלשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות שאלה ופעתיק לשון המור סימן שד"מ שכתב ג' חלוקות. אחד. משאיל ברי ובואל שמא. שניה. שניהם. שמא. וכתב המוליא מחבירו עליו הראיה. ואם אין לו ראיה יבבע הבואל וכו'. דמשמע בהדיא דבטענת שמא דמשאיל מבביעין נמי היסת לבואל. ביב מצאתי למהר"ר מרדכי יפה אלה"ה בספר הלבוש שנדחק לישב זה. וכתב שחבשו בכאן שיטת מורה היתר לומר כיון שבבעה אחת נטלתי. ובתביעה אחת ושטענה אחת בא עלי. מי החליט לומר בזו שאולה ו"ז בשכירה. אפיך אנא. לא יאמר כבר נבלס זמן השאלה. והתחיל זמן הבירות. וכה"ג. לכך הטילו עליו שבועת היסת. שדקדק בטעינו קודם שישבע בלא יבבע לבקר. עכ"ד. ומדיין לבי טוקפי שאחרי שדין חדש הוא אבר כבר לא היה. אלא שהרמב"ם מתוך לשון המשנה בכאן דמבביעין שיסת אפילו בטענת שמא דמשאיל. ואילו מדעת עצמו ומשברא דנפשיה הוא שכתב כן. הוה ליה לכתוב ירשה לי וחזרה בזה. אבל הוא דרש בכל התבור. ולכך נראה בעיני יותר שאין דעת הרמב"ם. בכל החלוקות שוה אלא בדין המוליא מחבירו עליו הראיה. אבל בדין יבבע וכו' אינם שוים. והא כדאיתא והא כדאיתא. והמנ על מה שביאר במקומו בהלכות שומן פרק ו' שאין מבביעין שיסת על טענת ספק. ולא כלו אלו ג' חלוקות. אלא לאפוקי מהחלוקה הראשונה שבביאם שומעים ברי שכתב דמגלגלים. מש"כ בכלם חלוקות אלו דיש כאן שמא. לו לתובע לו לנתבע לו לבעים דאין מגלגלין כלל. והגם כמו שביאו הראשונים שבחבורו חגר בו ממה שכתב בפירושו בבעים מומנים שמא דמגלגלים שהרי בחבורו לא כתב דין גלגול אלא בבעים מומנים ברי. אף אי אמר בגם מדין שבועת היסת שכתב בפירושו בטענת שמא דתובע. חגר בו בחבורו. ואם כן דברי הר"ב שכתב יבבע וכו'. נמשך לדברי הרמב"ם בפירושו. אבל אפשר שבפי חבורו אינם. והדבר צריך תלמוד: ג ביד שלוחו של שואל. כתב הר"ב אינה דמוקי לה בשמירו ולקיטו סדר בביתו. אבל לא עבאו שליח בעדים. דלי

יחלוקו: ג השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עבדו. ביד שלוחו. או ביד בנו. ביד עבדו. ביד שלוחו. של שואל. ומתה. פטור. אמר לו השואל שלחה לי ביד בני. ביד עבדי. ביד שלוחי. או ביד בנך. ביד עבדך. ביד שלוחך. או שאמר לו המשאיל. הריני משלחה לך ביד בני. ביד עבדי. ביד שלוחי. או ביד בנך. ביד עבדך. ביד שלוחך. ואמר לו השואל

למתניתין בשים עסק שבועה ביניהם. כגון שלא פרות. שני נמי מוקמינן לה. כגון שטענו שהי פרות שאולות. ושדה באחת שמתה בשביעה. וכפר באחת. דהשתא ישבע שפיר מטוס מודה מקצת. ומיהו הרמב"ם בחבורו כתב פ"ג [מה"ש ופקדון] כתב להך לוקימתא דעל ידי גלגול אע"פ שכתב ברישא לאוקימתא דשתי פרות. וכתב הכסף משנה מטוס דס"ל דאפילו הכי אינמריך לאוקמא הך בנא דהכא דעל ידי גלגול. ע"כ. ולא ניחא אמאי אינמריך. ול"ע. ולפיכך נראה לי דודאי לא אינמריך אלא מטוס דפירושא דפ"י גלגול הוא קבוב למשמעות המשנה יותר מאוקימתא דשתי פרות וכו'. להכי העתיק כן הרמב"ם על ידי גלגול. וכן הר"ב בפירוש. וכתב עוד נמשך יוסף והא בעבד עברי קאמר. דאינו עבד כנעני. יד עבד כיד רבו. והוי דלא (משמע) [מוקמי] שטוטנו הנתי פרות דמתניתין אחת שכורה ואחת שאולה. דהשתא הוה ליה מודה מקצת כשהודה לו ליתן האחת דמה שטעה מודה לו. משום דמה נפשך אם מודה באחת קיימת הוה ליה הילך. וקיימא לן דאילך פטור מבשועה ואם לומר שמתה בפשיעה ומיחייב לשלומי. הא לא משמע מתניתין הכי. דבשאולה קתני מתה. ובשכירה לא מיירי ולא מידי משמע דשכירה דקיימא קיימא. ולפיכך סקנו הכי מה שטעה לא מודה לו. ע"כ. ומ"ש הר"ב דהא ק"ל שטעה חייב וכו' משורש במשנה ג' פ"ו דשבועות: יחלוקו. כתב הר"ב מתניתין דומסום היא וכו' ואינה הלכה. והא דסתם לן הנא כדומסום מסום דבמי למיתני כולהו דיני חייב ופטור. ומבבא. ויחלוקו. ולא משכח בה חלוקה אלא אליבא דומסום. ל"י. ומ"ש הר"ב יבבע הנתבע באינו יודע ופטור. וז"ל הרמב"ם יבבע הנתבע שבועת היסת שאינו יודע. לו יבביאו אותו על ידי גלגול שאינו יודע. ע"כ. וזה דלא כשיטת התוספות והרא"ש שכתבתי לעיל דאין מגלגלין בשטענת שמא דהובבא. אלא כשיש רגלים לדבר. ואם תאמר כיון דבבירא ליה להרמב"ם דאפילו בבי האי גוונא מגלגלים. אם כן הל"ל מתחייב שבועה ואינו יכול לישבע דהא איהו נמי טען שאינו יודע ומבלם. כתב המגיד בשירא ז"ל דלא אמריגן מחויב שבועה וכו' אלא כשטען התובע ברי על עיקר הטביעה. והכסף משנה כתב [שם הלכה ד'] ולי נראה דעל גלגול אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. ע"כ. ולא דנפשיה היא דאתמיהיה שהרא"ש כתב כן בתירוץ אחר ויהיב טעמא דמשבועת פ' ילפינן הלכך אין לנו אלא כיולא בזה שמחייב שבועה על עיקר טענתו. ע"כ. ומיין מה שכתוב במ"ד בפ"ד להכריח בזו היא דעת הרמב"ם גם שם דעת הרמב"ן. ואם תאמר להרמב"ם בנבא דאגן פטור אמאי אין מגלגלין. תירץ מהר"ר ואלק בפ"ע סימן שד"מ דמוקים לה לאותה בבא כשמתאמין המשאיל לשואל דמתה בדרכה. וכמ"ש התוספות בחד תירוץ. ע"ש. ומיין לקמן דעת הרמב"ם בחבורו. אבל מ"ש דשבע שיסת. וזה גרסה שהוא דעת הר"ב ג"כ מדכתב סתם ישבע ואי על ידי גלגול הוא ליה לפרש. ולפיכך פירשתי כל המבנה כשטת הרא"ש. ותימה בעיני שהר"ב והרמב"ם פירש במ"ז פרק בתרא דבבא קמא דבשטענו התובע בשמא פטור מדיני אדם לגמרי ותלמוד ערוך הוא כמ"ש שם. וזה באינו יודע אם אחזרתי. אבל באינו יודע אם הלויתי. כה"ג אלא תבע ליה בברי פטור אם לאלא ידי שמיס כמ"ש שם הרא"ש וכ"כ בח"מ סימן ע"ה. והבא באינו יודע אם הלויתי הוא כמ"ש לעיל. ול"ע. וכן נ"ל בלשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות שאלה ופעתיק לשון המור סימן שד"מ שכתב ג' חלוקות. אחד. משאיל ברי ובואל שמא. שניה. שניהם. שמא. וכתב המוליא מחבירו עליו הראיה. ואם אין לו ראיה יבבע הבואל וכו'. דמשמע בהדיא דבטענת שמא דמשאיל מבביעין נמי היסת לבואל. ביב מצאתי למהר"ר מרדכי יפה אלה"ה בספר הלבוש שנדחק לישב זה. וכתב שחבשו בכאן שיטת מורה היתר לומר כיון שבבעה אחת ונטלתי. ובתביעה אחת ושטענה אחת בא עלי. מי החליט לומר בזו שאולה ו"ז בשכירה. אפיך אנא. לא יאמר כבר נבלס זמן השאלה. והתחיל זמן הבירות. וכה"ג. לכך הטילו עליו שבועת היסת. שדקדק בטעינו קודם שישבע בלא יבבע לבקר. עכ"ד. ומדיין לבי טוקפי שאחרי שדין חדש הוא אבר כבר לא היה. אלא שהרמב"ם מתוך לשון המשנה בכאן דמבביעין שיסת אפילו בטענת שמא דמשאיל. ואילו מדעת עצמו ומשברא דנפשיה הוא שכתב כן. הוה ליה לכתוב ירשה לי וחזרה בזה. אבל הוא דרש בכל התבור. ולכך נראה בעיני יותר שאין דעת הרמב"ם. בכל החלוקות שוה אלא בדין המוליא מחבירו עליו הראיה. אבל בדין יבבע וכו' אינם שוים. והא כדאיתא והא כדאיתא. והמנ על מה שביאר במקומו בהלכות שומן פרק ו' שאין מבביעין שיסת על טענת ספק. ולא כלו אלו ג' חלוקות. אלא לאפוקי מהחלוקה הראשונה שבביאם שומעים ברי שכתב דמגלגלים. מש"כ בכלם חלוקות אלו דיש כאן שמא. לו לתובע לו לנתבע לו לבעים דאין מגלגלין כלל. והגם כמו שביאו הראשונים שבחבורו חגר בו ממה שכתב בפירושו בבעים מומנים שמא דמגלגלים שהרי בחבורו לא כתב דין גלגול אלא בבעים מומנים ברי. אף אי אמר גם מדין שבועת היסת שכתב בפירושו בטענת שמא דתובע. חגר בו בחבורו. ואם כן דברי הר"ב שכתב יבבע וכו'. נמשך לדברי הרמב"ם בפירושו. אבל אפשר שבפי חבורו אינם. והדבר צריך תלמוד: ג ביד שלוחו של שואל. כתב הר"ב אינה דמוקי לה בשמירו ולקיטו סדר בביתו. אבל לא עבאו שליח בעדים. דלי

ג השואל את הפרה פי' ל"ח פ"ע ל"ח ק"ל פ"ח יוחלוקו פפסל מי [illegible] בלקוטין פ"ל פ"ו קמ"ל כ"ל פ"ל פ"ג פ"ל שאלה ופקדון כ"ח פפ"ע כפן ל"ב מפ"ע ח"ם פ"ל ל"ם פ"ם: ואל"ל חשאל שלח פ' ל"כ:

שנוי נוסחאות

ג ושלחה. נכי"ק וכמסמ"ל ושילחה (הכי מיפיק). ביד עבדו ביד שלוחו. נמכנ"ל וביד עבדו וביד.. נכי"ס או ביד עבדו או ביד.. נכי"ל (נ'). ביד שלוחו של משאיל ומיותר הוא. או ביד בנו ביד עבדו ביד. נכי"ס וד' (ל' וד'). או ביד עבדו או ביד. נמכנ"ל.. וביד עבדו או ביד. אמר לו השואל. מ"נ אז שאמר השואל; נכי"מ ונכי"ל (ל' וכ').. שואל. שלחה לי כו'. נכי"פ שלח לי; נכי"ס כסדר שלחה לי ביד בנך.. או ביד בני..; נכי"ק שילחה.. ומיש נכון לפי מסחזו לעיל. ביד עבדו ביד. נמכנ"ל וביד.. וביד (ונסמון) ונכי"ק או ביד עבדך או ביד וכ"ס נכי"ל המשאיל וכ"ס נכי"ס וד' (ל' וכ'); נכי"פ או ביד עבדו או ביד וכ"ס סם נסמוך נכי לאחר ע' המשאיל. שא"ל המשאיל כו'. הנכנ"ל סולה עד וא"ל השואל כו' ליתה נכי"פ נמשמ (ומס וא"ל הון ושלחה). וא"ל השואל שלח ושלחה. פי' בדבור הקודם; הר"ל.. השואל שלחה ושלחה; נמכנ"ל או שא"ל הסואל שלח ושילחה. ול"ע.

תוספות הרשים

ב בתו"ם ר"ח יחלוקו כו' ולא מסכת נה מעוקה סי'. קבה מה נאמר בתמני' ד' דסתם גם כן גרינא כסומסום. ונכסת קמי יתעקו נ"ה. ח"כ לא שיך זה סתירון. וכן גרים פ"ה דבק סתם ג"כ כסומסום ושד בשלר מקטות. אלא דאין רגיל אף ע"ג דסתם נמשמ מקטות הכ"ג מיש בגמ סתמות ביגמות ובלר דוכמי כ"ע דאין קובין מופסין בתרי נאמין ולא ק"ל ק: (מסורה"ם צ"ל)

תוספות רע"ק

דחתות לפשורי משבועת לא אפרינן. וא"ב יקשה הכא דעל הגלגול לתיתן בסמו דלהד"ם דליכא העזה דהא השתא נ"ב הוצרכו לומר בשבועת

פ"ז בטה שסכחישו ואומר דשבורה פתח (ואנו דנין כל שבועה בפני עצמה ובהכרח צ"ל דאף להפיסקים דמנו לאפשרי משבועה אפרי' ומש"ה הוצרכו לומר בשבועת שומרים דחתי מנו דהעזה לפשורי משבועה פ"ם על שבועת גלגול כיון דבלא"ה נשבע לא מנו לפשרי סזה. ונראה ראיה לזה מסה דאמרי' בפסכתין דל"ה ע"א ריש"א דמיא תיובתא לר"ח ומו' ומש איתא לרי"ח מנו דמשתבע מלוה שאינו ברשותו וכו' וקשה דמאי פריך נהי דצריך לישבע שא"ב ולא מהני חמנו דלהד"ם הייט נ"ב דהוי מנו דהעזה לפשורי משבועה דהא בטה שמעון א"ב לא ידע חבריה דמסיר פ"ם על הגלגול דכמה היה שוה הוי שעיר מנו דלהד"ם אע"ב דמנו לפשורי מגלגל לכ"ע ל"א. ואף דתוס' הקשו בשפעתין תובא בתי"ם כאן ד"ה חייב דעל כל גלגול יקשה דלהאמן דאי בעי היה אומר על הגלגל אינו יודע והרי חוכחנו דעל גלגול ל"א מנו לפשורי צ"ל דאם היה בכל

ד המהליף פרה בחמור. [illegible] ב"ק [illegible] ב"מ [illegible] ע"ד כל הכונס [illegible] נמ"ב סמ"ג עשין [illegible] סמ"ג ח"מ סי' רכ"ג [illegible]: הגה לו ב' עבדים. [illegible] סמ"ג [illegible] זה אומר גדול וכו'. והמגיד [illegible] ע"ו כ"ז:

שנויי נוסחאות

בשעה שמחזירה. בד"ג וכ"ק וכ"מ. שהוא מחזירה. ד עד שלא מברתי וז"א משלקחתי. בד"ג וכ"מ וכ"ה וס'.. מברתי ילדה. ושלקחתי ילדה וכ"ם מברתי ילדה גם בכ"ק. גדול לקחתי. במסנה"ל הגדול.. והלה אומר. במסנה"ל והשובר.. קטן מברתי. בד"ג ובמסנה"ל הקטן..

תוספות חדשים

ד תוי"ט ד"ה זבח בגדול ס' ובכר כתב סי' נס' ע"ס. ביתי הגאון ז"ל עדיין לא הגיה הדפיסה ופ"ם מס שמרכן בזה על מכון:

תוספות רע"ק

בכל גלגול מנו ליתא מעיקרא שבועת גלגול ולא מקרי מנו לפטרי מ ש ב ו ע ה דמעיקרא דדינא לא יחול שבועת גלגול אלא לבתר דמתרצי דזהו לא הוי מנו דאין אדם מוקן ברצון אי'. בזה אף לעמים משבחת דיש לו מנו אינו מועיל לפ ט ו ר י משבועת הגלגול. ואולם מ"ם קשה לי דברי תוספות במשנתינו ד"ה השובר כו' ועוד דהכא אפי' משאיל אומר ברי אמרי' דאינו נשבע אלא ע"י גלגול שבע. ולדברינו מאי ראיה הוא זה דלמא הספק איסת מתה נכלל ג"כ בכלל שבועת שומרים אלא דבברי וברי היה פטור מטעם מנו דלהר"ם ולזה צריכים לבא מדין גלגול דבזה לא מהני מנו בכלל וצ"ע. והדברי חוס' אלו ראיה דלא כהש"ך שכ' בסי' ע"ב ס"ק קס"ד דכל דינא דשבועת שומרים רק בפיקון המפקיד ששא אבל באומר ברי דמתה בפשיטה הוי בכל כפירות וא"צ לישבע. דא"כ מאי ראיה מבבא דברי וברי הא בבה"ג ליבא כלל שבועת שומרים: ד [אות ע] במשנת השובר אומר קטן מברתי. בפתני דפרקין ס"ב הקשה הוסי' על בבא דהשובר אומר שבורה מתה והלה אומר א"י דפטור וא"ת לי"ה וד"י דאמרי ברי ושמא ברי עדיף אמאי אינשריך הבא דפטור דהשתא ברישא אמרי' ברי ושמא ברי עדיף לתוצאה כ"ש להחזיק. וי"ל דאי"ל דתנא ברישא

דלא איכא עדים דשלית שויס חייב השואל וכו'. גרסה דלבכי בעי עדים כשים הכתבה. אבל כשהלה מודה שעשאו שליח. סני ושלוחו הוא. דלא אבדי סהדי אלא לבקרי. וכן גרסה לשון התוספות דפרק הגוזל קמא בדבור המתחיל לא דלא עבדא וכו'.

והרא"ש בפרק הגוזל קמא כתב שליח שעשאו בעדים ואמר ליה בפני עדים לך והבא לי מעות בביד פלוני ולא אמר ליה בישלח לי. אבל אמר ליה אמור ליה לפלוני שישלח לי על ידך מעותי בבידו בהא ליכא מאן דפליג דפטיטא דהוי שליח *). ע"כ. ולא כל"י דאומר דדוקא טרחא דטרח לעשותו בעדים שויה שליח. ונדמה לישב ביד עבדך. ביד שלוחך. דמיירי דאמר ליה שמשאיל פלוני אמר לי להשאיל על ידך דזכה לו. ולא נמי לא מדין שליח אתחייב אלא מדין ערב: וכן בבעה שמחזירה. כתב הר"ב ומתניתין דוקא וכו' אבל אם החזירה לאחר ימי שאלתו וכו'. מיין מ"ש במ"ו פ"ו: ד וכן המוכר שפחתו. כתב הר"ב דעבד כנעני נקנה בכסף כדתנן במסנה ג' פ"ק דקדושין: זכה בגדול. גרסה לי פטוט דהכא נמי בשזה אומר דמי עבד גדול וכו' כדפירש הר"ב לקמן. אלא שהר"ב נמשך אחר הגמרא דפירשו נמי בסיפא ומהטעם שאכתוב בס"ד. והשתא דטוטע דמי עבד וכו' והמוכר אומר איני יודע הוה מודה מקצת ובאחיד לא ידענא. דמתחייב לבעל כדלעיל. ובגמרא דנמר לה לפרש באחיד בבא מטוס בטיא דרב הוספיא דמיקי לה התם בטוטנו עבד בכסותו [כלומר בגד הראוי לכסותו] ושדה בטומריה ומתוך שישבע על הכסות נשבע על העבד. דקיימא לן זוקקין נכסים באין להם אחריות ליבבע וכו' בפ"ק דקדושין [דף כ"ו] ואף אוקמתא לא הפסר לאוקמתא בבבא ז מטוס דאחתי לא זכה בגדול דמין דשבועה בעל העבד לא בא אלא על ידי גלגול ליכא למימר בה דמהוך שאינו יכול לישבע מבלם. כמו שכתבתי למיל במ"ב בשם הרא"ש. ונמצאת למד דאף בבא זכה בגדול כ"ע מודו דליכא לאוקמי אלא בזה אומר דמי עבד וכו' ולא נקט רבי הוספיא אוקימתא דעבד בכסותו בסיפא אלא לרווחא דמלתא דבהכי נמי מצינו לאוקמה הכא כיפא. ובעל ימיקי יוסף שרולה לדייק מבבא ז דזכה בגדול וסובר דלמאי דמוקמינן לקמן בעבד בכסותו דבבא ז נמי מוקמינן בהכי. ושמעינן דזכה בגדול מטוס דאינו יכול לישבע. ואע"פ שבועה ז על ידי גלגול היא בא לו בטמע מינה דאף בשבועה שעל ידי גלגול אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. לא דיוקא הוא. ואדרבה תקשה לדידה אמאי נסר ליה גמרא בהני פירכות שכתב הר"ב בסיפא מוקימא לן דאין נשבעין וכו'. ועוד מה שטעמו וכו' דהוי ליה למפרך אדהכא אמאי זכה בגדול וכו' מתוך שאינו יכול לישבע. והא לא מתחייב שבועה דקי"ל אין נשבעין וכו'. ואפשר לתרץ דכיון דעיקר הקשיא על השבועה נסר לה לפרוך אדהכא בהדיא ישבע. ומ"מ דוקא דדייק ג"י לא דוקא ולשון אמינא כדעם הרא"ש. דעל הגלגול אין אומרים מי שאינו יכול לישבע מבלם. והכא מיירי בזה אומר דמי וכו'. ואני תמה על בעל המוריס שבאוף סימן רכ"ג כתב ואם יש עסק שבועה ביניהם כגון שתבעו בני עבדים בכסותם. ומודה על אחד. ועל הבני אומר אינו יודע מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. ע"כ. והרי זה סותר דברי אביו הרא"ש ז"ל דסובר דשבועה שעל ידי גלגול אין אומרים בה מתוך שאינו יכול לישבע מבלם וכבר כתב הוא כן בשמו לפסק הלכה בסימן ע"ה. אחר שכתבתי זה ראיתי בספר המאור שכתב דזכה בגדול היינו בכסות. אבל לא בעבד דכיון דאינו נשבע בעבד אלא על ידי גלגול אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. והרמב"ן במלחמות ה' דוחה דבריו מעמם דמידי כסות קתני עבד קתני דמשמע עיקר זכות בעבד. ועוד דלא הכי לא זכות הוא וכו'. וגרסה מדעתו שהוא סובר כדעת כ"י דאומרים מתוך שאינו יכול לישבע מבלם אף בגלגול. אבל להרא"ש ודלא דאין לפרש כן ולפיכך דברי הטור בזה תמוהין כן. והרמב"ם בפרק עבדים מבלכות מכירה לא הסתיק לבבא ז דזכה בגדול. ולזה טעה דעתו שהוא סובר כהרא"ש דאין אומרים בשבועה שעל ידי גלגול מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. וא"כ מיירי בזה אומר דמי וכו' ומטעם המבים ידענא וחמבים לא ידענא כ'. ולפיכך לא הוצרך להסתיקה אחין בה בוס חדוש ומתניתין דבגלה כדי לבעת כולהו גווני וזו היא הרחיה ערמאי במסנה ב' שדעת הרמב"ם בזה כדעת הרא"ש היא: זה אומר גדול וכו'. כתב הר"ב זה אומר דמי עבד גדול. רש"י פירש נתתי לך דמים לקנות עבד גדול. והקשו בתוספות דלא הוה ליה למנקט במתניתין לוקח ומוכר. אלא בליח ומבלה. אלא י"ל דמיירי כגון שאומר ליה המוכר בפני עדים עבד גדול המכור לך בכ"ה דינרין ועבד קטן בעשרים דינרין. ולא ידעינן מה קבל מלוקח. ע"כ. [ומ"ש בפני עדים דלא לא הכי ח"ל יחלוקו כיון דליכא דברא דמתונא כמ"ש במסנה ב' בדבור המתחיל בחלה מלי הוס וכו']. ומ"ש הר"ב דאילו עבד ממש הא קימא לן דאין נשבעין וכו'. ועוד מה שטעמו וכו'. ובגמרא פריך הא דהא

כאילו לא יצאת מרשות משאיל וכאילו מבאיל עצמו הוליכה לו ופטור השואל אם נאנסה בדרך: וכן בשעה שמחזירה. אם אלא השואל ביד בע ועבדו לו אלוחו הו ביד [בע ועבדו] ובלוחו של משאיל. לא יצאת מרשותו של שואל. עד שתבא ליד המשאיל ואם נאנסה בדרך חייב. אמר לו המשאיל אלחה לי. לא שאמר השואל הריני משלחה וכו' ואמר לו המשאיל אלח. ואלחה. ונאנסה בדרך פטור. ומתני' דוקא כשמחזירה בתוך ימי שאלתו שהוא חייב באונסיה. אבל אם החזירה לאחר ימי שאלתו. דין שומר שכר יש לו [השואל והנה ממנה] ולא דין שואל. ואם אלחה ביד בע ועבדו לו אלוחו. אין אלו בין של משאיל ונאנסה בדרך פטור: ד המוכר שפחתו וילדה. דעבד כנעני נקנה בכסף. וכשנתן המעות נקנית לו השפחה בכל מקום שהיא. ואין יודע אם עד שלא ילדה נתן הכסף. והמוכר אלו. או לאחר שילדה והולד של בעליה. אבל פרה אינה נקנית בכסף אלא במשיכה. וכיון דמכר מידע ידע לא ילדה כבר. לא לא ילדה. להכי איצטריך למתני המחליף דעל ידי חליפין כיון במשך אחר נקנה האחר בכל מקום שהוא. לפיכך אין יודע אם ילדה אם לא ילדה: יחלוקו. ומתני' סומכים היא ולית הילכתא כוותיה: זה אומר גדול וזה אומר קטן. זה אומר דמי עבד גדול וזה אומר דמי עבד קטן. דאילו עבד ממש. הא קימא לן דאין נשבעין על העבדים

בטוטנו עבד בכסותו [כלומר בגד הראוי לכסותו] ושדה בטומריה ומתוך שישבע על הכסות נשבע על העבד. דקיימא לן זוקקין נכסים באין להם אחריות ליבבע וכו' בפ"ק דקדושין [דף כ"ו] ואף אוקמתא לא הפסר לאוקמתא בבבא ז מטוס דאחתי לא זכה בגדול דכיון דשבועה בעל העבד לא בא אלא על ידי גלגול ליכא למימר בה דמהוך שאינו יכול לישבע מבלם. כמו שכתבתי למיל במ"ב בשם הרא"ש. ונמצאת למד דאף בבא זכה בגדול כ"ע מודו דליכא לאוקמי אלא בזה אומר דמי עבד וכו' ולא נקט רבי הוספיא אוקימתא דעבד בכסותו בסיפא אלא לרווחא דמלתא דבהכי נמי מצינו לאוקמה הכא כיפא. ובעל ימיקי יוסף שרולה לדייק מבבא ז דזכה בגדול וסובר דלמאי דמוקמינן לקמן בעבד בכסותו דבבא ז נמי מוקמינן בהכי. ושמעינן דזכה בגדול מטוס דאינו יכול לישבע. ואע"פ שבועה ז על ידי גלגול היא בא לו בטמע מינה דאף בשבועה שעל ידי גלגול אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. לא דיוקא הוא. ואדרבה תקשה לדידה אמאי נסר ליה גמרא בהני פירכות שכתב הר"ב בסיפא מוקימא לן דאין נשבעין וכו'. ועוד מה שטעמו וכו' דהוי ליה למפרך אדהכא אמאי זכה בגדול וכו' מתוך שאינו יכול לישבע. והא לא מתחייב שבועה דקי"ל אין נשבעין וכו'. ואפשר לתרץ דכיון דעיקר הקשיא על השבועה נסר לה לפרוך אדהכא בהדיא ישבע. ומ"מ דוקא דדייק ג"י לא דוקא ולשון אמינא כדעם הרא"ש. דעל הגלגול אין אומרים מי שאינו יכול לישבע מבלם. והכא מיירי בזה אומר דמי וכו'. ואני תמה על בעל המוריס שבאוף סימן רכ"ג כתב ואם יש עסק שבועה ביניהם כגון שתבעו בני עבדים בכסותם. ומודה על אחד. ועל הבני אומר אינו יודע מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. ע"כ. והרי זה סותר דברי אביו הרא"ש ז"ל דסובר דשבועה שעל ידי גלגול אין אומרים בה מתוך שאינו יכול לישבע מבלם וכבר כתב הוא כן בשמו לפסק הלכה בסימן ע"ה. אחר שכתבתי זה ראיתי בספר המאור שכתב דזכה בגדול היינו בכסות. אבל לא בעבד דכיון דאינו נשבע בעבד אלא על ידי גלגול אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. והרמב"ן במלחמות ה' דוחה דבריו מעמם דמידי כסות קתני עבד קתני דמשמע עיקר זכות בעבד. ועוד דלא הכי לא זכות הוא וכו'. וגרסה מדעתו שהוא סובר כדעת כ"י דאומרים מתוך שאינו יכול לישבע מבלם אף בגלגול. אבל להרא"ש ודלא דאין לפרש כן ולפיכך דברי הטור בזה תמוהין כן. והרמב"ם בפרק עבדים מבלכות מכירה לא הסתיק לבבא ז דזכה בגדול. ולזה טעה דעתו שהוא סובר כהרא"ש דאין אומרים בשבועה שעל ידי גלגול מתוך שאינו יכול לישבע מבלם. וא"כ מיירי בזה אומר דמי וכו' ומטעם המבים ידענא וחמבים לא ידענא כ'. ולפיכך לא הוצרך להסתיקה אחין בה בוס חדוש ומתניתין דבגלה כדי לבעת כולהו גווני וזו היא הרחיה ערמאי במסנה ב' שדעת הרמב"ם בזה כדעת הרא"ש היא: זה אומר גדול וכו'. כתב הר"ב זה אומר דמי עבד גדול. רש"י פירש נתתי לך דמים לקנות עבד גדול. והקשו בתוספות דלא הוה ליה למנקט במתניתין לוקח ומוכר. אלא בליח ומבלה. אלא י"ל דמיירי כגון שאומר ליה המוכר בפני עדים עבד גדול המכור לך בכ"ה דינרין ועבד קטן בעשרים דינרין. ולא ידעינן מה קבל מלוקח. ע"כ. [ומ"ש בפני עדים דלא לא הכי ח"ל יחלוקו כיון דליכא דברא דמתונא כמ"ש במסנה ב' בדבור המתחיל בחלה מלי הוס וכו']. ומ"ש הר"ב דאילו עבד ממש הא קימא לן דאין נשבעין וכו'. ועוד מה שטעמו וכו'. ובגמרא פריך הא דהא

*) ואפילו רבי יוחנן [הו"ה]. הגה:

העבדים. ומה מה שמעמו לא הודה לו. ומה שהודה לו שמעמו. ולא היה כאן מקום לבעומה: ה המוכר זיתיו לעצים מיקון לאוכן לברפס. ובכהה אותן בקרקע: ועשו. זיתים רציס כאן בכהה בלהם רביעית כמן: הרי אלו של בעל הזיתים. דבפחות מרביעית לא קפדי אנשי. ורביעית בהמרו מון מן הבולהה בהוא מוליא במסיקתן ובעלייתן. ומהניתן בכמכר זיתיו על מנת לקון סתם. אבל הם המר לו לקון מיד אפילו פחות מרביעית לבעל הקרקע. ואם אמר לקון לכהרלה אפילו יותר מרביעית לבעל הזיתים: וזה אומר ארצי גדלה יהלוקו. בגמרא מוקי לה כגון שטף נהר הזיתים עם נושיהן. דסיע עם הקרקע שבביותיהן בהן יבולים לחות על יהו ומפני ק הם פטורים מעבלה וכל ג' בעים הרשבוטה הוא דיחלוקו דלהם ע"ג דקרקע של זה מגדלן מ"מ לא לאו נושיהן לא הוי מלי הכיל מנייהו מעים מעבלה. אבל לאחר שלש [שנים] הכל לבעל הקרקע דאמר ליה לא אנא נמצי. לאחר שלש מי לא הוה אפילנא: ן המשביר בית לחבירו. סהם.

המוכר שהקטן מכר. יזה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע יחלוקו: ה המוכר זיתיו לעצים ועשו פרות מרביעית לסאה. הרי אלו של בעל הזיתים. עשו רביעי לסאה. זה אומר זיתי גדלו. וזה אומר ארצי גדלה. יהלוקו. שטף נהר זיתיו ונהגם לתוך שדה חבירו זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה יחלוקו: ן המשביר בית לחבירו. בימות הגשמים. אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח. בימות החמה שלשים יום. ובכרכים אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש. ובחנויות אחד עירות ואחד ברכים שנים עשר חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר חנות של נתתימים ושל צבעים שלש שנים: ן המשביר בית לחבירו המשביר

אלך מה. ולילה מודה מקלת. וכמו שכתבתי במכנה ב' לחלי דכתב הר"ב ומתו הנוייהו בעיקן אחלה. ולפי שהר"ב לא הזכיר דין הלוך בהדיה לפיכך הממיע קבלה ז: ה עשו רביעית לסאה. וכל שכן יותר: יחלוקו. לכון הרמב"ם מה שאמר בכלן יהלוקו הלכה הוא לפי שסהלאה לעניים ביחד: שטף נהר וכו' יחלוקו. כתב הר"ב בגמרא מוקי לה כגון שטף וכו' עם הקרקע בבביותיהן בהן יבולין לחות על יהו. פירש המגיד סב"ד מהלכות שכנים. לע"ם שיבולין לחות בהן. ומלילין לוהן מן הפרלה. מכל מקום לוכן יבולין לגדל פירות מחמת הגוכין לבד ע"כ. וז"ש הר"ב לקמן דקרקע של זה מגדלן. ומ"ש הר"ב מכל מקום לי לא נושיהן לא הוי מלי לכיל מנייהו. ובגמרא ולימא ליה לי לא נמצא בתוך ג' לא הוה הכלת הבהא קא הכלת פלגא בהדאי. מכום דאמר ליה לי לא אנא נמצי הוה קמיני. וזרעגא תתוהיהו סלקא ורקא. ומ"ש הר"ב אבל לאחר שלש הכל לבעל הקרקע. בגמרא הנא המר הלה זיתי לאי טולל. אין שומעין לו. מלי מעמא. אמר רבי יוחנן מכום ישב ארץ ישראל. פירש ר"י סימן קכ"ח מכום דהלה כמו בהיו לו כבר זיתים בקרקע. ומע"ג עכשיו אחרים במקומן. ואלו ישמרו בקרקע זה. ואיכא יכוב הרן ישראל. אבל אילו מייב אומרים מיהן לו הזיתים. זה לא ומע אחרים במקומן כמו שלא היו לו קודם. ע"כ. וכתבו התוספות [הרא"ש] ובעל הקרקע יתן דמי הזיתים כמו שהוא ממכר לגמיעות. ולא סגי בדמי מעים. שהרי לעשות פירות הן עומדין: ידלוקו. כתב הרמב"ן ז"ל מדלא יהיב שיעור. מכלל דלפיכ בפחות מרביעית לסאה יחלוקו. ומיירי כגון שלה בעל הבדה ליימן בהם שלו ולא היה רולה. היה אומר ליה עקור הילנך בין בתוך ג' בין לאחר ג' מי במה אכ בעל החלן לקיימו בבדה חבירו. ל"ל: ן המשביר בית לחבירו. פירש הר"ב סתם: לכך וכך סך לחדש. או לבנה. שלא קבע לו זמן קבוע.

ל"ל. וכן כתב המגיד פ"ז מהלכות שכירות: ובחנויות וכו' ל"ב הדם. פירש רש"י בחנוי מקום הקפות למכירין ושהין מלכלם לו ימים רבים. וכמכילתן לו מבוחין בחלן על פתח החנות שבקיפו שם. ואם הלך למקום אחר. הינו יודעין הנה ימצאהו. ע"כ. וכתב בית יוסף סימן ר"ל דבחנות נמי כשם המשכיר וכו' כך בוכר לרך לחודש ל"ב חדש. כמ"ש הר"ב בבישא לפי המשכיר לא ימלא מי ביתיה חנותו ויקח מלו הלא הם כן יניחו בעים עבר הדם קודם כדי שיגבה הקפותיו. וגם כדי שיודעים לבעל החנות שלו שכולה לגלה: רבן שמעון בן גמליאל אומר ט' כתב הר"ב והלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וכן כתב הרמב"ם. ובמבורן [נס] חזר בו. אבל הרי"ף והרא"ש פוסקין כמותו דמבהתרה מעמו. עיין פ"ח דשיבוכין [משנה ז'] [של נהמומים. מוכרי

הה המוכר זיתיו לעצים. ל"ל ע"ג מיי פ"ז מה' מכירה ה"ט מה"ב מיי ה"ט מה' קס"ח ה"ב: שטף נהר זיתיו. מיי' שם כ"י ומיי' נגעים ומכ"ב מה"ב שם ה"ב: ן המשביר בית לחבירו. ל"ה ע"ב מיי' מ"ו מכ' שכירות ה"ז פמ"ב שמ"ע ה"ט מה"ב מה' מ"ב ה"ב ע"ב ס"ב ובכרכים אחד מ' ובחנות אחד מ'. מיי' שם ומיי' כ"מ מה"ב שם ה"ב: ן המשביר בית לחבירו ט'. ל"ה ע"ב מיי' ה"ו מה' שכירות ה"ב ע"ב מה"ב שם ה"ב: מ"ו מ' ע"ל ה"ב:

שנויי נוסחאות

ה זיתיו. נכ"ל את זיתיו. ועשו פרות. נכ"ל ועשו פרות פחות. הרי (אלו) של בעל. נד"ע ליהם; נמכני"ל הרי הן לבעל; נכ"ל הרי הן של בעל. גדלן גדלה. נמכני"ל גידלן. גידילה. (ונשאר גדלו. גדלה) וכן בסמוך; נכ"ל גידלה. גידלה. ונסמוך.. גדלה. נהר זיתיו. נד"ע הנהר..; נכ"ל ונמכני"ל הנהר את זיתיו וכ"ה את גם נכ"ם ול' (ל' וכ'). שדה חברו. נכ"ל (מ') שדה של חברו. ן אינו יכול. נד"ל בפעמה אינו חייב. ועד הפסח. נמכני"ל עד.. בימות החמה. נד"ל ונכ"ם ול'(כ'א) ונמכני"ל ובימות.. שלשים יום. נכ"ל (מ') עד שלשים.. אחד ימות החמה ואחד ימות מ'. נכ"ל בימות .. בימות: נכ"ם ומכ"ל אחד ימות הגשמים ואחד. ובחנויות. נכ"ל (מ') חחנות. נכ"ל ובחנויות. אחד עירות ואחד ברכים. נד"ג ונכ"ם ונכ"ם ול' (מ') ונמכני"ל אחד ברכים וא' עירות; נכ"ל (ג') ובחנויות בכרכים ובעירות; נכ"ל אחד הכפרים (ז) ואחד העירות. (הנוחה) ש"ג. נכ"ם ול'(ל') ליהם. ן המשביר חייב; נכ"ל (ל' וכ') משכיר; נכ"ל ליהם.

תוספות רע"ק

ברישא דברי עדיף חייב תנא נמי בסמא דפסד. א"נ דברי דמשא"ל עדיף מברי דשואל וכן שמא

דמשא"ל עדיף מדשואל וכו'. ולקשה לי דמה תועיל בתירוצם השניי הא מ"ם ישאר הקושיא על מתני' דכיון דקתני ברישא דהלוקה אומר גדול לקחתי דברי ושמא ברי עדיף להוציא לפ"ל הכיא דהמוכר אומר קטן מכרתי. ובזה ל"ש תירוצם. דהכא שניהם ראוים לידע. ונלע"ד דתתם דלא"ת ור"ל באמת מיירי רישא אף בפרה א' דאין מקם לחייב רק מדין ברי ושמא (דמדין כחשוא"ל ליכא ברישא דכיון דמוקמ א"י הוי משוא"ל א"כ לא נשמע מרישא דברי ושמא ברי עדיף. דהא בלא"ה חייב מדין משוא"ל ואף דלמאן דמוקי בעבר בבמתא ע"כ הא דלר"ג ור"י ברישא חייב חיינו רק על הכפות דעל העבר דחזר רק גלול כיון דמקמ א"י ליכא גלול וכמ"ש הרו"ה. א"כ לר"ה ור"י באמת מה דקתני חייב חיינו אף על העבר מדין ברי ושמא ברי עדיף. וא"כ שפיר נשמע מרישא דברי עדיף. מ"ם יל"ל דר"ה ור"י מ"ל כשיטת דמיירי בדמי עבר ומסילא ברישא בלא"ה חייב מדין משוא"ל: [אות נא] בסשנה זה אומר א"י. לם ד דלא אמר מסכום רק בשמא ושמא ורישא דמתני' זה אומר משלקחתי ילדה ע"כ מיירי בשמא ושמא. הא דהכא הוי פיר ש לתרישא דדוקא בשמא ושמא יחלוקו. ולמ"ד אפילו ברי וברי וברישא דהתחלוף מיירי בברי וברי הא דאצטריך הכא דינא דיחלוקו היינו לגלוי רישא דלא תימא דרישא בשמא ושמא לזה תני סמא בשמא ושמא לגלוי דרישא אפילו בי וברי. נברא. וק' לי לפ"ש תוי' בשם הרשב"ם דמ"ד אמר מסכום אפי' ברי ומרי מיירי רישא דקיימא באנס אבל בסוכר מחוק לא דבמחוק נמור לא אמר מסכום ברי וברי. א"כ מאי מרבי דלמ"ל דסמא הא הסמא נבי מכר לו ב' מיירי באמת דאפילו מיכר מחוק דהא בסמא ושמא גם בסחוק נמור יחלוקו ובשם למאן דמוקמ בדמי מסילא מחוק המוכר ורישא דקיימא באנס וא"כ הוי ב' דינים דלא נשמע זה מזה וצ"ע. גם קשה לי להרשב"ם דמאי פרבי בסוגיא דברי וברי בסמא דהכא ו"א נחל ו"א וכו' ישבע ומשנינן דמודה מסכום הכא דאיכא שבועה דאוריתא ומה פ"ר הא בסוחוק נמור ל"ש יחלוקו בברי וברי. ותוספות כתבו הא דלא פריך הש"ם מסתגי' ב' דסיקין ז"א שאונה וז"א שבועה ישבע דלהרשב"ם נימא דבסוחוק נמור מודה מסכום בברי וברי אין מבראים. הא מ"ם גם הכא ל דמיירי בסוחוק דמתני' בדמי עבר והוי סחוק נמור. ובפרם לפ"ם דכתב התוי"ם הכא דרישא דקתני דברי ושמא חייב ע"כ מיירי בדמי עבר אלא דר' אשיא דמוקי בעבר בכסותי לדווחא דסלתא נקם כן דהסמא דיסבב מצינו לאוקמי בבה"ל. ובוון דמסילא רישא מיירי בדמי מ"ל למפרך

מסמא דישבע דלמא חך מיירי ג"כ בדמי ו"ג"ל להכיא דמודה מסכום הכא דאיכא שבועה דאוריתא וצ"ע.

כגרות. רש"י: ן ובבל דבר במעשה אומן. והם מיקר גדול בישיבת הבתים והחלרות. הרמב"ם פרק ו' מהלכות שכירות. ומין מ"ם לקמן: הזבל של בעל הבית. כתב הר"ב וכגון שנעשה זבל מתורי דאתו מעלמא. פירש"י וכתם גללים לאפקורי מפקרינהו בעלים וקניא ליה חלרו. ועיין מ"ם במשנה ד' פרק קמא ואפילו קדם השוכר והגביהן לא זכה בהן. ע"כ. ובמשנתנו לא שייט הלא המשכיר בית. ומשמע דאילו החלר לא המשכיר. ומשום הכי לא זכה השוכר. ובפירוש רש"י בהדיא בגמרא דמיירי שלא המשכיר החלר. והרמב"ם כתב בפ"ו מהלכות שכירות דחלרו של הדס קונה לו שלא מדעתו. אמפ"י שהיא שכורה ביד אחרים. והשינו הרא"ש. וגם בית יוסף סימן ש"ג תמה מדקיימא לן שכירות ליומיה ממכר הוא. ואפילו הכי פסק לדבריו בש"ע לפי שהמגיד כתב דאיה לדבריו מהגמרא דאמרה בחלר המשכיר ולא אמרה בחלר שלא הגירה ליה לשוכר. כדאמרה מעיקרא בחלר דהגירה. ועיין לקמן אכתוב לו ראיה מהמשנה עצמה: ואין לשוכר אלא היוצא מן התור וכו'. פירש הטור סימן ש"ג בשם הרמ"ה דמירי בחטר וכירה

שנויי נוסחאות

בגנר. נד"נ וכ"ל וכ"ל (מ' וכ') ובמשכ"ל ובגנר. שנעשה אומן. נד"ל וכ"ל ובכ"ל וכ"ל ובמשכ"ל ואין לשוכר. נד"ל וכ"ל וכ"ל ובמשכ"ל אין.. ; נכ"ל וכ' (מ') אין לו לשוכר הבירים. נכ"ל וכ' (מ') הבירה. ן נתעברה השנה. במשכ"ל ונתעברה ..וכ"ל נכ"ל גם נסמון.. לחדשים (נתעברה השנה). נכ"ל (נ') ליתא. מעשה. נכ"ל וכ' (מ') ומעשה. בצפורי.. נכ"ל ובמשכ"ל בציפורין. (מהברו). נכ"ל (מ' וכ') ליתא; נכ"ל לחברו ת"ל שם שהשכיר. בי"ב זהב. נד"ל וכ"ל ..זהוב; נכ"מ.. זהוב' ובכ"ל וכ' (מ' וכ') .. זהובים ומ"ל בדבר הסמוך. מדינר זהב לחדש. כ"ל בדינר..; נכ"מ דינר..; נכ"ל מ"ב דינרי זהב דינר לחדש; נד"נ. לחדש ונמצאת שנה שעברת (כ"ל נכ"ל (ונס בדינר).

תוספות חדשים

ן בתו"ס ד"ה הובל וכו' הרמב"ם כו' והשינו מלאכ"ל. ומ"ם במ"מ וכ"מ לישב דעת הרמב"ם: ח בתו"ס ד"ה תשכיר לו כו' ולא נמלי דכתב אי"ר כו' אבל כו'. וכ"כ הרשב"א. והרמב"ם פ"ו מה"כ הלכה ב' פסק אף בבנה סתם גם הרשב"א בתשובה תר"ט וכתב דלמעשה יעשה כרמב"ם (כ"מ שם):

לקוטים

תו"ס ד"ה ואין וכו' שכשיים בנה וכו' לשון הרמב"ם כתב וכו' הגוקי הדין נזבל בל בהמות לו הין שלו לו בל תחרים ומכ"ם לא הולך לפי דין זבל דאמר דמיירי הך לבל הסמנה שלא ניתנה בחלוק דבל עצמו בזבל בל בהמות הולכה לבנה מאלא מן ההטר דהיינו זבל דאמר וכב"ל לא דין בנה ע"ש: ח תו"ס ד"ה השכיר וכו' ומהר"ן וכו' ורמ"ן כתב ולא דאל לבהמים מבוס מחוי מהמה ולאמ ביה בנה הדס ע"ב ולבד"ן מוהו ממם מ"ם בסמ"ם דמבוה סמא לקמה. (מ"ן)

חובל של בעה"ב. מ"ל מם מ"ם ומ"ל בהמנים ובפ"ם ומ"ג מם מ"ם מ"ם מ"ל מ"ל מ"ל בנ"ל מ"ם מ"ל מ"ל מ"ל

והכי קתני. והם אמר לו כי"ב זהובים לשנה מיגר זהב לתודם יהלוק דלא ידמיק לא תשוב לכון רחכון לא לשון אחרון. ומעשה ממי וכו'. ואין הלכה כרבב"ג ור' יוסי. אלא הלך אחר פחות בנלמוטה. *[דקרקע] בחזקה מרה קיימא. לפיכך סלו למשכיר. בין שהיה לשון ראשון פחות. בין שהיה לשון אחרון פחות: ט חייב להעמיד לו בית *). היה גדול לא יעשנו קטן וכו'. והוא דהרהה ט בים. ולמר ט בית כזה אני משכיר לך אבל העמידו על הבים. ואמר ט בית זה אני משכיר לך. ונפל אינו חייב לבנותו. ואם א"ל בית פתח. ט מקום שיקרא בית. בין גדול בין קטן:

פרק ט א המקבל שדה:

*) עי' בלקוטים בתמוד ב'. בחכירות בחכירות

את הדש העבור: ט המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית. היה קטן לא יעשנו גדול. גדול לא יעשנו קטן. אחד לא יעשנו שנים. שנים לא יעשנו אחד. לא יפרות מהחלונות ולא יוסיף עליהן אלא מדעת שניהם:

פרק ט א המקבל שדה מחברו. מקום שנהגו לקצור יקצור.

[דף פ'] הלומר הריני נזיר מן הגרוגרות. והרי עלי מנחה מן הבשורים. דמפרש דבריו. קאמר דבגמר דבריו נתפס. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואין הלכה וכו' אלא הלך אחר פחות בנלמוטה דקרקע וכו'. וכך כתב במ"ג פ"ז דבבא בתרא. כתב כ"י בשם הרימב"ם ברש גרוך לא אירי אלא למידע דעל כרחך לא אירי אלא [בב'] לשונות הסמוכים זה לזה. אבל אינם סמוכים זה לזה כולי עלמא אחרון מיקר. כדתנן [במ"ב פ' בתרא דבבא בהרא] כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מתחיים הכל הולך אחר התחתון. ע"כ. ובפ"ז דב"ב כתב כ"ח ל"ל וקשיא לי היאך אפשר לומר בשתי לשונות סמוכין אלא יהא חזרה. ול"ל דחישיבן כיון דאמר הלשון האחרון ולא בירר יותר. כי חזר ומיהם על הלשון האחרון. ורוצה בלשון הראשון. הריטב"א ז"ל. ע"כ: ט חייב להעמיד לו בית. לימי בחירתו. רש"י. ומעמא דנכסיו בחתבנו ט בחזקה בהחזיק זה בבית חמיא דאמר במ"ג פ"ו. טור: היה קטן לא יעשנו גדול וכו'. כתב הר"ב והוא דהרהה ט בים ואמר ליה כזה וכו'. דלא דאמר ליה בהדיא בית שמדה ארכו כך וכך מאי למימרא. אבל כשאמר בית כזה קמ"ל שאינו יכול לומר לא היה ענין דברי אלא שיהיה קרוב לגבר. ונמוק. לא למרחק כזה. אלא חייב להעמיד לו כמדתו ובטורתו. דאיכא שאם יש בדמיו ליקח יקח וכו'. כדפירש הר"ב בבמשנה ג' פ"ו. ועיין מ"ש שם בשם הרא"ש. מטוס דבחמיר בשמת לזבוני קאי וליקח אחר. מה שאין כן בבית בשאין בכפל עומד לבנות לא אפשר לבנות אלא בתוספות פ"ו דף ע"ו. [ד"ה ואם] והוסיפו ביאור דאף על גב דבית שכפל עומד לבנות אלא בתוספות יגיהה בבנין. והוא לא קבל עליו לוסיף יגיהם בבנין בית זה. אלא בית זה כמו שהוא. הפסיר לו. ע"כ. ונראה לי דמה שכתב המור שמת עומד למכיר. אלא חוקה אלא ס"ה המור שהבריקה ועומדת לרבינה. עומד נמי למכור לאחר שאינו רוצה בה לרבינה. דהו לא הימא הכי תקבה אדכתב הר"ב שם דהבריקה ושברה לרבוב חייב להעמיד לו המור. והייט כשאמר המור שם. וכשאמר המור זה ודאי דינא דאם יש בדמיו ליקח יקח כמו שכתבתי במתה בשם הרא"ש. שמע מינה דאף בחייה שהבריקה והיא עומדת לרבינה. עומדת נמי למכיר. כמו במתם. וכבר כתב המור בסימן ר"ב בשם הרא"ש. דאף בית שלא נפל. אלא נתקלקל עד שמסוכן לדור בו. שחייב המשכיר לתקנו. דהוי כמו המור שמת. והשתא בית נמי עומד לתקן. ע"כ. ולפי מה שכתבתי יש לו ראיה יותר מבואחרת מהמור עלמו דכשנתקלקל עד שמסוכן הוא לרבוב עליו. אם יש בדמיה ליקח יקח וכו'. וה"ה לבית המסוכן לחזר וכו'. ומ"ש הר"ב

אין חייב לבניתו. עיין בפירוש הר"ב מבנה ג' פרק י"ב דכתובות לענין מחוד אלמנה. דש"ל נמי הכא. וכ"כ ב"י:

פרק ט א המקבל. פירש הר"ב בחריסות וכו' לא וכו'. לשון רש"י בחכירות. בכך וכך טריס. וכמו מלי לפרוכי נמי בכך וכך מטות. כמ"ש הר"ב ורש"י בפירוש מבנה ח'. וזה נקרא שוכר כמ"ש הרמב"ם בפירושו. ואין בין שוכר לחוכר לענין דינא כלל. אלא חלוק הכם כמ"ש בחבורו [פ"ה מה"ש הלכה ה']. וכן המור ריש סימן ש"ך. ובמבנה ו' מחלק רבי יהודה ביניהם. ואין הלכה כמותו: מקום שנהגו לקצור יקצור וכו'. דלעניהם יש קפידא דאם המקבל רוצה לעקור במקום שנהגו לקצור יטל בעל הקרקע לומר בעינא דתחזבל ארעא מהקש שיאחר בו אחר הקציר. ואם הבעל [הקרקע] רוצה לעקור. יאמר המקבל לא מינא דאחרת שהקצירה טהה. ובשהמנהג לעקור. והמקבל רוצה לקצור. יאמר הבעל [הקרקע] בעינא דמינקר הרשאי. ואם הבעל [הקרקע] רוצה לקצור. יאמר המקבל בעינא לקוצם הקש לבהמותי. גמרא. ול"ל דמה מ"ש דבטולי גמרא אמרינן הכל כמנהג המדינה. ולא יהיב טעמא. ע"כ. ונראה לי דאפשר דבשאר חכמי הטעם מבואר יותר. אבל מנהג בלא טעם. אין הולכין אחריו לעשב שבגנה. דלא הוי אלא מנהג הדום. ויש לי ראיה לדברי דבמתניתין מ' דמתחיל

אור גדול

פרק ה ח בתרע"א אות ע"ב ומזה תמוה לי דברי תי"ט כו' וצע"ג. נראה לישב בשמים. דהנה לא כל הסיקות עשו לוודאי אדרבא כללא הוא הסמ"ה רק דלעעמים באיזה סיקות עשו כן. והנה בן נגם בב"ב ס' (ביה כור) ס"ל לוודאי תפוס לשון אחרון. יקו"ש וא"כ ל"ל הר"ג מסקא לי דלמא הלכתא כב"ג. וא"כ לא מסקא כלל להראשונים דבר זה דהר' פשיטא להו כב"ג דהלכתא כוותיה אי דהלכתא כר"י ודשב"ג דבמסקא להו ועשו כוודאי וא"כ כיון דהה נוטי' מסקא לי' א"כ אזיל בס' זה בהר מוחזק והסכת"ה ול"ק עליו מר"י ודשב"ג דהא מסקא לי' דלמא הלכתא כב"ג. ושיעבה הוא ס' כוודאי פשיטא דלק"מ. רק מסה שעשו ר"י ורשב"ג ק' ואיהו מסקא לי' דלמא הלכתא כב"ג. ולא הוי מסקי לקמאי כלל ולא עשו ס' כוודאי. וא"כ הס' שלו אינו סמס מסיקא דר"י הרשב"ג דאינהו הוי קמאי ומסקא להו ועשו בוודאי והס' שלו הלכתא כמאן וכ"ל ודו"ק. ויותר מדיוק נראה עפ"י מה שנראה מדיוק לשון התוס' דמקידושין לשבועין ניחנו הביאו ראי' לסברתם ומהתיא דהשואל לא הביאו ראי' רק דכתבו דיתיישב לש"ז דלא נצטרך לאוקמי בסוסכוס דמסס דאפשר לאוקמי בסוסכוס ג"כ רק דיש לישב ג"כ באופן אחר. ומאי אולמא דהתיא מהתיא. והנראה דהתוס' ס"ל כעין שכתב הקצה"ח בקונטרס התזיסה וכ"כ הפלים דאין זה סיקא רק כעין ס' דמציאות יקו"ש מעמו. ויל"ל עוד דסבר שפ"ל דברי הג"ר בב"ם דהקשה דשיטא דלשון אחרון עיקר ותי' דשום דלא ביאר באורך ל"ל דהדר גם מאחרון יקו"ש. וא"כ ל"ל דבאמת לקושטא דמלתא יש פנים לכאן ולכאן וחזי ס' בבציאות וא"כ ל"ל דאתיא בסוסכוס דס"ל כס' כזה יחלוקו רק דלא צריכינן לזה דל"ל דר"ה הוא דעשו ס' זה כוודאי משא"כ בקידושין לשבועין דהוא ס' דדינא דגם סוסכוס ס"ל כס' כזה יחלוקו וכמ"ש בקושיותם וע"כ ראי' דעשו כוודאי כ"ג מדקדוק דבריהם וא"כ ר"י ורשב"ג דחי' אצלם ס' דבציאות עשו ס' זה כוודאי משא"כ ר"ג דחי' אצלם פסיקא דדינא ואין סמיק של ר"ג מעין סמיק של ר"י ודשב"ג ולא להקשות מהם עלה ואשה"מ ודו"ק:

לחלק דנבי חסור זה דבין חי בין מת מקרי חסור ולכן משתעבד ליה הגבילה. אבל בית זה בין דנפל לא מקרי בית עוד ולא משעבד לי' כלל:

ט המשכיר בית לחבירו ונפל ס' ק"ג פ"ה מיי' פ"ה מה' שכירות כ"ז סמ"ג עשין ע"ב סמ"ב ח"ב מי' ס"ג ס"ו:

פ"ט א המקבל שדה מחבירו. ק"ג פ"ה: מקום שנהגו לקצור. פיי' פ"ה מ"ל שכירות כ"ו סמ"ב עשין ע"ב סמ"ב מ"ב מי' ס"ג ס"ו:

שנויי נוסחאות

ט ונפל. נכי"ם ונפל הבית ומי' נגמ'. להעמיד לו בית. נכי"מ.. בית אחר. היה קטן. נכי"ק (נס קטון וכן נסמוך) ונכי"פ ור' (נ') אם היה.. נכי"ס סמר.. גדול לא יעשי' קטן קטן לי' גדול ונכי"ם נרע"ב. אחד. נכי"ב היה אחר. לא יפחות.. נכל כל"י ולא.. מהחלונות ולא. נכי"ק מן החלונות לא.

תוספות רע"ק

ח [אות עב] תרפ"ב ד"ה מעשה. דקרקע בחזקת מרה קיימא. הכי אמר ר"ג בסתיא דאפילו בא בסוף חדש בולו למשכיר דקרקע בחזקת בעלי קיימא. והיינו דמה דקתני בסתני' דיתלוקו (דשמואל סוקי לה בבא באמצע חדש) אף דבסוף חדש ג"כ המשכיר הוא המחזיק. צ"ל דסתני' בסוסכוס דבמחזיק יחלוקו ור"ג לגמרי מסק כרבנן דסוסכוס. ומזה תמיה לי דברי חוס' (דפ"ח ע"א ד"ה דאר"א וכו') שכתבו ולפ"ז אותי נמי שאיר ההיא דסרתא וכו'. ול"צ לאוקמי בסוסכוס. ותמוה לי הא לדב ושמואל מעמא דסתני' דמסקא אי תפיס לשון ראשון או אחרון. ושמואל סוקי לסתניתין בבא באמצע חדש ומשו' תפיסה. ור"ג דמסק בסוף החדש בולו לסשכיר הרי דס"ל ג"כ דאולינן בתר מוחזק ולא בעשו חז"ל הוי מסק כאילו ודאי הוא פלגא ופלגא ומטלא מוכח דר"ג ס"ל דמעמא דסתני' דיתלוקו לא משום דעשו חז"ל זה לודאי פו"פ דא"כ איך יכול ר"ג לחלוק בזה על הסתני'. אע"ג דסתני' סוקי לה כסוסכוס. וא"כ סבואר בכל הסניא דמעמא דסתני' לאו משום דעשו אותו לפו"פ. וצע"ג. ט [אות עג] תוי"ם ד"ה היה קטן. ולא דמי לחמור זה ומה. ובשמה מקובצת כ' בשם הר"ן ולא משועבד לי' כלל:

דמחמיר רבן שמעון בן גמליאל שלא לשנות. ודחינן למאן דאמר בגמרא דטעמיה מפני שאריית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב אלא בעי דנפקא ליה מיניה. וכדפירש הר"ב. א"כ כל שכן לתנא קמא דבעינן דנפקא מיניה בפיטי. ואי לא. שרי: לחרוש אחריו יחרוש. פשיטא לא גריכא באחרת דלא מנכסי. ואזל איהו ונכיס. מהו דתימא מני אמר ליה הלי דנכיסנא אדעתא דלא כריבנא לה. קמשמע לן דאיכפי ליה לפרוסי ליה. גמרא: הכל כמנהג המדינה לאחוי הא דתנו רבנן מקום שנהגו להשכיר אילנות על גבי קרקע. שיעול שאריס חלקו בפירות האילן. אף על פי שאינו סורח בהן שאינו צריכן לעבודה. משכירין. כלומר מסתמא הן משכרין. וקמשמע לן דאף על גב דשלי עלמא נתנין קרקע לאריס על מנת שיקחו הן שלש ואריס ג' חלקים. ואזל איהו ויהיב בריבנא. מהו דתימא דאמר ליה הלי דבגלי לך אדעתא דלא יהבינא לך באילנות. קמ"ל דאכפי ליה לפרוסי ליה. גמרא. ועיין ריש פרק ז': בשם שמולקים וכו'. ליתא אלא בקבלנות. דאי בחכירות. לא שייכא הלוקה. רש"י: בתבן ובקש. אותו שנקצץ עם הבצלת קרוי תבן. והנכתר בארץ קרוי קש. שקורין אכשובל"א כדכתיב (בראשית כ"ד) גם תבן גם מספוא רב עמנו. ואותו שנכתר בקרקע. אין נותנין לבהמות לאכול. וכתיב נמי (שמות ה') לקושש קש לתבן. שהיו מלקטין בשדות הקש הנשאר בש תחת התבן. כי התבן כבר אוכלוהו הבעלים אין לביתו. תוספות. ולשון הר"ב במ"ג פרק כ' דשבת התבן שהיו עושין מן הקש. שמתחכין אותם במורינים ונעשה כל אב הבעלים תבן. ע"כ. והוא לשון רש"י דהתם"). [ולשון רש"י בפירוש המומר סוף פרשת שמות. קש לשון לקוש על שם שדבר המשפשר הוא. ולריך לקושטו קרוי קש בשאר מקומות. ע"כ. ורבה אמר שנאמר (שם ט') יאכלנו בקש. והיה בית עשו לקש (שופטים ט') בקש לשון רוח (תהלים ל"ג) שכל אלו שם מעין תבן עצמו. והוא התבן הדק שדרכו שיתפזר ולריך ללקטו. ומכל מקום תבן יקרא להשאר בארץ. דלשון תורה לתור ולשון חכמים לתור. כמו שכתבתי בפרק י"א דתולין סוף מ"ח) ועיין עוד בפירוש ס"ב ספי"ז דבלים ["ומ"ב פרק י"ח דאהלות]: ב בית השלחן. כתב הר"ב קרקע יבשה וכו'. ובריש מועד קטן מפרש הר"ב השלחן כמו מבלהי ע"ש. ומהר"ר אלקן כהן כתב בשולחן ערוך סימן שכ"ח [סעיף ג] אמתיתין דהכא על שם שנאמר (אות ה) ושולח מיש מל פני תולות. ע"כ. וזה תימה בעיני דזה הכתוב מני הנשמים נאמר. וכן הביאו הגמרא. וכן לשון רש"ב בפ"ד דב"ב דף ס"ח על כל השדות. ובדה הבעל שדי לו בימי הנשמים בכלל. וכמ"ש שם במ"ז שם"ד. אבל הכא דמיירי דיש בו מעין. ואיהו מסתפק במי נשמים. לא אירי בבית הבעל ולפיכך הפירוש מבלהי: יבש המעין. כתב הר"ב שבה. כלומר בנמצא בה מן הנהר הגדול. דאילו יבש הנהר הגדול. הוי מכת מדינה. דמנכסין מתבורו כדתנן במ"ו. גמרא: מן חבורו. פירש הר"ב אף קבלה בחכירות וכו'. וכן לשון רש"י ומשום דמתניתין חבורו תנן. נקטי לה נמי בקבלה בחכירות. אבל בהדיא אתא בגמרא דמתניתין בין בחכירות. בין בקבלנות. ומיהו לענין הדיוק דהא יבש הנהר הגדול דהוי מכת מדינה. אינה ביניהם לאחרונים המחברים דסברי דהכא נמי דוקא בחכירות נמנה. אבל בקבלנות לא. כמו בחלה תנב דמתניתין ו': חבור לי בית השלחן זה. כתב הר"ב גלי דעתיה דבשביל שהוא בית השלחן אפי ליה. וכן ל' רש"י. ולישנא דגמרא הכי הוא מדקאמר זה. אבל דקאי בגוה עסקינן. בית השלחן למה ליה למימר. דקאמר ליה בית השלחן דקיימא בתחתא. משמע דלישנא יתירא דבית השלחן דייק. אבל הרי"ף העתיק בית השלחן ז למה לי. וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מה' שכירות לא אמר ליה הזה. אלא כמו שאמר ליה כמות שהיא עתה: ג המקבל שדה. כתב הר"ב למחלה וכו'. אבל בחכירות לא שייך. דמלא שמין לוקח. הכירתו יקר. רש"י: המקבל שדה מחבירו. גי' הרי"ף ומשנה בה הוכירה. וכן העתיקה הרמב"ם פ"ח מה"ש: שכך כותב לו וכו'. כלומר שכך רגילין לכתוב. ולשון הע"פ אלא כתב כמו שכתב דמי. דאי דוקא שכתב פשיטא שם לו לקיים כמו שהתנה דהא לא גזים. אלא אשלם במיטבא התנה. תוספות [פרק מיזהו שכך דף ע"ד]. ממ"ש במ"ה: שכך כותב לו. דאם לא כן פשוט. ועיין [מ"ש] במשנה ג' פרק בתרא: ד ולא רצה לנכש. ופירשו במקום שאין שם מנהג ידוע [שלא] לנכש. אבל אם נהגו שלא לנכש

*) נתוי"ט ד' פרלג ומ"ב פנן דהכא יקרא לאמר נגרן ומ' עוד נפ' מ"ב כ

תוספות רע"ק

פרק ט א [אות עד] במשנה כך חולקין כו'. בפקים חדש שאין שם מנהג קאמר. שיהה מקובצת בשם הר"ן והרשב"א: ג [אות עה] תוי"ט ר"ה שיבך. ראל"ב פשוט. וס"ם בכתב לא חוי אשמבתא כיון דלא נזים דהא ס"ם הבעלים משמרים. אבל אם ב'

שנויי נוסחאות

פ"ט א לעקור יעקור. נמצא"ל לעקור ידרוש ואולי אין זה שמות המלות לעקור יעקור חכרות ומי' נדטר בסמוך גי' הרא"ש שם. (אחריון). בל"ש אחריה וכן הגיה הג"ה בגמ"ר גרא"ש ליתא. ב השלחן. נמצא"ל שלחין. ונקצץ. נד"ל ובכי"ק נקצץ וכן בסמוך. מן חבורו. נמצא"ל מחבירו וכן בסמוך; נד"ל ובכי"ק מן החבורו וכן בסמוך. אם אמר לו. נמ"מ ואם.. חבור לי. נמצא"ל השכר לי; נד"ל השכיר לי ומי' נפ' סרמנ"ם. (שדה) בית השלחן זה. נמצא"ל בית שלחין א ולית: נכי"ק ליתא לגלי זה. (שדה) בית האילן זה. נכי"ל (ל' וכי') ליתא; נד"ל ובכי"ם ונמצא"ל.. זו. ג והובירה. נד"ל משוכה בה הובירה ובכ"ם נכי"ם ופ' (ובכם ומשוכה ..) ובכ"ל נמצא"ל (ובס אם משוכה..) ומי' תוי"ט; נכי"ק מי שוכה בה הבירה. שמין אותה בפה ראויה. נכי"מ אומרין.. היא ראויה ומי' תוס' פלן (מ"ג) דיה סגר וכ"ם היא כל פכ"ש ובד"ל ונמצא"ל. ונותן לו. נד"ל ובכי"ל ונמצא"ל תתנין לו. שכך כותב (לו). נד"ל ונמצא"ל שהוא כותב; נכי"מ שכך כתב ולית; ובכ"ה כתב גם נכי"ם וכן ליתא לגלי לו גם נכי"ל (כ'); נכי"ק שהוא אומר לו. אוביר ולא אעביד. נכי"ק אביר ולא אעבד. אשלם. נכי"ל (כ') אשלם לך; נמצא"ל אשלם. במיטבא. נד"ל ובכי"ל (ל' וכ') במיטבה.

לקוטים

שיין לעמוד הקדם

פ"ח מ הר"ב ד"ה חייב לעמוד

ל בית סיה ומי'. כ"ה דמ"ם ים כלן וכנ"ל מיב לעמוד

מה איכפת לך. אם יחסר חלקי שהעכבים מכחשין הכבלים. אתן לך תכיוון כך וכך כורין שפסקתי עמך: **ה** המקבל שדה מחבירו. למחצה. לשלים. ולרבים כתרים: ולא עשתה. הבטחה אלא מעט. וכא לו אחרים למעט מלהתעסק בה פוד כאין בה כדי קרתו: אם יש בה כדי לעשות מהבטחתה כרי. שיש בו כדי לכסות הרחת שדרים בה הבטחה ופוא קרוב לאחים הייב לטפל בה בכל כרתו: כה קצבת בכרי. אין קצבה ע רחוקה שחסים בדה גדולה כמישור כרי. ושדה קטנה במישור כרי. ואינה חומה טשלה של בדה גדולה. לטפולה של בדה קטנה: אלא אם יש בו כדי נפילה. כלומר כמישור מה שדרע בה חייב לטפל בה ואין הלכה כרבי יהודה: **ו** המקבל שדה. בחכירות כך וכך כורין: מכת מדינה. בחכל חגב. לא עתדפו רוב בחת כל אותה מדינה. לא אותה בקעה: אינו בנכת. דאמר ל מחלך גרס: בין כך ובין כך. אפילו הוא מכת מדינה אינו מנכה. שכל המשתה לא עגרה גדרה: **ז** ולקתה. שהיו בחטים בחשות: נותן לו. עכרת טרים שפסק עמו מחטים שדושות הלו. ולא מלי סילוק למימר ליה חטים יפות קא בעינא מיך: **ח** המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים. בחכירות כך וכך כשורים לו חטים לו מצות. לא יזרענה חטים. שהחטים מכחישות

ואמר לו מה אכפת לך הואיל ואני נותן לך חבורה אין שומעין לו. מפני שיכול לומר לו למחר אתה יוצא ממנה ומעלה לפני עשבים: **ה** המקבל שדה מחבירו ולא עשתה. אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב לטפל בה. אמר רבי יהודה מה קצבה בכרי. אלא אם יש בו כדי נפילה: **ו** המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה. אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חבורו. אם אינו מכת מדינה אין מנכה לו מן חבורו. רבי יהודה אומר אם קבלה היסנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מחבורו: **ז** המקבל שדה מחבירו בעשרת כור חטים לשנה. לקתה נותן לו מתוכה. היו חטים יפות. לא יאמר לו הריני לוקח מן השוק אלא נותן לו מתוכה: **ח** המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרענה חטים. חטים

לנכס הכל הולך אחר המנהג כמ"ש המגיד פ"ח מה"ש וטעמו דהא כרים פרקן [כמ"ש בדבור לחרוש] המרינן בחתרה דנהיני שלא מנכסי ואחל ליסו ונכים מהו דתימא וכ': ואני טתן לך חטרך. והא ליתא אלא בחכרטתא [כדפירש הר"ב בכך וכך כורין] דאי בקבלנות פשיטא מי מצי אמר ליס מאי איכפת לך. רש"י: ומעלה לפני עבדים. כלומר אפילו אמר ליה בחחרונה אני תורם לותה. מצי א"ל שמעלה לפני עבדין פ"י הזרע שטיל מקן לאחרן וילמוד לבנה הבאה. ולזו לא תוטיל החרישה. גמרא: **ה** המקבל שדה וכו'. פירש הר"ב למחצה וכו' כאחים. דאי בחכרטתא מה לו לבעל הבדה אם יחדל ל. סוף סוף חכירו הוא טתן לו. רש"י: חייב לטפל בה. מפרש בברייתא שכך כתב לו. אנא איקום ואחיר ואזרע וכ'. ואוקים כריה קדמך וכו'. ועמ"ש במ"ג בשם התוספות. ואפשר לי לומר דהייט טעמא דתנא דיקן דלא תני ליה נמי. וכדלמיל. לאמוטינן הא דאפילו לא כתב כמאן דכתב דמי: בדי נפילה. כתב הר"ב כלומר כמישור מה שדרע בה. ונפילה פירש"י זרע שמפזרין במפולת יד ע"כ ומי [מ"ש] במשנה ב' פ"ב דכלאים ובפרש"י דפאה: **ו** המקבל שדה. פירש הר"ב בחכירות כך וכך וכ'. דאי בקבלנות. מאי מנכה איכא. מה שימלאו יחלוקו. רש"י: נשדפה. לשון בדפון: אם מכת מדינה וכו'. כתב הר"ב רוב בחת כל אותה מדינה לו אותה בקעה. ע"כ. וכגמרא

מכחישות

ע"ד מכת מדינה. רובא דבחנא. ופירש רש"י רוב הבקעה שו בתוכה. ע"כ. ותמהני דא"ה מאי לו דקאמר הר"ב. ומלאתי במגיד פ"ח מהלכות שכירות שכתב לגירסת רש"י ופירושו. וכתב שגרסת הרמב"ם רובא דבחני והוא סולל כל בקעות הטיר ובכך מצא הגרסא במקצת טבא ההלכות. עכ"ד. ומשמע ודאי דטובא איכא ביניהו דהני מי הפירושים דלהרמב"ם אפילו נשתדף כל הבקעה שו בתוכם לא הוי מכת מדינה עד שישתדף רובא דכל הבקעות שבעיר מה שאין כן לרש"י. ולרש"י נמי כשנשתדפו רוב הבקעות ולא רוב דוו בתוכה לא הוי מכת מדינה מה שאין כן להרמב"ם. ואפשר לי לומר שהר"ב כתב לתרוויהו לענין דינא אף על פי שבמשנה אין לפרש שי הפירושים דהא לא הא לא הא. מ"מ לענין דינא אפשר לדון כתרוויהו. דכל כפק ממון לקולא לנתבע והרי המוכר הוא מוחזק בחכירתו. ולעולם [הוא] מנכה ל. דאי הוה שובדא כסברת הרמב"ם אזלינ בתריה להקל עלו. וכן אי הוה שובדא כסברת רש"י אזלינ בתריה נמ כן להקל עלו: מנכה. לשון הרמב"ם בחבורו [שם]. הכל לפי הפסד מגרעו. ע"כ. ופירש מהר"ל ולא לק כהן בש"ע סימן שכ"ב דהלה לומר דאזלינ בתר שדה עלו. בין להקל בין להחמיר אם אין לקוי השדות שלן שוות: **ז** המקבל ט'. בעשרת טור וכו'. דבחכירות הולך לבטוחה ולא בקבלנות דאי בקבלנות פשיטא דכל אחד אזכה ומתחייב בחלקו. רש"י: **ח** המקבל וכ' פירש הר"ב בחכירות. דאי בקבלנות הא אמרינ [דף ק"ד] מכשול אחרת ולא תכתוב מדה. וכרי הוא נהגה בשיטו של זה. רש"י. ופירש נ"י ולא לכתוב מדה. מפני שהבטח יסיה מטתה בכסו והוא חוב ל מכשלר אותו בכח עצמו בקרקע. ע"כ. והמגיד בשם הרמב"ן כתב דאחרבה כשהיא בקבלנות לא יכנה. בכרי יש ל חלק בגוף החבואה ויסל לומר כא אני רוצה. וכן מפרש המכנה *) בקבלנות עכ"ד המגיד. ולי נראה לתרץ דאי מכוס הא לא אריה. דהא בחכירות נמי אין המכנה ז' דטתן ל מחוכה. והם כן יכול לומר בחכירות בהתיר מקרקע שלי אני רוצה. אלא ודאי דא אינה מעגנ כבטתן ל ביוו מחוה טורין בהתנה. וכן בקבלנות כבטתן ל בחלק שהתנה

*) נדפ"ת הגיהו שלא נתכוונו אלא אחרים לא כיון לוס במטמר בדברו בשמוך ובכר תמכו פלוס הרמ"ו והגיד שהגיה לא כיב. ע"ש.

שבי

ראשון לציון

פ"ט ו בשטנה רבי יהודה אומר נפ' בחכירות לרמב"ם כתב ואין הלכה כר"י וכן נסגנים קו ע"ב לפ' דמס לה הי':

נשרום הר"ב ג"כ וכא דמפרש לשי בכירסו כיס לגשטיק דמפרקין אירי בשטר לוכן קצב דאיל נשטר אחם אחם אחם מיב לגמרא ל כיס. (כיס דוד):

לקוטים

לגמרא ל כיס אחם מיב לגמרא ל כיס. (כיס דוד):

שנויי נוסחאות

ד ואמר לו. נכ"ק ונמסכ"ל ונכי"ם ור' (מ' וכ') אמר לו: נד"ג אמר לו ולאני נ"ל ואומר.. (הואיל ו) אני נתן לך. נכי"ק ליתא: נרכ"ש.. אתן לך וכ"ה כפי הרלב בהרמ"ב: נכי"ם ליתא נאני לך. הבורה. במשנה בכתו"ם ד' מרלב וקרלקא חבורי ונכי"ש נוסה חבורך כ"ם בכל מקום במשנה רק מד' ממסרדם והלאה כלמים; נמסכ"ב את חבירך נכי"ק את חבורך. אין שומעין לו. נד"ג לא אמר כלום: נכי"מ לא אמר ולא כלום. (מפני). נכי"ק ונכי"ם ומ' ור' (כ') ונמשכ"ל ליתא. שיבוף לומר (לו). נכי"ק ונכי"ם ור' (מ' וכ') שהוא אומר לו וכ"ם נמכי"ל וליתא. ומעלה. נד"ג ונכי"ם ור' (מ') ונמכי"ל והיא מעלה; נכי"ק והיא מעלה; נכי"ל (כ') ואתה מעלה נמכי"ל ומעלה.

ה ולא עשתה. נד"ג ונכי"ם ור' (כ') ונמכי"ל ולא עשת. נכי"ק.. עשאת. דמבפל. נכי"ק ונמכי"ל להיבפל. מה קצבת בכרי. נמכי"ל בארי.. נכי"מ ומה.. נד"ג מה קצבה כרי ולא. נכי"ם כרי גם נכי"ק ונכי"ם ונמכי"ל. בו כדי נפילה. נמכי"ל בה.. ונכי"ם נכי"ק ונמכי"ל (ונכי"ם נפילה כמו שכתב נכי"ם ור' (מ') ; נכי"ל (מ').. מפלה ומי' ע"ד הכלים ערך מל כ') ונכי"ם נד"ג (ומה נפלה). **ו** ואכלה. נד"ג האכלה. בנבה לו). נמס' ו' ריווה ומיכלא שם"ה ודי"ם ודי"ק ליתא. מן חבורו. נכי"ם ור' (מ'). חבירו וכן נסמוך: נמכי"ל מחבירו; נד"ג ונכי"ק (בכל המקום) מן החבורו ופי' לשיל מ"ב ונשמוך (נד"ג) בדברי ר"י מחבורו. (אם אינה מכת מדינה אינו מנכה לו מן חבורו). נכי"מ ונכי"ל

ה המקבל שדה מחבירו ולא עשתה. ק"ם ב"ם פ"ל פ"ל פ"ל שכירות ס"ב פפ"ב פדין פ"ב פפ"ב ח"ם פ"ל פ"ל פ"ל: בדי להעביר כרי. ירושלמי ב"ה פ"ב ה"ה **ו** המקבל שדה ואכלה חגב כו. ק"ם ב"ב פ"ל פ"ל פכי שכירות ב"ם פפ"ב פדין פ"ב פ"ב ח"ם פ"ל פ"ל: **ז** המקבל מי בעשרת כור חטים. ק"ו פ"ב פ"ל פ"ח פכי שכירות ב"ם פפ"ב פדין פ"ב פ"ב ח"ם פ"ל פ"ל: **ה** המקבל שדה מחבירו פי'.

יזרענה שעורים. רבן שמעון בן גמליאל אוסר. תבואה לא יזרענה קטניות. קטניות יזרענה תבואה. רבן שמעון בן גמליאל אוסר: ט המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן. ואין לו בקורת שקמה. קבלה הימנו לשבע שנים. שנה ראשונה יזרענה פשתן. ויש לו בקורת שקמה: י המקבל שדה מחבירו לשבוע אחת בשבע מאות זוז. השביעית מן המנין. קבלה הימנו שבע שנים בשבע מאות זוז אין השביעית מן המנין: יא שביר יום גובה כל הלילה. שביר לילה גובה כל היום. שביר שעות גובה כל הלילה וכל היום שביר שבת שביר חדש. שביר שנה. שביר שבוע יצא ביום גובה כל היום. יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום:

שבריי לפי הערך הן גדלים חס חמין חמין חס שעורים בעורים. והדרבא מרויח דלכתוב הרעא. ולא לכתוב מרה. ור"ת מלי דוחקייהו דרש"י ורמב"ן דמוקמי למתניתין לי בחכירות. לי בקבלנות. לוקמא בחרוייהו דהא לישנא דין בחכירות דין בקבלנות דמלי בעל הקרקע לעבודי. הא מלתא לא קשיא מסוס דבגמרא דף ק"ד אמר רב פפא ממתניתין ג' והילך דאיתא בקבלנותא ליתא בחכירותא. ודאיתא בחכירותא ליתא בקבלנותא. ועיין במשנה דלקמן מה שכתוב עוד בזה בס"ד: רבן שמעון בן גמליאל אוסר. כתב הר"ב שקמה לקרקע כשורשין אותה שנה ממון זה וכו'. הכא נמי פסק עמו המין במה הוא זרעה חטין בשנה שעברה. והם יזרענה זה בשורין. נמצא זה מקלקלה. רש"י: תבואה לא יזרענה קטניות. פירש"י שקטניה מכחשת הקרקע יותר מן התבואה. ע"כ. ול"א דגרס בהפך כן הוא הגירסא [בירושלמי ו'] ברי"ף. וכן כתב הרמב"ם בחבורו [שם]. ומהר"ר אלעזר כהן תמה בס"ע סימן שכ"ד דמי פליגי בסברא הידוע לעובדי אדמה אזה מכחשת יותר. וכתב שבחלק דרישה כתב יישוב לזה. ולא זכיתי עדיין לאותו חבור. אבל לכאורה אפשר לומר דהאי הנא בארץ ישראל קאי. וכדאיתא בגמרא אמתניתין דהכא. והרי"ף והרמב"ם לא היו דרים בארץ ישראל. ולפיכך לא נתפרסם אצלם טבע הארץ והעתיק המשנה כגרסא הידועה אצלם. וכל שכן רש"י שסיעתו בהיו רחוקים הרבה מארץ ישראל: ט המקבל שדה וכו' לא יזרענה פשתן. פירש הר"ב שזרע פשתן מכחיש בארץ הרבה. וכן פירש רש"י ומסיים והא לא מיתוקמא אלא בחכירות. דאי בקבלנות. מאי דבעי לזרע שברי הבעלים עולקים בו. ע"כ. כלומר ולכתוב הרעא ולא ליכתוב מרה וכן מסיים ר"י. וכתב המגיד פ"ח מהלכות שכירות בהקשה עליו הרמב"ן מסיפא דתנן קבלה לשבע יזרענה פשתן. ואי בקבלנות אמאי יזרענה פשתן. כיון שקבלה לתבואה. הרי זה אמר ליה לתבואה אני לריך ובקב תבואה אני רולה וכו'. ע"כ. וכבר כתבתי לעיל במשנה דלעיל לישב פירוש רש"י. והרמב"ם בדין משנה זו כתב הטור לא המקבל. ואמה המגיד מהא דרב פפא שכתבתי לעיל דמוקי מתניתין מבלעדים והילך. אי בחכירותא. ליתא בקבלנותא וס' וכתב שאפשר דהוא סובר כמו שפירש הרשב"א דרב פפא לאו לעניין דינא ממש קאמר. אלא יש מהן דדינא לא אתני אלא בלא הוצרך להמשיעא הדין שהוא. ע"כ דברי המגיד. ותמיהני דבדין השני במשנה דלעיל דשייך כמו ק"ב' הסברות כמ"ש שם. ולא העתיק בה הרמב"ם אלא הטוב ולא העיר המגיד בזה. והש"ע העתיק לעיל תוכר. והכא מקבל. ולא העיר עליו מהר"ר אלעזר כהן. ועי"ש ט בקורת שקמה. לשון הר"ב בשנה ראשונה קולה. וכן פירש רש"י. חס לבון הטור סימן שכ"ה קלן קורת שקמה בין אם ירד לתוכה בסוף שבע מבקלנה בין אם ירד להוכה בשנה שלישית או רביעית קולה כשלמו לה שבע. שברי יגדל לבשילא. עד שיחזיר לכמו שהיתה כשירד לתוכה. ע"כ: י השביעית מן המנין. כלומר חייב ליתן לו הבעל מאות. ואף על פי שאין שנה שביעית שזה לשאר שנים לפירות. מכל מקום שבוע קאמר ולא תלה הטוב כמו בסיפא. כ"י: יא שביר יום גובה כל הלילה. כתב הר"ב שלאחריו שנאמר לא תלין וכו' ואי אפשר לומר וכו'. דכתיב כשכיר שנה בשנה. [ומיין מה שכתבתי במשנה ב' פרק ד' דבכורות] וכי כתיב לא תבא וס'. לשון רש"י העתיק דקאי אברייתא דסיימה בשכיר לילה שגובה כל היום שנאמר (דברים כ"ד) ביומו תתן שכרו. כלומר וסיפא לא תבא וגו'. ופתח רש"י בלא תבא דסיים: שביר שעות וס'. כתב הר"ב הכי קאמר וס'. וכן פירש הרמב"ם. וכתב בגמרא ומיין לקמן: יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום. פירש הר"ב דכיון דמכבה פעולתו

מכחיצות הקרקע. [יותר] מן הבעורים: רשב"ג אומר. שקבה לקרקע כבורשים אותה שנה ממון זה. ובנה ממון אחר. ולעניין פסק הלכה. הכל לפי הקרקע ולפי המקום. הם התנה עמו בדבר במכחיש הקרקע מעט. אינו יכול לבטל ולזרוע דבר שמכחיש הרבה. ואיפכא ברי: ט לשנים מועטות. פחות מבבע בנים: לא יזרענה פשתן. שזרע פשתן מכחיש בארץ הרבה ובריבו מאחרים בקרקע עד בבע בנים: ואין לו בקורת שקמה. מן תאנה בל יפר הוא וקולים מגפיו לקורות הבנין. והם חוזרים וגדלים. ופחות מבבע בנים אין נעשות קורות. הלכך קבלה לפחות מבבע בנים. לא יקון קורות שנה. דלאו אדעתא דקורות נחית דבשנים מועטות הוא תוזרים לקורות. אבל קבלה לבבע בנים שנה ראשונה זרעה פשתן. וקולן שקמה פשה: יא שביר יום גובה כל הלילה. שלאחריו שנאמר (ויקרא י"ט) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. ואי אפשר לומר שבשביר לילה מובר שהרי אין שכירות מתגלמת אלא בשפה. דכתיב (שם כ"ה) כשכיר שנה בשנה. ודרשינן מיניה

[ב"מ ס"ה ע"ב] שכירות כל שנה זו מתגלמת בתחלת שנה אחרת. אלמא לא מתחשב ליה לשכיר יום עד שקיעה החמה. וכי כתיב לא תבא על כרחך בשכיר לילה תוקמיה שמתחשב לו לבקר מתכלתה שכירותו. וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דהא לא מתחשב ליה עד הבקר: שביר שעות גובה כל היום וכל הלילה. הכי קאמר שכיר בעות דיום גובה כל היום. שכיר בעות דלילה גובה כל הלילה: שביר שבוע. במעה: יצא ביום. שכלתה שכירותו לבקר. או ביום. גובה כל היום. וכיון שקשה חמה. עובר עליו: יצא בלילה. שכלתה שכירותו בלילה: גובה כל הלילה וכל היום. דכיון דמבכה פעולתו מתחשך הוה ליה שכיר לילה. ואינו עובר עליו בבקר עד למחרת

ציונים

תבואה לא יזרענה קטניות. ק"ו ע"ב מ"י ס"ח מה' שכירות ה"ט ס"ג ח"ב ס' שכ"ד: מ"ב המקבל שדה לשנים מועטות ט' קבלה הימנו לו' שנים. ק"ם ע"ח מ"י ס"ח מה' שכירות ה"ג ה"י מ"ב ס"ם מ' שכ"ם: ר' המקבל שדה לשבוע אחד מ"י. ק"ו ע"ג מ"י ס"ח מה' שכירות ה"ג: יא שכיר יום ס' שכיר לילה. ק"ו ע"ג מ"י ס"ם מה' שכירות ה"ב סמ"ג לאוין קפ"ח סמ"ג ס"ם מ"י ס"ג: שכיר שעות ט' שכיר שבת ט' מ"י שם מה"ג שם פ"ד ל"ב:

שנויי נוסחאות

תבואה ל"י קטניות קטניות יזרענה תבואה. נד"ג ובמכ"ל קטניות ל"י תבואה תבואה יזרענה קטניות ועי' הוי"ם; נכי"מ ונגלוין קטניות יזרענה תבואה תבואה [לא] יזרענה קטניות וכ"ב נכי"ם ונכי"ם: נכי"ק קטניות לא יזרענה תבואה תבואה לא יזרענה קטניות ותד לא בעשות ועי' לעיל. ט בקורת שקמה. נמשנ"ל קורת.. וכן בסמוך. נכי"ק קורות של.. וכן בסמוך (שם ליתא למלת של). (הימנו) לו שנים. נד"ג ליתא; נכי"ק ובמשנ"ל.. ו' שנים. שנה ראשונה יזרענה. במשנ"ל.. ערקה; נכי"מ יזרענה שנה ראשונה וכ"ב נד"ג ונכי"ם ור'(כ') (ובכם זורעה..); נכי"ק זורעה בשנה הראשונה. י לשבוע אחת בו' מאות זוז השביעית מן המנין (קבלה הימנו) כו'. נד"ג ונכי"ם ור' (א' וכ') ובמשנ"ל הסדר שבע שנים.. דיבר אין השביעי' מן המנין שבוע אחר.. דיבר השביעית מן המנין וליתא וכ"ם הסדר וליתא נכי"ק (ובם לשבע שנים.. שביעית מן המנין) וכ"ם דיבר בי' הפנמים גם נכי"ם; נכי"ל (כ') דיברין בי' הפנמים. יא יום גובה כל הלילה כו' כל היום. נכי"ק בשמות.. כל היום.. כל הלילה.. שביר לילה. נד"ג ונכי"ם ור' (כ') ובמשנ"ל ושביר.. שביר שעות. נד"ג ונכי"ם ור' (א' וכ') ובמשנ"ל ושביר.. כל הלילה וכל היום. נכי"ם ור' (א' וכ') ובמשנ"ל כל היום וכל הלילה וכ"ם בדפ"ג ועי' רש"י ועי' ד"ם. שביר שבת. נכי"ם היה שביר.. גובה כל היום. בשנ"ל בשעות כל הלילה. כל הלילה וכל היום. נכי"ל (כ') בשעות כל היום וכל הלילה.

תוספות הרשים

ח בתוי"ם ד"ח רשב"ג אומר כו' רש"י. אבל התוספות כתבו אלו דאדרבא כך הוא בגילות של שורי לדגה שורשין שבה תלין ובנה שורין דגלא"ה הוה מתקלקלה. ולכן פירש אפשר אלעזר אומר דשמא לזרעה בשורין בלא יזרענה בשורין כי הוה לאחיק הנה בשורין:

ראשון לציון

ח תוי"ם ד"ח תבואה לא יזרענה קטניות כו' ומפרש כו' ומלא כאן חמה ס' אבל לכאורה אפשר לומר דהאי הנא בארץ ישראל קאי כו' ונמצא"ם אלמי דשם הפטרוג הדפס נמצ"ם הוה (ומסברא דהוקה לומר שלארץ ישראל הפטרוג של ארץ כיון מהוקר מבגבל בהבטחה מהכתוב יותר) ועיין שם שם:

יב אדם שכר בהמה ואחד שכר כלים יש בו משום ביטול תהן שכרו. ויש בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. אימתי בזמן שתבעו. לא תבעו אינו עובר עליו. המחהו אצל הגוני או אצל שולחני אינו עובר עליו. שכיר בזמנו נשבע ונוטל. עבר זמנו אינו נשבע ונוטל. אם יש עדים שתבעו. הרי זה נשבע ונוטל. גר תושב יש בו משום ביטול תהן שכרו ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר: יג המלוה את חברו. לא ימשכננו

למתרת בשקיעת החמה: **יב** אחד שכר בהמה. ואחד שכר כלים. דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך. כל שפעולתו אתך. ואפי' בהמה וכלים: לא הבעו אינו עובר עליו. דכתיב אתך לדעתך בלא מדעתו: [המחהו]. נתקו מהגלו והעמידו אצל הגוני ואמר לו תן לפועל זה בדינר פירות ואני אפלס. או אמר לבעלתי תן לו בדינר מעות: אינו עובר עליו. דכתיב אתך ולא שהמחהו אצל הגוני: שכיר בזמנו נשבע ונוטל. משום דבעל הבית טרוד בפועליו ולפעמים סבור שנתן והוא לא נתן. שקולה נשבועה מבעל הבית ובדיוה השכיר: שלא בזמנו. אף על גב דבעל הבית טרוד בפועליו כי מעה זמן חזיבה רמי אנפשיה ומדכר. ולא חשיד בעל הבית בהאי שכר על כל תלין: גר תושב. שקבל עליו בלא לעבוד ע"ז ואוכל נבלות אין בו משום לא תלין. דכתיב בריבא דקרא דעתך. דעתך ולא גר תושב: **יג** המלוה את חבירו. והגיע זמן ולא פרעו: לא ימשכננו. ליקח ממנו משכון בעל כרחו ואפילו

פעולתו עד שתחשך הוה ליה שכיר לילה. וכו'. וכן כתב רש"י בפירוש המשנה. ובגמרא בפלוגתא דרב ושמואל ברישא דשכיר שעות מפרש דבאמצע כל יום מבעל לילה. משום דאין לילה הולך אחר היום. והיום הולך אחר לילה כשמירתו נמשך בלילה. ולא דמי לשכיר יום דאתמול. שאין נובה אלא כל הלילה. ע"כ. אבל זה תימה דהם כן בשכיר שעות דלילה. נמי היום הולך אחר הלילה. וכן הוא בהדיא בגמרא. דסיפא דהכא יצא בלילה וכו' מוקי לה כרבי שמעון דאמר שכיר שעות היום. נובה כל היום. שכיר שעות דלילה. נובה כל הלילה וכל היום שמע מינה דבאחדא מתתא ליתא. ואע"ג דמסיקנא אמר רב בפירוש דשכיר שעות דמתניתין דלגדדין קתני. וכדפירש רש"י והרמב"ם. סיים מרמי דאתותב מהך סיפא. אבל לבתר דאתותב מבני אמר לך רב תנאי היא דתניא שכיר שעות וכו'. ורליתי להרא"ש שכ' דאף על גב דאתותב רב. מוקי למתניתין [דסיים ריבא] דלגדדין קתני. גם הרי"ף הביא סוגיא דלגדדין קתני ולא הביא מאי דאתותב מסיפא

ומיתיא דתנאי היא. וגם הביאו המגיה כלשונה. מוב ראיתי בספר חכמת שלמה שכתב וז"ל אמר לך רב תנאי היא אינו אומר הלא. דמיתיא קמא דמוקי רב לגדדין כדקיימא קיימא. וקן דעת הרי"ף והרא"ש ובאריתי כל הטורך בספרי. ע"כ. ונראה בעיני דהני קאמר דלעולם ריבא לגדדין קתני. ודלא כסיפא. ומתניתין נופא תנאי היא דסיפא כרבי שמעון וריבא כר' יהודה ויחא לרב למוקים מתניתין גופה כתנאי משום דמתניתין דייק הכי. דאי איתא דסלה רבי שמעון. וריבא לא לגדדין סיא. אלא כמו סיא שטיה. שכיר שעות נובה כל הלילה וכל היום. אם כן בשכיר שעות דלילה נלבד היא. ולא נבנה כלל שכיר שעות היום. וזה דלא כסיפא שבנה יצא ביום בהדיא. פלגך מוקי לריבא דלגדדין קתני. ונבנה גם כן שכיר שעות היום כמו בסיפא. וריבא רבי יהודה. וסיפא רבי שמעון. וממילא דהלכה כרבי יהודה בהרוייהו. דר' שמעון ורבי יהודה הלכה כר"י. וסיים דהרמב"ם והמור פסקו בסיפא דלא כמתניתין. ועתה פירוש הר"ב והרמב"ם שמגנה מכון בפירוש דמפרשא בגמרא דריבא לגדדין וסיפא כמו בהיא שטיה. אלא דאתיתי קשיא עליו ומל הרמב"ם שהיה להם לפרש דסיפא כרבי שמעון דלא כריבא ובאיזה הלכה. ולא נלבד כדי לפסוק הלכה. אלא אף אי כי היכי דלא תקבה ריבא וסיפא אהדדי: **יב** משום ביטול. כלומר משום כולה קרא דבינומו. ולא תעבה דלא הבא וגו'. וכמ"ש לעיל בפירוש הר"ב: המחהו. פירש הר"ב נתקו וכ"כ רש"י. ונראה לי שהוא מלשון ומחה על נתק יש כגרת דפרשת מצרי שעמיד הגיע: שכיר בזמנו נשבע ונטל. עיין בפירוש הרי"ב דרש פ"ו דשבועות: נשבע ונוטל. כתב הר"ב משום דבעל הבית טרוד בפועליו. גמרא ולא חוקא פועליו אין לו אלא פועל זה. דינא הכי. אלא טרוד בעסקיו אמרינן והכי אמרינן בירושלמי אמר רבי בון בעל הבית ע"י בעסקיו מרוכין וכו'. ע"י. וכ"כ הפוסקים ריש פ"ז דשבועות. ומ"ש הר"ב שקולה לבנינה מבעל הבית. ופירש אם מוהה מקלת הוא דחייב שבועה מדאורייתא. ואפילו היכא דספר הכל מפי הוה ליה לחוכי בעל הבית בפועלו לבלם. שהרי אם מוהה מקלת הוא נשבע. ולפי שסיתה ראוי להיות על בעל הבית. קאמר דשקולה. תוספות [דף ק"ג]: עבר זמנו. כתב הר"ב דכי מטי זמן חזיבה רמי אנפשיה ומדכר ולא חשיד וכו' וכתבו התוספות וא"ת א"כ בזמנו אמאי נשבע שכיר וטעל. ליתא בעל הבית אינו שכר מתה. אבל כשיחי עד שעלה עמוד השחר אם נתתי אם לא. כיון שאחר זמנו אינו פטרים אותו מתפס זה. ועוד קשה בעודה מקלת אמאי אין בעל הבית נשבע דרמי אנפשיה ומדכר שלא יבנע לבקר. ויש לומר דחזקת שאין בעל הבית מוכר בבל תלין לא מכמי. אלא היכא דאיכא חזקה דאין שכיר מכרה שכרו בהדיה. ואם היה יכול בעל הבית לטעון שיתו לי עד שעלה עמוד השחר. לא היתה כאן חזקה דאין שכיר מכרה שכרו. שהרי לא הבטה אותו אלא הוכשו ממנו בב"ד ולא רצו ליתן לו ובשיה אותו לעמוד השחר. ע"כ: אם יש עדים שתבעו. פריך בגמרא והא קא חבטיה [ליה] קמן ומסיק דיש עדים שתבעו כל זמנו פירש הרא"ש כגון שכיר יום בסוף הלילה. ובשכיר לילה בסוף היום. ופריך ולעולם אי לא פרע ליה. וכי שכיר מבטה שכרו כ"כ זמן ארוך. אמר רב *) עוקבא בר חמא כנגד אותו יום בל תביעה. פירש אינו נשבע ונוטל אלא לאחר בלבד. שהוא כנגד אותו יום בל תביעה. אבל מכאן ואילך המוציא מחבירו עליו הראיה. הרא"ש: גר תושב. כתב הר"ב דכתיב רעך וכו' ומפרש בגמרא דממעטינן גר תושב מרעך ומרבינן בהמה וכלים מהתם אלא אמרינן איפכא. משום דמכתבר לרבות בהמה וכלים שם ישנן בכלל ממון רעך. גר תושב אינו בכלל ממון רעך: **יג** לא ימשכנו אלא בב"ד. פירש הר"ב ליקח ממנו משכון בעל כרחו ואפילו בשוק. ואומר ר"י דמדרבנן הוא. דבקאמר בגמרא. בעל

*) כ"כ בפירוש ר"ל וכתב שהוא בהיא לשון תמא בר עוקבא ומי' ד"ס (הוא ח').

יב אחד שכר אדם. כ"ל. ק"ל ע"ל כ"ל ע"ל פ"ל שכרים כ"ל פפ"נ נלתרן קפ"ל מוכ"ל ח"מ כ"ל בנ"ם ס"ל: אימתי בזמן שתבעו לא תבעו בר' המחהו. מ"ל. שם כ"ד מוס"ל שם פ"ל: שכיר בזמנו בר' ק"ל ס"ל ומ"ל מוכ"ל ק"ל ע"ל ל"ל שכיל מנוסח פ"ל ס"ל: עבר זמנו ס'. ק"ל ע"ל ומכלמי מנוסח פ"ל ר"ל: אם יש עדים בר' נר תושב ס' מ"ל שם ס"ל ר"ל ומ"ל נכנוסה ומכ"ל ס"ל ע"ל ס"ל ר"ל ס"ל: יג המלוה את חבירו ס'

שנויי נוסחאות

יב אדם. בחסה. בלים. נד"ל ונכל"ק ונכל"ס וס' ו"ל (נ') ונמכני"ל תאדם. הבהמה. חבלים. יש בו. נכ"ל. ונ"ל (פ' נ'). בהן. (ויש בו) משום. נד"ל יש בו; נכ"מ ונכ"ל ליתא ונ ליתא בילקוט רמז תר"ל (ומס ומשום); נכ"ל (ה' וכ'). בהן.; כ"ל הסדר משום לא תלין.. משום ביטול.. בסדרס נקרא. לא תבשו. נכל כל"ל אבל לא.; נכ"ל ואם לא.. תנוני. נד"ל ונכ"ק תחנוני ונ השולחני. (או) אצל שולחני. נד"ל ליתא ונ ליתא נכ"מ ונכ"ל (ונהם ואצל..). שכיר בזמנו נשבע. נכ"ל ונ' (פ' וכ') השכיר..; נד"ל ונכ"ק ונמכני"ל השכיר נשבע בזמנו. עבר זמנו. נכ"ק עיבר.. אם יש. נמכני"ל ונכ"ל ואם.. שתבעו. נכ"ק ונכל כלי ונד"ל ונמכני"ל; נמכנ"ל ונמכ"ל ד' ריוות ונכוכה שתבשו בזמנו ומתקה בסדרס"ל נגמי וכן כתרים בכמכמות ע"ו ועי' נגמ' דקי"ג ע"א. משום ביטול תתן שכרו. נד"ל.. תתן שכרו ולא תבא עליו השמש. ומ' תוכ"ק לא תבשו ע"ו. (אחד עד בוקר). נד"ל ונכ"ל ליתא.

תוספות הרשים

יב בתוי"ם ד"ח נשבע וט ל כו' נמי. והקשו בגמרא א"ה היכא ליה בלא שבועה. ומשני. כדי לאסם דעתו על נכל הבית יע"ב בהוספות: שם ד"ח אם יש כו' פריך בגמי כו'. מבלא מוכח דלא נרסיק בגמרא בזמנו הן מוכח מכוס"ל

תוספות רע"ק

יב (אות יו"ן) תוי"ם ד"ח משום. ול ח דלא תבא. בוודאי כך נראה בפשוטו. דהא מבואר בסוגיא. דסעמא דמתני' דרעך סמעם גר תושב חייבו קרא דת"ב פ' תתן. שכרו גם על מנרך ח"נ הלאו דכתיב בהאי קרא ולא תבא דמח"ת נחלק בהאי קרא בין הנשה דבינומו ללאו דלא תבא. וכ"כ רש"י להריא על ברייתא דתני דבי ר"י וישקב' לסחני בחתי") יש בו משום ביטול ח"ש חיינו דמשתעי בשכיר לילה ואין בו משום שכיר יום. וחיינו דלאו דשכיר לילה יש בו. אבל לאו דשכיר יום אין בו. ואלם ברבב"ם רפ"א מהלכות שכירות כתב ס"ל לחלם שכר שכיר שנאמר בינומו ואם אחרה לאח"ז שובר בלית שנאמר ולא תבא וכו' גר תושב יש בו משום ביטול תתן שכרו ואם אחרו אינו שובר בלית מבואר להריא דגר תושב אינו שובר על לאו דלא תבא. וכן מסמע להריא בהרא"ת מצות תקפ"ח ובמ"ג:

קרוכים דכתיב לא תעשוק את רעך ולא תלין אבל בחחיא דמשנה תורה בפ' כי תצא דכתיב לא תעשוק שכר עני ומנרך. וכי היכי דאמרינן דשם דכתיב באותו פ' ביטול

אלא בבית דין. ולא יכנס לביתו ליטול משכונו. שנאמר (דברים כ"ד) בחוץ תעמוד. היה לו שני כלים. נוטל אחד. ומניח אחד. ומחזיר את הכר בלילה. ואת המחרישה ביום. ואם מת אינו מחזיר ליורשיו. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום. ומשלשים יום ולהלן. מוכרן בבית דין. אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה. שנאמר (דברים כ"ד) ולא תחבול בגד

אלא יכנס לביתו ליטול. כמאכלי' לא יכנס לביתו ויטול וכ"ה בכ"ר (ב') (ומס בביתו) וכ"ה לא.. גם נכ"ק. משכונו. בד"נ ונכי"ק ומכנ"ל את משכונו. ברוץ תעמוד כו'. בכ"ל (ג').. תעמוד האיש וגו': נכ"ם תעמוד האיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה: בד"נ ונכי"ם תעמוד ואם משכנו חייב להחזיר לו היו לו הכ"י מניח בדגול ואם משכנו ומפרשו ובמסגן דברין הוא אומר ותק לא משכנו כו'. עי' בהגהות מא"י סס (ולפי כתוב' לא היתם עומדים עי' כלן ובתוספ' ד' ו' ע"ל ד"ס מחזיר כו' עי' עוד בהגהות הגר"א בגמ' כלן) והד"ם מניח בכ"ם הגהות גם נהי' הרבנ"ם כ"י ונמצ"מ נמס הרן. היה לו. נכי"ק ובמכנ"ל היו לו ומי' בדגול הקודם. ומניח. בד"נ ונכי"ק ונכי"ם וב' ור' (ג') ובמכנ"ל ומחזיר ומי' הו"ט. (ומחזיר) את הכר. בד"נ ונכי"ק ונכי"ל (לי' וכ') ובמכנ"ל מחזיר.. : בכי"ם ליסת.. שלשים (יום ומשלשים יום) ולהלן מוכרן. נכי"ם שלשים מכאן ואילך.: נכי"ם. משלשים יום ואילך מוכרו וכ"ה.. מוכרו בד"נ ונכי"ל (מ"). (שהיא) עניה בין (שהיא). נכי"ק ונכי"ל (ב"ג) ובין..: נכי"ם ליתת; נרי"ק שהיתה.. שהיתה לך כי"ף כ"י שהיא. ולא תחבול. בד"נ ונכי"ק ובמכנ"ם ובמכנ"ל לא.. ותנו לכן.

שנוי נוסחאות

יג ולא יכנס לביתו ליטול. כמאכלי' לא יכנס לביתו ויטול וכ"ה בכ"ר (ב') (ומס בביתו) וכ"ה לא.. גם נכי"ק. משכונו. בד"נ ונכי"ק ומכנ"ל את משכונו. ברוץ תעמוד כו'. בכ"ל (ג').. תעמוד האיש וגו': נכי"ם תעמוד האיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה: בד"נ ונכי"ם תעמוד ואם משכנו חייב להחזיר לו היו לו הכ"י מניח בדגול ואם משכנו ומפרשו ובמסגן דברין הוא אומר ותק לא משכנו כו'. עי' בהגהות מא"י סס (ולפי כתוב' לא היתם עומדים עי' כלן ובתוספ' ד' ו' ע"ל ד"ס מחזיר כו' עי' עוד בהגהות הגר"א בגמ' כלן) והד"ם מניח בכ"ם הגהות גם נהי' הרבנ"ם כ"י ונמצ"מ נמס הרן. היה לו. נכי"ק ובמכנ"ל היו לו ומי' בדגול הקודם. ומניח. בד"נ ונכי"ק ונכי"ם וב' ור' (ג') ובמכנ"ל ומחזיר ומי' הו"ט. (ומחזיר) את הכר. בד"נ ונכי"ק ונכי"ל (לי' וכ') ובמכנ"ל מחזיר.. : בכי"ם ליסת.. שלשים (יום ומשלשים יום) ולהלן מוכרן. נכי"ם שלשים מכאן ואילך.: נכי"ם. משלשים יום ואילך מוכרו וכ"ה.. מוכרו בד"נ ונכי"ל (מ"). (שהיא) עניה בין (שהיא). נכי"ק ונכי"ל (ב"ג) ובין..: נכי"ם ליתת; נרי"ק שהיתה.. שהיתה לך כי"ף כ"י שהיא. ולא תחבול. בד"נ ונכי"ק ובמכנ"ם ובמכנ"ל לא.. ותנו לכן.

תוספות חדשים

יג במשנה ומחזיר את הכר כו' פירוש סילוף לו ן המתרגם דלא לית ליה אכסנא מוכרין ולוקחים אמרת דקי"ל מסלק לי"מ.

*) כ"ם נהי"ם ד"ם וד"ק וכ"ה נכי"ל והכוונה הוא על מוסגות הגר"ם שרשם נכי"ל וכ"מ מיכאלים הדברים אלה כלשונם ג"כ נמס הגר"ם ונד"ח הגיהו ה"ל הגרי' דקפ"ו ד"ס אלמנה והוא מעות כי לא מגיה אם לבון כזה.

ציונים

ולא יכנס לביתו. ק"ג כ"ל פ"ו ע"ג מכ' בלוס ולוס ע"ד מ"ג לתרן קפ"ל פס"ג ח"מ מ' ז"ז ע"ו: היה לו שני כלים. פ"ו ס"ו ופ"ו בהגהות ומ"ע פס"ג סס ס"ו: ומחזיר את הכר. מ"ה ע"ל פ"ו סס ס"ו: מ"ל ע"ל סס ס"ו: אם לעצמו כו'. מ"ו סס כ"ו מ"ה ס"ג סס מ"ו ס"ו: אלמנה בין שהיא עניה כו'. מ"ו ס"ל ס"ל מ"ל מ"ל ס"ל מ"ו ס"ג מ"ל ס"ל ס"ו מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל כ"ל ו"ל בהגהות ומ"ע פס"ג לתרן קפ"ח מ"ג ח"מ מ"ו ס"ו ס"ו: ס"ל ס"ו:

תוספות רע"ק

יג [אות עו] בסשנה אלמנה כו' אין ממשכנין אותה. נקט אלמנה שאין לה עוזר ולא הוסך לא מאישה ולא מאביה שכבר יצאה מרשותו וה"ה נרושה ולאפוקי בתולה שהיא ברשות אביה כ"כ הסס"ע סי' צ"ז ס"ק כ"ב. ודעת הש"ך שם דדוקא באלמנה דלבה שבור ודאי. מסא"כ נרושה. ודעת הס"ו שם דאפילו בתולה בכלל כי היכי דלר"ש דהסעם דקרא דאתה משיאה שם רע בשבועתה מסילא הוא חדין בתולה. ח"נ לה"ק דלא מצינו דשלא בתא. ונקט אלמנה דדיבר הכתוב בהוה דדרך אלמנה להיות בעלה מסא ומתן מסא"כ בתולה. ומסתימת כל הפוסקים משמע דכל מילי אין ממשכנים אלמנה. ובגד דקרא לאו דוקא. אולם בש"ג כ' בשם הריא"ז שלא אמרה תורה אלא בגד לבישתה ומצעיתה וכדומה. אבל שארי כלים כגון כוסות של כסף וכיוצא ראוי למשכן היכנה שאין זה בכלל בגד עכ"ל [אות יח] תוי"ט ד"ה ואת המחרישה. כאם עבר והבל מירי, אבל הוס' ס"ל דלרבא דאי עבד לא מהני צדיך להחזירו לגמרי אף דלשיטן מהשב חשיב אפילו שלא ברשות היינו לגבי לאו דלא תבא אל ביתו אבל בלאו דלא יחבול לא. וכן לאביי דס"ל בכ"ם אי עביד מתני בחבל כלי א"נ א"צ להחזיר כלל אפי' מדין חשבת עבוט. הנה לכאורה לאביי זהו רק בחבל דרך נתוח אבל בחבל מביתו כלי א"נ הא ס"ם כיון דעבר גם על לא תבא מחייב לתקן הך לאו בעשה דהשבת עבוט ומה בכך דלא יתקן בזה עשה דהשבת עבוט. אמנם יקשה לי לפ"ז על מה שהקשו תוס' דקפ"ו ע"א ד"ה וחייב דאמאי אמר אביי כו' ופו"ק דהיכי חשיב ליה אביי ניתק לעשה הא לא אשכחן דנתקו הכי דכאשכחן נבי השבת עבוט דלא תבא כו' הא י"ל דההיא מעשה דחבל סכינא דאשבבתא היה סתוך ביתו וא"ל אהדור מדין ניתוק לעשה דלאו דלא תבא. ואי דליסנא דזיל אהדר משמע דלמרי להדר הא אף אם עשה דהשב תשיב יהא גם על לאו א דכלי א"נ. הא העשה הוא רק לכסות יום ביום. אע"כ דבאמת א"ל זיל אחדר בדין השבת עבוט. ובזה תהיה מיושב קושייתם הראשונה דאיך קתני וחייב משום ב' כלים הא לאביי תרי לאו הניתק לעשה דהא א"ל זיל אהדר וחיינו דאביי אמר ליה לנתק לאו דלא תבא אבל לא מנתק בזה לאו דלא יחבול והיה מיושב הכל ברווחא. ואולי יש לדחוק דקושייתם רק על לשון דאמר אביי זיל אהדר דחוי"ל כלים שעושים בו א"נ משמע דמדין בא"נ אמר כן. ואף הא באמת בלא"ה הייב משום השבת עבוט ובלאו דוקא נקט דחוי כלים דא"נ. מ"מ אם דמדין כלים דא"נ לא היה חיוב השבה ל"ש לסנקט כלל חא לישנא ודדין צ"ע. ולשיטת תוס' דבכלים דא"נ לרבא מחזיר לגמרי ולאביי לא מחזיר כלל קשה ל בסה דמרבינן בהמורה מאי איכא בין אביי לרבא וחא נ"מ בשסוטו בחבל כלים דא"נ: [אות יט] שם ד"ה ואם שבכל יום ויום יחזירו משכונו וס"ם לא רצה הגס' היינו ר"מ. מהרש"א) לתרץ כן כשאמר למה מסשכנו מסיקרא דקריפא מניח משני עכ"ל תוס' ולענ"ד היה נראה דדך סברא שלא יוכל לבאר ומסהר לפרוע מסמיק רק הכי דלא מצרע כחו במה שמשכנו וחיינו בחודרים ומסשכנים. אבל במשכנו מעיקרא דמצרע כחו דאם אינו מסשכנו יש לו זכות לאחר זמן ב"ד לנבותו בפרעון אם אין מסדרים לבע"ח אבל במשכנו דחופל עליו חיוב השבת לעולם אין מוכרים אותו וכמ"ש תוס' בד"ה מתו מיסדרו. מש"ה תוצרך ליתן מעם שלא יהא שביעית ולא יהיה מסלמלים אצל בניו: [אות מ] שם ד"ה אין. בא לאסור ניתוח המותר בסק"א והא דאפקי' בל' חבלה ולא בל' ניתוח ברי לעבור בסשכון בב' לאוין תוס'. ולא זכיתי להבין הא הבי' לאוין הם לאו לא יחבול ולאו דלא תבא וא"נ הרי כתיב לא יגתח וחיה נטלו מביתו היה ג"כ ג' לאוין דהרי בנטלו מביתו משמע דיש בו משום לא יגתח ושובר ג"כ על לא תבא (ועיין):

וסיח*) נכנסת וזנחת אלך. אחה מביאה בס רע בשכטטיה. אבל עשירה. דליכא למימר הכי. אימא ממכמין. קמכמע לן הא חנא דלא. דכתיב לא תחבול בגד אלמנה. אחד עניה ואחד עשירה במשמע: משום שני כלים. המלוה רכב. והתחטוגה רחים:

פרק י א הבית והעליה של שנים. הבית של אחד ועליה של אחר: שניהם חולקים. לפי שאין ניכר אלו אבניה של עליון. ואלו אבנים של תחתון: ורואים אלו אבנים הראויות להשתבר. שאם נחכם הבית מיסודו ונפל תחתיו יש לדעת שהתחטוטת נשברו. ואם עליונו של סיהל נפל אלא ממנו הרבה העליונה נשברו בנפלו ממקום גבוה. והתחטוטת בלמות בנפלו ממקום נמוך. ורישא דתנא שניהם חולקים. מיירי שנפל הסיהל בלילה ופנו את האבנים מיד וליכא למיקם אי בחבסה נפל. והתחה אחבור. לא בחבסה נפל ועליתא אחבור: מקצת אבניו. ואן בלמות: נטלן. וכגון שהלם מונן בקלת מהן שהוא אחת. ובקלת אומר שאינו יודע. בגון שהוא מודה במקלת שהו ליה מחוייב שבועה דאוריתא ואינו יכול ליפטר. וכל המחוייב שבועה ואינו יכול ליפטר מלוה. אבל אם אמר על שלו אינו יודע ישבע שאינו יודע. ואולם עם חבירו נשבע: **ב** הבית והעליה. המסיר לחבירו עליה שעל גבי ביתו ורחים חייב. כדאמר רבי מאיר [במשנה ד' פ"ו דמאיר] אמרו לו אל תשתה אל תשתה. חייב על כל אחת ואחת. ואין לומר דלעולם אינו מחייב בשתי אחרונות וקמ"ל דרחים ורכב אינם כלי אחד. אלא להתחייב אלא עד שיחבול בגופם. דא"כ הוה ליה למתני המוכל רחים או רכב אלא תנשב וס' ומ' לא. אלא ודאי אחת לאשמעינן דבאחרונה אחת חייב שתים. וכן מבמע בהדיא בגמרא דחייב שתים וס'. **תוספות**: שנאמר לא יחבול רחים ורכב. לשמר וכון דקרא פירש תרוייהו וכל אחד בס בפני עצמו הוא. ההרלאחיהן חלוקות ולא הוי לאו שבכללות. וכן ז"ל וחרגן דבמשנה ב' פ"ו דמאיר. כדמסקי התוספות. וכ"ל: ולא רחים ורכב בלבד אמרו. כלומר מה שאמרו חכמים דחייב בשני כלים. אף פ"ש שהם למלאכה אחת ולמדו זה מן הכתוב. לא על רחים ורכב שנאמר בפירוש בכתוב אמרו חכמים שחייבו הכתוב בשתים. אלא על כל דבר וס' והיינו דתניא חבל זג של הפרים. ומד של בקר. יכול לא יהא חייב אלא אחת. ת"ל לא יחבול רחים ורכב. מה רחים ורכב שהן מיוחדים שני כלים. ותוכים מלאכה אחת וחייב ס' אף וכו'. [גרייתא בגמרא]:

פרק י א שניהם חולקים. כתב הר"ב לפי שאין ניכר אלו וס'. וכ"כ רש"י ותחלת לשון הכל לפי שהאחד הוא גבוה מחבירו ואחבמו ומפרו מרובה מכל חבירו חולקין. לפי שאין ניכר וס' והגיה החכמת שלמה שכן צריך להיות הכל לפי הגובה לפי שהאחד וס'. ומכבוד דעת רש"י כמו שאר המפרשים. וכמבואר בתוספתא דכאן תמן חולקים דמשמע בשוה. בד"א בזמן שהיו שניהם שוין. אבל אם היה א' מהן גדול וא' מהן קטן זה טוטל לפי שלו. וזה טטל לפי שלו. אבל גרסת המגיד [פ"ד מה"מ] והרבב"ח כל' רש"י אף"פ שהאחד גבוה וכו'. ותמה עליו. והלשון שכתב הר"ב שאין ניכר אלו אבניו של עליון ואלו אבניו של תחתון וכן לשון רש"י. גם המגיד הנמי"ן כן. גם הב"י סימן קס"ד. והחכמת שלמה פניה במקום אלו איז. ואין סגנתו מוכרחת ברש"י לשון מבנתיו נקט דתמן נמי ורחמן אלו. והמשון איז. והרמב"ם בחבורו פרק רביעי מהלכות שכנים הפתיק רחמן איז: שניהם חולקין. עיין מ"ש במ"ג: חולקים. כתב הר"ב מיירי שנפל הסיהל בלילה. ופנו את האבנים ואינם שניהם אלו לעליונה. גמרא. ומו בגמרא דאמרו הן ברשות אחד מסס לא הוי אידך המומא מחבירו עליו הראיה. דלא חבבינן ליה מוחזק. דשותפין לא קפדי אהדדי למקי רשותא דידיה. הלכך ברשותא דהאי נמי יתבי דהא לא קפיד עליה מלאשלה חבתא. ועיין [מ"מ] ברפ"ק דב"ב: ובעפר. שכן סיה דרך בניהם לחבר האבנים בעפר. כעין שנאמר (ויקרא י"ד) ועפר אחר יקח ומח את הבית: הראויות להשתבר. אם יש אבנים שבוחות. באבניהם של לבנים היו. רש"י. [ועיין [מ"מ] ברש"ב דב"ב על הא דתמן ואת מי רגלים]: אם סיה אחד מהן מכיר מקלת אבנו טוטלן. כתב הר"ב וכגון שהלם מונן במקלת מהן שהוא אמת וכו' ברפ"ק כתבתי בשם הכוכבים וכ"ל דאיכא דלא הוה ליה למידע אין אומרים מתוך שאינו יכול ליפטר מלוה. ופירשו התוספות שם [ד"ה אמינו] דהכא רגילות הוא שכל אחד מכיר מקלת אבנו פ"כ. ואחרת לא מה שכתב כ"ל בכאן וז"ל כתב הרגב"ר ז"ל מהא שמעינן דאמינו דלא ריש כי הא דלא הוה ליה למידע אמרינן מתוך שאינו יכול ליפטר מלוה. ואמי אמה אמ"ל אמנו ברפ"ה דב"ק כתב דהיכא דלא הוה ליה לידע אין אומרים מתוך שאינו יכול ליפטר מלוה. ומ"ש הר"ב אל אם אמר אל טוען אינו ידע ישבע וכו' עיין מ"ש בסוף משנה ב' דפ"ח: ועולות לו מן החבבן. מסקינן בגמרא לפי חשבון בלימים. דהלה טוטל ג"כ בלימים כנגדן דמדהני ידע מפי לא ידע. מי ליה ליה. ומסמי ליה לא טוטל אלו במכירן. כגון שהם גדולים ומובחים יותר מאלו אבנים: **ב** הבית והעליה של שנים. כתב

מ"ל

ראשון לציון

פרק י א הר"ב ד"ה שניהם חולקים. לפי שאין ניכר (ל"ע) אבנים של עליון (ואלו) אבנים של תחתון כי אל אלו אבנים כי' ואלו אבנים כי' אמרו"ש:

תוספות רע"ק

פרק י א [אות פא] הרע"ב ד"ה נוטלן. שתהא מודה במקצת. תוספות ח) לי הא המקצת אבנים שמודה הו"ל תילך ואינו חייב שבועה ות"ל (קושית רביע של הר"ב אבל הגמרא פירש כמו בפנה הבלי):

תתיבל את הרחים. פיי שם ונלי"ג א. חחיב משום בי בלים. פי' יחזקני מיי לא ל"ג: ולא רחים כי. פיי: ב ס"ע מרש"ג ב ס"ו: ע"י א תבית והעליה כי' קפ"ו ס"ע ס"ל מיי פ"ב מה"ג מבן ס"ג ס"ל ס"ב מבן ס"ג מרש"ע ח"ם ס"ל קפ"ל מפ"ל ל"ב תבית והעליה כי נפרתה כי. קפ"ו ס"ג מיי פ"ה מה"ג מכ"ל פכ"ל מבן ס"ם מרש"ע ח"ם ס"ל ס"ל מיי פכ"ל ס"ל:

שנויי נוסחאות

עובר בלא תעשה. וכ"ה מ"ל וכ"ה וכ' (מ' וכ') ונמסי"ר; במכ"ל ואחרים נמכמות ריוזא ומנמוכה שובר משום לא תעשה; נכ"ם חייב בלא תעשה. ר"ה חייב משום בי בלים. נכ"ה חייב..; נכ"ר (מ') ר"ה חייב עליה בשני כלים וכ"ה עליה גם נכ"ל. ולא רחים. נד"ל ונכ"ר (כ') לא.. וכ' ריי"ף; נכ"ל לא על.. (אמרו). נכ"ל ליה.

פ"ר א ובעפר. נכ"ם ובעפר של חומה. ורואין אילו אבנים תראויות. נמכי"ר רואין אילו אבנים ראויות וכ"ה נכ"ל (וסם ליה למלא אבנים) ; נד"ל רואין אלו אבנים ראויות: נכ"מ. אלו הן אבנים הראויות; נמס' ד' ריוזא, ריוזא ומנמוכה.. הנשרות וכ' ס"ל סוסה ס"ה מ"ב. (אם) היה. נד"ל ונכ"ל ונכ"ל (ל') נמכמכ"ל ליה. (מהן). נכ"ר (ל') ליתא; נמכ' ד' ריוזא בהן. מקצת. נד"ל קצת. ב (של שנים). ולה בכל המכמות ונכ"ל ונמכמכ"ל; נמכמ"ל נדשום ונכל נכ"ל ליתא. ומי' ומי"ש.

תוספות חדשים

ת תוי"ט ד"ה וחייב ס' וקמ"ל כו' דה"ל כו'. הקשה הרמ"ה לא מיסק לאשמעינן ק' והלא כיון שחבל אחד מהם הוי חובל ספק דאינו יכול לעשות מלאכתו באחד מהם ומ"ל אף דלא מחייב משום חובל רחים הא מיהא חייב משום חובל נפש ורש לישב הקושי אלו לשנרת ר"ה בגמרא דנרחים בלבד חייב ב' מלבד משום חובל נפש. ודו"ק. (מ"ל):

*) לי הר"ש שאמר שכתם ומיזא מלאה שחרית הכרכים ולכן בשמחים הקלה כיי"ש. הפ שנפל שנות בר' מחבשים בהכרכין דכ"ל פ"ל בלי רש"י ד"ה מפיאה ס' שהכנס לביתך ונפל לבתה וכ"ה בס"ם ד' פפ"מ.

ג) עי' נתיב"ם סימן קס"ד סק"ל היכון על זה (מהבנת מתנן).

הר"ב הבית והעליה המסכיר לחבירו עליה כו' וכתב רש"י דלא גרס הכא כל מנים דהא בשוכר קלא כדאמר בגמרא והתוספות כתבו דלר"ת גרסה דמ"מ שייך למהני כל מנים מין דקתני בה בעל הבית ובעל העליה ובגמ' דמוקי לה בשוכר ומסכיר מכוס דבאחין שחלקו אין על ההתון לבעוט הקרה. ע"כ. [וע' בפירוש הר"ב במשנה דלקמן. ומ"ש בס"ד] ופירש הרא"ש הטעם דהתחתון איט צריך להקרה ולמה יתקנו לבעל העליה דיון דהגג בלמעלה קיים. אדרבה הוא חפץ בפחיתותה מבתקונה כדי שלא ידור בעל העליה על גגו ולא בעי לסלוקי בעל העליה את הגג כדי שלטרך בעל הבית לתקן התקרה מחיון בידיה. דהגג מטעבד לבעל הבית אף כשיש שם הקרה. כי הדבר ידוע אם ירדו גשמים על התקרה יטברו לבית. ואדעתא דהכי חלקו מעיקרא שיתקן בעל העליה את גגו שלא יזיקו מי גשמים לתתון אבל התחתון אין מחויב כלל לתקן מעמד רגל לעליון ע"כ. ועיין עוד שם במייחס מה שהוקשה לתוספות בזה מלי המגרא: נפחתה העליה. הקרת הבית בבני עליה דורכים עליה שבאה התקלה מחמת תקרת הבית וזה שעבד לו הבית כשלאמר ליה בעל גבי בית זה. שכל זמן שנתקלקלה עליתו מחמת בית. לא יתקן לו ידור עמו בבית. אבל אם נפלו שולחי העליה היו חייב לתקן. ולא ידור עמו בבית. מאין זה הקלקול מחמת הבית. מגיד פ"ה מה' שכירות בשם הרשב"א: הרי בעל העליה יורד ודר למטה. ל' הר"ב דהא שעבד ביתא לעליה. דאי לאו לשעבדו למה ליה למימר בעל גבי בית זה. והא קא חזי לה לעליה דעליה זו קאמר ליה. רש"י. ועמ"ש במ"ז פ"ק דסוכה: ג אבר בעל העליה לבעל הבית לבעוט. כתב ר"י ואם תאמר למה הוא צריך לבעוט הבית יכפוהו לבעל הבית לבעוט דבשלמא ריבא איהו לא שעבד נפשיה כיון שאמר זו הלא דבעבדיה לבית אלא הכא יכפוהו לבעוט. כבר הקשו בירושלמי ואמרו בשאילתא. כלומר שאלך למדינת הים דבני הלי נוגעה א"ל לכפותו. אלא בעל העליה. במשנ"ל בשעת . . בעל הבית ופי' במה"ם לירושלמי. (בונה את הבית ואת העליה ו)מקרה. במשנ"ב ד' ויעיש וקוצפת ובמכמרת ריוות ומכשוכה ליתיכשוה. ובקרה את העליה. במשנ"ב מקרה את העליונה (?). (אות) יציאותיו. בני"מ ובכלים ור' (ה') ובמשנ"ל ביתא.

תוספות חדשים

פ"י ב בתוי"ם ד"ה נפחתה כו' הרבב"ם. ובלא"ם הבית המור בחלק עליו אלא כל שהבית קיים חייב לבנות העליה: ג בתוי"ם ד"ה ויושב כו' ובלא כו'. ולי' דוקא לא מקרא מהבה דבשלמא אם אין ו דרכם כלל נודלי היה צריך לבטר דרכם ולהוציא הוליות אבל בבניל אלא לעלות לא היה מוציא ממון דהא ע"כ דר בעליה. ופי"ל בשיטת רש"י ואין צריך לבניה דה"ם דעיקר דיוקו בעליה הא ביושב בבית כדי שלא יזיק בו בעל הבית ולכן דייק המגיד בדיבה קאמר ודל בשוכר ובספא קאמר ויושב בבית: (אמשלם"ת ז"ל):

שנויי נוסחאות

רוצה לתקן. בכי"ע . . לתקנה. למטה. בכי"ע למטן. שיתקן לו. בכי"ס שיעשה. את התקרה. בכי"ס תקרה. והעליון את. בכי"מ ובכי"ס ופ' והעליון נותן את. המעזיבה בכי"ק המעזבה. ג אינו רוצה (לבנות). בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ס ור' (ב') ובמסני"ר ליתא. בונה (את הבית) ודר בתוכו. בד"נ ובכי"ק ובכל הכי' ובמסני"ר. ויושב בתוכו. בכי"ס ליתא: במסנ"ב. בתוכה. (את) יציאותיו. בד"נ ובכי"מ ב' ור' (ה') ובמסני"ר ל"ה; בד"נ . . יצאותיו וכן בסמוך וכ"ס בכי"ק כלן. רבי יהודה אומר. בכי"ב בכי"ס ר' יוסי אומר. דר בתוך של חברו צריך. בכי"ר (ב') הדר. במסני"ר. לתוך. בד"נ. וצריך. אלא בעל העליה. במסני"ר בשעת . . בעל הבית ופי' במה"ם לירושלמי. (בונה את הבית ואת העליה ו)מקרה. במשנ"ב ד' ויעיש וקוצפת ובמכמרת ריוות ומכשוכה ליתיכשוה. ובקרה את העליה. במשנ"ב מקרה את העליונה (?). (את) יציאותיו. בני"מ ובכלים ור' (ה') ובמסני"ר ליתא.

אבל אם נפלו שולחי העליה היו חייב לתקן. ולא ידור עמו בבית. מאין זה הקלקול מחמת הבית. מגיד פ"ה מה' שכירות בשם הרשב"א: הרי בעל העליה יורד ודר למטה. ל' הר"ב דהא שעבד ביתא לעליה. דאי לאו לשעבדו למה ליה למימר בעל גבי בית זה. והא קא חזי לה לעליה דעליה זו קאמר ליה. רש"י. ועמ"ש במ"ז פ"ק דסוכה: ג אבר בעל העליה לבעל הבית לבעוט. כתב ר"י ואם תאמר למה הוא צריך לבעוט הבית יכפוהו לבעל הבית לבעוט דבשלמא ריבא איהו לא שעבד נפשיה כיון שאמר זו הלא דבעבדיה לבית אלא הכא יכפוהו לבעוט. כבר הקשו בירושלמי ואמרו בשאילתא. כלומר שאלך למדינת הים דבני הלי נוגעה א"ל לכפותו. אלא בעל העליה. במשנ"ל בשעת . . בעל הבית ופי' במה"ם לירושלמי. (בונה את הבית ואת העליה ו)מקרה. במשנ"ב ד' ויעיש וקוצפת ובמכמרת ריוות ומכשוכה ליתיכשוה. ובקרה את העליה. במשנ"ב מקרה את העליונה (?). (את) יציאותיו. בני"מ ובכלים ור' (ה') ובמסני"ר ליתא.

נפחתה העליה. ואין בעל הבית רוצה לתקן. הרי בעל העליה יורד ודר למטה עד שיתקן לו את העליה. רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה והעליון את המעזיבה: ג הבית והעליה של שנים שנפלו. אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות. הרי בעל העליה בונה את הבית ודר בתוכו עד שיתן לו את יציאותיו. רבי יהודה אומר אף זה דר בתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר אלא בעל העליה בונה את הבית ואת העליה ומקרה את העליה ויושב בבית. עד יציאותיו. ואחר כך יולא ממנו ובונה עליתו: אמר רבי יהודה אף זה דר *) בתוך של חבירו. אם כן הוא בעל העליה זו כשזה מחזיר לו יציאותיו. נמצא דר כל הימים שלו בתוך של חבירו. ואף על פי שזה אינו חסר. דהא בלאו הכי לא הוי בני לה. מכל מקום זה נהנה שלולי בית זה. לא היה לו מקום לדור

*) נרפ"ב ד"ל לתוך.

כרבי יוסי. ובגמרא דלקמן: המעזיבה. עמ"ש במ"ז פ"ק דסוכה: ג אבר בעל העליה לבעל הבית לבעוט. כתב ר"י ואם תאמר למה הוא צריך לבעוט הבית יכפוהו לבעל הבית לבעוט דבשלמא ריבא איהו לא שעבד נפשיה כיון שאמר זו הלא דבעבדיה לבית אלא הכא יכפוהו לבעוט. כבר הקשו בירושלמי ואמרו בשאילתא. כלומר שאלך למדינת הים דבני הלי נוגעה א"ל לכפותו. אלא בעל העליה. במשנ"ל בשעת . . בעל הבית ופי' במה"ם לירושלמי. (בונה את הבית ואת העליה ו)מקרה. במשנ"ב ד' ויעיש וקוצפת ובמכמרת ריוות ומכשוכה ליתיכשוה. ובקרה את העליה. במשנ"ב מקרה את העליונה (?). (את) יציאותיו. בני"מ ובכלים ור' (ה') ובמסני"ר ליתא.

נפחתה העליה. ואין בעל הבית רוצה לתקן. הרי בעל העליה יורד ודר למטה עד שיתקן לו את העליה. רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה והעליון את המעזיבה: ג הבית והעליה של שנים שנפלו. אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות. הרי בעל העליה בונה את הבית ודר בתוכו עד שיתן לו את יציאותיו. רבי יהודה אומר אף זה דר בתוך של חבירו שכר אלא בעל העליה בונה את הבית ואת העליה ומקרה את העליה ויושב בבית. עד

בס. וקסבר זה נהנה וזה לא היה הכר. חייב. אלא בונה את הכל. ומקרה את העליה. למעלה וכל הצריך לה. ושיב בבית. התחתון דס"ל זה לא נהנה שברי עליותו מוכנת לו לחזר בה. חה לא חסר דהה לא הוה בני לה ולא חזא ליה: ד בית הבד. בית לעצור זיתים: וגנה אחת על גביו. ובית הבד של אחד. וגנה של אחר: ונפרצת. בהרבעה ספחים על הרבעה ספחים ואיט רואי לזרוע בכהאלה: כיפין. תקרה עשויה במגול כמין קשת ומליה יהן בעל הגנה ספר וזרע: פטור מלשלם. דמאי הוה ליה למיעבד אטם הוא: נתנו לו זמן. בית דין שלשים יום. לסתור ולקון: ה ונפל. להוך גגת חבירו: הגיעוך. זכה בהן ופנה אותן לעצמך: אין שומעין לו. אם אין זה רוצה לקנה אותן. וחייב הלא לפנותן: בתבן ובקש. ללקט לו מכלו לא משל הפקר: אין שומעין לו. אף פ"נ דנכל

שיתן לו את יציאותיו: ד וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע. וגנה אחת על גביו. ונפרצת. הרי בעל הגנה יורד וזורע למטה. עד שיעשה לבית בדו כיפין. הבותל והאילן. שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם. נתנו לו זמן לקון את האילן ולסתור את הבותל. ונפלו בתוך הזמן פטור. לאחר הזמן. חייב: ה מי שהיה כותלו סמוך לגגת חבירו ונפל. ואמר לו פנה אבניך. ואמר לו הגיעוך. אין שומעין לו. משקבל עליו אמר לו הילך את יציאותיך. ואני אטול את שלי. אין שומעין לו. השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש ואמר לו תן לי שברי ואמר לו טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו. משקבל עליו ואמר לו הילך שכרך ואני

בתוספתא נפל סותל מחמת [הזעות]. מחמת הרוח. מחמת הגבמים. אם בגלו כדרכו פטור. ואם לאו חייב. וכי תנן פטור בין במקון דבעת נפילה. בין במקון דלאחר נפילה. בשעת נפילה. משום בכון שבגלו כדרכו כדכתיבנא. אטם הוא ופטור. לאחר נפילה אמי כל שלא היה שהום לבלקס אטם הוא. ואפילו כשהיה לו שהות מבחתא לה דפטור. במפקיר מזקו דקיימא לן [בפ"ג דב"ק] [דף כ"ט] מפקיר מזקו לאחר נפילה אונס פטור. ע"כ: לאחר הזמן חייב. בין במקון דבעת נפילה בין במקון דלאחר נפילה. בשעת נפילה אמי לא היה לסתור ולקון תוך הזמן] לאחר נפילה אפילו במפקיר מזקו אמי חייב. דמפקיר מזקו שלא בנפילת אונס חייב. ר"י. וכי הגן נתנו לו זמן לקון ולסתור. נתנו לו זמן לקון ולסתור ולבעהו לקמר. הוספות פ"ק דב"ק דף ו' [ד"ה הייב]. ומם כתבו דבעת נפילה דומה לאם ואחר נפילה לבור. אבל הרא"ם כתב [בס] דאף בעת נפילה הוי הולדה דבור ולא דמי לאבנו ומכלו שהגיחן ברחם נגנו ונפלו ברוח מנויה והזיקו דהך הלוכן [שכתב הר"ב בריש פרק קמא דב"ק בסן תולדה דאב] דהגך נעבו [אם] ע"י כח אחריס. אבל סתל ואילן מחמת ריעותא נפלו מעצמן. כי ראי שלא היו יכולין לעמוד יותר. והזאיכו ב"ד להבעלים להפילן. ואי מבוס דסלכין ומזיקין מה שאין כן בבור. לא גריעי מחמת זה וכ"ם דיש לחייבו יותר. מידי דהוה אקבר אבן ברגלי בהמתו והלכה לרה"ר והזיקה. ואי מבוס דאין הבלת עבייתן לנזק. שר יוסיף. פ"כ: ד סמוך לגגת חבירו. נקט לגגה ולא להגר. מבוס דבותל חגר שביניהן. מסתמא היא נבנית מבל שביהן מה שאין כן בסתל גגה דאין מחייבין אותו לבנותו בכל מקום [כדפירש הר"ב במשנה ב' פ"ק דב"ב] גם בבותל חגר שבינהם אין מדרש לפנות הבנים מבם אלא לחזור ולבנות מהן מיד בותל אחר. מהר"ר ו ח ל ק כ ה ן בס"ע סימן קכ"ו: אמר לו הגישך אין שומעין לו. תמ"ג דמפקיר מזקו לאחר נפילת אונס פטור כדלעיל. הכא אסתמא היה קא מסתמיה ואינו מפקירו כדלקמן. תוספות: הילך אם יציאותיך. מכלל דפטרינהו הא לא פטרינהו לא אמריק קנתה לו חגרו כדאמר במ"ד פ"ק דגלא מסין לאקטוי ליה אלא אסתמוטי דקא מסהמיט ליה. גמרא: בתבן ובקש. אבל מידי דאכילה כגון חטין ובעורין שומעין לו. מרדכי בפ"ק דב"ק והגהות מיימוני פ"ם מהלכות בכורות: משקבל עליו ואמר לו הילך שכרך אין שומעין לו. ולא אמר הגיעוך דהכא מיד בקבל עליו קנתה לו רשתו כמ"ם המוכר סימן שלו בסם הרמ"ם. וכתב מהר"ר ו ח ל ק כ ה ן דהכא דחייב לו בסרום פעולתו כבאמר לו טול זה בשכרך מיד קנהו. מבה"כ לפיל דאין עליו שם חוב בכר קודם שיפנהו. ע"כ. ולענ"ד דעתי אין זה מספיק דהא לאו בעינן סקנה הליה. אלא בדעת המקנה דאמריק דאסתמוטי קא מסהמיט. וכן בגרסתא בגמרא מבוה הדין בין דהיה ליה הגרא גביה. בין דלית ליה הגרא גביה. ומלאתי בגי' שכתב בשם הרשב"א דהייט טעמא דכיון שאין דרך לפעות הבנים מיד סמכה דעתיה שעדיין יש לו שהות לחזר לו ובינתיים הוא דמדחי ליה אבל בפועל אין לומר כן שכן דרכו להוליך התבן והקש לביתו משקבל עליו. הלכך נמר ומקי. ע"כ. ואמי כתלמיד היושב בקרקע לפני רבותיו. אמנה אף [אמי] את חלק ואומר. דהכא

תוספות הרשים

ה בפשנה מי שהיה לו הפועל לו' ואמר תן לי שכרי מה' ע"כ ונראה דהי לשמעון לכן קשיחא דכי אמר לו הגישך אין שומעין לו משום דליה לה הגרא גביה אבל בכא דאית ליה הגרא גביה אימא שומעין לו דאמרי אינשי מעדי ראשך פתרי אחריה. ואי לשמעון בכא. בכא משקבל עליו אין שומעין לו משום דאית ליה הגרא גביה אבל בכא דליה הגרא גביה אימא שומעין לו מריבא. עכ"ל בגמרא: תוי"ט בד"ה בתבן ובקש לו' ע"ב. גם הרי"ם הביאו בשמו של"ו אבל בפ"ג לא כתבו כי אין משם הגון לחלק בדברים ובגמרא וכל הפוסקים סתמו דברייהם. גם קבה הרי"ל לבגמרא לפעות זה בגרסתא עם הרשב"ם גם הרשב"ם אמר. ושוב נראה הרי"ב מאיר מחייב ליתן לו דוקא כסף וכ"ם הרמ"ם ופוסי' ומהר"ן וכ"ל ושוב פוסקים כמ"ם הכ"ך בשי' בלו סי"ב ד' אל"ל לא שייך זה בחילוק וק"ל (מבחוקים ז"ל): שם ד"ה משקבל עליו לו' ואמר כתלמיד לו' כדי שלא יבא לו' בבל תלין ע"כ. ולל"ד דפשלהו מחמת לב"ה הק מי שלא יבטור בב"ה לא נחה לא מוקן לו מפות. ואם אין לו אל"ה שיבר בב"ה כדאיתא בגמר ר' ק"ב ע"ב וכ"ם כל הפוסקים. ושוב אמי פסקא בהגה דאמרא לא סיס לב"ה מטות אל"ה לא הקנה לו ממש. ושוב סיק מסורם דאיתי דוקא התנאי

אור גדול

פרק י ה בתוספות חדשים ד"ה משקבל עליו כו' וקשה כו' ואם אין לו כו' ושוב כו' כ"ו לק"ם דכיון דהפועל מרוצה בשו"ב שוב הוי יש לו ומחויב ליתן לו:

שנויי נוסחאות

ד שהוא בנוי. נכי"ם הבנוי. וגנה אחת. במשנ"ב וגינה..; כד"ג וגנת אחד; נכי"ק ונכי"ם הי' (מי' וכ') ופמסני"ל וגינת אחר. למטה. כד"ג ונכי"ק ובמסני"ל למטן. לבית בדו. נכי"מ לבית הבד. כיפין. נכי"ק כיפום. פטור מלשלם. נכי"ק ובמסני"ל ונכי"ל (כ') מסודרין..; נכי"ם חייב לשלם ומי' פוס' נ"ק ו' ע"ג. לקון את האילן ולסתור כו'. כד"ג ונכי"ק ונכי"ם וס' ור' (מי' וכ') ובמסני"ל כסדר לסתור את הבותל ולקון את האילן. ונפלו. כד"ג ונכי"ק ונפל. ה כותלו. נכי"ק כתלו. (ואמר לו פנה אבניך). כד"ג ונכי"ק ובמסני"ל אמר לו פנה את.. וכ"ם אמר לו נס נכי"ם בכל סמנ"ם וכ"ם את נס בכל כלי; במסנ"ב ד' ומיניה וקבסה ליהא ובמיסו אמ"ל נ"כ מהמסיות. ואמר לו הגישך. נכי"ק ונכי"מ ובמסני"ל א"ל.. משקבל עליו. נכי"ק ובכל הכ"ל אם משקבל. וכן בסמוך. הילך (את) יציאותיך. כד"ג הא לך את יציאותיך; בכל הכ"ל ליהא. לעשות (עמו). נכי"ם ליהא. ואני טול. נכי"ק ובי"מנ"ב.. אטול. ואמר לו תן לי. כד"ג ונכי"ק ובמסני"ל אמר לו ..וכן בסמוך אמר לו טול; נכי"ל (כ') ליהא א"ל תן לי שברי. כדה שעשית (בשכרך). נכי"ם את שעשית..; כד"ג ונכי"ק ובמסני"ל מסה שעשית..; ובי"ם נכי"ל (מ') ובי"ם נכי"ל (כ') (ובס ליהא). ואל הילך שכרך. בכל הכ"ל א"ל..; ובי"ם כד"ג ובמסני"ל (ובכן את שכרך) ובי"ם נכי"ק (ובס הא לך..).

ד וכן בית הבד מי. ר"ן פ"ג מיי' פ"ל מה' שכנים פ"ם סמ"ג עשין פ"ג טור"ם ח"מ סי' קס"ם ג הבותל והאילן שנפלו. נ"ק ר פ"ג מיי' פ"ל מה' מזקי ממון הי"ם סמ"ג עשין פ"ם ח"מ סי' קס"ז פ"ם: נתנו לו זמן כ' יחזקאל נ"ק פ"ג ס"ג: ה מי שהיה כותלו מי. ר"ן פ"ג מיי' פ"ג מה' שכנים ה"ה סמ"ג עשין כ"ג טור"ם ח"מ סי' קס"ו: משקבל עליו אל"ל הילך מי. ר"ם פ"ג מיי' פ"ל מה' שכנים ה"ה סמ"ג עשין כ"ב טור"ם ח"מ סי' קס"ו. ר"ן פ"ג מיי' פ"ל מה' שכירות ה"י סמ"ג עשין כ"ב טור"ם ח"מ סי' קל"ו ס"ג: אין שומעין לו. מי' פוס' נ"ק פ"ל ס"ל ד"ה ל"ה הנ הינא: משקבל עליו ואל הילך מי. מיי' שם סמ"ג שם טור"ם שם

ואני אטול את שלי אין שומעין לו. המוציא זבל לרשות הרבים המוציא מוציא והמזבל מזבל. אין שורין טיט ברשות הרבים. ואין לובנין לבינים. אבל גובלין טיט ברשות הרבים. אבל לא לבינים. הבונה כרשות הרבים המביא אבנים מביא. והבונה בונה. ואם הזיק משלם מה שהזיק. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום: ן שתי גנות זו על גב זו והירק בינתים. רבי מאיר אומר של עליון. רבי יהודה אומר של תחתון. אמר רבי מאיר אם ירצה העליון ליקח את עפרו אין כאן ירק. אמר רבי יהודה אם ירצה התחתון למלאות את גנתו אין כאן ירק. אמר רבי מאיר מאחר ששניהם יכולים למחות זה על זה. רואין מהיכן ירק זה חי. אמר רבי שמעון כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הרי הוא שלו והשאר של תחתון:

נשלמה בבא מציעא

המוציא זבל לרשות הרבים המוציא מוציא והמזבל מזבל. כשזה מוליא מן הרפה לרשות הרבים יהא מוכן המוליא לזבל ואיט רשאי להכותו כס: גובלין טיט. לתת מיד בבמין: *) והבונה [בונה. מקבלן] מיד המביא ובונה: בתקן. מומן ברה"ר כל בלבים יום. ואיט חייב בנזקין. ואין הלכה כרבב"ג: ן שתי גנות. בל במי בבי אחים. סמוכות זו לזו. האחת קרקעיתה נבוה. ומחללה קרקעיתה נמוך: והירק בנתים. בזקיפת הגבוה. שזו נבוה מזו: של עליון. שהרי מפרו הוא. ומשלו הוא יונק: של תחתון. בטל לאיבו היא מונחת: מאחר ששניהם יכולים למחות. שלא יהא ירק זה כאן עליון ליטול מפרו ותחתון למלאות גינתו: רואין מהיכן ירק זה חי. ממקום שהוא יונק ונדל. ולו יהבן: כל שעליון יכול לפשוט ידו וליטול הרי אלו שלו. כדקאמר רבי מאיר הואיל ומעפרו הוא חי: והשאר של תחתון. דעליון נופיה לתקורי מפקיר ליה לגבי דתחתון. מגנאי הוא לו ליטול רבות ליכנס לתוך של חבירו ולוקמו. והלכה כרבי שמעון: נשלמה בבא מציעא

*) בגרע"ב דפוס רלבון והבונה מקבל הבים מיד וכפו"ע תקן כלבינו.

תוספות הדשים

בזמם דשייך ב"ת הא סתמא קתני משמע אפי' כשבבר אמרו עובר בב"ש. ועוד ס"ל לפוסקים לחלק בבר דהיכא דלא שייך ב"ת לא קאי. ומתה דעביד בגמרא הך לריכותא עם הריבא משמע דאין לחלק בריהם ולתמוהיק בריבא דפיבבו דוקא. וכיה בסיפא וכ"ב הרבן וכ"ל. (מתמוהרב"ת זצ"ל): ו בבשבה רבי שמעון אומר כל שהעליון יכו' בגמרא אמר רבי יצחק ובלבד שלא יתבם (גמרא):

*) ברע"ב דפוס רלבון והבונה מקבל הבים מיד וכפו"ע תקן כלבינו.

שנויי נוסחאות

אטול נכי"ק נוטל. המוציא זבל. נכי"ק ונכי"מ ונכי"ס ופ' ור' (כ') ונמסכי"ל.. זבלו; בד"נ את זבלו. ד"ר"ה. נכי"ק. לובלים. והמובל מזבל. נכי"ס ..מובל ואם חייב משלם מה שהזיק. (אבל) גובלין טיט. בד"נ ונכי"ק וכי"מ ונכי"ס ליתא וכן ליתא נכי"ר (מ' וב') ונמסני"ר (וכתב ונובלין). אבל לא לבנים. נכי"מ ונכי"ס ופ' ור' (מ') ..לא לובנין ובד"נ ונכי"ק ונמסני"ר.. לא ללבנים. ומסתא יפה היא נכי"ק ללבינים. הבונה ברה"ר המביא אבנים מביא. נמסני"ר.. ברה"ר והמביא אבנים המביא מביא וכ"ס נכי"מ (ונס.. אבנים ברה"ר ..); נכי"ר (מ') .. ברה"ר ומביא אבנים המביא מביא. (אף) מתקן, נכי"ס ור' (כ') ליתא; בד"נ ליתא למלת הוא. ן על (גב) זו. נכי"ר (כ') ליתא; נמסני"ר על גבי.. והירק. נכי"ס ונכי"ס ויירק. אם ירצה. בד"נ ונכי"מ ונכי"ס ור' (מ' וב') מה אם את גנתו. בד"נ ונכי"ק על ידי זה. נכי"ק לתחתון. נכי"ק ונכל כסי ובד"נ ונמסני"ר ונכל כספרים ר"ש אומר. של תחתון. נכי"ק לתחתון. נשלמה בבא מציעא

בבא בתרא. ענינה לדבר מחלוק הקרקעות. והדינין בענין הדירות המשותפות והשבונות. ובטול מקח ומסכר. בסום הנמצא. ולדבר בענין המסברים. והקנינים. והיאך ראוי לדון אותם. והערבות והירושות. וכידר ההלק הזה באחרונה בשביל שכולה קבלה. ודברי סברות. ולא התאבר מן התורה, הרמב"ם. והתוס' כתבו טעם סדור בבא בתרא אחר בבא מציעא דקאי אהך פרקא דלעיל. דאיירי נמי בדיני שותפין. הבית והעליה של שנים וכו':

בבא בתרא

פרק א השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר

פרק א השותפין. שיש להם חצר בשתפות. וכתי שניהם פהוחין לתוכה. וכל חלרות שהיו חכמים לפני הבתים הן. ורוב תשמשן בחצר. רש"י: שרצו לעשות מחיצה בחצר. פירש הר"ב בחצר שאין בה דין חלוקה וכו' להני קתני שרצו וכו'. ומאי מחיצה פלוגתא

פ"א א השותפין שרצו לעשות מחיצה. בחצר בשאין בה דין חלוקה מיירי שאין בה כדי חרבה לתוכה לכל אחד מן המתפין. להני קתני שרצו דמשמע דוקא שניהם רוצים. אבל אין אחד מהם יכול לכוף את הבירו. דאילו בחצר שיש בה דין חלוקה. כל אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק. והשתא אמשיגן דכיון שרצו לחלוק והחזיק כל אחד מהם ברוח המגיע לו כפי מה שנתפברו. בוגין את הבחל בחמצע. שזה נתן

מחלוקו

מחלקן הני מקום שוני הסחל. וכן זה: גויל. לבנים שלימים משפחות ומשוקעות: גזית. לבנים מכופות ומגורדות במגרה: כפיסין. חריח בהוא חני לבנה. והוא שפח ומחצה. ולבנה שלבה טפחים: הכל כמנהג המדינה. הכל לאחוי לחרא דעהני לעבות מחילה בלולני נפנים ומנני עלים. בעוביים כפי המנהג. ובלבד שההא המחילה עבה שלא יוכל אחד מהם להכיע בכל חבירו דהיזק ראיה שמיה היזק. ונובה הסחל והמחילה אין פחות מד' אמות: זה נותן שלשה טפחים. בסחל הגויל צריך טפח יותר מסחל הגזית בשביל ראשי הלבנים שבולטות לתוך שאין חלקות: ובכפסים זה נותן טפחים. בעיני סחל הכפסים טפח יותר ממעוני סחל הלבנים לפי שמשיב אריח מכאן ואריח מכאן. שהם ג' טפחים וטפח בחמצע בעתן בם מיב לחבקן. וסחל המעוני מלבנים טחן לבנה שלימה לעומת הסחל שהיא ג' טפחים ואין צריך מיב בחמצע: המקום והאבנים של שניהם. הא קמ"ל דאפילו האבנים לרשותא דחד מיניהו. א"ל דקדיס חד ופנינהו לרשותיה מהו דתימא ליהוי חיזק המוציא מחבירו עליו הראיה. קמ"ל: **ב** וכן בגנה. הכי קאמר וכן בגנה סתם כמקום שנהגו לגדור

בונין את הבותל באמצע. מקום שנהגו לבנות גויל. גזית. כפיסין. לבינים. בונים. הכל כמנהג המדינה. בגויל זה נותן שלשה טפחים וזה נותן שלשה טפחים. בגזית זה נותן טפחים ומחצה. וזה נותן טפחים ומחצה. בכפיסין זה נותן טפחים וזה נותן טפחים. בלבנים זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה. לפיכך אם נפל הבותל המקום והאבנים של שניהם: ב וכן בגנה מקום שנהגו לגדור

הוא

וכו'. ע"כ. ואם הר"ב לחזקה גרוע ז נהסין ולפיכך כתב כל אחד לא הוי ליה להשמיט והלך. ועוד דבמשנה ג' פ"ג [גני אחין שחלקו] כתב ג"כ והחזיק כל אחד וכו'. ואמאי בחזקה דגמל וכו' ועיין מה שכתבתי שם: כפיסין. פירש הר"ב לרחי. גמרא. וכתבו התוספות דקשה לר"י והכתיב (חבקוק ג) וכפיס מעין יעגנה. מבמע שהוא בל עץ. ואומר ר"י דשמא היו מניחים עצים מלמעלה ומלמטה עכ"ל ותמיהני דמאי קושיא והא בהדיא אמרינן בגמרא דהא דכפיסין לרחי. גמרא גמירי לה. וכיון דלא מסברא פירשו כך. טוב אין להשיב מלבון הכתוב. דלשון תורה לאוד. ולכון חכמים לאוד. כדאיתא בגמרא פרק י"ח דחולין מבנה ג'. וכבר הזכרתיו גם כן ברים תרומות: מקום שנהגו לבנות גויל וכו' בונים. וטעמא דבעינן שיעורים גדולים כל כך הע"פ בחיטו אלא היזק ראיה. מבום דחיישינן במא יפול ואמרך להתפלם עמו בבית דין. ובין כך ובין כך יהא מזיק בהיזק ראיה. מימוקי יוסף: דבבל כמנהג המדינה. כתב הר"ב לאחוי לחרא דעהני לעבות מחילה בלולני נפנים וכו' גמרא. והקבו בחוספות בד"ה בגויל וכו' דלימא לאחוי כמנהג כל המקומות כמו שנהגו. ואומר ר"ת דחזקה בהולא ודפנא. אבל פחות מכאן אפילו נהגו. מנהג הדיום הוא. ואין הולכים אחריו ע"כ. ובהגהות אבר"י הקבו דלמה לא גלך אחר המנהג בכל דבר שבממון. ולאיתי בר"י בפירש דבחפיס בימיהם בפחות ממנהג בני העיר כל א' בשלו אין מנהג. כלומר כיון שלא הטו עליו במעמד בני העיר. הלכך יהיו כמנהג בני העיר כמו שנהגו כל אחד לבנות בשלהם. וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל ע"כ. והמגיד כתב בפ"ב מהלכות שכנים הל"ו. בפירש ז"ל לפי מנהג המדינה מה שנהגים הבותפים לבנות בבתולקים בימיהם ואיש רוצה לומר לפי מנהג אחר בעיר [המדינה אלא לפי מנהג אחר בעיר] הבותפים. ע"כ. ומ"ש הר"ב דהיזק ראיה שמיה היזק עיין במשנה דלקמן. ומ"ש ונובה הסחל והמחילה. בוחל קרי. לכל הבנים ולבינים. ומחילה קרי לכל לולני נפנים וכן עוד לשון בפירוש מ"נ. ומ"ש אין פחות מד' אמות כדתנן במ"ג ומ"ש בם: בגויל זה נותן ג' טפחים. והא דלא קאמר בגויל שלשה טפחים. מבום דלא נמצא לאמיר בשה לכל אחד. ומ"ת אמאי אינמריך למתני מדת גויל וגזית כיון דתנן הכל כמנהג המדינה. וי"ל דהם נהגו יותר מבשה בגויל לא יעשה וכן בשלם אלא בשיעור המפורש במשנתיו. אבל בפחות יעבו. דאפילו אם נהגו בלולני נפנים וכו'. תוספות. אבל הרא"ש כתב דלא יעבה בגויל לא יעשה וכן בשלם אלא בשיעור המבונתיו. אבל בפחות יעבו. דאפילו אם נהגו בלולני נפנים וכו'. תוספות. אבל הרא"ש כתב דלא נעבה לגויל לא יעשה וכן בשלם אלא בשיעור המפורש במ

אבל בבקעה מקום שנהגו. פי"ח שם כפ"ז ופפ"ג שם פ"ב ס"ב ס"ח קנ"ח ס"ל: לפיכך אם נפל. מיי' שם פ"ב ס"ב שם ס"ב: ג המקיף את הבירו כו'. ר' פ"ב נ"ק כ' פ"ב מיי' פ"ג מס' שכנים פ"ג מפ"ג עניין פ"ג פוס"ב ח"ם פ' קנ"ח פ"ז: אם עבר ונדר כו'. מיי' ופכ"ג שם פוס"ב שם: ד כותל חצר שנפל. ה' פ"ח ג' פ"ב מיי' פ"ג מה' שכנים פ"ח מפ"ג עניין פ"ג פוס"ב ח"ם כו' קנ"ח פ"ב עד ארבע אמות. מיי' שם כ"ג שפ"ב שם פ"ח:

שנויי נוסחאות

שנהגו (שלא) לגדור. נד"ב ליתה נעשה. (אלא) אם רצה. בכי"ם ואם רצה; בכי"ה אבל אם.. (ובונה). בגמ' ד' פירו ונמסכי"ר ליתה. ועושה חזית. בכי"מ ובכי"ם ועושה לו.. וכ"ה בכי"ב. אם עשו. בכל הכי' ונמסכי"ר ואם.. ועושין חזית. בכי"מ וששין לו.. ג וגדר. במסכי"ר גדר; בכי"ל ועמד וגדר. את הראשונה כו'. בכי"ל ראשונה שניה ושלישית. אם (עמד ו)גדר. בכי"מ ובכי"ר אם עמד ניקף.. ומי' רש"י ותוס' ובגמ"ב ומי' גם עסקת כרי"ף; בכי"ם ליתה ולפי"ז אודת לה בלייתה של סוגיה בגמ"י.

תוספות חדשים

פ"א ב בתוי"ם ד"ה אם עבו כו' וקמלין כו' והכי זה לא מבואר ומוכח בלשון ושוד אבל דלא פ"ל תקנתא בגולה מאל. וא"ל דמפ"ה מבדי תרוויהו דמבוא דאם יעל לרבות אחר דאיך אחד להניח ראיה שיש לו בו שותפות והם היה בו חזית ומלא מרבע אמות דלא אם אין מדיי וכו' דלא אם אין מדיי דלא רמ"ל

תוספות רע"ק

ב [אות ג] תוי"ם ד"ה אם עשו. ופרכינן בגמרא ולא יעשו לא זה ולא זה. פי' רש"י ויהיה סימן שלא עשאה אחד בשלו שאילו עשאה היה עושה חזית סבהון.

אותו. אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו. אלא אם רצה בונם להוך שלו ובונה. ועושה חזית מבחוץ. לפיכך אם נפל הכותל. המקום והאבנים שלו. אם עשו מדעת שניהן בונין את הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן. לפיכך אם נפל הכותל. המקום והאבנים של שניהם: ג המקיף את הבירו משלש רוחותיו. וגדר את הראשונה. ואת השניה ואת השלישית. אין מחייבין אותו. רבי יוסי אומר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל: ד כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנותו. עד ארבע אמות. בחזקת שנתן. עד

הוא. ומחייבים אותו שלקח מקום שם לגדור: אבל בבקעה. סתם הרי הוא כמקום שנהגו שלא לגדור. ואין מחייבים אותו. אלא אם רצה חבירו לגדור. כונס בתוך שלו: ועושה לו חזית. סימן להיכר שהכותל שלו. והסימן מפרש בגמרא בשם רחם הכותל למה בסיד לגד חבירו. ולא לגד שלו אמת יתום גם חבירו מן הגד שלו. ואומר שהכותל של שניהם הוא. אבל כשהם לגד חבירו, ואינו מוח לתוך שלו. הוי סימן שהכותל שלו. ואם יקלפו חבירו. קלופה מידע ידיע: ועושין חזית מכאן ומכאן. להודיע שניהם עמו אותו: ג אין מחייבין אותו. דהא לא אתאי ליה מידי שעדיין קרקע שלו פתיחה. אבל אם גדר את הרביעית דהכתא ודאי אתאי ליה. מחייבין אותו לשלם מחצה דמי קנין בזול. אבל לא תגא ילאותיו דאמר ליה לדידי כגי לי במחצה של קנים. ואי אפשי בילאיה של גדר אבנים: מגלגלין עליו את הכל. מתלים ילאותיו כפי מה שגדר. והייבו דאיכא בין תגא קמא לרבי יוסי. והלכה כרבי יוסי. ואין

צריך לומר אם הניקף הוא שגדר רוח רביעית. דגלי דעתיה דניחא ליה במה שגדר חבירו שמגלגלין עליו את הכל ומשלם לחבירו אי ילאותיו: ד כותל חצר. של בית אבין: עד ארבע אמות. דבהכי סגי ליה להיזק ראיה: בחזקת שנתן. כמה תובעו אי הילאיה. וזה אומר כבר נתתי חלקי נאמן. עד ביבה

התובע

לרמאי קמשמע לן בתמיה. וכי מפני דאגת רמאין איכפל תגא למתני הא דבמלמא ריבא ועושה חזית תגא דינא דבקעה אין יכול לכופו אלא סגם. ואיידי תגא תקנתא ועושה חזית מכוס רמאי. אלא ספיק דינא לא אתי דהא פשיטא דאם עבו מדעת שניהם בונים באמצע. אמר רבינא הכא בגולה [עסקינן] פירש רש"י מחיצת נכרים וקמשמע לן דמהני חזיה ולא אמרינן קופלא דטיגא מעלוי הולא לא ידיע: ועושין חזית מכאן ומכאן. לשון הטור סימן קנ"ח יעשה כל אחד ואחד סימן כזה לגד חבירו: ג המקיף את חבירו מכלם רוחותיו. שקנה ג' אחות סביב שדה חבירו. לשלשה מגריה וגדר את בלשתן ונמצא שדהו של אמצעי זה מוקף מכלם רוחותיו. רש"י: אין מחייבין אותו. כתב הר"ב דהא לא אתאי ליה מידי וכו' אבל אם גדר וכו' מחייבין וכו'. כן הוא בהגהה בפירוש רש"י ומסיימה הכי. והע"ג דאמרינן לעיל דסתם בקעה מקום שנהגו שלא לגדור הוא. הני מילי בין בקעה לבקעה. וכותל גבוה ארבע אמות אבל בתוך אמות לבם הוא דלא בעינן. מלי טעמא דליכא היזק ראיה אבל בבעל היזק בהמות שלא יכנסו לבדה צריך לגדור גדר שלו עשרה טפחים המונע מלכנס הבהמות: ד כותל אבר שנפל. לשון רש"י כותל אבר שהסימו עליו מתחלה לאמצעו למעלה מארבע אמות וגפל. מחייבין אותו לבנותו עד ד' אמות וכו' אבל למעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו והע"ג דמתחלה הבנים לכך הכתא לא בעי. ע"כ. וכן בנוכחא אחת מהרמב"ם פ"ג מהלכות שכנים. כמ"ם שם הכ"מ. וכתב ב"י סימן קנ"ז ועד ארבע אמות מכמם למעלה ולמטה דבריהם כותל אבר שנפל מחייבין אותו לבנותו עד ד' אמות. והדר קתני עד ד' אמות בחזקת שנתן. ע"כ. כלומר והדר קתני עד ד' אמות וכו' אפילו בתחלת בנין הכותל. ודו"ק: עד ד' אמות. לשון הר"ב דבהכי סגי ליה להיזק ראיה כמ"ם במשנה ה' פ"ד דפירוקין בשם התוספות: בחזקת שנתן. פירש הר"ב עד שיבוא התובע עדים שתבעו ולא נתן. וכן פירש רש"י. וכתב הרא"ם דאמת הוא דמשום שלא נתן מיד בשעה שתבע הוה ליה לעולם בחזקת שלא נתן. ואפילו אמר בפני עדים אינו רוצה ליתן לך. דלמא אתמשוי משתמים עד דהוה ליה זוז. ואז נתן לו. אלא הכא כגון שבאו עדים ואמרו עמנו היה במעון במקום פלוני מיום שהחל ראובן בנין כותל זה. ויודעין הם שלא פרעו. אי נמי כגון

שמעון

והיינו דלא תקשי הא יש לחוש שימול לרשות א' מהם ויהיה הכל שלו מדין מוחזק כדמוכח מרישא דקתני לעיכך אם נפל כו' הרי דהיבא דאין כופין היה של זה דנפל לרשותי. לזה צ"ל דזהו עצמו יהיה מי' וראיה שלא עשאה לבדו מדלא עשה חזית ולא מהני בסה דמוחזק באבנים. אבל תוס' בסתני' א' הוכיחו מכח זה דבאמת אף בלאו הוכחה לא מהני חזקתו כיון דהמסק נולד כשהיה עומד ואם היו באים לחלוק היו חולקים בשות מסבק הלכך נפל לרשות דחד מינייהו לא מהני חזקתו. והא דקתני ברישא לעיכך היינו בנפל לרשות אחד ושהה שם הרבה דהיה נאמן לומר שהוא עשה הכל במנו דלקוח דהיה נאמן כיון דשהו הרבה לזה אשמועינן כיון דכופין לשניהם לבנות הוי מנו בסק"ע ע"ש. וקשה לי דלמ"ל לתוס' לומר דנאמן במנו ולא בשטומו כמו דנאמן לקוח מכח דשהה הרבה מוכח שהם שלו דהוא עשה הכל (ומאי ס"ל עדיפות להאמין מענת לקוח יותר מענת שהוא עשה הכל) וצ"ע (א"ה התיבות ומאי ס"ל כו' לענ"ד מ"ם הוא. כי לפי סברת התוס' מענת שהוא עשה נגד חזקה דעלמא. משא"כ מענת לקוח. ומ"ם קושית רבינו עולה נכון ור"ל: גם בס"ש תוס' שם עלה ואע"ג דאמר בריש הבית והעלייה לא קפדי אהדדי (היינו כיון דכופין אותן לבנות הוי הכותל בחזקת שותפות ושותפים לא קפדי אהדדי וא"כ משמע דא"ג לומר לקוח) הכא מידי דשהו יותר מכדי דנילות. וקשה לי דמי הכריחם לכך דנאמן לומר לקוח ורק מנו לא מהני דהוי מנו בסק"ע דלמא מאמת ה"ק מתני' כיון דהדין דכופין הוי בחזקת שותפים מש"ה בנפל לרשותא דחד מינייהו הוי של שניהם אף בשהו משום דא"ג לומר לקוח דשותפים לא קפדי אהדדי וזהו עצמו הסמיכנו מתני' דשותפים לא קפדי וליכא דאיה מסה דשהו. ואי דהך נשמע מסתני' דר"פ הבית והעליה הא שם י"ל דמיירי בנפל לרשות שניהם או לרה"ד בראמרי' התם בשינויא קמא. אלא דשינויא בתרא שם ס"ל כיון דבאמת מוכח מתני' דהכא דבשהו א"ג לומר לקוח מסום דשותפים לא קפדי מסילא י"ל דמיירי גם בנפל לרשות דחד מינייהו. וצ"ע: [אות ד] בא"ד. דבשלמא רישא כו' כ"ה בגמרא א"ל רישא לאו הקנתא לרמאי הוא (דלא ניסא חבריה של שניהו הוא רש"י) ותמוה הא בלאו הסש רמאות הוא הקנתא ליתמי דא"י להם דבר וידונו הב"ד דיחלוקו ויפסיד זה שעשאה לבדו. וצע"ג:

התובע עדים בתכשו ולא נתן. דמשפט זה נלוי לכל שתכה פלוי לסייעו ולא היה זה בזמנו מכלו אלא היה מביאו לבית דין: סמך לו כותל אחר. לאחר שבנה האחד נמצלה מהרבע אמות ולא רצה לסייעו בהגבהה. סמך הבני כותל אחר כנגד כותל זה כדי לכפך ולתת תקרה מכותל לכותל הע"פ שלא כתן עליו עדיין התקרה. מגלגלין עליו את הכל. דגלי דעתיה דניחא ליה בהגבהה דהאיך: בחזקת שלא נתן. אם בא הראשון ותבעו לדין לאחר שסמך את כותלו לכותל ראשון. ואומר לו תן חלקך בשה שהגבהתי לתוכו. וזה אומר נתתי חלקי. אינו נאמן אלא בעדים. שאין משפט זה נלוי. ומד שחייבוהו ב"ד לתן עשו ביתן: ה' כופין אותו. את בן האחר באינו חלה לסיים לבני האחר: לבנות. לאחר בית שער להיות שומר הפתח יושב שם בגל ומרחיק את בני רה"ר מלהגיע בתוכו: ודלת. לשמר האחר: לא כל התצרות ראויות לבית שער. הגר שאינה כמוכה לרה"ר אינה ראויה לבית שער. ואין הלכה כרבב"ג דאפילו באינה כמוכה לרה"ר.

עד שיביא ראיה שלא נתן. מארבע אמות ולמעלה. אין מחייבין אותו. סמך לו כותל אחר אף על פי שלא נתן עליו את התקרה. מגלגלין עליו את הכל. בחזקת שלא נתן. עד שיביא ראיה שנתן: ה' כופין אותו לבנות בית שער. ודלת לחצר. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל ההצרות ראויות לבית שער. כופין אותו לבנות לעיר. חומה ודלתים ובריח. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל העיירות ראויות לחומה. כמה יהא בעיר. ויהא כאנשי העיר. שנים עשר חודש. קנה בה בית דירה. הרי הוא כאנשי העיר מיד: ן אין חולקין את החצר. עד שיהא ארבע אמות לזה. וארבע אמות לזה. ולא את השדה. עד שיהא בה תשעה קבין לזה. ותשעה קבין לזה.

בעמד שמעון בדין וחייבוהו ב"ד לבנות עד הרבע אמות וסרב על עוד ב"ד. הרי הוא בחזקת שלא נתן כדין גזלן: מגלגלים עליו את הכל. כתב הר"ב דגלי דעתיה דניחא ליה בהגבהה דהיאך ובמי הא לא המיינן זה נהנה וזה לא חסר פטור.

תוספות. ואחיא כרבנן דר' יסודה משנה ג' פרק בתרא דבבא מציעא. וכתב ר"י והם תאמר במה קנאו דמחייבין ליה. י"ל דכיון שיש לו חלי כותל בתרבע אמות. הוה ליה כחצרו וקונה לו ואע"פ דלא אמר ליה היכך תקנה לך חצרך. ברור לן שעל דעת כן בנאו שיהיה לו כל זמן שירצה וכן כתב המגיד [רים פרק ג' מה"מ]. וכתב עוד ר"י וא"ת אמאי מגלגלין עליו שמא כשיקרה את ביתו לא יכמוך קירותיו בחותו כותל. יש לומר דמכל מקום כיון שנעשה כותל זה מהולה לביתו חייב. והכי תניא בתוספתא: בחזקת שלא נתן. אחיני כגון. אחיני דידשינן דקדם חד ואגיה לחבריה. והיה מסרהב כדמכמע ליבנא אין מחייבין אותו ולכך הוי בחזקת שלא נתן. ואין צריך להעמיד כשנבנה חזית. תוספות: ה' רבן שמעון בן גמליאל אומר. כתב הר"ב ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וכן כתב הרמב"ם ונראין מה שכתבתי בפ"ח דשירובין [מ"ז] וכן כתב ר"י דהכא. דהא כל מקום שבנה רבב"ג וכו'. שלא כללא הוא: ויהא כאנשי העיר. כתב הר"ב לפלא עמהם בטול וכדפירש רש"י. וכתב ר"י סימן קס"ג כתוב למס. דאלו לגדקם זמנים אחרים יש ליחבב כאנשי העיר. והוזכרו בגמרא בהדיא ע"כ. ועיין בפירוש הר"ב מ"ה פ"י דסנהדרין: ן אין חולקין את החצר עד שיהא בו ארבע אמות וכו'. פירש הר"ב הון מן הפתחים וכו' וכלל בתוספות קאמר. בין שזה מן ההפקר. בין שלקחו לו ירבו. והיא דעת הרמ"ה בשור סימן קע"ב: ולא את השדה וכו'. משום דסבירא ליה דבבעיר מהני לא חביב נמצרת עליה. כ"י. ומ"ש הר"ב ופסק הלכה כדי מבודת יום א' וכו' לא כוה ליה לסתום אלא לפרש דתנא בחצר ישראל קאי. אבל בבבל פסק הלכה וכו'. דלא אמרו בגמרא בשור דעבודת יום א' אלא בבבל. ולא לחלוק על מבגתיו. [והר"ב נמשך אחר לשון הרמב"ם בפירושו וגם עליו קשה. אך בשבורו פ"ח מהל' שכנים [אל' ד'] כתב לזה הפסק על בבל. ומה שהגהתי בפירוש הר"ב לו בגרעה כן הוא בפירוש הרמב"ם בהדיא. וכן משמע בשונית. ג) [אמנם] בחבורו לא הזכיר אלא חריבה. וכן הוא בשור סימן קע"ח. ומ"ש הר"ב ובשאלא בזה. כן כתוב בפירוש הרמב"ם ור"ל כגון פרדס של אילנות שיהיה כדי עבודת יום ה' לכל א'. וכן בדה שמשקין אותו בכלי וכו'. כדכתב בחבורו בהדיא]: תשעה קבין. כתב הרמב"ם בסיון קרקע שיש בשטחה ג' אלפים וז' מאות וחמשים בסאתה ל' אל ג' כמפורש רפ"ז. וכשתבה חמשים בחמשים יהיה ב' אלפים ת"ק. וכל סאה שש קבין. נמצא לתבפה קבין הוסיף עוד שיעור חלי סאה:

ג) נרפ"ג ד"ר ועיילי מבא וכן כיב לבאו נגמי (ובל ד"ס) והרוא"ם כגיב בלפיטו. ג) ביהוא"ם ד"ק נם בחבורו. תבפה

בתוך זמנו. ומסנינן שאני הכא דאמר מי ייסר דסחיבי ליה רבנן. ואף דלמה דקי"ל כר"ל דאאמת"ו ר"ל דסתני' בתוך זמנו ואין הכרת להך סברא דמי ייסר דסחיבי ליה רבנן צ"ל כיון דהסברא מוכח כן לאביי ורבא קי"ל כן כיון דבוה לא מצינו פלוגתא דאמשר דגם ר"ל סובר כן (עי' תוס' דף ו' ריש ע"א). ובעיקר פירכת הש"ס הנ"ל הקשה המהרש"א דהא תיס כתבו לאביי ורבא הא דקתני בסתני' פ"ח ס"ו דבבורות מת האב בתוך ל' יום בחזקת שלא נפרה. הינו דדוקא היכא דחובא ברור בזה ס"ל לאביי ורבא דלפעמים מקרים עצמי לפרוע אבל בהתיא דבבורות אין החוב ברור דסמא יפות הבן. ועלה הקשה תוס' מתא דאמרי' בסוגיא דאמרינן לר"ל מרישא דמתני' דעד ר"א בחזקת שנתן אי לאו"ז פשיטא אלא לאו ת"ז. הא לאביי ורבא נמי יקשה דהא אין החוב ברור דשמא לא יבנה זה את הכותל. ותירצו דהוס"ל ולפעמיך. ולזה תקשה המתרש"א דמאי פריבי מסמא דבחזקת שלו: לאביי ורבא הא ההיוב פסק דשמא לא יבנה. ולענ"ד לק"ם דהא היסוד דסמך לו כותל דמגלגלים עליו לשלם בכותלו של חבירו וזכה לו חצירו בחצי הכותל כפ"ש התוי ס ד"ה מגלגלים בשם הני. ומסילא אף קודם שנוסף אם יודע בעצמו דניחא ליה מחויב נ"כ לשלם. אלא דאנן דלא ידע דעתיה אין מגלגלין עליו אלא בפסק דידע לנו דניחא ליה בבך. וא"כ אמאי מקרי תוך זמנו הא לסת דידע בעצמו דדוצה לסמוך כותלו תיחא ליה בכותלו של זה הנים זמן חיבו לשלם. וצ"ל דס"ם כיון דא"א לחייבו בב"ד בודאי ניחא ליה לבעל הכותל להמתין לו עד אחר שיסמוך כותלו ודוי כמו ת"ז. וכיון שכן מיושב קושית מהרש"א דיאביי ורבא ניחא דהא חיובו ברור דכיון דידע בעצמו דניחא ליה בבך אף אם יהיה סיבה שלא יגבור הכותל ס"ם הוא חייב לשלם אם פורה על האמת בב"ד דניחא ליה בבך. ובזה מיושב לי מה דתמוה לבארה בסה דססנינן דאבר מי ייסר כו' הא הרמב"ן במלחמות כתב דבסמוך עלה תקרה גלוי לבל דחייב נאמן לומר פרעתי. א"כ מה משני מי ייסר דסחייבי הא יודע דלאחר שיכבוך הקרה יצטרך לשלם והקדים לשלם כמו בל ת"ז. ולפי הנ"ל ניחא דהכא אמרי' דזה אין גלוי לבל דמתחייב בלא בסך תקרה אף לפי דעתו דיסמוך תקרה ס"ם אם יהיה סיבה שלא יהיה אפשרי לסמוך עליה התקרה אינו מחויב בדין. וכיון שכן מקרי אין חיובו ברור דשמא לא יסמוך קורתי ולא יסחייב בלל דמאן ייסר דסחייבי ליה רבנן בכחינ. והיא נכון מאד בעזה"ו: [אות ן] תוי"ם בד"ה מגלגלים והבי תניא בתוספתא. ובזה הבנתי דברי התוס' ד"ה אע"פ שלא נתן: ההקרה, ובוכר בתוי"ם בתה"ד) אע"ג דזה נהנה וזה לא חסר פטור וכו' דלכאורה תמוה הא עתה אמי' נהנה לא הוי אלא דחייב על שם פשע שדקתו ליתן עליו התקרה ואז יהיה זה הכר ב"ב דיכוך עליו בקורה על כותלו. אלא דכותבם כקושית הנ"ל דאולי בשיקרה את ביתו לא יסמוך קורתו. וע"כ משום דס"ם נהנה כיון דנעשה כותל זה מהיבה לביתו. ובזה שפיר קשה דהא זה נהנה וזה לא חסר: ה [אות ן] תוי"ם סד"ה רשב"ג לא כללא הוא. ועי' פה שכתבתי לקמן ס"ו ס"ד אות ס"ה:

ציונים

סי' אסורת טי' פכיך לו כותל אחר. מ"ר שם כ"ל פרש"ש שם ס"י: בחזקת שלא נתן. מ"ר שם ס"ב פרש"ש שם כמ"ל ר"ס: ה' כופין אותו לבנות ביש ט'. ל' ס"ב כ' ס"ב מ"ר ס"ב מס' שכנים ס"ל מס"ב עמין ס"ב פרש"ש ס"ב סי' קס"ם ס"ל: כופין אותו לבנות לעיר ט'. מ"ר שם פרש"ש ס"ו כ"ל ס"ב: כמה יהא בעיר ט'. לבנה בה בית דירה. מ"ר שם כ"ל פרש"ש שם ס"ב: ן אין חולקין את החצר ט'. ר"ל ס"ב ל' ס"ב סוכה ג' ס"ב יבושלמי כלן ס"ל כ"ל ופ"ל מ"ר ס"ל פרל שכנים ס"ב ופ"ב כ"ל ס"ל מס"ב עמין ס"ב פרש"ש מ"ם סי' קס"ל ס"ב: ולא את השדה ט'. מ"ר שם ס"ב מס"ב שם פרש"ש מ"ם שם: תשעה קבין לזה ט'. נקמן ס"ב מ"ר כ"ל כפרש"ש ס"ל ס"ב:

שנויי נוסחאות

ד' ולמעלה. נמשנ"ב ובמכנ"ל ולמעלן. ה' החצרות ראויות לבית. נכי"מ חצרות; נכי"ל חצרות צריכין בית; נכי"ם כי".. שוות וראוות.. כופין אותו לבנות. נד"ל וכופין..; נכי"ר. לעשות. העיירות ראויות לחומה. נכי"מ עיירות.. וכ"ל נכי"ל (ונס.. צריכין חומה); נכי"ם כי".. צריכות.. כמה יהא. נכי"מ ופ' ור' ובמה.. קנה (בה). נד"ל ליתא; נכי"ל אם קנה שם וכ"ם שם נפ נכי"ם: נכי"מ ואם קנה.. ן שיהא ארבע. נד"ל ונכי"מ ונכי"ם (כי' לוקספורד) ונכי"ם ופ' ובמכנ"ל שיהא בה.. תשעה קבין לזה ותשעה קבין. נמשנ"ל תשעה.. ותשעה.

תוספות חדשים

רמ"ם על מאמר כו' ומא דלא מסל כמי נגמי' ר"ל הנ"ל מילא לכנ"ל ודב אמר אבל סגלא מ"ל דעשל לרבותא

תוספות רע"ק

ד [אות ה] הר"ב ד"ה בחזקת שלא נתן. שאין משמם זה גלוי. בסוגיא פרכינן לאביי ורבא דס"ל אדם פורע ת"ז מבבא ו אי בזמנו אמאי לא אלא

תשעה חלקי קבין. והוא טעמא חלק תתע"ה אמה. ובפירוש הרמב"ם הלק תכ"ן. והוא טעות סופר בלריך לשות חלק התע"ה שהוא החלי מן ג' אלפים תכ"ן: בית רובע. פירש הר"ב רובע הקב. ובכמה בית ט' קבין שהוא שלשת אלפים שבע מאות וחמשים אמה. הם ל"ו רביעיות. בגמלא לשלשת אלפים ושש מאות. יהיה לכל רובע מאה. ויש"ו ק"ן אמה לשלשים ושש רביעיות. יעלה לכל רובע תרבע אמות וחומש. שכן הרבע פעמים ל"ו הן קמ"ד. ויש"ו אמות שהן שלשים חומשים. ולכן מ"ש הרמב"ם בבית רובע הוא מאה אמה והמש אמות. על לד הקירוב כתב כן. וכן הריהה מקום שבבר ביאר כן בפ"ב מבלאים. ושם כתב שהוא עבר אמות ותומב על עבר אמות וחומב. וכ"כ עוד במבנה ה' בפרק דלקמן. וכשתחשוב בחשבון שמסרתי לך בפ"ב דפירובין לא תמלא מדתו כי אם ק"ד אמות וחומש. כמו שביאתרתי. כילד עשה האמות לחומשים. יהיו ל"ח חומשין על ל"ח חומשין והיה ל"ח בל"ח יהיו כ"ז מאות וחומש. וכל כ"ה חומשים. הם אמה. גמלא כ"ה מאות חומשים הם מאה אמות. והמאה חומשין הן ד' אמות. והמגיה בדברי הרמב"ם שבבאן מאה וד' אמה וחומש אמה לא הפסיד: בזמן שאין שניהם רוצים. כתב הר"ב אבל יכול לבופו לעמין גוד או לגוד לבומר קנה חלקי או מבור לי חלקך. וכן ל' הרמב"ם בפירושו. ומביים בפירוש גוד לא לגוד. קנה לא לקנה. וכן פירש"י בגמרא דף י"ג. אלא שהוסיף לבאר גוד מלשון קנילה. כלומר קון דמים וכו'. ויהיה מעמין גודו אילנא. אבל הרמב"ם בלא הזכיר פירוש קון. כתב ב"י סימן קע"א. ובכ"מ בפ"א מהלכות שכיים במפרש גוד לא לגוד בפירוש הערוך דסייט משוך לא לאמבוך. [דתרגום וימבבו ונגידו] שהוא לומר לו אני קונה בך דמים בעד חלקך. לא תמבריהו לי בעד זה הסך לא תמות לריך שיהיה בחלר ד' אמות אחרות לבל אחד מן הבותפין לבאר תבמיסים ואז יהיה בחלר דין חלוקה: רבי יהודה אומר ט' חצאי קבין. מר כי אתריה. ומר כי אתריה. ולא פליגי באתריה דר"י היתה שבה הבואה. שדה בת ט' אלא קבין בשדה בת ט' קבין באתריהו דרבנן: בית רובע. מקום לגדול בו רובע הקב. ופבק ההלבה אין דין הלוקה בקרקעות העומדות לחריבה ולגריפה. אלא אם כן יבאר לבל אחד מן הבותפים קרקע בדי עבודת יום אחד בחריבה ו) [או בגריפה] ויבולה בהן: מורן וטרקלין ג). מיי פלגין הן: בדי לזה ובדי לזה. בדמפרש ואזל שלאחר שיחלוקו ויטול בל אחד חלקו. יהיה בחלק בל א' מהם מקום ראוי שיקרא טרקלין או מורן. שיאבר בקנתו הבם שהיה בסלו: בזמן שאין שניהם רוצין. אין יבול האחד לבוף אם חבירו לחלוק על ברחו אבל יבול לבופו לעמין גוד או לגוד לבומר קנה חלקי. או מבור לי חלקך במה שהוא שוה: ובתבי הקודש. תורה. נביאים. וכתובים: לא יחלבו. ותוקה בשהם בבבך אחד. אבל בבר"ם הרבם. בל ספר בפני עלמו. אם רבו תולקים:

רבי יהודה אומר עד שיהא בה תשעת הצאי קבין לזה. ותשעת הצאי קבין לזה. ולא את הגנה. עד שיהא בה חצי קב לזה. וחצי קב לזה. רבי עקיבא אומר בית רובע. ולא את הטרקלין. ולא את המורן ולא את השובך. ולא את הטלית. ולא את הבר"ה. ולא את בית הבד. עד שיהא בהן בדי לזה. ובדי לזה. זה הבלל בל שיחלק ושמו עליו. חולקין. ואם לאו אין חולקין. אימתי. בזמן שאין שניהם רוצים. אבל בזמן ששניהם רוצים. אפילו בפחות מבאן. יחלוקו. ובתבי הקודש. אף על פי ששניהם רוצים. לא יחלוקו:

פרק ב **א לא** יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו. ולא שיח. ולא מערה. ולא אמת המים. ולא נברבת בובסין. אלא אם בן הרחיק מבותל חבירו

פרק ב **א לא** יהפור. בור. ענגל: שיח. אחוך וקבר. מערה. מקורה בקירות: נברבת הבובסין. תפירה מרובעת. ומי גבמים מתבבלים בה עשויה לבבם בגדים: אלא אם בן הרחיק מבותלו. מבותל בורו קאמר. ובותל הבור אין עביו פחות מג' טפחים. גמלא מחלל בורו לחלל בור של חבירו שבה טפחים. ואסור לאדם לבמוך אחד מן הגזקים לבוף המגר שלו בשה. אלא א"ב הרחיק הבעור הראוי. הע"פ שאין לחבירו בם בותל. שמא ימלך חבירו ויבנה בלד המגר שלו

ולא את הגינה. פיי' בם תפ"ב בם מבש"ם מ"ם בם: ולא את הטרקלין. פיי' בם פ"ל בם בפ"ב בם: מיי' בם פ"ל בפ"ב בם מובש"ם בם פ"ג: אימתי בזמן מי. נ' פ"ל: אבל בזמן ששניהם רוצין מי ובתבי הקדש לא. נ' פ"ל י"ב פ"ב מ"י בם פ"ב פ"ם בפפ"ב בם מבש"ם ח"ם מ' קבינ פ"ל:

פ"ב א לא יחפור אדם מי' י"ז פ"ל מיי' פ"ם בפ' שכבר פ"ל בפפ"ב בזמן פ"ב שתש"ם מ"ם פי' קבינ פ"ו:

שויי נוסחאות

רי"א(עד שיהא בה).כד"ל וכבל הבי' ליהא. תשעת הצאי בו' ותשעת. בד"ל וכבי"ם ובמבנ"ל תשעה.. ותשעה. הגנה. במבנ"ב הגינה. ולא את המורן ולא את. בבי"ר ואת המורן ואת; בבי"מ.. המרון.. (ולא את הטלית). בבי"מ ובבי"ם ליהא וכן ליהא בבי"ר ולא"ה בם בגלון. בית חבר. בתבנ"ב (בסגבת הרב"ל עפ"י רש"י) בית הבר ולא בית השלחין וכ"ם בריב"ם ומי' ד"ם בהן. בבי"ם בה. ובדי לזה. בבי"ה ולזה. (זה הבלל בל שיחלק ושמו בו' אין חולקין).כ"ז ליהא בבי"ק ובבי"מ ובבי"ה ובמבני"ל וכן ליהא בגמרות דפו"י והוספת המהרש"ל בתא עפ"י רש"י ור"ל הריטב"א בבי"ו לקמן ד' י"ג ע"ב: "ת"ם בל פחו יחלק בו', בריי"ק בי"ה ומלן דגרים במהריתין בתהבם דא"ב סיבי לא מדבריהן לה עד הבפת ועוד ביבי הוה פליג בב מתן אם בן מתני' ואפי' קלי רבב"ג בוחיה ותו דבא פלוגתא דרב יהודה בו' ועל ריש"ל דמהני איתאמרה אין בדי לזה בו' מבלל בלא סוכר דין זה בתבריתו וזה ברוב" עכ"ל. (ד"ם); בבי"מ ול' בל שיחלקו.. בד"ב שיחלקו שמו.. ו"ל בלסיגו; בבי"ם בל שאלו יחלק.. ואם לאו אין חולקין. בבי"מ ול' ואם לאו מעלין אותו בדמים. בפחות (מבאן). במבנ"ל ליהא. ובתבי הקודש. בבי"מ ובבי"ם ובבתבי..: בבי"מ ול' בתבי.. אעפ"י ששניהם. בריב"ם בי' אפילו שניהם.

פ"ב א ולא שיח ולא מערה.; בבי"ר ולא שיח ומערה. בובסין. בבי"מ ובבי"ם ובמבני"ל הבובסין: בד"ב של בובסין.מבותל חברו. בד"ב ובבל הבי' ובמבני"ל מבותלו של.

תוספות חדשים

לרשותה דחד בו' אוי סתם גמרא שהיה לאחר רחיצה ובב אחי. ואפשר שזה היה דעת ר"י שהגיעה הטור ח"מ בדיים בי' בלח. פ"ם ודו"ק: (ממבוהים ת"ל): ן חר"ב ד"ח בזמן שאין שניהם בו' אמר שהוא שוה עכ"ל. ולרש"י ולרבו הרשבים יכול להעלות בדמים אמ"ם שלטו שוה בא"ם הניה יוסף סימן קע"ח: תוי"ט ד"ה בית רובע ט' מי' בם' בית דוד שבעלה שאין בהשטון מחוקדם בדוב מם בבתב ספרו"ם בלון על מי תבמת תבבורת אמר לו: טפחים

ר' יהודה אומר עד שיהא בה תשעת הצאי קבין לזה. ותשעת הצאי קבין לזה. ולא את הגנה. עד שיהא בה חצי קב לזה. וחצי קב לזה. רבי עקיבא אומר בית רובע. ולא את הטרקלין. ולא את המורן ולא את השובך. ולא את הטלית. ולא את הבר"ה. ולא את בית הבד. עד שיהא בהן בדי לזה. ובדי לזה. זה הבלל בל שיחלק ושמו עליו. חולקין. ואם לאו אין חולקין. אימתי. בזמן שאין שניהם רוצים. אבל בזמן ששניהם רוצים. אפילו בפחות מבאן. יחלוקו. ובתבי הקודש. אף על פי ששניהם רוצים. לא יחלוקו:

פרק ב **א לא** יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו. ולא שיח. ולא מערה. ולא אמת המים. ולא נברבת בובסין. אלא אם בן הרחיק מבותל חבירו

ו) בר"ב ד"ל ובריטב ובי' פו"ע. ב) בפרוך (עיין מתן) מפרש מוכן מגדל קבן הוא בטעין בגמרא.

בלו. ונמלא זה מזיק: וסד בסיד. לא כותלי הפירות: הגפת. פסולת הזיתים לאחר שנעלרו בבית הבד: הסלעים. אבנים שנאחר יוצא מהן. בכל אלו קשים לתומה ומרפין את הכותל. ולא בכותל דבור קלי הכתה: זרעים. קשים לכותל שמחלידים את הקרקע ומפלין עפר תיתות: ואת המחרישה. אע"פ שאין זרעים כגון שעורה לאלגות. קשה לכותל: מי רגלים. ממסמסים את הלבנים שהן של סיד יבש. לכך המטיל מים שמוך לכותל עבור מלבנים צריך להרחיק שלשה טפחים. ובשהיל כל אבנים מרחיק טפח. וכל אבן קשה כגון לוגמא אינו צריך להרחיק כלל: הרחים. קשים לכותל שמנידים את הקרקע בגלגול חבימתן: מן השכב. היא הרחים התחתונה: הרכב. היא העליונה הרוכבת על א. ויש קורה טפח מן התחתונה: שלשה מן הבילא. בשים שבנים

חבירו שלשה טפחים וסד בסיד. מרחיקין את הגפת. ואת הזבל. ואת המלח. ואת הסד. ואת הסלעים. מכותלו של חבירו שלשה טפחים. וסד בסיד. מרחיקין את הזרעים. ואת המחרישה. ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים. ומרחיקין את הרחים שלשה מן השכב. שהן ארבעה מן הרכב. ואת התנור שלשה מן הבילא.

טפחים. ונפקא מינה למקח וממכר. *גמרא. ולפיכך פוסק הרמב"ם [פ"ע מה"ם הלכה ג'] לקח בכותל בין דעלמא. אלא דמתניתין לא איירי אלא בכותל בורו. והטור סימן קנ"ה סובר דסד בסיד ליתא אלא בכותל בורו. ומ"ב הר"ב אסור לאדם לסמוך לאחד מן המזקין וכו' אמת ימלך חבירו ויבנה מגד מילר בלו פירוש אמת יבנה בור. דהא במ"ד *לא חייבין שמא יבנה נגן מבואר בפירוש הרמב"ם. וכן הסכמת הפוסקים דלא אסרו לסמוך אלא בבור ובשדה המבוה לבורות בהיא שדה בית הבלחין בלריכין להשקותה תמיד. ובגמרא. ואפילו לרבי יוסי דמתניתין י"א דהלכה כמותו. ואומר שזה חופר בתוך בלו וזה נוטע בתוך בלו. ה"מ דנמידנא דקא נטע ליתנהו לבריו דמזקי ליה לבור. אבל הכא אמר ליה כל מרא ומרא דקא מחית קא מרפית לה לארעא. ועיין בסמוך: וסד בסיד. מבמע מבוס מיא דמלהלא הקרקע שא דאסירי. ותימה לר"י מהא דאמרינן כל מרא ומרא וכו' [כמ"ש לעיל] ואומר ר"י דלא קאמר אלא שמאותה בעה מתחלא ההיזק וכיון דנתחלא ההיזק הוי גירי דיליה מודה ר"י. ומיהו אי אלו מבוס מיא. לא איה לריך הרחקה ג' טפחים. תוספות [ר"פ]: מרחיקין את הגפת וכו'. כתב הר"ב בכל אלו קשים לתומה. בשוליאן הבל. רש"י: הסלעים. פירש הר"ב אבנים שהאור יוצא מהן. וכן פירש"י. ורמיון בגמרא אריש פ"ד דבכת דתנן אין מוממין לא בגפת וכו'. ולא תני להו לסלעים בהדייהו. ומסיק דהתם לא קתני לסלעים מבוס דמבתני לה לקדיה פירש"י שמבארין את הקדירה [אי נמי שמעלה תולדה]. ור"ת פירש דהבל בלהן מקלקל המאכל. ופ"ם הרוכלמי פירש התוספות דהכי קאמר דהתם לא קתני כלעים. דהכא לאו מעמא דמרחיקין מבוס הבל דאין הסלעים מרתיחין. אלא מפני בעושין עפר תיתות ומלקין הרעים הכותל. ותו רמיון דהתם תנן נמי ולא בחול. והכא לא קתני. ומבמי דחול אין בו הבל אלא כבטתנין בו דבר הם: וסד בסיד. לבון הרמב"ם ודברים אלו מרפין את הכותל כבטונים בו. ולפיכך לריך לסוד בסיד. עד כאן. דקדק לפרש כבטונים בו. כלומר דלא אמרו וסד בסיד כבהרחיק ג' טפחים אלא כבטונים בו. דאי סד בסיד קתני. וכן כתב בהדיא בחבורו פ"מ מהלכות שכנים. אי סד בסיד. וכן בגמרא דפסיקא ליה לגמרא דסיפא אי סד בסיד קתני. ובגרסא אינגיא להו וכתבו התוספות דאין גרסא דגרסינן בסיפא אי סד בסד דא"כ לא תבמי ליה בגרסא. דוקא מדלא תנן נמי אי סד. דוסד דוקא קתני. והא דפסיקא ליה בגמרא דסיפא הוא אי סד. הייט מבוס דאין ההיזק כל כך מרובה בלא יוסיל לו סיד לאוריה. פ"כ. ולפ"ז מעט המדפיסים בהדפיסו נמקלת מבוות אי סד. אבל בעבה מבנה דיהבלמי דאיתי ג"כ בנדפס אי סד. ובב"ר סימן קנ"ה דאיתי מבוסה בכתב בסמיך (י"ב) [נ"ל ח'] דאבמיא איא בסיפא ולא בראשא וליתא. וגם איא בעלמו בסמיך (ח') [נ"ל י"ב] לא המתיק כן: הזרעים. גמרא ותיפוק ליה מבוס מיא. בגרסא להבקוקן תמיד. וכיון דאי אפשר לזרעים בלא מים למה לי למהמינא הא תגא ליה כך דלחלוח אלא כותל. ומבמי תגא בא"י קאי דכתיב (דברים יא) למען הבמים אשר נשבע ה' לאבתיכם מים: המחרישה. מרפה את יסודו ומפל. רש"י: מי רגלים. כתב הר"ב ממסמסים את הלבנים וכו' לכך המטיל וכו' ולדבריו מתמיהין בכותל לבנים מיירי. ועיין מ"ב בסי רס"ו בר"פ בגרא דב"מ. בדבור הראשון להבבר. ומ"ם המטיל מים לריך להרחיק. לא קשיא מקרא דכתיב (מלכים ז' כ"ח) וכתיב לאחאב מתנין בקיר. אלמא דדרך להבמין בקיר [ובתם קיר לא דלוגמא היא. ורחיה מקירות בתים דפרבת נגעים. נ"ל דהכי קאמר קרא אפילו מידי דדרכיה לאבתוי בקיר לא בביקגא ליה. ומאי מיה בלבא. גמרא. ופירוש טוגמא לחיח כלא הרמב"ם פ"מ מהלכות שכנים. ול' נ"י בתל בל אבנים בנוי ע"ג סלע. ומיהו בכותל לבנים לא מהני טוגמא. שהרי האבנים עלמן נימוקין והולכין: שדהן ד' מן הרכב. פירש הר"ב היא המעלונה וכו' והיא קורה טפח מן התחתונה. וכן ל' רש"י. ור"ל שבהיא רוכבת ומונחת על התחתונה הרי היא קורה מכל לד טפח א'. אבל כל הרוחב שבתחתונה רחבה יותר מהמעלונה הוא שני טפחים: ואת התנור ג' מן הבילא. תנור כלי חרס הוא לריך בבבנן כאבר קדרות ופיו למעלה והבא לקבנו בארץ טוחה בין מים אבנים ביחיה ל לבנים ומשיבין אותו פליו שלא יגשנו שולו מתחת קרקע. רש"י. ועיין רש"ה ורפ"ז דכלים ובפ"ב דמדות מ"ח בלא פירש הר"ב שבאין בנים: ש"שה מן הבילא.

ומפים

לשיטת ר"ח ור"ת (אשר הבאתי לקמן אות י') דלמסקנא פ"ל לרבא ג"כ דאפי' דר"י היכא דליש כל מרא ומרא סותר לסמוך כ"ז שאין הניזק כאן והשני צריך ליתן כל הרחקה. א"כ מאי פרבינן תיובתא ליה מסוס סחרישה הא נ"מ בפשוטו דבשחרש לא היה עדיין כותל של זה דעשה בהיתר דהא בהרישה ל"ש בל מרא ומרא ובדמובח במ"ש תוס' הנ"ל דהא דאמרי' אלא אבר רבינא על המזיק הייט דבל תנך שיעוי ליתא דבאבת מיתר לסמוך בשאין שם כותל מלבד בור) הרי דשיעוא דמסנינן על מתני' הו"ה דליכא כותל איהי דבאמת סותר כ"ז דליכא כותל) ואח"כ עשה זה הכותל אסור הוא לזרוע דהזריעה ג"כ מקלקל הכותל וצ"ע. והנה בסיגיא פרבי' עוד ותיפוק ליה מסוס מיא. ק' לי הא בתך בבא דמרחיקים הזרעים לא קתני אי סד בסיד כיון דמרבי ומקלקלת הקרקע תחת הכותל וא"כ מאי פרבי' הא מסוס מיא מהני סד בסיד דהא בריש דבור ובברכת הבובים דמסוס פתונא הוא הרי דלגבי פתונא שייך תקנת רבי ומסקי' בסוגיא דדלמא אי סד בסיד מהני. להכי אשמעי' דלקול זרעים ומחרישה דבעינן חזקא הרחקה ג"ט ולא מהני תקנתא דסד בסיד. ועיין (ומזה ראיה כהתוספים דנפשוט האיבעי' דוסד בסיד תנן. ובריך ותיפוק מסוס מיא. וא"כ צריך ג"כ לסוד בסיד): (אות ט) תוי"ט ד"ה מכותל חבירו. תמקא פינה לסו"מ נמרא. בהוס' בתבו דזהו צריך רק לאביי דס"ל דהראשון שבא לסמוך יכול לסמוך ומתני' מירוי שבאי שניהם לחמר בב"א ויקשה דלתני' אא"כ הרחיק מכותו ששה טפחים. וחיינו דאם חבירו קדם ועשה בור סמוך לסיצר שלו ידחיק זה ששה טפחים. ומסילא ידעינן דבבאו לחמר בא' יתן כו' א' חצי הרחקה ג"ט (ולהסברים דלאביי השני לא הפסיד ואם הראשון סמך לסיצר שלו אעפ"כ א"צ השני להרחיק רק השיעור המוסל עליו חצי ההרחקה ג"ט. פ"ם לתני אא"צ הרחיק מכותו ג"ט דהיה בסמסע שיש לחבירו בור בצד הסיצר וידעינן דשיעור הרחקה הוא ג"ט ולזה צריכים לשנוי דקמ"ל דכותל בור ג"ט וג"ט למ"ם אבל לפ"ם דקי"ל כרבא וכמ"ש הרע"ב דהראשון אסור לסמוך וצריך להרחיק מסיצר שלו ג"ט. א"כ מס"ה נקט כותל לאורויי הך נופא דהראשון הרוצה להניח כותל ג"ט מן הסיצר שלו: (אות י) בא"ר לא הייטי' שמא יבנה) פ"ש בזה בפשטות דבכל הניזקין דמתני' בגפת ובחומה סותר לסמוך כשאין שם כותל לחבירו כן הוא דעת ר"ח ור"ת שהובאו בתוס' (ר' י"ח ע"ב ד"ה וסבר) דבל שאינו מזיק סיד בתשייתי סותר לסמוך דלא מקרי מזיק. ודעת הר"י מיגש והרמב"ן ג"ב דסותר לסמוך ומסתם דיסל לומר כשתבנה הכותל

ארחיק

ומרחיקין את הגפת. כיי פס כ"ג בס"ב פס ס"ד ואת הסלעים. ומלמד שכ. ס"ד כ"פ: מרחיקין אי הזרעים ט'. יהונתן נמאי פ"ל כ"פ מ"י. פס פ"ב פס פ"ב: ומרחיקין את הרחים מ' ואת התנור ט'. כיי פס כ"ל ל"ד מ"פ פס כ"ד ז' ח':

שנויי נוסחאות

וכך בסיד. נד"ג ושד. ומי' בדנור בסמוך מרחיקין את הגפת. וכ"ב נד"ל וכל"מ וס' ולי' ור' ובמבמי"ן; במבב"ב (מן דמו' לוגלן והלאה) ומרחיקין.. וכך בסיד. וכ"ב נד"ג ונד' ריוגא, מבמונא ווחלינ; בבבמות ד' ווחלינא (בס"ו) (ולא דאי זה יכון בהוי"ב) ובבבמי"ל ווי"ל או סד וכ"ב בכי"ד ומי"רב"ו לק(ו"ס,ל) ומבוסי כלן ונמי' ברמבן לקבן ומי' שד בסי' ובגי"ב לקבן ול"ע לייבב סיבוסו. מי רגלים (מן הכותל). בגי"ל מיבי הרגלים ולוה. (ומרחיקין) את הרחים. ובמבמי"ל ובמבמי"ל מרחיקין.. ; בגי"ל ליתא שלשה. בגי"ב ובי"ל שלשה טפחים. הבליא. בגי"ג הבוליה ; בגי"ב ובי הבילא.

תוספות הרשים

פ"ב א במשנה שלש מן הבלא כו' בגמרא אמר אביי ב"מ בלא דתנר מפח

ראשון לציון

פ"ב א תוי"ם ד"ה וסד בסיד מ' ולפ"ז עטו המדפיסים שבדפיסו בנמבוח לו סד מיסו לפ"ב רס"י יים ס"ח ד"ה לבמיבו מ"הבה לו סד בסיד תנן ע"ב. ל"ב מוכח להיא דגילבא הב"ל הבא כמו בעטו המדפיס ב לו סד. ולי"ב מהגיב (ועיין יסל"מ): בא"ד בבמוך ובגי' מי קלב ראיתי מנוכה מו' גם מנוכ זהב מי' קל"ב מבי' ד' בלמת דבר הב"ל בעיבוב בתמיבה גדולה:

תוספות רע"ק

פ"ב א [אות ח] במשנה את הזרעים. אף דלבא מחרישה כגון במפולת יד. בגרא. וקשה לי

לשיטת ר"ח ור"ת (אשר הבאתי לקמן אות י') דלמסקנא פ"ל לרבא ג"כ דאפי' דר"י היכא דליש כל מרא ומרא סותר לסמוך כ"ז שאין הניזק כאן והשני צריך ליתן כל הרחקה. א"כ מאי פרבינן תיובתא ליה מסוס סחרישה הא נ"מ בפשוטו דבשחרש לא היה עדיין כותל של זה דעשה בהיתר דהא בהרישה ל"ש בל מרא ומרא ובדמובח במ"ש תוס' הנ"ל דהא דאמרי' אלא אבר רבינא על המזיק הייט דבל תנך שיעוי ליתא דבאבת מיתר לסמוך בשאין שם כותל מלבד בור) הרי דשיעוא דמסנינן על מתני' הו"ה דליכא כותל איהי דבאמת סותר כ"ז דליכא כותל) ואח"כ עשה זה הכותל אסור הוא לזרוע דהזריעה ג"כ מקלקל הכותל וצ"ע. והנה בסיגיא פרבי' עוד ותיפוק ליה מסוס מיא. ק' לי הא בתך בבא דמרחיקים הזרעים לא קתני אי סד בסיד כיון דמרבי ומקלקלת הקרקע תחת הכותל וא"כ מאי פרבי' הא מסוס מיא מהני סד בסיד דהא בריש דבור ובברכת הבובים דמסוס פתונא הוא הרי דלגבי פתונא שייך תקנת רבי ומסקי' בסוגיא דדלמא אי סד בסיד מהני. להכי אשמעי' דלקול זרעים ומחרישה דבעינן חזקא הרחקת ג"ט ולא מהני תקנתא דסד בסיד. ועיין (ומזה ראיה כהתוספים דנפשוט האיבעי' דוסד בסיד תנן. ובריך ותיפוק מסוס מיא. וא"כ צריך ג"כ לסוד בסיד): (אות ט) תוי"ט ד"ה מכותל חבירו. תמקא פינה לסו"מ נמרא. בהוס' בתבו דזהו צריך רק לאביי דס"ל דהראשון שבא לסמוך יכול לסמוך ומתני' מירוי שבאי שניהם לחמר בב"א ויקשה דלתני' אא"כ הרחיק מכותו ששה טפחים. וחיינו דאם חבירו קדם ועשה בור סמוך לסיצר שלו ידחיק זה ששה טפחים. ומסילא ידעינן דבבאו לחמר בא' יתן כו' א' חצי הרחקה ג"ט (ולהסברים דלאביי השני לא הפסיד ואם הראשון סמך לסיצר שלו אעפ"כ א"צ השני להרחיק רק השיעור המוסל עליו חצי ההרחקה ג"ט. פ"ם לתני אא"צ הרחיק מכותו ג"ט דהיה בסמסע שיש לחבירו בור בצד הסיצר וידעינן דשיעור הרחקה הוא ג"ט ולזה צריכים לשנוי דקמ"ל דכותל בור ג"ט וג"ט למ"ם אבל לפ"ם דקי"ל כרבא וכמ"ש הרע"ב דהראשון אסור לסמוך וצריך להרחיק מסיצר שלו ג"ט. א"כ מס"ה נקט כותל לאורויי הך נופא דהראשון הרוצה להניח כותל ג"ט מן הסיצר שלו: (אות י) בא"ר לא הייטי' שמא יבנה) פ"ש בזה בפשטות דבכל הניזקין דמתני' בגפת ובחומה סותר לסמוך כשאין שם כותל לחבירו כן הוא דעת ר"ח ור"ת שהובאו בתוס' (ר' י"ח ע"ב ד"ה וסבר) דבל שאינו מזיק סיד בתשייתי סותר לסמוך דלא מקרי מזיק. ודעת הר"י מיגש והרמב"ן ג"ב דסותר לסמוך ומסתם דיסל לומר כשתבנה הכותל

שפרש בירושלמי שמודד מספר הפמיתין שמוכי כותלי החצר בכלל הבלבה טפחים. טור סימן קנ"ה. וכ"כ כ"י: ב לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית וכו'. הרמב"ם בפרק מ' מהלכות שכנים. וכן הטור סימן קנ"ה כתבו הבית ועליה על שנים לא יעשו וכו'. ומכל מקום כתב הטור דמסתברא דאפילו כל א' בביתו צריך להרחיק שיעורים הללו מפני הכבנים שמעבנים עליו. ע"כ. וא"כ מהמיתין כשאין שכנים שמעבנין. ולא ידעתי מי הכריחם לכך. וז"ל התוספות פ"ו דב"ק דף ס"א. לא יעמיד אדם וכו'. שיכול לעבב עליו בעל העליה לא הבית של אחד. והעליה של אחר. היה מעמידו בעליה. בעל הבית מעבב. ובקונטרס פירש לענין בני העיר שמעבבין עליו וכמו שפירש ריחא דהוא דומיא דאיגך דמתניא בפרק לא יחפור. ע"כ: מעזיבה. עיין בפירוש הר"ב משנה ז' פ"ק דסוכה: ובכירה. לשון הר"ב שבופתין קדרה על חללה. ואין עושין בתוכה היסק גדול וכו'. אין כוונתו לומר דמשום דשופתין קדרה על חללה אין עושין בתוכה היסק וכו'. דהא בתנור נמי שופתין קדרה על הללם. אלא מילי מילי קאמר. כירה היא שבונים מעין ואבנים מושיבים התנור עליו והוא רחב מלמטה ולר מלמעלה. ופה העליונה של כיליה בעליה התנור יושב. היא כמדת התנור ולריך שיריחק בשים זה מן הכותל בלשה טפחים מתחתיו. שהן ארבעה משפחו העליונה. לפי שהכל התנור מזיק לכותל: ב נובה ד' אמות. חלל מפי התנור עד התקרה. כדי שלא יחמו התנור בתקרה: עד שיהא תחתיו מעזיבה. [פיח שלן] פיח שלשה טפחים. שלא תגיע תקרה תחתונה של עליה. ועל גביו נובה ד' אמות: ובכירה. שבופתין קדרה על חללה ואין עושין בתוכה היסק גדול כמו שעושין לתנור: ואם הזיק. אחר שהיו שם כל הבשורים הללו מבלם מה שהזיק. ואע"פ כן מעבבין עליו בכל הבשורים הללו שמא ידליק בתיבם. ואין לו מה לבלם. ואין הלכה כר"ש: ג בין התירו. שהעבן הולא מן החטה של נחתומין ושל לבנים. אינו קשה ליין שהתוס מבניח ליין בבתרן ישראל. ובמקום שיהוא שהתוס מזיק ליין. אף תחת אוצר של יין לא יפתח חנות של לבנים ושל נחתומין: חנות שבחצר. אחד מבני חצר שבא לפתחו חנות בחצר. בני החצר מעבבין

ב לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית. אלא אם כן יש על גביו נובה ארבע אמות. היה מעמידו בעליה צריך שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים. ובכירה טפח. ואם הזיק משלם מה שהזיק. רבי שמעון אומר לא אמרו כל השיעורין האלו. אלא שאם הזיק פטור מלשלם: ג לא יפתח אדם חנות של נחתומין. ושל צבעין. הרחת ארצו של הבירו. ולא רפת בקר. באמת ביין התירו. אבל לא רפת בקר. חנות שבחצר. יכול למחות בידו. ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין.

שנויי נוסחאות

ב יש על גביו. בד"ל ובכי"ק יש לו על גביו; בכי"ס יש עליו. צריך שיהא. בד"ל ובכל הכי ובמסכי"ר עד שיהא. מעזיבה. בכי"ק בסעזבה. שלשה טפחים. בכי"ס וב' של ג' טפחים. לא אמרו. בד"ל ובכי"ס לא נאמרו. האלו. בכי"ס וב' הללו. פטור (מלשלם. במסכי"ר יהא פטור... בכי"ס ליתא. ג בין התירו אבל לא רפת בקר. בד"ל בין התירו מפני שמשביחו אבל לא רפת בקר מפני שמפסידו והיא מבלייתא בגמ', וכס.. שמפריחו אולם בכי"ר גם שם שמפסידו. יכול למחות. בד"ל ובמסכי"ר יכול הוא.. מקול בו' ומקול בו'. בד"ל ובכי"מ ובמסכי"ר לא מקול.. ולא מקול; בכי"ר מפני הנכנסין והיוצאין.

תוספות חדשים

שפת נ"מ לתקן ומתכר ובתבו התוספות דהא דלא קאמר נמי לעיל מ"מ שכב דתתיים נמי שפת לא שכיה שפת לכן אף כיון ע"כ: ג במשנה לא יפתח בו' ולא שיהא כרפת קודמת לאוצר אוצר. (גמרא):

ראשון לציון

ב הרע"ב ד"ח עד ביאה התיון ממיכה כי' יסל"ג;

תוספות רע"ק

ארחיק המזיק אותה ושאני בור דכל מרא ומרא כו' ומ"ם אם אח"כ בנה זה כותלו צריך המזיק להרחיק דמקרי נזיא דילי' ביון שהחיוק מוכן מיד ומזיק בשקום שהניחו. ולדעת רש"י וחרי"ף לפי גרסתם במגיא כל היכא שצריך לסלק ההיזק יכול למחות בו מיד דיאמר לא אתעבב עמך בדין ויהיה מורה לך לסלק ובינתיים תזיק אותי והא דקתני בכל הני סמוך לכותל לאו דוקא דאפי' ליכא כותל אמר לסמוך אלא דקסיל דהנך קשים לכותל. ומה דהביא הת"ם מהתיא דלקמן משנה ד' פי' פה שאבתיב שם: ג [אות יא] בתוס' חדשים לאוצר מותר גמרא. ואף לפ"ש לעיל שיפת המוסקים דלא

מרגי

שהן ארבעה מן השפה: ב לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית. אלא אם כן יש על גביו נובה ארבע אמות. היה מעמידו בעליה. צריך שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים. ובכירה טפח. ואם הזיק משלם מה שהזיק. רבי שמעון אומר לא אמרו כל השיעורין האלו. אלא שאם הזיק פטור מלשלם: ג לא יפתח אדם חנות של נחתומין. ושל צבעין. הרחת ארצו של הבירו. ולא רפת בקר. באמת ביין התירו. אבל לא רפת בקר. חנות שבחצר. יכול למחות בידו. ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין.

מסכבין עליו: לא מקול התינוקות. על בית רבן. ואע"ג דקול הבא מחמת אחרים הוא. לא מלי ממי. מכשר יגדיל תורה ויאדיר. ואם אינו מלמד התינוקות תורה. אלא אומנות אי הסכון לו תכבורת מלי ממי ועומר לו אינו יכול ליכון מפני התינוקות שבנכסים ויוצאים: ד"מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו. כמין גא"ס ובא לעכות כותל שני כנגד כותל חבירו עד שיעשה הג' כתלים כמין בי"ת שני חבירו מעכב עליו. עד שיריחק מכנגדו ד' אמות. כדי שיהיה המקום בין שני הכתלים רחב ויוכלו לחפש בו רבים. בדרישם הרגל בקרקע הסמוך לכותל מחזקת יסודות הכתלים ומעמידה אותם. וחזקא בכותל גינה לא בכותל חגר שבעיר חדשה דלא דשו בה רבים ולא נתחזק הקרקע כל צרכו ע"י דריסת הרגל. אבל בכותל חגר שבעיר ישנה סימן ואין צריך להרחיק. וכן אם לא סיה בכותל חבירו ד' אמות לא יותר אינו צריך להרחיק שכותל

עושה כלים. יוצא וכוכר בתוך השוק. אבל אינו יכול למרות בידו. ולוכר לו אינו יכול לישן. לא מקול הפטיש. ולא מקול הרחים. ולא מקול התינוקות: ד"מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו. לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע

ולא מקול התינוקות. פירש הר"ב של בית רבן. שהע"פ שהיה יכול ללמדם בבתי כנסיות ובתי מדרשות המיוחדים לכך. אפ"ה לא מטרחינן ליה. כדי שיהיו המלמדים מצוים. כ"י: ד"מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו. פירש הר"ב כמין גא"ס ובא לעכות כותל שני וכו'. וכן פירש הרמב"ם. ויש לתמוה דלמאי נפקא מינה קאמר מי שהיה לו כותל כמין גא"ס. לתני לא יסמוך כותלו לכותל חבירו אא"כ הרחיק ד' אמות. והירן מהר"ר אלק כ"ן בש"ע סימן קי"ה דהא קמ"ל דאע"פ שהיה בס לראובן כותל אחלה עשוה כמין גא"ס והיא מוקפת רוב הצולם שוכרים בס מלילך סמוך לכותל שמעון. דאמו בבופטני עבקינן דילם סמיך לה וילמרים אא"כ לכבב כל אורך כותל ראובן הסמוכה ולחזור לא"כ פניהן ולילך דרך העברתו. אפ"ה צריך לראובן להרחיק ד' אמות כבבא לבנות כותל הבני נגד כותל שמעון. וגם בזה אין לבי מתיישב דמכוס דאין רוב שוכרים ובנים בס. מנרע נרע למטע גם לאחן המשמים העוכרים בס אלא יוכלו עבכיו לעבור כלל. שאם אין כאן כותל בליבו. לפעמים ימלאו בני אדם במבוילין בס. מה שאין כן בכותל שליבו נבנית שאז המקום לר מלטיל בו. ודברי מהרר"מ יפה דכתב דלהרמב"ם אין מחייבין להרחיק אלא כבאמא כמין בי"ת. פשיטא דליתנהו לשוניות הגמרא כמ"ב בסמוך בדבור ומבנגדן וכו'. וגם לבן כמין גא"ס בכתבו הר"ב והרמב"ם ליתא בגמרא דאין הבל המגיד [פ"ע הל"ה הלכה ט'] הפסיק בן. ובגמרא אלא היתא הכי מי שהיה כותלו וכו' וקמא הוא סמיך ומסיק הכי קתני מי שהיה כותלו סמוך וכו' בדחוק ד' אמות ונפל. וכתב הטור סימן קנ"ה דקמ"ל שאפילו היה לו כבר בס כותל זה ימים רבים ומיהם הקרקע יודם בנפל לא המרינן כבר מיהם המקום ההוא וה"ל עוד חזקא ויכול לסמוך אלא אפילו הכי לא יסמוך. ע"כ. וגם בזה יש לפקפק דמאי רבותא דהוה ליה כותל כבר. דאמו לא לא היה כאן כותל כלל מי לא מיהם ג"כ אחרבה כ"כ בהיה בס מהלך ברבים. כשאין כאן כותל כלל הטוה מקום לר. וגם התוספות הביאו בקושיא על גרסת הגמרא דלמאי נפקא מינה לאסריך למתני בהיה לו כותל. ובלי מפרש מי בהיה כותלו כסוך לכותל חבירו בהרבו לסמוך. לא יכסוך לו כותל אחר כסוך לכותל עצמו בסמך. אלא א"כ הרחיק טו'. מכוס דרישה הכא בבין בני כותלים אלו. מעלה לכותל של חבירו במחזקו כבמקבה הקרקע דמכוס הכי מחל לו לסמוך מכוס דרשה זו. ואתי שפיר ליבגא דקאמר הכא והתם. ע"כ. [ר"ל דבגמ' אמרינן מעמה דצריך להרחיק מכוס דדוחקא דהכא מעלי להתם] וכתב בשירום זה הוא על פי גרסת הגאונים וגם המגיד הזכיר זה הפירוש בקצרה: לא יסמוך וכו'. כתב הר"ב ודוקא בכותל גנה לא בכותל חגר שבעיר חדשה. גמרא. וכתב המרדכי שם לגמוד דעיר חדשה מקרי [שם] בנה מתגליות דפ"ב דכתובות [דף כ' ע"ב] ע"כ. והיא מבנה בטיה בפ' ס"ז דהכלות התגליות וכו' אחד חדשות. ואחד ישנות וכו' ישנות בשם בנה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בהין אחד אוכרה. ולפירושו אני תמה דלא מבתם הוה ליה לפרש בהין אחד אוכרה כדעת רבי יהודה דכל ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. וכן פסקו בס הר"ב והרמב"ם גם בחבורו פ"ה הלכה ג' מהלכות טומאת מת. ואל"ת שם לחלק דקאמרה לענין טומאה בית אחת ולא לענין דוחק. אלא אני אמנה דגבול שבשם בנה לענין טומאה לאמרה ולא לענין חוסא. ויותר מכתבית לומר דאלא כאן ישנה בהאין אחד אוכרה. מדלא פירשו בגמ' היא היא ישנה אלא במבמעה בהיא ישנה. ואין אחד אוכר בהתלת בנינה. ואי בבנים הלא אי ליה לגמרא לפרש. וכל בכן דהבתא לדידי אפשר דכמיך אפלגתא דרבי מאיר ורבי יהודה דהכלות וממילא הלכה כרבי יהודה. ומה בכתב הר"ב וכן אם לא היה בכותל חברו ארבע אמות. ["כן כתב הרמב"ם בפירושו. ור"ל באורך. וכן הוא בהדיא בחבורו פ"ט [הלכה ט'] מהלכות בנינים. ומה בכתב הר"ב] לא יותר. ליבגא דאו יותר מיותר. ונפי' הרמב"ם בתב לא יותר בחלקה הבנה בהם הכותל ארבע אמות לא יותר: אלא א"כ הרחיק ממנו. לבן המגיד יש מקשים במה בהתבבד ראובן לסמוך בהרחקה זו. ופירשו בהמשנה היא דוקא בהלקה

ד' מי שהיה כותלו פ'. כ"ב פ"ה פ"ו. ר"ב פ"ה בבא בבתרא כ"ב פ"ה פ"ו. ר"ב פ"ה בבא בבתרא ח"ב פ"ה פ"ו. ר"ב:

שנויי נוסחאות

עושה כלים יוצא. גד"נ ונכי"ם וששת. ויוצא (וכ"ם ויוצא נם במבני"ר); בתבכ"ב אבל עושה.. ומוכר ב(תוך ה)שוק. גד"נ ונכי"ה ובמבני"ל ומוכר בשוק: נכי"ל. ומוכרן בשוק; ולוכ נכי"ם ונכי"ם (וגם ליתא מלת יוצא). (אבל) אינו יכול. כ"ה גד"נ ונכי"ם ובמבני"ר: בתבנ"ב ואינו יכול. (לבחות בידו ולומר לו. נכי"ל ליסר לו וליתא. (ולא מקול הפטיש). נכי"מ ונרי"ף כ"י ליתא וכן ליתא נכי"ר אך לתה בגליון שם. ד' לבוה"ל חברו. נכי"ם.. חברו ונפל ומבגמי' לא משמע ק, ומי' נפי' הגמ"ש.

ראשון לציון

ג בהשנה עושה כלים עי' יסל"מ:

תוספות רע"ק

מהני סמך מקודם הבא שרי דרירה שאני (חנות ורפת דירתו של אדם הן ואין לנו לאסור כ"ו שאינו מוק דירתו עליה רש"י) נמרא (לעיל די י"ח ע"א): [אות יב] בהשנה ולא מקול הרחים. וב' תוס' דפטיש ורחיים אין שם נבנסים ויוצאים דמי פיוש לי חשים לחאן נותן לבעל הרחיים וכן פטיש ע"כ. אולי בזה לפי תירוצם הבי בד"ה ונרדי. אבל המיה לי דמי הבריחם לזה ולחלק בין נרדי לשוחן הא פשבא דמתני' אבל עושה כלים יוצא ומוכר בשוק משמע דאינו עושה כלל לאחרי' אלא דעושה בשלו ויוצא ומוכר בשוק וליבא נבנסים ויוצאים כלל. אבל בעושה לאחרים י"ל דסקרי נבנסים ויוצאים כמו בנרדי. ואי סכח קשייתם שם מהחיא דבר מבואה דאוקי ריחיא דע"כ מיירי בעושה לאחרים מדדנין בי' פסקא להיתא. הא

אין מרוחים בות דעדיין קשה מהחיא דעושה חנות אצל חנות דאיכא קלא דנבנסים ויוצאים ומוכרחים לתירוצם הראשון דבחצר אחרת מותר. וסמילא ניחא נ"כ ההיא דאוקי ריחיא. א"כ כנ"ל ליבנם בסברא דחוקה לחלק בין נבנסים לנבנסים אם אין שם דבר חכרח לכך והוא נגד פשטות לישנא דמתני'. וצ"ע: ד' [אות יג] בהשנה לא יסמוך. כ' תוס' וא"ל הבא דאמר כריש פרקין דאסור לסמוך קמא היכי סמיך ואמר' לפיר"ת דלמסקנא שרי רבא לבוהלו לסמוך לבד מבור ס"ם אמאי לא מריך מהכא דהוא רישא אלא מפשרה ורק דהוא פיפא. ו"ל דלא אסר רבא לסמוך א"א סלהא דמנוסיה אתי ההיזק אבל הבא הבותל אינו מזיק כלום אלא שנהרם למעם הדחוש עכ"ל. ותמוה לי על עשייתם דאמר לא מריך מהכא. הא מ"הבא ליבא ראיה לחזור מבל שינוי' דלעיל ולהוכיח דגם לרבנן דר"י ס"ל לרבא דמותר לסמוך היכא דל"ש כל מ"א ומ"ה. ותא דכמו דמשנינן בל אלן קדם לבור דמיירי בלוקח חצי הסקום אצל כותל חבירו. וצע"נ. גם תמוה במה דעשו הקושיא דוקא כרבא. וכן לר"ת ניחא נ"כ לפסקנא. ותא מבואר בסניא דהרדל דלאבי. וכן לר"ת לרבא דמסקנא ר' יוסי דמתיר בחרדל הינו דמריך לדבריהם התינח משרה ורק אבל חרדל יהיה מותר לסמוך אף דבעל דבורים קדם ומסך בהיתר ס"ם יהא מותר לבעל החרדל נ"כ לעמוד אצלו בלי הרחקה דיאמר לו כיון דאתה נ"כ מזיק אותי בדבורים שלך אינו צריך להרחיק ותלה אמרי' ודבנן דבורים לא מזקי לחרדל מבואר דאילו היה מבראו דדבורי' מזקי לחרדל הוה ס"ל להתיר בחרדל מטעם הנ"ל כיון דגם אתה מזיקני. א"ב הבא נמי מה בבך הראשון העמיד בוחלו בהיתר כיון דקריין לא היה לזה בותל ס"ם לשהרי להשני נ"ב לסמוך דיאמר כמו שבותלי מזיק אותך בדחוש כן בותל שלך מזיק בותל שלי בדחוש וזה אינו מתורץ גם בתירוצם הנ"ל דהבא דאינו מזיק מסם רק דמתנע הדחוש מותר לסמוך דס"ם גם השני יסמוך דיאמר מה שאני מזיקך נמנעת דחוש כן אתה מזיקני. וצע"נ:

מן המלך דבסתמא נשתעבד ט' אלבע אמות קרקע תון לכותל לדוושא וחבירו הלוקח [אח"כ] מן המלך צריך להרחיק אלבע אמות שכבר נשתעבדו ט'. ע"כ. וכתב כ"י שכן בזוכה מן ההפקר זוכה ג"כ באלבע אמות סמוך לבניו. כדין קונה מן המלך. ע"כ. וכתב עוד במתני' דלקמן דמשום הכי אף לרבי יוסי דמתני' י"ח [דפרקין] דהלכה כמותו. הכא שאני דמעמא משום דנשתעבד ד' אמות. ע"כ. והתוס' כתבו דהכא גריעה דיליה הוא דמיד כשסמך הכותל מוצא הדוושא משום הכי מודה רבי יוסי: מלמעלן.

אמות. והחלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות: ה' מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות. כדי שלא הקפוץ הנמיה. ואת הכותל מן המזחילה. ארבע אמות. כדי שיהא זוקף את הסולם. מרחיקין את השובך מן העיר המשים אמה.

פירש הר"ב דקאי אחלון שהוא למעלה. וכן פירש הרמב"ם. ויותר נראה כפירש"י דלמעלן מוסב על הכותל. שצריך שגביהה מלמעלן של החלונות וכו' דהכתא אתי שפיר מ"ש דמלמעלה וכן באיכ. וגם כנגדן דייק טפי: מלמטן. פי' הר"ב היתה החלון למטה בכותל כופה וכו'. להגביה וכו'. ד' אמות וכו'. ויש מי שכתב דדוקא כשלא הרחיק את הכותל אלא כדיו [ויותר מכאן מעט] אבל אם הרחיק ריחוק גדול אם הגביה כותלו ד' אמות מחלונו של זה כ"ש שראה שם להדיא. ולפיכך פירש הגא דבריתא שצריך להגביה כדי שלא יצין ויראה. המגיד פ"ז מהלכות שכנים: ומכנגדן ארבע אמות. פירש הר"ב כדי שלא יאפיל אורו. הכי אמי עלה דמתני'. חדשה דומיא דרישא. אי נמי בית ליה דוושא דרבים בשתי רוחות החלון. שני כתלים זה כנגד זה כגון שהכותל שני כותלים ההולכים מצפון לדרום. ופריך והלא מצין ומכני [במדיר] ") [גי' רש"ל במדיר] מוצה ראש כותלו מודרון ומשפיע לגדי החלונות עד שאינו ראוי לו לעמוד עליו. ולא להשמן עליו. וכתבו התוס' דלא מצי לשנויי במגביה כותלו ד' אמות דכיון דקאי מן הצד ואורך הכותל לריחבה של חצר. יכול לעמוד בסוף הכותל ולשמות ולהצין. ע"כ. ודעת הרמב"ם דבהגבהה נמי סגי. ובשיטור אלו ד' אמות שבין שני הכותלים הללו יש מחלוקת. דהטור כתב בשם הרא"ש מלבד רוחב החלון. והרמב"ם (בפ"י) [ג"ל בפירושו] ובפ"ז מהלכות שכנים כתב והחלון באמצע הד'. ויש לתמוה על הב"י שלא העיר בזה. שהרא"ש והרמב"ם מחולקים הם. ואפשר דעתו לפרש גם דברי הרמב"ם כדברי הרא"ש. אבל מלאתי בתשובת הריב"ש סימן רכ"ה שהבין דברי הרמב"ם ג"כ שעם החלון הן האלבע אמות. וכתב שכדבריו כן עיקר. ומ"מ כתבתי במקומו כעד לדברי הרא"ש. ואין להאריך בכאן: ה' מרחיקין את הסולם מן השובך. ואפי' לרבי יוסי דמתני' י"ח [דפרקין]. דמודה רבי יוסי בגריעה דיליה. וזמנין בהדי דמגח ליה יתבה בחור וקפלה והוה גרמא דנזקי ואסור. ואע"ג דגרמא בנזקין פטור מלגלגם. [ועיין בפירוש הר"ב מסכת ד' פ"ד דבכורות. ומ"ש שם בס"ד] ולשון הר"ב מי שיש לו שובך כו' סמוך לכותל כו' ובא חבירו וכו'. צריך להרחיק הסולם מן השובך אלבע אמות. וכן לשון רש"י. וזה לשון המור סימן קנ"ה היה לחבירו שובך סמוך לכותל וכו' ובא וכו' צריך להרחיק מן הכותל אויר ד' אמות. ע"כ. והכי מסתברא דאי כדמשמע מפירש"י והר"ב הוה משמע דאפילו סמוך הסולם לכותל ממש וגם השובך הוא סמוך לכותל ממש דשרי. כל שיש ד' אמות בין הסולם והשובך. וזה קשה דהא נמיה תלך מהסולם על הכותל אל השובך. ומהר"ר אהרן כהן כתב לישב זה. דכל שלא יוכל לקפוץ בקפיצה אחת. לא מחשב גריעה דיליה. ע"כ: המזחילה. פי' הר"ב הוא אור גדול וכו' ומימי הגג זבים לתוכו. ונזחלים ממנו על הארץ ועל שם זה נקרא מזחילה: ארבע אמות. כדי שיהא זוקף את הסולם. כשמכר ונתן לו זקיפות הסולם בחצרו אחרי וקמ"ל דבעי ד' אמות. תוספות. והרמב"ם מפיים בפ"ט [הלכה ח'] מהלכות שכנים בדין מבחתיו הוחיל והחזיק בה דמשמע שכשהחזק במזחילה החזיק גם בהרחקת אחר ד' אמות להעמדת הסולם. וכתב המגיד שהרמב"ם כתב בסוף ימיו שהדין כדבריו דמזחילה חזקה לעצמה. לכל תקונה. דהי לא מתקן לה גם היא אינה מקלחת. וחזקת מים אין כאן. הא למה הדבר דומה לחלון הנעשו לאורה שהיא ראויה להרחקת שתל ד' אמות בחצר חבירו. ומזחילה ג"כ להרחקת ד' אמות. ע"כ. ומשום שנשתעבדו אלבע אמות משום הכי אין זה ענין למחלוקת רבי יוסי ורבנן דמהמיתין י"ח. נ"י: כדי שיהא זוקף את הסולם. גמ' אמהיתין דלעיל פריך דחיפוק ליה משום דוושא. ומשני הכא במאי עסקינן במזחילה משופעת בתקרת הגג מצופת ויולאת להלן מן הכותל לתוך החצר והמזחילה בסוף התקרה. דאי משום דוושא הא קא אזל והאי חוטה: מרחיקין את השובך מן העיר כ' אמה. ומקשין עלה בגמ' [דף ס"א] מהאיש דתקן בסוף פ"ז דב"ק דאין פורסין וכו' אח"כ היה רחוק ל' ריס. דמשמע דאחלי מפי. ופרקינן מישם שיטי מובא. כרסייהו בחמשין אמתא מלין. וכתב כ"י דהכא נמי מודה רבי יוסי דמתניתין י"ח. דהכא משום בן דוגים דדמיא לבן דבורו להתחייב על מזקיהן. והשבינן לה כאילו הוא שלו לגמרי. אע"פ שאין שלו לגמרי לחייב בכן משום גזל [כדתנן במסכת ב' פרק בתרא דב"ק] מיהו מפני דרכי שלום איכא: המשים אמה. פי' הר"ב שלא יפסידו ארעוני הגנות. ובפי' רש"י הגמת. אבל אין לפניה כן בפירוש הר"ב. שאפשר שהיה כתוב כן בפירוש רש"י שלפני הר"ב והסונה כמו שפירשו התוס'. וא"ל מפני התבואה הנשמת בגנות העיר כדי לישב אבל בתבואה שבשדות ליכא למיחש בקרוב לעיר לפי שהשדות רחוקות מן העיר אלף אמה כדתנן [בסוף ערכין] אין פוטין מגרש שדה. ולא שדה מגרש. ע"כ. ואלף אמה מפורש במ"ג פ"ה דסוטה. ואל תביט אל נבך

*) גם בתוי"ט ד"ל בפירוש.

והחלונות מ'. נעיל כ' פ"ג פ"י: שם פ"ז ה"ח ג"ב סמ"ג שם מוצ"ש ה"מ מ'. קנ"ל פ"ג וסמ"ר כ"ב: ה' מרחיקין את הסולם מ'. כ"ב ע"ב מ"י: פ"ג מה' שכנים ה"ז סמ"ג מצין פ"ב מוס"ש ה"מ מ'. קנ"ל סמ"ר פ"ז: ואת הכותל מ'. מ"י: שם כ"ה מתש"ב שם מ"ב: מרחיקין את השובך מ'. כ"ב ע"ח ב"ק פ"ב ע"ב ע"ה יהלמי ב"ק סוף פ"ז מ"י: פ"ו מה' גזילה ה"ט פמ"ב מצין פ"ב מוצ"ש ה"מ מ'. קנ"ל מ'. כ"ה

שנויי נוסחאות

והחלונות. במסכ"ב חחלונות; בד"נ ובמכי"ל ובחלונות. כלמעלן כו'. במסכ"ב בין מלמעלן בין מלמטן בין בנגדן וכ"ס בכ"מ (ומס.. סבנגדן); בכ"ס מלמעלה ומלמטה ומבנגדן. ה' הגמיה. בגלון כ"ל הגמייה בשובך.

תוספות רע"ק

[אות יד] תוי"ט ד"ה ומכנגדן. דמסתמא מירי בעיר חדשה דומיא דרישא. לא זכיתי להבין מהיכא נשמע דרישא בעיר חדשה הא אדרבא רב אמר עלה דמתני' ל"ש אלא בכותל גינה והיינו בישנה כמפורש בסוגיא ולא פליגי ור' אושעיא לא פליג עלה באוקימתא אלא דקאמר הדין שנם בכותל שייך דוושא בחדשה. ואדרבא היה מרווח יותר דאמאי מוקי רב באמת בגינה (ובישנה) ואמאי לא מוקי בכותל בית (ו ב ח ד ש ה) דומיא דחלונות דמיירי בכותל בית. והיינו דהיה קשה לו קושית הש"ס דנסיפא תיפוק ליה משום דוושא אע"כ דמתני' בישנה אלא דרישא בגינה ובסיפא דמיירי בבית ליבא דוושא. עכ"פ איך פסיקא דרישא בחדשה עד דיקשה על הסיפא דתיפוק משום דוושא וצ"ע (אפשר. דלתתוס' משמע מהגמרא דר' אושעיא אף דלא פליג בעיקר הדין. אך משנתינו מוקי גם בכותל בית ובחדשה וראיה לזה שפרכינן תנן החלונות כו' אחר שהביא דרב ור' אושעיא. ויהיה סרכת הגמרא בשלמא לרב ניחא כמ"ש רבינו. אבל לר' אושעיא אימא סיפא. ודל):

בהומים מפסידים ארשני ה) הגנות: אא"כ יש לו חמשים אמה. כלה יפסיד הומים בכדה חבירו: בית ארבעת כורין. בית כור לכל רוח. והכור כלים סאין. ואין הלכה כרבי יהודה: מלא שנר ג) חיונים. מרוצה פריחתן בפעם אחת: ואם לקחו. כמות בסוף עם הקרקע. אפילו אין לו כל כניסה אלא בית רוצע הקב: חרי הוא בחזקתי. שכרי הוחזק בו הראשון כך: ן ניפול.גזל: הנמצא בתוך חמשים אמה. כל שובך: בין שני שובכות. בתוך חמשים לכיסה. ן מרחיקין את האילן מן העיר. לפי שבו הוא לעיר כשיש מרחב פנוי לפניה: חרוב ושקמה. שניהן מרובים: אילן סרק. שנאי הוא לעיר: ונותן דמים. מי שהעיר כלו: בפ"ק. קונן ואינו נותן דמים. דכיון דדינא הוי דבין זה קדם. ובין זה קדם קונן. לאחר שקנן אמרינן ליה לבעל האילן אייתי ראיה שהאילן קדם ובקול: ן גורן קבע. גורן שיש בו כרי גדול שאריס אותו ברחת קרוי גורן קבע. ושאין הכרי גדול. ואין בו לזרות המון ברחת אלא הרוח מנשבת בכרי והמון נדף מאליו. קרוי גורן באינו קבע: חמשים אמה. מפני המון שמוציא אם בני העיר. כשהוא אורה: יהודה ורבנן בשבר היזקא כמה הוי. אלא שכרי רבנן כיון וממילא דבחמשים אמה מליא כרסייהו תו לא מזקי מפי. ורבי יהודה סבר דכמלא שבר מזקי ע"כ. ואין פריחה אחת כמשפט שייפי דהייט בפריחות הרבה זה אחר זה שהוא עד ל' ריש. ואחר יעמוד לא יבוט לאתריהם בשובכיהם: שנר. פי' הר"ב ורש"י מרוצה וס'. בערוך פי' בלוח מלבון שנר בחמה (שמות יג) וכתיב (איוב כא) ישמחו כלאן עוליהם ולדברי רש"י והר"ב נראה כדברי יש אומרים שכתב הערוך לשיל מהא. על שנורה תפלתי בפי שהוא עניין כחיבה ורילה כמו תרגום שבלתך [שבלתך] משנרא למיכל. ע"כ. והרמב"ם פי' שנר היונה הם לבור היונים המפריחים ביחד כמו שנר אלפיך (דברים ז): הרי הוא בחזקתו: דמעינן ללוקח ומימה אחה בלקחה ממנו נתפיים עם שכיבו במעוה עד שלאתו. [רש"י]. אי נמי אחולי אחיל נביה. גמרא. ומיין סוף פרק דלקמן: ן ניפול. פירש הר"ב גזל. כלומר גזל קטן במדרה ברגלו ואינו יכול לפרוח דכל המדרש אין מדרה יותר מחמשים אמה [דאי יכול לפרוח דלמא מעלמא פרח] הלכך הוי כל בעל השובך דליכא למימר אלך בתר רוכא דשלמא. ונימא מעוברי דרכים נפל. ויכא של מולא. דמחני מיירי בשכיל כל כרמים שאין דרך עוברי דרכים לשם. נ"י: חוץ מחמשים אמה הרי הוא של מולא. משום דודאי לא מהנהו שובכין. כיון שמדרה אינה יותר מחמשים הלכך מן כרמיך מעוברי דרכים נפל. ואיילה. שאין בזה סימן שיהיה נריך לשכרו. והוי כל מולא. כ"כ נ"י. ותמהני על מהר"ר אלקים כהן שכתב בש"ע סי' ר"ם דטעמא משום דעוברי דרכים חשבי עפ"ם הן. ג) דהא במשנה ג' פרק ב' דבבא מציעא מוכח דאין בגזלות סימן. וא"כ אפילו רוב עוברי דרכים ישראל הרי: בין שני שובכים קרוב לזה שלו. מתני' בשני מיירי שקני השובכין שוין זה כזה כדאמרי' בגמרא דאי לא הכי רוב וקרוב הלכין אחר הרוב כדכתב הר"ב ברישא פ"ז דבקלים וה"ג ליכא למיחש לרוכא דשלמא דבשכיל כל כרמים היא מהיתין. נ"י: ן מרחיקין את האילן מן העיר. כתב הר"ב לפי שבו הוא לעיר וס' גמ'. וכיון המור סימן קל"ה לפיכך אין דין זה שהגא בחוצה לארץ ע"כ. ונראה דאף בארץ ישראל אינו שהגא אלא בזמן שהיא ביד ישראל. וכ"כ נ"י שהוא הלכתא למשיחא ע"כ. ומפני כן הוא שהמיעם הש"ע להפחיק המבנה לא כמ"ש מהר"ר ו אלק כהן בחוצה לארץ שהרי המחבר הש"ע בארץ ישראל היה: עשרים וחמש אמה. בגמרא פריך ותיפוק לי דתנן בסוף ערכין דאין עושין שדה מגרש. ולא מגרש שדה. והמגרש אלף אמה. וכמ"ש במשנה ה'. ומכמי שני מילי אריכים אבל אילטת עבדינן. והכא משום טוי העיר לא: אבא שאול אומר וס'. כתב הרמב"ם בפירושו דהלכה כמותו. ולא ידענא טעמא. ובחבורו ריש פ"י מהלכות שכנים לא הפחיק דברי אבא שאול כלל: קוצץ ונותן דמים. דאי נותן דמים והדר יקון לפולס לא יקון דמי יהיב דמי דקדירא דבי בותפי לא חמימא ולא קדירא. גמרא. [יוכא דכתב הר"ב ונותן דמים מי שהעיר בלו וכן לשון רש"י לא שהעיר הוא של יחיד. אלא כלומר כל מי שיש לו אדמה בעיר ולשנא דשקן שהוא לשון יחיד דייקי]: ן גורן קבוע. פירש הר"ב שיש בו כרי גדול שאריס אותו ברחת. ובאין הכרי גדול וס'. מפיים נ"י לא קביע הוקש שלפי שעה עסהלק. ושוד שאינו הולך למרחוק. ומשום סוגא מוטב אה. לה חשו לחייבו להרחיק כלל. ואע"ג דאכבר דאפי לידי גרמא דנזיקא לא חייבין ליה. וכתב עוד לעיל במשנה מרחיקין את הכולם וכו'. דאף ר' יוסי דמחייבין ל"ח מודה הכא דהוה גרמא דנזיקא. ולפיכך אסור דחטעמו מקרב המון והלבק לפרוח [אל] הזרעים:

ולא יעשה אדם שובך בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח. רבי יהודה אומר בית ארבעת כורין. מלא שנר היונה. ואם לקחו. אפילו בית רובע. הרי הוא בחזקתו: ן ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה. הרי הוא של בעל השובך. חוץ מחמשים אמה. הרי הוא של מוצאו. נמצא בין שני שובכות. קרוב לזה שלו. קרוב לזה שלו. מחצה על מחצה. שניהם יחלוקו: ן מרחיקין את האילן מן העיר. עשרים וחמש אמה. ובחרוב. ובשקמה. חמשים אמה. אבא שאול אומר כל אילן סרק חמשים אמה. אם העיר קדמה. קוצץ. ואינו נותן דמים. ואם האילן קדם. קוצץ ונותן דמים. ספק זה קדם. ספק זה קדם. קוצץ ואינו נותן דמים: ן מרחיקין גורן קבוע מן העיר. חמשים

אם לקחו כו'. מיי' ופ"ג מה' שכנים הל' ו: ן ניפול הנמצא כו'. כ"מ פ"ג מ"ז: מלא שנר כו'. כ"מ פ"ג מ"ז: ן מרחיקין את האילן. כ"מ פ"ג מ"ז: ואם העיר קדמה. פי' ופ"ג מה' שכנים הל' ו: אבא שאול כו'. כ"מ פ"ג מ"ז: ספק זה קדם. כ"מ פ"ג מ"ז: ן מרחיקין גורן קבוע מן העיר.

שנויי נוסחאות

חמשים אמה לכל רוח. נמשכי"ל נמעות ארבע אמות. ארבעת כורין. נד"ג ארבע. מלא שנר היונה. נכ"ל סלתרשנן וכ"ל ונפי' הרגמ"ס כמלא..; נד"ג.. היונים וכ"ל נרשמנ"ל ונר"ג ונר"ג ונר"ם נכס הרמב"ם. ן ניפול. נכ"ל נפיל; נכ"ל נפל; נד"ג ונכ"ל ונר"ל ד' ריוח נפול. הנמצא בתוך. נד"ל שנמצא.. וכ"ל נכ"ל (הם..אפילו בתוך (?) ואולי הכונה לפלו ניתן אמת החמשים הקיצונה, ופי' נגמ"). הרי הוא של בעל. נכ"מ ה"ה לבעל; נמכנ"ל הרי זה וכן נסמוך. בחמשים. נכ"ל ונכ"ל ונכ"ל לחמשים. שובכות. נכ"ל ונכ"ל שובכין. (קרוב) לזה שלו, מחצה. נר"ל ד' ריוח וקרוב..; נד"ל ונכ"ל ונמכנ"ל ולזה שלו מחצה ולזה. על מחצה (שניהם). נכ"ל לחצה..; נכ"ל ונכ"ל ליחל. ן ובחרוב ובשקמה, נכ"ל ונכ"ם ונכ"ם ונמכנ"ל והחרוב והשקמה ונ"ל מ"ל (וכס החרוב..), (כל) אילן. נכ"מ ונכ"ם ליחל. אם חציר. נמכנ"ל ואם. ואם האילן. נמכנ"ל אילן נכ"ל ליחל נכ"ם מכלן ועד סוף המשנה. (ספק) זה קדם, קוצץ. נמכנ"ל וספק..; נמכנ"ל זה קדם.. וליחל. ן גורן קבוע. נמכנ"ל את גורן..; נכ"ל את הגורן הקבועה וכ"ל קבועה גם נכ"ל ונמכנ"ל וכן נסמוך; נד"ל. קבע וכן בסמוך.

תוספות חדשים

ן בתרי"ם ד"ה קוצץ כו' וכן ל' רש"י ונסייס שם ולאח"כ יגנב משתיו מכן בנ"ד:

ראשון לציון

ן תרי"ם סר"ח מרחיקין לא לאילן מ' ולכ"ל לא שהוא הלכתא למשיחא ע"כ. וכ"כ הגי' סעיף כ"ו בנ"ל ולא דאף בש"ל אסור מוטב בזמן הזה שהוא בידי עכו"ם בשוטרים עד שיבא לגאלם בב ע"ב;

ה) מש"ב ד"ל הגנות; וכדי ריוח הגנות ולכן בתב הרי"ם מה שכתב. ג) כ"ב בש"ב ד"ל ופי' בל"ל. ג) מ' בש"ל שמלאה פרים לדברי הש"ע.

לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו וכו'. ואף על פי שאינו במקום שיזיק בני אדם ומכל מקום כדי שלא יזיק הנטיעות והניר לא יעשה אלא כשיש לו קרקע חמשים אמות לכל רוח. כ"כ כ"י. ולדבריו ומרחיק מנטיעותיו וכו' טעמא דלא יעשה הוא וכן לשון הרמב"ם בפ"ו מהלכות שכנים לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו וכו' כדי שלא יזיק לנטיעות הבירו או לגירו. ע"כ. והטור סימן קל"ה העתיקם לפתי בבות. ולדבריו לא יעשה אדם וכו' נמי בתוך העיר היא וקשיא דהא תו למה לי. והרי במשנה ה' נגדי שובך מגריכין לה התוספות וג"י כמ"ש שם. ואי משום וי"ו דומרחיק לומקתו. כ"ל דלא קשיא דכי היכי דהשכחן שי"ן במקום וי"ו במשנה ו' פרק קמא דבילה באפר כירה מוכן הוא כמו שכתב שם הר"ב. ועוד אחרים שכתבתי סוף פ"ו דעירובין [מי"א ד"ה שאין מערבין] שנמצינו למדים שהשי"ן כמו וי"ו היא אף אתה אל תתמה על שו"ו כמו שי"ן היא: ומגירו. כתב הר"ב היא חריבה וכו' כדי שימותו שרשי הקוצים וכו'. כדכתיב (ירמיה ד) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים. רש"י. ופירש הר"ב שהוא *) נעשה זבל ומקלקל העיר.

אמה. לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו אלא אם כן יש לו המשים אמה לכל רוח. ומרחיק מנטיעותיו של חבירו ומגירו. כדי שלא יזיק: ט מרחיקין את הגבילות. ואת הקברות. ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה. אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר. רבי עקיבא אומר לכל רוח הוא עושה הוץ ממערבה. ומרחיק המשים אמה: ו מרחיקין את המשרה. מן הירק. ואת הכרישין. מן הבצלים. ואת הדרדל. מן הדבורים. רבי יוסי מתיר בהדרדל: בו פשתן ומפסיד את הירקות הסמוכות לו: ואת הכרישין, כרתי בלבון תלמוד והם מזיקין לבצלים הסמוכים להם: ואת ההדרדל מן הדבורים. שהוא מפסיד הדבש. ועושה לוהו חריף וחד: רבי יוסי מתיר בהדרדל. שיטל לומר לו עד שאתה אומר

ומגירו. של חבירו. ניר. שא תרשה שתורשים בימות הקץ כדי שימותו שרשי הקוצים והעשבים: כדי שלא יזיק. מה טעם קאמר. מה טעם מרחיק מנטיעותיו של חבירו ומגירו יזיק המון לנטיעותיו ולגירו. שהוא נעשה זבל ומקלקל העיר. ומיבש הנטיעות: ט את הגבילות ואת הקברות. מטום ריח רע: הבורסקי. מקום עבוד הטורות: אלא למזרח העיר. שאין רוח מזרחית קשה אלא אם כן באה לפרעתא. אבל כשהיא באה כדרכה היא רמה ומנשבת בנחת. לפיכך אינה מביאה הריח לעיר: הוץ מן מערבה. לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ מרוח מערבית שהיא עושה כל שיקר מפני שמתפללים לאותה הרוח שבשינה במערב. ואין הלכה כר' עקיבא: ו המשרה. מקום שעורים

[*) לשון עשוה אדם גורן קבוע. כ"כ כ"ב מ"ו ע"ד מה' שכנים פ"ב פפ"ב פכ"ן פ"ב פמ"ם פ"ב פמ"ם מ"ו קל"ה פכ"ו: ט מרחיקין את הגבלות פ"ו. ואין עושין בורסקי מי. כ"ב כ"ם פ"ם מ"ו מה' שכנים פ"ב פמ"ב פכ"ן פ"ב פמ"ם מ"ם פ"ו קל"ב פכ"ב: רש"א מ' חוץ מסערבה מי' ירושלמי כלן פ"ב כ"ם: ו מרחיקין את המשרה מי' י"ח פ"ם ואת הדרדל מן הדבורים. מי' מ"ם י"ח פ"ל ל"ה ולא מחלל: ורש"י כתוב בהדרדל. מ"ו פם כ"ם פמ"ב פם מ"ב פם פכ' ב"ל:]

שנויי נוסחאות

לא יעשה. בכי"מ ולא.. ומרחיק. בכי"ל ובמשנ"ר מרחיק; בכי"מ ובכי"ל מרחיקין ובי"מ חוי"ם. ומגירו. בכי"מ ומגירו של חבירו; בכי"ל בכי"ם ומעירו. כדי. בכי"ל בכדי. ט הבורסקי. בכי"ם הבורסי וכן בכסמ"ן. אין עושין. בכי"ל ובכי"ל ואין.. לכל רוח הוא עושה. בכי"ר.. סוסך ומוכח מגמ' דס"ם היא (ד"ם). רוץ מסערבה. בכי"ל ובכי"מ ובכי"ם ובכי"ל.. מן המערבה בכי"ם; .. מן המערב. (ומרחיק חמשים אמה). בכי"ם ובכי"מ ובכמשנ"ב ד"ו רש"ם ומרחיקין.. במשניות ד' ריזות וחיליא (בסמ"ן) ובכמשנ"ב ד' שחנו וחיליא רש"מ יוסמילן ובאמ"ל ליתא בסמות ובמומכת בגמרא; בכי"ם. חמשים אמה לכל רוח כפי כמרחה, מוסמת הכי"ם היא שי"ל מסקנת כגמ' ומכוס דסבר דהלכה כר"מ, ושי"ל בכי. ו מרחיקין. במשנ"ב בכי"ם ומרחיקין. הכרישין. בכי"קה רשים (רבי יוסי מתיר בהדרדל). במשנ"ב ד"י..: בכי"מ ליתא בסמות (כדמוכח בגמ' דקאמרה לימא מסתא כו') ואיתא בגלין.

*) לשון עשוה שמ"ן נעשה לו ויבש מי"ו לגלוחים מה מספר אעשה זבל ומי"ו לא ימוה שרשי הקוצים והעשבים אלא הוסי כתבו כן על פי רש"י שמפרש ובוקר את כוכבים במרמו בו לבל נדבי הלע"ב מוכל לומר כמו. שעורים ויבוק הנטיעות הוא לא שרשי הנטיעות כ"ל מרחיקן ואלמן שיעשה הגון ויבשו כמו שאמר בגמ'.

לומר לי הרחק מרדלך מן דבריי. הרחק דבריך מהרדלי מפני שבלות והוכלות פרחי מרדלי. והלכה כרבי יוסי: יא ובתרוב ובשקמה. בשיקמן מרובין: בין מלמעלה. שהאחד מהן מלמעלה בגובה שפע הר. והבני בספינ: בין מן הצד. בקרקע שה: ונותן דמים. דיון דברשות נפש כליט מזיק עד זמן גדול. לא חייבוהו חכמים לתן בלא דמים בגביל הזיקא דיחיד: רבי יוסי אומר וכו'. והלכה כרבי יוסי: יב כמוך לשדה חברו. בין שדה לגן. בין שדה לגן: אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. כדי עבודת הכרם. שבמרחק זה אלוטתיו לא יהא נריך להכנים מחרשתו לתוך של חברו. והני מילי בתרן ישראל ומזולא בה שמחרשתן ארוכה. אבל בנבל ובשאר ארעות שמחרשתן קצרה בהרחקה שתי אמות סגי. וחזקה בנפנים לנפנים. ואלוטה לאלוטה. הוא דסגי בשתי אמות. אבל הכא ליטע

יא מרחיקין את האילן מן הבור. עשרים וחמש אמה. ובתרוב ובשקמה. חמשים אמה. בין מלמעלה בין מן הצד. אם הבור קדמה. קוצץ ונותן דמים. ואם *אילן קדם. לא יקוץ. ספק זה קדם. וספק זה קדם. לא יקוץ. רבי יוסי אומר. אף על פי שהבור קודמת לאילן לא יקוץ. שזה חופר בתוך שלו. וזה נוטע בתוך שלו: יב לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חברו. אלא אם כן הרחיק ממנו *ארבע אמות. אחד נפנים. ואחד כל

מכוס דעד כאתה לומר לי וס' נמלא קבור רבי יוסי דעל המזיק להרחיק את עצמו. ואלו במהניתין דלקמן כבירא ליה זה חופר בתוך שלו. וזה נוטע בתוך שלו. ומשנינן לעולם רבי יוסי על הגיזק להרחיק כבירא ליה. ולדבריהם דרבנן קאמר לה. לחידי על הגיזק להרחיק את עצמו אפילו מכרה ויקא לא בעי רחוקי. אלא לדידן דאמרינו על המזיק הינא מכרה ויקא. דהני מזקי הני. והני לא מזקי הני. אלא מרדל ודבורים הרוייהו מזקי אהדדי. ורבנן. דבורים למרדל לא מזקי ליה. דלא בגרעין הזרע לא מבחת ליה. שאלו ממון בברנינו. ולא בעלה הרי חוזר וטומה. ע"כ בגמרא. וכבר כתבתי דמודה רבי יוסי בגירי דיליה. ומכוס הכי מכיים הרא"ש ז"ל והני לא גירי דיליה מינהו. דבשעה שזרע הכרשין אכתי לא מזקי לגבלים עד שינדלו וכן כשזרע את המרדל ומכסה בעפר לא מסכהו ליה דבורים עד אחר ימחה ויגדל וכן כשבומך את המשרה ומרחיק כדין הרחקת בור שיח ומערה. אין מזיק לירק עד שיסהו זמן מרובה ויסריחו. ובולהו דמו לבור ואילן דלקמן. ע"כ. ודעת הרמב"ם [פ"י מה"ם] דלא בכרשין לבגלים ומרדל לדבורים. לריך הרחקה ג' טפחים לא יותר מעט ואם לא כן הוי גירי דיליה [ועיין דעת כ"י לעיל בדבור המתחיל מרחיקין טו'] וכפירוש גירי דיליה. זה לשון למה זה דומה. למי שעומד ברשותו ויורה חלים לתוך חבירו. ואומר ברשותי הוי עושה שמונעים אותו וכן כל הרחקים אם לא הרחיק הרי זה כמי שהזיק בחלון. ע"כ: יא בין מלמעלה. לשון הר"ב שאחד מהן מלמעלה וכו'. וכן לשון רש"י. וכלומר אחד מהן בין שהאילן למעלה. בין שהבור למעלה. וכדתניא בגמרא. ומפרש טעמא דכשאילן למעלה קאמלן שרשין ומזקי ליה לבור. וכשהבור למעלה מחלידין הבורות את הקרקע ומלקן קרקעיתה של בור: רבי יוסי אומר וכו'. זה חופר וכו' וזה נוטע וס'. לבון המור סימן קל"ה בחלון זה המזק בא לו מיד אלא לאחר זמן כשיגדל. אבל שאר כל הרחקות חכבינן להו כאילו המזק בא לו מיד. לפיכך חייב מזיק להרחיק. ע"כ. וכבר פירשתי כל אחד במקומו בס"ד. ["ודלכתב הר"ב דהלכה כר' יוסי. נמרא]: יב אלא אם כן הרחיק ד' אמות. כתב הר"ב כשיהרוס וכו' לא יהא לריך להכנים מחרשתו לתוך של חבירו. ונמלא מבחתם בקרקע של חבירו וירדוס פניו. ולפי זה אהיא בפיר מתניתין אפילו כרבי יוסי שאין לו רשות לדרוס קרקע חבירו. כ"י: אחד נפנים ואחד כל האילן. קמבמע לן דלא חיבה אדעתא למימר דשיעור ד' אמות דמהניתין דוקא בנפנים ממיט בהם שיעור זה במקום אחר לענין בלאים. תוספות. ומ"ש הר"ב דוקא בנפנים לנפנים וכו'. אבל הכא ליטע שדה אילן כמוך לנפנים וכו' לריך להרחיק ד' אמות. ולא מבוס עבודת הכרם הלא מבוס דהוו אלוטה גרמא דגירי לנפנים [דבכבולה] למגדרי' לדקל מפריח העופות על הנפנים והוה ליה גירי. בכן טה להן לפרוח מן האלוטה שהן נבוהים לנפנים שהם נמוכים יותר מאלוטה לאלוטה. (ולא) [א] מנפנים לנפנים. ובד' אמות סגי. מבוס דמפי מהלא שעורא לא הי גירי. נימוקי יוסף. ומה"ט כתבו התוספות דטעמא דהכא דהייט כטעמא דקליס כשהם נבוהים. אבל אם נטע גרמין לא. דממילא גדל ולא גירי דיליה הוא. ע"כ. ומ"ש הר"ב סמוך לנפנים. הכי איתא בגמרא. ולפי מה שפירש הר"ב בהחלת המשנה דסמוך לבדה חבירו הייט נמי בשדה לבן דינו כנפנים. שהזרעים ודאי נמוכין

מכאלוטה

דהכא מיירי בלוקח בשינויא דהש"ס (לעיל דף י"ח ופירש"י) והיינו שהיה האילן בתוך שדהו ומכר חצי שדהו לאחר ובא הלוקח וחפר בה בור א"צ לקוץ האילן. וכ' תוס' שם דהו"ה אם הבור קדם בבה"ג (באופן שהיה קודם הסכירה) א"צ לקוץ וחא דקתני אם האילן קדם היינו שקדם נטיעת האילן לעקירתו של בור דאינו כא אלא ע"י מכירת בור: [אות מז] בהרע"ב ד"ה ונותן דמים. שאינו מזיק עד זמן גדול. וכ"כ רש"י. וע' תוס' ד"ח ע"ב ד"ה ואי כתבו דהמעם דאילן שעשוי לעמוד שנים רבות חששו להש"ס לבעל האילן (אף ששסך נאיסור): יב [אות יז] בפשנה ארבע אמות. להתוספות שכתבתי בסתני' הקודם דלרבא אסור לסמוך אף קודם שיש שם דבר הגיזק. א"כ לצמרך חבא להרחיק כ"ח אמות לרבנן דר"י. פוקמינן בסוגיא דיש פרקין דמיירי בצונמא. וסיפא דמתני' היו שרשים הייט דאי ליכא צונמא. והקשו בתוס' שם דא"כ למאי קוצץ השרשים יכריחא ליה לקוץ האילן עי"ש. וקשה לי הא תוס' כ' בסוגיא ד' כ"ו א' ד"ה אנא לא קייצנא וא"ת והתנן בסתני' קוצץ ונותן דמים ול' דמיירי באילן סרק. וא"כ בפשטו ל' דהך דהכא היו שרשים יוצאים מיירי באילן מאכל מקום קבא דאסור לקוץ. ואי דקושית תוס' מדא"ל דבר"ח לר"י מר אי ניחא לך זיל קוץ ואדך שייך דיאסר אי ניחא לך לעבור עבירה. וע"כ ה"ק אנא לא קייצנא דאנא ס"ל דאף בסקום דמזיק לחבירו אסור לקוץ. אי ניחא לך הייט דבבירא לך דבמזיק לחבירו חדין דקוצץ ויל קוץ. לוח יקשה דאיך אסר ר"י דבמזיק דקוצץ האילן איך יתורץ הך דהכא היה שרשים יוצאים הא צריך לקוץ האילן. הא ל' דר"י יסבור כאביי דמיתר לסמוך בסמך בהיתר קודם שהיה לוח בור. ובבא דסבר דאין לסמוך יסבור כרבר"ח דגם במזיק אסור לקוץ אילן מאכל וצ"ע ופ' בראש"ש שם מ' כ"ב ולעג"ד מדברי דבאסמת לכ"ע במזיק לחבירו חדין דקוצץ. ומשה"ה ניחא סתני' דקוצץ ונותן דמים אלא דרבר"ח לא מסתבר ליה דינא דר"י דמשום ציפורי בקרי מזיק ולזה אסר אנא סבירא לי דלא מקרי מזיק וא"כ אסור לי לקוץ. אי ניחא לך היינו דאת דס"ל דמקרי מזיק זיל קוץ. אבל תוספות מדהקשו מסתני' דקוצץ כל מוכת דס"ל דלרבר"ח אף במזיק אסור לקוץ וחהיא סתני' ז' מרחיקים אילן מן הצד דקתני ובתרוב ושקמה הרי דמיירי באילן מאכל ואעפ"כ קתני עלה קוצץ צ"ל דמשום נוי א"י קוצצים. וא"כ קשה כנ"ל. ובדברי הרא"ש אלא לא וביתי לחבין בס"ש א"נ לא מסתבר ליה סבראא דר"י והיה לו שום טעם לחלק בי ההיא דהכא לבין ההיא דלעיל (דף כ"ב) אשיקו קורקור. מבואר דבאסמת בפשטו שוים הם וכמ"ש שם הרא"ש מקומם וכן אר"י אפיקו קורקור אלא דמוברחים לומר דרבר"ח היה ס"ל איזה טעם לחלק ביניהם. והיכן מוכרח כן וכי קורקור הוא סתני' אי ברייתא הוא מרא דשמעתתא שם הוא רב יוסף והלא הוא סבר באסמת נ"כ הכא דמקרי מזיק. ורבר"ח דלא מסתבר ליה סברא דר"י באסמת ס"ל גם בקורקור לא הוי מזיק. אח"כ ראיתי בפלפולא חריפתא מהתוי"ם על הרא"ש. כתב על דברי הרא"ש ובין ההיא דאשיקו ליה קורקור. דהתם אבי פריך עלה וסיק עלה בשנויא כר"י א"כ הלכתא היא עכ"ל. מסמע דדעה לייסב קושיתינו. אבל לא ידעתי מה תיקן דהא באסמת נ"כ הלכה כר"י כמ"ש הרא"ש לחדיא. וא"כ עדיין ל' דרבר"ח לא היה ס"ל ההיא דקורקור: [אות יח] תוי ם ד"ח אחד. הו"ה נמי בשדה לבן דינו כנפנים. וא"כ מה שכתב הרע"ב תחלה דשדה חבירו בין שדה לבן. היינו דנוף דינא דסתני' הוא נ"כ בשדה לבן. וס"ש הרע"ב אח"כ והנ"ם בא"י חיינו כיון דסתני' כולל נ"כ שדה אילן מה דוקא בא"י. וס"ם זהו רק למה דנקט הר"ב דמאילן לנפנים סתני ר"א. אבל לחרסב"ם (ולפנ"ד שכן דעת רש"י) דלא סתני ד"א ע"כ סתני' לא מיירי כלל משדה לבן דכוח לא סתני ד"א:

יא מרחיקין את האילן מן הבור. עשרים וחמש אמה. ובתרוב ובשקמה. חמשים אמה. בין מלמעלה בין מן הצד. אם הבור קדמה. קוצץ ונותן דמים. ואם *אילן קדם. לא יקוץ. ספק זה קדם. וספק זה קדם. לא יקוץ. רבי יוסי אומר. אף על פי שהבור קודמת לאילן לא יקוץ. שזה חופר בתוך שלו. וזה נוטע בתוך שלו: יב לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חברו. אלא אם כן הרחיק ממנו *ארבע אמות. אחד נפנים. ואחד כל

יא מרחיקין את האילן בן חטר. כ"ז ע"ב ל"ח ע"ב כ"ו ע"ב כ"ח ע"ב ל"ז ע"ב יחמנאי אמוראי ל"ח ע"ב: קוצץ ונותן דמים. כ"ד ע"ב: ר"ח א"ר"ש שרבוב טו. י"ח ע"ב ל"ח ע"ב מ"ו ע"ב מ"ו ע"ב מכנים כ"ו ע"ב ע"ב ע"ב מ"ב ע"ב מ"ב ע"ב ס"ו ע"ב ס"ב ע"ב: שזה חופר בתוך שלו. י"ח ע"ב כ"ב ע"ב: יב לא יטע אדם אילן כו'. כ"ו ע"ב ל"ח ע"ב ל"ח ע"ב ל"ח ע"ב מ"ו ע"ב מ"ו ע"ב מ"ו ע"ב מכנים כ"ח ע"ב ע"ב ע"ב ע"ב ע"ב ע"ב ס"ב ע"ב ס"ו ע"ב ס"ו ע"ב מ"ב ע"ב מ"ב ע"ב: מ"ו ע"ב מ"ב ע"ב כ"ח:

שנויי נוסחאות

יא ובתרוב ובשקמה. כ"ג ונכ"ל חתרוב וחשקמה וכ"ס נכ"מ ונכ"ם ונכ"ל ונכמנ"ל (ונכס חתרוב). בין מלמעלה בין מן חצד. נכ"ל בין מלמעלה בין מן הצד בין מלמטה בין מן הצד וכ"ס ונגנאן כ"ם ול"ם נכ"ף ומ' כתוס'. הבור קדמה. כד"ל ונכ"קונכ"ל ונכ"ל..קדם. ואם אילן. נכ"ל ונכמנ"ל.. האילן וכ"ם נס נד"נ ונכ"ם ונכ"ל וכ"ל (ונכס אם). ו(ספק) זה. בכל כ"ל ספק..; נכ"ל ונכמנ"ל חה ולוחא; נד"נ אי חה. קדם לא יקוץ. נגלון כ"ל. חר"ו לא יקוץ. קודמת (לאילן). כ"ל ולילר קדם ולוחא וכ"ב ולוחא נס בר"ף; נכ"ם קדם לאילן; נד"נ ונכ"ל ונכמנ"ל קדם את האילן. יב ואחד כל אילן; נכ"ל ונכ"ם ונכמנ"ל ד' פיצו וחלוחא רפ"ם ורפ"ם.. כל חאילן; נכ"ל ונכמנ"ל.. כל חאילנות.

תוספות רע"ק

יא [אות טו] בפשנה אילן קדם. לשיטת הפוסקים שכתבתי בריש פרקין (אות ט') דלא מהני סמך מקודם צ"ל דהכא מיירי בלוקח בשינויא דהש"ם (לעיל דף י"ח ופירש"י) והיינו שהיה האילן בתוך שדהו ומכר בה בור א"צ לקוץ האילן. וכ' תוס' שם דהו"ה אם הבור קדם בבה"ג (באופן שהיה קודם הסכירה) א"צ לקוץ וחא דקתני אם האילן קדם היינו שקדם נטיעת האילן לעקירתו של בור דאינו כא אלא ע"י מכירת בור: [אות טז] בהרע"ב ד"ה ונותן דמים. שאינו מזיק עד זמן גדול. וכ"כ רש"י. וע' תוס' ד"ח ע"ב ד"ה ואי כתבו דהמעם דאילן שעשוי לעמוד שנים רבות חששו להש"ם לבעל האילן (אף ששסך נאיסור): יב [אות יז] בפשנה ארבע אמות. להתוספות שכתבתי בסתני' הקודם דלרבא אסור לסמוך אף קודם שיש שם דבר הגיזק. א"כ לצמרך חבא להרחיק כ"ח אמות לרבנן דר"י. פוקמינן בסוגיא דיש פרקין דמיירי בצונמא. וסיפא דמתני' היו שרשים הייט דאי ליכא צונמא. והקשו בתוס' שם דא"כ למאי קוצץ השרשים יכריחא ליה לקוץ האילן עי"ש. וקשה לי הא תוס' כ' בסוגיא ד' כ"ו א' ד"ה אנא לא קייצנא וא"ת והתנן בסתני' קוצץ ונותן דמים ול' דמיירי באילן סרק. וא"כ בפשטו ל' דהך דהכא היו שרשים יוצאים מיירי באילן מאכל מקום קבא דאסור לקוץ. ואי דקושית תוס' מדא"ל דבר"ח לר"י מר אי ניחא לך זיל קוץ ואדך שייך דיאסר אי ניחא לך לעבור עבירה. וע"כ ה"ק אנא לא קייצנא דאנא ס"ל דאף בסקום דמזיק לחבירו אסור לקוץ. אי ניחא לך הייט דבבירא לך דבמזיק לחבירו חדין דקוצץ ויל קוץ. לוח יקשה דאיך אסר ר"י דבמזיק דקוצץ האילן איך יתורץ הך דהכא היה שרשים יוצאים הא צריך לקוץ האילן. הא ל' דר"י יסבור כאביי דמיתר לסמוך בסמך בהיתר קודם שהיה לוח בור. ובבא דסבר דאין לסמוך יסבור כרבר"ח דגם במזיק אסור לקוץ אילן מאכל וצ"ע ופ' בראש"ש שם מ' כ"ב ולעג"ד מדברי דבאסמת לכ"ע במזיק לחבירו חדין דקוצץ. ומשה"ה ניחא סתני' דקוצץ ונותן דמים אלא דרבר"ח לא מסתבר ליה דינא דר"י דמשום ציפורי בקרי מזיק ולזה אסר אנא סבירא לי דלא מקרי מזיק וא"כ אסור לי לקוץ. אי ניחא לך היינו דאת דס"ל דמקרי מזיק זיל קוץ. אבל תוספות מדהקשו מסתני' דקוצץ כל מוכת דס"ל דלרבר"ח אף במזיק אסור לקוץ וחהיא סתני' ז' מרחיקים אילן מן הצד דקתני ובתרוב ושקמה הרי דמיירי באילן מאכל ואעפ"כ קתני עלה קוצץ צ"ל דמשום נוי א"י קוצצים. וא"כ קשה כנ"ל. ובדברי הרא"ש אלא לא וביתי לחבין בס"ש א"נ לא מסתבר ליה סבראא דר"י והיה לו שום טעם לחלק בי ההיא דהכא לבין ההיא דלעיל (דף כ"ב) אשיקו קורקור. מבואר דבאסמת בפשטו שוים הם וכמ"ש שם הרא"ש מקומם וכן אר"י אפיקו קורקור אלא דמוברחים לומר דרבר"ח היה ס"ל איזה טעם לחלק ביניהם. והיכן מוכרח כן וכי קורקור הוא סתני' אי ברייתא הוא מרא דשמעתתא שם הוא רב יוסף והלא הוא סבר באסמת נ"כ הכא דמקרי מזיק. ורבר"ח דלא מסתבר ליה סברא דר"י באסמת ס"ל גם בקורקור לא הוי מזיק. אח"כ ראיתי בפלפולא חריפתא מהתוי"ם על הרא"ש. כתב על דברי הרא"ש ובין ההיא דאשיקו ליה קורקור. דהתם אבי פריך עלה וסיק עלה בשנויא כר"י א"כ הלכתא היא עכ"ל. מסמע דדעה לייסב קושיתינו. אבל לא ידעתי מה תיקן דהא באסמת נ"כ הלכה כר"י כמ"ש הרא"ש לחדיא. וא"כ עדיין ל' דרבר"ח לא היה ס"ל ההיא דקורקור: [אות יח] תוי ם ד"ח אחד. הו"ה נמי בשדה לבן דינו כנפנים. וא"כ מה שכתב הרע"ב תחלה דשדה חבירו בין שדה לבן. היינו דנוף דינא דסתני' הוא נ"כ בשדה לבן. וס"ש הרע"ב אח"כ והנ"ם בא"י חיינו כיון דסתני' כולל נ"כ שדה אילן מה דוקא בא"י. וס"ם זהו רק למה דנקט הר"ב דמאילן לנפנים סתני ר"א. אבל לחרסב"ם (ולפנ"ד שכן דעת רש"י) דלא סתני ד"א ע"כ סתני' לא מיירי כלל משדה לבן דכוח לא סתני ד"א:

מהאילנות. וכן כתבו התוספות והמור: היה גדר וכו'. לכן כ"י אע"ג דפסיקא כיון דלא אירי הכא בכלאים הוא להסמוכין טעמא [דמפרש בגמרא]. מ"כ. כלומר להסמוכין מהי טעמא דאלמריך להסמוכין אחד שאר אילנות. ובמכתיבו לא שמעינו הא דנוטע אילן סמוך לנפיס לכך אין לפרש בה מאי דכ' מהר"ל ואלק כהן בס"ע בפירוש היה גדר כו': מעמיק ג' מפחים. פירש הר"ב קולמן וכו' ואינו חופש שמא ייבש האילן של חבירו. בזה בתוך שלו הוא חופר. רמב"ם פ"י מהלכות שכנים: והעצים שלו. קלי אלמי הכבות. בתופר וכן בחורש. וכ"כ מהר"ל ואלק כהן. ומ"ש הר"ב והוא שיהיה המקום שחופר רחוק מאילן חבירו שם עשרה אמות וכו' דעד ט"ז אמות מינק ינקו טפי לא ינקו כלומר דמהאי טעמא דבשור יניקתן היא עד ט"ז אמה משום הכי אמרינן שהחזיק בשדה חבירו שיינקו ממנו עד ט"ז אמה ולפיכך כל שהוא מונח בתוך ט"ז אמה העצים לנטל האילן כיון שהחזיק בשיעור זה שיינקו ממנו: יג כנגד המשקולת פירש הר"ב כל מה שנוטה וכו' כלומר שיקוצו הענפים כנגד המגר שבין שתי השדות. הרמב"ם: בית השלחין. כתב הר"ב אין נמלה למוס. ועיין ברש מ"ק: כל האילן כנגד המשקולת. פירש הר"ב שהגל רש לבית השלחין לפי שמונע הטל ממנה. הרמב"ם. ול"ל כתב שהשמש טוב לליחות של השקאה: יד כדי שיהא גמל עובר וכו'. ואפילו אינה רגנן דסוף פרק דלקמן דסגירה לה דאין עשין חלל תחת רגות הרבים אפילו כדי שתהא עגלה שעונה מהלכת אמצע דסופה שתגיע ותפחת. והכא נמי הרי הענפים חוזרים וגדלים לאחר זמן ולא תסגי ליה בקצילת הענפים אלא הוה ליה למיקן כל האילן. דהכא שאני דקמא קמא קיין ליה כל עקר ופנקא ביקרים וילמיח יקלנו. גמרא: מפני הטומאה. פירש הר"ב שמא יאכלו הענפים וכו'. וכדתנן

במשנה ב' פרק ח' דהלות:

פרק ג א חזקת הבתים. כתב הר"ב מי שאבד שטרו וכו' נאמן לומר שהם לקוחים וכו'. אף ע"פ שיתה אדה יחוסה לשמעון. ויש פרים לשמעון שהיא ידועה לו. הרמב"ם. ומכיים כ"י ואע"פ שלא הביאו בממון שם ג' בנים. בלא מגיע בני חזקה הלא לנחבע, ע"כ. ומ"ש הר"ב היה לך למתות וכו' לפי שמקריב מחאה בלא בפניו הוא מחאה. הרמב"ם. ועיין ברש מהגיתין דלקמן: והבורות וכו'. עיין בפירוש הר"ב

ליטע שדה אילן סמוך לנפיס. אפילו בבבל. ומיגלא נה. לריך להרחיק ארבע אמות: מעמיק שלשה טפחים. נטל הבדה אילו שרשי אילנות חברו לתוך שדהו. קולמן בעומק שלשה טפחים ואינו חוטם: והעצים שלו. של בעל הבדה. והוא שיהיה המקום שחופר רחוק מאילן חבירו שם עשרה אמה לו יותר. אבל פחות מכן הפנים לבעל האילן. דעד שם עשרה אמה מינק ינקו. טפי לא ינקו: יג קוצץ. הענפים עד נובה מלא מרדע. שלא יעכבוהו מלהוליך מחרשתו שם: מרדע. מלמד הנקר: החרוב והשקמה. שלא מרובה וקשה לעדה: כנגד המשקולת. קולן כל מה שנטה לתוך שדהו. מבקולת. חוט שבוני הומה תולים בה משקולת של אבן: ואם בית השלחין היא. אין למחה למיס: כל האילן כנגד המשקולת. אפילו אינו חרוב ושקמה. קולן כנגד המשקולת. בהגל רש לבית השלחין: אבא שאול אומר כו'. תרגמא קא דאמר ת"ק קולן מלא מרדע ואפי' אינו אילן סרק חוץ מחרוב ושקמה ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק שאינו עושה פירות קולן כנגד המשקולת. ואין הלכה כאבא שאול:

יד אילן הנוטה לרה"ר. קולן את הענפים התחתונים כדי שיהא הגמל עובר ורוכבו: גמל טעון פשתן. וא"ל לקון כדי גמל ורוכבו. דרוכב גחין ואליף תותיה: מפני הטומאה. שמא יהאלו הענפים על כזית מן המת. ומיגלא נה. ויממא אחדם העובר שם. והלכה כת"ק בלבד:

פרק ג א חזקת הבתים. מי שאבד שטח הבית עדיש שהחזיק שלש שנים בכל הגך דבתיבי

במתני' *נאמן לומר שהם לקוחים ביד ולא אמריק ליה אייתי שטר מבירה שמכרוה לך דשד תלת שנים מזדהר אינים בשמייה. מפי מתלת שנים לא מזדהר. ואמרי' לכשנגדו אם אייתה דלא זבנתה היה לך למחות ולומר בפני שנים דהו שפטני הכיל לם לתרפאי בגזלטיה והיה הדבר מגיע לאזנו והיה נזהר בשטרו דחבנרך

פרק ג א חזקת הבתים. כתב הר"ב מי שאבד שטרו וכו' נאמן לומר שהם לקוחים וכו'. אף ע"פ שיתה אדה יחוסה לשמעון. ויש פרים לשמעון שהיא ידועה לו. הרמב"ם. ומכיים כ"י ואע"פ שלא הביאו בממון שם ג' בנים. בלא מגיע בני חזקה הלא לנחבע, ע"כ. ומ"ש הר"ב היה לך למחות וכו' לפי שמקריב מחאה בלא בפניו הוא מחאה. הרמב"ם. ועיין ברש מהגיתין דלקמן: והבורות וכו'. עיין בפירוש הר"ב

תוספות חדשים

יג בתוי"ט ד"ה בכל המלון כו' הרמב"ם. ובתבורו שם כותב אף על בית השלחין ע"ש במ"מ ובכ"מ:

ראשון לציון

יג במשנה קוצץ מלא המרדע. פי' כשיגיע לגזוס ומריס המרדע על הכתפים בחזרה לא יגיע שני המלון מעכבין אחו עתה ברך מרדע:

תוספות רע"ק

פרק ג א [אות יט] בהר"ב ד"ה חזקת הבתים. נאמן לומר שהם. ובפחות מג"ש אם יש עדים שאכל ב' שנים ומתן לקוח צריך להחזיר גם הפירות שאכל ואפי' ליכא אלא הד סהדא שאכל ב"ש דאילו מתן לא אכלתי היה צריך לישבע נגד העד והשתא דמודה דאכל א"י לישבע והוי מחויב שבועה וא"ל משלם. אבל ליכא עדים כלל על האכילה אם מתן שאכל נ"ש א"צ לשלם הפירות שאכל. דמסת"ם אם אינה מאמין לו שאכל מסילא הוי הזקה. ונאמן למתן לקוח. ואם מתן אכלתי ב' שנים וליכא עדים על האכילה. א"כ יש לו גבי הפירות מנו דלא אכלתי. אבל לדעת הוס' ד' ל"ג ע"א ד"ה קריבה צריך לשלם הפירות דכיון דצריך להחזיר הקרקע. מסילא צריך לשלם הפירות. וכ"כ בהגהת אשר"י. ומה דאמרי' דבחר מחדא

שנוי נוסחאות

היה גדר. נכי"פ ונכי"ל ואם היה.. ; נד"ל.. גדרו.. לגדר (מבאן) וזה סוסך לגדר (מבאן). נד"ל ונכי"ק ונכי"ס ונמכני"ל ליתא וכן ליתא נכי"ף ד' קוסטא; נכי"ת נטשת לגדר זה וזה סוסך לגדר זה. היו שרשים. נכי"ס אם היו שרשיו וכ"ס שרשיו גם נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל. לתוך של חבירו. נד"ל ונכי"ק ונכל הכי' ונמכני"ל לתוך שדה חבירו וכ"ס נכי"ף. מעמיק. נכי"פ ונכי"ל מעמיק לחם ואולי כ"ס נרס"י. (כדי) שלא יעכב (את). נכי"ת ליתא נכי"פ.. יעכבו.. שיח. נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל ושיח. יג איל שהוא נוטה. נכי"פ ונכי"ל אילן הנוטה לשדה חבירו. נד"ל ונכי"ק ונכי"ת ונכי"ל ונמכני"ל לתוך שדה.. וכ"ס נכי"ו (וסס.. של חבירו). הקרדע. נד"ל ונכל סכ"ל ונמכני"ל מרדע וכ"ס נכי' רגמ"ס ונכי"ף ופי' רש"י ורע"ג. החרישה. נכי"ס ונכי"פ ונכי"ל מחרישה. ובחרוב ובשקמה. נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל החרוב והשקמה וכ"ס נרס"י ונרע"ג וכ"ס נכי"פ (וסס והחרוב..). המשקולת. נד"ל המשקולות וכן נסמוך נכל הרבנס; נמכני"ל המשקלת וכן נסמוך נכל הרבנס. בית השלחין. נכי"ף כ"י ובית..; נכי"ל ואם היה בית..; נכי' רגמ"ס ונרע"ג ואם בית השלחין הוא. כל האילן. נכי"ס כל אילן; נד"ל ונמכני"ל וכל האילן וכ"ס נכי"ס; נכי"ק ובית האילן ואולי סיגה כן טסת הרמב"ם (סוף פ"י מהל' שכנים), ופי' רמ"ם ונכ"מ שם. אולם נפיקו בקצה בסיה לפיו טסתנו כל האילן ו"ס ופי' שד בשוסתה ונמצה סטולל שם ונכיני קרקן ליטלמי. המשקולת. נכ"ק המשקלת וכן נסמוך ופי' לעיל. יד שהוא נוטה. נכי"פ ונכי"ל ונמכני"ל ד' פיגו הנוטה. נמל עובר ורוכבו. נד"ל תגמל.. ; נכי"ק ונכי"מ ונכי"ל ונמכני"ל תגמל עובר. ברוכבו ; נרי"ף כ"י. עם רוכבו ; נכי"ס גמל ורוכבו עובר. (גמל) מעון פשתן או (חבילי זמורות. נכי"ק וכן ליתא נכי"ת ונכי"פ (ונכם כדי שיהא מעון..) ; נד"ל ונכי"ל ליתא לאלא חבילי ; נכי"ה.. ערדים. רבי שמעאל. כל האילן. נד"ל ר' ישמעאל. נכי"ת נטשת כל אילן סרק.

פרק ג א הבתים (והבורות). נכי"ק בתים ליתה נכי"ס ; נד"ל ונכי"ת ונכי"פ ונמכני"ל.. בורות. והשיחין והמערות. נכי"ק ונכל המקומות הנ"ל שיחין ומערות.

דחברך חברא אית ליה. וחברא דחברך חברא אית ליה. ומדלא מרוית. אית הוא דאפסדת: שובכות.*) כמנדלים בהם יומים: בית הבדים. שעורים בהם דחיים לעשות שמן: בית השלחין. שמעיין בתוכו במשקין אותו ממנו תמיד עושה פירות תדיר. וכל דבר שעושה פירות תדיר. חזקתו שלש שנים מיום ליום: והעבדים. והע"ג דקיימא לן הנודרות אין להם חזקה. כלומר הלכן מלכן נדרות אלא אין להם חזקה וה"ה לכל בעלי חיים. הייט חזקה לאחר הוא דאין להם פחם הוי הלכן והעבד ידועים שהם של אדם אחד. ונכנסו בביתו של אדם אחר. ומטן זה שנכנסו בביתו לקחתים הם בידי. והרי אני מוחזק בהם. אין זו חזקה שכן דרכם ללכת מבית לבית. אבל אם החזיק שעבד שלם שנים הוא חזקה ואין צריך לשטר מכירה: שדה הבעל. המשתפקת ממי נשמים אינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה: חזקתה שלש שנים. ואינה צריכה מיום ליום: רבי ישמעאל אומר שלשה חדשים וכו'. שם הטוחה גדולה לשלשה חדשים. כגון שעורים וכבולת שעל ומדשים ונמצא אוכל שלש תבואות בשנה עשר חדש: רבי עקיבא אומר. יש דבר שגדל לשלשים יום. כגון

*) נתר"ג ד"ר שנדלים. שחת

ליום לאכמעטינן דבעינן רטפים ובתים דדייריו בהו אף בלילות מאן ידעי להעיד. שנים מדע ידעי אף בלילה ויכולין להעיד על שלש שנים רצופות: ואינה צריכה מיום ליום. ומה היא חזקתה רבי ישמעאל אומר וכו' לשון רש"י. ומיין לקמן בדבור הרי שנה עשר חדש. וכתב הר"ב דאין הלכה לא כרבי עקיבא ולא כרבי ישמעאל. כלומר אלא דלמעלם בפחות מכלם שנים לא סני. וז היא דעת הרא"ש וסיעתו ואי איתא דדעת הר"ב כדעת הרמב"ם [פי"ג מה"ש] שכיון שאכל שלש תבואות ממין אחד הויא חזקה. לא הוה ליה להר"ב לפתוס אלא לפרש. אבל דעת הרא"ש מבוארת דכיון דאין הלכה כרבי ישמעאל ור"ע הלכך אין בין שדה הבעל לשדה בית השלחין ולא כלום: שלשה חדשים. שם שמתחרים לזרוע לפני ראש השנה וכיון שהחזיק בה כוף שנה ראשונה שלשה חדשים. ויש לו עדיין שזרען בתוכן שלשה חדשים. וכן בשלשה חדשים ראשונים של אחרונה הרי זו חזקת שלש שנים רצופות שאין לך אדם הראוה את חבירו שזרע את שדהו להכול פירות העבור לשנה ושותק. רש"י. והקשו התוספות דבהמשה עשר חדשים סני. שיזרע שלשה חדשים לפני מכן ויקצור בעיכן. ושניה בסוף הקץ. ושלישית בעיכן הבא. וי"ל דלריך אמילה חשובה על י"ב [חדש] בחמלע. ע"כ: הרי שמנה עשר חדשים. כתבו התוספות שמה וכי ממנה אחת לאכמעטינן וכה"ג פריך בכמה חכמי. ולכאה למימר דרטפין אחת לאכמעטינן דא"כ מאי קמ"ל רב הונא. ובגמרא מבמע דממהניתין לא הוה שמעינן דבעינן רטפין. אי לא דאכמעטינן רב הונא. ע"כ. *ואמי תמה על המיהתם זאת. חדלא דרטפין אחת לאכמעטינן ומדרב הונא לא

ריש פ"ב ומ"ש שם: ובית הבדים. כתב הר"ב שעורים בהן דחיים לעשות שמן. והקשו בתוספות מדתנן במ"ד פ"ג דחגיגה עברו זמן הגיתות והבדים. דמשמע שיש להן זמן קבוע. ותירצו דהייט ברוב העולם דורכים אז בזמן לקיטה. אבל יש בני אדם שמניחין כל השנה ודורכין במעט מעט. ע"כ. והייט טעמא דלא תנן גתות. וג"ל כתב אחר"פ שיש זמן קבוע למסיקת דחיים מ"מ לשמן שומשמין ולשמן לגוזים אין להם זמן קבוע. ע"כ: בית השלחין. ל' הר"ב מתוך וכו' וכל דבר וכו'. לא ידענא למה העתיק הר"ב בכאן ל' המשנה וכל דבר ומ' ולא פירש בו כלום. אבל בפירש"י הוא פתח ופירש בו הא דאם אבד וכו'. שכתב הר"ב בתחלת

והשובכות. והמרחצאות. ובית הבדין. ובית השלחין. והעבדים. וכל שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום. שדה הבעל. חזקתה שלש שנים. ואינה מיום ליום. רבי ישמעאל אומר שלשה חדשים. ושנים עשר חדש באמצע. הרי שמנה עשר חדש. רבי עקיבא אומר.

המשנה: והעבדים. כתב הר"ב ואע"ג דקיימא לן הנודרות וכו' אבל אם החזיק העבד וכו'. נמשך הר"ב בזה אחר דברי הרמב"ם בחבורו פרק י' מהלכות טוען דלא הזכיר דין דחזקה ג' שנים בנודרות אלא בעבד. וכתב המגיד דמתניתין מסייעא שמנהה חזקה בעבדים. ולא הזכיר הנודרות. ע"כ. וכתב מהר"ר ו אלק כהן בש"ע סימן קל"ה דטעמיה דבנודרות אין כותבין עליהם שטר. ולפיכך לא שייך בהו חזקת ג' שנים ע"כ: חזקתן שלש שנים מיום ליום. מפרש בגמרא דהא דתנן מיום

שדה [בית] הבעל. מיי' ופ"ג שם פרק"ם שם: רבי ישמעאל אומר. פי' שלי מילוין פ"ח פ"ל ד"ש ר' יהודה:

שנוי נוסחאות

והשובכות והמרחצאו'. נכי"ל השובכין..; נכי"ם ושובכות ובית המרחצאות; נכי"מ הסדר מרחצאות ושובכות; וכ"ה נד"ג (וכה שובכות) וכ"ה נכי"ק ונכמכי"ל (ונכה ומרחצאות). ובית הבדין ובית השלחין והעבדים. נד"ג ונכמכי"ר בית..בית..ועבדים וכ"ה ועבדים גם נכי"ק; נכי"ף ד' קוסטל.. השלחין.. והעבד נמי' כרמבן נקמן כ"ל ע"ל שכ"ה נמקלת מסמ"ות אבל סרמב"ם בכ"ל כתב שם שלא מלא כשום מסמא כה"ל (ד"ם). וכל שהוא עושה. נד"ג ונכי"ם וכל דבר שהוא.. חזקתן. נכי"ל וד' חזקתו. שדה הבעל. נכי"ל.. בית הבעל. ואינה מיום. נד"ח ואינה צריכה מיום והוא עפ"י דמוהו של כתוביים; נכי"ל ואינו צריכין.. וכ"ה ואינו גם בהמב"ב. ושלשה באחרונה. בהמב"ג שלשה באחרונה; נד"ג ונכמ"ק ונכי"ה ור' ונכי"ם ונמשני"ר.. חדשים באחרונה. (הרי) שמנה עשר חדש. נד"ג ונכי"ל ונכי"ר..שהן.. וכן בכאן; נכי"ל ונכי"ם ונכמכי"ל ונכי"ף ליתא וכן ליתא בסמוך; נכי"ר הרי אלו.. וכן בסמוך; נכי"ף כי ליתא (הרי י"ח חדש) וכן ליתא בסמוך (הרי י"ד חדש) כמו דליתא נכי"ל ומי' תוי"ם.

תוספות הדשים

פ"ג א בתוי"ם ד"ה הרי י"ח כו' הימה וכי מינא כו' ול"נ מכוש דה"ל דלו לו קתי לו ג' חדשים בתחומה לו ג' חדשים בתחומה דהוי מקלת שנה כמולה תמיד אבל הרי לא קמ"ל: (מתוכתם"ם ז"ל):

ראשון לציון

פ"ג א בשמנה רבי ישמעאל אומר

עיין הוס' סמחים פ' ע"ח ד"ה כ"ש שו' שם קמו ע"ל ד"ה ואותם והוס' זבחים פ' ע"ל ד"ה כמוזנת והוס' מיקוכין מח ע"ל ד"ה ר' יהודה:

תוספות רעק

סהרא דאכל ב"ש חייב משום אילם. הייט דהוא שתן אבלתי נ"ש וע"א על ב"ש. אולם דעת הרסב"ן וג"י דנאסן לגבי הפירות במנו. וכן נראה דעת תוס' שם ע"ב ד"ה ואי מעין יולפענ"ד לא מצאתי דעת התוס' כן יע"ש ואפי' הכא דיש ערים על האכילה נאסן לומר לפירות ירדתי דלאו מי אסר ר"י הני מאן דנקם סגלא ותבילא ואמר איזיל אינדריה לדיקלא דפלניא דזבנא ניהלי מחיסן אלמא לא חצף אינש דנגר דיקלא דלאו דילי ה"נ לא חצף אינש לסיכל פירי לאו דילה. ופרבי' עלה דא"ה ארקא נמי (חיינו בשעון דלקח הקרקע יהא נאסן לגבי פירות שאכל. תס'). ופשני אמרי' לי אחוי שטרך אבל לפירות ירדתי נאסן דשטרא לפירי לא עבדי אינשי. ודוקא באכל אז לקמן אבל על לחבא ליקח הפירות א"נ. ושיין בחי' הרמבן דע"כ דוקא דאסר איזיל דאל"כ בההיא דבב"ק (ד' צ"א ע"ב) נפיקותי קצת להיסן דאתה אסרת לי פסום דלא חצף אע"כ דאסר דוקא. ותא דלא סהיסן בההיא דבב"ק בליבא עדים שקנן בפני דלהד"ם פשום דאין דרך ליתן רשות לקנן עיי"ש. ותסוה לי דלפ"ז הסברת לא חצף אלים הסברת סנו דהרי אילו היה שם בב"ק שייך לא חצף היה נאסן אף דאין דרך ליתן רשות לקנן. ומדין סנו לא סהיסן סכח סברא דססתמא אין נותנים רשות. וא"כ אין אמרי' דבעד א' א"נ ופשום דאמרי' ליה אחוי שטרך הא היכא דיש לו סנו דלהד"ם נאסן לקוח ופשנה אחוי לא סהני בסקום סנו וא"כ סכ"ש דלא להני בסקום דלא חצף. וצע"נ (יוסף דזה הוא נגר חוקת הקרקע אבל ביש לו סנו דלהד"ם אינו נגר החזקה אך אפשר כוונת רבינו לסה בעד א' צריך לשלם הפירות ובפרס לפי דעת הרמב"ן דל"ם סברת התוס' כיון דהקרקע יוצא סתחת ידו בכ"ל. ועיין). ובעיקר מיברא ר"י הנ"ל הני מאן דנקים סגלא הקשו תוס' בשבועות ד' ס"ו ע"א אחא דאמרי' התם אר"נ הני מאן דנקם נרגא בידי' ואמר איזיל ואקפליה לדיקלא דפלניא ואשתבח דקמיל ושדי ל"א דוהא קפלי' גלמא אסרי' נוים אינש ולא עביד. והא בלא"ה נאסן בסנו דזבנתה לי דסהיסן פשום דלא חצף. ותירצו לחלק בין לקיסת פירות לקציצת אילן. ואני בעניי היה נ"ל בישוב קושייתם דאי לאו סעמא דנוים אינש לא היה נאסן התם לומר זבנת ניהלי מסעסיה דלא חצף דהא כשאסר איזיל ואקפליה דקלא דפלניא ולא אמר דזבנא לי משמע דעדיין דפלניא וכיון דאסר כן מסתמא יעשה כן א"כ לא סהיסן לומר לקוח מסעם ניהלי מחיסן אלמא לא חצף אינש דנגר דיקלא דלאו דילי ה"נ לא חצף אינש לסיכל פירי לאו דילה. ופרבי' עלה דא"ה ארקא נמי (חיינו בשעון דלקח הקרקע יהא נאסן לגבי פירות שאכל. תס'). ופשני אמרי' לי אחוי שטרך אבל לפירות ירדתי נאסן דשטרא לפירי לא עבדי אינשי. ודוקא באכל אז לקמן אבל על לחבא ליקח הפירות א"נ. ושיין בחי' הרמבן דע"כ דוקא דאסר איזיל דאל"כ בההיא דבב"ק (ד' צ"א ע"ב) נפיקותי קצת להיסן דאתה אסרת לי פסום דלא חצף אע"כ דאסר דוקא. ותא דלא סהיסן בההיא דבב"ק בליבא עדים שקנן בפני דלהד"ם פשום דאין דרך ליתן רשות לקנן עיי"ש. ותסוה לי דלפ"ז הסברת לא חצף אלים הסברת סנו דהרי אילו היה שם בב"ק שייך לא חצף היה נאסן אף דאין דרך ליתן רשות לקנן. ומדין סנו לא סהיסן סכח סברא דססתמא אין נותנים רשות. וא"כ אין אמרי' דבעד א' א"נ ופשום דאמרי' ליה אחוי שטרך הא היכא דיש לו סנו דלהד"ם נאסן לקוח ופשנה אחוי לא סהני בסקום סנו וא"כ סכ"ש דלא להני בסקום דלא חצף. וצע"נ (יוסף דזה הוא נגר חוקת הקרקע אבל ביש לו סנו דלהד"ם אינו נגר החזקה אך אפשר כוונת רבינו לסה בעד א' צריך לשלם הפירות ובפרס לפי דעת הרמב"ן דל"ם סברת התוס' כיון דהקרקע יוצא סתחת ידו בכ"ל. ועיין). ובעיקר מיברא ר"י הנ"ל הני מאן דנקים סגלא הקשו תוס' בשבועות ד' ס"ו ע"א אחא דאמרי' התם אר"נ הני מאן דנקם נרגא בידי' ואמר איזיל ואקפליה לדיקלא דפלניא ואשתבח דקמיל ושדי ל"א דוהא קפלי' גלמא אסרי' נוים אינש ולא עביד. והא בלא"ה נאסן בסנו

קשיא. דהא רב הונא אריש אחמר. דתנן חזקתן שלש שנים מיום ליום. וקאמרי בגמרא דאי לא רב הונא הוה אמינא מאי מיום ליום לאפוקי מקושטא. ולעולם אפילו מפורות קמ"ל דדוקא קתני למעטיה מפורות. והא דריש ליקיש למתניתא מדרבי ישמעאל. דאפילו כי אמר רבי ישמעאל בספיקא דבעינן רוטפים. אינו מגלן בריש. ולא עוד אלא מהא דאמר רבי ישמעאל נמצא בריש דלא אתא למימר רוטפין לא לאו דרב הונא. דהא רבי ישמעאל קאי לפרושי להא דתנן שדה הנטל שלש שנים ואינה מיום ליום כמ"ש בשם רש"י ונמוקו עמו. דרב ושמואל קאמרי בגמרא [ד' ל"ו] ז דברי רבי ישמעאל ור"ע. אבל חכמים וכו' ס"מ דספיקא דמתניתין טלה רבי ישמעאל ור"ע היא. ודברי חכמים לא הוזכרו במשנה. וכיון דרבי ישמעאל ור"ע מפרשין לבנא דשדה הנטל וכו'. ונקטי מינה במלתייהו לאשמועינן דבעינן רוטפין ס"מ בהדיא דליכנא דאינה מיום ליום בספיקא שאין פירותיו שאין החזקה רוטפה מיום ליום. דהא בעינן רוטפים. אלא פירותיו שהיה שלש שנים שלימים. וא"כ ממילא ריבא דתנן שלש שנים מיום ליום היא דומיא דספיקא. וכלומר שהוא מיום ליום שלימים ולא מקצתם. אבל ברוטפים לא תני בה ולא מידי בריבא לאמר לילמדיך רב הונא לאשמועינן דמיום ליום דריבא דוקא הוא וכלומר רוטפים. והדום גדול הנמצאנו רב הונא דהא הנתא מיום ליום דריבא לא הוה דומיא דאינה מיום ליום דספיקא. דבריבא כלומר רוטפים. ["ובספיקא כלומר אינם שלמים. אבל רוטפים אינו בכלל דאינה מיום ליום דספיקא כלל. *) אמ"ג דרוטפים בעינן נמי בספיקא. כך נראה לי: בנם את תבואתו. פירש הר"ב יין של נפנים. ובפירש"י וכתבו התוספות לדמי קרי ליה לכרם הבוה: מכוס דכתיב (דברים כ"ג) ותבואת הכרם: מסק את זיתיו כנס את קיצו. תמיה לי דהכא לא בעאן לא כסדר הכתוב בבבא חרן ישראל בפרשת עקב דכתיב נפן והתאנה והרמון זית שמן. ולא כסדר במתבבלין תחלה כדדייקינן בסוף פרק ו' דברכות ע"ב. וכתבו די"ל דאף ע"פ שמתבבלין התאנים קודם הנפן. אין קוצין אותן מן האילן עד לאחר הבציר לא נמי לוקטין אותן ומניחים אותן לייבש. ולא הוי זמן כניסתן לבית עד לאחר תבואת הכרם. והא דלא הויא לקיטה חזקה. כי שמא היו רגילין לייבשו באותה שדה בגדלו שם. ולכך לא הוי חזקה עד שיבאם לביתו. ור"ת מפרש כנס תבואתיו בתבני. ומסק זיתיו בבצר. וכנס קיצו בחג הרי ז חזקה. נמצאת חזקה בשנה ח'. ונקט כסדר זה משום דתבני הוא התחלת השנה. אבל יותר מובן לי הוה תנא להו כסדר נמי שנה שהם נדלים עליהן. ע"כ: ב היה ביהודה וכו'. היה בעל הקרקע ביהודה. והחזיק בגליל. והחזיק בה אדם שלש שנים בלא מחאה. רש"ס: אינה חזקה. כתב הר"ב לפי שאין פירות מטיות וכו'. ואע"פ וכו' כשמת מרחם דמי. וכתבו התוספות וא"ת נבי נמי אמרינן בריש נזיקין [דף ד'] המניח נמי ממדינה למדינה בארץ ישראל אין צריך לומר בפני כתב ובפני נחתם. כיון דאיכא בתי דינין דקביעי מקום שמיתי פירות [כמו שכתבתי בדבור המתחיל והמניח ממדינה למדינה יש'] וי"ל דודאי נבי נמי מטיין לקיימו אפילו מיהודה לגליל. לפי שאותה רגילה לחזור אחר עדי קיום. אבל הכא. לא לאו דשמיתי מוכח לעולם לא ישמע ממחאתו שאין המחזיק רגיל לחזור אם מיחה לו אם לאו. הלכך בפירות דבתי דינין לא סני. ע"כ. ומירוש פירש הרשב"ם שם הגרה בין המלכות. ע"כ. והוא מעניין הגרס תתריסו: באספמיא. שהוא רחוק מהלך שנה מארץ ישראל. רשב"ם: ויהחזיק שנה. ובתוך שנה רחשונה ילא הקול. רשב"ם. כלומר דלא דמי למחזיק בפניו. דלאלתר הויא חזקה. משום דאיהו ידע בדידיה ובעיק להחזיקא ליה. הלכך כשבתק שנה אחת הויא חזקה. כדפירש הר"ב. וכן לשון הרשב"ם אבל לאחרים דלא רמיא עלייהו לדעת שאחרים מחזיקים בשל זה קבעו זמן שנה ח': וילכו ויודיעוהו שנה. ויותר ממהלך שנה אין דרך אדם להרחיק מביתו. ולפי ההווה תקט. רשב"ם. והתוספות מכוונו ואם הרחיק יותר לא פלגי: ויבא לשנה אחרת. ולא דוקא דל"ם מוחה דמחאה בלא בפניו הויא מחאה. אלא עצה טובה קמשמע לן כדאמרינן *בגמרא [דף ל"ט] שלא יאכל אלא הפירות. ולא יוכל להוציא בשל הקרקע הפירות מידו. דקשה גזל הנאכל. ל"י:

*) נראה ד"ל דהא רוטפים וכ"ה מ"ל ותקן הב"ד בלפניו.

בשלש ארצות לחזקה: ל"ם ע"ל נעוטע ל"ם ע"ג: ועבר היורדן והגליל. עי' יהונתן תלה ע"ל כ"ם: ג כל חזקה שאין עמה מענה. ס"ל ע"ל כ"ח ע"ב יהונתן נקן ע"ג כ"ג ע"ד ע"ל בהל פונן כ"ל ס"ב כתון ל"ם שכ"ב ס"ם פ' כפ"ל פ"ם:

שנויי נוסחאות

חדש בראשונה וחדש. נד"ל ונכ"ק ונכל כנ"ל ונמסכ"ל חדש אחר.. והדש אחר. (ו"ב חדש באמצע). נכ"ה ליתא. במה ד"א. נכ"ק במי ד"א. לבן. אילן. נד"ל ונכ"ק ונכ"מ ונכ"ב ונכ"ל ונמכ"ל חלבן האילן. כנם את תבואתו. נכ"ה אסף.. וכ"ה נכ"ף ריווח. מסק. כנס כו'. נכ"ק ונכ"ל ומסק וכנס וכנס וכ"ם נמכ"ל (ומסק קייצו). ב והגליל. נד"ל ונגליל. והחזיק בגליל בגליל והחזיק. נד"ל והחזיקה.. והחזיקה. שיהא עמו במדינה. נד"ל ונכ"ק שתהא..; נמסכ"ב ומחייב נמס' ד' ריווח ומוד.. במדינה אחת. שיהא באספמיא ויחזיק שנה. נכ"ע שיהא שמד באספמיא..; נכ"ק.. באספניא ויחזיק..; נמכ"ל.. באיספמיא..; נכ"ל.. באספמיא שנה ויחזיק.. וילכו ויודיעוהו. נמסכ"ב ולבו..; נכ"ל ולבו שנה ויודיעוהו. ויבא לשנה אחרת. נד"ל.. שנה..; נכ"ק ויבואו בשנה..; נכ"מ.. לשנה האחרת; נכ"ה ושנה אחרת יבא. ג (ביצר). נד"ל ונכ"ק ונכל כנ"ל ליתא. אמר לו מה אתה. נד"ל אומר..; נכ"ק. מה אתה..

ראשון לציון

ב במשנה יהודה ושכר הירדן וגליל קבה למה פסק נעבר הירדן בין יהודה וגליל ובן נקבה כתו"ם נמתוטות פ"ל מסנה י:

תוספות רע"ק

וא"ב אדרבא מסמע מה דנקט ת"ק מיום ליום ח"ו נו דצריך נ"ש שלימות הבינן נ"ב רצופים. דבכל חזקות בעינן רצופות כדמצינו לדי"ו ולא מצינו חולק בזה. ומשום: ב [אות כא] חו"ם ד"ה ויבא. אלא עצה טובה קמ"ל כדאמרי בגמרא ומאוד הטוה לי על הוס' דס"א א' ד"ה כאן וכו' קשה דרשב"א כו' והיינו דלא. כר"י הא י"ל דגם ר"י פ"ל דמתחה שלב"ם

והבא מחמת ירושה. מהחזק בה שלש שנים מכח יחוסם אביו. שהיתה כל אביו ביום מותו: אין צריך טענה. לבדר אך בתה ליד אביו. ומיהו ראיה בפי בראו אביו לד בו יום אחד: האומנים. המתקנים כלים. אין להם חזקה. אם הם מוחזקים בכלים כל אחרים אין יכולים לטפון לקוחים הם בידי ואפילו הם כלים שאין מצויין להכחיל ולהכמר. והני מילי כשהכלי מצוי בפניו ביד האומן. אבל אם לא נמצא הכלי בפניו ביד האומן אלא בחוץ אלא בבא אחד מן הבית ומצא לאומן כלי ים לי אוכל מתתי לך להקן. החזירהו לי. ומצאן האומן אחת שהוא אצלי. אבל אחה מכרת לי נאמן האומן בשבועה במנו. דאי נמי אמר לא היה דברים מעולם או החזרתי לך. וכן מצא האומן כך פסקת לי בשכר הקנו. והלה אומר לא פסקתי אלא פחות. אם הכלי מצוי בפניו ביד האומן בעל הכלי נאמן. ואם אין הכלי מצוי בפניו ביד האומן נאמן בשבועה ואפילו מסר לו בעדים. במנו דאי נמי אמר שחזרתיו לך: והשותפים. שיש להן קרקע בשותפות ואכל אחד מהן שלש שנים כל הפירות הוא חזקה. וה"מ דאין בקרקע דין אחזקה. אבל אם יש בקרקע דין אחזקה ואכלה אחד מהן שלש שנים סי חזקה: והאריסים. שיורדים לקרקע למחצה. לשלש. ולרביע. ואכל כל הפירות שלש שנים הוא חזקה. ודוקא בחריסי בתי חכיות שהוא כמו הפטרופוס על הבן אבל אם הם בחריסי בעל הקרקע פשיטא. ואכל כל הפירות שלש שנים אין לו חזקה: ואין האיש חזקה בנכסי

אתה עושה בתוך שלי. והוא אמר לו שלא אמר לי אדם דבר מעולם. אינה חזקה. שמברת לי. שנתת לי בבתנה. אביך מכרה לי. אביך נתנה לי בבתנה. הרי זו חזקה. והבא משום ירושה. אינו צריך טענה. האומנין והשותפים והאריסין והאפוטרופין אין להם חזקה. אין לאיש חזקה בנכסי

בנים רבות. וכן המתיק המור בימן קמ"ט הע"פ כתב לדין המטלטלין בסימן קל"ד. ומ"ש הר"ב והמי מילי כשהכלי מצוי בפניו ביד האומן. וכן לכון הרמב"ם בפירושו. ואין הסגה בפניו ב"ד כשהוא מונח אצלו דודאי הוא נאמן. במנו דלא הרהמו. אלא כלומר שהוא בפניו ב"ד. ומ"ש הר"ב נאמן בשבועה במנו דאי נמי אמר לא היו דברים מעולם. לא החזרתי לך. ר"ל אם נתנו אצלו בעדים הוי מלי למימר לא היו דברים מעולם. ואי נמי נתנו בעדים יכול לומר החזרתיו לך. וכן מבואר בפירוש הרמב"ם. וכתב עוד הרמב"ם בפירושו וכל מה שאמרנו בזה נאמן. ר"ל אחר שיבנו בנקיטת חפץ לפי שאלו מכניעין אותו על עיקר מנו בתקנת הכמים עם שבועה הכסיר שהוא נשבע ונטל. ר"ל האומן. ע"כ. אם תימה לומר כן כשבועין לקיח הוא בידו באין זה נשבע ונטל כלל. אלא נשבע להחזיק במה שבידו. אבל במונו כך וכך פסקת לי בהא שייך למימר דנשבע ונטל. לפי שבמיקר החפץ מודה שהוא בעה"ב ורולה ליטול שכרו ממנו. וכן נמצא לו בהגהות כמו שכתבתי שהרי בפ"ש מה' מונו לענין מענת נקיטת כתב האומן נשבע היכת ונפטר ונפטרין מענת כך פסקת כתב ונשבע בנקיטת הפן ונטל כדרך כל הנשבעין ונטלין. ע"כ. וכ"כ המור בימן פ"ט ופ"ב ובנ"י בשם הר"ן: והשותפים והאריסין והאפוטרופין. בפירוש בעדים שהוא בותפו לו הריסו לו האפוטרופסו. אבל אם אין ידוע זה בעדים אלא שהודה מעצמו ואמר הן. הוא בותפו ומכר לי. נאמן במנו שהיה יכול לומר לא היה בותפו אלא בחזקת שלש שנים מיירי דכהם הומן לא שייך אלא במטלטלין וחזקת שלש שנים לא נאמרה אלא במקרקעי אבל במטלטלי מי שהוא מוחזק בכל חבירו אפילו שעה אחת ואינו רוחים שיגלאים מחחת ידו אף ע"פ שיש לחבירו עדים שהיה שלו. נאמן זה המוחזק לומר לקוח הוא ביד. דכתיב עוקת מטלטלין מחבירו. אלא עדים הוא קונה ובלא שער. הון מדברים הנכרים להמליל ולהכמר ואמר לקוחין הן ביד ואינו נאמן בקיימת לן במכבת בטשות [דף מ"ו] כ"כ הרמב"ם וכ"כ הרמב"ם בפירושו. אבל בחבורו אמ"פ שכתב לדין הומן המטלטלין בפ"ט מהלכות מומן. הגה בפי"ג כתב ג"כ דין הלוחין לעמן קרקע שלש הוי בומן בה ומתקנין אותה

בנים רבות. וכן המתיק המור בימן קמ"ט הע"פ כתב לדין המטלטלין בסימן קל"ד. ומ"ש הר"ב והמי מילי כשהכלי מצוי בפניו ביד האומן. וכן לכון הרמב"ם בפירושו. ואין הסגה בפניו ב"ד כשהוא מונח אצלו דודאי הוא נאמן. במנו דלא הרהמו. אלא כלומר שהוא בפניו ב"ד. ומ"ש הר"ב נאמן בשבועה במנו דאי נמי אמר לא היו דברים מעולם. לא החזרתי לך. ר"ל אם נתנו אצלו בעדים הוי מלי למימר לא היו דברים מעולם. ואי נמי נתנו בעדים יכול לומר החזרתיו לך. וכן מבואר בפירוש הרמב"ם. וכתב עוד הרמב"ם בפירושו וכל מה שאמרנו בזה נאמן. ר"ל אחר שיבנו בנקיטת חפץ לפי שאלו מכניעין אותו על עיקר מנו בתקנת הכמים עם שבועה הכסיר שהוא נשבע ונטל. ר"ל האומן. ע"כ. אם תימה לומר כן כשבועין לקיח הוא בידו באין זה נשבע ונטל כלל. אלא נשבע להחזיק במה שבידו. אבל במונו כך וכך פסקת לי בהא שייך למימר דנשבע ונטל. לפי שבמיקר החפץ מודה שהוא בעה"ב ורולה ליטול שכרו ממנו. וכן נמצא לו בהגהות כמו שכתבתי שהרי בפ"ש מה' מונו לענין מענת נקיטת כתב האומן נשבע היכת ונפטר ונפטרין מענת כך פסקת כתב ונשבע בנקיטת הפן ונטל כדרך כל הנשבעין ונטלין. ע"כ. וכ"כ המור בימן פ"ט ופ"ב ובנ"י בשם הר"ן: והשותפים והאריסין והאפוטרופין. בפירוש בעדים שהוא בותפו לו הריסו לו האפוטרופסו. אבל אם אין ידוע זה בעדים אלא שהודה מעצמו ואמר הן. הוא בותפו ומכר לי. נאמן במנו שהיה יכול לומר לא היה בותפו אלא בחזקת שלש שנים כל הפירות הוא חזקה. כמו דרך הבותפין לאכול זה פירות ג' שנים ולא הרבע שנים. ואח"כ יאכל זה כמו כן. רבינו. ומ"ש הר"ב אם יש בקרקע דין אחזקה. ואכלה אחד מהן וכו' מבמע בשאכלה שלה ולא אחיה. ורולה להחזיק בשאתה אחי שנפלה לחלקו ונפקה מיניה כשאחי הוא מוכה מהאי שבנית. וכן היא מסקנת הבוכרים. ומ"ש הסוד ריב בימן קמ"ט בשם רבינו חננאל שאף בשאינה נמי יש לו חזקה. ראיתי בכתב בשמו דסבירא ליה נמי דדוקא דאחיה לכולה. [פירש שאוכל כל הפירות. תו"ח] עמ"ש במבנה ס'. גם מי' מדין חזקת בותפים לעמן מטלטלין בסוף מבנה ח' דפ"ק: והאריסין. כתב הר"ב והזקה בחריסי בתי אכות ברגילין לבמור בדות בל מבכתות ז מבולם. כן והבוחיקן בחריסות ולא היו ישלים להחליף בחריסים אחרים. כך כתב הרבב"ם. והרמב"ם פי"ג מה' שכירות כתב כגון שהיה הרים לאחיו בל בעל הבדה. לו לאבי מבפתו: והאפוטרופין. שהרי הכל בידם ומכלי לאבל ברעונם. ל': אין לאיש חזקה

בנכסי

ליאיבי' מרדבנן ור"ל): ג (אות כב) תרע"ב ר"ח אין צריך. ומיהו ראיה בעי כו'. ותיכא שיש להחזיק פנו דסיגך זבנתי ואכלתי שני חזקה נאמן לומר שאביו דר בה חר חוסא. ומעינן שלקיחה היה ביד אביו. זהו דעת תוס' ר' לי' ע"א (והא היחרא אינו אומר דזבנא מינך יקו"ש. אבל הרשב"ן כתב דלא מעינן ליה אגן אא"כ שיש עדים דאביו דר ביה חר יוסא שדגלים לדבר שלקחה כיון דדר בה. אבל אם הוריעה דדר בה הוא ע"י הסיו לא מעינן ליה אגן. ובזה פרחוה לי סניא דס"א ע"ב ההיא גברא דדר בקשתא בעלייתא וכו' וחוחתא לדעתיה אי א"ל קסי דידי זבנה מינך בסנו דאי בעי אמר אנא זבינא מסך. ולכאורה מחוסר ביאור דאיך תלו זה במה דאמר בעיקרא ואמרי לי' וכי אין אדם עשוי ליקח ולמכור בלילה. והלע"ר דתנה בתוב' לעיל הנ"ל כתבו דהא דמתני בסיגן קסי דידי זבנא מסך חיינו דוקא בסוגן כן מיד דלאח"כ א נ דה' מנו לפרש. ועי' בש"ך ס' קסו ס"ק ס"ו) דס"ל בדעת תרא"ש דנאמן מסום דלא מקרי כנו לפרש כיון דאומר דמה דאמר תחלה דבנא מינך ע"י"ס. אך תוס' לשבריהו מוכרחי' לומר כן פ"צריך ראיה דדר ביה חר יוסא הא אית ליה עתה כשאומר דדר בה חר יוסא מנו לומר דקסי דידי זבנא מינך לפי נרסא בסוגיא א"ל מסלוני זבינא דאמר לי דזבנא מינך א"כ א"י לומר עתה קסי דידי מש"ה צריך מחרי דדר ביה חר יוסא. ואם אמר מתם מסלוני זבינתא דזבנא מינך

ר"ל

[סדר נזיקין ח"א] טון

שנוי נוסחאות

(והיא אמר לו) שלא. נב"ל ונמי ק ונכל כל"ל ונמסני"ל ליתא: נכ"ל מלו במקומן הזקתי בה שלש שנים שלא. דבר (מעולם). נב"ל ונכ"ל ונמסני"ל ליתא. שמברת לי שנתת לי (בבתנה). נכ"ל.. ושנתתה לי מתנה; נכ"ל ונכ"ל ונכ"ל ונמסני"ל אתה מברת לי אתה נתת לי..; נב"ל ליתא. (אביך מברה לי אביך נתנה לי בבתנה) הר"ן. נב"ל הר"ן חזקה אביכם מברה לי אביכם נתנה לי מתנה הר"ן נכ"ל ליתא (מלא(אביך) נתנה); נכ"ל ונכ"ל ונמסני"ל ד' פיגו ונמסני"ל ליתא"ל. והבא משום ירושה. נכ"ל וכ' הבא..; נכ"ל וכ' הבא פחמת.. האומנין והשותפין והאריסין והאפוטרופין. נכ"ל הסדר השותפין והאריסין והאפוטרופין והאומנין נכ"ל ונמסני"ל ליתא למלי האומנין. נב"ל ונכ"ל ליתא למלת והשותפין ונ"ל אפ"ל וכם הסמן האומנין אין להם חזקה האפוטרופין והאריסין אין. ועי' נמסי' מ"ג ע"ב מלגתא דהכוה דבינאל ונו' ומטולא ונכבלים מל כמבנה בכם ר"ג ונכ' ר"ג. אין לאיש חזקה. נמסנ"ל לא לאיש..; נכ"ל האיש אין לו חזקה.

תוספות רע"ק

שלב"ם הוי מחאה אלא דעצה טובה קס"ל. ובוחתי' דהא מרא דשמעתא דשם חוא ר"ג ואיהו בעצמו אמר דל"ם דר"י עצה טובה קס"ל ועצ"ע יקשית תוס' מל רב עגן בפסמת הסגיא. וכיונתם דבוראי הדין דהמחאה יכול להיות שלא בפניו חוא מחמת דבר כרבנן אבל לר"י אינו מוכרח עי' תוס' דלא"ם ד"ח ליתיב דהקשי

והבא משום ירושה. נ"ב ע"ב מ"ו: אם מ"ב מ"ב מ"ב ע"ב מ"ו: האומנין מ"ו. מ"ב ע"ב מ"ו: מ"ו מ"ב מכל מקום כ"ל כמ"ב מכון ל"ב מ"ב ח"ב מ"ו מ"ב מ"ב ח"ב: והשותפין. מ"ו. מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב: והאריסין. מ"ו מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב: והאפוטרופסין. מ"ו. מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב: לא לאיש מ"ו. מ"ו. מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב מ"ב

בנכסי אשתו. ולא לאשה חזקה בנכסי בעלה. ולא לאב בנכסי הבן. ולא לבן בנכסי האב. במה דברים אמורים במחזיק אבל בנותן מתנה והאחין שחלקו. והמחזיק בנכסי הגר. נעל וגדר. ופרץ. כל שהוא. הרי זו חזקה: ד' היו שנים מעידין אותו שאכלה שלש שנים. ונמצאו זוממים. משלמין לו את הכל. שנים בראשונה ושנים בשניה. ושנים בשלישית משלשין ביניהם.

בנכסי אשתו. בנכסי מלוג. אבל בנכסי לאן ברזל כבר הן כתובים עליו. הרמב"ם. ומ"ב הר"ב ואפילו כתב לה בעודה ארוסה וכו'. כדאמן ברים פ"ט דכתובות. ומ"ם הר"ב והאשה שנתנה לו במכרה לבעלה וכו' דחוקא וכו'. לו בקרקע שיחד לה בעלה. עיין מה שכתבתי בזה במשנה ו' פ"ה דנדרים: ולא לאב בנכסי הבן וכו'. כל היכא שלא הלקו ולא נתפרדו זה מזה אינן מקפידין זה על זה כמה שמחזיקין זה מזה כדמסיק בגמרא [דף נ"ג]: במה דברים אמורים. לכון הר"ב דאינה חזקה. ומסיים הרמב"ם ונם ים מהן דהוויין חזקה וצריך ג' בנים: אבל בנותן מתנה. לכון הר"ב בפנינו וכו' לאו דוקא. וכן מביים הרמב"ם ומודה לו ורנה לומר לו שמודה לו: בנותן מתנה. והוא הדין למוכר דקנה לוקח בחזקה. כדאמן במשנה ה' פ"ק דקדושין נכסים שיש להם אחריות נקנין וכו' בחזקה. וע"ש בפירוש הר"ב מדיני זו החזקה: והאחין שחלקו. לכון הר"ב והחזיק כל אחד וכו'. כבר כתבתי ברים פ"ק דלאו דוקא כל אחד אלא כשהחזיק אחד בלבד. נקט כל החלקים בחלופין. וכן לכון הרמב"ם כיון שהחזיק אחד מהן בחלקו: ופרץ. פירש הר"ב לו בפרץ בה פרצה. כדי שיכנס בה. רמב"ם: כל שהוא. כלומר כל שהוציל בגדרו ופרצתו. אע"פ שעשוה כבר אלא שהשלימה. והוציל בהשלמתו כדמפרש בגמרא [דף נ"ג]: ד' ונמצאו זוממין. כילד דין הזמה מתניא בפ"ק דמכות: משלמין. וא"ת היכי דמי לא כשהוזמו קודם גמר דין אין להם נאמן כלום כדאיתא במסכת מכות [פ"ק מכות ו'] ואם לאחר גמר דין כיון דקא מחזיק בגוה זכה בה מיד. ומה ליה כאחר עשה [כדאמרן שם במשנה ט' דלא מחייבי אלא כאחר זמם ולא כאחר עשה] ותירץ אחד מגדולי רבני צרפת שאין אומרים נמתן כאחר זמם ולא כאחר עשה כיון שאפשר בחזרה. והריטב"א ז"ל תירץ דאיירי שהמחזיק הוא תוך לקרקע כשדן עליו ואחר שנגמר הדין הוזמו עדיו קודם שהחזירוהו שם. והשתא הוא כאחר זמם. כ"י. ותירוץ הראשון נכתב ג"כ בתוספות בפ"ק דב"ק סוף דף ל'. ותרצו עוד דלגבי ממון עוקרין מן הדין כלומר בק"ו דאם כאחר זמם עוקרין. כ"ם אם עשה. אבל לענין נפשות אין עוקרין מן הדין. ע"כ. זה ע"פ שבראתם כמ"ם בשמם ברים ב"ק בדבור לא הרי וכו'. דגמרא דיקן ס"ל דעוקרין [ממון] מן הדין. ועמ"ם עוד בפ"ק דמכות משנה ט': משלמין את הכל. כפי דמי הקרקע שהיו רוצים להפסידו יוצא מהן. לבד קרקע שלו שיטול מן המחזיק. רמב"ם. אבל פירות ליכא לחזוקינהו. שהרי אין כאן עדות אם אכל. לא כמה אכל. בעדות שלהם הוזם ונסבטל. וזה לכון הרא"ם כלומר דמי הקרקע שרצו להפסידו. וגם דמי הפירות של שתי השנים. אם יש למערער עדות כמה פירות אכל. ע"כ. וכזה מתיישב ליגנא דאת הכל. כלומר כל מה שיוכל להתברר שרצו להפסידו. וג"י כתב דמשם דבמי למהני בסיפא מבלבן ביניהן תנא הכא משלמין את הכל. שנים בראשונה ט'. אע"פ שאין עדותם מועיל לענין חזקה מ"מ נפקא מינה בעדותן לגלומי פירי ודבר שלם הוא כלומר ולא הי בכלל

שנויי נוסחאות

ולא לאשה (חזקה). נכי"ק ונכי"מ ונכי"ב ונכי"ם ונכי"ח ונמבני"ל ליתא. ולא לאב. נרע ונכי"ק לא.. בבה ר"א. נכי"ק בסי ר"א. אבל בנותן בתתה. נכי"ק.. מתנה נתן את כולם ושמות כיון מסוף מ"ם דפ"ד לקמן נכי"ל אבל לא הנותן. והאחין. נכי"ר האחין. נעל וגדר ופרץ. נכי"ק ונמבני"ל.. גדר.. נדי"ג ונעל.. נכי מ.. ופרץ בפניו ופי' בהוכ' כ"ג ע"ח ד"ה שנעל. ד' (היו) שנים. נד"ג ונכי"ק ונכי"מ ונכי"ב ונכי"ח ונמבני"ל ליתא. מעידין (אותו). נכי"ח ליתא. שלש שנים. נכי"ר שני חזקה. ונמצאו. נכי"ק נמצאו. משלמין (לו). נכי"ח הרי אלו משלמין וליתא וכן ליתא גם נכי"ם. שנים בראשונה ושנים בשניה. נד"ג היו שנים.. נכי"ר שנים אומרים בראשונה ושנים אומרים.. משלשין ביניהם. נכי"ח הרי אלו משלמין ביניהן וכי"ר משלמין גם נכי"ם ונכי"ח.

תוספות רע"ק

ר"ל באמת דאם אמר אח"כ דדר ביה חד יומא נאמן בשנו דיכול לומר עתה קמי דידי זבינא מינך. אבל לגירסת תוס' מזלוני זבינתא דובינא מסך מוכח דא"נ לומר אח"כ קמי דידי דדאיצטרכה' ליה מהרי דדר ביה חד יומא ולא מהימן בכך בשנו דקמי דידי זבינא מסך. אבל להרמב"ן חנ"ל ליכא הוכחה דהא אף היכא דנאמן דדר ביה חד יומא בשנו מ"מ לא מעניין עבורו כיון דלא אתחזק בפנינו דדר ביה חד יומא. ותנה יל דודאי לעים מה דהקשה רב וכי אין אדם עשוי לשכור בלילה נראה דהיה ס"ל דמסמא דבני חד יומא משום דאין עשוי לשכור בלילה והוי כמו ריעותא דניכר שאינו שלו בזה בודאי היה הרין כשיטת התוס' דהיכי דמיתן דדר חד יומא ויש לו מנו דנאמן בכך לסלק הריעותא ומהמנינן ליה דבאמת דר וליכא ריעותא ודברי הרמב"ן הנ"ל רק למסקנא דמסמא דר"ת באמת דבעינן דר ביה חד יומא כי היכי דלתחזק בפנינו ויהיה רגלים לדבר שקנאה בזה בעינן דוקא אתחזק בפנינו אבל לא ע"י שנו וא"ב י"ל שיש חיוב דבר דמתחלת מ' דמסמא דר"ת דצריך לחיות שיהיה דר ח"י משום ריעותא והא דא"ל אית לך מהיינו דאין לו מנו דא"ג לומר עתה קמי דידי זבינא. מש"ה הקשה לו וכי אין אדם עשוי כו' ואמר דחזית לדעתיה דאי אמר קמי דידי זבין היינו דאי אמר עתה קמי דידי נאמן דלא הוי מנו למערע (כסברת הרא"ש הנ"ל) וא"ב מדאיצטריך ר"ת למיתי מהרי על דדר ביה ח"י ולא היפוי בכנו דמקן קמי דידי זבינא ע"כ דלא מהני בירור דדר ביה ח"י ע"י מנו אלא דוקא בעדים. ומוכח דהמסמא דלתחזק בפנינו. ולא משום ריעותא ונמצלק הקושיא וכי אין אדם עשוי כו' וחז"ק: ד' [אות כג] במשנה משלשין ביניהם. ל"ש לפ"ד דלימא קמאי אנן מנא ידעי' דבל דקמי בני דינא לאסהודי את אהאי ארעא ואנן לחייב מחזיר פירות קאתינא. ברפריך בב"ק דב"ד נבי שור ולימא כו'. דכיון דמחזיק מביאן לב"ד ובודאי לפובתו בא כרי להחזיקו בקרקע ולא כדי לחייבו בפירות. תוס':

אור גדול

פרק ג' ד' במשנה משלמין לו את הכל. עיין בתוי"ם. ובירושלמי כאן איתא אמר לו סה אתה עושה בתוך שלי שיש לי כה שני חזקה והלך והביא עדים שיש לו בה שני חזקה והלך זה והוזמו עדיו הרי זה נותן לו השדה ואוכל פירות של ג' שנים ואינו משלם עבורם ושני' גם דילן הנ"ל. והיינו בכל אופן אף דלא הוזמו על כל הג' שנים רק על פקצת

ונם לדבריו פליג הירוי' על הבבלי במאי דמחייב פירי. יעויין ב"ב (לי"ג א') בתוי"ה קריבי' דרב אחדי ובנו' שם. ובני מהר"ם נ"י אמר דדברי הירו' משמעין. דמאי דקאמר נותן לו השדה ואוכל פירות של ג' שנים. היינו דהיינו אוכל הפירות של ג' שנים ואינו משלם עבורם ושני' גם דילן הנ"ל. והיינו בכל אופן אף דלא הוזמו על כל הג' שנים רק על

כתות בלבנה בימים: שלשה אחים. לכל בנה לה לחד. ולחד עם לחת. שלותו לחד מעיד עם כולן. הרי כלן שלשה עדיות. דמיא דמסהיד הלי. לא מסהיד הלי. ולכך עדותן כשרה: והן עדות אחת. לענין הזמה שלא הוזמו מבלבין ביניהן. ולא נעמדים זוממין עד שיוזמו סלן:

ה שיש להם חזקה. לא החזיק בקרקע חבירו לענין זה שלשה בתים הוא חזקה: היה מעמיד בהמתו בחצר. הלי תנא בחלר השותפים קא מיירי דלא קפדי להדדי לאעמדה בהמה וכולא בה. ומשום הכי לא הוא חזקה לפי' כי החזיק להלי מלחא ג' בתים: אבל אם עשה מחיצה וכו'. דבתי הלי נוזנא ודלי קפדי. לא שתיק לה ג' בתים ולא מיחה. ודלי הוא חזקה. ורביע מכה בר מיימוני פירש. דבשותף דקפיד לאעמיד מחיצה. לא עבה שותפו מחיצה ולא מיחה לאלחר הוא חזקה. אבל לא דעלמא הע"פ שעבה מחיצה ולא מיחה לא הוא חזקה עד לאחר שלש בתים: ן המרזב. לעור קטן. שעוהים לותו בכוף לעור הגדול ההולך על פני כל הגג: אין לו חזקה ויש למקומו חזקה. לא היה שם מרזב ובא בעל הבלר לעקרו לגמרי. שלא הפסו מי הגג לתוך חלרו לא יכול. שבבר יש לו חזקה לזה שיהיו מימי גגו שופכים דרך לותו מרזב. אבל לא בא להפסו. בשה מונח לרוח דרומי. ובא לתת לותו לרוח לפוי לין בעל המרזב יכול לעכב עליו. דלא מידי לפכהיה. ולין לו חזקה. שיהיה תמיד שומר ברוח ז': מרזב. מקום שהבשה של גבמים זבה ממנו. מר. מקום. כמו הן גוים כמר מדלי (ישעיה מ): מחילה. לעור גדול המחזיק כל לוכך הגג. וכמי מלחא דקביעותא לכך יש לו חזקה: כולם [המצרי]. קטן ולא קבוע. ולא קפיד עליה לא עוקן לותו לתוך חלר חבירו כדי לעלות בו לגגו ולבובבו לכך לין לו חזקה: חלון המצרית. חלון קטן שלין רגלו של אדם נכנס בו לין לו חזקה. ולא בעי בעל החלר לבעות כנגד החלון ולסתמו לא מלי בעל החלון לומר כבר החזקתי בו ולוכך יסול לסתום. דלאמר ליה היכך. לא נתפייסני אלא לפי שלא היה לי בו היזק. ולפי הכי לא הוה בעי מסיקרא כספתא הוי מלי מעכב עליה שלא יפתחנו. ולפי' היה גבוה יותר מדי לחות. דמלי לאמר ליה בתא בתים ספסל כמוך לחלון והנים בי. ולחר שבמתו [נמי] ופתח לין

שלשה אחים. ואחד מצטרף עמהם. הרי אלו שלש עדיות. והן עדות אחת להזמה: ה אלו דברים שיש להם חזקה. ואלו דברים שאין להם חזקה. היה מעמיד בהמה בחצר. תנור. וכירים. ורחים. ומגדל תרנגולין. ונותן זבלו בחצר. אינה חזקה. אבל עשה מחיצה לבהמתו גבוה עשרה טפחים. וכן לתנור. וכן לכירים. וכן לרחים. הבנים תרנגולין לתוך הבית. ועשה מקום לזבלו עמוק שלשה. או גבוה שלשה. הרי זו חזקה: ן המרזב. אין לו חזקה. ויש למקומו חזקה. המזחילה יש לה חזקה. סולם המצרי. אין לו חזקה. ולצורי. יש לו חזקה. חלון המצרית. אין לה חזקה

הא לאמריק דבר ולא חלי דבר. כ"כ הוספות בשם הרשב"ם [ד"ה אלא]. וכ"כ הרי"ף לאבל בפ"ז דב"ק דף ע' הביאו דברי הרי"ף ודחאום ופירשו דכיון שהעידו כל מה שיכלו לראות בלאתה בנה הוה עדות שלם והכריחו לפירושם מהא דמתניתין ב' פ"ו דגטין כמ"ש שם בשם"ד. ובספר מלחמות ה' להרמב"ן בפרק מרובה פירוש שלישי ולין להאריך: והן עדות אחת להזמה. לשון הר"ב שאם הוזמו מבלבין ביניהן ולין נעמדין זוממין עד שיוזמו סלן. וכן לשון הרשב"ם. וז"ל הרמב"ם פרק כ"ל מהלכות עדות שאם הוזמו סלן הרי שלב הלחין מבלמין מלי דמי הסדה. וזה שלאדרף עם כל א' מהן מבלם חלי דמיה. וכ"כ הטור סוף סימן קמ"ס. וכתב כ"י ולף על פי דכשהוזמו נמלא זה מבלם בעדות לחוו. הא לאמריק בחס דהזמה מלחא לאריתא היא ומעלמא לחי לה. שכן רלינן המיד על לאה לחת שהיא לאת לוא ולחר כך בא עליה הוא לא לחוו. הרי זה נהרג עמה ונמלא זה מת בעדות עצמו. ומעמא דחזנא דהשתא מלחא לאריתא היא. ע"כ: ן שיש לה חזקה. ויכול לעמון לחה נתת לי לתבמים זה במתנה. לו מכרה לי. רשב"ם: תנור וכירים. מבלטלין הן. וכן רחים ברחיא דידא. רשב"ם: אינה חזקה. פירש הר"ב בחלר השותפין מיירי דלא קפדי להדדי. ועמ"ש בזה בשם הר"ן ברפ"ה דמדרים בדבור ומיהם וכו'. ופקשא הוספות דמשמע חזקה מבוס דלא קפדי אבל לא קפדי הוי חזקה. והתם במ"ג דהשותפין לין להם חזקה זה על זה ותירלו דהכא בנתיה לבולה כמ"ש הר"ב לעיל. ועמ"ש שם. ושוד גראה דיש לחלק בין שהה לאחר. דהכא מיירי בבתים אלו פהוחים לאחר זה דכיון שהוא יולא ונכנס דרך חלר זה היכא דקפדי לין מניח לו לעבות לי לא דוכנה מיהא. פ"ב: אבל עבה מחילה וכו'. כתב הר"ב שהרמב"ם כותב דבאינם דעלמא לאע"פ שעבה מחילה ולא מיחה לא הוא חזקה כדמסיים בה בפרק ה' מהלכות שכנים שאם תאמר החזיק לין לך אדם במבלול מקום לחבירו. פ"כ. ומ"ש הר"ב עד לאחר ג' בתים. כ"כ בפירושו. וכתב המגיד בשם לאבן מנגאש ובבא בתמנה: מחיצה כו' הרי זו חזקה. אע"ג דלא מעיד מעבה מקפיד אדם בשם מבוס דמעמפי כל מה שבבית. כ"י: עבוק שלשה. כדי שלא יהפוך. רשב"ם: ן המזחילה יש לה חזקה. ותימה היאך יש לה חזקה. והלא כשמיא המרזב לריהם א' של המזחילה גם המזחילה לריך לזוזה ולהגביהה ריהם א' ולהגמיך ריהם הא' בטיתן שם המרזב. והכי קאמר דמרזב לין לו חזקה. והמזחילה יש לה חזקה. והלא לעולם לא יוה המרזב אם לא יוה גם המזחילה. ויש לומר דמבל מקום יש לה חזקה לענין שלין לריך לעשוקה לגמרי ממקומה כמו שלריך לעקור המרזב. לי נמי כגון במזחילה שם ולין גבוה לד זה יותר מגד זה דהשתא לעולם לין לריך לזוזה ממקומה. אלא לשתוס לגד שמכיר ממנו המרזב. הוספות. ופירש מזחילה כתבתי בס"ה פ"ב: סולם המצרי. כתב הר"ב קטן. ובגמרא מפרש כל שלין לה ד' שליבות: חלון המצרית לין לה חזקה. וכתב הר"ב דאפילו הכי לא הוה בעי מסיקרא כספתא הוה מלי מעכב עליה שלא יפתחנו. ואפי' היה גבוה יותר מדי לחות. דמלי לאמר ליה בתא בתים ספסל כמוך לחלון והנים בי. ולחר שבמתו [נמי] ופתח

לין

אור גדול

מקצת מהג' שנים דמני בהבי לשתר חחזקה. אפ"ה אינגו משלם פירות כלל אף מסה דלא איתומו. וא"כ שפיר אמר ר"ו דסוכה מהכא דאינו נפסל בב"ר דחיינו מבאן ולהבא רק מעצמו הוא נפסל נפסדת. דאי אמרינן מבאן ולהבא. א"כ למאי דאיתומו איתומו למאי דלא איתומו לא איתומו ופרותן קיימת כדאיתא בב"ק (דף ע"ג) לענין פרות גניבה ומביחה. וא"כ על מה דלא איתומו איכא פרות על אבילת הפירות והוי כמו דאיכא פרות שאבל פירות מחות מג' שנים דצריך לשלם חפירות ואמאי אוכל פירות של ג' שנים דפשוט לגמרי ע"כ דלמסרע הוא נפסל ובטל לגמרי פרותן אף למאי דלא איתומו. וליכא פרים על הפירות ואיהו אמר דאכל ג' שנים ונם בדידי הוא. ושפיר מסוד. ואשה"מ עכ"ד בני הג"ל והדברים משומים ובתוים ומאמיתים בעזהי"ת

ג'. נכי"מ וכלי"ם וגבוה..; נכי"ב אר גבוה ג' מפחים. ן המזחילה יש לה. נכי"ל וכלי"ם.. יש לו. המצרי. נכי"ל מצרי. המצרית אין לה. נד"ל נפסוק; נכי"ם.. אין לו וכן נפסוק.

שלשה אחים ואחד בצטרף כו' מכלדרן כ"ם ע"ל פ"ה שם מה שם ופי' ניחוכלמי סופה פ"ל כ"ל מוכבדין פ"ג כ"ם בנטנים פ"ד כ"ל: הן אלו דברים שיש להם חזקה. נ"ז פ"ל יהבלמי מדרים פ"ב כ"מ: הרת מעכיר בחמה. פ"ל פ"ל מה פיכן ונפכן כ"ל פ"ל פמ' שכנים כ"ב פמ"ל עבין נ"ל ביפ' פ"ג מה"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל: כולם המצרי אין לו חזקה. ל"ל שם כ"ל מ"ל שם פ"ל: חלון המצרית א"ל חזקה כו'

תוספות חדשים

ה בבשנה ועשה מקום לגגו. פי' לא עבה מקום וכו'. (כרשב"ם):

שנויי נוסחאות

הרי אלו. כד"ל הרי כאן. (לדחזמה). וכ"ם בד"ל נכי"ק ונכי"מ וכ' ופ' וכ' ונמבנ"ל ונכי"ם ליתא, וכן ליתא בנמבנ"ל דפ' והוסיפו המהרש"ל. ה אלו דברים שיש כו' ואלו (דברים) שאין. נכי"ק ונכי"ם ונמבנ"ל ליתא וכן ליתא בד"ל (ובס בסדר אלו דברים שאין.. ואלו שיש וכ"ם בסדר נכי"ל ונכי"ם ופי' רשב"ם בשם ר"ח); נכי"מ ליתא (ואלו דברים שאין לתם חזקה) וכן ליתא נכי"ל לא שתא שם בגליון. בהמה בחצר תנור. נכי"ק. מעמיד תנור; נכי"ב ונמבנ"ל.. ומעמיד תנור וכ"ב נכי"ם (ובס בחמתי) וכ"ב נכי"ל: נכי"מ.. וכן תנור; נכי"ם בחמתי.. ונתן תנור; בד"ל בחמתו בחצר או מעמיד תנור. ובירים (ורחים). נמבנ"ל ורחים ובירים; נכי"ל ליתא. ון(מגדל) תרנגולין. נכי"ק ונמבנ"ל.. תרנגולין וכן בסמון; נכי"ם ונכי"ל ליתא. זבלו. נכי"ם זבלין וכן בסמוך לובלין. אבל עשה מחיצה לבהמתו גבוה. בד"ל אבל אם עשה.. וכ"ב נכי"ב; נכי"ק אבל עשוה.. גבוה; נכי"ל ונכי"ב.. עשה..; נמבנ"ל עשה לבהמתו מחיצה גבוהה. וכן לתנור וכן לבירים וכן לרחים. נכי"ל ונכי"ב.. ובירים ורחים; נכי"ל וכן תנור ורחים ובירים. לתוך הבית. נכי"ל בתוך..; נכי"ם לבית. ועשה מקום. בד"ל ונכי"ק ונמבנ"ל עשה..; נכי"ל ונכי"ם ועשה.. עמוק שלשה. נכי"ל.. עשרה(!); נכי"מ ונכי"ם ונכי"ל.. שלשה טפחים. אן גבוה נכי"ם.. מצרית.. וכ:

חזקה. ולצורית. יש לה חזקה. איזו היא חלון המצרית כל שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה. רבי יהודה אומר אם יש לה מלבן. אף על פי שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה. הרי זו חזקה. הזז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות. פחות מטפח אין לו חזקה. ואין יכול למחות: ן לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין. לקח בית בחצר אחרת. לא יפתחנה לחצר השותפין. בנה עליה על גבי ביתו. לא יפתחנה להצר השותפין. אלא אם רצה בונה את החדר לפנים מביתו. ובונה עליה על גבי ביתו. ופותחה לתוך ביתו. לא יפתח אדם לחצר השותפין. פתח כנגד פתח. וחלון כנגד הלון.

שיש היזק ראיה מכל מקום. אע"פ שלא נעשה בפגיל כן. ומ"ש הר"ב ואפילו היה גבוה יותר מד' אמות. כלומר דהכתא לא הויא חזקה. וכ"ש כשהוא למטה מד' אמות דיש לו חזקה כדפירש הר"ב דיכול למחות ולעכב: ולצורית יש לה חזקה. חלון העשוי לאורה וכו'. גמרא. ופירש רש"ב דמתניתין בחלון העשוי לעמוד נטוי ופרדסים דרך החלון. ע"כ. והרבה פירושים נאמרו בה בטור סימן קנ"ד. ור"מ חיים רלש ז"ל בהגה' ש"ע מסיק כדברי הרשב"א דתולה בעיני הדיין. ולפי ענין החלון. ומ"ש הר"ב ואפילו קטן מאד. ומביים הרמב"ם ולמעלה מד' אמות. ומ"ש הר"ב דיש חזקה לגזקין. שבעבודים נקיים בשתיקה ומדין שבלעת. ותיכף שראה היזקו ועדע לו ושתק. היא חזקה. ולא אמרו חזקה בלא שנים. ועוינת מכר. או מחילה. אלא בנוף הקרקע. המגיד פרק י"א מהלכות שכנים בשם הגאונים. וכל הבעיים במבוארים בכלל זה שם. ומ"ש הר"ב דהיזק ראיה יש לה חזקה. ולא דמי לחצר השותפין דכופהו לעשות מחילה. כדאיתא בגיטין פ"ק. דהתם בדוקא אין לו חזקה משום דממילא הם מזיקים זה לזה בלא שום עשיית מעשה ולפיכך אין להם חזקה בעמידתן כך ואפילו עמדו כן ג' שנים או יותר. אבל אם עשו מעשה כגון פותח חלונות על חצר חבירו יש לו חזקה. המגיד פ"ב מהלכות שכנים. והרא"ש ריש פרק קמא כתב דחלון אינו מזיקו תדיר כמו בחצר. שהחלון עשוי לאורה. ולא להשתכל בו. אבל חצר שמשתמש בכיסא ויציאה ואי אפשר שלא יהכהל בשכנים חבירו דמי לעשן ובית הכסא וכו'. וכתב עוד טעם אחר. ע"ש: הזיז. לשון הר"ב עץ או אבן היוצא מכותלו לאויר חצר חבירו כלומר שבולט מתקרת הגג וכיוצא בזה שיכול לעמוד על הגג ולהשתמש בזיז. וכן משמע מלשון הרשב"ם דאילו לפני החלון אם בלא הכי רוחתו מהחלון כמו שכתוב בטור סימן קנ"ג. ופירשו התוספות דהזיז הוא בקרן זוית במקום שה"ל למעקה נבוה ד' אמות בלא ירקה בחצר: עד טפח יש לו חזקה. פירש הר"ב ואין יכול בעל החצר לבטל כגנבו לסתום הזיז. כך פירש הרמב"ם וז"ל בלא יסיר אותו ויכנסהו בבנין. ויכול למחות בו. פירש הר"ב בעל החצר יכול למחות שלא יוציאו שברי מזיקו בראיה בעת שתולה ומשתמש בו. הרמב"ם ריש פ"ח מהלכות שכנים: ואין יכול למחות. פירש הר"ב אין בעל החצר יכול לעכב עליו כדב יהודה דבגמרא ושמעת דאמר ליה בעל הגג לבוש תבמים לא הוי לי בחצר ואתמר עליו ואראה בחצרך בעלילה זו אלא למחלי ביה חפלי ובאהראה להעות מהדרגא אחפש ואושיב זרועי ואתלה. דשיון דיסגני לחלות בהחזרת פנים אם אסתכל בחצרך אהא נהפס כנגד. והלכך ליכא היזק ראיה. וכתבו התוספות אע"ג דגבי זיז שלפני חלון דיוצא לרה"ר לא שריגן במסכת עירובין [פרק בתרא מסנה ד'] להניח עליו אלא כלים הנשברים משום דמיישינן דלמא ונפיל ואתי לאתויי [במ"ש שם הר"ב] והכא לא מיישינן שמא יפול על ראשו של בעל החצר. שלוט שומר כל שעה תחת הזיז. מ"ג אתם לא אבר אלא להניח עליו. אבל בכא אירי למחלי ביה. דבדבר התלוי לא מיישינן לנפילה. פ"כ: ן לקח בית וכו'. לא יפתחנו לחצר השותפין. פירש הר"ב שמרבה עליהם דריסת הרגל. ופירש לא יפתחנה לחצר ה"ק לא יפתחנה שיוכל לבטל לחצר השותפין ואפילו כשיפתח לביתו אסור. לפי שיבטל ממנה להצר השותפים. תוספות. והא דמביים הר"ב מדיוני אותו בית. לומר דאע"ג בשיפתח הפתח האחר שהיה לבית זה ואינו עשה קפנדריא מהצר השותפים. אפ"ה לא יפתח כמ"ש בגי': בנה עליה וכו' לא יפתחנה וכו'. מהאי מעמא נופה שמרבה דיורין. ר"י: ובונה עליה על גבי ביתו. שבונה מעזבה באמצעות נוכסו כל חדר ומגלגלה עליה בעיה מגליה. הרשב"ם: לא יפתח אדם לחצר השותפין. אפי' אינה דיש חזקה. רשב"ם: פתח כנגד פתח. כתב הר"ב דאחר קרא ואינה בלעם ונומר ראה שלא היו פתחיהם מכוונים זה כנגד זה. גמרא. ופי' רשב"ם ומחנה ישראל כחצר השותפים דמי דלא היה רשות הרבים אלא במחנה לויה כדאמרי' במסכת שבת. [דף לו ע"ב]. ע"כ. ועיין לקמן. ובשיטור הארחקה כתב הרשב"ם בחלון כנגד חלון אלא מבהו ירחיק זה שלא כנגד זה. ומשום מכוון לגיעות. ע"כ. והיה בפתח נגד פתח וכמבואר במגיד ומור. וג"י כתב כן בפתח כנגד פתח. ומביים דיון שלא ירחא ממש להדיח סני. ולא חיישינן שאין. שאם ירצה נם מן הצחר יכול להגין. ומיהו כשמרחיק [הפתח] מכנגד חצר חבירו וכן מחלון כנגד חלון חייב להרחיק לגמרי. ואע"ג דבשני נגין בשני לדי רש"ר די במפרדיק. ופירש רש"י ז"ל [דף ו' ע"ב] כדי שלא ירחאו להדיח. נגין שחי. דלא קביעי הבמיביה. ע"כ. ואין נראה בעיני שזה שכתב וכן חלון כנגד חלון חייב להרחיק לגמרי.

שי"ל

כל שאין ראשו של כו' מיי' שם פ"ז ה"ז סמ"ג שם טוש"ע ח"מ סי' קנ"ד ס"ה: הזיז עד טפח יש לו חזקה. נ"פ פ"ח מיי' שם פ"ח ה"ג סמ"ג עשין פ"ג טוש"ע ח"מ סימן קנ"ג ס"ג: ן לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין. נ"פ פ"ג מיי' פ"ה מה' שכנים ה"י סמ"ג עשין פ"ג כו' פ"ב ה"ב סי' קנ"ד ס"ג: לקח בית בחצר אחרת. בנה עליה כו'. מיי' שם ס"ה טוש"ע שם פ"ג לא יפתח כו' פתח כנגד פתח. כל פ' ע"ש מיי' שם ה"ו טוש"ע שם סעי' ג':

שנויי נוסחאות

ולצורית יש לה חזקה איזו היא. בכי"ק בעטות ולצור..; בכי"ר אם עשאן להאיר יש לו חזקה ונמחק והגה חלון צורות יש כו'. וש' ברשב"ם ובד"ם. לכנס לתוכה. בד"ג.. בתוכה וכן בסמוך וכ"ם כלון בכי"ק ובכי"פ וב' בכי"ר וכ"ה בסמוך בכי"ל. לה מלבן. בכי"פ ..מלבן לתוכה. הזיז עד טפח. בד"ג ובכי"ק ובמבני"ר ויז.. ויכול למחות. בכי"פ ובמשב"ג ד' פ"ו ווילנא ובאסלי ומה"כ בשם ד' ווילנא (ס"ט) ריוזא ומיסונה.. למחות בידו ובמהרש"ל מתקה בגמ' ופי' רש"ל. ואין יכול. בד"ג ובכי"ק ובכי"פ וב' ובמשב"ל ואינו יכול. ן חלונותיו. בכי"פ חלונות. לחצר השותפין בנה. במשב"ג בחדר.. בונה (אות) החדר. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמבני"ר ליה. וחלון. במבני"ר חלון.

תוספות חדשים

ן בתוי"ם ד"ה ולצורית כו' כמגיד פ"ב מ"ש. אבו דע"ג הרמב"ם פ' ו"ח הלכה ד' אבל הרמב"ר מתה פ"ג כלא אם מוביו ע' צרוים אומר לו לך ינע וסנוס כדליתא בירושלמי:

דאמר קרא (במדבר כ"ד) ויבא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה. ראה שלא היו פתחיהן מכוונים זה כנגד זה: קטן לא יעשנו גדול. דאמר ליה בפתחא זעירא מצינא לאנסטאי מיך. בפתחא רבא לא מצינא לאנסטאי מינך: אחד לא יעשנו שנים. דאמר ליה בחד פתחא מצינא לאנסטאי. בהני פתחי לא מצינא לאנסטאי: אבל פותח הוא לרשות הרבים. דאמר ליה סוף סוף קא בעית לאנסטאי מבני רשות הרבים: ח"ן אין עושין חלל תחת רשות הרבים. אפילו קבל עליה כל הדקא דאתי מתמיה שאין בני אדם רוצים ליזוק ולירד לדון לחן מל עבר ממנם: רבי אליעזר מתיר. ובלבד שיכבה בחזק כדי שתהא עגלה מהלכת עליו טעונה אבנים. ולא חיישינן שמא לימים יתקלקל הכסי. ואין הלכה כרבי אליעזר: זיזין. הרחיבים קטנים: גזוזטראות. קורות גדולות. שמא יכבלו בהן בני רשות הרבים: כותב להוך שלו. שמכנים בקרקע שלו בשיעור הגלתת הזיזין. ומוציא: הרי זו בחזקתה. דמוענין לעוקר ואמרינן שמא זה שמכרה לו כנס בהוך שלו:

היה קטן. לא יעשנו גדול. אחד לא יעשנו שנים. אבל פותח הוא לרשות הרבים. פתח כנגד פתח. והלון כנגד חלון. היה קטן. עושה אותו גדול. אחד. עושה אותו שנים: ח"ן אין עושין חלל תחת רשות הרבים. בורות. שיחין. ומערות. רבי אליעזר מתיר. כדי שתהא עגלה מהלכת ומעונה אבנים. אין מרצאין זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים. אלא אם רצה כונס תוך שלו ומוציא. לקח חצר. ובה זיזין וגזוזטראות. הרי זו בחזקתה:

שר"ל בכל חלון כנגד חלון. ובא לחלוק על הרמב"ם. אלא ר"ל דעתו כשאת גבוה יותר מד' אמות מקרקעית החלר. דהשתא מעצמו בעל החלון ביוכל להלין מהחלר אינה מעצה. דלמעלה מד' אמות אין יכול להלין. מדהכיון מיעור מתל המפרדת חלר הבותפין. בגובה ד' אמות. כדפירש הר"ב ברים פ"ק [ל"ס הכל כמנהג המדינה]. ובזה גרלה לי שמודה בו הרמב"ם וכל דעמיה. אע"פ שאין דעתו כן ברשות הרבים דלקמן. הואל מעמא דרוכבי סוסים וגמלים לא שייך בחלר. וכ"ם להתולקים עליו גם בם. זה ר"ל לפלכם. אבל למעשה. פוק חזי מאי עמא דבר. וסמכי בזה ובמילתא בזה על דברי הרמב"ם שכתב ב"י ח"מ בסימן תי"ז לענין הלל בתחת רשות הרבים דמתני' דלקמן בכל שאירגלו הכל בכך ואין נמנעים. והכל ברים לכך. כאלו הכל מוחלין בכך ורוצים בכך. ושוים בזה אם באיזו שבה כוכה ואת באיזו רבאי (כוכה) [ל"ע כרבאי] והביא ראיות ומיניהו מתמיתין ז' פ"ג דגיטין: היה קטן לא יעשנו גדול. כתב הר"ב דאמר ליה בפתחא זעירא וכו'. וכגון שסיו ליה שני פתחים בל ב' ב' ורוצה לעשות אחד בל ד' א) [מסקנא דגמרא]: אחד לא יעשנו שנים. כתב הר"ב דאמר ליה בחד פתחא וכו' כגון ליה פתח בר ח' אמות לא יעשנו בני ד' ד' אמות. פירש"ם דא"ל בחד פתח מצינא לאנסטאי כגון שגול יכולני להתמם בחלר לי שמי להתמם שלא כגנדו. אבל בב' פתחים לא מצינא לאנסטאי כל כך דאפילו אם האחד גשול יהיה בני פתוח. ע"כ. שכן דרך מי שים לו שני פתחים קטנים להניח בהאחד פתוח. כ"כ מהר"ר ו א ל ק כ"ן: אבל פותח הוא לרשות הרבים. לבאורה גראה מדברי הרמב"ם דלעיל דכתב דבמחנה ישראל לא היה רשות הרבים אלא במחנה לוים וא"כ רשות הרבים דמתני' חזקא כאותם של לוים. דהיינו רחב ט"ז אמה. וכל שאין רחב ט"ז אמות בכלל חלר השותפים מקרי ואפילו הוא מבוי. ולא קביין דיוקא דמתני' אהדדי. דבריכא נקט חלר. מבמע אבל לא מבוי. ודיוקא דסיפא דרשות הרבים מבמע אפילו. אלא דל"י העלה בהבך. וכ"כ המור ס' קנ"ד בשם הרא"ש דלא בעינן רשות הרבים רחב ט"ז אמה אלא כיון שים לכל אדם רשות לילך שם. אין אדם רגיל לעשות תבמים לטע פן ירגלהו עוברי הרבים. לפיכך מותר לפתוח פתח כנגד פתח. וכתב עוד בשם הר"י ברלונ"י דמבוי מפולש דיש ברשות הרבים. ובאין מפולש דיש בחלר. ע"כ. והבתא נמי לא קבילא דיוקא אהדדי. דבריכא דנקט חלר. דיקיק הא מבוי מפולש לא. ומסיפא דנקט רשות הרבים. דיקיק הא מבוי בלא מפולש לא. וכ"ל הסמא דרשא דוריא ישראל שוכן לשבטיו אינה אלא למדרש דפתחיהן לא היו מכוונים אבל ביד חכמים לפרש באיזה פתחים נאמרו הדברים: והלון כנגד חלון. לשון הג"י הכא מיירי בחלון נמוך כמין פתח דאפשר דחד בני רשות הרבים לדליה. אע"פ שלא פירש כן הרמב"ם ז"ל. ע"כ. כלומר שהרמב"ם כתב בטעמא דחלון כנגד חלון מבוים דבוא סיף בני לאנסטאי מרוכבי סוסים וגמלים שרוצין בתוך חלונותיו. ע"כ. וחלק עליו לפי שאין רוכבי סוסים וגמלים סדירין. וכן הסכימו רוב המורים: ח"ן אין עושין חלל תחת רשות הרבים. לכתחלה. ואם עבה וכבה כראוי פטור כדתנן במבנה ו' פרק ה' דבבא קמא. המגיה פרק י"ג מהלכות נזקי ממון: חלל תחת רשות הרבים. ומערה ואחיל מה היא אותו חלל. בורות. שיחין. ומערות. כ"כ הרמב"ם ואע"פ דברים פ"ב. וכן במבנה ה' פ"ה דב"ק. מפרש הר"ב דמערה מקרה. ולא אוקי. הייט שכך הרגן לאוזת. והכא מיירי בעובה סלהו נווני תחת רשות הרבים דהייט וקיבוי על גביהם. והרמב"ם פרק י"ג מהלכות נזקי ממון. ומור סימן תי"ז הפתיקו ולא בורות. ונראה לי דלדידהו החלל הייט כמו מנוחת לאחר בהן בתבואה כמנהג נמקנא לרשות אלו והחכרו בהבוהות הרמב"ם שהביא ב"י סימן תי"ז: בורות שיחין ומערות. עיין מ"ם בשם התוספות ברפ"ב: ר"א מפיר וס'. עיין מ"ם בזה ברים מבכה בבורים: בדי שתהא עגלה מהלכת וכו'. כתב הר"ב ולא חיישינן שמא ליומים יתקלקל וכו' ורבנן אמרין דמפחת שיפלא מתוכו. ולאו אדעתיה דעובר ברשות הרבים. ומעבור ויפיל. גמרא: אין מוליאין זיזין וכו'. כתב הר"ב שמא יכבלו בהן בני רשות הרבים. וכן פירש הרמב"ם ולפיכך לעגלה מגמל ורוכבו שרי. רי"ף [עיין סוף פרק דלעיל] ומסיים הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות נזקי ממון והוא שלא יהפיל הדרך על בני רשות הרבים: זיזין וגזוזטראות. לענין סוגם לתוך בלו הוה לא זו לא זו: אלא אם רצה כונס לתוך שלו ומוציא. ולא חימה שלא יהא רשאי לעשות בן. לפי דדחקי רבים. וחלי להתם ויחק. קמבמע לן דכיון דבשלו הוא עושה בן. על הרבים להרחיק עצמן. אי לעשות נדר להפסיק שלא יזיק. כך ר"ל: הרי זו בחזקתה. כתב הר"ב דמוענין לעוקר ואמרינן שמא זה שמכרה לו כנס בתוך שלו. וכן פירש הרמב"ם וכ"ל. גם הרמב"ם פירש בן. ומבמע דהיינו לעשות שמא רבים מחלו לו כדאיתא במבנה ה' פרק ב' גבי ואם לקחו [אפילו] בית רובע וכו'. לא מעניק. דמאן מחיל. וכן יורה לשון הרמב"ם ברישא אין מוליאין וכו' שכתב דהא כל בני רשות הרבים ליתנהו גביה דלמחלו. ע"כ. ובגמרא פרק ב' דף כ"ג אמתניתין שכתבתי עכיר לרישתא למתניתין דכתא ואקאמר דלא אבמעינן דבית רובע דיחיד הוא. כלומר בעלי בחות שבביבו ביחידאי מינהו. אימא פוסה פיסה פירוש בחשות אי נמי אחולי אחיל גביה. אבל רבים מאן פיים ומאן שביק. אימא לא. גריכא. מבמע דגריכא לאבמעינן דאפילו רבים

נגי

היה קטן לא יעשנו גדול. פי' פש כ"י פרש"ש פש פ"ד: אבל פותח הוא פי'. פי' שם כ"ל פרש"ש שם פ"ג: היה קטן עושה אותו גדול כו'. פי' שם פ"ל: ח"ן אין עושין חלל כו'. פי' פ"ל פ"ז פ"ל פי' פ"ל: נגזל פ"ל פ"ל פי' פ"ל: הה' נזקי ממון סכ"ב כפ"ב עמין פ"ב פש"ש פ"ש פ"ש פירון פ"ז פ"ש כדי שתהא עגלה מהלכת כו'. ירושלמי ב"ק פ"ב ה"ב: אין מרצאין זיזין כו'. פי' שם כלי ב"ק פ"ש פש פ"ב: לקח חצר כו'. פ"ב פ"ז פי' שם כלי שרש"ש שם פ"ג:

שנויי נוסחאות

היה קטן לא. נכ"ם וכ' אם היה.. וכן נכמוך ואם היה..: במפי"ל.. קטן.. וכן נסיוך. פתח (כנגד פתח). במס' ד' ריוות ליה. עושה אותו גדול אחד עושה אותו שנים. במפנ"כ.. ואחר..; נכ"ל וכ' יעשנו גדול אח' יעשנו שנים ובוסתנו נוחה יותר. ח"ן בורות. נכ"ל ולא בורות ופי' הוי"ם אבל לעיל כ"ן פ"ב ליתא גם נכ"ל זה (ד"ס). עגלה מהלכת ומעונה. כד"ל חעגלה..מעונה וכ"ל מעונה גם בכ"ל. וגזוזטראות. נכ"ל ובצוצראות מעונה (?) וכ"ל בסיוך וכ"ה כ"ל ד' קבמע וכן בסמוך והלא מעונה הוא פ"ם: במפנ"ל ובצוצראות וכן בסמוך. אלא אם רצה. בכ"ל.. אם כן. לתוך שלו. נד"ל ובכ"ל בתוך. הרי זו. נד"ל הרי זה ומיש נכון.

הוספות חדשים

ז בתו"ם ד"ה והלון ס' וכן הסכימו כו' וזה לכון הה"ם אבל בעליות לא הו נמי ר"ם ואסור לעשות חלון כנגד חלון ע"כ ופ"ם בש"ם בלבה ו':

א) עי' מ"מ סימן קי"ד ס"ב בהגי"ה וכתב המגו כ"ל ובמ"ו שם שלון זה בגמ' מי' בגמרא דף ס ע"ב. (מהגה מיק).

פרק ד א המוכר

את הבית. היציע. כמין חדר שעושין כביבות כהלי הבית מבחוץ. כמו בהיס במקדש דכתיב (מלכים ז ו) והיציע התחתונה. ויש שעושין לותה בעובי הכותל. ואף על פי שפתוח לבית והממיש בתוכו הפילו הכי חיט מסר. והוא דהוי ד' אמות. אבל אי לא אי ד' אמות חייב. וגמר עם בית: ולא את החדר שלפנים. מן הבית. ואף על פי שהוא פתוח לבית ודריסתו עליו: בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה. חשוב כפני עצמו ולא כטל לגבי בית: רבי יהודה אומר וגו'. ואין הלכה כרבי יהודה: ב בור. חפירה בקרקע: דות. בגין של אבנים פ"ג קרקע עשוי כמין בור: אף על פי שכתב לו עומקא ורומא. לא קנה בור וחוט מאחל. ותשמיש חלוק מן הבית. אלא עשוין אלא לבאר מים. עד שיכתוב לו מאריעית עמוקה עד רוס רקיעא: וצריך. המוכר ליקח לו דרך. מן הלוקח ליכל לבור וחוט. דמוכר בגין יפה הוא מוכר. ולא שייך לעלמו כלום: וחכמים אומרים אינו צריך. דסברי מוכר בגין רעה הוא מוכר. וכמוכר הבית שייר לעצמו דרך שילך לבור ולדות: בזמן שאמר חוץ מאלו. מן מבור וחוט. דתנא בלא לעורך אות. ולהטפוי דרך קאתי: מברן לאחר. מכר הבור ודות לאחר. ושייר

פרק ד א המוכר את הבית לא מכר היציע. ואף על פי שהיא פתוחה לתוכו. ולא את החדר שלפנים ממנו. ולא את הגג. בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. רבי יהודה אומר אם יש לו צורת פתח. אף על פי שאינו גבוה עשרה טפחים. אינו מכור: ב לא את הבור. ולא את הדות. אף על פי שכתב לו עומקא ורומא. וצריך ליקח לו דרך. דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך. ומודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו. שאינו צריך ליקח לו דרך. מברן

נמי חימא דמחלי וכמ"ש בס בתוספות לעיל מיך. ופירש בעבה עובי הציר במעמד הגבי העיר בהרבות בידם כדתנן במסכת מגילה פ' בני העיר [דף כ"ו]. ע"כ. אבל ראיתי בתשובת הרשב"א שהביא ב"י סימן תי"ז שכתב דפשטא הכי מבמע אלא שהפסר לפרש אבל רבים כיון דאי הפסר לומר דפיים הפיים ליה דבני רשות הרבים לא הפסר להתפיים ולמתול שדרך מסור מא לכל הבולם. אימא דכי לקח חלר וכה זוזן וגזוטרלות לא תהא בחזקתה. קמ"ל דהפילו בכי אמי אומר [הרי זו בחזקתה] ולהקל עליו דשונם לתוך שלו היה. ע"כ:

פרק ד א היציע. כתב הר"ב כמין חדר שעושין כביבות וכו' כמו בהיס במקדש. ויש בעושין אותה בעובי כותל וכו' כל זה מדברי הרי"ף. ולפי פירוש הר"ב והרמב"ם במשנה ג' פרק ד' דמדות. היו יושבים המקדש בעובי הכותל וכו' ועיין מ"ש בס: ולא את החדר וכו'. כתב הר"ב ואף על פי שהוא פתוח לבית וכו'. ומסיים הרשב"ם דכיון דאין תשמישו כשל בית אינו עשוי אלא להלנים בס חפציו לשמור כמין תיבה. הלכך אינו בכלל בית. ע"כ. ובגמרא הכתה יצים לא מזבן חדר מיבעיא לא לריכא דאמ"ג דמגר ליה מגרי אבריה. כשכתב לו המגרים של הבית לא כתב מגר פלוני חדר. אלא כתב המגר בתוך אחר כגון בית פלוני מן המערב. אפילו הכי לא אמריק שקנה החדר כיון שהוא תוך המגר. אלא אמריק מגרים הרחיב לו במגר חדר אינו מכר לאבני הציר. הילכך הרחיב לכתוב המגרים הגיבריים: ולא את הגג. אבל עליה בכלל בית כחכמים דמתמיתין ד' פ"ז דמדרים. ולפיכך אני המה פל יש אומרים דכתב הטור סימן רי"ד בשמם. דעליה לא הוי בכלל הבית. והרי בגדרים דהולכין אחר לשון בני אדם אמרו חכמים שהיא בכלל בית: ב הדות. פירש הר"ב בגין בל אבנים על גבי קרקע. וכן פירש במשנה ז' פ"ג דרשאם הבנה גם רש"י והרמב"ם מפרשים ק. כמ"ש שם. וכ"כ עוד הר"ב במשנה ו' פ"ה דכלים. ולשון הבריתא דהכא דבגמרא. והמתיקם הר"ב במשנה ח' פ' י"א דאהלות שבור בחפירה. ודות בבנין. ופי' הרשב"ם בחפירה בקרקע קבה שמחזיק מים בלא בנין. בבנין. חופרין בו בשפר מיחוח ובונין לו כותל אבנים ומקרי דות. והלכך אי תנא בור הוי אמינא הני מילי בור שהוא בחפירה. אבל דות שהוא בבנין כמין בית הרי הוא בכלל בית. ולא תנא דות. מבוס דבנין בפני עצמו הוא ותביב. אבל בור לא תביב. ולבטל נגי בית. לריכא. ע"כ. והדמת מכרעת בפירוש. וז"ל הרמב"ם בפ' כ"ה מהלכות מכירה ולא את הבור החפור בקרקע ולא את הדות הבנוי בבור. ע"כ ולכן זה נראה כפי' הרשב"ם: אף על פי שכתב לו עומקא ורומא. נמבן בס בל ולא את הגג. המגיד פכ"ה מהלכות מכירה. וז"ל הרמב"ם בפירושו לפי שלא יועיל עומקא ורומא אלא להקנות מה שהוא נראה בל הארץ. לא מה שבל הגג. ע"כ. וז"ל המגיד פרק כ"ד מהלכות מכירה. וכשכתב לו עומק ורוס אם בא להגביה ולבמה בחיר. לא להעמיק ולחפר. מגביה. ומעמיק. אבל לא קנה בבגיות שבעמקים ובאויר: בזמן שאל"ל תן מאלו וכו'. פירש הר"ב דתנאי שלא לעורך הוא ולהטפוי דרך קאתי. ולרבנן לא אתא לטפוי כלל דבלהו הכי שייר לעצמו דרך. ולרוחא דמלתא אמר כן בלא יאמר לוקח כל הבית מברים לי ולא עכבת דרך. אלא בל מוכרין בקיאין בחיבון. והלכך פירש כל כך. הרשב"ם: מברן לאחר. לשון הר"ב מכר הבור והדות לאחר. ושייר הבית לעצמו. דאין לומר במוכרן אחר במכר הבית סתם, כי היאך יהבן אחרת עצמו אין לו דרך. ומי שלקח ממנו יש לו דרך. שדי לו לעוקה שיבה כמוכר. אבל ר"ל במוכרן לפני מכירת הבית. לא מכר הבית לאיש א'. והבור והדות לאיש אחר. כמשנה אחת. כרמב"ם

תוספות רע"ק

פ"ד א [אות כד] במשנה מעקה גבוה עשרה טפחים. אבל אם אינה גבוה י"ם אף שם לא כתב ללוקח רומא תרי הוא של לוקח דעדיף מאויר דפחות מי"ם הוא בכלל בית ובטל לגבית כ"כ הרשב"ם והרמב"ן. אבל הטור כתב בשם הרמ"ה דפחות מי"ם דין אויר יש לו תרי הוא של מוכר אא"כ כתב לו רומא. וגבוה י"ם לא מהני רומא דחשיב הוא בפ"ע: ב [אות כה] הר"ב ד"ה אע"פ. מארעית תהומא. מדלא כתב הרע"ב עד שיכתוב לו עומקא ורומא מארעית ההומא עד רום רקיע. משמע דם ל כדעת הרא"ש והטור דמארעית תהומא וכו' לבר מני ועדיף לישנא דמארעית תהומא ובו' מלישנא דעומקא ורומא. והה"ם כתב דיו"א דתרוייהו צריכי דמבה היתה לשון מוכח דהקנה לו גם הבור ודות: (ונראה שכן דעת הרשב"ם דס"ג ב' שרחק לישב לפאי צריך עד רום רקיע. וע' בתוס' שם): [אות כו] בתו"ם ד"ה אע"פ. מגביה ומעמיק.

פ"ד א המוכר את הבית. פ"ה פ"ם: לא מכר את היציע. פי' אל"ה בפי' מכילה ה"ל פפ"ג מבין פ"ב מהל"פ ה"ם כפי' ר"ל פ"ה: ולא את החדר כי ולא את ה"ב מ"ג. פי' פ"ב מהל"פ שם פ"ג: ב לא את הבור ולא את הדות. פ"ד פ"ה פ"ג פ"ב קנ"ה פ"ב הל' ל' פ"ב מכרון י"פ פ"ה פי' ל' פ"ל פכי' מכילה הפ"ל וז' כ"ה פ"ב מהל"פ מבין פ"ב מהל"פ פ"ש מיון ר"ל פכי' ב' ד': וצריך ליקח לו דרך פי בוקן שאמר לו כי

שנויי נוסחאות

פ"ד א היציע. נמשנ"ל וכמ"ש דפו"י יציע; נד"ל ונכי"ק וכל כ"ל ומכנ"ל את היציע. ואע"פ. נד"ל ונכי"ק ובמשנ"ל אע"פ. שהיא פתוחה. נכי"ל שפתוחה; נמשנ"ל ד"מ' שפתוחה: נד"ל שהוא פתוחה (?) ומ' רבנ"ם ורע"ב. שלפנים פטנו. נד"ל שהוא לפנים. לו מעקה. נכי"ם עליו מעקה וכן נסמוך עליו צורת. (אם) יש לו צורת. נכי"ף ליפא ומ' נדמר הקודם. שאינו גבוה י' (מפחים) אינו מבור. נכי"מ ליתא; נכי"ל שאין מעקה גבוה..; נכי"ם שאינו עליו עשרה מפחים לא מבור. ב לא את הבור. נכי"מ ונכי"ם ומשנ"ל ולא..; נד"ל לא מכר את הבור. הדות. נכי"ק חתרות ול"ל החרות נמ"ם נכי"ק נמ"ז פ"ג דל"ם ומ' נמ"ח פי"ל דאהלות ונתי"מ שם. עומקא ורומא. נכי"ק ומשנ"ל עומקה ורומה: נד"ל עמקא.. וצריך ליקח מו' ואב"א אינו צריך. נד"ל צריך..; נכי"מ כסיר ואין צריך ליקח לו דרך ר"ע אומר צריך ליקח. וחודה ר"ע. נד"ל מודה.. ליקח (לו) דרך. נמשנ"ל ליתא.

הוספות חדשים

פ"ד א תוי"ם ד"ה ולא את החדר כו' הילוך אינו בכלל בית. ובני ישים מסקנא ניס לר"י לא אמרינן נמי מגרים הגיבה לו לא לאו דלמא דוקא חדר דקשיים אחרינא הים. אבל הרא"ש כתב דלים. ובני ד"מ מסקנא ליס לרא"ש לא נמי חדר נמי נעיבא ד"ל לא לאו וע' בנ"ש סב"ב פו' מכירה:

פרק ד א המוכר את הבית לא מכר היציע. ואף על פי שהיא פתוחה לתוכו. ולא את החדר שלפנים ממנו. ולא את הגג. בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. רבי יהודה אומר אם יש לו צורת פתח. אף על פי שאינו גבוה עשרה טפחים. אינו מכור: ב לא את הבור. ולא את הדות. אף על פי שכתב לו עומקא ורומא. וצריך ליקח לו דרך. דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך. ומודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו. שאינו צריך ליקח לו דרך. מברן

פרק ד א המוכר את הבית לא מכר היציע. כמין חדר שעושין כביבות וכו' כמו בהיס במקדש. ויש בעושין אותה בעובי כותל וכו' כל זה מדברי הרי"ף. ולפי פירוש הר"ב והרמב"ם במשנה ג' פרק ד' דמדות. היו יושבים המקדש בעובי הכותל וכו' ועיין מ"ש בס: ולא את החדר וכו'. כתב הר"ב ואף על פי שהוא פתוח לבית וכו'. ומסיים הרשב"ם דכיון דאין תשמישו כשל בית אינו עשוי אלא להלנים בס חפציו לשמור כמין תיבה. הלכך אינו בכלל בית. ובגמרא הכתה יצים לא מזבן חדר מיבעיא לא לריכא דאמ"ג דמגר ליה מגרי אבריה. כשכתב לו המגרים של הבית לא כתב מגר פלוני חדר. אלא כתב המגר בתוך אחר כגון בית פלוני מן המערב. אפילו הכי לא אמריק שקנה החדר כיון שהוא תוך המגר. אלא אמריק מגרים הרחיב לו במגר חדר אינו מכר לאבני הציר. הילכך הרחיב לכתוב המגרים הגיבריים: ולא את הגג. אבל עליה בכלל בית כחכמים דמתמיתין ד' פ"ז דמדרים. ולפיכך אני המה פל יש אומרים דכתב הטור סימן רי"ד בשמם. דעליה לא הוי בכלל הבית. והרי בגדרים דהולכין אחר לשון בני אדם אמרו חכמים שהיא בכלל בית: ב הדות. פירש הר"ב בגין בל אבנים על גבי קרקע. וכן פירש במשנה ז' פ"ג דרשאם הבנה גם רש"י והרמב"ם מפרשים ק. כמ"ש שם. וכ"כ עוד הר"ב במשנה ו' פ"ה דכלים. ולשון הבריתא דהכא דבגמרא. והמתיקם הר"ב במשנה ח' פ' י"א דאהלות שבור בחפירה. ודות בבנין. ופי' הרשב"ם בחפירה בקרקע קבה שמחזיק מים בלא בנין. בבנין. חופרין בו בשפר מיחוח ובונין לו כותל אבנים ומקרי דות. והלכך אי תנא בור הוי אמינא הני מילי בור שהוא בחפירה. אבל דות שהוא בבנין כמין בית הרי הוא בכלל בית. ולא תנא דות. מבוס דבנין בפני עצמו הוא ותביב. אבל בור לא תביב. ולבטל נגי בית. לריכא. ע"כ. והדמת מכרעת בפירוש. וז"ל הרמב"ם בפ' כ"ה מהלכות מכירה ולא את הבור החפור בקרקע ולא את הדות הבנוי בבור. ע"כ ולכן זה נראה כפי' הרשב"ם: אף על פי שכתב לו עומקא ורומא. נמבן בס בל ולא את הגג. המגיד פכ"ה מהלכות מכירה. וז"ל הרמב"ם בפירושו לפי שלא יועיל עומקא ורומא אלא להקנות מה שהוא נראה בל הארץ. לא מה שבל הגג. ע"כ. וז"ל המגיד פרק כ"ד מהלכות מכירה. וכשכתב לו עומק ורוס אם בא להגביה ולבמה בחיר. לא להעמיק ולחפר. מגביה. ומעמיק. אבל לא קנה בבגיות שבעמקים ובאויר: בזמן שאל"ל תן מאלו וכו'. פירש הר"ב דתנאי שלא לעורך הוא ולהטפוי דרך קאתי. ולרבנן לא אתא לטפוי כלל דבלהו הכי שייר לעצמו דרך. ולרוחא דמלתא אמר כן בלא יאמר לוקח כל הבית מברים לי ולא עכבת דרך. אלא בל מוכרין בקיאין בחיבון. והלכך פירש כל כך. הרשב"ם: מברן לאחר. לשון הר"ב מכר הבור והדות לאחר. ושייר הבית לעצמו. דאין לומר במוכרן אחר במכר הבית סתם, כי היאך יהבן אחרת עצמו אין לו דרך. ומי שלקח ממנו יש לו דרך. שדי לו לעוקה שיבה כמוכר. אבל ר"ל במוכרן לפני מכירת הבית. לא מכר הבית לאיש א'. והבור והדות לאיש אחר. כמשנה אחת. כרמב"ם

תוספות רע"ק

ואם לא כתב שומקא ורומא לא הוי קני ליה סתמא אלא תרי הוא של מוכר להאור בורות תחת קרקע הבית אלא שלא ייחן לבעה"ב. וכן למעלה הוא של מוכר להוצאת זיזן או לבנות באויר ובנין שלא יבביר על ביתו. כ"כ הרשב"ם. אבל הטור כתב בשם מהר"י הלוי שאין המוכר רשאי להפור תחת הבית דשמא מבר שלא ייחן ושלא במתכון ייחן אלא לענין אם חפר בו הלוקח בורות תרי הם של מוכר: [אות כו] שם פר"ח מברן. בשעה אחת. ותרמב"ם. תמיה לי מובא על הרמב"ם שזהו נגד הסוגיא מסודשת בפרקין דף פ"ח ע"א דאיתא שם שיהם בסבר ושניהם במתנה לכ"ע אין להם דרך וע"ז רבי הוכי דלמיסי בעין יפה זבין. ה"נ לחיצון בעין יפה זבין ואין להם דרך וע"ז בלום. ול"ש בעין יפה אלא במה שמשייר לעצמו. וכ"כ הרמב"ם בחיבורו פכ"ה הלכה ד' מה"ם. והדבר אלא על ההרי"ם שהחר אחרי דברי הרמב"ם בבר המשניות ובאין הביאו מבלי

ושייר הבית לעצמו: רבי עקיבא אומר אין הלוקח צריך ליקח ממנו דרך. דמוכר בעין יפה מוכר. וכמכר ע"ד הטור והחזה. דרך נמי מכר ע"ד. והלכה כרבי עקיבא: **ג** המוכר את הבית. סתם: מכר את הדלת. כל תמימי הבית הקבועים בו בכלל הבית הם: אבל לא את המפתח. דמידי דמטלטל הוא: המבתשת. הקבועה בקרקע: האיצטרובל. עגול כל מין כפלוץ מעמידים הרחים וקבוע הוא: הקלת. הפרכסת שעושים סביב הרחים לקבל הקמח כגמחן אלא יפול לתוך ומטלטל הוא: ולא את התנור ולא את הכירים. דמטלטלים הם. ואין ספרים דגרסי מכר תנור מכר כירים ומיירי בקבועים ומחוברים בקרקע: הרי בולם מכורים. כל מי תמימי דביתא. אבל אחר מאני תמימיתא הינם מכורים. אפילו אמר וכל מה שבתוכה לא רבה אלא תמימים המיוחדים לבית כגון מפתח וקלת וכיוצא בהן: **ד** מכר את הבתים. הפתוחים לחצר: ובורות שיחים ומערות. שבתוך הבתים ואע"ג דהמוכר בית לא מכר בור שיח ומערה. לגבי חצר מיהא בטלים הן: בין כך ובין כך. אפילו אמר כל מה שבתוכה לא מכר את המרחץ וכו' ואינו בכלל חצר: רבי אליעזר אומר וכו'. ואין הלכה כר"א: **ה** מכר את הים. האבן שבתוכה הזיתים בעמת מחיצתן: המטל. הרכב העליונה שבה מפרכים הזיתים: הבתולות. כלונסות של ארז שמעמידין בהם קורות בית הבד: עבירין. נסרים כבדים שמניחים על האמפתות שבמים בהם הזיתים הכתושים: כדי לכבשן. שמגעל האבן ומכניד על הזיתים הכתושים להאיר שמן: הנסרים ולטמיה אחיל דס"ל דאין אונאה לקרקעות. וכמ"ש בשמו במכנה ו' פרק בתרא דבכורות. וכן כתב הר"ב במשנה ו' פ"ג דפאה אבל לדעת הסוברים דבפלגא אינה. וכמ"ש בבכורות ובפרק אחד עשר דכתובות [משנה כ"ן לדידהו כשהדמים הרבה יותר מפלג. הוה בטול מקח: **ה** המוכר את בית הבד. בית שהבד בו ואותו בית לתמים בד לבדו עשוי. הרמב"ם: מכר את הים וכו'. ונראה בעיני דכל הך דקתני בהו מכר קבועין הן שם ואינן דאין מטרין בכלל בית הבד מטלטלי הן כדאמרן נמי גבי בית שמכר מכשפת קבוע ולא המטלטלת. הרמב"ם: הבתולות. פירש הר"ב כלונסות של ארז שמעמידים בהן קורות בית הבד. וז"ל הרמב"ם. שטעמן בתרגום הנם מכתן ומכתן. וטקבין זה כנגד זה ונופלים בריחים מזה לזה. ומעמידים הקורה על הבריח. ע"כ. ולשון כלונסות מין בפירוש הר"ב מ"ג פ"ב דר"ש: העבירים. ס"ג [וכן גרסת הרי"ף] בכ"ף ופירש הר"ב נסרים וכו' וכן כתב הרמב"ם והרמב"ם ומין פנ"ב דכלים: מכר את הקורה. מסיים בגרייתא אלא נקרא בית

מ) בלשון.

תוספות הרשים

ג במשנת המוכר את המרחץ כו' וז"ל הרמב"ם פ"ג נסרו בשבא המוכר את בית המרחץ. בית בשבי לתחון ס וג' נסיב מן זה לאמרי ביאלמא

ראשון לציון

פ"ד ה תוי"ט ד"ה העבירים ס"ג וכן גרסת הרי"ף בכ"ף וכן גרסת הרא"ש בסדרון עין עבר:

תוספות רע"ק

בבלי ערשור: ד [אות כח] תוי"ט ד"ה לא מכר. לדידהו כשהדמים הרבה. אינו מוכרח ע' בתוספות בפרקין דף ס"א ע"ב שכתבו דאף אי אמרי דאינו וכ"ם שבתוכו. (לא) את המפתח. נמכר"ל ליתא. רבי אליעזר. נמכר"ל ר' לעזר. ה (את) בית הבד. נמכנ"ל ליתא. ואת המטל. נד"ל.. המטל שעושין בו פלאכה. אבל לא מכר את העבירין. עי' כרי"ם; כמ"ל דפ"י.. העבירין; נד"ל.. מכר לא את הריחים; נכי"ק.. לא את העבירים; נכי"ם.. העבדים וכ"ה שם בגמ' נפשם כנ' ונכשם הם; נמכנ"ל.. את הבירים ועי' כרי"ם מ"ח פ"ג דכלים; נכי"מ.. מכר את העפודין; נכי"ם.. העבירים ולא את העמודים. ואת הגלגל ואת. נד"ל ונכי"ק וכנל ככי"ל ונמכנ"ל ולא את הגלגל ולא את. ובזמן. נד"ל ונכי"ל ונמכנ"ל בזמן. הוא וכ"ם שבתוכו. נכי"ם כמשנה היא וכל מה שבתוכה. רבי אליעזר נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ונמכנ"ל ר' אליעזר. בית חבר. נד"ל ונכי"ק ונמכנ"ל את בית חבר.

מ"מ אינה מטורה מכוס דאין קביעותה קביעות גמורה. ומפתח זה (שאינה) [נ"ל שהיא] קבועה כגון אותם שאנו קורים קדאנ"ט) בלעז ברחוזת לכל פתח ופתח. אבל מכתשת הקבועה. הלא יותר קבועה. ולפיכך היא מטורה. נ"י: הקלת. פירש הר"ב הפרכסת וכו' לקבל הקמח וכו'. [ובסוף פרק י"ד ממסכת כלים כתבתי שהר"ב הרמב"ם בכאן ב' פירושים. וכן שוב ע' בזה במ"ג פרק ד' דזבחים]: **ד** מכר בתים בורות ושיחים ומערות. לפי שהחצר עשוי לכניסה. ולהבקות בהמות. ותמים החצר והבור הוא תמים אחד. ולפיכך נמכרין עמה. אבל בית אינו עשוי לכניסה. ולהשקות בהמות. אלא לדירה. ואין תמימין בזה. מנמוקי הרמב"ן ז"ל. והרב הגאון מגא"ם ז"ל נתן טעם אחר לפי דרך הגמרות להזיק בהן בור ודוה. ואין דרך הבית בכך. המגיד פרק כ"ה מהלכות מכירה: אבל לא את הממלטלין. תמימי הבית שאינן קבועין כל כך. הרי דאמרן לעיל דאינן מכורין בכלל בית. וכ"ש שאר מטלטלין דאינם בכלל תמימי בית. הרמב"ם. ועיין בפירוש הר"ב מבנה ז': לא את המרחץ וכו'. דאין דרך החצרות ביתיה להם כן. ואינו תמים מיוחד לחצר אחת. דהרבה חצרות משתמשות במרחץ אחד. וכן בבית הבד. נ"י: לא מכר אלא אותה שיש של חצר. אבל בתים ובורות לא מכר. ודומים מודיעים ליכא למימר דאין אונאה לקרקעות. הרמב"ם. מכר את הבור. ר"ל דאין אונאה לקרקעות. וכמ"ש בשמו במכנה ו' פרק בתרא דבכורות. וכן כתב הר"ב במשנה ו' פ"ג דפאה דפאה אבל לדעת הסוברים דבפלגא אינה. וכמ"ש בבכורות ובפרק אחד עשר דכתובות [משנה כ"ן לדידהו כשהדמים הרבה יותר מפלג. הוה בטול מקח: **ה** המוכר את בית הבד. בית שהבד בו ואותו בית לתמים בד לבדו עשוי. הרמב"ם: מכר את הים וכו'. ונראה בעיני דכל הך דקתני בהו מכר קבועין הן שם ואינן דאין מטרין בכלל בית הבד מטלטלי הן כדאמרן נמי גבי בית שמכר מכשפת קבוע ולא המטלטלת. הרמב"ם: הבתולות. פירש הר"ב כלונסות של ארז שמעמידים בהן קורות בית הבד. וז"ל הרמב"ם. שטעמן בתרגום הנם מכתן ומכתן. וטקבין זה כנגד זה ונופלים בריחים מזה לזה. ומעמידים הקורה על הבריח. ע"כ. ולשון כלונסות מין בפירוש הר"ב מ"ג פ"ב דר"ש: העבירים. ס"ג [וכן גרסת הרי"ף] בכ"ף ופירש הר"ב נסרים וכו' וכן כתב הרמב"ם והרמב"ם ומין פנ"ב דכלים: מכר את הקורה. מסיים בגרייתא אלא נקרא בית

מבנה ז': לא את המרחץ וכו'. דאין דרך החצרות ביתיה להם כן. ואינו תמים מיוחד לחצר אחת. דהרבה חצרות משתמשות במרחץ אחד. וכן בבית הבד. נ"י: לא מכר אלא אותה שיש של חצר. אבל בתים ובורות לא מכר. ודומים מודיעים ליכא למימר דאין אונאה לקרקעות. הרמב"ם. מכר את הבור. ר"ל דאין אונאה לקרקעות פ"ם ל"ש בזה דמים מודיעים דבעפרים אדם קונה קרקע הרבה יותר מסה רשות. (לא זכיתי להבין. עיין היטב בתוס' הנ"ל)

אינו צריך ליקח מ"ל. פרי"ם פ"ב פ"ג פרי"ם פ"ב הר"ב הלכה כר"ע. גמ'. ואכולה מהני' קאי: **ג** אבל לא את המפתח. כתב הר"ב דמידי דמטלטל הוא. כלומר אע"ג דקביעה כדאמרינן בגמ' דקהמי מפתח דומיא דדלת. מ"מ אינה מטורה מכוס דאין קביעותה קביעות גמורה. ומפתח זה (שאינה) [נ"ל שהיא] קבועה כגון אותם שאנו קורים קדאנ"ט) בלעז ברחוזת לכל פתח ופתח. אבל מכתשת הקבועה. הלא יותר קבועה. ולפיכך היא מטורה. נ"י: הקלת. פירש הר"ב הפרכסת וכו' לקבל הקמח וכו'. [ובסוף פרק י"ד ממסכת כלים כתבתי שהר"ב הרמב"ם בכאן ב' פירושים. וכן שוב ע' בזה במ"ג פרק ד' דזבחים]: **ד** מכר בתים בורות ושיחים ומערות. לפי שהחצר עשוי לכניסה. ולהבקות בהמות. ותמים החצר והבור הוא תמים אחד. ולפיכך נמכרין עמה. אבל בית אינו עשוי לכניסה. ולהשקות בהמות. אלא לדירה. ואין תמימין בזה. מנמוקי הרמב"ן ז"ל. והרב הגאון מגא"ם ז"ל נתן טעם אחר לפי דרך החצרות להזיק בהן בור ודוה. ואין דרך הבית בכך. המגיד פרק כ"ה מהלכות מכירה: אבל לא את הממלטלין. תמימי הבית שאינן קבועין כל כך. הרי דאמרן לעיל דאינן מכורין בכלל בית. וכ"ש שאר מטלטלין דאינם בכלל תמימי בית. הרמב"ם. ועיין בפירוש הר"ב

שנויי גומהאות

ג לא (את) המפתח. נכי"ק ונמכנ"ל ליתא; נכי"ם לא מכר את.. (מכר את ה)מכתשת הקבועה. נכי"ק ונמכנ"ל.. קבועה וכ"ה נכי"ם (וכה ליתא). לא את המטלטלת. נכי"ם לא מכר את..; נכי"ר נעשה.. המטלית. האיצטרובל. נכי"ק האסטרובל נמכנ"ל האיסטרובל. (אבל) לא את הקלת. נכי"ם לא מכר הקלח ולמא וכ"ק כוח ולמא נכי"ר (וכס.. את הקלא). ולא את התנור ולא את הכירים. נכי"ם כוגה [עי' נסמוך מסמנו] ולא מכר.. ואת הכירים; נד"ל אבל לא מכר לו את התנור ולא את הכירים ולא את הריחים; נכי"ם אבל לא מכר לו את התנור אבל לא (וכוגה ולא) מכר את הכירים אבל לא (וכוגה ולא) מכר את הריחים; נכי"ם אבל לא מכר לא את התנור ולא את הכירים ואת הריחים; נכי"ק ונכי"מ ונכי"ם (עי' נשל) ונמכנ"ל מכר תנור מכר כירים וכ"ם נכי"ק ועי' רע"ב. בזמן. נד"ל ונכי"ם ונכי"ל ובזמן. הוא וכל מה שבתוכו. נכי"ם ונד"ל. ונכי"ק כי היא.. שבתוכה. נרי"ר כולן. נכי"ם הרי אלו. **ד** מכר בתים. נד"ל.. את הבתים וכ"ם נכי"ם ונכי"ם ול"; נכי"מ.. את בתים ולא כלום. אבל לא (את) המטלטלין. נכי"ק ולא את.; נכי"ם ליתא. בזמן נכי"ם ועי' ונכי"ם. ובזמן. הוא וכ"ם שבתוכה. נמכנ"ל

תוספות רע"ק

דיש אינאה לקרקעות פ"ם ל"ש בזה דמים מודיעים דבעפרים אדם קונה קרקע הרבה יותר מסה רשות. (לא זכיתי להבין. עיין היטב בתוס' הנ"ל)

הוא וכ"ם שבתוכו. (לא) את המפתח. נמכנ"ל ליתא. רבי אליעזר. נכי"ק ונמכנ"ל ר' לעזר. ה (את) בית הבד. נמכנ"ל ליתא. ואת המטל. נד"ל.. המטל שעושין בו פלאכה. אבל לא מכר את העבירין. עי' כרי"ם; כמ"ל דפ"י.. העבירין; נד"ל.. מכר לא את הריחים; נכי"ק.. לא את העבירים; נכי"ם.. העבדים וכ"ה שם בגמ' נפשם כנ' ונכשם הם; נמכנ"ל.. את הבירים ועי' כרי"ם מ"ח פ"ג דכלים; נכי"מ.. מכר את העפודין; נכי"ם.. העבירים ולא את העמודים. ואת הגלגל ואת. נד"ל ונכי"ק וכנל ככי"ל ונמכנ"ל ולא את הגלגל ולא את. ובזמן. נד"ל ונכי"ל ונמכנ"ל בזמן. הוא וכ"ם שבתוכו. נכי"ם כמשנה היא וכל מה שבתוכה. רבי אליעזר נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ונמכנ"ל ר' אליעזר. בית חבר. נד"ל ונכי"ק ונמכנ"ל את בית הבד.

הבד אלא על שם הקורה: ן לא מכר את הנסרים וכו'. משום דמטלטלי לא מזדבני. הרב"ם: לא את המגורות וכו'. דאין אלו הדברים המוחדים למרחץ כי הרך דגעיל. ואין אלו מהני הדברים. אלא ממעט הם להטות בהם אפי' בתוך ביתו. דבקונה אותן. קונה להסיק ביתו. ולאפות ולגלות בהם כמו חטי ושערי [דבפי' הר"ב מבנה דלקמן] הרב"ם: מגורות. כמו נהרסו ממגורות [יואל א] (יז). הרב"ם: ן בית הבדין. עיין במשנה ט' בדבור הנה: ובית השלחן. פירש הר"ב נעת ופרדסים הסמוכים לעיר. שנאמר (שיר ד) שלחיך פרדס רמונים. ופירש הרב"ם שלחיך נעת המשלחים פירות בכל שנה. והתוס' פירשו על שם האילן שעושה בדיס וכולא פארות כדכתיב (יחזקאל יז) ותעש בדיס ותכלא פארות וגו' ע"כ. וכתבו עוד וא"ת דבטלי גמרא הוו בית השלחן בתני שדות שמשקין אותן [כדפי' הר"ב ברים מועד קטן. ובמשנה ב' פ"ט דבבא מציעא] ומאי שנא הכא דמסייגין לו מכל בית השלחן שבגמ'. ויש לומר דפסיקא ליה לגמרא. דאין חלוק בין שדה בית השלחן ובדה בית הבעל לענין מכר. ויש חלוק בין בתני לגיזוניתא. לכך לא ניחא לפרש שלחן כמו בעלמא דהוי משמע דאתא למשמי שדה בית הבעל. ע"כ. והכתא דמפרשינן שלחן פרדס ממעטינן בתני דהייטו בין שדה שלחן בין שדה הבעל. וכתב הרב"ם משום דנעת שייכי לעיר טפי מבתני שדי גן רחוי לטייל בו כמו בבית. ועיין מ"ש לקמן בדבור מכר את הסנטר: דר' כולן מבורין. דכולן דולא מכל העיר ללכת לעיר אחרת. הולאות המטלטלין הוי מרוחה מבבא. כ"ו: רבן שמעון בן גמליאל אומר המוכר את העיר מכר את הבגטר. פירש הר"ב העבד המגונה לבמור העיר. מביים הרב"ם בשם ר"ח לשון מוטרה לת הכרמים (שיר ח) ע"כ. וכל שכן שהולך על הגת קמא שאמר דבתני לא. דהכתא אם הבגטר מטור כל שכן בתני ולא הולרך לפרש משום דאתא גמגל שכן. אבל בגמרא אמרינן דלמא דמפרש בית השלחן גיטניתא כפירוש הר"ב דליכא לפרושי סגטר שומר העיר אלא סגטר הייטו בתני. דהא רבן שמעון בן גמליאל מהדר להא"ק. ות"ק בתני אמר דלא. ואתא אינו לומר דבתני גמי מטור. ולית לן למימר דסגטר הייטו שומר. ומכ"ש בתני. ולמאן דאמר סגטר שומר מפרש בית השלחן בתני. דכתיב (איוב ה) ושולח מים על פני חוצות. פירש הרב"ם לעמר שלחן שלריכין לגשמים. ע"כ. [ועיין ברים מועד קטן] וגם בית הבעל בכלל כמ"ש לעיל בשם התוספות. וכיון דלהגא קמא בתני מטורים אתא רב"ג לומר דאף השומר מטור. ונמלא עכשיו הר"ב מפרש בית השלחן גיטניתא לא הוה ליה לפרש סגטר שומר אלא בתני. שכן הוא כונית הגמרא. והרמב"ם והטור העתיקו כמאן דאמר בית השלחן בתני דלא כפירוש הר"ב ומשמיטו ראיה לי מטוס דאתא כהכא הרגימו דאסגטר. והכא תרגימו הייטו שתם בני הישיבה. ומ"ש הר"ב וכן הרמב"ם בשין הלכה כרב"ג כ"כ הרי"ף וגם בכאן הוכיח הרא"ש דליתיה כל מקום שבנה רב"ג וכו' וכמ"ש במשנה ז' פרק ח' דטרוכין: ן מכר את האבנים שהם לצרכה. פירש הר"ב לעשות גדר ואמ"ג דהמטלטלין הן כיון דקביעי להאי מבמיש ואין מזיזין אותן מהאי שדה לעולם כמתובר חשיב לה. הרב"ם: ואת הקנים שבכרם. וממילא שמעינן המוכר את השדה מכר את הכרם. שכל אילנות בכלל שדה. אחד נפנים. ואחד כל אילן אין מתרוב המורכב. וכדן השקמה. כדמוכח במתניתין ובגמרא וכו'. הרב"ם וכ"כ כ"י. ודבריהם נעלמו מעיני מהר"ר מרדכי יפה ז"ל. כשכתב בלבוש עיר שושן סימן רע"ו המוכר את השדה וכו'. וכן בכרם מכר את הקנים וכו' נתחק לכתוב וכן בכרם מבוס דקביא ליה מה ענין קני הנפנים למכר השדה. ולפיכך מפרש דבמכר הכרם בהיא מייתי. וליתא לדברי הרב"ם וכ"י. גם פשטא דמתניתין אינה מוכחת כדבריו. גם מהגמרא יש לרב"ם ראיה ואין להאריך. ועיין במבנה דלקמן. ואימה שמהר"ר ואלנ כהן ז"ל לא הבינו בזה: ואת מחילת הקנים. ה"ג הר"ב והרמב"ם בפירושו גם במבורו [פ"ו מה"מ] וכן הגירסא ברי"ף. וגם בירושלמי. אבל בבבלי גרס חילת וכן גרסת הרב"ם והרא"ם והטור. ולענין הפירוש שם הגרסאות שוות: ואת השמרה שאינה עשויה בטיט. ה"ג הרב"ם. ובמשנה נבי לא מכר גרס העשויה. ור"ח גרס אשכח. תוספות. והיא גרסת הר"ב. וכן הגירסא בספר הרי"ף והרמב"ם. ואף הרא"ש המתיק בגרסם הרי"ף. וזה תימה לי על המור סימן רע"ו שכתב בגרסת הרב"ם.

ן *) הנסרים. לותות שמשמין עליהם הבנדים: הספסלים. שיושבים עליהם. ויש גורסים ספלים שותיים בהם מים לרחון: ויולאות. מסך כנגד הפתח. פירוש אחר אלוגטית שמסתפנין בה. ו"ל סיגר שמכסין בו הערוה כשיושבין במרחץ: מגורות של מים. בריכות הבופכות מים למרחץ: אוצרות של עצים. שמרממין בו המרחץ: ן מכר בתים. וכל שכן חלרות שהן עיקר העיר: בית השלחין. נטע ופרדסין הסייכין לעיר: אבל לא המטלטלין. מאני תשמישתא כגון מפתח. וקלת. וכיולא בהן. וכל שכן אלא מכר חטי ושערי: הרי כולן מבורים. אפילו עבדים ובהמות. דמטלטלי דגיידי גינהו. וכ"ש חטי ושערי דהוי מטלטלי דלא גיידי: הסנטר. העבד הממונה לשמור העיר. ואין הלכה כרב"ג: ן האבנים שהם לצרכה. לעשות גדר: ואת הקנים. שקוברים בהם הגפנים: ואת מחיצת הקנים. קנים הרבה גדלים בקלח א' כהיא פאותה מבית רובע אא היא בטלה לגבי הבה: שומרה. שכח שומרים המחוברת לקרקע בטיט: ואת החרוב. בבחרותו שעדיין לא הורכב דבשמזקין מתגבר ומרכיבין אותו ויש לו שם בפני עצמו. ולא בטיל לגבי שדה: ואת בתולת השקמה. בבחרותה קודם שתהא עגפיה דבשמזקין קולנים הענפים ונדלין הרבה במקומן וקרוי סדן בקמה:

*) בגע"ל ד"ל נא דבור זה אחר הדבור הספסלים.

לא

חמוכר את העיר. פ"ח פ"ב ק"ג ב"ח מ"ו פ"ו מה' מכירה פ"ח פ"ב עיין פ"ג מ"ב ח"מ פיסון רפ"ו פ"ד: מכר את הסנטר. פ"ח פ"ב ח"מ מ"ו פ"ו מה' מכירה פ"ג מה"מ ח"מ פיסון רפ"ן פ"ה:

שנויי נוסחאות

ן את המרחץ. בגליון כ"י ה' את בית המרחץ ולא ברב"ם. לא מכר את הנסרים. במכנ"ל.. לא את הנסרים. ואת הספסלים ואת הוילאות. בכ"מ ולא את הספסלים ולא את הוילאות וכ"ם ולא.. ולא.. גם בד"ל ובכ"ק ובמכנ"ל (ובהם הבילגיות בד"ל הבלגיות) וכ"ה הספלים גם במכנ"ל וכ"ה גם בכ"ם (ובם וילאות קודמת לספלים) וכי רע"ב. בזכן. בכ"ל ובזכן. היא ובכ"ם שבתוכו. בד"ל היא וכ"ם סבתוכה; בכ"ק ובמכנ"ל הוא וכ"ם שבתוכה ובזכהתו עדיפ"ל. (לא) את הסגורות. בד"ל ליתא; בכ"ל.. הסגרות. (לא) את אוצרות. בכ"מ וכ"ה וכ"ל האוצרות; וכ"ה בד"ל (וכם ליתא); בכ"ם ור' ליתא לגמ' את. ן מרחצאות ושובבות. בד"ל ומרחצאות..; בכ"ק ..שובבות. בית הבדין ובית השלחין. בכ"ק ובמכנ"ל ובכ"ל ובית הבדין..; בד"ל.. בית השלחין. בזכן. בד"ל ובמכנ"ל ובזכן; בכ"ם ואם א"ל. ובכ"ל (מה) שבתוכה. בכ"ק ליתא. הון בה בהמה ועבדים. בכ"ם יש בה. או עבדים בד"ל או עבדים בכ"ל; בד"ל בהמות ועבדים; בכ"ל.. עבדים ובהמה; בכ"ם עבדים ובהמות. רשב"א הם בר. בכ"ם ור'.. מכר. ן את האבנים. בד"ל. שבתוכה. שהם לצורכה. בד"ל.. לצרכה בלי ון בכל המקום וכ"ם בכ"ק (וכם שהן); בכ"ם צריבות לה וכן בגירסם בסיון. שהיא מחוברת. בכ"ל ובכ"ל המחוברת. לקרקע. בכ"ל בקרקע. מחיצת. בכ"ק מחצת וכן בסמוך; במכנ"ל חיצת וכן בסמוך ופי' בירים השיטרה במכנ"ל ובמכנ"ל השוסידה אל במכנ"ל דפו"י ובמכנ"ל דפו"י ובכ"ק בלעיטו. שאינה עשויה בטיט. בכ"ל העשויה. ובסמוך שאינה עשויה ובי' תוי"ט.

תוספות הרשים

ריאלות בכבא בק"מ פ"ב מ"ו, ל' הוה הלון בשמעון בם בעבנין לעמר שבשמעון בם בנדיהם. ובתוספתא קמי בהדיא המוכר את בסתרון מכר בתים בפסמים ובתים בתוכה: בתוי"ט ד"ה לא אם בסגורות כו' הרב"ם. אם לאמר לו מים בתוכן וכל הבתים אי מוכר לו סלע מטורין אפי' מגורות ולוגות (גמרא):

ט לא מכר את מהיצת הקנים [וכו']. שכל אלה חשובים כשדה בפני [עצמן]: לא מכר את הבור. אע"פ שמכר לו השדה הין אלו מכורין: צריך המוכר ליקח לו דרך מן הלוקח. לבור ולגת. דמוכר כפין יפה מוכר כדפרישנא לעיל: נתן את כולן. ואפילו למאן דאמר מוכר כפין רשה מוכר. וצריך הלוקח ליקח לו דרך [היכא] דמכר לו אחד מכל אלו. ובייר השדה לעצמו. חוקא במוכר אמרינן הכי. משום דהוה ליה לעוקא לאתעוי ולפרושי. וכיון דלא אתעי איהו הוא דאפסיד. אבל גבי נותן במקבל המתנה מתכייש לומר לנותן פרש לי מה שאתה נותן לי. לא אמרינן מדלא פירש איהו הוא דאפסיד. אלא אמרי' כפין יפה נתן וא"ל מקבל המתנה ליקח לו דרך. וכן נמי כל הני דאמרינן לעיל לא מכר לפי שאין בכלל שדה ואפי' הני דאין בכלל כל מה שבתוכה כגון הרוב וסדן השקמה וכור וגת. אם נתן [השדה מתנה] נתן את כולן. משום דכפין יפה יותר מדאי הוא עתן: זכו בשדה זכו בכולן. אפילו בור וגת וכיוצא שבשדה. מפני שכל א' וא' זכה בכולו ומסתלק מחבירו מכל וכל: החזיק בכולם. ואף על גב דתרוב ובקמה לא בטילי לגבי שדה. הוו כשתי שדות. ואין מילר ביניהן. דאם החזיק באחת מהן קנה חברתה: הקדיש כולם. דמקדיש כפין יפה מקדיש: לא הקדיש אלא החרוב. מכל הנך דאמרי' במתני' גבי מכר לא מכר גבי הקדש נמי לא הקדיש. דדעת מקדיש כדעת מוכר. לגבי מחרוב המורכב. וסדן בשקמה. דאף על גב דבמכר לא מכר בהקדש קדשי. ומעמא הואיל ומכרה הקדש יקר:

השקמה: **ט** אבל לא מכר לא את האבנים שאינן לצורכה. ולא את הקנים שבברם שאינן לצורכו. ולא את התבואה שהיא תלושה מן הקרקע. בזמן שאמר לו. היא וכל מה שבתוכה. הרי כולן מכורין. בין כך ובין כך לא מכר לא את מהיצת הקנים. שהיא בית רובע. ולא את השומרה שהיא עשויה בטיט. ולא את החרוב המורכב. ולא את סדן השקמה. ולא את הבור. ולא את הגת. ולא את השבך. בין הרבין בין ישובין. וצריך ליקח לו דרך. דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים אינו צריך. ומודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו שאינו צריך ליקח לו דרך. מכרן לאחר. רבי עקיבא אומר אינו צריך ליקח לו דרך. וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך. במה דברים אמורים בטוכר. אבל בנותן מתנה נותן את כולם. האחין שהלקו. זכו בשדה. זכו בכולם. המחזיק בנכסי הגר. החזיק בשדה. החזיק בכולם. המקדיש את השדה. הקדיש את כולם. רבי שמעון אומר המקדיש שדה לא הקדיש אלא את החרוב המורכב. ואת סדן השקמה:

וחזרה לפ תמיהם מהר"ר ו ח"ל כ"ה כן על מור"ם שהמים דברי הטור מה שאין כן דרכו. דהא בדין הבמיטו אחרי דלא אזיל ליה בהא בטעם אביו הרא"ש. וגם הרי"ף והרמב"ם ורבינו חננאל נורסים דלא כגרסתו. ומכל מקום לשון הר"ב שכתב המתוברת לקרקע בטיט קשיא טובא. דבגמרא אמרינן עלה אמ"נ דלא קבעה בארעא.וכן הרמב"ם שגרסתו כגרסת הר"ב העתיק בפרק כ"ו מהלכות מכירה העשויה בטיט אע"פ שאינה קבועה. אלא הפירוש כמו שכתב ר"י במכוסה וטוחה מלמעלה. ואע"ג דלא מחברא בטינא עלא פס בכיבוטיה הרבה כמנהג הטולם: השקמה. מפורשת במשנה ט' פרק ט' דב"מ: **ט** ולא את התבואה. שהיא תלושה מן הקרקע. גמרא. ואף ע"ג דלריכה לאגרעא פירש הרמב"ם לבמיחה בשדה להתר קצירה להנפח התבואה מריח הקרקע ולייבש: לא את מחילת הקנים וכו'. לכן הר"ב שכל אלה חשובין כשדה בפני עצמן. מסיים הרמב"ם והרי הוא כמו שמוכר לחבירו שתי שדות ויש לו שדה אחרת בתוך השתים. והם אמר לו שתי השדות וכל מה שבתוכן הני מוכר לך. דאין השדה הבלשית בביתיהן מכור. אף כאן שדה אחת מכר לו ולא שתי שדות. ומחילת קנים וחרוב המורכב. וסדן השקמה. חשובין שדה בפני עצמן: ולא את השומרה שהיא עשויה כו'. גמרא. ואף על גב דמחברא לארעא. פירש הרמב"ם כיון דטוחה בטיט אינה ממלטלת עוד ותשובה ויש לה שם בפני עצמה והרי הוא כמוכר את השדה שלא מכר את הבית. דאין בית בכלל שדה אלא בכלל חצר. ע"כ. ובבר כתבתי דהר"ב ורוב הפוסקים גורסים הכא שהיא עשויה בטיט. ו"ל כ"י. ואע"ג דמתוכר בטינא בלשון דמר הבלונסות כיון שאינה טוחה ומכוסה מלמעלה בטיט: ולא את הבור. לא גרסינן בכוס טוחה והדות וכן לא נקט הר"ב בשום מתניתין אלא בור. אבל ברש פרק דלקמן כתב בור ודות. והרמב"ם פרק כ"ו מהלכות מכירה לא העתיק ואת הדות אבל גבי צריך ליקח לו דרך כתב עד הכיר לו הדות וכן העתיק הע"ע. ומפני כן הניח מהר"ר ו ח"ל ברישא הדות ומכל מקום במשנה אין להניח דחדא נקט והוא הדין דדמי ליה ונם בהרמב"ם היו מוכרח: ולא את הגת. גרלה דגת בטיח בשדה. דהיינו כרם בכלל כדלעיל. אבל בית הבד בטיח בטיר ולפיכך במוכר העיר תקן בית הבדין ולא [תקן] גת. ובשדה תקן גת ולא [תקן] בית הבד: אבל בנותן מתנה נותן את שלם. כתב הר"ב ואפילו הני דאין בכלל כל מה שבתוכה עיין מה שלתוב בזה בס"ד ברש פרק דלקמן: החזיק בשדה החזיק בכולן. משום דבגר אין דעת האדם מקנה למוכה לו. ואין לר שיקנה אלא בחזקה. לכיך תקן החזיק. משא"כ באחין שחלקו שיש לדדים אחרים שיזכה כל אחד בחלקו בלא חזקה. כגון בקנין. ואי נמי חזקה גרועה כמו שכתבתי ברש פ"ק [ד"ה נותן]. הלכך תקן זכו: החזיק בכולן. כתב הר"ב ו אפ"ג דתרוב ובקמה לא בטילי לגבי שדה. הוו כשתי שדות וכל יכן לגבן הרמב"ם. ומשום דתרוב ובקמה שם הבדה דמי לשתי שדות. מה שאין כן בור וגת ושובך שם הבדה. דלא דמיין לשתי שדות. אלא באחים בכלל שדה. והן דברים מיוחדים בפני עצמם. אבל תרוב ובקמה שהן הולטות בשאינם בכלל שדה הוו דומיא דשדה בפני עצמה. ודמיא לדין דשתי שדות. להכי נקטינן לאשמעינן דהוי כאין מילר ביניהם. אף על גב דבור וגת הוי רבותא טפי לפנין זה. דהא כשקנה במכר תרוב ובקמה") אשתי לא קנה בור וגת. וה"ג נקטינן גבי אחין. ומ"מ באחין לא כתבו הא דשתי שדות. מכוס דלא שייכא אלא בדין חזקה אבל בשאר קנינן לא שייך חלוק מילר מפשיק לו לא. והכא בגר דליכא אלא קנין חזקה ולאשמעינן. וכן הא דשתי שדות דאתמר בגמרא פ"ג דף כ"ג לפנין נכסי גר דוקא. דהלו במכר ונתן דמי מלן אפילו מילר מפשיק קנה אחת קנה הכניה עמה. ואחין שחלקו כנתן דמי כולן דמי: ר"ש אומר המקדיש שדה לא הקדיש אלא את החרוב וכו'. פירש הר"ב דדעת מקדיש. כדעת מוכר. לגבי מחרוב וכו'. ומעמא הואיל ומכרה הקדש יקר גמרא. ופירש

*) נ"ל דלא מאש הלוק זה. ו.ק. (נחוש הגריב).

ט אבל לא מכר לא את האבנים. ע"פ ע"ב ע"ב ע"ב ח"ם מ"ה רפ"ע ע"ב: ולא את הבור. ע"פ ע"פ ס"ד ע"ב ע"ב מ"ל מ"ל מ"ל

רשב"ם וניחלי הקדש הקדש גינהו. ע"כ. ואפ"ג דלמסקנא דגמרא דהכא ופ"ה דף ע"ט ע"ב ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר ליה. ולדידיה אף חרוב ובקמה לא הקדש. הר"ב מפרש למשנתינו כפשטה ומבמעה:

פרק ה **א התורן**. פירש הר"ב עץ גבוה וכו' וכן הוא אומר (יחזקאל כ"ז ה') תרז מלבנון לקחו לעשות תורן עליך. גמרא: הנם. פירש הר"ב כמין ויתן וכו'. וכן הוא אומר (יחזקאל שם) שם ברקמה ממצרים היה מפרשך להיות לך לנס. גמרא: עוגין. פירש הר"ב ברזל שקוברים וכו' וכן הוא אומר [רות ד' יג] הלמן תענגה. גמרא: מנהיגים. פירש הר"ב אלו המשוטות וכו'. וכן הוא אומר [יחזקאל כז ו] אלונים מבשן עשו משוטיך. ואינעית לימא מהכא וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט [שם כ"ח כ"ט] (גמרא): אבל לא מכר

פרק ה **א המוכר** את הספינה. מכר את התורן. ואת הנס. ואת העוגין. ואת כל המנהיגין אותה. אבל לא מכר לא את העבדים. ולא את המרצופין. ולא את האנתיקי. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה. הרי כולן מכורין. מכר את הקרון. לא מכר את הפרדות. מכר את הפרדות. לא מכר את הקרון. מכר את הצמד. לא מכר את הבקר. מכר את הבקר. לא מכר את הצמד. רבי יהודה אומר הדמים מודיעין. כיצד אמר לו מכור לי צמדך במאתים זוז הדבר ידוע שאין הצמד

את הספינה. כתס: מכר את התורן. עץ גבוה שתולין עליו את הנס. והנס הוא כמין ויתן. שמלין בתוכן לנגד הרוח: עוגין. ברזל שקוברין אותו בתוכן אותו בעומק המים לעכב ולענן הספינה: מנהיגים. אלו המשוטות שבהם מוליכין הספינה למקום שרוצים: מרצופין. למתחתון שנותנים בהם הספינה. אנתיקי. הפרקמטיא שבתוך הספינה. וכל הני דתניב הכא דבמכר לא מכר אם נתן והקדיש את הספינה. לא הוי הגך בכלל המתנה והקדש. ולא דמו לבור והוא ונתן דפרקין דלעיל דכולהו מקרקעי גינהו. ובטלי לגבי שדה לענין הקדש ומתנה. אבל הכא לא בטלי כולן: פרדות. בהמות המושכות את הקרון. והוא שלא אחזיקים בו בשעת המכירה. ואיכא דמאן דאמר פרחת. עליה הנפרדים מן הענלה שמושכים את הענלה בהם. והוא שלא יהיו קשורים בה בשעת המכירה: צמד. הוא השור

שלומר

ומלשונם זה ירמה לכאורה דאפילו לעיל נמי לא הוו בכלל מתנה והקדש. אלא החשוב כקרקע. לאפוקי פירות תלשים. וכ"ש מטלטלים דלא. אף על פי שכאמר היא וכל מה שבתוכה הכל מכור. וז"ל הרמב"ם בפרק כ"ו מהלכות מכירה כלו של דבר הטוען קרקע קנה המקבל כל המחובר לה. וכתב המגיד דחזקא מחובר נקט. ע"כ. אלא שמלשון הרשב"ם בפרק דלעיל והביאו המגיד מוכח בהדיא דסבירא ליה דתבואה תלשה והיא צריכה לקרקע דהוי בכלל מתנה והקדש. וכתב המגיד שהרמב"ן הביא כדברי ומ"מ אני תמה על מהר"ר אלנקוה בן שמעון רש"ו בהשגתיק דברי הרמב"ם כלשון. קנה כל המחובר. כתב הוא עליו לשון הרשב"ם דפרק דלעיל [דף ע"א] והשמטיק מינה דפירות התלשים וצריכי לקרקע. הם נהנים ומוקדשים. ושם היא כוונת הש"ע יו"ד. ומבואר הוא שלא אז' כוונתו כיון שהעתיק לשון הרמב"ם. גם מה שכתב דכל מה שאמרו דכאומר כל מה שבתוכה מבור לך דבכלו הוא. מכל שכן דהוא בכלל מתנה. ע"כ. מדברי המגיד מבואר שלא דעת הרשב"ם שתהא בכלל מתנה אלא המחוברים. לא צריכים לקרקע. כגון תבואה הלשה. ע"ש. ורחיתי לי' שכתב בהדיא דאף המטלטלין בכלל. ודאיהו מדתנן בפרקין לקמן מ"ג מכר בור מכר מימיו ואמרינן בגמרא דמתניתין יחידאה היא. ולרבנן פליגי וכדברי להו לא מכר מימיו. ופסק הרי"ף והרמב"ם כחכמים. כמו שכתב שם גם כן הר"ב. ואפילו הכי תנן בפרק ג' דמעילה מתנה ו'. הקדש בור בלא מים. מועלין בה ובמה שבתוכה. ומים מטלטלי מינה. עכ"ד כאן ובפרק (דלקמן). [נ"ל דלעיל] ועל הרשב"ם ז' איגה תשובה לפי שהוא פוסק (לקמן דף ס"ב) כסתם מתניתין דמכר מימיו. ואפ"ג דבגמרא אמרו יחידאה היא. לא אמר דלית הלכתא היא. עיין שם. וכיון דבמכר נמי מכר. הלכך בהקדש נמי הקדש. אבל המיה לי על דברי הרמב"ם שפוסק במכירה דלא מכר ובהקדש פוסק הקדש בפרק ה' מהלכות מעילה. ואע"פ שלא הזכיר שם דין הבור מפורש. מ"מ כתב דין אבנה מלאה אבל. והוא הדין לבור שבשדה דמעילה דמדי. ושוים הם בענינם. ולפי פסק זה במעיין דסבר ליה דמטלטלין בחינם בכלל מכר. אפילו הכי הם בכלל הקדש. והכי משמע במתניתין דדין מתנה והקדש שוים. והיאך כתב במתנה כל המחובר דמשמע ולא מטלטלין. ואפילו פירות תלושין אינו במשמע כדברי המגיד. ולומר שזו היא שהכריח למהר"ל אלנקוה לכתוב על לשון הרמב"ם כל המחובר דסבר ליה אפילו מטלטלים. זה אינו במשמע דברי והיה זה קשור במקום שהיה ליה להתיך ולבאר. ומסתברא שהרמב"ם מהמיר בהקדש יותר מבמתנה: אבל לא מכר את הענבים שם לגבעל הספינה להיינגם ולבשר פרקמטיא שלו בתוכה. הרשב"ם. ומלתא דפשיטא היא אלא דאתא לאשמעינן דבזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה שמכרים. כ"י: ולא את האנתיקי. מכוס סיפא דקתני בזמן שאמר לו וכו' נקט לה. אבל מכוס רישא לא אלעזריך. דכיון דאשמעינן דמרצופים דכל שעה נכתרים בספינה עצמה לא מכר כ"ש שהרה עצמה. תוספות [ד"ה המוכר] ומתוקי יוסף: מכר את הקרון וכו'. ואפילו אכלא דמים יהיו מודה רבי יהודה מכוס דלעולם אין קרון ופרחת נקראים בשם אחד. כ"י: מכר את הפרדות לא מכר את הקרון. בכאן לא פירש הר"ב והוא שאין אחזיקים משם דבגמרא לא מתניא אלא ברישא ומבאר כתב בהדיא דהכא בסיפא אפילו אחזיקים לא. וכתב מהר"ר אלנקוה בן שמעון דעל פרדות יתלין לרשב ולבא למקום אפילו בלא הקרון מה שאין כן בענלה בלא פרדות. והרי הן קשורין יחד: מכר את הצמד וכו'. מפרש בגמרא דאיירי באחרת דקרי ליה לגמדא ולבקר בקר. ואיכא נמי דקרי לבקר גמדא. דלא באחרת דליכא דקרי לבקר גמדא. פסיפא גמדא זבין ליה. בקר לא זבין ליה. ואי דקרי כולהו נמי לבקר גמדא. סלקו זבין ליה [ופירש הרשב"ם] דבכי האי ואלו הדמים מודיעים. ועליה דמוכר רמיא לגלויי דלא בקר קא מזבין אלא בשל לבדו. ומדלא פירש אמרינן שמכר הכל: לא מכר את הבקר. פירש הרשב"ם ואפילו כשאחזיקים בו נמי לא קנה. וכ"ז הלא פירש הכא נמי דווקא כשאין אחזיקים מבורים. אבל באחזיקים מבורים. מור סתם ר"ן: לא מכר את הצמד וכו'. דברי הכל היא אלא דפליגי רבי יהודה ורבנן בפירוש דאך מילתא. דלרבי יהודה זמנין מכר זמנין לא מכר. ולרבנן לעולם לא מכר. הרשב"ם. ולעומר דלא תקשה מכמים הייט ת"ק. וג"ל כתב מכר את הצמד

וכ'

פ"ה **א המוכר** את הספינה. פ"ג ע"ב מיי' פכ"ז מה' מכירה ה"ח סמ"ג מכין ע"ב מרא"ש ח"מ סימן נ"ב ס"ק: מכר את התורן. פ"ז ע"ב ע"ח ע"ב כיי' סמ"ז עמ' מכירה ע"ב סמ"ג עטין ע"ב טשב"ם ח"מ סי' כ"ב ס"ב: מכר את הצמד. נ"מ מי ע"ב מיי' שם טרש"ע שם ס"ד: רי"א הרבים מרדיפין. כ"מ ע' ע"ב:

שנויי נוסחאות

פ"ה נכי"ס סדר הפרקים מכאן עד הסוף; המוכר פירות, המוכר את הספינה, יש מתלין, בית כור, בי שמש... א העוגין. נכי"ק ההגון: נמבאלר התוגין. כל המנהיגין (אותה). נכי"ק ונכי"ס.. המנהגים.. וכי"ס נד"ג (ושם ליתא); נכי"ס ליתא נמלי כל. אבל (לא מכר) לא. נכי"ר ליתא. המרצופין. נכי"ק המרצפים. האנתיקי. נכי"פ ונכי"ר הנתיקי אבל בכל הפרק כמשה בכי"ס כמו נדפוס (ד"ס). ובזמן. נד"ע ונכי"ק ובמבי"ר בזמן. הרי בולן. נכי"ר הרי אלו. מכר את הקרון. נכי"ק המוכר.. מכר את הפרדות. נכי"ל וכ'.. פרדות. מכר את הבקר. נכי"ר.. בקר. הדבר ידוע. נכי"ק אין (הדבר. שאין הצמד במאתים. נד"ל שאין צמד.. נכי"ל מ'.. הצמד נמכר.. וכ"ס נרא"ש.

לקוטים

א תוי"ט סד"ה מכר את הפרדות וכו' וכו' כן וכו' פי' משא"כ בריש דבמחזיקים הכל מסר לפי שהענלה בלא פרדות לא מהמת מידי וכרי כן קשורין יחד ולמה לא יתכרו אבל הכא אפי' קשורין לא מכר כאלו לפי שפרדות לבדן מהמו וסב"ד לא הכין זה ולכך כתב דל"ל כבשיק קשורין יחד לו שים כלן בהמשת ידי מוסר ע"כ ולהא כדאמרן וכרוב דחילוק בשור אינו אלא לפירוש הרשב"ם על פרדות אבל לפירוש הרמב"ם ז"ל פשיטא דלא שנא. (ש"ל):

בלומר ומחבר [את] השוורים יחד: אין הדמים ראיה. והא דאמר דשתות קנה ומחזיר לוקחים יותר מכשיעור בטל מקח. הני מילי בכדי שהדעת טועה דכבר הלוקח בשוה כך. והוי מקח טעות. אבל בכדי שאין הדעת טועה כגון דקנה למד בשוה זוז. במאתים. אמריגן במתנה נתנם ט. ואין כאן בטול מקח. ואין הלכה כרבי יהודה: ב לא מכר את כליו. בכלים המשמשים לרביבה כגון לוכף ומרדעת כולי עלמא לא פליגי דקנה. אפילו הכא עלו בטעות מכירה. כי פליגי בכלים של מבחר. כגון מקן וחיסקא. ת"ק סבר לא מכר הכלים של מבחר בעלו. ונהום המדי סבר מכר הכלים של מבחר בעלו. והלכה כתנא קמא. ולא קנה הכלים של מבחר. ואפילו היו עליו בטעות מכירה: חמורך זה. מבמע כמות שהוא עם כליו: חמורך [הוא]. הוי כשואל לו חמורך הוא. מכור לאחר לי. והוי כמוכר חמור סתם. ואין כליו מכורים. ואפילו הן עליו בטעות מכירה. ואין הלכה כרבי יהודה: ג המוכר את החמור מכר את החייה. בט של חמור. וכגון' מוקי לה כגון שאמר לו חמור ממקה אני מוכר [לך]. דהלב ההוא למא מהניא. אלא ודאי היא וכגון קאמר ליה. וסיפא דאמר פרה ממקה אני מוכר לך. לא קנה אם בנה. דפרה לחלבה עומדת. ופרה *) ולבה קאמר ליה: מכר אשפה. מקום נבוה שלמה מפחים או יותר. לא עמוק שלמה [מפחים] לא יותר. מרגיל להמיח בס זבל בהמתו: מכר בור מכר מימיו. מחני יחידאים היא. ופליגי רבנן עלה ואמרי מכר בור לא מכר מימיו. והלכה כחכמים: הלוקח פירות שובך. מה שילדו הימים כל הבנה: ספריה. פלוקה: בריכה ראשונה. ויגיאגם לתשבר. וכל שמי ולדותה קרוין בריכה. ומניחן עם אמם כדי לכוות לגוזלתה לאחם שלא יפרחו: פירות כוורת. דבורים הילודים מן הכוורת זאת הבנה. טעל הלוקח שלשה

*) נ"ל ר"ל ונל"ח מיהו לאלנה.

נחילים

וס' והשתא אינו חכמים כמכר בלא דמים ברשיומו בי פלתא וכו' ופליגי נמי בסיפא כגון שנתן דמים יתירים וכו': אין הדמים ראיה. כתב הר"ב והא דאמר בתוס' קנה וס' הני מילי בכדי שהדעת טועה וס' אבל בכדי שאין הדעת טועה כגון למד וכו'. שהדבר יהיה שלא נמכר במאתים זוז. מה שאין כן ס"ת בהמה ומרגליות דסברי חכמים במכנה מ' פרק ד' דבבא מציעא דיש להן אומדה וממילא דה"ה דסוי נמי בטול מקח. מנס דהיין דברים שהדעת טועה בהן. כ"ל: ב לא מכר את כליו. כתב הר"ב בכלים המשמשים לרביבה וס' כ"ע לא פליגי דקנה ואפילו אינם עליו.") דתכשיטי חמור הוי וקני להו הכא דאתנהו. תוספות. ומ"ש הר"ב כי פליגי בכלים של מבחר ס'. גמרא. וקסבר הנא קמא חמור לרביבה קאי ולא למבחר [קאי]. ואבמיא לה לא בשודן עליו מחלוקת לו דילמא ב"ל בשאין שודן עליו מחלוקת ולא אפשיטא. הרי"ף והרא"ש. והייט דהר"ב לא פירש בתחלה היאך מיירי. ולסוף פסק דלא קנה ואפילו היו עליו וכו' אבל הוא מסתם ספק דהמוליא מחבירו עליו הראיה הוא. והרמב"ם סתם ג"כ בפירושו. ובחבורו בפרק כ"ז מהלכות מכירה. ולא פירש דהמוליא מחבירו עליו הראיה. וג"מ בחס כתו ליך לוקח. דהוה המוכר מוליא ועליו הראיה. ג"ע: נהום המדי אומר מכר כליו. כבר סתם חבור למבחר קאי פירש הרמב"ם וקנה סלן. גם הלוקח והמרדעת דלמשון מבחר על גבה מעיין. לוכף ומרדעת. בין לרביבה. בין למבחר: חמורך הוא. פירש הר"ב הוי כשואל וכו' והיי כמוכר חמור סתם ואין כליו מסרין וס'. לשון הרמב"ם דסבירא ליה לרבי יהודה דהמוכר חמור סתם וס': ג המוכר את החמור. מיירי בנקבה כדפירש הר"ב. וקרי לה חמור כמ"ש בזה במ"ד פ"ה דבבא מציעא: הבייחה. פירש הר"ב בט של חמור. וכן לשון הרמב"ם. ואמ"ג דבנקבה מיירי נקט בט של שם שהחמור שם בלשון זכר הוא. ויש לדקדק אמאי הכא בחמור קרי הבן בשם עלמו. ואינו בפרה לא קרי ליה עגל בשם עלמו. וכתתן במ"ד פ"ה דבבא מציעא עגלים וסייחים. אלא אני בהדיא בנה. וג"ל דלהכי שינה התנא כדי להציר על שם הייח לומר שיש מעם בשם זה. ובדאמרינן בגמרא ואמאי קרי ליה סייח. שמהנך אחר שיחה נאה. פירש הרמב"ם בקריאה בנחת וברמיזה הוא למקום בהדום חבן. אבל אין לרך מרדע. פ"כ. והייט מעמא דלא אמרינן הכי בפ"ה דמציעא אדתנן עגלים וסייחים. מבוס דמן הסתם אין לומר מעם בשם המעלה. אבל כאן ההגא מרהה בהאגבע ורומז שיש מעם בשם זה מדלא קרי לבן פרה נמי עגל בשם עגלה ב"ו. והא לא קשיא דלמה לא שינה התנא בבבא מציעא דקדים לבבא ז' להמשעמ זה. מבוס דהכא בהזכיר פרה מני למתני עלה בנה. אבל התם פרה מקן דבר בפה. ובשהא שונה לכתחילה בן פרה לא מיחה כלל: מכר בור. כל מים מבוסים. הרמב"ם. ועיין בפירוש הר"ב מ"ו פ"ג דמעילה: מכר מימיו. כתב הר"ב מתמיתין יחידאה היא וס'. כבר כתבתי בזה בריש פרקין: הלוקח פירות שובך מחבירו. פירש הר"ב מה שילדו וס'. ואפילו למ"ד אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. מכל מקום היכא שאינו מוצין. ורוצין לקיים המקח. לריך התנא לאמתמינן הדין. והרמב"ם ז"ל כתב [בהלכות מכירה] שאין זה מכר דבר שלא בא לעולם לפי שאינו מוכר יונים שיולדו. לא דבש ביצה לכוורת. *אלא מכר השובך לפירות והכוורת (דובבא שהרי הוא כמוכר לאמת המים מחבירו) שהוא נהנה בכל מה שיולד בה. כך זה הקנה שובך זה לפירותיו כמו שמוכר אלן לפירותיו. ואין שלן כדין המוכר בים מחבירו. כמו שאמרנו שהוא נהנה בכל הנעשה בים ע"ו. ל"י: ספריה בריכה ראשונה. כתב הר"ב כל שני ולדות קרוין בריכה. ז"ל הרמב"ם דרך הנשים לעבות בני ולדות בכל אדם זכר ונקבה. אין מחדש אחר שאין יולדים. והנהו ולדות גם הם לסוף שני אחדים שבין ולדות בכל אחד ואל שני וס' אלא יבריח המאות והוא שאינו לא מכר. הלכך מסתמא גם בריכה ראשונה של בנה זו עכב עם השובך דאמי קוים השובך. פ"כ: פירות סורת טעל ג' נחילים. כי מצ' ימים לפ' ימים יולא מן סורת נחיל של דבורים. ושבין על ענף אילן. ומביא סורת אחרת

*) נראה"ם ל"ל דאל"ל ונכ"ל לפיכ.

ומכיון

מכר השובך כו'. ביון דהשובר והכוורת לגבי פירותיהן הם דספתמא אינם שוים כ"כ הא"ל כמוכר שובך וכוורת לפירותיהם אבל פירות שדה שהם פפילי לגבי שדה לא הא"ל כמכר דקל לפירות עד שיפרש כן. כ"פ:

אין הדמים ראיה. פי' שם ס"ג מ"ש שם פ"ם: ב המוכר את החמור. פ"מ ע"א פי' פכ"ז מכל מכיון כ"ל מוש"ב ח"ם פי' ר"ב פ"ז: ג המוכר את החמור. ע"מ ב"ב מיי פכ"ז מכל מכל מכיון כ"ל פפ"ב עיין ר"ב פ"ג פוש"ב ח"ם מיכן ר"ב פנ' י"ח: מכר אכשה מה. מיי שם מ"ל מוש"ב שם פכ"ז פ"ה מכר בור מכר מימיו. פ"ם ע"ב ומי' נמ"ב שם נמלא כיון שמנה נתן מל: מכר בור מכר מימיו. הקדם; נכ"ל.. אומר מכר חמור מכר את.. אינן מכורין. נד"ל וכ"ל וכ"ל שאינן ..;נכ"מ שאי'.. (כיצד). נכ"ל ליתא; נכ"ל הא ביצד. ואמר לו. נד"ל ו"ל"ל ו"ל אמר..תמורך זה. נכ"ל ומסנ"ל.. ז' ואינו כגון כאן. (הרי) כליו. נכ"ל וכ"ל ול ליתא; נכ"ל .. כולן וכן נסמון. חמורך הוא. נמנ"ל.. הוא; נכ"ל.. הבייא ומי לעיל. ג המוכר. נכ"ל מכר. (את החמור כ"ד מ"מ מכר). כ"ל ליתא בל ריש ז' ומ"ל נד"ל ו"ל כגם נמנם ס"ל. מכר את הפרה. נכ"ל בפעה לא מכר.. ול"ל נד"ל (ומם הפרה כמו נכ"ל). (את ה)פרה. נכ"ל וכ"ל וכ"ל ול' ומסנ"ל ליתא. מכר אשפה. נכ"ל ומ' ול' ל' מכר בור.. מכר אשפה..; נד"ל וכ"ל ומסנ"ל.. אשפות, ול"ל אשפתו וכן הגיה המפרש"ן בד' הלמ"ל"ל)לולם מי' מ"ם נכ"ל פ"ם בנ"ע מ"ו ולאן ערך לגביה. זבלה. נכ"ל את זבלה. נכ"ל ומסנ"ל זבלת. מימיו. נכ"ל את מימיה. נמנ"ל מימה. בורות. שובך. נד"ל וכ"ל וכ"ל ומ"ל ול"ל ומסנ"ל בסדר שובך. כורה. (סחבירו). נד"ל וכ"ל וכ"ל ומ"ל ומסנ"ל ליתא. בריכה. נכ"ל בדרך. (פירות)כורה. נמנ"ל ד' פיאו ומ"ל ונלסלי ליתא וכוסיה המפרש"ל עפ"ל הרמב"ם וכ"מ.

תוספות רע"ק

פ"ה ג[אות כמ] הרי"ם ד"ח הלוקח. אלא

שנויי נוסחאות

אין הדמים. נמ"ק אין לדמים. ב המוכר את החמור.נכ"ר מכר חמור. לא מכר כליו. נד"ל וכ"ל וכ"מ ול' ול' וס' ומסנ"ל את כליו וכן נסמון. נהום המדי אומר מכר כליו.מ"ל הנמל הקדם; נכ"ל.. אומר מכר חמור מכר את.. אינן מכורין. נד"ל וכ"ל וכ"ל שאינן ..;נכ"מ שאי'.. (כיצד). נכ"ל ליתא; נכ"ל הא ביצד. ואמר לו. נד"ל ו"ל"ל ו"ל אמר..תמורך זה. נכ"ל ומסנ"ל.. ז' ואינו כגון כאן. (הרי) כליו. נכ"ל וכ"ל ול ליתא; נכ"ל .. כולן וכן נסמון. חמורך הוא. נמנ"ל.. הוא; נכ"ל.. הבייא ומי לעיל. ג המוכר. נכ"ל מכר. (את החמור כ"ד מ"מ מכר). כ"ל ליתא בל ריש ז' ומ"ל נד"ל ו"ל כגם נמנם ס"ל. מכר את הפרה. נכ"ל בפעה לא מכר.. ול"ל נד"ל (ומם הפרה כמו נכ"ל). (את ה)פרה. נכ"ל וכ"ל וכ"ל ול' ומסנ"ל ליתא. מכר אשפה. נכ"ל ומ' ול' ל' מכר בור.. מכר אשפה..; נד"ל וכ"ל ומסנ"ל.. אשפות, ול"ל אשפתו וכן הגיה המפרש"ן בד' הלמ"ל"ל)לולם מי' מ"ם נכ"ל פ"ם בנ"ע מ"ו ולאן ערך לגביה. זבלה. נכ"ל את זבלה. נכ"ל ומסנ"ל זבלת. מימיו. נכ"ל את מימיה. נמנ"ל מימה. בורות. שובך. נד"ל וכ"ל וכ"ל ומ"ל ול"ל ומסנ"ל בסדר שובך. כורה. (סחבירו). נד"ל וכ"ל וכ"ל ומ"ל ומסנ"ל ליתא. בריכה. נכ"ל בדרך. (פירות)כורה. נמנ"ל ד' פיאו ומ"ל ונלסלי ליתא וכוסיה המפרש"ל עפ"ל הרמב"ם וכ"מ.

ומכניסן לתוכה. רש"ס. וכ"י: ומסרם. מפני שמשלשה הרלתבוים ואילך הם גרועים. מכל מקום יקח מהם המוכר בסירום לעורך סורתו כדי שלא יבאר ריקן ויפסד ולכן ישאר לו גם מן המובים קצת. ולא יטול כל המובים והגרועים. ולפיכך נטל בסירום כי הנחיל היולא אחר מביריו גרוע מחבירו. כ"י. ומ"ש הר"ב כדי שתיעשב הסורת. לפי שהוא לא מכר לו סורת. כדלקמן. ומ"ש הר"ב וכן לעולם. אם המכירה היא לעולם. א"כ לעולמו של מכירה קאמר דהייט שנה ז דהכי אסברה בתחלת דבריו: חלות דבש. אם לקח חלת דבש שהלוקח פירות סורת אין החלות בכלל אלא הדבורים העושים פירות והלוקח החלות [מניח שתי חלות]: מניח שתי חלות. כתב הר"ב שמתפרנסים הדבורים וכו'. כדי שלא תתבב סורתו. שהוא לא מכר לו הסורת. רש"ס: גרופיות. פירש הר"ב ענפים. וכן פירש הרש"ס. והבית ראיה ממורש רבה דשקא דת נקרא גרופית. וכ"י כתב דים מפרשים *) שני תגרופין והוא יותר נכון. ע"כ. והוא הדבר שכתב הרמב"ם בפירושו וכמי גרופיות ביעור שני טפחים ומיין [פירש הר"ב] בספי"ב דכלים: **ד לא קנה קרקע.** כ' הר"ב לא קנה קרקע כלל סביבותיו. וכן כ' הרש"ס וכפ"ק דבכורים מכנה ו' כתב הר"ב דמספקא ליה אי קנה קרקע אי לא. וכן היא מסקנא דגמרא הכא. ומשום דהכא לא נפקא מיניה אי ודאי לא קנה. אי משום ספיקא לא קנה. דקרקע לעולם בחזקת בעליה עומדת. לפיכך לא הוצרך הר"ב לפרש. וגם הטוסקים סתמו וכתבו אין לו קרקע. ולא ביארו שהוא משום ספק. משא"כ בבכורים דהוצרך לפרש דמספקא וכו' כמבואר בדברי הר"ב [שם]: **לא יפה.** פירש הר"ב לא יכרות. ומלה זו דומה לחרמי. תרגום וחכות אותו מתון (דניאל ב) ופשיטא יהיה: שלו. כתב הר"ב ולא שייחיט שם ויגדל דהיינו שמא תיביה הקרקע וכו' וירלו כג' אילנות. וכגון שהיה רוחב בין הגזע לאילן כשיעור המפורש לפניהו. הרש"ס [דף פ"ג]. ומ"ש הר"ב ויאמר לו לוקח וכו' ויש לי קרקע. נמרא. וכ' כ"י בשם הרמב"ן ואע"פ שבל סלוקח לבית ראיה. כי הוא בא לאיתא קרקע מיד המוכר. מיהת מייתי ליה לידי דינא ודיינא: קנה קרקע. כתב הר"ב שם בין אילן לאילן וכו'. כבר כתבתי ל' הרש"ס בזה בספ"ק דבכורים. ופירוש אורה מלקט. כמו ואחרה כל טובדי דרך (תהלים פ' יג) תריתי מירי (שיר השירים ה ט) ואורה שיך למימר בתאנים ובגר בענבים וכ' הרש"ס [דף פ"ג]. ומ"ש הר"ב והני מילי כשיש בין אילן לאילן לא פחות מארבע אמות. פירש הרש"ס שתהא ראויה המחרישה לחרוש ביניהם. ומ"ש ולא יותר על ט"ז אמה דתביבי מפוזרים כדאמרן בכלאים ספ"ד העשבא לא כרמו על ט"ז אמה ט"ז אמה מותר להביא זרע לכם וכתבו התוספות [דף פ"ג] דאף ע"ג דלעניין כלאים כשהוא ט"ז אמה תביב מפוזרים ואינו הכא דוקא ביותר מט"ז תביב מפוזרים. היינו מעמא דגבי מבר מודדין לאמות מגומגמות. אבל אמות כלאים הן אמות שוחקות ואי אפשר שלא יהא יותר מט"ז. לכך תביבי מפוזרים. ע"כ. ואף על גב דבכלאים [פ"ד משנה ט'] פסקו הר"ב והרמב"ם מעשה הירושלמי כר"מ ור"ש דלא בעיק ביהא נטוע על ט"ז וכו' אלא בנטוע על ח' ה' אמות סני. הכא פסק רבא בגמרא דהלכתא ט"ז אמה. וכתב כ"י שלריך לומר דשיעורא דכלאים ודקנייה אינם שוין. אלא דמכלאים שמניע אחי שיעורא דט"ז אמה. מייתינן ראיה דתביב שיעור. ומשעריגן ביה קנייה: ישפה. דכיון דאין נטועין בשל מובר כי אם בקרקע של לוקח. והמוכר לא בעבד לו קרקע שלו. אינו מייתן ליכנס בשלו מאחר שמזיקין לו. הרש"ס: **ה המוכר** ראשה בהמה גסה וכו'. בבהמה גסה אין דרך למכור אלא כל אחד מאלו בפני עצמו. ומשום הכי לא מכר. אבל בבהמה דקה דרך למכור את הרגלים עם הראש. דלא תביבי כולי האי. וכן נמי הכבד עם הריאה. אבל איפכא לא. שהחשוב אינו נמכר עם מי שאינו חשוב. ואינו דין שיהא טפל לו. כ"י. ומ"ש הר"ב בתוספתא הניא בד"א וכו' אבל במקום שנהגו ס' ולו למימרא דחוקא בהך הוא דאזלינן בתר מנהגא. דה"ס בכל הענינים בפרקים הללו שאם יש מנהג ידוע שהולכין אחריו. וכדכתב בהדיא הרמב"ם בסוף פרק כ"ו וספל"ז מהלכות מכירה. ואפשר בשימי בעל התוספתא לא היה מנהג ידוע שלא כדרכן הענין הלא בהך דינא דמתני' מש"ה שנאו עלה דהך. אבל ה"ה נמי בדינין הללו: מכר את הריאה. פירש הר"ב את הריאה ונקראת על שם הקנה בלש. וכן

נחילין ומסרם. חלות דבש. מניח שתי חלות. זיתים לקוץ. מניח שתי גרופיות: **ד** הקונה שני אילנות בתוך שדה חברו. הרי זה לא קנה קרקע. רבי מאיר אומר קנה קרקע. הגדילו לא ישפה. והעולה מן הגזע שלו. ומן השרשים של בעל הקרקע. ואם מתו. אין לו קרקע. קנה שלשה קנה קרקע. הגדילו ישפה. והעולה מן הגזע ומן השרשין. שלו. ואם מתו יש לו קרקע: **ה** המוכר ראש בהמה גסה לא מכר את הרגלים. מכר את הרגלים לא מכר את הראש. מכר את הקנה לא מכר את הכבד. מכר את הכבד. לא מכר את הקנה. אבל בדקה מכר את הראש מכר את הרגלים. מכר את הרגלים. לא מכר את הראש. מכר את הקנה. מכר את הכבד. לא מכר את

נחילים. שלשה חבורות מולדות הדבורים הרלתבוים היולדים מן הסורת ומכניסן לתוך הסורת שלו. שהרלתבוים הם חשובים ואחרון אחרון גרוע. ומכם ואילך מכרם כלומר טעל אחה. ומניח אחה למוכר כדי שיגדלו ויתחברו עם האבות כדי שתיעשב הסורת וכן לעולם: חלות דבש. שדבש עם הדבורה יחד מעורבים עבור חלות חלות: מניח שתי חלות. שמתפרנסים הדבורים מהם כל ימות הגשמים: גרופיות. ענפים ותוזר ועומת: **ד** הקונה שני אילנות. כתמא לא קנה קרקע כלל סביבותיו: הגדילו. הרחיבו הענפים: לא ישפה. לא יכרות אותם בעל הקרקע אע"פ שהגל שלהם מזיק לקרקע שלו דכיון דאין לו קרקע לבעל האילנות הרי בעל הקרקע שעבד לו קרקעו לכל ארכן כל זמן שהם קיימים: גזע. כל שהוא למעלה מן הארץ ברוחב פני המה: שרשין. כל שהן למטה מן הארץ: שלו. של בעל האילן. ולא שייחיט שם ויגדל דחיישינן שמא הגביה הקרקע עד שיגבהה האילן היולא מן הגזע מקלתו בקרקע וירלו כשלשה אילנות ויאמר לו הלוקח שלשה אילנות מכרת לי ויש לי קרקע אלא יקון אותו ויסרפו: ואם מתו. שיבש האילן: אין לו קרקע. שיבול לטעון אחר במקומו: קנה קרקע. דאמרינן שהה האילן וקנה בקרקע שם בין אילן לאילן. והאחיהן והולה להן כמלא אורה וסלו. כדי שיבול לעמוד מלקט הפירות עם הכל שלו. והני מילי כשיש בין אילן לאילן לא פחות מד' אמות ולא יותר על ט"ז אמה. אז קנה בקרקע שבין אילן לאילן ואחיהן. ואולה להן כדאמרן. אבל אם יש בין אילן לאילן פחות מארבע אמות. או יותר מט"ז אמה. לא קנה קרקע: **ה** לא מכר את הרגלים. בתוספתא הניא במה דברים אמורים במקום שלא נהגו. אבל במקום שנהגו הכל כמנהג המדינה: מכר את הקנה. אם בריאה. ונקראת על שם הקנה שהיא

ד'

*) ובפירוש פ"א מ' ד"ה מון מ' ושי' פשי' שם ד"ה מון שמפרשים כרש"ם. (נמוקי הגרי"ג).

חלות דבש כו'. מיי' פכ"ב מה"מ פכירה פ"כ ה"ח ה"ב ה"ג ה"ד ה"ו ה"ז ה"ח ה"ט ה"י ה"יא ה"יב ה"יג ה"יד ה"טו ה"טז ה"יז: ראיתם לקוץ כו'. מיי' שם הכ"ב סמ"ג שם שע"ש מ"ע מ' רפ"ז ופפ"ל ה"ב: **ד** הקונה שני אילנות כו'. פ"ה פ"ב ע"ח ע"ט מיי' פכ"ל מה' מכירה ה"ו פפ"ב מהלכות מכירה ע"ב מ"ע פוס"ב ח"מ סי' לפ"ז פ"ח: והעולה מן הגזע. ב"מ קי"ח ע"ב ד"ה ל' דבמ ל' יהודא) מיי' שם כ"ז נרפ"ש שם ע"ש: ואם מתו כו' קנה שלשה כו'. מיי' שם ה"ה טפ"ב שם ע"ש: ראש. פ"ב כ"ב מיי' פכ"ז הל' מכירה ה"ם פוס"ב ה"ם כיון ל"ב ע"ל ל"ד: אבל בדקה כו'. מיי' שם פפ"ב שם:

שנויי נוסחאות

וכסרם. כ"י ל' ומסרסם; כ"י ל' וסרם (ז). שתי גרופיות. כ"כ"ל שני..; כ"י ל'..גרפיות. ד בתוך שדה. כ"ל וכ"י ל' ומכ"ל בתוך של; כ"י ל' בשל: כ"י מ' בתוך שדה של. (הר"ן) לא קנה. כ"י ל' ליתא. (רמ"א קנה קרקע). כ"י ל' ליתא. והעולה. כ"ל וכ"י ל' וכ"י ל' וכ"י ל' ומכ"ל חעולה. ומן השרשים של בעל הקרקע. כ"ל מן.. וכ"ל כ"ל (ומם וכ"י ל' וכ"י ל' ומכ"ל של בעל הבית). ואם מתו א"ל (קרקע). כ"ל כ"ל ואם סבר.. ליתא הגדילו ישפה. כ"ל כ"ל.. לא ישפה. והעולה מן (הגזע ומן) השרשים. כ"ל וכ"י ל' וכ"י ל' ומכ"ל ול' ומכ"ל העולה.. ליתא. **ה** ראש בהמה גסה. כ"ל וכ"י ל' ומכ"ל ול' ול' ומכ"ל את הראש בבהמה.. (מכר את הרגלים לא מכר כו'. כ"י ל' רגלים לא כו' לא מכר כבד כבד לא מכר קנה אבל כו'. (אבל בדקה כו' לא מכר את הקנה). כ"י ל' ומכ"ל ומכ"ל בדקה כו' לא מכר את הקנה; כ"ל ומכ"ל ומכ"ל. בבהמ' דקה.. כ"י ל' ול' בהמה דקה..

תוספות חדשים

פ"ה ד בתוי"ט ר"ה לא יפה כו' דומה לגמי כו'. גם לענני הכפ עמוקה (חוב ל"ג). קול הרמ"ז:

ראשון לציון

פרק ה ד במשנה והעולה מן הגזע שלו. עיין יפל"מ:

הקנה: ן ארבע מדות במוכרין. מכר לו הבית יפות ונמצאו רעות. הלוקח יכול להחזיר בו. רעות ונמצאו יפות. מוכר יכול להחזיר בו. רעות ונמצאו רעות. יפות ונמצאו יפות. אין אחד מהם יכול להחזיר בו. שחמתית ונמצאת לבנה. לבנה ונמצאת שחמתית. עצים של זית ונמצאו של שקמה. של שקמה. ונמצאו של זית. יין ונמצא חומץ. חומץ ונמצא יין. שניהם יכולין להחזיר בהן: ן המוכר פירות לחבירו משך ולא מדד. קנה. מדד ולא משך. לא קנה. אם היה פקח. שוכר את מקומן. הלוקח פשתן מחבירו. הרי זה לא קנה. עד שיטלטלנו ממקום למקום. ואם היה במחובר לקרקע. ותלש כל שהוא. קנה:

ן ד' מדות. דינים חלוקים זה מזה: מכר לו חטים יפות. ההנה עמו שיתן לו חטין יפות. ונמצאו רעות. הוי כאונאה. ולכך יכול להחזיר בו מי שנתאנה בלבד דהוא לוקח אבל מוכר היה יכול להחזיר בו. ואפילו הוקרו החטין סרבה: אין אחד מהן יכול להחזיר בו. ואפילו הוקרו לו לו ולא מצי לוקח למימר הני ליפות נתכוונתי. והאי דאמינא רעות מכוס דרב רב יאמר הקנה. וכן איפכא לא מצי מוכר למימר אני לרעות נתכוונתי. והאי דאמינא יפות דהכי המוכר לומר לרב טוב: שחמתית. אדומה וכל הוס (גרסינן ל) מתרגנוק בהוס: ונמצאת לבנה. ואיכא דניחא ליה בהאי ואיכא דניחא ליה בהאי. וכל כהאי גוונא הוי מקח טעות לצדיהם ושניהם יכולים להחזיר. דאילו ביפות ונמצאו רעות טוב עלמא ניחא להו ביפות: יין ונמצא חומץ. איכא דניחא ליה בחמרא. ואיכא דניחא ליה בחלא: ן משך. מרבות הרבים בכמצא לו בחלר בל בניהם קנה. אבל לא מהמה: א נ"פ שלא מדד. וכגון בפסק לו מהחלה הדמים בכך וכן יתן לו המדה. אבל לא פסק לו הדמים [אפי'] מדד ומכך לא קנה. דלא כמכא דמתניתו בהמוכר יכול להעלות הדמים כמו ברוכה והקונה אומר איני קונה אלא בזול: מדד. המוכר לוקח ברבות הרבים. אפילו בבלוי בל לוקח לא קנה. בהין כליי בל אדם קונים לו ברבות הרבים. ואם לוקח עצמו מדד. אפילו בלבות הרבים קנה בהגבהה: אם היה פקח. הלוקח: שוכר את מקומו. אם הוא ברבות בעלים. ומקומו קונה לו. ובמכלות גדולות איירי דאין דרכן להגביה לכך קני במכיכה: עד שיטלטלנו. הייט הגבהה ואורחא דמלתא נקט דדרך מגביה לטלטל ממקום למקום: ואם היה מחובר לקרקע. בגמ' מוקי לה כגון בחמר

ט

ול"ל כתב אבל אם אמר ליה המוכר רשות הן. ונמצא בהיו רעות שברעות. לא מצי אמר לוקח לא קניתים אדעתא דהכי ביהיו כל כך רעות. וכן ההפך ביפות לא מצי אמר מוכר לא מכרתים אדעתא דהכי ביהיו יפות שביפות. דהא יפות ורעות קאמר ליה והכל בכלל. מ"ב. וכ"כ הרמב"ם. כמ"ב בתוספתא רפי"ז מהלכות מכירה: שחמתית ונמצאת לבנה. בהמתיות עיבים קמת מרובה. ולבנה עובה הפת יותר נאה ויפה. נמוקי יוסף [ועיין במ"ה פ"ב דפאה מה שכתבתי בס בדבור המתחיל בני מיני וכו']: יין ונמצא חומץ וכו'. כתב הר"ב ואיכא וכו' ואיכא דניחא ליה בחלא. נמרא. לפי שהוא צריך עכשיו לחומץ. עיין מ"ב בתוספתא ב' פ"ב דקדושין: ן משך. לכון הר"ב מרבות הרבים בכמצא. לא בחלר בל שניהם. הרבינו שיי לגרסת בזה בכתב בכמצא לא בחלר בני"ת הוא ל' הרמב"ם בפירוש המשנה ולא נקט מרבית הרבים. אבל בפירוש הרמב"ם דנקט מרבות הרבים כתב *) לכמצא לא לחלר בלמ"ד. וכן הוא בגמרא מאי מבן דקתני מרה"ר לבמצא. ופירוש בכמצא עיין [בפירוש הר"ן בגמ"ד פ"ק דב"מ: מדד המוכר וכו'. [פירש הר"ן] אלא בל אדם קונים לו ברבות הרבים כיון שאין לו רשות להמתן בס. ועיין ברפ"ח דנגעים. ומ"ם הר"ב ואם לוקח עצמו מדד אפילו מדד אפילו ברה"ר קנה בהגבהה. הרמב"ם. וז"ל כ"ה אם מדד הלוקח והגביה ידו במדידה וכו': שוכר את מקומן. כתב הר"ב אם הוא ברבות בעלים. ומביים הרב"ם ומלתא בהפיה נפסא סיא וכו'. ומ"ם הר"ב ומקומו קונה לו ובמכנה ס' פ"ה דמעבר מני תתן ומקומו מוכר לו ומפרש הר"ב מיקנה המעבר אגב קרקע. וגריך לומר דהכא לא בעינן אגב. מבוס דמיירי בהחלר מבתמר לדעתו דלוקח. לא בטומד בלדו. וכמ"ם לעיל מיאלה במשנה ד' פ"ק דב"מ: הלוקח פשתן וכו'. עד שיטלטלנו. כתב הר"ב היינו הגבהה. ואמ"ג דמתניתין במבאות גדולות ובפשתן נמי מי לא עבדי בליפי רבדני. בהני פשתן דמשתמש. כלומר בהפכר לגומטו מעט מעט ולהגביה. ואין בו טורח ולא אמרו מבאות בחלות בחלר לדרך בהן הגבהה אלא כגון מטון בל אגוזים או פלפלים או בקדים. ומה גדול שאין אחד יכול להגביה. ואם יתיה יהפרד ויהיה לו בו טורח גחל. הרמב"ם פ"ג מהלכות מכירה. והרב"ם מפרש בהאי פשתן דמבתמים בחמליק וא"ל לעבות מהן מבאות גדולות: שיטלטלנו. פירש הר"ב הגבהה ואורחא דמלתא נקט דדרך מגביה לטלטל ממקום למקום. וז"ל הרב"ם ואורחא דמלתא נקט דאין דרך להגביה מקחו אלא כדי ליטלו ולילך: ואם היה מחובר לקרקע וכו'. כתב הר"ב בגמרא [דף פ"ח ע"א] מוקי לה כגון בא"ל מוכר לוקח לך ויפה לי וכו'. קנה בבירתו וקנה נמי לאהו דבר ברוגה להקטע לו עם הבירה. זהו דרך הרמב"ם [בפ"ג מה"מ] ומפרש לה בפשתן בתיבב ושומר לתלוש דבהלים דמי [לעבין מקח ומתבר בדפירש הר"ב במשנה ו' פ"ו דבבוטות] אפ"ה בטלים והגבהת המקלת קנה הבאר ע"י קנין הבירה וכ"ב הרשב"ם והפאר. אבל הרי"ף והרמב"ן כתבו דאף בבה"ל קנה בין דמשך בל מה שמבר לו אף דמעורב בתוך פירותיו של מוכר מ"ם קנה. אלא היכא דמוכר לו מאה ומ"ד לו חצי מאה בבלוי של לוקח בין דלא עשה קנין בבל בחצי המאה השנייה לא נגמר הקנין דמאה זבין ליה ולא חצי מאה: [אות לא] תרע"ב ד"ה משך. מרשות הרבים. וחיינו לפי מה דפי הרע"ב בפסוק מדד ולא משך דפירוש ברה"ר שאין בלוי ש"א קונים לו ברה"ר. וא"כ יקשה איך משך קנה הא משיכה לא מהני ברה"ר מש"ה צריכים לפרש משך ברה"ר לבמצא. וכן מה דכתבתי שוכר את מקומי הוצרך לפרש אם הוא ברשות בעלים דברה"ר בטאן אגיר. ואוכם כ"ו אפרי' חבי בסנגיא רק לפי דש"ר דקרקע בסמא קונה לוקח בש"ה צ"ל דהא דמדד ולא משך ל"ק הייט ברה"ר אבל לסה דקי"ל דקרקע ס"בא ל"ק אלא דבלוי של לוקח קונה בסמא א"ב סתמי בפשטא דמיירי

*) גרסינן לגיריו לו לכמצא.

ן ארבע מדות במוכרין. מכר לו הבית יפות ונמצאו רעות. הלוקח יכול להחזיר בו. רעות ונמצאו יפות. מוכר יכול להחזיר בו. רעות ונמצאו רעות. יפות ונמצאו יפות. אין אחד מהם יכול להחזיר בו. שחמתית ונמצאת לבנה. לבנה ונמצאת שחמתית. עצים של זית ונמצאו של שקמה. של שקמה. ונמצאו של זית. יין ונמצא חומץ. חומץ ונמצא יין. שניהם יכולין להחזיר בהן: ן המוכר פירות לחבירו משך ולא מדד. קנה. מדד ולא משך. לא קנה. אם היה פקח. שוכר את מקומן. הלוקח פשתן מחבירו. הרי זה לא קנה. עד שיטלטלנו ממקום למקום. ואם היה במחובר לקרקע. יוצאו קרקע ס"ב ל"ב ע"ב ע"ב מ"ד מ"ד ל"ב: ן המוכר פירות לחבירו וכו'. ל"ד ע"ב כתוצים ל"ב ע"ב מ"ד מ"ד ל"ד ע"ב מכירה ס"ב פ"ב ע"ב מ"ב מ"ב מ"ד ל"ד ע"ב: שוכר את מקומן. מ"ד ל"ב ע"ב: הלוקח פשתן מחבירו. מ"ד ל"ב ע"ב ל"ד ע"ב ל"ב ל"ב ע"ב מ"ד ל"ד ע"ב ל"ב ל"ב ע"ב ל"ד ע"ב ל"ב ל"ב ע"ב ל"ד ע"ב: ואם היה במחובר לקרקע. יוצאו קרקע ס"ב ל"ב ע"ב ע"ב מ"ד מ"ד ל"ב ל"ב ע"ב ל"ד ע"ב ל"ב ל"ב ע"ב ל"ד ע"ב ל"ב ל"ב ע"ב ל"ד ע"ב

המגיד בפס"ג מהלכות מכירה דבלוחו תליה ובסכר היפי פהוא קנה קרקע. וקנה אגבו כל מה שעליה. אבל לגבן הר"ב שכתב במכנה ז' פ"ח. והוא לבן הרשב"ם [דף קל"ח] דסברת ליה דשומר לחלוש לא כתלש דמי. מפרש המכנה בשמן אחר כמ"ש הרשב"ם בפירושו דקרקע נקנה בחזקה. וכל המוכר לקרקע הרי הוא כקרקע. ואתה מתיתין להמוכרין דחזקת קרקע מהנה לעצמן. ואע"ג דלא זכין ליה הרעה. והמוכרין נמי חזקה קלה דבלקיטת הפסתן מקלהו יכול לקנות השאר במהובר. וכגון דת"ל המוכר לקט מן הפסתן עלמו קנה ויתיפה הקרקע ויהיה נקי לתרומה כדהמרינן בחזקה הבתים [דף נ"ד] הלו מלן דזכי זכיה לדעתה דהרעתה קני. וה"נ אם לקט מן הפסתן קנה ונתכוין לקטת הקרקע קני לה לקטת כל מה שעליה. ע"כ. ועיין עוד מ"ש בפס"ח: ח המוכר יין ושמן. וה"ה לפירות. אלא אגב דבעי לאוקמי בסיפא הייב להטיף ג' טפין. נקט יין ושמן. הרשב"ם: והוקרו או שהוזלו. אלא חזקת הוקרו והוזלו אלא כאן דרך לחזור בחנם. תוספות: אם עד שלא נתמלאת המדה למוכר. כתב הר"ב במדה שהיה של בעלים מיירי. דאי של לוקח ראשון קנה כשיש בנתות במדה ושתמה תכן הפילו במדה שיש לה בנתות. ואי דמוכר. אפילו משנתמלאת לא קנה ואפילו ברשות לוקח דכשם שכלנו של לוקח אין קונה ברשות מוכר. כך כלנו של מוכר אין קונה ברשות לוקח. כמ"ש הפוסקים. ומ"ש הר"ב ובשמעה מיירי לו ברשות לוקח. וכן פירש הרמב"ם. ומלשון הרי"ף העתיקו כן. ולהמרינן דהע"ג שהוא ברשות לוקח לא קנה כשנתמלאת המדה אלא א"כ המדה היא של מוכר. ול הרא"ש בכ' שדעת הרי"ף בשלו של מוכר ברשות לוקח דקנה לוקח להמרינן טובא דשאני כשהוא בחול. דלא קנה קודם שנתמלאת משום דאין הבולל *רשאי להשאיל כך כ"ל. ול' הרמב"ם בחבורו פ"ד מהלכות מכירה בשמעה לא בחנר של בעלים לא ברשות לוקח: נשברה לסרסור. כתב הר"ב ולא המרינן שלוה: של לוקח הוא וכו' אלא המרינן שלוה: מוכר מן המוכר ומוכר ללוקח. ומש"ה כי נשברה וכו'. וכתבו עלין התוספות דתימה דה"כ המלי נקט נשברה. ובביא יוקרא וזולא דאחירי בה ריבא. הל"ל היה סרסור ביניהן והוקרו והוזלו. ופירש ריב"ם היה סרסור ביניהן ומוכר לבן כדרך סרסרים המודדין בסכר בעתים לבן ונשברה החבית של ידי מדידה. נשברה לסרסור. וכגון שלא היה מחמת תוגכין אלא ע"י שלא מהר יפה במדידה. ע"כ: הרכינה. פירש הר"ב הטה. עיין מ"ש רש"ז דנעמן: הרי הוא של מוכר. לפי שנתיאפו הבעלים. הרמב"ם. וכמי אתא בגמרא דלא תקשי המתניתין ח' פרק בתרא דתרומות דתכן הרכינה ומילא הרי זו תרומה דהתם לא שייך יאוש דמ"מ תרומה היא ואכורה לזרים. וכן ל' הרשב"ם. ותמהו הסתופות אמאי הוי של תרומה והא אינו חייב לתרום אלא אחד מן חמשים. א"כ כמו אתן מהות של הולין תהיה של תרומה. ושל חולין הוי בלא הרכינה ומילא. ע"כ. ובעיני לא פמדתי על דעתם. חדא די"ל דבתרומה שביד כהן היא. ועוד אפילו בישראל התורם עכשיו ל"ק ולא מידי דהא דשל חולין בלא הרכינה ומילא הם מ"מ נשאלו ביד הישראל ואיה התרומה שבעליהם עם הנכסה. עיין מ"ש במשנה י' פ"ק דשבת: ט חנוני חייב. כתב הר"ב ובגמרא פריך המאי חייב החטוי על הלוחים אבדה מדעת היא דאי משום שנפלה מיד החטוי והוי כאומר אבדה וחייב בפשיעה. וז פשיעה היא כשנתנו לחטוי. הייט בדבר שנאבד מן הבעלים שלא מדעתם. אבל אז אבדה מדעת היא ולא נתחייב החטוי בשמירתם. דבשלמא בחיוב פונדיון ר"ע"ג דהוי נמי אבדה מדעת מבנתנו בעלו ביזו. מ"מ כיון שלא נאבד ביד החטוי ושכנו החטוי ביזו נתחייב בתליפו ובהשלמין גמורים. וכשהשיבו ביד החטוי אלו השבון גמור הוא. דלאחשיבה ליה שדריה ולא מלי פטר נפשיה ממה שנתחייב. ל"י. וכ"כ הסוכפות. ומכרימי

דאם

תוספות רע"ק

דפיריה אגל בספסא ולא מיירי כלל מבלוי ש"ל אלא סדר על קרקעת ספסא דלא קנה. ומשך קנה. ונא שוכר מקומו ניחא דבספסא אינו מבני חרוא הבוי דפתיה להויא ספסא: [אית לב] הרי"מ ד"ה ואם. כל מה שעליה. ע' פ"ו ס"ג דרבא בתרי"ם ד"ה ס"ם וכו': ח[אות לג] בפשנה נשברה לסרסור. בשיטה מקובצת בשם הראב"ד (בתב) לפ' נשברה חביתו של הסרסור אע"פ שהיא מושאלת לבוכר ולוקח אין חייבים באונסים. דהוי שאילה בבעלים שהסרסור נשכר לחם לסוד: [אות לד] הרי"מ ד"ה אם עד. רשאי להשאיל כגל. לא הכותי דהא הרא"ש כתב לדעת הרי"ף כיון דכלנו של לוקח ברשות מוכר ל"ק שהמקם דבתר רשות אזלי' שפבטל הכלי סמילא כלי של מוכר ברשות לוקח קני. א"כ תקנין מחמת הרשות של לוקח דמבטל להכלי והוי כמו קרקע דלוקח. א"כ אין כאן שאלה ללוקח:

ח המוכר יין ושמן לחבירו. והוקרו. או שהוזלו. אם עד שלא נתמלאת המדה. למוכר. משנתמלאת המדה. ללוקח. ואם היה סרסור ביניהן. נשברה החבית. *נשברה לסרסור. וחייב להטיף לו שלש טפין. הרכינה ומיצה. הרי הוא של מוכר. והחנוני. אינו חייב להטיף שלש טפין. רבי יהודה אומר חייב שבת עם חשכה. פטור: ט השולח את בנו אצל חנוני ופונדיון בידו ומדד לו באיסר שמן. ונתן לו את האיסר. שבר את הצלוחית. ואבד את האיסר. חנוני חייב.

ח המוכר יין ושמן. [ש"ר ע"ב] מ"ר ע"ל בכל מכירה ב"ח תוי' נהגות פכ"ג עמין ב"ב מכ"ב ח"ב מ"ר ל' ב"ב: יאם היה מרבר בתיתה. מ"ר ע"ב בכל שאחין ותוספין ב"ר פכ"ב עמין ל"ב מ"ר ע"ב מיקן קפ"ב מ"ר: והאיר להמרת לו ני מ"ר מ"ר והחנוני א"ח להטיף נ"ם. מ"ר ב"ב מ"ר מ" ו"ר מ"ר: הרכינה ומיצה. יהמלבי מרימת מ"ר מ"ר מ"ר מ"ר מ"ר השולח את בנו אצל חנוני. מ"ר כ"ב מ"ר מ"ר מכ' שלחין ושבחין ב"ב כפ"ג עמין מ"ר מ"ר מ"ב מ" מ"ר: קפ"ם ב"ב:

שנויי נוסחאות

ח והוקרו או שהוזלו. נד"ל: והוקירו או הוזלו וכ"ל: והוקירו גם נכי"ק וכ"ה אז הוזלו גם נכי"ק; נכי"ל.. הוזלו.. (אם) עד שלא נתמלאת. נכי"ק וככי"מ וככי"ם וכ' ומכבני"ל ליהא. (ואם) היה סרסור. נד"ל וכ"ל"אכ"ם"ל ליה. וחייב להטיף לו שלש טפין הרכינה ומיצה הרי הוא. נכי"ק הסרהרכינה ומיצה הרי הוא.. חייב להטיף.. וכ"ה כ"מבנ"ב ד' טלנין (בלי) וכ"מבנ"ם וק סגיא הכ"ח כמבנ"ב; נכי"ק ומבנ"ל חייב.. נד"ל.. שלשה טפין.. וכן נסמוך. (הרכינה ומיצה הרי הוא ש"מ והחנוני כו' טפין). נכי"ק ליתא כ"ל בטשו"; נד"ל ומיצה.. הרי הוא..; נמבנ"ב.. ומיצית..; נמבנ"ל ומצת הרי זה.. והחנוני א"ח להטיף.. נכי"ם וכי"ה החנוני..; נכי"ק דפו"ר החנוני חייב.. וסוסטיבו נד' קרמקא מן כלי אבל כתב נס"ב בשם הרמ"ם דהכי"ק פוב גרים החנוני חייב וכ"ה ניטשל"ת והרי מינגאם ומיה נמפ (ד"ם); נד"ל ובכל סגיי ובאבב"ב ד' לונלין כל"ל.. להטיף לו. בפין. נכי"ל פרשות. ערב שבת. בבסבל"ל בלילי שבת (ן) נכי"ם ור' ובכי"ק אם חיה ע"ש. ט אצל חנוני.. נד"ל ובכי"ק.. חנוני. (ופונדיון בידו) ומדד. ב"ר"ק ובכי"מ ובכי"ם ובכי"ל וה' ובמבנ"ל ובכי"ק ובכ"ם ליתא וכן מאקו בפרבנ"ל ובפרבנ"ל בפ"ר סרבנ"ם; נד"ל החנוני להביא לו שמן ואיבר בידו ומדד. ומדד (לו). נכי"ל לפרד ויתפ. ונתן לו. שם ובכי"ם נתן.. שבר את הצלוחית. נכי"ק ובכי"ם ושבר..; נכי"ל צלוחיתו. ואבד את האיבר. נכי"ל אבד..; נכי"ק ובמבנ"ל האיבר.. וכ"ה נד"ל (ומם את השמן ומנו בכוח בשם"מ וכן הגמו כרפ"ם) (ד"ם). חנוני חייב. נד"ל ובכי"מ ובמבנ"ל חנוני.

ט המוכר לוקח לך ויפה לי קרקע כל שהוא. וקני כל מה שעליה דכיון שבכרו לעצמו מלאכה בקרקע שלו. ועבה בו מלאכה כל שהוא קנה בכירוחו. וקנה נמי אותו דבר שרולה להקנות לו עם הבכירות. לפיכך אם תלש כל שהוא קנה: ח עד שלא נתמלאה המדה למוכר. במידה שאינה של בעלים מיירי. והמבאל השאולה לבעלים. והרי היא שאולה למוכר עד שימלאנה. ומשם ואילך היא שאולה ללוקח. לפיכך עד שלא נתמלאה המדה שהכלי שאול למוכר לא קנה לוקח. ומשנתמלאה המדה שהכלי שאול ללוקח. קנה לוקח. שקנו לו כליו. ובשמעה מיירי לא ברשות הלוקח: היה סרסור ביניהם ונשברה החבית. והיתה החבית שלו: נשברה לסרסור. ולא המרינן שלוה: של לוקח הוא ונשברה ללוקח: וחייב להטיף לו ג' טפין. המוכר ללוקח מן הנדבן בדופני המדה לאחר שמירה היין והשמן: הרכינה ומיצה. הבא את המדה על גדם לאחר שמירה השמן והיין והטיף שלש טפין. ונהאסף מיצה המדה לשולי הכלי אל מקום אחד. הרי הוא של מוכר שהרי לתוכם הלוקח ממנו: והחנוני אינו חייב להטיף ג' טפין. לפי שהוא טרוד במוכר כל שעה: ר' יהודה אומר. לא המרי בהנוני פטור מלהטיף ג' טפין. אלא ערב שבת עם חשכה ואין הלכה כר' יהודה: ט השולח בנו. קטן אצל החטוי ובידו פונדיון. שהם שני איסרין. להביא לו באיסר שמן. ואיסר אחר יתן לו. וכן עשה. ושבר החטוי את הצלוחית ונשפך השמן. ואבד את האיסר שנתן לו החטוי. חטוי חייב. בשמן. ובצלוחית. ובאיסר. דלא שלח האב את בנו הקטן אל החטוי אלא לאודועי ליה שהוא צריך לשמן. לא שיבלא השמן על יחו. וכגון' פריך אמאי חייב החטוי על הצלוחית. אבדה מדעת היא. שהרי הוא עצמו

שלחה

תוספות רע"ק

ולוקח אין חייבים באונסים. דהוי שאילה בבעלים שהסרסור נשכר לחם לסוד: [אות לד] הרי"מ ד"ה אם עד. רשאי להשאיל כגל. לא הכותי דהא הרא"ש כתב לדעת הרי"ף כיון דכלנו של לוקח ברשות מוכר ל"ק שהמקם דבתר רשות אזלי' שפבטל הכלי סמילא כלי של מוכר ברשות לוקח קני. א"כ תקנין מחמת הרשות של לוקח דמבטל להכלי והוי כמו קרקע דלוקח. א"כ אין כאן שאלה ללוקח:

בלתה ביד בט. ומשמי כגון בגמלה חטמי *) למוד בה בזמן לאחרים הלכך נעבה נגלן עליה. וקמה ליה ברבותיה פר דמהדר לה למרה. והמ"ג דלהדרה להעוק לא מעבר מינה: רבי יהודה פוטר שעל מנת כן שלחו. כי היכי דלבדר ליה חטמי ביד בט: שהוא פטור. מדמי לעוחים.

ואין הלכה כר' יהודה: י הכיטון. סיתר בקומה הרבה ביחד. ומוזר ומשכר לחטיים מעט מעט: מקנח מדותיו. בכביל היין והבמן בקרקע בהוכס והמדה מקמעמת: ובעל הבית. בחיט מוכר תדיר בסיטון. מקנח פעם אחת בשנה: פעמים בשבת. שהחנוני חיט חייב להטיף ג' טפין. כמו בחייב הסיטון ובעל הבית. ומבחיר בגלי ונדבק בו: ומשחה. מקנח הבני מבקלותיו בשוקל בהן דבר לא: על כל משקל ומשקל. כל פעם בשוקל מקנח: יא וחייב להבריע טפח. ממשקל ליטרא ואילך. אבל פחות מליטרא אין צריך הברע טפח: היה שוקל עין בעין. כגון במקום שלא נהגו להבריע ומעמיד קנה המאזנים בשוה: נותן לו את גרוטיו. הבדשוהיו לבל מעבר ליטרא מוסיף לו עבירית ליטרא. בהגא אחד למאה בשיעור בלא. ובינם מוסיף [חלי] עשירית ליטרא לכל עבריס ליטרא: למוד בדקה. במדה קטנה: לא יסוד בגבה. במדה גדולה. דסי פסידא דלוקח שאין שוקל לו אלא הברע אחד. ומה צריך ליתן לו הברעות רבות: לבחוק. להסיר מה בטולה על בפס המדה: לא ינדוש. ואף על פי שמוסיף לו בדמים: לא יטחוק. ואף על פי שפוחת לו מן הדמים:

*) גרס"ג ד"ר למדד.

מודה. רבב"ם וג"ר. ומיהו דלא כר' יהודה דמ"ת: ומבטחה. פירש הר"ב מקנת. כמו ומחה ה' דמעה מעל כל פנים (ישעיה כ"ה). הרבב"ם משקלותיו. פירש הר"ב בשוקל בהן דבר לא. כבסר ובמן. ודבב. לא דג מליח מפני שנדבק בו מהלכלוך ומבביד המשקל. ג"י: ומקנח מאזנים על כל מבקל ומבקל. פירש הר"ב כל פעם בשוקל. שנדבק בהן יותר מן המבקלות לפי שיש להן בית קבול. הרבב"ם: יא אמר רבב"ג ורי' אבל ביבש. כגון פירות במין ופלפלין ה"ל לקנח אלא נדבק בהן מאומה. הרבב"ם ומדתקן אמר רבב"ג נראה דלא אתא לאפלוגי. וקשה בסרמב"ם כתב שאין הלכה כמותו. גם בתבורו פ"ח מבלכות גמיבה לא בתיק בר"ח וכו'. והשור כתב כן בבס הרמ"ה שאף לדבר יבש צריך לקנח המדות וכסב עליו הב"י שלאו מולא ו טעם כיון דבדבר יבש ליט נדבק. מה יקנח. ע"כ. ומבר"ר ו"ל כ"ן כתב שדברי במדות בבס מבקים ואבל נדבק בהן. ע"כ. ולפ"ב רבב"ג דפליג לא ראי אלא למדות. דאי במבקלות אף ת"ק מודה ואין נראה כן מבדר המבבה. ול"ע: וחייב להבריע לו טפח. לשון הרבב"ם וחייב להבריע המאזנים מגד הבבר טפח. פירש הבבר שוקל יותר מן הליטרא. ובגמרא מוקי לה במקום שנהגו להבריע. והה לי' ליטרין ביחד להבריע טפח. כדאמריבן בגרייתא בגמרא ומוקן הברע ה' לבולן ע"כ. ["ומ"ש הר"ב אבל פחות וכו' ח"ל וכו'. כ"כ הרבב"ם דג"ל כן מבוס דנפיש יותר מדאי הברע טפח בדבר קל]: נותן לו גרוטין. דאמר קרא (דברים כה) איפה שלמה וצדק. וצדק מיותר הוא למדדם הא"פ שאיפה שלמה מדדת נדק מבלך ותן לו. גמרא: גרוטיו. פירש הר"ב הבדרוטיו. וכן הגרסה הבחיבה נמי לבון הברעה והבייה הוא בבבריע ומבבה את הבסיון חון למקום שחיבה. הרבב"ם: אחר לעבדה בלא. לשון הר"ב בהוא אחד למאה. מדקתני אחד לעבדה בלא. ולא קתני ה' מעבדה בלא דייקא ליה בגמרא. הלכך רבורי מהבסרא והבי קתני. אחד מעבדה לעבדה. ומורה היה לתנא לסדר ב"פ עבדה ואיבר האחד ממהניתין דקתני אחד לעבדה בלא ואחד לעבדה ביבש. ונראה משום שאלא נדבק בבלי ואיט מבייח לו הכל. צריך לאוסיף לו יותר מביבש. הרבב"ם: בדקה לא יסוד בגבה. כתב הר"ב דהוי פסידא דלוקח שאין נותן לו אלא הברע אחד והוסיף הרבב"ם ואתיא במקום שמוהקים נמי ח"ל למחוק כ"כ בגמטס: לא יסוד בדקה. דמפסיד מוכר משום שאיט יכול להחוק כ"כ. (ובדקה) [ל"ל ובגבה] מוהק יותר. לא נמי משום שמוחד לו בריות. וכשמוחד בגבה מבביד ומפבד הקומה. הרבב"ם: לא ינדוש. כתב הר"ב ואפ"פ שמוסיף לו בדמים. וילף לה בברייתא בגמרא מדבתיב איפה שלמה וצדק. ופירש הרבב"ם וצדק לאתויי אחת מ"מ שאף אם יטול לבא ליד המאה דלאבא דאחד בגמרא ולא ידע לא בפחות ולא בהוספת ואמרו בך המבהג. וירמה הלוקח את המוכר לא המוכר אם הלוקח:

ואיתא

ו' הכיטון. בקנה מדותיו. פ"ח פ"ל פ"ו. פ"ל נגיפ פ"ח פפ"ג בגין. פ"ג פ"ב: ח"מ פ"ו. ר"ל פ"ל: הנוני מ"ר. פ"ו. ופ"ג. פפ מ"ב פפ: ומבחה משקלותיו בה ומקנה מאוניב מ"ר. פ"ו. פפ פ"ג פפ פפ"ו. ו"ל: ראמר רשב"ג בר"א בל"ל. פ"ח פ"ל: והחיב להבריע לו בפחת מ"ר נותן לו גרוטיו. פ"ח פ"ב נ"ג פ"ו פ"ח פ"ל נגיפ בלי פ"ג: כגון פ"ג מ"ב פ"ג ח"ש פ"ו ר"ל פפ"ו ו"ל: בקום שנהגו. פ"ו. פפ פפ"ו מה"ב פ"ב פ"ו:

שנוי נוסחאות

ר"ע פוטר. נכי"ס וכ"כ"ל ור"ג. נ"ל נ"ל ר"ל אומר פטור. שלחו. נכי"ק ונמבני"ל ש"ל ח"ו. בזמן. נכי"ל בל זמן. התינוק. כס תינוק. ובדד חנוני. נ"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמבני"ל.. התנוני ופי' נדמר בסמוך. (חנוני) פטור. נ"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמבני"ל החנוני..; נכי"ר תינוק וחנוני מדר לחובה פטור וליתא. מקנח מדותיו (אחת). נד"ל את מדותיו.. וכן בסמוך וכ"ה נכי"ק ונסמוך (וכס מקנח בין בסמוך ביו"ד לדבה); נמבני"ל ליתא כלן בנוסחי נמבני"ב. אחד ובכהמו מיוסף. ובעה"ב. נ"ל בעה"ב. חנוני. נ"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"ל ול' ול' ונכבני"ל החנוני. פעמים בשבת ומבחה משקלותיו פעם אחת בשבת. נכי"ק ונמבני"ל ..את משקלותיו..; נכי"ל פעמים בשנה ומבחה משקלותיו פעמים בשבת ולא מלאתי לו הגר נד"ב). ומקנח מאונים. נכי"ק וקנה מאונים. משקל (ומשקל). נמבני"ל ד' סיטו וחיטים בסלאה ולנלן (פלא) ליתא ונפ"ז הבפיטו גם בתכ"ל ד' וחיטים (ס"ם) ריוחא ומסוכה הוסיפה המרכ"ל במבב"ג ולאמ"ל בנמ"ד ד"ע. ונכ"ח מחקה מרבב"ם. יא גרוטין. נכי"ק ונמבני"ל ונמבני"ל גרוטים. לעשרה. נד"ל מעשרת מעשרים ופי' הוי"ם. המיר בדקה כו'. נכי"ל ונכי"ם בסדר לאחר בגמח לא יסוד בדקה בריקה לא יסוד בגבה לגרוס אם רשאי למחוק למחוק אינו רשאי לגרוס.

ראשון לציון

יא תוי"ם ד"ה לא יסוד נדקה כו' (ובדקה) נ"ל וגבה מוהק יותר כו' הרבב"ם שגרס ליתא: בא"ד א"נ מבוס מוחד לו בריות כו' ע"ש היפב הרבב"ם ובגבה

פ"ו א המוכר פירות לחבירו. כ"כ פ"ל בי' ספ"ז מכ' מעיקה פ"ב ספ"ג לאין ק"פ מפ"ב ח"פ כ"ו לכ"ב פפי' כ"ה: דרעוני גינה. פי' אם כ"ל מה"ב כ"ל פרי' כ': **ב** המוכר פירות לחבירו. ה"ו מקבל כ"ו. כ"ב כ"ל כ"ח ק"ח כ"ו מוכיח כ"ל פפ"ב לאין ק"ב מוצ"ב ח"פ פימן כ"פ כ"ל: פרתף של יין. פי' אם פ"ז ה"ז ספ"ב אם מ"ב פ"ב פימן ר"ל כ"ל: ק קנים בשרון. כ"ל אם ל"ח הנכ ר"ל: **ג** המוכר יין לחבירו והחמיץ כו'

שנויי נוסחאות

פ"ו א ולא צמחו. נכי"ר..ציסחו; נמכבי"ר.. ציסחו (כ"ו"ל הכי לי"ר"ס): נד"ר..צמח; נמכב"ר ורבן ולא צמחו והוסמה המהרב"ל כ"ל גם כלן וגנמ' וכנרי"ת עפ"י הרכב"ם. ואפילו זרע. נד"ר ונכ"ק ונכ"מ ונכ"ר ונכ"ר אפילו.. נאבלין חייב. נד"ר ונכ"ק.. חייבין. **ב** מהולעות. נד"ר ונכ"ק ונכ"ה ונמכב"ר מחלעות ונ"ה נרע"ב. קיבסות. נכ"מ"ק סבאית. בשרון. נד"ר לסרון. פיטסיאות. נ: נכ"ר פיטסאות; נמכב"ר פיטסות: נד"ר ונכ"ק ונכ"ה ו: פוסטות ונ"ה נ"ר"ף ועי' בעיון הכלם.

ראשון לציון

פ"ו ב ח"ע"ב ד"ה קנקנים בשרון. נלקן המלבו. וכן מ"ת נכי' המפרוש לסרמב"ם קנקנים בשרון כ"ישור מכ"ל. אלא הרמב"ם כתב בשרון נלאחו הלעוז ודע דהרמב"ם נפ"ח מהלכות מכירה דין י"ד כתב המוכר קנקנים בשרון במקום שאין מנהג מקבל כו' ו"ל הכ"מ המוכר קנקנים בשרון לשון המשנה דף ל"ג ע"ב ופירש המחבר שאינו אלא אחרו שרון לפי שם מוצא בזה עכ"ל. ושיין בתוס' מ"ג ע"ב במשנה ד"ה וגמ' הכונה כיון לבשם בשרון לא היה מוכר פרש"י והר"ב מקום הוא ששמו בשרון ואין הקרקע יפה לגבוה: (ועמ"ש בפ"ד בגליון המחבר מוסף י"ב ועל אבני הבנין כו'. וז' נפי' הר"ל דבלאים פרק ג' משנה ו' בשרון דייטו בגבעה ומ"ש בס בפ"ד בשם בעיון): שם ד"ה מקבל עליו עשר פעמים. עיין יפל"מ:

פרק ו א ואפילו זרע פשתן. כתב הר"ב דרובא קונים לאוחו לזריעה וכו'. דאין הולכין בממון אחר הרוב. אלא המוליא מחבירו עליו הראיה. ועיין מ"ש ברפ"ג דב"ק ובמשנה ז' פ"ב דמכשירין: רבן שמעון ב"ג אומר וכו' כתב הר"ב בגמרא מוקי כולה מתניתין אליביה דרשב"ג וכו' והלכה כמותו. ומ"ש הרמב"ם בפירוחו ואין הלכה כרשב"ג זה כפירוחו במבנתיה דלא כלוקמתא דכולה מתניתין רשב"ג אלא דפליגי בהאלאה. כדפליגי ת"ק וי"א בברייתא. ורשב"ג כי"א. ואין הל' אלא כת"ק ועמ"ש בפרק דלעיל מכנה י': זרעוני גינה שאין נאכלין חייב באחריותן. והני מילי דלא נמהו מחמת פגמן אבל מחמת דבר אחר כגון שלקו בברד או כיוצא בו אינו חייב באחריותן. הרי"ף. וא"ת א"כ מלי קמנ"ן פטיפתא דסוחיל שאין נקחין אלא לזריעה. ואינן ראוין לה. אין לך מקח טעות גדול מזה. וכ"ל דהא אתא לאשמועינן דאע"פ שזרען ולא הפסיד להחזירן חייב דהרי הוא כמו שפירש לו מוכר. לך וזרעם בקרקע. דכלקא דעתך אמינא גהי דמ"ח טעות הוא. מלי אמר ליה מוכר הבא לי חטי ואהזור לך דמיהם. קמ"ל דלא. ב"י סימן רל"ב בשם הר"ן: **ב** המוכר פירות וכו'. לשון הר"ב המקבל פירות שקנה תבואה מחבירו לעוקה מקבל וכו'. גראה שכך היתה גרסתו המקבל וכו' ולא הוה ליה לכתוב לעוקה מקבל וכו' כיון דבהדיא הכי המקבל. והייט לעוקה. והרשב"ם שכתב לעוקה מקבל וכו'. הייט לגירסת הספר דתנן המוכר [מקבל עליו] וכו': עשר מתולעות למלה. כתב הר"ב דהייטו אחד מעשר. כלומר דמתניתין דתנן מספר גדול לאו דוקא אלא הוא הדין במספר קטן נמי מקבל עליו ולא אמרינן דמספר קטן מקפיד ורולה שיהיו כולם טובים. וגם הרשב"ם וב"י והטור סימן רכ"ח. כתבו דהוא הדין אחד לעשר. וקשה ממשנה ב' פרק דלקמן דאילטריך למתני מספר קטן. ואי לא הכי הוה משמע דלא. ואם כן הכא דלא תנן ליה. אימא דאין הכי נמי דלא: מרתף של יין. כתב הר"ב ודוקא כשאמר מרתף זה וכו' ואם אמר סתם יין אני מוכר לך וכו' עתן לו יין ביטני וכו'. אין ספק אצלי שהטעתא המבוארת בפירוש הרמב"ם המעתו בכ"כ שם ואם אמר ליה מרתף של יין וכו' ולא זכר מקפה עתן לו יין הנמכר בחנות וכו'. ולשון זה העתיק הר"ב וכתב ואם אמר סתם וכו'. ועל כרחנו מעות סיפר הוא בדברי הרמב"ם. שהרי אחר כך כתב ואם אמר ליה מרתף יין אני מוכר לך ולא זכר מקפה. ולא יתכן שלא אמר ליה זה. הוא גם כן מקבל עליו עשרה קוסטות וכו'. וקשיא דידיה אדידיה. אלא שזה שכתב ואם אמר ליה מרתף של יין חסר מלת זה וכן ל"ל. ואם אמר ליה מרתף זה של יין וכו' וכן הוא בהדיא בגמרא מרתף זה של יין ולא אמר ליה למקפה. עתן לו יין הנמכר בחנות. ואיבעיא להו במרתף של יין. ולא אמר ליה למקפה. מאי. ופליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מקבל. וחד אמר לא מקבל. שמעינן מינה דליכא מאן דאמר דבחנוקה זאת שנתן לו יין הנמכר בחנות. אלא דפליגי אי מקבל אי לא מקבל. ונתן לו יין יפה כדמסיק התם. ופסקו הפוסקים כמ"ד מקבל. והוי קולא למוכר שהוא הנתבע. וכתב הרי"ף דהכי מוקמינן למתניתין. ולא גריעא לאוקמה בדה"ל זה. ולא מפקינן ליה מפשטא. פ"כ. וכתב הכ"מ בסוף פרק י"ז מהלכות מכירה וז"ל. חלוק דינים הללו תלוי. שאם א"ל מרתף זה גרע כהו. ואפילו היה מומן דמרתף זה כמות בהוא. ואם אמר לה מרתף של יין אני מוכר לך למקפה יפה כחו. כיון שלא הזכיר זה. וא"ל יין למקפה. חייב לתן לו יין שטולו יפה ורלוי לתבשיל. ואם אמר ליה מרתף זה של יין מלד שהזכיר זה הורע כחו ומלד שאמר של יין יפה כחו לכך נתן לו יין הנמכר בחנות. ואם א"ל מרתף זה של יין למקפה. מלד שהזכיר זה גרע כחו. ומלד שאמר של יין למקפה יפה כחו.. הוי כאילו א"ל מרתף של יין סתם. ונתן לו עשר קוסטות למלה. ע"כ: **קוסטות.** פירש הר"ב יין רע. כמו ואת פריה יקוסס ויבב דיחזקאל (ז ט) הרשב"ם. וכ"כ בשם הר"ב במשנה ב' פ"ד דמפסר שני: **פיטסיאות.** פירש הר"ב שאינן מבושלות וכו' והן שוחנות היין ומזיעות אותו. כלומר שמוחנות היין לפי שמזיעות אותו דרך דפטיתיה *): **ג** אינו חייב באחריותו. כתב הר"ב ודוקא שנעשה הומן בכלו דלוקח. גמרא. ופירש הרשב"ם דאיכא למימר כליו גרמו. ומ"ב הר"ב דאי בכליו של מוכר וכו'. דמלי היאך אמר ליה הא מעיקרא אודעתיך וכו' דבשני מיירי כדמפרש הר"ב בסיפא. והם ידוע וכו'. ומבוא דנסיפא מוכרח לפרש כן דאי לאו הכי מלי למימר ליה לא הינבי

*) מי נגד וכ"ל

פרק ו א המוכר פירות. כתב ולא פירש לאמילה הו לזריעה: אפילו זרע פשתן. דרובא קונים לאוחו לזריעה. מלי למימר אני לאמילה מכרתיו דאין הולכין בממון אחר הרוב: רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. בגמ' מוקי כולה מתני' אליביה דרשב"ג והכוי מחכרא והכי קתני. אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותן. הא זרעוני גינה שאין נאכלין. חייב באחריותן. דברי רשב"ג. ברבן שמעון ב"ג אומר זרעוני גינה שאין נאכלין חייב באחריותן. דהוי מקח טעות דודאי לזריעה זנמינהו: **ב** המקבל פירות. שקנה תבואה מחבירו. הלוקח מקבל עליו רובע טעופת לכל סאה. דדרך תבואה בכך ולא יותר: עשר מתליעות. הכולות מתולעים לכל מאה. דהיינו א' מעשר: קוסטות. יין רע. הם המרתף של חביות גדולות מקבל עליו עשר חביות גדולות. והם המרתף של כדות מקבל עליו עשר כדות. ודוקא כשאמר מרתף זה אני מוכר לך. ולמקפה. כלומר לשום בתוך התבשיל. אבל אם אמר מרתף של יין [אני מוכר] לך למקפה. צריך ליתן לו יין שטולו יפה. שיין של מקפה צריך שיהיה יפה ומתקיים. שאין מסתפקים ממנו אלא מעט מעט. ואם אמר סתם יין אני מוכר לך. ולא זכר למקפה. נתן לו יין ביטני שנמכר בחנות. ואם אמר מרתף זה אני משכר לך. ולא הזכיר יין. אפילו שולו אומן הגיעו: קנקנים בשרון. בארץ המיטור: מקבל עליו עשר כטסיאות. שאינן מבושלות של ערכן. והן שוהבות היין ומזיעות אותו: **ג** אינו חייב. [המוכר באחריותו]. דבשעת מכירה יין הוה. ודוקא שנעשה הומן בכליו דלוקח. דאי בכליו של מוכר מלי אמר ליה הא אמרת והא קנקנך. לא מלי מוכר אמר ליה למה הבאת אותו בקנקנים כל כך אם הוא דאפסדת. דמלי היאך א"ל הא מעיקרא אודעתיך בלא

בלא סיה בדעתי להסתפק מן היין אלא מעט מעט: ואם ידוע שיינו מתמיץ. שאינו מתקיים ואיכך ח"ל דלא בעי ליה אלא למקצה ולסהותו ליקח ממנו מעט מעט: הרי זה מקח טעות. דהוה ליה לאודועי בשין ייט מתקיים: מבושם. דרש להתקיים עד מערת. ומכר ואילך כתוב מקלקל: וישן. אם מכר לו יין מל מנת שהוא ישן. טתן לו מכל האמתקד מן הכסף בעברה הקודמת לו: ד' בית חתנות לבנו. בדרך הרם לעשות לבנו בית כשנשא אשה: בית אלמנות לבתו. כשמת בעלה והכה אל בית אביה. אבל בחיי בעלה היא אצל בעלה. בשין דרך חתן לדור עם אמו: רפת בקר הוא זה. וצריך לעשותו גדול יותר: בית קטן. הפחות שבבתים הוא שם של שמנה. והמוכר מקום לחבירו שהם לעשות לו בית. צריך שיהיה שם של שמנה: גדול. ואם פי' לעשות לו בית גדול: טרקלין. עשוי למושב שרים: רומו כחצי ארבו וכחצי רחבו. אשולמו קלו דסיים בבית קטן רומו ז' ובבית גדול ט' וטרקלין עשר: ראויה לדבר היכל. שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים ורומו שלשים.

ואם ידוע שיינו מתמיץ. הרי זה מקח טעות. ואם אמר לו. יין מבושם אני מוכר לך. חייב להעמיד לו עד העצרת. וישן משל אשתקד. ומיושן משל שלש שנים: ד' המוכר מקום לחבירו לבנות לו בית. ובן המקבל מחבירו לבנות לו בית חתנות לבנו. ובית אלמנות לבתו. בונה ארבע אמות על שש דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר רפת בקר הוא זה. הרוצה לעשות רפת בקר. בונה ארבע אמות על שש. בית קטן. שש על שמנה. גדול. שמנה על עשר. טרקלין. עשר על עשר. רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו. ראויה לדבר היכל.

ואם ידוע. (ואם) אמר לו יין מבושם. נד"ג ובמפני"ל אם.. נכי"ל ליה אם כבי"ל האומר לחבירו יין..; נכי ק.. מבושם להעמיד לו עד העצרת נכי"ל לעמוד עד עצרת וכי"ל עצרת גם במכבי"ל. וישן משל אשתקד ומיושן משל. נכי"ל.. של..של; נכי"ל ומפני"ל ישן.. מיושן.. וכי"ל מיושן גם נד"ג. ד' לחבירו לבנות לו בית. ובן המקבל מחבירו לבנות לו בית. נמפנ"ג .. ובן המקבל מקום.. לעשות. ובדנור המוכר ליתן לבנו לבנות לו בית; נמכנ"ל.. לעשות לו בית ובן המקבל מקום.. וכי"ל לעשות נכי"ב ול' ובכי"ף ובכמ"ב; נמפנ"ג ד' פינו ווימא וס"מ ורס"ח ולונלין (שלי"ו) ליתן ובן המקבל גם נמפ' דפו"י והפו"ר הוסיפו שפלי הכ"ל (אח הד"ל לא כלא סמו"ם) ופי' ד"ם; נפי' רבינו גרשום.. ובן המקבל מעות מחבירו. ובית אלמנות. נמפנ"ל בית..; נד"ג ובכי"ק אל בית..; נכי"מ ובכי"ב.. ארמלות וכי"ב כמפנ"ס; נכי"ל אל בית ארמלות. בונה. נכי"ב ול' ששה ובן נסמוך וכי"ב כמי"ף ובכי"ם. על שש. נד"ל (נמצות) וק נסמוך של שש. בקר הוא זה. נכי"ק ובמפנ"ג ובמפני"ל . דיא זי. הרוצה לעשות רפת. נכי"ל.. לעשות לו..; נד"ג ובכי"ם. והרוצה. וכי"ב נרשב"ם. ר"א על שש. נכי"ב.. שש אמות. גדול. נכי"ב ול' בית גדול. טרקלין. נכי"ק ובמפני"ל טריקלין. ראויה לדבר (היכל). נגלין כי"ם ראויה לדבר יש..; במפני"ל וראויה לדבר היכל וכתליו; נכי"ק שרגלים לדבר; במפנ"ג ליתלן ול' נגלי' ובכ"ג ובכ"ם.

שנויי נוסחאות

ג ואם ידוע. (ואם) אמר לו יין מבושם. נד"ג ובמפני"ל אם.. נכי"ב ליה אם כבי"ל האומר לחבירו יין..; נכי ק.. מבושם להעמיד לו עד העצרת נכי"ל לעמוד עד עצרת וכי"ב עצרת גם במכבי"ל. וישן משל אשתקד ומיושן משל. נכי"ל.. של..של; נכי"ל ומפני"ל ישן.. מיושן.. וכי"ב מיושן גם נד"ג. ד' לחבירו לבנות לו בית. ובן המקבל מחבירו לבנות לו בית. נמפנ"ג .. ובן המקבל מקום.. לעשות. ובדנור המוכר ליתן לבנו לבנות לו בית; נמכנ"ל.. לעשות לו בית ובן המקבל מקום.. וכי"ב לעשות נכי"ב ול' ובכי"ף ובכמ"ב; נמפנ"ג ד' פינו ווימא וס"מ ורס"ח ולונלין (שלי"ו) ליתן ובן המקבל גם נמפ' דפו"י והפו"ר הוסיפו שפלי הכ"ל (אח הד"ל לא כלא סמו"ם) ופי' ד"ם; נפי' רבינו גרשום.. ובן המקבל מעות מחבירו. ובית אלמנות. נמפנ"ל בית..; נד"ג ובכי"ק אל בית..; נכי"מ ובכי"ב.. ארמלות וכי"ב כמפנ"ס; נכי"ל אל בית ארמלות. בונה. נכי"ב ול' ששה ובן נסמוך וכי"ב כמי"ף ובכי"ם. על שש. נד"ל (נמצות) וק נסמוך של שש. בקר הוא זה. נכי"ק ובמפנ"ג ובמפני"ל . דיא זי. הרוצה לעשות רפת. נכי"ל.. לעשות לו..; נד"ג ובכי"ם. והרוצה. וכי"ב נרשב"ם. ר"א על שש. נכי"ב.. שש אמות. גדול. נכי"ב ול' בית גדול. טרקלין. נכי"ק ובמפני"ל טריקלין. ראויה לדבר (היכל). נגלין כי"ם ראויה לדבר יש..; במפני"ל וראויה לדבר היכל וכתליו; נכי"ק שרגלים לדבר; במפנ"ג ליתלן ול' נגלי' ובכ"ג ובכ"ם.

תוספות רא"ש

פרק ו ד' בפשנה היכל הכנ"ל הכל. בפנ"ג לא היכל וגם לא הכל וכן מוכח מפנינו שם ובפירוש הרשב"ם:

באור הגר"א

פרק ו ד' בפשנה המוכר ס' רומו כחצי ארבו וכתבי רחבו ובפנ"ג הכל כמין היכל וקשה דלמא בהיכל מעשה שהיה כך היה ולא לפיכוך ר"ל דבלא זה יש להקשות למה נגנה בבית שמ' הכל כמו בית לחשון מון פיה דבית לי' היה שלשים אמה קומתו ובית שמ' ארבעים היה בהיכל שלשים אמות קומתו ובית ק"ק עשרים אמה ואולם משום דבבית ב' היה בהיכל וק"ק בחדר ולא היה מחיצה מפסקת בין בהיכל לבין אולם אלא מחיצה עשרים ואמה אמה אלא בבית לחשון ג"כ שלשים לכן היה קומתו ארבעים אמה אבל בבית לחשון היה מחיצה מפסקת בין בהיכל וק"ק היה בהיכל לבדו אולם אלא מחיצה שלשים לכן היה קומתו ג"כ שלשים וק"ק היה אורך כי ואומר כי לכן היה עומדו כעשרים ולפיכך אינו הפסד לדבר היכל אלא לא לפיכוך לא היו מבנין בית שמ' מבית לי' שמחיצה ר"ל ורשב"ל אלא באורך ואחמ"ל אין יכולים לעמוד מן בהיכל כי הק"ק היה נגנה ל' אמה ולא בית לחשון ולכן כמו בגמרא קלו אהדדי והא כתיב ועשרים אמה קומתו ומשני לעולה מכרובים קחשיב אבל ביתר היה ק"ק נגנה שלשים וזה מסלק קשיות פוסקות מעל רש"י נד"ה כי קחשיב מפסה כרובים כו' דגמרא פרש"י לפי פלתם ובפ"ק פסיה הקיק עמון מן בהיכל עשר אמות ובגמ' פקבה ומבמי לרבנ"ג ודו"ק.

[סדר נזיקין ח"א] יין

ה מי שיש לו בור ט'. ג"פ כ"ח מ"ו מ"ל' כנגים כ"ג פ"ט ח"פ פ"ו קפ"ם ס"ח: ן סי שיש לו גינה. ג"פ פ"ג מ"ו מ"ו מ"ל אכנים ה"ל פ"ם ח"פ פ"ו קפ"ם פ"ג: והחיצון זורע את הדרך. פ"ג כ"ג: וזה וזה אינם רשאים לזורעה. פ"ג פ"ג: ן מי שהיה דרך הרבים ט'. ג"פ פ"ג ג"ק כ"ם פ"ח מ"ו יכולמי כאן פ"ג הל' י"ח מ"ו מ"ו פ"ג מל' נזקי ממון הכ"ז פפ"ג עמין פ"ו פוס"ע ח"פ פ"ח פ"ח ס"ז: דרך האחיד ט'. מ"ו פ"ג מכ' מסמס מנים כ"ג פפ"ג פנין פ"ג: דרך הרבים ט'. מנם ג"פ פ"ח מ"ו פ"ל כ"ם ופ"ג מכ' מ"פ כ"ג ופ"ג מכ' נזקי ממון הלכה כ"ז פפ"ע ח"פ פ' כ"ו ס"ז ס"ל:

שנויי נוסחאות

רשב"א. נכי"ל אמר רשב"ג. (הבל) בבנין ההיכל. נכי"ל ונמכי"ל. חיבל נכי"ק ונמסב"ל ניק". ה ש(דרך) בני אדם נבנסים. נכי"ל ליתא וכן ליתא בסמוך וכן ליתא כד"ל כאן. בהמתו. נד"ל ונכי"ק את בהמתו. מבלא. נכי"ל מבלא חוא. מבחוץ וזה. נכי"ק ונמסני"ל. זה. ן ש(דרך) בני אדם נבנסים. נכי"מ ונכי"ל ליתא וכן ליתא בסמוך כמו דליתא נד"ל. לתוך שדה אחרת, נכי"מ לשדה אחרת וכ"ה נכי"ל גם בסמוך. מן הצד מדעת שניהם. כלא כריקנ"ל נכי"ל כ"ה ניוסת הסמים ויש שלמן גורסן ק דס"ל דעיב כל פנימי יכול המוקן לתת לו דרך ולמו נמן (ד"ם). ויצא בשעה ש(הוא) רוצה. נמסנ"ב ליתא; נכי"ל. בשעה שירצה. ולא יכנס מתוכה. נכי"ל אבל לא מתוכה; ניד ומ"ב אבל לא יכנס. כתב הריקנ"ל נכי"ל כ"ג ,ואל יכנס מתוכו לתוך שדה אחרת פי' כי אע"פ שיעבר ע דרך לא יתבה אלא לצורך גינתו כדכוס ממיקרא ו"ל ונבנס מתוכה לתוך שדה אחרת ולהלכון יותר נכון עכ"ל ואלו היה נם לפני הרע"ב הנוסח ונכנס וע"כ פי' נריקנ"ל לא יכנס כו' דמוקן בעובר בתמנע שדהו כו' וכבל עמד עליו בכבודות הרמ"ם (ד"ם). חה וזה אינם רשאים לזורעה. נמסנ"ב זה וזה..; נד"ל ונכי"ק. לזרעה. ן דרך הרבים פ' בתוך שדהו. נכי"ק ונמסנ"ב לתוך..; נכי"ל דרך רשות הרבים. דרך הרבים. נד"ל ונכי"ק ונמסני"ל דרך..; וכן נסמוך ודרך הקבר.

פירש הר"ב שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים. ורחבו שלשים. וכ"כ הרמב"ם והרשב"ם. ובשל בית ראשון קאמרי. דסוף הכי: כתוב במלכים ה' ו'. דאילו בית שני תכן פ"ד דמדות [מ"ז ז'] שהיה ארכו ארבעים. ורחבו עשרים אבל נובהו ארבעים. וא"ת א"כ ליזל בתר אותו בנין. וי"ל דאין לנו ליזל אלא אחר הפחות. ובית ספרים וכן בעוסת מכנה דירושלמי גרסינן ראיה לדבר היכל וסותלין. והבתא יש לפרש על בית שני שהיה עם סותליו מאה על מאה. רוס מאה. שהרוס אלי ארכו ואלי רחבו. ואילו בבית ראשון כתיב בדברי הימים ב' ג' והגובה מאה ועשרים. ועל כל הבית עם העליות נאמר: כפי פירוש רש"י שם. ואחלינן אחר הפחות. וכל שכן שבית שני קרוב יותר לזמניו וראוי ליזל אחריו במנהג המדינה. אלא דקשה לגירסא זו דאין לאו בנין בית עם סותלים ר"ל ליעב ותאים שסביבו אויריו. אלא בבית בלבד. וא"כ מה זו ראיה לדבר מבנין עם סותלים לבנין בלא סותלים. ועוד דבגמרא דהכא מקשו קראי דבנין שלמה אהדדי. כתיב ושלשים אמה קומתו. וכתיב ולפני הדביר עשרים אמה וגו' דמוכח נמי דמשום הכי מקשו הכא משום דמתניתין אירי בבנינא דשלמה כדברי המפרשים: ה מי שיש לו בור. חוקא נקט בור. דאילו חדר דרסו לכנוס שם בין ביום בין בלילה. ר"י. וכתב הרשב"ם מי שיש לו בור וכו' על ידי חלוקה או שלקחו מבעל הבית. ולקח נם הדרך. פ"כ. ומשום חלוקה נקט ולקח. דקיימא לן אחין שחלקו אין להם דרך זה על זה כמ"ש בשור ה"מ סימן קע"ג. הכל בקנה. הא קיימא לן כר"ע במ"ב פ"ד דיש לו דרך ממילא: וזה עושה לו פותחת. פירש הר"ב בעל הבית וכו' ומשום הכד כדאמרינן בגמרא וכתב הרשב"ם דמשום נעיבה שלא יגנוב חפצו של בעל הבית לא חיישינן שהאבה מבמרת את הבית ע"כ. וחכד אבתו פירש ר"י שהרואים אותו נכנס בלא רשות תמיד אפשר יוציאו לעז על אבתו ויבואו לחשדה: ן מי שיש לו גינה וכו' וכו'. לשון הרשב"ם כגון יורשים או שותפים שחלקו וכהלה וכו'. ע"כ. אבל בלקח גינה לפנים מגנתו של חבירו גרחה דא"ל לרשלו אלא ממילא יש לו דרך דס"ל איכא למימר דבעין יפה מכר כמו בבור. ורחה נמורה מגמרא פ"ה דף פ"ב בקונה ב' אילנות וכ"ם ג' למסקנא דיש לו דרך משום דבעין יפה מכר כך ס"ל. והא דמכיים הר"ב בחמנע שדהו וכן לשון הרשב"ם וגם בתמיתין תכן לתוך שדה אחרת וכפי הלשון הוה ליה למימר לתוך גינה אחרת. ואפשר דבלשון המשנה נכלל גינה בשם שדה. ובמשנה ז' פרק ד' תכן בית הבלחין ומפרשיק גנות ופרדסים: ואינו מכנים לתוכה תגרין. לקנות מירקות גינתו הרשב"ם: ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת. כלומר לא יכנס בתוכה לבתחלה כשאין לריך לו הגיעה כלום אלא לכנוס דרך עליה לשדה אחרת שלו כדי לקצר את דרכו דדמי להכנסת תגרין. הרשב"ם: נתנו לו דרך. כן הנוסחא בכל הספרים והרשב"ם בפ"ה דף פ"ב כתב וז"ל. נתנו לו בית דין דרך מן הצד מדעת שניהם וכו'. וזה וזה אין רשאים לזרעה הוחיל וכו' ובתרו להם דרך זה פ"י ב"ד ע"כ. והמור סימן קס"ע הפתיק נתן וכו': ולא יכנס מתוכה. הטעם שלא יכנס וכו' ואע"פ שנתנו לו מדעת שניהם. לפי שהוא מרבה עליהם הדרך ולא נתנו לו אלא לצורך גינתו. הרמב"ם: ן ושלו לא הגיעו. לשון הר"ב ויש לרבים שני הדרכים דקיימא לן מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקל. ואפ"ש שהיה בבעות. ומשום הכי לא הגיעו. ומה שנתן נתן. ואפ"ש בבעות היה. אחילו הכי לא הגיעו מדינא. ולא משום שלא אפשר לו לדון עם הרבים. אלא כדאתרין רב אחי דמדינה אוא דשלו לא הגיעו. דאי אפשר שלא יפרש להם הדרך לקנתם בעברם מן הגד. והיה מזיק להם. ומשום הכי קנסו ליה רבנן דקפדי אחתק דרבים. ואמרו מה שנתן נתן. ושלו לא הגיעו. דאילו הדרך שהחזיקו בה מתחלה. אע"פ שלא אפשר נמי שלא תהיה רשוקה לאלו שבאים מן הגד שבנגדו הרחוקים. מ"מ מה שהחזיקו הם מעצמם החזיק. אבל זה שמדעתו בלא רשותם מזיק. דין הוא דקנסיק ליה. כ"כ נ"י. ופירוש החזיק כתב הרשב"ם שבשוטו ותקנוהו לשון. והבעלים ידעו ושתקו אסור לקלקל דודאי לרבים מחל ע"כ. ועיין בתוספות פרק קמא דף י"ב [ובפירוש הר"ב פ' בתרא דאהלות משנה ד'. דהתם כתב דדוקא כי נתיאשו הבעלים וכו'] : דרך היחיד. כגון עיר שם בה מעבר בבתין דרך שם מארץ רחוקה ע"ז אמה ארבע אמות. כרוחב ענלה. הרשב"ם: דרך הרבים. כגון עיר שם בה מעבר בבתין דרך שם מארץ רחוקה ע"ז אמה

דרך

דרך היחיד. המוכר לחבירו דרך תוך שדהו לריך ליתן לו ד' אמות: דרך

דרשם

שהם אלי ארכו ורחבו: הכל כבנין היכל. איכא דאמרי הא דתכן לעיל רומו כאלי ארכו וכאלי רחבו. ראיה לדבר. היכל. הרב"ג קאני לה. הרב"ג אומר הכל כבנין היכל. ואיכא דאמרי רש"ג פליג אא"ק והתשבי קא מתמה. וכי הכל טוים כבנין היכל. אין הדבר אלי אלא במ"ה המדינה: ה בשעה שבני אדם נכנסים. ביום. ולא שמריחו לעשות בלילה: זה עושה לו פותחת. שלא יגנוב בעל הבית ממי בורו. ובשל הבית עוכה לו פותחת אחרת בלוחו פתח הפתוח לבור. שלא יוכל לבא לשאוב בלא דעת בעל הבית. ולא יבא לעולם בביתו של בעל הבית אלא א"כ יפנו לבעל הבית בביתו. ומשום חבד אחתו תקנו ק: ן מי שיש לו גינה. ונתרלה חיצון לתת לפנימי דרך בחמנע שדהו: לא יכנס מתוכה. דכיון דמזיק היזק גדול שעובר בחמנע שדהו. אמן סהדי דלא נתרלה לו אלא לצורך גינה בלבד ולא שיכנס לעובר תכמים אחר: והחיצון זורע. דכיון דבחמנע שדהו הוא אמן אמן סהדי דלא מהל לו הדרך לגמרי ושלא יוכל הוא לזרעה: וזה וזה אין רשאין לזרעה. דכיון דמן הגד הוא. להיעך גרידא יחדו לו: ן מי שהיתה דרך [הרבי'] עוברת בתוך שדהו. שהחזיקו רבים לעבור בם לשולם: ושלו לא הגיעו. לרבים ב' הדרכים. דקיימא לן מגר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקל:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כבנין ההיכל: ה מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו. נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין. ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואינו מכנים בהמתו ומשקה מבורו אלא ממלא ומשקה מבחוץ. וזה עושה לו פותחת. וזה עושה לו פותחת: ן מי שיש לו גינה לפנים מגינתו של חבירו. נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים. ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואינו מכנים לתוכה תגרין. ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת. והחיצון זורע את הדרך. נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהם. נכנס בשעה שהוא רוצה. ויוצא בשעה שהוא רוצה. ומכנים לתוכה תגרין. ולא יכנס מתוכה. לתוך שדה אחרת. וזה וזה אינם רשאים לזורעה: ן מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו. נטלה ונתן להם מן הצד. כה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. דרך היחיד ארבע אמות. דרך הרבים שש עשרה

דרך המלך אין לו שיעור. שהמלך פורץ גדר לפניו לעשות לו דרך: דרך הקבר. שעשין המת לקברו אין לו שיעור. חקנת חכמים היא מנוס יקרא דמת. ולא שיטלים לתרון גדר. כדרך המלך. אלא שיטלים המלוין את המת לעבור על גני ארעים ואין גריסים לגמות לכאן ולכאן: בית ארבעת קבין. הוא מ)[שלשים ושלש אמות וג' טפחים] רוחב באורך חמשים אמה. ומקום המעמד הוא שהיו עושים שנעה מעמדות. ג)שנעה משבעה. כשהיו מוציאין מלקבור המת. כנגד שנעה הבנים שבתחלת ספר קהלת: ח המקבל מחבירו. בקבולת שיחבר לו קבר: ארבע אמות. רוחב. ושש באורך: שמונה כובין. שמה קבריס: שלש מכאן ושלש מכאן. לפני גדרן על אורך המערה. ושתים כנגד הכתפים למערה וכל קבר וקבר ארבע אמות אורך. ורחב ששה טפחים ורוס שנעה.

אמה. דרך המלך אין לה שיעור. דרך הקבר אין לה שיעור. המעמד. דייני צפורי אמרו בית ארבעת קבין: ח המוכר מקום לחבירו. לעשות לו קבר. וכן המקבל מחבירו לעשות לו קבר. עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש. ופותח לתוכה שמונה כוכין. שלש מכאן ושלש מכאן ושתים מכנגדן. וכוכין אורכן ארבע אמות. ורומן שבעה. ורחבן ששה. רבי שמעון אומר עושה תוכה של מערה שש אמות על שמנה. ופותח לתוכה שלשה עשר כוך. ארבעה מכאן וארבעה מכאן ושלשה מכנגדן. ואחד מימין הפתח

נמלא

שהגשן שהוא כנגד ז' דברים [שעניני העולם נפסקים בהם כדכתיב (בראשית ח) זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו ויום ולילה נחשבין לחת. כדכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. לומר כי אחי יהן אל לבו כי העולם וכל עניניו הבל. ולהבין מי שעמלו בתורה ומעשים טובים. ע"כ: בית ד' קבין. [בריטנו] לא ולמד מסאתים בחגר המשכן דהוי מאה על חמשים. נמצא בית סאה ג' על חמשים והסאה ו' קבין. נמצא בית ד' קבין ל"ג אמות וג' טפחים רוחב באורך ג' אמה. רש"ס: ח לעשות לו קבר. הוס לא היו רגילין ליקבר ח' [מ'] בפני עצמו. אלא כל בני משפחה נקברין במערה אחת כל א' בכוך בפני עצמו. הלכך המוכר וכו' מכר לו מקום לב' מערות ואגר ביניהן. ומקום הכוכין הוא מן המערות ד' אמות תחת הקרקע לכל כתלי המערות כדלקמן. ולר"ש ד' מערות. הרשב"ם: עושה הוא של מערה. כלומר עושה חללה של מערה ד' אמות רוחב באורך ו'. ונודע המערה מפרש בתוספתא ד' אמות. הרשב"ם. ובהבו החוס' בסוף ד"ה דעבוד לה וכו' דלא היתה רחבה ד' אמות בגמטום אלא יותר מעט מד' אמות. דהלת"ם היא מכניסין הארון שהוא ד"א [כדלקמן] בכוך שהוא באורך המערה: ופותח לתוכה. חופר בתלי המערה ונמצא פתוחין לחללה. הרשב"ם: וכוכין ארכן ד"א. כבר כתבתי במ"ה פ"ד דמשנה ביעוי ג' אמות מלבד רחבו. ובכאן הוכיח עוד הרוס' מפ' המלמיע [ד' נ"ב] דגם מלבד עוביו הוא. וכתבו דמשום עוביו ורחבו ודפי הארון. הגריסו ד' אמות: ורומן ז' להכניס הארון בריוח. וגם להיות אויר טפח בין הקרקע לארון שלא למתח המוכרין דרך המערה. רש"ס. ולשון זה שב' בין הקרקע לארון משמע בין הקרקע הכוך לארון. וקרי ליה קרקע שהרי הוא קרקע עולם בעל המערה. והחוס' המחיקו לשון כדי שיהא פותח טפח בארון וכו'. וזה נראה יותר. וכתבו עוד דמיירי שהכוכים [וכ ל שנ"ל הארונות] שלהם היו פתוחין מן הצד. שהו מניחין את המת לתוכו. דאי לא הכי אלא היו סתומין. גריעי טפי כשיש בהן פותח טפח. וכ"כ בפ"ג דברכות דף י"ט [ע"ב] והביאו ראיה מריש פ"ז דהלכות נפש אטומה. הטוגע בה מן הנדרים מטור. ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח ברוס טפח הטוגע בה מכל מקום טמא. אבל להרמב"ם פרק י"ב דהלכות טומאת מת ה"ג לכך. דסבירא ליה דוקא בקבר שעיר הוא דפ"ז דאהלות. אבל בארונות של עץ שמיחים בהם המת אינם כקבר אלא אם יש בין כסוי הארון והמת גובה טפח תוכן. והטומד על גבי הארון עוכר מן התורה וכו'. אע"פ שבפירוש במסכת אהלות לא פירש כן. כמ"ש שם בפ"ד: ורחבן ששה. ואע"פ שכתבתי בשם ירושלמי ברים מסכת סוכה דגבריה באמתא יתיב. כתבו החוס' דהייט כשאוא לבוש. אבל מת שאינו לבוש כל כך. אף עם הארון לא הוי כ"א אמה. והדע דבלא מלבוש אין מחזיק אמה דהא מקום היא אלא אמה על אמה [נחש ג' אמות] ולא אדם ערום מחזיק אמה. אמה באמתא היי יתיב. ע"כ. ומ"ש הר"ב שבין כל קבר וקבר אמה ומחצה וכו'. אולא שיטת הרמב"ם בפ' כ"א מהל' תרומה. וצ' מ"ש במכנה ד' פט"ז דאהלות: ארבעה מכאן וכו'. נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדין. אמה וחצי אמה. ובין כל סך וסך שבצד אמה ומחצה כן גראה לפרש לשטת הר"ב והרמב"ם. דמפרשי בדברי ת"ק שאין מקום פנוי בזויות. אלא מדלקמן גבי אחד מימין הפתח וכו'. גראה לפרש דבדר' שמעון מפרשים נמי כפי' הרשב"ם שמפרש הרבשה מכאן וכו'. הרבע אמה ברוחב הרבע סביב. ובלשה אמות לבלשה אחרין. ומני אלא אמה לשני הזויות של אותו הצותל. ע"כ. וצ' בסמוך. ועוד במכנה ד' פט"ז דאהלות: ואחד מימין הפתח. מסקינן בגמ' שלא היו באותו סתל שיש בה הפתח. דאם כן היו מחת הארון ויסו נדרסין מרגלי עשלי המטה וקבריה. שמשיבין שם המטה ומכתתין שם הרבה. אלא שהיו בשני הזויות שכנגד הפתח אלי סך בסתל ז' ואלי סך בסתל ז'. והיינו מימין הפתח כלומר בזויות שכנגד ימין הפתח. ושיש שם בכל זויה פני אלי אמה מזה. ואלי אמה מזה. שאלכסון לא יגיע לאמה. הלכך כדי שלא יהיו נגעים השלשה כוכין אחדי. הייט זה הסך בזויות. עם הסך שבסתל מזה. ופס הסך שבסתל מזה היה מעמיק סך הזויות תחת הכוכין הלא שיהא כמין מילוי ותחתיה ולפיכך עושה כן בזויות. שכל מה שאנשם הסך שבקרקע מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן הרבה. וז' הא הגורה ולא בשיה לאחא שבזויות לא היה מעמיק. אבל עושה אחן קרייס לתת שם נפלים. וכיון דקבר

מערה

לא) נר"ב ד"ה לא אמה רחב. ב) נר"ב ד"ה ס'.

דרסתם דרך שבתורה ס"ז כדלעיל בנמסכת שבת [פרק י"ח] [דף נ"ח] מענלות דמשכן. הרשב"ם: אין לה שיעור. וקן מולס מחני' נקט בלבון נקבה והר"ב הפתיק אין לו. וקן נירסת הספר בפרק ב' דסנהדרין מבנה ד'. ופיין מ"ש בריש קחזין: דרך הקבר אין לה שיעור. כתב הר"ב ולא שיטלין לפרץ גדר כדרך המלך לפרון בגיסים להפסיד ממון אחריס אלא וכו'. הרשב"ם: המעמד. כתב הר"ב שהיו עושין שנעה מעמדות וכ'כמו שכתב עוד במ"ג פ"ד דמגילה. ומ"ש כנגד ז' הבלים. נמ'. ופי' הרשב"ם הולכין מעט ויושבין לנחת אחכל לא להרבות לער על המת שמת ולהרבות בבכי. ולתת לאש אל לבו לבוד בהשובה כי חיי האדם הבל. ומומרים ומלבים מעט והוזרין ויושבין מעט. כך עושין ז' פעמים. כדי לתת אל לבם שחיי האדם הבל. והייט כנגד ז' (הבל) הבלים שכתובין בראש ספר קהלת. ע"כ. וכתב ל"י שהגשן שהוא כנגד ז' דברים [שעניני העולם נפסקים בהם כדכתיב (בראשית ח) זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו ויום ולילה נחשבין לחת. כדכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. לומר כי אחי יהן אל לבו כי העולם וכל עניניו הבל. ולהבין מי שעמלו בתורה ומעשים טובים. ע"כ: בית ד' קבין. [בריטנו] לא ולמד מסאתים בחגר המשכן דהוי מאה על חמשים. נמצא בית סאה ג' על חמשים והסאה ו' קבין. נמצא בית ד' קבין ל"ג אמות וג' טפחים רוחב באורך ג' אמה. רש"ס: ח לעשות לו קבר. הוס לא היו רגילין ליקבר ח' [מ'] בפני עצמו. אלא כל בני משפחה נקברין במערה אחת כל א' בכוך בפני עצמו. הלכך המוכר וכו' מכר לו מקום לב' מערות ואגר ביניהן. ומקום הכוכין הוא מן המערות ד' אמות תחת הקרקע לכל כתלי המערות כדלקמן. ולר"ש ד' מערות. הרשב"ם: עושה הוא של מערה. כלומר עושה חללה של מערה ד' אמות רוחב באורך ו'. ונודע המערה מפרש בתוספתא ד' אמות. הרשב"ם. ובהבו החוס' בסוף ד"ה דעבוד לה וכו' דלא היתה רחבה ד' אמות בגמטום אלא יותר מעט מד' אמות. דהלת"ם היא מכניסין הארון שהוא ד"א [כדלקמן] בכוך שהוא באורך המערה: ופותח לתוכה. חופר בתלי המערה ונמצא פתוחין לחללה. הרשב"ם: וכוכין ארכן ד"א. כבר כתבתי במ"ה פ"ד דמשנה ביעוי ג' אמות מלבד רחבו. ובכאן הוכיח עוד הרוס' מפ' המלמיע [ד' נ"ב] דגם מלבד עוביו הוא. וכתבו דמשום עוביו ורחבו ודפי הארון. הגריסו ד' אמות: ורומן ז' להכניס הארון בריוח. וגם להיות אויר טפח בין הקרקע לארון שלא למתח המוכרין דרך המערה. רש"ס. ולשון זה שב' בין הקרקע לארון משמע בין הקרקע הכוך לארון. וקרי ליה קרקע שהרי הוא קרקע עולם בעל המערה. והחוס' המחיקו לשון כדי שיהא פותח טפח בארון וכו'. וזה נראה יותר. וכתבו עוד דמיירי שהכוכים [וכ ל שנ"ל הארונות] שלהם היו פתוחין מן הצד. שהו מניחין את המת לתוכו. דאי לא הכי אלא היו סתומין. גריעי טפי כשיש בהן פותח טפח. וכ"כ בפ"ג דברכות דף י"ט [ע"ב] והביאו ראיה מריש פ"ז דהלכות נפש אטומה. הטוגע בה מן הנדרים מטור. ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח ברוס טפח הטוגע בה מכל מקום טמא. אבל להרמב"ם פרק י"ב דהלכות טומאת מת ה"ג לכך. דסבירא ליה דוקא בקבר שעיר הוא דפ"ז דאהלות. אבל בארונות של עץ שמיחים בהם המת אינם כקבר אלא אם יש בין כסוי הארון והמת גובה טפח תוכן. והטומד על גבי הארון עוכר מן התורה וכו'. אע"פ שבפירוש במסכת אהלות לא פירש כן. כמ"ש שם בפ"ד: ורחבן ששה. ואע"פ שכתבתי בשם ירושלמי ברים מסכת סוכה דגבריה באמתא יתיב. כתבו החוס' דהייט כשאוא לבוש. אבל מת שאינו לבוש כל כך. אף עם הארון לא הוי כ"א אמה. והדע דבלא מלבוש אין מחזיק אמה דהא מקום היא אלא אמה על אמה [נחש ג' אמות] ולא אדם ערום מחזיק אמה. אמה באמתא היי יתיב. ע"כ. ומ"ש הר"ב שבין כל קבר וקבר אמה ומחצה וכו'. אולא שיטת הרמב"ם בפ' כ"א מהל' תרומה. וצ' מ"ש במכנה ד' פט"ז דאהלות: ארבעה מכאן וכו'. נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדין. אמה וחצי אמה. ובין כל סך וסך שבצד אמה ומחצה כן גראה לפרש לשטת הר"ב והרמב"ם. דמפרשי בדברי ת"ק שאין מקום פנוי בזויות. אלא מדלקמן גבי אחד מימין הפתח וכו'. גראה לפרש דבדר' שמעון מפרשים נמי כפי' הרשב"ם שמפרש הרבשה מכאן וכו'. הרבע אמה ברוחב הרבע סביב. ובלשה אמות לבלשה אחרין. ומני אלא אמה לשני הזויות של אותו הצותל. ע"כ. וצ' בסמוך. ועוד במכנה ד' פט"ז דאהלות: ואחד מימין הפתח. מסקינן בגמ' שלא היו באותו סתל שיש בה הפתח. דאם כן היו מחת הארון ויסו נדרסין מרגלי עשלי המטה וקבריה. שמשיבין שם המטה ומכתתין שם הרבה. אלא שהיו בשני הזויות שכנגד הפתח אלי סך בסתל ז' ואלי סך בסתל ז'. והיינו מימין הפתח כלומר בזויות שכנגד ימין הפתח. ושיש שם בכל זויה פני אלי אמה מזה. ואלי אמה מזה. שאלכסון לא יגיע לאמה. הלכך כדי שלא יהיו נגעים השלשה כוכין אחדי. הייט זה הסך בזויות. עם הסך שבסתל מזה. ופס הסך שבסתל מזה היה מעמיק סך הזויות תחת הכוכין הלא שיהא כמין מילוי ותחתיה ולפיכך עושה כן בזויות. שכל מה שאנשם הסך שבקרקע מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן הרבה. וז' הא הגורה ולא בשיה לאחא שבזויות לא היה מעמיק. אבל עושה אחן קרייס לתת שם נפלים. וכיון דקבר

דרך המלך ט'. פיהחיין כ' ע"ג מ"ל. מ"ל פ"ל מ"ל ל"ו ומ"ל נכמנות ומ"ם פ"ל מלבש כ"ג: דרך הקבר כ"ל. מ"ל מ"ל פ"ל מ"ל מ"ל ל"ו: בית ארבעת קבין. מ"ל ל"ל פ"ל מ"ל ל"ל ל"ל: ח המוכר מקום לחבירו. ק' ע"ג מ"ל. מ"ל פ"ל מ"ל מ"ל כ"ו פפ"ג. מ"ל פ"ל מ"ל מ"ל מ"ל כ' ר"ל ס"ו: ורחבן ששה. ק"ל פ"ל:

שנויי נוסחאות

אין לה שעור. נד"ל ונל"ר אין לו.. וכן נסמוך ומ' הו"ל. המעמד דייני צפורי. נד"ל והמעמד.. נכ"ל ונמשנ"ר.. צפורין; נכ"ל (דרך) המעמד.. לא נדפוס קושטא ליתא. ארבעה קבין. נמשנ"ר ארבעה.. ח מקום לחברו לעשות לו קבר. נש' רבנו גרשום לחברו מקום לעשות בו.. המקבל מחבירו. נכ"ל ונמשנ"ר המקבל מקום.. על שש. נכ"ה על שש אמות. שלש מכאן ושלש מכאן ושתים מכנגדן. נד"ל ונכ"ל ונמשני"ר ושלשה.. ושנים.. וכ"ה ושנים גם נמשנ"ר וכ"ה ושנים גם נכ"ה (ושם כנגדן). (ובוכין). נד"ל ונכ"ל ונכ"מ ונכ"ה ונמשנ"ר והכוכין: נכ"ל ליתא. שש (אמות) על שמנה. נד"ל ונכ"ל ונכ"ה ונמשנ"ר ליתא. ופותח לתוכה. נד"ל לתוכה של מערה. שלשה עשר כוך. נכ"ל.. כוכין. ארבעה מכאן וארבעה. נכ"ר ארבע כוכין מכאן וארבע כוכין וכ"ה ארבע גם נד"ל ולא נכון. מכנגדן. נכ"ה כנגדן. ואחד מימין. כד"ל ונכ"מ ונכ"ה ונמשנ"ר ושנים אחד.. וכ"ה אחד גם נכ"ל.

ואחד מן השמאל. ועושה חצר על פי המערה שש על שש כמלא הממה וקיבריה. ופותח לתוכה שתי מערות אחת מכאן ואחת מכאן. רבי שמעון אומר ארבע לארבע רוחותיה. רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הסלע:

פרק ז א האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך. היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים. או סלעים גבוהים עשרה טפחים *אינן נמדדין עמה

הוא מיז מזיק כל כך לכוך גדול שבגדו. אלא שיהא משהו סתל ביניתים: ועושה חצר על פי המערה בין המוכר וס' בין המקבל וכו' לריך לעבות חצר למעלה על פי המערה מקום פעוי שם על שם. הרשב"ם: כמלא הממה וקובריה. כלומר עשאי הממה. הרשב"ם. ועיין מ"ש במשנה ג' פרק בתרא דגזר: ופותח לתוכה שתי מערות. הך מערה דלעיל. ועוד מערה אחרת כנגדה. דהוה ליה ב' מערות בין הכל לחצר. ובכל אחת יש בה ח' כוכין. ועכשיו יוכלו עשאי הממה לבא מכאן ומכאן מן הגדדין שאין שם מערה לחצר. ולא יהיו דורסים על גבי המערות. וליכא לפרושי ופותח לתוכה ב' מערות. כר מהך דלעיל. דהוה ליה ג'. דהא פרכינן בגמ' ד' מערות לר' שמעון וכו' ואי איתא וכו' והא דתני לעיל מערה ואחר כך חצר. ואחר כך מערה שמה שבנגדה. דהכי ליתני עושה חצר ופותח לתוכה שני מערות וכו' והלא אין קרוי חצר אלא דבר שהוא כניסת בית או כניסת מערה. הרשב"ם. והרמב"ם בפרק כ"ה מהלכות מכירה המביא הא דעושה חצר וכו' ופותח וכו' והגיה המגיד בל"ע. וכתב הכ"מ דגרלה לו שסובר הרמב"ם דליתא אלא לר"ש ולא קיימא לן כוותיה. ע"כ. ונשנה עלו פעמים שכ"ל עוד בספרו ב"י סוף סי' רי"ז. ומהתימה דהיאך אפשר לומר דלרבי שמעון הא. דבהדיא הכי בה רבי שמעון אומר ד' לד' רוחותיה ואם רצה לומר דתרי תנאי אליבא דר' שמעון. זה היה דוחק אלא לורך כיון דר"ש בהדיא פליג בסיפא למאי נפקא מינה לא אמרינן דתחלת הסיפא אתאן לתנא קמא: אחת מכאן ואחת מכאן. ורהב המערה כנגד ההצר ולא הרבה. אעפ"י שאורך המערה שם ככל אחת מגדי החצר. והכי מפורש במ"ג פרק בתרא דגזר: רבי שמעון אומר ארבע לארבע רוחותיה. ואותן הבוחין שהם בתחי המקלוטות. כגון הראשונה שבמערה המזרחית בסותל דרומית שנמשכת ארבע אמות בתורך לדרום. וזו שהיא ראשונה במערה דרומית בסותל מזרחית שנמשכת ד' אמות בתורך למזרח נמצא שכל אחד נכנס בתוך של חבירו. וכן לכל שתי המערות הסמוכות זו לזו אלא שמעמיקין שם. זה תחת זה. אי נמי בשובה אותן כוכין קטנים לגפלים כדלעיל. גמרא: וזו היא הצורה: ארבע לארבע רוחותיה. ואין לחוש לדרישת עשאי המטה כדמיישינן בחצר כמו שכתבתי בדבור ואחד מימין הפתח וכו' דהכא ליכא היוך אלא לפי שעה. להביא המטה לחצר וליכא למקפד. הרשב"ם. ובתוספות שלריך לדקדק היאך יורדים מחצר למערה שאם היה חצר משפיל והולך במקום שנכנסים לארבע מערות של ארבע רוחותיה אם כן לא היה ראוי להשתמש ממה וקובריה. אלא ודאי החצר היה שם על שם שוה ודרך הכולם היו יורדין מן ההצר למערה. או מורדות היה מן החצר למערה:

פרק ז א בית כור. לשון הר"ב הוא ע"ה אלף אמה שהצר המשכן היה בית שתים. והיה מלא על חמשים והכור שלשים סאין. מסיים הרשב"ם לא ואשב ע"ז פעמים מלא על חמשים. שבית כור הוא חומר והוא עשרה איפה שנאמר כי עשרת הבתים חומר (יחזקאל מ"ה י"ד) וכתיב האיפה והבת תוכן אחד להם (שם מ"ה י') והאיפה שלשה סאין נמצא בית כור שלשים סאין. ע"כ. וזה לשון הרמב"ם בפירוש משנה ט' פ"ב דכלאים מדה בית כור ע"ה אלף ואם תשים אותה מרובעת יהיה בגלגל שלה מאתים ושלש ושבעים ושש שבעיות בקרוב. ע"כ. וכשתעמוד למנין וחבבון שמסרתי לך בפ"ב דעירובין [משנה ה'] תמצא שכן הוא בקרוב מאוד לא יחסר לך כי אם שתי אמות. ופחות מעט משתי שבעיות. וזה שבשתעלה האמות לשבעיות יהיו עם אלו השש שבעיות בין הכל אלף תתקי"ז. וכשתכה אותם לרבעם לגרפם בדרך ההכאה והגרוף שהרגלתיך שם יסיה ל"ו פעמים מאה אלפים ושבעים וארבעה אלף שמנה מאות שמונים (ושמנה) [נ"ל והשעה]. והוא הבטח אשר יגיל כ"כ שבעיות האמורים. הנה כל מ"ש ממנו הוא האמה בתבורת. שהרי כל אמה תלקנו לשבעיות ונכה אותו בעצמו והוא מ"ש. ועולה כל מ"ש שבמספר שמה הזה. ונמצא בהם ע"ד אלף תתקל"ז פעם מ"ע ושאלו ל"ו אלפי מ"ש. הנה יחסרו י"ג אלפים [ממ"ש] ועוד שתי אמות. וזהו בקירוב שאמר הרמב"ם. ובס"ד מהלכות ערכין כתב רע"ד על רפ"ד אמות בקירוב הוא בית כור. ולזה נתכוין בעל חכמת שלמה כשהניח כך בפירוש רש"י פרק ג' דקדושין דף ס': נקעים עמוקים וכו'. פירש הר"ב וכגון שרחבים ד' על ד'. פירוש טפחים. ומסיים הרשב"ם דהוי מקום השוב בפני עצמו. אפי' לענין רשות היחיד דשבת: אינן נמדדין עמה. כתב הר"ב ולריך שיהו לו בית כור שלם מקרקע אחד. שאין אדם וכו' וירחו לו כב' וג' מקומות. הלכך אפי' אינם מלאים מים. [ועיין רש פ"ז דערכין] ולאין לזריעה. כי אינו רולה שירד למטה ויחרוש. ואה"כ יעלה למעלה ויחרוש. אבל קרקע השוה ימחוד לו ואינו יכול לומר אינו רולה קרקע שתהא מופסקת מסלעים ונקעים וכן משמע ליבנה דאין נמדדין עמה דמשמע דשאר הבדה נמדד חוץ מסלעים ונקעים. ובלבד שלא יהיו סלעים ונקעים מפסיקים כל הבדה מעבר לעבר. אלא שמאחר ריוח ביניהם שיוכל להעביר המחרישה ביניהם. דאם לא כן שייך למימר אין אדם רולה שיהא מעותיו [וכו'] . וירחוהו כבשים ובלבד מקומות. הרא"ש. ועיין מה שכתבתי עוד

ורעשה חצר ע"פ המערה. ירמיהו מיר פ"ע ב"ב: **פ"ז א** האומר לחבירו בית כור עפר כו'. ע"ב ע"ב קדושין פ"ח ע"ח: דאיר שם נקעים. פיי' פכ"ם פה' פכירה כ"ח פפ"ג פ"ין ע"ב שוס"ב ח"פ פ' כ"ח ע"ח:

שנוי נוסחאות

מן השמאל. בכי"ה וכ' משמאל; בד"ל משמאל הפתח והכוכין ארכן ארבע אמות ורוחן שבעה טפחים ורחבן ששה טפחים וכיד רבינו ובכל"ם ובמי' סרמב"ן כתוב זה רק כאן ולא לעיל (ד"ס). על פי המערה. בכי"ק ובכי"מ ובכי"ר ובמשכי"ר על פתח. (וקובריה). בד"ל ובדפו"י ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ס ליתא וכן ליתא בשב"ב ד' סיוכו וויניציא (רפ"ה) יושמיטיקן ובאמלי וכוסיפס המרכס"ל ע"ה רשב"ם (ד"ס); בגליון כ"י ב' ונושאיה. (אחת מכאן אחת מכאן). בכי"ר ליתא. לארבע. בכי"ה ול' מארבע.

פ"ז א היו שם. בד"ל ודחיו..: ממש ד' ריוחא ווילליתיה ובקסמוך. גבוהים עשרה (טפחים) אינן. בכי"ק ליתא; במשכי"ר .. אין.

ראשון לציון

ח חר"ב ד"ה הבל לפי הסלע כו' אין המקבל חייב לחפור אלא שש אמות (באורך) וארבע אמות (ברוחב) כו'. נ"ל שש אמות ברוחב וארבע אמו' באורך:

תוספות רע"ק

פ"ז א(אות לה) בשנה אינן נמדדין עמה. ולוקח אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית בלא דמים. הרמב"ם דהה"ם כתב עלה זה לא נתבאר בגמרא אבל הוא דעת המחבר וכו'. אבל הר"א ז"ל כתב שהן של מובר וכופין את הלוקח ליתן דמיהן מפני שהם כאבודי' אצל המוכר. וכפיית הלוקח דברי הימה הן שאינו רוחה במה שאסרו לפנינו (במתני' ה ס ס ו כ ה) מחזיר לו דמים. לפי ששם דבר הראוי הוא מה שקונה אבל כאן איך נכריחהו לקנות בקעים וסלעים כ"כ הרשב"א. עכ"ל: [אות לו] הרע"ב ד"ה עפר כו' כולו סלעים הגיעו. וכ"כ הרשב"ם. אבל תוס' כתבו נראה דנקט עפר לרבותא דאפ"ה כהות פי"ם נמדדים עמה ולא כמו שפי' הקונטרס דאי לא א"ל עפר אלא בית כור שהם אפילו כולו סלעים הגיעו עכ"ל:

פרק ז א האומר לחבירו בית כור עפר.

מדת בית סר הוא חמשה ובמשים אלף אמה שהצר המשכן היה בית שתים. והיה מלא על המשים. וסור שלשים סאין: עפר. הרלוי לזריעה משמע. אבל אם אמר בית סר סתם. או בית סר קרקע הפילו היה שלו סלעים הגיעו. דשמא לבעת בית לא למשמה ביה פירי בעי ליה: נקעים. בקעים עמוקים י' הו[סלעים] גבוהים עשרה. וכגון שרחבים ד' על ד' דהוי מקום השוב: אין נמדדין עמה. ולריך שיהו לו בית סר שלם

מקרקע אחד. שאין אדם וכו' וירחו לו כב' וג' מקומות. הלכך אפי' אינם מלאים מים. [ועיין רש פ"ז דערכין] ולאין לזריעה. כי אינו רולה שירד למטה ויחרוש. ואה"כ יעלה למעלה ויחרוש. אבל קרקע השוה ימחוד לו ואינו יכול לומר אינו רולה קרקע שתהא מופסקת מסלעים ונקעים וכן משמע ליבנה דאין נמדדין עמה דמשמע דשאר הבדה נמדד חוץ מסלעים ונקעים. ובלבד שלא יהיו סלעים ונקעים מפסיקים כל הבדה מעבר לעבר. אלא שמאחר ריוח ביניהם שיוכל להעביר המחרישה ביניהם. דאם לא כן שייך למימר אין אדם רולה שיהא מעותיו [וכו'] . וירחוהו כבשים ובלבד מקומות. הרא"ש. ועיין מה שכתבתי עוד

שלם מקרקע חלק. שלין אדם רולה ליתן מעותיו במקום אחד. וירלו לו כסיס ושלבה מקומות: כבית כור. משמע כמו שהיא בין סלעים בין עפר: **ב** מדה בחבל. כלומר בלמטום אני מוכר לך שדה זו בים בו בית כור עפר. כמו שמודדים במדת החבל לא פחות ולא יותר: פחת כל שהוא. שלא היה בחוהו שדה בית כור שלם. המקח קיים וינכה המוכר כפי הפחת: הותיר. קרקע כל שהו על בית כור יחזיר למוכר הקרקע שהותיר לו דמי הקרקע כדמפרש ואזל: אם אמר לו. מוכר לעוקח. בית כור עפר אני מוכר לך. הן חסר הן יתר בכך וכך דמים ולא אמר לו מדה בחבל: אפילו פיחת או הותיר רובע קב. לכל סאה דהייט שלשים רביעיות לבית כור הגיעו. ומדהני תנא אפילו פיחת רובע לסאה. ולא תנא אפילו פיחת שבעה קבין ומחצה לכור שמציין מינה דאפי' במיירה מועטת. כגון בית סאה אני מוכר לך. הן חסר הן יתר. אם פיחת רובע או הוסיף רובע הגיעו. ואם אמר בית כור סתם כתמא נמי כהן חסר הן יתר דמי: יותר מבאן. יותר מרובע לכל סאה אם הותיר. יעשה חשבון. יחשוב כמה הותיר על בית כור וכמה שיין לפי

עמה. פחות מבאן נמדדין עמה. ואם אמר לו בבית כור עפר. אפילו היו שם נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים. או סלעים גבוהין יותר מעשרה טפחים. הרי אלו נמדדין עמה: **ב** בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל. פחת כל שהוא ינכה. הותיר כל שהוא יחזיר. אם אמר הן חסר הן יתר. אפילו פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו. יותר מבאן יעשה חשבון. מה הוא מחזיר לו. מעות. ואם רצה. מחזיר לו קרקע. ולמה אמרו מחזיר לו מעות. לייפות כחו של מוכר. שאם שייר בשדה בית תשעה קבין. ובגינה בית הצי קב. ובדברי רבי עקיבא בית רובע. מחזיר לו את הקרקע. ולא את הרובע בלבד הוא מחזיר אלא את כל המותר: **ג** מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר. בטל הן חסר הן יתר מדה בחבל. בטל מדה

עוד במשנה לקמן: פחות מכאן נמדדין עמה. דאין שדה בלא טרשים ונקעים פורחת. ובמלי להו. וגמ' מפרש דעד ד' קבין בטלי בבית כור ואו לא. ע"כ. ויש עוד חלוקי דיבין בגמ'. ואין להאריך בסס: כבית כור. כתב הר"ב משמע כמות שהוא וכו' ומביים הרשב"ם. דהכי משמע כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש: **ב** פיחת כל שהוא ינכה. ולפ"ג דאין אוגלה לקרקע [כדתנן במ"ט פ"ד דב"מ] ס"מ כשימכור לו ביוקר יותר מהמות. אבל היכא דמטעין זה אח זה במדה. לריך לנכות מן הדמים. הרשב"ם. ולא אמרינן שיהא המקח בטל. דכל לוקח ומוכר אפילו במקח אחד לא דוקא משמידים דבריהם אלא לפי משקל ולפי מנין. המגיד פ' כ"ח מהלכות מכירה בסס הרשב"א: יחזיר. לשון הר"ב הקרקע שהותיר לא דמי הקרקע כדמפרש ואזל. דהייט מה הוא מחזיר לו וכו' דקא נמי אהך דרישא. אבל בקרקעים וסלעים דאין נמדדין עמה במהני' דלעיל יש מחלוקת בין הפוסקים. להרמב"ם הם כל לוקח בלא דמים. ולרשב"ם נשאלו למוכר. וכן הסכים הרא"ש: נ"י: אם אמר הן חסר הן יתר וכו'. כתב הר"ב ואי אמר בית כור סתם.

עמה. פחות מבאן נמדדין עמה. ואם אמר לו בבית כור עפר. אפילו היו שם נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים. או סלעים גבוהין יותר מעשרה טפחים. הרי אלו נמדדין עמה: **ב** בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל. פחת כל שהוא ינכה. הותיר כל שהוא יחזיר. אם אמר הן חסר הן יתר. אפילו פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו. יותר מבאן יעשה חשבון. מה הוא מחזיר לו. מעות. ואם רצה. מחזיר לו קרקע. ולמה אמרו מחזיר לו מעות. לייפות כחו של מוכר. שאם שייר בשדה בית תשעה קבין. ובגינה בית הצי קב. ובדברי רבי עקיבא בית רובע. מחזיר לו את הקרקע. ולא את הרובע בלבד הוא מחזיר אלא את כל המותר: **ג** מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר בטל הן חסר הן יתר מדה בחבל. בטל מדה

סתמא נמי כהן חסר הן יתר דמי. גמ'. ומוקמי התוס' והרא"ש דדוקא בעומד בתוכה. דאי לאו הכי תקשה מתני' דלעיל דאומר בית כור עפר סתם דנקעים וסלעים אין נמדדין עמה. והא בסתם כהן חסר הן יתר דמי. ואפילו לא הו מרבין כל עיקר אלא היה הקרקע חסר הא אמרת דהגיעו כ"ש השתא. אלא דהתם בחוהו עומד בתוכה. והכא בעומד בתוכה ורוחה כמה יש בס: יעשה חשבון. כתב הר"ב יחשוב כמה הותיר וכו'. הבל פיחת יתר מרובע לא שייך שם עשיית חשבון אלא הדמים. דכיון דליכא בהאי שדה טפי. ליכא לחיובא ליתן לו משדה אחר. הרשב"ם. ול"ל כתב מדלא אמר יתר על כן יחזיר אלא יעשה חשבון. משמע דאפילו פיחת נמי יותר משיעור זה ינכה. ולא אמרינן דבטל מקח. דאכתי בס כור עליה. ע"כ. וכלומר דאי פיחת עד שאין שם בית כור עליה. בטל מקח. דמ"מ בית כור אא"ל. וכ"כ בי' רי"ח בשם הר"ן: בית ע' קבין. כתב הר"ב דהשתא חזי ליה האי קרקע: כדאמרינן הייטו בסוף פ"ק: ובדברי ר"ע. בס. ובהאי ליבנא תנן נמי בפ' י"ח דכתובות מ"ד: ולא את הרובע. כתב הר"ב הכי קאמר וס' לא את המותר וכו' כלומר דהני הכי בגמ' אדפרכינן אמתניתין. קאמר תאמי רבין בר רב נחמן לא את המותר בלבד

מחזיר

אור גדול

פרק ז ב במשנה בית כור עפר כו'. עיין בתוי"ט ד"ה אם אמר כו'. והנה הטע"ע (סי' ריח ס"ק כ"ז וס"ב) כתב דמדה בחבל עדיף מבית כור סתמא כשאין עומד בתוכו בחסר דינכה. ודבריו תמוהין יעויין תוס' בסוגיין (ק"ד א') ד"ה פחות ונם בתוד"ה אלא בתי' הרשב"א שכתב ומבואר הוא כו' נראה לבאר דדוכרחו לות דלא תיקשה לתירוצם דא"כ מאי פריך מדיוקא דרישא אדיוקא דסיפא דלמא המשנה איירי בכל גווונא בין בעומד בתוכה בין אינו עומד ולהבי נקט בין ברישא בין בסיפא מלתא דסיפא דבמדה בחבל בב"ע דוקא. ובסיפא נ"כ בכל ענין. משא"כ בבית כור סתמא דאיכא חילוק בין עומד לאינו עומד לכך הוכרחו להוסיף ומבואר הוא כו' וא"כ לא פירדי בכל ענין ברישא רק בעומד בתוכה. עכ"פ מבואר דבאינו עומד אף במדה בחבל בטל המקח בשפיחת. ודברי הטע"ע צע"ג. ועוד ראי' מהא דפריך דייק מרישא דדוקא בית כור מדה בחבל אבל בית כור סתמא כהן חסר הן יתר דמי. ודלמא לקולם בית כור סתמא דוקא. והא דנקט מדה בחבל משום פיחת כל שהוא תבה דבבית כור סתמא בפיחת כל שהוא בטל מקח אי"ו דאין חילוק וכנ"ל:

סתמה ולא נמשכינ"ל כלן. ונמשמע דישא. בטל. נכי"ק ונכי"מ ונמשכינ"ל ביטל וכן נסמוך. מדה בחבל הן. נכי"ק ונכי"ס וכ' את מדה.. בטל מדה בחבל הן חסר הן יתר. נכי"ס וכ' ונמשכינ"ל.. את הן חסר.. וכ"ס נכי"מ (ונס.. ואת הן יתר) וכ"ס נכי"ק (ונס ואת אם יתר ופי' לעיל).

פחות. סבאן ס'. פי' בס פוע"ב עם פ"ב: ואם אמר לו ס'. פי' ר"ח עם פ"ל מס"ע עם פ"ע: **ב** בית כור עפר. ס'. ק"ב פ"ב פי"ח פכ"ל: פכל פכיכה כ"ב פוע"ב חלם פי' ר"ל פ"ח: אם אמר הן חסר ס'. פי"ח סם פ"ון פוע"ב עם פ"ח: מהו מחזיר לו ס'. לשמת כחו. פי"ח עם פ"ו פוע"ב עם פ"ם: שאם שייר בשדה בית ס' קבין. פ"ם פ"ם כמנוגע ל"ח פ"ל פי"ח עם פוע"ב עם פ"ו: ובגינה ס'. פי"ח עם פ"ם פוע"ב עם פפי' י"ב ובין נכנ"ב: **ג** מדה בחבל אני מוכר לך. ק"ד פ"ב.

ראשון לציון

פ"ע ב במשנה וכדברי ל"ע כיש רוכע עיין יסלמ:

שנויי נוסחאות

ואם אמר. נד"ג אם.. בבית כור (עפר). נכי"ן ונכי"ס ונמשכינ"ל ליתא; נד"ג.. עפר אני מוכר לך. (יותר מ' מפחים. נכי"ס ליתא וכן ליתא בסמוך. (אם סלעים גבוהין יותר מי' מפחים). נכי"ק ליתא. נד"ג יתר על י' מפחים. (הרי אלו). נכי"ס ליתא. **ב** בית כור. נפי' ר' גרסות האומר לחברו בית כור. פחת כ"ש יגבה הותיר. נכי"ס פחות.. יתר; נמשכינ"ל פיחת.. וכן בסמוך וכ"ס נד"ג כלן ולא בסמוך; נכי"ק אז הותיר. אם אמר הן חסר הן יתר. נד"ג ואם א"ל אם חסר אם יתר וכ"ס גם נמשכינ"ל (ונס ואם יתר) וכ"ס גם נכי"ק (ונס אם א"ל) וכ"ס ואם א"ל גם נכי"ן ונכי"ס ונכי"ל ונמשכינ"ל ד' פיזון. יעשה חשבון. נד"ג יעשה עמו.. וזה הוא מחזיר. נכי"ס פה..; נד"ג ונכי"ק ומה הוא..; נמשכינ"ל ומהו..; נכי"ס מהו שמחזיר לו. ואם רצה. נד"ג אם רצה. מחזיר לו קרקע. נכי"ס יחזיר לו את הקרקע. ולמה אמרו מחזיר. נכי"ס ול' מפני מה אמרו..; נד"ג יחזיר. לייפות כחו. נד"ג ונכי"ל כדי לישות.. תשעה. נמשכינ"ל תשעת. (בית הוכע. נכי"ל ליתא. מחזיר לו. נכי"ק ומה מחזיר לו. ולא את הרובע בלבד הוא מחזיר. נכי"ק לא.. וכ"ס נד"ג (ונס.. מחזיר לו) וכ"ס לו גם נכי"מ ונכי"ל ונמשכינ"ל; נכי"ס ולא רובע.. **ג** (אני מוכר לך). נכי"ק ונכי"מ ונכי"ס ול' ונמשכינ"ל ליתא וכן ליתא נכי"ס. הן חסר הן. נכי"ק אם חסר אם וכ"ס בסמוך כל מדה בחבל הן חסר הן יתר.

מחזיר לו. אלא אם כל הרבעים כולן: ג דברי בן גנס. כתב הר"ב ופליגי רבנן עליה ואמרי אלך אחר פחות שבלשונות וכו'. ונוטל הלוקח בפחות שבכישורין. וז"ל הרשב"ם. אלך אחר פחות שבלשונות. אחר אותו הלשון שמפחית כחו של לוקח. דמספקא ליה וכו'. ויד המוכר שהוא מוחזק בקרקע שלו על העליונה. הלכך היכא דאמר ליה מדה בחבל והן חסר והן יתר. חזקן אם הותיר כל שהו. להכי אמר ליה מדה בחבל ויחזיר. ואם פיחת כל שהו. להכי אמר ליה הן חסר הן יתר. שהיה ירא שמא לא יהיה כאן בית כור בלוס והגיעו. ע"כ. ומשמע שאפילו אם עדיין לא נתן הלוקח את המעות. וכן כתב המגיד. והטעם לפי שהמקח נגמר ונתחייב לשלם חובו. ולא יוכל להוציא הקרקע מהמוכר אלא בפחות שבלשונות. ועיין מ"ש במשנה ח' פ"ח דב"מ: פחות משתות הגיעו. פירש הר"ב אם פיחת מן הבית כור וכו'. כדר הוא בגמרא. ופירש הרשב"ם דמשמע ליה מדקתני עד שתות יצא. דעד ולא עד בכלל. ומשום הכי מפרש פחות משתות דקתני דהכי קאמר אם פיחת וכו'. ודכתב הר"ב הכי גרסינן קלי אפחות משתות כלומר לאפוקי גרסת הספר שכתבו ההוא' דגרס פחות שתות. אבל לא נתכוין לגרסת נ"א דבמקצת ספרים דגרסי יותר משתות. דאם כן מאי אילעריך לפרש ולמטה עד שתות. וגם הרשב"ם והוא' גרסי עד שתות. וכן מצאתי בדפוס אחד בפירוש הרע"ב עד שתות. ועל פיו הגהתי כן: הגיעו. דלא דמי להן חסר לא יתר. דהתם הוי שיעורא ברובע לסאה [שהוא אחד מכ"ד] אבל הכא בעי טפי. דסא כיון דאמר בית כור אפר אני מוכר לך. כהן חסר הן יתר דמי. כדאוקמינא לעיל. והשתא דאמר בית כור בסימנו ובמצריו אני מוכר לך מפיקין שיעורא. בחבל הן חסר הן יתר. דברי בן גנס. בסימניו ובמצריו. פחות משתות הגיעו. עד שתות יצא: ד האומר להבירו חצי שדה אני מוכר לך. משמנין ביניהן ונוטל חצי שדהו. הציה בדרום אני מוכר לך. משמנין ביניהן. ונוטל חציה בדרום. והוא מקבל עליו מקום הגדר. חריץ. ובן חריץ.

ובמה

וכ"ם פחות משתות הגיעו. אבל יותר על שתות. ולמטה עד שתות. ולא שתות בכלל. יצא: ד משמנין ביניהן. רוחין המקום הסמן שבשדה זו ונוטל אותו המוכר. דיד לוקח על התחתונה. וכגנדו נותן ללוקח מן המקום הגרוע כמו בשוה המקום הסמן שנטל המוכר. דכי קאמר ליה אני שדה אני מוכר לך. כדי דמי אני שדה קאמר ליה. ואם היתה בת מאה אמה במאה דינרין ויש בה בלשים אמה מקום סמן שבוה חמשים דינרין. נוטלו המוכר. ונותן ללוקח שבעים אמה מן הגרוע בחמשים דינרין. ונפקא מינה דרוצה אדם בקב עידית משני קבין זבורית. ואע"פ שדמי שניהן שוין: הציה שבדרום אני מוכר לך. אין שמין כל השדה כהאיה דריבת. אלא שמין כמה שוה אני השדה שבדרום בין טוב ובין רע. וכנגד מה שהוא אני שבדרום נותן לו מוכר ללוקח בכל רוח שירצה מן הגרוע שיש לו. דיד לוקח על התחתונה. ומאי הכי קאמר ליה מה שהוא אני שבדרום אני מוכר לך בקרקע שלי בכל מקום שתרצה: ומקבל עליו. הלוקח

ואמריק אפילו *) [פיחת שתות] הגיעו. דכיון דהראה לו המצרים ממאן דזבין ליה שדה זו שתמא דמי. כמות שהיא בין קטן בין גדול. אלא דאהני מאי דאמר בית כור ביהא קרוב לבית כור שאינו חסר יותר מכשות. וכן דלא ליהוי מוחר יתר על שתות. הרשב"ם: יצא. לשון הרשב"ם יצא מן הדמים. ואם איתיר יחזיר לו קרקע ע"כ. ולשון הטור סימן רי"ח מחזיר גם הפחות. וכוי דינא כדלעיל נגי הרבעים שיהן דמים לו קרקע. הכל לפי מה שהוא היתרון. כאם בתוספת פחות מחצעה קבין בשדה וכו'. ע"כ. וממילא בפחות נמי דינא לגבות גם הפחות. אלא דביתר הולכך לבאר ג"כ החלוק בחזרת קרקע לא דמים. דזה לא שייך בפחת. וכתב הרשב"ם דהאי שתות לאו משום דין הוא אלא למטלטלי. אבל לא למקרקעי וכו'. אלא שיעורא דרבנן היא דהכי אמיל אינש היכא דאמר בסימנו ובמצריו. אפי לא אמיל: ד משמנין ביניהן. לשון הר"ב רוחין המקום הסמן שבשדה זו ונוטל אותו המוכר וכו'. ומאי משמנין ביניהן הסומן יהא ביניהן. וכה"ג תנן במשנה ו' פ"ב דבכורות לענין רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים. ויצאו שני ראשיהם כאחד וכו'. רבי עקיבא אומר משמנין ביניהן. אלא דהתם אמרינן דהמוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי כהן ראיה לא אקיל אלא הכתוב. ובאחר היפה ביד ישראל. דהתם אמת הכתוב של כהן הוא. הלכך כיון דלא מצי מייתי ראיה מפסיד. אבל הכא ודאי מכר לו כל מאי שדהו והדבר ידוע דכל האי מכר. ומן הדין היה לו ליטול מאי היפה ואי הכתוב. אלא משום דמצי אמר ליה דמי מאי שדה מכרתי לך. הלכך ידו על התחתונה ליטול מן הכתוב. בשוה מאי השדה. הרשב"ם. והא דכתבתי בסוף משנה א' פ"ז דב"מ אהא דתנן הכל כמנהג המדינה. הכל לאתויי הא דתניא השוכר את הפועל ואמר ליה כאחד ובנים מבני העיר. משמנין ביניהן. פירש רש"י שנותן כמו לביטני' והרמ"ה פירש מהשבין לגדול ולקטן וכו'. התם נמי פירושא דמשמנין ביניהן השומן יהא ביניהן. אבל לא היו יכולין לפרש המוציא מחבירו עליו הראיה כמו בבכורות. דהא אסכל כמנהג המדינה מייתינן לה. וירושלמי הביאו הרא"ש מלה דהך ברייתא השוכר וכו' אמר ר' אבהו אמר רבי אלעזר בכל המקום המפ"ה חוץ מזו. זאת אומרת מנהג מבטל הלכה. וכל שכן דליכא לפרושי כי הא. דלמי ולכתוב. נמליט למדין דהני תלתא משמנין ביניהן פירושם שהם השומן יהא ביניהן. אבל עניים אינם שוה. וכל אחד דבר הלמד מעניו הוא: הציה בדרום וכו' ונוטל חציה בדרום. פירש הר"ב שמין כמה שוה אני שדה שבדרום וכו'. נותן לו מוכר ללוקח בכל רוח שירצה. וכן פירש הרשב"ם. וכתב נ"י שאינו נכון. דהא בדרום אמר ליה. ואי האי ליבנא לא מהניא ליה. מאי ליבנא מהניא ליה. והנכון כמ"ש הר"ר יצחק בר ברוך ז"ל ונותן לו בדמי חציה לרוח דרום. בין שהוא כחוש לא שמן. בהשוואת הלקיש בעלי וגרעון קרקע. וכן פירש הראב"ד וכן הרמב"ם ז"ל. ע"כ. וכלומר דשמין נמי דמי כולה. ונותן לו בדרומה בחצי כל הדמים. וכ"כ הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות מכירה. אבל לשונו בפירושו בזה המשנה אינו נוחן לי כלל: חריץ ובן חריץ. כתב הר"ב תרוייהו אחורי הגדר ובן חריץ הוא סתום לגדר ואחוריו החריץ. כך פירש הרמב"ם והרשב"ם.

*) כפרי"ם ד"ם ודל"ק פחות משתות וכ"ם לגאיב גרשב"ם והב"ם הגיס כלפטיב כלל.

ומס

בסכנוי ובמצריו מ'. ק"ן כ"ל מדרש מיכה פ"ם פ"ג מ"ו מכ"ח מכ"ח מכ"ל מכ"ל מכ"ל

הלוקח לתת מקום בחלי שדה זה בקנה. למשום גדר. וחרין. ובן חרין. תרוויהו לחורי הגדר מבחוץ. כדי שלא תהא חיה קופצת ונכנסת בשדה. דלא עביד חרין ולא עביד בן חרין. ליידי דחרין רווח נכנסת בתוכו וקופצת למעלה על שפתו השני. ולא עביד בן חרין ולא עביד חרין ליידי דקטין קיימא לספתא וקפצא. וכמה בין הרין. לבין בן חרין טפח:

פרק ח א יש נוחלין. יש קרובים מנחלין לת קרוביהם כמשם מתים. ולא כשמתים סם. מנחלין להם לת מתנם: האב את הבנים. דכתיב (במדבר כ"ז) איש כי ימות ובן אין לו והעברתם לת נחלתו לבתו. במקום בת לתה מעביר נחלה מלב ולא לתה מעביר נחלה מן הלב במקום לחין: והבנים את האב. דכתיב אם כי ימות ובן אין לו הא ים לו בן. בן קודם: והאחין מן האב. דכתיב (שם) ממשפחתו וירש אותה ומשפחת לב קרוביה מפשחה דכתיב (שם ח) למשפחתם לבית לבותם: האיש את אמו. דכתיב (במדבר ל"ז) וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל. היאך בת יורשת שני מטות. אלא ז שלבים מבטו לחד ולמה מבטו לחר. ויורשתן. ומדכתיב מטות. הקיש מטה לאם. למטה לאב. מה מטה לאב בן קודם לבת אף מטה לאם בן קודם לבת: והאיש את אשתו. דכתיב שלרו ז לאשתו. יקרינן סכי. ונתתם לת נחלת שלרו. לו. וגורשין. ומוסיפין. ודורשין דהוחיל ולחיה מדרשא חביבא ליה. גמרא: והבנים את לתב. כתב הר"ב דכתיב אים כי ימות ובן אין לו. הא ים לו בן. בן קודם. בגמרא ד' ק"י ע"ל מנגן דכתיב אים וכו' ופירש הרשב"ם מנגן דהבנים קודמים לבנות מדלא קתני הבנים והבנות לת לתב. ע"כ. ותימא דא"כ ריבא נמי תקשה ליתני לתב לא הבנים והבנות. הלכך נראה כפירוש התוספות בריש פרקין. דייק בכיפא מכום דלייחר לגמרי דמדקתני דהלב לת הבנים שלרו ומנחלין במשיגן נמי דהבנים לת לתב. שלם הלב שלרו לת בנו. א"כ בנו מנחלו. לם הוא מנחיל לבנו א"כ בנו שלרו. אלא דלהכי בנלו למידק מיניה בנים ולא בנות כלומר דבן קודם לבת. ולע"ג דקתני לה בהדיא בסמוך [במתניתין דלקמן] מ"מ חגא ליה הכא לגב לחרחיה ולקמן נמי תנייה למטת סדר נחלות. ע"כ. הבל הרשב"ם לא דייק מיתורא מכום דסבר ליה דלאו מיתורא בכ"כ בדף קי"ד ע"ב. ולע"ג דמבבא דהלב לת הבנים שמשיגן ליה. קתני לה. משום דכל שלרו ומנחלין קא חשיב. ע"כ: והאחים מן הלב. כגון ראובן ושמעון בני יעקב. לע"פ בהן מלהה ומרחל. יורשים זה לת זה בבכיל בהן לחין [מן הלב] וכגון שמת יעקב לביהן. לבל לם יעקב חי הוא קודם [בדתנן לקמן] וכגון שלין להם בנים. ודוקא לחים מן הלב דמשפחת לב קרוביה מבפחה. כדילפינן וכו'. הרשב"ם: האיש לת לתו. מכום דתני גביה לחים לת לבתו תנא נמי הלים לת לתו לע"ג דהוה ליה למתני הבן לת לתו. מהר"ר ולא לא כהן בב"ם סימן רצ"ו: האיש לת לתו. כתב הר"ב דכתיב וכל בת יורשת וכו'. גמרא. והקבו התוספות דלמה לי קרא לתו נכסי נכים יהיו הפקר. וחירא דודאי בבלר ירושת נכים. כגון בתו ולחותו. פשיטא דיורשה לביה ולחיה. כיון שלין הירובה נעקרת ממשפחת לב. לבל בן בנכסי הלם לריך למילף לפי שיכבת נחלה ממטה [לחביה] ע"י הבן. ומ"ם הר"ב לגלא ז שלביה מבבנו לחר. ולחה מבבנו לחר וכשבלתם לחה לחביה היו לה לחין לחמה של בת ז. שירשו נחלת לביהן דליכא הבבת נחלק לם לחב בבעת נבולין. דלא קשיד קרא לגלא שבעת נשלין לא תהא רלויה ליה נכסי לביה. ומיהו לח"כ מתו לחיה ולח"כ מת לביה וירבה לותו ומתו לחים והלב ולא היה להם כי לם בת ז ורשתן. הרשב"ם. גמרא. ולין לי לגלה בת בן מיין לחמרת קל ולחימר. ומה בת שהורע כחה בנכסי הלב ייפה כחה בנכסי הלם. בן שיפה כחו בנכסי הלב ליט דין שייפה כחו בנכסי הלם. [ויה"ל] ומדכתיב מטות שקים וכו'. פירש הרשב"ם מדלא כתיב שני מטות: והאיש את לתו. כתב הר"ב דכתיב שלרו ז לתו. וקרינן הכי ונתתם וכו' ונוחלים וכו'. פירש הרשב"ם דף ק"ל גרס ו"ל מנחלו ולמ"ד מלבלרו. ומוסיפים בני לוחיות הלו ז על נבי ז לעבוחו תיבה לחת ולחיה. לו. ודורשין הכי ונתתם לת נחלת שלרו. לו · יסל לף היא הירשנו. דעיקר פשטיה הכי מבמע ונתתם לת נחלתו לשלרו. לחבו. ונדרשה לקרא הכי. ונתתם לת נחלתו לם ימות. לבלרו. ויש לומר וגם הוא ירש לת בלרו לם תמות היא. ת"ל ויש לותה. דמלי למכתב וירש. בלא לותה. דהוה בשמיע מקרא דשא יורשה והיא יורשתו. כדפרישית. הלכך כתב רחמנא וירש לותה. למשמע שהיא לא תירשנו. ולתה לגלוי לריבא דקרא דגורשין וכו'. ומבום דעיקר דרשא נפקא לן מוירש לותה. הלכך תנא דבי ר' ישמעאל הני וירש לותה. מלמד שהבעל יורש לת לתבו. ומריבא דקרא דרים בדרך גורשים וכו' והייט נמי בסר"ב ריש פרק ט' דכתובות מייתי דכתיב וירש לותה מבום דנקט כדתנא דבי רבי ישמעאל. ועיקר דרשא מריבא כדכתב הכא. ורש"י מפרש התם לגיבא דרבא דדריש בענין לחר. לבל דברי הר"ב בסגנון לחד וכמו שבתבתי: ומ"מ כתב שם הר"ב דירושת בעל לת לבתו לא דלוריתא היא. ע"ש: והאיש לת לבתו. כתב הר"ב דכתיב

שלרו

ומה שכתב הר"ב ליידי דחרין רווח נכנסת בתוכו וקופצת למעלה וכו'. וז"ל הרשב"ם ליידי דרווח ו' טפחים נכנסת לתוכו ונמשכה מעט לחוריה וקופצת פ"כ. ומ"ש הר"ב בן חרין ליידי דקטין קיימא לספתא המיצוגה [וקפצה]. הרשב"ם. ומסיים הרמב"ם וכשהן בנים לינה יכולה להכנס בקטן למיעוט רחבו ולא תקפון לרוחב השני חרינין: ששה טפחים. רחבו בלורך כל הבדה.

הרשב"ם:

פרק ח א יש נוחלין ומנחילין. והלי דלא קשני יש נוחלין זה לת זה. משום דבעי למתני סיפא נוחלין ולא מנחילין תנא נמי ריבא נוחלין ומנחילין. הרשב"ם: ואלו נוחלין ומנחילין. ליכא דוכתא דנקט לדסליק מינה ולליכא לדפתח ביה. וכמו שכתבתי בריש מבכת בבא. לבל הכא לישנא דולאו נוחלין ומנחילין הוא מיותר. דהא מבייש נוחלין ומנחילין. וכן מבייש בבולהו: האב את הבנים. כתב הר"ב דכתיב אים כי ימות ובן אין לו והעברתם וכו' במקום בת וכו'. מדבמי קרא בדיבוריה ולא לאמר ונתתם נחלתו כדלאמר בכל הפרשה גבי הלחין. כ"מ דלחתא לאמשמעינן שם לחד הרלוי לירש הקף לחר הבן. ומלי ניהו לב. דלאו לחין הא כתיבי. כ"י. ומ"ש הר"ב ולא לתה מעביר נחלה מן הלב במקום לחין. כלומר מדלא כתיב המבדרם ג"כ בלחין. תוספות: האב את הבנים. לפ"ג דקרא אים כי ימות ובן אין לו. מבתבי בירושת בן ללב. פתח התנא בירושת לב לבן. דהוחיל ולחיה מדרשא חביבא ליה. גמרא: והבנים את הלב. כתב הר"ב דכתיב אים כי ימות ובן אין לו. הא ים לו בן. בן קודם. בגמרא ד' ק"י ע"ל מנגן דכתיב אים וכו' ופירש הרשב"ם מנגן דהבנים קודמים לבנות מדלא קתני הבנים והבנות לת הלב. ע"כ. ותימא דא"כ ריבא נמי תקשה ליתני הלב לא הבנים והבנות. הלכך נראה כפירוש התוספות בריש פרקין. דייק בכיפא מכום דלייחר לגמרי דמדקתני דהלב לת הבנים שלרו ומנחלין במשיגן נמי דהבנים לת הלב. שלם הלב שלרו לת בנו. א"כ בנו מנחלו. לם הוא מנחיל לבנו א"כ בנו שלרו. אלא דלהכי בנלו למידק מיניה בנים ולא בנות כלומר דבן קודם לבת. ולע"ג דקתני לה בהדיא בסמוך [במתניתין דלקמן] מ"מ חגא ליה הכא לגב לחרחיה ולקמן נמי תנייה למטת סדר נחלות. ע"כ. הבל הרשב"ם לא דייק מיתורא מכום דסבר ליה דלאו מיתורא בכ"כ בדף קי"ד ע"ב. ולע"ג דמבבא דהלב לת הבנים שמשיגן ליה. קתני לה. משום דכל שלרו ומנחלין קא חשיב. ע"כ: והאחים מן הלב. כגון ראובן ושמעון בני יעקב. לע"פ בהן מלהה ומרחל. יורשים זה לת זה בבכיל בהן לחין [מן הלב] וכגון שמת יעקב לביהן. לבל לם יעקב חי הוא קודם [בדתנן לקמן] וכגון שלין להם בנים. ודוקא לחים מן הלב דמשפחת לב קרוביה מבפחה. כדילפינן וכו'. הרשב"ם: האיש לת לתו. מכום דתני גביה לחים לת לבתו תנא נמי הלים לת לתו לע"ג דהוה ליה למתני הבן לת לתו. מהר"ר ולא לא כהן בב"ם סימן רצ"ו: האיש לת לתו. כתב הר"ב דכתיב וכל בת יורשת וכו'. גמרא. והקבו התוספות דלמה לי קרא לתו נכסי נכים יהיו הפקר. וחירא דודאי בבלר ירושת נכים. כגון בתו ולחותו. פשיטא דיורשה לביה ולחיה. כיון שלין הירובה נעקרת ממשפחת לב. לבל בן בנכסי הלם לריך למילף לפי שיכבת נחלה ממטה [לחביה] ע"י הבן. ומ"ש הר"ב לגלא ז שלביה מבבנו לחר. ולחה מבבנו לחר וכשבלתם לחה לחביה היו לה לחין לחמה של בת ז. שירשו נחלת לביהן דליכא הבבת נחלק לם לחב בבעת נבולין. דלא קשיד קרא לגלא שבעת נשלין לא תהא רלויה ליה נכסי לביה. ומיהו לח"כ מתו לחיה ולח"כ מת לביה וירבה לותו ומתו לחים והלב ולא היה להם כי לם בת ז ורשתן. הרשב"ם. גמרא. ולין לי לגלה בת בן מיין לחמרת קל ולחימר. ומה בת שהורע כחה בנכסי הלב ייפה כחה בנכסי הלם. בן שיפה כחו בנכסי הלב ליט דין שייפה כחו בנכסי הלם. [ויה"ל] ומדכתיב מטות שקים וכו'. פירש הרשב"ם מדלא כתיב שני מטות: והאיש לת לתו. כתב הר"ב דכתיב שלרו ז לתו. וקרינן הכי ונתתם וכו' ונוחלים וכו'. פירש הרשב"ם דף ק"ל גרס ו"ל מנחלו ולמ"ד מלבלרו. ומוסיפים בני לוחיות הלו ז על נבי ז לעבוחו תיבה לחת ולחיה. לו. ודורשין הכי ונתתם לת נחלת שלרו. לו · יסל לף היא הירשנו. דעיקר פשטיה הכי מבמע ונתתם לת נחלתו לשלרו. לחבו. ונדרשה לקרא הכי. ונתתם לת נחלתו לם ימות. לבלרו. ויש לומר וגם הוא ירש לת בלרו לם תמות היא. ת"ל ויש לותה. דמלי למכתב וירש. בלא לותה. דהוה בשמיע מקרא דשא יורשה והיא יורשתו. כדפרישית. הלכך כתב רחמנא וירש לותה. למשמע שהיא לא תירשנו. ולתה לגלוי לריבא דקרא דגורשין וכו'. ומבום דעיקר דרשא נפקא לן מוירש לותה. הלכך תנא דבי ר' ישמעאל הני וירש לותה. מלמד שהבעל יורש לת לתבו. ומריבא דקרא דרים בדרך גורשים וכו' והייט נמי בסר"ב ריש פרק ט' דכתובות מייתי דכתיב וירש לותה מבום דנקט כדתנא דבי רבי ישמעאל. ועיקר דרשא מריבא כדכתב הכא. ורש"י מפרש התם לגיבא דרבא דדריש בענין לחר. לבל דברי הר"ב בסגנון לחד וכמו שבתבתי: ומ"מ כתב שם הר"ב דירושת בעל לת לבתו לא דלוריתא היא. ע"ש: והאיש לת לבתו. כתב הר"ב דכתיב

בלרו

פרק ח א יש נוחלין ומנחילין. ויש נוחלין ולא מנחילין. מנחילין ולא נוחלין. לא נוחלין ולא מנחילין. ואלו נוחלין ומנחילין. האב את הבנים. והבנים את האב. והאחין מן האב. נוחלין ומנחילין. האיש את אמו. והאיש את אשתו.

פ"ח א יש נוחלין ומנחילין. ק"ח פ"ל. נחלים ל' פ"ג מיי' ג' פ"ל: האב את הבנים. פיי' פ"ל מי' מנוחם כ"פ פס"ב עפין ס"ו מיי"ב ח"ם פ"כן כפ"ו פ"ב: והאיש את אשתו. פיי' ירושלמי נ"ל פ"ל כ"ו:

שנויי נוסחאות

שלשה. נד"ל שלשה טפחים.

פ"ח א (ויש) נוחלין נד"ל וכ"י וכ"מ וכ"מ ורי ונמשכי"ל ליתא וכ ליתא נמשכ"ב ד' סיתו וכרים מדרים ונוכר בכל הרלשונים ובוסיפו נד"ו מסרשב"ם אבל בו לאו ליין המשנה רק פי' (ד"ם). (ואלו) נוחלין. נכ"ל וכ"מ ונמשכי"ל אלו . . . נד"ל ליתא. והאחין מן האב. נמשכי"ל ואחין . .

תוספות חדשים

פ"ח א תוי"ם ד"ה יש נוחלין כו' וכאלי דלא קתני כו'. ושוד יש לדקדק הלכון מנחילין דהא יכולה בת מלוה הל"ל נוחלין אלא בת לאמוני' כריב"ב לקן ן נמשנה ה' בים ביד הלבה לגמרא אחד מנמו יוכר מהאתרים וקל.(מבורש"ה ז"ל): שם ד"ה האב את הבנים אע"ג כו'. ושוד ל"ל שיוסה לאבוס שסיה בעולם בים אדם את בנו הבל וקל (מהר"ן): שם ד"ה והבנים כו' מקום דאייחר לגמרי כו'. ול"ג דאיכא מיוחר דה"ל לפשמים מנחיל כלב לבנים כגון אם אין אביו קיים אבל אם אביו קיים הוא קודם לבל אדם (דהא בלב מחל את הבנים שיוסו ג"כ כשאין לבנים בנים הבתה לפי בלחמה) לכך לוטרך והבנים את לב לאמוטיק אפילו בחיי אביו הוקן (מהר"ן):

תוספות רע"ק

פ"ח א (אות לז) בשני והאחין מן האב. בתוס' דק"ח ע"ב הקשו אחין דבתב רהמנא לפ"ל בין דהלה פפשמשת עד ראובן ירש האב בקבר להנחיל לבניו הנהיים עיי"ש. לפענ"ד לפה דקיל כריב"ב בפרקין פשנה ה' דאמר על מי שראוי לירש פלוני ירש דבריו קיימין א"ב ה"ג באמר על א' מאחיו שהוא ירש באם היה ירושת אחיו מכח פשמשם א"כ הוא אינו המוריש רק אביו בקבר ולאו כל בטיינה להוריש לזה וכן בהיכוך אם אביו קודם מותו בתב בני ירשני (ואח"כ מת אחר

אחרו זו אשתו. פירש הרשב"ם ז' ק"מ ע"ב דכתיב (בראשית ג) והיו לבשר אחד וכתיב נמי (שמות כ"א) אשה ובעלה לא יגרע. וכ"ל דאליבא דר"א נסיב לדרשא זו דדרים עונתה זו מזונות. שנאמר (דברים ח) ויענך וירעיבך כמו שכתבתי במשנה ד' פ"ד דכתובות. ואיכו דרים אחרה.

ז עונה וכן הוא אומר (ויקרא י"ח) איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. כדאיתא התם בגמרא דף מ"ז. ואלא מיהת לתנאי דפליגי התם וחד דרים שאחרה זו מזונות. והכי נסיב לה הרשב"ם גופיה בפירקין דף קכ"ו ע"ב. וחד דרים שאחרה זו כסות. כמ"ש שם בכתובות בס"ד. לריכין למודעי. שאחרו זו אשתו מנלן. ובדף ק"ו לא כתב הרשב"ם אלא כדכתיב והיו לבשר אחד. הפסר דסמך השאר בשר דעצמה דגבי עריות. והכא דכתיב ג"כ שאחרה וגו' טעמא אחרינא הוא. כן הפסר לומר. ומכ"ז לזה הטעם האחר דלא נהבינן [אלא] קרא [דוסיו] לבשר אחד. הני תנאי דלא דרשי שאחרה לעונה. מנא להו דשאחרו זו אשתו. ורלאיתי בתורת כהנים ריש פרשת אמור כי אם לבאתרו אין שאחרו אלא אשתו. שאר אביך היא. ע"כ. ודברי תימה הן דהא גבי אחות אביך כתיב. איברא דבגמרא דף ק"ט איכא דדרים שאחרו דהכא זה שאר. דכתיב שאר אביך היא. ומיהו בזה נ"ל דהכי קאמר מכדי כל העריות מבוש שאר נאסרו. כדכתיב איש איש אל שאר בשרו וגו' למה לי קרא למימר דשאר אביך היא. אלא למדרש דאביך הוא שאחרו האמור במקום אחר בפרשת נחלות. אבל לענין דרשא דתורת כהנים למדרש מיניה דאשתו מקרי שאחרו. בהא ודאי לריך נגר ובר נגר דלפרקיה. ומקרוב נקרב ספר קרבן אהרן והוא ביאור נחמד אף נעים לכל ברייתות דתורת כהנים. ודקדקתי בו ולא מלאתי בזה דבר. ורלאיתי שבריתא זו מועתקת בספר הריא"ף ברים הלכות קטנות בזה הלשון. מי אם לאשתו. אין שאחרו אלא אשתו אנאמר אל אחותו לא תקרב שאר אביך היא. ע"כ. וגרסא זו ישרה בעיני. ואע"פ שזו גרסא תמוהה יותר דאל אשתו לא תקרב לא כתיב גבי שאר אביך אלא גבי אשת אחי אביך. מ"מ גרסא בעיני שהיא גרסא נכונה. והכי דרים שאחרו דגבי טומאת כהן מיוחר. למדרש. וקאמר דהתם כתיב שאר אביך גבי אחות האב. כלומר שהאחות היא שאר אחיה שהוא אביך. ובהם אינו ענין לאחותו. דכתיב בהדיא ולאחותו הבתולה. ולרבות אלמנה בתולה לא אפשר. דא"כ לא לכתוב הבתולה. תנהו ענין לדדמי לה לאחות אביך בעריות. והייטו ערות אחי אביך. והיא אשת אחי אביך. בנאמר אל אשתו לא תקרב. במע מיניה דאשת אחי האב היא שאר בעלה. למדנו דשאר נמי היא אשתו וליכנא דברייתא הכי פירושה שנאמר אל אשתו לא תקרב. ולמדנו דאקרי שאחרו מדכתיב שאר אביך באשת אחיו ענין וכו'. [ומוב מלאתי שדומה לזה כתבו התוספות בפרק ב' דבילה דף כ' ע"א בסוף דבור המתחיל למד וכו' דפסחים דקרא דויקרב השולה מייתי בקרבן לבור [דאע"ג דקי"ל] (וקיי"ל) דשתי סמיכות בלבור ותו לא. וקרבן זה היו מהם. (הלכך) [יש אומר] באם אינו ענין לקרבן לבור. תנהו לקרבנות אהרן שהוא קרבן יחיד. ע"כ]. ומעתה שלמדנו. שאחרו זו אשתו. לענין טומאת כהן יש לנו לומר שהוא בנין אב לכל שאחרו שזו היא אשתו. אף לענין פרשת נחלות. וכל שכן לדברי הר"ב דירושת בעל לאשתו אלו דאוריתא כמ"ש ריש פרק ט' דכתובות וכתבתיו לעיל. דהשתא איכא דרשא גמורה אלא אסמכתא בעלמא: ובני אחיות. בני אחותו של ראובן. כגון בני דינה נוחלין אותו. שהרי דינה יורשת את ראובן אחיה ובניה באין מבחה. אבל לא מנחילין לראובן שהרי ראובן מבא אחותו דינה בת לירש אותו. והלא דינה עצמה אין יורשתן כדאמרן דהתם אין נוחלת את בנה. וגרסינן בני אחות. ולא נמי גרסינן בני אחיות איכא לפרושי כבני אחות. כלומר בני אחיותו של אדם. הרשב"ם: האשה את בעיה וכו'. הא הו למה לי הא תנא ליה דרשא האיש את אמו. והאיש את אשתו דטחלין ולא מנחילין [ואולה בבא מיותרת. מבא"כ ברישא להרשב"ם שכתבתי בדבור והבנים וכו'] הא קמ"ל דאבה את בנה דומיא דאבה את בעלה. מה אבה את בעלה. אין הבעל יורש את אשתו בקבר כדאבאתן בפנאתם דירש אמו אף על גב דאבאו אלעזר הם כדדרשינן בגמרא דף קי"ג מדכתיב (יהושע כ"ד) ואלעזר בן אהרן מת. ויקברו לוחו בגבעת פנחס בנו ולמאי קאמר בנו. אלא כלומר שהיתה רוחיה לאלעזר וירשה בנו במקומו. והלכך הכא נמי כשהבעל בקבר אין לו לאורים נמי ירושת אשתו אחריו. להנחיל אותה לבניו. ואף אבה את בנה. אין הבן יורש את אמו בקבר. להנחיל לאחיו מן האב אלא יורשי אביה יורשין אותה. בברא הוא דאין דמת בנה מקמי דידה פקע לו כהו בירושת אמו. כך כתב הרשב"ם כפי שפירשו דבריו בתוספות. אף על פי שמלשון שבסוף פ"מ אין נראה שמתאין לפירושם. מ"מ פירושם נכון בעצמו. וכתב עוד הרשב"ם והאי דהני אחי האם אע"ג דלא צריך דהא שמעינן ליה מבני אחיות אגב גרסא דהגך נקט ליה: ב וכל יוצאי יריכו של בן קודם לבת. יצאו אלו מבני אחיות אגב גרסא דהגך נקט ליה. ולא יוצאי יריכו של בן קודם לבת. ונן בכולם כתיב אין לו למדרש עיין עליו אם יש יוצאי ירך עד סוף כל הדורות. יוצאי ירך קודמין לכל אחריו. וכי היכא דאמרינן עיין עליו למטה. ה"ל אמרינן עיין עליו למעלה. בהם כלה זרעו לגמרי העבירנו ליורשי האב למעלה. ומ"ש הר"ב דבכל מקום הזכר ויורשו קודמים לנקבה. בגמרא דף ק"ג. וירש מקום ירושה שניה לירושה ראשונה. כן קודם לבת. אף ירושה שניה בן קודם לבת. ופירש הרשב"ם דווי"ן דואם דרים. דכל וי"ו מוסיף על ענין ראשון. אלא נקט וירש דהוא סיפא דכולהו. ופירש עיין עליו שאמרו חז"ל עיין עליו מה שכתבתי במ"ה פ"ב דיבמות [ד"ה ספר]: בת קודמת לאחין. ואם יש אב למת. גם לו קודמת. הרשב"ם: אחין קודמין לאחי האב. ואם יש להן אחות הן קודמין לאחות.

והאחות

ב סדר נחלות כך הוא. בני בנים פ"ח מ"ד פ"ט מ"ד. מלו בנים פ"ח ב"ג מ"ה פ"ט מ"ה. בנים ב"ה: בן קודם לבת. בנים ב"ג בעמוס ג' פ"ח:

שנויי נוסחאות

ובני אחיות. נכ"ל.. אחות. את בניה. נד"ג ונכי"ק ונכי"ס ול' ונמבכי"ל . . בנה ונכ"ס בכל הנמשוים. ב (כך הוא). נכי"מ ונכי"ס..הוא; נכי"ל ליתא. איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו). נד"ג ונכי"ל ונכי"פ ונכי"ס ליתא; נכי"ק.. והעברתם וגו'. בן קודם לבת. נכי"ק הבן קודם לכל ומי מדבר בסמוך וכ"ס הבן גם במשני"ל. (וכל) יוצאי ירכו של בן. במשנ"ב כל..; נכי"מ ונכי"ס ליתא ובן ליתא נכי"ק ומי' בדבור הקודם וכפי סגיאה ג"ל עם וכל ומעלה לבת הפסיק ומי לקמן. בת קודמת. נד"ג ונכי"ק ונמבכי"ל הבת . . יוצאי ירכה. נכי"ק בל יוצאי.. ומי' לעילנכ"ג ונמשני"ל וכל.. אחין קודמין. נד"ג ונכי"ק ונמבכי"ל האחין.. יוצאי ירכן. נכי"ק ונכי"ס נכי"ל ונמשני"ל כל יוצאי ; נד"ג וכל.. בנחלה. נד"ג לנחלה.

תוספות חדשים

בתו"ם ד"ה והאיש לת אשתו (ג') סי' ולעפ"י כ"ו נ"ל תמוהה יותר כו'. דוק היו מקרא בסוס מקום רק ריש דקרא כתיב גבי אשת אחי אביך וסיפא דקרא כתיב גבי אחות אביך. (מהרש"א ז"ל):

הגהות רע"ק

אחר מקאחיו אם תירושה מכח משמש נושל זה את הכל (ואך בזה אינו מחר אם יכול לאורים לבנו בסקום בנים בדבר שלב"ל וכתבתי מזה בתשובה בעזה"י) לזה הורה לנו התורה דאח יורש אחיו ולא מדין משמושים ונ"ל דקושית תוס' דקב"ם לרבנן דריב"ב ויקשה דלמ"ל קרא. ומ"ם י"ל דנ"ם דאם היה אביהן בע"ח דאם זה בא לירש מכח משמש אם בע"ח נוכה בראוי שריך לשלם חובו עי' בבעה"ת שכתב דדוקא מכח אבוה דאבא אשרי. אבל ביורש אחי אביו. צריך לשלם חוב של אביו. ואם דקושית הוס' למ"ד שעבודא לר"א דיורש א"צ לשלם מה"ת הא י"ל דחך תנא פ"ל

לבתה רלוכן לת רלוכן. ולם לין לרלוכן בנתה ולא בני בנתה. ולא בנות בנות. עד סוף כל הדורות. לו יירש יעקב לת רלוכן בנו. ולם לין יעקב קיים. יירשו לת רלוכן לחיו בני לבו. ויהודה. [יוסף ובנימין] [וכו'] ולם לין קיימין ירשו לת רלוכן בני במעון ולו [וכו'] . ולם ל"ל בנים. ולא בני בנים. יירשו בנותיהן. לו בני בנותיהן לו בנות בנותיהן. דבכל מקום הזכר ויורשו קודמין לנקבה. ולם מהו לחיו של רלוכן בלא זרע. לו בלא היה ל לת מעולם. תירצו לחותו דינה בת יעקב. לו בניה. לו בני בניה. [לו בנותיה. ובנות בנותיה] עד סוף העולם. ולם לין לרלוכן לחות ולא זרע לחות. תחזר ירושתו לאבי לבין. דסיטו ילחק. ולם לין ילחק קיים תחזר ירושת רלוכן לבנו בן ילחק שהוא לחי לבין של רלוכן ולם לין עמו [קיים] תחזר ירושת רלוכן לאליפז בן עשו. לו לבניו. ולבני בניו. לו לבנותיו. ולבנות בנותיו. עד סוף כל הדורות. ולם לין לחים לאבין של רלוכן ולא מבני בניהן. תחזר ירושת רלוכן לאחות לבין לו לבניה. ולבני בניה. לו לבנותיה על סדר בלמעלה. ולם לין לאבין של רלוכן. ולא לחים ולא בני לחים. ולא לחות ולא בני לחות. תחזר ירושת רלוכן לאבריהם לבי לבי לבין. וכן לעולם עד לבדם הלמון: לאב קודם. לעולם לאחי לאב ולבניהם [ולאחי לאב קודמים לאחות לאב] ולאחי לאב ולאחות לאב קודמים [לאבי לאב. ולבי לאב קודם לאחי לבי לאב. ולאחי לבי לאב. ולא לאחות קודמין] לאבי לבי לאב. וכן לעולם: ג נטלו שלשה חלקים בנחלה. בנחלת ל"ל. וכבר לבי תלה ליולאי מצרים נחלקה לארץ. דכתיב (במדבר כ"ו) לבמות מבות לבותם ינחלו. ונלפחד וחפר לבין בניהם נטלו חלק בארץ. במיולאי מצרים היו בניהם. ונטלו בנים נלפחד חלק לבינהם שהיה מגיע ל בארץ. וחלק המגיע ל מירושת הפר לבין. וחלק בכורתו שהיה בכור ונטל פי בנים. ולפ"ל בעדיין לא ירשו לת לארץ ולין הבכור נוטל פי בנים בדלוי לבות לאחר מיתה. ל"ל משחזקת היתה: ד אחד הבן ואחד הבת בנחלה. כמי לאמר לחד הבן ולחד הבת בוין בירושת נכסי לולם [בירושת] נכסי לאב. ולין הפרש בין ירושה נכסי לולם לירושה נכסי לאב. לולא שהבכור נוטל פי בנים בנכסי לאב. ולולי נוטל פי בנים בנכסי לולם: ה לא אמר כלום. ולין יכול לכלקו מן הירושה. לולא ל"ל שיתן במתנה נכסיו לבחר בנין

והאב קודם לכל יוצאי יריכו: ג בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה. הלק אביהן שהיה עם יוצאי מצרים. וחלקו עם אחיו בנכסי חפר. ושהיה בכור. נוטל שני חלקים: ד אחד הבן ואחד הבת. בנחלה. אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב. ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. והבנות נזונות מנכסי האב. ואינן נזונות מנכסי האם: ה האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים. איש פלוני בני לא יירש עם אחיו. לא אמר כלום. שהרי נה על מה שכתוב

והאב קודם לכל יוצאי יריכו. הרמב"ם: והאב קודם לכל יוצאי יריכו. לכון הר"ב האב קודם לעולם לאחי האב וכו' עד לאבי אבי האב כל זה מלבון הרמב"ם דף קע"ז ע"ב וגם בפירש הרמב"ם בזה הלבון שאין ירושה לאחי אבי האב בחיי אבי האב. ולא לאחי אבי אבי האב. בהמלה זקן של אבי האב. ע"כ. ולבונם המוה לפי שלדבריהם אין לאב קדימה אלא לאחי מלמו ואין הדבר כן. אלא בים ע קדימה על אחי בו. בלזה דור שיהיה לעולם האב קודם לאחי בו ["כדקתני [באב] קודם לכל יוצאי יריכו] וז"ל הרמב"ם דף קע"ז ע"ב כלנא דמלתא אבי המת קודם לאחי המת וכן אבי אבי המת קודם לאחי אבי המת. אבל אחי המת קודם לאבי אבי המת. וכן אחי אבי המת קודם לאבי אבי אבי המת. ע"כ. טוב מלאתי בספר חכמת שלמה שכתב על לבון הרמב"ם דף קי"ז דהאב קודם לעולם לאחי האב וכו'. וז"ל כך הוא בכל הטבחלות ורלוי לסיות כתוב במקום אחי האב. אחי המת. ועוד פעמא שהוא קודם לאחיו. וגם הוה לי' למימר קודם לאחיו. אלא הכי קאמר קודם לאחי המת מן האב. וכאילו אמר קודם לאחיו מן האב. וסיטו אחיו של מת. שהרי לא קאמר לאחיו. ודו"ק. עכ"ל: ג בנות צלפחד וכו'. מבוס דאמרן לעיל כל יוצאי יריכו של בן קודם *) לאחיו דאבמוטינן דבת הבן טחלת במקום הבן. מב"ה נקט ליה בהרי בנות צלפחד נחלו חלק אביהן בנכסי חפר במקום צלפחד אביהן. הרמב"ם: חלק אביהן בסיה עם יוצאי מצרים. כתב הר"ב סבר הלי תנא ליולאי מצרים נחלקה הארץ. שנאמר לבמות מבות אבותם ינחלו. כלומר לבלי הארץ נתחלקה הארץ כפי החשבון של יוצאי מצרים בנמלוה בתורת ירושה מאבותיהם בנאמר בפרשת פנחס בבלי הארץ בלותו ממן דערבות מואב דכתיב בהו ובחלה לא היה אלא מפקודי משה ואהרן וגו' לבמות מבות אבותם של אלה בנמנו ביליאת מצרים. ינחלו אלו. דלאותן יחלקו הנחלה. ואלה אבר קמו תחתיהם יירשום. הרמב"ם. וכגמרא [דף קי"ב ע"ב] פריך ודלמא לבמות מבות אבותם אלו ביולאי מצרים קאמר אלא לבנמים. ומבני דכתיב [בפרשת ואתחנן] ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'. ירושה היא לכם מאבותיכם. ולולאי מצרים קאמר להו: ושהיה בכור. דהניא נתן תתן לכם (במדבר כ"ו) לו נחלת אביהן. בתוך אחי אביהם. לו נחלת אבי אביהן. והעברת את נחלת אביהן לה. לו חלק בכורה. [דכתיב (שמות יג) והעברת כל פטר רחם] גמרא דף קי"ח ע"ב.

וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה וז"ל והלי דכתיב בדברי הימים (א ז) ובני הבני לצלפחד. לא בני לאחין קאמר. דהא לא אייתי לעיל באחין כלל. אלא בנלעד הבי חפר במסר אבי נלעד אחיי [לעיל מיניה]. ואיכא למימר דאנלעד קאי. ומאי שני. בני לנלעד. כלומר בן חפר בן נלעד. הרי ג' חלקים. ב' חלקי בכורה. ואחלק [נלפחד] מלמו. והלי דלא תביב במחבריהן ד' חלקים שהיה להן לבנות לצלפחד כדכתיב (יהושע י"ז) ויפלו חבלי מנשה עשרה. שיתא דביתא בתי אבות. וד' דבמת לצלפחד. דהוה לו חד אחות דהבא ונטלו חלק בנכסיו. הייט עשמא דלא הוה מבמע ל מידי. דהא במעינן כבר דבת הבן הרי היא כבן וכו'. ע"כ: נוטל ב' חלקים. כתב הר"ב ולפ"ל בעדיין לא ירשו וכו'. ולין הבכור נוטל פי שנים בראוי [כדתנן במשנה מ' פרק ח' דבמרחם] לארץ ובראוי מוחזקת היא. גמ'. ופירש רבינו מוחזקת היא. ליולאי מצרים. כדכתיב ונתתי אותה לכם מורשה כלומר אני נתתיה לכם ירושה: ד ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. מעמא פירש הר"ב במשנה מ' פרק ח' דבכורות: והבנות נזונות מנכסי האב. בתנאי כתובה. כדתנן במשנה י"א פרק ד' דכתובות. ודין המזונות ב ריש] פרק דלקמן: ה האומר וכו' לא יירש וכו'. אפילו לרבי יוחנן בן ברוקה דאם אמר על מי שהוא ראוי וכו'. ואף על גב דממילא משמע שיהיה הבאר לאחין. מכל מקום כיון שאמר בלבון לא יירש. מבמע במתנה על מה שכתוב בתורה. ואפילו למאי דבסקינן בכוף פרק ז' דבבא מציעא. דבדבר שבממון תנאו קיים. אמריק בגמרא [דף קי"ו] שאני הכא דלא מחיל. ופירש

והאב קודם לכל יוצאי יריכו. יגמ' ס' פ"ח: ג בנות צלפחד וכו'. קי"ב ע"ב: אלא שהבן נוטל פי שנים. נזונות נ"ח ע"ב: והבנות נזונות מנכסי האב. פ"ב ע"ב: עדין פ"ח מ"ב ע"ב: ה האומר איש פלוני בני בכור. קי"ו ע"ב מ"ל פ"ו מ"ה נגנות כ"ב ב"ב ע"ב: עדין ע"ב פ"ח מ"ב ע"ב:

שנויי נוסחאות

והאב. נד"ל וכל"ה ול' האב. ג עם יוצאי מצרים. נכי"מ ונכי"ה ולו"ע מבניהל מיוצאי.. עם אחיו. נד"ל נכשות עם נבסיו. ושהיה בכור נוטל. נד"ל וכל"מ.. ונוטל; נמבני"ר.. נטל; נכי"ס ונטל; נכי"ק שהיה בכור ונוטל. ד בנר"ה. נד"ל וכל"ה ול' לנחלה. אלא שהבן. נד"ל.. ש ה ב ן חבבור. ה שהתנה על מה שכתוב בתורה. נכי"ל מפני שהתנה..; נכי"ל מפני שהתנה; נכי"ק. על הבת' שבתורה.

תיקפות רע"ק

ס"ל כריב"ב ונ"ם כנ"ל. ואולי ס"ל לתוס' דירושת אח הכתוב בתורה באמת הוא מדין משמש. ע' ב"י וד"ם ח"ם סי' רס"ח. והנה מה דלא תירצו תוספות דצריך באחים שהורתן ולידתן בקדושה דאין לאב לירש. היינו דבבה"ג אינו יורש אחיו דאחיו מן האם אפילו במקום דליכא משהחת אב אינו יורש זה את זה כרמובת מדברי תוס' בתוספות דר"א ע"א ד"ה גר קטן וכמ"ש הפ"י שם: (אי"ו בנ"ל דירושת אח משום משמש):

*) כ"ה בהוי"ע ד"ם וד"ק וכמו שהוא נרשב"ם ונד"ח עקנו לבת.

המחלק נכסיו על פיו. יכנסום ל"ו פ"ל מ"י: שם כ"ל: ופ' נמ"מ שוש"ב שם פ"ו: כתב בין בתחלה סי'. יהונתן כסונים פ"ו כ"ו מ"י: שם ר"ו מוס"ב שם: האומר איש פלוני ירשני כו'. ק"ל פ"ל מ"י: ע"ו מכ' מתנת ה"ל שם מ"ב תיש סי' רפ"ל פ"ם: ריב"ב אומר אם אמר עיש כו'. קכ"ב ע"ב קכ"ם ע"ב קנ"ב קנ"ל פ"ל קכ"ל ע"ב יהונתן נסונים פ"ד ה"ל מ"י: שם ופ"ל מכ' זכיה ומתנה ה"ל שם מ"ב שם מוס"ב שם: הכותב את נכסיו לאחרים. קנ"ב ע"ב מ"ל מ"י: פ"ו מכ' מתנת ה"ל מפ"ב מ"ב ע"ל מוס"ב ה"ם פ"ו: ך האומר זה בני נאמן. קנ"ד ע"ל יהונתן מתנת ה"ל מפ"ב מ"ב ע"ל מוס"ב ה"ם פ"ו: ונוטל עמו בחלקו. מ"ו שם ה"ם מפ"ב שם מוס"ב ה"ם פ"ו כ"ב: מי שמת כו'

שנויי נוסחאות

(לבניו) על פיו. נכי"ק על פיו לבניו; במכנ"ל ונמסני"ר ליתא. והשוה להן (את) הבכור. במסני"ר השוה... נכי"ס ליתא. (ואם אמר משום כו' כלום). נד"ל אם אמר..; נכי"ר ליתא נמ"ס. (משום) מתנת. נכי"ר ליתא. שהרגה על מה שכתוב בתורה. נכי"ר מפני שהתנה..; נד"ל.. על הכתוב בתורה; נכי"ק ..על הכתו' שבתורה. (אם אמר). נכי"ר ליתא. שהוא ראוי לירושה. נד"ל ודפו"י שראוי לירשו וכן נסמוך שאינו ראוי ליורשו וכ"ה כתן גם במסנ"ב ונמסני"ר הולם במסנ"ב ד"ז רפ"ל ורפ"ל ולונגין (שנ"ו) כמשהתנו וכן נסמוך; נכי"ק ראוי לו לירושה. וכן נסיוך שאין ראוי לו לירושה וכ"ה נסמוך גם במסני"ר. (ול"כשאין ראוי לירושה אין ד"ק). נכי"ר ליתא וכן לי"נכי"ר פד"קובסא ובר"ש; במסנ"ב.. שאין ראוי לו ליורשו. ופי' נדטר קקודס. הכותב (את) נכסיו. נד"ל ונכי"ר ונכי"מ ונכי"ס ובמסני"ר ליתא; נכי"ר.. כל נכסיו. אבל אין רוח חכמים. במסנ"ב אלא אין..; נכי"ק.. רוח חכמה. נוחלין כשורה. נד"ל ונכי"ק נוחלין בו.. וכ"ה ביד רמס ובכי"ף. ך זה אחי אינו ונוטל. נכי"ק ובמסני"ר וזה.. יטול; במסנ"ב.. ויטול. יחזרו נכסים. נד"ל.. הנכסים. נפלו לו נכסים. נכי"מ נפל לו ירושה וכ"ה בנסנ"ב.. דיתיקי.. נד"ל דיאתיקי; נכי"ק דיאתיקו. קשורה על ירכו. נכי"מ ונכי"ר ונמסני"ר קשורה לו על.. ; נכי"ס הגורה לו

בתורה. המחלק נכסיו לבניו על פיו. ריבה לאחד. ומיעט לאחד. והשוה להן את הבכור. דבריו קיימין. ואם אמר משום ירושה. לא אמר כלום. כתב בין בתחלה. בין באמצע. בין בסוף. משום מתנה. דבריו קיימין. האומר איש פלוני יירשני. במקום שיש בת. בתי תירשני במקום שיש בן. לא אמר כלום. שהתנה על מה שכתוב בתורה. רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שהוא ראוי ליורשה דבריו קיימין. ועל מי שאין ראוי לירושה. אין דבריו קיימין. הכותב את נכסיו לאחרים. והניח את בניו. מה שעשה עשוי. אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו. רבן שמעון בן גמליאל אומר אם לא היו בניו נוהגין כשורה. זכור לטוב: ך האומר זה בני נאמן. זה אחי. אינו נאמן. ונוטל עמו בחלקו. מת. יחזרו נכסים למקומן. נפלו לו נכסים ממקום אחר. ירשו אחיו עמו. מי שמת. ונמצאת דיתיקי קשורה על

בנו: על פיו. משום דמצוה מחמת מיתה ומסיב מרע דבריו ככתובים וכמסורים. ואינו צריך קנין. משום הכי הני על פיו: ה) והשוה להן את הבכור. כלומר מתנה: דבריו קיימין. ואין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה. שיש כח בחדש ליתן ממונו במתנה לכל מי שירצה: ואם אמר משום ירושה. ואם ריבה לאחד. ומיעט לאחד בתורת ירושה. שאמר פלוני בני יירש שדה בית כור ופלוני [בני] יירש שדה בית לתך. ופל בנו בסור ואמר שיירש כל הבית לא אמר כלום. מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה: כתב בין בתחלה וסו'. תנתן שדה פלונית לפלוני ויירשנה. זו בתחלה. יירשנה ותנתן לו. זו היא בסוף. יירש שדה פלונית ותנתן לו ויירשנה. זו היא מתנה בהמלגא: אם אמר על מי שראוי ליורשו. כגון על בן בן הבנים. ועל בת בן הבנות. פלוני יירשני. דבריו קיימין. דכתיב (הבנים כ"ל) והיה ביום הנחילו את בניו. התורה נתנה רשות לאב להנחיל לבניו למי שירצה. ומודה רבי יוחנן דעל אחר) במקום בת. ועל בת במקום בן. לא אמר כלום שאין הבת ראויה לירש במקום בן. ולא האח במקום בת. וכן מודה רבי יוחנן שאם השוה את הבכור לבנים לא

ק"ן). והא דתנן האומר אם פלוני יירשני במקום בת בת וכו' לא אמר כלום. דמשמע הא בן בין הבנים. ובת בין הבנות דבריו קיימין. מוקמינן לה דנמי רבי יוחנן היא והסורי מחכרא והמ קתני. הלומר וסו'. הא בת בין הבנות וסו' שר' יוחנן אומר וסו'. ומ"ש הר"ב והלכה כר' יוחנן. גמרא: מה טעמא עבוד. מלתא דפשיטא היא ומשום סיפא נקט לה דאסור לעשות כן. רש"ס. ופסק הר"ב דלא כרש"ג משום דבגמרא [ד' קל"ג ע"ב] אמר שמואל לא תהוי בעבורי אחכנתא הפילו מכרא ביתא וסו': ך האומר זה בני נאמן. תמינא הדא זימנא במ"ח פ"ג דקדושין. והכא קמ"ל דאפ"ג דמוחזק בהא. נאמן לפוטרה כמ"ב שם. וטעמא מפרש בגמרא הואיל ובידו לגרשה. ומשום דאסרה לכהן. מה לו בכך שיאסר לאחר מיתתו. נ"י: זה אחי אינו נאמן. פירש הר"ב לאורישו עם אחיו וסו'. ולא פירש למנין לאוסרה לשון משום דהכא במוחזק לן באחי כדכתבינן. והלכך אסורה אפילו שהק. כיון דמוחזק לן באחי. ולא בבני. הרש"ס. ומיהו כתב שור דאי נמי איכא למימר דהכי קאמר האומר זה בני נאמן. אף ע"ג דמוחזק לן באחי.. זה אחי אינו נאמן לאוסרה אם היא בחזקת מותרת. כגון דלא מוחזק לן. לא באחי. ולא בבני. ע"כ. וכ"פ הרמב"ם דמה שאמר באח אינו נאמן לענין יבום וחליצה: נפלו לו. לשון הר"ב בחיו. וכן לשון הרש"ס ג) ולא ידענא למה דקדקו

בנו: ה) בר"ב ד"ל שכתוב כו' ואולי היתה גירסתו במכתבו לו שכתוב ט' וכדעתמע קצת מלשון רש"י יבמות דלין ע"א. ב) פרוי"מ בר"ס הגיה [אחר] ע"ס לבון הגמ' לפנינו לא הלקו אבא וחכמים על אחר במקום בת וכו' ופש"ו ס"ל לגבייה נמ בסמוך ולא באחר. ובד"ק הסמיכו אם הרש ממלה אחר ולא כתלמי מרובנים ופי' נדפ"ס שבכ"ה ג' בגמ' אח במקום אחר. ג) פי' בהגהות הרש"ס.

ראשון לציון

ה תוי"ם סד"ה מה שעשה עבוד כו'. דשום דבגמרא אחר שאמל לא תהוי בעבורי אחכנתא כו' בגמ' ובגרש"ם ליתא לא תהוי ס עבורי אחכנתא פי': (ומיהו בגי' מ עבורי ומי' ד"ם). ן תוי"ם סד"ה נפלו לו כו' ולא ידענא למה דקדקו לכתוב בן. שיין יבל"ב ;

בסמר לאחר מיתה: ן צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה. דמכמע נוף הקרקע יהא קנוי לך מהיום. ולא ההפל הפירות עד לאחר מיתה. ואם לא כתב מהיום לא נתן לו כלום דאין מתנה לאחר מיתה: אינו צריך. לכתוב מהיום דסיון שכתב בסמר בכך וכך בשבת אמר לו פלוני הוו עלי פדיס. אמר של סמר מוכיח עליו במאיזו היום התחילה המתנה. דלו לא היימא הכי אמן שכתב בסמר לאמר נכתב. והלכה כרבי יוסי: לאחר מותו. מהיום ולאחר מיתה: האב אינו יכול למכור. בלא הבן. שהנוף קנוי לבן: והבן אינו יכול למכור. בלא האב. שהפירות קנויין לאב: מכר האב. שתמת מכוריס בפירות גלוקח. עד שיטת שאב: מכר הבן. בחי שאב אין לוקח פירות עד שיטת שאב: האב. שכתב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה.

ירבו. דרי זו אינה בלום. דבה בה לאחר. בין מן היורשין. בין שאינו מן היורשין. דברין קיימין: ן הכותב נכסיו לבניו. צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אינו צריך. הכותב נכסיו לבנו. לאחר מותו. האב אינו יכול למכור. מפני שהן כתובין לבן. והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב. מכר האב מבודין עד שימות. מכר הבן. אין ללוקח בהן כלום עד שימות האב. האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה.

לכתוב כן: דרי זו אינה כלום. אף ע"ג דלוחת שמיב מרע קנה לאחר מיתה. הכי מילי כדי שלא המרוך דעתו עליו אבל כח הסמר לא עדיף כלוחתו שהרי לא נמר להקנות וכו': זיכה בה לאחר וכו'. פירש הרשב"ם אם זכה בו לאחר. ואמר ליה זכה בה מ שכתוב בזה הסמר. אף על פי שאינה כתובה על שמו. שכתב על בם רוכן ואמר לשמעון זכה בה שכתוב בה. קנה. דלא גרע מבאר לוחתו. שהיא כתובה ומסורה. ורבותא קתני לאחר. והרא"ד פירש. זכה בה לאחר. בחמר לראובן זכה בסמר זה לערך שמעון. קנה. אפילו אם ראובן הוא בשביל שמעון הוא יורש. ולא אמרינן כיון שהוא יורשו כאילו לא ילא מתחת ידו. ודוקא בחולק בקרקע אבל מטלטלי לא. שאין סמר למטלטלי. עור סימן ר"ן. והרמב"ם בפ"ט מהלכות זכייה

בעמיק אם זכה בם לאחר. בין מן היורשין. בין שאינו מן היורשין. כלומר כיון שגילה דעתו באחר. הרי כל דבריו קיימין. כן פירש המגיד. וכ"ל דגרס במאמר זכה לאחר בדל"ת. וכן יש להגיה בספרו: ן הכותב נכסיו לבניו וכו'. בריה ברוגה ליבא אמה ואיט רוגה לבעבד נכסיו להשמו פן יפסדו בנים בים ט מתנתו ראשונה. ואלה לכתוב לבן נכסיו לאחר מותו. אלא שיאכל פירות בחייו. צריך שיכתוב מהיום וכו'. הרשב"ם. ח"ל רש"י רפ"ה דכתובות דף נ"ה [סוף ע"ב]. ושמר שיב מרע אינו קונה מחיים שהרי אין דעתו ליתן כלום אלא לאחר מיתה. ואפילו לר' יוסי דאמר אמר של שמר מוכיח עליו. הכי מילי בבריה דדעתו לאקנויי גוף הקרקע מהיום ופירות לאחר מיתה. אבל זה אין דעתו ליתן בחייו כלום. וכיון דמיתה הוא לא מצי לאקנויי מידי דהא ליתיה דלקנייה מיהלה. ע"כ. ותמהני על הסור שהמתיק בבא ז בסוף הלכות מתנת שיב מרע: צריך שיכתוב מהיום וכו'. [כתב הר"ב] דמכמע נוף הקרקע יהא קנוי לך מהיום וכו'. ולפיכך לא דמי להא דהתם במאמר ג' פ"ז דגמרין. מהיום ולאחר מיתה. גע ואיט גע. דהתם ליכא למימר אלא אי מתאם אי חזרה. נמרא: לאחר מותו. לשון הר"ב מהיום ולאחר מותו. וכן ל' הרשב"ם. ומיהו ל' יהודה כדאית ליה ולר' יוסי כדאית ליה: מבר אחר. ל' הר"ב סתמא. וכן ל' הרשב"ם. ומהיום ל' מבורין עד שיגמר פירות אם ירצה הלוקח באם אינו רוצה מוחר בו ומבטל המקח. דכיון דובין ליה סתמא. נוף ופירות מכמע ליה לגוקח. וכיון דלא ידע בחין ט אלא פירי. [הוס] ליה מקח טעות. ולא שייך למימר הכא. אין תוגאה לקרקעות. ומיהו אם ידע לוקח שאין ט אלא פירות. אין זה מקח טעות שהרי הסיר בה שאינו בלו וכו': תולש ומאכיל. כתב הר"ב אבל מה שהגיה במאמר בשמם מיתה. אמ"ש שעומד ליתלש הרי הן כל בנו. וכן ל' הרשב"ם. וזה דלא כמ"ש ס"ב בפירוש מתנה ז' פ"ה דעומד להלוש כתלש דמי. וכמ"ש שם בהדיא בשמנה ו' פ"ז דכתובות. והן הנה דברי הרמב"ם [פ"ג מה"מ הלכה י"ז] וסיעותיו. וכן כתב גם כן בדין מתנתיו בפרק י"ב מהלכות זכייה [הלכה י"ג]. הוי תלשין לא שהגיעו להבגר. הרי הן כל יורשין. ע"כ. וז"ל הרא"ש ומה שהגיה הלוש הרי הוא כל יורשין. והוא הדין נמי מה שהגיה מאמר ושומר לתלש. הא בפרק הסנס [דף נ"ם] פסק רב כר' שמעון דאמר אלה פירות גמורים. [מלמת פירות גמורים]. דכל העומד ליתלש כתלש דמי. והא דתנא מה שהגיה תלש לאכמוטינן פירות שנתלשו קודם זמן. ולא הוי עומדין לתלוש נבשה בשת הא. ואם"ה הוי שנתלש הרי הן של יורשין. ע"ל. ורחיתו דהסנס הן דברי רבינו הגרשל בתוספות דהתם פרק (ד' דכתובות) [נ"ל הסנס] דל"ע ודפ"ו דשבועות דמ"ג. ושוד בפ"ד דכתובות דף נ"ח. אלנקמה נמרא בפשיטות דכל העומד לגזז כגזז דמי. וזה מן הטיעה על הרשב"ם היאך יפרש הא דהסנס וכן נמי סוגיא דפ"ד דכתובות. אלא מ"ב שנאמר דסבירא ליה כמ"ש הר"ן בסוף פרק בשעת הדיינים. דההוא דכתובות בחין צריך לקרקע כלל. אבל בגריסי לקרקע קלם לא אמרו כל העומד לגזז וכו'. ולא הכי הוא דסבירא ליה. הוא לפרש דבגריסי קלא חזקא. ויותר מזה אני תמיה על הסור שכתב בסימן נ"ה בשם רבינו הגרשל והרא"ש ז"ל. דפליגי על הרמב"ם לענין בשעה ובגרי דאפילו מוחר לתלוש לא כתלוש הוא. וכן כתב עוד בסימן קנ"ג לחלוק על הרמב"ם לענין קניה. והא קא חזיק בהדיא דאדרבה דסבירא להו כהרמב"ם.

ולא

אור גדול

פרק ח ן במשנה מבר חבן אין ללוקח בהן כלום עד שימות האב. ובמה חבן קודם מיתת האב אי קנה הלוקח אי לא קנה פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בגמ' דף קל ו. ולר' יוחנן לא קנה לוקח דקנין פירות בקנין הגוף דמי. ובתוס' שם ד"ה ר' יוחנן הקשו לר' יוחנן א"כ אאי איצטריך תקנת אושא ראשה שבארה בגמי פלוג בחיי בעלה ומתה דלא עשתה ולא כלום ותרצו בסוה"ד א"נ התם קנין פירות דבעל דלא הוי אלא מדרבנן ולא מצרכי לכתוב מהיום ולא חוי בקנין הגוף כו'. והנה הני תיבות ולא מצרכי לכתוב מהיום אינם מובנים כלל. ובהגהות הרש"ש שהקשה. הראה בהגהתם דבאמת יש לתמוה לבארה על תירוצם דסחלקי בין קנין פירות דבעל לשאר קנין פירות שהם רב"ם ודף צ"א בעל פלוגתא דר' יוחנן ור"ל. וכן ב"ק (דף פ"ם וצ') וכן בגיטין (דף פ"ח) בתר פלוגתא דר' יוחנן ור"ל קאמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה והיינו דקי"ל כר"ל דלאו בקנין הגוף דמי מכלל דר' יוחנן אי"צ הרשאה משום דבקנין הגוף דמי אף בקנין פירות דבעל. אמנם באמת לק"מ. דיעוי ניטין (פ"ז ב') תוד"ה ולביתך. דסייתא מקרא דהא מדאורייתא אין לבעל פירות ותרצו דרגילות שבקנות לו פירות ובכתב"ג מיירי קרא דרגילות הוא שבותבת לו. וא"כ י"ל דבל הני מיירי שכתבה לו דכן הוא הרגילות ובמ"ש התוס' ניטין. ותקנת אושא הוצרכה היכא דלא כתבה לו דכיון דתקינו רבנן שוב אי"צ לכתוב לו. חדו שכתבו דלא מצרכי לכתוב מהיום. היינו מדאם אחר שתקינו רבנן דאוכל פירות שוב אין מצריכין לכתוב וא"כ נמ"ם בתקנת אושא היכא דלא כתבה דאז אינו אלא דבבנו. כ"נ בכוונת דבריהם:

שנויי נוסחאות

הרי זו אינה. נכי"ל הרי זה אינו. לאחר בין מן היורשין בין שאינו. נכי"ל ובין שאינן .. וכ"ה ובין גם נכי"ל ונמשכי"ל (ובכס שאין) וכ"ה ובין נכי"ה ו"ל: נר"ל לאחר מן היורשין ובין שאינן. ו"ל בין מן כו' ועל מלת לאחר כי"ל רשב"ם שהעיד דבמנים נרסא לאחר והמרכ"ל השיג לדברי הרשב"ם לכונם אחרת אבל בשב"ב ד"שיאכו פוא סתמלא כדמוכ: לאחר נרסי' כו' (ר"ב). ן נכסיו לבניו צריך שיכתוב. נכי"ק נכסיו לבנו.. וכ"ה נכי"ל (וכס ..שיכתוב לו). מהיום ולאחר מיתה. נכי"ק: לאחר מותו. בבסיו לבנו לאחר מיתו. נכי"ל בל נכסיו לבנו לאחר מיתה וכ"ה מיתה גם נכי"ה. שהן כתובין לבן. נכי"ה שכתובין.. נכי"ל שכתובין לבנו. מבוריים עד שימות. נכי"ל שימות האב. (בהן כלום. נכי"ם ונכי"ל ונכ"ק ס"ל ע"ב ליהא ומלת בהן ליתא גם נכי"ה. לבל מי. נכי"ל כל..

תוספות הדשים

ו בתוי"ם סוף ד"ה זיכה גם סי' ק' פירש המגיד. ועיין בכי"ג שם שכתב דלי פרק קמא דמציעא תולש פלא נפשם דברי ארמב"ם ז' במשנה אינו ברור. גם"ש סימן רנ"ח וכי"ל ופיין בכרא"ש דדוקא לענין קנין ממון אבל בגיטין אין כלום כדי"ל גם פשוט מהגלה דפירות ודשם כרא"ש דאין תולש:

תוספות רע"ק

ז [אות ד"ה] בפשטה עד שימות האב. ולבי פיות האב קנה הלוקח אפי' במת הבן קודם מיתת האב, (גם' בר"ל. וכן הלכה);

ומה שהניח תלוש הרי הוא הניח בנים גדולים וקטנים. אין הגדולים מתפרנסים על הקטנים. ולא הקטנים נזונין על הגדולים. אלא חולקין בשוה. נשאו הגדולים. ישאו הקטנים. ואם אמרו קטנים. הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להם. אלא מה שנתן להם אביהם נתן: ח הניח בנות גדולות וקטנות. אין הגדולות מתפרנסות על הקטנות. ולא הקטנות נזונות על הגדולות. אלא חולקות בשוה. נשאו גדולות ישאו קטנות. ואם אמרו קטנות. הרי אנו נושאות כדרך שנשאתם אתם. אין שומעין להן. זה הוסר בבנות מבבנים. שהבנות נזונות על הבנים. ואין נזונות על הבנות:

פרק ט א מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים. אין הגדולים מתפרנסים על הקטנים. ולא הקטנים נזונין על הגדולים. אלא חולקין בשוה. נשאו הגדולים. ישאו הקטנים. ואם אמרו קטנים. הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להם. אלא מה שנתן להם אביהם נתן: ב הניח בנות גדולות וקטנות. אין הגדולות מתפרנסות על הקטנות. ולא הקטנות נזונות על הגדולות. אלא חולקות בשוה. נשאו גדולות ישאו קטנות. ואם אמרו קטנות. הרי אנו נושאות כדרך שנשאתם אתם. אין שומעין להן. זה הוסר בבנות מבבנים. שהבנות נזונות על הבנים. ואין נזונות על הבנות:

פרק ט א מי שמת. שהנכסים מרובים. כדי שיזונו הבנים והבנות עד שיגדלו הבנות: שהנכסים מועטין. שאין בהם כשיעור זה: בשביל שאני זכר הפסדתי. בהמיה. אלא לא אפסיד ונזון כולנו יחד. ואין הלכה כאדמון. ועכו אלמנה אצל הבת בנכסים מועטים. כבת אצל האחין. מה בת אצל האחין הבת נזונת והבנים יקחו על הפתחים. אף אלמנה אצל הבת. האלמנה מזונת. והבת תטחל על הפתחים: ב ומומטום. ספק זכר ספק נקבה: הזכרים דוחין אותו אצל הנקבות. דאמרי ליה מיתי ראיה דזכר

פרק ט א בזמן שהנכסים מרובין וכו'. כולה מתניתין שנויה במשנה ג' פרק בתרא דכתובות. ומסיק מפורכת יפה בס"ד: ב דוחין אותו. אלא למימרא שכל אחד ואחד עד שיביא ראיה. דממה נפשך אם זכר הוא יטול כזכר. ואם נקבה יטול כנקבה. הלכך לעולם כיטל כפחות שבהם. ובנכסים מרובים שקול כנקבה ובנכסים מועטים נזון עם הזכרים. ומיפא דקתני מומטום היינו טעל רשב"ג [במשנה ב' פ"ה דתמורה] הוא דסבירא ליה מומטום ואנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא. ולית הלכתא כותיה אלא כרבנן דפליגי עליה בברייתא וסברי דטעלין כפחות שבהן. ואע"ג דלא תק במתניתין אלא מומטום. הוא הדין לאנדרוגינוס. דהא נמי בכור [פרק פ"ו דבכורות*)] כשאינו הוא דאמר רשב"ג. ומיון דסיפא דהכא אליבא. א"כ בתרוייהו קאמר דאינו טעל. ואם כן לרבנן דקיימא לן דטעל נמי בתרוייהו. כ"כ כ"ל. וכן הסוס הרמב"ם בפ"ה מהלכות נחלה וכפ"ח מהלכות זכייה. אבל מראה שע דתמורה אינה ראיה דהתם דמסתם לא רבנן הייט מכוס מולדות [קדשים] בקדושה אמן קיימי כדמפרש הר"ב שם. ולפנין זה אין בין מומטום לאנדרוגינוס אף על פי שאנדרוגינוס בריה [הוא] ואינו אינו מומטום. אבל לענין ירושה אין

לאנדרוגינוס

*) שם לא מסר רשב"ג וכוונתו לא דתמורה בג"ל.

תוספות רע"ק

פרק ט ב [אות לט] במשנה הזכרים דוחין אותו אצל נקבות. והיינו הא דלא אמרי' דעל חלק הספק שמא הוא זכר דיחלוקו ויטלו אלנא. משום דאמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי דהזכרים בודאי יורשים והוא ספק יורש. וכמו דאמרי' ביבמות (דל"ח א') גבי אבא ויבם (צ"ל ספק ויבם). כי בבא ויבם באמת חולקין). לפ"ז לכאורה במומטום ובנות יהיה הדין דבנכסים מרובים אין הבנות נוטלות יותר מכדי פרנסתן דהמומטום הוא ודאי יורש והבנות ספק דשמא הוא זכר ואין ספק מוציא מידי ודאי. אמנם במור ובהגהת ש"ב סי' ר"פ דהמומטום נוטל שליכה חלקים והבנות רביעית. וצלע"ג (צ"ל והבת רביעית. ונראה דקושית רבינו הוא לדעת תרשב"ם בפרקין ד' קנ ח. אבל דין המור הוא מהרא"ש בסוגיא שסובר כדעת ההוס' בשם. ופ' הרא"ש יבמות דל"ח שוה דומה לספק ובני יבם בג"ל):

פרק ט א והבנות מועטין. נכסים מועטין הבנות יזונו. נכסים מועטין הבנות יזונו. ב הזכרים דוחים. כמ"מ זכרים.. וכן נכמוך נקבות דוחות. אצל נקבות. בד"ל וכמ"ק ונכ"ס.. חנקבות וק נפקון אצל הזכרים. נכסים מועטין. מכ"ק הנכסים מסוקמין וכ"ה הנכסים גם בד"ל וכ"ס מסוקמין גם נמסנ"ל.

פרק ט א מי שמת. נזונות על הבנים ואין נזונות על הבנות. כ"ה בכל מקום; נכ"ל.. מן הבנים ודאין נזונות מן הבנות וכ"ה נרשנ"ס ונרש"ב. נמסנ"ל.. יזונו. נכ"ל.. נזונות. נכנים מועטין הבנות יזונו. נכ"ל ונמסנ"ל.. מסוקמין.. יזונו; נכ"ל בנכסים.. בד"ל בנכסים.. אמר ר"ג. בד"ל.. רשב"ג. ב הזכרים דוחים. כמ"מ זכרים.. וכן נכמוך נקבות דוחות. אצל נקבות. בד"ל וכמ"ק ונכ"ס.. חנקבות וק נפקון אצל הזכרים.

שנויי נוסחאות

ת לוש הרי הוא. בכ"ל תלושין הרי הן וכ"ה הן גם בד"ל. מתפרנסים על הקטנים כו' נזונין על הגדולים. נמסנ"ל.. על ידי הקטנים.. וכן נמשנה הסמוכה על ידי הקטנות וכ"ה בד"ל גם על ידי הגדולים כלן. וגם על ידי הגדולות בסמוך וכ"ה עליהי בכי"ל כלן ונמשנה הסמוכה (ופס ע"י קטנים. ונמשנה הסמוכה ע"י קטנות); נכי"ס ור'.. יתפרנסון על הגדולים וכן נמשנה הסמוכה מתפרנסות על הגדולות. נשאו הגדולים ישאו הקטנים ואם אמרו קטנים. בד"ל.. אמרו הקטנים. וכ"ה נכי"ל (ופס גדולים ישאו קטנים.. כמו פסוק בכי"ל ונכי"ס ור' ונמסני"ל). ענשאתם (אתם). נכי"ל ליהם. אלא מה שנתן (להם) אביהם נתן. נכי"ל ליהם. נכי"ל אלא שסין את הנכסים בב"ד ובכי כמנ. כ"נוכו נסוסרים בטעות מעשנת דכתובות ס"מ ע"ב (ד"ס). ח הניח כו'. פי' במשנה הקודמת. (נשאו גדולות ישאו קטנות כו' אין שומעין להן). בד"ל וכמ"ק וכי"ס ליהם כ"ז וכן ליהם נר"ג. (ונלות נשאו גדולות ישאו קטנות מסיים עון סיום' בנכמע בטס וביזבל לני' הכ"ל דנגים בגמ' תוניתוה (ולא תוניא) נשאו גדולות כו' אבל מן ואם אמרו כו' ליהם גם בכי"ס ור' ונמסנ"ל דיסיזו ונמסני"ל (ונמסני"ל נישאו.. הקטנות) ובריש ונד רמס וכן כולה מלוקיפת הגמ' יפלו קטנות מבעל. אלא סיס לעיכם ואם אמרו כו' (ד"ס) ומי' בגמ' וכנ"י במשנה הקודמת ובמשנ"ס ס"ס מכ' מהגות כי"ג ונסיזו כלן ו"ס.

פרק ט ב [אות לט] במשנה הזכרים דוחין אותו אצל נקבות. והיינו הא דלא אמרי' דעל חלק הספק שמא הוא זכר דיחלוקו ויטלו אלנא. משום דאמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי דהזכרים בודאי יורשים והוא ספק יורש. וכמו דאמרי' ביבמות (דל"ח א') גבי אבא ויבם (צ"ל ספק ויבם. כי בבא ויבם באמת חולקין). לפ"ז לכאורה במומטום ובנות יהיה הדין דבנכסים מרובים אין הבנות נוטלות יותר מכדי פרנסתן

דזכר לא ונקבה: הנקבות דוחות אותו אצל הזכרים. ולמרי ליה לריש דנקבה לא. ותון ממנו: ילדה זכר נוטל מנה. ואמ"ג דקיימא לן המוכה לעובר לא קנה. סכא בשמיב מרם שאמר לבנו קנה שדעתו של אדם קרובים אצל בנו: ילדה זכר ונקבה. תלומים יחד: ילדה טומטום אינו נוטל. הלי מתני' לדמיא לה והלכתא בטומטום נוטל כפחות מבשניהם: יורש את הבל. דלא תימא בריה בפני עצמה הוא ולא בר ירושה הוא. קמשמע ל: ג' השביחו גדולים את הנכסים. בפורן בחפסת הבית: השביחו לאמצע. והני מילי כשבאו הנכסים מהמת נכסים עצמן. אלא פליגו מבלהן כלום אלא מנכסי הביתן בכרו פועלים. והשביחו שנכסים מהמת עצמן. אבל אם חפרו ונמצו וגולין מבלהן. מה שהשביחו הבית לעצמן: וכן האשה שהשביחה. בגמר מוקמינן לה בחלם יורשת כיון בכסף רלאכן לא בת שמעון אחיו. ומה בלא בנים. ובשת שמעון אחיו יורשות לאותו. נמצאת אמרו בת שמעון אחיו יורשת אותו עם שאר אחיותיה. ושלקא דעתך אמינא דבהיא הכאה דנפיק עלה קלא שמועה ומשכחת. אפילו כי אמרה רלו מה הניח לי בעלי וכו' אפילו הכי מחלה ורלה שיהיה בשבח לאמצע. קמשמע לן דהשביחה לעצמה: ד' שנפל אחד [מהן] לאומנות. לעבודת המלך. שכן מנהג המלך להעמיד מכל בתי הניר אדם אחד למיכם

הנקבות דוחות אותו אצל זכרים. האומר אם תלד אשתי זכר יטול מנה. ילדה זכר נוטל מנה. נקבה מאתים. ילדה נקבה נוטלת מאתים. אם זכר מנה אם נקבה מאתים. וילדה זכר ונקבה. זכר נוטל מנה. והנקבה נוטלת מאתים. ילדה טומטום אינו נוטל. אם אמר כל מה שתלד אשתי יטול. הרי זה יטול. ואם אין שם יורש אלא הוא. יורש את הכל: ג' הניח בנים גדולים וקטנים. השביחו גדולים את הנכסים. השביחו לאמצע. אם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא. הרי אנו עושים ואוכלין השביחו לעצמן. וכן האשה שהשביחה את הנכסים. השביחה לאמצע. אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי. הרי אני עושה ואוכלת השביחה לעצמה: ד' האחין השותפין. שנפל אחד מהן

לאמדרגיטס כשם במקום בן לא בת אפילו לרבנן משום דבלאמדרגיטס קיימא לן ממי דכריה הוא. וכמ"ש סר"ב בסוף פרק מי דיבמות וסוף פרק ו' דנדרות. ודעת המוד בכיתן ר"ף דלאמדרגיטס במקום בן אין לו. ובמקום בת. אם הנכסים מרובים. יורש. ואם מועטין. אינו ממה. פ"כ. ותמה הב"י דמאן לא לאלן בין מקום בן לבת. ועוד דבפרק מי שמת מבמה בדין פומטוס ולאמדרגיטס בוה. ע"כ. ואני אומר דמשמעותא דמתא ליתא מהטעם בכתבתי. אבל קושיתו מרלבונה ודאי קושיא היא. ועוד אני תמה על המור בשמיתן רב"ג בדין שאומר אם תלד וכו' דלקמן. מבוא דין אמדרגיטס לטומטום דנטל כפחות בשמיהם. ולדבריו בשמיתן ר"ף גרלה דגם לקמן אין לאמדרגיטס כלום. דהא זכר ונקבה אמר וזה בריה אחרת הוא: האומר אם תלד אשתי זכר וכו'. כתב סר"ב הבא בשביב מרע וכו' מדעתו של אדם וכו'. מבריש ר"י מקנו שיטל כדי שלא תבריח דעתו פלוני וכו'. דאם משום גרישותא דעובר הוא ולא משום גרישותא דמקנה. ואם כן מי דעתם אחר קרובה אלא בנו מיד הוא

לעבות לא שאינו זכה כזכה. אלא ודאי מטום שדעתו קרובה אצל לבריות דעתו. וכתב שוד ואין בזה אמכתא אחרי אינו קונים לא עצמו כלל ורוצה שיתקיים התנאי. דדוקא באומר אי לא אמינא ליבטלן זכותאי. [ועיין בחידוש סר"ב מסכת ה' פרק דלקמן]. וכיונא בו. שקונים עצמו ואינו רוצה שיתקיים

התנאי. הוי אמכתא. אבל זה רוצה בקיום התנאי ובקיום המעשה. אלכך אין זו אסמכתא אלא כתנאי בני גד. וזה כשאור ופרח. למדתי מפי מרי הרב"ח. ע"כ. ועיין מ"ם במ"ג פ"ז דנטין. וגם המור סימן רנ"ג כתב כברא זו אלא דמשום כן מפרש המשנה אפילו בבריא. ולא כן דעת ר"י כמ"ש לבוא אלא כמ"ש הר"ב בשביב מרע אחרים. דלעניין הרוחה בתו עדיפא ליה שאינה יכולה לחזור אחר מזונותיה כזכר. גמרא: ילדה זכר ונקבה. פירש הר"ב אומים. ואמ"פ בלא הנה כי אם על זכר לבד. ושל נקבה לבד [מדאמר אם. אם] ילדה תאומים לא נתבטל שאנא אלא יטול אחר אלו טלד לבדו והנקבה כאילו טלדה לבדה. דלא עשה הלידה תנאי אלא רלה ליתן מתנה לבניו. וריבה [לנקבה] ואף אם ילדה תאומים חביבים עליו ורוצה [שיטלו] כפי תנאי. הרא"ש בתשובה סוף כלל פ"ח: ילדה טומטום וכו'. כתב הר"ב דהלכתא טטל כפחות שבשניהם. כבר כתבתי בריש מה שקשה לי בזה על בטל הטורים בדין אמדרגיטס: ג' הניח בנים גדולים וקטנים. ולא מיבעיא גדולים וגדולים דפשיטא דמחלי אהדדי. דאם זה מתעסק בנכסים שום גם זה יתעסק למחר. אלא אפילו היו קטנים. שאין יכולים להשביח. הגדולים מוחלין מורח משבח כזה לעטר פומיים. כ"ל: אם אמרו וכו'. בפני ב"ד אמרו כן דכיון בלא הנשו הב"ד לחלוק והכיתו להם להשביח כל הנכסים. ראו ב"ד שיש חיפלת ליתומים בדבר. ובטולם גדולים אין חלוק בין ב"ד לעדים. הרא"ש: וכן האשה וכו'. כתב הר"ב בגמרא מוקמינן לה בחלם יורשת וכו'. ופ"ד אמינא דבהיא הגאה וכו'. ורישא דהשביחה לאמצע. והוא דלא דלאמוטיע דמהו דתימא כיון דלאו דרכה למסרה. אמ"ג דלא פריש כמו דפריש דמי קמ"ל: השביחה לעצמה. והוא דלא שקלה מזוני דלא שקלה מזוני לא דחקן ריש פ"ח [דכתובות] אלמנה ניזונת מנכסי יתומים. מעבה ידיה שלהן. הרב"ש. ומיין מלוקי דעות בזה בטור אלה סימן ל"ה: ד' האחין השותפין. כן הגירסא בכל הטסחאות. וכתב כ"י האחין בהן שתאין שאם אין שותפות יחד בחפסת הבית. לא שותפין דעלמא שאינם אחין. אין שום בדין זה. ומסתמא מקרו אחין שותפין כשמתדין יחד בלא הנוקה אפילו עד ג' דורות. כדאיתא בברכות רבה אם תסקור לי ולגיטי ולגבדי (גרמאזת כ"מ) עד כאן לאחין השותפין. עכ"ל. וכ"כ ב"י סימן קפ"ז בשם תשובת הרמב"ן סימן כ"ח דל"ג והשותפין דדין זה בשותפין אחין בלבד לפי שאלו רוהין האחין כל זמן בלא חלקו הפחסת הבית כאלו טון א' ואחיו האב היה קיים בנכסים שירשו מהאב. והם וגייהם מחפרנסים מחפחסת הבית. ע"כ.

אמר אם תלד אשתי זכר. יהשלמי יגמרת פ"ל פ"ש ביי' ר"ש מפי אביה מבנה ל"ו פפ"ג מדין ר"ג מרז"ל ה"ב מרי ר"י ר"ר פ"ם ופיומן מ"ג מכלו הפלו: ג' הניח בנים גדולים וקטנים. קפ"ג פ"ג ב"ם ג"ם פ"ג פ"ד ר"ר מ"ר מפי מהגה ל"ו ופ"ר מסכת ובכ"פ ב"ג שדין ל"ו קרפ"ב ה"ב פיומן מ"ו ר"ש ר"ר ר"ר ר"ר

לאומנות. נפל לאמצע. דלה ונתרפא. נתרפא משל עצמו. האחין שעשו מקצתן שושבינות בחוי האב. חזרה לאמצע. שהשושבינות נגבית בבית דין. אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן. אין נגבין בבית דין. מפני שהן גמילות חסדים: ה השולח סבלונות לבית חמיו. שלח שם מאה מנה ואבל שם סעודת התן אפילו בדינר אינן נגבין. לא אבל שם סעודת התן הרי אלו נגבין. שלח סבלונות מרובין שיהורו עמה לבית בעלה. הרי אלו נגבין. סבלונות מועטין שתשתמש בהן בבית אביה אינן נגבין: ן שביב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ושייר

לאחר הרא"ש העתיק החאין והשותפין וכ"כ המור. אחין השותפין לא שאר שותפין. והרמב"ם פרק ט' מהל' מתנות כתב אחד מן האחין שמיגהו המלך וכו'. אם מחמת אביהן מינהו. כגון שהיה אביהם ידוע בדבר זה. ואמר נעמיד תחתיו בן כדי לעשות חסד עם היתומים וכו'. וכתב מסר"ר ו"ל כהן בש"ע סימן קע"ז ב) דלעמ"ה לא שייך אלא דינא בשאר שותפין עכ"ד. ואני אומר דאם המיגהו לשון הרמב"ם בסוף פרק ח' מהלכות מלוכין שכתב וז"ל. אחד מן האחין או מן השותפין. שנפל לאומנות המלך וכו'. הרי שבפירוש מוכר דהוא הדין לשאר שותפין. ובכולא בזה מלאנו עוד להרמב"ם בלשון המבנה דסוף פרק קמא דשקלים. ויהר מקומות שכתבתי שם בש"ד. ולענין המעשה שכתב הרמב"ם מזה ליט קושיא כלל. דהרי בשאר שותפין [נמי] יכל להעשיר אם מחמת השותפים ברוצה המלך להתחסר עם אלו השותפים כגון שהיו יחודים בדבר זה: נפל לאמצע. כתב הר"ב אבל אם מחמת עצמו מפני חריפותו וחכמתו וכו' וכן פירש הרשב"ם. ופירוש לפירושו דחזקא כשפירש בשעת לקיחה ממפני חריפותו וכו' לוקחים אותו. דאי לא הכי אמ"פ שהוא חריף אם המנהג להעמיד מכל בתי הערים וכו' הבכר לאמצע. וכן מפורש בהדיא בגמרא אדהיא אם מחמת האחין לאחין. פריך פשיטא. ומשני לא לריכא דחריף טפי. מהו דתימא חורפיה גרים ליה קמ"ל: הלה. פירש הר"ב מלעיל פחים וכיולא בהן. דכתיב בהו שומר נפשו וגו' אע"ג דבקרא לא כתיב אלא לעיל פחים. נקט הר"ב בהם מלשון הרמב"ם סוף פרק ח' מהלכות מלוכין. ובפירוש המבנה כתב כגון שאכל סמאכלות בהם מפורסמות ברעה. והתמיד בהם. או בעמד זמן רב לחוש הבמב לא לקור. וקור וחוש הייט פירוש דלעיל ופחים וכ"כ בחבורו שם. וכ"כ הרשב"ם והתוספות. וכתב ר"י פחים מלשון עד ביפות הוש (שיר ב). ומ"ש הר"ב שאם חלה בחוגם מתרפא מן האמצע. כתבו התוספות ולא דמי לאם דתנן לעיל אין הקטנים ניזונים על הגדולים. דהכא הוי באקראי בעלמא. אבל התם לעולם כן הוי. שהקטנים מבכרין יותר מזונות. ע"כ: שושבינות. רבי דוד מתרגמינן שובבי דדוד. הרשב"ם. וז"ל הרמב"ם ריש פ"ז מהל' זכייה. המטות שמשלחין נקראים שובבינות. ואותם ששלחו המטות והולכין ושומין עם החתן נקראים שובבינים. ע"כ. וז"ש הר"ב ניטל סעודה וכו'. לשון הרשב"ם ומניו טעמא סעודה וכו': וחזרה השושבינות חזרה לאמצע. פירש הר"ב וחזרה השושבינות לה"כ. להאר בתת האב. חזרה לאמצע. וז"ל המור בא"ה סימן ס' הוזרת לבוש ותולקין בו בשוה כמו בשאר מלוות אביהם. ואינו צריך להחזיר הכל בנשואי הראשון בעשה. אלא ראשון ראשון בעשה. מכלם חלקו המגיע לו. ע"כ. ולהרמב"ם בפירושו מיירי בהאב נכא אחה ובא לשם האיש ההוא שלח לו השושבינות בשתים וכו'. ומת האב. אותו השושבינות תחזור לאמצע בלי ספק. ע"כ. ובחבורו סוף פ"ט מהל' נחלות יש לו דרך אחר: ה סבלונות. מפורש במבנה ו' פ"ב דקתוחין: שלח שם ק' מנה. ובמתם דהא בסיפא מפליג במפרש. הרשב"ם: אפילו בדינר. כתב הר"ב דוקא בדינר. נמרא. ועיין ביולא בזה במבנה ח' פ"ח דפאה ופרק י' דכתובות [מגנה ג']. ולב"ש בריש פרק קמא דקדושין: ן שביב מרע שכתב וכו'. ©ואם הדין אם חילק על פיו בלא כתיבה שאמר נכסי לפלוני. כדתנן לקמן [דף קנ"ו] בחמן כל בני רוכל שמתה קיימו חכמים את דבריה. הרשב"ם. והכי נמי דייק לשנא דדברי שביב מרע ככתובין וכו'. כ"י ריש סימן ר"ן: ושייר קרקע כל שהוא. כתב הר"ב

ן [אות מא] תי"ם ד"ה שביב ופרע. וה"ה אם חילק. מאוד תמה לי דהא באסן של בני רוכל היינו סרין מצוה מחמת מיתה. ומתני' דהכא דלא מיירי בהכי דא"כ גם בשייר קרקע כ"ש אם עמד חוזר. ובלא עמד גם בלא שייר קנה. אלא דמתני' מיירי באינו מצוה מחמת מיתה ובשייר חוי

שתשתמש בבית אמה הרי אלו אין נגבין; נכ"ל בדי שתשתמש בתן בבית חמיו (ן הרי אלו אין.. ן (כל) נכסיו לאחרים ושייר. בד"ע ובפי"ע.. שייר ולי"ה וכ"ה שייר גם בכ"ה ובמבנ"ל.

האחין שעשו מקצתן שושבינות. פי"ו פ"ם מס' נחלות כי"ל ופ"ל בשאלה ובכ"מ סמ"ג עשין ל"ש פרק ח"ב עשין רפ"ו פרט' ד"ה: נגבית בבית דין. פי"ו פ"ז מס' זכיה ומתנה ה"ע ר"ג סמ"ג עשין ל"ו מ"ע ח"ב מ' ל"ב פ"ח: השולח לחבירו כדי יין. פי"ו צפ כ"ו מל צפ מ' ל"ו: ה השולח סבלונות לבית חמיו. קפ"ו פ"ם: שלח סבלונות מרובין. פי"ו ל"ו פ"ב אים ומפנה כלי כ"ם פי"ב פ"ב מ"ע ל"ו פיכן כ' פ"ב: ן שביב מרע שכתב כ"ב לאחרים. קפ"ו פ"ב לקמן ק"ב פ"ב מ"ה ל"ב פ"ב מ"ח מס' זכיה ומתנה מס"ו מ"ב פ"ב עשין פ"ב מ"ע פיכן כ"ב פ"ד: ושייר

שנויי נוסחאות

נתרפא מש"ע. נכ"ל ירמא.. שעשו מקצתן שושבינות בחוי האב. במבנ"ב ד"ו רפ"א ורפ"ח ולעלין עלין.. מקצת.. בבנ"ב ד' פיכן שעשו סהן..; נכ"מ.. בחוי אביהן וכ"ה נכ"ל ומס בקצת): נכ"ה שעשה אחד מהן.. הזרה שושבינות. נכ"ה וחזרה, (חזרה) לאמצע. נכ"ק ליתא בעצ"ת. שהשושבינות נגבית. נכ"מ ונכ"ל מפני שהשושבינות..; נכ"ק.. נגבת. השולח לחברו בדי. במבנ"ל שילח לו חברו (ז). אין נגבין (בב"ד). נכ"ה..נגבות; נכ"ל ליתא וכן ליתא במבנ"ל (ומס ונד"ע ונכ"ק אינן). שה"ן נפילות חסדים. במבנ"ב ד' פיכן ליתא; נכ"מ"ל שהיא..; נכ"ל שהן נופלין חסדים. ה שלח שם מאה מנה. במבנ"ל שילח.. וכן בסמוך וכ"ה נכ"ק (ומס במאה.. וכמו שהוא נד"ע) וכן בסמוך; נכ"ה ואפילו שלח מאה.. אפילו בדינר. נכ"מ ונכ"ל.. בדינר אחד. בעורת התן הרי אלו נגבין. נכ"מ סעודת התן בדינר נגבין וכ"ה נכ"ק ל"ו ונפי' הכב מ"ר ד' פיכן וכ"ה במבנ"ב ד' פיכן (ומס אפילו בדינר וכ"ה אפילו בדינר הרי אלו נגבין גם נד"ע) ומי' נפיכן ס"מ וכ"ה הרמב"ם נכ"ל דלע"ל (.ים). (שלח) סבלונות מרובין שיהורו עמה לב"ב. נכ"מ סבלונות מרובין שתביא לב"ב ונ"ת: נכ"ל.. הרי שתביא עמה..; נד"ל ונכ"ק ונמבנ"ל.. בדי שיבואו עמה..סבלונות מועטין. נד"ל ונכ"ק ונמבנ"ל.. מסועטין. שתשתמש בהן בבית אביה אינן נגבין. נד"ל ונכ"ק ונמבנ"ל בדי שתשתמש בהן והיא בבית אביה..; נכ"מ

תוספות רע"ק

ה) נרע"ב דסוס לתשון שתשתמש כגמשנה אף כתו"ם פדיס כפי שביאה לפניו בדשם ריוזא. ג) וכן בנין גם סרפ"ח שם. ומי' נפמ"ע שם.

מוזר והוא שקט מידו על פיהו מתנה דמתנת שכיב מרע במקנת בני קנין בין עמד בין לא עמד. והם לא קנו מידו לא קנה מקבל המתנה אפילו מת השכיב מרע. וחזקה כשבא להקנות המתנה מחיים. אבל אם אמר יתנו לפלוני כך וכך אחר מותו אינו צריך קנין ואפילו שייר לעצמו. ושכיב מרע שבא ליתן מתנה מחיים אם לא שייר לעצמו כלום ועמד מוזר ואפילו קנו מידו. ומלה מהמת מיתה דשמעינא ליה דקאמר ו' ליה דמיים. לעולם מוזר בין שייר בין לא שייר. ואפילו קנו מידו. ואם מת קנה מקבל המתנה. *ואפי' בלא קנין: לא כתב בה שכיב מרע. כד קייר ורמי בערסיה. ואם לא נתן מתנת בריה. כד ח)הלך על רגלוסי בשוקא. ולא שייר כלום: הוא אומר שכיב מרע הייתי. ומוזרני בי. והלה אומר בריא הייתי ולא מחזר. צריך להביא ראיה שהיה שכיב מרע. דבתר הפתא אזלינן ט)דהאידנא בריא הוא. עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע בשעת המתנה: וחכמים אומרים. לא אזלינן בתר הפתא אלא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה. ומקבל המתנה שבא להוציא מיד הנתן שהוא מוחזק. עליו להביא ראיה ועדים שבריא היה בשעת שעה. והלכה כחכמים: ן ר' אליעזר אומר אחד בריא ואחד מסוכן. ר' אליעזר לית ליה דברי שכיב מרע כתובין וכמסורין דמו. ואפילו מלה מהמת מיתה שבריא ליה דאין מתנתו מתנה אלא בקנין. כמתנת בריא. ואין הלכה כרבי אליעזר: בבינתי. תרגום רדידים כבגתא: תקברם אבם. כלומר אין מביאין ראיה מהם שרבעים היו וקנסא קנסו רבנן לבנים לקיים לבם מתנת אמן. אע"פ שלא היה מן הדין: אבל לא בחול. הם חלק הכשיב מרע נכסיו בחול: קל והחומר בחול.

ט) גר"ב ד"ו מבגך. ב) שם כיון דאידגא.

המחלק נכסיו על פיו ר"א אומר אחד בריא ואחד ר' בחול וכו'. בד"א בחול וכו'. ועוד מלי קאמר אמרו ל מעשה דבני רוכל וכו' לימא לבו דבבת הוה. אלא שמע מינה דגרס רבי אליעזר והוא ר"ל בן שמוע ואית ליה בין בשכב בין בחול צריך קנין ופליג אדרבי אליעזר ורבי יהושע דלקמן. ועוד הביאו ראיות מכוניות שבגמ'. והר"ב שבתיקון ר"א ביו"ד בן נמלא בספרים גם במשנה דירושלמי: אחד בריא ואחד מסוכן. כתב הר"ב ואפי' מלה מהמת מיתה וכו'. דהא מעשה דבני רוכל מהנה במקנת הולד. ואי בשכיב מרע הא לשלי עלמא בעיא קמן בדפיסים הר"ב במשנה דלעיל אלא במלה מסמת מיתה היתה [והכי מוקמינן לה בגמרא דף קל"ח ע"ב] וה"כ על כרחך פליג ר"א אפילו במלה מהמת מיתה. הרשב"ם. וכתב עוד דגרלה שיון דלא מפליג רבי אליעזר בין שכיב מרע לבריא לענין הכא דמיתה. הוא הדין הכא דעמד היו הוזר אם אמר לרבי אליעזר: נכסים אחין לאם אחריות וכו'. מעורב הכל במשנה ה' פרק קמא דקדושין: רובל. עם הנכסים. הרשב"ם: תקברם אמן. פירש הר"ב כלומר אין מביאין ראיה מהם ברבעים היו. ולעולם שתקברם אמן. הרשב"ם. ורבנן קאמרי דלא היו רבעים ולפיכך אין לומר בקנסום. ואיתא בגמרא דהא דאמר רבי אליעזר ברבעים היו מפני שקיימו קולים בכרם. ור' אליעזר לטמאה ורבנן לטמאיהו דתנן [בסוף פרק ה' דכלאים] המקיים קולים בכרם רבי אליעזר אומר קידש וחכמים אומרים לא קידש: וחכמים אומרים. וכן הנרסה במשנה דירושלמי. וכבר כתבתי לעיל גרסה ר"א אומר. וכן הדפס מגרעת. דאם כן הני חכמים פליגי אדאמרו לו ואין הכרח שיאמרו חכמים עם הכמים. אלא יקראו בשם הכם האחת: בשבת דבריו קיימין. אלא הטרוף דעתו אמן הדין אין יכול לקנות. ולכתוב בשבת. אבל לא בחול. שם תקנה בקנין וכתיבה. ולמה תטרוף דעתו. הרשב"ם: רבי יהושע אומר בשבת אמרו שדבריו קיימין. אע"ג דליכא למימר מנו דיכול לקנות ולכתוב מי לא עביד נמי קני. קל וחומר בחול. דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכו'. הרשב"ם: קל והומר בחול. כתב הר"ב וכן הלכה כ' דדברי שכיב מרע כתובים וכמסורים דמו.

ובשייר קרקע כ"ש מדין מתנת בריא אחינן עלה דגם בעמד אינו חוזר ובעי קנין: [אות מ] הר"ב פר"ה שייר. ואפילו בלא קנין. פשטא דבקנין ג"כ קנה בטת ומקנינן בסוגיא דהיינו בטיבה כתו דבלא"ה בקנין אפי' מת ל"ק דקנין מגרע ואפרי' שמא לא בשטר ואין שטר לאח"פ. וכתוס' כתובות דנ"ה ב' ד"ה מתנת כתבו וכי פריך פרשמואל א"ר שמואל הו"ם לספרך פמתני' דהתם (הייבו פשנתינו דהכא) דלא מגרע כח המתנה מכח הקיין אלא דגיחא ליה לפארך פרשמואל א"ר שמואל קיי"ש ולא אביתי להביא דבריתא הקדושים דהיכן נשטע פשנתינו דאין הקנין מגרע כחו דמתנה הא י"ל דמתני' הכי קאמר שייר קרקע כ"ש קנה (אפי') בעמד לא שייר לא קנה היינו לא

קנ

קרקע כל שהוא. מתנתו קיימת. לא שייר קרקע כל שהוא. אין מתנתו קיימת. לא כתב בה שכיב מרע. הוא אומר שכיב מרע היה. והן אומרים בריא היה. צריך להביא ראיה שהיה שכיב מרע. דברי רבי מאיר. חכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה: ן המחלק נכסיו על פיו. רבי אליעזר אומר אחד בריא. ואחד מסוכן. נכסים שיש להן אחריות. נקנין בכסף. ובשטר. ובחזקה. ושאין להן אחריות. אין נקנין אלא במשיכה. אמרו לו מעשה באמן של בני רוכל שהיתה חולה ואמרה תנו כבינתי לבתי. והיא בשנים עשר מנה. ומתה. וקיימו את דבריה. אמר להן. בני רוכל הקברם אמן. וחכמים אומרים בשבת דבריו קיימין. מפני שאין יכול לכתוב. אבל לא בחול. רבי יהושע אומר בשבת אמרו קל וחומר בחול. כיוצא בו

והוא שקט מידו וכו'. וזוקה כשבא להקנות המתנה מחיים. ולא במפרש. דמלתא דפשיטא הוא. ולא צריכא למימר שהיא מתנת בריא. אלא הכי קאמר דוקא כשבא לומר שבא להקנות המתנה מחיים דהייבו שהקנה בפתם ולא פירש לאחר מותו. והייבו דמסיים הר"ב וכתב אבל אם אמר יתנו וס' לאחר מותו וכו' לא שייר מתנתו קיימת. לא שייר דתידוק מינה הא שהמת במקנה מחיים הוא. וז"ל הרמב"ם בדין הזה בפרק ח' מהלכות זכייה. שכיב מרע שכתב כל נכסיו מתנה בתם וכו'. וכן בדין שכתב הר"ב לקמן שב"מ שבא ליתן מתנה מחיים וכו'. כתב וז"ל אם תמצא בשב"מ שכתב כל נכסיו ופי' נתן הכל מעכבו והקנה מחיים. ראיזה מתנת שב"מ אלא כשאחר מתנות הבריאים וכו': לא שייר קרקע אין מתנתו קיימת. כלומר ואם עמד אחר. והוא שכתב הר"ב ובב"מ שבא ליתן מחיים וכו'. ופירשתיו לעיל בשם הרמב"ם. ומעמא דאחזר פירש הר"ב במשנה ז' פרק ג' דפאה דלא שביק אינים נפשיה ערטלאי ס' וא"ל שמה שכתב הר"ב בסוף הדבור על ומלה מהמת מיתה וכו' ואם מת קנה וכו' מוזר גם על זה הדין דשכיב מרע שבא ליתן מתנה מחיים וכו' דהא דינא הכי הוא כדתנן במשנה דלקמן: ן המחלק נכסיו על פיו. רבי אליעזר אומר וכו'. כלומר רבי אליעזר אומר דעל פיו לא מהני. ופיין בפירוש הר"ב במ"ם פרק דלעיל: רבי אליעזר אומר וכו' וה"ג התוספות. ומעמייהו דלקמן גרסינן רבי אליעזר אומר בשבת וכו'. וכן הוא לקמן במשנה שבגמרא גם הרי"ף והרא"ש העתיקו כן וכן מוכח בהדיא בברייתא שבגמרא. ופיין לעיל. ולפיכך כתבו דגרסינן רבי אליעזר והוא ר"א בן שמוע. דאי גרס ר"א [ביו"ד] שאוא בר פטגתיה דרבי יהושע דלקמן אם כן לעריבינהו ולתמינהו

ט) גר"ב ד"ו מבגך. ב) שם כיון דאידגא.

המחלק נכסיו על פיו ר"א אומר אחד בריא ואחד ר' בחול וכו'. ועוד מלי קאמר אמרו ל מעשה דבני רוכל וכו' לימא לבו דבבת הוה. אלא שמע מינה דגרס רבי אליעזר והוא ר"א בן שמוע ואית ליה בין בשכב בין בחול צריך קנין ופליג אדרבי אליעזר ורבי יהושע דלקמן. ועוד הביאו ראיות מכוניות שבגמ'. והר"ב שבתיקון ר"א ביו"ד בן נמלא בספרים גם במשנה דירושלמי: אחד בריא ואחד מסוכן. כתב הר"ב ואפי' מלה מהמת מיתה וכו'. דהא מעשה דבני רוכל מהנה במקנת הולד. ואי בשכיב מרע הא לשלי עלמא בעיא קמן בדפיסים הר"ב במשנה דלעיל אלא במלה מסמת מיתה היתה [והכי מוקמינן לה בגמרא דף קל"ח ע"ב] וה"כ על כרחך פליג ר"א אפילו במלה מהמת מיתה. הרשב"ם. וכתב עוד דגרלה שיון דלא מפליג רבי אליעזר בין שכיב מרע לבריא לענין הכא דמיתה. הוא הדין הכא דעמד היו הוזר אם אמר לרבי אליעזר: נכסים אחין לאם אחריות וכו'. מעורב הכל במשנה ה' פרק קמא דקדושין: רובל. עם הנכסים. הרשב"ם: תקברם אמן. פירש הר"ב כלומר אין מביאין ראיה מהם ברבעים היו. ולעולם שתקברם אמן. הרשב"ם. ורבנן קאמרי דלא היו רבעים ולפיכך אין לומר בקנסום. ואיתא בגמרא דהא דאמר רבי אליעזר ברבעים היו מפני שקיימו קולים בכרם. ור' אליעזר לטמאה ורבנן לטמאיהו דתנן [בסוף פרק ה' דכלאים] המקיים קולים בכרם רבי אליעזר אומר קידש וחכמים אומרים לא קידש: וחכמים אומרים. וכן הנרסה במשנה דירושלמי. וכבר כתבתי לעיל גרסה ר"א אומר. וכן הדפס מגרעת. דאם כן הני חכמים פליגי אדאמרו לו ואין הכרח שיאמרו חכמים עם הכמים. אלא יקראו בשם הכם האחת: בשבת דבריו קיימין. אלא הטרוף דעתו אמן הדין אין יכול לקנות. ולכתוב בשבת. אבל לא בחול. שם תקנה בקנין וכתיבה. ולמה תטרוף דעתו. הרשב"ם: רבי יהושע אומר בשבת אמרו שדבריו קיימין. אע"ג דליכא למימר מנו דיכול לקנות ולכתוב מי לא עביד נמי קני. קל וחומר בחול. דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכו'. הרשב"ם: קל והומר בחול. כתב הר"ב וכן הלכה כ' דדברי שכיב מרע כתובים וכמסורים דמו.

שנויי נוסחאות

מתנתו קיימת. בכ"מ ובכ"ל ובכ"ל כ"ש ובכ"ש מתנתו מתנה וכן בכמוך אין מתנתו מתנה. הוא אומר ש"ם היה וכן אומרים בריא (היה). בד"ל ובכ"ק ובמכ"ל והוא.. הייתי והן.. במכ"ב.. הייתי והן.. היית; בכ"ל ליהא. שהיה ש"ם. במכ"ב ובמכ"ל ש"ם היה. ן רבי אליעזר. וכ"ס בד"ל ובכ"ק ובמכ"ל: במכמות דפו"י ובמכ"ב ר' אליעזר ופי' רוי"ט. ושאין להן אחריות אין נקנין אלא. בכ"ל נכסים שאין..; בד"ל.. אינן נקנין בכסף אלא. וכ"ס אינן גם בכ"ק. תנו כבינתי. בד"ל ובכ"ל ובמכ"ל ובכ"ק ובכ"ם תתנן. וכ"ס בכ"ק (ובס "כוינתי). והיא בי"ב. בכ"ס בכ"ק שהיא.. וקיימו את דבריה. בכ"מ ובכ"ס ור' ובמכ"ל וקיימו חכמי". ותב"א. במכ"ב בכגתת הרמ"ל ר' אליעזר אומר ומי' תוי"ט. אולם בכל מקום ובמכ"ב ד' פירוש ויעיא רש"ם לעמנו. שאין יכול. בד"ל ובכ"ק ובמכ"ל שאינו יכול.

תוספות רע"ק

הוי כמתנת בריא. וא"ב פשיטא דצריך קנין. ומה דכתב התוי"ם וה"ג דייק לישנא דכתובים ב"י ר"ם ר"ן אינו שייכות להבא. דהב"י כתב רק היכא דדנין מדין מתנת שכ"ם הן בכולה הן במקצתה בשעה מחמת מיתה אפילו כתיבה לא בעי דהכי דייק לישנא דכתובים אבל הכא במתני' לא מיירי מזה

נקט כתובים משום קרקעות דנקנין בשטר. ונקט כמסורים משום מטלטלים דנקנים במסירה. ומ"ש הר"ב שאם שאל מיקט קונים בשבת. ואע"ג דקנין יש בו משום מקח וממכר. דאסור משום שבות. כמ"ש הר"ב במכנה ב' פ"ם דבילה. בשביל מרע

התירו כדי שלא הטרף דעתו: זכין לקטן. הואיל ואין לו יד לזכות לעצמו ממון שעתיד לו. תקנו חכמים שיהא אחר זכה ומקבל לגרמו. ואין זכין לגדול. שהרי יכול לזכות בעצמו: רבי יהושע אומר לקטן אמרו. משום דזכין לו שלא בפניו. וכל שכן לגדול שיש לו יד לקבל ולזכות. ובליח נמי מלי מצי. והלכך כ"ש דזכין לאדם שלא בפניו. הרשב"ם: ח והיתה עליו. על ") ראובן כתובת אשה לו בעלי חוב. ואין לו במה לפרוע. הרשב"ם: יורשי האב אומרים וכו'. בנפל הבית עליו ועל אביו קלי. ביורשי יעקב כגון בני יעקב שמעון ולוי אחי ראובן. לו אפילו חתך ופלוח בני ראובן שגם הם יורשי יעקב אומרים

וכן הלכה דבין בחול בין בשבת דברי שניב מרע כתיבי וכמסירי דמו. וא"ל קנין. והם שאל שיקט מידו קנים ממט בין בחול בין בשבת כדי שלא הטרף דעתו עליו: ח יורשי האב אומרים הבן מת ראשון. ואין בעל חוב יכול להפרע מנכסים אלו שהרי לא זכה בהן הבן מעולם: ובעלי החוב אומרים האב מת ראשון. ונפלו הנכסים שעה אחת לפני הבן. והם משועבדים לכתובת אשה. ובעלי חוב: בית שמאי אומרים יחלוקו. דקסברי בית שמאי שכר המומד לגבות כגבוי דמי. ויורשי האב ובעלי חוב תרוייהו מוחזקים הוו לפיכך יחלוקו: ובית הלל אומרים. הנכסים בחזקת יורשים וכמוחזקים דמו ובעל חוב בא להוציא מידם ועליו להביא ראיה שהאב מת תחלה: ט האשה מתה תחלה. ואין ליורשי האשה כלום. שהרי הבעל מת אחרון. ורש את אשתו: נכסים בחזקתן. נכסי לאן ברזל בחזקתן. ולא פרבו בית הלל לא בחזקת יורשי האשה שהיו שלה.

זכין לקטן ואין זכין לגדול רבי יהושע אומר לקטן אמרו. קל וחומר לגדול: ח נפל הבית עליו ועל אביו. או עליו ועל מורישיו. והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב. יורשי האב אומרים הבן מת ראשון ואחר כך מת האב. בעלי החוב אומרים. האב מת ראשון ואחר כך מת הבן. •בית שמאי אומרים יחלוקו. ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן: ט נפל הבית עליו ועל אשתו. יורשי הבעל אומרים האשה מתה ראשונה ואחר כך מת הבעל. יורשי האשה אומרים הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האשה. בית שמאי אומרים יחלוקו. ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן.

כתובה

סבן מת ראשון. דהיינו ראובן מת ראשון ומכח הבוה דאב קאתינא וכו'. ולענין נפל הבית עליו ועל מורישו שיך למתני יורשי מורישו אומרים וכו'. רשב"ם: ובית הלל אומרים הנכסים בחזקתן. כתב הר"ב בחזקת היורשים וכמוחזקים דמו. וז"ל הרשב"ם בחזקת יורשי האב. שהרי הם יורשים ודאי. או מיעקב או מראובן וכמוחזקים דמו. שהרי יעקב מוחזק בנכסיו היו ואלו בהיס מכחו. ע"כ: ט ועל אשתו. ואין לה כלום ממנו. הרשב"ם: בית שמאי אומרים יחלוקו. עיין במ"ג פ"ד דיבמות דמסיים הא יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. ודייקינן מינה [שם דף נ"ח] דלא פליגי בית שמאי עם בית הלל אלא בנכסי מלוג. ואע"ג דהתוס' כתבו בשם ר"ת דמדהכא לא תני. שמע מינה דהכא פליגי בכולהו ומחלקין בין הכא. דכשמת הבעל מקרית מוחזקת מפי מהשם דנפלה קמי יבם וזקוקה לו. ואין לה כלום עד לאחר מלוה. אבל לפירושו נכסים בחזקתן דקאמרי בית הלל הייגו בחזקת יורשי הבעל. מהאי טעמא לפי שהיא אינה מוחזקת בהם כלל הואיל וזקוקה היא. והר"ב לא פירש כן הכא אלא כדמפרש הכא דמספקא לן ויחלוקו. וכן פירש"י שם [בכתובות דף פ'] ואם כן סברא ז' לחלק בין יבמה לאשה. ליתא. אלא הכא נמי לא פליגי בית שמאי כי אם בנכסי מלוג כמו התם. והא דלא קתני נמי יורשי הבעל עם יורשי האב כמו התם. לריך לומר דהנא שנה כאן בלשון קלרה. וסמך הדתנן התם ביבמות. ועוד במכנה ו' פ"ח דכתובות. ג) כדאמרינן לרש"י דהגמרא מפרש כאן דמספקא לן וכו'. וה"ה למשניות דיבמות וכתובות. ועיין מ"ש בסוף מכתינו: נכסים בחזקתן. כתב הר"ב ולא פירשו בית הלל לא בחזקת יורשי האשה וכו' [עיין מ"ב במכנה ג' פ"ד דיבמות] וכיון שבנכסים בחזקתה. יכולה היא להורים הנכבדה ומתה ליבא קושיא דהא שאיר משני אלא דקשייתם על הפירוש מהברייתות יפה כח הבן דמוקי לה בב"ש וכרדייקי ופריך נמי מברייתא דמוקי בב"ש ולשונם מכמה ברייתות אינו מדוקדק דאינך פרכות מסתני' הן ולא מברייתות) וכן כתבו ביבמות דל"ח א' וז"ל והא דלא משני הכי בשבועות אלא דוחק להעמידה בב"ש עיי"ש ולזה תמוה לי דהא ברייתא א"א לשנויי הכי דמירי בייחד קרקע דהא קתני והאם אינו גובה אלא בשבועה וצלע"נ. תו כתבו תוס' על עיקר הקושיא דאין אדם מוריש שבועה לבניו דאין שעון שבועה אלא משום השבא דהתפיסה צררי אבל נפל עליו הבית שהוא בפתע פתאום ליבא לפיוש להתפסת צררי ואין נראה לר"י כי למה אין לחוש שתפסת מחיים כדאמרי' באלמנה דתפסה לכתובה מחיים דמקנין מינה ולמה אין לחוש לתפיסה מחיים עכ"ל ולא זכיתי להבין דמה יצטרך להקדמתם התפיסה מחיים במטלטלים לכתובתה לא מהני. הא גם אם מהני עכ"פ קנה כשבא' לגבות כתובתה

ניחוש

לקטן אמרו פי. פיי' שם ס"ל כ"ח פת"ג שם פרק"ב ה"ם פיסון רמ"ג כמר' י"ח: ח נפל הבית עליו ועל אביו. קל"ח ע"ם קי"ם ע"ג יבמות ל"ח ע"ג: נכסים בחזקתן. פיי' פ"ם מר' מתנה ס"ח כמ"ג פעין פ"ג פרק"ב ה"ם פיסון כ"ם פרי' י"ב: ט נפל הבית עליו ועל אשתו. קל"ח כ"ם: נכסים בחזקתן. פיי' פ"ם מר' מתנה ס"ג כמ"ג פעין ל"ח פרק"ב ה"ם פ"ה פיי' ל' פ"ה

שנויי נוסחאות

ואין זכין לגדול. במכנ"ב .. לגדול (דברי ר אליעזר). אולם בפיס' דפו"י וכ"כ ב"ר ר"ל. ח ר"ל אביו (או) עליו ועל מורישיו. נד"נ וכמ"ק ליתה: כמ"ל וכמסני"ל.. אביו עליו ועל יורשיו עליו ועל מורישיו. ומ"ם הוא ובמנוך בגמ' ולקמן קל"ט ע"ב ליתה גם בכל"ה זה וכן מתקו רש"י ביבמות לח ע"ב (ד"ם), ובעל חוב. נכי"ק וכמכני"ל ובעלי חובו כמו שהוא לפנינו גם בסיוך. יורשי האב אומרים כו' בעלי החוב אומרים, נד"נ וכמ"ק וכמסני"ל. ובעלי החוב אומרים; נכמ"ל .. ובעל חוב אומר וכ"ם בנמ"ם; בסי"ם הסדר ב"ח אומרים חאב כו' ויורשי האב כ"נ כמ"ף כ"ל ד' קומפל.. ויורשי הבן אומרים וכ"ם ביד רמה ופ"ם (ד"ם). ובה"א נכסים בחזקתן. נד"נ וכמכני"ל..הנכסים.. וכ"ה כמ"ק וכבלאשתו(?). ט האשה מתה ראשונה ואח"כ מתה. במכנ"ב אשה מתה ראשון.. וכ"ה ראשון גם במכני"ל וכ"ם גם בכמ"ק (ומם ליתה). יורשי האשה אומרים. במכנ"ב יורשי אשה..; נכמ"ק ויורשי האשה. הבעל מת ראשון ואח"כ מתה האשה. בב"ב בעל.. אשה; נד"נ וכמ"ק.. ואח"כ מתה היא. נכסים בחזקתן. נד"נ וכמ"ק וכמכני"ל הנכסים

תוספות הדשים

ח בתוי"ם ד"ח ובה"א כו' ו"ל הרשב"ם ס'. וסיי' הרשב"ם וב"ח סמק ואין סמק מוחא מידי ודלא:

תוספות רע"ק

ה) ו"ל הגן לו כיוהם. ג) מלה דל"ל כ"ם הרשב"ם (תו"ם).

פרעתיך כיון דהחוב חיה ודאי. וכבר כתבתי בזה בתשובתי על תוס' סוטה דכ"ה ע"ב עי"ש וצ"ע: ט [אות מב] תוי"ם ד"ח נכסים. כ"כ התוס'. ו"ל אבל ליבא לשנויי כגון שייחד לה קרקע דא"כ כי בקשה מכמה ברייתות בפ' כל הנשבעים. ופריך נמי מברייתא דסוקי בב"ש לישני ליה שייחד קרקע. ומאור תמוה לי דהא וודאי מאינך פרכות בשבועות דמשנינן דנכבעה ומתה ליבא קושיא דהא שאיר משני אלא דקשייתם על הפירוש מהברייתות יפה כח הבן דמוקי לה בב"ש וכרדייקי ופריך נמי מברייתא דמוקי בב"ש ולשונם מכמה ברייתות אינו מדוקדק דאינך פרכות מסתני' הן ולא מברייתות) וכן כתבו ביבמות דל"ח א' וז"ל והא דלא משני הכי בשבועות אלא דוחק להעמידה בב"ש עיי"ש ולזה תמוה לי דהא ברייתא א"א לשנויי הכי דמירי בייחד קרקע דהא קתני והאם אינו גובה אלא בשבועה וצלע"נ. תו כתבו תוס' על עיקר הקושיא דאין אדם מוריש שבועה לבניו דאין שעון שבועה אלא משום השבא דהתפיסה צררי אבל נפל עליו הבית שהוא בפתע פתאום ליבא לפיוש להתפסת צררי ואין נראה לר"י כי למה אין לחוש שתפסת מחיים כדאמרי' באלמנה דתפסה לכתובה מחיים דמקנין מינה ולמה אין לחוש לתפיסה מחיים עכ"ל ולא זכיתי להבין דמה יצטרך להקדמתם התפיסה מחיים במטלטלים לכתובתה לא מהני. הא גם אם מהני עכ"פ קנה כשבא' לגבות כתובתה

קנה בלל אפי' מת דהקנין פגרע כחו דמתנה. וד' יאיר עיני יב"ם ותיבת אפילו לפנ"ד מ"ם. ע' תוס' בסוגיא דקנ"ב ד"ה מתנת שלמרו דקנה בשמ"א יחלוקו. והא דל"א דיורשים הוי ודאי ובע"ח ספק. מסקינן ביבמות דל"ח דב"ש ס"ל דשטר העומד לגבות כגבוי דמי והבע"ח לפי מענתו הוא מוחזק ע' בתוי"ם סוטה פ"ד ס"ב. ובסוגיא ביבמות שם רצה אביי להוכיח מסתני' דב"ש ס"ל דאתי ספק ומוציא מידי ודאי ולא היה ס"ל דהטעם דשטר הע"ל כג"ד. ופרכינן עלה דאמאי לא הוכיח כן מסתני' דסוטה הנ"ל וכתבו תוס' דאדרבא לאביי יקשה מתני' דסוטה דאמאי גובה כל כתובתה. ותירצו כיון דהיא מוענת ברי והוא שמא. ומ"ם פרכינן דלוכח אביי מהא דאי לאו דספק מוציא מידי ודאי לא אלימא מענת ברי לתוציא מידי ודאי עי"ש וקשה לי דמאי פרכינן דלוכח אביי מהא הא חזינן בכתובות פ"ק די"ג דיה ס"ד דאביי דטעמא דר"ג במשארסתני נאנסתי דברי ושמא ברי עדיף אף דהוי ברי גרוע ושמא טוב. ונהי דאפשר דאביי הדר וקבלה דטעמא דר"ג משום מנו או חזקה בגיפה מ"ם כיון דחזינן לאביי דיש באפשרות לומר דברי ושמא ברי עדיף אפי' ברי גרוע ושמא טוב. א"כ מסיפא דלא הו"ם לאוכחי מסתני' זו דגיפא באמת דטעמא דב"ש דס"ל ברי ושמא ברי עדיף. ומכ"ש דהבא הוי כמו א"י אם

לא בחזקת יורשי הבעל שלחריותן עליו. הלכך נכסי ל"ב יחלוקו: וכתובת אשה. שהם מנה מחצים ותוספת. נכתבים בחזקת יורשי הבעל: ונכסים הנכנסים ויוצאים עמה. הם נכסי מלוג. שנכנסה בהיות נכנסים עמה. וכשהיא יוצאת יוצאים עמה. אם פחתו פחתו לה. והם הוסיפו. הוסיפו לה. אלו הם בחזקת יורשי האשה. נמצאו יורשי האשה שטלים כל נכסי מלוג. ורבי נכסי לאן ברזל: י נפל הבית עליו ועל אמו. ואין לה בן אחר אלא זה. יורשי הבן אומרים האשה מתה תחלה ויורש הבן נכסיה ואנו יורשים הבן. ויורשי האשה ממשפחת בית אביה אומרים. הבן מת תחלה. ואנו יורשים את האשה: אלו ואלו מודים. ב"ש וב"ה דיחלוקו. דכיון שבמיתה באים מכח ירושה. הוי כספק וספק ויחלוקו. ואלא דמי לנפל הבית עליו ועל אמו. דהתם יש שני מיני נכסים. יש שהבעל מוחזק בהם שהאשה מוחזקת. אבל הכא הכל בחזקת האשה כיון שמיתה אומנה. ובמיתה באים מכח ירושה לירש הכל אלא כל אלא ה"ג אמרינן נכסים בחזקתן. בחזקת יורשיה מן האב. שהרי בחייה מבמת בעלה אחר שבע אביה היא מתיחסת. וממונה נמי בחייה שה בחזקת שבע אביה. אלא יורשיה מן האב יורשים אותה. והלכה כר"ע: על אלו אנו מצטערין. כלומר על מחלוקת דלעיל דב"ש וב"ה. אנו מצטערים שלא השוו דעתן. ואתה אומר שגם בזה חלוקין. ובאה להלוק על ת"ק באומר שהם שוין:

פרק י א גמ' פשוט. שאר פשוט כעין שלנו שאין תפוסים ומקושרין. וכל שאר קרוי גמ': עדיו מתוכו. מנפשים כעין שאנו עושים: מקושר מאחוריו. כותב שטר אחת לו בתים. ושרקן על החלק והופר. ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ. וחוזר וכותב שני שטרות לו יותר מנפשים ושרקן על החלק. וחותם עד אחד על הכרך מבחוץ. וכן עד אחרון. ואמרו רבנן גמ' מקושר. משום דהוה מקושרים ומתקרבים. ולא היו יכולין להחזירן ולהקיצו להם גמ' מקושר שאינו טוה ליכתב מהרה במה בתוך כך יתפיים. וכשם שהקצו מקושר בגמ'. כך תקנו בשאר שטרות שלא חלקו חכמים: שניהם פטולין. שלא נעשו כתקון חכמים: שיכול לעשותו פשוט. שאם יקרע התפירות ויפתח השטר יהיה פשוט: רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה. פטגמא דת"ק ורשב"ג באתרא דהיני בפשוט ובמקושר. ואמר ליה מנד לי מקושר ואזיל ומנד ליה פשוט. לא פשוט ומנד ליה מקושר. ת"ק סבר מקפיד מגומגם הוא ח"ל כרשב"ם שכל ימי היה האשה להתר שמה בעלה ה"ה כל ממונה בחזקתה. והרי היא משבט אביה. ואפילו כתובה והוספתה שנכתבה מבעלה מבאתו לידה הרי הן בחזקת שבט אביה. שהיא מתיחסת אחר שבט אביה:

פרק י א גמ' - כתב הר"ב כל שטר קרוי גמ'. ומיין מ"ש ברש מסכת נמין: מקושר מאחוריו. לשון הר"ב כותב שטר אחת כו'. ומר אחד חותם על הכרך ס'. ומסיים הרשב"ם ואלו פטיטות כל כפל בפ"ש וגרלה מבחוץ בין כל כפל לכפל כעין קסת הספר כה"ל ע"כ. וה לשון הרמב"ם מקושר שטר מקפל כעין אותם כלים המקופלים העשוים אגליון במעבר והם מקלף שמנשבים בהם להסיר הזבובים. ע"כ: פשוט שכתבו עדיו מאחוריו. וא"ל והא במקושר יש חלק בין שטר לשטר. וא"כ פשוט שאין בו חלק איך יעשנו מקושר אלא היה בו חלק וא"ל שהיה כתוב כסדר פשוט. והכי מוכח מרבי חנינא בן גמליאל שאומר מקושר שכתבו עדיו מקום כשר מפני שיכול לעשותו

לחזרון דיחד וכו'. ובמזר אי"ה סימן ק"ס לענין שומרת יבם כתם. ונראה שסמך על מ"ש בסימן ל': כתובה וכו'. ל' הר"ב וכתובת אשה כו' דהא בחזקתן אלא הקמיה קא אלא ה"ג ובהוכה כו'. הרשב"ם: בחזקת יורשי האב. פירש הר"ב בחזקת יורשי האשה ממאביה באו לה. הרשב"ם. ויורשי האשה הוה ליה למימר. כל קמי יורשי האשה אומרים כו' אלא לאידי דבכמות וכתובות קתני יורשי האב מעשה שכתבו שם בכם ל'. קתני הכא נמי יורשי האב. וזה ג"כ קשה כיון למ"ש לפירש"י שקיבר המנה בדברי ב"ש. משום דהכא כמך להגהו מהמיתין: י נפל הבית עליו ועל אמו. כתב הר"ב ואין לה בן אחר אלא זה. כ"ש הרשב"ם. ומעמו דאילו הוה לה בן אחר מאיש אחר. דהכתא אותו הבן הוא יורש ודאי בחלי הנכסים של אמו. ויורשי הבן הם ספק ואין כספק מוציא מידי ודאי. אבל כתבו עליו הוספות דהוה הלכתא בלא מעמא שבכיל שיהא ודאי בחלק זה. יהא ודאי בחלק אחר. ועוד דא"כ ברישא ב"מ דתנן זה לומר כולה שלי. וזה אומר חציה שלי מי שאמר [כולה] שלי יכבש בחצי לו בה פחות [מבלבד חלקים ובעלב] אמאי לא הוי הכל שלו. כיון שהוא ודאי בזה החצי ישול הכל דהוי כספק וודאי. ואין ספק כו'. ועוד הקשו מבוגיות הגמרא. ופירשו דהכא אפילו יש לה בנים אחרים מאיש אחר דינא הכי. אלא שאין לה בן מאבי הבן הזה. ומ"ש הר"ב ורשי הבן ר"ל שאינם יוצאי יריכו. ומ"ש ויורשי האשה כו'. ואנו יורשים [את האשה] לפי שאין הבן יורש את אמו בקבר. להנחיל לאחיו מן האב. כמ"ש סוף מכנה א' בפרק דלעיל: מודים שיחלוקו. פירש הר"ב ולא דמי לנפל הבית עליו ועל אמו כו' אבל הכא כו' ומיתה באים מכח ירושה. מבא"ב ביורשי הבעל. דירושת הבעל אינה מן הדורה לפי המסקנא כמ"ש הר"ב ברפ"ש דכתובות. ואמ"פ בתוספות [ד"ה ונפ"ל] מקשים על זה הפירוש מדרבי עקיבא אומר במתניתין ואבכאן ליה בפרק ים נוחלין דף ק"ח דבכירה ליה דירושה בעל דאורייתא. לא קשיא. דרבי עקיבא לא אמר אלא ורש אותה מלמד שהבעל יורש את אשתו. והרי הר"ב כתב בפ"ש דכתובות [מ"ח] דמדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. וכן פ"ד דיבמות דף ל"ח כתבו הירון דירושת בעל דרבנן. ולא הקשו מלו כלום: מודה אני בזה. מבוש דנקט ת"ק לבנא דמודים. אמר אינו נמי מודה אני לומר ואמי מודה ומלוק מלוק דלדברי ב"ה כו'. הרשב"ם: שהנכסים בחזקתן. כתב הר"ב בחזקת יורשים מן האב. שהרי בחייה מבמת בעלה אחר שבע אביה היא מתיחסת וכו'. לכן

כתובה בחזקת יורשי הבעל. נכסים הנכנסים והיוצאין עמה. בחזקת יורשי האב: י נפל הבית עליו. ועל אמו. אלו ואלו מודים שיחלוקו. אמר רבי עקיבא מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן. אמר לו בן עזאי על החלוקין אנו מצטערין. אלא שבאת לחלק עלינו את השוין:

פרק י **א גמ'** פשוט עדיו מתוכו. ומקושר עדיו מאחוריו. פשוט שכתבו עדיו מאחוריו. ומקושר שכתבו עדיו מתוכו. שניהם פסולים. רבי חנינא בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר. מפני שיכול לעשותו פשוט. רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה

ת"ק באומר שהם שוין:

פרק י א גמ' פשוט. שאר פשוט כעין שלנו שאינן תפורים ומקושרין. וכל שאר קרוי גמ': עדיו מתוכו. מנפשים כעין שאנו עושים: מקושר מאחוריו. כותב שטר אחת לו בתים. ושרקן על החלק והופר. ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ. וחוזר וכותב שני שטרות לו יותר מנפשים ושרקן על החלק. וחותם עד אחד על הכרך מבחוץ. וכן עד אחרון. והקשו רבנן גמ' מקושר. משום דהוה מקושרים ומתקרבים. ולא היו יכולין להחזירן ולהקיצו להם גמ' מקושר שאינו טוה ליכתב מהרה במה בתוך כך יתפיים. וכשם שהקצו מקושר בגמ'. כך תקנו בשאר שטרות שלא חלקו חכמים: שניהם פסולין. שלא נעשו כתקון חכמים: שיכול לעשותו פשוט. שאם יקרע התפירות ויפתח השטר יהיה פשוט: רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה. פטגמא דת"ק ורשב"ג באתרא דהיני בפשוט ובמקושר. ואמר ליה מנד לי מקושר ואזיל ומנד ליה פשוט. לא פשוט ומנד ליה מקושר. ת"ק סבר מקפיד

כתובה והוספתה שנכתבה מבעלה מבאתו לידה הרי הן בחזקת שבט אביה. שהיא מתיחסת אחר שבט אביה:

פרק י א גמ' - כתב הר"ב כל שטר קרוי גמ'. ומיין מ"ש ברש מסכת נמין: מקושר מאחוריו. לשון הר"ב כותב שטר אחת כו'. ומר אחד חותם על הכרך ס'. ומסיים הרשב"ם ואלו פטיטות כל כפל בפ"ש וגרלה מבחוץ בין כל כפל לכפל כעין קסת הספר כה"ל ע"כ. וה לשון הרמב"ם מקושר שטר מקפל כעין אותם כלים המקופלים העשוים אגליון במעבר והם מקלף שמנשבים בהם להסיר הזבובים. ע"כ: פשוט שכתבו עדיו מאחוריו. וא"ל והא במקושר יש חלק בין שטר לשטר. וא"כ פשוט שאין בו חלק איך יעשנו מקושר אלא היה בו חלק וא"ל שהיה כתוב כסדר פשוט. והכי מוכח מרבי חנינא בן גמליאל שאומר מקושר שכתבו עדיו מקום כשר מפני שיכול לעשותו

ר' נפל הבית עליו ועל אמו כו'. קנ"ח ע"ב קל"ע ע"ב ל"ש ל"ז כ"ב ע"ב: מדרש אני ביו שהנכסים בחזקתן. מ"ש ע"ב מ"ו נחלקו ל"ו פפ"ב עמין ל"ו מ"ש ח"ש פימן ל"ע ע"ב: אשר לו בן עזאי על החלוקין כו'. ירושלמי פקנים פ"ב ה"ב פ"ב ל"ש ע"ש סוף ה"ש:

פ"י א גם פשוט עדיו מתוכו. מתוכו. ק"ם ע"ש קידוש פ"ש כ"ש ירושלמי ביפין פ"ח ס"ב:

שנויי נוסחאות

.בתובה. נכ"ק ונכ"מ ונכ"ר ובתובה. נכסים חנכנסים. נד"ג ונכ"ק ונמשנ"ר ונכסים.. בחזקת יורשי האב. נכ"ר ול'.. יורשי האשה ול"ר בחשנ"ר ד' פי ו ול"ה ב"ד"ק ונכ"מ"ב וכן הלשון יש. אלא בחשנ"ר ד' ווימלא הגיהו ב"ש הרשב"ם כ"ל פיהו (ד"ם). י עד' החלוקין. נד"ג ונכ"ק ונחשנ"ר ונ"ר חלוקין שבאת לחלק. נד"ג ונכ"ק. לחלוק ונ"ש בחשנ"ר (ונכ שבאתם).

פ"י א עדיו מתוכו. נכ"ר.. בתוכו בכל המקום. ומקושר (עדיו) מאחוריו. נכ"ק ובחשנ"ר ניתא וכן ליתא נד"ג ובחשנ"ר ד' פיהו (ונכסים מקושר.. כ"ה פיהו בחשנ"ר לפרש). שכתבו. נכ"ש שכתוב בכל המקום. ומקושר שכתבו. נד"ג ובחשנ"ר מקושר.. רבי חנינא. נד"ג ונכ"ק ונכ"ש ונכ"ר ובחשנ"ר ד' פי"ו ובחשנ"ר ר' חנניה. רבן שמעון בן גמליאל. נכ"ק ליתא. נמ"ש.

תוספות רע"ק

ניחוש שמא תפסה ונפרצה ואין מניח לה עוד. וד' יאיר עיני. (יאפשר ליפר דבוות התוס' בזה לראיה שאפשר לחוש לתפיות מחיים עיי"ש).

פשוט ואם יש במקושר חלק היאך יכול לעשותו פשוט הלא ישמו שהוא מקושר הלא ודאי לא היה בו חלק. הוספות: ב גט פשוט עדיו בשנים. מי ברולה לעשות שטר פשוט ה"ל להחתים בו הלא שני עדים. והרולה לעשות מקושר צריך להחתים בו שלשה שכך תקנו חכמים. הרשב"ם.

ועמ"ש בספ"ח דגיטין: פשוט שכתוב בו עד אחד ט'. כתב הר"ב ה"ק כסם ס' כך מקושר פסול מדאורייתא. גמרא דף קס"ה. ופירש הרשב"ם הטילו עליו חכמים פסולא דאורייתא ע"כ ועמ"ש במ"ה פ"ח דגטין [ד"ה היה נמזרת]: בספ"ח זוזין ט' כסף כלעין ט' דרכונות ט'. צריך פיון למלא לריבי. אף פ"ג דזוז ממבטות קטנים וכלעים גדולים ומיהם כסף. ודרכונות זהב. מ"מ שמעינן להו מהדדי. ולא היה צריך למתני. ומש"ה הטור הסיר וכתב בסימן מ"ב. כתב בו מטבע פלוני דאינון ונמחק אין לו אלא שנים ממנו ע"כ. הרמב"ם בסוף הלכות מלוה השמיט הכל וסמך על דינים אחרים שכתב בהן דיד בעל השטר על התחתונה: אין פחות משנים. ויתר נמי לא. דיד בעל השטר על התחתונה. כ"י: דרכונות. מי' רש"ב דשקלים: הכל הולך אחר התחתון. ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם. לפי שאין האחד חלוי בחבירו כמו בכתב זוז מלה דאינון ס'. הרמב"ם סוף הל' מלוה. ועמ"ש מכנה ח' פ"ח דב"מ. ומ"ש הר"ב ובלבד שיהא כתוב בו בשלשה. פשוט שכתוב בו עד אחד. ומקושר שכתוב בו שני עדים. שניהם פסולין. כתב בו זוזין מאה דאינון סלעין עשרין. אין לו אלא עשרין. זוזין מאה דאינון תלתין סלעין. אין לו אלא מנה. כסף זוזין דאינון ונמחק. אין פחות משתים. כסף סלעין דאינון ונמחק. אין פחות משנים. דרכונות דאינון ונמחק. אין פחות משתים. כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים. מלמעלה מאתים ומלמטה מנה. הכל הולך אחר התחתון. אם כן למה כותבין את העליון. שאם תמחק אות אחת מן התחתון. ילמד מן העליון: ג כותבין גט לאיש. אף על פי שאין אשתו עמו. והשובר לאשה. אף על פי שאין בעלה עמה. ובלבד שיהא מכירן. והבעל נותן שטר. כותבין שטר ללוה. אף על פי

המדינה: ב גט פשוט עדיו בשנים. ומקושר בשלשה. פשוט שכתוב בו עד אחד. ומקושר שכתוב בו שני עדים. שניהם פסולין. כתב בו זוזין מאה דאינון סלעין עשרין. אין לו אלא עשרין. זוזין מאה דאינון תלתין סלעין. אין לו אלא מנה. כסף זוזין דאינון ונמחק. אין פחות משתים. כסף סלעין דאינון ונמחק. אין פחות משנים. דרכונות דאינון ונמחק. אין פחות משתים. כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים. מלמעלה מאתים ומלמטה מנה. הכל הולך אחר התחתון. אם כן למה כותבין את העליון. שאם תמחק אות אחת מן התחתון. ילמד מן העליון: ג כותבין גט לאיש. אף על פי שאין אשתו עמו. והשובר לאשה. אף על פי שאין בעלה עמה. ובלבד שיהא מכירן. והבעל נותן שטר. כותבין שטר ללוה. אף על פי

מקפיד קפיד ופסול. ורבן בשמעון ב"ג סבר הואיל ומהגו המדינה בתרוויהו לא קפיד וכשר. והלכה כת"ק: ב פשוט שכתוב בו עד אחד. ה"ק כסם שפשוט שכתוב בו עד אחד פסול מדאורייתא: אין לו אלא עשרים. ואע"ג דזוזים מלה. חמשה ועשרים סלעים הם. יד בעל השטר על התחתונה. והכי מפרשינן ליה לשטרא. מלה זוזים גרועים פחות מון הלא כ' סלעים: אין לו אלא כנה. כ"ה סלעים. דהכי מפרשינן לשטרא. מלה זוזין. דהיון הלהין סלעים קלים וגרועים. שהם כ"ה מן המובים: ונמחקו. שנמחק המון שנכתב אחריו: ומלמטה מאתים. כשהפל לה דבריו בשטר: הכל הולך אחר התחתון. ובלבד שלא יהיה כתוב בשטר אחרונה: למה כותבין את העליון. שואל ונשוה השטר מזר וכופל. ואחריות ממון זה ק וק קבלתי עלי: ג כותבין גט לאיש. ואחמין. והוא יגרש מתי שירלה ואע"פ שאין אשתו עמו. שכרי היא מתגרשת בעל כרחה: ושובר לאשה. שהיא מוכה לבעלה על כתובתה. דמוב הוא לה. וחוטא לבעלה. וחכין לחדש שלא בפניו:

ובלבד שיהא מכירן. שיהא הסופר והעדים מכירין האיש והאשה. בין בגט. בין בשובר. שאם אינו מכירן שמא יכחוב גט על שם אשת אחר

ובלבד שלא יהיה כתוב בשטר אחרונה. כ"כ הרשב"ם ומשמע דלאמריגן בגמרא דף קס"ב שאין למדין משטר אחרונה. מפני שאין העדים יכולין לקרב אחיתמן. ויכול אדם לזייף: ולהוסיף ביניהם שטר אחת. וכתב ר"י דלאפקעי מבעל השטר למדין משטר אחרונה. ואלו אנהם ובלבד וכו' לא קאי. אלא אכתוב מלמעלה מנה ולמטה מאתים. אבל אינה לא: ג כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו. ולא חיישינן שמא לא יתגנה לה עד לאחר זמן ויבא לתפוס עליה או תשתוף היא שלא כדין. פירות נכסים שמכר בעלה. בין כתיבה לנתינה. [כדתנן במשנה ב' פ"ב דגטין] שכרי כל אשה גריכה להביא ראיה אחת מטא גיטא לידה. הרא"ה ז"ל. כ"כ ר"י. ועיין מ"ש במשנה ז' פרק קמא דב"מ. ותוס' פירש דמסתמא לא מקדים אינש פורטנתא לנפשיה שיכתוב לה גט קודם שירלה לגרשה. והביאו ראיה לדבריהם. ועיין מ"ש בגיטין שם: והשובר לאשה וכו'. עיין מ"ש במשנה ז' פ"ק דב"מ: אף מ"פ שאין בעלה עמה. כתב הר"ב דאכן לאחר שלא בפניו. ולא לריך מדעת שניהם כמו במשנה דלקמן. ולזו למימרא דעבשיו אכה לבעל שיהא פטור מעכשיו. דהא לא הוא דומיא דגט. שאינו אל אלא לכשיבא לידה. ושוב לאלא ל"מ פירשו ק. ושוב דהרשב"ם מפיים וז"ל והיא לריכה להזכר בו שלא יבא ליד בעלה עד שתקבל כסף כתובתה. ע"כ: ובלבד שיהא מכירן. לשון הר"ב האיש והאשה. בין בגט בין בשובר. גמ'. דתנשו שמא הטריס ותתן שובר זה ליד [אשה] שמו כשם בעלה. [ותפסיד כתובת אשתו] אבל כשמכירין בהם לא חשו שלי הא שמא יש עוד אדם ואשה שמותם כשמות אלו בלפניו. אבל במלוה ולוה ומוכר ולוקח דלקמן. כתב המגיד בפ"ד [הלכה ג'] מהלכות מלוה דלא הלריכה מבחיבו להכיר אם שמהם [דהא תנן במשנה ז'] דשמי יוסף בן שמעון אין מוליאין עליהן שטר חוב וכ"ש שטר מכר. ע"ב. ולכאורה מה שאין כן שובר דמשטר נפשיה. יכול לפטור עצמו מלאזה יוסף בן שמעון שירלה: והבעל נותן שכר הגט. מפרש בגמ' מאי טעמא דכתיב וכתב ונתן. ושכר השובר דזכותו הוא דלא תהדר ותגבה כתובתה דמנא אחריתא. ל' הרשב"ם. וכתב המגיד פ"ד מהלכות מלוה בשם הרשב"א דחזקא במקום שאין טוחבין כתובה. א"ל במקום שטוחבין והביאה ראיה שלא כתב לה. הא כשכתב ואבדה. היא תתן שכר השובר. דהא לדידה אלטריך דהוה לה לאחוי [ליה] כתובתה. ואינה בידה ע"כ: כותבין שטר ללוה. ומיתוש שמא כתב לוה בגיטן ולא לוה עד תשרי. ואתא למטרף לקוחות שלא כדין. אמר רב אשי בשטרי אקנייתא דהא שעבוד נפשיה. אבל אמר עדיו בחתומו זכין ליה. גמ' בפ"ק דב"מ דף י"ע

ב בשנים עדיו בשנים. ק"ם כ"ם: כתוב בו זוזין מאה. קפ"פ ע"ב פ"ו כ"ל פ"ר: פלוני לוה כ"ל פפ"ב כשון ל"ל מ"ב מ"ר פ"ב פ"ה: אין פרות משתים. פ"ב שם פ"ל: כסף סלעים וכו'. פ"ו ירושלמי מעטה פ"ב פ"ה: הכל הולך אחר התחתון. פ"ו פ"ל פ"ה פלוני לוה פ"ר פ"ה: מ"ר מ"ב פ"ב פ"ה: שאם תמחק את אחת. מ"ו: שם כתפ"ב שם פ"ו: ג כותבין גט לאיש מ"ו. קפ"ז פ"ה ירושלמי גיטין פ"ד ה"ב מ"ר פ"ב מ"ר. גיטין פ"ב ומ"ל פ"ו פלוני לוה פ"ר פ"ב פ"ב ר' יסיון ל"ל מ"ב תפ"ב מ"ר פ"ב פ"ב: והשובר לאשה. מ"ו פ"ל מ"ר פלוני לוה פ"ה פפ"ב פ"ב ל"ל פ"ה פ"ב פ"ב: כותבין שטר ללוה. פ"ב פ"ב קטן ל"ר פ"ה: ובלבד שיהא מכירן והבעל נותן שכר. מ"ו. מ"ו שם ב"ב ומ"ו: פ"ב קפ"ב פ"ה ב"ב ב"ב פ"ב מ"ו פ"ב ופל מלוה ולוה ב"ב ופל"ל ה"ה פפ"ב פפ"ב ל"ל שפ"ב ח"ב מ"ר פ"ב ל"ב פ"ב:

ראשון לציון

פ"ג בפשוטה כותבין שטר ללוה ולינא לעיתם לעיתו בקרא כמו בתחתון דדייני (כתובות כ"ח ע"ב) דאם כתבו קודם דמחי מהימת ידי סהדי פשלה דסכא כיון שהוא כותב מוכחו לא שייך מתני בקרא הוס' ב"מ י"ב ד"ס עתבין:

שנויי נוסחאות

ב בשנים ומקושר בשלשה. נכי"ה שנים מקושר שלשה: נכי"פ ול' שנים מקושר עדיו שלשה וכ"ה בתפני"ר (ומס ומקושר). ומקושר שכתוב בו שני. בד"ל ונכי"ק מקושר.. כתב בו זוזין מאה דאינון.. בתפנ"ר כתוב.. וכ"ה בד"ל (ומס.. מאה דיי להוין וכן נסמוך; נכי"ם ..דהוו וכן נסמוך) וכ"ה בתפני"ר (ומס.. דיי חיסר וכן נסמוך; נכי"ק.. דיהוו ונסמוך דיהוו). (סלעים עשרים מי' דאינון תלתין סלעים אין. בד"ל ונכי"ק ונכי"ם ופ' ול'.. סלעין תלתין אין וכ"ה הכדר בתפני"ר (ומס סלעין בב' הספרים); נכי"מ ליהא ולא מלאתין גם נכי"ק ד"ק בסמ"ל (ומס.. סלעין תלתין אע"פ שהן מאה ועשרים אין) וכן בתי' הרי"ל מיגלים אחר הא דתנן זוזי מאה דלהון סלעין תלתין מי' ולא קנע דבריו סלעים מעמע אלא כיס לפיו (ד"ס).

(בכסף זוזין דאינון ונמחק מי' פשתים). כ"ה דאינון לא די אינון בכל הנ"ל; בד"ל ונכי"ק ובתפני"ר.. תמחקו.. פשנים בכל המקום וכ"ה בכי"ם (ומס לגבי דכמטת שתים); בתפנ"ר משתים גם לגבי סלעים: נכי"פ ליהא. (בכסף) סלעים. נכי"מ ונכי"ר ליהא. (דאינון ונמחק אין פחות פשתים) דרכונות (דאינון) ונמחק מי'. נכי"מ.. ונמחק'.. ולייהא: נכי"ק ליהא בל הדבר דרכונות.. משתים; נכי"ר דאינון ונמחקין דרכמתת דאינון ונמחקין אין מי'; נכי"ם.. דרכונות..; נכי"ף ליהא בכסף סלעים.. פשתים לבל נכי"ף כי' אחא (ד"ס). כתוב בו. בד"ל כתב בו. מלמעלה מאתים ומלמטה מנה. נכי"פ הסדר מלמטה מנה ומלמעלה מאתים וכ"ה נכי"ף כי'. אם כן. נכי"ק ונמתני' ואם כן. תמחק. נמתני' תימחק ומי' נמסורת הש"ם. ג והשובר. בד"ל ונכי"ק ובכל הכי' ונמתני' ושובר. שיהא מכירן והבעל נותן שכר נכי"ה שיהו מכירין..; נכי"ר שיהו מכירין את הבעל ושמות הם; בד"ל ונכי"ק ונמתני' שיהא מכירה (גם זה מטעה).. את השכר וכ"ה את השכר גם נכי"ר בכל המקום וכי' נסמוך. כותבין שטר ללוה מי'. נכי"ה הסדר כותבין שטר לשובר מי' בותבין שטר ללוה ונכי"פ ליהא בכל בנא דכותבין שטר לשובר מ"ל נקמן ביון המקום ליהא והסדר כמו נכי"ה וכ"ה הסדר בחי' הר"י מיגלים ובתפ"ם וכ"ם הסדר נכי"ף כי' ונכי"ף ד' טעמא דמעמא בנא דכותבין שטר לוה והכיסה בד"ו בלמטה שלא במקומו דמדומה מסדר ליהו בגמ' (ד"ס).

אם אחר בשמו כשמו. ותולין אותו הגט. אבל שאינה מנורשת בו. וכן בכותב: והלוה נותן שכר. ואפילו היא מסקא דפלגא מלוה ופלגא פקדון. אפילו הכי מקבל העסקא הוא נותן כל השכר לבופר: ד' שטרי אריסות. היורד לקרקע לעבדה ולשמרה. למחצה לבעל הקרקע: קבלנות. בכך וכך כורין לבנה בין מעתה. בין לא מעתה: שטרי בירורין. זה בורר לו אחד מידון לו. וזה בורר לו אחד. ובתבין בכתב פעמי בירר דין פלוני ומעמיתו כך וכך כדי שלא יהו תורים ומעמים: כותבים שנים. לכל אחד מבעלי דינים בשר בפני עצמו ביהיו מעמיתו סדורים בו. ואין הלוה כרבב"ג. אלא בשר אחד מתבין מעמת של שני בעלי דינים. ובפלוני בירר פלוני דין מידון לו. ופלוני בירר

[פ"ג]: ואין מתבין למלוה וכו'. יש מהקשו למה לי פשיטא. ותירצו דמשום ריבא נמיה. ול"נ בכך פירושה אחם בא מלוה לעדים ויאמר להם אמי מלוה לפלוני מנה. כתבו השטר ויהיה בידכם. ואם יבא לה היום [דהל"כ הוה ליה מוקדם. מהר"ר אלעזר כהן] ויאמר לכם מי כן הוא אחמת תקנו ממנו ותתנהו לי. ואם אין תקרשוהו. אעפ"כ אין מתבין לפי שבשעת כתיבה הוא שקר. ויש לחוש אולי מעריס הוא. כ"כ שמגיד פרק כ"ג מהלכות מלוה. והכריח הב"י כי' ל"ש דכולה קפידא בחתימה הוא. דאיכא למיחש שהוא מעריס דשמא יפול מידם. או יגנבו קודם שיבא הלוה: והלוה מתן שכר. כתב הר"ב ואפילו היא עסקא וכו'. דהל"כ פשיטא. נמ'. ושמא ראמ בשיני משום דמסתמא מקבל העסקא הוא המפקיד ורוצה בעסקא יותר מן הנותן וחמיא דאריסות וקבלנות

שאין מלוה עמו. ואין כותבין למלוה. עד שיהא לוה עמו. והלוה נותן שכר. כותבין שטר למוכר. אף על פי שאין לוקח עמו. ואין כותבין ללוקח. עד שיהא מוכר עמו. והלוקח נותן שכר: ד' אין כותבין שטרי אירוסין. ונשואין. אלא מדעת שניהם. והרתן נותן שכר. אין כותבין שטרי אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהם. והמקבל נותן שכר. אין כותבין שטרי בירורין. וכל מעשה בית דין. אלא מדעת שניהם. ושניהם נותנים שכר. רבן שמעון בן גמליאל אומר. שניהם כותבין שנים. לזה לעצמו. ולזה לעצמו:

דנמצנה דלקמן: כותבין שטר למוכר הא"פ שאין לוקח עמו. לפי שאינו מפסיד ללוקח. שכתיבת השטר אין מחייב ללוקח ליתן משות שלא מדעתו. דאין שכותבין שטר למוכר הא"פ שאין לוקח עמו פשיטא שיטל לומר שלא מדעתו נכתב השטר. כ"כ הטור סימן רל"ח בשם הרמב"ן. וכ"י מגריך שיהא מפורש בשטר שקבל המשות וכ"כ הטור בשם הר"י הלוי. ופירש מהר"ר אלעזר כהן מבוש דשמא ימרתוהו להלוקח בדינא ודיינא לאגס: ואין מתבין ללוקח וכו'. כתב הטור [ח"מ] בשי' רל"ח וז"ל. כתב הרמב"ן הא מלתא דפשיטא. אלא מיירי בקט מן המוכר שהקנה לפלוני. שלא בפני הלוקח. ונא הלוקח שיכשבו לו שטר אין כותבין דלא אמרינן שאם קנין לכתיבה שומר שלא בפניו. ע"כ. ובב"י סי' ס"ל כתב בשם כ"י שהרשב"א והרא"ש שבדלא לו דשאם קנין לכתיבה שומר אפי' שלא בפניו. והוא עצמו לא נאמר מזה בספרו ס"ע. [ב"אעפ"פ שכתבו שם סוף סעיף ד' ס"ל לכתבו בתוך סעיף ג' כשכתב שאם קנין לכתיבה שומר]. ומהר"ר אלעזר כהן לא פליר בזה: והלוקח נתן שכר. גמרא. פשיטא. לא גריכא במוכר שהוא מפני רעתה. פירש הרשב"ם מוש גדול שבה. לא רחוקה ממנו וסלקא דעתך אמינא יתן מנה שכר. דהנאה דידיה הוא וכדכתיב (יחזקאל י) הקונה אל יצמח והמוכר אל יתאבל [קמ"ל כדאמרי אינשי זבנת קנית זבן אוביד: ד' שטרי אירוסין ונשואין. מפרש בחלו מגלחין [דף י"ח]. שטרי פסיקתא. כדרב גידל כמה אחה נתן לבנך כך וכך וגו'. אלא מדעת שניהם. אבי חתן ואבי כלה. ונשואין. כתובה. הרשב"ם: שטרי. דקדוק המנהג כתבתי בסוף פ"ק דב"מ: והתרתן נתן שכר. בשרי הוא קונה ונם מרויח בקבלת נחנית האשה. נ"י. ובגמ' פשיטא. לא גריכא דאמי [אתתן] טרבא מרבנן דניחא ליה לאמוה לקרוביה להניא בהו לה"ח. וסל"א שחמיו יתן כל השכר. וכתב נ"י דמתני' כשכתבו הכל בשטר א' אבל אם כתבו לכל אחד בפני עצמו כל אחד פורע שלו: והמקבל נותן שכר. גמ'. פשיטא. לא גריכא בבורה. שצריך להוציא שנה לא שנתים. ואין ריוח מתה למקבל: שטרי בירורין. כתב הר"ב זה בורר לו אחד וכו' וכותבין וכו' ומעמיתו וכו' וכן פי' הרמב"ם. אבל בסוף פ"ק דב"מ. וכן בפרק בתרא דמ"ק [מסנה ג] לא פיתו שיכתבו גם מעמיתו. ובגמ' מאי שטרי בירורין. הכא תרגמו בשטרי מעמותא. רבי ירמיה בר אבא אמר אבל"א וזבל"א. משמע דאי הא לא הא. ואי הא לא הא. וז"ל הרמב"ם בפכ"ד מהלכות מלוה. ושטר בירורי הדיינין. לא שטר מעמת בעלי דינין. ובסמוך בדברי רשב"ג אפשר נס"ד: ובכל מעשה ב"ד. מפורש בכפ"ק דב"מ: ושניהם נותנים שכר. בשטרי בירורין. הרשב"ם. וכ"כ מל' הרמב"ם בפכ"ד מהלכות מלוה דל"ל קלא אמעשה ב"ד: שניהם כותבין שנים. שני העדים כותבין שני שטרות. הרשב"ם: לזה לעצמו ולזה לעצמו. מפרש בגמ' דשעמיה מבוש דאמר ליה לא ניחא לי דתיכוי זכותך גבי זכותי דדמיא עלי כי אריא אחרנא שתחפש כל עילה בזכותי ברחוקך אוהו. והקשו המפרשים ז"ל ומאי טעמייהו דרבנן אם זה רוצה שיהיו זכותו בידו. ותרצו הכא כגון שבתיבו אמר ליה נכתב שניו ביחד ושעמד הבשר ביחד וכבאלמרך הראהו לי כ"כ המגיד פכ"ד מהלכות מלוה. ולפי שאמרו בגמ' בשטמא דרשב"ג דדמיא עלי כי אריא אחרנא. הלכך אוכרמו הרמב"ם והר"ב לפרש שטרי בירורין שכתב זבל"א ומעמיתו. מבוש דבכתיבת מעמיתו כ"ש מדיים. ואפי' לאומר דשטרי בירורין הייט זבל"א וזבל"א לא למשמע שטרי מעמתא אלא לאוספי דזבל"א נמי כותבין בו מבים דניחא ליה מפי שמא דשטרי בירורין. דאיכא למ"ד שטרי מעמתא אחד נגמרה לדחוק ולפרש בירורין. בשטרי בירור מעמיתים. וג"מ נמי דלמ"ד שטרי מעמתא לא מסני כתיבת זבל"א. ומטולין לחזור עד שיגמר הדין. אע"ג אישמא במשמעו בפמיהם הינם יכולין לחזור. הע"פ שלא כתבו דזבל"א וזבל"א. ושמא אלו הסברות הלא המה כתובים בב"י סי' ג' בשם כ"י. אבל מ"מ למ"ד זבל"א ס"ל דמעמיתו נמי. דאלא"ה לדידיה מאי מעמיה דרשב"ג. וליכא למימר דלדידיה בטעין על

סדרם

תוספות רע"ק

פרק י' ד' (אות מד) תוי"ם ד"ה שטרי אירוסין. פירש באלו מגלחין. אחם אינו מפרש כן על מתני' דהכא אלא על מתני' דהתם דקתני ואלו כותבים. קרובי נשים הוינו שטרי פסיקתא. ות"ל דרך דיחוי דלא לאשום פזה דמארסין במיעד אבל לפי האמת דקי"ל מארסין במיעד

מפרשינן לשתני' דהתם דקרובי נשים הוינו שטר קידושין וכ"ב הרא"ב שם פ"ג פ"ג דמ"ק. ובמתני' דהכא מבואר במגיא (שם) דלמ"ד שטר קידושין אין כותבין אלא מדעתה דדרשי' ויצאה והיתה מה יציאה מדעת המקנה ה"ג הויה מדעת המקנה מפרשי' מתני' בפשטא דשטרי אירוסי

הייט

והלוה נותן שכר. פי' שם מל"ד ל"ב מרמ"ם שם פפ"ו ה"ה בריתבין שטר לבורר ט"ו. כ"ו ע"ב קל"ם ע"ם קמ"ז ע"ל מ"ה מ"ל מ"ל שם ע"ם פפ"ב שם מרא"ש חי"ם מ"ם נ"ל ע"ם: והלוקח נותן שכר. פי' שם כ"ג מרא"ש שם פ"ם ד' אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין ט"ו. כסמנא ק"ג ע"ב קמ"ז ע"ב מ"ה מ"ל מ"ל ע"ב מ"ה מ"ל ע"ב מ"ם נ"ל ע"ב מ"ם ומ"ם נ"ל: והתרתן נותן שכר. פי' שם כ"ו ומ"ל שם מרא"ש שם פ"ו ע"ב מ"ם נ"ל: אין כותבין שכר אירוסין ט"ו. פי' שם כ"ו: והמקבל נותן שכר. פי' שם ע"ב נ"ל: אין כותבין שטרי בירורין. פי' שם מ"ו ח"ב שם ע"ב מרא"ש חי"ם מ"ם ביאור ל"ב ע"ב:

שנויי נוסחאות

שאין מלוה עמו. נכי"ק ..המלוה עמו וכן בפ"ק חלוה עמו. חלוקה עמו המוכר עמו; נד"ל רק בסמוך הלוה עמו. המוכר עמו; במכנ"ל המלוה עמו. הלוה עמו. המוכר עמו; נמי"מ רק הלוקח עמו. המוכר עמו. ואין כותבין למלוה. נד"ל ובכי"ל ואין כותבין שטר לשלוה וכן בסמוך ואין כותבין שטר ללוקח. נותן שכר. נכי"ק את השטר וכ"ם בסמוך והלוקח נותן את השכר וכ"ם את השכר בסמוך גם נד"ל ובמכנ"ל ובי"ל נמי. ד' שטרי אירוסין נד"ג שטר. והתרתן נותן שכר. נכי"ק ובמכנ"ל בכל סמנא.. את השכר וכ"ם נד"ג רק נאתרוסה. שטרי ארוסות וקבלנות. במכנ"ל שטר .. ; נד"ל ובכי"ק.. ארסיות וקבלות. (אין כותבין) שטרי בירורין. נכי"ק ליתא. שניהם כותבין (שנים). נד"ל ובכי"ק ובמכנ"ל ובמשנ"ל לשניהן. . וכ"ם נכי"ק; נכי"ם ו' ליתא. לזה לעצמו ולזה לעצמו. בכי"ל ובכי"ם וס' ול' ובמכנ"ל.. בעצמו. בעצמו.

תוספות חדשים

פ"ל ד' בתוי"ם ד"ה לזה לעצמו וכו' כ"כ שמגיד סי'. וזרקא סיבא דליכא פסידא כגון זה אבל היכא דאיכא פסידא אפי' רבנן מודו וא"ם לבעלי דינים שהבשר שומר שטר שפיר ליתן לכם דיסול שכל הבשר עוגל אינו מקבל לא אפי' בסופם אלמה דומס לי כאלו (שם"ע בשם הרשב"ם):

ראשון לציון

ד' תוי"ם ד"ה שטרי אירוסין כו' אלא מדעת מיהם אני תתן כו' אין יש סדר לשבנם.

מדת סדום. פליגי רבנן ורשב"ג. דהא בגמ' דחיקן לה ותפלגתייהו דהני אמוראי דמתי שטרי בירורין אחמר. הלכך מפרשים הרמב"ם והר"ב דשטרי בירורין זבל"ח וטענותיו וכו'. ואפ"ה בב"מ ובמ"ק לא פירשו אלא זבל"ח דנקטי ליבנא דמ"ד הכי. ולא הוצרכו לפרש גם טענותיו אלא בכאן. לפי שבכאן מוכרח הוא מדרשב"ג. אבל באותן המקומות אלא נבנה הא דרשב"ג. לא הוצרכו לפרש אלא זבל"ח. שהוא מבואר ביותר בל' בירורין. ומפני זה ג"כ הרמב"ם בחבורו כתב לו טענותיו וכו' לפי שפוסק כחכמים. ולדידהו אפשר שיכתבו זבל"ח בפני עצמו. וטענות בפני עצמן. והא דלא פסקינן כרשב"ג אע"ג דכל מקום שבנה וכו'. מיין מ"ם בפ"ח דעירובין (משנה ז'). *וכ"ו פוסק כרשב"ג: ה ואמר לו אם לא אתן וכו'. אמר לבלום אם לא וכו'. כ"ו: רבי יוסי אומר יתן. כתב הר"ב דהכירא ליה אסמכתא קנא. המבטיח להבירו דבר על מנת שיעשה לו דבר לעתיד וכו' וכ"כ הרשב"ם וכ"ו. וקשה לי לשונם זה. דהא אין קיימין באומר אם לא אתן וכו' והיכא אסברא לה בעל מנת שיעשה וכו'. ועוד דעל מנת שיעבד וכו'. מודן על חבירו מקבל ההבטחה שהוא יעבה וכו'. ולא כן לשונם דמסיימי וסומך וכו' שיוכל וכו' ועוד דמבטיחו לא כן היא. וכ"ע. ולכון הרמב"ם אסמכתא הוא כשיאמר אדם בשתעבה כך. לא כשיהיה דבר פלוני על מנין זה. יש לפלוני עלי כך וכך וסו': רבי יהודה אומר לא יתן. כתב הר"ב דבר פלוני על מנין זה. וקשה לי לשונם זה. דהא אין קיימין באומר אם לא אתן וכו' והיכא אסברא לה בעל מנת שיעשה וכו'. ועוד דעל מנת שיעבד וכו'. מודן על חבירו מקבל ההבטחה שהוא יעבה וכו'. ולא כן לשונם דמסיימי וסומך וכו' שיוכל וכו' ועוד דמבטיחו לא כן היא. וכ"ע. ולכון הרמב"ם אסמכתא הוא כשיאמר אדם בשתעבה כך. לא כשיהיה דבר פלוני על מנין זה. יש לפלוני עלי כך וכך וסו': רבי יהודה אומר לא יתן. כתב הר"ב דבר פלוני על מנין זה. ופסק הלכה אסמכתא לא קניא אלא אם כן קנו מידו בב"ד חשוב והתפיס זכותו וכו'. והא דבמשנה ג' פ"ה דב"מ כתב הר"ב שבשאמר קני מעכשיו אם לא אביא וכו' דלא אסמכתא היא טעל מנת מכר נמור החזיק בה מעכשיו. והכא לא מהני קנו מידו אלא אם כן בב"ד חשוב. ואם קנו מידו בקנין סודר הוא וקנין סודר ליכ להקנות להאחר זמן בתר דהדר סודרא. אלמא אפילו במעכשיו בעינן ב"ד חשוב. אלא אם דהוא אסמכתא עדיפא טפי לפי שהחלת המשכנתא הוי קלת כמין מקח וממכר. שהקנה לו הקרקע להשתעבד לו על מעותיו במורת משכון. וגם עשה לו מובה בהלוואה. הלכך כשהחזו שאם לא יביא וכו' יהא שלו. בדעתו לקיים ולא להסמיכו על דבריו אמר כן. ורביו אם מחלק משום דאפיסה דאם עדיפא. שהקרקע ביד המלוה עצמו. אבל אפיסה דהכא ביד אחר. ולא נמי ביד בית דין. כך כתב הרא"ש בס. והב"י סימן ר"ז מחלק דקנין גבי אסמכתא בעינן שיפרש מעכשיו משום דבדאתמי אם לא בחתי לא מסתפ דלקני מעכשיו. וכך כתב הר"ן. לא נמי דסולי עלמא לאו דינא גמירי. ואפילו הבקיאים שייך למימר בהו דלא מסקי אדעתייהו בהם מקנים במעכשיו. כשהענין הוא בדרך אסמכתא. ולפיכך צריך בבית דין חשוב. ובהתפסת הזכות: ן מי שנמחק שטר חובו מעידין עליו עדים. וכן הגרסא בגמרא וז"ל הר"ב מי שנמחק שטר חובו ויש עדים שרואו כשנמחק וסו') מעידין וסו'. ובכ"מ נרס מעמיד וכן הגרסא בירושלמי [ורי"ף]. וכן הפתיקו הרשב"ם וכ"י. גם הרמב"ם פרק כ"ג מהלכות מלוה והעור סימן מ"ח. ובא לפני בית דין. דאי לא הכי אין עדותן מועלת לעשות שטר דהוי מפיהם ולא מפי כתבם. אבל עד מפי עד לא הוי כמ"ש כ"י דשל מיקר הכתב הם מעידים. ולא על המגה. זו היא עדות גמורה. וקיום גמור הוא. והרי הוא כאילו שעיזו נתברר לו שהיה לפלוני שטר מכר לא שטר מתנה: ועושין לו קיום לאו פלוני וסו'. כל זה כותבין המקיימין ואח"כ כותבין את שמותם בסוף. כ"ו. וכתב עוד דזה בצריכין לכתוב פלוני ופלוני עדיו שיעו כשלא רצו ב"ד לטרוח ולברר בהם כשרים וכדי שיוכל הלה לפוכלם. אבל אם כתבו כהם שהיו עדים כשרים. בהכי סגי: נמצא זה צריך לשטר שובדו מן העכבריס. ומשום כך לא רצו לתקן דלכתוב פרטון ביני ביני. והם נמלא מחק שם שיכול השטר. משום דשובר בעלמא יהא צריך לשומרו מהעכבריס: תשובת הרמב"ן סימן ק': אמר לו רבי יוסי כך יפה לו וסו'. פירש הר"ב יפה לו למלוה שהא הלוה צריך וסו' דעבד לוה

ה מי שפרע מקצת חובו. והשליש את שטרו. ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני. יתן לו שטרו. הגיע זמן ולא נתן. רבי יוסי אומר יתן. רבי יהודה אומר לא יתן: ן מי שנמחק שטר חובו מעידין עליו עדים. ובא לפני בית דין ועושין לו קיום. איש פלוני בן פלוני נמחק שטרו ביום פלוני. ופלוני ופלוני עדיו. מי שפרע מקצת חובו. רבי יהודה אומר יחליף. רבי יוסי אומר. יכתוב שובר. אמר רבי יהודה נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים. אמר לו רבי יוסי כך יפה לו. ולא יורע כחו של זה:

בירר פלוני דין אחר שידון לו: ה והשליש את שטרו. המלוה והלוה מאמרו הבטר ביד שלים שמורה היה לסם לכתוב שובר וסמכו על השלים: רבי יוסי אומר יתן. דסבירא ליה אסמכתא קנא. המבטיח לחבירו דבר על מנת שיעשה לו דבר לעתיד. וסומך בלבו בשעת הבטחה שיוכל לקיים. וכשהגיע הזמן אינו יכול לקיים. זו קרויה אסמכתא. ולדברי ר' יוסי קנא. ולעניין פסק הלכה אסמכתא לא קנא אלא א"כ קנו מידו בב"ד חשוב. והתפיס זכותו באותו ב"ד בשטר שטרותיו ורשותיו. ואמר לו לא אהיה מכאן ועד שלשים יום. לבטלן זכותו. וכבוה מפרשים בכל בית דין שבקיאים ויודעים בדיני אסמכתא נקראים בית דין חשוב לענין זה. אבל הרמב"ם אומר אחין בית דין חשוב אלא ב"ד הבמוך בארץ ישראל: ן מי שנמחק שטר חובו. ויש עדים שראו כשנמחק מעצמו. או נמצאת על ידי מיס: בעמיד עליו עדים. שודעים מאימתי נכתב. ומה היה כתוב בו. והן עושין לו קיום בפני בית דין וכותבין לו כל מה שהיה כתוב באותו שטר: יחליף. יקרע אותו שטר ויכתבו לו אחר כפי החשבון הנשאר: נמצא זה. הלוה צריך לשמור שוברו מן העכבריס. שאם יאבד יגבה המלוה את כל חובו: אמר רבי יוסי וכן יפה לו. למלוה. שהרי הלוה צריך לשמור שוברו. וימצר לפרוע לו. ולא ירע כחו של מלוה לכתוב שטר אחר שהיה זמן חובו מוקדם ושוב עתה מאוחר ולא יוכל לגרוף לקחות אלא מזמן השטר הראשון. והלכה כרבי יוסי. שמתבין

שובר

תשוב והתפיס זכותו וכו'. והא דבמשנה ג' פ"ה דב"מ כתב הר"ב שבשאמר קני מעכשיו אם לא אביא וכו' דלא אסמכתא היא טעל מנת מכר נמור החזיק בה מעכשיו. והכא לא מהני קנו מידו אלא אם כן בב"ד חשוב. ואם קנו מידו בקנין סודר הוא וקנין סודר ליכ להקנות להאחר זמן בתר דהדר סודרא. אלמא אפילו במעכשיו בעינן ב"ד חשוב. אלא אם דהוא אסמכתא עדיפא טפי לפי שהחלת המשכנתא הוי קלת כמין מקח וממכר. שהקנה לו הקרקע להשתעבד לו על מעותיו במורת משכון. וגם עשה לו מובה בהלוואה. הלכך כשהחזו שאם לא יביא וכו' יהא שלו. בדעתו לקיים ולא להסמיכו על דבריו אמר כן. ורביו אם מחלק משום דאפיסה דאם עדיפא. שהקרקע ביד המלוה עצמו. אבל אפיסה דהכא ביד אחר. ולא נמי ביד בית דין. כך כתב הרא"ש בס. והב"י סימן ר"ז מחלק דקנין גבי אסמכתא בעינן שיפרש מעכשיו משום דבדאתמי אם לא בחתי לא מסתפ דלקני מעכשיו. וכך כתב הר"ן. לא נמי דסולי עלמא לאו דינא גמירי. ואפילו הבקיאים שייך למימר בהו דלא מסקי אדעתייהו בהם מקנים במעכשיו. כשהענין הוא בדרך אסמכתא. ולפיכך צריך בבית דין חשוב. ובהתפסת הזכות: ן מי שנמחק שטר חובו מעידין עליו עדים. וכן הגרסא בגמרא וז"ל הר"ב מי שנמחק שטר חובו ויש עדים שראו כשנמחק וסו') מעידין וסו'. ובכ"מ נרס מעמיד וכן הגרסא בירושלמי [ורי"ף]. וכן הפתיקו הרשב"ם וכ"י. גם הרמב"ם פרק כ"ג מהלכות מלוה והעור סימן מ"ח. ובא לפני בית דין. דאי לא הכי אין עדותן מועלת לעשות שטר דהוי מפיהם ולא מפי כתבם. אבל עד מפי עד לא הוי כמ"ש כ"י דשל מיקר הכתב הם מעידים. ולא על המגה. זו היא עדות גמורה. וקיום גמור הוא. והרי הוא כאילו שעיזו נתברר לו שהיה לפלוני שטר מכר לא שטר מתנה: ועושין לו קיום לאו פלוני וסו'. כל זה כותבין המקיימין ואח"כ כותבין את שמותם בסוף. כ"ו. וכתב עוד דזה בצריכין לכתוב פלוני ופלוני עדיו שיעו כשלא רצו ב"ד לטרוח ולברר בהם כשרים וכדי שיוכל הלה לפוכלם. אבל אם כתבו כהם שהיו עדים כשרים. בהכי סגי: נמצא זה צריך לשמור שוברו מן העכבריס. ומשום כך לא רצו לתקן דלכתוב פרטון ביני ביני. והם נמלא מחק שם שיכול השטר. משום דשובר בעלמא יהא צריך לשומרו מהעכבריס: תשובת הרמב"ן סימן ק': אמר לו רבי יוסי כך יפה לו וסו'. פירש הר"ב יפה לו למלוה שהא הלוה צריך וסו' דעבד לוה

*) בהוי"ס ד"ס מעמיד ואח"כ תקנו מעידין כלפיטו אבל לרפ"ב ד"ר וכד' ריוות. מנטונה. ווימיאת (בסי"ו) כתוב נרס"ב מעמיד (וג' בתתרוסים פיו לפני בכני"ם). ויוהר פרחה כד' קרלקת מעמיד והטנס אח"כ ונס"ח (ריים נמנה נמי) נרכי מעמיד. ועי' ס"נ.

תוספות רע"ק

חיינו שטר קדושין בסס אלא לאידך מ"ד דלא בעינן מדעתה מוכרחים לפרש שטרי פסיקתא: [אות מה] שם מר"ח דזה לעצמו. וג"י פוסק כרשב"ג. וחב"ח הקשה דהני" סותר לדבריו שכפ"ק מ"ה פסק שם הנ"י דלא כרשב"ג משום דהך חלכה דרשב"ג בפשיטתו לאו כללא הוא. והעתיקו התוי"ט שם: ה [אות מו] במשנה תן לו שטרו. היינו שיהא המעות שנתן לו בתורת פרעון יהיה לפשרע מתנת וספילא השטר קיים דאל"כ בסת חוור ומשעבד עצמו הא חזי שטר שנמחל שעבודו דאינו חוזר ומשעבד. תר"ן ותרא"ש בגדרים (והא דלא חזי רבית ע' בדברי רבינו בב"ם מ"ח אות מ"ח שתבינו בשם תרומב"א ועיי"ש).

ציונים

ה מי שפרע מקצת חובו. קס"ה כ"ל נדרים ס"ג ס"ל ע"ב ק"ו ע"ב: רי"א לא יתן. ס"ל ס"ל מה מביאים ה"ל פס"ג עמן ס"ג מ"ע ס"ל מ"ו מיגן ל"ג ס"ל ומיגן ל"ז פמ"ו ל"ג: ן מי שנמחק שטר חובו. קס"ה ס"ל מ"ו מ"ג פס ס"ג ו"ס ומה מ"ו ל"ג ומ"ל כמין ל"ל ומ"ל הנמנה ה"ע ס"ל ס"ל כ"ל ומ"ג: מי שפרע מקצת חובו כו'. ק"ע ס"ג: כמוסת ליו ס"ל: יכתוב שובר. מ"ו מנא ס"ע ס"ל כתוסת ל"ע ס"ל ס"ע ס"ל פוסה ל' ס"ג מ"ו יחתנני מנוסת ס"ל הפ"ו ונפ"ב מ: ה

שנויי נוסחאות

ה את שטרו. כ"ל את שטרותיו, וכן נסמוך. ואמר לו. נד"ל ונכי"ק אמר לו. אם לא נתתי לך (מפאן ועד יום. נכי"ק ונכל"ס אם לא אתן..; כ"ל ליתא. ומי' נמדיס ונכ"מ. תן לו שטרו. כ"ל ונכי"ל.. את שטרו. זמן ולא נתן. נד"ל ונכי"מ הזמן..; כ"ל ור'.. נתן לו. ן מעידין. נד"ג ונכי"ק ונמשנ"ל (בגנפס המפרס"ל) מעמיד אלא נמשנ"ל נדפוסים שעד המכרס"ל מעידין. ומי' תו"ש. (ובא) לפני ב"ד. מרי"ף כ"ל ליתא. ועושין לו קיום. נד"ל ונכי"מ ול' ונמשני"ל וחן עושין.. בן פלוני. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"ס ונכי"ל ונמשני"ל בן איש פלוני. נמחק שטרו. כ"ל.. שטר חובו. מקצת (חובו). כ"ל ליתא; נד"ל.. שטר חובו. יכתוב שובר. כ"ל יכתוב לו.. להיות שומר. כ"ל לשטר וכ"ה ברכב"ם ומי' רע"ג. העכברים נכי"ק העכבר. אמר (לו) ר"י. כ"ל ול' ליתא. כך יפה לו. נד"ל ונכי"ק ונכי"ס ול' ול' ונמשני"ל יכן.. ולא יודע. נד"ל ונכי"ק ונכי"ל ונמשני"ל יאל ירע וכ"ה ירע גם נמשנ"ל.

תוספות חדשים

ה בתוי"ס ד"ה רי"א כו' בלני סהם מי הלכך כס:הגו מו'. והתוס' דסבא ד"ה לר"ל: כו' דמו מעם זה וכהגו דבהא דר"ל: עשה לו כמו כן טובה ומיהו מה שכתן בטעם דתפיס אלא דהכא לא הפיס הלא בלים ע"כן בתי"ם ד"ה נמצא כו' מכוב דשובר בעלמא ע' מי דגרינן אלו שובר נעלמא ופ"ם:

ראשון לציון

ן בפשוטו מי שנמחק עיין תוס' ריטנות ל' ע"ם ד"ה ול"ל:

שובר: ז קח לך עבדים. מיממנו לך המרחן דכמו שהגיחה חביבו כן תהיה לעולם. ואע"ג דאית לן בפ"ק דבמידי דלית בה דין חלוקה. יטול למימר גוד לא לגוד. כלומר משור לי חלקך. לו אני לאמור [לך] חלקי. שאני הכא. שאין העני יטול לומר לגוד שאין לו במה לקנות: אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה. דכל א' מהם יטול לעשן זה השטר שביד כי אני הוזרתי לך כשפרעת לי המעות שהלויתיך: ולא אחר יכול להוציא שטר חוב עליהם. דכל אחד מלי מדחי ליה לגבי חבריה: ישלשו. יכתוב שם אחי אביו: ואם היו משולשים. שבמעון ובמות אבותיהן. ואבות אבותיהן שוין: יכתבו סימן. פלוני. שהוא גיתור. לו אריך. לא גון. ואם הן שוין בסימנין. יכתבו כהן. לא אחד כהן. ואחד ישראל: נמצא. לזה אחד שם שלו שטרות מכתי הלוואת שלוה ממנו: הקטן אינו פרוע. דשטר אחד בין שטרותיו קאמר. ולא שנים: לא יפרע מן הערב. תחלה עד שיתבע את הלוה לדין. ויחייבו אותו בית דין. ואם אין

ז שני ארזן. אחד עני ואחד עשיר. והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד. עשאן לשכר. השכר לאמצע. עשאן לעצמן. הרי העשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחצו במרחץ. קח לך זיתים ובא ועשם בבית הבד. שנים שהיו בעיר אחת. שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון. אין יכולין להוציא שטר חוב. זה על זה. ולא אחד יכול להוציא עליהן שטר חוב. נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע. שטרות שניהן פרועין. כיצד יעשו. ישלשו. ואם היו משולשים יכתבו סימן. ואם היו מסומנין. יכתבו כהן. האומר לבנו שטר בין שטרותי פרוע. ואיני יודע איזהו. שטרות כולן פרועין. נמצא לאחד שם שנים. הגדול פרוע. והקטן אינו פרוע. המלוה את חבירו על ידי ערב. לא יפרע מן הערב. ואם אמר על מנת שאפרע ממי

גוד ולדברי הר"ב דהכא יהיה גוד מל' קון דמיס ומסר וכו': ועשם בבית הבד. וגרסא לי שהוא מלבון ח) ופס עשו דדי בתוליהן דיחזקאל סימן כ"ג שהוא לשון מיטוך וכתיפה ודלא כמו שהחכים בפל לבוש מלכות שהפתיק בסימן קע"ח. ועבה לאחם בבית הבד. לבל בכפ"ב דטהרות שמיט כמו כן לא ב) יעשם בבית הבד. ופס הפתיק הר"ב לא יעבה. ופירבו לא יהעסק לעבות: אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה. פירש הר"ב דכל אחד יכול לעשון וכו' אי החזרתי וכו'. וכן פירש הרשב"ם ולאחבי דכל שטר כותבין לזה מלוה. משום דבחתומיו זכין לו כמ"ש במשנה ג'. מלוה למימר דאין מוליאן. משום שמא כתב לעת ולא לזה. ומוליאו על הבמי ואומר שהוא לזה ממנו. כדאיתא נמי בגמרא דף קע"ג: נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון עלי פרוע. שטרות שיהם פרועין כלומר דמירי בלוה. שבמי יוסף בן שמעון עשים בו: יכתבו סימן. פירש הר"ב שהוא גיתור. אלוס כארנמן. לבון הר"ב במשנה ו' פרק ז' דטהרות: יכתבו כהן. וגרימין העדים לידע אם כהן הוא. הואיל ובוקבין כן כדי להבירו. אע"ג דבלאו הכי אין מדקדקים עידי הבשר על זה. דלא מסהדי אלא אמנה שבשער. תוספות פרק ב' דתעבות דף כ"ד ע"ב. ובגמרא דהכא תנא אם היו שם כהנים [לא נמי ישראלים אלא אדתני כהן קאי. תוספות] יכתבו דורות. כלומר ירבע הדורות ויכתבו עד דור רביעי: האומר לבנו. מלוה בבעת מיתתו. הרשב"ם: ואיני יודע איזהו. והלוה אמינא ולא החזרתי שמרו. ואיני רולה ליפרע. הרשב"ם: המלוה את חבירו על ידי ערב. בסהיא הגאה דקא מהימן ליה. גמר ומבעבד נפשיה. גמרא. ואמרינן נמי. קבלת מדכתיב (נרמיה מ"ג) אנכי אערבנו. והוא בקבלת. דכתיב (שם מ"ב) הנה אותו על ידי. וערב. מדכתיב (משלי כ) לקח בגדו כי ערב זר. ותימה על הב"י ריש סימן קכ"ט שכתב מדכתיב אנכי אערבנו. ומ"ש הר"ב דקבלן אלא שאומר תן ט. ואני טוען לך. ושמעת כתב הרשב"ם דף קכ"ד. דתן ט. מסור הממון בידו. ואני אפרעו לך. אין כאן לבון הלוה [דבמתניתין דלקמן. הלוה ואני טוען לך תן לה גבי ערב] אלא שליחותיה דהאי דקאמר תן ט. עביד מלוה: ואם אמר על מנת ממי שתרצה אפרע. כתב הר"ב במה דברים אמורים כשאין נכסים ללוה וכו'. גמרא. ולעיל פירש לא יפרע מן הערב עד שיתבע את הלוה וכו' ואם אין לו אז יפרע מן הערב וכן פירש הרשב"ם. וכן כתב הרמב"ם בפרק כ"ה מהלכות מלוה. וכתב המגיד ז"ל ואם תשאל מה חילוק יש בין ערב סתם. לזה שהתנה. ומה הועיל לו תנאו. תשובתך שהערב כשהם אפילו אין ללוה נכסים ידועים יכול הערב לדחות המלוה ולומר לו לא אפשר לך ליפרע ממני עד שתתבע את הלוה. ואם יתחייב בדין ואין לו. בא והפרע ממני. וכשהתנה שיפרע ממי שרצה. אין הערב יכול לדחותו אא"כ יש נכסים ידועים

ז שני אחים אחד עני ואחר עשיר. ק"ג ע"ב י"ב ע"ב מי"ל פ"ל מה' שכנים פ"ב פכ"ג פצין פ"ג מכ"ב פ"ב פ"ו קפ"ח ע"ו ו שנים שהיו בעיר אחת. מי"ל פכ"ד פ"ל מלוה ולוה פ"ב פפ"ג פצין נ"ו מיפ"ב מ"פ מ"ו כ"ם פ"ו: ולא אחד יכול להוציא עליהם. נ"פ נ"ל ע"ג: נמצא לאחד בין שטרותיו. נ"פ כ' ע"ב מי"ל פפ"ם פ"ח: יכתבו כהן. מ"ו שכ' כמיגוע כ"ל ע"ג ל"ם לגבה: האומר לבנו שטר בין שטרותי פרוע. ק"ג ע"ב מ"ו פפ"ז מפ"ל פלוה ולוה מ"ב פפ"ג פצין נ"ל מ"ב מ"ב פ"ח מ"ם פצי' כ"ג: המלוה את חבירו על ידי ערב. נלוהם מ"ח ע"ב מי"ל פכ"ג כמ' פלוה ולוה כ"ג פפ"ג פצין נ"ל מ"ב מ"ב פ"ח מ"ם: ואם אמר על מנת ע. מי"ל פפ"ל פפ"ב פפ מ"ב פפ פצי' י"ל:

שנויי גוהאות

ז עשאן לעצמן. נד"ג ובכי"ק ובמפני"ל לעצמו והיא טפסא יותר נכונה. הרי העשיר. נכי"ל ג. עשיר. במרחץ. נכי"מ ובכי"ס ול' בבית המרחץ. (ובא) ועשם בבית חבר. נכי"מ ליתא; נכי"ק ובמפנ"ל.. ועשה.. וכ"ם במפנ"ל (וכפ ובוא); נכי"ם ול' ובא ועשאן.. ומי' תוי"ם ובמפ מפירוש שם. בעיר (אחת). נד"ג ובכי"ק ובמפני"ל ליתא. שם אחד יוסף ב"ש ושם אחר יוסף. נד"ג.. האחר יוסי; וכ"ם יוסי גם בפסוק וכ"ם יוסי. כאן כ"ם ובפסוק גם בכי"ק (ופס אחר בפיהם); במפני"ל. אחר יוסה. אחר יוסה. וכן בפסוק; נכי"ל.. האחר.. השני.; נכי"ל זה יוסי ב"ש וזה יוסי ב"ש. אין יכולין. נד"ג ובכי"ק ובמפני"ל אינן יכולין. ולא אחר יכול להוציא עליהן שט"ח. נכי"ל ולא אחרים יכולין להוציא שט"ח עליהן. נמצא (לאחד). נד"ג.. לאחר; נכי"ק ליתא. (שטרות) שניהן. נכי"ל ליתא. יכתבו סימן. נד"ג ובכי"ק יכתבו.. וכן בפסוק. ואם היו מסומנין. נכי"ל.. מסמנין; נכי"ק ובכי"מ מסמנין (?); במפנ"ל.. בסמנין. ומי' הכ"ם. ואיני יודע. נכי"ק ובמפני"ל ואין יודע. שטרות פולן. נכי"ל שטרותיו.. ואם אמר. נכי"ק ובמפני"ל אם.. וכ"ם נד"ג (הפס. אפר לו כמו שהוא במפני"ל בסוכפת המהרש"ל; (על מנת שאפרע. נכי"ל ואם.

תוספות חדשים

ז בתוי"ם סד"ה ואם לאמר כו'. וכן אם היה הלוה אלם סי' פוי נמי כמי שאין לו נכסים בנפרע מן הערב תמלוה הרמב"ם פרק כ"ה מהלכות מלוה:

ראשון לציון

ז תוי"ם סד"ה אין יכולין לאומרו כו' כדאיתא בגמי דף קע"ג ומי' נמוסם ח"מ סי' מ"ם סעיף ז' כיוצא בזה הרשב"ם והרמב"ם ופ"ם ס"ד ובמ"ן ס"ק י': תוי"ם ד"ה יכתבו סימן כו' לשון הרי"ג נמ"ו פ"ז דטהרות. עיין יסל"מ:

ח) ובמ"ם של ועשם הוא לבני. ואם נאמר לגרסתא הדגור ז"ל תעשה אותם ולפיכך לא אבין אמר דבכי התו"ם שכתב: ודלא כמו שהחכים בפל לבוש כו'. ומי' בתוי"ם מ"ו פ"ח דשבועות שמפרש ג"כ סא דאין שוים אחים כו' מלבון עשו דדי וגו' ואיה כהן דמי' ז"ל בגיין הבבד אין מעבין (ועיי בפסוק הלאה). ואולי לבון חכמים לאוד. אולם גם כאן אין הסרם לפי' הרו"ם כלל ופל' ס"ב. ב) גרסת הרא"ש שם סיא שמעונה מי לא הזכיר שם מקודם אחים ושם בבפרת בכוונם לבל המלבות לא רק לדמיקה ובחיפה.

יזועים לזה. ע"כ: רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. כתב הר"ב ולא הלכה כרבב"ג. דז' היא לאחת מההלכות שהתנו בה בגמרא. ולא הלכה כמותו במשנתינו: וכן היה רבב"ג אומר. כלומר כמו שבהלי פלוגתא מיקל רבב"ג על הערב שלא יפסיד. אף בזה מתקן שלא יפסיד. כ"י. ונורם כיולא בו וכן הוא במשנה שבירושלמי. והכי נמי תנן ברים פ"ז דערכין. והתם קאי לתקן לעיל מיניה ידיר הגאה. ופיין [מ"ש] סוף פרק שני דמכות: הערב לאשה בכתובתה. כתב הר"ב ולענין דינא ערב דכתובה לא משתעבד ואינו חייב לפרוע ואפילו אין לו נכסים לבעל. כלפי דשאר ערב נמי אינו חייב לפרוע אלא כשאין לו לזה כמ"ש הר"ב לעיל. כתב כאן דאפילו אין לו וכו' פטור. וכ"כ בקבלן דחייב ואפילו יש לו. כלומר שחייב לפרוע ואפילו יש לו. אבל לענין השעבוד הוי איפכא. דיותר סברא שמשתעבד כשיש לו. מכשאין לו. והכי איתא בסדרא בגמ'. ופירש הרשב"ם מטוס דמי לית ליה נכסים לא משתעבד. דלא גמר בלבו לשעבד נפשיה. צריכא להפסיד ואינו אלא פטומי מילי. ע"כ. אלא דהר"ב לא כתב אפילו אין לו ואפילו יש לו לענין השעבוד אלא לענין הפרעון. וגם בטוא"ה סי' ק"ב היה כתוב לפני הב"י כלכון הר"ב. והוא הגיה לגרום בהיפך דאינו מחייב. אפי' יש וכו'. ומחייב אפי' אין וכו'. אבל על דרך שכתבתי בדברי הר"ב נוכל לקיים גם גרסת הספר ההוא. ומ"ש הר"ב מאי מעמא. דמלוה עדיף. ולאו מידי חסרה. גמ' ופירש הרשב"ם מלוה הוא דעבר. המשך בדוונגס. אין דעתו לפרוע הערבות. אבל מהכוין לזוונגס שעל ידי ערבות ז הם מתרלים. ולא מידי חסרה לאחם. דהא עד למיתב מן דו. ולטובתם נתכוין ע"כ. ומ"ש הר"ב וקבלן דכתובה כו' ואיזהו קבלן זה הוא שאמר לאשה הנשאי לזה ואני אתן כתובה זו. הרמב"ם פרק י"ז מהלכות אישות: שאינו יעבו קטוגיא. לפון הר"ב שמא דעתו לאחזירה ולאבול כתובתה וכו'. וז"ל ל"י ויפזר המעות ולא יהיה לערב במה שיכול לגבות ממנו ע"כ. ופירוש קטוגיא במשנה י' פ"ק דכ"מ שם תמצאו: אין נובה מנכסים משועבדים. ופיין במ"ז פ"ז דשבועות. ומ"ש הר"ב דקיימא לן אחריות מטות סופר וכו'. עיין מה שכתבתי במשנה ו' פ"ז קמא דב"מ: על ידי עדים נובה מנכסים בני חורין. דלא נובה ממשועבדים אלא מלוה הכתוב בשטר שיש בו עדים. דכיון דאיכא תרתי. שטר ועדים מפקי ליה לקלא. ולקמן אות הוא דאפשיטו אלא הקרן בדבר. ויעיין בני חורין למשכר לגבות מהם. הרשב"ם. ומעמא מפרש בגמרא דשעבודא דאורייתא דכתיב (דברים כ"ד) יוציא אליך השבוט. שמע מינה דנכסיו משועבדים. והוא הדין קרקעי. אבל אי ליכא שום תרתי. אמרו רבנן דלא לגבו ממשועבדין משום פסידא דלקוחות. ["ופיין לקמן דקנין כמו בטר]: מעשה בא לפני רבי ישמעאל ואמר נובה מנכסים בני חורין. וכתב הר"ב דהלכה כמותו וערב דלאחר מתן משות בני קנין. ואי לא. לא משתעבד ורבי ישמעאל בקנין דוקא מיירי ואפי' הכי איכא נובה אלא מבני חורין. ומעמא כתב ב"י בסי' קל"ט דשאני מקנין דלה דחייב [אף ממשעבדי] לפי שחוב הערב היה בא לו מגד עצמו אלא שבהערב לאחרים. וכל שלא נכתב לית ליה קלא ע"כ. ולריפין נמי אומר דערבות אינ"ג שהוא בדרך אסמכתא מהני קנין. ולא בטיל בית דין חשוב וכו' כמו במשנה ה'. ומעמא דמ"מ איכא הגאה דהימנים במקלא ואפי'

ע מה לבלם לא יפרע מן הערב: רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש נכסים ללוה. לא יפרע מן הערב. אלא דהנא קמא סבר אפילו אם יש נכסים ללוה יפרע מן הערב. אלא מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני. המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב. ואם אמר על מנת שאפרע ממי שאלוה. יפרע מן הערב. במה דברים אמורים כשאין נכסים ללוה. אבל יש נכסים ללוה. לא יפרע מן הערב. וקבלן. אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. רבב"ג אומר אחד ערב. ואחד קבלן. אם יש נכסים ללוה. לא יפרע מהן. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ערב הוא שאומר תן לו ואני ערב. קבלן. הוא שאומר תן לו ואני מתן לך: הערב לאשה בכתובתה. ואין לבעל נכסים. וצריך הערב לפרוע כתובתה *)לא יפרע. הכתובה עד שידירנה הבעל תחלה הגאה על דעת רבים מדר שאין לו התרה. שלא יוכל להחזיר אותה. דחייבים שמא דעתו להחזירם ולאבול כתובתה לאחר שתגבנה מן הערב. ולענין דינא ערב דכתובה לא משתעבד. ואינו חייב לפרוע. ואפילו אין לו נכסים לבעל. מאי טעמא דמלוה עבד ולא מידי חסרה. ואי ערב כתובתא דבריה הוא משתעבד. דאבא לגביה בריה בעבודי בעביד נפשיה. וקבלן דכתובה משתעבד. ויכולה אשה שתתבע ממנו תחלה. ואפילו יש לו נכסים לבעל. והוא שידירנה הבעל תחלה על דעת רבים: אם המלוה את חבירו בשטר. אף על פי שאין כתוב בו אחריות נכסים נובה מנכסים משועבדים דקיימא לן אחריות מטות סופר הוא אם לא כתבו בשטר. והרי הוא כאילו נכתב: הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו. ואין שם עדות אחר: נובה מנכסים בני חורין. ולא ממשועבדים. דכיון דאין בו עדים ליה קלא. ולא ידעי ביה לקוחות מי סמי דלגדיהו: אחר חיתום שטרות. אחר שחתמו העדים בשטר. כתב אחי פטומי בר פלוני ערב: נובה מן הערב. מבני חורין בלבד. דכיון דלא חתומי סהדי על הערבות הוא לה מלוה על פה: אמר ליה בן גנם וכו'. דקסבר כל ערב שאחר מתן משות לא הוי ערב. אלא על המונה הערב והבטחתו הלוה. ואף על פי שקילס ר' ישמעאל את בן גנם. סלקה

*) בר"ב: ד"ר הערב הכתובה.

שנויי נוסחאות

(בין כך ובין כך). כמשנ"ב ד' מיכן ליתא. ובן היה רשב"ג אומר. ידיר ונכיר"ק ונכל כלי ומשכנ"ר כיוצא בו אמר רשב"ג. הערב לאשה. נד"ג ונכי"ק ונס"ם ומשכנ"ר ונרי"ם אף הערב. ידירנה הגאה. נד"ג ונכי"ק ומשכנ"ר: ידיר הגאה; נכי"ה. ידיר בה.. יעשו קנוניא. נכי"ר יעשה..; נכי"ק ומשכנ"ר.. קינוניא. על נכסים. נד"ג ונכי"ק ונכי"ם ול' ומשכנ"ר.. נפשיו. ויחזיר. נכי"ר ומחזיר. חן נובה מנכסים ב"ח. במשנ"ב נמשות נובין.. ערב היוצא לאחר. נכי"ק ומשכנ"ר והערב שהוא יוצא אחר ונ"ם נד"ג ונכי"מ ומס (ערב) ונ"ם נכי"ם ול'. מעשה בא. נכי"ם ומעשה בא; במשנ"ב מעשה ובא. בן גנם. נכי"מ ר' שמעון בן גנם. א"ל למה. נכי"מ ונכי"ר א"ל ר' ישמעאל למה.

תוספות חדשים

הר"ב ד"ה הערב כו' ולא מידי חסר: עכ"ל ודוקא מה ומלים. אבל גדולה הרי הוא כמשנ דעלמא (מ"ש) כ"כ כי סימן קכ"ט:

תוספות רע"ק

ן [אות סו] הרש"ב ד"ה הערב. לא יפרע הכתובה. משמע דאחר הגרושין כשתבא לגבות כתובה לא תפרע עד שידירנה. וכן כתב חמור וחש"ע סימן ק"ב פ"ו הערב לאשה וגרושה בעלה וכו' לא תפרע מן הערב וכו'. וכן ברמב"ם פי"ז מהלכות אישות הלכה פ' חמנרש את אשתו ידיעתה הגאה ובהל' יו"ד וכן הסקרוש נכסים וגירש אשתו ידיעתה ואח"כ תפרע. משמע דאף אחר שגרושה הדין כן. ואולם מדברי תשובת רמ"א סי' ל"ג נראה דס"ל בפשיטות דדוקא לכתחילה מוסל על הב"ד שמגרשה בפניהם לעשות כן אבל גרושה ולא הדירה ודאי נטית כתובתה עיי"ש וצ"ע. ומה דדייק בן הרמ"א שם מהא דאמרי' בסוגיא נבי בר תצי אפי כל דמגרש בב"ד מגרש. כבר נזהר מזה המחבר א"ע דהכצה היה שיגרש אותה ויעשה בן שלא בב"ד. ומ"ם בעיקר דמלתא קשה לי דאיך שייך שלא תפרע עד שידירנה הבעל. ובאיזה כח גבריה הבעל לידור הגאה. ואם הוא לא ירצה לעשות כן נגסיר אותה שלא לפרוע לה. ואמאי לא המילו חולל על האשה דבר זה כשבאה לתבוע כתובתה מהשרב תידור הגאה מבעל זה (אנ"א אפשר לומר דמחמת קושיא זו הוכיח הרמ"א דין הנ"ל):

בלא הלוה ממש על אמונתו: הרי התונק וס'. כתב הגאון ז"ל בבעריו פירוש היה תונק. הוא ממזיק בבעל חובו ביפרעתו. ועבר במשנה ואמר הניחהו ואני אתן [לך]. מבמע דלא תונק ממש קאמר. כ"י: פטור שלא על אמונתו הלוהו. וגם בחטק הלוק היה רבי ישמעאל והלכה כמותו. כדאיתא בגמ'. ולדעת הר"ב דלאחר חיהוס בטרות בעי קנין. הכי נמי ליכו תונק ר' ישמעאל אלא בקנין.

ר"ע מברטנורה

כרבי ישמעאל. ומרב דלאחר מתן מעות בעי קנין ולא לא מבעבד ובלפני מתן מעות לא בעי קנין: נשלמה בבא בתרא

אמר לו הרי הדונק את אחד בשוק. ומצאו חבירו ואמר לו הנח לו. פטור. שלא על אמונתו הלוהו. אלא איזהו ערב שהוא חייב הלוהו ואני נותן לך חייב. שכן על אמונתו הלוהו. אמר רבי ישמעאל הרוצה שיחבים יעסוק בדיני ממונות שיאין לך מקצוע בתורה גדול מהן שהן כמעין הנובע. והרוצה שיעסוק בדיני מזונות. ישמש את שמעון בן נגס:

נשלמה בבא בתרא ומסכת נזיקין

ומקני. אבל בערב דכתובה. ליה ביה לערבא ולא מידי. ואדרבא פב למיהב טן דו וכו': סליקא לה בבא בתרא

ונמבני"ל (ובכם ליהם); נמבנ"ב ד"ה .. ואני אתן לך. שלא על אמונתו. בכי"ק .. על מנתו וק נסמוך. (אלא) איזהו ערב שהוא חייב. בכי"מ ובכי"פ ואיזהו .. ולימא בכי"ם ולא ליהם גם בד"ל ובכי"ק ובמבני"ל (ובכם .. חייב לו). הלוהו. בד"ל ובכי"ק ובכל הפ"י ובמבני"ל אמר לו הלהו. (לך) חייב שכן על אמונתו. בכי"ב חייב שעל אמונתו ולימא. (אבר ר' הרוצה) שיחבים. נמבנ"ב ואמר ר"י .. ; בד"ל .. להחבים ולא בכי"ק (ובם ליהם נפשים); בכי"מ ובכי"ל ובמבני"ל .. שיתחבם; בכי"ם .. לחבם. עיאן (לך). בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמבני"ל ליהם. ברורה גדול מהן. בכי"מ בבל התורה כולה גדול .. ; נמבנ"ב .. יותר מהן. שהן כמעין. נמבנ"ב .. הנובע והרוצה. נמבני"ל .. ופל הרוצה ולא בד"ל ובמבני"ל (ובכם טובע). שיעסוק. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמבני"ל לעסוק. את שמשון. בכי"ם ול' את ר' ששון. בן נגס. בכי"ק .. הפלת מיקים פרקים ל'. בלבלפא דמלהין מרגלין כל מן דוכה מלוה בעמריש. סליק

כשהודיע ענין הדינין התחיל לדבר על הדיינין נזרי הגזירות והדינין ההם. וסידר אחר בבא בתרא סנהדרין. הרמב"ם. וכך כתבו התוספות. ולשון סנהדרין ארמית. נמצא פעמים רבות בתרגום ירושלמי ותרגום כתובים. ולדעת הר"ב בפירוש משנה י"א פרק בתרא דסוטה. לשון עברי הוא והוא שם מורכב שונא הדרת פנים. ושין מתחלף בסמ"ך:

פרק א **א דיני** ממונות. דהייט הודאת והלוואות: בשלשה. הדיומות. ולא אלרכומו רבנן לשלשה מומחין בלא הנבל דלת בפני לין. אמת יכפור הלוה ולא ימצא מומחין לכומו לדין. אלא לא יחיד מומחה. לא בלבד הדיומות. אבל גזלות וחבלות בג' מומחין. דאלהים כתיב בפרש' שומרים בואלה המשפטי' ג' פעמים. ומינה ילפינן שלשה מומחין: נזק. אדם לא שור המועד מהדיק דמשלמים מק בלם: הצי נזק. שור תם מהדיק. ואע"ג דהייט חבלות. אלא דבעי למיהני תבלומי כפל והבלומי אלבעה וחמשה. מיהו מבלם כמו מה מהדיק. במבלם יותר. הנא נמי אלי נזק בחיט מבלם כמו מהדיק. מהרי מבלם פחות. ואלא דאמרא אלי מק מנא נמי מק ומוציא שם רע. לא מלאתי לבאך בחולם ומנגו לאיתו מלה כסף

פרק **א דיני** ממונות. פירש הר"ב דהייט הודאות והלוואות. עיין פירושם ברש פ"ח דב"ק: בשלשה. פירש הר"ב הדיומות ולא אלרכומו רבנן לשלשה מומחים וכו'. כלומר אלהים דכתיב גבי שומרים הוא לאיתו כתובים גם כן בפרשת אם כסף תלוה. דעיקוב פרבות כתיב כאן. כדאיתא בגמרא. והכמים הקילו. ולא אלריטו וכו'. ומה שכתב הר"ב אלא יחיד מומחה. עיין מ"ש בזה ברש פ"ג: גזלות וחבלות בשלשה. פירש הר"ב מומחין. דאלהים כתיב בפרשת שומרים. בזה מומחו שבלא יד בפקדון דהייט גזלות. אבל טב ולא שיבם לא מקרי גזלן דמלוה להוצאה נתנה. ואלהים מבמש לבון שרשה ורבנות. כדמתרגמינן רלה נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז) לבון רבנות. כל זה מדברי רש"י [נמבנה ובגמרא (ב ע"א) סוף ד"ה מי קסבר]. ומ"ש הר"ב דשלשה פעמים כתיב אלהים. ומינה ילף שלשה מומחין חד לנופיה. ותרי להרי דיינים. ואין בית דין שקול כדפירש הר"ב לקמן [ד"ה ועריפת]. ועיין במבנה דסוף הפרק. מספרן פליהם עוד לחד סרי כתן בלבה. כר' יוחנן בגמרא [ד' ג' ע"ב]. וכתבו התוספות שלריך לדקדק דהכא לא דרבינן חד למינא מבום דלאומריך לנופיה. ובמבמה ג' דלקמן דנמיגן הבעה וכאן דהייט י'. מבום דעבדה כהנים כתובין בפרשה. [כמ"ש הר"ב במבנה ג' פ"ד דמגילה] ולא למריק אין חורבן אחלות. ע"כ. ופירוש מומחה כתב הר"ב ברש פ"ג: וחבלות. נראה לר"ת דכיפר ובלבים של עבד הוי בבלל חבלות לא נמי הוי ולייר הוי. ובייר נמי ילאת עבד ברחמי אבריס דקנס היא. ובמי נמי ג' מומחין. ולינבא קמא לא הביב הא מזר. דאיכא למימר דפטיבא ליה דהוה בבלל חבלות. לא נמי הכא לא אירי אלא בממון המיתן מיד ליד. תוספות ועיין לקמן: נזק. כתב הר"ב אדם לא שור המועד וס'. ואע"ג דהייט חבלות [וט']. גמרא ופירש התוספות [ד"ה מק]. דשור המועד דאמרן *לא דבן ורגל. אלא דקרן. דלא מגבין בבבל שאין מומחין כמ"ש הר"ב ברש פ"ח דב"ק ועיין שם. ומדהכי לנזק בחד תבלומי כפל וכו' דאין מגבין אלא פ' מומחין.

שנויי נוסחאות

(ה"י) התונק. בכי"מ והרי שהיה תונק וכ"ם שהיה תונק גם בכי"ם: נמבנ"ל ליהם. את אחר בשוק (ומצאו חברו) וא"ל. בכי"ל את חברו בשוק.. וכ"ה בכי"מ; בד"ל. מצאו חברו א"ל; וכ"ה א"ל גם בכי"ק ובמבני"ל וליתא בכי"ם את חברו וא"ל והבאר ליהם. הנח (לו) פטור. כ"ה בנבמה וסו"ל (מלבד ד"ב) ובמבני"ל דפו"ן בד"ל ובכי"ק ובכי"ם הנח לו ואני נותן לך פטור וכ"ה בכי"ק

ציונים

פ"א **א** דיני ממונות בשלשה. כי פ"ח מל כפרק ימים' מלא פ"ח ס"ע"ל יבמות פ"ב ה"א ע"ל פ"ה פס' בבלרכן ב"ה פב"ג בגמן ב"ז בבב"ם מ"ב פיקון י"ב מ"ח: גזלות וחבלות בשלשה. פ"ל ב"ם פ"ם: האונס והמפתה. ירושלמי בבמבה ר"ל פ"ם ה"ל בם: דברי ר"ש. ירושלמי כלן פ"ב: מוציא שם רע. פ"ל בם פ"ג

שנויי נוסחאות

פ"א **א** ותבלות. נמבני"ל בבשם וחובות. והמשה (בשלשה). בכי"ק ונמבני"ל והרי"ף (ליהם). האונס. בכי"ק והאונס. והמוציא ש"ר. בד"ל ובכי"ק ובכי"ע ונמבני"ל המוציא ש"ר.

תוספות רע"ק

פ"א **א** [אות א] תו"ם ד"ה נזק. לאו דקן ורגל. נראה דתוס' כ"ב רק בשומריהם דבבואר ברבריהם דבאר דאמרינן בפרק החובל דמידי דשביה עבדינן שליחותיהו הייט דינא דמתני' דהכא דדיני ממונות בג' הדיומות משום דלא תנשל הייט דמשום זה עבדינן שליחותיהו וא"כ בכל מה דאמרי' שם בפ' החובל דעבדינן שליחותיהו בבלל בדינא דמתני' דהכא דד"ם בג'. עיין תוס' ד"ג ע"א ד"ה שלא. ומש"ה הוצרכו לדחוק שם דמה דקתני בפתני' בגזילות וחבלות

ב מכות בשלשה. פי' כ"ל פ"ו ע"ב מ"ו: פ"ב ע"ה: מיבחר החדש בשלשה. מ"ו: פ"ב ע"ו: בשלשה שתהלק. מ"ו: פ"ב ע"ו ופ"ד פ"ו: קונט סמנא ע"ע ומ"ו:

שנויי גרסאות

ששיש בו. נס"ק. . לו. ב (בשום ר' ישמעאל אמרו בב"ג). נכ"ס כ"ל פ ודיק אמתק כ"ו ומכמ' לא מכמע כן ויכ' לי הי'. כיוכ נכי"ס פשום ר' שמשון.. וכ"ה נס"ל ה"ה מכות נד' שוכיט לכל לכי ס"ן פיוסה גם סס כלכיט ולק נד' ט. נכי"ס פשום ר' אליעזר. ל"ד"ס) וכן ליתא כ"ן גם נכי"ק: החדש (בשלשה). נכי"מ ליתא.

תוספות הדשים

פ"א ב הרע"ב ד"ה רבי ישמעאל אומר ט' אתיא: רבא רבא ט'. היינו כלכיי נגמ' אבל לגבא כמעם דמלקות ביקום מיסה עוברת: בתרי"ם ד"ה בשלשה מתחילקים וכוי כמו המרוייב נד"ג ע"ב' פשוט דהי דבר הבאר ואינו סמו לריכים כפיה כמו יחוקיהו וכוי בתו דיני נפשות:

ראשון לציון

פ"א ב הרע"ב ד"ה רבי ישמעאל אומר ט' עיין יסלמ:

תוספות רע"ק

בעי ג' מוסחים חייתו גזילה שע"י חבלות (דזה לא שביח. אבל סתם גזילות) הא אשכחן בבמה חבתי שהיו דנין בבבל דיני גזילות. אבל מדברי רש"י ר' י"ג ע"ב ד"ה לסידן דיני קנסות מבואר דס"ל דהם ב' ענינים דפתני' דהבא בייתי בא"י דאפשר עפ"י מוסחים בוח רק בהלואות חשבו לגעילת דלת סמי בב' הדרגות. אבל גזילות וחבלות בעינן מוסחים אבל בבבל ד"ל הבא כלל מוסחין בזה אמרי' בב"ק דבמדי דסביח ולבא קנס ע ב ד י נ ן שליחות ייתו ע"י"ש וב"ג סדברי הרא"ש בשמעתין ומה דאמרי' בפ' החובל שליחותייתו עבדי' מידי דהוי אתוראות והלואות צ"ל דה"ק דבמו דתקנו בהוראות והלואות דמשום תיקון עולם דלא בעי מוסחים (אף בא"י) ה"ג בגיזקין היכא דליבא מוסחים כגון בבבל תקנו לבעבד שליחותייתו. א"ב הבא מסילא ניחא דגם נזק דשן ורגל אין דין בא"י רק בס"מ:

כסף: דיני נפשות. דאם אמת היה הדבר וזאתה תחתון וסקלוה. ודיני נפשות בעברים ובלבה. כדלקמן. והלבה כחכמים: ב מכות. מלקות ארבעים: בשלשה. דכתיב (דברים כ"ה) וגנבו אל המכפא ובפטום. שנים. ואין כ"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחר הרי כאן בלבה: רבי ישמעאל אומר בעשרים ושלשה. אמרו רבע רבע. כתיב הכא (שם) והרשיעו את הרשע וכתיב התם (במדבר ל"ה) אשר מות רבע למות. מה להלן בעברים ובלבה. אף כאן בעברים ובלבה: עבור החדש. קדוש החדש ואיידי דבעי למתני עבור שנה. הנא נמי עבור החדש: בשלשה מתחילין. לראות אם יש להוסיף ואם אחד מהבלבה אומר צריך בית דין ליבב ולעיין אם צריכה שנה לעבר. מפני ההקיפה והאביב והפירות. ושנים אומרים אינ. אמר יהיב דמעמו. שנים אומרים ליבב. ואחד אומר שלא ליבב. הולכין אחר הבנים. ומוסיפין עוד שנים אחרים שיבאו ויתנו בדבר. וכרי כאן חמשה. שנים אומרים צריך לעבר. ובלבה אומרים אינ. בטלו שנים במעמן. שנים אומרים אינה צריכה. ובלבה אומרים צריכה. הולכים אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים שיהו שבעה ומעברין אותה. ובגמרא מפרש דהאי בלבה חמשה ושבעה כעבד ברכה כהנים שם בפסוק ראשון ג' תיבות ובבני חמשה ובבלבי שבעה והלבה כרבן שמעון ב"ג: סוכה

כתיב הר"ב קדוש החדש. גמרא [דף יו"ד ע"ב]. דאינ' לעבר החדש אלא כי מקדש יום ל"א ממילא מיעבר החדש שעבר. דיום ל' בתריה שדית ליה. רש"י. ואיידי דבעי למתני עבור שנה. והתם לא כגי בלא אמירה. דבגמרא הבנעה לעבר צריך שיאמרו שתהא הבנה מעוברת. תוספות. אבל לא ידעתי למה לא פירש הר"ב כרבא דמפרש קדוש ביום עבור [הא יום ל' שממנו נעשה החדש מעובר כשרוצין לעבור] בבלבה. אחר עבור ליבא קדוש. ומני ר"א בר לדוק היא דסבירא ליה הכי. כדתנן במשנה ז' פ"ב דראש השנה. ובם פסק כמותו. דהא בגמרא לא אמרו איידי אלא למאן דמפרש קדוש החדש. מסיק דמתניתין ר"א בר לדוק היא: בשלשה. בדפ"ג דר"ה מפיק לה הר"ב מקרא. מדכתיב (שמות י"ב) החדש הזה לכם וגו' כדאיתא התם בגמרא [דף כ"ה ע"ב] ומיין מה שכתבתי לקמן במשנה ו' אבל כתבו שם התוספות דאותה כונגיא אתיא כמ"ד מדאורייתא יחיד כשר לדון דכתיב (ויקרא י"ם) בלדק תשפוט ורבנן אגריכו בלבה. משום יובני קרעת. אבל למ"ד מדאורייתא בלבה מומחין. אלא משום דלא תעמול דלא. אמרו דסגי ביחיד מומחה או ג' הדיומות. נבי קדוש החדש אין להבשיר. וא"כ א"ל קרא. ע"כ. והר"ב מפרש בר"פ כמ"ד מדאורייתא בני בלבה. ולפיכך לא כתב כאן אותה דרשא דר"ה: עבור השנה. כתב הר"ב מפני שלבה דברים מעברים. מפני התקופה והאביב והפירות. הכי ת"ר בגמרא ופירש"י התקופה. בין [בל] תקופת תמוז שמתעבבת ומתבבת. שאין תקופת תשרי עולה עד עבור החג מעברין דנפקא לן מקרא [ותג האסיף תקופת השנה (שמות ל"ד) עיין דף י"ג] בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד ט"ו בניסן. שהבאת העומר דילה בתוך תקופת טבת. מעברין. ועל האביב אם לא בשלה ההבואה. מעברין דקרא כתיב (שם) בחדש האביב. ועל פירות האילן. אם מתאחר בשולם יותר מזמן העלרה. מעברין. שהעלרת זמן הבאת בכורים. דכתיב (במדבר כ"ה) וביום הבכורים. ואם לא יביאם בטלו לרגל. צריך לעברה פעם אחרת לשלות: בשלשה מתחילין ובחמשה טבאים וטהנים וכו'. פירש הר"ב אם אחד מהבלבה אומר צריך וכו' ושנים אומרים אין צריך [כו'] בטל יחיד [וכו'] ומוסיפין וכו'. בברייתא בגמרא [דף יו"ד]. וכתב המפרש להלכות קדוש החדש בפ"ד. וז"ל ויש לשאול מפני מה אם שנים אומרים לא נכב. ואחד אומר נכב. בטל יחיד במעמו. ואם אומרים שנים נכב. ואחד אומר לא נכב מוסיפין שנים. ולמה לא נאמר כמו שאמרנו בתחלה בטל יחיד במעמו. וכן הדין אם אמרו צריכה עבור או אינה צריכה ולמה סמכו על המיקר והוא אחרי רבים להטות במי שאומרים לא נכב. או אינה צריכה עבור. ולא נסתך על המיקר זה. במי שאומרים נכב וצריכה אם צריכה עבור אלא מוסיפין שנים ואיה לאו שיהיו שני הדיומים בוים. או יבטל המעמ במעמו. או יוסיפו הבנים לו יהלקו המעמ על הרוב. והתשובה שהאומר נכב וצריכה. הוא מוליא הבנה ממנהגה וכמו כמו המיחיד בדיני נפשות. אלא גלך בו אחר הרוב עד שיבא המחיבין יותר על המזכין בבנים [כדתנן בסוף פרקין] גם בזה כשאמרו בנים צריכה עבור לא נחזיק לדבריהם עד שיבא בנים או עד שיגיעו לבנה. שהם לגבי העבור. כבבעים ואחד נגבי דיני נפשות. ע"כ. [וכאבר זכיתי וחברתי פירוש על הלכות קדוש החדש שקראתיו פרשת החדש. נתחדש לי שם כברא ונעשה אחר. ממה שכתב המפרש המכר

אור גדול

פרק א א בתוי"ם ר"ח מפני כו' לא ידענא מאי קאמר כו' לק"מ דהתרבו"ם לשיטתו בת' פאר הדור (סי' קפ"ו) דסבואר שם דבדיינים לא אמרינן נמצא אחר מחם קרוב או בטל יעושה"ם וב"ת בקצה"ח (סמי' ל"ו):

ג סמיכת זקנים. על רחם פר העלם דבר של גבור. ויש במשמעות הדברים גם מעוי הדיין בהגדול הסמוך לריך שילרף עמו בנים. כברולה לסמוך חכם ברי ביקרא רבי ויחן דיני קנסות. ולשון סמיכה הבוא דכתיב (נמדבר כ"ז) וסמוך את ידיו עליו. ולא דבעי מסמך ידיה עליה אלא בבמא קרו ליה רבי. ואין סמיכה בחולה לחרן. אלא לריך שהסמיך והנסמך יהיו כולן בא"י. ואז יהיה לו רשות לדון דיני קנסות ואפי' בח"ל. לפי שבהדרי טוהגת בין בהרן בין בח"ל. אחר שנסמכו בחרן. וכתב רמב"ם שבראה לו שבזמן הזה באין לנו סמוך אים מפי אים עד משה רביט. אם היו מסכימים כל החכמים בבא"י לסמוך יחיד לא רבים. הרי אלו כמוכים ויטלים לדון דיני קנסות. ויש להן לסמוך לאחרים. והדבר לריך הכרע: ועריפת העגלה בשלשה. דכתיב (ויקרא ד) זקני העדה. משמע זקני בנים. ואין ב"ד בקול. הוסיף עליהם עוד אחד הרי ג': רבי יהודה אומר בחמשה. ובמקו בנים. זקני

ואם גמרו בשלשה מעוברת: ג סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה. דברי רבי שמעון. ורבי יהודה אומר בחמשה.

ז' פרק ד' דעדיות. ומ"ש הר"ב בגמרא מפרש דהני שלשה חמשה ובבעה כנגד ברכת כהנים וכו'. ולא אתפרש מעמא מאי. ואפשר לי לומר כדי לעורר הברכות להכלים המכוון במעברין להיות האביב והפירות והאסיף בזמן. [ומליע כיולא בזה במעוברין זכות הבות. בהזכרת שאלה עד שבחברון. במשנה דרים פ"ג דיומא] [ומשנה ג' פ"ג דתמיד]: ג סמיכת זקנים. כתב הר"ב מעי הדיין. שבגדול הסמוך לריך שילרף עמו בנים. מגלן. אליבא מדכתיב וסמוך אי הכי תסגי בחד ' ומי הימא משה במקום ע"א קאי. אי הכי ליבעי ע"א ס). גמרא [דף י"ג ע"ב]. ומיהו דלא אתנה הר"ב שבנים לריך שיהו ג"כ סמוכים וכן מבואר בפי' הרמב"ם ובחבורו פרק ד' מהלכות סנהדרין. וכתב שם הכסף משנה דסיהו טעמא דכיון דאסיקנא בקבלה דלא מצינו למילף דבעינן שלשה. מוקמינן לשלשה דתנן. דהיינו אחד סמוך. ובנים אף על פי שאינן סמוכים. ומ"ש הר"ב ולאו דבעי למסמך ידיה וכו'. גמרא. ולא אתפרש טעמא. ומ"ש קרו ליה רבי. מסיים בה בגמרא ויסיב ליה רשותא למידן דיני קנסות. והעתיק כן הרמב"ם בפירושו ובחבורו [שם]. ומ"ש הר"ב בשם הרמב"ם שבזמן הזה אם היו מסכימים כל החכמים וכו'. מסיים בה בפירושו שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם. לפי שנלטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. ג) על כל בנים. [ואמר י"ע לשון זה עיקר. ולא כמו שנמצא בחבורו בדפוס ישן גם חדש ברים פ"ד מהלכות סנהדרין שיהיה אחר מהם סמוך] והקב"ה ייעד שיבוא כמ"ש (ישעיה מ' כ"ו) ואביבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה. אח"כ יקרא לך עיר הלדק. וזה יהיה בלי ספק בסימן הבורא יתברך לבות בני אדם. והרבה שותם ותבוקתם לשם יתברך ולתורה. ותגדל הומתם לפני בא המשיח. כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא. ע"כ. ומ"ש הר"ב והדבר לריך הכרע פוא גם כן מלשון הרמב"ם בחבורו פרק ד' מהלכות סנהדרין. וראיה לי הטעם לפי שאפשר לדחות הראיה שכתב שהרי ייעד הש"י ג"כ (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא ולכתי הדעות שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים. הנה ביאתו קודם ביאת המשיח והרי הוא סמוך בלי ספק ויכול לסמוך בלתוך בנים אע"פ שאינם סמוכים וכ"כ הרמב"ם עצמו שם בהלכות סנהדרין הרי לא היה בארץ ישראל אלא סמוך אחד מושיב בנים בלבו וכומך שבנים כאחד. לא זה אחר זה. ואחר כך יעשה הוא והבנים. ב"ד הגדול. ובסמוכו בתי דינים אחרים. ע"כ. ובוב מלאתי קרוב לזה בתשובה לר"ל בן חביב נדפסת בסוף תשובותיו וסדריך מאד ע"ש: ועריפת עגלה. עריפה לא דוקא דמרידה הוא דסויא בשלשה כדתנן [רש] פרק עגלה ערופה. ג' מב"ד הגדול שבירושלים היו יולאין וכו'. והדר קתני נפטרו זקני ירושלים והלכו זקני אותה העיר ומביאין עגלה ערופה והתם לא קתני שנשה וקרא' נמי דמייתי בגמרא במרידה כתיבי. תוספות [דף יד]: בשלשה. לשון הר"ב ועריפת העגלה בשלשה דכתיב זקני העדה. וכן לשון הרמב"ם. ודברי הימה הן שזה הכתוב בסמיכת זקנים לפר העלם דבר כתיב. אבל בעגלה ערופה נפקא לן מדכתיב זקניך. כדתנן בהדיא בר"פ עגלה ערופה. ולולי שגם בפירוש הרמב"ם כתוב כן הייתי מתחק מפירש הר"ב שהי אלו המלות. ועריפת העגלה. דהשתא בשלשה דכתיב זקני העדה. ויהיה מוסב על סמיכות זקנים כפי פירוש הראשון שכתב הר"ב שהוא סמיכותם על ראש פר העלם דבר. אבל לפי שהרמב"ם אינו מפרש שם סמיכת זקנים אלא לענין מעי הדיין בלבד קשה להגיה כך בפירושו. ומה הטעם בעצמו קשה גם להגיה כן בדברי הר"ב לפי שנראה מבואר שאחרי שלא כתב הני פסוקי דדרשי בה בפרשת עגלה ערופה ואיתנהו נמי הכא בגמרא. ש"מ שנמשך בזה גם כן אחר הרמב"ם. והשפ"י שבפירוש סמיכת זקנים כתב גם כן פירוש פר העלם דבר. מ"מ אח"כ חזר בו ולא כתב אלא שבת פירוש הרמב"ם ולפיכך לא שלחתי ידי להגיה אחרי שהדברים מראין בעצמן שאינו מעשה סופר המעתיק. אלא שהוא ממכתב יד הר"ב והרמב"ם בעצמן. אע"פ שדבריהם המוהין. ואי אפשר להולמן ולישבן. ושוב ראיתי להר"ב והרמב"ם במשנה ז' פרק ט' דמגחות. שסתיקו דרשא דוסמכו של סמיכת זקנים על הפר. וכתב עוד שם הרמב"ם דסיום פירוש סמיכת זקנים דהכא: רבי יהודה אומר בחמשה. כתב הר"ב דכתיב וכמשו בנים. גמרא. ורבי בשמעון הכתיב וסמכו ההוא מיבעי ליה לגופיה. ורבי יהודה גמר ראש ראש מעולם. כלומר לא לכתוב אלא ידיהם על ראש הפר. ואלא גמיר כמיות מוסמך יחו על ראש העולה. ורבי בשמעון ראש ראש לא גמיר. והוי אמינא מאי על בסמוך. [ולא לריך למסמך ממש] [עיין מבנה ה' פרק י"ח דמגחות] ומ"ש הר"ב והלכה כר' יהודה. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ולאחרה בהרתי הלכה כרבי יהודה. בין בסמיכת זקנים. בין בעגלה ערופה. אלא שבחבורו ריש פ"ד מהלכות סנהדרין פסק לענין מעי הדיין בהלכה. והכ"מ נתן טעם דסבירא ליה להרמב"ם דר"י לא פליג אלא בסמיכת זקנים על פר.

[בדר נזיקין ח"א] בב

ואין

ג סמיכת זקנים. ג' פ"ב יבמות ק"ל פ"ל יהוצאבי פופש פ"ב כ"ל פ"ו ז"ג בה' פנסה בקרבנות פ"ו וכ"ד מה' סנהדרין כ"ב פ"ב פרק ל"ד ופיבן קפ"ב: ורי"א בהסשמת פ"ו פ"ב מה' סנהדרין פ"ה:

שנויי נוסחאות

ג זקנים. עגלה. הי"ל ונכי"ל ונמבני"ל הזקנים. העגלה. ורבי יהודה. נד"ל ונכי"ל ונכי"ם ר' יהודה.

ראשון לציון

ג בבשנה סמיכת זקנים כו' דברי ר"ם עיין יבמות ק"ל ע"ב וכם ליתא דברי רבי יוסי.

לקוטים

ג הר"ב ד"ה סמיכת וכו' ולאו דבעי למסמך ידיה הרמ"ן וז"ל בפר הש"י בפי' הרמב"ם וז"ל בקב"ם ל"ל וסמכת את ידך והוא עשה בני ידיו בראש שהדבר בפשטו ולפי"ז סמיכה ע"ז בזה לסמיכת הקרבנות וכו' אבל הרמב"ם בפ"ד מה"ס בתב בדברי בנמי אבל מוכל לומר דלא בעי למסמך דאמר בגמי ר"ל דאיע מעבב וכו' ע"כ וז"ל הרמב"ם בר"ם בהבר ומשם רבינו סתן יהושב ביד בעמאר ויסמוך ידיו וכו' ואח"ל בתב וכילד סיה בסמיכה לדורות לא בסמיכו ידיהם על ראש סקן אלא בקורבן ע רבי וכו' ע"כ מלשונו זה נראה דאפ"ל דמבע"ה סתן יהושב ביד מתם מיבו אין ללמוד ממנו בעלמא לדורות דבקם סיה זה להבסיע עליו נבואתו אבל בעלמא לעולם דאי"ל וז"ם אמ"ב וכילד סיה בסמיכה לדורות ובייבו בגמי בעא מיה רב אחא מרב אבי אי בני דוקא ביד כי היכי דאבתן בבבה ופבשם ליה דלא ובייבו הי' מעמאת דכתיבה דבאלי הם שבים לבאמל מרוחו עליו אבל בעלמא אינם אלא לגמילה בעות לא כו' בים. (ב"ל):

ג) בהוי"ם דשם פ"ה פ"ב. ג"ל בדשם פ"ה וכ"ם נפי' הרמב"ם לא בד' קרלקא ע"כ" והרמיבו אח"כ עד בלן ואינ' נמן אבל סמלות בל כל אמים" שבדברי הרב ב"ב מובינות כי המלה "בל" בדבריו הוא ס"ם וב"ל כו' בחבורו ומי' מה שנשיר ע"ו הרמ"ן ונפי' ב"ל. ומי' בדברי הרמב"ם בחבור ונ"ש.

ואין נראה כדבריו מתוך פירוש המשנה שהרי הוא לא פירש אלא במטי הדיין בלבד. והו נמי מפרש בפר. הרי גם זה מלאט ע בפ"ג מהלכות מעבה הקרבנות שפוסק דסמיכת פר בבלבה. וכ"כ ג"כ הרמב"ם והר"ב בפירוש משנה ז' פרק ט' דמנחות. וזה ממה שנ"ע שבענלה ערופה פוסקים כר' יהודה כמ"ש כבר ברים פרק ט' ממסכת סוטה. ובסמיכת זקנים פוסקים דלא כר"י. והפ"ש שבענלה ערופה סתם לן תנא כר"ש וכ"ש סמיכת זקנים. דלא נשנה אלא בפלונתא דר"ש ורבי יהודה. וקיימא לן דר"ש ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה כמ"ש שם. ולריך לי עיון טובא. [ועיין [מ"ש] בפ"ט דסוטה משנה ח']: החליצה. עיין ברים פרק י"ב דיבמות במשנה ופירושה: והמיאונין בבלבה. *דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. ומיאונין דרבנן. דמדאורייתא אפילו מיאון לא בעיא דאין קדושי קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתיב (דברים כ"ב) אם בתי נתתי לאיש הזה. רש"י. ומ"ש הר"ב ביבמות מוכח. בגמרא ריש פרק י"ג אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן הלכה כמאן דאמר בשנים. ולפיכך לשון מוכח שכתב הר"ב אינו מדוקדק. ועיין מ"ש בזה בסוף פ"ב דיבמות: שאין דמיו יקרים. כתב הר"ב כגון פירות והרקיבו [*גמרא. ולא קתי אלא אמעשר שני ולא של נטע רבעי]. כמו שכתבתי במשנה ד' פרק ה' דמעשר שני מהמעשר שכתבו שם הר"ב. וכן הר"ש. דנטע רבעי לעולם אין דמיו יקרים דמלריך לפחות היליה. וזה המעשר נראה יותר ממ"ש התוספות דהייט מעשה מתוך שאדם לוקח לאכול פירות נטיעה זו חישבין אפילו בדמיו יקרים. ע"כ: בשלשה. דמידי דממונא הוא: דהקדשות בבלבה. מנא לן. וכי תימא משום דכתיב בהו בלשה בהמה דהייט פדיון הקדש. ומאי הדין לשאר הקדשות. קרקעות דכתיב בהו ד' אסני בד'. ולקן תנן הקרקעות תשעה וכהן. אלא משום דמשלמי בסו' דפרשה אחרונה היא ובתשלום פרשת קרקעות כבר נשלמו י' בהנים. ותלמד התחתונות מעליונות. ולכהן אינה אחוזתו לא מינה. דלאו בשומא כתיב. אלא והעמריכו הכהן. כערכך הכהן. וחשב לו הכהן. וכיולא בהן. הקדשות דמשלמי בהו שיתא ליבעי שיתא. קשיא. גמרא עם פירוש רש"י. ומשום דאפילו בדבר שדמיו יקרים בעינן בלבה. להכי פרשינן מנא לן. דלא לאו הכי ודאי לא נרע ממעשר שני ונטע רבעי. אי נמי משום דאני בהנים דכתיבי בפרשה ממלאי לעשרה בהנים דבעינן נבי קרקעות. להכי ס"ל דאחזתן בחר מינה דהכי בהני. וקשיא ליה ליבעי שיתא דמסיק. כך נראה בעיני: הערכין המטלטלין בבלבה. פירש הר"ב הרי שאמר ערך פלוני עלי וכו' ובא ליתן מטלטלין לריך בלבה וכו'. וסברא הוא מה לי מיולי מה לי אחוק. אפוקי מאי טעמא דלמא מעני מיולי נמי דלמא מעני. גמרא: רבי יהודה אומר א' מהן כהן. כתב הר"ב דבערכין כהן כתיב. ובגמרא לרבנן כהן למה לי קשיא. ונראה לי שזה שכתב הר"ב בערכין. אלא דוקא אלא ה"ה נמי דפליג ר' יהודה אהקדשות. דהא בהקדשות נמי כהן כתיב כדלמיל: והקרקעות. כתב הר"ב ואי אין לו מטלטלין ובא ליתן קרקעות וכו'. ובפ"ד דמגילה משנה ג' מפרש הר"ב והקרקעות אם בא לפדותן וכפירש"י שם גם כאן. והכי מסתברא דהא הכי כתיב בפרשת קרקעות במקדיש קרקעות ובא לגאלן כתיב. אבל פירוש הר"ב דהכא. הוא פי' הרמב"ם דבבאן ובמגילה. ובתבורו פרק ח' מהלכות ערכין כתב וזה לשון כשמעריכין את הקרקעות לא אם הוזקקו לגבות ערכו אדם מן הקרקע בלו. אין מעריכין אותו אלא בעברה. ואחד מהן כהן. שהרי כהן כתיב בפרשה. ע"כ: תשעה וכהן ואדם כיולא בהן. כל זה מבואר כבר במשנה ג' פ"ד דמגילה: ד' דיני נפשות בעשרים ובלשה. מפורש במשנה בסוף פרקין טעמא מאי: ואומר ואת הבהמה תהרגו. בגרגא כתיב. וכן פירש"י וכלומר זאתקש לאיש. ודברי הרמב"ם בפירוש זה. לריך עיון: כמיתת בעלים. פירש הר"ב אם היה חייב מיתה דליבא למימר דקרא כפשטיה לחייב מיתה לבעלים דהא אמר קרא (במדבר ל"ה) מות יומת המכה רולח הוא. על רליחתו אתה הורגו. ואי אתה הורגו על רליחת שורו. גמרא: הזאב והארי וכו'. שהמיתו אדם נהונין בסקילה כשור דאמרינן בב"ק אחד שור ואחד כו'. בשור בנגח את הפרה. כך פירש"י. וכ"כ הר"ב ברפ"ו דעדיות. ולא מלאנו בם כן לעניין מזיקין. אלא לענין מיזקים לגפילת שור. ומבמע נמי אתם במבקנא דסוגיא דליבא למגמר מבבת אלא אלא. ובמכילתא וכי יגח שור. אין לי אלא שור. מנין לעשות כל בהמה כשור. הריני דן נאמר כאן שור ונאמר להלן שור. מה שור שנאמר בסיני [פי' בדברות שנאמרו בסיני] עשה בו כל בהמה כשור. אף שור האמור כאן דין הוא שנעשה כל בהמה כשור. ע"כ. שמע מינה דגמרינן מפי מתלה ועיין מ"ש סוף פרק הפרה: והבורדלם. עיין מ"ש [הר"ב] סוף פ"ק דב"ק: זאב

הדחליצה והמיאונין. יעמוד ק"ל ע"ב ק"ז כ"ב מ"ל ד"ל מפי יעוס כ"ם מפ"ב עזין ל"ב מ"ש ה"ב מ"ל קס"ם פ"ם נבע רבע. מ"ש פ"ם מ"ל מפ"ם ה"ו: ובעבד שני. מ"ל פ"ד מפ' מעשר שני כ"ה הקדשות. מ"ל פ"ם מ"ל ערכין כ"ב הערכין. יהושפט מגילה פ"ד מ"ל מ"ל שם: והקרקעות. מגילה כ"ב ע"ב יהושלמי כמוטע מ"ל פ"ו מ"ל שם: ואדם כיוצא בהן. מ"ל שם: ד' דיני נפשות כו' הרובע והנרבע כו' שור הנסקל. מ"ל פ"ם מס' סנהדרין כ"ב: כמיתת בעלים. נקמן פ"ם ע"ב ע"ב ע"ב מ"ל ע"ב הזאב והארי וכו'. ע"ק מ"ו ע"ב מ"ל שם:

שנויי נוסחאות

החליצה והמיאונין. נד"ג ובכי"ק ובמשנ"ל ח ל י צ ה ומיאונין. **ההקדשות.** נד"ג ובכי"ק ובמשנ"ל והחקדשות. **הערכין המטלטלין.** נד"ג .. והמטלטלין; בכי"ק וערכים המיטלטלים. **אחד מהם.** נכי"ר ואחר.. **והקרקעות.** נד"ג ובכי"ק ובמשנ"ל ובקרקעות וכ"כ במ"ג פ"ד דמגילה. וכן מלאה יכר מדלא קאמר בתשעה כמו שאמר בשלשה כו' (ד"ס ע"ב). **ד' בעלים.** נד"ג ובכי"ק ובמשנ"ל הבעלים. (הזאב ו)הארי. נכי"מ ובמשנ"ל הארי והזאב; נד"ג ובכי"ק ליתא. **והבורדלים.** נכי"ק והברדלים.

תוספות חדשים

ג בתוי"ט ד"ה ר"א כו' ולריך לי עיון מוכח. ומ"ש בלהלן משום דיכא מנא בנרייתא בהיא סמיכה וסמיכת זקנים בג' ולכך פסק רבינו כבי הגל בגי עריפה עגלה דליכא נרייתא דמסיים ליה הדיין לבלן דבלבה לרבי יהודה: **ד בשנה הרובע.** קפסיק ותני ליה ל"ם רובע זכר ל"ם רובע נקבה בבלבה מנא נקבה כו' אלא רובע זכר מל"ל דכתיב כל הבוכר פס בהמה מות יומת כו' אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לבוכב ואסקי בלבון שוכב לאקשי בוכב לשוכב (גמ'):

ראשון לציון

ג תוי"ט ד"ה שאין דמיו יקרים כו' וזה הטעם מלאה יותר ממ"ש בתו' כו' דף י"ד: **ד תוי"ט** ד"ה ואומר ואת הבהמה כו' ודברי הרמב"ם בפי' בזה ל"ע. עי' יסל"מ:

תוספות רע"ק

ג [אות ב] תוי"ט ד"ה והמיאונים דכל דתיקון רבנן. בפשוטו היינו דמיאון בקידושין דרבנן תיקנו בעין דאורייתא. דהיינו גם בקידושי דאורייתא. וא"כ מוכח דגם צריך לחות בב"ד של ג' ובאמת תמוה לבאורה תנ בפ"ם פ"ד דישין פמאר דלא"ה רע"פ

ומעשר שני שאין דמיו ידועין. בשלשה. ההקדשות. בשלשה. הערכין המטלטלין בשלשה. רבי יהודה אומר אחד מהן כהן. והקרקעות. תשעה וכהן. ואדם כיוצא בהן: ד דיני נפשות בעשרים ושלשה. הרובע והנרבע בעשרים ושלשה. שנאמר (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה. ואומר (שם) ואת הבהמה תהרגו. שור הנסקל בעשרים ושלשה. שנאמר (שמות כ"א) השור יסקל וגם בעליו יומת. כמיתת בעלים. כך מיתת השור. הזאב. והארי. הדוב והנמר והברדלס והנחש. זקנים. בנים. ואין בית דין שקול. הוסיף עליהם עוד אחד. הרי חמשה. והלכה כרבי יהודה: מצות חליצה בשלשה. דכתיב (דברים כ"ה) ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים. זקנים בנים. ואין ב"ד שקול. הוסיף עליהם עוד אחד. הרי שלשה. ובנים אחרים שמוכיחין אינו אלא לפרסומי מילתא: מיאונין. קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה ויולאה במיאון שממאנת בבעלה. צריך שיהיה בשלשה. וכיבמות מוכח דמיאון בפני בנים מספיק: נטע רבעי. אם בא לחללו על המעות. [וכן] מעשר שני ואין דמיהן יקרים. כגון פירות והרקיבו. שאין להם שער יקר: וההקדשות. הבא לפדותן לריך שלשה לשומן: הערכין המטלטלין. הרי שאמר ערך פלוני עלי. ואין לו מעות ליתן כפי הדמים הקבועים בפרשה ובא ליתן מטלטלין. לריך שלשה לבוא לאותן מטלטלים: אחד מהן כהן. דבערכין כהן כתיב (ויקרא כ"ז) כערכך הכהן: והקרקעות. ואם אין לו מטלטלין ובא ליתן קרקע לריך שיבאו עשרה אנשים ואחד מהן כהן. אותה קרקע שיהיה כפי הערך בים עליו ליתן: ואדם כיוצא בהן. ואם אמר דמי פלוני עלי שבמין אותו כמה הוא יפה לימכר בשוק ונתן דמיו לריך גם כן שיהיו עשרה ואחד מהן כהן בשומא זו: ד והרגת את האשה ואת הבהמה. הייט רובע ואתקש להכה. מה אכה בכ"ג אף בהמה בכ"ג ואומר ואת הבהמה תהרגו ה) בנרבע כתיב למדנו רובע ונרבע: כמיתת הבעלים. כלומר כמו

ה) נרע"ג ד"ה במנעל לבל נרם"ש סוף כלפניה.

שהיה הנעל נתון בכ"ג. לא היה חייב מיתה: כל הקודם להרגן זכה. כשהמיתו את האחד. וא"ל להביאם לב"ד: רבי עקיבא אומר וכו'. בגמרא מפרש דלישנא בין תנא קמא לרבי עקיבא נחלק. דלת"ק נחלק מיתתו בכ"ג. ולרבי עקיבא. מ) [הלאה] הארי והדוב והגמר והברדלס. מיתתן בעבירים ובלבד. אבל נחלק הקודם להרגן זכה. בסלק המזיק מן העולם. והלכה כר"ע: ה' את השבת. רובו של שבת שעבדו ע"ז. במזיד. אין דנין אלא בב"ד של שבעים ואחד. דכתיב (דברים י"ז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אל שעריך. איש ואשה אתה מוציא אל שעריך. ולא אתה מוציא את הנבל אל שעריך אלא בב"ד הגדול: ולא את נביא השקר. גמר דבר דבר מזקן ממרא. כתיב הכא (שם י"ח) אשר יזיד לדבר דבר: וכתיב בזקן ממרא (שם י"ז) כי יפלא ממך דבר. מה זקן ממרא בב"ד הגדול דכתיב (שם) וקמת ועלית. אף נביא שקר בב"ד הגדול: ולא את כהן גדול. דאמר קרא (שמות י"ח) את הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול יביאו אליך. ומשה במקום שבעים ואחד. דאמר קרא: ואין מוציאין למלחמת הרשות. כל מלחמה חוץ ממלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק. קרויה מלחמת הרשות: אלא בבית דין של שבעים ואחד. דכתיב בחור (ד"ה ח כ"ז) ואחרי לא. תופל בניהו בן יהוידע. אחיתופל זה יועץ. בניהו בן יהוידע ע' סנהדרין שהיה מופלא שבכולן. וכולן נגרים אחריו: על העיר. ירושלים שקדושתה גדולה מקדושת שאר ארץ ישראל: והעזרות. קדושתן גדולה מקדושת ירושלים. וא"א לאחז קדושה אלא בב"ד של שבעים ואחד דאמר קרא (שמות כ"ה) ככל אשר אני מראה אותך וגו'. וכן תעשו לדורות. מה משכן קדוש ע"פ משה שהוא במקום שדרי גדולה אינ

מיתתן בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה: ה' אין דנין לא את השבט. ולא את נביא השקר. יולא את כהן גדול. אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. יאין מוציאין למלחמת הרשות. אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין מוסיפין על העיר. ועל העזרות. אלא על פי בית דין של

זכה. לבמים. [פירש"י לקה מכה] דליכא למימר לעורן דכיון בהמיתו אחד שוינהו רבנן [דלא הלריכו לדונן בב"ד] כמאן דנגמר דיניהו ואמרי הנאה מינהו [בדקי"ל בפרק שור שנגח] [דף מ"ח]. גמ': רבי עקיבא אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כרבי עקיבא. וכ"כ הרמב"ם בפירושו ובחבורו פ"ה מהלכות סנהדרין. וכתב עליו הראב"ד ולא ידעתי למה ע"כ. והאין הכ"מ ד"ל דטעמא דאמרי ודוב סבירא ליה לרע"ק כת"ק. והוה ליה רבי אליעזר יחיד לגבייהו. ובנחם ס"ל לר"ע כר"א והוה ליה ת"ק יחיד לגבייהו. מ"כ: ה' לא את השבט. כתב הר"ב דכתיב והוצאת וגו'. ומיין בפירושו לאין עושין עיר הנדחת וכו': ולא את נביא השקר. כתב הר"ב גמר דבר דבר מזקן ממרא וכו' מה זקן ממרא בב"ד הגדול דכתיב וקמת ועלית וכו' פי' עליתו הוא דהוה בשבעים ואחד. אבל מיתתו בעשרים ושלשה. כשאר דיני נפשות. כדאיתא בגמרא דף ע"ז. ופירש"י הכא לא תני במתני' ולא את זקן ממרא ע"כ. ומיין בפרק בתרא משנה ד'. ומ"ש שם בשם ב"ד. ומשום דגמרו של זקן ממרא לא היה בב"ד של ע"א. להכי לא תני המרלאתו. ג) כדתנן בפרק בתרא. ואע"ג דדוקא בע"א. וכן הוסיף דתחלתה בע"א. כדתנן בפ"ק דסוטה מכנה ד' היו מעלין אותה לב"ד הגדול. גמרא לא היה בשבעים ואחד. ולפיכך לא תני לה במתני' דהכא. כ"כ התוספות פ"ק דסוטה דף ז' [ד"ה מה להלן]. אבל מדידת עגלה ערופה לא הוצרכו לתרץ. אע"ג דתחלתה נמי ג' מבית דין הגדול היו יוצאים כדתנן בריש פרק בתרא [ד' מ"ד] דסוטה. דכיון דג' היו יוצאים לא שייך למיתני ע"פ ב"ד של ע"א דלקח תחלתו בג' מהם היו. אבל הרמב"ם בריש פ"ה מהלכות סנהדרין קרי ליה ע"פ ב"ד הגדול. של ע"א שכתב מדידת החלל אינה אלא ע"פ ב"ד הגדול. לדידיה לריכים לתרץ דלא תני במתניתין משום דגמרו ולא את כהן גדול. כתב הר"ב דאמר קרא את הדבר הגדול יביאו אליך וגו'. [עמ"ש בר"פ דלקמן] ומשה במקום ע"א קאי. שהוא היה דן קודם מינוי הסנהדרין כל מה שהיו הסנהדרין דנין אח"כ ולא נתמנו הסנהדרין אלא להקל מעליו. ורש"י כתב לקמן גבי עשיית סנהדראות משה במקום ע"א קאי שהיה שופט ודיין ע"פ הדבור. ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים: אין מוציאין למלחמת וכו'. עיין במכנה ד' פ"ב. ומה שכתבתי שם. וכתב הר"ב דכתיב בחור ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע וכן הוא בגמרא [ד' פ"ז ע"ב] וכן בפירש"י. אבל בקרא כתיב בחור"ה א' כ"ז יהוידע בן בניהו. וכתבו ההוס' דה"ג ר"ת בגמ'. ומ"ש אחיתופל זה יועץ. גמ'. וכה"א (שמואל ב פ"ז) ועצת אחיתופל אשר יעץ. והמיהו דה"ל להביא קרא דלעיל מהך קרא דואחרי אחיתופל דכתיב (ד"ה א כ"ז) ואחיתופל יועץ למלך. ומ"ש הר"ב בניהו בן יהוידע זו סנהדרין בגמ' וכפ"א (שם י"ח) בניהו בן יהוידע על הכרתי והפלתי. ופירשו התוס' דמייתי ראיה דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע אביו. כדכי ופלתי שם סנהדרין. ע"כ. וכתבו עוד דבמיתה בתחלת מלכות חזר הוא אביו של יהוידע זה שבסוף מלכות דוד: אין מוסיפין על העיר מ'. כתב הר"ב שקדושתה גדולה מקדושת ע"א קאי. אע"ג דלא נגבי סנהדרי שבעים אמריגן דבמי ע"א דהאכתן במשה דמוקי סנהדראות והוא במקום ע"א קאי. כתיב התם וכן פעמו. ועוד קשה דבפ"ב דשבועות תנן דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות. אלא במלך ונביא וע"א. ופירש שם בקונטרס [וכן הר"ב] דליף ממשה דבמי כל הני. מה"ט נמי נבמי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות. ויש לומר דהכא מרבינן מי משום דכתיב וכן פעמו דמשמע דאתא לרבויי כל הנך. ע"כ. וכתבו התוספות שם בשבועות דף ע"ו דהא דלא הקן הכא מלך ונביא משום דלא חשיב אלא מילי דסנהדרין. ע"כ. ואין להקשות דא"כ מאי קשיא להו בהעמדת סנהדרין דלמא אין הכי נמי דבמי מלך ונביא. אלא דלא חשיב כו'. הא ליתא. בשלמא הוספת עיר דנשנה בשבועות אתי שפיר דלא תני הכא. אבל בסנהדרי דלא תני בשום דוכתא ודאי משום דליתא. וכן יש לתרץ בואין מוציאין למלחמה אתנן במשנה ד' פרק דלקמן. וכתבו בוד התוס' וא"ת וכלים נמי נבמי ע"א [דהא כתיב בהאי קרא תבמית כל כלי] וי"ל דכתיב (במדבר ז) וימשחם ויקדש אותם למשמני.

ונעשי

ו) בגמ"ב ד"ר ליתא ומי' פ"ל. ג) בד"פ הפס כתן, וכן מיתהו' ובד"ק המיתם בתי"ע ובד"ה בחיזוק נפשות.

הרי הוא כחדיום לכל דבריו ואמרי' עלה פשיטא מר"א הואיל ותנן וכו' אימא כל דברים של גדול קפ"ל ואימא הא מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול מסש (הייתו דעבירה שיש בה מיתת ב"ד) וכיון דלענין מלקות דנין מג' דבעינן דוקא דבר גדול מסש מב"ש ממנו וצ"ע: [אות ד] במשנה ואין מוציאין כו'. בתוספתא פ"ג דסנהדרין איתא אין מעמידין לא מלך ולא כ"ג אלא קפ"י ב"ד של ע"א וכתבה הרמב"ם לדין מלך רפ"ח מהלכות סנהדרין ובפ"א ה"ג מהלכות מלכים. ודין בה"ג בפ"ד מהל' כלי המקדש:

ציונים

ר"א אומר כל הקודם כו'. פ"ע פ"ע: ה' אין דנין לא את השבט. נקמן י"ח פ"ג פי"ו עם כ"ח: ואין מוציאין למלחמת הרשות. נקמן ל' פ"ג: אין מוסיפין. י"ל פ"ב פיפס פ"ו פ"ה מנחות י"ל פ"ה:

שנויי נוסחאות

להורגן. כמ"ק להרגן. ה' אלא עפ"י ב"ד. נל"ע ונכי"ק ונכי"מ ונמבליר אלא בב"ד. ואין מוציאין. כמ"ק ואין יוצאין. א"א עפ"י ב"ד. נכי"פ אלא בב"ד.

תוספות חדשים

ה' בתוי"ם ד"ה ולא את נביא כו' אנל הרמב"ם בריש פ"ה כו'. והלה"מ כתב דלכי קרי כ"ד הגדול משום דהמי לריכין לסיום מנ"ד הגדול:

ראשון לציון

ה' הר"ב ד"ה את השבט. רובו של שבט כו' ע' מסרס"ל ריש סנהד' בד"ה פרשי בד"ה ולין דין לא את השבט רובו של שבט כו'. פ"ש ועי' יסל"מ:

תוספות רע"ק

רע"ם כרתי נתון לת בפני עדים. ולר"פ משמע דבין דע"ח ברתי א"צ ליתן בפ"ע (אלא דתוס' כ' בשם ר"ת דס"מ צריך ליתן בעדים דאין דבר שבערות מחות מב') אבל עכ"פ משמע דל"צ רק בפני ב' עדים. וכן בפ"ק דגיטין גבי בפ"ג איכא פלתתא אם צריך ליתן בפני ג' לחייב בפג"ח בפני ב"ד. או דמתני בפני ב'. אבל בא"י לכ"ע נותן בפני ב'. אח"ז רב מצאתי שיסר בזה בתשובת נודע ביהודה מ"ת: ה' [אות ג] במשנה ולא את כה"ג. היינו דיני נפשות אבל ממונו של כ"ג דנין בג' כמ"ש התוי"ם לקמן רפ"ב. ובפוניא דפ"ז דייק כן אביי מדבעי ר"א שורו של כה"ג בבמה למיתת בעלים דידיה מרמינן ליה אי למיתת בעלים דעלמא מבלל דממונו פשיטא ליה ואמרי' עלה פשיטא מהו דתימא הואיל וכתב כל הדבר הגדול כל דברים של גדול קמ"ל. וקשה לי למאי צריך אביי למידק כן מאיבעיא דר"א הא סוכח כן מברייתא דלקמן די"ח ע"א כ"ג שעבר על ל"ת

אין עושין עיר הנדחת. מבוסס מ' פ"ג מ"ה ע"ז ה"ד: ן סנהדרין גדולה. נ' פ"ג מ"ה מ"ט מס' סנהדרין כ"ג: ושניהן לקמנה פ"ב מ"ה מ"ז ופ"ז מ"ג: וכגון לדרה שחיא עשרה. יומא פ"ו מ"ה פ"ז ה"ב מגילה פ"ל ה"ד ירושלמי כלן פ"ג ה"ד ופ"ל ה"ב ופ"ל ה"ח:

שנויי נוסחאות

סנהדריות. כ"י ס נ ד ר י ו ת; כ"י ק סנהדראות אלא עפ"י ב"ד. נד"נ וכ"י ק ומסנ"ל אלא בב"ד וכ"ס כ"י ק ומסנ"ל גני עיר הנדחת. ואין (עושין) עיה"נ. נד"נ אין.. וליתא וכ"י ק וליתא גם כ"י ק (ובכ נדחת). ולא שלש. כ"י מ ומסנ"ל ולא שלש עיר הנדחת וכ"י ק (ופס נדחת) ובלה"מ בגמ' כלו (פ' ע"ב) ולא נ' ערי הנדחת. ן סנהדרי וכ"ס כ"י מ ומסנ"ל; נד"נ וכ"י ק ומסנ"ל סנהדרין. שהיא של שבעים ואחד נד"נ. אחד ושבעים. (הי' שבעים ואחד). במסנ"ל ליתא. הרי (באן) כ'. נ"ק וכ"י מ וכמסנ"ל ליתא.

תוספות הרשים

תוי"ט ד"ה ואין עושין עיר הנדחת בספר כו' וכתב סכ"מ כו' לפי שלין בימים נפקותא לענין הדין ע"כ וקשה הא ל"מ מונה דלמעשה דהכשיר מעמא דקרא דגין בה דין עיר הנדחת בכל הדברים רק שלין רגילין בעיר תנוב כמ"ש כ"מ והרמב"ם נפ"ז כתב הכל לי לא הרשיע ה"כ נמעטו מכל דיני עיר הנדחת ודינה ביחידים כמ"ש הרמב"ם בפלר דברים הנלמדים בגמרא דמעטם מדין עיר הנדחת והרמב"ם נתיבו כמבר קלת מזה דכתב סתם בלי שנא דמתני. ומדיין ים לעשות מדברי מדכתב בלילה דברים שהביר ביחידים מקודם שדינם ביחידים וכזה לא כתבו שיש לילך אחר שמעם.

(מתוכרים"ת זמ"ל):

ראשון לציון

בסנהד' אין עושין סנהדריות אלא כ"ס כו' ובא דלא קתביב בתנאי נמי דאין עושין זקן ממרא ומשקלת סוסה אלא ע"פ ב"ד של ע"א הינו תוס' בסוסה ז' ע"ב ד"ה מה לכאן ע"ש:

תוספות רע"ק

[אות ה] תוי"ט ד"ה ואין עושין עיר הנדחה ובו' לפעמי שבת. בלא"ה לק"ם דהרי שבת אינו בכלל עיר הנדחת ונירונין בסקילה ביחידים כמ"ש הרמב"ם פ"ד ה"ב מחל' עכו"ם בתנאי עיר הנדחת שיהיו המדהין מסאה ומד רובו של שבת. אבל אם הודה רובו של שבת דינן אותן ביחידים שנא' יושבי העיר ולא כפר קטן ולא כרך גדול ובו'. וא"כ אף דקתני ואין עושין עיר הנדחת אלא עפ"י בא"ד של ע"א ס"ס היה ק"ד לומר דשבת כיון דנירונים ביחידים יהא נידון ג"כ בכ"ג ביחידים ובס"ד דהש"ס באמת. מש"ה איצטריך לסתם נ"כ שבת:

ולגלוי דוקן תעמו לא קלי הלוים ולא בעי לדורות דומיא דמשה. ע"כ: ואין עושין סנהדרין לשבטים. בגמ' (דברים ט"ז) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך לשבטיך. ומ"ש הר"ב כדלהלן במשה כו' בעלת יתרו. רש"י: ואין עושין עיר הנדחת כו'. כתב הר"ב דכתיב והוצאת את האיש וגו'. לא כו' ולא אתה מוציא את כל העיר. ואפ"ה אינטריך לגיל למעטיו שבט. כגון אם יש בעיר אחת מבני שבטים דכיולא בזה כתבו התוס' אהא דמרבינן שופטים לכל שבט ושבט אע"ג דמרבינן לכל עיר ועיר: ואין עושין עיר הנדחת בספר. כתב הר"ב דכתיב מקרבך כו' ומעמא דקרא כו' ור"ש הוא דורש טעמא דקרא והדרן לקושיא שהקשיתי לעיל במ"ה פ"ב דיבמות הר"ב לא ס"ל כר"ש. ומלאתי בזה שבלאן בהעתיק הרמב"ם הך טעמא דקרא בפ"ד מהלכות עכו"ם וכתב הכ"מ וז"ל ומאחר דרבינו לא סבירא ליה כר"ש דאמר אלמנה עבירה ממשבעים אותה לא ה"ל לכתוב האי טעמא. אלא לפי שאין בימיהם נפקותא לענין הדין בזה מעם מהקרב אל הבכל. וגם חכמים אין מכחישים אותו. אלא שאומרים דאפילו לא הוה האי טעמא מקרא נפיק. ראה רבינו לכתבו. ע"כ. ועמ"ש מ"ז פ"ג דפרה: בספר. הרגוש לתוך ימים (בראשית מ"ט) על ספר ימיה. הרמב"ם: ולא שלשה. כתב הר"ב בבית דין אחד ובמקום אחד. כלומר קחבים זו לזו. אבל בבנים ובלשה מקומות עושין. והכי נמי בב"ד אחד כלומר כל זמן שסנהדרי זו קיימת. אבל מהו אלו ונתמנו אחרים. עושין. ועיין בכ"מ פרק ד' מהלכות עכו"ם שהאריך לישב סוגית הגמרא בזה ולא העתקתיו כאלו זה מסנת הבבור: ולא שלשה. דכתיב מעריך הרי שתים אמור. הא מה אמי מקיים אחת. אחת ולא שלש. וכתבו התוס' ג) [אים] להקשות דלכתוב מאחת ואנא ידענא מעריך שנים ולא שלש. דתפסת מועט תפסת. ע"כ: אחת לו שתים. ובה"ג תנן ברים פרק ב' דיומא. ושם פירש הר"ב למאי אינטריך למתני אחת. וכדאיתא התם בגמרא [ד' כ"ג]. והתוס' נדחקו לפרש גם כאן. אבל לפירוש הר"ב ודעת הרמב"ם דמחמירים לעשות בשנים ובלשה מקומות גם בב' וג' בתי דינין. הין דבריהם עולים. ונראה לי דהייטו לאמוטינן שתים דומיא דאחת דאמר"ג שני כאחת שהן מקורבים ומומדים על הספר שכן גליל ליהודה. אחת מזה ואחת מזה עושין. ודוקא שתים. אבל בלשה בבה"ג לא. וכדמבית הכ"מ בפרק ד' מהלכות עכו"ם: ן ומשה על גביהן. כתב הר"ב דאמר קרא ונשאו אתך ואת בהדייהו. וכשהוא עמם ליכא למימר שיהא שקול כמ"א ולדורות ליבעי ע' וע"א. דליכא למימר שקול הלא כשהוא לבדו עומד כנגד כלם. וכן אתה מוצא בקדוש החדש ריש פ"ג דר"ה דהוי משה ממינא דבלשה. ולדורות נמי לא אצטריך אלא בלשה. ועיין לקמן בסמוך מ"ט בעינן קרא. דהיפוק ליה דאין ב"ד שקול: רבי יהודה אומר שבעים. כתב הר"ב דדרים אתך בדומין לך. פירש"י מיוחסין ומעוקין ממוס ע"כ. [עיין בגמרא פ"ד ד' ל"ז ע"ב. ואין להאריך בזה] ורבנן מוקמי עליך ונשאו אתך דסנהדרי קטנה שנאמרו ביחרו נפקא להו: ולפי גדולה מקשנה. גמרא. וא"ת ולר' יהודה אע"ג דמפיק ליה אתך לדרשא אחריתא. מ"מ תיפוק ליה ע"א משום דאין ב"ד שקול דהא שמעינן ליה דס"ל הכי בהדיא כדתנן בריש פ"ט דסוטה. ובגמרא ריש פירקין דף ג' ע"ב אומר דשמעת ליה לר' יהודה בסנהדרי גדולה דכתיבי קרא. בשאר בי דינא מי שמעת ליה. וכן נמי במסקנא דהתם. וכתב רש"י דכתיבי קרא לקמן בשלמי פירקין. ע"כ. ואני תמיה מאי ראיה מהני קראי דאע"ג דאמרינן דרבי יהודה דריש להו לדרשא אחריתי. ולא למשה על גביהן. אפילו הכי אכתי איכא למימר דאין ס"ל דבעינן ע"א. ומעתה אמר משום דאין ב"ד שקול דנפקא לן מקרא כדלקמן. ותו קשיא לי דבגמרא דהכא אע"ג דאכתי לא שמעת קראי דרבי יהודה אמרינן מ"ט דרבנן. ומאי פריך כיון דקי"ל דאין ב"ד שקול. הלכך אי לא מסתפינא ג) אמינא דבגמ' דר"פ ה"ג דכתיבי בקרא. והא"פ שאני סנהדרי גדולה דבהדיא כתיבי בקרא שבעים איש. וכיון דקרא אחיא למינא ולא כתב שבעים ואחד איש ונשאו אתך איכא למדרש בדומים לך. אלא ה"ל לקרא לפרש בהדיא שיהיו עמו שבעים ואחד. ש"מ דקרא ממעט סנהדרי גדולה ממנין ב"ד שקול. משא"כ סולא שאר בתי דינין שלא מצינו בכתוב במספר אלא בדרך כלל כגון וסמכו. לא נמי תרי אלפים כתיבי. אחד הנה ואחד הנה. הנו אמרינן אין ב"ד שקול. מבא"כ הכא דנחית קרא למינא וכתב שבעים. ולא כתב ע"א. ש"מ דקושטא דמלתא דלא בעי אלא ע'. וסייעו נמי דפרכינן הכא בדרבנן מ"מ דבעי ע"א. מאוס דהא קרא שבעים אמר ולא ע"א כך אמי דן לפני רבותי ולא להלוק

אלא לדורות תוספת עיר ועזרות ע"פ סנהדרי גדולה: ואין עושין סנהדראות לשבטים כו'. כדלהלן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום שבטים ואחד קאי: אין עושין עיר הנדחת כו'. דכתיב (דברים י"ג) והוצאת את האיש ההוא [או את האשה ההיא]. איש ואשה אתה מוציא אל שעריך לב"ד שבעיריך ולא אתה מוציא את א) כל העיר אל שעריך אלא לבער המיוחד: בספר. עיר המבדלת בין הרן ישראל לארץ העמים. דכתיב מקרבך. ולא מן הספר. וטעמא דקרא. שמא ישמטו עכו"ם ויבואו ויחריבו אי'. לפיכך אין מניחין העיר אל טולם כמספר עיר הנדחת אבל הורגין את יושביה בלבד: ולא שלשה. עיירות. עיר הנדחת בב"ד אחד ובמקום אחד כלומר קרובים זו לזו אבל בבנים ובלשה מקומות עושים: ן ומשה על גביהם הרי שבעים ואחד. דאמר קרא (במדבר י"א) ונאספו אליך. ואת בהדייהו: רבי יהודה אומר שבעים. דדרים אתך. בדומין לך. ולא שיהיה הוא יוצא עמהן בדין. ואין הלכה כרבי יהודה: עדה שופטת. עברה מחייבין: עדה מצלת. עברה מזכין. ומעינן מינה דלריך שיהיו כ' אחים יחלקו יהיו

בספר. הרגוש לתוך ימים (בראשית מ"ט) על ספר ימיה. הרמב"ם: ולא שלשה. כתב הר"ב בבית דין אחד ובמקום אחד. כלומר קרובים זו לזו. אבל בבנים ובלשה מקומות עושין. והכי נמי בב"ד אחד כלומר כל זמן שסנהדרי זו קיימת. אבל מהו אלו ונתמנו אחרים. עושין. ועיין בכ"מ פרק ד' מהלכות עכו"ם שהאריך לישב סוגית הגמרא בזה ולא העתקתיו כאלו זה מסנת הבבור: ולא שלשה. דכתיב מעריך הרי שתים אמור. הא מה אמי מקיים אחת. אחת ולא שלש. וכתבו התוס' ג) [אים] להקשות דלכתוב מאחת ואנא ידענא מעריך שנים ולא שלש. דתפסת מועט תפסת. ע"כ: אחת לו שתים. ובה"ג תנן ברים פרק ב' דיומא. ושם פירש הר"ב למאי אינטריך למתני אחת. וכדאיתא התם בגמרא [ד' כ"ג]. והתוס' נדחקו לפרש גם כאן. אבל לפירוש הר"ב ודעת הרמב"ם דמחמירים לעשות בשנים ובלשה מקומות גם בב' וג' בתי דינין. הין דבריהם עולים. ונראה לי דהייטו לאמוטינן שתים דומיא דאחת דאמר"ג שני כאחת שהן מקורבים ומומדים על הספר שכן גליל ליהודה. אחת מזה ואחת מזה עושין. ודוקא שתים. אבל בלשה בבה"ג לא. וכדמבית הכ"מ בפרק ד' מהלכות עכו"ם: ן ומשה על גביהן. כתב הר"ב דאמר קרא ונשאו אתך ואת בהדייהו. וכשהוא עמם ליכא למימר שיהא שקול כמ"א ולדורות ליבעי ע' וע"א. דליכא למימר שקול הלא כשהוא לבדו עומד כנגד כלם. וכן אתה מוצא בקדוש החדש ריש פ"ג דר"ה דהוי משה ממינא דבלשה. ולדורות נמי לא אצטריך אלא בלשה. ועיין לקמן בסמוך מ"ט בעינן קרא. דהיפוק ליה דאין ב"ד שקול: רבי יהודה אומר שבעים. כתב הר"ב דדרים אתך בדומין לך. פירש"י מיוחסין ומעוקין ממוס ע"כ. [עיין בגמרא פ"ד ד' ל"ז ע"ב. ואין להאריך בזה] ורבנן מוקמי עליך ונשאו אתך דסנהדרי קטנה שנאמרו ביחרו נפקא להו: ולפי גדולה מקשנה. גמרא. וא"ת ולר' יהודה אע"ג דמפיק ליה אתך לדרשא אחריתא. מ"מ תיפוק ליה ע"א משום דאין ב"ד שקול דהא שמעינן ליה דס"ל הכי בהדיא כדתנן בריש פ"ט דסוטה. ובגמרא ריש פירקין דף ג' ע"ב אומר דשמעת ליה לר' יהודה בסנהדרי גדולה דכתיבי קרא. בשאר בי דינא מי שמעת ליה. וכן נמי במסקנא דהתם. וכתב רש"י דכתיבי קרא לקמן בשלמי פירקין. ע"כ. ואני תמיה מאי ראיה מהני קראי דאע"ג דאמרינן דרבי יהודה דריש להו לדרשא אחריתי. ולא למשה על גביהן. אפילו הכי אכתי איכא למימר דאין ס"ל דבעינן ע"א. ומעתה אמר משום דאין ב"ד שקול דנפקא לן מקרא כדלקמן. ותו קשיא לי דבגמרא דהכא אע"ג דאכתי לא שמעת קראי דרבי יהודה אמרינן מ"ט דרבנן. ומאי פריך כיון דקי"ל דאין ב"ד שקול. הלכך אי לא מסתפינא ג) אמינא דבגמ' דר"פ ה"ג דכתיבי בקרא. והא"פ שאני סנהדרי גדולה דבהדיא כתיבי בקרא שבעים איש. וכיון דקרא אחיא למינא ולא כתב שבעים ואחד איש ונשאו אתך איכא למדרש בדומים לך. אלא ה"ל לקרא לפרש בהדיא שיהיו עמו שבעים ואחד. ש"מ דקרא ממעט סנהדרי גדולה ממנין ב"ד שקול. משא"כ סולא שאר בתי דינין שלא מצינו בכתוב במספר אלא בדרך כלל כגון וסמכו. לא נמי תרי אלפים כתיבי. אחד הנה ואחד הנה. הנו אמרינן אין ב"ד שקול. מבא"כ הכא דנחית קרא למינא וכתב שבעים. ולא כתב ע"א. ש"מ דקושטא דמלתא דלא בעי אלא ע'. וסייעו נמי דפרכינן הכא בדרבנן מ"מ דבעי ע"א. מאוס דהא קרא שבעים אמר ולא ע"א כך אמי דן לפני רבותי ולא להלוק

א) בכ"כ ד"ל כמיר כולה. ב) נספרים שלפנינו כתי' אין להקשות ותי' נמסרש"ל מ"ש ע"ז (תו"מ). ג) כ"ס נס נחידושי הר"ן ותכס עדיף מגגיא (עמוק בגרי"ב).

פל

יהיו עשרה מחייבין. ועשרה מזכין: הטייתך לרעה על פי שנים. והכי קאמר קרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב ע"פ אחד שיהיה יתר על המזכין. אבל אחרי רבים להטות בעניס אפילו לרעות. כשיהיו שניס מחייבין יותר על המזכין. הלכך ע"כ כ"נ בעינן. דבגיר מעשרה מזכין ליכא למימר. דהא כתיב והנלוו העדה. ותו לא מכחת חובה בגיר מעניס עשר: ואין בית דין שקול. אין עושין בית דין זונות שאם יחלקו לאלאים הוי להו פלגא ופלגא. ולא מכחת לה הטייתך לטובה על פי אחד. הלכך מוסיפין עליהם עוד אחד. והוו להו עשרים, ושלשה: מאה ועשרים. מפרש בגמרא עשרים ושלשה סנהדרי קטנה. וג' שורות של כ"ג יושבים לפניהם. שאם הוצרכו להוסיף על הדיינים מוסיפים מהם. ועשרה בטלנים. עשרה כמו אדם בטלנים מכל מלאכה. שיושבים תמיד בבית המדרש. ומי סופרים. לכתוב דברי המזכין. ודברי המחייבין. ומי חזנים. שמשי בית דין להלקות החייב ולהזמין בעלי הדין. ומי בעלי דינין. ומי עדים. ומי זוממין. ומי זוממי זוממין. וב' גבאים ושליחי לחלק הצדקה שלדקה נגבית בעניס ומתחלקת בשלשה. ורופא ה) לחומן להקיז דם. ולבלר. ומלמד תינוקות. כדי ק"ך: מאתים ושלשים כדי שרי עשרות. דהייט כ"נ עשריות. שיהא כל דיין שר של עשרה. דבגיר משרי עשרה לא אשכחן עשרה. ואין הלכה כרבי נחמיה:

פרק ב **א כהן** גדול. אינו יוצא אחר המטה. דלמא אתי למגנע מהוך מרדתו. ורחמנא אמר (ויקרא כ"ה) ואל כל נפשות מת לא יבא: הן נבסין והוא נגלה. כיון שנתנסו עשרי המשה מן המכוי כלומר שיצאו ממנו. הוא נגלה ונכנס בתוכו. אבל כל זמן שהן נגלין ונראין במכוי. הוא נכנס ממנו שאינו נכנס לתוכו: ויוצא עמהן עד פתח העיר. שבעיר מצוין מבואות וישל להתכסות מהן. אבל הון לעיר ליכא צריך שיהיו אחרים בעיר שיתירלו אלו מהן. אם נבא להדיש הבדיים. יבא אלו הבעים ויזמו אותו. רש"י. ג) ולבלר. לכתוב ספרים. רש"י:

פרק ב **א כהן** גדול וכו'. איידי דתני בפרק קמא [משנה ה'] מילי דכהן גדול פסק ופרי ליה והדר תני ליה מעלות של מלך דחשוב מיניה. ואחר כך חזר לעניין להלכות דיינין. תוס': דן ודנין אותו. כגמרא פריך פשיטא. [אלא משום חשיבותיה מגרע גרע. וכיון דדן היהו נמי דנין אותו משום שתקשבו וקבו. תוס'] ומשני איידי דקא בעי למתני מלך לא דן ולא דנין אותו. תנא נמי כהן גדול. ולא בעית אימא הא קא משמע לן דכל באר דינין חוץ מדיני נפשות דן ודנין אותו כהדיוט בשלשה. דהא דהכא נמיל ולא אם כהן גדול אלא בב"ד של ע"א. בדיני נפשות הוא. דמי כתיב בדברי הגדול. הדבר הגדול כתיב. דבר גחל ממש: מעיד. הכא לא פריך בגמרא פשיטא. משום דבלאו הכי מפקיע לה ממשמעותו. דהא דמשיר דוקא כשהמלך יושב בס. אבל הכהן גדול יהא עדות לבנו. הולך [המלך] לבית משום יקרא דכהן גדול. וקא אתי ומסהיר. אבל בלא הכי אינו מעיד. דזעותא הוא לכהן גדול שיבא ויעיד. ותניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם. כגון זקן שאינו לפי כבודו. והרמב"ם פירש שמעיד למלך. חה נראה דהא מתניתין במלכי ישראל. והכי [לקמן] אין מעידין. וכן הקשה עליו הכ"מ בפ"ק מהלכות עדות והניח בצריך עיון. אבל בפ"ה מהלכות כלי המקדש כתב קצת יבוד: תולין. עיין מ"ש במ"ד פ"ו דיבמות. ומ"ש במשנה ו' פ"ד דיבמות: מפני שהוא אסור באלמנה. דהוי עשה בתולה יקח ולא אלמנה. ולאו הבא

מכלל

ה) כ"ה ברע"ב ד"ר ודשום פרלא וקרא"ה והוא כפי' הרמב"ם ולא"כ תקנו (ע"פ הגמ' וכ"ש בדרך אחרת ע) בד"ם ואושבן עם נקודה מפקיע מאר המלה שוב מצאתי בקו. כעיר ע"ו

ו) בתוי"ט סד"ה מוסיפין מ' ושוד נצאתי כו'. ולקמ"ת דלאסבר לימר דקאי רק על י"ב מחייבין וי"ל מזכין וקל:
(ממהורכ"ת זלל):

ראשון לציון

ו) תוי"ט ד"ה מוסיפין עליו עוד אחד כו' ופוה נצאתי שסיי בסוף פ"ה שבע כו' עמ"ש בשל קונן בעדים סוף פ' הנ' נודקון ופי' יסלמ":

פ"ב **א** תו"ב ד"ה כהן גדול כו' והתמנה אמר ואל כל נפשות מת וכו' עיין יסלמ":

מאה ועשרים. פיי' פ"ה מהלכות סנהדרין ה"ג ובנכ"ת ר"ל:

פ"ב **א** כהן גדול דן ודנין אותו. פיי' פ"ש פ"ד מ"ו. ופ"ה מ"ה כלי פ"ק כ"ח כמ"ש ולאין קב"ה ישלקן ותולצין לאשתו. פיי' שם כ"ו: מת לו מת כו'. פיי' שם ס"ס: הן נבסין והוא נגלה. ירושלמי תורות פ"ג כ"ג: אינו יוצא מן המקדש. פיי' שם:

שנויי נוסחאות

שאהיה עמהם. נד"ע שאני אחיה..; נכ"מ. ובמכ"ר שאוסר היה עמהם וכ"ה בכי"ק (ומס שאפ"). לבה נאמר. נד"ע וכמ"מ מה ת"ל. כהטייתך. נד"ע ובכי"ק כהטותך וקן נס"ון (הטייתך) לרעה עפ"י ב'. נכ"מ ובמכ"ר ליתא ובן ליתא בכי"ק ובס ולרעה). ואין ב"ד. נד"ע ובכי"ק ובמכ"ר אין ..מוסיפין עליהם). בכי"ע ליתא. הרי (כאן). נד"ע ובכי"ק ובכי"מ ובמכ"ר ליתא. רבי נחמיה. בכי"מ ר' יהודה נע"ס. כנגד שרי. נד"ע ובכי"ק ובמכ"ר כדי.. וכ"ה ברפ"ב.

פ"ב **א** וחולצין לאשתו. י"ג את אשתו. ומיבמין את אשתו בכי"מ ובכ"ר לאשתו. אחר הספה. בכי"ק לאחר.. אלא. בכי"מ אבל. (הן נגלין והוא נכסה). בכי"ר (כי"ר קולסרוסא) הוא נכסה והן נגלין; ב"ק ובמכ"ר ד' בולעים ליתא כ"ק; בכי"ע ליתא למלה הן. ויוצא (עמהן) בכי"מ ליתא. פתח העיר. כ"ה בכי"מ; במכ"ר פתח שער העיר בכי"ר הר' ליתא למלה פתח.

תוספות חדשים

ו בתוי"ט סד"ה מוסיפין מ' ושוד נצאתי כו'. ולקמ"ת דלאסבר לימר דקאי רק על י"ב מחייבין וי"ל מזכין וקל:
(ממהורכ"ת זלל):

ראשון לציון

ו) תוי"ט ד"ה מוסיפין עליו עוד אחד כו' ופוה נצאתי סס"ה בסוף פ"ה שבע כו' עמ"ש בשל קונן בעדים סוף פ' הנ' נודקון ופי' יסלמ":

פ"ב **א** תו"ב ד"ה כהן גדול כו' והתמנה אמר ואל כל נפשות מת וכו' עיין יסלמ":

ה) כ"ה ברע"ב ד"ר ודשום פרלא וקרא"ה והוא כפי' הרמב"ם ולא"כ תקנו (ע"פ הגמ' וכ"ש בדרך אחרת ע) בד"ם ואושבן עם נקודה מפקיע מאר המלה שוב מצאתי בקו. כעיר ע"ו

ו) בתוי"ט סד"ה מוסיפין מ' ושוד נצאתי כו'. ולקמ"ת דלאסבר לימר דקאי רק על י"ב מחייבין וי"ל מזכין וקל:
(ממהורכ"ת זלל):

ראשון לציון

ו) תוי"ט ד"ה מוסיפין עליו עוד אחד כו' ופוה נצאתי סס"ה בסוף פ"ה שבע כו' עמ"ש בשל קונן בעדים סוף פ' הנ' נודקון ופי' יסלמ":

פ"ב **א** תו"ב ד"ה כהן גדול כו' והתמנה אמר ואל כל נפשות מת וכו' עיין יסלמ":

ה) כ"ה ברע"ב ד"ר ודשום פרלא וקרא"ה והוא כפי' הרמב"ם ולא"כ תקנו (ע"פ הגמ' וכ"ש בדרך אחרת ע) בד"ם ואושבן עם נקודה מפקיע מאר המלה שוב מצאתי בקו. כעיר ע"ו

מכלל עשה עשה. ולא תעשה אלמנה לא יקח. ולא אחי עשה דיבוס ולוחה לא תעשה [ועשה]. והאי עשמא לא סני אלא באלמנה מן הכהונה. ואנן לא מיבס סתמא הנן. בין מן הנשואין בין מן האירוסין. אלא טעמא דמן האירוסין גזרה ביהה דאכונה אטו ביאה ממש. דלית בה מצות יבום. גמרא [ל' י"ם]: שנאמר ומן המקדש לא יצא. בכהן גדול אומן כתיב דהא כתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא ישמא. ופירש הר"ב דדרים לא יצא כל שיקר. ור' מאיר דרים וכו' משום דק"ל דאי הכי אפילו לביתו נמי לא. אלא מקדושתו וכו' פירש"י כלומר יעבש חיזק לדבריו שלא יגרוס לגאת מקדושה ולטמא. ע"כ. ורבי יהודה אגב מדרים דלמא מקרי ואחי ונגע. גמרא [שם]: והממונה. פירש הר"ב הוא הסגן וכו'. אם יאמרע פסול בל"ג ביום הכפורים ממעת היום בכהן גדול ולפיכך לריכין לממונה שמא יאמרע וכו'. ולא למימרא דכבר הוא לעבוד ביום אחר בפסול. אלא דביום אחר אין מעה בכהן גדול ורשאי [כהן] הדיוט לעבוד ואין לריך להממונה שהיו למלאות מקומו: כמצעו ביו לבין העם. כתב הר"ב שהוא הולך לימין וכו' נמלא כהן גדול באמצע. פי' תניא בגמרא ופירוש המשנה ממצעו לב"ג ביו יר"ל בין מצעו שהוא הממונה לבין העם: הספסל. הוא כסא קטן. הרמב"ם: ב לא דן ולא דנין אותו. כתב הר"ב וחזקא מלכי יבראל שאינן נשמעים לדברי חכמים כמעשה שהיה בעבדו של יואש המלך שהרג את הנפש. בלתו לו לבא ולעמוד בפני סנהדרין כדכתיב (שמות כ"א) והופר בבעליו. ומבדו ממנו ומרו לו עמוד שנאמר (דברים י"ם) ועמדו [שם] האנשים אלה רגה וכו' ואירע תקלה במתו הסנהדרין ע"י שהעמיד שמעון בן שטח. על בכבשו פניהם בקרקע מירחתם את יואש המלך. ות"ת והא אמרינן בר"פ ד' דשבועות שאינו מעיד לפי שאינו רשאי לעמוד. כמ"ש שם בס"ד. ואף במלכי בית דוד *) הוא. ומ"ש ה"נ לא יהיו נדונים מהאי טעמא. וי"ל כמ"ש התוספות דשאני דיני נפשות דחמירי. ע"כ. וכיון דאין דנין לאתן לא ידונו ג"כ. דכתיב (נפנים ג) ההקשבו ונקשו קשוט עלמך תחלה ואחר כך קשוט אחרים. ומ"ש הר"ב אבל מלך ממלכי בית דוד דן ודנין אותו. שנאמר כה אמר ה' דינו לבקר משפט. ואי לא דיינין לסו. פירי דנין. הא כתיב התקשבו ונקשו. גמרא. והקשה הכ"מ בפ"ג מהלכות מלכים דמאי מייתי מקרא דבית דוד דאי כמאן דדוקא לבית דוד דנין. דאינו לבית ישראל אין דנין. קשיא היאך דינו לינאי. ותירץ דכיון דמלינו בבית דוד שהזכיר הכתוב בהם דינו לבקר משפט. כשנזרו לא נזרו אלא על המלכים העומדים מבית ישראל. אבל אם יעמדו מלכים מבית חוד. לא עליהם הגזרה כדי שלא לחלוק *על הכתוב בהם. ע"כ: לא מעיד ולא מעידין אותו. מאותה מעשה עלמו שהיה על ידי קבלת עדות בפני יואש המלך. ולא רגה לעמוד כדאמרן. ובין שהוא מעיד. ובין שמעידין אותו. לריך שיעמוד. כדאמרינן בריש פ"ד דשבועות מועמדו שם האנשים אבר לפס הדיב. ולשון הרמב"ם בפרק י"ח מהלכות עדות מפני שהם אלמים בעלי זרוע. ואין נכנעים תחת שול הדיינים. ע"כ. ומשמע דמלכי בית דוד [הוא] מעיד ומעידין אותו. אבל בפ"ג מהלכות מלכים לא כתב אלא מעידין עליהם. משמע דסם אין מעידין. וכן כתב הכ"מ. ועמ"ש ברפ"ד דשבועות: ואא חולין לאתנו. מפני שאסורה ליבא. רש"י. ועיין לקמן: אין נומנין לו. כתב הר"ב דמלך שמחל על כבוד אין כבוד מחול. שנאמר (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך [כדלקמן במתניתין דסוף פרקין] ור"י מלה שאי. גמרא. ומ"ש הר"ב וכל שאינה בת תלילה אינה בת יבום. וכ"כ הרמב"ם ולא מלאתו אלא כל שאינו שולה ליבום אינו

ליבא הכירא: שנאמר ומן המקדש לא יצא. רבי יהודה דרים. ומן המקדש לא יצא כל שיקר. ור' מאיר דרים. ומקדושתו לא יצא. כלומר יאחר בלא יבא לידי מגע. ובהון המיר שיב מבואות לא יבא הכירא ומזדהר. והלכה כרבי יהודה: ובשהוא מתנהם את אחרים. דבמה בהיו בלו כולי עלמא מודו דיבול הוא ליבא. דלא טריד ולא אתי למגע ובשמוזין מן הקברות ומומרין בשורה לנהם האבלים וכל העם עוברים זה אחר זה ומנהמין האבל שעומד במעמד וכל אחד אומר לו אל תתנחם מן הבמים: והממונה ממצעו. שהוא סולך לימין כהן גדול וכל העם מבמאלו נמצא כ"ג באמצע: הממונה. הוא הסגן שהוא ממונה. לעבוד תחת כהן גדול. אם יאמרע פסול בכהן גדול ביום הכפורים: אנו כפרתך. בנו תתכפר אתה. ואנחנו תחתיך לכל הרעות לבא עליך: ובשמברין אותו. שאבל אסור לאכול בעודה רחבונה מבלו. וקרובין ואוהבין מאכילין אותו: מסובין על הארץ. הן מיירין ומתאבלין בנעדו: והוא מיסב. בכבוד על הספסל: ב מלך לא דן ולא דנין אותו. ודוקא מלכי ישראל שאינם נשמעים לדברי הבמים. אבל מלך ממלכי בית דוד. דן ודנין אותו. שנאמר (ירמיה כ"ב) בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט: ג) אין שומעין לו. דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ונגאי הוא לו שיאלון וירקה בפניו. וכל שאינם בת תלילה. אינה בת יבום

ג) כ"ל דל"ל אם לנם אין ואתו"ל הנמיטן ופל בפנ"ל.

לבא ולעמוד בפני סנהדרין כדכתיב (שמות כ"ב) והופר בבעליו. ומבדו ממנו ומרו לו עמוד שנאמר (דברים י"ם) ועמדו [שם] האנשים אלה רגה וכו' ואירע תקלה במתו הסנהדרין ע"י שהעמיד שמעון בן שטח. על בכבשו פניהם בקרקע מירחתם את יואש המלך. ות"ת והא אמרינן בר"פ ד' דשבועות שאינו מעיד לפי שאינו רשאי לעמוד. כמ"ש שם בס"ד. ואף במלכי בית דוד *) הוא. ומ"ש ה"נ לא יהיו נדונים מהאי טעמא. וי"ל כמ"ש התוספות דשאני דיני נפשות דחמירי. ע"כ. וכיון דאין דנין לאתן לא ידונו ג"כ. דכתיב (נפנים ג) ההקשבו ונקשו קשוט עלמך תחלה ואחר כך קשוט אחרים. ומ"ש הר"ב אבל מלך ממלכי בית דוד דן ודנין אותו. שנאמר כה אמר ה' דינו לבקר משפט. ואי לא דיינין לסו. פירי דנין. הא כתיב התקשבו ונקשו. גמרא. והקשה הכ"מ בפ"ג מהלכות מלכים דמאי מייתי מקרא דבית דוד דאי כמאן דדוקא לבית דוד דנין. דאינו לבית ישראל אין דנין. קשיא היאך דינו לינאי. ותירץ דכיון דמלינו בבית דוד שהזכיר הכתוב בהם דינו לבקר משפט. כשנזרו לא נזרו אלא על המלכים העומדים מבית ישראל. אבל אם יעמדו מלכים מבית חוד. לא עליהם הגזרה כדי שלא לחלוק *על הכתוב בהם. ע"כ: לא מעיד ולא מעידין אותו. מאותה מעשה עלמו שהיה על ידי קבלת עדות בפני יואש המלך. ולא רגה לעמוד כדאמרן. ובין שהוא מעיד. ובין שמעידין אותו. לריך שיעמוד. כדאמרינן בריש פ"ד דשבועות מועמדו שם האנשים אבר לפס הדיב. ולשון הרמב"ם בפרק י"ח מהלכות עדות מפני שהם אלמים בעלי זרוע. ואין נכנעים תחת שול הדיינים. ע"כ. ומשמע דמלכי בית דוד [הוא] מעיד ומעידין אותו. אבל בפ"ג מהלכות מלכים לא כתב אלא מעידין עליהם. משמע דסם אין מעידין. וכן כתב הכ"מ. ועמ"ש ברפ"ד דשבועות: ואא חולין לאתנו. מפני שאסורה ליבא. רש"י. ועיין לקמן: אין נומנין לו. כתב הר"ב דמלך שמחל על כבוד אין כבוד מחול. שנאמר (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך [כדלקמן במתניתין דסוף פרקין] ור"י מלה שאי. גמרא. ומ"ש הר"ב וכל שאינה בת תלילה אינה בת יבום. וכ"כ הרמב"ם ולא מלאתו אלא כל שאינו שולה ליבום אינו

*) כתוי"ט ד"ה מיפס כאן בפעמים „קשוט עלמך ואח"כ קשוט" והנמיטן כפי"ע כה"ק ובנד"ח כתיבו המשנה לאמתו.

שלם

אור גדול

פרק ב בסנהדרין ולא חולצין לאשתו. מפני שאסורה להנשא. רש"י. ומכאן ראיה ברורה לפ"ש החכ"צ (סי' א') דאם שייך דין קטלנית ביבמה אין כופין אותו לחל"ץ שכל עיקר מה שאנו כופין על החליצה הוא רק משום לתא דידה שלא תיענן ותיתב משא כ היכא דאינה ראויה להנשא. עיי"ש. וביותר מוכח לבאורה מכאן דאפילו מצוה ליבא. דהכא ל"ש תירוצו של החכ"צ שם מטום מעושה עיי"ש. דהא הכא דינא קתני. ועיין רמב"ם (הל' מלכים פ"ב ה"ג) דכתב דהואיל ואינה עולה ליבום ולכאורה תמוה הא פ"ם לא עדיף מחייבי עשה דחולצין. תראה דלפ"ש רש"י ורמב"ם ותרוויהו צריכי. דהואיל ואסורה להנשא בפ"ש רש"י אין חולצין אך דעדיין הוי צריך שיהלוץ משום המצוה וע"ז שייך הי' הרמב"ם כיון דסוף סוף הוי חליצה פסולה קצת להרמב"ם ורש"י עיין אבה"ע סי' קע"ד) ולא דמי לחייבי עשה דחולצת להנשא משא"כ כאן דאסורה וחמצות אינה בשליחות. ופפ"ש תבין דנסתר דברי הלח"מ (שם) לענין כ"ג. ולשאר הפוסקים דבה"ג לא הוי חליצה פסולה באמת נצטרך לומר דחליצת לאו מצוה היא כלל אלא אסור להנשא. ועכ"פ איך שיהיה נראה דב"ז שייך ג"כ בקטלנית.

פ"ב ב [אות ו] תוי"ט סד"ה לא דן כו' על הכתוב בהם ע"כ. ובספר שער הסלל פ"ה ה"ח מהלכות יסודי התורה הביא בשם שיטה מקובצת בבת"י סנהדרין שכתב ג"כ בזה בשם תוספי הרא"ש ח"ל דמסתמא כיון דהקב"ה צוה להם בהדיא לדון לא היו החכמים גוזרים עליהם שלא לדון. וכה"ג בפרק איזהו נשך דאמרי' התם דרבנן גזרו שלא להלות לנכרי ברבית יותר מכדי חייו ופרנסתו ופ"ז פרנסה. ומאי פריך והא לא אסור אלא מדרבנן אלא ר"ל קיון דכתיב לנכרי תשיך לא היה להם לחכמים לגזור והא"ח הכא עכ"ל וכ"כ תוס' בב"מ שם אלא דכתבו כיון דאסר רחמנא דסנהדרין

פ"ב ב תוי"ט ד"ה ולא ת"ל כו' אסורים ליבא עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה"מ וקי"ל ליג"ב ר"י בריש דלמדינה דאיסור אלמנה לכהן יוכמד לכהן יכול ליבא. והי"ל דהא נשמע נפילה לא בתה לאוה לו ובוא אינה לאוה לו בדאיתא ביבמות די"ל לעמים דמ"מ לכהן נמי אינו כמעמא בשאר כהנים ויהם ובה"ג. והנה לעמם של הרמב"ם והר"ב בבתנו כל שאינה בת תלילה אינה בת יבום. יש לישב קנת דמ"מ אם אמרו מלך אינו לאו לאתנו. ואם הדיוט הוא אינו אינו לאו ליבום. לגבל לעמם של רבי"ו שאינו מיבם שנאלו הוא לו לקום על שם אחיו אם גם אחיו היה מלך אינו נאלו. מ"כ כ"ל נרי"ו עכ"ר ג"כ ומיהמין לאשתו אם אחיו היה מלך. (ממסורת ת"ל):

תוספות רע"ק

פ"ב ב [אות ו] תוי"ט סד"ה לא דן כו' על הכתוב בהם ע"כ. ובספר שער הסלל פ"ה ה"ח מהלכות יסודי התורה הביא בשם שיטה מקובצת בבת"י סנהדרין שכתב ג"כ בזה בשם תוספי הרא"ש ח"ל דמסתמא כיון דהקב"ה צוה להם בהדיא לדון לא היו החכמים גוזרים עליהם שלא לדון. וכה"ג בפרק איזהו נשך דאמרי' התם דרבנן גזרו שלא להלות לנכרי ברבית יותר מכדי חייו ופרנסתו ופ"ז פרנסה. ומאי פריך והא לא אסור אלא מדרבנן אלא ר"ל קיון דכתיב לנכרי תשיך לא היה להם לחכמים לגזור והא"ח הכא עכ"ל וכ"כ תוס' בב"מ שם אלא דכתבו כיון דאסר רחמנא דסנהדרין

*עולה לחליצה במ"י פ"ד דיבמות. ורש"י [שם י"פ] פירש מעם שליטו מיינס שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו: רבי יהודה אומר טעמא המלך אלמנתו אל מלך כו' בגמרא ואת כשי אחיוניך. ומדהכן ר' יהודה אומר מבמע דשלינ עם פ"ק. וכן הוא בגמרא [דף יח]. תניא אמרו לו לר"י נשים פרחויות ע [המתרות לו. [רש"י] מבית המלך. ומאי ניהו מירב ומיכל. והמתא שבמליגו למדין בחלוקים חכמים על רבי יהודה אפילו בהא. קשיא לי למה סבק הר"ב. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. דהלכה כר"י בהא. ומיהו כ"ל

ר"ע מברטנורה

יבוס. וכן הלכה: מלך נושא אלמנתו של בלך. והלכה כר' יהודה בהא: ג אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. בגנאי הוא למלך להראות עצומה נפש לפני העם: לפיים את העם. כדי ביטיו אלא בעצם חד הרג יותר אם אבנר. ואין הלכה כרבי יהודה: דרגש. מטה: ד למלחמת הרשות. מלחמת אחר לומות הון ממלחמת עמלק. ומלחמת שבעה עממין: ופורץ. גדר על הדרים. לעשות לו דרך. ללכת לכרמו ובדשו: ואין מטהין בידו. אין מעבין עליו: חלק בראש. חלק היפה בורר רלתון. וטוטל מחלה מכל הבזה: אלא שמונה עשרה. שהרי דוד היו לו שם נשים וקאמר ליה נביא ואם מעט ואוסיפה לך כפנה וכהנה. כפנה קטנה שיש וכהנה בהרבה שיש. הרי י"ח: מרבה הוא לו. יותר מי"ח. בלם מחלוקה יש בדבר. פ"ק סבר טעמא י"ח ואפילו פרוטה ויותר

ואין נושאין אלמנתו. רבי יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שבן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול. שנאמר (שמואל ב') ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך: ג מת לו מת. אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. רבי יהודה אומר אם רוצה לצאת אחר המטה יוצא. שבן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר. שנאמר (שם ג') והמלך דוד הולך אחר המטה. אמרו לו לא היה הדבר אלא לפיים את העם. וכשמברין אותו. בל העם מסובין על הארץ. והוא מיסב על הדרגש: ד ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד. ופורץ לעשות לו דרך. ואין מטהין בידו. דרך המלך אין לו שיעור. ובל העם בווזין ונותנין לפניו. והוא נוטל חלק בראש. לא ירבה לו נשים. אלא שמונה עשרה. רבי יהודה אומר מרבה הוא לו. ובלבד שלא יהו מסירות את לבו. ר' שמעון

דאפשר דסברי דקשיא על דברי חכמים דהא והא כשי אחיוניך בחיקך כתיב. וזה לא מליגו [עומר על מירב]. שהרי נאמר (שמואל א' י"ח) ויהי בעת מת מירב בת שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחולתי לאשה. אבל בהבורו פ"ב מהלכות מלכים חזר בו. וכתב אפילו המלך היו טבא אלמנתו לו גרושתו של מלך אחר: ג אמרו לו לא היה הדבר כו'. ועורך בעה היה מפני בלוס המלכות [בלא ימרהו בו בהבנס שהא לוה להרגו והיה בר לבאם בלוה אליו להביב לו הממלכה עליהם אבל בלא מעטה זו. אם רצה אין שמעין לו. כ"מ פ"ב מהלכות מלכים: דרגש. פי' הר"ב ממה. וביאר יותר במ"ם פ"ז דנדרים: ד יוצא למלחמת הרשות פ"פ ב"ד של שבעים וא'. מבמע דב"ד של ע"א לבדם אין להם בח לעשות חיל לאוליאם למלחמת הרשות אלא במאמר המלך. דאי אמרת בלאן למלך בזה בוס מעלה. א"כ למאי תניא לה הבא גבי

מעטתיו של מלך. והא דלא תנן בפ"ק במ"ה גבי אין מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מי מלך. משום דלא אירי התם אלא במילי דבגהדרי כמ"ם שם בשם סתוספות על ואין מוסיפין על העיר פ'. אבל מל' הרמב"ם פ"ה מהל' מלכים אפשר לפרש דמתניתין לא בעיא למימרא דבעינן למלך במלחמת הרשות שבהב וז"ל מלחמת מצוה אין צריך ליטול בה רשות ב"ד אלא יולא מעצמו בכל עת וכופה העם ללאת. אבל מלחמת הרשות איט מוציא העם בה אלא ע"פ ב"ד של שבעים וא'. ע"כ. נראה דלדבריו מתניתין לא במעטת המלך אירי. אלא אתא לאמעיגן דאיט רבאי להוציא העם במלחמת הרשות כו' חומיא דלא ירבה ס' ואיכ. א"נ משום דיוקא דבמלחמת מצוה רבאי בלא רשות. ואיא תהלתו ומעלתו: דרך המלך אין לו שיעור. אלא כפי מה שהא צריך. אין מעקם הדרכים מפני כרמו של זה או מפני בהה של זה. אלא הולך בבוה ושוכה מלחמתו. הרמב"ם פ"ה מהל' מלכים. ודעת הכ"מ בפירושו זה קאי גם על ופורץ גדר לעשות לו דרך. וא"כ לפיחש הר"ב וכפירש"י נפרש כן על דרכו לבדה ולכרמו שאינו מעקם כו'. והא דתנן אין לו. ס"א אין לה. וכן בתיק הרמב"ם. ועיין [מ"ם] פ"ו דב"ב מבנה ז'. ומ"ם בריש מסכת קדושין: והוא טטל חלק בראש. כתב הר"ב חלק היפה בורר רלתון וטוטל מחלה מכל הבזה וכן פירש"י. ובגמרא הנו רבנן לאגרות מלכים למלך. ומאר בזה שבוזזים מחלה למלך ומחלה לעם. לאגרות מלכים למלך לורחא דמלחא. ומאר בזה מחלה כו' דכתיב (ד"ב א כ"ט) וימשחו [בשלמה כתיב] לה' לנגיד. ולגדוק [לנהן]. מקום עגיד לגחוק מה לדוק מחלה לו ומחלה לאחיו דכתיב (שמות כ"ם) והיתה לההרן ולבניו. מחלה לאהרן ומחלה לבניו. אף נגיד מחלה לו ומחלה לאחיו. ע"כ. ומפרש רש"י דמתניתין ה"ק בטטל חלק. דהייט מחלה. כדתניא בברייתא ומטולהו בראש. כלומר שהא מחלק בל הבזה לבניה. והוא בורר לו רלתון ליטול החלק היפה. ואין נראה בעיני לפרש דהר"ב ר"ל הרבי דטטל חלק יפה רלתון מלבד המחלה. דזו מצין לו אח"כ מאמר דר"ל חלק יפה הייט לאגרות מלכים דמסתמא הוא היפה. אלא דהיה לו לפרש בהדיא. ועוד שאין זה במבמע חלק. אבל לפי מה שבתבתי מפרש חלק הייט מחלה בראש. ומדתנן בראש מדקדק לפרש דר"ל בבורר לו הלק היפה שבבני הלויים וזה ל' הרמב"ם פ"ד מהלכות מלכים והוא טוטל מחלה בראש: אלא שמנה עבדים. כתב הר"ב שהרי דוד היו לו שם נשים. וקאמר ליה נביא כו'. והא דכתיב קודם לכן (שמואל ב ה) ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלים אחרי בואו מחברון אין מוקדם ומאוחר דהך קרא בתר מאחר הנביא היה. הדע דמי התם בשמות הילודים לו בלמה. ודאי בתר שובדא דבת שבע ומהו דקאמר נביא ואוסיפה לך כהנה וכהנה הוה. אלא ודאי מעשה בת שבע קדם לקרא דויקח דוד עוד פלגשים ונשים. ולא קשיא מלבני' דקרא דויקח דוד עוד פלגשים ונשים דמבמע שבבר היו לו פלגשים אלא הזכיר הכתוב גבי שבע נשים שהיו לו בחברון. וא"כ כהנה וכהנה מוסיפין יותר על שמנה עשרה לא קשיא דאפשר לפרש דה"ק בלקח עוד עוד פלגשים ונשים. טוספות על הנשים שהיו לו בחברון. כ"מ פ"ג מהלכות מלכים: ובלבד שלא יסו מסירות הם לם. דהא קרא קאמר ולא יסור (אח) לבבו. גמרא: רבי שמעון אומר אפילו אחת ומסירה אח לבו כו'. דמבדי בעלמא

ובדברי תוס' אלו דשמעע דדוקא כיון דרחמנא אסר כן לעצוה ל"ש לחכמים א"כ הא דשמ"ש שם לא שני דלא תשיך לאשוקי אחיך דלא א"כ אפשר לא תשיך. הייט תשיך ולא לעצוה אלא לדיוקא לאחיך לא ויש לישב: [אות ז] שם תוי"ט ד"ה אין שוטפין. ולא מצאנו אלא כו' אינו שולה לחליצה. בתוס' יבמות דם ד ע"א ד"ה כל שאינו שולה ליבום הקשו בפשיטות הרי הרש וחרשת דא"ע לחליצה ושולה ליבום. תרי דנקא בפשיטות דהבל חד הוא דבסו דא"ע ליבום א"ע לחליצה הו"ה בהיפוך דכל שא ע לחליצה א"ע ליבום. ואולם תרי באמת סבה הך קושיא תוס' מבה בתירוצם דחרש וחרשת בני חליצה נינהו אלא דמימי כאיב לתו. לבאורה ה"נ בס"ך דבר חליצה הוא אלא דאינו רשאי לבנות עצמו והני נ"כ כמו פומיה כאיב ליה.

ואין נושאין אלמנתו. מיי' פ"ה מ"ג: ג מת לו מת. ל' ס"ע מיי' פ"ג מהל' מלכים ה"ד ופיר' פה' מגל מ"ה פ"ג פ"ד: אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. בגנאי הוא למלך להראות עצומה נפש לפני העם: לפיים את העם. כדי ביטיו אלא בעצם חד הרג יותר אם אבנר. ואין הלכה כרבי יהודה: דרגש. מטה: ד למלחמת הרשות. מלחמת אחר לומות הון ממלחמת עמלק. ומלחמת שבעה עממין: ופורץ. גדר על הדרים. לעשות לו דרך. ללכת לכרמו ובדשו: ואין מטהין בידו. אין מעבין עליו: חלק בראש. חלק היפה בורר רלתון. וטוטל מחלה מכל הבזה: אלא שמונה עשרה. שהרי דוד היו לו שם נשים וקאמר ליה נביא ואם מעט ואוסיפה לך כפנה וכהנה. כפנה קטנה שיש וכהנה בהרבה שיש. הרי י"ח: מרבה הוא לו. יותר מי"ח. בלם מחלוקה יש בדבר. פ"ק סבר טעמא י"ח ואפילו פרוטה ויותר

דרשינן טעמא דקרא [כמ"ש בכפ"מ דב"מ] ה"כ לכתוב קרא לא ירבה לו כסיס. ולכתוב. והא אמינא מה טעם לא ירבה מכוס דלא יכור. לא יסור למה לי. [אלא] אפילו אחת ומסירה וכו'. גמרא. ומ"ש הר"ב והלכה כת"ק. וכ"כ הרמב"ם. עיין מ"ש במשנה ה' פ"ב דיבמות: אלא כדי מרכבתו. דתנו רבנן לא ירבה לו כוסיס. יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו ת"ל לו. לו אינו מרבה. הכל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו. הכתא דאמרת לו לדרשא. לא ירבה לו כסיס. מאי דרכת ביה. למשמע הדיוטות [פירש רש"י דמותרים לפרנסות כסיס. גמרא]: אלא כדי ליתן אספניא. דתנו רבנן וכסף וזהב לא ירבה לו. יכול אפילו כדי ליתן אספניא ת"ל לו. לו אינו מרבה. הכל מרבה הוא כדי ליתן אספניא. מעמא דכתב רחמנא לו. הא לא הכי הוה אמינא אפילו כדי ליתן אספניא נמי לא. לא צריכא להרוהה. [פירש"י פלא לנמנס. ואם יצערך לכסור עוד חיילות שיהא מטי בידו]. גמרא: אספניא. והערוך גורס אפסניא וכתב בבלבון יון קורין להולאה אפסניא: וכותב לו ס"ת לשמו. כתב הר"ב חוץ מס"ת שחייב כל אדם מישראל וכו' שנאמר (דברים י"ז) ועתה כתבו לכם את השירה. ובמלך כתיב (שם י"ז) וכתב לו את משנה. שתים במשנה. גמרא. [והא דדרשינן לכל התורה מדכתיב את השירה. מפרש הרמב"ם בריש מהלכות ס"ת דקרא ה"ק כתבו לכם ס"ת שיש בו שירה לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל ולומר דקי"ל בס"פ הנזקין [דף ס'] דאין מתבין התורה פרשיות פרשיות והלכך על כרחך לא אתא קרא אלא לכתוב כל התורה שבכללה השירה ג"כ]: מוציאה עמו וכו'. מכניסה עמו. ול' הר"ב נכנס ויולא עמו. ולא קשיא. שכן בכתוב הוא אומר והיתה עמו וקרא בו אמר והיתה לי נקבה. ואמר בו. כל זכר. כדפירש"י בפ' נגעים שלי נקבה מוסב על התורה. ול' זכר מוסב על הספר: יושב בדין. אם הוא רוצה לדון כגון מלכי בית דוד. א"נ מלכי ישראל קודם התקנה. ומה שהוכיחו ההוכחות דף י"ח ע"ב בדבור המתחיל והא תנן וכו' דמולה מהניתין מסתמא לאיבי במלכי ישראל. הייט ההיא מתניתין דמנך לא דן וכו' אבל לא דהכא: ד"ה ואין מתהמכין בברכיו. ולא בגתרו. ולא בחחד מכל כלי השמיטו. רמב"ם ריש פ"ב מהלכות מלכים: בשרביטו כדכתיב במלך אחשורוש (אסתר ד) [מאחר יושיט לו המלך את שרביט הזהב]:

פרק ג א דיני ממונות בשלשה. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. והא דפירש הר"ב ברפ"ק דשלשה הדיוטות סופן לדון לפניהם מיירי במסרב ואינו רוצה לדון כלל. וכ"כ בהגהות אשר"י וז"ל הכא מיירי כשבאים מתרצים לב"ד ואז אין לנו לכופן לדון אלא לפני מי שמתרצים. אבל מסרב ואין רוצה לדון כלל. שלשה הדיוטות או יחיד מומחה יכולים לדונו בעל כרחו. ע"כ. ומיהו נ"ל דאהו באמר כשבאים מתרצים לא חזקא אלא כלומר כשנתבע מתרצה. אבל אין ר"ל שאם לא יתרצה התובע בזבל"א שיכול לכוף לפני שלשה הדיוטות שירצה הוא. דהא מכיון דאמרן דבזבל"א יצא הדין יותר להמתו למה זה נכוף לנתבע והרי הוא יכול לעצון דבזבל"א עדיף מפני מהאי טעמא. וגם ליתא דמהניתין הכי דייקא דדיני ממונות בשלשה הוי בזבל"א וזבל"א. והא דגמרא אמריק דה"ק כשזה בורר וכו'. נראה בעיני דחזקא באוקימתא קמייתא דכברינן דזבל"א הייט זה בורר לו ב"ד אחד וכו' נריכין לאוקמי כשזה בורר לו אחד. מכוס דקאיא הא בהלהא כגי אבל באוקימתא בתרייתא דזבל"א פירוש דיין אחד. אע"ג דנקטינן נמי בההוא אוקימתא לישנא כשזה בורר לו וכו'. להו דוקא הלא כירכא דאוקימתא קמא נקטיה. דלמאי נפקא מיניה נדתוק כל' המשנה ונוטלה ממשמעותה ואין לנו דבר המכריחנו לכך. ועוד ראיה לדברי שריב"ל והרא"ש שהביאו המשנה כלשונה. ולא כתבו האוקימתא דה"ק כשזה בורר לו וכו'. ש"מ דלמסקנא לא קאי. מכוס דלא נריכין למדחק כלל בלישנא דמתניתין אלא בסא כמו שנכתבה. ומה שהר"מ כתב לדקדק בלשון הרמב"ם דריש פ"ז מהלכות סנהדרין שנתבטן לומר אם אמר אדם פלוני ידון לי כאוקימתא דה"ק כשזה בורר לו אחד וכו'. וסמיכ מהר"ר ואלק כהן על יחו דרים סימן י"ג. אינו דקדוק כלל למעיין בדברי הרמב"ם ואין להאריך בזה. ובוד בלו לידי חכמי מהר"ר שמואל פוזנא. ומצאתי כתוב בהן בזה הל' אלא ה"ק זה בורר לו דיין אחד וכו' כל"ל מספר ישן כתוב בקלף וק"ל. עכ"ל. והנאמי מאוד. ומיהו בהא מודינא כשיר ב"ד קבוע בעיר דלא מצי מדחי ליה הנתבע לתובע לדון בזבל"א לפי שמפני כן קבעו בית דין. ["וכך פסק ר"מ מ"ס רלש בהג"ה ריש סימן ג']: זה בורר לו אחד וכו'. כתב הר"ב ומתוך כך יצא הדין לאמתי בעלי דיינין וכו' וסבר החייב וכו' ואם הא יסל לפסק בזכותי וכו' וכ"כ רש"י. ופירש הרא"ש דר"ל שסבר כך שיפסק בזכותו יותר מבזכות האחר. ומתוך כך מיתי לדייניהו. אבל הדין עצמו חלילה למצות

מבורר

אמר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה. אם כן למה נאמר. (דברים י"ז) לא ירבה לו נשים אפילו באביגיל. (שם) לא ירבה לו סוסים. אלא כדי מרכבתו. (שם) וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. אלא כדי ליתן אספניא. וכותב לו ספר תורה לשמו. יוצא למלחמה מוציאה עמו. נכנס מכניסה עמו. יושב בדין היא עמו. מיסב היא כנגדו. שנאמר (שם) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: **ה** אין רוכבין על סוסו. ואין יושבין על כסאו. ואין משתמשין בשרביטו. ואין רואין אותו כשהוא מסתפר. ולא בשהוא ערום. ולא בבית המרחץ. שנאמר (שם) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך:

פרק ג א דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד.

לא ירבה לו סוסים. כ"פ פ"ג פיי"ל פ"ג מה"מ מלכים ה"ג פפ"ג לאין כ"ל: ובסף וזהב לא ירבה לו כאר. פיי"ל שם פ"ד מפ"ג שם: וכתב לו פיית. פיי"ל שם ה"ל ופ"ז בפי' פ"ם פ"ג פפ"ב פקין ב"ח: **ה** אין רוכבין על סוסו. כ"ג פ"ם ב"ה פ"ל פיי"ל פ"ג מה"מ ב"ל: ואין רואין אותו כשהוא מסתפר. פיי"ל שם פ"ג: **פ"ג א** דיני ממונות בשלשה. כ"ג פ"ם: זה בורר לו אחד כ'. פיי' טמ' לפ"ל פ"ם ל"ה ק"ן:

שנויי נוסחאות

ומסירה. נד"ל ונכי"ל ונמבני"ל והיא מסירה. למה נאמר. נכי"ל וקר' מה ת"ל. לא ירבה לו (נשים). בהבני"ל ולא; כ"ל בנ"ל דסו"י ליתא. אפילו. בהבנ"ל ונמבני"ל דאפילו. פרכבתו. נכי"מ רכבו ופרשיו. (מאד). נד"ל ונכי"ל ונמבני"ל ליתא. כדי ליתן. נד"ל ונמבני"ל כדי שיתן. אספניא. נד"ל ונכי"מ ונמבני"ל אספניא וכ"ם בר"ב ד"ל; נכי"ל אסטוניא ומי' הוי"ם. מציאה עמו. נד"ל ונכי"ל ונמבני"ל והוא עמו. נכנס מכניסה עמו. שם בכולם.. והוא עמו; נמבני"ל הוא מכניסה עמו. היא עמו. היא בנגדו נכי"מ והיא..והיא; נד"ל ונכי"ל ונמבני"ל והוא אצלו. והוא כנגדו. ד' אותו כשהוא מסתפר ו' ע' כשהוא ערום. נד"ל ונכי"מ ונמבני"ל אותו ערום ולא כשהוא מסתפר וכ"ם הסדר נכי"ל (וכן מסתבן). ולא בבית המרחץ. נמבני"ל ולא כשהוא בבית המרחץ; נד"ל ולא במרחץ.

תוספות הדשים

ה בתוי"ם ד"ה ואין מתהמכין כו' למב"ם כו' ומסיים שם בסמוכות מת טון נסרפן לפניו:

לקוטים

ה בסשנה שנאמר כוס תשים וכו' כבא יל דמיי' קרא לגמר מדיניו דקרא דהפילו הם הוא סתן רשו ומוזל על נכנהו אין כנוחי שהול. (ש"ל):

ואחר מי"ח לא ישא ואפילו כשרות שכך הוא נזירת הכתוב. ר"ש סבר עשה י"ח ואפילו פרוצות. ויותר מי"ח פרוצות לא ישא. וכשרות והנוטות ישא כמו שירלה. ופליג אח"ק בחדא. ר"ש סבר אפי' אחת פרוצה לא ישא. *) וכשרות והנוטות לא ישא יותר מבמנו עשרה. ופליג אח"ק בחדא והדרבי יהודה בתרתי. והלכה כת"ק: אלא כדי מרכבתו. דוקא סוסים בעלים להרויח דעתו ולהתגדל ברוב סוסים [אסור] אבל כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו מותר: אספניא. שבר הילות הנכנסים ויוצאים עמו כל הכנה: וכותב לו ס"ת לשמו. חוץ מס"ת שחייב כל אדם מישראל לכתוב לו ס"ת והוא מונח בבית גנזו. וס"ת שכותב לשמו כשהוא מלך נכנס ויוצא עמו תמיד: מיסב. על הבלחן: **ה** בשהוא מסתפר. כשמגלח בער ראש:

פרק ג א זה בורר לו אחד. אחד מהבעלי דינין בורר לו דיין אחד לדונו ולהפוך בזכותו. וכן השני בורר לו דיין אחד. ובני הבעלי דינים ביחד בוררים להם עוד דיין שלישי ומתוך כך יצא דין אמת לאמתו דלייתי בעלי דינים דינא ואמרי קושטא קא דייני לן דכבר החייב הרי אני בעצמי בוררתי הא' *) מלת וכשרות ליתא נר"ב ד"ר. ואם

ואם היה יכול להפך בזכותו היה מהפך. והדיין פג' בעלמו אינו לו להפוך בזכות בעיניהם. מפני שבעיניהם בוררים לותו: וחכמים אומרים שני הדיינים בוררים להם אחד. בלא דעת הבעלי דינים כדי שלא יהיה לבו על זה הבעלי טענה אחד מהן. והלכה כחכמים: זה פוסל דיינו של זה. יכול הוא לומר לא אחזן לפני ב"ד שברית: בזמן שהביא עליהן ראיה. בזה מביא ראיה על דיין שבירר זה. לשונו: אבל אם הם כשרים ומומחים. ה"ק אבל אם הם הו כשרים באיכן לא קרובים ולא פסולים. אע"פ שהם יודעי קרעת נעשו כמומחין. ואינו יכול לפוסלן. ופסק ההלכה בזה כשקבלו בעלי הדין מי שידין להם בין יחיד בין רבים. ופסק עליהם את הדין דינו דין. ואין סותרין דינו ואף על פי שאינו מומחה לרבים. ואם עדיפא בעינא. אם בדבר מבנה טעה לא בדבר המפורש בגמרא. מחזירים הדבר כבראשונה. ודינן כו כהלכה. ואם לא הפסד להחזיר כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. פעמור הדיין מלבלם מאחר שקיבלוהו עליהם. שאף על פי שגרם להזיק לא נתכוון להזיק. ואם טעה בשקול הדעת והוא בדבר שנחלקו בו הגאונים או אמוראים לו נאונים וסגיאה דעלמא כחד מינייהו ודן זה הדיין כדברי אותו הגאון שאין כוונתו בעלם כמותו. אם לא נשא ונתן ביד יחזר הדין. ואם א"א. להחזיר שלם מביתו. ואם נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי ושלם מביתו. ודיין שלא קבלו אותו בעלי הדין אלא שעמד מאליו או מנה אותו המלך או קנת דקני הקהל בעמיהותו. הם אינו מומחה לרבים אע"פ שנטל רשות מראש הגולה אין דינו דין. בין טעה בין לא טעה. ואינו בכלל הדיינין אלא בכלל בעלי זרוע. וכל אחד מבעלי דינין אם רצה סותר דינו ואחר ודן בפני ב"ד. ואם טעה ולא נשא ונתן ביד יחזר הדין. ואם א"א להחזיר שלם מביתו כדין כל גורם להזיק. ואם נשא ונתן ביד שלם מביתו ואחר ונטל מבעל דין זה שנתן לו שלא כהלכה. ומומחה לרבים שקבלו אותו בעלי דינים. אי שנטל רשות מראש גולה הע"פ שלא קבלו אותו בעלי דינים. הואיל והוא מומחה. אם טעה בין בדבר מבנה בין בשקול הדעת. וא"א להחזיר הדין פטור מלבלם. ומומחה שנטל רשות מראש גולה יש לו לסוף לבעלי הדין שידון לפניו. בין רצו בין לא רצו. בין בארץ בין בחו"ל. ומי שנטל רשות מן הגשיא שבא"י אינו יכול לבוא לבעלי הדין אלא בא"י בלבד. ומומחה הוא. מי שלמד בתורה שבכתב ובשב"פ ויודע לבאר להקים ולהבין דבר מתוך דבר ג) [הוא הקרא מומחה]. וכשהוא מיכר ויודע ולא מבטו אלא אבי חזו נקרא מומחה לרבים. והוא יכול לדון יחידי ואפי' לא

ג) הוספת פתוי"ם הגיה ומיותרת.

לדון. ובמדרש רבה ריש פרשת שופטים כשם שסקרוב כשל להעיד. כך הוא פסול לדון. ומה ראית לומר כן אמר רבי' כתיב ונגשו וגו' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע מקום וכו' מה נגעים ביום וכו' ומה נגעים פרע לקרוב. אף ריבים פרע לקרוב. אלא שאני שמה דבנגעים נופיה מגלן. ובפרקין [דלקמן דף ל"ד] איתא בהדיא ומה ריבים בלא בקרובים. אף נגעים וכו'. וכן כתב הר"ב בספ"ב דנגעים. ובדפוס של מתנות כהונה בעל הרבות איתא בהפך. וכמו שהיא הגירסא בפרקין. אבל ראה אם מלאתי בתורת כהנים פרשת נגעים בסוף פ"א כמו ברבות. ומה נגעים וכו' וגריך עיון. וגם הואיל וחכמים פליגי וסברא לו דרוחה נגעי קרובים. ה"כ אין היקש זה. אלא מתוורתא בכתבתי] [ויש לפיין בספר קרבן אהרן]: אינו יכול לפוסלן. כתב הר"ב ופסק ההלכה בזה כשקבלו בעלי הדין וכו' שאע"פ שגרם להזיק וכו' וקי"ל כמאן דאמרי דגרמי. עיין במבנה ר' פ"ד דבמרות. ומדלא כתב הר"ב בחלוקה ז אם נשא ונתן ביד מה דיו. מסתברא מכוס דסברא ליה דלא נשא ואע"ג דנשא ונתן ביד אפ"ה פטור וכן הבין הטור לדעת הרמב"ם כמ"ש בטור סימן כ"ה. ומעמא דלא דמי למטפה בשקול הדעת. כתב הב"י מהרבב"א כתב בשם בעל המאור דמכוס פשישפא דבעל דין נגעו בה. דכל מטפה בדבר מבנה דבר ברור [הוי]

[סדר נזיקין ח"א] **בא**

והוא

כברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור. אבל אם היה יכול להטעות את חבירו שיקבל את כבירתו אע"פ שהוא ג) מכופף בה. הוא בכלל מטה משפט הבל [דעת ב) הרב] מתוך שזה בוררו מבין דבריו לאמרו. ואם יש לו [שום לד] זכות טענה וגוזן עם חבירו. וכן פוסה הדיין הבני למי שבררו. נמצא שלא ישאר שום לד זכות נעלם מעיני הדיינים. שמיהם. ובלשני שומע המשא ומתן כל שמיהם ומבריע ביניהם ויולא הדין לאמתו. ע"כ: וחכמים אומרים שני הדיינים בוררין להן עוד אחד. לשון הר"ב בלא דעת בני הבעלי דינין כדי שלא יהא לבו על זה הבעלי טענה אחד מהן. וכ"כ הרמב"ם. ואין בידו

ושניהן בוררין להן עוד אחד. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד. זה פוסל דיינו של זה. וזה פוסל דיינו של זה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין. יאו פסולין. אבל אם היו כשרים או מומחין אינו יכול לפוסלן.

דבר מספיק לכשיאמר כי הוא זה אחר מפני כן יהא טעם לאחד יותר מלחבירו כשניהם בירוהו. כזה כן זה. לדעת ר"מ. ולמה יחלקו חכמים. ובגמרא מסקינן דבולי עלמא דעת הדיינים בעינן שיבררו מי שיבב עמהן אדם הגון וכי פליגי בדעת בעלי דינין. רבי מאיר סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן. ורבנן סברי דעת הדיינים בעינן. דעת בעלי הדינין לא בעינן: זה פוסל דיינו וכו'. לשון הר"ב יכול לומר לא אחזן לפני ב"ד שברית. ולא דק שהמתיק ל' רש"י באקימתא קמייתא. זה בורר לו ב"ד אחד. וזה בורר לו ב"ד אחד. אבל למסקנא וכדפירש הר"ב ז"ל דין אחד וזב"ל דין אחד. הוי זה פוסל דייו. אותו דיין שבירר. וכן ל' רש"י שם יכול לומר לו. לא אחזן לפניו: זה פוסל דייו. גמרא. כל כמיניה דפסול דייניה. אמר ר' יוחנן בערכאות שבאורייתא שנו. שהם הדיומות שאין יודעין דין תורה אלא שאורגלו לדון. ורבי מאיר יהיב להו דין יובני קרעות ויכול לפוסלן. ורבנן סברי דיון שהמחוס רבים עליהם לא כל הימנו לפוסלן. ועדיפי מיובני קרעת. כן הטעו האחרונים ז"ל דיובני קרעות גרעי מערכאות שבאורייתא. אבל מומחים. אפילו ר"מ מודה שאין יכול לפוסלן. ל"י: ["שהן קרובין. ובמבנה ד' קא מפרש לה. אלא כן הקרובים וכו'. אלא דהתם לעדות שנינו מקרא דכתיב (דברים כ"ד) לא יומתו אבות וגו' ודרשינן בעדות כמ"ש שם. ואכתי מגלן לדון דפסלי. וי"ל דכ"ש הוא וכדאכתן באהב ומונא במבנה ה'. ותו דאמר עדות כתיב בקרא דלא יומתו אלא אבן נקטינן עדות וכ"ש לדון. אלא שם להקשות ודלמא חזקא לדון פסלן קרא. אבל לעדות לא. וי"ל דאי לדון הוה ליה למימר לא יומתו אבות מבמים וגו'. ושוב כ"ל דאיתא בסוגיין דף כ"ח אם אז דרש רבי יוסי הגלילי ובאה אל הבהמים ואל הבשפט אחר יהיה בימים הם. (שם י"ז) וכי תעלה על דעתך שאדם קולן אלא שופט אלא היה בימיו. אלא זה שהיה קרוב ונתרחק. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יוסי הגלילי. ומדהוצרך להכשיר השופט שהיה קרוב ונתרחק. שמע מינה כל בעדיין הוא קרוב פסול לדון. ומה ראית לומר כן אמר רבי' כתיב ונגשו וגו' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע מקום וכו' מה נגעים ביום וכו' ומה נגעים פרע לקרוב. אף ריבים פרע לקרוב. אלא שאני שמה דבנגעים נופיה מגלן. ובפרקין [דלקמן דף ל"ד] איתא בהדיא ומה ריבים בלא בקרובים. אף נגעים וכו'. וכן כתב הר"ב בספ"ב דנגעים. ובדפוס של מתנות כהונה בעל הרבות איתא בהפך. וכמו שהיא הגירסא בפרקין. אבל ראה אם מלאתי בתורת כהנים פרשת נגעים בסוף פ"א כמו ברבות. ומה נגעים וכו' וגריך עיון. וגם הואיל וחכמים פליגי וסברא לו דרוחה נגעי קרובים. ה"כ אין היקש זה. אלא מתוורתא בכתבתי] [ויש לפיין בספר קרבן אהרן]: אינו יכול לפוסלן. כתב הר"ב ופסק ההלכה בזה כשקבלו בעלי הדין וכו' שאע"פ שגרם להזיק וכו' וקי"ל כמאן דאמרי דגרמי. עיין במבנה ר' פ"ד דבמרות. ומדלא כתב הר"ב בחלוקה ז אם נשא ונתן ביד מה דיו. מסתברא מכוס דסברא ליה דלא נשא ואע"ג דנשא ונתן ביד אפ"ה פטור וכן הבין הטור לדעת הרמב"ם כמ"ש בטור סימן כ"ה. ומעמא דלא דמי למטפה בשקול הדעת. כתב הב"י מהרבב"א כתב בשם בעל המאור דמכוס פשישפא דבעל דין נגעו בה. דכל מטפה בדבר מבנה דבר ברור [הוי]

[סדר נזיקין ח"א] **בא**

והוא

שני דיינין בוררין להן עוד אחד. מיי פ"ז מה' סנהדרין ה"ל סמ"ג עשין מ"ו כתב"מ ח"מ סימן י"ג ע"ש: אימתי בזמן כו' טוש"מ ס"ב ס"ל: וחכ"א עי שמביא עליהן ראיה. מיי פ"ב מ"ב מה' עדות ה"ל סמ"ג לאוין רי"ל טוש"מ ח"מ סימן ל"ד סעי' כ"ד כ"ה:

שנויי נוסחאות

פ"ג א (עוד) אחד. נכי"פ וקו' ליתא וכן ליתא בסמוך. (דברי ר"מ). נכי"פ ליתא. דיינין. נד"ל ונכי"ק ונמסני"ל הדיינין ונ"ה נכי"פ וקו'. מן זה פוסל דיינו כו'. עד סוף המבנה נסמע בה"ג בעמות. שמביא. נכי"ק שהוא מביא. או מומחין. במכנ"ב ובמסני"ל או מומחין ספי ב"ד וכ"ס נכי"ק (ומס מסחים) וצי' לע"ל. מן זה פוסל דיינו כו'. עד סוף המבנה נסמע נעמות בדפוס ריוזא דמרינני ובכמה מסמיות יכנס והגהו"ע בד"ל סביא כ"ז מוקי ונגם פ"ח.

תוספות רע"ק

פ"ג א [אות ח] במשנה שמביא כו'. אי פסולין. הא דנקט בלשון רבים אף הר"ם נקט בלשון יחיד זה פוסל דיינו של זה. ואף אם ניסא דרבנן לא דייקי בלשונם וקרובים ופסולים קאי אכל דיינים הנבררים. דהא קתני אינו יכול לפוסלן וחו"ל למחני אין יכולין לפוסלן אלא ע"כ דרבנן נמי נקטו לשון יחיד והא דקתני קרובים או פסולים. היינו דהדיינים יחד הם קרובים. או פסולים כגון שהם שונאים זה לזה ובכה"נ כל א' יכול לפסול דיין של חבירו ויד הנתבע על העליונה וצריך התובע לברור לו דיין א' שאינו קרוב לדיין שלו. הם"א בהשובת מי ק"ד:

ג) נגו"ע ד"ה (פרק) מפוקפק. כ) המבנה לרש"י ובמי המלוה פ"ה סוסף לתורה נדנגי מלפ"ם.

ב אמר לו נאמן עלי אבא. כ"ל פ"ל כ"נ פ"ל ב"נ קב"ח פ"ל מ"ר פ"ז מה' סנהדרין כ"נ סמ"ג עשין ל"ו מה"פ ח"מ מ"ו כ"נ פ"ל (ונקטו כיון): והכ"א אי"ו לחזור בו. מ"ר שם כ"נ סמ"ג שם פ"נ שם פוס"מ שם פ"נ:

שנויי נוסחאות

ב יכול לחזור. נכי"ק יכול **הוא** לחזור. **ה**חברו. נכי"מ לו. ואומר לו. נכי"קאמר לו. יכול לחזור כד"נ ונכי"ק ומתני"ר יכול **הוא**. אין יכול. נכי"ק אינו..

תוספות הרשים

פ"ג א בתו"ם ד"ה אינו יכול כו' ומ"ם הר"ב כו' כמ"ש כו' כל בכן זה לתו מונן וכבר כ' בזה הביא דוד ומ"ל דאין כן דעת הרמב"ם והר"ב מלה דמפסד לדידי' מפני שבוח דין ושעם ואיכו הימיכו לתפשיב מבח"כ כמי שאינו מומחה ולא קבלוהו ג"כ פליגים באין דיכו דין כלל ומעולם דינא הדר פ"ב. וכן מוכרח מלשון שבתנו כאן מה שעבה עבוד ויעלה מביתו ואם תוא ומשל מלי מה שעבה עבוד לאנו עבוד נינהי ליה: **ב** חר"ב ד"ה נאמנים עלי שלשה רועי בקר כו' לעדות כו' כגרים כן עכ"ל פיהו לדינא דמקרי אבל בגמ' ליתא דהוסיפו לפוסקן אשיב לעדות בדכתב הרוי"ם וכ"ם הרמב"ם במיגורו וכל הפוסקים. ואי"כ קשה על הר"ב בפ"ל לכתוב הכלבה בדרכו ויותר המוה דבמתני' דלקמן בכרים ליכא דבריתי' בגמרא כן' הבמים רועים. ואל"ל דעים הוא דס"ל לכתוב כמה מילוקי דינים דאם הוא רושם בהמות של עמו סתמא פשוט. אבל אם רושם בבמות אחרים צריך הכרחה גם מגדלי בהמה דקה בא"י פסולין כדאיתא בפוסקים. (ממהרש"ם ג"ל):

ראשון לציון

ב הר"ב ד"ה נאמנים עלי ג' רועי בקר כו'. ע' יסל"מ: **תוי"ם** ד"ה אבל לו נאמן כו' וכ"ל דס"ל נמי לרבותא הוא דקם דין כו' ע' אסל"מ: שם ד"ה רועי בקר כו' דקא תא רבנן דקא מסני ומרי לו לרשות בבדוה אחרים בגמ"ל ע"ב אלפי פיהא ומדולו לרשות) כו':

ב אמר לו נאמן עלי אבא. ולא הוי ליה למסמך עליה. וכיון בגמרא ונתן בפניו ולא מיחה פטור. ע"כ. ועיין מ"ש בפ"ק דחגיגה. מל ולא הטב עלמך כעורכי הדיינין. ומ"ש הר"ב והם טעה בשקל הדעת וכו'. וכוגיא דעלמא כחד מיניהו. לשון הרמב"ם פ"ו מהלכות סנהדרין [ולא ידע] שכבר פשט המעבה בכל העולם כדברי האחד. והעור כתב כגון בסתמא דגמרא פריך ממלתיה וכיולא בזה [והוא פי' הרי"ף] ורש"י פירש ברוב הדיינים גרהה להם דברי הבמי. ע"כ. ומ"ש הר"ב והם נבא ונתן ביד וכו' ישלם מניתו. ותוכר וטטל וכו' במקל שבן מהא דלקמן. ולכון הר"ב כל' הרמב"ם פ"ו מהלכות סנהדרין. ומ"ש הר"ב ודיין שלא קבלו וכו' סותר דיו. ואפילו לא מצא. נפקא מיניה לענין זמן. א"כ זמנין דליכא לברורי טעותא לא מהמבנה ולא מהסיגיא דעלמא. ואפ"ה אפשר שאינו דין לדק ויכולין הדיינים לפסוק דלא כמו שפסק זה הדיין דאמו טולהו דיני נבנו במשנה וסוגיא דעלמא. ומ"ש הר"ב והם טעה ולא נבא ונתן וכו' ישלם כדין כל גורם להזיק. שזה מתבטון להזיק הוא. כיון דלאו דינא הוא. ומ"ש הר"ב מי שבקל רשות מן הבמיא שבאחרן ישראל אינו יכול לטוף לבעלי הדין הלא בא"י. דהכא בבבל שבא לכון שברה ויש להם רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר. דכתיב (פורה י) וכל אשר לא יבא וגו' בהאבה רבה [דף פ"מ]. והתם בא"י מתוקק. שברה מעבעת. כדתניא לא יסור שבט מיהודה (בראשית מ"מ). אלא ראבי גליות שבבבל ברודין את ישראל בשבט שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס. ומתוקק מבין דגליו אלו בני בנו של הלל הנשיא היה במלמדין תורה ברבים בגמ' פ"ק דף ה'. ומ"ש הר"ב ומומחה וכו' ואוא יכול לדון יחידי. עיין לשון ברש מבילתין. ובמ"ח פ"ד דחגיגה. ופ' מומחה עיין בפירוש [הר"ן] מ"ה פ"ה דעירובין. ומ"ש הר"ב ואפי' לא נקט רשותא כלומר ודיינו דין. אבל אם מעה היו פטור הוחיל ולא נקט רשותא ועיין מ"ח פ"ד דחגיגה: זה פוסל עדיו וכו'. כתב הר"ב פלוגתייהו מוקי בגמרא כבאחר בעל דין יש לי בתי כתי עדים בדבר וכו'. רבי מאיר אומר יכול וכו' שברי אחר יש לי כת אחרת. ואם בקש ולא מצא יפסיד. וכן פי' רש"י. וקשה קצה לומר כן מפני שסבור היה שיש לו שתי כתי עדים ואמר כן ואח"כ בקש ולא מצא. יפסיד. והרמב"ם מפרש בענין אחר דפלוגתייהו כשהביא שני כתי עדים באחר שהמיחו כת אחת כדברין. הביא עוד אחרת והעידו ג"כ כמו עדים הראשונים. ומעתה אלה באחרונה העדים פסולים הם. רבי מאיר אומר שומעים לו. ונאמר לזה שהביאם הכת ראיה שיש כברים. לפי שאתה לא הייתה מביא עדים אחר עדים על ענין אחד בעצמו. אלא שאתה יודע שיש בהן מי שאינו כשר לעדות. ואנחנו לא נדע איזה כת מהם הפסולים. אם הם הראשונים או הם האחרונים א"כ יש לך לקיים הכשרות באחת הכתות. וחכמים אומרים אין אנו הוכשים שהביאו עדים אחר עדים. לפי שלא עשה זה לפי שאחד מהן פסול. אלא לחזק טענותיו ולהודיע כי זה יודע הגל רבים. ואין שומעין לו. אלא אם כירר הדבר שיש בהן פסול: **ב** אמר לו נאמן עלי אבא. לשון הר"ב לאותה דיין. וכן לשון רש"י. ולכון הרמב"ם פ"ז מהלכות סנהדרין מי שקבל עליו קרוב. או פסול. כן לאותו דין בין לאותו עד עליו וכו'. ע"כ. וגראה לי דרש"י נמי לרבותא הוא דנקט דין. דהא תנן במשנה ד' פרק ו' דעדה. כל שכבר לתן כבר להעיד. ויש שכבר להעיד. ואינו כבר לדון. וכן לקמן במשנה ה' ועיין בדבור דלקמן: רועי בקר. הוא הדין כל בי תלתא דלא נמירי דינא. פסולים. ולרבותא נקט רועי בקר דלא שייכי ביבוד ולא רחו ולא שמעו עסקי דין בין אדם לחבירו. גמ' סוף דף כ"ה ואפילו לעתות נמי פסלינהו רבנן דקא חזו רבנן דקא מטוני ומרי להו לרשות בעדות אחרים. כדאיתא התם בגמ': רבי מאיר אומר יכול לחזור בו. כתב הר"ב אפילו לאחר גמר דין לאחר שקבל מ' ואמר אים פלוני וכו' וכן דעת ר"י דלגבי עדות נמי הוי גמר דין כשפסקו ב"ד הדבר על פיהן. אבל הריב"ם סימן ה"ן כתב שהסכימו הרבה מן ס' חרומים אבר ראוי לסמוך עליהם דלגבי עדות הוי גמר דין כל שנתקבל עדותן בב"ד וכו' ופסק כן ר"מ אים ר"ל ס בהגהותיו לס"ע [ח"מ סימן כ"ג סעיף ה'] ואבבר שכן נם דעת הר"ב ודלגדדין נקט דלאחר שקבל העדות הוא גמר דין דקבלת עדות. ודאמר אים פלוני וכו' הוא גמר דין דקבלת הדין. ועיין מ"ש בדבור דור לי וכו': אינו יכול לחזור בו. כתב הר"ב והם קנו מידו וכו' שאין לאחר קנין כלום. גמ'. וכתב ר"י ותע"נ דמיחו כקנין דברים. אפ"ה אשכחן בקנין שמחזק הדברים כדאמרינן גבי דינא דבר מגרא [ברפ"ט דב"מ דף ק"ח]. וגבי מבכנהא באחרא דלא מסלקין [בפ"ה דב"מ דף ס"ז]. ע"כ: דור לי בחי ראשך. כתב הר"ב ואתן לך מה שאתה תובע. ובריטא נמי באתן לך מהלוקת. אבל במחול לך אפילו רבי מאיר מודה. ולריטא למתני חרוייהו. נאמן עלי. וחזר לי. מבוס דנאמן עלי וכו' הוי תולה בדעת אחרים [ראבא ואביך] ומנין אמרת דלא נמר ומקני. דמימר אמר מי

לא נקט רשות מראש נולה: זה פוסל עדיו של זה. פלוגתייהו דר"מ ורבנן מוקי לה בגמ' כשאמר בעל דין יש לי בתי כתי עדים בדבר. והביא כת ראשונה ועמד בעל דין בכנגדו עם אחר ואמר פסולין הן. ר"מ אומר יכול הוא עם אחר לפוסלן ולא טנפ בעדותו הוא. שהרי אמר יש לי כת אחרת. ואם בקש ולא מצא. יפסיד. ורבנן סברי אפ"ג דאמר אחלה יש לי בתי כתי עדים יכול לחזור ועמד אין לי אלא אלו. ומצאה זה בכנה לפסלן טנפ בעדותו הוא. ולא מפסלי אחומיה. והלכה כחכמים: **ב** נאמן עלי אבא. להיות דין. אף על פי שהוא פסול מן התורה לדונו. לא נזכות ולא לחובה. כדנפקא לן מלא יומתו אבות על בנים: נאמנים עלי שלשת רועי בקר. לחן. דהיו לעדות. רועי בקר כברים הן: רבי מאיר אומר יכול לחזור בו. אחיטו לאחר נמר דין. לאחר שקבל הדיין העדות ואמר אים פלוני אחה זכאי: אינו יכול לחזור בו. לאחר נמר דין בלבד הוא דפליגי רבנן עליה דר"מ. דאיתו קדש נמר דין מודים חכמים לר"מ דיכול לחזור בו. ואם קנו מידו נמי שמקבל עליו עדות הים פלוני. אי דיכו של אים פלוני אפי' קדש נמר דין אינו יכול לחזור בו. שאין לאחר קנין כלום. וכן הלכה: דור לי בחי ראשך. נחור לי בחי ראשך. ואתן לך מה שאתה תובע. ואתן לריך לומר ומחול לך מה שיש לי אצלך. ונדר ע. אי קנו מידו. אע"פ שעדיין לא נדר. אינו יכול לחזור בו. כדברי חכמים

פרים. ומתוקק מבין דגליו אלו בני בנו של הלל הנשיא היה שמלמדין תורה ברבים בגמ' פ"ק דף ה'. ומ"ש הר"ב ומומחה וכו' ואוא יכול לדון יחידי. עיין לשונו ברש מבילתין. ובמ"ח פ"ד דחגיגה. ופ' מומחה עיין בפירוש [הר"ן] מ"ה פ"ה דעירובין. ומ"ש הר"ב ואפי' לא נקט רשותא כלומר ודיינו דין. אבל אם מעה היו פטור הוחיל ולא נקט רשותא ועיין מ"ח פ"ד דחגיגה: זה פוסל עדיו וכו'. כתב הר"ב פלוגתייהו מוקי בגמרא כבאחר בעל דין יש לי בתי כתי עדים בדבר וכו'. רבי מאיר אומר יכול וכו' שברי אחר יש לי כת אחרת. ואם בקש ולא מצא יפסיד. וכן פי' רש"י. וקשה קצה לומר כן מפני שסבור היה שיש לו שתי כתי עדים ואמר כן ואח"כ בקש ולא מצא. יפסיד. והרמב"ם מפרש בענין אחר דפלוגתייהו כשהביא שני כתי עדים באחר שהמיחו כת אחת כדברין. הביא עוד אחרת והעידו ג"כ כמו עדים הראשונים. ומעתה אלה באחרונה העדים פסולים הם. רבי מאיר אומר שומעים לו. ונאמר לזה שהביאם הכת ראיה שיש כברים. לפי שאתה לא הייתה מביא עדים אחר עדים על ענין אחד בעצמו. אלא שאתה יודע שיש בהן מי שאינו כשר לעדות. ואנחנו לא נדע איזה כת מהם הפסולים. אם הם הראשונים או הם האחרונים א"כ יש לך לקיים הכשרות באחת הכתות. וחכמים אומרים אין אנו הוכשים שהביאו עדים אחר עדים. לפי שלא עשה זה לפי שאחד מהן פסול. אלא לחזק טענותיו ולהודיע כי זה יודע הגל רבים. ואין שומעין לו. אלא אם כירר הדבר שיש בהן פסול: **ב** אמר לו נאמן עלי אבא. לשון הר"ב לאותה דיין. וכן לשון רש"י. ולכון הרמב"ם פ"ז מהלכות סנהדרין מי שקבל עליו קרוב. או פסול. כן לאותו עד עליו וכו'. ע"כ. וגראה לי דרש"י נמי לרבותא הוא דנקט דין. דהא תנן במשנה ד' פרק ו' דעדה. כל שכבר לתן כבר להעיד. ויש שכבר להעיד. ואינו כבר לדון. וכן לקמן במשנה ה' ועיין בדבור דלקמן: רועי בקר. הוא הדין כל בי תלתא דלא נמירי דינא. פסולים. ולרבותא נקט רועי בקר דלא שייכי ביבוד ולא רחו ולא שמעו עסקי דין בין אדם לחבירו. גמ' סוף דף כ"ה ואפילו לעתות נמי פסלינהו רבנן דקא חזו רבנן דקא מטוני ומרי להו לרשות בעדות אחרים. כדאיתא התם בגמ': רבי מאיר אומר יכול לחזור בו. כתב הר"ב אפילו לאחר גמר דין לאחר שקבל מ' ואמר אים פלוני וכו' וכן דעת ר"י דלגבי עדות נמי הוי גמר דין כשפסקו ב"ד הדבר על פיהן. אבל הריב"ם סימן ה"ן כתב שהסכימו הרבה מן ס' חרומים אבר ראוי לסמוך עליהם דלגבי עדות הוי גמר דין כל שנתקבל עדותן בב"ד וכו' ופסק כן ר"מ אים ר"ל ס בהגהותיו לס"ע [ח"מ סימן כ"ג סעיף ה'] ואבבר שכן נם דעת הר"ב ודלגדדין נקט דלאחר שקבל העדות הוא גמר דין דקבלת עדות. ודאמר אים פלוני וכו' הוא גמר דין דקבלת הדין. ועיין מ"ש בדבור דור לי וכו': אינו יכול לחזור בו. כתב הר"ב והם קנו מידו וכו' שאין לאחר קנין כלום. גמ'. וכתב ר"י ותע"נ דמיחו כקנין דברים. אפ"ה אשכחן בקנין שמחזק הדברים כדאמרינן גבי דינא דבר מגרא [ברפ"ט דב"מ דף ק"ח]. וגבי מבכנהא באחרא דלא מסלקין [בפ"ה דב"מ דף ס"ז]. ע"כ: דור לי בחי ראשך. כתב הר"ב ואתן לך מה שאתה תובע. ובריטא נמי באתן לך מהלוקת. אבל במחול לך אפילו רבי מאיר מודה. ולריטא למתני חרוייהו. נאמן עלי. וחזר לי. מבוס דנאמן עלי וכו' הוי תולה בדעת אחרים [ראבא ואביך] ומנין אמרת דלא נמר ומקני. דמימר אמר

מי

חכמים. וכן הלכה: ג ואלו הן הפסולים. לדון ולהעיד: המשחק בקוביא. פסול לעדות לפי שאינו מתעסק בישובו של עולם. ולהזר להדם שיתעסק בעולמו הלא לא בתורה ומצות חסדים. לא בסחורה. ולומעת ומלוכה. שם בהן ישובו של עולם: ומלוי בריבית. אחד הלוה ואחד המלוה שניהם פסולין דקיימא לן המלוה והלוה שניהם עוברים בלא תעשה: ומפריחי יונים. אחרי דמפרשי מין ממיני הבהוק. אם תקדים יוצאתי ליונתי אחן לך כך וכך. ואית דמפרשי שמגדל יונה מלמדת להביא יונים לבית בעליה בעל כרחן. ויש בהן גזל מעות דרבי שלום. ולא גזל גמור: וסוחרי שביעית. עוסקין בסחורה בפירות שביעית. והתורה אמרה (ויקרא כ"ה) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ולא לסחורה: רבי שמעון אומר וכו'. בגמ' מפרש מלהיה דר"ש הכי. בתחלה היו קורין אותם אוספי שביעית כעומר אוספי פירות שביעית לעצמן היו פסולים לעדות. כמו סוחרי פירות שביעית. משרבו האנסין כך וכך מרין הבוהה בכל שנה. והיו צריכין לאסוף תבואה של שביעית לפרוע ממנה מגת המלך. חזרו לומר סוחרי פירות שביעית בלבד. הם פסולים. אבל אוספי תבואת שביעית לתת למלך כשרים לעדות. כיון שאין אוספים לאור לעצמן. ולענין פסק הלכה כל מי שעבר עברה שחייב עליה מיתת ב"ד. או כרת. או מלקות. פסול לעדות. דמחייב מיתה נקרא רשע. דכתיב (במדבר ל"ה) אשר אין לו רשע למות. ובחייבי מלקות כתיב. (דברים כ"ה) והיה אם בן הכות הרשע. והתורה אמרה (שמות כ"ג) אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. ולרשיע אל תשת רשע עד. ואם לקה חזר להכשרו דכתיב ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך. ואם לקה ממון שלא כדין הע"פ שאינו חייב ביה לא מיתה ולא מלקות פסול לעדות. כגון גנב וגזלן ומלוה בריבית. ואם לקה ממון שם בו אסור דרבנן. פסול לעדות מדרבנן. כגון מפריחי יונים. והמסן דיסיב דמי ולוקה אחרן אחרי הנעלים רוצים למכרו. והגבאים והמוכסים שלוקחים לעצמן. ומקבלי צדקה מן הציבור בפרהסיא אלו וכיוצא בהן פסולין לעדות

לעדות בשאינו בן מלקות לא תמוה ממון. אמ"כ נמל ממון. ע"כ. ["ועל כל הלאוין של רבית אין לוקין מפני שיתן להשבון. כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהלכות מלה ולוה] ומפריחי יונים. כתב הר"ב אית דמפרשי אם תקדים יוצאתי וכו' ואע"ג דהיינו מבהוק בקוביא. תנא תולה בדעת יוצ. ותנא תולה בדעת עצמו. וגריכא. דאי תנא תולה בדעת עצמו. הכם הוא דלא גמר ומקני. דאמר קים לי בנפשאי דידענא טפי. אבל תולה בדעת יוצ. דאמר בנקבא הליא מלתא. ואנא ידענא לנקבא טפי. אבל תולה בדעת עצמו אימא לא. גמ'. ומ"ש הר"ב ואית דמפרשי שמגדל יונה מלמדת להביא יונים וכו'. ויש בהן גזל מעות דרבי שלום ולא גזל גמור. גמרא. ופירש"י דלא זכה בהן בעל הבית. דממילא קאתו ורבו להתם: וסוחרי שביעית. פי' הר"ב דניתן לאכילה ולא לסחורה. ועיין עוד בפירושו לסוף פ"ק דר"ה: חזרו לקרותן סוחרי שביעית. כתב הר"ב משרבו האנסים וכו' והיו צריכין לאסוף וכו'. דלא הוה מבוה כן. כדתנן במגנה ג' פ"ד דשביעית. וכמ"ש שם הר"ב. ועיין מ"ש שם בשם התוס': אמר רבי יהודה אימתי וכו'. למבחר ביכורים קאי כמ"ש הר"ב בסוף פסק הלכה וכן דעת הרמב"ם והטור. ולפירוש הראבן דמפריחי יונים. קאי נמי אחדיתו. ומ"ש הר"ב בפסק הלכה פסול לעדות. וכ"ש לדון. ומ"ש הלכה כרבי יהודה. גמ' [דף כ"ו]. וכתבו התוס' דדוקא כשמעות שמיכם על הדף שקורין מיבקק"ר בלע"ז שהמקום קטן למי שברוחה לקטת המעות. אבל אותם המשתקים בהמנה אפי' הקטן זה לזה לא קנו דאמכתא גמורה היא. ואין קנין מועיל בה. ע"כ. [ומ"ש] ואם לקח ממון שלא כדין וכו' כגון גנב וגזלן. דנתנו להשבון. ואין בהם מלקות. ומ"ש ומלוה בריבית. כתבתי בזה ברים מסגתיו. ומ"ש וחמסן דיסיב דמי. דלא החמיר להיכי בלא דמי משמע להו. ומ"ש והגבאים והמוכסים שלוקחין לעצמן כפירש"י. וכתבו התוס' דמיירי שהחזירו דאי לאו הכי פסול מדאורייתא. אלא משום דלא ידעי למאן נהדרו. ועוד דכיון דמדיין הם עוסקים בגבאות [ונמכס] חשודים לחזור לקלקולם. ע"כ. ומ"ש ומקבלי צדקה מן הציבור בפרהסיא. ואפשר ליה לאחזוי בלבנה. ומצד נפשיה בפרהסיא. דאי לא אפשר ליה. חזותיה הוא. נמרא. ומ"ש הר"ב ואימתי חזרתן דמחקי בקוביא. מיבעברו אספסיהן בברייתא דף כ"ה. ופירש"י

מי יימר דמזמי לי ואפילו רבנן מודו ליה לר"מ בהא. לריכא. ואזר לי הוה חולה בדעת עצמו ["של בעל דין] ומלית אמרת דבהא אפילו רבי מאיר מודה דאין יכול לחזור. לריכא. גמרא. ומ"ש הר"ב דאל"ל ומחול לך. כתב הרא"ה ז"ל דלאו דוקא דקא א"ל מחול לך בהדיא דאסכן פביעא דמהני מדין מחילה גמורה דהא לא בעיא קנין. וכיון דבלאחר גמר דין מחלוקת הא זיכה אותו והוא מחילה גמורה. והיכי ס"ד דר"מ סבר יכול לחזור. אלא ודאי הכא כגון דא"ל תובע לנתבע הרי עלי לעצות מתביעה ז בכל מה שיאמרו הבא. אז אבין. הן לפטור. הן לחוב. שאין בלשון הזה לבון מחילה. וכן הסכימו האחרונים ז"ל. ל"י: ג ואלו הן הפסולים. פירשו התוס' דפסולי דרבנן קא חשיב. וכמ"ש בסוף פ"ק דר"ה. ומב"ה כתבו דל"ג הכא ועבדים דאינו פסולים מדאורייתא מק"ו. כמ"ש שם. וכתב הרמב"ם ולא יעלה על דעתך שאלו בלבד פסולי עדות. אבל הם רבים. יתרך לפרשם. והנה לך בני עיקרים כוללים רובם וכו'. כמ"ש הר"ב ולענין פסק הלכה וכו'. וקשיא לי מ"ש שם הר"ב בפסק הלכה דמלוה ברבית פסול דאורייתא ואילו בסוף פ"ק דר"ה כתב דאינו פסול דאורייתא ול"ל דהכא מפרש בשלקא דעתייהו דתוס' דמתני' בהאבן ברבית קלוה פסולים דאורייתא. וכן דעת הרמב"ם פ"י מהלכות עדות. אי נמי דעת הר"ב כנ"י שכתב דמתני' טוה אסור ליה דפסול מדרבנן. מכוס דלא משמע לאיסור שיהא אסור אלא למלוה דמרוח. וחזקא בקלוה. אבל בהאבן אפילו מדרבנן לא מפסיל הלוה. אלא המלוה. ע"כ: המשחק בקוביא. פי' הר"ב לפי שאינו מתעסק בישובו של עולם. ועיין בפירושו לסוף פ"ק דר"ה ומ"ש שם: והמלוה ברבית. כתב הר"ב אחד הלוה וכו'. ואם דתקן מלוה ברבית. מלוה הבאה ברבית. גמ'. ומ"ש הר"ב דקיימא לן המלוה והלוה שניהם עוברים בלא תעשה סוף פ"ה דב"מ. ואע"ג דהתם הכן עבר ועדיים נמי עשוברים בלא תשיבון. [לא תשיבון] לאיסור "למלוה ולוה משמע להו. הרא"ש. וכ"כ המגיד פ"ד מהלכות מלוה. וכ"מ כתב בפ"י מהלכות עדות. דלא מפסלינן לעדות בשאינו בן מלקות לא תמוה ממון. ע"כ. [ועל כל הלאוין של רבית אין לוקין מפני שיתן להשבון. כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהלכות מלוה ולוה]: ומפריחי יונים. כתב הר"ב אית דמפרשי אם תקדים יוצאתי וכו' ואע"ג דהיינו מבהוק בקוביא. תנא תולה בדעת יוצ. ותנא תולה בדעת עצמו. וגריכא. דאי תנא תולה בדעת עצמו. הכם הוא דלא גמר ומקני. דאמר קים לי בנפשאי דידענא טפי. אבל תולה בדעת יוצ. דאמר בנקבא הליא מלתא. ואנא ידענא לנקבא טפי. אבל תולה בדעת עצמו אימא לא. גמ'. ומ"ש הר"ב ואית דמפרשי שמגדל יונה מלמדת להביא יונים וכו'. ויש בהן גזל מעות דרבי שלום ולא גזל גמור. גמרא. ופירש"י דלא זכה בהן בעל הבית. דממילא קאתו ורבו להתם: וסוחרי שביעית. פי' הר"ב דניתן לאכילה ולא לסחורה. ועיין עוד בפירושו לסוף פ"ק דר"ה: חזרו לקרותן סוחרי שביעית. כתב הר"ב משרבו האנסים וכו' והיו צריכין לאסוף וכו'. דלא החמיר להיכי בלא דמי משמע להו. ומ"ש הר"ב. ועיין מ"ש שם בשם התוס': אמר רבי יהודה אימתי וכו'. למבחר ביכורים קאי כמ"ש הר"ב בסוף פסק הלכה וכן דעת הרמב"ם והטור. ולפירוש הראבן דמפריחי יונים. קאי נמי אחדיתו. ומ"ש הר"ב בפסק הלכה פסול לעדות. וכ"ש לדון. ומ"ש הלכה כרבי יהודה. גמ' [דף כ"ו]. וכתבו התוס' דדוקא כשמעות שמיכם על הדף שקורין מיבקק"ר בלע"ז שהמקום קטן למי שברוחה לקטת המעות. אבל אותם המשתקים בהמנה אפי' הקטן זה לזה לא קנו דאמכתא גמורה היא. ואין קנין מועיל בה. ע"כ. [ומ"ש] ואם לקח ממון שלא כדין וכו' כגון גנב וגזלן. דנתנו להשבון. ואין בהם מלקות. ומ"ש ומלוה ברבית. כתבתי בזה ברים מסגתיו. ומ"ש וחמסן דיסיב דמי. דלא החמיר להיכי בלא דמי משמע להו. ומ"ש והגבאים והמוכסים שלוקחין לעצמן כפירש"י. וכתבו התוס' דמיירי שהחזירו דאי לאו הכי פסול מדאורייתא. אלא משום דלא ידעי למאן נהדרו. ועוד דכיון דמדיין הם עוסקים בגבאות [ונמכס] חשודים לחזור לקלקולם. ע"כ. ומ"ש ומקבלי צדקה מן הציבור בפרהסיא. ואפשר ליה לאחזוי בלבנה. ומצד נפשיה בפרהסיא. דאי לא אפשר ליה. חזותיה הוא. נמרא. ומ"ש הר"ב ואימתי חזרתן דמחקי בקוביא. מיבעברו אספסיהן בברייתא דף כ"ה. ופירש"י

ג ואלו הן הפסולים. ר"ל ע"ג ע"ב כ"ל ע"ג ס"ל ס"ל: המשחק בקוביא. פיי' ס"ל פ"ל. נכתב בזוה כ"ל פ"ל: לאיזן ר"ל פ"ל ס"ל ס"ל ס"ל ל"ל פצ"ל ס"ל: והחצלה ברבית. ר"ל: זה פיל"ל פ"ל ס"ל: ומפריחי יונים. פדיון פ"ל ר"ל יונאנמי ר"ל פ"ל מ"ל: בנשים פ"ל ר"ל פיי' ס"ל: וסוחרי שביעית כו' אישתי ביפן כו. יחלנמי בנשים פ"ל ר"ל פיי' ס"ל פוכ"ל ס"ל פכ"ל:

שנוי נוסחאות

ג ואלו. במכי"ר אלו ר"ל: נשרוים ר"ל. והמלות. בכ"ל קל' ומלוי. וסוחרי שביעית. בכי"ל. שביעית ועבדים וכ"ל במכי"ל ועי' תוס'. בתחלה היו קורין אותן. בד"ג ובכי"ק ובכי"ל ובמכי"ל מתחלה לא היו קורין אותן אלא. א"ר יהודה. במכי"ל ר' יהודה אומר. שאין להם. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמכי"ל. לו וכן בסמוך. אומנות אלא הוא. בכי"ק ובמכי"ל ..הוא וכן בסמוך שלא הוא: בכי"מ אומנות אחר וכן בסמוך.

תוספות רע"ק

ג [אות י] תוי"ט ד"ה והמלוה. לפלוה ולות משמע להו. מלשון זה משמע דגם חלוה עובר על לאו דלא; תשיבון. ודלא כמ"ש הרלב"ח הובא במ"ל פ"ד ה"א מסלוה ד"ה כתב הרשב"א דלא תשיבון אינו עובר הלוה כ"א המלוה עיי"ש. ואולם בתוס' בב"מ דע"ב וכן בחה"מ פ"ד מהלכות מלוה כתבו בלשונם דעדים אין נפסלים דלא משמע לתו לא תשיבון רק במלוים. בזה אפשר לומר דל"ת לא קאי כלל על הלוה. ואין פ"מ ג"ל דאיה דגם תיפ ס"ל דהלוה נ"כ עובר על לא תשיבון מסה דהקשו בב"ק ה' ל' ע"ב ד"ה שטר דאמאי קנסו לפלוה דאינו נובה הקרן א"כ מציגו דהלוה חומא ונשבר. ואם איתא דס"ל כדעת הרלב"ח הג"ל ל"ק כלום דהמלוה דעבר איסור משעת בחיבת דעובר על לא תשיבון מס"ה קנסוה אבל הלוה עריין לא עבר איסור כיון דאין עליו לאו דל"ת אינו עובר רק בשעה שנותן הרבית וכל כמה דלא נתן לא עבר ודיוהק לומר דבוונתם דמשום דעבר על לאו דלפני עור מקרי חומא נשכר ?

שבני עניים והן מרלי"ם בלע"ז. ע"כ. וכ"ה כתב לפי שהקוביה מרובעת כאבן פספס. קרויה כן: ד ואלו הן הקרובים. מנה הני מילי דת"ר לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל לא לגמר שלא יומתו אבות בעון בנים. ובנים בעון אבות. הרי כבר נאמר (דברים כ"ד) איש בחטאו יומתו.

[ולכאורה (פס ח) פוקד עון אבות. כשאחזים מעשה אבותיהם בידיהן] אלא לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים [ועל כרחך הני ב' אבות באחין קא משמעי שהן קרובים מן הכל. דבאב ובנו לא מצי למימר דאם כן לא הוה קרי להו אבות דאחד אב ואחד בן סני]. ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות. אשכחן אבות לבנים. דאוכן לבן שמעון. דהיינו אחי אביו. ובנים לאבות בן שמעון לראובן דהייט בן אחיו. וכ"ש אבות להדדי. דהא בנים מכח דידהו קאתו. בנים לבנים מגלן. א"כ לכתוב קרא לא יומתו אבות על בן. דכיון דכתיב אבות ב' אחים משמע ועל הבן הוה משמע. בנו של כל אחד וא' הוי פסול לעדות. ומאי בנים דאשלו בנים להדדי. בנים לעצמא שיהו ב' קרובים פסולים להעיד על אדם מן השוק מגלן. א"כ לכתוב קרא ובן על אבות. א"כ הם על אבות. אשכחן קרובי האב. קרובי האם מגלן. אמר קרא אבות אבות תרי זמני. אם איט עמין לקרובי האב תנהו עמין לקרובי האם. אשכחן לאבות מגלן אמר קרא יומתו יומתו תרי זמני. אם איט עמין לאבות. תנהו מגן לאבות. אשכחן בדיני נפשות. בדיני ממונות מגלן. אמר קרא (ויקרא כ"ד) משפט אחד יהיה לכם. מכפנא הכוה לכם. גמרא: אביו. ס"א ל"ג וכן בנוסח מגנה שבגמרא בבלי וירושל"ג. וכ' הרמב"ם הטעם שלא מנה אותן במשנה לפי שהוא מבואר במקרא. ולא למדנו איסור עדות הקרובים אלא ממה שהאיר הש"י מלהעיד האב על הבן. לא הבן על האב. כמ"ש לא יומתו אבות על בנים. ע"כ: ובעל אחותו. כ' הר"ב מהום דבעל כאחותו. דכתיב (פס י"ח) ערות אחי אביך לא תגלה אל אחתו לא תקרב דודתך היא. והלא אבת דודו היא. מגלל דאשה כבעלה. גמרא [דף כ"ח ע"ב]: ובניהן ואחיהן. כתב הר"ב וחזוקא בנים ובנות שם לו לגיסו מאחות אשתו. וכ"כ הרמב"ם ולאו דוקא גיסו. דה"ה לכלהו בעל כאשתו. דלא מפסלי בניהן ובנותיהן שמאשה אחרת. אלא נקטי גיסו דסמיך: והורגו לבדו. ולא

ד ואלו הן הקרובין. כ"ה ס"ג מ"ר ס"ל ס"ל עדות ה"ל ס"ב ל"ג (אלון נס"ו בוס"ב ח"מ ס"ו ל"ב ס"ב הכל עם ס"ס):

שנויי נוסחאות

כשרין. בד"ג ובמ"ק ובכ"מ ובמשנ"ר הרי זה כשר. ד ואלו. בד"ג ובמ"ק אלו. (אביו). בכ"מ ובמשנ"ר ובמשנ"ר ובכ"מ ליתא ושי' פר"ש. (ובעל אחות אביו). בכ"מ ליתא. ובניהן. בכ"מ ואגיסו. והורגו. בכ"מ והרגו.

ראשון לציון

ד במשנה (אביו) ואחיו בשירוש המשנה להרמב"ם נרפ (אמרי) בלון המשנה אבל בפירושו שעליו מוכח לגדיה דלא נרס לה והעתיק דברי הרוי"ש ד"כ אביו:

באורי הגר"א

ד במשנה ואלו הן הקרובים אחיו כו'. וכלל אלו עבד ומתני' נתלקים לכלם בטעם ג' לאבות לאחים. וג' לאמות בעלי אחות. וג' לאחיות נשים בעלי קרובתו וקרובי אשתו (ומבואר). וכולן עם בניהם ותהיה. לגד מהן גיסו לר' יוסי דקרא כוותיה. ובשירי מרגנו הוא לא עבדו. והן כ"ה ושיטתן. אלא שתבשה מהן ושיטתן כפולים. בן אל לאשון בנבא מ' והשוטו (דהייט מ' בן אמו ואחי אביו). ובנים אל כ' מבנא שנייה (דהייט כ' בן אחותו ואחי אמו. ג' בן אחות אביו בן אחי אמו). ובנים ואחים מכל הג' אל בנא ג' (דהייט ד' אחיו. ה' בעל אחותו ואחי אשתו. ו' אחי אשתו בעל אחותו. ז' גיסו. ח' בן אחות אשתו בעל אחות אמו). ט' ואחרנו ג"כ כל כרי מעשה והשוטן כפולים. ומוד יש אריבעה שאינן מתקשרין ואלו הם. מ' אחיו. כ' בן אחי אביו. ד' גיסו מגלא בלאר ל"ב. ומוד יש ד' הסמוכין עמתי' והם מ' אביו. כ' בן אחי אביו. ג' בן אחות אמ

בן תורנו. וחתן תורנו לא. ואבת תורנו לא יעיד לה דאמה כבעלה. והאחים זה עם זה. בין מן האב בין מן האם. הרי הן ראשון בראשון. וכמיהם זה עם זה. שני בני. ובני בניהם זה עם זה. בלישי בלישי. ולעולם בלישי בראשון כשר. ואין ל"ל בלישי בשני. אבל שני בשני וא"ל לומר שני בראשון.

בניהם פסולים. וכדרך שאתה מונה בזכרים. כך אתה מונה בנקבות וכל אמה שאתה פסול לה כך אתה פסול לבעלה. וכל היום שאתה פסול לו. כך אתה פסול לאחיו: אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו. ואין הלכה כמשנה ראשונה: וכל הראוי ליורשו. תכלוס מכנתו של ר"ע היא ולא ממשנה ראשונה. וכל הראוי ליורשו. דהייט קרובי האב. אבל קרובי אמם כגון אחי אמו שהזכרתו. כבר לו. שהרי אין אחי אמו ראוי ליורשו. אבל הוא ראוי לירש אחי אמו. לפיכך הוא פסול להעיד לו: היה קרוב. כגון חתנו וראוי ליורשו מחמת אבתו: ונתרחק. במחה אבתו קודם שראה עדות זו: ר"י אומר וכו'. ואין הלכה כר"י: ה שושבינו. רעהו בימי חופתו. פסול לו כל ימי החופה: לא נהשדו ישראל על כך. להעיד בקר מבוס אבה ואהבה. וכן הלכה. ודוקא בעדות פלוני רבנן עליה. אבל בדין מדו רבנן דפסול לו לדון. דלא רחים ליה. אינו רואה לו חובה. ולא סני ליה. לא מני לאפוקי בזמיה: ן ומאיימין עליהם. מודיעים אותם שהמזכרים עדי שקר. הן עצמן מכזן אותן וקרואים להן רבנים דכתיב (במלכים א כ"ח) בנבות. והוכיחו בני אנשים בני בליעל נגדו. שיועצי המלך בהיו יועצים לבכרן קרואים להן בני בליעל: הוא אמר לי. הלוה אמר לי: לא אמר כלום. דעביד [לאינים] דאמר פלוני עשה בי. כדי שלא יחזיקוהו עשיר: הודה לו. שהוא בעיהם

ולא קביל כיון דתנא בעל אמו פסול לו. ממילא ידעינן דהוא נמי פסול לבעל אמו. ולמה לי מ"ו למתני תורנו. ולא מכוס לבדו. לבתוק מימיה. וכל כמה דלא אתי. לא מכתמע מינה אלא הוא לבדו. לא תקשה לך דכל הנך דמכתמעי מכללא. מתני במתניתין בהדיא כגון אחי פסול לי ואנא לו ["דאתנא נמי אחיו. ובנו פסול לי. ואני לו] דאנא אחי אחיו. ובמתניתין אתי ליה אחי אבי פסול לי. ואני לו. אלא בן אחיו. והא הנא ליה אחיו ובנו וכו' דאורחא למתני כשם בזה פסול לזה כך זה פסול לזה. רש"י וא"ר: דודו ובן דודו. לאפוקי אחי הלא. וקרובי האשה. עיין בא"י: וכל הראוי ליורשו. כתב הר"ב תכלוס מכנתו של ר"ע היא וכו' ["וכ"כ הרמב"ם בפירושו. וכתב בחכמת שלמה בכך כ"ל דלא כפירש"י וכו'. ע"כ. ופכוט הוא דהא בכלל דודו ובן דודו אף מן האם. ואינם ראוים ליורשו. ומי תימא דאדרבא וכל הראוי ליורשו פירשו [בג] דודו ובן דודו דדוקא מן האב. א"כ לא להני אחיו ובן דודו כלל] ומיהו בעל אחותו ראוי לירש האחות. והיא ראוי ליורשו ובעל כאשתו. וכן בעל אחות אביו. ונישו נמי בתי האחות ראויות לירש זו את זו. ובעל כאשתו. ראשון בראשון אפילו בתרי בעל. לבני עלמא. ומ"מ הר"ב אבל הוא ראוי לירש אחי אמו. כדתנן בריש פ"ח דב"ב אחי אמם מנחילין ולא מחלין: היה קרוב ונתרחק הרי זה כבר. ר"י אומר וכו'. דאמר קרא (שם ה') [אם ראה וגו'] אם לא יגיד. בראייה והגדה תלא רחמנא מלתא. גמרא מרבין פ"ד דף י"ח. ועיין מ"ם שם במ"ב. [מ"ם הר"ב ואין הלכה כר"י. עיין מ"ם למיל מכנה א' בדבור המתחיל כהן וכו']: ה האוהב והשונא. סומא דדברי ר"י היא. ובגמרא [דף כ"ם] דת"ר והא לא אוב לו. (במדבר ל"ה) יעידנו. פירש רש"י דהאי והא אעד קאי. דמעיד שהוא חייב גלות והעד לא חייב לרוצח. דאי בחוצה הא כתיב (דברים ד) והוא לא גולה לו וקראי אחרינא מוכח ע"כ. ולא מבקש רעתו. (במדבר ל"ה) ידינו. פירש רש"י דכמיך ליה ובפטו העדה. וקאמר ר"י דהאי לא מבקש רעתו אבופטים קאי. ע"כ. אבכתן בגלא. אוהב מגלן. סברא היא. אוהב מאי טעמא מכוס דמרחקא דעתיה אוהב ממי מקרבא דעתיה: שושבינו. כתב הר"ב רעהו בימי חופתו. ועיין מה שכתבתי במשנה ד' פ"ם דב"ב: אמרו לו לא נהשדו וכו'. גמרא. והלא לא חייב לו ולא מבקש רעתו. דרבי חד לדיין כמ"ם הר"ב דבדיין מוחי. אידך כדתניא אמר רבי יוסי בר יהודה והוא לא חייב לו ולא מבקש רעתו. מבאן לבני ת"ח בבוגלין זה את זה שאין יושבין בדין בחבר. ומסיים הרמב"ם בפרק כ"ג מהל' סנהדרין. שדבר זה נוהגים ליזהות מבפם משוקל. בשבני הבגלה בבניהן. דעת כל אחד טעה לסתור דברי חבירו: ן ומאיימין עליהם. כתב הר"ב מודיעים אותם וכו'. שיועצי המלך וכו'. וכן לבון רש"י וא"ר. ולפש ריבמא כתבו כן. בהוה להו לכתוב שאינזכל שעלה וס' שאין במכמעות שכתוב בוס ותן למלך בזה אלא אינזכל: ומאיימין עליהם. בבני הכל. הרמב"ם פרק י"ז מהלכות עדות. ועיין מ"ם בבוא פרק ד' בם"ד. שהאוים הוא אחר שאמרו העדים בבלא להעיד. ומודעים בדבר הזה: ומוציאין את כל אחדם לגון. וכן במבנת בבלי. וכן המתיק הרמב"ם בפרק י"ז מהלכות עדות ומהר"ם ז פ"ה מביים בספר הלבוב סימן כ"ח כדי לחקור העדים לבדן שחקירה כזו עדיפא. ע"כ. ומיהו מסתבר דכל האדם הייט חון מבעלי הדינין. דאדרבא עדיפא דבעלי דינין יסו שם בבעת החקירה ["וכ"כ במשנה לבקמן בשם כ"ן]. וא"ל גרס ומוליאין אותן לחוץ. וכן במבנים ירובלמי. וכן המתיקו הרי"ף והרא"ש. וכן כראה גרסת השור סימן כ"ח. ולגרסא זו סברא דחקירה נמי עדיפא כשהיא בפני רבים. הלא שהעדים (עצמן) [נגד] מוליאין. ואין מביאין הלא אחד משם דמרמז רמזו: איש פלוני. לשון הסיבות. כדלהכמן בחבוש פ"ק. אים סוכו. אים ירוקים. כך כראה לי: בפנינו הודה לו. עיין מ"ם במשנה ב' פרק ו' דבנושה: מאתים זו. וכן במשנה ה' פ"ז דבנושה נקט שיעור המספיק לאדם שבן בניע בסוף פאה. מי שים לו מאתים זו

שנויי נוסחאות

משנה ראשונה. נד"ל וכ"כ"ק. תראשונה. הראוי ליורשו. נד"ל וכ"כ"ן הראוי לו לירושה. (הר"ן) בשר. נד"ל וכ"כ"ק וכ"מ"ל וכמצ"ל ליתא. (אפילו) פתה. כ"כ"ק ליתי. ה אוהב זה. נד"ל וכ"כ"ק וגם אי זה וכ"מ"ל ומבכ"ל איזהו האוהב זה. עונא. כ"כ"מ השונא: נד"ל וכ"כ"ק וכמבכ"ל והשונא. (בל"שלא). כ"כ"ק ליתא. אמרו (לו). נד"ל שתא. על כך. כ"כ"מ על זאת. (הון) מפניסין. כ"כ"מ וקר' ליתא. אותן ומאיימין. כ"מ נד"ל וכ"כ"ק וכ"מ ומבכ"ל ובגמ' ד' פו"ק; במבכ"ל אותן לחדר ומאיימין. אל כל אדם. נד"ל את כל אדם. כ"כ"ק וכ"מ ומבכ"ל אותן ומי' תו"ם. (את) הגדול. כ"מ"ל ליתא. (אחוד) היאוך. נד"ל וכ"מ"ל לי"ל. חייב לזה. נד"ל חייב לזה בלום; נכ"מ..פסון. שאני חייב לו. נ"ל וכ"מ שהוא חייב לו. איש פלוני. נד"ל אי איש פלוני. בפנינו הודה(לו). נכ"ל קר' ליתא.

תוספות רע"ק

ה [אות יא] הרע"ב ד"ה לא נהשדו וכו' דפסול לו לדון. אפי' אינו שושבינו אלא אוהב כדרך האוהבים ושונא כדרך השונאים. ע' ברמב"ם סב"ג סה"ם ח"ו:

ראשון לציון

תוי"ם ד"ת וכ"ל מלאי לירשו כו' ומיהו בעל אמו הוא ראוי לירש האחות ע' יח סדר לנשים: ו חר"ב. ד"ת לא אמר כלום. דעביד לאים דאמר פלוני עשה בי כו' כך מעמא קאי רק תיבת הסיום אם אמר הוא אמר לי שהוא חייב לו. וכלום מעמא דסיפא דהיינו אים פלוני אמר לי שהוא חייב לו אמר לאים פלוני שהוא הלוה אמם אמ"ם לא אמר כלום משום דסמיך עצמו על מ"ם גרס הר"ב דשקר לגמלא לפרש

דהוה שד פשי שד. כך מבאר בשנויא פרק ד' בגמ' לקמן ל"ז ע"א. ובגה רש"י בשרושו אמתי' דבכא לף על פי שלא פי שלא כפי' הר"ב מ"ם י"ל בשנויא דלקמן ל"ז ע"ב ד"ה אים פלוני אמר לנו שם הייג לה שאוא כאה בכלאה דסיימו שד מפי אבר פכ"ל. ובזה יומא דאריבא הסיבא ילא ידעינא מרישא.

לא יטול וכו׳: ובודקים אותו. עיין סוף מסכת ה׳ פ״ז: שנים אומרים זכאי. ואחד אומר חייב. דכתיב (שמות כ״ג) אחרי רבים להטות. רש״י. ועיין מ״ש ברים פרק ג׳ דב״ק: שנים אומרים חייב וכו׳ חייב. כדהגן ברים פרק דלקמן. ועיין מ״ש שם בס״ד: יוסיפו הדיינין. שנים. רמב״ם פרק ח׳ מהלכות סנהדרין. ר״ל דהכי פירושא דמתניתין. הדיינים יוסיפו וכמה שנים. ומסיים הרמב״ם בפירוש ואם חזרו עוד כגון זה המחזרת בעצמו. ואמרו שנים זכאי. ושנים חייב. או שאמרו האחרונה זכאי או חייב. ואחד אומר איני יודע. יוסיפו אחרים. וכן שלשה וכו׳ ואפילו זה שאומר מכחיו איני יודע הוא ה) [אחר] ופירש הכ״מ דלדעתו הה ג) דאמריינן בגמרא סוף פ״ק וכ״כ הר״ב בסוף פ״ה זה שאומר איני יודע כמאן דליתא. ולא שמעינן ליה. דוקא בדיני נפשות הוא [״אבל בכהן מפרש הר״ב ג״כ כמאן דליתא. ובדיני ממונות קיימינן] וכתב עוד שם הרמב״ם היו מחלה על מחלה יוסיפו וכו׳ עד מ״ה. כדתנן סוף פ״ה: ן היו מכניסין אותם. פירש הר״ב לבעלי דינין. שלאחר שמעו טענותיהם וכו׳ דהא דתנן לעיל ומוציאין כל אחד לאו אחדיהו קאי כמ״ש לעיל. וכ״כ כאן נ״י וז״ל מכניסים לבעלי דינין. הכי מסקינן בגמרא דהילו לעדים לא לריך כיון שקבלו עדותם. ומוציאין אותם אחר קבלת עדות כבשעת קבלת עדות ודאי בעלי דין הם קיימי אלא אחר קבלת עדות בהוא שעת מכה ומתן מוציאין וכו׳. ע״כ. ומ״ש הר״ב לאחר שמעו טענותיהם. מלתא דפסיקא נקט דלפעמים אין כאן עדים כלל. ומ״ש הר״ב כדי שישאל ויתנו בדבר ולא ישמעו הבעלי דינין מי מחייב וכו׳. מסיים הרמב״ם כדי שיהיו הדיינים אוהבים אלא בני אדם: הגדול שבדיינים וכו׳. לחלוק לו כבוד שכן מדת חכמים שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול ממנו. כדתנן במסכת ז׳ פרק ה׳ דאבות. וכן בפרק דלקמן מסכת כ׳ מתחילין מן הגדול נמי מהאי טעמא כמ״ש שם. ומהר״ר ו א ל ק בס״ע סימן י״ט כתב טעם אחר ולא יבר בעיני ג) על כן מה שכ״ל כתבתי: איש פלוני. פירשהיו במתניתין דלעיל: על זה נאמר לא תלך רכיל בעמך. ואומר הולך רכיל וגו׳. מאי ואמר. ועוד דיאודה ועוד לקרא אות. דקרא קמא באוריתא. וקרא תניין במצלי. ואיכא למימר דאי מיירא דלא תלך רכיל הוה אמינא דדוקא שהולך לרגל ולגרות מדון הוא דאסור. אבל לגזות את עצמו בלא יבואהו הלה לא אסר קרא. ת״ש הולך רכיל מגלה סוד ש״מ דהמגלה סוד מקרי הולך רכיל. אע״פ שאינו עושה לגרות מדון. הלכך הך קרא דאוריתא דכתיב לא תלך רכיל נמי במגלה סוד הוא. ודברי הב״ד סוד הוא שהרי מוציאין וכו׳. נמצא שע״ז נאמר לא תלך וגו׳. ובכ״א ל״ג אלא ע״ז נאמר הולך רכיל. וכן הוא במסכת ירושלמי ואף עוסקת הבבלי גרסת שהיא כן. ובמשנת נדפס במסכת לא תלך וכו׳ דהא מייתי בגמרא ת״ר מנין לבשילא וכו׳ ת״ל לא תלך וכו׳. ואומר וכו׳. ואי איתא דבמסכת נמי גרסינן לא תלך. מאי בעי גמרא לאסמויינן מהברייתא מפי עמה בבבר שמעתו במשמעו. דשיעי ל׳ דת״ל וע״ז נאמר. ודאי דליתא ביה קפידא ולא מידי. אלא ודאי דאף הבבלי ל״ג במסכת לא תלך וגו׳ וכן העתיקו הרי״ף והרא״ש. גם הרמב״ם פ׳ כ״ב מהלכות סנהדרין והמור סימן י״ט לא נסבי אלא לקרא דהולך רכיל. ושוב מצאתי בגמרא בפרק הגוזל קמא דף ל״ט דמייתי למתניתין ול״ג לא תלך וכו׳: ן סותר את הדין. ביה דיו סותרין לו דינו שפסקו ומחייבין את שנגנדו. רש״י: אמר רבב״ג וכו׳ שלא מצא בתוך ל׳. בגמרא פסקינן בהא הלכה כרבב״ג. והא דכתב הר״ב אין הלכה כרבב״ג קאי אהכבא אחרונה דבהוא פסקינן בגמרא דלא כרבב״ג כדאמרינן כ״מ

ח) בתוי״ט ד״ה הגדול כו׳ ומהר״ל ומלא כו׳ ולא ייסר בעיני. דבשם הסמ״ע ז״ל הוא כדי שלא יבא אחר מבעלי דינים לאיזה דין אבל ואיזה חייב והייש דקשיא ליה להתוי״ט דה״ל מ״ש גדול מ״ש קטן. (מ״ל):

ט) כתוי״ט ד״ה מפסי. ג) כתוי״ט ד״ה דכתבתי. ג) דבני הסמ״ע הם דברי הטור שם ותוי׳ אי״ת סי״ט סי״ל ייסר בטוב טעם ע״ש (אהבת ליתן).

שנויי נוסחאות

ואח״כ מכניסין. נד״ל ובכי״ק ונמכני״ל חיו מכניסין. (אם) נמצאו. נכי״ק ובכי״מ ונמכני״ל ליתא. אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב. ונד״ל ובכי״ק; במכני״ל הסגון כן ואחד או׳ חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואפילו שנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין. ן (היו) מכניסין. נכי״פ ובכי״ל ליתא. הגדול. במכני״ל ובכי״ל הגדול. איש פלוני אתה חייב. נד״ל ובכי״ק ואיש פלוני.. ומנין לבשילא. בכי״מ מנין בשילא ובכי״ל בשילא גם בכי״ק; נד״ל. שבשילא. (אחד מן הדיינים). בכי״ק ובמכנ״ל ובמכני״ל ליתא. אני מזכה. נד״ל ונמכני״ל אני הוא המזכה וכ״ה בכי״ק (ומה לו אני..). אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי. בכי״מ ומה אעשה... בכי״ק ובמכני״ל ומה אעשה ורבו עלי. ע״ז נאמר. בגרייתא בגמ׳ תלמוד לומר ולבון יסה בית ובי׳ תו״ל. (לא תלך רכיל בעמך ואומר). נד״ל ובכי״ק ובמכני״ל ובכי״ל קו׳ ליתא וכן ליתא בריי״ף והרא״ש ו״ל׳ בסיוך. (ואומר הולך רכיל מגלה סוד). בכי״ל וב״ה אומר..; בכי״מ ליתא, גם הגרי״ל מחק את הכתוב הזה מן המשנה ולא לבקר דיומר עדיף להגיה אם הכתוב בתורה [ובי׳ בגמ׳ דף ל׳ ע״ב ג״כ מסוס לא תלך וגו׳] רק בגרייתא כאן מביא ג״כ אם הכתוב דבלי גם בכתובים בבגרייתא אחר לפניו וכותם התוי״ט בשם שלמר ושוב מצאתי כו׳ דמייתי לפתני׳ כו׳ פרק אלו ותי׳ במנו״ם ס״מ״ט. ן שמביא. בכי״ק ונמכני״ל שהוא מביא. סותר. נד״ל ובכי״ק הוא סותר. מצא. נד״ל ובכי״ק ובכי״מ ונמכני״ל הביא. שלשים (יום). בכי״מ ליתא וכן בסמוך. לאחר ל׳ יום. בכי״פ מאמן ואילך. זה שלא מצא. בכי״ק ובכי״מ ונמכני״ל ליתא. שלשים. שלשים. נד״ל שלשים יום. שלשים יום. ואמר אין לי עדים. נד״ל ובכי״ק ונמכני״ל אמר.. וכן בסמוך. (אמרו) הבא ראיה. נד״ל ובכי״ק ונמכני״ל ליתא. ולאחר זמן. נד״ל ובכי״ק לאחר זמן. הביא ראי׳ ומצא עדים. נד״ל ובכי״ק ונמכני״ל מצא עדים ומצא ראיה; בכי״מ כגון בכגון הבא ראיה ן. אמרו לו הבא עדים הבא ראיה אין לי עדים אין לי ראיה ולאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה וקרוב לזה בכי״ה; בכי״פ א״ל הביא ראיה ואמר לו אין לי ראיה אמר הבא עדים ואמר לו אין לי עדים לאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה.

ואדרבה כך מכניסין את השני. ובודקים אותו. אם נמצאו דבריהם מכוונים. נושאין ונותנים בדבר. שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב. זכאי. שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי. חייב. אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב. ואפילו שנים מזכין. או שנים מחייבין. ואחד אומר איני יודע. יוסיפו הדיינין: ן גמרו את הדבר היו מכניסין אותן. הגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי. איש פלוני אתה חייב. ומנין לכשיצא מן הדיינים לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי. על זה נאמר (ויקרא י״ט) לא תלך רכיל בעמך. ואומר (משלי י״א) הולך רכיל מגלה סוד: ן כל זמן שמביא ראיה. סותר את הדין. אמרו לו כל ראיות שיש לך הבא מכאן עד שלשים יום. מצא בתוך שלשים יום סותר. לאחר שלשים יום. אינו סותר. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים. אמרו לו הבא עדים. ואמר אין לי עדים. אמרו הבא ראיה. ואמר אין לי ראיה. ולאחר זמן הביא ראיה ומצא עדים.

ר״ע מברטנורה

שניהם בפיטו ולהוחו׳ ו נתכין *) להיות ו עדים בדבר: אפילו שנים מזכין או מחייבים. ואחד אומר איני יודע. יוסיפו דיינים. והע״ג דלא הוה פלג עלייהו היה בטל במיעוטו. כי אמר איני יודע. הוי כמו שלא יכב בדין. נמצא הדין בטיל. ואגן שלש בטיגן: ן היו מכניסין אותן. לבעלי דינין [בלאחר] שמעו טענותיהן היו מוציאין אותן לאון כדי שישאו ויתנו בדבר ולא יכמעו הבעלי דינים מי מחייב ומי מזכה: ן הבא ראיה. סתר זמת:

*) בר״ג ד״ל לשיהם עדים. הרי

תוספות חדשים

ראשון לציון

לפרש שיהא דאים פלוגי כו׳ וגם מד״ו כמו״ע המרים מלבתעוכל שום דבר פליחה בבנגה לא מוכל לה: תוי״ט ד״ה יוסיפו הדיינין כו׳ אבל בהגוו״ן שם כתב כו׳ ולפי׳ זה שאמר עכשיו כו׳ מ׳ כרמב״ם שאיתר יותר:

הרי זה אינו כלום. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה. אמרו לו הבא עדים. אמר אין לי עדים. הבא ראיה ואמר אין לי ראיה. ראה שמתחייב בדין. ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני. אם שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זה אינו כלום:

פרק ד א אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר (ויקרא כ"ד) משפט אחד יהיה לכם, מה בין דיני ממונות לדיני נפשות. דיני ממונות בשלשה. ודיני נפשות בעשרים ושלשה. דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה. דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות. ועל פי שנים לחובה. דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה. דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה. דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה. דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות. והמלמד זכות מלמד חובה. דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות. אבל המלמד זכות אין יכול להזור וללמד חובה.

דיני

שמנה רבב"ג במכתיבו הלכה כמותו חון וכו' ורלוה לחרונה. והיא זו לחרונה דמתניתין. דרלונה הלכה כמותו. ולקח הרמב"ם בפירושו כתב סתם ולין הלכה כרבב"ג. ותימה בלא פירש דדוקא בחרונה. ובחבורו כ"ז מה"ם פסק בהדיא בקמייתא כרשב"ג. ולל יטעך סוף הלכון בגרלה כלילו פסק גם בבתרייתא כרשב"ג. לכל מוכח מתוכו דליתא. דה"כ בריבא לאמוטיק רבותא דלכילו לומר לין לי וכו' סותר. לכל עיקר הלכון כמו שהעתיק הש"ע בסימן כ' [ודקדקו בפירושו לכל הרמב"ם ורלוו בבכורה מ"ם ולין הלכה כרבב"ג קלי חוקא לסיפא. דבסוף מבנה ז' כתב והלכה כרבב"ג וכם לא הוזכר רשב"ג. אלא מ"ם הוא וא"ל בתחלת משנה ח' וקלי לריבא. והבתא ממילא הא דכתב במבנה ח' ולין הלכה כרבב"ג לא קלי אלא לסיפא בלתוד]: קרבו פלוני ופלוני וכו'. כתב הר"ב לכל הטוען וכו' לין מומנין לו וכו' ולכיבא וכו'. וכ"כ הרמב"ם. ולכון לכל מוסב על ולכיבא וכו': אפונדתו. פירש הר"ב חגורתו כלומר לוזר חלל. וכן כתב בסוף מסכת ברכות. ובריש פב"מ דכלים:

פרק ד א אחד דיני ממונות וכו' בדרישה וחקירה.

כתב הר"ב וזהו דין תורה. לכל לאמרו חכמים שלין מלריכין בדרישה והקירה בדיני ממונות שלא תגעול דלת וכו'. ופריך בגמרא לולא מעתה טעו לא יכלמו דדלמא לי בביק לדרוש ולחקור הוה רווחא למלחא ולא הוו טעו [ובריש"ג מפורש דיכלמו. וכדתנן במבנה ד' פ"ד דכתובות] ומסני כ"ם בתגעול דלת בפני לין דמתירלין להפסיד על ידי ב"ד טופין. ולכון הר"ב שלין מלריכין מועתק מפירש הרמב"ם לכל בגמרא דיני ממונות לא בעיון דרישה וחקירה. וכן ל' הרמב"ם בפרק ג' מהלכות עדות. לין ע"ד ממון לריכים דרישה וחקירה. ומ"ם הר"ב ודרישה וחקירה היא הכלה בעגין וכו'. ותניא להו בר"פ דלקמן: מה בין דיני ממונות וכו'. הע"ג דשין בחקירה ודרישה מדכתב מכפט לחד יסה לכם. לעגין מילי דתליא בזכות וחובה. לין להבוותם. דלא שיך בדיני ממונות. תוספות: דיני ממונות בבלבה. ודיני נפשות בכ"ג. כדתנן בפ"ק: ודיני נפשות פותחין לזכות. שנאמר (במדבר ה') אם לא שכב לים לותך ואם לא בטית הנקי. דתחלת התגלא לזכות. וכך לומרים לכל המדן אם לא עברת אל תירא. גמרא. וכתבו הר"ב במבנה ד' פרק דלקמן: דיני ממונות מטין וכו' בין לחובה. ודיני נפשות וכו'. ועל פי בים להובה. כדלעיל במתניתין בסוף פ"ק מדכתיב (שמות כ"ג) לא תטה אחרי רבים לרעות וכו'. ולילא לאוקמא בדיני ממונות. כדאמר לקמן [דף ל"ו ע"ב] לא תטה מכפט לבזיון (שם) אבל אתה מטה [משפט] שור הנסקל וכ"ם בתר דיני ממונות. רש"י: דיני ממונות מחזירים וכו'. עיין בתרוכה בפירוש הר"ב הר"פ דלעיל: דיני נפשות מחזירים לזכות וס'. דת"ר ממון ליולא מב"ד חייב ואמר אחד ים לי ללמד עליו זכות מכן בבחזרין לותו ת"ל (שם) נקי אל תהרוג. פירש"י נקי מבמע מן החטא ואע"פ בבתחייב בדין. ע"כ. ומכן ליולא מב"ד זכאי ואמר אחד ים לי ללמד עליו חובה מכן שלין מחזירין לותו ת"ל לדיק אל תהרוג. פירש"י לדיק מבמע בבלבדק בדין ואע"פ בחיטו נקי: ואין הכל מלמדין חובה. לכון הר"ב שלא אמר אחד מן התלמידים. היובבין לפני הדיינין ולא נתמנו ב"ד של בך. רש"י. ומיין מבנה ד' ופרק דלקמן מבנה ד': אבל המלמד זכות הין יכול להזור וללמד חובה. וכגמרא מוקי לה בבמת מבא ומתן הוא דלא יחזור דמתוך בחתה לומר לו בלא לחזור הוא מחזר אחר הלוות להעמיד דבריו ובמה ימלא לחות בבמות. אבל בבמת נמר דין שבבר חזר על כל לדדין ונרחה לו שלין דבריו נכונים חזר ומלמד חובה. רש"י. ומיין בפירש

הרי זה אינו כלום. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה. אמרו לו הבא עדים. אמר אין לי עדים. הבא ראיה ואמר אין לי ראיה. ראה שמתחייב בדין. ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני. אם שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זה אינו כלום:

פרק ד א אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר (ויקרא כ"ד) משפט אחד יהיה לכם, מה בין דיני ממונות לדיני נפשות. דיני ממונות בשלשה. ודיני נפשות בעשרים ושלשה. דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה. דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות. ועל פי שנים לחובה. דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה. דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה. דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה. דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות. והמלמד זכות מלמד חובה. דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות. אבל המלמד זכות אין יכול להזור וללמד חובה.

פרק ד א אחד דיני ממונות וכו' בדרישה וחקירה.

כתב הר"ב וזהו דין תורה. לכל לאמרו חכמים שלין מלריכין בדרישה והקירה בדיני ממונות שלא תגעול דלת וכו'. ופריך בגמרא לולא מעתה טעו לא יכלמו דדלמא לי בביק לדרוש ולחקור הוה רווחא למלחא ולא הוו טעו [ובריש"ג מפורש דיכלמו. וכדתנן במבנה ד' פ"ד דכתובות] ומסני כ"ם בתגעול דלת בפני לין דמתירלין להפסיד על ידי ב"ד טופין. ולכון הר"ב שלין מלריכין מועתק מפירש הרמב"ם לכל בגמרא דיני ממונות לא בעיון דרישה וחקירה. וכן ל' הרמב"ם בפרק ג' מהלכות עדות. לין ע"ד ממון לריכים דרישה וחקירה. ומ"ם הר"ב ודרישה וחקירה היא הכלה בעגין וכו'. ותניא להו בר"פ דלקמן: מה בין דיני ממונות וכו'. הע"ג דשין בחקירה ודרישה מדכתב מכפט לחד יסה לכם. לעגין מילי דתליא בזכות וחובה. לין להבוותם. דלא שיך בדיני ממונות. תוספות: דיני ממונות בבלבה. ודיני נפשות בכ"ג. כדתנן בפ"ק: ודיני נפשות פותחין לזכות. שנאמר (במדבר ה') אם לא שכב לים לותך ואם לא בטית הנקי. דתחלת התגלא לזכות. וכך לומרים לכל המדן אם לא עברת אל תירא. גמרא. וכתבו הר"ב במבנה ד' פרק דלקמן: דיני ממונות מטין וכו' בין לחובה. ודיני נפשות וכו'. ועל פי בים להובה. כדלעיל במתניתין בסוף פ"ק מדכתיב (שמות כ"ג) לא תטה אחרי רבים לרעות וכו'. ולילא לאוקמא בדיני ממונות. כדאמר לקמן [דף ל"ו ע"ב] לא תטה מכפט לבזיון (שם) אבל אתה מטה [משפט] שור הנסקל וכ"ם בתר דיני ממונות. רש"י: דיני ממונות מחזירים וכו'. עיין בתרוכה בפירוש הר"ב הר"פ דלעיל: דיני נפשות מחזירים לזכות וס'. דת"ר ממון ליולא מב"ד חייב ואמר אחד ים לי ללמד עליו זכות מכן בבחזרין לותו ת"ל (שם) נקי אל תהרוג. פירש"י נקי מבמע מן החטא ואע"פ בבתחייב בדין. ע"כ. ומכן ליולא מב"ד זכאי ואמר אחד ים לי ללמד עליו חובה מכן שלין מחזירין לותו ת"ל לדיק אל תהרוג. פירש"י לדיק מבמע בבלבדק בדין ואע"פ בחיטו נקי: ואין הכל מלמדין חובה. לכון הר"ב שלא אמר אחד מן התלמידים. היובבין לפני הדיינין ולא נתמנו ב"ד של בך. רש"י. ומיין מבנה ד' ופרק דלקמן מבנה ד': אבל המלמד זכות הין יכול להזור וללמד חובה. וכגמרא מוקי לה בבמת מבא ומתן הוא דלא יחזור דמתוך בחתה לומר לו בלא לחזור הוא מחזר אחר הלוות להעמיד דבריו ובמה ימלא לחות בבמות. אבל בבמת נמר דין שבבר חזר על כל לדדין ונרחה לו שלין דבריו נכונים חזר ומלמד חובה. רש"י. ומיין בפירש

הרי זה אינו כלום. ראה שמתחייב בדין. ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני. אם שהוציא ראיה מתוך אפונדתו. כגון שמעון בן גמליאל

דיני ממונות דנין ביום. כ"ה כ"ב פי' יהונתן יגמום ר"ג כ"ה: דיני נפשות דנין ביום. יהונתן נתן ר"ג כ"ה: לפיכך אין דנין לא בע"ש וכו'. יהונתן נתן ר"ג כ"ה כתובות ס"ה ס"ה: ב דיני הטומאות והטהרות. ר"ג ס"ה נתן ר"ג ס"ה: דיני נפשות מתחילין מן הגדול. יהונתן ס"ה ר"ג ס"ה:

שנויי נוסחאות

דיני ממונות נוטרין בו ביום כו' ר"ג נוטרין בו ביום לזכות. כד' ליוזא ומנכונה ר"ם דנין בו ביום ונוטרין בו ביום.. ר"ג דנין בו ביום לזכות ומכסכ"ל תקן כלפיהו עם"י פי' רש"י (ד"ס) וכ"ה ר"ג דנין.. נס נמי"ק. ב דיני. נכי"ק ונמכב"ל ונמכנ"ל דיני ממונות. הטומאות והטהרות. נד"ל ונכי"ק ונמכי"ל הטהרות והטמאות וכ"ה ברב"י.

לקוטים

פ"דא תי"ם ר"ה לפיכך וכו' וכו' נלעיל דלא תהיים לה' תירוצא דנ"י פכל קושייתם היא אמאי דמקשי אה"ל בגמרא ולגמרים לדיים בשבת ולקטלים כחד בשבת דהכא לא שיך מי כל' ולכך מיבע דהכא בד"ם והרמ"ן ז"ל כתב בד"ם ע"ם ודוק בדברי הטוס' שפתנו ולגמרים לדיים בשבת ולי עונה קשייהם על ולגמרים הראשון בגמ' שם לא כוחר היבה לדיים ל"ן מקומו כיון על ולגמרים בחלה בהכתיבה. (ס"ל):

ב בשביל הטומאות והטהרות. יש לדקדק למה הקפיל בטומאה דבכל מקום מוקם דמקדים פרי לאכילה מטוס ספירה דתרומה וקדשים. ונראה שמה דלה כתבא לגלול דיני לאסור ובוכר לעשה בדרך קצר דמילתא לאסורי לוקלין לי מומאה על הטמאה לאת בפשוטיכם וכמה מתאיר מס מרגים דלמו פתו"ש ויודע דנאסורין מבדיק תלאסרא פרי דסבר לאסור לאומרא ולכך מתחיל בטומאה וקלא מדבר מלאתי לאח"כ לכרע"ז ונכ"ש ז"ל. (ס"ל): חוי"ם ר"ה מתחילין וכו' מדם וכולי. כתב סרמ"ן דקד"ל דנד"ם אין לחוש לגלה מעבה על רב ר"ח פיום גדול בדין ובמה לם ליל בדברי בדרם והמוסר ע"כ. ולעדן דלא מקום בה לאחד כולל דומיה דסיגה בכל מתחילין בד"ם ואין בכל מתחילין בד"ל אלא מן בלד אלא מדקשיר לגיאמי מן הגדול ס"ם מבב מרת מרעה ושיין ס"ם בס נפיק דלגיל. (ס"ל):

הר"ב סוף פרק דלקמן: דנים ביום ונומרין בלילה. כתב הר"ב דכתיב ובפטו את העם בכל עת. וכתיב והיה ביום הגחילו. פירש"י מפסט נחלת דהייט דיני ממונות ביום. ע"כ. ומ"ם הר"ב הא כילד יום לתחלת הדין ולילה לגמר דין. פירש"י דכתיב ובפטו. ומיקר מפסט הייט גמר דין. ע"כ. והתוספות כתבו דליפכא ליכא למימר דמכתמת תחלת הדין מיקר. ועוד ביום הגחילו קבלת העדות הוא דהוי כתחלת הדין. ע"כ: דנין ביום. ולפסק הר"ב במשנה ב' פי"ב דיבמות כמ"ד הלילה בלילה פסולה. הכי נמי תחלת דין בלילה אפילו בדיעבד ליכ דין. דהא חלילה כתחלת דין הוא לאותו מ"ד. כמ"ש שם. וירושלמי שכתב הב"י במ"מ סימן ה' כבר אפיכו התוספות דיבמות דף ק"ד [ד"ה מ"ם]. ולא חיירי אלא בגמר דין. ולכתחלה: ונומרין בלילה. אם רש. רש"י: לפיכך אין דנין לא בערב שבת וכו'. כתב הר"ב שגמלא גמר דיו בשבת ולהשהותו אחר שבת אי אפשר וכו'. הכי קאמר שאם ירחוהו בע"ש לחובה בשו למעבד הלכה. וגמלא גמר דיו בשבת. ויעמדו להשהותו מלהמיתו עד אחר שבת דבו ביום אי אפשר וכו' והשהייה מלהמיתו אחר שגמר דיו. הוא עטי הדין. כך מפורש בגמרא. והא דלא אמריק דלא לגמר דיו בשבת מטוס שאין דמן בשבת כדתנן במשנה ב' פרק ה' דבילה. פירש התוספות דדוקא דיני ממונות גזרה במא יכתוב. אבל דיני נפשות אין לאסור מעשה זה שכבר כתבו מלהתעל דברי פחזין והמחיידין. ע"כ. ואי תירץ דהא לא תבערו מדיפא ליה דאסור מדאוריתא. ע"כ. ופרכינן בגמרא דלקטלים לאורתא ומבני נגד שבמש בעינן. ואם פרכינן ונגמריה בחד בשבתא. דכל בלא גגמר דיו לא הוי עטי הדין. דכל שעה מלפה להלה. ומבני מגבי מעמייהו. אע"ג דבני סופרים כותבין דברי המזכים והמחייבים כדלקמן מסנה ג'. כמי דבסומא כתבין. לבא דאעבי אינבי. דאע"ג שאסור לו ליסוד המעם. נבכה מלבו ישובו לטעמו ואין יכול לייסבו ולתת טעם הנון כבראשונה [רש"י]. ומ"ם הר"ב שגאמר לא תבערו אם בכל מובבותיכם מסקינן בגמרא דמשבות קשיא ליה [דודאי דלגופיה אילטריך. אי לחלק אי ללא. כדפירש"י בפירוש המשנה. וכמ"ם במשנה ח' פ"ן] מובבות מה ת"ל. מבדי שבת חובת הגוף הוא וחובת הגוף מוהגת בין בחרן בין בח"ל. מובבות דכתב רחמנא למה לי. כתיב הכא בכל מובבותיכם. ולהלן הוא אומר בפרשת רוצחים (במדבר ל"ה) והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מובבותיכם. מה מובבות האמור להלן ב"ד. אף מובבות האמור כאן ב"ד: ב הטומאות והטהרות. אם בא אדם לישאל על דבר טהרות מתחילין מן הגדול. שאלין תחלה לגדול שבדיינין מה הוא אומר בדבר. רש"י. ויש לתמוה אמאי לא תני ניתי האחור והמותר. דמסתמא נמי דינא הכי. ובבריתא בגמרא דף ל"ו יש ג"כ לתמוה דתניא והעבירה והטומאות וכו'. דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וכו' ולא קא חייב לאחור ומותר כלל. לא בריבא ולא בסיפא. והרמב"ם בפ' י"ח מהלכות סנהדרין העתיקם כלשונם. אף ברים פ"ח לענין סולמין אחר הרוב. כתב במה דברים אמורים בדיני ממונות ובשאר דיני לאסור ומותר וטמא וטהור וכיולא בהן וכו': מתחילין מן הגדול. כי כן מדת החכמים אלא לדבר בפני מי שגדול ממנו. וכמ"ם בפ"ד פרק דלעיל מבנה ז'. וכן אמרו בגמרא דכל מגינא דבי רבי אפילו לענין ממונא מן הגד הוו מתחלי ופירש רש"י מפני שהיה שהיה בו ע"כ. ש"מ דהתחלה במן הגדול לאחוק לו כבוד שיא: מן הגד. פירש הר"ב מן הקטנים וכו' דאמר קרא וכו'. כלומר לא תענה על מופלא שבב"ד ולגטות מדבריו משא"כ כשאומרים הקטנים תחלה אינם נוטים מדברי המופלא שאומר אחריהם. אלא משומדין בדבריהם. ואם על נב דלגטות דרשינן ליה בדיני ממונות נמי כמ"ש בסוף פ"ק בדבור ואין ב"ד שקל וסי'. כתבו התוספות דאפ"ה אפשר לפרש לא תענה על רב בדיני נפשות. ע"כ. וכתבו עוד דיני נפשות מתחילין מן הגד מקום לא רב אבל בדיני ממונות לא חייסין. ומ"מ דרך שאילה יכולין לענות. ע"כ. וג"ל שכיון קרוב למ"ם ל"י בשם המפרשים ז"ל דלא למימרא דאסור לענות על רב. דאדרבא אסור לו לשתוק. שברי בדיני נפשות אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמוד עליו אות שומעין לו. ותלמיד היושב לפני רבו וכו'. אלא הכי אמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יאמרו לענות על רב. כלומר שידברו הם אחלה. ולא מפני כבודו. אלא שיש לחוש שמא לא ירגיל התלמיד לאחוק אחר כך על הרב כי יתבייש ממנו ויכנים דבריו. ומפני כך חשבו בזה לדיני נפשות מתוך חומר שבהם. אבל בד"מ אין אנו חוששים כ"כ. ע"כ. שגראין דבריו דאע"ג דקרא דלא תענה משתמע נמי בד"מ. מ"מ לא חשבו חכמים לעשות תקנה בכך שלא יגטרך לענות פן יכנים דבריו. כי אין לחוש שיכנים דבריו. והייט נמי דברי התוספות בד"מ לא חייסי' לתקן דבר. דקרא קאמר לעשות במקום שצריך לעשות ולא במקום שאין לחוש. אע"ג דקרא בתרוייהו קא משתמע. מסר הדבר לחכמים לתקן במקום שצריך. ומ"ם ומ"מ דרך שאילה ס' מחרלים הא דאחד מן התלמידים ס'. דאמו דרך שאילה. וזה דלא כנ"ל. ואם נאמר אבל בשני ראשיו שנאמר דלא תענה בדיני נפשות כדכתבתי מעיקרא בשם התוספות ונאמר דאחד מן התלמידים דרך שאילה כמ"ש עתה בשמם. שכל ג"כ להניח הא דלא תענה במשמעותן כל הדברים למימרא דאסור לענות וכו'. וכן היא דעת הרמב"ם שכתב בפירושו שאם יהיה הגדול אסור לנאחרים לחלוק עליו כמו שנאמר לא תענה וגו'. ע"כ. ולשון הר"ב סובל יותר לפרש שדעתו היא ג"כ שאסור וכו'. ואיכא למידק להא דכתב הר"ב מן הקטנים שבחכמה שהיו יושבים בגד. זה מובן על יותר קטן שבחבורה. כדמשמע ממשנה ד'. ואמאי כין

כין שומעין לו: דנים ביום ונומרין בלילה. דכתיב (שמות י"ח) ושפטו את העם בכל עת וכתיב (דברים כ"ה) והיה ביום הגחילו את בניו הא כילד יום לתחילת דין ולילה לגמר דין: דנין ביום ונומרין ביום. דכתיב (במדבר כ"ה) והוקע אותם לה' נגד השמש: נוטרים בו ביום בין לזכות בין לחובה [וס']. דאמר קרא (ישעיה מ') מלאתי מבשר לדק ילין בה: לפיכך אין דנים לא בערב שבת. שגמלא גמר דיו בשבת. ולהשהותו אחר שבת אי אפשר מפני עטי הדין. ולדונו בו ביום אי אפשר. שאין הרבים מיחות ב"ד דוחין את השבת. שנאמר (שמות ל"ה) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. למד על מחוייבי שריפה שאין שורפין

דיני ממונות דנין ביום ונומרין בלילה. דיני נפשות דנין ביום ונומרין ביום. דיני ממונות נוטרין בו ביום בין לזכות בין לחובה. דיני נפשות נוטרין בו ביום לזכות. וביום שלאחריו לחובה. לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב: ב דיני הטומאות והטהרות מתחילין מן הגדול. דיני נפשות מתחילין מן הצד.

אותן בשבת והוא הדין לשאר חייבי מיתות: ב מן הצד. מן הקטנים בחכמה שהיו יושבים בגד. דאמר קרא (שם כ"ג) לא תענה על ריב. וכתיב רב. כלומר לא הענה על מופלא בשבת דין ג) ולגטות מדבריו. לפיכך אין שומעין דבריו אלא בסוף:

ג) גרע"ב ד"ר שם הגד. ב) ברע"ב ד"ר לגטות.

הכל

בשבת. ויעמדו להשהותו מלהמיתו עד אחר שבת דבו ביום אי אפשר וכו' והשהייה מלהמיתו אחר שגגמר דיו. הוא עטי הדין. כך מפורש בגמרא. והא דלא אמריק דלא לגמר דיו בשבת מטוס שאין דמן בשבת כדתנן במשנה ב' פרק ה' דבילה. פירש התוספות דדוקא דיני ממונות גזרה במא יכתוב. אבל דיני נפשות אין לאסור מעשה זה שכבר כתבו מלהתעל דברי פחזין והמחיידין. ע"כ. ואי תירץ דהא לא תבערו מדאוריתא ליה דאסור מדאוריתא. ע"כ. ופרכינן בגמרא דלקטלים לאורתא ומבני נגד שבמש בעינן. ואם פרכינן ונגמריה בחד בשבתא. דכל בלא גגמר דיו לא הוי עטי הדין. דכל שעה מלפה להלה. ומבני מגבי מעמייהו. אע"ג דבני סופרים כותבין דברי המזכים והמחייבים כדלקמן מסנה ג'. כמי דבסומא כתבין. לבא דאעבי אינבי. דאע"ג שאסור לו ליסוד המעם. נבכה מלבו ישובו לטעמו ואין יכול לייסבו ולתת טעם הנון כבראשונה [רש"י]. ומ"ם הר"ב שגאמר לא תבערו אם בכל מובבותיכם מסקינן בגמרא דמשבות קשיא ליה [דודאי דלגופיה אילטריך. אי לחלק אי ללא. כדפירש"י בפירוש המשנה. וכמ"ם במשנה ח' פ"ן] מובבות מה ת"ל. מבדי שבת חובת הגוף הוא וחובת הגוף מוהגת בין בחרן בין בח"ל. מובבות דכתב רחמנא למה לי. כתיב הכא בכל מובבותיכם. ולהלן הוא אומר בפרשת רוצחים (במדבר ל"ה) והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מובבותיכם. מה מובבות האמור להלן ב"ד. אף מובבות האמור כאן ב"ד: ב הטומאות והטהרות. אם בא אדם לישאל על דבר טהרות מתחילין מן הגדול. שאלין תחלה לגדול שבדיינין מה הוא אומר בדבר. רש"י. ויש לתמוה אמאי לא תני ניתי האחור והמותר. דמסתמא נמי דינא הכי. ובבריתא בגמרא דף ל"ו יש ג"כ לתמוה דתניא והעבירה והטומאות וכו'. דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וכו' ולא קא חייב לאחור ומותר כלל. לא בריבא ולא בסיפא. והרמב"ם בפ' י"ח מהלכות סנהדרין העתיקם כלשונם. אף ברים פ"ח לענין סולמין אחר הרוב. כתב במה דברים אמורים בדיני ממונות ובשאר דיני לאסור ומותר וטמא וטהור וכיולא בהן וכו': מתחילין מן הגדול. כי כן מדת החכמים שלא לדבר בפני מי שגדול ממנו. וכמ"ם בפ"ד פרק דלעיל מבנה ז'. וכן אמרו בגמרא דכל מגינא דבי רבי אפילו לענין ממונא מן הגד הוו מתחלי ופירש רש"י מפני שהיה שהיה בו ע"כ. ש"מ דהתחלה במן הגדול לאחוק לו כבוד שיא: מן הגד. פירש הר"ב מן הקטנים וכו' דאמר קרא וכו'. כלומר לא הענה על מופלא שבב"ד ולגטות מדבריו משא"כ כשאומרים הקטנים תחלה אינם נוטים מדברי המופלא שאומר אחריהם. אלא משומדין בדבריהם. ואם על נב דלגטות דרשינן ליה בדיני ממונות נמי כמ"ש בסוף פ"ק בדבור ואין ב"ד שקל וסי'. כתבו התוספות דאפ"ה אפשר לפרש לא תענה על רב בדיני נפשות. ע"כ. וכתבו עוד דיני נפשות מתחילין מן הגד מקום לא רב אבל בדיני ממונות לא חייסין. ומ"מ דרך שאילה יכולין לענות. ע"כ. וג"ל שכיון קרוב למ"ם ל"י בשם המפרשים ז"ל דלא למימרא דאסור לענות על רב. דאדרבא אסור לו לשתוק. שברי בדיני נפשות אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמוד עליו אות שומעין לו. ותלמיד היושב לפני רבו וכו'. אלא הכי אמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יאמרו לענות על רב. כלומר שידברו הם אחלה. ולא מפני כבודו. אלא שיש לחוש שמא לא ירגיל התלמיד לאחוק אחר כך על הרב כי יתבייש ממנו ויכנים דבריו. ומפני כך חשבו בזה לדיני נפשות מתוך חומר שבהם. אבל בד"מ אין אנו חוששים כ"כ. ע"כ. שגראין דבריו דאע"ג דקרא דלא תענה משתמע נמי בד"מ. מ"מ לא חשבו חכמים לעשות תקנה בכך שלא יגטרך לענות פן יכנים דבריו. כי אין לחוש שיכנים דבריו. והייט נמי דברי התוספות בד"מ לא חייסי' לתקן דבר. דקרא קאמר לעשות במקום שצריך לעשות ולא במקום שאין לחוש. אע"ג דקרא בתרוייהו קא משתמע. מסר הדבר לחכמים לתקן במקום שצריך. ומ"ם ומ"מ דרך שאילה ס' מחרלים הא דאחד מן התלמידים ס'. דאמו דרך שאילה. וזה דלא כנ"ל. ואם נאמר אבל בשני ראשיו שנאמר דלא תענה בדיני נפשות כדכתבתי מעיקרא בשם התוספות ונאמר דאחד מן התלמידים דרך שאילה כמ"ש עתה בשמם. שכל ג"כ להניח הא דלא תענה במשמעותן כל הדברים למימרא דאסור לענות וכו'. וכן היא דעת הרמב"ם שכתב בפירושו שאם יהיה הגדול אסור לנאחרים לחלוק עליו כמו שנאמר לא תענה וגו'. ע"כ. ולשון הר"ב סובל יותר לפרש שדעתו היא ג"כ שאסור וכו'. ואיכא למידק להא דכתב הר"ב מן הקטנים שבחכמה שהיו יושבים בגד. זה מובן על יותר קטן שבחבורה. כדמשמע ממשנה ד'. ואמאי

הכל כשרים לדון. והפי' גר. והוא שתהא אמו מישראל. וממזר נמי כשר לדון דיני ממונות: ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והקל מעליך וכשלו אתך. כדומין לך. מה מצה רבינו מיוחס אף בית דין מיוחסים: ג כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואים זה את זה. דאמר קרא (שיר ז) שרך אגן הסהר. שרך אגן זו סנהדרי שיושבת במצורו של עולם. ומיונה על כל העולם סלו. והיא דומה לסהר שיושבים בעגול כהלי ירח. הרגוס ירח שבתה. ובעגולה שלימה אין יושבים מפני שנראים בעלי דינים והעדים ליצנים ולדבר בפני כולם: רבי יהודה אומר שלשה הוי. כדי שיהיו שני עדים על המזכין ושני עדים על המחייבין. ואין הלכה כרבי יהודה: ד ושלש שורות. וכל שורה של כ"ג ת"ח. שמא יהלקו הדיינים ויהיו רובן מחייבין ומיעוטן מזכין. והכיה לרעה אינה ע"פ אחד. כדכתיב (שמות כ"ג) לא תהיה אחרי רבים לרעות. ולריך להיכוף שנים שנים עד ע"ח. שלשלש אין מוכיחין על הדיינים יותר מע"ח. הלכך לריך להוביב לפחות מ"ה להשלמה שבעים ואחד. ולא אורח אדעת לעשות ה) שורות תלמידים מרובה מכל דיינים. הלכך עבדינן ג' שורות: וכל אחד מביר את מקומו. לפי שבסדר חכמתם הוו מוכיחים אותם לפיכך היה כל אחד לריך להכיר את מקומו: הוצרכו לשבוך. כגון שמת אחד מן הדיינים: ולא היה יושב במקומו של ראשון. ולא היה אותו שנכנס מן הקהל יוכב במקומו של ראשון אלא במקום הראוי לו בסוף שורה הכלוכית. לפי שהקטן מן התלמידים בשורות. גדול מן הגדול שבקהל: מלוימין

הכל כשרין לדון דיני ממונות. ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות. אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה: ג סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה. כדי שיהו רואים זה את זה. ולא רלו לדון דיני ממונות. כלום גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו כך נראה לי. ולא ראיתי להעתיק דברי חכמת שלמה בטעם שמתחילין מקטן שבקטנים כי פירושו דחוק מאוד. גם בל' רש"י שנכמך עליו בדף ל"ו. שכתב בפירש"י מתחיל מן הגדל שלא יטמע אחר וכו' יש מניחין שיטמע וכו' ואין להאריך בזה. ודעת הרמב"ם בפרק י' ובפרק י"א מהבורו גם בפירושו אין לי בו הכרע אם דעתו להתחיל דוקא בקטן שבקטנים אם לא: הכל כשרים לדון דיני ממונות. כתב הר"ב ואפילו גר והוא שתהא אמו מישראל. כדמייתי לה הרי"ף בפרק מצוה תליה. דכתיב (דברים י"ז) שום תשים עליך מלך מקרב אחיך. כל מצוה שאתה משים עליך. לא יהו אלא מקרב אחיך. וכיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה. ומם [דף ק"ב] כתבו התוספות דכל שכן כשאביו מישראל. ומ"ש הר"ב וממזר נמי כשר לדון דיני ממונות. היינו תון מירובלים כדתנן במשנה ס' פ"ד דקדושין ועיין מ"ש שם: ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות. כ' הר"ב דכתיב ונכלו אתך עיין מ"ש שם בקדושין. סוף פ"ק ועיין בפירש הר"ב משנה ח' פ"ט דמנחות ומ"ש שם [ד"ה פומא]: המשיאין לכהונה. המיוחסים ורלויים להשיא בנותיהם לכהנים. רש"י: ג סנהדרין. אף שם כ"ג. רש"י: כחצי גורן עגולה. כתב הר"ב שיהו כולן רואין זה את זה. לפי שאם היו יושבין בשורה. אין פני הראשונים רואים זה את זה. רש"י. ומ"ש הר"ב דאמר קרא שרך אגן וכו' זו סנהדרין שיושבת במצורה של עולם. גמרא. ופירש"י שבית המקדש באמצע של עולם. ע"כ. ובשרך. הוא המצור וכמו שהמצור אינו ממש באמצע. כן גם בית"מ אינו ממש באמצע אבל על גד הקירוב הוא. כדעת הגאון מחקרי הארץ. ואין להאריך בזה: וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין. פלוגתא חייב. ומן הטעם הזה. ופלוגתא דבית ומן הטעם הזה. רש"י דף ל"ד. [ועיין שוד לקמן מזה]. ושם מפרש בגמרא דאמ"ג דבגמר דין אפילו המזכין יכולין לחזור כמ"ש במשנה ח'. אמ"ש כותבין כדי שלא יאמרו שנים שעשו אחד משני מקרקעות. שאם לאמרו אין מוכין להם אלא אחד. דאמר קרא (תהילים פ"ג) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי [אבל שתים לא דבר אלהים לשמוע אחת] מקרא אחד יוצא לכמה טעמים. ואין טעם אחד יוצא לכמה מקרקעות. ושוד ל"מ למחייבין. דלא למאר הדר ביה משמעתא קמא ומחייב ליה משמעתא אחרינא בעי למיהדר ומבעי הגמרא בהדיא. אולי יחזור בו בגילה: רבי יהודה אומר שלשה. כתב הר"ב כדי שיהו ג' עדים וכו' כך פירש הרמב"ם בפירושו גם בהבורו [סוף פ"א מה"ס שעתיק דברי ת"ק בזה הלכון. אחד כותב דברי המחייבין ואחד כותב וכו'. ותמיהני דהא ספיר קאמר רבי יהודה ורש"י פירש וכותבין דברי המזכין וכו' וז"ל שניהם כותבין דברי המזכין. ושניהם כותבין דברי המחייבין. שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חבירו. רבי יהודה אומר שלשה הין. שמתוך טורח בטעמים שיבנה עליהם יטעו בדבר. אלא אחד כותב דברי המזכין. ואחד כותב דברי המחייבין. והשלישי כותב דברי כולם. ומתוך שאין טורח רב עליהם לא יקלרו בדבר ואם יטעה אחד מהם יוכיח הכ"ב כל שלשתם. ע"כ: ד ושלש שורות. כתב הר"ב וכל שורה של כ"ג וכו'. ולא אורח אדעת לעשות שורות תלמידים מרובה מכל דיינים. כלומר לעשות שנים שנים כל כ"ד. ומסיים רש"י ולא לעשות שורות קטנות. ולא שתים של כ"ג ואי' כל ג' תלמידים הלכך עבדי בלא שורות: יושבין לפניהם. אף הן כעגולה. אלא שהגדולים יושבין על הספסלים והתלמידים על הקרקע. רש"י: ולא היה יושב במקומו של ראשון. כתב הר"ב ולא היה אותו שנכנס מן הקהל וכו' אלא במקום וכו' בסוף שורה הכלוכית. ומסיים רש"י וכן אותו שבא מן הכלוכית לעמוד וכן אותו שנכנסך מן הראשונים לא היה יושב במקומו של ראשון אלא כולן בסוף השורות. וכל בני השורה נמשכין אים אים לעמלה ממקומו וממלאין זה מקומו של זה. לפי שהקטן וכו'. ובגמרא ולימא לה עד האידנא הוה יתיבנא בריש הכתא מותביה לי בדבי [בזאבות] אמר אבי דאמרי ליה הכי. הוי אב להריות ואל תהי ראש לשועלים. כדתנן במשנה ע"ז פ"ד דאבות ועיין מה

[בדר נזיקין ח"א] כב בתבכי

ג סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה. ל"ז ב"ב חולין כ' ע"א יומא כ"ב ע"ב ל"ד ע"ב ל"ט ע"ב מנחות כ"ג: ושני סופרי הדיינין. ל"ד כ"ח ל"ט ע"ב ל"ר ע"ב ל"ש מ"ב ע"ב כ"ט: ד ושלש שורות של ת"ח. ל"ש ע"א ל"ר ע"ב ל"ש ע"ב מ"ב ע"ב מ"ד ע"ב מנחות ל"ז מ"ב ע"ב מ"ד ע"ב מנחות ל"ז: הוצרכו לשבוך ע' . ע"ב ע"ב ע"ב:

שנויי נוסחאות

ג הדיינין. נד"ג ונכי"ק ונמכני"ל דיינין. עוברין. נכי"ם וכי"ו קר' יושבין. מיסין.. משמאל. נכי"ם וכי"ו המ"מן חיסין.. מן השמאל. המזכין... המחייבין. נמכני"ל מזכין. מחייבין. נד"ג הסדר המחייבין.. המזכין: נכי"ק ונמכני"ל מחייבין.. מזכין. שלשה. נד"ג ונכי"ק ונכי"ם ונמכני"ל שלשת היו. המזכין. המחייבין. נד"ג המחייבין.. המזכין וכי"ם הסדר נכנסו:ן; נכי"ק ונכי"ם ונמכני"ל מחייבין.. מזכין וכי"ם נס כסדר. ד ושלש שורות. נכי"ם שלש. תלמידי חכמים. נד"ג תלמידים.. (כל אחד ואחר מכיר את מקומו). נד"ג ונכי"ק ונמכני"ל וכל..: נכי"ם ליתא. (היו צריכין). נמכנ"ל הוצרכו: נכי"ק ונמכני"ל צרכו; נד"ג ליתא. אחד מן השנית. נכי"ם ואחד. אלא יושב. נד"ג אלא היה יושב. במקום הראוי לו. נכי"ם במקומו.; נד"ג ונכי"ק ונכי"ם ונמכני"ל..שהוא ראוי לו.

ראשון לציון

פ"ד ג תוי"ט ד"ה וכותבין דברי המזכין כו' דאמר קרא אחת דבר אלהים שתים זו (שמעתי) כו'נסלר פ"ח אחת שמעתי אבל ל"ל שמעתי כי קבוה הנים ס"ב ופי' יסל"מ

ה) נרש"ל דיר שורש של תלמידים ונדפוס ריוזא ליתא נמלה "בל" ומקו התוי"ט שורות ובמוסמכו שורש.

שכתבתי עם: ה ומאיימין עליהם. אחר שאמרו העדים ראינו זה או פלוני בעבר עבירה פלונית אמרו להם מכירין אתם אותו שהריתם בו והמרו העדים היתה לו התראה ומכירין אנו אותו. כדתנן בריש פרק דלקמן כ"כ הרמב"ם [ריש] פי"ב מהלכות סנהדרין. אבל בדיני ממונות בפרק י"ז מהלכות עדות לא ביאר שקודם החיוב יאמרו כלום העדים ולא הדיינים. מ"מ לשון המשנה ו' פרק דלעיל וכך העתיקה עם מוכחת שהם באים ואומרים קודם החיוב הנו באים להגיד בדבר הזה ויודעים לאמתו בזה הדבר וכיולא בזה. דהא תנן שאחר שהחיוב אומרים ליה אמור איך אתה יודע וכו' מכמה שבבר אמרו ביודעים בדבר: שמא תאמרו מאומד ומשמועה וכו'. ולא דבדיני ממונות אמדינן דהא תנן במ"ו פ' דלעיל הם אמר הוא אמר לי וכו' לא אמר כלום. אלא הנ"ג דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות. גמרא: עד מפי עד. כלומר שמעתי עד מעיד בב"ד אחר: ומפי אדם שמעתי. כלומר מפי אדם ידוע. מה בא"כ מכמוהו דהייתי שמעתי אומרים ולא ידעתי מי הוא אומר שזה איש מבורר כלל. קמ"ל. דאפילו בדרו דבריהם מפי מי שמעתי אין זה כלום. ובטהם המכנה בבגמרא ל"ג שמעתי. וי"ל דעד מפי עד ומפי אדם הייתי פירושא קא מפרש מכמוהו. אבל הרמב"ם בפי"ב מהלכות סנהדרין העתיק בגרסת הספר: דבר אחר דמי אחיך וכו'. אין זה מן האיוס. וכן לא העתיקו הרמב"ם שם אלא תנא דמתניתין פירושא קא מפרש לקרא בדבר אחר ומיין בסמוך לקמן: לפיכך נברא אדם וכו'. כל זה אומר להם. רש"י. וזה מוכח שדעתו ג"כ דדבר אחר לא אמרו להם. ומ"מ לשון כל לאו דוקא כמ"ש בסמוך ["והר"ב שהשמיט תיבת אדם אע"פ שמפירש" העתיק כן לא דק. דרש"י כבר כתבו כשפירש כל זה וכו']: ומפני שעם הבריות וכו'. גם זה לא העתיק הרמב"ם אלא התחיל הרי כל בא עולם בצורת אדם הראשון הם נברואים. ואין פני כל אחד מהן וכו': ולהגיד. לדורות הבאים. רש"י: בחותם אחד. חותם שייט אותו ברזל שהצורה חקוקה בו. רש"י: ומלך מלכי המלכים הקב"ה מצא כל אדם בחותמו של אדם [הראשון]. חותמו של אדם הראשון הוא צורת מין האדם. אבל בה האדם אדם. בו שהתחיל כל האדם. והפ"פ שהכל מקבלים אותה צורה יבאתו אישיהם בחוצרים רבים כמו שכוח מצוי ונראה. הרמב"ם: לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם. כלומר חבוב אני כשולם מלא לא אצרך לא פלמי מן הבולם בעבירה אחת. ומשמוך ממנה. רש"י: ושמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת. פירש הר"ב להכעיס רשעיו בדאנה א ואפילו על אחמת. וכפירוש רש"י. וכלומר באפ"פ שאנו יודעין אחמת לב האדם עוקף פליו. במה לא כיון אל האמת הואיל ויש לדאוג על כל אחומים הללו:

תוספות רע"ק

פ"ד ה [אות יב] במשנה אם לא יגיד וגו'. אף על גב דהקרא בפשביע להעיד מיירי בדכתיב ושמעה קול אלה. חכי קאמר הקרא כשעובר בדבר שאם לא יגיד היה נושא עון אף בלא שבועה. אז בשבועה יביא קרבן שבועה תוס' בב"ק ד' נ"ו ע"א ד"ה פשיטא וכו':

ר"ע מברטנורה

ה מאיימין על העדים. בלא ידידו שקר: מאומד. שהדעת נוטה בהיות כן: דיני ממונות. הם הגיד להגיב לזה ממון שלא כדין. מחזירו לו ומתכפר: לפיכך נברא יחידי. להראותך שמחדש אחד נהיכב מלואו של עולם: רשויות הרבה. אלהות הרבה יש. וכל אחד ברא לה לו שלו: מה לנו ולצרה הזאת. להכעיס רשעיו בדאנה א והפילו על האמה: והלא כבר נאמר והוא עד. ומיין אתם להגיד מה שראיתם: ושמא תאמרו מה לנו לחוב. להיות מחויבים בדמו של זה. טח לנו לעמוד באם לא יגיד: הרי הוא אומר ובאבוד רשעים רנה. ואם רבע הוא אין כאן עון כלל:

הראוי לו: ה כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות. היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן. שמא תאמרו מאומד. ומשמועה. עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמענו. או שמא אי אתם יודעין שסופינו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה. הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות. דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו. דיני נפשות דמו ודם זרעיותיו תלוין בו עד סוף העולם שכן מצינו בקין שהרג את אחיו. שנאמר (בראשית ד') דמי אחיך צועקים. אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים. לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך. שכל המאבד נפש אחת מישראל. מעלה עליו הכתוב כאילו אבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות. שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך. ושלא יהו מינין אומרים הרבה רשויות בשמים. ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא. שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם. ושמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת. והלא כבר נאמר (ויקרא ה') והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונומר. ושמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה. והלא כבר נאמר (משלי י"א) באבוד רשעים רנה:

ראשון לציון

ה במשנה ומפי אדם לא כתב שמעתי לא במא. מלא שמעתי וגם מילה לא ליתא בכבכ"ל ובי' בהו"פ:

שנויי נוסחאות

ה (את העדים). נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ובמשנכ"ל ליתא, (היו) מכניסין. נכי"פ ליתא. מאומד. נכי"ק מעומד (?). ומשמועה. נד"ל מפשמועה; במשנכ"ל נקא ד' יבמות ומפשמיעה; נכי"פ מפי השמועה. (עד) מפי עד. נכי"מ ליתא. ומפי אדם. כ"ה במשנכ"ב; נד"ל ונכי"ק ומ מ נ י"ל מפי. (שמענו אז). במשנכ"ב ליתא. אי אתם. נד"ל אין..; נכי"ק ובמשנכ"ל שאין.. (שסופינו בדרישה ובחקירה הוו יודעין). כ"ז ליתא נכי"מ; נכ"ל קי'.. בחקירה ובדרישה ..: נד"ל ונכי"ק ובמשנכ"ל ..הוו יודעין. זרעיותיו. במשנכ"ב זרעותיו וכן בסמוך. סוף העולם. נכי"ק ונכי"מ..כל העולם; בנכי"פ וכ"ל קי' סוף כל הדורות. (שהרג את אחיו) שנאמר. נכי"מ ליתא; נ"ל ונכי"ל כשהרג את הבל נאמר בו. דמי אחיך. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ובמשנכ"ל קול דמי.. (צועקים). נד"ל ליתא; נכי"ק ונכי"מ ובמשנכ"ל צועקים אלי מן האדמה. אינו אומר (דם). נכ"ל קי' ליתא (אחיך) אלא דמי (אחיך). בגמרות מתלמוד ליתא. (דבר אחר). נכ"ל קי' ליתא. נברא (אדם). נד"ל האדם; במשנכ"ב ד' בומיה ווילמלה בלשלי וקובבא ליתא ול"ם נתע"ב ומי' תוי"ם. יחידי. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ובמשנכ"ל יחידי בשלם. ללמדך. נכי"ק ובמשנכ"ל ללמד וכ"ם נסי' ר"ח. אחת מישראל. נד"ל ליתא למלי אחת וכן בסמוך וכ"ם נסי' ר"ח לך בסמוך ליתא; נכי"מ ליתא למלי מישראל וכן ליתא כאן ובסמוך. נד"ל ומפני (שלום) הבריות. נכי"ק מפני.. ; במשנכ"ב ד' בומיה ובמלי ד' לאמון ליתא. מינין. נד"ל ונכי"ק ובמשנכ"ל המינין ול"ם נפי"מ. הרבה רשויות בשמים. נד"ל ונכי"ק ונכי"פ וקי' רשויות הרבה בשמים וכ"ם נמשנכ"ל וכם .. יש בשמים. ולהגיד גדולתו. נד"ל (שבחו). של הקב"ה. נד"ל ונכי"מ.. של מלך מלכי המלכים הקב"ה וכ"ם נמשנכ"ל וכם ליתא למלי הקדוש וכ"ם ליתא גם נכי"ק (וכם לתגיד..) . (כבה) מטבעות. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ מאה מטבעות: נכי"פ ליתא. וכולן. במשנכ"ל כולן. ומלך מה"פ (חקב"ה). נכי"פ ואלו הקב"ה; נכי"ל קי' ליתא; נכי"ק ליתא למלי הקדוש. טבע. נכי"מ מובע. כל אדם. נכי"ק את כל האדם; נכי"פ העולם כולו. ואין אחד (מהן) דומה. נד"ל ונכי"מ ליתא; נכי"פ ואחד מהן אינו דומה.כל אחד ואחד חייב לומר.נכי"פ צריך כל א' וא' לומר; ונכי"מ נמצורו העתיק כל אחד ואחד יכול לומר.ושמא.נד"ל ונכי"ק שמא. ולצרה.נכי"ל קי' בצרת; נכי"פ בצער הזה; נד"ל ונכי"ק לצרה.. (אם לא יגיד וגו'). נכי"מ.. יגיד ונשא עונו; נכי"ל קי' ליתא וכן ליתא נד"ל ונכי"ק. לחוב בדמו של זה. נד"ל ולחוב..; נכי"ל קי' .. בצרה הזה [נ"ל הזאת]. באבוד. נד"ל ונכי"ק ובמשנכ"ל ובאבוד.

פרק ה א הון בודקין אותן. לאחר שאימו עליהן הון בודקין אותן בשבע חקירות כנגד שבע לשונות שנאמר במקרא במיבי מיתות כ"ד. ודרשת (דברים י"ג) הרי כאן שלשה. ושאלת אינו מן המנין שממנו למדו בדיקות. ובמקום אחר הוא אומר (שם י"ז) והגד לך ומשמעת ודרשת היטב יש כאן שנים אחרים. הרי לך חמשה. ובמקום אחר אומר. (שם י"ט) ודרשו השופטים היטב שנים אחרים הרי כאן שבעה: באיזה שבוע. של זכור: באיזו שנה. של שנוש: באיזה יום. של שבת: באיזו שעה. של יום. שכל שבע חקירות הללו מביאות אותן לידי הזמה. ושמא אין עדים להזמן לכל סוס. ויש עדים להזמן לאותה שעה: רבי יוסי אומר. אין צריך אלא שלשה הקירות. באחה יום. באיזו שעה. באיזה מקום. ואין הלכה כר' יוסי אלא אפילו אמרו העדים אתמול הרגו. בודקין אותם בשבע חקירות כדי שהטרף דעתן עליהן ויודו אם יש פסול בעדותן: מבירין אתם אותו. שהרגו. שמא עכו"ם הוא ווו אינה מן החקירות שמביאות לידי הזמה אלא כשאר בדיקות שאינן אלא לעשות העדות מוכחשת שמא לא יאמר האחד כדברי חבירו. והוא והן יהיו פטורים: [את מי] עבד. לעשור. לו למרקולים: ובמה עבד. בזכוח

פרק ה א הון בודקין אותן בשבע חקירות באיזה שבוע. באיזו שנה. באיזה חדש. בכמה בחדש. באיזה יום. באיזו שעה. באיזה מקום. רבי יוסי אומר באיזה יום. באיזו שעה. באיזה מקום. מבירין אתם אותו. התריתם בו. העובד עז. את מי עבד. ובמה עבד:

פרק ה **א הון** בודקין אותן וס'. לאו בפעם אחת וזה בפני זה. דלא גרע מדיני ממונות דתנן במסנה ו' פ"ג דמבירין את הגדול וכו'. והכי נמי תנן נקמן במסנה ג' ואח"כ מכניסין את הבני וכו'. וכ"כ הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות סנהדרין אם עמדו בדבריהן. מכניסין את הגדול שבעדים ובודקין אותו וס': **חקירות.** נקט חדא מתרתי דקרא. אע"ג דבריש פרק דלעיל נקט תרתי הכא סני ליה בחדא. ונקט חקירה אע"ג דכתיב אחר דרישה לפי שהחקירה הוא מורה יותר על העמידה על אמתת הענין מדרישה כד"א (איוב כ"ה) ולכל תכלית הוא חוקר: **בשבע חקירות.** כתב הר"ב כנגד ז' לשונות שנאמר במקרא במיבי מיתות כ"ד ודרשת וחקרת. בעיר הנדחת. ומ"ש ושאלת אינו מן המנין וכו' דושאלת לא משמע חקירה. אלא עד דכתב שאינו בהדיה. אבל ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעלה. רש"י. ומ"ש ובמקום אחר וכו'. ביחיד העובד עבודה זרה. ומ"ש ובמקום אחר וכו' בעדים זוממין. ומסקינן [בגמרא] דכולהו ילפינן מהדדי ליתן את שאמור של זה בזה מדכתיב והנה אמת נכון נכון נכי ע"ז. וכתיב והנה אמת נכון בעיר הנדחת. ומשמע אמת נכון דרישה וחקירה. הא אדרבה. דל חלת מינייהו לג"ש דהכי הלהא ליתן האמור של זה בזה. ואתו נהקיש בק"ן מנסקלים ומנהרגין כלומר מעכו"ם שבסקילה. ומעיר הנדחת שהיא בסייף. שלריכין דרישה וחקירה. ובלאו הכי לא מקטל. חגק הקל מכולן לא כ"ש. ואתו כשרפין בק"ו מנסקלין דחמירי. מה שא"כ מנהרגין דקיל. ולר"ש דאמר [ברים פ"ז] שריפה חמורה פש לן חדא מהני לרבנה לאתויי נשרפין. ורבנן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: באיזה יום. פירש הר"ב של שבת. אע"פ שאמרו בכך וכך בחדש אע"פ כן שואלין להם באיזה יום בשבת היה. לפי שכל השבע הללו באות להביאן לידי הזמה. ואין מעלין על לבן חשבון של חדש אם היו אלו עמהן לאותו יום במקום אחר. וכשאומרין אותן באיזה יום והם אומרים ביום פלוני. מזכירים עדי הזמה להזימם. רש"י: באיזה מקום. שא היא המועלת להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא מהזמי. רש"י: רבי יוסי אומר באיזה יום וכו'. גמרא. תניא אמר להם ר' יוסי לחכמים לדבריכם מי שבא ואמר אמש הרגו. אומר לו באיזה שבוע באיזו שנה באיזה חדש. בכמה בחדש. אמרו ליה לדבריך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום. אלא אע"ג דלא צריך רמיזן עליה כדרבא"ל דאמר [בפ"ד דף ל"ב] ומסיפין היו את העדים ממקום למקום [פירש"י מחדר לחדר. והרמב"ם בפ"א מהלכות סנהדרין מפרש מעמן לעמן] כדי שתטרף דעתן ויחזרו בהן. ה"נ אע"ג דלא צריך רמיזן עליה כדרבא"ל. ור' יוסי אמש הרגו שכיח ברוב עדיות. עכשיו הרגו לא שכיח ברוב עדיות. כלומר דר' יוסי נמי לא אמר דסגי בהני תלת אלא כשמתוך עדותן של העדים ניכר באותו הזמן שמעידין עליו בכמה בחדש הוא. ובאיזה חדש הוא ובאיזה שנה ובכוב. דאי לא תימא הכי היאך אתה יכול להזמן. והייט דקאמר לדבריכם מי שבא ואמר אמש וכו'. ומה שאלה היא זו דלמא רבנן נמי מודו באומר אמש. ולא אמרו צריך לכל השבע. אלא היכא שלא ניכר מתוך עדותן לאותו יום בהעיד באיזו בוא הוא. אלא ודאי דר' יוסי ורבנן לא נחלקו אלא באומר יום שמשמעו עודפ ומיכר כל הני דאמרן. אבל בלא ניכר אף רבי יוסי מודה. ולא נחלק עם החכמים. דאי לא תימא הכי היאך אתה יכול להזמם. ועיין מ"ש בריש פ"ו: מבירין אתם אותו וכו'. עיין מ"ש בתחלת משנה דסוף פרק דלעיל: התריתם וכו'. גמרא אמר עולא מנין להתראה מן התורה [אפילו כי ידעינן דלאו שוגג הוא כמו חבר. ועיין מ"ש במסנה ג' פ"ב דמכות] שנאמר (ויקרא כ') ואם אבר יקח את אחותו וגו' וראה את ערותה והוא יראה אתו ברחיה הליא מילתא [משום דראה אותה מחייב] אלא עד שיראהו משמע של דבר [שהיא ערוה לו] אם אינו ענין לכרת [דשתיב בהא קרא. וכרת דין שמים הוא. וקמי שמיא גליא אם שוגג או מזיד. ולא בעי התראה] תנהו ענין למלקות. דבי חזקיה תנא ובי יודד אים על רעהו להרגו בערמה (שמות כ"א) [ולא כתיב אם הזד] שהתרו בו ופליין הוא מזיד. דבי רבי ישמעאל תנא המלאים אותו מקושש עליים (נמדבר פ"ו) [שקושש לא נאמר] שהתרו בו ופליין הוא מקושש. דבי רבי הנא על דבר אבר ענה (דברים כ"ב) על עסקי דיבור. ולריכא. דאי כתב רחמנא אתוה ה"א חייבי מלקות אין. חייבי מיתות לא. כתב רחמנא בי יודד. ואי כתב רחמנא בי יודד. ה"א הני מילי סייף דקל. אבל סקילה דהמורה. אימא לא. לריכא. ותרתי בנסקלין למה לי לר"ש לאתויי נשרפין. לרבנן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ולכתוב [רחמנא] בנסקלין ואיתו הכי ולגמרו מינה ה"ל מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: העובד עבודה זרה. אם מבירין בכך. שואלין אם מי עבד וס'. רש"י. ומסיים הרמב"ם בפ"א מהלכות עדות העידו שאלין אותו איזה מלאכה עשה והיאך עשה. העידו שאכל ביום"כ. שואלין אותו איזה מאכל אכל. וכמה אכל. שעיזו שהרג את הנפש. שואלין אותו במה הרגו. וכן כל כיולא בזה הוא מכלל החקירות. [שחקירות והדרישות הן הדברים שהן מיקר העדות. ובהן יתחייב או יפטור. והן כוונת המעשה שעשה. וכוון הזמן. וכוון המקום שבהן יזמו העדים. לא לא יזומו. שאין אנו יכולים להזים העדים עד שיכוונו הזמן והמקום. עכ"ל. ועיין בל' הר"ב דר"פ דלעיל]: ובמה עבד. כתב הר"ב בזכוח לא בהשתחויה. עיין במסנה ו' פ"ז:

פ"ה א הון בודקין אותן בשבע חקירות. מ"ש פ"ה בל בפנים פנחים י"ב פ"ב פ"ו פ"ה פ"ז פרוש פ"ד סנה"ג מנין ק"ב: מבירין אתם אותו. מ"ש פ"ב פ"ו מהלכות סנהדרין פ"ה: השבר ע"ז. מ"ש פ"ה בל עבדה ב"ד:

שנויי נוסחאות

פרקה א בד"ג נמתנשה המשנה בכלאיהם (פי' לקמן) ובלא נה דברים מתשבה ב'. אחרון. וכ"ם בד"ג בכ"פ ובמבני"ל אותו וכ"ב במבנ"ג בקצת דנו"ל והמהכנ"ל הגיה במבנ"ב בלפנינו. באיזה שבוע. וכ"ה נכון; בד"ג ובמבנ"ב ובמבני"ל באיזו. באיזו שעה. וכ"ה נכון; בד"ג ובמבנ"ב גם בדפו"י באיזה. (רבי יוסי אומר כו' באיזה מקום). כ"ג ליתא בד"ג: ובד"ם מביא כי בכי"פ ובד"ל רי"א באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה מקום" (וכ"ם בכי"ק) ולא ראה יפה מי יוכל לדון כי בד"ג כמלות באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה מקום הם דברי ת"ק ועכ"פ סמלות ר' יוסי אומר ליתא בכל בד"ג. התריתם. בכי"ק והתריתם. (את מי עבד). בד"ג ובכ"י קר' ובמבני"ל את מה עבד ובכן הוא; בכי"ק ליתא בעמוד ב

לקוטים

פדה א תוי"פ ד"ה בשבע וכו' ואתו מקשים וכו' בתב פרש"י ק"ל ק"ו לאמלף מקשים לא מברשים הישוק לי דעדים זוממין כחיבי ז' חקירות מכת כנ"ם ועדי' אומנין מוכיחים לכל לי' מדי מיתות ר"ל דלין ללמוד מעדים זוממין דהדום הוא כד"אמרי' בנמה מקומות פ"ב ומחדוש הוא דלא"ל הבראה כראיתא נפי אלא ערות ומיסו יש לנמנס קלת על זה ממ"ם הפשב בפ"ק דמ"ק דף ה' סר"ם בפ"ל מבנגע וכו' עיש. ברש אפיקרא דמלתא י"ל עוד פש מ"ם רש"י בסנהדרין אחד מי להלאמרי פ"ו לכך תרתי לא דמיא שכן בחיב דפרשתא דעדים זוממין מסמע שמעידין על רוצח ודכתיב בפש בנפש וכו' אבל מה בשאר דסהדי הקי' על פי' זה והעלו דל"ל בסרש"י מיקר פ"ם אמנם ג"כ לאיזך פיובא דרבי' שבסיומו בו בהוס' ומ"ל דפי' דלא"ל משתעי קרא בכל עדים זוממין דיש מכם נסקילה מיהו הוא"ל ויש מקן נסיף לא אמור קרא עליהן להמיתן עד שיהקרו הזוממין אותן ע"כ ולפ"ז אין ללמוד כל הייט ד' ולא ללמוד מזה שיבר ק"ל

ב בן זכאי. כתב הר"ב ותלמיד הן לפני רבו היה וכו'. בפני הלל רבו. ורביו הקדוש כתב לותו בכתב הבורו. כמו שקבל לותו. הרמב"ם: עדותן בטלה. כתב הר"ב דכל זמן שלא לפסר לקיים תורת הזמה וכו' דרחמנא אמר (כס י"ט) ודרשו הכופסים היטב והנה עד שקר הנעד וגו'. ופביחס לו לאסר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות ולא לא לא. רש"י פ"ק דפסחים דף י"ב. ומ"ש הר"ב ואפילו הן מאה דאין העדים וכו' כדתנן במ"ז פ"ק דמכות: ואפילו בנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת. ואחמרינן בגמרא מאי אפי' ג' אומרים פשיטא כי אמר א' איני יודע עדותן קיימת. כי אמרי כי תרי נמי עדותן קיימת דאיכא הא' דאמר יודע אני מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע. זה לא מעלה ולא מוריד. ואסיק רבא דהכי קאמר אפילו בחקירות בנים אומרים ידענו וא' אומר איני יודע עדותן קיימת. פירש אם יש בם ג' עדים. והא דבעינן עד שיזמו כולן. כתבו התוספות דיש לפרש שיהא בשביעו עדותן. אבל אמר איני יודע כגמרא דלא כר"ש דמכות ז' ח' פ"ק דמכות בדאיתא בגמרא [דף מ"א פ"ב]: בזמן שמכחישין. בין שהעדים הם ב'. בין שהם ג' והבלישי מכחיש. דהכחשה עדיפא מאיני יודע. וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהל' עדות: ג אחד אומר בשנים בחדש. זה אומר ידע שהחדש בעבר הסר היה מוסכמת פ"ק דפסחים דף י"א. ומ"ש הר"ב ואפילו הן מאה דאין העדים וכו' כדתנן במ"ז פ"ק דמכות: ואפילו בנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת. ואחמרינן בגמרא מאי אפי' ג' אומרים פשיטא כי אמר א' איני יודע עדותן קיימת. כי אמרי כי תרי נמי עדותן קיימת דאיכא הא' דאמר יודע אני מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע. זה לא מעלה ולא מוריד. ואסיק רבא דהכי קאמר אפילו בחקירות בנים אומרים ידענו וא' אומר איני יודע עדותן קיימת. פירש אם יש בם ג' עדים. והא דבעינן עד שיזמו כולן. כתבו התוספות דיש לפרש שיהא בשביעו עדותן. אבל אמר איני יודע כגמרא דלא כר"ש דמכות ז' ח' פ"ק דמכות בדאיתא בגמרא [דף מ"א פ"ב]: בזמן שמכחישין. בין שהעדים הם ב'. בין שהם ג' והבלישי מכחיש. דהכחשה עדיפא מאיני יודע. וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהל' עדות: ג אחד אומר בשנים בחדש. זה אומר ידע שהחדש בעבר הסר היה מוסכמת פ"ק דפסחים דף י"א. ומ"ש הר"ב ואפילו הן מאה דאין העדים וכו' כדתנן במ"ז פ"ק דמכות: ואפילו בנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת. אחמרינן בגמרא מאי אפי' ג' אומרים פשיטא כי אמר א' איני יודע עדותן קיימת. כי אמרי כי תרי נמי עדותן קיימת דאיכא הא' דאמר יודע אני מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע. זה לא מעלה ולא מוריד. ואסיק רבא דהכי קאמר אפילו בחקירות בנים אומרים ידענו וא' אומר איני יודע עדותן קיימת. פירש אם יש בם ג' עדים. והא דבעינן עד שיזמו כולן. כתבו התוספות דיש לפרש שיהא בשביעו עדותן. אבל אמר איני יודע כגמרא דלא כר"ש דמכות ז' ח' פ"ק דמכות בדאיתא בגמרא [דף מ"א פ"ב]: בזמן שמכחישין. בין שהעדים הם ב'. בין שהם ג' והבלישי מכחיש. דהכחשה עדיפא מאיני יודע. וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהל' עדות: ג אחד אומר בשנים בחדש. זה אומר ידע שהחדש בעבר הסר היה מוסכמת פ"ק דפסחים דף י"א. ומ"ש הר"ב ואפילו הן מאה דאין העדים וכו' כדתנן במ"ז פ"ק דמכות: ואפילו בנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת. אחמרינן בגמרא מאי אפי' ג' אומרים פשיטא כי אמר א' איני יודע עדותן קיימת. כי אמרי כי תרי נמי עדותן קיימת דאיכא הא' דאמר יודע אני מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע. זה לא מעלה ולא מוריד. ואסיק רבא דהכי קאמר אפילו בחקירות בנים אומרים ידענו וא' אומר איני יודע עדותן קיימת. פירש אם יש בם ג' עדים. והא דבעינן עד שיזמו כולן. כתבו

ב כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח. מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים. ומה בין חקירות לבדיקות. חקירות. אחד אומר איני יודע עדותן בטלה. בדיקות. אחד אומר איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת. אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה: ג אחד אומר בשנים בחדש. ואחד אומר בשלשה בחדש. עדותן קיימת. שזה יודע בעבורו של חדש. וזה אינו יודע בעבורו של חדש. אחד אומר בשלשה. ואחד אומר בחמשה. עדותן בטלה. אחד אומר בשתי שעות. ואחד אומר בג' שעות. עדותן קיימת. אחד אומר בשלש. ואחד אומר בחמש עדותן בטלה.

בזכות לו בהשתחוה: ב בן זכאי. רבן יוחנן בן זכאי. ותלמיד הן לפני רבו היה בחוכמה בעה. לכך קורבו בן זכאי: בעוקצי תאנים. שהיו מבדיקים לותו בהרגו תחת התאנה. ובדק בן זכאי תאנה זו עוקליה דקיים לא נכיס. פוקן. ל) זב הפרי] מקום הבורו לאילן: אמר אחד איני יודע עדותן בטלה. דשוב לא לאתה יכול להזימן בלותה חקירה וכל זמן שלא לפסר לקיים תורת הזמה בלחד מן העדים. כל העדות בטלה. ולפי' הן מלה. *דאין העדים נעשים זוממים עד שיזמו כולן: בדיקות. לפי' לאמרו כולן לאן לאו יודעים. מלות הזמה דלאויה להתקיים. דאין הזמה תלויה אלא בחקירה לומר פמנו הייתם בלותה שעה במקום לאחר: עדותן בטלה. כל עדותן בטלה ג)[שבגמרא]הוא והן פטורים: ג שזה ידע בעבורו של חדש. זה בלאמר בנים ידע שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום שלישי. מחדש שעבר היה. ודוקא עד חצי החדש אבל מחצי החדש ואילך עדותן בטלה

התוספות דיש לפרש שיהא בשביעו עדותן. אבל אמר איני יודע כגמרא אחד מהן קרוב לו פסול דמי דתתקיים העדות בשאר. ומהניתין דלא כר"ש דמכות ז' ח' פ"ק דמכות בדאיתא בגמרא [דף מ"א פ"ב]: בזמן שמכחישין. בין שהעדים הם ב'. בין שהם ג' והבלישי מכחיש. דהכחשה עדיפא מאיני יודע. וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהל' עדות. וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהלכות עדות. עד ל' לאומר ברביעי בשבת בנים לחדש והשני אומר ברביעי בשבת בנים לחדש: שזה יודע בעבורו של חדש. וה"ה דהוה מלי למימר זה ידע בחסרונו של חדש. וזה לא ידע דחדש שעבר הסר היה מוסכמת פ"ק דפסחים דף י"א. עוד כתבו שם ולאן [דף מ"א ד"ה שזה] דקשה ומה לאלו דייקי' בהני סהדי דתרוייהו ידעי בעבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ולאיך ליקוס וליקטול מכשיקא. דהכי פריך בסמוך ומה לאלו דייקי' בהני סהדי דתרוייהו ידעי בעבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ולאיך ליקוס וליקטול מכשיקא. בס"מ זה ידע בעבורו של חדש וזה לא ידע. פ"כ: אחד אומר בשלשה וכו' עדותן בטלה. דבתרי עיבורי לא סטו לאנשי. גמרא. [והוה מלי למימר ל' לאומר בנים וא' לאומר בד' הלא דמתחיל במלי דסיים. ותו דג' וה' טוחים על הלבון לחברים יותר מב' ול']: אחד אומר בב' בשעת וכו' עדותן קיימת. דלחדש טועה ב' שעות חסר מבהו דכי נמי לאמרת זה שאמר שתים בתחלת שתים וזה שאמר ג' בסוף ג'. כל רגעים בינתים שאינם המעבה בהן. יש לאלו לטעות ולומר כמו שאמרו [ולר' יהודה לחדש טועה ג' שעות חסר מבהו] דלא לא תימא הכי. ומה לאלו דייקי' בהני סהדי דהאי דקאמר בלם בתחלת ג'. והאי דקאמר המש. בסוף ה'. והוא עדות מוכחשת ולא קטלינן. ואנן ליקוס ונקטול מכשיקא. ורחמנא אמר (במדבר ל"ה) ושפטו העדה והציל העדה. גמרא פרק קמא דפסחים דף י"ב. עוד בס בגמרא. דלענין הזמה לי אתו סהדי ומזימין להו. יהבינן להו כלהו טעותייהו. דיהבינן להו מתחלת בעה ראשונה עד סוף ה' בין בעיסם. לאלא דבתים יהבינא ליה בעה ראשונה. בעיה. ובלשית ורביעית. ולאלא דג' יהבינא ליה עוד חמבית ותו לא. דכי אמרי [ליה] לאלא דבתים בבעיה עמנו היית יש [לו] לומר טעיתי ב' בעות לפני ג' וד'. ולאי אמרו לו כל ד' בעות עמנו היית הרי כחש ולבטל ג' נמי יהבי לקמיה ראשונה ובעיה. ולבתריה יהבינן ד' וה'. ולאי מזמי ליה לכולהו ה'. [רש"י] הוזם. [רש"י]. וכתבו התוספות אמאי לא נתלה הטעות במזימים. וכשאמרו המזימים עמנו הייתם עד סוף חמישית. נאמר בטעו וקרן לד' ה'. והמעבה היה בחמישים ולא יהיו מוזמים בכך. ונמי שעדות מוכחשת היא. שהרי לאחו בלאמר בתים לא היה יכול לטעות עד ה'. מ"מ מוזמין לא יהיו. ולאמר ר"י דלא הלינן הטעות כלל בשני עדים. פ"כ: שעות. כתב הרמב"ם וכבר בארנו בפס' ברכות פ"ק מבנה ב'. ועיין שם בפירש הר"ב שכל הטעות המכרות בכל המבנה שעות זמניות. פ"כ: אחד אומר בבלם ואחד אומר בחמש עדותן בטלה. והקשו התוספות אמאי עדותן בטלה נשייליה דלמא הלא דקאמר ג' סוף ג' [לא נמי] הלא דקאמר ה' ההלת ה'. וי"ל דלבטל עדות בדקיק

ל) נרע"ב ד"ר. סטעת „נגר הפרי ליתא והוסיפו הגהו"ם. ג) נרע"ב ד"ר ליתא מלה א והוסיפה הגה"ע.

ראשון לציון

פרק ה ג בתוי"ט ד"ח אחד לומר נג' כו' דנמרי עדותי לא סטו אמר נגמי' דמ"ל ע"ב מיתא דנמרי משרי:

תוספות רע"ק

פ"ה ב [אות יג] הרע"ב ד"ה אמר אחר. דאין העדים נעשים זוממים וכ"כ רש"י וזהו לפי שסתו בבוגרין דמ"א ע"ב בסמ דאמרי' דבי אומרים אנו יודעים וא' אומר א"י דעדותן בטילה תליא בדרע"ק פ"א דמכות. דהיינו דרע"ק ס"ל ג"כ כר"ש דאין נעשים זוממים עד שיזומו כולן. אבל כפי דברי תוס' שם שהובאו בתוי ס ד"ה ואפילו כו' לאו מסקנא. זה אחינן בין דלא בחנו עדותן הוא כמאן דליתא ולא בעינן שיזומו כולן. אלא בין דעדותן בטילה הוי בנמצא קא"פ ותליא בדרע"ק הנ"ל. וחידוש בעיני על תי"ט שהעתיק דברי הרע"ב ודברי תוס' הנ"ל ואינם עולים בקנה א':

תוספות חדשים

פ"ה ב בתוי"ט ד"ח עדותן בטלה מ'. דלחמנא אמר כו' ובקבה כרמ"ן לין שנרוך שיתקיים כה כולת הזמה מ"כ לבטוק קרא מז' מקרות כיון דנכל לי' מסמנו בייכא הזמה. ונ"מ דכי לאטריך קרא היכא דלא נגון בתוך עדותן מכר נאיה יוה נבנה בחדש כו' כגון שלחמת מס לפ"ם לפי קרא חוכא לתקור בז' מקרות כדי שיתרוך דעתם ולא תקוק דבעיך עדות ביטל לגמרא ובלעיל מנסס ל' בתוי"ט ע"ס (ב"ל):

ב כל המרבה בבדיקות. פ"ה מס ע"ל: מעשה ובדק בי"ז. מ' פ"ל כ"ל פ"ל פ"ל פ"ל פ"ג מתוקפ"ל מוקפ"ל פ"ל מ"ל מס: מה בין חקירות לבדיקות. מפרש ל"ג פ"ל מפרי לאה ל"ב שופטים קפ"ב מ"ל מס פ"ב פ"ל: אחד חקירות ואחד בדיקות. יבוקלמי ינמוס מפ"ו פ"ב מיל פ"ב מ"ל מ"ל מס פ"ב ג' מפ"ג מפמן מ"ב מ"ל מ"ב מ"ל מ"ב מ"ל מ"ל מ"ל

בטלה שחזקה אין עובר אלא החדש עד שכל העולם יודעים. מתי קדשו ב"ד את החודש: רבי יהודה אומר קיימת. דעביד ליכם דטעי כולי האי: המה במזרח. ממקום זריחת החמה עד המלא הרקיע קרוי מזרח. ומהמלא הרקיע עד מקום השקיעה קרוי מערב: ד נמצאו דבריהם מכוונים. ומעתה צריכין ליתא ולאיתן בדבר: פותחין בזכות. אם לא עברת אל תירא: אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות. אפילו זכות. דכתיב (במדבר ל"ה) ועד א[חד] לא יענה. בין לזכות. בין לחובה: אמר אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה. משתקין אותו. דכתיב (שם) [ועד] א' לא יענה בנפש למות. למות הוא דאינו עונה. הא לזכות עונה: אינו יורד משם כל היום. ואפי' שאין ממש בדבריו. אבל יש ממש בדבריו הוא יורד משם לעולם: ה[:)][מעבירין אותו למחר]. מעבירין את הדין עד למחר מטום הלגת הדין: שנים עשר מחייבין. ואחד עשר מזכין. והמייחד לרשע ע"פ אחד ליתא הלך

רבי יהודה אומר קיימת. אחד אומר בחמש. ואחד אומר בשבע. עדותן בטלה. שבחמש חמה במזרח. ובשבע חמה במערב: ד ואחר כך מכניסין את השני. ובודקין אותו. אם נמצאו דבריהם מכוונין. פותחין בזכות. אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות. או אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה. משתקין אותו. אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות. מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהן. ולא היה יורד משם כל היום כולו. אם יש ממש בדבריו שומעין לו. ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות. שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו: ה אם מצאו לו זכות. פטרוהו. ואם לאו מעבירין דינו למחר. היו מזדווגין זוגות זוגות. וממעטין במאכל. ולא היו שותין יין כל היום. ונושאין ונותנין כל הלילה. ולמחרת משכימין ובאין לבית דין. המזכה אומר אני מזכה ומזכה אני במקומי. והמחייב אומר אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד חובה. מלמד זכות. אבל המלמד זכות. אינו יכול לחזור וללמד חובה. טעו בדבר. שני סופרי הדיינין מזכירין אותן. אם מצאו לו זכות פטרוהו. ואם לאו עומדים למנין. שנים עשר מזכין. ואחד עשר מחייבין. זכאי. שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין. ואפילו אחד עשר מזכין. ואחד עשר

לפי. מכוס דכתיב והלילו העדש. ולא לקיים עדותן [ועמ"ש לקמן בסמוך] וא"ת מ"מ אימת עובדא כי הוה בדביעית הוה. וי"ל [דקסבר רבא] דאין לתלות הטעות בשמיטה. [ע"כ]. כדפירשתי לעיל: רבי יהודה אומר קיימת. בפ"ק דפסחים משנה ד' פליג ר' יהודה עם ר"מ ומי כה"ג. ופסקו שם הר"ב והרמב"ם כר' יהודה. ולכאורה ה"נ הכא. אלא שראיתי להרמב"ם בסוף פ"ב מהלכות עדות דפסק כת"ק דהכא ול"ל טעמא מכוס דהכא מסתם סתים ת"ק ולא הגן דברי ר"מ כמו התם. ור"מ ור' יהודה הל' כר' יהודה. ועוד דהם בגמרא דף י"ג פסקינן בהדיא כר"י מה שאין כן הכא: שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב. ואין להקשות דבמשנה ד' פ"ק דפסחים גזר רבי יהודה מכוס יום המעוב דטעו על הביעית אומר שהיא התמיד כדפירש הר"ב ופסק כן הלכה. דהתם לחומרא והכא לחומרא דלא גזרינן ולא קטלינן מספיקא. ושוב מצאתי כדברי בספר הכמת שלמה שם בפסחים. וז"ל גזרה מכוס יום המעוב וכו'. תוספות. הכל לענין עדות נפשות אע"ג דאמרינן יום המעוב הוה לא לקיים עדותן כן ה' לז'. דהואיל ורוב ימים אינן מעוננין. לא אזלינן בתר מיעוט בדיני נפשות להחמיר ולקיים עדותן. גליון. ע"כ: ד ובודקין אותו. עי' [מ"ש] סוף מכנה ה' פ"ז: פותחין בזכות. ל' הר"ב אם לא עברת אל תירא. הכי מפקינן בגמרא ר"פ דלעיל ד' ל"ב ועיין מ"ש שם: אמר אחד מן

הנוים וכו'. כתב הר"ב דכתיב ועד [א'] לא יענה. בין לזכות בין לחובה ואע"ג דקרא מסיים למות ובדילפי' בסמוך לאחד מן התלמידים מפרשים בגמרא פרק דלעיל ד' ל"ד דבעד ל"ל הכי מכוס דמחזי כטעם בעדותו פירש"י בתחתיו בו ודוחא שמא יגמור הדין לחובה ויבא זה עדים להזימן. ומיסדר לא מלי הדרי בהו לאחר כדי דבור דכיון דהגיד טוב ליט מוזר ומגיד: ולא היה יורד משם כל היום כולו. כתב הר"ב ואפילו שאין ממש בדבריו ליט יורד משם לעולם. שם בברייתא והעתיקה הרמב"ם בפ"י מהלכות סנהדרין. ונראה ודאי דאיט נמנה עמהם שא"כ יסיה ב"ד זוגות. אלא אכה לאיות במוסב ב"ד ועל הכפסל כמותם. כמ"ש בשם רש"י במשנה ד' פרק דלעיל. ואכתי קשיא שתיסה הבורה הסרים. ואגן בורות של כ"ג בעיון כדתנן התם. ולא אתמים הגמרא והרמב"ם דלימא בתמלאין אותה: אם יש ממש בדבריו. עיין מ"ש בגל' זה בר"פ דלקמן: ה מעבירין דינו למחר. כתב הר"ב מטוס הלגת דין. כדפי' בר"פ דלעיל: היו מזדווגים. ביום הראשון לאחר שהעבירוהו לדון ממקום הכיבה מזדווגים לא בשוק ומטאין ומתנין בדבר. רש"י: ונושאין ונותנים כל הלילה. אים אים לעמוד. ל' רש"י. וכ' הרמב"ם פרק י"ב מהלכות סנהדרין כל אחד ואחד עם שנו שלו. לא עם עצמו בביתו: המזכה. להמיל. אומר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו. והמחייב אומר. אם לא מצא הלילה זכות. אני המחייב. ומחייב אני במקומי. רש"י: אבל המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה. בהשכמה שנוטלין ונותנין בדבר אבל בשעת גמר דין יכול לחזור. כדמסיק הר"ב בסוף מתניתין וכתבתי בר"פ דלעיל: טעו בדבר. ולא ידוע מי הם שהיבו לא זכו מעטים א' שאינן נתבטל אלא כאחד. הרמב"ם פי"ב מה"ס. ועיין מ"ש פרק דלעיל משנה ג': שנים עשר מחייבין וכו'. כתב הר"ב

ובעייתא

א) נר"ג ד"ר ליתא וכן כתיב סד"ס בנכ"מ ל"ג לא בברייתא ד' ל"ד: ב) מר"ג ד"ר ליתא וכן ליתא בברי' שם לפיש בגמ'. ג) נר"ג ד"ר ליתא והוסיפס כתוי"ס. ולפנד בנ"י לפי הר"ב כנ"י בשנהמ מעבירין לה הדין עד למחר ומי' ע"ל.

נכ"ק ונכ"מ ובתבי"ר שיהא פשש; נד"ג שיהיה .. ה אם מצאו. בתבנ"ג ואם. דינו למחר. נמשנ"ג אותו.. ולכ"ג נד"ג ושם.. עד למחר; נכ"פ וקר' את דינו.. (הון) מזדווגין. נד"ג ונכ"ק ונמשנ"ג ונמחנ"ר ומזדווגין ולית לר נכ"מ ופ' וקר' כמוסהתם. ומטעטין. נמשנ"ג היו מטעטין; נכ"י קר' והיו.. במאכל. נמשנ"ג מטאכל. ונושאין ונותנין. נד"ג ונכ"ק.. ונותנין בדבר. כתב' ריוחא ווילא ד"פ ה"ק ונותנין ונושאין. ולבחרת. נכ"מ למחרת; נכ"י קר' למחר. משכימין (ובאין) לב"ד. נכ"פ היו משכימין לב"ד. אני מזכה. אני מחייב. נד"ג ונכ"ק ובתבי"ר אני הוא המחייב; נכ"י קר' מזכה אני. מחייב אני. המלמד חובה מ. נכ"י קר' הסנגון המלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה המלמד חובה חוזר ומלמד זכות. (אבל) המלמד. נכ"פ והמלמד. טעו (בדבר). נד"ג ובתבי"ר אם טעו.. נכ"ק דיינין ליתא. מזכירין אותן. נד"ג ובתבנ"ג.. אותו. (אם) מצאו. נכ"מ ליתא. עומדים למנין. נד"ג ובכ"ק ובתבנ"ר.. על הסנין. ר"ב מתיבין ר"א סוכין (ואפילו). נד"ג.. ר"א מוכין חייב וליתא ובתר חייב הוא ע"ס ולא ששת הדפוס שקן לקמן בסוף גני ולי"ה סוכין הדפס נד"ג ל"ג חייב וגם שם ע"ס הוא. (ואפילו ר"א מוכין בר' אינו יודע) כ"ו ליתא נכ"ק ובכ"מ ופ' ובתבי"ר; נד"ג (מ' מדבור הקודם) ליתא לתלו ואם לא.. אינו יודע כלו והמלות אינו יודע דהדבור ואפילו כ"ב כו' קלי ג"ב לתבור זה.

שבחמש חמה במזרח. יהונתן פפיים ע"ל ע"ב: ד ואחר כך מכניסין את הנגנ. ע"י ע"ב פפ' פנהדרין ס"ג: אשר אחד מן העדים. ע"י ע"ל שם ע"ל וע"ש פפ' מגיד פ"ש: אחד מן התלמידים עי' ואפילו הוא אומר כו'. ע"י ע"ל פפ' פנהדרין ס"ה: ה ואם מצאו לו זכות. ע"י יהונתן יהונתן פנהדרין ס"ה: ע"ל ע"ב ע"י ע"ל ע"ב: ולמחרת משכימין כו'. ע"ל ע"ל: המלמד חובה מלמד זכות. ע"י שם ע"ל ס"ב: טעו בדבר. ע"י שם ע"ל ס"ב: שנים עשר מזכין כו'. ע"ל מכילתא מספרים פ"ב ע"י ע"ל פפ' פנהדרין ס"ה:

תוספות חדשים

ג תוי"ט ד"ה רר"א כו' אלא שראיתי לתמב"ם כו'. ולכאורה קשה דאיתא התם אמר רב אמי כמתעקה בעדות כך מתעקה בהלכה. פסיטא. קש"ל שמיעא דאמי שייעא הוא. ולא היא הכלי הוא ע"כ מכמע דלר"א אין לתלק. דלו מטוס דרבי פתם לה כאן גם שם פתם דלא כר"י ריש פרק בל פשש: (ממכורס"ת ש"ל).

שנויי נוסחאות

רי"א קיימת. נד"ג ונכ"מ וקר' .. עדותן קיימת. חבה. נכ"ק החמה וכן בסמוך. ד (ואח"כ) מכניסין. נד"ג ונכ"ק ונמבכ"ל היו מכניסין ולית. (אם) נמצאו. נכ"ק ליתא. בזכות. בנמבכ"ר לזכות. (אמר א' מן העדים מי הוכה משתקין אותו). נכ"מ ליתא כ"ו. והוא חסיון דמוכר מן אמר עד אמר. ובד"ס כתב ז"ל ולולי לא בתמס כמ"ס ובריש דלא אמר בגמר (ל"ג ב'). בכל ואפילו עדים ומיעטו אמר אחד מן העדים כו' ומבמ ל"ק הא ר"י הא דנקט עכ"ל והוא דחוק פ"ש בגמ' דבריאה מדרש בכמוב; נמש' ד"פ וקרלקא .. משתיקין.. דלמד (עליו). כ"ש בכל המס' בדפו"י לך במס' שעם הפוי"ם ד"ר ליתא בנשת. מעלין (אותו) וס. שיבין אותו ביניהן. נד"ג.. עמהן ובכ"ם נכ"ק ובתבי"ר ובס ליתא. כל' היום (כולו). נד"ג ובכ"ק ובכ"פ ובתבי"ר ליתא. אם יש ממש. נכ"מ ואם.. ואפילו (הוא) אומר. נכ"י קר' ליתא; נד"ג אפילו אמר הוא וכ"ס אפילו אמר גם נכ"ק. שיש ממש.

והמייתך לרעה פ"פ ח' ליתה. כדתנן בכוח פ"ק: ואחד אומר איני יודע. כתב הר"ב דהא דאמר איני יודע כמאן דליתה. עיין מ"ש בזה בפפ"ק. ["והא דמכמע דמהניתין רבותא קמל"ן בהה. כדקתני ואפילו וכו' ואחד אומר איני יודע. י"ל דלפי כאן אם אמר היב לא מחייבין כיון שאין הדוב [היה] אלא בא'. וא"כ מחבהו כאילו היה מן המזכין במטין לזכות פ"פ אחד. קמל"ן דלא]: שנים בעיס. לשון הר"ב אם נתחלקו הבעיס וכו'. וכ"כ רש"י וכן הוא דעת הרמב"ם לדעתי במ"ש בפ"מ מה"ס וז"ל. אמרו י"ב זכאי וי"ב חייב. הרי זה זכאי. הוא מ"ס. וע"ל אמרו י"ג זכאי וכו'. ומדע שהרי בכל החלוקות מונה במספר כל הדיינים. ובכללן זה שאומר איני יודע. ואילו הכא לא הזכיר הכ"ה שהוא שיאמר איני יודע לפי הנוסח שבספר. שהמזכים והמחייבים הם מחלה על מחלה. ועוד שאח"כ כתב חלוקת י"ב זכאי וי"ב חייב ואחד אומר איני יודע. אלא ודאי דהכא הכי גרסינן י"ג זכאי וי"ב חייב. שהן דעות כל הב"ה. וכבר כתבתי בספ"ק דלהרמב"ם זה שאומר איני יודע שומעין לו כשתוא לזכות. והרבה נפלאתי מהרב הגדול מה ר"ם פ אדוא"ם ז"ל בהגהותיו לספר הרמב"ם שקיים וקבל זה הלשון הכתוב בספר ואחר למנוא לו מקום שממנו יצא להרמב"ם לדון לזכות במחלה על מחלה. ונדחק כמפיל פילה בקופא דמחטא. אבל הפיקר והאמת יורה דרכו אשר דרכתי בו להניח י"ג במקום י"ב: עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין. כתב הר"ב והא"ם אם יראה א' מן המזכין דברי המחייבין דהוו להו ל"ז מחייבים. רש"י. ומסיים הרמב"ם ספ"ט מה"ס שכן אם ל"ד אומרים זכאי. ול"ו אומרים חייב. וא' אומר איני יודע [חייב] שהרי רבו המחייבין בעיס. ומקצת מסחאות כתיב ל"ה במקום ל"ד והוא מ"ס: עד שיראה. לא ראו מאי. פוטרין אותו. אמר ליה רב פפא לאביי ולפמריה מעיקרא משהוסיפו עד ע"א ונחלקו. למה מאחרין הדבר לדון אלו כנגד אלו. מי אית לן להדדוני בתר תובה. [רש"י]. אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן כדי שלא יעלו מב"ד מטורבנין. נגלו לב"ד שיעלו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין. [רש"י]. וכתב הרמב"ם [פפ"ט] שכן הדין אם ל"ה אומרים חייב ול"ה אומרים זכאי ואחד אומר איני יודע:

פרק ו א נגמר הדין. לתובה. מוציאין אותו לסקלו. איידי דסקילה ריפא דטולהו ד' מיתות [פיא] [כדתנן ברים פרק דלקמן] הוא מפרש מילי דידה בריבא. והדר מפרש שארא בפרקין דלקמן כסדר. רש"י. וכתב הרמב"ם וכמו שעושין בסקילה. כך עושין בכל מיתות ב"ד: בית הסקילה היה חוץ לב"ד. כתב הר"ב רחוק מב"ד. שמא בשוד וכו' וקרא לריך טעמא. וז"ל הרמב"ם כפי"ב מהלכות סנהדרין. ורחוק כמו שמה מילין. כמו שהיה בין ב"ד של משה רבינו ע"ה שהיה לפני פתח אוהל מועד. ובין מחנה ישראל. פ"כ. טעמו דבגמרא ילפינן דא"ם סולא את המקלל אל מחוץ למחנה. חוץ לבלם מחנות הוא. כלומר אף חוץ למחנה ישראל. ומהני' דלא תנן אלא חוץ לב"ד נפקא מינה דאי נפיק ב"ד ויהיב חוץ לבלם מחנות הכי איתא בגמרא. וכותב הרמב"ם כיון דנסבינן לקרא דהוא וגו' לב"ד שהוא חוץ לבלם מחנות ש"מ דסבי עבדינן ליה כמו אותו חוץ דבקרא שהיה שמה מילין. [שכל הבלם מחנות היו י"ב מילין. א"כ ממרע"ה שהיה בחמנעם עד סוף כל המחנות הוא שיעור מחנות הי"ב מיל שהן שמה מיל. ולפי שהאחר שבו המשכן הוא ממעט מהמחנות שיעור חצי. דהייט חמשים על חמשים לפיכך קא דייק הרמב"ם בלישנא וכתב כמו שמה. וא"ש הרמב"ם ובין מהנה ישראל]: רחוק ממנו כדי שיהא רואהו. מחרחק מזה שהסודרין בידו מלא עיניו. ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין. רש"י: ומעמידו. מד שיחקרו ב"ד אם יהא מעמד בדבריו על זה. רש"י. והרמב"ם פי"ב מהלכות סנהדרין העתיק ומחזיר את הגדון לב"ד. ולא ידעתי ז מנין ל. גם בפירושו כתב המנהג פעם ראשונה ומניה מחזירין אותו. כשיאמרו אחרים עליו. ולא מכר לא במשנה ולא בברייתא. גם ז"ש אח"כ אבל אם אמר יש לי ללמוד וכו' מחזירין וכו'. מבמע דכמה פעמים מחזירין. ובברייתא תניא כמ"ש הר"ב פעם ראשונה ואיש

הלכך יוסיפו דיינים: ואפילו שנים ועשרים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע. יוסיפו דיינים. דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתה דמי. ואין דנין דיני נפשות. לא לזכות ולא לחובה בפחות מבלשה ומעמיס: שנים שנים. אם נתחלקו הבעיס בהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דאכתי ליכא הטיה לא לחובה על פי אחד ולא לרעה על פי בעיס. צריך להוסיף עוד בעיס וכן עד שבעיס ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבים דברי המזכין. דאכתי הטיה לחובה על פי אחד. והא"ם אם יראה אחד מן המזכים דברי המחייבים דבעיס נמר דין קיימא לן דאף המלמד זכות יכול ללמד חובה. והאי דלא הכי לא עד שיראה אחד מן המזכין דברי המחייבין. דתנא לחומת קמסדר:

פרק ו א נגמר הדין. חוץ לבית דין. רחוק מב"ד. שמא בשוד שמוליכין אותו לבית הסקילה. ימלאו לו זכות ויפטר: והסודרין בידו. להניף. והוא סימן להחזירו

מחייבין ואחד אומר איני יודע. ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע. יוסיפו הדיינין. עד כמה מוסיפין שנים שנים. עד שבעים ואחד. שלשים וששה מזכין. ושלשים וחמשה מחייבין. זכאי. שלשים וששה מחייבין. ושלשים וחמשה מזכין. דנין אלו כנגד אלו. עד שיראה אחד מן המחייבין. דברי המזכין:

פרק ו א נגמר הדין. מוציאין אותו לסקלו. בית הסקילה היה חוץ לבית דין. שנאמר (ויקרא כ"ד) הוצא את המקלל. אחד עומד על פתח בית דין. והסודרין בידו. ואדם אחר רוכב הסוס רחוק ממנו. כדי שיהא רואהו. אומר אחד יש לי ללמד עליו זכות. הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידו. ואפילו הוא אומר יש לי ללמד

ראשון לציון

ה תוי"ם ד"ה שנים בעיס כו' וכרבא נפלאתי מהרב הגדול מהר"ם פדוא"ם כו'. ומי' לתם מפנה מ"ם בדברי מהר"ם הלא ומלריך בהן נפ"מ בבני מקבוה:

תוספות רע"ק

פ"ו א [אות יד] תוי"ם ד"ה בית הסקילה. וקרא צריך טעמא לפי תירוץ ב' דתוס' ד"ה כי היכי בפסוקו ניחא דאי לאו קרא הייט ילפינן מנערת המאורסה דאם אין לה פתח בית אב דסוקלים אותה על פתח ב"ד מדכתיב אל שעריך. אלא דלבתר דכתיב הוצא דבכ"מ לא' חוי בפתח כ"ד מסס ואפקיה קרא מדין נערה מאורסה מס"ה אסרינן מסברא שיהיה רחוק קצת מב"ד. ומתחלת דברי תוס' הנ"ל שבתבו אהחיא דאסרינן כי היכי דלא לתחזי ב"ד רוצחים אמאי דמרחיקים רחוק מב"ד יהיב טעמא כדע"ה. אבל חוץ לב"ד קרא קדרש בפתני הוצא את הסקלל. משמע לתרוא דלא דרש לטעמא דקרא:

תוספות חדשים

ה תוי"ם ד"ה שנים בעיס כו' ונהקן כמעיל פילא וכו' ונעל לתה מנגה מעמים עם מהר"ם פדוא"ם ע"ב:

פ"ו א בתוי"ם ד"ה נגמר הדין כו' רש"י. ועדיין ליט מיושב דהא לא מכיר כלום מסקילה וכיון קאמר מוציאין כו' אלא מ"ל דתנא לקרא קלי וזה מעוכם נקרא ולכך סיים פלאמר. (ממהרש"ל ז"ל):

הר"ב ד"ה חוץ כו' שמא וכו' עכ"ל ואתא"ם כתב כדי שלא יהא מלאה בעיס לדייקים תריוקת לקמיה. ובשוד שמוליכין כו' לסקל' שיהי' שם מי שילמד פליו זכות. הכי הקשמי מיתה בגמרא;

שנויי נוסחאות

(ואפילו כ"ב מזכין כו' איני יודע). נד"ל ובכי"ק אפי'. בכי"ק קרליתי ואיתא בגליון שם. יוסיפו בכי"פ מוסיפין. עד כמה מוסיפין. במשנ"ב וכמה.. דין מחייבין ול"ה מזכין דנין. נד"ל. ול"ה מזכין חייב (מי' לעיל) ול"ו מזכין ול"ז מחייבין דנין.. ובכי"ק (ובס.. ל"ה מזכין ול"ה מחייבין דנין). דברי המזכין; בכי"ק את דברי... בכי"ק את דרכי מזכים.

פ"ו א בית הסקילה. נד"ל ובמבני"ל זבית הסקילה וכ"כ בכי"ק (ובס סקילה). היה חוץ לב"ד. בכי"מ היתה.. הוצא את המקלל. נד"ל והוצא.. אל מחוץ למחנה וכ"כ בכי"ק ובמבני"ר (ובכס הוצא). אחד עומד. נד"ל ובכי"ק ובמבני"ר ואחר.. והסודרין. בכי"מ והמודר. (ואדם אחר רוכב) הסוס רחוק ממנו. במשנ"ב ומס.. ולתא; וכן ליתא בכי"ק ובכי"מ ובכי"ם וקר' ובמבני"ר (ובכס ורחוס..) נד"ל.. רוכב על הסוס.. שיראה רואהו. בכי"מ שיראוהו; בכי"ר קר' שיראה זה את זה. אומר אחד. נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמבני"ר אמר אחד; בכי"מ אחד אומר. יש (לי). במשנ"ב ליתא. הלה מניף בסודרין. בכי"ק והלה..; נד"ל והוא מניף בסודר; בכי"מ הלה מניף את הסודר. ומעמידו. בכי"מ ומעמידן. אפילו הוא אומר בכי"ק.. אמר: נד"ל אפילו הוא עצמו אם אמר.

פ"ו א בתוי"ם ד"ה נגמר הדין

ומיה. וכן הסתיק בחבורו. ולא ל"נ בפירושו לא תרבע מלות. כשיאמרו לחרים עליו לאבל. הוה מיהא: אפילו תרבעה וחמשה פעמים. וכה"ג תנן בר"פ י"ח דשבת. וכתב סר"ב דלא דוקא. וכ"כ הרמב"ם תרבה בפי"ג מהלכות סנהדרין. מהזירין לותו לפי' כמה פעמים. ועיין מ"ש שם במסכת שבת: ובלבד שיש ממש בדבריו. קלת ריעה הדומה לאבות. רש"י: ופלוני ופלוני מסיים הר"ב שעבר וכו' ביום פלוני בשעה פלונית במקום פלוני. הכי אמר אבי אמרת. ולישנא דר' יוסי דריש פרק דלעיל נסיב. אבל ודאי כשמזכיר ביום פלוני מזכירו בסגנון שיהא ניכר בהיכו בשעה בחדש. בלוזה אחד. שנה. ובכוב. והכא לא רגיל מוהו דסגי בהכי. דלא שייך טעמא דבדי בתטרוף וכו'. והרמב"ם הע"ם בפירושו הסתיק לשון אבי. בחבורו פי"ג מהלכות סנהדרין כתב בעבר עבירה פלונית במקום פלוני בזמן פלוני: ב תהא מיהתי כפרה על כל עונותי. מיין מ"ש בזה בשם הרמב"ם במשנה ד' פ"ו דמזיר: שהוא מזומם. לשון הר"ב בעדיו הם זוממין. לא לממרא שהם זוממין. כלומר שם עליהם עדים להזמן אלא שלא בא. דאמו אם אין עדים בעולם שיוכלו להזמן ואפ"ה שקר העידו מי לא שייך נמי שיאמר תן מעון הזה. אלא זוממין דקאמר. לשון הכתוב כאשר זמם לעשות ג) נקט כלומר בעדיו הם בזממו להביאו עליו. וז"ל רש"י שהוא מזומם שהעדים שקריים ובמחשבתן הרעה הרגוהו: ג מפשיטין אותו לת בגדיו. לפי שהוא ממהר למות. הרמב"ם: מלפניו. פירש"י ערוכא. ומ"ש הר"ב פרק אחד. הוא לשון הברייתא בגמרא ופירש"י שעליה: והאשה וכו' דברי ר' יהודה. והא שמעינן ליה לר' יהודה דמייב להרהורא דתנן [במשנה ה' פ"ק דסוטה] הכהן אותו בבגדיה אם נקרעו נקרעו וכו' ר' יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלחו וכו' אמר רבה בתם הייט כשמת אמר תלא מבונא ליתא בגרא"ר ד"ר ותוסיפו דאיתא בגרא"ר ד"ר ומ"ר ר"ר ומ"ר ר"ר (שו"ר) ובדפוס שלחר"ר בתבכנו הדברים ומן נקט כלומר". יגלא בתמת פלוני בשלא לבן מובן ותקט לחר"ר, והכי פירושא. שבעבר לו ודאי. ב) דר"ל שהתבער לו בודאי. ר"ל שהתבער גם בכל"ק ובמשנה"ר. לבה עברתו. וכ"ם במשנ"ר שה עברתו ומי' נס: ד. היום הזה. וכ"ה במשנ"ר (תון בן ד' לחם) ול"ל ביום הזה כמו שהוא בכל"ק וכמו שהא בכתוב. [ויש לאמר על דבר כי בכ"מ שמונה במשנה ובגמ' סכהנים בלא בדיוק הוא בגמרא הבוים והמנהיגים לפיס בפרס היה הדבום ובמה בתבו לא מביאו בן ה"ק בכ"ר אבר כיה לפיהם מבוכבים מסוטרה שביתה בשם ולא גם בגמרא בתנו לא בקנו ק גם בתבמת ובגמ' כי בן הוא בנפש כ"ק בכ"ר שמי' כתוב בשם כאן לשה. היום הזה אותה. במשנ"ר ביום הזה.. ואי אתה. בר"ל ובמשנ"ר ואין אותה: בכל"ק אין.. לעולם הבא. בר"ל ובכל"ק ובמשנ"ר לעתיד לבוא. על כל עונותי. בר"ל לכל עונותי וכן בסמוך. אם (היה) יודע. בר"ל וקי"ל: בכל"ק ובמשנ"ר אם יודע הוא. מזומם. בכל"ק ובמשנ"ר מזומם. מתן זה. בר"ל ובמשנ"ר מהשקר הזה. בכל"ק מן השן הזה; בכל"ם מן הזה. אומרים. עצמן. בר"ל ובמשנ"ר אומר. עצמו. ג (הוה) רחוק. בכל"ק ובמשנ"ר ליתא. מפשיטין (אותו). בר"ל ובכל"ק הוא מפשיטין. . ובכ"ק ובמשנ"ר ובכ"ם ליתא ומן ליתא בכל"ם ובר'. (את) בגדיו. בר"ל ובכל"ק ליתא. מלפניו והאשה מלפניו. בכל"ם פרק אחר מלפניו. ומה בהעיר"ג; בר"ל מלפניו והאשה פרק אחר מבטין אותה מלפניו. ובאריות. בכל"ם ומלאותיה ועי' בגמרא בהריתא. דברי רבי יהודה. בכל"ק.. ר' מאיר. ד' היה גבוה. בכל"ק היתה גבוה.

לחזירו: ובלבד שיהא ממש בדבריו. ואם אין ממש בדבריו. פסק רלשנה ובמה בגבד מחזירין לאחו דלמא מתמת בעבותא נכתמתו מעטתיו ולולי המיכב דעתו מלו ויזכר מעטתיו. יוהר מל כן אין מחזירין לאחו. ומוכרין לו בני ה"מ שיעייב אם יש ממש בדבריו אם מחזירין לאחו ארבעה וחמשה פעמים: ופלוני ופלוני עדיו. בעבר עבירה פלונית ביום פלוני בשעה פלונית. במקום פלוני. דלמא אינא דמזיר לאו: ב היה רחוק מבית הסקילה. דקרוב לבית הסקילה במה הסרוף דעתו ולא יכול להתודות: ותן לו תודה. ואע"ג דאין אדם נהרג ע"פ עלמו הרינה עכן הוראת שעה היתה: ובזאת ובזאת עשיתי. בגמ' מפרש במעל בחרמים בימי מנשה: שהוא מזומם. שעדיו הן זוממין: לנקות את עצמן. מן הבריות ויוציאו לבו על הדיינים ועל העדים. ואין הלכה כר"י: ג מפשיטין את בגדיו. דכתיב (ויקרא כ"ד) ורגמו אותו ה) בלא כסות: [מכסין אותו מלפניו: ג) פרק אחד כלומר מעט ממנו מלפניו. ואין הלכה כר' יהודה: ד היה גבוה שתי קומות. ומפיל מכם לארץ

על עצמי זכות. מהזירין אותו אפילו ארבעה וחמשה פעמים. ובלבד שיש ממש בדבריו. מצאו לו זכות. פטרוהו. ואם לאו. יוצא ליסקל. וכרוז יוצא לפניו. איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל. על שעבר עבירה פלונית. ופלוני ופלוני עדיו. כל מי שיודע לו זכות. יבא וילמד עליו: ב היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות. אומרים לו התודה שכן דרך המומתין מתודין. שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע (יהושע ז') בני שים נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה ונומר. ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וגומר. ומנין שכיפר לו ודיוו. שנאמר (שם) ויאמר יהושע למה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה. היום זה אתה עכור. ואי אתה עכור לעולם הבא. ואם אינו יודע להתודות. אומרים לו אמר. תהא מיתתי כפרה על כל עונותי. רבי יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומם. אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה. אמרו לו אם כן יהו כל אדם אומרים כך כדי לנקות את עצמן: ג היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו. האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים האיש נסקל ערום. ואין האשה נסקלת ערומה: ד בית הסקילה היה גבוה שתי קומות.

מנלהו וכו' אמר רבה בתם הייט כשמת אמר תלא מבונא ליתא בגרא"ר ד"ר ותוסיפו דאיתא בגרא"ר ד"ר ומ"ר ר"ר (שו"ר) ובדפוס שלחר"ר בתבכנו הדברים ומן נקט כלומר". יגלא בתמת פלוני בשלא לבן מובן ותקט לחר"ר, והכי פירושא. וכי תימא אמי אמרי לחתגרויי בחתרגייתא. אמר רבה נמירי אין יכה"ר שולט אלא בשי שעיניו רואות. גמ' ועיין עוד לקמן: וחכמים אומרים וכו'. ואין האשה נסקלת ערומה. והכי סהיה לן תנא בספ"ג דסוטה ובספ"ד דמעשרות בס"ד והעתקתי הגמ' דקאמרה דעשמא דלא מבריכן לה תרתי להמיתה ולייסרה בבזיון כזה. דכתיב (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך. ברור לו מיתה יפה ולא תבזהו. ומו בגמ' דרבנן ור"י בהא פליגי הכא. דרבנן סברי בזויה דאיתיה מדיף ליה. כלומר גדול בשמיו שפי מניחא דגופיה. אלא עה לה שתסקל בלבושה ותסרה למות. ואע"ג דאיכא לערא דגופה. ולא תבזה לוהה להפשיטה. הלכך זו היא ברירת מיתה יפה. ור"י סבר ניחא דגופיה מדיף ליה. גדול בשמיו שפי מבזויה. הלכך כשתשמעה זו סיא יפה לה: ד היה גבוה שתי קומות. הגא וקומה בלו סרי כאן ג'. ומי בעיק שלי הלי. ורמינהו מה בור שהוא כדי להמית י"ט. אף כל כדי להמית [מבנה ה' פ"ם דב"ק] אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה [בשעת מהר]. [רש"ן לי בש

ציונים

מצאו לו זכות פטרוהו. פ"ג פ"ב וכרוי יצא לפניו כו'. יהוקאני. פנידרין פ"ז פ"ח מי' פ"ג מני' כנידרין פ"ח פפ"ב מדין נ"מ: ב היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות. פ"ג פ"ב הי"ו פ"ג מנ' סנהדרין פ"ח פפ"ב מדין נ"מ: אינו לו אבן קן פי. מי' כס ופכ"ב מה: ג היה רחוק מבית הסקילה ד"מ. פ"ד פ"ג מי' פפ"ו מנ' מנ' סנהדרין פ"ח פפ"ב מדין ק"ג: האיש מכנין שתי. יהוקאני פוסה פ"ח פ"ם: האיש נסקל ערום. פוסה כ"ג פ"ח פ"ל מי' פפ"ג מנ: ד בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. פ"ג מ"ג פ"ח פ"ל מי' פפ"ג מנ: מנ' סנהדרין פ"ח פפ"ב מדין ק"ג:

תוספות חדשים

ג בתרי"ם פר"ח והאשה כו' אלא נמי בעמיו נולאת והא דאמריע בתגילה אומר נחמ נחמ מיר נקרי סהם ביודעה ומכירה(תוס') בתשנ' ואין אלא: נסקלת ערומה. לא כאלוק אחד. הרמב"ם פ"ו מסנהדרין:

שנויי נוסחאות

ארבעה וחמשה. הרשב"ן מגיה ארבע וחמש וכ"כ במשנ"ב ד"ם. שתיש פמש. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובר' ובמשנ"ר שיהא פמש. מצאו לו זכות. בד"ל ובמשנ"ר אם מצאו לו.. ואם לאו. בתב' ד' ריזוא ווייגא ד"ם ד"ק.. לא. וברוז. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמשנ"ר והברוז. בן פלוני. בד"ל ובכי"ק בן איש פלוני. שיודע. בכי"ק שהוא יודע. ויולכד (עליו). בכי"ק ובמשנ"ר ליתא. ב (היה) רחוק. במשנ"ר ליתא. כעשרה אמות. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובר' ובמשנ"ר עשר.. אומרים לו. במשנ"ר אומר לו. דרך המומתין. בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר.. כל המומתין. שאמר (לו יהושע. בד"ל ליתא. לאלהי ישראל. בד"ל ובכי"ם ובמשנ"ר לה' אלהי ישראל. תנ'). כ"ם בד"ל ובכל המס' ד"ל ליתא. בכי"ק ובכי"ם ובמשנ"ר והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני. חבאתי וכזאת תנ'. במשנ"ר המאתי ובזאת ובזאת יגו': בד"ל המאתי לה' אלהי ישראל; בכי"ק ובכי"ם ובמשנ"ר חמאתי לה' אלהי ישראל ובזאת ובזאת עשיתי.

לינבהיה מפי. מכוס דמנוול. פירש"י אם גבוה יותר מדלי ח) מתפרר גופו ולא יבריו מתפרקים וכריסו נבקעת: דוחפו. גמ'. מגין בבדחייה. בגלמר (שמות י"ט) כי סקול יסקל או ירה יירה. הכא הכוה הנסקל ג) בנפל לא הא בעצמו לארץ. הרמב"ם פט"ו מהלכות סנהדרין. וכתבו התוס' סקילה נאמרה תחלה בכתוב והפ"ה בבדינן ליה לבסוף מכוס דאכתן קרא דסמיך סקילה למיתה. דכתיב (דברים י"ז) וסקלתם באבנים ומתו. ע"כ. ומגין דלמדין גזירות מסיני. תלמוד לומר סקל יסקל פירש"י ל' עתיד ולא כתב כי סקל סקל או ירה ירה: נהפך על לבו. לשון הרמב"ם פט"ו מהלכות סנהדרין. דוחפו על מתניו מאחוריו. והוא נהפך וטפל על לבו לאחר: הופכו על מתניו. לשון הר"ב שכהוא מוככב פרקדן מנוגה יותר וכן פירש"י ול' פרקדן פי' בערוך לאפי בקיזה: ואם לא הכי נופל את האבן וכו'. ולא סני ביריה לאוד מדכתיב סקל יסקל או ירה יירה ודבריו היא מדלא כתיב כי סקל או ירה. ומדכתיב או לחלק במצינן בלא מת בדמייה דילא. גמ': ונותנה על לבו. נתינה א לא דוקא. דסקילה מכמע פ"י הכלכה כמה דלא אומר ויסקל באבנים את דוד שמואל ב' ט"ז ובודאי שלא נתן אבנים על דוד אלא שהשליכם לעומתו כמו שהוא אומר עוד שם. ויסקל באבנים לעומתו. אלא ה"ק מפני' שנוהגו על לבו ע"י הכלכה. וכן מפורש בגמרא שהאבן היה מבוי בני אדם. ומני העדים מדלים אותה ופדי לא חד מניהו שמכליך יותר בכח. שכיים המכליכים א' מעכב הכני. וכן העתיק הרמב"ם ומכליך האבן על לבו: שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה. לפי שלוהו הדבר אלא אמת שהשינוהו בחומיהם והוא אלליו כפור דברים שאין אנו יודעים אלא מה שבמעט מהם. ולפיכך לוה הכם יתבאר שיהיו העדים ממוסים על הענין. וזהו ענין גרשה. הרמב"ם בפירוש מכנה ג' פרק דלקמן: כל הנסקלין נתלים. מפרש בגמרא דדרש רבוי ומשוטי. והומת ותלית רבוי. כי קללת משוט. לי הוו מקרבי להדדי לא הוה מכי"ס דדמי ליה בכל מילי [שפסר בעיקר כמוהו] הבאה דמרחקי מהדדי אהני לרבוי שאר מיהות ב"ד: וחכמים אומרים אין נתלה אלא המגדף ועובד ע"ז. דדרשינן כללי והרמי. והומת ותלית כלל. כי קללת פרט. לי הוו מקרבי להדדי [אמרינן] אין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא. הבאה דמרחקי מהדדי אהני לרבוי עכו"ס דדמי ליה בכל מילי. והייט דאיכא בין פרט למעוטו. דפרט הוא פירוש הכלל. ואין בכלל אלא מה שבפרט. וכי מהרחק מהני לרבוי מה דדמי לפרטא בכל מילי ותו לא. [אבל הדורשו במעוטו לא עקר את הכלל ממקומו. אלא מעטו במקום שמתחלה היה מכמע כל דבר. ובא המעוט ומעט מכמעו שלא האמר הכל במכמע. אלא כגון זה הכתוב אחריו והזומין לו] והכי מפרשא בגמ'. והר"ב שכתב המעט דעכו"ס מקרי גמי מגדף. וכ"כ הרמב"ם בפירושו ובחבורו פט"ו. דקדקתי בירושלמי ובספרי. ולא מצאתי בדרשו כן: ואין האבה נתלית. בגלמר (דברים כ"א) וכי יהיה באיש חטא וגו' והלית. איש ולא הבא. ור' אליעזר דרש לרבות בן סורר ומורה. איש. ולא בן. [כדתנן ברים פ"ח בן ולא איש] חטא. מי שבא חטאו מהרג. יצא בן סורר ומורה שבא שם סופו להרג [כדתנן פ"ח מבנה ה'] הוי מעוט אחר מעוט. ואין מעוט אחר מעוט אלא לרבות. גמ'. [וקלת קבה לי דהא לר' אליעזר כל הנסקלין נתלין. ובן סורר ומורה נאמר בו ורגמוהו וכדתנן במבנה ד' פ"ז וא"כ למה צריך לרבוי: ואין דנים שנים ביום אחד. עיין מ"ש במבנה ד' פ"א. וכתב הר"ב אלא תלייתן של נשים הללו הוראת שעה היתה. שעה הוצרכה לכך שהיו בעת ישראל פרוצות בכשפים ועשה הייג לבעה ותלאן לפרסומא לתלתא. וזן את טלן ביום אחד יתקשרו להלילן. רש"י: רבי יוסי אומר שקורה מוטה על הכותל וכו'. כתב הר"ב ושעמא דר' יוסי לפי שהעון שנתלה עליו נקבר עמו. מקבר תקברנו יתירא נפקא לן. רש"י דף מ"ה ומ"ש הר"ב יגא זה שמתוכר תפירה ותליבה וקבורה. ורבנן תפירה לא כתיב ולא מיעטה שתורה אלא שלא יהא העון במתוכר כלומר שמתוכר קלילה. והכי איתא בגמ'. אבל ז"ב הפירה לא כתיב שלא. בגמ' גרסינן

לא הנסקלין נתלין. פ"ב פ"ב: אינו נתלה אלא המגדף כו'. פי"ו פ"ו מה' סנהדרין פ"ו פכ"ג פכ"ו: האיש שנתלה כו'. פוסק כ"ג פ"ל מה' מ"ו ופכ"ג פכ: שכתוב בן שמת תלה כו'. יחזקאל הנביא פ"ג פ"ג פי"ח פכ"ד פ"ד סמ"ג לאוין ל"ח: ואין דנין שנים ביום אחד. יחזקאל נתלו פ"ד כ"ו שנינה פ"ב כ"ג פי"ו שם פ"ד כ"ו: כיצד תולין אותו. פ"ו פ"ו: משקיין את הקורה בארץ כו'. פי"ו שם פ"ו: קנסדרין כ"ו פכ"ג פכ"ו:

שנויי נוסחאות

אחד מן העדים. גר"ל ובכי"ק ובמכלי"ל ואחר.. נהפך. גר"ל ובכי"קנהפך. אם מת. במכלי"ל ואם מת וכן בסמוך בכ' בעמודים. בה. הכי"ל רבים נגד מגם זו ל"ל ל"ג. ואם לאו (השני) כו'. בכי"מ.. עד השני..; בכי"ק ליתא; גר"ל ואם לא נופל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא ואם לאו הנד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגיסתו וכ"ה במכלי"ל. ונותנה. במכל"ג ונותנו ולית לכון; רגיסתו. בכי"ק.. רגסתו. (אם) מת בה. בכי"ם ליתא. (להשיתו ויד כל העם באחרונה). גר"ל ונאמר ויד..; בכי"ק וגו' וליתא. אינו נתלה בכי"ם קר' אינו נתלין. פנינו כלפי. בכי"ק ופניו.. אבר (לחן) ר"א (והלא) שמעון. גר"ל.. להם.. והלא מעשה בשמעון בכי"ק ובמכלי"ל ליתא וכם בעש' בשמעון. ויש מכה בפ"ש. הלה. גר"ל ובכי"ק ובמכלי"ל שתלה. נשים באשקלון. גר"ל, ווילילא (כ"ם), ובמטוכה ובכי"ל קר' שמונים נשים.. יוצא (מסנה). במכל"ג ליתא; גר"ל.. מסנו; בכי"ל.. הימנו. וסקיף. בכי"ל מקיף זו על גבי זו. גר"ל ובמכל"ג. על גב..; בכי"ל ובמכלי"ל זו לזו והיא מוסתא יותר נוטה [דמכמע כפות כידים, וזו ע"ג זו מכמע קלת כל אוכך כידים, ונלאוק זה לא כיה אפשר לתלות את כלים ופיון כלפי העם]. וכאי כגראה סיהה גם בכי"ל עוסקת מכלי"ל וכ"ה בכמכ"ם סמ"ו מכמכדרין.

תוספות חדשים

ד' תוי"ם ד"ה דוחפו כו' סקל סקל כו' כלשון גיקוד קמן ותו"ם שבוא מקל וכמו נפש"ם ומיש מיוה ווי: בתוי"ם ד"ה נהפך כו' לכון כרמו"ם כו'. ולפי"ז כוסכו על מהניו דסיפא ל"ל וכוסכו כוי"ל דהסיפא זו לא היתה רק לגמרא לא יצאה בו כמהנו ואם מת בו יצאו (לה"מ): [בתוי"ם ד"ה הופכו סי' בפרנס כו'. אבל רש"י בפרנסה פי' פנין לפנלה]: בתוי"ם ד"ה ואם לאו כו'. וכמ דלמרינן כלל ופרט המחוקרין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט ולהו דאין דנין בכלל הוא דנין בכלל ופרט ולהני לרבוי עדיו (פוס): בתוי"ם ד"ה ואין כאבה כו' ולא"ה נרוך לגנוחי ומי' ר"ו"ם פרק ה' דהלכה מבאר לי דהלכה סוי מרפשים בן הכה שוה מישוב לא דבכם לא ק"ו לא נגין לב;

ראשון לציון

ד תוי"ם ד"ה ואין כאבה נתלים כו' וקשה קשה לי כמה לרש"ל כו'. מי יסל"ם: פיתה פ"ם היה בב' עבירות סקצתן בשוב וסקצתן ידעוני וה"ה בחד עבירה וב' מיתות כגון בא על בת כהן דהיא בשריפה ובועלת בחנק. אבל בחד עבירה וחד מיתה דנים. גמרא דף פ"ו:

תוספות רע"ק

ד [אות טו] תוי"ם ד"ה הופכו. וכן פירש"י עין בתשובת שבות יעקב ח"א סי' ד': [אות טז] במשנה ואין דנין שנים ביום אחד אף דדנים בחד

ד תוי"ם ד"ה ואם לאו כו' ולא"ה נרוך לגנוחי ומי' ר"ו"ם פרק ה' דהלכה מבאר לי דהלכה סוי מרפשים בן הכה שוה מישוב לא דבכם לא ק"ו לא נגין לב;

תלפה

ג) כן הגם כפרים בב' קצתקא. ד) בגליון כרמב"ם הונה מל"ל מכפיל. פ"כ. לא יוכר נכון לגיה בנפלה כתבן ולמתוק כמלה „לה". ונכפי' כמכנה כתב כרמב"ם לפי בנפילת כתבן פנים לא ביטל כוה עליה כנכר אחר הוא כו' עכ"ל.

ות לין אותו. פירוש: הקורה מוטה על הכותל. לא היתה נשולה בארץ אלא רחבה אחד [על הארץ ורחבה אחד] מוטה ונסמך על הכותל. ומעמא דרבי יוסי לפי שהיתה נתלה עליו. נקבר עמי ואמרה תורה כי קבור תקברנו מי שחיטו מהוסר אלא הקורה. יצא זה שמהוסר חפירה תליה וקבורה. ורבנן הפירה לא כלום היא. ולא מיבעיא תורה אלא אלא יהיה הענין שמחובר מעיקרו. והלכה כחכמים: ה בזמן שאדם מצטער. שפורעניות באה עליו בשוה: מה לשון אומרת. בחיזה לשון שבינה קבלת ומטרדת עליו: קלני מראשי. ראשי כבד עלי. ורגלי כבד עלי. כאדם שהוא עיף: קלני. אני קל מראשי: ולא זה בלבד. עובר בלא תעשה. אם הליגו: לא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק: שני קברות היו מתוקנין לבית דין. לפי שאין קוברים מי שנתחייב מיתה המורה אצל מי שנתחייב מיתה קלה. והלכתא גמירא לה. שנים ולא הרבעה: ן נתעבל הבשר. כבר נתכפר לו במיתתו ובגזוזו: מלקטין את העצמות. וקוברים אותן בקברות אבותן: ולא היו מתאבלים. כדי שיהא בזיון כפרה להם והיא דאמרי לפי שהאבלות

הקורה מוטה על הכותל. ותולה אותו כדרך שהמבהין עושין ומתירין אותו מיד. ואם לן עובר עליו בלא תעשה. שנאמר (דברים כ"א) לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגומר. כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל: ה אמר ר' מאיר בשעה שאדם מצטער. שבינה מה לשון אומרת כביכול. קלני מראשי קלני מזרועי. אם כן המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך קל וחומר על דמם של צדיקים. ולא זו בלבד אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה. הלינו לכבודו להביא לו ארון והבריחים. אינו עובר עליו. ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין. אחת לנהרגין ולנחנקין. ואחת לנסקלין ולנשרפין: ן נתעבל הבשר. מלקטין את העצמות. וקוברין אותן במקומן. והקרובים באים ושואלין בשלום הדיינים. ובשלום העדים. כלומר שאין בלבנו עליכם כלום. שדין אמת דנתם. ולא היו מתאבלין.

תליה ומ"מ חפירה ותליה דכדברי ר"י גרסינן נמי בגמרא. ומיהו סח"ם מוחק חפירה. ולגירסת הר"ב דגרס ורבנן חפירה וכו' אפשר למחוק תליה. דהא עיקר תליה המחובר מעיקרו היא. כדאמרינן תלוש ולבסוף חברו. אלא מדנקטיה הכא לתליה מחובר מעיקרו. קלילה. שייך למקרי לגבה. תליה לתלוש ונתחבר. טוב מלאתי בפי' הרמב"ם כדברי. שכתב חפירה ולא תליה. אע"פ שכתב קלילה. הלכך יש למחוק תליה. אבל לא מלאתי בפי' הרמב"ם כדברי. שכתב אחרי שכר"ב הענין אומרת. שבינה כמו שהיא ג"כ לפניו: שם שמים מתחלל. במזכירין שזה ברבו. רש"י. ולפיכך אמרו בגמרא ובברייתא שמכסין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו. אחד קובר ואחד מתיר [כלומר אין שהות ביניהם] כדי לקיים מצות תלייה והעתיקה הרמב"ם בפט"ו מסלכות סנהדרין: ה כביכול ה"ג בס"א. וגירסת הרמב"ם אינה כן מטוס דשכינה נמי ל"ג ליה. ומפרש לטולה מתניתין בבני אדם המדברים. אבל להר"ב דגרס שכינה. וכן גירסת ג"י. איכא למגרס נמי כביכול. ופי' כביכול כתבתי בדף"ד דמגילה. לשון רש"י כביכול. נאמר בהקב"ה כבאדם שיכול להאמר בו כן. ע"כ. ומלאתי מכתבו בתבני שהביא ראיה מגמלא. כך מבמבוס ביחד בתחלת הדיבה ותשיבה בופטיך כבראשונה ויועליך

כבתחלה (ישעיה מ'): קלני. כתב הר"ב אינו קל מראשי ומדכתיב קללת מפיק ליה ר"מ (וכד"ח) [כמ"ד] קיל ליה. ופרשינן הכי כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי מבני לי' כלומר ואמאי מכנה ואומר אינו קל ליתא כבד עלי. ומסיק אלא כמ"ד קיל לי עלמא פירש"י אלא מכנה ואינו רוצה להזכיר כבדות בעצמו. והו פריך הא קללת מבני ליה לגופה. כמגדף בהליה ודמי ליה לאמר כדאית ליה. ומאי ר"ל ניתא קרא מקלל מאי קללת ואי כולה להכי ניתא קרא קלת מאי קללת. ס"מ תרתי: כל המלין את מתו עובר וכו'. כדילוף בגמרא בגרייתא תקברו דתקברנו: ולא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן. פי' הר"ב לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק. בגמרא (מלכים ב' י"ג) ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד ויטלו את האיש בקבר אלישע וגם האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו. דאיתא לקיימי ויחי גם פי מגים ברוחך אלי. דהא תניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך. אלא ויחי גם פי מגים אקיים בגמגמן בריפא מגרמתו שהיה שקולה כמת. בגמרא [דף מ"ז]: ן נתעבל הבשר. לשון הר"ב כבר נתכפר לו במיתתו ובגזוזו. וכן לשון רש"י. ור"ל בזיון הגיסול. וכ"ש בכתב בזיון הורדה לתחתית. יתכן לאיתי דאמרי בכתב הר"ב על פי מה שהפרשנו. אלא שלא דלא"י כתימת גולל כפירוש רש"י דלקמן וכמנהג האלעות שנתנין המת בתרון בלם ומכסין אותו ואח"כ מורידין אחרון עם המת בקבר. כמ"ש בטור י"ד סימן שס"ב ולשון נתבטל לשון כלייה הוא. והרמב"ם בפרק י"ד מהלכות סנהדרין הפתיק נתאבל בחלף. ומיין מ"ש במשנה ג' פ"ד דיומא. ופ' פרק דלקמן מ"ז בפירוש הר"ב: ולא היו מתאבלין. כתב הר"ב כדי שתהא בזיון כפרה להם. ואיתא דאמרי לפי שהאבלות בו' ובאותה שעה כ"ו שלא בגמרא כפרתן עד שיתעבל הבשר. והוא הל ואדמי האבלות. אחרי. גרהה לפרש דלהיא דאמרי מניעת האבלות לא לכפרה היא אלא שאין ראוי להתאבל עליהם כשעדיין לא בגמרא כפרתן. ואין ראוי להתאבל על הרוגי ב"ד לפי שאין שונאיהם מכופרים כו'. ע"כ. ונעמא מבואר הוא דבאבול רשעים רגה ולא אבלות. אבל לאחר שבגמרא כפרתן כיון שנקלה הרי הוא כאחיך ואחוי ס' להתאבל. אלא הוא הוא דהאבל ואדמי אדמי אדמי על כרתו גרסינן הוא לומר ג"כ לפירוש קמא דאמ"ג

דמשנה

גד"ל ונכי"ק דם צדיקים שנשפך וכ"ה שנשפך גם נכי"מ ונמשניי"ר: נכי"ם ק"ו לצדיקים. בלבד אלא. ל"ה גד"ל ונכי"ק ונכי"ם ונמשניי"ר; ונמשנ"ג.. עובר בלית. גד"ל ונכי"ק שכל.. עובר עליו.. וכ"ם עליו גם נכי"מ. הלינו. נמשנ"ג הלינהו. ארון והבריחים. נכי"ק תבריחין וארון. אותו בקברות אבותיו נכי"ם.. בקבר..; גד"ל ונכי"ק ונמשניי"ר אותם בקברות אבותיהם. שתי (בתי) קברות גד"ל ונכי"ק ונמשניי"ר שני קברות [והוא ג"כ לי יכר]. וכן ליתא נכי"מ וס' וקר' ועי' לקמן בגמ' מ"ז ע"ח ובינמוס מ"ז ע"ב. מתוקנין לב"ד אחת כו' ואחת גד"ל פתוקנים.. אחד.. ואחד וכ"ה נכי"ק ונמשניי"ר (ונכה סותקנין): נכי"ר קר'.. אבד.. לנהרגין ולנחנקין כו'. גד"ל ונכי"מ וכ"ל וקר' ונמשניי"ר בכולל אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין וכו'. וכ"ה בסדר גם נכי"ק ובס נטעות ואחד לנהרגין ואחד לנחנקין. ן נתעבל. נכי"ק ונמשניי"ר נתאבל ועי' היים. מלקטין גד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמשניי"ר חיו מלקטין. אותן במקומן נכי"ר קר' אותו בקברו אבותיו; נכי"ר ונמשניי"ר. במקום. בשלום הדיינים ובשלום העדים גד"ל ונכי"ק ונמשניי"ר את שלום העדים ואת שלום הדיינין. כלומר שאין וכ"ה גד"ל (ולא כ"ו שכתב גד"ל דגם ליתא לגמ' כלומר); נמשניי"ר בלומר דשו שאין וכ"ה נמשנ"ג (כלום) נמשנ"ג ונמשניי"ר ליתא.

ואם לן שבר עליו נל"ת שנאר. עי' נבדל ע"ח מכילתא בשנמים פ"ד מ"ו וכמ"נ בס: ה אע"ר מאיר פי' קלני בראשי פי' תנינא פ"ו פ"ב: הליגו לכבודו כו'. פ"ו פ"ב: שתי בתי קברות דיו מתוקנין. תוספ' פ"ו פ"ב: והקרובים באים ושואלין בשלום הדיינין כו'. ספרות פ"ב פ"ו פ"ב פי' פי' פמנוכין פ"ע ספ"ב מצין ג"ח: ולא היו מתאבלין כו'. פ"ו שם ו"ל פי' מגן כ"ב:

תוספות הרמים

ברע"ב ד"ה הקורה כו' שכתן מתלה כו' וכמנים אלא יהא ע' ובכתן רע ואמרו זה הענן שתלה עליו אלוני עכ"ל הרמב"ם בפ' ט"ו מהלכות סנהדרין:

שטוי נוסחאות

הקורה מוטה. נכי"ק ונמשניי"ר קורה מוטה: נכי"ם מוטלת. נכי"ם על חכותל. נכי"ם על גבי הכותל. ותולה אותו. גד"ל ונכי"ק ונכי"ם בתלה; נכי"ק ונכי"ם.. בתלה; נכי"מ.. בו. שהמבהין עושין כד"ל ונכי"ק.. חולין; נמשניי"ר.. עושין תולין ולולי נכון הוא כן גלבון המגנה תולין ופתירין אותו מיד וכמו שהוא מבואר בגרייתא אחד קובר" ,ואחד מתיר" ופי' רש"י כלומר אין שהות ביניהם". ואם לן. גד"ל ואם לא(ן). עובר (עליו). נכי"ם ליתא וכן ליתא נכי"ק ונמשניי"ר (ונכה שוברים כמו שהוא גד"ל); בלא תעשה. נכי"ק קל' בלאו. כי קבור תקברנו כי קללת אלהים תלוי). גד"ל ליתא כ"ו; נכי"ק ונכי"מ ונכי"ם ונמשניי"ר .תקברנו ביום ההוא.. מפני שבירך.. נכי"ק שקילל. ה בשעה שאדם. גד"ל ונכי"ק בזמן. (שבינה) מה הלשון. גד"ל ונכי"ק ליתא ועי' הוי"ם; נמשנ"ג.. מה לשון. (כביכול). גד"ל ונכי"ק ונמשנ"ג ונמשניי"ר ונמשמים דפ"ו ליתא ועי' פוי"ם. (קלני מראשי) קלני מזרועי. נכי"ק קלעיני מזרועי. וליתא. א"ב המקום מצטער על. נכי"מ.. הקב"ה..; גד"ל ונכי"ם וקר' א"ב אמר הקב"ה מצטער אני על וכ"ם נכי"ק ונמשניי"ר (ונכה.. אמר הכתוב..) של רשעים (שנשפך). גד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמשניי"ר ליתא. דמם של צדיקים אמרו.. כל הסלין כו'

דטעמא דמניעת אכילות הוא משום כפרה. מ"מ כי נגמרה כפרתן שהוא אחר העיכול כמ"ש הר"ב ג"כ בפירושא קמא אמאי לא מתאכל הו עליהן. אלא על כרחך הואיל ואחדי אחדי. וא"כ כ"ל להר"ב לפרש הך הואיל ואחדי בפירוש קמא ולא ה"ל לחלק בין שני הפירושים אלא במניעת התחלת האכלות. דלפירוש קמא משום כפרה. ולפירוש שני שאינם ראויים להתאכל עליהן. אבל במניעת סוף האכלות שוים הם שני הפירושים בטעם אחד. דהואיל ואחדי אחדי. ודקדקתי לדעת מולא הדברים שכתב הר"ב וראיתי שזה הלשון כדי שתהא בזונן כפרה להם. לשון רש"י הוא בפירוש המשנה. והך איתא דאמרי דברי הרמב"ם הן. אבל יש להן סורש בגמרא. אלא אלא נאמר שם כלשון וכשנטן זה. דמעיקרא מסקינן בגמרא דאין אכלות לפי אלא בגמרא כפרתן עד לאחר העיכול. ואתא מהדר רב אשי והולך בזה הלשון. אכלות מאימתי קא מתחלא מסתימה הגולל. כפרה מאימתי קא הוית. מכי

אבל אוננין. שאין אנינות אלא בלב:

פרק ז **א ארבע** מיתות. נמסרו לבית דין. סקילה. שרפה. הרג. ותנק. רבי שמעון אומר. שרפה. סקילה. תנק. והרג. זו מצות הנסקלין: **ב** מצות הנשרפין. היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו. ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו. זה מושך אצלו. וזה מושך אצלו. עד שפותח את פיו. ומדליק את הפתילה. וזורקה לתוך פיו. ויורדת לתוך מעיו. וחומרת את בני

אבל אוננין. שאין אנינות אלא בלב:
פרק ז **א ארבע** מיתות. נמסרו לבית דין. סקילה. שרפה. הרג. ותנק. רבי שמעון אומר. שרפה. סקילה. תנק. והרג. זו מצות הנסקלין: **ב** מצות הנשרפין. היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו. ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו. זה מושך אצלו. וזה מושך אצלו. עד שפותח את פיו. ומדליק את הפתילה. וזורקה לתוך פיו. ויורדת לתוך מעיו. וחומרת את בני

חלה משיסתם הגולל. אלא בגמרא כפרתן עד שיתעכל הכשר. והואיל ואחדי האכלות אחדי:

פרק ז **א ארבע** מיתות. סקילה. שרפה. הרג. וחנק. סקילה המורה משרפה. ושניהן מהרג. ושלשתן מחנק. ונפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות. דקיימא לן דגדון בחמורה: רבי שמעון אומר וכו'. ואין הלכה כר"ש: זו מצות הנסקלין. הא דפרישנא בפרקין דלעיל: **ב** משקעין אותו. אלא יתהפך אנה ואנה. ותפול הפתילה על בטנו: קשה לתוך הרכה. סורמים סודר קשה לתוך הרכה קשה מכפיים להטק. ורכס מכמון. להגין: את הפתילה. פתילה של אבר מדליק. ומתיך לתוך פיו: וחומרת. כוולת לשון חמרמרו מעי

(מיכה ג) וילפינן מבני אהרן שנאמר בהם (ויקרא י) וכל בית ישראל

חז לערה דקברא פורתא. הואיל ואחדי ידהו. אי הכי למה לי עיכול בשר משום דלא אפשר. ופירש"י דרב אשי אמר דלא בעינן לכפרה עיכול בשר אלא לערה דחיבוט הקבר פורתא מכפרת. ועצמא דלא היו מתאכלים הואיל ואחדי. ואין ס"ב דהיה רבאי לקברו בקבר אבותיהם אחר לערה דקברא פורתא. אלא דלא אפשר ליטלו. משום דנבקע כריסו ומסריח. ע"כ. והכתא טעמא דכדי שתהא בזונן כפרה להם סגיא נמי לרב אשי. אלא דלסוגיא קמא באותו טעם מספיקין שאין מתאכלים כל עיקר עד ליקט עצמות. שאז חל עליו אכלות הליקט דתנן סוף פרק ח' דפסחים. דודאי כשנקברים בקבורת אכלות שמתחייב בכל דיניהן. אבל לרב אשי לא סגי הא טעמא שלא להתאכל מכי חד לערה דקברא פורתא. ובשי לטעמא הואיל ואחדי. ומיהו לרב אשי נמי דין אכלות ליקט יש לו. שזה לא היה חל קודם הליקט ולא שייך לומר שנדחה. ואחדי לא קאי על אכלות הליקט. וכן נמי לכברת הרמב"ם דאין מתאכלים הייט אין ראוי כו' לפרש סוגיא קמא נמי מטעם דאין ראוי כו'. ואיכא בינייהו דלאמרן. דלסוגיא קמא אין צריך לטעם דאחדי שזה הטעם דאין ראוי מספיק לזמן העיכול. ולרב אשי היו ספיק אלא עד התחלת העיכול. ומכם ולא צריך לטעמא דהואיל ואחדי. ומכל מקום לסוגיא קמא ולרב אשי. דין אכלות הליקט יש לו. ולא אמרן דאחדי אלא מהאכלות שלא דליקט וכמ"ש לפירוש רש"י. ונמליט למדין דהר"ב והרמב"ם שכתבו שלא נגמרה כפרתן עד שיתעכל והואיל ואחדי אחדי. שלא בדוקא הוא אלא כלומר עד שיתחיל להתעכל. דסייט מכי חד לערה דקברא פורתא. ובטעם מניעת האכלות יש לפרש לסוגיא קמא ולרב אשי בטעם אחד. רוצה לומר לרש"י שמיהם נתכוון לטעם שהתא בזון. אלא לסוגיא קמא כגי בהך טעמא לכל מניעת האכלות עד הליקט. ולרב אשי לא סגי אלא עד התחלת העיכול. ומשם, עד גמר העיכול. מטעם דהואיל ואחדי. וכן נמי להרמב"ם סוגיא קמא ורב אשי. טעם אחד להם במניעת האכלות. לפי שאינו ראוי (להתאכל) כו'. אלא דלסוגיא קמא מספיק לכל המניעה ולרב אשי צריך גם כן להואיל ואחדי כדפרישית לרש"י. ומיתא לפרש דברי הר"ב באית דאמרי כו'. דאין מתאכלים כו'. מטעם בזון. לשמת רש"י שהתחיל בה הר"ב ועד שיתעכל נפרש בין בלשון הר"ב בין בלשון הרמב"ם. דרוצה לומר עד התחלת העיכול וזה אמת ברור. ובפירוש משיסתם הגולל יש להר"ב פירושים שונים. האחד במ"ג פ"ז דמדר. שמפרש כפירוש רש"י כאמר האחרון. ומשמ במ"ד פ"ב דאכלות שמפרש כפירוש רביט תם. אבן בסותם פי הקבר מלמעלה. [ולפד"ן שמפרש לטר דמ"ש הר"ב והואיל ואחדי אחדי. אשמ פירושים קמי. ודו"ק]: אבל אוננין. דאין זה כבוד להרוג. ואין כפרתו נמנעת בכך שאין לגיטה אלא בלב בלבד. רש"י. ולסברת הרמב"ם דטעם מניעת האכלות לפי שאין ראוי להתאכל כו' סייט כהאכלות נבלה לזלזל. אבל להתאונן בלבו ואין רואה. זה אינו שלא מן הראוי. דמכל מקום קרובו הוא:

פרק ז **א סקילה** שרפה כו'. כתב הר"ב סקילה המורה משרפה כו' אפרש בס"ד לקמן בפ"ם משנה ג'. ומ"ש הר"ב ונפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות כו'. וכ"פ רש"י והרמב"ם וכ"ו. ומשנה ד' דפ"ם היא. ויש לתמוה דלא נקטי המשנה דלעיל מהיא. דכמים מחייבי מיתות ב"ד שנתערבו מדונין בקלה. וי"ל דרבותא דחמירא עדיפא. ומוד י"ל דמיתא לאו למנקט נפקותא בחדש ח': הנק. הע"ג דלא כתיב בהדיא. אלבא מיתות גמרא גמירי לה. וכל מיתה האמורה בתורה בסתם לא אתה רבאי (ע) להחמיר עליה אלא להקל עליה. ולר"ש דאמר חנק חמורה מהרג. נאמר מיתה בידי שמים. ונאמר מיתה בידי אדם. מה מיתה האמורה בידי שמים. מיתה שאין בה רושם. אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם. ואימא שרפה מדאמר רחמנא בת כהן בשרפה. מכלל דהא [בת ישראל] לא בת שרפה היא. [פלגך מות יומת הנשלף פ"ב חנק הוא [רש"י]]. גמרא דף נ"ב: **ב** ארכובותיו. לשון ארכובתה דא לדא נקשן (דניאל ה'). והוא ספרק האחרון שכן הרגל והירך. [ומיין [בהר"ב] פ"ד דחולין משנה ו']: קשה לתוך הרכה. כתב הר"ב קשה מכפיים לחטק ורכס מכמון להגין. וז"ל רש"י קשה לתוך הרכה. מפני שהרכה אינה מונקת לפתוח פיו. והקשה מחבל את גרוס ומטולתו. לשיכך קשה מכפיים. פ"ב. וז"ל הרמב"ם קשה בתוך הרכה. כדי שלא יגמגם בשרו בלבד הקשה בשעת הנקו. פ"ב. ופירוש בלבד מל' לבדין דמשנה ט' פ"ט דעלאים: זה משך אלא ס'. ל' הרמב"ם פנ"ו מהלכות סנהדרין. ובני עדיו זה משך ס':

פ"ז א ארבע מיתות נמסרו לבית דין. פ"ם פ"ג ממלכות פ"ו פ"ג פיל פ"ו מה' קנסדרין ה"ם פ"ג פסדן נ"ם ל: רש"א שרפה. מ"ה יכמות ג' פ"ג: **ב** מצות הנסקלין. נ"ג פ"ם פיל פ"ו מה' סנסדרין פ"ג פפ"ג פסדן ק"ב:

שנויי נוסחאות

אבל אוננין נד"ג ונכי"ק ונכי"מ ובמסכי"ל אלא אוננין. אנינות. נכי"ק אנינה.

פ"ז ב סודר. נד"ג ונכי"ק ונכי"מ ובמסכי"ל פודרין. הרבה. נכ"י קכ' הרך. על צוארו. נכי"פ על הצואר. אצלו. נכי"פ אליך [נ"ל אילך]. וכן בפסוק. שפותח. נד"ג ונכי"ק ובמסכי"ל שהוא פותח. ומדליק את הפתילה. נכ"י קכ' ומדליק פתילה של אבר והיא עטות דבגמ' קאמינ' מלי פתילה של אבר אמר ר"מ פתילה של אבר (ד"ם). וזורקה. נכ"י קכ' ותותנה. ויורדת. נד"ג והיא יורדת וכ"מ נכי"ק ובמסכי"ל; נכ"י קכ' ויורד. וחומרת. נכ"י קכ' וחומר.

יבראל יבמות אות הבערפה. ולא נשרפו גופתם דהא כתיב (שם) ויקברו ויבאום בכתובתם. ה"נ מתקיימת מצות שרפה אע"פ שאין נשרפים אלא בני מעיהם בלבד. והכי עדיף טפי. דכתיב (שם י"ט) ותהבת לרעך כמוך. ברור לו מיתה יפה: אף הוא אם מת בידים. כלומר אם היה מת בידים ע"י תגיקתם. קודם זריקת הפתילה. לא היו מקיימים מצות שרפה. לפיכך לא היו תונקים אותו. אלא פותחים את פיו בלבת טנאלווי"ח ה). בלע"ז. ואין הלכה כר' יהודה: שלא היתה ב"ד של אותה שעה בקי. לחזקין היו שאין להם [ג"ם] אלא קרא כמשמעו: ג רבי יהודה אומר ניוול הוא זה. שהרגו מעומד וטופל: סדן. פן עכס תקע באחרן כמות על נפחים. ובברייתא פירש דטעמא דפליג ר' יהודה אדרבנן מפני שאמרה תורה (שם י"ח) ובחוקותיהם לא תלכו. ואמרי ליה רבנן כיון דכתיב סייף באורייתא כו' לאו מיגייהו גמריק. דאי לא תימא הכי. הא דהנהו שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי. היכי שרפין. והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו. אלא כיון דכתיב שרפה באורייתא דכתיב (ירמיה ל"ד) ובמשרפות לחנותיך וגו' לאו מיגייהו קא גמרינן. הכי נמי כיון דכתיב סייף על המלכים ולא מדרכי האמורי. היכי שרפין. והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו. אלא כיון דכתיב שרפה באורייתא דכתיב (ירמיה ל"ד) ובמשרפות לחנותיך וגו' לאו מיגייהו קא גמרינן. הכי נמי כיון דכתיב סייף בלאוייתא כו' לאו מיגייהו גמריק. דאי לא תימא הכי. הא דהנהו שורפין

נקב המסכב מקרי אזור. רש"י דף נ"ד ע"ב. וכתבו התוספות [דף נ"ד ע"א ד"ה כנגד] דהא דלא קתני והכתיב אזר עליו. קע"ג דכתיב בסדיה מות יומתו שניהם. אינה למימר דלישנא דקרא נקט דכתיב ואת אזר לא תסגר. פ"כ: ועל הבהמה. והמביא בהמה עליו נמי חייב כדילפינן מדכתיב (שמות כ"ב) כל שוכב עם בהמה מות יומת. אם איט ענין לשוכב [*כבבר נאמר (ויקרא כ') ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה] תנהו ענין לשוכב. למדנו עונש אחרה מניין ס'. וכתבו התוספות [נ"ד] דמשום דלא כתיב בהדיא אלא מדרשא. לא קתני לה: והאשה המביאה את הבהמה עליה. רש"י וא"י. וכן ברים פרק קמא דבריתות כתב רש"י כן אבל בנוסחתיט עם גרסינן הכי בהדיא ובירושלמי בטסת המבנה. והאשה המביאה עליה את הבהמה: [*הבא על האם. בשוגג. רש"י]: חייב עליה משום אם ומשום אבת אב. כה דלא קתני אשת איש. תוספות: משום אם ומשום אבת אב. לשון הר"ב דבטולנו ערוות כתיב בהו כרת. וכתיב בהו חלוק חטאות ק הנהתי מלכון רש"י. ועיין בבריתות פ"ג מבנה ה': רבי יהודה אומר אינו אלא משום אם בלבד דכתיב (ויקרא י"ח) ערות אביך. וערות אמך לא תגלה אמך היא. ערות אביך. ז אשת אביך. בגאמר כאן ערות אביך. ונאמר להלן (שם כ') ערות אביו גילה מה להלן באיסורי הכתוב מדבר דהא ריבא דקרא איש אשר ישכב את אשת אביו. אף כאן באיסורי הכתוב מדבר. ולמדנו בין לאחרה בין לעונש. ומכמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו. וחייב עליה משום אשת אביו. אמו שאינה אשת אביו מנין. תלמוד לומר ערות אמך לא תגלה אמך היא. משום אמו אתה מחייבו. ואי אתה מחייבו משום אשת אב. ואריבא [דקרא] ערות אביך דבמבמעותיה אשת אביו שהיא אמו. ושאינה אמו. קא מהדר וקאמר אמך היא. שאם אשת אביו היא אמו שאינו מתחייב משום אשת אב אלא משום אמו בלבד. ורבנן ערות הביך ממש. ולחייבו שתים. משום ואת זכר. ומשום ערות אביך. ואשת אב לא רמיזא הכא. הלכך לא אתיא אמך היא למעוטי. אלא אתיא לחייבו על אמו שאינה אשת אביו. כאמו שהיא אשת אביו. והכי מכמע אמך היא בהוייתה היא. כל לדדין שין בה. בין שהיא אשת אב. בין שאינה אשת אב. גמרא: חייב עליה משום אשת אב. ומשום אשת איש. ולר"י מ' סיי דדרים אמך היא למעוטי שאינו חייב משום אשת אב. הכי נמי דרים ערות אביך היא. משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש [דכתיב דמחייב עליה ריבא דקרא משום אשת אב. מכמע נמי אשת איש. ובברייתא פליג בהדיא כדאמר אביי. ורבנן ערות אביך היא מבעי להו לאחרה לאשת אביו לאחר מיתה. ורבי יהודה מכרות אשת אביך לא תגלה נפקא ליה. ורבנן ההיא לאחרה לאשת אביו. דלר"י בנ"ש נפקא ליה כמ"ש לעיל: בין לאחר מיתה. בגלמה לר"י נפקא ליה עונש מלאחרה בנ"ש. אלא לרבנן לאחרה במעמ [כדלעיל] עונש מנין. אמרי לך ההיא ערות אביו גילה דמפיק לה ר"י לנ"ש. מפיק לה לעונש דאשת אביו לאחר מיתה: בין לאחר מיתה. אמוד דאשת אב קאי. דמרבי ליה קרא. אבל שם אשת איש לאחר מיתה לא קאמר. רש"י: בין מן האירוסין. כתב הר"ב דכיון שקדשה כו'. דגמר קיחה קיחה ס' וכ"כ רש"י. ולעיל דקיחה ז אלא קיחת נופה היא. אלא קיחת קדושין כסף. דגמר מעדה מפרון. כמ"ש בפירוש הר"ב דרים קדושין: הבא על בלתו ס'. ולחייב נמי משום אשת בנו. [דהא שני לאוין ובני במות הן מחוה כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה] אמר אביי פתח הכתוב בבלתו. וסיים באשת בנו. [דכתיב היא ומכמע היא האמורה בריבא דקרא] לומר לך ז היא בלתו ז היא אשת בנו. גמרא. והאי דהדר וכתביה. לחייב עליה אף לאחר מיתה. רש"י: הבא על הזכר. תימה למאי נפקא מינה נקט ליה הכא: [*אם אדם חטא ס'. אע"פ שלא נכנה מפורש במשנתיט שהבהמה הרגת. מ"מ בכח מה בהמה שהבוכב עמה בסקילה אלא למדנו אלא ממס שבהמה נסקלת. כמ"ש לעיל שם. שיך שפיר למתני הא דאם חטא כו': הקלה. מכבול שן. רש"י]:

ועל הבהמה. והאשה המביאה את הבהמה. והמגדף. והעובד עז. והנותן מזרעו למולך. ובעל אוב וידעוני. והמחלל את השבת. והמקלל אביו ואמו. והבא על נערה המאורסה. והמסית. והמדיח. והמכשף. ובן סורר ומורה. הבא על האם. חייב עליה משום אם. ומשום אשת אב. רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד. הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב. ומשום אשת איש. בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו. בין מן האירוסין בין מן הנשואין. הבא על בלתו. חייב עליה משום כלתו. ומשום אשת איש. בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו. בין מן האירוסין בין מן הנשואין. הבא על הזכר. ועל הבהמה. והאשה המביאה את הבהמה. אם אדם חטא. בהמה מה חטאת. אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה. לפיכך אמר הכתוב תסקל. דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק. יואמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה:

תוספות רעק

פ"ן ד בסנהדרין (אות יו) ויאמרו זו היא כו' בסנהדרין (דף נ"ח ע"ב) מבואר דהיינו תקלה וקלון מדקתני ויאמרו היינו קלון ושנסקל היינו תקלה עבירה מדרש"ן, והא דקתני רישא אלא לפי שבאת תקלה על ידה. פ"כ דהדא קתני אי תקלה לחוד כגון בכותי שבא על הבהמה דלגבי ב"נ ליכא קלון דדרכן היה בכך ואין מתביישים אלא תקלה לחוד. אי דרישא מיירי בקלון לחוד ותקלה דקתני היינו תקלת קלון) וכגון בישראל שבא בשונג על הבהמה דתקלה ליכא וקלון איכא (וניחא לשוקמה תבי דרישא וסיפא בישראל רש"י). וכגון דספקא לן בשרישא דמתני' סמילא בתקלה לחוד אי בקלון לחוד

ועל הבהמה. יחמיר בנכסים פ"ג פ"ל: והמגדף והעובד ע"ז. מיי' פ"ט מה' סנהדרין פ"ו ופ"ז מה' פ"ז ה"ו פפ"ג נתין פ"ז: והנותן מזרעו למולך. מיי' ע"ז פ"ו ה"ג ופ"ז מה' סנהדרין פ"ו פפ"ג נתין ג"ז: ובעל אוב וידעוני. מיי' פ"ז מה' סנהדרין ה"ו ופ"ז מה' סנהדרין ה"ו ופ"ח מה' סנהדרין ה"ו פפ"ג עדות ג' תתרון פ"ט: והמקלל אביו ואמו. מיי' פ"ו מה' סנהדרין פ"ו וז"ל מה' סנהדרין פ"ו פפ"ג נתין ר"פ פרק פ"ל ע"ב פ"ט דפ"ט כ"ט: והבא על נערה המאורסה. מיי' פ"ו מה' סנהדרין ה"ו ופ"ח מה' סנהדרין ה"ו ופ"ח מה' סנהדרין ה"ו ופ"ח

לקיחה נקרא לקיחה. והך קיחה קדושין הן. דגמר קיחה קיחה מסדה מפרן: ה' עד שיפרש את השם. ובכך הכם בכם. שנאמר (שם כ"ד) ונקב שם ה' ונקבו שם. שיקוב הכם בשם: בכל יום. כל זמן שהיו נוטלים ונותנים בבדיקת העדים: היו דנין אותן בכנוי. כל אדם. שמספר דבר ומדבר כמי שמקלל ותולה באחר קרוי כנוי בלשון חכמים. ובלשון מקרא. כי לא ידעתי לנכה. (איוב ל"ג): יכה יוסי את יוסי. לפי שמעתי מפני שהוא א) בן הרבע לתיות ותולה בגימטריא אלהי"ם לכך מכנים שם בן הרבע לתיות ליוסי: נגמר הדין. ובאים ב"ד לומר הייב הוא. לא היו יכולים להרגו על פי עדות ז' שבמתו. שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כנוי: אלא מוציאים את כל האדם לחוץ. דגנאי הוא להשמיע ברכת הכם לרבים: וקודעין ולא באחין. שלמיה תפירה לאכנגדרית שלון הקריעה ניכרת אבל אחר תפירה מותר: אף אני שמעתי כמוהו. והיינו צריך להזכיר ברכת שם בשם: והשלישי אומר. אחיא כמאן דאמר מה שמים מדות אחת. אף בלשה מדות אחת: ן' אחד העובד ע"ז. נדבר שדרך עבודתה בכך: ואחד המזבח ס'. והע"פ שאין דרך עבודתה באחת מהרבע עבודות הללו. חייב. וכל שאר עבודות אין מהלו. אלו חייב מד שיעבוד כדרך עבודתה: והמקבלו עליו באלוה. אפי' בחמירה

ה) גרש"ג ד"ל שם בן.

נמחקים. כמו אלהים. וכ"כ הרמב"ם ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים. אבל הכ"מ כתב בש"מ מכאן ליה הא דאמא בעינן שיברך בשם המיוחד והרמ"ה השיג ג"כ עליו בזה. ובחכמי לומ"ל טעמו בעד הרמב"ם. עי"כ. ועיין מ"ש סוף פ"ד דשבועות [ד"ה המקלל]: אמור מה שמעת בפירוש. כתב הכ"מ בירושלמי פריך ואמרינן ליה נדוף. ומבני. אלא אותו הכם שהמרתי לכמיכם קלל. וכו קלל. כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר הכם הזה הזכיר המנדף וקלל אותו וקלל בו. כלומר יכה יוסי את יוסי. ולא ידעתי למה לא כתב הרמב"ם זה. ע"כ. ולי נראה שבדין הממומו הרמב"ם משום דכיון דגמרא דידן לא חב לפרושי הכי ש"מ דס"ל לגמרא דידן דלון ס"ג שהיה צריך שיאמר ממש הלשון כאשר שמעו. דאילו סברה גמרא דידן דמפני לא כמשמעה ה"ל לפרש סותל שיש לו מקום לטעות ולהבין שיאמר [ממש] הלשון כאשר שמעו ואחיא חורבה מינה. אלא ודאי דאין הכי נמי דכמשמעות המכבה הוא שיאמר בלשון ההוא כשמעו ממש. ולפנין קושית הירושלמי וכי המריכן ליה נדוף כ"ל דלא קשיא דכשאומרים לו כן. לא לנדוף מכוונין. לא אלו ולא הוא. אלא כדי לקיים מצות הקילה במברך הכם ומצותו אינה מתקיימת אלא בכך. ולפיכך נתחייב לומר לו שיפרש. מידי דהוה אסוטה שאתה הוריה בפירוש שיחתך שמו הגדול במים ומפני הכפק. כ"ש בכאן בלעדיה שיעיד הוא ודאי שזה נתחייב מיתה. ויש לנו לקיים המצוה להמיתו. והרי אינה מהקיימת אלא בכך: והדיינין עומדין. דאמר קרא. ואחיד בא אליו ואמא יוכב בעליית המקרה אבר לו לבדו ויאמר אמור דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא (בופסים ג' כ). והלא דברים קל וחומר ומה ענגון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי. עמד. ישראל ובם המבורים מאכ"ו. גמ': וקורעין. גמרא דכתיב (מלכים ג' י"ח ל"ו) ויבא אליקים בן חלקיהו וכבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים פירש רש"י על הגידופים בשמעו מפי רבשקה כדכתיב הבר בלתו מלך אשור לחרף אלהים חי (שם י"ט ד'). והא דלא תנן בשעדים קורעים לפי שאין חייבים בקריעה בבבר קרעו בשעה בשמעו. ברייתא. ופרכינן וכי קרעו בשעה שמעו מאי הוה הא קא שמעי הכתא. ומבמי לה ס"ד דכתיב ויהי כשמוע המלך חזקיה ויקרע את בגדיו (שם י"ט א') המלך חזקיה קרע. והם לא קרעו. ותמהו פתום' היאך אמרו למלך מה שבמעו בפירוש הא נבי עדים הכן כל היום היו דנין את העדים בכינוי. ע"כ: ולא מאחין. אחיא קריעה קריעה. כתיב הכא וקרועי בגדים וכתיב התם ואליעב רוחה והוא מלעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים (מלכים ב' ב' י"ב) ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים. אינו יודע שהם קרעים. ומה תלמוד לומר קרעים מלמד שהן קרעים לעולם. גמ'. ולשון מאחין כתבתי במשנה ז' פ"ג דמ"ק: והשני אומר אף אני כמוהו. אמר ריש לקיש ש"מ אף אני כיוסי כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות. ומעלה הוא דעבוד רבנן [שהלריכו העדים לפרש עדותן כדתנן במשנה ו' פ"ג לענין דיני ממונות. ומשנה ל' פרק ה' לענין דיני נפשות] והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אחאוריתא. דאי כלקא דעתך פסול. הכא מסוס דלא אפשר קשיין לגברא. [בתמיה]: והשלישי אומר וס'. כתב הר"ב אחיא כמ"ד מה שמים וכו' במשנה ז' פרק קמא דמכות: ן' העובד ע"ז אחד העובד וס'. עיין מ"ש במשנה י' בס"ד: ואחד הזבח וכו'. ולהבוב נמי אזרק [דבלמא מקבל ומליך לא קשיא לן אע"ג דעבודה פנים הן דלא אפשר בעבודה בעבה לכם

ה) המנדף אינו חייב עד שיפרש השם. אמר רבי יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים. בכינוי יכה יוסי את יוסי. נגמר הדין לא הורגים בכינוי. אלא מוציאים כל אדם לחוץ. ושואלים את הגדול שבהן ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש. והוא אומר. והדיינים עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין. והשני אומר אף אני כמוהו. והשלישי אומר אף אני כמוהו: ן' העובד עבודה זרה. אחד העובד. ואחד הזובח. ואחד המקטר. ואחד המנסך ואחד המשתחוה. ואחד המקבלו עליו

ה' עד שיפרש הכם. ["פירש"] שיזכור את הכם. אבל אם לא הוליא כם מפיו. אלא שמע כם יוצא מפי אחר וברכו. פמור. ע"כ]. ומ"ש הר"ב ויברך הכם בכם. [*ברייתא ומ"ש הר"ב] שנאמר ונקב כם ה' ונקבו כם. [*הכי מפרש במואל להברייתא] ופירש"י לכבי ההריגה בהאי קרא. לומר לך עד שיקוב כם בכם. ע"כ. ועיין מ"ש במ"ח. ובגמרא מסקינן דהאי נקב ליבנא דברוכי הוא דאמר קרא (שם כ"ד) ויקוב ויקלל למימרא דנקב קללה הוא. ולמאן מד דעבד תרוייהו. [פירוש בהאיתיהו ופירוכם. דכתיב (במדבר ה') אבר נקבו בכמות. וברוכי]. לא סלקא דעתך דכתיב (ויקרא כ"ד) הוא את המקלל ולא כתיב הוא את הנקב והמקלל. שמע מינה חדא היא: יכה יוסי וכו'. כתב הר"ב אני שמעתי מפני שהוא בן הרבע לתיות וכו'. אם שמע לא קרא בפירוש רש"י שהרי בפירש"י כתוב כל זה. ולשון הרמב"ם בפ"ב מהלכות ע"ז אם בן ד' אותיות אלקי דל"ת ט"ן יו"ד. ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יהו"ה. ואלו אומר בפל בעיהם הוא נהקל. ע"כ. ומדברי רש"י בגמרא [דף ס'] נראה שדעתו שם שהויה. ומשא דכתבו רש"י והר"ב דיוסי טולה בגימטריא אלהים. ורש"י מביאים וסייע יכה זה את זה ע"כ. נראה שדעתם שהשם שיברך וכו'. לא בעינן שיהא שם המיוחד גם כן אלא שני שם הוא מן השמות שאינם נמחקים. אבל הכ"מ כתב בש"מ מכאן ליה הא דאמא דבעינן שיברך בשם המיוחד והרמ"ה השיג ג"כ עליו בזה. ובחכמי לומ"ל טעמו בעד הרמב"ם. ע"כ. ועיין מ"ש סוף פ"ד דשבועות [ד"ה המקלל]: אמור מה שמעת בפירוש. כתב הכ"מ בירושלמי פריך ואמרינן ליה נדוף. ומבני. אלא אותו הכם שהמרתי לכמיכם קלל. וכו קלל. כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר הכם הזה הזכיר המנדף וקלל אותו וקלל בו. כלומר יכה יוסי את יוסי. ולא ידעתי למה לא כתב הרמב"ם זה. ע"כ. ולי נראה שבדין הממומו הרמב"ם משום דכיון דגמרא דידן לא חב לפרושי הכי ש"מ דס"ל לגמרא דידן דלון ס"ג שהיה צריך שיאמר ממש הלשון כאשר שמעו. דאילו סברה גמרא דידן דמפני לא כמשמעה ה"ל לפרש סותל שיש לו מקום לטעות ולהבין שיאמר [ממש] הלשון כאשר שמעו ואחיא חורבה מינה. אלא ודאי דאין הכי נמי דכמשמעות המכבה הוא שיאמר בלשון ההוא כשמעו ממש. ולפנין קושית הירושלמי וכי המריכן ליה נדוף כ"ל דלא קשיא דכשאומרים לו כן. לא לנדוף מכוונין. לא אלו ולא הוא. אלא כדי לקיים מצות הקילה במברך הכם ומצותו אינה מתקיימת אלא בכך. ולפיכך נתחייב לומר לו שיפרש. מידי דהוה אסוטה שאתה הוריה בפירוש שיחתך שמו הגדול במים ומפני הכפק. כ"ש בכאן בלעדיה שיעיד הוא ודאי שזה נתחייב מיתה. ויש לנו לקיים המצוה להמיתו. והרי אינה מהקיימת אלא בכך: והדיינין עומדין. דאמר קרא. ואחיד בא אליו ואמא יוכב בעליית המקרה אבר לו לבדו ויאמר אמור דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא (בופסים ג' כ). והלא דברים קל וחומר ומה ענגון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי. עמד. ישראל ובם המבורים מאכ"ו. גמ': וקורעין. גמרא דכתיב (מלכים ג' י"ח ל"ו) ויבא אליקים בן חלקיהו וכבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים פירש רש"י על הגידופים בשמעו מפי רבשקה כדכתיב הבר בלתו מלך אשור לחרף אלהים חי (שם י"ט ד'). והא דלא תנן בשעדים קורעים לפי שאין חייבים בקריעה בבבר קרעו בשעה בשמעו. ברייתא. ופרכינן וכי קרעו בשעה שמעו מאי הוה הא קא שמעי הכתא. ומבמי לה ס"ד דכתיב ויהי כשמוע המלך חזקיה ויקרע את בגדיו (שם י"ט א') המלך חזקיה קרע. והם לא קרעו. ותמהו פתום' היאך אמרו למלך מה שבמעו בפירוש הא נבי עדים הכן כל היום היו דנין את העדים בכינוי. ע"כ: ולא מאחין. אחיא קריעה קריעה. כתיב הכא וקרועי בגדים וכתיב התם ואליעב רוחה והוא מלעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים (מלכים ב' ב' י"ב) ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים. אינו יודע שהם קרעים. ומה תלמוד לומר קרעים מלמד שהן קרעים לעולם. גמ'. ולשון מאחין כתבתי במשנה ז' פ"ג דמ"ק: והשני אומר אף אני כמוהו. אמר ריש לקיש ש"מ אף אני כיוסי כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות. ומעלה הוא דעבוד רבנן [שהלריכו העדים לפרש עדותן כדתנן במשנה ו' פ"ג לענין דיני ממונות. ומשנה ל' פרק ה' לענין דיני נפשות] והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אחאוריתא. דאי כלקא דעתך פסול. הכא מסוס דלא אפשר קשיין לגברא. [בתמיה]: והשלישי אומר וס'. כתב הר"ב אחיא כמ"ד מה שמים וכו' במשנה ז' פרק קמא דמכות: ן' העובד ע"ז אחד העובד וס'. עיין מ"ש במשנה י' בס"ד: ואחד הזבח וכו'. ולהבוב נמי אזרק [דבלמא מקבל ומליך לא קשיא לן אע"ג דעבודה פנים הן דלא אפשר בעבודה בעבה לכם

ה) המנדף אינו חייב עד שיפרש השם. כ"ל כ"ג מ"ש מ"ל ע"ז ל"ל ע"ל ע"ג מ"ל ע"ז: בכל יום דנין את העדים כו'. ל"ו ל"ל כפ"ג (לאין כ"ל): בכל יום דנין את העדים כו'. ל"ו ל"ל כפ"ג (לאין כ"ל): ן' העובד ע"ז אחד העובד כו'. ל"ל כ"ל ע"ל ע"ג מ"ל ע"ז: הסקבלו עליו לאלוה. ל"ל שם כ"ל:

שנויי נוסחאות

ה' שיפרש השם כו'. ל"ל וכ"ל וכ"ל ומ"ל ומ"ל.. את השם ומ"ל כ"ל. בכל יום נכ"ל כל היום. בכנוי. כ"ל בבנוי השם. יוסי את יוסי. נכ"ל ונכ"ל ונכ"ל יוסה את יוסה ומלמה לה בגימטי' עי' רע"ב ובוי"ם. ופי' טוב בעוכן בכלם עין יוסה. לא הורגין כד"ל ונכ"ל וכ"ל ומ"ל ונמ"ל לא היו הורגין. כל אדם כד"ל ונכ"ל ונכ"ל ונמ"ל ונמ"ל. את כל האדם; נכ"ל כל הדיינין כל אדם. ושואלים את הגדול שבהן כו'. נמ"ל ושואלי' ..שביניהן כו'; כד"ל ונכ"ל ונמ"ל ומשיירין .. וכ"ל כמ"ל מלן דגרים ומשיירין שנמצא היא דמשמע דלא קיימו שהם שלר כעדים וכיכי מ"ל לאמרי לא לא כמוהו ע"כ"ל. (ד"ס); נכ"ל ונכ"ל ואומרין לגדול שבהן אסור. ואומרים לו נמ"ל ואומר לו. מה ששמעת. נכ"ל.. שמעת (והוא אומר) נכ"ל כל' לי"ל. ולא מאחין נכ"ל ולא היו מוחין ונ"ל מאחין. אף אני כמוהו נכ"ל אף אני אומר כמוהו וכן כמוהו. ן' ואחד הזבח. כד"ל אחד..; נכ"ל ונמ"ל ובחמ"ל ואחד המזבח. וכ"ל כרע"ב. ן' אחד המקטר כד"ל אחד.. נכ"ל .. המקטיר. (ואחד) המקבלו עליו. כד"ל וכ"ל ונכ"ל ונמ"ל ליתא. ל"ל בכל"ל ונרע"ב ול"ל יבר מלד דע"ל קא קמשיב ד' העבודות נע"ז לע"ל בלון דהכא בכך ולאיכו קא עביד לכו שהמא אבל המקבל עליו לאפי' עיש ולכנים חייב ונקבלנו הוא דעבד נב פ"ו (ד"ס).

תוספות תרשים

ה' בפשנה אמור מה שמעת בפירוש כי הדיינים תמיכים מכן כ"מ ובירושלמי פ"ד ומשמי אלא אותו הכם כי כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות

תוספות רע"ק

לאחד הוי ספיקא דדינא. וישראל קטן שבא על

חבהסה וכן בקפנה שרבעת לבהסה חוי תקלה וקלון כמן דסודרה חיא אלא דרתפנא הם עליה: ה' [אות יח] בפשנה והדיינים שומדין בירושלמי מבאן לדיינים הקבלו עדות מעיסר שדנין עפ"י עדות א'. הובא בתוס' יבחים דף פ"ו ע"א ר"ה פה ליישב וכתבו ה"ה דאין עכובא בעסידות העדים. וכ"כ הר"ן דפ"ד דשבועות:

לאלוה. והאומר לו אלי אתה. אבל המגפף והמנשק והמכבד. והמרבץ. והמרחץ. הסך. המלביש. המגעיל. עובר בלא תעשה. הנודר בשמו. והמקיים בשמו. עובר בלא תעשה. הפוער עצמו לבעל פעור. זו היא עבודתו. הזורק אבן למרקולים. זו היא עבודתו: ן הנותן מזרעו למולך. אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. מסר למולך ולא העביר באש. העביר באש ולא מסר למולך. אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. בעל אוב. זה פיתום המדבר משיחו. וידעוני זה

ע"ז כדלקמן הכך. זביחה. ויזבחו לו. (שמות ל"ג). קיטור. אחר הלך זבחימו (דברים ל"ג). ניסוך. יסתו יין נסכיהם. (שם) לי נמי וקטר לבעל והסך נסכים [ירמיה מ"ד י"ז] ["ומיהו דם תבכמן בע"ז. בל אסך נסכיהם מדם (תהלים פ"ז ד)] אמר אביי זורק הייט מנסך כדכתיב בל אסך נסכיהם מדם. מנחה הני מילי [דמחייב בהני עבודות לא בעלה כדרכה] דת"ר אינו נאמר זבח יחרם. הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר ת"ל לאלהים בזובח לע"ז הכתוב מדבר אין לי אלא בזובח מקטר ומנסך מנין ת"ל (שמות כ"ג) בלתי לה' לבדו. ריקן העבודות טולן לשם המיוחד לפי שיצאה זביחה לידון בעבודת פנים. מנין לרבות הסתתוחה [דלהו עבודה היא בפנים] ת"ל (דברים כ"ג) ולך ויעבוד אלהים אחרים ויסתתו להם וסמיך ליה והוצאת את האיש ההוא וגו'. עונש שמעון אחרה מנין ת"ל (שמות ל"ד) כי לא תסתחוה לאל אחר. יכול שאני מרבה [מסתתחויה כל שהיא דרך כבוד אע"פ שהוא בלא כדרכה] המגפף והמנשק והמגעיל ת"ל זובח. זביחה בכלל היתה. ולמה יצאת. להקיש אליה ולומר לך. מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבים עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פנים וחייבים עליה מיתה. יצאה הסתתוחה לידון בעצמה. יצאת זביחה לידון על הכלל כולו. גמרא: המגפף. הוא מחבק אותה לורה. תרגום ויחבק לו ונפף לו. הרמב"ם: ["הנודר בשמו. פירש הר"ב קונם וכו' בשם ע"ז פעונית. כן לשון רש"י ומקיים לשם הרחק]: והמקיים. כתב

בחמירה בעצמה. דאתקש לזביחה. דכתיב (שמות ל"ג) ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך: והאומר לו אלי אתה. בפניו. ואחת מיפה לגנוי ריחה. דאי חנא ריחא הוי אמינא ה"מ בפניו. אבל בלא בפניו לא. תנא מיפה בפניו. מכלל דריחא בלא בפניו. ואפילו הכי חייב:

המגפף. מחבק: עובר בלא תעשה. לא תעבדם יהוה כתיב: הנודר בשמו. קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ז פעוני: המקיים. נכתב: עובר בלא תעשה. ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שם כ"ג): הפוער עצמו. מתניתא רבי לפניו: *)זו היא עבודתו. ואפילו נתכוין לבזיון. הוחיל וזו היא עבודתו חייב חטאת: והזורק אבן למרקולים. שעובדים אותו בזריקת אבנים. והמסלק אבן מלפניו נמי חייב. שעובדים אותו נמי בסלוק אבנים: מרקולים. חלוף השבח. מר לשון חלוף הוא. [כמו] במר דכתיב. במר דשמואל. קטן. שבח: וזו היא עבודתו. ואפי' נתכוין לרוגמו חייב חטאת: ן שימסור למולך. מוסרו ביד הסמרים: ויעביר באש. מעבירו מלד זה לגד זה: עד שימסור ויעביר באש. שנאמר (ויקרא י"ח) [לא] תתן להעביר וכתיב התם (דברים י"ח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. מה העברה האמורה כאן באש. אוב זה פיתום. לוקח גולגולת של מת לאחר שנתאבל הבשר ומקטיר לה ושואל ממנה עתידות והיא משיבה: והמדבר משחיו. ויש שעושים שיביב המת דרך בית הכחי: ידעוני.

*) גר"ב ד"י הד"א ואלו לא פיה זה בגיבתהו בגמרא ומ' ס"ג. חיה

הר"ב נשבע. *) ובעובה מתרגם מקיים. רש"י: זו היא עבודתו. כתב הר"ב ואפי' נתכוין לבזיונו וכו' חייב חטאת. בגמרא. אע"ג דמכוין לבזיון. ומש"ה מפרש הר"ב לענין חיוב חטאת. דכיון דלבזיון מכוין לא שייך חיוב מיתה וכ"פ הרמב"ם לענין חטאת בפירושו ובחבורו פ"ג מהלכות ע"ז וכתב הכ"מ דאינו במדר ולענין סקילה א"א דהא מועטה הוא. ע"כ. ותימה על רש"י שמפרש וזהו עבודתו וחייב עליו מיתה. וי"ל דדעתו כיון שהתרו בו אע"פ שהוא מועטה וסובר דאין התראתם כלום כיון שרוצה לבזות. אעפ"כ חייב מיתה דהא התרו ביה. וזו דעת הרמ"ך שהשיג על הרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה: ["למרקולים. כתב רש"י מגדדין ג' אבנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן. וקורין אותו מרקולים. ומודדין אותה בזריקת אבנים. ע"כ. וז"ש הר"ב במר דכתיב בפ' עד כמה במסכת בכורות דף ל'. ומ"ש במר דשמואל בפרק גיד הנשה דף ל"ד]: ן ויעביר באש. לשון הר"ב מעבירו מלד זה לגד זה. וז"ל הרמב"ם זו העברה היא שהיה שרפה כמו שחשב המון רב למחר. אבל עיקרו הוא כשהיו מעבירין אש והיו מלהטין אותו לשם אותו הפסל הידוע שהיו עובדין אותה בכך והוא הנקרא מולך. והיה אותו אחד מבניו ונתן אותו ביד המשמש בעסק אותו הנעבד. והיה מעבירו על האש מלד זה לגד זה ע"כ. וכ"כ רש"י שאינה שרפה. ודייק לה מדקתני בברייתא המעביר עצמו פטור. אלמא לאחר העברה הוא חי. והא דאמריק נבי חזקיה בסכתו אמו סלמגדרית. לאו למולך היה. אלא לאלה אחרים דהתם שרפה כתיב. ע"כ. והעברה משמע מלשון הרמב"ם שהשמרים מעבירין. וכן לשון רש"י. ושתמה דמלתא במשין. שלא קא מעבירין לה. ע"כ. אבל בהבורו פ"ו מהלכות ע"ז כתב ואותן הכהנים נותנין הבן להכיו אחר שנמסר ביקן להעבירו באש [בגרשוחן] והבי הבן הוא שמעביר בנו על האש. וכתב הכ"מ דלא ימצא בך מעביר משמע שאות עצמו מעביר. פ"כ: עד שימסור ויעביר. לשון הר"ב שנאמר [לא] תתן להעביר. משמע ליה לאתא נתינה הבאה לכלל העברה ולא משמע ליה נתינה שלא מכח להעביר להיזביה על נתינה לחודה. רש"י: פיתום. שם המשמש. רש"י. ומ"ש הר"ב לוקח גולגולת של מת וכו'. גמרא. ואין זה דורש אל המתים. לפי שדורש אל המתים אינו עושה מעשה. אלא כדתניא ודורש אל המתים. זה המרבה עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. פירש"י שד של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו. ע"כ. והרמב"ם כתב בפרק י"א מהלכות ע"ז כדי שיבא מת בחלום ויודיעו מה שאל עליו. ע"כ. ומ"ש הר"ב לאחר שנתאבל. עיין מ"ש בלשון זה בסוף פרק דלעיל: ["המדבר משחיו. הר"ב המתיק והמדבר. וכן מוכח בברייתא דתרתי מינהו. ומ"ש הר"ב ויש שעושין וכו'. לשון רש"י. מעלה את המת מן הארץ. ומושיב לו בשמו תחת ראשיתו ומדבר מפחי חיבל"א בלע"ז]: וידעוני.

*) כ"ה בתוי"ט ד"ה ת"ק וכ"ה בגרש"י שם דפוס ווינא וכדי"ח הגיהו ע"פ ת"ש נשבע ופ"ה הוגה גם פה בתוי"ט בד"ה אבל לאחר יומר כי אבון לשעיה ברש"י והמקיים בשמו. נשבע. ובעובה מתרגם קיים ומ' במלאכ"ם ובד"ס.

אבל המגפף והמנשק. מיי' פ"ט מה' הנדר בשמו. מיי' פ"ה מה' מלכים פמ"ג לאתרן נ"ם בס"ג יוד"ל מ"ו קכ"ו פ"מ הפוער עצמו לבעל פעור. מיי' פ"ג מ"ג לבעל פעור. כ' פוס' דף פ"ד ע"א ד"ה לזרקולים: ן הנותן מזרעו למולך. מ"ר ע"ל מיי' פ"ו מה' מלכים פמ"ב: בעל אוב וידעוני. מ"ש מ"ה מיי' פ"ו מה' מלכים פמ"ב לאתרן נ"ח פ"ל מ"ל פיתום

היה שבמה יחוש ולוריתה כלורת אדם בפניה ויריה ורגליה. והיה מחוברת בטבורה לחבל היוצא מן הבורם הנכרם בארץ במסס חיותה. וכפרוצים לעד אותה מוריס בהליס אל אחבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד והיא קרויה בלשון חכמים בר נש דשוא: והנשאל בהם. שנא ושואל ליודע בהם להגיד לו דבר העתיד [כגון שאולן]: באזהרה. דאל תפנו אל האובות: ח עד שיקללם בשם. בהאחד מן השמות המיוחדים: קללם בבנוי. רמוס וחנון וארך אפים: ט עד שתהא נערה. ולא קטנה פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד. ולא בוגרת בעברו עליה י"ב שנה ושנה אחדים ויום אחד: בתולה. ולא בעולה. ואם נבעלה שלא כדרכה מדיין בתולה היא. ואפילו בא עליה עברה בני אדם אנס שלא כדרכה כגון בסקילה: מאורסה. ולא נשואה: והיא בבית אביה. שאם מסר האב לבעלותי הבעל הבא עליה

המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה. והנשאל בהם באזהרה: ח המחלל את השבת. בדבר שהייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בבינוי. ר' מאיר מדייב. והבמים פוטרין: ט הבא על נערה המאורסה. אינו חייב עד שתהא נערה. בתולה מאורסה. והיא בבית אביה. באו עליה שנים. הראשון בסקילה. והשני

כתב הר"ב היה שבמה יחוש וכו' וכפרוצים לעד אותה מוריס בהליס וכו' לפי שאין יכולים לקרב אליה שהיא מוזקת כמ"ש הר"ב במ"ה פ"ח דכלאים. ובגמרא ת"ר ידעוני זה המניח עלה יחוש בפיו והוא מדבר מאליו [ע"י כפיס לשון רש"י בפירוש המשנה] והעתיקה הרמב"ם. ועיין מ"ש בזה במשנה ב' פ"ק דכריתות: [והנשאל בהם. פירש הר"ב שבא ושואל וכו', והמיהני על לשון המשנה דקתני בלשון נפעל וכן נמצא ג"כ במדרש ג' דברים בתוב וכו' שהיה רש"י בשמואל א' כ"ח. והנכאל. והכוונה על השואל ול"ע]: באזהרה. כתב הר"ב דאל תפנו אל האובות. וכפירש"י ומכיים ואזהרה דמכשפים נופייהו מלא ימלא בך. וכתבו התוספות וקשה דאי אל תפנו אזהרה לנכאל א"כ יהא בו כרת דכתיב בפרשת קדושים והנפש אשר תפנה וכו' והכרתי אותה. וי"ל דאיכא דאזהרה לנכאל מלא ימלא בך. דכתיב בקרא בהריס שואל אוב וידעוני. פ"כ. וכ"כ הרמב"ם פרק י"א מהלכות עכו"ם אסור לנכאל בעל אוב וידעוני. בגמרא לא ימלא בך. ובפ"ו כתב העושה אוב או ידעוני וכו'. ואזהרה שלהן מנין בגמ' אל תפנו. ע"כ. והכ"מ כתב שכן הוא בת"כ פרשת קדושים. ע"כ. ותפשתי ולא מצאתי: ח בדבר שהייבים על זדונו כרת וכו'. מכלל דאיכא מידי דחלול שבת הוי. ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת. מאי היא. הקומין ואליבא דר"ע דילוף להו מקראי במסכת סוטה פרק ה' מכנה ג' ואין חייבין עליהם כרת. דהא תנן אבות מלאכות אבות הסר אחת ולא פליג ר"מ]. והבערה ואליבא דרבי יוסי דאמר לא הבערה לגמרא יצאת. כמ"ש בסוף מכנה א' פרק ד': המקלל אביו ואמו. עיין בריש פרק י"א: והבמים פוטרים. [נמצא מצא חכמים ברבי מנחם בר רבי יוסי היא]. דהנה ר' מנחם בר"י אומר בנקבו שם יומת מה תלמוד לומר שם ואם איתו מיין לו דהא כתיב ועקב שם] לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם. וכתב רש"י ר' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל מכנה ה"ן מהאי קרא עד שיברך שם בשם. ואפילו לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי. רבי מנחם בר' יוסי מחייב עליה. ע"כ. והר"ב וכן הרמב"ם שפירשו לעיל להך דרשה דעד שיברך שם בשם ס"מ דהכי כ"ל להלכה. דאי לאו הכי בענין המכנה אינו מוכרח לפרש כן. ועוד בהדיא פסק כן הרמב"ם בהכורו פ"ב מהלכות עכו"ם. והנה במשנתיו מסתמא הלכה כחכמים וכן פסקו הר"ב והרמב"ם בסוף פ"ד דבכורות. דהתם נמנית ג"כ משנתיו אחת ואיך אפשר לפסוק כמיהם. דאי הך דרשה. לא אתיא אליבא. והכ"מ בפ"ב מהלכות עכו"ם כתב דטעמא דהרמב"ם בשסק במשנה ה' בערך שיברך השם בשם. לאו מיהך דרשה דבנקבו שם דהא אינטריך להכא ללמד על מקלל אביו. אלא מדסתמא תתניא הכי בברייתא. עד שינקוב השם בשם פסק הכי. ואפשר דמקרא אחרינא דרים. עכ"ד. והוא דוחק. ובתוספות דבכורות [דף ל"ז] בנקבו שם יומת מה ת"ל. תימה הא אינטריך לדדרשינן דאיתו חייב עד שיברך שם בשם מדעתם דס"ל נמי דלענין הדין הלכה כחכמים דמברך השם אינו בשם. ולענין מקלל אביו נמי אינו חייב אלא המקלל בשם. אלא שם להם תימה מנלן לדרוש תרוייהו מחד קרא. אך אין להמיה ההלכות אע"פ שיש כאן תימה. ומ"מ תימה יש: ט עד שתהא נערה. כתב הר"ב ולא קטנה וז דברי ר"מ. דאמר בכתובות [ריש] פ"ג קטנה אין לה קנס דנערה דוקא ולא קטנה. הלכך נבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע. אבל חכמים בנחלקו עליו. ואמרו יש קנס במקום מכר כמ"ש הר"ב שם. אלוקן עליו אף כאן. ואומרין אף קטנה במשמע ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת. גמרא. ועי"ש בפ"ג דכתובות מ"ח בפירוש הר"ב בתנאי דבתי נערות: בתולה. כתב הר"ב ולא בעולה. ואם נבעלה שלא כדרכה וכו'. כולם בסקילה. דממכבי אמה אתרבו שלא כדרכה לכל הערות ב[ריש] פ"ו דיבמות [וכמה דכולם בסקילה אלא כ"ע היא כמ"ש לקמן בד"ה בא וכו']: והיא בבית אביה. בפרשת שליה שם רע כתיב (דברים כ"ב) לזנות בית אביה. והתם נמי בסקילה כתיבא. רש"י: באו עליה שנים הראשון בסקילה וכו'. כבא עליה הראשון כדרכה. הרמב"ם. וקשיא לי מאי קמ"ל פשיטא. בתולה תנן. ורש"י פירש בא עליה שנים ועדיין היא בתולה כגון שבא עליה שלא כדרכה. הראשון בסקילה. דמשכבי אמה כתיב (ויקרא י"ח). והשני בחנק דבתולה היא. ומה שאמר רבי היא דאמר

תוספות רעק

ז [אות יט] תוי"ט ד"ה באזהרה. ותפשתי ולא מצאתי כן הוא בת"כ פרשת קדושים פרשה י"ד: ה [אות כ] תוי"ט ד"ה והבמים פוטרים בו' רבי מנחם ב ר יוסי היא קשה לי אמאי לא קאמר דדבון דר"ם היא דסברי בסתני' פ"ד דשבועות דמקלל השם אינו חייב בבנוי ומכ"ש בסקלל אביו ואמו. ובפרש דבסתני' שם דתני תרוויהו דבריישא קתני המקלל בבולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרים. המקלל אביו ואמו בבולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרים. א"כ ודאי י"ל דהני חכמים דס"פא הם חכמים דפליגי בריישא במקלל השם ויליפינן במקלל אביו בק"ו ממקלל השם. ולתוס' בסניא ד"ה נמי קודש דכתבו דאין ללמוד אזהרה במקלל השם מנשיא וחרש דאיכא למיפרך דמה לבשר ודם שדואגים ומתביישים בכך. א"כ ה"נ י"ל דשמא מקלל אביו חמור דמתבייש. אבל הסמ"ג בלאוין אות ס' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבינו במברך השם ולא למד בק"ו ממקלל אביו דדלמא כיון דחמיר לא מני ליה בכפרה. הרי דלא ס"ל סברת תוס' הנ"ל וא"כ יקשה כ"ל הי"ל דשמא דחכמים דפוטרים בכינויים דילפי מקלל אביו בק"ו ממקלל השם דבזה ל"ש לומר דדלמא מברך השם ממחר כיון דחמור לא מני ליה בכפרה דהא אפילו בשם המיוחד מני ליה בכפרה וא"כ הא דכינוי' פשוט לא מה"ת הוא ושמיר תוי ק"ו וצ"ע:

שנוי נוסחאות

והנשאל בהם נכ"פ.. לחם: נכ"ק וחנזהר.. ח המקלל בד"נ ונכ"ק ונמכנ"ל וחמקלל. ט נערה המאורסה בד"נ הנערה מאורסה: נכ"ק ונמכנ"ל נערה מאורסה. (והיא) בבית אביה נכ"ק ונמכנ"ל ליתא.

תוספות חדשים

הרמ"ז וכתב עוד דמ"ש רש"י לקמן מהא דמעניר עצמו פטור פי' סרמב"ן במבפעניר עצמו בתם ושלא בו בתם בתחת מלכרין נקיה מעניר למולך ול"כ מבכתת ליה מעניר עצמו מיוכל לאיתת מי: בתי"מ ד"ה והנשאל כו' דקתני בלשון נפעל. ול"ע שבא לרמז על מה שאיתא שם שמכבשף וכל הסומרים שם אינם עומדים כלום רק הבואל לבד. וא"כ אם הם רוצים לידע מה שאמר אלוג צריכין לשאול אם מי בשואל. א"כ נעשה הוא נשאל. וכא לרמוז על מחיצתו של המכשף אלא ידע בלוס עד שהוא צריך לשאול לאי שבאלון וק"ל: (ממהורש"ת ז"ל): ט בתוי"ט ד"ה עד שתהא כו' ולא נ"ע הכתוב אלא בוגרת. ומתמיהין דאין מערה ליהא לומר דלמשמי בוגרת אחיה ואחיה ברבנן דא"כ אליל אינו חייב אלא מערה כו' מאי עד שתהא (גמרא):

ראשון לציון

וסיימו נמר דפרחלא (כ"ק ק"ג) ופ"ע כ"מ כ"ס ע"ב ד"ה כמנגס: ת"ס מד"ת והנשאל בכם וכו' ומכונה על הבואל ול"ע ולאיתי בתרת מיים כתב בזה"ל והנכאל בכם בנא ושואל כמו בכאל ומאל נפעל כמו בכאל ומאל דוד מעמדי מה בית לתם (שמואל א' כ') ע' יסלית: בפר"ה באזהרה כשב סרי"ג כו' ולכ"מ כ' שכן הוא בה"כ פרשת קדושים והנפש ולא מנלפי. בת"כ שלפני מד"ז כתי"ב בלשמע דשם דעשי בנת מק"ב עם פ' קרבן אהרן פ' קדושים רש פ' מ' מעמא מדשם מה שהיה הסר מלעשים ומהנהר כבי לבדיה וכן בגיל בת"כ בסמ' סחיתוך מזה הל"ש: ח תוי"ט ד"ה בדבר שהיינן על זדונו כרת פ' מקלל דאיכא מידי כו' הקומין ואליבא דמיתה נסניא פ"ו ע"ח וכן בכנה קנ"ג ע"ב ודע דהתם מיירי פמבנה: הכא נזה"ל פמקלל אח הפנה נדבר שיהיינן על אנגנו מתחא ומל אזוב פקלא. ומיין יסל"ש:

דאתנר בלא כדון כה נפקא ליה מכלל נ"א נ"ם. אה"כ"ב (דברים כ"ב) ומת אחיו אחר שכב עמה לבדו. למעטיני כה"ג. דלמ"ג דקרינא ביה בתולה. אין בסיקנה אלא אחד ההם אינו שכב עמה לבדו דאיש ראשון שביאתו היתה יחידית: י' זה הדיוט שהמסית. כתב הר"ב דוקא הדיוט שהמסית שבאיה בחנק. דמיהה נחיבא ביה. וכל מיתה החמורה בתורה כתיב. אינה אלא חנק [כמ"ש ברים פרקין] אמרה פ"י ד' ע"מ. ופיין מ"ש בסוף מתניתין: המסית את ההדיוט. כתב הר"ב למעוטי מסית את הרבים וכו' שמיתתו בחנק דגמרינ הדחה הדחה מנביא. ולא גמרינ הדחה הדחה ממסית [כדתנינן במתניתין ד'] דדנין מסית רבים ממסית יחיד. ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד. וכ"ת דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא. כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה. גמרא פס: אין מכמינין חוץ מז. כלומר שכל חייבי מיתות לריכין התראה. רש"י: מכמינין. כתב הר"ב לשון מארב דמתרגמינן ואורב לו. וכמן ליה. רש"י: חוץ מז. כלומר חוץ ממיתה ז' שדין המומת בה להכמין לו והרמב"ם העתיק בפ"ה מהלכות עבודת כוכבים חוץ מזה: ["אבר לבניס. יחד הן עלמס נעשו עדים. ואין לריך להתרות בו כבאר חייבי מיתות אלא מביאים אותו לב"ד כדכתיב (שם י"ז) לא תחמול ולא תכסה עליו. רש"י]: הוא אומר וכו'. הניסת לריך להשיבו ים לי חברים וכו'. רש"י: ["מכמינין לו עדים. ולא סגי בחד ואותו שאומר לו. כיון שמקילין בהכמנה. מה בא"כ בשאר מיתות ב"ד. ומשום הכי נמי ביחיד ג"ל לו היאך נגיח וכו']: האומר לעבוד וכו'. כתב הר"ב הוי מסית וחייב וכ"פ הרמב"ם דבלשון שאומר המסית היא מתניתין. וכ"כ בהבורו רים פ"ה מהלכות עכו"ם. וכתב עליו הכ"מ וז"ל. וא"ת היכי קאמר בלשון שאומר המסית הוא לעבוד שאיט אומר *) [אלא] תעבוד לו נעבוד. וג"ל שאומר לעבוד אני בתחלה ואתה אחרי. ע"כ. אבל בגמרא דף ס"ח רמינן לה אמתניתין ו' דתנן העובד ע"ז עובד אין אומר לא. ואילו הכא באומר בלבד מחייב ליה דממעינן מינה דמסמע לה לגמרא דמתניתין במסת האומר מיירי. וחייב דתנן לעבוד. וכלומר שנתרלה לו קמ"ל דבאבי נתחייב אף הניסת ואפילו לא עבד. ולענין רומיא דמתניתין כמה טעמי מבינן. רבה משני דלעיל באומר אינו מקבלו עלי אלא בעבודה. ורב יוסף משני כדבעינן לכתוב לקמן. והכי משני כאן בניסת מעצמו ולריך שיעבוד. כאן בניסת מאחרים דכתיב לא תאבה. הא אבה וכו'. ורבא אמר תרוויהו בניסת מאחרים. הא דא"ל כך מרשעה ומטיבה וכו' דנריר בתריה וקרינן ביה הא אבה וכו'. ורב אבי אמר מ"מ. ורבינא אמר לא אמר לא אף זו אף זו קתני. ורא"ת בחבורו של הרמב"ם בסוף תופס שימי רב יוסף דמשני כאן ביחיד הניסת דלא ממלך. ומעני בתריה וקרינן ביה לא תאבה לו ולא תשמע אליו. הא אבה ושמע חייב. ולעיל ברבים הניסתים דמימלכים ולא מעו בתריה אפילו כי נתרצו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע. בהרי כתב ברים פרק ד' מהלכות עכו"ם מדיחי עיר מישראל וכו'. אע"פ שלא עבדו ע"ז [דאם לא כן תיפוק ליה דחייבים משום שעבדו] אלא הדיחו את יושבי עיר עד שעבדו אותה. ובריש פ"ה כתב המסית אחד מישראל וס' אע"פ שלא עבד המסית ולא המוסת עבודת כוכבים אלא מפני שהורהו לעבוד ע"ז. והמיהי דהא אבי אותביה לרב יוסף מברייתא דדייק מינה לא שני בין ניסת לרבים לניסת ביחיד להך מלתא. ולא שני לה רב יוסף כלל. וג"ע שהכ"מ לא העיר בזה: אלך ונעבוד. שמהוסר הליבה הע"ג דאיבא למימר אהכי סדר ביה. רש"י בגמרא דף ס"ח: נלך ונעבוד. אע"פ שכלל עלמו עם אחרים דאיבא למימר הני אחרים לא אזלי ואיהו נמי לא ליזל. רש"י שם: המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז. פירש הר"ב מדיח את הרבים גמרא. ושמעתא דבסקילה דגמרינן הדחה הדחה ממסית. גמרא דף פ"ע. ואלא תקשה דלגמר מנביא. דהך כיפא כרבנן דסבירא להו דנביא נמי בסקילה. ורישא שכתבתי שם דנביא בחנק כר"ש היא כדאמרינן בגמ' דהכא: יא ולא האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר וכו'. לכאורה נראה דר' עקיבא לאפלוגי אתא והיכא למימר דלתנא קמא אוחז העינים ממעט מסקילה. ולא ממלקות. דחייב מטם לא תעוגו. ודאלאכחן כברא ז' להרמב"ם בפ"ח מהלכות עכו"ם בהשתקה בריתא דהיזה משום חכמים אומרים זה האוחז את העינים. ופליג רבי עקיבא ואמר פטור אף ממלקות. וגם סברא ז' להרמב"ם שם בהשתקה מבנהיו ויסיב טעמא מפני שלאו זה בנאמר במכשף בכלל

בחנק: י' המסית. זה הדיוט. המסית את ההדיוט. אמר לו יש יראה במקום פלוני. כך אוכלת. כך שותה. כך מטיבה. כך מריעה. כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ) מז. אמר לשנים. והן עדיו. מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו. אמר לאחד. הוא אומר יש לי חברים רוצים בכך. אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם. מכמינין לו עדים אחורי הגדר. והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי ביחוד. והלה אומר לו. והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים. אם חוזר בו הרי זה מוטב. ואם אמר כך היא חובתו. וכך יפה לנו. העומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו. האומר אעבוד. אלך ואעבוד. נלך ונעבוד. אזבח אלך ואזבח. נלך ונזבח. אקטיר. אלך ואקטיר. נלך ונקטיר. אנסך. אלך ואנסך. נלך ונסך. אשתחוה. אלך ואשתחוה. נלך ונשתחוה. המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז: יא המבשף העושה מעשה חייב. ולא האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר משום

ר"ע מברטנורה

עליה אח"כ אינו בסקילה אלא בחנק: י' זה הדיוט") המסית. דוקא הדיוט שהמסית מנביא המסית מיתתו בחנק. והמסית את ההדיוט. ולא דוקא אלא מליט חיוב בין מסית את ההדיוט למסית את הנביא אלא למעוטי מסית את הרבים. כגון מדיחי עיר מישראל שמיתתן בחנק: מכמינין. לשון מארב: אם היה המסית ערום ואינו יכול לדבר בפניהם. כלומר אומר לניסת שאינו יכול לדבר בפניהם מפני ירלת ב"ד: ביחוד. כלומר אין אים עמו ויכול אתה לומר עמם מה שאמרת לי בסתר: האומר אעבוד. בתחר מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב: המדיח. ואם מדיח את הרבים הוא אינו חייב עד שיאמר בלשון רבים נלך ונעבוד: יא העושה מעשה. ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים. מראה לבריות כאילו עובד.

*) כ"ה בכ"ל ד"ל וכד"ם וד"ק שהסית.

*) עי' תוספתא ס"פ יו"ד תשיב כמה דברים שמקילין בד"ל בלו כמו בד"מ דהתי לעיל פ"ד מ"א (אבא איתן).

ציונים: ו דמסית פ"ז פ"ח יהוקלי יצאת כפ"ז ... מ"ח פ"ז פ"ל פ"ל ... בכל הרבי בשהות. מ"ש שם פ"ג מ"ח פ"ז: בגמלין פ"ב: והן עדיו. מ"ו פ"ב פ"ז פ"ח פ"ט שבמנין ל' עדים. מיר בד פ"ל: האומר אעבוד פ"ו. ב"ל פ"ל מ"ו שם כ"ב: יא הכישף ושוכה מעשה. פ"ז ע"ל מ"ח פ"ח פס"ו פ"ו כפ"ו כפ"ב לאין ליה:

שנויי נוסחאות

ו' זה הדיוט כמכ"ל זה הדיוט. המסית את ההדיוט כל"ק ו ב מ"ב ב"ב וכמכ"ל ותמסית. אמר (לו) כל"ל ונכ"ל ונמסב"ב וכמכ"ל ליתא. והן עדיו. מסב"ב הן..; כל"ל קל' והן עדים. מביאין אותו כו' כמסב"ב ומביאין..; כל"מ והן מביאין..; כל"ם ליתא המלי מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו. אמר לאחד הוא אומר. כל"ל ונכ"ל וכמכ"ל.. והוא אומר לו וכ"ל והוא גם כל"ם והיא כון. היה ערום. כל"מ יהיה. ואינו (יכול) לדבר. כל"מ אין..; כל"ל ונכ"ל אינו..; כמכ"ל ואינו מדבר וליתא: כל"ם ודב'.. רוצה לדבר. מכמינין (לו עדים) אחורי. כל"מ אלא מכמינין.. וכ"ם כל"ל ונכ"ל (ונכם לאחורי וליתא וכ"ם לאחורי גם כמכ"ל וליתא). אומר (לו). כל"ל ליתא. אמור. כל"מ אמור לי. (לו) ביחוד. כמסב"ב ליתא. (והלה אומר לו) והוא אומר לו היאך. כל"ם ליתא: כל"ל והוא אומר והלה אומר היאך וכ"ם כל"ל וכמכ"ל (וכם.. והלה אומר לו). ונעבוד עצים. כל"ל קל' תעבוד אלהים אחרים עצים. אם חוזר. כל"ל ונכ"ל וכמכ"ל אם חוזר. (הר"ן) מוסב.כל"ל ונכ"ל ונכ"מ וכמכ"ל ליתא. וכך יפה לנו. כמסב"ב כך..; כמכ"ל וכך הוא..; כל"ל ונכ"מ וכן יפה לנו. מאחורי. כל"ל קל' אחורי. אזבח. כל"מ ונכ"ם וקל' האומר אזבח. אקטיר. ואקטיר. ונקטיר. כל"ל אקטיר.. כולן בלא יודין. זה האומר.כל"קוה הוא.. יא העושה מעשה (חייב). כל"ל והעושה.. וליתא; וכן ליתא כמ"מ וס' וכמכ"ל וכן ליתא כל"ל ונכ"ל קל' ונכם זה העושה.. וכתב כל"ם (על מסרון סמנה חייב) וכ"ם יסר מאד דסלה פירוש דמשנה [ד'] דלעיל מיהו כל"ל ומי' כמכנה כל"ל כדבור הבהמה בסקילה. ולא האוחז. כל"ל ונכ"ל לא..

*) כתוי"ם ד"ל (פ"ח וקיבלקא) אלא והטוה כדבור המסית אין לשון העבוד אלא עבוד ולא לעבוד. וכפי הנראה שם נפיק ק בכל"מ אלא נכל"מ שלאיט כוח כלאמר „אלא".

ואינו עושה כלום: שנים לוקטים קשואים. במכפים בפיטו אחד מהן ליקט וחייב מיתה. וחברו ליקט ופטור מן המיתה. כיצד. העושה מעשה שלקט ממש בכפיס חייב. והאוחז את העינים. הרואה לו כאילו נתקבץ סלן למקום אחד והקבוצים לא יצא ממקומן פטור מן המיתה:

פרק ח **א בן** סורר ומורה. משיביא שתי שערות. ומאן בן י"ג שנה ויום אחד. דמקמי הכי אין השערות סימן. אלא בוהא: עד שיקיף זקן התחתון. הלי זקן דאמור רבנן. התחתון אמרו שיקיף הכפר הכיבות הגיד: ולא העליון. זקן ממש: שנאמר בן ולא איש. משהקיף זקן התחתון אים הוא. ואמ"ג דמקשטתו הוא קרוי בן לא מציע להייבו מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור אלא בא לכלל המצות. הלכך חייביה בתר הכי הוא. והכי קאמר קרא. כי יהיה לאיש בן. בן הסמוך לגבורתו של איש בתחלת אישותו חייביה קרא. ומשהקיף זקן התחתון. אים גמור הוא: **ב** טרטימר. תלי מנה. והוא שיהיה הכסף בכיס ולא בכיל כדרך שהלסטים אוכלים: מן היין האיטלקי. שהוא משובח וממשיך בתריה. והוא דשתי ליה מזג ולא מזיג: רבי יוסי אומר סי'. ואין הלכה כר"י: אבל בחבורת מצות. בסעודה של מצוה: אבל בעבור החדש. אע"ג דאין עוברין לאותה סעודה אלא בפת וקטנית בלבד. ואיהו אסיק בבר ויין. הואיל וכמצוה קעסיק לא ממשיך: אבל מעשר שני בירושלים. כיון דדרך מצוה הוא דכתיב במעשר שני (דברים י"ד) בבקר ובצאן וביין ובשכר. לא ממשיך: נבלות וטרפות שקצים ורמשים. דכתיב אינו שומע בקולו. ולא זה שאפילו בקולו של מקום אינו שומע

רבי יהושע שנים לוקטין קישואין. אחד לוקט פטור. ואחד לוקט חייב. העושה מעשה חייב. האוחז את העינים פטור:

פרק ח **א בן** סורר ומורה. נעשה בן סורר ומורה. משיביא שתי שערות. ועד שיקיף זקן. התחתון ולא העליון. אלא שדברו הכתוב בלשון נקיה. שנאמר (דברים כ"א) כי יהיה לאיש בן. בן ולא בת. בן ולא איש. הקטן פטור שלא בא לכלל מצות: **ב** מאימתי חייב. משיאכל טרטימר בשר. וישתה חצי לוג יין האיטלקי. רבי יוסי אומר מנה בשר ולוג יין. אבל בחבורת מצוה. אבל בעבור החדש אבל מעשר שני בירושלים. אבל נבלות וטרפות. שקצים ורמשים. אבל טבל. ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. ומעשר שני

לא ימלא כך הוא ולא בעיתן לאחרת מיתת כ"ד הוא. ואין עוקין עליו שנאמר (שמות כ"ג) מבשבה לא תחיה. ע"כ. וממ"ש הרמב"ם בפירש המשנה וז"ל אמרו פטור אבל אחור. כגון פטורי בבת וחייב מלקות. ע"כ. ולא מלקות ממש אלא כעין מלקות. כלומר מכת מרדות. והרי פטורי בבת כך הם ובמו שכתבתי בבר בזה ברים מבכת בבת בב"ד. אלא דבגמרא [דף פ"ז ע"ב] אמר אבי הלטות בכפים כפלטות שבת. יש מהן בפקילה. ויש מהן פטור אבל אחור וכו' העושה מעשה בפקילה. האוחז את העינים פטור אבל אחור. במעינן מינה דאליביה דר' [עקיבא] קאמר למלויה הלכך מסתבר למימר דסבירא ליה דלא פליג ר"ע דאי איתא דסבירא ליה דפליג. אלא בהלכה כותיה. אפי הוא ליה למימר הלכה כר"ע. הלכך הלטות בכפים וכו'. ואף הרמב"ם על כרחו ס"ל דלא פליג. דאי ס"ל דפליג. והא פליגי דלת"ק חייב מלקות אלא תשונגו ולר"ע פטור. הילך מזכי בטרא הבי תרי ופבק דחייב מלקות כרבנן ובהוא פטור כר"ע אבל מי נימא דר"ע לא פליג אלא

חכמים דמתניתין ור"ע כ"ע ס"ל דפטור אבל אחור הא דכתב בהמתקת הברייתא דחייב מלקות. איכא לתרוצי כמ"ש הפ"מ ז) [בבש הר"ר יהוסף מבני בנו של הרמב"ם] דמבמתיו בדאתרי ביה מבוס מבשף והמתקתו הברייתא בדאתרי ביה מבוס לא תשונגו אי נמי דתרי נווני אחיזת עינים הם. חד דמעשה תמהון וחייב. וחד דמבשף ופטור. והבדל זה לא ישינגו אלא היודע בדברים הסם. ע"כ. הלכך איכא למימר דר"ע לא לאפוגי אתא. וגם לת"ק פטור אבל אחור. ולבבא דר"ע אמר לא קשיא. דטובא איכא כוהיה דלא פליג וכמ"ש בפ"ג [משנה ו'] ממסכת בבורים: ולא האוחז את העינים. כתב הר"ב מרלה לבריות כאילו עושה. והיו עושה כלום. וכן לבון רש"י. ולדברי הכ"מ בבתבתי דחייב מלקות מבוס לה השונגו. הקשה הוא ז"ל והא לאו סאין בו מעשה הוא ואין עוקין עליו כמ"ש הר"ב במשנה י"א פ"ז דפסחים ופיין [נהר"ב] ריש מסכת תמורה. והיכן דלאו למימרא דלא מעשה מעשה כלל דכל האוחז העינים הוא עושה מעשה כדי לאחוז העינים. הלא הייט לומר שאותו מעשה בגרלה לבני אדם שעשה. לא מבלו בחמת אלא בדמה להם כך. ע"כ:

פרק ח **א בן** ולא אים. הקטן פטור בלא בא לכלל מצות. כתב הר"ב הלכך חייביה בהר הכי הוא. והכי קאמר קרא כי יהיה לאיש בן. הסמוך לגבורתו של איש וכו'. וכתבו התוספות וה"ת דלמא בנה בלפני גדלות. כדאתבתן במופלא הסמוך לאיש [במשנה ו' פ"ה דנדה] ומפרש ר"ת דהכא דריש. לאיש דמשמע לבון גבור כדכתיב (מלכים א' ב') והזקת והיית לאיש [מה שאין בן בגדרים דאיש מרוחק מפליא דהכי כתיב (במדבר ו) איש או אשה כי יפליא איש או אשה. כד"א (שמות כ"א) וכי יכה איש את בתו. א"נ דייק מדלא כתב והיית איש] ג) [ולא כתיב כי יפליא איש או אשה. כד"א (שמות כ"א) וכי יכה איש את בתו. א"נ דייק מדלא כתב והיית איש]. וא"ת א"כ למה לן בתתיתין שעמא דלא בא לכלל מצוה וי"ל דהוה אמינא דמקודם הבאת שערות מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של איש. ואפילו הוי יותר מבלבה חדשים לא הוה חיים במה שבימי קטנות כיון דאיכא דקריבן ביה בן ולא אב. ע"כ. ועיין מ"ש במשנה י"א פ"ו דנדה [ד"ה עד שיקיף]. [והא דכתבו התוספות. ואפילו הוי יותר מבלבה חדשים. (כלומר) [ל"ל מבוס] דאע"ג שבעינו ועד שיקיף וכו'. אפילו הכי מי מלאו ליה בלבה הדשים מבהביא שתי שערות אע"פ שלא שקיף אינו נעשה בן סורר ומורה. כדהני דבי רבי ישמעאל בן ולא אב. ואמרי במערבא. בן ולא הרגוי לקרותו אב. כדאמר רבי כרוספדאי אמר רבי שבתי בל ימון בל בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד כלומר אע"פ שלא הקיף הא אם בא על אשה מבהביא שתי שערות. ונתעברה. מיבר הסובר בבלבה חדשים. ורגוי לקרותו אב: **ב** משיאבל טרטימר בשר ס'. כל אלו הנאים המזכרים בהילה זו בפרקין. כתב הרמב"ם בפרק ז' מהלכות ממרים שאין כולן הלכה מפי הקבלה: **טרטימר**. כתב הר"ב אני מנה. טרטימר זה אינו יודע מהו. אלא ממתוך שבפל ר"י ביין כופל אף בבשר. וגמנא טרטימר אני מנה. ובס כתוב בהיו"ז. הבל הערוך שבילו בערך מי"ת: אבל מבל סי'. עד בלא יפדו. ל"ח ל"ג לה ומלהא פשטא דל"ג דהא אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר ושתה יין. וכן לא הפתיק הרמב"ם בפ"ז מהלכות ממרים ונשתבבו הספרים ממכבת ברכות. שבת.

ג) בתוי"ד ד"ל (בלבד ובקלקלה) אחת זה קדם הלא נמי ובד"ח הקדמוהו. וכ' הפיכוחים הם בל הר"ל יהוסף.

[בדר נזיקין ח"א] **כך**

פ"ח א בן. בדר ומורה. כ"ל ב"ג: באמתי נעשה בן סורר ומורה. מ"ר פ"ו מ"ב: מבכים כ"ב פב"ג נאין ל"ב: שיקיף זקן התחתון. ע"י יבוא: ע"ר כ"ל: בן ולא בת ולא איש. מ"ר פ"ב ב"ג ל"ב: ב מאימתי חייב משיאכל טרטימר בשר. מ"ר פ"ז מב' פפ"ב ס"ב פפ"ג נאין ל"ב:

שנויי נוסחאות

חייב. האוחז. בד"ל ובכ"ק ובכי"מ ובמבני"ר.. והאוחז. (את) העינים. בד"ל ריוות ווימלא וד"פ ודק"ק ליתא.

פ"ח א מאימתי נעשה. בד"ל ובכי"מ ובמבני"ר.. הוא נעשה. ועד שיקיף. בד"ל ובמבני"ר עד.. [עי' בבמ"ל ריש בסכת בד"ס מלימתי כ']. ולא העליון. בד"ל ובכי"ק ובמבני"ר אבל לא.. בלשון נקיה. בכי"ק קר' לשון.. יהיה לאיש בן. בכי"מ..בן סורר ומורה. (בן) ולא בת. בד"ל ובכי"ק לא בת ולא אים. ולא איש. בד"ל ובכי"ק לא.. הקטן. נמבכ"ג קטן. לכלל מצות. בד"ל ובכי"מ ובמבני"ר..המצות ובכי"ם בכי"ק (ושם בבלל). **ב** מאימתי חייב. נמבכ"ג דשם ווימלאה ומאימתי..; בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמבני"ר מאימתי הוא חייב. טרטימר. נמבכ"ג תרטימר; נמבכי"ר תרתימר; נבמ' ס"ה מרטמר. האיטלקי. בכי"ק באיטלקי (?). אבל נבלות וכו'. בכי"ק קר' אבל. מבל אבל נבלות סי' ורמשים אבל מעשר ראשון. סבנא (אבל מבל ומעשר ראשון סי' שלא נפרו). לי' לא בד"ל ובכי"ק ובמבני"ר ועי' תי"ם בבתב בבבנות הובהה בבה ופי' בקול הרמ"ן ובב"ל שהדיקוה דמני קמי על יין מבל ואבל הכוכה נס שתה ע"ם.

ראשון לציון

יא תוי"ם סד"ה ולא הלאוה לת בשמי' בדוגלבא ד"ל"ם אומר לא קשיא דמובא הוא בהוא קשיא דמובא הוא בבלבה סי' בבסקא במלין בס"ם סוף ס"ן ע"ב ליתא ל"ל עקינא בוי:

פ"ח ב בס"ש נ"ה משיאבל טרטימר בשר עיין יסל"ם: תוי"ם ד"ח אבל מבל בוי' וכן לא הפתיק הרמב"ם בפ' עי' יסל"ם:

אכל בחבורת מצות. פי' שם פס"ג שם: אכל כל מאכל פי'. פי' שם ה"ג: ג' גנב משל אביו. פ"ש פ"ש כל יהוגלני מנהדרין פ"ח ב"ש פי' פ"ז מה' ממרים ה"ג: ד' היה אביו רוצה כו'. כ"ל פ"ש יהוגלני מנהדרין פ"ח ה"ו פי' פ"ז מה' ממרים ה"י: רי' יהודה אומר. פעמי פעמ' מבקש ר"ש: היה אחד מהם גידם כו'. פ"ה כ"ב פי' פ"ז מה' ממרים פ"י: מתרין בו בפני שלשה כו' ואינו נסקל כו'. פי' שם כ"ו:

שנויי נוסחאות

זכר לדבר שנאמר). בד"ג ובכי"ק ובמכי"ל ליתא. ג' גנב משל אביו כו'. בכי"ם גנב ברשות אביו אבל ברשות אביו גנב ברשות אחרים אבל ברשות אחרים כו'. ולכון מסונם הוא (ד"ם). ד' אביו אינו רוצה ואמו רוצה. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמכי"ל הפדל אמו רוצה ואביו אינו רוצה. (עד שיהו שניהם רוצים). בכי' קר' ליתא. רבי יהודה אומר. בכי"ם ר' יוסי בר' יהודה. ותפשו בו (אביו ואמו). בד"ג ובכי"ק ובמכי"ל ליתא; בכי"מ ותפשו בו וגו' ותפשו בו ולא נידמין. ולא גדמין. בכי"ק בכל המכנה לא.. ואמרו ולא אלמין. בד"ג ואמרו לו ולא.. ובכולם הוא.

ראשון לציון

שם פר"ח אבל דבר שהוא מצוה כו' דלא מציע לעבודה זו בעמוד עליה בתורה וכ"ע. ומהרש"ל כתב על זה ישוב דמוק קמא ע"ש:

תוספות חדשים

פ"ח ב בתוי"ם ד"ה אבל דבר כו' ולפי דמה כו' ולכ"ל דאמרי מצוה דבבר לאמה דהא אין מעלין לך בפה וקפדים. ולא הוי מצוה. לתיב לבדרש בבר ויין. אלא פירוש כיון דעוסק במצות מיבור חדש לא מעכיב ולהכי דייק בגמ' גם הר"ב הואיל ובמצוה קעסיק כו' ובזה ניחסב ג"כ דבגמרא מוקי מ"ם אבל בחבורת מצוה דבולה מיקיון הפ"ה כיון דבמצוה עסיק לא מעכיב. אם כן כ"ם בעבור חדש שולחי היה מצוה של מכמים אלא קמ"ל אפילו בפשוטה אינם של מצוה רק בעוסק במצוה (מפוסרים"ת ז"ל):

עירובין. ופסחים. דהתם שפיר מיתנייה: אבל דבר שהוא מצוה. כתב הר"ב דרבנן. לאתויי תנחומי אבלים דלא מריבא ה"א חבורת מצוה הייט כהנים ס' [נמרא לאתויי כו'. ופירש"י דלא מריבא. כו'] ולפי תמה דהא עבור החדש גמי לא דאוריתא דלא מציע לעבודה ז שנעמוד עליה בתורה. ול"ע: אבל כל מאכל כו' לאתויי דבילה קטילית. שתה כל משקה כו' [לא אתוי. דבש וחלב דתניא אכל דבילה קטילית ושתה דבש וחלב. ונכנס למקדש חייב [מבוש יין ובכר אל תעש (ויקרא י) ובכהן עסקינן]. גמרא: ואף על פי שאין ראיה לדבר. דדלמא ממאכל אחריתא נמי קרי ליה אלל. ומיהו שלמה אהא לאחריה דממשיך ספי. זכר לדבר דבבשר מקרי אלל ובין מקרי סובא. רש"י: ג' ומשל אמו. לשון הר"ב כגון שנתן לה אחר כו'. על מנת שאין לבעלה רשות בהן. גמרא. ועיין מ"ש במ"ל פ"ז דמירובין. ובמ"ח פ' בתרא דנדרי: ד' עד שיהו שניהם רוצים. בגאמר: ותפשו בו אביו ואמו. הרמב"ם סוף הלכות ממרים: רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו. פירש הר"ב שוה וחומה לאביו כו' דכתיב אינו שומע בקולנו. גמרא. ומ"ש מדלא כתיב בקולותיו לא בקוליו ביו"ד. רש"י. ומ"ש הר"ב ומקול בעיין שוים. מרלה וקומה נמי בעיין שוים. גמרא. וכ"ל לפי שק אחה מולא בשנים שהבוה אותן הכתוב בדברים והלריכום ג"כ שיהו שוים במרלה וקומה. והן בני בעירי יום הכפורים. כדהכן ברים פ"ז דיומא ושא דבפירוש הרמב"ם כתוב ר"ל שתהא דומה במרלה ובקומה. לפי שנאמר אביו ואמו *) ואמרו. פ"ב. מרלה בעיני דלכון קליה הוא. והסיפא דקרא דואמרו סמיך דכתיב ביה אינו שומע בקולנו וכדדרשיק בגמרא כמ"ם הר"ב: חרשים. כתב הר"ב התורה אמרה אינו שומע בקולנו. דמשמע דבעינן הקול וס'. וז"ל רש"י ואיכא לאפוקי לזכומא ולמדרש דבעינן הקול וכו': מתרין. כתב הר"ב בפני שנים. גמרא. ופירש"י דבעינן עדים שהוסיפו ועבר שאין אלמין אביו ואמו אלמים עליו לחרגו דכתיב (דברים י"ז) ע"פ שנים עדים יומת המת. וכתב עוד בפירוש המשנה וז"ל מתרין בו ולא מבוש התרלה נמירם כשאר מבירות שאין עוקין אלא בהתרלה דהא התרלת עדים בעי [כלומר וכלו אביו ואמו מהרין בו משמע] ועוד ז כפק התרלה אם עובר הוא אם לא אלא אלא מיד בפעיים הוא עובר אלא בסתר ולאחר זמן הוא עובר אלא מוכיחין אותו דבעינן ויסרו אותו אלא ירגיל. ואם לא

*) פלי „ואמרו" קלי בגמ"ם אלמנה „ואמרו ומתרין בו וכו'" וזה דרכו של בגמ"ם בפירושו לבקיים לאמרי בגמרא אלא ואמרו (ביאור עובשים אם לא לפי ירלים בפנים).

תוספות רע"ק

פרק ח ד [אות כא] חרפ"ב ד"ה ומתרין. דויסרו אותו. והאוהרה נפקא לן מקרא דלא תאכלו על הדם כדאיתא בסנהדרין דם"ג ע"א. והא דצריכי לדרש דויסרו אותו. י"ל דלא נימא דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאין לוקים דהלאו הוא לאו שבכללות כדאמרינן בסנהדרין שם על אינך דנפקא מהאי קרא דל"ת על הדם דאין לוקין משום דהוי לאו שבכללות. ובתוס' שם הקשו דמה צורך לשם זה הא הלאו הוי שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כסורר ומורה. ותמיה לי על תמיהתם הא בבן סורר עצמו לוקה על לאו זה מקרא דויסרו. ובתוס' שם הקשו באמת דגילף בכל התורה דלקי אלא שניתן לאזהרת מיתה היכא דלא יבא לידי מיתה. וזה קשיא סברי מעמא בסה דלא למידין בגלמא מינה אבל עכ"פ בהך לאו מסש דבן סורר ומורה דלוקים עליה איך נימא דבשארי דברים דנפקא ג"כ מהך לאו לא לקי משום דצריך לאזהרת מיתת בית דין וצלע"ג. ובעיקר קושייתם תנ"ל דנימא בכה"ת כולה בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דלוקים היכא דלא יבא לידי מיתה. לא ידעתי הא בלא"ה מצינו כן בלאו דלא תעגה ברעך ע"ש דלוקים בעדות סמוך ובערות דבן נרוסה אף דניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכמ"ש תוס' בשבת דף קנ"ד ושם לא הקשו מינה דגילף בכה"ת מיתת ואדרבא אפשר לסבר דסורר ומורה ועדות הוי שני כתובים:

שומע: דבר שהוא מצוה. דרבנן לאתויי תנחומי אבלים דלא מריבא ה"א חבורת מצוה הייט כהנים שאבלים קדשים לא אכילת פסחים: ודבר שהוא עבירה. לאתויי תענית לבור שאיסורו מדברי סופרים: ג' גנב משל אביו ואבל ברשות אביו. אע"ג דשכיח ליה לגנוב מבל אביו. הואיל ואבל ברשות אביו. מתפחד ומתבעת מאביו שמא ירגלו ולא ממשיך: גנב משל אחרים. לא שכיח ליה ביוכל בכל עת לגנוב מבל אחרים. ולא ממשיך: עד שיגנוב משל אביו. דשכיח ליה לגנוב בכל עת: ואבל ברשות אחרים. שאינו מתבעת שם מאביו דבכה"ג ודאי ממשיך: ומשל אמו. מנכסים שיש לה שאין לאביו רשות בהן. כגון שנתן לה אחר נכסים במתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן. ואין הלכה כר"י ברבי יהודה: ד' ראויה לאביו. כוח ודומה לאביו. בקול. במראה. וקומה. דכתיב אינו שומע בקולנו מדלא כתיב בקולותיו ש"מ קול א' לבניהם ומדקול בעינן שוים. מראה וקומה נמי בעינן שוים. ואין הלכה כרבי יהודה: גידם. יש קטועה: בננו זה. משמע שמראין אותו: חרשים. אם אמר להם אינו מקבל מכם. אינם שומעים אותו ואע"פ שרואים אח"כ שאינו מקיים מצותן. מ"מ התורה אמרה אינו שומע בקולנו דמשמע דבעינן הקול קאמרי דלא שמע. שמעתא שאמר אינו מקבל מכם: ומתרין בו בפני ג'. ה"ק ומתרין בו בפני ג' שלא ירגיל. ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד של ג' כדתנן בפ"ק. מכות בג'. *דויסרו אותו האמור בבן סורר ומורה מלקות הוא. כתיב הכא (דברים כ"א) בן סורר ומורה וכתיב התם (שם כ"מ) והיה אם בן הכות הרשע: זה

והקדש שלא נפדה. אבל דבר שהוא מצוה. ודבר שהוא עבירה. אבל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין. אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין. שנאמר (דברים כ"א) זולל וסובא. ואף על פי שאין ראיה לדבר. זכר לדבר שנאמר (משלי כ"ג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר לבו: ג' גנב משל אביו ואבל ברשות אביו. משל אחרים ואבל ברשות אחרים. משל אחרים ואבל ברשות אביו. אינו נעשה בן סורר ומורה. עד שיגנוב משל אביו. ויאבל ברשות אחרים. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: ד' היה אביו רוצה ואמו אינו רוצה. אביו אינו רוצה ואמו רוצה. אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצים. רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו. אינו נעשה בן סורר ומורה. היה אחד מהם גידם. או אלם. או סומא. או חרש. אינו נעשה בן סורר ומורה. שנאמר (דברים כ"א) ותפשו בו אביו ואמו. ולא גדמין. והוציאו אותו. ולא חרשין. ואמרו. ולא אלמין. בננו זה. ולא סומין. איננו שומע בקולנו. ולא חרשין. מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. חזר וקלקל. נדון בעשרים ושלשה. ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים. שנאמר (דברים כ"א)

בנו זה. זהו שלקה בפניכם. ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור. ואם משנגמר דינו ברח. ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב: ה בן סורר ומורה נדון על שם סופו. ימות זכאי. ואל ימות חייב. שמיתתן של רשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. פיזור לרשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים. רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם. שקט לרשעים רע להן. ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם: ן הבא במהתרת. נדון על שם סופו. היה בא במהתרת. יושבר את החבית. אם יש לו דמים חייב. אם אין לו דמים פטור: ן ואלו הן שמצילין אותן בנפשן. הרודף אחר חבירו להרגו. אחר הזכור. ואחר הנערה המאורסה.

בנו זה. זהו שלקה בפניכם. ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור. ואם משנגמר דינו ברח. ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב: ה בן סורר ומורה נדון על שם סופו. ימות זכאי. ואל ימות חייב. שמיתתן של רשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. פיזור לרשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים. רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם. שקט לרשעים רע להן. ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם: ן הבא במהתרת. נדון על שם סופו. היה בא במהתרת. יושבר את החבית. אם יש לו דמים חייב. אם אין לו דמים פטור: ן ואלו הן שמצילין אותן בנפשן. הרודף אחר חבירו להרגו. אחר הזכור. ואחר הנערה המאורסה.

בנו זה. זהו שלקה בפניכם. ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור. ואם משנגמר דינו ברח. ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב: ה בן סורר ומורה נדון על שם סופו. ימות זכאי. ואל ימות חייב. שמיתתן של רשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. פיזור לרשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים. רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם. שקט לרשעים רע להן. ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם: ן הבא במהתרת. נדון על שם סופו. היה בא במהתרת. יושבר את החבית. אם יש לו דמים חייב. אם אין לו דמים פטור: ן ואלו הן שמצילין אותן בנפשן. הרודף אחר חבירו להרגו. אחר הזכור. ואחר הנערה המאורסה.

בנו זה. זהו שלקה בפניכם. ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור. ואם משנגמר דינו ברח. ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב: ה בן סורר ומורה נדון על שם סופו. ימות זכאי. ואל ימות חייב. שמיתתן של רשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם. ולצדיקים רע להן. ורע לעולם. פיזור לרשעים. הנאה להן. והנאה לעולם. ולצדיקים. רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם. שקט לרשעים רע להן. ורע לעולם. ולצדיקים. הנאה להן. והנאה לעולם: ן הבא במהתרת. נדון על שם סופו. היה בא במהתרת. יושבר את החבית. אם יש לו דמים חייב. אם אין לו דמים פטור: ן ואלו הן שמצילין אותן בנפשן. הרודף אחר חבירו להרגו. אחר הזכור. ואחר הנערה המאורסה.

אור גדול

פרק ח ן בסנה ואחר הנערה המאורסה. ביומא (פ"ח א') דן ר' ישמעאל קו"ח לפקוח נפש שדוחה שבת מסתברא דהותר שפ"ד יצר"ס. והאי קו"ח גופי' ארבא בחאי דרודף אחר ערוה כיון דניתן להצילו בנפשו מחללין שבת ג"כ בכרי להצילה. ויעויין בשו"ע (או"ח סי' ש"ו סעי' י"ד). ובסג"א סס פ"ק כ"ם) כתב דאם רוצים לאנסה לעבירה אחרת אפילו לעבור ע"ז פעם אחת אין מחללין עליה שבת. ולפי הנ"ל נראה להלק בזה דאם רוצים לאנסה לעבירה באיסור עריות כגון שחיא אשת איש ורוצים לאנסה לבעול וביומא בענין עריות אף בשביל פעם אחת מחללין שבת בכרי להצילה מקו"ח הנ"ל. ולפי"ז יש לדון גם בפ"ש המג"א דאפילו לעבור ע"ז פעם אחת אין מחללין דהא בסתיין (ע"ד א') דן ר"ש קו"ח לע"ז פעריות רק לדידן דאין עונשין מן הדין אין מצילין ולא מחמת פיקוח נפש וכמ"ש שם בגמ'. וא"כ לענין חילול יש למילף קו"ח מעריות. ונראה דיש למפרך דלחצילו

כתב

ברח עד שלא נגמר דינו. פ"ם פ"ג פי"א ע"ן מה' ממרים כ"ם: ואם משנגמר דינו ברח. יעויינמי כמנוים פ"ד ה"ד: ה בן סורר ומורה נידון. עיש כותפו. פ"ם פ"ג פ"ח פ"ג פסולי עדות פ"פקח ריש: בנוים לרשעים. נבדל"ר ספ"ו הגיהות נפלוסף פ"ל: ן הבא בהתרת כו'. פ"ג פ"ח פ"ו פ"ם פס' נגיעה פ"ם סס"ג נעיין ק"ב פוכ"ב ח"ם כיבן מכ"ה פ"ם נפנ"ם: היה בא בהתרת. מ"ל פ"ם כ' י"ג: ן ואלו הן שמצילין אותן בנפשן כ"ג פ"ם מ"ו פ"ם פס' מלה ה"י פס"ג (עיין קס"ד קס"ה פוכ"ם ח"ם פ"מן מכ"ם פ"ם ונכ"ג פ"מס טול נפסמים פ"ג ה' קכ"ם פ"ב ואחר הזכור כו'

שנויי נוסחאות

בפניכם. נכי"ק לפניכם. ה נדון. נכי"ק יידון. על שם סופו. נכי"ק ונכי"מ לשם סופו. ימות זכאי. במכנ"ר אסרת תורת ימות זכאי. ולצדיקים. במכנ"ר והצדיקים; נכי"מ ונכי"פ וקר' ושל צדיקים. (יין ושינה לרשעים כו'רע לעולם). נכנ"ל ע ליתא נכי"מ (ונכנ"ל ליתא נסדר זה יין ושינה לצדיקים כו' לרשעים יפה להם ויפה לעולם) וכן ליתא נמטרס סמאור סי' ל"ז. נכי"פ בסדר שקט. פיזור. בינוס וסרנו הוא נכון יותר ושי' בדבור בסמוך. (כנוס לרשעים כו' שקט כו' והנאה לעולם). כ' כנוס ה"ט ליתא נכי"מ (ונכנ"ל ליתא) רק בכנה דשקט נזו סלכון שקט לרשעים כו' לצדיקים נאה להם ונאה לעולם) ושי' רפ"ו במ' ונכנ"ל. ן נדון. נכ"ג ונכי"ק ידון. על (שם) סופו. נכ"ג ליתא; נכי"ק ונכי"מ לשם סופו. (אם) אין לו. נכ"ג ונכי"ק ונמטרי"ל ליתא. ן ואלו (הן). נכי"פ וקר' ליתא וכן ליתא נכ"ג ונכי"ק ונמטרי"ל (ונכפ אלו) אותן בנפשן. נכ"ג ונכי"ק אותם בנפשם וכן נסמוך. הרודף. נכי"ק היה רודף. (להרגו). נכי"פ ליתא. אחר הזכור. נכ"ג ונכי"ק ונכי"מ ונמטרי"ל ואחר הזכור וכ"ם הזכור גם נכי"פ וקר' נמטרי"ל ואחר הזכור וכ"ם נמטרי"ל. ואחר הנערה. נכי"פ וקר' אחר..

תוספות רע"ק

ן [אות כב] במשנה ושבר את החבית. דעת רש"י ותרו"ה דאף אם נפל הכלים ושברן אחר שיצא ממהתרת פטור ואינו חייב רק כשהם בעין בשעה שתובעם זה. אבל דעת הרמב"ן דוקא בשברם בעודו בהתרת אבל שברן אחר שיצא חייב:

אבל הרודף ארור בהמה. והמחלל את השבת. והעובד ע"ז. אין מצילין אותן בנפשן:

פרק ט א ואלו הן הנשרפין. הבא על אשה ובתה. ובת כהן שזנתה. יש בכלל אשה ובתה. בתו. ובת בתו. ובת בנו. ובת אשתו. ובת בתה. ובת בנה. המותו. ואם המותו. ואם המיו. ואלו הן הנהרגים. הרוצח ואנשי עיר הנדחת. רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל. וכבש עליו לתוך המים. או לתוך האור. ואינו יכול לעלות משם ומת חייב. דדפו לתוך המים. או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת. פטור. שיסה בו את הכלב. שיסה בו את הנחש פטור. השיך בו את הנחש. רבי יהודה מחייב. והחכמים פוטרין. המכה את חברו. בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה

כתב הר"ב דאמר קרא ולנער וגו' כתיב חסר ה"א ונדרש מקרא ומסורת רש"י. והכא ליכא למימר דמש"ה כתיב נער דאפילו קטנה מכמע כמ"ש במשנה ח' פ"ג דכתובות. דע"כ הכא לאו בקטנה אירי אלא בבת עונכין. הוספות. ומ"ש הר"ב וה"ה לכל חייבי כריתות ומיתות ב"ד שבעריות. דלא ניתן להגיל בנפשם אלא מדבר שהוא ערוה. ויש בה קלון ופגם לגרדף רש"י. דומיא דנערה המאורסה. ומ"ש הר"ב דכתיב חטא מות וגו'. ולא כתב רחמנא חטא ה"א אפילו חייבי לאוין כתב רחמנא מות. ולא כתב רחמנא מות. ה"א חייבי מיתות ב"ד לא חייבי כריתות לא. כתב רחמנא חטא. ולכתוב נער נערה [בהרי הן בכלל] אין ב"נ ואלא נער נערה חד למשומי פ"ז [וה"ה בבת. תוספות] [ד"ה חד] וחד למעוטי בהמה. גמרא:

פרק ט א ואלו הן הנשרפין. וכן נרפ"ג דמבות תנן ואלו הבל בנוסה ירושלמי ל"ג נוי"ן כמו בתוך ומיהו נרפ"ב דפאה גרס ואלו: הבא על אשה ובתה. כתב הר"ב על אשה שכבר נשא בתה. דהייט חמותו. דחמותו כתיב בהדיא כמ"ש בדבור יש בכלל וכו' ובגמרא חמי אשה שכבר נשא בתה: ובת כהן שזנתה. כתב הר"ב שהיא בערפה. אבל בועלה אינו בערפה. רש"י. אלא בחנק. כדתנן ברפי"א: יש בכלל אשה ובתה. כתב הר"ב לעולם בתה ובתה וכו' ומינה ילפינן כולהו הכי נמי דאיתנהו בערפה. דת"ר נאמר כאן זמה. ונאמר להלן בתזהרה זמה. מה להלן בתה. ובת בתה. ובת בנה. כדתנן ברים יבמות. אף כאן בתה ובת בתה. ובת בנה. מה להלן שאר הבא ממנו דהייט בתו. ובת בנו ובת בתו מאוסתו דאלו בכלל אשה ובתה דע"י קדושין. [כאשר בנא ממנה] והתם ביבמות ילפי לה מערות דבת בנך וגו' דבאוסתו. [אף כאן שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה] וכתיב כי ערותך הנה. וכתיב בשאר אשתו. בשארה הנה מה להלן דומיא עמו אף כאן דומיא עמו וכלומר דומיה בערפה היא. ומה למעה הוא ג' חדות. דהייט בת בתה. וכן בת בנה. וכתיב בה דומיא. אף למעלה ג' דורות. אם חמיו. וכן אם חמותו. דהא באשה וחמה. דהייט למעלה. נמי כתיב דומיא בתו ובת בתו וכו'. מיין ברים יבמות אם הארסתי בם"ד: הרוצח ואנשי עיר הנדחת. בגלמא עיר הנדחת כתיב בהו לפי חרב אלא רוצח מגלן דתניא נקום יקום (במות כ"א) [במכה עבדו כנעני כתיב] נקימה ז' איני יודע מה היא. כשהוא אומר (ויקרא כ"ו) והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה ז' שיש. ותניין מ"ש בפ"ז מסנה ג') הכאתו דקטל עבדא. בר חורין מגלן. ולאו קי"ו הוא קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק. המיחא למ"ד חנק קל אלא למ"ד חנק חמור [כמ"ש לקמן מסנה ג'] מחי"ל. נפקא ליה מדתניא ואתה תבער הדם הנקי מקרבך (דברים כ"א) הוקשו כל סופני דמים לנגלה ערופה. מה להלן בסייף ומן הטוחר אף כאן בסייף ומן הטוחר. אי מה להלן בקופין וממול עורף. אף בקופין וממול עורף. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. גמרא פ"ז דף ל"ב [ע"ב]: וכבש עליו לתוך המים וכו' חייב דחפו וכו' פטור. ריבא רבותא קמ"ל אפ"ג דלאו איהו דחפו ["אלא שנפל מעצמו ובא זה וכבשו וכו' רש"י] כיון דאין יכול לעלות משם ומת חייב. וסיפא רבותא קמ"ל אפ"ג דדחפו כיון דיכול לעלות משם ומת פטור. גמרא: וכבש וכו' חייב. מגלן אמר שמואל דאמר קרא (נמדבר נ"ה) לו באיבה. לרבות את המגמגם הייט טובם במגמגמו שם שלא יקוש. גמרא [עם פירש"י]. ומלת כשם עברית כמו הגויש אשר כשם (שמואל ב' ח'): והחכמים פוטרין. כתב הר"ב קבברי וכו' גרמא בעלמא הוא אע"פ שיודע בשפו להקיא מיהו לאו מכתו מיית. רש"י: בין בהבן בין בחגרוף. הכא דפליגי בהם יקוש

ויפהכלן

אבל הרודף. ובקרא כי תבוא אל תבוא אל תבוא אל

שהיה. ווחזרו ואמרוהו להיים: שרגלים לדבר. אלא מת מחמת מכה א: **ב** והיה בה כדי להמית על לבו ומת פטור. דתרתי בעינן שיהא מתכוין למכת מיתה וגם שיכנו מכת מיתה: ר"ש אומר אפי' נתכוין להרוג את זה. אלא אסיפא דמלתא דת"ק קאי אהא דקאמר ת"ק נתכוין להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה על הקטן ומת חייב. דאי אהא קאי ר"ש פוטר מיבעי ליה. ול"ל למיהדר ולפרוכי אפי' נתכוין להרוג את זה והרג את זה. הא בפירוש אמרו ת"ק ומאי אפילו. אלא ר"ש הריסא קאי. נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור הא נתכוין להרוג את האדם והרג האדם אחר חייב. ועלה קאמר ר"ש אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור. והלכה כר"ש: **ג** רוצח שנתערב באחרים. כגון בנים שהיו עומדים ואלא אין מביניהם והרג. שניהם פטורים ואפילו אחד מבניהם מיתוק בהסיות ובידוע שהוא לא זרק אחן. אפ"ה לא מחייבין ליה להיות בחזקת ז: רבי יהודה אומר כונסין אותן לביפה. מתני' חסורי מחסרא והכי קתני ומור בגמר דיע בגתערב בשורים אחרים. סוקלים אותם. דהא על כרחך כולהו אסורים בהגאה ואפילו הן אלף מפני זה המתערב בהן. הלכך סוקלין את כולם כדי שתתקיים מצות סקילה במחוייב בה. [רי"ם] כונסין אותם לביפה. ואין צריך לסקלן אלא כונסין אותם לביפה. כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה. נדונין בקלה. הנסקלין בנשרפין.

ב נתכוין להרוג את הבהמה. פ"ח מ"ב: נתכוין להכות על מתניו. מ"ר מ"ל מ"ל מ"ל

מהניתין חסורי מחסרא וה"ק ושור בנגמר דינו וכו' דהא על כרחך כולם אסורים בהנאה. כדתנן רפ"ח דזבחים. ומ"ש הר"ב ואין צריך לסקלם. שלא להטריח ב"ד. רש"י: אמר להן ר"ש אילו לא היתה שריפה חמורה לא נתנה לבת כהן בזנותה. ור"ש לטעמיה דס"ל אחת הרוסה ואחת נשרפה בשרפה. דבה כהן סתם כתיב ומדלפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל שבסקילה שהרי בשרפה ס"מ שרפה חמורה. גמרא רפ"ז ד' נ': אמרו ע"ז אילו וכו' לא נתנה למגדף ולעובד ע"ז. דפוסטין יתן בעיקר. רש"י. ובת כהן לא יצאת אלא נשואה ומכלל בת ישראל נשואה. שהיא בחנק. [רש"י]: רבי שמעון אומר בסייף. דחנק חמור מסייף ר"ש לטעמיה דס"ל מדיחו עיר הנדחת בחנק. דדינן הדחה הדחה מכניה ומליט לגבי עיר הנדחת עלמן שהן בסייף. אמרת וכי איזה כח מרובה. כלומר איזו עון חמור. כח המדיח. או כח הנדח. כי אומר כח המדיח. ס"מ דחנק חמור מסייף. גמרא שם: וחכמים אומרים בחנק. דסייף חמור מחנק. שכן אבי עיר הנדחת. דפוסטים ידם בעיקר נדונין בסייף. וממדיחים אין להשיב דרבנן ס"ל דמדיחי עיר הנדחת בסקילה דדמי הדחה הדחה ממסית. והשתא דאתינן להכי נפרש נמי סא דתנן ברפ"ז דסקילה וכ"ש שרפה לר"ש המורה מחנק וכ"ש מהרג. ודשריפה וכ"ש סקילה לרבנן המורה מברג. כ"ש מחנק. והכי טעמייהו. לר"ש סקילה חמורה מחנק. מדאתקא רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה ועל כרחך ארוסה חמורה מנשואה [דאיכא קלון טפי מנשואה שכבר נפגמה] ואפקה מחנק לסקילה ש"מ דסקילה וכ"ש שרפה המורה מחנק. וכ"ש מהרג. ולרבנן שרפה חמורה מהרג. נאמר אביה בסקילה. [בנערה המאורסה לזנות בית אביה] ונאמר אביה בשרפה [בבת כהן את אביה היא מחללת] מה אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מהרג שכן מדיחי עיר הנדחת בסקילה לרבנן. נדחין בסייף. ועון מדיח מרובה. אף אביה האמור בשרפה שרפה חמורה מהרג. וכ"ש מחנק. גמרא שם: ד' מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין חייב בחמורה. פירש הר"ב כגון בעבר עבירה קלה ונגמר דינו וכו' סד"א וכו' הלי נגרא קטילא הוא. קמ"ל דכתיב (יחזקאל י"ח) וסוליד בן פריץ שופך דם בסייף. את אשת רעהו ממא. זו א"א בחנק. ואל הגילולים נשא עיניו זו ע"ז בסקילה. וכתיב (שם) מות יומת דמיו בו יהיה. בסקילה. [דמיו בו. הייבו סקילה. כמ"ש ברפ"ז] ואי דלא נגמר דינו קודם לכן לא אלטריך קרא לאשמועינן. ומהאי טעמא נמי ליכא לפרושי קרא דכולהו בסקילה. דבן פריץ סורר ומורה. ואשת רעהו. נערה מאורסה. דא"כ מה קמ"ל יחזקאל. דלמא תורה קמ"ל דבאיסור מוסיף מורם ר' יוסי כדתנן במסנה ח' פ"ג דכריתות הכא בחמורה ונעבית אבא אים אפ"ג דמוסיף אסורה לעולמא שהיתה מוזהרת להם קודם שנעשית אשת איש. ובמנו תאסר נמי עליו בא"א. תרי קטלא אלא מלית קטיל ליה. ונדון בחמורה שהיא בחמורה. גמרא. ומ"ש וחס נשא בת אלמנה שהיתה תחלה וכו' הכי קאמר בגמרא עכשיו שהיתה תחלה וכו': ד' מי שלקה ושנה וכו'. כתב הר"ב שלקה שני פעמים על עבירה שהיבין עליה כרת דנגרא בר קטלא הוא בידי שמים וקרובי הוא דלא מיקרב קמליה. וכיון דקא מוזהר ליה לנפשיה לעבירות של כרת מקרבינן ליה לקטלא עליה. ורמיזא בקרא דאמר (תהלים נ"ד) שמותם רשע רעה. פירש"י מי שהוחזק רשע תמיתתו רשע. אלמא מוחזק רשע בר מיתה הוא. ורמיזה הוא דהוה ומיקרא דמלתא דכיפה הלכה למשה מסיני הוא. ע"כ. ומ"ש הר"ב שיחזור ויעשה אותה עבירה עצמה. גמרא. אבל בל' ושל ג' כריתות אינו אלא דקא עשיה. כלומר ליט מוזהר עצמו לכרת. אלא שרוצה לעשות כל האיסורים. ומ"ש הר"ב פעם שלישית מכעיסים דכיון דלקה ושנה הוחזק וכשלא ימנע ויעבור שוב לא יתייסר. וכו' אתיא דקי"ל בחרי זמני הוה חזקה כמ"ש בספ"ב דיבמות ומכנה ב' פ"ד דכתובות. כך היא כוונתיה הגמרא דפ"ו דיבמות דף כ"ד: לכיפה. כתב הר"ב מקום כשעור קומה אדם ולא יותר. ואין לו שם מקום

להמשך

אור גדול

היינו אחד ולא שנים א"כ לריב"ב דהאחרון חייב שוב א"א לחייב להראשון ג"כ מטעם אחד ולא שנים אף דסני בכל דהו נפש. וא"כ בב"א אף לריב"ב מטור מטעם אחר ולא שנים. וקצת נראה להוכיח מהרמב"ם דסובר כתלמיד הר' מרן הג"ל דהרמב"ם סיים או שהיו רבים יושבין ורצא חץ מביניהם. והוא בגמ' (מ' א'). ולכאורה תמוה דהוא הוא מטעם מסק דא"י איתו. וא"כ הוא ענין אחר ומטעם אחר. ואיך ערבינהו דלא שייכן להדדי כלל. אמנם לתלמיד הר' מרן יתישב קצת דבבת אחת לריב"ב מטעם אחד ולא שנים א"כ מטעם מסק ובג"ל. אמנם עריין תמוה דכיון דאין הלכה כריב"ב א"כ גם בבת אחת אין צורך למטעם מסק. ולולא דמסתפינא חייתי אומר דמ"ש הוא כרמב"ם ונתחלפו הדברים ואין כאן מקום מ"ש או שהיו רבים. רק אחר זה בהל' ז' שם אחר שכתב ח"ו האחרון נתרע עליו. ורצה שנגמר דינו ונתערב באחרים ולא נודע מי הוא. כאן צ"ל או שהיו רבים יושבין ורצא חץ מביניהם והרג כולן פתרים. כצ"ל. דשם שפיר הוא מקומו.

ציונים

שה שריפה חמורה. ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ב ופ"י פ"ו: אילו לא היתה שריפה חמורה. פ"ם פ"נ: ד' מי שנתחייב בשתי מיתות ב"ר. פ"ם פ"ם נ"ז פ"נ ל' כ"נ יעמוד נ"נ פ"ם פירוש"ל ע"נ. פי' פ"ר פס: סנהדרין כ"ל פפ"נ פצין ל"פ: עבר עבירה מי. פ"ר פס: ה' מי שלקה ושנה. פ"ם כ"נ פ"נ פ"נ יעמוד ב"ל כ"נ פ"ר פ"ם פס' סנהדרין כ"ל פפ"נ פצין ע"ה

שנויי נוסחאות

(נדונין) בסקילה. בכ"י ק': ליתא לבת כהן (שזנתה). בד"נ נעשות.. כהן נדול וליתא ולעובד כוכבים. במכנ"ר ולעובדי.. ד' בשתי מיתות ב"ד). בכ"ם ובמכנ"ר שתי.. ו"ר בד"נ ובכ"ק (ובכס.. בכ"ד) וכ"ם בכ"י קר' (ובס ל"ה). נדון בחמורה. בכ"ק ובכ"מ ובמכנ"ר בכל המקום ידון. שנתחייב שת'. בד"נ ובכ"ק ובכ"ר ופ"ובמכנ"ר שיש בה.. שבאה עליו. בד"נ ובכ"ק ובמכנ"ר שבאת..; בכ"ם ובק' הבאה.. ה' ב"ד. בד"נ ובכ"ק ובמ"ר ובמנוקי יוסף בב"ד.. מכניסים. בד"נ ובכ"ק ובמכנ"ר בונגים וק בסמוך.

תוספות חדשים

פ"ט ד' במשנה בזדקה סרלבים שנאה עליו. עלו מילתא דפסיקא היא דבא תמוהו ומעשה אבת אב ליסור מוסף הוא לא היה ליה לאין דלמ"ד סקילה חמורה היכון נאשת אב הוספות והרמב"ם לא כ"כ נסיבוהו ו"ע פ"ם: בתוי"ם סד"ה מי שנתחייב כו' דלמא חורה קמהדר. מי קוביא הוא ומשמי עלה בגמרא דאם ק מאבי ליה לאהדורי מי ניכי דאהדרם מסה רבינו במכנה חורה: ה בתוי"ם ד"ה מי שלקה כו' וכו' אינה כו' לא דכל מוקי לה אלא כרשב"ג ומטום דעבירות מחזקות מ"מ לשון המכנה מבמע יותר כרבי. ופיין בס בתוספות דיבמות:

תוספות רע"ק

פ"ט ד' [אות כג] בהרע"ב ד"ה מי שנתחייב. וחזר ועבר עבירה חמורה. ותימה אמאי נידון בחמורה הא חי"ל עדות שא"א יכול להיות דאי מתומי מהדי בתראי לא מקטלי דיאמרו נגרא קטילא קטלינן כמו שהתקתי בסבות (ס"א ס"ם. וי"ל דמירי שעבר עבירה החמורה בפני חב"ד. יעי"ל כיון דאי מתומי בתראי עדות שאתה יכול להיות קרינן בי' עכ"ל תוס': [אות כד] תוי"ם ד"ה רבי יוסי. לא מצית קטיל ליה. ובשונג חייב ב' חטאות. וכן אם לא הזהרו בו משום חטוטו והזהרו בו משום א"א חייב משום א"א;

מקום כשיעור קומת אדם ולא יותר. ומאכילין אותו חתיכה להם לר ומים לחץ. עד שיוקצה בני מעיו. והדר מאכילין אותו בעורים בטפחות במעיו עד שבריסו נבקעת: שלא בעדים. שלא בעדות שיהיה מתוייב עליה מיתה. ומ"מ ידוע לב"ד שבדבר המת. שבודאי הרג אלא שהוכחשו העדים בנדיקות לו שלא היתה שם התראה מספקת: ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ. תחלה. ואח"כ מאכילין אותו בעורים עד שבריסו נבקעת והיינו ריסא. ומה בחבר זה גלה זה: ן הגונב את הקסוה. אחד מכלי שרת מלשון קשות הנסך (במדבר ד'): והמקלל בקוסם. המברך את השם בשם עבודה זרה: והבועל ארמית. עובדת כוכבים: קנאים פוגעים בו. המקנאים קנאתו של מקום הן הורגים אותו. והוא שתהיה שבירית בת עובדי ע"ז. ובשעת מעשה. ובשעת עבירה מישראל ואם חסר אחד מן התנאים הללו אסור להרגו. אבל עכשו משרש ע"פ נביא יכרת ה' לישראל אשר יעשנה. ומלקין אותו ל' מלקות מדברי סופרים משום גדה מכוש שפחה משום עובדת כוכבים משום אנס: פרחי כהונה. בתורים שמתחיל בעבר זקנים לפרוח בהם

אותו שעורין עד שבריסו מתבקעת. ההורג נפש שלא בעדים. מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ: ן הגונב את הקסוה. והמקלל בקוסם. והבועל ארמית. קנאין פוגעין בו. כהן ששמש בטומאה אין אדון הכהנים מביאין אותו לבית דין. אלא פרחי כהונה מוציאין אותו

מ"ש בספ"ק דמסות: ן הגונב את הקסוה. כתב הר"ב אחד מכלי שרת מל' קשות הנסך. גמרא. כלומר שהקסוה הוא שם מוכאל ומלאתי לו חבר במכנס ג' פ"ד דכלים: והבועל ארמית. כתב הר"ב והוא שתהיה ס' והם חסר וס' משום זונה. הם הוא כהן. תוספות: קנאין פוגעים בו. גונב קסוה רמיז ליה קרא (במדבר ד') ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו. פירש"י כבלע את הקדש לשון גנב. שמבליעין ומחביאין. ורמז בעלמא הוא ולא מקרא נפיק. דעיקר קרא בלויים כתיב שאזהרו בלא לראות בשעת הסכמת כלים לגרתיק שלהן שהיו אהרן ובניו מכסים וכו' פ"ב. ומקלל בקוסם. דמחזי כמברך את השם גמרא סוף ד' פ"ב. ובועל ארמית דהא אכתוב דבר כרת הוא. כדמייתי לי' הר"ב יכרת ה' לאיש [מלאכי ב' י"ב]. גמרא שם: פוגעין בו. פירש הר"ב הורגים כמו לך פגע בו (מלכים א' כ' כ"ט) רש"י: כהן שמשמש בטומאה אין אדון הכהנים מביאין אותו לב"ד וכו'. כלומר להלקות דדין לאו שיש בו חיוב מיתה בידי שמים אלא מוציאין וכו'. ואין ממתין עליהם בכך. הרמב"ם פ"ד מהלכות בית המקדש. וכתב הר"ב ומתוייבי מיתה בידי שמים בעל עסקי מקדש וקדשיו הם אחד עשר. ואלו הן וכו' קנאי נאמר בהם מיתה בפירוש וכו' כדאיתא בגמרא. וז"ל הרמב"ם ממה שאכל תרומה הוא שנאמר (ויקרא כ"ב) ומתו בו כי יחללוהו ונאמר בטבל (שם) ולא יחללו את קדשי בני ישראל [אח] [אבר ירימו בעתידים לתרום הכתוב מדבר. ועיין מ"ש במשנה מ' ב' דפ"ק דזבחים] וכמו שהחלול האמור בתרומה במיתה. כך הלול האמור בטבל במיתה [ודקדק הר"ב לכתוב תרומה שהורה דבגמרא ממעטינן ממתה מדכתיב כי יחללוהו פרט לזר שמחוללת ועומדת ועיין במשנה ב' פי"ג דזבחים. ובמשנה ג' פי"א דפרה]. וזר שאכל תרומה. לפי שאחר שאמר ומתו בו כי יחללוהו. אמר וכל זר לא יאכל קדש [וכל הרשאה בתרומה קאי שכתוב ובא הכמש [ופסר] ואחר יאכל מן הקדשים. דאחרי בתרומה כמ"ש ברש ברכות]. וזר שמשמש. מבואר שנאמר וזר הקרב יומת. וממה שמשמש. הוא מה שנאמר בטמאים (שם) וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו. וזה החלול כמו הנזכר באחרו ומתו בו כי יחללוהו. [ואח"ת תיפוק לי מכוש ממה שנכנס למקדש דבכרת [כדתנן בריש כריתות]. וי"ל כגון בטמאה בפיגים שעיטור דתנן בפ"ב דשבועות. אלא בא בקלרה והפך בגטרא כדאיתא התם בגמרא. תוספות] ומבול יום. מפי הקבלה שמבואר לזה שאמר הכתוב (שם כ"ח) קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו. ומחוסר בגדים שנאמר בכהנים [שמות כ"ח] וחגרת אותם אבנט וגו' ויהיה להם כהונה לחקת עולם. בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם. אבל כשיחסר מהם דבר הגם הוא כהן. ומחוסר כפורים לפי שנאמר (ויקרא י"ג) וכפר עליה הכהן וטהרה. מכאן ראיה לפני הבאת כפרה טמאה נקראת. ונתבאר שאין עבודה לטמאי. ואם עבד בטיתה. ובלא ראון ידים ורגלים. מבואר שנאמר (שמות ל') ורחצו מים ולא ימותו. [וכתוב יין שנאמר] יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד (ויקרא י') ועיין מ"ג פ"ג דכריתות] ולא תמותו. [ופרעו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. ע"כ ל' הרמב"ם. ואלו י"א נמנין כך בברייתא בגמרא [דף פ"ג] ועיין בפירש הר"ב ספ"ק דכלים. אבל חמץ אמי דלתכוב כמי פרומי בגדים ולהוו י"ב. ומיהו בגמרא אפרומי ראש מייתי לה מדכתיב ביחזקאל [מ"ד כ'] וראשם לא יגלחו ופרע לא יגלחו. וכתיב בתריה יין לא ישתו. להקש פרומי ראש לשתוי יין. מה שתוי יין במיתה אף פרומי ראש במיתה. וכן העתיק הרמב"ם בתחבורו פ"ח מהלכות בית המקדש. כהן שגדל בערו אסור לינכש וכו'. ואם נכנס ועבד חייב מיתה וכו' שנאמר יין לא ישתו כל כהן וראשם לא יגלחו ופרע וגו'. ע"כ. וכתב עליו הכ"מ וה"ת מה טורף לסיקס זה הא מקרא משמע ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו הא אם תפרעו תמותו י"ל דקרא אפשר לפרעו גרשות. דה"ק קרא אע"פ שאתר אבלים אלא קרעו ולא פרעו במיתה. איינכם בכלל חיוב זה. ע"כ. והשתא אתי שפיר דלא חייב פרומי בגדים בכלל חייבי מיתה בידי שמים הא נמרא דיחזקאל לא לחיב. אלא דאתי קרא לי דכתב שם הרמב"ם דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא שנאמר (ויקרא י') ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. הא אם עבד הוא קרוע בגדים חייב מיתה בידי שמים. ע"ג וא"ל דאי להו קרא דיחזקאל ודאי אליבא שמעתא לחיוב מיתה אתה אלא לגרשות

להתפכח ולא ליסן. הרמב"ם. וכיפה מלת אדמית ונתה אותו אל המהפכת בירמיה כ"ע [כ"ו] מתרגמין כפתא ומין בפירש הר"ב דרים מכסה תמיד. ומ"ש שם: ההורג נפש בלא בעדים כו'. ואין עובין דבר זה לאחר מתוייבי מיתות ב"ד. אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו. ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו. שאע"פ שיש עונות חמורות מפיכות דמים אין בהן הכחתת ישובו של עולם כפיכות דמים אפילו עבודה זרה. ואין נ"ל עריות או חלול שבת אינן כפיכות דמים. שאלו עונות הן מעבירות שבין אדם למקום. אבל ע"ד מעבירות שביבו לבין חבירו. וכל מי שיש בידו עון זה הרי הוא רשע גמור. ואין כל המעות שעשה כל ימיו שקולים כנגד עון זה ולא ישלוהו מן הדין שנאמר (משלי כ"ח) אדם עשוק בדם נפש [וע'] לא ולמד מאחאב עובד ע"ז. שהרי נאמר בו רק לא היה כאחאב וכשנסדרו עונותיו וזכיותיו לפני אלהי הרוחות. לא נמצא עון שחייבו כלייה. ולא היה שם דבר אחר שבקל כנגדו אלא דמי נבות שנאמר (מלכים א' כ"ג) ותלא הרוח והתעוור לפני ה'. זה רוח נבות. ונאמר לה תפתה וגם תוכל. והרי הוא הרשע לא הרג בידו. אלא שבב. ק"ו להורג בידו. הרמב"ם פ"ד מהלכות רוצחין. עיין מ"ש בספ"ק דמסות: ן הגונב את הקסוה. כתב הר"ב אחד מכלי שרת מל' קשות הנסך. גמרא. כלומר שהקסוה הוא שם מוכאל ומלאתי לו חבר במכנס ג' פ"ד דכלים: והבועל ארמית. כתב הר"ב והוא שתהיה ס' והם חסר וס' משום זונה. הם הוא כהן. תוספות: קנאין פוגעים בו. גונב קסוה רמיז ליה קרא (במדבר ד') ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו. פירש"י כבלע את הקדש לשון גנב. שמבליעין ומחביאין. ורמז בעלמא הוא ולא מקרא נפיק. דעיקר קרא בלויים כתיב שאזהרו שלא לראות בשעת הסכמת כלים לגרתיק שלהן שהיו אהרן ובניו מכסים וכו' פ"ב. ומקלל בקוסם. דמחזי כמברך את השם גמרא סוף ד' פ"ב. ובועל ארמית דהא אכתוב דבר כרת הוא. כדמייתי לי' הר"ב יכרת ה' לאיש [מלאכי ב' י"ב]. גמרא שם: פוגעין בו. פירש הר"ב הורגים כמו לך פגע בו (מלכים א' כ' כ"ט) רש"י: כהן שמשמש בטומאה אין אדון הכהנים מביאין אותו לב"ד וכו'. כלומר להלקות דדין לאו שיש בו חיוב מיתה בידי שמים אלא מוציאין וכו'. ואין ממתין עליהם בכך. הרמב"ם פ"ד מהלכות בית המקדש. וכתב הר"ב ומתוייבי מיתה בידי שמים בעל עסקי מקדש וקדשיו הם אחד עשר. ואלו הן וכו' קנאי נאמר בהם מיתה בפירוש וכו' כדאיתא בגמרא. וז"ל הרמב"ם ממה שאכל תרומה הוא שנאמר (ויקרא כ"ב) ומתו בו כי יחללוהו ונאמר בטבל (שם) ולא יחללו את קדשי בני ישראל [אח] [אבר ירימו בעתידים לתרום הכתוב מדבר. ועיין מ"ש במשנה מ' ב' דפ"ק דזבחים] וכמו שהחלול האמור בתרומה במיתה. כך הלול האמור בטבל במיתה [ודקדק הר"ב לכתוב תרומה שהורה דבגמרא ממעטינן ממתה מדכתיב כי יחללוהו פרט לזר שמחוללת ועומדת ועיין במשנה ב' פי"ג דזבחים. ובמשנה ג' פי"א דפרה]. וזר שאכל תרומה. לפי שאחר שאמר ומתו בו כי יחללוהו. אמר וכל זר לא יאכל קדש [וכל הרשאה בתרומה קאי שכתוב ובא הכמש [ופסר] ואחר יאכל מן הקדשים. דאחרי בתרומה כמ"ש ברש ברכות]. וזר שמשמש. מבואר שנאמר וזר הקרב יומת. וממה שמשמש. הוא מה שנאמר בטמאים (שם) וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו. וזה החלול כמו הנזכר באחרו ומתו בו כי יחללוהו. [ואח"ת תיפוק לי מכוש ממה שנכנס למקדש דבכרת [כדתנן בריש כריתות]. וי"ל כגון בטמאה בפיגים שעיטור דתנן בפ"ב דשבועות. אלא בא בקלרה והפך בגטרא כדאיתא התם בגמרא. תוספות] ומבול יום. מפי הקבלה שמבואר לזה שאמר הכתוב (שם כ"ח) קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו. ומחוסר בגדים שנאמר בכהנים [שמות כ"ח] וחגרת אותם אבנט וגו' ויהיה להם כהונה לחקת עולם. בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם. אבל כשיחסר מהם דבר הגם הוא כהן. ומחוסר כפורים לפי שנאמר (ויקרא י"ג) וכפר עליה הכהן וטהרה. מכאן ראיה לפני הבאת כפרה טמאה נקראת. ונתבאר שאין עבודה לטמאי. ואם עבד בטיתה. ובלא ראון ידים ורגלים. מבואר שנאמר (שמות ל') ורחצו מים ולא ימותו. [וכתוב יין שנאמר] יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד (ויקרא י') ועיין מ"ג פ"ג דכריתות] ולא תמותו. [ופרעו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. ע"כ ל' הרמב"ם. ואלו י"א נמנין כך בברייתא בגמרא [דף פ"ג] ועיין בפירש הר"ב ספ"ק דכלים. אבל חמץ אמי דלתכוב כמי פרומי בגדים ולהוו י"ב. ומיהו בגמרא אפרומי ראש מייתי לה מדכתיב ביחזקאל [מ"ד כ'] וראשם לא יגלחו ופרע לא יגלחו. וכתיב בתריה יין לא ישתו. להקש פרומי ראש לשתוי יין. מה שתוי יין במיתה אף פרומי ראש במיתה. וכן העתיק הרמב"ם בתחבורו פ"ח מהלכות בית המקדש. כהן שגדל בערו אסור לינכש וכו'. ואם נכנס ועבד חייב מיתה וכו' שנאמר יין לא ישתו כל כהן וראשם לא יגלחו ופרע וגו'. ע"כ. וכתב עליו הכ"מ וה"ת מה טורף לסיקס זה הא מקרא משמע ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו הא אם תפרעו תמותו י"ל דקרא אפשר לפרעו גרשות. דה"ק קרא אע"פ שאתר אבלים אלא קרעו ולא פרעו במיתה. איינכם בכלל חיוב זה. ע"כ. והשתא אתי שפיר דלא חייב פרומי בגדים בכלל חייבי מיתה בידי שמים הא נמרא דיחזקאל לא לחיב. אלא דאתי קרא לי דכתב שם הרמב"ם דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא שנאמר (ויקרא י') ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. הא אם עבד הוא קרוע בגדים חייב מיתה בידי שמים. ע"ג וא"ל דאי להו קרא דיחזקאל ודאי אליבא שמעתא לחיוב מיתה אתה אלא לגרשות

תשרת נפש. פיי' ס"ד מה' תמא כ"ח פ"ג ונתן ב"ג ן דהגונב את דבורה. פ"ג ס"ב שיי' פ"ח מה' מלכים פ"ג פפ"ג פ"ג ע"ג ע"ב והכותל ארמית. פ"ב ע"ח ע"ז ע"ז ע"ב פיי' שב חיי"ב כמי תיקרי ניפא ב"ל פפ"ג פפ ותתן ק"ב פיפ"ש פ"ב פ"ז ק"ג ופת"ב ח"ב פיפ"ג פ"ב ע"ד נגפ"ם: בתן ששמש בטומאה. ע"ז פ"ח פב' פנהדרין כ"ו ופ"ד מה' ניפא מקנה כ"ג פפ"ג פתן ק"ב:

שנויי נוסחאות

מתבקעת. בד"נונכי"ק ובכי"ם וקר' ומכני"ל נבקעת. ההורג נפש. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובנע"י ובכמכ"ם פ"ד מסלי רוצח.. נפשות וכ"ם כמכני"ל(ונס..את..) ולפ"ז גם בכתן בעיק דלאיתחזק בלתת ויומי אבל לא מצאתיו בשום מקום וגם למלי דמסרם לה הגמרא בעבודת מיוחדת ודלאיתכתיב נבדיקות נודלי דלא איין לומר דאתרמי תלתא זימני בכפ"ג (ד"ס). שלא בעדים. בכי"ל קר' ובנ"ל בלא עדים ומאכילין אותו. בכי"ק ובכי"מ ונותנין לו. ן הקסוה. במכני"ל הקסוה. בקוסם. במכני"ל בקסם. (קנאין) פוגעין בו. בכי"ק הקנאים פוגעין בהן. וכ"ה בהן גם במכני"ל (וכם ליפא) וכ"ה הקנאים גם בכי"מ (וכם בגלון.. בו [בשעת מעשה]) ולי סיס ק לפי הס"ל ול"ל כמנהן לגר (ד"ס).

לקוטים

ה תרע"ב ר"ח שלא בעדים וכו' לו וכו' אלו הני שרוטים הם דשמואל ודרב מסדא בגמרא ואיכא נמי תוקמתא דרב דמפי בעדות מיוחדת ופירש"י ל' רוחנא מתלון זה ולי מתלון זה ולא ידענא מעם הר"ב דכתביהו לכך תרתי וכשמיע הכיא דרב וכרמב"ם בפי' כתב הכי הכתי אבל כלל גם לאחרת בלתתו ומיגא בלו ובהמי ע"ד מכי רוחא פסקינהו. ולבו. (ב"ל): תוי"ט ד"ה ההורגנו אבל ב"ד וכו' הרמ"ן ל"ל דלפי הרמב"ם למה שו מפרשי כריתות אל שופכי דמים כשהם פ' בשמי נמשכתו אחר שנ"ד תבוה מכל ה"א ע"כ. ולעדין דבר דלקש ומתם מי לא פיש בים לתת דב"ד ובפי מינה שבני שוא מונל בשלמו ומתחייב בנפשו מעם והלאמרי בגמ' הקת מוחר נפשיה לגרב מיתה ולינא לגיתר לשורי הוא דקת פשים דבגר שעם כך שעב לפש ותו לא מקף יגריב כ"ל אלא הוא מוחר מעמו. (ב"ל):

אותו דוץ לעזרה. ומפציעין את מוהו בגזרין. זר ששמש במקדש. רבי עקיבא אומר בחנק. וחכמים אומרים בידי שמים:

פרק י א כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס') ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשי ידי להתפאר. ואלו שאין להם חלק לעולם הבא. האומר אין תחיית המתים מן התורה. ואין תורה מן השמים. ואפיקורס.

בהם: בגזרין. בקציות של פליס: רבי עקיבא אומר בחנק. נאמר כאן (במדבר ט') והזר הקרב יומת. ונאמר להלן (דברים י"ג) והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת. מה להלן בחנק. אף כאן בחנק: וחכמים אומרים בידי שמים. נאמר כאן יומת. ונאמר להלן (במדבר י"ז) כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות. מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים. והלכה כחכמים. ומיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת. שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי. ומיתה בידי שמים אין לא זר מיתה עליו כלום. ורש"י כתב בפרק במה מדליקין (דף כ"ה) דמיתה בידי שמים ימיו נקצרים. ואינו הולך עדיני. כרת הוא בזה תרתי ימיו נכרתים. והולך עדיני. ומתוייבי מיתה בידי שמים בעל עסקי מקדש וקדשים. הם אחד עשר. ואלו הן האוכל טבל. וכהן. טמא שאכל תרומה טהורה. זר שאכל תרומה. וזר. וטמא. וטבול יום שנמשו. ומתעבר כפורים. ומחוסר בגדים. ושלא קדש ידיו ורגליו. ושתוי יין. ופרועי ראש. קנאת מסה נאמר מיתה בהם בפירוש ונאמרים למדוש רבותינו מפי הקבלה בנ"ש ובהיקש:

פרק י א כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפי' אלו שנתחייבו מיתה בב"ד מפני רשעיהן. יש להם חלק לעולם הבא. ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים. שנתחדשים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים בחמה וכלבנה וכוכבים. כדמייתי בגמרא בהאי פרקא מתים שנתחדשים לחיות אין חוזרין לעפרן. והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה. ואע"פ שיש בו גוף וגויה. אלא לצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו שכינה. ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפני קטנו. משום שכי קתני יש להם חלק: האומר אין תחיית המתים מן התורה. בגמרא קאמר וכל כך למה הנא הוא כפר בתחיית המתים. לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים. ומכאן אני מוכיח בעולם הבא האמור במשנה זו איזו העולם שהנשמות מונחות בו בזמן הזה. אלא העולם של תחה"מ כדפרישית: אפיקורוס. שמבזה ת"ח

בדברי הש"מ. אבל הפתח דגלי לן קרא דיחזקאל בפרושי ראש דכמיתה ה"ה פרושי בגדים נמי דכתיב גביה. ושם בדקדק הרמב"ם לכתוב דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא וכו'. ולמאי נ"מ הניין אהדדי. אלא משום דמיחזקאל יליפינן דלא תמותו להיות אבל. וא"כ פרושי בגדים נמי בחיוב מיתה הן. דהא הך דלא תמותו על פרושי בגדים נמי קאי ובהדיא תניא בת"כ ובגדיכם לא תפרומו ולא תקרעו בגדיכם ולא תמותו. ממעמא לאו אתה שומע הן. ע"כ. ש"מ דלחיובא אתה. ומיהו תנא דידן לא מני אלא י"ח. הואיל ופרושי בגדים אין לנו בו מקרא מפורש כמו בפרושי ראש. דהא אע"ג דביחזקאל כתיב ביה חיוב מיתה. אפשר דאכתי קרא דלא תמותו לרבות אתא. ומשום פרושי בגדים שאינו אלא רשות. ותו אבכתן במתניתין דספ"ק דכלים דקתני פרושי ראש והוא ליה למתני נמי פרושי בגדים. אך עדיין יש להקשות על לשון שבפירוש המשנה דלא מני אלא י"ח משום דנסיב ליה אליבא דתנא דידן. ואע"ה כתיב ליה לקרא דראשיכם לא תפרעו וגו'. שאם נלמד ממנו לחיוב. ואלו דפרישה נמי אינם ביה חיובא וכמו שפסק ק בחבורו שיש בו חיוב מיתה ולתבבוה ויהיו י"ב. וזה ג"ע: דאין לעזרה. דבהר הבית מוהרין שמא מתים ומת שלמו. כדפירש הר"ב *במשנה ח' בפרק קמא דכלים: רבי עקיבא אומר בחנק. כתב הר"ב נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן והנביא וגו' יומת. מה להלן בחנק. כמ"ש בריש מכשה י' פ"ז: וחכמים אומרים בידי שמים. כתב הר"ב נאמר וכו' מה להלן בידי שמים דבמאתים וחמשים אינם [בפרופיס דקרא] כתיב. רש"י. ור"מ סבר דאין יומת מיומת. ואין דאין יומת מיומת. ורבנן סברי דאין הדיוט מהדיוט. ואין דאין הדיוט מגביה. ורבי עקיבא כיון שהדיוט אין לך הדיוט גדול מזה. גמרא:

פרק י א כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפי' אלו שנתחייבו מיתה בב"ד מפני רשעיהן. יש להם חלק לעולם הבא. ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים. שנתחדשים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים בחמה וכלבנה וכוכבים. כדמייתי בגמרא בהאי פרקא מתים שנתחדשים לחיות אין חוזרין לעפרן. והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה. ואע"פ שיש בו גוף וגויה. אלא לצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו שכינה. ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפני קטנו. משום שכי קתני יש להם חלק: האומר אין תחיית המתים מן התורה. בגמרא קאמר וכל כך למה הנא הוא כפר בתחיית המתים. לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים. ומכאן אני מוכיח בעולם הבא האמור במשנה זו איזו העולם שהנשמות מונחות בו בזמן הזה. אלא העולם של תחה"מ כדפרישית: אפיקורוס. שמבזה ת"ח

ומדפיסי הגמרא סדרו זה הפרק לאחרונה אחר הנחנקין אבל בגמרא ירושלמי שם לא רצו לשון רש"י לפניהם כונה במקומו הראשון לפני הנחנקין. וראיתי שזו היא טעותא הרמב"ם כמו שאכתוב לשון בפתיחת מסכת מכות. גם באבות מרגלא בפומיה לזכור פ' חלק בשם העשירי לפרקי סנהדרין. ולפיכך אני אומר לקיים גרסא זו. והיא עיקרית. וזה לפי שבפרק הזה מבאר דיני עיר הנדחת שנזכר בפרק הקודם אלו הן הנהרגים. רוצח והנמשך אלו מדין התערובות ושם בו חיוב בתי מיתות ומי שלקה ושנה. וזכר שמתיתין אותו במיתה שאינה מהארבע מיתות. והנגב זה בונה גם כן הדומים לזה ואגב שמה בשימש. תני נמי זר בשימש. ועכשיו הוא מן הראוי להשלים ג"כ דיני עיר הנדחת. אלא מפני שרוצה להזכיר שאין להם חלק לעולם הבא. סוברת לבאר האלה שיש לכל ישראל חלק לעולם הבא. ואע"פ שכל ישראל ר"ל הפילו חייבי אבעא מיתות בית דין כמ"ש הר"ב. ולפי זה היה יותר ראוי שזה הלשון יכופר אחר הנחנקין. כדי לעולם גם כן. מכל מקום מפני העלות דין עיר הנדחת שבזה הפרק יש לו דין קדימה. ואגבן הוצרך להקדים כל ישראל יש להן חלק לעולם הבא. וא"ל לגרסת בעל חכמת שלמה שבפירוש רש"י כתוב דכל ישראל אגדה היא. והתחלת הפרק ואלו שאין להם חלק לעולם הבא. אפילו הכי מכוש עיר הנדחת שונה זה הפרק קודם. ומקדים כל שאין להם חלק לעולם הבא. ואין ראוי שיפסיק בדיני נחנקין לדיני עיר הנדחת. שכבר בא זכרם בפרק הקודם אלא ראוי הוא להמכם כך גדלה בדיני. ועוד יש לי ראוי בר"פ דלקמן כמו שאכתוב שם בס"ד. ובריש מכות כתוב בפרש"י בהדיא דהנחנקין הוא כיומא דכנהדרין: שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ. ארץ זו מבל. כלומר ארץ החיים. והוא הפה"ב. הרמב"ם פ"ג מהלכות תשובה. ועיין סוף פ"ק דקדושין: האומר אין תחיית המתים מן התורה. שטפר במדרשים דדרשינן בגמרא [לקמן] מניין לתחיית המתים מן הפורה. ואפילו יהא מודה ומאמין שיהיו המתים אלא דלא רמיזא באורייתא. כופר הוא. הואיל ושוקר שיש תחיית המתים מן התורה. ["מה לו] ולאמונתו. וכי מיהיכן הוא יודע שכן הוא. אלכך כופר גמור הוא. רש"י: ואפיקורס. כתב הר"ב המבזה וכו'. עיין מ"ש

ציונים

דוץ לעזרה. פי' אמר זנחים נ"ב ע"ב ד"ה ומשמע ופיר' יבמות ז' ע"ב ד"ה ולא קני: רבי"א ברכות. ע"ה ע"ב: ותבי"א בדי שמים. מוי' ע"ב בב' נתנ מקנה ר"ש פ"ב גיטין ע"ב:

פ"י א כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. מי ע"ה, מי ושמע מי ע"ב כוס' ד"ה מוהן (נדרים כ"ב) תוי' ע"ב בב' בחולה כ"ב: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא. ע"ה ד"ה ע"ב יומא ע"ה ע"ב הגהות ולא עימן מי ש"י סם ד"ה האומר אין תחיית המתים. מי פוסק לה מ"ל מרלב"ג (נדרים מ"ב):

שנויי נוסחאות

(דוץ) לעזרה. כ"ל ליתא לעשה. ומפציעין את מוהו בגזרין. כ"ל ר' ומבגיל ומפצעין..; כ"ל ומוצעין..; כ"ל ומוציאין ז').. בגזרין. פ"י א (כל ישראל כו' להתפאר). כ"ל ליתא ועי' במסרס"ל ד' רלא ונתוי"ם; כמבני"ר ליתא רק פדכור כל ישראל י"ל חלק לעוה"ב. ולא יותר; כ"ל ליתא המלת נצר מטעי מע"י להתפאר וכן ליתא בכ"ר; בלגדות סלמה.. ועסק כולם צדיקים וגו'. ואלו שאין. כ"ל אלו.; כ"מ ואלו הן שאין. אין תחיית המתים (מן התורה). כ"ל ליתא וכן ליתא בר"ף ד' קושטא ומי' בגלר בנע בלוך וכתב הרמ"ם אלו שאין להם חלק בר"ב הבאר בתחה"מ ובמ"ש גרים האומר אין תחה"מ מן התורה כאומר שאינו מדרשים כו' (זה שלא כדברי שנאר בנע שבתב שתלמיד מומר הוסיפו בגרס") וכן הביא הרמ"ה בתי הטמאות בתגרמיו דף ס"ג (ד"ס).

ראשון לציון

ו ברע"ב ד"ה וחכמים אומרים בידי שמים הוא פחות כו' מין יסל"מ: תוי"ם ד"ה כהן בשמש כו' הקדק הרל"ל לכתוב תרומה עשרים כו' דכ"ם ממעשיר מעלה מדכתיב כי יחלולנו פיס לנו שמחוללת · ושומדת ופי' מעשה כ"פ ר"ג דזמרים: שם ד"ה חוץ לעזרה. דבכר הבית מותרין מעלי מתים כו' ומין תוספות זבחים נ"ב ע"ב נד"ה ובמלאי וכתב' יבמות ז' ע"ב ד"ה ולא ומין יסל"מ: פ"י א במשנה האומר אין תחיית המתים שין יש סדר לעשנה:

תוספות רע"ק

ו (אות כה) תוי"ם ד"ה חוץ לעזרה. בפשנה ח' בפ"ק דכלים) אף דבמתני שם מבואר דמ"ם מדרבנן אין מפא מת נגנם לחיל. עיין בתי"ם יבמות דף ז' ע"ב ד"ה ודאה קרי שהגביהו מפשנתינו דתבא שלא נזרו רק שלא יבנום. אבל אם הוא שם לא נזרו שיצא:

ת) כיפ"ב ד"ר יומא וכ"ה בגמרא דפ"י בגמרא לא מוסחינו ימות ומוכחת כו'.

נמשכים

פ"ח וכ"ם המבזה התורה עלמה: בספרים החיצונים. ספרי מינים. כגון ספרי אריסט"ו היוני ומחבריו ובכלל זה הקורא בספר דברי הימים של מלכי מודבי ע"ז ובמירים של מנבים ודברי חפץ שאין בהם חכמה ולא תועלת אלא לבוד זמן בלבד: והלוחש על המכה. ובדרוקק בלבד הוא דאין לו חלק לעוה"ב לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: וההוגה את השם. כל ד' אותיות כמו שהוא כתוב: ב ג' מלכים וד' הדיוטות. אע"פ שגדולים וחכמים היו. אין להם חלק לעוה"ב. אלא היתה אמונתם שלימה ואע"ג דבלעם מאומות העולם הוא. ואם כל ישראל י"ל חלק לעולם הבא הכן משה דק"ל מחסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב אמנותינו דבלעם לאו מחסידי אומות העולם הוא: ג שנאמר לא ידון רוחי באדם לא דין ולא רוח. שאין עומדים בדין. ואין להם רוח לחיות שם הלדיקים שם

רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים. והלוחש על המכה ואומר (שמות ט"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך. אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו: ב שלשה מלכים וארבעה הדיוטות. אין להם חלק לעולם הבא. שלשה מלכים. ירבעם. אחאב. ומנשה. רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר (ד"ה ב' ל"ג) ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו. אמרו לו למלכותו השיבו. ולא לחיי העולם הבא השיבו. ארבעה הדיוטות בלעם. ודואג. ואחיתופל. ונחזי: ג דור המבול. אין להם חלק לעולם הבא. ואין עומדין בדין שנאמר (בראשית ו') לא ידון רוחי באדם לעולם. לא דין. ולא רוח. דור הפלגה. אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר (שם י"א) ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ. ויפץ ה' אותם בעולם הזה. ומשם הפיצם ה'. לעולם הבא. אנשי סדום. אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (שם י"ג) ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד. רעים בעולם הזה. וחטאים לעולם הבא. אבל עומדין בדין. רבי נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין. שנאמר (תהלים א') על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים. על כן לא יקומו רשעים במשפט. זה דור המבול. וחטאים בעדת צדיקים. אלו אנשי סדום. אמרו לו אינם עומדים בעדת צדיקים. אבל עומדין בעדת רשעים. מדגלים. אין להם חלק לעולם

ד

בהו רפים וחמתים לה' מאד. רש"י: עשרת השבטים. שהגלה סנחריב שנאמר (מלכים ב' י"ח) וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי. רש"י: אין עתידים לחזור. לכן רש"י לא בבניהם ובני בניהם קאמר אלא אותן שגלו עצמן אין להם חלק ברבים גמורים הם. אבל בניהם והזרעות הבאים אחרים ומחזין. ע"כ. דאלת"ה הא קשו קראי דיחזקאל בסוף הספר כתב בחלוק האדון שהוא לי"ב שבט. וכבר האריכתי בזה בספר תורת הבית בספ"ג בש"ד שנאמר. ובלילכם. מבמע שיהו כולן גולין במקום א' אל תרן אחרת. והייט עשרת השבטים שהגלה סנחריב והושיבם במקום אחד כדאמר שהוליכם למדינת אפר"קא אבל בני השבטים לא גלו במקום אחד אלא נתפזרו בכל ארצות. ועליהם הוא אומר (זכריה י') אשרקה להם ואקבצם. רש"י: ר"א אומר מה היום מאפיל ומאיר. מה היום מאפיל בבקר אפל ובצהרים מאיר. א"נ בעבר אפל והולך ומאיר מאיר אף עשרת השבטים עתיד להזור להיות להם חלק לעה"ב. רש"י: ד' אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעה"ב. ואם דפירש הר"ב ברש פירקין דאפילו אלו שנתחייבו מיתה בב"ד וכו'. ומאי שנא אנשי עיר הנדחת מבאר מתחייבי מיתה בב"ד אלא דהא להם כפרה וכדאמרינן כמי בסוף פ"ו נתעכל הבשר וכו' שפירש הר"ב כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו. ואתם על כל הרוגי ב"ד קאי כדתנן לעיל מינה. הא מלתא מתרלה כמ"ש התוספות פ"ו דף מ"ו. דהא דתנן הכא אין להם חלק לעה"ב. הני מילי דלא איקטיל. אבל אם דנו אותם והרגום יש להם חלק [לעה"ב]. ע"כ. ואע"ג שזה שבתבו כן הוא בדברי המקשה דהתם. כיון דאיקטיל הוא לא כפרה. מ"מ אע"פ

עתידין השבטים איק עתידין לחזור. ק"ו פ"ג כי' פסיקתא רבתי. ק"ו פ"ג: ד' אנשי עיר הנדחה. ק"ו פ"ג פ"ה מוכפת לעיל פ"ו פ"ה ד"ב וחפלו: ואינן נדרנין. מ"ר פ"ד מהנ"ו פ"ב כפ"ב פכון פ"ו: וצריכין שני עדים לא. מ"ר פ"ב כ"ה וכ"ו: שהיחידים בסקילה. מ"ר פ"ב כ"ג: והמרובין בסייף. מ"ר פ"ב כ"ו: הן הבה תבה תבל כו'. ק"ו פ"ג: החמרת והגמלת מ"ר פ"ג מ' פ"ב:

שנויי נוסחאות

בגמרא דף ק"ט ע"ב איתא בס' ו.ע ומ"ר ד"ם פס. שנאמר ויסותו כו' הארץ (רשה בבמבה לבני ה' ויסותו בעוה"ז בבמבה בעולם הבא). בכי"מ ובכי"פ הארץ וגו' וליתא וכן בילקוט פ' בלק רמז תקמ"ד מייתי לה מבריתא בכס ת"ר (ד"ם ומ"ב ק"ט ע"ב לוה ג'); בד"ג.. הארץ ויסותו בעוה"ז.. בבמבה בעוה"ב. בד"ג ובמבכ"ב.. לעוה"ב. דור המדבר כו'. בכי"פ בא הדבור הזה אחר הדבור דעדת קרח וכ"פ בסדר בפ"ר ד"ר וכן הביא הגר"א שפ"ר הגמ' (ד"ם). אבל מסתמא היא כפי סדר הלשון בכתובים. ושם ימותו. בגליון מ"מ ושם ימותו במדבר הזה יתמו בעוה"ז ושם ימותו לעוה"ב. (עליהם הוא אומר) אבמ. בכי"פ ליתא. שנאמר ותבס עליהם הארץ (בעוה"ז) ויאבדו מתוך הקהל (לעוה"ב). בשם ד' ריוזא וויטא ד"פ ד"ק בעוה"ב; בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמבכ"ר ליתא: בגליון כי"מ.. הקהל ותבס עליהם הארץ בעוה"ז ויאבדו מתוך הקהל לעוה"ב. עליהם הוא אומר. בכי"מ עליהם הכתוב..; בכי"פ.. אמר חבוב; בגבולות בהגמוד עליהם אמרת חנה. ומחיה (מוריד שאול ויעל). בד"ג ומחיה וגו'. מה היום הזה הולך. בכי"ק ובמבכ"ב ובמבכ"ר ליתא וכ"ה במבכ"ב ד"ז (ומס מה יום..) אף הן הולבין. בד"ג כך.. ר"א מה היום. במבכ"ב ר"א כהיום הזה מה יום והוספת בכ"ל כיל פפ"ר פרק"ר; בד"ג ר"א אומר אף מה היום. אף עשרת השבטים. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ וב"ם ובמבכ"ר אף הן. שאפל להן (כך) עתיד להאיר להן. וכ"ם במבכ"ב ד"ז; במבכ"ב ד"ה שאפילה.. עתידה..; בכי"פ ליתא: במבכ"ר כשהיא אפלה להן עתידה ליאור. וכ"ם בכי"ן (ומס בעטות בשהוא); בד"ג: אפלה שלהן עתידה לאור..: בתנחומא אף הן שהן באפלה עתיד לאור.. ד' אנשי עה"נ (אין להם הלעה"ב) שנאי יצאו מ' יושבי עירם ואינן. בכי"ק.. יושבי עירם לאמר הא אינן וליתא וכ"ה וליתא גם במבכ"ל (ומס ליתא גם למלי שנא') ומי קא"ש וכ"כ לאמר גם בכי"ם ובכי"פ: במבכ"ב בעטות אנשי עירם..; בד"ג: אנשי בליעל (ד') מקרבך וגו' ואינן. ועד שיורה רובה ועד שידיחום. וכ"ם במבכ"ב ד"ז; בד"ג ובמבכ"ב ד"ם.. שידיחוה וכ"ה בכי"ק ובמבכ"ר (ובנס עד.. עד..) בכי"מ.. ושידיחוה. (אם שהורה מעוסה). בכי"ק ליתא. אם שהיו מדיחיה חוצה לה. בד"ג אם היו מדיחיה מחוצה לה וכ"ה מחוצה גם בכי"ק ובמבכ"ר. וצריכין ב' עדים. במבכ"ר צריכין.. פלטה. בד"ג מלים. ה' הבה את ומ'. בד"ג ובכי"ק ובמבכ"ר תבה את יושבי העיר ההיא (לפי הרב) וכ"ה במבכ"ב (ומס העיר הזאת בעטות); בכי"פ ליתא לפי הרב. העוברת. בכי"ק והעוברת. מצילין אותה. בד"ג ובמבכ"ר ובד"מ.. אותן. החרם אותה. בד"ג ודפ"ר ובמבכ"ב (שנאמר) החרם. ובגר"א מתקה בגמ'.

הבא. שנאמר (במדבר י"ז) **וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'. וימותו. בעולם הזה. במגפה. בעולם הבא. דור המדבר. אין להם חלק לעולם הבא. ואין עומדין בדין. שנאמר** (שם) **במדבר הזה יתמו ושם ימותו. דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר עליהם הוא אומר** (תהלים נ') **אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח. עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר** (במדבר פ"ו) **ותכס עליהם הארץ. בעולם הזה. ויאבדו מתוך הקהל. לעולם הבא. דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר עליהם הוא אומר** (שמואל א' ב') **ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנאמר** (דברים כ"ט) **וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הזה. הולך ואינו חוזר. אף הם הולכים ואינם חוזרים. דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר מה היום מאפיל ומאיר. אף עשרת השבטים שאפל להן כך עתיד להאיר להן: ד' אנשי עיר הנדחת. אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר** (שם י"ג) **יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם. ואינן נדחים עד שיהיו מדיחה מאותה העיר ומאותו השבט. ועד שיורה רובה. ועד שידיחום אנשים. הדיחוה נשים וקטנים. או שהורה מעוטה. או שהיו מדיחה הוצה לה. הרי אלו כיחידים. וצריכין שני עדים והתראה לכל אחד ואחד. זה חומר ביחידים. מבמרובים. שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט. והמרובים בסייף לפיכך ממונם אבד: ה' הבה תבה את וגו'. החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום. הרי אלו מצילין אותה. החרם אותה ואת כל אשר בה. ואם אינה עוברת אלא מעיר לעיר. אם יש שם אדם אחר שהוא ראוי לדון אותה. אם אין שם אדם אחר שהוא ראוי לדון אותה. אם אין שם אדם אחר שהוא ראוי לדון אותה. אם אין

אנשי העיר הודתו. ומיעוט לא הודתו. וחמרים וגמלים שלא הודתו. מבלימין את המיעט לעבות רוב. הרי אלו מלילין. בחין ממונן אחד. אלא נדונין ביחידים. וס"ה דנורמין נמי לעבות עיר הנדחת. אם הודתו שמים לעבותם רוב אלא דתנא אזשותא קא מהדר. ועוד דהא פסיקא ליה מפי דסחים חמרת וגמלת אין דעתן מעורבת עם בני העיר. שיהיו נדחין עמהן: ן היתה רחובה הוצה לה. אם מקום קטן בני העיר היה חולה לה סומכים אותה לתוך העיר. צריך לעשות לה רחוב בתוכה: רחוב. פלטיא גדולה: הקדשות שבתוכה יפדו. כלומר אין נמרים אלא לרבים פדיה כאחר כל הקדשות: ותרומות ירקבו. בגמרא מוקמינן לה בתרומה ביד כהן. דממון כהן הוא. וחל עליה איסור דעיר הנדחת. ומיהו לא היו התרומות נמרים כאחר שלא דלא מזלזלינן בה טלי הא'. לפיכך ירקבו. ואם תרומה ביד ישראל היא. שלא נבוה הוא ותתן לכהן בעיר אחרת: ומעשר שני. אע"ג דממון ישראל הוא בארי הוא נאכל לישראל. הואיל וקדש אחרי. לא ישרף. אלא יגנז: כליל לה' אלהיך. אמר רבי שמעון וכו' גרסינן. ולא גרסינן בגאמר כליל לה' אלהיך: לא תעשה גנות ופרדסים. דעוד לגמרי מבמע: כבר שהיתה. ביטוב בתים: אבל נעשית היא גנות ופרדסים. והלכה כר"ש:

כל אשר בה וגר כבאן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין. שבחוצה לה פליטין. ושל רשעים. בין שבתוכה. בין שבחוצה לה. הרי אלו אובדין: ן שנאמר (דברים י"ג) ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה וגו'. אם אין לה רחוב. עושין לה רחוב. היתה רחבה חוצה לה. כונסין אותה לתוכה. (שם) ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך. שללה. ולא שלל שמים. מכאן אמרו ההקדשות שבה יפדו. ותרומות ירקבו. מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו. כליל לה' אלהיך. אמר רבי שמעון אמר הקדוש ברוך הוא אם אתם עושין דין בעיר הנדחת. מעלה אני עליכם כאילו אתם מעלין עולה כליל לפני. (שם) והיתה תל עולם לא תבנה עוד לא תעשה אפילו גנות ופרדסים. דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר לא תבנה עוד. לכמו שהיתה אינה נבנית. אבל נעשית היא גנות ופרדסים. (שם) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. שבל זמן שהרשעים בעולם. הרון אף בעולם. אבדו רשעים מן העולם. נסתלק הרון אף מן העולם:

העיר. הא למיהוי מיהבי מתא. סגי בל' יוס. וקריכן בהו את יוסבי העיר ההיא: נכסי לדיקים שבתוכה. והם אחר יוסבי העיר אלא הודתו עם רובה. רמב"ם פ"ד מהלכות עבודה זרה: אובדין וכו'. ת"ר החרם אותה ואת כל אשר בה. פרט לנכסי לדיקים שבתוכה לה. ואת כל אשר בה לרבות נכסי לדיקים שבתוכה. שלה ולא שלל שמים. ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שתוכה לה. אמר ר' שמעון מפני מה אמרה תורה נכסי לדיקים שבתוכה יאבדו. מי גרם להם שידורו בתוכה. ממונם. לפיכך ממונם אבד. גמרא. ופירש"י דבכל הוכתא דריש ר"ש מעמיה דקרא ע"כ. ולי נראה דכיון דלענין דין לא נפקא מימה מידי. נתנה תורה לדרוש טעמיה. כדאמרינן נמי במכנה ה' ו' פ"ח ובשאר דוכתין: ן עושין להרחוב. דרחובה דהשתא נמי משמע. גמרא: ההקדשות שבתוכה יפדו. אם הם בדק הבית כמו שאוכיח בסמוך: ותרומות ירקבו. כתב הר"ב בגמ' מוקמינן לה בתרומה ביד כהן וכו'. ואם תרומה ביד ישראל היא. שלא נבוה הוא ותתן לכהן שבעיר אחרת. וז"ל הרמב"ם בסוף פ"ד מהלכות עבודה זרה מפני מתן נכסי שמים וקדושתן קדושת הגוף. ע"כ. כלומר ולא דמי להקדשות דהכן בהם יפדו. דאותן הן בדבק הבית שאין להם אלא קדושת דמים. ור"ל פירש שבעיר אחרת. כלומר לכהן שלא הודח עמהן. וקבה לי דמאי מהגיא דהא הוי נכסי לדיקים שבתוכה. אלא מבמע לי שבעיר אחרת דוקא. דקיימא לן בלנה. ולא שלל חברתה שבתוכה: מעשר שני. כתב הר"ב אע"ג דממון ישראל הוא. לא דקיימא לן הכי. דהא בסדיא פסק הר"ב במכנה ג' פרק ד' דמעשר שני כמתן דאחר כמו ממון גבוה הוא. אלא אפילו למ"ד דממון ישראל הוא קאמר: יגנזו. ולא סגי להיאחס שיקבו כמו בתרומה. מכוס דמעשר שני וכן כתבי הקדש הכל מוחרין בה ונהגין בהן. חבבו שאם יגיחום ביהנו מהם. מה שא"כ תרומה דליתא אלא לכהנים. וכהנים זריזין הן. ולא יהנו ממנה [לפי הא דכתבתי מבמא דגמרא במכנה ג' פ"ח דברכות]: כל זמן שהרשעים בעולם. מתן רשעים אמר רב יוסף גנבי. גמרא [דקי"ג]:

תוספות חדשים

פרק י ה בתוי"ם ד"ה אובדין כו' ול"ג כו' ולי"ג דלא נדיק שאם הר בם ונשל ע בם מתון ביהוסם וכחמה. דגרים מלולים מה שיין כן לרבנן ולכן תמיהני על הרמב"ם שנפ' ד' מהלכות עבודה זרה כתב נכסי לדיקים שבתוכה הם בלתי יאבדו מעיר אלא הודתו עם רובם ביאיקן עם אלנה פוגל ויבנו עם מתוכה אבר אכיל. והרמב"ם נשלמא לה פ"ל פרים כמ"ם שחוי"ש בשרק ה' מכנה פ' ופ"ב ג"ל דסיל דהכן לא פליגי אלנו. אבל קשה מל"ל. דיותר מה שאבר כשברים רש"י:

(ממהרש"ח ז"ל): ואם"ו הגאון אב"ד ור"ש ז"ל דמה זה דאם קודם שחתא מעל ביהוסה לגדיק שדר תוכה לם ה"ל אלא חברתה שבתוכה ואם אחר חטאם פטיטא דאסור דלא שבי כיבא מבכתא דלאור מין לך אדם מיבאל שאין לו גואל וקיל: ן בתוי"ם ד"ה והתרומות כו' וקבה לי כו' וקבא זו מיבה מוגנת דכיון דממון גבוה כיס בשעת ההפא לא מיבסר ומנגן אח"כ לכהן אלא מצא לא שהוא מלוקה העיר:

לקוטים

ן בבשנה יפדו. ולא"כ מוכחן אחרן הרמב"ם פ"ד מגל הרמב"ם בהגהות הולא פ"ו. (כ"ל): תוי"ם ד"ה ההקדשות וכו' בדק וכו' אבל קדשי מזבח ימותו (הרמב"ן בחומש לויקרא) אבל הרמב"ם תוכנה ס"ם וכ"ם הרמב"ם. (מס): שם ד"ה ותרומות וכו' ור"ל וכו' כהן הכ"ד ולי לק"מ דוחא לא כוחא נכסי לדיקים שבתוכה הלא ראיה לא מצא לה כהן ואמון גבוה הוא דהוי וכו' פ"ל ולא הוכן מידי בלתא דאלא סוף כוף כי יהיה לה לכהן שיבא בעיר כו"ל מיד ממוש וכו' נכסי לדיקים שבתוכה ודינו לאבד אלא ר"ל כמ"ב הרמב"ם הוק בדברי הרמב"ם

דר"ל דמכ"ם בשם מלינגא דגמרא וכתב כל מדינה אחרת להודיע דחוקא הוא ולא מבוס בלא אחת בלבד. (מס): שם ד"ה מעשר וכו' וכ"ם לכסף מעשר וכסף הקדש בריחת בס"ם. (מס): שם ד"ה כל וכו' בגמי. קמי לקבא דולא ידבק וכו' דהכתיב מאותו החרם לאלו קרי לכשיש ומ"ם בגמי אמ"ל דלא שיך במתון זה בפנה דלית ליה בעלים ולברייה עושה דהכי מבכתן בקבא גמי אבן הבא ישראל וגם לקבא מן הרחם וגם בגמו וכו' הרי דליקה דבר מן הרחם קרי ליה בגמיגם. (מס):

ן בבשנה יפדו. (כ"ל): תוי"ם ד"ה ההקדשות וכו' בדק וכו' אבל קדשי מזבח ימותו (הרמב"ן בחומש לויקרא) אבל הרמב"ם תוכנה ס"ם וכ"ם לכסף מעשר (ובכסף לויקרא) אבל הרמב"ם תוכנה ס"ם וכ"ם הרמב"ם. (מס): שם ד"ה ותרומות וכו' ור"ל וכו' כהן הכ"ד ולי לק"מ דוחא לא כוחא נכסי לדיקים שבתוכה הלא ראיה לא מצא לה כהן ואמון גבוה הוא דהוי וכו' פ"ל ולא הוכן מידי בלתא דאלא סוף כוף כי יהיה לה לכהן שיבא בעיר כו"ל מיד ממוש וכו' נכסי לדיקים שבתוכה ודינו לאבד אלא ר"ל כמ"ב הרמב"ם הוק בדברי הרמב"ם

נד"ל ונכ"ל ונמסנ"ל ליתא. אם אתם עושין כו' (עליכם) כאילו אתם מעלין. נד"ל ונכ"ל ונמסנ"ל.. אתה עושה.. עליך.. אתה מעלה וכ"ם בכ"מ (ומס.. עושה אתה) וכ"ם נמסנ"ל: ד' שומנו ונפ"ל ד"ל (ובכם ליתא): נכ"ל קר'.. כאילו הקרבתם. תל עולם (לא תבנה עוד) לא תעשה. נמ"ב ונכ"ל ליתא; נכ"ל נ"ם לא תבנה עוד לא תבנה עוד..; נמסנ"ל.. לא תעשה (נגב"ל): נד"ל.. לא תעשה אותה (נקל) וכ"ל נסמרי. (אפילו) גנות. נד"ל ונמסנ"ל ליתא. רע"א (לא תבנה עוד). נכ"ל.. שוד עוד; נכ"ל קר' ונילקוט ליתא. לכבו שהיתה. נד"ל ונכ"ל ונמסנ"ל לכפות.. ונ"ל בר"ל ד"ל. אבל נעשית (הא). נד"ל ונכ"ל ונכ"ל נמ"ל לבקן הכתוב עד והרבך וכ"ל נמסנ"ל (ובס.. והרבך הוי); נכ"ל נמ"ל עד מחרון אפו. שבר"ז. נד"ל ונכ"ל ונכ"ל ונמסנ"ל כ"ז. שהרשעים בעולם הרון אף. נכ"ל שרשעים.. אפו, נסתלק הרון אף מן העולם. נכ"ל.. הרון אפו..; נד"ל הרון אף מסתלק מן העולם.

מכאן אמרו פ' ושל רשעים ס'. פ"ל פס פ"ל וס"ל: ן אם אין לה רחוב כו'. פ"ל פס פ"ל: ההקדשות שבה יפדו. פ"ל פס פ"ל: אם אתם עושין כו'. פ"ל פס פ"ל: לא תבנה עוד. פ"ל פס פ"ל:

ראשון לציון

ן בבשנה וכתבי הקודש יגמו שיין יסלמ"ם:

שנויי נוסחאות

בה וגו'. נד"ל ונכ"ל ונמסנ"ל ונמסנ"ל בה ואת בהמתה לפי חרב. אובדין. נד"ל ונכ"ל: שבחוצה. נד"ל ונכ"ל: אבודין ושבחוצה ולא אבודין גם נכ"ם וכ"ם ושבחוצה גם נכ"ל ונמסנ"ל. בין שבתוכה בין שבחוצה לה (הרי אלו) אובדין. נכ"ל ונמסנ"ל בין פתוכה בין מחוצה לה אובדין ונ"ל נד"ל (וגם אבודין): נכ"מ כין בתוכה בין בחוצה לה אבודין: נכ"ם ושל"ר שבחוצה ושבחוצה לה אבודין. ן (שנאמר) ואת כל שללה. נד"ל ונכ"ל ונכ"ל ונכ"ם ונמסנ"ל ליתא וכן מתקס הגלילי. והתו"ם רשם מלת ס"ם גם על המלות ואת כל שללה תקבוץ ו"ל מנסיל ל"ג גם לותם ומתחיל הדבור אל תוך רחובה ונגי' בלעיגו ל"ל ין מ"ו קדם מלת הקנון. רחובה (וגו'). נד"ל ונכ"ל ונכ"מ ופ' ונמסנ"ל ליתא. (אם אין לה כו' אותה לתוכה) נכ"ם ליתא; נד"ל ליתא למלת אם. היתה רחובה. נד"ל ונכ"ל ונמסנ"ל דאה.. וכנו הוא. (ושרפת באש את העיר) ואת כל. נמסנ"ל שנא' ושרפת..; נכ"מ ונמסנ"ל שנאמר אל תוך רחובה ושרפת.. ול"ל נכ"ל (ובס את כל העיר..); ול"ל נד"ל (ובס ליתא): נכ"ם נד"ל ליתא ואת כל. שללה (כליל לה' אלהיך). נד"ל ונכ"מ ליתא וכן ליתא כליל לה' אלהיך גם נכ"ל ונמסנ"ל. ולא שלל שמים. נמסנ"ל לא..; נכ"ל.. הסמים. אמרו ההקדשות שבה. נכ"מ אמרו חכמים. שבתוכה ול"ם שבתוכה נד"ל ונכ"ל ונמסנ"ל. בע"ש. נד"ל ונכ"ל ונמסנ"ל ופע"ש. כליל לה"א. נד"ל ונמסנ"ל שנא' כליל.. ועי' רפ"ל ורע"ב. (אמר הקב"ה).

פרק יא **א המכה** אביו ואמו. דכתיב (שמות כ"א) ומכה אביו ואמו מות יומת. וכל מיתה האמורה בתורה סתם. אינה אלא חנק [כמ"ש בריש פרק ז']. גמרא. וכן בטלס כתיב מיתה סתם: וזקן ממרא. היכא למידק בסדורא דנקטה מתניתין. המכה אביו. ונוגב. ניחא דכתיבי בהדדי בפרשה מספטים. אבל הכא על אחת אים דכתיב בקדושים. וזוממים וכו' ובכלל א"א הן. ה"ל למנקט קודם זקן ממרא ואינך דכתיבי בפרשה בוספטים. והרמב"ם בס"פ ט"ו מהלכות סנהדרין הקדים א"א לטלס. נראה טעמו בכן בנסקלין כמי הקדימו העריות לכולן. ונראה לי לפי שראה התנא להתחיל המסכתא באחרי זאת בדין עדים זוממין מאחר שזכרם בזה הפרק. וכדאיתא בגמרא דסתם. תנא סתם קאי כל הזוממים וכו'. לפיכך ראה כי טוב שיזכיר א"א וזוממין וכו' באחרונה. כדי שכאשר יבארם יהיו בסוף הפרק. ויסמוך אליו תחלת מסכת מכות המתחלת בדין עדים זוממין. ומכאן ג"כ ראיה להקדים פרק חלק לנחנקין: ממרא. כמו ממריס הייתם (דברים ט'). רש"י: ["וזוממי בת כהן וכו'. כתב הר"ב כשהיא נשואה וס' עיין מ"ש בפ"ט מסנה ג'] : עד שיעשה בהן חבורה. אימת עד דקטל לי' מקטל. ס"ד קטל חד בסיף [כדתנן בריש מ"ב] והכא בחנק. ומ"ד חנק חמור מהרג. מאי איכא למימר. אלא מדכתיב (שמות כ"א) מכה איש ומת מות יומת. וכתיב (במדבר ל"ה) לו באיבה הכהו בידו וימות ס"מ כל היכא דאיכא הכאה סתם אלו מיתה היא. ואימא אף ע"ג דלא עביד ביה חבורה. כתיב במכה בהמה נפש [ונפש מבמע דס דהוה חבורה. רש"י] והס אינו ענין לנפש בהמה (דה ג) [דהא א"ג] הכתיבה בחבנים [דלא עשה בה חבורה] הייב. תנהו ענין לנפש אדם [דהייט אביו. דתע"ג דלא בעינן מיתה בענין]. גמרא. ותמיהא לי דלא כתיב נפש גבי מכה בהמה אלא בהורגה. אבל במזיקה לא כתיב אלא מכה בהמה סתם. כדמוכח קראי דסוף פ' אמור. ובמכילתא פ' מספטים דרשינן הכי. אתה אומר מכה שיש בה חבורה. או אינו אלא מכה שאין בה חבורה. אמרת. ומה אם מדת נזקין מרובה אינו חייב עד שיעשה בה חבורה [דאל"ה אין כאן נזק]. מדת עונשין מעוטא לא יהיה חייב עד שיעשה בהן חבורה. הא מה ת"ל מכה אביו ואמו עד שיעשה בהן חבורה: והמכה לאחר מיתה פטור. כתב הר"ב דהא לא מחייב עד שיעשה בהן חבורה וכו' וכפירש"י והרמב"ם. אבל ליכא למימר דמדאלטריך לרבויי גבי מקלל ס"מ דמכה לא. דאין לומר ללמוד ממקלל דשאני מקלל שהוא בסקילה. מ"מ מניע בגמרא מקשינן הכאה לקללה. ומל סיקס ליכא למיפרך. הלכך גריכי לפרושי מה"ט: עד שיכניסנו לרשותו. ובגנבת שור ושה במשנה ו' פ"ז דב"ק הגן הגניבו או שחיטו מרשות בעלים ונסתפק התוספות אי ה"ג הגניבו כמו שחיטתו דמי או דלמא הכא שאני דהא אשכחן לקמן דמכרו לקרובים פטור דבעינן שיוציאנו מרשות אחיו כ"ש דברשות בעלים לא מהני כלל: שנאמר והתעמר בו ומכרו. ות"ק נמי בעי עימור כדפירש הר"ב וכ"ש מכירה דכם ליה פלוגתא ולא סיה צריך להאריך") להביא הכתוב כ"ש ומכרו: רבי יהודה מחייב. כתב הר"ב דכתיב מאחיו למטושי עבדים. פירשתיו במשנה ג' פ"ח דב"ק: וחכמים פוטרין. כתב הר"ב דסברי מאחיו לאו למטושי עבדים וכו' ולא למטושי מאי ויש לומר דמשום דמ"ס מבני ישראל אחיא למטושי. הלכך לא סני דלא לכתוב מ"ס אחרת לגופיה דקרא דגונב נפש מן. ולהכי כתב מאחיו משום המ"ס וס"ל לר"י לא דרים מ"ס דמאחיו מהאי טעמא דלאצריך לגופיה. ומ"מ כ"ל דממילא למטושי עבדים לפי שאינם בכלל אחיו. ועוד כ"ל דלאצריך אחיו כדתניא בגמרא ר"ש אומר מאחיו עד שיוציאנו מרשות אחיו לאחיו מכרו

פרק יא **א אלו הן הנחנקין.** המכה אביו ואמו. וגונב נפש מישראל. וזקן ממרא על פי בית דין. ונביא השקר והמתנבא בשם עבודה כוכבים. והבא על אשת איש. וזוממי בת כהן. ובועלה. המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה. זה חומר במקלל מבמכה. שהמקלל לאחר מיתה חייב. והמכה לאחר מיתה פטור. הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו. רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו. וישתמש בו. שנאמר (דברים כ"ד) והתעמר בו ומכרו. הגונב את בנו רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מחייב. וחכמים פוטרין. גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין. רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין:

פרק יא **א אלו הן הנחנקין.** ממרא ע"פ ב"ד. שנאמר על דברי בית הגדול בבלשכת הגזית: וזוממי בת כהן. אע"פ שהם באים לחייבה שריפה. אין נדונים אלא במיתה שהיו מחייבים את בועלה שהוא בחנק. כשאר הכא על א"א דכתיב (ויקרא כ"א) היא באש תשרף היא ולא בועלה. וזוממיה ילפינן מכאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו: ובועלה. לבת כהן כשהיא נאוסה. אבל ארוסה היא ובועלה בסקילה: שהמקלל לאחר מיתה חייב. דכתיב (שם כ') אביו ואמו קלל. וקרא יתירא הוא לרבות לאחר מיתה: והמכה לאחר מיתה פטור. דהא לא מחייב עד שיעשה בו חבורה ואין חבורה לאחר מיתה: עד שיכניסנו לרשותו. דכתיב (שמות כ"א) ונמצא בידו. ואין ידו אלא רשותו. וכן הוא אומר (במדבר כ"א) ויקח את כל ארצו מידו: וישתמש בו. תמיד שיש בו בזה פרוטה. ות"ק מחייב אפילו בתמיד שהוא פחות מס"פ. והלכה כת"ק: הגונב את בנו. טעמייהו דרבנן דפשרי דכתיב ונמצא בידו. וקרא יתירא הוא דהא כתיב (במדבר כ"ד) כי ימצא איש. אלא למדרש מיכה פרט לזה שהוא מצוי. והלכה כחכמים: רבי יהודה מחייב. דכתיב (שם) מאחיו מבני ישראל. מאחיו למטושי עבדים. מבני ישראל. לא כתב בני ישראל הוה ממעטינן מי שאינו עבד ואינו בן חורין. אפילו דכתיב מבני ישראל. מיעוטא אחריתא. ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורבנן סברי מאחיו. לא למטושי עבדים. דהא אחים הם במצות. אלא בני ישראל למטושי עבדים

פי"א **א** אלו הן הנחנקין ס"ל פ"נ: חכמה אביו ואמו. מ"ח פ"ס מס' מכריע ס"ה ופ"ו מס' סנהדרין ס"ג פכ"ג (לתרן ר"פ ופשין ק"ו ופ"ע יו"ד מינן ומ"ח פ"ח ופכ"ה ונגנב נפש מישראל. ג"ר פכ"ו מס' סנהדרין ס"ב ס"פ מס' נזיקין פ"ח פכ"ג (לתרן ק"ו): וזקן ממרא. מ"ר פכ"ו מס' סנהדרין ס"ב ופ"ג מס' ממרים פ"ס כפ"ג (לתרן ק"ב): ונביא השקר. מ"ר פכ"ו מס' סנהדרין פ"ס ופ"ס מס' ישרל. ספרא פ"ח ופ"ס מס' ע"ז פ"ח פכ"ג (לתרן ק"ב): והמתנבא בשם ע"ז. מ"ר פכ"ו מס' סנהדרין פ"ס ופ"ס מס' ע"ז פ"ח פכ"ג (לתרן ק"ג): והבא על אשת איש. מ"ר פכ"ו מס' סנהדרין פ"ס ופ"ח פ"ס מס' סוטה ס"ה פ"ג (לתרן ק"ד): וזוממי בת כהן. מ"ר פ"ג מס' מדות פ"ו: ובועלה. מ"ר פ"ג מס' סוטה ס"ה: הכמה אביו ואמו. פ"ס פ"ג ס"ד פ"ג מ"ר פ"ס מס' סנהדרין פ"ס כפ"ג פכ"ה כפ"ג פס פוס"ע פס ס"ח פכ"ג: שהמקלל לאחר מיתה. מ"ר פ"ס מס' סנהדרין פ"ס: והמכה לאחר מיתה. מ"ר פ"ס מס' סנהדרין פ"ס: הגונב נפש מישראל. מכילתא מספטים פ"ס פסרי פנס רפ"ג מ"ר פ"ס מס' נזיקין פ"ג פכ"ג (לתרן ק"ד): הגונב את בנו מי' וחכמים פוטרים. מ"ר פס פ"ס פכ"ג פס: גנב מי שחציו עבד וחציו. ירושלמי מכות פ"ח ס"ח:

שנויי נוסחאות

פי"א **א** אלו הן. נד"ל וכמ"ק וכמ"ס וכמשנ"ר ואלו הן. המכה אביו ואמו וגונב. נכ"ש ק': המכה את אביו ואת אמו. . . נכ"ק והגונב. בשם עכו"ם. נד"ל וכמ"ק לשם. : הגונב נפש. נד"ל וכמ"ק וכמ"מ וכמשנ"ר וגונב ... נכ"ס וחגונב.. (לרשותו. רי"ש עד שיכניסנו) לרשותו. נכ"ק ליתא בשתים; נכ"ש קל'.. ברשותו. . . ברשותו. ומכרו. כמשנ"ר בשתים או מכרו .. הגונב את בנו. נד"ל וכמ"ק וכמשנ"ר וגונב .. חגונב. . (רבי ישמעאל בנו של). נד"ל וכמ"ק וכמ"ר וכמשנ"ר ליתא. שחציו. נד"ל וכמ"ק וכמ"מ את שחציו. ר' יהודה. כמשנ"ר ר' יוחנן בן ברוקה.

ראשון לציון

פרק י"א **א** בפשנה ראשונה והמכה אביו ואמו. ז"ל ספר תסידים סימן תקפ"ו כבר היו חכמים יודעים גם אחר הכאל אם כבן מכה את אביו לאחר מותו פטור ואם מקללו אינו אם מת הלב ושוכב ם מכורה ודם יוצא אינו מאיר אלא שגם אם כעבור כזו שמקללו גם זה הוי שמכנו לאחר נדנו אחרון לו כי מועלת הקללה שם אחר לאחר לאמתו מבאיר בהלכה בכל :

*) נתוי"פ ד"פ בכמוב להביא גם ומכרו. ובד"ק כתוב במקום „גם" המלה „כ"ש" ובד"מ חקנו כלשמים.

לקוטים

פרק י"א **א** בפשנה שנאמר הוצרך להביא הפסוק דכתיב והתעמר ס ומכרו להודיע דבעי כ"ו שימור שם ס ס"פ דומיא דמכירה דהא בשיטת הפחות מס"פ לא מיקרי מכירה אלא הוי ממון וכזה מיושב מה שכתבנים הרמ"ם ז"ל בד"ה בכלי וכו' ע"ש(ס"ל): תי"ם ד"ח עד וכו' ותמיהא לי וכו' כתב הרמ"ם ז"ל גם ידשמא מלי קאמר דלגבי בהמה פייט מיתה וכייט הכ"ה דבשהיכן אין בהן אלא הבלמין ושוין הן וס' כ"ב ואלי בעבי לחר המלה הכלים לא ידענא מלי קאמר אר דתמיהא התוי"ם הוא דסיכי בשיא בגמרא למילף מבהמה אלא אינו ענין לדידה וכו' הא שפיר הוי ענין לבהמה גופה לומר דבקטנה נמי מחייב ממון כמו בבכלה וחייב לאחת בה תני קראי חד מכה נפש בהמה דמייתי בהוגנב ו"ם נפש ואחר כך כתיב ומכה בהמה דמייתי בבכלה וכן פרשי בהוגנב ס"ל מהיכא תיתי הא דלא אינו ענין וכו' ובלחמת קשיא הוא לפי מדות דמתי וגרך ענין (שם):

להביו. לו לאחיו. לו לאחד מן הקרובים דפטור. ולר' יהודה תרתי במשמע מאחיו. ואין כ"ל לומר דאה"נ דלר"י חייב במכרו להיות. כיון שהרמב"ם פוסק בפ"ט מהלכות נגיבה כר"ש ואי איתא דר"י חולק. הא ק"ל ר"ו ור"ש הלכה כר"י: ב אחד יושב על פתח הר הבית. כתב הר"ב הוא שער מזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים. וכן פירש"י. וגרשה שבברייתא לקרב הבתי דינין אל המקום היותר מקודש שבאפשר. ולפיכך פירש פתח הר הבית. הוא הפתח אל המעבר שלפנים משם מתהלך עזרת נשים ולא בפתח שאל המעבר שבחוץ. והרמב"ם בפ"ג ובפ"ח מהלכות ממרים ובפ"א מהלכות סנהדרין כתב לשון המשנה: כך דרשתי וכו' כך לימדתי וכו'. אין להוכיח מהכפל דחדא במהלוקת מפי השמועה וחדא במהלוקת בדבר שבסברא. שהרי בגמרא דמסיק דבשניהם נעשה זקן ממרא לא הוכיחו כן מכפל הלכון. אלא יש לפרש דל' דרשה כלומר לרבים בבית המדרש. ול' לימוד לתלמידיו שמשמשין לפניו בביתו. א"נ מדרש משמעות דורשין ולימוד מהמדות שהתורה נדרשת בהן. ובערוך דרשת המשמעות נקראו ליתוד. והראשון נראה לי עיקר: אם שמעו אומרים להם. ר"ל אם הם יודעים אותו הדין ושמעו דין התורה בו יגידו וכו' עד שיגיע הדבר לב"ד הגדול. ואם ב"ד הגדול מקובלים הדבר ההוא יודעים מה בפיו יודעים מן הקבלה. ואם לא שמעו בו שום דבר ידוע בו כפי הסברות והקישות התוריות הידועות אצלם עד שיסכימו כולם או רובם שהדין כך ויאמרו להם שיתחייבו לעשות כן. הרמב"ם בפירושו. ולומר שהשני בתי דינין אינן רשאין להורות מלבד אלא מה שקבלו ושמעו יאמרו ולא אחרת. וזה לפי שלא נאמר ע"פ התורה אבר יורוך. אלא בסנהדרי גדולה הושבים במקום ר"ל בלשכת הגזית. כדדרשינן וקמת ועלית אל המקום שהמקום גורס. וכתבו התוספות בפ"ק דעבודה זרה דף ח' וא"ת ירושלים נמי איקרי מקום לגבי תחילת קדשים ומעשר שני דכתיב במקום אשר יבחר ה'. וי"ל דלגבי דיני נפשות לא איקרי מקום אלא לשכת הגזית. שהיתה חלויה בקדש וחלויה בחול. והייט טעמא מכוס דבעינן סנהדרין סמוך לעזרה. וה"נ אמרינן כל המעמיד דין שאינו הגון. כאילו נטע אשירה אצל מזבח. דכתיב שופטים ושוטרים וסמוך ליה לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה'. ע"כ. וא"כ אינו נעשה ממרא אפילו לא ישמע לדבריהם. וקשיא מה הועילו במאמרם בע"פ קבלתם כיון שהזקן היו מחייב כשלא ישמע אליהם וכ"ל שזהו שהבריחו להרמב"ם. שבחיבורו פ"ג מהלכות ממרים כתב בענין אחר וז"ל ובאין לב"ד שעל פתח

כר

תוספות הדשים

פרק יא א בתרי"ם סר"ח והכמים. פוטרין כו' ואין כ"ל לומר כו' ולא דמי מעום סא לא מוכרח כלום דאיכא דלאו תרתי ב"מ

סם ק אמינא כ"ם כרבנן דר"י דלא ממעטי מלהיו עבדים לכן הלכתא כר"ש. (מהורש"ם ז"ל):

לקוטים

ב בתשנה שנאמר כי יפלא וכו' הוצרך לכך קרא לעשה על מה שאמר זקן ממרא לאחוקי תלמיד הכא סיפא דפטור הא"ל מהכא כי יפלא במופלא בכב"ד וכו' כמ"ש כ"ל דהיינו זקן. (ס"ל): שם כך דרשתי וכו' לכאורה לא למד זקן זה הלכות דרך לגן שמקדים דברי הכ"ד ומצינו לרז"ל מקפידים על זה גבי זקני ב"ש וזקני ב"ה וגם בבב"ע ז"ל הרגיש כזה והתריץ ע"פ דרכו ע"פ הבלע"ד שכתב לעיל אמר שאין כוונתו ח"ו לחלוק לו לקבל ולכך אמר שהוא לא אמר כך לחלוק עליהם אלא שהוא אמר דעתו ולמעם נתלקו עליו חכירו והשתא הוא מבזיק ולשכך בא לבטל ולא יפה מדבריהם. (שם): שם שנאמר מן המקום וכו' ללמד שהמקום גורם דוקא בלשכה לאחוקי מלכא בבית פלגי וכמרה עליהן וכדלמרינן בש"ס ולעיל בפ"ק. (שם): שם שנאמר והלים אשר יעשה הניא הפי' ללמד דלאו דוקא כורם לעשות דבריה אם עשה הוא פלגו דשבטים דקרא בכי מבשם שפי' ובאים אשר יעשה וכו'. (שם): תוי"ם ד"ה כך. וכו' אין להוכיח וכו' ולפי"ד בכורמתיה דמר נראה דאה"נ דהשתא לפי המסקנא דבכיורים נעשה זקן ממרא נפי כך למתניתין ואמינא בפשטא דרשתי מסברא ולמדתי מפי הפשטות ומה בלא הוכיחו בן בנתי' לומר מהניתין נמי דייקא ס"מ משום דלהכא נמדתי כחד מן ב' הסברות שכתב הרוי"ם והכורך שהומה לתירוץ זה דאמרי' לתתי"ם נוטים בתקום אחר לך אינו זוכר איה מקום כבודו ושוב עיינתי בדברי הרמ"ן ונראה בגם הוא ז"ל כיון מעין מלי דתיבונא פ"ם. (שם): שם ד"ה אם וכו' אינו נעשה וכו' הכ"ד המדקדק בדברי הרמב"ם שם יראה דאם קבל מלי מלי ב"ד הראשונים ואחר לעיר והוכרח לעשות חייב ולשיכך כ"ל דלהדיה ס"ל דבפ דכתיב ע"פ התורה אבר יורוך הייט בדבר שלא נאה עליו קבלה אבל בדבר מקובל תיהחיב נמי בהמקבלה לי מכ"ד בל כ"ג ע"כ. הקדוק זה הוא בלא בדקדוק

ב בטשנה שנאמר כי יפלא וכו' הוצרך לכך קרא לעשה על מה שאמר זקן ממרא לאחוקי תלמיד הכא סיפא דפטור הא"ל מהכא כי יפלא במופלא בכב"ד וכו' כמ"ש כ"ל דהיינו זקן. (ס"ל): שם כך דרשתי וכו' לכאורה לא למד זקן זה הלכות דרך לגן שמקדים דברי הכ"ד ומצינו לרז"ל מקפידים על זה גבי זקני ב"ש וזקני ב"ה וגם בבב"ע ז"ל הרגיש כזה והתריץ ע"פ דרכו ע"פ הבלע"ד שכתב לאחר שאין כוונתו ח"ו לחלוק לו לקבל ולכך אמר שהוא לא אמר כך לחלוק עליהם אלא שהוא אמר דעתו ולמעם נתלקו עליו חכירו והשתא הוא מבזיק ולשכך בא לבטל ולא יפה מדבריהם. (שם): שם שנאמר מן המקום וכו' ללמד שהמקום גורם דוקא בלשכה לאחוקי מלכא בבית פלגי וכמרה עליהן וכדלמרינן בש"ס ולעיל בפ"ק. (שם): שם שנאמר והלים אשר יעשה הניא הפי' ללמד דלאו דוקא כורם לעשות דבריה אם עשה הוא פלגו דשבטים דקרא בכי מבשם שפי' ובאים אשר יעשה וכו'. (שם): תוי"ם ד"ה כך. וכו' אין להוכיח וכו' ולפי"ד בכורמתיה דמר נראה דאה"נ דהשתא לפי המסקנא דבכיורים נעשה זקן ממרא נפי כך למתניתין ואמינא בפשטא דרשתי מסברא ולמדתי מפי הפשטות ומה בלא הוכיחו בן בנתי' לומר מהניתין נמי דייקא ס"מ משום דלהכא נמדתי כחד מן ב' הסברות שכתב הרוי"ם והכורך שהומה לתירוץ זה דאמרי' לתתי"ם נוטים בתקום אחר לך אינו זוכר איה מקום כבודו ושוב עיינתי בדברי הרמ"ן ונראה בגם הוא ז"ל כיון מעין מלי דתיבונא פ"ם. (שם): שם ד"ה אם וכו' אינו נעשה וכו' הכ"ד המדקדק בדברי הרמב"ם שם יראה דאם קבל מלי מלי ב"ד הראשונים ואחר לעיר והוכרח לעשות חייב ולשיכך כ"ל דלהדיה ס"ל דבפ דכתיב ע"פ התורה אבר יורוך הייט בדבר שלא נאה עליו קבלה אבל בדבר מקובל תיהחיב נמי בהמקבלה לי מכ"ד בל כ"ג ע"כ. הקדוק זה הוא בלא בדקדוק

ומודאי כד ריש וכמיב אמרים לכך מלאת דאדרבא המדקדק שם יראה בהדיא מכמה מקומות דאינו נעשה ז"מ להתחייב אלא בהגרלת ב"ד הגדול הדא ממ"ש בפ"ב דין ד' וז"ל אבל ז"מ שאמר בהורה הוא הכם אחד מחכמי ישראל וכו' שכלת ל מחלוקת בדין מן הדינים עם ב"ד הגדול ולא חזר לדבריהם אלא חלק עליהם וכו' אף על פי שהוא דן והם דנים הוא קבל והם קבלו ע"כ פי' הגרא דבדין זה מיירי שני בדבר המקובל ואע"פ קאמר בפירוש דאינו חולק על ב"ד הגדול עוד מפורש שם דין ס' אין ז"מ חייב מיתה עד שיהא חכם וכו' ויחלוק עליהם והם יושבין בלשכת הגזית ע"כ כ"ג עין כוותה דבכל מידי מיירי בין דבריה בין דקבלה ובאבל גדול כיל רבינו אינו חייב עד שיחלוק על ב"ד הגדול והם יושבין בלשכת הגזית. ומו הרמב"ד חזר רבינו ואמר זה שחלק על ב"ד הגדול וכו' אפי' הוא היה מפי סקבלה וכו' ואינו אם הם מזרים מפי סקבלה ע"כ ליה דקדוק זה מבנין בקל לא ידעתי מהיכן הוציאו ואולי ל' רבינו שם בפ"ג דין מ' אמעיתיה שהתב ומינד דבן ז"מ וכו' הרי הוא והמלקים עמו עולין וכו' שאל פתח הר הבית וכו' אם שמע ובקבל מבן מופת ואם לא בלין סלן וכו' אם קבלו יבלו לבן ואם לא הולן בלין לב"ד הגדול וכו' חזר זה המכם לעיניו וכו' ע"כ ושמא מינה ובא דן זה המכם בעל ב"ד דמדקלמר אם קבלו יבלו לבן משמע דהכי הוי בשאם זה ז"מ אם יאמרם עליהם ואי מהא לא אריינא דרבינו ס"ל אם קבלו יבלו לבן בלו יבולין לולן ולא הקישן הכאבר עוד דבין דבר וקבל אין בלן עוד מחלוקת ואי הדר ואחי שמעא לסברתו ושב ויחלוק עם ב"ד שבאינו לא יבולו שבת לירושלים ומיהו אריא דאם בתחלה רא לבוא לב"ד הגדול אחריא דבר קבל דבריו ב"ד בל כ"ג דשאין ומי שחם אבל לעולם אינו נעשה ז"מ בשם גוזמא עד

ציונים

ב זקן ממרא סי. פ"ל ע"ש שלשה בתי דינין היו שם. פירי שופטים קע"ב מ"ל פ"ל מ"ל סנהדרין ל"ג: באין לזה שעל פתח הר הבית. פ"ל ל"ב פירש ב"ח חוד לעזרה. פרוש ר' ב"ש

שנויי נוסחאות

ב זקן ממרא. בכי' ווקן.. דמשפט (ובנו'). במכ"ג ליתא; במכ"ל למשפט בין דם לדם בין דין לדין וכ"ה בכי"ן (ומה לדין ובנו') וכ"ה בכי"ם ומה.. לדין בין נגע לנגע ובנו'). שלישה ב"ד. בד"ג ובכי"ק ובכי"ל ושלשה.. אחד (יושב). בד"ג ובכי"ק ובכי"ל ובמכי"ל ליתא בנ' הסנהדרין. ואומר כך דרשתי. בד"ג ואמר להם כך.. ובס"ר ואומר לו ובכי"ם כסתון ואומר לחם. כך ליתדתי וכך לימדתי. (בנוסן הכנד) בכי"ק כך כך לתדתי וכך לסדו (בקל) ותמנו סם הדברים מן כך (לתדתי.. [דרשתי הר הבית] עד) כך לתדתי [דרשתי הסנהד] ולכן נראה סם הטלה כך ב' פעמים. אם שמעו אומרים. בד"ג ובכי"ק ובכי"ל ובכי"ל ובמכי"ל ובמכי"ל ד' מולים.. אמרו וכן בסמוך; במכ"ג ד"ל ובאמ"ל.. אם' ושמו לה תמ"כ בדפוסים חדשים גם ישמים.; אומר והמסרס"ל בגיס.. אומר וכן הדאמר בד' קופטא וקרלקח. באים (לחן) לאותן שעל פתח העזרה. בכי"ם.. לחן לזה שעל.. ובכ"ם בד"ג ובמכי"ל (ובכס ליתא); בכי"ר באין לב"ד שעל.. ; בגליון בכי"מ (ובסים ליתא) ובע"י אלו ואלו באין לב"ד שעל פתח הכורה ומזה מסמע שאף הב"ד שעל פתח הר הבית על עמסה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלי ממרים ה"מ ועי' הרי"מ (ד"ם). חבירי (כך לימדתי וכך לימדו חבירי). בכי"ל קר' חבירי בו'. ואם לא (אלו ואלו) באין לב"ד הגדול שבלשכת. בכי"מ וקר' ליתא; בכי"מ'. באר ללשבת. שמעו יוצאי תורה לבל ישראל בד"ג ובמכי"ל שמעו תורה יוצאת.. וכ"ה בכי"מ (ומה.. לישראל) וכ"ה בכי"ק (ומה..יוצא..). ושנה ולימד בדרך שהיה לפר. במכ"ג שנה ולמד בדרך שהיה לפר; בד"ג.. ולמד בדרך שתוא לפר; בכי"ק ובמכי"ל.. בדרך שהוא למוד; בכי"מ..בדרך שהוא למד. (ואם) תורה.בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ל אם..; במכי"ל ליתא. בזדון.

הר סבית. אומרים להם כ"ד כך הוא הדין אם שמע וקבל מהן מעט וכו'. וכתב הכ"מ גראה שהוא מפרש אם שמעו זקן ממרא [וביה דיו] וקבלו לעשות כדברי אותו ב"ד אומרים להם סברתם. ע"כ. ופא דהרמב"ם מתפך וסתם אם שמע אחר שאמרו להם. לפי שקבלתם הראשונה לשמוע לא פני שהרי אם אחר"כ יחזר לשמעתו ולמדו אינו נעשה ממרא אלא שכוונת המשנה אם שמעו וקבלו דהיינו בין קודם שיאמרו בין אחר שיאמרו אלא באם לא יקבלו עליהם מעיקרא אין להם לזקוק לאמירה כלל שכשם שמטה לומר דבר הנשמע כך מטה שלא לומר דבר שאינו נשמע לכך נקט התנא אם שמעו קודם שאמרו להם. והרמב"ם נקטיה בסיפא לפי שעיקר המעיקה הראשונה לשמוע לא פני שהרי אם אחר"כ יחזר לשמעתו ולמדו אינו נעשה ממרא אלא שכוונת המשנה אם שמעו וקבלו דהיינו בין קודם שיאמרו בין אחר שיאמרו אלא באם לא יקבלו עליהם מעיקרא אין להם לזקוק לאמירה כלל

חייב עד שיורה לעשות. תלמיד שהורה לעשות. פטור. נמצא חומרו קולו: ג חומר בדברי סופרים מבדברי תורה. האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פטור. המשה טוטפות להוסיף על דברי סופרים.

ג האומר אין תפילין. פטור באין זו הוראה. דומל קרי בי רב הוא: חמש טוטפות. יש הוראה ואע"פ שאין דבר זה אלא

תלמיד שהורה לעשות. תלמיד אלא הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעירו. ובאו לב"ד הגדול ובאלו וחזר לעירו והורה לא בתחלה פטור. שאין להם לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה לב"ד כדלפיכן מכי יפלא ממך במופלא שבב"ד הכתוב מדבר: נמצא חומרו קולו. חומר העבירה בעבר וחומר לא ע"פ אלא הגיע להוראה מוסף על ההוראה שהורה ע"פ ב"ד. היא נעבית ע קולא לפוטרו מן המיתה. שאם היה זקן שהגיע להוראה והורה ע"פ ב"ד היה חייב מיתה: ג האומר אין תפילין. פטור באין זו הוראה. דומל קרי בי רב הוא: חמש טוטפות. יש הוראה ואע"פ שאין דבר זה אלא

דאי לאו הכי לא מהני ולא מידי והיינו הבמיעה הראשונה בשמעה מכלל הדברים דאי לא שיקבלו לשמוע מעיקרא פטיעה שלא יהיו מקקין לומר להם. כלומר כיון שאין בידם להכריח אלא תולה בעצמו של הזקן ובית דיו לשמוע ולקבל: אלו ואלו באים וכו'. אבל באותם היושבים ראשונה לא אמרו אלו ואלו באים לפי שגם הנמיים אינם אלא בל כ"ג כמו הראשונים. אבל הרמב"ם כתב בין בראשונים. בין בנמיים כולן באים וכו': הזר לעירו וכו'. ואם הורה לעשות חייב. ואפילו הוא אמר ג"כ מכי הקבלה. כמ"ש לעיל. והטעם כתב הרמב"ם בהבורו [פי"ג] שהתורה חלקה להם כבוד. וסיים בפירוש מבנה דלקמן כמו שחייבה המקלל אבל ואמו מיתה. לכבוד אביו ואמו. ע"כ. ועקביא בן מהללאל שעמד בשמועתו כדתנן בספ"ה דעדיות ולא הורה לעבות. גמרא: תלמיד שהורה לעבות וכו'. כתב הר"ב והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה לב"ד כדלפיכן מכי יפלא ממך במופלא שבב"ד הכתוב מדבר. וכן לשון רש"י בפירוש במופלא שבב"ד מומחה לב"ד. וסיים למשנתו תלמיד. וסיימו התוספות ואין זה כשאר מופלא דבכל דוכתי. ע"כ. עיין (בפירוש הר"ב) [נ"ל מס"כ] *) במשנה ס' פ"ק דמכילתין. ומבנה ד' פ"ק דהוריות. וז"ל הרמב"ם [בפירושו] במופלא ממי בלא יפלא ממנו אלא הדבר הנפלא הקשה: ג חומר בדברי סופרים וכו'. לא שחרבנו בתים הם מדברי סופרים. ומדברי תורה אפילו חמש. דא"כ היאך תחייבהו התורה מיתה מה שהורתה התורה עלמה היא כך. אלא כל שאינו מפורש בתורה אע"פ שהוא דאורייתא. ד"ם קריין ליה. כלומר דבר שאלולי קבלו סופרים פירושו לא הייב מבנים אותו כך. וז היא אחת מהראיות שכתב הכ"מ [ברים הלכות מאכלות] לדברי הרמב"ם דמרגלא בפומיה למקרי ד"ם לדבר שאינו מן התורה וכמ"ש ברים מסכת עירובין: האומר אין תפילין וכו' להוסיף על ד"ם חייב. שאינו חייב אלא על דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ם. ויש בו להוסיף [על מה שפירשו חכמים] ואם הוסיף גורע [ופוסל הראשון בהוספתו] ואין לו אלא תפילין דקיל"ן בית הילון רואה את האויר פסול. אלא אי עביד ד' בתים ונעשים בהכשר. והמיתה בראשון. כי הדר אייתי בית אחר ואנח גביהו ונמצא בבית המילון אינו רואה את האויר. הרי שהוספתו גורעו ופוסלו. אבל בטולב ולילית לא מבטלתה לה. דטולב אי אין צריך אגד הא לחודיה קאי. והא לחודיה קאי. ואילו אגד גרוע ועומד הוא [וכי הימא דאגד בכשרות ונטלו ואח"כ הוסיף עליו. דאי הכי לא גרעיה. ולא פסליה. דמכי אגבהיה נפיק ביה. הוספה] ולילית נמי כשבא להוסיף עליו תוך הציעי אחר שקברן יצטרך להתירן ולאחוז ולקברן. ונמצא דגרוע ועומד הוא. [ואי לא עביד הכי. הוי העשה ולא מן העשוי ולא פסליה. הראב"ד פ"ד מהלכות ממרים] הכי מיפרשא מהניתין בגמרא. ולהלכה יש דשות חמלאים בפ"ד מהלכות ממרים וכפי כוונת ההבור אין להאריך בזה: כדי לעבור על ד"ם פטור. כשהודה בחומרו בהם. אבל הוא יבטל אותה כמו שאמר לעבור על ד"ם עד שיודה בהיא עבירה ולפיכך אינו חייב מיתת ב"ד לפי שלא יהרג מי שמבטל מצות עשה. אבל אם אמר אין תפילין על דרך כפירה יהרג מצד שהוא מין. הרמב"ם [בפירושו] כתבו ותניא בפ"ב דעבודה זרה דכ"ו המינין. מורידין ולא מעלין. ולפיכך ז"ש בהבורו רפ"ג מהלכות ממרים לא מעלין אותו צריך לומר שסמך על לשון בפ"ד מסלכות רוצח. שאם כתב במלוה להרגן ואם לא וכו': חמשה טוטפות וכו'. כתב הר"ב לטוטפת לטוטפת כתיב הרי כאן הרבה פרשיות כאשר הגהתי כך היא הגרסא בפ"ד דזבחים דף ל"ז. ובפ"ג דמגילה דף ל"ד. וכתבו התוספות. שמע. והיה אם שמוע כתיב לטוטפת והיה כי יביאך כתיב ולטוטפת בכפרים מדויקים. אבל בין פ"ח לתי"ו לא כתיב ויו"ו. ותימה הרי מבמע תרי. ואי הוה אמריק גורעין ומוסיפין ודורשין מיתה אבלא אבאחן אלא בתחלת הבבה ובסוף הבבה וכו'. ע"כ. אבל הרמב"ם בפ"ב מהל' תפילין כתב

גם

*) הכ"מ פאות מוטפת כי אין שייכות לדברי כתוי"ם שם לענין שלשתו. ויותר נכון להגיה במ"ב פ"ד דשם הלכה ד' ג"כ מופלא בבב"ד.

שנוי נוסחאות

בד"נ וכ"ק וכ"מ ובמבנ"ל בודק וכו' תלמיד. נכ"ק ובכ"מ ובמבנ"ל התלמיד. קולו. במבנ"ל קלא ולא נכ"ק (ומוסף שם הו"ו מלמעלה). ג בד"נ בבמה כל המשנה (ד"ם), ולאו כן, רק שם כלה בתוך שי' הרמב"ם נלוהיות הכ"ל. מבדברי תור'. בד"נ ובכ"ק מדברי.. (כדי). בד"נ ובכ"ק ובכ"מ ובכ"מ ובמבנ"ל ליתא. להוסיף. בד"נ לעבור.

תוספות הדשים

ג בתוי"ם ד"ה חמשה טוטפות כו' ותימה הרי משמע מכי כו' עיין בספר אור תורה בפרשת עקב:

לקוטים

מימרים על ב"ד הגדול וכ"ם הרמב"ם אחר"כ חזר זה הסכם לעירו וכל דבר פסוק דקלי מהכלים מיום דסיים לחר שבלו כולן לב"ד הגדול בבלשכה ובכולו כולו ומו המיקרא דמלאה הוא דבר אחר אין לו אחר אלא דינא דמרת בלים לא אלא לשמוע דבריהם מעיקרא הכנות בידו ושוב אמרת בלים אחר מיקבל אחר בו חייב מיתה ומה"מ אם דקלא דע"ם בתורה וכו' קלי ג"כ אל כל ב"ד של כ"ג אי לא אי קלי נמי עליהם אמלי נמת תורה כל אי בידו באם אינו רוצה לשמוע אין בכך כלום ואי לא קלי עליהם מיתה ז מיקבל מיתי ומאי בבא מעיקרא דמליה לאוריתא לאלוק על הפ.ופס ולא אחייב מידי ומ"ם לנחר כי קבל והדר הוא מעמא לאחר דבריהם אמלי לא אני לא מיני הוא מיקרא זו אלא נעבדים דכיון בבאיר שב אים תוכ' הגבל סוף דבר אלוק זה אין לו סמוכות כלל ויתקבל הדבר כל ראלה ואל אמלא. (מ"ל): באר"ד נראה שהוא מפרש וכו' כתב הרמ"ז בעל לחם משנה כתב דאין כוונת הרמב"ם לפי דברי המשנה כי אם דברי עצמו בפי' הבאין וסיימא על מה שהוסיף הרמ"ם ז"ל מדליה ונית דיו כדי לייחב ריעוי ל' שמעו וכ"ם דמה מכן שמיעת בית דיו בכרי הם תולקים על הזקן ע"ל ועדיין דהבדרי מכן ז"ל מדיפי בדוחק גדול הוא לומר שהרמב"ם דיבר מע' המשנה מה שיש בו עוכן לעמד אאין לב"ד על כ"ג להחיב אלא ה"ל בשמעו ונתקבל הוסיף מדעתו דבר שהרהה עבוד ועבד דבכ"ק דין ד' פסק לבריתא דהכא בסוגיין ז"ל בשהיה ב"ד הגדול קיים לא סיתה מתלוקת מיבראל אלא כל דין פחות בו פסק לאחד מיבראל שאל ב"ד שבעירו אם ידעו ז"ל ואם לא סרי וכו' ובולאין לב"ד שבכר כבית אם ידעו ז"ל וכו' ע"ב ואי"ב אמלי כ"ג לא כתב כן ומיהו אי מבא לא אחיה דאחרבא ליבא לאמר לאיבא ז"ל לאדון גיסא לעולם מ"ם כאן בם דברי עצמו ומה שדיא. מ"ם בשבא אם שמעו וכו' סמך על מ"ם בפ"ק ולעולם בסבית הרל"מ לאמנם ליבעיה דהרמב"ם דייק. אפי כמ"ם מהן ז"ל מדקתאר אם שמע וקבל מהן מוסב ואמנו לא אם אבי. ומה שדיא. מ"ם בשבא אם קבל מהן ובמ"ם אחר"כ אלא דבכוונה מקא כבי בלשנא דמהני לי שמיעה לאחרים דייקא אי דמתני' לדידיה ומה בהוסיף אחרי"ם מדליה ובב"ד לעצמ"ד דמוכרח אחרי"ם ואם גם אלא לגיס לאמר אם קבל מהן ובמ"ם אחר"כ אלא דבכוונה מקא כבי בלשנא דמהני לי שמיעה לאחרים דייקא אי דמתני' לדידיה ומה בהוסיף אחרי"ם מדליה ובב"ד לעצמ"ד דמוכרח אחרי"ם ואם גם אלא ל' דבדברי הרמבים ז"ל בכן לבריה אם שמעו וקבלו דומיא דמ"ם אחר"כ אם קבלו ילבו לבן ולהרוויחו קלי אחקן ואחב"ד דפמיים בב"ד של כ"ג ישבו הבלכה כדברי הזקן ואח שייך לומר אם קבלו בית דיו מעמד ואם לא ילבו וכו' וכ': פעמים שיבאו כדברי הב"ד ואח שייך אם הזקן מקבל מוסב וכו'. (כס): הר"ב ד"ה נמצא וכו' מוסף וכו' וכפי הרמב"ם ז"ל וכתב הב"ד וקבב דהמרלה אינם גורמת לו שום פיעור ובכי פי' וסי' פ"ב. ולא יעבוד כיון מלה בפירוש הרמב"ם וסרי"ב ז"ל שבהמרלה גורמת לו פיעור אין כוונתם לדעתי אלא לומר אם בהוספה הבד"ד וב

חלה להוסיף על דברי סופרים חייב שבמדרש ספרים [לטטפת לטטפת] לטוטפת כתיב. כרי לאן ד' פרשיות: **ד** ולא בב"ד שביבנה. שאלו לב"ד שבלשכת הגזית. ואמרו לו. וחזר לעירו ושהה שם ימים רבים עד שנלמדה סנהדרי גדולה ליבנה. ואה"כ הורה כבתחלה. אין ממיתין אותו ביבנה. אע"פ שסנהדרי גדולה שם. ואע"פ שעדיין הבית קיים כיון שסנהדרי גדולה אינה יושבת במקומה בלשכת הגזית: **ה** מה שלא שמע. מה שלא נאמר בגבולה לבוא נביא בטולס. ומה שנאמר לחברו. ולא לו. ומעמה מפי חבירו. וכא ואמר שנאמרים לו. כמי אלו נביאי השקר הם ומיתתן בחנק. דכתיב (דברים י"ח) אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי. זה המתנבא מה שלא נאמר לו. ונאמר שבעירו כמ"ש במשנה ה' פ"ק. ופירש"י שם בגמרא דף ט"ז דמי כתיב וקמת ועלית. בהורה כתיב שבאין לשאול מה יורו והוזר לעירו. ואם הורה לעצות כבתחלה נדון כשאר המומתין בב"ג. פ"ב: ולא בב"ד שביבנה. כתב הר"ב כיון שסנהדרי גדולה היא יושבת במקומה דתניא [דף פ"ז] הל המקום מגמר שהמקום גורס: ולא בב"ד שביבנה. אלא מעלין וכו'. פירש הר"ב שאלו לב"ד שבלשכת הגזית וכו' ושהה וכו' עד שנלמדה וכו' ובפירש"י וגריך לפרש אלא מעלין ומ' כשהב"ד חוזר. והתוספות הקשו קושיות רבות והעלו דהוקא כשנגמר דינו קודם שנלמדה דלאחר שנלמדה בטלה ד"נ. ע"כ. ולי היה נראה לומר דאלא מעלין אינו חוזר על ולא בב"ד שביבנה. אלא על לא בב"ד שבעירו בלבד: רבי יהודה אומר אין מעלין וכו'. בברייתא בגמרא א"ל ר"י ומי נאמר ירא וירא. ואלא לא נאמר אלא ישמעו וירא. פירש הר"ב ונאמר לחברו. ובגמרא כגון הנביא בן עזור דקא ירמיה בשוק העליון וקאמר (ירמיה מ"ח) כה אמר ה' הנני שובר את קשת עילם. נשא חנניא קל והומר בעצמו. מה עילם שלא באה אלא לעזור את בבל. אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם. כשדים שלמן על אחת כמה וכמה. אתא היהו בשוק שהתחתון אמר (ירמיה כ"ח) כה אמר ה' שברתי את עול מלך בבל אמר לי' רב פפא לאביי הא לחבירו נמי לא נאמר. אמר ליה כיון דאתיהיב ק"ו למידרש כמאן דאתמר ליה דמי. הוא מיסו דלא נאמר לו. ובסבי לא קשיא היכא נדע שלקה דמיהיה שידעו הנביאים מה שנאמר לאחר [דף פ"ח] מאן אחרי. הייט מעמא דלא סלקה דמיהיה שידעו הנביאים מה שנאמר לאחר. אבל הכא ידע הנביא שקל ותומר זה ים

ד אין ממיתין אותו אלא בבית דין שבעירו. ולא בבית דין הגדול שבירושלים. ומשמרין אותו עד הרגל. וממיתין אותו ברגל. שנאמר (דברים יז) וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. דברי רבי עקיבא. רבי יהודה אומר אין מענין את דינו של זה. אלא ממיתין אותו מיד. וכותבין ושולחין שלוחים בכל המקומות. איש פלוני בן איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין: **ה** נביא השקר. המתנבא על מה שלא שמע. ומה שלא נאמר לו. מיתתו

ונאמר

גם למטפת בתרת [של ראש] מלא בוי"ו קמץ. ול"ש. [סוד ראיתי בתוס' פ"ק דמכילתין ד"ד ע"ב שהביאו למ"ה פ"ז דבשורות דהתם דורשין וגורעין ומוסיפים אפילו באמצע המילה. וכתבו עוד דבירושלמי איכא פלוגתא דר' אמי בשם ר' יוחנן אמר גורעין לדרוש מתחלת הפרשה לסופה פירש מתחלת המילה לסופה. ור' יוחנן בשם ר' ירמיה [נ"ל דגרס ר"י בשם ר' יוחנן] אמר אפילו באמצע המילה. ור"ת מפרש דוי"ו דולטטפת דרש. וה"ג לטטפת לטטפת ולטטפת הרי כאן ד'. ואע"ג דר"ש לא דרש וי"ו. וי"ו למ"ד דרש. כדאמרן בהטרל [דף פ"ב] גבי והמותר מ"ל]. ועיין בה"ח ס"ס ל"ו. ואמריק הו בברייתא דה"ה ס [מגמות שם] שזו דברי ר' ישמעאל. ר"ע אומר א"ל מע בכתפי [בשם מקום] בתים. פת באפריקי בתים: **ד** אין ממיתין אותו בב"ד שבעירו. אבל דין אותו בב"ד

לקוטים

ד בשבועה אין ממיתין וכו' ז"ל הרמב"ם בפ' מס' זו מבואר הוא שאין ממיתין אלא דין אלא נעדים והתראה לפי שאין בכל התוריה ניתנה לו כרת (פי' לקות) מי שאין התראה אלא מסית ועדים שומע וכו' ע"כ ולא ידעתי מה מקום לגיאור זה ובכאן ואולי מקום הדגן לעיל ואם כוונה לעשות חייב קמ"ל דלא הבא בגור דמיד חייב לפי' בלא התראה ומ"מ שם הוא מקומו. (ב"ל): שם בפשוטה מעלין. גומרין דינו לחיבה בב"ד שבעירו והוספתין אותו ומעלין אותו לירושלים כ"כ הרמב"ם בפ"ג מה"מ. (שם): שם בפשוטה שנאמר ממקרא זה ילמדנו אלא לאחריתי אלבד הסמלה לירום סמיך ג"כ הכרחה דלאחיתה בגרייתה בפ"ם ד' נרכין הכרחה ומד מרבו זקן ממרא ודין לומר דהמיה אחיה כרי דוקא דהא הרמב"ם בפ' הכבר פ' כרי"ם דמשמרין אותו עד הרגל ומסיים שם שנאמר ולא ישמעו וכו' מכלל שמיך הכרחה ולרבנא נרכין הכרחה וכו' וא"ש ע"כ ודאיתו דקמ"ל חנא כמה בהגיה הפ' לרמוז כך דרשא אחריתי. (שם): תי"ם ד"ה ר"א וכו' וכי נאמר וכו' וא"ש בסיר קאמר ר"י ור"ש מנו מעיד ליה בכר הקשה ג"כ כ"ד כן ותי' דשמעו משמע שסיר שהם שם כדכתיב ומכאן כל הבאמרים אם ידיהם וכו' והם הפעדים שהיו שם כשמשו ע"כ וכן קשה דמייתי כו' תיובתים דהתם איתא לישנא דהבומרים דקיי אעדים דר"ל בעדים בשמשו בירכת כי מפיו אחל הכא מאי ישמעו שיין לן ע"ם מ"ש לעיל בסמוך אים דמרין ג"כ הכרחה ומ"ש לא כתב קרא יהיו דא"כ הוא משמע דהיכא דאמיתי בעדים בשמשו ולא יהיו בלתם ומ"ש כתיב ישמעו שבומשים הכרחה ומלא דקאמר ר"י לא מעמן וכו' בהא נמי אמר לן ר"ע דכיון שהם הב"ד הגדול לא נמנו דינו כלעיל לא מיקרי מעמן אם דינו (שם): ה תי"ם ד"ה מה וכו' כגון הנביא וכו' דוקא בנבה"ב דהכיא לם מגנא מה שלאחר נפיהם לחבירו וכ"ם הרמב"ם בפ' וגם בתנורו פ"ם מכלי ע"ז ח"ל אם מי שמעם דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לא אמרו בו ר"ז נגיעה שקר ע"כ ואם דבשם דהכא לא אמרו לן אלא כגון חנניה וכו' מיין לקמן בסמוך. (שם): באר ובהבי לא קשיא וכו' כתב הב"ד מכאן ועד סוף הדבור לא נתחוורו לי דברי עיין בגמרא ובו"ק ע"כ ומן אמת דלאה נמי מדי ענני מין בדרי דברי אלה נכלבי מרמות ואם אומם על המרמה בלתי מבין דבחת קדבו אבראים עד הנמ' דבסוגיין אמרי מיין דלתייהיב ק"ו וכו' ע"ב דבנלת תנוה אפיתיה ביתה אלא אלא לאחרה לו וזה סיב עוה ודברי הפיל הם לכיוב לכלרה אמתה אמר הפיין הרב מגמרא רלאיתי שדברו ז"ל מתוורין כמלה

ד אין ממיתין אותו כו' נ"ל הרמב"ם בפ' מס' ז' מבואר הוא שאין ממיתין אלא דין אלא נעדים והתראה לפי שאין בכל התוריה ניתנה לו כרת (פי' לקות) מי שאין התראה אלא מסית ועדים שומע וכו' ע"כ ולא ידעתי מה מקום לגיאור זה ובכאן ואולי מקום הדגן לעיל ואם כוונה לעשות חייב קמ"ל דלא הבא בגור דמיד חייב לפי' אלא בהתראה ומ"מ שם הוא מקומו. (ב"ל): שם בפשוטה מעלין. גומרין דינו לחיבה בב"ד שבעירו והוספתין אותו ומעלין אותו לירושלים כ"כ הרמב"ם בפ"ג מה"מ. (שם): שם בפשוטה שנאמר ממקרא זה ילמדנו אלא לאחריתי אלבד הסמלה לירום סמיך ג"כ הכרחה דלאחיתה בגרייתה בפ"ם ד' נרכין הכרחה ומד מרבו זקן ממרא ודין לומר דהמיה אחיה כרי דוקא דהא הרמב"ם בפ' הכבר פ' כרי"ם דמשמרין אותו עד הרגל ומסיים שם שנאמר ולא ישמעו וכו' מכלל שמיך הכרחה ולרבנא נרכין הכרחה וכו' וא"ש ע"כ ודאיתו דקמ"ל חנא כמה בהגיה הפ' לרמוז כך דרשא אחריתי. (שם): תי"ם ד"ה ר"א וכו' וכי נאמר וכו' וא"ש בסיר קאמר ר"י ור"ש מנו מעיד ליה בכר הקשה ג"כ כ"ד כן ותי' דשמעו משמע שסיר שהם שם כדכתיב ומכאן כל הבאמרים אם ידיהם וכו' והם הפעדים שהיו שם כשמשו ע"כ וכן קשה דמייתי כו' תיובתים דהתם איתא לישנא דהבומרים דקיי אעדים דר"ל בעדים בשמשו בירכת כי מפיו אחל הכא מאי ישמעו שיין לן ע"ם מ"ש לעיל בסמוך אים דמרין ג"כ הכרחה ומ"ש לא כתב קרא יהיו דא"כ הוא משמע דהיכא דאמיתי בעדים בשמשו ולא יהיו בלתם ומ"ש כתיב ישמעו שבומשים הכרחה ומלא דקאמר ר"י לא מעמן וכו' בהא נמי אמר לן ר"ע דכיון שהם הב"ד הגדול לא נמנו דינו כלעיל לא מיקרי מעמן אם דינו (שם): ה תי"ם ד"ה מה וכו' כגון הנביא וכו' דוקא בנבה"ב דהכיא לם מגנא מה שלאחר נפיהם לחבירו וכ"ם הרמב"ם בפ' וגם בתנורו פ"ם מכלי ע"ז ח"ל אם מי שמעם דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לא אמרו בו ר"ז נגיעה שקר ע"כ ואם דבשם דהכא לא אמרו לן אלא כגון חנניה וכו' מיין לקמן בסמוך. (שם): באר ובהבי לא קשיא וכו' כתב הב"ד מכאן ועד סוף הדבור לא נתחוורו לי דברי עיין בגמרא ובו"ק ע"כ ומן אמת דלאה נמי מדי ענני מין בדרי דברי אלה נכלבי מרמות ואם אומם על המרמה בלתי מבין דבחת קדבו אבראים עד הנמ' דבסוגיין אמרי מיין דלתייהיב ק"ו וכו' ע"ב דבנלת תנוה אפיתיה ביתה אלא אלא לאחרה לו וזה סיב עוה ודברי הפיל הם לכיוב לכלרה אמתה אמר הפיין הרב מגמרא רלאיתי שדברו ז"ל מתוורין כמלה

ונוטים על יסוד עולם כולא רבינו הרמב"ם ז"ל בב"ב נפ"ו מכלי יסודי סתורה דין ד' וז"ל הא למדת שבדברי הנבואה בלבד יבקר הנביא הוא שיבחינו אמר בהבואתו לאמיתה בן עזור כפיה ירמיה מהנבא לרבה ותמיה לעומה ס"ל להגמיה אם לא יעמדו דברי אין בזה ראיה אלא נביא הבקר אבל אם לא יעמדו דבריך יודע בלתה נביא שקר וכו' ע"כ ובכי מבואר בספרי פ' שופטים פ"ם ובעל מעשה רקח הקי' שם על דברי הרמב"ם מסגיין דבכא דמוכח בחמת הוה אמר ומדברי רבינו נראה שהוא שקר גמור ותיקן בשם מרבינו"ם ז"ל דבשקר הוא אל מה שהבן בגולל לדברי אמר בעוד שהיה ימים בברתי לת שול מלך בבל וכו' פ"ם ומעתה אלה לא לאחר דברי הנבי"ם שרלה בזה להבאיר מלי מעמת כוונך הפ"ם לפים דמתנבא מה שלא נאמר לו הוי בגון חנניה וכו' ואמאי לא מיתת בשבעה ומ"ם לעיל בשם הרמב"ם ז"ל ובזיון באמרו ובכבי ל"ק וכו' כלו' דאילו בבשוטו הוא ק' לון מוכל לקיים בו מצות מיתה דמצה ידעי' בחתה נבואה לא נאמרה לו אלא לחבירו דבעלמא בכוכם נבואתו דאמרי' בברייתא דעקה (ולאו דוקא עקה אלא מכין אחרו עד שלא נשמו כמ"ם הרמב"ם דאין בו אלא לאו הבא מכלל עשה ועוד אפילו בו מעשה וכ"ם הרמב"ם ופ"ם מה"ם שאין בו מלקות ע"ם) בכר חיבא בגמ' דתנריה נגיעי ידעי דבחיב כי לא יעשה כי אלהים דבר כ"ל גלה סודו וכו' ואיכון מתכון ביה ותיקון זה יהיבב ג"כ בסיר אריאל דאמרי' בבהבא מה שלא שמע דתנריה נגיעי ידעי דבא מלאה לא הוה ולא נבראת אם אריאל דהכי קאמר קב"ם לדידהו כי הוה אמר דבחיב כי לא יעשה כי וכו' וכיון דלא אל ולא מירי ב"ע בקורי קא מבקר ואיכון מהכון ביה וקבלי ליה אבל במהבא מה שלא נאמר ל אלא לחבירו לא שייך זה דכיון דמיקר הבנואה אמת היכי ידעי אפי' שלא נאמרה לו ומאן מתרי ביה מב"ם כולהו בגמ' לאוקמה בבה"ג בגון חנניה וכו' ובכבי ל"ק אינכא הדא שהרי ירמיה הבינו בבא דבר וכו' כלומר דכיון שאותו הדבר שמבנא הנביא הוא בנוי מ"ו ק"ו על נבואתו של ירמיה ואותו ק"ו הוה ידע אם יבואה מי בנבואה אלא שידע שלא יסיר בסוף שבעים בב"ם חנניה ל"ל הוה ידע בגיאור שמבקר וזהו יכול להתרות בו וזהו שבעים הפי"ם בלמדו ומיהו לאתראתו אריך בגיאים כלומר שיודעים שאותה נבואה אינה כמו שבתנבא דומיא דירמיה ואמר שדד רבינו הפי"ט ז"ל ואע"ג דבבואם אריך בפ"ם מאן אתרי ומ"ב בבא דלא מקבק בכי לא קשיא דהתם פ"ם דאמרי לא הוה סיד שידעו הנביאים מה שנאמר לאחר ומ"ם אייך קשיא אבל בבא כיון דאתיא לם בבה"ג בגון חנניה וכו' אייך קו' בגל

ציונים

ד אין ממיתין אותו כו' נ"ל הרמב"ם בפ' מס' ז' מבואר הוא שאין ממיתין אלא דין אלא נעדים והתראה לפי שאין בכל התוריה ניתנה לו כרת (פי' לקות) מי שאין התראה אלא מסית ועדים שומע וכו' ע"כ ולא ידעתי מה מקום לגיאור זה ובכאן ואולי מקום הדגן לעיל ואם כוונה לעשות חייב קמ"ל דלא הבא בגור דמיד חייב לפי' אלא בהתראה ומ"מ שם הוא מקומו. (ב"ל): שם בפשוטה מעלין. גומרין דינו לחיבה בב"ד שבעירו והוספתין אותו ומעלין אותו לירושלים כ"כ הרמב"ם בפ"ג מה"מ. (שם): שם בפשוטה שנאמר ממקרא זה ילמדנו אלא לאחריתי אלבד הסמלה לירום סמיך ג"כ הכרחה דלאחיתה בגרייתה בפ"ם ד' נרכין הכרחה ומד מרבו זקן ממרא ודין לומר דהמיה אחיה כרי דוקא דהא הרמב"ם בפ' הכבר פ' כרי"ם דמשמרין אותו עד הרגל ומסיים שם שנאמר ולא ישמעו וכו' מכלל שמיך הכרחה ולרבנא נרכין הכרחה וכו' וא"ש ע"כ ודאיתו דקמ"ל חנא כמה בהגיה הפ' לרמוז כך דרשא אחריתי. (שם): תי"ם ד"ה ר"א וכו' וכי נאמר וכו' וא"ש בסיר קאמר ר"י ור"ש מנו מעיד ליה בכר הקשה ג"כ כ"ד כן ותי' דשמעו משמע שסיר שהם שם כדכתיב ומכאן כל הבאמרים אם ידיהם וכו' והם הפעדים שהיו שם כשמשו ע"כ וכן קשה דמייתי כו' תיובתים דהתם איתא לישנא דהבומרים דקיי אעדים דר"ל בעדים בשמשו בירכת כי מפיו אחל הכא מאי ישמעו שיין לן ע"ם מ"ש לעיל בסמוך אים דמרין ג"כ הכרחה ומ"ש לא כתב קרא יהיו דא"כ הוא משמע דהיכא דאמיתי בעדים בשמשו ולא יהיו בלתם ומ"ש כתיב ישמעו שבומשים הכרחה ומלא דקאמר ר"י לא מעמן וכו' בהא נמי אמר לן ר"ע דכיון שהם הב"ד הגדול לא נמנו דינו כלעיל לא מיקרי מעמן אם דינו (שם): ה תי"ם ד"ה מה וכו' כגון הנביא וכו' דוקא בנבה"ב דהכיא לם מגנא מה שלאחר נפיהם לחבירו וכ"ם הרמב"ם בפ' וגם בתנורו פ"ם מכלי ע"ז ח"ל אם מי שמעם דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לא אמרו בו ר"ז נגיעה שקר ע"כ ואם דבשם דהכא לא אמרו לן אלא כגון חנניה וכו' מיין לקמן בסמוך. (שם): באר ובהבי לא קשיא וכו' כתב הב"ד מכאן ועד סוף הדבור לא נתחוורו לי דברי עיין בגמרא ובו"ק ע"כ ומן אמת דלאה נמי מדי ענני מין בדרי דברי אלה נכלבי מרמות ואם אומם על המרמה בלתי מבין דבחת קדבו אבראים עד הנמ' דבסוגיין אמרי מיין דלתייהיב ק"ו וכו' ע"ב דבנלת תנוה אפיתיה ביתה אלא אלא לאחרה לו וזה סיב עוה ודברי הפיל הם לכיוב לכלרה אמתה אמר הפיין הרב מגמרא רלאיתי שדברו ז"ל מתוורין כמלה

שנויי נוסחאות

ד שביבנה אלא. נכ"ק שביבנה ולא בב"ד שבאותו המקום אלא ואולי מיותר בכבר הקדים גם שם ולא בבית דין שבעירו. ומשמרין אותו עד הרגל. נכי"ם. אותו ברגל(ן). וממיתין אותו (ברגל). נכ"ל קר' ליתה. וכל העם ישמעו ויראו (ולא יזידון עוד) במשנ"ב כלי ובהרבנה דפו"י וכל ישראל. והוא עפ"י כה"ק שלים מוגיים; הולם נקלת דפו"י והמשים הקיו כלפיהן; נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ומסבי"ל ליתה. (דברי) ר"פ (ר"ל) אומר. נכ"ל קר' ליתה. ולהיה נגליון. (את) דינו של זה. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"פ וקר' ליתה. וכותבין ושולחין (שלוחים). נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"ל קר' ומסבי"ל ליתה וכן ליתה נכי"ם (ושם ליתה גם נמל' וכותבין). איש פלוני (בן איש פלוני). במשנ"ת דפו"י (מלבד ד"נ) ומסבי"ב ליתה ומסרס"ל כוסף זה גם במשנה גם בגמ' כלאיו. נתחייב. במשנ"ת חייב. (מיתה) ב"ד. נכ"ל קר' ליתה.

ה נביא השקר המתנבא. נכי"ק ונכי"מ ונביא. (כמו שכות כרים פרקא) וכ"ם במשנ"ל (ושם נמשות המתנבא וכאן שכות גם כד"ם); נכי"פ נביא השקר זה המתנבא. (מיתתו בידי אדם). נאבדות בהגמוד מיתתן בחנק; נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ומסבי"ל ליתה ונלמת הוא מיותר דקלי מרים פרקא ואלו הן בסנהקין וכי כיי דלא סדר הני לשיל גבי סמכה לבין ובקן ממרא ואלו שומרי בת כהן אבל ל"ל גם נאמוך הבא עליה ה"ז בחנק מיותר (ד"ם).

תוספות הדשים

ד בשבועה דברי ר"ע. והלכה כדבריו (הרמב"ם):

ראשון לציון

ד בשבועה דברי ר"ע הרמב"ם בפירושו ומחבורו פ"ג מהלכות ממרים דין ח' פסק דהלכה כר"ע וכתב הכ"מ מקום דהלכה כר"ע מהגרן והדום הוא מכר"ב וכפי"מ שלא זכרו מז כלום: שם בשבועי בן אים פלוני כמשנ"ג ליתה ושיין יסל"ב:

לו פירכא. ולא ניתן להדרש בגבואה ז״ל שנאמרה לו: אבל הכובש את נבואתו. אל דברי. קרי ביה לא יאמר. וקרי ביה לא יאמר. וקרי ביה לא יאמר הוא עצמו וכו׳. ובגמרא לא אמרו בלשון הרשון קרי ביה. אלא דכתיב והיה האיש אשר לא יאמר. וקרי ביה לא יאמר. והכי פירושו דכתיב והאיש אשר לא יאמר. הייט המוותר שהוא מבמעות הכתוב כמי שאינו שומע לדברי ה׳ שדבר הנביא בשמו. וקרי ביה לא יאמר. הייט כובש.

ר״ע מברטנורה

ופירש רביט בנור אריה מדלא כתיב אשר לא יאמר אל דבריו. כדכתיב לעיל. אלו תשמעון. ס״מ דבנביא עצמו מדבר בלא יאמר דברי הש״י. ח״ל מדלא כתיב אשר יאמר. ע״כ. וקרי ביה לא יאמר אל דברי. כלומר פסקיה לקרא בסביבה חריפא ולא תתחיל לקרות והיה האיש אשר לא יאמר. אלא אשר לא יאמר ובנביא גופיה קאמר. וא״ל דדוקיה מדלא כתיב ואשר לא יאמר אל דברי אשר ידבר בשמי. ואנא ידענא דמוותר על דברי הנביא קאמר. שברי הוא מוכב על אלו תשמעון. אלא להכי כתב והיה האיש אשר וגו׳ למדרש מימה תרתי. והיה האיש. דהייט מוותר. ואשר לא יאמר דהייט המוותר על דברי עצמו: והמוותר על דברי נביא. המפקירים בלא הפס למה שאמר לו הנביא. רש״י. ולכון פרמב״ם [בפירושו] והמוותר על דברי הנביא ביקל ויעלים עין בדברי הנביאים ולא יעשה מצותם על הדיוק והדקדוק: ך המתנבא בשם פ״ז. שנאמר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. גמרא: שבל הזוממין מקדימין וכו׳. כלומר אין להם לעפות מיתה אחרת. אלא מבדימין לאותה מיתה שנגמר לה דינו בל נדון. רש״י רפ״ק דמכות. ובשם פירשו הסוספות דלהכי קאמר מקדימין כלומר ודאי אתה צריך להמיתם במיתה (שהמיתו) [פרש להמיתו]. אבל ודאי אם אינך יבול. אפ״ה נמי נמיתם בבל מיתה שיהה בעבל. ע״כ. [ומיהו מסקי דדוקא באחת מהארבע מיתות משום דהוו רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. שבשם מפורש שאם לא אתה יבול וכו׳. ובפרק הנמר הדין דף מ״ם מייתי נמי עיר. הנדחת והנסקלין. ומזה קבינה לי על פרמב״ם שבפרק י״ד מהלבות סנהדרין הבוה בל המומתים לדין זה. שאם לא אתה וכו׳ בימיתהו בבל מיתה שיבולים להמיתו בה. ולא חילק בינתם רק שנם באותה מיתה דוקא יד העדים ההיה בהם בראשונה. ולא בן בראשונה שבאותה מיתה יד בל העם שוה בו. והכ״מ לא הביר בזה]: חוץ מזוממי בת בהן ובועלה. וגרתה בשיני הר״ק חוץ מבשהוזמו לבת בהן עם בועלה שנם בועלה נדון. דמתקיים בהו בראשר אמם לעבות לאחיו אבל בשלא זממו לאחיו. בגון שאין מבירין אותן אלא אחרו אלא בה ולא בו. או שהוא בן תבעה בנים ויוש אחד שהוא פטור בדתנן בפ״ה דנדה [דף מ״ה] דהשתא אין לנו להקישה לו. דאין ה״ל דמקדימין אותם לדין אלא. וז״ם רש״י. לאחיו. ולא לאחותו. בל היבא דבמדותן מתחייבין חיים ואשה וכו׳. גם לי׳ ברמב״ם יורה שבן דעתו בבתב בספ״ב מהלבות עדות בנים שהעידו על ראובן שנאף עם בת בהן. וגנבו דין לראובן שיחנק. ודין הטוחפת לבריפה. ואח״ב נמצאו זוממין הרי אלו נחנקין ולא נשרפין. ע״ב. ס״מ דבמי שיהא נגמר דין הטוחף. אלא ברחתי להוספות ברים פ״ק דמכות שהוכיחו דאע״פ שאין דין בבועל נדונין בחנק. ולדבריהם ל״ל דתנא מיסרך סריך בלישנא (דר״ע) [נ״ל דרים פרקין] ונקט ובועלה. אע״ג דלא אלטריך ליה הכא: סליקא לה מסכת סנהדרין

נשלמה מסכת סנהדרין

בידי אדם. אבל הכובש את נבואתו. והמוותר על דברי נביא. ונביא שעבר על דברי עצמו. מיתתו בידי שמים. שנאמר (דברים י״ח) אנבי אדרוש מעמו: ך המתנבא בשם ע״ז ואומר בך אמרה ע״ז אפילו כיון את ההלבה. לטמא את הטמא. ולטהר את הטהור. הבא על אשת איש כיון שנבנסה לרשות הבעל לנשואין. אף על פי שלא נבעלה. הבא עליה הרי זה בחנק. וזוממי בת בהן ובועלה. שבל הזוממין מקדימין לאותה מיתה. חוץ מזוממי בת בהן ובועלה: ובועלה. בלומר ובל הבועלים נדונים במיתת הנבעלת חוץ מבועל בת בהן הרי זה בחנק. דהייט מוותר. ואשר לא יאמר דהייט המוותר על דברי עצמו: והמוותר על דברי נביא. המפקירים בלא הפס למה שאמר לו הנביא. רש״י. ולכון פרמב״ם [בפירושו] והמוותר על דברי הנביא ביקל ויעלים עין בדברי הנביאים ולא יעשה מצותם על הדיוק והדקדוק: ך המתנבא בשם פ״ז. שנאמר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. גמרא: שבל הזוממין מקדימין וכו׳. בלומר אין להם לעפות מיתה אחרת. אלא מבדימין לאותה מיתה שנגמר לה דינו בל נדון. רש״י רפ״ק דמכות. ובשם פירשו הסוספות דלהכי קאמר מקדימין בלומר ודאי אתה צריך להמיתם במיתה (שהמיתו) [פרש להמיתו]. אבל ודאי אם אינך יבול. אפ״ה נמי נמיתם בבל מיתה שיהה בעבל. ע״ב. [ומיהו מסקי דדוקא באחת מהארבע מיתות משום דהוו רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. שבשם מפורש שאם לא אתה יבול וכו׳. ובפרק הנמר הדין דף מ״ם מייתי נמי עיר. הנדחת והנסקלין. ומזה קבינה לי על פרמב״ם שבפרק י״ד מהלבות סנהדרין הבוה בל המומתים לדין זה. שאם לא אתה וכו׳ בימיתהו בבל מיתה שיבולים להמיתו בה. ולא חילק בינתם רק בנם באותה מיתה דוקא יד העדים ההיה בהם בראשונה. ולא בן בראשונה שבאותה מיתה יד בל העם שוה בו. והכ״מ לא הביר בזה]: חוץ מזוממי בת בהן ובועלה. וגרתה בשיני הר״ק חוץ מבשהוזמו לבת בהן עם בועלה שנם בועלה נדון. דמתקיים בהו בראשר אמם לעבות לאחיו אבל בשלא זממו לאחיו. בגון שאין מבירין אותן אלא אחרו אלא בה ולא בו. או שהוא בן תבעה בנים ויוש אחד שהוא פטור בדתנן בפ״ה דנדה [דף מ״ה] דהשתא אין לנו להקישה לו. דאין ה״ל דמקדימין אותם לדין אלא. וז״ם רש״י. לאחיו. ולא לאחותו. בל היבא דבמדותן מתחייבין חיים ואשה וכו׳. גם לי׳ ברמב״ם יורה שבן דעתו בבתב בספ״ב מהלבות עדות בנים שהעידו על ראובן שנאף עם בת בהן. וגנבו דין לראובן שיחנק. ודין הטוחפת לבריפה. ואח״ב נמצאו זוממין הרי אלו נחנקין ולא נשרפין. ע״ב. ס״מ דבמי שיהא נגמר דין הטוחף. אלא ברחתי להוספות ברים פ״ק דמכות שהוכיחו דאע״פ שאין דין בבועל נדונין בחנק. ולדבריהם ל״ל דתנא מיסרך סריך בלישנא (דר״ע) [נ״ל דרים פרקין] ונקט ובועלה. אע״ג דלא אלטריך ליה הכא: סליקא לה מסכת סנהדרין

שנויי נוסחאות

את נבואתו. בד״ל וכ״ל ובמבי״ר של נבואתו. על דברי נביא. בד״ל וכ״ל. . הנביא. ונביא שעבר. בכ״ל. שעבר. מיתתו בידי״ם. בכ״ל ובלבוש התלמוד מיתתן .. ך המתנבא. בכ״מ והמתנבא, (בכו׳ בנוח בריקה). הבא. על א״א. בכ״ם והבא.. ובו׳ בדבור הקודם. לנשואין. במבב״ל דל״ל ולנשואין בכ״ל ובכ״מ ובמבי״ר וכן הוגה בכ״ל קר׳ סן הנשואין. הבא. עליה ה״ז בחנק. עי׳ נשיל מ״ם ד״ם מיתתו סי׳; בד״ל ובכ״ל ובכ״מ ובמבי״ר ובא..ובועלה. בכ״ל בי׳ ובועלה שחן בחנק. שבל הזוממין. במבב״ל.. המוזמין; בכ״ל ובמבי״ר הא בל הזוממין. מקדימין לאותה מיתה. בכ״ל מקדימין. חמיתה וכ״ה המיתה גם בד״ל ובמבי״ר. סליק

לקוטים

בלל דשיר ידע בנביא דהיינו ומיהו אם אינו אם לו סרבה אלא מתן לודרש בן בחו בדרבו תנא בלא התקיים מפלת בבל אלא לבוף. בנים ולא בנוד בנתים בנבוי תמיא ובו׳ בוזת דבנים המתיים לאל״ם. ולבמי פס בנן לבנוזי מ״ם אלא בבנו

בב״ם תרגמא דמתני׳ על מתנבא מה אלא שמע מיבה הוא ומלן מתני׳ בים ומרא לבל׳ ק אבריתא על בונם נבואתו דלוקה ומלה דמ״ה אחרו בגמרא המתנבא מה אלא שמע בגון דקיה בן בנעבה בסיה הוא ומבניו מהנבאים בסנגון אחד לאחאב וכו׳ וקא״ל יהושפט בך מקבלני מבנה אבי אבא סנגון אחד טולם לבמה נבאים ולין ב׳ נביאים מהנבאים בסנגון א׳ והר מדקאמרי בלו׳ בחדדי ס״מ ולא בלום קאמרי באוב דבבן נמי לא בשיך קו׳ דמנא ידעי ומלן מבתי דבסיר ידעי׳ אלא מבריב נביאי ובבל חד מנייהו מלבן להתנות בספק שמא הוא המבקר דבא קי״ל בתרתא בספק שמה בתרתא בבי״ם בבי״ם הרמב״ם ז״ל בספ״ז מה״ם אבל בבוכם נבואתו דבריבא בתם דוקא בשיך לבבי׳ מלן מתבי ומובבת לאוקמה בתבריב נביאי אלא דלבוטבת דמלבת לומר לא דבינא דמתני׳ נמי דמבנבא מה אלא שמע לא מבוקבת אלא עי״ נבוא וכדבאל דאליב אלא מנייהו מלן דמבקר ולובא נמי מלן דבוטבת קאמר ולובבת דלעבין בתרתא מני׳ לבתרות ריסבק ולי״ק מלן מתבי בים מ״מ מיבקבי ביבי מבו לבעבד בים דין לבמיתו דבבל חד מיבא דבבל בבם בבי׳ ולא בבבא מבוס דלעבין בתרתא לא בבינא ס״מ דבבב״ם לא בבין מידי אלא לבוכם דבריבא תבבל דלוקבת דמלבת בבבל״ דמבתבי׳ מה אלא שמע בבבל דמתני׳ מבם לידן בי׳ ובלמבן. (ס״ל): ך בבסנה שנאמר תבבי וכו׳ בבינ בב׳ לנבד דבוקא מדין מיתת ב״ד או מלבות הוא דבסור אבל מ״מ מבין לוהו עד בהנא נפבו בדלק בבם בהוס׳. (בם): תוי״ם ד״ח והמוותר וכו׳ וא״ם מבא ידע דאיתבב דיבב ליה אות (ולא בל בבתן אות אלא דוקא בגון לבבילות. רמב״ם) ולי׳ בוחק בגון אליבו בבר בבבמל אבלו בלא לות. ס״ם. (בם): ך בבסנה המתנבא בבם פ״ל לבאורה הוה עדיף אבר לבתיבייה בבתבי׳ דלעיל בידי בבר מבתי מתבבא מה אלא שמע ומה בלא נאמר לו בבלבהה מיתתן בוה וכן בעיים בבבריבא אלבם מיתתן בידי אדם וכו׳ ובר׳ מבום דלא דמי דיבבו תרתי דלעיל לא מבבתת לה ביוכלו לבמיתה אלא עי״ בתרלאת נבוא ובבתיב לעיל דאל״ב מנא ידעי׳ מבא״ב בהך דבבא ומב״ם הבייה בבא בבדי הבבל על מ״מ וכו׳. (בם): תוי״ם ד״ח שבל וכו׳ סי׳ בהוס׳ וכו׳. בבדים זוממין הבקם מי בן ליבבא עפ מלל מתבייבי מיתה ובו׳ דבמ״ם בבל בוזמין מקדימין וכו׳ דמו בוה דבגדת בבתוב בוא בבדים זוממין בבלמיבה תורה לאתבובים ופם בבו מלה ביבי עדים זו אחר זו ובזומו זו את זו וכן מבל״ד לבולם הבן בבהרגין ובמ״ם בבמ״ם בס״ב מהלבות עדות ובב״ם ז״ל גם בוא סי׳ בד״ם ע״ד לא הרבו בהרגין הרבו מן בהרגין ומבן מתל (ס״ל). בא״ד ומיהה ק״ל על הרמב״ם וכו׳ ז״ל הרמב״ם בם דין מ׳ מי שעמד על נפבו ולא יבל ב״ד לייסרו עד ובב״ם ז״ל גם בוא סי׳ בד״ם ע״ד לא הרבו בהרגין אלא מבן מבלה בבל מיבה שיבולין לבמיתו בה וכו׳ ואין רבות לבבר בפם וכו׳ בד״א בבאר מתבייבי מיבות ב״ד הון מן הבולה אבל בובב נפם בבמר דיבו בייבבבו בבמיבה בבוה מיבב בה הובבנין אלהו ע״כ. ויב לבקבן דאמלי לא בתב רבינו בהתלם נמי יובהין אלהו עדין בבל דבר עד שבמיבהן אלהו ולבבה דבתב אלה״ם בבוה ולבך ובדהן אחרין בבל דבר ובבד בל אחד עד שבמיבהן לאהו ע״כ. ויב לבקבן דאמלי לא בתב רבינו בהתלם נמי יובהין אלהו עדין בבל דבר עד שבמיבהן לאהו ולבבה דבתב אלה״ם בבוה ולבך ר״ל דמ״ם מבינה בבל מיבה ר״ל בבל מיבה מלאותם ד׳ מיבה שהבבר בבלם בבי דבבו בה מבבתי ואינו אבל בגבי בוזה דיין ובתב בלה בבל דבר בלבבר אבי׳ אלו מבדי מיבות ובבמה דבבו שה לבבה בהוס׳ ר״ל דמ״ם מבינה בבל מיבה ר״ל בבל מיבה בבבלבה בבי׳ בבבו בה מבבתי ואינו אבל בגבי בוזה דיין ובתב בלה בבל דבר בלבבר אבי׳ אלו מבדי מיבות ובבמה דבבו שה לבבה בהוס׳ ובב״ם בבבי״ם בבל״ם לא בבבר בה בבבר בבל מיבה בבבלבה בבבו ומבבתי בבבו בבבלבה בבבו בבבלבה בבבו בבבלבה

לשון הרמב"ם. מסכת מכות היא נקשרת בנוסחאות עם מסכת סנהדרין. ובכללה היא בנויה. ואמרו שבשביל שאמר ואלו הן הנחנקין הדביק אליו ואלו הן הלוקין ואין זה טעם אמת אבל היא מסכת בפני עצמה ונסמכת לסנהדרין מפני שאין רשות לבני אדם לענות ולהלקות. אלא השופטים בעצמם כמו שאמר הכתוב (דברים כ"ח) והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו. ע"כ:

מסכת מכות

פרק א כיצד העדים נעשים זוממין. מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה. אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו. אלא לוקה ארבעים. מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לגלות. אין אומרים יגלה זה תחתיו. אלא לוקה ארבעים. מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה. והלא בין היום ובין למחר. סופו ליתן לה כתובתה. אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו.

פרק א **א כיצד** העדים נעשים זוממין וכו'. כתב הר"ב הכי קאמר אותם עדים בגמלא זוממין ואין עושין בהם דין הזמה וכו'. דתנא קא אתנא בסיומא דסנהדרין דזממו בת כהן אין עושין בהם דין הזמה בזממו לעשות לה. וקאמר הכא יש עוד עדים *זוממים אחרים שאין עושין בהם דין הזמה (אלא מלקות [ארנעים]. ומילד ט'. גמ': באיש פלוני. עיין מ"ש במשנה ו' פרק ג' דסנהדרין: שהוא בן גרושה. לשון הר"ב בפניו נתגרשה אמו קודם שנולד. וכן לשון רש"י. כלומר קודם שהולידו אביו אותו בעת ההריון. כלשון רש"י בפירוש המומר בפסק ומירד ילד. ע"ש: בן גרושה. ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו בהיש פלוני שהוא ממזר וכו' דזה הוה שייך בין בישראלים בין בכהנים ובן גרושה לא פסול אלא בכהנים ויש לישב דנקטיה משום דקאי אחזוממי בת כהן. ולכך נקט מידי דשייך בכהונה. תוס':

בן חלוצה. והוא חלל מדרבנן. הר"ן. ועמ"ש במ"ג פ"ט דיבמות: אלא לוקה ארבעים. כתב הר"ב דאמר קרא והלדיקו וכו' משום דהרשיעו וכו' בתמיה. אי הלדיקו והרשיעו כדיינים קאמר. ולדיק ורשע בבעלי דינין ל"ל והלדיקו לדיק וכו' לכתוב מי יהיה ריב בין החכמים ונגמו אל המשפט ובפשוט והיה אם בן הכות למה הוזכרה כאן לדקת לדיק וכי כל מקום שהלדיקו ב"ד את הזכאי ומיבו את החייב יש מלקות. דאתא קרא למתני מלקות בהלדיקו והרשיעו. אלא על כרחך בעדים משתעי. עדים בקריס שהרשיעו ואתו עדי אחריני וכו' ואם אם בן הכות הרשע אם הזמה זו בת מלקות היא שאינו יכול לקיים בה דין הזמה גמורה כגון בעדי בן גרושה או גלות. והפילו השופט והכהו. רש"י. וכגמ' ותיפוק ליה מלא תענה פירש"י כל עונשי לאוין מלקות. אלא במקום שפירש לך בו עונש וכאן שאינו יכול לענשן בעונש הכתוב בהן ילקו. ע"כ. ומכמו משום דסי לאו שאין בו מעשה. וכל לאו שאין בו מעשה אין עונין עליו עמ"ש במשנה ג' פ"ג. ועיין בפרקין משנה ג': שהוא חייב לגלות. וא"ת היאך הם יכולים לחייבו גלות בעדותן. והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמרינן גבי חבילת הגב [כדתנן בפ"ג דכריתות] וי"ל דמיירי כשראו בו רגלים לדבר בשמעו הברזל מקתו. ואיכא למימר דלא נתבטן. אבל קשה מהא דתנן בפ"ב משנה ג' דשגגת ב) [אינו גולה אלא בפ"ג דומיא דהוהב גולה] ["כלומר וכי לא מיירי נמי בכה"ג]. ואמאי אינו גולה כיון דראו דהוו רגלים לדבר וי"ל דשאני גולה דיש לנו לומר טפי דבשגגה הכהו ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר. ומ"מ אוהב גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים. בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו. יכול להרגו ולומר לא הרגתיו שוגג אלא אנלמי מזיד. כמו בלא אנלמי [אנ]. אבל כיון דשתיק כהודאה דמיא. תוס': אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. כתב הר"ב שאם נתאלמנה וכו' יטלה עוקה ואם מתה ייראנה וכו' וכך יהיו העדים לבעל. וכך דעת הרמב"ם בר"פ כ"א מה' עדות. ורש"י הקשה דליכא למימר שאותן הדמים יתנו הזוממים בהרי לא זכות שפיקה באו להפסידו אלא זכות שפיקו שהוא מלפה שאם תמות בחיין יירשנה ויפה כח זכותה מכח זכותה שהוא אוכל פירות הקרקע המיוחדת לכתובתה תמיד.

ח) כל עיקר. כתוי"ם ד"ר (פרלג וקרלקא) ממש. כ) כתוי"ם ד"ק מגומגמים הדברים ופס נתקנו עפ"י התוס'. ולא

בר ואת זרעו. ואפילו אם מעידים על מצרי שני דלא באו לפטול זרעו מכל מקום לא אמרינן שיעשה זה מצרי שני. דמ"מ אשתו נפסלת שפסלה בביאת זקרינן בי' לו ולא לאשתו. תוספות. והרמב"א כתב שאין זה מחוור דלגבי זרעו שהם כרעו שלו שייך לומר בעינן כאשר זמם אבל לגבי אשתו כיון דבדיוק מתקיים שפיר קרינן ביה כאשר זמם לעשות לאחיו. אלא ד"ל שדינם אמת שלא חלקה התורה בפסולי יוחסים עיי"ש (ונראה ראיה לזה דבנים אצל בנו"ח לא אמרינן ולא לאשתו אשר זה יספיק גם למצרי ב'). ובדברי תוס' הנ"ל קשה לי כיון דפטיקא להו הדין דבמעידים על מצרי שני אין אומרים דיעשו העדים מצרי שני (בפי קושיותם הנ"ל) א"כ יקשה על תירוצם לר' יוסי דס"ל ביבמות דס"ד בכל שאינו פוסל זרעו אינו פוסל לאשתו. א"כ מצרי שני אינו פוסל לאשתו. וישאר קושיתם דאמאי ל"א דיעשו מצרי שני. וצ"ע: [אות ב] תוי"ם ד"ה כיצד כו' זוממים אחרים. ומשבחת לה עוד בהעידו על שורו של פלוני שהרג הנפש והוזמו דאין משלמין הנזק ואין לו לשלם והיוזמו אף שגם להם אין לשלם מ"מ אין נסברים בעבר עברי. והשנא מפורש בסוגיא דכופרא כפרה והני לאו בני כפרה ניתהו. ופירוש שלא הרג שורם אדם. והרמב"א בתב כיון דכופרא כפרה אין ממשכנים אותו [דהוי איבעיא דלא אפשיטא בב"ק. ובדרמב"ם פסק דמשכנים] וכיון שודדע בעצמו שלא היה כמו שהעידו לא היה נהנו וכיון שכן אין כאן דין הזמה (וק"ל דלפ"ז יהא הדין באומרים ששורך הרג שלא בשגגה דלא ידע שמשקרים יהיו העדים חייבים לשלם כופר). ובשם הרמב"ן כתב דהשעם דעיקר עדותן לחייבו מיתה בד"ש כדכתיב וגם בעליו יומת ולגבי מיתה בידי שמים דעדותן לשמים לא מעלה ולא מוריד שאין השמים צריכים לעדותן וא"כ לגבי המיתה בידי שמים ליש כאשר זמם ומסילא פטורים מכופר בסקום מיתה בידי שמים היא ("ומ"ם לוקים משום דחרשיו לפנינו את הצריך) ושאין נסברים בע"ע חמשם דכתיב ונסבר בעבמה ולא בוסמו. ובכל הנך כיון דלוקים מקרי עדות שאתה יכול להוציא. אי דבהני כיון דליכא צד לקיים בהו חזמה לא קאי עלייהו באשר זמם ולא בעי' עדות שאתה יכול להוציאם

[נוקין ח"ב] אלף

פ"א א ביאר הרים. ל ע"פ: אלא לקה פ"ו. מיי פ"ב מה' עדות ה"ח פפ"ג בשין ק"י מה"מ פ"ו ל"פ: סעדיין אנו. ג' ע"פ מיי פכ"פ מה' עדות ה"ב פפ"ג עפין ק"י פ"ר מו"מ פימן ל"מ: אומרין. ל"ק ע"פ ע"פ:

שנוי נוסחאות

פ"א א באיש פלוני. בכ"מ ובכי"ף וברא"ש על איש פלוני; בד"ל את איש פלוני וכ"ם ברש"י ובכי"ף כ"י ד"ר שקשה. או (בן) חלוצה. בכ"מ ליתא; ברא"ש ובן חלוצה וק כסיוך. יעשה זה. בשבי"ל ויעשה.. (הי"ל לומ"ר). (או) בן חלוצה. בכ"מ ליתא. לוקה ארבעים. בכ"מ ..את הארבעים וכן בסמוך; ברא"ש מפ"ג את הארבעים ובסמוך לוקה את הארבעים ומי' רש"י. באיש פלוני שהוא חייב לגלות. בכ"מ על איש ..שחייב גלות וכ"ם שחייב גלות ברש"י ובתוס' ובכי"ף; בכי"ף את איש.. שהוא חייב גלות וכ"ם שהוא חייב גלות במשנ"ר. מעידים אנו באיש פלוני שגירש. בפ' ל"ם מעידנו את איש.. וכ"ם את איש במשנ"ב ובכי"ף; בכ"מ בפלוני.. ולא נתן לה כתובתה. ובין למחר. במשני"ר ובכי"ף בין למחר; בכ"מ ובין מחר. אומרין. בכ"ק ובכי"ף ד' ריוסף אומרין; בד"ל אומר; במשני"ל אלא אומרי.

תוספות חדשים

פ"א א בתוי"ם ד"ה אלא כו' אלא ע"כ בעדים מסתמי כו'. והא דכתיב והרשיעו את הרשע וגו' סמוך הרשע לשון יחיד כיון דקאי לעדים. יל לאזהרת דעד שלפי דיסי כשרים הראשונים במ"ש רש"י במשנה ז' לו י"ל דכל ב' עדים קרויין בלשון יחיד לאזהרת לאיך חייבים עד שיומו שניהן ואמתי ג"כ כאן אע"ג דלא עבדיק בהו דין זממם ואינו נלמד מכל דעדים זוממין מחזם כולו ואין לך בו אלא הראשון (ממהרש"ם א"ל)

תוספות רעק"א

פ"א א [אות א] הרע"ב סד"ה אין אומרים

ולא היה. ועוד שהוא מוחזק ושומר. והיא מתוסרת נודיינא. ולא בלו למכור לאחר זו זכות ספקה וזה זכות ספקו. בלו נמכר יותר מכלה. וזה יהיו הזוממים מתחייבים לבלם. וי"ל דס"ק שמין זכות ספקה כמה אדם רוצה ליתן במובת הגאה בלה. ואותו לא יבלמו שכל הטאר היו מפסידים אותו בעדותן. אבל אותם דמים לא היו מפסידין אותו בסרי עתה כשהוזמו אם היתה רוצה למכרה יתן לה הבעל ברטן טובת הגאה זו. ובשומת זו מפסידין הזוממין ויתנו יותר מאלו היו שמין זכות ספקו. כיצד הרי שהיתה כתובתה מאה מנה אם בא למכור זכות ספקו יתן לו הלוקח חמשים מנה וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה. לפי שאין זכות ספקה בוה כמו זכות ספקו. בדפריסים. לכך בכשהוא מוכר זכותו בחמשים מנה.

שאם נתאלמנה או נתגרשה. ואם מתה יירשנה בעלה. מעידין אנו באיש פלוני שהוא דייב להברו אלף זוז על מנת ליתנו לו בכאן ועד שלשים יום. והוא אומר מבאן ועד עשר שנים. אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז. בין נותנן מבאן ועד שלשים יום. בין נותנן מבאן ועד עשר שנים: ב מעידין אנו באיש פלוני. שחייב להברו מאתים זוז. ונמצאו זוממין. לוקין ומשלמין שלא השם המביאו לידי מכות. מביאו לידי תשלומין. דברי רבי מאיר. והכמים אומרים כל המשלם של זו. מספק. שאם נתאלמנה לו נתגרשה. יטלה לוקה. ואם מתה יירשנה בעלה. ויפסיד משותיו שנהן. וכך יהיו העדים נבטל: ב שלא השם המחייבו מלקות. לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין. מלקות מלא תשנה. תשלומין מוסיפים לו כאחר זמם: כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו. על רשעה אחת מחייבו ואי אתה מחייבו על ב' רשעות. ומדקאמרי רבנן מבלם ואינו לוקה. ולא אמרי לוקה ואינו מבלם ס"מ דכל היכא דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לא אמרינן יקה ולא יבלם אלא

א שיין בה אלף זוז. ס"ל ש"ל: כפ"ב: בס שמ"ם בס: [ע"ר פ' מבנה זו נגי' ב"ם ק"ם ב"ה הבכבה דבי. נבוקי פנגי"ב] מכאן ועד לי יום. ירוקלמי פנכיים פ"י ה"ל: ב מעידין אנו. ל ס"ל בפנגות: "נב"נלוקין"ום אלמן. שיין ירוקלמי מכוסת פ"ז ה"ל בפנגות פ"ב ה"ל בפנגות פ"ד פ"ו: וכל המשלם. ס"ל פ"ח מכ' אחם ה"ל ופ"ח מי' בנבקרין ה"ב פוח"ם פ"ו ל"ח:

שנויי נוסחאות

שאם נתאלמנה. בכי"מ „נתארמלה ומי' דס"ל: בכי"ק ליתא לכל הבנא הלתא עד סוף המשנה. באיש פלוני. בכי"מ ובכי"ק את איש.. שהוא חייב. בכי"מ שהייב. ליתנו (לו) בד"נ ובמשכי"נ ליתנם לו. וכ"ה במשני"ר ובכי"ק (ובכס ליתא); בכי"מ לתת(נ"ל לתתם)לו. ועד לי יום והוא אומר מבאן ועד י' שנים. בכי"מ ועד עשר שנים והוא אומר בתוך שלשים יום ונמצא זוממין וכ"ה בס' עכוך לבר. וכ"ה ונמצאו זוממין בכי"ק ובכי"מ. אומדין. בד"נ אומר. ויהיו בידו אלף זוז. במשכי"ר ויהיו אלף זוז בידיו. בין נותנן. במשכ"נ נקמ' דשוים ובכי"ק ד' ריוות בין נותנין וכן בסמוך; במשכי"ר בין ליתנם ובן וסיוון; בכי"מ בין ליתנן לו. (יום) בין (נותנן) בכי"מ ובין ולוקה כן הוא בכי"ק. ב מעידין אנו. בכי"מ מעידנו. באיש פלוני.. בכי"מ ובכי"ק את איש.. שחייב. בד"נ ובכי"ק ובמשכי"ר ובכי"ק שהוא חייב. לוקין ומשלמין. בכי"מ הרי אלו לוקין.. המביאו. במשכ"נ ד"ה המביאו וכן בסמוך מביאו וכ"ה בכי"ק; בכי"ק שמביאו; בד"נ שהוא המביאו ובמשכ"ם מביאו גם בסמוך וכי' בכי"ר ובכ"נ; בפי' ר"ת ליתא (שלא השם.. תשלומין) ע"ש:

תוספות חדשים

ב תוי"ט ד"ה כל המשלם כו' ואם לא הנה לא שיין בו מעשה הוא. ולפי לבני יותנן דאמר בסנהדרין דעקימת בפרים הוי מעשה הא לוקמין הכא דף ס"ה דמלמי עדים וזוממים שכבן בראשם כו' והרוגים אין בו מעשה. (ברע"ז):

ראשון לציון

פ"א א תי"ם בסד"ה בבתובתה ואת"ם.. ונפרעים בלר בכתב ושונה מו' מין יבל"מ:

שנויי נוסחאות

תוס' ריש דף ב') וק' לי מסניא כתובות דל"ג ע"א וניסא כל הלוקה אינו משלם וכו' מתקיף לה אביי ונתרי חב"ד. משמע דאם לאו בני התראה אין אשה מעיות פניה בפני בעלה ה"ם היכא דליכא עדים. אבל הבא דאיכא עדים דמסייעי לה מעיות ומעיות. תוס'. ואף דאם לא העידו היתה נאמנת. כ"ם הסידו בעדותן דאם לא העידו באמת לא היתה יכולה להעיז. מהרש"א. ולענ"ד בשמוע כיון דקודם עדותן לא היתה אומרת נרשתני ואגן דנין השתא דאינה מגורשת והבעל מסור מסילא בעידנא דאמהידו עדיין לא נתחייב הבעל מסון וכיון דאנו דנין השתא דאינה גרושה מה בכך דהיתה יכולה להפסיד בשקר וכי בשביל זה יפטרו העדים. הרי"ק. (עיין בתוס' יבמות דף קס"ו סוף ע"א ודו"ק). ובעיקר דברי תוס'תמוהים לי דלמאי צריכים לבא מדין מחילה דלא"ו מיירי ע"כ באם־ת מיד נרשתני דאי לאחר שהעידו העדים מה בכך דמחלה הלא העדים בעדותן הפסידו לה שב"ו וכי בשביל שמחלה אחר כך יפטרו חעדים מלשלם לה. וגם יצטרך לומר דמתני' דלא כר"ם דס"ל דדבר שבממון תגאו בטל ולא מהני מחילתה ואמאי ל"א בפשיטות דהיא אומרת אח"כ שגירשה בפניהם ופטר מסהדי והמזומים משקרים. או שאומרת שגירשה בפני עדים אחרים מקומם שהעידו אלו כיון דמודית שהעדים העידו אמת או שמקודם נמסר לה א"כ לא נפסדה בעדים אלו וא"צ לשלם לה מדין הוסח דהא מודית דבר נפס־ת בשב"ו מקודם. וצ"ע: (ואף דבאמת אינה מגורשת ומוכרחים לפרש דמחלה, אך קושית רבינו כיון דמודית אין כאן חיוב על העדים וד"ל); ב [אות ה] תוי"ם ד"ה כל המשלם. וכנס' ודבנן האי לא תענה כו') לא

וכתובות פ"ם פ"ם. וד"ל): [אות ד] תי"ם ד"ה בברוברה שאומרת נרשתני כו'. ואת"ג דהאשה שאומרת נרשתני נאמנת דחזקה אין אשה מעיות פניה בפני בעלה ה"ם היכא דליכא עדים. אבל הבא דאיכא עדים דמסייעי לה מעיות ומעיות. תוס'. ואף דאם לא העידו היתה נאמנת. כ"ם הסידו בעדותן דאם לא העידו באמת לא היתה יכולה להעיז. מהרש"א. ולענ"ד בשמוע כיון דקודם עדותן לא היתה אומרת נרשתני ואגן דנין השתא דאינה מגורשת והבעל מסור מסילא בעידנא דאמהידו עדיין לא נתחייב הבעל מסון וכיון דאנו דנין השתא דאינה גרושה מה בכך דהיתה יכולה להפסיד בשקר וכי בשביל זה יפטרו העדים. הרי"ק. (עיין בתוס' יבמות דף קס"ו סוף ע"א ודו"ק). ובעיקר דברי תוס'תמוהים לי דלמאי צריכים לבא מדין מחילה דלא"ו מיירי ע"כ באם־ת מיד נרשתני דאי לאחר שהעידו העדים מה בכך דמחלה הלא העדים בעדותן הפסידו לה שב"ו וכי בשביל שמחלה אחר כך יפטרו חעדים מלשלם לה. וגם יצטרך לומר דמתני' דלא כר"ם דס"ל דדבר שבממון תגאו בטל ולא מהני מחילתה ואמאי ל"א בפשיטות דהיא אומרת אח"כ שגירשה בפניהם ופטר מסהדי והמזומים משקרים. או שאומרת שגירשה בפני עדים אחרים מקומם שהעידו אלו כיון דמודית שהעדים העידו אמת או שמקודם נמסר לה א"כ לא נפסדה בעדים אלו וא"צ לשלם לה מדין הוסח דהא מודית דבר נפס־ת בשב"ו מקודם. וצ"ע: (ואף דבאמת אינה מגורשת ומוכרחים לפרש דמחלה, אך קושית רבינו כיון דמודית אין כאן חיוב על העדים וד"ל); ב [אות ה] תוי"ם ד"ה כל המשלם. וכנס' ודבנן האי לא תענה כו') לא

זבחתי

תוספות רעק"א

ב תוי"ם ד"ה כל המשלם כו' ואם לא הנה לא שיין בו מעשה הוא. ולפי לבני יותנן דאמר בסנהדרין דעקימת בפרים הוי מעשה הא לוקמין הכא דף ס"ה דמלמי עדים וזוממים שכבן בראשם כו' והרוגים אין בו מעשה. (ברע"ז):

ראשון לציון

פ"א א תי"ם בסד"ה בבתובתה ואת"ם.. ונפרעים בלר בכתב ושונה מו' מין יבל"מ:

אינו לוקה: **ג** מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים. ונמצאו זוממים. לוקין שמונים. משום (שמות כ') לא תענה ברעך עד שקר. ומשום (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין לוקין אלא ארבעים. משלשין במכות. ואין משלשין במכות. ביצד העידוהו שהוא חייב להברו מאתים וזו. ונמצאו זוממין משלשין ביניהם אבל אם העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין כל אחד ואחד לוקה ארבעים: **ד** אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן. ביצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני. שהרג את הנפש. אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי נהרג זה או ההורג היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין. אבל אמרו להם היאך אתם מעידין. שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני. הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם: **ה** באו אחרים והזימום. באו אחרים והזימום אפילו מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר איסטטית היא זו ואינה נהרגת אלא כת הראשונה

אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד.

ג משום לא תענה. שהרי כשהי לקיים בעדים ועשיתם לו כאחר זמם. כגון מעידים אנו באיש פלוני שהוא כן גרושה לוקים העדים משום לא תענה. הכא דאיכא אחרת לא תענה ואיכא נמי כאחר זמם. לוקים במונים ואין הלכה כר"מ: משלשין במכות. עדים זוממין שהיכין בתכלומין מכלמין הממון לפי מספר העדים. אם היו שלשה עדים והוזמו. כל אחד מכלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו: ואין משלשין במכות. שאין כל אחד מהעדים עוקה שליש מלקות אלא כל אחד לוקה הרבעים דבעינן ועשיתם לו כאחר זמם. וכל אחד מהם מבקש להלקות הגדון מלקות שלם וממון מלטרף כשיקח כל אחד מהם שליש הרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם הבל מכות לא מלטרפין: **ד** עד שיזומו עצמן. ה) שיזומו לאחן בעבקי נופן. לא בעסקי ההורג [והגרוג] כדמפרש ואזיל ונפקא לן מקרא דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד. עד שיהיה הבקר בגופן של עדים: **ה** ואפילו היו מאה. כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת א' הזימה את כולן. כולן יהרגו: ג) איסטטית היא זאת. כלומר זאת הכת שהה וכמיא היא שבך נטלו עלה ביניהן להזים כל הכת להעיד בעדות זאת פירוש אחר ג) איסטטית היא זו. וכי עדות זו [יורה] כל ד) איסטיס היא. מעובעה כל הטוענ בה: אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד.

דסבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמה לה כת ראשונה. הו לא אפשר בהכלמה. ביגיע לכל אחד [ואחד] י"ג ואי אפשר לאחזומו לעניים: ואין מכלמין במכות. כתב הר"ב דבעינן ועשיתם וכו' בין בלבתן המלקות האחר. לא נתקיים כאחר זמם שאין כאן מלקות אחד כולל מכה"ב בממון במלטרף ויש כאן קבלת ממון כאחר זמם לאוליא ממנו: **ד** עד שיזומו את עצמן. כתב הר"ב דכתיב והנה עד שקר העד. עד שיהיה הבקר בגופן של עדים מדלא נאמר עדות שקר. הרמב"ם: אין אלו זוממין. והוא עדות מוכחשת ונדמו דבריהם של אלו [ואלו] וכאילו אין שם עדות כל עיקר. הרמב"ם: שהרי אתם הייתם עמנו וכו'. ואין אלו יודעים אם זה הרג את זה ביום זה במקום פלוני כמו שאתם אומרים אלו הרגו. הואיל והעדים שהזימום לא הכניסו על עצמה של עדות כלל. אם אמת היה אלו שקר הרי אלו זוממין. אבל אם אמרו ביום זה ובמקום זה הייתי עמכם ומם אלו כל היום ולא היו דברים מעולם הואיל והסכהה בעדות עצמה היא אינם זוממים ואע"ל אם לא אמרו כלל עמנו הייתם אלא שאמרו ההורג וההרוג היה עמנו ולהד"מ כזו מוכחשת היא. מהרמב"ם פי"ח מה' עדות. ועיין לקמן מ"ם להטור: במקום פלוני. רמוק מאותו מקום שאתם אומרים יוהר °ממהלך יום. הר"ן: ונהרגין על פיהם. ר"ל שיהרגו העדים על פי אלו שהזימו. ואע"פ שהם הרי והרי לפי שהעדות על עצמם של [עדים] ולא באו להעיד על [עצמה] בל עדות לא לקיימה ולא לבטלה. לפי שהם אומרים אין אלו יודעים אם זה הרג כמו שאתם חובבים לו בלה הרג ואין עליו לדעת עדות אבל מה שאנו מעידין שאתם הייתם במקום פלוני ביום פלוני. לפיכך נומעין דבריהם ויהרגו העדים. הרמב"ם. ולשון סטור סימן ל"ח ומפני זה האחרונים נאמנים כיון שמעידין על נופן של העדים ואן היון נאמנים על עצמן לומר לא עשיו כך וכך והוי כאילו העידו עליהם שהרגו נפש לו בחלוי בכת. ע"כ. ונראה דלכבריתא כל שאמרו עמנו הייתם הרי הם מעידים על נופן וכאילו אמרו שהרגו נפש וכו' ואפי' העידו ג"כ על הורג והרוג: **ה** איסטטית היא זו. כתב הר"ב כלומר זאת הכת היא שהה סרה וכו'. ובגמ' אפי' כת ראשונה נמי לא אמר ר' אבהו שקדמו והרגו. מאי דהוה הוה [ולמה לי למתני אלא כת ראשונה]

ה) נרפ"ב ד"ר ובד"ם ומד"ק שיזומו. ג) כ"ה נרפ"ב ד"ר ובכן כתוב נרפ"ב. ד"ר: איסטטית ואיט מכון. ד) כ"ה נרפ"ב ד"ר ד"ק איסטטיס.

ב"ן הוצרך הלאו לזה לאוהרה ללקות משום ב"ז ואינו לוקה על לא תענה בפ"ע. הו"ל למטרך חכי ביון דבבן גרושה לוקה לילקי בזה שמונים אבל לישנא דל"ת מאי דרשי ביה אינו מובן וצע"ג: גם קשה לי בדברי תוס' ד"ה ודבון וא"ת דלא לילקי משום דלאו שניתן לאזהרה מיתת ב"ד ובו' וי"ל דעדיפא מינה משני. משמע דהו"ם לתרץ כן אלא דעדיפא משני. ותמוה לי איך אפשר לתרץ כן. א"כ בבן גרושה אמאי לקי וכן לתירוצם דעדיפא משני עדיין יקשה אמאי לקי בבן גרושה לאוהרת סב"ד. וכן במה דהקשו דלמ"ל כרי רשעתו למה לא הקשו על גוף הדין דאמאי לקי בב"ג. וצלע"ג: **ד** [אות ו] חי"ט סר"ה במקום פלוני. ממהלך יום ולא תליא בגמלא פרחא. גמ'. ולדעת קול

יבמות

ג מעידין אנו מ'. ר"ש ה': אין לוקין מ'. מי"ר פ"ם מכו' עמה פ"ו כמ"ג עמין ק"י: **ד** אין העדים. מ' פ"ם מי"ר פ"ח עמ' עזום פ"ג: אבל אמרו להם. מ' פ"ם ה': **ה** באו אחרים. מ' פ"ם מי"ר פ"ח מ': מעום פ"ג ופ"ב פ"ו ה' ר' פוס"מ מ' ל"ח: איסטטית. מ' מוס' מ' פ"ג ד"ס ה' מפמים.

שנויי נוסחאות

ג באיש פלוני. נכי"מ את איש. מלקות. נכי"מ מכות. כאשר זמם. נד"ע ..זמם וגו'; נכי"ק ונמכני"ל ..זמם לעשות לאחיו. אין לוקין. נד"ע ונכי"ק ונמכני"ל אינו לוקין. שהוא חייב. נכי"מ שחייב וכן בסמוך. (אבל אם) העידוהו. נמכני"ל ונכי"ף ליתא. ארבעים. נכי"מ את הארבעים. **ד** שיזומו (את) עצמן. נמכנ"ב שיזומו..; נד"ע ונכי"ק שיזומו..; נכי"ף ליתא וכן ליתא בתוס' (ומס שיזומו) אולם בתוס' ד' ווילינא וקרקא שהוזמו עצמן; בנמוקי יוסף שיזומו בעצמן. ומי' נפי' ל"ת. (אמרו). נכי"מ ליתא. באיש פלוני. נכי"מ ונכי"ף את איש.. מעידין שהרי נהרג זה או ההורג היה. נמכני"ל ..חנהרג הזה..וכ"ה נכי"ק; נמכנ"ב ד"ח ..או ההורג זה.. וכ"ה נכי"ף כ"י: נד"ע ונכי"ק מעידין שזה הרג את זה שהרי ההורג היה. (אותו היום). נכי"ף באותו היום; נכי"מ ליתא. שהרי (אתם) הייתם עמנו (אותו היום). נכי"מ שהרי עמנו הייתם ולית': **ה** אפי' מאה כולם יהרגו. נכי"מ אפי' הן מאה יהרגו; נמכני"ל ..יהרגו. איסטטית. נמכנ"ב איסטטית וכו' רפ"י ורוס', וכו' רפ"כ; נד"ע איסטטים; נמכני"ל איסטיטים; נכי"ק אסטטית; נכי"מ אסמני. ואינה נהרגת. נמכני"ל אינה..; נמכנ"ב ואינו נהרג וכ"ה נמכנ"ב מעם פי' הרמ"ב דפוס ראשון. ריזוח ומנמנה; נכי"ע אין נהרגין. הראשונה. נכי"מ ראשונה.

תוספות רעק"א

זכיתי להבין דשמעת דס"ד דהשם"ם דס"ל לה"ן דליכא מלקות משום ל"ת תענה. הא בבן גרושה באמת לוקים ואצטריך לאו דל"ת לזה. ואם דעיקרתא דבמעידים שחייב מלקות הוזמו דללקו שמונים ומפרק דההיא לאזהרת לע"ז היינו דלוקה משום ל"ת תענה. הא בבן גרושה באמת לוקים ואצטריך לאו דל"ת לזה. ואם דעיקרתא דבמעידים שחייב מלקות הוזמו דללקו שמונים ומפרק דההיא לאזהרת לע"ז היינו דלוקה משום

ן אין העדים. כ"ל פ"ג פ"ב ל"ג ע"ב. פי' ע"ב פ"ל פ"ח פ"ח פ"ב כ"ל ל"ח: ן על פי שנים עדים. כ"ל פ"ג: אלא להקש. נ"ל ק"ם פ"ג:

שנוי נוסחאות

ן אין העדים זוממין נהרגין. כ"ל ונמצ"ל ..חוזמין..;כ"ל וכ"ל אין העדים נעשין זוממין. שיגמר הדין. במצ"ל שיגמר וקנסתון שיהרג (נפעל); כ"ל ..הדין על פיהם. (שהרי) הצדוקין. כ"ל ריוות וכ"ל ליתא. שיהרג שנאמר נפש תחת נפש. בכ"מ וכ"ל שיהרג הגדון שנ' נפש בנפש וכ"ה כ"ל וע"י כ"ל. אל"ל (חבסים). נד"ל וכ"ל ליתא. וא"ב. בכ"מ ומצ"ל א"ב. לבה נאמר נפש תחת נפש יכול כו' תא אינו. בכ"מ..נא' נפש בנפש הא אין הבסר ליתא וכ"ה בכ"ם (וכם מה ת"ל נפש בנפש): ר' שנים עדים או שלשה עדים. בכ"מ..אי על פי שלשה.. ובלו כאן כמלה על פי בטעות עפ"י כס"ק בלוים עונכים (כלומר כבר הבינו ע"ז בכ"ל בכמה מקומות) וכ"ה ע"פ גם בר"ף וכ"ל לך סם ליתא למעלה יומת הפת ויכול כיום כי בכונה לפסוק ע"ו בם בפ' י"ם בעינה דעדים זוממין לך בפ"ו כיה ל"ל סם עפ"י שני.. ולא שנים. לך גם סם ים סמרי בר"ק בלוים עונכים שבתוב בהם שנים והגר"ל הגיה כן במצ"ב עפ"י שני עדים או ע"פ שלשה.. ובכון הוא, לך בלעגו סדרו נפרסם ע"ו ע"פ ופי' ד"ם. פרט (חבתוב) בשלשה. בכ"מ פרט לך.. וכ"ה בר"ם (וכם ליתא); במצ"ל ליתא למלה בשלשה; בר"ף ..שלשה. שלשה לשנים. בר"ם כלן שנים לשלשה ופי' הר"ם ובר"ל. מזיכין כו' השנים יומו. בר"ל מזמין.. יומו וכ"ה מזמין גם בד"ל וכ"ה יומו גם במצ"ל (וכם שנים); בר"מ..שנים מזמין וכ"ה בר"ף ובר"ם. (אין) השלשה. נמצ"ל ליתא.

ראשון לציון

ן במשנה שנאמר (וכם מתת נפש) ל"ל נפש בנפש וכן לקמן (נפש תחת נפש) ל"ל נפש בנפש (דברים י"ט) וכן מהב המהרש"א וכן מבחיל דבורו של רש"י נפש בנפש בעדים זוממין כיצד לא תחוס עין נפש בנפש ועי' יסל"מ: תוי"ם ד"ה שנאמר נפש תחת נפש ס' עמ"ם לגיל נפ"ד במסכתא זו במהר' וגם לקמן (ד"ד ע"ב. כורה ;) מ"ם ד"ם והשמיה כו' כתב סתי"ע דהוא ריבא דקרא דאמר נפש תחת נפש כו' וקי"ע: ן פתני' אלא להקש שלשה לאיש נ"ב ק"פ ע"ב בכרא"ם מיהא להקש שיש לשלשה ומיהוש מהתי"פ שלא ראה גיכסת סרא"ם:

ן [אות ז] במשנה והרי אחיו קיים. וכתב הרשב"א לא דנפקא לן מאחיו דתאי ודאי שפיר מקרי לאחיו אף אחר מיתה וכדבתיב להקים לאחיו

רחבונה] אלא אמר רבא ה"ק אם אינה אלא כת אחת נהרגת. אי איכא מפי אין נהרגין. הא בלבד קאמר [מבמע שיש עוד אחרת]. קשיא. ["ולקמן אכחוב בזה]. ומ"ש סר"ב פירוש אחר וכו' דכבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמת לה כת רחבונה תו לא מקבלים בהדותא דכת בניה וכו' דלא קרינא לה ועשיתם וגו' וכן פי' הרמב"ם. ויש לתמוה מאי איכסבית היא זו. והא לאו מבוס המזומן קאתינן עלייהו. אלא מבמע איפכא דהא מבוס דתו לא מקבלים בהדותא וכו' הוא ומחזקין למוזמן ולכל המעידים כמותם שהם בקרובים ובהמזומים העידו באמת. וגראה בעיני דיש לפרש דר' יהודה שאמר איכסבית היא זו לדבריהם דרבנן קאמר להו לדבריכם דכבריהו דמקבלים בהדותא דכת בניה. ואין מחזיקין למוזמים ולמעידים כמותם שכולם עדים שקרים הם. אפ"ה לא הוה לכו לדון להרינה לכל המוזמים. אלא הוה לכו לומר איכסבית היא זו אבל לדידי בלאו הכי אינה נהרגת אלא כת הרחבונה בלבד. מבוס דאין מקבלין וכו'. וא"ה ומאי דוחקיה דהרמב"ם דמפרש דר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו. וגראה בעיני מבוס דלפי מאי דמפרש הרמב"ם ניחא ליבנא דמתני' דתנן אלא כת הרחבונה בלבד ואחלה לה קשיא הגמ'. דהא הבתא דאמרן דלר' יהודה לאחר דאתזמת כת הרחבונה תו לא מקבלים וכו' לא מבכתה אלא דוקא אי קבלה לה לכת הרחבונה. ולפיכך בפיר קתני אינה נהרגת אלא כת הרחבונה בלבד אבל היא נהרגת ואפילו איכא מפי דאי לאו הכי אינה נהרגת לא מבכתה דלא מקבלין בהדותא דכת בניה אבל גמ' דסלקא לה למתני' בקושיא הייט דכבירא ליה דלא אמרי' טעמא דר' יהודה מבוס דאין מקבלין וכו' אלא דטעמיה כפשטא וכפי' הרחבון בכתב הר"ב. ואל תקבה דאע"ג דליבנא דמתני' ניחא לפירוש הרמב"ם מ"מ לא הו"ל לאחדם סברא זו בדברי ר' יהודה דס"ל דאין מקבלין וכו' ולפרש דלא כהגמ'. דאה"ל דאיהו לא חידש סברא זו. ולא מלבו היה זאת אלא סברא זו עלמה. היא סברא בגזרת בגמ' בדברי ר' יהודה בהאי טובדא דהסיא איתתא דאיית' סהדי והאתקור ואיית' סהדי והאתקור וקאמר ריש לקיש הוחזקה זו. ואמר ליה ר' יוחנן אם הוחזקה זו כל ישראל מי הוחזקו. ואמרינן לימא ר"ל דאמר כר' יהודה ור' יוחנן דאמר כרבנן. אמר לך ר' יוחנן אנא דאמרי אפי' לר' יהודה ע"כ לא קאמר ר' יהודה אלא אם דאמרי אבו כ"ע גבי הנהו הוו קימי וכו' ופי' הרי"ף לימא ר' יוחנן דאמר כרבנן דכיון דקאמרי רבנן אפי' מאה יהרגו. שמעינן מינה דסברי רבנן אפ"ג דאתזמת רחבונה אי אתיא כת בניה ומסהדא על אחוה פטור שהרג את הנפש מקבלינן סהדותא וקטלינן אפומה. וכן אי אתזמת לה כת בניה גמי וכו'. ומש"ה כד מתזמו סלן יהרגו כולן דכל כת וכת קרינא בה ועשיתם לו כאשר זמם והא"ל ר' יוחנן דאמר אם היא הוחזקה וכו' למימרא דמקבלינן סהדותא דמאן דאתי ומסהיד בתר דאתתקור סהדי קמאי דרבנן ור"ל דאמר כיון דאתתקור סהדי קמאי לא מקבלינן וכו' כר' יהודה דאמר אין נהרגת וכו' וכיון דאתזמת לה כת הרחבונה לא מקבלינן וכו' ומש"ה כד מכהדי ומתזמי לא קטלינן דלא קרינא בה וכו'. ע"כ. דחזינן הבתא דסברא זו דלר' יהודה אין מקבלין וכו' אחר שהוזמה ונהרגת הרחבונה היא סברא דס"ל לגמ'. אלא דלמסקנא דאמרי' דר' יוחנן אמר אפילו לר' יהודה לא קיימא הך סברא אלא טעמיה דר' יהודה מבוס דאמרי' אמו כ"ע גבייהו הוו קיימי כלומר איכסבית היא זו. וכפירוש הרחבון בכתב הר"ב ועל המסקנא הזאת ודאי דקביא קושית הגמ'. דכיון דחזינן דאיכסבית היא זו אפילו כת הרחבונה לא תהרג ומבינן לה ה"ק אם אינה וכו' וקשיא הא בלבד קאמר ולילא לפרוקה. וכ"כ הרמב"ן בספר מלחמות דזו הסוגיא דקאי ליבנא דמתני' בקושיא דוקא למסקנא היא אבל אליבא לימא דאמרן לא קשיא. אלא הדרבא דוקא בכבא הרחבונה נהרגת הוא [דמבכתה] אלא מקבלין אבל בלאו הכי לא. ולפי בלאותה כוגיא דליבנא ניחא ליבנא דמתני' ולא קאי בקושיא. מב"ה תבא לו הרמב"ם בפירוש המבנה כפי לאותה סוגיא. אע"ג דלמסקנא הגמ' לא קיימא לפי שנראה בעיניו יותר לפרש המבנה בתהא קיימת בלא קושיא. ובלה בידיעו שבני הפירושים שבתב הר"ב גם בניהם הם בגמ' ובהרחבון שבתב הר"ב הוא האחרון שבגמ' ובמסקנא. אלא דליבנא דמתני' קאי בקושיא דלא הוה למתני בלבד. והפירוש האחר שבתב הר"ב הוא הרחבון שבגמ' בדסלקא דעתיה לימא וכו'. ולאותו פירוש ניחא ליבנא דמתני' ובדוקא נקטה בלבד. ואלא לט ג"כ מכל זה שבני הפירושים שזכר הר"ב בפירוש אלא איכסבית [ואחלון הגירסאות] גם שמהם עולים לבני הפירושים. ולא חלקם הר"ב אלא לפי שהלבון הרחבון מלא בפירש"י והעתיקו כלשון פי' המלה ופי' הענין. והלבון האחרון מלא בפירוש הרמב"ם ובדברי הרי"ף והעתיקם ג"כ כלבונם בפירוש המלה והענין. אבל ודאי דלבני הלשונות פירוש מלת איכסבית וגרסתו אינה נאלה כלל בפירוש הענין: ן שנאמר נפש תחת נפש. בעדים זוממין כתיב ולא תחוס עינך נפש בנפש. רש"י. *)[ולא גרסינן במבנה נפש תחת נפש שאותו כתיב בפרשת משפטים בוכי יגלו]: לעשות לאחיו והרי וכו'. מבמע שהרי אחיו עדיין קיים. רש"י: יכול מבעה בקבלו עדותן. ובאת להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נחון יהרגו. רש"י: עד שיגמר הדין. דהבהא מקיימו שפיר נפש תחת נפש דמשיגמר דינו מקרי גברא קטילא. כדאבכתן במבנה ד' פ"ח דבגהדרין ואם מבגמר דינו ברח וכו'. ועמ"ש במבנה ט' דאחר שהרג לא וע"ש: ן להקיש אלמה לנפש. ה"ג בכל הנסחאות והכי מייתי לה בסוף כ"ב דף ק"ם. ולכאורה אפכא הוה ליה למתני להקיש שנים לנפש: מה אלמה מזוממין הנפש. דהא רוצח מיתה. כ"י:

*) הדברים האלה מובאים פ"י פתוי"ע בסוף סדר סברות (ד' קראקא) בהמשמות.

ת"ל

תוספות רעק"א

יבמות קס"ו ע"א בשם תר"ד סנחא אם העדים מתרצין עצמן שהלכו בנפלא שרחא נאמנים אלא א"כ שתקו מדלא אמרו הבי ס"ם דבשקר העידו:

[ואחר] כן הזמו: ן ומנין אפילו מאה. שנים שיודין מאה שהעידו יחד: מה שנים אינן נהרגין עד שהזהירו שנידון. דכתיב (דברים י"ז) והנה עד שקר העד. ואמר מר כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: עד שיהיו שלשתן זוממין. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חיומו של חברו. אבל אם העידו שנים ואחר זמן העידו האחרים. הרי הן שתי כתות לכל דבר: רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו. שלא תאמר הואיל ובלא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה. למדך הכתוב שאף הוא כאן: על אחת כמה וכמה. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות: ן בשה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והעלו העדה ומהדרינן אחותא: אחד דיני ממונות. נמי עדותן בטלה: בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות אחרי כלומר מי אמרינן דבטלה. זהו בזמן שהקרוב או הפסול נמצאים מתחלה להיות מן המתרין בשובר עבירה אבל אם לא התרו בהן. ולא כיון להיות עד בדבר. לא בטלה עדות האחרים בשביל רחייתו של זה. והלכה

ומנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים. רבי שמעון אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהו שניהם זוממין. אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים. רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה. כעוברי עבירה. על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה. בעושי מצוה: ן מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה. מנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים. אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות. אבל בדיני ממונות. תתקיים העדות בשאר. רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בזמן שהתרו בהן. אבל בזמן שלא

תל"ל עדים. עומר אפילו מאה אין נסס אלא דין שני עדים. ר"י. והתוס' כתבו שיש אומרים דעדים אחרים אפילו נמצאו אחד מהן קרוב לו פסול יותר מן הנשים דבכיבי בקרא אבל מזי מ"ארבעה לא. ו"ל דכיון שכת אחת מזמת שתי כתות ה"ה מאה. ע"כ: ר"ש אומר מה שנים אין נהרגים וכו'. ר"ש סתמא ר"ש בן יומאי הוא שהוא תלמיד ר"ע ואין לחוש שנשנה קודם לרבו כמ"ש התוס' ב"מ דף ד' [סוף ע"ב] אברייתא. וכבר כתבתי כיוצא בזה במ"י פ"ג דבכורים: [מה שנים וכו'. כתב הר"ב ואמר מר וכו'. ומיין עליו בפירושו למשנה ג' פ"ז דסוטה]: עד שיהיו שלשתן זוממין. מיין מ"ש במשנה ב' פ"ה דסנהדרין בשם התוס' דדוקא בשביעו עדותן וכו'. ומ"ש הר"ב והוא שהעיד וכו' בתוך כדי דבור. חוקא בשלישי וכן אם הם יותר אבל לא בשנים הראשונים וכ"כ בהדיא המור סימן ל"ח ובעור תוך כדי דבור מפורש רפ"ד דמזיר. ומ"ש הר"ב אבל אם העידו וכו' הרי הן ב' כתות לכל דבר וכפירש" ועיין מ"ש במשנה דלקמן דהתוס' והרמב"ם חולקים בזה: ר"ע אומר לא בא השלישי וכו'. לכון רש"י לא סולרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן שנים מזומין את הנלמה שהרי

השנים כשרים לכל עדות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזמו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא וכו' ע"כ. וכתב הרמב"ם ודברי ר"ע ור"ש קיימין ואין עליהם חולק ע"כ. וכן אין שניהם חלוקין זה על זה והא דמתניין בלישנא דשלוחתא. הא אשכחן טובא דמתניה ולא פליגי ובמ"ש במשנה ו' פרק ג' דבכורים אבל כ"כ כתב ז"ל וריב"א מפרש דר"ע חולק על ר"ש ומפרש כך לא בא השלישי להקל עליו ולומר שלא יזומו עד שיזמו כולם אלא להחמיר עליו לומר שהרג מיהא כשנים אבל אם הזמו שנים הראשונים נהרגים אע"פ שלא הזם השלישי ועוד כי' הר"י ג"י אות דאם הזמו האמים אע"פ שלא הזם השלישי נעשו כולם זוממים. ועוד שכתוב השלישי שנטפל לשנים שעברו והעידו עקר כיוצא בהן אלמא שהשנים הזמו ולא השלישי. דאילו הזם השלישי גם הוא היה נקרא עובר עבירה. והרי נעשה דין שלישי כדין השנים בשפוט להם ולא בהזמתו. ומ"מ אף לפירוש זה הלכה כר"ש דת"ק אית ליה דר"ש והוה ליה ר"ע יחידאה ע"כ. והתוס' פ"ה דסנהדרין דף מ"א פירשו דר"ע אית ליה דר"ש ומוסיף הוא מה שנים נמצא אחד מהן קרוב וכו' כדתנן לקמן דאילו לר"ש תתקיים העדות בשאר: על אחת כמה וכמה ישלם שכר וכו'. לכון הר"ב במדה טובה מרובה וכו' במדה טובה הוא אומר (שמות ל"ד) עוקר חסד לאלפים. במדת פורענות הוא אומר (שם) על שלשים ועל רבעים רש"י. ומיין מ"ש בסוף פרק בהרא: ן מה שנים. נמצא אחד מהן קרוב וכו'. יש לפרש שהוא סוס דברי ר"ע דגם לענין זה הוקם השלישי לשנים. או שנאו מפני מחלוקת ר' יוסי ור' נ"י. וכבר כתבתי לעיל דברי התוס' [ולא ידעתי למה הולרך למצוא טעם למה שנאו. ומבואר הוא שנתלה בפירוש הכתוב בשנאו]: [עדותן בטלה. נראה לי שזה מבלל אמרם ז"ל הרי זה בא ללמד ונמצא למד שהרי עדין לא סמעו בשנים בעדותן בטלה]: בזמן שהתרו בהן וכו'. דברי ר' הן ור' יוסי פליג וסברא ליה אפילו בזמן שלא התרו בהן. והקשו בתוס' א"כ איך מעט ידיו ורגליו כשתיהן גם שם במעמד הקרובים. והיה לו לומר דעדות הכשרים בטל והאי דומיא דדיני נפשות. דברין אמת אם שם בה מיתת ב"ד. וגם לרבי נמי קשה בשעמים יתבטן אחד מן הקרובים להעיד. ומה שתירצו דהרתי בעינן שיבוא להעיד ויעידו בב"ד ואי לאו הכי לא פסלי. והא דפריך מה יעשו שני אחין וכו' ה"פ שמא יבא ויעיד אחר שכבר העיד אחיו. והוא לא ידע שכבר [העיד ואפילו] הוא לאחר כדי דבורו. תירוצם זה אינו עולה לפירוש הר"ב במפרש לעיל דלאחר כדי דבור הרי הן שתי כתות לכל דבר דהתוס' סברא להו דלא אמרו שהן שתי כתות אלא להזמה בלבד. לא לגמלא קרוב וכו' כמבואר בדבריהם. הלכך לריך לומר שדעת הר"ב בזה כדעת הרמב"ם פ"ה מהלכות עדות דלא בעינן תרתי אלא בשתתו להעיד בלבד מפסלי. ולענין קושיית התוס' מתיבת גם. מלאתי למהר"ר אלק כהן שכתב בס"ע סימן ל"ו דיש לפרש שהרי יטול המגרש להזמן עדים כשרים. ואז לא יפסול הפוסל בסוגתו כמ"ש שם המור דכיון דהזמין עדיו והוציא את אחרים מכלל הפדות לאו כל כמיניה לבטל העדות. ע"כ. ומיהו בהא דלענין אוף כדי דבור דעת הרמב"ם [בפרק עשרים] כדעת התוס'

דלא

ראשון לציון

ן תוי"ט סר"ח עדותן בטלה ס' שהרי עדיין לא שמעו כו' עי' יפל"מ: לאחיו שם. קרבו שאו את אחיכם. ובגמ' לא נפקא לן רק מדכתיב כאשר זכם. וללמוד בק"ו אשר עשה אין שנשין מחדין. אלא לדווחא דפלתא נקטי רבנן ועדיין אחיו קיים ואע"ג דלא נפקא מלאחיו. ודבוות' סובא דנקט הד קרא במקום קרא אחרינא:

תוספת רעק"א

אפילו מאה. ריי"ז עם פ"ח סנהד' ל' מוד' מו"מ עם: אף שלשה. מי"ר עם פ"ב ס"ג בפ"ג עם מ"ש: רבי עקיבא אומר. בנמלדין מ"ג ע"ב מ"ש ן מה שנים. כי ע"ב יהונתן כאן ע"ח ס"ל בשונים ע' י"ח ע"ב ניפין ע"ח ס"ל. ובר' מוסר בפ"ו ס"ב: אף שלשה. מי"ר עם פ"ה ס"ב פ"ב לאוין מי"ב פרק"ב מו"מ מי' ל"ו פ"ח: א"ר יוסי. ר' ע"ח: אחד דיני ממונות. מי"ר שנשוה דף ל"ה ע"ח מולל"ם מו. מי"ר פ"ב מכו' מלוה פ"ג פפ"ג נתרן ר"ג:

שנוי נוסחאות

אפילו מאה. נכי"מ שאפילו.. ; נכי"ק אפילו חן.. וכ"ה בכתוב ובכת"ם. רבי שמעון. נכת"ם ר' ישמעאל. שיהיו שניהם זוממין. נכת"י שיזומו שניהם וכ"ה בכי (נכת"ב שבכי"ק שיזומו); נכת"ב שהוזמו שניהן. שיהיו שלשתן זוממין. נכת"ם וכנ"י שיזומו שלשתן. אפילו מאה. נכת"ם אפילו חן.. וכ"ה בכי"מ (וכס שאפילו). אלא להחמיר. בכמב"ג להקל אלא.. וכ"ה בכי. ולעשות דינו כיוצא באלו. בכמב"ג נקט הסוסים לעשות.. וכ"ס נכת"ם; בכי"מ ..מוצא באלו (ז). ואם (כן). בפ"ד ד' מהכון ובכי"ק אם ולתא וכן לתא נכת"ם (וכס ואם); בד"ג ובכי"ק ואם כך; בכמב"ר אם כך. לנטפל כו' (בעוברי עבירה). בכי"ק ליתא; בכי"ק את הנטפל..; וכ"ה נכת"ם ולהא למלת את. ישלם שכר. בכי"ק ובכי"ק שישלם. וכ"ה נכת"ם (וכס שכר מוב). לעושי מצות בשישי. בכ"ג ובכי"ק ובמב"ר ובכי"ק לשתה מצות בשתה. ועי' בסנהדרין. ן מה שנים. בכמב"ג ומה שנים אולם בכמב"ג ד"ו ובמסיות ישמים ובכי"ק ובמב"ר בלעמיו ובכת"ם הגיה בכמב"ג ומה ולגרות בא שבא זה הכרי ר"ע הם כמבואר בסנהדרין מ' מ"א ע"ב. ועי' פוי"ם. מנין אפילו. בכי"ק ומנין.. וכן הגיה הכ"ל בכמב"ג וכן הוא בסנהדרין (שם) וכס ..שאפילו. אמר ר"י. בד"ג ר"י אומר. במה ד"א. בכי"ק בכי. רבי אומר. בד"ג ר' מאיר.. בזמן שהתרו. בכמב"ג בכנסת כתב"ל ושמתי בזמן.. ועי' רש"י. שלא תתרו בהן. בכי"ק ..בהן לא:

תוספות הדשים

ן בתוי"ט ד"ח עדותן בטלה ר"ל כו' שהרי עדיין לא שמעו כו'. ואינו מוכן כיון דקרוב פסול לעניין מ"מ לא כתב הלא לאחר ואין לך בטעם גדול מזה.

ט חיו שנים מי. ו' ע"ג מ"ר ע"ד מפנלות בחם כל מי כפ"ג מכון ע"ם: לפיכך מ"ר כ' ע"ל: רבי יוסי. מנהדרין מ' ע"ב: שלא תהא כנהדרין מ"ר. ירושלמי ומות מי כ"ז ע"ל בפרי מוסיפים פיבקא קפ"ח מ"ר ע"ב מה' כנהדרין כ"ו ע"ל כ"ם מ"ם כ"ח כפ"ג מכון כ"ו ע"ל פת"ם מ"ם כימן כ"ח בפיף ו' ר' מ שנגבר דיני. ל' ע"ל מ"ר מ"ר ע"ב מה' מנהדרין כ"ם כל מקום. מנהדרין ע"ם ע"ב מכון כ"ח ע"ב כ"ם ע"ל:

שנויי נוסחאות

כה יעשו שני אחין שראו באחד כו' כסנהדרין כם „אחין ואחד שראו.. ומ' כם נר"ם; נר"ל „יעשו בשני אחין שראו באחת ונ"ל כאחת גם נכ"ק (וכם „שהרג זה את הנפש); נרי"ף ד' ריוחמה יעשה שני אחין שראו באחד שהרג זה והולי ל בשני אחין: ט ואחד מתרה. נר"ל אחד.. הרי אלו עדות אחת. נכ"ל הרי הן..(הרי אלו) שתי. נכ"מ ליה. רבי יוסי אומר. נכ"ק ונרי"ף ר' יוסי בר' יהודה.. וכ"ל נמבנר"ל (וכם „בי רבי..) אין נהרגין. נר"ל ונכ"ק ונמבנר"ל ונרי"ף אינו נהרג. עד שיהו (פי) שני עדיו. נמבנר"ל ונמבנר"ל ליתא; נרי"ף „פי שנים וליתא לעלת עדיו. שני' עפ"ו שנים עדים. נרי"ף „עדים וכו' עד (?). ד"א (עפ"ו שנים עדים). נכ"ל ונרי"ף ליתא. כפי התורגמן. נר"ל הפתורגמן; נ כ' ר' ק בפפי (?) התרגמן: ו' מי שנגבר. נר"ל משנגבר. באיש פלוני. נכ"מ את איש..

תוספות חדשים

ט במשנה ד"א עפ"ו בנים כו'. ויש לדקדק מלן קאמר כאי ד"ל בלא תהא כו' לי ר"י קאמר ח"כ מוקר דברי הכלבוים ולי הכנים אמרו ח"כ בלי ותכ"ל ובלאה לייבב דלעולם ר"י קאמר ובא לחזק דבריו הכלבוים ד ס ח נדיי מ' ונ' ומי כתיב על פי דלא בייב התרלה ופ"ב כיון יכול לומר דפ"ם ח פ' להורות להתירה לכן מפרש דבד"ם יש דרש אחר בלא תהא כו'. רק נפ"ו יקשה אמאי דלעל דמקשה אם מאחר בנים למה נאמר ג' דלמא אמי לחורות דאפי' בשלבה בייבן כולם לחכרו' דלא לא הכרו כולם י"ל דלא הוה עמו לעיתה. רק י"ל דבלא בד"ם כתיב פ"ם בנים לא בשבה ומ"ב בשבה.

ראשון לציון

ט תוי"ם ד"ה והשנייה אבוהה כו' דהוא ריבא דקרא דאמר עפ"ם תחת נפש כו' עי' ישל"מ;

הלכה כרבי: ט ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מלמדף עם הכת כל עדים בהות רואה אותם. והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו בתי הכהות בבתי המלוות רואים אותו מלמדפים אלו עם אלו. והם כולם עדות אחת: הוא ואין נהרגין. הוא נהרג דאמרי אינא כת אחת בלא הוזמה. והם המזמין נהרגין בהרי החמר: שלא תהא סנהדרין שומעת כפי התורגמן. מלמדין שיהיו הדיינים מבינים בלשון העדים. ולא יעמדו להעמיד מלין ביניהם. וכן הלכה: פתורגמן

דלא אמרו אלא לענין הזמה ואין להאריך בזה: מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: ט היו שנים רואין אותו מחלון זה. ושנים רואין אותו מחלון זה. ואחד מתרה בו באמצע. בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. הרי אלו עדות אחת. ואם לאו הרי אלו שתי עדיות. לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת *הוא והן נהרגין והשניה פטורה רבי יוסי אומר לעולם אין נהרגין עד שיהו פי שני עדיו מתרין בו שנאמר (דברים י"ז) על פי שנים עדים. דבר אחר על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת *מפי התורגמן: ו מי שנגבר דינו וברח. ובא לפני אותו בית דין אין סותרים את דינו כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגבר דינו בבית דין

התרו בהן. מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: ט היו שנים רואין אותו מחלון זה. ושנים רואין אותו מחלון זה. ואחד מתרה בו באמצע. בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. הרי אלו עדות אחת. ואם לאו הרי אלו שתי עדיות. לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת *הוא והן נהרגין והשניה פטורה רבי יוסי אומר לעולם אין נהרגין עד שיהו פי שני עדיו מתרין בו שנאמר (דברים י"ז) על פי שנים עדים. דבר אחר על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת *מפי התורגמן: ו מי שנגבר דינו וברח. ובא לפני אותו בית דין אין סותרים את דינו כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגבר דינו בבית דין

מלמדפין יחד לא לאותם בלין רואין. ע"כ. ולקמן לאתיק לכון הרמב"ם בבחבורו: ואם לא וכו'. מסקי הטוס' דמיירי כבלין רואין המתרה ולין המתרה רואה לאותם. אלא במשו המתרה במתרה כך ובכך סני דהא קיימיק לרבנן דפליגי לרבי יוסי דבסמוך ולא בשי פי בני עדיו מתרין בו כמו רבי יוסי. ע"כ. ולעומר דלי המתרה רואה לאותם הלו הן רואין לאותו מלמדפין והי הבתי כהות כעדות אחת כדקתני רישא בזמן שמקצתן וכו' אלמא לא בעינן ביהא כל הבנים וכו' אלא בחד סני כמבואר בדבריהם. וה"ל הרמב"ם בפ"א מהלכות עדות היו בני עדים רואין וכו' בזמן שמקצתן רואין וכו' ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא ליכף לאותן המתרה הרי אלו בתי עדיות. ע"כ. נראה מדבריו בחזר ממ"ב בפירושו ומפרשו בחבורו כדברי הטוס' שמקצתן דוקא הוא. ולפיכך התנה בבתיפא ולא ליכף וכו' דאילו ליכף המתרה בלבד הוי כמקצתן שראו וכו' והוי כבת אחת: והשנייה פטורה. אם הוזמה הבת הבנייה אחר שנהרג הרוצח פטורה היא דכיון שנהרג הנורג על פיהם. ובוד אין נהרגין דקי"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב (דברים י"ם) פאחר זמם לעשות לאחיו ולא כאחר עשה כ"ו. ועמ"ש במ"ד פ"ג דב"ב דמבמע דלענין ממון אפילו כאחר עבה נמי מחייבין ליה לשלומי. ודעם הרמב"ם בפרק כ' מהל' עדות דלא מבעיה לענין ממון אלא דאפי' לענין מלקות נמי אפילו לקה זה בהעידו עליו לוקין אלו. ואחר הכ"מ למצוא מנין לו כל זה והבתמיהה דלענין ממון יש לו על מה לסמוך לאתה בבגיטו במ"ד פ"ג דב"ב. אך הבית דברי הטוס' דרב"ק בהמתקתי אלי בס בב"ב דמיירבין למה בממון אפי' כאחר עבה ואין דבריהם מבפיקים לענין מלקות. ולפיכך הירן הכ"מ דסבירא ליה להרמב"ם דזה בהמרו ולא כאחר עבה דהוקא בהריגה היא בכיון בהרג זה על ידיהם נחול שונים מכאה דומה לדבר [בנהדרין דף ס"ד]. אתן כל זרעו למולך פטור בנאמר מזרעו ולא כל זרעו אבל במלקות לא שייך כולי האי. ועוד י"ל דמאחר שאלאים נגב בעדות אל עלי בזה הגדון היה חייב מיתה. לא היה מניח הקב"ה להסיים על ידיהם בתאבד נפש אחת מישראל ומדהוסכם ונעשה הנאתה היא א דגברא קטילא קטלי. ע"כ. ובכבריא א בתוב בתירוץ האחרון כבר קדמו הרמב"ן בפירוש התורה אבל אפשר שהרמב"ן לא נתכוון לתרץ הקושיא. אלא לתת טעם על ולא כאחר עבה: ובין לענין מיתה לא מלקות וממון דלא כאחר עבה. ואע"ג דאסברה לה לענין חיוב מיתה לא בנא אלא דנקט בחיוב מיתה דהוא ריבא דקרא. דאמר נפש תחת נפש. ובין כך ובין כך לבי מהכם בדבר. באחרי שלא מניע בחלק הבחוב בין מיתה למלקות וממון. דאלו ניקום ונחלק מבבריא דנפשין והרי אפשר שם להבחוב טעם אחר על ולא כאחר עבה. ולאותו הטעם לא יהיה שום בבריא לחלק. ובבלמא ממון מלאה המבנה דב"ב שהיא מרחה כנים להלק. נאמר שם לסמוך על קבלתם לא אולי מקרא מלאו ודרבו. אע"פ בלא הזכירוהו חכמי הגמ'. אבל הרמב"ם בהוסיף מדיליה לחלק גם במלקות והא כל המטעמים לא יעמדו לאיך עד בגניבה ראיה לדבריו מדברי חכמינו ז"ל בהם קבלו לו דרשו כן. כ"ם בהלו הטעמים בעלמם הם חלבים מאד וכ"ם להעמיד עליו נמן כאה: שנאמר על פי בנים עדים. לעומר שיהא הדבר כולו בהוא העדות וההתראה קם ע"פ בנים העדים. נ"י: דבר אחר על פי וכו' בלא תהא כסנהדרין שומעת מפי התורגמן. שמא יחלוף המתורגמן בלבון העדות ושוד כבינמנו הם מפי העדים יתן להם לאחור לאותם יותר. נ"י. ונראה בעיני דלפ"ג דהין הוא לריכין לטעמיה דקרא. דר"ם הוא דדרים טעמיה דקרא מ"מ בכאן אנו לריכין לכך. דאי לא דמבבריא בעלמא נפקא לן מנא ליה לר' יוסי להוליא הלו ב' הדרשות מן הבחוב אלא דמיקר קרא דרים עד שיהו פי בני עדיו וכו' ודבר אחר מסברה אית ליה ואבמיה אקרא. וקסבר דמלאה דבבריא מי הא לא אלבריך קרא אלא מי אתא קרא לאבמוטינן עד שיהו פי בני עדיו וכו' והבהא דבתיב קרא אבמוטינן נמי עליה בלא תהא כסנהדרין שומעת וכו': ו ובא לפני אותו ב"ד. בנתחייב בו אין סותרין לחזר ולבא ולתן אולי יזכה. רש"י. וכגמ' לפני אותו ב"ד הוא דאין סותרין הא לפני ב"ד אחר סותרין

תוספות רע"ק

ט [אות ח] במשנה הוא והן נהרגין. אע"ג דבשעה שהעידו כבר הי' מחוייב מיתה ל"א נגרא קטילא קטיל כיון דאו עדיין לא נגמר דינו לא מקרי כר קטלא דשמא לא יבאו עדים. ואם יבאו עדים שמא לא יהא עדותן קיימת כיון דבעי' דו"ח. וכן בהעידו שפלוני נגב ומבח ביום א' ובאו עדים אחרים וחזיומם אבל נגב ומבח בע"ש ג"כ נקראים אמתים דבקנם לא מקרי מחוייב מסון עד שיסמך בדין (ע' רש"ד דכתובות) אבל בממון כת"ג לא הוי אפסים כיון שבשעה שהעידו כבר היה מחוייב מסון קרוב לודאי שיבאו עדים ויעידו וביון דלא בעי דרישה וחקירה מסתמא ותקיים העדות (נסרא דף ח' ע"א ובתו' שם) ולענ"ד הוה נראה בפשוטו דגבי ממון כל שיודע בעצמו האמת שמחוייב ממון עליו לשלם מש"ה אמרי' שכבר היה מחוייב המסון משא"כ בסיתה הבידיעתו ובהודאתו אינו חייב סיתה ורק ע"י נס"ד של ב"ד מתחייב קטלא. וכן בקנס דבעי' דוקא ידישיון אלקים ובעוד שלא נתחייב בב"ד לא מקרי מחוייב ודו"ק: [אות ט] במשנה מפי התורגמן. וכן לענין הבעלי דינין שלא ישמעו הב"ד מענותיהם מפי המתורגמן. (רמב"ם פכ"א מה"מ. ותר"ן

כב הדרין. הסמוכים בארץ. יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות. בין בארץ בין בחוצה לארץ. כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר (דברים י"ז) לבלתי עשות על הימין ועל השמאל. בזמן שיש כהן מקריב ע"ג מזבח. יש שופט בין כהן לבין שופט: סנהדרין ההורגת אחת בשבוע. אחת לשבע שנים: נקראת חובלנית. שצריך בישיבה מתונים בדין. [ויחזרו] בדיני נפשות לזכות: לא נהרג אדם מעולם. כיבדוק העדים בדבר שלא יהיו להביב. הם רוצה הוא מה ראיתם. מרפה הרג לו שלש הרג. והם תמצא לומר שלש הרג. שמא במקום שיש נקב שיה. והם מגלה ערוות הוא ראיתם כמכחול בשופרא: אף הן כרבים שופכי דמים. מתוך כך לא שבלין הרשעים ומרגיש לשפוך דם:

פרק ב א אלו הן הנולין. היה מעגל במעגילה.

לבן תלקה פגולה שמעגלין אותה ע"ג הסיד. לו הנים שבעליה להשות הסדקים: היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה: אבל אם היה כושך במעגילה. ממטה למעלה: כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב במדבר

מעשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא (שם) נפקא לן. בפ"ק דעבודה זרה דף ח'. מלמד שהמקום גורם. וא"ת והרי גם זה בזקן ממרא כתיב. ואלמי מצלן בשאר דיני נפשות וכך כתבו התוס' שם ח"ל וא"ת מצלן קפידא במקום בשאר דיני מיתות שלא בזקן ממרא. דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא ו"ל דהרבינו כ"ז שבסנהדרי גדולה [במקומה] שדין אלא מזבח. הו שופטים תהן לך בכל שעריך. לשפוט דיני נפשות. ונשלקו הם. בשלו כל דיני נפשות. ע"כ. כלומר הכתא דגלי לן קרא בזקן ממרא דקפיד המקום אית לן למדרש נמי כ"ז וס' אלא מזבח וכו' וא"כ אין לתפוס על רש"י דנקט ליה קרא חוקמת ועלים דכיון דגם שמיש בזקן ממרא כתיבי מה לי הא. ומה לי הא. ושוד דרש"י פירש כן בעבודה זרה [ז"ע] והאי קרא בדיני נפשות כתיב בזקן ממרא. ור"ל דמזקן ממרא למדין לכל דיני נפשות. איברא דדעתו כך. אבל בשאר גרולה דגם שם בעבודה זרה אין הפירוש לא כמ"ש הוא ולא כמו שכתבו התוס' דהא איכא למידק הגמרא אמאי לא נכתב ליה קרא חוקמת ועלים דנכתב ליה הבריתא דפרק הנחנקין ולמה לה לגמרא לאתויי קרא אחריני. אלא כ"ל דהכי דרים ליה דכתיב ועבית וגו'. ואם היו ענין לזקן ממרא שבבר נאמר בו מקום. הנהו ענין לכל שאר דיני נפשות לומר שהמקום גורם. והכהה בדוקא נקט גמרא קרא דועבית. ושפיר קאמינא דכלא בדקדוק נקט רש"י קרא חוקמת. והא דאמרינן דהמקום גורם לשבת הגזית. עיין מה שכתבתי בפ"ב פרק בהרא דסנהדרין: אחד לכבשים שנה. בגמ' איבעיא לה אחד לכבשים שנה עקרתא חבלנית. לא אחד לכבשים שנה הורתא הוא. תיקו: לא נהרג אדם מעולם. פירש הר"ב שיבדוקו העדים וכו' והם תמצא לומר שלש הרג. פירש"י שיאמרו בדקנוהו לאחר מיתתו מכל י"ח מרפות. ע"כ. ומ"ש הר"ב שמא במקום כיש נקב היה. מסקי תוס' דלא דהיינו להכי. דהא אליבא דר' יוסי פעמים לא חלוק בחר רוצה. אלא הכי קאמר רוב פעמים לא היה נהרג שע"י שהוא מרבה בבדיקות לא אפשר שלא יאמרו אחד מהם חבירו. ע"כ. ומ"ש הר"ב והם מגלה ערוות הוא ראיתם כמכחול בשופרא. פירש"י ואין עדים מהכלן נגד. בשפירא קנה חלול שהיים בו כחול לכחול עינים. מכחול הוא קיבס דק. שבו טולין הלבע מתוך בקנה. ע"כ. ובגמרא ורבנן סברי להו מבירא מגאפים שיהנו עמן גאוף שבוכבין בקרוב נשר וטהגים בדרך תכמים. ובהנו התוס' הימא שובר ע"ז ומחלל שבת מלא אינא למימר. דהתם לא מליט למפטריה. והיכי קאמר לא היה אדם נהרג. ויש לומר. דמבל מקום קאמר בשיר לא היה אדם נהרג. מבוש דלא בשיר טלי הא כי אם ברוגא וערוות. ע"כ. וכדמות ראיה לדבריהם דהכי בשיר. מהא דתנן במ"ש פ"ק בתרא דסמה מבדרו הרגאים וס' מבדרו המגאפים וס': אף הן מרבים שופכי דמים ביערגא. קשיד טפי על שפיכות דם מפל גילוי ערוות לפי שיאוא רש לבמים וגברות. והרי חומרא יתירא עדעת לריתם (בגמרא) [נגמרא] בלא בעדים. כדתנן במ"ב פרק ט' דסנהדרין וע' לבן הרמב"ם שהעתקתי שם:

פרק ב א הנולין. עיין במ"ד: היה מבלבל בחבית וס'. קלת קבה אמאי לא קאמר ונפסק הבל ונפל עליו. כדקאמר בסיפא ונראה לומר דנפל") [פי'] שבמתא מיתו. ולכך לא ר"ל נפסק. דא"כ לא אפשר כי דאמר לקמן נפסק אינו נולה. תוס'. ועיין מ"ש במ"ג: היה ירד בסולם. יש אומרים דהנא לא ז אלא ז קאמי לא ז מעגל דאלו יש לאיתו גלות. דלמה לא מהר. אלא אף מבלבל חבית דבשיר מיהר שלא יבבר חביתו אם נפל והרג חייב. ועוד דלא ז אלא אף ירד בסולם דבשי מיהר כדי שלא יפול. אם הרג חייב. תוס': כל שבדרך ירידתו גולה. דכתב הר"ב כתיב ויפל וס'. והרמב"ם

*) נגמ' בגיר דשלא דרשא.

הגיעים

סתרין. בא תני סיפא כל מקום שיעמדו שמים ויאמרו ממידין וס' אמר אחרי לא קשיא כאן בא"י כאן בח"ל. דסמיא וכו' מא"ל לארן סתרין את דיו מפני שלאשתה א"י פירש"י אולי הומיל למעא לו פתח של זכות: ופרוני ופלוני עדיו. דשלמא יש להזמים לא להחיים: סנהדרין שהגת בארץ ובח"ל. דא"ר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם (במדבר ל"ה) למדנו לסנהדרין שהגת בארץ ובח"ל אא"כ מה ת"ל בשעריך בשעריך אתה מושיב [כלומר אתה חייב להושיב] בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. ובח"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ולא אתה מושיב בכל עיר ועיר. ופלך פירש"י הפרשה. והייט מלכות כמ"ש לשון במ"ג פ"ג דתענית: ובחוצה לארץ. כתב הר"ב כ"ז שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר לבלתי עשות וגו' בזמן שיש כהן וכו' מסיים הרמב"ם ובלבד שיהו הסנהדרין בלשכת הגזית כלומר במקדש ממש. ע"כ. ובפ"ה דסנהדרין דף מ"א מפרש רש"י שעמדת שנאמר (דברים י"ז) וקמת ועלית אל המקום. מלמד שהמקום גורם. ע"כ. ולא דק דהתוא לענין המרתתו דזקן ממרא כתי. ולגבי גדול הכי בפרק הנחנקים דף פ"ז. ומגלן לדיני נפשות אחרינא אלא מעשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא (שם) נפקא לן. בפ"ק דעבודה זרה דף ח'. מלמד שהמקום גורם. וא"ת והרי גם זה בזקן ממרא כתיב. ואלמי מצלן בשאר דיני נפשות וכך כתבו התוס' שם ח"ל וא"ת מצלן קפידא במקום בשאר דיני מיתות שלא בזקן ממרא. דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא ו"ל דהרבינו כ"ז שבסנהדרי גדולה [במקומה] שדין אלא מזבח. הו שופטים תהן לך בכל שעריך. לשפוט דיני נפשות. ונשלקו הם. בשלו כל דיני נפשות. ע"כ. כלומר הכתא דגלי לן קרא בזקן ממרא דקפיד המקום אית לן למדרש נמי כ"ז וס' אלא מזבח וכו' וא"כ אין לתפוס על רש"י דנקט ליה קרא חוקמת ועלים דכיון דגם שמיש בזקן ממרא כתיבי מה לי הא. ומה לי הא. ושוד דרש"י פירש כן בעבודה זרה [ז"ע] והאי קרא בדיני נפשות כתיב בזקן ממרא. ור"ל דמזקן ממרא למדין לכל דיני נפשות. איברא דדעתו כך. אבל בשאר גרולה דגם שם בעבודה זרה אין הפירוש לא כמ"ש הוא ולא כמו שכתבו התוס' דהא איכא למידק הגמרא אמאי לא נכתב ליה קרא חוקמת ועלים דנכתב ליה הבריתא דפרק הנחנקין ולמה לה לגמרא לאתויי קרא אחריני. אלא כ"ל דהכי דרים ליה דכתיב ועבית וגו'. ואם היו ענין לזקן ממרא שבבר נאמר בו מקום. הנהו ענין לכל שאר דיני נפשות לומר שהמקום גורם. והכהה בדוקא נקט גמרא קרא דועבית. ושפיר קאמינא דכלא בדקדוק נקט רש"י קרא חוקמת. והא דאמרינן דהמקום גורם לשבת הגזית. עיין מה שכתבתי בפ"ב פרק בהרא דסנהדרין: אחד לכבשים שנה. בגמ' איבעיא לה אחד לכבשים שנה עקרתא חבלנית. לא אחד לכבשים שנה הורתא הוא. תיקו: לא נהרג אדם מעולם. פירש הר"ב שיבדוקו העדים וכו' והם תמצא לומר שלש הרג. פירש"י שיאמרו בדקנוהו לאחר מיתתו מכל י"ח מרפות. ע"כ. ומ"ש הר"ב שמא במקום כיש נקב היה. מסקי תוס' דלא דהיינו להכי. דהא אליבא דר' יוסי פעמים לא חלוק בחר רוצה. אלא הכי קאמר רוב פעמים לא היה נהרג שע"י שהוא מרבה בבדיקות לא אפשר שלא יאמרו אחד מהם חבירו. ע"כ. ומ"ש הר"ב והם מגלה ערוות הוא ראיתם כמכחול בשופרא. פירש"י ואין עדים מהכלן נגד. בשפירא קנה חלול שהיים בו כחול לכחול עינים. מכחול הוא קיבס דק. שבו טולין הלבע מתוך בקנה. ע"כ. ובגמרא ורבנן סברי להו מבירא מגאפים שיהנו עמן גאוף שבוכבין בקרוב נשר וטהגים בדרך תכמים. ובהנו התוס' הימא שובר ע"ז ומחלל שבת מלא אינא למימר. דהתם לא מליט למפטריה. והיכי קאמר לא היה אדם נהרג. ויש לומר. דמבל מקום קאמר בשיר לא היה אדם נהרג. מבוש דלא בשיר טלי הא כי אם ברוגא וערוות. ע"כ. וכדמות ראיה לדבריהם דהכי בשיר. מהא דתנן במ"ש פ"ק בתרא דסמה מבדרו הרגאים וס' מבדרו המגאפים וס': אף הן מרבים שופכי דמים ביערגא. קשיד טפי על שפיכות דם מפל גילוי ערוות לפי שיאוא רש לבמים וגברות. והרי חומרא יתירא עדעת לריתם (בגמרא) [נגמרא] בלא בעדים. כדתנן במ"ב פרק ט' דסנהדרין וע' לבן הרמב"ם שהעתקתי שם:

פרק ב א הנולין. עיין במ"ד: היה מבלבל בחבית וס'. קלת קבה אמאי לא קאמר ונפסק הבל ונפל עליו. כדקאמר בסיפא ונראה לומר דנפל") [פי'] שבמתא מיתו. ולכך לא ר"ל נפסק. דא"כ לא אפשר כי דאמר לקמן נפסק אינו נולה. תוס'. ועיין מ"ש במ"ג: היה ירד בסולם. יש אומרים דהנא לא ז אלא ז קאמי לא ז מעגל דאלו יש לאיתו גלות. דלמה לא מהר. אלא אף מבלבל חבית דבשיר מיהר שלא יבבר חביתו אם נפל והרג חייב. ועוד דלא ז אלא אף ירד בסולם דבשי מיהר כדי שלא יפול. אם הרג חייב. תוס': כל שבדרך ירידתו גולה. דכתב הר"ב כתיב ויפל וס'. והרמב"ם

הגיעים

סתרין הורתא סי. פירוש ר"ל ע"ל ע"ב: הורתא נפש. ע"ל ע"ב פפלטא דאמא ע"ל פפ"ב עמין ע"ב: דיה מעגל. ע"ל ע"ב מל' ע"ב פפ"ב: דיה עולה בסלם. ל"ע"ב: זה הכלל. ע"ל ע"ב עגלה ע"ב פפ"ב ע"ב:

שנויי נוסחאות

ה"ו יהרג. נמפמ"ל ..יהרג; נכי"ל ..נהרג. בארץ ובח"ל. נכי"ק בין בארץ בין בח"ל. ההורגת. נכי"ק הורגת. אחד בשבוע. נד"ל: ונכי"ק ונמכב"ל ונמכבי"ל אחת.. וכן נסמוך. הבלנית. נכי"ק ונמכב"ל חבלנית. לא נהרג אדם מעולם. נד"ל ונכי"ק ונמכבי"ל לא נהרג בח.. וכ"ה נפ"ל ד' רמכון (וכס לשולם). אף הן מרבין. נכי"ם ונפ"ל הוי מרבין:

פ"ב א אלו נד"ל ואלו וכ"ה נפי' ר"ח ומי כייפנ"ם. ההורג נפש. נכי"ם ..את הנפש. מעגל. נד"ל ונכי"ק מעגיל. היה ירוד. נכי"ם אם הורגתו. והרגו. נמכב"ל הוא. נכי"ם בכל המשנה והרגו: (אם) היה מושך. נכי"ם ליתה. הנגע דהיה דולה.. והרגתו ליתה נכי"ק נפשות. בדרך ירידתו. נד"ל ונכי"ק שבדרך הורדתו וכן בכולן ה"ה נמכב"ל וכן נפשו.

תוספת חדשים

בשלבם לא מחד פ"ש ולא מיך לומר מי אכל בר"ש כי ע"ש פרש לו פל מ שלשם ואל"ל יל לרבי יוסי בא"ת דאלמדיך פ"ש ג' לגירות דאמרו בבלבה לא ובא שיאמרו עפי כתרה נמן ולא ידעיר דאם בגלה מ' קבוע עדותן בטילם זמיוכב בזה קבוע הוסי בד"ה אל"ל וכו' הוי הוי:

לקומים

פ"ב א תוי"ם ד"ה היה מבלבל ודף דאמר לקמן נפסק ובר' יכי כוה בש"ם לקמן דף מ' דהא דקאמר נפסק אינו נולה דכי היא ופ"ש בפירוש ומומים עמוד בכל דיהא ליה לתנא לאיתר מלתא פסקתא לא"ש וכ"ש דר' מאיר המסיר המשנה ה"ל בכב"ד שבגיב בדברי פאוכי דל"ל דאמר לקמן בכסא וכו' ולישה. (ר"ל): שם ד"ה היה ירוד וכו' אלא יכבר וכו' אין מוחים לומר בסתא מכר שלא יאמר בתנא דא"ל הייני נפסק ומה אלא בדברים דלעיל אלא רב"ל בסתא מכר אלא תמסם מיתו כדי שלא תבבר. (בס):

נשמט הברזל מקתו. ז' פ"ג. כי' מקפה פנינים ע"ז ע"ב ד"ה פסח ופוס ג"ק כ"ש ע"ב סד"ם פלס פה בכיתו נמיפה: והכ"א אינו גולה. מ"ש פס כלי מ': ב הזורק אבן כו'. מ"ל כ"ז ג"ק ג"ב ע"ב ע"ב: אם רש רשות וכו'. מ"ל ג"ק ג"ב ע"ב פרל"ב זלא פני מ"ל ע"ב מ"ל מלא מ"ל: מה הישר. ז' ע"ב:

שנויי נוסחאות

מקתו. נכי"ק מקנתו וכ"ה בפלוך ע' קנת ומי' עכ"ם: ב הזורק אבן. נכי"ק ובמבנ"ל זרק את האבן וכ"ה בכ"ב; נד"ל זרק האבן. הרי זה גולה ראב"י אומר. נכי"ק ..גולה ר' עקיבא אומר אינו גולה (?) ר' ליעזר ב"י אומר. מכשיצאתה. נד"ל ונכי"ק מכשיצאת; נמבנ"ל משיצאת; נכי"מ משיצת. הוציא הלז. נמבנ"ל ..הלה; נמבנ"ל ד"ו פלמטו; נד"ל ונכי"ק והוציא.. וכ"ה נמבנ"ל (ומס הלה). יצא חצר. נמבנ"ל [אף כל רשות. לניזקולמזיק להכנס לשם] יצא חצר לוקס נכי"ק ונמבנ"ל ד"ו ליתה והרב"ל והכ"ל הוסיפו זלה וכן בסרוק [אף כל רשות]. שאין רשות לניזק (ולמזיק). נכי"ק ליתה וכן ליתה נכי"מ (ומס שאין לניזק רשות) וכן ליתה בפסיקתא זוטרתי פ' מוסיפים וכ' נב"ל ד'ווינ"ל וקלמקה ליתה. גם למלת לניזק ו.וסף המחברים למלה כ ניזק וכ' לוקלין בלה הביאו הדבר הדפיסו בלבדיו מן המפרשים ועי' מעוך לר (ד"ס). חטבת עצים. עי' רש"בן נכי"ק ומשמ"ל ..העצים.. רשות יצא. נמבנ"ל רשות אף כל רשות יצא. ועי' לעיל. האב. נכי"מ אב. (והרב) הרודה את חלמידו. נכי"מ ליתה; נמב"דפו' ריזו. תלמידיו.

תוספת רעק"א

והר"ן רפ"ד דסבוטות: פ"ב ב[אותו]תי"ס ד"ה בה. קרא יתירה. קשה ליסתוק מ אשר ולא בעי קרא יתירה וי"ל דאשר אורח הדקרא תיא. (תוס'):

המעיים במעם יפה בפ"ו מהלכות רוצח שהרי דרך נפילה מצוי ברוב הפעמים להזיק. ודבר קרוב הוא להיות. שהרי מצא הכבד לירד למטה במהרה. הואיל ולא ארז עצמו ותיקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה. אבל דרך עלייה אין זה דבר הקרוב להיות ברוב הפעמים אלא כמו פלא הוא והוא כמו אנוס. ע"כ. ומ"ש הר"ב לאחויי אפי' ירידה שהיא לעורך עלייה. פירש רש"י כגון הרוצה לרוץ ידו בכח. וגרזן בידו ומפיל תחלה את גופו וכוחה לפניו כדי לרוץ בכח ובהפלתו הרג. דלא הימא הואיל ועורך עלייה היא פטור מגלות דהא כתיב ויפל. [פ"כ]. וכשהרג בעלייתו לאחוריו פטור. והייט דתכן בלא בדרך יריתו היא גולה: רבי אומר היא גולה. פירש הר"ב ר' סבר ונפל הברזל מן העץ זה העץ המתבקע מדלא כתיב מעצו. וכתיב מן העץ מוכיח דיש אם למסורת כלומר כמו בגמרא כתב בל תיבה לריכין הא לחרבה. ולא לפי המקרא ונפל בקמץ הע"ן והוא מהקל שהוא פועל עומד בעצמו. שהברזל עצמו נפל. ולפי המסורת ונפל לשון רש"י פירושו שהפיל. וכ"כ התוס' שהוא ונפל כמו והפיל. ע"כ. ולא יתכן לפרש הדברים כמשמען שתיבת נפל במקום הפיל. דהיאך תתחלף הפיל שהוא בין הפעיל והב בנפל שהוא נפעל ותולדה. כ"ש שאי אפשר לומר שהמלה בעצמה תחסר הה"א והיו"ד הורגלת בין הפעיל. שהרי לפי המסורת אנו אומרים ושאין לנו אלא ככתוב ואפילו הוראה מבן קמ"ן על הלל"ף בים למקרא אנו בורחים ממנו מפני המסורת גם לא נמצא חסר שתי ההוראות יחד ואף בה"א לבד לא נמצא כי אם ביוחי בספרים. ואף בזה יש לפקפק ולומר שאפשר שהוא מהדגוש כמו לקלת מפרכים במלת ודינוס [ירמיה פ"ו פ"ז] על משקל קימו וקיבלו אע"פ שהיו"ד דגושה. ולא כן בדינוס כי נרפה הוא. כמו שנמצאים אחרים נרפים הם ודינס להדגש. אבל יתכן בעיני שהוא דורש ונפל בתירק הע"ן ולא תמצך עמה יו"ד כלל. וזה כפי המסורת מבא"כ כפי המקרא ביקרא ונפל בקמ"ץ שאתה מוסיף הברה בל הלף או ה"א בין ע"ן לפ"ן כמ"ש רש"י. אבל בקריאת החיר"ק אין כאן מבן אות כלל ולפי זה הע"ן אינה מן היכוד. כי אם להורגלת בין נפעל. ויאמר נא ונפל שע"י הברזל נפל קיסם [אחד] מן העץ המתבקע. ומ"ש הר"ב ורבנן סברי מן העץ מעצו וכו' דסברי ים אם למקרא ונפל קרינא ביה פעל עבר שהוא שעל עומד בעצמו כמו שפירשתי. ומה שכתב הר"ב והלכה כחכמים. דעץ המתבקע כח כחו הוא וכו' כלומר אבל רבי סבירא ליה דהאי לאו כח כחו הוא. והייט דאמריגן בגמ' וכח כחו לרבי היכי משכחה לה. כגון דשדא פיסא [רגב אדמה] ומחיה לגרמא [עץ הבריות] ואזיל גרמא ומחיה לבאחסא [אחסול התמרים] ואתי המרי ואזל תמרי וקטול: מן העץ המתבקע. יצא קיסם וניתן למרחוק והרג. רש"י: ב הזורק אבן לרבות הרבים. כתב הר"ב הכא עסקינן בהשפה העבוה בר"ה להפעות בה בלילה וכו' כלומר וזרק בה ביום אבל בהשפה שאינה עבוה להפעות בה אף בלילה וזרק בה בלילה ומקרי ויתיב וכו' אנוס הוא. דליתי ליה לאסוקי אדעתא דמקרי ויתיב כיון שאינה עבוה ליפעות כלל. הוס'. וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות רוצח: דלא. נמצא בכתוב מי האיש הלזה (בראשית כ"ד) ובטוסח מבנה דכירובלמי הלה: הרי זה פטור. כתב הר"ב דכתיב ומצא פרט לממציא וכו' גמ'. למימרא דמצא מעיקרא מבמע ורמינהו מצא. פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב וכו' [במבנה ב' פ"ט דערכין ובפירוסה] אמר רבא הכא מצטיה דקרא ומצא דומיא דיער מה יער מידי דהיתיה מעיקרא אף מצא כמי מידי דהיתיה מעיקרא. והתם מצטיה דקרא ומצא דומיא דהבינה יהו מה הבינה ידו מהשתא אף מצא כמי מהשתא. ובפרק המחנקין בסנהדרין דף פ"ו דרבינן כי ימצא פרט למצוי. ורמינן קרא כי ימצא איש בוכב עם אשה בעולה בעל (דברים כ"ג). ה"ג כי ימצא פרט למצוי. כגון בל בית פלוני דשכיחי גנייבו. ומס הקנו בהוס' על ומצא פרט למצוי דערכין. ותירצו די"ל דריבויא הוא. ע"כ. ולא כתבו הך דהכא. ונראה דה"ג יש לתרץ דריבויא הוא. אבל אין נראה לחלק בין היכא דדרשינן פרט למצוי לא פרט לממציא. דהא ליכא ביניהו אלא דבר הלמד מבנינו וכי דרשינן פרט לממציא בבינן דהיכא דכתיב ומצא. ובגלמד מבנינו פרט למצוי דדרשינן ליה. וממ"ש במבנה ב' פ"ט דסוסה: רשות למזיק ולמזיק ליכנס לכם. הילטריך למתני ולמזיק. דלא הימא שאם יש למזיק ג"כ רשות ליכנס דפטור. משום דעל המזיק להרחיק ולשמור את עצמו מן המזיק. כשיודע שיש להלה ג"כ רשות ליכנס: בזה חטבת עצים רשות. כתב הר"ב דאי בעי מייל וכו' לאוריה דאי בעי חטבי הל"ל אלא דהכי משיק דגמ' משום דקשיא לן מה חטבת עצים רשות דלמא מצוה כגון דסוכה. ודמעברה. ואע"ג דמשני לה דחטיבה עצמה היא מצוה. דאי מצוה חטוב היו הוטב וכו' הא הדר אמר רבא דמגופיה דקרא איכא למשמע דמיירי ברשות מדכתיב ואחר יבא אחר רעהו ביער. מה יער דאי בעי מייל וכו' דאחר מבמע אי בעי. ופרשינן וכל הכא דכתיב אחר בעי הוה. אלא מצהה ואיש אחר יומא ולא יהחטא אח מבמן ה' פמא ונכרתה (במדבר י"ט) אי בעי מיטמא. ואי בעי לא מיטמא. הוא חייב לך הכתוב כרת אם נכנס למקדש בטומאה זו. אבל כי מיטמא בחת מצוה אלא אלא סני דלא מיטמא ה"ג דפטור. ומשיק אם עוד טומאתו בו כתיב (שם) עוד קרא יתירה לדרשה הוא: יצא הכה המכה את בנו. להשוותו לדרך אחרת. רש"י. ועיין בפירוש הר"ב

(במדבר ל"ה) ויפל עליו עד שיהא דרך נפילה. וכל לאחויי אפילו יריתה שהיא לעורך עלייה: נשמט הברזל מקתו. מבית יד שהוא תקוע בו: רבי אומר אינו גולה. רבי סבר ונפל הברזל מן העץ זה עץ המתבקע. ולא עצו שהוא תקוע בו. ורבנן סברי מן העץ. מעצו שהוא תקוע בו. והלכה כחכמים. דעץ המתבקע [כח] כחו הוא. וע"י כח כחו אינו גולה: ב זרק את האבן לרשות הרבים. ואע"ג דקרוב למיד הוא שהיה לו לחכוב בבני אדם מלוים ברשות הרבים תמיד הכא עסקינן בהשפה העבוה ברשות הרבים להפעות בה בלילה. ואינה עבוה להפעות בה ביום וזמנין דמקרי דיתיב בה. ומשום הכי גולה. דלאו פובע הוא ולא אנוס גמור הוא: והוציא הלה את ראשו וקבלה פטור. דכתיב (דברים י"ט) ומצא את רעהו. פרט לממציא את עצמו: אם יש רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: מה חטיבת עצים רשות. דאי בעי מייל לחטוב. ואי בעי לא מייל: יצא האב הרודה את

שנאמר (דברים י"ט) ואשר יבא את רעהו ביער. מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם. אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות. יצא האב המכה את בנו. והרב הרודה

את בנו. דמעה קא מניר: ג האב גולה ע"י בנו. כגלה הכהן ללמדו תורה לו מוסר לו לומעות: הכל גולים ע"י ישראל. ואפילו עבד לו סתי: חוץ מע"י גר תושב. שאם הרג בן ישראל בשוגג ליט גולה אלא נהרג: הסומא אינו גולה. דכתיב (במדבר ל"ה) בלא ראות.

פרש לסומא: רבי מאיר אומר גולה. בלא ראות לרבות את הסומא. ואין הלכה כר"מ: השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר' יוסי ברבי יהודה ולא כר"ש אלא שנוא ליט נהרג ואיט נקלס שחזקתו שהוא קרוב למזיד: להיכן

אמר השונא נהרג מפני שהוא כמועד. רבי שמעון אומר יש שונא גולה ויש לגרים. ומ"ש דנהרג מכוס דקי"ל [בסנהדרין דף ל"ז] דבן נח אין לריך התראה אלא אזהרתו זו היא התראתו. ומסיים הרמב"ם בפירושו אבל כשהרג ישראל לגר תושב יגלה ישראל ע"כ. ומתני' הכי קאמרה הכל גולין ע"י ישראל וישראל גולין על ידו. כלומר הכל אית בהו תרתי שבין שהוא ההורג או שהוא הנהרג. כל שיש יד ישראל באמצע בין שישראל נהרג או הורג. הרי יש כאן גלות להורג. חוץ מעל ידי גר תושב. דלא מציגו ביה תרתי. שאע"פ שאם ישראל הרג לגר תושב גולה. מ"מ אם הוא הרג לישראל ליט גולה אלא נהרג. כך נראה בעיני. וס"ל להרמב"ם דהא דאמרינן בגמ' חוץ מעל ידי גר תושב אלמא גר תושב נכרי הוא אימא סיפא גר תושב גולה וכו' אמר רב כהנא לא קשיא כאן בגר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל. דהוקא נקט גר תושב שהרג ישראל אבל איפכא לא. דאי לאו הכי הכי הל"ל שאני סיפא דבר מיגיה הוא דהכתא הוה משמע דכל היכא דלאו בר מיגיה הוא בין שהוא ההורג בין שהוא הנהרג אין כאן גלות. אלא ודאי דישראל שהרג לגר תושב אין הכי נמי דמחייב גלות. ואני תמה על הכ"מ בכפ"ה מהלכות רולח הביג על לשון הרמב"ם שם ישראל שהרג בשגגה את העבד לא את הגר תושב גולה. והשגתו מלשון המשנה דתנן הכל גולין ע"י ישראל וכו' חוץ מע"י גר תושב הרי בהדיא שישראל ליט גולה ע"י גר תושב. וא"ל בטעות כופר יש בכאן ולריך למחוק גר תושב עכ"ל. ובודאי שהשגתו זו לאו השגה היא שהוא הבין דרכה דמתני' דתנן חוץ מע"י גר תושב כשאר ע"י דתניא שהמכוון ע"י זה שנהרג והבא הא מפקא לה הגמ' מני הא דהא אמרי' כאן בגר תושב שהרג ישראל. דש"מ דהאי ע"י לאו כגוונא דאינך הוא. אבל למאי דפרישית ניחא ליבנא דע"י וכ"ש שהרמב"ם בפירושו העתיק חוץ מגר תושב. וכן הוא בפירוש" שבמשנה ובגמ'. ובעל חכמת שלמה הגיה לגרום כך והרי הראב"ד שהשיגו ג"כ להרמב"ם כמו שכתוב בכמוך לא חפס עליו מן המשנה. והיינו טעמא דבגמ' מוכחה בדברים מוכיחות דהאי ע"י לאו כאינך הוא דה"כ לשון כאן בגר תושב שהרג ישראל לא הוה ניחא ואי נמי גירסתו ג"כ מגר ולא ע"י. אבל מה שהשיגו הראב"ד הוא מדהוצרכו להביא עבד וכוחי מן הרבוי אלמא גר תושב לא. ועוד כי יכה את רעהו כתיב (דברים י"ט). ע"כ. לאובמיי שגם זו אינה השגה כלל דעבד וכוחי מצריכין לרבוי שיהא גם היא גולה כשהרג לישראל משא"כ גר תושב והכי דייק ליבנא דגמ' הכל גולין ע"י ישראל לאחוי עבד וכוחי. ש"מ דבהרג לישראל מרבינן לה. והא דתנו רבנן עבד וכוחי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה ע"י כוחי [ועבד] אינא למימר דסיפא מכוס לוקה אלעריך למתני. וכדמסיק כגון שהכסו הכאה שאין בה ב)שיעור מיתה. וקמ"ל דלא מקשינן הכאה לקללה דבקללת עבד וכוחי פטור. דכתיב (שמות כ"ג) בממך לא האור. בעושה מעשה עמך. ומלשון הכתוב רעהו לא קשיא דכיון דלעניין ערי מקלט השכחן דגר תושב הלוק מן הנכרי דנכרי שהרג לנכרי אין ערי מקלט קולטות לו. כדכתיב (במדבר ל"ה) ולבני ישראל תהיינה אבל לגר תושב קולטות כדכתיב (שם) ולגר ולתושב. הלכך אע"ג דאמעוט בשהרג הוא לישראל. מדכתיב והיו לכם דשמע מינה שהוא ליט גולה. מ"מ אין לו למעט ביהא ג"כ הישראל שהרגו מן הגלות. כיון דהשכחן שהם בכלל מלות ערי מקלט בשהרג מגר תושב. וא"כ ה"ה כשהרג מישראל. אלא דבשהוא הורג לישראל אמעוט מלכם: מכל הלין: דהשגותיו של הראב"ד אינן כל כך שהשגתו של הכ"מ מעיקרא לאו השגה היא. ולשון הגמ' דלא נקטה אלא כאן בגר תושב שהרג לישראל דייקא כדעת הרמב"ם. ולפיכך אין למחוק מספרו של הרמב"ם כאשר כתב הכ"מ. וכ"ש שכן נמצא ג"כ בפירושו. מלבד ראיה את זה מצאתי בספרי. שדרשו רעהו פרט לגכרי. רעהו פרט לגר. ומ"מ לא אפשר לתלות בטוס פיים בטעות כופר מ"ש בשני חבורים שונים. אלא יש לנו לומר דדמי לה להא דכפרי מקמי מכמעות גמרא דידן: וגר תושב אינו גולה אלא על ידי גר תושב. ועל ידו מיהא גולה דכתיב לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שם הערים [גמ']: הסומא אינו גולה. כתב הר"ב דכתיב בלא ראות פרט לסומא. דמשמע כאן לא ראה. אבל רואה במקום אחר. פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום. רש"י. והרמב"ם סוף פ"ו מהלכות רולח יהיב טעמא מפני שהוא קרוב לאונס: רבי מאיר אומר גולה. כתב הר"ב בלא ראות לרבות את הסומא. לאו דבלא ראות רבויא הוא. אלא הכי מפרשינן בגמ' בלא ראות לשמע. בבלי דעת לשמע. הוי מיעוט אחר מיעוט. ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורבי יהודה בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא. ומפרשינן בגמ' דף ז' פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם. לנכרי והרג את ישראל. לנפל והרג בן קיימא. ונראה לי דהוא הדין לכל מיגו דתכוין דתנן במשנה ב' פ"ש דסנהדרין. וכתבו התוס' דהכא. ורבי מאיר סבר פרט למתכוין ג)וכו'. שמעינן משנה. והרמי שמעינן מינה: רבי יוסי בר יהודה. בגמ' מוקמינן רבי יוסי בר יהודה היא. שמע מינה דלא גרס בהדיא בר יהודה. וכן משמע עוד בגמ' כוף פ"ק אמתני' ר"י אומר עד שיהא פי שני עדיו וכו'. ומ"מ לא שלחתי יד להגיה כיון שהר"ב והרמב"ם העתיק ר"י בר יהודה: השונא. כתב הר"ב כל שלא דבר וכו' כדתנן במשנה ה' פרק ג' דסנהדרין: מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר

ג) כ"ה בתוי"ט ד"פ ובדפוסים בשמיטו מלת „ובפיה". ב) בתוי"ט ד"פ ש"פ. ג) הגי"ת מוחק מלת „וכו".

ג האב גולה כו'. מ' ע"ב פ"ו ה"ה מה' רולח ה"ה פכ"ג עמין ש"ה: הכל גולין וכו'. פ"ו' שם ס"ג: וגר תושב. כ"ו' יהונתן יבמות ס"ח ה"ח: הסומא אינו גולה. מ' פ"ב יהונתן מגילה ס"ל כ"ו מ"ו: מכלל ולא הל ס"ל עמין ס"ה: השונא אינו גולה. מ"ו שם ס"ו כפ"ג שם:

שנויי נוסחאות

ושליהב"ד. בכ"קושלוה. ג ע"י הבן. במסכי"ל ע"י בנו וכ"ה בכת"ב. והבן (גולה). במסכי"ל ליתא. וישראל (גולין). בכ"מ ליתא. חוץ מ(ע"ש) גר תושב. במסכ"ל ליתא עכ"י הגיתא הרפ"ל והרפ"ל לפי' רש"י ותוספות ומי' ריטב"ל ותו"ס (ד"ס). (אינו) גולה (אלא). בכ"מ ליתא ובקהגיה כגר"ל במסכי"ל ליתא גם למלת גולה. ר' יוסי(בר יהודה). במסכי"ל. בי רבי. בריטב"ל ליתא עפ"י הרפ"ל והרפ"ל ומי' הו"ט. ר' שמעון. ב"ל ר' שמעאל.

תוספת רעק"א

ג [אות יא] בהרע"ב סד"ה האב. או אומנות. בגמ' מוקי בלומדו אומנות אלא שיש לו אומנות ונמיר אותו אומנות אחריתא. דאל"כ אלא דמיירי שאינו מכהו לייסרו אבאי נקט בן בני מאחר (סברת הוס'):

לקוטים

ג הר"ב ד"ה האב כו' לא הומעת ז"ל הרמב"ם בפי' גלה ללמדו הוכח ולא מדם סוגה ולא מלאכה שיתברום בה ע"כ ונראה דבמ"ש שיתברום בה כיון בגמ' בגמ' דמיירי ש מ ל מ ד ו הומעת אלא דבבר גמיר הומעת אחריתי שבבר יש בו כדי להתברום. (ש"ל): תוי"ט ד"ה רמ"א וכו' ואין מעוט וכו'. בב"ק דף ע"ו ק' הוו' דלא לכתוב בום מעוט וממילא מרבי' ליה ולא הוצרך מידי ונראה לפי שהתי' מבראיל דאי לא כתיב בום מיעוט אולי כוב מיעטי' ליה בלאו נדה מהמדות שהתורה בהשת בום וביתם דאתא מעוטי והומה לזה הוצא ז"ל גבי כלל ופרט. (ש"ל):

אלו הן הגולין פרק ב מכות

על התרוה דוחלו לדעת הרגו. רש"י. וגמ' והא לא אתרו ביה. והתרוה בעינן. כדתנן ברפ"ה דסנהדרין. ומשני [ריש"י היא] דס"ל התרוה לא נתנה אלא להבחין בין שוגג למזיד: זה הכלל כל שהוא יכול לומר לדעת הרג וכו'. גמ' תניא כילד אמר ר"ש שונא שאינו גולה. זה הכלל כל שהוא יכול לומר לדעת הרג. אינו גולה. ושלא לדעת הרג. הרי זה גולה: ד להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען. שנאמר (במדבר ל"ה) את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען וגו'. עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל. לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות. שנאמר (שם) שש ערי מקלט תהיינה. עד שיהיו ששתן קולטות כאחד: ה ומכוונות להן דרכים מזו לזו. שנאמר (דברים י"ט) תכין לך הדרך ושלשת וגומר. ומוסרין להן שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך. וידברו אליו ר' מאיר אומר אף הוא מדבר על ידי עצמו. שנאמר (שם) וזה דבר הרוצח: ו רבי יוסי בר יהודה אומר. בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובית דין שולחין ומביאין אותו משם. מי שנתחייב מיתה בבית דין. הרגוהו. ושלא נתחייב מיתה. פטרוהו. מי שנתחייב גלות. מחזירין אותו למקומו. שנאמר (במדבר ל"ה) והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו'. אחד משוח בשמן המשחה. ואחד המרובה בבגדים. ואחד שעבר ממשיחתו מחזירין את הרוצח. רבי יהודה אומר. אף משוח מלחמה. מחזיר את הרוצח. לפיכך אמותיהן של כהנים מספקות להן מזונות וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. משנגמר דינו. נלה

ד להיכן [גולין] לערי מקלט. ומ"ב עיר של לוים נמי כולן קולטות. אלא שאלו שם ערי מקלט בין ככנס שם רוצח לדעת שתקלטנו ובין ככנס שלא לדעת קולטות. ובנים ואלבעים עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות. ואם הרגו נוהל הדם לשם פטור: ד ומכוונות היו להן הדרכים. שהיו עושים הדרכים שיהו מכוונות לערי מקלט שלא יהא הרוצח תועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים. כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: וידברו אליו. מדברים לנוהל הדם אל תנהוג מנהג של בופני דמים. בשנגה בא מעשה זה לידו: הוא מדבר ע"פ עצמו. אין ת"ח נזקקין לדבר לנוהל הדם בשבורו אלא הוא טוען טענות לעצמו. ואין הלכה כר"מ: ו ואחד המרובה בגדים. שאחר שנגנזה לעתיד של שמן המשחה לא היה מתחבר להיות כהן גדול אלא בלבישת שמנה בגדים: ואחר שעבר ממשיחתו. שאירע קרי לכ"ג ביה"כ ומטו אחר מתחיו במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר. אע"פ שהאחר חי. דשלש פעמים כהן גדול כתיב בפרשה: רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב (במדבר ל"ה) לשוב לשבת באחד עד מות הכהן. ורבנן סין דלא כתיב בהאוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה. והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בניהם שימותו. והם פטרו שהיה להם לבקש רחמים על הדרס שלא יאירע בהן הקלה. ולא בקשו: משנגמר דינו. לנטות. דמשנגמר דינו ושומר לנטות. כאילו

ד"א השונא נדרש. ר"ע: ד להיכן גולין. פי' ר"ע: לערי מקלט. פי' ר"ה מסלוכות רוצח ר"ל ספר"ב מסין ר"ה: שנאמר וכו' הא הוי שלש כו'. פי' שם ר"ה הכי ס"ל ספר"ב מסין ר"ה ר"ע: ה ומכוונות להן דרכים. פ' ר"ב פי' ר"ל בה' רוצ: ר"ה: ומסורין להן שני ת"ח. פי' שם ר"ה אלוה כו': ו רבי יוסי בר יהודה. פי' ר"ב בתחלה אחד שוגג כו'. פי' ר"ה מס' רוצח ה"ו: אחד משוח בשמן המשחה. ר"ל כ"ל פי' ר"ה מס' רוצח ר"ב סמ"ב מסין ר"ה: רי"א אף מ שוח כו'. תוריות י"ב ר"ב: מסנגר דינו כו'. ר"ל ר"ב פי' ר"ה מס' רוצח כו' ר"ל:

שניי נוסחאות

(זה הכלל).נכי"ק ונכי"מ .ומשני"ר ליתא. כל שהוא יבול. נכי"מ .שיכול. ושלא לדעת. נכי"מ שלא.. ד להיכן. נד"ג ונכי"ק ומשני"ר לאיכן. תתנו מעבר לירדן כו'.נכי"ק ומשני"ר ..לירדן וגו' ושלא הכתוב ליתא: נד"ג ..ואת שלש הערים וגו'. ששתן. נמשני"ר ש ל ש ת ן: הומכוונות להן דרכים. נכי"ק ומכוונות; נכי"מ מכוונין להן דרך; ופי' תו"ע ומטמא מכוונין כיון יומר מכוונה להכתוב תכין וגו'. ופי' נרע"ב. ושלשת (וגו'). נד"ג ליתא; נכי"מ ליתא גם מלת ושלשת; ומשני"ר ושלשת את נבול ארצך.ומוסרין להן. נד"ג ונכי"ק ומשני"ר ..לו וכ"ס נכי"מ (ומס מוסרין). (אף) הוא מדבר ע"י עצמו. נד"ג ונכי"ק ליתא וכן ליתא נכי"מ (ומס ..עפ"י עצמו) פי' הוי"מ. ונכי"ס ר"ל הרבה ע"ב ד"ה אל הרבה פליאות כתב ח"ל: .מרבי ז"ל הרבה דברים כו' ולפי"ז רי מאיר תולק הוא ולא גרסיק אף הוא מדבר. ונטמי דיקן נמי לא גרסי אף. אבל הוא בתקנת שהתלות. ומודי הרב ז"ל כיס מפרש שדרך פלוגתא הפס ר' מאיר (ז) לשון .ה, והכי פי', זה המקרא של זה דבר הרוצח אין לדרכו בסתן זה כי הרבה פליאות לתורות עושה כלומר לדרכות אחרות הוא לריך שלאיתא לקתן. עכ"ל:

ב ת ח ל ה. נכי"ק ומשני"ר בתחלה. ובכל מ מונגה תמיד כמו בתחלה. מקדיבין. כי"ק היו מקדמין. בב"ד) הרגוהו ושלא. נד"ג ונכי"ק ומשני"ר ליתא בן ליתא נכי"מ (ומס .ומי שלא).(מי)שנתחייבלות. נד"ג ונכי"ק ליתא בן ליתא משני"ר (ומס שנתחייב..). והשיבו אותו) העדה (אל עיר מקלטו וגו'). נכי"מ ליתא.

אחד משוח בשמן.נרע"ר ונרשב"ם אחד כהן..המרובה בבגדים. נכי"מ מרובה בגדים. (מחזירין את הרוצח). נכי"מ מחזיר..; נד"ג ונכי"ק ומשני"ר ליתא וכן ליתא במשב"ג ד"ו והוסיפון הרש"ל והרש"ל עפ"י רש"י מלה קלת כמיתר (ר"ס). מספקות. כדי: מספיקות; נכי"מ הן מספקות. כשנגמר דינו מת. נכי"ק ונכי"מ ומשני"ר נגמר דינו ומת.ומי: נכי"מ ונרע"ב

כתב

גלה: ן נגמר דינו בלא כ"ג. שלא היה כ"ג בעולם: לא לעדות מציה. כגון לעדות החדש: וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ [לעיר] מקלטו אינו חייב עליו. דכתיב (שם) אין לו דם. וגואל הדם רשות ביתו להרגו. והלכה כר"ע. והני מילי שלא מזד. אבל יצא שונג. כל אדם שהרגו נהרג עליו: הבל הולך אחר הנופל. בגמ' מפרש דאף אחר הטף קאמר. שאם היה מיקרו בתוך התחום של ערי מקלט וטפו טמה חוץ לתחום כיון שנכנס החת טפו. נקלט. הואיל ומיקרו לפנים. ושדינא נופו בתר מיקרו. ואי מיקרו בחוץ וטפו בפנים. כי היכי דבטפו לא מצי קטיל ליה. במיקרו נמי לא מצי קטיל ליה. דשדינא מיקרו בתר נופו

דינו מת כהן גדול. הרי זה אינו גולה. אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר החתיו. ולאחר מכן נגמר דינו. חזר במיתתו של שני: ן נגמר דינו בלא כהן גדול. החורג כהן גדול. וכהן גדול שהרג. אינו יוצא משם לעולם. ואינו יוצא לא לעדות מצוה. ולא לעדות ממון. ולא לעדות נפשות. ואפילו ישראל צריכים לו. ואפילו שר צבא ישראל. כיואב בן צרויה. אינו יוצא משם לעולם. שנאמר (במדבר ל"ה) אשר נס שמה. שם תהא דירתו. שם תהא מיתתו. שם תהא קבורתו. כשם שהעיר קולטת. כך תרומה קולט. רוצח שיצא חוץ לתחום. ומצאו גואל הדם. ר' יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם. ורשות ביד כל אדם. רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם. וכל אדם אין חייבין עליו. אילן שהוא עומד בתוך התחום. ונופו נוטה חוץ לתחום. או עומד חוץ לתחום. ונופו נוטה לתוך התחום. הבל הולך אחר הנופל. הרג באותה העיר גולה כשבונה לשבונה. ובן לוי גולה מעיר לעיר: ד כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו.

כהן גדול וכ"ג שהרג. ובתרוייהו לא היה שם כ"ג אחר. הרמב"ם פרק ז' מהלכות רוצח: אינו יוצא משם לעולם. עד מות כהן הגדול ואם יצא החיר עצמו למיתה. כדתנן בסמוך רוצח בגלה וכו'. הרמב"ם שם: כך תחומה קולט. כדתניא ושב בה [נה] ולא בתחומה ישיבה אמרה תורה דלא. הא קליטה מקלטה. ועיין בגמ': רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם. דכתיב (שם) ורצח גואל הדם. ולא כתיב אם רצח. ור"ע אומר רשות ביד גואל הדם. מי כתיב ירצח. גמ': ובל אדם אין חייבין עליו. ה"ג בכל הנוסחאות. וכן המתיקה הרמב"ם בפ"ה מהלכות רוצח. ובספר חכמת שלמה נמחק אין. ונראה מטוס דקניא ליה דהייבו רשות. שיהו אין חייבין והוה ליה לתנא לכללינהו ולמתני רשות ביד גואל הדם. וביד כל אדם. וי"ל דכלפי דקדא נקט לגואל הדם בהדיא. שלאמר ורצח גואל הדם. הלכך אר"ע רשות ביתו. כלומר שבתורה נתנה רשות לגואל הדם דבפירוש אתמר בכתוב. ומכללא נמי במתיבן דכל אדם אם הרגו. אין חייבין עליו. שנאמר אין לו דם. ועיין מ"ש במשנה ב' פרק בתרא דבילה. ומ"ש הר"ב וה"מ שלא שונג כל אדם שהרגו נהרג עליו. מפרש מעמא בגמרא שלא יהא המזיד מתחילתו. מה תחילתו [הרציחה] במזיד נהרג בשונג גולה. אף סופו [לאחוס חוץ לתחום] במזיד נהרג. בשונג גולה: הבל הולך אחר הנופל. כתב הר"ב בגמ' מפרש דאף אחר הנופל קאמר וכו' ובדינן נופו בתר מיקרו ואי מיקרו בחוץ וכו' דשדינן מיקרו בתר טפו. ומשום דבכולי גמ' שדינן טף בתר מיקר. אלמדינן הכא למימר דלעניין מקלט זמנין דשדינן מיקר בתר טף לחומרא. רש"י [סוף דף י"ב]: הרג באותה העיר. רוצח שגלה לעיר מקלט. וחזר והרג באותה העיר בשונג. גולה משכונה לשכונה בתוך העיר. כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רציחה ראשונה. רש"י. וגמ' מאי קרא. כי בעיר מקלטו ישב (שם) [וקרא יחידה הוא דמצי למכתב כי ישב שם] עיר שקלטתו כבר: ובן לוי. שהוא מושבי העיר והרג בשונג גולה מעיר לעיר. שהוא רשאי לצאת מן העיר עלה גלה שם. רש"י: ד כיוצא בו. בעל מ"ם הגיס דאינו מן המשנה. אלא שהוא סוף מימרא שכתבתי לעיל עיר שקלטתו כבר. ונס שם ליבנא יחידה הוא. ומפי ניחא למימר דמן המשנה הוא. ודתנא מסרך סריך בלישנא דמ"ח בפרק בהרא דשביעית דהתם קאי אדלעיל מינה המחזיר חוב בשביעית וכו'. *) אמר לו אבא"כ וכו'. ועיין בסוף פרק קמא דדמאי [ל"ה בא]. ומ"ש שם. וכן מה שכתבתי בסוף ב"ב [מ"ז ל"ה וכן]. ומיהו יש ספרים

*) כ"ה בתו"ס ד"ה ובכל דנגר אחר עם הקודם ובד"ח כדפסו בפיסות אמרו לו דנגר נפ"ש ובגר המיר פ"ז בתו"ח נכם מבמות ובמות.

דל"נ

תוספת חדשים

פ"ב ן בתו"ם ד"ה ובכל אדם כו' ומאחר מבוס דקניא לי' ס'. ©יומא לי דרשא שרוטו אל"ם דמוחר לבתחלה. ואין חייבין מי' כדישבד אבל לבתחלה אסור וזה מוכח מקרא מדסי לגואל הדם ב"מ שם לו מעלה יותר מאלר כל אדם וקיל. גם קשה על תירוץ דעדיין קי' למה מבנה ר"ג בלשונו ולא קאמי רשות ביד כל אדם גם למה לא כלל למיהמי כל אדם כיון דלא פליג אמר אל ר"י רק ר"ל לאמרי אף ביד גואל

ראשון לציון

פ"ב ן במשנה שם הכא דיבתו בתוספתא דרים לה דכתיב ג' פעמים שמר בלאחה פרכה: תו"ם ד"ה ובכל אדם אין חייבין עליו כ"ג כל הנוסחאות וכן הפתיק הרמב"ם כו"וק"כמהיק בכ"מ אין חייבין ועברסים ודבריהם גם בגרייתא דלקמן י"ב ע"א ר"ש אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו ריבין לנו לגייב דל"ל אין חייבין ומיחא לפ"ז דלא מחר בס"ם לקמן מעמא דר"ע ור"י הגלילי גם בפלוגתא דכל אדם

שר צבא ישראל). בכ"ק צבא ישר; בכ"ם שר הצבא ולישה. (אשר נס) שמה. בכ"ק ובכ"מ ובמסכ"ר ליתה וכן ליתה במסכ"ב ד"ו וקרלקה. שם תהא מיתתו שם. בכ"ק ובמסכ"ר ושם.. ושם. ורשות. בד"ל רשות. (אין) חייבין עליו. בתסכ"ב ד"ו הוא תולם בתסכ"ב ד"ו הוא כנוסחתנו וכ"ה בכל המקומות ומ' ריטב"ן י"ב ע"א ד"ה מ"ם דרוכ"ג ומ' בפרים ובהלל"ל. נוטה לתוך התחום. בד"ל ובמסכ"ב ובמסכ"ר ..בתוך.. ובן לוי. בד"ל בן לוי ובהרמב"ם בעתיק בתבורו וכן לוי.. מעיר לעיר. בד"ל מעיר לעיר כיוצא בו ואח"כ נהסם שם פי' הרמב"ם ואחר הפי' מתחלת המשנה: כיוצא בו רוצח שגלה כו'. ומ' נמשנה הסמוכה: ד (כיוצא בו). וכ"ה בכל מקום; בכ"מ ליתה וכן ליתה בלקוט פ' שופטים רמז תתק"כ ולתעבו בסוריים מכה דשלמי שמעית כמ"ם המהרש"ל [ונ"ש שם], ומ' נמי סריטב"ן [בתוכה לקיים הנוסחא ובנדוחק] ובמהרש"ל כתב בשמה שייך קודם המשנה מ' מי' חו"ם ובכה המכמות בדשוסים כתבשים מתקרו וכתנו [לא דק בשני הסמהדורות שהדפיסן כתו"ם בשנתו גם שם מדפס] ס"ל ל"ג ובוה מהתוי"ם [בד"ה כיוצא בו] אבל לא ידעתי אין מנלא הסו"ם שאמתם כי בכל הדפוסים סיומים שבידי בגמ' ובמשנה ליתה ומ"ב ל"ל דל"ל בהנוי"ם ומיכו יש ספרים ל"ג [שהם] וכונתו לפה דל"ב (ד"ם) ומ' מה שבתתו בשם ד"ל בבוף המשנה בקודמת; גם בס' מלא"ם כתב כי יש נוסחאות הדבור כיוצא בו בסוף מ"ז (וכתו שבות מ"ר), רק מה שלה המלא"ם ז"ל לשמים זלא בגבה ברש"ל, אין זה נכון. מקלטו. בכ"מ ובמסכ"ר מקלם; בד"ל ובכ"ק המקלם.

ן נגמר דינו בלא כה"ב. ר"ל פ"ב ע"ז ובמקומות פ"ח פ"ל בורות פ"ב פ"ב. ומ"ל יומא פ"ב פ"ל מוד"ם ומולן: והחורג כה"ב. פנקולין י"ח פ"ב: ואינו יוצא לא לעדות כו'. מיי' פ"ז מה' מ"מ ה"ח: שם תהא דירתו. י"ב פ"ל: כשם שהעיר קולטת. מיי' פ"ח מה' רוצח ה"ל: אלא שהוא עומד. י"ב פ"ל מיי' פ"ח מה' רוצח ה"ל: הרג באותה העיר. י"ב פ"ב מיי' פ"ז מה' רוצח ה"ח: ספ"ב עמ' פ"ב ע"ו: ד כיוצא בו כה. י"ב פ"ב שנים מ"י מ"ח מיי' פ"ז מה' רוצח ה"ז:

תוספות רעק"א

ן [אות יב] בתוספות חדשים תימה לי דרשות פירושו. וכ"כ הריטב"א:

שנויי נוסחאות

ומנו אחר. בד"נ ובמסכ"ר ..בתן אחר. ולאחר מכן. בד"נ וכ"ק לאחר.. במיתתו. בכ"ק לאחר: ן נגמ"ד בלא כה"ב. בכ"מ בלא כה"ב אינו יוצא משם לעולם. (החורג כה"ב). בכ"מ החורג בלא כה"ב. וז"ל סריטב"ן: החורג כה"ב אינו יוצא משם לעולם. (ומ' ר"ש: שהדרין י"ח ע"ב ד"ה אינו יוצא ונכ"ש שם) כגון שנגמר דינו קודם שמיתו (ג"כ) [כ"ג] ולא עכירה מדא מדפסק ואמי סתם ועוד דמריעה שמעינ לה. לכן הכמן דאמינו שם שם כ"ג כשנ"ד פסק ואמי אינו יוצא כו' ונוסלל הוא אלא מתן בכתוב בסרה לכ"ג אינו כשאין בתמה שייכות לכ"ג. לכפרה מכתנו ולא לרצאה. ואמנר שמעם הכתוב מפני שהמון חמור מאד. ויש שאינו שם מכוש דנעיק כ"ג המכפר שיבא מאלא בשעת רציחה ולא הוצרך סתנא לפרש אלא שיבא מאי בשעת גמר דין ג"כ מעמא דמפרש בגמ' ולאי מפש זם לא לריך סתנא להוסיף כאן כ"ג שהרג לו שהרג דבלא"ה נמי משכחה לה אם בשביה סהריגה אין כהן לפנן אלא דנקט הכי לאמוסיף דאמ"ג דאם כ"ג בשעת רציחה לא אמריג שייתה ובכרחו כאן כאחת ואין הענש כזה מתחוור לי"ל. ומי' המכ"ם בתבורו ובתוי"ט. ולא בכ"ז; בתסכ"ב ד"ו וימיל וקרלקה ליתה. (ואינו יוצא). בכ"מ אינו; בפי"ל ליתה ופ"ם בנגה"ב. (ולא לעדות ממון). בד"נ ליתה. ואפילו ישראל כו'. בכ"מ אפי' בל ישראל וכ"ה נפי' ליתה (ונסם ליתה ואפילו

תוספות רעק"א

ן [אות יב] בתוספות חדשים תימה לי דרשות פירושו. וכ"כ הריטב"א:

שנויי נוסחאות

ומנו אחר. בד"נ ובמסכ"ר ..בתן אחר. ולאחר מכן. בד"נ וכ"ק לאחר.. במיתתו. בכ"ק לאחר: ן נגמ"ד בלא כה"ב. בכ"מ בלא כה"ב אינו יוצא משם לעולם. (החורג כה"ב). בכ"מ החורג בלא כה"ב. וז"ל סריטב"ן: החורג כה"ב אינו יוצא משם לעולם. (ומ' ר"ש: שהדרין י"ח ע"ב ד"ה אינו יוצא ונכ"ש שם) כגון שנגמר דינו קודם שמיתו (ג"כ) [כ"ג] ולא עכירה מדא מדפסק ואמי סתם ועוד דמריעה שמעינ לה. לכן הכמן דאמינו שם שם כ"ג כשנ"ד פסק ואמי אינו יוצא כו' ונוסלל הוא אלא מתן בכתוב בסרה לכ"ג אינו כשאין בתמה שייכות לכ"ג. לכפרה מכתנו ולא לרצאה. ואמנר שמעם הכתוב מפני שהמון חמור מאד. ויש שאינו שם מכוש דנעיק כ"ג המכפר שיבא מאלא בשעת רציחה ולא הוצרך סתנא לפרש אלא שיבא מאי בשעת גמר דין ג"כ מעמא דמפרש בגמ' ולאי מפש זם לא לריך סתנא להוסיף כאן כ"ג שהרג לו שהרג דבלא"ה נמי משכחה לה אם בשביה סהריגה אין כהן לפנן אלא דנקט הכי לאמוסיף דאמ"ג דאם כ"ג בשעת רציחה לא אמריג שייתה ובכרחו כאן כאחת ואין הענש כזה מתחוור לי"ל. ומי' המכ"ם בתבורו ובתוי"ט. ולא בכ"ז; בתסכ"ב ד"ו וימיל וקרלקה ליתה. (ואינו יוצא). בכ"מ אינו; בפי"ל ליתה ופ"ם בנגה"ב. (ולא לעדות ממון). בד"נ ליתה. ואפילו ישראל כו'. בכ"מ אפי' בל ישראל וכ"ה נפי' ליתה (ונסם ליתה ואפילו

דל"ג לה הכא: שנאמר וזה דבר הרוצח. כלומר דבור בעלמא וכו'. כמ"ש הר"ב עם במסכת שביעית: מעלים היו שכר וכו'. כתב הר"ב בחרבעים ושנים עיר וכו' אבל בשם ערי מקלט כ"ע מוחו וכו' דכתיב (במדבר ל"ה) והיו לכם הערים למקלט לכם לכל גרשיכם. אבל ארבעים ושנים עיר דכתיב (שם) ועליהם תתנו. לא אתא אלא לאקושיינהו לקליטה. גמ': רבי מאיר אומר לא היו מעלים להם שכר. דהכר עליהם תתנו כי הכך. מה הכך לכל גרשיכם. אף הני נמי לכל גרשיכם. גמ': וחוזר לשררה שהיה בה. אם היה נשיא לא ראם בית הב תוזר לגדולתו כשיבוב לעירו במיתת כ"ג. רש"י. וטעמא דר"מ אכתוב לקמן: רבי יהודה אומר לא היה חוזר וכו'. כתב הר"ב דכתיב ושב אל מבפחתו וכו' הלי קרא בעבד עברי כתיב וביה פליגי ר"י ור"מ בברייתא בגמ'. אלא דמסיימינן בה וכן בגולה ומפרשינן כדתניא ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו (שם) לארץ אחוזתו הוא שב. ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו. דברי רבי יהודה. ר"מ אומר אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו גמר ביבה ביבה מהתם. פירוש דהתם בעבד עברי דייק ר"מ. ואל אחוזת אבותיו ישוב באבותיו. אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו [דמסתמא השדרה מכל אבותיו החזיק בה. דהכי קי"ל לכל שדרה שבקרב ישראל שהוכה לה זוכה לעולמו ולזרעו כדילפינן בספרי פ' שופטים בפ' המלך מבקרב ישראל. ופסקה הרמב"ם בפ"ד מהלכות כלי המקדש] ויבוב דסיפא דההוא קרא דעבד עברי יתירא הוא. דמלי למכתב ושב אל מבפחתו ואל אחוזת אבותיו ולבסוף. אלא מופנה הוא לדון הימנו. גז"ש לרוצח נאמר כאן ישוב ונאמר להלן ישוב הרוצח. ומ"ש הר"ב ואין הלכה כר' יהודה. תימה דקי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר"י וכמו שפסק ג"כ בפלוגתא דריבא. וכ"כ הרמב"ם בפירושו והלכה כר"י בבני המדינה וכ"פ בחבורו [כוף] פ"ז מהלכות רוצח. ואין כדאי לומר שהכריע דהלכה כר"מ. מכאן לישנא דוהל אחוזת אבותיו ישוב. דייק טפי כר' מאיר:

פרק ג א ואלו הן הלוקין. אם דוכתי דתנא ואלו כמו בריש פרק ע' דסנהדרין. ובירושלמי הכא בסנהדרין ל"ג בוי"ו: הבא על אחותו וכו'. כתב הר"ב תנא חייבי כריתות לאבמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה לאבמעינן אלמנה וגרושה חייבין עליה משום שני שמות. ותנא מבל ומעבר ראבון אלא נטלה תרומתו דלא מפרשא אחרה דידהו בהדיא. וכן הקדש שלא נפדה. ואחידי דתנא קדש. חמי מעבר שני דתרוייהו מלקות דידהו משום מחוברי פדייה וכן בחובן אחא לד חדוש: נתינה. מן הנבעומים היא. ומלקות דידה מלא תתחקן בם: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר. והיא גרושה חייב עליה שני מלקות: משום שני שבועות. משום שני אחרות. בשביהם מפורשות במקרא. ואחרה אחרוייהו קאמר: גרושה. והיא חלוצה היא חייב עליה משום שני שמות בחלוצה אינו כתובה. אלא מרבויא מייתינן לה [דתניא] גרושה אין לי אלא גרושה. חלוצה מנין

ת"ל

טעו לתימרא: **ח** מעלים היו שכר ללוים. בארבעים ושתים עיר שגם הם קולטות מעלה הרוצח שכר לבעה"ב שהוא דר בו: רבי מאיר אומר וכו'. ואין הלכה כר"מ. ודוקא במ"ב עיר אבל בשם ערי מקלט כ"ע מודו שאין מעלה שכר לבעה"ב: לא היה חוזר לשררה שהיה בה. דכתיב (ויקרא כ"ה) ובא אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב. למשפחתו הוא חוזר. ואינו חוזר למה שהוחזק אבותיו. ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק ג א אלו הן הלוקין. אלו לאו דוקא דתנא ושייר טוקין טובא. אלא תנא חייבי כריתות לאבמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה לאבמעינן אלמנה וגרושה חייבין עליה משום שני שמות. ותנא מבל ומעבר ראבון אלא נטלה תרומתו דלא מפרשא אחרה דידהו בהדיא. וכן הקדש שלא נפדה. וחידי דתנא קדש. חמי מעבר שני דתרוייהו מלקות דידהו משום מחוברי פדייה וכן בחובן אחא לד חדוש: נתינה. מן הנבעומים היא. ומלקות דידה מלא תתחקן בם: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר. והיא גרושה חייב עליה שני מלקות: משום שני שבועות. משום שני אחרות. בשביהם מפורשות במקרא. ואחרה אחרוייהו קאמר: גרושה. והיא חלוצה היא חייב עליה משום שני שמות בחלוצה אינו כתובה. אלא מרבויא מייתינן לה [דתניא] גרושה אין לי אלא גרושה. חלוצה מנין

יאמר להם רוצח אני. אמרו לו אף על פי כן. יקבל כהן. שנאמר (דברים י"ח) הזה דבר הרוצח. מעלים היו שכר ללוים. דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר לא היו מעלים להן שכר. וחוזר לשררה שהיה בה. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה:

פרק ג א ואלו הן הלוקין. הבא על אחותו. ועל אחות אביו. ועל אחות אמו. ועל אחות אשתו. ועל אשת אחיו. ועל אשת אחי אביו. ועל הנדה. אלמנה לכהן גדול. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לנתין ולממזר. אלמנה וגרושה. חייבין עליה משום שני שבועות. גרושה וחלוצה. אינו חייב אלא משום אחד בלבד:

שנויי נוסחאות

אמרו לו. כ"י מ"ו ואם אמרו לו. וכ"ה ב"ש"י. מעלים היו. כ"י ק"ן וכ"י מ"ו מעלות. וכן בסמוך; נמשנ"ר ומעלות. וכן בסמוך מעלות וכ"ה בס' ר"ת וכ"ל גם בפי' רב"י ע"ם וכבר עמד ע"ז בעבודה זרה (ד"ס). מעל ם (להם) כ"י מ"ו ליתא: **פ"ג א ואלו.** וכ"ה במשנ"ב; במשנ"ב ד"ו וקרלקא וכ"ק וכ"מ ובמשנ"ר אלו וכ"ה בכ"י וברע"ב ועי' הו"ש. (מסורת בר לנתין ולמסר). בר"ל למסר ונתין ועי' ערוך ער; בכ"ק ובמשנ"ר ליתא. אינו חייב. כ"מ אין חייבין עליה וכ"ה עליה גם בד"נ. משם אחד. במשנ"ב משום אחת ואינו נכון וכ"ה משום גם בד"נ וכ"ק; כ"מ ובמשנ"ר משום שם אחד ועי' ד"ס:

תוספת הדשים

גוזל הדס רשות אלא כדכתיבי דבמלוק יש לבמלה ויעבד וקל. (מבאורים ז"ל):

ח תו"ם ד"ה אמרו לו. מלא שם דבול אתר עם דבור הקדש וכ"ם המאיר חוב בשבעים אל לא בעפ"ל כי וכ"מ במסורת ישנים: **פ"ג א** בתו"ם ד"ה ועל אחות אבוו מ'. וכ"ל דסתנא ליבא דאחות נקט ואחי ואם עוב לזכור דבר שבועות בעל פה (מבאורים ז"ל):

ראשון לציון

אדם כמו אחיך שנם פלוגתייהו בעיין גוזל הדס ע"ש. משום לדעת התו"ם ושיטת יש לין בוה פלוגתא בהא דכל אדם בין ר"י הגלילי לר"ע. ועי' יש"ל: **ח** תו"ם ד"ה אמרו לו אמנם כ"כ ומיהו יש סברים דל"ג בכא עי' יש"ל:

ת"ל ואכה: ב המפטם את השמן. העושה שמן דוגמת שמן המשחה: והסך בשמן המשחה. שעשה מרע"ה: אכל טבל. לאחריתיה מלא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו (ויקרא כ"ג) בעתידין לתרום הכתוב מדבר: ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. שאף הוא במיתה כאכל. דכתיב (במדבר י"ח) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וגו' ומעשר שני שלא נפדה. מעשר שני שנטמא ואפי' הוא בירושלים אסור לאכלו עד שיפדה. והאוכלו בירושלים עד שלא נפדה לוקה ואחריתו מולא בערתי ממנו בטמא (דברים כ"ו) כין שאני טמא והוא טהור כין שאני טהור והוא טמא ומיון למעשר שני שנטמא שפודין אותו בירושלים. שנאמר (שם י"ד) כי לא תוכל שאתו. פירוש לא תוכל לאכלו. כדכתיב (בראשית מ"ג) ושאת מאתם מאת פניו: והקדש שלא נפדה. לא כתיב ביה לא בהדיא. אלא אחיה אחריה דדיה נזירה שוה דחש חט מתרומה. ואע"ג דמיעט רחמנא ומתו בו [ולא] במעילה. ממיתה מיעטיה. ולא מאחריה: באוכל נבלה שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ (ויקרא י"א). ואע"ג

ב הטמא שאכל את הקדש. והבא אל המקדש טמא. והאוכל חלב. ודם. ונותר. ופגול. וטמא. השוחט. והמעלה בחוץ. והאוכל חמץ בפסח. והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים. והמפטם את השמן. והמפטם את הקטורת. והסך בשמן המשחה. והאוכל נבלות. וטרפות. שקצים. ורמשים. אכל טבל. ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. ומעשר שני והקדש שלא נפדו. כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב. רבי שמעון אומר כל שהוא. וחכמים אומרים כזית. אמר להם ר' שמעון אין אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא חייב אמרו לו מפני שהוא בבריתה. אמר

כלל מדאורייתא. וע"ש. וכ"כ התוספות דהכא [ד"ה נרומם]: ב הטמא שאכל את הקדש וכו'. מכהן ולהלן לא יכולתי לעמוד על סדרן של הלוון. למה סדרן ההגה על זה הסדר אלא כתוב ומלאנו כיולא בזה לבעלי הפיוט באחרות שיבדו לחג הבביעות. אלא שמרו בוס סדר קדימה והיחוד. וברים כריתות שעוין ג"כ כסדר דהכא: הטמא שאכל את הקדש וכו'. ואחריתיה מבכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא (ויקרא י"ב) ולא תגע אחריה לאוכל דמקדש קדש למקדש. מה מקדש) [יש באחריתו נטילת נשמה. שהבא אל המקדש [והוא] טמא בכרת. אף אחרת קדש. דבר שיש בו נטילת נשמה. והייט אכילה שנגע עליה כרת דאילו בגיעה ליכא כרת. כדתניא בגמ': והאוכל חלב ודם. כדכתיב (שם ז') כל חלב וגו' לא תאכלו. וכל דם לא תאכלו. בפרשת לו: נותר. כתיב ביה (שמות כ"ט) ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא ואחריתו פיגול כמי מהכא מדכתיב כי קדש הוא כלומר מפני שהוא קדש שנפסל. למדנו מכאן כל שבקדש פסול. בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו. אחרת שמא. והנשאר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא י"א): השוחט

ב הטמא שאכל את הקדש. והבא אל המקדש טמא. והאוכל חלב. ודם. ונותר. ופגול. וטמא. השוחט. והמעלה בחוץ. והאוכל חמץ בפסח. והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים. והמפטם את השמן. והמפטם את הקטורת. והסך בשמן המשחה. והאוכל נבלות. וטרפות. שקצים. ורמשים. אכל טבל. ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. ומעשר שני והקדש שלא נפדו. כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב. רבי שמעון אומר כל שהוא. וחכמים אומרים כזית. אמר להם ר' שמעון אין אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא חייב אמרו לו מפני שהוא בבריתה. אמר

קדשים בחוץ. לו מעלה קדשים בחוץ. אחרת מעלה המר לך פן תעלה (דברים י"ב) [וכ"מ במאמר המר פן. ליט אלא ל"ת] [כשהוא כתוב על ל"ת. אבל כשכתוב אעשה. הוה נמי רק עשה. וכמ"ש פ"ק דכריתות מ"ח בסד"ה והפסח וכו'] אחרת שחט ילפינן בזבחים פרק הבוחט והמעלה [דף ק"ו] איכא דיליף תולה יזבחו עוד וגו' (ויקרא י"ז) ואיכא דיליף לה מגז"ש דהכאה הבאה. בוחט ממעלה. רש"י: והאוכל חמץ בפסח. שנאמר (שמות י"ב) ולא יאכל חמץ: והאוכל והעושה מלאכה ביה"כ. מלאכה בהדיא כתיב (ויקרא כ"ג) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. והאיכא ילפי' בפרק בתרא דיומא [דף פ"ח] איכא דיליף מג"ש דעינוי עינוי. נאמר כאן עינוי וגו' להלן עינוי כיפורים" על דבר אשר עינה את אחות רעהו (דברים כ"ב) מה להלן לא עשה אח"כ הזהיר אף כאן לא עשה אח"כ הזהיר. ואיכא דיליף שבת שבתון. מבשת בראשית מה להלן וכו'. ואיכא דאמרי ג"ש לא לריכא דהיא נופה שבת איקרי והו"ל כי שבת לעונש ואחרה: והמפטם את השמן. אחרתו ומתכונתו לא תעשו כמוהו (שמות ל"ז). רש"י. וע' מפטם כתב בערוך רוקח מרקחת מעשה רקח תיבוש ירוכלמי מפטם. אינ ברית. גבר פטים. ע"כ. ושוד מצינו כלי נקרא פטום במ"ג פ"ג דר"ה. וכן בקטורת [אחרתו]. במתכונתה לא תעשו לכם (שם). רש"י: והסך בשמן המשחה. דכתיב (שם) על בשר אדם לא יסך. רש"י. ומ"ש הר"ב בעשה מרע"ה. וכ"פ רש"י. הכי ילפינן בפ' קמא דכריתות דף ה' מדכתיב (שם) ואחר יתן ממנו. מאתו של משה. ועוד תניא התם שמטולם לא נעשה שמן אחר. ולא עוד אלא שכולו קיים לעתיד לבא. שנאמר (שם) שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם: והאוכל נבלות. שנאמר (דברים י"ד) לא תאכלו כל נבלה. וטרפות. שנאמר (שמות כ"ב) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו: שקצים ורמשים. וכן הלכון במ"ג פ"ז דשביעית. וא"ל דבשקצים נכלל דג טמא. וכן שרץ המים והוא הכריות שבמים שאינן בצורת דג טהור ולא בצורת דג טמא. כגון כלב המים והצפרדעים וכיוצא בהן. ועל כולם הוא אומר (ויקרא י"א) ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו. ועוד טמא שנאמר (שם) ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו. ושרץ העוף. שנאמר (שם) כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא. ואיזה שרץ העוף. כגון זבוב או יתוש או דבורה וכיוצא בהן ונכלל בלא אל תשקצו וגו' בכל השרץ. ושרץ הארץ שנאמר ולכל השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל. ואיזה שרץ הארץ כגון החולד. והלב. נחשים. ועקרבים. וחפשים. ומגל. וכיוצא בהן. ויתכן לומר שהחגבים כולנים ג"כ בלכון שקצים בהמה טמאה והיה טמאה אע"פ שבל' תורה לא נמנא שנקראו שקץ. החכמים הרחיבו לשונם ולכל הטמאים לאחול. בשם שקצים יקראו. והרי אמרו לשון תורה לחוד. ולשון חכמים לחוד. וכמ"ש במשנה ב' פרק י"א דחולין. ומיהו לא בכ"מ. דברים פ"ח דבכורות. וכ"כ דכריתות ובפ"ג דנדה. דהנן בהמה ואיה בפני עצמם. ואינם כלולים בשקצים [אע"ג] דבהמה והיה דאתם טמאה נמי במשמע. ורמשים נאמר (שם) ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. והן המינין הנברחים באשפות ובנופי הגבלות. כגון רמה ותולעה וכיוצא בהן שאינן נברחים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהן. ובכלל הללו הזה המינין הנברחים בפירות ובמחבלות. אם פרשו וילאו לארץ אע"פ שחזרו לתוך האוכל שנאמר בכל השרץ: ומעשר ראשון וכו'. פירש הר"ב דכתיב ונחשב לכם תרומתכם וגו' ובתרומת מעשר כתיב בסוף פרשת קרח: ומעשר שני שלא נפדה. פירש הר"ב מעשר שני שנטמא וכו' עיין בפירוש הר"ב במשנה דלקמן. דהכא דוקא בנטמא. ומ"ש הר"ב והאוכלו בירושלים וכו'. פירש הרמב"ם במשנה דלקמן שאינו חייב מלקות על אכילה מעשר שני בטומאה עד שיאכלנו בירושלים דאמר רחמנא בעשר בנפל בו מעשר. בטעריך תאכלנו. ואמרו בכאן לא תוכל לאכול בטעריך. ובהה הקבלה ג"כ בזה [בהוספתא] לא תוכל לאכול בירושלים כטעריך. כלומר לא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים כמו שתאכל בכור בטומאה בטעריך ע"כ. ומ"ש הר"ב ואחריתיה מלא בערתי ממנו בטמא וכ"כ הרמב"ם בפירושו. גם במנין המצות. ואימא דמאי אחריה שיך במה בהוא עלמא אומר ומתודה שלא

ב תשמא שאכל כו'. יש ע"ש. כל כפשנה עמי' ע"ש בפלוגתא פכזהרן: והבערש שלא נפדו. עי' פרי' ... כמה יאכל מן הטבל. יבוא ... שנופות ע"ב ה"ד: והאכ"א אכולות. פיי' ע"ש ... באוכל נבלה כו'. מיי' שם ... ה"ג ... נאמרן קנ"ג: מסני שהיא בבריתה. עי' ... ע"ש ... נאמרן קנ"ג

שנוי נוסחאות

ב אל המקדש. בכי"ג להקדש; בכי"ק ובמשני' של (ז)המקדש. והאוכל. במשנ"ב ואוכל. בד"ג ובכי"ק ובמשני"ר האוכל. השוחט והמעלה. בד"ג ..ומעלת; במשנ"ב בהבית הרש"ל והשוחט ומעלה. והאוכל נבלות. בכי"ק חייבי לאוין האוכל.. שקצים ורמשים. בכי"ק ושקצים ורמשים בסמ"ר. אין אתם, במשנ"ב אי אתם. נבלה כל שהוא חייב. בכי"ק ובמשנ"ב..כל שהוא שהוא חייב..וכ"ה במשנ"ר (ושם בטבות נבלה..); בד"ג ..כל שהוא שהוא.. ורש"י גרים נבלה שהוא חייב:

תוספת הדשים

ב בתו"ם ד"ה נותר כו' בא הכתוב ליתן ל"ת כו'. ולכ"ב רש"י אבל בפסחים דף כ"ד ע"א איתא דאם כרו לאו שבכללות ואין עין עינוי וכתבו שם התוספת דגמרי' פיגול מעתה בג"ש דשבן עון. אבל הרמב"ם פ"ח מהלי פ"מ מהג ג"כ כרש"י וכ"ל דס"ל לתוספת סוגיא דשם משום דבאן דף י"ח פריך סתם גמלא ולילקו משום כי קודם הוא כו' משמע דלקין עליו גם בתו' שם ובאן הרגישו בזה ובהרא נקוטיא גם סוגיא דלעיל דף פ"ח משמע דלקין עליו. ולכן פסק כן: (ממכורש"ח ז"ל)

ראשון לציון

פ"ג ב תו"ם ד"ה נותר כתיב ביה כו' לחדש מבלתי כל שבקודש כו' עי' יסל"מ:

לקוטים

ב תו"ם ד"ה והבך וכו' של פסח וכו'. הכי דייק הא דמשיקרא נמי מפשט לא אמר אלא לא הסיר ולבסוף נמי סך הכל בתן במשחה שהוא הידוע על פרע"ה (ס"ל):

*) בתו"ם ד"ה (שו"ק) דבר שם ט.

עבה

להן אף חטה אחת כברייתה: ג האוכל בכורים עד שלא קרא עליהן. קדשי קדשים חוץ לקלעים. קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה. השבר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה ארבעים. אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים: ד הנוטל אם על הבנים. רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח. וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה. זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. אין חייבין עליה: ה הקורח קרחה בראש.

עשה כן. ולמאן לא הוהר עליו בלאו אלא מכלל עשה. והוי עשה. ובגמ' דף י"ט תניא ר"ש אומר לא בערתי וכו' בין שאני וכו' עד והוא ממא והיכן מוהר על אכילה דכתיב (דברים י"ב) לא תוכל להאכל בשעריך וגו' ולהלן הוא אומר (שם ט"ו) בשעריך תאכלנו הממא והטהור בבכור בעל מום שאכלים בקערה אחת ואין חוששים. והרי טמא בטומאת הגוף אוכל ומטמא בשר בנגיעה והטהור אוכלו הרי טומאת עצמו וקאמר רחמנא האי טמא דשרי לך גבי בכור. הכא לא תיכול: אף חטה אחת כברייתה. הקשו התוס' בפ"ז דחולין דף ל"ו דא"כ תרומה היאך טולה בק"א הא אמרי' גבי גיד הנשה [שם מבנה ס'] דבריה לא בטלה. וכ"מ דהתם הייט טעמא דכבטלה טולד האיסור עמו. כמו גיד ברגלים ואחר מן החי וטיפות טמאים. *אבל תרומה מוהר עד שימרח אחתי ערלה וכלאי הכרם לא ליבטלו. פ"כ. ומ"ש הר"ב ולית הלכתא כר"ש דלא קרינן בריה אלא שיש לה נשמה בלבד וכ"כ הרמב"ם והכי איתא במסקנא דבגמ'. דרבנן בריית נשמה חשיבא. דאמה לא חשיבא *אבל התוס' דחולין הקשו שם מבנה שם מבנה ג' תנן דאכלו אפי' אין בו כזית חייב. וטעמא משום דבריה הוא. וכדכתב שם הר"ב. ותירצו דרבנן לדברי ר"ש קאמרי לדידן כל דפריש הכתוב. לא תאכל גיד. לא תאכל עוף טמא. כאילו פירש בין גדול בין קטן. דכולהו מקרי גיד ועוף. ובלבד שיהיו שלמים. וכן בטבל. אי הוה כתב לא תאכל חטה של טבל. הוה הייב בריה. אלא לדידן דחשבת חטה בריה אלמא ליה לך טעמא משום דמפרש. מ"מ לא דמי לגמלה. דלגמלה איכא נשמה. ע"כ: ג האוכל בכורים וס'. כתב הר"ב אם אכלם אחר שרקו אפי ירושלים. עמ"ש הר"ב לקמן בטעם מעשר שני: חוץ לקלעים. עיין בפירוש הר"ב מבנה נ' פ"ה דזבחים: המותיר וכו' אינו לוקה. כתב הר"ב דכתיב לא תותירו וגו' והמותר וגו' קיים עשה שבה. ועיין בפירוש הר"ב סוף מבנה דלקמן. ובספרי פרשת תצא לא תחסום שור [דסמיך לפרשת מלקות] מה חסימה מיוחדת שאין בה קום ועשה. והרי הוא לוקה. כך כל מצות לא תעשה שאין בה קום ועשה הרי הוא לוקה. ר"ש אומר והגדיקו את הגדיק והרשיעו את הרשע. לדקהו כדי שלא יוקה. ומ"ש הר"ב דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. עיין בפירוש הר"ב סוף מבנה דלקמן. ובספרי תמורה ומ"ש שם בס"ד: ד הקורח קרחה. כתב הר"ב משום דמחייב על כל קרחה וקרחה וכו' כדלעיל מדכתיב קרחה יתירה דהוה מני למכתב לא יקרחו ברחכם. וכתב הרא"ש והא דלא תנא בהדיא במתני' משום דלא מתני ליה קרח קרחה אחת על חמשה [מתים] משום דבשריטה מרבה ליה מלגפה. ובקרחה ליכא ריבוי. פ"כ. ומ"ש הר"ב מבא"כ באוכל חלב וחלב וכו'. ודתנן במשנה ב' והאוכל חלב. מפמא משום דאוכל חייב כרת. ותנינהו לחייבי

*) ולא תסימו קרחה בין עיניכם למת ולא"ג דגבי כהנים לא כתיב על מת. כבר למדו בגזרה שוה מקרחה קרחה. מה בישראל על

ואע"ג דליתיה בה כמיעוט: אף חטה אחת כברייתה. ולית הלכתא כר' במעון דלא קרינן בריה אלא לבריה שיש לה *) נשמה לבדה: ג עד שלא קרא עליהם. תרומי הודב אבי וגו' אבל לאחר שקרא עליהם אינו לוקה אם אכלן לפי שהן ממוטו של כהן. וז דברי ר"ע. אבל חכ"א בכורים הנתה מעבבת בהן. קריאה אין מעבבת בהן. והאוכלן לאחר שנתה בעזרה. אע"פ שעדיין לא קרא עליהן. אינו לוקה. והלכה כחכמים. ואחרתן מדכתיב (דברים י"ב) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו'. ותרומת ידיך. ואמר מר ותרומת ידיך אלו הבכורים דאינו תרומה אינה מעשה הבאת מקום. ובכורים נמי אינו לוקה עליהן אלא אם אכלן אחר שרקו אפי ירושלים קודם הנתתן בעזרה. אבל אכלן בגבולין קודם שיבאו לירושלים אינו לוקה: קדשי הקדשים חוץ לקלעים קדשים קלים חוץ להומה. כל הני אחרתן מלא תוכל לאכול בשעריך וגו'. וכל דרך אחר תדור בכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה מקריא אכילה בשעריה: ומעשר שני. לעיל תנן מעשר שני מתא שלא נפדה כדפרישנן. והכא תנן מעשר שני שאכלו חוץ לחומה ודוקא שאכלו חוץ לחומה אחר שרקה אפי ירושלים הוא שלוקה אבל האוכל מעשר שני בגבולים קודם שיבאו לירושלים אינו לוקה דכתיב (שם) לפני ה' אלהיך תאכלנו. ואח"כ. לא תוכל לאכול בשעריך: המותיר. אינו לוקה דכתיב (במות י"ב) לא תותירו ממנו עד בוקר. והשובר ממנו עד בוקר בחטא תשרופו. בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על לאו. קיים עשה שבה ואינך לוקה. ומוד לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: והשובר. עוסק בפסח טמא אינו לוקה. דאמר רחמנא (שם) ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול: ד לוקה ואינו משלח. דסברא ליה לר' יהודה כלאו תלוי מעיקרא מכמע ואח"ג דכתיב כלאו תלוי אחר לא הקם. לאו למימרא דאם לקחה הכלאו אלא לא הקם. אבל שלאחר קודם לקיחה. ואין זה לא הניתק לעשה: והחכמים אומרים משלח ואינו לוקה.. קסברי כלאו לאחר לקיחה משמע והוי לאו הניתק לעשה. והלכה כחכמים: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת כל לאו קיים העשה כגון לא תקח האם על הבנים ואם לקחת שלא תשלח. לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו. ואחר באת והעבטת עבוטו הבא תביא לו את העבוט. כל אלו אם קיים העשה אינו לוקה. אבל לא קיים העשה כגון שלקח האם על הבנים ושחטה או שחטה. לקח העבוט מביתו ונכנס שאינו יכול לקיים העשה הרי זה לוקה: ה הקורח קרחה. משום דמחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה מה שהיא באוכל חלב וחלב. מש"ה תנינה במתני'. אבל שאר לאו גרידי שאין בהן חדוש לא תנא: קרחה. על מת דכתיב (דברים

שנוי נוסחאות

ג עליהן כמבינות ד' ריוזא ווילנא ש"ח ונסמ"ו ומכוונא עליהן שם. השובר. נכ"מ והשובר. ומשובר. נכי"ק ובמכני"ל מהור.. המותיר(בפחור) כד"ג ונכי"ק ובמשכי"ל ליתא בנשעות כדמוכח מפסחים פ"ד פ"ה: ד אם על הבנים. נד"ל .בנים. מצות ל"ת. נכי"ק ונכי"מ במכני"ל מצוה בל"ת: ה שריטה. נכי"ק שירטה ק נסמוך, ולכן שריטות.

ראשון לציון

ואני' אמר (לקן) אף חטה אחת ל"ל לחם:

תוספת רעק"א

ב"ג ב (אות יג) תוי"ט ד"ה אף. אבל תר"סה מותר עד שיטרה. תמוה לי דמה"ט גם מבל כא יהיה בר' דהא קודם מירחה לא חל איסור מבל וצריך לי עיון גדול: [אות יד] בא"ד אבל דתוס' דחולין. אבל המוסקים כתבו דבעי בריית נשמה אלא דגיד ואם"ה מקרי בריית נשמה דבא מכח נשמה. והא דנבילה לא מקרי בריה היינו דלא נאסרה מתחלת בריותה. וכן מסקי בש"ע יו"ד סי' ק' וקשה לי הא דנבילה לא מקרי בריה נסקא סברייתא דחולין אבל צפור שהורה בחייה בב"ש במיתתה בבזית ולמדין מזה דלא מקרי בריה לחייב בב"ש ח"נ לענין ביטול והא יל דלענין הלאו לא הוי מתחלת בריותו. ולומר דלענין איסור עשה לא אחשביה קרא. א"כ מה הקשו תוס' לר"ש קרלה וכ"כ לא לבטל. הא לר"ש מעיקרא ליתא כלל לדין בריה לא בטל דהא לא חזינן דאחשבי' דהא לר"ש מסילא כ"ש למלקות: ד [אות כו] בהרע"ב ד"ה כל מצות ל"ת. ושחטה אי שמתה. זה לני' הריי"ף דרי' ס"ל קיימו ולא קיימו אבל לירמת רש"י ותוס' ר' ס"ל בטלו ולא בטלו דס"ל דהתראת ספק שמה התראה. דזה מקרי פ' התראה דשמא לא יבטל אבל ר"ל ס"ל דל"ש התראה לזה אשר קיימו ולא קיימו דה"ה אם הוהירו ב"ד לקיים העשה ולא קיימו מיד לוקה אזה לא מקרי התראת ספק כיון דצריך שיעשה מעשה לעבור עצמו ובהכי מיירי מתני' ב' דפרק' והבא אל המקדש מטא דלוקה אף דהוי לאו הנל"ן דכתיב וישלחו מן המחנה ולא יטמאו את מחניהם אלא מיירי דהוהירו ב"ד לצאה ולא רצה. ולאיזך מ"ד ר"ל דלא לקי אא"כ ביטל חתשה בידים כגון ששרש את האם אבל לא בטתה

על מת אף בכהנים על מת ושיעור קרחה כגרים: [המקיף] את ראשו. *) [מכות] לדעתו לאחורי אזנו ופדחתו. ואפילו על גלוח שבמספריים שאין בו השחתה. חייב על פאת הראש. דדוקא בזקן כתיב השחתה והיינו אלא בתער. אבל בפאת הראש כתיב בכל ענין שהוא מקיף חייב: שריטה אחת על המשה מתים או חמש שריטות על מת אחד. דכתיב (ויקרא י"ט) וסרט לנפש לא תתנו. לחייב על כל שריטה ושריטה. ועל כל נפש ונפש. ואע"פ שלא היתה שם אלא התרתה אחת והיו כל חמש שריטות בבת אחת חייב: על הראש שתים. אחת על ימין ואחת על שמאל: ועל הזקן ב' שבאן וב' מבאן. מקום חבור הסנטר לעצם. אחת מימין הסנטר ואחת משמאלו ושבולת הזקן באמצע. הרי שלש. וחבור הלחיים מכאן ומכאן. הרי חמש. לא העליון המחובר ללחיים ולא התחתון שבימין. ולא העליון והתחתון שבשמאל. הרי שתים מכאן. ושתים מכאן. וסוף הזקן שהסנטר יוצא ממנו כעין שבולת לפיכך נקרא שבולת הזקן. ה"ז חמש: אינו חייב אלא אחת. דכיון דלא אחד הוא הרי הוא כאוכל ב' זיתים של חלב בהתראה אחת: עד שיטלנו בתער. אפאת זקן קאי. דכתיב ביה גילוח והשחתה: מלקט. כלי הנעשה כעין מלקחים. לנקט את השער: רהיטני. הוא מעגל בלשון מקרא. כלי שבו מחליק חרס עגיל פני הלוח. ואין הלכה כרבי אליעזר: ן כתובת קעקע. מקרא נכתב על בשרו כעין אותיות. ואח"כ ממלא את הקרעים דיו או כחול: כתב. על בשרו בדיו או בכחול. ולא קרע בסכין. או קרע [בסכין] ולא מלא בדיו או בכחול. אינו חייב עד שיכתוב**) וקעקע. לשנות דקרא נקט דכתיב כתובת קעקע. כתיבה בריטא. והדר קעקע. אבל לשון הקעקע תחלה. ואח"כ הכתב. וקרא הכי משמע. וכתובת בתוך הקעקע. לא תתנו בכם: שיכתוב שם השם. בגמרא מפרש דכם ע"ז קאמר. הכי מפרש לקרא לא תתנו בכם שם ע"ז כי אני ה'. ולא תשתפו אחרים עמי. ואין הלכה כר' שמעון: ן אינו חייב אלא אחת. על מה [בשתה תוך] כדי דבור של התראה. ואם היה לפניו כלי

*) נרש"ל דיר פאתי. **) ויקרא.

שים

כל פאה שיש לו. ואות מגלחה. דחייב עליה. כך נ"ל: ועל הזקן שתים מכאן ומ'. ל' הר"ב מקום חבור הסנטר וכו' הרי חמש. לא העליון וכו'. כדי להסביר הענין יפה העתיק שתי לשונות ובשניהם לדבר אחד נתכוון. הל' הראשון עד הרי חמש. הוא מדברי הר"ן שכתב כן בשם רש"י ז"ל. והלשון דמלא העליון עד וסוף הזקן. הוא מהרמב"ם בפירושו ובחבורו פי"ב מה' ע"ז. וסנטר: פירש התכבי בל' אשכנז קי"ן: עד שיעלה בתער. כתב הר"ב חפאת זקן וכו'. דכתיב ביה גלוח והשחתה. אבל במספרים משחר לית בהו השחתה מהרי עיבר שם השער. הר"ן: רהיטני. כתב הר"ב הוא מעגל וכו' כלי שבו מחליק וכו'. וכן פירש בסוף מסכת ב"ק. אבל בפי"ב דשבת פירש דמעגל הוא קופין קטן. וזה לא יתכן לפרש בכאן. ובפרק י"ג דכלים מ"ד מפרש שהמעגל הוא שמגבר בו הגסרים. ומה שהוא מחליק בו נקרא מפסלת. והר"ן פירש רהיטני הוא דוגמת המלקט. על שם שהוא רץ בגלוחו וקל. נקרא כך. דמתרגם ורץ ורהט: חייב. דהכי נמי עושין השחתה. ודרך לגלח בהן. ועביד בהו השחתה וגלוח. ות"ק ס"ל אע"ג דמשחיתים אין דרך לגלח בהן. גמ' [דף כ"א]: ן עד שיכתוב שם הש"ם. כלומר על אותה שריטה [יכתוב] את השם. הר"ן. וקריאת מלת שם בקמ"ן: ן אינו חייב אלא אחת. כתב הר"ב על מה שהתה תוך כדי דבור של התראה. כדאמרן בהתרעת

תוספות חדשים

ה בחי"ם ד"ה ועל הזקן כו'. והרמ"ם כתיב דעת ר"ת וסיים ויראת אלהיך לא יעמיד עבר על כל אלו: ן ברש"ב ד"ה כתב כו' כתיבה בריטא והדר שקעקע אבל לשון כו'. ואינ"ן מי' דכתיבה היא התלה ואחר כך הקעקע. וגי"ת מי"ד מי' ק"ם פסק דעל שם הש"ם

תוספת רעק"א

מיתת

במתת. צ"ל בשעמא דמתני' הנ"ל דלא הוי גלוח בין דתני לאו שקדמו עשה. ובתוס' שבועות (דף ד' א') ד"ה אבל וכו' ופיהו הא נמי חשיב התראת ספק לפ"ד בשלו ול"ב דחשיב התראת ספק אפי' שיבר בנגעים. תמוה לי הדפוסין דתתראת

לחייבי כריתות מהטעם שכתב הר"ב ברים פירקין: והמקיף פאת ראשו. פירש הר"ב מבוה לדעתו לאחורי אזנו ופדחתו. לאחורי אזנו אין שיעור כלום וכך במלאו אין שיעור כלום אבל בלדעתו בראמלא ים שיעור. ואם הוא מבוה ומוטל כל השיער שבלדעתו למידת האחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש. לכון ר' יהודה ברבי נתן תלמיד רש"י ז"ל: והשורט שריטה אחת על המת חייב. הכא לאו דוקא נקט שריטה אחת. אלא מבוה דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה נמי [הכא]. ובמדומה דלא נרסי' ליה: ריב"ן הל"ל: שרט שריטה אחת על חמשה מתים וכו'. [כתב הר"ב] דכתיב וסרט לנפש לא תתנו דמלי למכתב לנפש לא תשרטו. לכון אחר מרבויא דוי"ו. ריב"ן. ודמרבינן מלנפש לחייב על כל נפש ונפש. נראה לי מדלא כתיב למת כדכתיב גבי קרחה. וכתיב לנפש. אע"ג דעניינו לנפש המת אלא משום הכי אפקיה בלשון נפש לחייבו על כל נפש ונפש אפי' לא שרט על כולן אלא שריטה אחת: על הראש שתים. דשתי פאות יש לו לראש שהראש בשתי חתיכות. מקום שער חתיכה אחת. ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת. ומתחברות זו עם זו בגד האוזן מלפניו מקום בלוטזן מנפל"ח [בלשון אשכנז בלא"ף] וכשם נקרא פאה. בכשם סוף הראש מקום חבור הפרקים. ונמצא שם לו שתי פאות. לדעת מכאן ולדעת מכאן. וחייב עליהן שתים אפילו נעלם בבת אחת בשתי ידיו. ואע"ג דחד התראה קא מתרה ליה אל תקיף. דאל הכא איכא פאה. ואל הכא פאה איכא. ריב"ן. וכתב עוד לתת טעם למה. ולשון דחוק מאד. והתוס' ברים מסכת שבועות דף ג' כתבו ואף על גב דהתם מצרפי קרא לחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה הכא לא צריך קרא דפאות מחלקות. ור' אליעזר [דפליג בסיפא] ליה ליה [מחלקות]. ע"כ. ובעיני נראה דהייט טעמא משום דלא חייבו רחמנא אלא למת. ולפיכך הוה אמינא דכל של מת אפילו הרבה אחת הוא. וכן אחת אפי' לכמה מתים ליכא אלא חדא וכדאתן הכי נמי בקרחה אחת על כמה מתים משום דליכא רבויא אבל בפאה דלא תליא רחמנא בשום דבר אחר אלא הקפה בעלמה קאמר. הלכך ודאי

והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו. והשורט שריטה אחת על המת חייב. שרט שריטה אחת על המשה מתים. או חמש שריטות על מת אחד. חייב על כל אחת ואחת. על הראש שתים. אחת מבאן. ואחת מבאן. ועל הזקן שתים מבאן. ושתים מבאן. ואחת מלמטה. רבי אליעזר אומר אם נטלו כולו כאחת. אינו חייב אלא אחת. ואינו חייב עד שיטלנו בתער. רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט. או ברהיטני. חייב: ן הכותב כתובת קעקע. כתב ולא קעקע. קעקע ולא כתב. אינו חייב. עד שיכתוב ויקעקע. בדיו. ובכחול. ובכל דבר שהוא רושם. רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם השם שנאמר (ויקרא י"ט) וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה': ן נזיר שהיה שותה יין כל היום. אין חייב אלא אחת.

שנויי נוסחאות

המת. בד"נ מת. (חייב). בכ"ת ליתא וכולא מיומר דלא,ולאו' הן הלוקין קאי כלפיהן. על הראש. בד"נ ובכי"מ חייב על הראש וכ"ס בכנוסות כ"ל ב"כ ובכי"ף (בכי"ף ד' ריוזא וחייב) ובכרא"ם ובכרש"י ובכיסנ"ל ע"ם (ד"ס) ולולי כ"ה נס בכרפ"ג והמלה חייב שנכסף הדבור הקודם שם ס"ר ן לדבור על הראש. ואחת פלמסה. בכי"ק ובכי"ם ובמבכי"ל ..כלמסן. ר' אליעזר. בכי"ק ובמבכי"ל ובכי"ף ר' אלעזר וכן נסמוך. אם נטל כולו. במבכי"ל ..ניטלו בו"ן: בכ"מבכי"ל ..נטלן בולו. עד שיטלנו. בכי"ף אלא עד.. אפילו לקטו. בכי"ק ..ליקטו; במבכי"ל ..אם ליקטו; בד"נ..לקטן. במלקט או ברהיטני. בכי"ק במלקטת או ברישני; בכי"ף ד' ריוזא ..ברהטני; בכי"ף ד'קוכטא ..בדמיטני: ן ולא קעקע. בכי"ק ובמבכי"ל ..קיעקע ובקנסוון. בריוזא(ובבחול). במבכי"ל מן ד' פסד"מ ומ"ע בידו.. ; בכי"ק ובמבכי"ל ובכי"ף ד' ריוזא ..ובבחול; בכי"מ ליתא. בן יהודה. בכי"ק ב"ר יהודה וכ"ה בד"נ. (משום ר' שמעון) אומר. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ף אומר משום ר"ש; במבכי"ל ליתא. (שם) השם. במבכי"ל בסגנכת סרס"ל ..את השם; בכי"מ ובריטב"ל ליתא: ן בין. במבכי"ל בסגנכת סרס"ל אין חייב. בד"נ ובכי"מ ובמבכי"ל ובכי"ף אינו.

והמקיף פאת ראשו. פי' פי"ם מבלוטה פנהלזין ס"ל (סימן ק"מ) ופי"ב פי' פ"ו כ"ם פס"ג פס פוס"ם י"ל פ"ל קפ"ם פפיב ג': והמשחית פאת זקנו. פי' פי"ם פי' פנהלזין ס"ו (פי' קפ"ח) ופי"ב פי' ע"ז פ"ו פס"ב פס פוס"ם פס פ"ם: והשורט שריטה אחת. פי"ו פס נב' פנהלזין ס"ד פי' קפ"ב: שרט שריטה מי' ה מתים. פי' פי' פי': הה' כ"ז ס"ב פס"ב פס פוס"ם פ"ד כיסון ק"ם פ"ח: על הראש שתים. שנשנה ג' פ"ב ופי' פוס' פס ד"ם חייב פי"ו פס פ"ב פס כוס"ם פס פ"ם פס פוס"ם פס פ' קפ"ח פ"ח: על הזקן שתים. פי' הומ' שנשנה ג' פ"ח ד"ם ול' פי"ו פס ה"ז פס"ב פס פוס"ם פס פ"ב פ"ח: ואינו חייב. נזיר מ' פ"ב פי"ו ופס"ב פס פוס"ם פס פ"ב ו': ן הכותב כתובת קעקע. פ"ם פ"ח: כתב ולא קעקע. פי"ו פ"ב מה' ע"ז כי"ח פ"ב נזיר פ"ח שנ"ם ד"ד ס"ו כ"ם פ"ם: ן נזיר שהיה שותה. כ"ם פ"ח נזיר כ"ה פ"ב פ"ב קיטין פ"ז פ"ב תולין פ"ב פ"ב ירושלמי נזיר פ"ב ה"ם פי"ו פ"ם מה' מירוח ה"ו פס"ב נזיר כ"ב:

אמרו לו אל תשתה אל תשתה. והוא שותה. חייב על כל אחת ואחת: ד היה מטמא למתים כל היום. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תטמא. אל תטמא. והיה מטמא. חייב על כל אחת ואחת. היה מגלח כל היום. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תגלח אל תגלח. והוא מגלח. חייב על כל אחת ואחת. היה לבוש בבלאים כל היום. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תלבש. אל תלבש. והוא פושט ולובש. חייב על כל אחת ואחת: ט יש חורש תלם אחד. וחייב עליו משום שמונה לאוין. החורש בשור וחמור. והן מוקדשים. בבלאים בברם

מיתת ב"ד כמו שפסק הרמב"ם [ריש] פי"ב מהלכות סנהדרין. צריך שיעבור ויעבה תכף להתראה בתוך כדי דבור. אבל אחר כדי דבור צריך התראה אחרת. ובפע"ז הצריך דריסה ומקירה בדיני מכות כדרך בעונשים בדיני נפשות. וז"ל היא מן הדריסות כמ"ש בפרק י"ב. ועוד כתב שם בריש פרק ט"ז אע"פ שמלקות היא בבלשה במקום מיתה היא עומדת. ע"כ. והולך הר"ב לפרש זה בכאן כדי שלא נטעה בל' המשנה. דתנן מזר שהוא שותה ביין כל היום אינו חייב אלא אחת. דאחת מיהא מחייב על אותה שתיה בתחילה בכל אותו היום. קמ"ל דלא מחייב אלא על אותה שתיה תוך כדי דבור. ומתני' הא קמ"ל שאפי' לא הפסיק מלשתות ושתה כל היום בלא הפסק. אינו חייב אלא אחת. אבל כשהתחיל לשתות. בתוך כדי דבור דהתראה שתה. ועמ"ש במשנה ד' פ"ו דנזיר. ומ"ש הר"ב ואם היה לפניו כלי וכו'. כך כתב הרמב"ם בפירושו בשם ירושלמי. ובחבורו פרק ה' מהלכות מזרות לא העתיקו כלל. ופי' תוך כדי דבור. כתב הר"ב ברפ"ג דמזר: ד אמרו לו אל תטמא וכו' חייב על כל אחת ואחת. כשפירש וחזר ונגע לו נגע והאהיל. ואינה מקן דאמר אפי' כשפירש אינו חייב אלא בטומאה וביאת אהל שהם שני טמאות בנגעים פרק ו' דזבים דף מ"ב. וכ"ה מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד פרק ה' מהלכות מזרות. והשתא בחדא מהני נווני הוי חומא דאיכא. דשתיה קא מתני בכל פעם שישתה. וכן נטה. הוא מגלח שער בכל פעם: היה לבוש בבלאים. אחד מן הבוק ולא מזר. ריב"ן: והוא פושט ולובש. כתב הר"ב וכגמ' קאמר דאינו פושט אלא שהה וכו'. ולא דפירוש הראשון מדנפשיה הוא דמגא ליה לפרושי ולא פושט לגמרי וכו' אלא פירוש הראשון נמי איתא בגמ' עיולי ואפוקי. אלא משום דפירוש הראשון קרוב יותר למשמעות המשנה. כתבו בכתפים. והדר קאמר דבגמ' מפרש יותר דאפי' אינו פושט אלא שהה וכו'. וכתב הכ"מ בסוף הל' בלאים וכ לתמוה מאחר שאינו עושה מעשה בכל פעם למה יתחייב על כל התראה והתראה. ולריך לומר שמאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו בכל פעם שמתבין בו חשיב כלובש וכ"כ הריטב"א בשם התוס'. וכתב שהביאו ראיות לדבר. עכ"ל הכ"מ. והר"ן כתב חייב על כל אחת ואחת. דאף על פי שאינו עושה מעשה. כיון שמתחלה עשה מעשה כשלבש. ועתה שהה כדי לפשוט ולבשם חשיב מעשה כיון שהתרו בו על כל שהיה ושהיה: ט יש חורש וכו' וחייב עליו משום שמנה לאוין. בגמרא פרשינן מוצא דמאי למתשביעהו נמי ואפשרי דלא מבני מדי. ולריך לומר דתנא ושיר. עיין בתוס' בדבור המתחיל מתקף לה וכו'. וכתב הרמב"ם וזה לשונו אין בכל אלה אסור אל על אסור. אבל הם אסורים הרבה נכפלו בזמן אחד. ולפיכך אינו מן הנמנע שילמדנו אל אלו הלאוין שלקן הרבה [באותו הזמן בעצמו]. ע"כ: והן מוקדשין. פירש הר"ב שור קדשי מזבח וכו' ואינם ביה לאו דלא תעבוד בשור שורך. ולמדנו על כל הקדשים שאסור מעשה מעילה בפירוש הר"ב. ובפירוש ריב"ן. חיפוק ליה דבשור נופיה איכא נמי מעשה מעילה. כגון שהוא קדשי קדשים דמשעלין בהן מבהוקדש. וכדתנן בפרק ב' דמעילה. ומלאתי בתוספות פרק ג' דפסחים דף מ"ח שהקשו כך על פירש"י דמפרש הכם בפירוש הר"ב. ופירש דלא חייב לאו דמעילה דלא חייב אלא הגך לאוין דלקי עליהו אחריבה כל בהיא. אבל אלאו דמעילה לא לקי עד איחרוב בשה פרוצה. ולאו הכרם חייב לתרי לאוין. [בפירוש הרמב"ם] וכן מבמע בפירוש. מדלא קאמי כלאי הכרם אלא כלאים בכרם. ע"כ. [וכן מסקי בכאן בסוף דבור המתחיל החורש וכו']. ומ"ש הר"ב ונפקא לן חב חב וכו' עיין בפירושו מבנה ב': בבלאים בכרם. כתב הר"ב על ידי בחורש מחפה חטה ובשורה וחרלן. עיין סוף פרק קמא דרפ"ח דכלאים. ומ"ש הר"ב בשם הרמב"ם דחייב נמי כלאי זרעים. כבר הקשו התוס' בפסחים על פירש"י אמאי לא חייב נמי כלאי זרעים. ובגמרא פריכין מוצא דליחייב נמי ולא פרכינן להא. ומ"ש הר"ב דהרמב"ם לא חייב מיקדשים אלא לאו אחד. וז"ל הרמב"ם יסיה החמור הקדש כשהקדישו לבדק הבית וכבר ידעת לבון המקרא לא תעבוד בשור שורך וגו' ולמדנו על כל הקדשים שהם אסורים בעבודה. ולפיכך הוא חייב משום עבודה במוקדשים וכו'. ומלקות אחת משום עבודה. ע"כ. ולא תיעבה בלשונו דמחייב על בדק הבית משום עבודה דודאי דאין ללמוד קדשי בדק הבית מקדשי מזבח. וכ"כ בהדיא בחבורו סוף פ"ח מהלכות מעילה. ועוד תיפוק ליה משום שור דחייב משום עבודה. אלא ליכא דמתני' דתנן והן מוקדשין. דמשמע תרוויהו. קאתי לפרושי הכי משום דהכא. ויכול להיות שהוא חולין. והן מוקדשים בשור וחמור לאו דוקא. דליכא מוקדשים אלא בשור. ע"כ:

ובשניעים

שם בו כמה רביעות יין. ואמרו לו אל תשתה כלי זה שים בו כך וכך בעורים. שהלקה כך וכך מלקיות. חייב על כל שיעור ושיעור. אע"פ שלא התרו בו אלא התראה אחת: ד ואוא פושט ולובש. ולא פושט לגמרי אלא ראשו והחזירו חייב. ובגמ' קאמר דאינו פושט [ממש]. אלא שהה בין התראה להתראה כדי לפשוט ולבוש. הוי כפושט וחוזר ולובש. וחייב על כל התראה והתראה: ט תלם אחת. שורה אחת של שדה. וחייב עליו משום שמנה לאוין. והוא שהתרו בו על כולם: והן מוקדשים. שור קדשי מזבח. ומתוך קדשי בדק הבית ובשור אינם ביה לאו דלא תעבוד בשור שורך. ובחמור. אזהרה דמעילה ונפקא לן חב חב מתרומה. ולאו דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. הרי כאן שלשה לאוין: ובלאים בברם. על ידי בחורש מחפה חטה ובשורה וחרלן בעפר. ושובר משום לא תזרע כרמך כלאים. דקיי"ל המחפה בכלאים עוקר. אע"פ שלא זרען. אלא חפה עפר עליהן. הרי זה אחד עשר לאוין. והרמב"ם חשב כלאים בכרם. שני לאוין. אחד משום כלאי זרעים. שהן שני מיני זרעים. חטה. ושעורה. ואחד משום כלאי הכרם בשביל החרלן. ולא חשיב מוקדשין

מלכות מזרות. ואמרו לו אל תשתה אל תשתה. ואע"פ שלא הזהירו אלא אחת. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תטמא אל תטמא. ואע"פ שלא הזהירו אלא אחת. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תגלח אל תגלח. ואע"פ שלא הזהירו אלא אחת. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תלבש אל תלבש

מוקדשים של גזר וחמור אלא ללא אחד: שביעית. שכת לה' שדך לא תזרע: ויו"ם. כל מלאכת עבודה לא תעשו: כהן ונזיר. והוא בבית הקברות וקישר *)לנפש לא יטמא בעמיו החמור בכהנים ועל נפש מת לא יבא החמור בנזיר: אף הלובש כלאים. בשעה שהיה חורש: אינו מן השם. לאו של לבישת כלאים אינו בכביל התלם: אף כהן ונזיר. דחכבתו לאו. אינו בכביל חריסה אלא בכביל הליכה למקום טומאה. ומיהו תנא קמא חשיב להו בכלל לאוי התלם. לפי שאינו יכול לחרוש בשוורים אל"כ סוך עמהם ומנהיגם: י מנין שהוא סמוך לארבעים. בגורם לומר אחריו ארבעים. דהייגו הכא ובלבים. אי הוה כתיב ארבעים במספר. הוה אמינא ארבעים במנינא. השתא דכתיב במספר ארבעים. במספר הגורם לומר אחריו ארבעים. דהייגו הכא ובלבים: ואיכן הוא לוקה את היתרה. שאינה ראויה להשתלם דתשע ובלבים ראויה להשתלם שלש מלפניו. וכתי ידות אחת על כתף ז ואחת על כתף ז. וז' על ארבעים היכן לוקה אותה: בין כתפיו. ואין הלכה כרבי יהודה: יא אין אומדין אותו וכו'. שכל הלוקין בב"ד היו צריכין לאמדן בתחלה שלא ימותו מחמת ההכאות. מדכתיב לא יוסיף מבלי שאם צריך לגרוע גורעין: אלא במכות הראויות להשתלש. ואין מוסיפין לעולם על האומד: אמדוהו לקבל ארבעים. חסר אחד. אלא ליכא דקרא נקט: אמדוהו אומד אחד. לכני מלקות. כגון אמדוהו ללקות מ"ב: ואם לאו. שלא אמדוהו אלא למלקות אחת: יב על העמוד. שהוא נטוי בקרקע זקוף וגבוה כדי להכות עליו: וחזן. שמש שליר בית דין: נפרמו. נקרעו חוטי התפירה: מאחוריו. של הלוקה ורלועה

*) נד"ח תקנו אלעם.

ובשביעית. כתב הר"ב שכת לה' שדך לא תזרע. והורס חולדה דזורע כגון חורש לכבות את הזריעה. רש"י פרק ג' דעשרים [דף מ"ז ה"ב]: ויום טוב. וכתב לא תגה מבוס דלאו בגיהן לאזהרת מיתת ב"ד היא דאין לוקין עליו. רש"י שם. ובגמ' פי' בפרקין דף י"ג לפי שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כבאר לאוין. שהרי הולך להזהירו. *שאל"כ לא היה יכול לחייבו מיתה.[ועמ"ש ברש פרקין [ד"ה הבא]]: אף לא הנזיר. לגון הר"ב אף כהן ונזיר דחכבתו לאו וכו'. וז"ל הריב"ן אף נזיר. נזיר וכהן קאמר. ולא דייק: י מנין שהוא סמוך לארבעים. הרמב"ם בפירושו ובחבורו [ריש פי"ז] מהלכות סנהדרין יחיד מעמא שהתורה אמרה יכנו במספר כלומר שלא יכנו בלא שעור אלא במנין משער כפי כח שיוכל לסבול ומה שאמרה ארבעים הוא שאין מוסיפין על מ' אפי' היה חזק וברית כשמשון. ולפיכך אין משערין להכות יותר מל"ט. שאם יארע שהוסיף והכה עוד אחת נמצא שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו. ולא עבר על פן יוסיף: רבי יהודה אומר ארבעים שלמות הוא לוקה. וכו' בין כתפיו. דכתיב (זכריה י"ג) מה המכות האלה בין ידיך (ויאמר) [ואמר] אשר הוכיתי בית מאהבי. ורבנן ההוא בתיובתא של בית רבן הוא דכתיב. גמרא: יא אמדוהו לקבל י"ח. כלומר שאמדוהו לקבל אחי ארבעים שהוא עשרים. אין אומרים ילקה כ"א כדי שיהו יכולין להשתלם אלא ילקה י"ח. רמב"ם פי"ז מה' סנהדרין: אומד אחד. פי' הר"ב לבני מלקות. כגון אמדוהו ללקות מ"ב. גמ'. ופי' הריב"ן דאשמעינן אותן שלש אומד ללאו האחד. אבל אמדוהו מ"א שלא הוסיפו אלא באים. לוקה ומתרפא וכו' דמכות שאינן ראויות להשתלם לא מלקין ליה: יב כופת שתי ידיו על העמוד. לגון הר"ב שהיה נטוי בקרקע זקוף וגבוה כדי להכות עליו. וז"ל ריב"ן נטוי בקרקע וגבוה כנגד ב' אמות. או אמה וחצי. והוא כפוף ומוטה על אותו העמוד. כאדם הכמוך על בריח דלת ותולה ידיו למטה וכופתין לו ידיו בצדי העמוד ע"כ. ועיין במשנה י"ג: וחזן הכנסת. כתב הריב"ן שמש הקהל ולא שמעתי בו משמעות. ואני כבר הערתי דברי הערוך במשנה ג' פ"ק דכתב: נפרמו. פי' הר"ב נקרעו חוטי התפירה. וכן פירש ריב"ן. ועוד להר"ב שני פירושים במשנה ה' פ"ק דסוטה: בגדה לה לבו. שאינו מכהו על כשתו. שנאמר והכהו ולא לכשתו. הרמב"ם פרק ט"ז מהלכות סנהדרין. ומלאתיה בספרי פרשת כי תצא

תוספות חדשים

י בתו"ס ד"ה מנין ס' הרמב"ם ט'. וס"ם בכ"מ ובלח"מ דלהרמב"ם אינו אלא אמבחת בעלמא אלא דהתמים קבלו מעמה הגיגו ע"ם דרכה ש:

כל"ן נסוף מסכת ז כיב נפירוש המשנה מנין הסוכה הרגוה ופכן לגניה: תוי"ם ד"ה מנין שהוא סמוך כו' שהתורה אמרה ארבעים יכנו כו'. עיין יסל"מ: יב במשנה וחזן הכנסת לאחז בגדיו. משמש דכתיב ונקלה אחיך מעט לעולם הוסי סוטה מ' ע"ח ד"ה והכהן:

תוספות רעק"א

[אות יז] תו"ם ד"ה ויום שב. שאל"כ לא היה יכול לחייבו מיתה. אבל ח"ב דלוקין ול"א דלאו שניתן לאזהרת כרת הוא דח"כ ל"צ אזהרה דהרי פסח ומילה ענוש כרת אף דלא הזהיר. וגם לקרבן ל"צ אזהרה והא דקתני בריש בריתות דפסח ומילה ליכא קרבן היינו דעל אין בו מעשה ליכא קרבן. כך פבואר בסוגיא שם. ועי' בתוספות בב"ק דק"ח ב' ד"ה מאי וכו' שכתבו בשלמא בעונש שבועה דהיינו קרבן שייך (דלא ענש אא"כ הזהיר) דפסח ומילה ליכא קרבן משום דלית בי' לאו אף ע"ג דאיכא כרת עכ"ל. הא בסתמי אמרי' דקרבן ל"צ אזהרה. וכן בשבועות די"ח

נזיקין ח"ב]

ראשון לציון

י בפשנה מנין שהוא סמוך לארבעים. הלתם מפנה ריש פי"ז מהלכות סנהדרין כתב שהוא עשרת וצ"ל סוכם לא כארבעים. דכן אמר בגמרא וכן משמע ומבואר בפי' רש"י. וכן נסמ"ג הביאו לגון המפנה סוכם את הארבעים עכ"ל ונם

יא אין אומרין. כ"ג פ"ח מהלכות י"ם פ"ב ופ"ז מהלכות סנהדרין הלכה ג': ואמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ד': אמר אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ה': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ו': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ז': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ח': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה י': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה י"א: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה י"ב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה י"ג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה י"ד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"ו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"ז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"ח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"ט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"י: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"יא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"יב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"יג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"יד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"טו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"טז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"יז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"יח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ט"יט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"א: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה כ"ט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"א: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ל"ט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"א: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה מ"ט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ': אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"א: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"י: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"יא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"יב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"יג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"יד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"טו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"טז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"יז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"יח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"יט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"כט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ל: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"לט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"מט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"נט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ס: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"סט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ע: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"עט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"פט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"צט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ק: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קי: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קיא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קיב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קיג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קיד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קטו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קטז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קיז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קיח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קיט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קכט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קל: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קלט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קמט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קנט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קס: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קסט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קע: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קעט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קפט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"קצט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ר: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רי: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ריא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ריב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ריג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ריד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רטו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רטז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ריז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ריח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"ריט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רכט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רל: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלג: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלד: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלה: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלו: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלז: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלח: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רלט: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רמ: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רמא: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רמב: אמרו אמרוהו. כ"ג פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה נ"רמג: אמרו אמרוה

תלה: כפולה אחד לשנים. ושנים לארבעה. לשון הר"ב ארבע רצועות הפורות זו על גב זו. ואין כן במשמע לשון המשנה. וז"ל הריב"ן כפולה אחת לשתים. ועוד רצועה אחרת כפולה לשתים היינו שתי רצועות שהן ארבע. ע"כ. בגמ' [כהגהת המכמת שלמה] יליף לה מדכתיב והפילו ולא כתיב יסהו דמינין למכמע מינה דרשא דבמשנה דלקמן דאינו מכה לא עומד וכו' אלא מוטה. מאי והפילו שמע מינה תרתי. ומלאתי") ירושלמי דדרש אל תקרי והפילו אלא והכפילו: ושתי רצועות עולות וורדות וכו'. פי' הר"ב כעין קלקלי של אוכף. וז"ל הריב"ן עולות וורדות כן דרך תפירה של רצועה תוחב ראש רצועה בנקב בנגד מטה. ותוחב ותוחב בנקב אחר דרך מעלה ונראה כמעלה ומוריד: יג ידה טפח. לשון הר"ב בית יד וכו'. ולשון הריב"ן מקל שתלויה בה: יד והקורא קורא. הא מפשיט פשיטא לן דבעי קרייה. כדתמרינן [בבריתות דף י"א] בקרית שהיה בקריאה תהא. ולהכי קתני הכא והקורא. ריב"ן. ומה שכתב הר"ב והשלישי אומר על כל הכאה והכאה. לשון הברייתא והשלישי אומר הכהו. ומסיים הרמב"ם [פרק ט"ו] כל זמן שמכה על פיו הוא מכה. ע"כ. ולפיכך בשם ספרים שכתוב בל' הר"ב אומר בדלי"ת הוא ט"ס. (גמ')*): ושמרתם את דברי הברית וכו' עד וחזר להחלת המקרא. וכ"ה נוסח במשב"ג אבל בס"א ל"ג וכן ליתא במשנה שבירושלמי גם ברמב"ם סוף פט"ז מהלכות סנהדרין לא הטעיק זה כלל: ואם מת תחת ידו פטור. פי' הר"ב שהכהו ברשות והכן [במ"ב פ"ב] ילא האב וכו' ושליח ב"ד. ריב"ן: הוסיף לו עוד רצועה אחת. כתב הר"ב כגון דטעה במינה. דאי לא טעה אלא שהכהו במזיד אין מזיד גולה. ורצועה אחת דהכן הוא כיצד להלקותה וכאומר שהלקהו עוד אחת ולא שהוסיף רצועה על הד' רצועות. ובברייתא בגמ' [יוסיף להכותו על אלה] מכה רבה אין לי אלא מכה רבה [בזמן שהכהו מכות הרבה על האומד] מכה מועטת [אפי' בתי מכות או אחת] מנין ת"ל לא יוסיף [לא יוסיף להכותו על אלה] א"כ מה ת"ל מכה רבה לימד על הראשונה שהן מכה רבה [ופי' הריב"ן מכה רבה] [בניהן להכותו בעל כרחו] ונראה לי ב"ל בכל כחו: טון דברי ר' חנניא בן גמליאל. אע"פ שבמשנה אין מחלוקת. הא אמרינן בגמרא אמר ר' יוחנן חלוקים עליו חבריו על רבי חנניא בן גמליאל ועיין במשנה ו' פרק ב' ומ"ש שם. ובפירוש הרמב"ם ואין הלכה כר"ח. אולי מדאמרינן חלוקין עליו חבריו כתב כן אע"ג דאיתא בגמ' אמר רב אחא בר אבא אמר רב הלכה כר"ח בן גמליאל ס"ל דלית הלכה כרב נגבי ר' יוחנן. ודר' יוחנן שאמר חלוקין עליו חבריו. בא לומר דאין הלכה כמותו אלא כחבריו שבם הרבים. ועוד דסתם משנה דרבים ס"ה דאולין דלא כר"ח כמו שאכתוב שם בשם האום'. ומיהו יש לתרץ. כמו שאכתוב שם בס"ד. אבל בחבורו סתם פי"ז המתיק להא דר"ח. ובגמ' מתמה רב יוסף אדפסקין הלכה כרבי

ורצועה של עגל. שנאמר ארבעים יכנו וסמיך ליה לא יחסום שור בדישו: כפולה לשנים. ושנים לד'. ד' רצועות הפורות זו ע"ג זו. וב' רצועות. דקות של מעור: עולות וורדות בה. כעין קלקלי של אוכף ונעשה מכוס דכתיב (ישעיה מ') ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו אמר הקב"ה יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרש [ממי] שלא מכיר אבוס בעליו: יג ידה טפח. בית יד שהרצועה תלויה בה ארכו טפח: ורחבה. של רצועה של עגל טפח: וראשה מגעת ע"פ כרסו. לכך צריך שיהא בבית יד של רצועה נקב שהחזן המלקה יכול להצריך ולקצר הרצועה כרצונו. שאין מלקין לאדם אלא ברצועה שראשה מגעת ע"פ כרסו שהוא מצורו: שליש מלפניו. דכתיב (דברים כ"ה) והכהו לפניו כדי רשעתו. לפניו כדי רשעתו אחת. ולאחריו כדי שתים. מלפניו. על לבו. מאחריו. שלש על כתף ז' ושלש על כתף ז': מכה בידו אחת. אבל כשמגביה הרצועה מגביה בשתי ידיו: בכל כחו. דכתיב (שם) מכה רבה: יד והקורא קורא. דכתיב (ויקרא י"ט) בקרת תהיה. בקריאה תהא שקורין עליו אם לא תשמור לעשות וגו'. וגדול שבדיינים קורא. והשמש לו מונה. והשלישי*) אומר על כל הכאה והכאה. ומטה על הקורא לגמלם להשלים המקראות בסוף המלקות. ואם לא גמלם חוזר וקורא פעם שניה וממהר לקרא ולהשלים כשישלים המלקה

ורצועה של עגל בידו כפולה אחד לשנים. ושנים לארבעה. ושני רצועות עולות וורדות בה: יג ידה טפח. ורחבה טפח. וראשה מגעת על פי כרסו ומכה אותו שליש מלפניו. ושתי ידות מלאחריו. ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב. אלא מוטה. שנאמר (דברים כ"ה) והפילו השופט. והמכה מכה בידו אחת בכל כחו: יד והקורא קורא. אם לא תשמור לעשות וגו' (שם כ"ח) והפלה ה' את מכותך ואת מכות וגו' וחזר לתחלת המקרא ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'. ואותם (תהלים פ"ח) הוא רחום יכפר עון וגו'. וחזר לתחלת המקרא. ואם מת תחת ידו פטור. הוסיף לו עוד רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו. נתקלקל בין בריעי. יבין במים פטור. רבי יהודה אומר האיש בריעי. והאשה במים: טון כל חייבי כריתות שלקו. נפטרו ידי כריתתם. שנאמר (דברים כ"ה) ונקלה אחיך לעיניך. כשלקה הרי היא כאחיך. דברי ר' חנניא בן גמליאל. אמר ר' חנניא בן גמליאל מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו

ת ידה טפח טי. כ"ג פ"ג: ומכה אותו טי' פי"ו פ"ז פסי פנהלין ס"ב: ואינו מכה אותו. פי"ו שם הי': והמכה מכה ט'. פי"ו שם כ"פ: יד והקורא קורא טו'. כ"ג פ"ג פי"ו שם ה"ח: ואם מת תחת ידו. כ"ק פ"ד ע"א פי"ו שם כ"ג: הוסיף לו עוד רצועה. כ"ק ס"ג ע"ב: נתקלקל טא. פי"ו שם פ"ז כ"פ: טון כל חייבי כריתות. כ"ג פ"ט פנילה ז' ע"ב פי"ו פס"ז שם פנהלין כ"ז: כשלקה הרי הוא כאחיך. פי' ירושלמי פרק פ"ב:

שנוי נוסחאות

ורצועה של עגל בידו. במשב"ג ורצועה בידו של עגל. אחד לשנים ושנים לארבעה ושני. בפי' המיוחס לרש"י אחת לשתים ושתים לארבע ושתי וכ"ה נכון וכן הגיה הב"ח בגמ' וכ"ס ושתי גם בטבעות דפו"י. רצועות עולות. במשב"ג יש כאן הוספה נוסחות רצועות של חמור.. ופי' דס: יג תראשה מגעת על פי. בכ"ק ובמשב"ל ליתא; בכ"מ ואני' עד פי. ומכה (אותו). במשב"ל ליתא. מלאחריו. בד"ל. ובכ"ק ובכ"מ ובמשב"ל פ א ח ו ר י ו. והפילו (השופט). בכ"ק ליתא: במשב"ל ..השופט והכהו לפניו וגו'. בידו אחת בכל כחו. בד"ל ובכ"ק באחת ידו.. בכ"מ ..בכל כחו: יד לעשות וגו'. במשב"ל לעשות את כל דברי התורה וגו'. מבותך (ואת מכות) וגו' וחזר (לתחלת המקרא) כו'. בד"ל מכותך וליתא וכן ליתא להלן ואת מכות גם בכ"ק ובכ"מ ובמשב"ל ופי' בדוגר הסמוך. (ושמרתם וכו' יבפר עון וגו' וחזר לתחלת המקרא). כ"ה גם בד"ל ובמשב"ל: בכ"ק ובכ"מ ובמשב"ל ליתא כל זה. ופי' ד"ם ובחו"מ. והוא רחום. פי"ג בוחנא רחום. עין וגו'. פי"ג עון ולא ישחית וגו'. תרגם ידו. בכ"מ על ידו, (עוד) רצועה. בכ"מ ובמשב"ל ליתא. על ידו. בכ"ק על ידיו. בין במים. בכ"מ ובין.. טון ידי כריתתם. בכ"ק ובמשב"ל ..כריתן: בד"ג ובכ"מ מידי כריתן: וכ"ה בפ"ג מהלכות הרב הילסרייטר; בהגה"ד ד"ר מידי כרתן. בשלקה. בד"ג ובכ"ק ובכ"מ ובמשב"ל ובכ"ק משלקת. באחיך. בכ"מ ובכ"ק אחיך וכ"ה בה"ג בל"ג. הנניא. בכ"ק ובמשב"ל ובמשב"ל חנניה וכן בסמוך; בכ"מ חנינא בה"ג מהלכות הילסרייטר אמר משום ר' חנינא בר' יוסי מת השובר טו'. נוטל נפשו עליה. בכ"ק ובמשב"ל נפשו נטלת עליה וכ"ה בכ"מ (וכם ..עליו) וכ"ה בגדות התלמוד (וכם ..על ידו) וכ"ה בילקוט (וכם .לו) וכ"ה בהגה"ג (וכם מסמ תלמ בה"ג הל' עליה).

*) כתוי"ם ד"ר (פ"ק) בכם ירושלמי.

*) כתוי"ם ד"ר הגיל ליתא לגמלת גמ'.

תוספת חדשים

יב בתוי"ם סר"ח כפולה טו' ומלאתי ירושלמי טו'. וכן אחתא מילקוט ועיין במהרש"א: טון בתוי"ם ד"ח דברי חנ"ג טו' אבל בתנוחו טו'. וע"ש במשנה לאלי פלטל פלוס:

ראשון לציון

יד תוי"ם סר"ח והקורא קורא טו' ולפיכך בשם ספרים שכתוב בל' הר"ב אומר בדלי"ת הוא ט"ס. (גמ') ארץ מיקון:

העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה. אין דמפרשי דעל חיבי כריתות שלקו קאמר. מי שקיבל עליו הדין ועשה מלוה כשלקה על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו. ויפטר מידי כרת. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות. ואין דמפרשי דמלתא באגפיה נפשה קאמר להודיע מתן שכרן של מצות. ק"ו מענשן של עבירות: ממקומו הוא למד. מחייבי כריתות דחייבין בהו אף למדין מהיושב ולא עבר עבירה מעלין עליו שכר כעושה מצוה. דכתיב בעריות (ויקרא י"ח) ונכרתו הנפשות. ואומר (שם) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וסמיך ליה לא תקרבו לגלות ערוה. הרי שמי שיושב ואינו מגלה ערוה הכתוב קורא עושה מצוה. וכתיב ביה וחי בהם. כדרך שהעניש כרת במי שעשה עבירה. זה דוקא במי שבא עבירה לידו וכבש יצרו ולא עבדה. כיוסף הצדיק וכיוצא בו: **בן** לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקצים ורמשים כדי להרבות שכר כשהן בדלים מהם אע"פ שבלא הכי לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קצה בהן: למען צדקו. להגדיל את ישראל. ולזכות אותן: סליק מסכת מכות

[כרבי חנניא] מתן שליק לעילא ואתא ואמר. ואמר ליה אביי. קרא קא דריש ונקלה וכו': העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה וכו'. פירש הר"ב שמדה טובה מרובה וכו' כמ"ש בפרק קמא משנה ז' דבמדת פורענות וכו' ובמדה טובה כתיב (שמות כ') עושה חסד לאלפים. ומסיים ריב"ן ומתרגמינן (לאלפים דריס) [לאלפי דרין] ד' דורות כנגד אלפים דורות הייו אחת מחמש מאות מישוט לאלפים איט פעות מב' אלפים וכ"ם אם כפבוטו דמטמע אלפים עד סוף כל הדורות: הפורש ממנו מקבל שכר. שנאמר (דברים י"ג) למען ייטב לך ולבניך אחריך עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך. הרמב"ם:

סליק מסכת מכות

עליה. העושה מצוה אחת. על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו. רבי שמעון אומר ממקומו הוא למד. שנאמר (ויקרא י"ח) ונכרתו הנפשות העושות וגו'. ואומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה. רבי שמעון בר רבי אומר הרי הוא אומר (דברים י"ב) רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש וגו'. ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר. גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות: **בן** רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר (ישעיה מ"ב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

סליק מסכת מכות

תוספות חדשים

בתוי"ם ד"ח העושה מ' ומסיים ריב"ן מ' איט פעות מ'. וקשה מאיך שייך כ"כ דורות כל ימות עולם ומצאתי בקרמס של בב"ל שכתב הפורה מרלתא כ' אלפים שנה קודם לעולם וכתיב דבר שה לאלף דור שכתא מתקמ"ד דורות קודם לעולם ב"מ כל דור ודור הוא שני מיס ו"ב יום ו"ח שעות וכ' שליטים ו"ד מלקים וזה הוא דור עכ"ל: (תמכורים"ם ז"ל)

מכדי תנא מסכת סליק מ"ש דתני שבועות. משום דתני חייב על הראש שתים. אחת מכן ואחת מכן. ועל הזקן שתים מכן. ושתים מכן. ואחת מלמטה. חדא [אזהרה] דמחייב עלה תרתי. תנא שבועות שתים שהן ארבע. גמ'. והוסיף הרמב"ם מדיליה לתת עוד טעם מפני שהוא ג"כ ממעשה הדיינים שאין רשות לכוף על השבועה אלא לשופט:

פרק א שבועות שתים. כתיבי בקרא בהדיא. (ויקרא ה') לא נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב. אוכל לבטיב. לא אוכל להרע שמענה אם עלמו. וה"ה לכל דבר שהוא אין ולא להבא. דלהרע לא להטיב להבא מכמע: שהן ארבע. יש לרבות עוד שתים אחרים דלא כתיבי. והן. הין ולאו דלשעבר. כמו אכלתי ולא אכל [או] לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. לא נפש אחר תגע בכל דבר טמא

מסכת שבועות

פרק א שבועות שתים. שהן ארבע. ידיעות

פרק א שבועות. הא דלא פתח האי מסכה כל כיתוי שבועות כשבועות כדפתח נדרים ונזיר. משום דתנא ממכות קא סליק הוצרך לפתוח בשתים שהן ארבע. והאיל ולא פתח בכיתוי מו לא אם לשבועות אח"כ. תוס'. ובפרק קמא דנדרים כתבו דלהכי לא תני כיתוי משום דלית בהו ידות כמו בנדרים ונזיר. ע"כ. וכתבו עוד וא"ת אמאי לא תנא ידיעות בראשה דהא בקרא כתיב בראשה לא נפש אחר תגע וגו' והדר לא נפש כי תשבע וגו'. וי"ל דשבועות הוא עיקר סמסכתא דבסדר שבועות קאי ואגב שבועות תנא ידיעות משום דבני הדדי כתיבי [כמ"ש לקמן] לא נמי משום דמילי דשבועות כתיבי בקרא בראשה (ויקרא ה') ונפש כי תחטא וגו' והוא עד דהייט, שבועות העדות והאי דלא פתח בשבועות העדות משום דליט בהו שתים שהן ארבע. ע"כ: שהן ארבע. פירש הר"ב יש גרבות עוד וכו' כר"ע משמה ר' פ"ג. גמ': ידיעות הטומאה וכו'. מ"ש הכא דתנא להו לכולהו ומ"ש בבי יליאות הבכת [בריש פ"ק דשבת] ומרחות בגדים [בריש פ"ק דבגדים] דלא קתני להו לכולהו. אמרי בביעות וידיעות הטומאה דבני הדדי כתיבין ודמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד תני להו בני הדדי ואיידי דתני הרחי תנא כולהו. גמ'. וכתבו התוס' וא"ת ליתני מרחות בגדים קודם יליאות הבכת.

כיון

קאמרי בש"ם דאיכא פתחי ומיהו אכ"ג דמחדא סני הבתא ק' דליתני לכולהו נמי במרחות בגדים אע"ג דליכא אלא חד בעמא: (ש"ל)

ציונים

הישב ולא עבר עבירה. כ"ג ע"ב קתנין ל"ם ע"ב יהוצמי קתנין פ"ח כ"ם: בן בן חנניא בן עקשיא. כ"ג ע"ב: סליק

שנויי נוסחאות

רבי שמעון אומר ממקומו. בכ"מ ר' ישמעאל. במקומו וכ"ם ר' ישמעאל גם בע"י. (העושות וגו'). בד"ל ובכי"ק ובמכני"ר העושות מקרב עמם: בכ"מ ליתא. שכר בעושה. בכ"מ שכר חרבה מעשה בעושה ונמתק שם המלה הרבה. בר רבי. בתנדות התלמוד בר' יהודה. (כי הדם הוא הנפש וגו'). בכ"מ ליתא; בד"ל ובכי"ק ובמכני"ר ליתא למלת וגו'. ומה (אם) הדם. בכ"מ ליתא. קצה. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמכני"ר חתה. ומחמדתן. בכי"ק ומתחמדתן. שיזבה. במכני"ר שזבה. (ולדורותיו) בעלי בכתבין ליתא. (ולדורות דורותיו). בכי"מ ליתא: בן חנניה. במכני"ר חנינא. וכ"ב בכי"מ ובמכ"ב בכל הדפוסים סימים. הקדוש (ב"ח). בד"ל ובכי"ק ובמכני"ר המקום. וכ"ה בכי"מ (ופס ליתא):

לקוטים

פ"א א תוי"ם ד"ח ידיעות וכו' לא הבטוי וסי' ז"ל סמוך בד"ב בני הדדי כתיבי ודמיין אהדדי בפעמא דכתיבי בני הדדי לחד הוא סני כדאמר במס' מרים ומ"ת בני מרחות בגדים ליתי בלבא וסי' ודומע דבכה"ג יש דרך יסר לחשא קבל לקר ומ"ת דבשמא דתקא הוא דק' ולא בל"ה עיין בשל"ה והבתא הכא ל"ל טוחים דבלבא בל"ה לק"מ על הס"ם דליתי בלהו במרחות בגדים די"ל דבלהי הכא דליתא תרתי כמ"ם הטוי"ם אבל הבתא שהומתו מן הסוגיא דהדרים דבמס דכתיבי בני הדדי לחד סני ממילא דהכ"ל דבשבעה דדמיין אהדדי לחד סני אלא דהכא קשבעה דעל ת"ל חד בעמא: (ש"ל)

פ"א א שבועות שתים שהן ארבע. כ"ל ב"ל הש"ב כל כפיק ב' פ"ל ו"ם ע"ב ירוש' בנגם פ"ה פ"ל מיי' פ"ה מכל' שבועות הל' ל"ב מרש"ש ר"ל פ"ל כל"ו פ"ל: ידיעות

הטומאה. שתים שהן ארבע. יציאות השבת. שתים שהן ארבע. מראות נגעים. שנים שהם ארבעה: ב כל שיש בה ידיעה בתחלה. וידיעה בסוף. והעלם בינתיים. הרי זה בעולה ויורד. יש בה ידיעה בתחלה. ואין בה ידיעה בסוף. שעיר שנעשה בפנים יום הכפורים תולה עד שיודע לו. ויביא

כיון דליתא בדלות ודמי טפי לבבועות. וי"ל דהני לכפר והני להכשיר. ע"כ. והשתא הגה שבת ברישא דבלאו הכי קדים בסדר הסדרים. לא נמי דהל' שבת חמירי שיש בה סקילה. אבל מה שהקשו התוס' גבי מראות נגעים. ניחני לכולהו דדמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד ותירצו דליתא בדלי דלות. ע"כ. לא הבינותי קושיתם דהא הכא דכתיבין בהדדי אמרי' נמי [ל"ל נמי אמרינן דכתיבין בהדדי]: הטומאה. פי' הר"ב לא נפש וגו' האמור בויקרא אצל טומאת מקדש וקדשיו שאין הכהנים מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו כדמסיק בגמ' דף ז' דכתיב בפרשה זו לא בנבלה היה טמאה לא בנבלת בהמה טמאה והרי בהמה בכלל היא [שנאמר (ויקרא י"א) זאת החיה אשר תאכלו וכתיב ליה כל בהמה] בהמה למה נאמרה. נאמר כאן בהמה טמאה. ונאמר להלן [בהוכל קדשים בטומאת הגוף. בנו את אהרן] בהמה טמאה. מה להלן טומאת קדשים. אף כאן טומאת קודש. וכתיב הכא לכל טומאתו וכתיב התם [בטומאת מקדש בפרשת פרה אדומה] עוד טומאתו בו. מה להלן טומאת מקדש. אף כאן טומאת מקדש: שתים. ל' הר"ב כתיבי בקרא דכתיב ונעלם [ממנו] והוא טמא. משמע שנעלמה ממנו טומאה וכו'. ודקרי להו ידיעות. פי' הר"ב בריש פרק ב': שהן ארבע. כתב הר"ב יש לרבות עוד וכו' כרבי ישמעאל דבוף פרק ב'. גמ': יציאות השבת. כתב הר"ב הוצאה וכו' יליפין מקרא [כו'] לא תפיקו. וכן פירש". הכי דרשינן בריש פרק י"א דשבת דף ל"ו. וכפ"ק דשבת מפרש הר"ב מאל ילא ופמ"ש שם בדבור שתים שהן ארבע: שהן ארבע. כתב הר"ב יש להוסיף עוד שתים דהכנסה. עמ"ש בריש פרק קמא דשבת והא דהתם תנא שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ד' בחוץ ואינו הכא לא תני אלא שתים שהן ארבע. מתרלים בגמ' התם דעיקר שבת. תנא חיובי ופטורי. הכא חיובי תני. ופטורי לא תני. והא דנקט הר"ב הכא תחלה העומד בפנים. ולעיל נקט תחלה העומד בחוץ. וכן לשון רש"י וכן מצינו במשנה ז' ריש פ"ק דשבת. אבל בהפך דמעיקרא תנן בפנים קודם בחוץ והדר פתח לפרושי בחוץ דסיים ביה. ומהליכא קפידא. לא קפיד גמי רש"י וכן הר"ב והתחילו פנים בעומד בחוץ. ופנים בעומד בפנים: מראות נגעים פנים. פנים גרסינן ולא שתים דמראה לשון זכר הוא. כדכתיב (שמות ג') את המראה הגדול הזה. והכן גמי במס' נגעים [פ"ק מ"ד] מראות נגעים ר' יוסה בן הרבינו אומר פלגים ושבה עקביא בן מהללאל אומר שבעים ופנים. תוס'. ויתכן לפי זה לגרוס בהם ולא שהן. אבל מראות לא קשיא לגרוס מראיסם) ואפ"ה שכן נמצא בפירוש הרמב"ם במשנה ג' וד' פ"ק דנגעים דמראה שם לזכר בסימן הנקבה: שהן ארבעה. כתב הר"ב תולדה דשתא וכו' כדפי' בריש מס' נגעים: ב כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף וכו'. שהרי הוא אומר ונעלם. מכלל [דידע] והוא ידע. הרי כאן שתי ידיעות. ברייתא בנמרא ופרשנן הלא מעתה גבי סוטה כתיב ונעלם מעיני אישה מכלל דהוי ידע מעיקרא. אי הוה ידע מי בדקו לה מיא. והא הניא ונקה האיש וגו' בזמן שהאיש מעוקה וכו' [כדפי' הר"ב בפ"ג דמ"ג פ"ק דסוטה] ותו גבי חורה כתיב (איוב כ"ח) ונעלמה מעיני כל מי מכלל דאיכא דהוה ידע בה. והכתיב [שם] לא ידע אנוש ערכה ומשיק ידיעת בית רבו [שלמד בבית רבו שהטנע בטומאה טמא] שמה ידיעה. פירש לתיוק בשבה בין הכתרים: שיש בה ידיעה בתחלה. כתב הר"ב אחידי דאמרי מיליהו וכו'. הע"ג דנפיקי מיליהו משבועות ביטוי. לבידיעות איכא תרי פרקי קמאי. ומשבועות ביטוי ליכא אלא פ"ג. מ"מ מילי דכל שבועות נפיקי טפי. שבועות ביטוי. [שבועת עדות]. שבועת פקדון. ודיינים. סוס'. וכתבו עוד וליכא למימר דמיעם דסליק מפרש ברישא. דהא ממראות נגעים סליק. ע"כ. כלומר והואיל ולא מפרש בה הכא. הו ליכא לפרש ברישא אלא במאי דפתח. דהא מאי דסליק לא פרים בה ולא מידי: יש בה ידיעה בתחלה וכו'. שהרי הוא אומר בשעיר זה (ויקרא ט"ז) וכפר על הקדש. מטומאה שבקדש. יכול על כל טומאה שבקדש יהא שעיר זה מכפר. ת"ל [שם] ומפשעיהם לכל חטאתם. חטאים דומיא דפשעים. מה פשעים שאינן בני קרבן. אף חטאים שאינן בני קרבן. ומנין ליש בה ידיעה בתחלה וכו' פי' הר"ב במשנה דלקמן והו אמרי' בגמ' ונתכפר כפרה גמורה ומשני אי כתיב מחטאתם כדקאמרת השתא דכתיב לכל חטאתם (מכלל דבני חטאת נינהו) [ל"ל נהנו דאתי לכלל השתא]. ברייתא בגמ' דף ז' ח': שעיר הנעשה בפנים. פי' הר"ב שעיר של יום"כ. שמביא מדמו לפנים. שלשה שעירים נעשין לעבור ביום הכפורים אחד מהן דמו לפנים וחבירו משתלח לעזאזל כמ"ש באחרי מות. ואחד קרב במוצאי החיון במוספין. והוא כתוב בפרשת פנחס עם שאר כל מוספי המועדות. רש"י: ויום הכפורים. הוא עצמו מועיל עם הקרבנות. שנאמר (ויקרא כ"ג) כי יום כפורים הוא. לכן רש"י במשנה דלקמן: תולה. פירש הר"ב להנין עליו מן הסורין. הכי מסקינן בגמ' דף ח'. ופירש"י במשנה שאם"פ שאינו יודע שחטא יש לו לדאוג שכל הסוגים לריכין כפרה לכשידעו אלמא קודם ידיעה [מעשים] הן: עד שיודע

ה) מי' בהגהות הרב"ב. ונלמה יגא הכם הה נס בל"ל מראה ו' רבוי מראים (איוב סא ה) נס בל"ל מראה ו' רבוי מראות (יחי' ה, ה) ודברי כתו"ם לאנס מדוקדקים.

הטומאה כו'. ל' פ"ח ב"ב פ"ב מ"ו פ"ח מהלכות שבועות ה"ח: יציאות השבת כה. ג' פ"ח ג' פ"ח ל' פ"ח כ' פ"ח שבת ג' פ"ח מ"ו פ"ו וז"ל פ"ה מהל' שבת פמ"ב לאוין כ"ה שה"פ לא"ה פי' שפ"ו: מראות נגעים כה. ג' פ"ח ג' פ"ח כ' פ"ח נגעים פ"ח פ"ח: ב יש בה ידיעה כה. ו' פ"ב פרי פ"ח מ"ו שבועות ה"ח פפ"ב לאוין רי"ח ושמין רפ"ו:

שנויי נוסחאות

פ"א א השבת. בד"ב שבת. מראות נגעים שהם ארבעה. בכי"מ. שתים שהן ארבע וכ"ה בכי"פ (כ"י פלורנס) ובי"פוי"פ: ב כל שיש בה. במס"ב את שיש בה. הרי זה בעולה. בד"ב ..זו שולה. שעיר שנעשה. בד"ב ובכי"ק השעיר הנעשה וכ"ה הנעשה בתמס"ב ובמכי"ר. ויורד"ב. בכי"ק יח"ב וכן במשנה הסמוכה, והוא הטנה ביום הכפורים, ובפי' רפ"ב ותוי"ט. שיודע לו. בד"ב שתודע.. ; בכ"ר שיתודע.. ; בכ"ק שיתתודע..

ראשון לציון

פ"א א תוי"ט ד"ה מראות נגעים כו' וחבן כתי כתס' נגעים כו' עקביא בן מבלגלל לומר כו' פיין יסל"ע:

לקוטים

ב תוי"ט ד"ה כל וכו' בית רבו וכו' מזה הו"ל להלן על פי' הר"ב דפי' ידיעה בתחלה בידע שטמאת הרשע דלא כמסקנא דגמ' וכן פקי הרמ"ז ולה"ה וגם על הרמב"ם בפ"ח מה' שגגות שכתב כדברי הר"ב פק' בן בכם הרל"מ הרמ"ם ב"ל ולפד"ן דהרמב"ם ז"ל דייק. מדלמר אלייו בס"ם קסבר ר' הישות ביה רבו הוא ידיעה ומדקתמר קסבר ר' משמע דאיכו לא ס"ל דוחיה וכיון דאתיא בתרתי לא ס"ל דוחיה ר' בהא לא נקטי עוחיה אלא דמפיק סברתו דר' בשלא דמפיק ליה מוחעלם אבלא ידע וכו' ולא הר"ם דמפיק ליה מוחעלם ונעלם ב"ם ב"ם לגיסתיה דאיכו חיב על הנעלם מקדש ולאיכך אייתר ליה מר אבל לדידן ליה לן קרא יתירה והילכך יש להשוס לאיתנו דר' ז"ל הרמב"ם שם ומכן מדין שגגת מקדש בן הוא וכו' שגגת' ונעלם ממנו וכו' מאחר שגגת' ונעלם ממנו מכלל שידיעה שם ידיעה בתחלה ומאמר והוא ידע אבל לעבדם וכו' ע"כ הרי מבואר דתפס לאיתנו דרי ומיהו במהרי דס"ל לר"ידיעה ב"ר שבה ידיעה בכא לא מקיים כוותיה וכדאמרן אלא פס"ל מסרתם דטוכת דס"ל דבעי"

בטומאה ויביא קרבן עולה ויורד: ג אין בה ידיעה בתחלה. אבל יש בה ידיעה בסוף. שעיר הנעשה בחוץ °יום הכפורים מכפר. שנאמר (ויקרא ט"ז) מלבד חטאת הכפורים. על מה שזה מכפר זה מכפר. מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה. אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה: ד ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים. דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר שעירי הרגלים מכפרין. אבל לא שעירי ראשי חדשים. ועל מה שעירי ראשי חדשים מכפרין. על °ולחילון. ונפקא מיניה דהיכא דלא עבד חילון דלא היה להם שעירים ככל הצורך. ומשני בגמ' אמר קרא אחת. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. וכפר חילון לחודיה ולחד פנימי ואע"ג דלא אפשר ביבא חילון ולא פנימי. °דפנימי מיקרב בריבא. נפקא מיניה לטומאה דאורע בין זה לזה אמר קרא אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה: ד ושעירי ר"ח מכפרין. פי' הר"ב דכתיב בשעיר ר"ח לחטאת לה' חטאת שאין מביר בו אלא ה' וכו' גמ'. ויכפר גמי אפילו בשאר עבירות [כל חטאת אלא עודע דהא קרא שתמת כתיב] תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע [שעיר יום"כ דחילון] וזה בא בזמן קבוע. מה זה אין מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו. אף זה וכו'. וכתבו התוס' ר"ח בד"ה מה פנימי וכו' דאפילו הכי אצטריך להיקשא דמלבד חטאת הכפורים כדפי' הר"ב במשנה דלעיל ללמד על החילון שמכפר על אין בה ויש בה ולא אמרי' דמעצמו מוכרע דזהו שמכפר. דכמאי מוקמת לה וכו'. דאי לאו היקשא הוה מוקמת לחילון באין בה ואין בה. ושעירי ראשי חדשים ורגלים באין בה ואין בה דשאר עבירות. ולא הוה דרשי' כדדרים תנא דבי רבי ישמעאל לענין טומאת מקדש. אלא הוה דרשי' מה זה וכו' מכפר אאין בה ואין בה וכו'. אבל הכתא דיהא היקשא דחילון מפנימי. על כרחך דרשינן כדדרים תנא דבי רבי ישמעאל. פ"כ. ומ"ש הר"ב ושעירי רגלים ילפינן משעיר ר"ח בהיקש וכו' ושעיר בוי"ו בגמ' דף י' חיגה כל דכתיב ביה ושעיר °מצרת [ויה"כ] דלא כתיב ביה ושעיר מגלן. אלא אמר רבי יוחנן אמר קרא (במדבר כ"ט) אלה תעשו לה' במועדיכם. הוקשו כל המועדות כולן זה לזה. והא ר"ח לאו מועד הוא. אדברה כדאמר אחיי ר"ח נמי אקרי מועד. דכתיב (ויקרא כ') קרא עלי מועד. פירש"י במסכת תענית [דף כ"ט ד"ה קרא עלי]. תמוז דהחוא שתא על שנה שניה ליציאת מצרים שנשתלמו בה מרגלים בכ"ט בכסלו מלו מליוה. לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בח' באב ובכו העם בלילה ההוא בט' באב. בנו בביה של חנם. והוקבעה להם ביה לדורות לשבור בחורבן הבית. פ"כ. וכתבו התוס' דף ט' בד"ה כדאמר וכו' דמ"מ חילון דיום הכפורים יצא מכלל היקש זה (מדאתקש) [נ"ל דעדיפא ליה היקשא דחילון] לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ב' כפרות ונפ אלא תהא כפרתו פעמים בשנה. פ"כ: שעירי הרגלים מכפרים. דאית ליה נמי היקשא דבמועדיכם דהוקבו כולם לדר"ח. מה דר"ח במלאת דקדש מכפרי אף דרגלים במלאת דקדש מכפרי. ובים בה יום בה בר קרבן הוא. ויש בה ואין בה שעיר שבפנים הולה. ואין בה ויש בה. שעיר שבחוץ מכפר. על כרחך אין מכפרין אלא על שאין בה ואין בה. וכי תימא נכפרו אחדר"ח. ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה כתיב (ויקרא י') אותה נושא עון ואין אחר נושא עון. וכי תימא נכפרו אחיום הכפורים. הא אמרן אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. ויה"כ אחידהו נמי לא מכפרים דאמר קרא אחת כפרה אחת מכפר. ואינו מכפר שתי כפרות ואע"ג דבפנימי כתיב. הא אתקש חילון לפנימי: על הטהור שאכל את הטמאה. דאמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה ואלו קרא בשעיר דר"ח כתיב [כדפירש"י בפי' המשנה] ויליף עון עון מעון מה להלן טומאת בשר. שאין הלין מרגה על

*) נרש"ב ד"ה ובשעיר השאת מלבד וכ"ה בתוי"ט ד"ה (פרקא וקרמקא) וכ"ה נרש"י כאן וכפי הגרסא אין כשנה אל תלמיה שבתוב.

טומאת

ציונים

ג אין בה ידיעה פר. מ' פ"ג פ"ה פס ה"ם: על סת שזה סכפר פר'. יומא פ' פ"ה: כמה פנימי פר'. עי' טיר' מ' פ"ג ד"ה כפ פנימי: ד ועל שאין בה ידיעה. כל פ"ה מ"ו" עם כ"ם: ר"ש אומר שעירי הרגלים. פ' פ"ג:

שנויי נוסחאות

בעולה. נכי"ם ונכי"ף עולה: ג בתחלה. נכי"ק בתחלה. שעיר. נכי"ק ששעיר. ויורד. נכי"ק יורד' ועי' במשנה הקודמת. הפנימי כו' החיצון. נכי"מ פנימי..חיצון וכ"ה נכי"י. שיש בה. נד"ג ונכי"ק ונכי"מ ונרבנו"ר שיש בו וכן בסמוך וכן הוא. החיצון אין מכפר. נכי"ק ונמבני"ר ..לא יכפר; נכי"י ..אינו מכפר וכן לעיל בני פנימי: ד שעירי הרגלים. נד"ג ונכי"ק ונכי"מ ונכי"ם ונמבני"ר ..רגלים וכן בסמוך. על המחור שאכל (את) הטמא. נכי"מ..מחור שאכל טמא וכ"ה בסמוך ונמבנה הסמוכה וכ"ה נכי"ק ונמבני"ר כאן ובסמוך (ועי' במשנה הסמוכה) וכ"ה נד"ג כאן, ובסמוך ..המחור שאכל טמא (וצ' במשנה הסמוכה).

תוספת הרשים

פ"א ג בתוי"ט ד"ה שנאמר כו' וא"ת כו' ומשני כו'. ואין להקשות א"כ חילון למה בא כלל יש לומר לטומאה שאירעה כיון זה לזה (תוס'):

לקוטים

דנמי' ידיעה ממש בתחלה וכמ"ש התוס' דבג' נד"ה מי' ר' ישמעאל וכו' וכדומה כן ממתני' דפ"ב דקלי לפרושי פרקין וקתני נמתא וידע משמע שידיעה היא לאחר שנמתא דהיינו ידיעה סמוכה לאוקמי קדש הטומאה פ"כ זה ג"ל לדעת הרמב"ם ולתכיו נמשך הר"ב ג"ל (ב"ג):

תוספות רעק"א

פ"א ג [אות א] במשנה ויה"כ מכפר. דלאו בר קרבן הוא לשלם דאם יוודע לו לא יתחייב קרבן כיון דלא היה לו ידיעה בתחילה. ואף מחטאת קבועה פשוט שלא יהא חסור אין בה ויש בה מיש בה ויש בה. תוס' לקמן ד' י"ם ע"א ד"ה הרי העלם וכו': [אות ב] תוי"ם ד"ה שנאמר כו' ואדחיצון. אף דבזה לא אתיא לכלל חטאת מ"מ אין לחוש כיון דתלי נמי על יש בה ואין בה דאתיא לכלל חטאת. וגם א"א לעשה מאחת בשנה דכפרה זו לא תהא אלא פ"א בשנה כיון דעיקר כפרתו הכתובה בו דחיינו יש בה ואין בה אינו אלא פ"א בשנה. ואף דלגבי חיצון גם כן דרשינן כפרה א' מכפר ואינו מכפר ב' כפרות למ"ש התוי"ט במשנה ד' ומשעם דאתקש לפנימי וא"כ אם איתא דפנימי מכפר גם אדחיצון א"כ יהא כפרת חיצון פעמיים בשנה. וכן בהיפוך אם איתא דחיצון מכפר אדפנימי נ"כ יהא חיצון מכפר ב' כפרות. וא"כ בתר שינויא דכפרה אחת מכפר או דבכפרה ע לא תהא וכו' מתרצא ב' פירכות דהש"ס צ"ל דאדרבה לא נילף בהקישא חיצון מפנימי לענין אחת. כדי דמהקישא נוכל ללמוד דמכפר פנימי אדחיצון נ"כ אי אימא. (כ"ז מדברי תוספות דף ח'): [אות ג] בא"ד דפנימי מיקרב בריבא) דאי ליכא אלא חד יפשו פנימי ולא חיצון (כן סיים בתוס') ויש לעיין הא בליכא אלא חד שעיר א"א לעשות פנימי בלי הגרלה. וכבר עסר בזה חגאון מו"ה נח חיים צבי ז"ל בספרו מעין החכמה דס"ו אות ס"א: ד [אות ד] תוי"ם ד"ה ושעירי ר"ח. עצרת [ויתכ"] דלא כתיב ביה כו'. תיבת ויה"כ הוא מעות דיה"כ ל"ש הכא דהא לא ילפינן כלל מר"ח לר"י. ובש"ס הוא דפריך לה לר"ם דלדידיה גם יה"כ ילפינן מר"ח. וכתו' כתבו באמת לחד תירוצא דלר"ם ל"צ להיקשא דר"י דיל בלא"ה מסתמא כל הרגלים שוים זה לזה והש"ס דפריך לר"ם עצרת ויוה"כ סגל עיקר היקשיא לא מעצרת אלא מיוה"כ:

ראשון לציון

ד בפשנה אמר (לקן) ל"ל לכם: תוי"ם סר"ה אמרו לו כו' כדכתב כרמב"ם בפ"ד מעבודה פרקיו כו' עיין יסל"מ:

שנויי נוסחאות

היה ר' שמעון. בד"ל ר' ישמעאל. (שעורי) ר"ח. בד"ל לאחר נשמה. ושל יוה"כ מכפר. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמ"ב ובכי"ר ..מכפרין ונוסחתו כיון מנסנה וכן בגיר כרש"ל מי לאמון בנעשה הסמוכה (ד"ם) וכן בגיר שם בב"ה. בתחלה. בכי"ק בתחלה. מהו שיקרבו. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמבניל מה הן.. היאך קריבין (זה בזה). בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמבניל היאך הן קריבין ולהלן: ה בן יהודה. בד"ל בר יהודה. הטהור שאכל את הטמא. עי' בנעשה סקודמת; בד"ל ובכי"ק הטהור שאכל פסא: במבניל הטהור שאכל מן הטמא' בוסיף. בד"ל ומוסיף..; בכי"ק ובמבניל מוסיף..וכן בסמוך. שמכפרין. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמבניל שהן מכפרין. הטהור שאכל את הטמא. וכ"ה בד"ל ובכי"ק ובמבניל הטהור.. מוסיף בו' של יוה"כ. בכי"ק ומוסיף. שהן מכפרין. בד"ל שמכפרין; בפי' ל"ה שמכפר וע' בנ"ל סקודמת. הטהור שאכל את הטמא. בד"ל ובכי"ק מהור.. ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. בד"ל ובכי"ק ימתן. על פי הרמב"ם שלקן לו הבנה כ"ה בד"ם לייבב עפ"י המסקנא הנ"ל וכונת הרמב"ם להעיר על המקרון הזה וכי הוא מוקן מלוגו; אבל גם זה חוקק ואלו ים כאן תסרון דברים נפרושו. מהו שיקרבו. בכי"ם מה הן..; בד"ל ובכי"ק אומר היה שיקרבו וכן בונה בכי"ם; במבניל אומר היה רבי שיקרבו ובמבניל ד"ח תקנו ר"ש. בראשי חדשים. במבניל לראש.. אבל היאך של ראשי חדשים. בכי"ם אלא של ר"ח היאך. ביוה"כ. בד"ל ליוה"כ. (יכפר) כפרה שאינה שלה. בכי"ם לכפרה.. ולילה; בד"ל ובכי"ק ובמבניל ..שלהם: ן ויוה"כ מכפרין. בד"ל ובמבניל ..מכפר וכן בונה בכי"ם ובכי"ק (ובם יוה"כ..). ועל (שאר). במבניל על. וכ"ה בכי"ם (ובם ליהם בנעשה).

ר"ש אומר כל השעירים. יי"פ"ל: היה רש"א מו. בה ר"ש בן יהודה אומר. ר"ש: ן ועל זדון טומאת מקדש ומ"ל. יי"ב ע"ב ובמפי יוסף ס"ו ס"ו פיה פ"ל כל שנעשה לם כפ"ל עפ"ן כ"ם: על

טומאת הגוף אלא על טומאת חלב דם ובשר שקרב בטומאה אף כאן טומאת בשר. אי מה להלן לרצות אף כאן לרצות עון העדה כתיב אלמא מכפר על עון אנשים הוא. ונכפר דר"ח אחדיה ואחדין. נפקא מיניה להיכא דנשבר הגין. אמר קרא עון. עון אחד הוא נוכח ולא שתי שונות. ומהאי טעמא נמי אינו מכפר אדרגלים כדאיתא בגמ' ד"ה. ולר"ש חטאת לה' מאי עביד ליה. ומסתבר דדרים ליה כדרים לקים אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמעשיו את הירו וכו'. ור' יהודה א"כ נימא קרי חטאת [על] ה' מאי לה' [כו']. ש"ל תרתי: רבי מאיר אומר כל השעירין כפרתן שוה. *דיליף הקישא דמועדיכם אף לחיטון דיה"כ. דעדיפא ליה הך הקישא מהקישא דלפנימי. תוס' דף ט' בד"ה כדאמר וכו'. ומ"ש הר"ב אבל שעיר הנעשה בפנים וכו' לא נחלקו עליו וכו' שהוא אינו מכפר כפרתן. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. והן הינן מכפרין כפרתו. אחת בשנה כפרה זו לא הוה אלא אחת בשנה. גמ': אמרו לו מהו שיקרבו וכו' *כתב הר"ב ר"מ הוא דקאמר ליה לר"ש. מבוס דלר"ש אלימא קשיא. דאלוקים הם שעירי ר"ח גם מבשעירי הרגלים. להכי פריך ליה. וה"ה נמי דסוי מלי למיפרך לת"ק אלשעירי יה"כ עם שאר השעירים. ומסתבר נמי דהאי דכתב הר"ב ר"מ הוא דקאמר ליה. וכ"כ רש"י. ולאו דוקא שהוא אמר לו שהרי ר"ש שתמא שהוא רשב"י כפי' הר"ב במתני' דלקמן הוא היה אחר דורו של ר"מ כדכתב הרמב"ם בפרק ד' מעבודה פרקיו בשהקדמתי פירושו. אלא החכמים השיבו לו לר"ש אינו סברתו של ר"מ: ה בוסיף עליהן של רגלים כו'. מפרש בגמ' דלא דרים אותה שון ואין אחר טשא שון. והקשו התוס' ואימא דרגלים אינן מכפרין אלא על מה שבשעירי ר"ח מכפרים. וי"ל דשתקים רגלים לבשעיר החטון מה חיטון מכפר על דבר שם בו כרת דהייטו טומאת מקדש וקדשיו. אף שעירי רגלים כן. ע"כ: בוסיף עליהן של יה"כ כו'. והא מדרגלים לא מכפרי אדיה"כ ש"מ דמשמע ליה דרשא דאחת בשנה. אע"ג דבפנימי כתיב. א"כ של יה"כ לא ליכפרו נמי אדרגלים דאחת כתיב בהאי דאמר קרא (שמות ל') וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. קרנותיו דמזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות הא דאתון אפי' שתי כפרות. גמ': ן ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר. ואע"ג דאמרי' אחת כפרה אחת וכו' כבר כתבו התוס' [דף י"ב ע"ב] דאין זה ג' כפרות אלא מה שקרבן אחר מכפר. אי נמי כפרה אחת לשונג ואחת למזיד. ע"כ: שעיר הנעשה בפנים וכו' מכפרין. כתב הר"ב דכתיב ומפשמיהם וגו' ופשעיהם אלו מרדים וכ"ה אומר (מלכים ג' ג') מלך מואב פשע בי

ואומר

תוספות רעק"א

[אות ה] תוי"ם ד"ה על המזבח. ולא שתי שונות. והא דלא מכפר ציץ אדידיה ואדר"ה הינו סשום דאותה נושא ואין אחרת נושא שון. ולר"ם יאמר כל השעירים כפרתן שוה א"כ ע"כ דלא דריש עון אחד הוא נושא וכן לא דריש אותה צ"ל הא דלא מכפר ר"ח אדציץ דעון העדה מסשם לסיום דדוקא חטאת ולא עון דקדשים וכן בהיפוך בציץ עון הקדשים ולא עון העדה. גמרא (ותוספות): [אות ו] שם ד"ה רבי סאיר. דיליף הקישא כו'. דס"ל לר"ש גבי ר"ח דרשינן לחטאת לה' חטא שאינו מכיר בו אלא ה' דהיינו אין בה ואין בה כדס"ל לר"י. וכן ס"ל נמי כר"ש דילפינן עון שון מציץ למזיד שאכל את הטמא. וילפינן רגלים ויה"כ מר"ח בהקישא דרי"ש דמכפרים נ"כ אתנך והדר ילפינן ר"ח ורגלים מיה"כ דמכפר על אין בה ויש בה כדילפי' פלבר חטאת הכפורים דעל סת שוה מכפר (גמרא ותוספות דף ט' י): [אות ז] שם ד"ה אמרו לו. כתב הר"ב ר"מ היא. לענ"ד לפי המסקנא דסוגיין י"ל דר"י קאמר לה דאיהו לנפשיה ס"ל דלב ב"ד מתנה ומש"ה יקרבו זה בזה. אבל לר"ש הקשו דידעו דר"ש ל"ם לב ב"ד מתנה ע' בסוגיין. והא דשעיר שלא קרב ברגל זה דקרב ברגל אחר דאתי רק על פומאה שאירע אחר הרגל זה וא"כ לגבי הך פומאה הוי אחר הפרשה דלא מתכפר.ביון דאבד וקרב אחר תחתיו אגלאי מלתא שלא היתה הפרשתו הפרשה עד רגל אחר דשחטי לה. תוספות זבחים דף ר' כ':

שבועות שתים פרק א שבועות

שאר עבירות שבתורה. הקלות והחמורות. הזדונות והשגגות. הודע ולא הודע. עשה ולא תעשה. כריתות ומיתות בית דין. שעיר המשתלח מכפר: ן אחד ישראלים. ואחד כהנים. ואחד כהן משוח. מה בין ישראלים לכהנים ולכהן משוח. אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. רבי שמעון אומר בשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים. בשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידויו של פר מכפר על הכהנים:

פרק ב א ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע. נטמא וידע. ונעלמה ממנו הטומאה. וזכור את הקדש.

החמורות והקלות וכו'. סלה מהני' מפרשה בגמ' הכי בין קלות בין חמורות. בין שעשאן במזיד. בין שעשאן בשוגג] בין עשה לו ספיקן בין לא עשה לו ספיקן כלומר בין עשה לו שבא לידו ספק חלב ואכלו בין שלא עשה לו שבא לידו ספק חלב. ואלו הן קלות עשה ולא תעשה. ואלו הן חמורות כריתות ומיתות כ"ד: ן אחד ישראל ואחד כהנים. הכי קאמר. אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח. מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות ואין חלוק ביניהם. אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו כל מה שבעיר. הפנימי מכפר על ישראל דהיינו תליית ישראל על שם גם ידיעה בתחלה ואין גם ידיעה בסוף וזהן טומאת מקדש וקדשיו וכן בפרת שעיר החיצון פרו כל כהן גדול הקרב ביום"כ מכפר על הכהנים: ר"ש אומר בשם. שאתה מודה בדם השעיר הפנימי שמכפר על ישראל כפרתו בלא שום וידוי שאין וידוי בשעיר הפנימי. אלא בשעיר המשתלח. כך דם הפר בלא שום וידוי מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. לאחר ליה וידויו על פר במקום וידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות. ואין להם כפרה בשעיר המשתלח:

פרק ב א ידיעות הטומאה. נטמא וידע. שנטמא בשעת טומאה. אי אחרי כן: נעלמה ממנו טומאה. ופ"י אותו העלם אבל קדם הרי ח' ונכנס למקדש הרי ב' דכתיבי. ונעלם ממנו והוא טמא. משמע שנתעלמה ממנו טומאה. ולפי שאינו חייב עליה. אלא א"כ ידע בתחלה שנטמא. ואח"כ

כ"מ) מלבד חטאת הכפורים כדלעיל. וחדע דהך סברא מעלייתא היא. דהא לקמן יליף לה ר"ש שעיר המשתלח דלא מכפר על הכהנים מדאתקיש לפנימי ואמרינן דרבי יהודה ליה ליה משום דסברא ליה דהיקש למלתא אתא דר"ל לגמרא וקומה ס"מ דאי לאו הכי הוה יליף לה: אלא שדם הפר. רש"י כתב אלא שהפר מכפר גרסי'. ול"נ שדם הפר [ולשון אלא הסברא לה הר"ב. דהא דקתני מה בין הוה כאילו קתני אין בין וכו' ומיתוקו עמו דהא ברישא כתבה אחד ישראלים ואחד וכו' ועיין בסוף פ"ק דב"ק]: רבי שמעון אומר כשם וכו'. גמ'. הא ודאי אשוו. מאי אשוו דבני כפרה ניהו מיהו כל חד בדנפשיה. ומאי טעמא דר"ש דכתיב (ויקרא פ"ז) ולקח את שני השעירים. להקיש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב ביה אחר לפס. אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות. ור"י. אמר לך להכי אתקוש שיהו שוים במרלה ובקומה ובדמים הוא דאתא ולא משגיחן בגמ' לר"ש מנא ליה שיהו שוים וכו'. אבל התוס' רפ"ז דיומא פירשו דתלתא קראי כתיבי וס'. במ"ש שם בשמם. וכתבו עוד דבהכי ניחא מאי דקשיא המה מייתי קרא דולקח את שני השעירים הוה ליה לאתויי מקרא קמא דמאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים (ויקרא פ"ז) אלא קרא קמא לאגמריך שיהו שוים בדמים דהאי קרא אירי בדמים. דגמרינן מיניה [דמדעם] ליהוי וקרא הניין דהכא להקישא אבל אמר שיהו שוים במרלה וקומה לא הוי דרשינן כלל. כיון דלא אשכחן בשאר זבחים שיהו שוין במרלה וקומה. אלא מדמייתר לן קרא בתרא דרשינן. ע"כ:

פרק ב א נטמא וידע. ל' הר"ב וידע שנטמא וכן פירש"י וכתבו התוס' מתוך פירושו משמע בתלה לפרש סלה מתני' ידיעה נמורה שפירש וידע שנטמא ואח"ג דמוקי מתני' כר' [כמ"ש ברים מ"ב דפ"ק] דאחר ידיעת בית רבו שמה ידיעה מ"מ נקטה לה במתני' סתם ידיעה. אמ"נ דלא צריך. והמדקדק יטל לפרש סלה מתני' בידיעת בית רבו. עכ"ל. וכבר דקדקתי בכיולא בזה בלבון רש"י והר"ב ברים מ"ג דפ"ק. ועוד דע שעם זה צריך שתהא לו ידיעה שנטמא. צריך ג"כ שתהא לו ידיעה שזה מקדש. ושזה קדש. וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפרק י"א מהלכות שגגות: ונעלמה ממנו הטומאה. כתב הר"ב ולפי שלוש

ואומר (שם ח') לא תפשע לבנה בעת הטיא. ברייתא בגמ': הודע ולא הודע. פירש הר"ב בין יודע לו ספיקן וכו' דליכא לפרושי דיודע לו שגגתו שבגג ודאי דא"כ הוה ליה חייבי חטאות ואשמות ודאין ותנן במסכת כריתות [פ"ד מ"ד] חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ חייבין להביא לאחר יה"כ. אבל חייבי אשם תלוי פטורין. רש"י: עשה ולא תעשה. בגמ'. היכי דמי לא דלא עביד תשובה. וזבח רשעים תועבה. לא דעביד תשובה [כל יומא נמי דתניא]. עבר על מצות עשה ועשה תשובה. לא זז משם עד שמוחלין לו. וכדאסיק הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא. ומשמי מתני' בדלא עביד תשובה ורבי היא דסבירא ליה על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יום"כ מכפר חוץ מפורק עול. ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר. שאם עשה תשובה יה"כ מכפר. ואם לאו אין יה"כ מכפר. ויליף לה מקראי. וקרא דזבח רשעים תועבה בשאר יומי. [רש"י]: ן אחד ישראל ואחד כהנים. ויליף לה בברייתא בגמרא [דף י"ג ע"ב]. דכתיב (ויקרא פ"ז) וכפר את מקדש וגו' ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. הוסיו כלן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות. פירש"י דאילו בטומאת מקדש וקדשיו ליכא למימר דהאמור. שהרי הפר מכפר על הכהנים. ושעיר הפנימי על ישראל מכפר על הכהנים. דהא כתיב בתר מעשה פר ושעיר וכפר על הקדש וגו'. והתוס' כתבו דבשעיר הפנימי כתיב אחר לעם ולא לכהנים. ע"כ. וא"ת אשכחן דאין הכהנים מתכפרים בפנימי. בחיצון מנלן דלא. נראה לי מדהשוה חיצון לפנימי כדכתיב (במדבר

שאר עבירות. מיי' פ"ז מה' מעשה כ"ג: הודע ולא הודע. כ"מ שם י"ח פ"ג כ"ו ב"ח: ן אחד ישראלים ואחד כהנים כו'. י"ג ע"ב: שהפר מכפר על הכהנים וכו'. מיי' פ"ח מה' שגגות כ"ג ה': פ"ב א ידיעות הטומאה. י"ד ב"ח. פ"ג כלכפ"ק: נטמא וידע כו'. מיי' פ"ז מה' שגגות כ"ח:

שנויי נוסחאות

המשתלח מכפר. בגליון כ"מ המשתלח ויוה"כ מכפר ופ' בהי' הכפ"ח י"ג ע"ב: ן ישראלים. נד"ל: ונכ"ק ונמשני"ל ישראל וכן נסיק. (ואחד כהנים) וא' כהן משוח. נכ"ק..משיח ונכל המסכה ולהה ונ"ל משיח נס נד"ל ונמשני"ל בכל המסכה. לכהנים ולכהן. נכ"ק ונמשני"ל ..לבין כהן. מכפר. נד"ל יכפר. על טומאת. נד"ל ונכ"ק ונמשני"ל ועל.. מכפר על ישראל כו' מכפר על הכהנים. נכ"ם ..ישראל על טומ"ק.. הכהנים על טומ"ק. כשם שידויו. נכ"ל וכשם.. נד"ל ..שידויו וכן נסיון וכ"ה כאן גם נמשני"ל:

פ"ב א (ו)נעלמה ממנו (ח)טומאה. נד"ל ליתא וכ"ה בגע"ב וכן ליתא ל"ם גם נמ"ק ונכ"מ ונכ"ם ונמשני"ל. וזכור את הקדש. נד"ל ונכ"ק ונכ"מ ונכ"ם ונמשני"ל ..לקדש וכ"ה נפי' כ"ח.

תוספת רעק"א

ן [אות ה] הרע"ב ד"ה רבי שמעון. אייתר ליה וידויו של פר. דהך וידוי מכפר על אין בה ויש בה סה ששעיר הנעשה בחוץ מכפר על ישראל אבל וידוי שני דאייתר ע"כ דבא לכפר על שאר עבירות. ורבי יהודה סבר דוידוי ראשונה לכפר על עצמו והוידוי ב' לכפר על ביתו ואחיו הכהנים בכדי שיבא זכאי ויעבר על החייב. נמרא:

פ"ב א [אות ט] תו"ם ד"ה נטמא ואע"ג דמוקי מתני' כרבי בלא"ה אא בסמ"ם כיון דקתני בסתני דחייב על חצלם קדש ומקדש מדכתיב ונעלם ב' מעשים מוכח דס"ל דלא בעי ידיעה (נמירה) בתחלה דלא דרשי ונעלם לאורויי דסכלל שהיה לו ידיעה בתחלת כמבואר בסוגיא לעיל ד"ד ב'. דהא בהא תליא דאם דרשי' ונעלם מכלל שהיה לו ידיעה לא דרשי' לרבות חצלם קדש ומקדש. וביותר תמוה לי על תוספות ד"ג ע"א ד"ה אי רבי ישמעאל דבו' וא"ת תקשי ליה נמי ידיעות דמתני' בעי ידיעה בתחלה וה"ל לא בעי ידיעה בתחלה אפי' ידיעת בית רבו וכו' מיהו מתניתין דפ"ב וכו' משמע קצת דבעי ידיעה נמורה וכו' ונראה דמידיעות לא הו"מ למיפרך שהיה יכול לדחוק לתרץ וכו'. מבואר דס"ל דמתני' דהכא ס"ל דבעי ידיעה נמורה. ויש"ל דמתני' דהכא ס"ל דחצלם קדש ומקדש מוכח דלא דרשי ונעלם על ידיעה בתחלה וע"כ פתני' פירוי רק ידיעת בית רבו וכמ"ש תוספות הכא ודע"ג:

שאינו חייב אלא א״כ ידע בהתלה בטמאה וכו׳. קרי לה ידיעות. והיינו נמי טעמא דלא הגן אלא שהיה שהן חרבע. וכשתדקדק בהם תמצאם חרבע שהן שמנה. ידיעות טומאה תחלה בין לקדש. בין למקדש. וכן ידיעה בסוף. הרי חרבע ידיעות וידיעות הקדש. או המקדש תחלה וכן בסוף. הרי עוד חרבע. אלא דאותן ידיעות בתחלה הוא דקא חייב להו. וכדאמרינן בטעמא בגמ׳. ד׳ קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה כלומר דבכל התורה כולה לא בעינן שיהא לבונג ידיעה בתחלה. הכהו קא חייב. ד׳ בתרייתא דליתנהו בכל התורה כולה באין אדם מביא חטאת אא״כ נודע לו בחטאת. לא קא חייב: נעלם ממנו הקדש וכו׳. כתב הר״ב הרי שתים דלא כתיבי כלומר לא כתיבי בהדיה אלא מרבויא חנעלם דרשינן לה בסוף פרקין: נעלם ממנו זה וזה. כתב הר״ב אין ממנין הידיעות. אלא הא קמ״ל וכו׳. וכ״כ הרמב״ם. ולא קשיא אמאי לא חייב להו ולהוו שם. דמיון דחשבינן ידיעת הטומאה לקדש וכן לקדש. וכן ידיעת המקדש גם ידיעת הקדש. אין להוסיף במנין ידיעות העלם שיהם יחד. כיון שכבר נמנו כל אחת בפרט: ב אחד הנכנס לעזרה. דבעזרה נאמר כרת לטמא הנכנס כדתנן במשנה ח׳ פ״ק דכלים. ושם אפרש בס״ד: אלא במלך וכו׳. עיין במשנה ה׳ פ״ק דסנהדרין ומ״ש שם בשם התוס׳: בשלך. כתב הר״ב דאמר קרא וגו׳ וכן תעשו וגו׳ לדורות ובימי משה הוא מלך שעליו נאמר (דברים ל״ג) ויהי בישרון מלך. רמב״ם. ועמ״ש בדבור וב״ד מהלכים וגו׳: ואורים ותומים. כתב הר״ב לאחיו כ״ג והיו שם אורים ותומים. כלומר וכיון שאחיו הכהן גדול היה אם כן היה שם אורים ותומים והקשו התוס׳ אע״ג דאהרן היה בבגדי המשכן וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן הלא קודם שנתעסק אהרן ע״י המלאכים נעשה המשכן. ע״כ: ובסנהדרין של שבעים ואחד. כתב הר״ב ובימי משה היו שבעים זקנים. וכן פירש״י. וכן כתב הרמב״ם כהן ובסנהדרין פרק קמא משנה ה׳. אבל שם פירש הר״ב משום דמשה במקום סנהדרין הוה קאי. ובפירש״י שם ומעמא דמתחבר הוא. לפי שלא נמצא מיני שבעים לסנהדרין כי אם בפרשת מתאוננים והיה זה אחר שנעשה המשכן כמו שנאמר (במדבר י״א) ולקחת אותם אל אהל מועד ועוד נאמר (שם י׳) ויסעו מהר ה׳ והמשכן נעשה בעודם בסיני ולפירושם דהכא צריך לומר דשבעים זקנים שנאמרו במתן תורה בסוף פרשת משפטים ושבעים מזקני ישראל. הם היו מיוחדים שבעדה לכל דבר שבקדושה כמין סנהדרין שלטוה בהם אח״כ בפרשת אספה לי שבעים איש: ובשתי תודות. כתב הר״ב בבני לחמי תודה. גמ׳. דאמר קרא ואעמידה שתי תודות גדולות מלא גדולות לאימת ממין גדול ממש. לימה פריס. אלא גדולות במינן [מלאתו מין שהיו. הביאו גדולות ולא קטנות. רש״י] מי איכא חטיבותא קמי שמיא. והתנן [בסוף מנחות] נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ונאמר בעולת העוף אשה ריח ניחוח מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט וכו׳ פירשו התוס׳ ולפיכך לא הוה ליה להתפאר בכך. כיון שמצוה בזה כמו בזה. אם מתכוין לשם שמים. ע״כ. ועמ״ש בסוף פ״ב דלקות] אלא גדולות שבתודה. ומאי ניהו חמץ. דתנן [ריש פ״ז דמנחות] התודה שיהא בלהו וכו׳. דחלות החמץ היו גדולות מכל מצה: ובשיר. כתב הר״ב הבשיר שהיו אומרים תרוממך ה׳ כי דליתני. פירש״י הוא מזמור של חנוכת הבית. לכך אומר אותו. ע״כ. ובברייתא בגמרא מכיים ובשיר של פגעים. עד כי אהבה ה׳ מחסי עליון שמת מעוך. ותוזר ואומר מזמור לדוד בברכו מפני הבשלום בנו ה׳ מה רבו צרי ניחא דאיכא למימר דשל בלא היו אומרים אלא בימי עזרא שהיו צריכים מתלוצצים על הבנין. אבל הכא דאין צריכים מתלוצצים אין אומרים אותו. אבל יוצב בבהר מבמע דלעולם אומרים ליה. וי״ל דגמי לא אמרינן ליה אלא בשביל צרים הנלחמים בהם. דכתיב מחץ ישוף יומם וגו׳. יפול מלך אלף וגו׳. עכ״ל. ואין ספק אצלי דאפתמיטתיה מ״ש התוספות בטעם למה אין אומרים יושב בסתר אלא עד כי אתה ה׳ מחסי. דאי לאו הכי לא הוה קשיא ליה מושב בסתר עפי ממה רבו צרי שבתבו וז״ל דכתיב לעיל מימה ובלומת רבעים תרלה דמשתעי באויבים שהיו מציריס להם בשעת הבנין. אבל משם ואילך לא משתעי בהכי. ע״כ: ובית דין מהלכין וכו׳. גמ׳ למימרא דב״ד קמי תודה אזלי. והכתיב (נחמיה י״ב) וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. ה״ק ב״ד מהלכין ושתי תודות מהלכות וב״ד אחריהם [כלומר דתני ב״ד מהלכים והדר מפרש כולד. שתי תודות היו מהלכים אחלה. והב״ד אחריהם] וא״ת והמאי לא הכיב מלך וגביא וכו׳ וי״ל דאין הכי נמי שהם לא היו מהלכין כלל. ואלא הא דתנן במלך וכו׳ ע״פ מלך קאמרינן וכן ל׳ הרמב״ם בפ״ו מהלכות בית הבחירה אין מוסיפין וכו׳ אלא ע״פ המלך וע״פ נביא. ובאורים ותומים. וע״פ סנהדרין של וכו׳ והא דלא כתב באורים ותומים ע״פ. משום דפשיטא הוא דאורים ותומים להכי עבידי שיהו נשאלים בהם: הפנימית נאכלת. פליגי הנאי בגמ׳ חד אמר ז כנגד ז היו מהלכות כלומר ב׳ כהנים נשאלים אותם זה אצל זה

ב אחד הנכנס לעזרה. יש״ל ע״ל וכ״ג ב״ר ס״ג בס״ג נאלתם בקנס ס״ב בס״ג נאלתם ל״ה: שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות כו׳. בוסף פ״ה ס״ה מנהדרין ג׳ ס״ה ר״ד ס״ה ומה כוב׳ דף פ״ו כ״ה ד״ה שאין יכתנמי מנהדרין ס״ה כ״ב עיי״ש ס״ו בית בנהדרים ס״ה ופ״ה ס״ו: ובשתי תודות. פ״ו ס״ה ס״ו מכ׳ בית בנהדרים ס״ב כ״ב:

שנויי נוסחאות

הקדש וזכור את הטומאה. בכמכ״ר קדש וזכור לטומאה וכ״כ בכ״מ ובכמ״ם וכ״ה לטומאה גם בדל״ו ובכ״ק. נעלמו. בד״מ ובכ״ם ונעלם. ואבל כו׳ ומשאבל. בד״מ ובכמ״ק אבל. משאבל וכ״ה אבל גם במכ״ל. בטמא וידע כו׳. הבנה הלאת עד סוף המשנה ליתא בד״ל בטשה. ונעלמה ממנו טומאה. בכ״ק ובמ״ם כ״ר נעלמה הטומאה. את המקדש בכ״ק ובכ״מ ובכמ״ם ובמכ״ר לקדש וכן בסמוך לטומאה. מקדש. בכ״ק המקדש. נעלם ממנו ל״ז. בכ״ק ובכ״מ ובכ״ם ובמכ״ר נעלמו.. הנכנס כו׳ ומשיצא. בכ״ק נכנס.. משיצאו״ה נכנס גם במכ״ר: ב הנכנס. במכ״ר נכנסו וכן בסמוך. העזרה. במכ״ר עזרה. ונביא ואורים ותומים. הר״ל ובכ״ק ובנביא ובאורים ובתומים וכ״ה ובאורים גם בכ״מ ובכ״פ ובמכ״ר. ובסנהדרין. במכ״ר וסנהדרין. וב״ד. בכ״ם ב״ד. (וכל ישראל אחריהן). בד״ל ובכ״ק בכ״מ ובכ״ם ובמכ״ר ליתא וכן לא הזכירו הרמב״ם גם בהמשה י״ב לא מכר בהלכו ישראל אחרי (ד״ם).

ראשון לציון

פ״ב ב בשנה ובשתי תודות ובשיר עיין הטשכות אסתים ס״ד ע״ל ד״ה קלא:

תוספות רע״א

ב [אות י] הרב ד״ה ובשתי תודות בהקיף סביב. סבהוק לפירש״י ולתוס׳ (דף פ״ו ב׳) מבפנים:

וחא״כ נעלמה ממנו מש״ה קרי לה ידיעות: נעלם ממנו הקדש או המקדש וחכל קדש. או נכנס למקדש וזכור לטומאה. הרי שתים אחרות דלא כתיבי: נעלם ממנו זה וזה. אינו ממנין הידיעות. אלא הא קמ״ל דאע״ג דבשעה אחילה קדש. אינו זכור. לא לטומאה. ולא לקדש. חייב קרבן עולה ויורד: ב אחד הנכנס לעזרה. ראשונה: ואחד הנכנס לתוספת. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין [וכו׳]. לפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך. דאמר קרא (שמות כ״ח) כל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו. קרא יתירה הוא למדרש לדורות. ובימי משה הוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול. והיו שם אורים ותומים ובשעה זקנים אף לדורות כן: ובשתי תודות. בבני לחמי תודה. והיו עשאים אותן בסיקף סביב עד סוף הגבול שמקדשים. ושם אוכלים האחת ושורפים השניה. וע״פ נביא נאכלה וע״פ נביא נשרפת. והיינו דתנן הפנימית נאכלת. והחיצונה נשרפת. ומנחמיה בן חכליה נמר. דכתיב ביה (נחמיה י״ב) ואעמידה שתי תודות גדולות: ובשיר. הבשיר שהיו אומרים תרוממך ה׳ כי דליתני (תהלים ל׳) ובית שני אע״פ שלא היה שם לא מלך ולא אורים

נעלם ממנו הקדש. וזכור את הטומאה. נעלמו ממנו זה וזה. ואבל את הקדש ולא ידע. ומשאבל ידע. הרי זה בעולה ויורד. נטמא וידע. ונעלמה ממנו טומאה. וזכור את המקדש. נעלם ממנו מקדש. וזכור את הטומאה. נעלם ממנו זה וזה. ונכנס למקדש ולא ידע. ומשיצא ידע. הרי זה בעולה ויורד: ב אחד הנכנס לעזרה. ואחד הנכנס לתוספת העזרה. שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות. אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד. ובשתי תודות. ובשיר. ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהם. וכל ישראל אחריהם. הפנימית נאכלת.

לוריס ותומים הקדושה שקדש שלמה הבית בראשונה קדשה לבמתה וקדשה לעתיד לבא. ובעבודה דנחמיה בן חכליה לזכר בעלמא הוה: ג נטמא בעזרה. ידע שנטמא והשתחוה בהעלם זה כלפי פנים. חמ"ש בלא שהה. לא השתחוה כלפי חוץ. והוא דשהה כדי השתחואה. ובעור השתחויה היא כדי שיקרא לחדש פסוק זה בישוב. ויכרעו לחפים [מלגה] על הרלפה ושהחוו") לאדום לה' כי טוב כל"ח והוא פסוק בדברי הימים (ב' ז'): או שבא לו בארוכה. בילא לו דרך לרוכה שם קרנה ממש לגאה ולפיכ לא שהה תחלה חייב: ובקצרה פטור. סיכא דלא השתחוה ולא שהה. וילא לו דרך קצרה פטור: זו היא מצות עשה שבמקדש. דיש כאן ויבלאו מן המחנה כל טמא: שאין חייבין עליה. ב"ד פר העלם דבר. כתם בגנו ומטו בהוראה זו. והוכו לו שילא בתרוכה לין מביאין על בגנה טוראה זו פר בעלם דבר כל לבור: ד ואיזו הוא מצות עשה שבנדה. בדומה לו שבמקדש. שחירע לו הטומאה מבכא בהיתר לידי בגיסה אם בגנו ב"ד בהוראה זו חייבים עליה פר העלם דבר: היה משמש עם הטהורה. שבנגם בסיתר ואמרה לו נטמאתי עכשיו ופירש מיד בקשי התבר חייב אלא יעמוד בלא דיבה עד שיעות התבר ויפרוש בלא קושי וחבו המשה שבנדה: ד' רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם. דאמר קרא (ויקרא ה') לו בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו. וקרא יתירה הוא. דהא לעיל כתיב לא נפש אחר תגע בכל דבר טמא. ושרץ בכלל דבר טמא הוא אלא ללמדך שאם ידע שנטמא ודאי ואינו יודע אם בשרץ אם בנבלה אינו חייב קרבן אם אכל קדש עד שתהיה לו

*) נכפ"ק מדויקים וחדרות. ידיעה

שהן שם. כיון דמצריכין קרא לטומאה שבפנים. וי"ל דמחמ' לא איירי אלא בטומאה שבחוץ. ע"כ: נטמא בעזרה. כתב הר"ב ידע שנטמא. נמ"ש ברש פרקין בשם התוס' ובשם הרמב"ם: אלא למבה מסיני סם נמי שנטמא בתוך העזרה. רש"י: והשתחוה. פי' הר"ב כלפי פנים אמ"ש בלא שהה זו כריעה בעלמא. גמ'. ["ומ"ש הר"ב לא השתחוה כלפי חוץ והוא דשהה וכו' גמ'] ופירש"י מחייב מבוש שהייה. ע"כ. והדין עמו דהא לא שהה אבן דמבמע דעיקר חובת מבוש שהייה היא. ע"כ. ולפי"ז אינו חייב אלא בשהייה עם עמה השתחויה. ולפי זה ליכא ביניהו דסרי ליפי דבגמ' אלא בלבנא דמיתמין מר מתני אריבא. ומר אסיפא ואין להאריך בזה. ומ"ש [הר"ב] ובעור השתחויה ר"ל דשהייה. ומ"ש כדי שיקרא פסוק זה בישוב. לא במהירות ולא בהאיצות. הרמב"ם: שאין חייבין עליה. לבון הר"ב ב"ד פר העלם וכו' כדתנן במ"ד פ"ב דהוריות ובסם מפורש: ד מצות עשה שבנדה. דאמר קרא (ויקרא ט"ו) ותהי נדתה עליו תהיה בשעת נדתה תהא עליו. גמ' ופי' התוס' מעליו דרים דהא ותהי לאלעזר למדרש בפ' כתולין [כמו שכתבתי בס בסופו] דהפיל בשעת נדתה קחשין תוספין בה: שחייבין עליה. פירש הר"ב אם בגנו ב"ד וכו' כמפורש במשנה ד' פרק ב' דהוריות: ד' רבי אליעזר אומר בשרץ ונעלם וכו'. כתב הר"ב דאמר קרא לא בנבלת שרץ טמא וכו' ללמדך וכו' דאינו הבאר מחייבי קרבנות מחייב ר' אליעזר אפילו לא יודע לו בחזה הטא בחטאת כדתנן במנחה ב' פרק ד' דכריתות. גמ': ר"ע אומר וכו'. לאידי דבעי למכתב בהמה וחיה לדרשא דדרשינן כמ"ש בר"פ קמא בדבור

העומאה

תוספות רעק"א

ג [שות יא] בשמה בא לו בארוכה חייב. ואפילו רק בפרוצה עד שלא שהה ביציאת. אלא כשיעור דרך קצרה בהילוך בינוני פ"ם חייב. וכן בקצרה פטור אפילו מהלך כל היום עקב בגד גורל. ואם שהה בפירוגים אבל אפשרים אם שתיות מצדדים: ד' [שות יב] בפשוטה ואינו חייב על העלם מקדש. ופטור אפילו מחטאת קבוע סשום דתני דבר שבכלל ויצא לדון בדבר חדש. תוס' דף י"ם ע"א ד"ה הדי העלם מקדש וכו'. ולענ"ד הי' נראה דהא לבאורה בהעלם המקדש אמאי חייב לר' ישמעאל הא קי"ל המתעסק פטור הוא מחלבים ותריות שכן נחנה וכיון דהוא לא ידע שזה מקדש וחשב שהוא בית דעלמא והוי מתעסק. וצ"ל דקרא דאשר חטא מה דילפינן מינה פרט למתעסק בתיב רק בחטאת קבוע. אבל שלה ויורד שייך גם במתעסק. ולפ"ז ניחא דלר"א ודע"ק דאינו חייב בשלה ויורד על העלם מקדש. מסילא ליכא לאחיובי חטאת קבוע דהוא הוי מתעסק. ומיושב ובדוקרק היטב לשון מתני' ואינו חייב על העלם מקדש ולא קתני ואינו חייב על העלם קדש. והיינו דמתני' בא לומר דאינו חייב כלל ואלא באכל בהעלם קדש נחי דאינו בשלה ויורד פ"ם הייב חטאת כמו כל ח"ב שונגים ואין בזה מתעסק כיון דנחנה. ונבון מאד בעומ"ש:

הוחיצונה נשרפת. וכל שלא נעשה בכל אלו. הנכנס לשם. אין חייבין עליה: ג נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה. וזכור את המקדש. נעלם ממנו מקדש וזכור לטומאה. נעלם ממנו זה וזה. והשתחוה. או ששהה בכדי השתחואה. *בא לו בארוכה חייב. בקצרה פטור. זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה: ד ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה. היה משמש עם הטהורה. ואמרה לו נטמאתי. ופירש מיד חייב. מפני שציאתו הנאה לו כביאתו: ה רבי אליעזר אומר (ויקרא ה') השרץ. ונעלם ממנו. על העלם שרץ חייב. ואינו חייב על העלם מקדש. רבי עקיבא אומר ונעלם ממנו והוא טמא. על העלם טומאה חייב. *ואינו חייב על העלם מקדש. רבי ישמעאל מקדש ה' טמא. והרי מקדש אקרי מקדש בדכתיב (שמות כ"ה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב (שם) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ומקדש אקרי משכן דכתיב (ויקרא כ"ו) ונתתי משכני בתוככם [כל הנתון בתוככם קרוי משכן. רש"י] ולכתוב לא אדי ואדי משכן. לא אדי ואדי מקדש וידעינן דנין במשכן שנמצא בין במקדש שהוא בית עולמים. מהיכא הכתוב. אלא אם אינו מנין לטומאה שבחוץ תנהו מנין לטומאה שבפנים. וכתבו התוספות תימה אמאי לא קתני שהיה בטומאה שבחוץ. ע"כ: נטמא בעזרה. כתב הר"ב והשתחוה הו שהה וכ' בא לו בארוכה וכ'. שעורין [הלנו] הלכה למשה מסיני הם נמי שנטמא בתוך העזרה. רש"י: והשתחוה. פי' הר"ב כלפי פנים אמ"ש בלא שהה זו כריעה בעלמא. גמ'. ["ומ"ש הר"ב לא השתחוה כלפי חוץ והוא דשהה וכו' גמ'] ופירש"י מחייב מבוש שהייה. ע"כ. והדין עמו דהא לא שהה אבן דמבמע דעיקר חובת מבוש שהייה היא. ע"כ. ולפי"ז אינו חייב בשהייה ולא לא לא. אבל לא לא לא לחייב אלא בשהייה עם עמה השתחויה. ולפי זה ליכא ביניהו דסרי ליפי דבגמ' אלא בלבנא דמיתמין מר מתני אריבא. ומר אסיפא ואין להאריך בזה. ומ"ש [הר"ב] ובעור השתחויה ר"ל דשהייה. ומ"ש כדי שיקרא פסוק זה בישוב. לא במהירות ולא בהאיצות. הרמב"ם: שאין חייבין עליה. לבון הר"ב ב"ד פר העלם וכו' כדתנן במ"ד פ"ב דהוריות ובסם מפורש: ד מצות עשה שבנדה. דאמר קרא (ויקרא ט"ו) ותהי נדתה עליו תהיה בשעת נדתה תהא עליו. גמ' ופי' התוס' מעליו דרים דהא ותהי לאלעזר למדרש בפ' כתולין [כמו שכתבתי בס בסופו] דהפיל בשעת נדתה קחשין תוספין בה: שחייבין עליה. פירש הר"ב אם בגנו ב"ד וכ' כמפורש במשנה ד' פרק ב' דהוריות: ד' רבי אליעזר אומר בשרץ ונעלם וכו'. כתב הר"ב דאמר קרא לא בנבלת שרץ טמא וכו' ללמדך וכו' דאינו הבאר מחייבי קרבנות מחייב ר' אליעזר אפילו לא יודע לו בחזה הטא בחטאת כדתנן במנחה ב' פרק ד' דכריתות. גמ': ר"ע אומר וכו'. לאידי דבעי למכתב בהמה וחיה לדרשא דדרשינן כמ"ש בר"פ קמא בדבור

הוחיצונה נשרפת. יהפלמי פ"הדרין פ"ם פ"ב: וכל שלא נעשה כו'. פ"ם פ"ם: ג נטמא בעזרה כו'. פ"ם פ"ם ע"ב פ"ד פ"ה פ"ם פ"ם מקדש כלי ב"פ ר"פ ב"פ ופ"ם פמ' ענגות פ"ב ה' ל': והשתחוה או ששהה כו'. יהמנמי יומא פ"ב ב"פ מיל פ"ב פ"ב: בא לו בארוכה כו'. י"ו פ"ב: ד ואיזו היא מצות עשה שבנדה. י"ו: היה משמש עם הטהורה כו'. יהמנמי יומא פ"ם פ"ם פ"ם פוריות פ"ב ב"פ פ"ה ר"ד פ"ם מיפרי ביפא פ"ם פ"ב לפרין ק"פ תפלין דפ"ב פ"ב פ"ב ר"ד פ"ו קפ"ם פ"ד: שציאתו הנאה לו כו'. פ"ם נחי' פפל כפתב לבפנים דף ל"ם ע"ב ד"ם ומלינה דרגא (גליון בפ"ם): ה ראו"א השרץ ונעלם ממנו. י"ם פ"ב נדה ב"ח פ"ב: רש"א ונעלם ממנו ב"פ פ"ם פ"ו ומפלמי פנעמות פ"ם פ"ו מ': ר"ישמעאל

שנויי נוסחאות

וכל שלא נעשה. נד"ל כל.. וכ"ם נכי"מ ונכי"פ ונמסכי"ר (ונסם נעשית סמו ם"ו ומ"ם נמסכ"ב) וכ"ם נכי"ק (ונסם נעשת). אין חייבין. נמסכ"ב „חייב. ומי' הו"פ: ג ונעלמה ממנו טומאה. כד"ל וכי"ק כ מ ס כ י"ר נעלמה „הטומאה וק נסמוך המקדש. את המקדש. נכי"ק וכי"מ וכי"פ ונמסכי"ר לפקדש וכן נכתוב לטומאה וכ"ה נד"ע (ונסם זכור וק נסמוך) נעלם ממנו ז"ו. נד"ל נ ש לפו.. והשתתוה נד"ל ונכי"ק ונכי"פ ונמסכי"ר השתתוה. בבדי השתתואה. נכי"ק ונכי"מ ונכי"פ בדי.. וכ"ה נד"ל ונמסכי"ר (ונסם השתתויה). בא לו. נד"ל ונכי"ק ונמסכי"ר ובא לו; נמסכ"ב אז בא לו. בקצרה פטור ז. נד"ל ונכי"ק ונמסכי"ר ובקצרה..; נכי"מ ..וז; ד ואיזו. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונמסכי"ר איזו. שחייבין. נכי"מ שחייב. (מיד). נכי"מ ליהפ בטעות. (חייב). נמסכי"ר ליפא. (ספני) שיציאתו. נד"ל ונכי"ק ונכי"ע ונכי"פ ונמסכי"ר ליתא: ה שרץ חייב כו' מקדש. נכי"ק השרץ הוא חייב.. המקדש וכ"ה הוא גם נכי"ע וכ"ה השרץ הוא גם נמסכי"ר וכ"ה השרץ הוא גם נד"ל (ונסם נמשמש המקדש נמקום המקדש). מטמאה חייב בו מקדש. נד"ל ונכי"ק ונמסכי"ר המקדש הוא חייב.. המקדש וכ"ה הוא גם נכי"מ. ר' ישמעאל. נכי"ק ונכי"פ ר' שמעון ומוכח סמוך פרקן דפ"ם סוף (ד"ם).

תוספות הדשים

פ"ב ה בתי"ם פר"ה ר"ע כו' כ"ל כ"ם. ו"ל דאלי' ביבאות דמ"ג פ"ם נמ

ג [שות יא] בשמה בא לו בארוכה חייב. ואפילו רק בפרוצה עד שלא שהה ביציאת. אלא כשיעור דרך קצרה בהילוך בינוני פ"ם חייב. וכן בקצרה פטור אפילו מהלך כל היום עקב בגד גורל. ואם שהה בפירוגים אבל אפשרים אם שתיות מצדדים: ד' [שות יב] בפשוטה ואינו חייב על העלם מקדש. ופטור אפילו מחטאת קבוע סשום דתני דבר שבכלל ויצא לדון בדבר חדש. תוס' דף י"ם ע"א ד"ה הדי העלם מקדש וכו'. ולענ"ד הי' נראה דהא לבאורה בהעלם המקדש אמאי חייב לר' ישמעאל הא קי"ל המתעסק פטור הוא מחלבים ותריות שכן נחנה וכיון דהוא לא ידע שזה מקדש וחשב

נזיכין

הטומאה וכו' כתיב נמי שרץ כדתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה בנתמרה ובנית. לא נבנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ומ"ש הר"ב דהלכה כר' ישמעאל מטוס דבגמ' פ"ק דף ד' דר' ס"ל כוותיה. כ"כ הכ"מ פי"ח מהלכות נגעים:

פרק ג א שבועות שתים שהן ארבע.

לדקדק דהכא מפרש שתים שהן ארבע בריבה והדר דיבי דבנוסות. וביבשות מפרש מילי דידיעות בריבה. והדר מפרש שתים שהן ארבע. תוס' פ"ק ד"ג: שאכלתי ושלא אכלתי. כתב הר"ב הם הנתים הנוספות ממדרש חכמים. כר"ע במתני' ס': היכן מצינו באוכל כל שהו שהוא חייב. גמ' ולא והרי נמלא [כדתנן במ"ב פ"ג דמכות] בריש שתי. והרי הקדש שהוא חייב מעילה בפ"ש כדתנן בר"פ ס' דמעילה ואפי' בפחות מכדי הא בעינן ש"פ בשהו שעורו והא "מפרש דר"ע מודו מדפי' הר"ב לקמן שהאומר לא לאכל דעתו לאסור עלמו בכל שהוא ש"מ דמפרש שבועה [שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא] לכ"מ [מחייבן בכ"ש]. מפרש נמי כבריה דמי. פירש רש"י כבריה בשאר אסורים דמי. בריה מעמא מאי משום דהשיבה. מפרש נמי היכן אתבריה דאסריה עליה: וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן. כלומר מדבר ואוסר. דהא אכתן שבועת הפעות אלא דהתם מדבר ואוסר הוא. וכן מכחת מגדף ע"מ נמ"ב פ"ק דכריתות וכם בגמ' דף ד' ברייתא דר"ע סברא ליה דמגדף מביא קרבן. וכן נזיר שתי דלא מביא קרבן על דבורו אלא לאתרויי ליה חטרא. גמרא ותוספתא: שלא אוכל. ואכל ושתה. היו חייב אלא אחת. כתב הר"ב דשתיה בכלל אכילה מפרש בגמ' דילפינן מקרא כמ"ש במכנה ג' פ"ח דיומא. [ד"ה היו]. ומי בעית אימא סברא דא"ל אינים לאבריה ליה הטומאה בטמאה הם בשרן לא בגבלה חייב. ותרוייהו פטרי על העלם מקדש וכ' ישמעאל מחייב. והלכה כרבי ישמעאל:

פ"ג א שבועות שתים. שאוכל ושלא אוכל.

הם הנתים המשורטות. דכתיב (ויקרא ה) להרע לו להטיב דמשמע להבא לא לאכל להרע. אוכל להטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הם הנתים הנוספות ממדרש חכמים: מדבר ומביא קרבן. בשביל בטול דבורו. וכיון דמשום בטול דבורו הוא. אף זה בטול דבורו הוא. בהאומר לא לאכל דעתו לאסור עלמו בכל שהוא: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אפ"ג דשתייה בכלל אכילה. היו חייב אלא אחת דהוה ליה כאוכל ושותה ואוכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות. ואע"ג דמכי אחר לא אוכל אתכר ליה בשתיה דשתיה בכלל אכילה וכי הדר ואמר הו לא אכתה הוה לן למימר דהאן שבועה אלא על שבועה [בתרי] הכא כיון דאמר בריבה לא אוכל. והדר אמר לא אכתה. גלי דעתיה דכך אכילה דאמר בריבה אכילה גרידתא היא: ב חייב על כל אחת ואחת. מדקאמר פת פת על כל מין ומין ש"מ לחלק. דאי לאסור עליו מינים הללו ומו לא.ס"ל למימר פת חטים. "וכן על שעורים וכן על כוסמין: ג שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. בגמ' מוקי לה כגון שהיה חבורו מכריב בו ואומר לו כא ואתה עמי יין ושמן ודבש. היה לו לומר שבועה שלא אכתה עמך והו לא. דכי אתחנא אמאי דמכריב

ידיעה בתחלה "אם בשרן נמצאת לו בגבלה נטמא ור"ש סבר דכיון דידע ודאי שנטמא אע"ג דלא אתברירא ליה הטומאה שנטמא הם בשרן לא בגבלה חייב. ותרוייהו פטרי על העלם מקדש וכ' ישמעאל מחייב. והלכה כרבי ישמעאל:

אומר ונעלם ונעלם שתי פעמים. לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש:

פרק ג א שבועות שתים שהן ארבע. שבועה שאוכל ושלא אכלתי. שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא. חייב. דברי רבי עקיבא. אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא. שהוא חייב. שזה חייב. אמר להן רבי עקיבא וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן. שזה מדבר ומביא קרבן. שבועה שלא אוכל. ואכל ושתה. אינו חייב אלא אחת. "שבועה שלא אכל ושלא אשתה. ואכל ושתה חייב שתים: ב שבועה שלא אוכל. ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין. אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל. חייב על כל אחת ואחת: ג שבועה שלא אשתה. ושתה משקין הרבה. אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. ושתה. חייב על כל אחת ואחת: ד שבועה שלא אוכל. ואכל "אוכלים שאינן ראוין לאכילה.

ג שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. בגמ' מוקי לה כגון שהיה חבורו מכריב בו ואומר לו כא ואתה עמי יין ושמן ודבש. היה לו לומר שבועה שלא אכתה עמך והו לא. דכי אתחנא אמאי

דמכריב

מנורים

תוספות רע"א

קנ"ד): [אות מו] שם בסשנה שבועה שלא אוכל ושלא אשתה. וכן בחיסוך שלא אשתה ושלא אוכל בתי' דוקא שאוכל ושתה. אבל שתה ושתה בהעלם אחת אינו חייב אלא. אחד ולא דשתייה בכלל אכילה וחייל בכולל דמנו דחייל על אכילה הייל ג"כ על השתייה ולא ידעתי דלת"ם אף בשתה פ"א לחייב ב' דאסור מכח ב' הסברות ואמאי נקטי תוס' שתה ושתה) דכיון דאמר תחלת גלי דעתיה דכי משתבע בתר הכי לא אוכל אין דעתו רק על אכילה. כך פתבאר מדברי תוס' בסנהדרין דף כ"ג ד"ה כגון כו') ותלע"ד דיל"ל דאף בחיוצאם א' מורים לזה לרינא אלא דלא ניחא להו לחלק בכך לסברת הסקשן דיא נחת לההיא סברא דגלי דעתיה. ב"ם,ויש לעיין הא זהו פשיטא ודתוס' בעצמם כתבו בלשון אחילו אמר וכו'א ב [אות מו] הר"ב ר"ח חייב. וכן של שעורים. דמדלא אמרי' בת חטים ושל שעורים ושל כוסמין ליכא ראיה דאילו אמר כן דלמא ע"י תערובת דוקא. היינו שלא יאכל את שיש בה ה' מינים בערבוביה. ונראה אף לר' יונתן דפ"ל פשטא שניהם כאחד וסתכא זה או זה. זהו דוקא בנוכבע שלא אוכל הטרים וחלב דאסור אפי' באחד מהם להוד. דהתם עכ"ש אילו אוכל תטרים בפ"ע וחלב בפ"ע חייב וא"ב כל אחד חן מין אומרו בזה אמרי' דשמעא ג"כ א' בפ"ע ובמו בסקלל אביו ואמו דעכ"פ ב"א הוא מין דאיסור. אבל הכא בחת דמפרשינן בערבובי' א"כ המין שאסר עליו הוא את שעשוי מחטים ושעורים וכוסמים בערבובי' ואילו אוכל את חטים וגם את שעורים ואת כוסמין אינו חייב. דלא הוי מין דאיסורא רק הפת שעשוי משלשתן וזהו לא תלא בדרבי יונתן דבלא ערבובי' אינו המין דאסר עליו. וכתבתי מזה בתשובה (סי' פ"ו; ד[אות יז] בפשנה אוכלים שאינם ראוים לאכילה. ואם

אסר

[אות יז] תוי"ב ד"ה ראא"ל. אם בשרן נבפסא. וכתב הריטב"א בשם הרשב"ן דוקא כה"ג דחלוקים בשמותיהן ובשיעורן. אבל בין נבילת בהמה לנבילת חיה או בין שרץ לשרץ ליכא קפידא:

פ"ג א [אות יד] תוי"ם ד"ה היכן מצינו כאוכל. פירש רב"ש מהרד"ן באסר שלא אסעום אבל בלשון אכילה קי"ל כרבנן דאינו חייב בפחות מכדית. וכי כמ"ל דב"ע פ"ל דבנדרים אולי' אחר לשון בני אדם. אלא דס"ל דבלשון בנ"א אכילת אף בכ"ש ורבנן פ"ל דמכתתא אמרינן דשתיה דלא אסר עצמו יותר כאיסורי תורה ודשתיה בכדית וקי"ל כרבנן. ופ"ם אסר לו לאכול בחצי זית כמו בכל איסורים דחצי שיעור אסור מה"ת. והו דעת הרשב"ם והר"ן. וכתב הרשב"ם בנשבע שלא אשתה נראה דאינו חייב אלא בדבריה בשאר איסורים. ע"בבית הלל יל"ד סי"ל"ח ובתשובה הארכתי למצא ראיה לזה. והנה במוניא מבעי"לית אם מעמי' דרע"ק דפ"ל כר"ש דכ"ש לסכות או דבעלמא פ"ל כרבנן והכא ה"ם ביון דפפרש חייב. ובתוד"ה ולא אסרו. ודוקא בשאר איסורי' וכי' הוכרחו לכך דלא יקשה דאם מעמא דרע"ק דפ"ל כר"ש הא ר"ש סורה דלקרבן צריך כזית. לע"ד היה נראה בפ"ש דה"ק דלרבנן דמעפייתו דסתם אכילה בכזית היה מהראוי דשבועה שלא אוכל היינו כזית א"ו דרע"ק סבר כר"ש ולר"ש סתם אכילה בכ"ש אלא דהל"ם דא"ח קרבן עד שיאכל כזית א"כ פפילא בסח דנשבע שלא יאכל היינו שלא יאכל כ"ש כלישנא דקרא דאכילה בכ"ש. ומפילא חייב קרבן ביון דעבר על שבועתו ולא גרע מנשבע שלא ירוק צרור ליה זורק דחייב קרבן והיינו דלאותו צד קיימי' בלשון בני אדם כלישנא דקרא דלרבנן בכזית ולר"ש בכ"ש, ונראה רחוק בחוצה רש"י. וברור (יעיין בתשובה לרבינו סימן

דמסרב בו אשתכע יין ומן ודכש למה לי ס"מ להלק: ך ואכל נבלות חייב. דרהויין לאכילה הן הו לאו דרחמנא אסרינהו: ר"ש פוטר. דמוסכע ושוגד הוא עליהם. ופלוגתא דר"ם וח"ק בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים. כגון "באומר שבועה שלא אוכל שחוטות וטרפות. ת"ק סבר מגו דחיילא שבועה אחחוטות. חיילא נמי אטרפות. דאסור חל על האסר באסור כולל ור"ם סבר אין אסור חל על האסר באסור כולל. ואין הלכה כרבי שמעון: אשתו אסורה. שרי אכל אכילים ותלינו גר"ם. דסעמא דשמור בקמיתה מכוס דלאו בני אכילה הינהו. אלא שאין שבועה חלה על דבר האסור: ך ואחד דברים של עצמו. ואחד דברים של אחרים. ואחד דברים שאין בהם ממש. כדמפרש באמצע לפלוגי: שאין בהן ממש. הרי גוני מסמע. כגון שיגה ומסמע שאין בהם הגאה. כגון שאזרוק לרוח לים: מרבוי הכתוב. לכל אסר יבטא האדם. ופלוגתא דר"ע ור' ישמעאל דר"ם דרש בכל התורה רבוי ומעוטי ורבי ישמעאל דרש כללי ופרטי. ר"ע דרש הו נקב כי תשבע ריבה. להרע לא להטיב מיעט. לכל אסר יבטא. חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה. ריבה הכל. מאי רבה. רבה כל מילי לשבוע בלהבא: ומאי מיעט מיעט דבר מעוה. ור' ישמעאל דרש לא נפש כי תשבע כלל. להרע לא להטיב פרט. לכל אסר יבטא חזר וכלל. כלל ופרט וכלל לא אתה דן אלא בעין הפרט. מה הפרט תפורש להבא אף כל להבא. והלכה כר"ע: ך נשבע לבטל את המצוה. פטור מכוס שבועת בטוי לבל עוקה הוא מוכוס שבועת בטוי. שהיה בדין שהיה חייב כדברי רבי יהודה בן בתירא. כלומר שאינו לדברי ר' יהודה בן בתירא הוא חייב מכוס שבועת

ראשון לציון

ך בשבועת מצוה בהוא מוכבע כו' עיין יש סוד למבנה:

[אות יח] בהרע"ם א"ה ר"ש. באמר שבועה שלא אוכל שחוטות וטרפות. דא"ל באמר סתם שלא אוכל אין נבילות בכלל דהוי דברים שאין ראוים לאכילה. ובנשבע בפירוש שלא יאכל נבילות הוא אין אסור חע"א אע"כ בפירוש נבילות ושחוטות והוי כולל. וא"ל דהא ליתא בלאו הכי דהא בנשבע שלא יאכל נבילות לא חל על נבילות דלעבור על אסור לא סהני כולל. הא מ"מ חל שיאכל נבילות דהיינו נבילה סרחה. אלא הבנשבע ר"ל לאשר עצמו בדברים מותרים אסרינן דגם מרחה בכלל. וחז שיטת תוס'. אבל רש"י ס"ל דלמסקנא לא מוקמינן בפירוש נבילות ושחוטות דהוא ליתא בלאו הכי אלא דמירתי בסתם והוי כולל מכח שחוטות. (יוהן מפשכות לה. דהא אוכל סתם קאמר ומקיים שבועתו בדברים המותרים) ואי דתני דברים שא"ל כיון דבעצמותו דאי לאכילה אלא דאי' רבינ עלה לא מקרי דברים שאינם ראוים אלא באין חוזא לאכילה בעצמותו בגון עפר. ותרע"ב דיקא דפירש נבילות ושחוטות לא הוי צ"ל מקודם ואכל נבילות חייב דראים לאכילה אי לא דרחמנא אסרינהו. הא אף באינו ראוי לאכילה בעצמותו אסרן עלא הוי שבועה דהא בנשבע שלא יאכל עפר ואכל נ"כ חייב. ורש"י הוצרך כך לשיטתו דלמסקנא מיירי בסתם שלא יאכל. דהיינו שכתב כך נ"ל לפרש כדי שלא תקשה דר"ב אדר"ב. לא ידעתי מחטא הגדולה בזה: ך [אות יט] בסשנה בדברי ריב"ב. כתבו תוס' ר"ה. דבי כו' ומדהו לריב"ב ראיה ליה לקמן בפרקין דנשבע לקיים חסצות חייב וכו' סבוגר דס"ל דאפילו בנשבע שלא יאכל דברים איסורים חייב. חגה הרן כתב בפרקין הרצ"ה ע' ח"ל ואע"פ שהשבועות חלים לריב"ב אף בקיום ל"ת כדאיתא בפרקין והיינו כדעת תוס' לעיל ד"ב הנ"ל (ומ"פ לישנא בראיתא בפרקין לא ידעתי הכן אתא כן בפירוש הא י"ל דנשבע לקיים היינו מ"ע לישב בסוכה וכדומה);

תוספות רעק"א

אסר שבועה שלא אוכל עפר ואכל כוית חייב. ובפחות מכזית איבעי' דלא אשמעינא דאפשר דמחייב בכ"ש מפני שאין זה מידי דאכילה דליצטרך שיעור:

ואכל נבילות וטריפות כו' מ"מ ע"ב יומא ע"ב. ע"ב: ר"ש אומר. פ"ה פס ס"ב. אסר קונם אשתי נהנית לי. כ"ל ע"ב פת"ב פס ס"ב: ה אחד דברים של עצמו. כ"ה ע"ב ע"ב יומא מ"ב ע"ב ס"ב. בנוסח ס"ב ל"ב ס"ב. ס"ב בנוסח כ"ב פס"ב נ"ש נ"ל ב"ב מס"ב ל"ד פ"מן נ"ל ס"ב פ"ב ל": רבי ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד כו'. נ' ע"ב כ"ס ע"ב ס"ב ס"ב ע"ב. ס"ב ל"ב ס"ב. בכל נוסחא ה"ל ס"ב. נ"ל ס"ב ס"ב. ס"ב בנוסח ה"ל ס"ב. ס"ב נ"ל ס"ב ס"ב. ס"ב ל"ב ס"ב. ס"ב ל"ב ס"ב. ס"ב ל

קיים פטור. עיין במשנה ד' דבטול חייב: שלא עשה בה לאו כהן. אחס כשבע לבטל וכו'. דאם יבטע לבטל מה שנשבע עליו מהר סיני ליכא ק"ו לחייביה כשלא יבטל. אלא יעשה כמושבע ומומר מהר סיני. ולפיכך בזה אף ר"י בן בתירא מודה: ן שבועה שלא אוכל כבר זו וכו'. וכתב הר"ב מעמאן וכו' וכי הדר אמר שלא אוכל. כיון שאכל ממנו כזית חייב. פירוש דהכי משמע שלא אוכל שפור אחילה מכבר זו. ולא נקט כבר זו אלא למשרי נפשיה באחרינא. כ"כ הכ"מ פ"ד מהלכות שבועות [הלכה ט'] בשם הריטב"א ועמ"ש בשם התוס' במשנה ט': שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. כתב הר"ב לאשמעינן שאם נשאל לחכם נשאל הרשאונה וכו'. *)וכתבו התוס' שגראה כיש ספרים דל"ג שלא אוכלנה שליטית ואפ"ה שמעינן שאם נשאל וכו' מדקתני אם חייב אלא אחת ולא קתני חייב אחת. ומשאה הוי כי ההם בנדרים פרק ב' משנה ג' כדפי' הר"ב שם. ומ"ש הר"ב שהחכם עוקר הנדר מעקרו: עיין בפירושו ספ"ו דנדרים: [ז"ו סא שבועת ביטוי וכו'. למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות. שאין בו מעשה בסניגיא דלעיל דף כ"ח] [ע"ב]: ח איזו היא שבועת שוא. עיין במשנה ז' פ"ד דאבות: על העמוד של אבן וכו'. אבל על זהב לא שייך. הלכך לא אפיך נמי לתחתי על העמוד של זהב כדמפיך על האיש וכו': אם לא ראיתי גמל פורח באויר. לכון הר"ב כעומר יאסרו כל הפירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו': בגמרא מוקמינן לה באומר יאסרו כל פירות וכו' וכתבו התוספות פירוש בשבועה ובפרק ארבעה נדרים (דף כ"ד) גרסי' ליה בהדיא. ע"כ. דה"ג האם יאסרו וכו' בשבועה אם לא וכו' וכתב הר"ן דטעמא דאינו שבועת בטוי ואין הפירות נאסרין עליו. ואפ"ה לקי משום דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות. שאם היה מתכוין לכך הוה ליה לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו ג"כ פירות אסורים עליו ולמה תלה נדרו בדבר אחיר. אלא ודאי לאו לאסור הפירות נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר. ומ"ה לוקה משום שבועת שוא. ע"כ. ויונא בזה דברי הראב"ד בהשגות פ"ג מהלכות שבועות ולדבריו יאסרו כל פירות שבעולם לא לוקה אלא ה"ה חד פירא וכן במשנה ב' פ"ג דנדרים. קונם אם לא ראיתי וכו' פי הר"ב קונם עלי כבר זה וכו' אבל התוס' דהכא וכן הרא"ש הכא. ובנדרים. מפרשים דהכא לוקה כאומר כל פירות וכו' והוי שבועת בטוי אלא דהיינו משמע דאין פירות נאסרים משום דאי אפשר לו לחיות בלא כל פירות וכו'. ומ"ה לקי מטעם שבועת שוא שנשבע על דבר שא"א. שהרי אי אפשר לו לחיות בלא אכילת כל פירות. ואע"ג דלא אמר לעולם מכתמא לעולם נאסרו עליו. דאיזה זמן תתן לו לא מסתבר שלא יהא אסור אלא רגע אחד והא דאמר יאסרו וכו' אם לא ראיתי. הוה מלי למימר שבועה שלא אוכל כל פירות אלא אשמעינן דאע"ג שלא אסרם עליו אם ראה וכו' וסד"א דנפורא רבא חזא ואסיק שמא גמלא. קמ"ל דבטלה דעתו אגל כל אדם. מכ"ד. והתם בנדרים דליכא למלקי משום נדר שוא. דלא אסכחן נדר שוא. שלכך אסברה לה הר"ב בכבר ולא בכ: הפירות. דאי בכל הפירות אפי' מי לא אלי בנוזמא לא היו נאסרים עליו. אא"ל לו לחיות וכו'. וגם מלקות ליתא בנדר שוא. ולא הוה אשמעינן מידי דאלי בנוזמא. אלא הוה ליה לאמאי קונם כל פירות שבעולם עלי מותר. ומדהלי בנוזמא ש"מ דבאומר קונם כבר זה אם לא ראיתי וכו' היא מתני' ולא באומר כל פירות כי הכא: גמל הפורח באויר. כתבו התוס' פיתם דהכא קאמי גמל פורח. ולא

*) נרמ"ב ד"ל קפייתא ד"קן ההוי"ם כלפיינו.

תוספות חדשים

ח במשנה שהוא על זכר. וכ"ה אם נשבע שהוא של אבן אשבע עו דבר ידוע כמ"ש הרמב"ם נפרק מ' והוא מן סיובליי והיי דאשבע לבטל דוקא שיכר ע' כי אדם מה שא"כ נאינו ביכר אלא נאכיים מיוחדים כיון אשבע על הבטם שבית קונם מן האבן מע"ג שאין אדבר בן אם לוקה (הרמב"ם סוף פ"ה מה"ב):

תוספת העק"א

ן [אות כ] בתרע"ב ד"ה שבועה שלא אוכלנה. לפי שחכם עוקר נדר מעיקרו. וכן הוא לשון רש"י. דהקדם מוה בתשובת מהר"ם מינץ הובא בש"ך סי' רל"ח סב"א דבהגהות בעל דמינו נייז ואינו עוקר מעיקרא אף שהיפר הראשונה אין השנייה חלה. אף דמכל היכא דאין אחע"א אמריגן דמתלי תלי וקאי ולאחר דפקע הראשונה חלה השניה פ"ם בשבועות ונדרים אינו כן דבעי שיחול מיד בשעה שמוציא מפיו עיי"ש. ולענ"ד אין ראיה דהא מבואר במתני' ד"ו דבנשבע לקיים המצוה לא חל דאינו בלאו והן אולם זה לענין קרבן אבל לענין לאו דבל יחל שלא בעינן איתא בלהבא כראיתא בסנייא דב"ו ב' דלהרע או להטיב רק בקרבן כתיב ה"נ לא בעי איתא בלאו הן. וב"ב הר"ן להריא נדרים ד"ח א'. וכיון שכן י"ל דרש"י פ"ל בסה דקתני עלתה שני' בראשונה מסמע דלגבי חל אף לענין קרבן ובזה יקשה הא כשנשבע שבועה שנייה שלא יאכל ליתא בלאו והן דאילו נשבע שיאכל לא היה חל דהוי נשבע לבטל חמצוה והוא שוא. וא"כ עם דמצד אאחע"א ליבא קשיא דסתלי תלי עד דפקע ראשונה פ"ם הא לא חל מצד דליתא בלאו והן. לזה כ' רש"י דחכם עוקר הנדר ולמפרע איתא בלאו והן דאם היה נשבע שיאכל היה נ"כ חייל אחר דנשאל על הראשונה ונעקר שבועה ראשונה. ובאמת בש"ע סי' רל"ח ס"ז מי שנשבע וכל ובש"ך שם ס"ק כ"ב ואפשר דשם המחבר להלק דשאני הכא דהשבועה הב' הוא נגד שבועה הא' ע"ש. ולענ"ד זה א"א דא"כ אמאי באמת אי נשאל על הראשונה חלה השנייה כראשונה דמשמע דאי לענין קרבן נתי דהשבועה הב' אינו נגד השבועה הא' הא פ"ם ליתא בחן דבנשבע שיבא נעשה שבועה שוא ולא חלה לשבועת בטוי, אע"ב ברור דבנשאל על הראשונה חזר השנייה לשבועת בטוי. והתרה בעל באמת לא חייל השנייה לענין

ן שבועה שלא אוכל כבר זו כ"ו פ"ב. ג' פ"ג כ"ה פ"ח מסרים ג' פ"ב פ"ג ג"ב (לגירסת פפ"ב) שבועת פ"ג ה"ם פ"ה ה"ג מ"ו פ"ד וב' שבועת פ"ו ופ"ו ה"ו וס"ג פ"ב נדרים פ"ג פמ"ג לאין מ"ם מוסיה י"ד ס' לל"ח פ"ח ומכ"ח ומיבן הג"פ מ"ב שהייבין על זדונה מכות. מ"ה פ"ח מכ' שבועת ה"ג: שבועת שוא כ"ם פ"ב מ"ו פס כ"ז: ח איזו היא שבועת שוא. כ"ם פ"ח כ"ם פ"ב פ"ב מ"ו פ"ם מכ' שבועות פ"ד פמ"ב לאין לל"ח המ"ם מוס"ם פ"ד מ"ו מ"ו כ"ו מ"ו לל"ח פ"ב: אם לא ראיתי בכל שפורה באויר. ויומלבי נדרים פ"ב כ"ב מ"ו פ"ם מ"ו שבועות הכ"ח פמ"ג פס שמ"ב פס פ"ב:

שנויי נוסחאות

שאם נשבע לבטל ולא בטל פטור). כד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ם ובמשני"ר ליתא וכן ליתא בגרא"ם: ן שלא אוכלנה (שבועה שלא אוכלנה). בכי"ק ובכי"ף ליתא ופי' בכס"ר במשנה ובגמ' ובתוס' ובר"ן ובתוי"ם. מכות. כד"נ מלקות. שנגרתה (קרבן פולת ויורד). כד"נ שנגרתה פטור ולית ם שם דנדור דשבועת שוא חייבין עד לא במשנה זו ולא בראש המשנה בסמוכה מזה נראה כי יש כאן חסרון דברים מן שנגרתה עד שנגרתה ו כ ד"ם לא דק גזה. (שבועת שוא כו' פטור). (בכי"ם ליתא; בכי"ק ובמשני"ר ובפי' ר"ח דנוקה היא להמשנה בסמוכה וכ"ה במשנ"ב ד"ן שי ובפ"ו: ח איזו היא. וכ"ה בד"נ ובמשנ"ב; בכי"ק ובכי"מ ובמשני"ר ואיזו היא. ופי' מדנור. בקודם. אסר על העמוד. בכי"מ ביצד.. עמוד וכ"ה עמוד גם בכי"ם. שאי אפשר. בד"נ ובכי"ק ובמשנ"ב ..אפשר לו לחיות במשנ"ב ד"ו שי ובפ"ו ליתא למלה לו והתוי"ם הסיר גם מהמשנה ומין פ"ו פ"ח ל"ל בחסרון המלה לו ובד"ח הקיפו המ"ב בעשות המלה אם; במשני"ר ..אפשר לו לחיות. אם לא ראיתי. בכי"ם שאי אפשר ואסר ראיתי כו' ול"ל ..אם לא ראיתי כו' כדמוכח מנמ' (ד"ם). שפורה באויר: בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמשני"ר פורח.. ונסן כוה; בכי"ם שהוא פורח באויר אם לא ראיתי בדרך ז כבולי מדרים מי מי"ם ובגמ' כיולגלגי.

תוספת העק"א

ן [אות כ] בתרע"ב ד"ה שבועה שלא אוכלנה. לפי שחכם עוקר נדר מעיקרו. וכן הוא לשון רש"י. דהקדם מוה בתשובת מהר"ם מינץ הובא בש"ך סי' רל"ח סב"א דבהגהות בעל דמינו נייז ואינו עוקר מעיקרא אף שהיפר הראשונה אין השנייה חלה. אף דמכל היכא דאין אחע"א אמריגן דמתלי תלי וקאי ולאחר דפקע הראשונה חלה השניה פ"ם בשבועות ונדרים אינו כן דבעי שיחול מיד בשעה שמוציא מפיו עיי"ש. ולענ"ד אין ראיה דהא מבואר במתני' ד"ו דבנשבע לקיים המצוה לא חל דאינו בלאו והן אולם זה לענין קרבן אבל לענין לאו דבל יחל שלא בעינן איתא בלהבא כראיתא בסנייא דב"ו ב' דלהרע או להטיב רק בקרבן כתיב ה"נ לא בעי איתא בלאו הן. וב"ב הר"ן להריא נדרים ד"ח א'. וכיון שכן י"ל דרש"י פ"ל בסה דקתני עלתה שני' בראשונה מסמע דלגבי חל אף לענין קרבן ובזה יקשה הא כשנשבע שבועה שנייה שלא יאכל ליתא בלאו והן דאילו נשבע שיאכל לא היה חל דהוי נשבע לבטל חמצוה והוא שוא. וא"כ עם דמצד אאחע"א ליבא קשיא דסתלי תלי עד דפקע ראשונה פ"ם הא לא חל מצד דליתא בלאו והן. לזה כ' רש"י דחכם עוקר הנדר ולמפרע איתא בלאו והן דאם היה נשבע שיאכל היה נ"כ חייל אחר דנשאל על הראשונה ונעקר שבועה ראשונה. ובאמת בש"ע סי' רל"ח ס"ז מי שנשבע וכל ובש"ך שם ס"ק כ"ב ואפשר דשם המחבר להלק דשאני הכא דהשבועה הב' הוא נגד שבועה הא' ע"ש. ולענ"ד זה א"א דא"כ אמאי באמת אי נשאל על הראשונה חלה השנייה כראשונה דמשמע דאי לענין קרבן נתי דהשבועה הב' אינו נגד השבועה הא' הא פ"ם ליתא בחן דבנשבע שיבא נעשה שבועה שוא ולא חלה לשבועת בטוי, אע"ב ברור דבנשאל על הראשונה חזר השנייה לשבועת בטוי. והתרה בעל באמת לא חייל השנייה לענין

אסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו': נחש בקורת בית הבד. כתבנית קורת בית הבד ועורתה. דהילו כעוני קורת בית הבד. לא הוי שבועת שוא דלאכל טובא: שבועה שלא נעידך. בטול מצוה היא דהא חייב להעיד [שנאמר] (ויקרא ה') אם לא יגיד ונשא עונו: ט אכלה עבר על שבועת שוא. ס"ק אכלה עבר על שבועת שוא לעולם. לא אכלה עבר אם אשבועת בטוי. דמכי נשבע שאוכל כבר זו הייב לאוכלה וכי הדר נשבע שלא יאכלנה. הרי נשבע לבטל את המצוה. ועוקה מבוס שבועת שוא בין יאכל בין לא יאכל ואי לא אכיל לה הייב שתים. מבוס שבועת שוא. ואם מבוס שבועת בטוי: י באנשים ובנשים. הייני דנמי למתני שבועת המדות טהגת באנשים ולא בנשים כו' הגא בשבועת בטוי בטהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון שאתן לפלוני. בין רחוק בין קרוב: בכשרים ובפסולים. בכבר לעדות ופסול: בפני עצמו. שהגיא הוא שבועה מפני בכל אם הבטיחו אחרים אכלת לא אכלת. ואמר לא אכלתי. ואכל. אי להפך. פטור אם לא עבה אמן. אם עבה אמן אחר שהבטיחו חברו הוי כנשבע מפי עצמו וחייב: יא שבועת שוא [כו'] ברחוקים ובקרובים. נשבע על דבר שהוא אמה. בין רחוק בין קרוב: אחת זו ואחת זו. אחת שבועת שוא ואחת שבועת בטוי שנשבע מפי אחרים חייב בדעני אמן:

באויר. ואם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד. אמר לעדים בואו והעידוני. •שבועה שלא נעידך. נשבע לבטל את המצוה. שלא לעשות סוכה. ושלא ליטול לולב. ושלא להניח תפילין. זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות. ועל שגגתה פטור: ט שבועה שאוכל כבר זו שבועה שלא אוכלנה. הראשונה שבועת בטוי. והשניה שבועת שוא. אכלה עבר על שבועת שוא. לא אכלה. עבר על שבועת בטוי: י שבועת בטוי. נוהג באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים. בכשרים ובפסולין. בפני בית דין. ושלא בפני בית דין. מפי עצמו. וחייבין על זדונה מכות. ועל שגגתה קרבן עולה ויורד: יא שבועת שוא. נוהגת באנשים. ובנשים. ברחוקים. ובקרובים. בכשרים. ובפסולים. בפני בית דין. ושלא בפני בית דין. ומפי עצמו. וחייבין על זדונה מכות. ועל שגגתה פטור. אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב. כיצד. אמר לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום. משביעך אני ואמר אמן חייב:

ולא קתני כעולי מגרים. ובפרק ארבעה נדרים גבי נדרי הבאי. הגא שולי מגרים. ולא קתני גמל פורת. ע"כ. והר"ן לפי דרכו שכתבתי דטעמא דמותר בפירות משום דאמדיק דעתיה דלא נתכוין וכו' מייבב בפיר המיהה זו והעתקתי לשון הס פ"ג דנדרים מתנה כ': נחש בקורת בית הבד. פי' הר"ב כתבנית קורת בית הבד ועורתה. בגמ' במרוף • ופירש"י שם בו מרילים בקורת בית הבד כך ראיתי נתב מעמר. ופרכינן טולהו נמי מיטרף מריפין. ומבני כגנבו מרוף פירש"י כגנבו שהיה מרוף בגבו ואין נתב עבוי בתבבורות אלא בגרוס. ע"כ. והתוס' בנדרים פ"ג [דף כ"ה] הקשו מה ענין מעמר לקורת בית הבד. ופירשו 1)פלפ"ח בלע"ז. וז"ל הרא"ש בגרוף. רחב ואינו ענול. ע"כ. ומולהו מריפין הייו בבמנס. והר"ן כתב דבירושלמי קאמר ") במרובע ומעולל הוא מרח דמימרא דהא ודירושלמי. ותו בגמ' דנדרים וליתני מרוף. ומבני מלתא אגב אורחיה קמ"ל. דקורת בית הבד גבו מרוף למאי נפקא מינה למקח ולממכר. לומר לך המוכר קרע בית הבד לחבירו. אי גבו מרוף אין. אי לא לא: שבועה שלא נעידך. פירש הר"ב בטול מצוה היא. וכן לשון רש"י. ומסיים הייו דבר שאי אפשר. ע"כ. ולדבריהם הא דתנן בחר הכי נשבע לבטל את המצוה נראה בעיני דה"ק שבועה שלא נעידך וחייבו נשבע לבטל וכו'. וכן שלא לעשות סוכה. וראיתי להרמב"ם שכתב בפ"ה מה' מלוה להעיד. וכן האומר לחברו שבועה שלא אדע לך עדות הרי זו שבועת שוא. מפני שהוא מלוה להעיד. ומה שאמר לחברו שבועה שלא אדע לך עדות הרי זו שבועת שוא. אלא נדע לך וזה א"ל. וכן מבמע שלא נעיד מה שודעים. וחייב לבטל המצוה. ולפי שיש בה ג"כ מבמעות שלא נדע וכו' כדאמרן. הלכך הני ליה קודם נשבע לבטל וכו': [ז"ו היא שבועת שוא וכו'. למשומי אכלתי ולא אכלתי דחייב קרבן ור"ש היא דרש פרקין בשבועה לעניל דף כ"ח [ע"ב]: ט שבועה שאוכל כבר זו. שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת בטוי. והשניה שבועת שוא. תימה דמשיהם שבועת בטוי דשבועה שאוכל [כדפי' הר"ב במ"ו] ושלא אכלנה הייו שלא אוכלנה כולה [כדפי' נמי לעיל] ומאי יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל. תוס' [דף כ"ט ע"ב]: והשניה מבוס שבועת שוא. פי' הר"ב בין יאכל בין לא יאכל. שהרי נלאחה שבועה לבוא על דבר שאי אפשר לו. ומאתה שעה הוא עובר. אפילו קיים שבועתו גמ' [ופירש"י]: י מפי עצמו. כתב הר"ב ואם אמר אחר שהבטיחו חברו וכו' חייב מדאתן לקמן אחת זו ואחת זו [כו']. ולפיכן לה מדכתיב (במדבר ה') ואמרה האשה אמן. אמן. גמ'. ופי' הר"ן דאי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מבדקא. אפילו מובבע מפי אחרים אין כאן. שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה. דלא דמי למבבע עדים [כדפי' הר"ב בר"פ דלקמן] שהרי הם מפרים אחר שבועה. ובומים על דברי אין אנו יודעים לך עדות. אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי. ע"כ. ולכאה לומדק דגילף דחוקא כשבבל אמן אמן מי אשה. דהאי דבפלה אשה הייו מבוס גלגול שוא כדתנן במ"ה פ"ב דסוטה:

1) פלאנ"ה, פלנ. ") פירוש מרוגע (הו"מ).

תוספות רעק"א

לענין קרבן בין דליתא בחן. אבל פ"ם לענין בל יחל חייב על הסניי' כמו בכל אאחע"א דלאחר דמקע הראשונה חל השנייה ('המאמר הזה הקדום מבואר נ"כ בדברי רבינו בנדרים אות ק', וע'. אך מהמת שיש מעם חדרש לבן הרמבתי כש"ם): ח [אות כא] במשנה שבועה שלא נעידך. הגם לא אמר להם בואו והעידוני והם נשבעו שלא להעיד אף אם תבעם אח"כ להעיד פ"ם חל חשבועה בבטול דמכו דחל שאסורים להעיד. ב"ו שלא יתבעם להעיד דאין עליהם חיוב ומצוה להעיד כראיתא במוש"ע חומ"מ ס' כ"ח חל נמי אף על שקה שיתבעם. ע' במסכתין דף כ"ד ע"א מתו' בר"ה אלא הן וכו' בשם הירושלמי: ט [אות כב] תוי"ם ד"ה שבועה.

בין אוכל לשלא אוכל. ולות הסכימו כל הראשונים ונותנים מעם לדבר דשלא אוכל חיינו שלא יאכל שום אכילה מסנו ועל כל כזית וכזית שבו נשבע. וכמו כן בשבועה שאוכל חיינו שיאכל כל כזית וכזית שבו וחייב לאכלו בולו דעל כל כזית וכזית שבו נשבע בין לענין שאוכל ובין לענין שלא אוכל. ומ"ם יש חילוק בין שבועה שאוכל כבר זו לאמר שבועה שאוכלנה לענין אם נשרף מקצת הבבר דבשבועה שאוכל דחל השבועה על כל כזית וכזית צריך לאכול הנשאר אבל בשבועה שאוכלנה דלא הלה השבועה אלא על אכילה כולה וכיון דנשרף קצתו ואינו יכול לאכול כולה בטלה השבועה יא"ע לאכול הנשאר:

אמר לעדים מי. כי' עב פ"ם כ"ו ופ"ם פ"ד הבליו אפ"ג עם: נשבע לבטל את הבצוה. כי' עם פ"ם מ"ו: ופ"ו כמ"ג עם פ"ג י"ד מ"ח כ"ש פ"ו: שבועת שוא עתידבן מו'. כ"ו פ"ג: ט שבועה שאוכל כבר זו. כ"ם כ"ו כ"ש מ"ו: עם פ"ו פ"ג: י שבועת בטוי כו'. כ"ם פ"ג: והחיבן על זדונה מכות מו'. כ"ו פ"ג: יא שבועת שוא עתבת מ"ו. כ"ם פ"ג: וחייבין על זדונה כו'. כ"ו פ"ג: אחת זו ואחת זו, מ"ו פ"ג מכ' שבועת ה"ם פ"ב ולחרן הכ"ם פוכ"ג י"ד פ"ל כ"ו: לא אכלתי היום. כ"ה פ"ג: ולא הנחתי תפילין. כי' ימשבעי שבועת פ"ג כ"ם מ"ו עם פ"ם פ"ג:

שנויי נוסחאות

ואם לא. כמ"ם וכמשני"ל אמ.. שלא נעידך. נכי"ק כוא סיום המבבה, ונשבע לבטל כוא מבוה נפ"ג; כמ"ף ..נעידך זו היא שבועת שוא ונל' נחוי"ב. מבות. כד"ל מלקות: ט (ל"ל) שבועת שוא. כד"ל ליתא וכן ליתא בסמוך: י נוהג. כד"ל: ונכי"ק ונכי"מ וכמ"ם וכמשני"ל נוהגת. ברחוקים ובקרובים. במשנ"ל בקרובים וברחוקים. בפני ב"ד ושלא. נכי"ם בין בפני ב"ד בין שלא וכן נסמוך. מפי עצמו כו'. זדונה כו' שגגתה כו'. כד"ח ומפי..; נכי"ם..עצמן. זדונן. שגגתן וכן נסמוך. מבות. כד"ל מלקות וכן בנוסחא הסמוכה. יא ברחוקים בקרובים. כד"ל בקרובים וברחוקים ומפי עצמו. כד"ל ונכי"ק ונמשני"ל מפי.. פטור. נמבעות דסוסס מהבים פטורין. (אחת) זו (ואחת) זו. נכי"ק אחד זו ואחד זו: נמשני"ל אחד זה ואחד זה; נכי"ף וזו וזו. (כיצד אמר). כד"ל ונכי"ק ונמשנ"ב ונכי"ף ליתא. לא אכלתי כו'. נמשנ"ב אם לא.. והקישה; כד"ל ונכי"ק אם לא אכלתי היום ואם לא. הפילין (היום). כד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"ם ליתא. משביעך אני. נכי"ם משביעיך. (משביעיך) לא משביעכני וכיה הנוסח קבה ולכי מנוסח ומי כ"ל כ"ק פ"ם פ"ו:

תוספות הרשים

ט בתי"ם ד"ח והשניה כו'. ומאתה שעה כוא שבר כו'. ויכיר עובה אומרים לו שיאכלנה מוסב שיבטל על שבועה שוא ולא יכנוס על שני שבועות וכן מיבה אם אמר שלא אוכל ובועה שיאכלנה אומרים לו בלא יאכלנה כו'. (הרא"ש בבא דילמי):

פרק ד א שבועות

העדות. שבועה לא כתיב בהדיא בקרא אלא יליפין מקל וחומר מתני' דס"פ: ולא בקרובים. כתב הר"ב דכתיב לא יומתו על בנים וגו' כלומר בהתקתי במכה ד' פ"ג דסנהדרין ע"ש: ולא בפסולים. כתב הר"ב כגון וכו' וגזלן כלומר הע"ג דאיכא בר מלקות (בגזלן) [ע"ג שמיהא] לעבה דהכתוב כמ"ש במכה ג' פ"ק דסנהדרין: ואינה מהנה אלא בראיין להעיד. כתב הר"ב לאפוקי מלך שאינו מעיד והפסולים לעדות מדרבנן. מכלל דמלך מדאורייתא היו כשר להעיד. והכי איתא בהדיא בגמ' (ובלומר) דממעטינן מבחק בקוביא וכ"ש מלך [ובלומר] בהוא מדאורייתא ופירש"י דכתיב (דברים י"ז) שום תשים עליך מלך בהדיא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו. ע"כ. ולפ"ז אף במלכי בית חד איריגן דאינן ראויין להעיד וכן דקדק הרמב"ם בלשון פ"ג מהלכות מלכים לומר דאף מלכי בית דוד אין מעידין והיינו דגמרא דאמרינן למעטי מלך מפרש רש"י דתנן [בסנהדרין דף י"ח] לא מעיד ולא מעידין לאחו אע"ג דאיתא מבנה במלכי ישראל בבית כדמפורש התם ומ"ש בפ"ד במכה ה' פרק ב' דסוריות. [ומעמה דבפסולי עדות מדרבנן אינה טהנת. פירש"י הואיל וסוף סוף אי מההיד. לא מקבלינן ליה. ולא קרינן ביה והוא עד] : בפני ב"ד. עמ"ש במכה ה' פ"ט דב"ק: ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. דליף ליה מג"ש דהתחלת התחלת מפקדון. וסבר דון מינה ומינה כלומר דדייקן מינה לחייבו אף מפי עצמו. ומינה מי התם דמחייבי בין בב"ד בין שלא בב"ד. פירש"י ובמבנע על בקר כתיב מבמע בין בב"ד. בין שלא בב"ד. ועמ"ש בר"פ דלקמן [ומ"ש במשנה ה' פרק בתרא דמנחות] : מפי עצמו. כתב הר"ב אם מפי עצמו נשבע שבועה וכו' וכן ל' רש"י. וכן אם עונה אמן אחר השבועה כדפירשו הר"ב ורש"י בר"פ דלקמן נתי שבועת הפקדון. ומ"ש אם בפ"ד : ומפי אחרים. כתב הר"ב כגון מפגיע וכו'. ואמרו לו אין אנו יודעין לך עדות. הע"ג דלא עונה אמן אבן הוא אומר ובמעה קול אלה אם לא יגיד ונשא עוון וכתב הר"ב ובקרא במשבע מפי אחרים כתיב בגאמר ומשמעה קול אלה ועמ"ש במכה ה' : עד שיכפרו וכו'. עמ"ש במכה ג' : וחכמים אומרים בין מפי עצמו וכו'. דסבירא להו דון מינה ואוקי באחרים לגאמר לאחר שהבאה מפי עצמו לשבועת העדות מפקדון אוקי באחרים דמפי אחרים במשבע דוקא בב"ד ה"נ מפי עצמו שהבאת אינו אלא בב"ד. ועמ"ש בזה במ"ה פרק בתרא דמנחות: ב *) והחייבים על דון השבועה. פירש הר"ב כתיב בה ונעלם. וכן פירש"י ובמכה ג' פ"ב דבריהות לא פירש הר"ב כך. ומה אפרש בפ"ד : ועל שנגתה עם זדון העדות. לכון הר"ב שיודעים שבועה זו אסורה וכו' כ"ה בגמרא. וממילא יודע לו עדות. דאי לאו הכי אינה אסורה. והייט זדון העדות וכן פירש הר"ב ריש פרק דלקמן לענין פקדון. ולכון רש"י בפירוש המכה עם זדון העדות. המודים הם ויודעים לו עדות. אבל שוגגים הם על הקרבן וכו' שיודעים שבועה זו וכו' : ואינן חייבין על שגגתה. לכון הר"ב אם שוגגים הם לגמרי כשבורין באין יודעין לו עדות. ואח"כ נזכרו וכו' כל זה לכון רש"י. ותמהו אחרונים דמשמע דקא מפהבנו. ותירץ הר"ן דרש"י כך סוא אומר שבאותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין. יודעין היו. אלא שלא היו מתבוננים לשום לב. אבל לא היו צריכים ידיעה אחרת: וגמגמא [מה שנשבע] אין אנו יודעים לא נשבעו כל האמת. אלו היו שמים על לב באותה שעה יודעים היו שכרי מיד כשנתחייבו נזכרו בלא שום תזכה ידיעה. ואף"ה כיון שהיו שבורין לשבע על האמת. פטורים. מכוס דהעשיה היו. ע"כ. והשתא אתי שפיר שפירשו רש"י והר"ב שנגנו בידיעה עתה. ולא פירשו שנגנו בשבועה שבורים לגמרי. וכמ"ש התוס'. וכ"פ הרמב"ם. ולישנא למימר דלא שכרי אנו דבהכי פטור. דהא שמעינן גמי מרישא דאין חייבין אלא כיודעים שבועה זו אסורה הא לא הכי פטורים. אלא דרש"י והר"ב בתו לאמעטו חדוק זה דאפ"ם דיודעים היו. כדכתב הר"ן. אבל ודאי הא"ה בשגגו בשבועה דפטורים. והרמב"ם בחבורו סוף פ"ח מהלכות שבועות כתב לתרוייהו. כ"ל אבל אם לא ידעו שהיא אסורה. לו שבועה העדים ונשבעו וכו'

פרק ד א שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים.

דכתיב (ויקרא ה') והוא עד ראה להעיד דכתיב (דברים י"ט) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשופטים אשר יהיו בימים ההם ולא נשים. ההוא קרא בעדים הוא דכתיב ולאמר כלן שנים. ולאמר להלן שנים. ע"פ שנים עדים (שם י"ז) : ולא בקרובים. דפסולי עדות ניהו דכתיב (שם כ"ד) לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים. וה"ה לאחר קרובים: ולא בפסולים. כגון חייבי מיתה וחייבי מלקות ונגזלן. דאיתקרו רשעים והתורה אמרה אל תשת רשע עד : ואינה נוהגת אלא בראיין להעיד. לאפוקי מלך שאינו מעיד והפסולים לעדות מדרבנן כגון מבחק בקוביא ומפריחי יונה : בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. אם מפי עצמו נשבע שבועה שאינו יודע לך עדות חייב. כגון נשבע בפני ב"ד בגן אלא בפני ב"ד : ומפי אחרים. כגון מבגיע אני עליכם בשבועה והגיעוני. ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות אם אינם חייבין עד שיכפרו בבית דין. דכתיב (ויקרא ה') אם לא יגיד ונשא עוון במקום שאילו היה מגיד היה מועיל. וקרא במשבע מפי אחרים כתיב. ואין הלכה כרבי מאיר : ב והחייבין. קרבן עולה ויורד על זדון השבועה. שהרי לא נאמרה בה ונעלם : ועל שנגתה עם זדון העדות. יודעים שבועה זו אסורה אבל אין יודעים שחייבים עליה קרבן : ואין חייבים על שגגתה. אם שוגגים הם לגמרי כשבורים שאין יודעין לו עדות ואח"כ נזכרו. שהרי הן אנוסים. ולא קרינן בהו ונשבע על בקר : ובלא

פרק ד א שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקן ולא בקרובין. בכשרים. ולא בפסולין. ואינה נוהגת אלא בראיין להעיד. בפני בית דין ושלא בפני בית דין. מפי עצמו. ומפי אחרים. אין חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים בין מפי עצמו ובין מפי אחרים. אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין : ב והחייבין על זדון השבועה. ועל שגגתה עם זדון העדות. ואינן חייבין על שגגתה. ומה הן חייבין על זדון השבועה. קרבן עולה ויורד : ג שבועת העדות כיצד. אמר לשנים בואו והעידוני. שבועה

מתבוהו והגיעוני. ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות אם לא יגיד ונשא עוון במקום שאילו היה מגיד היה מועיל. וקרא במשבע מפי אחרים כתיב. ואין הלכה כרבי מאיר : ב והחייבין. קרבן עולה ויורד על זדון השבועה. שהרי לא נאמרה בה ונעלם : ועל שגגתה עם זדון העדות. יודעים שבועה זו אסורה אבל אין יודעים שחייבים עליה קרבן : ואין חייבים על שגגתה. אם שוגגים הם לגמרי כשבורים שאין יודעין לו עדות ואח"כ נזכרו. שהרי הן אנוסים. ולא קרינן בהו ונשבע על בקר : ובלא

*) דנוגר זה בייר לקמן פ"ה מ"ח על וחייב על זדון שבועה כר' נגי בשבועת הפקדון ובכם שהר הר"ב בבריאות פ"ב התוי"ט. (הו"ת) : וכו'

פ"ד א שבועת העדות כו'. ע"ש ל"ם פ"ב: בבשרון ולא בפסולין. ואינה נוהגין בראוין להעיד. מ"ש ל"ם מפי שבועות ה"ח ספ"ג לאחרן רס"ח: מפי עצמו ומפי אחרים. יש אלבי שבועות פ"ב ה"ח: בן בפני עצמו כו'. מ"ש שם פ"ב ה"ב: ב והחייבין על זדון השבועה כו'. ע"ש ל"ם פ"ב ה"ב: קרבן עולה ויורד. מ"ש שם פ"ה: ג שבועת העדות כיצד. ל"ח ל"ג מ"ש פ"ח ה"ב: אמר לשנים בואו כו'. ל"ח ל"ם פ"ב:

שנויי נוסחאות

פ"ד א ולא בנשים. נכ"פ אבל לא.. ובפי אחרים אין. נד"ל ונכ"ק ספי אחרים אינן ונ"ל: ספי גם נכ"ם ונ"ם אינן גם במפני"ר. שיכפרו בהן. נד"ל ונכ"ק ונכ"מ ונכ"ם ובמפני"ר ..בו. בין ספי עצמו. נד"ל ..עצמם. שיכפרו (בהן) בב"ד. נכ"ק ..ליתא: נד"ל ונכ"ק ונכ"ם ..בו ונ"ה במפני"ר (וכם ובב"ד): ב זדון השבועה. נד"ל ונכ"ק ונכ"מ ונכ"ם ונמפני"ר ..שבועה. שם זדון. במפני"ר ועל זדון (ז). ואינן חייבין. במפני"ר ואינו חייב ונ"ה נד"ל (וכם אינו..). ומה הן חייבין על זדון השבועה. במפני"ר וסת. הוא חייב על זדונה ונ"ה זדונה. גם נד"ל ונכ"ק ונכ"מ ונכ"ם: הגר"א במפני"ר מתק מלת השבועה וגרים זדון ע"ב ונפי' ר"ח: ג לשנים. נד"ל ונכ"ק ונכ"מ ונכ"ם ונמפ"ר לעדים ונ"ה נרי"ף ורא"ש.

ראשון לציון

פ"ד א ברע"ב ד"ה שבועת העדות כו' אלבל כלן בנים ונאמר לכן כו' עיין יסלים:

הגהות רעק"א

פ"ד א [אות כג] בפשי שבועת העדות. ואפילו פסק יכול להתבייש שפא יודע לו עדות אף דהוא עצמו לא ידע שיש לו זכות בפטון זה. ברמוכח מהתיא דאמרי' בסנהדרין (דל"ב ב') הכל מודים בעדי מיתה. הר"ן: [אות כד] בפשוטה ולא בנשים. אף דאמרי' בסנהדרין הכל מודים בעדי מיתה דחייב כיון דהאמינו חז"ל לע"א להעיד שמת בעלה אם היה מגיד היה מועיל. א"כ משכחת לה שבה"ש גם בנשים דהא גם נאמנות להעיד שמת בעלה. צ"ל כיון דבקרא כתיב והוא עד בעינן שיהי' ראוי לעדות ואשה לא שם עדות עלה. דאף דנאמנת מת בעלה חיינו מכח דייקא ומנמבא מוכח דשפיר מעידה אבל לא מיון עדות. ודווקא בכר אחר כשר והוא עד מיתה דשם עד עליו דהא יכול להצטרף עם אחר וגם הא מועיל עדותו בזה חייב אבל באשה משום מועיל עדותה לחוד אינה חייבת דס"ם לאו שם עד עלה. ואולם עיין בהא דקתני הא"ג אלא בראויי' להעיד דמוקמי' דאתי לסעמי מסדק בקוביא וכן הוא בהרע"ב בזה הא פס"ע דרבנן כשרים לעדות אשה וא"ב משכחת בזה כ"ש כאם השבועה אותם לוסר מת בעלי דשב עד עליהם דהא מדאורייתא הוי עד אלא דמסורי' מעמם דאם הי' מגיד לא מועיל בדאי' ביומא ר"פ יה"כ וא"כ

ג ובאו לב"ד והודו פטורים. ואפי' כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד חייבין על כל אחת ואחת. דאמר קרא (ויקרא ה') והיה כי יחטא לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת: מה טעם. אין חייבים אלא אחת אפילו אתקו וכפרו לבסוף. ולא אמרינן כפירה קיימא אסלהו לחייבם על כל אחת ואחת: תואיל. ואילו כפרו בב"ד בפעם ראשונה שוב לא היו יכולין לחזור ולהודות. שכבר הגיעו שאינם יודעים לו שום עדות. ובוב אין חוזרים ומגידים. הלכך אפ"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות היו לבטלה חוץ מן הראשונה. דאם מה שאתקו בראשונה כפירה היא. שוב אינם רואים להשביעם ואם אינה כפירה הרי מישבעין ושומדין. ומה ש שבועה על שבועה. על כרחך כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת. אשבועה חוץ לב"ד וכפרו בב"ד כתיב בשבועות חוץ לב"ד שהיו משבעין שיבואו לב"ד ויעידו לא יצאו לבטלה ורואות לחלק שאם כפרו בם בראשונה היה ראוי לחזור ולשבעם: ד כפרו שניהם כאחד. בחוץ כדי דבור: בזה אחר זה. שהיה בין זה לזה יותר מכדי דבור: הראשון חייב. אבל הבני פטור. שכיון שכפר הראשון. שוב אין הבני ראוי להעיד. שהוא יחידי

[כמ"ש בס הכ"ב] ומרישא לא דייקינן מידי. לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יגיד דמיניה דרשינן דהיו מחזר ומגיד בתר ומעמא קול אלה כתיב. ומפני שדרך סמדים לסמוך אלא להעיד אע"פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין. ובתר שבועה אמרו יודעים אנו. לא מקרי חזר ומגיד אלא הכיתם התורה עון באין יודעים אלא בתר אלה ואמ"נ דאמרינן דעדים החתומים על הספר כמו שנחקרה עדותן בב"ד ואין יכולין לחזור ולהעיד כדאמרינן בפ"ב דכתובות [מסכת ג'] שאני התם דלא ביאת אלה דכבר נגמר עדותן הכל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בתר הבנעת הובע. עוד נראה שקרוב הדבר דמאין אנו יודעים. ליודעים אנו. לא מקרי חזר ומגיד אלא בראשונה לא הגיחו כלום ומכשו מגידים וכי אמרינן באין יכולים לחזור ולהודות לא מטעם חזר ומגיד אלא משום דלא משום נפשייהו רשעים. שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביע. ובהכי מתרלה קושיא [דאמאי נקט מתני' במשבע מפי עצמו] דלשמעינן הך רבותא נקט במשבע מפי עצמו. וכב"ד עבקינן. ע"כ. כלומר דלהכי נקט אין אנו יודעים לך משבעינן ואמרו אמן. דאין רגילות שיאמרו אח"כ עוד פעם אחרת אין אנו יודעים וכו' כיון שכבר אמרו זה אלא רגילות להשיב אמן. ובהכי אשמעינן הך רבותא דאפי' אמרו תחלה אין אנו יודעים וכו' לא הוי חזר ומגיד ואילו היה רוצה לבטל מושבע מפי אחרים לא היה יכול להתחיל אמרו [נו] אין אנו יודעים וכו' לפי שבוב אח"כ כמשבעינן אין רגילות להשיב אלא אמן ואין זה מפי אחרים. ובעיקר סברת הר"ן מיין בב"י ח"מ סימן כ"ט: השביע עליהם ה' פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד וכו'. אחיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה. דאהגדה דוקא קפיד קרא דלהוי במקום הראוי להגדה. תוס'. ועמ"ש במשנה ה': ד כפרו שניהם כאחד. פי' הר"ב חוץ כדי דבור. גמ'. דלא אפשר לגמלם. ופי' חוץ כדי דבור כתב הר"ב ברים פ"ד דגזר שהוא בכדי שיאחר שלוש עליך רבי ומגיד' דהא דאפשר בחוץ כדי דבור. הייט שהתחיל חוץ כדי דבור אע"פ שלא היתה כל הכפירה. חוץ כדי דבור בזה לא אפשר דהא דאמר שבועה באין אנו יודע לך עדות הוי מוכח יותר משלוש עליך רבי. וכתבו התוס' וא"ת אמאי שמ חייב. לימא אנו לא עבייתי כלום שכפר הראשון כבר ואילו היה אחר בו חוץ כדי דבורו גם אנו הייתי אחר בי חוץ כדי דבורי. יאלומר ר"י דאין שהעיד זה חוץ כדי דבור על ראשון חייב כאילו שניהם העידו בבת אחת בגמלום ויכול גם הראשון לחזור ולהודות חוץ כדי דבור של עדות שני כמו הבני ואין לבני יותר כבות לחזור מלראשון. אלא לשניהם שוים. ולכך אין שני יכול להעלות כלום בחזרת הראשון: והשני פטור. פי' הר"ב שכיון שכפר הראשון שוב אין הבני ראוי להעידו דאע"ג דקם לבשועה. [ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר ואם משלם] דבר נורם לממון לא כממון דמי. גמ': בפר אחד והודה אחד. שכופר חייב. גמ'

שאין אנו יודעין לך עדות. או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות. משביע אני עליכם. ואמרו אמן. הרי אלו חייבין. השביע עליהן חמשה פעמים חוץ לבית דין. ובאו לבית דין והודו פטורים. כפרו. חייבים על כל אחת ואחת. השביע עליהן חמשה פעמים בפני בית דין וכפרו. אינן חייבין אלא אחת. אמר רבי שמעון מה טעם הואיל ואינם יכולים לחזור ולהודות: ד כפרו שניהן חייבין. בזה אחר זה. הראשון חייב. והשני פטור. כפר אחד והודה אחד.

וכו' הרי אלו אנוסים ופטורים: ג או שאמרו לו. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות. ואמר להם משביע אני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבים. אבל אם אתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה. רש"י. וירחה מלשון דדוקא אתקו. הא כפרו ואמרו אחר השבועה אין אנו יודעים לך חייבים ומיירי בב"ד. דאם ר"מ לא מחייב מפי אחרים אלא בב"ד. והשתא מפני' אפילו כרבנן דלא מחייבי אלא בב"ד. דמהני' מיירי בב"ד. ולאו בדוקא נקט ואמרו אמן. דהייטו מושבע מפי עצמו. ומשום דאין לב"ד הוא דלא מהני אלא בשבועה מפי עצמו ומהני' ר"מ היא. דאילו רבנן לעולם אין חייבים עד שיכפרו בב"ד. אלא ה"ה כפרו ואמרו אין אנו יודעים לך. דבב"ד מיירי. ולא נקט ואמרו אמן אלא לאפוקי אם אתקו. וכן מסיק התוס' דמהני' אפי' כרבנן. ונקט ואמרו אמן כדי לקלר. וה"ה אפילו אמרו אח"כ אין אנו יודעין לך עדות. ע"כ. וכתב הר"ן דאיכא למידק כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביעו אח"כ ולא הוצרו מפני מה חייבים כפירת דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב"ד אין אנו יודעין לך עדות אין יכולין לחזור ולהודות. וכ"ת הכא במאי עסקינן בחוץ כדי דבור לא משמע הכי בגמרא דקאי ומריא בחידוך בנא שכפרו שניהם כאחד. ומוקמינא לה בחוץ כדי דבור

שבועה אמרו אח"כ עוד פעם אחרת אין אנו יודעים וכו' כיון שכבר אמרו זה אלא רגילות להשיב אמן. ובהכי אשמעינן הך רבותא דאפי' אמרו אח"כ אין אנו יודעים וכו' לא הוי חזר ומגיד ואילו היה רוצה לבטל מושבע מפי אחרים לא היה יכול להתחיל אמרו [נו] אין אנו יודעים וכו' לפי שבוב אח"כ כמשבעינן אין רגילות להשיב אלא אמן ואין זה מפי אחרים. ובעיקר סברת הר"ן מיין בב"י ח"מ סימן כ"ט: השביע עליהם ה' פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד וכו'. אחיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה. דאהגדה דוקא קפיד קרא דלהוי במקום הראוי להגדה. תוס'. ועמ"ש במשנה ה': ד כפרו שניהם כאחד. פי' הר"ב חוץ כדי דבור. גמ'. דלא אפשר לגמלם. ופי' חוץ כדי דבור כתב הר"ב ברים פ"ד דגזר שהוא בכדי שיאחר שלוש עליך רבי ומגיד' דהא דאפשר בחוץ כדי דבור. הייט שהתחיל חוץ כדי דבור אע"פ שלא היתה כל הכפירה. חוץ כדי דבור בזה לא אפשר דהא דאמר שבועה באין אנו יודע לך עדות הוי מוכח יותר משלוש עליך רבי. וכתבו התוס' וא"ת אמאי הייב. לימא אנו לא עבייתי כלום שכפר הראשון כבר ואילו היה אחר בו חוץ כדי דבורו גם אנו הייתי אחר בי חוץ כדי דבורי. יאלומר ר"י דאין שהעיד זה חוץ כדי דבור על ראשון חייב כאילו שניהם העידו בבת אחת בגמלום ויכול גם הראשון לחזור ולהודות חוץ כדי דבור של עדות שני כמו הבני ואין לבני יותר כבות לחזור מלראשון. אלא לשניהם שוים. ולכך אין שני יכול להעלות כלום בחזרת הראשון: והשני פטור. פי' הר"ב שכיון שכפר הראשון שוב אין הבני ראוי להעידו דאע"ג דקם לבשועה. [ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר ואם משלם] דבר נורם לממון לא כממון דמי. גמ': בפר אחד והודה אחד. שכופר חייב. גמ'

שאמרו שבועה שאינ"י לך עדות ע"ז קתני או שהשביע לו בלא שבועה אין א"י לך עדות אבל אם לא אפר תחלה בואו והעידוני אין חייבים כיון דבעי שישמעו פני התובע. או דסת דקתני או שאמרו הייטו שהן התחילו ואמרו לו אין א"י לך עדות דכיון דקא אמר להם על הבריהם משביע אני עליכם לשון זה הוי תביעה דלעניין מאי משביע אותם א"ו דרצינו שיעידו לו אם יודעים ובשכפרו ואמרו אמן הוי כפירה אחר שנשבעו מהתובע וצ"ל לדינא: [אית כן] בא"ד וכתני' ר"מ היא. ומ"מ קתני סיפא ובאו לב"ד והודו פטורים אף במושבע מפי עצמו דחייב ר"מ אפילו כפרו שלא בב"ד הייטו דלא חזר ובא והודה בב"ד אבל אם הודה אח"כ בב"ד לא. דלעניין זה לא אמרינן דין מינה מסקינן פשוט דבעדות כה"ג כפירות דברים בעלמא הוא שהרי כבר בשקום שאין העדות פועל והודה בשקום שצריך משא"כ בשקרן שכפירתו בכל מקום שוה הר"ן: [אות כן שם ברע"ב ד"ה הואיל. וראיות לחלק. בשי"ת עבודת הגרשוני סי' ג' הקשה דהא אף אם יודה אח"כ בב"ד ולא הוי בכלל עובר שבועת עדות לסברא ס"ם לוקה משום שבועת ביטוי דנשבע לשקר במה דנשבע חוץ לב"ד שא"י לו עדות ואי"כ הוא רשע וארבעים כתפיה ואידנקבל מסנו עדותו. ובתוספות סי' כ"ח סקי"ם כתב דבשבועה מפי אחרים משבחת בפשוטו דבל ראין בו מקום שבועת העדות גם שבועת ביטוי אין בו דהא לא הוצרו שבועה פניהם. וגם בפשבע מפי עצמו משבחת לה כגון שאמר משביע אני עליכם שאם אתם יודעים לי עדות שתעידוני ואמרו אמן. ואח"כ אמרו אין אנו יודעים ואם אמרו כן חוץ לב"ד אין כאן מעילה בשבועה כלל. כי לא אמרו רק אמן להעיד בב"ד והם באמת חזרו והעידו בב"ד ע"ש: ד [אות בה] תוי"ט ד"ה כפרו ואומר ר"י. והרמב"א כתב דדוקא בב' עדים שניהם חייבים אבל בג' עדים וראשון פטור אף דהיה יכול לחזור ולהודות הב"ד של הבירו ס"ם כיון דבשקר בכפר לא היה עליו שם כפירת ממון דהא העדות

הבטת

השביע עליהם ה"ם חיי לב"ד כי כפרו חייבין כו'. מיי' שם פ"ם ה"ג ופ"י שם כפ"ו סה"ג שם: השביע עליהם מי ראיל ואינם יכולין כו'. מיי' שם מ"ה: ד כפרו שניהם כאחד: נ"ל פ"ג מיי' שם ה"ג: כפר אחד. מיי' שם מ"ד:

שנויי נוסחאות

(אנ שאמרו לו אין אנ יודעין לך עדות). נכי"ג ונכי"ם ליתא למגמ לו. נכי"ק ליתא בעדות לכל הדבר. (הרי אלו חייבין. נכי"מ ונכי"פ ונמכני"ל ליתא. עליהן חמשה. נמכנ"ג עליהם חמש וכ"ם עליהם נכ"מ. לבית דין והודו. נד"ל לפני ב"ד והודו הרי אלו וכן נסמוך כפרו הרי אלו. כפרו חייבין נכי"מ כפרו בב"ד חייבי וכ"ם נרש"י ונר"ן ונרע"ב. על כל אחת ואחת נכי"מ. ואחת אר"ש מד טעם מפני שהן יכולין לחזור ולהודות ומי נק"ל מל סתו"כ ויקרא כי ש"ב ומי' ירושלמי ר' יוחנן מי מ' ולא מייתי מרישא מפני שהן כו' דמי להאינעיל מטמע דליתא במשנתו ופ"ם נפ"ג. (ד"ס). בפני ב"ד וכפרו. נד"ל בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד. (?); נכי"ק בפני ב"ד ובין שלא בפני ב"ד (?). א"ר שמעון מה טעם. נד"ל א"ר ישמעאל מה הטעם ונפ"ק סוף מסנס נ' גם נד"ל ר"ש וכ"ם הטעם נס נכי"ק ונמכני"ל. הואיל ואינם יכולים. נד"ל ונכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ונמכני"ל מפני שאינם יכולים. ד באחת. נמכנ"ג באחד. (שניהם) חייבין. נכי"מ ונכי"פ ליתא. בזה אחר זה. נד"ל ונכי"ק זה אחר זה. (והשני פטור). מ"ל ונכי"ק ונמכני"ל ליתא ופי' רש"י ורע"ב.

תוספות רע"א

וא"כ בעדות מיתה דהי מועילי בעדותן ליחייב ('עי' בתשובה לרבינו סי' קע"ט לחלק הכתבים) נ [אות בה] תוי"ט ד"ה אי שאמרו כלא שבועה אין אנו יודעים לך עדות) מסתפקנא אם ס"ם בעי' שיאמר תחלה בואו והעידוני כדקתני ברישא אלא דברישא קתני

הכופר חייב. היו שתי כתי עדים. כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השנייה. שתיהן חייבות. מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: ה משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון. ותשומת יד. וגזל. ואבידה. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות. אין חייבין אלא אחת. שבועה שאין אנו יודעין. שיש לך ביד פלוני. פקדון. ותשומת יד וגזל ואבידה. חייבין על כל אחת ואחת. משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון חטין ושעורין וכוסמין. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אין חייבין אלא אחת. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין. חייבין על כל אחת ואחת: ן משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ן נזק וחצי נזק תשלומי כפל תשלומי ארבעה והמישה ושאנס איש פלוני את בתי ופתה את בתי ושהבני

ידעו כי היה בס כת אחרת בשעת תביעותן. עוד כתב לפי שהיה אומרת ידעו בזולתינו ישיבו וכו' הודיעו כי לא נקבל מהם טענה זו ע"כ. ומ"ש הר"ב ומבני כגון שהיו העדים כל כת שנה קרובים בגבותיהם. פירש"י נכתבו בתי אחיות ואינן נשרים בעדות אחת. וקשיא גוסכות דקאמרי דמבמע דתרוייהו גוסכות למהי דכיון שהאחת מתה לה הרי נתרחקו. והרמב"ם בפ"י מהלכות שבועות כתב קרובין להובע לו לגתבע בגבותיהן. ולדידיה קשיא טפי דבאחד שהוא קרוב בהאתו סני. דהשתא אין הכת הבניה יכולה לחייבו ממון. וכתבו התוס' דמיירי כגון בשעת רחיית העדים היו רחוקים. דבעינן תחלתן וסופן בשרות כדאמרינן בפרק יש נוחלין [דף קכ"ח]. ע"כ. ומ"ש הר"ב כמ"ל דהשתא מיהא לא בטוב. ולמדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. ואע"פ שרוכן למיתה רש"י והר"ן: מפני שבעדות יכולה לקיים בשתיהן. כאחר שמתו הגשים. אז כפרה כת הבנייה העדות ג"כ. הרמב"ם: דן שיש לי פקדון ותשומת יד וכו'. עיין במשנה ג' פרק דלקמן מ"ש שם: שבועה שאין אנו יודעים וכו'. שבועה זו איני יודע למה דכיון שאמר הלה משביע אני עליכם אינו עליכם מושבעין הם. שכן היא עיקר שבועה דכתיבה בעדות ובמשנה קול אלה כדפריטיה ברים פרקין. ובמא י"ל דלרבותא נקט דאע"ג דהוליאו הם עצמם שבועה מפיהם הפ"ה אינן חייבין אלא אחת. וא"ל אחידי דנקט בשבא הבנית שבועה וכו' דמהייבינן על כל אחת ואחת. ועיין במשנה י"א. והרמב"ם בפ"ט וסוף פ"י מהלכות שבועות כ"ל דמושבעים מפי אחרים ולא עצו אמן אינם חייבים אלא [עד שיפיעם] בב"ד. לכברתו ניחא. דהשתא אפי' חון לב"ד ולריך שיוליאו שבועה מפיהם והתחב"ד הביאו וכתב עליו שבועת גדולה נגנבה בו. ואני אומר שאפשר וקרוב לומר במשנתינו זאת הבריתו לומר כן ולא ניחא ליה בזמה שכתבתי דלרבותא נקט הכי הא"ל וכו': חייבין על כל א' וא'. טעמא מסתבר שהיא דמהני' ג' פרק דלעיל: ן נזק וחצי נזק. כתב הר"ב בחצי נזק לרוחות דממונא הוא. גמ'. והא קמ"ל. ופירש"י ואחידי דתניא הא. תנא בהדיה תשלומי ד' וה'. ואונס ומפתה. דממון שאין מתחלס ברחם הוא. דומיא דחצי נזק ב"ן מתחלס ברחם. ודכוותה משנינן בשמעתא דסנהדרין [דף ג'] [וע"ש בפי' הר"ב] ואפילו קמ"ל שהכל בי חבירו ביוה"כ. אז סדליק גדיבי. לאבוקי מדרבי נחוניא דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין. ואחידי דתנן נמי. דקריבה לגד מיתה. ואמשמעינן דהואיל ואיט חייב מיתה בהכאה בלא חבורה. חייב בתשלומין. ע"כ. ומ"ש הר"ב דאמרינן בעדות של קנס אין חייבין. דקיי"ל מודה בקנס פטור. הלכך לא הוה אלא גורם לממון דאינו הודה היה פטור. ולאו ממון הוא. גמרא: ושאנס איש תלוני וכו'. כתב הר"ב מכוס בשת ופנס. פירש"י פנס בחולה כתובתה מחתים ובעולה מנה. ע"כ. וכותה דמרן לא ידענא דלא אסכחן זכותא לאחיה בכתובה. ותו דמתני' היא מ"ז פ"ג דכתובות. פנס רואין אותה כאילו היא בפחה נמכרת וכו' ומפרשינן בגמ' להשיא לעבדו שיש לו בו קורה רוח וכו' כדפירש הר"ב שם: ושאנס וכו'. כתב הר"ב מכוס בושת ופנס וכו'. דמשתמע ממונא קא תבע ולא קנס שאם הודה לא יכלס כדפי' הר"ב במ"ד פרק דלקמן. ומסתבר דבשם בחולה שם ר"ש כמו כן הולך בכאן לענין עדות ועמ"ש שם במ"ג. ובפ"ט מה"ש שהעתיק שם הרמב"ם דין בהנה וכו' לענין שבועת העדות. כתב עליו הכ"מ

שלמדו

הוא שתי כתי עדים. ל"נ פ"ל יהושמי שעטים פ"ם כ"ל: כפרה הראשונה: פ"ל שם פ"ו: ה משביע אני עליכם כו' ל"נ פ"ל פ"ל פ"ם פ"ל: שבועה שאין אנו יודעין כו'. פ"ל שם: משביע אני עליכם כו' שבועה שאין אנו יודעין כו'. פ"ל שם פ"ל: ן משביע אני עליכם כו'. ל"נ פ"ל פ"ל פ"ל פ"ל שנוגעים כ"ם:

שנוי נוסחאות

כתי עדים. בכי"ק עדים. **מעידות אותו**: ה בכל דפקדון **ותשומת** יד בכמי לוגיה ליתא בטעות בד"ל. יודעין **שיש לך**. בכי"ק ובכי"מ ובמבכי"ר יודעין לך **עדות שיש לך**. **ותשומת** יד וגזל **ואבדה** חייבין. בכי"ם תשומת יד גזל אבידה חייבין. ובי"ם בסיוך שעורים בוסמין כ"ם. **ותעידוני** כו' (**פקדון**) חטים. במבכ"ר ותעידו. וליתא וכן ליתא גם בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"ר ומבכי"ר. (**לך עדות**) **שי"ל ביי"ם חטין**. בכי"מ ליתא. **ן תשלומי כפל תשלומי**. בד"ל ובכי"ק **ותשלומי כפל ותשלומי**. **ושאנס איש פלוני** (**את בתי**) בד"ל ובכי"ק ובכי"ם (וכם ליתא וכן ליתא בכי"מ (וכם ליתא גם למלי איש), וכן ליתא במשני"ר (וכם שאנס).

תוספות הדשים

פ"ד ד הרע"ב ד"ה שתיהן וכו' הא קיימא בת בגיר כו' עכ"ל. והקבו בתו' מלי סדיר הא ק"ל הכופר כמלוה בים עליה עדים חייב והוכו כ"מ דליתנהו קמן אבל הכא דקיימו עדים קמן כ"ל לכ"ם הבינו כפירת הנגים בעלמא: **בתוי"ם ד"ה שתיהם** חייבות כו' ולדייה קבינ' מפי כו'. ולי"ל דמ"ל סיס סלאמון מכת לאמנה פטור הכלי עד שני ענגרף עם מי מכת בגיה דהא ה"ל לגמלס בגיפרו מגיהס בגת מ' אלו ©בתוך כדי דיבור כ"ל ד"ה כפרו כו' מ"ל הלאמון לא כפר ממון בעדותו: (ממכורת ז"ל)

ראשון לציון

ד תוי"ם ס"ה שתיהם חייבות כו' שגוסס הכי הוא כמי כו' ואינם ברוגן לאיתה רש"י והר"ן. והוס' כתבו דיה קמ"ל אין לפרס קמ"ל דאין רוב גוססין לאיתה דבכדאית מוכח בפרק כל הנפש דף כח. דלוגן לאיתה אלא מי לע"ג דרוב גוססין לאיתה השתא מיהא לא שייב ע"כ:

תוספות רעק"א

ראוי להתקיים בב' האחרים: [אות כט] בתי' חדשים. ול"נ דא"כ כי' אלא בתוך ב"ד בנ"ל. הדברים נבונים ע"פ דברי הריטב"א שהעתקתי (בדבור הקדום) דבשלשה עדים הראשון שאור: ן [אות ל] תוי"ם ד"חנוק. דקי"ל מודה בקנס פטור. צ"ל מודה בקנס ופח"ב באו עדים אמור: [אות לא] שם ד"ה ושאנס שמתבר דבשם. ובהי' הריטב"א כתב לתלן דבנה אם ר"ש מודה דתתם נבי תביעת מרא ופפת נ"ייה. אבל לנבי עדים לא בע' לאחרוינגר ב ומני ובי תבע מתם שיבואו ויעידו בין אנשא בין אבנשא פנם משביע לתו:

שלום חייב עליה מיתה. וכיון דליכא מיתה איכא ממון: ושחבל בי חברי ביוה"כ. ונקט לה דתע"ג דעונש כרת חייב ממון: ז שאני כהן. פטורין. שאין העדים חייבין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעות ממון: שאנס איש פלוני או פתה בתו של פלוני. ובתו דקתני אינם פטני כהן דגעיל קלי. [דתנא לעיל מימה שאינם פטני כהן לא לוי. ואינו בן גרושה. ועליה קלי]. לא שהבטיחן שאנס אינם פלוני את בתו של אותו פלוני דאיירי ביה עד הכתה. פטורים. דבעינן שיכמטו מפי התובע. וכגמרא מוקי לה בבא בהרשאה. ואי תביעת ממון אחר היו חייבים ואכמוטינן דאין נתפס פטורכה בעל דין בזה כשאר ממון דכיון דממון שהוא שואל לא מצא לידיה מעולם. לא מצי למכתב הרשאה עליה: ושחבל בי בני. חבלה היא חבורה פטורין שאם העידוהו היה מתחייב מיתה. ולא ממון: ושחבל בי חברי ושהדליק את גדישי בשבת. דהעידוהו חיוב מיתה ניהו ופטורים מן הממון: ח שאמר איש פלוני ליתן לי וכו' פטורים. דכתיב בשבועת העדות התנא וכתיב בשבועת הפקדון תהנא. מה שבועת הפקדון של תביעת ממון שיש לו על חבירו. אף שבועת העדות צריך שתהיה על תביעת ממון שיש לו עליו. וזה שטוען שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים אז היה תביעת ממון שיש לו על חברו שלפי' הוא כדבריו שאמר לו חברו שיתן לו מאתים אז אין חברו חייב לו כלום בשביל שאמרה: ט מפני שקדמה שבועה לעדות. ורמינא אמר (ויקרא ה') ונפשה קול אלה והוא עד או ראה או ידע שקדמה העדות לשבועה. ולא שקדמה שבועה לעדותו: י אם יודעים אתם לי עדות וכו' פטורין. דכתיב והוא עד עד שייחד לה עדיו: יא והם יודעים לו עדות עד מפי עד וכו' פטורים

אמירה א ואפי' הוא עני אינו חייב לו אלא מעשה נדר וגמלא שאין עליו חיוב ממון בשום נדר ונמצא רוצה לקיים נדרו. אלא שמנדין אותו או מכין אותו עד שיקיים מוצא בכפקדון. ועמ"ש בפרק בתרא מ"ב: יא שבועה שאין אנו יודעים לך עדות. עמ"ש במ"ה: והם יודעים לו עדות עד מפי עד וכו' פטורים. כתב הר"ב שאם העידוהו לא היה עדותן מועלת לו כלום. וכ"כ הרמב"ם. וז"ל הר"ן הקשה הרמב"ן ז"ל למה לי למתני

*) ופ"ם בפנינה למלך ובלחם משנה (תו"ת).

בני. ושחבל בי חברי ושהדליק את גדישי ביום הכפורים. הרי אלו חייבין: ז משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן. שאני לוי. שאני בן גרושה. שאיני בן חלוצה. שאיש פלוני כהן. שאיש פלוני לוי. שאינו בן גרושה. שאינו בן חלוצה. שאנס איש פלוני את בתו. פתה את בתו. ושחבל בי בני. ושחבל בי חברי. ושהדליק גדישי בשבת. הרי אלו פטורין: ח משביע אני עליכם. אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז. ולא נתן לי. הרי אלו פטורים. שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדון: ט משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורים. יפני שקדמה שבועה לעדות: י עמוד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם שאם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין. עד שיהיה מתכוין להם: יא אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני. שאם אתם יודעין לי עדות. שתבואו ותעידוני. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות. והם יודעין לו עדות. עד מפי עד. או שהיה

מהלכות שבועות כתב שאנס פלוני לו פיתה בתו שמחוסרת פטורים שאם העידו עדות זו יתחייב הנתבע מיתת בית דין והיו חייב בתלמודין. ע"כ: ושחבל בי בני וכו' פטורים. כתב הר"ב שאם העידוהו היה מתחייב מיתה. ולא ממון. כדפירש הר"ב במ"ב פ"ג דכתובות: ח שאמר איש פלוני ליתן לי וכו' פטורים. פירש הר"ב שאפי' הוא כדבריו אין חברו חייב ליתן לו כלום בשביל שאין עליו חיוב ממון בשום נדר. שאין ב"ד יורדין לנכסיו אם היו רוצה לקיים נדרו. אלא שמנדין אותו או מכין אותו עד שיקיים מוצא בכפקדון. ועמ"ש בפרק בתרא מ"ב: יא שבועה שאין אנו יודעים לך עדות וכו' פטורים. כתב הר"ב שאם העידוהו לא היה עדותן מועלת לו כלום. וכ"כ הרמב"ם. וז"ל הר"ן הקשה הרמב"ן ז"ל למה לי

למתני

ז משביע א"ע שאני כהן. ל"ג ע"ג: שאנס איש פלוני את בתו. ע"ל ע"ל. מה שנעשה ה"ל: ח משביע א"ע מי שאמר איש פלוני ע"ל. ל"ה ע"ל ע"ל. מה שנעשה ה"ל: ט משביע א"ע מפני שקדמה שבועה ע"ל. מ"ל שנעשה ה"ל. ל"ה ע"ל. י עמוד בבית הכנסת כו'. ל"ה ע"ל. מ"ל. מ"ל. ל"ה ע"ל: יא אמר לשנים כו'. ל"ה ע"ל.

שנויי נוסחאות

(אר) גדישי. כפ"מ ליתא. (הרי אלו חייבין). במכמ"ר ליתא בטעות: ז ותעידוני. במסב"ר ותעידו. (שאיש פלוני בן חלוצה). כ"ר ליתא נכי"ק. איש פלוני (את בתו). בד"ל ונכי"ק ונכי"פ ובמכמ"ר ליתא. (ופתה את בתו). נכי"מ ליתא. בד"ל ושפתה. ושחבל בי בני (ושחבל בי חברי) ושהדליק גדישי. נכי"מ. „שחבל בו בנו שחבל בו חברו„ את גדישו; כמ"ק ובמכמ"ר ושחבל בו בנו ושהדליק גדישו וליתא וכן ליתא בכי"פ; כמ"ר שהבה (?) בנו ושחבל בו חברו ושהדליק את גדישו; ה ולא נתן (לי). נכי"ק ובמכמ"ר ובמכני"ר ליתא. (אלא) על תביעת. בד"ל ונכי"ק ליתא נמשמש; במכני"ר „שבועה„ (במון) בפקדון. בפ"מ פקדון וליתא; בד"ל „בפקדון„. ט כשתדעון. בד"ל ובמסב"ר כשתדעו; י שאם אתם יודעין. נכי"מ אם„ וכן במשנת הסמוכות; בד"ל ונכי"ק ובמכני"ר אם יודעין אתם וכן במשנת הסמוכות. (עד שיהא מתכוין להם). ובל"ה במסב"ר; נכי"פ עד שיתכוון„; בד"ל ונכי"ק ונכי"מ ובמכני"ר ליתא. יא (איש פלוני ופלוני). נכי"מ ונכי"ר ליתא וכן ליתא בכי"מ בגמ' ובכי"ה נכון. (שבועה שאין אנו יודעין לך עדות) בד"ל ונכי"ק ונכי"מ ובכי"פ ובמכני"ר ליתא וכן ליתא בכי"ף ונקטן בגמ' בכי"ה ונכון הוא. והם יודעים. בד"ל ונכי"ק ובכי"פ ובמכני"ר „שיודעים„:

תוספת הדשים

ז בתוי"ם פר"ה שאנס אינם פטור כו' אבל בתבורו כו'. ואולי לזה דומה דמתני' נקט אלא מלתא אחריתא קאמר דאינו מיפטיב דומיא דזינא דמתני' (לפ"מ).

ראשון לציון

יא תוי"ם פר"ה והם יודעים כו' וכמ"ם כבר בשמש פריש בתקנת כו' עין יפלא"ם:

תוספות רעק"א

ז [אות לב] בהרע"ב ד"ה שאנס ובתו דקתני. דא"א שאנס את בתו היינו שהאב בא על בתו. ופסד משום דאיבא חיוב מיתה. רמאן קתבע הא קנסו בו"פ הכל לאביה. רש"י. ותוס' כתבו לקיים הפי' שהאב אנס ופיתה לבתו. ומיירי בנתארסה ונתגרשה שיש לה קנס וקנסה לעצמה ברע"ק (בפ"ג פ"ג דכתובות) ופיתה בתו היינו בקטנה דלאו בת מחילה היא וברבנן (שהביא הרע"ב פ"ג פ"ם דכתובות) דקטנה יש לה קנס. ביאור דבריהם אף דקרבן שבועה פשוט שטונא דבושת ופגם. נלע"ד דדבריהם בנויי' על פ"ש תוס' כתובות רפ"ד. ובדף ל"ח ב' ד"ה יש בגר דיוק מלישנא דמתני' דשם הרי הן לעצמה דסה דבושת ופגם אין לאביה דהכלל למי שהקנס ניתן ניתן ג"כ בו"פ ולזה לריה"ג דנתארסה ונתגרשה איכה קנס וכן לר"ם דקטנה אין לה קנס. סמילא הבו"פ היא לאבי' ומאן תבע. לזה כתבו תוס' דאתיא כרע"ק דנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לעצמה. וברבנן דאמרי קטנה יש לה קנס וסמילא מכח החיוקא גם הבו"פ לדידה (וכן כתב בפירוש הרא"ש שם משנה ג' דלא כהרמב"ם) וברור בעזה"י. ובדברי תוס' כתובות ל"ח ב' הנ"ל נבאר אנכי מרעת כוונת דבריהם הקדושים בפ"ש שם וה"י מוקי הך בעי' בבושת ופגם וכו' ואע"ג דתנן בריש נערת לא.

[נזיקין ח"ב] הא

ח חפציקה וכו' ואבו"ם נמי קאי דקתני הרי הן וכו'. דנראה דהוצרכו להילוקים מכח מתני' דר"ם נערה מכח דקרוק דהרי הן. הא בלא"ה מיני' וב"מוכח כן מדאמרי' דאם יש בגר בקבר דלבנה הרי הבו"פ הא בו"פ סגיא על המעשה שבנערותה ומיד זכה בהם האב ולא תלי בהעמדה בדין, ובהכרח פ"ם בין דהקנס הוא שלה כיון דלא עמד בדין עד שבגרה גם בו"פ שלה מכח החיוקא. וא"כ יקשה בפמנ"פ דנימא דלא ישלם כלל כמו דאינו משלם קנס מכח אינאדם מזריק. וצריכים להילוקים הדוקא למי שזה משלם זה משלם ואם יש בגר בקבר סגיא לה הכל והקנס אינה מזריק וזכה הבועל מהחפקר והבו"פ משלם לבנה דלענין זה לא אתקש. וביותר התמיה דנקטו זה לקושי' ואע"ג דתנן בריש נערה וכו' ואבו"פ נמי קאי. כאילו באו להקשות מכח זה הא אדרבא אלא לו היינו דייקי' מתני' דהתם דמקשי' זה לזה לא היה מקום כלל לשיר"י דאמאי בו"פ לבנה ולא להאב דזכה האב מיד. וצע"ג: ט [אות מ] בפשנת מפני שקדמה שבועה לעדות. עיין ברמב"ם שאחר שאמר משביע אני וכו' אמרו אמן. וק"ל דבזה לפאי צריך לפנים שקדמה שבועה לעדות הא בלא"ה בפה שאמרו אמן דהוי בשבועה א"כ נשבעו שיעידו לו כשידע. ומה שאח"כ לא העידו הוא בעוברים על שבועת ביטוי

אחד מהן קרוב או פסול. הרי אלו פטורין: יב שילח ביד עבדו. או שאמר להן הנתבע. משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות. שתבואו ותעידוהו. הרי אלו פטורין. עד שישמעו מפי התובע: יג משביע אני עליכם. מצוה אני עליכם. אוסרכם אני. הרי אלו הייבין. בשמים ובארץ. הרי אלו פטורין. באליף דלית. ביוד הי. בשדי. בצבאות. בחנון ורחום. בארך אפים ורב הסד. ובכל הכנויין. הרי אלו הייבין. המקלל בכולן חייב. דברי רבי מאיר. והכמים פוטרין. המקלל אביו ואמו בכול

למתני הי פסיעה. דלא מכוס קרובים לא פסולים. הא הכן כריכא דמתני' [כלומר כרים פרקין] דלעיה עוהגת בהן. ולא מכוס עד מפי עד דקמ"ל דפסול פסיטא והא קתני לה בסנהדרין בהדיא [בפרק ג' מכה ו'] ותירץ דאתא לאסמועינן אם האמינו הנתבע על עצמו שאם [ידעו] יבאו ויעידו. אפ"ה פטורין כיון כמן הדין אינם נאמנים. וכעין שאמר בירושלמי דגרסינן התם עד אחד שאמר ליה הרי את מקובל עלי כשנים. יכול יהא חייב ת"ל והוא עד לו ראה את הכסף להעיד עדות ממון. יצא אחד שאינו כשר להעיד עדות ממון. עכ"ל. וכתבי ליהא לי דגמ' מייתי ברייתא לתמתי' דליף ליה מדכתיב אם לוא יגיד ונשא עונו. ברהויין להגדה הכתיב מדבר. והרי להר"ב והרמב"ם סברה הוא. קרא למה לי. אלא ודאי דהא קמ"ל כדאמר בירושלמי ונמצאת למד שזה בנסתייע הרמב"ן מהירושלמי

פטורים. שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום: יב עד שישמעו מפי התובע. דכתיב (שם) אם לוא יגיד מלא ב יו"ו והל"ף למדרש הכי. אם [לו] לא יגיד כלומר לתובע ונשא עונו. שא אם לאחר לא יגיד. פטור: יג מצוה אני עליכם וכו'. והוא שיאמר מצוה אני עליכם בשבועה. אוסרכם הני בשבועה: המקלל [בכולם]. מברך את השם באחד מהם: ר"מ מחייב. סקילה: וחכמים פוטרין. דעל כשם המיוחד דוקא בסקילה. דכתיב (ויקרא כ"ד) ונקבו שם יומת ועל הכנויים באחרה דאלהים לא תקלל (שמות כ"ב) ובשבועת העדות מודים חכמים לר"מ דחייב על הכנויים כמו שחייב על הכשם המיוחד. דבשבועת [עדות] כתיב (ויקרא ה') ונשבעה קול אלה

אלה ושמעה קול אלה. ואם יכול להשבועה מפורש שפי. ותוס' כתבו לא שהיה אחד מהן קרוב לא פסול הרי אלו פטורים אע"ג דבשר שמעון דאין עונשין אלא ברהויין להעיד אילעריך לאתני' הכא דאפי' אם יש ג' עדים וכנגים כברים פטורין. דעדות בשבועה מקלקה בטלה כולה. ע"כ. ואריך לומר שבברתם דמה בשמעון במסכתא אחריתי לא קשיא. ומש"ה אע"ג דהא דעדות בשבועה מקלקה וט' כבר שמעינה במסכת ח' פרק קמא דמכות. אפ"ה אסמועינן הכא דאין שבועה אלה עליהם. והדע שכן היא שברתם. דהא על עד מפי עד לא קשיא להם ולא מידי אע"ג דכבר שמעינה בפרק ג' דסנהדרין מכה ו' אלא דכתיבא להו דממסכתא אחריתא לא קשיא. וכמ"ש כבר בשמס ברים ברכות ומקומות אחרים: יב שילח ביד עבדו וכו' פטורים. כגון בהרשאה דהא במכה ז' דייקינן בגמרא דבא בהרשאה יכול להשבועה ומתחייבים בהשבועה. ועוד קרוב הלי לדקדק דתנן [שילח] ביד אחר. דהייט טעמא דעבדו הייט עבד כנעני. ואין קנין לעבד כנעני אלא רבו נמצא שלא יוכל להרשות. וז טוע גדולה היא אלי לדעת הסור בכי' קכ"ג שכתב דאין יכול להרשות לעבדו הכנעני דהא תנן עבדו לפי שעבדו מלאת דפסיקא הוא דלעולם לא שאינו יכול לבא בהרשאה. ותוספתא להמרדכי שכתב שם בכ"י דס"ל דאף לעבדו יכול להרשות: יב משביע אני עליכם. קרא ושמעה קול אלה כתיב והניא בגמ' אלה אין אלה אלא בשבועה. וכן הוא אומר (במדבר ה') והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. ומנין לעבות אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה. [ובתוס' ל"ג בבא ז'] ושבועה שאין עמה אלה. כשבועה שיש עמה אלה ת"ל ושמעה קול אלה. ושמעה אלה ושמעה קול. פירש"י מדהוה ליה למכתב ושמעה אלה שמעת מיניה דהיא שבועה כל שיש בה אלה. וכתב קול אלה. יתירה. לדרשה אחת. לחייבה באחד משתי הקולות. ע"כ. ועיין עוד מה שהכהוב בדבור ז היא אלה וט': בצוה אני עליכם וכו'. כתב הר"ב והוא שיאמר מצוה וכו' בשבועה. גמ'. דאל"ה מאי קאמר ופירש"י בשבועה מזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו. ע"כ. וכלומר שם לא כנוי ודמסקינן במתני'. וכן דעת הרמב"ם פ"ט מה"ש דשם לא כנוי בעי. וכתב הר"ן דטעמא דעיקר בשבועה כי כתיבה בשם כתיב. כדכתיב (ויקרא י"ט) ולא תשבעו בשמי לשקר ח"ל לא תשא את שם ה' אלהיך (שמות כ') וה"ה לכינוי. כדכתיב (ויקרא י"ט) וחללת את שם אלהיך וט' ואיסורא מיהא איכא בלא שם וכנוי וכו'. וכתב עוד הר"ן ואחרים סוברין דלא בעינן לא שם ולא כינוי ומתני' הרי גווני בשבועה קתני. מצוה אני עליכם ובשבועה אפי' בלא הזכרת השם חייבים. וכן אילו לא אמר בשבועה אלא שאמר מצוה אני עליכם בשם לא בכינוי חייבים. וכי קתני ובכל הכנויין הרי אלו חייבין לא דבעינן שם לא כינוי. אלא לומר דמשביע בכינוי לא הוה כמשביע בשמים ובארץ ופטורין. ע"כ. ודע דגמ' אינה מביע מני דמשביע בשבועה. אבל גם הרמב"ם בפירושו לא העתיק כן. אך בחבורו פרק ט' כתב המשביע עדיו בשבועה או שא"ל מצוה וט' בשבועה: בחנון ורחום וכו' ובכל הכינויין. דהא לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. ועמ"ש לעיל בשם הר"ן. ומפרשים בגמ'. דהא דשאומר בחנון וכו' ובכל הכינויין דהוי כמי שנשבע בו יתברך. אע"פ שאין אלו שמותיו אלא כינויין בעלמא. הייט עשאה דכמי שהוא חנון כמי שהוא רחום קאמר. ולא דמי לנשבע בשמים ובארץ. דשיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודאי כמי שהוא חנון כמי שהוא רחום קאמר. הכא כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר. ול"ל דלא דמי לכינוי שבועות דתנן ברים נדרים דהכא דנשיגן שנשבע בו יתברך לא סגי בכינוי אלא בשמו כתו כמי שמו וכו': המקלל בכולן חייב דברי ר"מ. דת"ר אים כי יקלל אלהיו ונשא חטאו (ויקרא כ"ד) מה ת"ל והלא כבר נאמר (שם) ונקב שם ה' מות יומת. יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד. מנין לרבות את הכינויין. ת"ל אש אש כי יקלל אלהיו וגו' מ"מ. דר"מ. ומהכא [שמעינן] דפלוגתא דר"מ ורבנן בשם המתברך וכן ירחה מל' הר"ב בפירוש דברי חכמים. ולפיכך לכון בכולן דתנן כמו לכולן. וכן זה שכתב הר"ב. וכן לכון רש"י והרמב"ם בחלק מהן הוה להו למימר לאחד מהם אלא דמסרבי בלישנא דמתני'. ומש"ם בשם הרמב"ם במשנה ה' פ"ז דסנהדרין: המקלל אביו ואמו וכו'. וחכמים פוטרין. בכא ז שנויה שוד במכה ח' פרק ז' דסנהדרין. ועמ"ש שם בס"ד:

יכבה

הרי אלו פטורין. פיי' שם פ"ו אבא ה': יב שילח ביד עבדו. ריב"ם ז"ל ריש ז"ב: שד שישמש מפי התובע. ר"ת. ר"ת ר"ל: יג משביע אני עליכם פי. ל"ל ר"ל: אני מצוה אני עליכם. ר"ל ר"ל ר"ל ר"ל: וחכמים פטורין. פיי' ר"ל מה מחכים פ"ב ר"ל לשון נ"ר פטור ר"ל שלא פיטן ר"ל כ"ל:

שנויי נוסחאות

יב שילח. גר"ג נמ"ב: שלח: יג משביע אני. במכ"ב משביעני אני, והוא שם יאר הולם במכ"ב ד"ו אי וכ"ם משביע אני; נמ"ב משבי' אני. ביו"ד הי'. בכ"מ יוד הא ו"ה נכ"ם ובמכ"ב. בחנון ורחום. בכ"ק. ובחנון: במנ"ב ד"ו אי. ברחום; בכ"ם ברחום בחנון. בארך אפים ורב חסד. בכ"ם ארך. ; ב"ב ברב חסד. ובכל הכנויין. בכ"ם וכל הכנויים האלו. הרי אלו חייבין. גר"ג ובכ"ק ונמצ"ר חרי זה חייב. ואבו (בפולן). במנ"ר ליתא בשאר.

תוספות חדשים

יא בתוי"ם ד"ח והם יודעים לו כי דעדות בשבועה מקלקה כו'. וקשה דזה דלא כמלן דלר"י שם בכיכה בממון קיים העדות בשאר ולר' ס"ל דוקא בשבועה לעיד גם הש"ו בכ"ד כדפתב הוי"ם בשם הרשב"ם וכלון מדין לא כלון להבין: (ממהרש"ל ז"ל): יב בתוי"ם פר"ה שילח בי זוז סוס גדולם כו' ותיובתא ט'. ול"ל דלמה לאיה דיל"ל הקם עבדו דלמ"ם דיהו ביד רבו וכדלאיתא בפי' פר"ב ובגמרא בב"מ פ"ח משנה ג' ובשאר דוכתי ובלא דוכים כלון בשביעו בשבע קל מכמע לן ולדבכא יש לבייש לבמרדכי מדלא קאמר בגמרא דיקא מני דלייני כלון בלא הרשאה דתני עבדו ולא תני אחר אלא ל"ל דיל"ל ; לייני לגיל בהרשאה וקנ"ל דגם בעבד ביד ה"ל: (ממהרש"ל ז"ל)

תוספת רע"א

ב שוי ומה שייך בזה לשבועה. ולולי דברי הרמב"ם הייתי מפרש דהא השביע אותם לבשתדעו. והם לא השיבו כלל. ואחר שכה ראו עדות. ואח"כ תבע אותם הלא השבעתי אתכם ונתתם באו והעדוני ואמרו אין אי"ל לך עדות לדבותא אף עבדו כבוסו ע' בב"ם דף צ"ו. (אח"כ ראיתי שב"כ בתוס' חדשים). עכ"פ הרין ברור דע"י שליח בלא הרשאה אין חייבים. ומה פאר תפוהים לי דברי הרמב"ם פ"ם ה"ז מהלכות שבועות וישבעו אחר חביעת בע"ר עצמו או שלוחו. הא בשלוחו אינן חייבים והו"ל לגרש אם היה על ידי הרשאה. ולא פצאתי מי שהשרה בזה ובע"ג ;

אלה: המקלל עצמו. דכתיב (דברים ד') השמר לך ושמור נפשך מאד. וכל השמר. פן. ואל. אינו אלא לא תעשה: והמקלל חבירו. דכתיב (ויקרא י"ט) לא תקלל חרש וגו'. לא תקלל. וכ"ש שאר כל אדם דבמע וקפיד: יכבה אלהים וכן יכבה אלהים. אם אמר לעדים יכבה אלהים אם לא תעידוני. או שבמע אחד שקורא בקללות שבתורה יכבה אלהים. ואמר הוא לעדים וכן יכבה אלהים אם לא תעידוני. או שאמר אל יכבה אלהים אם תעידוני. או יברכך ה' אם תעידוני. ויטב לך אלהים אם תעידוני. בכל אלו ר"מ מחייב דמכנגד לא אחה שומע הן אל אם לא תעידוני הא אם לא תעידוני יכבה. [וכן] יברכך אלהים אם תעידוני הא אם לא תעידוני יקללך. ובכל אלו אין הלכה כר"מ:

פרק ה **א שבועת** הפקדון. באנשים ובנשים. אחידי דאגא בשבועת העדות בהנאים ולא בנאים תנא נמי הכא לגולהו: בקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפי עצמו נשבע שהוציא שבועה מפיו או שעמה אמן אחר השבועה ואח"כ *) [הודה] חייב קרבן. דכתיב (ויקרא ה') ונחם בעמיתו כל דהו: מפי אחרים. ולא שעה אמן כגון מביא אני עליך

*) נרע"ב ד"ה נפ' ופי' נתוי"ט

בבולן חייב דברי רבי מאיר. וחכמים פוטרין. המקלל עצמו וחברו בבולן. עובר בלא תעשה. יכבה אלהים. וכן יכבה אלהים. זו היא אלה הכתובה בתורה. אל יכך. ויברכך. ויטב לך. רבי מאיר מחייב. וחכמים פוטרין:

פרק ה **א שבועת** הפקדון. נוהגת באנשים ובנשים. ברחוקים ובקרובים. בכשרים ובפסולים. בפני בית דין ושלא בפני בית דין. מפי עצמו. ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור

בשבועה קבל [עליו] לתת הפקדון מאי מהניא ליה כפירתו שאחר כך. אלא שבשעת השבועה כפר ואח"כ הודה וגלגר לה הודה מי מחייבו בקרבן. וה"ה בשבועת העדות דפרק דגעיל נמי. אלא דהכא איכא פלגתא בגמרא ואיכא מ"ד דאינו בא עדים לא מחייב קרבן. דלא אמר כפירתו אלא כפירת דברים דעל כרחו ידעם. להכי מפרש לה בהודה דאתיא בכ"מ. ומ"מ כיון דאתא מ"ד ההוא לא הו"ל לסר"ב לפרש אליבא דאיכא למאני ולומר דדוקא הודה. ולא כי בא עדים. אלא לפוס דהיינו העמיק לשון רש"י ועל רש"י לא קשיא כמ"ש בהרבה מקומות שכן דרכו לפרש במשנה דלא כמסקנא כי פירושו הוא במשנה בעליה הגמ'. וא"ה שמעת מאי יתחייב בשם עדים והרי לא תועיל לו כפירתו. שכשיבואו העדים יתחייב לבעל. כתב הרמב"ם בסוף פרק ח' מהלכות שבועות שהרי הועילה מעשה ושמא לא יבואו העדים לא יבואו ולא יתקיים עדותן. לא יפסלו. ונפיכך חייב. ע"כ. ועוד נראה בעיני דרש"י נקט הודה אע"ג דלמסקנא אף בעדים מחייב משום דבעדים מיהת לא משכחת דמחייב אלא כשאין לו קרקעות. א"ג דמחל על השעבודים. דאי אית ליה. הא סגיאה לן בעבודה דאורייתא. כמ"ש בסוף ב"כ. ותנן במ"ה פרק דלקמן דאין נשבעין על הקרקע וקיי"ל בפ"ק דב"מ דף ד' דכן על כפירת בעבוד קרקעות. *וכ"כ התוס' שם. והכא [דף ל"ז ע"ב]. וכיון דלאו מלתא פסיקא הוא הלכך דייק רש"י לפרושי מהני' בהודה וכלומר באין כאן עדים. דאינו ים עדים לא מלתא פסיקא לאוביה ליה. ובהכי מסייעא הר"ב שפיר נמי לפרושי בהודה אע"ג דלמסקנא בגמרא אף בעדים משכחת לה. ועיין מה שכתוב בר"ש דלקמן [ד"ה והודאה] בענין שבועה על כפירת בעבוד קרקעות. ומ"ש הר"ב דכתיב ונחם בעמיתו כל דהו. וכ"כ רש"י. וא"ל דקא למימר טעמא דמפי עצמו חייב. דהא ההוא מוכבע על שקר ליף לה רש"י כמ"ש בשמו בר"ש דלעיל ופי' ח"ש דרש"י בא לומר דחייב מפי עצמו אף בלא מעשה התובע. וא"ל הן לי פקחוני וכו' דמשנה דלקמן. לא דוקא קאמר. וזהו דשמעינן שנחם בעמיתו כל דהו כדלעיל דף ל"ב [ע"א]. עכ"ל: ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בכ"ד

*) יכבה לי וגו יכבה אלהים.

ראשון לציון

יב בשבועה וכן יכבה אלהים בפי לפסיקא בגמרא לא ע"א יכבה וכן אמרא ברש"י שם ד"ה ויהיה וקאמר מאי כדתנן כו' יכבה וכן יכבה שור שם ברש"י ד"ה אמר ליה רב יהודה כאן דברך אמור יכבה וכן יכבה כו' כדי לבדיל דל"ל יכבה ומעתה מוגה קאלן וא"ע על הפ"ש וכ"ל: תוי"ט ד"ה יכבה אלהים כו' והוא אמר וכן יכבה אלהים כו' עין ים סדר למשנה:

תוספות רעק"א

פ"ה א [אות לה] תוי"ט ד"ה מפי עצמו. וכ"כ התוס' שם. לפי דברי התוס' בב"ם גם בלא עדים בהודא צריך שלא יחי' לו קרקע. דאף דא"ל לבוות מלקוחות אפי' מדאורייתא דא"צ להאמין להודאתו. מ"מ כיון דהקרקעות משועבדים מיקרי שעבוד קרקעות ע"ש: [בהוס' בב"ם דף ד' שם כתבו כיון שהשקיעו החכמים השעבוד וכו' ומיירי דלית לי' בני חורין וכו' ולכאורה תמוה הא כיון שהשקיעו חכמים השעבוד א"כ גם אם אית לי' קרקע אינו אלא בסמלים בעלמא דלאו בני שעבוד נינהו דהא אינו נוכח אלא בתורת מינות וא"כ לא אולא תביעתו יוהר על הקרקע סעל סמלים שנידם אשר לו ליתנם לאחר ולהשקיע הוכו וא"כ גם בדאית ליה בנ"ח חייב בכסר בעדים וכבר ראיתי להאו"ת סי' פ"ח שקי"ל לישב דברי תוס' בשבועות דף ל"ז ותי' האו"ת דודאי ר"י לא איירי בחל השעבוד אפ"ה בעדים חייב משום דחכמים הפקיעו השעבוד וקרקע וסמלים שוים בחלוה ע"ם וקיבל תוספות לא חיה רש חיבי משכחת לדין דאורייתא שבועה בחלוה ע"ם ואתא תירצו שפיר דמשכחת בחלוה ע"ש ובחיות בן תקשה אהוס' בב"מ דהא גם בדאית

שנוי נוסחאות

יכבה אלהים וכן יכבה אלהים. וכ"ה בכ"מ ד"ו (רס"ה); במשני"ל ..כו..; בכ"ג ובכי"ק ..האלהים ..האלהים; במכ"ב יכבה ה' אלהים..; בכי"מ ובכ"ם יכבה ה'.. ולוקח למלת אלהים; במכ"ב ד"ו מי וכ"ו ולוגלין יכבה ה' וכן יכבה אלהים. וכ"ה בכ"ל סם ועי' רש"ל (מוכה בהוי"ט) וכתב בעל ד"ם ז"ל במ"ם הרש"ל שם בכרי"ק גרים בתרוייהו ה' ולא אלהים, בכל ספרי הרי"ף בד' מקומות ובכ"י הגוסח בתרוייהו אלהים ולא כי ובגלה דשעות הדוס הוא בר"ש ע"כ"ל; גרי"ף כ"י ובד' קונטרס יבהו האלהים וכן יבהו האלהים וכ"ה בכ"ג ועי' בפ' המכ"ב ובהגלגל ובד"ם. הבתובה בתורה. בד"ג ובכ"ק האמורה... ובכי"מ כתו שהיכן הכתובה האמורה. אל יבך. בכי"מ אמר אל יבכה. וכ"ה יבכה גם בד"ג ובכי"ק ובמשני"ל ויברכך. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמשני"ל יברכך; במכ"ב ה' באמצעי וקרקע ויברך. וחכמים פוטרין. בד"ג ובכי"ק ובמשני"ל ורי יהודה.. וכן בעיד הרמב"ן לקמן לין ע"א ד"ה בשאל בכ"ם המסת בנקמת ספרי סעלה וכ"ה בחל הרמב"ם שם. (ד"ם) ועי' בפי' הרמב"ם:

פ"ה א בבשרים. בכי"ק ובבשרים. ומפי אחרים. בכי"ם מפי.. וכ"ה בכי"ק ובם ..אחר וכן בבשון וכ"ה אחר כאן ובסמוך גם בד"ג ובמשני"ל (ובהם ומפי). שיכפור בו. במכ"ב שיכפרנו וכ"ה בבמכ"ם ווילאש ס"ם ריוחא ומעוזנה; לוגם במכ"ב ד"ו סלי ודס"ו ובכי"ם הוא לעמיו.

תוספות חדשים

יב בתו"ם פר"ה אל יכך כו' כמו שפסקתי לעומ כו'. פי' דהתם איסורא דאית ביה ממונא הוא דמר לא משכחת בלי תפיסה וכן פוסה אתרינן הכא בגמרא דהוי נגב ממונא לעניין כתובה. אבל התוס' דהכא ד"ה פ"ג ממלקין בין איסור חמור לאיסור קל ע"ש:

פ"ה א בתו"ם ר"ה מפי עצמו כו' ולא

המקלל עצמו וחבריו. פי' כ"ו מהלכות פגיעה ר"ג כמ"ג לאוין ר"ם ר"ל פרש"ג ח"ב פיקון ל"ו פ"ה: וחכמים פוטרים. פיי' אם ר"ל פרש"ג אם פ"ג:

פ"ה א שבועת הפקדון. כו' בגמרא כל הפיקון נלף ל"ו ע"ב: בין בפני עצבו. פיי' ר"ל פרש"ג שבועה ר"ל פמ"ג לאוין רמ"ה:

שבועת הפקדון פרק ה שבועות

דברי ר"מ. משום דמוכבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב. ומשבועת העדות נמריק לה. וס"ל לר"מ דון מינה ומינה. והתם בב"ד כדפריכית בפרקין דלעיל. רש"י: וחכמים אומרים וכו'. כיון שכפר בו חייב. דסברא להו דון מינה ואוקי באתרה כדפריכנא בפרקין דלעיל רש"י*):

ועל שגגתה עם זדון הפקדון. פירש הר"ב שהיו יודע שחייב בשבועה זו קרבן אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. וכן פירש"י. ובכלל דבריהם שכתבו שהיו יודע שחייב בשבועה זו קרבן איכא למשמע הא שיש איסור בשבועה זו יודעים הם וכדפירשו במשנה ב' פרק דלעיל לענין שבועת העדות. וכדאי' התם בגמרא [דף י"א ע"ב]. והוא הדין להכא אלא שסמכו אדלעיל והר"ב סמך לעיל גמי אהכא כמו שכתב אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. דהוא הדין לעיל גמי: ואינו חייב על שגגתה. עיין בפירוש הר"ב מ"ב פרק דלעיל ומה שכתב שם: בכסף שקלים. כתב הר"ב דהכי כתיב נבי אול לשם בערכך כסף שקלים. דבבריתות פרק דם שחיטה [דף כ"ב].

בו בבית דין. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב. וחייב על זדון השבועה. ועל שגגתה עם זדון הפקדון. ואינו חייב על שגגתה' ומה חייב על זדונה. אשם בכסף שקלים: ב שבועת הפקדון ביצד. אמר לו תן לי פקדוני שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי. או שאמר לו אין לך בידי. משביעך אני. ואמר אמן. הרי זה חייב. השביע עליו חמשה פעמים. בין בפני בית דין. ובין שלא בפני בית דין. וכפר. חייב על כל אחת ואחת. אמר רבי שמעון מה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות: ג היו חמשה תובעין אותו אמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך. שבועה שאין לכם בידי. אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי. ולא לך. חייב על כל אחת ואחת. רבי אליעזר אומר עד שיאמר שבועה באחרונה. רבי שמעון אומר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. תן לי בידי. ולא לך ולא לך בשבועה. והשתא

קיימא

ילפינן לה שכל האמנות [הם בכסף שקלים] מאשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש להשם. תוס'. והר"ן: ב שבועת הפקדון כיצד. א"ל תן לי פקדוני וכו' כבר כתבתי לעיל דהכא לאו דוקא שאמר ליה וכו' כדילפינן מוכחש בעמיתו. ומשום דלענין שבועת העדות דוקא כדילפינן מולוא יגיד כמ"ש הר"ב בפרק דלעיל משנה י"ב. הנא גמי הכא כדאיתא בגמ' פרק דלעיל דף ל"ב. ומ"מ בעמיתו דייקא. דאע"ג דהכחשה כל דהו אפי' בלא תביעה סגי. מ"מ השבועה לריכה שתהא בפני עמיתו. וזהו שהרמב"ם בפ"ז מהל' שבועות אחר שכתב דחייב אע"פ שלא תבעו. כתב אחר הגשבע לבטל הממון עצמו לו לשלוחו הבא בהרשאתו בשלוחו של אדם כמותו. כך כ"ל שזהו שברת הרמב"ם. והלריך שהשליח יבא בהרשאה. משום דלהוליא ממון מהברו לא סגי בלא הרשאה ולא דמי לשאר שלוחין דעלמא דבדבורא בעלמא נעשה שלוחו כדמשמע רפ"ב דקדושין אבל כשבא בהרשאה הרי הוא כמותו דהא אפי' בשבועת העדות דהיכא מישבועה דולוא יגיד ולא לאחריס. אפ"ה מהניא כדכתב הר"ב בפרק דלעיל משנה ז'. וגמ' ערוך הוא שם. וכן המתיק הרמב"ם בפ"ט מהלכות שבועות לענין שבועת העדות לו שלוחו. ומ"מ ר"ל כשבא בהרשאה דאי אלו הכי לא כתב הר"ב לעיל אלא שהרמב"ם סמך על מ"ש בפ"ז דקדיש לענין פקדון דלריך הרשאה. וכ"ש בעדות דלא מהניא בלא הרשאה. ולפיכך אני המה על הא"מ שעל מה שכתב הרמב"ם בפ"ז לענין פקדון לו לשלוחו וכו' כתב דגראה דיליף לה מדמשעי' בשבועת העדות ואם לוא יגיד. הא אם לאחר פטור משמע דבפקדון דלא כתיב אם לוא יגיד חייב. כדקיי"ל בכל התורה כולה בשלוחו של אדם כמותו. עכ"ד. וזה דבר תימה דאם כן בפקדון אפילו בלא הרשאה נמי. כיון דבעדות מהניא בהרשאה. אלא דכל בלא הרשאה אינו כמותו לענין הוצאת ממון. ולפיכך אף בפקדון לריך הרשאה וכשבא בהרשאה הפילו בשבועת העדות נופיה מהניא. ואתיא שבועת הפקדון במכ"ש ולא במדאלטריך כמו שכתב הא"מ: משביעך אני. לא שהתורה חייבתו בשבועה ושלוך משביעו בלא מלוה שיתחייב השומר שבועה מן התורה. אלא כשהודה שהוא שומר. ורולה לפטור עצמו מהיות התשלומין. אבל לא בכופר שהוא שומר. אלא אם השביעו. והלא נשבע קאמרינן: משביעך אני ואמר אמן. לרבנן דסברי להו מפי אחרים נמי חייב אפי' מון גב"ד. הוי מלי לפרושי מפי אחרים. והכא ליכא לתרוצי כמ"ש בשם הר"ן בפרק דלעיל משנה ג' אלא (הכא) איידי דלעיל. תנא נמי הכא בכה"ג. ובדרך שאמר בגמ' אריש. כמ"ש לעיל: ג היו חמשה תובעים אותו וכו'. הרמב"ם השמיטה בפ"ט מהלכות שבועות ג"כ. לענין עדות. ואני מלאתי שם שנאמרה לענין עדות. בספרא פרשת ויקרא: רבי אליעזר אומר וכו' זר"ש אומר וכו'. מסתבר דכי היכי דפליגא אריש פליגי נמי אסיפא דהא בספרא פרש"ו ופכ"ג דמרבינן לחייב על כל אחת ואחת נקטינן בתחילה חמשה תובעים ואח"כ חמשה תביעות. ש"מ דלרבות חמשה תובעים מסתבר טפי מחמשה תביעות. ואפ"ה פליגי. כ"ש אחמשה הביעות. וממתניתין נמי נלמד כך שהרי שנאה חמשה תובעים קודם המשה תביעות. אלא דקשיא קלת דהוה ליה למתני פלוגתייהו בשבועת העדות שבאה הבאה בפרק דלעיל משנה ה'. וכן אתה מולא במשנה דלקמן דפליג ר"ש ולא כן במשנה ו' [דפרק דלעיל] ואולי שם אמרו דיגם בפקדון. וכך קבלם רבי ובאתם במקומם: רבי שמעון אומר וכו'. כתב הר"ב ואין הלכה כר"ש וכ"כ הרמב"ם וכן פסק במשנה ז' פ"ט דנדרים ועמ"ש ברפ"ב דקדושין [ד"ה

סתקדשי

*) כאן שייך הדור וחייבים על זדון כו' שבועות פ"ד מ"ב (הו"ת)

תוספות חדשים

ולא כי כלו עדים. נמתי"ב דבריו איכ מוכרחים דבבוע הוא דאף כי כלו עדים לא מחייב קרבן אא"כ הודה ג"כ א"כ שייר מסרס הר"ב וכתב שם דבריו והודה וזה נכון:

תוספות רע"ק

בראית ליי בנ"ח משבחת שפיר בין דלבתר דהפקיעו חכמים השבעבוד מסלוח ע"פ לא שייך בקרקע שבעבוד יותר מבמטלטלין וצ"ל דתוס' בב"מ ס"ל דאם אית להו בנ"ח שייך בהו שפיר שבעבוד לענין קדימה שאם יש בע"ח מוקדם קודם לגבות נגד הבע"ח מאוחר משא"כ במטלטלים דליתא בהו דין קדימה וא"כ שפיר מקרי שבעבוד אם היה לו בנ"ח ותנא הרמב"ן תי' אקושי תוס' דאיך משכחת

ציונים

וחייב על זדון השבועה. פ"י: שם פ"ל ה"ם: אנשים בכסף שקלים. פ"י: שם ופ"ב מס' שגגות כ"ו ופ"ל מס' מכולי מסוקלין מכ"ג: ב שבועת הפקדון כיצד. נ"ב פ"ל: אמר לי הן לי פקדוני. פ"י: פ"ז מס' שבועות פ"ל: השביע עליו מ'. ב"ק קי"ו ע"ל: חייב על כל אחת ואחת. פ"י: שם כ"ל: ג היו חמשה תובעין אותו. פ"י: שם כ"ל: שבועה שאין לכם בידי. ל"מ פ"ל: שבועה שאין לך בידי. פ"י: שם: עד שיאמר שבועה באחרונה יהונתן מזיר פ"ד פ"ג ופ"ל כלים פ"ל ס"ב: עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. נלכים פ"ו פ"ל פ"ו ע"ב קמטין מ"ד ס"ל פ"ו פ"ל פ"י: יהונתן מזיר פ"ל ס"ב: תן לי פקדון מ'

שנויי נוסחאות

שכפר (בו). כפי"מ ליקא; כפי"ק שכפרו. זדון השבועה. נד"ל וכפי"ק וכפי"מ וכפי"ם ובמכפי"ל שבועה. (ואינו חייב על שגגתה). נרא"ם ד"ו ליקא; נד"ל ובמכפי"ל אינו. שגגתו וכ"כ שגגתו גם כפי"ק; במכפי"ל שגגתה גרידתא וכן הוסיפה במשנה וויליגא ריוזא ומנסוכה אבל בכל סל"ל וכפי"מ ובראשונים ליקא למלת גרידתא וכן ממקה הגריעב"ק בגמי שלו והגיה בכפי"ם מגקודה קודם מלת גרידתא ולשון הס"ל הוא. ומה חייב. נד"ל וכפי"ק וכפי"ם ובמכפי"ל ..הוא חייב. בבכסף שקלים. כפי"ק בעבות ובכסף.. ב פקדוני. נד"ל וכפי"ק וכפי"מ ובמכפי"ל פקדון. משביעך אני. כפי"מ וכפי"ם משבעיכני ועי' בס"ל סס"ג. (הרי זה) חייב. כפי"מ ליה"ל. נפי"ק יש כאן הוספה מיותרת ..חייב השביע עליו חמש פעמים הוק לב"ד ובא לפני ב"ד והודה ספור כפר חייב על כל אחת ואחת השביע עליו בו': ב(פני) ב"ד ובין שלא ב(פני). נד"ל ובמכפי"ל ..בין שלא..; וכ"ם כפי"ם (וכם ליה"ל). חייב על כל או"א. נד"ל בשעות אינו חייב אלא אחת. טעם. כפי"ק ובמכפי"ל הטעם. שיכול. נד"ל וכפי"ק וכפי"מ ובמכפי"ל שהוא יכול: ג (אותו) אמרו. כפי"מ ואמרו וליתא וכ"ה ו א מ ר ו נד"ל וכפי"ם ובמכפי"ל; נפי"ק ..ואומ' (ואומרים). בידי ולא לך ולא לך חייב. נפי"ם. ולא לך ולא לך (ג"ם). וכ"ה נפי"ק ובמכפי"ל (ונכם בידי לא לך..) ר' אליעזר. כפי"מ וכפי"ם ובה"ג ובגמ' הילוקמי ובנגלי קדושין מ"ד פ"ח ר' אלעזר ועי' הגהות הרמ"ם (ד"ס). עד שיאמר. כפי"ם אינו חייב עד שיאמר. נד"ל ליתא בשעות שבועה באחרונה רש"א עד שיאמר.

קיימא שבועה אחולהו. ואין הלכה [לא] כרבי אליעזר. ולא כר"ש: אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת. דסבר רבי מאיר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר. וכן בשורה וכן כוסמת. דכתיב (שמות ט') והחטה והכוסמת. והוי כאילו טוענו חטין וכעורין וכוסמין. ורבנן סברי גרגיר אחד של חטה. וכל שעורה. וכל סכמת קאמר. ואין הלכה כרבי מאיר: ך שאינו משלם קנס ע"פ עצמו. וכיון דבי אודי לא מחייב כי כפר נמי לא ממונא כפר ליה: אבל משלם בושת ופגם. הלכך מנונא כפר. ופטונתא דרבנן ור"ש דר"ש סבר מי אמר ליה אנסת הו פיתית את בתי. קנסא קתבע מיניה. דמיו קלובין חמשים כסף. ולא קא תבע מיניה בושת ופגם. כאין דמיו קלובים. דלא שביק אינש מידי דקיין. ותבע מידי דלא קיין. הלכך קנסא כפר ליה. ופטור. ורבנן סברי בושת ופגם קא תבע ליה. דלא שביק אינש מידי דכי מודה ביה לא מפטר ותבע מידי דכי מודה ביה מפטר הלכך כי כפר ליה ממונא כפר ליה וחייב. ואין הלכה כר"ש: ה המית שורך את עבדי. קנסא הוא דמשלם ל' סלעים אפי' איט שוה אלא דינר: א"ל עבדו תפלת את שיני. קנסא הוא שוויא עבדו לחירות בשביל א' מאבריו:

פקדון. ותשומת יד. גזל. ואבדה. שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי. אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי. פקדון. ותשומת יד. וגזל. ואבדה. חייב על כל אחת ואחת. תן לי חטין. ושעורין. וכוסמים. שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי. אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי. חטין ושעורין וכוסמין. חייב על כל אחת ואחת. רבי מאיר אומר אפילו אמר חטה. ושעורה. וכוסמת. חייב על כל אחת ואחת: ך אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי. ולא פיתיתי. משביעך אני. ואמר אמן. חייב. רבי שמעון פוטר. שאינו משלם קנס על פי עצמו. אמרו לו אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו. משלם בושת ופגם על פי עצמו: ך גנבת את שורי. והוא אומר לא גנבתי. משביעך אני. ואמר אמן. חייב. גנבתי. אבל לא טבחתי. ולא מכרתי. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. המית שורך את שורי. והוא אומר לא המית. משביעך אני. ואמר אמן. חייב. המית שורך את עבדי. והוא אומר לא המית. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו חבלת בי ועשית בי חבורה. והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי בך חבורה. משביעך אני. ואמר אמן. חייב. אמר לו עבדו. הפלת את שיני וסימית את עיני. והוא אומר לא הפלתי. ולא סימיתי. משביעך אני ואמר אמן. פטור. זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב. ושאינו משלם על פי עצמו. פטור:

התקדשי]: שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וכו'. עיין בפירוש הר"ב מסכת ג' פ"ג: תן לי חטין וכעורין וכו'. עיין בפירוש הר"ב פרק דלעיל מסכת ה': רבי מאיר אומר כו' חטה וכו' כתב הר"ב דסבר רבי מאיר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר מדקאמר חטה ולא אמר חטין וכעורין וכו' ס"מ דלא אתא לאפלוגי ולמימר דוי"ו פרטא הוי אע"ג דבגמ' דף נ"ח) לא אמר האי פירוסא דמין חטה. אלא לסמוכא דס"ל הני בלא וי"ו. אבל לר' יוחנן דתני בוי"ו לא אמריגן ומכמע דלדידיה לא לריך נפרט מין חטה קאמר. ואמן כר' יוחנן 'גבי שמואל קיי"ל. מ"מ סבירא ליה להר"ב דאע"ג דגמ' לא קאמר הכי אלא לסמוכא הייט מכוס דלר' יוחנן דתני בוי"ו לא קביא ליבנא דאפילו דאיכא למימר דאכמעינן דוי"ו פרטא הוי אבל מדקאמר חטה ולא חטין וכו' ודאי דאף לר' יוחנן מין חטה קאמר. אלא דבגמ' לא הוריא אלא בליבנא דאפי'. אבל לפי האמת לכ"ע פלוגתייהו במין חטה. דר"מ סבר ליה מין חטה קאמר ולומר והרי טוען בחטה פרוטה ובחדא נמי הוי מלי לאסמוכינן דמין קאמר. אלא דאמילתיה דת"ק מהדר וקאמר דמסכתת אלא אפי' כשלא אמר אלא חטה בעורה וכו' ומהא סמיכינן דכפחות מש"פ לא מחייב. ובספרא לאסמה בה פרט לפחות מש"פ. ולא ידעתי למה נדחק הכ"מ בספ"ז מהל' שבועות על שכתב הרמב"ם פחות משרוטה אינה ממון וכו'. הביא ממרחק לחמו שכתב דתנן בפרק הגוזל קמא דף ק"ג בעל פחות מש"פ קרן. אינו משלם חומש. ומפשטיה דקרא משמע דכל שאינו משלם חומש אינו חייב להביא אשם. ע"כ. והרי משנה שלימה היא כאן בקרבן עצמו. וכן הסיא דספרא לאסמה בה בקרבן כתיב וכן נמי בגמ' [פס] אמתני' א"ר יוחנן פרוטה משלם מלטרפת וכו': ך אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם בשת ופגם ע"פ עצמו. וא"ת לעיר באמטסה דתנן במשנה ד' פרק ג' דכתובות מה דינו והרמב"ם בפ"ח מהל' שבועות העתיק המשנה כלשונה. אבל בפ"ב מהל' נערה כתב דמשלם בושת ופגם ונער ע"פ עצמו. וכ"כ מור א"ה סי' קע"ז וכתב הכ"מ בשם הגניד רבינו יהונתן מבני בניו של הרמב"ם שם לדקדק כך מהמשנה שלמה. לפי שאילו לא יתחייב לשלם לנער ע"פ עצמו היו חכמים אומרים לר"ש אע"פ שאינו משלם קנס ונער ע"פ עצמו. ואין לומר אילו היה מתחייב לשלם לנער ע"פ עצמו. היו אומרים משלם בשת ופגם ונער [ע"פ עצמו] לפי שתחלת המשנה אנסת ופיתית. והשיבוהו בטעון שהוא כולל לאונס ומפתה. והוא בשת ופגם לבד. עכ"ל: ה גנבת את שורי וכו' חייב. שאע"פ שאינו משלם כפל בהודאה. משלם הוא את הקרן בהודאתו. הרמב"ם פ"ח מה' שבועות ולא התבאר בגמ' למאי גריכא לכל הני בבות:

שבועה שאין לך. פ"י. עפ"ל ע"ב ע"ג: תן לי חטין ט"ר. ע"ג פ"ג: שבועה שאין לך. פ"י. יש פ"ג: רס"א אפילו אמר בחיטה ושעורה נוסף פ"ש ה"ו: ך אנסת ופיתית את בתי. בתוספתא פ"ב פ"ח ע"י שם נקמא ל"ח פ"ח ה"ה אנסת פ"י. יש פ"ח ה"ב: שאינו משלם קנס ע"פ עצמו. פ"י. יוסנאי בנוגעים פ"ח פ"ג: משלם בשת ופגם. פ"י. יש פ"ח ה"ב: ה גנבת את שורי כו'. פ"י. יש פ"ג: גנבתי אבל לא סבחתי. פ"י. יש פ"ג: המית שורך את שורי. יוסנאי כפיתים פ"ב ה"ו. פ"י. יש ה"ד: המית שורך את עבדי כו' א"ל חבלת בי כו'. פ"י. יש פ"נ"ל: א"ל עבדו הפלת את שיני. פ"י. יש פ"ג: זה הכלל כל המשלם. פ"י. יש ה"ו:

שנויי נוסחאות

ותשומת יד גזל. כד"נ ונכי"ק ומסכ"ל גזל; נכי"פ תשומת יד גזל. וכן נסמוך. שבועה שא"ל בו' אלא אחת). בכי"מ ליתא כלל וכן נסמוך ונסמוך ליתא גם נמסכי"ל בס"ס כדמוכח מגמ' ל"ח ע"ל לאסכי מחייב אבלגי לא מיחייב (ד"ס). (רס"א בו' ואחת). ליתא בטעות כדמוכח מהגמ' ונשאר הדפוסים [דיסים בלא"כ] בכמיסוהו מן הגמ' אבל נסמס גם נסס מלהוסמסת (ד"ס) והחזירה הרוי"ם. אפילו. (אפר) חטה. בכי"מ ליתא: ך אנסת ופיתית. בכי"ק ונמסכי"ל אנסתה ופיתיתה. ולא פיתיתי. בכי"פ ולא פתיתי את בתך. משביעך אני. בכי"מ ובכי"פ משביעיכני וכן בכל ספרק ועי' לעיל. ה גנבת. בכי"ק גנבתה וכן בפיוון חבלתה. ותשיתה. וסימיתה. (ולא) מברתי. בכי"פ ליתא. לא המית. הי"ג לא המיתו. אבל לו חבלת. כד"נ ונכי"ק ונמסכי"ל א"ל חברו. ולא עשיתי (בך חבורה) בכי"ק ונמסכי"ל ליתא

תוספות הדשים

ג בתוי"ם ד"ה רמ"א כו' דתני בוי"ו ל"ת כו'. דבכי תוי"ם אלו קבין לתולבן בנר תמיכו עלין בנ"ד ובמסים לדוד יפ"ם:

תוספות רעק"א

משכחת קרבשבועל"לפ"ד שעבורא דאוריתא דבין דאמתי סקרי שעבור אם היה ברור שלא פרע ולענ"ד שמת הרמב"ן סובבת תיבב דמעמא מאי מפסר משבועה בשטר ע"י שיש לו שעבור נכסים והא גם מסלפלין מחויב לשלם דעיקר מסיכת דעת הלוה אמקרקע דבמסלפלין אשר לו למכור או ליתן בסתנה ולא יגבה כלום או שמא יש עוד בע"ח אחרים מ"מ אבל המקרקע ברור שעבודי' מפי שאף אם יש בע"ח אחרים המוקדם גובה ואם מכרו לאחרים טורף מלוקח וא"כ שביר כ' הרמב"ן ביון דבמלוה ע"פ אינו ראוי לגבות מלקוחות מחשש פרעון וכמו כן אם יש בע"ח אחרים אין לו דין קרימה מה"ט יותר משאר בע"ח א"כ אין עיקר תביעתו רק אמקרקע יותר מבמסלפלין כנלע"ד נכון. ונלע"ד לתרץ בזה קושית הגי' בב"מ דף ד' הא אמר שתים מפור וכו' לבאור ע"ש ולפי הגיל ל"ל דהרמב"ם מוכר גם כן בהרמב"ן דהיכי שאינו ראוי לגבות מחשש פרעון לא הוי שעבוד קרקעות ומה שכ' תרמב"ם דמפור בסמיה בדבר שא"י לבאור הייגו מה"מ נוסי' משום דמקרי שעבוד קרקעות ולק"מ (מהרב הגאון מו"ה בונם זצ"ל אחי רבינו חרב הגאון בקהפ"ח ת' ותוס' רע"ק זצ"ל): ך (אות לו) בסמנת ר"ש מיבר שאינו משלם קנס ע"פ. מסקנת הסוגי' ס"ד דבתובות דמ"ב דר"ש סבר אף היכא דאילו הורה חייב מסמן כנון שהבעו על חקנם העסדתיך בדין ונתחייבת לי מ"מ פטור סקרבן שבועה דבעי'דוקא דומיא דפקדון דעקרו מסמן והבא ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר דעכ"פ היה לכם לבמסרי' בלא עסד בדין:

פ"ז א שבועת הדיינין נ"ח ע"ב: המענה שתי כסף קדושין י"א ע"ב כ"ס כ"ס ע"א נטרוס כ' כ"ב יומא' קדושין ע"א ה"ח כ"ר ע"ב עמ' מעבר ומסכן ס"ל בס"ב עמ' כ"ב מתס"ב ס"ב כ"ר ע"ח ע"ב:

תוספות רעק"א

פרק ו א [אות לו] בהר"ב ד"ה וההודאה.

פחות משתי כסף. ואם תבעו ב' מחצין והודה לו באי' מהם חייב דבכלים לא בעינן ב' כסף. (נפרא דף ס' ב' ארבעת הרמב"ם פ"ג דטוען דאמר' אינו שוה פרוטה. והרמב"ן פ"ל דבעי' ש"פ: [אות לז] חוי"ם ד"ה והתוראי' ויש לו קרקע ישבע על המאר. ודעת תוס' פ"ק דמציעא דמ"ם צריך שלא יהיה לו קרקע בנ"ח. דלענין בנ"ח לא פקעי חז"ל השעבור. אבל אם אין לו רק קרקע משועבדת בזה הוא הסברא כיון דתקנו חז"ל דלא לגבות ממשעבדי חוי בפחל השעבור:

פרק ו א **שבועת** הדיינין. כתבו התוס' הא דלא נקט טהגת באנשים ובנשים כדתנן לעיל נכי פקדון משום דמלתא דפשיטא הוא. ולעיל לא תני אלא דלא ניחא ליה שבועת הפקדון מבועת העדות עכ"ל. ותמיהני דהא בשבועת בטוי. ושבועת שוא. דגמי מלתא דפשיטא הוא ואפ"ה תנא לה נבייהו בספ"ג ואע"נ דליכא למימר בהו למלפיהו משבועת העדות. אלא כ"ל דהייט טעמא דלא נקט הכא. משום דשבועת הדיינין היא עצמה שבועת הפקדון. וז"ל הרמב"ם בפרק י"א מהל' שבועות שדבר ברור וגלוי שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר. שיהא חייב משום שבועת הפקדון. ע"כ. ועי' לקמן: שבועת הדיינין. ל' הר"ב שהדיינין מחייבין ע"י הודאה במקלת הטענה וכו'. רש"י [ועמ"ש לקמן בדבור וההודאה]. וכתב עליו הר"ן פירוש לפירושו שאע"פ שבשבועת הפקדון [שבועת הדיינין] היא בטוען נאנסו. או נאבדו או נגנבו. וכן שבועת ע"א שבועת הדיינין נמי היא. הכי קתני שבועת הדיינים של מודה מקלת. לריך שתהא הטענה שתי כסף וההודאה ש"פ. ולאו כל שבועות הדיינין קתני. אי נמי דשבועת הפקדון לאו בכלל שבועת הדיינין היא. דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקרית. ושבועה הפקדון כוללת כל עסק שבועה שעל ידי פקדון. ושבועת ע"א נמי כיון דלא נכתבה בהדיא ליתא בכלל שבועת הדיינים. ע"כ. וטעמא דשבועת עד ה' לא בעי הודאה במקלת. ולא כפירת שתי כסף. מפרש בגמ' דף מ' דתניא כל מקום שבנים מחייבים אותו ממון. עד א' מחייבו שבועה. ובנים מחייבים בפרוטה דממונא הוא. הכי נמי עד א' מחייבו שבועה בטענת ובפירת פרוטה: שבועת הדיינין. כתב הר"ב דנקיט חפלא בידיה. כדאשכחן באבידה דכי הסביא להליעזר אתפסיה בברית מילה שנאמר (נרמשית כ"ד) שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך. גמ'. ותמהו התוס' דבשבועת העדות. ובטוי. ופקדון. כשהוא מוסבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינים. ליבעי בהו אנקטי חפלא. ע"כ. ומ"ש הר"ב שבועת היסת. מפרש רש"י [שם ע"ב] לשון שומא בשמו חכמים עליו שבועה כמו אם ה' הסיתך והוא פכוק בשמואל א' כ"ו ושם פירש"י כל הסתה לשון שומא. 1) אמיטמיל"ש בלע"ז ע"כ. ומ"ש הר"ב והמחוייב שבועה מדבריהם וכו' זה לשון הרמב"ם והשבועה המחוייבת מדרבנן הע"פ שהיא נזכרת במשנה [כו'] : הטענה שתי כסף. וכתב הר"ב לריך שלא תהא הטענה פחות משתי כסף וכן רש"י ועיין מה שאכתוב לקמן בזה בס"ד: שתי כסף. פירש הר"ב שתי מעות כסף וכן פירש"י ומסיים דהא שתי לשון נקבה היא. ע"כ. וטעמו של דבר מפורש בירושלמי שאמרו סוף מסבע כסף. מעה. כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב. (שמות כ"ג) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. ואי אתה מוצא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהוא גרה כדמהרנמיכן עשרים גרה. עשרין מעין. אין לך לחייב בפחות ממטבע [זו]. ובתר הכי מקשה ואהא מעה כלומר מנין לך שיהו שנים. ומפרק אי כלים מה כלים שנים אף כסף שנים. הר"ן. ועמ"ש לקמן ומ"ש במשנה ה': הטענה שתי כסף. לשון הר"ב שאם היה מה שכפר לו פחות משתי כסף וכו'. וכן ל' הרמב"ם. ומסיים וכן אמרו ז"ל כפירת טענה שתי כסף. ע"כ. ורב הוא דאמר הכי בגמ' [דף ל"ח]. ופירש"י טענה דהנן במתני' לאו אהחלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא סופר בטענת חברו לבד הודאת הפרוטה דבעינן שתהא החלת הטענה שתי כסף ופרוטה. ע"כ. והכי יליף מקרא דכתיב כסף או כלים. מה כנים שנים. אף כסף שנים. ואי איתא דלתחלת טענה אתא לא לכתוב כסף כלל. ואנא אמינא מה כלים שנים והוה ליה כסף נמי בהאי כללא. כסף דכתב רחמנא למה לי. אם איט ענין לטענה. תנהו ענין לכפירה. ושמואל פליג וסבירא ליה דאינטריך לכתוב כסף. דאי לא כתב לא הוה מצי למילף מכלים אלא שנים. אבל דבעינן דבר חשוב אימא לא ולחייב בכל מידי דטעין ליה תרי. ואפי' אינן שתי כסף. קמ"ל כסף. דבעינן דבר חשוב. ולגופיה לתחלת טענה לריך קרא. ולדידי' מתניתין הטענה שתי כסף. טענה עלמה שתי כסף. ונמליט למדין מז"ש הר"ב בתחלת המשנה שלא תהא הטענה פחות משתי כסף. וכן ל' רש"י שלא בא לדקדק בפירוש הטענה ממש. וכן רש"י הביא אח"כ פלוגתא דרב ושמואל כלומר דבלשון הטענה אלא דהר"ב נסיב לפרש אליביה דרב משום דתנא ר' חייא לסייועיה לרב. וכן פירש הרמב"ם אליבא דרב. אבל במשנה ז' פרק ד' דב"מ הענתיק הר"ב לשון רש"י שם. והוא אליביה דשמואל. כי לא פרש כלום בדברי הרמב"ם שם. אבל הראה מקום על פירושו דשם. ובשמוך בגבא כילד שתי כסף וכו' אכתוב שוד מזה בס"ד: והההודאה בשה פרוטה. דמשנתיט בשבועת הדיינים ע"י הודאת מקלת הטענה היא כדפירש הר"ב. ומסיים רש"י שלמדוה מאבר יאמר כי הוא זה. [בגמ' פרק ט' דב"ק דף ק"ז דעירוב פרשיות כתוב בהן. וכי הוא זה דכתיב בפרשת שומרים. שדי בפרשת אם כסף תלוה. ועמ"ש במשנה ו'] וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו דהייט שבועה. ע"כ. וכתב הר"ן וא"ת ולמה הוא נשבע הא קיי"ל שעבודא דאוריתא. ומלוה על פה גובה בין מן הטורפים בין מן הלקוחות [כמ"ש בסוף מסכת ב"ב] וכיון שכן הא דהודה היא הודה בקרקעות ואינן בפרקין הודה בקרקעות וכפר בכלים פטור. הילכו בתוס' בשאין לו קרקע ומיהו הכי מילי לדינא דאוריתא. אבל השתא דתקון רבנן דמלוה על פה איט גובה מן הלקוחות כדאיתא בפ"ק דקדושין [כמ"ש שם בסוף [מס'] ב"ב] אפי' מסהדי כהדי דאוזפיה ולא פרעיה. [כלומר שהוא איט מודה מקלת ויש עדים על המקלת דקיי"ל דהוי כהודאת פיו מק"ו דבהודאתו לא מחייב בקנס] ויש לו קרקע ישבע על השאר. משום דלבתר תקנתא אין כאן שעבוד קרקעות. עכ"ל הר"ן. ומ"ש בשם התוס' כבר כתבתי כן בשמם ברפ"ה ודאי נמי דמחל על השעבוד. ואלא קשיא מה שפירש הר"ב דבשבועת התורה יורדין בנכסיו. ולריך לדחוק דהייט למשלטלין חזקא. אבל להר"ן ניחא דכיון דשל לקוחות לא משתעבדי אין להם דין שעבודא דאוריתא ["ועיין בברא זו בפ"ב דהוריות משנה ה' בדבור שהמלך וכו'] ולאו אדיהו קא משתבע. ולפיכך יורדין בנכסיו דאמרן הכל בכלל בין מטלטלין בין מקרקעי. והא לא תקשה דקודם תקנתא דרבנן לא שייך יורדין בנכסיו אקרקעות דהאי ליטא דאמרינן [דף מ"ח] יורדין בנכסיו איכא ביניהו. בתר תקנתא אתמר דאמר רב אמי אמרי הכי.

1) אייפפעלונג, אנריילונג.

ואין

נשבע לו. ושלשה מיני שבועות הן דאורייתא ולא יותר. המודה במקצת הטענה. ומי שעד אחד מעיד כנגדו שהוא נשבע להכחיש העד. ושבועת השומרים. וכל שאר שבועות המזכירים במשנה. הם בתקנת חכמים. והם כמין של תורה בנקיטת חפץ. ואין הפרש בין שבועה דאורייתא לשבועות הנזכרות במשנה. אלא שהמחויב שבועה דאורייתא ולא רצה לישבע. נ"ל יורדין לנכסיו ונפרעים ממנו מכלם. והמחויב שבועה מדבריהם בתקנת חכמים ולא רצה לישבע. משמתין אותו עד שיפרע או עד שישבע. ואם עמד בנדוי כלשים יום ולא רצה לישבע. ולא נכלם. מכין אותו מכת מרדות ומחזירין לו נדויו והולך לו ואין יורדין לנכסיו: אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שאין ההודאה ממין הטענה. שזה טענו כסף וזה הודה לו נהנסף. ודוקא שלא טענו אלא שתי מעות כסף או יותר. אבל אם טענו מטבע ככסף. הרי הודה לו במטבע: שתי בכסף ופרוטה. קא סבר טענו חטים ושעורים והודה לו על אחת מהן חייב: מפני שהוא כמשיב אבידה

פרוטה ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור. ביצד שתי כסף לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שתי כסף ופרוטה לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה חייב. מנה לי בידך. אין לך בידי פטור. מנה לי בידך אין לך בידי אלא המשים דינר. חייב. מנה לאבא בידך. אין לך בידי אלא המשים דינר פטור. מפני שהוא כמשיב

ואין ה"ג דקודם הקנתא ליכא ביניהו למר בר רב אבי. אלא יורדין למטלטלין: בשוה פרוטה. והיא מני פעורה של כסף. לשון הר"ב ברים מסכת קדושין: ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור. דבי הוא זה. משמע ממין הטענה: ביצד שתי כסף לי בידך וכו' פטור. פירש הר"ב שאין ההודאה ממין הטענה וכו'. וכ"כ רש"י. ואליבא דשמואל מפרשינן הכי בגמ' וס"ל דהתומר שתי כסף. דוקא אמר. ולא שוה. ולכך פטור. דמה שטענו לא הודה לו. וכיצד. אמאי דכמיך ליה קאי. דאם אין ההודאה וכו'. אבל לרב שוה קאמר. וטעמא דאסרא ליה לטענתו דלא טעין שתי כסף ופרוטה. וכיצד אריסא קאי. דקאמר הטענה שתי כסף וכו'. וקשיא להר"ב דמפרש בריסא אליבא דרב. והכא מפרש אליבא דשמואל. ובן לרש"י נמי דמפרש בריסא שהוא פלוגתא דרב ושמואל. והכא מפרש אליבא דשמואל לבד. ורהיהי לסר"ן שכתב בשם הרשב"א שהוא אומר אע"ג דקי"ל טוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה. הייט משום דתני רבי הייא לטוויה דרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא [כלומר בפירושא דבבא א דשמואל דוקא טעין. ולא שוה. ולרב שוה קאמר] נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני. ולהו הא דהא תניא דאע"ג דקי"ל כרב בכפירת הטענה אפשר לפרושי כולה מתני' בדוקא. ופטור דריסא משום מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. וכי תימא כיון דקי"ל כרב. אם איתא דדוקא קתני לא ה"ל למתני שתי כסף דלא אפשר לאחיוניה בהודאת מקצת דהא אסרא לה טענה. אלא ה"ל למתני דינר יש לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה פטור. איכא למימר אין הכי נמי. אלא משום דבעי למתני בסיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה חייב. ולאשמעינן דטענו חטין וכו' נקט נמי בריסא שתי כסף וההודאה בפרוטה. והע"פ שאין זה טוח לי ליבא דרש"י דייקא לי הכי. ספירשה למבנתיו אליבא דשמואל. עכ"ל. כלומר דהואיל ואע"ג דבריסא כתב שהוא פלוגתא דרב ושמואל אפ"ה סתם ופי' בסיפא הכא אליבא דשמואל בלחוד. ס"מ דבסיפא פסיקא ליה דהלכה כשמואל. ובכי ודאי מהיכא דברי הר"ב בפירושו בכאן. דאע"ג דפירש בריסא כרב משום דהני ר' חייא לטוויה לרב. אפ"ה הכא בסיפא מפרש כשמואל. אלא שעדיין קשיא לי מה שהקשיתי לעיל מפירושו דמשנה ז' פ"ד דב"מ בשם פירש גם לריסא דהכא כשמואל. ואילו הכא סתם לריסא כרב. דאדהכי סתם הטענה שתי כסף. פירש שטענו שוה שתי מעות ככסף יש לי בידך. וזה יודה לו מכסף ס"פ ויכפור הכא". וזה ודאי כשמואל דריסא. *)מדמפרש שטענו שוה כלומר שכך טוען בהדיא. וכדמסקינן הכא אליבא דשמואל. דלי סתמא דוקא קאמר. ולכאו' של הר"ב בס. הוא לי' רש"י דהתם. ולפיכך קרוב אלי לומר דרש"י ס"ל גם בריסא כשמואל כדדייק ליביה בב"מ. ומש"ה מסיים פירושו בסיפא דהכא. כשמואל נמי. ולא תידוק מינה דמאן דס"ל כרב בריסא אפ"ה יפרש הסיפא כשמואל. והואיל והרבב"א עצמו (ולהי) [וכן כל"ל] נמי הר"ן כתב שאין נוח לו לפרש כך. אלא דליבא דרש"י דייקא ליה. הלכך כבר הדבר לפני יותר לפרש פירוש הנוח ולתרץ דיוקא דברש"י דלא תידוק מינה. והייט טעמא דאף בריסא כשמואל ס"ל כמ"ש בב"מ. ושוד"ם לי לומר דלא תידוק מדברי רש"י אע"ג דלא ס"ל כשמואל משום דהא נקט בריסא בפלוגתא דרב ושמואל הוא ולרב א"ל פירוש בסיפא כלל דממילא רווחא שמעתתא דטעמא דחסרא ליה טענתא שכן הגמ' ניהא ליה לרב וקשיא ליה לשמואל משום דלרב פשיטא לן בטעמא דמתני'. דהא הסרא ליה טענתא. וגם הרמב"ם בפירושו במפרש הריסא כרב. לא פירש בסיפא כלום משום דאין צריך לפירוש. והלכך נמי רש"י דמפרש כשמואל לא בדוקא נקט הפירוש. אלא מדהתחיל לפרש בריסא כרב ושמואל. מכיון פירש הסיפא כשמואל. משום דאליבא צריך פירוש. אבל לרב א"ל פירוש. הלכך לא פירש אלא אליבא דשמואל. ולא משום דכשמואל דוקא ס"ל ומ"מ אע"ג דמהא דהכא ליכא למשמע מינה דל' רש"י כמאן ס"ל מהא דב"מ ודאי מוכח דכשמואל ס"ל אף בריסא. ואי"ת אמאי סבר כשמואל. והא תני ר' חייא לטוויה לרב לא קשיא דהואיל ורב אבי מתרץ ברייתא אחת אליבא דשמואל ס"מ דסבירא ליה כוותיה. ורב אבי מרא דגמ' ובתראה הוא הלכך יש לפסוק כשמואל וכ"ש דבלאו הכי הלכה כשמואל בדיני ואע"ג דהר"ן מתרץ דלא תקשה על הפוסקים ברב מהא דרב אבי דמתרץ כשמואל וכתב דליכא למידק דמשום הכי סבירא ליה כשמואל שכן רגילות האמוראים לפרש ולתרץ אליבא דמאן הע"ג דלא ס"ל כוותיה לא קשיא על רש"י דאע"ג דמתורץ מאן דלא פסיק כשמואל. מ"מ ליכא לאקשויי המאן דפסיק כוותיה מהא דרב אבי. כך נ"ל לבאר רש"י ואין עליו שום קושיא לא הכא מדידיה הדידיה ולא מבבא מליעא לאהכא אבל להר"ב אע"ג דפירשו דהכא יש לישבו דלא תקשה מדידיה אדידיה. משום דהרשב"א יכולין אנו לפרש בדבריו. מ"מ מפירושו דב"מ אפירושו בריסא דהכא ודאי דקשיא. דהתם מפרש כשמואל וכפירש"י והכא כרב וכפירוש הרמב"ם: מפני שהוא כמשיב אבידה. שהיה

*) כהו"ש דשם פרלא וקרלקא ומפרש

יכול

עדים ותלת פסק זה בשם הגאונים הא הוא פירוש כיון דקי"ל ברבנן דשנו חיטין והודה לו בשעורין פטור א"כ ממילא מוכרח הא דר' חייא יקושה"ם בלח"ם דנשאר בקושיא. מינה הבריח הגר"א דלא נרסי זה בגמרא וא"כ ל"ל הפי' הא דקאמר בגמ' שם לאבוה דרבי אסטוריקי דסודה סמין המענה לית לי' הייט על הקרא דלית ליה הקרא אתי לסמין המענה ותב"ו אפשר ראית ליה כן מסברא ולא בעינן קרא ליה. וא"ש דברי הרשב"ם דתלה הא דפסק כר' חייא בדברי הגאונים. ויתיישב נמי בהבי הא דהקשה הר"ם בשבמ"ק בב"ם שם דר' יוחנן אית ליה בשבועות דבעי סמין המענה ותב"ו אית ליה בירושלמי דהעדאת עדים פטור. ומה שהירץ הר"ם משום דאריך תורת הזמה דהא ר' יוחנן לאו תנא הוא וכמ"ש התוס' כתובות (דף ח') וא"כ איך פליג על חבריתא דאבוה דר' אסטוריקי דכיון דבעי קרא לסמוכי העדאת עדים ע"כ ראית ליה הקו"ח ולא אריך תורת הזמה וא"כ ממילא לדידן דבעינן האי קרא דר' אסטוריקי לסמין המענה ממילא נשאר הט"ח וא"כ אפילו ניתא דר' יוחנן לא מחשיב ליה לר' חייא לתנא

ופליג

ואם אין ההודאה עי. פי' שם כ"ח מוש"ע שם פ"ז: שתי כסף לי בידך. פי' שם מש"ע שם פ"ט: שתי כסף ופרוטה. פי' שם כ"ג שש"ל שם פ"ט: מנה לי בידך. נ"ב כ"ל פ"ח פי' שם פ"ט כ"ג כפ"ג שם מוש"ע שם פי' פ"ז פ"ח: מנה לאבא בידך. יהושלמי נ"ק פ"ב כ"ג. פי' שם פ"ד כ"ש כפ"ג שם מוש"ע שם פי' פ"ש פ' כ"ח:

שנויי נוסחאות

פ"ו א ואם אין ההודאה סמין המענה. נד"ל: ..סמון המענה: נכי"ק ואם אין ההודאה מן המענה וכ"ה נמכני"ל (ומס ההחדייה). לי בידך. נד"ל ונכי"מ ונכי"פ יש לי.. (אלא פרוטה) נד"ל ונכי"ק ונמכני"ל ונכ"ג ונכי"ק ד' קוסט' וכי"ל ליתא בכמות כדמוכח בגמ' ל"ט פ"ב (ד"ס). (אלא פרוטה) חייב. נכי"ק בטעות סעור וליתא ומי' בדבור הסמוך. (מנה לי בידך אין לך בידי פרוטה). נד"ל מנה יש לי.. ; נכי"ק ליתא מי' בדבור הקודם וכל המלה נכמעט סם פרוטה אלא פרוטה חייב מנה לי בידך אין לך בידי. מנה לאבא נו' לך בידי נכי"ק ונמכני"ל.. לו בידי וכ"ם נמכנ"ל ד"ן מני ופ"ו ולונלין ונכ"ג ונכי"ק ול"ם יבר (ד"ס) וכן הגיה הגרמינ"ן. המשים (דינר). נמכני"ל ליתה. (מפני) שהוא, נכי"מ ליתה.

אור גדול

פרק ו א בתוי"ם ד"ח ואם כו'. דבי הוא זה משמע סמין המענה. והתראה במקצת המענה נמי ילפינן מבי הוא זה ובכמ" אמרו כתיב הוא וכתיב זה חד למודה מקצת המענה וחד למודה מסקהמענה. ריעוין בב"ם (ח' א'). דלאבוה דרבי אסטוריקי מאי הוא והאי זה חד, למודה מקצת המענה וחד להעדאת עדים דפטור ולדידי' מבאים שם בגמ' דמודה מסין המענה לית ליה וסבר ליה בר"ג דתנן מענו חיטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב. וחגה הגר"א שם מחק האי וסבר ליה בר"ג כו' יע"ש. תשאלתי על כוונתו של הגר"א דמחק זה. וחשבתי בפשוט משום קו' הלח"מ סוף פ"ד מסוטן דהרמב"ם פסק בר' חייא דהעדאת עדים חייב שלא תהא תורת פיו גדולה מהעדאת

יכול להעיז פניו ולכפור. ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה שהוא פטור מבשועה. כדתנן פרק ה' דגטין. רש"י: ב אמר לו בפני עדים הן. כתב הר"ב וכגון שאמר אתם עדי דשוב איני יכול לטעון מבשועה הייתי בך. הכי איתא בגמ' פרק ג' דסנהדרין דף כ"ט. ופירש רש"י במבשועה אני בך שוחק הייתי בך בשביל שהיית שואלני מה שלא היה: אין לך בידי. לשון הר"ב לא היה דברים מעולם. וכן לשון רש"י דף מ"ב. וז"ל הרא"ש פירש"י כגון שאומר להד"ם. רצונו לומר שפירש דבריו *ואמר אין לך בידי מעולם. אבל אם אמר סתם אין לך בידי לא הוחזק כפרן דמלי למימר אין לך בידי עתה קאמינא. שהרי פרעתיו לך ומתרץ דבוריה הוי ואין סותר דבריו הראשונים. ע"כ. ולנוסחתיו בדברי רש"י והר"ב לא כתבו כגון שאומר. נראה לאחורה דאין ר"ל שפירש דבריו וכו'. אלא כל האומר אין לך בידי. משמע להד"ם. ולפי זה אינו יכול לחזור ולתקן דבריו. וכדעת רב האי שכתבו העור בסימן ע"ט ובפ"ק דב"ב בגמ' דף ו' מייתי למתני' דהכא. ואמרי' עלה מאי אין לך בידי. להד"ם: חייב. פירש הר"ב לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן. וכ"כ רש"י דף מ"ב. ופירוש שבשחזר אח"כ ומודה פרעתי אינו נאמן בשבועה וכו'. ואתא מסייע נמי דבשלא בב"ד כלומר שזה שאמר אין לך בידי היה שלא בב"ד. אם בא לב"ד ומודה פרעתי לא הוחזק כפרן. ונאמן. ובפ"ק דב"מ פירש הרא"ש הטעם משום דעביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא בב"ד: טפני שצריך ליתנו לו בעדים. כיון שאמר ליה אל תתנהו לי אלא בעדים. מהא שמעינן דאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה אל תפרעני אלא בעדים דהא מתני' לאחר הלואה היא וקתני בהדיא חייב משני וכו'. ויש שתמה וכי לאחר הלואה במה נשתעבד. בשלמא בשעת הלואה בקבלת המעות נשתעבד. אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב. ונראה לי שאין א קושיא שאין הענין מטעם שעבוד. אלא מפני שכל שאמר ליה אל תפרעני אלא בעדים אין הלוה עצוי לפורעו בלא עדים. ואי טעין ואמר פרעתיו בלא עדים אמרינן שקורי מסקר. שכיון שהמלוה יכול לברר שהתרה בו. אין הלוה עצוי לפורעו אלא בעדים. כדי שלא יחזיקו המלוה בין הבריות כלוה ואינו מבלם. ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה. אלא כל שהתרה בו המלוה ואח"ל אל תפרעני אלא בעדים. אם טען הלוה בלא עדים פרעתיו. הגן שהרי דשקורי מסקר. הר"ן: והמגיד ריש פט"ז מהלכות מלוה כתב הטעם משום דעבד לה אים מלוה: ג ליטרא זהב יש לי בידך וכו'. צריך לדקדק אמאי צריכי כל הנך ואיכא מיגייהו דתני אחידי. תוס' דף מ"ה סוף ע"ח: אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. פי' הר"ב שאין כאן מודאה ממין הטענה. ואפי' לרב דס"ל בסתמא שוה טוען. דאיון דטוענו משקל ודאי דוקא קתני. גמ' [ורש"י] סוף דף ל"ט: דינר כסף ומריסית ופונדיון ופרוטה. או אי קתני. רש"י ריש דף מ': ומריסית. מטה קטנה. רש"י פס. ופונדיון מפורש בפירוש [הר"ן] במשנה ה' פ"ד דב"מ: שהכל מין מטבע אחת. בגמ' פרכינן לכמאן דאמר דוקא טוענו אמאי חייב. וטוקמינן כשטוענו בדינר מטבעות. פר"ח כלומר טוען דינר זהב נתתי לך לתת לי בו מטבעות. הוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף לתת לך מטבעות ויש לך בשוויו בידי מריסית או פונדיון. או פרוטה. וקמ"ל דפרוטות איתא בכלל מטבעות שא"ל ליקח ופרכינן ורב דבמי למימר שוה קתני היאך מפרש הסיפא דקאמר שהכל [מין] מטבע אחד. ומהדרינן דה"ק שכל דין מטבע. אחד הוא. כלומר ריש דקתני ב' כסף ואמר דשוה הוא והדר תני ליטרא זהב דדוקא הוא וקאמר שכל דין מטבע אחד הוא דבאולהו שוה קאמר ובאלו מטבע כגון ליטרא לטולס דוקא בין בכסף בין בזהב. כך פירשו הרמב"ן ז"ל והר"ן: טענו חטין והודה לו בשעורין פטור. בפרק ח' דב"מ מבנה ב' כתב הר"ב אף מדמי שעורים. וכתב העור כמין פ"ח ומעמא דחייב כאיש הודה

אבידה. שהוא פטור מבשועה כדתנן [גיטין ל' מ"ח] המוצא מציאה לא יכבש מפני תקון העולם ודוקא *בכאין הכן טוען ודאי מנה לתבא ביד אלא אמא אכל טענו ודאי ואמר הוא לא היה לו אלא אלו חמשים חייב בשבועה דאוריתא דאין זה משיב אבידה: ב מנה לי בידך ואמר לו הן. בפני עדים וכגון שאמר אתם עדי דשוב אינו יכול לטעון מבשועה הייתי בך: פטור. מבשועה דאוריתא. *אבל משביעין אותו היסת: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם: חייב. לשלם. ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן. והוא שכפר בפני דין אבל בלא בב"ד לא הוחזק כפרן: ג אלא ליטרא כסף פטור. באין כאן הודאה ממין הטענה: לתך. חלי

כור

אבידה: ב מנה לי בידך. אמר לו בפני עדים הן. למחר אמר לו תנהו לי. נתתיו לך פטור. אין לך בידי. חייב. מנה לי בידך. אמר לו הן. אל תתנהו לי אלא בעדים. למחר אמר לו תנהו לי. נתתיו לך. חייב. מפני שצריך ליתנו לו בעדים: ג ליטרא זהב יש לי בידך. אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. דינר זהב יש לי בידך. אין לך בידי. אלא דינר כסף. וטרייסית. ופונדיון. ופרוטה. חייב. שהכל מין מטבע אחת. כור תבואה יש לי בידך. אין לך בידי אלא להך קטנית. פטור. כור פירות יש לי בידך. אין לך בידי אלא לתך קטנית. חייב. שהקטנית בכלל פירות. טענו חטין והודה לו בשעורים. פטור.

הוספות רע"א

[אות ל"ט] בהרע"ב ד"ה כפני שהוא כמשיב אבידה. כשאין הכן טוען ודאי. נלע"ד דכוונת הרע"ב שטוען ברי עפ"י אביו שכך אמר לי אבא דמקרי ברי אלא דפטור משום דבכח"ג בבנו מעיו. וזהו דעת הראב"ד. וע' בר"ן דף ט"ס ע"ב דהרמב"ן דחה דברי הראב"ד הנ"ל דמטי אחר לאו ברי מקרי מדתנן פ יש נוחלין וכו' והר"ן כתב עלה ולל ולי אין זה תשוב' על הראב"ד לפי שכדברי חכמים הוא פוסק ולדבנן הכי חזי קושטא דפלתא דבא בטענת אחרים אין מעמתו מטענת ברי ומש"ה אמרו בבנו מעיו עכ"ל. ולא זכיתי להבין דאם אינו טענת ברי מה צורך לטעמא דהוי כמשיב אבידה דבבנו מעיו הוא בלא"ה אין שבוע' בטענת שמא כ"א שבועת שומרי' ושותפים אע"כ דמקרי ברי ושמיר הק' הרמב"ן וצ"ע: (כ"ם ולא זכיתי להבין הא בנמרא

ב מנה לי בידך א"ל נא נ"נ ר"ל מ"ל מ"ל מ

כור ט"ו כאין: כדי שמן. כדיס מלאים שמן: והודה לו בקנקנים. כדין רקיס בלא שמן: הואיל והודה במקצת הטענה. דהוה ליה כמו טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן. והלכה כאחדמון. אבל אין הלכה כרבן גמליאל דמחייב בטענו חטין והודה לו בשעורים: פטור. מכשועה דאורייתא. לא על הקרקעות ולא על הכלים. שאין הודאת קרקעות מגיעה לידי שבועה. שאין דין שבועה בקרקעות: הודה במקצת כלים. דאיכא הודאה וכפירה בלא קרקעות. מחייב ליתבע אף על הקרקעות ע"י נגעול שבועה: זוקקין. נוטרין: ד אין נשבעין על טענת הרש. כגון שטענו הרס ברמיזה. דהרס שאמרו חכמים בכ"מ אינו שומע ואינו מדבר: וטענת קטן. כגון שטענו קטן. דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו ואין בנתינת קטן כלום. [והתרס] והשועה בקטן הוא. ודוקא שבועה דאורייתא. הוא שאין נשבעין על טענת קטן. אבל שבועת היסת חייבין ליתבע על טענתו: אבל נשבעין לקטן ולהקדש. הכא ליפרע מנכסי קטן לא יפרע אלא בשבועה. וכן המקדיש נכסיו ואלו טענו שטר חוב. וכא בעל חוב ליפרע מן הנכסים של הקדש. לריך שבועה: ד העבדים. והשטרות. והקרקעות בקנקנים ג"כ. ואמאי פליגי. אמרון כוכר מועט חטין ושעורין. והודה באחד מהן חייב. והכמים אומרים פטור דשעיקר טענה והודאה בדבר אחד. זו היא כוגיית גמ' דהכא דף מ' ע"ב דבהא פליגי. אבל בפרק בתרא דכתובות מבנה ד' מפרש הר"ב דפליגתייהו דמתני' דהתם [דף ק"ח]: והודה לו בקנקנים. הא דפתח בכך. ובייס בקנקנים. כתבתי בפרק בתרא דכתובות [מבנה ד']: טענו כלים וקרקעות וכו' פטור. פירש הר"ב מכשועה וכו' שאין דין שבועה בקרקעות כדלקמן במתני' ה' [ומ"ה נמי כשהודה בכלים פטור מכשועה]: הודה במקצת הקרקעות פטור. לעניין דלא תימא טענתא דפטור בריתא מכוס דהוי כטענו חטין והודה לו בשעורין. תוס' דף מ'. ופירש בחכמת שלמה דלא תימא דס"ל דאפילו טענו בשני מינים והודה באחת הוי כמו טענו חטין והודה בשעורין דפטור: במקצת הכלים חייב. פירש הר"ב ע"י נגעול שבועה ועיין בפירושו למשנה ה' פ"ק דקדושין: ד אין נשבעין על טענת הרס. כתב הר"ב והרס שאמרו חכמים בכ"מ וכו'. מתני' היא ברים מסכת תרומות ועיין בפירוש הר"ב שם. גם ה) בתוספתי: וכבון. כתב הר"ב דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו. ואין בנתינת קטן כלום. גמ'. ופירש"י וכי יתן איש ועלה כתיב ונקרב בעל הבית לאלהים כדאמרינן בב"ק [דף ס"ג]. אין נתינת קטן כלום. דהא איש כתיב. והתרס והשועה בקטנים הם בלא דעת. ע"כ. ומ"ב הר"ב אבל שבועת היסת חייבים על טענתו. בלא יהיה זה טומל ממונו שבהוא קטן ויאך לו בחנם. כך הורו רבותי. ולזה דעתי נוטה. ותקון עולם הוא וכו' [והתרס והשועה אין מזקיקין להן וכו' לא לשבועה קלה וכו']. הרמב"ם [שוף] פ"ה מהל' טוען: אבל נשבעין לקטן. פירש הר"ב הכא ליפרע מנכסי קטן לא יפרע אלא בשבועה. גמ' ופריך הגיעה [משנה ז' פ"ט דכתובות] מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. תרתי למה לי ומשני הכא לא לקטנים וחדא לגדולים: ולהקדש. פי' הר"ב המקדיש נכסיו ואלו אמרו שטר חוב וכו' גמ' ופריך הגיעה [שם] מנכסים מבוטבדים לא תפרע אלא בשבועה. ומה לי מבוטבדים דהדיוט ומה לי מבוטבדים לגבוה. אלמריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קטיעה על הדיוט. אבל הקדש אין אדם עושה קטיעה של הקדש. קמ"ל. וברים פ"ו דברכין אמרכתי בזה בכ"ד. ומם מפורש ג"כ דבהקדש דמים חיירינן מיין שם: ד ואלו דברים שאין נשבעין עליהן

ה) כ"ה בתו"ם ה' פרלא. אך גד' קרלקא בתוספת ובכתבם הכונה אל התוספת יום טוב שלו וגד"ל תקנו בתוס' רים פ"ק דתענית אלא אריך, כי לא כיון בהוי"ם כלל לדבריו בהרגות בשמה.

תוספת דעק"א

פ"ק דף י"ד ע"א ד"ה ולא מש וכו': ג (אות מב) במשנה ארנ"ג רואה אני את דברי אדרון. בתוס' הקשו דלמאי נ"ם בדינו דאדרון דיש בלשון הוה לשון קנקנים הא בלא ה חייב לר"ג דס"ל פשנו חכים והודה בשעורים חייב. והירצו דנ"ם ראם הבטו עשרה כדי שמן ואמר אין לך בידי אלא ה' חייב גם קנקנים בהוראתו עיי"ש. ולענ"ד קשה דמנ"ל דין זה דנהי דס"ל לאדרון דיש בלשון חיה ל"ק היינו דיכול ליסר דעתי חיה על קנקנים נ"ב וסצרכת ליתבע אבל לאמר דבוראי יש בלה"ז ל"ק אינו מוכרח ואפשר דזה שמודה יאמר אין לך בידי אלא ה' דהוי כאומר ה' כדי שמן יכול לומר לא היה בזוגתי בכנסים כו' מבטב הקלי אמרו דפליג מיעם כו' ואולה שם מ' סיומלמי כיי מתני' כסר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב (כיון בכנסים הכ"מ) הייגו בכלי כיי מתני' בכ"מ בתנייה ובכ"מ הכ"מ אינו ר"ה (ד"ס) ות' נדנר הקוים. שהגו כים יפא"ל אחריות זוקקין. גד"ל שהנכסים שים להם אחריות נקנים בכסף ובשטר ובהזקה ושאין להם אחריות עוקקין. ונא נטעה מלשון המבנה קרוקין כ"ל ע"ל (ד"ס). ליתבע עליהן. גד"ל וגקי"ק ויתבע עליהן: ה ואלו. גד"ל וגקי"ק ונמכ"ל אלו וכ"ה נפי' ר"ם.

ורבן גמליאל מחייב. הטוען לחברו בבדי שמן. והודה לו בקנקנים. אדמון אומר הואיל והודה לו מקצת ממין הטענה. ישבע. והכמים אומרים אין ההודאה ממין הטענה. *אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון. טענו כלים וקרקעות. והודה בכלים וכפר בקרקעות. בקרקעות וכפר בכלים. פטור. הודה במקצת הקרקעות. פטור. במקצת הכלים. חייב. שהנכסים שאין להם אחריות. זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: ד אין נשבעין על טענת. הרש. שוטה. וקטן. ואין משביעין את הקטן. אבל נשבעים לקטן. ולהקדש: ה ואלו דברים שאין נשבעין עליהן. העבדים. והשטרות.

הטוען לחבירו בבדי שמן. כגונא ק"ח ע"ב: אין ההודאה מסין הטענה. פי' שם ה"ג בוס ס"ב שם פי"ח: מעטו כלים וקרקעות. ימשלמי שם ע"ב ד' פ"ג מ"ו שם פ"ה ה"ג סמ"ג שם מוכ"ח ה"ב ה"ח ה"ב פ"ה: שהנכסים שאין להם אחריות. פי' קדוטין כ"ה ע"ב ג"ה ל ע"ב קיבי"ג נקנין ס"ב יומלמי קדוטין פ"ח ה"ב מ"ו פ"ה פל נוסן וגסבן ה"ב ס"ב בסין ל"ה מה"ע ח"ם מ"ון ל"ה ס"ה: ד אין נשבעין על טענת הרש"ו ל"ה ה"ב ג"ס ל"ה ס"ב יומלמי כלן פ"ה ה"ו מ"ו ע"ב מה' מ"ון ונסבן ה"ב ס"ב בסין ל"ה פיס"ב ה"ס מ"ון ל"ה בסיף מ' ה: אלו דברים שאין נשבעין עליהם. פ"ג ס"ב מ"ו פ"ה מ"ו מ"ון ונסבן ה"ח סמ"ג בסין ל"ה מ"ון ה"ס ה"ס מ"ון ל"ה: העבדים והשטרות. ג"ס ל"ו פ"ה מ"ו ימ"ון כלן פ"ו ה' ל"ה תוס פמ"ה פ"ה:

שנוי נוסחאות

ור"ג מחייב. במכמ"ל ור"ש..; נד"ג וגכ"ק ר"ג.. הטוען (לחברו) בבדי. נד"ל וגכ"ק ונמכנ"ל שהטוען..(ז)נכ"מ ...כדי וליתא; נמכנ"ג ד"ה בני וכפ"ו ..חברו.. ועי' כ"ל נפ' בתרא דכתובות. והודה (לו מקצת) מסין. בכ"ק ונמכנ"ל והודה מן וליתא וכן ליתא וכ"מ ובכ"ם ובכ"ל ובכ"ם: נד"ג וההודאה מסין ולי"ל ועי' ברש"י ובתו"ס. אין ההודאה מסין. בכ"ק אין הודאה מן ובל"ל במכמ"ל. והודה בכלים. נד"ל ובכ"ק ובכ"ם ונמכנ"ל ד"ה בני ורפ"ו ונמכנ"ל הודה.. וכפר בכלים (פטור). נד"ל ובכ"ק ונמכנ"ל ליתא. לפי מוכחתו בבא הכא לתיב בהדור הודה במקצת הקרקעות פטור היה מיתא התסון הם כי ה"פטור" דהודה במקצת קרקעות קלי גם אלמלה, אבל לפי מוכחתם הוה שנא לתיב הכא הדור דהודה במקצת כלים חייב (מי' בדנור הסמון) הוי המסמון חסרון דיוכר; ומנה לפי מ"ם נגמ' הירושלמי כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב' (לפי תקון הפל"מ המוכרח) לא דמוכל לומר דכוונתם ג"כ לומר על המסמון הנ"ל דלפי"ז יש לתקן המכנה. ועי' כס בפל"מ ונמכ"ם ועל עוד בדנור הסמון כסס ד"ם. הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב. בכ"מ ובכ"ם ..קרקעות ..ב ל י ם..; נד"ל ובכ"ק ונמכנ"ל הכדר הודה במקצת הכלים חייב במקצת הקרקעות פטור נד"ל ובכ"ם ולפי שלינו הנון הוא דלי סדרו ובכ"ם הלבון כיני מתני' בכ"מ בתנייה ובכ"מ הכ"מ אינו ר"ה (ד"ס) ות' נדנר הקוים. שהגו כים יפא"ל אחריות זוקקין. גד"ל שהנכסים שים להם אחריות נקנים בכסף ובשטר ובהזקה ושאין להם אחריות עוקקין. ונא נטעה מלשון המבנה קרוקין כ"ל ע"ל (ד"ס). ליתבע עליהן. גד"ל וגקי"ק ויתבע עליהן: ה ואלו. גד"ל וגקי"ק ונמכנ"ל אלו וכ"ה נפי' ר"ם.

אין בהם תשלומי כפל. מ"י פ"ב מפנכות גרינה ס"ח הי"ג כפ"ב פמין פ"ח פוס ח"ב פימן ז"ב: שומר חנם אינו נשבע. מ"י פ"ב מ"ו שמיות פ"ח פוס"ב פימן ל"ה ס"ח ופימן ז"ח פ"ח: קדשים שחייב באחריותן. מ"מ ל"ח פ"ב מ"ה: ן דרס"א יש דברים שהן בקרקע ואינן בקרקע. מ"ב פ"ב נ"מן ל"ם פ"ח ל"ם ק' פ"ב מכ"דלין פ"ד פ"ח פ"ח ירושלמי כמוות פ"ח פ"ח: מחייב שבועה. מ"י פ"ב מכ' שבועות ה"ל ופ"ה פ"ה פימן ונפמן פ"ב מפ"ב פמין פ"ב ופימן ל"ם כמ"ב מ"ם פ"ה ל"ם פ"ב ומ"י נפ"ח:

שנויי נוסחאות

אין בהם. בכי"מ ואין.. נושא שכר. בכי"ק ונושא.. קדשים שחייב (באחריותן). נ ד"ל ובכי"ק דברים שהוא חייב.. וכ"ה במשכי"ל (וכ"ה ליתה). נשבעין עליהן ושאינו. בכי"ם נשבע עליהן אין וכ"ם נשבע גם בסמוך; נד"ל ..ושאין: ן שהן בקרקע. וכ"ם נד"ל ובמסמות ד' מנמוכה ובמשכ"ב ופי"ל"ם; בכי"ק ובכי"מ ובפי' ר"ח וכד' ווימ"ל ולובלין בגמ' ובכ"י ובכי"ם וכן ברא"ם בדפוסים הישנים ..בקרקע וכן הוא בכל המקומות המובאים בגיומים. ביצד. בכי"ק ובמשכי"ל ביצד אמר; נד"ל..אמר לו.ר"ם מחייב (שבועה). נד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל ובכלי (במקומות המובאים בגיומים)

תוספת הדשים

דן במשנה אין בהם תשלומי כפל דבקרקע שייך נמי גמינה כגון מסיג גבול רעהו לי נמי בגפנים טשומת דר"מ מודה נמי בלין עומדות לגזור (תוס): ברע"ב ד"ה נושא שכר כו' לו שם וכל כמה מ'. ל"ל לו שם פרש וכל כמה לשמור חזר וכלל וכו' וכ"ה בגמ' ובתוספת ונפי' הר"ב פ"ד דב"מ:

תוספות רעק"א

ריקנים. דלאדמון כיון דבאמת היו מניע לו קנקנים מפרשים בלשון כדי שמן דתבע גם קנקנים וחייב ליישבע על השמן אבל א אין בלה"ו ל"ק כיון דהוראתו דקנקנים הוא שוה בסו שמן דתבע לו פטור דמ"מ הכא בדינר והודה לו שתורים דינר ודאי דפטור. וצ"ע לדינא: ן [אות רנ] תי"ם ד"ה ודכ"א. דבהריא פסק בפ"ב מהלי שבירות. במחב"ת אין בזה סדר קושיא דהרמבים כתב רק דלפטנת שומרים שאינו ברשותו ושלא פשע א"צ הוראה במקצת אבל

העבדים והבטרות וכו'. מכנה זו שטיה ג"כ בפ"ד דב"מ מ"ע. וכם כתבתי מה שכראה לכתוב בה ואין צורך להכפיל הדברים. ע"ם: שומר חנם אינו נשבע. כתב הר"ב דילפינן לה מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל ככף או כלים פרט. נמ'. כבר כתבתי ברפ"ז דב"ק. דלמסקנא דגמ' התם לא מדרש בכלל ופרט וכלל. אלא כל רבויא הוא וכו'. וחמור ושור ושה. חד למטעמי עבדים. וחד למטעמי קרקעות. וחד למטעמי שטרות בין מכפל בין מכפלה. ע"כ. והכתא אתי ספיר דכסף או כלים דרשינן לעיל ברים פרקין מה כלים שנים. אף כסף שנים. מה כסף דבר חבוב וכו'. תוס' פ"ד דב"מ סוף דף כ"ז. [והקדשות דאינו נשבע פירש הר"ב [לקמן] נבי מוסא שכר]: שומר חנם אינו נשבע מוסא שכר אינו משלם. כתב הר"ב ושואל ושוכר לא הוזכרו כאן וכו' דהוי מלי למימר שואל אינו משלם לוקסין וגניבה ואבדה דאתקש לשומר שכר. דכתיב (שמות כ"ב) וכי ישאל איש ו"ו מוסיף על ענין ראשון כדדרשינן בפרק השואל [דף נ"ה] הרא"ם. ומ"ם הר"ב דלא שייך שאלה בקרקעות. כ"כ הרמב"ם שהקרקעות אין בהם דין שאלה ולא שייש בהן על הרוב. אלא נבי שטרות הוא דכתב על הרוב ותמיהני למה לא שייך שאלה בקרקעות. ובהדיא אמרי' בגמ' דספ"ח דב"מ הא מאן דא"ל לחבריה לוקמן בי גרגותי כרי ואזל כמה גרגותי בארעיה עד דמתרמי ליה. ועוד הביא הרמב"ם בהבורו ספ"ח מהל' שאלה תוספתא וזו היא השואל פונדק מחברו לגיבה. אין פחות מיום א'. לשביתה. אין פחות מב' ימים. לגשואין. אין פחות מל' יום. ע"כ. וז"ל התוס' והוי מלי למימר נמי דשואל אינו משלם אם נאנסה. או אפי' אם נגנבה. דהא אתקש לשומר שכר. ואם שאל בית ונשרף. פטור. ועוד דמב"ה לא תני [לה] דלא שייך בהקדש שאלה. ע"כ. וכן הרא"ש לא כתב אלא דלא שייך שאלה בהקדש. וז"ל כ"א פ"ד דב"מ והא דלא קתני במתני' שואל אינו משלם משום דסיפא ד' וה' לא קאי אלא אהקדשות [כמ"ש שם בב"מ] ובהקדש לא שייכא שאלה. ע"כ. נמצא דעיקר תירוצא הוא מהקדש. דאי שייך בהקדש אע"ג דבקרקעות ובטרות לא שייך הוי ליה למתני כי היכי דתני ד' וה' אע"ג דלא שייך אלא בהקדש: רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו'. פירשו הר"ב במשנה ט' פ"ד דב"מ: ן רבי מאיר מחייב שבועה.

והקרקעות וכו'. דכתיב (שמות כ"ב) על כל דבר פשע. כלל. על שור על חמור על שה על שלמה. פרט. על כל אבדה. חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש. דבר המטלטל וגופו ממון. אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. יצאו בטרות שאע"פ שהם מטלטלין אין גופן ממון. שכל אלו אין נשבעין עליהן. והקדש אין נשבעין עליו דכתיב (שם) כי יתן איש אל רעהו. ולא א) [אל] הקדש: אין בהן תשלומי כפל. דכהני דוקא דדינין בעין הפרט דכתיב בתוכה הפרשה יכלס שנים: ולא תשלומי ארבעה וחמשה. דכל היכא דליכא כפל איט משלם ד' וה'. דיון דליכא כפל הוו להו תשלומי ג' וד'. ותשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד': שומר חנם אינו נשבע. שומר חנם אין עליו אלא שבועה. דכתיב (שם) ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו. והוה הפרשה בשומר חנם נאמרה. ועל העבדים ועל הקרקעות ועל הבטרות אינו נשבע. דילפי' לה מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל. כסף או כלים פרט. לשמור חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון. אף כל וכו' יצאו ג) [קרקעות דלאו מטלטלים וכו']. וכל הני דאמרינן כהו אינו נשבע. דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועת היסת נעולם חייבין לישבע: נושא שכר אינו משלם. גניבה ואבדה הכתוב בו לחיוב. דכתיב (שם) אם גניב יגנב מעמו ישלם לבעליו. ועבדים וקרקעות ובטרות אינו משלם. דכתיב בשומר שכר (שם) כי יתן איש אל רעהו כלל. חמור או שור או שה וכל בהמה פרט. לשמור חזר וכלל וכו' דאמרינן לעיל. רעהו כתיב בשומר חנם ובשומר שכר דמשמע רעהו ולא הקדש. ושואל. ושוכר. לא הוזכרו כאן. למטעמי בהו עבדים וקרקעות ובטרות. והקדשות. דלא שייך שאלה בקרקעות. ולא בטרות על הרוב. וכ"ב בטרות שאינו שייך בבטרות. וכן לא שייך שאלה והבטרות בהקדש אסור להשאיל ולהבטיר ההקדשות: ן רבי מאיר אומר יש דברים שהם בקרקע. עגבים העומדות ליבצר הוא דאיכא בין חכמים לרבי מאיר. דרבי מאיר סבר עגבים העומדות ליבצר

ונשבעין. ומטלטלין. ולא בטרות אינו נשבע. ע"כ: והחכמים אומרים כל המחובר וכו'. כתב הר"ב ואלה כחכמים ודוקא בדין הבומרים. וכ"כ הרמב"ם ואלה לחכמים. כבימסרס לו בתורת שמירה. ע"כ. וא"ת אמאי בעינן הודאה והא כי הוא זה דמיניה ילפינן דבעינן הודאה במקצת בדינ פרקין בדבור והודאה. דשדינן ליה אפרשת אם כסף תלוה. וי"ל דלאו דעקרינן לגמרי מפרשה בכתוב בה שהיא פרשת שומרים אלא עירוב פרשות אמרינן וקאי נמי אפרשת אם כסף וכמ"ש התוס' והרא"ש בפ"ע דב"ק. אלא באין זה הפירוש עולה לדעת הרמב"ם דבהדיא פסק בפ"ב מהלכות שכירות באין אחד מן השומרים צריך להודיה במקצת. וכן פירש"י בחס דעיבוד פרשות דקאמר דהייט שאינו כתוב כלל במקומה ועקרינן ליה לגמרי מפרשת שומרין. ושדינן ליה לפרשת אם כסף תלוה בלאוד. הכל

א) כר"ב ד"ל ולא להקדש. ב) כר"ב דפי' עבדים וקרקעות ומטלטלים.

נשומרין

ליבער כבטורות דמיין. וחכמים כברי לאו כבטורות דמיין. והלכה כחכמים. וחזקא בדין שומרים. אבל גבי מקח וממכר ואונאה ומודה במקצת הטענה בכל הני קיי"ל דדבר העומד ליבער כבטור דמי וכן הלכה: עד הזיז. קורה על פליה הבולטת מתוך הבית. וכללא דמלתא לשלם אינו חייב בטענה דאורייתא עד שיטענו דבר שבמדה או בבמשקל או בבמנין. ויודה לו במקצת המדה. או במקצת המשקל. או מקצת מנין: ן המלוה את הבירו על המשכון. נעשה עליו כאומר בכר לא בגא מבכנו בשעת הלואתו. לא בגא מבכנו בלא בשעת הלואתו. ואם אבד או נגנב והיה המשכון כנגד החוב יצא מבכנו בחובו. ואין להם זה על זה כלום. ואם החוב יתר על המשכון משלם לזה המלוה מה שהיה החוב יותר. ואם המשכון יותר על החוב משלם מלוה לזה. ואם נאבד באונס שאומר בכר פטור. גם המלוה פטור. וכשבע שבועות נאבד. ונזבה חוטו כולו: שקל. חצי סלע: לא כי. לא כן

המחזיר לקרקע הרי הוא כקרקע. אין נשבעין אלא על דבר שבמדה. ושבמשקל. ושבמנין. כיצד בית מלא מסרתי לך. וכים מלא מסרתי לך. והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל. פטור. זה אומר עד הזיז. וזה אומר עד: החלון. חייב: ן המלוה את הבירו על המשכון. ואבד המשכון. אמר לו סלע הלוותיך עליו. ושקל היה שוה. והלה אומר לא כי אלא סלע הלוותני עליו. וסלע היה שוה. פטור. סלע הלוותיך עליו. ושקל היה שוה. והלה אומר. לא כי. אלא סלע

בשומרין אפי' כפר הכל חייב. אי"כ אמאי בעינו במבנתיו והלה אומר איט אלא חמש. דאפי' כפר הכל לחייב. ואנן מסברתי לך הכן דהייט לשמור. ולרש"י מיהת יש לדמוק דמסרם לו הייט באורת חליפין כלומר שהחליפם בנפנים אחריס. יש"מ ליבפא דליכן אלא וכו'. משמע דמהדר להו בפיוהו. דאי לאו הכי היה ראוי שתהיה התשובה לא היו אלא וכו'. וכ"ם להרמב"ם שפירש למבנתיו בהדיא בדין שומרין דבאחרת הקושיא אמאי תנן דהודה במקצת ול"ע. ומ"ם הר"ב אבל גבי מקח וממכר וכו'. בכל הני קיי"ל דדבר העומד ליבער כבטור דמי. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. וטעמו כמ"ש המור סימן נ"ה וז"ל כל המחזיר לקרקע כקרקע דמי. וכתב הר"י הלוי ודוקא לענין שומרין. אבל מקח דמזכין לחבריה מנכים העומדים ליבער כיון דאדעתא למבקל זביתו מיהליה כבטורות דמיין ודינן בהו דין מטלטלין בכל מילי כגון דין אונאה וכבוטה. וכיוצא בהן. דקיימא לן כל העומד ליבער כבטור דמי. והכא היינו טעמא דגבי שומר לאו כבטורות דמיין. כיון דלשמירה הן כבהן מחזיקין לקרקע. ואדעתא דהכי מסרינהו מיהליה. הוה ליה כקרקע. דהא לא מחלטינהו מסרינהו מיהליה ע"כ לשון המור. והכריחוס לחלק בין שומרין לשאר דברים כפי מה שנ"ל פשיט הריא גמרא דפרק נערה שנתפתתה במסכת כתובות [ד' נ"ט] דאמרי' בפשיטות כל העומד לגזוז כגזוז דמי. כמו שהעתקתי במשנה ז' פ"ח דב"ב ומדמחלקים ביניהו בסברא ש"מ דבמדה מחתא ניהו. ובגונא הדא מיירי לו שכירות וגם שאר דברים בגרך לקרקע קנא. או שכירות וגם שאר דברים באין גרך. דאל"כ לחלק בהני דשכירות וגרך ואינך באין גרך. ומכין דהרמב"ם בחבורו פ"ה מהלכות טוען לענין מדה מקצת כתב חזקא באינן גריכין לקרקע אמרינן כבטורות דמיין. וכ"כ לענין מקח וממכר ואונאה בפ"א מהלכות מכירה ש"מ דבשכירות אף באינן גריכין לקרקע ס"ל דלאו כבטורות דמיין. וכן סתם וכתב בפ"ב מהלכות שכירות המוסר לחברו דבר המחובר לקרקע לשמור. אפי' סיו ענבים העומדים להבצר. הרי הן כקרקע. בדין השומרים. ולא ביאר שזה דוקא בגריכין לקרקע. אלא דלשיטתיה דבפירוש מבנתיו קאזל שהיא לענין שומרין בלבד ובאין גריכין לקרקע. ואפ"ה אמרו רבנן דלאו כבטורות דמיין מכוח דלא דמי בשמירה לשאר דברים. ותמיהני על הש"מ שבפ"א מהלכות מכירה כתב שסובר הרמב"ם דע"כ לא פליגי רבי מאיר ורבנן דהכא אלא בגריכין לקרקע. אבל אין גריך לקרקע אפילו רבנן מודו. ופוסק הרמב"ם כחכמים. ואפ"ה פוסק בשכירות דאפי' אין גריך לקרקע הרי הן כקרקע מטעם הר"י הלוי. עכ"ד. ודברי תימה הן דמי דאתקן להר"י הלוי והרמב"ם לחלק בין שכירות לשאר דברים. אם לא מבנתיו והאיא דפרק נערה. וכיון דמוקמינן להאיא דנערה כבגזוז דמי בשאר דברים ש"מ דמבנתיו בשומרים ובשומרים פסק דאפי' אינן גריכין לקרקע הרי הן כקרקע. ש"מ דפשוטתייהו אפי' בא"ל לקרקע. כ"ם שדברי בפירוש המבנה כך הם בהדיא. אלא שבהם י"ל דאשתמיטתיה להש"מ. אבל הדברים בעצמם מוכרחים מדברי הר"י הלוי שבהיא הוא. דאין לחלק ולאוקמי שכירות בגרך לקרקע ושאר דברים באינן גריכים לקרקע. ועיין במ"ז פ"ח דב"ב כתבתי דעת ר"ח והרא"ם בענין כל העומד לתלוש וכו'. וכן דעת הר"ן והרשב"ם. גם כתבתי שם מה שתמהתי על הטור בזה: אין נשבעין אלא על דבר שבמדה וכו'. התוס' ברים פ"ז דב"ק דף פ"ג [ד"ל ס"ג] בד"ה דבר שאין מכויים וכו' מסקי דנפקא לן ממשמעות דכי הוא זה. והר"ן בפרקין כתב דבמילתא מפיק מכסף לא כליס. מה בכסף שדרכו למטות. אף כליס שדרכן להמעת. מכאן אמרו כל טענה שאינה במדה ובמשקל ובמנין אינה טענה. ע"כ. ולא קשיא דהא לאמריך לכדרשינן ברים פרקין מה כסף דבר חבוב וכו' דהכל איכא למדרש במה כסף. ומ"ם הר"ב וכללא דמלתא אינו חייב עד שיטענו וכו' ויודה לו במקצת המדה וכו'. ליטענו דאורייתא ולאתויי טוענו בית זה מלא דלא תימא דכיון דאמר בית זה מלא. וזה מחזיר לו חסר. נראה החסרון. והרי הוא כזה אומר עד הזיז. וזה אומר עד החלון. קמ"ל דלא. עד שיודה בדבר שבמדה וכו'. וכתבו התוס' דטעמא דכשאין חסירה אלא מעט מקריא מלאה ואין יודע מה ביניהם. א"נ בעינן שיזכור מדה בהודאתו. ע"כ: חייב. ל' הר"ן לדין דקיי"ל הילך פטור. [כמ"ש נ"כ לעיל] על כרחין כהרקיבו פירות מיירי [וכ"כ התוס']. ובאומר עד החלון והרקיבו בפשיעתו [ובעיא] לשלומי לך עסקינן. ומה שהנחת אתה טעל כמו בגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומו שנתקלקלו הפירות ובעינא לשלומי לך. ותמיהני מה שהנחת אתה טעל למה פטור. והרי בשאנו רואים הפירות הודאתו יודעה. ועדיין הוא עומד בה. ול"ל דהייט טעמא משום דבעינה בהודאה יוצאה מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה. ע"כ: ן המלוה את חברו על המשכון. כתב הר"ב נעשה עליו אומר בכר לא בגא משכנו וכו'. מבואר במשנה ז' פ"ז דב"מ: ושקל. פירש הר"ב חצי סלע. עמ"ש מבנה ו' פ"ק דשקלים: והלה אומר לא כי אלא סלע הלוותני עליו וג' דינרים היה שוה חייב. כתב הר"ב שהרי הוא הודה במקצת הטענה. ולא אמרי' שלא הודה לו שיתחייב לשלם לו אא"כ שיחזיר לו משכנו. וכל עוד שלא יוכל לחזיר לו מבכנו נמצא שלא הודה לו בשום חוב. משום דמשמע לאו פרעון הוא ויכול המלוה לכוף לזה שישלם לו חובו. הע"פ שרוצה לעכב המשכון אצלו בדמי שוה שאומר ומובר בלא תחמוד. ואע"פ שאפשר שאין ב"ד מזקקין לכוף את הלוה כל זמן שמובר בלא תחמוד. שייט כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה ש כשם שמכין אותו עד שיצא נפשו באומר סוכה אינו עושה. אבל אין הלוה

נפטר

אין נשבעין אלא על דבר שבמדה. ביי"ר ז"ל מה שיפן ומפנן כ"ל כפ"ל עפין ל"ז מדש"כ מ"ש עיפן ז"ל סבי"ל נ"ג ל"ד: ן המלוה את הבירו על המשכון. ב"ג ע"ל נ"ל נ"ל ע"ג ע"ל ע"ל פה פעה ועוה ס"ל כפ"ל עפין ל"ל פוש"ב הו"מ עיפן ע"ל ס"ל ס"ל ופיפן ע"ו וע"ל:

שנויי נוסחאות

ונכי"ל ליתא. שבמדה ושבמשקל ושבמנין. נכי"ק ונמכני"ר שהוא בטרת ובמשקל ובמנין; נד"ל שהוא בבמשקל בפרדת ובמנין, וסדר מסחתיו הוא שפדר סרגיל (נ"מ לו ע"ב, ע"ה ע"ל ונכל המקומות המובלים בגיומיב) (ד"ס). (כיצד) בית נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ונמכני"ר.. א"ל בית ולים נכי"מ (ובב ליתא). (ובים מלא מסרתי לך). נד"ל ונכי"ק כ"י ליתא; נכי"ם ונכי"מ ונמכני"ר כים.. והלה אומר. נד"ל הוא.. : ן אבר לו. נכי"מ ונכי"ם ואמר.. (לא כי אלא). נמכני"ר ליתא, כפי הנראה נטשוש.

ראשון לציון

ן תוי"ט ד"ח אין נכנסין כו' התוס' נרפ"ז כ' ובי' יש סדר למשנה:

תוספות רעק"א

אבל לענין מענה ובפירוש שכופר שלא מסר לו כלום אז שהחזיר בפיוון הודאה בסקצת כמו בהלואה וכמ"ש הרמב"ם שם בין שהודה מעצמו ששאל אז שבר שאין אומרים מנו למפרע משבועה. והיינו דיש לו מנו דאילו אמר להד"ם לא היה צריך לישבע וכן מפורש שם בהלכה י"א י"ב. ואיני עומד על דעתו הגדולה של התי"ט בזה: (יאך עקרית הקושי' לדעת הרמב"ם דליל למודה במקצת. הא יש לאוקמי בשבועת חשומרים. וכן הקשה בש"ך בסי' צ"ה ס"ק ס' ישו"ש):

נפטר מחיובו בכך והייב בבה לגלות ידי שמים לפרעו את העודף. הכי מסיק הר"ן: סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה וכו' פמוכי אוקימנא לה בגמ' פרק המפקיד דף ל"ה במאמינו לוה למלוה שהיו ברשותו שאל"כ מתוך שצריך ליגבע שהיו ברשותו. נגבע נמי כמה היה שוה ע"י גלגול. הע"פ שבשווי אין מאמינו. הייט מכוס דלא קיים ליה למלוה בגוויה. ומלוה איט מאמין ללוה דקיים ליה בגוויה מכוס דמקיים ביה וסלף בוגדים ישרסם(מסלי י"ח) דאי לאו דבוגד ורמאי הוא לא היו מצריכין לו מן הכמים שיהא לוה. אבל לוה מאמין למלוה באחד. דמקיים ביה תימת יצרים הנחש (שם) שאם לא באדם נאמן ויצר הוא. לא היה מעצרין אותו מן הכמים. וכתב הר"ן וא"ת אם במאמינו אמאי מחייבים למלוה שבועה שהיו ברשותו [כדפירש הר"ב] י"ל אע"פ שהאמינו. כיון שנתחייב לו זה שבועה מכחישין נמי את המלוה. שמא יגבע זה ויוציא הלה הפקדון. ע"כ. ומדלא אוקימנא הכי בבבא דלעיל במאמינו. מש"ה דייק הר"ן התם דכופין ללוה לפרוע אע"פ שאין מחזיר לו מכוסו כמ"ש לעיל בשמו: מי שהפקדון אצלו. אע"ג דאתן במשכון אירינן *תני ליה בל' פקדון. *מכוס דבכל פקדון דינא הכי שאם מוטן האומר אבד וכו' לפטור מתשלומין. מחוייב ליגבע שאיט ברשותו. כך נראה לי. אלא דקשה לי. דא"כ בגמ' דהמפקיד דף ל"ה דרב הונא אמר הכי. ונגבע שאיט ברשותו. אמאי לא מפיק ליה ממתני' מדתני ולא משכון דאיירינן ביה: שמא יגבע זה ויוציא הלה את הפקדון. וא"ת ולמה שנה הטעם דנגבע תחלה. ולא בנה הטעם דעיקר שבועה למה היא. דשמא נתן עיניו בה. תי' הרמב"ם בפירושו לפי שזה הטעם כולל כל מכחן. אבל טעם שמא נתן עיניו בה אינו כולל כל מכחן. שאם היה המשכון לכון זהב. או אחיכת כסף שאיט כלים ולא בגדים שיש בהם רקמות. וכיולא בהן. אין כאן טעם שמא עיניו נתן בה. ע"כ. וכ"כ ברש פרק ו' מהל' שאלה שאם הפקדון דבר שכל מיט שוה ומעט בשוק לקנות כמותו. כגון פירות או יריעות של צמר ושל פשתן הבוות בכל עניים או קורות שאינן מצויירות וכו'. וכתב המגיד אע"פ שלא נתבאר בגמ'. נראה נכון דלמה יחסר הלה וכו' ע"כ. ומפירוש המשנה ראינו שנתבאר ע"ז מהמקנה עצמה: ויוציא הלה את הפקדון. פירש הר"ב ויפסלנו לעדות ולשבועה. וכפירש"י. והקשו התוס' וכי עבדינן תקנה לרשיע. אלא שמעמא שמא יוציא הלה הפקדון ונמצא שבועה שוה לבטלה. ע"כ. וכך מסיים הרי"ף. ונמצא שם שמים מתחלל:

פרק ז א נשבעין ולא משלמין. כתב הר"ב דכתיב ולקח בעליו ולא יחלם וכו' נמרא. ופירש הר"ן דיבא דקרא שבועת ה' היה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את השבועה ולא יחלם. והא לא יחלם. קרא יתירא הוא. דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא יחלם. ואם איט כאן תנהו למודה מקצת ועד אחד. דשמודה מקצת ס"ד אמינא כיון דממונא אית ליה נביה ואיתך עביד להשתמוטי. אימא יגבע התובע ויטול. ובעד אחד נמי סד"א שלא המודה תורה שיגבע הנתבע להכחיש את העד. אלא יגבע התובע. ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים. קמ"ל. ע"כ: ואלו נשבעין ונוטלין השכיר וכו'. ומקשו [תוס'] הכא דהא נשבעין ונוטלין טפי ניחא דהא איכא פונמת כתובתה. ועד אחד מעידה שהיא פרוצה. ומנכסי יתומים. וכולהו דקתני לקמן בפרקין משנה ז' כשם שאמרו וכו'. ותנן נמי בפרק הגוזל בהרא מ"ג המכיר כלי וספריו ביד אחר וכו' יגבע כמה נתן ויטול. ותנן נמי בפ"ח דכתובות מ"ה המוציא הוצאות על נכסי אשתו. יגבע כמה הוציא ויטול. ואמאי לא תנהו לכולהו הכא דמדקתני אלו ליכא למימר דתני ובייר. ובתירוץ התוס' דהכא ודפ"ג דב"מ דף ל"ד דלא חייב הלא שאין כנגדו רוצה ליגבע. ומוציא הוצאות בכלל שכיר הוא. לא מתיבב המכיר כלי וכו' ובפ"ח דכתובות דף פ' מסקי דלא השיב אלא אותן שצריך להשמיעו לטעלין. דלא תימא אף בשבועה לא יטלו. ואיט הפונמת ודכותה אי לאו דשמיעו הוא אמינא דנוטלין בלא שבועה. והלכון מוכיח כן דבהני דהכא קתני נשבעים ונוטלים משמע דאתא לאשמעינן דנוטלין. ובפונמת ודכותה קתני לא יפרע אלא בשבועה. משמע דאתא לאשמעינן דבלא שבועה אין נוטלין. והר"ן הקשה על זה משנגנו תכוד על השבועה דקחשיב אע"ג דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה. מכוס דהוה ליה מחויב שבועה שלו"ל ומשלם. כמ"ש הר"ב במשנה ב' פרק ח' דב"מ. ותירץ בשם הרמב"ן דאילו נשבעין ונוטלין אמאי מלתא קאי. והפונמת כתובתה דסיפא ודכותה בכגון זה נמי. אלא מכוס דתנינהו התם בפרק הכותב [דף פ"ו] קתני הכא כשם שאמרו והא דלא קתני הכא דמכיר כלי מכוס דלא דמי להכך דלא שקיל אלא ממה שברשותו. וכן מוציא הוצאות על נכסי אשתו ממה שהשביח בגוף הוא נוטל. ע"כ: **השכיר מיגד** וכו'. כתב הר"ב מפני שבעל הבית מרוד בפועלו. והמ מילי

*) נר"ב ד"י מסר מלת המשכון ושלא שלא הסגיר התוי"ב מלה זו כדרכו תמיד.

שלא הלויתיך עליו ושקלה היה שוה כו' ושלשה דינרין היה שוה אי ושתים היה שוה. ביי' כם אינ"ב אם פרוך יי. ופפיר יינ: **פ"ז א** כל תשבעין שבתורה. פ"ר כ"ב פ"ב פ"ג פ"ד כל הפרק. נמנוים פ"ז פ"ב נ"ק נ"ו כ"ב ע"ו פ"ה: נשבעין ולא כשלמין. פ"ו פ"ה פרי מרכן ובכן ה"ב בכ"ב פרק נ"ה שנ"ב ה"ב פרק פ"ב פ"ב: השכיר כיצד. נ"ב ק"ר פ"ח פ"ו. פ"ח פרי מכירות כ"ו פרי"ב פרק פ"ב פ"ב פ"ב פ"ב: **שנויי נוסחאות** וחמשה דינרין. נמבני"ל ..דינר ולאו נמין. ומי נשבע. נד"ל ובכ"ק ובמבני"ל מי הוא הנשבע וכ"ה פי גם נכי"מ ובכי"מ. ישבע זה. נמבני"ל יישבע.. (ליוד להיל"ק). הלה. בכי"ק הלו: **פ"ז א** ואלו. בכי"ק ובמבני"ל אלו. והרנוני. נמבני"ל חנוני. השכיר כיצד. נד"ל ..כיצד נשבע. והוא מיוחר. אמר (לו). נד"ל ליתא.

תוספת רעק"א

ן [אות מד] הוי"ם ד"ח כי. תני ליה בלשון פקדון) בלקוטי מהרי"ל דייק מזה הם פשבון פקרי פקרון. ומי שנשבע שלא לקבל פקדון אסור להלות על המשכון. והובא להלכה בהגהת ש"ע יו"ד סי' רי"ז סמ"ח: [אות מה] בא"ד מ"ש ם דבכל פקדון. אינו סובן לי דאמנו בפורש בסתני' מי נשבע תחלה דנסמע מזה דצריך המלוה לישבע שאינו ברשותו ויורה לנו סתני' בלישנא דפקדון דבכל פקדון הדין כן דישבע שא"ב. הא באמת לא קתני בסתניתין רק מי נשבע. אלא כיון דבאמת הדין דשובר צריך לישבע שא"ב מוכרחים אנו לפרש דמי נשבע תחלה א"כ לא נשמע מתני' דמלוה צריך לישבע שא"ב ללמד על פקדון דעלמא. גם למה דשני אביי (בב"מ דף ל"ה) נזירה שמא ישמון ויאמר אחר שבועה מצאתיה. א"כ מי נשבע היינו דהמלוה נשבע במה היה שוה א"כ לא נזכר כלל במתני' משבועת שא"ב ובוודאי דהא באמת אינו נשבע שא"ב דהא פסיפא מוכח דמיירי בטאמינו(פירוש מרישא דסיפא כמו דמשני רב אשי שם) אלא דברישא מה"ת יאמין לו דמי"ז ישבע המלוה ויטול. אי כמ"ש הרן כיוון דנתחייב הלוה שבועי' אפשמאמינו משבעינן ליה לחמלוה תחלה שא"ב מהשתא

שמא

ר"ע מברטנורה

הלויתיך עליו. ושלשה דינרים היה שוה חייב. סלע הלויתני עליו. ושתים היה שוה. והלה אומר לא כי. אלא סלע הלויתיך עליו. וסלע היה שוה. פטור. סלע הלויתני עליו. ושתים היה שוה. והלה אומר לא כי. אלא סלע הלויתיך עליו. וחמשה דינרים היה שוה. חייב. ומי נשבע מי שהפקדון אצלו. שבא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון:

פרק ז א כל הנשבעין שבתורה. נשבעין ולא משלמין) ואלו נשבעין ונוטלין). השכיר. והנגזל. והנחבל. ושבנגדו חשוד על השבועה. והרנוני על פנקסיו). השכיר כיצד). אמר לו תן לי שכרי שיש

ן כה היה: אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרים היה שוה חייב. שהרי הוא הודה במקצת הטענה שהסלע שוה ארבעה דינרין. וכיון שהלוה חייב ליגבע כמה היה שוה המשכון שלו. והמלוה חייב ליגבע על המשכון שהיו ברשותו ואע"פ שמלוה דמיו. מכוס דאחיינן שמא מיגיו נתן בו. ב"ד מכחישין את המלוה שהלה שאין המשכון ברשותו. ואח"כ מכחישין את הלוה כמה היה שוה. שמא יגבע הלוה תחלה ולא דקדק בשומא. ויוציא המלוה את המשכון ויפסלנו לעדות ולשבועה. והא דתנינן בסיפא מי נשבע. מי נשבע התלה קאמר: מי שהפקדון אצלו. המלוה שהיה המשכון אצלו נשבע שאין ברשותו:

פרק ז א כל הנשבעין. נשבעין ולא משלמין. לא תקנה תורה לתובע ליגבע ויטול. אלא לנגבע שיגבע ולא יחלם דכתיב (שמות כ"ב) ולקח בעליו ולא יחלם. מי בעליו לחלם הוא נשבע: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו להם חכמים ליגבע ויטול. וכולהו מפרש להו לקמן במתני':

השכיר. תקנו לו חכמים ליגבע ויטול מפני שבעל הבית מרוד בפועלו ואינו נזכר. והני מילי כשתובעו בזמנו. שכיר יום זמנו כל הלילה שאחריו. ושכיר לילה זמנו כל היום שאחריו. אבל תבעו לאחר זמנו בעל הבית נשבע היסת בפרעו ונפטר. והם שכרו שלא בעדים נמי אין השכיר נשבע ונטל. דמתוך שיכול לומר לו

ממנה תחלה. ולא בנה הטעם דעיקר שבועה למה היא. דשמא נתן עיניו בה. תי' הרמב"ם בפירושו לפי שזה הטעם כולל כל מכחן. אבל טעם שמא נתן עיניו בה אינו כולל כל מכחן. שאם היה המשכון לכון זהב. או אחיכת כסף שאינו כלים ולא בגדים שיש בהם רקמות. וכיולא בהן. אין כאן טעם שמא עיניו נתן בה. ע"כ. וכ"כ ברש פרק ו' מהל' שאלה שאם הפקדון דבר שכל מיט שוה ומעט בשוק לקנות כמותו. כגון פירות או יריעות של צמר ושל פשתן הבוות בכל עניים או קורות שאינן מצויירות וכו'. וכתב המגיד אע"פ שלא נתבאר בגמ'. נראה נכון דלמה יחסר הלה וכו' ע"כ. ומפירוש המשנה ראינו שנתבאר ע"ז מהמקנה עצמה: ויוציא הלה את הפקדון. פירש הר"ב ויפסלנו לעדות ולשבועה. וכפירש"י. והקשו התוס' וכי עבדינן תקנה לרשיע. אלא שמעמא שמא יוציא הלה הפקדון ונמצא שבועה שוה לבטלה. ע"כ. וכך מסיים הרי"ף. ונמצא שם שמים מתחלל:

פרק ז א נשבעין ולא משלמין. כתב הר"ב דכתיב ולקח בעליו ולא יחלם וכו' נמרא. ופירש הר"ן דיבא דקרא שבועת ה' היה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את השבועה ולא יחלם. והא לא יחלם. קרא יתירא הוא. דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא יחלם. ואם איט כאן תנהו למודה מקצת ועד אחד. דשמודה מקצת ס"ד אמינא כיון דממונא אית ליה נביה ואיתך עביד להשתמוטי. אימא יגבע התובע ויטול. ובעד אחד נמי סד"א שלא המודה תורה שיגבע הנתבע להכחיש את העד. אלא יגבע התובע. ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים. קמ"ל. ע"כ: ואלו נשבעין ונוטלין השכיר וכו'. ומקשו [תוס'] הכא דהא נשבעין ונוטלין טפי ניחא דהא איכא פונמת כתובתה. ועד אחד מעידה שהיא פרוצה. ומנכסי יתומים. וכולהו דקתני לקמן בפרקין משנה ז' כשם שאמרו וכו'. ותנן נמי בפרק הגוזל בהרא מ"ג המכיר כלי וספריו ביד אחר וכו' יגבע כמה נתן ויטול. ותנן נמי בפ"ח דכתובות מ"ה המוציא הוצאות על נכסי אשתו. יגבע כמה הוציא ויטול. ואמאי לא תנהו לכולהו הכא דמדקתני אלו ליכא למימר דתני ובייר. ובתירוץ התוס' דהכא ודפ"ג דב"מ דף ל"ד דלא חייב הלא שאין כנגדו רוצה ליגבע. ומוציא הוצאות בכלל שכיר הוא. לא מתיבב המכיר כלי וכו' ובפ"ח דכתובות דף פ' מסקי דלא השיב אלא אותן שצריך להשמיעו לטעלין. דלא תימא אף בשבועה לא יטלו. ואיט הפונמת ודכותה אי לאו דשמיעו הוא אמינא דנוטלין בלא שבועה. והלכון מוכיח כן דבהני דהכא קתני נשבעים ונוטלים משמע דאתא לאשמעינן דנוטלין. ובפונמת ודכותה קתני לא יפרע אלא בשבועה. משמע דאתא לאשמעינן דבלא שבועה אין נוטלין. והר"ן הקשה על זה משנגנו תכוד על השבועה דקחשיב אע"ג דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה. מכוס דהוה ליה מחויב שבועה שלו"ל ומשלם. כמ"ש הר"ב במשנה ב' פרק ח' דב"מ. ותירץ בשם הרמב"ן דאילו נשבעין ונוטלין אמאי מלתא קאי. והפונמת כתובתה דסיפא ודכותה בכגון זה נמי. אלא מכוס דתנינהו התם בפרק הכותב [דף פ"ו] קתני הכא כשם שאמרו והא דלא קתני הכא דמכיר כלי מכוס דלא דמי להכך דלא שקיל אלא ממה שברשותו. וכן מוציא הוצאות על נכסי אשתו ממה שהשביח בגוף הוא נוטל. ע"כ: **השכיר מיגד** וכו'. כתב הר"ב מפני שבעל הבית מרוד בפועלו. והמ מילי

לו. לא שברתיך משולש. יכול לומר לו נמי. שברתיך ונתתי לך שכרך: והוא אומר נתתי. אבל אמר לו בנים קלת לי והוא אומר לא קלתי לך אלא אחד נשבע בעה"ב שבועת התורה שהוא כדבריו. והיו נותן לו אלא אחד: ר"י אומר. ואין הלכה כר"י *)[לא] בשכיר. ולא בגנזל. ולא בנחבל: ב למשכנו שלא ברשות. ובגון שרלוהו עדים שנכנס לביתו. ואין בידו כלום. ולא מכס *וכלים שתובים לו תחת כנפיו: הרי זה נשבע ונוטל. שהרי הדברים מוכיחים שהעדים מעידים שמשכנו שלא ברשות. והוא דטעין ליה הליך במידי דאמיד ביה. אבל אם טעין ליה בכסף דכספא וכי הא גוזא במידי דלא אמיד ביה. לאו כל כמיניה לשבע ולינול. אלא שבע הנתבע

לי בידך. הוא אומר נתתי. והלה אומר לא נטלתי. הוא נשבע ונוטל. רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה. כיצד. אמר לו תן לי שברי המשים דינר שיש לי בידך. והוא אומר התקבלת דינר זהב: ב הנגזל כיצד. היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות. הוא אומר כלי נטלת. והוא אומר לא נטלתי. הרי זה נשבע ונוטל. רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה. כיצד. אמר לו שני כלים נטלת. והוא אומר לא נטלתי אלא אחד: ג הנחבל כיצד היו מעידים אותו שנכנס הרת ידו שלם. ויצא חבול.

לי. והוא אומר לא קלתי אלא אחד. נשבע בעה"ב שבועת התורה וכו' והיו נותן לו אלא אחד. וזה כשברת הרי"ף דבקילה לא תקע כלום. אלא הניחא על דיו דאם הוא מודה מקצת שבועה דאורייתא ואם כופר בכל נשבע שבועה דאורייתא ואם כופר בכל] הע"ג דדכירי לה אינמי מפני תקנת הכסיר בעצמא נפשו על שברו. דהא בקטה רבנן לשבועה מנשל הבית אמרינן [כמ"ש סר"ב במשנה י"ב פ"ט דב"מ] דאלמה רחוי לחייבו שבועה מפני תקנת שכיר. י"ל הני מילי סיכא שהם תולקים על כל השכירות. ולא מזיגן בעל הבית לומר פרעתי פסקת ליה לחיוביה לשכיר לגמרי. אבל כי פליגי בקילה אי אפשר שיהיו תולקים אלא בדבר מעט שהרי שכירות של פועלים ידוע שלא ליכא בהוה [כפירה] כדי חיוי דשכיר. ולפיכך לא תקנו שבועה אלא בעל הבית. ע"כ: רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה. לרבי יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע. והפכוה חכמים על סתובע [בחלון] הכמוים כאן. רש"י: ב למשכנו שלא ברשות. פי' שלא ברשות ב"ד. המגיד סוף פ"ג מהל' גזלה. בשם הרב אבן מיג"ש. ומ"ש הר"ב ובגון שרלוהו עדים וכו' וכלים תחובים וכו'. כן דעת התוס' והרא"ש. דאי לא הני שלא ידעו המעדים שהוליא כלים כלל אין בעל הבית נאמן בשבועה. *דאמרא לא הוליא אלא הבגים. אי גרורות. אי עשה מלמו כמוליא תחת כנפיו ולא הוליא כלום: הרי אם נשבע ונוטל. כתב הרמב"ם בפי' משנה דלקמן דקנס קנסו חכמים לגזלנים כדי שלא ירבה היזק בני אדם. ע"כ. וכתב הר"ב דאם טוען בדבר שאינו אמור וכו' ישבע הנתבע ויפטור. וכ"כ הטור סימן ל' בשם רב האי. וכאן שהר"ב דעתו שהעדים צריך שיעידו שראו כלים תחובים לו ליכא למימר לטעמא דמוסרין לו שבועה כמ"ש ב"י בשם המפרשים דבהני שהדי לא מפסיל דאפשר דעבר לו גרורות היה וכו' אלא טעמא כמ"ש מהר"ר אלקן כהן ז"ל לפי שאינו מכחיש העדים שהוא אומר שלא נטל יותר ממה שראוי לו שהיו כלים שלו לא הוי גזלן ליפסל לשבועה: ג הנחבל. קנס לתובל כדי שלא ירבה היזק בני אדם והתגרותם. הרמב"ם. והראב"ד כתב עליו בפרק ה' מהל' חובל. דלא הוי קנס אלא שאין דרך בני אדם לחבל בעצמן. על כן החמיטו לזה בשבועה: שנכנס תחת ידו. פי' ידו

*) נרע"ב ד"ה אלא ותקן התוי"ט לגמרא.

כשתובעו בזמנו וכו' מבורס יפה במשנה י"ב פ"ט דב"מ. ומ"ש הר"ב ואם שברו שלא בעדים נמי וכו'. ואי נמי שברו בעדים. אלא שאין עדים בעבה עמו מלגלה. נמי אין הכסיר נשבע וכו' דהא מתוך שיגול עומר וכו' כן מוכח בפירש"י. המגיד פי"א מהל' שכירות. ומ"ש הר"ב דמתוך שיגול עומר לא שברתיך משולש וכו' ולא"ת והיכי אמר מנו בכס"ג דהא הכן לא חייבין דבעה"ב מסקר אלא הכי קאמרי' דמתוך שהוא עורד בפועלין שכור בפרעו ולא פרעו. וכיון שכן כי איכא מנו מאי הוי וכי מבוש דאיכא מנו אזלא לה טרדא פועלין. י"ל הכי קאמרינן. ודאי כי טעין בפרעו. ודאי קיבעא קאמר. וכרי נמור הוא. דאי מסתפקא ליה וטעין בדדמי. לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי ביה רבנן מבוש טרדא והוה טעין דלא שברו פלא. הר"ן. וכ"כ התוס': והוא אומר נתתי. כתב הר"ב אבל אמר ליה בנים קלת

ב בגנזל כיצד. פיי' פ"ל פיה בגנזם פ"ב פפ"ג פיין פ"ל פוס"ב פ"ב פיומן ג' פ"ח: ג נחבל כיצד. פיי' פ"ב פפ' תוגל ופ"ק פ"ל

שנוי נוסחאות

הוא אומר נתתי. נכי"ק והוא.. וכ"ה בד"נ (ובס נתתיו). והלה אומר. בכי"ל והוא.. הוא נשבע. בד"נ ובכי"ק ובכי"ל ובכי"ל ובמכנ"ל הרי זה נשבע. שהתא שם מקצת הודאה. בכי"ק ובמכנ"ל שיהא.. ; בד"נ שיהיה.. התודאה. (כיצד) אמר לו. בכי"ק ובמכנ"ל ליתא וכן ליתא בד"נ (ובס יאמר..). התקבלת. בד"נ ובכי"מ התקבלת פהם וכ"ה בכי"ק ובמכנ"ל (ובכס התקבלתה): ב הנגזל כיצד. במכנ"ל נגזל.. לביתו למשכנו. בכי"מ ובכי"פ להוציא.. וכ"ה בד"נ ובכי"ק (ובכס ומשכנו) וכ"ה במכנ"ל (ובס ומישכנו). הוא אומר כלי נטלת. בד"נ ובכי"ק אמר לו תן לי כלי שנטלתה וכ"ה במכנ"ל (ובס כיליי) וכ"ה בכי"מ (ובס ואמר.. כליי..) וכ"ה בכי"פ. הרי נשבע. במכנ"ל הוא נשבע. שהתא (שם) מקצת הודאה. בד"נ שיהיה.. התודאה וליתא; בכי"ק ובמכנ"ל שיהא שם.. (כיצד) אמר לו. בכי"ק יאמר לו וליתא וכן ליתא בד"נ (ובס ואומר לו). שני כלים נטלת. בכי"ק ובמכנ"ל שני כליי: בכי"מ נטלת שנים: ג הנחבל. במכנ"ל נחבל. (היו) מעידין. בכי"מ ליתא. שנכנס תחת ידו (שלם) ויצא. בד"נ

תוספות רעק"א

שמא יוציא וא"כ עכ"פ לאביי דאף אם נשבע שא"ב פ"ם חייבי שיוציא ויפטרו לאחר שבועה מצאתיה לזה ישבע הסלוה כמה הי"שוה א"כ ממילא גם בריסא דרבו להאמינו על שא"ב דהא אף אם לא יאמין לו ישבע המלוה ויטול א"ב באמת בדינא דסתניתין דהכא ליכא שבוע' שא"ב וא"כ ל"ש הוסר הנקם ס"ה ליסנא דפקדון. ולקנ"ד נראה דנקם ליסנא דפקדון לפ"ש הי"ן והובא בתי"ם כאן ד"ה והלת דהא דלוה הוי מודה בבקצת ול"א שהודה לו שיתחייב לשלם כשיחזיר לו משכונו וכל עוד שלא יחזיר לו בשום חיוב ואף אחר שנשבע לו שא"ב מ"ם בשעת שיצאה ההוראה פטיר לאו הודא' היא. וביותר אי לאו דר"ה ואינו נשבע שא"ב יאמר הלוה אינו מאמינך לזה אמאי חייב לשלם להיי כא' אם נתחייבתי' היינו דאף אם ידעינן דהמשכון בידו מ"ם הלוה חייב לשלם העודף על דמי המשכון עיי"ש א"כ ל"ל דזהו בעצמו רצה השתניתין להטעים דהמשכון הוי רק כפקדון דעלמא ואין החיוב תלוי בזה דאף אם המשכון בידו לא נפטר זה מחיובו. כאלו היה פקדון בעלמא אצל הסלוה:

פרק ז ב [אות מו] בדע"ב ד"ה למשכנו וכלים תחובים לו תחת כנפיו. כתבו תוס' והיה נראה מזה דאין הלבה כר"ל דאמר סנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו ג'דנשבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים דהא הכא לא חשיב העדאת עדים כהודאה בבקצת מדאמר ר"י עד שיהיה שם הודאת מקצת חשבינן. ור"י אומר דאינו ראיה דאיכא לאוקמי כגון שהחזיר כבר מה שראו העדים עכ"ל. ולכאורה תמוה מאד דאמר ר"י והוא אומר לא נטלתי אלא אחד דמיירי ע"כ דלא החזיר לו כבר הא אם בכה"ג אף באינו מודה כלל הוי הודאת מכח העדאת עדים והול"ל לר"י סתם ולא החזיר לו מכבר וזהו תמיה רבתא והנלע"ד על פי מה שנסתפקתי בההוא דינא דר"ח בפקדון כה"ג אם נימא דכמו דהודאת פיו אינו מחויב שבועה דהוי הילך ח"ג העדאת עדים דמה שהעדים מעידים הוי הילך או דבשלמא בהודאת פיו הוי הילך דכל היכא דאיתא הוא ברשות בעלים דהא הבעלים יכולים לסוברו ולהקדישו אבל בכופר ועדים מכחיש העדים דאינו ברשות בעלים בהקדש אי הנגזל להקדיש דמסתבינן סביתי מה ביתו ברשותו. א"כ נקרא אינו ברשותו ל"ל דלא הוי הילך. ומהקיא דינא דהש"ע סי' ע"ה ס"ד אבל אם תבעו הפצים שוה פנה פקדון והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שראו בידו כשנתבע מאותם הפצים שוה ג' הוחזק כפרן והתובע נשבע ונוטל. אין ראיה דעתה כשמעידים אין הפקדון בעין אלא שאז כשנתבע וכפר היה בעין לפ"ז נלע"ד דשטחיות דברי הוס' כך דלכאורה קשה עוד על תוספות בקושייתם דלמה הקשו הקשו מדר"י אמאי לא הקשו בפשיטות דלמאי צריכים לתקנת נגזל הא כיון דהעדאת עדים בחודאת פיו דוי מודה בבקצת חשוב דשכנגדו נשבע ונוטל א"כ למאי צריכים לתקנת נגזל הא נראה דתוס' היה מסופקים בבשיקתינו הנ"ל ולזה לא הו"ם להקשות כן דיל דנם בהעדאת עדים על פי הילך ושפיר צריכים לזה תקנת נגזל. לזה הקשו מדר"י דהא בדר"י ג"כ הוי הילך. וגם הא על ר"י קשה כנ"ל דבמודה בבקצת לפ"ל תקנת נגזל הא בכל מודה בבקצת חשוב שכנגדו נשבע ונוטל וע"כ דר"י מיירי בהילך דבין דהוי בעין מודה בבקצת תקנו ביה תקנת נגזל (ובכמו שכ' הרשב"ן בהלחות נבי שכיר ומדקדוק לשון הגמרא כל שהשבועה נוטה אצל הבעה"ב דנומה משמע דליבא מודה בבקצת נמור עיי"ש) ולזה הקשו דהא בלא"ה הוי העדאת עדים והוי כעין מודה בבקצת נמור. ותראו דמיירי בהחזיר חיינו דבאמת לא מקרי הילך כיון דאינו ברשותו להקדיש אלא דמיירי שהחזיר לו מכבר. ומש"ה לא אמר ר"י עד שיהא מקצת הודאה דהיינו בלא ההזיר. דבזה לא צריך לתקנת נגזל כיון דהוי על ידי העדאת עדים מודה בבקצת והילך לא הוי ונגזל. ולא משכחת לה אלא בסודה פסס ובזה שפיר הוי הילך דמשעה שמודה ורוצה לחחזיר הבעלים יכולים להקדישו כפ"ש תוס' פרק קמא דמציעא בסוגיא דתקשו הכהן. אבל בענין אחר לא משכחת דבאינו מודה אם החזיר מכבר לא הוי כעין דאורייתא. ואם לא החזיר ל"צ לתקנת נגזל וד"ל: [אות מז] בתי"ם ד"ה למשכנו. דשמא לא הוציא. אף דאמר תהלה שיכנס לביתו למשכנו מ"ם דלמא לא משכנו דמי לא אמר ר"נ הא מאן דנקם נרגא בידיה ואמר איזיל ואיקטלי' לדקלא דפלניא ואשתבה דקטיל ושדי ל"א דהוא קטליה אלמא עביד

כל הנשבעין פרק ז שבועות

ידן רשומו. המגיד מס: הרי זה נשבע ונוטל. כתב הר"ב וזוקא שהחבלה וכו' לחבל וכו' שעלתה לו כשיכה בגבו. דבשאר שיעים לאו דוקא כתל הוא. רש"י. ומ"ש הר"ב ואין מס אחר ביוכל לומר שמא אחר עשה. ולא קשיא דא"כ יתבעהו לאותו אחר. דה"ק שמא אחר עשה על פיו [דמחבל]. שא"ל לחבול בו כדי שיתבע לזה מדי דהוה דמייבין שמא חבל בעצמו. והכי איתא בגמ' ודלמא לאחר אמר ליה. דליכא אחר: ד שבועת העדות. כתב הר"ן הקשה הרשב"א ז"ל מאן מוכח דעבר עליה במזיד. דלמא אשגלי ולא מזיד הוא. ואי במזיד שהיד דידע הוא ולא העיד. אין אדם נאמן לחייב נפשיה רשיעא והעלה דגריך עיון. ולדידי לא קשיא דכל שהיה עדות קרוב כל קדלא לאפשר להלות בו שכחה לא אמרינן דלמא אשגלי ["והכיא ראיה לדבר] ובמזיד שהיד נמי משכחת לה דאע"ג דאין אדם משיס עצמו רשע. ה"מ לפסלו לעדות אחר אבל זה שמחייב עצמו ממון שהרי הוא אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד. הו"ל הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון. דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי. עכ"ל הר"ן. וראיה דוקא בדאיתא ליה לתובע שישבע ויטול. אבל בלא"ה יכול אומר לו הבע והפטר לו תודה ותבלם. דהא בכי הא זכות הוא לו במה שאומר שהוא חשוד. דבשבועה דאוריתא קים לן דלא מפייס. והשתא מהפך ליה כשאמינהו שהוא חשוד. וז היא דעת הרמ"ם שכתב המור סי' ל"ב וז"ל לא איתא ליה לתובע לישבע וליטול. כי אמר [שמתבע] חשוד אני נשבע ונוטל. ע"כ. אבל הרמב"ם פ"ב מהל' טוען כתב דאין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עבירה שנפסל בה. אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד ונעבר עבירה שנפסל בה. הע"פ שחשבין לו ואין ראוי לעשותו עד בתחלה. אם נתחייב שבועה מבביעין אותו שהרי אומרים לו אם אמת אתה אומר. הבע. ולא מפני שעברת עבירה אסור לך להשבע. ואם שקר אתה אומר. הודה לבעל דיך. ע"כ: ואפילו שבועת שוא. כתב הר"ב ושבועת בטוי לא קתני וכו' ואע"פ בכפלו יצרו וכו' אינו חשוד בכך על שבועה לשעבר [לשעבר] להוציא שקר מפיו. רש"י. ומ"ש הר"ב אבל בטוי דלשעבר וכו' ואינה שבועת שוא וכל דדמי ליה כל שבועה לשעבר. גמ' [ורש"י]: משחק בקוביא ומעה בריבית וכו'. עמ"ש במשנה ג' פ"ג דסנהדרין: שבנגדו נשבע ונוטל. ולא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם כמ"ש הר"ב במשנה ב' פ"ח דב"מ. כדי שלא יפקיעו ממנו ממון. שמי שהיה רוצה היה מעה לו פרוטה ויתבע כל אחר לו ויהא מודה מקצת כמה מחייב. ויתחייב בשועה. ומתוך שאינו יכול לישבע יקח כל אחר לו בלא שבועה. לכך תקנו שישבע שבנגדו. משא"כ התם שהיה שאינו יכול לישבע לא מחמת שהוא חשוד. אלא עתה בתביעה זו אינו יכול לישבע מחמת המאורע לא הצריכו לישבע שבנגדו. תוס' דהכא [דף מ"] ודב"מ: חזרה הבעה למקומה. חזרה למחייב לה ויפלס מה שתבעו בו בלי שבועה. לפי שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ואין לו על אותו שתבעו זולת חרם בתס. והלכה כרבי מאיר לא כר"י דאמר יחלוקו. הרמב"ם. ומ"ש ר"י אומר יחלוקו הכי מסקי בגמ' דר"י הוא דאמר יחלוקו. ["והא דפסק כרבי מאיר לגבי ר"י מבואר בריאות בכפר הריף אבל המור סי' ל"ב כתב בשם רב האי והרא"ש. שפסקו כר"י דיחלוקו]: ד לא ביאמר לו כתוב על פנקסו וכו'. אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה בא"ל תן וכו'. רש"י [דף מ"]. וכתב המור סימן ל"א בשם הרא"ש מדתקן על הכלים כמאן וכמו שהוא בפי' הרמב"ם, וגם לא היה הסר הפי' בראתם מ"ה על הדבור לא ביאמר כמו בפי' רש"י. ובס' מלחמ"ם בגיה נאמת בדברי הר"ב בראש מ"ם שכ"ל לא ביאמר לו כתוב על פנקסו וכו' אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה בא"ל תן וכו' ואז שניהם כו' ובשוף מבנה א לא בגיה מלומה רק הבית מבגמ' מחלוקת רבו יש שבעל עם רבוסיה שבמקום יבמלו.

ואמר לו חבלת בי. והוא אומר לא חבלתי. הרי זה נשבע ונוטל. רבי יהודה אומר עד שההא שם מקצת הודאה. כיצד. אמר לו חבלת בי שתים. והלה אומר לא חבלתי בך אלא אחת: ד ושבנגדו חשוד על השבועה. כיצד. אחת שבועת: העדות. ואחת שבועת הפקדון. ואפילו שבועת שוא. הה אחד מהן משחק בקוביא. ומלוה ברבית. ומפריחי יונים. וסוחרי שביעית. שבנגדו נשבע ונוטל. היו שניהן חשודין. חזרה השבועה למקומה. דברי רבי יוסי. רבי מאיר אומר יחלוקו: ה זהתנוני על פנקסו. כיצד. לא שיאמר

הגתבע ויפטר: ג הרי זה נשבע ונוטל. וזוקא שהחבלה במקום שאפשר שחבל בעצמו. מב"ה לריך שבועה. אבל במקום שאיש יכול לחבול בעצמו. ומיבר שאחרים עבו לו כגון שעלתה לו כשיכה בגבו. ואין מס אחר ביוכל לומר שמא אחר עשה. טעל בלא שבועה: ד ואפילו שבועת שוא. לא מבעיא. שבועת עדות ושבועת הפקדון. דאית בהו לפרוע ממון דהוי רע לשמים ולבריות. אלא אפי' שבועת שוא. דאיכא אלא רע לשמים. שבנגדו נשבע ונוטל. ושבועת בטוי לא קתני. דשבועת בטוי דלהבא כגון אוכל ולא אוכל. איכא למימר. כי אשתבע. בקושטא אשתבע. שבדעתו היה לקיימה ואע"פ [שכפלא] יצרו ועבר עליה אינו חשוד בכך על השבועה. אבל בטוי דלשעבר אכלתי ולא אכלתי דמי לשבועת שוא. שהרי הוצא שבועת שקר מפיו: היה אחד מהן משחק בקוביא. תנא פסולא דאוריתא וקתני פסולא דרבנן: מפריחי יונים. אית דמפרשי אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך והייט שמוק. ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעליה. ויש בהן גזל מפני דרכי שלום: וסוחרי שביעית. עושים סחורה מפירות שביעית. והתורה אמרה לאכלה. ולא לסחורה: חזרה *) [שבועה למקומה. אית דמפרשי בגמ' חזרה לשיני לשבועת הר סיני שפשבע הקב"ה את ישראל לא תגזול. ואם ישרא מן הטפר ממון לחברו. אבל

*) כל המוסגר בדפ"ב (נאבה א ונמשנה שאחריה) כן שי מלאי מרוצא ליתא בדפ"ב ד"ר בשעות הדשם וכמוכן ליאמרו הדברים גם בדפוס שאחרי ביוות מסוגה וויעליתה. והתוי"ע בד' ש"ק הביא את כולה חזרה ולא הוסיף לאר בראשית מאמנה הסמוכה הוסיף הבעות שיהן בשנין ומשלין מבב"ב כו'. אולם בשבר הריף אבל המור סי' ל"ב כתב בשם רב האי והרא"ש. שפסקו כר"י דיחלוקו] : ד לא ביאמר לו כתוב על פנקסו וכו'. אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה בא"ל תן וכו'. רש"י [דף מ"]. וכתב המור סימן ל"א בשם הרא"ש מדתקן על הכלים כמאן וכמו שהוא בפי' הרמב"ם, וגם לא היה הסר הפי' בראתם מ"ה על הדבור לא ביאמר כמו בפי' רש"י. ובס' מלחמ"ם בגיה נאמת בדברי הר"ב בראש מ"ם שכ"ל לא ביאמר לו כתוב על פנקסו וכו' אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה בא"ל תן וכו' ואז שניהם כו' ובשוף מבנה א לא בגיה מלומה רק הבית מבגמ' מחלוקת רבו יש שבעל עם רבוסיה שבמקום יבמלו.

ראשון לציון

פ"ז ד בשבועת עדות ואם תאמר אלא אלא תביא שבועת מלוה ו"ל משום דשבועה בעלוה לא כהיב אלא מפקדון אחיה. הוס' נ"ק ק"ד ע"א ד"ה אמר: שם ואפילו שבועת שוא. פ' הוכסים מ"ו ע"ב:

תוספות רעק"א

אינם רגזים ולא עביר. נסרא ("ומה שיש ליישב קושית תוס' בזה עיין בדברי רבינו בב"ב פ"נ אות י"ם): ד [אות ט"ח] תי"ם ד"ה שבועת חעדות אבל הרסב"ם כו'. לענ"ד אינו מוכרח דהרמב"ם חולק של הר"ן. די"ל דס"ש הרמב"ם אם נתחייב שבוע' משביעים אותו חיינו דהתובע אינו רוצה לישבע ולישבע ורוצה דוקא שישבע הוא וכן בחיות דיפשר לנטרי בזה אמרי' דהתובע יכול להשביעו. אבל בסורה בסקנת והתובע רוצה לישבע ולישבע כדין שבנגדו חשוד ו"ל דאין ה"נ דמשנתו מענה ובתר"ן. וחבי פשטא דס"ל לחרמב"ם דלחיוב עצמו משוינן ליה לחשוד ע"פ דיבורת מדכתב הרמב"ם אח"כ אבל אם הוא מהנשבעים ונוטלים אין משביעין אותו. ובשד הביא לשון הרמב"ם ואח"כ כתב בתר"ן הנ"ל. משמע דלא פליגי:

תוספות חדשים

פ"ז ד בתוי"ם סד"ה חזרה כו' דיחלוקו. ובעמא מבוס דקיסיק ליה לבשבנדו לפ שהוא ממי תבוה לפ"כ מפסיד כמלי בגל בעלמא מתיב בטעם ומילא מין בהגבת מייבוב פ"ד כלי יד מכ' נגילה:

אבל נ"ל אין מקיקין לה לשבועה ולא לפרעון. ואית דמפרשי חזרה [שבועה] למחויב לה על זה שהודה במקצת וכיון שאינו יכול ליפטר בטרי חמוד הוא יפלס]: [ה שניהן נשבעין ונוטלין מבעל הבית. דא"ל חטוי. פועלים לא מהימנו לי בשבועה] את האמנתיכם דלא אמרת לי בסהדי הב לה. וכן פועלים אמרי ליה מ)חטוי לא מהימן לן בשבועה. וכשמיהם נשבעין ונוטלים מבעל הבית נשבעים זה בפני זה כי היכי דליכסוף חטוי מפועלים. לו פועלים מחטוי: אלו ואלו באין לידי שבועת שוא. שהרי על כרחך אחד מהן נשבע לשוא ונמצא שם שמים מתחלל. אלא אלו ואלו טוענין בלא שבועה. ואין הלכה כאן נגד: ן ונתן לו. והפירות לבורין ומונחים ברה"ר ואין מוחזק בהן לא חטוי ולא בע"ה: ונתתו באנפליא. תיק העשוי למשוי: ישבע בע"ה. שבועה כעין של תורה ומטול דכיון דחטוי מודה במקר והפירות הם תון לחטוי בעל הבית נשבע ונוטל: אמר לו נתתים לך. והולכתן לתוך ביתך. ואלו הפירות הבורין ומונחים שלי הם נתתי כאן למוכרן. והלה מוטן אלו הם הפירות שמכרת לי בדינר. הואיל והלוקח מודה במקח והחטוי כופר בלא מכר את אלו. ישבע החטוי שבועה כעין של תורה. ומטול: רבי יהודה אומר וכו'. רבי יהודה הסיפא פליג. ואמר דכין דאז כין דאז בעל הבית נשבע. וטעל. דכיון שהפירות הם תון לחטוי הוי כהילו הפירות הם ביד בע"ב. ולא שהפירות בידו. ידו של המלוונה. והוא נשבע ונטל: אמר לו לשולחני וכו'. אמטעין תנא פלוגתא דר' יהודה ורבנן. דין במשות של שולחני. דין בפירות של חטוי דלא אמטעין פלוגתייהו בחטוי. הוה אמינא בפירות אמרו רבנן דכי אמר לו נתתים לך והולכתן לתוך ביתך ישבע החטוי ומטול. לפי שהחטוי עשוי ליתן פירות קודם שיקח הדינר. אבל בשולחני שהיו עשוי ליתן האיסרין קודם שיקח הדינר. אימא מודו ליה לר"י. דלעולם בעה"ב נשבע ונטל. ולא איתמר בהא. בהא קאמר ר' יהודה דלעולם בעל הבית נשבע ונטל. מפני שאין השולחני עשוי ליתן האיסרין עד שיקח הדינר. אבל בחטוי שהוא עשוי ליתן הפירות קודם שיקח החטוי. אימא מודה ליה לרבנן. לריכא. ואין הלכה כר' יהודה:

הפונמת

מעלה בהו מפי. לפי שלדבריו אין לבעל הבית שום דררא בפירות הללו. ובעה"ב מודה לחטוי שהן שלו. אלא שנתן לו הדינר בשבילן: אמר לשולחני וכו'. הכא נמי שהמשות לבורין ומונחין ברשות הרבים. ומ"ש הר"ב לריכותא דלא איתמר בהא. בהא קאמרי וכו' אבל בחטוי שהוא עשוי ליתן הפירות קודם שיקח המשות משום דפירי עבידי דמרקבי וכיון דמרקבי לא מבטי להו נמי [דף מ"ח]. והיינו טעמא דר"י לא אמר בחטוי שהוא לשנא דאמר בשולחני. לפי שדרך החטוי להקיף אלא דהכא מודה החטוי שלא מכר בהקפה. הר"ן והתוס' [דף מ"ח ד"ה ר' יהודה] וכתבו עוד התוס' דנסיפא לא מלי רבי יהודה למימר כל שהאיסר ביתו וכו' לפי שלפעמים בעל הבית נתן איסר בפרוטות. והם לא שיך למימר כל שהאיסר וכו' לפיכך תנא

לשנא

מ) כ"ל ד"ל ד"ה ד"ל לחטוי לא מהימנא. נ) בהו"ל דשום פרלא וקלקלא ליתן לשולים. ג) בהו"ל דשום פרלא וקלקלא כמו.

הבית וס' והוא כתב שנתן דהוה מלתא דשמיה ואחליון בתר פנקסו. אבל בעלמא לא: תן לבני וכו'. לבון הר"ן והא דקתני פועלים ובנים רבותא אבמועטין. דלא הימא [הא] דמהויב חטוי בשבועה הייט כשהמחה פועלים אלו שהוא צריך נ) [נשלם נמי] לפועלים אבל היכא דהיו חייב לשלם אלא לחטוי בלבד. סלקא דעתך שיטול חטוי בלא שבועה קמ"ל. ע"כ. וכיון דבחד בבא מתניין ל"ק דהוה זו ואין צריך לומר זו: בשלא משות. כלומר בשלא שתתן לך תן לה משות שיכול הפועל להוליא אותם בפרוטרוט. ועיין במהני' דלקמן דהכן בדינר משות. ובמ"ו פ"ב דמשבר פני בשלא משות. והרמב"ם פט"ז מהל' מלוה. והטור סימן ל"ח העתיקו תן לפועלי שלא: והן נשבעין ונוטלין. ולא הוה כאומר הלוהתי ואיני יודע אם פרעתיך [כדתנן במ"ז פרק בתרא דב"ק דהייב לשלם] דהכא כיון דמפסיד בעל הבית סברא ליה לא"ק דתקנו רבנן שבועה שיבטו פועלים. הר"ן: אמר בן גנס כולל אלו ואלו באים וכו' [כך העתיק הר"ב וכן הגרסא בס"ה] ממ"ם

ריש פרק קמא דב"מ: כיצד אלו וכו'. כולל אלו ואלו באים לב"ד ליבבע שבועת שוא מבינהם דלית בהו דאיט מבקר. רש"י: אלא הוא טוטל שלא בשבועה והן טוענין שלא בשבועה. כך הוא בכל העתחות וכן שעתיק הר"ב אבל הר"ן המעתיק אלא הוא טוטל בשבועה. לפי שאין חיובו ברור והן טוענין בלא שבועה. דהו"ל נ) [כמנה] הלוהתי וא"י אם פרעתיך: ן ונתן לו. פירוש שהגביהן לוקח וסגיח ברה"ר. המגיד פרק כ' מהל' מכירה [אבל להר"ן דלקמן אין נראה שהגביהן הלוקח וכן נראה דעת הר"ב]: ישבע בע"ה. פי' הר"ב כיון שהחטוי מודה במכר. והיט תובע ממנו אלא דמיהן. הר"ן: אמר ליה נתתים לך והולכתן לתוך ביתך. פירוש חטוי טוען שמעבה שהיה כך היה שבא אלו בעל הבית ואין ביתו דינר. ואמר לו תן לי בדינר ופעמיו הבית ואח"כ חזר אלו ופרע לו את הדינר. ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואח"כ חזר אלו ופרע לו את הדינר. ובעל הבית טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות מעולם. ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן ברה"ר. הר"ן: ישבע חטוי. פירש הר"ב הואיל והלוקח מודה במקח. ול"ל הר"ן מבוס דטעמיה דחטוי בבינון: אמר לשולחני וכו'. הכא נמי שהמשות לבורין ומונחין ברשות הרבים. ומ"ש הר"ב לריכותא דלא איתמר בהא. בהא קאמרי וכו' אבל בחטוי שהוא עשוי ליתן הפירות קודם שיקח המשות משום דפירי עבידי דמרקבי וכיון דמרקבי לא מבטי להו נמי [דף מ"ח]. והיט טעמא דר"י לא אמר בחטוי שהוא לשנא דאמר בשולחני. לפי שדרך החטוי להקיף אלא דהכא מודה החטוי שלא מכר בהקפה. הר"ן והתוס' [דף מ"ח ד"ה ר' יהודה] וכתבו עוד התוס' דנסיפא לא מלי רבי יהודה למימר כל שהאיסר ביתו וכו' לפי שלפעמים בעל הבית נתן איסר בפרוטות. והם לא שיך למימר כל שהאיסר וכו' לפיכך תנא

לו כתוב על פנקסי. שאתה חייב לי מאתים זוז. אלא אמר לו תן לבני סאתים הטין. תן לפועלי בשלא מעות. הוא אומר נתתי. והן אומרים לא נטלנו. יהוא נשבע ונוטל. והן נשבעין ונוטלין. אמר בן גנס כיצד. אלו באין לידי שבועת שוא ואלו באין לידי שבועת שוא. אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה: ן אמר לחנוני תן לי בדינר פירות. ונתן לו. אמר לו הן לי את הדינר. אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפלי. ישבע בעל הבית. נתן לו את הדינר. אמר לו תן לי בדינר. אמר לו נתתים לך. והולכתן לתוך ביתך. ישבע חנוני. רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו. ידו על העליונה. אמר לשולחני תן לי

אמר לי תן לבני פי. פי' [illegible] ן ישבע בעל הבית. פי' [illegible]

שנויי נוסחאות

כתוב (על) פנקסי. נד"ל ..על פנקסך (ז); נכי"ק ונמכבי"ל כתוב בפנקסי. שאתה חייב. נכי"ק ונמכבי"ל שאת.. אלא אמר לו. נד"ל ונמכבי"ל ..אמר לו. לבני. נכי"ק לבניי. (תן) לפועלי בשלא. נכי"ם ליהא וכן ליהא נד"ל ונכי"ק ונמכבי"ל (ונכ"ם ולפועלי..); נמכבי"ל ..בשלא. הוא נשבע ונוטל והן נשבעים ונוטלין. בכ"י (מ"ז ע"ב) שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב, ועי' עוד נרש"י בגמ' שם ד"ה הגיעה במקום כו' ובנ"מ דף ו' ע"ב נרש"י ונהוס. ובמשניות הקדמים כוסיפו [שניהם נשבעין] הוא נשבע. אמר ב"נ (כיצד). נמכבי"ל ליהא. אלו באין כו' ואלו באין. ובל"ה נמשכ"ב ד"ו רפ"ל בהסיליהה וממנו נמכבי"ל מן דפוס ווימא ס"ם הלה; נד"ל ונכי"ק ובכל כל"י ונמשכ"ב ונמכבי"ל אלו ואלו באין לידי.. שלא בשבועה. נכי"ם בלא שבועה: ן א"ל תן לי (את) הדינר. נד"ל ליהא וכן ליהא נכי"מ (ובס ואל): נמכבי"ל ..תן לי אותו דינר.. א"ל נתתיו לך ונתתו באנפלי. נכי"מ וא"ל.. ; נד"ל באנפלי. וכן בכמוך וכ"ה בעיוך (ע' אסופות וכרי"ף לך בריף כ"ו באנפלי וכ"ם ברש"י; נכי"ק ..באנפלי וכן בסמוך; נמכבי"ל ..באנפלי ועי' רש"ב. ישבע בעל הבית. נמכבי"ל ישבע. ן נתן לו (את) הדינר נד"ל ליהא: נמכבי"ל ד' ריוון ווימא שנתן.. וכ"ה בשכב"ל: נכי"מ שנתן.. הדינר נתן לו את הדינר. א"ל תן לי את הפירות א"ל נתתים. נכי"מ וא"ל.. וא"ל נתתיו. והולכתן לתך ביתך. בנכב"ל והולכתים.. ; נכי"ם ..לביתך. ישבע חנוני. נד"ל ונכי"ק ונמכבי"ל .חתנוני ונכ"ה נכי"ם (וכס יב כלן הוסיפה אומתי בזמן שהפירות צבורין בפניהן וכן עוברין עליהן אבל חשיל קופתו לאחוריו חמפש"ח ובגמ' מ"ם ע"ח כתוב גם בכ"י זס המ"ל לה"י כו') (ד"ם). על העליונה. נכי"ק ונמכבי"ל לעליונה. אמר לשולחני נד"ל אמר לו.

תוספות חדשים

ן כתב הר"ב רבי יהודה אומר אין לו כו' וכו' וכו' סרוב המנ"ם ועי' ברש"י דמפי מרינא קפי ולדידה בע"ה אין ניין שבועה כלל. ודעת הרא"ם ברש"י בכתב מל ולכה כרבנן ישבע בע"ה שב"ל דמשבע דלר"י בע"ה טעל בלא שבועה:

ראשון לציון

ה במשנה בחוב של פנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז מיין הילא פ"ב דסנהדרין ד"ה מלתים: ן במשנה אמר לחנוי כו' ישבע בעל הבית. עיין תוספות מ"ה ע"ח:

תוספות רעק"א

ה [את מס] במשנה הוא נשבע ונוטל. הייני דהכתב מודה שצריך ליתן. ומה אין הבעה"ב מודה בזה א"צ לישבע אפילו היפת דלא הוי כפירת מאון כיון דאפילו אם ידה שעשאו שליח לא יגיל אלא בשבועה וסי' ייסר דבשתבעת חרן בשם תרא"ה:

לטבלא דליכא למתני: מעות. פרוטות של נחושת. רש"י. ולאו דוקא פרוטות. דהא רבי יהודה היסר קאמר. אלא כל מטבע של נחושת קאמר. ועיין בפירוש הר"ב מבמה ו' פ"ב דמעשר שני: ן בשם שאמרו. מבמה היא במסכת כתובות פ"ע [מ"ז]. רש"י. ועיי"ש ועמ"ש ברש פרקין בכס הרמב"ם: ומנכסי יתומים. עמ"ש במ"ד פ"ו: וכן היתומים. פירש הר"ב יתומים הנפרעים מן היתומים וכו' אבל מת לוה בחיי מלוה וכו' ואין אדם מורים ממון שהוא חייב עליו בשבועה וכו' ולא דמי למתני' ד' דחזרה בשבועה למקומה. דפרשיק שהנתבע יכלם דהכא היינו טעמא דהמריק כיון דהובע היו יכול ליכבע שיפסיד מכוס אלין כאן פטיעה לנתבע כלל אבל במתני' דלטיל כיון שהנתבע היו יכול ליכבע מפני פטיעתו ומדינא מכלם ואיכו בדין שיהא חוטא בכבר. כשאין התובעו יכול ליכבע שיפסד. ואע"פ שהתובע ג"כ מפני הסדו איכו יכול ליכבע איכו דומה שבועת הסקנה בעלמא לשבועת הסורה שמחייבהו לשלם. הר"ן לעיל. ומ"ש הר"ב ואע"פ שכן הדין. אם דיין אחד דן וכו' בגמ' [דף מ"ח] משום דאיכא מאן דפליג אהאי דינא. הלכך אמרינן מאן דעבד ודן וכו' מאי דעבד עבד: ושאלא מציכו וכו' שבר על שטר זה. רש"י. ומסיים המגיד [פי"ז מהל' מלוה] וביסיה הבטר בין שטרותיו פרוטין דתרתי בעינן [כמ"ש הר"ב] בסוף פ"ק דב"מ: רבי יוחנן בן ברוקה אומר אפי' טולד הבן וכו'. כתב הר"ב וכן הלכה. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ולפיכך נראה לי שלא בחבורו פרק י"ז מהל' מלוה [הלכה ה']. פוסק כווותיה. ואע"פ שכתב אפילו היה יורש קטן המוטל בעריסה. ולא כתב אפי' טולד וכו'. ומבוא כך כתב המגיד דכת"ק פוסק וע"כ לא פליגי ר' יוחנן וח"ק אלא בטולד אבל בקטן אפילו ח"ק מודה. ע"כ. אין נראה כן אלא דקטן מוטל בעריסה כקטן הטולד דמי: רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש עדים שאמר האב וכו'. וח"ק סבר דאפ"ה אין מוטלין אלא בשבועה. דסמא להכביע את בניו אמר כן כדי לאחכביעו. הוס' [דף מ"ח ע"ב ד"ה אם אמר]: ן ואפוטרופסים. פי' הר"ב שנתעסק וכו'. אבל

הפוטרופסין

ן הפוגבת כתובתה. שמוליאה שטר כתובתה ומידה שנתקבלה מקלתה: לא תפרע אלא בשבועה. אם טופן הבעל נתקבלה כולה: עד אחד אומר וכו'. ומנכסים משועבדים [ומנכסי יתומים] [כו']. ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכסם קיימי. כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך היתומים אינם נפרעים אלא בשבועה. יתומים. הנפרעים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה. ומיירי מתני' כגון שאלו היתומים שבאים להפרע מהן אומרים אין הוא יודעים אם פרע לאביו זה החוב אם לאו. אבל אם טענו אמר לו אביו שלא לוה מעות הללו ולא נתחייב בחוב זה משולם. הרי היתומים שמוליאים שטר חוב על היתומים הללו נפרעים מהם אלא בשבועה. שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. והם אינם יכולים להכחיש העדים שמעידים שאביהם לוה המעות הללו. ולא שנו דבשבועה מיהת שקלי יתומים מן היתומים אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה אבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה שלא נתקבל כלום. שהנפרע מן היתומים אפי' בשטר גרוע שבועה. ואין אדם מורים ממון שהוא חייב עליו שבועה לבניו. לפי שאין הבנים יכולים ליכבע שבועה שנתחייב אביהם. ואע"פ שכן הדין. אם דיין א' דן שאבעו היתומים שבועה שלא פקדו אבא ויפרעו ממון היתומים האחרים בשבועה זו מה שעשו עשוי: שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה: ושלא אמר לנו. קודם לכן. שטר זה פרוע: הרי זה נשבע. שלא מלא בין שטרותיו של אביו שטר זה פרוע וכן הלכה: ר"ש בן גמליאל אומר. והלכה כרשב"ג: ן שלא בטענה. שלא בטענת ברי. אלא בטענת שמא [במוטנו] שמא עבבת מבלי. ומבוא דכל הני מורו היתר לעצמם לפי שטרהו בנכסים. מב"ם רמו רבנן שבועה עליהו: ואפוטרופים. שנתעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא. ולשלא וליתן. [הבל] בהפוטרופוס של יתומים אם מינהו ב"ד יבבע. ואם אבי יתומים מינהו לא יבבע: והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. שהוביכה בעלה חבעית לא אפטרופא על נכסיו: ובן הבית. אחד מן האחין שנתעסק בנכסים

ממת

בדינר מעות ונתן לו. אמר לו תן לי את הדינר. אמר לו נתתיו לך. ונתתו באונפלי. ישבע בעל הבית. נתן לו את הדינר. אמר לו תן לי את המעות. אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך. ישבע שולחני. רבי יהודה אומר אין דרך שולחני ליתן איסר. עד שיטול דינרו: ן בשם שאמרו הפוגבת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה. ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. מנכסים משועבדים. ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. והנפרעת שלא בפניו. לא תפרע אלא בשבועה. וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה. שבועה שלא פקדנו אבא ולא אמר לנו אבא. ושלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. רבי יוחנן בן ברוקה אומר אפילו טולד הבן לאחר מיתת האב. הרי זה נשבע ונוטל. אמר רבן שמעון בן גמליאל אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע הוא נוטל שלא בשבועה: ן ואלו נשבעים שלא בטענה. השותפין. והאריסין. והאפוטרופין. והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית. ובן הבית. אמר לו מה אתה טוענני. רצוני שתשבע לי חייב.

ן בפשנה רבי יוחנן בן ברוקה כו' גרסינן ברא"ם והפוסקים כמיד כבי יוחנן ב"ב. דמעשה זה כתב כ"ה בס' ה' הרבינו מאיר פסק הלכה כמותו דסוגין דעלמא דכל המיר הלכה הוא ומסיה על הרי"ם אלא כמיר לאין ס"ח על זה (תוספים לדוכ): בתוי"ם סד"ה רבי יוחנן בן ברוקה כו' קטן המוטל דמי: לאמר מיתם כלא דמי:

תוספות חדשים

תוספות רעק"א

ן [אות ג] ברע"ב ד"ה ונפרעת הנפרעים מן היתומים. וכתב הר"ן דקאי גם אריש והק כשם שאמרו הפוגבת וכו' בכל הנך גם היתומים לא יפרעו אלא בשבועה כגון פונם ומת. וכן ע"א פטיר שהוא פרוע ומת וכן ביתומים הבאים לגבות מלקוחות. יונלע"ד דלפי' הר"ן לא גרסינן במתניתין מנכסי יתומים): [אות כא] שם בפשנה אם יש עדים. להפוסקים המוברים דעד מסיית פוטר משבועה הא דקתני עדים לאו דוקא אלא בע"א סני. אלא עדים היינו עדות הסוטיל. הרא"ש ריש ב"ם סס"י ג (וע' בדברי רבינו בב"ם פ"א אות ח'):

תוכבע כעה"ב ס' ישבע שולהני. מ"י: שם כ"ה ס"ב שם מ"ש שם: רי"א אין דרך שולהני. יוכלפ' שניכם ע"י ס"ג: ן השונמית כתובתה נר. נטוגע פ"ז ס"ח יוכלמי מנכנרין פ"ו כ"ו יוכלמי כלן פ"ז כ"ז מ"י. פכ"ז מכ' לשטם ס"ל ומ"ל מכ' פלוה ולוה ה"ח מפ"ב פכין ס"ח וכיכן ל"ב מ"ב לא"ב פ"ו ל"ו פ"ז ס"ב ח"ם פיכן פ"ל ס"ם: ועד אחד מעידה. ס"י פפ"ח מכ' כלוה ולוה כ"כ ומכ"ו מכ' לשטם כפ"ל מפ"ב שם מ"ש פ"ח ומ"ם ל"ב מ"ב שם פ"ח ומ"ם ח"ב שם פ"ם: מנכסים משועבדים. מ"ב פ"ב כתובות פ"ז ס"ח מ"י שם בס' כלוה ולוה לשטם שם כ"ב מפ"ב שם מ"ש ל"ב שם פ"ם ומ"ם ח"ב כח ק"ל פ"ל: ומנכסי יתומים. מ"י שם בס' כלוה ולוה לשטם שם מ"ש מ"ב מ"ב פיכן ק"ח מ"ז: ומ"ם ח"ם פיכן ק"ח מ"ז: והנפרעת שלא בפניו. שם ולוה לשטם שם כפ"ז מ"ב לא"ב שם מ"ו ומ"ב ח"ם מ"ו ק"ו מ"ח: וכן היתומים לא יפרעו. מ"ז מ"ח מ"ח מ"ח כמיכנו מ"ח מ"ח מ"ח מ"ח מפ' כלוה ולוה מ"ב מכ"ב מכין ל"ד כוכ"ב ח"ם פיכן ק"ח כ"ח: שבועה שלא פקדנו אבא. ב"ב כ' ב"ב יוכלמי כמוגעם מ"ב ל"ו ל"ם מ"ח כ"ח מי' כיהדין מ"ח ה"ו: אמר רשב"ג אם יש עדים. מ"ל נוכ"ב מ"ח דב"ב כוהב"ג נגנון כפ"ב: מ"ו מ"ז כ' מ"ו מ"ב מ"ב כ"ב עכין ל"ם מ"ב שם: ן ואלו נשבעין שלא בטענה. מ"ו מ"ם מפ' כוכפין מ"ח מ"ב עכין ל"ב מ"ב ח"ם כ"ו ל"ב מ"ח ומכ מ"ב מכמנות מ"ם זן ק"ח מ"ב:

שנויי נוסחאות

(אות) הדינר. בד"ב ליתא וכן ליתא בסמוך. ישבע בעה"ב נתן. בכי"מ בעה"ב שנתן לו את הדינר נתן. נתתים לך והשלכתם בכמעות דשם ריוזא „והשלכתה; בכי"מ „והשלכה; במשב"ל והשלכת; בד"ב נתתיו „לתוך כיסך בכי"מ במעות ביתך. ישבע שולחני. בד"ב ובכי"ק ובמבכי"ל „השולחני. שולחני ליתן איסר. בד"ב. ובכי"ק ובמבכי"ל השולחני לחיות נותן איסר. עד שיטול דינרו. בכי"ק ובמבכי"ל עד שהוא נוטל את דינרו וכ"ה בד"ב (וכה ליה למלת אות); ב"מ ס"ב „דינר. ן כתובתה. בד"ב את כתיבתה. וע"א מעידה כו' והנפרעת שלא כו'. בכי"מ בסדר והנפרעת כו' עד אחר כו' ועי' בס"ב זכתובות מ"ו. (ומ"ח) ובס"ב שם כל הנכסים שם. משועבדים. בכי"ק ובמבכי"ל המשועבדין. ומנכסי יתומים (לא תפרע אלא בשבועה). בד"ב ובכי"ק ובמבכי"ל ובריי"ף ליתא: בכי"ף כ"ו ליתא וסנכסי יתומים. וכן מחקו בד"ם בדמשנה מכ"ו וכר"ן ואלו יוסד לעם ומכתובות פ"ז ע"ח מוכח בתמם נס"ם (ד"ם), בכי"ם ליתא בסמוך (והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה). וכן היתומים. בפי' המבכ"ם ד' נאמרו כן היתומים וכן הוא אלם בסכנה נוסח בד"ב הוא כלפיו והר"ם לה בעדותו. (שבועה) שלא פקדנו. בד"ב ולבי"ק ובכי"ם ובמבכי"ל ליתא. ולא אמר. בכל כ"ל ושלא. וכ"ם בסמב"ב ד"ו בכ' ובכ"ם לוכלין ובקהקה; במבכי"ל שלא. ושלא מצינו. בד"ב ובכי"ק שטר בין שטרותיו. ר' יוחנן בן ברוקא אומר אפילו. בכי"ם ובכי"ם אמר ר' בן ברוקא; בד"ב ובכי"ק ובמבכי"ל ובריי"ף ובכי"ם הביר ל"ב שאפילו. אמר רשב"ג. בד"ב ובמבכי"ל רשב"ג אומר ובי"ם בכ"ב מיתתו שטר. בכי"ם מיתה ששטר. (הוא) נוטל. בכי"ם ובמבכי"ל ליתא וכן ליתא בכי"ם (וכה מלכין) וכ"ה בכ"ב: ן והאריסין. בד"ב הארסין והאפוטרופין בכ"ם „והאפטרופין; בכמבכ"ב ד"ו בכ' ובכ"ם ולוגלין. והאפטרופסין. הנושאה ונותנת. במבכי"ל הנושאה ונותנת וכ"ה ונותנת גם בכ"ם ובמבכ"ב ד"ו בכ' ובכ"ם ובכ"ק והאפטרופין; בכמבכ"ב ד"ו בכ' ובכ"ם ולוגלין. הנושאת ונותנת. בד"ב הנושאה ונותנת וכ"ה ונותנת גם בכ"ם ובמבכ"ב ד"ו בכ' ובכ"ק הנושאה ונותנת נקמ"ן כמה כמ"ן (בכ"ו זה כמנהג בכרכה מקומות לכתוב בכ"ם בכתב לבין המקום ונקמן ממלאה ע"ה מה ל"ם). אתה מוענני. בד"ב ובכי"ק מוענני; בכי"ם תשענני.

מבמת אחיהן: חלקו. ולא הביאוהו בשפת המלוקה: נתגלגלה לו שבועה. אלא אחרי כן מגלגלין גם את ז עליו. וכדרך מגלגלין בשבועת התורה ובשבועה שהיא כמין של תורה. כך מגלגלין בשבועת היסת: והשביעית משמטת את השבועה. ולא אחרך שבועות דשותפין קא. דהא אין בביעים משמטת שותפות ולא שבועתה. אלא מלוה ושבועתה היא משמטת:

פרק ח **א ארבעה** שומרים הם. [וימיסן שנשבע: נושא שכר. שומר] נשכר: נשבע על הכל. שלא פשע: משלם את הכל. כל הנך דתניא במתני' שבויה. הכורה. [ומתה]. וגזלה ואבדה. אבל מתה מחמת מלאכה. אינו משלם. דלא לתקמה בחלתא שלה והמכנה הזאת מפורשת בהשוכר את הפועלים: **ב** ואמר אמן פטור. שאינו יודע לא היה משלם כלום. נמצא שאין כאן כפירת ממון. ואף על פי שנשבע לשקר. לא חייבה תורה קרבן שבועה. אלא היכא שכפרו ממון. וכן הדין אינו יכול להשביע אלא על דבר שאם הודה היה חייב לשלם ממון: **ג** היכן שורי א"ל אבד. אמר לשומר חנם סיגן

*) גרס"ג ד"ר פומר שכר.

והוא שמת. או נשבר. או נשבה. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. היכן שורי. אמר לו אבד. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שאבלו. משלם את הקרן. הודה מעצמו משלם קרן

חלקו השותפין והאריסין. אין יכול להשביעו. נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל. והשביעית משמטת את השבועה:

פרק ח **א ארבעה** שומרין הן. שומר חנם. והשואל. נושא שכר. והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל: והשואל משלם את הכל. נושא שכר. והשוכר. נשבעין על השבורה. ועל השבויה. ועל המתה. ומשלמים את האבדה. ואת הגניבה: **ב** אמר לשומר חנם. היכן שורי. אמר לו מת. והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד. נשבר. והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד. נשבה. והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד. נגנב. והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד. אבד. והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן. פטור: **ג** היכן שורי. אמר לו איני יודע מה אתה סח. והוא שמת. או נשבר. או נשבה. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. היכן שורי. אמר לו אבד. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שאבלו. משלם את הקרן. הודה מעצמו משלם קרן

נמצא שאינו אינו כופר בכל. ואף הבעלים שבאה מחמת אותו מקלת של הודאה כמעטה. שכיון שהממון נמצא. אף הדבר על בעלים שבא מכחו נמצא:

פרק ח **א ארבעה** שומרין הן וכו'. כתב הר"ב והמכנה הזאת מפורשת בהשוכר את הפועלים. ומ"ש שם. וז"ל רש"י והמכנה. הזאת כבר שנויה בהשוכר את הפועלים על כי הא גוונא. והא דהדרה ותניה הכא משום דבעי למתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו. תנא בדיבא חיובי ופטורי דממון דידהו. לפי שקרבן השבועה בחיובי ופטורי אלו בכך שאם נשבע על דבר שהיה מחויב עליו אם הודה. ובשבועתו פטר עצמו מלשלם. נמצא שכופרו ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון *)[ומשלם קרן] ותומש ואשם. ואם נשבע על שקר. על חנם כגון שאם הודה לא היה משלם. אינו חייב קרבן שבועה. אלא כפרו ממון כדמפרש ואזל אמר לשומר חנם וכו' עד פטור שאילו הודה לא היה משלם. נמצא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה. ע"כ. ["ומ"ש ואשם. לפיס דיהמא כתב קן. ולא דק. דהייט אשם והייט קרבן. והגמון בעיי להניה בדבריו. וכן צריך לחזות וחייב קרבן שבועת הפקדון ומשלם קרן. ותומש. ואשם אלא שאף הר"ן כתב כל' רש"י ואעפ"כ נראה בעיי להניה כן בין בפירש"י בין בדברי הר"ן]: והשואל משלם את הכל. ויש עליו שבועה שאינו בדשותו. כמ"ש בספ"ז מיי"ש: **ב** פטור. כתב הר"ב והמ"ש שנשבע לשקר לא חייבה תורה קרבן שבועה וכו'. פירוש מה שחייב על פקדון. אבל מבוס בטוי קיי"ל כמ"ד בגמ' דחייב כמ"ש הרמב"ם בסוף פרקין: **ג** משביעך אני. עמ"ש במשנה ב' פ"ה: היכן שורי אמר

*) כי מלות אלו נוסחו בד"ק. ונראה שבתנא בהמ"ש להגיה בדמ"י קודם שהוסיף לכתוב מן ומ"ש ואשם וכו' עד סוף הדבור, ואחר שהוסיף לכתוב ומ"ש וכו' אמר לשמיר הקונטרס על כי מלות אלו ונדפסו גם הם בתוך ההי"ש ואין להם מובן בלשון כעיר בראלי".

תוספות רעק"א

ח [אות נב] תוי"ם ד"ח והשביעיות. וכתב הר"ן. ובתשובות הגדולות אר"ם להרשב"א סי' שע"ב כתב עוד לפרש כגון שדלה ע"ב שביעית ושבע לו לפרוש כשיגיע זמן פרעון והגיע השמיטה משמטת את הסלוה. ולולי שאמרה תורה שהיא משמטת את השבועה הייתי אומרים שיהא חייב לפרעו מחמת שבועתו! ראע"ג שהסלוה מחוייב לומר משמט אני יהא הלוה חייב לומר לו אף עפ"ב מחמת שנשבע לפרעו אלא דאמר רחמנא דאפי' הא משמטת (ובענין שומן הפרעון הגיע קודם או בתוך השמיטה הסמ"ע בסי' ס"ז ס"ק פ"ו):

אור גדול

פרק ח **ג** במשנה והעדים מעידין אותו שאבלו. מבאן פתיחה לדברי המנחת חינוך (מצוה נ"ד) לענין שומר שנגב מרשותו דדקדק שם בדבריו ברעת הרמב"ם דדרך גניבה היינו בקנין. ובקנין לעולם הוי דרך גניבה. ח"א דהא מבואר הכא במשנה מעשה אבד ונשבע ובאו עדים שאבלו

כיון קרבן כמ"ב נמצא אולם אחר מיון קמ"ם לקיים קמ"ם: **ג** במשנה והעדים מעידין אותו שאבלו כתבו מהרי"ל דנגרסינן שאבלו פ"ם ד"ם ומשמיש ?

[נזיקין ח"ב] זיין

חלקו השותפין כי נתגלגל לו שבועה. מיי' שם פ"ו מה"ג שם מה"ג שם פ"ו: והשביעיה משמטת את השבועה. מיי' פ"ע שם במיימון כ"ו מה"ג מכין קכ"ע מה"ע מה"ב פימון פ"ו מ"ע: פ"ח **א** ארבעה שומרין הן. פ"ם פ"ח מ"ב מיי' פ"ח מ"ב: ג"ג פ"ם פ"ד מ"ד מ"ב: שומר חנם נשבע על הכל. מיי' פ"ם מה' שכירות פ"ב מ"ב מכין פ"ם מה"ב מה"ד מה"ו מה"ז מ"ם: והשואל משלם את הכל. מיי' שם ומה"ב שם מה"ג מ"ב מ"ו מ"ב מ"ם: נושא שכר. מיי' ומה"ג שם מה"ב מ"ב מ"ו מ"ב מ"ם: והשוכר. מיי' ומה"ג שם מה"ב מ"ו מ"ב מ"ם: ב אמר לשומר חנם מ'. מיי' פ"ח מה' שומרים מ"ב: ג היכן שורי אל אני יודע. יומא מ' מנחות ע"ג כ"ם ומי' שבועות פ"ד מ"ם: היכן שורי אל אבד. מ"ם מ"ב מ"ג מ"ם מ"ם מ"ם יהמנו מ"ם מ"ב מ"ם מ"ם: חודה מעצמו מ'. מיי' פ"ו מהלכות גזילה פ"ב ומ"ם מ"ם: מעלות הלכה מ"ם:

שנויי נוסחאות

אין יכול להשביעו נכ"ק אינו יכול ונמכנ"ל להשביעו. וכ"ם להשביעו נכ"ל ונכ"ם: נד"ג אינו חייב (ז) להשביעו. נתגלגלה לו. נד"ג ..עלה:

פ"ח **א** והשואל משלם (את). נד"ג ליתא. השבורה. נד"ג ונכ"ק ומכנ"ל חשבר: **ב** היכן שורי. נכ"ק ומכנ"ל איכן. בכל כפרק. א"ל מת. נד"ג ונכ"מ וא"ל. וק נמחוק. נכ"ק ליתא נמשמ. מן והוא שמת דכתב עד והוא שמת המנה. נד"ג בכל כפרק נאבד תחת אבד. משביעך אני. נכ"מ ונכ"ם משביעכמי בכל כפרק ומ' לעיל: **ג** (היכן שרי כו' אמן פטור) נכ"מ ונכ"ם ליתא. סח. במכנ"ל שח; נד"ג אומר וכן גמ"ן.

תוספות הדשים

פ"ח **ב** בתוי"ם מ"ח פטור כו'. מבוס בטוי ס'. וכ"ם כל סקפטורי דלקמן עד סוף פרק:

ראשון לציון

פ"ח **א** תוי"ם ד"ח ארבעה שומרין כו' וחייב קרבן שבועת הפקדון (ומשלם קרן) ותומש שלא מלוה ומשלם קרן פשוטה מסם כי נרש"ם שנגנבו ליתא וכן נפר"ן שבגיות סדי"ם בלמוך ליתא נ"ב מיבות אלו ומעמם כן הבין את אשר פגיה סהי"ם: בא"ר וחייב קרבן שבועת הפקדון ומשלם קרן ותומש ואשם כו') לכאורה מלא אשם מיותר דחייב אשם אלא פ"ם ד"ם ומשמיש ?

*) ל מלות אלו נוסחו בד"ק. ונראה שבתנא בהמ"ש להגיה בדמ"י קודם שהוסיף לכתוב מן ומ"ש ואשם וכו' עד סוף הדבור, ואחר שהוסיף לכתוב ומ"ש וכו' אמר לשמיר הקונטרס על כי מלות אלו ונדפסו גם הם בתוך ההי"ש ואין להם מובן בלשון כעיר בראלי".

כל הנשבעין פרק ז שבועות

לאמר ליה נגנב וכו'. שנויה במסכת ז' ח' פ"ע דנ"ק. ומ"ש: ד ראה עדים בממכמין וכאן. כתב הר"ב רבותא לאמטינן וכו' וכלו עדים שנגנב וטבח ומכר וכו' וכן לשון רש"י. דאילו אין כאן עדים על הגמיבה מאן מחייבו לאמטיה ומכירה. הע"פ שיש עדים שטבח ומכר לא נלא דאיכא לאדי שנגנב.

לאמת דידיה טבח דידיה מכר ומ"מ א"ל שאלו העדים במעידים על הטביחה ומכירה שהם עומדים הם ביעידו על הגמיבה אלא אפ"ה הם הכריס הם וכדתנן בהדיא במ"ב פ"ז דנ"ק. ועיין בפירוש הר"ב שם מכנה ד': ה אמר לו מת. ואלא מהמת מלאכה. כדפי' הר"ב ברים פרקין: משביעך אני. הע"ג דלא פטר נפשיה במילי. מכניעו לאמת דבריו. וכבר כתבתי במכנה ג' פ"ה דכל שבועת הפקדון אינה שבועה במחייב שבועה. אלא שאם הבניע והיתה בכפירת ממון מיתחייב עו אינו הודה. חייבתו התורה בחומש ואשם. ואין נראה לפרש דמכניעו שבדבריו כן הוא. ובאין הכור בדבריו. שהבהמה היא מכלל הדברים שאינם מנוים לקנות בשוק כדכתב הרמב"ם בהדיא ברים פ"ג מהלכות שאלה. ועל אותן דברים מחייב לשבע שאינו בדבריו הם"פ שיאלם כדלעיל סוף פרק' הבניעה שאינו בדבריו יכול לשבע ואין צריך שיאמר שבדבריו כן הוא. וא"כ אכתי מהני' מאי קמ"ל הא לא נשבע לשקר כלל. שהאמת הוא שאינו בדבריו. אלא ודאי שבועה זו שבדבריו כן הוא לאמת דבריו בעלמא משביעתו ולא שמחייב שבועה: ן זה הכלל כל המכנה מחובה לחובה וכו'. בגמ"ח וכן בירושלמי ל"ג לזה הכלל קמא הכל הר"ן העתיקו. ואפשר שהוא ל"ג זה הכלל בהרא: זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב. הא נשבע שלא להקל. אלא שמכנה בין מחובה לחובה. בין מפטור לפטור. נמצא כשנשבע להחמיר על עצמו ופטור:

סליק מסכת שבועות

סליקא לה מסכת שבועות

תוספות חדשים

ג בפשנה משרים הכלוני כפל כו' הא דלא הוא טבח ומכר משלם ד' וכ' משום דקרא לא כתיב אלא שנגנב עמו (תוספות): ד במשנה ראה אותן מ שאינן ונאין כו' לכאורה דאמר בכלל מחובה דף פ"ה מודה בקנס ואח"כ נלא עדים הייב לאוקמי מתני' כגון שחזו לאתוריכן וכ"ג מצי הים (תוס'):

איר נדול

שאכלו דאינו חייב אלא קרן. ואכלו אי אפשר בלא קנין כראיתא בתיבות (ל' ב'). וע"כ דבעינן דוקא דרך נגיבה דמיפסר מאינשי והכא מיירי שלא בדרך נגיבה: שם במשנה אבר לו נגנב כו'. בירושלמי כאן איתא מתניתא בשאכלו ואח"כ נשבע לו כת דמר ר' יוחנן (הבוען את חבירו מעות נגב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה והמשה) בשנשבע לו ואח"כ אכלו. ע"כ. יעוי' בפ"ם שנרחק מאור. וגם בנע"י נדחק בזה. ולדעתי פשוט דהחיוב כפל נעשה בעת שנשבע. ולהכי בעינן דוקא שבעה לאחר השבועה דבשביעה נעשה נגב ונתחייב כפל ואם שוב טבח ומכר חייב ד' וה' מסא"כ אם טבח ומכר קודם השבועה דעדיין לא נעשה נגב ואם אין נגיבה אין מביחה ומכירה. אף דאח"כ נשבע ונעשה נגב אינני מתחייב על המביחה דבעינן המביחה אחר הנגיבה. זה נ"ל ברור בפירוש הירושלמי. ומוה צ"ע לכאורה על הראב"ד דבתב (בריש פ"ד דנגיבה) דאף טבח ומכר קודם שנשבע חייב דוה דלא בהדיו. ואפשר משום דבש"ם דולן

שנוי נוסחאות

תשלומי כפל הודה. בכ"מ ..בפל טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' הודה ועי' הוס'. בכ"פ ליתה הכנה דהיכן שורי א"ל נגנב ס': ד בשוק. בד"ל ובכ"מ ובמ"פ מן השוק ופ"ה ברפ"ד ורפ"ב. שגנבת. בכ"ק ובמפנ"ל שגנבתח. והוא אומר. במכנ"ב הוא..לא גנבתי והעדים. בכ"ק ובכ"מ ובמפנ"ל לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן והשרים ועי' רפ"ו ורפ"ב ורפוס' ובי' שוד נדנור הסוק. ארבעה והמשה ראה. בכ"ל ו"כ"פ ..והמשה הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם ראה ועי' ברפ"ו ונהוס' הנ"ל. שבמשבשין. בד"ל ובכ"קובמפנ"ל מפשפשין אבר נגבתי. בד"ל ובכ"מ ובכ"פ ובמפנ"ל ואמר..: ה או נשבה או נגנב או אבד. בד"ל או נגנב או נאבד או נשבה, ולית כון. (נגיבר) והוא שמת. בכ"ק ליתה בשבועה: בד"ל ..והוא מת ובכ"פ בממון. בד"ל ליתה בשבועה סתנון דנשבה והוא כו' ובמפנ"ל ליתה הדנור דנשבר והוא כו': ן היכן שורי אמר לו. במפנ"ל א"ל איבון: בכ"מ ..וא"ל. אמר לנישא שבר והשובר. בכ"ק ..ולשובר; בכ"מ ובכ"פ ..או לשובר. שנשבר או נשבה כו'. במפנ"ל הסדר ..או נשבה נשבה והוא שמת או נשבר נשבר והוא שמת או נשבה ובמלי דסיים סתם: והוא שמת או נשבר נגנב והוא שאבר אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת או כו' ואמר אמן חייב אבד או נגנב והוא כו' אמן פטור זה הכלל. בכ"מ אי נשבר חיכן שורי וא"ל מת או כו' ואמר אמן חייב היכן שורי וא"ל נגנב או אבד כו' אמן פטור היכן שורי תמנ"ל שנגנב: בד"ל ..אבד והוא שנגנב: בד"ל ..אבד והוא שמת או כו'. (משביעך אני ואמר אמן) פטור [illegible] ה דכלל כל המשנה כו' זה הכלל כל הנשבע כו'. בד"ל זה הכלל כל הנשבע כו' ולהחמיר כו' פטור המשנה מפטור לפטור מחובה להובה ומחובה לפטור חייב וכ'. ולהחמיר גם בכ"ק (ובס ליתה לזה הכלל קמא וכן ליתה נמפנ"ל); בכ"מ ובכ"פ ליתה לזה הכלל אחרת וכן ליתה בהוספה ובל"ן ובי' הו"פ:

דילן ב״ק (קי״ז ב׳) פריך לה מחך פתני׳ ורחק לשנוי בתירוצי אחריני מכלל דלא פ״ל כן רק אף אם תסביחה ומכירה מקדם השבועה עכ״ל כשבועה נתחייב ארבעה וחמשה. שוב ראיתי בשב״ק ב״ק (קי״ז ב׳) שת״א״ש כ״כ להריא מסברא. דחוקא שהסביחה חי׳ אחר שטען מענת נגב וחקשה דאמאי לא פתרץ הגמ׳ כן וכ״ד דבאמת הי״מ לתרץ. ובתוס׳ ריל״ד שם הקשה ג״כ ותוכיח מינה דחייב אף בסבה מקדם ויע״ש שב׳ לתסביר דהא החמץ ג״כ אינו בעין וא״כ גם כזל לא ליחייב וע״כ דחייב מקדם אם נשבע בסוף ח״ג לענין מביחה ומכירה. וזהו כדעת הראב״ד הנ״ל. ונמצא דהוא מחלוקת הראשונים:

תוספות פתיחה למסכת עדיות יום טוב

כשהשלים לדבר על הדינין והדיינים. וכל מה שהיא מעשה הדיינים מיוחד בו מן [המלקות] וחיוב השבועות. בא לדבר בענין עדויות ורוב ענין זאת המסכת הוא [לזכור] בה כל ההלכות שהעידו עליהם אנשים ברורים נאמנים. ושעדותם ראויה לסמוך עליה. והוא שער מן הדינים שהעדויות צריך לזכרם לפני הדיינים. וכן כל עדות מהם הם היו מעידים אותו בב״ד. וסדר אותה אחר מסכת שבועות. בשביל שמסכת שבועות יש צורך אליה תמיד. ועדיות הם [הודעת] הדברים שהעידו בם לזני השוזמים בעתים ידועים. וקבלו אותם מהם. הרמב״ם בהקדמת פי׳ המשניות. ועוד כתב בסמכת זאת פפ״ב וז״ל הזכיר מאמרות הרבה בכאן ואע״פ שאינם מכוונת המסכת ואין בם עדות. וכמו כן הלכות הרבה שבאו במסכת זו ואין בהם עדות מוסיף מאשר הוזכרו במקומותיהן מן המשנה. הוא מה שאומר לך. והוא כי כל דבר שבא במסכת זו. כולם הלכות דברו בהם והעידו בהם במה שהעידו וזכרו בהם במה שנזכר. ודנו בהם במה שדנו ביום אחד ובצבור יום אחד בעצמו. והוא יום שהושיבו ר״א בן עזריה בישיבה והוא אמרם עדיות בו ביום תקנוה. וכן כל מה שיאמר במשנה בו ביום [כמו במסכת כומה ובמסכת ידים]. בשביל אותו היום הוא אומר. ולזה הטעם תמצא בזו המסכת הלכות מענינים משונים. ורע זה ושמרהו:

התחיל במשנה ראשונה שניה ושלישית. אע״פ שאין בהם עדיות. לפי שהם (גם) (ג״ל בג״ל ג׳) מחלוקות שמאי והלל ואין הלכה כאחד משניהם בשלש משניות אלו. אח״כ חזר לתת טעם לחזור דבריהם ואע״פ שאין הלכה כמותם. והביא כל מה שרומה להם. אח״כ חביא ההלכות שדעת שמאי עצמו בהם כדעת חכמים אח״כ ההלכות שמבארת שמאי בהם אינה כמבארת חכמים. אח״כ ההלכות שחזרו ב״ה להורות כב״ש וסיים הפרק. וחזר על העדיות שהם כוונת המסכת הרמב״ם בפי׳ מ״ג. ואין דבריו מובנים לי. והראב״ד כתב בסוף הפרק כי השלשה פסקות הראשונות שהן בתחלת הפרק נשנו כדרכן. מפני שנדחו דברי ב״ש וב״ה מעדות חכמים. ועדות הנדריים. וע״י ששנה חלוקת הכמים על דברי ב״ת שלא כל החכמים מודים לדברי ב״ה שנה כמו כן משנת כרשיני תרומה שהיה ר״ע חולק על כולם. וכן הפורט וכו׳. יש על ב״ה מחלוקת אחרת זולת מחלוקת ב״ש. א״נ איידי דתנא מחלוקת שמאי עצמו. תנא נמי הנך כולהו [עד] אלו דברים שהזרו וכו׳. ואיידי דתנא שלשה פסקות ראשונות שלא עמדו דברי ב״ה. תני נמי הנך פסקות אחרונות שחזרו ב״ה להורות כדברי ב״ש:

ציונים

פ״א א שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. שמא פ״ו פ״ח דף ל׳ ע״ב: אלא מעת לעת. פי״ל ע״ב פיר מעמלי מסגר ותוסג פ״ל פפ״ג עמוד רפ״ג: כל אשהפי׳

שנויי גוסהאות

פ״א א והלל אומר מפקידה לפקידה. בכי״ם הלל. וכן בכמס בפסוקי; כמוס׳ פ״ג כלן מבדיקה לבדיקה.

ראשון לציון

פ״א א ברע״ב ד״ה שמאי אומר פי׳ ופורש מלמה ומגלה מבטל פי׳. מין יפ״מ: שם ד״ה על ד״לתר כמו ועל יהו כחוק פי׳. עיין יפ״מ:

לקוטים

בפתיחה ד״ה דהתחיל וכו׳ ולין דבריו מובנים לי. כפי פרלמה נמחק מוסגים מדמנה לי ולמעיק דבריו ע״פ מבמחל מלמרגן ומה״ל מבטוב פי׳ דמשם ודל ומסמיל בנמנים רלמנה ומגה לפני א מע״פ מלין כמן עדות לפי מהם ג״כ מחלוקת מפלי וכלל ומלין בנגם כלמר מבמרים נגלם מהכמים לה״ל חר לזה מעם לומר דבריהם ולמ״ל מלין בלבם כמוהם ולגיל בל מם בחן מם לגם לה״ל הכיל מהלכות שדעת שמאי מעמו בהם כדעת מנמים לה״ב בהלכות מבמרים מהכמים לה״ל בהלמם מחזרו ג״ה ומ״ל כלומר מבזכיר המגנה הרלמנה ומגה לע״פ מלין כמן עדות מכוס דמנו לבלבית מכבש מבמלישים לין בלבה כמוס פ׳ מבם כך נלגו לין בנגם כלמר מבמרים ולה״ל בבמבל רבשית מקנמעם לגה מבבירן דבריהם כין מלין בלבם כמוהם ומבל מבמבמל ובמבה ו׳ כל מם מרמנם לגה ולה״ל מבגל בהלכות שדעת מבמי מעמו בהם מבמרים בם. מרבמו ולה״ל מבלבמם מרמנם בכן לגם מדעת מבמי בים מרבמו ולה״ל מבלבות מבמרי בים ומבגלו מלמר דבריו ומבגלים בכם כדעת מבמיו ומבם מבמיו לגה בבמבר ומיבמו מבם דלגי דבריו מבמי׳ ו׳ דרלבם עמנות מיבמה רלגים לבגלם לגר מבמה מי מבמבה לגלבם מלמרגן מבבמרת שמבמי בבן מיבמה מבבמרת מבמי מבמבמרגן מ׳ דבמי מבמי

מ״ב מגלה כ׳ מבמה לבמר מבמי׳ (ג׳ מ).

מבמ

מבמו ומבי לין מבמי תבמבים מבמבים מם בם״ם ילגלו ברבר ובמ״ם מם ומבי מבי מלן לבמבות דלגי דבלן מבמ ג׳ מבמים מרלבמה ומבמים ומבמבי תבגבה דבל ומבמבל לבמ׳ מבמ ומבן מבמבל מבמי מבמבים לבגב מבמים לי ומבי מבמבה ומבל מבמ מבלבים לבבן מבמה ד׳ ומבמ לבמבל בבמ (ל״ד);

תוספות פתיחה למסכת עדיות יום טוב

ציונים

פ״א א שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. שמא פ״ו פ״ח דף ל׳ ע״ב: אלא מעת לעת. פי״ל ע״ב פיר מעמלי מסגר ותוסג פ״ל פפ״ג עמוד רפ״ג: כל אשהפי׳

שנויי גוסהאות

פ״א א והלל אומר מפקידה לפקידה. בכי״ם הלל. וכן בכמס בפסוקי; כמוס׳ פ״ג כלן מבדיקה לבדיקה.

ראשון לציון

פ״א א ברע״ב ד״ה שמאי אומר פי׳ ופורש מלמה ומגלה מבטל פי׳. מין יפ״מ: שם ד״ה על ד״לתר כמו ועל יהו כחוק פי׳. עיין יפ״מ:

לקוטים

בפתיחה ד״ה דהתחיל וכו׳ ולין דבריו מובנים לי. כפי פרלמה נמחק מוסגים מדמנה לי ולמעיק דבריו ע״פ מבמחל מלמרגן ומה״ל מבטוב פי׳ דמשם ודל ומסמיל בנמנים רלמנה ומגה לע״פ מלין כמן עדות לפי מהם ג״כ מחלוקת מפלי וכלל ומלין בנגם כלמר מבמרים נגלם מהכמים לה״ל חר לזה מעם לומר דבריהם ולמ״ל מלין בלבם כמוהם ולגיל בל מם בחן מם לגם לה״ל הכיל מהלכות שדעת שמאי מעמו בהם כדעת מנמים לה״ב בהלכות מבמרים מהכמים לה״ל בהלמם מחזרו ג״ה ומ״ל כלומר מבגל מבמרים ולה״ל בבמבל רבשית מקנמעם לגה מבבירן דבריהם כין מלין בלבם כמוהם ומבל מבמבמל ובמבה ו׳ כל מם מרמנם לגה ולה״ל מבגל בהלכות שדעת מבמי מעמו בהם מבמרים בם. מרבמו ולה״ל מבלבמם מרמנם בכן לגם מדעת מבמי בים מרבמו ולה״ל מבלבות מבמרי בים ומבגלו מלמר דבריו ומבגלים בכם כדעת מבמיו ומבם מבמיו לגה בבמבר ומיבמו מבם דלגי דבריו מבמי׳ ו׳ דרלבם עמנות מיבמה רלגים לבגלם לגר מבמה מי מבמבה לגלבם מלמרגן מבבמרת שמבמי בבן מיבמה מבבמרת מבמי מבמבמרגן מ׳ דבמי מבמי

מ״ב מגלה כ׳ מבמה לבמר מבמי׳ (ג׳ מ).

מבמ

מבמו ומבי לין מבמי תבמבים מבמבים מם בם״ם ילגלו ברבר ובמ״ם מם ומבי מבי מלן לבמבות דלגי דבלן מבמ ג׳ מבמים מרלבמה ומבמים ומבמבי תבגבה דבל ומבמבל לבמ׳ מבמ ומבן מבמבל מבמי מבמבים לבגב מבמים לי ומבי מבמבה ומבל מבמ מבלבים לבבן מבמה ד׳ ומבמ לבמבל בבמ (ל״ד);

תוספות יום טוב

פרק א א שמאי אומר כל הנשים וכו׳. מבמה ז׳ שנויה כלגונה ברים מבכמה נדה ובם מקומה. גם בם הרמיב הר״ב יומר בדיהורה. ומה שרלמי להסיף בגני יוסף בם בם״ד: במלי

מסכת עדיות

פרק א א שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. והלל אומר מפקידה לפקידה. אפילו לימים הרבה. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה. אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה. ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת. כל אשה שיש דשיקל עני. וחיט שמה סיה לדבריו. ולה כדברי הלל בהפרש מל מדוסיו ומחמיר יומר מדלי. דולמ כולי כלי ימים רבים לגה מוקמי טולי בים כרלם דם: מעת לעת ממעט על יד מפקידה לפקידה. ב׳ זמנים הוזכרו בהפה לטמא מהרות למפרש. והלך לחר הקל שבבמיהן הם מפקידה לפקידה יומר מל מעם לעם. כלך לחר מעם לעם ולה הממה ולה מהרות מנעמה מלמטל בבעם הולם. ולם מעם לעם יומר מל מפקידה לפקידה. כגון שבדקה עגמה בחרית ומגלה טהורה. ומרבים מגלה ממלה. לה מבמלים לגה הכך מהרות דמבדיקה בחרים ולילך והלכה כחכמים: על יד. לחר כמו ומל יהו כחוק בספר מרגלה) [ל׳ ג׳ ח].

מ״ב מגלה כ׳ מבמה לבמר מבמי׳ (ג׳ מ).

מבמ

מבמו ומבי לין מבמי תבמבים מבמבים מם בם״ם ילגלו ברבר ובמ״ם מם ומבי מבי מלן לבמבות דלגי דבלן מבמ ג׳ מבמים מרלבמה ומבמים ומבמבי תבגבה דבל ומבמבל לבמ׳ מבמ ומבן מבמבל מבמי מבמבים לבגב מבמים לי ומבי מבמבה ומבל מבמ מבלבים לבבן מבמה ד׳ ומבמ לבמבל בבמ (ל״ד);

ב שמאי אומר מקב לחלה. והלל אומר מקביים יש לסמוך מעשה דבריהם על מה שאמר הכתוב ראשית עריסותיכם חלה תרימו וגו' וכמה עיסותיכם כדי עיסת מדבר. והעומר עבירים אליפה. חיפה ג' סאין שהן י"ח קבין. כמלא כבר פוסקת מלבר. חיתי תרין קבין. והכ על י"ח קבין. הוי ליה עבריס קבין. עוברייהו כמה הוה. תרין קבין וכו'. ומלאתי כדבריו בשם ירושלמי בתוס' פ"ק דשבת דף ט"ו. ח"ל. בירושלמי מפרש טעמא המלא והלל מכוס דאיפה י"ח קבין. ועשיריה מלבר. סייב ב' קבין. וכלאתו שעור לריך להפרים הלה להלל. ומלאי כבר לריך שהי חלות לעומר. שהיו עושין ממנו שתי אכילות. אחת בבקר. ואחת בערב. וכשעור אכילה א' הכיב המלא עיסת מדבר. ע"כ: המשנת רבנים חייבים. כתב הר"ב שכן הלכה. ועמ"ש במשנה ד' פ"ק דחלה: **ג** הלל אומר. הא דקדיש לשמאי עמ"ש במשנה ט' פ"ג דסוכה: מלא הין מים שאובים פוסלים המקוה. טעמא דהלל כי ההין היא המדה הגדולה שלמדת תורה בלא. כדכתיב (שמות ג') ומן זית הין הלכך היא חשובה לפסול את המקוה ואע"פ שנאמרו בתורה מדות קטנות מזאת כיון דמים שאובים לפסול המקוה מדרבנן הוא. אזלינן בתר המדה הגדולה המפורשת בתורה. הראב"ד. ועיין בפירוש הר"ב משנה ג' פ"ב דמקואות: הין. כ"א אין. והייטו דאיכא בין פירוש הר"ב לפי' הרמב"ם. ומה שפירש הר"ב שהסין י"ב לוגין. פירשתי במ"ג פ"ט דמנחות: אלא שהדם חייב לומר בלשון רבו. והר"ב לא הגיה אלא. וכן בפ"ק דשבת הובאה בגמ' דף ט"ו. ול"ג אלא. וכתב הראב"ד ח"ל. והטעם לדברי רבו. שרלה לגלות כי מפני שההין היא המדה הגדולה המזכרת בתורה היא החשובה לפסול את המקוה בשאובין. ואידך לא. עכ"ל. והייטו טעמא שחייב לומר בל' רבו שהרי יש טעם בל' למה אמר כן. כ"ם שלפעמים אפשר שכשינהו ללשון אחרת. שאפשר דלא למשמע מיניה בלאוהו הל' כפי המכוון בל' שאמר רבו. [ועיין במס' כלים [מ"ם הר"ב] פ"ח משנה ט'. ומ"ם הר"ב דשמעיה והבטלין גרי לדק היו. עמ"ש בזה במשנה י' פ"ק דאהלות]: ושמאי אומר ט' קבין. דהשעה קבין הם רלוים לעבילה בעל קרי ובהם יש להשיג כדי להתעסק כל גופו [לא] פחות מכלן. הלכך הם חשובים לפסול את המקוה בשאובין. דשעור עבילה פוסל עבילה. בגיר מהני לא. הראב"ד: וחכמים אומרים ג' לוגים מים שאובים פוסלים. טעמייהו דרבנן כיון שהם נתוסים לשעור נכסי קרבנות לגבור חשובים הם לפסול. ואע"פ שנאמרו בתורה לקרבנות לגבור מדות גדולות מזו. כגון חלי ההין. ובלשית ההין. כיון דאשכחן דרביעיס ההין דהוא ג' לוגין חשיב לנכסי לגבור. לענין [זה] נמי חשיב. ופסיל ליה בשאובין. ואע"ג דאשכחן בלוג שהוא ממדות החמורות בתורה. החס למנחת יחיד בלחוד הוא. לא למנחות לגבור. א"ג ההס לשמן בלבד הוא. שהרי אין יין במנחה כבאה בפני עלמה. אבל מדת ג' לוגין היא מדה ליין ושמן במנחת נסכים. הראב"ד. אבל הרא"ם בפרק מרובה [דף פ"ח] וכן בסוף נדה בהל' מקואות כתב משום דהוי דבר חטוב והוא לרחילת אדם כדאמרי' בפ"ק דשבת [דף י"ל] [כמו שכתב שם הר"ב במשנה י"ח דבר] בתחלה היו עובלים במי מערות סרוחים ועתנים על גבן ג' לוגין מים שאובין והיו אומרים לא אלא מעבירים לא אלא מעבירים

ה) נראה שם אחריו אך אולי היתה לפניו הפסקא ואחריו ויותר מלה שהיתה שם מ"ז הוא משמש ואין כונה הר"ב על לגון הכתוב אלא שמוש פרוש סמלא ועל יזן המשיך. ב) בר"ב ד"ל המ"ש. ומתי"ם מקון כלאמרו. ולכאו' הגי' מיבמה נכונה.

לה וסת. דיה שעתה. המשמשת בעדים הרי זו כפקידה. ממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה: **ב** שמאי אומר מקב להלה. והלל אומר מקביים. והכמים אומרים לא כדברי זה. ולא כדברי זה. אלא קב ומחצה חייבים בחלה. ומשהגדילו המדות. אמרו חמשת רבעים חייבין. רבי יוסי אומר חמשה פטורין. חמשה ועוד חייבין: **ג** הלל אומר מלא הין מים שאובין. פוסלין המקוה אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו. ושמאי אומר תשעה קבין. והכמים אומרים לא כדברי זה. ולא כדברי זה אלא עד שבאו

שהוא כמו ואחריו החזיק [שם פ"ז מ]): וכת. קבוע שנקבע לה זמן האורח ג' פעמים. ובדקה בשעת וסתה ומלאה ממלאה. דיה שעתה ולא חייבין למלא מקמי הכי הוה. דודאי אורח בזמנו בא: והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה. תיתי קתני וה"ק ומשמשת בעדים כלומר מלוה על כל אלה לשמש בבני עדים שבודקת בהן. אחד לפני תכמים ואחד לאחר הכמים: ה"ז כפקידה. הטד שלאחר תכמים ה"ה כפקידה: ממעטת על יד מעת לעת. ועל יד מפקידה לפקידה. דמהו דתימא שמא הראה [שפת דס] כחרדל והחפנה שבנת זרע ולא לבוי כפקידה. קמ"ל מהני' דעד שלאחר תכמים הוה כפקידה. אבל העד שלפני הכמים אינו כפקידה. שמתוך שהיא מהומה לביתה כלומר בהולה לשמש איכה מכנסת אותו לאורין ולסדקין: **ב** מקב לחלה. עיסה שיש בה קב חייבת בחלה: קב ומחצה חייבים בחלה. שהן ז' לוגין ובילה וחומש בילה למדה מדבריה. והוא עומר לגולגולת עבירית האיפה שחייב בחלה. כדכתיב (במדבר ט"ו) ראשית עריסותיכם כדי עיסת מדבר והוסיפו שתות בירושלמיות ונמלאו שם מדבריות נכנסים בחומש ירושלמיות. ולוג הכאלר. ובילה. וחומש בילה. שולים ללוג ירושלמי. שהלוג מדברי שבע בילים. תתנס בחמשה בילים גדולים. נמלא הלוג חסר בילה גדולה. הן בילה וחומש בילה החת הבילה גדולה. שהחומש בילה שהוא שתות מלבר טסף על הבילה. נמלאו שם בילים גדולים שהן לוג גדול. הרי הן שם לוגים גדולים שהן קב ומחצה: משהגדילו המדות. זו היא מדה לפוריה שהוסיפו שתות על כל ירושלמית נמלאו הכם לוגין חמש. שהן חמשת רבעי קב. שהקב ד' לוגין: חמשה ועוד חייבים. דקסבר ר' יוסי מדה מדברית היו בילים גדולות מבלו אחד ממשרים בבילה לכל בילה. והלכה כחכמים דקב ומחצה ירושלמי דהייטו שבה לוגין ירושלמיות שהן שבעה לוגין ובילה והומש בילה מדבריות הן שעור חלה והן מ"ג בילים וחומש בילה. ורמב"ם אזן וחקר ותקן ובדק ומלא שמבקל ס' מאות ומשרים דרה"ם מקמת חמיס הוא שעור הקמת החייב בחלה. ומבקל הדרה"ם יהוא במגרים היום. ובכל ארץ ישראל שהוא מבקל ס"א גרגירי שעורות בקירוב: **ג** הין. שיש עבר לוגין: פוסלין את המקוה. אם נפלו בתוכו קודם שנשלם שעורו. אבל לאחר שנשלם. אפילו הסליך לתוכו כל מים שאובים שבעולם טוב אינן פוסלים: שחייב אדם לומר בלשון רבו. כלומר הין אינו לשון מבנה אלא לשון תורה אלא כך שמע מרבותיו במעיה והבטלין. ורמב"ם קבל מאבוי ז"ל שמפני שהיו שמעיה והבטלין גרי לדק לא היו יכולין להוציא מפיהן מלת הין והיו אומרים אין במקום הין. כדרך בני אדם עד היום שאינם יכולים לאחוז באותיות") [אחה"ע] והיה הלל גם הוא אומר. אין. כמו שסיו רבותיו

תוספות חדשים

פ"א ב ברע"ב ד"ה קב כו' שהן כו'. מפורש יפה בפי' הר"ב משנה ו' פ"ב דחלה ע"ש: **ג** בתוי"ט ד"ה הלל כו' עי' מ"ש כו'. מבוס דמלאי בא לחוסיף:

באורי הגר"א

פ"א ג במשנה הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא שהדשאיב עומר בלשון רבו. ופירש מעיה והבטלין לעומר הין אינו לשון משנה אלא כך שמע מרבותיו. ורמב"ם קבל מאבוי ז"ל מפני שהיו שמעיה והבטלין גרי לדק אינו אומרים הין. כדרך בני אדם עד היום שאינם יכולין לאחוז באותיות אה"ע. והיה הלל גם הוא אומר אין כמו שהיו רבותיו אומרים. וקשה הרב הגאון ז"ל. אם הם אמרו מחמת עצ"ל

תוספות רעק"א

פ"א ב [אות א] בתי"ט ד"ה שמאי אומר לי' הראב"ד. והרשב"א בחי' פ"ג דשבת כתב דכתבו בשמו של ר"ת כיון דכתיב חלה תרימו תרומה תתנו לכהן בעינן שיהא בה כדי אתינה ואין נתינה פחות מכביצה. ושמאי אויל בתר דעת בעה"ב דתורם א' מכ"ד נמצא פריש מקב ביצה. והלל אויל בתר דעתא דנתתום מפריש א' מכ"ח נמצא מפריש

שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו חכמים את דבריהם: ד ולמה מזכירין את דברי שמאי והלל לבטלה ללמד לדורות הבאים שלא יהא אדם עומד על דבריו. שהרי אבות העולם לא עמדו על דבריהם: ה ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין. היאיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין. שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו. שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין. היה גדול ממנו בחכמה.

רבותיו שמעיה ואבטליון גרי לדק אומרים: גרדיים. אומרים: משער האשפות. הזכיר התנא כס אומנתן. וכס שמונתן אומר לך אלא יתנו אדם עצמו מבית המדרש. שאין לך אומנות פחותה מן הגרדי. שאין מעמידים הימנו לא מלך ולא כהן גדול. ואין שער בירושלים פחותה. מכשר האכפות: וכהריעו בעדותן לכל חכמי ישראל: ד שלא יהא אדם עומד על דבריו. אלא יהא סרכן לעמוד קיים בסברתו: אבות העולם. הלל ושמאי: ה ויסמוך עליו. כלומר שעשה כדברי היחיד והניח דעת הרבים: אין ב"ד. אחר שיעמוד אחריו יכול לבטל דברי ב"ד הראשון שעשה כדברי היחיד עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין. בחכמה. הייט שראה שיבה של ב"ד האחרון יהיה גדול בחכמה מראש השיבה של ראשון. ובמנין. שיהיו מנין התלמידים שבשיבה של אחרון מרובים ממנין התלמידים

כלל מהברייתא הזאת שהו אלו פסולים להתמנות לכ"ג ואפשר דלא גרס בברייתא ולא כ"ג: ד לא עמדו על דבריהם. ולא עמדו חכמים על דבריהם. הרמב"ם. ועמ"ש במבנה י"ב: ה ויסמוך עליו. כ"א יסמוך עליו. והיא טעמא הראב"ד שכך פירש שאם ירצה לב"ד האחרון הלכה כדברי היחיד [ויסמוך] עליו. כלומר יקבע הלכה כמותו כמו שמלאו באמורא מן האחרונים שהן קובעין הלכה ביחידים הראשונים בשאר מקומות והש"ס שהמרובים חולקים עליהם. ואם לא שמלאו דברי היחיד הראשון לא היו אחרונים יכולין לדחות דברי הראשונים מדעת עצמן. לפי שאין ב"ד יכול לבטל וכו' [אלא] כיון שמלאו היחיד מן הראשונים בהיה תולה עמהם. היה להם במה לתלות. ע"כ. ועיין לקמן: שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו'. פירוש בתקנות וגזירות ומנהגות. אבל אם דרשו בחלת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם בהדין כך. ודע דין ועמד אחריהם ב"ד אחר אר' לו עצם אחר לסתור אותו ה"ז סותר ודן כפי מה שנר' בעיניו. שנא' (דברים י"ז) אל השופט אשר יהיה בימים ההם ואיך חייב ללכת אלא אחר ב"ד שבדורך. הרמב"ם רפ"ב מסל' ממרים. וכתב הכ"מ דמתחתימת המשנה קיימו וקבלו שלא לחלוק על הגאונים. וכן בחתימת הגמ' קבלו עליהם שלא לחלוק על האמוראים. ועיין מה שהתרכתי בת"ב פ"ה דמעשר שני: שאין ב"ד וכו' שיהיה גדול ממנו בחכמה. פירש הר"ב אין ב"ד אחר שיעמוד אחריו וכו' עד שיהיה גדול וכו'. ואל יקשה בעיניך היאך האחרונים גדולים מן הראשונים. דהא אבשמן רבה דהוה גדול מרב יהודה. כדאמרינן [נדרים דף ל'] רב יהודה כי הוה מתי להאשה שהיה כובשת ירק הוה אמר הויזה דרב ושמואל חזינא הכא ואילו אנן מהיינן תליסר מתיבתא. כ"מ פ"ב מהל' ממרים: ובמנין. פירש הר"ב מנין התלמידים בשיבה של אחרון וכו'. וז"ל הרמב"ם בפרק הנזכר [הלכה ב'. והיאך יהיו גדולים במנין הואיל וכל ב"ד וב"ד של ע"א הוא. זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו ב"ד הגדול ולא חלקו בו. ע"כ. והראב"ד בפירושו כתב. ובמנין. מנין בנים קאמר והכי איתא בירושלמי. ע"כ. ובמבנה ז' פ"ה דאבות דתנן ובמנין. תפס רש"י גם בזיהס: היה גדול ממנו בחכמה אבל לא במנין וכו'. להכי אהדריה דלא תימא הא דאמרן עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין דלא אי קתני ["דבכה"ג בזיהו באבות פ"ה מבנה ז' בג"א בחכמה ובמנין והתם פשיטא דאי לא קתני. קמ"ל דלא. ואלא מיהת אכתי הא דקתני עד שיהיה וכו' מבנה שאינה צריכה היא. וכ"ל דאתא למימר בידקדק היטב היטב עד שיהיה לו ברור מאד שבודאי הוא גדול וכו'. ואל תתמה על שהוצרך התנא להזכיר. שכן לב האדם אינו ריהה הובה לעצמו. וכל איש גדול הוא בעיניו. ולפיכך הוצרך להזהיר מאד. ומציא בפ' ואלו מגלחין דף י"ז דתפתה על בית רבי דהזיתיה להתוא גברא דהוה מתי לבא גדול. אמרה ליהו ההוא גברא בשמתא דקטבר מטוס לפני עור לא תתן מכשול. דתניא לפני עור לא תתן מכשול. במכה לבא גדול הכתוב מדבר [פירש"י דכיון דגדול הוא שמא מבעט בחבירו והוה ליה אינו מכניעו עכ"ל] ולא נהגו הכמים קלות ראש בגדולה שלא בנים. ופירש הרא"ש בשם הראב"ד שאע"פ שהשפתה היתה אתה הפ"ה הרי הוה רבי. וא"ל שבבר מת. היה ר"ג נשיא. ואמרינן נדהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא. הייט באינו יודע מי הוא. אז הנשיא מתיר לחזיקן בספקא בתר רובא. ורובא דישראל לא שקלי בהדי נשיא. אבל כשהמגדה הוא ידוע. והיא חשוב. ימנע כל אדם מלבקול עצמו כנגדו. שאם אתה אוה לו בחכמה. שמא אינו שוה לו בירחת חטא. ולא לגדולה. ולא למנין בנים. ואל כל זה צריך לדקדק בשרלה אחר להתיר מה שאסר חברו. והשפתה היה בה חכמה יתירה וירחת חטא. ולא רצה לבקול עצמו כנגדה. עד שמדקדקו לו גדולי הדור והתירו לו. ע"ל. והא נמי דאותה. ועדיפא מינה. שפשיטא מלתא שכל ב"ד שבדור אחר ביכלהו ואתו לגזור גזירה על הגאון שאתם יפה מן האתם בערך חכמי הדורות שבימיהם ואחריהם יותר ממה שהיה ערך השפתה של בית רבי כנגד חכמי הדור ההוא. ובאחר כך. וכזולא בזה שאמרתי שכפל הפנין הוא לחזק. מלאתי אמן לי בפירוש הרמב"ם שהעתקתי בפ"ק דתרומות

מסנה

שני גרדיים. עכ"ל. ["ועיין בסוף מס' זבים] [: שני גרדיים. כתב הר"ב הזכיר התנא כס אומנתן וכו' שאין לך אומנות פחותה מן הגרדי מעמידים ממנו לא מלך ולא כ"ג. כ"כ רש"י בפ"ק דשבת דף פ"ו. ומבריתא דסוף מסכת קדושין [דף פ"ב] למד כן: דת"ר כל שמסקו עם הנשים כורו רע. כגון הלורפים. והסריקים. והגקולות. והרוכלים. והגרדים. והספרים. והסוכנין. והגרע. והבלן. והבורסקי. אין מעמידין מהן לא מלך ולא כ"ג. מאי טעמא לא משום דפסולי. אלא משום דזל אומנתייהו. ומצינו למדין מז"ש הר"ב שאין לך אומנות פחותה מן הגרדי. רצונו לומר הוא וכל דכוותיה הנמנים עמו בברייתא. והרמב"ם בפ"א מהל' מלכים לא הביאו אלא מכובסים ולבלן. ולא פסל לגרדי מן המלכים י"ל דמ"מ אמנינן מהניתין שאע"פ שכורו רע. קבלו חכמים את עדותן. והכריעו לכל חכמי ישראל. ואריך לי עיון דבהלכות כלי המקדש לא הביאו

תוספות חדשים

בתוי"ט מד"ה ב' גרדיים כו' ומ"ש כו'. והנהו ליש דהא בני מלכים כתב הרמב"ם בהדיא הקמעמידין מלך ולא כ"ג לא קנב כו'. (ש"ל): ד בבשנות ויסמוך כו'. בתוס' ובכ"ה הראב"ד נתן עוד טעם אלא ויסמוך עליהם טעה ויסמכו עליהם:

באורי הגר"א

אבל היו יכולין לתקון לתחיות. יומר' גם הלל אחר ב"ד שבדורך. הרמב"ם רפ"ב מסל' ממרים. וכתב הכ"מ דמתחתימת המשנה קיימו וקבלו שלא לחלוק על האמוראים. ועיין מה שהתרכתי בת"ב פ"ה דמעשר שני: שאין ב"ד וכו' שיהיה גדול ממנו בחכמה. פירש הר"ב אין ב"ד אחר שיעמוד אחריו וכו' עד שיהיה גדול וכו'. ואל יקשה בעיניך היאך האחרונים גדולים מן הראשונים. דהא אבשמן רבה דהוה גדול מרב יהודה. כדאמרינן [נדרים דף ל'] רב יהודה כי הוה מתי להאשה שהיה כובשת ירק הוה אמר הויזה דרב ושמואל חזינא הכא ואילו אנן מהיינן תליסר מתיבתא. כ"מ פ"ב מהל' ממרים: ובמנין. פירש הר"ב מנין התלמידים שבשיבה של אחרון וכו'. וז"ל הרמב"ם בפרק הנזכר [הלכה ב'. והיאך יהיו גדולים במנין הואיל וכל ב"ד וב"ד של ע"א הוא. זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו ב"ד הגדול ולא חלקו בו. ע"כ. והראב"ד בפירושו כתב. ובמנין. מנין בנים קאמר והכי איתא בירושלמי. ע"כ. ובמבנה ז' פ"ה דאבות דתנן ובמנין. תפס רש"י גם בזיהס: היה גדול ממנו בחכמה אבל לא במנין וכו'. להכי אהדריה דלא תימא הא דאמרן עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין דלא אי קתני ["דבכה"ג בזיהו באבות פ"ה מבנה ז' בג"א בחכמה ובמנין והתם פשיטא דאי לא קתני. קמ"ל דלא. ואלא מיהת אכתי הא דקתני עד שיהיה וכו' מבנה שאינה צריכה היא. וכ"ל דאתא למימר בידקדק היטב היטב עד שיהיה לו ברור מאד שבודאי הוא גדול וכו'. ואל תתמה על שהוצרך התנא להזכיר. שכן לב האדם אינו ריהה הובה לעצמו. וכל איש גדול הוא בעיניו. ולפיכך הוצרך להזהיר מאד. ומצינו בפ' ואלו מגלחין דף י"ז דתפתה על בית רבי דהזיתיה להתוא גברא דהוה מתי לבא גדול. אמרה ליהו ההוא גברא בשמתא דקטבר מטוס לפני עור לא תתן מכשול. דתניא לפני עור לא תתן מכשול. במכה לבא גדול הכתוב מדבר [פירש"י דכיון דגדול הוא שמא מבעט בחבירו והוה ליה אינו מכניעו עכ"ל] ולא נהגו הכמים קלות ראש בגדולה שלא בנים. ופירש הרא"ש בשם הראב"ד שאע"פ שהשפתה היתה אתה הפ"ה הרי הוה רבי. וא"ל שבבר מת. היה ר"ג נשיא. ואמרינן נדהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא. הייט באינו יודע מי הוא. אז הנשיא מתיר לחזיקן בספקא בתר רובא. ורובא דישראל לא שקלי בהדי נשיא. אבל כשהמגדה הוא ידוע. והיא חשוב. ימנע כל אדם מלבקול עצמו כנגדו. שאם אתה אוה לו בחכמה. שמא אינו שוה לו בירחת חטא. ולא לגדולה. ולא למנין בנים. ואל כל זה צריך לדקדק בשרלה אחר להתיר מה שאסר חברו. והשפתה היה בה חכמה יתירה וירחת חטא. ולא רצה לבקול עצמו כנגדה. עד שמדקדקו לו גדולי הדור והתירו לו. ע"ל. והא נמי דאותה. ועדיפא מינה. שפשיטא מלתא שכל ב"ד שבדור אחר ביכלהו ואתו לגזור גזירה על הגאון שאתם יפה מן האתם בערך חכמי הדורות שבימיהם ואחריהם יותר ממה שהיה ערך השפתה של בית רבי כנגד חכמי הדור ההוא. ובאחר כך. וכזולא בזה שאמרתי שכפל הפנין הוא לחזק. מלאתי אמן לי בפירוש הרמב"ם שהעתקתי בפ"ק דתרומות

שלשת לוגין מים שאובין. מיי' פ"ל מה' מקואות ה"ג בפ"ב מעין רמ"ח מוס"ב ה"ל ע"ש ומ"ש ה"ל ע"ש ומ"ש ה"ל ע"ש: ה שאין ביד יכול לבטל. הברי ב"ד הבדרו מי. מגילה מ' פ"ח מה"ק ג' פ"ב ביאין ל"ד פ"ב ל"ו פ"ח ירושלמי מגילה פ"ח ה"ב נגע פ"ב ה"ד פ"ד ה"ב פ"ד ה"ד פ"ד ה"ד פ"ד ה"ד

מבנה ו' ע"ש. ובמסכת בבא סמ"ח יש ג"כ כפל לשון במשנה ופירשתיו ג"כ בס בס"ד. אבל בסוף פ"ק דמעילה יש ג"כ כפל לשון והגהתיו שם בלריך עיון] : ן לכה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה. פירש הר"ב יחיד שלא עשה שום ב"ד כדבריו והם רבוין ובטלין. והמיהני דהא עד השתא לא אמריק במזכרו דברי היחיד. אלא שאם יראה ב"ד דברי היחיד וכו'. וא"כ מאי קשיא הקשה ר"י א"כ למה מזכירין דברי היחיד שלא עשה וכו'. דהא אפשר שבא בית דין באחרית הימים ויראה לעשות כדבריו. ולכן הרמב"ם בפירושו אחר שקדם לו המאמר בתוספת קוים דברי היחיד בין המרובין. והוא שאפשר שיסכוק ב"ד כסברת אותו היחיד. אמר ר"י לאיזה טעם זכר דברי היחיד הנדחים כלומר שאין עושין ב"ד לעולם כדבריו. ע"כ. ועדיין לריכין אנו למודעי מנא ידעינן שאין עושין ב"ד לעולם כדבריו. ולמדתי ייבוב לזה מדברי הרמב"ם בחבורו פרק שנכר שאחר שהעתיק מבנה דלעיל שאין ב"ד יכול לבטל וכו' עד שיהא גדול וכו'. כתב וז"ל בד"א בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג אלא בשאר דיני תורה אבל דברים שרצו ב"ד לגזור ולאסרן לעשות סייג אם פשט איסורן בכל ארץ ישראל אין ב"ד הגדול האחר יכול לעקרן ולהתירן אפי' היה גדול מן הראשונים. ע"כ. ולהראב"ד שם דלא בני ליה בין תקנות בהם לבייג לאינם לסייג. דסבירא ליה דכל שפשט איסורן בכל ישראל אין ב"ד אחר יכול לעקור אפי' היה גדול וכו'. והשתא נוכל לפרש מבנתו דרבי יהודה דמיבו דברי יחיד שאין ב"ד עושין לעולם כדבריו. למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. ומ"מ להראב"ד עלמו יש פי' אחר בפי' המבנה. ואין צריך לכל זה כמו שאתיק לבונו בסמוך. ואלתי בל' הר"ב לא ניחא לי שכתב למה מזכירין וכו' כדי לבטלן מ"ל כדי דקאמר דמבמע דהאזכרה הוא סבת הבטלה ואתמהה דאדרבא אילו לא נזכרו מכ"ם שהיו בטלים ומבוטלים הלא קיימין ולא נזכרין. ולפיכך אני אומר בז"ם כדי לבטלן כשנגה היא שאלתה מלפניו. בראותו זה הל' בפירוש הראב"ד. ומפני טרדת העיון העתיק כן בתוך פירושו ולא דק שאינו מבין לפי פירושו כלל. ופירש הראב"ד כך הוא למה הזכרו דברי היחיד כלל. כדי לבטלן לדורות. שאם יבא אחר ויאמר כך אני מקובל. יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת. והם לא הזכרו דברי היחיד כלל. היה סבור המקובל מרבו כי הוא קבלה מיד המרובין. מפני שאין דברי היחיד נזכרים כלל. והא דקתני אמר ר' יהודה א"כ למה הזכרו. אריבא דמתני' קאי. כלומר הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובים. למה הזכרו דברי היחיד וכו'. עכ"ל. ולדבריו בא רבי יהודה להביב על מעם שהזכירה המבנה שאם יראה ב"ד וכו'. וקאמר איהו דאדרבא לא להלכה נזכרה שאם יראה ב"ד וכו'. אלא לבטלן נזכרו שלא יאמר אדם וכו': ן מן העלמים. כלומר אפ"פ שאינם מרובה בנין. ולא מרובה מנין: מרובה בנין או מרובה מנין. פירש הר"ב ואפי' כל מה אחד אין מבטלין אבל אם יראה ברובה הקב רוב בנין וכו' כך פירש"י בפ"ז דגזר דף נ"ב. והא דפי' הר"ב בס משנה ב' וכן לקמן בפ"ו דרוב בנין או רוב מנין מבטלה אפי' אין בהם רובה קב וכן פירש עוד ברש פ"ב דאהלות. הוא פירוש הרמב"ם בפ"ו וגנזר. ואף באהלות הוגה כך בפירושו. כמ"ש הכ"מ בפ"ב מכל' טומאה מת. וכך בא לידי פירוש המבינות להרמב"ם דהדר מהרות. מוגהים מא"ר. ומלאתי הוגה כדברי הכ"מ: ברוב הבנין. פירש הר"ב דהיינו רוב גודל הגוף. ועיין עוד בפפ"ו: ן ברשיני תרומה. משנה א' שנויה בפרק ב' דמעשר בני מ"ד. ועי"ש: ן הפורש סלע ממעות מעשר שני וכו'.

אבל לא בבנין. בבנין. אבל לא בהבמה. אינו יכול לבטל דבריו. עד שיהיה גדול ממנו בהבמה ובבנין: ן אמר רבי יהודה אם כן לכה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה שאם יאמר האדם כך אני מקובל. יאמר לו כדברי איש פלוני שמעת: ן בית שמאי אומרים הובע עצמות מן העצמים. בין משנים בין מעלשה. ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגויה. כרוב הבנין. או כרוב המנין. שמאי אומר אפילו מעצם אחד: ן כרשיני תרומה. בית שמאי אומרים שורין ושפין בטהרה ומאכילין בטומאה. בית הלל אומרים שורין בטהרה. ושפין ומאכילין בטומאה. שמאי אומר יאכלו צריך. רבי עקיבא אומר כל מעשיהם בטומאה: ן הפורש סלע ממעות מעשר שני. בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות. ובית הלל אומרים בשקל כסף. ובשקל

ן שאם יאמר האדם כו' ירושלמי בכורים פ"ג ה"ט: ן בשל"א רובע עצמות. מיי' פ"ג מ"ו' ה"ב על מיפלא בפ כ"ם ת"ם בכ"מ: ן כר שיני תרומה. מפשר בפ ס"ב ב"ד: שדרן בבהרה ושפין. מיי' פ"ג הל' מלוכות ה"ו: ן הפורש סלע מעשרות מעשר שני. מפ"ם פ"ב ה"ח קרבן ה"ם פ"ב ב"ם ה"ם ב"ם נטורות ג' ב"ב ירושלמי פ"ב פ"ב ה"ב: בשקל כסף ובשקל

שנוי נוסראות

דברין (עד שהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין). בכי"ק דברו..; בכי"מ ליתא ומי' הוי"ל: ן דברי היחיד (בין המרובין) לבטלה. בד"ג ובמנוקה ובכ"כ ..לבטלן וכ"ה בכי"ק (וכס את דברי..). בכי"מ..יחיד לבטלתוליה האדם. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ אדם. אני מקובל. בכי"מ מקובלני. יא"ר לו. בכי"ק ובמבכ"ב יאמרו לו. (איש) פלוני. בכי"מ ליתא: ן (הבנין או מרוב). בכי"מ ליתא: ן כרשיני. בכי"ק כרשני. בה"א. בכי"מ ובה"א. דבכי ב"ם ליתא בכי"ק. שבאי אומר יאכלו צריך בכי"ק ובמבכ"ב ב"ש אומרים..; בד"ג וכלל הדפו"י ובפי' הרמב"ם והראב"ד צריך; בכי"מ ..יאכל עדיין עדיין (?). ר"ע. בכי"ק ר"ע: ן הפורש מבנה ו ליתא בכי"ק ובכי"מ, והרמב"ם והראב"ד ותוס' מאמר והרע"ב מפרשים אותה ,ולמה אני יודע לזה גוזלתא מבנה ו כלל דלא הפליג בה שלא ובי' בפי' הראב"ד בסוף הפרק (ד"ם). בכל הסלע. במבכ"ב בכל סלע.

תוספות רעק"א

ן [אות ג] בר"ב ד"ה ובית הלל. עד שיהיה ברובע הקב. ובתוספות פירשו מרוב בנין חיינו שה"רובע בא מרוב בנין שקיבה מכל אחד מעם. אי שעשה כן מרוב מנין. ובזה רובע מהם מספא אף שאין ברובע רוב בנין ולא רוב מנין. ס"ם בין שבא מרוב בנין או מרוב מנין מספא באהל. ואם הוא רוב בנין או רוב מנין אפי' אין בו רובע מספא. (עיין בדבריהם נזיר דנ"ם):

באורי הגר"א

ז"ל דכ"ם") דהא יש לדקדק לענין מאי אמר הכל מלא. מלא מלא מיותר כמי הוי ליה לאמר הכל אומר כין מים שלאוכין כו' בדאי מלא כולא ויש עמר דמאמר והבלעין אמרו אין שלא יבלו לומר כין לכך כולם לומר מלא דאי לא אמרו מלא הוי אמינא דאין מים לאוכין פוסלין כו' דכין לאוכלא לא מטיע כלל לעמר בשין בא"ר כלומר בשין פוסלין את המקוה דהיינו יכול לעשות לא מהיב מלא מים שלאוכין ו"ל לאבר לומר אין בא"ר שלין

*) ומי אליהו רנא ע"א דעשים מ"ב.

ן לכה מזכירין דברי היחיד בין המרובין. כדי לבטלן. יחיד שלא עשה שום ב"ד כדבריו. והן דחויים ובטלין. למה מזכירין אותן כלל. ומכני שאם יאמר אדם כך אני מקובל. ויתמה כשרואה שאין עושין כקבלתו. יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת ונדחו דבריו: ן רובע עצמות. רובע קב של עצמות המת ממתאים באהל. ופרות [מרובע] אין מטמאין אלא במגע ובמשא. אבל לא באהל ובברי בית שמאי דרובע קב מטמאים ואפילו הן ממתים הרבה: ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגויה. כלומר מגוף אחד של מת א' ולא ממתים הרבה. ואפי' של מת אחד אין מטמאין עד שיהיה ברובע הקב רוב בנין דהייט רוב גודל הגוף. לו רוב מנין עצמותיו של אדם ויהו קב"ה עצמות. במנין עצמותיו של אדם רמ"ח: אפילו מעצם אחד. אם עצם אחד של מת ממלא רובע קב מטמא באהל. והלכה כבית הלל: ן כרשיני תרומה. בעבדי קורין לה כרסל"א. והם מאכל לגמלים ואין בני אדם אוכלין מהם אלא מדוחק בשעת רעבון. ומפרישין מהם תרומה. הואיל ונאכלים לאדם לפרקים ע"י הדחק. ואינה קדושה כשאר תרומות: שורין. אותן במים וכפין על (בכרן) [נ"ל הכבר] בטהרה בעבילת ידים כדין כל שאר אוכלים של תרומה. בשתים ידים בעות הן ובוסלות את התרומה: ומאכילין. לבהמה בטומאה. ואינו חושש אם מטמא אותן בידים בשעת המאכילין לבהמה אבל כל זמן שאינו מאכילן לבהמה אסור לטמאן בידים: שורין בטהרה. שברייתן במים מכשירתן לקבל טומאה. ואם טורה אותן בטומאה נמצא הכשרן וטומאתן באים כאחד וזה בלבד אוסרים בית הלל משום היכר כדי שידעו בהן תרומה: יאכלו צריך. ל' יוצא כמו צריך של מנחות בהאי מקום של מנחות אלא הגיע שם שמן. אף כאן יאכלו יבשים שלא יהא עליהן מבקה בשעת אכילה. כדי שלא יהיה היכר שהכשרו לקבל טומאה: כל מעשיהם בטומאה. ואפי' הבייה. והלכה כבית הלל: ן הפורש סלע ממעות מעשר שני. מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני ובא לפרשן בסלע בשקלים לירושלים מפני משאוי הדרך: בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות. הם בא לפרשן יכול הוא לפרוט סלע. ונתן מעות בשביל כל הסלע: ובית הלל אומרים. לא יפרוט אלא חציי. שבשביל לירושלים יהיה צריך לפרוטות מיד לקנות לרבי שעורה. ואם יפרוט הכל אלא שולחני לפרוט יוקרו

יוקרו הפרוטות. ונמצא מעשר שני נפסד. לפיכך יפה פרוטות עמהן להוציא במקלת ולכשיכלו יפרוט בכסף שבידו מעט מעט. בקל הוא חלי סלע: אין מהללין כסף ופירות על כסף. מי שיש לו חלי דינר כסף על מעשר. ופירות על מעשר שיש חלי דינר: לא יגרפם יחד לחללם על דינר: והחכמים מתירים. בהה"ג ע"י גרוף פירות. כיון שאין לו אלא חלי דינר כסף. אבל לחלל דינר כסף ופירות שיין דינר על חלי סלע בהוא ד' דינרין מודים חכמים שאין מחללים. והלכה כחכמים: ו' הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. שהיה מחליף סלע שבידו. וטטל פרוטות להוציאם לצרכי סעודת מעשר: בית שמאי אומרים. הם בא להחליף כל הסלעים שבידו במעות יחליף. וב"ה אומרים לא יחליף אלא חציין שמא לא יספה בעיר עד ביעור את כולן. ויפקידם בעיר עד רגל אחר. והפרוטות מתפשטות ואם יחזור ויחליפם בסלעים נמצא שולהני מתחכר ב' פעמים. ומעשר שני נפסד: הדנים לפני הכמים. שמשון בן עזאי. ומשון בן שמח. ואנן המרי: בשלשת דינרים כסף ובדינר מעות. הסלע הוא ד' דינרים וכבא להחליף הסלע לא יקח אלא בדינר אחד פרוטות וג' דינרים יהיו כסף: וברביעית בכסף ברביעית מעות. בדינר רביעי של כסף לא יקח אלא ברביעיתו מעות של נחבת. וג' חלקים כסף. שנמצא לוקח מעות אחד מכשה עשר בסלע בלבד: ארבעה אספרי בכסף. הדינר חמשה אספרי. ומשבע הוא בארץ יון שבד היום קורין לו אספר"ו. נמצא הסלע עשרים אספר"ו בהוא מחלל בדינר יחללנו על ארבעה אספר"ו כסף. ואספר"ו אחת נחבת נמצא לוקח נחבת אחד מעשרים בסלע בלבד:

מעות. רבי מאיר אומר אין מהללין כסף ופירות. על הכסף. והחכמים מתירין: ו' הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות. ובית הלל אומרים בשקל כסף. ובשקל מעות. הדנים לפני חכמים אומרים בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות. רבי עקיבא אומר בשלשה דינרים כסף וברביעית כסף ברביעית מעות ורבי טרפון אומר ארבעה אספרי כסף. שמאי אומר יניחנה בחנות ויאכל כנגדה: יא כסא של כלה שנטלו חפויו. בית שמאי מטמאין. ובית הלל מטהרין. שמאי אומר אף מלבן של כסא טמא. כסא שקבעו בעריבה בית שמאי מטמאין ובית הלל מטהרין. שמאי אומר אף העשוי בה: יב אלו דברים שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי. האשה שבאה ממדינת הים. ואמרה מת בעלי. תינשא. מת בעלי תתיבם. ובית הלל אומרים לא שמענו אלא בבאה מן הקציר בלבד. אמרו להם בית שמאי אחת הבאה מן הקציר. ואחת הבאה מן הזיתים. ואחת הבאה ממדינת הים. לא דברו בקציר אלא בהווה. חזרו בית הלל להורות כבית שמאי. בית שמאי אומרים תינשא ותטול כתובתה. ובית הלל אומרים תינשא ולא תטול כתובתה. אמרו להם בית שמאי התרתם את העדות התחורה

ג'

יניחנה בחנות ויאכל כנגדה. לא יחלל כלל על פרוטות כמה יכנס ויעשה אותן חולין. אלא יניחה סלע אלא החטני ויאכל כנגדה עד שתכלה. והלכה כדברי ב"ה בלבד: יא שנטלו חפויו. רבותי פירשו מל' חפי פותחת [שבת דף פ"ח] שהם הכיסים הבולטים מן המפתחות שטהגים לעשות בארץ ישראל אף כאן רגילים לעשות בכסא של כלה כמין כיסים בולטים כדי שיסמכו עליהן. ורמב"ם פי' הפוי פחוחין ולוקרין בשוטים מעלים לו מלבנים ומדביקין אותן בכסא הכלה: ב"ש מטמאים. דאמרי חז לכיבה: בית הלל מטהרין. דלא חז לכלה והוי כנבר: אף מלבן הכסא טמא. כלומר אף מלבן הכסא בפני עצמו בלא הכסא ובלא חפוי ממא. כ"ש שהכסא בלא חפוי טמא: מלבן. טרת לבינה מרובעת מושן על הכסא ווכבין עליו: כסא שקבעו בעריבה. הבית כסא ממקום אחר וקבעו בעריבה דרך ישיבתו ועריבה הוא ממאה מדרס דאחזה לשיבה ולא ליבב עליה: ב"ש מטמאין. דלא בטל כסא לגבי עריבה: ב"ה מטהרין. ממדרס דבטל כסא לגבי עריבה. אבל כסא העשוי בגוף העריבה עצמה. מודו ב"ש וב"ה דטהור: שמאי אומר. אף כסא העשוי בעריבה עצמה טמא מדרס: יב אלא בבאה מן הקציר. כמעבה שהיה שהלכו בני אדם לקצור חטין ונכנסו עתם לאחד מהן ומת. ובאה והודיעה בב"ד ושלחו ומצאו כדבריה ולא החיו אלא דוגמתו שיהא הדבר קרוב. אבל ממדינת הים אינה נאמנת: אלא בהווה. מעשה שהיה קרוב וה"ש לאחר

גם זו שטויה בם מ"ח. ופ"ש: ו' הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. גם זו שטויה בם מ"ט ופ"ש: יא כסא של כלה וכו'. מכנה זו שטויה בפכ"ב דכלים מהני ד' ובם מקומם. ומה שרצו להוסיף בה. הגני יוסף בם בם"ד: יב אלו דברים שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי. כתב הרמב"ם בהקדמת פירוש המשניות וז"ל המעם שהגריכו לכתוב דעת איש אחד ואח"כ חוזר מן הדעת ההיא כגון שאמרו ב"ש כך. וב"ה כך וכך. וחזרו ב"ה להורות כדברי בית שמאי. כדי להודיעך אהבתם האמת וסגברת הצדק והאמונה. שהרי אנו אנשים הנכבדים החסידים הגדולים המופלגים בחכמה בכרחו דברי המלך עליהם טובים מדבריהם ועיונו נכון. ידעו ט. וחזרו לדעתו. כ"ם אחר אנשים ברצונו האמת טובה עם בעל דינו יהיה כמו כן טובה לאמת ולא יקבה עורף וזהו דברי הכתוב לדק לדק תרדוף. ועל זה אמרו חכמים הוי מודה על האמת רצו לומר אע"פ שמוכל להגיל נפשך בטעות חוכחות כשתדע בהם אמת דברי חברך אשר מענתך עליו גלויה מפני חולבתו לו מפני יכלתך להמשות האמת חוזר לדבריו והריבד נטוש. עכ"ל. ולפי שקודם לדברים הללו הענ"ק מבנה ה' ומבנה ו' דפרקין בטעם למה מזכירין וכו'. נראה מפני כך בדבריו הללו לקחם ממבנה ד' דפרקין ואע"פ שאינם בטויה על המבנות הללו שאנו בה מ"מ ממנו למד לאנו ולא עוד אלא בלא העתיקה כלל לענין מה שהיא שטויה לפניו: האשה שבאה ממדינת הים וכו'. שטויה בר"פ ט"ו דיבמות ומבנה ב' וע"ש: ב"ש אומרים תינשא ותטול כתובתה וכו'. שטויה שם מבנה

הוספות חדשים

מ ברש"ב ד"ה והחכמים מתירין בכה"ג ע"י גרוף פירות הוא פי' הרמב"ם. אבל לרבינו בם דכלהי ר"ת והחכמים לא הכסף דוקא כסף דלשון ולא כסף שני לא לא וסברי דנקא מהלנין כסף על כסף אפי' בדינר שלם עיין שם: ו' ברש"ב ד"ה הדנין לפני חכמים פי' הר"ב שמשון בן עזאי ט' והרמב"ם הוסיף שמעון שמעני ומנין בן מכמלי. (יפשר דיל חק): שם ד"ה וברביעית כו' נמצא לוקח משבע אחד מע"ר בסלע עכ"ל והוא דלא כרמב"ם הלה כראב"ד דלטולם שוחר לוקח בשמונים מעות והוא חלי דינר ו"ש והוא מפירוש פרש"ם במעשר שני פ"ג משנה פי':

באורי הגר"א

בסלע אלא מיס שאינן פוסלין. משנה אבל לי לא כיה אלא פוסלין והוא חמוס. ע"כ אין בחיר"ק והוא כמו הן. והגל כיה אומר הין בכי ואמש"כ לאמר בלבן רבו הינם מלא לעיים שלבון כלל כין בכי ולי יכול לעשות כלל. ח"כ מינם מלא מיותר אמש"כ אמר הינם מלא בלבון רבו. ודבו סוכים לומר מלא. וזה ביין עומר הינה יחיה בכדי שיאמק בלבון רבו ?

מקומות

מעות. ר"מ ר"ה ר"ש ר"ע ר"ט ר"ע ר"ש ר"ע ר"ש ר"ע ר"ש

ג': יג מי שחציו עבד וכו'. מכנה ז שטיה בפ"ד דגיטין מ"ה וע"ש: יד כלי חרס מציל על הכל. פי' הר"ב כלי חרס המוקף למיד פתיל וכו' דכתיב וכל כלי פתוח וגו' מי שמטמא דרך פתחו עיין בר"פ י' דמסכת כלים ומ"ש שם בס"ד: אבל כשטהרת את הכלי טהרת לך ולו. פי' הר"ב לאכל בכלי שטף דאיכא למיחש שמא ישאל אחבר מהם ויטבילם ויטהרם בהם בלא הזאה ג' וז' שלא ידע שטמאו באהל המת וכו' שלכך עשו דין שוה לכל ואמרו דאין כלי שטף גדול בלמיד פתיל לא בבל חבר וכו'. וכן כתב הרמב"ם בפירושו. וז"ל בפכ"ג מהל' טומאת מת ולמה לא אמרו כלי חרס של עם סלרך לא יציל על הכל ושל חבר יציל על הכל שהרי הוא טהור. מפני שאין עם הארץ שמא בעיני עצמו שאומר הואיל וכלי חרס מציל על הכל. אחד לגי ואחד החבר. ולפיכך חשו וגזרו שלא יציל על הכל. ע"כ. וסייע וכתב הר"ב ואם באו לגזור שלעולם כלי חרס של ע"ה לא יציל וכו'. כלומר אבל של חבר יציל. וא"ת ואכתי לא לתקנו בחבר כלום. מאי אמרת דאי הכי לא ישמע לנו העם הארץ וכשנאמר מהם כלי שטף יאמר שהוא טהור. לפי שכובר שכליו טהורים ומגילין. ליתקן דלהזות עליהם החבר כי היכי דמטביל אותם. אע"פ שהעם הארץ נותן לו בחזקת טהרה. הא מלתא מתרלא בגמ' דפ"ג דחגיגה דף כ"ב דפרסינן נהדרו להו ב"ה לב"ש כי שאלינן מינייהו מטבילין להו ומכני ממא מת בני הזאה ג' וז' ומגא לו' יומי לא מוכלי אינשי. כלומר וא"כ לא יכל לבאול מהם כלי שטף. וזה דבר שלא אפשר. וז"ל הרא"ש מגא לו' יומי לא מוכלי אינשי. ואלא יבאל מכלי של ע"ה כלל לא אפשר לפי שאין כל העולם מלו החבר. הלכך על כלי עץ שיכול אדם לטהרו מטומאת מגעות והכיסות ומכל טומאת מרב לא נמנע מלבאול ממנו וכי שיילינן מינייהו מטבילין להו. אבל לוכלין ומשקין וכלי חרס שאין תקנה בטבילה אין בוחלין ממנו. וכיון שאנו לריכין לבאול ממנו כלי עץ. כיון שטומאת מת אין לו תקנה בטבילה נזרו טומאה על החבר כדי שיראה לאנו עם הארץ. וינהג גם הוא טומאה בכלו. ויזה עליו ויטבילו כראוי. ואם נשאל שור ממנו אין לנו לחוש לטומאת מת. ע"כ. אבל במשנה ג' פ"ה דאהלות מפרש הר"ב דבכלי חרס של ע"ה הוא שאמרו שאינו מציל וכן פי' שם הר"ש גם בפ"ט דכלים משנה ב' וריש פי"א לבר"ש. ועוד שם [פ"ט] משנה ו' להר"ב והר"ש. וכן נראה בעיני בדעת רש"י כך הוא. ולדבריהם הא דאמרן לבעמם יומי לא מוכלי אינשי כלומר ולפיכך אמרו דשל ע"ה אינו חולן. ולא ישאל מהם שום כלי שטף. וכתב הרמב"ם בריש פי' ממסכת כלים וז"ל וממה שראוי שהדעתו וכו' שע"ה לא נחשבהו במה שבפעמו עליו בטומאה [בשקרן] שאנחנו נאמר יבא לדבר טומאה ויאמר [עליו] טהור [כי ודאי לא נחזקהו בדבר ושקרן] ואמנם שפעמו זה למיעוט ידיעתו שהוא טעה ויחשוב בדבר הטמא שהוא טהור ולא ישמור ג"כ מן הטומאות ולא ידע חלוקן ומנינם. ע"כ. ["ופי' כלי שטף. תמצא בר"פ דזבים [נד"ה וכלי שטף]:

מסכת כתובות נלמד יום ט"ו כסלו ס"ד כ"ח: יג מי שחציו עבד וחציו בן ח'. פפחים פ"ח מ"ח חגיגה ל מ"ח גיטין מ"ח מ"ח ב"ב ל"ב מ"ח מ"ח מ"ח מ"ח מ"ח: שנאמר לא תהרו בראה. יבמות פ"ב מ"ח: אלא בשבי תקון העולם. מ"ח פ"ז מס' מנדה פ"ז פ"ב פעין פ"ז נזיר מ"ד מ"ח מ"ח רמ"ז פעיר ב"ג: יד מלי הרש מציל על הכל. חגיגה ל"ב מ"ח: אינו מציל מה מפני שהוא מטמא מת. ואין כלי חרס הרגיל. מ"ח מ"ח מ"ח פפ' מ"ח מ"ח מ"ח:

שנוי גוסחאות

לא תתירו (את). גיגמות קס"ז ע"ב ולא נתיר ולהא וכן ליהא בד"ב ובמכב"ב כאן. על מיה. בד"ב ובמכב"ב ד"ו רפ"ה. מיחם (ז). בלמוד בכי"ק בלמד ובמן הוא. לרך. בכי"מ ליבי. חזרו. בכי"מ וחזרו. להורות. מי מיל מ"ב: יג דברי ב"ת. בד"ב ובכל המסורות דפו"י ובכי"ק ובמכב"ב בדברי ב"ת. אי"ל ב"ש. מי בשמעוב שטיומים; בד"ב ובדפו"י ובכי"ק ובמכב"ב בש"א. ליבטל. בכי"ק ובכי"מ: יבטל. חזרו בו' להורות בב"ש. בכי"מ וחזרו..בדברי ב"ש וכ"ב בדברי בד"ב ובכי"ק ומי מ"ב: יד על הכל. בכי"ק אח.. ובש"א בכי"ק ובכי"מ בש"א. האוכלין. בכי"ק חאכלים וכ"ה בסמוך בדברי ב"ב אך לא בדברי ב"ה. ודע דבכי"ז זה בכל מקום יגוא אוכלים מתת אוכלים וכ"ה נכון. אמרו לחם ב"ה. בד"ב אחר.. והלא מהרתם. בד"ב מהרת. לעצבו מהרנו אבל כשטהרת את הכלי מהרת לך ולו חזרו. בד"ב ובכי"ק ובמכב"ב ד"ו רפ"ל עצמו.. ; בכי"מ עצמו לא מהרנו אלא בשטהרתם את הכלי מהרתם לכולן [מהיות לך ולו] וחזרו. להורות. מי מ"ב:

תוספות חדשים

יג בשאנה מי שחציו עבד כתב הר"ב ל"ש שיבל רבו הלי דמיו עכ"ל ערמב"ם סוסף וכן הלי כיו ל מהיות מרבה ושחרר לי מהם הלקו מכריחן כמלאכים לשחרם וכ"כ בר"ב לקמן דיה כופין:

לא תתירו את הממון הקל. אמרו להם בית הלל מצינו שאין האדם נכנסין לנחלה על פיה. אמרו להם בית שמאי והלא מספר כתובתה נלמוד שהוא כותב לה. שאם תינשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליך. חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי: יג מי שחציו עבד וחציו בן חורין. עובד את רבו יום אחד. ואת עצמו יום אחד. דברי בית הלל. אמרו להם בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם. לישא שפחה אינו יכול. בת חורין אינו יכול. ליבטל והלא לא נברא העולם. אלא לפריה ורביה. שנאמר (ישעיה מ"ה) לא תהו בראה. לשבת יצרה. אלא מפני תקון העולם. כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו. חזרו בית הלל להורות כבית שמאי: יד כלי חרס מציל על הכל כדברי בית הלל. ובית שמאי אומרים אינו מציל אלא על האוכלין. ועל המשקין. ועל כלי חרס. אמרו להם בית הלל מפני מה. אמרו להם בית שמאי מפני שהוא טמא על גב עם הארץ ואין כלי טמא חוצץ. אמרו להם בית הלל והלא טהרתם אוכלים ומשקין שבתוכו. אמרו להם בית שמאי כשטהרנו אוכלים ומשקין שבתוכו. לעצמו טהרנו. אבל כשטהרת את הכלי טהרת לך ולו. חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי:

מקומות: שאין האחין נכנסין. לנחלת בעלה. דרחמנא אמר ע"פ שנים עדים. ונבי גמאים הוה דאקילו משום עגונה: מספר כתובתה. מטמח שהתקנו לכתוב בשטר כתובה: כשתנשאי לאחר. והרי היא נשאת וא"כ תטול כתובה: יג מי שחציו עבד וחציו בן חורין. כגון עבד של ב' שותפים ובחרו אחד מהן. א"נ בקבל רבו ממנו חלי דמיו. ובחרר חלוי בחותן הדמים: תקנתם את רבו. בחיו חסר כלום: לישא שפחה אינו יכול. מפני לד הירות בבו: בת חורין אינו יכול. מפני לד מבדות שבו: כופין את רבו ועושהו בן חורין. והיינו אם היה עבד של מחה שותפין ואחד מהם שחררו. שכופין את כולם לשחרו: יד כלי חרס מציל על הכל. כלי חרס המוקף למיד פתיל מציל על כל מה שבתוכו ה) כשהוא בתחל המת ולא יטמא כל מה שבתוכו דכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח אבר אין למיד פתיל עליו ממא הוא. הא יש עליו למיד פתיל מהור הוא ומה שבתוכו. לא שנא כלים ולא שנא אוכלין ומשקין ובכלי חרס הכתוב מדבר דכתיב וכל כלי פתוח במי שמטמא דרך פתחו ואינו מטמא דרך גבו: אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין ועל כלי חרס. אבל על כל כלי כלים אינו מציל כדמפרש ואזיל: מפני מה. מפני שהוא טמא על גב עם הארץ. שכל הנמצא אצל ע"ה בין כלים בין אוכלים ומשקין. כולן בחזקת טמאין לפי שאינם בקילים בהלכות טומאה וטהרה. וחובבין על טמא שהוא טהור: ואין כלי טמא חוצץ. אין מציל מפני הטומאה אלא כלי טהור בלבד אבל כלי טמא אינו מציל על כל מה שבתוכו וכלים של עם הארץ הואיל ובחזקת טמאים הן אינם מגילין: לעצמו שהרנו. לע"ה לבדו טהרנו. ולא חיישינן דלמא אתי חבר לאסתמשי בהו שהרי הם בדלים ממגעם. ובלאו הכי נמי כל מאכלם טמא. הלכך אוכלין ומשקין וכלי חרס. שאין להם טהרה במקום כשהיו בתוך למיד פתיל של כלי ע"ה אמרינן להו טהורים הן. ובשעמדו בהן הן במחזקין כליהם בחזקת טהורים. ואין לחוש שמא יבאל החבר מהן ובשעמם בהן שהרי הן אצלו בחזקת טמאים. ואין להם טהרה עולמית. אבל בכלי שטף. דאיכא למיחש שמא יבאל החבר מהן ויטבילם ובשעמם בהם בלא הזאה ג' וז' שלא ידע שנטמאו באהל המת. וחובב דטבילה בעלמא אני לבו להטילה מטומאה ג) שנטמאתן אגב עם הארץ. והיינו דתנן טהרת לך ולו. דאתי חבר לאסתמשי בהו. הלכך עבו דין שוה לכל ואמרו דאין כלי שטף נגול בלמיד פתיל לא בבל חבר ולא בבל ע"ה

ה) כ"ל נרש"ב ד"ר הפוס ריוולא, מטמוכה, ווילנאה, לא בדפוסים הראשונים של פתו"פ וגם אחיל בשמעו הדברים מן שבתוכו עד שבתוכו. ג) כ"ל ד"ר בשמאלן.

ע"ה. ואם כאן לגזור כלעולם כלי חרס של ע"ה לא יגיל בלמיד פחיל לפי שהוא בחזקת טומאה והין כלי ממא מגיל. לא היו עמי הארצות מקבלין מהן. לפי שהן סבורים שהן בקיאין ואומרים כליסה במהרה וכלים כלהם מגילין:

פרק ב א רבי חנינא סגן הכהנים העיד. מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד קאמר הבשר שהוא בליטי בטמאה בולד של ולד כלומר שנגע בטמי ונעשה הוא בליטי לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שטמאה באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. ובשנגע זה הבשר שהיה מתחילה בליטי בבשר שטמאה באב הטומאה חוזר להיות שני שהרי נגע בראשון ונעשה שני. ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו. דמעיקרא בליטי. והשתא שני. ואעפ"כ לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנה דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאים אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה שנאמר בטומאת אוכלים טמא הוא. הוא טמא. ואין מטמא אוכל שיהא בו מ"מ רבנן גזרו שיהא אוכל מטמא אוכל: השמן. של תרומה שנפסל בטבול יום הוא בליטי לטומאה. דטבול יום הוא פוסל את התרומה מן התורה. ומיהא אותו בליטי: בגר שנטמא בטמא מת. הלי גר של מתכת הוא ולא של חרס דכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כטומאת אב אב ואם ראשון. דכתיב (במדבר י"ט) בהלל חרב. ודרשינן חרב הרי הוא כחלל. שהחרב שנגע במת. נעשה אבי אבות טמאת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב. נעשה ג"כ החרב אב. וכל שאר כלים כחרב לדין זה. חוץ מכלי חרס. נמצא הגר של מתכת שנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף רבי עקיבא על דברי רבי חנניה סגן הכהנים. שהרי ר' חנניה לא התיר אלא להחזיר הבליטי. שמ. ור"ע הסיר להחזיר הבליטי ראשון. שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא בליטי. כשמדליקין אותו בגר שנטמא בטמא מת. שהגר עצמו נעשה אב. כמו שאמרנו. ונמצא שהוא הבליטי להיות ראשון. ומותר להוסיף בידים: ר' לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה. לאחר שהופשט אם נמצאת טרפה אע"פ שפסול זה שיה בו קודם הפשט. הואיל ולא לאחר הפשט: שהמפשיט את הבכור ונמצא טרפה. הא קמ"ל ר"ע דאפילו בכור בעל מום הנשחט במדינה על מומו ולא התירו הכתוב אלא באכילה. כדכתיב (דברים י"ז) בשעריך תאכלנו. אבל אם את עורו אסור ומשון קבורה. ואמרינן ר"ע דהיכא דלא הוכר טרפותו עד לאחר הפשט. התירתו שחיטתו והפשטו לעורו כאילו נזרק דמו בירושלים: יאותו הכהנים בעורו. ואינו נכרך: אין לא ראיתי ראיה. שמא לא הירא בימיו שמצא טרפה לאחר הפשט ואם יר: ובדפוסו. הוא לא ראה: אלא יצא לבית השריפה. הואיל וקודם הפשט בא והלכה כר"ע בבכור בעל מום כשהתירו נעמוקה. אבל לא הסירו מומחה. לא. והלכה כחכמים בבכור המיט דבשר בקבורה. ושור בשרפה: ג וכותב בכתב ידו. שטר חוב על הלוה: ואחרים חותמים. עדים כשרים היו חתומים על השטר: והתירו. ואע"פ שכותב השטר. הוא המלוה. ומנע במתותו: שהאשה כותבת את גיטה. ועדים כשרים חתומים בו: את שוברו. שטר מחילה שמחלה לו חשתו על כתובתה: שאין קיום הגט אלא בחותמיו. העדים החתומים על הגט הם עיקר סבת קיום הגט. הלכך כשהעדים כשרים חתומים בו כשר ואע"פ שהוא כתב יד האשה: ועל מהט. שיודע בה שנטמאת במת. ונמצאת בשבר הקדש כשהחכו אותו בשורה ובפק אם נגע בה הכהן והחלש. אם לאו. הכהן והחלש מהורין. דספק טומאה ברשות הרבים היא שהעדים דין רשות הרבים יש לה לענין טומאה. וספק טומאה ברשות הרבים. ספקו מהור: והבשר טבא. דוהלי נגעה בו טומאה. ימתני' אינו' אינו נגעה בו טומאה.

פרק ב **א מימיהם** של כהנים לא נמנעו ומ'. מכנה ז' טעיה במתני' ו' פ"ק דפסחים וע"ש: **ב** מימי לא ראיתי עור וכו'. מכנה ז' טעיה במתני' ד' פי"ב דזבחים וכם מקומה ומה שרצוי להוסיף בה הגני יוסיף שם בס"ד: **ג** ורתירו. וכן העתיק הר"ב. וכפ"ב דגטין בגמ' דף כ' מייתי לה וגרסינן והכשירוהו: לפי דרכך אתה למד שהאשה כותבת את גיטה. כלומר אע"פ שהוא לא סעיד אלא בדבר שבממון. וקבית דוחלים את שוברו מאי אמטריך לאסמעינן דהא כמי אינו אלא דבר שבממון. וי"ל דכותבת את גיטה והיא שוברו מתני' היא בפרק ב' דגטין משנה ה'. ואהכי קאמר דמכאן אנו למדין אותה המשנה. כ"ל. ואכתי תקשה היאך אתה למד שהאשה כותבת את גיטה מהא דשטרי הלואה. דהלוואה א"ל לשון שטר מן התורה כמ"ש בסוף ב"ב. הא מלתא מיתרלה במה שכתבו התוס' בגטין פ"ב [דף כ'] אהיא סוגיא דבעי למפשט מהכא דאשה ידעה לאקנויי והקשו דשטרי הלואה אין צריך לאקנויי ותירלו דמסתמא כיון שהיה מלוה לכל בני העיר גם הם היו עושים לו טובה. ונותנים לו במתנה. או מוכרים לו שדות. דפעמים בלא היו קונים לו אלא בשטר. כגון שדי קטיה לך או מכורה וגם הבטרות האלו היה כותב אותם ואתריס חותמים. ע"כ: שאין קיום הגט אלא בחותמיו. פי' הר"ב העדים החתומים וכו'. ולא דק לפרש שהלכה אלא כמ"ש שם בשם הר"ן דכלומר עדי מסירה ועוד לפשר דמשום חתימת הבוכר נקט הכי. [וכל שטר קרוי גט כמ"ש הר"ב ברפ"י דב"ב]: הכבין והחלש מהורים. פירש הר"ב דספק טומאה ברה"ר היא וכו' דאילו רבות היחיד אע"ג דכבין אין בו דעת ליבטל וכל כה"ג אף ברה"ר טהור כמ"ש הר"ב במ"ו פ"ג דטהרות. הכא דאחלש עסיק בה נאחלין עליה. גמ' [דפסחים דף י"ט]. ועמ"ש בשם הכ"מ במשנה ד' פרק ד' דטהרות: והבשר טמא. כתב הר"ב ומתניתין

פ"ב **א** רבי חנינא סגן הכהנים. עפסחים י"ל פ"ה: לא נסגנו מלשרוף ט' לא נסגנו מלהדליק כו' פי"ו פ"ט פ"ו: פטוי המקדשין פ"ה: ב אר"ח סגן הכהנים כו' זחיים ק"ג ע"ב: שהמפשיט את הבכור כו'. וחכ"א כו' מ"ו פ"ג מפ' נעורות כ"י (ובמילוה לאן שנלבה כו"ל ובתמיד ע"פ נכ"פ): אלא יוצא לבית השריפה. מ"ו פ"ב מכ' פסולי המקדשין ה"פ: ג אף הוא העיד כו'. ציונין כ"ל ע"ב: שהאשה כותבת את גיטה. שם כ"ל פ"ל כ"ב ע"ב עיי' פ"ל מה' גירושין ה"ה כפ"ב פגטין כ' מ"ש ה"ב: פיטן קנ"ג פ"ב: ועל מהט שנמצאת בשבר מכחיש ל"ם פ"ב מ"ו פ"ו מכ' מעשה אוכלין פ"ו: ר"ח:

שנויי נוסחאות

פ"ב **א** רבי חנינא. בכ"ק ר' חנניה וכן בסמוך. שמוסיפין מומאה. בכ"ק ובכ"מ שמוסיפין לו.. הוסיף ר"ע. בכ"מ ..ר"ע ואסר. (טומאה) על טומאתו. בד"נ ובמ"ק ובכ"מ לו טומאת..; במכנ"ב ותתריס במכנה ד' ריווח ומכ"ובכ לו על.. ולית ה: **ב** שהמפשיט. בכ"מ משהפשיט. ונמצא טרפה. בד"נ ובמכ"ות דפו"י ובמכנ"ב ד"ו רפ"ה ונמצאת.. לא ראינו אינו ראיה. במכנ"ב אין לא ראינו ראיה וכ"ה בכ"ק (ובס אן..) וכ"ה בד"נ ובמכנ"ב ד"ו רפ"ה (ובלס חן..) וכ"ה בכל המפרשים דפוסים ישנים ועי' לע"ל: **ג** (והיה בו זקן אחד). בד"נ ליתא בטעות; בכ"ק ..בה.. (והיה) מלוה לכל בני הכפר. בכ"מ ..בפר ולית. בכתב ידו. בכ"ק ..ידיו ולית נכון. ותתירו. עי' קו"ש. לפי דרכך אתה למד. בכ"מ ולפי דרכו למדנו. מאמר שנמצאת. בכ"ק הסחם..; בד"מ .שנמצא. ואם נמצאת בכ"מ אם..:

לקוטים

ג תוי"ט ד"ה ותתירו וכו' והכשירוהו. מלה לפי ני' הס' עם מ"ש הוא ז"ל נדבר בחלו"ז בשם הרוש דבשם אמת כיון שהיה מעשה לוחם היו כם שטים ט מוכנ ומתמס לו שדות בתנה בחכמה וכדי זה נר' שהוא כמו רבים מלוחרים דאסור אלא ל"ל כמ"ם מרן הרב"ר בי"ד סי' ק"ס בסק' גם כוה ז"ל על דברי הרוי הלנו דהא הוי רבים ותיקן דע"כ לא לאסרי רבים מוקדמת ומאוחרת אלא סמוך להלוה קנת אבל בטופנת הרבה אין לאוס ולפי' מהכ מרוכה כל שאוא סתם ע"כ והבשם יש לפרש בשר אלוה רמז הנמת נאמרו ותתירו דהוא"ל והכשירו אלא בעי' בחיי מכוס הנים. (ס"ל):

*) בגיל דיר עד.

ומתני' לייני בהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לבחיטתה ועדיין משקה טופח עליה. בגמ' פ"ק דפסחים דף כ' בפרה של זבחי שלמים וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ופירש"י להמי נקט פרה לבעלים. ומתעסה ליפות

ד"ה בכל ביצה טרופה. מטל יפה פ"ג מ"ב מ"ש"ח מפל"מ"ח פ"ב ומכ"ק בפ"ג דפעי' פ"ב: ואם היתה כמין טובע. מ"ר: וע"ל שבולת שבקציר. פלה פ"ב מ"ב מ"ר פ"ד מפל פעמים פגיים פ"ג: ועל גנה קטנה פר. ירושלמי פלאים פ"ו מ"ד: ה הבפים מורסא בשבת. שנם ק"ר פ"ב כשפים ר' פ"ב ירושלמי נלמת פ"ג פ"ו שנם מ"ש פ"ב (כה"ם) מ"ר פ"ר מכ"ד שנם פ"ר פמ"ב לאוין פ"ם פרה"ש מ"ם פ"מן מכ"ם מפיר כ"מ:

שנויי נוסחאות

ד בכרם. נ כי"ק בקרן (?). ביצה. נד"ל ואחרי' נמשב"ב ד"ו רפ"ל ביצת. שהיא חבור. נכי"ק שיהא.. ואם היתה. נד"ל.. חיית. וראשה מבצת. נכי"ק ..מגיע וכמן הוא.נקצרה בכל מקום נקצרת. ת"ר (ריא). נד"ל ונדפו"י ובמבב"ב דפו"י ליתה. במלא בוצר. נכי"ק מלא.. ומלא בוצר (וסלו) נכי"ק מלא.. וליתה: ה והיותר. וכ"ה בנמ' דפו"י ובמבב"ב ד"ו רפ"ל; נכי"ק ובמבב"ב ולא היותר. ופירשן (ר') יהושע בן מתיא. במבב"ב בדפו"י ופירשן..; נכי"ק ליתה וכן ליתה נכי"מ (ובס מתתי'). הבפים מורסא. נכי"ק בקשים (?) מורסה וכ"ה בתוספתא כ"י וויטן; בנמ' ריווא ווילנא מורסן. לעשות לה. נכי"ק ..בח. (ועל) חצר. נכי"ק ובכי"מ ליתה.

תוספות חדשים

פ"ב ד ברע"ב ד"ה על ניגה כו' וגנע פ"ר בגיגה כו' ע"כ ל"ד ד"ה פלר מומאת כו' פלי ירק כמלה ממש ולא נלמר שסיבה נממת מן בגיגה ע"ם בתפ"ם.

תוספות רע"א

פ"ב ג [אות ד] בתי"ם מר"ה והבשר ממא. כמ"ש הרא"ש פ"ק דב"מ. עיין בספר תוספת שבת סימן ש"ם ס"ק י"ח. ועיין בתבואות שור סימן ל"ב סק"ה ובחידושים שבת דקל"ח א':

לקוטים

ד ברע"ב ד"ה אם וכו' שהנפתח וס' ובלאלה פי כמין שנגע שהא שלמה ודומה לגובע לינה תבור מפני שמשמשת לכלי ולכלי פ"כ ופמ"ם כמס' ג' פ"ג דפ"י: (ס"ל) תוי"ם ד"ה בכרם וכו' ומסיים וכו' לא סבי ליה בעמנת דשורות וכו' דהא כל דבים נמי בשורות מדעים קמי מכרם ומ"ם כרם דקמ: (שב)

ומתני' לייני בהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לבחיטתה ועדיין משקה טופח עליה. בגמ' פ"ק דפסחים דף כ' בפרה של זבחי שלמים וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ופירש"י להמי נקט פרה לבעלים. ומתעסה ליפות

ממא. ואם נמצאת בפרש. הכל טהור: ד שלשה דברים אמר רבי ישמעאל לפני הבמים בכרם ביבנה. על ביצה טרופה. שהיא נתונה על גבי ירק של תרומה. שהיא חבור. ואם היתה כמין כובע. אינה חבור. ועל שבולת שבקציר. וראשה מגעת לקמה. אם נקצרה עם הקמה הרי היא של בעל הבית. ואם לאו. הרי היא של עניים. ועל גנה קטנה שהיא מוקפת ערים. אם יש בה כמלא בוצר וסלו מבאן. ומלא בוצר וסלו מבאן. תזרע. ואם לאו. לא תזרע: ד שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל ולא אמר בהם לא איסור והיתר. ופירשן רבי יהושע בן מתיא. אם לעשות לה פה חייב. ואם

בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לבחיטתה ועדיין משקה טופח עליה שהוכשר הבשר לקבל טומאה באותן המים דאי לא הכי לא היה הבשר ממא ואע"פ שרואים אותו בבית המעבחים בעזרה מ)דכל משקה בית מעבחיא דכן. ואין מכשירין את הבשר לקבל טומאה. ואי קשיא סיפא הבשר ממא והידים טהורות. והלא אוכלין ממהין מטמאין את הידים מדרבנן. הא לא קשיא מידי. דקיי"ל אין טומאת ידים במקדש בשנגזרו על טומאת ידים לא גזרו בה במקדש: ד בכרם. נ)שהיו יושבין שורות שורות של חכמים. ככרם זו הנטועה שורות שורות של גפנים: על ביצה טרופה. בקערה נ)שנתערבה החלבון והחלמון יחד ונתונה ע"ג הירק. וגנע מבול יום בגילה אע"פ שהיא תולין. דאין שייך תרומה בגילה. ומבול יום לא פוסל בחולין אע"פ הוי חבור ונפסל הירק כאילו נגע בו: אם היה כמין כובע. שנהפכה הבילה ונעשית כמין כובע על הירק והעלה התחיה: שבולת שבקציר. שיר בקצירתו שבולת אחת

שלא קצר.ורחם אותה שבולת מגיע לקמה. ד)אם אותה שבולת נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית. שהקמה מעלתה דלא קרינן בה לא תשוב לקחתו. ואם לאו הרי ז שכחה. והיא לעניים: ערים. חמש גפנים הנטועות ומודלות ומוכבות ע"ג כלונסות או ע"ג גדר קרוזות ערים לשון על פרש יעיני: אם יש בה כמלוא בוצר וכלו. אם הגנה גדולה כשיעור שיעמוד בה בוצר הענבים. עם סלו שמביאים הענבים לתוכו כשהוא מלקט הענבים מכל לדדי הערים: תזרע. הגנה. והוא שירחיק הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם שהם עשה מפחים לכל רוח וזרע האחר: ואם לאו. שאין הגנה גדולה כל כך: לא תזרע. ואע"פ שמרחיק כדי עבודת הכרם מפני שהזרע גרמה עם הכרם כאילו הם כלאים: ה ופירשן רבי יהושע. אימתי חייב. ואימתי פטור: אם לעשות לה פה חייב. משום בוגה: ואם להוציא ממנה

ד בכרם. פי' הר"ב שהיו יושבין שורות שורות וכו' ככרם זו וכו'. ומסיים הרמב"ם והש"י קרא כנסת ישראל כרם שנאמר (ישעיה ה') כרם היה לידידי. וכ"כ בתוספות פ"ד מ"ו: על ביצה טרופה וכו'. מיקרה במ"ב פ"ג דמס' מעשר יום וע"ש: ועל שבולת שבקציר וכו'. תנן הא במ"ב פ"ה דפאה וע"ש: ערים. פי' הר"ב חמש גפנים וכו'. עיין בפרפ"ו דכלאים: אם יש בה כמלא בוצר וכו'. וזהו שירחיק הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם וכו'. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ולדבריהם הלא יהיה הערים מבפנים לגדר הגנה והיא שעת הראב"ד בהשגות פ"ח דכלאים. שכתב מוקפת ערים שאמרו. מבפנים היא וכבר פרשתיה במסכת עדיות. וז"ל בפירושו. כל הפנוי של אותה גנה אין בה כי אם ארבע אמות דהייט אמה בוצר. ואמה סלו. מרוח מזרחית. ואמה בוצר. ואמה סלו. מרוח מערבית. וכן מדרום לצפון. דאינון מארבע אמות מרובעות. וכשמרחיק כדי עבודתה מזו ומגלא זורע שתי אמות אמצעיות מרובעות. עכ"ל. ואע"פ שזהו נ"כ שעת הרמב"ם בפירושו וכמו שהתבאר. לא זהו שעתו בחבורו שכ"כ בהל' כלאים פ"ח [הלכה ז'] גנה קטנה שהיא מוקפת גדר ועירם את הגפנים סביב לה מבחוץ על כל טהליה. אם יש בה מלא בוצר וסלו מבאן. ומלא בוצר וסלו מבאן. הואיל והיא מוקפת גדר. זורעים בתוכה ירקות. ואם אין כשיעור הזה. אין זורעים בתוכה מפני שנראה הכל כערים אחד וירק בתוכו. ע"כ. ולשמעתי דבחבורו אזיל שהוא פוסק שם [הלכה ג'] דדין הערים שאין גדר נדון להפסקה. ושהרקתה שלא גריכים תהיה מן הגדר לא מן הגפנים. ואע"פ שבפירושו גריס פ"ו דכלאים לא פי' כן. אלא כשעה דהכא בפירושו. מ"מ דבריו שבחבורו בחדא שמה ניהו וכן דבריו שבפירושו [אלא ניהו]. וקשיא לי על הר"ב שגריס פ"ו דכלאים פוסק כשעת הרמב"ם בחבורו. וכמ"ש שם. ואילו הכא כתב כשיטתו שבפירושו: ד ולא אמר בהם לא איסור והיתר. המפים מורסא ולד נחש קלי ובלפסין הירומות לא אמר בהם לא טומאה ולא טהרה. רמב"ם: ופירשן ר' יהושע בן מתיא. פי' הר"ב אימתי חייב ואימתי פטור. פירש הר"ב דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. כר"ש פ"ק דכתובות דף ו' ומ"ם בספ"ו דשבת: ואם להוציא ממנה לתה פטור. פירש הר"ב דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. כר"ש

מ) נר"ב ד"ר. דקי"ל מעשה בית מדמאי. נ) נר"ב ד"ל כשרה. ג) נר"ב ד"ל שמשרב. ד) נ"ם מר"ב ד"ל והד"ל: ה) פי' על לפסן לירומות. מ"ש

מצנה לחה פטור. דמלאכה שא"ל לגופה היא שהפתח היא המלאכה. *) וז"ל להיות לה פתח מעכביו. ואין כאן אלא היסרא דרבנן. ומשום לערא לא גזר. והוי פטור ומותר: אם מתעסק שלא ישבנו פטור. דא"ל לגופו של דבר הגלוי. ואם היה יודע שיעמוד ולא ישבנו. לא היה לו. ובהאי נמי לא גזרו רבנן. והוי פטור ומותר: לפסין ארגיות. כלי חרס סתומים עשויין כמין כחור חלול מנפחים. ולאחר שמלבנים אותו בכבשן. תותחים אותו באמצעו ואוא נעשה שני כלים: טהורות באהל הטת. כל זמן שלא הוכשרו. דכלי חרס אין מקבל טומאה מגבו. אלא מאחיריו. כדכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח. דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו והאי אין לו אויר: וטמאות במשא הזב. בטומאות היסט שאם נתגלגלו לו נתגלגלו ממשא הזב. שמאים. אע"פ שאין להם אויר: מפני שלא נגמרה מלאכתן. דמתיכה שותכין אותן באמצעו א היא גמר מלאכתן ואין הלכה כרבי אלעזר בר לחוק. אלא לבוק בכבשן הוא גמר מלאכתן הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחלקן: ן מלילות. שבולים שלא נכלו כל צרכן ומופקן באבנים ומשקה זב מהן ושובל בו: יגמור. מאחר שרסקן וכתתן מערב שבת. יגמור ויאכל בשבת. ולא דמי למשקים שזבו שאסורין נזירה שמא יסחוט. דהכא אפילו יסחוט ליכא איסורא דאורייתא. משום דמשקים אתו ממילא: לא יגמור. כדי לאכול לאחר שקדש היום. דאסורין כשאר משקים שזבו. והלכה כר' שמעאל: ן עיר של זהב. עשרת הב עשויה כמין עיר צורת ירושלים. ולא חיישינן דלמא שלפא ומחויא ואחיא לאחוי תרבע אמות ברשות הרבים: ומפריחי יונים. מין ממיני השמוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך. פירוש אחר שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעליה ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור: שפק נגע שפק לא נגע שפיקו טהור. משום דטומאה עוברת היא ואינה נחה במקום. הלכך שפיקו טהור ואפילו ברשות היחיד: ן סנדל של סיידין. מנעל של עץ שטלין ברגליהם המתעסקים בסיד להגן על רגליהם שלא יכרבו בסיד. ואם נעל אותו הזב שמא מדרס: ועל שירי תנור ארבעה. אם היה גדול הרבה וגממא. ואח"כ נכבר. לא נטהר עד שלא יהיה בשביריו גבוה ארבעה. ולעולם שבריו מקבלים טומאה כאילו היה שלם עד שיהיה הבבר להוציא מבנו לחה פטור. ועל הצד נחש בשבת. אם מתעסק שלא ישבנו פטור. ואם לרפואה. חייב. ועל לפסין ארגיות שהם טהורות באהל המת. וטמאות במשא הזב. רבי אלעזר בן צדוק אומר אף במשא הזב טהורות. מפני שלא נגמרה מלאכתן: ן שלשה דברים אמר רבי ישמעאל. ולא הודה לו רבי עקיבא. השום *) והבוסר. והמלילות. שריסקן מבעוד יום שרבי ישמעאל אומר יגמור משתחשך. ורבי עקיבא אומר לא יגמור: ן שלשה דברים אמרו לפני רבי עקיבא. שנים משום רבי אליעזר. ואחד משום רבי יהושע. שנים משום רבי אליעזר. יוצאת אשה בעיר של זהב. ומפריחי יונים פטולים לעדות. ואחד משום רבי יהושע. השרץ בפי חולדה. ומהלכת על גבי כברות של תרומה. ספק נגע ספק לא נגע ספקו טהור: ן שלשה דברים אמר רבי עקיבא. על שנים הודו לו. ועל אחד לא הודו לו. על סנדל של סיידים. שהוא טמא מדרס. ועל שירי תנור ארבעה.

*) כייון ג' דברים כלומר מימין דשייך בהו סמיכה ע"ש ולא ע' ישמעאל (תוס' שאלון) ועי' ש"ל.

דמשה ה' פ"י דשבת [גמ' רפי"ד דשבת דף ק"ו] ובס פסק הר"ב דאין הלכה כמותו ועיין בהל' שבת לסרמב"ם פ"י ומ"ש שם המגיד [הלכה י"ז] ואין להאריך כאן. ומ"ש הר"ב שהפתח היא המלאכה וז אינה צריכה להיות לה פתח מעכביו. שהיו טומד להכנים אויר. ולהוציא לחה תמיד. אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראוי הוא להכנים ולהוציא אם היה צריך. מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן שהיו עומדין להכנים ולהוציא. אבל לעשות לה פה דמיא למסך. תוס' פ"י דשבת דף ל"ד [ד"ה ור"ש] ופמ"ש ג"כ במ"ה פ"ב דשבת: אם מתעסק שלא ישבנו פטור ואם לרפואה חייב. ובסוף פמ"ז דשבת כתבתי דאף לאחר חייב. והיינו דפירש המגיד פרק י' מהלכות שבת אחא דמתעסק שאינו לד כדרכו. אלא מתעסק בו: אירוניות. פי' הר"ב כלי חרס סתומים וכו'. ואירוניות פירוש עיירות. וז"ל הרמב"ם עירונית ואירוניות הכל שוה מוחסות של עיירות. ע"כ. והכי מפרשינן בגמ' פ"ד דביצה דף ל"ב. ופירשו התוס' דאותם של כפרים אינמקפידים ואוכלים כך עליהם. [ע"כ]. ואחס פירש"י קטרות. דאבני מפרש נעי הקלייתא]: ן לא יגמור. פי' הר"ב כדי לאכול ס'. כלומר אבל רשאי לסמיחם לסיות המשקים זבים ויוצאים. ובלבד שלא יאכל מהם בשבת. כ"כ התוס' פ"ק דשבת ד' י"ט. ומ"ש הר"ב דהלכה כר' שמעאל ואע"פ שהוא תלמיד ר"ע כמ"ש הרמב"ם וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו כ"ש מתלמידו הכא הורה ר' חנינא כר' ישמעאל כדאיתא שאם בגמ': ן יוצאת אשה בעיר של זהב. פי' הר"ב ולא חיישינן דלמא שלפא ומחויא. דסבר ר' אליעזר מאן דרכה למיפק בעיר של זהב אשה חשובה. ואשה חשובה לא משלפא ומחויא. גמ' פ"ו דשבת דף נ"ט. ודהכא אתם לא תלא בעיר של זהב דלא כר' אליעזר. וכאותו שאם פסק הרמב"ם בפי"ט [הלכה ו'] מהל' שבת ולפיכך יש להגיה בפירושו ופסק הלכה שאין מותר וכו'. וכן מוכח מהפירוש עצמו ממה שכתב אח"כ שבני המאמרים הנשאריים ברורים. ש"מ דבראשון והוא זהו דעיר של זהב שהוא איט ברור ואינה הלכה: מפריחי יונים. עמ"ש במ"נ פ"ג דסנהדרין על פי' אחר שכתב הר"ב: השרץ בפי חולדה. שיהיה בפ"ד דטהרות מ"ב. ועמ"ש בפי' הר"ב ומ"ש שם בפ"ד. ושאר עמ"ש שם פ"ז מ"ב: ן סנדל של סיידים. פי' הר"ב מנעל של עץ וכו' מפני שהסיד שורף את העור. רש"י פ"ז דשבת דף כ"ו. ומקשה בגמ' אמאי שמא מדרס הא לא פחות להיטלא עביד. פירש בתוס' דהוא"ל ואין עשוי כלל לנעול. רק לטמר רגליו שלא יכרבו בסיד. ולא להיטלא עביד. ומשמ שכן הסייד מטייל בו עד שמגיע לביתו. [ע"כ]. ויש תימה בכ"מ פכ"ה מהל' כלים שכתב דתכמים פליגי בשמתי' ולא היא דבסך הוא לו ובריתא דשבת בשעתו. דשאם תניא חדא דלא הודו לו: ועל שירי תנור ארבעה שהיו אומרים ג' והודו לו. ברים פ"ה דכלים הגן ושריו ד' דברי ר"מ. ותכ"ל בד"ל בגחול וכ' ואפ"ה שפיר קאמרינן הכא דהודו לו. דהייט כלפי שאמרו ג'. ול"ל דהייט דלאפרוך למתני שהיו אומרים ג'. ולמאי נ"מ תנא מה שהיו אומרים. אלא לומר דעל שהיו אומרים ג' הוא דהודו. אבל על אמרו ד' לא הודו דתנור ז' אפי' בפחות מארבעה מגרבעה פני. כי הוי רוחבו כדפירש הר"ב שאם. א"ל יש לפרש דר"מ וחכמים דשאם קא פליגי בדר"מ. ושאר לו דהכא דלר"מ כ"ע בארבעה דוקא ס"ל בין בגחול בין בקטן ולחכמים כ"ע בגחול דוקא בארבעה. אבל בקטן וכו': שירי תנור ארבעה. פירש הר"ב אם היה גדול הרבה. מיין רש"ש פ"ה דכלים: תנור, פי' הר"ב שאם תנור

ועל חצר נחש בשבת. שנעשה שם פי' שם כ"ה שם פ"ג שם פרק"ב ג"ח פיין שם פ"ו פ"ו: ועל לפסק ארגיות. ביצה ל"ג ע"ב ירושלמי שם תלה ע"ד ס"ד מ"ו פ"ה מכ' פסמלי פסחים ומוצ' כ"ג: ן חשום הבוסר. שבת י"ט ע"ב: ירושלמי שבת פ"ל ס"ב: יגמור משתחשך. מ"ו פכ"ל מ"ה שבת כ"ו ע"ב ומיין ע"ב ע"ב: ן יוצאת אשה בעיר של זהב. שבת ל"ב ע"ב קל"ח ע"ב ירושלמי שבת פ"ו ס"ל ס"ה ע"ב: ומפריחי יונים. כ"ש כ"ג ע"ב פנחדרין כ"ד ע"ב ירושלמי ר"ה פ"ג מ"ז מ"ו ע"ב מכ' עדות פ"ד ספ"ג לאמרי ר"ל פ"ג ח"מ מיין ל"ב מפיר פ"ה השרץ בפי חולדה פסחים ע"ד ע"ב מלין ע' ע"ב מ"ו: ספ"ו מכ' מגות כפומ"ס ס"ו: ן על סנדל. שבת ס"ו ע"ב פוכפסת דבלים נ"ב ע"ב מ"ו: מכ"ב מפ' כלים ס"ח: ועל שירי תנור. מ"ו שם מפ"ו ס"ל:

שנויי נוסחאות

אם מתעסק. נכי"ל ..כ מתעסק: נכי"מ ..במתכוין. לפסין ארוניות. נד"ל ..ארוניות; נכי"מ אלפסין ארגיות; נכי"ק אלפסים עירוניות; נתוס' באלן אילפסין עירוניות. ועי' תו"ס. ר' אליעזר בן צדוק. נכי"ק ..בר צדוק; נאשכ"נ ר' אליעזר וכ"כ נד"ל (ושם בר) ונדפו"י. הוב. נכי"ק זב: ן אמר ר' (ישמעאל ולא הודה לו ר') עקיבא. נד"ל ליתא. והבוסר והמלילות נכי"מ סדר והמלילות והבוסר. מבעוד יום שרבי. נכי"מ ..יום שם יגמור שרבי: ן (ואחד משום ר"י שנים משום ר"מ): נכי"מ ליתא. יוצאת. נכי"ק יצא. לעדות. נכי"ק ונכי"מ מן העדות. ואחד. נכי"מ אחד. חולדה. נכי"ק החולדה: ן סנדל ולי"ה נכי"ק ונכי"מ: בד"ל ואחריו נאשכ"נ ונמ"ד דפו"י בסא סנדל והתוי"ש מתקש מהמשמות וכ"ה מהגמ'

תוספת חדשים

ן בשאנה מפני שלא נגמרה מלאכתן כתב הר"ב דהתחיכה היא גמר מלאכתן ע"כ וצ"ק סבר מתיכה לאו תסרון מעשה הוא דהוי ליה כמגופה תניא ולאיס מבראשים רכס ועי' בפי' הראב"ד:

לקוטים

ן שלשה. לשאלי אחרת דסק בבבת פ' תניא תלוים דבם בריסק מפ"ם ויאלו מעמנן אסורין וכ"ל מסיר ולא מימא דהכא מני במחלוקת שנויה דר' ישמעאל ור"ע קא"ל שאם ואו לא דבשאנה אמיל ר"ע עודה דמדיעה

שהיו אומרים שלשה. והודו לו. ועל אחד לא הודו לו. על כסא שנטלו שנים מחפויין זה בצד זה. שרבי עקיבא מטמא. וחכמים מטהרין: ט הוא היה אומר האב זוכה לבן. בנוי. ובכח. ובעושר. ובחכמה. ובשנים. ובמספר הדורות לפניו. והוא הקץ. שנאמר (ישעיה מ"א) קורא הדורות מראש. אף על פי שנאמר (בראשית מ"ו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ונאמר (שם) ודור רביעי ישובו הנה: י אף הוא היה אומר המשה דברים של שנים עשר חדש. משפט דור המבול שנים עשר חדש. משפט איוב שנים עשר חדש. משפט המצריים שנים עשר חדש. משפט גוג מגוג לעתיד לבא שנים עשר חדש. משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש. שנאמר (ישעיה ס"ו) והיה מדי

מדי

בחבת להם לאהב הטובה: הוא הקץ. בקב הקב"ה לאותו דבר מיהים לזמן פלוני. ולדור פלוני. כמו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ודור רביעי ישובו הנה. הרי מספר הדורות. שהוא דור רביעי. הוא הקץ של ארבע מאות שנה: י שנאמר והיה

מדי

אף פ"פ שנאמר ועבדום וגו' ונאמר ודור רביעי ישובו הנה. פירש הר"ב הרי מספר הדורות שהוא דור רביעי הוא הקץ של ארבע מאות שנה. וז"ל הרמב"ם לפי שקבת מורדי מצרים ומשה מוצלי מצרים ומשה נכנסו לארץ שירד ממנה קבת והם דור רביעי לפי [שמה] שנאמר הש"י ודור רביעי ישובו הנה. הוא מתחיל משעה שנסעו מן הארץ. רוצה לומר ירידתם למצרים. כמו שנאמר ישובו הנה כלומר אמר משעה שילאו מן הארץ הזאת עד ד' דורות. ישובו אליה ע"כ. ורש"י מפרש בפסוק ודור רביעי ישובו הנה שיעקב נגלה למצרים. ולבן בן תגרון בן פרן בן יהודה היה מבני הארץ ע"כ. וכתב הראב"ד וז"ל. ואני תמה הוא טוען שני קצים. בשנים. ובדורות. ומוד קשה לי הא דקתני אע"פ שנאמר ועבדום וענו אותם וכו' ואמר דור רביעי ישובו הנה. מאי אע"פ איכא בינייהו הא והא זה קץ לשעבוד. וזה קץ לגיות הארץ ובין זה לזה מ' שנה שנמדו במדבר. וכ"ל דהאי דקאמר ובמספר דורות לפניו הוא הקץ. ה"נ קאמר. כלומר אע"פ שעתה קץ לגלות ישראל. ולשעבוד שלהם בשנים. מ"מ לענין הטובות והנחמות האמורות להם. [במספר] הדורות הוא שולה לפי שהוא רואה את הדור שהוא זכאי ומתגלגל עמהם עד שמגיע לאותו הדור. וכן היה בשעבוד מצרים אע"פ שנגאלו בסוף ארבע מאות שנה לא יצאו *) לגבת הארץ עד דורו של יהושע. וכן היה בגלות בבל לסוף שבעים נגאלו שהיו בגת שתים לדריוש. אבל ירושלים לא נבנתה עד סוף שלשים ושתים לארתחשסתא כי לא נתישבה העיר. ובאותו הפרק חזר נתמיה לבבל. וכן לימות המשיח כשיגאל אותם הקב"ה לא יכנסו מידל ארץ. אבל יוליך אותם למדבר העמים כנבואה יחזקאל כ' [ל"ה] עכ"ל. ומ"ש שרואה אותו הדור שהוא זכאי וכו' לשיעתיה אזל דלא פי' ובמספר הדורות דקאי ג"כ לאהב זוכה לבן וכו'. אלא שהוא מעין בפני עצמו. אבל לפי' הר"ב דקאי נמי על האב זוכה לבן וכו'. ניראין לומר דאע"פ שזכות הדור גרמה להתגלגל עד אליו. מ"מ גם זכות אב היא שגרמה דהא והא גרים דאי לאו זכות האב אף זה הדור לא היו זוכין עדיין: י משפט דור המבול שנים עשר חדש. ושוב נוסף עליהם י"ל ימים שבגת החמה יתירה על בגת הלבנה. הראב"ד. וכמו שפירש"י בפ' נח בפסוק (בראשית ז') ובחדש השני בשבעה ועשרים [יום] לחדש: משפט איוב שנים עשר חדש. מפרש בסדר עולם פ"ג דכתיב (איוב ז') כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי. מה לילות למני אף ירחים למני. פירוש ירחי שוא הם ימות הקץ שהם ארוכים כדכתיב (דברים כ"ח) ירח ימים. ולילות עמל אלו ליצת המרף שהם ארוכים כלומר חריסות הימים. והלילות היה לו שוא ועמל. שלא מצא בהם מרגוע. מנו לי. כלומר במנינם נמסרו לי שלא חסר מהם אחד. ומה לילות למני שלא חסרו אחד [כו'] הראב"ד: משפט המצריים שנים עשר חדש. דכתיב (שמות ה) לקחשם קש לתבן. אימתי התבן מצוי שם בחייר. וכשם ילאו בניסן. סדר עולם. הראב"ד: משפט גוג ומגוג לעתיד לבא י"ב חדש. כלומר שלא יגנבו בגת אחת אלא מתחלת [מכתן] עד סופה י"ב חדש. שיהיו נמוקים והולכים עד שיכלו דכתיב [יחזקאל י"ח] ו' וקץ עליו העים וכלו (חיים השדה) בהמת הארץ] עליו תחרוש קץ ותורף. הרי שנה שלמה [סדר עולם]. הראב"ד: גוג ומגוג. הכי גרסינן וכן כתוב ביחזקאל ל"ח [ב'] אל גוג ארץ המגוג. וכל הגבוהה על גוג שהוא המלך. ובסי' ל"ט [ו'] כתיב ושלחתי אש במגוג וגו' וי"ם דל"ג ומגוג כלל. וי"ל לפי שלא שנאמר על מגוג אלא ושלחתי אש ולא נזכר בו דין י"ב חדש. אבל יש ספרים דגרסי מגוג בלא ו' וזה ודאי טעות: שנאמר והיה

מדי

*) נ"ל שבו לשבת בארץ.

פחות מגובה ארבעה. וכתב תוד שבמשנה עשוי כמין קדירה גדולה שאין לה בוליים ומחברין אותו בטיט ע"ג קרקע ורצפת הקרקע היא תחתיתו של תנור: שנים מהפויין. מן הלוחות העשויות למובב: שרבי עקיבא מטמא. דסבר אע"פ שאינו ראוי ליציבה הוא ראוי לקבל רמונים. ומאי מכוס כלי קבול: וחכמים מטהרין. דסברי הואיל ושיקרו ליציבה עביד ולא לגיה קבול. כיון שהבטל העיקר שבעבורו נעשה. נתבטלה השפלה. ואינו מטמא אפילו משום כלי קבול. והלכה כחכמים: ט האב זוכה לבן וכו'. לפי שקרוב טובא הכן להיות דומה לעבד האב. והגוי. והכת. והחכמה. והשנים. אדם זוכה בהן מתחלת יצירתו כפי מבנו. והמוסר אדם מוריהו לבנו. וחכמה. דאמרינן הכא היא הסברא הישרה. והיא באדם כפי מבנו. והשנים. אריכות הימים. ולי נראה שאם אדם זוכה הוין ליה בעיס נאים בעלי כח בעלי חכמה. עשיריס. ומאריכין ימים: ובמספר הדורות לפניו. פעמים שהקב"ה מבטיח לאב לעשות טובה לזרעו לזור שליני לו לדור רביעי. והאב זוכה לאותו הדור

שנויי נוסחאות

(ש נ י ם) מחפויין. בשבע"ב ד"ו ובמס' ד' פמוזבה. מחופין; בכי"ק חפויין ולית: ט זוכה. בכי"ק זכה בתוס' שלמן אבאי. לבן (בנוי ו)בבח. בכי"ש לבנו (וכ"ה בתוס' שלמן) ולית: ומוכח מלרוזלמי שביא הראב"ד שבמס' נשעות (ד"ס); בתנחות הלמוד וכס' הלנוזה. בהמשה דברים בנוי. ובמספר הדורות (לפניו). בד"ל ובספר. וכ"ה בתוס' שלמן בלמ"ת ספר דורות.: בכי"ק שלפניו; בכי"ש ליתא. והוא הקץ שני'). בכי"ק הוא. וכ"ה בכי"מ (וכס ליתה) וכ"ה בתוס' ובתוס' שלמן. אעפ"י. בלמ"ת ואעפ"י. (ונאמר) ודור כו'. בכי"ק ואמר. בלמ"ה אומר; בכי"מ ליתה; בתוספתא כתיב ודור. פ"ס ופי' תוס' שלמן. ישובו הנה. בכי"מ הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה: י (והיה) אומר. בכי"ק ובכי"מ אמר וליתה וכן ליתה בד"ל (וכס בשעות אומר). (משפט גוג ומגוג לע"ל) י"ב חדש). בד"ל ליתה בשעות; בשבע"ב ד"ו רפ"ל שעס פי' הראב"ד ..גוג מגוג.. וכס בשבע שעס פי' הרמב"ם ליתה לגלגל מגוג וכן ליתה בכי"ק וכן ליתה בכי"מ (וכס ליתה למלה לבוא) ועי' הוי"מ. בע"י ד' ראשון ליתה לגלגל לעתיד לבוא.

ראשון לציון

י תוי"ט ד"ה משפט גוג כו' דלהיב הבמה כו' הראב"ד סדר עולם וכן ביאר רש"י ביבמות שם:

לקוטים

דמדיא שרי דל"ד לשקין בזכו דמעיקרא אוכל והבהה משקה אבל בכם מעיקרא אוכל ולבסוף אוכל כדאיתא בשיתה סדרי פ"ק דבנת ד"ש. ושאלה דת"ק דאסר בכם גני הלפ דבם אלא אלא גוזה אמר שאין מחשקין פ"ם: (ע"ל)

בדי חדש בחדשו. כשיבא חדש באותו החדש שמת בו יצא מניהגם. ויבא להתחוות לפני [ה'] : שנאמר ומדי שבת בשבתו. כלומר לאחר שיהיה בניהגם כל כך ימים כמו שיש מיום ראשון של פסח דאיקרי שבת. דכתיב (ויקרא כ"ג) וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' עד עלות השמש ממחרת השבת הבשיעית יצא מניהגם ויבא להתחוות:

פרק ג א כל המטמאין באהל. כגון המת. והנגע. ומלוא תרוד רקב. וכל אותן הטמאין רפ"ב דאהלות: שנתלקו. שיעורין להלאים: והכניסן. כגון מרוקין: לתוך הבית. דהיינו לתוך אהל אחד: רבי דוסא בן הרכינס מטהר. דסבר לה מלטרפי לכשיעור: הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבילה. [פתח באהל] ומפרש נבלה. לומר לך דמי היכי דס"ל לר' דוסא שאין מלטרפין לטומאת אהל. הכא נמי ס"ל שאין מלטרפין טומאת מגע ומשא. בין במת. בין בנבלה: הנוגע בחצי זית ומאהיל על חצי זית. שמאהיל על המת. טמא כאילו היה עם המת באהל. וכל הנך מאהיל דרישא בטומאה רלוגה לחיי. שאין בין הטומאה ובין האהל פותח טפח. ומש"ה הכמים מטמאים דאהל כי הוי נגיעה היא. וכיפא דאתן אהל הנוגע בכחצי זית. ודבר אחר מאהיל עליו וכו' דמודו רבנן דטהור. חייבי כאים פותח טפח בין הטומאה ובין האהל. דבהא מודו רבנן דאין מלטרפין. דנגיעה ואהל שני שמות הן. וכל שהן מצטרפין במות אין מלטרפין. ור' דוסא סבר דאפילו בטומאה רלוגה אין מלטרפין: אמר רבי מאיר וכו'. ר"מ פליג את"ק דאמר דכאים פותח טפח בין הטומאה והאהל מודו רבנן דטהור ואין מלטרפין. ואמר ליהו דאף בזו פליגי רבנן על רבי דוסא ואמרי דנגיעה ואהל חד במת הוא. הלכך מלטרפין לכשיעור ומטמאין. ואין הלכה כר"מ: הוץ מן המגע עם המשא. כגון שנגע בחצי זית והסיט חצי זית: משא עם אהל. שהסיט חצי זית. והאהיל על חצי זית: בשם אהד. כגון מגע ומגע. משא ומשא. אהל ואהל: **ב** אוכל פרוד. כגון לגור של אגוזים בשמים ובקדיש שכשן נפרדים זה מזה אין בהם כדי אכילה שהוא שיעור טומאת אוכלים לטמא אחרים: אינו מצטרף. אם הן טמאים ונגעו בהן טהרות כשהן לבדן אין מלטרפין זה עם זה לטמא הטהרות. כיון שאין בכל אחד מהן בפני עצמו כשיעור טומאת אוכלין: אבטמון. עצו כמדת המצבע היוצא אלא שעדיין לא מצטו עליו לורה. ואין עודין בו מעשר שני דכתיב (דברים י"ד) ולרת הכסף בידך דבר שיש עליו לורה: מטבילין ידים להטאת. מי שנגע באוכלין ומשקין טמאים. וכיוצא בהן מדברים שמטמאין את הידים ואין מטמאין כל הגוף. הרי זה ממביל ידיו בלבד. וכשר ליגע במי חטאת ולהזות מאפר הפרה על הטמא: אם נטמאו ידיו נטמא גופו. ולריך שבילה לכל הגוף. דמעלה עצו במי חטאת שאם נטמאו ידיו נטמא גופו מש"ב בתרומה וקדשים: **ג** מעי אבטיח. שרעועים ומשקה שבתוך האבטיח: וקניבת ירק. עלין מעופשים שמכירים מן הירק:

מדי חדש בחדשו, ובמשפט רבעים קמיירי דכתיב ויצאו ורצו בפנרי האגשים וגו'. והם אותם שכפרו בעיקר ושים בידם חלול הבשם. אבל [בשאר רבעים] דינם י"ב חדש. הרא"ד. ולאחר הנהתי כן נראה לי מסדר עולם ומפרק קמא דר"ה דף י"ז. ועיין במבנה ט"ז פ"ג דאבות: שנאמר ומדי חדש בחדשו. פירש הר"ב כלומר לאחר שיהיו בניהגם כל כך ימים כמו שיש מיום ראשון של פסח וכו' עד עלות וכו' והאי דקאמר בשבתו מפני שי"ש של עלות הוי בי"ט של פסח. משא"כ בשאר מועדים באין חלוייס זה בזה. הרא"ד. וכן פירש הרמב"ם. וכ"ל דריב"ן מודה נמי לה"ק דיש רבעים שנדוחים י"ב חדש כדכתיב מדי חדש בחדשו. אלא דקאמר דאוכא נמי דאיכן נדוחים אלא כמפסח ועד עלות וכו' ולת"ק דרשינן שבת בשבתו נמי כמו חדש בחדשו. כשיבא שבת באותו שבת שמת בו. וקמ"ל דאם מת בסוף החדש דלא תימא כשיבא תחלת אותו חדש יבא להתחוות. ומתקיים בו מדי חדש בחדשו. דמקלת החדש כשנו. אלא מדי שבת בשבתו כשיבא אותו שבת.

כך נראה בעיני:

פרק ג א כל המטמאין באהל וכו'. עיקרה באהלות רפ"ג כי שם מקומה. ומה נראה להוסיף בה הגי יוסף שם בס"ד: **ב** אוכל פרוד. פי' הר"ב כגון לגור של אגוזים וכו'. כך פי' הרמב"ם. ["ומ"ש הר"ב שהוא שיעור וכו'. עמ"ש בזה ברפ"ב דטהרות]. והראב"ד מפרשה באותו שבגינו במ"ח פ"ח דטהרות רבי דוסא אומר אוכל פרוד אינו מצטרף. ומייתי ע"י מבקה כדאיתא התם: מדאלין מעבר בני וכא. דדרים ולרת הכסף בידך ביד. גמרא פ"ד דב"מ דף מ"ז. ובמבנה ב' פ"ק דמס' מעבר בני שתים לן כרבנן: לחטאת. פי' הר"ב למי חטאת וכו'. שהפרה האדומה היא נקראת חטאת בהאלע כדאמר רחמנא חטאת היא. רמב"ם: אם נטמאו ידיו נטמא גופו. פירש הר"ב דמעלה עצו וכו' עיין במבנה ה' פ"ב דחגיגה

על האיסון דברי רבי לרבות כל דבר הנלמד. ובמבנה ב' פ"ק דמס' מעבר בני שתים לן כרבנן: לחטאת. פי' הר"ב למי חטאת וכו'. שהפרה האדומה היא נקראת חטאת בהאלע כדאמר רחמנא חטאת היא. רמב"ם: אם נטמאו ידיו נטמא גופו. פירש הר"ב דמעלה עצו וכו' עיין במבנה ה' פ"ב

תוספות חדשים

פ"ג ב בתו"ם סד"ח אוכל פרוד מ' ומייתי כו'. ולא רלוים לדברי דבמ"ג דשבתים מ"ג לאתא שם אם הי מרודין אפי' מן פלא שהוי ויהיה שהן מומאים בחבר אם אין בגוש לי כדאמר אין מצטרפין וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מה' ט"א ואם הכמים כלן פליגי ס"ל למהני שם שם מקומם ועוד דקי"ל כלבי שמאיתה

פ"ג א כל המטמאין באהל פלגש פ"ג פ"ח מוקין קפ"ד פ"ח קפ"ב פ"ח: הכמים מטמאין כו' בחצי זית שהיה. פ"ד פ"ל פסי בוכלים מם כ"ד כל שהוא משם אחד. הוקין קפ"ב פ"ח מ"ח אפ: **ב** אוכל פרוד א"כ. פשלות פ"ח פ"ח: והב"א מצטרף. פ"ח פ"ל בפ' פרפלת שוקין כ"ד: מחללין כ"ש על אסיתן. שהכמת לפ"ב פ"ח ירוש. מי מנ"ב פ"ח פ"ח: והב"א אין מחללין. נ"ב פ"ז פ"ב ע"ר ירמלמי פנ"ב פ"ד כ"ח פ"ו. ע"ר פ"ח מבכר שי כ"ם: אם נטמאו ידיו. פ"ר פ"ב פ"ב אבא אלעזר כ"ד: **ג** מעי אבטיח. ירמלמי פלומות פ"ש כ"ד:

שנויי נוסחאות

(ריב"ן אשר ט' עצרת כו' ומדי שבת בשבתו). נכ"מ ליהא כ"ו: נכ"ק ..העצרת.. מדי..:

פ"ג א והכניסן לתוך. נכ"מ נ"ל כ"ה: והכניסו..; נכ"מ בתוך. הרכינס. נכ"מ ד"ו רפ"ה הרבינס נכל הפרק: נכ"ק ארבינס נכל הפרק. נכ"מ ארבינ' נכל הפרק. הנוגע בכחצי זית (ומאהיל על כחצי זית) או נוגע בבח"ז) ובח"ז מאהיל עליו ומאהיל על כבי ח"ז מאהיל על בח"ז ובח"ז מאהיל עליו ר' דוסא. נכ"מ ליהא ופ"ם ולייתא גם נד"ל ובדפו"ר; נכ"מ הנוגע בכחצי זית ומאהיל על בח"ז או נוגע בבח"ז ובח"ז מאהיל עליו ר' דוסא נכ"קומאהיל על כל כבי ח"ז מאהיל.. אבל הנוגע בבח"ז וד"א כו'. נכ"מ ..הנוגע בח"ז (או מאהיל על בח"ז) ד"א ומאלר כעסתות מעגתו (וגם בפסוק ד"א) ומתקן שם סמלת סמוקפות. (אבן מאהיל על בח"ז וד"א מאהיל עליו ועל בח"ז). נמבכ"ג ליהא וכנ"ם דפו"ר ליהא: כד"ג ליהא מן אבל הנוגע כו' עד סוף סמסנה. אף בזה ר' דוסא. נכ"ק ונכ"מ ר"דוסא בנ"ארבינס. המגע. נכ"מ הנוגע. **ב** פרוד. נכ"ק פרוד. ר' דוסא (בן הרכינס). נכ"ק ליהא. והב"א אין מחללין. נכ"ק וכ"מ והמסים אומרים וק ג"ל בנמבכ"ג ד"ה רפ"ה; נד"ג ים נכנא ש תפרון ופשות. נמטמא נוסו. נכ"מ ..כל נוסו: **ג** וקניבת. נכ"מ וקונבת.

ראשון לציון

שם בסד"ה שנאמר והיו מדי הדש כו' ועיין בנמבכ ס"ו פ"ג דאבות ונמ"ב מס' תגיגה כו פ"ה ד"ה סוכתי:

פ"ג א בנשנה זה בכנ"ע עי' הוי"ש הרמות פ"ו מ"ד ד"ה זה הכלל ג

דחגיגה והתם סתם לן כחכמים: ג חמש רחלות וס'. מטיה במ"כ פי"ח דמולין ושיין שם: ד הרוצלות טמאות טמאת מת. פי' הר"ב מתגלגלות וכו'. ויש להם שפה סביב ואע"ג דמדרבנן מטמאין אע"פ שאין להם בית קבול. [במ"ש הר"ב ברים פ"ב דכלים] הכא איכא דלית לה נדנפא. עכוין לסיכוך. תוס' פ"ק דסוכה דף כ'. ועיין פ"ט דכלים מכנה ו': והב"א מדרש. לכון הר"ב דחזי נמי לסכיבה ואימא אף מדרש. גמ' שם: גלגילון. פי' הר"ב אכנס מחוגרים וכו' וכ"ש במכנה י"ח פי"ח דנגעים גם הרמב"ם פי' שם כך. ומסיים ואולם הוא נגזר מן והגליוניס ע"כ. ובפירוש שבכאן כראה דגורס פהיגיל ומפרש שהיא מלה מורכבת מן פתיל גיל: ה ארוג ממלה. אפילו לר' דוסא שמא מטמא ארוג כל שהוא. הראב"ד. ועיין זה בפירוש הר"ב ברים פרק כ"ז ממסכת כלים: ושל עור רבי דוסא בן הרכינס מטהר. דקא סבר תמיים קלע לאו תכמים הוא כדי לעשותו כלי. לפי שאינו עשוי [אלא] לגרוק בו אבנים ומעשה מקל בעלמא הוא עושה. הראב"ד: בית הפקע. פירש הר"ב הבית יד שלוחן בו וכו' ורוצה להפקיע וכו' כלומר להגיע. ועיין בפירוש הר"ב רפ"ה דמסכת עקצים בדבור על הפקע. ומה שכתבתי שם: ו השבויה אוכלת בתרומה דברי ר' דוסא. אמר רבי דוסא וכי מה עשה לה ערבי הלז [דערבייה שבוני זמה דתבעה קבין ירדו לשולם וכו' ולרבותא נקטיה. תוס'] וכי מפני שמיסך לה בין דריה פטלה מן הכהונה [כלומר אין עוברין בהן הפקר לאונסין בבעילה. אלא לשחק עמהן. רש"י פ"ג דכתובות דף ל"ו]: האשה שאמרה נשביתי וכו'. הכי כתיב לן תנא במכנה ה' פרק ב' דכתובות: שהפה וכו'. ל"א ל"ג וכן גרסה שהיא נירסת הרמב"ם דאל"כ אין לו לפרש על העיקר שבדיבור הכה שאסר וכו' לא איתא דגרס ליה בהדיא במכנה: ז ארבעה הפיקות וכו' כילד הטמא טומד וכו'. פירש הר"ב מלורע טומד וכו' ומשה ז' בטיה מתני' ב' פ"ו דטהרות ושם מפרש הר"ב עוד פירוש אחר ופ"ש: ח שלשה דברים רבי צדוק מטמא והבמים מטהרין. ופ"ש ובמכנה דלעיל מינה

ובמים אוסרין. חמש רחלות גזוזות מנה מנה ופרס חיבות בראשית הגז. דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים חמש רחלות כל שהן: ד כל הרוצלות טמאות טמא מת דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים מדרס. כל הקליעות טהורות חוץ משל גלגילון דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים כולם טמאות. חוץ משל צמרים: ה הקלע שבית קבול שלה ארוג טמאה. ושל עור. רבי דוסא בן הרכינס מטהר. וחכמים מטמאין. נפסק בית אצבע שלה טהורה. בית הפקע שלה טמאה: ו השבויה אוכלת בתרומה דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים יש שבויה אוכלת. ויש שבויה שאינה אוכלת. כיצד. האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני. אוכלת. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני. אינה אוכלת: ז ארבעה ספיקות. רבי יהושע מטמא. וחכמים מטהרין. כיצד הטמא עומד. וטהור עובר. הטהור עומד. והטמא עובר. טומאה ברשות היחיד וטהרה ברשות הרבים. טהרה ברשות היחיד וטומאה ברשות הרבים. ספק נגע ספק לא נגע ספק האהיל ספק לא האהיל ספק הסיט ספק לא הסיט. רבי יהושע מטמא. וחכמים מטהרין: ח שלשה דברים רבי צדוק מטמא וחכמים מטהרין. מסמר הטולחני. וארון של גרוסות. ומסמר

מנה ומנה ופרס. כל אחת מנה וחלי. ובלבד מהכי לא תביב גז בזו פחות שבגיזות: כל שהן. לאו דוקא דבפחות מפשים פלעים לא מהייבי רבנן ברחשים הגז. אלא מפוס דרבי דוסא יהיב שיעורא רבה קרי תנא לשיעורא אחא דרבנן כל שהן. וסכלא מבקלו כ"ד מעיס ומבקל כל מעה ס"ז נרעיני בעורה: ד הרוצלות. מחגלגלות מבויות מגמי וכיוצא בו ויש להם שפה סביב: טמאות טמא מת. שהרי יש להן בית קבול. אבל לא טומאה מבכב ומושב. לפי שאין ראויות לסכיבה ולא לסיכה: וחב"א מדרס. דחזו נמי לסכיבה: הקליעות. חוטין מעבה עבות: טהורות. שאין חבוטה אריג ואין זה בגד: חוץ משל גילגילון. הקליעות של אבנם מחוגרים בו בבגד הוא חבוב: כולם טמאות. דמלם חשבים בגד חוץ מן הקליעה בעוטים מוכרי הגמר לקבור בה אגוזות של גמר: ה קלע. שזורקים בו האבנים כמה דאתא אמר (שופטים כ') קלע באבן (שמואל א' כ"ה) יקלענה בתוך כף הקלע: בית קבול שלה. המקום שמכניסין בו האבן שחוגים להבליך: בית אצבע שלה. כמין נקב קטן שמכניסין בו האצבע: בית הפקע. הבית יד שלוחן בו כשמסבב הקלע באויר ורוצה להפקיע ולהשליך האבן: ו השבויה. א) אם כאבנבית: אוכלת בתרומה. ולא חייבין אמה הנכרי בא עליה ועבאה זונה ופטלה מן התרומה: שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. כגון שהאמינוה כשאמרה נשביתי כך יש להאמינה כשאומרת וטהורה אני: ז הטמא עומד. מלורע עומד תחת האהל לא תחת האהל: וטהור עובר. דרך שם. ספק נגע ספק לא נגע. לא ספק האהיל האהל והאהל על שניהם וגמאה המהור. ספק לא האהיל ולא נגמאה הרי ספק אחד. לא שסיה המהור ג) עומד והמלורע עובר. זה ספק שני: טומאה ברה"י וטהרה ברה"ר. כגון מגות הפתוחה לרה"ר ספק נכנס ספק לא נכנס: או שהטהרה ג) ברה"י והטומאה ברה"ר. הרי שני ספקות אחרות: רבי יהושע מטמא. דסבר הואיל ורה"י מבותפת בספק טומאה ז' הוי ספק טומאה ברה"י וספקו טמא: וחכמים מטהרין. דסברי הואיל וספק טומאה ברה"ר מבותפת בה הוי ספק טומאה ברה"ר וספיקו טהור. ואין הלכה כרבי יהושע: ח מסמר הטולחני. שהטולחני הולה בו כף המחזיק. ורבותיא פירש מסמר קבועה בעמוד שלפני הטולחני להעמיד בו תביים החות ומטהרין רבנן מטוס דתכמים עם הקרקע: אבן השעות. אבן שיש בה קוים ורשומים עליהם שמות הבטות ותחוב בה מסמר וכו מטוסים את הבטות וקורין לו בלע"ז אוריליי 1) ובערבי אלבלאט"ה: וארון של גרוסות.

כשעיים

ב) נכהונה דל"ז ע"ב פירש"י בפ כהן. וכגיה מיעבן"ן לא אמתו. ג) בר"ב ד"ל שבר והמלרע עומד. ג) בר"ב ד"ל ברה"ר והטומאה ברה"י. 1) לשון אחר.

שנויי נוסחאות

גזוזות. נכי"ק וכי"מ עוזות. רחלות כל שהן. נכי"ק וכי"מ גוזות כל שהן נס נד"ג: ד גלגילון. נכי"ק גלגליון; נכי"מ גיגילו: ה הקלע שבית קבול שלה ארוג. נכי"מ קלע.. נכי"ק ..של בית קבול שלה ארוג. בית הפקיע. נ מ נ כ י נ ד"ג רפ"ה ..הפקיעה: ו (שהפה שאסר הוא הפה שהתיר). נכי"ק ליתא. אינה אוכלת. נכי"מ ..אוכלת בתרומה. ז הטהור עומד והטמא עובר. וכ"ס נכי"ק וכי"מ; בד"ג הטהור עובר והטמא עומד וממנו נמצ' דפ"ו וכ"מ נ"ו ד"ו רפ"ח ואחריו בכל דפוסי הבבלי ואחרים נקט גם בכמס גם נפ' בנע"ב כלפנינו ובי' פי' הרמב"ם ופ"ע.טומאה. נכי"ק הטומאה וק בסמוך וק המהרה כ"ס: ח השולחני. נכי"מ שולחני; נכי"מ של שלהן. (של) גרוסות [על מקל לקורות]. נד"ס וד"ס ליתא; בד"ג גרסת נמצ"ב ד"ו רפ"ח ידמות וכ"ס נמצ' דפ"ו.

ראשון לציון

ח ברע"ב ד"ח וארון של גרוסות עי' דיבור זה ל"ל לשלה קדשים אבן כשעות כו' וכן כרשב"ם וברא"ש מפרשים על בסדר הלא אבן של גרוסות כו' ואחיב מעשיה אבן בשעות;

תוספות חדשים

דעדיות ולמה לא סקיה הרמב"ם (מהרב"ח ז"ל). ופ"ש הרמב"ם הסב: ב בפשנה והבמים אוסרים והוקא בקיבא יש בל נגעים אבל בבל בפ"ב אף רבנן מודו דשוכר והוקא בבתלין אבל אם מכניסן אבל דלא גרע מגרעיני תרומה פי"ח מסכת כי דברומה (הראב"ד) וכן פסק הרמב"ם פי"ז מס'. אלא דגרים לאסכא ע"ש: ד בפשנה וחב"א מדרש בסכת סוכה דף כ' מסקינן דבדבריה כ"ע ל"ס

כעדיות ולמה לא סקיה הרמב"ם (מהרב"ח ז"ל). ופ"ש הרמב"ם הסב: ב בפשנה והבמים אוסרים והוקא בקיבא יש בל נגעים אבל בבל בפ"ב אף רבנן מודו דשוכר והוקא בבתלין אבל אם מכניסן אבל דלא גרע מגרעיני תרומה פי"ח מסכת כי דברומה (הראב"ד) וכן פסק הרמב"ם פי"ז מס'. אלא דגרים לאסכא ע"ש: ד בפשנה וחב"א מדרש בסכת סוכה דף כ' מסקינן דבדבריה כ"ע ל"ס

דסקורות ודלאשה נמי ל"ם שבן סמאות כי סלגי אלא בשאר מקומות מ"ב כיון דליכא דיתיב עליהו כדעבריה דמי ומ"ס כיון דמיקרי ויתיב כדלושא דמיל(ארלב"ר) ח בפשנה וארון של גרוסות פירש הר"ב דסלגיו לא הוי כלי מן הטשי לתחת לא לא ע"ב וקשה (פ"ו מס שיטו של אדון לבגיטו כין הסמחרים ובגיטה הראב"ד ז"ל מתא דמפרש דלאי אלון קלי על הסמר בפשון הסגלה סלו;

הטומים נריסים של פול ברחיים שלהם יש להן כמין אזן
של מן: ר' צדוק מטמא. לוחו אזן דחורת כלי עליו: וחכמים
מטהרין. דכלי מן הטבור לנחת הוא ואינו עבוי לטלטל. ורבי
לדוק סבר פעמים ח) מתקנים לוחו לטלטלו ואין הלכה כרבי לדוק:
ט מני. כלי של מתכת שבעלי בתים
מכינים בו גרוטאות וכברי כלי
מתכות. וה"ג ממתא הכסי. דכסור
הוא נמי חבוב כלי משום דכסי נמי
יש לו בית קבול. וחכמים מטהרין.
דסברי כיון דלא נעשה אלא לכסות
אינו חבוב כלי: ותלוי המגרדות.
מכמרים שתולים בסס המגרדות
בבהי מרחצאות. והנכנסים שם כל
אחד לוקח מגרדת [ומגרד] בה
רגליו וגופו: וגולמי כלי מתכות.
בצריכים לטוף לגרדו להקיב בקורנס
או במחוסר אוגן לו אוזן אינן
ממהרים לדברי חכמים עד שהגמר
מלאכתן: טבלא שנחלקה לשנים.
מבלא של חרס שיש בה לבובין.
ונמצאים שהי התיכות שוות שאין אחת
מהן גדולה מחברתה בהא פליגי
ר"ג וחכמים. והלכה כחכמים: י [אין]
טומנין את החמין מי"ט לשבת.
דסברי ב"ש אין אופין אלא א"כ
מירב בפת ואין מבשלין אלא א"כ
מירב ג) בהבציל. ואין טומנין אלא א"כ
יש לו חמין טומנין מערב י"ט.
וב"ה סברי דאופין ומבשלין וטומנין
על עיבוד של תבשיל בלבד: אין
זוקפין. מטרה של הוצאת בעתפרקו
מעיותיה. אין מחזירין אותן. דהוי כבונה ויש בזמן בכלים. ובית הלל סברי אין בזמן בכלים: גריצין. ככרות
פבות: אלא רקיקין. ככרות דקות דסברי בית שמאי אין אופין פת מרובה ביום טוב מכוח טרחא וב"ה אומרים אופין פת
מרובה ביו"ט בכומן שאפת מרובה יפה היא נאפת: וחרי. מיסה גדולה הנאפת על גבי נחלים. ואין הלכה כר"ג בכל מה שמחמיר
בדברי ב"ש: י מכבדין בין המטות. מאוכלין שם ורגילין היו להסב על גבי ממות ולאכול: מוגמר. לבונה ע"ג גחלים כדי
להריח בה הבל לגמר את הכלים דברי הכל אסור: מקולם. כרעיו ובני מעיו תלויין ג)[בלבו] תולה לו בקולאו והיו עושים זכר
לפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולם כגבור זה שכלי זיינו עמו. תרגום וכונפ נחשת. וקולסא דנחשת:
וחכמים אוסרים. בשלמן. כיבוד מטוס לאוויי נומות ומוגמר מטוס דלאו לורך לכל נפש הוא שאינו אלא למשונגים ביותר. לו
למי שריתו רע. גדי מקולם מפני בגדאה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים: יב פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לגוי.
ואמרו חכמים מבאן הוא ואינו תכשיט לה. ולא פרתו של ר"א בן עזריה היתה אלא של שכנתו. ועל בלא מיחה בה נקראת על
שמו: ומקרדין בי"ט. כמין מגרה קטנה של ברזל בשביה דקות. ומחכין ומגרדין בה את הבהמה ואע"ג דעביד חבורה: ברחים
שלהן. קטנת העבוזות לבד: מקרצפים. במגרה של מן בשביה נסות ואין מוסין חבורה: אף לא מקרצפים.
דגזריב קרוף [אבו] קירוד. ואין הלכה כר"א בן עזריה. אלא במקרדים את הבהמה בלבד מבוס דבהא קס ליה בשמיה
דר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר וקיי"ל מותיה. וחכמים דפליגי עליה בברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין
מתכוין אסור. ואין כך הלכה:

ח) ל"ל מטלטלים אותו להקם וכ"ה נפ' פר"ג נפי"ב דכלים מ"ל (תו"ת) וכ' מבנת חכמים בכלים שם מוב כי הטבחת כלי היא הבלוה ובשם בכלים יש לחקן
כמו כלי ומי"ל שם נמשכה מתרוגם. ג) כ"ב ד"ל על הבבציל. ג) נרפ"ב ד"ל בנגדו וחקן הפרו"ש בלמיט. ד) ואולי מגיבולמי ביגה פ"ב ה"ו ע"ש ובערוך.

תוספות חדשים

א. בפשיטה מבברין מו' ולפ על פי שבקרקע עפר (הרמב"ם) ; יב בפשטה
ומקרדין כתב הר"ב דעביד תגורה עכ"ל ונסוף המשנה עסק הלכה בהא דרלב"ע
דקס ליה בשמיטה הל"ש ע"ב אמ"ל דר"ש מודה בשאין ריחא אמש: נראה דיחא אמש מותר וכ"מ
אם ע"י בשבת דף ע"ב ד"ה עפר אמר אמ"ל ליה ע"ב ל"ג בסכנת שהוספה שם דלעולם תגורה הוי מלאכה בע"ל לעושים ומותר לכ"ע לף גבי פסק ריחא
ראשון פרק ב' הכלים מבנה מ' ובמ"ש שם :

ראשון לציון

י תוי"ט פ"ח וחרי פ' ובערוך ערך מר כו' עיין יש פרר לשבנס :

שנויי נוסחאות

שעות. כמ"ק ובמ"מ חששות: ט מבנה זו קודמת בכ"מ למבנה ח'. של מתכות. בכ"ק פתכת. בכ"ק בעש"ב. בכ"ק ושל בע"ב. המגרדות. בד"ג ובדפו"ר ובמבכ"ג המגררות: בכ"ק המגרירות. לשנים. בד"ג ובמבכ"ג לשתים וכן בסמוך: י פתין גריצין. בד"ג פתן..: בכל המשנה. בכ"ק פתן גריצות ובסמוך כ"פ גרסות; בכ"מ ..גריסין בכל המשנה. ומה נעשה לבית. בכ"ק מה..; בד"ג ובדפו"ר ובמבכ"ג ..נעשה להם לבית; בכ"מ ..להם לבבוד בית. שהיו מהטירין (על) עצמן. בד"ג ליתא. בכ"מ שמחטירין לעצמן. על ישראל. בכ"ק על כל ישראל; בכ"מ לכל ישראל. פתן. בכ"ק את פתן. וחרי. בכ"ק וחרי; בכ"מ וחרירין: יא אף הוא אמר. בכ"ק ..אומר. בין חבשות. בכ"ק את הבשות. המגמר. בד"ג ובכ"ק ובמבכ"ג ד"ו רפ"ח תמגמר. בלילי פסחים. בכ"מ בערבי..: יב ר' אליעזר. בד"ג ובדפו"י ובמבכ"ג ד"ו רפ"ח ר' אליעזר. יוצאה. בכ"ק יוצא. הפלפלין (ברחים שלהן). בכ"מ ..בחים מוב וליתא. אף לא. בכ"מ אף אין:

וחכמים מטהרין. פ"ח: פ"ח: ט ארבעה דברים ר"ג ממטא. בנים פ"ב פ"ו: כסרי מני של מתכות. פ"ח פ"ב כלי כלים כ"ו: ותלוי המגרדות. פ"ח פ"ו: בכל בנים כ"ג: וגולמי כלי מתכות. פ"ח: פ"ח פ"ח: ומבלא שנחלקה כו' תנדול מטא. כ"ח: פ"ח פ"ב: ו' שלשה דברים ר"ג מחמיר כו'. בנים כ"ח פ"ב: יא אף הוא אמר שלשה דברים להקל. בנים כ"ג פ"ב: וחכמים אוסרין. פ"ח: פ"ח: פ"ב: פ"ב: פ"ב

פרק ד א ביצה שנולדה ביום טוב וכו'. ב"ש אומרים שאור בכזית. הכל נכנה בדפ"ק דביצה. ופ"ש:

ב בהמה שנולדה בי"ט וכו'. עד שהוא אסור. כ"א ל"ג: ובודאי שכן הוא דהא אפרוח רב ובמתא ולא תימא ר' יוחנן פליגי ביה בפ"ק דביצה דף ו'. וכן מייתי התם בריתא עגל שנולד בי"ט מותר. ולא מייתי מתני' דהכא. אלא ודאי דל"ג להו במשנה לא בהמה ולא אפרוח: הכל מודים שהיא מותרת. ולא שייך מעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשוב הכנה משום דע"י לידה הוכנה לגדל אפרוח. דאילו נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוח. וגם טובה יותר לאכול. אבל ולד הוא טוב לאכילה ורחוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו. כמו אחר הלידה כ"כ הרא"ש שם. ומ"ש הר"ב והוא שיחוט בעובר שכלו לו חדשיו. הרא"ש והרי"ף שם. ומעמא דאי לאו הכי הרי הוא כנפל. וכלו לו חדשיו [במ"ש בדפ"ק דר"ה]. דדקה יולדת לחמשה הדשים ונפה להבעה. הרמב"ם בפ"ד [הלכה ה'] מהלכות מאכלות אסורות: ואפרוח ביצה וכו' שהוא אסור. פירש הר"ב מבוש ברן העוף. כיון שלא נתפתחו עיניהם. התרבו מכל הברן העורן. כדאיתא בגמרא דביצה שם. אבל תימה דהיא רבי אליעזר בן יעקב היא דס"ל אף בחול אסור. ואילו שכח לא אסרינן אלא בי"ט. אלא מעמא כדאמר רב התם דלא דמי לבהמה שנולדה שהיא מוכנת אגב אמו. אבל אפרוח אינו מוכן אגב אמו. ומוקצה הוא. וכן הביאו הרמב"ם בדפ"ב מהלכות י"ט: השוחט היה ועוף בי"ט וכו' [משנה] ז שטיה בפ"ק דביצה משנה ב'. ופ"ש: ג ביה שמאי אומרים הבקר וכו' שטיה בלפ"ו דפאה. ופ"ב ופמ"ש בשם התוס' בדפ"ח דשבועות: הבקר. וס"ג בפאה. ופירוש הבקר כמו הפקר כמ"ש בשם הר"ש וסרלב"ד מסיים פה וכן בלשון תורה בקורת הביה. כלומר מופקרת היא שאינה א"א לא יומתו כי לא תופסה ע"כ. וכפי הפשט הוא דקאמר הכי. אבל החכמים ז"ל הביאו דבקורת מלקות הוא. כלומר בקרייאה תהא כמ"ש הר"ב במשנה י"ד פ"ג דמכות: ד העומר שהוא סמוך לגפה וכו'. שטיה במשנה ב' פ"ו דפאה וע"ש: ה כרם רבעי וכו'. שטיה

מסנה

ביצה שנולדה ביום טוב. בית שמאי אומרים תאכל. ובית הלל אומרים לא תאכל. בית שמאי אומרים שאור בכזית. וחמץ בככותבת. ובית הלל אומרים זה וזה בכזית: ב בהמה שנולדה ביום טוב. הכל מודים שהיא מותרת. ואפרוח שיצא מן הביצה. הכל מודים שהוא אסור. השוחט חיה ועוף ביום טוב. בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה. ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן. ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה. שאפר כירה מוכן הוא: ג בית שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר. ובית הלל אומרים אינו הבקר. עד שיובקר אף לעשירים. כשבטה. כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעה קבין. ושכחו. בית שמאי אומרים אינו שכחה. ובית הלל אומרים שכחה: ד העומר שהוא סמוך לגפה. ולגדיש. ולבקר. ולכלים. ושכחו. בית שמאי אומרים אינו שכחה. ובית הלל אומרים שכחה: ה כרם רבעי. בית שמאי אומרים אין לו חומש. ואין לו ביעור. ובית הלל אומרים יש לו חומש

פרק ד א ביצה שנולדה ביום טוב. בי"ט כל אחד בבית עבקינן ומעמייהו דב"ה דאמרי לא האכל מכוס דכל ביצה דמתולדת האדנת מלתמול גמרה לה ונמלאת בבת מכינה לי"ט. והתורה אמרה (שמות פ"ז) אשה ביום הבכי והביע. וסתם בכי חול סלא. חול מכין לבבת וחול מכין לי"ט די"ט נמי לאקרי בבת והין י"ט מכין לבבת. ולא בבת מכינה לי"ט. והכנה דביצה אע"ג דבידי במיס היא מקריא הכנה: שאור בבזית. לענין אכילה כ"ע לא פליגי דזה וזה בכזית. מדפתח הכתוב בשאור. שאור לא ימלא בבתיכם (שם י"ג) וסיים בחמץ. כי כל האכל מחמצת. אומר לך זהו שאור זהו חמץ. כזה כן זה. כי פליגי לענין ביעור. ב"ש כבדי מדכתב רחמנא לתרוויהו שאור והמץ. ש"מ ביעורו של זה. לא כביעורו של זה. ולא יליפין ביעור מאכילה. וב"ה כבדי יליפין ביעור מאכילה: ב הכל מודים שהיא מותרת. והוא שיחוט בעובר שכלו לו חדשיו: ואפרוח שיצא. הכל מודים שהוא אסור. מבוש ברן העוף: השוחט היה ועוף. הבא לבהמה היה ועוף. בב"ד כולד יעבה: ב"ש אומרים. ב"ד מודים לו שיכהוש לכתחלה ויחפור בדקר נשון בים לו מבעוד יום. לאומר שיעקר אותו ממקום נטיעתו ויעלה עפר ויכסה בו. ומילתי כבהוא נשון בכפר תיחוה הרלוי לבבות בלוטו מחוסר כתיבה: דקר. יתד בטעלין בארן. לבון וידקור את שמיהם [במדבר כ"ה]: שאפר כירה מוכן הוא. לאו אמלתייהו דב"ש וב"ה קלי אלא מלתא באנפא נפשיה היא. וה"ק ואפר כירה מוכן הוא. ולא בא אלא בהוסק מערב י"ט. אבל הוכן בי"ט אסור דליכא למימר מאתמול דעביה עלויה. והם רלאי לגלות בו ביצה בעדיין הוא רמן חם מיתר לבבות בו. לאידי דחזי להפוכי בו לגלות בו ביצה בקיל ליה נמי ומבבה בו: ג הבקר לעניים הבקר. מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים. דין הפקר יש לו. והיו חייב בלקט שכחה ופאה ולא במעברות. דכתיב בלקט ופאה (ויקרא י"ט) לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם. למד על עזיבה אחרת דהיינו הפקר בהיא כזו. מה זו לעניים ולא עשירים. אף הפקר לעניים ג) : עד שיפקיר אף לעשירים כשבטה. דכתיב (שמות כ"ג) והשביעית תשמטנה ונטשתה מה ת"ל ונטשתה לימד על נטישה אחרת. דהיינו הפקר בהיא כבביעית לעניים ולעשירים. אף הפקר לעניים ולעשירים: כל עומרי השדה של קב קב. הם היו כל עומרי השדה כל א' מהן קב. והחל על ארבעת קבין ושכחו. הרי זה שכחה יותר על כן אינו שכחה: ד לגפה. גדר הבנים הדורות זו על זו בלא טיט: ולכלים. כלי המחרישה. פלוגתייהו דב"ש וב"ה בשומר שהחזיק בו להוליכו לעיר. ונחנו בגד הגפה. לו בגד הגדיש. ושכחו שם. בב"ש אומרים אינו שכחה. שהרי זכה בו. וב"ה אומרים שכחה. פירוש אחר ב"ש אומרים [אינו] שכחה אפילו בשומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה. דהואיל והניחו אגל דבר המבויים עתיד לזכרו. וב"ה אומרים שכחה כל זמן שלא החזיק בו. ומודים ב"ה שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שהוא שכחה: ה כרם רבעי. שהוא צריך עדיין אם בא לאכלו תוך לימודנים וה"ה לכל עץ מאכל: אין לו חומש. דלא כתבה תורה בו שבבעלים מוסיפין את החומש בדרך שכתבה במעשר שני: ואין לו ביעור. היינו לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית וכל שביעית כשמבער המעברות בדכתיב (דברים כ"ו) בערתי הקדש מן הבית: יש לו חומש ויש לו ביעור. ב"ה יליפי קדש קדש ממעשר. מה מעשר יש לו חומש. ויש לו

ג) בי"ג ד"ר לעניים ולא לעבדים. ג) זה מדברי הרמב"ם פ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה י"ז. (נמוקי הגרי"ב)

ביצה שנולדה ביו"ט. ביה"ל פ"ה: לא תאכל. מי"ל פ"ל כ"ו יו"ט ס"ב פפ"ג (לקיון ל"ה מ"ב) פ"ח פיסון מקי"ג פ"ח: בש"א שאור בכזית. ביצה ג' פ"ל יומא כ"ם פ"ג ירושלמי פפ"ח פ"ה ס"ד: זה וזה בכזית. מי"ל פ"ל מכ' חמץ ומצה ס"ג מ"ם פ"ח פיסון מפ"ג פ"ז: ב בהמה שנולדה ביו"ט כו' ואפרוח שיצא מן הביצה. מי"ל פ"ג מפ' יו"ט פ"ח מפ"ג לתרון ע"ם מ"ג פ"ח פיסון פ"ה ס"ב ופיסון מק"ג פ"ח: השוחט חיה ועוף. ביצה ג' פ"ח: לא ישחוט כו' ומודים שאם שחט כו'. מי"ל פ"ג פ' יו"ם ה"ם פפ"ג שם מ"ש פ"ח פיסון מלי"ח ס"ח: ג בש"א הבקר לעניים הבקר פאה פ"ו פ"ח ס"ב ג' פ"ג יומא ירושלמי פאה פ"ח פ"ב ס"ח פ"ג פ"ב ס"ב כתובות פ"ז פ"ח: ובה"א אינו הבקר כו'. מי"ל פ"ג מכ' לקיון הם פ"ו מפ"ח פ"ב פיסון רפ"ג פ"ב: ובה"א שכחה. מי"ל פ"ל פכ' פמטנות מעיים ס"ב: ד העומר שהוא סמוך לגפה. פאה פ"ו פ"ג ירושלמי כתובות פ"ח פ"ח: בה"א שכחה. מי"ל פ"ה פכ' מתנות עניים ס"ב: ה כרם רבעי. מפסר שני פ"ה פ"ב פאה פ"ה פ"ו קדושין ל"ד פ"ב

שנוי נוסחאות

פ"ד א בכזית וחמץ בכבותבת. נכי"ק בזית. בכבותבת וכן נסמון; ד"ל ונדפו"י ובמבנ"ב ז"ו רפ"ח ..בבותבת: **ב** (בהמה שנולדה כו' סודים שהוא אסור). נכי"ק ליתא לולם כרם ביצה ליתא שם. ע"ם נפ"ל. יכן ליתא נכי"מ ומי' קוים. בדקר. נכי"ק בדקל כן נסמון. ובה"א לא שחוט. נכי"ק ..לא שחוט חייה ועוף ומיוחר כולא. יפר סוכן. נכי"מ ..סיכן מבוי". ומודים. נכי"ק מודים. שאפר כירה מוכן (הוא). נד"ל ונכי"ק ..הכירה מוכן וליתא: **ג** הבקר. נכי"מ הפקר (נפ"ל) בכל המבנה וכ"ה הפקר נמב' דפו"י וכ"ה נרש"נ. עד שיובקר. נד"ל ונדפו"י ונכי"ק ונמבנ"ב ד"ו רפ"לשיובקר ומי' רע"ב. עומרי. נכי"ק עפרי. קב קב). במבנ"ב דפו"י קב וקב. נכי"מ ליתא. ארבעה קבין ושכחו. נד"ל ארבעת.. נכי"ק ארבעים (ז).. במבנ"ב נדפו"י ..ושובחו: **ד** מעמה זו ליתא נכי"מ וכן לא ליתה כאן לפני הרים (פאה פ"ו מ"ב). לגפה. נכי"ק לגפא. ולבקר. נכי"ק לבקר. ופיי ב"ל(לא נפלה שם): **ה** יש לו (חומש ויש לו) בעור. נד"ל ונדפו"י ונמבנ"ב ליתא; נכי"ק ליתא נס לגלא בעור..

תוספות חדשים

פ"ד א ברע"ב ד"ה ביצה כו' ניו"ש בלאחר הכנת עסקינן ע"כ ראשון לציון

פ"ד ב הי"ם סד"ה בהמה בטעמא כו'

ביאור. לא כרם רבעי יש לו תומס. ויש לו בעור. וב"ש לא יגפי קדש קדש ממעשר: יש לו פרט ויש לו עוללות. דכתוב תבבי ליה: והעניים פודין לעצמן. הפרט והעוללות שלקטו ואוכלין אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: וב"ה אומרים כולו לנת. מבוס דיגפי ממעשר. וסברא להו מעשר בני ממון גבוה הוא. הלכך אין לעניים חלק בו. ודורשים העוללות עם שאר היין. והבעלים מעלין הכל לירושלים: ן מגולגלים. כבושים במלח כדי למתקן: אינו צריך לנקב. החבית. ואע"פ שהמוכל היולא מהן לא על גבן. היו מכשירין לקבל טומאה. דלא מיחת ליה באוהו מוכל היולא. והכא בעיקר מבקה דניחת ליה דכתיב (ויקרא י"ט) וכי יתן מים על זרע. כתיב יתן. וקרינן יוהן. מה יתן דניחת ליה. אף יוהן דניחת ליה: צריך לנקב. לעבות מעבה לגלות דעתיה דלא ניחת ליה באוהו מוכל שיהיה לא על גבי כדיתים ורולה הוא ביולא דרך נקב בשעה בחבית: וסתמות שמרים שהיא טהורה. שכיון שנקבה גלי דעתיה דלא ניחת ליה וכוב אין אוהו המוכל מכשירין לקבל טומאה: אף על פי מנטף טהור. הע"פ שבמן עטף מבארו לאחר שעבל טהור: כדי סיכת אבר קטן. אם לא נאחר מן המן על בארו אלא כדי סיכת אבר קטן מהור. ויותר מכישור זה טמא. בשביל השמן שנטמא בהמאו. ונאחר על בארו ונטמאהו. והמן שעל בארו לא טהר במקום. שאין לך מבקה מקבל טהרה במקום אלא המים בלבד פ"י המקה: ב"ש אומרים כדי סיכת אבר קטן. עהור. עפי מהכי טמא: משנה טופח מ)[ומטפיה]. שם לחלוח בכף עד שבשינע בכף אחרת ידבק בה לחלוחית גם היא. ואין הלכה כר"ש: ן בדינר ובשוה דינר. ומבקל הדינר ל"ו בעורות כסף: פרוטה. חלי בפורס כסף: איבר. מבקלו ד' גרעיני בעורה. ונקרא אטלקי. על שם

בשוה

מייתי הכא מתני' דהכא ומפרשינן נמי בבה"ג. הוא דס"ל להרמב"ם דדוקא הכא מפרשינן הכי אבל לא הכא אלא כמבמה ומכתמא אבר חד היא שבכבן. ובחבורו פפ"ב מהלכות טומאת אוכלין הטהיר ל' המשנה. מבא"ב בפי"ח מהלכות שבת ובפ"ב דכלים מבנה ב' תנן כדי סיכת (אבר) קטן. ופי' שם הר"ב והר"ש. כמו בשבת. ואע"פ שלא הובאה בגמ'. אבל הרמב"ם שעתיק שם בפירוש ובחבורו פי"ח מהלכות כלים הלכה י"ג כדי סיכת אבר קטן: כדי סיכת אבר קטן. פי' הר"ב ויותר מבשיעור זה טמא בבשל המן שנטמא בהמאו ונאחר על בארו ונטמאהו וכו'. וכן כתב הרמב"ם בפירוש. ונראין דבריהם שאדם מתעמא מהבמן. ונריך לומר דמיירי בטומאת ידים. כלומר באם נגעו הידים בבמן נטמאו. אבל נוף האדם לא חשבר מיאחר ויתעמא מן המן אלא היה טמא אלא ממט נטמא ג) [דהא אין אדם מקבל טומאה אלא מאב כמ"ש ברפ"ה דזבים ואין לך מן נעשה הב כדמוכח בריש כלים] וכן נראין דברי הראב"ד דבטומאת ידים מיירי. ולכון הרמב"ם בפפ"ב מהלכות טומאת אוכלין. הרי הוא מהור כשהיה מקודם. וכן בסיפא כתב כך מן ממא ומבל. לא מהר המן וכו' ואם לאו וכו' בטל) במיעומו. הרי בסברתו דע"י מבילת האדם נטהר המן. כפי התנאים הנמוים במבחתיו וכן פירש הראב"ד ולא ידעתי למה כתב הכ"מ שהראב"ד מפרש מבנה זו בענין אחר מפירוש הרמב"ם. ומ"ש הר"ב אין לך מבקה וכו' מבנה ח' פ"ד דמכשירין: ואם היה מן ממא מתחלה וכו'. והא דמפלגיק בין ממא מתחלה לטהור מתחלה מפני בטומאתו חובבתו. ח"ב גזרה שמא יאמרו ראינו מן ממא עולה לה טהרה במקה. הראב"ד: ן בדינר וכו'. בטיס בריס קדושין. וכ"ש: ובית הלל אומרים בפרוסה. ואע"ה כי קבלה קדושין מאחר הר ג) ב"ש לאומרה. והמאי מני לה הכא נבי אומרי ב"ה ו"ל דלא [להכין אתכיל בבית המדרש וכו'. הוס' ריש קדושין וממ"ש

מבנה

ח) בר"ב ד"ה הבר מלא זו והוסיפה הרוי"ם אבל לפ"ו מיוסרת המלי מבקה. ומאהתי ל' הרמב"ם במבנו' ד' מאכולי בזה"ל ומירוש סופת שילחת בכבשיבו בה בכף הלחה בחלחת לאחה גם היא. והבוסיפה שלחת"ב הקרו בזה"ל ובל' מופת שילחת הכף בכמן. מופת ומעטפת שילחת בו"ע"ם זה יש לבגיה גם בר"ב מבקה מופת שילחת הכף. מופת ומעטפת בבש לחלוחית כו'. ג) בהר"ש ד"ק מבפר בה"ב בהם במלה דבא ו"ל בבוה ב"ש ו"ל ובלה"ה ר"ה ובלהו בכי. ג) כ"ה לתוס' אבל בפי"ם ד"ה בלבון ב"ש לקולא.

ולא לחבי אתשיל בבה"ם. קשה לי דלמאי הוצרכו לזה דלו יתא דאתשיל בתם ס"ם חשיב בה שיש בו חקולא לב"ש, בלא קדשה אחר אם צריכה גם. ובכ"ם רפרבי' ולהני בחדי מקולי ב"ש וכר

[נזיקין ה"ב]

ריש לו בעור. פי' ר"ם פ"ה מבבבר מני ובבב תבבי ה"ב. בלו לחת. פי' בם ה"ל בהב"ם י"ל פיבן בל"ר פ"ו: ן חבית של זרים. ובבוס ב"ו ע"ב: צריך לנקב. ומרים שאם נקבה בא. מי' פי"ם מבי' פתלם לוכלין ה"ז: הסך בשמן מהחר. ירושלמי בלכות פ"ח פ"ב: ברי מכת אבר קטן. משקה טופח בא. מי' ר"ב מבי מוכלה לוכלין בפ"ח: ן האשה מתקדשת בדינר ובשוה דינר. קדושין ב' ר"ח ירושלמי בבבות פ"ו ה"ח וכ' קידושין ב"ח ה"ח יבמות פ"ח ה"ו בבה"ם: בפרוסה ובשוה פרוסה. פי' ר"ב מב' לבבים ה"ח בפ"ב בבין ר"ח טוב"ב ה"ב"ם בבין ב"ז ס"ח: ובמה היא פרוסה. קדושין ב' ב"ח ר"ם ר"ל ב"ב:

שנוי נוסחאות

ן אינו צריך לנקב. בד"ב ובמבב"ב ובדפו"י. ליבקב וכן נסמוך: בכי"מ אין צריכה לנקב. (ובה"א. צריך לנקב). בכי"ק ליתן בכי"מ ובה"א צריכה ונתה לגלי לנקב. בשמן. בכי"ק שמן. ירד ומבל. בכי"מ. לסבול. (עיהוא) מנטף. בד"ב ובכי"ק ובמבב"ב ד"ו רפ"ח ליתה: בכי"מ שמנטף. (ואם) היה. בכי"מ אם..: בכי"ק ליתה. מטופח (רי"א משום ב"ח מטפח) בכי"מ ליתה. בכי"מ מבשיח. ובמבב"ח. בכי"מ ומבשח: בד"ב ובדפו"י ומבשח: ן באיסר האיטלקי. בכי"ק באסר האטלקי.

תוספות חדשים

ומלבבה בינה שנולדה בכל י"ש גזירה אמו י"ש אחר הבבת גמרא ריש מלה: ה בחו"ם ד"ח ובה"א כו' הומרא לב"ה כו' וקבה ה"ב הוי ג"ב לבב"ם הומרא לחיבר. ועוד לגיל גבי שבתה הוה סבראה לחיבר. ול"ג דלב"ה הוי קודם ולא מקבבון בו לת הלבה והכי איתא בגמ' קדושין דף כ"ד ע"ב ודקאמר ג"ה כולו לנת כ"ש הסבר כל"מ דהוי קרבן ע"ם. (המבורם"ח ג"ל): ן ברע"ב ד"ח מגולגלים בגלת לבאורה אין בגלה שאם ניחא ליה בהולגלא מיתים הבמודים לבמן דניחא ליה מיתרבה ויה לבון מגולגלים וכ"ב רב"ש והוס' מבשוה דף ב"ו ע"ב וכן מוכח בדברי הרמב"ם בהבורו פי"ח מהבלות דלאיירי בזיבי בבן. (מ"ר ר"ם ה"ל):

במשנה ומרים בלם נקבה כו' ולפ"ו נקבה מפלגים בין שמתחלה בבן מוקה

ראשון לציון

אלא ודאי דל"ג לה במבבם ט'. מי' יש סדר לתבנה:

תוספות רע"א

פ"ד ן [אות ה] בתוי"ם ד"ה ובה"א ר"ל

בית שמאי אומרים פוטר אדם את אשתו. ניתק פ"ש פ"ב יבמות ניתק פ"ח פ"ש ובר' יבמות פ"ח פ"ו קידושין פ"ח פ"ו; גם יש כי יבמות פ"ב פ"ו; ובי"ה אחרון כי כל אחתיחד עמה. מיל פ"ג מה' גירושין ה"ה פפ"ג פסק ל' בטו"מ פפ"ג פיקן קמ"ח פ"ח: המגרש את אשתו. ניתק פ"ח פ"ו קידושין פ"ח פ"ו: בש"א אינה צריכה כו'. פי' יבמות ניתק פ"ז פ"ו: צריכה ממנו ג"ש כי אבל אם נתגרשה. פי' שם פ"ו הי"ח בפמ"ג שם פרה"פ הל"ב ביתן קפ"ב פ"ב ה"ב ב"ש מתירין טו. יבמות יג. פ"ח מ' פ"ח כ"ח ב"ל יבמות יבמות פ"ח פ"ו ופ"ב פ"ב פ"ח כ"ו: מן שלשה אחים כו'. יבמות כ"ח פ"ח כ"ם פ"ח יבמות יבמות פ"ב פ"ח: בוצא את אשתו. פי' פ"ז מכל יבמות ומנ"ל פפ"ג עמון נ"ג מ"ב הל"ב ביתן קפ"ב פ"ו: ו המדיר את אשתו. נמצאת כ"ה ב"ג פ"ח כ"ח יבמות כמומה פ"ז פ"ז: שבת אחת. פי' פ"ד כל ח שמה כ"ו בפ"ג נמרון פ"ח פ"ב הל"ב פיקן פ"ו פ"ם:

שנוי נוסחאות

פוטר הוא (את). נכי"מ פוטר אדם את; נכי"ק פ ו פ ר ה ו א אדם את: נד"נ ליתא. איזהו (גם) ישן. נכי"מ ואיזהו וכ"ה נכי"ק (וכה ליתא). אחר שכתבו. נכי"ק ונכי"מ מאחר.. ולנה עמו. נכי"ק ..עמה ולינו נכון ולולי נ"ל ולן. (הנשואין אבל אם נתגרשה מן) האירוסין אינה. נכי"מ ..ומודים שאם נתגרשה מן האירוסין שאינה; נכי"ק ליתא בכפות (וכה שאינה, ומזה נראה כי גם שם נ"ל הוספה ומודים שאם..), צריכה (ממנו). נכי"מ ליתא: ח ב"ש מתירין. נכי"ק ב"ש אומרים מתירין. מן חלב עד סוף המסכה ליתא נכי"ק ונכי"מ. ב"ש מלישא נשים. נד"נ ונדפו"י ונכ"מ"נ לישא.. והטומאות. נד"נ ונדפו"י ונכמכ"נ והמסאות: ט לשש. נכי"ק ונכי"מ שתי. מופנה. נד"נ ונדפו"י מפנה וכן נמחון. מת (אחר). נכי"ק ליתא. ועשיה בה. נכי"ק עשה.. זו היא שאמרו. נ"ם נכי"ק ונכי"מ; נד"נ ודפו"י ונמכ"נ זהו.. אי לו ע"א ואי לו כ"ם נמכ"נ ומנו; נד"נ אלו.. ואלו ו"ם נמכ"נ ד"ו נפ"נ עם פי' הרמב"ם; נכי"קאילו.. ואילו ו"ם נמכ"נ נ"ל עם פי' הרמב"ם ו"ם בכל המסיות דפו"; נכי"מאלו לו.. אי לו:

תוספות הדשים

לוקה מכות נקונה לעיש בסתמות כשחרים אחר כך הן מכשיר (סרמ"ד): ו ברפ"ב ד"ח ובה"א כו' ויוצר על בכת מ' לנ"ה כו' יקיים ויקן כאונס ע"ב

במשנה ד' פ"ח דגרסות: בית שמאי אומרים פוטר הוא את אשתו בגט ישן וכו'. [בגמ'] זו בטיה במ"ד פ"ח דקידושין וע"ש: המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי וכו'. כס מ"ש וע"ש: ובית הלל אומרים צריכה הימנו גט שני. פי' סר"ב ב"ה סברי הן הן מדי יחוד וכו' ואין אחד וכו'. כגון יכולת ביתו לבטול בלא לבס זמות. כ"כ הרמב"ם וכיים בה וסוי יודע ענין זה כי הוא נפלא מאד ונפחתים בו מגמולים. ע"כ. ונראה בעיני בפתרון למה שכתב בחבורו פ"י מהל' גרושין בלא אמרו חכמים חזקה זו בהן הדס וכו'. הלא בתקנו בגרשה בלבד לו במקדש על תנאי ובטל סהס [אי"ל בהחוא שכתבתי ספ"מ דכתובות] בהרי אשתו היא ובאשתו הוא בחזקתו בהיו עומה בטילת זמת עד שיפרש שהיא בטילת זמת לו יפרש בטל הנאי הוא בועל אבל בשאר הנשים הרי כל זונה בחזקת שבטל לבוס זמת לו שיפרש כי הוא לבס קדושין והל"ל בשפחה לו נקרית בלינה בת קדושין שאין תובשין להן כלל. עכ"ל. ואם לו אתה אומר בלבד נהנין מהו הבבח שנשהבח. ואיזה מגעול הוא בשפחה ביותר לבוא שבתב בשים יכולת בידו וכו'. דליבא למימר דהתא למימר בשים בהן עדיס. דפסיטא דבלא עדים אין קדושין קדושין כלל. כמ"ש ברים מסכת קדושין. הלא דס"ק בשים יכולת בידו וכו' שברי היא אבתו אלא שנגרשה ויכולה בזה. ואף ע"פ בהלכון אינו מבואר שיורה זה. מ"מ מפני זה שכתב שהוא נפלא וכו' אני סובר בלזה הוא בתמטון: ח בית שמאי מתירין את הגרות לאחין וכו'. שטיה בבפ"ק דיבמות וע"ש: ט שלשה אחים וכו'. שטיה בבפ"ק דיבמות וע"ש: אי לו. עמ"ש במשנה ז' פרק י"ג דיבמות: ו המדיר אה אשתו מתבמים המטה וכו'. שטיה במתניתין ו' פ"ה דכתובות וע"ש:

בית שמאי אומרים פוטר הוא את אשתו בגט ישן. ובית הלל אוסרין. איזהו גט ישן. כל שנתייחד עמה אחר שכתבו לה. המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי. בית שמאי אומרים אינה צריכה ממנו גט שני. ובית הלל אומרים צריכה ממנו גט שני. אימתי בזמן שנתגרשה מן הנשואין. אבל אם נתגרשה מן האירוסין. אינה צריכה ממנו גט שני. מפני שאין לבו גס בה: ח בית שמאי מתירין את הגרות לאחים. ובית הלל אוסרין. חלצו. בית שמאי פוסלין מן הכהונה ובית הלל מכשירין. נתיבמו. בית שמאי מכשירין ובית הלל פוסלין ואף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין. לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל. ולא בית הלל מלישא נשים מבית שמאי. וכל הטהרות והטומאות שהיו אלו מטהרין. ואלו מטמאין. לא נמנעו להיות עושים טהרות אלו על גב אלו: ט שלשה אחים. שנים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד מופנה. מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה כאמר. ואחר כך מת אחיו השני בית שמאי אומרים אשתו עמו. והלה תצא משום אחות אשה. ובית הלל אומרים מוציא את אשתו בגט והליצה. ואת אשת אחיו בהליצה. זו היא שאמרו אי לו על אשתו. ואי לו על אשת אחיו: ו המדיר את אשתו מתשמיש המטה. בית שמאי אומרים שתי שבתות. ובית הלל אומרים שבת שתי שבתות.

בהיה מעבב היולא בשיטהליה: בגט ישן. כדמפרש והזיל בכתב לגרש לה לאשתו. ואחר שנכתב הגט נתייחד עמה. ב"ש סברי לא אמרי גזרה בשמא יאמרו ניטה קודם לגנה. הס יהיה לה הגט בנה לו שנאוס בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה. ואה"כ יגרשנה בו. וכשיראו זמן הגט קודם לידת הבן. יהיו כבורים בנתן לה מבעת כתיבה. והוי פגם ביאמרו מן הבנויה מולד. ופסק ההלכה לא יגרש אדם אשתו בגט ישן. והס גרס והלך הבעל למדינה אחרת תגבה בו לכתחלה: ולנה עמו בפונדקי. ויש בס עדי יחוד. ואין בס עדי ביאה. ב"ה סברי הן הן עדי יחוד. הן הן עדי ביאה. ואין אדם שבה בטילתו בטילת זמת כשיש יכולת בידו לבטל בלא לבס זמת. והרי קדשה בביאה. וב"ש סברי לא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראו בגבמה: ח בית שמאי מתירין את הגרות לאחין. לרת ערוה מתירין אותה להתיבם לאחיו. דליה להו דרש דהשה אל אחותה לא אחותה לא תקח לא היא ולא לרתה ולא לרת לרתה: חלצו. הגרות מן האחין: ב"ש פוסלין. הגרות מן הכהונה. בחלינתן חליצה: ובית הלל מכשירין. בחלינתן בלא לגורך היתה והרי היא כחולצת מן הגברי: נתיבמו. לאחין: בית שמאי מכשירין. אותם לבהנים. אם נתחלמנו מיבמיהן: וב"ה פוסלים. שנבעלו לאסור להן והנבעלת לאסור לה בעלה אינה ואינה לאוסרה להן: לא נמנעו. ואע"פ שבני הגרות שנתיבמו כדברי ב"ש. ממזרים הם לדברי ב"ה. שברי באסור לבת אחת הם עליהם. ואבת אח בברת ובני חייבי כריתות ממזרים הם. אעפ"כ לא נמנעו ב"ה מלישא נשים מב"ש. לפי שהיו מודיעים להם אותם הבאות מן הגרות ופורשים מהם: אלו על גב אלו. מבאילים כליסם אלו לאלו:

ט מופנה. שחי בלא אשה: מאמר. קדושין וביבמה אין אופסים הלא מדברי סופרים: אשתי עמו. דסברי ב"ש בעלת מאחר

ברפ"ח

היא חשובה כבועה. וכשנפלה אחותה לאחר כך לא מיתברה מבוס אחות זקוקה: והלה. זו הלא אל מן הבלילה. מבוס אחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אליס מאחר לשייה כבועה. וזו אוסרתה מבוס אחות זקוקה. וגריכה גט מפני המאחר דהוי קדושין במקצת ולא בקצתי קדושין בלא גט. וגריכה חליצה. דהאיל ולא הוי מאחר קדושין נמורין עריין זקוקה היא וגריכה חליצה לזקתה וגריכה יחיד לה גטה והדר חלין לה: אי לו. אוי לו על אשת אחיו. שהוא לריך לחלון לה: ו המדיר את אשתו מתשמיש המטה. כגון שאמר יאסר הגאת תבמיכי עלי אבל הגאת תבמיכי אסור עליך לא מתסרה. דהא מבוטבד לה. דכתיב (שמות כ"א) ומונתה לא יגרע: ב"ש אומרים שתי שבתות. לס הדיה שתי שבתות המתין שכן מליגו ביולדת נקבה שטמאה בבוטיים: וב"ה אומרים שבת אחת. שכן מליגו בנדה שהיא טמאה שבעה. נמרינן מידי דשכיח דהייגו הבעם שטעם אחד שם על אשתו ומדיבה. דהוא מידי דשכיח. מנדה שהוא מידי דכיח. לאפוקי יולדת נקבה דלא שכיח כולי האי. וב"ש סברי נמרינן מידי דהוא גרס לה. דהייגו נדר הוא בהוא נורס לה לבהות. מלידה שעל יהו בהה לה. לאפוקי נדה דממילא קאתי לה. ויוהר על שבת אחת לב"ה לא שבת בבתות לב"ש יוליא ויקן כתובה. ואפילו היה נמל שעותו לשלשים יום.

תוספות רעק"א

וכו' היינו דלתני הצד קולא של בית שמאי אף דמשבחת בו צד חומרא. ומשיגין דבי אתשיל לענין הצד דבית שמאי לחחסיד (עיין בתי"ם פ"ח דברכות ס"ו) והרי מרבי' דלתני לענין צד חקולא לב"ש. א"ב מאילא הכא ניתא רחשיב לענין הצד קולא לב"ש. תא"ע:

א ספק. שמונתו לבשה חדשים: המפלת לאור שמונים ואחד. שלדה נקבה. ולל במונים ולהד בהיתה רחויה למחר להביא כפרתה הפילה: ב"ש פוטרים מן הקרבן. מלידה שניה. לע"נ דלאחר מלאת הוא הוחל ולילה היא. ולא יתה שעה רחויה לקרבן. דלילה מתוסר זמן קרבן הוא. דכתיב (ויקרא ז') ביום צוותו. הלך לעניין קרבן ביום מלאת דמי: וב"ה מחייבין. הוחל ולאחר מלאת הוא דספילה: סדיון). על פשתים: ב"ש פוטרין. לפי שדרך סדין שלובשין אותו בלילה. ולילה שיש בו פחיל תכלת. שהוא לשון לבוש בדם חלזון הוי כלאים בסדין על פשתים. וביום שהוא מלוחו אחי עשה דלילה ודחי לא תעשה דלא תלבש בעטמו. אבל בלילה אחין מצות לילה טהנת בלילה. דכתיב ורחיתם אותו פרט לכסות לילה. אי לבוש לילה בסדין מחייב משום לא תלבש שעטנז. וכברי ב"ש נזרין סדין בלילה אפי' ביום דלא מחייב. נזרה משום כסות לילה דמחייב מטוסכלאים. וב"ה סברי לא גזרינן: כלכלת השבת. כלכלה מלאה פירות שייחדה לבבת: ב"ה מחייבין. במעבר מיד. אפי' קולסהבבת דיכון שיחדה לבבה הוקבעה מיד. וב"ש סברי דאין הבבת קובעת אלא לאחר שתבנס: יא ואח"כ בא לארץ. אין נזירות טהנת אלא בארץ משום טומאת ארץ העמים ומי] שנדר נזירות בח"ל מחייבין אותו לעמוד לא"י ולהזות עוהג בס נזירותו: נזיר ל' יום. קנסינן ליה שיקיים שתים נזירות בארץ ישראל שהוא ל' יום: נזיר בתחלה. צריך לנהוג בח"י כמין הימים שנדר בנזירות והימים שנהג נזירות בח"ל כאילו לא נהג בהם מירות כלל: אלו מעידין שנדר שתים. ג' נזירות: ואלו מעידין שנדר חמש. בלותה בעה שאתם אומרים שנדר שתים. אלו מעידים שנדר חמש נזירות והוא אומר אלא נדר כלל: נחלקה העדות. הוחל ומכחשות זו את זו. נתבטלו דבריהם ואין כאן עדות כלל: וב"ה אומרים יש בכלל המש שתים. ויסיה מיד שתים: יב אדם שהוא נתון תחת הסדק. אכסדרה בנסדקה תקריבה ונחלקה לשנים. וכלים מגד זה ומומאה מגד זה. הכלים מטוריים. שאיר [הסדק] מפסיק וגורם באין הטומאה מעברת לגד השני ואם אחד נתון בס באין ברגפת האכסדרה כנגד הסדק: ב"ש אומרים אינו מביא את הטומאה: שאין מביא את הטומאה אלא דבר שיש בו חלל מפח: וב"ה אומרים אדם חלול הוא. ואע"פ שבני מעיו בתוכו חלל שבתוך הגוף השיב חלל מפח:

פרק ה **א רבי** יהודה אומר. דם גבילות בית שמאי מטהרין. לגמרי. דלא חייב כגבלה: ביצת גבלה. כגון שנתגבלה בשמיסה. ונמצאת בס ביצים לאחר שחיטה: אם כיוצא בה נמכרת בשוק. שקליפתה קשה. ונגמרת כבאר ביצים הנמכרות בשוק: ואם לאו. שאינה נגמרת: אסורה. דשבני מעיה נראת חבורה:

אחת. המפלת לאור שמנים ואחד. בית שמאי פוטרין מן הקרבן. ובית הלל מחייבין. סדין בציצית. בית שמאי פוטרין. ובית הלל מחייבים. כלכלת השבת. בית שמאי פוטרין. ובית הלל מחייבין: **יא** מי שנדר נזירות מרובה. והשלים נזירותו. ואחר כך בא לארץ. בית שמאי אומרים נזיר שלשים יום. ובית הלל אומרים נזיר בתחלה. מי שהיו שתי כתי עדים מעידות אותו. אלו מעידים שנדר שתים. ואלו מעידים שנדר חמש. בית שמאי אומרים נחלקה העדות. ואין כאן נזירות. ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתים. שיהיה נזיר שתים: **יב** אדם שהוא נתון תחת הסדק. בית שמאי אומרים אינו מביא את הטומאה. ובית הלל אומרים אדם חלול הוא. והצד העליון מביא את הטומאה:

פרק ה **א רבי** יהודה אומר ששה דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. דם גבלות. בית שמאי מטהרין. ובית הלל מטמאין. ביצת הגבלה אם יש כיוצא בה נמכרת בשוק. מותרת. ואם לאו. אסורה. בדברי בית שמאי. בית הלל אוסרין. ומודים בביצת טרפה שהיא

ברפ"ח דכתובות: המפלת לאור שמים ואחד וכו'. בעיה בחמוכה במ"ע פ"ק דכריתות וע"ש: סדין בציצית. כתב הר"ב וציצית שיש בו פחיל תכלת שהוא לשון כלאים בסדין על פשתן. וביוס דהוא מלוחו. אחי עשה דציצית ודחי לא תעשה דלא תלבש בעטנו. ות"ת דהיכא דאפשר לקיים שהיהם לא לאמרינן דדחי [וכמ"ש במ"ר פ"ב דיבמות] והכא אפשר לקיים שהיהם כגלא יבבם הלא עלים על לשון. כבר הירלו התוכפת. בפרק אלו נערות [דף מ' ד"ה כגון]. שאין זה הכוב אפשר. ולי נראה דקאמרינן מעיקרא ליתא דאין דדרשינן סמוכין. [דכתיב (דברים כ"ב) לא תלבש שעטנז לשון ופשתים יחדיו. וסמיך ליה גדילים תעשה לך] לאסרי כלאים בציצית לא אמרת דאין מצוה תכלת בציצית על פשתן. א"כ כלאים דברי רחמנא הוי מבחתא לה. כ"מ פ"ג מהלכות ציצית [הלכה ו']: בית שמאי פוטרין. פי' הר"ב דגזרינן סדין בציצית אפילו ביום דלא מחייב. גזרה וכו'. ואפילו ממיט גמי פטרי ליה דלמא אתי למיעבד תכלת. והלך שייך שפיר לשון פטור הוס' פ"ד דמנחות דף מ' [ד"ה סדין]. וכתב רש"י ולא קשיא כיון דמדאורייתא חייב הוי מצ רבנן לעקור דבר מן התורה ולמפטריה מציצית משום גזרה הוי. הא לחיבנא ביבמות פרק האשה רבה [דף נ']. ומבינן דכל דבר שאמרו לך ב"ד שב ולא תעשה מצות עשה ז שבתורה ולהו טעם לדבריהם אין זה עוקר דבר מן התורה. דמצוה מעקר ולא איהו עקר לה בידים. ע"כ. ועמ"ש ברש פ"י דיבמות בדבור תלת מזה ומזה: [ג] בלכלת הבבת כו'. נבנה במשנה ב' פ"ד דמעבירות: **יא** מי שנדר נזירות מרובה וכו'. נבנה במשנה ו' פ"ג דנזיר וע"ש: מי שיו שתי כתי עדים וכו'. שם מבנה ז'. וע"ש: **יב** אדם שהוא נתון תחת הסדק וכו'. נבנה במשנה ג' פי"ח דאהלות ["ועיין במשנה ד']:

פרק ה **א רבי** יהודה אומר ששה דברים מקולי ב"ש וכו'. לאו דאיכא הני ותו לא. אלא כשבנסו לברם בינבה. והעיח כל אחד על אותו בביתו. העיד ר' יהודה על אלו. רש"י פ"ח דשבת דף ע"ז. והרא"ש כתב וז"ל נ"ל כי התנאים בנזכרו בזה הפרק לקולי ב"ש ולחומרי ב"ה סולם מוסיפים הם על הפרק הראשון שבטו פ"ד. כי התנא שבנה הפרק ההוא ס"ל בהנך דהאי פרקא דב"ש לאומרא וב"ה לרילא. ומיהו אע"ג דהנך דיחידאי מינהו הנהו דמשכחנא בהו סתמה דמתני' אלכתא מינהו. ע"כ: ובית הלל ממאין. כדפי' הר"ב ברפ"ב בתרא ועיש

המפלת לאור פ"א בריתות ז' פ"ח פסחים ג' פ"ח: פוטרין מן הקרבן. מ"ר פ"ח פ"ג מהלכות לאלה פ"ח: סדין בציצית. ב"מ פ"ג: עבה כ"ב פ"ח: וב"ה מחייבין. מ"ר פ"ג מס' ציצית פ"ז כפ"ב עמין כ"ז פוס"ב פ"ח פיבן פ"ה: כלכלת השבת. מבשלות פ"ד פ"ג: וב"ה מחייבין. מ"ר פ"ח מבכר בכ"ג: **יא** מי שנדר נזירות. מיר פ"ג מנזיר פ"ג: יש בכלל חמש שתים. עיין פ"ג מנזיר מיזוה מלכה פ': **יב** אדם שהוא נתון תחת הסדק. מטוס פ"ח פ"ג: אדם חלל הוא. מיר פ"ג מטלכות פומאה מס כ"ח ופ"ח ב"ב: **פ"ה א** רבי יהודה אומר. מ"ר. שנה פ"ז פ"ב מנחות ל"ב פ"ח: דם גבילה. כריתות כ"ח פ"ח: ב"ש מטהרין. מ"ר פ"ח מ"ר מטוס פומאה כ"ד פס"ב עיין רפ"כ: ביצת הגבלה. יומא מ' ניגה פ"ח ב"ח. פ"ז פ"ב פ"ז: וב"ה אוסרין. עיין נפ"ב פ"ג מ"ר מהלכות פקודות ה"ו פס"ב לאין קל"ב פוס"ב י"ד כיון פ"ו ופ"ו ופ"ג: ובודים בביצת טריפה. חולין נ"ח כ"ה מהלכות נ"ח פ"ח: שהיא אסורה. מ"ר וכפ"ב שם פוס"ב שם:

שנויי נוסחאות

י לאור שמונים. נכי"ק ונכי"מ אור לשמונים. (בלכלת השבת כו' מחייבין). נכי"ק ליתא ופי' כלאב"ד מ"ש בסוף הפרק. נכי"מ ונמבכ"ב ..שבת..: יא מי שנדר. נכי"ק ונכי"מ ..שנזר. והשלים נזירותו. נכי"ק ..את נזירותו; נכי"מ השלים.. שלשים (יום). נכי"ק ליתא. בתחלה. נכי"ק בתחלה. שנדר שתים.. שנדר חמש בש"ה. נכי"ק שנזר.. שנו ונכ"ה נכי"מ (ומס ..שלש בש"א ומחמת הגזיל שנוסח הדפוס חמש הוא הנכון ד"ס). העדות. נכי"ב עדותן. בכלל המש. נכי"מ ..שלש ועי' לעי. שיהיה נזיר. נכי"ק שיהא.

פ"ה א הגבלה. נכי"מ נבלה ולי"ה נרע"ב. (יש) כיוצא בה. נרע"ב ליתא. מותרת. נמס' ד' ריוות ומחיו גם בד"ס ור"ק מותר ומיט נטן. (ואם לאו אסורה). נרמב"ד ליתא. בביצת פריפה. בד"ג בביצה.. ונ"ה נכי"ק(ומס פריפה(?)).

תוספות חדשים

לא יתמרא ויתיר שבותמו (ברמב"ם שם): במשנה המפלת כו'ע"ה מחיבין. יתבאר בדרים בריתות לאיזה מקום מוקים בגיל ס"ה ליולדת מקבה ולא מחלקו בגיל מ"ם לזכר (ברמב"ם) **פ"ה א** במשנה ביצת הגבלה כו' ב"ם פוסקין אור נדול **פ"ה א** בם שנה ביצת הגבלה כו' ואפילו

ה) כ"ה ב"ע"ב ד"ה אך מד' ריוות וכלאים נשמעו הדברים מן סדין עד סדין. ב) נתוי"ם ד' פרלא ים כלן דבור ו"ל כלכלת הבבת מ' נשם במשנה ל' פ"ד דמעבירות בדם הדברים בלמריה בם דלא תמי לה בכל בעדות שעות הוא בידי עכ"ל. לן אמר הטוי"ם בם בד' הנ"ל. לן אמ"כ בד' קראקא מחק בם במעבירות את הבבה בנ"ב פ"ד דמעבירות. ומי' שוד בם לאמרם שלמם במעבירות בם ובהבדרים.

אסורה. מפני שגדילה באיסור. דם נברית. ודם טהרה של מצורעת. בית שמאי מטהרין. ובית הלל אומרים ברוקה וכמימי רגליה. אוכלין פירות שביעית בטובה. ושלא בטובה. כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אין אוכלים אלא בטובה. החמת. בית שמאי אומרים צרורה עומדת. ובית הלל אומרים אף על פי שאינה צרורה: ב רבי יוסי אומר ששה דברים מקולי בית שמאי. ומחומרי בית הלל. העוף עולה עם הגבינה על השלחן. ואינו נאכל כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אינו עולה. ואינו נאכל. תורמין זיתים על שמן וענבים על יין. כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אין תורמין. הזורע ארבע אמות שבכרם. בית שמאי אומרים קידש שורה אחת. ובית הלל

ועי"ש: מפני שגדילה באיסור. מכוס דגילה כגופה דמי ולפיכך כבכטרפה התרנגולת לף הבילה לאורה. ואפילו בבילה שנגמרה לגמרי קודם שטרפה. דהה אכילה בה נמכרת בשוק קלי. והה דתנן מפני שגדילה באסור הה מפרקין לה בגמ' [חולין דף נ"ח].

אסורה. מפני שגדילה באיסור. דם נברית. ודם טהרה של מצורעת. בית שמאי מטהרין. ובית הלל אומרים ברוקה וכמימי רגליה. אוכלין פירות שביעית בטובה. ושלא בטובה. כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אין אוכלים אלא בטובה. החמת. בית שמאי אומרים צרורה עומדת. ובית הלל אומרים אף על פי שאינה צרורה: ב רבי יוסי אומר ששה דברים מקולי בית שמאי. ומחומרי בית הלל. העוף עולה עם הגבינה על השלחן. ואינו נאכל כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אינו עולה. ואינו נאכל. תורמין זיתים על שמן וענבים על יין. כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אין תורמין. הזורע ארבע אמות שבכרם. בית שמאי אומרים קידש שורה אחת. ובית הלל

אינה יולדת [כמ"ש הר"ב בכפ"ו דתמורה] הר"ן פ"ג דחולין לפיסקא דנכתבו רגליה דאלו כברוה בשוף: דם נברית. כגנה במ"נ פ"ד דנדה ופ"ש: ובית הלל אומרים אין אוכלים אלא בטובה. והר"ב העתיק אין אוכלים בטובה וכן היא הגירסא בס"א וכן במ"ב פ"ד דשביעית. אבל הראב"ד גורס כגירסת הספר ומפרש וז"ל. וא"ל דטעמייהו דב"ה מכוס דגזרי שביעית אטו שאר [שמי] שבוע כדי שלא יהא אדם רגיל לאכול בשדה הבירו ובגיגתו ובפרדסו שלא מדעתו אבל מן [התורה] ודאי מותר. דכתי' (שמות כ"ג) ובשנה השביעית תשמטנה ותטשה כמאכלתה מגיד שהוא פורק בה פרעות. אלא שגזרו חכמים מפני תקון העולם. ע"כ. ועיין בפרק ד' דע"ז מ"ג: החמת ב"ש אומרים צרורה עומדת. כר"מ דמתני' פכ"ו דכלים. וטלהו תנאי דהתם דלא כר' יהודה דאינהו ס"ל ב"ה לקולה. הראב"ד. והייבו נמי דהר"ב והרמב"ם שם. וכן בחבורו ספר"ד מהלכות כלים. פסקו כה"ק דהתם ולא כבית הלל דהכא: ב העוף עולה עם הגבינה וכו'. עיקרה ברפ"ח דחולין וע"ש: תורמין זיתים על שמן וכו' כדברי בית שמאי וב"ה אומרים אין תורמין. ופי' הר"ב מי שיש לו שמן וכו' וזיתים וכו' איני יכול לתרום מן הזיתים. כפי הצטור וכו' דכתיב כדגן מן הגורן וכו' וכ"פ הרמב"ם. ואי קשיא דבמ"ד פ"ק דתרומות דתנן אין תורמים זיתים על השמן וכו' ואם תרמו ב"ש אומרים וכו' וב"ה אומרים אין תרומתן תרומה. היינו לאו ר' יוסי היא. כך נראה בעיני שזו היא שטת הרמב"ם. וכן בחבורו פ"ה מהלכות תרומות לא העתיק מאמרה דהכא כלל ס"מ דס"ל דיחידאה היא. וכך יש לפרש שהיא דעת הר"ב. אלא שראיתי להר"ש בפירוש מסכת תרומות שהביא מן הירושלמי שתי ברייתות שהן דברי ר' יוסי. דהדא הני כמו הכא דלא פליגי אלא בלכתחלה ומסייים בה בהדיא הכל מודים בחם תרם שאין צריך לתרום. ותמי איך בשם ר' יוסי כי הא ליבא דמתני' דתרומות ממש. ומיבשם הר"ש דהא דתני אין תרומתו תרומה בתורם שלא מדעת כהן דאיכא גזל הבעל.

כלומר שצריך לתרום לדרוך זיתים וענבים והייט דפי' ג"כ הר"ב שם במשנה ח' מבוס פסידא דכהן. פ"ש. והא דקתני דלכתחלה לא הא דיעבד תרומתו תרומה. בגטל רבות מן הכהן. דזמנין דניתא ליה לכהן בזיתים וענבים יותר מבמן יין. ואפי' דלכתחלה אסור. דיעבד תרומתו תרומה. עכ"ד. וגם לדברי הר"ב יש לייבב כן. וניחא טפי כדאמרינן בפ"ג דקדושין דף ס"ג דדחקינן ומוקמינן מתני' בתרי טעמי. ולא מוקמינן בתרי תנאי. כ"ש הכא דהשתא בהדיא דתני בשם רבי יוסי כליבא דמתני' דהכא ודהתם והוי צריכין למוקמי בתרי תנאי ליבא דחד תנא דהוה מלתא דחיקא טפי. אבל מיהת להרמב"ם ליכא לפרושי הכי מדלא כתב בחבורו דמדעת כהן בדיעבד תרומתו תרומה כמתני' דהכא להר"ש. ויש עוד תירוץ אחר בדברי הר"ש על פי הירושלמי. ובתבו ג"כ הראב"ד בפירושו דהכא. דמתני' דהכא ליתא בזיתים על השמן אלא בשמן על הזיתים. והשתא ודאי דאף הר"ב לא ס"ל דא"כ ס"ל לפרש. ושוד דנדחק הר"ש לפי תירוץ זה במתני' דסיף אותו פרק ולכך אין להאריך בזה: הזורע ד' אמות שבכרם וכו'. פי' הר"ב דס"ל לב"ש דטורה אחת קרויה כרם וכו' כדתנן במשנה ה' פ"ד דכלאים. ומסיים בה בסיפא לפיכך הזורע ד"א שבכרם וכו' הכא. ויש דאיכא בין רבי יוסי דהכא לתנא דהתם. דלר"י דהכא כי אתבל בבי מדרשא לענין הזורע אתבל והוי ב"ה לחומרא. ולתנא דהתם כי אתבל לענין הטעמא אתבל. אלא. דלפיכך הזורע וכו' ומשום דבבי מדרשא לענין הטעמא הוא דאתבל והוי ב"ה לקולא אלכך לא אתבעיא לה

דם נברית. כלם ל"ל פ"ה פ"ה פ"ב פפ' בפסחי מסכת ומובר פ"ו: דם מטהרה עפ"ם כו' כרוקה וכמימי רגליה. פ"ו פפ"ם פ"ם פ"ם: אוכלין פירות שביעית. פ"ו ע"ו פכ' שמיטין הכ"ו בכ"ם כ"ם קמ"ח: ב ש"ה דברים מקולי ב"ש כו'. ומחומרי מרומות פ"ם כ"ל: העוף עולה עם הגבינה כו'. בגמ' ל"ג ב"ח זולין ק"ל ע"ב: אינו עולה ואינו נאכל. פ"ו פ"ם פכ' פ"כלים מקוואות פ"ב ס"ם ע"ג ע"ין ק"ם פ"ם ע"ל פ"ון ע"ח פ"ם: אין תורמין. פ"ו יומא פ"ב ס"ב ע"ב כ"ג ע"ח פכ"ם ע"ב ס"ב פ"ו פ"ם פכ' מקוואות פ"ח ס"ב בשין קל"ל פה"ע ל"ד ס"ב ע"ח כ"ון ע"ח ע"ב ע"ג: הזורע ד"א בכרם. כלאים פ"ל פ"ה ירושלמי כלאים פ"ד ה"ם: ובה"א קדש. פ"ו פ"ו פכ' כלאים ה"ב פפ"ב לאחרן ל"ם פ"ב ל"ד פ"ון ע"ח פ"ון ל"ם:

שנויי נוסחאות

שגדילה. נכי"מ שגידלה; נכי"ק שגדלה. ודם טהרה נד"נ ודפו"י וכמכ"ב.. טהורה. וא"ל טהור וכגרישב"ן מהק ר"ו בגמ' שם. ובה"א כרוקה. נכי"מ וב"ה ספמאין כרוקה. ושלא בטובה כדברי ב"ש. נכי"מ .. דברי ב"ש. (אל"א) בטובה. נכי"מ ליתא וק ליתא כרפ"ב ופי' פו"ם: ב אינו עולה ואינו. נכי"ק וכי"מ לא עולה ולא. על שמן. פב' יין. נכי"ק וכי"מ ..השמן .. היין.

תוספת הרשים

פוסרין ואי קשי"ל מהכשרת את הרנגולת ומלא כה כיומסגמורות רוחות לאכלן בחלב אלמא לאו כגופה דמי לא קשיא דהתם בשר עוף בחלב דרגן כו' אבל בבלה אינורא דאוריתא הוא (כלאים ד'): שם במשנה ה"מת מי כתב הראב"ד על מי המוספת אם לי לפרש דב"ש סברי נעשה צורך עומד כ"מ דאמר צורך עולם מבטל וב"ה סברי לע"ג שאינה צרורה אלא צורך שעה ממלאת פ"ם דמשמע דבלא צורך לגל לקי כ"ם מודה:

אור גדול

ואפילו לב"ה אינה אסורה רק מדרבנן. דמן התורה מותרת דא"א שתגמר לאחר מיתה. ולא אמרו ביצת גבלה שנגמרה רק משום גזירה אטו ביצת מריבה דאסורה מן התורה דגדילה באיסור. תוס' ביצה י' ב') ד"ה ביצים. ועיין ביו"ד (סי' פ"ו). ולענין חלב מתה עיין בב"י יו"ד (סי' פ"ו) דכתב דאסור משום גבילה. והרריטה פליג עליה דהוי כמו ביצה שנגמרה. והובא בהגהות רע"א (שם סע"ף ו') ובהגהות רש"א (שם). ולבאורה

צ"ע

ה) בר"ב ד"ר ברוקה וכמימי רגליו. ו) בר' ריטה ליכא לג' מעמ לא והוסיפם הרי"ש אבל בר"ב ד"ר שיהא הדגן היא ולא שמש. נפ"ד

וכי קאמר רחמנא דתבואת הכרם קדשה. שתי שורות של כרם קאמר: המעיסה. קמח שנתנהו על גבי מים רותחים ומתבשל ומתעבה שם. ב"ש פוטרים מחלה. וב"ה מחייבים. ופסק הלכה כהבאו ברים חלה: חרדלית. הבאה מדליו של הר. כלומר מגובה ההר. ואפילו אין מתחלתן ועד סופן הלא תרבעים סאה מטבילין בהן לב"ש. וב"ה אומרים אין מטבילין עד שיהו תרבעים סאה במקום אחד. שאין חרדלית מטהרת אלא באשכורן: כפורש מן הקבר. ולריך שהא שלשי וכביעי. ולא נחלקו ב"ש וב"ה אלא בערל נכרי שמל ביום י"ד. דב"ה סברי גזירה שמא יטמא לכנה הבאה ויאמר אתקוק לא טהריתי מכל טומאה עד ר"ד ושבלתי ואכלתי אתה נמי אטבול ואוכל. ולא ידע דהבתקד נכרי היה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. וב"ש סברי לה גזרינן. אבל ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב: ג קהלת אינו מטמא את הידים. מפני שחכמתו של שלמה היא. ולא ברוח הקדש נאמרה: מטמא את הידים. דסברי לה קהלת ברוח הקדש נאמרה הלכך מטמא את הידים כשאר כתבי הקדש: שעשו מצותן. לאחר שהוו אותם על הטמא ושהר בהם. אם נטפו מגופו ע"ג אדם או ע"ג כלים: הקצה. זרע שחור. שקורין לו מיל"ו (1) בלע"ז. ורגילים לתת אותו בלחם שהרגיל בו אינו בא לידי כאב לב: ב"ש מטהרין. דלא חביב אוכל: וב"ה מטמאין. כיון דרגילין לתת אותו באוכלים. חביב אוכל וכן למעשרות. כמו שנחלקו לטומאה כן נחלקו למעשרות שטמאתו טומאת אוכלים. מחיבו במעשרות: ד דם יולדת. שהתה שבוע לזכר. ושבועיים לנקבה ולא טבלה: ב"ש אומרים כרוקה וכמימי רגליה. שמטמאים למים ואין מטמאים יבשים אף דמה טמאה לח. ואינו מטמא יבש. ואינו חביב כדם נדה שטמאה לח ויבש: וב"ה אומרים מטמא לח ויבש כל זמן שלא טבלה כדם נדה הוא חביב. ואפילו בהוא בתוך ימי טוהר: ומודים ביולדת בזוב. שלריכה לספור ז' ימים נקיים. כדין כל שאר זבות. שאם לא ספרה ולא טבלה. ורחקה דם בתוך ימי טוהר. שהוא טמא לח ויבש. דדם זבה הוא חביב כל זמן שלא ספרה ולא טבלה: ה הולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרוייהו זקוקין להלא ולהלא קמא דמיבם פגע בהתות זקוקתו דהויא כאחתו: משום ב"ש יקיימו וב"ה [אומרים] יוציאו. בגמרא ביבמות פרק ד' אחין מפקינן לה ב"ש אומרים יוציאו

1) שווארן קיממעל: 2) אלכמון (הוא לשון ערבי) דער קיממעל.

ראשון לציון

ג חרי"מ ד"ח הקצה פי' הר"ב וכו' וכתב עליו כהלב"ד וכו' עיין יסל"מ: ד בפשנה אמר (לקן) ע"ל לקם:

אור גדול

צ"ע מתוס' בכורות (כ"ה א'ב') ד"ה שער. דדוביתו דחלב של פטולי המוקדשין לאחר שחיטה דמותר מדבעי בגמ' (שם ו' ב') למילף היתר חלב מדאמר רחמנא חלב של פטולי המוקדשין ולא קאמר דאיצטריך משום התוא דלאחר שחיטה יקו"ש. ואי כחדרישה והאחרונים הנ"ל דחלב הוי כמי ביצה שנגמרה. א"כ אי חלב אסור משום אבר מן החי אף בשהיטה אבור החלב דהשחיטה לא מהניא ליה כמי דהמיתה לא מהניא לי'. א"כ כאי מקשו תוס' שם דמאי סייתי הגמ' מחלב פטולי המוקדשין דלמא קאי על לאחר שחיטה דמאי מהניא השחיטה להחלב. אם לא דניחא דהחלב הוי כאבר המדולדל דשחיטה אינה עושה ניפול. אבל סיתה עושה ניפול. ולכך השחיטה מהניא להחלב אבל לא המיתה. וצ"ע דמנ"ל. ולכך נראה דס"ל בחב"י דכל זמן שלא נחלב לא דמיא לביצה שנגמרה. ויש לעיין בזה:

וכ"ס ר' אלעזר גם כו"ל (ושם ליתא) וכ"ס גם נמ"מ (ושם ב"ש אומרים וליתא למ"ל משום) וכ"ס גם בתוספתא ומי' בתשמה הקודמים: ן עקביא. נכ"ק עקביה וכן לקמן. (עקביא) חוסר בך בארבעה. נכ"מ ..מארבעה וליתא. לישראל. נמ"מ בישראל.

אומרים קדש שתי שורות. המעיסה בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין. מטבילין בחרדלית כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אין מטבילין. גר שנתגייר ערבי פסחים. בית שמאי אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב. ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר: ג רבי ישמעאל אומר שלשה דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. קהלת אינו מטמא את הידים כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים מטמא את הידים. מי חטאת שעשו מצותן. בית שמאי מטהרין. ובית הלל מטמאין. הקצח בית שמאי מטהרין ובית הלל מטמאין. וכן למעשרות: ד רבי אליעזר אומר שני דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. דם יולדת שלא טבלה. בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה. ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש. ומודים ביולדת בזוב שהוא מטמא לח ויבש: ה ארבעה אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות. מתו הנשואים לאחיות. הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. ואם קדמו וכנסו יוציאו. רבי אליעזר אומר משום בית שמאי יקיימו. ובית הלל אומרים יוציאו: ו עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו עקביא חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר. ונעשך אב בית דין לישראל. אמר להן

בפ"ד בהלי הגך דלכ"ע הוי מקולי ב"ש וחומרי ב"ה. ועמ"ש ברים פרקין בשם הרלב"ד: המעיסה. שעיה בפרק קמא דחלה מכנס ו': מטבילין בחרדלית וכו'. שעיה במכנס ו' פ"ה דמקואות: גר שנתגייר וכו'. שעיה בסוף פ"ח דפסחים ועמ"ש שם בשם ר"ד: ג רבי ישמעאל אומר. וכ"ל גרס ר"ש הומר וכן היא הגירסא בספ"ג דידים וע"ש: מי חטאת וכו' וב"ה מטמאין. דלא כתמה דמתני' ד' פרק בתרא דמס' פרה וע"ש ובמ"ה: הקצח ב"ש מטהרין וכו'. שעיה ג"כ במתני' ו' פ"ג דטוקלים: הקצח. פי' הר"ב זרע שחור. שקורין לו מיל"ו בלע"ז [וכ"כ בפ"ג דטוקלים מ"ו. ומוד בספ"ק דמכול יום] וזה לשון הערוך והפין קלח וכמון יזרוק. פירוש קלח דומה לכמון. אלא שהקלח שחור ובלע"ז מיל"ו ע"כ. וכתב עליו הרלב"ד ז"ל ואין דעתי מיושבת עליו לפי שלא ראיתי מימי אדם שזרעם בשוה וכתיב (ישעיה כ"ח) והפין קלח וכמון יזרוק. ואני שמעתי כי הוא אלקרוביי"א והיא (2) אלכמו"ן. אלא שהכמון אחוך ממנו מעט. וסייע דכתיב והפין קלח וכמון יזרוק וכתיב (שם) לא בהרון יודם קלח וגו' כי במטה יחבט קלח וכמון בשבט. ופליגי בה ב"ש וב"ה לא הוה אוכל הו אלא. כי הרית שלו קטה כדתניא בברכות פרק כיצד [דף מ'] היכן למזרח גרנו דמו ברלמו. והכילהו קטה. כדתניא ביבמות דבריתא. קלח אחד משבים מטמני המות. אלא בשעה יפה אלא. דאמר רבי הינא הרגיל בקלח אינו בא לאולי אלא. ומוקמינן לה התם בשעמא בגמרא. ב"ש סברי כיון דאוא נופיה לא בר אכילה הוא אינו אוכל וס'. וב"ה סברי כיון שבשעה שלו יפה אלא הוי אוכל וס': ד דם יולדת שלא טבלה וס'. שעיה במתני' ג' פרק ד' דנדה. ופ"ש: ה ארבעה אחים וכו'. שעיה ברים פרק ג' דיבמות. ופס הארכתי בס"ד: ו העיד הרבעה דברים. כדקא אזיל ומפרש. הרלב"ד

שנויי נוסחאות

המעיסה נכ"מ המעשה. בחרדלית. נרהב"ד בהר דלית. ערבי פסחים. נמ"ק ערב פסחים; נמ"מ בערבי.. ואוכל (את פסחו). ג ר' נכ"מ ליתא. ג ר' ישמעאל. נכ"ק ונכ"מ ר' שמשון וכ"ר תו"מ. קהלת אינו מטמא כו' ובה"א מטמא. נכ"מ „אינו מטמא".. מטמ' וכ"ס מטומם אינה מטמאה נכ"ל זה מגילה ק' ע"ל: נכ"ק קוהלת אינה מטמא.. מטמא (ולפי דרך הכ"ל סזה נכתב מקומות להשמיט את הכי לסיום הקבה). הקצה. נכ"ק הקצה. ד רבי אליעזר נכ"ק רבי לעזר וכ"ה בתוספתא וכ"ל בתכנה הסמוכה. וב"ה (אומרין) מטמא לח. בתכנ"ב ונמ"ל ד' ריוח וויטלאה ומנעוכם.. מטמאין.. נמכנ"ב ד"ל רפ"ל וב"ח מטמאין.. וליתא. ומודים. נכ"ק ומודין (?). שהוא מטמא. נכ"מ שהוא מטמא (?): ה (מהם) נשואין. וכ"ס נד"נ; נכ"ק „נושאין; נמ"ל ריוח ווילמלא ומנעוכ: ונכ"ב ליתא. הנשואים לאחיות. נכ"ק „את האחיות; נ"ל „להנשואין. ר' אליעזר אומר משום ב"ש יקיימו וב"ה (אומרים) יוציאו; נכ"ק ר' לעזר אמר משם.

הרא"ש: שלא יהיו אומרים וכו'. [הלא] ועוד קאמר כלומר אפילו [כשאחזור] שלא אחזור כי מכוס הברכה. ולא אהא נעשה רשע בשני המקום כי הוא כוחן לבות. אפילו הכי לא אתמנה להא"ד אע"פ שהייתי חוזר. שלא יהיו אומרים וכו'. כך נ"ל: הוא היה מטמא שער הפקודה וכו'. עיקרה במסכת נגעים פ"ה מכנה ג' וט"ש. והא דכתב הר"ב כגון בהיתה בו וכו' אינה לומר מכוס דאיתא נמי הוא דר"ע דהתם ולכך אמר כגון: ודם הירוק. עיקרה במכנה ו' פ"ב דנגה. וט"ש: הוא היה מתיר שער בכור וכו'. עיקרה בסוף פרק שלישי דבכורות וט"ש. [ומה שכתב הר"ב אסורים בגיזה ועבודה עיין בפ"י דחולין משנה ב']. ומ"ש הר"ב וז"ל ועקביא שרי דמנו דמהניא וכו' לא אמר הסדר הנכון. דכיון דכבר פי' דחכמים אוסרים מכוס נזירה דלמא אתי לאשהויי וכו' תו לא סגי בטעמא דשריותא דמנו דמהניא וכו' אלא דלריכים ג"כ לומר דלא גזר. ועוד דאף רבנן מודו דמהניא וכו' אלא דאפ"ה גזרו וכו' אבל הרמב"ם כתב מתחלה טעמא דשריותא בדברי עקביא ואח"כ כתב דחכמים אוסרים מכוס שמא ישתה. וכוב מלאתי בפירוש הראב"ד שאחר בפירש דברי חכמים. כתב עקביא סבר לא גזרינן הלכך הכל מותר. אבל [היכא] דמת דברי הכל אסור, דבשאתו הוא דברי עקביא דסבר מנו דאתני היתר חכם לעורו ובשרו ולמרו לאחר שחיטה. אתני נמי וכו'. וסתמא כרבי יהודה ורבי יוסי פליג עלה בסוף פ"ג דבכורות. ע"כ. והקרוב לומר שהר"ב העתיק דברי הראב"ד הללו ושם הסכרון וט"ש בדבריו. ועין בלבוש דסוף פרק ג' דבכורות: ["בחלון. אין זה כשאר לשון חלוטת. כמו לא יפתח אדם חלוטתו. וחלון כנגד חלון דפ"ג דב"ב מכנה ז' שהם שמשקיפין ממנו מהבית לחצר או לרשות אחרת. או לרשות הרבים. או שנעשה להכנים אור או אויר לאדר שהחלון בו. והיא מלבון ויפתח נא את הלון. (בראשית ח') וכן ויסקף אבימלך בעד החלון (שם כ"ו) והוא המפולש בשתל. אבל חלון דהכא אינו פתוח מעבר לעבר אלא פתוח בפנים האדר. ולא מבחוץ ועכו"ל להניח אדם שם את חפציו וכמו שכתב ג"כ במשנה רפ"ו ובתמיד פ"ס מ"ג]: בברכות. רש"י פ"ג דברכות די"ט: דונמא. בפי' אחר שכתב הר"ב ומסיים ולא השקוה. ר"ל שלא השקוה מי המרים. ולומר שלא כתבו מגילת סוטה ומחקוה אלא מגילה בעלמא כתבו ומחקו והשקוה וכ"כ הראב"ד. וכן דברי הרמב"ם גם התוס' דברכות ועמ"ש לקמן בשם הערוך: ותדהו. פירש הר"ב לפי שזלזל בכבודן של שמשיה והבטליון. דגם לפירוש הבני שאמר שעשאו דונמא ודמיון וכו' היה ג"כ טעמו לומר שלכך עשו דונמא וסימן לפי שהיה ניורת. והם גרים. וכאילו הם לא כברו להרחיקה להסתפחה בדת ישראל. כמ"ש הרמב"ם. והראב"ד מפרש כי אחד אותם לעשות שלא כדין. לפי שאין עושין כן שמא יוציאו לעז על מי המרים לומר שאין בודקין. ע"כ. ועיין במכנה ה' פ"ג דסוטה. ועמ"ש לקמן: אם ובטס שעקביא נתנדה שאין וכו'. בחכמה ובירחת חטא כעקביא בן מהללאל. וא"ת וכי מבוא פנים ים בדבר. שאע"פ שאין נחל ממנו בדורו. אם יחמא ואכם ופללו אלהים זה הטופס אמר יהיה בימים ההם שאין לך שופט אלא בדורו. יפתח בדורו וכו'. ויש לומר דס"ל דהא דאמר דונמא השקוה לא נתכוין לזלזל בכבודן כלל. ובפירוש שכתב הערוך בשם רב האי גאון דה"ק עקביא בן מהללאל לא השקוה מי סוטה אלא כמירראין אותה שמא תודה בעטמאה וכראה כאילו מי סוטה הן. כדרך שאמר שלמה (מלכים א' ג') גזרו את הילד החי. ואלא לעשות כן. אלא שם דרך חקירה כדי שיתגלה ע"ד הסוד. ע"כ. ובאבר ר' יהודה כיון שאף לדברי עקביא להתירראות כדי בתודה הוא שעשה כן א"כ אין כאן זלזול כלל. אבל ה"ק אבר שהיה זה זלזול. שאע"פ שלהתירראות הוא עושים לא היה להם לעשות כן שמא יוציאו לעז על מי המרים וכמ"ש לעיל בשם הראב"ד. ור' יהודה ה"ק כיון שאין העזרה נגעלת וכו' בחכמה ובירחת חטא כעקביא בן מהללאל. וא"ת וכי מבוא פנים ים בדבר. אע"פ שאין נחל ממנו בדורו. יפתח בדורו וכו'. ויש לומר דס"ל דהא דאמר דונמא השקוה לא נתכוין לזלזל בכבודן כלל. ובפירוש שכתב הערוך בשם רב האי גאון דה"ק עקביא בן מהללאל לא השקוה מי סוטה אלא כמירראין אותה שמא תודה בעטמאה וכראה כאילו מי סוטה הן. כדרך שאמר שלמה (מלכים א' ג') גזרו את הילד החי. ואלא לעשות כן. אלא שם דרך חקירה כדי שיתגלה ע"ד הסוד. ע"כ. ובאבר ר' יהודה כיון שאף לדברי עקביא להתירראות כדי בתודה הוא שעשה כן א"כ אין כאן זלזול כלל. אבל ה"ק אבר שהיה זה זלזול. שאע"פ שלהתירראות הוא עושים לא היה להם לעשות כן שמא יוציאו לעז על מי המרים וכמ"ש לעיל בשם הראב"ד. ור' יהודה ה"ק כיון שאין העזרה נגעלת וכו' בחכמה ובירחת חטא כמשה. א"א שב"ד הקשו ממנו יגחהו. ומפני דיקא שכ. דלפירוש קמא לא שלל ה"ל למימר ח"ו שזלזל

ויש

מוטב לי להקרא שוטה כל ימי. ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום. שלא יהיו אומרים בשביל שרירה חזר בו. הוא היה מטמא שער הפקודה. ודם הירוק. וחכמים מטהרין. הוא היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר והגיחו בחלון. ואחר כך שרטו וחכמים אוסרים. הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את שפחה המשוחררת. וחכמים אומרים משקין. אמרו לו מעשה בברכמית שפחה משוחררת שהיתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון. אמר להם דונמא השקוה. ונדוהו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו. אמר רבי יהודה חס ושלום שעקביא נתנדה שאין עזרה נגעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה ובירחת חטא בעקביא בן מהללאל. ואת מי נדו.

וב"ה אומרים יקיימו. וכן הלכה אחר קומו ולכשו יקיימו: ן שער פקודה. לכון פקדון שהפקידה הבהרת את הבשר בעור הבשר והלכה לה כגון שהיה בו בשרת ובה שער לבן. הלכה הבהרת והגיחה לשער לבן במקומו והא"כ חזרה הבהרת. עקביא בן מהללאל מטמא. כיון שנהפך שער לבן בבהרת אע"פ שזו הבהרת שהיא עכשיו אינה אותה שהפכה אותו לשער לבן. ממא: והחכמים מטהרין. דכתיב (ויקרא י"ג) וסיר הפכה שער לבן. שהפכתו היא ולא שהפכתו חברתה: והדם הירוק. עקביא בן מהללאל מטמא. דכבר כתבנו כרכוס היה שהיא מן הדמים המטמאים אלא שלקה: היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר. הלמר שנשר מן הבכור בעל מום היה מתירו בהנאה לכהן: וחכמים אוסרים. דלא שריית ליה אמר הטעם מחיים אחי לאתהויי לבטר כדי שחסיר לומר כל שעה ואתו בה לידי תקלה [מיגזז] ויעבוד בו ופסולי המוקדשים הכתיבי בגיזה ועבודה. דכתיבו דברים ט"ו) תזבח ואכלת בשר. חזבח ולא גיזה [וט"ו]. ועקביא שרי דמנו דמהניא שחיטה לאמר המחובר בו להתירו לאחר שחיטה מהני נמי לאמר לא אתי לידי תקלה ומונח בתלון: אין משקין. מי סוטה: לא את הגיורת ולא את המשוחררת. דכתיב (במדבר ה') לאלה ולשבועה בתוך עמך. פרט לאלו שאינן בתוך עמם*): דונמא השקוה. מפני שהיו חונמתה כלומר גרים כמותה לפיכך השקוה. ולא מן הדין. פירוש אחר דונמא השקוה. עשו דונמא ודמיון והראו לה כאילו משקים אותה מי המרים אבל לא השקוה: ונדהו. לפי שזלזל בכבודן של שמעיה ואבטליון: שאין עזרה נגעלת.

*) נ"ל עכ"ן.

בעבדי

יפתח אדם חלוטתו. וחלון כנגד חלון דפ"ג דב"ב מכנה ז' שהם שמשקיפין ממנו מהבית לחצר או לרשות אחרת. או לרשות הרבים. או שנעשה להכנים אור או אויר לאדר שהחלון בו. והיא מלבון ויפתח נא את הלון. (בראשית ח') וכן ויסקף אבימלך בעד החלון (שם כ"ו) והוא המפולש בשתל. אבל חלון דהכא אינו פתוח מעבר לעבר אלא פתוח בפנים האדר. ולא מבחוץ ועכו"ל להניח אדם שם את חפציו וכמו שכתב ג"כ במשנה רפ"ו ובתמיד פ"ס מ"ג]: בברכמית. כך שמה. או על שם מקומה. רש"י פ"ג דברכות די"ט: דונמא. בפי' אחר שכתב הר"ב ומסיים ולא השקוה. ר"ל שלא השקוה מי המרים. אלא מים אחרים היה שהשקוה. ולומר שלא כתבו מגילת סוטה ומחקוה אלא מגילה בעלמא כתבו ומחקו והשקוה וכ"כ הראב"ד. וכן דברי הרמב"ם גם התוס' דברכות ועמ"ש לקמן בשם הערוך: ותדהו. פירש הר"ב לפי שזלזל בכבודן של שמעיה ואבטליון. דגם לפירוש הבני שאמר שעשאו דונמא ודמיון וכו' היה ג"כ טעמו לומר שלכך עשו דונמא וסימן לפי שהיה ניורת. והם גרים. וכאילו הם לא כברו להרחיקה להסתפחה בדת ישראל. כמ"ש הרמב"ם. והראב"ד מפרש כי אחד אותם לעשות שלא כדין. לפי שאין עושין כן שמא יוציאו לעז על מי המרים לומר שאין בודקין. ע"כ. ועיין במכנה ה' פ"ג דסוטה. ועמ"ש לקמן: אם ובטס שעקביא נתנדה שאין וכו'. בחכמה ובירחת חטא כעקביא בן מהללאל. וא"ת וכי מבוא פנים ים בדבר. שאע"פ שאין נחל ממנו בדורו. אם יחמא ואכם ופללו אלהים זה הטופס אמר יהיה בימים ההם שאין לך שופט אלא בדורו. יפתח בדורו וכו'. ויש לומר דס"ל דהא דאמר דונמא השקוה לא נתכוין לזלזל בכבודן כלל. ובפירוש שכתב הערוך בשם רב האי גאון דה"ק עקביא בן מהללאל לא השקוה מי סוטה אלא כמירראין אותה שמא תודה בעטמאה וכראה כאילו מי סוטה הן. כדרך שאמר שלמה (מלכים א' ג') גזרו את הילד החי. ואלא לעשות כן. אלא שם דרך חקירה כדי שיתגלה ע"ד הסוד. ע"כ. ובאבר ר' יהודה כיון שאף לדברי עקביא להתירראות כדי בתודה הוא שעשה כן א"כ אין כאן זלזול כלל. אבל ה"ק אבר שהיה זה זלזול. שאע"פ שלהתירראות הוא עושים לא היה להם לעשות כן שמא יוציאו לעז על מי המרים וכמ"ש לעיל בשם הראב"ד. ור' יהודה ה"ק כיון שאין העזרה נגעלת וכו' בחכמה ובירחת חטא כמשה. א"א שב"ד הקשו ממנו יגחהו. ומפני דיקא שכ. דלפירוש קמא לא שלל ה"ל למימר ח"ו שזלזל

שנויי נוסחאות

להקרא. נכי"ק ליקרות. ליעשות שעה אחת רשע לפני (המקום). נד"נ וככי"ק לעשות.. נכי"מ לעשות רשע שעה אחת לפני ולא (ז). שלא יהיו כו' חזר. נכי"ק שלא יחו.. : נד"נ חחר. שער הפקודה. נד"נ ונכי"ק ונכי"מ ..פקודה. הוא היה מחיר. נד"נ והנו"ל ובמכנ"נ והוא.. בעל מום. נד"נ ונכי"ק ובעל מום. (לא) את הגיורת. נכי"ק ונכי"נ ליתא. (שפחה) המשוחררת. נכי"מ ליתא. נ.. ונכי"ק ..משוחררת. בברכמית (שפחה משוחררת). נע"ל דלשון בברכמית.; נכי"ק ליתא. דונמא. נכי"ק דינמה. (אח) ארונו. נכי"ק ליתא. עזרה נגעלת בבני כל. נד"נ ובמכנ"נ העזרה ונכי"ק (ובס ..בל כל וכמו שהוא נכי"מ). בישראל (בחכמה ו)בירחת חטא. נכי"מ בישראל וליתא. ואת מי נדו. במכנ"נ ..נידון; נד"נ ..נידוהו.

תוספות חדשים

ן בהר"ב ד"ה לא אם הגיורת כו' בהוך פנוך כו' עכ"ל ונראה דמוסה מיתי לם מן כמי ישראל ולא גרים וכן הוא בפירוש כפ"י בברכות דף י"ט. והראב"ד מחיי סדרי הטעה כו' ולא כשבכר שאמר כל יום מלאכה בהוא יודע בה שאינה לעבודה לעות וכו' ונראה לאמר מ"ש דבנגן ואחרת אליהם לעבות את הגרים כ"ה בבנני דסוטה דף כ"ז

בעדי פסחים כשנכנסים לבחוש פסחיהם. דאמרינן נכנסה כת ראשונה נמצאו דלתות העזרה וכו'. וכן בכת שניה. וכן בכת שלישית. לא היה נמצא בכל העזרה. מוכחר בעטה ובירלת חטא. כעקביא בן מהללאל: שפקפק. מאלו: סוקלים את ארונו. אלו דוקא סוקלים אלא מניחים לכן בלבד להיכר שחבירו היו בדילים ממנו: ז בארבעה דברים. שער פקודה ודם הירוק. ושער בכור האתון. והבקאת גיורת ומשוחררת: בוטב להניח דברי היחיד. מכוס דהוא נמי מרבים קבל. והוו דבריו כדברי רבים. מב"ה קאמר מוטב להניח וכו'. דאי אלו הכי מאי מוטב דקאמר. והלא דאורייתא היא דכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות וחייב להניח דברי היחיד בטל ברבו. אלא טעמא דאמר מוטב ולא אמר חייב מכוס דלא הוא מרבים קבל כדפרישית ולכן הלכה כעקביא בן מהללאל בכל ארבעה דברים הללו:

פרק ו א רבי יהודה בן בבא) העיד. שמטאנים את הקטנות. כגון שני אחים גבוהים שתי אחיות יתומות. אחת גדולה ואחת קטנה. מה בעלה של גדולה ונמלאה זקוקה ליבם בעל הקטנה ודוחה דיקתה את גבוהי אחותה הקטנה. והוברתה עליו שאין גבוהי קטנה כלום. מלמדים את הקטנה שתמאן בו ומיאון שוקר גבוהים הראבוים ומותר ליבם הגדולה וכן יש אחרת כיוצא בו במסכת יבמות פ' ב"ש: ושמשיאין את האשה. שהלך בעלה למדינת הים ובא עד אחד בלבד. ואמר שמת. מסיאין לאתה על פיו: ושנסקל הרגנול שהרג את הנפש. שנקר מוהו של היעוק. ואע"ג דכי יגח שור כתיב. אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף. כל מקום שנאמר שור. הא למדין שור שור מבנה. מה להלן ה"ה לכל בהמה חיה ועוף. הא

אליעזר בן תנוך שפקפק בטהרת ידים ובשמת שלחו בית דין והניחו אבן על ארונו. מלמד שכל המתנדה. ומת בגדויו סוקלין את ארונו: ז בשעת מיתתו אמר לבנו. בני חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר. אמר לו ולמה לא חזרת בך. אמר לו אני שמעתי מפי המרובים. והם שמעו מפי המרובים. אני עמדתי בשמועתי. והם עמדו בשמועתן. אבל אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובין. מוטב להניח דברי היחיד. ולאחוז בדברי המרובין. אמר לו. אבא פקוד עלי לחבירך. אמר לו איני מפקיד. אמר לו שמא עילה מצאת בי. אמר ליה לאו. מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך:

פ"ו א רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים. שמטאנים את הקטנות. ושמשיאין את האשה על פי עד אחד. ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את

ויש לי כדמות ראיה לזה. דבמכנה ח' פ"ג דתענית. דתלה לו במעון בן בטח אלמלא חוטי אתה נוזרני עליך נזוי. ופס מכוס כבוד המקום ב"ה היה. ופירש"י בגמרא דף כ"ג אלמלא חוטי אתה וחדס גחול. ע"כ. ואי ס"ד דדעתא דרש"י דר"ל כדמכיים במתני' אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא וכו' כבן המתחטא וכו' ועושה רצונו. כלומר וכיון שנעשה רצונך רואין אנו שאתה כבן המתחטא וכו' לא ה"ל לרש"י לפרש וחדס גחול. אלא ואתה כבן המתחטא. אלא ש"מ דס"ל לרש"י דתרתי קאמר אלמלא חוטי אתה שאתה חדס גחול נוזרני וכו'. ומפני שחדס גחול אתה א"א לנזור. והדר קאמר אבל מה אעשה לך שאע"פ שאינך חדס גחול. ולא חוטי אתה לא הייתי יכול לנזור עליך שאתה מתחטא וכו' ולכון אבל מה אעשה לך דייק ליה לרש"י לפרושי הכי דהוה מצי למימר אלמלא חוטי אתה שאתה מתחטא וכו' נוזרני וכו'. ואי מטוס אל העמוד בדבר רע לא רצה לסיים בנזוי הא הוה מצי למימר נוזרני וכו' קודם ועליך נאמר יבמת הכיך וגו'. ולדקדוק זה דמלכון רש"י [מוכח] אע"פ שיש גחול ממנו כל שהוא חדס גחול אין מנדין. וכן נמצא בברייתא בפרק ד' דפסחים דף כ"ג. אלמלא תודוס אתה נוזרני עליך נידוי. ופירש"י אלמלא תודוס אתה חדס חבוב. ע"כ. ומיתוקי עמו שכן בירושלמי פרק אלו מנגמין. אמרו על זה שהיה שולח פרנסת חכמים והאי עובדא ר' יוסי אמר כן. וכן בגמ' דברכות פ"ג דמייתי למתני' דהכא גרסי' ר' יוסי [אבל בפסחים דף ס"ד ע"ב גרסינן ר' יהודה] ואני תמיה דבפ"ג דמ"ק די"ז דפליגי אמוראי רב א)חייא ור"ל בא"א שסרח אי מנדין אותו בפרהסיא. אמאי לא מייתי מהסיא דתודוס. וכן מהסיא דאמוי כמו שדקדקתי לרש"י. ולדידי מהכא נמי ה"ל לאתויי. ורחיתי בירושלמי דהתם דמיים מהגא קמא דהכא דמנדין. ומיישב הכ"מ ברים פ"ז מהלכות ת"ת. וב"י י"ד סי' ש"ל דר"ל בנעשה היה. ע"כ: שפקפק. לכון הר"ב שאלל וז"ל הרמב"ם ופירוש מלת פקפק על בוריו הוא הדבר שאין לו קיום. וסיה רופף והבית אותו בכחן על דרך הדמיון בתוהו שהיקל בטהרת הידים שהיה מדרבנן. ונהרוימה ביהראל ונתחזקה. ע"כ: בטהרת ידים. ר"ל שהידים מיטמאות מבלי שאר הגוף בדבר פלוני ובדבר פלוני כמו שהתבאר במסכת ידים. הרמב"ם: ז אני שמעתי מפי המרובים. והם שמעו מפי המרובים. פירש הראב"ד וז"ל נראה כי הראבוים [נמצו] על אלו ד' דברים. והיו מחלה למחלה. הוא שמע מן המחלה האחד. והם שמעו מן המחלה האחר. והוא עומד בשמועתו. והם ממחו בשמועתן. אי נמי מקבלה היה אומר כי לותן שמעו מפיהם היה הרוב. והבירו אמרו כי האחרים בכנגדם הם היו הרוב. ע"ל: מוטב להניח דברי היחיד וכו'. לשון הר"ב מבוס דהוא נמי מרבים קבל. והוו דבריו כדברי רבים שאין מתנאי המקבל [אלא] שיהיו דבריו מרבים. [הרמב"ם]:

פרק ו א שמטאנים את הקטנות. לכון הר"ב כגון שני אחים גבוהים שתי אחיות יתומות וכו' מבוס קטנה דדוקא יתומה היא כדפירש הר"ב וה"ב ה"ה דגדולה היא יתומה. אבל גבוהי הגדולה גבוהין גמורין בין יש לה אב בין שהיא יתומה. ושיין בפרק י"ג דיבמות מ"ז: הקטנות. תרתי חדא דר' אליעזר במ"ז פרק י"ג דיבמות וכדמפרש לה הר"ב. וחדא דר' אלעזר דהתם במכנה י"א בא יבם על הקטנה. יחזר ובא על הגדולה כו' דגריבי תרוויהו. ולכא למימר חדא מאידך כמ"ש שם בס"ד. והעיד ר' יהודה בן בבא דבשתי הקטנות מלמדים שתמאן. ולכא למימר דלא העיד אלא בחדא. ומאי קטנות. קטנות דעלמא. דה"ב נבי ושמשיאין את האשה אתמה מאי נשים. כגון דעלמא. גמ' פ"ק דגדה דף ח'. וא"ל שהו שבתב הר"ב וכן יש אחרת כיוצא בו במסכת יבמות פרק ב"ש דר"ל הסיא מתני' י"א דהתם ואומר דהרתי ניהו. ולא אלא נתבון אלא למכנה ז' דהתם ואומר שהיא כגון כך דהכא: ושמשיאים את האשה ע"פ עד אחד. כדתנן בסוף יבמות: ושנסקל תרנגול וכו'. כתב הר"ב ואע"ג דכי יגח שור כתיב וכו' שכל מקום שנאמר שור וכו'. וכ"כ רש"י בפ"ד דברכות דף כ"ז. ונמ"ש נמצא ד' פ"ק דבנסדרין. ונספ"ה דב"ק: שהרג את הנפש. לכון הר"ב שנקר מוהו של תעוק. וז"ל רש"י

שפקפק בטהרת ידים. מיי' פ"ו מה' פ"ש הי"ד כמ"ג מפין י"ב פ"ש יי"ד סימן ש"ל סכיון פ"ג: **מלמד שכל המתנדה סי.** מרגנות י"ב כ"ל מ"ק סי' ע"ל מיי' שם פ"ז הי"ד כמ"ג שם פ"ש שם פ"נ: **ז אני שמעתי מפי המרובים.** ריין יהואלמי נזה פ"ל כ"ל: **פ"ו א** ריב"ב העיד המשנה דברים. נגעים כ"ז כ"ל נזה ח' פ"ש יר"ל יבמות פ"ג ב"ש: **שמטאנים את הקטנות.** מיי' פ"ה פ"ל יבוס הלכה כ"ד כ"ו כ"ח כ"ל וז"ל פפ"ג עמין ב' מוכ"ב ח"ב"ש סימן קפ"ה פ"ז ו"ל וכיון קפ"ל פ"ל וס"ה וכיון מ' ל': **ושמשיאין את האשה** ע"פ ע"א. נקמן פ"ח מ"ב יבמות קכ"ו פ"ש קכ"ג פ"ל יוהלמי יבמות עפ"ו כ"ל מיי' פ"ב מה' גיטין כפ"ו פ"ב עמין כ' פפ"ב ח"ב"ש סימן ל"ז סעיף ג': **ושנסקל הרגנול בירושלים.** יוהלמי פיהמין פ"ה ה"ל מיי' פ"י מה' מס' נזקי ממון פ"ב פפ"ג עמין פ"ז:

שנויי נוסחאות

אליעזר בן חנוך. בכי"ק את אליעזר בן חנר: בד"ל ובכי"מ אלעזר בן הנך: בע"י ד' ראכון ר' אלעזר בן הנד וטי' בגלאכ"ב. בטהרת ידים. בכי"מ בנטילת ידים. אבן על ארונו תלמד שכל המתנדה. בכי"מ אבן גדולה על ארונו ללמדך.; בכי"ק ללמד שכל המנודה, וכ"ה ללמד גם בד"ל. ומת (בגדויו) סוקלין (את) ארונו. בכי"ק ליה למלי בגדויו; בד"ל ליה ליל את: בכי"מ ומת ב"ד סוקלין. ז (בני). בע"י ד' ראכון ליה. בארבעה. בכי"מ ובע"י הי"ל מארבעה. א"ל ולמה. בכי"ק ובכי"מ. ואתה למה: בד"ל א"ל אבי אתה למה. מפני היחיד (ומפני המרובין). בע"י ד' ראכון ליה: בכי"מ מן היחיד ולא מן המרובין. דברי היחיד ולאחוז בדברי. בכי"ק את דברי היחיד..; בכי"מ ..יחיד ולאחוז דברי. פקוד עלי לחבירך. בכי"ב ..חבירך; בד"ל מפקד עלי חבירך וכ"ה בכי"ש דסי"י: בכי"ק פקד עלי לחבירך וכ"ה לחבירך גם בכי"מ. מפקיד. בכי"ק מפקר וכ"ל מפקד. (א"ל) שמא עילה. בד"ל עולה וכ"ה בכי"ק (וכ"ה ליתא); בכי"מ ..עול. ו..מעשיך ירחקוך. בכי"מ מעשיך..:

פ"ו א בן בבא. בד"ל ובכי"ק בן אבא, וכן הוא בכי"ב ה"ל

א) לפרש בס בב הוא הקו וכן הקו פה בד"ה הגל ע"ב בגלון הפ"ס בהגיה בפס הכ"מ דג' בב הוא. ב) הלא העיד ליתא בכי"ב ד"ר ולא בד"פ ותוספה בד"ק בלי"

[בברכות בס] בשיקר קדקדו של היטק במקום שהמוח רופף) ונקב לה מוחו: ועל היין בן ארבעים יום וכו'. לבון הר"ב ומקמי הכי פסול. דהא"ל יין מגתו. וכן לבון רש"י בפ"ק דעדה (דף ח'). ר"ל דתניא בפ"ז דב"ב דף ל"ז ויין מגתו לא יביא ואם הביא כשר [ובשיין בפירוש הר"ב מפנה ו' פ"ח דמעלות. ומ"ש בס] והעיד על [היין] בן ארבעים יום דלהתלה נמי יביא. לפילו יב הרבה ממין אחר. תוס'. ובפ"ד דברכות [דף כ"ז, כתב רש"י. ועל יין בן ארבעים יום שילא מכלל יין מגתו. ובא לכלל יין נמור וקריאה ביה נסך שכר: ועל התמיד של שחר וכו'. כתב הר"ב בפעם אחת וכו' והקריבו תמיד של בין הערבים בעוד ביום. ועל אותה העיד ר' יהודה בן בבא. הרמב"ם: ב על אבר מן המת. עיין במבנה דלקמן אבר בית עליו בשר כרחוי וכו' וכן במ"ז פ"ק דאהלות: אבר מן החי. עיין בפי' [הר"ב] ריש מתני' דלקמן ומ"ב בס: שהחי טובה מבכב ומובב. פירש הר"ב דהיינו הזב כבהמה חי וכו' כל זה מבואר במ"ו פ"ד דזבים. וע"ש: ג בזית בשר הפורש מהאבר מן החי. כתב הר"ב אבר בפירש מן האדם החי וכו' כל זמן שהוא אבר בלם וכו' כלומר דאינו חסר הבלם מהור כדלקמן. ומה שכתב דכתיב בחלל חרב לא במת אבר שהבדילתו החרב מן החי. לפי שאין הפרש בין חלל חרב. או החנק. או הנסקל והנלחם. מת נקראים הכל. אלא לך לומר בחלל חרב. לומר אבר שהבדילתו וכו'. הרמב"ם. ועיין לקמן בדבור אבר בית וכו' וכן ברים פ"ק דאהלות. ומ"ש והבשר הפרש מן החי וכו' כדתנן לקמן ובס אפרש בס"ד: רבי אליעזר ממאה. באהל. ורבי יהושע ורבי נחוניא מטהרים מלטמא באהל. כ"פ הראב"ד. אבל אין דעת הרמב"ם כן. אלא דמטהרים לגמרי שהרי פוסק כר"י בפירושו גם בחבורו פרק ג' [מהלכות פ"מ]. ואילו סבירא ליה דלא מהרו אלא מאהל הו"ל לאשוב בשר הפורש מאבר מן החי בהדי הני דמטמאו במגע והמאה ולא באהל. דמני להו בס ברים פ"ג [הלכה ג']. וכן בשר הפורש מן החי. מטהר לגמרי כמבואר מלבושו בס פ"ב [הלכה ג']. וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד: עצם בבשורה מן המת. כתב הר"ב דכתיב ועל הנוגע. כך הגהתי. ועמ"ש בזה

(נמדבר י"ם) בחלל חרב לא במת האבר שהבדילתו החרב מן החי הרי הוא כמת. והבשר הפורש מן החי היו מטמא עד ביאה אבר בלם ובבפירש כזית בשר מאבר מן החי ר"א מטמא כדמפרש מטמא וחזל: עצם בשעורה. מן המת מטמא במגע ובמאה ואינו מטמא באהל דכתיב (שם) ג)[ועל] הנוגע בעצם והלכה לתבה מסיני בא"א מטמא בבשעורה ובבפירש מאבר מן החי ר' נחוניא ממאה וכו': מצינו אבר מן החי בבית שלם. כדילפינן מקרא בחלל חרב לא נמת: אם טמאת כזית בשר הפורש מן המת. כלומר דין הוא שכזית בשר הפורש מן המת יהא טמא שכן יש בו הוצרא אחרת בעצם הפורש ממנו נמי טמא: אבל נטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי. בתמיה. שהרי אין בו זאת הטומרא: שכן מהרת עצם כשעורה הפורש ממנו. דהא הכא לגיל עצם כבשעורה הפורש מאבר מן החי ר"א ור' יהושע

[כבכבה בס] בשיקר קדקדו של היטק במקום שהמוח רופף) ונקב לה מוחו: ועל היין בן ארבעים יום וכו'. לבון הר"ב ומקמי הכי פסול. דהא"ל יין מגתו. וכן לבון רש"י בפ"ק דעדה (דף ח'). ר"ל דתניא בפ"ז דב"ב דף ל"ז ויין מגתו לא יביא ואם הביא כשר [ובשיין בפירוש הר"ב מפנה ו' פ"ח דמעלות. ומ"ש בס] והעיד על [היין] בן ארבעים יום דלהתלה נמי יביא. לפילו יב הרבה ממין אחר. תוס'. ובפ"ד דברכות [דף כ"ז, כתב רש"י. ועל יין בן ארבעים יום שילא מכלל יין מגתו. ובא לכלל יין נמור וקריאה ביה נסך שכר: ועל התמיד של שחר וכו'. כתב הר"ב בפעם אחת וכו' והקריבו תמיד של בין הערבים בעוד ביום. ועל אותה העיד ר' יהודה בן בבא. הרמב"ם: ב על אבר מן המת. עיין במבנה דלקמן אבר בית עליו בשר כרחוי וכו' וכן במ"ז פ"ק דאהלות: אבר מן החי. עיין בפי' [הר"ב] ריש מתני' דלקמן ומ"ב בס: שהחי טובה מבכב ומובב. פירש הר"ב דהיינו הזב כבהמה חי וכו' כל זה מבואר במ"ו פ"ד דזבים. וע"ש: ג בזית בשר הפורש מאבר מן החי. כתב הר"ב אבר בפירש מן האדם החי וכו' כל זמן שהוא אבר בלם וכו' כלומר דאינו חסר הבלם מהור כדלקמן. ומה שכתב דכתיב בחלל חרב לא במת אבר שהבדילתו החרב מן החי. לפי שאין הפרש בין חלל חרב. או החנק. או הנסקל והנלחם. מת נקראים הכל. אלא לך לומר בחלל חרב. לומר אבר שהבדילתו וכו'. הרמב"ם. ועיין לקמן בדבור אבר בית וכו' וכן ברים פ"ק דאהלות. ומ"ש והבשר הפרש מן החי וכו' כדתנן לקמן ובס אפרש בס"ד: רבי אליעזר ממאה. באהל. ורבי יהושע ורבי נחוניא מטהרים מלטמא באהל. כ"פ הראב"ד. אבל אין דעת הרמב"ם כן. אלא דמטהרים לגמרי שהרי פוסק כר"י בפירושו גם בחבורו פרק ג' [מהלכות פ"מ]. ואילו סבירא ליה דלא מהרו אלא מאהל הו"ל לאשוב בשר הפורש מאבר מן החי בהדי הני דמטמאו במגע והמאה ולא באהל. דמני להו בס ברים פ"ג [הלכה ג']. וכן בשר הפורש מן החי. מטהר לגמרי כמבואר מלבושו בס פ"ב [הלכה ג']. וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד: עצם בבשורה מן המת. כתב הר"ב דכתיב ועל הנוגע. כך הגהתי. ועמ"ש בזה

ג) ק"מ ביומא פ"ו ה"ג.

הנפש ועל היין בן ארבעים יום שנתנסך על גב המזבח. ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות: ב העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן איש כפר הבבלי. על אבר מן המת שהוא טמא. שרבי אליעזר אומר לא אמרו אלא על אבר מן החי. אמרו לו והלא קל וחומר ומה מן החי שהוא טהור. אבר הפורש ממנו טמא. המת שהוא טמא. אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא. אמר להם לא אמרו אלא על אבר מן החי. דבר אחר מרובה טומאת החיים מטומאת המתים. שהחי עושה משכב ומושב מתחתיו לטמא אדם ולטמא בגדים. ועל גביו מדף לטמא אוכלים ומשקין. מה שאין המת מטמא: ג בזית בשר הפורש מאבר מן החי. רבי אליעזר מטמא. ורבי יהושע ורבי נחוניא מטהרים. עצם בשעורה הפורש מאבר מן החי. רבי נחוניא מטמא. ורבי אליעזר ורבי יהושע מטהרין. אמרו לו לרבי אליעזר מה ראית לטמא בזית בשר הפורש מאבר מן החי. אמר להם מצינו אבר מן החי בית שלם. מה המת בזית בשר הפורש ממנו טמא. אף אבר מן החי. בזית בשר הפורש ממנו יהיה טמא. אמרו לו לא אם טמאת בזית בשר הפורש מן המת. שכן טמאת עצם בשעורה הפורש ממנו. תטמא בזית בשר הפורש מאבר מן החי שכן טהרת עצם בשעורה הפורש הימנו. אמרו לו לרבי נחוניא. מה ראית לטמא עצם בשעורה הפורש מאבר מן החי. אמר להם מצינו אבר מן החי. בית שלם. המת עצם בשעורה הפורש ממנו טמא. אף אבר מן החי. עצם בשעורה הפורש ממנו. יהיה טמא. אמרו לו. לא. אם טמאת עצם בשעורה הפורש מן המת.

לא כאן ה"ה לכל בהמה חיה ועוף: ה)ועל יין בן ארבעים יום. ומקמי הכי פסול. דהוה ליה יין מגתו: שקרב בארבע שעות. שפעם ח' בימי מלכות יון. לא היו להם כבשים לתמידין. ובשתה להקריב התמיד עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו בני מלאים מבוקרים בלבבת הבלאים. והקריבו תמיד של שחר בארבע בעוד ביום: ב על אבר מן המת. אלון בו בזית: דבזית מן המת לעולם מטמא לדברי הכל כמת עצמו. ולא נחלקו אלא על אבר קטן אלון בו בזית: לא אמרו. לאבריה אין להם טיפור אלא על אבר מן החי. אבל אבר מן המת בטורא בעי לטמוי: מרובה טומאת החיים. הטתא פריך על ק"ו והכי קאמר דין הוא שיהא אבר מן החי מטמא בכל בהו אע"פ שאין אבר מן המת מטמא בכל בהו. שכן מצינו במרובה טומאת החיים מטומאת המתים: שהחי. דהיינו הזב כבהמה חי: עושה משכב ומושב. כל כלים שתחתיו ואפילו הן מאה לטמא אדם לטמא בגדים כדכתיב (ויקרא ט"ו) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו: ועל גביו מדף. כל הכלים שעל גבי הזב אפילו הן מאה זה על גב זה טמאים טומאת מדף דהיינו טומאה קלה שאין מטמאין אדם וכלים. כמו משכב ומושב שהן תחתיו. אבל מטמאים אוכלים ומשקים. ומדף הוא לשון קול עלה נדף (ויקרא כ"ו) כלומר טומאה קלה. פירוש אחר לשון ריחו נודף. שריח טומאת הזב הולכת למרחוק לטמא כל הכלים שעל גביו. אע"פ שלא נגע בהם: מה שאין המת מטמא. דכלים שתחתיו של מת אין ממאים אלא ראשון. ושני. וכלי בלבד. מדין מגע. שהכלי שנגע במת. הרי הוא כמת. ועובה הכלי שנגע בו אב. והנ' שנגע בו נעשה ראשון ותו אינ מטמאין כלים. דאין כלים מקבלים טומאה. אלא מאב הטומאה. וכן כלים שעל גביו של מת אינ ממאים אלא ראשון. ושני. וכלי בלבד. מדין מגע. ולא מדין משכב ומושב: ג בזית בשר הפורש מאבר מן החי. אבר בפירש מן האדם החי דיו בהוא מטמא כל זמן שהוא אבר בלם שנגע ובמאה ובאהל כמת עצמו דכתיב

ראשון לציון

כ"ו א הר"ם סד"ה ועל המיד של שחר כ' ועל הוקה כעיד ר"י בן נגא הרמב"ם. עיין ים סדר לבבנס.

מטמא וחזל: עצם בשעורה. מן המת מטמא במגע ובמאה ואינו מטמא באהל דכתיב (שם) ג)[ועל] הנוגע בעצם והלכה לתבה מסיני בא"א מטמא בבשעורה ובבפירש מאבר מן החי ר' נחוניא ממאה וכו': מצינו אבר מן החי בבית שלם. כדילפינן מקרא בחלל חרב לא נמת: אם טמאת בזית בשר הפורש מן המת. כלומר דין הוא שכזית בשר הפורש מן המת יהא טמא שכן יש בו הוצרא אחרת בעצם הפורש ממנו נמי טמא: אבל נטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי. בתמיה. שהרי אין בו זאת הטומרא: שכן מהרת עצם כשעורה הפורש ממנו. דהא הכא לגיל עצם כבשעורה הפורש מאבר מן החי ר"א ור' יהושע

ה) [בגמ' ביומא פ"ו ה"ג].

ג) [בגמ' ביומא פ"ו ה"ג].

שנויי נוסחאות

עלי גב המזבח. נד"נ וכבכ"ב ומבכ"ב על גבי..: ב (ור') נחוניא בן אלינתן כו' הבבלי. נכי"ק ..נחוניה בן אלינתן..: נכי"מ בן (ז) נחוניא בן אלנתן.. בבלי. על אבר מן המת. נתוס' בלמן על אבר שלם.. שר' אליעזר אומ'. נד"נ ..אומר; נכי"ק ונכי"מ שר' אלעזר.. אלא (על). נכי"ק ונכי"מ לית לה וכן לי"ל נפי' הראב"ד וכתוס' בלבן. (והלא) ק"ו. נכי"מ לית לה; נכי"ק ..ק"ו הוא. ומה מן החי. נכי"ק ונכי"מ מה אם החי. הטת שהוא פטא אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו פטא. נכי"מ הסגנון אינו דין שיהא אבר הפורש מן המת פטא. (על) אבר מן החי. נכי"ק לית לה וכן לית לה נכי"מ (וכס ..החי בלבד). טומאת. טמאת. נד"נ מטאת. טמטאת. לטמא אוכלין. נכי"ק ולטמא אבלים ונכי"ק ולטמא נס נד"נ ודמי"ר. מה שאין המת מטמא. נכי"מ מה שהמת אינו מטמא. ג ור"י ור"נחוניא. נד"נ ונכי"מ ר"י.. ור"א ור"י. נכי"מ ר"א מצינו אבר מן החי. נכי"ק ונכי"מ ..שאבר.. וכן נסמוך. אף אבר. נכי"ק ואף.. וכן נס נסמוך נס נד"נ. אל"ל לא (אם). נ"נ ודפוס"ר וכ"נ נכי"ק לית לה; נכי"מ לית לה אמלי לא וכן לית לה נרש"נ. המת שכן מטאת עצם נד"נ ..שהרת נכי"ק נסמוך שכן מהרת בזית (ז). הטמא נד"נ ונטמא; נכי"ק דס"י נטמא ולא נמבנ"נ: נכי"מ מטא. מה המת עצם (בבשעורה). נד"נ והפו"ר ובכבנ"ב לית לה. לא אם מטאת. נכי"ק לית לה אמלי: לא נד"נ ונכי"מ ונכי"מ ונ. בנ"נ לית לה אמלי אם ומי' אמיל.

מטהרין ומדברי עצמו עכו פרכא למס מניו שהביא וכן לרבי נחוניא: שהבשר נוהג בגבילות ובשרצים וכו'. דכתיב (ויקרא י"ח) והנוגע בנבלתם. בנבלתם ולא בעצמות. ולא בקרנים. ולא בעלפים. אלמא אין העצמות מטמאים. משום נבלה: אבר שיש עליו בשר כראוי. אבר איט מטמא הא"כ יש בו בשר וגידים ועצמות דכתיב (במדבר י"ט) לו בעצם אדם מה אדם יש בו בשר וגידים ועצמות. אף כל יש בו בשר וגידים ועצמות. ואם חסר מן הבשר שהיה עליו ונשאר בו בשר כראוי שיעלה אדוכה ויבריא אם היה מחובר באדם מי. מטמא משום אבר. וסיינו דקאמר חסר הבשר טמא. אבל אם נחסר כל שהוא מן העצם שבאבר. שוב איט מטמא משום אבר והייט דקאמר חסר העצם טהור. כלומר טהור משום אבר. אבל טמא משום בשר וא"כ מניו במרובה טומאת בשר. מטומאת עצם: והוא כברייתו. בשר וגידים ועצמות: כזית בשר מטמא במגע ובמשא ובאהל. אמרו לפי שהחלת ברייתו של אדם כזית. לפיכך שיעור טומאתו בכזית: ורוב עצמות. רוב מנין עצמות של אדם. שמנין עצמותיו של אדם רמ"ח. נמצא הרוב. מאה ושבעים וחמשה: חסר הבשר. משיעור של כזית: טהור. גמור מלטמא לא במגע. ולא במשא. ולא באהל: חסר רוב עצמות מטמא במגע ובמשא. דעצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. ואיט מטמא באהל. אלמא מרובה טומאת עצמות מטומאת בשר. דאילו עצמות כשנחסרו משיעורן עדיין נשאר בהן טומאה. ובשר כשנחסר משיעורו טהור גמור: רוב בנינו. כגון שתי שוקים וירך אחד וכל בניו של אדם כן

שכן טמאת כזית בשר הפורש ממנו. תטמא עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי. שכן טהרת כזית בשר הפורש ממנו. אמרו לו לרבי אליעזר מה ראית לחלוק מדתיך. או טמא בשניהם או טהר בשניהם. אמר להם מרובה טומאת הבשר מטומאת העצמות שהבשר נוהג בנבילות ובשרצים. מה שאין כן בעצמות. דבר אחר. אבר שיש עליו בשר כראוי מטמא במגע. ובמשא. ובאהל. חסר הבשר. טמא. חסר העצם. טהור. אמרו לו לרבי נחוניא. מה ראית לחלוק מדותיך. או טמא בשניהם. או טהר בשניהם. אמר להם מרובה טומאת העצמות. מטומאת הבשר. שהבשר הפורש מן החי טהור. ואבר הפורש ממנו והוא כברייתו טמא. דבר אחר כזית בשר מטמא במגע. ובמשא. ובאהל. ורוב עצמות מטמאים במגע. ובמשא. ובאהל. חסר הבשר. טהור. חסר רוב עצמות. אף על פי שטהור מלטמא באהל. מטמא במגע ובמשא. דבר אחר כל בשר המת שהוא פחות מכזית. טהור. רוב בנינו ורוב מנינו של

בזה במסנה ה' פ"ק דכלים: אבר שיש עליו בשר כראוי. פירש הר"ב שיעלה אחוכה. ומפרש ברפ"ז דמזר שהוא פחות מכזית. ומ"ש הר"ב דכתיב לא בעצם אדם וכו'. וכ"כ הרמב"ם. ועמ"ש בזה במסנה ה' פרק קמא דכלים: חסר הבשר טמא. פירש הר"ב חסר מן הבשר שהיה עליו. ונשאר בו בשר כראוי. כגון שמן דוחקיה דלא פירש חסר משיעור בשר כראוי. דהא עלה קיימינן. וטמא הייט במגע ומשא וכדתנן בסוף מהני' ה' פ"ק דכלים. וכן פי' הר"ש למסנתינו זו בסוף פ"ק דאהלות ואף הרא"ש מפרשו כך אלא דהוא מפרש באבר מהו. משא"כ להר"ב כמ"ש לקמן: חסר העצם טהור. פירש הר"ב כלומר טהור משום אבר. אבל טמא משום בשר. ופירש דבריו הכ"מ בריש פ"ג מהלכות טומאת מת דזהו באבר מן המת. דאילו באבר מן החי אם חסר מהעצם כל שהוא טהור לגמרי. אע"פ בכל הבשר קיים. מפני שבשר הפורש מן החי טהור [ועיין במסנה ה' פ"ב דאהלות]. אבל אם חסר מבשרו אם נשאר מן הבשר כדי להעלות ארוכה. מטמא במגע. ובמשא. ובאהל. ואם לא מטמא במגע ובמשא. ואיט מטמא באהל. [כדתנן בפ"ק דכלים מ"ה] ע"כ. וכיון דאיירינן באבר מן המת ג"ל שיש בבשר כזית. וה"ק דמטמא משום בשר אף באהל. דאי לא תימא הכי אלא דחסר שיעור כזית. א"כ אין כאן טומאה כלל בבשר כדתנן ["לקמן] ובמ"ש פ"ב

לחלוק מדותיך. נכי"ק ..את מדתך וכן נס וכן; נד"ל נסמוך לחלק. או ממא כו' או שהר. (והוא נוי) וכן נסמוך ונ"ס נכי"ק ובמסנ"ב; בסמ' ד' ליוזא ווימיא והנטונב ..או מהור וכן נסמוך. ועי' נפי' כרלפנ"ד. טומאת חבשר כו' העצמות. נכי"מ ..בשר ..עצמות. חסר חבשר כו' העצמ. נכי"מ ..בשר.. עצם. ואבר הפורש. נכי"ק אבר.. כברייתו. נכי"ק כבריתו. ורוב עצמות. נכי"ק בעצמות ובעצמות. חסר חבשר.. רוב העצמות. נכי"מ. בשר ..עצמות. אע"פ שטהור כו' מטמא. נד"ל ונכי"ק ..שטהר..; נכ"י מ .שטהורין. מטמא. (ורוב מנינו). נכי"מ ליטמ.

דאהלות. ועוד דהא לר' אליעזר אין טומאת אבר מן המת אלא כשיש עליו בשר כזית כדתנן במתני' דלעיל. הלכך על כרחט בבשר שיש בו כזית מיירי וקאמר דמטמא בשר מטמא באהל אע"ג דמטמא אבר לא היה מטמא באהל. ומ"מ מטומאת מגע ומשא לא יצא. כל שיש בעצם כשעורה. דאין סברא לומר דעצם כשעורה הפורש מאבר מן המת. לא יהא דינו כעצם כשעורה הפורש מן המת עצמו. והרי זה דומה ממש לתמיהת הכ"מ בפ"ב מטלכות טומאת מת על הבנת הרא"ש ברוצה לחלק כן בכזית בשר הפורש מאבר מן המת וכתב עליו הכ"מ שזה תימה שאין סברא לחלק. ע"כ. וכן פירש הר"ב בהדיא בפ"ב דאהלות מ"ה. אבר מן המת עצם [כשעורה] הפורש ממנו טמא. וז"ל הר"ש בסוף פ"ק דאהלות. חסר עצם טהור לגמרי ובלבד שלא יהיה בו כזית בשר. וכגון דחסר עצם לגמרי דליכא עצם כלל דאי חסר עצם מברייתו נריך שלא ישאר ממנו עצם כשעורה דבעינן אחר לא הוי טהור לגמרי. ע"כ. והשתא דאמרן דטהור לא הוי ממגע ומשא. ניחא דלא הוי הר"ב לפרש חסר בשר טמא דחסר מבשר בעלו ונשאר כראוי להעלות ארוכה. דהשתא טמא אף באהל. ועלה קאי חסר העצם. טהור. הייט מאהל. ואי הוה מפרש חסר בשר כפירוש הר"ש שכתבתי אם כן טמא הייט במגע ובמשא. ויהיה חסר עצם טהור אף ממגע ומשא וזה איט כדמתבאר והא לא קשיא שיפרש חסר עצם לגמרי. כדפי' הר"ש. ויהיה טהור גמי לגמרי אף ממגע ומשא. שזה נראה להר"ב שהוא חחק גדול לפרש חסר דהייט חקא לגמרי. דהא סתמא חסר תנן. ואדרבה משמע מפי שאיט חסר אלא כל שהוא. ומשום שזו היא סברת הר"ב. לכך נ"כ מסיים אבל ממא משום בשר ולא מסיים וכשאין עליו כזית בשר וכדמסיים הר"ש. לפי שאיט רוצה לחדש תנאי במסנתינו דבר שלא נשנה בפירוש ולהכי קאמר דמשום בשר טמא. כלומר דהא מתני' לא אמרה בחסר הבשר. נבנה זו דחסר העצם. ומשום כך נמי לא פירש חסר העצם לגמרי. אלא הניח המשנה במשמעה דחסר כל שהוא: שהבשר הפורש מן החי טהור. דהא לא מדבקין מקרא אלא עצם אדם. מה אדם וכו'. כדפירש הר"ב וטהור לגמרי קאמר כמ"ש לעיל. וכן מניו בבהמה שאבר הפורש ממנה בחייה. יש לו טומאת נבלה ובשר הפורש ממנה בחייה טהור לגמרי. כדפירש הר"ב במסנה ז' פ"ט דחולין: רוב בנינו. לשון הר"ב כגון ב' שוקים וירך אחד. הכי תניא בסוף פ"ז דכמרות [דף מ"ה] ומסיים שאיל ורוב נוכחו בגדול ופירש"י דזהו רוב הגוכה באדם גדול. שאיט נגע באבריה. דבני שוקים וירך ג' הוי רוב נוכח הגוף בלא הראש דלגבי (מנין) [נ"ל נמין] המת לא חביב ראשו דבברייתא דאהלות קתני לאחו בניו. השוקים. וסרסים הגוף והסדרה. ל"ל הואיל ורוב בניו

בגולל גרסינן. והכי ליכנא דתוספתא בגולל בגובה. ע"כ. והר"ב שכתב והלכות. במקום הגוף כ"כ הראב"ד לעיל פ"ק מסנה ז'. והר"ם ריש פ"ב דאהלות וכן הפתיק הרמב"ם פ"ב מהל' טומאת מת [הלכה ח']. וכך מ"ה בתוספתא דאהלות בפ"ג): אף על פי שאין בהן רובע כתב הר"ב דרובע קב עצמות של מת מטמאים וכו' ["וכן רוב מגן וכו'] אע"פ שאין בהן רובע. ועיין בפירושו משנה ז' דפרק קמא ומ"ש שם בס"ד:

פרק ז א העיד רבי יהושע וכו'.

סלה מתני' במ"ו

פ"ק דבכורות וכם רמיתי לפרש בס"ד: **ב** העיד רבי לזוק וכו'. משנה זו נכנית ג"כ במתני' ט' פ"ו דתרומות. ומ"ש הר"ב מטור שאינו אוכר וכו'. וכ"פ שם. ומ"ש שם בס"ד: **ג** העיד ר' לזוק וכו'. נשנית מ"ה פ"ה דמקואות וע"ש: **ד** בעלה אגוז. פירש הר"ב הקליפה החיצונה הירוקה. וכן פירש הרמב"ם וז"ל בפ"ט מהלכות מקואות שאין עלה האגוז הלח שהוא לובע חבוב כלים. ע"כ. ועיין בפירוש הר"ב משנה ה' פ"ה דמקואות: **ה** העיד רבי יהושע וכו'. שנויה במתני' ג' פ"ו דפרה וע"ש: העיד רבי פפיים וכו'. שנויה במשנה ב' פ"ג דנזיר ועיין

*) וכן הגיה בפשה מקובלת בהגה"י שם.

מת. אף על פי שאין בהם רובע. טמאין. אמרו לו לרבי יהושע מה ראית לטהר בשניהם. אמר להם לא אם אמרתם במת שיש בו רוב. ורובע. ורקב. תאמרו בדבר שאין בו רוב. ורובע. ורקב:

פרק ז א העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת שאין בו לכהן כלום. שרבי אליעזר אומר חייבין באחריותן כחמש סלעים של בן. וחכמים אומרים אין חייבין באחריותן. אלא כפדיון של מעשר שני: **ב** העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור. שמשנה ראשונה הגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים. לא פסלו צירן: **ג** העיד רבי צדוק על זוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים. מעשה היה בבירת הפליא. ובא מעשה לפני חכמים והכשירוהו: **ד** העיד רבי צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוז. ובא מעשה לפני לשכת הגזית. והכשירוהו: **ה** העיד רבי יהושע. ורבי יקים איש הדר. על קלל של חטאת שנתנו על גבי השרץ. שהוא טמא. שרבי אליעזר מטהר. העיד רבי פפיים על מי שנזר שתי נזירות. שאם גלח את הראשונה יום שלשים. שמגלח השניה יום ששים. ואם גילח יום ששים חסר אחד יצא. שיום

כן כתי שוקים והירכים והגלגלת והסדרה: אע"פ שאין בהן רובע. דרובע קב עצמות של מת מטמאים בהאל. אע"פ שאין בהם רוב מגן ולא רוב בגין וכן רוב מגן לא רוב בגין מטמאים אע"פ שאין בהן רובע. אבל בשר כשהוא פחות מכזית אין לך בו דבר שיביא לו את הטומאה: אם אמרתם במת שיש בו רוב ורובע ורקב. דין הוא שכזית בשר ועצם כשעורה הפורשים מן המת שיהיו טמאים. שכן יש במת תומרות של רוב ורובע ורקב: תאמרו בהי שאין בו. תומרות הללו שהיו דין שיהיו לא כזית בשר ולא עצם כשעורה הפורשים מהבר מן המי טמאים. אלא מהורים. והלכה כר' יהושע: ורקב. גופו של מת כבלה לחותו. ונעשה כמין עפר זהו רקב שמטמא כמלוא הרוח. ושיעורו מלא חפנים של אדם ביטוי. ואין מלא תרוד רקב ממטא אלא מן המת שנקבר ערום באדון של שיש ומכוסה בכסוי של שיש עד שנודע בודאי שאין בו תערובת רקבון של בגד או של עץ או עפר אחר. אבל מת שנקבר בכסותו או באדון של עץ או בעפר. אין לו רקב. וכן מת שנקבר אבר אבר. אין לו רקב:

פרק ז א העיד ר' יהושע. פדיון פטר חמור שמת.

שה בכפריסו לפדיון פטר חמור. ומת: בחמש סלעים. של פדיון הבן שחייב באחריותן: כפדיון מעשר שני. דאם אבד אינו חייב באחריותו דההוא כסף חייביה רחמנא לאכול בירושלים. והא אזל ליה. וטעמא דר' אליעזר בכן מליט שהקיש הכתוב פטר חמור לבכור אדם. בגאמר (שמות י"ד) ופטר חמור תפדה בשה וגו'. וכל בכור בניך תפדה: והכמים אומרים. אמר קרא (במדבר י"ח) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. לפדייה הקישתיו ולא לר"ח: **ב** לא פסלו את צירן. דהקלו בציר של חגבים טמאים שאינו אוסר [המרוכבו]. מפני שאין להם דם והיו אלא להטחים בעלמא. וזו היתה מבנה ראשונה. ועדותו של רבי לחוק הוסיף על דברי מבנה ראשונה לומר שהוא טהור. דלא מבטיל לאינו אוסר את תערובתו אלא אפילו הוא עצמו טהור: **ג** על זוחלין שרבו על הנוטפים. ע"ג קרקע לשון זוחלי עפר (דברים ל"ב) ודינן כמעיין. שהן מטהרים בזוחלין ובכל שהן. והן כשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת זבים: נוטפים. הן כגון מי גשמים. ודינן כמקוה לטהר בארבעים סאה. ובאבוקרן. ופסולים למי חטאת. שאין מים חיים. וכן לטבילת זבין. וכשהתערבו זוחלין בנוטפין. ורבו הזוחלין. דינן כזוחלין. וכשרים לקדש בהן מי חטאת. ולטבילת זבים. ומטהרים בזאחלים ובכל שהן: בבירת הפליא. שם מקום: **ד** עלי אגוז. הקליפה החיצונה של אגוז. דשייט הקליפה הירוקה כשיש לחה אם עצלה כמין מרזב להיות המים הזוחלים נכנסים בה ומקלחים ממנה לחוץ. דין זוחלים יש למים המקלחים ממנה והם כשרים למי חטאת ולטבילת זבים וכו'. ולא אמרינן הואיל ונכנסו בתוך קליפה זו שיש לה בית קבול. ומכם מקלחין לחוץ שב לא יהיה להם דין זוחלים. לפי שאותה קליפה אינה הכובה כלי: לפני לשכת הגזית. סנהדרי גדולה שיושבים בלשכת הגזית: **ה** קלל של חטאת. כלי חרס שאפר פרה מונח בו. תרגום וכדה על בכמה (נחמיה כ"ד) וקלתה על כתפה: שנתנו ע"ג השרץ. ולא נטמא הכלי שאפר הפרה בתוכו דהא אין כלי חרס מטמא מגבו הע"פ כן האפר טמא. מבוא דמונה במקום טמא והתורה אמרה (במדבר י"ט) והניח מחוץ למחנה במקום טהור: שר"א מטהר. דבבר הואיל והכלי שהאפר בתוכו טהור הוא. שפיר קרינא ביה מקום טהור. ואין הלכה כר"ח: על מי שנזר שתי נזירות. סתם. וכל סתם נזירות שלשים יום: שאם גלח את הראשונה יום שלשים. דלכתחלה לא מבטיל ליה לגלח אלא יום שלשים ואחד כדי שתהא נזירות שלשים יום נמורים. והם גלח יום שלשים שלהה לו נזירות. דאמרינן מקצת היום כולו: ואם גלח יום ששים חבר אחד יצא. יום שלשים של נזירות ראשונה מולה לכאן ולכאן. וכיון יום שלשים של ראשונה נמנה גם מן הנזירות

כשניה

אם אמרתם במת. מיל נ"ח ע"ב:

פ"ז א על פדיון פטר דמור. נכורות י"ב ע"ב ב"י: שר"א אומר חייב באחריותן. ירושלמי מכומות פ"ו ה"ח: **ב** העיד רבי צדוק. מכומות פ"ו ע"ב ב"י: מ"מ מטכנות מכומות נכ"ב סה"ב נאיין קל"ב בדב"ש ירל פ"ו פ"ב ס"ב: **ג** על זוחלין שרבו על הנוטפין. מקוואות פ"ב מ"ה ב"י: פ"ב מה' מקוואות פ"ב כפ"ב מדקנמ"ם בפ"ב ה"ד פיקון ל"ח פ"ב: **ד** העיד ר' צדוק. נמתיש כ"ב ע"ב: על זוחלין שקלחן בעלה כו' מ"י שם הפ"ו בפ"ב שם פ"ב פ"ב שם פ"ב: **ה** העיד רבי יהושע כו'. פרה פ"ו ע"ב: על קלל של חטאת כו'. ב"י ל"ד ע"ב: ברב מלוכה פ"ה: על מי שנזר שתי נזירות כו'. נזיר ר' פ"ה פ"ו פ"ה ב"י פ"ה ב"י פ"ב מה' נזירות פ"ב ע"ב ע"ב:

שנויי נוסחאות

שאין בהם רובע וכ"כ נד"ל; וכ"כ"ק; ובמב' דפו"ר ובכ"כ „רוב. במת שיש בו ר.ב. נכ"מ „פנני שיש שם רוב: פ"ז א שאין בו לכהן. נכ"ק וכ"מ שאין כאן„ באחריותן. נכ"ק באחריותו; נכ"מ באחריות זעי נסמון. באחריותן (אלא) בפדיון. נכ"ק וכ"מ באחריותו בפדיון ולית. (של) מע"ש. נכ"ק ליתא: **ב** ציר. נכ"ק צר. שנכבשו. נכ"מ שבבשן. לא פסלו צירן. נכ"ק „את צירן; נכ"מ אלא צירן. **ג** על זוחלין. נכ"ק וכ"מ (וכן נמצא בסמוכה) וכתב"כ דין נפ"ה. הזוחלין; נכ"מ הפליא. נכ"ק הפליא; נכ"מ הפליי. והכשירוהו. נכ"ק והכשירו; נכ"מ והחירו: **ד** שקלחן בעלה. נכ"ק וכ"מ שקילחן בעלי וכ"כ בעלי גם נד"ל. שהן כשרים. נכ"מ כל (ו) שהן„ באהליא. נכ"ק באוחליה. לפני לשכת הגזית והכשירוהו. נכ"ק ללשכת הגזית והכשירו, וכ"ה והכשירו גם נכ"מ (וכן בלשכת.): **ה** (איש הדר). נד"ל וכ"ק „חדיר: נכ"מ לתה. רבי פפיים. נכ"ק ר' פפים ועי' נסיון: נכ"מ ר' פפים. שאם גלה. נכ"ק „גילה. שמגלה השניה. נכ"ק מגליח את השניה וכ"כ נכ"מ.

ראשון לציון

פ"ז א הרע"ב ד"ה כפדיון מעבר בני כו' שנאמר ופטר חמור בפדיון נפש וגו' וכן כתב הרמב"ם נפדיונו אמנם נפדיון בכורות יש ע"ג קאמר מעמא דר"ח דכתיב לך פדה פטרה וגו' וכתיב אך דכתיב נפדיונו אמנם הרמב"ם והר"ב כתיב סוף פרשת נח י"ג פ"ג. ועל כ"ם דלא מייתי מן המוקדם כתמי ישוב נקנבדים שמרי המאוחרין: **ד** בשנה ובא מעשה לפני לשכת הגזית נראה כ"ה ע"ב ליתא ולא מעשה לפני הכמים בלשכת הגזית הוספה (ועיין סדר הר"ב)

הבנייה. נמצא שלמים יום של נדרות שניה כלים בשמים חסר אחד: ן ולד שלמים לא יקרב שלמים. אלא שנתנו למיפה ומת. מכוס נזירה דאי אמרת ולד שלמים יש לו הקנה אתי לאכהויי לאם עד שתלד. ויגדל עדרים מן הולדות. ואתי בהו לידי גיזה ועבודה: ואכלנו ולדה שלמים בחג. בחג הבכורות קאמר. שאם היה ממתין ומלפה לחג הבכורות. נמצא עובר בעשה שנאמר (דברים י״ב) ובאת שמה והבאתם שמה דמשמע ברגל ראשון שתבא שמה. הבא כל נדריך שעליך. מיהו בלאו דלא תאחר אינו עובר עד שיעברו עליו שלש שנים: ן ארוכות של נחתומים. פשוטי כלי עץ שבנחתומים עורכים שם כברות של לחם בשעה שעושין הפת. אחוסת. כמו ערוסת: שהן טמאות. מדרבנן. דנהי דמן התורה פשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאה. רבנן גזור עליהו ה) כדתשכח במסכת כלים פרק ב׳: שרבי אליעזר מטהר. דסבר לא חשיבי כלים כלל ואפילו בפשוטי כלי עץ לא הוו ואין הלכה כרבי אליעזר: שהתכו חוליות. שתתכו להטור ברחבו לחוליות. והניח חוליה על גבי חוליה. ונתן חול בין חוליה לחוליה. ומח אותו בשיש. ועשה לו עפלה על שיש סביב לעבותו לשמור תוכו כדרך שעושים לתטרים: שרבי אליעזר מטהר. דאיון דיש חול בין הסדקין. כשטור דמי. ג) וחכמים ממעטים בהעפלה עושה את כלו אחד. ומחברת את הסדקים ואע״פ שיש חול בין חוליה לחוליה. ואין הלכה כרבי אליעזר: שמעבירין את השנה בכל אדר. עד כ״ט באדר יש זמן לב״ד לומר מעוברת השנה. והחדש הבא הוא אדר שני. אבל ביום שלשים לאדר אין יכולים לעבר את השנה. הואיל ורחוי לקבעו מיום כמשורש בפרק חמישי שמהנו [דף ל״ו]: על תנאי. אם ירצה הנשיא תהיה מעוברת ואם לא תהיה משוברת: ח סוף היורה של שולקי זיתים. דרך שולקי זיתים ונבעים שיש להם יורות גדולות ושוטים להם הוספת שיע על שפתם שיעלו בם המים בעת רחיצתם. ושל שולקי זיתים ממה. לפי שאותה הוספת גריסה לכלי ומשתמשין בם והתורה אמרה גבי תער וכירים (ויקרא י״ג) וממרים יהיו לכם. ודריסה לכם כל שבגדיכם כלומר הדבר מן הכלי שאתם גריסים לו ומשתמשין בו הוא במקבל טומאה: ושל צבעים טהור. שאין הצבעים משתמשים באותה הוספת לפי שגריסים במה יפסד לצבעם: ט על החדשה שהשיאה אביה. אע״ג דהויא הבת אינה נמורה בהרי קבל אדבים קדושיה כבתולה קמנה אפילו הכי יוצאה בנגע. ומקבלת את נגעה כבתולה חדשה ואע״פ שאין לה דעת לפי שאשה מתנהגת בעל כרחה. הלכך לא בטיל דעתה: ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן. ושלא יאומה דלא ג) הוי נשואים אלא מדרבנן. שאכלת בתרומה דרבנן ולא נזרקין תרומה דאורייתא:

שלשים עולה לו מן המנין: ן העיד רבי יהושע ורבי פפיים על ולד של שלמים. שיקרב שלמים. שרבי אליעזר אומר שולד שלמים לא יקרב שלמים. וחכמים אומרים יקרב. אמר רבי פפיים אני מעיד שהיתה לנו פרה זבחי שלמים ואכלנה בפסח. ואכלנו ולדה שלמים בחג: ן הם העידו על ארוכות של נחתומים שהן טמאות. שרבי אליעזר מטהר. הם העידו על תנור שתתכו חוליות. ונתן חול בין חוליא לחוליא שהוא טמא. שרבי אליעזר מטהר. הם העידו שמעברין את השנה בכל אדר. שהיו אומרים עד הפורים. הם העידו שמעברים את השנה על תנאי. ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות מהגמון בסוריא. ושהה לבא. ועברו את השנה על תנאי לכשירצה רבן גמליאל. וכשבא אמר רוצה אני. ונמצאת השנה מעוברת: ח העיד מנחם בן סגנאי על מזסף היורה של שולקי זיתים שהוא טמא. ושל צבעים שהוא טהור. שהיו אומרים חלוף הדברים: ט העיד רבי נחוניא בן גודגדא על התרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בנגע. ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן. שהיא

ן העיד רבי יהושע ומ״ש שם: ן העיד רבי יהושע ומ״ש ברייתא דתמורה. ועיי״ש: ן ארוכות של נחתומים. עיין במשנה ב׳ פרק ט״ו דכלים. ומ״ש שם: תנור שתתכו חוליות. עיין במשנה י׳ פרק ה׳ דכלים: שהיו אומרים עד הפורים. כיון דאמר מר בואלין בהלכות הפסח קודם לפסח בלשים יום. אתי לזלזולי בחמץ. פירש״י שכבר מן הפורים ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכות הפסח. הוזקקו הבומעים לעשות פסח לסוף שלשים יום. ואם יעברו ב״ד את השנה. לא יתקבלו דברי שלוחי ב״ד לבומעין לדחות את הפסח. שכבר שמעו מן הדרשנים. מ״כ. ואידך מידע ידיע דשאה מעברתא בהוצבנא תליא מלתא. וסברי חוצבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד האידנא. גמ׳ פ״ק דר״ה דף ז׳: על תנאי. פירש הר״ב אם ירצה הנביא. דת״ר אין מעברין את השנה אלא א״כ ירצה הנביא. כנהדרין פ״ק דף י״א. ולא מלאתי מעם בדבר: ליטול רשות. לדבר על מסקי לבור. רש״י. שם: מהגמון. בברייתא דסנהדרין פי מהלמון. ושיין סוף מכנה א׳ פרק א׳ דגמון: ח סוף היורה וכו׳. שטיה במתני׳ ה׳ פ״ה דכלים: שהיו אומרים חלוף הדברים. פי׳ הראב״ד ז״ל מפני כי הצבעים חסים על מי הצבע שלא יתפזרו יותר ממה שאין בולקי הזיתים מקפידים על שליקתן. שאין לחם לורך אלא מעט. וכשבא מנחם בן סגנאי *) שהיה נבון. והיה בקי בשנין. ורחה שהאמר והפשתן טולים למטלה ואין מניחין למים להתפזר. קבלו ממנו עדותו. ע״כ. והר״ב הלריך בשבתא בו משום דאי לאו הכי גם בשאיסה לא היה בו שום מומחה דלטליקה עצמה אינה לריכה כ״כ. והראבוניס היו סוברים דבשל צבעים. הוא לורך גדול: ט העיד ר׳ נחוניא בן גודגדא וכו׳. שטיה במ״ה פ״ה דנגעים. ושם הארכתי בס״ד: רבי נחוניא בן גודגדא. ובגיטין וכן בכתובות פי״ד מ״ב גרס

*) כ״כ בתוספתא כאן פ״ג.

ר׳

ן על ולד שלמים. פמיכ״ם פ״ח כ״ה ז׳ פ״ח מ״ח פ״ד מהלכות מעורה הל׳ מ׳: ן דון העידו על ארוכות של נחתומים. כלים פכ״ו מ״ב מ״ו. פ״ח מס׳ כלים ה״ח: על תנור שתתכו חוליות. כלים פ״ם מ״ו נ״מ נ״ח ע״ח ביאכות י״ח ע״ח ד״הלכתי מ״ב פ״ג כ״ח מ״ו: שם אפ״ו פ״כב דן העידו שמעברין את השנה. כ״ה ז׳ פ״ח בהרמ״ן ס״ב: ומעשה ברבן ג׳ הל׳. פ״ח פ״ח: ח על מנסף היורה שולקי זיתים. מ״ו פ״ו מס׳ כלים פ״ב: ט העיד ר״נ ב״נ. ובשם ק״נ ע״נ ק״נ כ״ח ביאכות כ״ה פ״ח: על התרשת. מ״ו. פ״ו מס׳ נידה הל״ב פפ״ב בשין ל׳ מ׳ מ״ח ה״ב פשטן ק״ם פ״ו: ועל קטנה ב״נ. מ״ו. פ״ו הל׳ מלכות פ״ג:

שנויי נוסחאות

עולה (לו). בכי״מ ליתא: ן ור״ספ״ים. וכ״ה בכי״ק בלק וכס: ון ספים כמו בבבא בקדמא. ולד (שלו) שלמים. בכי״ק ובכי״מ ליתא. (שראא״ש שולד שלמים וכו׳ וחב״א יקרב). בכי״ק ..ולד.. ; בכי״מ ליתא. ולדה (שלמים). בכי״ק את ולדה.. ; בכי״מ ליתא: ן ארוכות. בד״נ ובס״י ארובות וכ״ס בס״י כרמב״ם ; במבב״ד ד״ו רפ״ח בעם פי׳ כרמב״ד עריבות וס״ כרמב״ד וכרמב״ם. שתתכו חוליות. בכי״ק שתיתכו חליות ; בכי״מ חיתבי חליות. הוליא לחוליא. בכי״ק תוליה לחוליה. (הם העידו שמעברין כו׳ הפורים). בכי״מ ליתא בטעות. כי בר״ב ז׳ ע״ח ובאבדרין פ״ז ע״ח בנוסח בס בכי״ז זה דתק (ד״ס). (אח) השנה ע״ת .. בד״נ ליתא. ומעשה. בד״נ ובכי״ק ובכי״מ מעשה. מהגמון בסוריא. בכי״ן ובכי״מ ..שבסוריה בבבב״ג ד׳ נתאיתא בבתנה מסאבר.. ושהה. בד״נ ושהא. על תנאי לבשירצה ר״נ. בד״נ ..לשירצה.. ; בכי״ק ..בשירצה..; בכי״מ על מנת שירצה.. (ובשבא אמר רוצה אני ונמצאת). בתבב״ג ליתא וכן ליתא בד״נ (רק סמלה ונמצאת אינה); בכי״ק ובכי״מ ..אמר להם.. ח מנחם בן סגנאי.. בכי״מ רבי מנחם בן סיגניי ; בכי״ק ..בן סיגני. על (מוסף היורה של) שולקי זיתים. בכי״ק ..חיורא.. ; בכי״מ על שקלי זיתים (?). ושל צבעים. בכי״מ ושל צבעוניין (?): ט רי נחוניא בן גודגדא. בכי״מ ר׳ יוחנן.. וכ״ה בכי״ק (ובס ..גדגדא) ומי׳ תוי״ט. שהיא יוצאה. בכי״ק (בדרכו בכל בכי״) ..יוצא.

תוספות חדשים

פ״ז ן בשנה של מחומין כו׳ דוקא של מחומין אבל בשלי בשים מעורות בר״ת שיתחיל לכלי שמא לעורך מינה שיפה לותם. (הראב״ד):

ן. אבל מעשה יוד פ״ב והאבדרין יב ע״ב מפרש בס״ם התדם הזה לכם בחיב ודרבק זה מסן ואין לחר מסן ומחוק שיער ביום בשים על אדר ושעה בדשמואל דאחר שמואל אין משבדין ביום בשים על אדר כו. ואולי סוחם סר״ב בע״ם בתפרש בפסחים לעומר מה בפי׳ הוא בעמנו סוף פרק מקום שהנהו ופ״ב. ומי יסל״מ:

ראשון לציון

ן תר״ב ד״ה ואכלנו ולדה שלמים בחג. בחג הבכורות קאמר כו׳ אין יסל״מ: ברע״ב סד״ה שמעברים אם בשמה בכל אדר כו׳ בתפרש בפסחים פרק מקום שהנהו דף ט ע״א. אבל אינו מפורש בכל רק בכי אשמא מיבר מסן בנסן ולא סודו דאחר שמואל אין משבדין ביום בשים בל אדר ושעה בדשמואל דאחר שמואל אין משבדין ביום בשים בל אדר כו. ואולי סוחם סר״ב בע״ם בתפרש בפסחים לעומר מה בפי׳ הוא בעמנו סוף פרק מקום שהנהו ופ״ב. ומי יסל״מ:

ו) נ״ל בס״ם כי בם כתב סר״ב בן בתפרש לי פ״ם (מחוקי הגרי״ב): ג) בר״ב ד״ר מבתיל כלי דבור בפ״ע ובראה בכי לעמיו הגי׳ בתפרש בר״ת מבהר ותכתים מבמלין. ג) בר״ב ד״ר דלא הוי בשולים.

ר' יוחנן בן גודגדא: [מריש. פי' הר"ב קורה. ופיין בפירושו למסכת זבים פ"ד משנה ב': שיתן לת דמיו. ובגיטין גרס מפני תקנת השבים. וכן היא גירסת הר"ב נס בכאן]:

פרק ח א העיד רבי יהושע בן בתירא. והר"ב העתיק רבי יהושע ובגמ' פ' י"ב דמנחות דף ק"נ בברייתא תני בה העיד רבי יהושע. ורבי יהושע בן בתירא: על דם נבלות שהוא טהור. פי' הר"ב מלטמא כנבלה בכזית אבל מטמא ברביעית שאין לך דבר שיטמא דמו כבשרו אלא הבשר בלבד. דמרבינן ליה מקרא וזה וגו' כדפירש הר"ב במ"ג פרק ד' דטמילה. ומדאלעזריך התם לקרא ס"מ דבאחר דברים אין דמו כבשרו. וקשה א"כ ברביעית אמאי ליטמא. ובהדיא בפהוא בברייתא דמנחות [דף ק"נ ע"ב] דלטיל מסיים בהו אמר ר' יהושע בן בתירא מעשה והיו עוברין ערוחיות לאריות באסמרטיות של מלך והיו עולי רגלים בוקעין ערכובותיהן בדם. ולא אמרו להם דבר. ס"מ דכשהעיד ר' יהושע בן בתירא שיאא טהור לגמרי העיד. אבל דהא מילתא שכתב הר"ב אבית הלל דמטמאין. אלא טמאו אלא ברביעית. איתא התם [דף ק"ד] שכך אמר ר' יוסי בר יהודה הואיל ויכול לקרוס ולעמוד על כזית ומסקי התוס' שם שוס ריבוי למדרש מיניה דדם נבלה מטמא ומסברא מוקים הרבוי ברביעית הואיל וכו'. ע"כ. וא"ל דשאני רבוי דלדם נבלה מרבינן בשבר עצמו. כדתנן במעילה. אבל הראב"ד פירש בריש פרק ה' הואיל וקרוס וכו' כלומר וכיון שהוא קרוס דומה לבשר. וגזרו עליו משוס כזית נבלה. ע"כ. מ"מ לא אמר רבי יוסי בר"ו אלא אבית הלל דרים פ"ה דהסיא מתני' ר"ש בנאה וכדתנן בריש פ"ה דמכילתין ופליגא על עדות זו דרבי יהושע בן בתירא. דרבי יהושע בן בתירא מטהר לגמרי. והכי איתא בהדיא התם בגמ' [דמנחות] בס דרבי [יוסי בר'] יהודה ור' יהושע בן בתירא פליגי. ובפ"ח דשבת דף ע"ז איתא הסיא מתני' דב"ה מטמאין. ותני עלה הסיא דר' יוסי בר יהודה דב"ה לא טמאו אלא ברביעית וכו'. ובס לא הובאה הברייתא דר' יהושע בן בתירא דלא לריכא לה התם. ולפיכך הקרוב לאי שבר"ב כשכתב כך לפרש לעזתו של רבי יהושע בן בתירא. כהסיא דב"ה דמטמאין. וברביעית. אלא זכר אלא הסיא דשבת. ואתמיטיתיה. דבמנחות איתא בהדיא דהסיא דבית הלל מטמאין. ועדות זו דרבי יהושע בן בתירא. לא אמרו דבר אחד. אלא כשטהר רבי יהושע בן בתירא. לגמרי טהר. ואין נ"ל לפרש דברי הר"ב בנתבון למ"ש הרמב"ם בפירושו וז"ל שאיט טמטא כמו הנבלה. לפי שאין לך דבר וכו'. אבל דם נבלות הוא כמו משקין טמאין וכן יתבאר בירושלמי באמרים דם נבלות מטמא ברביעית ובגמ' שקלים [פ"ג ה"ג] מאי טהור. טהור מלהכשיר. אבל לטמא. מטמא. ואמנם ברביעית כמו שבארנו. עכ"ל. דאי כך היא טוגתו שמטמאים טומאת משקין לא הוה ליה לכתוב אלא לפרש. אבל דעתו ודאי דברביעית מטמאין כנבלה עצמה. ושוד מידי הוא טעמא אלא משוס הא דב"ה והסיא דב"ה ודאי בטומאת נבלה ממש היא מהך טעמא נופיה דהוה ליה לגמרא לפרש דטומאת משקה קאמרינן. וכן הוא בהדיא בפירש"י דשבת [דף ע"ז ד"ה ב"ש] שכתב שכ"ל דאף ב"ש לא מהרו משוס טומאת משקין ס"מ דב"ה שטמאו משוס טומאת נבלה ממ"ש. ויותר מזה מבואר בתוס' דשבת [שם] ומנחות [שם]. דבטומאת נבלה אמרו ב"ה. אלכך ודאי דז"ש הר"ב בדרבי יהושע בן בתירא שטמאת ברביעיות היינו משוס נבלה. וקבא עליו מהסיא ברייתא דמנחות. ודע דלהרמב"ם דמפרש לה טומאת משקין ברביעיות. אלו לכל טומאה מצריך רביעיות. אלא לפסול הגויה הוא דבעינן שיהא במשקין כדתנן במשנה ה' פ"ד דטמילה. אבל לטומאת מגע לא אמרו בו שעור כלל. והיינו דבחבורו פרק ח' מהלכות שאר אבות הטומאות סתם וכתב. דם הנבלה אינו מטמא כנבלה. אלא הרי הוא כמשקין טמאין. שאינו מטמא לא אדם ולא כלים מן התורה. ע"כ. ועיין בפ"ד מהלכות טומאת אוכלין: על אפר חטאת וכו'. פי' הר"ב מעלה עצו בקדש ובאפר חטאת וכו' והסמכוה אקרא דכתיב כף מ' וגו' מלאה קטרת. וכן פי' הרמב"ם. ובמשנה ב' פ"ג דחגיגה תנן לקדש. ולא הכן התם אך דאפר חטאת. ופי' הר"ב שם דכתיב כף אחת ולא כתב שהוא אסמכתא אלא משמע דלימוד גמור הוא. ושוד קבה תינח קדש דאיכא למסמך אהך קרא. אבל אפר חטאת דליכא למסמך דקרא לא מיירי אלא בקדשי מזבח. ובגמ' פ"ג דחגיגה דף כ"ג אדתנן הכלי מגרף לקדש מנא הני מילי אמר ר' חגין דאמר קרא כף אחת וגו'. כתוב עשרו וכו' ומותיב עלה מדהכא דהוסיף ר"מ הכלה והקטרת וכו'. ומדהוסיף על אפר חטאת ודאי על כרחך דרבנן הוא. דאי מקרא דרבי חגין ליכא למילף אלא קדשי מזבח. אבל אפר פרה לא. ומאי דר"מ הוסיף כלי שאין לו תוך דמגרף מדרבנן. ופלינא דרבי חגין. פירש"י דאמר לירוף דקדש דאורייתא. אדרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דאמר מעדות של ר"מ כשיטת משנה זו דכלי מגרף לקדש. ומשיגין מהכא בהדיא דרבי חגין דדרים לה לקרא קא דרים לה דרשה גמורה ולא אסמכתא בעלמא. ואין הכי נמי דלא דרים ליה אלא לקדש. אבל אפר חטאת ודאי דאף לדידיה איט מגרף אלא מדרבנן. וכן מה שהוסיף ר"מ לא הוסיף אלא מדרבנן. ובכלי שאין לו תוך. אבל ר"י דס"ל דאף לקדש אין לירוף מדאורייתא אלא מדרבנן. לא נסיב קרא אפילו למסמך עליה. וא"כ יש לתמוה על הר"ב והרמב"ם דפירשו לירוף קדש מדרבנן. ונכבו להו קרא דרבי חגין וקאמרי דהוה אסמכתא. ובוב ראיתי בכ"מ פי"ב מהל' אבות הטומאות שם כתב ג"כ הרמב"ם בלירוף הקדש מדרבנן. ושרמז יש בתורה כף ח' וגו' וכתב עליו הכ"מ שפוסק כר"מ משוס דהוא מריה דגמ' אפי מר' חגין ומ"מ קרא דאיתי ר' חגין כתבו

אוכלת בתרומה. ואם מתה. בעלה יורשה. ועל המריש הגזול שבנאו בבירה שיתן את דמיו. ועל החטאת הגזולה שלא נודעה לרבים. שהיא מכפרת. מפני תיקון המזבח:

פרק ח א העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא טהור. העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו. שטימא

מריש. קורה: בירה. בית גדול: מפני תקנת השבים. שאם אתה מגריכו לקנקנו בירתו ולהחזיר מרים עלמו ימנע מלעבות תבובה: שלא נודעה לרבים. שהיא גזולה: שהיא מכפרת. וא"ל להביא לאחרת: מפני תיקון מזבח. שלא יהיו הבעים עלבים שאכלו חולין בשאחטו בעזרה. ונמצא מזבח בטל שנמנעים מלעבוד עבודה:

פרק ח א העיד רבי יהושע על דם נבילות שהוא טהור. מלטמא כנבלה בכזית. אבל מטמא ברביעית. שאין לך דבר שיטמא דמו כבשרו אלא הבשר בלבד. ולעיל [ריש פ"ה] דתנן דם נבלות ב"ש מטהרין לגמרי הן ב"ש מטהרים וב"ה מטמאין. אבל לא כנבלה במטמא בכזית אלא ברביעית: שנגע טמא במקצתו [שטימא את] כולו. מעלה עצו בקדש ובאפר חטאת שאע"פ שהם נופים חלוקים [שם] מונחים בתוך כלי אחד ונגע דבר שהוא מטמא לקדש במקצת. נטמאו כולן בהכלי מגרף להחזיקן כאילו הן גוף אחד. והסמכוה אקרא דכתיב (במדבר ז') כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת. הכתוב עשה לכל מה שבכף אחת:

הוסיף

כדתנן במעילה. אבל הראב"ד פירש ברים פרק ה' הואיל וקרוס וכו' כלומר וכיון שהוא קרוס דומה לבשר. וגזרו עליו משוס כזית נבלה. ע"כ. מ"מ לא אמר רבי יוסי בר"ו אלא אבית הלל דרים פ"ה דהסיא מתני' ר"ש בנאה וכדתנן בריש פ"ה דמכילתין ופליגא על עדות זו דרבי יהושע בן בתירא. דרבי יהושע בן בתירא מטהר לגמרי. והכי איתא בהדיא התם בגמ' [דמנחות] בס דרבי [יוסי בר'] יהודה ור' יהושע בן בתירא פליגי. ובפ"ח דשבת דף ע"ז איתא הסיא מתני' דב"ה מטמאין. ותני עלה הסיא דר' יוסי בר יהודה דב"ה לא טמאו אלא ברביעית וכו'. ובס לא הובאה הברייתא דר' יהושע בן בתירא דלא לריכא לה התם. ולפיכך הקרוב אלי שבר"ב כשכתב כך לפרש לעזתו של רבי יהושע בן בתירא. כהסיא דב"ה דטמאין. וברביעית. אלא זכר אלא הסיא דשבת. ואתמיטיתיה. דבמנחות איתא בהדיא דהסיא דבית הלל מטמאין. ועדות זו דרבי יהושע בן בתירא. לא אמרו דבר אחד. אלא כשטהר רבי יהושע בן בתירא. לגמרי טהר. ואין נ"ל לפרש דברי הר"ב בנתבון למ"ש הרמב"ם בפירושו וז"ל שאיט טמטא כמו הנבלה. לפי שאין לך דבר וכו'. אבל דם נבלות הוא כמו משקין טמאין וכן יתבאר בירושלמי באמרים דם נבלות מטמא ברביעית ובגמ' שקלים [פ"ג ה"ג] מאי טהור. טהור מלהכשיר. אבל לטמא. מטמא. ואמנם ברביעית כמו שבארנו. עכ"ל. דאי כך היא טוגתו שמטמאים טומאת משקין לא הוה ליה לכתוב אלא לפרש. אבל דעתו ודאי דברביעית מטמאין כנבלה עצמה. ושוד מידי הוא טעמא אלא משוס הא דב"ה והסיא דב"ה ודאי בטומאת נבלה ממש היא מהך טעמא נופיה דהוה ליה לגמרא לפרש דטומאת משקה קאמרינן. וכן הוא בהדיא בפירש"י דשבת [דף ע"ז ד"ה ב"ש] שכתב שכ"ל דאף ב"ש לא מהרו משוס טומאת משקין ס"מ דב"ה שטמאו משוס טומאת נבלה ממ"ש. ויותר מזה מבואר בתוס' דשבת [שם] ומנחות [שם]. דבטומאת נבלה אמרו ב"ה. אלכך ודאי דז"ש הר"ב בדרבי יהושע בן בתירא שטמאת ברביעיות היינו משוס נבלה. וקבא עליו מהסיא ברייתא דמנחות. ודע דלהרמב"ם דמפרש לה טומאת משקין ברביעיות. אלו לכל טומאה מצריך רביעיות. אלא לפסול הגויה הוא דבעינן שיהא במשקין כדתנן במשנה ה' פ"ד דטמילה. אבל לטומאת מגע לא אמרו בו שעור כלל. והיינו דבחבורו פרק ח' מהלכות שאר אבות הטומאות סתם וכתב. דם הנבלה אינו מטמא כנבלה. אלא הרי הוא כמשקין טמאין. שאינו מטמא לא אדם ולא כלים מן התורה. ע"כ. ועיין בפ"ד מהלכות טומאת אוכלין: על אפר חטאת וכו'. פי' הר"ב מעלה עצו בקדש ובאפר חטאת וכו' והסמכוה אקרא דכתיב כף מ' וגו' מלאה קטרת. וכן פי' הרמב"ם. ובמשנה ב' פ"ג דחגיגה תנן לקדש. ולא הכן התם אך דאפר חטאת. ופי' הר"ב שם דכתיב כף אחת ולא כתב שהוא אסמכתא אלא משמע דלימוד גמור הוא. ושוד קבה תינח קדש דאיכא למסמך אהך קרא. אבל אפר חטאת דליכא למסמך דקרא לא מיירי אלא בקדשי מזבח. ובגמ' פ"ג דחגיגה דף כ"ג אדתנן הכלי מגרף לקדש מנא הני מילי אמר ר' חגין דאמר קרא כף אחת וגו'. כתוב עשרו וכו' ומותיב עלה מדהכא דהוסיף ר"מ הכלה והקטרת וכו'. ומדהוסיף על אפר חטאת ודאי על כרחך דרבנן הוא. דאי מקרא דרבי חגין ליכא למילף אלא קדשי מזבח. אבל אפר פרה לא. ומאי דר"מ הוסיף כלי שאין לו תוך דמגרף מדרבנן. ופלינא דרבי חגין. פירש"י דאמר לירוף דקדש דאורייתא. אדרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דאמר מעדות של ר"מ כשיטת משנה זו דכלי מגרף לקדש. ומשיגין מהכא בהדיא דרבי חגין דדרים לה לקרא קא דרים לה דרשה גמורה ולא אסמכתא בעלמא. ואין הכי נמי דלא דרים ליה אלא לקדש. אבל אפר חטאת ודאי דאף לדידיה איט מגרף אלא מדרבנן. וכן מה שהוסיף ר"מ לא הוסיף אלא מדרבנן. ובכלי שאין לו תוך. אבל ר"י דס"ל דאף לקדש אין לירוף מדאורייתא אלא מדרבנן. לא נסיב קרא אפילו למסמך עליה. וא"כ יש לתמוה על הר"ב והרמב"ם דפירשו לירוף קדש מדרבנן. ונכבו להו קרא דרבי חגין וקאמרי דהוה אסמכתא. ובוב ראיתי בכ"מ פי"ב מהל' אבות הטומאות שם כתב ג"כ הרמב"ם בלירוף הקדש מדרבנן. ושרמז יש בתורה כף ח' וגו' וכתב עליו הכ"מ שפוסק כר"מ משוס דהוא מריה דגמ' אפי מר' חגין ומ"מ קרא דאיתי ר' חגין כתבו

ואם מתה בעלה יורשה. פי' פרק כ"ג מפלוגת אישות ב"ש בפ"ג פ"ח פת"ג אבל"ב כי"ל פ"ג: ועל החטאת הגזולה. ניפין ל"ב פ"ח ב"ש ב"ה פ"ג ב"ש ב"ה פ"ז פי' פ"ח מכל מיני אחגיגה ה"ה כפ"ג לפרן ק"ו פת"ב ח"ה פיפן ב"ש פ"ז: ועל החטאת הגזולה. ירושלמי פרוכות פ"ז ב"ש בהריות פ"ג ב"ב פי' פ"ח מ"ו: פיפוני מזנה ה"ד:

פ"ח א העיד ר' יהושע בתירא. מנחות ק"נ פ"ב ירושלמי שנה פ"ח פ"ח מקלים פ"ג ה"ג פ"ח פ"ח: על דם נבלות. פי' פ"ח מס' פנות הטבלה ס"ד: העיד ר"ש בן בתירא. חגיגה ק"נ ע"ב: על אפר חטאת. פי' פ"ג מכ' מלא לוטס ס"ב:

שנוי נוסחאות

בבירה. נכי"ק בבירה. נודעה לרבים שהיא מכפרת. נכי"מ נודע לבעלים שמכפרת. ומשמע מניפין ל"ה ע"ב דס"ס הוא וסס הוא גם בהכי"ל בנדפוס (ד"ס):

פ"ח א שנגע טמא. נכי"מ שנגע מבול יום. שטימא את כולו. נד"נ נטעות .אף כולו.

לקוטים

פ"ח א תוי"ט ר"ה על מפר וסי' בפוסק כרי יוחנן וכו' לא אביתי לירד לעוף דעתו ז"ל דהא כיון דאיכא התם בס"ס דמגיגה בר קפרא דסבירא ליה נמי כרי מאיר נראה דעדיף מרי"ש שהוא הגה מס התמר דלאו בר קפרא גופיה קאמר הכי אלא ריש לקיש אמר בן אליעזר הכא נמי רבי יוחנן לאו איהו אמרה אלא רבי חייא בר אבא אמר אמר בן עמיה ועוד דהוו רבים כר"מ דאיכא נמי רב אחאי אמר רבא בר אבהו דמתרגן בכי דמדאמרי יש לו תוך מגרף וכו' ופלגא על דעתי' עמר בוסי דעת הר"ב לפסוק כרי מאיר ומש"ה התם בחגיגה לא כתב שהיא אסמכתא אלא ליחוד גמור וכר"מ דאיכא לירוף דאורייתא אבל הכא דבעל כרחך מיירי רבי עקיבא בדרבנן דאמרי' התם בס"ס פירש דהוא אסמכתא אלא דאלמי יש לגמגם מה וכ"ם דה"ל לומר ק לפירש הרמב"ם דהתם נמי כתב שהוא אסמכתא אם כן ודאי דעתו כמו בחבור לפסוק כר"י ולא יעשה אמאי ואין בסמוך (ע"ל):

את כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת. והלבונה. והנחלים. שנגע טבול יום במקצתם. שפסל את כולם: ב העיד רבי יהודה בן בבא. ורבי יהודה הכהן. על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן. שהיא אוכלת בתרומה כיון שנכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה. העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקצב. על תינוקת שהורהנה באשקלון ורחקוה בני משפחתה ועדיה מעידים אותה שלא נסתרה ושלא נטמאה. אמרו להם חכמים אם מאמינים אתם שהורהנה. האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה. אם אתם מאמינים שלא נסתרה ושלא נטמאה. אל תאמינו שהורהנה: ג העיד רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא על אלמנת עיסה. שהיא כשרה לכהונה. שהעיסה כשרה לטמא ולטהר. לרחק ולקרב. אמר רבן שמעון בן גמליאל קבלנו עדותכם אבל מה נעשה שגזר

הוסיף ר"ע. דאינו מעדותו של ר"ש בן בתירא לא שמעו אלא על הטמא. וכא רבי עקיבא והוסיף אפילו טבול יום שאינו ממא אלא פוסל בלבד. אם נגע במקצתן פסל את כולן. ורמב"ם פירש דמעדותו של ר"ש לא שמעו במגרף אלא כלי שיש לו תוך אבל כלי שאינו תוך לא שמעו במגרף. ובא ר"ע והוסיף שאפילו סלת וקטרת לבונה ונחלים. שאינו בתוך כלי אלא לגבירים ומונחים על לוח לו דף שאין לו תוך. הרי הן כאילו מונחים בתוך כלי. ונעשים כאילו הן גוף אחד: והנחלים. אותן שכה"ג חותה במחתה ביה"כ. אם נגע טבול יום במקצתן. נפסלו כולן. ומעלה עשו בהן *כאלו הנחלים בני קבולי טומאה: ב קטנה בת ישראל. והיא יתומה כדפרישנא בשלהי פרקין דלעיל. והוסיף כאן כשנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה. דמעדות דלעיל לא שמעו שאוכלת בתרומה אלא כשנבעלה: שהורהנה. שנתמשכנה בידי עובדי כוכבים: ועדיה. אותן שהעידו שהורהנה: האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה. ודוקא לזאת שעדיה מעידים עליה שלא נטמאה. הוא דאמרי רבנן האמינו לה. ובלא כדין רחקוה בני משפחתה. אבל אם אין לה עדים כל אחה נאחבשה ע"י ממון בזמן שיד העובדי כוכבים תקיפה. אסורה לבעלה כאן. לא שנא הורהנה מדעתה ול"ש נאחבשה: ג אלמנת עיסה. משפחה אחת שנתערב בה כסף חלל כל אחד מבני המשפחה כסף אם הוא אותו כסף שנתערב בהן אם לאו ואחה בעלתה לאחד מבני אותה משפחה ומת בעלה. היא קרויה אלמנת עיסה. שכמו שהעיסה בלעה ומעורבת כך זאת האשה מעורבת מכפיקות כסף אם בעלה הוא אותו כסף חלל. ואפילו אם הוא אותו כסף חלל שמא אינו חלל לפי האמת ור' יהושע מבשיר אותה לכהונה שיש כאן כסף כפיקה ונקולה. ור"ג כבר אע"ג דבעלמה כסף כפיקה לקולה. הכא שאני דמעלה עשו ביוחסין: שהעיסה כשרה לטמא ולטהר. כלומר שהמשפחה שנתערב בה כסף חלל הרי היא בחזקת כשרות כשאר המשפחות המיוחסות. וכמו שאשר המשפחות אומרות אז ממאה ומתרחקים ממנה. וזו טהורה ומקרבים אותה. כך משפחה זו שנמצא בה כסף חלל אין יכולים לומר הואיל ונמצא בה כסף אין לריכים יותר לבדוק כשנכנסים נשים אחו ממאה ואחו טהורה. כדי לרחק הממאה ולקרב הטהורה: קבלנו עדותכם. נאמנים אתם

בעינינו

ולענין בת קהתי ודקאי אמתני' דהכא המיסה נאמנת למהר וכו'. ע"כ. ס"מ דל"ג במתני' אלמנת. ובפרק י"ם מהלכות אבות ביאה דייק הכ"מ מלשון הרמב"ם כדברי התוס' הראשונים: לטמא ולטהר לרחק ולקרב. פירש הר"ב שבודקת ואומרת אז ממאה כדי לרחק וכו'. וכן נמצא שוד במשנה דסוף פרקין. אבל התוס' דכתובות פירשו למטה ולטהר שייך לענין ממזרות ונתינות [כדתניא פ"ד דקדושין דף ע"ב] ממזרי ונתיני עתידין לטהר לרחק ולקרב שייך אחללות. כדתנן הכהנים שומעים לכם לרחק ולא לקרב. ועמ"ש בסוף פרקין בשם הראב"ד: אמר רשב"ג ע"א אמר רבן גמליאל. והיא מיקר דהא בכתובות רמיק לה אדר"ג דהתם כדלקמן: אבל מה נעשה וכו'. כתב הר"ב אע"ג דבעלמא וכו' הכא שאני. דמעלה עשו ביוחסין. היכא דלא מוטעת ברי. אבל

כמוונים

בחבורו של הרמב"ם בהלכות מ"ש [פ"ג הלכה י"ח] מן הירושלמי דמשכון אמרו שם על המשכן בתובו שכבר חייב לו. והיהון אמרו שם על שלוה עבשיו עליו וא"ל דהכא נקט התנא זה הלשון לרבותא דנתמשכנה מדעת]: ועדיה. בשאולי עדים קמיירי. כגון עבד ושפחה העידו. הראב"ד. כלומר דאל"כ מאי שבחי בני משפחתה דרחקוה. *האיל והיה לה עדים שלא נטמאה: האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה. כתב הר"ב ודוקא לזאת וכו' אבל אם אין לה עדים וכו'. בזמן שיד הנכרים תקיפה ואשקלון יד הגויים תקיפה היה דאתרן פלשתים היא. ועוד כבר נגו ישראל. רש"י פ"ב דכתובות דף כ"ו. וז"ש דכבר נגו נראה מדתנן התם שזה ר' זכריה בן הקצב היה בשעה שנכנסו האומות לירושלים [כדתנן במשנה ט' פ"ב דכתובות] ומשמע ליה דבתורבן היה: ג ורבי יהודה ב"ב. בגמ' פ"ק דכתובות דף י"ד מייתי לה ונרס ר' יהושע בן בתירא: אלמנת עיסה. דאינו בת עיסה דאין לה חזקת כשרות החמירו אפילו בספק כפיקה. כך פירשו התוס' שם בד"ה אלמנת עיסה וכו'. אבל בתר הכי בד"ה מ"ר אינו היא אלמנת עיסה וכו'. כתבו דר"ת מוחק מהברייתא אלמנת.

ב [אות ז] תוי"ט ד"ה ועדיה. הואיל והיה לה עדים שלא נטמאה. ואף דבשבויה אפילו עבר ושפחה נאמנים כדקתני בכתובות בפ"ב מ"ב. מ"מ אפשר דבני משפחתה השמר להחמיר על עצמן ואכמים אמרו להם לפי דעתם דמ"מ כיון דאותם מאמינים שהורהנה תאמינו ג"כ שלא נטמאה ודוחק. וביותר היה נראה דעדים הוה עבדה ושפחתה דאין נאמנים בשבויה כראיתא בסהיא דבעבות וכ"כ תוי"ט בכתובות שם. ומדינא אין נאמנים כלל שהורהנה דהא אפי' עבד ושפחה דעלמא אין נאמנים לאסור. אלא דאמר בני משפחתה

יהון

*אף ר"ע על הסולת. כפ שפתים יי"ם פ"ה ומ"ל ר"ע פ"ה יהונתן תוגינא פ"ב ב"ז ריש פ"ו ב"ב ר"ל ר"ל ר"ל

בטוענה ברי לפיכו בחד ספקא מכשיר ר"ג בפרק קמא דכתובות: ד איל קמצא. פירש הר"ב מין חגב ורחבו ארוך וסברי רבנן דלרבה סלעים תרגול חגב כתיבי. והני מין רחבן ארוך. הלכך כל שיש רחבו ארוך לא. ורבי יוסי בן יועזר דורש בכלל ופרט וכלל. ומרבה כל כעין הפרט שיש לו ד' סימנים דחגבים במכנה דסוף פ"ג דחולין. ואיכא מ"ד ברחבו ארוך לא פליגי דלר"ע ברי [ה"ג התוס'] ובכה בכנפיו תופין את רובו ע"י הדחק קמיפלגי. מ"ס רובא כל דהו כעינן. ומ"ס רובו דמיגכר בעינן גמרא פ"ב דע"ז דף ל"ז: דכן. פי' הר"ב טהור תרגום טהור. דבי. ומהורים דכיין. הרמב"ם: דאינון דכיין. כתב הר"ב איכא מ"ד דכיין מהורים לגמרי. דטומאה מפקין לה דאוריתא דדרים כל מפקה אבר ישהה בכל כלי יומא בהכשר כדאיתא בפ"ק דפסחים דף מ"ז. והא דתנן בפרק ז' דפסחים מ"ז הנין מרגה על טומאת הדם ההיא דלא כר' יוסי בן יועזר כדאיתא בגמרא. ועיין בפי' הר"ב במ"ו פרק מ"ו דכלים במפרש ג"כ שהן טהורות לענין הכשר וכן פי' הרמב"ם שם ובכאן. ומ"ב הר"ב איכא למ"ד. דכיין מהורים מלטמא אחרים. וכו'. במ"ט פ"ד דטהרות. ואיכא נמי מ"ד התם במ"י דאפילו אחרים מטמאים מדאוריתא. והיינו אוכלים אבל לא כלים. עיי"ש בפירוש הר"ב: ודיקרב למיתה מסאב. כתב הר"ב ה"ק וכל דיקרב ודאי למיתה מסאב אבל ספק וכו' ואע"ג דספק טומאה ברשות הרבים טהור דאוריתא. דכל איסור ספק מבוטה וכו' ומה בוטה רה"י וכו'. נמ' פ"ב דע"ז [דף ל"ז] הלכתא מבוטה גמרינן לה. מה בוטה רה"י וכו' כלומר והלכך ליה לן לאחויי אלא דומיא דבוטה. והואיל וליה לן בבוטה אלא רה"י ממילא ספק ברה"ר טהור. דהטמד דבר על חזקתו. והלכתא גמירי לה לאו דוקא אלא הטמד וכו' כ"פ התוס'. ובגמרא דרש מסכת נדה איתא טמאת הטמד וכו' אבל במ"א פ"ד דטהרות מייתי ליה הר"ב דספק טומאה ברה"ה טהור. מלבור טמא בספק וכו'. ונס אפרש בס"ד. ומ"ס הר"ב ואין מורין כן. פירש"י ברבים דלא לזלזולי ביה טפי: ד העיד ר' עקיבא משום נחמיה איש בית דלי בטביאים האשה וכו'. שעיה בסוף יבמות. ואף פ"פ בר' יהודה בן בבא העיד על זה לעיל רפ"ו. אלא תנן התם ביבמות [דף קי"ג] אחרים לא סו מטיאין אלא הוא. ועכשיו כשהעיד ר' עקיבא משום נחמיה קבלו והשיאו: מלקט עלים עלים והכל טהור. פי' הר"ב ולא מייטינן שמא נטמאו בהם אדם וכלים דעזרת נשים דין רה"ר יש לה וכו'. כ"כ הרמב"ם ומסיים ולא קפדו בארון ג"כ כדי שיראו אם יש שם קבר אלא לקטו מה שמצאו בלבד. ולא גזרו טומאה על ירובלים וכו' כמ"ש הר"ב. ובהני אתי שפיר לישנא דמלקט עלים עלים דהוי כהאמו דהמיגן בכוף פ' ט"ז דהלות עומר שאין לו שכונת קברות וסגי ליה בלקיטת עלים עלים כל הגמגא. ולא מחזיקין ביותר כ"כ הרחב"ד בסוף מכילתין: ן כשהיו בונים בהיכל עושים קלעים להיכל. פירוש כשהיו בונים בימי עזרא. ופליגי אמוראי בגמ' פ"ב דשבועות דף ט"ז איכא מ"ד דס"ל דקדושה דהשונה בטלה לה. ופליג אחר' יהשב. ואם אין בית אין קרבן לפיכך פטו קלעים. ואיכא מ"ד דלא פליג. ומר דמיפ ליה אמר וכן מר. וקלעים לגמיעותא בטלמא. ודעת הר"ב והרמב"ם נראה דס"ל כמ"ד דל"פ מדלא פירש כלום. ועיין מ"ש לקמן. ומדלא הגן בלבון פלוגתא ליכא לאוקמי ד"ל דמבוס

בטיגיטו ומהמיגים אלו שכך שמעתם: שלא להושיב ב"ד על כך. להתיר אלמנת עיסה לכתחלה: הכהנים שומעים לכם לרחק. אם תאמרו אכורה: אבל לא לקרב. אם תאמרו מותרת. ופסק הלכה שאלמנת עיסה אסורה להכנס לכהונה לכתחלה ואם נשאת לא הגא: ד איל קמצא. מין חגב הוא תרגום כחגבים כקומלין: דכן. טהור ומותר באכילה: ועל משקה בי מטבחייא. איכא מ"ד דכיין מהוריס לגמרי דטומאת משקין לאו דאורייתא אלא רבנן הוא דגזור בהו טומאה ובהני לא גזור. ואיכא למ"ד דכיין מהוריס מלטמא אחריס. אבל טומאה עלמן יש להן. דיש למפקין טומאה מן התורה להטמא ולא מלו רבנן לטהר מה שטמאה התורה: ועל דיקרב למיתא מסאב. הכי קאמר וכל דיקרב ודאי למיתא מסאב אבל ספק אפילו טומאת מת אמורה מהר. וכ"ש טומאת בדן קלה. וספק טומאה ברה"ר בא להתיר. ואף ע"ג דספק טומאה ברה"ר טהור דאוריתא היא. דכל איסור ספק טומאה מבוטה יליפינן דאפיק לה קרא בלבון טומאה וגסתרה והיא נטמאה. מגיד לך הכתוב בעל הספק אסורה. ומה בוטה רה"י שהרי אין מתירה ברה"ר. אף טומאת ספק אינה אלא ברה"י. מ"מ קדש בבא יוסי בן יועזר הוא אומרים הלכה ואין מורין כן. ובא הוא והעיד שמורין כן לכתחלה לטהר כל ספק טומאה ברה"ר: וקרי ליה יוסי שריא. לפי שהתיר ג' דברים שהיו טהנין בהן איסור") שכל ב"ד שמתיר ג' דברים שאין ההיתר בלבן פשוט. קרו ליה בי דינא שריא: ד שמשיאין האשה ע"פ עד אחד. אשה שהלך בעלה למדינת הים ובא עד אחד ואמר שמת. מביאים את אשתו על פיו: בדיר העצים. נשבה בשם שו אוכרים כל עלי המערכה. והיא היתה במקצוע מזרחית לפנים של עזרה נכים ומלאו שם עלמות של מתים. ואמרו חכמים מלקט עלים עלים. והכל טהור. ולא חיישינן שמא נטמאו בהם אדם וכלים. משום דעזרת נשים דין רה"ר יש לה. והוי ספק טומאה ברה"ר דספקו טהור. ובמס' זבחים פרק בתרא [דף קי"ג] מייתי גמ' ברלו לגזור טומאה על כל ירובלים בשביל לתן עלמות שנמצאו בדיר העצים. אלא שאמר להם רבי יהושע לא בשם וכלימה היא

*) ברש"ב דשם לאבון ופרלא וקרלאקא קרו ליה יוסי שריא בכל כו'.

רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב בתי דינין על כך. הכהנים שומעים לכם לרחק אבל לא לקרב: ד העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה. על איל קמצא. דכן. ועל משקה בית מטבחיא דאינון דכיין. ודיקרב במיתא מסתאב. וקרו ליה יוסי שריא: ה העיד רבי עקיבא משום נחמיה איש בית דלי. שמשיאים האשה על פי עד אחד. העיד רבי יהושע על עצמות שנמצאו בדיר העצים אמרו חכמים מלקט עצם עצם והכל טהור: ן אמר רבי אליעזר שמעתי כשהיו בונים בהיכל עושים קלעים להיכל.

שנויי נוסחאות

בתי דינין. כפי"ק בית דין. הכהנים. כפי"מ שהכהנים: ד (ר') יוסי. במכ"ב ליתא: כפי"מ יוסף וליתא. איל קמצא דכן. כפי"ק איל קמציא דכי; כפי"מ איל.. משקה בית מטבחייא. כפי"מ משקי בי.. (דאינון) דכיין. כפי"מ ..דכן וליתא וכן ליתא כפי"ק (וכם דבאן) ודיקרב במיתא מסתאב. כפי"ק והי יקרב למיתה מסאב; כפי"מ ועל דיקרב למיתא מסאב. וקרו ליי יוסי. כפי"ק וקרון..: כפי"מ ..יוסף: ה בשום נחמיה איש בית דלי. כפי"מ ר' נחוניא איש מדלי; כדל והפי"ר בשום.. האשה. כפי"ק וכפי"מ את האשה. עצמות. כפי"ק וכפי"מ העצמות. בדיר. במכ"ב בדירת. העצים אמרו וכ"כ כפי"ק: נד"ל ודפו"י ובמכ"ב העצים שהם מטאים אמרו: כפי"מ העצים מפי וליתא לפני שהם. מלקט כו' (והבל) מהור. כפי"מ מלקטין ..מהור וליתא:

הוספות חדשים

בתוי"ם ד"ה ארשב"ג כו' והיא עיקר ועוד הא עדיות בו ביום שהוסיפו לרבה"ם לגבות נכסיו כדאיתא בגרסות דף כ"ו ופס נאם ר"ג: (ממהורים"ם ז"ל) ד במשנה העיד ר' יוסי בן יועזר כו'. ר"ל אחרים העידו אם בשמו בעדיות בו ביום בכה כמ"ש הרוי"ב כמ הרמב"ם בפירוש והוא הוא נשיא בשם דורות לפנין כדאיתא בגרס מסכת לעדות: (מכ"ל) בר"ב פר"ה דאינון דכיין כו'. לפרש מה בעמאה היתה דבר"ב פסק בפ"ד דטבלות מ"י וכן מבואר דעתו בפוף פ"ק דפסחים ומבקי לקבל מטמאה דאוריתא וכלים פס"ו פסק דאין מקבלין טומאה דאוריתא ומשקין דאוריתא מ"מ מפקין בית מטבחיים מלבהם פרוש דמבורין דבן דעת הר פסא בפ"ק דפסחים פ"ב. ותמ"ג מכאן נקשית לא תש ל:. מין דלא לאיתהה וכ"פ בתנורו פ"י מהלכות פ"ם ובתר הפעם דהלבפא גמירא לה. (ממהורים"ם ז"ל): ן בתוי"ם ד"ה כשהיו בונין כו'. לפיכך אבו קלעים. לכבוד הבמזרח לבקרא קרבן. (הב"י):

תוספות רעק"א

הוו נאמנים ומדינא אסורה להם כדאמרינן פרק ג' דקדושין (דף ס"ו א') אי מהיסון לך כבי תרי זיל אאקה. ולזה אמרו חכמים להם נהי דשפתתה דידה לא מהיסון עלה. מ"מ הוו רק ביש עדים שנשבית ואנו באנו להאמין לה סדין עדות אבל הבא דבל האיסור רק מכח דמהיסנה להם. מ"מ לא נם להתיר ראוי לכם להאסינה. ומיירי אפי' אם לא העידו דלא נמאה חב"ד של העראתן דהוהרהנה. דמ"מ כיון דמדינא א"נ לאסור אלא דמצד דמהיסנא לכם

לט שנגזר מומאס על עיר אבותיו: ן שמעתי שמקריבים אף על פי שאין בית. [לפי] שקדשה בקדם שלמה את הבית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. וכן קדושת ירושלים קדשה לעולם. אבל קדושת שאר ארץ ישראל לא קדשה בכבוש ראשון אלא לשעתה עד שחזרו שולי גבל וקדשוה קדושה שניה. ואותה קדושה קדשה לעתיד לבא: ן הלכה למשה מסיני. שהראה לו הקב"ה למשה בסיני דור דור ודורשיו. והראהו שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק [ספק] מספקות שמטמאות מי שטמא. ומי לא שטמא. אלא יניחם והם כשרים לעתיד לבא דהלכה היא מספקה שטמאה שטמאה אלא לרחק המקרבים בזרוע. שבכל מחזיקים אותן בפסולים אלא שנתקרבו בזרוע. אבל מספקה שטמאה שטמאה אחת שלא יודע פסולם ימיחנה בכשרותה: בית הצרפה. כך שם המספקה: ורחקה. הכריז עליהן שהן פסולין: בן ציון. אינם אלמא סה ובעל זרוע: ושדה משפחה אחרת היתה שם. שהיתה פסולה: וקרבה בן ציון בזרוע. והכריז עליהן שהן כשרים להתחתן בהם. ואם התנא על כבוד הכריות אלא

לעזרות. אלא שבהיכל בונים מבחוץ ובעזרה בונים מבפנים. אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית. ואוכלים קדש קדשים אף על פי שאין קלעים. קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה. שקדשה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: ן אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו. הלכה למשה מסיני. שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין בזרוע. ולקרב המרוחקין בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם. וקרבה בן ציון בזרוע

דמשום שהעידו כשנה שלא בלשון פלוגתא. וכיולא בזה במ"ש פ"ז דעדיות: אלא שבהיכל בונים מבחוץ. בנתנו הקלעים לפנים ממקום החומה. ובונים את החומה מבחוץ שלא יזוז מיניהם מן ההיכל. רש"י [דשטעות שם]: ומעשר שני אע"פ שאין חומה. והא דתנן במ"ה פ"ק דמעשר שני. והם אין מקדש ירקבו. ההוא תנא ס"ל דלא קדשה לעתיד לבא לא קדושה ראשונה ולא קדושה שניה. וכן נמי דהא דתנן במשנה ב' פ"ב דשבועות ובל שלא נעשה בכל אלו. הנכנס לבית אין חייבים עליה. סבירא ליה האי תנא דבאחת מכל אלו [תנן]. ולא בכל אלו. ונמצא בעזרה היה יכול לקדש. ואיכא נמי אמורא אחים בשבועות דמפרש לההוא מתני' גופא דבאחת מכל אלו תנן. וס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא. כך היא דעת הראב"ד בהשגותיו לסוף פרק ו' מהלכות בית הבחירה. והביג בזה על הרמב"ם בפוסק כרבי יהושע דהכא מהסיא סתמא דמעשר שני. וגם הכ"מ הביא זה בל"ע. לפי שהרמב"ם פסק ג"כ

לההוא סתמא [פ"ז מהלכות מעשר שני הלכה ט"ו וי"ז]. ואני המיה דבשבועות פ"ב דף מ"ז דאהנהו אמוראי דפליגי במתני' ובל שלא נעשה בכל אלו וכו' מעשמא אי קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. אי לא. אמרינן סתנאי דהכא. ודחינן לה וכמ"ש לעיל. ואמרי לא אבאי אמר תנא דמעשר שני דודאי פליג אמתני' דהכא ובהאי גונא איתא נמי בזבחים דף ק"ז [ע"ב] ולא מייתי האי תנא דמעשר שני. וכ"ש בפ"ק דמגילה דף י' דאיתא נמי פלוגתא דאמוראי. ואתם בהר דדחו לרב דפכא מייתי תנא דברייתא דס"ל דלא קדשה לעתיד לבא. ואמאי לא מייתי כאחים מבנה הרא דמעשר שני. אלא ס"ל דמהתם ליכא למשמע. דדלמא אע"ג דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. ומן הדין אוכלין מעשר שני אע"פ שאין חומה. אפ"ה אמרו חכמים שלא לאכול וירקב. ואולי מטעם דבאחין מקדש אין העם רגילין בטהרה. והוהיל וכן אין על הרמב"ם בוש תמיה. לפי שפוסק כהך דהכא מהטעמים שכתב הכ"מ. ואפ"ה שפיר פסק בהלכות מעשר שני דאם אין מקדש ירקב. ואע"פ שבהלכות בית הבחירה העתיק ג"כ הא דאוכלין מעשר שני. י"ל דזהו דין תורה וסמך על מ"ש בהל' מעשר שני. מה שהחמירו חכמים במעשר שני שאם אין מקדש ירקב. כך ל"ל לייחס לדברי הרמב"ם. ומ"מ לא קביל על הראב"ד דלמה לא הביא הגמרא אמתני' דמעשר שני. דבשבועות. וזבחים. תקבה ולטעמיך למה לא מייתי הברייתא דבמגלה. ובמגלה שהביא ברייתא ולא אמתני' דמ"ש י"ל מבוש דבהיא ברייתא אדבר תנא ר' ישמעאל ברבי יוסי. מש"ה מייתי לה. מבא"כ אמתני' דמ"ש דסתמא מתניא ובכולי חכמין מי מכאים סתים הא אמרינן מאן תנא: שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. פירש הר"ב מקדש וירושלים. אבל קדושת שאר א"י לא קדשה וכו' כ"כ הרמב"ם בסוף [פ"ו] מהלכות בית הבחירה. ומאיים בה אמי אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושתן לעתיד לבא. ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיולא בהן לא קדשה לעתיד לבא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני הכשרה. והכשרה אינה בטילה. והרי הוא אומר (ויקרא כ"ו) והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים [מגילה כ"ח] אע"פ שבוטלן בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים. וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש. ונשארה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן א"י. וכיון שבטלה עזרא וקדשה. לא קדשה בכבוש. אלא בחזקה שהחזיק בה. ולפיכך כל מקום שהחזיק בה שולי גבל ונתקדש בקדושת עזרא הראשונה. הוא מקודש מהיום. ואע"פ שנלקח הארץ ממנו. וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה פכ"ל. וכתב עליו הכ"מ ואני יודע מה כח חזקה גדול מכח כבוש. ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ שנלקח הארץ מידיו בטלה חזקה. ואו בראשונה שנתקדשה בכבוש ומי לא היה שם חזקה. אמו מי מדיפא חזקה בלא כבוש. מחזקה עם כבוש. ומדיך לי עיון. עכ"ל. וג"ל לתרץ דסבירא ליה דכבוש נכרים אתא ומבטל כבוש ישראל מבא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס בנתן להם רשיון להחזיק בה. לא אתא מיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן. ואין להשיב מתוכיח הש"ת שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שהש"ת נתן לישראל הארץ. כך נתנו גבולות שיעלו שמחריבים ויעלו מהם. וכן נתנו על פרס מלך פרס ביחזקה. אבל על לקיחת האומה הזאת מידיו. לא מצינו בה נבואה בפירוש ולפיכך שלא כדין נטלוה מידיו. ואין קרקע נגזלת כל"ל לייחס דברי הרמב"ם: ן הלכה למשה מסיני. לבון הרמב"ם לא נשמע ממשה רבינו ע"ה זה הלשון. אבל נשמע ממנו זה הענין לפי שמשה ספר בדברות המצות. ולשון סתורה. אם יהיה נדחף בקלה הבמים וגו' ובב ה' אלהיך את בכותך וגו' ומל ה' אלהיך וגו' ואולת זה והגיד להם גם כן מפי הגבורה בהקדמותיו ובכותיו. ויקדים אותו האדם ליבר לו הארץ. והוא אליהו. והודיע להם שהאיש הזה לא יוסיף ולא יגרע בתורה. אבל יסלק ויסיר המחבים בלבד. ואין בזה מחלוקת. ולא הכחשה. אבל נפלה המחלוקת ברשות שיסיר. מה הם. ע"כ. ועיין מ"ש במשנה ב' פ"ב דסוטה. ומש"ש לקמן בפ"ד. ועיין במשנה ב' פ"ב ומשנה ג' פ"ג דתמורה: [ועיין אחרים שיתה שם וקרבה

ק

שבהיכל בונין מבחוץ. פיי' פ"ז: מהלכות בית הבחירה בכ"ג [ולאתא לה פמיכה פכ"ה ופ"ם]: שמעתי שמקריבין ואע"פ שאין בית. שם זבחים פ"ב ע"ב כיי' שם פ"ו פפ"ו: שקדושה ראשונה כו' פ"ל ירושלמי פמעשר שני פ"ב ה"ב ומ"ש בהלכות פ"ל ה"ג [לפי' שם בק"מ] פיי' שם פלגנה י"ל והלכה פ"ז: משפחת בית צריפה. קידושין כ"ח ע"ח ירושלמי יבמות פ"ח ה"ג קידושין פ"ל פ"ח:

שנויי נוסחאות

ן ובעזרות(בונים). בכי"מ ליה"ראעפ"י. בכי"ק ובכי"מ אעפ"י. שקדושה. בכי"מ שהקדושה. קדשה לשעתה וקדשה. בכי"ק קידשה. וקידשה; בד"נ והפו"י קדושה.. וקדושה: ן מקובל אני. בכי"מ מקובלני. לטבא ולטהר לרחק. בכי"מ לא לטהר ולא לרחק. המקורבין המרוחקין. בכי"קוכיי' אתהמקורבין. את המרוחקין. משפחת (בית צריפה) היתה. בד"נ ודפו"י משפחות.. ?) בכי"מ משפח' היתה וליתא. ורחקה בן ציון. בד"ל ודפו"י ובמבב"ל וריחקוה בני ציון וכן בסמוך וקרבוה בני ציון; בכי"מ וריחקה בת ציון. וכן בסמוך וקרבה בת ציון ;

תוספות חדשים

שם בתי"פ ד"ה ובעשר שני כו' מתני' דמעשר שני דבשבועות וזבחים מקשה כו' ראוי לגיים ק דבזבחים מ"ק ס ולעשמיך כו' דבמגלה ובשבועות ובמגלה ובשבועות שהביא כו': ן הר"ב ד"ה בן ציון כו' כך פירש"י בקדושין דף ע"ח והרמב"ם בפי' גרים בפי ציון ובסב ובהגבר בפי ציון עליהם וכ"ה במשנה בגמרא ;

תוספות רעק"א

לבם. ממילא מחיסנא ג"כ על שלא נטמאת. ווהו לשיטת הסוברים בתשובת הרשב"א דאי מהיסנא לך לא מצד שיש רגלים לדבר בענין זה שכך הוה אלא בפי' דווקא דמחיסנן ליה ראינו משקר בשום טעם ושפיר הוי פסנ"ם ;

בן ליון בזרוע. כגון אלו אליהו בא וכו'. פי' הר"ב וחס התנא על כבוד הבריות וכו' ללמדך כמה צריך אדם ליזהר וכו' וכן פי' הרמב"ם. והקשה רש"ל ז"ל בתשובותיו סי' י"ב דמה לכון הרע שיך בזה. אדרבא בכבוש עדוקן יהיו כל העם שוגגים והם מזידים הם ושלוש. וכן קשה ג"כ במשפחה הכשרה שאותה פרכסו ולמה לע עוד אליהו לקרבה ותיכן בזרוע בל בן ליון היה מלאת מלכות שבלטה מז על ישראל בלא ירחת במים והיתה ממיתה כרלונה כל השוברים על פיה. ואמריכן לענין יחוס בפרק עברה יוחסין בדקו עד מקום הסכנה ופירשו עם שאינם מחוייבים להכנים עלמם בסכנה כגון זה. ולפיכך לא פירשו הפסולים כי היתה סכנה להם.

כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר. לרחק ולקרב. רבי יהודה אומר לקרב. אבל לא לרחק רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת. וחכמים אומרים לא לרחק. ולא לקרב. אלא לעשות שלום בעולם. שנאמר (מלאכי ג') הנני שולח לכם את אליה הנביא וגומר והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

סליק מסכת עדיות

ולא הזכיר עם המשפחה הפסולה שקרבן בן ליון בזרוע. כמו שהזכיר עם המשפחה הכשרה. ללמדך כמה צריך אדם ליזהר שלא לספר בגנות חברו. ולהיות טובה קלון. אם כך בפסולים. כ"ש בכשרים: כגון אלו. שבזרוע ופסלוהן ידועה. אלא שנתרחקו בזרוע ונתקרבו בזרוע: לקרב אבל לא לרחק. המשפחה הכשרה שנתרחקה בזרוע הוא מקרב אבל אינו מרחק אותה שנתקרבה בזרוע: שנאמר והשיב לב אבות על בנים. שעתיד לומר ברוח הקודש זה מבני בניו של זה. ולדברי ר"ש אבות אלו החכמים. ובנים אלו התלמידים. שיהיה לב טוען שזה. ולא יפול ביניהו מחלוקת: סליק מסכת עדיות

ובכשרים אין ה"ג במה שפרכסו אותה לא היה מועיל. אעפ"כ הכניסו עלמם בסכנה כדי לפרכס הכשרות עכ"ד. ובעיני הוא דוחק גדול לומר שעל הכשרות הכניסו עלמם בסכנה שהבטרא עתנת שבניהם בוים שלא לסבן עליהם והדרבא אם פירשו מפני הסכנה שלא לפרכס הפסולים. במהם יש לבא מכשול מון לעבור על לאין. מה שא"כ אף אם לא יפרכמו הכשרים וימנעו העם מלהתחתן בהם אין כאן איסור. אם לא שנאמר שע"י כן יבאו הם להתחתן בפסולים. ויבואו לכלל איסור. מ"מ אינך קרוב יותר לאיסור ואפ"ה פירשו. כ"ש בהך גיסא. ומה שהקשה למה צריכין לאליהו על המשפחה שפרכמו הכשרה אי אינה קושיא דכגון אלו אליהו וכו' כלומר שנתרחקה שלא כדין ולא שנם נתפרכם אח"כ כשרותה בא"ל שיהיו בוים ממש הדוגמא עם הדומה לו. וכן מה שתירץ על כגון העדות שהיה מפני הסכנה. זה אינו מספיק אלא על זמנו של בן ליון שהיה שעת סכנה לפי אומר דעתו. אבל כשאין סכנה אין רשאין לכנוס העדות. א"כ לאחר שנסברה זרועו של בן ליון. כ"ש רבינו הקדוש מחבר המשניות שלא היה סכנה אי בימיו למה כתב עדות. אלא נ"ל פשוט דמש"ה לא פרסמה רבינו הקדוש לפי שבבר נתמעה בין הכשרות. עד שלא עודפה לרבים. בא אין לגלותה אלא לעטין. ומה גרתה לי ראיה גמורה לדברי כך. עיין בב"י טור אה"ע רים סי' ב'. והבתחא לומדנא דרש"ל נמי אינה מוכרחת. אלא י"ל שלא היתה סכנה נפש מפני זרוע של בן ליון. ואין ה"ג החכמים היו מפרסמים המשפחה שקרבה בזרוע בהיא פסולה. אלא שהתמון לא הגיעו בעדותן של חכמים והלכו אחרי דברי בן ליון כאשר בעו"ה דברי חכמים אינם נשמעים להמון נגד בעלי זרוע וזו היתה הסבה העלמית ג"כ בעמעו. ולכן לא היה רבי' הקדוש רשאי לפרסמה במשנתיו המסורה לכל אבל לעטין ודאי שפרסמה]: לטמא ולטהר לרחק ולקרב. פי' הראב"ד טומאה וטהרה פסלות והכשר בחמר. וכן רחוק וקרוב. אלא שהטומאה הוא פסלות נמור ורחוק וקרוב הוא הולד פנוס שאחרו חכמים ח"ל הטומאה פסול כהונה. ע"כ. ועמ"ש במשנה ג': שנאמר הנני שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב וגו'. ל' הר"ב שעתיד לומר ברוח הקדש זה מבני בניו של זה ולדברי ר"ש אבות אלו החכמים וכו'. נראה לפרש בסובר הר"ב דהאי דתנן שנאמר הנני וגו' לא מדברי החכמים הוא. אלא מדברי המחבר המשנה. שהביא זה המקרא אחרי דברי כולם. לומר שמחלקותם הוא בזה הפסוק [ועיין במשנה ו' פ"ז דסוטה וסוף פ"ג דמגילה] וסיום הא דפירש הר"ב שעתיד לומר זה מבני בניו וכו' היא סברת ת"ק ור' יהודה. אלא שזה אומר לרחק ולקרב. וזה אומר לקרב ולא לרחק. לפי שבבריתו שאינו לרחק הכשר בלבד. וזהו שבא להסיר והדר מפרש ולדברי ר"ש אבות אלו החכמים וכו' אבל לדברי חכמים אחרים קרא כשבמיה לב אבות על בנים. ולא הוצרך לפרש. וז"ל הרמב"ם אבל חכמים אומרים אין עושק ביוחסין. כל הנקרא בשמו הכל יוחסו אל האמת והתורה היא אב הכל אבל המעשקות והרעות הם הבנאות שבין בני אדם לפי שהם חנם והוא חומס בשנאתו [אותו] והוא אומרים לעבות בעוש בעולם. ע"כ. והראב"ד מפרש דברי חכמים לעבות בעוש מן האומות. אבל גם פירושו דכולהו תנאי פליגי בהאי קרא. ז"ל. אלא לרחק את המקרבים בזרוע וכו'. דכתיב והשיב לב אבות על בנים וכו' מבמע ליה על קרוב מבפחה קאמרב) רבי ישמעאל אומר להשוות את המחלוקת שים בין החכמים בדברי תורה רבי ישמעאל דרים מהאי קרא דלעיל דכתיב זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים. וכתיב בתריה הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. והשיב לב אבות על בנים וגו'. כלומר על החקים והמשפטים ישוה לב אבות עם לב בנים. אלא תהיה עוד מחלוקת ביניהם. [ונראה לי דמהכא רגילין לומר דהיק"ו שאמרו בגמרא היא טעריקון תבבי יתכן קבוות והבעיות אע"פ שבמעותה נ"ל תהא קאי. כעוטריקון דדייתיקי. שפירש הר"ב במשנה ז' בפ"ק דב"מ. וכלומר שהקשיא קאי ובמקומה עומדת] וחכ"א לעבות שלום בעולם כלומר לעבות שלום ליבראל מן האומות. ולשבר אותם על ביאת הגואל. וזה יום אחד לפני ביאת המשיח. והייט דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים. ולב בנים על אבותם. כלומר לב האבות והבנים אבר נפל בם מורך מפחד. וברתו אלה פה ואלה פה מפני גרותם. יביב אותו יום לגבורתו. ויביבו אלה את אלה. ויתנחמו זה בזה. אמן. וכן יהא בימינו. והא דכתיב בסופא דקרא פן אבא והכתי את הארץ חרם. לדעת כולם על המקרא הראשון הוא מוכר. וכך הוא פירושו. זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב וגו' ואם תזכרו לא אבא לכם את אליה הנביא וגו'. פן אבא והכתי את הארץ. כלומר זכרו תורתי פן אבא והכתי את הארץ חרם. ואם תזכרו לא אבא [לעבות הארץ חרם]. אבלא לכם מוביח ורב והשיב אחכם מאויביכם. אמן כן יהי רצון [ע"כ]: סליק מסכת עדיות

ציונים

לא לרחק ולא לקרב. פי' ה"ג מבלבול פלגיב ס"ג: סליק בס"ד

שנויי נוסחאות

להשוות המחלוקת. בד"ל ..המחלוקת; בכי"ק את המחלוקת; בכי"מ ..את המחלוקת. ר"ב"א לא לרחק ולא לקרב. בכי"מ וחב"א לקרב ולא לרחק. לעולם בעולם. וכ"ה בכי"ק; בכי"מ לעולם; בד"ל והפו"ל ובמבב"ל ..ביניהם. שנאמר כו'. בכי"מ בא בכתוב במלואו:

לקוטים

בס שנח להשוות המחלוקת מדלא אמר בדברי חכמים לא לרחק ולא לקרב אלא וכו' ש"מ דאא פליג עם הקודמין ע אלא בא להוסיף עליהו דהא בכלל המחלוקת הוא בין מבני ישראל אבל מילי דתלין ביוחסין ובדאבתן בקובין דף ע"ח דאיכא מ"ד בא"י איסס לבכל איסה לא"י וכן בשאר דברים כיולא בזה וכשיבא אליהו להבות פמחלוקת ישוב ג"כ מחלוקת זה ומבילא מרחק ומקרב ומש"ם עוד לקמן. (ס"ג): שם שנאמר פוקר לזה כי היכא דלא תיקשי דבין דייב"ל אמר ק מפי הקבלה בלא כיכי אליבי אליה דחכמת קשיא א בוכרת הרמב"ם לפרש בלא בשם ממרא"ם זה כלי ומר כמ"ש כמ"ם מבמו הם עצמו רמז הגנה נופיב בהיבלו כפ' דאם הוא הלבאה קרא נ"ל אלא דשבלמב לא פיהם רק באליהו יבא לבשר בחכמים ובאיה מחיים ביהו דאליבי נפיבוביב דבך קרא ובוא לא הקיקבי בו היכי אליבי אל הבלב: (בב)

ה) בד"מ הקנו שאין הבמין לך לגא שרן הוא. ומי לגיל בבוף ד"ה אלים בו' בשמן הרמב"ם. ב) כך היה אאבר גירסת הראב"ד במשנה.

כבר כתבתי בפתיחת עדיות מה טעם פתח בה אחר שבועות. לפי שהיא נמשכת אל מסכת סנהדרין.
אלא שיש דין קדימה אליה למסכת מכות ושבועות. והנה אחר שהשלימם. התחיל לדבר על ע"ז.
וז"ל הרמב"ם לפי שענינה דבר מוכרח לשופט שידענו ואז יהיה שלם בשידע נימוסי העבודות ההם
וחקותם. ומה שצריך אליהם. ואז ידע איך ידין עליה. כי כל מי שיעבוד לכוכב שבתאי בעבודת כוכב
נונה. או יתפלל לכוכב צדק. בתפלת מאדים. אינו חייב מיתה. כמו שבאה הקבלה הברורה. והניח
זו המסכתא לאחרונה מפני שלא יקרה ענין ע"ז אלא באחד מני אלף. ולימים רחוקים ע"כ. והתוס'
כתבו בתר דתני סנהדרין דאיירי בעובד ע"ז תני נמי להא מסכתא [דע"ז] בסדר ישועות. ומיהו מכות
ושבועות דשייכי בסנהדרין להכי תני להו בתר סנהדרין. ואח"כ חוזר לסדרו ושונה ע"ז והוריות ע"כ.
ולדבריהם עדיות ואבות לאחרונה יסעו. ושתיהן שוות בענין הקבלה:

ר"ע מברטנורה

פרק א **א לפני** אידיהן של עכו"ם. סס כתי לגגאי לחגיהם ולמועדיהם: לשאת ולתת. *למכור ולקנות מכוס דחזלי ומוחו לע"ז ביום לידם: להשאילן. בהמה וכלים. מידי דהדדא בטינא: להלוותם. מעות. דלא הדרי בעין. דמלוה להאלה נתנה: לפורען. כהן נפרעין לחזי ומוחו לע"ז ביום לידם: בפני שהוא מיצר. על מעותיו שאינם חוזרים לו. ולא לחזל ומודה: שמה הוא לאחר זמן. למחר ביום לידו וחזל ומודה. ואין הלכה כר"י. ודוקא במלוה בשטר אסור להיפרע מהם. אבל במלוה על פה שרי. מפני שהוא כמגיל מידם: [ב] לאחר אידיהן טותר. וכן הלכה. ובגולה שאין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלוכה וליתן עמהם שטיקר פרנסתינו מהם. ושד מכוס ירחה. לינו אסור אלא יום לידם בלבד. והאידנא נהוג עלמא איסר אפי' בכל יום לידם מכוס דקים לכו לרבנן בגוויסו דלא חזלי ומוחו מ) [דכל הני דאחסרי בז המסכתא מיירי בעובדי אלילים וע"ז ממש]: ג) **ג קלנדרא**. מ' ימים אחר תקופת טבת: סטרטורא לאבל להקרבה. להכין לרבי הקרבה לריך ג' ימים. הלכך אסור לבאת ולתת וכו' מכוס דשם ע"ז בגור בפיו וחזל ומודה. גמרא [דף ה' ע"ב]: לשאת ולתת. פירש הר"ב למסר ולקנות. מכוס דחזלי ומוחו וכו' [ומפיים תש"י דף ו' ע"א] ועבר ישראל מכוס לא ישמע על פיך. ע"כ. כלומר לא ישמע בגרס שלך. הר"ן. ומש"ם הר"ב במשנה ד' ומ"ש שם בס"ד: ולשאול מהן. שהגכרי ישמח כישראל לריך לו. ולריכי דאי תנא לשאת ולתת עמהן מכוס דקא מרוחה לה ואי הנא לבאול מהן מכוס דחשיבא ליה מילתא. ודע דהדר ליה את כליו בפיו. אבל לעות מהן לערא בעלמא אית ליה. אמר חוב לא הדרי לי זוז. ואי תנא לעות מהן מכוס דקאמר בעל כרחיה מפרעגא הכתא מיהא חזל ומודה. אבל ליפרע מהן. דתו לא הדרי זוז. אימא לערא אית ליה ולא חזל ומודה לריכא. גמ': ג)[להלוותם. פר"ת דוקא בחנם. אבל בריבית שרי. כדאיתא בקדושין לזבן וכו' ולא לוף כו'] : ב וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור וכו'. חכמים הייט ת"ק. הן בלא אידיהן אבל ביניהם ת"ק סבר הן בלא אידיהן [כדקתני לפני אידיהן וכו' ס"מ בלשה לפניהם. לבד האיד קאמר] ורבנן בתרוי סברי הן ואידיהן. ואי בעית אימא וכו'. גמרא: לאחר אידיהן מותר. כתב הר"ב ובגולה ומ'. ושד מכוס ירחה. לבון הרמב"ם במשנה ד'. אבל אחנו אטסים. ונתקיים בנו מה שנאמר (דברים ד') ועבדתם שם אלהים אחרים מן ואבן. ע"כ. ומ"ש הר"ב והאידנא וכו' דכל הני דאתסור בז המסכתא מיירי בעובדי אלילים וע"ז ממש. ואלו הגויים לאו עובדי ע"ז ממש הם. כלומר שאינם יודעים בעיב ע"ז כל כך. וכראמריגן בפ"ק דחולין [דף י"ג ע"ב] גוים שבטל לאו עובדי ע"ז הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם. בית יוסף סוף כי' קמ"ח: ג קלנדא. פירש הר"ב במשנה ימים אחר התקופה. וסטרטורא שמנה ימים קודם התקופה וכו'. הכי איתא בגמ'. וגרסה דמשם באלו הח' ימים שאחר התקופה עבה אותן ימים מוכים קודם בעשה לאותן שקודם התקופה בלא עשאן אלא לשנה הבאה לציבור הקדימן לבטת קלנדא קודם סטרטורא. ובירושלמי כיון דחזא דיממא אמר קלנדא. קלן דיא"ו. ובעיבוד לא פירש ויתכן בעיני כי קלן הוא ברבה וגדולה. כדפי' הר"ב במ"ה פרק ד' דסוכה. קלניא חפצי ממש. ואין לך חפצי כמלך מלכי המלכים הקב"ה והוא דיא"ו שבלשון יון קורין אלוה דיא"ו. עוד בירושלמי סטרטורא בגאה שמונה שונא טוקס עומר. היך מה דאת אמר ויכבס עצו. א"ר יאחק בר' אליעזר ברומי עוחין ליה כנטוריא דעבו. ולריך לומר שאין זה כמו הקדוש אלא אחר שקבעוה לע"ז

תוספות יום טוב

פרק א **א אידיהן**. פירש הר"ב סס כתי לגגאי לחגיהם ולמועדיהם. דלבון תברא הוא כדכתיב (דברים ל"ג) מי קרוב יום לידם. גמרא. ופירש"י ואעובדי ע"ז קלי. כדכתיב בהניא פרשה יקומו ויעזרכם. וכתב הרמב"ם ואסור לקרותם מועדים לפי שהם הכל על האמת: של גוים. עובדי עבודת כוכבים. רש"י. ועיין בפירוש הר"ב במשנה דלקמן: שלשה ימים. זמנין דתני מינא בסוף מי הכא וכו' תום'. וכתבתים ברים יומא: שלשה ימים. ומי בעינן כולי האי למיחש דמעלה על לבו שמחת חגו. והתנן [במשנה ג' פרק ה' דמעלין] בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו לריך להודיעו אמה מכרתי לשמח וכו'. ואלו הן ערב יום טוב וכו'. התם דלאחילה. שני בחד יומא. שאינו טרוד לפני החג על עסקי אחילה להכין שלשה ימים קודם לכן.

מסכת עבודה זרה

פרק א **א לפני** אידיהן של עכומ"ז שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהן. להשאילן. ולשאול מהן. להלוותן. וללוות מהן. לפורען. ולפרוע מהן. רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר לו. אמרו לו אף על פי שמיצר הוא עכשיו. שמח הוא לאחר זמן: ב רבי ישמעאל אומר שלשה ימים לפניהם ושלשה ימים לאחריהם אסור. וחכ"א לפני אידיהן אסור. לאחר אידיהן מותר: ג ואלו אידיהן של עכו"ם. קלנדא.

פ"א **א** לפני אידיהן כו' כ' ע"ל יכולנלי בכתוב פ"ה כ"ו פיוטנין פ"ב כ"ל מ"י פ"ם מה' מעשה זרה פ"ל בפ"ב נתין פ"ה מ"ב ל"ד כימן קפ"ה מ"ל: רי"א נפרעין כהן ר' פ"ב מי' יהונלי מ"ל פ"ל ל"ז: ב רי"א שלשה לפניהם. ז' ע"ב ו' ע"ל: ג ואלו אידיהן כו' מ' ע"ל ר' ע"ל:

שנויי נוסחאות

פ"א **א** אסור לשאת ולתת עמהן. נכי"מ ..לישא וליתן..; נד"ל ..מלשאת ולתת; נכי"ק ..מלשאת ומלתת וכ"ס במסכי"ל (וכס אסורין..) להשאילן כו'.נד"מכי"ק ומכי"ל מלהשאילן ומלשאול מהם מלהלוותן ומללוות מהן מלפורען ומלהפרע מהן. מפני. שהוא מיצר (לו). במסכ"ב ..שמיצר הוא לו; נכי"ף ..להם (וכס שמיצר); נד"ל ונכי"ק ומכי"ל ליתא וכן ליתא בכי"מ ונכי"ף ד' קשסא (וכהם ..שמיצר). (א"ל אעפ"י שמיצר הוא). נכי"ק ליתא כ"ז בכעות; נכי"מ א"ל חכמים.; נד"; ומכי"ל ..שהוא מיצר; נכי"ף ליתא לתת הוא. ב ר' ישמעאל. במכי"ל ר' שמעון, לולם נגי' סס רבי ישמעאל. לאחריהם אסור. כמי' ר"מ אסורין. לפני אידיהן אסור לאחר. נד"ל לפניהם אסור ולאחר וכ"ס ..ולאחר גם נכי"ק: ג ואלו. נכי"מ ומכי"ל אלו הן וכ"ס אלו גם נכי"ק. קלנדא וסטרנורא וקרטמים. במכנ"ב ..וקרטיטים..; במכי"ל קלנדס וסטרנלייא..; נכי"ק קלנדים וסטרנלייא וקרטיטים; נד"ל קלאנדיר ושנטורניא וקריטיטים

תוספת חדשים

פ"א **א** ברע"ב ד"ה שמח הוא לאחר זמן כו' אבל כו'. כיון כשידוע הקיפה עליכם אפ"ס מלוה ע"ם נסרכינלא יכשר פעם אחת אבל כשאין ידוע הקיפה אפ' מלוה בשטר אינדם כיא. (תוס' בשם ירושלמי):

תוספות רעק"א

פ"א **א** [אות א] ברע"ב ד"ה לשאת ולתת. לסבור ולקנות. ודבר שאינו מתקיים מותר לסבור להם. ולקנות אסור. ודבר מתקיים מותר לקנות סהם. עיין בהרע"ב בפרקין פ"ד ובתי"ם שם.

אור גדול

פ"א **א** במשנה אסור לשאת ולתת עמהן.

ואם עבר ונשא אישלנו בה ר' יוחנן ור"ל בנם' (ו' ב'). ובתוס' שם ד"ה תניא כתבו דגראה לר"י דהלכה כר"יוחנן (דאסור) אע"ג דתניא כוותי' דר"ל כו' דלקמן (על משנה ב') סיים נשא ונתן איכא ביניהו וקא מפרש דחכמים דמתני' אית להו נשא ונתן אסור כר' יוחנן ומתני' עדיפא מברייתא. ויעויין במהר"ם שנדחק. ' ול"נ דכוונתם בפשוט דאף דמחלוקת במתני' ומתמא בברייתא ל"א הלכה כמתם דברייתא וכונתם להא דאמרינן יבמות (פ"ג א') דרבי לא שנאת ר"ח מנין לו ומש"ה העיקר כמתני' דשנאה במחלוקת ולא סתם הלכה כמאן ולא כתם ברייתא יעושת"ם. ותו שכתבו דמתני' עדיף ומש"ה אין הלכה בכתם ברייתא. ונשנם;

[טוקין ח"ב]

כל מיתה שיש בה שרפה כו' אבל יום תגלחת פ"י פ"ם בה' פ"ז ה"ה ופי' בתוספות פמ"ג לאון פ"ם פ"ב י"ל סימן קפ"ח פ"ז: ונכרי שעשה משתה כו'. י"ל פ"ח ה"י יהוזאמי כלל רוזוסלמי דמלי פ"ד ה"ג נימין פ"ם ה"ם: ד' עיר שיש בה עבודה זרה כו' י"ם פ"ג פי"ד פ"ם מה' ע"ז ה"ם פמ"ג לאון פ"ם מה"פ י"ל סימן קפ"ם פ"ח: בזמן שהדרך מיוחדת כו'. מי"ו ופמ"ג פס פס"ם פס: עיר שיש בה ע"ז. י"ל ה"ב: המעוטרות אסורות. מי"ו פ"ם מה' ע"ז פ"ג פמ"ג לאון ה"ו פו"ם ו"ד סימן קפ"ם פ"ב: האלו דברים אסורים למכור. י"ג פ"ע מי"ו פ"ם מה' ע"ז ה"ל פמ"ג לאון פ"ה מ"ע ה"ל סימן קפ"ח פ"ח: מותר למכור לו כו'

שנויי נוסחאות

ומי' בגמ' ירושלמי סנטוריה דשבו; בכי"מ ..וספרוניא..; גרי"ף ד' קוסטא ..וספרוניא וקרטיסים; בכי"ף ד"ו ובל"ן פס ..וקרשפים; בכי"ב דל"ר .סמטרוניא.. גנוסיא. בכי"ק ובמבי"ר גינסיא; בד"ל גינוסיא ובל"ב בכ"מ. יום תגלחת. במסב"ב (מס' סרב"ל ולשון מוכרת כל"ב כי יוכל כיון כי הדברים פס מפורש" וכולא סוף הדבור קודם וכמו שהוא בגע"ב דל"ר) (אבל) יום תגלחת, לגל במסב"ב דפו"ל ובכל מקום ליתא (ד"ם). יום כו' ויום שיצא (בו) בבית. בכי"ק ובמבי"ר יום.. יום.. במסב"ב ליתא, (ועבו"ם שעשה משתה לבנו). בכי"מ ויום..; בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר ליתא וכן ליתא בכי"ף וכן ליתא בגמ' גני מ"ר אבי לף לא נמי פמא כו' וכן בדף (י"ד ה) מייתי ליה מברייתא (ד"ם). (בלבד). בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר ובכי"ף ליתא: ד' תובה מותר. במסב"ב תובה לה.. (ז) והכ"ח מתקם. לאותו מקום. בד"ל ובכי"ק ..המקום. ואם היה יכול להלוך בה. בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר ואם יכול לילך בה. והיו בה חנויות. בכי"ק והיה..; במסב"ב ד"ו ..חנויות. זה היה מעשה. בגמ' ר"ח מעשה היה: ה' אסורים למכור. בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר אסור..; בכי"מ שאסו'.. אצטרובלין. בד"ל אצטרובלין; בכי"ר אי צ ט ר ו ב י ל י ן. ומטוטרותיהן. במסב"ב ומסוטרות; בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר בשפוטרותיהם ומוכה מגמ' דמעשה הדפוס כיפ (ד"ם) ובגמ' ירושלמי נמס ר' יוחנן נמס שם נסטוקרוטיקי ואיסטרטילין במסוסלוטיקי; וכנה סרע"ב פי' סתם ודפי' כתב כפ רום דגם מאסרוטלין קלי והתפלי דפי' דקלי מביות בוח הוא שלא נדיון. ותרגול הלבן רי"א מותר לסבור לו לבן בין התרגולין. בכי"ק ובמבי"ר ..לבן רי"ו אומר מוכר הוא לו תרגול לבן.. וכן הוא ..לבן גם בכי"מ (וכם ר"ו מתיר לסבור לגרים..) וכ"ה תרגול לבן בין.. גם במבי"ר; בד"ל תרגול לבן בין התרגולים רי"א מוכר הוא לו תרגול לבן ומעות כדפוס סא והיקן לומר דשלי בין התרגולין דהכי ר"ו קלי. ובזמן בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר בזמן, קוטע (אות) אצבע ומוכרו (לו). בכי"ק ובמבי"ר ליתא וכן ליתא לעולה לו גם בד"ל (ומם בטעות ומוכרן); בכי"מ קוטע אצבע ומוכר לו

הטלו שמו כך: וקרטיסים. פירש הר"בג) יום הפיסת מלכות. וכתבו הטוס' לומר הר"ר שמשון בלשון יון הוא קרע לשון הפיסה: ויום גנוסיא. פירש הר"ב יום שמעמידין בו מלך והביא בערוך פירוש אלו נלמדים במסכת סוטה [דף ל"ז ע"ב] אמר להם גניסי מלכות אני רואה בה. פי' תכסיסי מלכות. והרמב"ם כתב בפ"ט מהלכות ע"ז יום שמתכנסין בו נכרים להעמיד להן מלך. כתב הכ"מ שמפרש גינוסיא כמו טיטסיא. ואפשר שכך היתה גרסתו ז"ל. ע"כ: ובלריתו. פי' לילית של שער. ערוך: ד' מהו לילך לשם. לאותו העיר ביום ע"ז שלהם לספר עם אחד מבני העיר. רש"י: המעוטרות אסורות. משום דכיון דנהנה מכל ע"ז. אסור. דכתיב [דברים י"ג] ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. כל שכן למהנה לע"ז דאסור וכי אמר ר' יוחנן בגמ'. הר"ן. ועיין מה שכתבתי במ"צ פ"ד בס"ד: ושאינן מעוטרות מותרות. כתב הר"ב דבאותם וכו' לא שקלי מיניה וכו' ולמזבן מינייהו דבר המתקיים וכו' וז"ל רש"י ולא משום דעשה ונתן ביום לדם ה"מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזל ומקריב לה לע"ז. לא נמי דרך עוקר להיות במח ואזל ומודה. אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים ברי דהתם מוכר עצב הוא. ע"כ. ואע"פ שהר"ב פירש ברים פרקין לשאת ולתת למכור ולקנות לא קשיא כדמסיק הרא"ם דלרש"י יש במכירה לד איסור ולד איתר. וכן בלקיחה. כלומר לד איסור דמכירה דבר המתקיים ולד איתר דידה דבר שאינו מתקיים. לד איסור דלקיחה דבר שאינו מתקיים. ולד איתר דידה דבר המתקיים: ד' אלו דברים האסורים למכור לעכו"ם. לטולם. הרמב"ם פ"ט מהלכות עכו"ם. ופעמא דכיון דלהקריבה צריך להם קא עבר בל לפני עור לא תתן מכשול. דבן נח מוזהר על עכו"ם. כך נ"ל. והכי איכא למידק בגמ' בפיסקא ולבונה. דטעמא דמתני' מכוש ולפני עור הוא. והביא יוסף ריש סימן קנ"ח כתב דאפשר שכתב לטולם שלא ביום לדם. בשתמו המוכר בעב ולא לדל ומודה: ד' אצטרובלין. פירש הרגאה. בנות שוח. מין ממיני התאנים הגדולים הלבנים אסור ליסראל למכור אלו לעכו"ם: ובפטוטרותיהם. קאמר כלומר בעוקלין שלהם שהם נתלין בו. דמכתמא העכו"ם רוצה לסקריבן הקריבת לע"ז: תרגול לבן בין תרגולין. לקח עכו"ם מיסראל תרגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרגול לבן

סטרנורא. ח' ימים קודם התקופה. לפי שראה לדם הראכון יום שהיה מהמעט והולך. אמר אני לי שמא בגבול שסרחתי חוזר העולם לתהו ובהו עמד ויעב שמנה ימים בהעמית [ובתפלה]. כיון שנפלה התקופה. וראה יום שמאריך והולך. אמר מנהגו של עולם הוא. עמד ועשה שמנה ימים טובים. לשנה אחרת. עשאן לאלו ואלו ימים טובים. הוא קבעם לימים. והם קבעום לע"ז: קרטסים. יוסף) תפיסת בו מלכות וקבעום יום אחד: גינוסיא. יום שמעמידין בו מלך: יום הלידה. יום שנולד בו המלך: שרפה. שמרפו עליו כלי תכשיטו כדרך שמרפין על המלכים: יש בה ע"ז. כלומר אותו היום יש להם אחד לע"ז. וכן מכנה לבנה כל ימי בנו. וכל הנך דהכבינן עד הכתה חכיבי להו ואסורים ג' ימים לפניהם. אבל יום תגלחת זקנו שאינו זמן הקבוע לרגים. אלא כל אחד כשמגלח עושה יום אחד: ובלוריתו. שמניח בלוריתו מאחריו כל השנה כולם ואינו מגלחה אלא מכנה לבנה ויום שמגלחה עושה יום אחד: ויום שעלה מן הים. ומקריב זבחים לע"ז על שנגול. בכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו. דלא חכיבי כולי האי: ד' עיר שיש בה ע"ז. ביום אחד [יש] לבני העיר היום. לע"ז שבעיר: חוצה לה. ואפי' שמוך לעיר מאד מותר לשאת ולתת עם הישבים חוץ לעיר שאין נמשכים אחר אותה ע"ז שכן מתנהג יום אחד של אלו אינו כיום אחד של אלו: מהו לילך שם. באותה העיר ביום ע"ז שלהם: בזמן שהדרך מיוחדת לאותה העיר. שדרך הבנים מצוי לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה. אסור לילך שם. מפני שנראה כמה"ך שם לעבוד ע"ז. ואם היה דרך מסלול הולך גם לעיר אחרת מותר. שהראה אומר למקום אחר הוא הולך: היו בה הנויות מעוטרות. וסימן הוא להם באותם חנויות ג) של ע"ז ליטול מהם מכס: ושאינן מעוטרות מותרות. דבאותם שאינם מעוטרות. לא שקלי מיניה מכס' לע"ז ולא מצוה לע"ז הגאה מיניה. ולמזבן מינייהו דבר המתקיים ברי ביום פירש הרגאה: בנות שוח. מין ממיני התאנים הגדולים הלבנים אסור ליסראל למכור אלו לעכו"ם: ובפטוטרותיהם. קאמר כלומר בעוקלין שלהם שהם נתלין בו. דמכתמא העכו"ם רוצה לסקריבן הקריבת לע"ז: תרגול לבן בין תרגולין. לקח עכו"ם מיסראל תרגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרגול לבן

ג) ברע"ב ד"ה יש בה ע"ז כו' כל ימי בנו. כ"ם בסיכ"י שבגמרא. אבל בסיכ"י להרי"ף וכ"כ הר"ן כל ימי בניו: בתו"ם ד"ה ויום בעסיא כו'נמיכ מלכות כו'. ובכ"ם ליתא בגיני מלכות ע"ש פיכ"י: ד' בתוספתא ולבונה דוקא לבונה זקה כן מבואר בכ"ם ותמצא שרמזו בתוספתא בנמ' שמחן ל ותרגול הלבן ולבונה אבל מיי לבונה הוא להפוקי דמורא דיומא כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ג): שם קוטע לא לגבנו. מע"ג דאבר כ"ה התוריתא כבר לתנו הטוס' בסוגיא דגעיל אהכיה דבוק של עכו"ם בסמה תעקר דיש כח בידם לעקור דבר מן ההורם ביכא דגרלה קלא פעם ע"ב. והמפרשים מיכ.

תוספות חדשים

ד' [אות ב] בתשנה ותרגול הלבן. באומר תרגול לבי מותר לסבור לו תרגול לבן. ובאומר מפורש תרגול לבן לבי לע"ע אסור לסבור לו לבן בין התרגולים. והבא מיירי באומר זה הה בזה פליגי אם מותר לסבור בין התרגולים. גמרא:

תוספות רעק"א

ה' אלו דברים אסורים למכור. בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר אסור..; בכי"מ שאסו'.. אצטרובלין. בד"ל אצטרובלין; בכי"ר אי צ ט ר ו ב י ל י ן. ומטוטרותיהן. במסב"ב ומסוטרות; בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר בשפוטרותיהם ומוכה מגמ' דמעשה הדפוס כיפ (ד"ם) ובגמ' ירושלמי נמס ר' יוחנן נמס שם

ד' אלו דברים אסורים למכור. בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר אסור..; בכי"מ שאסו'.. אצטרובלין. בד"ל אצטרובלין; בכי"ר אי צ ט ר ו ב י ל י ן. ומטוטרותיהן. במסב"ב ומסוטרות; בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר בשפוטרותיהם ומוכה מגמ' דמעשה הדפוס כיפ (ד"ם) ובגמ' ירושלמי נמס ר' יוחנן נמס שם

ביון דמקל אחריני לאו לפ"ז בעי להו: ופירושן אסור. אם פירש דלפ"ז בעי להו אסור. והגמרא למתני דס"ל לחומרא אלא גברא לאו לפ"ז בעי להו. והא דקאמר הכי כבר [כי היכי] דהוה גברא אכיק בה. פ"ע נמי אכיקו. ואומא הכי כי אזיל לליתנו לי קמ"ל: דקל טב. *[פירות] דקל מעיבה בפירותיו רגילין להקריב מהן לע"ז: וחצב. קנים בעוקין מהן 1) הלוקר"ל: ונקליבם. מין עצב מכובה מאד. והלכה כר"מ: ן אין מוכרין בהמה גסה. דגזרינן מכירה אטו שכירות והשאלה. שהיא בהמתו של ישראל ויעשה בה העכו"ם מלאכה בשבת. ופ"י סרסור דליכא לאחטופי בשכירות שאין הסרסור משכיר. שרי למוכרה: שלמים ושבורים. שאף הכשרים אז למלאכה. שמותרים בהם: רבי יהודה מתיר בשבורה. ואין הלכה כר' יהודה: בן בתירא מתיר בסוס. ואפילו הסוס שהגידים מבחוץ עליו השופות שלדין בהם. קשבר הוי טעמא את עצמו. ורבנן סברי חזקא אדם טעמא את עצמו. הלכך אם לא היה מיוחד *אלא לרכוב עליו מיתר. אבל להביא בעל מי אחר חון מאדם אסור. ואין הלכה כבן בתירא: ן כל דבר שיש [בו] נזק לרבים. כגון כלי מלחמה חרבות ורמחים: בסילקי. מירה גבוהה ומה יושבים לדון בני אדם ומשלין אותם מסם ומתים: גרדום. בנין אחד והוא עשוי לדון דיני נפשות: איצטדיא. מקום שחוק שמביאים שם שור ננח והורג את האדם: ביסה. כעין מגדל קלר וגבוה. עשוי כדי לדחוף האדם מסם והוא מת: דימוסיאות. בנינים שאינם לא לעורך ע"ז. ולא להמית בני אדם: כיפה. 1) לרקאוולע"ז בלע"ז.

1) נוקטר ראשר. 2) ניוועלנ. דרך

עצמה [וכמ"ש הר"ב שם] ועוד דגמי שהוא משמש למשמשי ע"ז אמאי מותר לבנות עמהם מקום ביקמיר עליו במחתה לע"ז. ובפירוש רבנ"ם כתב דימוסיאות ופירש שהוא בנין שלא לעורך ע"ז. אבל גירסת הרמב"ם ועוד מפרשים דימוסיאות ל' מרחצאות. אבל גירסת הרמב"ם ופירושו כדברי רש"י שכ"כ בפ"ע מהלכות ע"ז: הגיעו לכיפה. כתב הר"ב דרך העכו"ם להעמיד ע"ז בבית מרחצאותיהם. ואע"ג דלא מפסיד מרחץ מכוס ע"ז שמעמידין בה כדתנן פ"ג מ"ד. מ"מ אסור

ראשון לציון

ה ברע"ב ד"ה דקל טב כו' לנקיון מהן לעכו"ם. עיין יש סדר למשנה: ן במשנה אבל בנין עמהם בימוסיאות. גירסת הערוך ערך דמוס ג' דימוסיאות וזהו לשון מתחלות וכ"כ הוס' מעמו ובמה לאיות ע"ם ע"ז ע"כ

לדבי בבריתא. גם י"ל דרבנן ס"ל דכל סוסים אסור משום לא פלוג דאפו סוס מיוחד לעופות בס"ש תוספות בשבת דצ"ד א'. ובתוספות בשבתתין ד"ה ובן בתירא כ' דלא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות ומשמע דס"ל בהר"ב. או דכוונתם דעיקר פלוגתא לענין חי נושא א"ע רק בסוס המיוחד לעופות דבן בתירא ס"ל דגם בזה חי נושא א"ע. ורבנן סברי דבזה ל"א חי נושא א"ע וממילא כל סוסים אסורים למכור משום לא פלוג (ואך סדברי תוס בסיני דס"ז ד"ח אלא. משמע בפירוש דס"ל כהר"ב). ובתוס' הנ"ל כתב עלה וא"ת מנ"ל התם דמעמייהו דרבנן דאסרי הכא משום דס"ל דאין חי נא"ע בעופות דלמא מעמייהו כר' דנגרו משום תורת כלי זיין. ותמוה לי הא לא נזכר כלל מזה התם דמעמייהו דרבנן דפליגי לענין חי נא"ע בעופות הא אסרי' רק שם דב"ב ור' נתן אסרו ד"א היינו מדמתיר גם בסיוחד לעופות מוכח דס"ל כר"נ. ורבנן אינו מוכרח אי דלא ס"ל כר"נ או דאפשר דג"כ ס"ל כר"נ ומעמייהו משום כלי זיין. ורש"י לעיל ד' ז' ע"ב נקט באמת חטעם לרבנן משום כ"ז. ולופר דסברת התו' דהא דרייקי התם דבן בתירא ס"ל כר"נ ודלמא מיירי בסיוחד לרכיבה ע"כ משום דבמיוחד לרכיבה גם לרבנן מותר (ולא ס"ל כדבריהם בשבת דרבנן אסרו בכל הסוסים. והראיה ע"כ דב"ב מתיר משמע בכל הסוסים. אלא משום דפליגי רק במיוחד לעופות) ע"ז מובב וחולך קושייתם דדלמא רבנן ס"ל דמיוחד לרכיבה ג"כ אסור משום כ"ז וב"ב דמתיר זהו רק במיוחד לרכיבה ואין ראיה דסברי כר"נ. א"כ בהיפוך הא"ל למנקט קושייתם דדלמא ב"ב סבר ג"כ דבסיוחד לעופות ל"א הנא"ע ומיירי רק בסיוחד לרכיבה. ועכ"פ מה דנקט דמפורש התם דמעמייהו דרבנן דפליגי בזה על ר"נ זהו לא נזכר שם כלל. גם תמוה לי על תירוצם דמדבריי להו עם שאר בהמה גסה משמע דהאי סוס משמשאלה וסכירות ונסיוני עריין קשה דלמא מעמייהו דרבנן כאידך טעמא דר' דבי מזקן מחין ליה ברחיים. וצע"ג. גם יש לעיין לס"ש תוס' בשבת הנ"ל דרבנן ס"ל דגזרו בכל סוסים משום סוס המיוחד לעופות א"כ מאי פרכינן בסוגיא אהחיא דר' אלא תורת בהמה גסה מאי היא. י"ל בפשוט דמיוחד לעופות יש בו תורת בהמה גסה דהא עושים מלאכה וגזרו בכל סוסים משום לא פלוג. וכ"ז צ"ע (יובן הקשו באמת בתוס' ד"ה אלא. אך לשיטתם בשבת קיימת הקושיא): ן [אות ה] בפשנה ואריות. אבל בלאו דהוי נזק לרבים לא הוי איסור סדין מכירה גסה דסתם ארי שבור הוא אצל סלאכה. ואפי' לרבנן דאסרי אף בשבורה היינו משום דהרואה סובר דבשהיתה שליחה מכרה לו משא"כ חבא. גמרא ותוס'. ובזה מיושב קושית הלח"מ פ"ז ה"ח מהל' ע"ז:

רגילין לחבר אחר בהמתו ומיום מכרה נקשי ולא אולא מחמיה. גם אין רגילין להשאיל בהמות לעכו"ם כו'. (תוספות ד"ה אומר). ועיין בהרא"ש. כגליון בפסחים פרק ד' משמע כ' בגם בפוסקים: ן בפשנה אין מוכרין מ'. וכל דבר שיש בו נזק לרבים ע"כ וכל שאסור למוכרו לעכו"ם אסור למוכרו לעכו"ם וכן לישראל ליסמיה. (גמרא דף ע"ז ע"ב):

ביום חגם אסור. אי נמי לומר שלעניין זה אין חילוק בין בימיהם להאידנא כדלעיל במתני' ב'.ע"ב: ופירושן אסור. מ"ש הר"ב אכיק פירש"י קאור: וחצב. כתב הר"ב קנים בעוקיסמהן הלוקר"ל. כ"פ הרמב"ם גם הוס' בשם הערוך. עוד פירשו וכ"פ רש"י בל' בני שהוא מין עצב שבו היחס יהושע את המרן. ע"כ. והוא ריהו דתנן נמי במשנה ח' פ"ק דכלאים וע"ש: רבי מאיר אומר אף דקל טב וחצב ונקליבם. אסור למכור לעכו"ם: ן מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעכו"ם מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. עגלים וסייחים שלמים ושבורין. רבי יהודה מתיר בשבורה. ובן בתירה מתיר בסוס: ן אין מוכרין להם דובין *ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים. אין בונין עמהם בסילקי. גרדום. ואצטדיא ובימה. אבל בונים עמהם בימוסיאות. ובית מרחצאות. הגיעו לכיפה. שמעמידין

לפי שאין מקריבין חבר לע"ז. ושאר כל הדברים שתמן מותר ופירושן אסור. רבי מאיר אומר אף דקל טב וחצב ונקליבם. אסור למכור לעכו"ם: ן מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעכו"ם מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. עגלים וסייחים שלמים ושבורין. רבי יהודה מתיר בשבורה. ובן בתירה מתיר בסוס: ן אין מוכרין להם דובין *ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים. אין בונין עמהם בסילקי. גרדום. ואצטדיא ובימה. אבל בונים עמהם בימוסיאות. ובית מרחצאות. הגיעו לכיפה. שמעמידין

קאמרינן: ן מקום שנהגו למכור בהמה דקה וכו'. מתני' שנויה בפ"ד דפסחים מבנה ג' ושם הארכתי בס"ד: וסייחים. מפורש בפרק ה' דב"ב מבנה ב': ושבורים. כתב הר"ב שאף הכשרים אז למלאכה וכו' כך פירש הרמב"ם לאן ובפכחים ושם מפרש הר"ב כפירש"י דהתם ודהכא.: ן אין מוכרין להם וכו'. ואין בונים עמהם וכו'. וכדי שלא יהפש ישראל שם אסור לבנות עמהם. רש"י: בימוסיאות. ה"ג רש"י ומפ' בנין שהיה לעורך ע"ז. וקורין לו אלא"ר והוא בימה של אבן [אחת] ומקריב עליה זבחים דהוי הבמות דתבמים לעכו"ם. והקשו עליו בהוס' [דף ס"ז ע"ב] דבמשנה ז' פ"ג אבן שחצבה מתחלה לבימות פירש"י מקום משבר עבודה זרה

תוספות רעק"א

[אות ג] בהר"ב ד"ה דקל טב פירות דקל. דאילו דקל מסם. הא גם דקל ביש אסור דאין מוכרים להם במחובר לקרקע (יאפילו בח"ל לר"מ) בדלקמן בס"ח: ן [אות ד] ברע"ב ד"ה בן בתירא. אלא לרכוב עליו מותר. זהו אינו מפורש בסוגיין וי"ל דמעמייהו דרבנן דאסר משום כלי זיין כדס"ל לרבי בברייתא. גם י"ל דרבנן ס"ל דכל סוסים אסור משום לא פלוג דאפו סוס מיוחד לעופות בס"ש תוספות בשבת דצ"ד א'. ובתוספות בשבתתין ד"ה ובן בתירא כ' דלא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות ומשמע דס"ל בהר"ב. או דכוונתם דעיקר פלוגתא לענין חי נושא א"ע רק בסוס המיוחד לעופות דבן בתירא ס"ל דגם בזה חי נושא א"ע. ורבנן סברי דבזה ל"א חי נושא א"ע וממילא כל סוסים אסורים למכור משום לא פלוג (ואך סדברי תוס בסיני דס"ז ד"ח אלא. משמע בפירוש דס"ל כהר"ב). ובתוס' הנ"ל כתב עלה וא"ת מנ"ל התם דמעמייהו דרבנן דאסרי הכא משום דס"ל דאין חי נא"ע בעופות דלמא מעמייהו כר' דנגרו משום תורת כלי זיין. ותמוה לי הא לא נזכר כלל מזה התם דמעמייהו דרבנן דפליגי לענין חי נא"ע בעופות הא אסרי' רק שם דב"ב ור' נתן אסרו ד"א היינו מדמתיר גם בסיוחד לעופות מוכח דס"ל כר"נ. ורבנן אינו מוכרח אי דלא ס"ל כר"נ או דאפשר דג"כ ס"ל כר"נ ומעמייהו משום כלי זיין. ורש"י לעיל ד' ז' ע"ב נקט באמת חטעם לרבנן משום כ"ז. ולופר דסברת התו' דהא דרייקי התם דבן בתירא ס"ל כר"נ ודלמא מיירי בסיוחד לרכיבה ע"כ משום דבמיוחד לרכיבה גם לרבנן מותר (ולא ס"ל כדבריהם בשבת דרבנן אסרו בכל הסוסים. והראיה ע"כ דב"ב מתיר משמע בכל הסוסים. אלא משום דפליגי רק במיוחד לעופות) ע"ז מובב וחולך קושייתם דדלמא רבנן ס"ל דמיוחד לרכיבה ג"כ אסור משום כ"ז וב"ב דמתיר זהו רק במיוחד לרכיבה ואין ראיה דסברי כר"נ. א"כ בהיפוך הא"ל למנקט קושייתם דדלמא ב"ב סבר ג"כ דבסיוחד לעופות ל"א הנא"ע ומיירי רק בסיוחד לרכיבה. ועכ"פ מה דנקט דמפורש התם דמעמייהו דרבנן דפליגי בזה על ר"נ זהו לא נזכר שם כלל. גם תמוה לי על תירוצם דמדבריי להו עם שאר בהמה גסה משמע דהאי סוס משמשאלה וסכירות ונסיוני עריין קשה דלמא מעמייהו דרבנן כאידך טעמא דר' דבי מזקן מחין ליה ברחיים. וצע"ג. גם יש לעיין לס"ש תוס' בשבת הנ"ל דרבנן ס"ל דגזרו בכל סוסים משום סוס המיוחד לעופות א"כ מאי פרכינן בסוגיא אהחיא דר' אלא תורת בהמה גסה מאי היא. י"ל בפשוט דמיוחד לעופות יש בו תורת בהמה גסה דהא עושים מלאכה וגזרו בכל סוסים משום לא פלוג. וכ"ז צ"ע (יובן הקשו באמת בתוס' ד"ה אלא. אך לשיטתם בשבת קיימת הקושיא): ן [אות ה] בפשנה וארויות. אבל בלאו דהוי נזק לרבים לא הוי איסור סדין מכירה גסה דסתם ארי שבור הוא אצל סלאכה. ואפי' לרבנן דאסרי אף בשבורה היינו משום דהרואה סובר דבשהיתה שליחה מכרה לו משא"כ חבא. גמרא ותוס'. ובזה מיושב קושית הלח"מ פ"ז ה"ח מהל' ע"ז:

ושאר כל הדברים. פ"י שם כ"ז בפ"ג שם ופמ"ש שם: ן מקום שנהגו למכור ב"ר. י"ל ע"כ שמתיים פ"ז כ"ב דף כ"ב כל המשנה מ"ש ע"כ מכי שנם כ"ב הכ"ב בפמ"ג לעיין פ"ם מיום"ע י"ד קיימן קנ"ל פ"ד: ר"י מתיר בשבורה. פ"ז ע"ב: בן בתירא מתיר בס"ם. שנם נ"ל פ"ם נסמוס נ' פ"ם לעיל ז' ע"ב נקטן פ"ז פ"ם מ"ש עם ס"ר: ן אין מוכרין להם דובין כו'. פ"ז פ"ם מ"ש פ"ם מכלסם פ"ז פ"ם ופ"ב מכ' הוה ס"ב בפמ"ג לעיין פ"ם מום"ע י"ד קיימן קנ"ל פ"ם: הגיע לכיפה כו'. מ"ש פ"ם מכל' פ"ז כלכ' י"ל פמ"ג שם שהל"ע י"ד קיימן קפ"ג פ"ע:

שנויי נוסחאות

(לפי) שאין. בד"נ ובכי"ק ובמבי"ר ליתא. ושאר כל הדברים. בד"נ ושאר מין (?) הדברים. וחצב ונקליבם בכי"ק ..ונקלבים; בד"נ חצב ודנקלבם במבי"ר וחצב (?) וניקלבים; במבג"ב ..ונקלב ובגמ' שם ונקלם: ן אין מוכרין. בכי"ק אינן מוכרין אל ישנה אדם מעני המחלוקת וכ"ה בד"נ וכ"ל במבי"ר (שם ואל ישנה) וכ"ה בכי"מ (ושם ולא.. ובמלם אין..המחלוקת). ובכל מקום. בד"נ ובכי"ק בכל מקום. אין מוכרין (להם). בכי"מ ..אותם; ברע"ב ליתא. ובן בתירא. בד"נ ובכי"ק ובמבי"ר בן בתירא: ן אין מוכרין (להם). בכי"ק ליתא. וכל דבר שיש (בו) נזק. ובמבי"ר ולא כל דבר שיש בו.. וכ"ם בכי"ק (ושם ..נזקה ולא נזקא כמו שהוא בפי' ר"מ) וכ"ם בד"נ ובכי"מ (ובשם ליתא). אין בונין. בד"נ ובכי"ק ובמבי"ר ואין.. בסילקי. בכי"ק בסלקי.. גרדום. בד"נ ובמבי"ר וגרדום; בכי"ק וגדרון. ואצטדיא. במבג"ב איצטדייא; במבי"ר ואיסטדייא; בכי"ק ואסטרייא; בכי"מ אסטריבא. ובימה. בכי"ק ובימא. בונין (עמהם) בימוסיאות ובית מרחצאות. בכי"מ "דימסיאות ומרחצאות וליתא; במבי"ר.. דימוסיאות ומרחצאות; בד"נ.. דיומסיאות ומרחצאו'; בכי"ק.. דימוסיות ומרחציות ועי' בערוך. הגיעו. וכ"ם בכל מקום; במבי"ב הגיע.

תוספות חדשים

תיקון דמיוחד בשם ליתא בערוך: ן בפשנה מקום שנהגו כו' והלדינן בו.בין סיחל למכור סכל. אין בכל מקום. ועיין מ"ש על הגליון בפסחים פרק ד' משמע כ' בגם בפוסקים: ן בפשנה אין מוכרין מ'. וכל דבר שיש בו נזק לרבים ע"כ וכל שאסור למוכרו לעכו"ם אסור למוכרו לעכו"ם וכן לישראל ליסמיה. (גמרא דף ע"ז ע"ב):

אסור לישראל לסיים להמיד הע"ז בס. כ"י סי' קמ"ג: ח ואין מוכין תכשיטין לע"ז וכו'. ר' אליעזר אומר בשכר מותר. וכ"ה לא גרס. וכ"כ התוס' [בד"ה הניח לכיפה] · דלא מכתבר שיתיר שם הנא לעשות לכתחלה תכשיטי ע"ז והין אומר דברי רבי אליעזר מכוס איכה כדברינן ברפ"ב לילד את הנכרית. דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאתמוטי. אבל הכא איכא לאתמוטי למימר דאסור לן למיעבד שום תכשיטי ע"ז. ואיכא למימר נמי דאתא לאתמוטינן דבדיעבד שכרן מותר דא"כ הייט ר"ח האמורא דגמ' [דף י"ט ע"ב] דאמר אם בנה שכרו מותר. וגרסה שלא היה כתוב בספר רביט שלמה מדלא פירש מלא קיטלאות. ע"כ. [ומפורש במכנה דריש פ"ו דשבת] גם בירושלמי ליתא. וכן לא העתיקה הרי"ף והפוסקים: אין מוכרין להם במחובר לקרקע. הייט לר' מאיר כדאית ליה. ולר' יוסי כדאית ליה וזקא בא"י דאי בא"ל הא א"ל יוסי דמוכרים אפילו שדות כדאיתא במתני' בסמוך ולא אסור טפי מחובר לקרקע מקרקע עצמו. כיון דתרוויהו מלא תתן להם חנייה בקרקע מתסרי. ואיכא מ"ד דזוקא שדות מוכרין בא"ל אבל מחובר לקרקע לא. וטעמא דמלתא דכיון דמחובר לקרקע אפשר למכור משקלן לא התירו במחובר ולהכי תנן סתמא אין מוכרין להם במחובר לקרקע. דמשמע אפילו בא"ל ואפילו לרבי יוסי אבל בשדות דלא אפשר בלא"ה התיר רבי יוסי. והראשון יותר נכון. הר"ן: במחובר לקרקע. פי' הר"ב דהתורה אמרה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שלא לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת ערלי היא. הרמב"ם פ"י מהל' ע"ז וסתמא תנן ולאו דוקא בשבע אומות. דא"כ ה"ל לתנא לפרושי אפ"נ דלדעת התוס' שכתבתי בריש פ"ג דמכות דלא תתחתן דכתיב דוקא בשבע אומות הוא. והאי קרא דלא תחנם בהדי הדדי דלא תתחתן כתיב שכן הוא אומר לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם. פירשו בתוס' דהכא [ד"ה דאמר] דבאלי לא תתחתן דליכא לאוקמי אלא בשבע אומות. שהרי כל שאר האומות מותרין לנא בקהל בנירוקן חוץ מאותן שאסר הכתוב מלרי [אדומי] עמוני ומואבי. אבל מתנת חנם אין שום טעם לחלק בין שאר אומות לשבע אומות מיהו קשיא דכריתות ברית שכתוב אצל לא תחנם לי בשאר אומות אינו הכתיב גבי שלמה ואירם מלך טור (מלכים א' ח') ויכרתו ברית שניהם. ועוד דמשמע כל שאר אומות לא אזהרו על כריתות ברית דהא בנבעונים כתיב (יהושע ט') בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית מבמע הא בשאר אומות מותר. וי"ל דלא הכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות. וטעמא רבה איכא ועניגא דקרא נמי מוכח דכתיב (דברים ז') ונכל גויים רבים ועצומים ממך מפניך אתרים תחרימם לא תכרות להם ברית. ואיכא למימר דכיון דבשעת כבוש קיימי בלא אתה שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית א"נ מכוס דאדוקי בע"ז אפי' אבל שאר אומות לא. ע"כ: משיקצין. אע"ג דה"ל מחובר מעיקרו. הר"ן. אבל הרא"ש מסיק דר' יהודה מפרש למלתיה דת"ק אבל מותר הוא מכיתנה לקן דלא מבמע ליה דקאמר ת"ק מבקלן דמה חדוש הוא זה וכי בשביל שהיה מחובר לקרקע לא יתכרנו לו אחר שנקלן. ע"כ. ודתנן רבי יהודה אומר בלשון הולך ל"ק דטובא אשכחן הכי כמ"ש במשנה ו' פ"ג דשבתים: ואין צריך לומר שדות. פירש הר"ב דאיכא תרתי דאיסורא וכו'. גמ' אי הכי בהיס נמי איכא תרתי חדא חנייה קרקע וחדא דקא מפקע ליה ממזוזה אמר רב מתרגיא מזוזה חובת הדר הוא פירש"י ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביהך דרך בילתך אלמא למי שבנגס ויוצא להוכה אחר רחמנא. ע"כ. והא דלענין מעשרות הויא אפקעה לא [מסוס] שאין העכו"ם מעשר מה שירש בה ויקנינה דהיא לאו אפקעה היא שהו חוב המוטל על כפל התבואה אבל הויא אפקעה לענין שאם יזרענה ישראל פטור הזורע דכל זמן שהיא של ישראל כל מי שזרע חייב במעשר. דקרקע החייבת הוא שזרע וכי זבנה לעכו"ם פטור הזורע דיש קנין לעכו"ם בא"י והרי הוא כקרקע ח"ל שאין בה חוב מעשרות. וכ"כ התוס' פ"ד דגיטין דף מ"ז [ד"ה אמר רבה]. ותימא דהכא אמרינן לר"מ דס"ל דיש קנין לעכו"ם בא"י. ובפרק ד' דפאה משנה מ' דתנן הלקח וכו' כל עכו"ם חייב במעשרות אא"כ הפקיר. כתב הר"ב דר"מ ס"ל דאין קנין וכ"כ עוד בפרק ה' דדמאי משנה מ' מעשרין מכל ישראל על כל עכו"ם וכו' וכ"כ עוד במשנה י' פרק ב' דמכשירין. ומיהו בדמאי כתב הר"ם דהשתא שמת ירושלמי היא. וירושלמי לטעמיה. דמפרש הכא בית איט מלו להתברך מתוכו. שדה מלוי הוא להתברך מהוכה וכדבריו כתבו התוס' בפ' ר' ישמעאל דמנחות דף ס"ו [ע"ב] ומגיטו למדין דמ"ש הר"ב בפאה דכר"מ היא דס"ל אין קנין וס'. ההיא נמי כשמת ירושלמי אבל לגמ' דידן ההיא מתני' אלא ר"מ היא וס"ל כי אמרי' בפ"ד דנטין עלה דהיא מתני' דפאה דהתם מייתי לה דס"ל דאין קנין לא אמרינן דר"מ היא אלא דהכי ס"ל מתני'. ותו דאינן לה התם דסברה יש קנין ובבדה דישראל ולקטינהו עכו"ם. וכ"ת הא מפקרי וקיימי דכל לקח ומכחה ופאה הפקר הן דנהי דמפקרי אדעתא דישראל. אדעתא דעכו"ם מי מפקרי: ובמוריא. פירש הר"ב אלא בבנם חוד ואינה קדושה כקדושת האדון מכשירין להם בהיס ולא גזרינן וס' אבל לא שדות דאיכא תרתי לאיסורא. ותימה דכי נמי תרתי לאיסורא מאי הוי דשמיטת שדות בא"י נופלת לא הויא אלא גזירה ואגן ניקוס וגנזור גזירה לגזירה והכי פריך לה בגמ' ומסיק דס"ל כבוש יחיד שמיה כבוש ומכירה דסוריה איכא איסורא בין בהיס בין שדות. אלכך בכירות שדות בסוריה אלא גזירה היא משום שכירות א"י אלא משום מכירת שדות דאלו גזירה היא אלא איסורא דאוריתא ומיהו לא אתמר בה רבנן

גמינור

ה ואין עושין תכשיטין פ' י"ם פ"ג: אין מוכרין י"ל כ"ג: מוכר הוא ע"ב לקרע. פ"י' פ"ו פנ' פ"ז ה"ל פפ"ב. ואין פ"ם פס"ם ס"ל פ"מ נ"ם פ"ו: אין משכירין להם בתים. כ' פ"נ:

שנויי נוסחאות

אסור לבנות. במשנ"ב ..לבנות'; נכי"מ ונמשכי"ר ..לבנותה; נד"נ ונכי"ק אסור מלבנותה והד"ב מכיה כשם ד"נ אסורים לבנותה ואינ כן: ח (ואין עושין כו' בשכר מותר). נד"נ ונכי"ק וכ"מכי"ר ליתא ומי' הוי"ם. וכתב בתוס' רבי אלחנן (כ"י), ויש ספרים דגרסי במשנה אין עושין לע"ז קטלאות גומים ושנעות, ונס' ר"ת מוגה, ויש ספרים דגרסי נמי בברה במשנה ר' אליעזר אומר בשכרו מותר, ואינו ברוב ספרים לא זה ולא זה" (ד"ם); נכי"מ אין עושין..נשברו מותר. ואולי גם המלה בשכרו הנמה בתוס' ר' אלחנן (עי' לעיל) שביא מגו:גמת קלא ל' נשברו. ובתוס' ליתא לעלי בשכר והכל"ת הניח במשנה שכר' ומי' בתוס' נסחו. וג"ע. קוטלאות. במשנ"ב קטלאות. משיקצין. נכי"מ מה שיקצין (הוא) לו של מנת. נכי"ק ליתא; במשנ"ב ליתא למלת לו. ובמוריא משכירין (להם) נכי"ק ובמשנ"ר ליתא וכן ליתא בסמוך גבי חו"ל ושם ליתא גם נד"נ ונכי"ק.

תוספות חדשים

ח ברע"ב ד"ה ר"מ כו' בלא יכיל מכ"ל הכ"ם שלא יעבור מוד סימן קי"ג:

ראשון לציון

ד"ה בימים אחות: ח בבשנה אבל מוכר מה שיקנן. שיין יבל"מ:

הסור לישראל לסיים להמיד הע"ז בס. כ"י סי' קמ"ג: ח ואין מוכין תכשיטין לע"ז וכו'. ר' אליעזר אומר בשכר מותר. וכ"ה לא גרס. וכ"כ התוס' [בד"ה הניח לכיפה] · דלא מכתבר שיתיר שם הנא לעשות לכתחלה תכשיטי ע"ז והין אומר דברי רבי אליעזר מכוס איכה כדברינן ברפ"ב לילד את הנכרית. דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאתמוטי. אבל הכא איכא לאתמוטי למימר דאסור לן למיעבד שום תכשיטי ע"ז. ואיכא למימר נמי דאתא לאתמוטינן דבדיעבד שכרן מותר דא"כ הייט ר"ח האמורא דגמ' [דף י"ט ע"ב] דאמר אם בנה שכרו מותר. וגרסה שלא היה כתוב בספר רביט שלמה מדלא פירש מלא קיטלאות. ע"כ. [ומפורש במכנה דריש פ"ו דשבת] גם בירושלמי ליתא. וכן לא העתיקה הרי"ף והפוסקים: אין מוכרין להם במחובר לקרקע. הייט לר' מאיר כדאית ליה. ולר' יוסי כדאית ליה וזקא בא"י דאי בא"ל הא א"ל יוסי דמוכרים אפילו שדות כדאיתא במתני' בסמוך ולא אסור טפי מחובר לקרקע מקרקע עצמו. כיון דתרוויהו מלא תתן להם חנייה בקרקע מתסרי. ואיכא מ"ד דזוקא שדות מוכרין בא"ל אבל מחובר לקרקע לא. וטעמא דמלתא דכיון דמחובר לקרקע אפשר למכור משקלן לא התירו במחובר ולהכי תנן סתמא אין מוכרין להם במחובר לקרקע. דמשמע אפילו בא"ל ואפילו לרבי יוסי אבל בשדות דלא אפשר בלא"ה התיר רבי יוסי. והראשון יותר נכון. הר"ן: במחובר לקרקע. פי' הר"ב דהתורה אמרה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שלא לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת ערלי היא. הרמב"ם פ"י מהל' ע"ז וסתמא תנן ולאו דוקא בשבע אומות. דא"כ ה"ל לתנא לפרושי אפ"נ דלדעת התוס' שכתבתי בריש פ"ג דמכות דלא תתחתן דכתיב דוקא בשבע אומות הוא. והאי קרא דלא תחנם בהדי הדדי דלא תתחתן כתיב שכן הוא אומר לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם. פירשו בתוס' דהכא [ד"ה דאמר] דבאלי לא תתחתן דליכא לאוקמי אלא בשבע אומות. שהרי כל שאר האומות מותרין לנא בקהל בנירוקן חוץ מאותן שאסר הכתוב מלרי [אדומי] עמוני ומואבי. אבל מתנת חנם אין שום טעם לחלק בין שאר אומות לשבע אומות מיהו קשיא דכריתות ברית שכתוב אצל לא תחנם לי בשאר אומות אינו הכתיב גבי שלמה ואירם מלך טור (מלכים א' ח') ויכרתו ברית שניהם. ועוד דמשמע כל שאר אומות לא אזהרו על כריתות ברית דהא בנבעונים כתיב (יהושע ט') בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית מבמע הא בשאר אומות מותר. וי"ל דלא הכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות. וטעמא רבה איכא ועניגא דקרא נמי מוכח דכתיב (דברים ז') ונכל גויים רבים ועצומים ממך מפניך אתרים תחרימם לא תכרות להם ברית. ואיכא למימר דכיון דבשעת כבוש קיימי בלא אתה שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית א"נ מכוס דאדוקי בע"ז אפי' אבל שאר אומות לא. ע"כ: משיקצין. אע"ג דה"ל מחובר מעיקרו. הר"ן. אבל הרא"ש מסיק דר' יהודה מפרש למלתיה דת"ק אבל מותר הוא מכיתנה לקן דלא מבמע ליה דקאמר ת"ק מבקלן דמה חדוש הוא זה וכי בשביל שהיה מחובר לקרקע לא יתכרנו לו אחר שנקלן. ע"כ. ודתנן רבי יהודה אומר בלשון הולך ל"ק דטובא אשכחן הכי כמ"ש במשנה ו' פ"ג דשבתים: ואין צריך לומר שדות. פירש הר"ב דאיכא תרתי דאיסורא וכו'. גמ' אי הכי בהיס נמי איכא תרתי חדא חנייה קרקע וחדא דקא מפקע ליה ממזוזה אמר רב מתרגיא מזוזה חובת הדר הוא פירש"י ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביהך דרך בילתך אלמא למי שבנגס ויוצא להוכה אחר רחמנא. ע"כ. והא דלענין מעשרות הויא אפקעה לא [מסוס] שאין העכו"ם מעשר מה שירש בה ויקנינה דהיא לאו אפקעה היא שהו חוב המוטל על כפל התבואה אבל הויא אפקעה לענין שאם יזרענה ישראל פטור הזורע דכל זמן שהיא של ישראל כל מי שזרע חייב במעשר. דקרקע החייבת הוא שזרע וכי זבנה לעכו"ם פטור הזורע דיש קנין לעכו"ם בא"י והרי הוא כקרקע ח"ל שאין בה חוב מעשרות. וכ"כ התוס' פ"ד דגיטין דף מ"ז [ד"ה אמר רבה]. ותימא דהכא אמרינן לר"מ דס"ל דיש קנין לעכו"ם בא"י. ובפרק ד' דפאה משנה מ' דתנן הלקח וכו' כל עכו"ם חייב במעשרות אא"כ הפקיר. כתב הר"ב דר"מ ס"ל דאין קנין וכ"כ עוד בפרק ה' דדמאי משנה מ' מעשרין מכל ישראל על כל עכו"ם וכו' וכ"כ עוד במשנה י' פרק ב' דמכשירין. ומיהו בדמאי כתב הר"ם דהשתא שמת ירושלמי היא. וירושלמי לטעמיה. דמפרש הכא בית איט מלו להתברך מתוכו. שדה מלוי הוא להתברך מהוכה וכדבריו כתבו התוס' בפ' ר' ישמעאל דמנחות דף ס"ו [ע"ב] ומגיטו למדין דמ"ש הר"ב בפאה דכר"מ היא דס"ל אין קנין וס'. ההיא נמי כשמת ירושלמי אבל לגמ' דידן ההיא מתני' אלא ר"מ היא וס"ל כי אמרי' בפ"ד דנטין עלה דהיא מתני' דפאה דהתם מייתי לה דס"ל דאין קנין לא אמרינן דר"מ היא אלא דהכי ס"ל מתני'. ותו דאינן לה התם דסברה יש קנין ובבדה דישראל ולקטינהו עכו"ם. וכ"ת הא מפקרי וקיימי דכל לקח ומכחה ופאה הפקר הן דנהי דמפקרי אדעתא דישראל. אדעתא דעכו"ם מי מפקרי: ובמוריא. פירש הר"ב אלא בבנם חוד ואינה קדושה כקדושת האדון מכשירין להם בהיס ולא גזרינן וס' אבל לא שדות דאיכא תרתי לאיסורא. ותימה דכי נמי תרתי לאיסורא מאי הוי דשמיטת שדות בא"י נופלת לא הויא אלא גזירה ואגן ניקוס וגנזור גזירה לגזירה והכי פריך לה בגמ' ומסיק דס"ל כבוש יחיד שמיה כבוש ומכירה דסוריה איכא איסורא בין בהיס בין שדות. אלכך בכירות שדות בסוריה אלא גזירה היא משום שכירות א"י אלא משום מכירת שדות דאלו גזירה היא אלא איסורא דאוריתא ומיהו לא אתמר בה רבנן

גמינור

בה עז אסור לבנות: ח ואין עושים תכשיטין לע"ז. קטלאות. ונזמים. וטבעות. רבי אליעזר אומר. בשכר מותר. אין מוכרין להם במחובר לקרקע. אבל מוכר הוא משיקצץ. רבי יהודה אומר מוכר הוא לו על מנת לקצץ. אין משכירין להם בתים בארץ ישראל. ואין צריך לומר שדות. ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות. ובחוץ לארץ מוכרין להם בתים ומשכירין שדות. דברי רבי

דרך עכו"ם להמיד ע"ז בבית מרחצאותיהם: ח אבל מוכר הוא משיקצץ. אלא יהא מוכר לו המחובר אלא לאחר שיקצץ. אבל כל זמן שהוא במחובר לא. שנמצא נותן לו חנייה בקרקע. והתורה אמרה (דברים ז') לא תחנם. לא תתן לו חנייה בקרקע: אין משכירין להם בתים. גזירה משום מכירה דאיסורא דאוריתא הוא: ואצ"ל שדות. דאיכא תרתי דאיסורא חנייה בקרקע ומפקינן מן המעשרות: ובסוריא. ארס עובד שבבם דוד ואינה קדושה כקדושת האדון: משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה דא"ל אתי לידי מכירה. לא עבר אלאוריתא. דכי כתיב לא תתן להם חנייה בא"י כתיב ומיהו מכירה לכתחלה לא משום מכירה דא"י: אבל לא שדות. דאיכא תרתי לאיסורא: וא"ל. דמרתק ואיכא למגזר מכירה דהתם אטו מכירה דאחרן ישראל: מוכרין בתים ומשכירין שדות. אבל מכירה דשדות לא כיון דאיכא תרתי

תרתי: רבי יוסי אומר ס'. והלכה כרבי יוסי. ובלבד שלא ישכיר לג' עכו"ס ביחד שלא יעשה סחורה של עכו"ס: ט אף במקום שאמרו להשכיר. לר"מ בסוריא דוקא ולא בא"י ולר' יוסי אפילו בא"י: לא לבית דירה אמרו. אלא להכניס שם תבן ותבואה וכיוצא בזה: מפני שהיא נקראת על שמו. והעכו"ס מתממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בה בשבת ולא דמי לשדה של ישראל שחרים עכו"ס עושה בה מלאכה בשבת דשדה לחרישת עבודה והעכו"ס חריסתה דנפשיה קא עביד. אבל מרחץ אלא לחריסתה קא עבידא ואין בכל יודעים שישראל השכירה לעכו"ס ולכך אסור. וכזמן הזה שדרך להוריד חרים למרחץ לבנה. למהלה לבנים ולרבים. כדרך שמורידין לבתות. שרי להשכיר מרחץ לעכו"ס ואע"פ [שהעכו"ס] עושה בה מלאכה בשבת מידע [ידעי] שהעכו"ס חרים בה. וחריסות דנפשיה קא עביד:

פרק ב א אין מעמידין בהמה בפונדקאות

העשוין להתאכסן שם עוברי דרכים לפי שהעובדי כוכבים הבאים אצל הרביעה אסור לפי שהעובדי כוכבים מעיים אצל נשי חבריהם ופעמים שאינו מוליה *) ומרביע את הבהמה: ולא תתיחד אשה עמהן. אפילו ביחוד שכיולה בו אצל ישראל מותר. כגון שאפשר עמו. אצל עובד כוכבים אסור דעכו"ס אין אכתו משמרתו: לא תילד את העובדת כוכבים. מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים ובסכר מותרת משום איבה: אבל עובדת כוכבים מילדת

*) גר"ב ד"ל ורוכב.

מאוד. רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות. ובסוריא מוכרין בתים. ומשכירין שדות. ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו: ט אף במקום שאמרו להשכיר. לא לבית דירה אמרו. מפני שהוא מכנים לתוכו עץ שנאמר (דברים ז') לא תביא תועבה אל ביתך. ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ. מפני שהוא נקרא על שמו:

פרק ב א אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עכו"ם. מפני שהשודין על הרביעה. ולא תתיחד אשה עמהן מפני שהשודין על הערוות. ולא יתיחד אדם עמהן מפני שהשודין על שפיכת דמים. בת ישראל לא תילד את עובדת כוכבים. מפני שמילדת בן לעז. אבל עובדת

למנוגר שכירות דבתים אלו מכירה אבל שדות דאית בה תרתי וכו'. ור' יוסי אומר בא"י משכירין בתים דלית בהו תרתי לא גזרו. ובסוריא ס"ל דכבוש יחיד לא שמיה כבוש. ובדה דאית בה תרתי גזרו וכו'. ובח"ל כיון דמרחק לא גזריק: בארץ ישראל משכירין לכם בתים. כתב הר"ב ובלבד שלא ישכיר לג' וכו'. ולדלמא אזיל עכו"ם דזבן מישראל ומזבן להרי תרתי פלני ומעכב הבליות לעצמו לבולי הלי לא חייבינן. גמרא: ט אף במקום שאמרו להשכיר. כתב הר"ב לר"מ בסוריא דוקא ולא בא"י ולר' יוסי אפילו בא"י כלומר ומתני' דתנן במקום שאמרו רבי מאיר היא. והכי איתא בגמרא [ואע"ג דהוי סתם שאחר מחלוקת ואע"פ פסק הר"ב במכנה דלעיל כרבי יהודה משום דר"י אמר שמואל *פסק כן לעיל בגמ'. והוי כלל שאר כללות שעל פסקי ההלכות שאינם אלא היכא דלא אפסיקא להדיא בגמ' הלכה כמאן. ושוב ראיתי בספר כריתות בחלק ימות עולם שער ג' שכתב בשם ירושלמי דפרק ההולך ודפ"ק דמגילה רב שמואל בר אבא משום רב אחא הדא דאתמר כשאין מחלוקת אצל שתם. אבל אם יש מחלוקת אצל שתם ל"א בהא הלכה כשתם. וכתב עלה ונראה לי דילפינן מתוך זה דאם יש שתם אצל המחלוקת עצמו. כמו שיש שמ תנאים חולקים בדבר אחד ואח"כ הבא דעת שלישי. אין הלכה כשתם. אא"כ יש מחלוקת לפניו ושתם במקום אחר כמו בפרק אחר לו בחומו פרק ראוק מן המחלוקת עכ"ל. ומ"ש דעת שלישי אלו דוקא אלא מה שמתהלף יש מחלוקת ושם שתי דעות קורא למה שאחר כך דעה שלישי ואע"פ שהיא דעה א' משתים הקדומות.

טוד שם מהירושלמי שאם יש בין יחיד וחכמים מחלוקת וכו' ע"ש שאין להאריך במה שאינו מענייננו]: במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה. אמריק עלה בירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לו ואפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפי' לבית דירה איט טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מלתא אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכנים עכו"ם לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות [דף כ"ב] הלכך באדם שאינו מצוין לגרש אחר ע"ז אסרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה. וכן נמי בסוריא מפני סמיכותה לארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ שאין אנו מצוין לגרש אחריה משכירין אפילו לבית דירה. ולישנא דמתני' נמי דיקא הכי. דקתני סיפא ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ. ואם איתא דאיסור בית דירה בכ"מ נמי: א"ל למתניה ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ע"מ דאיסורא דרישא ליתא אלא בארץ ישראל וסוריא אבל בחוץ לארץ לא מש"ה תנא סיפא בכל מקום. הר"ן: לא לבית דירה אמרו. ל' הר"ב אלא להכניס שם תבן ותבואה וכיוצא בזה כלומר לאפוקי להכניס בו יין נסך שאינו רגיל להשכירו לכך. ואם עשה כן שכרו אסור כדברי הראב"ד בפרק י' מהלכות ע"ז: מפני שהוא נקרא על שמו. כתב הר"ב והעכו"ס מתממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בו. לשון הרמב"ם ויכנסו בו העכו"ם ויאמרו רחצו וכו' ובזה יש אומר שם למי משמע זה ואינו יודע שהוא שכור וכו'. ומה שהעתיק הר"ב שהיא נקראת. כן הוא בירושלמי:

פרק ב א אין מעמידין בהמה וכו'. מפני שהעכו"ם חשודים על הרביעה ובני נח נהרגו בה דכתיב (בראשית ז') והיו לבשר אחד. ילאו בהמה ואדם ושוף. ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול. רש"י. ואא דלמכור לכם תליא במנהגא במ"ן פ"ק כבר כתבתי בפ"ד דפסחים מבמא דגמרא דעל בהמתו הוא דאם עלה אצלא תעקר ומתני' אפילו כחכמים דרים פ"ב דפרה: ולא תתיחד אשה עמהם. פירש הר"ב אפילו ביחוד שכיולה בו אצל ישראל מותר כגון שאשתו עמו וכו' כדאתא במשנה י"ב פרק בתרא דקידושין: מפני שחשודים על הערוות. גמ' ואיפוק ליה משום ס"ד וכו' ר' אידי אמר אשה כלי זיינה עליה [ואפילו אתום' [דף כ"ה ע"ב] וכן כתב הרא"ש לפי שהיא אומללה ובפלה ואינה בת מריבה כאיש מרחמין עליה. ואין הורגין אותה]: מפני שמילדת בן לעכו"ם. והר"ב הטעיק שמגדלת. וכן ל' הרמב"ם בפי' אבל בגמ' גרס שמילדת וכן בברייתא' אך בלא תניק גרס שמגדלת כדלקמן ובירו' ל"ג כלל במתני' הטעם מפני וכו' וכן בריש"ף אבל גרסת התוס' במשנה בגרסת הספר בגרסה מלבוגס בד"ה ורמינהו וכו': אבל עכו"ם

בארץ ישראל. פיי' שם בלבנון מ': ט אף במקום שאמרו להשכיר. ר"ת פ"ד פ"ד פסחים ר' פ"ד פ"ד פ"ד פ"ב ר"ר פ"ו פ"ד פ"ד פ"ד

בת ישראל לא תניק בה עכו"ם מילדת בה בשבת. כתב הר"ב בזמן שלאחרות עומדות על גבה. כדתניא בברייתא ואפ"ה לא בריא לא ברכות ישראל דוקא כמו שאפרש לקמן בס"ד: בת ישראל לא תניק בנה של עכו"ס. מפני שמגדלת בן לעכו"ס. מניקה בנה של ישראל. ירושלמי. שנאמר (ישעיה מ"ט) והיו מלכים לאמניך וגו' ושרותיהם מיניקותיך. הרא"ש: ברשותה. דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה שלא תהרגנו. רש"י. ובגמ' מייתי ברייתא דתני בה עכו"ס מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה ואתנו התוס' פי' והפילו ברכות הישראל. דכמו דתני הכא במילדת ה"נ הכא במניקה. דהנקה דומיא דמילדת היא. דולדת היא שתמת ברכות ישראל היא [דאין הולדת הולכת אחר המילדת. והייט מעמא דבמתני' לא תני ברכותה נבי מילדת מכוס דלא אילטריך] ואפ"ה איט בני אלא באחרות עומדות על גבה ע"כ. וכ"כ הרא"ש והטור סי' קנ"ד ופמ"ש במכנה לקמן. והרמב"ם לא העתיק בתכורו פ"ט מהלכות עכו"ס אלא כלכון המכנה. אפשר דעתו דהא דתניא ואחרות עומדות על גבה. פירושא דברכותה היא ובין במילדת ובין במניקה פני ברכותה לפי שאז מסתמא אחרות עומדות על גבה אע"ג יולאות ונכנסות עומדות ע"ג קרינא ביה. כמ"ש ג"כ התוס' מדלקמן פ"ד מכנה י"א ואולי בזוהי דעת הר"ב ולפיכך בריש לא תנן בהדיא ברכותה. הוסיף לבאר בזמן שאחרות וכו' אבל בסיפא במניקה תנן בהדיא ברכותה לא הולרך להוסיף ולבאר ותנא דמתני' דתנא בסיפא ולא בריש מכוס דמסתמא דיולדת דברכותה דידה היא ביולדת: ב אבל לא רפוי נפשות. כתב הר"ב ואם אמר לו כס פלוני וכו' מותר סבר שיולי מבאיל לו [מדלא בעי לאתחויי מנא לא סמיך עלי ובשולי קא מבייל לנסותי אם אומר לו אמת] [רש"י] וכי היכי דמבאיל לי מבאיל לאיש אחרינא. ואתא ההוא גברא לאחרוני נפשיה. גמ': ואין מבתפרין מהן בב"מ. אפילו בשבילי רא"ר שהיו עובדין בס תדיר שמא יתחוך לואחרו בתעב. רש"י: אבל לא בינו לבינו. פירוש במקום שאין רגילים בני אדם כל כך. אבל ביחוד ממש לא אילטריך דתיפוק ליה אף בלא מסתפר אסור להתיחד עמהם מכוס ס"ד וכן יש לפרש לעיל נבי מניקה הוס' [דף כ"ט ד"ה אבל]. ומ"ש הר"ב ואי רואה במראה פי' רש"י לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העכו"ס כיון דקפיד אהכי וכו': ג היין והחומץ של עכו"ס. כלומר אע"פ שלא ידענו בו בתגנכך. ובגמ' מייתי לה מדכתיב [דברים ל"ב] אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. מקיש יין נסך לזבח. ובזבח כתיב [תהלים ק"ו] ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. מה מת אסור בהנאה. אף זבח אסור בהנאה. וגזרו חכמים על סתם יינם שיהא נ"כ אסור בהנאה. וא"ת דהכא משמע דסתם יינם נאסר מכוס לתא דיין נסך. ומשנה י"א דבר דפ"ק דבכא פי' הר"ב דמכוס בטוהיהן נזרו. כתב הר"ן ד"ל דהי לאו מכוס לתא דיין נסך מבתייא למסריה בבתיה מכוס בטוהיהן דומיא דפתן ובמן. אבל כיון דיין בתגנכך ודאי אסור בהנאה. הוצרכנו לאסור אף סתם יינם אף בהנאה. הע"פ בלא נאסר אלא מכוס בטוהיהן בלם לא הייט אוסרים אותו כי אם בבתיה. הרואין כובדין לומר שמכוס נסוך נאסר ובאו להתיר יין נסך ודאי בהנאה. ולפיכך רצו להשוות ייטת שלהם. וא"ת א"כ נזרת בטוהיהן למה. תירץ רבינו שמואל יין בתגנכך לפ"ז מעוטה הוא ולמיטומא לא חייטינן. והרמב"ן ז"ל מוסיף דלשמא נתגנכך לא חייטינן דאם איתא דנסכיה לא הוי מזבן ליה. וכדאמרינן בריש פרקין בגמ' [דף כ"ב ע"ב] אם איתא דאקנייה לא הוי מזבן ליה ואע"ג דמשמע בכולה מכילתין דמרתי ומזיפי לנסוכי נמי של ישראל. אם דהמיבי להו מלאה ליהנות ע"ז שלהן בכל ישראל. אבל במאי דמנסכי להו לע"ז שלהם אינן מוכרים ולא טהנין אותו לישראל. ולהכי אילטריך למגזר מכוס בטוהיהן. ע"כ: שהיה מתחלתו יין. ופשיטא דמכוס דאחמין לא פקע איסורא מיניה. והייט שכתב הר"ב לאפוקי היכא דקנה הנכרי חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה דטעמא וכו' וחומץ לא קא מנסך לע"ז. וכן ל' רש"י. ובגמ' אמרו לאחמי' חומץ בלט ביד נכרי דאין לריך חותם בתוך חותם וכו' והייט הך. ומדאמר דלא מנסך אף בבתיה היה לנו להתירו כיון דלאו בר מיסוך הוא. ולא שיך ג"כ נזרת מכוס בטוהיהן אלא כ"ל ברש"י לא רלה לכתוב בו היתר בתיה כמ"ש התוספות בשם ר"ת [ד"ה אי מכוס] שהקפיד על רבינו מכולם שהתיר חומץ שלט בגגם בו נכרי ואמר כי אין אנו בקיאים בטיב חומץ כי מעשים בכל יום בדעות הלוקות יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין: ועורות לבובין. פירש הר"ב קורעים הבהמה מחיים וכו' ובעבודה ז' מקרידין אף העור. ולפיכך כל שור שיש בה סימן כזה אסורה. ח"ל הרמב"ם בפרק ז' [הלכה ג'] מהלכות ע"ז בהמה שהקרידה כולה לע"ז אסורה בהנאה אפילו פרשה ועצמותיה וקרניה וטלפיה ושערה הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בשור סימן שיודע בו שזה שור תקרובת ע"ז הוא כגון שהיו עושין שקורעים קרע ענול בגגד הלב. ומוליאין הלב. הרי כל אותן הפעולות שהן כך אסורין בהנאה: רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כרשב"ג. גמרא. ומיין מ"ש במכנה ז' פ"ח דמרובין: בשר הנכנס לע"ז. שהנכרי רוצה להכניסו מותר בהנאה. אם מהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבו אותו. רש"י דף ל"ב ע"ב: מפני שהוא מזבח מתים

מילדת את בת ישראל. בזמן שאחרות עומדות על גבה. אבל בפיכות דמיס אמא ההרגנו: ב רפוי ממון. בהמתו: רפוי נפשות. נופו. [ואם אמר] לו אם פלוני יפה לך אפילו רפוי נפשות מותר להתרפאות ממנו: אבל לא בינו לבינו. ואי רואה במראה מותר. דמימר אמר העכו"ס הואיל ומסתפר הכי אדם חשוב הוא ומתירא להורגנו: ג שהיה מתחלתו יין. לאפוקי היכא דקנה הנכרי חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה. דטעמא דמתסר בהנאה מכוס דלמא נסכיה לע"ז. וחומץ לא קא מנסך לע"ז: והרס הדרייני. אדרייאנוס קיסר היה מנבל טיט ביין ועושה ממנו כלים ולא היה מלדפן בכבשן. ועשאם אותן במלחמה והשרוצים מטימים אותם הרסים בטיט. ונימוחים שם והטיט שוקע למטה ונכנס היין מזוג בטיט. ועל שם אדרייאנוס נקרא הרס הדרייני: עורות לבובים. קורעים הבהמה מחיים כנגד הלב כמין נקב ענול. ומוליאין הלב ומקרידין אותו לע"ז: משוך מותר. שאין עושין לע"ז אלא ענול. והלכה כרשב"ג: היוצא אסור בהנאה. שנכר נעשה תקרובת: לתרפות

שנוי נוסחאות

מילדת בת ישראל. נד"ל ונכ"ק ונמ"ל ..את בת ישראל. (בנה) של ישראלית ברשותה. נד"ל ונכ"ק ומשני"ר ..בת ישראל.. במכנ"ל בנה של ישראל.. אולם במכנ"ל דפוס סיזרו ויוינציא ובאלוניקי כמוסתנו ולא: ב מתרפאין. כ"מכנ"ל מתרפין; כנ"ל ומתרפין: ג מתהלתו יין. נד"ל ..של יין. והרס הדרייני. נכ"ל ומ"מכנ"ל אדרייני. נד"ל אנדרייני ובהוס' ר' אלעזר והרס הדרייני כן נודע רבי וי"ג הדרייני" (ד"ס). משוך מותר. נד"ל ונכ"ל ומשכנ"ל ומשוך.. בשר. נד"ל ונכ"ל ומכ"מכנ"ל ובשר. לעכו"ם נד"ל ונכ"ל ומכ"מ לבית ע"ז.

תוספות הדשים

יכולה להטמין עצמה ולומר עובדת כוכבים היא מבא"ל לוכ. (הכלים בשם הירוב"ל) ג בתוי"ם ד"ה היין כו' מקיש יי"נ לזבח ס'. וא"ת ול"ל קרא מי נסך מגלל שאר זבח וי"ל דאי"ל דביהה ומשון שני עניינים הן וכו'. (הוספות): שם סד"ח ועורות ס'. שכן כך כו' ודוקא שם אלים קורע דם לו אלא דאי ניכר שנעשה מחיים ולא לאו מותר (גמרא דף ל"ב):

אור גדול

פ"ב ג בפשנה ועורות לבובין. עיין בתוי"ם ועיין בתוספות חדשים וז"ל הברייתא בנם איזהו עור לבוב כל שקורע כנגד הלב וקדור כמין ארובה יש עלי קורם דם אסור אין עליו קורם דם מותר אמר ר"ח לא שנו אלא שלא פלחו אבל פלחו אסור אמא פלחו העבודה ע"כ. ויעויין רמב"ם פ"ז מהכ"ם ה"ג ובלח"מ שם דתמה על השמטת הרמב"ם

לתרפות. לטעות ע"ז [לגרתוק. רש"י]. מקום ערוותה של אשה נקרא בית תרפה: אסור לשאת ולתת עמהם. דאמרו ז)מוה [לע"ז ושוד] דזבני מידי דצריך לתקרובת ע"ז. והלכה כר' עקיבא: ד נודות. של עור: וקנקנים. של חרס: אין איסורן איסור הנאה. ודינייהו הכי. אם תדשים הם מוסר לתת לתוכן יין מיד. ואם הכנים בהן הנכרי יין לקיום ממלא אותם מים ומשהה המים בתוכן שלשה ימים מעת לעת אלא שמערה המים בכל יום מעת לעת של שלשה ימים. ומכים מים אחרים התחיכם. ואח"כ מותר לכוס בתוכו יין. ואם יעבו י"ב חדש אלא היה בהם יין של נכרים מותרין מיד אחר שנה בלי ערוי: חרצנים וזגים. פסולת של ענבים וגרעינים שבפנים והקליפים שבחוץ: להיום. כל י"ב חדש אסורים בהנאה: ויבשים. לאחר י"ב חדש מותרין אפי' באכילה: הטוריים. שומן של דגים ורגלין היו שמערבין בו יין. אבל אם ניכר ממש אלא נתערב בו יין סלי עלמא לא פליגי הכי: בית אינייקי. שם כפר ערוב ענבים הגמלאים שם קרבים לעבודת כוכבים. ר"מ חיים למיעוטא וסבר דאף ע"ג דרוב ענבים הוו מיעוטא כנגד מאר בהמת חייבין למיעוטא. וכל הגביעות הגמלאות שם אמרינן דאמר אפי' ע"ז הנעמדין. וחכמים לא חייבי למיעוטא. ואין הלכה כר"מ בכל הכי תלמא בני: ה מפני מה אסרו ב)גבינות של עובדי כוכבים. באכילה. ולרבנן קא בעי. ומשום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקים לן דחלב בהמה טמאה אינה נקפה: שורפה חיה. דפירשא בעלמא היא: ג)בקיבת עגלי עבודה זרה. ואע"ג דפירשא בעלמא היא אסור דשאני ע"ז דכתיב בה (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה

מעילה ס"מ סלי חלב הכנוס בקיבת הטעלה כפירשא בעלמא הוא. לכן רש"י. כלומר ומדמאוריתא אין מועלין מכוס דפירשא בעלמא הוא הלכך בקיבת נבלה אין כאן שם איסור כלל אפי' מדרבנן. דבאמי דטעלה דגזרו שלא נהנין מכוס דבטעלה יש מעילה מן הטורה ולפיכך אמרו שאף בקיבה לא יהנו לכתחלה. מכא"כ איסור נבלה שאין בה איסור אכילה כלכד. נלכך לא שייך לאסור דבר של נבלה דלא מיד דמיכל הוא. ועיין מ"ש במ"ה פרק ח' דמעלין בס"ד: מפני שמעמידין אותו

ה) כר"ב ד"ל ומודו על חזרי. ב) נר"ב ד"ל נבינים. ג) נר"ב ד"ל וקיבת עגלי ע"ז אע"ג כו' שאני כו' וסד"א עם כדמור שורפה חי'

תוספות חדשים

שם במשנה והבאין מותרין ודוקא כבלין יחדים אבל מיכא אמרים שמא דעתן לחזור (גמרא דף לג):

ראשון לציון

ד חרי"ם ד"ח נודות כו' ומש"ה מעמן ג' ימים דבטלטו כו' עיין יסל"מ:

אור גדול

הרמב"ם חדין דקורם דם ומלחו יעושה"ם. וג"ל דהנה אף דמרש"י משמע קצת דהא דאמרינן עגול אמר משוך מותר היינו אם חתכוהו בעיגול או אם חתכו משוך. מ"מ מהירו משמע דזה אינו אלא סימן אם נחתך מחיים או לאחר שחיטה דבנתתך מחיים דרך הקרע לחיות נסלל ולהתעגל משא"כ בלאחר שחיטה יעושה"ם בירו' והובא חירו' הלו בתוס' רי"ד סה"ק (והוא גורס נסלל ונתעגל ואפשר פירושו דשפתי הקרע מסולגדרדין כמ"ש הערוך בערך צל ר' יש"ש דצל הוא תרגום של מסה דין יעו"ש) אם הובא בפיר"ח על הגס. וא"כ מזה מבואר דחכמים סלינו על דשב"ג דהא הבריי' קמייתא יהיב סימן ביקחיים ללאחר שחיטה בקורם דם דשב"ג יהיב סימן בין עגול למשוך והא דמיבעי אי אלינו רבנן עלי' דדשב"ג אי לא אפשר דלא שמיע לי' הבריי'תא שהביא

מתים. פירשו תוס' בשם ר"י [נ"ב ע"ב ד"ה והיזלא]. דלהכי מיהדר ותני מפני וכו' לומר לך דאסור ומטמא [כדאיתא בגמ' ופיין במשנה ח' פרק ג' ועוד ברים פ"ק דחולין] ובשם ר"ת פירש דהכא בתקרובת [אל נשר] שאינה כעין פנים דבתחיכה [אל נשר] אינה אסורה לפני ע"ז אלא במבואה דורון. וניחא דקתני מפני שהוא כזבחי מתים ולא קתני זבחי דמשמע זבח ממש. ע"כ. ובירושלמי גרס זבחי בלא כ"ף: ד נודות וכו' אין איסורן איסור הנאה. כתב הר"ב ואם הכנים בה הנכרי יין לקיום וכו'. מפרש בפ"ב דבילה דמכיסו לקיום ג' ימים הוא. ומש"ה מעמן ג' ימים דכבולמו כך פולטו. מרדכי. ובפחות מכן מסכך כמ"ש בטור י"ד סימן קל"ה: חרצנים וזגים. לכון הר"ב פסולת של ענבים. וגרעינים שבפנים והקליפים שבחוץ. ופירשו מנומגס דמאי הוי הפסולת אלא הגרעינים והקליפים. ובפירש"י ליתא והקליפים שבחוץ וניחא דפסולת של ענבים הם הקליפים שהוא עיקר הענב יותר מן הגרעין ובי"ם כתוב בלבון הר"ב גרעינים בלא וי"ו. ומהו גרעין ומהו קליפים. עיין במשנה ב' פ"ו דמעזר: הטוריים. עיין במשנה ו' מ"ם שם בס"ד: ה מפני מה אסרו. כתב הר"ב ולרבנן קא בעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה. רש"י. וכלומר בכל גביעות של עכו"ם: בקיבה. חלב הקרוש שבתוך הקיבה. לכון הר"ב במ"ה פ"ח דחולין. ועיין מה שכתבתי שם: והלא קיבת עולה חמורה. שהעולה אסורה בהנאה. ומועלין בה. רש"י: שדעתו יפה. שאינו קן ומותם בה שורפה הומי"ר בלע"ז. נומעה. ולא אמרו לאומרים כן להתירה לכתחלה. אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין וכל היכא דתנן הכי שריא מדאוריתא. אבל רבנן דגזרו בה. והכי משמע לא נהנים מדרבנן. ואם נהנה אין בה מעילה. אלמא מדלית בה

תוספות

ד"ה מפני מה אסרו. ג)גבינות של עובדי כוכבים. באכילה. ולרבנן קא בעי. ומשום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקים לן דחלב בהמה טמאה אינה נקפה: שורפה חיה. דפירשא בעלמא היא: ג)בקיבת עגלי עבודה זרה. ואע"ג דפירשא בעלמא היא אסור דשאני ע"ז דכתיב בה (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה. ר"מ חיים למיעוטא. וכל הגביעות הגמלאות שם אמרינן דאמר אפי' ע"ז הנעמדין. וחכמים לא חייבי למיעוטא. ואין הלכה כר"מ בכל הכי תלמא בני: ה מפני מה אסרו ב

בקיבת עגלי ע"ז. לא היה מתכוין כ"א לדחותו דהא אפי' ר"מ דחיים למיטמא לא אסר לעיל אלא גבינת בית אוסיקי אבל שאר מקומות חשיב מיטמא דמיטמא תוספות [דף ל"ד ד"ה מפני]: השיאו לדבר אחר. כתב הר"ב ולא רצה להניד לו טעמו של דבר מפני שמדין לא עברו י"ב חדש בגזרה גזרה זו וכו'. גמ'. ומסיים בשיר השירים רבה. ורבי ישמעאל היה קטן. ר"ש בן חלפתא ור' חני בשם ר' שמואל בר נחמן כתיב (משלי כ"ז) כבשים ללבושך. כבשים כתיב בשעה שהתלמידים קטנים תהא מכבש לפניהם דברי תורה. הגדילו ונעשו ת"ח תהא מגלה להם סתרי תורה. ע"כ. ומ"ש הר"ב וטעמא דאסרו גבינות של עכו"ם מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטת עכו"ם. ועור לאו פירכא הוא ואסור. רש"י. והא דנקט של שחיטה לרבותא בעלמא שאפילו שחיטה עכו"ם אכתי נבלה היא. וז"ל הרמב"ם שמא יעמיד בעור קיבת נבלה לפי שהוא מעמיד ג"כ וכבר עודע שהשחיטה עכו"ם נבלה. ע"כ: השיאו. לשון הטוי' משיאו לשון משא עלה. ואית דגרסי הסיאו ונפרש המטו לשון הסיאני. ע"כ: דודיך. לשון זכר. דודייך לשון נקבה והכי קאמרה כ"י ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובים דודייך מיין. רש"י. ובתוספתא פ"ט דפרה איתא כמי כה"ג ונכתב דודך חסר יו"ד ותניין בחד יו"ד. וי"ל דאתפ"י שנכתב ביו"ד בפסוק שאל לו היאך הוא אם קורא כאילו נכתב בלא יו"ד. אבל הר"ם שם ריש פ"י מייתי לה ובשתיהן בחד יו"ד: אמר לו כי טובים וכו'. משום דבהכי מתייב דרישא דקרא לנסתר ישקני וכן פיהו וסיפא דודייך לנוכח אלא דה"ק ישקני וגו' כי כך א"ל כי טובים וכו' שמעתי מפי מהר"ר מאיר בשאך ז"ל: אין הדבר כן. פי' הר"ב אלא כ"י אמרה וכו' כלומר תקנות שתקנו וכו' והייב דשיליה להאי קרא כלומר כ"י אומרים טובים תקנות וכו' ואף על פי שאין אנו יודעים הטעמים כי טעמם וגימוקם עמהם. אבל בגמ' אמרה כ"י לפני הקב"ה רבש"ע מרבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה מאי שנא האי קרא דשיליה אמר ר"ש בן פז ואי תימא ר"ש בר אמי מריבא דקרא קאמר ליה ישקני מנשיקות פיהו. אמר ליה ישמעאל אחי חבוק שפתותיך ז בא [כדמתרגמינן וחבוקיהם וכבוסיהן] ואל הבהל להביא [ואל תדקדק להקשות] שמעינן דלאו מסיפא דקרא הביא לו וכן רש"י מפרש דברי דודים דברי סופרים מיינה מעיקר תורה. ע"כ. דעתו דל"ם הייט פירושיהן ודקדוקיהן במדות שבתורה נדרשת בהן ולא קאי התקנות וכ"ל דדעת הר"ב דרש"י לא פי' כן אלא קודם שאמרו בגמ' דרשא דישקני. אבל בתר דאמרן ישקני חבוק וכו' סיפא דקרא דכי טובים על התקנות נאמר דאילו פירושם ודקדוק המדות מאי חביקה שייך בהו הרי מעמס גלוי וגודע לכל: חבירו מלמד עליו. שהוא לשון זכר וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה לריח שמניך טובים וגו' עלמות אהבוך לא שייך למימר לנקבה. רש"י: ן חלב שהלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו. וה"ג דטהור היור ועמא ירוק הייטיק במא נתערב ואפילו להעמיד בו גבינה אסור דשמא הטעמא שאיט מעמיד ישאר בגומות עם הנסיובי. גמרא. אבל לעיל בגבינות העכו"ם ליכא למיסר מהאי טעמא דכיון שהעכו"ם עושה לגרמו ליכא למיחש דלמא עירב בו דבר טמא. תוס': הפת והשמן. כתב הר"ב כל הני אסורין משום חתנות. גראה מדכתב כל הני דר"ל אף הבלקות. וז"ל הר"ן והפת והשמן שלהן והבלקות מפורש בגמ' באיסורו של פת משום חתנות. ושמן ג"כ. ואף בלקות פירש"י ז"ל משום חתנות נאסרו. וא"ת א"כ אמאי פליגיהו תנא דמתני' לפת ובלקות בתרתי הרי שניהם משום חתנות. י"ל דשתי גזירות היו תלמידי שמאי והלל גזרו על פתן ושמן משום יין כדאיתא בגמ' דתרוייהו שייכי בהדי יין. שמן מפני שהוא מסקה כמותו ופת משום דשייחא מלתא דאכיל אינש ושתי אבל של הבלקות לא גזרו. ואתו ב"ד אחרינא וגזרו בכל הבלקות משום חתנות ומ"ש פליגיהו תנא דמתני' בתרתי. ע"כ: הפת. כתב הר"ב וכת של נחתומין התירוהו. וכפ"ב דפסחים מ"ב כתב בלשון מנהגא. וטייט טעמא דאמרינן בירושלמי והביאו הרי"ף פת מהלכות של עמעוס הוא וכו' והתירוהו מפני חיי נפש. ופירש הר"ן של עמעוס שלא נמנו עליה להתירה אלא שיצא הדבר בהיתר. ע"כ. ועיין במשנה ע' פרק לקמן ובמשנה ח' פ"ב דמכשירין

חשיאו לדבר אחר. תוספתא פ"ט [אסר לו ישמעאל בני. עיין בכ"מ פ"י דפרה פשנה ה' ועיין בפסוקים הרי"ב ס' רפ"ל (בגיין בפ"ם): ן ואלו דברים כי' ואין איסורן איסור הנאה. ליה פ"ב: חלב שהלבו נכר כו'. ירושלמי מעשרות פ"ה כ"ג שנם פ"ה כ"ל פי"ח פ"ג פכ' מאכלות אסורות ס"ג פפ"ב לתרן קל"ב סרב"ם י"ל פיטם קפ"ו פ"ח: וחפת והשמן שלהם. פי' ירושלמי שניים פ"ח כ"ל פפ"ם פ"ג כ"ח שנם פ"ח כ"ל פי"ח פ"ג פ"ו כ"ם מפ"ב לתרן קמ"ח פרפ"ם י"ל פיטם קי"ם פ"ח:

שנוי נוסחאות

השיאו לדבר אחר. כד"ל והשיאו. וכ"ם בכי"ק (וכס „אחר). ישמעאל (אחי). במס"ב ליתא. והכה רבי ישמעאל תנריה דר"ע תלמיד ר"יהודה הוה ולקבלון אחי עה כ"ב ובאמת בע"י הנוסח בכל לי ישמעאל אח ר"ע אבל בע"י ד"ר הנוסח ר' יהושע (ר"ם). דודיך מיין אז כי טובים דודייך (אל כי טובים דודייך). כד"ל דודיך ביו"ד אתה נטלן וכס בנעם כנ' דודיך מיין וכ"ם בכ"ב ד"ל; בכי"ק דודיך מיין לא „דודיך מיין אל.. דודיך מיין: בכ"מ. דודייך מיין אל.. דודיך מיין במס"ב ליתא בנעמה. אין הדבר כן. בכ"מ אינו כן: ן אלו. במס"ב ואלו. והפת והשמן שלהם רבי. בד"ל: הפת. וכ"ם בכי"ק (ובמס"ב „שלהם ושלקות רבי).

ראשון לציון

ה במשנה השיאו לדבר אחר בערוך ערך סא איתא הסיאו פירש הסיאו כלומר הפחיקו פ' ים סדר למשנה:

באורי הגר"א

ה אל ישמעאל אחי כאיך אתה קורא כי טובים דודיך מיין לא כי טובים דודיך אמר לו כי טובים דודיך אל אין הדבר כן בדברי חכמינו מלמד עליו לריח שמניך טובים. ובין ברש"ב ובתוס' י"ט ואמר הרב הגאון מר' אחר וכבי גרים ונהגו דלא דייק כלל במתני' אם נאמר דודיך לשון זכר לו דודיך לשון נקבה רק הכי גרים כיון אתה קורא כי טובים דודיך מיין לא כי טובים דודיך בשאלה הוה לשון זכר ובתשובה נמנין אחר. דלעוס רשיעא יש לדקדק בשמעתין דאמר בתחלה כי טובים דודיך מיין לא כי טובים דודיך ותו לא ולא אמר יין ע"כ ע"ל דס"ם כי טובים קאי אדלעיל לישקני מנשיקות פיהו דזה הוה שכתב ודודיך מיין דברי סופרים יש בהם תיקונים שבין יין נקרא הוה לא כי טובים דודיך ומכתא ס"ם כי טובים דודיך מיין דברי סופרים יותר דודיך שהוא דברי סופרים מיין מי' יותר מיין דהוא נוף התורה ל"ל כי טובים דודיך מיין (ומשמיעים אלו לא אמיר כלון מיין אבל הגאון גרוס ל"ל כי טובים דודיך מיין) מי' דכי טובים קאי אדלעיל ודודיך יש בהן תיקונים מהתורה שקרא יין אבל לא יותר אמר לו אין הדבר כן שהרי חכמינו מלמד עליו לריח שמניך טובים וקאי טובים על שמן ס"ל קאי טובים על יין ופ"ם בקרא כי טובים יותר טובים דודיך הוא דברי סופרים מיין מהתורה גופה מתמורים ד"ם מה"ת (ומילקוח מנחת בשם פסיקתא דרבי אמר ר"ש בר אבא הביטים דברי סופרים כדברי תורה בנאמר ומכך מיין הטוב הנרייל בשם ר"ל תמוד דברי סופרים מדברי תורה בנאמר כי טובים דודיך מיין והוא כדברי ר"י שאמר לרבי ישמעאל שהרי חכמינו מלמד עליו ואיתא בגמרא דעבודה זרה פ"ב ל"ה אי מאי כי טובים דודיך מיין כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה הבפ"ם מרבים עלי דברי דודך יותר מיין של תורה). אמר בסתם בבר אמרה דברי הגאון ז"ל לבני הרב המאור הגדול מהריב ונקי המפורסם מהר' שמואל בר' הלי' דק"ק אמסטרדם הגאון ז"ל והלאה לי

במדרש

אור גדול

שיתיישב תמיהות הכח"ם הנ"ל היטב. עכ"פ איך שיהיה בזה מדברי הירו' מצאתי מקור נאמן לדברי הרמ"א יו"ד (סי' ל"ו סעי' ה') דבגול לא תלינן בטבח והוא ממהרי"ל בשם קבלה בידו וגם נקב פתוח שמקורו מדברי ר"ח שתיבא במרדכי. ועפ"י הנ"ל מקום מקומם מהור מדברי הירו' דמחיים נעשה בגול ופתוח ולא לאחר שחיטה וא"כ טוה שבגול ופתוח הוי סימן שנעשה מחיים והוא מקור נפלא לדבריהם הקדושים. ומזה נצמח הקבלה שלהם:

וגמנו מלוי והתירוהו כדמסיק במתני': ושלקות. כל דבר שבשלו אותו העכו"ם ולפיכו אבלו אותו בכליו של ישראל ובפניו אחין לאוש להצרובת איסור ונגיעולי עכו"ם אסרוהו משום בשולי עכו"ם והוא שלא סייע בו ישראל לא בתחלה ולא בסוף ולא אסרו משום בשולי עכו"ם אלא דבר שהיו מאכל כתו שהוא מי ושולה של שלחן מלכים לעפת בו את הפת אבל אם חבר אחת מאלו אין בו משום בשולי עכו"ם: וכבשין שדרכן לתת בהן יין. ואין איסורן איסור הנאה לפי שאין טעם היין ניכר בהן אבל באכילה אסורין: טרית טרופה. [מין] דגים טהורים שטורפין אותן דק דק והיגן מיכרין ואסורין כשנלקחו מן העכו"ם שמא [נכתב] עמהם דג טמא: וציר שאין בה דגה. דג קטן שנקרא) כלבית ודרכו שהוא גדל בתוך [ציר של דגים טהורים וכשים ציר דג טמא משורב עמו לא יגדל בו כלבית: והחילק. מין דגים קטנים טהורים ואין להם סנפיר ושקשת ושהיד לגדל אחר זמן. ודגים קטנים מצוים הרומים להם מתערבים עמהם ואינם מיכרים אפי' כשאינה טרופה. אבל טרית אין הדגים טמאים דומים לה ולכך בדי כשאינה טרופה: חלתית. כך שמה בערבי ואותכין קרטיו בכסין ואסורה מכים שמנונית דכסין דאגב חריפותא [דחלתית] ממתקת היא טעם השמנונית הנבלע בה: ומלח סלקונתית. מלח שכל גדולי רומי אוכלין אותו ורגילין למשות אותה בחלב חזיר ובשומן דגים טמאים והיא גסה ולבנה ביותר: ן וישראל רואהו. לאו דוקא רואהו אלא כיון דאי קאי חד ליה אע"ג דכי יתיב לא חד ליה העכו"ם אתרותי מרתית אמר השתא קאי וחד לי: והדבדניות. החלות שחדין מן הכורת שבהם הדבש אע"פ שהם נוטפות לא חיישינן שמא עירב בהם יין נסך. פירש אחר אשבולות של ענבים הע"פ שהיין נוטף מהן אין בהן משום יין נסך. ואין בהם משום הבשר משקה שיהא מוכשר לטומאה ושתמן לאכילה. ולא ניחא ליה במשקה הנוטף מהן: וטרית שאינה טרופה. ואע"פ שהיא עשויה חתיכות [נאחר] רחש הדג ושדרותיו

[שמא עירב בו יין] מסרא כרי אי משום בשולי עכו"ם הא נאכל כמות שהוא אי אי משום ניגעולי עכו"ם נותן טעם לפגם הוא ומותר. גמ': והדבדניות. פי' הר"ב החלות שרולין וכו'. כ"פ הרמב"ם ומסיים וגם אותם החלות לא תכשיר ואע"פ שהדבש מכשיר מכלל השבעה משקין כמו שנאחר במכשת מכשירין. לפי שהוא בתוה טעה כעין אוכל. לא משקה. עד שמתיכין אותו ומוליאין דבשו. ע"כ. ומ"ש הר"ב פירוש אחר אשבולות של ענבים וכו' כן פירש"י. ומ"ש הר"ב ואין בהן משום הכשר משקה וכו' דשהמן לאכילה גמרא לתמוי הא דני"ח דבר דפ"ק דשבת היא הגזירה הי"ב הבולר לגת הוכשר כמ"ש שם הר"ב. ומכי הבולר קא בעי לה למשקה. וכלומר גזרה שמא יבלור בקופות מוזפות דאז ניחא ליה במשקה כדכתב הר"ב התם בשבת דהכי איתא התם בגמ' [דף פ"ז] ושם מקומו ובכאן לא חב הגמ' להאריך ומ"ש במ"ש פ"ד. והל התמה על פי' הראשון דהדבדניות שם חלות דבש והיכי רמי עלה מהבולר דהכי רמי מדבבולר מוכשר אע"ג דלא צריך למשקה ה"נ יהא מוכשר אע"פ שאינו צריך: וכבשין שאין דרכן וכו'. ולא גזרינן אטו דרכן. הר"ן: וטרית שאינה טרופה. פי' הר"ב שיאחר רחש הדג ושדרותיו קיימין ועיקר שהוא שהור לשון הרמב"ם שיאחר רחש הדג ושדרותיו נראים עד שיהוא מאותה צורה שהוא

ח) כי"ב ד"ר בקרלה. אבל נפ"ז הוגל והדבה שיא גדולה וס' כבל בנ"ג כמו שהוא לשון רש"י. ב) בד"ה נשמע היו"ד ממלת דבכבין וכוכיפו ניין והוא פעות דבבר כי הרי"ב בד"ה ובבכבין דשיקר הכיבשה לא היה אלא במים.

ראשון לציון

ן הי"פ ד"ה והדבדניות פי' הר"ב כו' לים הרמב"ם ומסיים וגם אותם החלות כו' בלבה דשמן לאיתא כמו הכא החלות אבל בפירוש הרמב"ם שאתא הלחות ופ"ם ומיין יש סדר למשנה:

באורי הגר"א

במדרש") אבל נע"ע לא הייתי יכול למצוא שעכוד אני בשרתא דמצוה ומי שיאלה (אתם במדרש למצא זה בע"ן כחדומים לי שיכון יותר המעיין דברי הרב הגאון זצ"ל: ") תיל אנכי יגעתי ומצאתי און לשבם הגאון ממ"ר בשב"ם פסוק יסקבי, דאיתא בס ג"כ בעמן הזה שהמיאו לדבר אחר, ע"ם, ואת"כ איתא שם (כ"ה ביבולמי כונא בחוסי דעבודה זרה ל"ם לי' ד"ה מלו שנא בכ"ל קמא). רבי כונא בשי אם לפעלינו סיה מנקם היה לו להפעלינו ממשה הבעורה שבתורה והלו בן בתא אחור מחר מי ע"כ, מזה מוכח שבאלא כשי הגאון אם כי טוביים קאי אלעיל אלו לשמה על דוהיך, ולכן בשי רב כונא שיותר לאלו להפעלינו ממשה מקלאות בבתורה מלהפעלינו מעיר בעיריס

תוספות רעק"א פ"ב ו [אות ח] תוי"ם סד"ח רבי בר וקבילו פ"ניה ע"כ, עפ"ש בסוסה פ"ם משנה מ"ו

[נוקין ח"ב] **יב**

דמוכשרין: רבי ובית דיו התירו בשמן. וכך היא נירסת הר"ב במכנה. וז"ל הר"ן כתב רש"י ז"ל דל"ג ליה דהא איהו לא ברייה אלא רבי יהודה נמיהה בר בריה ברייה כדאמרינן בגמ' וכו'. אבל כיון שכתוב כן בנירסת הרב אלפס ז"ל איה לן למימר דרבי הייט רביט הקדוש התיר את השמן ולא קבלו ממנו ואתא רבי יהודה נמיהה בר בריה °וקבילו מיניה ע"כ: וכבשין. לבנים דגים וירק ורחש ודגלים כל בשמה בחומץ. רש"י. וז"ש בחומץ לאו דוקא דהא אמר הכן הגן שדרכן לתת וכו' וחומץ. שמע מינה דעיקר כבישה לא כך היא אלא כגון במים ומלח הרבה בהומה. וז"ל הר"ן ירקות כבושים במים אם דרכן וכו' ומ"ש ברפ"ב דשבקין: שדרכן לתת לתוכו יין. אבל בידוע אסור אפילו בהגאה וכו'. ופי' הטור סי' קי"ד שדרכן הייטו שלפעמים נוהגין בהן יין. ומידוע הייטו שכולן נהגין לתוכן יין אע"פ שאינו יודע שנתנו לתוך אלו. ע"כ. ואף רש"י פי' כן כמו שאני מעתיק לשון בסמוך ומהי שנא ממוריים [דמתני' ד'] דשרו רבנן בהגאה [ורובא דעלמא שרו ביה חמרא והוי כידוע] התם לעבודי זהמא [והוי כמאן דאזיל לאבוד] הכא למתוקי טעמא. גמ': וחומץ. אלעיל קאי שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ואין לפרש דחומץ הייטו אלא היה מתחלתו יין ונשתנה החומץ מישראל דהא כתבתי במ"ג דאף בשהיה שרי מן הדין. ועוד הא הגן במתני' דלקמן שאין דרכן לתת וכו' וחומץ. דמותר באכילה. אי לאו דקאי אלעיל כדפרישים הוה קשיא אהדדי דהכא אסור באכילה ולקמן שרי: רציר. מפורש במכנה ד' פרק ו' דנדרים: והחילק. פירש הר"ב מין דגים טהורים ואין להם סנפיר וכו'. עמ"ש בסוף פרק ג' דחולין: וקורט. גרגיר. ערוך. ומ"ש הר"ב דסכין אגב חריפותא [דחלתית] ממתקת כו' דאל"ה הא אמר מר עתן טעם לפגם מותר. גמ': הרי אלו אסורים. למשטי בידוע דכבשין ג) גמרא: ן וישראל רואהו. כתב הר"ב אלו דוקא רואהו וכו' העכו"ם אתרותי מרתת והוא בידוע שהלב ממא אסור לישראל. מור סימן קס"ו: והדבש. למאי ניחוש לה אי משום עירובי. הוא ומותר. גמ': והדבדניות. פי' הר"ב החלות שרולין וכו'. כ"פ הרמב"ם ומסיים וגם אותם החלות לא תכשיר ואע"פ שהדבש מכשיר מכלל השבעה משקין כמו שנאחר במכשת מכשירין. לפי שהוא בתוה טעה כעין אוכל. לא משקה. עד שמתיכין אותו ומוליאין דבשו. ע"כ. ומ"ש הר"ב פירוש אחר אשבולות של ענבים וכו' כן פירש"י. ומ"ש הר"ב ואין בהן משום הכשר משקה וכו' דשהמן לאכילה גמרא לתמוי הא דני"ח דבר דפ"ק דשבת היא הגזירה הי"ב הבולר לגת הוכשר כמ"ש שם הר"ב. ומכי הבולר קא בעי לה למשקה. וכלומר גזרה שמא יבלור בקופות מוזפות דאז ניחא ליה במשקה כדכתב הר"ב התם בשבת דהכי איתא התם בגמ' [דף פ"ז] ושם מקומו ובכאן לא חב הגמ' להאריך ומ"ש במ"ש פ"ד. והל התמה על פי' הראשון דהדבדניות שם חלות דבש והיכי רמי עלה מהבולר דהכי רמי מדבבולר מוכשר אע"ג דלא צריך למשקה ה"נ יהא מוכשר אע"פ שאינו צריך: וכבשין שאין דרכן וכו'. ולא גזרינן אטו דרכן. הר"ן: וטרית שאינה טרופה. פי' הר"ב שיאחר רחש הדג ושדרותיו קיימין ועיקר שהוא שהור לשון הרמב"ם שיאחר רחש הדג ושדרותיו נראים עד שיהוא מאותה צורה שהוא

שנוי נוסחאות

התירו בשמן. במכנ"ב ..השמן; בכי"מ ..את השמן. (ושלקות) וכבשין. בכי"ק ליתא וכן ליתא במכני"ל (וכבשים) ושל לעיל בדבור והפת: במכנ"ב והשלקות.. לתוכן יין וחומץ. בכי"ק ובכי"מ ובמכני"ל בחין.. ובכ"ה בד"ל (וכבש בטעות ..יין ושמן). שאין בה. דגה (כלבית שונפת בו). בד"ל שאין בו.. ולאתא וכן ליתא בכי"ק (וכבש שאין בהן.) וכן ליתא בכי"מ ובמכני"ל ובכי"ם ובכרא"ם ובכרפ"ב ובי' בר"ן. והחילק. בד"ל ובכי"ק והחלק. חלתית. במכנ"ב ד"ו חילתית. ומלח סלקונתית. במכנ"ב ..שלקונדית; בכי"מ .סלקונדרית; במכני"ל ..סלוקנרית: ן אלו. במכנ"ב ואלו. והדבש. בד"ל ובכי"ק ובמכני"ל הדבש. והדבדניות. כ"ה בכל הדפו"י שלפני כי"מ ובד"פ בעם התי"ם רק בד"ק הדפס והדבדניות כיים ומלה שהוא ס"ם בהר"ב וכן בהתי"ם בסד"ד הדפס גם בם בדל"ת ובדשטיס מתריו הדפ"כו גם בהר"ב והתי"ב בכי"ם: במכנ"ב והדבדניות; בכי"מ והדבדבניות ובמכני"ל בם והדבדבניות; בהר"ם ד"ו והדבדניות; בד"ל והדמדניות; בכי"ק והדמדניות; אע"פ שבנמפאין. בכי"מ ובמכני"ל ..שבנמפות: בד"ל ..שהם מנפות; בכי"ק אע"פ מנפות. (משום) הבשר. בכי"מ ליתא. לתת לתוכן. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמכני"ל ..בהם.

תוספות חדשים

ן בתי"ם ד"ח חפת והשמן כו' והיא כו' י"ל כו'. הכי פ"ת כבית מעם אחר בשם הר"ן בשפת אלי' בהכבל פ"ו ישראל יין בעובד כוכבים לבן ומרבו אסור משום חתנות. ומ"ש פלגיכו תנא לפת ושלקות בתרתי: ברע"ב סד"ה. רציר כו' כלבית. ול"ב הכי [ונתב] בהלבים היא בד ממא

רבי וב"ד התיר בעמן. פי"ל שם כמ"ל בפ"ג בש פוש"ם שם פ"מן ק"ד פ"ו: והשלקות. פ"ל שם ר"פ פ"ש"ם שם כ"מן ק"ש כ"ש: ומרית מרופה. פ"ל שם פ"ב בכ"ג בפ"ב עם פוש"ב שם פ"מן ק"ד פ"ו: ן ואלו מותרין באכילה. נ"פ ע"ב: הלב שחלבו נכרי פ"ל. יונלמי מרוסות פ"ם ה"ב: בנ פ"ת ר"ד הרוסומי כלן ה"פ מי' ע"ב בכל מאכלות אכרוסה כ"ו: בפ"ב נאון קפ"ח פוש"ם ר"ד סימן קפ"ו ס"ם: והדבש פ"ל שם פ"ז הגנה כ"ב בכ"ו שם פוש"ם ר"ד סימן ק"ו פ"ם: והדבדניות כו' ובכשין ט' פ"ל שם הל' ר"ד פוש"ם שם פ"ם: ומרית מו ציר מו'.

דג טהור: ומפרש הכ"מ פ"ג מהלכות מאכלות אסורות ובב"י סימן פ"ג דהייט לומר שהוא מכיר בטביעות עין בראש ובדרה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור. וכ"כ הרא"ש. ואע"פ שהר"ן דחה זה הפירוש דא"כ מאי מתיב בגמ' וכו'. י"ל דהכי מתיב וכו': עלה של חלתית. מפרש בגמ' דלא נצרכה אלא לקורטין שבה לגומר הנדבקין בעלין: וקמ"ל דלא חייבינן במה ערבו בהן מאותן קורטין בתחבו מן העלין בסכינא דנכרי ונותנן בעלין משום דאי איתא דהכי הוה מברך ברקי לגומר טפלין היו מן העלין. הר"ן: וזיתי גלוסקאות המגולגלין. פי' הר"ב זיתים המסוגסים וכו' שנתחממו וגרפו מחמת שמנן. רש"י. וכגמ' פסיטא לא נצרכא אע"ג דרפו טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קמ"ל הני מוחמת מבחא הוא דרפו: השלוחין. הר"ב העתיק הבלחין. וכן הוא בגמ' ובפירש"י. אבל בירושלמי בגרסת הספר וכן היא גרסת הרמב"ם וכתב פירוש השלוחין כאילו אמר השולחין וכמו רוכב ורכוב ע"כ. ור"ל בגמרא פרק קמא דב"מ דף מ'. ועוד מבינה סוף פ"ד דזבים ועמ"ש במ"ג פ"י דנדרים: מן ההפתק: פירש הר"ב שאינו מזלף עליהן וכו' רש"י. ומביאים הר"ן דמקלקל להו: לתרומה. פירש הר"ב כהן החבור למבור תרומה לפס תולין. דתרומה אין דמיה יקרים. שאינה ראויה אלא לכהנים. רש"י בגמרא:

פרק ג א כל שיש בידו מקל או נפור או כדור. פי' הר"ב דהני ודאי נעבדים הם דמשום חשיבותייהו אשקלינהו להכך חפצי בידייהו כדמפרש' בגמ' מקל שבודה את עצמו [לשון נגאי] תחת כל העולם כולו כמקל. נפור שתופס את עצמו תחת כל העולם כולו כנפור. כדור. שתופס את עצמו תחת כל העולם כולו ככדור. פירשו התוס' שהעולם עגול כדאיתא בירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה למעלה עד ברזא כל העולם ["כולו] ככדור. ע"כ.*) ומ"ש הר"ב הוסיפו עליהם בברייתא הרב ועטרה ושבעת. פיין מעיקרא סבור לסמס בעצמא. ולבסוף סבור שהורג א"ע תחת כל העולם כולו. עטרה. מעיקרא סבור גדיל כליה בעצמא ולבסוף סבור כעטרה לכלב [חלוף למלך]. שבעת. מעיקרא סבור איתיימא [בליח הטשא הותם המשלחו] בעצמא. ולבסוף סבור שתופס את עצמו תחת כל העולם כולו למיתה: רשב"ג אומר כל שיש בידו וכו'. עמ"ש ברפ"ג דבכורות [משנה ג']: כל דבר. תנא אפילו קרוב אפילו קיבס. בעי רב אחי תפס בידו עוקה מהו. מי אמריגן כולי עלמא זלו באפיה כעוקה. או דלמא הוא ניהו דאל באחי כולי עלמא כעוקה. היקו. ש"ס: **ב** מצא תבנית יד או רגל. אינו יד ע"ז שבבר נפי' שזה הוא שברי צלמים. אבל מהחלת עשייתו נעשה עורת יד בלבד או עורת רגל וכן עורת אזה אבר שיעשה וממעשהו יתבאר אם מתחלת עשייתו נעשה נפרד או אם נבבר מעורה שלמה. הרמב"ם:

*) נתוי"ש דפוס קראקא ליתא מכאן עד סוף הדבור לא בדפוס פראג איתא בלפניו. ופליכס

ראשון לציון

פ"ג א הרע"ב ד"ה כל שיש בידו כו' שהיפו עליהם בברייתא תרב. ועטרה כו' בגמרא מ"ש מ"ל איתא סוף וכ"ה בתוספתא פרק ו':

באורי הגר"א

בשירים דד"ת מדוף מקבלה, אבל לפי פשט הפירש ודעתי' שפלגו על זמר ומקנה, שיה לו לבב הוא להקבות שהיה לו לפלגינו באבר ומקנה שבהורה, לו היה לו לקבות שהם שייה לו לפלגינו באיזה דבר שבתורה ומה ענין החמשה מקרלות לכאן, הלא כמו ד נתשב, כך ראיה כי פירוש הגאון אחת תפסיה והורם אחת כיפה נפיסו, ואבב גרבא אודיעך כי במדרש הגיל נפל שבוש בראש המאבר הרין לתקן בלבון כמו בכא, וקודם מנוס פ"ל אין הדבר כן, נ"ל פ"ל כי טורים דודיך מיין, שנחסרו שם מעות אלו והוא עשות הדשים ע"ש:

תוספות רעק"א

פ"ג א [אות ט] בתוס' חדשים ד"ה וסמיים. אפו אותו מקום. הרינו דלר"ם דחייש למיעוטא ולא הוי המיעוט בסאן דליתא גזרינן שאר מקומות אפו אותו מקום דהוא מיעוטא. ולרבנן דל"ח למיעוטא ומיעוטא בסאן דליתא לא גזרינן. ר"ן:

אבל אותו מקום ולא לגבינות בית מוריקי דלא גזר דבלתי ההם דבלתו מקום נמי לא הוי שוהסין לפ"ז כי אם מיעוט והוי מיעוטא דמיעוטא. (תוס'): הר"ב ד"ה כל כו' ולבב בחכמים עכ"ל וכ"ה הרמב"ם וכל המוסקים. והקשה כס' (נעל) מעבה רוקח דאמאי לא סבק כרבב"ג וכללא דכ"מ שבמה כו' בלבה כמותו עכ"ל ולפי מ"ש בהי"ש פ"ת דמירוגין לחוכים מישור דהרמב"ם ליה ליה לאחי כללא לא קבה מידי:

*) מי' נכר"ן הכלבית הוא שם לגג קטן מאד בין שמא בין שבור ובלון מיירי בשבור.

ציונים

תלה של חלתית. פיי' שם פ"ג מלכה כ"ג כ"ג בב"ג שם מ"ש שם פ"ח: חיתים גלוסקאות עי' החגבים הבאים עי' פיי' שם פ"ז הנ' כ"ד שם מפ"ב שם פ"ה: פ"ג א כל הצלמים אסורין פ' ע"ג: אינו אסור עי' ב"ר פ"ז מב' ע"ז ב"ו פפ"ג נתון כ"א מ"ב ע"ד: פיתן קפ"ח מפיל מ': ב המצא שברי צלמים עי' ע"ח ע"ח מפ' ע"ז כיו' פפ"ג נתון כ"ב מ"ב ע"ד: פיתן קפ"ח מפיל מ': המצא תבנית יד כו'. פיי' ופפ"ג שם פפ"ב שם:

שנויי נוסחאות

וזיתים גלוסקאות המגולגלין. במסכ"ב וזיתי.. וכ"ה בד"ג ובכ"ר (ובכב קלוסקא מגולגלין) וכ"ה במסכ"ר (ובס ..קלוסקא..). השלוחין. במסכ"ב הבלחין ושי' תו"ע. החגבים (הבאים) מן הסלולה. במסכ"ר והחגבים מן הסלילה ולית וכ"ה ולית גם בד"ג (ובס חגבין) וכ"ה ולית גם בכ"ק (ובס חגבים). מן ההפתק. במסכ"ר ומן.. וכ"ה בד"ג (ובס האשתיק); וכ"ה בכ"ק (ובס האפותק); בכ"מ הבאין מן.. וכן לתרומה. בד"ג ובכ"ק ובמסכ"ר ..בתרומה: **פ"ג א** (פעם) אחת. בד"ג ובכ"ק ליתא. שיש) בידו סקל. בד"ג ליתא. רשב"ג אומר כל שיש בידו. במסכ"ב ..אף כל שיש.. אלא במסכ"ג ד' פיתו ווימלא (ר"ם) ועוד ליתא לגל אף כל ומלא אף ליתא גם במסכ"ב ד' ישבטיהן ובכל המקומות דפו"י והדבים: **ב** שברי צלמים. במסכ"ר ..כלים. שביוצא בהן. בכ"מ שמוצא..:

תוספות חדשים

עמא לגבו כרמב"ם) מי' שהוא שבור ושי' נסור יד שי' פ"ג לגבו בירושלמי רפ"ג דבכורים מבמע שהוא שבור דקאמר הטבל מדגה היא אסור אלא בכלנית ע"ש: (ממוהרש"ם ז"ל):

פ"ג א ברע"ב ד"ה שהם וכו' לעמייה וכו' דבריו ז"ל בלו קלא פרוסים ובגמ' הכי מוקמינן במקומו של ר"מ הוי כולם עובדין אוהן פעם אחת בשנה ובגר ר"מ על כל המקומות אלו אוהו מקום (כן כוכיתו סתוספות מסכת דגים מוריקי דפ' דלמ"ל). וכן מבואר בפירוש הרמב"ם. (ס"ל) ברע"ב ד"ה שהם כו' ר"מ כו' ומביא בגמרא דגר שלר מקומות אלא בגמ' דבלתו מקום נמי לא הוי שוהסין לפ"ז כי אם מיעוט והוי מיעוטא דמיעוטא. (תוס'): הר"ב ד"ה כל כו' ולבב בחכמים עכ"ל וכ"ה הרמב"ם וכל המוסקים. והקשה כס' (נעל) מעבה רוקח דאמאי לא סבק כרבב"ג וכללא דכ"מ שבמה כו' בלבה כמותו עכ"ל ולפי מ"ש בהי"ש פ"ת דמירוגין לחוכים מישור דהרמב"ם ליה ליה לאחי כללא לא קבה מידי:

כל הצלמים פרק ג עבודה זרה

ג צורת חמה צורת לבנה. פי' הרמב"ם ז"ל לא שימלא ענול ויאמר זהו הבמה לו כמין קבת ענול ויאמר ז לבנה אלא שימלא בצורה שמיחסים אלו הוכרי שמיס לבמה וירח. כמו שאמרו בצורת הבמה צורת מלך משוטר יושב על ענלה וקן כל כיולא בזה: צורת דרקון. צורת נחש שיש לו לילין וקשקשין כקשקשי הדג. והומרים שהיא צורה לחלי הלבנה. ושיהה נעבדת באותן הימים ואפילו לרבנן דאמרי לעיל שאר כל הצלמים מותרים. מודו דהכא אסירי אורתייהו למפלחינהו: שעל המכובדים. כלים נאים שהמשמש לנוי ולכבוד. כגון שיריים וגזמיים ומכבות וכיולא בהם: מבוזים. כגון יורות וקומקומסים ומחתי חמין ודומיהן. והלכה כרבנן: וזורה לרוח. שלא יהנה ישראל ממנה: אף הוא. אם יזרנו לרוח גם עתה יש בגאה לישראל ממנו שהיא נעשית זבל: ד אפרודיטי. צורת נוכב נוגה. כך פירש הרמב"ם ז"ל: אין משיבין. דבר תורה במרחץ. לפי שאדם שומד שם עדוש: היא באתה בגבולי. שהמרחץ קדש לה והמרחץ נעשה לכל הבא לרחוץ. ושוד תשובה אחרת אין לומרין נעשה מרחץ לי לאפרודיטי. דמרחץ לאו דבר של מי הוא. אלא נעשה אפרודיטי לי למרחץ. שאפרודיטי מכשם במרחץ. והוא שפל והיא עיקר: ביב. חרין עשוי בקרקע לאוליא שופכים ברשות הרבים: ה הן מותרין. הבריס עלמן מותרין לזריעה ולהשוב מקן אבנים דמחובר לא

ג המוצא כלים. ועליהם צורת חמה. צורת לבנה. צורת דרקון. יוליכם לים המלח. רבן שמעון בן גמליאל אומר שעל המכובדין אסורים. שעל המבוזין מותרין. רבי יוסי אומר שוהק וזורה לרוח. או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל. שנאמר (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: ד שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו אין משיבין במרחץ. וכשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה. היא באתה בגבולי. אין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי. אלא אומרים נעשה אפרודיטי נוי למרחץ. דבר אחר אם נותנין לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעיז שלך ערום. ובעל קרי. ומשתין בפניה. וזו עומדת על פי הביב. וכל העם משתינין לפניה. לא נאמר אלא אלהיהם את שנוהג בו משום אלוה אסור. ואת שאינו נוהג בו משום אלוה מותר: ה הגוים העובדים את ההרים. ואת הגבעות. הן מותרין ומה שעליהם אסורים. שנאמר (דברים ז) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת. רבי יוסי הגלילי אומר (שם י"ב) אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם. אלהיהם על הגבעות. ולא הגבעות אלהיהם.

ג ועליהם צורת חמה וכו'. דהכי [תלתא] דחכיבי ליירי להו ופלחי להו. למידי אחריני לגוי בעלמא עבדי להו. גמרא: צורת דרקון. כתב הר"ב ואומרים שהוא צורה לחלי הלבנה. הרמב"ם כתב שכן נאמר לו ופירש הלי הלבנה הוא בגלגל הלבנה טמה מגלגל חמה כמ"ש בפ"ב דר"ה מ"ז בדבור לפונה וכו' וכשתעריך אופן הלבנה ואופן החמה שקראתי אותם שם כך. הנה יהיה זה בדמות חלי שהוא הנין: יוליכם לים המלח. ממ"ש ברפ"ב דפסחים: רבי יוסי אומר שוחק וכו'. בגמ' מייתי כמה קראי דבעי רבי יוסי לאוכחי מיניהו. וחכמים הביאו לו ואין להאריך: או מטיל לים. הייט לים המלח דנקט ת"ק. כדבה דרפ"ב דפסחים בגמרא דף כ"ח. תוס'. ומבוס דלים המלח אזל לא בעי שחיקה: אמרו לו אף הוא נעשה זבל. וקא סברי זה וזה נורס אסור. ורבי יוסי סבר זה וזה נורס מותר. וכוותיה פסק הר"ב לקמן במ"ח. וכן פסק עוד במשנה י"א פ"ב דערלה. ובספ"ו דתמורה. וכתבו התוס' [ד"ה א"ל]. דהא דסברי חכמים ברפ"ב דפסחים דחמץ מפרר וזורה לרוח. מבוס דיש לחלק בני חמץ כתיב לא יאכל. והלכך אינו אסור אלא בדרך הנאה גמורה אבל בע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ואפילו כל דהו. א"כ רבנן דהתם הייטו ר"י דהכא. ע"כ: ד פרוקלוס. מין גוי היה. רש"י: אמר לו אין מביאין במרחץ וכשיצא א"ל וכו'. ובירושלמי גרסי' כשיצא. וכן גרסה. לפי שבגמ' אמרו דלא הביאו כלל במרחץ לפי שאסור להרסר בדברי תורה במרחץ אלא כשיצא הביאו שאין מביאין במרחץ כלומר שלא הייתי יכול להביאך עד

מכבוי שלאחי ואי גרסינן כשיצא טבל לתרוצי דה"ק א"ל אין מביאין במרחץ כשיצא. וכ"כ הר"ן והתוס'. ומיהו כתבו עוד דג' בתים ים במרחץ. ובפנימי שבני אדם שומדים שם ערומים אלא לבושים אפילו הרהור אסור ואין מביאין שם כלל. אבל באמצעית שבני אדם עומדים שם ערומים ולבושים. הרהור מותר בה. ולהביא בדבר אסור ומותר. ג"כ מותר בה. שכל שאינו אומר עיקר טעמו של דבר היו אלא כהרהור. ובבית זה שאמצעי הוא שא"ל אין מביאין במרחץ. וכשיצא מבית האמצעי לבית החיצון. אמר ליה עיקר טעמו של דבר הייטו אני לא באתי בגבולה ע"כ. ולפי זה גירסת וכשיצא אתי שפיר. ומ"מ גרסה דגרסתם היתה כשיצא בלא ו"ו: היא באתה בגבולי. דאי לאו הכי שלא בטובת ר"ג כבטובת אחרים דמי. שהיה אדם חבוב וטובה היא להם כשהוא בהנה מהן. ותנן [פ"ד מכשה ג'] פ"ז שהיה לה גינה ומרחץ וכו' אין נהנין מהן בטובה. גמרא: ובעל קרי. כי ההיא דאמרינן בפ"ב דחגיגה דף ט"ו שמא באמצעי עיברה. ופירש"י כלי שרוחצין בו כל הגוף ו"ל בהטיה אדם שם שכבת זרע וכו': ומשתין בפניה. דכיון באין עבודתה בכך. לא דמי לבעל פעור דמיחייב אפילו בתכוין לבזותה. כמ"ש בפרק ז' דסנהדרין מכנה ו'. [משנה ד] גמ'. ועיין [מ"ש] בפרק דלקמן מכנה ה': ה ומה שעליהם. כגון אם ליפוס זהב וכסף אסור. שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. והע"ג דאינו לאו עכו"ם מקרו. ולא מפסרי. גזירת הכתוב היא. שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהם כח לאוסרן.

לבל

תוספות חדשים

ה בבשנה שנאמר לא תחמוד כו' כך קרא לאו בתחנר לחיי אלא בחי אלא כמעשה אלא כמים בתוספות בד"ה פ"ק סבר בו'דבי אבי דחיוב דמי ע"ז אסיר אע"ג דאיכא בכו חדא לגינותא דביינו שאין נענדין כ"ג אפי' סר בתחנר אע"ג דאיכא חדא לגינותא שהוא מתחנר אפ"ה אסור:

.אוס'; בכי"ק ובמכניר ליתא וק ליתא בד"ג (ובס אבל). בעשה אפרודיטי נוי למרחץ. בד"ג בעשה היא אנפרדיטי נוי.; בכי"ק בעשית היא אפרודיטי נואי..; במכניר בעשית אפרודטי נוי.. (אי) אתה נכנס לע"ז שלך. בכי"ק ..לבית ע"ז שלך וליתא וק ליתא גם במכניר (ובס לתוך ע"ז שלך) וכ"ה לבית ע"ז גם בכי"מ; בד"ג ..לבית עבודה שלך ובמטה סמלה זרח ובקומה נכתר פנו. ומשתין בפניה. בד"ג ובכי"ק ..לפניה. הו שומדת. במכנ"ג ווי.. ע"פ הביב. בד"ג ובכי"ק וכל העם. בכי"ק ובמכניר וכל אדם ווי' כדבור כסיוך לפניה. בד"ג ובכי"ק ובמכניר בפניה; בכי"מ ומשתינין כל העם בפניה. לא נאסר אלא אלהיהם. במכניר ולא..; בכי"ק בטעות .אלהיכם.. את שנהג. בד"ג ובכי"ק ובמכניר .שהוא נוהג. (ואת שאינו בו'מותר). במכנ"ג את..בד"ג ליתא; במכניר ליתא בגל'בו: ה שעליהם אסורים. בד"ג ובכי"ק. אסור. עליהם (ולקחת). בכי"ק ובמכניר ..ולקחת לך; במכנ"ג ליתא.

ג המוצא כלים כו' פ"ב פ"ג בגזעל המכבדים אם רק. מ"ו פ"ז פס' פ"ז פ"ח בפ"ב פ"ג כ"ב עוס"ב י"ד כיון קפ"ח פ"ג: רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח כו' מ"ב פ"ב מ"ב פ"ח פ"ח פ"ב שפחים כ"ח פ"ח. פי' בגונות בבל"ם מיוב"ד פיגן למ"ח (גליון פס"ם) פ"ח פ"ח פ"ו פ"מ ה"ו פפ"ב שם פס"ב י"ד פ"מ קפ"ו פפיו י"ב: ד שאל כו' את ר"ג בעכו. פ"ד פ"ב: אני לא באתי בגבולה. מין עבודי לתן מגינה דף י"ב פ"ב ד"ם פ"ן מוסרין (גליון הש"ם): את שנוהג בו כו' מ"ו פ"ו פ"ו פ"ו פ"ז ה"ח פ"מ בפ"ב נ"ון קפ"ח עוס"ב י"ד פיגן קפ"ם פ"ח: הן מותרין ומה שעליהן אסורין. פי' יונתנמי כגון פ"ם פ"ם:

שנויי נוסחאות

ג חמה כו'. בכי"ק ההמה וכן הוא בכי"ק ד"ק (וגם גם הלבונה). דרקון. בכי"ק ובמכניר ובכי"ק הגל הדרקון; בד"ג הדרוקן. שעל המכובדין כו' שעל המבוזין. בד"ג ובמכניר ובכי"ק הגל על.. ועל.. וכ"ה בכי"ק (וגם הנבוזין). אף (הוא). במכנ"ג ד"ו ליתא. שנאמר; בכי"ק ובמכניר ונאסר; בד"ג שונאסר ורמז בסומר בזה על כ' הסוסחאות שאין לפמו; בכי"מ ובכי"ק הגל ובתיב. ולא ידבק בד"ג ובמכנ"פ ובמכניר לא.; והוא עפ"י הס' שאינם מונסים; ד פרוקלוס בן פלוספוס. בכי"מ פרקולוס בן פלוסלום וכ"ה בכי"ק (וגם פרקלוס כמו שכתוב בד"ג (וגם גם פלוסלום)) וכ"ה בכי"ק הגל אולם בכי"ק ד"ו ..פלוסלום.. את ר"ג בעכו. בד"ג את רשב"ג.. וכ"ה בס' הגנודה. (שהיה רוחץ) במרחץ של אפרודיטי.. בכי' ר"ח ליתא; בד"ג ..אנפורדטי. וכ"ה בפנים הב', בפנים הג' לאפרודיטי ובפנים הד' אנפרדיטי. מפני מה. בכי"ק ובמכניר ומפני.. וכשיצא. בכי"מ ובמכניר ובפ' ר"ח כשיצא ובי' הו"מ ובפי' הרמב"ם. היא באתה. בד"ג ובכי"ק ובמכני"ר ..באת. במכנ"ג באה. אין אומרים. בכי"ק ועוד אין.. ופי' הס"י ורע"ב. לאפרודיטי (נוי). במכנ"ג ד' ליתא ובמכני"ר נוי לאפרודיטי; בד"ג ובכי"ק ליתא. אלא (אומרים). במכנ"ג ..אומר ובמכנ"ג ד"ו

אבל ע"ז מיהת הוי ותלוש בעליהם כתלוש של מאר ע"ז. שנאמר לא תחמוד [כסף וזהב] עליהם. על כל אלו נעבדין מבמע. רש"י: ומפני מה אסרה אסורה. כתב הר"ב כלומר כי היכי וכו' ולמה אסרה תורה וכו'. וכן לכון רש"י. ופירשו התוס' [דף מ"ה ע"ב] דלאבי בעי (ליה) לרבי יוסי מבוס דלא לאו דאיכא טעמא באסרה. הוה אמינא גלי קרא דאילמא אסירי והא"ה הריס ונבעות. והוה אמינא דלא דרשינן ההריס אלהיהם. ע"כ: וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור. כתב הר"ב וסבר רבי יוסי באילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. וא"ק כבר וכו'. אבל בלפני הר לא רבי יוסי מודה דאסור. גמ'. ועיין במשנה ז': כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וכו'. בירושלמי פריך מביה הבמירה. ומסיק ע"פ נביא נבנה שם. תוס': דע שם שם ע"ז. פירש הר"ב כדי שיחפשוס ויבערוס וכו' אבל עץ רענן לוה לנו להבד שנאמר ואשריהם תשרפון באש. הכי תניא ובגמ' ורבנן [הלי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ליה] מיבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לבך. ורבי יוסי נמי מבעי ליה להכי ואילן שנטעו ולבסוף עבדו נפקא ליה מואשריהם תגדעון. אין עץ שנגדעו אסור [מה שהחליף אח"כ דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו יעזוב בקרקע ויהנה ממנו] ועיקרו מותר. הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו וא"ק אילו לא נאמר תשרפון באש הייתי אומר אשריהם תגדעון באילן שנטעו מתחלה לבך. הא"ת דכתיב ואשריהם תשרפון באש הייתי אומר אשריהם תגדעון. ורבנן דרשי ליה דגידוע ע"ז קודמת לבנוס חרן ישראל. כבוס א"י קודם לבעור ע"ז. ור' יוסי נפקא ליה מאבד האבדון וכו' והיינו דלעיל נקט הר"ב ואשריהם תגדעון. ויש סוגיא אחרת בגמ' דף מ"ח דרבי יוסי מואשריהם לבון רבים משמע ליה תרוויהו. ורבנן ילפי היתירא מואשריהם תגדעון. ורבי יוסי מבעי ליה לגדועי ע"ז קודמין וכו' ולאותה סוגיא אף לרבנן ההוספת אסור. ופליגי בעיקר. דלרבי יוסי אף העיקר אסור. ועמ"ש במשנה ז': ן סבוך לביה ע"ז. כתב הר"ב שהיה אחד מבותליו בית ע"ז בתוך כל וכו'. ובירושלמי מפרשינן מתני' בשקדם הבותל לע"ז. ולפיכך כשמוך ישראל בהיתר ממך. הר"ן: כונם לתוך שלו. כתב הר"ב ואיזו מיחו פעי כו' ועושה שם בית הבשא לתיעוקות דלא בעי בהו לעיעותא. דאיזו לגדולים לעיעותא בעי. גמ'. ומפורש בגמ' דלא בעי הרתי אלא דעביד בית הבשא א"נ דגדיר ליה וכו'. וכן צריך לפרש דברי הר"ב דאו או קאמר. וז"ל המור סימן קמ"ג יעשה בשם בית הבשא ואם היו רבאי ומלאה קוניס: ארבע אמות. ל"א ל"ג וכן הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ע"ז לא השתיק הרבע אמות: אבניו ועציו ועפרו מעמאין. כתב הר"ב ואפילו אלקו של ישראל לפי שאין ברירה. ותימא דמפרש בסמוך דטומאתא ע"ז דרבנן והכי איתא בגמ'. ובדרבנן הא קיי"ל דיש ברירה כמו שפסק הר"ב במשנה ד' פ"ז דדמאי ואולי דמשום חומרת ע"ז אמרו דאין ברירה והכי נמי אשכחן בדרבנן דאין ברירה במשנה ג' פ"ק דבילה. ובש שם סוף פ"ד: בשדה. פירש הר"ב שמטמא במגע וכו' ואינו מטמא בבעדשה בשדה. אלא בכזית כמתים דאתקש נמי למת. שנאמר (מלכים ג' כ"ג) ויסלק את עפרו אל קבר בני העם. גמ' פרק ט' דבבא דף פ"ג [ע"ב]: שנאמר בקן. לבון שדה). רש"י: בנדה. ואתקוש לבדה למשמיה. והגא קמא סבר דאתקש לנדה שאינה מטמאה לאחרים אם נאחוז אחר ממנה. כנדה שאינה מטמאה לאחרים. גמ' שם דף פ"ב [ע"ב]: שנאמר חזרם כמו דוה. בע"ז מבאתי. רש"י: בה נדה מטמאה במשא. דכתיב (ויקרא ט"ו) וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו. אלמא טומאתה לכלי אשר נשא אותה. ואע"פ שלא נגעה. שאפילו היה עוברה כלים זה על זה טולם בכלל אשר

לא מיתסר: ומפני מה אשרה אסורה: כלומר כי היכי דדרשינן אלהיהם על ההריס אלהיהם ה"נ תחת כל עץ רענן אלהיהם. ולא עץ רענן אלהיהם. ולמה אסרה תורה °דכתיב (דברים ז') ואשריהם תגדעון: מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. שאדם נטעו וסבר רבי יוסי שאילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. והגא קמא סבר הואיל ובתחלת נטיעתו לא נתכוין לעובדו אין העבודה שעובד אותו אלא שהוא מחובר אוסרתו דהוי כמי שעובד להר. ואין הלכה כרבי יוסי: אני אובין. אחרים: ואדון לפניך. אלהי שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת כל עץ רענן יש לומר שלא נאמר אלא למסור להם סימנים מקום שרגילים המוריים לעבוד שם ע"ז כדי שיחפשוס ישראל ויבערוס. ומיעוטא דהריס ונבעות מיהת ממעטינא ממבמעותיה שלא לוה לנו לאבד ההריס. אבל עץ רענן לוה לנו לאבד שנאמר (שם י"ג) ואשריהם תשרפון באש: ן סמוך לע"ז. שהיה אחד מבותליו בית ע"ז והבית עלמו נעבד: אסור לבנותו. שבונה בית לעבודה זרה: כונם לתוך קרקע שלו ד' אבות. ואינו מניחו פני שמגלא מהגה לע"ז שמרחיב לה גבולה. אלא ממלא המקום קולים ועושה שם בית הבשא לתיעוקות: היה שלו ושל ע"ז. במקום עובי הבותל אינו שלו: נדון בחצה על מחצה. לוהו אלק של ע"ז אינו עולה בכניסת ד' אמות. אבל אלקו עולה. באש עובין ב' אמות מונה אמה שלו. וכונס ג' אמות בתוך שלו: אבניו ועציו ועפרו. של אותו בותל. °מטמאין כשרץ. ואפילו אלקו של ישראל לפי שאין ברירה: בשרץ. שמטמא במגע ואינו מטמא במשא לפי שטומאת ע"ז דרבנן אקילו בה. ואינה מטמאה בבעדשה כשרץ. אלא בכזית כמתים: רבי עקיבא אומר בנדה. אפילו בע"ז עלמה. וכל שכן במשמשה: ן שלשה בתים הם· לעניין

ומפני מה אשרה אסורה. מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור. אמר רבי עקיבא אני אובין ואדון לפניך. כל מקום שאתה מוצא הר גבוה. וגבעה נשאה. ועץ רענן. דע שיש שם ע"ז: ן מי שהיה ביתו סמוך לעבודה זרה. ונפל. אסור לבנותו. כיצד יעשה כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה. היה שלו ושל ע"ז. נדון מחצה על מחצה. אבניו עציו ועפרו. מטמאין בשרץ. שנאמר (דברים ז') שקץ תשקצנו. רבי עקיבא אומר בנדה. שנאמר (ישעיה ל') תזרם כמו דוה צא תאמר לו. מה נדה מטמאה במשא. אף ע"ז מטמאה במשא: ן שלשה בתים הן.

לה מואשריהם תגדעון ורק התוספת אסור. א"כ תו"ל לתרע"ב למנקם הבא קרא דואשריהם תשרפון. אח"כ ראיתי שכל דברים אלו נכללו בדברי התי"ם ד"ה דע שיש כו': ן [אות יא] ברע"ב ד"ה אבניו. מסמאין. קשה לי הא כשעה שהיה הבותל קיים היה ניכר ומבורר חלק שלו זה בצד שלו וזה בצד שלו אלא דלאחר נפילה נתערבו ובבה"ג ל"ש בכלל ענין ברירה כמ"ש תוספות בתמורה חובא בתי"ם פרק ו' מ"ג דתמורה. וכ"כ התוי"ט פ"ו מ"ג דדמאי וצ"ע. אח"כ הראו לי דהקשו כן בתח"ד פי' שלו"ן ופ"ש:

מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. פיי' אם ה"ג כפ"ג אם פיר"ש אם: ן מי שהיה ביתו כו'. ה"ה כ"ה אנם פ"ג פ"ח פיר"ש פ"ה מפ' פ"ז פ"ה כפ"ג נאון כ"ה מפ"ג ר"ה ס"ק פ"ג פ"ח: אבניו עציו ועפרו. ירושלמי פ"ה פ"ב פ"ח: מטמאין בשרץ. פיר"ש פ"ו מ"ו הפיסקא פ"ג: רע"א כנדה. אם פ"ג פ"ח יגעם ישראל רבו ז"ג: ן שלשה בתים הן. פ"ז פ"ג ירושלמי אנם פ"ב פ"ח:

שנויי נוסחאות

ומפני מה. בד"ג ובכי"ק ומכבי"ל מפני מה. הפיסת. במכבי"ל תפוסת וכן בסמוך. אובין (ואדון) לפניך. בד"ג ובכי"ק ומכבי"ל אתה אובין לפניך; בכי"ק ד' קובסת אתה אודין. שאתה מוצא. בכי"ק שאה. תבעה נשאה. בד"ג ובכי"ק ..נשאה: ן מי שהיה ביתו. בכי"ק כל פי..; בכי"ק ובפי' ר"ה ובכי"ל ובכ"ם ..בותלו ע"ז. בד"ג ובכי"ק ומכבי"ל לבית ע"ז. כיצד יעשה. בד"ג ..עושה. בתוך שלו (ארבע אמות) בונה. בכי"ק ומכבי"ל לתוך.. ונ"ל וכ"ה לתוך גם בד"ג ובכי"מ ובי' הס"י ובע"ב. (היה) שלו. במכבי"ל ליתא לולם במכבי"ל דפו"י עד ד' בנבכי ליתא. נדון מחצה על מחצה. בד"ג ידין..; בכי"ק ומכבי"ל ידון מחצה למחצה. עציו. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ומכבי"ל ועציו. השקצנו. במכבי"ל תשקצו וגו'; בד"ג ובכי"ק תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא. בה נדה. בכי"ק ומכבי"ל מה הנדה. מטמאה. מטמאה. בכי"ק ומכבי"ל מטמא. מטמא: ן שלשה בתים הן. בכי"ק ד' קובסת שלשה בתים הן וכו' ולוהה עד איזו אשרה כו'.

תוספת חדשים

ן בשנה שנאמ' הזרם כו' ונ"ב דלמה לא כניה מקרא מפורש בד"ה נ' כ"ם דכתיב והוציאו את הנדה מן הקודש ולא מטמא שאינו מוקדש מ"מ זהו מפורש יותר (מהורש"ם ונ"ל): הרע"ב ד"ה אבניו כו' ואפי' כו' עכ"ל. כן פירש"י. אבל הרמב"ם נמיעבו פ"ח כתב מדון מתלה על מתלה דבדרבנן יש ברירה ופתחלה על הע"ז בתרבנן כו' ואינו וכו' מטמאים וכ"ם בס"ע יו"ד סימן קע"ג ס"ם:

*) בד"ם ד"ק בקן וכ"ה בכבי"ל ד"ו ובד"ח הגיהו בלעגיה.

תוספות רעק"א

מתן בטול ע"ז: בית. מתחלה בטיט לע"ז. פרי זה אסור: סיידו וכיירו לעבודה זרה. פסיה בטי מתחלה לדירת אדם. סיידו. שלבנו בסיד. וכיירו פתוח וציור: וחידש. לו מחידש: נוטל מה שחידש. ואחר כל הבית מותר: הבנים לתוכו ע"ז. לפי שעה ולא הקלהו לתשמים ע"ז: שלש אבנים הם. לענין בטול: אבן שחצבה מתחלה. מן ההר: לבימוס. להעמיד ע"ז עליה: סיידה וכיירה. והיא היתה חלולה ועומדת: נוטל. ישראל. מה שחדש. הגוי והאבן מותרת: העמיד עליה ע"ז. לפי שעה ולא הקלה האבן לבימוס. וסילקה. הרי זו מותרת. ואינה צריכה בטול: גדעו. לכם עבודת כוכבים לעבוד הגדולים שגדלו בו מעתה: נוטל מה שהחליף. הענפים שגדלו במקום הותן שגדע וסורפן כדין אשרה וכסאר מותר: איזו היא אשרה. בגמרא מפרש דאשלם אשרות דהכא לעיל קאי והכי קתני שלם אשרות הן. שתים דברי הכל. ואחת מחלוקת רבי שמעון ורבנן. ואיזהו אשרה שנחלקו ר"ש ורבנן. כל שיש תחתיה ע"ז. דרבנן קרו לה אשרה ואסרי לה כל זמן שיש ע"ז תחתיה. ורבי שמעון אומר אינה אשרה אלא כל שעובדין אותה. אבל כל שיש תחתיה ע"ז. רבי שמעון אומר כל שעובדין אותה. ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו ומצאו תחתיו גל. אמר להן רבי שמעון בדקו את הגל הזה. ובדקוהו ומצאו בו צורה. אמר להן הואיל ולצורה הן עובדין. נתיר להן את האילן: ח"ל לא ישב בצלה. ואם ישב טהור. ולא יעבור

בית שבנוי מתחלה לע"ז. הרי זה אסור. סיידו וכיירו לע"ז. וחידש. נוטל מה שחידש. הבנים לתוכה ע"ז והוציאה. הרי זה מותר. שלש אבנים הן. אבן שחצבה מתחלה לבימוס. הרי זו אסורה. סיידה וכיירה לשם ע"ז וחידש נוטל מה שחידש. העמיד עליה ע"ז וסילקה. הרי זו מותרת. שלש אשרות הן. אילן שנטעו מתחלה לשם ע"ז. הרי זו אסורה. גידעו ופסלו לשם עבודה זרה. והחליף נוטל מה שהחליף. העמיד תחתיה ע"ז וביטלה הרי זה מותר. איזו היא אשרה. כל שיש תחתיה ע"ז. רבי שמעון אומר כל שעובדין אותה. ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו ומצאו תחתיו גל. אמר להן רבי שמעון בדקו את הגל הזה. ובדקוהו ומצאו בו צורה. אמר להן הואיל ולצורה הן עובדין. נתיר להן את האילן: ח"ל לא ישב בצלה. ואם ישב טהור. ולא יעבור

העמיד עליה. כתבו התוס' [ד"ה נית]. דה"ה כשחלבה לחות ע"ז עצמה והא דנקט לבימוס שלא היתה חבובה בטיחה לעבדה אלא אותה שדומה לבימוס לפי שבימה עתיד עליה ע"ז: נוטל מה שחדש. לענין הר"ב נוטל ישראל. ובפירש"י כאן. ולעיל בבית. ומסיים ואע"פ שלא בטל העכו"ם הו אפילו היתה של ישראל מומר שאין ע"ז שלו בטלה [כדתנן במ"ד פרק דלקמן] הכא בטיל שאין נאסר אלא חידוש. והתוא חידוש (שבטל) [ל"ל שנטל] אסור בהנאה לעולם ובגמ' מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם. אבל אם הבתחוה לה עכו"ם אח"כ נאסר כל הבית ובעי עכו"ם לבטלה. ואם הבתחוה לה ישראל אסורה מ למית. ע"כ. וליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחדש אעכו"ם קאי. דא"כ למה לי שיטול מה שחדש אפילו בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כיצד מבטל וכו'. נטל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו בטלה. אלא ודאי לישראל קאי. הר"ן: גידעו ופסלו לכם ע"ז. לענין הר"ב לעבוד הגדולים שגדלו בו מעתה. ואי לא נדעו ופסלו לא: דכרבנן דס"ל במתני' ה' דאילן שנטעו ונכסוף עבדו מותר. ומיהו מסקינן בגמ' דאף רבנן לא פליגי אדר' יוסי אלא בעיקר. דר' יוסי ס"ל דאף העיקר נאסר בנטעו ונכסוף עבדו. ורבנן סברי שאין העיקר נאסר. אבל בהוספות מודו דנאסר והא דתנן הכא גדעו ופסלו לאסמוטינן דאע"ג דעבה מעשה בגוף האילן אפ"ה אין עיקר האילן נאסר: העמיד תחתיה ע"ז וביטלה. ואע"ג דכי לא בטלה נמי לא הוי מבטיה דהא אליבא דרבנן קא מוקמי לה. דאמרי אילן שנטעו ונכסוף עבדו מותר. והכא מסתמא לא נטעו מתחלה לכך מדלא מפרש עלה שנטעו מתחלה לכך. מ"מ כל זמן שלא בטלה איסורא דרבנן איכא. שבעבה שע"ז נראית תחתיה נראה כאילו נטועה מתחלה לכך. הוס'. והתמיטתיה להכ"מ בפרק ה' מהלכות ע"ז כשהבד כך מדנפשיה. והר"ן כתב דמדברי רש"י ז"ל נראה דאילן נמי כל שנטעו יאור. כתנוס דמי. ולא הפירו אילן שנטעו ונכסוף נעבד. אלא בשנטעו גרעין דלא אילן היה כשנטעו. ע"כ: ובטלה. וכן גרסת התוס' כמ"ש לעיל גם גרסת הר"ן והרמב"ם בפירושו. אבל בחבורו פ"ח מהלכות ע"ז. והטור סימן קמ"ה הטתיק ונטלה וכ"ה ברי"ף: ח"ל לא ישב בצלה. מכוס דקא מתסבי מע"ז. ומדלא קתני לא יעבור כמו בסיפא ס"מ דהכא ברי ונטעמא מכוס דמדינה אפילו ישיבה הוא ליה למשרי כל היכא שלא מכוין דהא קי"ל בפרק כל שעה [דף כ"ה ע"ב] דאפשר ולא קא מכוין ברי אלא דהוישינן שמא ישהה בישיבה והתי לכווני. אבל העברה בעלמא דלא שייך למיתם בה טלי הלי ברי והתיה דאסור מכוס טומאת ע"ז. הר"ן: בצלה. כתב הר"ב ללא תתא טף וכו' אלא מן האילן והלאה דכשהתמה במזרח לא במערב יש לכל דבר לל אורך. וכל זמן שלא עברו מדת אורך

ראשון לציון

ן בפשנה סיידו וכיירו לע"ז במשנ"ג וק בגמרא מ"ז ע"ב ותוס' אתא וכיירו אבן בעבוך אוהל ומייר בריב"ם עי' יסל"מ תוי"ט ד"ה וכיירו סיבם הר"ב פשוט וציור לשון לתמיה כוי ז"ל העבוך עבך כיר סיבם סוד נסיד כיור שייר ציור אחד ובדקוהו. נכי"ם בדקוהו. אמר להן הואיל. נכי"ם א"ל ר"ש הואיל. להן (אות) האילן. נד"ל ליתא. הנ"מ מנין נשם ס"ל לכם. ח"ל ואם ישב מתור ולא. נד"ל אם. לא וכ"ה לא גם בכי"ק ונמבכי"ר.

הכנים לתוכה ע"ז. פי' ס"ח פה' ס"ז ס"ל שמ"ב נאמן מ"ם פיס"ב ס"ד כ"מ קס"ה ס"ב: אבן שחצבה מתחלה לבימוס. מיי' ס"ב ס"ד: תעמיד עליה ע"ז. מיי' שם כ"ה פיס"ב שם ס"ד: שלש אשרות הן. כ"ח פ"ח מהלכי עכו"ם ס"ב: אילן שנטעו מתחלה לע"ז. מיי' ס"ב מהל' ע"ז פ"ג כס"ג נאמן מ"ם פיס"ב י"ד פימן קס"ה ס"ו: גידעו ופסלו לע"ז העמיד תחתיה לע"ז. מיי' שם כ"ד פס"ג שם מה"ב שם: כל שעובדין אותה כו'. מיי' ופס"ג שם פיס"ב שם כ"ו ח"ל לא ישב בצלה. מ"ח ע"ג מיי' פ"ז כ"ה כ"ז מי' יס"ם פס"ג נאמן מ"ם פיס"ב י"ל פימן קס"ג כ"ם:

שנויי נוסחאות

בית שבנוי. נד"ל ונכי"ק ונמבכי"ר. שבנאו. ל"ע"ז. נד"ל ונכי"ק לשם ע"ז וכן נסמוך. סיידו וכיירו בכי"ק ונמבכ"ר. וכיירו (נד"ל) וכן נסמוך ופי' הוי"ש ונתוס' ר' אלחנן (כ"י) וכיירו בלש"ם כן גורס רש"י. ול' רגיל לגרוס וכיירו בריש"ם וקורות אריזים ת"ר ניירוי אלא ומכם אין לגרר אם הוא בדל"ה לו ברי"ם עכ"ל (ד"ם). ופי' בעיון הכלם. הכנים לתוכה ע"ז והוציאה. נד"ל ונכי"ק ונמבכי"ר. ..להוכו.. וכן סולקנמבכ"ר ד"מיזרו ווייל ובמלוקי ובר שמות דפו"י (מלבד ד"ע) המוסגה בשמות גם כלא העמיד עליה ע"ז וסילקה וכגיס פסרכם"ה כלבעיו (ד"ם). שהצבה. נכי"ק שהצבה. לבימוס. נכי"ק לבומס. וכיירה. נכי"מ וציירה. (והידש) נוטל מה שחידש. במנכ"ג נוטל מה שבייר וביירד ומותרת וליתה וכ"ם וליתה גם נמס' ד"ו (ס"ש) ובס"ו ריוות ומנסוכה. הרי זו מותרת. נד"ל הרי זה מותר. הרי זו אסורה. נד"ל ונכי"ק ונכי"ב ונמבכי"ר חרי זה אסור. העמיד תחתיה ע"ז וביטלה כ"ה במנכ"ג ד"ו ובמנכ"ב ד"ח. ונטלה וכ"ם גם נכי"מ(ובס תחתיו וכמו שהוא נד"ל ונכי"ק ובמנכ"ל)אפי' רוי"ם. הרי זו מותר. במנכ"ב הרי זו מותרת. איזו(היא)במנכ"ב ליתה ואיתה במנכ"ב ד' ווייליא ובכל המקומות. שיש תחתיה. נכי"ק ונמבכי"ר שתחתיה. ר' שמעון אומר. במנכ"ב ד' פירוו כלן ר' יסמעאל. ומעשה בצידן. נד"ל ונכי"ק מעשה.. ונכ"ם במבכי"ל (ובס בציידן). ומצאו תחתיו. נד"ל ובמנכ"ר ובכי"ף ובגר"ם והיה תחתיו. אמר להן ר' שמעון. במבכי"ל ..ר' יהושע. בדקו. נכי"ק ביודקו (נד"ל).

הגל את מדת גובה קומת האילן הגל עב וחשוך. מכאן ואילך הגל דק וקלוש. רש"י בגמ'. ועמ"ש ריש פרק ה' דפסחים: ואם עבר טמא. גמרא מ"ש לא אפשר לליכא תקרובת ע"ז [וגמלא האילן מאהיל על התקרובת ועליו] מני ר"י בן בתירה היא דהניא ר"י בן בתירה אומר מנין להקרובת ע"ז שמטמא באהל בגמר (תהלים ק"ו) וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמא באהל. ותמיהני דלא קאמרינן מכוס היא עצמה בהיא ע"ז ומהלה עליו דהא לא שאני לן בין מהאיל על המת ועליו. לא שהמת עצמו מאהיל עליו כדהכא בהדיא בריש פרק ג' דעדיות. וריש פ"ג דאהלות. ולכאורה אין נראה לומר דר"י בן בתירה דוקא תקרובת שבירה ליה דמטמא. אבל לא ע"ז עצמה. חדא שאין זו שבירה. ועוד דקרא גופיה דכתב זבחי מתים מטמא דע"ז עצמה מתים קרי לה. וכי אמרינן דזבחי מתים לטמוי באהל. כ"ש דמתים גופייהו דהייגו ע"ז עצמה דמטמא באהל דהא מתים קרינהו ["והא דבפרק ר"ע במסכת שבת דף פ"ג ע"ב. מסקינן דאין טומאת אהל בע"ז שביעה לי מלתא דלהיא סוגיא אין טומאת אהל בע"ז כלל. בין לעצמה בין לתקרובת שלה. אלא ר"י בן בתירה נקט תקרובת לרבותא כ"ש ע"ז עצמה. ואפשר דגמ' נמי דנקטה ח"ל דליכא תקרובת ע"ז שהוא ג"כ מכוס רבותא בעצמה דאפילו מכוס חשבא זו ליכא למיחש אבל ראיתי בתוס' פ"ק דחולין דף י"ג [ע"ב] דמפרשינן דלר"י בן בתירה טומאה זו דאורייתא היא. [ועיין מה שכתוב לקמן בשם רש"י ור"ן ורמב"ם] ואפ"ה בגוזלת את הרבים לא גזרו בחשבא זו. ע"כ. דש"מ דמכוס ע"ז עצמה לא הוי טומאה כלל אלא מכוס הבא תקרובת בהתיה וכדמטמע ודאי ליבנא דגמ'. לכן אפשר לי לומר דאין ה"ג דאף לר"י בן בתירה אין טומאת אהל אלא בתקרובת ולא בע"ז עצמה. ואל תתמה דהכי אשכחן בהדיא בגמ' לענין ביטול. דבע"ז מועיל הביטול כדתנן בסוף פרקין ובמשנה ד' פרק דלקמן ואילו בהקרובת אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף א"ר שאין לה בטילה עולמית שנאמר ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטול לעולם. אף תקרובת אין לו בטילה לעולם. כדאיתא ר"פ דלקמן דף ג': ועבר. דדאיכא דירכא אחרינא [הקלר כזה. תוס'] מש"ה דיעבד אין. לכתחלה לא. אבל בדליכא דירכא אחרינא עובר אף לכתחלה. ואיכא מאן דמתני בהדיא עובר ואיירי בדליכא דירכא אחרינא. גמ': טהור. פירש הר"ב דטומאה דרבנן היא. וקרא דמייתינן אסמכתא בעלמא היא. רש"י והר"ן וכן דעת הרמב"ם ברישא פ"ז מהלכות הטומאות. ועמ"ש לעיל [ד"ה ואם]. בשם התוס' דחולין: ["אבל לא בימות החמה וכו' ולא בימות הגשמים. ולא קהני ואם אתר אסור כדקתני ריסא ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא דלא אסרו הגאה בדיעבד. הרא"ש פ"ק דחולין סימן ט']: והחזרין. פירש הר"ב חזרת ובערבי הס"ת. ובמשנה ו' פ"ב דפסחים מסיים לטו"גא בלע"ז. וכתב הרמב"ם חזרין רבוי חזרת: רבי יוסי אומר אף לא ירקות וכו'. כתב הר"ב לדבריהן של רבנן קאמר וכו' והלכה כר"י וזה וזה נורם מותר ולא קיי"ל כמתני' [ד]אבל לא בימות החמה. מסקנת הפוסקים. והקשה הר"ן דהא אף ר"י אוסר זה וזה נורם לכתחלה כדתנן [סוף פ"ק דערלה] רי"א וכו' אין מוטפין אגוז של ערלה. ותירץ דשאני התם שהוא כמבטל איסור לכתחלה. אבל כגון ירקות דמתני' דהגאה ממילא אתיא לא דמי למבטל איסור לכתחלה. ע"כ. ועמ"ש לקמן: שהגמייה. עמ"ש בספ"ג דמעילה: ת חדש יותן. כתב הר"ב הא מתני' אליבא דמ"ד זה וזה נורם אסור ואין הלכה. הלכך בין חדש בין ישן יותן וכו' כדי שלא יהנה וכו' דאפילו למ"ד זה וזה נורם מותר לא שרינן לכתחלה כמ"ש לעיל הלכך יבן כיון דבני ליה בציטן ולא מפסיד מידי אלא איסור הגאה לתודיה. לכך צריך ליטן. אבל חדש אם נאמר יותן יפסיד ההטר הלכך כדיעבד חשיב ליה. תוס' פ"ב דפסחים דף כ"ו. והכא לאו ממילא הוא. כמו בירקות דלעיל: הפת אסורה בהגאה. כתב הר"ב והוא שאבוקה כנגדו וכו' ויש שבח עצים בפת. והכי נמי במתני' ד' וה' בפרק שני דערלה. אבל לא כן בריש פ"ב דמעשר שני. ומשמע למדהי מהתוס' פרק בתרא דמכילתין דף ס"ו [ע"ב. ד"ה אמר רבא] שכתבו דלא שייך לאסור שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הגאה מכוס דיש שבח עצים בפת. הייט שבח הגאה דעצים בתוך הפת וחביב נהנה מן העצים והביאו ראיה לדבר. וכן נראה שם מפירש"י: וכ"כ התוס' ג"כ בפ"ב דפסחים [דף כ"ו]. והלכך בעיסת מעשר שני שאפי בעצים של חולין השבח לשני. ואין חולקין השבח לעצים של חולין וכ"ש דהתם תומרת הוא: אסורה בהגאה. ה"ג ה"ל להר"ב לכתוב אמאי לא אמרינן יאכר הון מדמי איסור שבו כדאמר רשב"ג בפרק בתרא [דף ע"ד] כמ"ש הר"ב במ"ו פ"ג דערלה. דה"ג פרשינן בירושלמי בסיפא אלא בו את הבגד אסור בהגאה ומבני לה כי היכי דמבני הר"ב התם בערלה דהיינו במה יחזור וימכרנו המכו"ס לישראל. וכמו שהביאו התוס' דהכא,

ופיימו

תחתיה. ואם עבר טמא. היתה גוזלת את הרבים. ועבר תחתיה. טהור. וזורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים. אבל לא בימות החמה. והחזרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים. מפני שהגמייה נושרת עליהן. והוה להן לזבל: ת נטל ממנה עצים. אסורין בהגאה. הסיק בהן את התנור. אם חדש יותץ. ואם ישן יוצן. אפה בו את הפת. אסורה בהגאה

וחס עבר טמא: היתה גוזלת את הרבים. בעופה טמא לרה"ר: טהור. דטומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת הרבים לא גזרו רבנן: ירקות בימות הגשמים. שהאילן קשה להם במוגע החמה מלבא: אבל לא בימות החמה. שהגל יפה להם: והחזרין. חזרת. ובערבי הס"ת: לא בימות החמה [ולא בימות הגשמים]. שהגל יפה להם לטולם: שהגמייה. עלין העשרין מן האילן בימות הגשמים ובגמרא פריך דהא שמעינן לרבי יוסי דאמר זה וזה נורם מותר. לעיל בפרקין גבי מפרר וזורה לרוח. ואע"פ שבעצה זבל. דהיכא שהיתר והאיסור שניהם נורמין להביא הדבר. כגון שהקרקע בל היתר. והזבל בל ע"ז בל איסור נורמין לגמיחת הירקות. שבירה ליה לר' יוסי שהוא מותר. והיכי קאסר הירקות הכא מפני שהגמייה נושרת עליהן. ומבני שר"י הכא לדבריהן בל רבנן קאמר לדידהו דאמריתו זה וזה נורם אסור. היה לכם להסור הירקות מפני שהגמייה נושרת עליהן והיא שווה להם לזבל. ורבנן שבדי שאני הכא שאין האילן הבא בל ע"ז מועיל לירקות בלום שמה שמשביח להם בגמייה. פונס להם בלל. והלכה כרבי יוסי וזה וזה נורם מותר: ת נטל היטנה. מן האבנה: חדש יותץ. שהיסק הראשון בשמיקין ההטר הוא מחשמו ומחזיק. והרי נתקן בהסורי הגאה. והא מתניתן אתי אליבא דמ"ד זה וזה נורם אסור. ואין הלכה. הלכך בין חדש בין ישן יוצן. בלא יאפו בו את הפת בהיסק זה עד שיצטנן ההטר בדי שלא יהנה מעצי איסור: הפת אסורה. בגמרא קאמר והוא שאבוקה בנגדו שבל שעה שהיה פת נאפה היה דולק האור בפי ההטר

דאיתה גוזלת את הרבים. מי"ל עם ומי' נכ"ב פיב"ב עם כ"ו: הי"א אף לא ירקות: נגיל מ"ב כ"ח: ת נפל בשנה עצים. פ"ש פ"ג פסחים כ"ו פ"ח מ"ו פ"ח מכ"ז הי"ב פמ"ג נאון פ"ם פיב"ב ו"ל סיגן קפ"ב פ"ז: אם חדש יתץ. מי' ומשנמי מלכ מ"ב כ"ב מפחים פ"ב מ"ח (נ"פ"ם): ואם ישן יוצן כו'

שנויי נוסחאות

(את) הרבים. במשנ"ב ד' פיגון רשות הרבים. ועבר. בד"ל ופסד ואוכל מבמ' דש"ם היא (ד"ם). וזורעין. בכי"ק ובמשנ"ב ו ב מ ב י ל ל וזרעין. והחזרין. ב מ ב ל ל ב ההחזרין; בכי"מ וחזרין: במשנ"ל והחזרן; בד"ל ובכי"ק ובחזרים; בנא"ם ד"ו והחזיון. שהגמייה נושרת (עליהן). במשנ"ב ובמשני"ל שהגבייה.. וכ"ה בד"ל ובכי"ק (וכ"ם ליהם): במשנ"ב ד' פיגון שהגיפה.. והוה להן לזבל. בד"ל ובכי"ק והוא בא להם לזבל. ובאמת ב: לא יתות אינה לבון מבנה (ד"ם): ת יוצן. בכי"ק יצן. את הפת אסורה. בכי"ק ובנשני"ל את הפת הפת אסורה. נתערבה באחרות. בכי"מ ובכי"ק ..באחרות ו א ח ר ו ת באחרות.

תוספות חדשים

ת ברע"ב ד"ה לא בימות כו"ל אל מו'. והרמב"ם פיא סעם לימות הגשמים לף ולכא המם מ"מ מי גשמים מיקון: ת הר"ב ד"ה הפת אסורה כו' שאבוקה כו' עכ"ל. עיין נפ"ד יו"ד בסי' קמ"ב מה שכתב בתוספה להלן בין ע"ש בשאר איסורין:

בתור ואופהו. שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהיה האיסור בעין ויש שכח עליו בפת: יוליך הנאה לים המלח. דמי כסר שנתערב: כרכור. יש לאוכלים עץ עבוי כדמות מחט של סקלין ומעבירין אותו על הבשר כשהוא מתוח לפניהם באריגה. ואשמועינן מהגיתין פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בהנך הרבי דאי אשמועינן בקמייתא הוי אמינא בהך קאמר רבי אליעזר מבוס דבעידנא דקא גמרה פת אקלי ליה איסורא. אבל כרכור דאיתא לאיסורא בעיניה. אימא מודה להו לרבנן. ואי איתמר בסאיך. בהא קאמרי רבנן אבל בקמייתא אימא מודו ליה לר"א לריכא. והלכה כר"א ואפילו חבית של יין נסך שנתערבה בחביות של יין של היתר מוליך דמי לאותה חבית לים המלח והשאר כולן מותרות בהנאה: ר' ביצד מבטלה. עובד כוכבים לאחרה: קרסם. קמטים יבשים שבאילן נטלן לגרסו לברוף: וזרד. כרת ענפים לחים בגה: שפאה. תרגום ואכות לאותו סתון (דגריס פ') ושפית יהיה: לצורכה. כדי ליפותה. ואין מבטל פ"ז אלא עובד לע"ז גדול ובן דעת שידע בטיב פ"ז ומשמשיה. ואפילו אם בטלה בע"כ הרי זו מבוטלת:

פרק ד א רבי ישמעאל. זו בצד זו. וכ"ש אחת על גב שתים שזו עיקר מרקולים. [מרקולים שם ע"ז הגרסא נלשונם מערקוריים]: בצד מרקולים. בלד ד' אמות של מרקולים כלומר שהאבנים רחוקות ד' אמות מן המרקולים וידוע דאלו

בהנאה. נתערבה באחרות. כולן אסורות בהנאה. רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח. אמרו לו אין פדיון לע"ז. נטל הימנה כרכור אסור בהנאה. ארג בו את הבגד. הבגד אסור בהנאה. נתערב באחרים ואחרים באחרים. כולן אסורין בהנאה. רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח. אמרו לו אין פדיון לע"ז: ר' ביצד מבטלה. קרסם וזרד. נטל ממנה מקל או שרביט. אפילו עלה. הרי זו בטלה. שפייה לצורכה אסורה. שלא לצורכה מותרת:

פרק ד א רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו. בצד מרקולים אסורות. ושתים מותרות.

וסיימו בו וכן יש לפרש באפה את הפת דדרך ליקח פת מן העכו"ם. פ"כ. וג"ל באחר שהתירוהו כמ"ש הר"ב במ"ו פרק דלעיל ומש פירש הר"ן דבימי רבי הותר. ועיין בר"ן פ"ה גבי הסיא פתא דחיטי דנפל עליהם חביתא דיין נסך וכו' אך רבים החולקים וס"ל שלא הותר בימי רבי וכן דעת התוס' עלמס דף ל"ה בד"ה מכלל דאיכא וכו'. ועיין במ"ח פ"ב דמכשירין. לכך צריך לומר דה"ק דדרך ליקח פת מן העכו"ם. כדי להאכיל לפועליו העכו"ם. ופת דהכא אסור בהנאה ומיישינן. כך כ"ל. ולפ"ז מ"ש הר"ן דהתם בערלה דתנן הבשל שבשלו בקליפי ערלה ילדק ולא אמרי' ימכר חוץ מדמי איסור שבו דהייט דוקא בתבשיל שנאכל כמות שהוא מי [ה"ג שאינו עולה על שלחן של מלכים] שנקח מן העכו"ם הא בשאר המבושלים לא ילדק אלא ימכר כרשב"ג. עכ"ל. דוקא לשטתו דס"ל דבימי רבי הותר ומצינו לתרוצי דהא דלא תנן הכא בפת דימכר מבוס דלאחר שהותר איכא למיחש שיחזור וימכרנו לישראל אבל לדסבירא להו דבימי רבי לא הותר ומעמא דדתיבנא שמא יקנה לפועליו העכו"ם התם נמי בערלה בכל תבשיל מיירי. ומבוס חבשא דשמא יקנה לפועליו הוא: נתערבה באחרות כולן אסורות. י"מ מבוס דדבר שבמנין הוא. כגון כברות בעל הבית דחשיבי [כדתנן במשנה ז' פ"ג דערלה וע"ש משנה ח'] ולא בטלי. אבל כברות שאינן חשובות בטלי ברובא. ואחרים פירשו דכיון דאיסורי ע"ז ניתנו אסורים בהנאה אע"פ שאין דבר שבמנין. הר"ן. ועמ"ש במשנה ט' פ"ה: יוליך הנאה לים המלח. פירש הר"ב דמי כסר שנתערב. וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות עכו"ם. והקשה הר"ן דה"ל למימר יוליך דמי אחד מהן לים המלח ומאי יוליך הנאה אלא ודאי משמע דאהנאת עצים קאי כדברי רש"י ז"ל והרי אין המדומע והמתומן פוסל אלא לפי חשבון. [כדתנן במשנה ו' פ"ה דתרומות] גם הרא"ש כתב דכיון שנסתלק הנאת נוף האיסור הותר הכל אבל בלא תערובות לא הקילו להתיר בהולכת הנאה לים המלח עכ"ד. ועמעמא כתב הר"ן דכי היכי דלא שריגן למכור חוץ מדמי האיסור ביין נסך גמור כמ"ש הר"ב במשנה י' פרק בהרא ואפ"פ דבמכירה אינו נהנה מן האיסור כלל כ"ש הכא שנהנה ממנו לאחר שיוליך הנאתו לים המלח הלכך ליכא למכרי אם הפת היא בטינוף ולא נתערבה הואיל ויש בו ודאי תערובת ע"ז. כך כתב לדברי האוסרים בלי תערובת. אע"פ שדעתו מסכמת לרש"י גם בזה הר"א אריסא קאי. ואף בלא תערובת הוא אומר יוליך הנאה לים המלח כיון שלא נתערב בפת ממנו של איסור לא דמי לעירוב יין נסך. פ"כ. ובמשנה ו' פ"ג דערלה כתבתי דלהרמב"ם ובכן נראה גם דעת הר"ב לר"א נמי לא סני יוליך אלא ע"י מכירה ונמצא שאינו נהנה אף בכאן מ"מ ס"ל דלא תקנו בוס סיהר אלא בתערובות בלבד. ומ"ש הר"ב והלכה כר"א וכו' נמ'. ומ"ש אפי' חבית של יין נסך היינו אפילו יין נסך גמור ולפיכך לא הותר אלא בחבית שנתערב בחביות דאילו סתם יינם אף יין ביין מותר כדלקמן פרק בהרא משנה י' ומיהו אף בסתם יינם בחבית בחביות צריך ג"כ הולכת הנאה זו. כמ"ש הרמב"ם בהדיא בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות: נתערב באחרים ואחרים באחרים. כתבו התוס' דר"ת לא גרס ואחרים באחרים. ור"י בר ברוך גרים ומפרש וכו' כמ"ש הר"ב לשתי הדשות במשנה ו' פ"ג דערלה ובפסחים פ"ב דף כ"ז כתבו דבסדר המשנה ליתיה. לא הכא בע"ז ולא התם בערלה: ר' ביצד מבטלה. פי' הר"ב עכו"ם לאחרה. ומצינו שהבטול מועיל מפרש הר"ב בפרק דלקמן משנה ד'. ומ"ש הר"ב ואפילו בטלה בעל כרחו. עמ"ש בזה בפרק דלקמן מ"ה: שפייה לצורכה וכו'. פי' הר"ב שפאה תרגום ואכות וכו'. ונראה שכולל כל הבטולים קורלן בכלל שפייה ואתא לאשמועינן החלוק שבין לצורכה ושלא לצורכה. וכן יראה לשון המור פי' קמ"ז. אבל הרמב"ם מפרש שפייה גרידתא. ומשמע דענין בפני עצמו הוא. וכן לשון בחבורו ספ"ח מהלכות עכו"ם. אז שפאה שלא לצורכה וכו' שפאה לצורכה וכו' וקשה דמאי שנא דשפייה תק לצורכה מפי מדאיכ והרי שוים הם:

פרק ד א שלש אבנים זו בצד זו. כתב הר"ב וכ"ש אחת ע"ג שתים שזו עיקר מרקולים והחלתו. רש"י: בצד מרקולים. לשון הר"ב בצד אלכע אמות של מרקולים. ורבנן סברי וכו'. נראות עמו לומר סמוכות לו דאיכא למימר

יוליך הנאה לים המלח. פ"ל תפ"ג שם פוש"ב שם ' נמל חימנה כרכור. יהוצאי עלה פ"ג פ"ם פ"ל: שם הי"ל שם פ"ב: יוליך הנאה לים המלח. פ"ל שם פוש"ב שם: ר' ביצד מבטלה. פ"ל פ"ב: קרסם וזרד נר פ"ל פ"ח פ"ל פ"ל הי"ב פפ"ב מלין פ"ב פוש"ב י"ל פ"ש קפ"ו פ"ו:

פ"ד א רבי ישמעאל אומר כ"פ פ"ב:

שנויי נוסחאות

יוליך הנאה נר"ל ונמצינ ד"ו יוליכנה ואינו נכון. הימנה ברכור. בכ"ק מסנו ברכר וכ"ה כרכר גם בכ"מ וכ"ה במכנ"ר (ושם מסנה); נר"ל מסנו בדכר וכ"ה בר"מ"ם ד"ו; בכ"מ ד"ו בירכר וכד' יוסמיטן בירכור. (ואחרים באחרים). נר"ל ובכ"ק ובמכנ"ר ליתא ונ"ל לעיל. קירסם וזרד. בכ"ק קורסם וזיריד; במכנ"ר ד"ו קירסים וזרד; במכנ"ר ..זירד. הרי זו בטלה. נמכנ"ר ד"ו הרי זה..; בכ"ק. בטלהו"כ במכנ"ר ..ביטלה. שפייה. במכנ"ר שיפה; במכנ"ר שפאה וכ"ה נר"ק; בכ"ק שפיה. לצורכה אסורה שלא לצורכה. נר"ל ובכ"ק לצרכת ..ושלא לצרכת. וכ"ה ושלא גם במכנ"ר:

פ"ד א ושתים מותרות נמ"מ שתים..

תוספות רע"א

י' [אות יב] בהשנה לצורכהאסור'. והשם אים מותרים. נמרא:

אור גדול

פ"ג ט בהשנה יוליך הנאה לים המלח. עיין ברע"ב דהלכה בר"א אאילו חבית בחביות. ועיין בר"ן שהביא מרבינו יונה שהחמיר וסובר דלא אמר ר"א יוליך הנאה לים המלח אפי' בתערובות חביות בחביות כל שהוא מאיסורי תורה והביא ראי' מהא דתנן רפ"ג דערלה בגד שצבעו בקליפי ערלה וחבילי תלתן של כלאי הכרם דבנתערבו כולם ידלקו. והר"ן דחה דבתקנה לא מיירי. עי"ש. ולא הבנתי כלל הא אף דלא מיירי בתקנה מ"מ איך שייך הלשון כולם ידלקו הא כיון דשורף אחר שוב הוי כהוליך הנאה לים המלח דאיכ לא בעי שריפה וא"כ איך שייך הלשון כולם דכולם ידלקו וא"כ א"ש ראיית רבינו יונה ודחיית הר"ן אינה מובן כלל. אמנם אפשר דמ"ש דאסר דבנתערבו כולן ידלקו אינו ראי' דאפשר דבאמת אינו מובר כר"א והא דהירו' דקרק סריסא שם בגר שצבעו בקליפי ערלה ידלק דשמעת דלכ"ע ליתא תקנתא דאף דאפשר דלא אתיא כר"א אכתי קשיא אמאי לא תני פלוגתא ר"א בהא דלא שייך לחקשות כן בפלוגתא ר"מ ורבנן. וברוחק יש להעמיס זה בכוונת הר"ן. אמנם אכתי קשיא לי מובחים (דף ע"ד) דקאמר רב בסבעת של ע"ז שנתערבה בק' ונפל א' סהם לים הגדול דהותרו. הא אפילו בעצמו יכול להפיל דהוי כהוליך הנאה. והתם משמע דדוקא נפלה ולא הפילה בידים. וע"כ כרבינו יונה. ובזה תמוה לי ג"כ דברי התוס' זבחים (דף ע"ב) בד"ה כולן דכתבו באמצע דבריהם דלפי"ז לקמן בהתיא דסבעת וכוסות מהני הולכת הנאה ותמוה כנ"ל דלפי"ז ל"ל נפלה הא בידים יכול להפיל. גם לא הבנתי מ"ש שם ובבכורות (פ"א ב') דגבי פת אסור לסבור חוץ מרבי איסור משום שמא יקנה ליתן לפועליו. הא כיון דנותן דמים בערז הוי בהולכת הנאה. אמנם ז"ל דהא עוקר הדמים לעכו"ם ולא לים.

דמיה נפול. ומסקי התוס' [ד"ה במקורבות]. דהייט כגון אמה לו חלי אמה. ומ"ש הר"ב בין בתים בין בלם אסורים. אמלתא דר' ישמעאל מהדר. דאמר בתים. אבל לרבנן ה"ה אחד נמי אסור והכי קאמרי בגראות עמה כל האבנים שגראות עמה בין בלם בין בתים בין אחד. וכגמ' איתא נמי כה"ג ר' ישמעאל אפי' תרתי נמי להתרו. וכתבו התוס' ה"ה דהוה מלי למימר אפי' חדא נמי מתסר אלא מבוס דבמתני' נקט בתים מותרות. נקט נמי הכא בתים. ע"כ. ולכון הרמב"ם בפ"ז מהלכות עבו"ם וכן אבני מרקוליס כל אבן הגראית בהיא עמו אסורה בהגאה: ב הרי אלו מותרין. כתוב אחד אומר (דברים ט"ו) ותרצו את בקולינם ואת גלוליהם עץ ואבן [כסף וזהב] אסר עמהם. מכמע בסיו מקריבים עץ ואבן. וקרי ליה בקולים. אלמא כל מה דמקריבים קמיה מתסר. וכתוב אחד אומר (שם ז') לא תחמוד כסף וזהב עליהם. אבל עץ ואבן לא כתיב. הא כולד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של טי אסור. שאינו של טי מותר. אף עמהם דבר של טי אסור. ושאינו של טי מותר. אבל איפכא לא דא"כ לא יאמר עליהם. גמ': פרכילי ענבים. ועטרות של בבלים. הני מדין תקרובת מיתסרי. דבגמ' דף כ"ח ע"א מוקמינן להו כגון בבלרן מתחלה לכך והוו כעין פגים כיון שהיו בתים במקדש לבסורים [אלא כרש"י ממפרש שבבלירתה עבדה לע"ז והוי כבסר מקל לפמה דדמי לזביחה] ואע"ג שאין בהם עבודה לגבוה. כעין פגים מקרי. ויינות ובמנים וסלתות נמי פגיעא דכעין פגים הוא דהא איתנהו במקדש יין לנסך. במנים וסלתות למנחות. ובטולהו הני חייביגן דלמא עביד בהו תקרובת כעין פגים מנסך היין. והקטיר קלת מהבמן והכולת. ואלו בבמלהו ביריס הן. כדעבדינן במקדש ומש"ה מיתסרי. הר"ן: פרכילי ענבים. כבהענבים כרותים עם הזמורות נקראים פרכילי ענבים. כך פי' הר"ב במבנה ג' פ"ק דטוקלין: ג נהנין מהן. דאין הקדש לע"ז עד שיקריב בתקרובת. רב"י: שלא בטובה. פירש הר"ב אלא יעלה בסבר לגומריס. וכפירוש רש"י. והקשו בתוספות פרק דלשיל דף מ"ד דלכון בטובה לא מבמע הכי. והדרבה בסבר ובלא בסבר מיבעי ליה. ועוד דאי בסבר. בסיפא כי איכא לאחריס חלק בהה דברי [ועיין לקמן] אמאי הא מרויח לע"ז. ובס מפרש"י אלא בטובה אלא יחזיק טובה לע"ז. ע"כ. וגראה סר"ל וכ"ש אלא יתן בסבר. וכהסיא דריס פרק ה' דעדיות. ומבמה ב' פרק ד' דבביעית לענין פירות שביעית. וכן פירש הר"ן בשם הראב"ד. אבל התוס' כתבו לע"ס בעותיס להס בסבר ברי. ולא דמי למתני' ד' פ"ק דחגיגה מעוטרות אסור ליקח מהס מבוס מבס ע"ז. דהתס מיירי בהמבס הוא לצורך הע"ז. ובהכי מתרלה נמי דבפ' ד' דנדריס מבמה ו' במודר הנאה דאסור ליקח ממנו אלא בפחות כדהקבה מינה הר"ן על פירש"י. וכיון דאלו לע"ז עצמו לא קביא מינה כלל: שלא בטובה. פי' הר"ב אלא יעלה בסבר לגומריס. איכא דמתני לה בגמ' אריבא. ואיכא דמתני לה אסיפא. והרמב"ם [פ"ז] פוסק לקולא כמאן דמתני אריבא. אבל זהו לפירושו דמפרש בטובה בדברים בהראב"ד והוי מדרבנן ולהכי אזלינן לקולא. כ"כ הר"ן. אבל בבאר הפוסקים מפרשים כמאן דמתני אסיפא ואפי' יש לאחריס חלק בטובה עם בומריה: ד נברי מבטל ע"ז שלו. כתב הר"ב דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש בהן טהגן בהן מנהג אלהות. אבל אם בטלום הרי הן בטלים. וכ"כ הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ע"ז. ולריך לומר דס"ל אלהיהם למה לי. דאי לדלשיל מבפסלו נעבה לו לאלוה לחוד אתא. הוה מלי למכתב פסיליהם תשרפון באש. אלהיהם דכתב קרא למה לי דוהאי למטעמי דכל פסילים אפילו באינם אלהים בהגריבן הכתוב בריפה אלא אלהים הבמוטינן בהן טהגן וכו'. ומיהו בגמ' [דף נ"ב] דמ"ן דדרים פסילי אלהיהם מבפסלו לאלוה נפקא ליה בפוסל אליהו מדכתיב בהיפא דקרא לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. וקשיא אהדדי. כתיב לא תחמוד. וכתיב ולקחת לך. הא כולד בבלו לאלוה לא תחמוד. בבלו מאלוה ולקחת לך. פירש"י דבבלי דריבא דקרא תרי גווני מבמע ודרבינן ליה אאיסור והיתר דקרא: ושל הבדו. וג"א ובל ישראל וכן העתיק הר"ב ופי' בזמן בית בה בתפות ואין בן הלבה וכו'. וגגמ'. דרבי בילדותו בנה ובל ישראל ובלומר דבותפות. ובסבר ישראל אדעתא דעבו"ס פלח. וכיון דעבו"ס מבטל דנפשיה. דישראל נמי מבטל. ובזקנותו בנה ובל הבדו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח. כי מבטל נכרי דנפשיה. דישראל לא בטיל: ביטל מבמנה. דמבמנה בתרה גרירי. הר"ן:

שגראות עמו אסורות. ר"ל פ"ז בכ"ל פ"ז ה"ז בפ"ג ולהון כ"ה: ב מצא בראשו מעות. ל"ל ע"ג מ"ל פ"ז ה"ז פנולה זה הפ"ו בפ"ב ולהון פ"ה מוס"ב י"ל כיון קפ"ם פ"ם: וכל דבר טו. ר"ל בס פת"ב ס"ג: ג עבודה זרה שהיה לה גינה כו'. ר"ל ע"ב לגיל ר"ל ע"ב מ"ל פ"ז בס"ל ה"ז בפ"ג ולהון פ"ה מוס"ב י"ל כיון קפ"ב ע"ג: ד ע"ז של נכרי אסורה כיר. ל"ם ע"ב ירהנלמי כלון ע"ב ר"ל מ"ל פ"ז בס"ל ה"ז בס"ג ולהון פ"ה מוס"ב יולל סיון קפ"ם פ"ם: נכרי מבטל ע"ז ישלו. ל"ב ע"ב ר"ל ע"ב נקמן ר"ל ע"ב מ"ל פ"ז בס"ל ה"ז בפ"ג ולהון פ"ה ב"ם ר"ל כיון קפ"ל פ"ם: וישראל אין מבטל כו'. מ"ל בס בס"ב בס פ"ל: המבטל ע"ז מבטל מטמטיה. מ"ל בס בס"ב בס בס"ב ר"ל:

שנויי נוסחאות

שגראות עמו אסורות ושאין גראות עמו מותרות. בד"ל את שהוא גראה עמו אסור ואת שאין גראה עמו מותר וכ"ל בכ"ל ובמבנ"ל (וכהם ..שאינו גראה..) ובוסה הדפוס עדיף דקלי לדר"י ובדלמר בגמ' ומי' נהתוכ' גלאמי (ד"ם): ב בבות או בלים (הרי אלו) מותרין. בכ"מ או בבות.. מותרין ולוקח, ועטרות. במבנ"ל עטרות.. ויינות ושמנים. בכ"מ יינות שמנים וכ"ה שמנים גם במבנ"ל. קרב על גבי. בכ"מ ..לגבי; בד"ל ליקרב..: ג שהיה לה גינה. בד"ל ובכ"ק ..גנה; במבנ"ל שיש בה.. וכ"ה שיש גם בכ"מ. נהנין מהן. בכ"מ בכל המבנה מבנה. (בן) בטובה (בין) שלא. בד"ל ובכ"ק ובכ"מ ובמבנ"ל לתא: ד (אין אסורה עד) שתיבבר. בכ"מ אינה..; בד"ל ובכ"ק ובמבנ"ל מסתעבד ולוקח. ושל חברו. בד"ל ובכ"ק ובמבנ"ל ושל ישראל וכ"ל תוי"ם. וישראל אין. בד"ל ובכ"ק ובמבנ"ל ..אינו. ע"ז בטל. במבנ"ל ..מבטל.

תוספות חדשים

ד תוי"ם סר"ה ושל הבדו כו' כי מבטל נכרי כו' מבמע דוקא תלקו של ישראל לא"י לבטל אבל ללקו יכול לבטל אף בים ישראל בראשות בגווה והיינו בבטובר תלקו של עבו"ם וכ"ב בגבת הבלים ומסיים שם אפילו לתלן דלית ליה גרירה בכלא יש בגרירה דאיסור עבו"ם דרבנן מינו ומעתה יקשה מהני ר' פרק דלשיל. ולא"ם בפי"ש ד"ם הבריו דלא היקן בלום בהיבוא. ותסבר דסיבוהו נמי כולל דישראל לא מלי מבטל גם חלק דדים לא בטיל:

ראשון לציון

ג תוי"ם ד"ה שלא בטובה כו' דל' בטובה לא מבמע בכי עו' עיין יב סדר למבנה: דבסנו נפל ואפי' אדת אסורה ' ופלוגתייהו בתוך ד"א אב אינם גראות עמו דלאו מינה נפל ומ"ל לר"י דאם אין נובח בינתיים דרבן לעשות מרקוליס קטן אפילו

תוספות רעק"א

פ"ד צ' [אות יג] בתי"ם ד"ה בא"ד. דהיינו בבבנן. בעניי לא נראה כן אלא דתוס' ספקי הגראיה עמו זהו מקרי סקרבות לבי"ם אסירי דאסרינן

דלאו מינה נפל ובהא קאמר רבי ישמעאל דג' אבנים אסורות בתין מרקוליס פחות מג' אבנים ובובין מרקוליס קטן בגד מרקוליס גדול. וקטן הנעבה בגד גדול עבדי ליה בגד דהו והין חוסבין ביהיה אחת על גבי בתים. ורבנן סברי אין עובין מרקוליס קטן בגד מרקוליס גדול. הלכך גראת עמו כלומר המוסות לו. דאיכא למימר דמינה נפל. בין בתים בין בלם אסורים. אין גראות עמו מותרות. והלכה כחבמים: ב מצא בראשו. בל מרקוליס: מעות בסות או בלים הרי אלו מותרין. והוא בלא יהו מונחין לעוי [כגון] בהיו המעות מונחים בתים קבור ותלוי לו על לוחמו. בסות מקופלת ומונחת על בתפו. הו על ראשו. בלים נמי מונחים על ראשו. בבל אלו הוים דרך עוי: ג שלא בטובה. בלא יעלה בסבר לגומריס: ד ע"ז של נברי אסורה מיד. דבתיב (דברים ז') פסילי אלהיהם תשרפון באש. דבתיב (שם כ"ז) ובם בסתר עד שיעבה לה דברים בל סתר כלומר שיעבדנה. בהישראל אינו עובד ע"ז אלא בסתר מפני שמתירא מב"ד: נברי מבטל ע"ז שלו. דבתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש. בסתן טהגן בהן מנהג אלהות אבל אם בטלוה הרי אלו מותרים: ושל ישראל. בזמן שיש לו בה שותפות. ואין בן הלבה. דעבו"ם אין מבטל ע"ז בל ישראל אפילו יש לו בה שותפות: וישראל אינו מבטל ע"ז של נברי. ואפי' נתן לו הנברי רבות:

פחסה

בהיסה לגבוה. כעין פגים מקרי. ויינות ובמנים וסלתות וסלתות למנחות. ובטולהו הני חייביגן דלמא עביד בהו תקרובת כעין פגים מנסך היין. והקטיר קלת מהבמן והכולת. ואלו בבמלהו ביריס הן. כדעבדינן במקדש ומש"ה מיתסרי. הר"ן: פרכילי ענבים. בבהענבים כרותים עם הזמורות נקראים פרכילי ענבים. כך פי' הר"ב במבנה ג' פ"ק דטוקלין: ג נהנין מהן. דאין הקדש לע"ז עד שיקריב בתקרובת. רב"י: שלא בטובה. פירש הר"ב אלא יעלה בסבר לגומריס. וכפירוש רש"י. והקשו בתוספות פרק דלשיל דף מ"ד דלכון בטובה לא מבמע הכי. והדרבה בסבר ובלא בסבר מיבעי ליה. ועוד דאי בסבר. בסיפא כי איכא לאחריס חלק בהה דברי [ועיין לקמן] אמאי הא מרויח לע"ז. ובס מפרש"י אלא בטובה אלא יחזיק טובה לע"ז. ע"כ. וגראה סר"ל וכ"ש אלא יתן בסבר. וכהסיא דריס פרק ה' דעדיות. ומבמה ב' פרק ד' דבביעית לענין פירות שביעית. וכן פירש הר"ן בשם הראב"ד. אבל התוס' כתבו לע"ס בעותיס להס בסבר ברי. ולא דמי למתני' ד' פ"ק דחגיגה מעוטרות אסור ליקח מהס מבוס מבס ע"ז. דהתס מיירי בהמבס הוא לצורך הע"ז. ובהכי מתרלה נמי דבפ' ד' דנדריס מבמה ו' במודר הנאה דאסור ליקח ממנו אלא בפחות בהקבה מינה הר"ן על פירש"י. וכיון דאלו לע"ז עצמו לא קביא מינה בלל: שלא בטובה. פי' הר"ב אלא יעלה בסבר לגומריס. איכא דמתני לה בגמ' אריבא. ואיכא דמתני לה אסיפא. והרמב"ם [פ"ז] פוסק לקולא כמאן דמתני אריבא. אבל זהו לפירושו דמפרש בטובה בדברים בהראב"ד והוי מדרבנן ולהכי אזלינן לקולא. כ"כ הר"ן. אבל בבאר הפוסקים מפרשים כמאן דמתני אסיפא ואפי' יש לאחריס חלק בטובה עם בומריה: ד נברי מבטל ע"ז שלו. כתב הר"ב דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש בהן טהגן בהן מנהג אלהות. אבל אם בטלום הרי הן בטלים. וכ"כ הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ע"ז. ולריך לומר דס"ל אלהיהם למה לי. דאי לדלשיל מבפסלו נעבה לו לאלוה לחוד אתא. הוה מלי למכתב פסיליהם תשרפון באש. אלהיהם דכתב קרא למה לי דוהאי למטעמי דכל פסילים אפילו באינם אלהים בהגריבן הכתוב בריפה אלא אלהים הבמוטינן בהן טהגן וכו'. ומיהו בגמ' [דף נ"ב] דמ"ן דדרים פסילי אלהיהם מבפסלו לאלוה נפקא ליה בפוסל אליהו מדכתיב בהיפא דקרא לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. וקשיא אהדדי. כתיב לא תחמוד. וכתיב ולקחת לך. הא כולד בבלו לאלוה לא תחמוד. בבלו מאלוה ולקחת לך. פירש"י דבבלי דריבא דקרא תרי גווני מבמע ודרבינן ליה אאיסור והיתר דקרא: ושל הבדו. וג"א ובל ישראל וכן העתיק הר"ב ופי' בזמן בית בה בתפות ואין בן הלבה וכו'. וגגמ'. דרבי בילדותו בנה ובל ישראל ובלומר דבותפות. ובסבר ישראל אדעתא דעבו"ס פלח. וכיון דעבו"ס מבטל דנפשיה. דישראל נמי מבטל. ובזקנותו בנה ובל הבדו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח. כי מבטל נכרי דנפשיה. דישראל לא בטיל: ביטל מבמנה. דמבמנה בתרה גרירי. הר"ן:

ה פחסה. בפניה. מעכה בקורנס עד שהסיר לורת פניה: גררה. סחוב והסלך בתוך הטיט: אינה בטילה. דלפוס שעה רתח עלה והדר פלח לה: רבי אומר בטילה. פלוגתא דרבי ורבנן כשמכרה לעכו"ס. אבל מכרה לישראל לורף דברי הכל בטלה. והלכה כחכמים: ן שהניחוה. עובדיה. ואין דעתם לחזור: בשעת שלום מותרת. הואיל וילאו לדעה ולא נטלוה עמהם בטלוה: בימוסיות של מלכים. אבני גדת המהוקות בדרך מהלך המלך וכשהמלך עובר שם מוסיפים שם ע"ז והוא מבתהוה לה. ובגמרא מפרש מפני שמניחין אותה כלומר אינן מזוחדות להוסיף שם ע"ז כל שעה אלא בשעה שהמלכים עוברים. ופעמים שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם. הלכך לאו משמשי ע"ז חשיבי: ן אף אנו מחזקים ידיהם של אלו. העובדים לחמה ולבנה אם היינו רואין שאר ע"ז חרבו מעולמן ואלו קיימות היינו מודים לאלו: ח גת בעוטה. שבעטה וברכה עכו"ס: אע"פ שהוא נוטל בידו. ענבים מתוך היין. ועתה' בתפות. מקום אסיפת הענבים העשוי כמין גל קרוי תפות וסבר תנא דידן דאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. וזו מבנה ראשונה היא ואין הלכה. אלא כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך

ח לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתפות.

[ניין] לורף ישראל לורף עכו"ס אלא במכרה אבל לא במשכנה. ע"כ. ולי אין נראה כן מדבריו דאדתידוק מרישיה שכתב במכרה לעורף ישראל בטלה, ולא נקט לו במשכנה דש"מ דבמשכנה אף בעורף ישראל לא בטלה. תידוק מסיפא דאיפכא שכתב אבל אם מכנה לו מכרה לעכו"ס לו לישראל שאינו לורף וכו' אינה בטלה דש"מ דדוקא משכנה לישראל שאינו לורף הא לעורף בטלה. וכן בש"מ כתב כדברי הר"ן. ובמני' דמכרה דנקטי הר"ב והרמב"ם בפירושו לאו בדוקא נקטי. אלא מכרה דתנן ברישא נקטי וה"ה למשכנה: ן מפני שמעמידין אותם בשעה שהמלכים עוברים. פי' הר"ב ופעמים שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם. הלכך לאו משמשי ע"ז חשיבי. וכן ל' רש"י. וז"ל הר"ן כיון שלפעמים וכו' לא קביעי למחשבינהו משמשי ע"ז. ולאלתר מייאלי מיניהו והוי ליה כע"ז שהניחו עובדיה דסריא. ע"כ. והתוס' כתבו והאומרים שעבדוס לא עשאוס ע"ז אלא לעורף המלכים וכשרואין שאין המלכים עוברים בהם גם הם מבטלים אותה. ע"כ. והרמב"ם מפרש בענין אחר שכשמולך מלך אחר מקימין בימוס אחרת וזהו כשהמלכים עוברים ר"ל ממלכותן. ולא ידעתי למה הרמב"ם בחבורו. וכן הטור לא העתיקו כלא זו: ן שאלו את הזקנים ברומי. כלומר דבר זה נשאל לחכמי ישראל ברומי. הר"ן: יאבד עולמו מפני הבוטיה. וא"ת יוציאוס. יאבד השומים. לא קשיא שהרי מינו שאובדים במלאת ספקס ואתם כענין יוסבי האדון אדון כנען וכמו שהם קודם לכן לא נאבדו כמו שנאמר (בראשית ט"ו) כי לא בלס עון האמורי. כמו כן אלו הבוטיה כשיתמלא סאתם יאבדו. וקודם לכן לא. שהם יאבדם קודם לכן הרי זה בכלל יאבד עולמו. לפי שהעולם נברא שהאדם הראשון נתונה בידי אדם להיותן לו להמחיל. ולפיכך אין לאבדם קודם שנתמלא סאתם. נראה לי. וראיתי בספר דרך חיים על מכנה הכל לפוי והראשות נתונה וכו' פרק בליטי דאבות בפירש שאם יאבד העובדים לא היה האדם בעל בחירה שהרי ירא מן האבוד לגמרי. ע"כ: ח אף ע"פ שהוא נוטל בידו וכו'. דלא תימא דלא שריגן ליקח גת בעוטה אע"פ שאתם יין אסור כדאתן במשנה ג' בפ"ב אלא היכי דידעינן דלא נגע. אבל כי נגע תיפוק לי דנגיעה אף ביין של ישראל אוסר כדלקמן מכנה י' קמ"ל דהכא שרי מטוס דאכתי לאו יין הוא. וא"ת אכתי מאי רבותא שנטל בידו הא נגע ברגליו בדריכתו. ודוחק לומר דדוקא כדרך על דפיס שהניח על הענבים. דמהני' שתמא קתני. ועוד דליתני אפילו דרך על הענבים. לא קשיא דבעבידתיה מריד ולא מנסך כדלקמן מהני' י' אי נמי דאין דרך נסוך ברגל [כדלקמן דף ל"ז] ואפי' מתכוין. ונחלקו בזה הפוסקים: לתפוח. פי' הר"ב מקום אסיפת וכו' קרוי תפוח. עיין בפירוש מכנה ב' פ"ב דתמיד: ואינו נעשה יין

נסך

ה אינה בטילה. פירש הר"ב דלפוס שעה רתח עלה והדר פלח לה. דאמר קרא (ישעיה כ') והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. וכתיב בתריה ואל ארץ יביט. דאע"ג דקלל במלכו ובאלהיו. ופנה למעלה [פנה לבו למעלה לשמים] אל ארץ יביט [חוזר ועובד ע"ז שלו] גמ'. ולא דמי להא דמתני' ד' פרק דלעיל דקאמר ליה זו עומדת על הביב וכל העם מכתיגין לפניה אין טוהג בה מנהג אלהות מקרי. דהתם כל שעתא ושעתא בזלזולא קיימא. גמרא שם [דף מ"ד ע"ב]: רבי אומר בטלה. לכון הר"ב פלוגתא דר' ורבנן כשמכרה לעכו"ס אבל מכרה לישראל לורף דברי הכל בטלה. וכן לכון הרמב"ם. וממילא דעכו"ס דאמרן אף לורף הוא דפליגי דאי לא תימא הכי לאמוציגן רבותא דאפילו בלורף עכו"ס דברי הכל בטלה. ובגמ' איתא בהדיא מחלוקת בלורף עכו"ס וכו'. וז"ל הר"ן מחלוקת בלורף עכו"ס לומר שמכרה עכו"ס לורף הברו דהתם אמרי רבנן דלא בטיל דבבר המוכר כיון דלוקחה עכו"ס הוא פלח לה ולא הבר לה. אבל בלורף ישראל דברי הכל בטל. דמידע ידע עכו"ס. דישראל הבר לה ע"כ. וכתב עוד ומשכנה כגון שאומר אם לא הבאתי לך מכאן עד יום פלוני הרי היא שלך והגיע הזמן ולא פרעה דהוי ליה כמכירה דאם לא כן מאי רבותיה דלורף. ע"כ. ובב"י סימן קמ"ו כתב דנראה מדברי הרמב"ם דלא מפליגינן

ה כיצד מבטלה. מ"ג ע"ב: קטע ראש אזנה. מ"י' ע"ח פס' ע"ז ה"י פס"ב י"ד סימן קפ"ד ס"ז: פחסה. מ"ב ס"ח: רקק בפניה. מ"ד ע"ב לא ביטל. מ"י' שם פס"ב שם ס"ח: ן ע"ז שהניחוה עובדיה. ר"ג ע"ב ע' ירושלמי כאן ס"ב ה"ל מ"י' ע"ח פס"ו ה"ו ה"ל פס"ב י"ד סימן קמ"ו ס"י: ן שאלו את הזקנים ברומי. ר"ג ע"ב מפנינת יפנו ס"ו: ח לוקחין את בעוטה מן. ר"ה ע"ב

שנויי נוסחאות

משמשיה מותרין. כמשנ"ב משמשין.. נד"ל ובמ"ב ר"ל משמשיה מבוטלין: בכי"ק.. מובטלין: בכי"מ ובכא"ב הן מותרין. ה שלא חיסרה בטלה. בכי"ק שאין (?) חיסרה ביטלה וכ"ס ביטלה גם במכני"ל. רקק בפניה. במשנ"ב רק.. גררה וזרק. נד"ל גיררה זרק וכ"ס זרק גם בכי"ק ובמשנ"ב ובמשני"ר: ן בשעת מלחמה.. נד"ל ובכי"ק ובשעת.. בימוסיאות. נד"ל ובכי"ק בומסיות. מותרות. בכי"ק ובמשני"ר מותרין; נד"ל אסורין ומוכח מגמ' דטעמא היא (ד"ס). שמעמידין אותם. במשנ"ב ..אותה: ן למה אינו מבטלה: נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמשני"ר מפני מה.. אלו לדבר. בכי"מ אם לדבר. שאין צורך לעולם (בו). בכי"ק שאינו צורך העולם בו; במשני"ר ..העולם בו; נד"ל ..בעולם ולאיתא: בכי"מ שאין העולם צריך לו. ולבובים (ולמזלות) נד"ל ובכי"ק לו. במשני"ר לבובים ולמזלות להרים ולנבעות. שאין צורך לעולם בו ויניח דבר שצורך העולם בו. נד"ל ובכי"ק ובמשני"ר שאין צריך העולם בו ויקיים דבר..: בכי"מ שאין העולם צריך לו ויקיים דבר שהעולם צריך לו. מחזיקין. נד"ל ובמשני"ר מחזקין. שאומרים תדעו שהן אלוהות. בכי"ק ובמשני"ר ויאמרו תדעו..; בכי"מ יאמרו.. אלהות; נד"ל ויאמרו תדעו שאין (?).. שה"י הן לא בטלו. במשני"ר שהרי אילו בטלו ואילו לא ביטלו; נד"ל ובכי"ק שהרי הן אילו לא בטלו; ביליקוט כ"י..לא בטלו אלא עולם במנהגו נוהג ושומים שקלקלו עתידין ליתן את הדין ועי' בגמ': ח לתפוח נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמשני"ר לתוך התפוח.

ראשון לציון

ן בשש"ח אסרו (להן) ג"ל נסס וכן כל לכן דלקמן ג"ל נסס:

תוספות רעק"א

אפילו סב' אבנים ואסורות ואחת מותרות. ואם נובה בינתיים אין עושים מרקולים קטן רק מב' אבנים ולאחר ד"א הכל מותר:

ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. ירושלמי כאן פ"ג ה"ה: ט דורכים עם הנכרי בגת. נ"ה פ"ח: ישראל שהוא עושה בטומאה. פיי' פ"ג מס' טומאות פ"י: נדתים שהוא עושה בטומאה. ירושלמי בביצים פ"ב ה"ד גיפין פ"ה ה"י: ו נכרי שנמצא עומד בצד. מ"ז פ"ב מיי' פ"ג מס' מ"מ פ"י כ"ם פ"ב לאון קמ"ד מרמ"ם י"ד פ"ז ס"ב:

שנויי נוסחאות

ואינו נעשה. בד"ל וכ"י ק וכמס"י ר' אינו. במס"כ ואינו עושה וע' הו"ס. עד שירד לבור. בכ"מ ..לתוך חבור. (ירד לבור). במס"כ ד' קדקא נכ"ס בשנגה ומסר"ס שיה לפניו דפוס זה כוסיפו (ד"ם): ט ישראל שהוא עושה. בכ"מ וישראל שהוא עושה פירותיו וע' רש"י ורע"ב. הביה. בס"כ ונמס"ר חביות. נהתום שהוא עושה. בכ"מ. עושה לחסון. מוליכין עמו פת. בד"ל מביאין.:

לקוטים

פ"ד ח תוי"ט ד"ה עד וכו' קרוי יין. ונעשה כולו יין נסך ואפי' מה שלא נמסך ק סייס רש"י והוכיח הר"ן שכדבריו עיקר וכתב דלבריתו הכ"ס ז"ל מקילין לומר דהא דאמרינן מכיון שהתחיל ליסך דוקא משהתחיל לסמך לגור אבל מתחלה לעלותה על גת אינה המשכה לעשות יין נסך ולפיכך הם מתרצים לדרוך עם הנכרי בגת פקוקה כל שלא יהי ממנה כלום לגור וכו' והו דרך פירוש ואינו מתוור שאינה נקראת המשכה אלא בגת עצמה אבל מן הגת לגור ירידה נקראת ולא המשכה וכדתנן במתני' עד שיהי לגור ולדבריהם כו"ל לכ כונא לומר יין מכיון שהתחיל ליסך נעשה יין נסך אלא ודאי אפי' בגת עצמו קרויה המשכה ונעשה יין נסך והכי איתא בתוספתא דהגיגת הם הלוקח ענבים ענבים מן הנכרים ומגא התחיו גממיות מותר בגדו גממיות אסור אלמא דאפי' בגת עצמו אל שהוא נמסך נעשה יין נסך כדברי רש"י ז"ל וכ"כ הרמב"ם בפי"ח מהי מאכלות אסורות ע"ב. (ביה דוד):

ט תוי"ט סד"ה דורכין וכו' וכן משמע ירושלמי. דאמר דורכין עם הנכרי בגת הדא דתא אמר והוא דהלכו עליו דריכה שתי ופרב אבל לא הלכו עליו שתי ופרב לא. תוספות. (שם):

ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. ירושלמי כאן פ"ג ה"ה: ט דורכים עם הנכרי בגת. נ"ה פ"ח: ישראל שהוא עושה בטומאה. פיי' פ"ג מס' טומאות פ"י: נדתים שהוא עושה בטומאה. ירושלמי בביצים פ"ב ה"ד גיפין פ"ה ה"י: ו נכרי שנמצא עומד בצד. מ"ז פ"ב מיי' פ"ג מס' מ"מ פ"י כ"ם פ"ב לאון קמ"ד מרמ"ם י"ד פ"ז ס"ב:

נכך וכו'. לבון התום' אינו נעשה וכו' כך הגירסא. וי"ס שגורסים באינו והוי ספק פי' דריסא. אבל אותם ספרים שגורסים ואינו בוי"ו. וה"כ נמצא דין אחר שאפי' נגע עכו"ם בקצות המוכך מן הגת וירד לבור אינו נאסר. וקשיא אמאי אצטריך למתני אע"פ שבטל בידו ונתן לתפוח. הא מכיפא במעיקן יותר שאינו נעשה יין נסך כלל עד שירד לבור. וי"ל דלא זו אף זו קתני א"ל תנא סיפא לגלויי ריסא דלא תימא דנתינה לתפוח כשסכל נאסף אל התפוח הוי כאילו ירד לבור. קמ"ל סיפא דירד לבור דוקא. פ"כ: עד שירד לבור. כתב הר"ב ואין הלכה אלא כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך גמ'. ופירש"י שהגת עשויה כמדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון ללד התחתון קרוי יין. פ"כ. ובגמרא דביין נסך אחמירו רבנן אע"ג דלענין מעשרות לא נקרא יין עד שיקפה כדתנן במכשה ז' פ"ק דמעשרות א"ל שמלה בהבית כמ"ש במכשה ז' פ"ז דב"מ: לבור. בור היו עושין לפני הגת. והכלי נתון שם לקבל היין. ויש שעתין הבור בסיד והיין משתמר בתוכה ואינו מאבד טעם. והוא בור סוד [כלומר דתנן בפ"ב דאהלות מכשה ח'] רש"י: מה שבבור אסור. פי' הר"ב אם יגע בו עכו"ם אח"כ. וכן פירש"י. ומסיימי התוס' והשאר מותר. ואפילו יגע בו עכו"ם. דומיא דריסא דנתינה לתפוח מיירי בנגיעה אף מותר דסיפא מיירי בנגיעה: מותר. אף בשתיה כי ריסא דלוקחין משמע דמותר אף בשתיה. תוס'. ועיין בפי' הר"ב משנה דלקמן: ט דורכין עם העכו"ם בגת. כתב הר"ב ומשום גורס טומאה ליכא במשנה שדרך בהם העכו"ם מעט נעמאו. וכן פירש"י ומסיימו התוס' דאין לפרש דורכין. בתחלת דריכה ומעשה שנטמאו הכל בגת ממאה. דא"כ ישראל העשה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו כיון שנטמאו הכל בגת ממאה [ועיין לקמן. וכן בפירוש הרמב"ם שאכתוב לקמן] אלא בסוף דריכה. וכן משמע בירושלמי. ע"כ. ותו מכיים רש"י ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעכו"ם לא נגעוה על כך: אבל לא בולרים עמו. פירש הר"ב לפי שהתנים בגת טמאה והעכו"ם מטמא הענבים במגעו. תמיהה לי דכיון דבגת טמאה טהגה תיפוק ליה דמהגת מיטמא בלא נגיעת העכו"ם. וכן קשיא דאי תשמין לטומאת מגע עכו"ם. למה לי דטתנה בגת טמאה. ולכון רש"י לפי שהתנים בגת טמאה וגורס טומאה הוא שנתינתן לגת לפי דריכה הוא ודריכתן תמיד [לפי שהוכרו ע"י משקין היולאין בשעת דריכה. הר"ן] וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמן לא הוכרו. והה דקתי"ל הבולר לגת הוכשר [במשנת י"ח דבר פ"ק דשבת] [דף מ"ו] היינו היכא דהוכשר ודאי. ע"כ. וז"ש התוס' [ד"ה אבל]. דמס"ה לא פירש"י שמא יבולרו בכלים ממאים דאפי' אם בולרו בכלים טמאים לא נטמאו עד שלא הוכשרו דסתמא לא הוכשרו. ע"כ. ולכון הרמב"ם וזה הטעם לאחור שבולר העכו"ם עמו. לפי שעיקר בידינו הבולר לגת הוכשר. וכשנוגע בו עכו"ם הגה ממאו ויהיה הוא עוזר לטמא כשהוא בולר עמו וכו' אבל מה שהאיר לבשוט עמו לפי שסבת הטומאה כבר עברה לפי שכבר נטמא במגע עכו"ם והוא מוכשר כמו שהוא עיקרו. ע"כ. הא קמן דז"ש הר"ב לפי שהתנים בגת טמאה מלכון רש"י הטתיק כן. ומשום שע"י דריכה יהא מוכשר. אבל בלא"ה סתמא לא הוכשרו. ואין העכו"ם מטמא במגעו. וז"ש הר"ב והעכו"ם מטמא הענבים במגעו מלכון הרמב"ם הטתיק כן דס"ל דבעבירה הוכשרו מן הסתם ונמליט למדין שאין הרכבת שני הפירושים שוים כאחד. ולפיכך לא ה"ל להר"ב לחברם בלכון אחד: לא בולרין עמו. כתב הר"ב וסבר האי תנא אחור וכו' ואין הלכה כמשנה ז וכו' וקיי"ל מותר לגרוס טומאה לאולין שבא"י כשהאולין הם של עכו"ם. אבל ישראל שובר עבירה הוא לפי שמטמא התרומה וכו' כדמסיק הר"ב לקמן וכן פירש"י גם הרמב"ם מפרש כן. ותנן במ"ב פרק קמא דמעשרות הענבים מהבאתו חייבים במעשרות ולפיכך היין טבולין לתרומה קודם בעירה משא"כ לענין חלה שלא אחרו בסוף פ"ה דגמין ובשביעית אלא מבתחיל המיס. וכיולא בזה תירצו התוס' הטם בגיטין [דף מ"ח] ועיין עוד מזה לקמן. גם עמ"ש עוד בזה בכפ"ה דשביעית בס"ד. ומ"ש הר"ב ומיהו ישראל הבולר כרמו לכתחלה לא יקח עכו"ם עמו וכו' מכוס מגע עכו"ם לעשותו יין נסך אתמר בגמ' דף נ"ט: לא דורכין. דדריכתן בעבירה בגת טמאה. ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשנעשין מבקה הן טמאין ע"י הגת. רש"י. ומסיימי התוס' [ד"ה אין בולרין]. דאלעתיך לאשמועינן בסוף דריכה דאסור לסייע ידי עוברי עבירה אע"פ שכבר התחיל בעבירה. ע"כ. ומשום דדריכה חד מעשה הוא הלכך אסור אע"פ שכבר טמא בתחלת דריכה ולא דמי לנטמא בגת בכתבו התוס' לעיל דהו ליכא למיסר לדרוך עמו כיון שכבר נטמא וכן לא דמי למוליכין עמו חביות דסיפא ודמיא ללא עוברין אע"ג דנטמא בלשה. ולהרמב"ם אף בעירה בכלל מלאכת הדריכה היא ולפיכך אף ע"פ דלסברתו כבר נטמאו בעבירה. אפ"ה אין דורכין. וכן לבוש כסדרו הענבים [ונאפה הפת] נשלמה העבירה ולפיכך מותר לכתח עמו אח"כ. ע"כ: לא לגין ולא עוברין עמו. שכל מעשה עריכה זו בעבירה. רש"י: לפלטר. פירש הר"ב במשנה ד' פ"ה דדמאי: ו אם יש לו עליו מלוה.

נכך: מה שבבור אסור. אם יגע בו עכו"ם אחרי כך: ט דורכין עם העכו"ם בגת. ולא אמריק מכתבר באיסורי הנאה הוא*) [ואפילו] בשתיה סבר האי תנא דכרי כל זמן שלא ירד לבור. ומשום גורס טומאה ליכא במשנה שדרך בהם עכו"ם [מעט]. נטמאו. ונמלא שאין הישראל גורס טומאה: אבל לא בוצרין עמו. לפי שמתנים בגת טמאה. והעכו"ם מטמא הענבים במגעו. וישראל הבולר עמו גורס טומאה. וסבר האי תנא אחור לגרוס טומאה לאולין שבא"י ואפילו הם של עכו"ם. ואין הלכה כמשנה זו דקיי"ל כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך הלכך אין דורכין עם העכו"ם בגת. וקיי"ל מותר לגרוס טומאה לאולין שבא"י כשהאולין הם של עכו"ם הלכך בוצרין עם העכו"ם. ואע"פ שגורס טומאה לאולין אין בכך כלום. ומיהו ישראל הבולר כרמו לכתחלה לא יקח עכו"ם עמו לפי' להבדיל הענבים לגת. משום לך [לך] אמרין טו': וישראל העושה פירותיו בטומאה. עובר עבירה הוא לפי שהוא מטמא התרומות והמעשרות שבהם הלכך אסור לסייעו כדי שלא יהא רגיל בכך: אבל מוליכין עמו. חביות ריקניות לגת. ומביאין עמו. חביות מלאות מן הגת. דמאי דהוה הוה מאחר שנטמאו מותר ליתן היין בחביות טמאות: ו אם יש לו עליו [מלוה] אסור. אם יש לו

*) גר"ב ד"ה ואפילו.

ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. ירד לבור מה שבבור אסור. והשאר מותר. ט דורכין עם העובד כוכבים בגת אבל לא בוצרין עמו. ישראל שהוא עושה בטומאה. לא דורכין ולא בוצרין עמו. אבל מוליכין עמו חביות לגת. ומביאין עמו מן הגת. נהתום שהוא עושה בטומאה. לא לשין ולא עורכין עמו. אבל מוליכין עמו פת לפלטר: ו עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין. אם יש לו

פירש

לו על היין מלוה. שזה היין משועבד לו בחובו אז הוא כממונו ונגע ביה לרהות היאך הוא: נפל. העובד כוכבים לבור מלא יין: ועלה. מת הא"נ דנגעיה בשעה שנפל אינו אסור בהנאה הואיל ולא נהנהו לינגע. אבל עלה חי. בעלייתו אוסרו. משום דמודה לעבודה זרה על שנגול: ומדדו בקנה. או שהיה העובד כוכבים מודד יינו של ישראל בקנה: והתיז. או שהתיז העובד כוכבים את הצרעה מיינו של ישראל על ידי הקנה ולא נגע בדיוו ביין: המרותתת. בשעה החבית מעלה רתיחות ונפח העובד כוכבים בידו על הרתיחות אין דרך נסוך בכך: רבי שמעון מתיר. ואין הלכה כרבי שמעון: זה היה מעשה והכשירוהו. לקבשתייה: יא המטהר יינו של עובד כוכבים. ישראל שדרך ענבים של עובד כוכבים בכרמים כדי למוכרו לישראל. ואינו נותן מעות לעובד כוכבים עד שימכרנו לאחר זמן: ונותנו ברשותו.

עליו מלוה אסור. אין לו עליו מלוה מותר. נפל לבור ועלה. ומדדו בקנה. התיז את הצרעה בקנה. או שהיה מטפח על פי חבית מרותתת. בכל אלו היה מעשה. ואמרו ימכר. ורבי שמעון מתיר. נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור. זה היה מעשה והכשירו: יא המטהר יינו של עכו"ם ברשותו בבית הפתוח לרשות הרבים. בעיר שיש בה עכו"ם וישראלים. מותר. בעיר שכולה עכו"ם אסור. עד שיושיב שומר. ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר. אף על פי שהוא יוצא ונכנס מותר. רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות

על עובד כוכבים: בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראל מותר. דמרתת עובד כוכבים דלמא חד ליה הגך ישראל דעברי ברה"ר ומפסידנא. ואפילו אין מפתח וחותם שרי. והוא שאין לו מלוה על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרינן [לקמן]: רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עכו"ם אחת היא

פירש הר"ב שזה היין משועבד לו בחובו. שעשה לו ישראל יין זה אפוטיקי לגבות היטב. רש"י: אסור. שמא נגע בו. לבון הרמב"ם פרק י"א מהלכות מאכלות אסורות. כל יין שנגע בו העכו"ם הרי זה אסור. שמא נסך אותו. שמחשבת העכו"ם לפ"ז. הא למדת שיין של ישראל שנגע בו העכו"ם דינו כשאיר ייט שהוא אסור בהנאה. רש"י: מותר. דנתפס כנגד אפילו על הכניסה. ומש"ה לא חיישינן שמא נגע דמרתת. הר"ן: ועלה. פירש הר"ב מת אבל עלה חי אוסר מטעם דמודה וכו' על בגילו. ומסתמא נסכיה בעלייתו ואסור בהנאה. רש"י: וזרקה בחמתו. וא"א ל"ג בחמתו ויש קצת פנים לגרסא זו דבגמ' דמוחיב נטל את החבית וכו' ודייק בחמתו אין בלא בחמתו לא גרסה בלא מבעתיו היא. אלא ברייתא מייתי דהא גריס בה זה היה מעשה בבית אין. ובמתני' ל"ג בבית אין [אך בספר הרא"ש רא"ה במבוא בבית אין] ומדמייתי ברייתא ס"מ מטעם דבמתני' ל"ג בחמתו. ומ"מ גרסה ודלא דמתני' נמי דוקא בחמתו. דאי לא תימא הכי אדמוחיב מברייתא לסתיא ממתניתין. אלא ס"ל גמרא דברייתא מיפרשא למתני' ולא פליגי. ודמתני' דהמא קתני מטעם דסתם זריקה מטעם דחמה היא לו זורק. ולמסקנא דמסיק דקאזל מינה מינה בדוחקו עד שנופל לתוך היין. ולהו זריקה ממש היא. ומש"ה בחמתו אין.

[לקמן]: רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עכו"ם אחת היא

דהוי מגע ע"י דבר אחר בלא בסנה. אבל בלא בחמתו לא. אבל כי זרק ממש אפילו בלא בחמתו שרי. איכא למימר לא"א דל"ג בחמתו דהתי מעשיות היו. מדא דמתני' וזריקה ממש ובלא בחמתו היתה. ואדא דברייתא בחמתו ולא זריקה ממש: יא ונותנו ברשותו בבית הפתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה עכו"ם וישראלים מותר. פי' הר"ב ונותנו ברשותו של עכו"ם מותר ואפילו אין מפתח וחותם שרי. והוא שאין לו מלוה על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרינן לקמן. באידך בבא כך פירש"י. ומביימו התוס' אפילו פירוש דרישא ואין זה מחוור. דא"כ לערבינהו ולתנינהו הכי. המטהר ייט של עכו"ם ונותנו ברשותו וכתב התקבלתי. בבית שהוא פתוח לרה"ר וכו' מותר. אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו. אסור עד שיכתב שומר. הר"ן. ועוד הקשו התוס' בשם ר"ת אדמפרש לקמן ברשות עכו"ם אחר. אפילו בעיר שאין ישראלים דריס שם שרי. משום דעכו"ם אחר מרתת. וזה הימה גדולה דכיון שאין שם מפתח וחותם ניחוש פן ינסכנו הנפקד. מי א"ל שהנפקד ירא מן המוכר פן יעליל עליו. כי מה חוטם המוכר אם יסכנו הנפקד. ועוד מאחר דמיירי בעכו"ם שכתב לו התקבלתי. ומעתה מה חלוק יש בין עכו"ם זה לעכו"ם אחר. אפילו ביד המוכר. ייט של ישראל הוא [אך בזה י"ל דכיון שיש לו שיכות בביתו אסור עפי. וכיונא בזה בתשובת רשב"א בס"י סוף סי' קל"ח]. לכן נראה לר"ת להעמיד משנתינו בשם מפתח וחותם. וכן פירש"י בפירושים ראשונים [והאי דלא מדבר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהו תנויין דמדבר ליה תנא דמתני' כלל. הר"ן] ובלא כתב לו העכו"ם התקבלתי. והלכך בעיר שישראל ועובדי כוכבים דריס בה. ופתח פתוח לרה"ר הע"פ בהוא ייטו של עכו"ם מותר. כיון דמפתח וחותם בידו בהעכו"ם ירא פן יראהו ישראל טורח ומזיק [ויגיד לישראל בטיבהו] ויפסיד למכור ייטו. ולא דמי לעכו"ם בגמלא בגד הבור של יין דאכרינן בשם לו מלוה עליו [במתני' לעיל] דהתם כיון באין מפתח וחותם סומך על זה שיוכל לנסכו קודם שירגישו בוס אדם. ואתי נמי בעיר למאן דאמרי בהפקדו בבית עכו"ם אחר. דבבית עכו"ם אחר הוי ייטו של ישראל שאין לעכו"ם אחר בוס דבר על היין (וכגון) [ל"ל וכיון] שם מפתח וחותם אין לחוש שישתה הנפקד ומזיק. אפילו בעיר שכולה מובדי כוכבים יש להתיר. וכיפא דקתני והלא כותב לו התקבלתי הוי ייטו של ישראל והלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין להתיר כיון שברשות העכו"ם דבקל ינסכנו ולא דמי להתיה דנמלא בגד הבור שהתרנו באין לו מלוה על היין. דהתם איכא הרתי לטיבוהא ייטו של ישראל וברשות ישראל. דרשות ישראל מועיל כמו מפתח וחותם. ע"כ. ובב"י סוף סי' קל"ח הביא תשובת הרשב"א. דמפרש לריפא דקתני בלא התקבלתי. זבלא מפתח וחותם. אלא דברשותו היינו שאין העכו"ם דר בם. ע"ש. שאין רגוני להאריך בפירושים שונים. גם בש"ע שלו לא העתיק אלא כדברי התוס': בעיר שיש בה עכו"ם וישראלים. דאושם הוא אפילו בלילות שאם לא ירגלו זה ירגלו זה דאפילו בלילות אין רגל כל העולם כלה מהר"ר. תשובת רשב"א. ב"י כ"ם קל"ח: עד שיושיב שומר. תימה הייט רישא דישראל ועכו"ם דרין בה. והין לומר דאלמריך ליומא ונכנס דהא נמי במתניתין מריבא דקתני דרין בה. ולא שיבא אותן עינו בעכו"ם כל היום. וי"ל הוה אמינא עד דאיכא ישראל אחר. קמ"ל דאפילו בחד סגי. תוס': רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עכו"ם אחת היא. פירש הר"ב וכי היכי וכו' ה"ג ברשות עכו"ם אחר לריך וכו'.

גמ'

תוספת חדשים

ו בחי"ם סד"ח אסור כו' אסור בהנאה. ודוקא אי לא ידעינן אי נסך אי לא. אבל אי ידענא בתדלו לא נסך מותר בהנאה (לח"ת שם): הר"ב ד"ה זה ט' לף בכתיס

עכ"ל וכן פירש"י אבל הרמב"ם בפי"ב מהמ"א כתב דמותר רק בהנאה. והראב"ד כתבו ועי"ש בל"מ:

מדדו בקנה כו'. מיי' שם ה"ם סמ"ג שם סוס"ג ל"ב סימן קכ"ד סעיף י"ח: ור"ש בתיר. לעיל ג"ז פ"ח: נטל את החבית. מיי' שם ובה"ו בהגנות ובכ"מ סמ"ג שם כוס"ג שם וסימן קכ"ה ס"ה: יא המטהר יינו של נברי כ"א פ"ח פי' ירושלמי לפרקים פ"ח ה"ם קדושין פ"ח ה"ח מיי' פ"ב מה' מ"א ה"ב ופי' בהגנות כמ"ב לאין קמ"ח סוס"ב ל"ל סימן קנ"ח ס"ח: ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר. הוצ' ג' פ"ח מיי' שם ה"ל סמ"ג שם וכו"ב שם:

שנויי נוסחאות

ו עליו מלוה אסור אין לו עליו מלוה. במשב"ל מלוה עליו ..מלוה עליו; בד"ל ..ואין לו.. ומדדו. במשב"ל מדדו. ועי' רע"ב. הצרעה בקנה. בכי"ף ..בקנה (ונגעו). אולם בד' קוטנא ליתא. (או ש היה מפסח. במשב"ל מסמיח; במשכי"ל.. מתפח (?); בד"ל ליתא וכן ליתא גם בכי"ק (ומס מסמיח). חבית מרותתת. בד"ל החבית מרותתת; בכי"מ ..המרותתת וכ"ה בכס"י ובר"ב. בכל אלו היה מעשה. בכי"ק ובכי"מ כל אלו; בד"ל זה היה.. וכ"ה בכס"י; במשב"ל ד' פיזנו ליתא למלי היה. ור' שמעון מתיר. בד"ל ובכי"ק ר' שמעון..; בכי"מ ..מתיר בשתיה וכ"ה בר"ף ובכלים אולם בכי"ף ד' קוסטא ליתא וכ"ה מסמע מהגמ' כשהוא מתיר כו' דליתא. וזרקה (בחמתו) לבור. בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל ליתא וכן ליתא בא"מ בגמ' בכל הדפוסים הישנים וכן ליתא בכ"ג וכ"ם גריס בגמ' והתניא נטל ועי' תוי"ט (ד"ס): מעשה והכשירו בלא"ש מעשה בבית שאנדהתירו: יא ונותנו ברשותו. בד"ל ובכי"מ ונתנו.. בבית הפתוח. במשב"ל ד"ו בעשות ובבית.. וכן הדפיסו אח"כ גם במשכיות ד' ווינא ריוזא ומנטובה; בד"ל ובכי"מ ובמשכי"ל בבית שהוא פתוח וכ"ה בכי"ק (וכס פתוח). וישראלים. בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל וישראל. עד שיושיב שומר. בכי"ק עד שיושב שם שומר: בכי"מ עד שיהא שם שומר; במשב"ל עד שישב ומשמר. ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ בד"ל ובכי"ק אין; במשכי"ל אין שם שומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ (?) בכי"מ ..אלא אע"פ. (כל) רשות עכו"ם אחת היא. במשב"ל ליתא; בכי"מ ..הגוים..; בכי"ק ליתא למלי היא: בד"ל ובמ"ם כ"ר ..באחת;

גמ'. דחייבין לגומלין. ופירש"י אע"ג דהאי עכו"ם שהבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל לא נגע דנתפס עליו כגנב חייבין דלמא בביק ליה לעכו"ם חברו בעל היין דלא מיתת לנסוכי כי היכי דהדר ישראל וזבין מהאי עכו"ם זימנא אחריני ומפקיד ליה גבי ההוא דלבדוק ליה לנסוכיה. ע"כ. ומ"ש הר"ב והלכה כרבב"ח כ"כ הרמב"ם [פי"ג מהמ"א הלכה ד'] וכ"מ וכ"י נדחק למצוא טעם. אבל הרבב"ח [והרא"ש] והר"ן פסקו כת"ק: **יב** ואסרו חכמים. פירש הר"ב דלא מרתת דסבר אי חזי לי והבעו לי אמינא דידי הוא ויאמר ויהי מה אם ידעו בו לא יקחו ממני. הרמב"ם פי"ג מהל' מאכלות אסורות:

פרק ה **א השוכר** את הפועל. עכו"ם שסכר את ישראל. רש"י: שכרו אסור. פי' הר"ב קנס וכו'. גמ'. ומשום הומרא דיין נסך קנסו אע"ג דבביעית לא קנסו פועל דלא נפיש אגריה כמ"ש במשנה ד' פרק ח' דשביעית: שכרו מותר. פי' הר"ב וכגון שאמר ליה כל חביות וחבית בפרוטה. ובהביות שאינן של יין נסך אלא כגון של שכר ואע"פ שא"ל העבר לי חבית של יין נסך שכרו מותר ופירש"י שדי פרוטה לנהרא. א"נ לא שקיל מיד נכרי ואינך משתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי אינך דכל חדא קנין אגרא באפי נפשה. ע"כ. ומ"ש הר"ב אבל אם א"ל העבר לי מאה חביות במאה פרוטות וכו' שכרו אסור. פירש"י דכל כמה דלא אעבריינהו לכולהו לא יהיב ליה מידי אלא אגרא שייך ביה. וכתב הר"ן וכי תימא אפ"ה יוליך פרוטה אחת ליס המלח ואינך ליתתרו. דקיי"ל חביות יין נסך בתערבה בחביות [אחרות] יוליך דמי אחת ליס המלח [כדפירש הר"ב במשנה ט' פ"ג] י"ל לא דמי דהילו בהיא חבית דאיסורא לא גרמה הנאת חביות של היתר. אבל הכא אפשר דהך חבית דאיסורא גרמה כל הסכר שהילו לא רצה להעביר לו חבית של איסור שמא לא סיה שוכרו כלל. ע"כ. וא"ל שאת החבית היא מאותן חביות שהתנה עמו. וכ"ש לדברי הרמב"ן שכתב המור ס' קל"ג דהכא הייט טעמא שאין לו תקנה בהולכת הגאה ליס המלח: דכיון שקבלנות היא כולה אגרא אבל חדא וחדא יהיב. ע"כ. והייט דכתב הר"ב ונמצאת חבית של י"נ ביניהם. וכ"ה בברייתא [דף ס"ה] וכי היכי דגוונא דאיסורא דוקא כשנמצאת ביניהם ה"נ גוונא דהתירא דתנן במתני' מיירי כמי אע"פ שנמצאת ביניהם בין אותם שהתנה עליהם אפ"ה שכרו מותר דהא עלה דמתני' קיימי'. ואמרי' אבל אם אמר ליה העבר לי מאה חביות וכו' במעינן מינה דבאחדא מחתא נינהו. וכן ליכנא דברייתא חבית חבית בפרוטה ונמצאת יין נסך ביניהם שכרו מותר. והא דתנן אע"פ שא"ל העבר לי חבית של י"נ. הא לי מעיקרא היתה העברת חבית די"נ בכלל המלאכה שהתנה עמו דשכרו אסור. אלא לעולם אע"פ שהיא בכלל המלאכות שהתנה וכדהיא בברייתא ונמצאת ביניהם. וה"ק אע"פ שא"ל העבר וכו' והודיעו שזה החבית שבכלל המלאכה חבית של יין נסך היא אפי' הכי שכרו מותר כלומר שאר השכר. וכדפירש"י. ונמצאת למד חזנמצאת ביניהם דתני בברייתא בגוונא דהיתרא לאו למימר משום דנמצאת והוא לא ידע כשהתנה ועשה מלאכתו. אלא אפילו א"ל וכו'. ומשום דבגוונא דאיסורא הוי ונמצאת רבותא דאפ"ה אסור אלכך הכי נמי בגוונא דהתירא ונמצאת וה"ג (מתני) [במתני' תנא] לה גוונא דאיסורא ברישא והדר הכי גוונא דהתירא והוי כיפה אידי דרישא. ובברייתא אחרת שבגמ' דלא תני נמי אלא גוונא דסיהרא בלחוד תני נמי א"ל העבר לי וכו' כדתנן במתני' ולרבותא כדפירש"י. כך נ"ל: השוכר את החמור להביא עליה. עמ"ש במשנה ד' פ"ה דב"מ: אע"פ שהיא הנכרי לגיו עליה שכרה מותר. פי' הר"ב דאע"ג דהשוכר וכו' סתמא שכרה כמי להביא לגיו של יין וכו'. קמ"ל. דכיון דאי לא מחיא ליה לא מצי א"ל נכי לי אגרא דלגיגא הרי זה כאילו לא שכרה לכך. גמרא: **ב** ידיהם והן מותרות. בירושלמי מפרש דמיירי בעגלים המחוברים לאבסול אבל אם ניטל הסוקן הוו כמבוקעות מפני נקב הנאחר בזנבו. תוס'. והר"ן כתב דמהירושלמי מוכח דאם היו העגלים מגולמלים מעוקלן וקרובים ליגמל. כמבוקעות דמו ואסורות: נפל על גבי תאנים וכו' ל"נ בפ"א. וכ"כ התוס' דל"ג דאי

יב המטהר יינו של נכרי כו'. פ"א פ"ח נגעים פ"ג מ"ו שם פ"ה מפ"ג שם שו"ע שם: **פ"ה א** השוכר את הפועל וכו'. פ"ב מ"ח מ"ו. פ"ג מ"ו. פ"ד מ"ו. פי' השוכר את החמור. פי' וכפ"ג שם פוש"פ שם: שכרה לישב עליה. פי' שם כלי י"ז מש"פ שם כ"ג: **ב** יין נסך שנפל וכו' עגבים. פ"ב פ"ב מ"ו שם: כיי' פ"ח כלי ב"ב פפ"ב ותרון קמ"ח מהפ"ש ר"ד סימן קל"ד פ"ח: נפל על גבי תאנים. פי' שם הלכה ג' (וגרס כגירסת התוס') פוש"פ שם פ"ב:

שנויי נוסחאות

יב ונותנו ברשותו. בכ"מ ונתנו..התקבלתי בד"ל וכ"ס וכמכ"ל שנתקבלתי; ב כ ר מ ש ק ב ל ת י. (מוהר) בד"ל וכ"ק ליתא וכן ליתא בהוספתא פ"ח ועי' בתורת חיים (ד"ס). אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואינו מניחו. במכב"ב ..להוציא..; בכי"ק ..אינו מניחו וכ"ס בד"ל (וסס ..אם רצה..): בכי"מ ..רצה.. ואינו מניחו לו: (חכמים) במכב"ב ליתא. **פ"ה א** (חבית של) יין. בכי"מ ליתא. להביא עליה. במכב"ל ..עליו ואינו כתוב. לישב עליה. במכב"ל ..בה. (העכו"ם) לגיגו. במכב"ב עכו"ם..; בד"ל וכ"ק וכי"מ ובמכב"ל ליתא. **ב** (נפל על גבי תאנים כו' בנ"ש אסור). כ"ז ליתא בד"ל וכי' קובמכב"ל וכי"ף וכרא"ש ועי' הו"ש וכרי"ט. במכ"ש ד' ריוזל ווימא ודיס ה"ק ליתא למלת אם.

תוספות חדשים

פ"ה ב בפשנה ידיהם כו' והוא שלא שהו זמן רב דאם ודאי בלעי ואיכא לבער בגיס. וביאר הפ"ר סימן קל"ד ס"ק כ"ז דמתן רב מקרי כשסה מעת לעת:

ראשון לציון

פ"ה א בפשנה אף על פי שמית העובד כוכבים לגיגו פירוש כדים גדולים עיקר וכן מבואר שבת פ"ב מ"ב:

עכו"ם אחת היא: **יב** המטהר יינו של עכו"ם ונותנו ברשותו. והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר. אבל אם ירצה ישראל להוציאו. ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו. זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים:

פרק ה **א השוכר** את הפועל לעשות עמו ביין נסך. שכרו אסור. שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת. אף על פי שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום. שכרו מותר. השוכר את החמור להביא עליה יין נסך. שכרה אסור. שכרה לישב עליה אף על פי שהניח העובד כוכבים לגינו עליה. שכרה מותר: **ב** יין נסך שנפל על גבי עגבים. ידיהן והן מותרות. ואם היו מבוקעות אסורות. נפל על גבי תאנים. אם יש בהן בנותן

ביד ישראל אסור:

פרק ה **א השוכר** את הפועל לעשות עמו ביין נסך. להריקו מכלי אל כלי לו להוליך חביות ממקום למקום ואפילו בסתם יינם: שכרו אסור. קנס הוא שקנסו חכמים ביין נסך ובסתם יינם: שכרו מותר. וכגון שאמר לו העבר לי כל חבית וחבית בפרוטה אבל אם אמר לו העבר לי ק' חביות במאה פרוטות. ונמצאת חבית של יין נסך ביניהם. שכרו אסור: השוכר את החמור שכרה אסור. הא מתני' נקט ליה משום סיפא. וסיפא אתא לאסמויינן דאע"ג דהשוכר את החמור לרכוב עליו. סתמאה שכר נמי להניח לגיגו של יין ומזטוהיו עליה. כלקא דעתך אמינא דסי כאילו שכרה מעיקרא להביא עליה יין נסך ושכרו אסור. קמ"ל: **ב** ידיהם. במיס עוגים:

מעשה

חביות שהתנה עמו. וכ"ש לדברי הרמב"ן שכתב המור ס' קל"ג דהכא הייט טעמא שאין לו תקנה בהולכת הגאה ליס המלח: דכיון שקבלנות היא כולה אגרא אבל חדא וחדא יהיב. ע"כ. והייט דכתב הר"ב ונמצאת חבית של י"נ ביניהם. וכ"ה בברייתא [דף ס"ה] וכי היכי דגוונא דאיסורא דוקא כשנמצאת ביניהם ה"נ גוונא דהתירא דתנן במתני' מיירי כמי אע"פ שנמצאת ביניהם בין אותם שהתנה עליהם אפ"ה שכרו מותר דהא עלה דמתני' קיימי'. ואמרי' אבל אם אמר ליה העבר לי מאה חביות וכו' במעינן מינה דבאחדא מחתא נינהו. וכן ליכנא דברייתא חבית חבית בפרוטה ונמצאת יין נסך ביניהם שכרו מותר. והא דתנן אע"פ שא"ל העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר. לאו למימרא דדוקא כשסכרו למלאכה אחרת ואח"כ א"ל שיעביר לו נ"כ חבית של י"נ. הא לי מעיקרא היתה העברת חבית די"נ בכלל המלאכה שהתנה עמו דשכרו אסור. אלא לעולם אע"פ שהיא בכלל המלאכות שהתנה וכדהיא בברייתא ונמצאת ביניהם. וה"ק אע"פ שא"ל העבר וכו' והודיעו שזה החבית שבכלל המלאכה חבית של יין נסך היא אפי' הכי שכרו מותר כלומר שאר השכר. וכדפירש"י. ונמצאת למד חזנמצאת ביניהם דתני בברייתא בגוונא דהיתרא לאו למימר משום דנמצאת והוא לא ידע כשהתנה ועשה מלאכתו. אלא אפילו א"ל וכו'. ומשום דבגוונא דאיסורא הוי ונמצאת רבותא דאפ"ה אסור אלכך הכי נמי בגוונא דהתירא ונמצאת וה"ג (מתני) [במתני' תנא] לה גוונא דאיסורא ברישא והדר הכי גוונא דהתירא והוי כיפה אידי דרישא. ובברייתא אחרת שבגמ' דלא תני נמי אלא גוונא דסיהרא בלחוד תני נמי א"ל העבר לי וכו' כדתנן במתני' ולרבותא כדפירש"י. כך נ"ל: השוכר את החמור להביא עליה. עמ"ש במשנה ד' פ"ה דב"מ: אע"פ שהיא הנכרי לגיגו עליה שכרה מותר. פי' הר"ב דאע"ג דהשוכר וכו' סתמא שכרה נמי להניח לגיגו של יין וכו'. קמ"ל. דכיון דאי לא מחיא ליה לא מצי א"ל נכי לי אגרא דלגיגא הרי זה כאילו לא שכרה לכך. גמרא: **ב** ידיהם והן מותרות. בירושלמי מפרש דמיירי בעגלים המחוברים לאבסול אבל אם ניטל הסוקן הוו כמבוקעות מפני נקב הנאחר בזנבו. תוס'. והר"ן כתב דמהירושלמי מוכח דאם היו העגלים מגולמלים מעוקלן וקרובים ליגמל. כמבוקעות דמו ואסורות: נפל על גבי תאנים וכו' ל"נ בפ"א. וכ"כ התוס' דל"ג דאי

גרס

מעשה בביתום בן זונין: מתני' חסורי מחסרא והכי קתני דאם נותן טעם לפגם מותר ומעשה נמי בביתום בן זונין שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך על יין נסך על גביהם ובא מעשה לפני חכמים והתירום: כל שהוא בהנאתו בנותן טעם. שאדם נהנה מטעמו של איסור: כל שאין בהנאתו בנותן טעם. שאינו נהנה בטעמו של איסור: כגון חומץ. של איסור שנפל בתוך גריסין של היתר נותן טעם לפגם הוא. והוא שיהיו הגריסין רותחין בשעה שנפל בהן החומץ שאז פוגם בהם מתחילה ועד סוף. ואדרבה מינו נותני טעם הם. יש טעם מבטיח מתחלה ועד סוף כגון היין בתבשיל של בשר הוא של דגים. וזה אסור איסור ודאי. ויש טעם פוגם מתחלה ועד סוף כגון במנוית הדגים או הבשר בדבש. וזה מותר לכתחלה. ויש פוגם בתחלה ומבטיח בסוף. כגון הדבש ביין שהוא פוגם בו לשעתו וכשיהה בו עד שיפגם עליו כח היין. עתה בו הדבש ריח וטעם. ויש מבטיח [בתחלה] ולבסוף פוגם. כגון חומץ הבשר עם החמאה אז הטעם הבלוע בכלי שאינו בן יומו שנכנס בו מבושל. ואח"כ נפגם. ואלו הבטים אסורים מספק. לפיכך אם הגריסין הללו שנפל בהן חומץ לא היו רותחין הרי הן חכורין מספק שהחומץ בגריסין מקדים ומבטיח ואע"פ *) כשמרתיחין אח"כ פוגם טעמו. הוי מבטיח ולבסוף פוגם. ואסור: ג אם היה בחזקת המשתמר. כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר ואפי' הפליג מיל. דהנכרי מירתת ואומר הבהמה אתי יבראל וחזי לי: אם הודיעו שהוא מפליג. ומתרחק ממנו והביות סתומות הם: כדי שישהום. אם פחה כדי שיקוב הנכרי נקב במנופה החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הבהמה אסור: ישתום. יפתח כמו (במדבר כ"ד) בתום העין בעיטו פתוחה: רבן שב"ג אומר. אינו אסור שלא אם פחה כדי שיפתח את כל מנופת החבית: ויגוף. ויעשה מנופה אחרת: ותיגוב. ותיגנב ותיבש אבל לנקיבת חור במנופה של חבית לא חשבו משום דמנכרא מלתא ודוקא במנופה של כיר הוא דפליגי רבנן עליה דרשב"ג ואיישי לפתיחת נקב משום דלא מינכר שהסיר לבן ואינו מכר בין אדם לינן. אבל במנופת מים מודו רבנן לרשב"ג דלא מיתסר היין עד שיפחה כדי שיפתח המנופה כולה. ויגוף. ותיגוב. והלכה כרשב"ג: **ד** המניח יינו בקרון או בספינה. עם

*) גרע"ג ד"ל כשמבשלו מ'.

הנכרי

טעם אסור. מעשה בביתם בן זונין שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן ושאל להבמים והתירום. זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם. אסור. כל שאין בהנאתו בנותן טעם. מותר. כגון חומץ שנפל על גבי גריסין: ג עובד כוכבים שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת המשתמר. מותר. אם הודיעו שהוא מפליג. כדי שישתום ויסתום ויגוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב: ד המניח יינו בקרון או בספינה והלך

גרם הל"ל הסורי מחסרא והכי קתני אכל בתאנים יבשים נותן טעם לפגם הוא: כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר. מדכתיב (דברים י"ד) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. נבלה הרשויה לגר קרויה נבלה. שאינה רשויה לגר [בהסריתה] אינה קרויה נבלה. גמ' [דף ס"ח]: כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין. כתב הר"ב וד' מינו נותני טעם וכו'. [ויש טעם פוגם מתחלה ועד סוף כגון שמנונית וכו' בדבש. פירוש במשקה הנעשה מדבש ההיא שפירשתי אמשנה ב' פ"ב דקדושין ע"ש]. ומ"ש הר"ב ויש מבטיח בתחלה ולבסוף פוגם. כגון כו' אז הטעם הבלוע בכלי שאינו בן יומו שנכנס בו מבושל אכל בכלי שאינו בן יומו כשנתבשל בו המאכל והנבלע בקדירה מתערב בתבשיל כבר נפגם טעמו וריחו לא עמד בו ונמצא זה התערובת פוגם מתחלה ועד סוף הוא. גם הרמב"ם בפירושו במשנה הטעתיק הר"ב אלו ד' חלוקי טעמי טעם. לא כתב כלל להא דקדירה שאינה בת יומא. ובגמ' שילהי פרקין סוף דף ע"ה ולמ"ד נותן טעם לפגם מותר גיטולי נכרים דאסר רחמנא [במדין דכתיב תעבירו באש ושהר דבעי הגעלה] היכי משכחת להו. אמר רב חייא ברייה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלא נותן טעם לפגם הוא [עמ"ש ברפ"ו דגזיר]. מכאן ואילך לבתרי. גזירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא. ס"מ דמשום גזירה הוא. אבל משום עצמו נותן טעם לפגם ממש הוא: ג נכרי שהיה מעביר כדי יין וכו'. מסיק הרא"ש בשם הרמב"ן דמשתבר ליה דמייירי בחבית שתומה בשקק של עץ וכיוצא בו אע"ג דהנכרי יכול לסלקו ולינע בלא זיוף כלל. כיון דבחזקת משתמר מותר. אבל בפתוחים לגמרי. לא. דכיון שהם על כתפו ויכול לינע בהן בהדיא חיישינן דלמא נגפ ולא מרתת כלל דמשתמש למימר להחזיק בחבית נתכוונתי שלא יכול. ואע"ג דמתני' דתמא קתני ומשמע דאייירי בפתוחות דומיא דאהתיגא [דמתני' ה' מוכח כמו שאפרש שם. וכן מתני' י' פרק דלעיל נכרי שמגלא בלא הכור וכו'. אפילו לפירוש ר"ת דבמשנה י"א כמ"ש שם] דתמא דמעביר הביות של יין ממקום למקום הייני בתוס בשקק של עץ וכיוצא בו שלא יצא היין בטלטול החבית והוי דומיא דאיך דבפתוחות אייירי בשקק של עץ הייני פתוחות כיון שיוכל לפתוח בלא זיוף. ע"כ. ועיין מ"ש בכוף משנה ז': אם היה בחזקת המשתמר. לשון הר"ב כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר. וכן דעת הרמב"ם בפי"ב מהלכות מאכלות אסורות. אבל התוספות דקדקו דאי הכי מכללא דסיפא שמעינן לה ולשתוק מלישנא דבחזקת המשתמר. ומדקתני בחזקת שהוא משתמר משמע דסייע שימור חבוש טפי. אלא מתני' דוקא בבא דרך שקלתון שיכול לבא עליו פתאום בלא ירגלו. ודקדק דסמי כבירא ליה הגמרא: אם הודיעו שהוא מפליג. בעורו בכדי וכו'. רש"י. ופי' הר"ב אם שהם כדי וכו'. וכן לשון רש"י. וז"ל הרא"ש והודיעו שהוא מפליג אע"ל שדעתו להפליג בכתם לו שאמר ליה המקום. ויש באותה הפלגה כדי שיסתום ויסתום ויגוב אבל אם אין באותה הפלגה כדי שיסתום ויסתום ויגוב. אפילו שהם זמן מרובה מותר דבכל ענין מרתת נכרי דלמא אתי השתא וחזי ליה. ע"כ: כדי שיפתח. פירש הר"ב כדי שיפתח את כל מנופת החבית ואי אפשר לנוטלה בלא תשבר כולה. רש"י. ומ"ש הר"ב ודוקא במנופה של כיר הוא דפליגי רבנן עליה דרשב"ג ואיישי לפתיחת נקב משום דלא מינכר וכו'. ורשב"ג סבירא ליה נסי דמלמעלה לא ידיע לפי שלמעלה [מירמו] הנכרי והשוה סתומו. למעה מיהא ידוע. דלמטה לא יוכל הנכרי למרתו. וכשיפתח ישראל את המנופה ירחה מתחתיה הוהה סתימה. ורבנן כיון דמלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה. ח"ל זמנין דחלים גמ'. ומ"ש הר"ב והלכה כרשב"ג הבמבנה ס'

זה הכלל מי כגון חומץ מ'. בוס"ם שם כסוף ו"ב: ג נכרי שהיה מעביר מי כבר שיפתח כו' ס"ם ס"ח מיי' פי"ב מהל' מ"א הל' ס"ו כמ"ג לאחון הר"ח שם"ב ו"ל סימן קכ"ם כ"ח: ד המניח יינו בקרון. פ"ם פ"ח:

שנויי נוסחאות

מעשה בביתם בן זונין שהביא. במבכ"ג ומעשה בביתום. נכי"מ ונמשנ"ר.. בן זונין שהיה מביא וכ"ם נד"ג (וכס.. בביתום..) וכ"ם נכי"ק (וכס. זינון..) ונשתברה חבית של יי"ג (ונפל) ע"ג. נכי"מ ונשברה..; נד"ג ונכי"ק ונמשנ"ר ונשתברו חביות.. ולהתם. ושאל לחכמים והתירום. נד"ג ונכי"ק ונכי"מ ונמבכי"ר ובא מעשה לפני חכמים והתירו. כל שבהנאתו. במבכ"ג ד"ו ..שהנאתו; נכי"מ כל בהנאתו; נד"ג ונכי"ק ונמבכי"ר כל שהוא בהנאתו.. כל שאין בהנאתו. נד"ג ונכי"ק ונמבכי"ר וכל שאינ..; במבכ"ג ד"ו כל שאין הנאתו. חומץ שנפל ע"ג גריסין. נד"ג ונכי"ק ונמבכי"ר ההומץ שנפל לגריסין נכי"מ ..להוך הגריסין: ג מעביר עם ישראל. נכי"מ מעביר לישראל וכ"ם בהוס' ר' אלחנן ובריטב"א (ד"ם) וכן הגיה הגיה במבכ"ג. אם היה בחזקת המשתמר. נכ"ק ונמבכי"ר. משתמר וכ"ם נד"ג. אם הודיעו. נד"ג ונכי"ק ונמבכי"ר ואם מודיעו וכן במבכ"ג הסמוכה. ויגוב. במבכ"ג ד' פיזנו ויגב ועי' עוד במבכ"ג הסמוכה. שיפתח ויגוף ותיגוב. במבכ"ג שיפתח את החבית.. : נד"ג ונכי"ק ונמבכי"ר גם במבכ"ג ד' פיזנו ד' ..ותיגב:

תוספות חדשים

בתוי"ם ד"ה בגון חומן כו' פי' כו' כ"ל מו"ם בכג"ם פי' ק"ג וכן מוכח מכ"ש שם דהדבש עומו: משונת בבבר: ג בתוי"ם ד"ה כדי שיפתח כו' זיתנין דהוים. מפמלא כקב מלמעה בנמטלה (בב"י):

ראשון לציון

ב תוי"ם ד"ה בגון חומן כו' ותמיה לי דמה ענין זה למבטיח כו' ציין יבל"מ.

כתס לן תנא כותיה. גמרא. ועמ"ב כפ"ח דערובין [מגיה ז']: **ד בקפנדריא.** פי' הר"ב בדרך קלרה שנכנס וכו'. ושיין בפירושו בסוף ברכות: הבניה נכרי בחנות וכו'. כתב הר"ב ותמוטינן וכו' אבל בספינה מפליג ליה לספינתיה ומעביד מאי דבעי. לפי שבקרון וספינה כי מפליג להו איט רוחהו מרווק מה יעשה בהוכה מכח"כ במעביר הבית. והיה נראה לפרש דמה שאין כן מעביר הבית עם ישראל שלא יוכל להפליג כיון שהוא לבדו ואין אחר לא יכול לשאתו. והכי דייק ליכא דעם ישראל דמבמע בישראל מבייטו. אלא שראיתי שהרמב"ם כתב בפי"ב מהמ"א נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום והוא הולך אחריהן לשמרן. גם הטור סי' קכ"ט כתב שהיה נכרי מעביר לו הבית וכו'. ומ"ש הר"ב אבל במניח נכרי בחנותו וכו' לריכא. כלומר קמ"ל דלא חייבינן להכי וכ"מ דלא ידעינן דאחיד לבבא חייבינן כיון דאית ליה ביתות בבית ואית ליה לאתמומי דברכות עומד עם שהרי ישראל הייתו עם. וכן נמי במעינן שאם הפליגו הספינה בים במקום שלא אפשר לו לראות אסור ובהדיא שנו כן בתוספתא. ב"י סי' קכ"ט בשם הרב"ה. וכ"כ הטור: **אע"פ שהוא** יולא ונכנס. כל היום כולו. הרמב"ם פי"ב מהל' מ"א: **ד** ולגינים על הדלבקי. והם פתוחות. דומיא דבעל השולחן. הרא"ש. כמו שכתבתי לעיל. וכן נמי מדקתני כיפא חביות פתוחות אסורות מכלל דבריכא אפילו פתוחות מותרות. הר"ן: **ן** בתומות. מותרות סכיון שהם בתומות הרי זה ראיה שלא פתחום אחר פתחום לא חזרו לכותמם שאין חיות אדם עליהם. ומיהו דוקא בתומות במנופה של טיט. אבל בפקק של עץ בפתוחות דמו. וכי מהדר לפקק לאו משום חיותא אלא חורתא דמלתא. הר"ן: בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות. ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן. אבל שתומות שנפתחו חייבינן להו. הר"ן: לפי שאין פנאי לנסך. עיין במ"ע פ"ב דכתובות: **ן** ואם משנכנסה לרשותן אסור. פירש מקבלה בשכר. אבל בהכנסה לבד לא נאסר שאין חוצרו של אדם קונה לו בעל כרחו. ב"י סי' קל"ב בשם רבינו ירוחם: פסק עמו עד שלא מדד דמיו מותרים. פי' הר"ב דמשיכה בנכרי קונה כמו בישראל [עמ"ש במ"ד פ"ה דמצילה] ומכי מדד מסתמא מושך. ומ"ב הר"ב וכשמודדו הישראל בכליו. בשעת הרמב"ם המרה שכתב בפי"ג מהמ"א שאם מדד בכליו של נכרי דמיו אסורים משיגיע לכלי נאסר כשאם יינם כלומר משום עבבת יין כדלקמן. אבל הראב"ד הביאו דהא קיי"ל דיין [ביין] בשאם יינם מוכר חוץ מדמי יין נסך שבו כדפי' הר"ב לקמן מבנה י'. וכ"כ טור סי' קל"ב דבדיעבד לא נאסר בכלי דנכרי הע"פ שיש בו עבבת יין מהאי טעמא. ומ"מ לפי מה שכתוב בסמוך אין הבנה על פי' המבנה. אלא להרמב"ם שפוסק כך להלכה. ואף להלכה יש לייסב: מדד עד שלא פסק דמיו אסורים. פירש הר"ב דנכרי לא קנייה השתא במשיכה וכו' הלכך

כרי שיפתח מיי' פי"ג מה' מ"א הי"ח סמ"ג לאוין ס"ל מוס"ג י"ד סימן קכ"ט ס"ח: המניח נכרי בחנות וכו'. ח"ן ע' ס"ח: כרי שיפתח. מיי' וכס"ג שם סוס"ג שם: **ה** היה אוכל עמו על השולחן כו' חביות פתוחות כו'. ס"ם פ"ח מיי' סי"ג מה' מ"א הי"ח סי"ב ס"ד סימן קכ"ט ס"ח: **ן** בולשת עכו"ם לעיר. פ' פ"ג מ"ח ס"ח כ"ח בפינוס כ"ז פ"ח מיי' ס"ד מיי' סי"ג מה' מ"א סכ"ג לאוין קכ"ח סי"ב ס"ד סימן קכ"ט ס"ב: **ן** אומנין של ישראל. כ"ח כ"ח ס"ג מיי' מה' מ"א הלכות אבות הט"ב לאוין קכ"ח סי"ב ס"ד סימן קכ"ב כ"ב: המוכר יינו לנכרי. שם לקמן פ"ג כ"ח ומו' לאוין קכ"ח ס"ד מיי' שם הלכ' כ"ב שו"ע שם ס"ט:

שנויי נוסחאות

ד בקפנדריא. במשניות לקפנדריא; ג כ"י ק לקפונדריא. נבנם. נכי"מ ונכנס. ויגוב. במשנ"ב ד' פיזנו ויגב וכן בסמוך. שיפתח ויגוף ותיגוב. במשנ"ב שיפתח את החבית וכן בסמוך; נד"ל ונכי"ק ובמכנ"ל ובמשנ"ב דין ותיגוב וכן בסמוך; במשנ"ב ד' פיזנו ..ויגב וכן בסמוך. המניח עכו"ם (בחנות). במשנ"ב ד' פיזנו ליתא; נד"ל ונכי"ק ..את נכרי בחנותו וכ"כ במשנ"ל (ובס את הנכרי). ישהוא יוצא. במשנ"ב שיצא: **ה** (והיות) לגינה על השלחן ולגינה. נכי"מ ולגין על השולחן ולגין ולגינה; במשנ"ב ..לגינים.. ולגין ולגינה בחביות דפו"י; נד"ל ונכי"ק ובמכנ"ל והניח לגינו לגין.. ולגין. הדולבקי. נד"ל ונכי"ק בכל המקום הדלפקי; במכנ"ל בכל הדולפקי; נכי"מ בכל המקום הדלובקי. גרא"ב ד"ו הדובלקי. והנירו וקלי על הגוי. נכי"מ והניחן וקלי על הגוים. מה שעל. נכי"ק במלה לחת משעל (כמו מוה בידך). (ומה) שעל הדולבקי במשנ"ב ליתא. אף שעל הדולבקי. נד"ל ונכי"ק ובמכנ"ל אף מה שעל.. סתומות כדי בו' ותיגוב. נכי"ק ובמכנ"ל ותתומות.. ותיגוב; במשנ"ב סתימות מותרות.. ואולי לא זה במשנ"ב מפורש: **ן** בולשת (עכו"ם). במשנ"ב ובמכנ"ל בולשת וליתא וכן ליתא נד"ל ונכי"ק; נכי"מ בלשת שלגוים ושיהוגות (כ"ז ע"ח). שנכנסה לעיר. נכי"מ שנכנסו.. סתומות מותרות בשעת. נד"ל ונכי"ק ובמכנ"ל ותתומות.. ובשעת. (לפי) שאין פנאי. נד"ל ונכי"ק ובמכנ"ל ליתא; נכי"מ ..שאין להן..: **ן** אומנין (של) ישראל. במשנ"ב האומנין..; נד"ל ובמכנ"ל אומנין ישראל: נכי"ק אומנין וישראל ?). ששלח. נכי"ק ובמכנ"ל ששילח. (בשכרן) מותרין לאסר לו תן. נד"ל ונכי"ק ובמכנ"ל מותר שיאסרו לו תן וליתא; במשנ"ב ..מותר לוסר תן; נכי"מ ובמשנ"ב ד"ו ..מותר לוסר לו תן. (ואם) משנכנסה לרשותן אסור. במשנ"ב ליתא; נכי"ק ובמכנ"ל אם..; נד"ל אם משנכנסה לרשותו; נכי"מ ואם לרשותו..

לו בקפנדריא. נכנס למדינה. ורחץ. מותר. אם הודיעו שהוא מפליג. בדי שישתום ויסתום ויגוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח המניח עובד כוכבים בחנות אף על פי שהוא יוצא ונכנס. מותר. ואם הודיעו שהוא מפליג. בדי שישתום ויסתום ויגוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח ויגוף. ותיגוב: **ה** היה אוכל עמו על השלחן. והניח לגינה על השלחן. ולגינה על הדולבקי והניחו ויצא. מה שעל השלחן אסור. ומה שעל הדולבקי מותר. ואם אמר לו הוי מוזג ושותה. אף שעל הדולבקי אסור. חביות פתוחות אסורות. סתומות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב: **ן** בלשת עובדי כוכבים שנכנסה לעיר. בשעת שלום. חביות פתוחות אסורות. סתומות מותרות. בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות. לפי שאין פנאי לנסך: **ן** אומנין של ישראל ששלח להם עובד כוכבים חבית של יין נסך בשכרן. מותרים לומר לו תן לנו את דמיה ואם משנכנסה לרשותן אסור. המוכר יינו לעובד כוכבים פסק עד שלא מדד. דמיו מותרין. מדד עד שלא פסק.

הנכרי: בקפנדריא. בדרך קלרה שנכנס בבטר זה ויולא מבטר שנכנסו: ורחץ. במרחץ: מותר. דכיון דנכרי לא ידע דבהי. מרתת ולא נגע. והמוטינן במתני' פלוגתא דרבן שמעון ב"ג ורבנן בהך הלהא נבי. דהי תנא נכרי שהיה מעביר כדי יין. הו"א התם מרתת הנכרי דסבר הבתא א) אתחד לי. אבל בספינה וקרון מפליג ליה לספינתיה ומעביד מאי דבעי ולא מרתת. ואי תנא ספינה וקרון ולא תני המניח נכרי בחנותו הוה אמינא בספינה וקרון מרתת דסבר דלמא בהורתא אחרינא אזיל וקאי מגד אחר ואחז לי. אבל במניח נכרי בחנותו דאיכא למימר אחיד ליה לבבא ומעביד כל דבעי. אימא לא. לריכא. ובטולהו הלכה כרשב"ג: **ה** דלפקי. כלי שמניחין בו טוסות ואטיות באולין ומשקין וממנו טוטלין ומטיפין על הבלהו ואין אחד מן המכובין טופל כלום מן הדלפקי אלא מן הבלהן: ואם אמר לו הוי מוזג ושותה. הואיל והרמיב לו הרשות אף מה שעל הדלפקי אסור דסמכא דעתיה ונגע ב) כולה: חביות פתוחות. הנמלאות בבית שהניחו שם: בדי שיפתח ויסתום ויגוב. סתמא כרשב"ג דהלכתא כותיה: **ן** בולשת. חיל שמתפשטין ומתרין הבתים. תרגום ויחפש. ובלא: **ן** תן לנו את דמיה. דהא לא קנ. והוא אינו חייב להם אלא מעות: המוכר יינו לנכרי פסק. עמו מעות. עד שלא מדד דמיו מותרין. דמשיכה בנכרי קונה כמו בישראל. וכשמודדו הישראל בכליו. ובא הכלי ברשות הנכרי קנאו הנכרי במשיכה והוו ליה לישראל זוז אגל הנכרי בהלוהה ויין נסך לא הוי עד דנגע: מדד עד שלא פסק. סכום הדמים. כך וכך יין. בכך וכך דמים. דמיו אסורין. דנכרי לא קנייה הבתא במשיכה דכיון דלא פסק דמיו לא סמכא דעתיה דלקנייה במשיכה שמא ירבה לו דמיו. שלכך כי נגע ביה הוי יין נסך ברשות ישראל שעדיין לא קנאו הנכרי עד שיפסוק לו דמים: אם שקבלה בשכר. אבל בהכנסה לבד לא נאסר שאין חצרו של אדם קונה לו בעל כרחו. ב"י סי' קל"ב בשם רבינו ירוחם: פסק עמו עד שלא מדד דמיו מותרים. פי' הר"ב דמשיכה בנכרי קונה כמו בישראל [עמ"ש במ"ד פ"ה דמצילה] ומכי מדד מסתמא מושך. ומ"ב הר"ב וכשמודדו הישראל בכליו. בשעת הרמב"ם המרה שכתב בפי"ג מהמ"א שאם מדד בכליו של נכרי דמיו אסורים משיגיע לכלי נאסר כשאם יינם כלומר משום עבבת יין כדלקמן. אבל הראב"ד הביאו דהא קיי"ל דיין [ביין] בשאם יינם מוכר חוץ מדמי יין נסך שבו כדפי' הר"ב לקמן מבנה י'. וכ"כ טור סי' קל"ב דבדיעבד לא נאסר בכלי דנכרי הע"פ שיש בו עבבת יין מהאי טעמא. ומ"מ לפי מה שכתוב בסמוך אין הבנה על פי' המבנה. אלא להרמב"ם שפוסק כך להלכה. ואף להלכה יש לייסב: מדד עד שלא פסק דמיו אסורים. פירש הר"ב דנכרי לא קנייה השתא במשיכה וכו' הלכך

א) גרע"ב ד"ל אתי מזי. ב) גר"ב ד"ל בגוליה.

תוספות חדשים

ן במשנה אומנין של ישראל הרמב"ם גרים בין בשירותו בין בתיקונו לומרין ישראל: בתוי"ט **ד"ה בשעת** מלחמה כו' חייבינן להו. בין בכרכוס של מלכות ובין בכרכוס של אותו מלכות (הר"ן).

ראשון לציון

ד במשנה המניח שוכר כוכבים בחנות אף על פי סי' בחולין ג' ע"ח אתא המניח שוכר כוכבים בחנותו וישראל יולא ונכנס מותר: **ה** במשנה הדולבקי גרסת סעדיה דלפקי וכן גרסת הרב ברעמורה:

אם יש בו עבבת יין. אם יש במשפך שנמדד בו החלה יין של נכרי עובדת יין לוגים שמתעבב יין על פיו שלא יצא כשפה. או בתי טפין: אסור. דמהסר חמרא דישראל מכוס ההיא טפת יין נסך שבמשפך: המערה מכלי לכלי. ישראל שעירה מכלי שלו לכלי שביד הנכרי או לכלי שיש בו יין נסך: את שמערה ממנו כותר. היין שנשאר בכלי העליון שביד ישראל מותר: ואת שעירה בתוכו. והקוף שיצא מכלי ישראל אף על פי שלא הגיע לכלי שביד הנכרי וכל שכן מה שהגיע לכלי של נכרי אסור דנלוק חבור. ומתניתין דברי היין שנשאר בכלי שביד ישראל מיירי כגון דקטף קטופי שקודם שנגע הקלוח בכלי התחתון שביד הנכרי

דמיו אסורין. נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים. וחזר ומדד להוך צלוחיתו של ישראל. אם יש בו עבבת יין אסור. המערה מכלי אל כלי. את שעירה ממנו. מותר. ואת שעירה לתוכו. אסור: ח יין נסך. אסור ואוסר. בכל שהוא. יין ביין.

פיו רחב ולמטה נקב קטן. ומושיבים אותו על פי צלוחית של עובד כוכבים שפיהם גדול ושופכין יין מן המדה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. רש"י: עבבת יין. פירש הר"ב לוגים שמתעבב יין על פיו ובירושלמי גרסינן בקו"ף ומפרש כמה דתימא [הושע ז' ח'] עקובה מדש פירוש לכלוך יין. הר"ן. ומ"ש הר"ב שלא יצא כשפה או ב' טפין. לפוס ריהטא כתב או שתי טפין ולא יותר. דהשתא טפה אחת שתים מצויה. עיין בפירושו ריש פ"ב דיומא. ורש"י והר"ן לא כתבו כן: אסור. פירש הר"ב דמתסר חמרא דישראל מכוס ההיא טפת יין נסך שבמשפך. מפרש בגמ' דמתסרא מכוס נגוף שחבר יין שבמשפך ויין שבקרקעיתה של צלוחית. וכתב הר"ן והלי אסור. בהגהה קאמר ומש"ה דוקא כי היא בה עבבת יין הא לא עדיף מנודות הנכרים וקנקניהם שאין אוסרין יין הנסך שהם בהגהה כדתנן בפ"ב מכשה ד' לדברי חכמים. ולפי זה אין דקיי"ל כרשב"ג בתערובת שהם יינם דימכר כולו לנכרים חוץ מדמי איסור שבו [כדפירש הר"ב במשנה י"] לא קיי"ל כי הך מתני' דכיון שאינו נהנה מהותו עובבת יין כלל אמאי מיתסר בהגהה. ולפיכך יש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל שהביא הלא [סי"ג] שאפילו לרשב"ג דברי בימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו דוקא במפרש הבל בשהם אע"פ שאינו נהנה מן האיסור אסור. עכ"ל. והרמב"ם בפרק י"ב העתיקה לגבאה ז לכך יש לפרש בדעתו כמ"ש הר"ן והרי"ף וזה נשתלקה מעליו הטעת הראב"ד שכתבתי לעיל. ומסתייע לזה בדברתו של הרמב"ם שהכתוב במשנה י' דס"ל דימכר לחוד בלא הולכת הנהה לא מצוי. ואני תמיה על הראב"ד שעבר על פרק י"ב ולא הסיגו עד בואו שמה פי"ג וכן תמיהני על הכ"מ שלא הליץ בעד הרמב"ם מהא דהר"ן. וגם לא העיר בזה שלא הסיגו בפרק י"ב ואין לומר דבפרק י"ב יש לפרש דאסור בשתיה קאמר ומשום כך לא הסיגו. וכדעת אחרים שכתב הר"ן ג"כ. דהא נעיל מהך בנא שהעתיק הרמב"ם דין המערה דסיפא דמתני'. כתב שם הכ"מ דכל מקום שכתב הרמב"ם אסור בשתה מבמע בהנאה כמבואר מדברי ריש פרק י"א [סימן ח'] ע"כ. ומשום כך הסיג עליו הראב"ד שם דלא כך אלא בשתיה בלבד. והעור לא העתיק לגבאה ז דמשפך. ולבשתיה אזיל דס"ל כהראב"ד כמ"ש לעיל. וא"כ מבנתיו אינה הלכה כדבריו הראשונים של הר"ן וזהו שכתבתי לעיל מי במפרש הריטב"א במודד בכלי של ישראל דוקא אין להסיגו משום דלמשנתיו בכלי של נכרי היה לעולם אסור אף בפסק קודם במדד: המערה מכלי אל כלי. פירש הר"ב ישראל שעירה מכלי שלו לכלי שביד הנכרי או לכלי שיש בו יין נסך. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ויש לתמוה דזו ואל"ל זו קאמרי דכיון שנאסר הנלוק בכלי שביד הנכרי שאין אסור שיין בחותו כלי אלא בשהם יינם דהא לאו נסך ודאי עביד כ"ש כשיש בו יי"נ ממש. וי"ל דר"ל דקאמרי לאו דוקא יין נסך ממש אלא כלומר יין שלהן מה שא"כ בחותו הכלי שאין היין שלהן אלא שנעשה כשהם יינם. ועיין בריש מתני' דלקמן. ובחבורו פרק י"ב כתב המערה יין לתוך כלי שיש בו יין נכרי. וא"ת וכשמערה לכלי שביד נכרי מאי הוי דהא לא נאסר היין שבכלי כשלאחזו הנכרי דהתם נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום [וכו' עותר] ל"ק שכ"כ הרמב"ם בפי"ב מהלכות מאכלות אסורות נכרי שהיה אוחז הכלי בקרקע וישראל יצק לתוכו יין היין מותר. ואם נדנד הנכרי הכלי נאסר היין. ונעמא פי' הכ"מ בשם התוס' דמה לי טונף בקנה בטנה [כמ"ש במשנה י' פרק דלעיל דאסורות] מה לי טונף בכלי [ל"ל נשוי הכלי]. ע"כ. וכתב עוד הרמב"ם כלי שתוס מותר לעלמא הנכרי ממקום למקום ואע"פ שהיין מתנדנד שאין זה דרך הניסוך. ע"כ. וכבר העמיד הא דנכרי שהיה מעביר וכו' בחבוית שתומות כמ"ש שם סימן ט"ז ומפני כך אני תמה על הרמב"ן והרא"ש. דבהחיא דנכרי מעביר וכו' [בתבו] דמיירי בשתומה בפקק של עץ מבוש דאי לאו הכי חיישינן שמא יגע וכו' וכמ"ש שם בשמם. ותיפוק להו דאי לאו הכי לאסר מפני הגדוד שהרי הרמב"ן בהרמב"ם כ"ל בהכי כמ"ש ב"י סי' קכ"ה ושם כתב הטור שכן נם דעת הרא"ש ז"ל. אע"פ שבסימן קכ"ד כתב שאין כן דעת הרא"ש הב"י המה עליו שם היכן כתב כן. ועוד יש לפרש דמ"ש הר"ב והרמב"ם לכלי שביד הנכרי ולא התנו שהוא מנדנדו היינו מעמא דשתם אותו כלי בידו באויר אוחז ולא ע"ג קרקע. שהם הכלי עומד על הקרקע לאחזה לורך יאחזנו בידו אלא שתם אותו כלי בידו באויר אוחז. וכיון שכן א"ל להגאי הגדוד שהרי אי אפשר בלא גדוד. וזהו שדקדק הרמב"ם וכתב נכרי שהיה אוחז הכלי בקרקע וכו' מותר. דאי לא בקרקע היה אסור. לפי שאי אפשר בלא גדוד. וכ"כ הכ"מ בהלכה בפרק י"ג על מ"ש הרמב"ם בדין דמתני' פסק והה"ב מדד שהם מדד לכלי ישראל שביד הנכרי אסור. ופירש הכ"מ דדוקא כשהנכרי מנדנדו הם הוא מונח בקרקע או שהיה אוחזו בידו באויר דאז על כרחו הוא מנדנד. ע"כ: ח יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. כל היכא דתני יין נסך אף שתם יינם במשמע הא"כ פירש. והכי מוכח בכמה דוכתי במתניתין דקרי לשתם יינם יין נסך. הר"ן. ומיהו איסור שתם יינם אינו אוסר בתערובתו אלא בשתייה. דבהגייה יש היתר לגתערב. ע"י הולכת הנאה ליש המלא כמ"ש הר"ב במשנה י': אסור. תמיהה לי דאיסור עצמו תגיעה לה במשנה ג' פרק ב' ומיהו כך רגילות המשניות לבנות בקיצור מה במפורש כבר כמ"ש בשם התוס' בריש ברכות ובשאר דוכתי: ואוסר בכל שהוא. כתב הר"ב ובלבד שיהיה האיסור

נפל את המשפך. פ"ג פ"ח מ"י. פ"ג מ"ה. פ"ח הי"ג במ"ב לאחין קכ"ח: המערה מכלי אל כלי. מ"י. שם הלכה י"ג במ"ב שם מ"ב פ"ל ס"ל סיכון קכ"ו ס"ב: ח יין נסך אסור ואוסר בכ"ש. פ"ג פ"ח ומשנתי פרלה פ"ב הי"ג מ"י. שם מה' מ"ח הכ"ת ושם"ב הלי' ו"ז סמ"ג לאחין קכ"ח מוש"ע י"ד סיכון קל"ל פ"ח:

שנויי נוסחאות

(ישל עכו"ם וחזר ומדד לתוך צלוחיתו) של ישראל. כמ"ק ומכני"ל של עכו"ם נטלו ומדד לתוך..; בד"ל ליתא ומוכח מהגמרא דליתא בטעות (ד"ס). עבבת יין. כמ"ק ומכני"ל עקבת..; בד"ל עקיבת.. ועי' תוי"ט והריטב"א הביא את שיטתו. מבלי אל כלי.. בד"ל ונכי"ק ומכני"ל מכלי לכלי. את שעירה ממנו. בד"ל ונכי"ק ונכי"מ ומכני"ל המערה ממנו. ואת שעירה לתוכו. נכי"מ ומכני"ל את: ח בכל שהוא. בד"ל ונכי"ק כל שהוא. ומים במים בכל שהוא. נכי"מ..מים במים במשהו.

אור גדול

פ"ה ח במשנה יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. עיין בתוי"ט. ועיין בר"ן ד"ה ביא מתוספתא דמבואר בתמיינם דאוסר במשהו והקשה מתוספתא זו על שי' הרית דס"ל דכתם יינם אינו אוסר במשהו. וכתב הר"ן וליבא למימר דההוא תנא דברייתא סבר דכל מין במינו במשהו דאם כן למה לי' למתני מפני שמפה של יין נסך אסורה ואוסרת במשהו. כל איסורין שבתורה נמי דיינייהו הבי דבמינן במשהו יעושה"ט. ונראה דאפשר לישב עפ"ם התוס' והרשב"א דולין (צ"ט ב') נבי ציר דבבל דבריהם לא אמר ר"י מין במינו לא בטל. א"כ בשאר איסורי דרבנן לא אמרינן מין במינו לא בטל. ולהכי דקדק יין נסך דיעוין רמב"ן בחלחמות פסחים (בדף כ"ז) לענין עירוב פת ובנר וכן בר"ן (לעיל סוף פ"ג) דשאר איסורין דאורייתא לא חמירי כשתם יינן. וא"כ בשתם יינן שפיר אמרינן מין במינו במשהו כמו בשאר איסורין דאורייתא ואשה"ם:

הנופל לתוך ההיתר מכלי בפיו רחב וכו'. אבל המערה יין נסך מכלי קטן שאינו מוציא אלא טיפה טיפה וכו' אומרים קמא קמא בטל במפני שאין דרך לערות בכלי כזה אין אנו רואין כנופל ומעורב אלא מה שירד כבר ומב"ה אומרים קמא קמא בטל מבא"כ בשאר כלים שדרך הוא לערות מהן כיון שסוף היין לירד על ידו. לו אפשר לומר בו ראשון ראשון בטל שכל המומר ליפול ולהתערב חשבינן ליה כמעורב כבר. הר"ן. ועיין [מ"ש] במשנה ו' פ"ח דזבחים. ועל קמא קמא בטיל כתבו התוס' פירוש אפילו מתרבה היין נסך לבסוף מכל מקום אומרים קמא קמא בטיל. והקשו על זה ומסקים דלא אמרינן הכי אלא עד שיפול כ"כ מן הי"ב דין הכל בלא יהיה ההיתר [פחות מ] ס' באם אין בהיתר ס' תוזר ונעשר ונאסר [הכל]. אבל דברי הר"ב נראה כפירוש הראבון מדשתם והיא שטת הרמב"ם [פי"ו מהמ"א] וכ"כ תוס' בשם רש"י. ועיין במ"ב פ"ז דמקוואות דמשתם יש ראיה לשברת התוס'. ומ"ש הר"ב ומשקנא דמלתא לפי ההלכה וכו' לא בא למעט מן ההלכה כל מה שנתבאר עד עתה אלא בהלכה וכו' לא בא למעט מן ההלכה כל מה שנתבאר עד עתה אלא בלהורות הלכה בכל האיסורין הוא דאתא. ומ"ש חוץ מטבל דאיכא דתנן זה הכלל לאתויי טבל. גמ'. ומ"ש ויין נסך כתבו התוס' [ד"ה חוץ מטבל]. וה"ה דמים במים במשנה. ע"כ. ומ"ש הר"ב מבוס חומרא דע"ז. גמ'. ופירש הרמב"ם שנאמר בו (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מחומה מן החרם. ומ"ש הר"ב וטבל כהתירו כך איסורו. גמ' [דף ע"ג]. עמ"ש בזה בכפ"ג דחלה. ומ"ש הר"ב ואם איסור מבאר אסורים כו' יעמעמו מחוסר נכרי עיין בפירוש משנה ה' פ"ז דחולין. ומ"ש ואם נתערב וכו' דליכא למיקם אטעמא וכו' מבטרים אותו בבשים. דילפינן מזרוע בבלה דאיל נזר שמתבטלת עמו והיינו אוסרת אותו והוא אחד מכ' באיל. כדאיתא בפ"ז דחולין דף ל"ח [ע"ב]. ומ"ש ואם האיסור הוא תרומה וכו' מבטרים אותו במאה וכו'. ואם ערלה וכו' במאתים. מפורש בר"פ דערלה. וכתב הרמב"ם ואמרו בבכיעית בזיו אוסרת כל שהוא במיני כמו שנתבאר בפ"ז מבכיעית [בכופו] אינו הולך על אלו המיקרים לפי שאינו אוסר באילה. אבל הייב לאכלו בקדושת בכיעית בלבד ולפיכך החמיר בבכיעית בזה הענין. לפי שאין שם איסור אכילה. אבל הוא אוכל בזמן בכיעית כמו שנתבאר לשם ואינו אומר עליו אוסרת אלא על דרך הויתור והדמיון ג"כ בדבר האוסר. ע"כ. וכתב עוד במשנה דלקמן וחמץ בפסח במשנה [בפירוש הר"ב סוף משנה ה' פ"ג דפסחים] בין במינו בין שלא במינו. ואמנם יש מכלל דין איסורין שבתורה לפי שהוא בזמן קצוב ואין איסורו חוזר לעולמו בלבד כשאר כל איסורין שבתורה. אבל איסורו הוא עלוי בזמן וכשעבר הזמן כבר איסורו ולפיכך לא התנה בו הגמ' כמו שהתנה בין נסך ומבל. ע"כ: יין במים ומים בין בטתן טעם. בד"א בשנפל המשקה האסור אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המותר. ראבון רשבון בטל והוא ביורק מלגלול קטן שהיה מריק ויורד מעט מעט. הרמב"ם פט"ז מהמ"א: בטתן טעם. יש מפרשים דהיינו בשאר כמו בשאר אסורין. והרא"ד כתב כיון שנתערב במים עד שיש בו יותר מכדי מזונה פונמו ומותר אפילו בשתיה הלכך אם יש במים שם חלקים מן היין מותר אפילו בשתיה וכן פי' ר"י מור סי' קל"ד וטעמייהו מדאמרינן בגמ' פ"ו דש"ב דף ל"ו רמח תלתא ואתח תלתא ופלגא וכ' פלגא בשיתא פלגי ולא כלום הוא ומתני' דקתני בטתן טעם. פירש הר"ן דלא מיירי אלא בנ"ט לבטח ולא בפינמה: **ט** ואוסרין בכל שהן. הלי בכל שהן אין פירושו שאפילו במשהו מאסורין הללו יאסור הערובתו בשהה. דהא דוקא דבר שבמנין קא חשיב הלכך ודאי אלו כל שהן הכי קאמר בכל אחד מאסורים הללו אם הוא דבר שבמנין אוסר הערובתו אפילו ריבה עליו אלף כיוצא בו. הר"ן: יין נסך. פי' הר"ב חבית אחת באלף חביות וכן פירש"י והרמב"ם. והכא כשאיסור והיתר כל אחד בעין. ולא דמי לתערובות דלעיל. ומתני' דלקמן. והלכך הא דתנן במשנה ט' פרק ג' בפת שנאפה בעלי אשרה. מיירי בבכורות שהן דבר שבמנין וכלשון הראבון שכתב הר"ן שם הע"פ שהוא מפרש בשאין שכל שיש בו משום להתה דע"ז לא בעינן דבר שבמנין. וזה כדעת אחריס שכתב לעיל. לפירוש הר"ב ודעימיה ליתא. ומ"ש הר"ב ואין כן הלכה אלא כדשתיקן וכו' מוליך דמי לאותה חבית וכו' דחשבינן הנכרי פסק העליון המחובר לכלי שביד ישראל ולא היה כאן נטוק שיחבר מה שבכלי העליון למה שבכלי התחתון. א"נ דנפץ נפולי שבכלי היין מן הכלי העליון כדרך שמשליכין מן המזרקים ולא היה שם שלון וקלות שיחבר בין היין שבכלי אחר ביד ישראל לכלי שביד נכרי. אבל אם היה שם חבור כל מה שנאחר בכלי העליון שביד ישראל אסור. דקיי"ל נטוק חבור ח) ואסור ביין נסך. וכן הלכתא: **ח** ומים במים. מים שנתנסכו לע"ז או שנעבדו. במים של היתר בכל שהוא לא בטלה נגד הפירה לגבו איסורא או איסורא ג) אסור במיעוט בכל שהוא. ובלבד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר נופל מכלי בפיו רחב ויש ביין היולא מן הכלי שיעור גדול בבת אחת. אבל המערה יין נסך מכלי קטן באינו מוציא אלא טיפה טיפה. ונפל לתוך יין של היתר אפילו כל היום כולו. אומרים קמא קמא בטיל. ואם עירה היתר לתוך איסור כל מה שעירה ממנו לתוך האיסור אסור ואפי' חבית מלאה לתוך טיפה אחת. ומסקנא דמלתא לפי ההלכה כל איסורין שבתורה בין במינו בין שלא במינו בטתן טעם. יין נסך דבמינו במבהו. שלא במינו בטתן טעם. יין נסך מבוס חומרא דעבודה זרה. ובטל. כהתירו כך איסורו כמו שחבה אחת פוטרה את הכלי כך חבה א' עובה את הכלי כולו בטל. ואם איסור משאר איסורין שהערב בהיתר אם נתערב מין בשאינו מינו דאיכא למיקם אטעמא אם תרומה היא שנתערבה בחולין שטעמה כהן ואם דבר איסור שטעמה נחתום גוי אם אומר שאין בהערובת טעם התרומה או טעם האיסור הכל מותר. ואם נתערב מין במינו דליכא למיקם אטעמא או מין בשאינו מינו ואין כאן כהן או גוי שבטל לגמוך עליו. אם האיסור הוא מחלב ודם נבלות וטרפות שקצים ורמשים וכיוצא בזה. מבטרין אותו בשאים אם יש שאים של היתר כנגד האיסור הכל מותר. ואם לא הכל אסור. ואם האסור הוא תרומה וחלה ובכורים. מבטרין אותו במאה של היתר. ואם ערלה וכלאי הכרם מבטרין אותו במאתים: **ט** ואלו אסורין ואוסרין בכל שהו. כל מקום שנתערבו שם אפי' אחד באלף אוסרין את כולן: יין נסך. חבית אחת באלף חביות אוסר את כולן בהגאה. ואין כן הלכה. הלה כדשתיקן שלהי פרק כל הגלמים. מוליך דמי אותה חבית ליש המלח והשאר הכל מותר בהגאה ואסור בשתיה: ועבודה זרה. תורה בעבודה ונתערבה באלף תורות שאינן ע"ז: ותורות

ט) נר"ב ד"ל ו"ו וסר. ג) שם אוסר.

ציונים

ט אלו אסורין ואוסרין בכל שהוא. ע"ל פ"ח זבחים ע"ח ר"י פמוה כ"ח כ"ח: ועבודה זרה ותורות לבוכן. מי' פ"ו פ"ז כ"ו ה"ו ח"ם בכ"ג לתוין פ"ב פ"ב ע"ש י"ד סיכן ק"ם ס"ל:

שנויי נוסחאות

כין בטינו בטשהו. נד"ל וכ"ק ומבני"ל בכל שהוא. ושלא בטינו בנ"ם. נד"ל: ושאין מין במינו בנ"ם: ט אלו אסורין ואוסרין. בכ"מ ואלו אסורין ואוסרין אסור ואינו נכון. בכל שהן. כ"ק ומבני"ל: כל שהן: נד"ל בכל שהוא בכ"ג בכל שהו.

הוספות הדשים

ח בתוי"ם ד"ה בנותן עעם כו' והכא"ד כו' בהלכ"ם פרק המוכר פירות סימן ט' מוכח דלאו הוא הראנ"ד שתמא אלא הוא רבי לעבדים אנ"ד ועי"ש:

ראשון לציון

ט במשנה אלו אסורין ועיין הוס' זבחים ע"ב ע"א ד"ה ולינעלו ט' שהמתו בקושיא דס"ל למיתבב הכא עוד כמה דבריה ע"ש: הגר"א סד"ח יין במים כו' והוא מיזוקק(מצוצל)קטן כו' ל"ל מאלאר ה"ל דס"ל ע"ג ע"ל ערלה קטן גרסי' הוא כך קטן. ובעיקוין לגבי בגדים כפ' בתרא דף ק"ג ע"ב גרסינן לאל קטן והוא קבר של מטי ע"כ ולהיהי גם ברמב"ם בפ' ט"ז מהלי מאכלות אסורות דין כ"ח לאל קטן וכן בהלכ"ד הגל גרוי דגם שם נפל טעות בדבוק. ובעד דבכ"מ שם שעוק ערלה קטן (וכן מוכרח שם"ב בשם רש"י) וכן בטוש"ע י"ד סימן קל"ד סעיף ט' ערלה קטן:

אור גדול

יין בשמנה יין נסך. עיין בתוי"ם מה שהביא מהר"ן בריש מתניתין דלקמן לענין חביות בחביות. ונסתפק הר"ן אולי חביות לאו דוקא. רק קיתון קטן אבל חביות דהוי דבר שבמנין דלא בטיל לא. ולא הבנתי הא הר"ן (לעיל סס"ג) הוכיח סהיר' דאף היכא דמראורייתא לא אתבטל מהני הוצאת הנאה וא"כ אמו חמירא דבר שבמנין מהיכא דמראורייתא לא אתבטל ואפשר דטעמו דרבינ"ם בריי"ג דדחבירו לענין יין ביין א"כ כ"ש חביות בחביות דהא חזינן דדבר שבמנין לענין איסורין חמירי מתערובות מסש בטסש ועיין. וא"כ לענין סתם יינם פסיטא דאף חביות גדולות מהני הוצאה. ויתיישב בהבי מ"ש הר"ן תיבוף אחר זה בשם הראב"ד וכתב ודבריו עיקר. הא מקודם נסתפק בזה ואיך כתב היכף כדברי הראב"ד בדברים חשובים. ולהנ"ל יתיישב דשאר איסורים הוי כסתם יינם ובש"ש הרמב"ן במלחמות פסחים (בדף כ"ז) לענין עירוב פת ובגד:

ועורות לבובין. דהוי נמי איסורי הנאה כדאמרינן פרק אין מעמידין: וצפורי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה. אסורי הנאה הן ובפ"ב דקדושין פרשינן להו: ושער נזיר. דאיסורי הנאה הוא דכתיב (במדבר ו') ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. ואם נתערבה אגודות של שער נזיר אפילו באלף אגודות של שאר שערות. כולן אסורות בהנאה: ופטר חמור. אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה: ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונתערבה באלף חתיכות אוסרת את כולן בהנאה. וסבר אלי תנא דדבר שדרכו לימנות ואיסורו איסור הנאה. אוסר את תערובתו בכל בטול. וכל הני דכתיב במתני' דבר שדרכו לימנות הוא. ואיסורן איסור הנאה: הרי אלו. למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן לימנות. או שדרכן לימנות. ואינן איסורי הנאה. שאינן אוסרין את תערובתן בכל שהן: יין שנפל לבור. של יין: כולו אסור בהנאה. שהיין שנתנסך לע"ז אוסר במינו בכל שהוא. אבל שאר יינם של גויים שלא ידענו בו שנתנסך ודאי אע"פ שאסור בהנאה אינו אוסר תערובתו בהנאה אלא ימכר כולו לגויים חוץ מדמי אותו שאר יין. וכן הלכה: יא שזפתה עובד כוכבים. אורתא למרמי בה חמרא פורתא להעבודי *)[קוטרא] דזפתא: מנגבה. במיס והפר: ושל עץ. דבעיא זפת טובא. ובלעה חמרא מפי: רבי אומר יינגב. כשל אבן. ואין הלכה כרבי: ושל חרס. בין לרבי בין לרבנן. אע"פ שקלף הזפת אסור. דחרס בלא זפתא בלע ליה חמרא: יב כלי תשמישו. של סעודה. ודוקא כלי מתכות.

*) בר"ג ד"ה קוטרא ותקן שתוי"ם בלשונו.

ועורות לבובין. ושור הנסקל. ועגלה ערופה. וצפורי מצורע. ושער נזיר. ופטר חמור. ובשר בחלב. ושעיר המשתלח. וחולין שנשחטו בעזרה. הרי אלו אסורין ואוסרין בכל שהן: יין נסך שנפל לבור. כולו אסור בהנאה. רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר כולו לנברי חוץ מדמי יין נסך שבו: יא גת של אבן שזפתה עובד כוכבים. מנגבה והיא טהורה. ושל עץ. רבי אומר יינגב. וחכמים אומרים יקלוף את הזפת. ושל חרס. אף על פי שקלף את הזפת. הרי זו אסורה: יב הלוקח כלי

תוספת יום טוב

לה כאילו הוכרה ונטלה. וכתב הראב"ד [פט"ז מהמ"א] דה"ה לכאר האוסרין בכל שהן בימכרו חוץ מדמי איסור שבהן. ודברו עיקר. הר"ן ברים מתני' דלקמן והכ"מ בפט"ז מהמ"א כתב שאף דעת הרמב"ם כן: ושור הנסקל ועגלה ערופה. פירשן הר"ב בפ"ב דקדושין מכנה ט'. והר"ב כ"כ על וצפורי מצורע. וחולין כו' וכ"כ רש"י. ואולי שבגירסת המשנה שלהם היו קדומים. אך גם בקדושין נכנו כמו שהוא כאן בספרים שלפנינו. ועוד מפורשים שם. מה שלא פורש כאן: ושער נזיר. כתב הר"ב דאיסורי הנאה הוא. דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. וכ"כ רש"י. ותימה הוא דבמ"ש פ"ב דקדושין מפרש הר"ב מקדש יהיה גדל פרע שער ראשו. והכי איתא התם בגמרא. ומ"ש הר"ב ואם נתערב אגודה וכו' דהשתא הוי דבר הנמכר במנין. כמה ניזות בסלע ושוין מהן שקין. רש"י: הרי אלו אסורין וכו'. בגמ' פריך ולישני אגוז פרך ורימוני בדן [אם של ערלה או של כלאי הכרם הן] הא תנא לה פ"ג דערלה מ"ז. ומב"ה נמי לא הני ככרות של בעה"ב. ולענין חמץ בפסח. דהא ר"ע תני לה התם: הרי אלו. כתב הר"ב למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן למנות או שדרכן למנות ואין איסורי הנאה. גמ'. וא"כ מתני' ה' פ"ז דחולין דאוסרת גיד הנשה מטום דבריה הוא ואתיכת נבלה דראויה להתכבד היא פליגא אמתני' דהכא. וכן נמי מתני' דרפ"ח דזבחים ברובע ונרבע וכו'. ובטיה עוד ברפ"ו דתמורה וכן פרובות דכוף מעילה. [ומיהו הרא"ש מפרש דהא דקאמר למעוטי ה"ק למעוטי דלא חביב להו. וכה"ג קאמרינן ברפ"ק דב"ק[דף ה'] למעוטי וכו' דלא פליגא. והראב"ד פירש ג"כ [הכי] והביא ראיה דברפ"ו דתמורה אמרינן דהכא קאי ביין נסך דאסור בהנאה קאמר וכו'. עכ"ד. ולי אכתי קשיא ההיא דמעילה. ול"ע]: יין נסך שנפל לבור. כשנפל בחביות גדולה ונשברה ונפל כולו כאחד לגו התירא. ולא אמרינן קמא קמא בטיל ליה ברוב. רש"י לעיל ריש דף ע"ג: רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר חוץ וכו'. פי' הר"ב להלכה בכתם יינם וכו' וקמ"ל דאפי' נתערב היין ממש. אבל כי נתערב חבית בחבית אפי' יין נסך גמור נמי בדי בהולכת הנאה ליס המלח. וכדפי' הר"ב במתני' לעיל. ועוד במ"ע פ"ג. ובכר כתבתי שם דהולכת הנאה היא אחר בימכור. דאחדא בלא אידך לא כני וז"ל הרמב"ם בפי' משנה לעיל חבית של יין נסך שנתברר לנו שנתערבה בחביות הרבה ימכר הכל לנכרים ויטול שיעור דמי אותה חבית ויבליכם ליס המלח. וזה פי' יוליך הנאה ליס המלח שקדם לו דברו בפ"ג מזו המסכתא. ע"כ. ועמ"ש במ"ז בדבור אחור וכו'. ועל זה שמחלקין בין יין נסך לשאר איסור. כתב הר"ן לעיל בספ"ג. וז"ל יש לבאר שאר איסורין שבתורה למי חמין. ודעת הראשונים ז"ל דלכתם יין מדמינן להו. מפני שלא מצינו לד המור לכל איסורין יותר מכתם יינם. אדרבה מצינו בהן לד הקל באין אוסרין במשהו כמותו. ע"כ. ובתבתי זה לתשובה על מה שהיה קשה בעיני במ"ו פ"ג דערלה ואמאי לא מדמין שאר איסורין ליין נסך ודאי: יא שזפתה נכרי. כתב הר"ב ואורתא למרמא בה חמרא פורתא לעבודי קוטרא דזפתא לשון רש"י. ופירוש קוטרא גרמא שהוא לשון קיטור הכשן: וחכמים אומרים יקלוף את הזפת. ואח"כ יינגב. הר"ן והרא"ש: ושל חרס כו' אסורה. כתב הר"ב דחרס בלא זפתא בלע לה חמרא. וכ"כ רש"י. וכלומר שאע"פ שהזפת נקלף לא הוסר בזה טעם היין. לפי שהחרס בעצמו מלבד הזפת בלע כשנתן היין בזפת לזפתה. ואין הפירוש בלא זפתא שאפילו בלא זפתא בלע מהדריכה דכולה מתני' בלא דרך בה היא כדאיתא בגמ'. ולשון הר"ן משם דחרס בלע טובא: אסורה. ואינה נהרת בנגוב אלא בטירוי. דינגוב אינו מפליט בכלי חרס. וכיון דלריך טירוי אין לריך קליפה. דטירוי מפליט אף בלא קליפה כ"ז בלא דרך בה. דלא נרע מקנקנים שמכניסין לקיוס [דהנן במ"ד פ"ב]. הרא"ש: יב הלוקח כלי חשמים מן הנכרי. פי' הר"ב כלי סעודה. גמ'. כלי סעודה אמורין בפרשה. כלו' בפרשת כלי מדין. ופירש"י דכתיב (במדבר ל"א) כל דבר אשר יבא באש. ואין דרך להשתמש ע"י אור אלא כלים של ארכי סעודה. ע"כ. ובגמ' דאפי' כלים חדשים בטשמע דהא ישנים ולינבן כחדשים דמו ואפ"ה בעי טבילה. וברמב"ם פ' י"ז מהמ"א כתוב במקלה הספרים וכלים חדשים אין לריכין טבילה ול"ל וכלי חרסים וכו'. ומ"ש הר"ב ודוקא כלי מתכות ומ'. גמרא. כלי מתכות אמורין בפרשה דכתיב (שם) אך את הזהב וגו'. רש"י. ומ"ש או כלי חרס המטופין באבר. מפרש בגמ' דבתר כופו אזלינן שהפהו מתכות. ומ"ש וכלי זכוכית

הואיל

ושור הנסקל כו' ושאם מת הוא מיירי בחתיכה פסנו שנתבשלה וראוי' להתבבד כו' וחולין שנשחטו בעזרה בחתיכה חשובה שנתבשלה כו'. לא חביב ראוי' להתבבד ולפי"ז מותר הר"ן את עצמו (שם בדף ס"ז א') שכתב ושסתינן ממתני' דבפלונתא דר"ם ורבנן דתנן בסס' ערלה (פ"ג) מי שהיו לו חבילי תלתן בו' קייל כר"ם דשתם מתני' הכא כוותי' כו' וכי תימא כל הני דמתני' חשובי טובא ודמי לששה דברים ואפי' רבנן מודו בהו ליתא דבריש פרק התערובות משמע דאפי' תמאות הסתות ושור הנסקל לדברי חבמים בטלין הן כו'. יעוש"ה. ולהנ"ל לק"ם דבנתבשלה וראוי' להתבבד גם רבנן מודו משא"כ התם דאיירי בחיה. ועיין:

[נזיקין ח"ב]

ציונים

ושור הנסקל כו' ושער נזיר ופטר דמור. מייי פ"ז מה' מ"ל ופטר דמור. מייי פ"ז מה' מ"ל ובשר בחלב. מייי. שם פ"ו: ו' יין נסך שנפל לבור. פ"ל כ"מ נכוכות פ"ז כ"ל ויהונלמי פלכה פ"ג כ"ל וירושלמי כלן פ"ג מ"ג: רשב"ג אומר ימכר כולו כו' לעיל פ"ל כ"ל: יא גת של אבן שזפתה נכרי. פ"ל פ"ב מיי' פ"ל מה' מ"ל כ"ל כ"ל פמ"ג נלין קפ"ח מעש"ע י"ד סימן קנ"ח ס"ל: וחכ"א יקלוף את הזפת כו' הרי זו אסורה. מיי' ופמ"ג שם מעש"ע י"ד שם: יב הלוקח כלי תשמישו כו' פ"ל פ"ב פמ"ג נלין קפ"ח מה' מ"ל כ"ל פמ"ג נלין קפ"ח מעש"ע י"ד סימן קנ"ל ס"ל וסימן קנ"ל ס"ל:

שנויי נוסחאות

וצפורי מצורע. בכי"ק ובמסכי"ר וצפרי.. (ושעיר המשתלח). בד"ב ובכי"ל ובכ"מ ובמסכי"ר ליתא ועי' בהגהות הגר"א בגמ' ובד"ס; בכי"מ כלו ושור הנסקל ועגלה ערופה אחר ובשר בחלב. בכל שהן. בד"ב ובכי"ק בל שהן; במסכי"ר בכל שהוא: יין ימכר כולו (לנכרי). בד"ב יסבור כולו וליתא. שבו. בכי"ק ובמסכי"ר שיש בו: יא שזפתה. בכי"ק שזיפתה. מנגבה. בד"ב מינקבה (?). יינגב. במסכי"ר ויינגב. יקלוף. בד"ב ובכי"ק ובמסכי"ר יקלף. שקלף. בכי"ק ובמסכי"ר שקילף:

תוספת הדשים

יין ימכר כולו כו' והלכה למעשה יין נסך ממש יין בין אסור חבית בחביות מותר חוץ מדמי אותו חבית ואסור יינם אפי' יין בין מותר בהנאה חוץ מדמי אותו יין:

יא בתוי"ם ד"ה וחכ"א כו' וכו'. ומסיים הרא"ש אבל אם יכלה לעבוה עירוי ג"יומים בפיר דמי בלא קלוף: **יב** במשנה הלוקח כו' ודוקא כלוקח אבל בשאלה מן הנכרי אין לריך מעילה. (גמרא). וישראל שאלו כלי מישראל הכרו שקנה מן הנכרי לריך מעילה (הוס'):

ראשון לציון

תוי"ם ד"ה הרי אלו אסורין כו' ולי אכתי קשה מהכיא דמעילה. ול"ע. עיין יסל"מ:

תוספות רעק"א

מ [אות יד] ברפ"ב ד"ה ופטר חמור שלא נפדה. בכו"פ הקשה דא"כ בלא"ה אינו בטל דהוי דבר שלא"מ:

אור גדול

שם במשנה ושור הנסקל כו'. כתב הר"ן מיירי בכנון שהן דבר שבמנין

ציונים

הרשפוד והאסכלה. מי"ל שם פרי"ג שם פתי"ב לו"ח מי"מ"ל כ"ה: הסכן שפה והיא טהורה. מי"ל שם ה"ז פרי"ג שם פתי"ב. מי"ל כיסן קל"ל פע"ז מ': הוחיל וכי נשברו יש להן חקנה [ע"י התכה] כלי מתכות דמי. גמ': **את** שדרכו להטביל יטביל. פי' הר"ב במקוה הכשר לטבילת אשה דכתיב (שם) אך במי נדה יתחטא. מיס בנדה טובלת בהן. דמדכתיב אך חלק. דלא תימא. במי נדה מי חטאת דבעי הזאה ג' וז'. וכ"ה דבעי הערב שמש [בנדה] דכתיב (שם) תעבירו באש וטהר והאי וטהר קרא יתירא לומר דטהרה בטבילה בלא הערב שמש סגי ואי לא כתב במי נדה ה"א וטהר כל דהו פירש"י אפילו במקוה חסר. גמרא. [ו"ועמ"ש במ"י פ"ו דמקואות] ויש לתמוה על הר"ב בלא הגריך ג"כ שפשוף כדי להסיר ולמרק האיסור שעל גופיהן כמו שהגריך בהגעלה וכמ"ש הפוסקים: יגעיל. פי' הר"ב ברוחתין שזה שנאמר כל אשר יבא באש תעבירו באש. פירושו כדרך השמשו בן הגעלתו. כדפירש"י בפי' החומש. ומ"ש הר"ב וא"כ מטבילו. כדלפיקן מוטהר. ומבמי נדה כמ"ש לעיל. (ובכאן) [ובגיטין] בלא הגריך הר"ב לכופן בחלה הוה כדעת הטור ונתן טעם לדבר כי האש יעביר הכל ולא דמי להגעלה שאין כח המים ככח האש. ולכון הגעלה כתבתי פירושו במ"ז פי"א דזבחים:

השמיש מן העובדי כוכבים. את שדרכו להטביל יטביל. להגעיל. יגעיל. ללבן באור. ילבן באור. השפוד. והאסכלה. מלבנן באור. הסכין. שפה. והיא טהורה:

נשלמה מסכת עבודה זרה

לא כלי חרס המלופים באבר. וכלי זכוכית ככלי מתכות [דגי]: את שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה וא"ל תקון אחר. כגון בתכמיטו פ"י לוגן: מטביל. במקוה הכשר לטבילת אשה. וטבילתו מהירתו: להגעיל. כגון יורות וקדרות של מתכות בתכמיטן ע"י רותחין: יגעיל ברותחין בתכניסן לתוך יורה מלאה מים רותחין ומשהה אותן בתוכה מעט וזה אמר בתכפכפן ומסיר החלודה שלהן ואח"כ מטבילן במקוה הכשר לטבילת אשה. והן מותרין: ללבן. כלים בתתמיים בהן על ידי האור ביבש בלי רוטב כדמפרש ואזל כגון השפודים והאסכלות: מלבנן באור. עד שהיו ניצוצות מנתזין מהן. ואחר כך מטבילן. והן מותרין: שפה. טעלה בקרקע קצה עבר פעמים. אם אין בה נומות ואוכל בה לוגן. לא מבחוה באבן המבחזת שלא. ואוכל בה אפילו רותחין. ואם היו בה נומות מלבנה. וכולן שנתתמש בהן עד שלא הרתיח. לא עד שלא הלבין. ועד שלא הטביל. מותר:

נשלמה מסכת עבודה זרה

שפה. פירש הר"ב טעלה בקרקע קצה ו' פעמים וכו' ואוכל בה לוגן. וכ"פ הרמב"ם בפירושו. ויש לדקדק מה ראה במתני' שבנה בספוד והאסכלה הכשרו לרותחה ובסכין הכשרו של לוגן. ותירץ הר"ן ד"ל שהכשרו של רותחה לא היה צריך לבנותו בספוד והאסכלה ולא בסכין לפי שבבר הוא בכלל מה שבנה להגעיל יגעיל. ללבן באור ילבן באור אבל שהוצרך לבנותו בספוד והאסכלה ולא בסכין לפי שבבר הוא בכלל מה שבנה להגעיל יגעיל. ללבן באור ילבן באור אבל שהוצרך לבנותו בספוד והאסכלה ולא בסכין לפי שבבר הוא בכלל מה שבנה להגעיל יגעיל. [ובטויה הוא במי"א פי"ח דזבחים ובטעמא מסיק רב אסי דהתם כי בלע התירא בלע. וכשבעבה מוהר היה בלוע בתוך דופני הכלי. ומעולם לא הוכר איסורא. וכי פלט לא איתא לאיסורא בטיגיה] קמ"ל. דהכא מלבנן. והכשרו של לוגן נמי בספוד והאסכלה לא היה צריך לבנותו לפי שאין להם תמיים בלוגן. ואי נמי משתמש בהן בלוגן פטיטא דהדחה בעלמא סגי להו כדין כלי תמיכו של לוגן. אלא שבסכין מטוס אגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנה. הוא שצריך שיפה ונעילה אפילו בלוגן. ולפיכך שנה הכשרה. ודעת הרמב"ם בפי"ז מהמ"א דשיפה הוא הכשר אפילו לרותחין. עכ"ל הר"ן. ולפי זה פירש שיפה המחזה ברחיים. וכתב ב"י סקכ"א שחזר מדבריו שבפירושו לפי שהירושלמי מוכיח כך. וא"ש דגרסי' בגמ' וטעלה בוי"ו. והר"ב לא הצריך בסכינים מבילה. ע"כ. מבמע דאילו לענין אסור לו ליבן וכו' זהו תכלית ההכשר אבל לענין טומאה וטהרה לא אפשר בלא מבילה במי מקוה. ע"כ. מבמע דאילו לענין אסור והיתר א"ל. וטבילה זו שהגרסנו בכאן מטוס אסור והיתר היא כמ"ש ג"כ הרמב"ם לעיל מהך. וכן בחבורו פי"ז מהמ"א כתב מבילה זו וכו' אינה לענין טומאה וטהרה וכו'. ול"ע דמנלן לחלק בין סכינים לשאר כלי סעודה לענין מבילה. ובחבורו אין נראה במחלק אלא שבכל צריך מבילה. וא"ש הר"ב וטולן שנתתמש בהן עד שלא הרתיח וכו' מותר. דטהן טעם לפגם מותר והתורה לא אסרה גיעולי נכרים אלא קדירה בת יומא. גמרא [דף ס"ז ע"ב]. והעתקתיה לעיל מבנה ב': סליקא לה מסכת עבודה זרה

שנויי נוסחאות

יב יטביל. יגעיל. כ"י"ק יסבול .. יגעול. ללבן באור ילבן (באור). כ"י"מ ללבנו באור ילבנו באור; ג"ל וכ"י"ק ומכ"ל ליתא. והאסכלה. במכ"ל והאסכלא; במכ"ל ד"ו והאסכלא. הסכין. גד"ל וכ"י"ק ובמכ"ל והסכין.

תוספת הדשים

בתו"ם ד"ה את שדרכו כו' אפילו במקוה חסר. לך על נב דבכיעים סגי מדלוריתא לעכול מהטין ולעכות כייט מטומאה לעהרה אבל כלי מדין חידוש הוא ונבי מ' סאה (הוספות): שם ד"ה שפה כו' ועכילה זו שהגרסנו כו'. דבריו תמוהין דמה ענין עכילה זו לאיסור והיתר. דאין טעם הבכילה רק להוציא מטומאה עובדי כוכבים לקדושת ישראל והר"ב לא הוצרך לגרס עוד דסכיעם דמ"ם סכין מבאר בלים בולהו צריך לבכיעם בקדושת ישראל (ס"ל):

תוספות הדשים

לשון הרמב"ם כאשר נשלם לו מה שהיה צריך אל השופט התחיל באבות ועשה זה לשני ענינים. האחד כדי להודיע שההסכמה והקבלה אמת ונכונה וקבלוה עם מעם לפיכך ראוי לכבד החכם [מכם] ולהושיבו במעלה נכבדת. בשביל שהגיע ההוראה אליו. שהוא בדורו כמו אלו בדורם. וכן אמרו [ר"ה כ"ד] אם באנו לחקור אחר ב"ד של ר"ג וכו'. ואמרו שמשון בדורו כשמואל בדורו ובענין זה יש מוסר גדול לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל משפט פלוני או תקנת דיין פלוני ואין הדבר כן. שהמשפט אינו לפלוני השופט אלא להקב"ה שצוה אותנו בו כמ"ש (דברים א') כי המשפט לאלהים הוא אבל הכל משפט א' וקבלוהו איש מפי איש (על) הדורות ההולפים. והענין השני. שהוא רוצה לזכור במסכתא זו מוסר כל. חכם מן החכמים ע"ה. כדי שנלמד מהם המדות הטובות. ואין אדם צריך לזה הדבר כמו הדיינים. שעמי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לכל ההמון אלא לבעליו בלבד. אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע. יזיק עצמו. ויזיק לבני אדם. לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים. כמו שאמר הוו מתונים בדין. וצריך שיוסר השופט בכל הענינים שיש במס' אבות כגון שיהיה מתון בדין ואל ימהר פסק דין שאפשר שיהיה בדין ההוא ענין נסתר. כמו שאמרו ע"ה דין מרומה. ואין לו להאריך הדין כמו כן כשידע שאין בו דבר נסתר שזה נקרא עינוי הדין ויש לו להשתדל בהקירת העדים ולהזהר בשעת החקירה שלא ילמדו העדים מדבריו מה שיסייעם על ענינם. ואין ללמד טענה לבעל הריב וזה נקרא עורכי הדיינים. ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ. שמא יהיה לבוז. ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת שיצטרכו אליו. שמא יאבד האבוין. ואל יבקש מנוחה ותענוגים פן יאבד האמת. ואל תמשכהו התאוה. והאריך מאד במוסר הדיינים. וסוף דבריו ואחר שנראה שהשופט צריך לכל אלו המוסרים כדי להוסר בהם א"כ מה נחמד ונכון היה תיקון מסכת אבות אחר מס' סנהדרין

למה מקרא מס' אבות מי הכלל כמו באדם מונד לא הטורה שמונד זה בא הוא מדמו בתורה לעבור כן בקולה ומשמיי בכם סרב מג' אבל מ מיקלשפרג על מבנים ב"ם במקום ב"ם אינ מבנים כי מדרינת ב"ם היא גדולה ממדרינת ב"ם. ולכן כשיבא הגדול ב"ב לא יהיה הלבה בב"ם. לכן מתב בזה הטולם הלבה בב"ם כי מדרינת ב"ם היא למעלה מזה הטולם ואין זה הטולם יכול

ראשון לציון

פ"א פתיחת התי"ם. ואמרו במשון בדורו כו' אם אינא כן (דסיים במשון) בדורו בחסכן בדורו יפסה בדורו כמשלא בדורו פ' ב

סנהדרין. ומה שנלוה אליה. לפי שהיא כוללת אלה המוסרים. ועוד נוסף עליהם ענינים אחרים מביאים לידי פרישות מן העולם וכבוד העולם ובעליה ומעשה היושר והיראה. ע"כ. וקרא למסכת זו בשם אבות. כי על האמת החכמים הם האבות. כענין שאמר אלישע אבי אבי על אליהו זכרונו לברכה. וכן נקראו התלמידים בנים שנאמר ושאר ישוב בנך (ישעיה ז' נ'):

ר"ע מברטנורה — משה קבל פרק א אבות — תוספת יום טוב

פרק א **א משה** קבל תורה מסיני. אומר אני לפי במסכת זו אינה מיוסדת על פי' מצוה ממצות התורה כבאר מסכתות שבמשנה. אלא כולה מוסרים ומדות. וחכמי אומות העולם ג"כ הזהרו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כילד יתנהג האדם עם חבירו. לפיכך התחיל התנא במסכת זו. משה קבל תורה מסיני לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכת לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני: מסיני. ממי שנגלה בסיני: לזקנים. שהאריכו ימים אחרי יהושע ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו להחלתם של נביאים. שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: לאנשי כנסת הגדולה. ק"ך זקנים היו ורובבל שריה רעליה מרדכי בלשן שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכללם חני זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחבריהם. *ונקראו כנסת הגדולה. לפי שהחזירו העטרה ליושנה [יומא ס"ט ע"ב]. שמשה אמר (דברים י') האל הגדול הגבור והנורא. *באו ירמיה ודניאל. ולא אמרו גבור ונורא. ושם החזירוס כשהחלה לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן תוראותיו. שאלמלא ק הי"ך אומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה אומות: הם אמרו שלשה דברים. הרבה דברים אמרו. אלא שלשה דברים הללו אמרו א)[הן] שיש בהם קיום התורה: הוו מתונים בדין. שאם בא דין לפניך פעם ושתים ושלש. לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו. אלא סוו מתונים. כלומר ממתינים קודם שתפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרבן גמליאל דאמר [ברכות כ"ח ע"א] כל תלמיד שאין הולכו כבורו אל יכנס לבית המדרש קמ"ל שמלמדין תורה לכל אדם וא"ל לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מעשיו במעשיו מקולקלים ואחי שומעניה. א"כ אשמועינן [יומא ס"ב ע"ב] שאם העמיד תלמידים בבחרותו יעמיד תלמידים בזקנותו דכתיב (קהלת י"א) בבקר זרע זרעך ולערב

לקמן במשנה ב': והעמידו תלמידים. אמרו לשון עמידה לפי בעמידה [כדפירש הר"ב בסוף סוטה] והרב יוסב אל הכסא. במדרש שמואל בשם רבי יוסף ן' נחמיאש. ועם שאול נכון כפי הלשון. מ"מ אין זה תכלית המכוון שיעמדו או שיבאו ולמה זה אמר והעמידו הל"ל ולמדו שזהו תכלית הכונה. לכך כ"ל שהוא אומר והעמידו תלמידים להעמידם על רגליהם בל ימוטו. כלומר להעמידם אמתתה של התורה. שזהו עמידה וקיום כי

א) ברע"ב ד"ה נכון ובדשם קראקא תקן כתו"ע כלפנינו והתקון אינו מוכרח.

עקר

באורי הגר"א

פ"א א משה קבל כו'. שאמר (ויקרא כ"ו) אלה המקים והמשפטים והתורות וגו' אשר נתן ד' ביד משה. אמרי"נ. ובת"כ פ' לו אשר צוה ה' את משה בסר סיני כו'. לה' לבנות את כולם שכולם נאמרו בלעזיהם והקדוקיהם מסיני. ובריש פרשה בהר וכו' מה ענין שמיטה אצל הר סיני כו' אלא מה שמיטה כו' מסיני אף כולם כו' והקדוקיהם מסיני. וכפי' מתוקיהי שם בהר סיני ביד משה מלמד שמיטה כתורה שלבוטיה והקדוקיה ופירוביה ע"י משה מסיני דדרשים שם אלה המוקים אלו המדרכות כו' ע"ש ושם אלה המצות וגו' שכולם נמסרו למשה מסיני ובירושלמי פרק שני דשקלים ריש"ל אמר עליהם ועליהם כל הכל דברים הדברים מקרא משנה תלמוד והגדה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לשאול לפני רבו הכל נאמר למשה מסיני כו' ם דבר שיאמר ראשו זה חדש הוא וגו' מסינו תבינו ואומר לו הבר הוא לשולמיה ע"ש. ובגמרא ע"א דברכות (ה' ח') מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות וגו' מלמד שכולם נתנו מסיני. ובפ"ב דמגילה (י"ט ב') מאי דכתיב ועליהם כל הדברים וגו': וספרה ליהושע. שנאמר (נמדבר כ"ז) ואת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל. ובתורה (ע"ז ח') בשעה שעסקו משה רבינו ע"ש כו' א"ל רבי כלום הנתיך שפה א' והלכתי כו' לא כי כתבת בי (שמות ל"ג) ומשרתו יהושע וגו' לא ימיש וגו': ויתושע לזקנים. שנאמר (שופטים ב) ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את כל מעשה ה' וגו'. אמרי"נ: וזקנים לנביאים. שנאמר (ירמיה ז') ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום השכם ושלוח (שם). והיכן אחרי יהושע כתיב (שופטים ב') ויעל מלאך ה' מן הגלגל וגו': ונביאים כו' לאנשי כנ"ג. שהם היו בימי נביאים האחרונים: חוו כו'. כמ"ש בסנהדרין (ז' ב') דרש בר קפרא מאי האי מילתא כו' הוו מתונים כו' דכתיב לא תעלה לו במעלות ומאיך ליה אלה המשפטים. ובספרי (פ' דברים) ואלה את המשפטים וגו' שיהיו מתונים בדין כו': והעמידו כו'. כמ"ש ביומא (ס"ב ב') סוו לו תלמידים בזקנותו שנאמר בבקר אל זרע וגו':

מסכת אבות

פרק א **א משה** קבל תורה מסיני. ומסרה ליהושע. ויהושע לזקנים. וזקנים לנביאים. ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים. הוו מתונים בדין. והעמידו תלמידים הרבה.

פרק א **א משה** קבל תורה מסיני. פירש הר"ב ממי שנגלה בסיני. ושם כשנגלה בסיני קבלה בכללותיה ופרטיה ודקדוקיה ולא נתחדשה לו הלכה. וכמו שאנו בתורת הכהנים שהביא רש"י בפירושו תחלת פרשת בהר סיני. ולהורותה זו הוא אומר מסיני. ולא דבר רק הוא שהרי זה אות על הדת. אחת היא לאמה כנסת ישראל שקבלוה. ברה היא ליולדתה. התלמידים בנים הם לה' מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש הכל קבל משה שנאמר (דברים ט') ועליהם כל הדברים ודרשו פ"ב דמגלה [ד' י"ט ע"ב] מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים. ואע"פ שדקדוקי סופרים לא היו אלא בדרך ראיה בלבד כמו שפרשתי בהקדמה יאמר קבל כי על הרוב ידבר כמו שביאר הרמב"ן בהקדמת פירוש התומש בחמשים שערי בינה שנגדרתו בשולם שעל הרוב יאמר נגדרא. כך כ"ל: ומסרה ליהושע. שכל מה שקבל מסר ליהושע. אבל במשה לא יוכל לומר שנמסרה לו כי לא נמסר לו כל התורה. שהרי שער החמשים לא נמסר לו כמאמרם ז"ל [ר"ה דף כ"א ע"ב] על ותחסרהו מעט מאלהים ולפיכך אמר אלו שקבל כלומר כל מה שהיה ראוי לו לקבל קבל מסיני. כך פירש המפרשים: ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. לומר שאע"פ שלא כל הכנסיה היו נביאים נמסרה להם התורה כולה כמו שנמסרה להקודמים להם אבל מכאן ואילך שנתמעטו הדורות לא נמסרה כולה. אבל קבל כל אחד כפי כחו. ומ"מ התורה בידו קבלה היא אלא אינו מפי איש עד משה רבינו ע"ה מסיני: כנסת הגדולה. כתב הר"ב שנקראו כן לפי שהחזירו עטרה ליושנה וכו' בא ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא. ירמיה אמר האל הגדול הגבור ה' צבאות שמו [סימן ל"ב] ולא אמר הנורא. דניאל אמר הגדול והנורא [סימן ט'] ולא אמר הגבור: הם אמרו ג' דברים. פירש הר"ב שיש בהם קיום התורה. ובמשנה י' פ"ב מפרש ג"כ מרגלא בפומייהו כמו במפרש הוא היה אומר [מגילה כ"א ע"א] שמימות משה עד ימות רבן גמליאל היו לומדין בעמידה [כדפירש הר"ב בסוף סוטה] והרב יוסב אל הכסא. במדרש שמואל בשם רבי יוסף ן' נחמיאש. ועם שאול נכון כפי הלשון. מ"מ אין זה תכלית המכוון שיעמדו או שיבאו ולמה זה אמר והעמידו הל"ל ולמדו שזהו תכלית הכונה. לכך כ"ל שהוא אומר והעמידו תלמידים להעמידם על רגליהם בל ימוטו. כלומר להעמידם אמתתה של התורה. שזהו עמידה וקיום כי

ציונים

פ"א א משה קבל תורה מסיני. ירושלמי פ"ב הלכה ה' ע"י כ"ל קבלם רבם פרשם ר"ג ובר"י בהקדמת הרמב"ם ז"ל בתלמוד ראשון: דהוו מתונים בדין פירוש הדין ז' ב"ב מכיונא פ' בא ע"ז כפרי דברים פ' ס"ז במד"ר נשא פ' י' ופי' מנחומא משפטים פי' ו' ומדרש משלי פ' כ"ב מ"י פ"ב מה' סנהדרין ה"ז סמ"ג לאוין ל"ה מרש"ב חו"מ ס"ס ל"ט: והעמידו תלמידים הרבה. מיי' פ"ח מה' ס"ס ה"ג סמ"ג עשין י"ג טוש"ע יו"ד סי' רמ"ב ס"ג:

שנויי נוסחאות

פ"א א הם אמרו. במתז"ו (במהזור ויטרי) וחם.. הוו מתונים. בכי"ק הוו..

תוספות חדשים

יכול לסבול אותו. וזה הרמז שבים במקום כ"ה על מדרינא כ"ה אינו משנה אינו בלם במדרינתו עכ"ד. ונמצא כמו בעובד אדם את הבורא כ"ה סכרתו בתורה לפי בחינתו ובאמת ר"מ הוא מעולם המחשבה לכך הוא דן דינא דגרמי שהן על המחשבה ולכך ר"מ סובר מחשבה מוציא מידי מעשה ונמצא במדה שעובד הבורא וכזה הבמינה כ"ה מדתו בתורה ובאמת אמות הוא המדות שעבדום בהם את הבורא יתברך כל אחד כפי בחינתו בעבודתו כן מדתו בתורה ונמצא זו המכי כמו לא לתורה שבע"ם ולכך נקראת בשם אב ולכך סובר ר"מ אחריות לאו ע"ם כי הוא למעלה מזה העולם והוא בעולם המחשבה למעלה מזה העולם ואיש משגיח כלל בעסקי זה העולם וכ"ה בחינתו בעבודת הבורא כ"ה ולכך סובר אחריות לאו מעוה סובר: בשם כבוד אדוניו מו"ר הרב הגאון הגדול בוזינא קדישא מו"ה לוי יצחק ז"ל הב"ד דק"ק ברדיטשוב:

פ"א א בשנה משה קבל תורה מסיני נראה לפרש כוונתו שזכה משה שנתנה הורה על יחי מסי עמותתו כי רבה במעשה זה זכה ספר עצמו שנתנה התורה עליו כמאמרם ז"ל על פסוק למה תרצדון הרים גבנים ויסים א"ב מ"ס מסיני כמו מהעלת גבוהים שר"ל מחמת מעלת וכו' ס"ג קבל התורה מתחת כיוסו מיו כמו סיני (ס"ל): ברע"ב ד"ה הוו מתונים בדין כו' פשם אחת כו' עכ"ל. ורש"י כניסו סרע"ח פי' פ"א מתונין לשון קשה כלומר שיהיו מתקשין ומתחמרמין בו שמתוך כך יצא הדין לאמתו:

תוספות רעק"א

פ"א א [אות א] ברע"ב ד"ה לאנשי כנסת הגדולה. ונקראו כנסת הגדולה. יומא דף ס"ט ע"ב: [אות ב] באו"ר באו ירמיה וכו'. הניע דירמיה

שקר אין ט רגלים וכדרך שאמר המשורר (תהלים ע"ג) כמעט נטיו רגלי. ומפני שר"ל הרבה לפיכך הולרך להזכיר על ההעמדה שאע"פ שיהיו הרבה. בעט כל זה יהיה הלמוד באופן שיהיו עומדים קיימים על האמת. כי זולת זה אין זה העמדת תלמידים. אבל הם הוזים שובבים בתרדמת האוולת. יולה לנו מכלל הדברים הללו שאין אנו מקיימים המוסר הזה. אלא כשנלמדין האמת והצדק לא זולת. ועיין מה שאכתוב בס"ד במשנה ו': **ב** העולם עומד וכו'. פירש הר"ב לא נברא העולם אלא וכו' ובמשנה שבסוף פרקין כתוב במדרש שמואל בים ספרים נמצא דגרסי העולם נברא: על התורה. פירש הר"ב שאלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא נברא שמים וארץ. שנאמר אם לא בריתי וגו' ולפי שהוקשה לו דעבודה וגמילות חסדים הייט תורה. לכך מפרשה על קבלתה ויהיה פירוש הכתוב אם לא בריתי שקבלתם יומם ולילה. גם חוקות שמים וארץ לא שמתי. ועיין כיולא בזה סוף פ"ג דנדרים. וקשיא לי שא"כ על התורה שאמר איכא אחרה כלל ואינו דומה לאיכך. ולכך נ"ל דהתורה היא ההגיון ולמוד התורה. והייט דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה. כענין שנא' (יהושע א') והגית בו יומם ולילה. ובפירש"י ליתא שאלמלא וכו' אלא על התורה. שנאמר אם לא וכו': ועל העבודה. כתב הר"ב עבודת הקרבנות שכך שנינו במסכת תענית (כ"ז ע"ב) אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ ומניט שבשביל הקרבנות שהקריב נח נשבע [הקדוש ברוך הוא] שלא יביא מבול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל גמילות חסדים. דכתיב (תהלים פ"ט) עולם חסד יבנה. וגמילות חסדים

ג אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. ויהי רצון שיהא פחד שמים עליכם כפחד בשר ודם. שאדם אומר לחבירו שיחטא. ודעו לכם שגדול שכר המצות לעתיד לבא. ואל תתיאשו מן התפלה. אל תאמר הואיל ואני עבד לרבי ורבי עבד לרבו מה לי לעבוד את רבי ומה לי שיעבוד את רבו אם כן אני עבד ורבי אינו עבד. אלא אם כן אני עבד ורבי עבד. אם כן אני רבי ורבי אינו רבי. אם כן אני רבי ורבי רבי. אם כן אני עבד ורבי עבד. אם כן אני רבי ורבי עבד. אם כן אני עבד ורבי רבי. אם כן אני רבי ורבי רבי. אם כן אני עבד ורבי עבד

הוא לשמח חתנים. ולנחם אבלים. ולבקר חולים. ולקבור מתים. וכיולא בזה: **ג** פרס. לשון ערך. בערך מתרגמינן פורסניה והוא מה שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום. כמו מה שיתן אדם לבנו קטן. או לאשתו. או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו. ואפילו לתקות פרס כזה לא יעבוד אדם את בוראו. אלא מאהבה בלבד: ויהי מורא שמים עליכם. אע"פ שאתה עובד מאהבה עבוד ג"כ מיראה. שהעובד מאהבה אינו במ"ע. והעובד מיראה מזהר ממלות לא תעשה. ומלאת דעבודתו שלימה. וכן אמרו חכמים. עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה שאם באתה) לעשות דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבוד מיראה. שאם באתה לעשות. דע שאתה ירא ואין ירא בועט: **ד** יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג. פלוגי ופלוגי קבלו מפלוגי ופלוגי. הראשון מהם נשיא. והשני אב בית דין: יהי ביתך בית ועד לחכמים. כשירצו החכמים להתקבץ ולהתועד יהיה ביתך מוכן לדבר זה שיהיו רגילים לומר שהתקבץ בביתו של פלוני. שהי' אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה לכבשים לתאותו של בשר אע"פ שלא לקח כלום מ"מ ריח טוב קלט והוליא עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שתלך אחריהם.

המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב. שלא על מנת לקבל פרס. ויהי מורא שמים עליכם: ד יוסי בן יועזר איש צרדה. ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים. והוי מתאבק בעפר

שהמלך

שזהו הפרס שיש בין פרס לשכר. כי השכר הוא שיגתן בדין. וכ"כ הרמב"ם: שלא על מנת לקבל פרס. וג"ל על מנת שלא לקבל פרס. ואותה טרחה לא הביאותי דלא שייך לומר שיעבוד ע"מ ועל תנאי שלא יתן לו שכר דמשמע מינה שאם יתן לו שכר לא יעבדהו. ואע"פ שבעל מדרש שמואל כתב שלטרחה הראשונה אע"פ שהוא עובד על הסתם ולא ע"מ וכו'. מ"מ הוא יודע שסוף השכר לבא. והרי הוא מקוה אל הגמול. אבל עובד ע"מ שלא לקבל פרס. היינו שבשירות עובד ע"מ שלא לקבל רק מאהבה גמורה. ע"כ. תיקן הענין אבל לא הלשון. ומה שהשיב על טעמת הספר שהרי אע"פ שאינו עובד אלא מאהבה. יודע הוא שהשכר סופו לבא. אומר אני שאין זו דרך עובד מאהבה. שא"כ אין לך עובד בשכר גדול מזה. אבל העובד מאהבה הוא שבטיגיו מקלר תמיד בעבודה. וחושב בנפשו שלא עבד כראוי לו לרוב אהבתו בו יתברך. וכך היה אלו אומר וכשאני לעצמי מה אני כשירות הר"ב במשנה י"ד. ולא עוד אלא שלא מלבד שלא יקוה להקות שכר. אבל ירא בנפשו פן יחטא בקטורו בעבודתו. ואשם. והוא שמשיים התנא ואומר ויהי מורא שמים עליכם. וכמו שאפרש וכך היתה מדת האבות שכן אברהם אביו ע"ה אע"פ שהבטיח בזרע אמר אח"כ ואנכי הולך ערירי. וזהו ענין פחד יצחק. ויעקב ג"כ ירא שמא נתלכלך בחטא. זאת היא נחלת עבדי ה' העובדים מאהבה והעולה על רוחם היו לא תהיה בוש תקות שכר כלל. ולכך גרסת הספר היא הנכונה. כך נראה לי: ויהי מורא שמים עליכם. פירש הר"ב שהעובד מיראה מזהר ממלות לא תעשה וכ"פ הרמב"ם. ולפי מה שכתבתי למעלה הוא תנאי. בעובד מאהבה עצמו. ומה שביארו להשם יתברך בשם שמים לומר שהיראה הזאת לא תהיה יראת עונש. אבל שיא עבודה חיצונית. ולד פניה יש בה. אבל היראה שהזהיר עליה הוא יראה מלד גדולתו ית'. וזה הוא בטיגי שמים בשם יראה גדולתו וכחו בבריאות השמים וכל לבאם והנותתם באין הפסק. כך נ"ל: **ד** יוסי בן יועזר וכו'. כתב הר"ב כל התנאים וכו' כדתנן מסנה ב' פ"ב דחגיגה ושם [דף ט"ז ד"ה יוסי] פירש התוספות בשם הירושלמי שבימיהם היתה מחלוקת ראשונה בישראל ולכך אומר אני שלפניהם לא הוזכרו זוגות כי היה האחד ראש בדורו ואין שני לו. מה שא"כ מימות הלו והילך שנתפרדה החבורה והיו לשנים ראשים. והעפ"כ כל תורתם אחת שהרי קבלוה. ואין המחלוקת הלא בדברים התלויים בסברא להדרש באחת מן המדות שבתורה נדרשת בהן כמו שהרחיב הרמב"ם הדבור בזה בהקדמתו לפי' המשניות: קבלו מהם. פירש הרמ"ה משמעון ואנטיגנוס. וכתב רבי יוסף ן' נחמיאש שלמדו תחלה לפני שמעון הצדיק ונפטר. והם עדיין לא למדו כל צרכם וחזרו ללמוד לפני אנטיגנוס הממלא מקום שמעון הצדיק עד שנפטר ג"כ. והם מלאו את מקומו. ע"כ בזמדרש שמואל. ואין נראה מה שכתב בשם הר"ר יהודה לירמיה שבני דורן קבלו מהן. ושכן אפשר לפרש כל לשון קבלה בפרק זה. ע"כ. אע"פ שיש קצת פנים לזה מדלא תנן בפירוש קבלו משמעון ואנטיגנוס כי היכי דתנן לעיל קבל משמעון. אבל מ"מ אין נראה לפי שאין מן הראוי שלא יזכיר שהם קבלו ויזכיר באחרים קבלו מהם. ועוד שעיקר כונת הודעת הקבלה שהודיע התנא. הוא להורות שלשלת הקבלה שהיא מסיני אינם מפי אנשים עד המחבר הזה. ומהם הוא שחבר החבור. ויש ספרים הגירסא ממנו. וכתב המדרש שמואל בשם הרשב"ן שהיא הגירסא המדוקדקת אם האמתית: והוי מתאבק בעפר רגליהם. מפרש הר"ב בפירוש אחר שתבב לרגליהם וכו'.

בכן

ח) בתוי"ט ד' קרלנקא "לא" והכונה "אחרי" בנעוד לשיטתו במ"ש בד"ה הם אמרו כו'. וכ' הפירושים שאלה בלו יחד בפ"ב מ"י ועי' תויט לעיל במ"ש ד"ה הם אמרו.

ט) עי' מ"ש בתורה תמימה (דברים ו', ט') דמדברי הרמב"ם בפירושו כאן המובן לא יש כח כו' משמע שביאתה לפניו הטעמת בירוש' שאם באת לנשק כו' נ ו ש ק ו הוא מלשון שבאה וכמו ב'אמרו בירוש' סס"ל דבנותות בביכול משני ישראל משה ש כ ח ן שנאי מי אל כמוך נשא שון, נו ש ק כתיב.

ולבנקס בו ואמרו נספרי וכי אפשר לדבק בה' אלא הדבק בחכמים ס"ו: והוי מתאבק בו'. ר"ל שתלך תמיד אחריהם כמ"ש (משלי י"ג) הולך את חכמים יחכם ומשע לרעיו מוכר בכמיה בשאר הלבק בו ונאמר"ג פ"ש"ל שאשב לפניהם על האמן ותקבל דבריהם בלימה ביראה גרתה ושיש כדרך שקבלו אבותיו מהר סיני בלימה כו' וכמ"ש בפ"ג דברכות (ל"א ב') וסודעתם לענין וגו' ;

ויהי מורא שמים עליכם מי"ו פ"ב פה' יכוד כפוה ס"ל בכ"ב פשין ל' פוש"ל פוה"ם סיפן מ' פ"ל נכנה: ד ויהי מתאבק בעפר רגליהם. מי"ו פ"ו ב"ו דעם פ"ב:

שנויי נוסחאות

הוו כעבדים. נד"ל: ובכי"ק ובמתו"ו חיו.. שלא על מנת לקבל. בכי"ק על מנת שלא לקבל וכ"כ בהגהות הלבנות ס' הבשתון פ"ד וכ"ל במתו"ו ועי' תוי"ט: **ד** יוסי בן. ויוסי. בכי"מ ובמתו"ו יוסף.. ויוסף. קבלו מהם. לפי' הי"ע שיש גולסין..מסנו וכן משמע מפי' המיוחס לרש"י. יוסי בן יועזר אומר. בכי"ק ..איש צרידה אומר.

הוספות חדשים

ג בתוי"ט ד"ה שלא ע"מ כו' ונ"ל כו'. ובלבנות דר"ג פ"ס מסיים כדי שיהיו בברכם כשול לעתיד לבא. מ"כ יש לעיין הגירסא דה"ק ע"מ שלא לקבל פרס בעוה"ז: ברש"ב ד"ה ויהי תוכל כו' וכן אמרו חכמים כו'. ירושלמי פ"ש דברכות על מתני' ואהבת את כי כל לבבך כו':

ראשון לציון

בא"ד וראיתי בתוס' פ"ק דל"ה כו' שכתבו דמתני' בשנוני כוכבים שאוכין על הרלאומות כו' לפיע דתוס פ"ם דמיין נכתב בשם ר"י (כפיין)אומות הפולש שתוסין על הרלאומות וכ"כ תוספות בשבועות פוכנים פ"ט ע"ב להדיא בזהל ע"ש לקבל פרס פירוש בתוסה אם לא תנא שלהו כמו בשטין לאומות המולם כו' ודברי הוספות אלו מבוחרין יותר מדברי הוספות ספחים ה' ע"ב אבר מלא פ"ו ע"ש להקשים דשתו: במשנה על מנת לקבל פרס פי' מהנה עיין במרוך ותני מו"ב לזה לעבדיה עשאי מנתה תרגום כולי פרס (שמואל ב' ח) הני בפירוש המשניות להרמב"ם דגרין מעין מה ובעמי מלמו שבקשה הר"י אברבנאל בספר מלת אבות כי הנה ייעודי התורה כו' (מלבד מ"ש בזה הרי"ם) עיין בתוכחי אגדות מסרש"ל בשם מנודת כוכבים י"ב ע"א כתב לישב גם כן בשם שאמר בעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס אחשו עבד הוא שאינו מקבל פרס מרבו ע"ש תמלא מתם. ועיין יסל"מ:

באור הגר"א

ויהי מורא. בכמ"ש (דברים י"ג) ולאיהו תירלו וקיולא ועיין בשמת(ל"ח ח'):ד ויהי ביתך כו'. בשלחי (דברים י"ח)

שכך היו טהגים וכו' ולא קביא על הא דפירש בסוף סוטה בשם אמת ר"ג היו לומדים הורה מעומד דהכא ה"ק שאם היו יושבים היה מנהגם שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על הארץ. והתם נמי לא קאמר שהיה אסור להם לישב. ולא היו לומדים אלא בעמידה. דלא קאמר אלא שהיה ברירה בשולם והיו לומדים מעומד לכבוד התורה. ואם לפעמים יקרה מקרה שיבטו כגון שהרבו להם בבית המדרש קאמר הכא שהיו מהנים וכו' "אי נמי ברכתא ממגילה דף כ"א דמצני לקראי ויושב בהר ואכלי עמדהי בהר. רבות מעומד קבות מיושב. לא עדיפא ממרע"ה מפי הגבורה": בצמא. פי' הר"ב כאדם צמא וכו'. וכן לשון רש"י. וא"ל בברכתם כצמא בכף ובמדרש שמואל בשם ר"ן' נחמיאש בשיטה סדרי משניות ירושלמיות היא הגרסא כצמא בל"ף והכל עולה אל טעם אחד. בתאותה דבריהם. כתאותו של צמא לשתות מים. ע"כ: ה באו אמרו אמרו. דברי יוסי בן יוחנן הן מדבריו שהיה אומר. מרגלא בפומיה הוה. אבל מרבותיו קבלם כענין שפירש הר"ב בריש פירקין שכל דבריהם בבא המסכתא דברי קבלה עד משיני. והייט נמי דעל מכאן אמרו חכמים וכו' מפרש הר"ב רביע הקדום שהכם וכו' ולא פירש מן אלהכה ובעל מדרש שמואל כתב בלשון אמרו וכו' רביע הקדום קאמר לה וכ"כ עוד בשם הר"ר אפרים. ומכאן אמרו חכמים. חכמים הבאים אחריו הוסיפו על דבריו ע"כ. וכן מצינו בסוטה שהוסיפו אחריו במשנה משמת רבי וכו'. אבל קשיא לי על זה הפי' לשון אמרו דקאמר ההנא ואילו רבי אמר כן על דברי יוסי והרי הן דברי יחיד ואיך אמר אמרו: קל וחומר בלשת חבירו. מפני הכבוד. כ"כ רש"י. לפירוש השני שכתב הר"ב על בלשתו אמרו: כל זמן שאדם מרבה וכו' נורם רעה וכו'. לשון מדרש שמואל כל זמן בין בהיות אשתו מהורה בין בהיותה בימי טומאתה אין ראוי להרבות רבות עמה. כי אם היא נדה ושמאה הדיבור מביאו לידי תאוה. והתאוה לידי מעשה ואין לך רעה גדולה מזה שגורם רעה לעצמו. ואם היא טהורה יותר טוב היה שהזמן ההוא שיושב בטל בשיחה בעלה. יהיה עוסק בדברי הורה. וז"ש ובוטל מדברי תורה כשמרבה שיחה בלשתו משורש ע"כ. וזה שכתב הר"ב דמדבריו גראה דאפילו בלשתו מהורה. ורש"י מפיים לפי שבטל מדברי תורה. ע"כ. והובא לידי מבטיות מאדון ישראל מבדר זרעים קדשים וטהרות. ובתוכם גם מסכת זו והובא כל המרבה שיחה וכו': ן וקנה לך חבר. לשון הר"ב ואפי' אחה צריך לקנות לך חבר. אבל ברב לא שייך לומר קנה לך שהרב צריך ללמד בחנם. ודבריו הללו אלא בדקדוק כתבם שבוון במפרש החבר בחברת למוד התורה כמו במסיים אבל ברב וכו' שצריך ללמד בחנם. מאי כדי שתקנה אהבתו מיבעיא ליה למימר. אבל תחלת דבריו לקוחין הם מדברי הרמב"ם. ולא אמר לענין חברת הלמוד. שכך כתב וקנה לך חבר. זכר אותו בלשון קנייה וכו' שצריך לאדם שיקנה אוהב למלמו שיתקנו בו מעביו וכל מעיניו כמו שאמרו [תענית כג.] לא הברותא לא מיהותא כו' וצריך שישתדל וכו'. שישמשהו לאהבתו וכו'. ע"כ. ובמדרש שמואל כתב בשם ס"ר יהודה לירמ"ה שבקשה למה לא הזהיר על שיקח תלמידים שהרי אמרו [תענית ז'. מכות י'.] הרבה למדתי מרבותי וכו' ומתלמידי יותר מהולם. ונתן טעם לזה שהתלמידים כל מגמת פעיהם הוא ללמוד. לכן אנשי לומדים אלא במקום שלבם חפץ בו יותר לא ממי שגראה להם שהם לומדים ממנו יותר. ומאחר שלא ימצא האדם מי שיראה להיות תלמיד לו. לכן לא הזהיר התנא עליהם. ע"כ. ורבינו מהר"ר ליוזא ז"ל בספר דרך חיים כתב שלא אמר קנה לך תלמיד שאין ראוי לעשות דבר זה. לעשות האדם פעמו לרב וליקח לעצמו שם חביבות לומר תלמוד ממני כמו שעושים באראות הללו ע"כ. ואע"פ שדבריהם האמת והצדק. בעיני גראה שהקושיא מעיקרא לא קשיא היא לפי שבבר קדמוהו להתנא קמאי דקמאי אנשי כנסת הגדולה שהם אמרו והעמידו תלמידים הרבה ולא אמרו אלא כשתלמידים חפצים שבעל כרחם א"א ובמי שאינו ראוי להעמיד תלמידים לא דברו. שהרי אמרו והעמידו דהייטו על רגל האמת כמו שפירשתי שם בשם"ד. וזה לא יוכל לעשות אלא מי שיש ביהו האמת ולא אמרו במתנגדים ובמתנגדים לאמר

ה יהי ביתך פתוח לרוחה. פפ"ם דרך אמר זוסף פ"ם: ויהיו עניים בני ביתך ג"פ פ' פ"ב מיי' פ"י פכ' הפנים בכ"ם כי"ז פפ"ב פפ"ן קפ"ב מוס"ב יור"ד פי' נ"ר פ"א: ואל תרבה שיחה עם האשה. מיהנין נ"ג פ"ב נדרים כ' פ"ח פפ' ד"ח ברכה פ"ט כיי' פ"ם מפ' דכות פ"ד פרש"ם אבי"ם כיבון כ"ב פ"ב: ן עשה לך רב כי' נקנה פ"ח ר"ש: וקנה לך חבר כ' פפרי מ' מנלה פ"בקא פ"ם ופי' פדנה"ז פ"ז:

שנויי נוסחאות

והוי שותה בצמא. בכי"ק ושותה בצמאה. וכ"כ בסדור רס"ז: ה יוסי ב"י (איש ירושלים). בכי"מ ליתה: בחת"ו ויוסף. וכן כו' בסכון תתאי. ושמעון ב"ש. ואבטליון (גוי"ן). מבאן אמרו (חכמים). בכי"מ ליתה; בכי"ק ..החכמים. כל זמן שאדם מרבה. בכי"ק ..שהאדם..; בכי"מ כל המרבה וכ"כ נפי' רבינו יונה ופי' תוי"ט. יורש ניהנום. בכי"מ ובמתו ו יורד לגיהנם: ן ונתאי. בכי"ק ובתאי וכ"כ בסדור כ"י וכן בסכון:

תוספות חדשים

ה בפשנה ויהיו פנים ב"ב ואל תרבה שיחה עם הבשה כו' ק"ו בשה תבנו מ"כ. יש לפרש עפ"ן זה עם מ"ם רב יוסף לדביתהו מקדמיו ואפיקו ריפתא לעניי כי היכי דלקדמו לבעייכו א"ל מילא לייעת לה מיל קרא כהיב כי בגלל כו' בגלל כו' שמור בשולם ע"כ. וכ"ש יהי ביתך פתוח ט"

ראשון לציון

ן ברש"ב ד"ח עשה לך רב כו'. אבל לענין גמ' כו' כי היכי דלא לפנום כו' בם ליתה כי היכי דלא לפנוב ופירש"י שלא יתבלבו בלבוטת כו' שיין בם:

באורי הגר"א

והוי שותה כו'. כמ"ם (יבמות ל"ה) כוי בל אמת וגו': ה יהי ביתך פתוח כו'. כתו אברהם אבינו בגאמר (בראשית ל"ח) ויפש אשל וגו' ויקרא שם וגו' ואמרו (תדר"נ) ניתו של אברהם אבינו מפולם כו' וכל הבא הבל ופתח ובירך לשמים וכל שבאה שואל מעי כו': ויהיו עניים כו'. כמ"ם (מאב ל"ה) ואוכל פתי לבדי ולא אכל יתום ממנה וגו'. ושיין בתדר"נ: ואל תרבה כו'. שמה נפרד קרם כמ"ם בכבם ו"ם מבלן אמרו כו'; ן עשה לך רב. כמ"ם ודבר מבה (אבות) ואמרו (במכילתא פ' בא) שיין בם שהיה מבה אמר לאהרן לתלמיד ואהרן לאבם ויה הדיבור יוצא מבין שניהם: וקנה לך חבר. כמ"ם (קבלת ד') ש

ה) בר"ב ל"ר ,פיקבנ"ר. ב) בר"ב בר"ל ,עם אחד ולמתר עם אחרי.

לאיבון ולא כאדם שבבא שקן במזון שמואם אפי' בדברים הערבים ומוביים: ה יהי ביתך פתוח לרוחה. כביתו של אברהם [אבות פ"ה] שהיה פתוח לארבע רוחות העולם. כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למוצא הפתח: ויהיו עניים בני ביתך. ולא יקנה עבדים לבמנו. מוטב שיהיו ישראל מבכיו ולא זרע בגמן האדון: באשתו אמרו. מדקאמר עם האשה ולא אמר עם אשה. למדנו שבאשתו אמרו אמרו אמרו. אמרו אמרו אמרו. אמרו אמרו אמרו.

לקנותו בדמים יקרים ולפזר עליו ממון כדי שתקנה אחבתו אבל ברב לא צייך לומר קנה לך רב שהרב צריך ללמד בחנם: והוי דן את כל האדם לכף זכות. כשהדבר בכף מאזנים ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם לדיק אם רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה. מדת חסידות היא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהוחזק ברשע מותר לדונו לחובה בלא אמרו אלא [שבת נ"ה.] החושד בכשרים לוקה בגופו מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה: ן הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו ועוד שלא תלקה עמו במלתו דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. שכך אמרו חכמים כל המדבק ברשעים אע"פ שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר עונש בהם. למה הדבר דומה לנכנס לביתו של בורסי אע"פ שלא נקח מ) ממנו כלום מ"מ ריח רע קולע והוליע עמו: ואל תתיאש מן הפורענות. שלא תאמר רשע זה שמעשיו מגליחין אותך ואדבק עמו הואיל והשעה מסחקת לו. לכך אמר ואל התייאש מן הפורענות כלומר רע שמתרה תבא עליו פורענות כי פתאום יבא אידו: ן אל תעש עצמך כעורכי הדיינין. כאותן אנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים. שאסור לאדם לגנות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך בשביל שחזקה בדינך ואע"פ שיודע שהדין עמו. פ"א כעורכי הדיינין כגדולי הדיינין ובתלמיד הוסב לפני רבו מדבר. שלא יעשה עצמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כפוסק את הדין. עורכי לשון ערכאות של עובדי כוכבים [גיטין מ' ע"ב יו"ד ע"ב] ערכאות של בית דוד. ומפי אחרים שמעתי אל תעש עצמך כגדולי הדיינים לגוף בעלי דינים

ו) גר"ב הגיל "עמו".

לפי שאינו מכירו. שירחיקהו ויזהירהו שלא ישכון עמו. ע"כ. ובעיני נראה בשביליהם אחז לו התנא לשון המקרא. בהרחקה. כמו שנאמר הרחק מעליה דרכך במבלי ה' ואי אתה מוצא מהרחק בלשון התפעל בכל המקרא. ובהתחברות. כמו שנאמר בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך בד"ה [ב'] כ'. והיינו דמכיים ואל תתייאש מן הפורענות כמו שהוא בכתוב הזה: ואל תתייאש מן הפורענות. ולא אמר שילחג מן הפורענות כי דבר זה מדה מגונה מי שהוא דואג מן הפורענות אבל אל יתייאש מן הפורענות. כאשר עשה האדם בטוח בגודל עשרו ובכרף עין נהפך עליו הגלגלה וזהו לשון ואל תתייאש. דרך חיים: ן אל תעש עצמך כעורכי הדיינים. פירש הר"ב כאותן האנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים שאסור לאדם לגנות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך וכו'. והע"פ שהגלת דבריו נראין שמפרש עורכי דיינין שהם עצמן מסדרין כך לפני הדיינים. וכך פירש"י בפרק בתרא דסוטה דף מ"ז [ע"ב] לוהבי לחשות מהלחבים עם הדיינים לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה. ע"כ. וכפירש"י בפרק ד' דתענית דף ג"ב. אבל מסוף דבריו אתה למד שגם תחלת דבריו שעורכין ומסדרין טענות בעלי הדין לפני הדיינים. לא שהם מטעימים בעצמם לפני הדיינים אלא ע"י שמגלין לבעל דין לומר לו עשה כך הרי זה כאילו הם טוענים בפני הדיינים. וכך פירש"י שם. גם בפרק כ' דשבת דף קל"ט. וז"ל הרמב"ם עורכי הדיינים הם אנשים שלומדים המשפטים והדינים עד שיהיו בקיאים בני אדם בדיניהם שהם מחברים שאלות כשיאמר הדיין כך. ענה כך. וכשיטען בעל הדין כך. תהיה תשובתך כך. כאילו הם עורכי דין ובעלי הדין לפניהם. ולזה קורא עורכי הדיינים כאילו עורכו הדיין לפניהם ע"כ. ולפי זה מלת עורכי מושבת שתי מלות הדיינים") לפני ואינה נכתבת למלת הדיינים בלבד. ובספר לב אבות כתב שבמע דהכי פירושו שהוא כעורך הדיינים עצמן כי הדין בפסקו הדיינים לזכות לזה הוא בשבת מה בסידר זה מעטתו וא"כ זה עורך את הדיינים לדון דין זה. ע"כ. וכתב במדרש שמואל בשם הר"ר מתתיה הילהרי וז"ל לא בלקח דעתך שיטען לבעל דין דברי און ומרמה שאלה הם רבנים גמורים. אלא אפי' דברי אמת. ויבחנה הדין בעבור מה שיעשה כהיא דפרק נערה שנתפתתה [דף נ"ב] בדין הפותה שאין לה קנבה שהיא כמזונות וגפרעין מנכסי הבעל ויען להם רבי יוחנן קיט לה מדי לרפותה כדי שיהיה דבר שיש לה קנבה. ע"כ. ואלא לי מזה פירוש דברי הר"ב שכתב ואומר לו עשה כך וה"ל לומר תהא מופן כך כדברי הרמב"ם. אלא שדעתי דלהשיאו עצה לעשות מעשה כהוא דר' יוחנן וכן עוד לר"ב בפרק השתא דף פ"ו שהשיא עצה למחול לבתובתה. אבל ללמדו סדור דבריו וטענותיו כל שאין בו שקר אפשר דלהר"ב אין להתחסד ולהשמע מזה. אבל ודאי דלהרמב"ם היא כן אלא דאף כדור דברים בעלמא נמי אסור. וז"ל הר"ר יונה הובא במדרש שמואל לא

מי אמרוך ואהיה רחם וקנין עם להרבות בישיבת התלמידים שהרי כל דבריהם דברי מוסר ועצות לדק. אבל מי שבידו הכח להעמיד תלמידים הרבה עליו אמרו והזהירו להעמיד תלמידים הרבה ופ"ד שנאמר (משלי ז) ועצומים כל הרוגיה. זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה [שם ע"ב] אבל מי שלא הגיע למדה צ ומתנשא באמור. גם הוא בכלל ורבים חללים הפילה. ובק"ו ממי שלא הגיע להוראה ומורה בזה לפי שעה ולעתים מזומנים להוראה ולאים מן האיסים וה מידי יום יום ולתלמידים רבים ובבשתא כיון דעל על כ"ם וק"ו בן בנו של קל וחומר

ן נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע. ואל תתחבר לרשע. ואל תתיאש מן הפורענות: ן יהודה בן טבאי. ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר. אל תעש עצמך כעורכי הדיינין.

בעליו נאמר (משלי ז') ורבים חללים הפילה. ואין זו קושיא שה"ב למה אמרו בשתים והעמידו תלמידים הרבה. שעל זה ועל כיוצא בזה נאמר (הושע י"ד) ולדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. ומ"ש הר"ב שהרב ואע"פ שבמקרא יכול ליטול שכר כדאיתא התם. עיקר אזהרת התנא לעצות לו רע. הוא בלעוד המצוה והנמ' דאילו מקרא מדה והיא מדה כדאיתא בספ"ב דב"מ [נ"ג ע"א]: ן הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע. שכנו שאדם קרוב לו אמר בו לשון הרחקה וברשע שאינו שכנו לא הוצרך לומר הרחק שאינו קרוב. רק הזהיר שלא יתחבר לו. ואמר על השכן רע ועל שאינו שכן רשע ואם שניהם רשעים. לפי שבטות הרשע היא רעה לשכנו. וקרבתו היזק גדול. אבל הרשע שאינו קרוב לאדם אין רשעו גורם לאדם שום רע. אף שהוא רשע לשמים אל"כ הוא מתחבר אליו. כך כתב במדרש שמואל בשם החכיד הר"ר יוסף ן' שושן. ובשם הר"ר יהודה לירמ"א כתב שדקדק הנוא קאמר הרחק שהוא מהתפעל ולא אמר התרחק שהוא מבנין התפעל. ואמר שאם יבא שום אדם לשכון אצל השכן רע

מי אמרוך. כמו שנאמר הרחק מעליה דרכך במבלי ה' ואי אתה מוצא מהרחק בלשון המקרא. בהרחקה. כמו שנאמר בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך בד"ה [ב'] כ'. והיינו דמכיים ואל תתייאש מן הפורענות כמו שהוא בכתוב הזה: ואל תתייאש מן הפורענות. ולא אמר שילחג מן הפורענות כי דבר זה מדה מגונה מי שהוא דואג מן הפורענות אבל אל יתייאש מן הפורענות. כאשר עשה האדם בטוח בגודל עשרו ובכרף עין נהפך עליו הגלגלה וזהו לשון ואל תתייאש. דרך חיים: ן אל תעש עצמך כעורכי הדיינים. פירש הר"ב כאותן האנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים שאסור לאדם לגנות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך וכו'. והע"פ שהגלת דבריו נראין שמפרש עורכי דיינין שהם עצמן מסדרין כך לפני הדיינים. וכך פירש"י בפרק בתרא דסוטה דף מ"ז [ע"ב] לוהבי לחשות מהלחבים עם הדיינים לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה. ע"כ. וכפירש"י בפרק ד' דתענית דף ג"ב. אבל מסוף דבריו אתה למד שגם תחלת דבריו שעורכין ומסדרין טענות בעלי הדין לפני הדיינים. לא שהם מטעימים בעצמם לפני הדיינים אלא ע"י שמגלין לבעל דין לומר לו עשה כך הרי זה כאילו הם טוענים בפני הדיינים. וכך פירש"י שם. גם בפרק כ' דשבת דף קל"ט. וז"ל הרמב"ם עורכי הדיינים הם אנשים שלומדים המשפטים והדינים עד שיהיו בקיאים בני אדם בדיניהם שהם מחברים שאלות כשיאמר הדיין כך. ענה כך. וכשיטען בעל הדין כך. תהיה תשובתך כך. כאילו הם עורכי דין ובעלי הדין לפניהם. ולזה קורא עורכי הדיינים כאילו עורכו הדיין לפניהם ע"כ. ולפי זה מלת עורכי מושבת שתי מלות הדיינים") לפני ואינה נכתבת למלת הדיינים בלבד. ובספר לב אבות כתב שבמע דהכי פירושו שהוא כעורך הדיינים עצמן כי הדין בפסקו הדיינים לזכות לזה הוא בשבת מה בסידר זה מעטתו וא"כ זה עורך את הדיינים לדון דין זה. ע"כ. וכתב במדרש שמואל בשם הר"ר מתתיה הילהרי וז"ל לא בלקח דעתך שיטען לבעל דין דברי און ומרמה שאלה הם רבנים גמורים. אלא אפי' דברי אמת. ויבחנה הדין בעבור מה שיעשה כהיא דפרק נערה שנתפתתה [דף נ"ב] בדין הפותה שאין לה קנבה שהיא כמזונות וגפרעין מנכסי הבעל ויען להם רבי יוחנן קיט לה מדי לרפותה כדי שיהיה דבר שיש לה קנבה. ע"כ. ואלא לי מזה פירוש דברי הר"ב שכתב ואומר לו עשה כך וה"ל לומר תהא מופן כך כדברי הרמב"ם. אלא שדעתי דלהשיאו עצה לעשות מעשה כהוא דר' יוחנן וכן עוד לר"ב בפרק השתא דף פ"ו שהשיא עצה למחול לבתובתה. אבל ללמדו סדור דבריו וטענותיו כל שאין בו שקר אפשר דלהר"ב אין להתחסד ולהשמע מזה. אבל ודאי דלהרמב"ם היא כן אלא דאף כדור דברים בעלמא נמי אסור. וז"ל הר"ר יונה הובא במדרש שמואל לא

*) כ"ה בתוי"ט דשם ראשון פרקא. וקרקפא. וכן הוא נכון. והטעוה בסי' עורכי הדיינין כאלו אחר עורכי הדיין לפני הדיינין. ובד"ח הוגה לפניהם. והוא טעות ומ"ש נמד"ם בשם כ"ל מעתה לגיית מאיר בלפי' זה לאחי לעדות הדיין מיד"ר לאחת וזבא מלת דיינין הם במקום פעמים ע"כ.

מ) דבר

של התחבר לשון. כמ"ש (ד"ה ב' ל') בהתחברך עם אחזיהו וגו' וכן בהתחבר אחיהו ליומוד ויכופפם עם אחאב. אדר"ג: ואל תתייאש כו'. כמ"ש בפי' המקום (גיטין נ"ה ב') מאי דכתיב אחרי אדם מפקה תמיד כו': ן אל תעש כו'. בפי' הגלין (קל"ע ח') בשתוכיכם דברו אקר אלו עורכי הדיינין:

ודוי דן את כל האדם לכף זכות. כל שאינו מכירו. שירחיקהו ויזהירהו שלא ישכון עמו. ע"כ. ובעיני נראה בשביליהם אחז לו התנא לשון המקרא. בהרחקה. כמו שנאמר הרחק מעליה דרכך במבלי ה' ואי אתה מוצא מהרחק בלשון התפעל בכל המקרא. ובהתחברות. כמו שנאמר בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך בד"ה [ב'] כ'. והיינו דמכיים ואל תתייאש מן הפורענות כמו שהוא בכתוב הזה: ואל תתייאש מן הפורענות. ולא אמר שילחג מן הפורענות כי דבר זה מדה מגונה מי שהוא דואג מן הפורענות אבל אל יתייאש מן הפורענות. כאשר עשה האדם בטוח בגודל עשרו ובכרף עין נהפך עליו הגלגלה וזהו לשון ואל תתייאש. דרך חיים: ן אל תעש עצמך כעורכי הדיינים. פירש הר"ב כאותן האנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים שאסור לאדם לגנות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך וכו'. והע"פ שהגלת דבריו נראין שמפרש עורכי דיינין שהם עצמן מסדרין כך לפני הדיינים. וכך פירש"י בפרק בתרא דסוטה דף מ"ז [ע"ב] לוהבי לחשות מהלחבים עם הדיינים לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה. ע"כ. וכפירש"י בפרק ד' דתענית דף ג"ב. אבל מסוף דבריו אתה למד שגם תחלת דבריו שעורכין ומסדרין טענות בעלי הדין לפני הדיינים. לא שהם מטעימים בעצמם לפני הדיינים אלא ע"י שמגלין לבעל דין לומר לו עשה כך הרי זה כאילו הם טוענים בפני הדיינים. וכך פירש"י שם. גם בפרק כ' דשבת דף קל"ט. וז"ל הרמב"ם עורכי הדיינים הם אנשים שלומדים המשפטים והדינים עד שיהיו בקיאים בני אדם בדיניהם שהם מחברים שאלות כשיאמר הדיין כך. ענה כך. וכשיטען בעל הדין כך. תהיה תשובתך כך. כאילו הם עורכי דין ובעלי הדין לפניהם. ולזה קורא עורכי הדיינים כאילו עורכו הדיין לפניהם ע"כ. ולפי זה מלת עורכי מושבת שתי מלות הדיינין") לפני ואינה נכתבת למלת הדיינים בלבד. ובספר לב אבות כתב שבמע דהכי פירושו שהוא כעורך הדיינים עצמן כי הדין בפסקו הדיינים לזכות לזה הוא בשבת מה בסידר זה מעטתו וא"כ זה עורך את הדיינים לדון דין זה. ע"כ. וכתב במדרש שמואל בשם הר"ר מתתיה הילהרי וז"ל לא בלקח דעתך שיטען לבעל דין דברי און ומרמה שאלה הם רבנים גמורים. אלא אפי' דברי אמת. ויבחנה הדין בעבור מה שיעשה כהיא דפרק נערה שנתפתתה [דף נ"ב] בדין הפותה שאין לה קנבה שהיא כמזונות וגפרעין מנכסי הבעל ויען להם רבי יוחנן קיט לה מדי לרפותה כדי שיהיה דבר שיש לה קנבה. ע"כ. ואלא לי מזה פירוש דברי הר"ב שכתב ואומר לו עשה כך וה"ל לומר תהא מופן כך כדברי הרמב"ם. אלא שדעתי דלהשיאו עצה לעשות מעשה כהוא דר' יוחנן וכן עוד לר"ב בפרק השתא דף פ"ו שהשיא עצה למחול לבתובתה. אבל ללמדו סדור דבריו וטענותיו כל שאין בו שקר אפשר דלהר"ב אין להתחסד ולהשמע מזה. אבל ודאי דלהרמב"ם היא כן אלא דאף כדור דברים בעלמא נמי אסור. וז"ל הר"ר יונה הובא במדרש שמואל לא

ודוי דן את כל האדם לכף זכות שנאמר כי אנשי חסד אתם ע"ב. אנשים חסד ע"ב. אנשים חסד ע"ב. אנשים חסד

וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים. וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את הדין: ט שמעון בן שטח אומר. הוי מרבה להחקור את העדים. והוי זהיר בדבריך. שמא מתוכם ילמדו לשקר: י שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר אהוב את המלאכה. ושנא את הרבנות. ואל תתודע*) לרשות:

*) פי' שלטון העומד מרשות עצמו.

דבר כאן במלמד טענות כל אדם להכרו. כי אדם כזה הוא רבע נמור ועבירה גדולה היא זו. והכא במילי דמסירותא עסקינן. אלא במי שמסיר לו טענותיו בפיו ומבעים אותם. ומורך לפני הדיינים ומגלה לו את הדין. ואמר שאין ראוי לעשות כן כי יחבדוהו. ע"כ. ומדברי מולס למדנו דהיינו דאמר התנא בעורכי בכ"ף שאילו אמר אל תעש עצמך עורך הדיינים. היה במצוה בהעריכה אסורה מצד הדין ואינגה. ועוד כ"ל בדקדוק עצמך שאמר התנא ולא שנה בלשון קצרה אל תהיה וכו' מנוס הוא דר"י דאמרינן בגמ' דלהכי יהיב עצה שהיה קרובו וסבר מבשרך אל תעלס. ואחר כך נתתרע ואמר עשינו עצמנו כעורכי הדיינים. דסבר אדם חבוב שאני. ובמעיקן מהכא דאילו לא היה אדם חבוב. יפה היה עושה מנוס מבשרך אל תתעלס. והיינו דקאמר התנא אל תעש עצמך כלומר כפי עצמך שאתה אדם חבוב. אל תעשה אותך כעורכי אבל זולת זה מבני שרי. ולפי זה אפי' בלא לקרובו שרי כשאינו אדם חבוב והא דאמר רבי יוחנן מנוס מבשרך הייט דאי לא הכי למה לו לעשות כן להפסיד שכנגדו דמאי הזא דהאי סומק עפי. וכן אזהרה התנא לא כתב אלא על אדם חבוב מדדייק למתני עצמך. אבל כשאינו אדם חבוב אפילו מדת חסידות אין כאן כיון שאינו מלמדו לטעון שקר. אלא דלמדנו מרבי יוחנן שאמר מנוס מבשרך אל תתעלס. דאי לאו הכי היה מתעלם ולא מגד חסידות אלא דמה לו להרויח לזה. ולהפסיד לזה. ואם הוא קרובו והיו אדם חבוב יקיים גמי ומבשרך אל התעלס. כך נראה בעיני. [*אבל לגון רש"י אדם חבוב שאני בלומדים הימנו ויש שיעבו אף שלא לקרובים. ע"כ. א"כ כל שלא לקרובים הוא בכלל האזהרה דאל תעש וכו']: יהיו בעיניך כרשעים. אבל שיהם כלדיקים לא שא"כ לא יחפש בטענותיהם וידין כל אחד לכף זכות ולא ירד לאמיתת הדין. אבל כשבשיהם בעיניו כרשעים יחפש בטענותיהם של כל אחד ואדמאות של כל אחד ובשביל כך ירד לאמתת הדין. גם יש לומר דכיון בעכ"פ הא' מן הבעלי דינין הוא עושה שלא כדין וכן בעל הדין הבני שיש לו דין עמו הרי הוא כמוהו שכך אמרו [שבועות לא.] לענין שבועה העומדים שם אומרים זה לזה סורו לא מעל אהלי האנשים הרשעים וגו' ואמרו שם [פ"ב ומ"ז ע"ב] שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם. וכל זה כיון שיש לזה דין עמו. שניהם נקראו רשעים עד שקבלו את הדין. ואז שניהם לדיקים. כי קבלת הדין אחר המחלוקת שהיה להם. הוא מחמת הלדקות שיש בהם. דרך חיים: כשקבלו עליהם את הדין. כתב הר"ב שלא התחוד וכו'. דהוי המינא כיון דאיכא למחבד. אין זה בכלל והוי דן את כל האדם לכף זכות. לריכא: [*ט ודוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו. פירש הר"ב בעל הדין או העדים. ואע"ג דבריתא לא קתני אלא עדים מכל מקום אל בתר טעמא דשמא וכו'. דשייך ודאי אף בבעלי הדין. ועוד דוהוי זהיר וכו' מלתא באפי נפשיה הוא. והלכך ילמדו דקאמר על כל מי שיכול ללמוד קאמר והכל במשמע עדים ובעל דין]: י שמעיה ואבטליון. פירש הר"ב גרי לדק היו. וכך כתב הרמב"ם בהקדמתו לחבור משנה תורה ומשמע שהם בעצמם היו גרי לדק ולא יתכן כיון שהיו נשיא ואב בית דין כדפירש הר"ב במשנה ד' ואין גר כשר לדון כדפירש הר"ב במשנה ג' פרק ד' דסנהדרין [*כל שכן להיות אב בית דין כדתנן במשנה ד' פרק קמא דהוריות]. וזה לשון רבינו ליזא בספר דרך חיים שמעיה ואבטליון אמרו שהיו מקבל גרים. וכן מוכח בגיטין [דף נ"ז ע"ב] ויומא [דף ע"א ע"ב]. אבל אין הפירוש שהם בעצמם היו גרים. שא"כ איך אפשר למתחן נשיא ואב בית דין. אלא שבאו מן גרים ובודאי אמן משרגל היו ולכן היו מותרים למנותן נשיא ואב בית דין. אבל יש שפירשו כי הם עצמם גרים היו בודאי זה טעות גמור. ע"כ: אהוב את המלאכה. כתב הר"ב אפילו יש לו כמה להתפרנס וכו' דהשתא איט עושה המלאכה מפני שברה אלא להתבבה בעצמה. והיינו אהוב דקאמר. ולא אמר עשה מלאכה. וכתב הר"ב שהבטלה מביאה לידי בעמוס. הכי אמר רשב"ג במשנה ה' דפרק ה' דאבות [דף נא.] ואני תמיה דהתם [ס"א ע"ב] אפשיק הלכתא כרבי אליעזר דאמר שהבטלה מביאה לידי זמה. ואיכא בינייהו משתק. דמנוס שמנוס ליכא ומנוס זימה איכא כדפי' הר"ב שם. ואפשר לומר דדוקא באשה שייכא זימה. שהנשים דעתן קלות להתפתות. וכן אתה מולא בפרק דלקמן משנה ז' מרבה שפחות מרבה זמה. ואילו ברבוי עבדים תכן מרבה גזל: ושנא את הרבנות. פירש הר"ב כפי' אחר שהרבנות מקברת את בעליה. כדאמר מר [בפ"ק דסוטה] [דף י"ג וברכות נ"ה ע"ב] מפני מה מת יוסף [קודם אחיו] מפני שנהג עצמו ברבנות. רש"י. [ויהיה עצמו מכח שנאה הפך אהוב המלאכה לפירוש התוי"ט. נ"ן]: ואל תתודע לרשות. פירש הר"ב כדי ליטול רבנות על ידיה ומסיים רש"י שאין מקרבין לו לאדם אלא לעורך עצמן. וא"כ הא

מתני'

ובשיהיו בעלי הדין כו' פי' שם פכ"ג ה"י: ט הוי מרבה לחקור אחר העדים ביי' פכ"ל מה' סנהדרין ה"ב ופ"ג ה"ו פרוש ה"ל ופ"ג כ"ם ה"ב ופ"ג מ"ג מעין ק"ם פוס"ב ח"ב פיהמ"ש ס"ו ס"ג ופ"ח ה' ס"ח: ו אהב את המלאכה פי"ח פ"ה מה' דעות כ"ח ופ"ג מה' ס"ם כ"י פוס"ב יו"ל פיב יפ"ו פיהמ"ש כ"ח נגע"ב:

שנויי נוסחאות

וכשיהיו בעלי דיינים. ג מ ב ל כ ד וכשיהו.. נכי"ק ונכי"מ וכשהיו בעלי הדין. כרשעים. נכי"מ בעטות כשעטים. **וכשנפטרים.** נכי"מ בעטות וכשנפטרים. כזכאין כשקבלו. נד"ג ונמצ"ל ..לכשקבלו; נכי"ק בצדיקים שקבלו והטעתא שקבלו היה כפי הגראה גם לפני רש"י וכ"ם בצדיקים גם בראנו יוגה; נמתו"ו לבשיקבלה

תוספות חדשים

י במשנה **ואל** תתודע כו' עיין בתוספות דר"ל דיש שם הרבה פירושים על אלו בכת דאל התודע לרשות:

ראשון לציון

י תוי"ם ד"ה אהוב את המלאכה כו' ולא אמר עשה מלאכה וכתב הר"ב כו' עיין יש סדר למשנה:

באורי הגר"א

וכשיהיו כו'. כמ"ש (שמות כ"ג ו') לא תטה משפט אביונך בריבו. ואמרו במכילתא אביון במצות שבוה רבע. ותתבונן שהאי מדבר בקר ועם הגיבו הלמה: **וכשנפטרים.** כמש"ל בדק תשבוה כו': **ט** הוי כו'. כמ"ש (דברים י"ג ט"ו) ודרשת וגו'. והדאוריתא אחד דיני כו': **וזהיר** זהיר כו'. שנאמר (שמות כ"ג) מדבר שקר תרחק מן הגזלה: **י אהוב** את כו'. כשם שהאהבה ניתנה בברית כו' שנאמר (במות כ' ט') שבת ימים תעבוד וביום וגו'. אבות דרבי נתן ואמרו בכר קדמך יוצרך שנאמר ויכל אלהים וגו' ואתריך בפ"ח דקדושין (לי ב') ראה חיים עם וגו' הייב (לומדו לומעת כו' ואמרינן (כ"מ לי ב') אודעת רוחם זה בית חייהם: **ושנא** כו'. כמ"ש (שמות פ"ז ב') לוי לרבנות שמקברת כו' ולמדו מיוסף (בפס"ר דכוסף) ואמרו בתנדא נוסף אבה מכר לב זה המקבל הרבנות: **ואל** תתודע כו' **כמים** (משלי ג') לעוקה כך זה המיעות והרבות ואמרינן הרחק מעליה כו' ועי' בפרק קמא דעבודה זרה (י"ז ע"ב):

ח) לשון הגי' דבר. ב) לשון ושקול. וגירסתו בגי' הכי"מ ע' ד"ס שם.

מפני הכרזות בידה לעשות כתובה: **יא** הזהרו בדבריכם. שלא תמיתו מקום למיים לעשות בדבריכם: שמא תחובו חובת גלות. כלומר אע"פ שבמקום שאתם בו אין בם מיים. יש לחוש שמא יגרום החטא ותתהייבו גלות. ותגלו למקום מיים שם אנשים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה. והם כעוי למים הרעים. ויבינו מתוך דבריכם דברים שאינם הגונים ויבאו התלמידים הבאים אחריכם מלאותם דברים דברי מינות וימותו בעונם: ונמצא ש"ש מתחלל. שישאלו אותן דעות בעלות בטולם כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם לדוק וביתוס תלמידיו שאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. והמרו הם. אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח. ולערב איט מקבל פרס. ויצאו למינות הם ותלמידיהם ונקראים לדוקים וביתוסים עד היום: **יב** הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. פירשו באבות דרבי נתן כיצד היה אהרן אוהב שלום. כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חברו. ואומר לו ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך. והוא אומר לו באבא אליך שהוחזל לו. ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב את הבריות להורה כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים לאוהבות. והיה אותו אדם מתביש ואומר אילו היה יודע לדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהגדיא משיר עליו (מלאכי ב') בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון: **יג** נגד שמא אבד שמיה. מי שנמשך שמו למרחוק מתוך שררה ורבנות. מהרה יאבד שמו. שהרבנות מקברת את בעליה. נגד לשון משיכה. הרגוש משכו. גרגרו: ודלא מוסיף. מי שאיט מוסיף על למודו: יסיף. יסוף מפיו מה שכבר למד ושכח תלמודו. ויש גורסין יאסף כלומר יאסף אל עצמו ומות בלא עתו: ודלא יליף. קשה מדלא מוסיף הלכך קטלא חייב כלומר רשע הוא שיהרגוהו כמו שאמרו [פסחים מ"ט:] עם הארץ מותר לקרעו כדג ומנגבו: ודישתמש בתגא. המשתמש בכתרה של תורה כאדם המשתמש בכליו חלף ועבר מן העולם.

תגא

אבל אין זה רשות כ"א אבד שמו של בעל הכתרה בהרבעת מקברת וכו'. וי"ג נגד שמא אבד שמא בחלף. ובמד"ש נגד שמא המושך שמו לעשות לו שם כשם הגדולים אבד שמיה שהיה לו כבר. ויבאר קרח מבלן ומבלן. ובשם החסיד הר"י ן' שושן כתב בהגרסא הכשרה בניהם בשי"ן מ' אל"ף. והא דאמר בלשון הרגוש עיין שוף מכילתין: ודלא מוסיף יסיף. פי' הכ"מ בפ"ג מהלכות ת"ת דלפי שאומר נגד שמא כלומר מי שלומד להגדיל שמו אבד שמיה. ופן תאמר בלבבך לא אלמוד עוד כי שמא יסיה למודי בשביל הכשר ויאבד [כו']. לזה אמר ודלא מוסיף יסיף ודאי מי הלומד ושורש קשה מהכל ובלפי האומר קודם שלמד שלא ילמוד. לזה אומר ודלא יליף קטלא חייב ואין זה כמו יסיף. דהכא חייב מיתה ואם יש לו זכות תולין לו. ע"כ. [*וזה דלא בפירוש הר"ב שמפרש הא דלא יליף קשה מדלא מוסיף: ודישתמש בתגא. פי' הר"ב בכתרה של תורה ומה שאמר תגא

באורי הגר"א

יא חכמים תהרו פי'. כמו שמהרה התורה כדברים במ"ש (סנהדרין ל"ח ב') על מקום שפקרו המיים הבוסרן בגידן כו': **יב** הוי מתלמידיו של אהרן. במ"ש (מלאכי ב') בריתי היתה אתו החיים והשלום: אוהב כו'. כמ"ש (תהלים ל"ד) בקש שלום ורדפהו בקשהו במרוחק ורדפהו במקום אחר (יהושע י"ח דפאה) וכתי"ב בשבח רבינו (במדבר ט"ז) ויקח אל דתן ואבירם ואמתו (סנהדרין קי"ו ה') מכאן כו' (כמדבר כ"ח) ויעלה מלאכים אל סיחון כו' ואע"פ שאמר לו בקב"ה לאחר עמו (שיר שם): אוהב את הבריות כמ"ש

שמשתמש בתגא ימות הלא לומר מי שמתפרנס בתורה ומקבל משכר מצלה וזאת שיהא כוונתו בזה המאמר כמו שיתבאר בזאת המסכת ונאמר בו על דרך הסימן תלמיד אין גברא אחרינא לא הלא לומר מכם שיקבל שמוש משם אדם אחר מתלמידיו עד כאן. והנה כוונת הרמב"ם ונאמר בו על דרך הסימן תלמיד אין גברא אחרינא לא הלא לומר מכם שיקבל שמוש משם אדם אחר מתלמידיו עד כאן. והנה כוונת הרמב"ם ונאמר בו על דרך הסימן תלמיד אין גברא אחרינא לא הלא לומר ודלא לומר ודלא משתמש בתגא חלף והביאו רבי מדוק לומר שאמר ולא קרוש לאחור בכם (דהייט להתפרנס מהתורה וכמו שהאריך הר"ב שם עיין שם) בלתיה וכך היה הלא לומר כו' אם לא ידע מוכיחות דשיחום במאמר שאמר הלא דשמשתמש בתגא חלף כמו שביאר הרמב"ם מי שמתפרנס ע' ולוקח לגרייתא דאמר ריש לקיש זה המשתמש כו' ושמר גרייתא נקמי ממני למור מעמה שי

[נזיקין ח"ב]

מתני' ג' דפרק דלקמן. וע"ש: **יא** חכמים הזהרו בדבריכם. מה שהזהיר לחכמים אין הכונה שאין שאר בני אדם מוזהרים בכך אלא שאם יפול ספק בדבריהם של חכמים יבואו הכומעים לכלל טעות משא"כ בדברי הדיוט שאין מבניחין על דבריו. לכן הזהיר יותר לחכמים. במדרש שמואל בשם החסיד הר"י ן' שושן: למקום מים הרעים. לשון הר"ב שמראין פנים בתורה שלא כהלכה. והם כעוי למים הרעים ולשון מכורים הוא שהמים הרעים הם כעוי לפנים [בתורה] שלא כהלכה ולשון הרמב"ם מים הרעים כעוי למינות: וישתו התלמידים הבאים אחריכם. כתב הר"ב כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם לדוק וביתוס וכו' ויצאו למינות הם ותלמידיהם וכו' וביאורא בזה כתב במ"ו פרק בתרא דידים נתחברו עמהם כהות מיבראל וכו' ואין זה שוה ממש לדברי המנה שאינו מיירי אלא מפני התלמידים הבאים אחריכם. ומצאתי בפי' הרמב"ם פרק יש נוחלין דף קמ"ו ע"ב שכתב בשם אבות דרבי נתן מעשה לדוק וביתוס שהיו שונים לתלמידיהם דברי אנטיגנוס אל תהיו כעבדים וכו' ונעשו התלמידים וכו' וכך ראיתי באבות דרבי נתן בפ"ה: **יב** ורודף שלום. כענין שנאמר (תהלים ל"ד) בקש שלום ורדפהו: אוהב את הבריות. לפי שהם בריותיו של הקב"ה לפיכך ראוי שתתאבם ונם שתהיה האהבה מזה הפנים ולא מפנים אחרים כגון מפני הגאה המגיע לך מהם. וקרוב לזה פירש במדרש שמואל: ומקרבן לתורה. פירש הר"ב באהרן כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו וכו' וקלת קשה שזה נראה מתנגד למאמר נתהי האהבני באמר ואל התחבר לרשע ורשיתי בפי"ב מאבות דר"נ מה ת"ל ורבים השיב מעון כשהיה אהרן מהלך בדרך פגע בו באדם רשע נתן לו שלום למחר בקש אותו האדם לעבור עבירה אומר אוי לי איך אבא [פיטי אמ"כ] ואראה את אהרן בושתי הימנו שנתן לי שלום נמלא אותו האדם מוצא עצמו מן העבירה. ע"כ. וכ"כ הרמב"ם שיה מתחיל לו לשלום ושיה מתאהב אליו ושיה מראה לספר עמו. ושיה האדם ההוא מתבייש בנפשו וכו': **יג** נגד שמא אבד שמיה. פי' הר"ב מי שנמשך שמו וכו'. וכן פירש הרמב"ם. ובדרך חיים מדקדק שיעוי לשון דמתחלה כתב שמא ואח"כ שמיה. ומפרש שכך הוא אומר נגד שמא ר"ל שם הכרה נגיד. וזה מורה על המשכה

יא חכמים הזהרו בדבריכם פנלא דני אליעזר בנה פ"ג ע"ב היפב: **יב** הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ע"יפנדלין ו' ע"ב פו"כ פ' שמוני פ"י ע"ב פה' לעוש כ"ז: **יג** ודלא מוסיף יסיף מי' פמנים נ"ל ע"ל ג"ב קכ"ל ע"ב פו"ש ע"ב כ' רמ"ז סע"ף כ"ב בנב"ה: ודאשתמש בתגא חלף. ובי' נלרים ס"ב כ"ל מ"ר: פ"ב מ' פ"ת ה' כפ"ג בכין ר"ב פו"ש ר"ד כ' מ' כ"ל פ"ל ע"ד נבנ"ה:

שנויי נוסחאות

יא מים הרעים. נכי"ק המים. : **יג** נגד שמא אבד שמיה. במכב"כ נגיד.. ; בכי"ק ..אבד שמא ; בד"נ נגד שמיה. ודלא מוסיף יסיף. בכי"ק די לא מוסיף יסוף ; בדבינו יונה ..יסף; בתפ"ו ודמוסיף יוסיף ודלא [מוסיף] יסיף. ודלא יליף קטלא חייב. בכי"ק ודילא ויליף..: בכי"מ ..קטלא חייב ודלא יסבר קטלא קוסמין בפי' מתנ"ו כתב יב מכיות שב' בתן ודילא יסבר קטלא קסמין. אם אינו כוכר בתלמודו הכל קוסמין ו:תנאין עליו בשיתתו קרוב לנות. ואית דגרסי ודי לא ישבר מי שאינו משבר בתלמודו [לתנין דבר מתון דבר] ובלבתן לבון אחד הן עכ"ל. ובהעתקת כי"מ בכפר נוה בלוס מ"ל ..ודלא יסבו [קפלינן מקפלן] וכפי בהלאה תקון המו"ל כוה. ודישתמש. בד"נ ובכי"מ ובמשב"ב ודאשתמש ; בכי"ק ודי אשתמש :

תוספות הדשים

יג בר"ב ד"ה ודישתמש כו'. וי"מ כו'ולא ידעתי למה בתנו בשם י"מ ה"ה גמ' דמגילה דף כ"ח ע"ב ו"ל הקן שהם ודאשתמש בתגא כו' אמר ר"ל זה המשתמש בתי שבוה הלכות כתרה שלתורה כו' ע"ש (אמבוהיש"ה ז"ל)

ראשון לציון

יג במשנה ודישתמש בתגא חלף מגילה כ"ח ע"ב ובשם אתא ודאשתמש בתגא חלף פי' (ובערוך ערך תא אתא אמר) ריש לקיש זה המשתמש בתי שבוה הלכות כתרה של תורה ו"ל רש"י בתגא כתר תורה חלף עבר מן השולם.ע"כ. ועתה מראה כי פי' הפני בכתר סר"ב מפר לתה שאמר ריש לקיש אבל פירוש הרלבון ומכ"ם פירוש הבלשי שכתב הר"ב שם נגד מאמר עכון דגמרא דילן בלי שום חולק ודרך ביאור ופנים.בם שלא הביר הר"ם מסוגית דמגילה ברין יבוב. ו"ל הרמבים נפיבוהו ופי' לא רלה לומר מה שאין מוחר לעמוד מכם ביקבל שמוש משם אדם אחר מתלמידיו עד כאן. והנה כוונת הרמב"ם ונאמר בו על דרך הסימן תלמיד אין גברא אחרינא לא הלא לומר ודאשתמש בתגא חלף והביאו רבי מדוק לומר שאמר ולא קרוש לאחור בכם (דהייט להתפרנס מהתורה וכמו שהאריך הר"ב שם עיין שם) בלתיה וכך היה הלא לומר כו' אם לא ידע מוכיחות דשיחום במאמר שאמר הלא דשמשתמש בתגא חלף כמו שביאר הרמב"ם מי שמתפרנס ע' ולוקח לגרייתא דאמר ריש לקיש זה המשתמש כו' ושמר גרייתא נקמי ממני למור מעמה שי

הר"ב

סתם ולא פירש על תורה. לפי שסתם כתר כתרה על תורה. כי כל הכתריס זולתו אינן כלום. מדרש שמואל בשם הר"י [בן] [עשה תורתך קבע. כתב הר"ב שלא תחמיר וכו' וזה דלא כדעת בית אביו כל רבן גמליאל בהוא מב"ה כדלקמן שהרי היו מחמירין וכו' כדתנן בפ"ב דבילה וכמ"ש פ"ג דעדיות] : ודרוי מקבל וכו'. עיין בפי' הר"ב פ"ג מבנה י"ב ומ"ש שם : **בן** רבן גמליאל אומר והוא בן בנו של הלל כדאמרינן בפ"ק דבבא דף ט"ו הלל ושמעון גמליאל ובמעון נהגו נשיאות בפני הבית מלה בנה. ופירשו המפרשים שלכך לא נכתב לבון קבלה מבאן ולהלן לפי שמתלמידי במאי והלל נתרבתה המהלוקת ביבראל. ונעבית התורה בשתי תורות לכך לא שייך לומר קבלה גבייהו. שתורת כל חכם וחכם לא היתה מונבלת ומקובלת ונמסרה כמו אצל הראשונים. ול"ג דאי מבוס הא לא היה נמנע התנא מלשנות בקבלו שהרי עיקרי התורה קבלוה ואין בה מחלוקת בבוס פנים כמו שהאריך בזה הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשנה. אבל מעיקרא לאו קושיא דבפ"ב מבנה ח' תנן ריב"ז קבל מהלל ובמאי וכו' : **ואל** תרבה לעשר אומדות. פי' הר"ב שהמפרים מעשרותיו וכו' ואם העדיף וכו' מעשרותיו מקולקלים. שהמבל מעורב בהן. רמב"ם פ"א מהל' מעשר. וכ"כ רש"י בפ"ב דקדושין דף נ"ב. ובפ"ד דערובין [דף ל'] מפיים מבה"כ תרומה דאין לה שעור. ועיין בפי' הר"ב מבנה ו' פ"ד דתרומות. וכתב במדרש שמואל בשם החסיד הר"י ן' בושן וז"ל תימה בעיני למה לא אסר בהחלט מכל וכל שלא לעשר אלא במדה. ולימא ואל תעשר אומדות מאי ואל תרבה. ולכן אני אומר שהשונה שאפילו שתתכוין להרבות במעשרות ולתת יותר מן הבעור. שמא תטעה באומדן דעתך. ע"כ. והתוס' בגיטין פ"ג דף ל"א מסקים דלא אסרו אלא שתתכוין להרבות. ומרבה שתתכוין. מהא דתנן בפ"ד דתרומות מבנה ו' מבוכת מבלבהן מכלל דאיכא שלשה בר מהנך והייט אומר. וכן פירש הר"ב שם ש"מ דאף לרבנן לא נאסר אומר. והייט כשאינו מרבה שתתכוין. ומיהו להרמב"ם שכתבתי שם אסור שלא שתתכוין. וכן דברי הר"ם שם. ורבינו בדרך חיים מפרש מתני' כאבא אליעזר בן נומל [בזכרו הר"ב במבנה ב' פ' [המיבין דדמאי] שבובר דאף תרומת מעשר בים לה שעור ניעלת באומד ובודאי במעשר ג"כ הכי סבירא ליה [והכי איתא בגמרא [דבכורות דף ל"מן] וכמ"ש בפירש הר"ב מבנה ז' פרק בתרא דבכורות] ולכך אומר אל תרבה שאף על פי שתתיה לך התורה לעשר באומד מכל מקום אל תרבה לעשות כן כדי להסתלק מן הספק. ע"כ. ולא קשיא דמאי שנא דתנן מעשרות. דמעשרות הוא שם לכלל המתנות שבזרע הארץ. כמו שכתבתי לבון ירושלמי במבנה ד' פרק ב' דמעשרות. ועיין ברש פ"ד דדמאי. אבל ראיתי בפי' הר"ם מבנה ז' פ"ק דתרומות שכתב דגרסה ליה הא גומל לא סבירא ליה הא דאל תרבה וסו'. וכ"כ התוס' דגטין ודבכורות הנ"ל : **יין** שמעון בנו. והוא מהרוני המלכות וכוף פרק קמא דכריתות [דף ח'] שיטו רבב"ג אומר המשון הזה לא אלין הלילה עד שיהא (ברבעיתא) [בדינרין] ועל כרחו רבן במשון זה אינו בנוכר לקמן בכוף פירקין שאותו לא היה בימי הבית שלא הזכירו בפ"ק דבבא [דף פ"ו] כי אם עד במשון הבני. ואולי כשאמר מאמר זה מדיין לא עלה לגדולה שם רבן דוגמת בן זכאי במבנה ב' פ"ה דסנהדרין ואע"פ שראיתי טעם אחר בזה בספר עברה מאמרות מה שנראה לי בתבתי : **טוב** משתיקה. וכן העתחא בספר מדרש שמואל. ובים ספרים גרסינן אלא שתיקה. וכן בספר דרך חיים : **ולא** המדרש וכו'. כתב הר"ב ותדע לך וכו' דאי לא בא לראיה על הקודם. היה ראוי שיקדים לזה וכל המרבה דברים וכו'

בן עשה תורתך קבע. פי' שם כ"ז ספ"ג שם פיש"ב שם : אמיר בשם ועשה הרבה. ע"ל פ"ז פ"ח פ"ל וע"ל פמתומת ריבא פ"ו ל' : **יין** שמעון בנו אומר כו' ובקלא דנה ה' פ"ל פ"ר ספ"ז בקלא דנה ה' פ"ל פמתומת ולא פ"ו : ולא המדרש עיקר

שנוי נוסחאות

יך ואם לא עכשיו. בכי"ק אם.. : **טן** כל האדם. בכי"מ כל אדם : **טן** עשה לך רב. בכי"מ.. רב וקנה לך חבר: **יין** לגוף. בכי"מ לדבר. (אלא) שתיקה. בד"ב ובכי"מ ובמה"ו ובמכ"ב משתיקת ולשתה: ולא המדרש (הוא ה' ציקר. בכי"ק לא המדרש.. בכי"מ ובמה"ו ליתה.

ראשון לציון

כ"ב בלבון הבלבי לומנו לא בבייהא דר"ל ובשיטה דלא כמתני' דלקמן. ודע דזה בהקדק סר"ב בלבון הבלי תלמיד בבלא אחריתא כו' בלוקה תלמידיו כו' דוקא תקמר בלוקה לתלמידיו אבל בתלמידיו מותר לבשם והדרבה כל המונע תלמידו בלבשמו כאילו מונע ממנו מסד כו' כמבואר בהוגות ל"ו ע"א ע"ב. וקי"ל כך להלכה בעור ב"ע ירד סי' רמ"ב סעיף כ' מיהו מבנה אחר: יגא בלוש שונה הלכות משמע דמותר לת"ח שיקבל ממנו שימוש ופ' מוכח לדבריה מבולבל דרים לקים בם במגילה כ"ה ע"ב דמתחלה קיבל ממנו שימוש עד שאמר לו שבבה אחר ליה בטלת לך לרבעה סורי ובמנת בר לקים כו': ברב"ב ד"ה ודישתמש בתנא המבתרים בבם המשורים כו' בלבון הלוה איתא בתוס' דר"ל סוף פרק ל"ב דאשתמש בתנא כולה בר מהבתרים בבם המשורים אינו אלא לשון בבם: **טן** ברע"ב ד"ה עשה לך רב כו' כי הא דבבא כי הוה אתיא סריפתא כו' סנהדרין ז' ע"ב הוריות ג' ע"ב ושם איתא רב אמר:

באורי הגר"א

כו'. במ"ם בנדרים ס"ג ומה בלבבו כו': **יך** אם אינו. במ"ם (הלכות מ"ט) אם לא בדה וגו': ובשאני כו' במ"ם (איוב כ"ה) ומה ילדה לטהר וגו' לף כי לטהר וגו' וכיולה הבבם: **ואם** לא כו'. במ"ם (קבלה ט' י') כל אבר המלה ובו' כי אינמעשה וגו' ואמרי' בפ"ב דבבת (ל"ט ע"א) אדקאמר בלמה כי לבלב אתי כו': **טן** עשה תורתקבע. במ"ם בפ"ק דיומא ודברת בם עבה אותה קבע ואל כו': **ובלאבתך** עדלי. במ"ם בפ"ו דברכות (ל"ה ב') ה"ר והספת דבר כו': **אשור** כו'. במ"ם בפ"מ (פ"ו ה') בריב ואקחה בת וגו' וכתיב ואל הבקר בו' מבלן לנדיקים שמאמרים מעט כו' : **ודרוי** כו' במ"ם (בתוכות קי"ל כ') מוב בפלגין כו': **טן** ר"ג אומר עשה כו'. פירש הרמב"ם שבבל דבר אחד שיעבה לו רב כדי לבסתלק כו' וכן ואל הבקר בו' מבלן לנדיקים שמאמרים מעט כו' (ויקרא י"ז) ולא ידע ונשא עונו ע"ז ידוו כל הדוויים : **יין** ולא מלאתי כו'. במ"ם (מבלי ח"ז) גם אויל מחרים בו' ועי' סוף פ"ם דבסיום ולאמר בבבה כו' מבני בבסף. ובמ"ם (קדושין פ"ח ב') (ויקרא י"ז) בלל עוב בבל שובבה לעומדים לא נאמר אלא לשובים כו' : (מבלי ח') ומבר בפיו מבבל : **ולא** המדרש ס'. כמ"ב בפ"ב דברכות (י"ז ה') בבל עוב בבל שובבה לעומדים לא נאמר אלא לשובים כו' :

יך הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני. ואם לא עכשיו אימתי : **טן** שמאי אומר עשה תורתך קבע. אמור מעט ועשה הרבה. והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות : **טז** רבן גמליאל אומר עשה לך רב. והסתלק מן הספק. ואל תרבה לעשר אומדות : **יח** שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה ולא המדרש הוא העיקר תנא בלבון יבמעאל כתר ומ מפרשים תנ"א ר"ת „תלמיד „גברא „לחרינא. בהאסור לאדם להתעסק בתלמידים שאינן תלמידיו. ואני שמעתי ודיבתמם בתנא המבתמם בבם המפורש חלף ואבד שאין לו חלק לעולם הבא : **יך** אם אין אני לי. הם אין לי זוכה לעולמי מי יזכה בשבילי : וכשאני לעצמי. ואפילו זכיתי לעצמי. מה הוא הזכות הזה. ובמה נחשב הוא. כנגד מה שאני חייב לעשות : ואם לא עכשיו. בעולם הזה. אימתי. כי אחר המות לא אפשר לזכות עוד. פירוש אחר הם לא עכשיו בימי הבחרות. אימתי. שמא בימי הזקנה לא יעלה לידי: **טן** עשה תורתך קבע. שיהיה שיקר עסקך בזוס ובלילה בתורה. וכשתהיה יגע מלאכת העבה מלאכה. ולא שיהיה שיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה העסוק בתורה. ומלאתי כתוב עבה תורתך קבע אלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים. לו תחמיר לאחרים ותקל לעצמך. אלא תהא תורתך קבע. לך כמו לאחרים. וכן הוא אומר בעזרא [ז' י']. כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות ולמד לבני ישראל. כמו שהכין לבו לעשות. כך היה מלמד לבני ישראל: אמור מעט ועשה הרבה. כמו שמצינו באברהם [בראשית ע"ח] שאמר תאלה (בראשית י"ד) ואקחה פת לחם ובסוף ויקח בן בקר רך וטוב : והוי מקבל את כל האדם. כשאתה מכניס אורחים לביתך לא תתן להם ופניך כבובות בקרקע. שכל הבוקן פניו כבובות בקרקע. אפילו נתן כל מתנות שבעולם מצלן עליו באילו לא נתן לבלום. ג' אזהרות הזהיר שמאי כנגד ג' מצות שהזכיר ירמיה. חכם גבור ועשיר. כנגד חכם אמר עבה תורתך קבע. כנגד עשיר אמר. אמור מעט ועשה הרבה. כנגד גבור אמר הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. שיכבוש יצרו ויכלוס כנגד לבו הרע. ובמינו אינהו גבור הכובש את יצרו : **טן** עשה לך רב. לעמן הראה מדבר עבשיו. אם בא דין לפניך ונסתפקת בו עשה לך רב. והסתלק מן הספק. ולא תפסוק עליו אתה לבדך כי הא דרבא כי הוי אתיא טרפתא לגביה. הוי מכניף לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלמעיין שיבא מכשורא: ואל תרבה לעשר אומדות. שהמפיים מעשרות מאומד אינו גזול מן הקלקלה אם פותח ממה שראוי ליתן מעשרותיו מתוקנים ושירותיו מקולקלים. ואם העדיף על בסיה ראוי ליתן. פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים : **יח** ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. מי שבומע תרפתו ובותק: ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. ותדע לך שהשתיקה טובה. שאפילו המדרש *)והדרש והדבור בתורה שאין לך מדה טובה הימנה אין עיקר קבול השכר אלא בשביל המעשה והדורש ואינו מקיים

*)כ"ה בדפוס ריזוא ובנר"ב ד"ר ליתא ואולי נ"ל הדבר בלא ו"ו. טוח

נוח לו אם היה בותק ולא היה דולש: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מצינו בתורה שהרבתה דברים ואמרה אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. והוסיפה נגיעה שלא נאסרה בה ודחפה נחש עד שנגעה בו. ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה. ומתוך כך באת לידי חטא שאכלה מן הפרי. הוא שלמה אומר (משלי ג') אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת: **יש** העולם עומד. יכולן על בני אדם מתקיים. אין זה כמו העולם עומד דלעיל: על הדין. לגזות את הזכאי. ולחייב את החייב: ועל האמת. שלא יבקרו אם בעמיתו: ועל השלום. בין המלכות. וכן אדם לחבירו:

פרק ב **א רבי** אומר. שיבור. שיבור: כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח לו. ויהיו טוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה כשילך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד מהשתי הקצוות שהם הוא כילי ביותר. יש הפארת לו שאוסף ממון הרבה אבל אין בני אדם מפארין אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו תפארת לעושה. ואינו נוח לו בהוא בא לידי עניות בשביל כך. אבל מדה הנדיבות שהיא אמצעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושה. שמומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן הראוי. ותפארת לו מן האדם. שבני אדם מפארים אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן אדם בשאר כל המדות: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נתפרש בתורה שכר המקיים מצות עשה

אלא המעשה. וכל המרבה דברים מביא חטא: **יש** רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד. על הדין. ועל האמת. ועל השלום. שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

פרק ב **א רבי** אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה. ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות.

וכו' שהוא יותר ראוי להסמיכו אל ולא מלאתי לגוף טוב משתיקה: **יש** רבן שמעון בן גמליאל. הוא נכדו של שמעון הנזכר במשנה הקודמת. וזהו אביו של רבי הוא רבינו הקדוש. וכו מתחיל הפרק הבני: העולם עומד. פירש הר"ב יכולן על בני אדם מתקיים. ומתיישב בזה הפירוש דלא תקשה אדתנן במשנה ג' שלשה דברים העולם עומד. ואע"פ שפירש שם הר"ב שהוא על בריאת העולם שבשבילם נברא. עם כל זה לא היה צריך לקיום העולם ג"כ זולת אלו הבלבד. דהואיל והם סבה לאיהא נברא אחר שלא היה. כ"ש שיהיו סבה לשתקיים אחר שהוא נברא. דמאי דלא הוה הוה בשבילם. כל שכן דמאי דהוה שיהא בהוייתו בשבילם. לפיכך מפרש הר"ב דהנך דהכא על יכולן על בני אדם נאמרו. ולא על סבת הויית העולם בכללו. שהרי תורה ועבודה וגמילות חסדים יוכל להתקיים בבני אדם ואע"פ שאינן מתישבין ביחד כראוי מצד שאין דין אמת ושלום. כי יהיו שרידי ה' יחידי סגולה שיתקיים על ידם הבלבה שמודים שבמשנה שמעון הצדיק. ואל תתמה שהרי אמרו [ברכות דף י"ז] לא נברא העולם אלא בשביל חנינא בני ועוד אמרו [ו' ע"מ] לא נברא העולם אלא לעוות לזה על פסוק כי זה כל האדם ועמ"ש [סוף] מכנה ד' פ"ג דסוטה: העולם עומד. וג"א קיים וכתב בדרך חיים שהיא הגירסא הנכונה: שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. בזכריה ח' [ט"ו]. ולעיל מיעה כתיב כאשר זממתי להרע לכם וגו' כן שבתי זממתי בימים האלה להטיב את ירושלים ואת בית יהודה אל תיראו אלה הדברים אשר תעשו וגו'. ובפירוש רש"י שפטו בשעריכם וסמיך ליה אולי יחנן ה' צבאות ע"כ. וכ"כ במדר"ש בשם הרשב"ם. ולא קרב זה אל זה דאולי יחנן בעמוס ה' [ט"ו] נאמר שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן וגו'. עוד בפירש"י ובמשנה מברייניה אין שם פסוק:

פרק ב **א איזהו** דרך [ישרה] שיבור לו האדם וכו'. והוי זהיר וכו' לפי שהדרך שיבחר לו וכו'. הוא דבר הרשות ועלה שיבה הוא דקמ"ל. אבל אינו מחייב לאדם בכך. ואילו והוי זהיר וכו' מחייב הוא לאדם שיהא זהיר וכו' לכך היתה תחלת דברי פיהו איזהו דרך שיבור וכו' בלשון נבחר. ואח"כ אמר והוי זהיר בלשון טכח לחייבו בכך. דרך חיים. ועמ"ש במשנה ט'. והזכיר דרך בלשון נקבה. עיין בזה בריב מסכת קדושין: **והוי** זהיר במצוה קלה כבחמורה. לענין זהירות להזות זריז ומסיר במצוה קלה כמו שהוא זרז ומסיר במצוה חמורה. הוא אומר ומזהיר לפי שאין אתה יודע וכו'. ולא בר"ל כשיבאו ליידך בתי מצות האחת קלה והאחת חמורה ואין לאל ידך לעשות שתיהן כאחת אלא תעשנה הקלה ותעשה החמורה. זה אין הכלל כולנו. אלא לענין זהירות בלבד הוא אומר וכל אחת ואחת בשעתה כ"פ ר"י אבדרבנאל ודרך חיים: **שאין** אתה יודע מתן שכרן של מצות. פירש הר"ב לא נתפרש בתורה שכר המקיים מצות עשה וכו'. וז"ל הרמב"ם מצות עשה לא התבאר שכר כל א' מהן מה היא אלא הכל ית' וכו' ונתיה דהא נמצא למען ירבו ימיכם וגו' למען ייטב לך וגו' למען יאריכון ימיך. אבל בדרך חיים מפרש ההיא דקאמר הכא שאין אתה יודע מתן שכרן וכו'. לענין הזהירות והזריזות אי נמי הבולאה וזה בכלל תורה הוא שאמר שאין אתה יודע דלפום נערא אגרא. אבל לענין המצוה עצמה הרי נאמר למען ייטב לך ודייק לה מדתנן כיון חולין לענין מצוה הקן ומה אם מצוה קלה וכו' ק"ו על מצוה חמורה שבתורה. ומס ק"ו הוא אם לא אתה יודע מתן שכרן. אלא דלענין הזהירות והזריזות הוא שאי אתה יודע. ועל זה אומר ק"ו וכו'. וכתב עוד דהא דתנן [דברים פ"ח] אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז וקרן קיימת לו לעולם הבא כבוד אב ואם וכו' אין בזו מודעת מתן שכר בכמותה אלא באיכותה שאלו הן שמקבלין עליהם בזה ובבא. אבל בעור וגודל המכר מדיין צריכין אנו למודעי. שאין אתה יודע. ואולי יש מצוה אחרת שמכרה בעוה"ב גדול כל כך שמקבל יותר מהפירות והקרן שבמצות הלו. כי יפה שעה אחת קודם רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז. וזה שאמר שם ותלמוד תורה כנגד כולם אינו ענין כלל לאי אתה יודע מתן שכר של מצות שהוא לא נאמר אלא במצות. אבל בין תלמוד תורה למצוה לא אמרו דפשיטא דשכר תלמוד תורה מרובה מכ"ד: כתן שכרן. יש שכר לפעולתך מן הש"ת והרי הוא כמין מלכותא דארעא שתמנא מי שעובד למלך. ושכר הפעולה קטובה. ותרתה שיקבל עליה שכר מאת המלך יותר ויותר מן הראוי והקטוב. לפי שהיא נאותה לו למלך. הו מגד אחר. ושכר כזה הוא ראוי להקרות שכר בהחלט שהרי אינו השכר הראוי. אבל זה שמו אשר יקרא לו מתן שכר. לפי שיש שמה מתנה מרובה. ואינה מתנה ג"כ בהחלט. שהרי שכרו אתו. והיינו נמי דתנן מתן שכרן שכרך שבערך נחת רוח שלפני בעבריית המצוה. מתן אדם ורהיב כראוי יתברך. וזה ענין הכתוב בעמוס (ישעיה מ') סגה שכרו אתו ופעולתו לפניו. שכך הוא אומר הנה שכרו אתו.

מלגם

אלא המעשה נמל"ר נמשל פ"ה ידן על שלשה דברים העולם עומד. תיפנאי פפנים פ"ד כ"ב מגילה פ"ג ה"ע דברים לנם פקב פ"ד מנחות פ"ב פ"ים פ"ו מס' דמ"ר פרק סנהדרין: **פ"ב א** רבי אומר איזהו דרך ישרה. מלרים כ"ג ע"ב ועי' פמיד כ"ה ע"ח: והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. מלרים כ"ם ע"ב מפרי ראה פיסקא פ"ב ופיסקא נ"ו ופ"ו קפ"ו מדרש פסנים מזמור מ' אות נ' ופ"ו מדנ"מ דנים פ"ח ופכ"ו:

שנאמר נוסחאות

מביא חטא. במהר"ו מרבה חט: יש העולם עומר. בד"ו וכ"ק ובמהר"ו ..קיים. (שנאמר כו' בשעריכם). בכ"ק ליתא ועי' הוי"ט בשם מכנה שכריים וכן כתב בפי' מהר"ו בבמכמות מדויקות אין כתי' המקרא אמת ומשפט וכו' ע"ש.

פ"ב א לעושה. במהר"ו וכ"ל לעושיה. ותפארת לו. בד"ו וכ"ק תפארת. בבחמורה. בכ"ק בחמורה.

ראשון לציון

יש ברע"ב ד"ח וכל המרבה דברים כו' שכן מליצ נהוה כו' ובוסיפה נגיעה כו' [הדבריה המעוין דהא הוה בעמוד ידעה כי לא נגעה של הנעיה ואיך המגיעה בריפת בשם אין הנעיה במיתה כו' המנה נגלה דאיתה בתורה פ"ה אדה"כ עשה סייג כו' ע"ש היפה דמבואר בהמתם לא היה יכול לאכול את האדם שהוא ירע אין ליסור בנגיעה אבל הוה לא ידעה ואדם הראשון. עשה סייג ואמר לה בים איסור בנגיעה לכך בשלה. ומבואר זה בוונת הכתוב ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך אבר עתיך לאמר לא תאכל ר"ל הגבי עתיך לאמר לא תאכל הא"כ לא היה לך לאמיתה כי היא נכשלה עי"ש הנגיעה. ובכן הוא]. עי' יסל"מ:

פ"ב א תוי"ט ד"ה והוי זהיר כו' שזה אין הכלל סולנו [ע' ריטב בר"ש ע"ש] כהיב אלם מעגל הנלך כו' ובמדיש ל"ם ע"ב הנא בקר הנלים כו'] עי' יסל"מ:

באורי הגר"א

ובכל המתנה כו'. כמ"ש (משלי ח' י"ט) בתוך דברים לא יחלל אבל:

פ"ב א כל שהיא כו' כמ"ש (משלי ג' ד') ומצא חן ושכל וגו' אלקים ואדם: והוי כו'. כמ"ש (משלי כ') אורח חיים שמר הפלס שו מעגלותיה לא תדע ועיין רש"י שם וכלקוט ר"פ עיקב: והוי זהיר במצוה קלה כו'. נדרוכלמי (פ"ח דפאה) לרה הייס פן תפלס נתו מעגלותיה לא תדע. עגלל הקב"ה מתן שכרן של מצות כו'

מלת הגה מורה על דבר ברור וידוע. כי שכרו ודאי וברור שהוא אמת. ועוד זאת בעת שפעולתו לפניו. שהפעולה אמנם היא לפניו יתברך ובמחינה זו שכרו כפול ומכופל במתנה מרובה כאמור. כך ג"ל: והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'. בתע"פ באין שכרה יודע כמה הוא. ידעתי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ושכר האמתי הוא בעוה"ב ואין ערך אליו מהטוב הגנוז באתה מפסיד וכמו שדרשו [ברכות ל"ד.] על עין לא ראתה. וכמאמרם. יפה שעה אחת של קורת רוח וכו' ורבי לא חלק בזה על אנטיגנוס. אבל אמר שבאמר יפגע בך מגוול זה הוא שטן הוא יגר הרע. שאז ראוי שתחשוב הפסד ושכר כדי להעבירו מעליך. הר"י אברבנאלי וכך כתוב בדרך חיים. ולפי מה שכתבתי שם במשנת אנטיגנוס אלא בא לגלול שם במשנת אנטיגנוס אלא בא לגלול ולהוציא העובד בשכר מכלל עובדי ה'. ולא דבר אלא שהעבודה היותר נבחרת ובאין למעלה הימנה הוא העובד בלא על מנת לקבל פרס. א"כ דברי רבי הן אמורין בכלל. ועל הרוב. ואנטיגנוס על הפרט הוא אומר ומי יתן שלא יהיה בכלל אלא מה שבפרט: דע. לפי שהסתכלות הזה אינו ברחייה הוסיית. אבל ברחייה הכל. לכך חזר ואמר דע. ועיין ברים פ"ג: מה למעלה ממך. שאם חלש למעלה ונגבור למטה אימת החלש על הגבור. כ"ש שהגבור למעלה. וממך לא רחוק אבל למעלה ממך ממש. כמנין שנאמר שויתי ה' לנגדי (תהלים ט"ז): עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. יש דברים שמניע עליהם הרחיה כמעשה הרבעים. ויש דברים שמניע עליהם הבמיעה. כדבר אחת הנבלות. ולכך הוא אומר עין רואה. ואוזן שומעת. וכדי שלא תאמר יש שכחה לפני כסא כבודו. לכך הוא אומר וכל מעשיך בספר נכתבים הוא ספר הזכרונות שזכר הפייטן בפיוט ימים הנוראים. וגם בתורה נאמר מספרך אשר כתבת. אמתנו מספרי. והיה מספיק למניעת הסעבירות. כשיסתכל וידע במעשיו בספר נכתבין. ואין זה אלא כדי שבעלו וגמולו ישלם לו. אבל לא ידע ויבין את זאת כי אם בהקדים לו הידיעה שיש רואה ושומע. לכך הולרך להקדים גם אלו הנמים. וכתב בדרך חיים. כי אמר עין ואוזן בלשון יחיד כי לא אדם הוא שיש לו עיני בשר ודם. חס ושלום: ב בנו של רבי יהודה הנשיא. הוא רבי שבתחלת הפרק: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. פי' בדרך חיים לפי שבדרך ארץ קודם בזמן להלמוד תורה להכי מופל תלמוד תורה עם דרך ארץ במלת עם. ע"כ. ואני מלאתי להר"ם שפי' במשנה ד' פ"ז דשבועות שהוא כמו ראה חיים עם אשה. דחיים הוא עיקר והכי נמי תורה עיקר: וכל המוסקים עם הלבור סו'. כראה דלפי' אחר שכתב סר"ב. שמכריחים הלבור וכו' שיכריחו לשם שמים. דר"ל ואל יחושו על הלבור שלא יוכלו לשאת המשא הכבד הזה בזכות אבותם מכייעתם לתת וכו' ואפילו ממון הרבה. ובלבד שיהיה העסק הזה שמכריחים סו' לשם שמים. ולא לשום לב פנייה אחרת בעולם. ועוד נראה לי לפרש בזכות אבותם וכו' נמשך למעה לותם מעלה וכו' והכי קאמר הוו עמלים. ולשם שמים. כשמכריחו הלבור לצדקה ולפדיון שבויים ואני מעלה עליכם וכו' שהרי הלבור המוחים. זכות אבות היא שמכייעתן לתת. ואפי' הכי לדקתם של הלבור שנתנו שומדת לעד. כך גם אתם אע"פ שלא נתתם אלא בכפיתם והכרחתם ללבור גם אני מעלה וכו' כמו שלדקת הלבור עומדת לעד. אע"פ זכות אבותם היא מכייעתם. ובהכי אתי שפיר דלא הנן בלשון נסתר כמו שהתחיל וכל העמלים וכו'. ועוד שהיה לשון קלרה ואני מעלה עליהם וכו' אלא דאי סבי הוה מבמע דקאי נמי על הלבור כמו ולדקתם וכו'. ולאיזך פירושא יש לפרש דהא דקאמר ואתם וכו' כמ"ש בדרך חיים. דאי לאו הכי הוה משמע שהיה חוזר על אבות בזכר: מעלה אני עליכם. נמלא כך בלשון חכמים. כמו ואני ועקיבא בן יוסף ערב בדבר. ובמד"ש כתב במפרשים שבעבור הקב"ה. לומר אני שזוכרו למעלה לש"ש. ע"כ. והוא דוחק: שכר שרבה. לשון

והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה. ושכר עבירה כנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מה למעלה ממך. עין רואה. ואוזן שומעת. וכל מעשיך בספר נכתבין: ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. שיגיעת שניהם משכחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה. סופה בטלה. וגוררת עון. וכל העמלים עם הצבור. יהיו עמלים עמהם לשם שמים. שזכות אבותם מסייעתן. וצדקתם עומדת לעד. ואתם מעלה אני עליכם שכר ומשכת תלמודו: יהיו עוסקין עמהם לשם שמים. ולא כדי ליטול עטרה לומר כך וכך עשיתי בשביל הלבור: שזכות אבותם מסייעתן. שזכות אבותן של לבור ולדקתן העומדת לעד היא המסייעת אל העוסקין עמהן להוציא לאור לדקן ולא מגד טוב הבתדלותן של העוסקים: ואתם מעלה אני עליכם שכר. אע"פ שאין הדבר בא לידי גמר טוב מגד מעשיכם. אלא בשביל זכות אבותם של לבור. מעלה אני עליכם שכר כאילו אתם עשיתם הישועה הזאת בישראל. הואיל ואתם עוסקים לשם שמים. פירוש אחר כל העוסקים עם הלבור להכריח ולכוף את הלבור לדבר מצוה לדקה הו לפדיון שבויים יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבות של לבור מכייעתן לתת מה ג)שבקשו עליהם ואפילו ממון הרבה. והלדקה שיעשו תעמוד להם לעד. ואתם המתעסקים לכוף את הלבור למעה זו מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם זאת המצוה ממתוכים ממש. ורמב"ם פירש ואתם מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם. אם בשעה שאתם עוסקים עם הלבור נתבעלתם מעשיית איזו מצוה בשביל עסקי הלבור מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם אותם

ג) גר"ב ד"ר מן השמים. ב) גר"ב ד"ר שיפקו.

מצוה

עשה. ולא שוגם המבטל מעשותן. דאילו עוסקן של מצות לא תעשה מפורשין הן. שקילה בריפה. הרג. וחנק. כרת. ומיתה בידי שמים. ומלקות. העושה הקל לעבירה קלה. והחמור להמורה: הוי מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד מכמורתך ומומונך מפני עסק המצוה. כנגד הכבר שיעלה לך ממנה בעוה"ז או בעוה"ב שיהיה יותר מאותו הפסד: ושכר עבירה. הנאה שאתה נהנה מ)בעבירה. כנגד הפסד שעתיד לבא לך ממנה: ב דרך ארץ. מלאכה או סחורה: שיגיעת שניהם משכחת עון. שהתורה מהנת כחו של אדם והמלאכה מפרכת ומשברת את הגוף ומתוך כך יגיה"ר בטל ממנו: וכל תורה שאין עמה מלאכה. וה"ת יהי עמל בתורה תמיד. ויגיעתה ההא משכחת עון. ומה ערך למלאכה. לכך הוזקק לומר וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. לפי שאי אפשר לו בלא מזונות. ומלטטם את הבריות

ראשון לציון

ב תוי"ט ד"ה מעלה אני עליכם נמלא כך בלשון מבמים כמו אם ועקיבא כו' פעמים הרבה בספרי המקובלים ומוכר ג"כ בחבונת אור שבע סי' ע"ג ד"ה ואשר שבלה ממני כו' ועליו אמר רבי שמעאל כל היודע כו' ואם ועקיבא ערבים בדבר:

תוספות רעק"א

פ"ב ב [אות ג] בתי"ט סי"ה יפה בו. תורה עיקר. ועיין בתוס' ישנים יומא דף פ"ד ע"ב ד"ה תשובה. ובהגהות מיימון פרק ג' מה' ת"ת:

באורי הגר"א

כדי שיהיו עוסקין אותן באמונה. ובספרי (פ' ראה) כל הדבר אשר אנכי מצוה כו' שאינה מגינה עליך מצוה קלה כבחמורה, ישם לשמור את כל המצוה כו' שהיא יכו' ושם לשמור ולעשות את כל המצוה כו' שהיא כו': והוי מחשב כו'. כמ"ש (בס ד') פלס מעגל רגליך וכל דרכיך יכונו ומדרש רבה רים נתקיימו תשבתי דרכי ואשיבה רגלי וגו' תשבתי הפסד מצוה כו' ונס"ם דב"ג (ע"ח כ') נאם תשבון אלו שמתשבנים: וחשתבל כו'. כמ"ש בסוף פ"ב ובדרים (כי ל"ו) ובעבור תפיס ידאתו על פיכם לבלתי תחטאו א בבוסה כו': דע מי עין מי. כמ"ש (איוב ל"ד) כי עיניו על (על) דרכי איש (שם ל"א) וכל אמרי יסכור (ירמיה ל"ב) אשר שיעין פקוחות על כל דרכי וגו' (תהלים ה') כי בלילות שם וכיומא הרבה: ואזון כו' כמ"ש (תהלים ל"ד) הטה אזן אלא שמע וגו': ואל תעשיך כו' ת"ל ואתם כו'. פי' הרמב"ם בלשון שיעים הטה אזנך ד"ר ואשמה דבנך כו': וצדקתם עומדת לעד. כמ"ש בברכות (ו' כ"ח) ופ"ו דשבת (פ"ב ל') מלי ולמעבי גו' וכמ"ש (מכות כ' ב') ע"פ שיש וגו' אם כן עכ"ה הכתוב מעמיל כו' ק"ו לעמל לעשי כו' ז

ד"ח

מלוה בנתב אלהים ממנה: ג הוו זהירים ברשות. אלהים המתעסקים בצרכי לבור אע"פ שאתם צריכים להתוודע לרבות כדי לפקח על עסקי רבים. הוו זהירים וכו': מ) ד עשה רצונו כרצונך. פזר ממונך בחפצי בעים כרצונך כאילו פזרת אותם בחפציך. בחס עבית כן יעבה רצונך כרצונו. כלומר יתן לך טובה בעין יפה: כדי שיבטל רצון אחרים. יפר עצת כל הקמים עליך לרעה. ואני שמעתי שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה והרי הוא כאילו כתוב כדי שיבטל רצונו מפני רצונך. כאותה שאמרו בפ' במה אשה [דף ס"ג] כל העושה מצוה כתקנה אפילו גזר דין של שבעים שנה מתבטל מעליו: אל תפרוש מן הצבור. אלא הכתתף בצרכיה שכל הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמת הצבור [תענית י"א ע"א]: ואל תאמן בעצמך עד יום מותך. שהרי יותן כהן גדול [ברכות כ"ט ע"א] שמש בכהונה גדולה במוגים שנה ולבסוף נעשה צדוקי: ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. אם רואה חברך שבא לידי נסיון ונכשל. אל תדינהו לחובה עד שתגיע לידי נסיון כמותו ותגלל: ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע וסופו להשמע. כלומר לא יהיו דבריך מסופקים. שאי אפשר להבינם בתחלה ובעיון ראשון. ותסמוך באם יעמיק השומע בהם לבסוף יבינם. כי זה יביא בני אדם לעשות בדבריך שמא יעשו ויצאו למיות על ידיך. פירוש אחר לא תגלה כוונך אפילו ביניך לבין עצמך ותאמר שאין כאן מי שישמעך לפי שסופו להשמע כי עוף השמים יוליך את הקול. והגירסא היא לפי פירוש זה בסופו להשמע אבל רש"י גורס ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע בסופו להשמע ובדברי תורה מדבר אל תאמר על דבר תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע אותו לבסוף אלא הוא חזיק ושמע מיד: לשאפנה. מבסקי אעבוק בתורה: ד בור. ריק מכל דבר ואפילו בעיד משא ומתן אינו יודע. והוא גרוע מעם הארץ. תרגום והאלמה לא תשם [בראשית מ"ז]. והרעה לא תבור: ולא עם הארץ חסיד. אבל ירא חטא אפשר שיהיה שהרי הוא בקי בעיד משא ומתן: ולא הביישן למד. שהמתבייש לשאול שמא ילעיגו עליו. יאחר תמיד בשפקותיו: ולא הקפדן. שרב במקפיד על התלמידים כשטאלים אותו לא ילמד כראוי. אלא

הרבה כאילו עשיתם: ג הוו זהירין ברשות *). שאין מקרבין לו לאדם. אלא לצורך עצמן. נראין כאוהבין בשעת הנאתן. ואין עומדין לו לאדם בשעת דרקון: ד הוא היה אומר. עשה רצונו כרצונך. כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו. כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך. ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה. שמא לא תפנה: ה הוא היה אומר אין בור ירא חטא. ולא עם הארץ חסיד. ולא הביישן למד. ולא הקפדן מלמד.

ד"ח בי"ם גרסינן בכר הרבה. ופירושו בשכר הרבה מאד יש לכם לפי שאתם עוסקים בצרכי צבור שהם רבים. ומאחר שהם רבים הרבה בכר יש לכם כאילו עשיתם הרבה. ע"כ: ג הוו זהירין ברבות וכו'. כתב הר"ב אע"פ שאתם צריכים להתוודע לרבות כדי לפקח וכו' דעל כיולא בזה לא אמר שמעיה [בפרק דלעיל מכנה י'] כי זו מלוה רבה היא להתוודע להם לפקח על עסקי לבור ומרדכי ורבינו הקדוש יוכיחו. מד"ש בשם רבב"ן: ד עשה רצונו כרצונך. כך היא הגרסא בספרים. ובמד"ש בשם ר"י ן' נחמיאש כתב שבמכנה ירושלמית הגרסא ברצונך בבי"ת. והכוונה שלא תעשה המצוה כמתקלף באף וחמה ועצבון לב אלא ברצון ובשמחת לב כדי שגם הוא יעשה רצונך ברצונו שלבעמים יעשה הקב"ה רצונו של אדם באף וחמה להעניבו באחרונה. כענין להשמדש עדי עד ולהאבידו אבל כשהוא עושה ברצון אחריתו יבגא מאד: בטל רצונך וכו'. כ"ל דעשה (רצונך) [רצונו] וכו' אמר כלפי מ"ע ולפיכך אמר בטל רצונך וכו' כנגד מצות ל"ת: הלל אומר וכו'. ראיתי אחד קדוש מדבר מוהר"ר מנחם עזריה בספרו עשרה מאמרות מאמר מקור דין ח"ב פי"ט שהלל זה הוא בן בנו של רבי שרחץ בכבוד עם יהודה אחיו. פרק מקום שנהגו [דף נ"א] ואלו שנה רבי טל עצמו לא ימוש מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. ואח"כ סמך להלל זה. דברי הלל הזקן אבי היתה שאמר אין בור ירא חטא. ושומי הלכות לא דקדקו בזה ושומים גבי אין בור ירא חטא. הוא היה אומר. ע"כ. ואם קבלה היא נקבל. ואם לדין הגה רש"י כתב בהדיא שזהו הלל הזקן שבפרק הראשון. והרמב"ם כתב על לבשאפנה וכו' דזה דומה למה שקדם ממאות שמאי חברו עשה תורתך קבע. ע"כ. וסמך דבריו הללו לאלו. לפי שרבן גמליאל אמר בענין העמלים עם הצבור וכו' וגם להסמיך לקבלת ר' יוחנן בן זכאי ממנו דתנן במשנה ח'. וז היא הסבה בעצמו בגרמה לבעל המאמרות שגורס במשנה דלקמן הלל אומר והוא הלל הזקן: אל תפרוש מן הצבור. פי' הר"ב שאינו רואה בנחמת לבור. וקשיא לי דאי מבוש הא. יש לבעל הדין לחלוק ולומר מכל אומרים לגרעה לא מעוקלך ולא מדובבך. ורש"י מסיים ואינו רואה סימן ברכה לעולם. בפרק החכון דתענית. ע"כ. ועוד י"ל דודאי דנחמת לבור עדיפא מלרתם שם מדה טובה מרובה. אי נמי שאינו רואה וימות בלא עתו אז יגלה ממקומו: שאי אפשר לשמוע. פי' הר"ב כלומר לא יהיו דבריך מסופקים וכו' שמא ישמעו ויצאו למיות. וא"כ הייט הא דהכעיון פרק קמא מכנה י"ח ואז למה לי. אבל הרמב"ם לא פירש לענין מיתת אלא שלא יהיו פסוטי הדברים מרוחק מאד ובטל מן הדעת שהוא אומר לא יהיו דבריך לריכין לפירוש רחוק והסתכלות יתירה. ואז (ישעיה) [יבינם] השומע. ע"כ. ולא כאשר הבין בעל מד"ש דדברי הרמב"ם כדברי הר"ב: שסופו להשמע. פי' הר"ב לא הגלה סודך וכו' כי עוף השמים יוליך את הקול. דריבא דקרא (קהלת י') גם במדמך מלך אל תקלל ובמדרי מבכבך אל תקלל עשיר: ואל תאמר לכשאפנה אשנה. ולא לגרסת רש"י [דגרס] שאפשר לשמוע ומפרש בדברי תורה וכו'. דא"כ הוא כפל לשון. אלא הוא כופל. ושוד הי"ל דאהא למימר דאפילו בלא לשמוע מחזלתך אלא לשמוע בעצמך אל תאמר לכשאפנה אשנה: ה אין בור ירא חטא. עיין בפרק דלקמן משנה ע'. ובפירוש הר"ב שם: עם הארץ. מפורש בדברי הר"ב במשנה י' פרק ה': ולא

*) פירוש שלמון העומד מרבות עצמו. מ) בר"ב ד"ר נרשם מי' ד' אבל ד"ם אל תפרוש מן הצבור.

באורי הגר"א

ג הוו כו'. משל"ל פ"א: ד הוא היה כו'. כמ"ש (מ"ב כ"ג) מובל באדם ודיק מובל ביראת אלקים וכמ"ש בפ"ג דמ"ק (פ"ז ג') בטל מי'. כמ"ש בפ"ה דגיטין (ז' ע"א) דוש לו' וגו'. שבת כו': אל תפרוש. כמ"ש (משלי ז') ויקרו אליך ויכיר תהיו ועי' בפ"ל דתענית י"ה ע"א: ואל תאמין ס'. כמ"ש (יחזקאל י"ח) ובשוב לדיק מצדקתו וגו' וכמ"ש בפ"ו דברכות (כ"ט ע"א) ואל תדין כו'. כמ"ש (בראשית ו') בשגיאם וגו': ואל תאמר

ד אל תפרוש מן הצבור. עי' פסחים י"א ע"א נקמן ע"ד פסחים ה' בנ"א פיה"מ פ"ג: ואל תאמן בעצמך כו'. נדרים כ"ם ע"ב: ואל תאמר לכשאפנה אשנה. עי' מלכים תהלים מזמור קי"ם שבות פס ע"ב: לכי מיי' ע"ג מה' ע"ם ה"ז: ה אין בור ירא חטא. ירושלמי נדרים פ"ג ה"ל: ולא הביישן למד. פס"ד ז' אמת ע"ב:

שנויי נוסחאות

ג (לו) לאדם. נכי"ק ובמתי"ו ליתא וכן בסמוך. נראין כ אוהבין. נכי"ק ונראין. נכי"מ באוהבין לאדם: ד ה א היה כו' מפני רצונך. נכי"מ נא הדעת הזה בסוף מ"ם. ורש"י כתב מאלה שהלכה מהוכה נפ' נ'. כרצונך. עי' הוי"ט. בטל רצונך. בד"ן ובטל. מפני רצונך. יבספרים (סדורים) שוסבה כאן מבנה זו רבי ראובן בן איצטרובלי אמר אין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשאו או עשה כיוצא בו או שחשב לעשותו או שראה מתעסקים בו והמה אזנו לשמוע את דבריהם. הוא היה אומר הדמסיות והמרחצאות ואיסטרטיות לשם מלכות זו עושין ואינו לשם שמים. והלה מו"ק דף י"ח ע"ב (סוכה עבודת ישראל). הלל אומר. נכי"ק ר' חלל. וכתב בפי' מתו"ו הילל כתב במשנת רבינו גרשום ור' אפרים בלא ר' ו.וא היגע הזקן אבל מעתיקים קלקלו הסורה ושבו בדי של מנין הנבות והתלכס לכם ד' כרים וכ' ר' הלל כו' ע"ם. ועי' הוי"ט. אל תפרוש. בד"ן ובכי"ק ו ב כי"מ ונמבכ"ב אל תפרוש עצמך. (ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע). כפי הנראה מרכ"י ריתה לפנינו גם המוסתא שאפשר: בכי"ק ..שאיפשר לו להשמע שסופו (ז) המלה שסופו (להשמע) ליתא. (ודע דבכ"ו זה יבוא הרבה פעמים המלה איפשר במקום ב' המלות אי אפשר): ברבינו יונה ..וסופו להשמע; בכי"מ ליתא לכל הדבור: במהר"ו ..שאיפשר לשמוע וסופו לחישמע. לבשאפנה. בכי"ק בשאפנה:

ראשון לציון

ג תוי"ט סד"ה הוו זהירין ברבות כו' ומרדכי ורבינו הקדוש יוכיחו [עי' מגילה ט"ז ע"ב לרוב לחיין ולא לכל לחיין] ועיין יסל"מ: ד ברע"ב ד"ה כדי שיבטל לון לחרים ס' כלומר שאמרו בפ' במה אשה (דף סא ע"ב) מי' ע"ב דלהתא קמא בסמוך אחר: תוי"ט ד"ה בטל לוגך כו' אמר כלפי מ"ע. עיין יסל"מ:

ס'. שי' אלא תאמר דבר בסתר ותאמר לימי הוכם שלא אפשר לספגלות הדבר הזה וכמ"ש [קהלת י] ובהדרי מבכבך וגו' כי עוף השמים וגו' ועי' פ"ל דב"ב (ד' ע"ב): ואל תאמר לכשאפנה אשנה ס'. כמ"ש (משלי כ"ז) אל תתהלל ביום מחר כי וגו': ה ולא הגיעכן לומר. כמ"ש (משלי ל') אם נבלת בהתנבא ואם זממת וגו' עי' ברכות (ס"ג ע"ב): ולא הקפדן מלמד. כמ"ש (בס) ודבר כי' אל משה פרעה וגו' כשם שאמר הסכרתי כו'

ולא כל המרבה בסחורה מחכים. אמר כל לפי שחפצר וכבר נמלה מי שהרבה בסחורה ויחכם. כענין ר"ל בן תרסוס. אז לילפא וכאילו רבים הביאום המפרשים. מדרש שמואל. ופירש עוד בשם החכיר דאמר מחכים שהוא פועל יולא והוזר למה שאמר ואין הקפדן מלמד. ואמר שכל המרבה בסחורה אינו מחכים כלומר שבעהות הפגאי ילמד להחריש אבל לא יחכימם: המרבה בסחורה. דוקא קאמר המרבה. דבלא מבא ומתן להחיות נופו גם תורתו אינה מתקיימת כדאמרינן לקמן אם אין קמח אין תורה.

ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים. השתדל להיות איש: ן אף הוא ראה גולגלת אחת שצפה על פני המים. אמר לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון: ן הוא היה אומר

ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים. [ברטנורא ל"ב] והתהל גברא עמיה. הרמב"ם: ן על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון. וא"ת ע"כ הראשון שנהרג כשאתה הוכב למערב המלה שהוא לא הרג. והרי הכל הרגו קין והוא לא הרג. וא"כ מלשה שאמר על דאטפת אטפוך. וכ"ש דקשיא על מה שאמר וסוף מטיפיך יטופון. דדלמא לא. ומעשים בכל יום כמה רואים שמתים על מטתם בידי שמים. ["ורואיתי אני קושיא זו שהוקשה במדרש רבה פרשת ואתחנן על פסוק שופך דם האדם באדם דמו יישפך. אמר ר' לוי והרי כמה בני אדם שהרגו ומתו על מטותיהם. הביבו אותו מהו באדם דמו יישפך כשיבואו כל בני אדם לעתיד לבא לותה בעה דמו יישפך. ע"כ. וקושיא ראשונה נמי בעל הריבא הגה ראיתי המאמר הזה על דאטפת וכו' דאיתא בברייתא פ' החליל דף כ"ג ובס פירש"י הוטל נמיס והכיר בו שהוא רוצח. ע"כ]. ובפירש"י דעל מכתא דיקן כתוב יש מקומות שלא נהגו לומר זו ההלכה. ע"כ. אבל הרמב"ם גם הר"ב וכל המפרשים העתיקה. ובעל מדרש שמואל אמר בתירוץ הקושיא דסיפא דלכך אמר וסוף מטיפיך לעומר דלסוף על ידי גלגול המקיים בדברי רז"ל והבנים לדעתם פיטא"גורה [ובאר חכמי האומות כאבר הזכירים ההברבנאל בפרשת תלא] סופו שיושמף. ובקושיא הראשונה נדחק מאד לומר דהבל שאני שאמרו ז"ל בהלין בקדושה הבל הגולגולת שפע עליה שהרגה ולא שהגילה. שההריגה יותר מצויה מהגלה. עכ"ד. ולא יתכן בשום כלל לומר שלא היתה כוונת הלל במאמרו זה כי אם מה שהוא בכוד הגלגול. שהוא לאמנם מדברים הנעלמים ורחוי להסתירם כי אם לגבירים אבר ה' קורא. ולא היה רבינו הקדוש מחבר המאמר הזה ובאלו במבנהו. כי כמו שאין המקרא יולא מידי פשוטו. כך אין המבנה יולאת מידי מבמעה המובן לכל. והיה מניח מאמר זה עם שאר מאמרים מקובלים אלים שהאיחוס בעל פה ולא כתבם במבנה. ועוד אני מדקדק בסדר המבנאות הללו שבאין דזה איזו הלא מאמר על דבר שקרה שראה גולגולת לא הוה ליה להבאיסו בין הדברים בין ענני מוסרים שהוא היה אומר דהוו מרגלן בפומיה והוה ליה לאחר זה המאמר לבסוף. כ"ם שבלבון אדמי אמרו לא היה לו לערבו בין קדם לקודם. וכן דברו אבר דבר היה לבבם עלם גולגולת המת ולמה זה לא יכב פנין לאמר כלפי הבומעים. והבי הוה ליה למימר על דאטיף אטפיה. וסוף מטיפיה יטופון. גם יש לדקדק מאי אף דקאמר. לכך נראה לי לומר דה"ק דכמו שאמר אין בור וכו'. וכל דבותיה לבלול הפחיתות. כן אף הוא ראה וכו' וא"ל על דאטפת וכו' ונמשך לו דמשם ולהלן הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה וכו'. לחייב בהם אם פחיתות אם מעלות. וזה לפי שבשראה הגולגלת הזאת א"ל על דאטפת וכו' כלומר מסתמא הדעת נותן והשכל מחייב דעל דאטפת אטפוך ולסוף מטיפיך יטופון. כי במה שאדם מודד בה מודדין לו. שכך היא המדה וכן השכל מחייב. אלא בעם כל זה המציאות מכחיבו. שהרי הרבה נהרגים ולא הרגו והרבה הורגים ולא נהרגים. וכדי להשכים המציאות בלא יהא מכחיש למה שמחייבו השכל. והוא שעכ"פ חכל במדת אמת וכפיפת לדק נשפע. לפיכך הוא היה אומר ומוה מרגלא בפומיה מן אז והלאה מרבה בשר מרבה רמה וכו' להרגיל בפי הבריות כי מהחייב הכל בחיוב אמתי ובמדת יושר שהרי אתה מולא מרבה בשר מרבה רמה וכו' לענין הפחיתות מרבה הורה מרבה חיים וכו' לענין המעלות. הרי כי מדות הנהוגות בעולם יבדות ותמימות הם. ומן הגלוות אתה דן לנשתרות לה' אלהינו שגם המה בדרך ויושר נמשכים. אלא שאין בנו כח להשכילם ולעמוד על תכונתם. כענין שנאמר (ישעיה נ"ה) כי לא מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי. ונמצא א"כ זה המאמר על דאטפת וכו' לא אמרו בדרך חיוב לחייב שכן הוא ושכן יהיה. אלא בדרך הנחה היה אומר שכך היא ההנחה כפי השכל ומפני שהמפורסם מבחישו כדי שלא יבא האדם ח"ו לומר דליה דין ולית דיין לפיכך הוא היה אומר והרגיל בפיו להשמיע בקהל רב מרבה בשר וכו'. מרבה תורה כו' לומר שלמראה עיניו נשפוט בטוב טעם ודעת שכשם שאלו נמשכים בשדר בין לרע בין לטוב. כן כל המדות שבעולם נהוגות על הסדר ואע"פ שאין בנו כח להשיג. ואחרי זה המאמר דאטפת וכו' אינה גזירה מוחלטת שכך יקרה בשאלם. שהרי אפשר שזה הנשמה לא שמה וכן השוטה אפשר שלא יוכשה. ולכך לא אמר המאמר כאומרו להשמיע לרבים. אלא בינו לבין עצמו אמר כן לגולגולת שהיא עשה בלתי שומע ומניח שהגחה שכן ראוי [להיות] דעל דאטפת וכו'. והקושיא מן המציאות ג"כ אינו בפירוש כלל אבל ע"י מאמרו הנמשך שמבאן ואילך הוא היה אומר מרבה בשר וכו' המשכיל יבין היטב. וכל דברים שבינלה בחלו ראוין לאמרן שהמשכילים הם שיבינו אבל לא כל הבומעים פן למשמע אזניו יוכיח וישפוט למראה עיניו בשאלה היא אמיתית ושאין עליה תשובה כי לא יכביל אף לא יבין ענין התשובה ושאר א"כ נבון עם השאלה. ויבא ח"ו לידי מכשול. ואמר בלבון אדמי שהוא הלשון המורגל בפי ההמון בזמנים ההם כדמוכח בפ' ה' דשקלים שהרי ענין דברו כאילו ידבר עם גולגולת הלסטים. גם כדי שההמון יבינו מאמרו כמשמעו שכן הוא על דאטפת וכו' ומשכילים הבין דברו ומעיע במה שהיה אומר אח"כ מרבה בשר וכו' והיה אומרו בלשון הקודש. כך נראה בעיני: מטיפיך יטופון. שהרגו הרבים שהרגו אף היחיד כולם יהרגו. לכך אמר לו הגולגולת האחת שמטיפיה ואם הן רבים כולם יטופון. מדרש שמואל: יטופון. פי' הר"ב אלא היה הדבר מסור בידן להרגך כו' שמגלגלין חובה ע"י חייב וכו' וזהו דעת הרמב"ם בפ"ח מהפרקים שהקדים לפי' מסכתא זו שאע"פ שהיה בדין הקב"ה שזה יהרג לא גזר על זה שיהרגהו הוא. וזה כאילו אמר הש"י שהעלדים

לעתיד

ובמקום שאין אנשים כו'. כל עכת פ"ג מ"ה: ן אף הוא ראה גולגלת כו'. מוכה נ"ג מ"ה:

שנויי נוסחאות

ה ובמקום שאין אנשים כו'. במתש"י. שאין איש. ובכרכות (נ"ג ע"ה) מביאו נמי אמרי באתר דליית גבר תסן הוי גבר. (סדור עטו"ל) ופ"ש: ן גולגולת (אחת). במתש"י ליתא. שצפה. נמחוק כ"י צפה. אמר לה. בכי"ק ואבר. (על) דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך. כד' ריוזא וויליא ליתה; בכי"ק אל (?) דאטיפת אטיפוך.. ; בד"ש ..מטיפוך ; נפ' ר' הלו כתב יש מפיות בכתוב בכן דעטפת עטפוך וכיון היה שלהיות לתרע מתחלפות אבל הל להוהה ויש שכתוב בכן על דאטפת אטפון [ויש הגרול] מתרגם וקבא פרולא:

ראשון לציון

ה תוי"ם ד"ה ולא כל המרבה בסחורה כו' וכבר נמלה כו' כענין רבי אלעזר בן תרסוס לו לילפא כו' [שונדא דלילפא מבואר תענית כ"א ע"א בלבד לסתורה למנסר"א בן תרסוס משמע ביומא ל"ה ע"ב שכל הישר היה לו מאבין והוא לא עסק כלל בסחורה ולא הדע כוונת הרי"ש נזר]. וע' יסל"מ.

ן תוי"ם ד"ה אל דאטפת כו' ולא יתכן בשום כלל לומר שלא היתה כונת הלל במאמרו כו' שהוא אמנם מדברים הנעלמים כו' וז"ל רלב"ם סי' מ' כת גדולה מהכמי ישראל המאמינים וכולם אמתו מהאמינים לשמוע דברי אלו האמתיים כי היא אמונה אמתית ושיקר אמיקרי הדורה לתכן קוביות נדיק ודם לו. אמנם לדרוש בה בדברים ברלה הלו שהוא דבר בלתי הגון כי לא טוביים לאמתו מאמתיתו ודבריהו ע"ד הלוהים שבתורה בהבדיהם ולשולם לא דברו בה כי אם ע"ד רמז ומדרש ובתנו עליה שהוא סוד גדול ולבון הרמב"ן ז"ל בפירוש חיוב יעיד בכתב שם כו':

באורי הגר"א

סרג בכסם כו': ולא כל וס'. כמ"ם נרים פ"ה דשקלים (נ"ם ה') ולא מעבר ליס היא לא תמלא לא בסחרגים כו': ן על דאטפת כו'. כמ"ם (שמות כ"ה) והאלהים אמר לדוד (ב"א כ"ד) מלשעים יצא רשע כו' וכמ"ם (מכות י' ב') שמזמן לשוכרת אמר כו':

מרבה בשר. מרבה רמה. מרבה נכסים. מרבה דאגה. מרבה נשים. מרבה בשפים. מרבה שפחות. מרבה זמה. מרבה עבדים. מרבה גזל. מרבה תורה. מרבה חיים. מרבה ישיבה. מרבה חכמה. מרבה עצה. מרבה תבונה. מרבה צדקה. מרבה שלום. קנה שם טוב. קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה. קנה לו חיי העולם הבא: ד רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה.

חייב ועתיד הוא לתן ל"ח להכות מהן מיתתך: ז מרבה בשר מרבה רמה. המרבה באכילה ובתיה עד שנעשה כמן וכעל בשר מרבה עליו רמה בקבר וקשה רמה למת כמתע בבשר חי. וקמל"ן הא הגא בכל רבויין קשים להדס הון מרבוי תורה וחכמה ולדקה: מרבה דאגה. שמא יגזלוהו או שמא יבואו עניו לכסיס ויהרגוהו. וחסיד אחד היה מתפלל המקום ילילני מפזור הנפש. ובאלו ממנו מהו פזור הנפש. אמר להם ביהיו לו נכסים מרובים מפוזרים במקומות הרבה ונריך לפזר נפשו להכות לכאן ולכאן: מרבה נשים מרבה בשפים. כדרא נקיט והוא בתחלה אדם מקבע עצמו ואוכל ובותה ומרבה בשר. ואח"כ מבקש להרבות נכסים. ולאחר שהרבה נכסים ורואה שיש ביתו סיפוק לפרנס נכסים רבות. הוא מרבה לו נשים. ולאחר שהרבה נשים. כל אחת לריבה בפחה שתבעבנה. הרי מרבה שפחות. וכיון שיש לו בני בית מרובין לריך לשדות וכרמים לספק יין ומזון לבני ביתו. ומרבה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכך הן שנויין בסדר זה: מרבה תורה מרבה חיים. דכתיב (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימיך: מרבה חכמה. שיתן טעם לדבריו. והסברות בלו מתיבבות על לב השומעין. מרבה ישיבה. הרבה תלמידים מתקבצים ובאים לשמוע סברותיו. ואית דגרסי מרבה ישיבה מרבה חכמה מי שמרבה בתלמידים התלמידים מחדדים אותו. ומרבין ומוסיפין על הכמתו: מרבה עצה. מי שמרבה ליטול עצה. מרבה תבונה. מבין דבר מתוך דבר. מעלות שיעלו שתנים לו: מרבה צדקה מרבה שלום. שנאמר (ישעיה ל"ב) והיה

מעמת עלמו קשה ולא בקיימו בזה ההרגשה למת ועשו מה שאינו ישנו. אבל אמרו הקוני הזה כלפי נפשו של המת. הרואה שיוולו על הגוף ומלטער מאד על זה והרי הנפש הוא קיים. והסכימו בזה גם חכמי האומות רואה לומר שהאמרת הנפש. וזה שאמר הכתוב אוב י"ד [כ"ב] אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. ואמר בשרו יכאב כפירוש הראב"ע לשון הכתתה כמו וכל הלקה טובה תכאיבו [מלכים ג' ג' י"ט]. והוא לשון מיבאל לדברים הבלהי מרגישים שהכתתה בהם כמו הכאב אל האדם. ע"כ. ומבאר הכתוב שאמנם נפשו עליו האבל בכאב ההוא שהוא רואה ויודע ומכיר בגופו אשר היה בו. [ומהך קרא למד חד מאן דאמר בסוף פ' בולאל דמס' שבת [דף קנ"ב] בכל שאומרים בפני המת יודע עד שיתעבל הבשר] ועל זה מיאנו שאומרים קשה רמה למת בר"ל מגד הנפש הזודעת זה. והדע שכן היא דעתם ז"ל שבמת לא הזכירו בשר ובמי אמרו בבשר חי. ואמרו כמחט בחי. או שיאמרו נ"כ בבשר המת אבל דעתם שהוא קשה למת לא לבשר המת שאינו מרגיש כלל. אבל למת הוא קשה. ירלו בזה לנפשו. ואל תתמה שקורא לנפש בשם מת. שכן הוא אומר בכתוב (דברים י"ח) ודורש אל המתים. ובלי ספק בשביל אל נפשות המתים. אבל כלפי שהדריכה הוא במקום שהם הגופים המתים שם היא הדריכה לכך אומר ודורש אל המתים. אע"פ שהדריכה בעצמה היא אל נפשות ההמה. אף כאן הקוני הוא על נפש המת וכלפי שפעל הקוני נעשה במת עצמו. יכול בעל הלבון שיאמר קשה למת. אע"פ שהמכוון בהגעת הקוני שהוא על נפש המת. כך נראה לי. [*וכתב מלאתי בספר כל בו בהלכות אבל. שכתב בטעם הקבורה שהוא מפני שקשה לנפש כשתראה הגוף מתבזה ומוטל בלי קבורה. ועל דרך זה אמרו קשה רמה למת כמחט בבשר חי והדמיון הזה דמיון במליאות הקוני לא בדמותו. עכ"ל. גם מלאתי בתשובת הרשב"א כי' שם"ע שכתב ג"כ בפשיטות שאין לפר למת בהזמל. *והחשטין יוכיח] קנה לעצמו. להגאתו בעוה"ז מדרש שמואל בשם ר"י ן' נחמיאל. [*ומלאתי שעד לזה הפי' שכן בינו בפרק קמא דשקלים משנה ד'. שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן. ופי' הר"ב להגאתן. ומ"מ כ"ל לפרש בעניני שקנה עצמותו ור"ל שהיות לו שם טוב הנה בהעשם והיה מה שהוא שכל שאין לו שם טוב הנה הוא כלא היה. וידוע שנדר הבשם הוא המורה על עצמות הדבר שזהו מה שקרא האדם שמות לכל חי. ולכן אם הבשם טוב הרי זו הוראה על עצמותו כי כשאין שם טוב ראוי לו כלא היה. והרי הוא כלא היה ואין כאן קנין כל כלום]: ח קבל מהלל ומשמאי. בשלשלת הלל לא הוצרך להזכיר שממנו קבלו. ועשיו מזכיר

לעתיד מהם לדיקים מהם רשעים. וזה אמת. ולא מפני כן שתחייב פלוני הרע להיות רע וכו' אבל בבחירת עצמו הוא שעשה ופעל הרע. לכך שעוד יעשה והרבה פעמים היה נמקים שיהרג זה. ולפי שהאיש הוא איש דמיש ותייב. ונתגלגל על ידו וגמולו יביב לו הש"י בראשו. וכ"כ בס"פ ו' מהל' תשובה. ואע"פ שהרמב"ן בפ' לך לך הביב על דבריה הגלו ואמר שאפילו נזר על פלוני בריע לפלוני וקדם אחר ועשה גזירתו של הקב"ה זה בדבר מצוה. והאריך שוד. אני אומר שאפילו עודה לדבריו שאם קדם אחר ועשה בזה. עם כל זה אינה תשובה לדברי הרמב"ם. לפי שזה השובה הרע שדברי הרמב"ם נאמרין עליו. הוא אמנם אשר לא פעל ועשה לקיים מאמרו של מלך ברוך הוא. אלא זדון לבו הביאו לכך. ורחמנא לבא בעי. ובאשר יוצאו דברי הרמב"ם כך. תסתלק ממנו גם הבנת הראב"ד בס. נראה לי: ז מרבה רמה. פירש הר"ב בקבר וקשה רמה למת כמחט בבשר חי. פירש המדרש שמואל בשם הר"י ן' בוסן וז"ל. לא שדעתם שאמת מרגיש. אלא שכל מי שדעתו נקיה יש לו להסתער בחייו על ניול במותו ובשתדל למעט אותו ניול ויחבוב וירגיש מעתה הרמה שהגשמו במותו. כמו שמרגיש המתע בבשר חי. וימעט בניולו ולא ירבה בשר. כי מרבה בשר מרבה רמה. עכ"ל. ולא הביאתי מה יתלונן אדם חי על ניולו והוא לקבר יובל שמון בעפר ואין רואה ומי ידע בכל אלה. אלא רמה הבלטנו לו הולעת ההבלנו. והואיל ואין רואה בניולו ומלא שאין הניול נחשב למאומה. כ"ש בשהוא המניול בהבר שם הרי הוא מת ואין אתו יודע עד מה מן הניול. להיות בבה ח"כ ילטער על זה בעודו בחיים חיותו. אבל דבריהם נאמרים בחמת.

בגמת עלמו קשה ולא בקיימו בזה ההרגשה למת ועשו מה שאינו ישנו. אבל אמרו הקוני הזה כלפי נפשו של המת. הרואה בניולו של הגוף ומלטער מאד על זה והרי הנפש הוא קיים. והסכימו בזה גם חכמי האומות רואה לומר שהאמרת הנפש. וזה שאמר הכתוב איוב י"ד [כ"ב] אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. ואמר בשרו יכאב כפירוש הראב"ע לשון הכתתה תכאיבו [מלכים ג' ג' י"ט]. והוא לשון מיבאל לדברים הבלהי מרגישים שהכתתה בהם כמו הכאב אל האדם. ע"כ. ומבאר הכתוב שאמנם נפשו עליו האבל בכאב ההוא שהוא רואה ויודע ומכיר בגופו אשר היה בו. [ומהך קרא למד חד מאן דאמר בסוף פ' בולאל דמס' שבת [דף קנ"ב] בכל שאומרים בפני המת יודע עד שיתעבל הבשר] ועל זה מיאנו שאומרים קשה רמה למת בר"ל מגד הנפש הזודעת זה. והדע שכן היא דעתם ז"ל שבמת לא הזכירו בשר ובמי אמרו בבשר חי. ואמרו כמחט בחי. או שיאמרו נ"כ בבשר המת אבל דעתם שהוא קשה למת לא לבשר המת שאינו מרגיש כלל. אבל למת הוא קשה. ירלו בזה לנפשו. ואל תתמה שקורא לנפש בשם מת. שכן הוא אומר בכתוב (דברים י"ח) ודורש אל המתים. ובלי ספק בשביל אל נפשות המתים. אבל כלפי שהדריכה הוא במקום שהם הגופים המתים שם היא הדריכה לכך אומר ודורש אל המתים. אע"פ שהדריכה בעצמה היא אל נפשות ההמה. אף כאן הקוני הוא על נפש המת וכלפי שפעל הקוני נעשה במת עצמו. יכול בעל הלבון שיאמר קשה למת. אע"פ שהמכוון בהגעת הקוני שהוא על נפש המת. כך נראה לי. [*וכתב מלאתי בספר כל בו בהלכות אבל. שכתב בטעם הקבורה שהוא מפני שקשה לנפש כשתראה הגוף מתבזה ומוטל בלי קבורה. ועל דרך זה אמרו קשה רמה למת כמחט בבשר חי והדמיון הזה דמיון במליאות הקוני לא בדמותו. עכ"ל. גם מלאתי בתשובת הרשב"א כי' שם"ע שכתב ג"כ בפשיטות שאין לפר למת בהזמל. *והחשטין יוכיח] קנה לעצמו. להגאתו בעוה"ז מדרש שמואל בשם ר"י ן' נחמיאל. [*ומלאתי שעד לזה הפי' שכן בינו בפרק קמא דשקלים משנה ד'. שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן. ופי' הר"ב להגאתן. ומ"מ כ"ל לפרש בעניני שקנה עצמותו ור"ל שהיות לו שם טוב הנה נהעשם והיה מה שהוא שכל שאין לו שם טוב הנה הוא כלא היה. וידוע שנדר הבשם הוא המורה על עצמות הדבר שזהו מה שקרא האדם שמות לכל חי. ולכן אם הבשם טוב הרי זו הוראה על עצמותו כי כשאין שם טוב ראוי לו כלא היה. והרי הוא כלא היה ואין כאן קנין כל כלום]: ח קבל מהלל ומשמאי. בשלשלת הלל לא הוצרך להזכיר שממנו קבלו. ועשיו מזכיר

ז מרבה עבדים מרבה גזל. על שפחים קי"ב ע"ב ל"ל ל' ויבא מ' ל"ו; לקנה שם טוב. פס' ד"ח ובפ' ל"ב: ח ריב"ן קבל מהלל ומשמאי. פס' כופרים פ"ה פ"ב:

שנויי נוסחאות

ז מרבה דאגה. בעיון ערוך ד"ו מרבה דוון (מ"ב דאגה כתיב). הגל הלוקי בגנן לגות לרבנן דוקן שכתב בפירושו אלו וז"ל מרבה דאגון כך מגומתא בספר רבינו משה ז"ל ובספר לרפתים וכ"ה בתשובות אלנו והוא לשון דאגה כמו דאגה ודאגון בני"ם ובכ"ת והו"ו מתחלפין כמו נוויה נביה עכ"ל. ופלאה אלא הביא כי דוה בעצמו הוא מיל"מ (ערוך הבלם) וכ"ה דיון גם נפי' מהו"ו. מרבה נשים מרבה בשפים. בכי"ק ובמת.ו"ו בא הדבור שזה אחר הדבור מרבה עבדים כו' וכ"ה ברבינו יונה (ובם הדבור דמרבה עבדים כו' קודם לדבור מרבה שפחות כו'). מרבה ישיבה מרבה חכמה. בכי"ק מרבה חכמה מרבה ישיבה וכ"ה ברבינו יונה וברע"ב. (מרבה עצה מרבה תבונה). בד' ריוולה ווילילא מרבה עצה מרבה תורה: בכי"ק ליתה וקליתה כל כלור ע"ש בכביש יונה ועי' רע"ב. ואולי גם אותן הגרסין יש בלו רק לרוסיף גם עצה גם תבונה כהוצאות מבמרבה ישיבה; במתו"ו הסדר מרבה תורה מרבה חכמה, מרבה עצה מרבה תבונה, מרבה ישיבה מרבה שלום, מרבה חכמה מרבה צדקה קנה כו' (?): קנה לו חיי. במתו"ו קנה.. ח למדת תורה הרבה. בכי"ק וכי"ו עשית.. וכ"ה בכי"מ ובמתו"ו (ובהם תורתך).

ראשון לציון

ז הרע"ב ד"ח מרבה בשר כו' וקשה רמה למת כו' ברכות יח ע"ב בנת יג ע"ב קנ"ב ע"א: תוי"ט ד"ח מרבה רמה אבל אמרו הקוני הזה טו' כלפי נפשו של המת שראה בגוף של הגוף כו' ובכוה זו כתב גם כן בספר מסיחים כימן הבכ"ג ובמיל ראיה מבהורה ע"ב:

תוספות רעק"א

ט [אות ד] תוי"ט מרבה. ותחנוטין יוכיח. ע' תשובות שבות יעקב חלק ב' כי' ע"ז.

באורי הגר"א

ז מרבה נשים ט'. כמ"ש (איוב י"ד) אך בשרו עליו עכ"ב: מרבה נכסים ס'. כמ"ש (קהלת ה') כי כל ימיו וגו' גם בלילה וגו': מרבה נכסים כו'. כמ"ש (יהושע ל"ג) המספרות וגו' וכן נאמר (במות כ"ב) מכספה בלשון נקבה: מרבה בשפחות יו'. כמ"ש בשורה (י) ואיל אלן ורמרו כריתות (י"ח ע"ח) שבולם בשפחה הרוסה בעלו כמ"ש ויקר"ר (פ"ט) קדקד בשר מתבלן בהשמיו על הבשר בשפחה תרוסה כמ"ש (ניטין י"ג ע"ח) דבית בכיתה ואילה: מרבה עבדים כו' כמ"ש (פסחים קי"ג ע"ב) בשה דבריה מה בעון לה בינו לאבנו לת סגול ובמ"ש (הושע י"ב) בעון ניחו מאזני מרמה: מרבה תורה כו'. כמ"ש (מבלי ג') כי אורך ימיו ושנות חיים ושלום יוסיפו לך. ואתמר (בם ט) כי כי יבנו ימיך: מרבה ישיבה כו'. כמ"ש נפנק לי דתעמיה(ל"ח) מאי דכתיב בהל נבהל יחד ומיב וגו' והיינו דאמר ר"ח הבנה ט'): מרבה עצה כו'. כמ"ש (מבלי י"ג) בומב לעצה תבב. (ישעיה מ') לה מי טוען ומיבחו מרבה לדקה כו'. כמ"ש (ישעיה כ"ז) לו יחזיק בחמוד יעשה שלום וגו' קנה בם כו'. כמ"ש (מבלי כ"ב) נגמר שם וגו' (קהלת ד') שוב שם מבמן טוב כמ"ש בחדש שם: קנה לו דברי תורה ט'. כמ"ש (דברים ל') כי הוא חייך ואורך ימיך ו"ל"ש בבס"ק יקרוטין (מ' ע"ח):

ברבן יוחנן בן זכאי עלה היה מבני בניו ועוד שהוא היה לו תלמידים הרבה ורבותה המחלוקת מהם ואחריהם הזכיר שלש"ם שנחלקו בכמה דינים מ"מ עיקר ההורה קבלוה וכמו שזכרתי בריש פרק קמא: כי לכך נוצרת. לפם כך יצאת לאויר העולם כדכתיב (בראשית מ') ויהי ערב ויהי בקר יום השני [בגמ' פ"ח.] מלמד שה"ה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם אין מקבלין ישראל את התורה יחזיר העולם לתהו ובוהו כמלא עכשיו שחובה גדולה מוטלת עליו ולא בטובה הוא עושה. רש"י: חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן ב"ז. לא מנה רק הגדולים שנמסרה להם הקבלה. אמנם הרבה תלמידים אחרים היו לו. מ"מד"ש בשם הרשב"ן: אליעזר בן הורקנוס. לפי שתלמידיו היו קורהים בשמו. רש"י: בור סיד וג"ל בור. ובתב הר"ב דהכי גרס ולא בור סיד. כי בור סיד ר"ל בור של סיד ומה שבא יש בזה לבל בור סוד שבהזה יפה ומעמיד המים שלא יבלעו בקרקע. ובשלמותו סיוד ובא חסר יו"ד כדרך כתי הטין. מדרש שמואל בשם הרשב"ן. ובפירש"י פ"ד דש"ז דף כ"ה הועתק בור סיד בגרסת הספר: שאינו מאבד טפה. כלומר לעניין זה הוא בדומה לבור סוד ולא בכל בחינותיו לפי שיש בבור הזה גמי לגריעותא שאין מימיו מתוקים כמו בחר מים חיים הואיל ואלו אינם אלא מצוכים ולא מבעים כלל ושוד שבוהבים מטעם הסיד ולפיכך הולרך לבהר שאינו מאבד טפה. מדרש שמואל: חסיד. פירש הר"ב שעושה לפנים משורת הדין. ועמ"ש בשוף מסכת סוטה: ירא הטא. פי' הר"ב מהמיר על עלמו וכו' דאל"ל מחי רבותיה וכו' כדלעיל מ"ה ועמ"ש בשוף [מסכת] סוטה: ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם. כתב הר"ב שמלא כתוב דאמא שאול לא נחלק על ת"ק וכו' ומ"מ כיון שדברי הבא שאול בהו על דברי ת"ק הולרך להזכיר כי אף אליעזר בן הורקנוס שהתה שבחת אותו אפי' הוא בכלל וכו'. אבל הת"ק שדבריו ראשונה בהו לא הולרך לפרש. שבשאמר וכל חכמי ישראל ממילא אף אליעזר בן ערך עמהם בכלל. מדרש שמואל: מן צאו וראו. כדאמרינן בעלמא [ברכות י"ט.] נפק דק ואשכח. והמצוון בכל זה יצאת הבכל והבתוטעון להתבונן בעיון ולהשכיל היטב. וזהו לשון רלו כמו ולבי רואה הרבה חכמה (קהלת א'). ובמדרש שמואל [בהגרי"א נורס בראשונה בהו וראו] ושתעיד הר"י ן' שוכן שכן היא הגרסא בכל הספרים בטוליטולה ובכל מחוזיתיה ומפרש לפי שאתו עמו היא הדרך הטובה אמר להם בהו אבל בדרך רעה אמר לאו כי לא יגור עמו רע: שידבק בה האדם. כתב מדרש שמואל הר"ר יונה ז"ל פי' כי בולאי בבכל הטובות והשברות יש להדבק. אלא ר"ל במדה אחת להיות בה בלם לטולם. כי טוב לאדם לאחוז במדה אחת לטולם בשלמות. ונקל אליו להשיג ממנה הטובות האחרות בולם מהיות בו כמה מדות ואינו בלם באחת מהן ע"כ. ובפתיש יסק. עכ"ל. ואומר הני בעשם זה יתיישב שאע"פ שאלו החכמים אמרו איזו היא דרך ישרה וכו'. הנה רבי בשיה אחריהם חזר ואמר כדתנן בריש פרקין איזוהי דרך ישרה וכו' לפי שהוא לא אמר על מדה א' שידבק בה ובטל ידו ושלם באמור אלא הוא אומר בבכל מדה ומדה שאדם מודד פועל ושעה. איזוהי דרך שיבור לו שיבחין בה בכך ראוי שיפעל ושעה. ולכך ר' אומר שיבור ולא קאמר שידבק בדהבא:

בלגוש

ח אל תהזיק טובה לעצמך. כי לכך נוצרת. חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי. ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס. ורבי יהושע בן הנניה. ורבי יוסי הכהן. ורבי שמעון בן נתנאל. ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה כונה שבחן. רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע אשרי יולדתו. רבי יוסי חסיד. רבי שמעון בן נתנאל ירא הטא. ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר. הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם. ורבי אלעזר בכף שניה. מכריע את כולם: ט אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה. רבי יהושע אומר חבר טוב. רבי יוסי אומר שכן טוב. רבי שמעון אומר הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר לב טוב. אמר להם רואה

והיה מעשה הלדקה שלום: ח אל תהזיק טובה לעצמך: לומר הרבה תורה למדתי ולפי שהוא לא הגיע לא מקרא ולא משנה הלכה והגדה אלא למד [סוכה כ"ח ע"א ב"נ קנ"ד ע"א]. היה אומר כן: בור סוד. גרסינן ולא בור סיד כלומר כבור טוח בסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו שוכח דבר אחד מתלמודו: אשרי יולדתו. מלאכי במדות טובות עד בכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדתו. וי"א ע"ש שהיא גרמה לו שיהא חכם. שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה. ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם ומיום שנולד לא הוציאה עדשתו מבה"מ. כדי שלא יכנסו בחזיון אלא ד"ת: חסיד. עשה שה לפנים משורת הדין: ירא חטא. מחמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המותרים מירחתו שמא יבא לידי חטא. ואם לא כן מאי רבותיה אפילו עם האדם אפשר להיות ירא חטא: מעין המתגבר. לבו רחב ומוסיף פלפול וסברות מדעתו: אבא שאול אומר משמו: של רבן יוחנן בן זכאי: ואלעזר בן ערך בכף שניה. מלאתי כתוב דאבא שאול לא נחלק על ת"ק. וכמי הדברים אומרים רבן יוחנן בן זכאי וכמיהם אמת. דלעניין הבקיאות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע. ולענין החריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערך מכריע: ט עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו מבקש דברים יתרים ואינו מקנא בחברותה שיש לחבריו יותר ממנו: חבר טוב. שמוכיחו בחברותה אותו שעשה דבר שאינו הגון: שכן טוב. מצוי אצלו בין ביום בין בלילה. ואינו חבר טוב אינו מצוי אצלו בכל עת: הרואה את הנולד. צופה ומביט במה שעתיד להיות ומתוך כך נמנע מהשב הכבד מטה כנגד בברה. ומסבר עבירה כנגד הפסדה: לב טוב. לפי שהלב הוא המניע לכל בחר הכחות והוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות. והע"פ שיש לפעולות היבריים מיוחדים מ"מ הכח המעורר לכל ההנועות הוא בלב לפיכך אמר ר' אלעזר לב טוב. ומפני זה אמר רבן יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם

אל תהזיק טובה לעצמך. כי לכך נוצרת. חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי. ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס. ורבי יהושע בן הנניה. ורבי יוסי הכהן. ורבי שמעון בן נתנאל. ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה כונה שבחן. רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע אשרי יולדתו. רבי יוסי חסיד. רבי שמעון בן נתנאל ירא הטא. ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר. הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם. ורבי אלעזר בכף שניה. מכריע את כולם: ט אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה. רבי יהושע אומר חבר טוב. רבי יוסי אומר שכן טוב. רבי שמעון אומר הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר לב טוב. אמר להם רואה

שנויי נוסחאות

אל תחזיק. בכי"ק תחזק. לכך נוצרת. בכ"י אחד נוצרת שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן ט' כל הבריאה של כולם דף כ"ה עד סיד נשרף, אבל בפירוש שבתוב בם סגיב המבניה כתב וז"ל בשורים תלמידים כו' לא גרסינן לה הכא אלא בשם' סוכה פרק היכן (עבו"ז). היו לריב"ז. בכי"ק וכמת"ו היו לו.. כונה שבחן (רבי) אליעזר. בכי"ק ליתא מכאן והלאה בכולם וכן מבאר מרכ"ו פי' הו"ש; ויש בשם מרשא לא גרסי רבי בכולהו, ובמתו"ו ג"כ ליתא כאן ואיתא לקמן (בהוא ביום אומר), בכולם. סיד. במבב"ל סוד ושי' הו"ש. יהושע אשרי. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמתו"ו יהושע בן הנניה.. יוסי חסיד בכי"ק ובמתו"ו ..הכהן חסיד. מעין. במבב"ל בשעין. (אף) עמהם. בכי"ק ובכי"ל ליתא. אליעזר בכף בד"ג בשעות אליעזר..; בכי"ק ובמתו"ו ..אליעזר בן ערך.. מכריע. בכי"מ היה מכריע: ט דרך ישרה. בכי"ק ובכי"מ ובמתו"ו ..טובה. האדם. בכי"ק אדם וכן בסמוך.

תוספות חדשים

כ"ב ח בפשנה דבך נוצרת ולא קאמר נברלת לפי שלבון ישרה הוא על דבר בלא בא לעולם אלא שודנו בבטן אמו ויהוא מדברי הילל פרק המפלה בתלמידים אותו כל התורה בעודנו בבטן אמו ואתר כך בא"הו לאויר עולם מבשמין אותו הרי מי שלמד תורה הרבה די לו אם יגיע למדרגה שיהיה לו בעודנו טער ולא נברא עדיין לכן אין להתיק טובה לעצמו אם לא לאד תורה הרבה כי לבך נוצר בבשת יצירה שיהא למד את כולה (ריפ אמ"ו הבאון הגדול אבי"ר וכ"מ מוכיר שאול ז"ל): ט בפשנה לב טוב. ובאגות דר"ג פי' לב טוב לשמים לב טוב לברות:

תוספות רעק"א

ח [אות ה] תוי"ם סד"ה הבשה. בשם הרשב"ץ. ע' בתי"ם ע"ה ס"ב דסומה.

באורי הגר"א

ח כי לכך נוצרת ס'. כמ"ש (איוב ה') כי אדם לעמל יולד ואמרינן בפרק הלק (נ"ח ע"ב) אינו יודע אם לעמל פה כו' בבטנה אומר כי אם לכך וגו' ועדיין כו' בבטנה אומר לא יאמר וגו': ט עין טובה. כמ"ש (מבלי כ"ב) טוב עין הוא יבורך: חבר טוב. כמ"ש (בס ג') הב לנעים וגו' ולעטים יקר הן (פרי יומא ל"ח ע"ב): שכן טוב. כנ"ל בפ"א מדבל יהודה. כמאמר יהודה נתקני וגו': הרואה את הנולד. כמ"ש (קהלת ב') כתבם מיון נולדתם וגו' ואמרו (בבר"ר פס ובילקוט סוטה כפ"ח) בלבבותיהו רואה כו': לב טוב כו'. כמ"ש (מבלי ע"ו) וטוב לב וגו' ובהנה מקבלת כוח:

מדבריכם: איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. הוצרך לבאול מהם זה. ולא הבין מתוך דבריהם הראשונים שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה. לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפשו רע. כי מדות החסידות והוא העושה לפנים משורת הדין היא טובה ומי שאינו חסיד ומעמיד דבריו על דין תורה אינו רע. והפשר היה לומר שאם ההשתדלות והיא עין טובה היא דרך טובה. בקשת היתרונות אינו דרך רעה. לפי שאינו מזיק לשום אדם בזה וכן בשאר המדות. לפיכך הוצרך לבאול מהם איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: הלוה ואינו משלם. הוא הפך הרואה את הגולד שאם לא יבאם לא ימלא מי שילומו. ויהיה מוטל בדעב. ולא אמר שאם מי שאינו רואה את הגולד לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הגולד. שלא ידי תקלה. שיגיל עצמו בשוא הגולד ההוא: וצדיק חונן ונותן. הקב"ה שהוא לדיקו של עולם חונן ומתן למלוה מה שלוה זה ממנו ולא פרע לו נמצא הלוה כשאר הייב למקום: ו' הם אמרו שלשה דברים. בדרך ארץ ובמוסרים ובמדות. דאינו בענין האסור והמותר והפטור והחיוב דברים הרבה אמרו. לו נמי אלו הבלבה דברים הוי מרגלא בפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך הביב עליך כשלך. ואימתי יהא זה כשלא הה נוח לבעים. שאם אתה טח לבעוס לו אפשר שלא תזלזל בכבוד חברך הרי דבור אחד. טוב יום אחד לפני מיתתך. הרי בחיים. והשליבי הוי מהחמם כנגד אורן של חכמים וכו': שוב יום אחד לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר בנהלתן שלא תגרם בהן קלות ראש: שלא תבוה. שלא תענש על ידן: נשיכת שועל. רפואתו קשה לפי ששיני דקות ערמומות ועקומות וצריך הרופא לחתוך הבשר בהזמל ולהרחיב הנשיכה: עקיצת עקרב.

אני את דברי אלעזר בן ערך. שבכלל דבריו דבריכם. אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר עין רעה. רבי יהושע אומר חבר רע. רבי יוסי אומר שכן רע. רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם. אחד הלוה מן האדם. כלוה מן המקום ברוך הוא. שנאמר (תהלים ל"ז) לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר לב רע. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך. שבכלל דבריו דבריכם: ו' הם אמרו שלשה שלשה דברים. רבי אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ואל תהי נוח לכעוס. ושוב יום אחד לפני מיתתך. והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים. ודע שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר בנהלתן שלא תגרם בהן קלות ראש: שלא תבוה. שלא תענש על ידן: נשיכת שועל. רפואתו קשה לפי ששיני דקות ערמומות ועקומות וצריך הרופא לחתוך הבשר בהזמל ולהרחיב הנשיכה: עקיצת עקרב.

הלוה ואינו משלם. כתב הר"ב הוא הפך הרואה את הגולד כו' ולא אמר שאם מי שאינו רואה את הגולד לפי שאפשר כו' שיגיל עצמו בשוא הגולד. ולריך לומר שמ"ש לעיל ומתוך כך מהשב וכו'. אינו עיקר פירוש הרואה את הגולד. אלא שמתוך כך נמשך ג"כ שמחשב וכו' אבל עיקר כוונת הרואה את הגולד הוא מה שמפרש לעיה ומביא במה שעתיד להיות וזה בכל ענינו ועסקו דעל שמתוך כך מחשב וכו' לא שייך שיגיל וכו'. ובמדרש שמואל כתב בשם הר"י לירמה שעשה היות שהרואה את הגולד היא דרך טובה. הבלתי רואה שהגולד אינה היא רעה לפי שמצינו אנשים הרבה שעשה היות שאינם רואים את הגולד הם הולכים בדרך ישרה או האנשים שמקיימים התורה לשם שמים לא לתקות שום שכר. ולא מפחד שום עונש. אלא לשמה שזאת היא העבודה היותר שלימה שבעבודות ולכן לא א"ר שמעון שדרך הרעה היא מי שאינו רואה את הגולד. ע"כ: המקום. הוא מקומו של עולם וכן הוא אומר [דברים נ"ג] ומתחת זרועות עולם. אבל העולם לא יכילנו שנאמר [מלכים א' ח'] השמים ושמי השמים לא יכלכלוך. רש"י: וצדיק. פירש הר"ב הקב"ה שהוא לדיקו של עולם שנאמר [דברים נ"ב] לדיק ויסר הוא. וכן [נחמיה ט'] ואתה לדיק על כל הבא עלינו. הרמב"ם: ו' יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ולא פליג אדהתם לקמן פ"ד משנה י"ב כבוד הבריך כמורא רבך. דהתם בחברים שהם חברים בתורה. דרך חיים. ובמד"ש כתוב דיש ספרים דגרסי גם כאן יהי כבוד תלמידך וכו' וכתב דה"א לגרוס כבוד חברך כשלך שא"כ אם הוא בטבע שלא יקפיד על כבודו. נמצא שאף לכבוד חברו לא יחוס. וזה ודאי דאינו. וכך אמר דוד המלך ע"ה [תהלים ט"ו] הולך תמים וגו' נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד. אמנם בתלמיד ידוע היטב אמרו יהי כבוד תלמידך כשלך. כי דיו לתלמיד להיות כרבו ע"כ. ולי נראה דאי משום הא לא אריא שלא אמר התנא שיהא חביב עליו כשלו. אלא כשבבוד עצמו חביב עליו. והיינו דלא קאמר יהי כבוד חברך בעיניך כשלך. ושיה בלשון קצרה. אלא דבמי שנם כבוד עצמו חביב עליו הוא מדבר. ולכך האריך לומר הביב עליך. ותדע. שכן הוא שהרי במשנה י"ב שאמר ר' יוסי יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. וכי שלקח דעתך שאם יהיה אדם מפזר ממונו ומאבדו שיהא ג"כ רשאי לפזר ולאבד ממון חברו. אלא שלא דבר ר' יוסי כלפי אותו האדם. ולא אמר אלא במי שנם ממונו הביב עליו אף כאן לענין כבוד ג"כ לא אמר אלא במי שנם כבודו חביב עליו: והוי זהיר בנהלתן. פי' הר"ב שלא תגרם בהן קלות ראש. וז"ל הרמב"ם כשתתחבר לחכמים ואל אנשי המעלות אל תתגאה עליהן. אבל תהי הברתך להודים להם בתקרב בעת שיקרבוך. ואל תוסיף להתקרב אליהם יותר ממה שיקרבוך. שלא תפסיד כונתם בך ותהפוך אהבתם לשנאה ולא תגיעך מהם המעלה אשר תקוה. והמשיל זה במי שמתחמם באש שאם יבא ברוח ממנו יהגה בחומו. (וכו') [ואם יוסיף להתקרב ישרף]: שנשיכתן נשיכת שועל וכו'. כלומר שפעמים הם מזיקים בפעל שלם. וזה כמו הנשיכה. ואמר שהיא כנשיכת השועל שרפואתה קשה. ולפעמים שאינם מזיקים בפעולה שלמה. וזה כמו עקיצה בלבד. ואמר שהיא כעקיצת עקרב. ולפעמים שאינו מזיקן כי אם בדבור בלבד ואמר שזה כלאיבת הבריה. כך נראה לי. [*ואמנם כ"ל עוד שאלו הלבועות הם ביוויים לחרמות ונידויים ושמתות דרבנן לפי שכן נמצא לחכמי הגמרא ביוויים. כמו הוה מפיק לאחב פולמי דטרא בפרק הזהב דף

שבבלל כו'. כמ"ש בירושלמי (ברכות פ"א ע"ב) הה בי לבך לי וגו' אין יכבה לבך לי לא ידעת דלת סולה דילי: עין רעה כו'. כמ"ש (משלי י"ח) ומונע בר יקיריהו לחוש: חבר רע. כמ"ש (שם ג') אם לצים וגו': שכן רע. כמ"ש נפ"ו: לב רע. כמ"ש (במדבר ט"ו) ולא תתורו וגו' ותמרו (במדבר ט"ם י"ז) מיצה ולבבה הרי סרסורי כו' הענין הולך אחר הלב כו' ומי' כילקוט ס"ם שלא וז"ם רואה אני כו' שבבלל דבריו כו': [נזיקין ח"ב]

ו' ואל תהי כו'. כמ"ש (קהלת ז') אל תבהל בו' כעס וגו' ואמרו (שבת ק"ה ע"ב) לא יהיה בך אל זר וכו': ושוב כו'. כמ"ש בסוף פרק"ג דאבות שאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים וגו': והוי מתחמם כו'. כמ"ש (ישעיה כ') לכו ונלכה וגו'. וכמ"ש (בר בית י"ג) ונם לענו הולך וגו' מי גרם לו הליכתו עם אברהם ולאד מעשיו ויפחד נם מאד וגו': והוי זהיר כו'. כמ"ש (מלכים ב כ') ולרפא נפשו וגו' ומי' כפי' סרמב"ם

ו' יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. מפי' ר"מ עפא פ"ג ופי' לקמן פ"ד משנה י"ב פי' פ"ו כה"ל דבות פ"ב: ואל תהי נוח לכעוס. פי' פ"מ מה' דעות הי"ד וש"ב פ"ה משנה ה"י: ושוב יום אחד לפני מיתתך. שנם קב"ב פ"מ קה"ל פ"ם מי' פ"ז מה' משנה הי"מ והי"ב: והוי מתחמם כנגד אורן של ת"ח. מגמרא יבמות כיסון י"ב: והוי זהיר בנהלתן כו'. ב"ל ויבא פ"ב פפיק"ם בבמי פרשם ג' מי' ג': שנשיכתן נשיכת שועל. נמדבר פ"ב מתוספת נמדבר פ"ו פ"ו:

שנויי נוסחאות

את דברי אלעזר ב"ע. בד"ג ובמבב"ב ..ר' אלעזר וכן בסמוך; בכי"ק ובמיל' ד"מ..ב"ע מדבריכם. וכן בסמוך. אמר להם. בכי"מ חזר ואמר.. אחד הלוה. בכי"ק ..לוה. ב"לוה. בכם"י ובכ"י באלו לוה. המקום(ב"ה). כ"ה בד"ק ובכי"ק; בד"ג ובכל המס' דפו"י ובד"פ ובמבב"ב ובמתו"ו ליתא. **וצדיק** חונן.בד"ג ובדפו"י ובמתו"ו צדיק.. והוא עפ"י כה"ק שיעם מוגמיכו: **ו' האמרו** שלשה(שלשה).בד"ג ובכל הדפו"י ובכי"מ ובמתו"ו ובמבב"ב ליתא וכן ליתא בכי"ק (ושם והן.. וכן הוא בהדר"ג פפ"ו). **בבוד חברך.** בכי"מ ממון.. ובסמוך בדברי ר"י כבוד.. אולם בשה שלום מצינו בשם כי"מ גם בדברי ר"י ממון.. ועי"ש בשם מדרש שה ואל.. (והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים). בכי"מ ..של תלמידי חכמים: בד"ג ליתא בשמות. ..ואלה מפש"ו דהדר"ג כי מכלן עד סוף המבנה אינו מן המבנה. כך מצאתי להר"מ די לומאנו(עמו"ו) והרמב"ם כתב אבל אמרו והוי מתחמם כנגד אורן כל חכמים אינו מתאמרים אבר כולם בהם רבל הוא ממה בשמע מולהו וזה מספר אורו ומבני זה לא נמנע מבלל דבריו' ו"י כתב בסוף הדבור וכוב יום אחד כו' אלבה דברים הלו מרגליתא בפומיה דר"מ בן הוקנוס מפני שהם דברים הנאיכין לבל הדם הדיר" ו"סוף הדבור בנשיכתן כו' וזה הדבור אינו מן בג' שיעבו הא"ל כי לא הים אומרו בבל יום, ובשעם אחת מישית אל לבנו ליהר בבבור הבנים די לו זמן מרוכה כי אינו דבר הלרך זכוכה בבלי יום בג' הבאבוים ושל' הם"ו ורע"ב ובמתו"ו. בנהלתן שלא. בכמו"ו בנהלתן.. וכ"ה בכי"ק וכר"י (ובהם ..שמא).

תוספות הדשים

תוי"ם ד"ה הלוה ואינו משלם עי' מדרש שמואל: שם ד"ה המקום. הוא מקומו של עולם, עי'

מ"ן) [מ"ז] וכדבפרק מרובה [דף פ"ח] גזרתינו לשוקך בגזרת דפרזלא. ה"ג היו אלו הכיטויים בבמבתיטו ג"כ ללבינות של נידויים חרמות וכמתות בלבוטות של חכמי המבנה] : לחישת ברף. בורק בפיו בלע"ז1) מיבל"ל כדרך בעובים לוחשים הלו זה לזה. רש"י : שרף. פי' הר"ב הברף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים. כדכתיב אבר לא ישמע לקול מלחשים. דקרא דלעיל מיירי מכשיר כמו פתן חרש יאלם אזנו (תהלים ק"ח ה') ומ"ש הר"ב כך תלמיד חכם אם תקיטנו ותבא לפייסו אינו מקבל פיוס. ומסיים הרמב"ם ואתה תדע זה מענין נחש שהחרים כנגד רבו אלישע בגפל בחלי מבוקש שהתבאר מדברי חכמים מענין ארבעה אנשים מעורעים וכן עם אחרים. ובכלם התבאר הנזק שהשינו : ובל דבריהם כגחלי אש. אף קלות שבקלות. כי פורץ גדר של חכמים כגון יהוד של פעוה שבתם אשה נדה היא. שנאמר [ויקרא ט"ו] תהיה בנדתה עד שתבא במ"ש [והגן במבנה ג' פרק ה' דנדה. תנוקת בת יום אחד מטמאה בנדה] והכמים גזרו אף אם טבלה. שהרי גזרו על יחוד פעוה. כ"ש טהורה ול"ש טמאה. רש"י : יא עין הרע. פירש הר"ב כמו עין רעה. ואמר שמוליאין את האדם מן העולם ואין ל"ל שיתרחק אדם ממנה ולפיכך אמר ר' יהושע לעיל שהדרך שיתרחק ממנה האדם היא הבר רע. וזהו חזום יותר. כ"פ במדרש שמואל : יצר הרע. רוב התאוה. הרמב"ם : ושנאת הבריות. כתב הר"ב שהרמב"ם פי' שמואם חברת הבריות ואוהב ליבב יחידי. וז"ל רוב הנפש והוא חולי המרה השחורה שיביא האדם למאוס ראיית עיניו ושנאתו. ויעבב לו חברת החיות והתבודד במדברות ובערות. ויבחר לו מקום שאינו מיושב. זה אינם לא מגד פריכות רק לרוע תאותם וקנאתם בזולתם. אלו ימיתו האדם בלא הפק. כי יחלה גופו וימות מרם עתו. ע"כ. ומ"ש עוד הר"ב אדם קשה שמביא עליו בנאת הבריות כתב במדרש שמואל שים שהבל מקללין אותו ותחול עליו קללתם. ויצא מן העולם שהרי אמרו חז"ל [מגילה ט"ו] אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך וכו' : מוציאין את האדם מן העולם. עיין בפ"ד מבנה כ"ח : יב יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. ממ"ש במבנה י' : והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך. פירש הר"ב אלא תאמר הואיל ואני חכם וכו' תורה הוזרת על הכהניא אלה וכו' שכך דרשו רז"ל בפסוק לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם [ישעיה נ"ט] בפרק ז' דס"מ דף פ"ה. וקמ"ל ר"י דהני מילי כשמתקן עצמו לכך דמתקיימא בו יותר מבזולתו. ואי לאו הכי לא : יג הוי זהיר בק"ש ובתפלה. לפי שהם קבלת עול מלכות שמים ועבודה לו יתברך לפיכך הזהר עליהם ביותר. ובמדרש שמואל כתב דרבינו יונה גרים הוי זהיר בק"ש יותר מבתפלה. ופירש הטעם כי זמן התפלה הוא רחב עד ד' שעות וזמן ק"ש קצר כותיקין עם הנץ החמה וזהו לשון הוי זהיר כי צריך זהירות גדולה. ע"כ : יד הוי שקוד ללמוד תורה מה שתשיב לאפיקורוס. רבינו יונה ז"ל פירש הוי שקוד ויגע בלמוד התורה כדי שתדע להשיב לאפיקורוס. כ"כ במדרש שמואל. ומליצו למדים דלא גרסינן ודע וכן נראה בפי' הרמב"ם דל"ג ודע. אבל בס"א גרסינן ודע מה שתשיב וכו'. וכתב במדרש שמואל בשם הר"ם אלמוכיטו שלכן אמר ודע מה שתשיב. אמר מה שתשיב לאפיקורוס דעתו אחה בידיעה שלימה ולא יהיה השובתך אליו מקובלת אלא אם אמר מאחר כי כן לא תגלח אותו. ע"כ. ובאמרו מה שתשיב הודיע שלא תלך אחה אגלם להקשות להם על סברתם אלא אם יבואו אליך ויקשו לך דע מה שתשיבם. אמנם אתה לא תתחיל לבסות בך את הכלב. מדרש שמואל : שקוד. עיין בפי' הר"ב במבנה ט"ו פ' בתרא דסוטה : לאפיקורוס. פירש הר"ב לשון הפקר שמבזה את התורה וכן המבזה לומדיה. וכדמסיים בפי' הבני וכך פי' בהדיא בר"פ חלק [נ"מ ע"ב] : ודע לפני מי אתה עמל. פי' הר"ב בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורוס אלא יפתה לבך לגמות אחר דעתו. לאורה לפירושו לפני מי מושב על האפיקורוס. הבל גראה שדברין

ולחישתן. לחישת שרף. וכל דבריהם כגחלי אש : יא רבי יהושע אומר עין הרע. ויצר הרע. ושנאת הבריות. מוציאין את האדם מן העולם : יב רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים : יג רבי שמעון אומר הוי זהיר בקרית שמע ובתפלה. וכשאתה מתפלל. אל תעש תפלתך קבע. אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא. שנאמר (יואל ב') כי אל חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך : יד רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה. ודע מה שתשיב לאפיקורוס. ודע לפני מי אתה עמל.

קבה מגשיבת נחש : ולחישתן. דבורן : לחישת שרף. כהבל היולא מפי הברף שבורף בשעה שהוא לוחש. פי' אחר. הברף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים כדכתיב (תהלים ק"ח) אבר לא ישמע לקול מלחשים. כך תלמיד חכם אם תקיטנו ותבא לפייסו. אינו מקבל פיוס : יא עין הרע. כמו עין רעה. שאינה ירושה לך. כפי' הנות בבמתו"ו כתב „במשנה; נקוד מלמעלה לומר שאין גורסין אותן: יג בקריאת שמע. במבש"ג בקריאת.. (ובתפלה). במתו"ו ותפלה וכפי' שם „ותפלה אין הגו גורסין במבנה" וכרש"י „ובתפלה ובתפלין לא גרסי". ל"ה ק"ש ותפלה חדא מילתא היא וכן ניתא גם בר"י ע"ם ועי' בהוי"ש ול"ע. אלא (רחמים ו)תחנונים. בכי"ק ובמתו"ו ובכי"ש ובכי"ר ליתא. המקום (ב"ה). בד"ג ובכל הדפוסים ובמבנ"ב ליתא. (כי) אל חנון ורחום (הוא) ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה). בר"י אל חנון ורחום ארך.. ליתא למלת כי, הוא ופסוק הוא בינוב ד'; ובפי' מרו"ן כי אתה אל חנון כו'; בר"ש כי חנון ורחום הוא.. ופסוק הוא בע"ל ב': בכי"ק ובמתו"ו כי אל רחום וחנון הוא.. וכ"ה בכי"מ כפי המובא בגמה שנם לך ליתא שם למלת אל; בד"ג ליתא למלי ונחם על הרעה. יד הוי שקוד. בכי"ק ..שקר; בכי"מ הוי זהיר. (ודע) מה שתשיב לאפיקורוס. בד"ג ובכי"ק ליתא וכן ליתא במתו"ו (ובס ובכי"..את אפיקורוס) וכן ליתא בכי"מ (ובס ומה שתשיב..).

תוספות הרשים

בבלשנות לבה פרשה ב"ח מבואר יותר : יד בתרי"ם ד"ה הוי שקוד כו' אבל בס"ה גרסינן ס' ודע"י בסמוך פי' מהיר

ראשון לציון

יד תוי"ט ד"ה הוי שקוד כו' וכן נראה בפי' הרמב"ם דל"ג ודע וכן בסמוך ליתא ע"ב ליתא ועי' יסל"מ.

באורי הגר"א

הרמב"ם ובאבדה בפרק ג' מעלי ז"ם ובוי זהיר כו' בגרס לו פירוש שלם ר"ל (בגרסה כ"ז) יפקוד ס' אלוי הרחמים וגו' קח לך את וגו' ל"ל הקב"ה בגיך היו יוכיח ויהושע כו' ואמרו יומא (כ"ב ע"ב) ג' כתרים הן זה לחון כו' כתר תורה עדיין כו' ובל מעשיך. כמ"ש (מעלי ג') בכל דרכיך דעהו וגו' ואמרו מיזה פרשה קטנה בכל נופי התורה כו' ועיין מוף ברכות (ס"ג ע"ח) : יד שקוד כו'. כמ"ש (מעלי ח') לשקוד על דלתותי יום יום וגו' : ודע לפני כי

1) מיבש.

מושתקים

יב וכל מעשיך יהיו לשם שמים. פ' פסיקתא רבתי פסקא כ"ג ס"ל מ"ל מ"ל פ"ה בה' דשנה פ"ג: יב אל תאמר תפלתך קבע. פי' בגמרא כ"ח ב"ג פיי' פ"ל מה' תפלה הפ"ו. ספ"ג (אות ל"ח) פוכ"ח מ"ח ביכן ל"ח ס"ג: יד הוי ראיא הוי שקוד ללמוד תורה. כהזהיר נ"ם פ"ג פ"ג ד' ל' רבנ פ"ל:

שנוי נוסחאות

וכל דבריהם. בכי"מ ואף כל.. יא עין הרע. בכי"ק ובמתו"ו עין רעה. ובפי' ר"י היתה הנוסחא לפניו ופירשה ומביא ראיה לפ' מהם „שלמר בשלן עין הרע בלבון זכר כל ע"ב ועי' לפ"ב: יב ממון חברך. עי' לעיל בפנה יו"ד. והתקן. בכי"ק התקן. שאינה ירושה לך. בפי' הנות בבמתו"ו כתב „במשנה; נקוד מלמעלה לומר שאין גורסין אותן": יג בקריאת שמע. במבש"ג בקריאת.. (ובתפלה). במתו"ו ותפלה וכפי' שם „ותפלה אין הגו גורסין במבנה" וכרש"י „ובתפלה ובתפלין לא גרסי". ל"ה ק"ש ותפלה חדא מילתא היא וכן ניתא גם בר"י ע"ם ועי' בהוי"ש ול"ע. אלא (רחמים ו)תחנונים. בכי"ק ובמתו"ו ובכי"ש ובכי"ר ליתא. המקום (ב"ה). בד"ג ובכל הדפוסים ובמבנ"ב ליתא. (כי) אל חנון ורחום (הוא) ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה). בר"י אל חנון ורחום ארך.. ליתא למלת כי, הוא ופסוק הוא בינוב ד'; ובפי' מרו"ן כי אתה אל חנון כו'; בר"ש כי חנון ורחום הוא.. ופסוק הוא בע"ל ב': בכי"ק ובמתו"ו כי אל רחום וחנון הוא.. וכ"ה בכי"מ כפי המובא בגמה שנם לך ליתא שם למלת אל; בד"ג ליתא למלי ונחם על הרעה. יד הוי שקוד. בכי"ק ..שקר; בכי"מ הוי זהיר. (ודע) מה שתשיב לאפיקורוס. בד"ג ובכי"ק ליתא וכן ליתא במתו"ו (ובס ובכי"..את אפיקורוס) וכן ליתא בכי"מ (ובס ומה שתשיב..).

תוספות הרשים

בבלשנות לבה פרשה ב"ח מבואר יותר : יד בתרי"ם ד"ה הוי שקוד כו' וכן נראה בפי' הרמב"ם דל"ג ודע וכן בסמוך ליתא ע"ב ליתא ועי' יסל"מ.

באורי הגר"א

הרמב"ם ובאבדה בפרק ג' מעלי ז"ם ובוי זהיר כו' בגרס לו פירוש שלם ר"ל (בגרסה כ"ז) יפקוד ס' אלוי הרחמים וגו' קח לך את וגו' ל"ל הקב"ה בגיך היו יוכיח ויהושע כו' ואמרו יומא (כ"ב ע"ב) ג' כתרים הן זה לחון כו' כתר תורה עדיין כו' ובל מעשיך. כמ"ש (מעלי ג') בכל דרכיך דעהו וגו' ואמרו מיזה פרשה קטנה בכל נופי התורה כו' ועיין מוף ברכות (ס"ג ע"ח) : יד שקוד כו'. כמ"ש (מעלי ח') לשקוד על דלתותי יום יום וגו' : ודע לפני כי

בתה מציב להפיקורוס בלא יפתה לבך לנטות לדעתו: **טז** היום קצר. היי העולם הזה קצרים הם: והמלאכה מרובה. התורה מרובה מהרן מדה: ובעל הבית דוחק. בגתמר (יומא פ') והגית בו יומם ולילה: **טז** לא עליך המלאכה לגמור. לא בכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה. ובמה תאמר אני לומד ואני מטל שכר. לא אתה בן חורין ליבטל. ע"כ העול מיטל עליך לעבוד: לעתיד לבא. לעולם הבא:

פ"ג א עקביא. מטפה סרוחה. טפת שכבת זרע ואע"פ שבשעת העבור אינה סרוחה באינה מסרחת ברחם האמה עד לאחר ג' ימים ובשתסריח אינה ראויה להזריע מ"מ קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא קרובה להסריח מיד כשהיא חוץ למעי האמה. והמשתכל שבא מטפה סרוחה גלוי מן הגלוה. והמשתכל בעתיד ליכל למקום עפר רמה ותולעה. גלוי מן התחתון והחמדה אל המצון. והמשתכל שעתיד ליתן דין וחשבון. פורש מן החטא ואינו נכשל בעבירה: בלעומה

ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: **טז** רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק: **טז** הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור. ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:

פרק ג א עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת. ולאן אתה הולך. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת. מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

מועתקים מפירוש הרמב"ם. והוא מפרש דלפני מי מוכן אל הש"י. וז"ל הרמב"ם ואמר אע"פ שתלמוד דעות האומות לדעת איך תציב עליהם. הכמר בלא יעלה בלבך דבר מן הדעות ההם ודע שמי שתעבוד לפניו יודע לאין לבך והוא אמרו ודע לפני מי אתה עמל ר"ל ביאין לבו באמונת הש"י. ע"כ: ונאמן הוא בעל מלאכתך ביבלס וכו'. כתב במדרש שמואל בסוף פירקין בשם הר"ר יונה ז"ל שמ"ש ר"א ונאמן וכו' לא פליג על מאמר אל תהיו כעבדים שמ"ג דפ"ק וכבר כתבתי בזה ברוב פירקין בדבור והוי מחשב ומ"מ אין ענין זה מקושר לדבריו הראשונים ומצאתי בגא"י מוגה דגרס ומי הוא בעל מלאכתך ותו לא מידי: **טז** אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה. לפי שאמר לעיל והשכר הרבה וימשך לאדם מזה לומר הנה אקבל שכר הרבה כשאלמוד שעה א' ואח"כ אני יושב בטל מתורה כי שכר יש לי שכר הרבה לקבל לכך אמר הש למדת תורה הרבה נתנין לך שכר הרבה. דאל"ה לא. שהרי אדרבא יש עליך עונש בעון בטול תורה. כ"כ מד"ש. ומתיישב בזה הא דתנן בסוף מנחות [דף ק"י]. נאמר בעולת העוף רשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח לומדך אחד המרבה ואחד הממעיט וכו' דהיינו זה שמקריב מנחה מבהמה עני הוא כדפירש"י בפרשת ויקרא נפש כי תקריב קרבן מנחה מי דרכו להתנדב מנחה עני ע"כ. ובזה הוא באומר התנא שאין בין לפי שהעני עושה כפי כחו וממונו. לפיכך בוה מיעוטו לפני הש"י כמו המרובה בל העשיר. אבל ודאי מי שבכחו לעשות הרבה ועושה מועט. ודאי שאינו בוה לעושה מרובה. וכן נמי כשהעני עושה יותר ממנהה. ודאי שבכחו ג"כ יותר גדול. ולא אמרן שבין המרובה והמועט אלא כשנעריך ג"כ המנדבים מה ערכם וכדאמרן. ובמתני' נמי דאמרן אם למדת תורה הרבה ביטול הוא אומר. ויעלה זה פי' בדרך חיים ועיין פרק ד מ"י: נותנים לך שכר הרבה. אבל הבלומין לא שייך לומר הרבה מי אין התבלומין רק מה שראוי לבלס. ולא הרבה. דרך חיים: ונאמן הוא בעל מלאכתך ביבלס לך שכר פעולתך. ולא תעלה על דעתך שבשתקבל המתנה הרמוזה במתן ובהרבה ביטוה מבברה. מד"ש: ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. כלומר מה שאני אומר לך ונאמן וכו'. אין הכונה כדי שתעבוד ע"מ לקבל פרס רק כונתי היא זאת שתדעהו דרך ידיעה לבד וכדלעיל. ויש גורסין במתן שכרן בבי"ן. ולאותה גירסא י"ל דאתא למימר דאפי' מתן שהיא המתנה בהאי עלמא ליכא ולכך אל התמה ברחוקך הצדיקים הם מרעה אל רעה יצאו. כך כתוב במדרש שמואל:

פרק ג א עקביא בן מהללאל אומר וכו'. בזמן הבית היה כדתנן במ"ו פ"ה דעדיות באין העזרה נעלת בפני כל אדם מיבראל בחכמה ובירא חטא כעקביא בן מהללאל. אפ"ה לא רצה להפסיק בין בלבלת הלל עד רבי ובט ואח"כ חוזר לסדר הקבלה והזכיר מאמרי הלל כדי להכמיך אליו ר' יוחנן בן זכאי שקבל ממנו והא"כ הזכיר מאמרי תלמידיו וסמך להן מאמר ר' טרפון שהיא דומה למאמר רבי אלעזר אחרון התלמידים: דע. חזר ואמר מלת דע לפי שלפני מי אתה עתיד וכו' אינו בהסתכלות ורואה מיתכת כי אם שיאמין זה בדרך ידיעה. מד"ש: מאין באת ולאן אתה הולך. שאלת המקום שבא מבם בלי אין כמו מאין באו האגשים. ושאלת המקום שיבא לבם בלי אמה. כמו אמה אלך מרוחק ואנה מבאיך אברח (תהלים קל"ט ז') ובפסוק אחד שיהם בשאלם בנגבה. אנה תלך ומאין תבא. דרך חיים. ומלת לאן ההלך קמונה: אתה הולך. מי האדם הולך לבית עולמו ומתקרב אל המיתה כי יום המות מיום הולדו הוא. שמיום שנולד הוא מתקרב והולך אל המיתה וע"כ נקט לשון הוה ולא לשון עתיד. מד"ש: למקום עפר רמה ותולעה. ולא אמר שיהיה עפר רמה ותולעה. שכך אמר הכתוב (בראשית ג') כי עפר אתה ואל עפר תשוב. דרך חיים: לתת דין וחשבון. תחלת דין קאמר ולפיכך הקדים דין לחשבון. ואמר לתת דין שאם יעשה חטא מתחייב מזה דין. לכך שייך לומר שהוא נותן הדין. כי מי שבא על העבירה מתחייב מזה דין. ולכך אמר ליתן הדין וכן מה שאמר בבבא בתרא בפרק הספינה [דף ע"ג] גבי [הנהו]") (תרי) חווז עתידין ישראל ליתן דין

*) כ"ה בתי"ע ד"ם וד"ק וע': ד"ם שכ"ה בגגדת התוספות.

עליהם

והשכר הרבה. כמ"ש (מכלי ח') וכל תפיק לא יבוא בה ובטאה: **ובעל הבית דוחק.** כמ"ש (יהושע ח') לא ימוש וגו' (דברים ד') ופן יסורו וגו': **טז לא** עליך כו' ולא כו'. כמ"ש (דברים י"ח) תמים תהיה עם אלהיך. **אם** תאמר כו' תאכלם היום שלא תאמר כו' תאכלם מדרן מדה וגו' שכיר יום אתם עד ירצה כשכיר יומו ועכ"ת ובמ"ש: ודע כו'. כמ"ש (סוף תולין) (שמות כ') לשמן ירוך ולמען ייטב וגו'. וכמ"ש (משלי ל"א) ותשחק ליום אחרון ועכ"ש:

פ"ג א הסתכל בשלשה כו'. כמ"ש (קהלת יב) וזכור את בוראך וגו' ודרש ר"ש (מד"ר כי מצורע פ' י"ח) בראך זה ליצה הרע רמה ותולעה. בוראך זה ממ"ה הקב"ה ועכ"ש ואמרו נשמה כהב ובשר ומים מיים אבו מלין בתת אתה הולך וכתב ולפני מי כמ"ש (איוב ל"ח) ויבד כל אדם יתחטאו וגו': **מאין** באת כו'. כמ"ש (תהלים ל"ח) הן בעון חוללתי וגו'. (איוב י"ד) מי יתן טהור מטמא וגו': **ולאן כו'.** כמ"ש (בראשית ג') כי עפר אתה וגו' (קהלת י"ב) ושב העפר וגו' והיה (איוב כ"ב) אמר רמה וכן אדם הולעה וגו': **ולפני מי כו'.** כמ"ש (קהלת י"ח) ודע

בון היום קצר והמלאכה מרובה. מלמד שהגנים מבטל ק"ש שפוק גל אמנני נאלך: **פ"ג א עקביא** בן מהללאל אומר כו' יהללאל אומר כו' יהללאל. פ"ג כ"ג ויק"ל מצוכב פ"ח ק"ל פ' י"ב עי' מבכם בלא בנפי פ"ו ונפפ' ד"ח רבה פ"ב:

שנויי נוסחאות

ונאמן הוא בעל מלאכתך בכי"ק ובכי"מ ובמתו"ו ובכי"ל **ומי הוא בעל..** (**ישישלם לך שכר** פעולתך). בכי"ק ליה: **טז והשכר הרבה.** במתו"ו **ושכר..** מהפי' בם משמע קצת כי הדבור זה היה לפניו אחר הדבור **והמלאכה מרובה** ולפי גי' ממו"ו **ושכר** ניחא והכונה כי לעפ"י בעלים הם בכ"ו מבקשים שכר הרבה, אך לפי נוסחתנו **והשכר** קבה קצת הסדר: **טז ליבטל** (**ממנה**). בכי"ק ליתא. (**ונא** בן כו' פעולתך). בגוה שלוליתא. ודע מתן. בכי"מ וכו' שב"ל ..שמתן ועי' הוי"ט:

פ"ג א עקביא כו' **הסתכל.** בכי"ק עקביה.. **השתכל. ואי אתה בא.** בכי"ו **ואין** ובכי"ל בכי"ק (**ובם אתה בא**). **ולאן.** בכי"ק ולאין וכן בסמוך. **והשבון מאין באת.** בכי"ק **והשבון דע מאין.. מטפה סרוחה.** במתו"ו **מטיפה סליחה סרוחה.** וכלו כן בכי עוסהות **יחד מטיפה סרוחה** כלפינו גם **סליחה סרוחה** כמו שהוא בגמ' ד"ח פ"ג. (**למקום עפר**) **רמה.** בכי"ק ליתא. **הקב"ה.** במתו"ו **הוא הקב"ה:**

תוספות חדשים

ובגיו וכן בגמרא סנהדרין ל"ח ע"ב ל"ג הבא וכ"ל מפי' רש"י בם ואיתא בם בגמרא אמר ר"י ל"ם אלא לפיקורוס נכרי לבל אפיקורוס יפרלל כל בכן דפקר עפי. והמיבי בלא הבילו הר"ב והיי"ט: (ממהרש"ם ז"ל):

ראשיית ציון

טז תי"ם ד"ה **אם** למדת כו'. כדפי' הר"ש בפ' ויקרא נפש כי תקריב כו' וכן ליתא מנחה ק"ד ע"ב ופ"ל מ:

באורי הגר"א

כמ"ל בכל דרכיך דעהו: **ונאמן** כו'. בת"ב בר"ב פרשת ל"מ הגי ס' ולמן לבלס בכר וכמ"ש בפ"ד דמנחות (מ"ד ע"ה): **טז היום** קלר. כמ"ש (איוב ה') כי בל ומינו וגו' וכתיב: **והמלאכה** מרובה. כמ"ש (איוב י"ח) לרובם מדה וכתבה וגו': **והשכר** הרבה. כמ"ש (מכלי ח') וכל תפיק לא יבוא בה ובטאה: **ובעל הבית** דוחק. כמ"ש (יהושע ח') לא ימוש וגו' (דברים ד') ופן יסורו וגו': **טז לא** עליך כו' ולא כו'. כמ"ש (דברים י"ח) תמים תהיה עם אלהיך ומיך בעולם בבולו

ב דרב"ח אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות ע"ז דף ד' ע"א: אבל שנים שיושבין ד' עיין נדרים דף ל' ע"א:

שנויי נוסחאות

ב רבי חנינא. נכ"ק וכ"י ר' חנניה. שאלמלא. נכ"ק שאלולי. איש את רעהו חיים בלעו. נכ"ק ..בלעונו. וכ"ה במתו"ן (וכן נעשות איש אל רעהו וכ"ה בדפי' כס). ר' חנינא ב"ת. נכ"ק ונמ"ו וכ"י ר' חנניה.. וכן הוא. שיושבין. נכ"ק וכ"י יושבין וכן בכמוך. ויש ביניהם דברי תורה. נכ"ק וכ"י ושוסקין בדברי תורה: בפי' מת"ו ושוסקין בתורה. שכינה ביניהם נ"ה"ו וכ"י ..שרויה ביניהם וכ"ה במשניות ד"ה. איש אל רעהו. נכ"ק ..רעהו וגו'. ספר זכרון. נו"ו: ונמה שלום ונמשכ"ב בספר זכרון ו"ות ע"י כס"ק שלומם מוגהים. (לפנינו) נמה שלום ליתא וכ"כ בור הקדם. ויושבי שמו (אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד כו'. נכ"ק ליתא; כ"ה"ו ..ומנין אפילו. וכ"ה בכפי' כס (וכס מכמע קנת כי לא היו לפניו בכשניות המלה אין לי אלא שנים וכתב עוד אין לנו גוסמן דבר זה [ומנין שאפילו כו' כי נטל עליו] במכנת כי הפרוש ובאר מכמיות מדויקות אלא מסיים לירלו כי ולהוסני שמו). ומובא (בתורה). נכ"ק ושונה ליתא. שהקב"ה קובע לו שכר. נכ"ק סעלה עליו הכתוב כאלו קיים את כל התורה כולה שנ' כו' וכ"ה גי' כרמ"ה (סוכה נ"י) וכן היסה גי' הרמב"ם ועי' תו"ש ועי' ברטנורא (דף ו'):

ג שלשה שאכלו. נכ"ק נ'שהיו אוכלין וכן נסמוך. שלחן (אחד). נכ"ק ליתא ונסמוך ליתא.

תוספת הדשים

פ"ג ג. ברע"ב ד"ה ולא למדו כו' כן בפמפתי. ולאלבית הכמה בפ' ס"ו מבמי הקובה הוכיח מהאמר וסותל כנרא זו דאיך דוקא דברי תורה ממב

ראשון לציון

פ"ג ג במשנה אבל בלשה בהלכו כו' עיין יכלי: תי"ם סד"ה השלשה בהלכו כו' והרמב"ם כתב

באורי הגר"א

ודע מי על כל וגו'. (כס י"ב) כי לא כל מעשה האלקים יניח וגו': ב הוי מתפלל כו'. כמ"ם (הנקוק ה') ותעשה אדם כדגי הים וגו' ואמרו בפ"ק דע"ז (ג' ע"ב) מה דגים שבים כל הגדול כו' וסיימו דהקן ר"ח פ"ה כו': שנאמר ונמשכ לגיס כו'. כ"ל שנאמר בסיפא דקרא כי אם בתורת ה' וגו' ושיין ברמב"ם: ג שנאמר כי כו' שלאמות כו' לפי זה נאמר (ישעיה כח) וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא וגו' כי כל וגו' אם מי יורה דעה וגו':

ב בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו. דכתיב (חבקוק א') ותעשה אדם כדגי הים. [ע"ז ד' ע"ב] מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו. אף בני אדם. אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחברו בולע את חבירו: יראי ה' איש אל רעהו. הרי כאן שנים: וידום. לשון קול דממה דקה כדרך השונה יחידי שהוא שונה בלחש: כי נטל עליו. כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד: ג ולא אמרו עליו דברי תורה. וברכת המזון שמברכים על השלחן יושלמין ידי חובתן. וחשוב כאילו אמרו עליו דברי תורה כך שמעתי: מזבחי מתים. הקרובת ע"ז דכתיב (תהלים ק"ו) וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מלאו קיא צואה. ועבודת כוכבים קרויה צואה דכתיב (ישעיה ל') לא תאמר לו: בלי מקום. בשביל שלא הזכירו

ב רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות. שאלמלא מוראה. איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה. הרי זה מושב לצים. שנאמר (תהלים א') ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם שנאמר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו. אין לי אלא שנים. מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה. שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר שנאמר (איכה ג') ישב בדד וידום כי נטל עליו: ג רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד. ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים. שנאמר (ישעיה כ"ח) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן

ג שכינה ביניהם. הפך הלילנים כי הם הכת שאינם רואים פני שכינה [*כדאמר בסוטה ס"פ אלו נאמרין [דף מ"ב] אמנם אלו הן הפך כי הלילנים אפי' במותם השכינה מתרחקת מהם. כ"ם בחייהם. ואלו אפי' בחייהם שכינה שרויה ביניהם. כ"ם במיתתם. מל"ם: ועוסק בתורה. שיחיד אינו רגיל להוציא ד"ת מפיו ולפיכך לא שייך לומר אלו ועוסק בדברי תורה כמו שהוא אצל שנים שהם מדברים זה עם זה: שהקדוש ב"ה קובע לו שכר. שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו. פירש הר"ב כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד וכן פי' הרמב"ם. אבל גרסתו בגרסת הספרים שכתוב במד"ש [בשם הרמ"ה] וכ"כ בדרך חיים די"ם נורסוס מנין שאפי' אחד שיושב ושונה שמעלה עליו הכתוב כאילו קיים את התורה כולה שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו. ע"כ. ולגירסת הספר גראה מ"ש מד"ש בשם הרמב"ם שמפרש כי נטל עליו שהשלך עליו שכר משלם לו פרי הוא כנטל שכרו שכר שמזמן הוא. ע"כ. ועיין בפירש"י שאעתיק בסמוך שמפרש פי' אחר. וראיתי במד"ש שכתב ל' הר"ב כמו שהוא לפניו ובפירש עוד כי נטל עליו ל' סבל. הרגוס וסבות ותטל לומר שהשכינה סוכבת עליו להגילו מכל צרה ומוקה להיות לו על ראשו. ע"כ. ובספרים שלנו כתוב זה הפירוש בדברי הר"ב בסוף מסכת ז' ועוד ראיתי שם בספר מדרש שמואל בפירש"י ז"ל שהעתיק שם. גם זו וכתב בה בגמלא כתוב במסכת ו' בפירש"י ז"ל וידום וכו' כי נטל עליו שכר על אותו עסק. ואמרי לה לשון סבל כמו וסבות וכו' גם בפירש"י הנדפס בדרך חיים כתוב זה הפירוש. ואי לא מסתפינא הנא המינא דלקמן מקומו ולא כאן. כי שם באותה מסכת קאמרינן דשכינה שרויה ואפילו אחד. ודרש"י גרס שם שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו. ול"ג כל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ועוד כ"ל דרש"י גריס ליה לכל מקום וגו' בשלן. ולפיכך לא פירש בו כלום. כי אין צריך לשום פירוש. דבהדיא כתיב וברכתיך. ואין לך קביעות שכר גדול מזה. כך גראה בעיני. ובדרך חיים כתב דבספרים שלנו הגרסה ומנין שאפי' אחד שעוסק בתורה שהשכינה עמו והקב"ה קובע לו שכר. שנאמר ישב בדד וגו'. ע"כ. ולגרסא זו שכל נומר שמפרש רש"י בשלן כי נטל עליו כמו וסבות וכו' ובגמ' פ"ק דברכות דף ו' וכי מאחר דאפי' אחד. תרי מיבעיא. תרי מכתבי מיליהו בספר הזכרונות חד לא מכתבי מיליה. ע"כ. והא דמוסיף באחד והקב"ה קובע לו שכר לאו למעוטי שנים משכר אלא משום דאחד פריש ליה קרא בהדיא. כדכתיב כי נטל עליו. ודרשינן לתרוייהו כמו וסבות. וכן נמי נטילת שכר ולהכי פירש ליה קרא באחד משום דמיניה תילף שאר מכל שכן לשנים: ג שלשה שאכלו וכו'. פירש שמדר שמואל בשם לב אבות. דנקיט שלשה. דבפסוק שהביא לראיה. שם מדבר ג"כ משלשה. והם אחים. והשכן. והגביה. והחכיר ז"ל נתן טעם למה שלשה כי שנים יתעסקו בדברים ויהיו נדונים כסוגנים. אבל כשהם שלשה היה להם לשלשי להזכירם. והרמב"ם כתב כי נקט שלשה לפי שהתם שלחן אינה שלשה לזמון. ע"כ: ולא אמרו עליו דברי תורה. כתב הר"ב ובברכת המזון שמברכין על השלחן יוצאין ידי חובתן והשיב כאילו אמרו עליו דברי תורה. והברכות הן ג'. כי הטוב ומיטיב תקנה ונמצא שהן כנגד ג' אמות דלקמן. ועוד שהם כנגד אנ"ך שכן הראשונה משה תיקנה שעל שמו נקראת התורה שנאמר (מלאכי ג') זכרו תורת משה. והשניה יהושע תיקנה. והוא ראשון לספרי הנביאים. והשלישית דוד ושלמה תקנוה. והם ראשונים לספרי הכתובים. ולאמרי לה כנגד מקרא. משנה. תלמוד. כ"ל לפרש על דרך הגדרש בפ"ב דערובין דף כ"א נשיטה לברמים. אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. גראה שפרשה הגפן אלו בעלי מקרא פתח הממדר אלו בעלי משנה. הגט הרמונים. אלו בעלי תלמוד. ופירש"י ממדר גדול מפרש. כך משנה מפורשת יותר

ג' ע"ב) מה דגים שבים כל הגדול כו' וסיימו דהקן ר"ח פ"ה כו': שנאמר ונמשכ לגיס כו'. כ"ל שנאמר בסיפא דקרא כי אם בתורת ה' וגו' ושיין ברמב"ם: ג שנאמר כי כו' שלאמות כו' לפי זה נאמר (ישעיה כח) וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא וגו' כי כל וגו' אם מי יורה דעה וגו':

הזכירו שמו של מקום [ברוך הוא] על הבלתן: *)שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. מיד כשדבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני הש. ויש אומרים מרמזו של מקרא הוא יונה. כתיב והמזבח עץ שלש אמות. אל תקרי אמות אלא אמות. כמו יש אם למקרא. שלש. כנגד תורה נביאים וכתובים. והמרי לה מקרא. מזבח. ותלמוד. שצריך אדם לדבר בהן על השלחן. ואז קרוי שלחן אשר לפני ה'. כך פירש"י: ד הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי. ומחשב בלבו דברי הבל: הרי זה מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן לשדים. והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה מפני הליסטים. ובמה פגעים רעים. ואם היה מתעסק בדברי תורה היתה תורתו מסמרתו: ה עול מלכות. משא מלך וגזרים: דרך ארץ. עמל ופורת הפרנסה לפי שמלאכתו מהברכת: הפורק ממנו עול תורה. הלומר קבה עולה של תורה ואיני יכול לסובלה: ו עשרה שהיו יושבים בדין. גרסינן: בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר במרגלים (נמדבר י"ד) עד מתי לעדה הרעה הזאת. ילמו יהושע וכלב הרי עשרה: ומנין אפילו המשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. ג' דיינים. וכני בעלי דינים: ומנין אפילו שלשה. שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. הלב. והאויר. והמים. שהם בלבה. על אדרן יסדה. על יסוד שהרן הם מקיפים. הרי

*) כ"כ דפו"י דכתיב.

אחד ואמרו עליו דברי תורה. כאילו אכלו משלהנו של מקום ברוך הוא. שנאמר (יחזקאל מ"א) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה': ד רבי הנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה. והמהלך בדרך יחידי. והמפנה לבו לבטלה. הרי זה מתחייב בנפשו: ה רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה. נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ: ו רבי חלפתא איש כפר חניה אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם. שנאמר (תהלים פ"ב) אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפילו המשה שנאמר (עמוס ט') ואגודתו על ארץ יסדה. ומנין אפילו שלשה. שנאמר בקרב אלהים ישפוט. ומנין אפילו שנים. שנאמר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש

יותר מן המקרא. הגלו הרמונים. גדלו כל לרכן וכו'. וכן אתה מוצא באלו הבלבה ברכות. בהמיה מפורסת יותר מן הרלבונה. שלין ברלבונה אלא הזכרת המזון שהש"ז זן לותנו ובהמיה לרן טובה שהגמילנו לאחול מפריה ולבבוע מטובה. והבלבי מפורסת עוד יותר. במתפלל על המזון. זוכנו פרנסנו וכו'. גם על בנין המקדש בשיא הבלית הגאלת הארן כי בש נעבוד את ה'. ואע"פ שהלבתי לוגים להדמות ברכות המזון לדברי תורה אנ"ך. לו נמי מקרא מבנה תלמוד מכל מקום לא כתיובה דעתי בפסק הזה אלא י"ח בכך. דודאי דרבי במעון אלו בהבי מיירי. דאתו ברבינו עסקינן שאינן מברכין ברכת המזון בהיא מלות עבה מן התורה ומילי דאגדות. מילי דחכמות ניהו. כדאמרי' בפרק המניח (דף ל') מאן דבעי למהוי חכמה לקיים מילי דאגדות ולבון רש"י ורגילין בני אדם לפטור עצמן בברכת המזון: כאילו אכלו מבלהנו של מקום. שמעלה עליהם כאילו הקריבו קרבנות על דרך מה בארז"ל כהנים מבלהן גבוה קא זבו. מדרש שמואל. וכינוי מקום להקב"ה. מפורש בפ"ב מ"ט: ד והמפנה לבו לבטלה. וג"א ומפנה. והיא גירסת הר"ב שכ"כ הגעור וכו' ומחשב וכו'. וכ"כ במדרש שמואל על לבון הר"ב דגרס ומפנה וג"ג והמפנה. כתב עוד בשם ההסיד ז"ל שטעות הוא בנפל בספרים שבהוב והמבנה כי לא ימנע לו הגעור מפנה או לא. אם מפנה הייט המפנה. ואי לא למה יתחייב. ולית גנר דיפרקיניה ע"כ. ובשם הרשב"ם כתב הגעור בלילה ואפי' בבית והמהלך בדרך אפילו ביום. ובשיטה ביחידי עסקינן. אבל אין גורסין הגעור בלילה יחידי. ומשתבן לפי שמדקין פוגעים בו. ע"כ. ולדבריו יש לקיים גרסת והמפנה. וכן לפירוש הר"ר מנחם שבמדרש שמואל ואין להאריך ובדרך חיים עשה לגירסת זו עקבית ומפרש הגעור בלילה מיזון דלא לבינתא. או לגרסא. כדאמרינן בעירובין (דף ס"ה). והמפנה לבו לבטלה ואפי' ביום. ולשון שהוא נמשך אחר הבטלה ומבקש הבטול אבל הגעור בלילה היינו אע"פ שאינו מבקש הבטול כל שאינו יכן לו לומד או עוסק במלאכתו בכל הדרה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. ולגרסת ומפנה צריך לדחוק דהא דלא קאמר רק והמפנה לבו לבטלה. בלילה. מכוס דאי הכי הוה משמע במפנה לבו לבטלה כדי ביישן. ע"כ. ומיין מה שכתבתי במשנה ח': ד עול תורה. התמדת הקריאה. הרמב"ם: מעבירין ממנו וכו'. לבון הרמב"ם והמרו חרות על הלוחות. חירות על הלוחות מהולדות הזמן. ועניני המלכים. למי שמקבל ושמה מה שכתב על הלוחות. ע"כ. וכתב במדרש שמואל בשם הרב מהתיה הילהרי שהרמב"ם גורס שלאחר (שמות ל"ב) חרות על הלוחות קרי חירות ע"כ. ונמלא לבון זה בבריתה דשנו הכמים: וכל הפורק ממנו עול תורה. פירש הר"ב האומר קבה עולה של תורה ואיני יכול לסובלה ולא דמתחייב בנפשו דלעיל במפנה חמור מנותנין [עליו] עול הדאה בפורק דודאי דליתא אלא דמתחייב בנפשו דאחרן היינו אם יפגעו בו לבריים או מזיקים מתחייב בנפשו. ודמו היה נדרש מעצמו. כמו ואך אם דמכם לנפשותיכם אדרוש (בראשית ט') כדפירש"י שם אבל אפשר שלא יארעו כל רע. אבל הכא נותנין עול וכו' ולא יוכל מלבו *) מבא עולים הללו. נראה לי: ו עשרה שיושבין ועוסקים בתורה. לבון הר"ב עשרה שהיו יושבין בדין גרסינן וכן מלינו עשרה בדנין בדיני ערכין. ובנים ואחד כשקבלו עליהם. הו נמי יחיד מומחה. ע"ש בפי' הר"ב. [ומיין לקמן]: ומנין אפי' חמשה. ורשב"ם כתב מנין בלא ו"ו. וכן כל מנין הכתובים בלא בלא ו"ו הם כתובים במשנה. מד"ש. וג"ל מכוס דלא שייך לקשר הענין ולומר ומנין אלא א"כ היה כבר מונח קיים שכן הוא. ולא ביקש אלא מנין יש לו סמך מן המקרא בלבד. אבל בלא אין אין כאן מונח קיים כלל והוא מבקש למצוא הדין בעצמו שכך הוא. לכך שייך שכיר שפי למהוי מנין בלא ו"ו שאין לו קשור למעלה אלא ענין בפני עצמו הוא: דחמשה שנאמר ואגודתו וכו'. בהוס' פרק קמא דסוכה דף י"ג מקיימים גרסא זו. ומיין לקמן [והא דכתב הר"ב כשם שם הגולה עוסקים בתורה אע"ג דגרסתו שיושבין בדין. עסק התורה במש"ש הוא כמ"ש לקמן בש"ד]: אפילו שנים וכו'. ומאחר

דאפילו

ד ר"ח כו'. ומפנה כו' כמ"ש (דברים ד') ופן יסורו מלבבך וגו' וכתיב (שם) ושמור נפשך וגו': ה כל המקבל וגו'. שול מלכות כמ"ש בשילוחין (ל"ד ע"ב) הרוח קל הטהות חירות מגליות ואמרו בפ"ק דבבא בתרא (מ' ע"ב) ויחלו מעט ממשא

מלך וגו' ע"ב: ושול ד"א. כמ"ש בפ"ו דברכות (ל"ה ע"ב) בזמן שישראל עוסקים וגו' שנאמר ושמרתם אותם וגו': וכל הפורק כו'. כמ"ש (שם) ובזמן שאין עוסקים כו' שנאמר ואספת דגנך ולא עוד אלא כו' שנאמר ועבדת וגו' כ"ל כמ"ש תחת אבר וגו'

ה כל המקבל עליו עול תורה מתבטל מ' הוקם ס' י"ם. ו בשיטה שושבין ומסקק בתורה. על נכתוב ו' ס"ל וכל היפך טוב' פוכה י"ב ס"ז דלא בשום שמיה לגבל:

שנויי נוסחאות

כאילו אכלו. בכי"ק הרי כאילו.. של מקום (ב"ה). בד"ל ובדפו"י ובמבר"ב ליתא: ד (ר') חנינא. בכ"י ר' חנניה וכ"ה בכי"ק וליתא. והמפנה. בכי"ק ובסדור עבו"י ובסנה ובי' כתוי"ם: ה מעבירין ממנו. כמה בלום..מעליו. נותנין עליו. בנמה"ו ובמה בלום נוזרין.. : ו בסדור עבו"י כתב: בספרים (סדורים) אחרים ישנים מוקדמות לו המשנה המשמרת ט', יו"ד, י"א. ר' חלפתא איש כפר. בסדור עבו"י ר' חלפתא בן דוסא איש כפר ו כ"ה בסדורים אחר לפנינו. עשרה שיושבין. בכי"ק ..שהיו יושבין. בתורה. בכי"ק בדברי תורה. שכינה (שרויה). בכי"ק השכינה וליתא. ומנין אפילו. בכ"י בכל המשנה. שאפילו. ובי' הוי"ם בשם הרשב"ם. חמשה שנאמר ואגודתו וגו'. בכי"ק ובמה"ו ..שנאמר בקרב אלהים ישפוט ובסדור בני ג' ואגודתו הוא' ובי' רע"ב. איש אל רעהו. בכי"ק בטעות ..את רעהו.

תוספות הדשים

ע"ם וכן נראה שטעם ליטעם המהני' מדלא קאמר ולא מברכין ברכת המזון אבל בכתא לא משמע אם אמר דברי תורה לאיד יוצאים פא מתיב לבון ברכת המזון ועוד אמו ברייב עסקינן דלא מקיימי מצה דאוריתא וכל מסכת זו היא מוסרים ומדות ועוד לשם נקט בלבה ופירוש הרב"ם הוא דתוק.

(ממהורש"ם ז"ל):

[ונגלין מבמות דפוס ד"ם אחר בסניא דברי הר"ה כי בזה"ל ע' בתנ"א ר"ם ק"ע ע' בתי"ע ד"ה ולא אמרו וכו' מיהו יש לייבב ע"ם מ"ם המנ"א סי' קל"ב סק"ב בשם הב"ח בשם בל ז' מיקן זימנו ג' מיכא למיבר דמתני' בז' מיקן מיירי בלין מבריכים בהמ"ז ולכן קאמר שבבהמ"ז דהיינו כשאכלו שם אלו. בכ"ל):

ראשון לציון

כי נקט בלבה לפי בשהם שולחן ליכה בלבה לזימון. ע"כ: עוד יש לומר דוקא בלבה הוי אפשר דלית בהו הד דגמור כולתא סנהדרין ג'וכן בתעתי מבם הכם לאחר:

*) כ"ה בתוי"ע דפוס ראשון ונדפוסים הדשים תקנו אלא עוקן מפשא, והתוי"ם הפס לישנה דקא (שעיה מ"ו. כ'.)

אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'. ומינין אפילו אחד. שנאמר (שמות כ') בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך. ן רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו. שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר (ד"ה א' כ"ט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך. רבי שמעון אומר המהלך בדרך ושונה. ומפסיק ממשנתו. ואומר מה נאה אילן זה. ומה נאה ניר זה. מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו: ח רבי דוסתאי ברבי יגאי משום רבי מאיר אומר כל השובח דבר אחד ממשנתו.

דאפילו תרי תלתא מבעיא. מהו דתימא דינא שלמא בעלמא היא ולא אתיא בסיגא. קמ"ל דדינא נמי הייגו תורה. וכי מאחר דאפי' תלתא. עבדה מבעיא. עבדה קדמה בסיגא ואתיא. תלתא עד דיתבי. גמרא פרק קמא דברכות דף ו' והדאתמר התם קאמר לה ולא אתמר התם חמשה. ובמד"ש כתב דבעבדה נגב. ר"ל עומד כביכול והם יושבים. מבא"כ בחמשה דלא כתיב נגב: ומנין אפי' אחד. עיין מה שהבאתי במשנה ב'. גמ' דברכות הנתא חד תנ מבעיא וכו': שנאמר בכל המקום וגו'. כבר כתבתי לעיל מה שכ"ל בזה הכלה איכא למגרס שנאמר יבא בדד וגו'. והיינו בגמלא בכאן בפי' הר"ב כי גטל עליו לגון סבר וכו' וכן בפירש"י בעדותו של בעל מדרש שמואל. ולא כדינו אבר דן לגרסו בפירש"י לעיל. וכמו שכתבתי שם בס"ד. ואע"ג דהתוס' מקיימין גרסא והגודתו בחמשה כמו שכתבתי לעיל והוא ממתי דהתמר בגמ' פ"ק דברכות דף ו' מנין לבלשה וכו' שנאמר בקרב אלהים ישפוט. ובאותה מימרא עצמה איתא נמי ומנין אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו שנאמר בכל מקום וגו'. מהא ליכא למשמע. מכוס דאיכא למימר דאמתניתין ג' דלעיל אתמר הכי. וזה נראה יותר לפי' הר"ב שהרי מפרש דבמתני' דהכא גרסי' שיושבין בדין. וא"כ אחד נמי שיושב ודן מיירי וכדפירש"י לעיל. והלכך הא דאתמר התם למנין יושב ועוסק בתורה ממתני' דלעיל הוא. וקלת קשה התם בגמ' דהואיל ומתני' היא מאי קמ"ל כיון דתנינא. וא"ת ולגרסא זו דאמרן דגרס הכא יבא בדד ודומס דיינא הדין. לא קשיא דאיהו נמי כשמע הטעמא ומעיין בדיעם הרי הוא יבא בדד ודומס. כיון שאין עוד עמו שיוכל להיות מדיין עמו בדין ואדרבה בדיין יחיד הדן. קרוב הוא יותר שיהיה דומס ומעיין בלבד מאחד שהוא עוסק בתורה שאע"פ שהוא יחידי הדן שהוא גורם בפה לקיים בנפשיה (מעלי ד') כי חייס הם למולאיהם קרי ביה למולאיהם [שיהוכין ג"ד ע"א] מבא"כ לדון בלריך עיון ומחשבה: ן וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל וגו'. על אותו מעשה שקבן כסף וזהב לבהמ"ק אמר דוד פסוק זה. רש"י. ומשום דאיכא למאני דלמא דוד שאני שהתנדב לבהמ"ק שהש"י נוטה עליה בפרעות והיה בהניח ה' אלהיך וגו' אי נמי רבים שאני. לכך לא אמר כמו שנאמר כי ממך הכל וגו' לפי שאינה ראויה גמורה. דרך חיים: רבי יעקב אומר כן הגרסא בספר מד"ש ובמלא כתוב שזה ר' יעקב הוא אביו של ר"א בן יעקב שאמרו עליו במשנתו קב ונקי. וכן כ"ל לגרוס. דהא ר"ש כבר נשנו דבריו לעיל מבנה ג' ואי מבוס דדמי להא דר"מ הבוכח וכו' ה"ל לבטוחו אחר דברי ר"מ. וא"ש דר"מ קדיש לר"ש בזמן [כמו שתראה בש"פ רביעי מהעברה פרקים שבהקדמת הרמב"ם לפי' המשניות] וכיון שהם בעיס זה אצל זה ה"ל להקדים דברי ר"מ אע"פ שנמצא כן במ"ש בפ"ק דמכות מבנה ז' [ה"ה ר"ש]. ומיהו יש לומר דכיון דדברי ר"ש הם דומים ג"כ לדלעיל מיניה מבנה ד' המהלך בדרך יחידי וכו' הלכך סמכו לגבן בעיהם. [ועוד נראה לי דמעיקרא לא קושיא. שאיל ור' דוסתאי חמרה במדרש בשם ר"מ. ולא ר"מ נופיה. הלכך ספיר מקדיש ר"ש: המהלך בדרך. שהוא מקום סכנה. וי"מ דלהו דוקא אצל ה"ה בבית אצל דבדרך שכיחי אילן וניר ואפשר שיפסיק: ומה נאה ניר זה. דלא הימא דוקא אילן שהוא רואהו מרחוק ואומר מה נאה זהו ודאי שמפסיק. אלא אפי' ניר שנמצא בלבו כשהוא מהלך אפ"ה הוי הפסק. דרך חיים: מעלה עליו הכתוב. פי' בדרך חיים דסמיך ליה אקרא דרק הכמר לך דהגן לקמן וכ"כ במד"ש במשנה דלקמן אבל בכאן מפרש דסמיך ליה אבל פסוק הקיטפים מלות עלי בית. (איוב ל' ד'). דדרשוהו [הגיגה י"ב] על הפוסקים מדברי תורה ועוסקים בדברי שיחה. וכן מתורגם דבבקין פתגמי אורייתא מן לוה לבהון מבול מילי דעלמא. וכיון שכן הוא מתורגם. מלתא דפשיטא הוא. וא"ל להזכיר הכתוב בהדיא וכמך על המבין. כי אין דרך התנא לכרוב. והפסר נמי דהוא תורם בית. אילן. כמו וכל בית הבדה (נרמפית ג') בפירשו המפרשים אילן. והיינו דקבע מה נאה אילן זה ע"כ ובפירש"י כתוב הכא ל"ג מעלה עליו הכתוב דהא לא כתיב קרא. ע"כ. וכן הפתיק הר"ב מעלין עליו וכו'. אבל במשנה דלקמן הפתיק ג"כ בזה הלשון. ואע"פ דהתם מייתי מקרא דהמתר וגו'. והא דלא תנן הכא מתחייב בנפשו שנאמר וכו' כדלעיל מ"ד אלא תנן מעלה וכו' כאילו וכו' כ"ל דהכא לא הוי אלא הפסק דרך ערתי ומיד הוא חוזר אל מבנהו. אבל לעיל קאמר דמפנה לגו לבעלה. ובמד"ש מפרש בשם הר"ש אלמוכניטו דלהכי קאמר הכא מעלה וכו' להודות שר' הגיגה בן חכינאי [לעיל מבנה ד'] דבר בחיים אבר ל' המקום והזמן הגאות אל ההתבודדות ע"כ. ולפירוש הכני שכתב הר"ב דהכא במבבך וכו'. מעיקרא לא קשיא והדרבא דמעלה עליו הוי חדוש דלמוד תורה כנגד כולם: ח כל השוכח. לאחויי אפי' מחמת עצלות. וכמו שאפרש בס"ד. ובמד"ש כתב אפילו מחמת שהוא מרחד למצות שרף לביתו אפ"ה מתחייב בנפשו. כי מקרא מלא הוא (תהלים נ"ה) הבלך על ה' יהבך וגו' ואין נפשר רק מי שתקפה וכו': דבר אחד. שאין לך דבר אחד שאין תלויים בו דברים רבים

ולפיכך

לך בשלשה קרויין לגודה. אי נמי מצינו שלשה קרוין לגודה. לגודת אוב שהם שלש קלתים. ויש ספרים שכתוב בהן ומנין אפילו ממשה שנאמר ולגודתו על ארן יסדה. שאדם לוגד בידו אחה שיש בה ה' אלכעות. וכלל אלכעות שביד קרוין לגודה. וברהב המקרא הוא אומר הבוגה בשמים מעלותיו. כלומר הבגינה שהיא בשמים יורדת למטה לארץ כשיש בה לגודה עוסקים בתורה. ומנין אפי' ג' שנאמר בקרב אלהים ישפוט שהדיינים הם ג': כי גטל עליו. לגון שכך. הרגוס וסכות ותעל כלומר שהבגינה כובשת עליו: ן תן לו משלו. לא תמנע מלהתעסק בחפצי שמים. בין בגופך בין בממונך שאיכך עתן משלך. לא מגופך. ולא מממונך. שאתה וממונך שלו: מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל בריה בעלה. אלא שדבר בהווה שדרך הולכי דרכים לדבר במה שרואים בעיניהם. ויש הומרים דהשמעינן רבותא דאע"ג דע"י כן הוא מבדרך ברוך בשלה לו בשולמו. הע"כ מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו מפני שהפסיק ממשנתו: ניר. הלש המהריבה. כמו ניר לכם ניר (ירמיה ד'): ח כל השובח דבר אחד ממשנתו. בשביל שלא חזר עליה מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו שמתוך שבהתו הוא בא להתיר לא

ר' דוסתאי ברבי יגאי כיון דכל השכחה כו' מגמות ל"ע ע"ב ע"ב:

שנויי נוסחאות

(ויקשב ה' וישמע וגו'). בכי"ק ובמתי"ו ויקח: ן רבי אלעזר (איש ברתותא). בד"ל ר' אליעזר... בכי"ק ובמתי"ו ר' אלעזר בן יהודה. וכ"ה בנכודות (ל"ז ע"ב) (ובס איש ספר ברתותא, ובירושלמי דמלי לכם ס"ה ספר בירתותא, ובפי' מ"ר"ו בשם המכילתא בכלם פ' ויושב ספר תותא): בנוה בלוס ר' אלעזר בן יהודה ולא. וכן בדוד הוא אומר. בכי"ק וכן הוא אומר בדוד. ר' שמעון. בכי"ק ובכי"מ ובכה"ו ובסמוכים ובר"י ר' יעקב ועי' הו"ש, אך בספר יבות עולם מקיים הטעמא ר"ם בכן בזוכר כתב כעין דברים אלו ע"ש. המהלך בדרך. ולא יחידי אלא לפי' מחבורה כו' (פי' מה"ו וכ"ה בר"מ) כמשנתו. בכי"ק ובמתי"ו משנתו. מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה. בכי"ק מה נאה אילן זה ב' פעמים; בכי"מ ..ומה נאה ניר זה מה נאה דירה זו בהעתקת כי"מ בבנוה בלוס בא שדה בקוס ניר.. מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. עי' הו"ש. ובפי' מה"ו מבטא קלת בהיתה לפנינו במכבה ..שני הקוסמים סלות כו' ע"ב: בכי"ק מעלין עליו כאילו. וכ"ה בר"ע; בר"י הר"ו מתחייב בנפשו ולא מעלה עליו הכתוב וכן מבנה ג' זו בפי' מהו"ו: ח ר' דוסתאי. בכי"ק ר' דוסתי. ברבי יגאי. בד"ל ובמבנ"ב בר.. וכ"ה במשניות ד"ק; ובמשניות ד' כי"ו ווייגלא ופרלא ורבי.. ובעבקדמתהרא"ש לס' זרעים בפ"י. משום ר"מ אומר. בכי"ק אומר משם ר"מ אומר ואר כיותר. כל השוכח דבר אחד ממשנתו. בכי"ק ובמתי"ו תלמיד חכם שהוא יושב ושונה ושכח דבר אחד.. ועי' הו"ש ד"ה כל כו'.

תוספות חדשים

ן בשנת ומנין אפילו אחד כו' לכאורה לא מובחא מילתא כיל מדנקט לגון יחיד. דהא הכאן סובא דנקט אלו לגבא על כל יבאל ונראה דלא מייתי

ראשון לציון

ח בפסנה כל השוכח דבר אחד כו' מגמות ל"ע ע"ב ע"ב ל"ש ועיין ס"ל:

באורי הגר"א

וגו' ובדרך הכי בול אלכות ואול ד"ה ובכבדת ר"ספת כל"ל: ן ושונה. כמ"ש בכ"ל דתנינא (ל"ב ע"ב) כל הפוסק כו' שאמר הקופסים וגו'. ובפ"ה דב"ב (ע"ש ע"א) כל כשרים מד"ת פי' שאמר מפתם יאלא וגו':

מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר (שם) ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך. הא אינו מתחייב בנפשו. עד שישב ויסירם מלבו: ט רבי הנינא בן דוסא אומר כל *ישראת*) חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר כל *שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת: י הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו).

ולפיכך בדבר אחד בשבח נתקיים פן תשכח את הדברים. מד"ם. ול"נ דכתיב השמר לך ושמור לכל דבור: עד שיכב ויסירם מלבו. כלומר שיכב ויפנה לבו לבטלה ובזה יסירם מלבו ואע"פ שאינו מתכוון בע"י כך יסורו מלבו. דהא לא כתיב פן תסירם הלא פן יסורו. ומאליהם מבמע. והכי דייק ליבנא דמתני' מדלא קתני יכול אפי' לא הסירם לפי שלא נתמעט אלא הקפה בלבד. אבל הסרה דממילא נמי בלהזהרה דפן יסורו. כך פי' בדרך חיים. ומ"מ צריך להלק בין הסרה דהכא ע"י שיכב בטל לבין המפנה לבו לבטלה דנעיל [מפנה ד'] לאותה גרסא דגרסי' והמפנה דהוה מלהא בלפי נפשה וקתני עלה דמחייב בנפשו. ואילו הכא לא קתני אלא מעלה עליו הכתוב כאילו וכו' ולפיכך אני אומר דג' אלוקות בדבר אחד במתכוון להסיר ד"ת מלבו. ובחלוקה זו לא מיירי תנא דידן ולא ר' חנינא בן הכינאי. אבל זה בכלל כל הפורק עול תורה דר' חנינא בן דוסא. חלוקה שנייה מתכוון ומבקש שיסור ד"ת מלבו ושיכבתם אבל אילו לא ישכבתם הוא ניחא ליה רק שרוצה

יותר בבטלה מבעסק התורה ומבקש והוזר על הבטלה וזהו המפנה לבו דר' חנינא בן חכינאי וקאמר דמתחייב בנפשו. והחלוקה הבליטית היא שאינו רוצה יותר בבטלה מכד"ת. אבל כבכא דבר בטלה לידו יושב בטל ומתרבל בזה מלחזור על למודו וחלוקה זו היא דמתני' דידן שיכב ויסירם מלבו דהייטו שע"י שיכב בטל הוה הדברים מוסרים ע"י כן מלבו. כנ"ל: ט בל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו'. כתב הר"ב שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו וכו'. ובהכי מיתרץ דלא פליג אהדלל באמר בפ' דלעיל מ"ה אין בור יראת חטא. דהכא במחשבה קאמר ולא בפועל. באין בור יודע איזהו חטא שיראת ממנו אבל במחשבה יכול להשוב ולירא מכל דבר שיהיה חטא. ועיין לקמן מבנה י"ז [ד"ה אם אין חכמה]. ובמד"ם מדייק ריבא לסיפא דמדיוקא דריבא מבמע שאם באו כאחת אין חכמתו מתקיימת. ומדיוקא דסיפא מבמע דאם באו כאחת מתקיימת. ותירץ דהא אמרינן [נדה ט"ו:] בגוזרין עליו אם יהיה חכם או טפש. והכתא לא אמר כל שיראת חטאו וכו' אלא לבטל הגזרה הזאת. ואם יראת חטאו קודמת אפי' הגזרה מיהא מפש מקיימין בידו חכמתו. כראמרי' [במס' מגילה] [דף ו' ע"ב] לאוקמי גרסא כיבתא דבמיא ואם חכמתו קודם וכו' אולא למד ע"מ לעבוד. הנה אע"פ בהגזרה מיהא חכם מבפסין אותו ואין חכמתו מתקיימת על הטון אבר חטא אלא למד תורה לבמה דהייטו לבמור ולעבוד [ותוכל להתקיים הגזרה בבאר עניינו שיהא חכם ולא בלמוד התורה כ"כ בבבא הבניה] ואם באו בייחס כאחד מניחים אותו כפי טבעו כפי הגזרה באם היא שיהיה חכם מתקיימת. ואם שיהיה כיפש אינה מתקיימת. ע"כ. וכתב עוד דאיה דגרסי כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל באין יראת חטאו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת ובדבור כל בחכמתו וכו' דוחה גרסא זו: שיראת חטאו. כי אין לדיק באדן אשר יעבה טוב ולא יחטא. ולהכי קאמר שיראת חטאו. שיראת מן החטא שהוא מוכן שיחטא ולא קביא דה"ל למימר כל שיראתו מהחטא קודמת וכו'. דרך חיים. ועיין בר"פ דלקמן [נד"ה] הכובש את יצרו: כל מעשיו מרובין מחכמתו. כתב הר"ב הכא מיירי בגזרין במלות עשה. וא"ת קודמין מיבעי ליה כמו שיראת חטאו. ובמד"ם כתב בשם רבינו יונה דקשה איך אפשר שיהיו מעשיו מרובין מחכמתו במה שאינו יודע איך יעשה אלא במה שמקבל על עצמו לעבוד כל הדברים אשר יגידו לו החכמים ולא יסור ימין ושמאל. הרי זה מעשיו מרובין מחכמתו. כי מפתה מעלה עליו כאילו קיים כל התורה כולה. כיון שבדעתו לקיים מה שיאמר לו החכם. וכן מפורש בהגהות הר' נתן [פל"ג] דתנן התם כל שמעשיו מרובים מחכמתו שנאמר נעשה ונשמע שהקדימו נעשה לנשמע וקבלו עליהם הכל קודם שחכמתו מרובה ממעשיו אלא יאמר אשרינו הלכה והק ימנה. ע"כ. והכתא מהורן בפיר דמרובין הייט קודמין בעניין נעשה ונשמע והא דלא נקיט קודמין. לפי שהא"ל שיקדמו המעשים בעצמם. שהרי אינו יודעים אלא הקבלה שיקבל עליו לעבות היא שתקדם. וכשמקבל הרי מקבל הכל יותר ממה שילמוד למולם. ולפיכך תנן מרובין שכיון להשמיענו זאת שהקיימה היא הקבלה. והקבלה היא במרובה מהחכמה ובהכי נמי אין מקום לבאלים שנמצאו חכמים הרבה בחומות חכמתם מרובה ממעשיהם וחכמתם מתקיימת כמו בשאבה השאלה בדרך חיים. ותירץ המבמיתו בשהם בני אדם וכו'. ושוד תירץ דהכא בחכמת התורה ביאר וכו'. ולדידן מתיקרא אינה שאלה דכיון שהמרובים הוא בקבלה. אפשר שחכמיהם קיימו וקבלו עליהם להתנהג ע"פ ההכמה הייט שילמדוה. ולפיכך חכמתם מתקיימת בהם: ובכל בחכמתו וכו'. יש מתלוצים וגורסים כל שאין מעשיו וכו'. ואין צריך לאותו החירון שחירצו גבי כל שיראת חטאו וכו' דשייך נמי הכא. וקל להבינו. מד"ם: י בל שרוח הבריות נוחה הימנו. פירש הר"ב כל מי שהאוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה. וכן פירש"י ובמד"ם בשם הרבב"ם שנאמר (משלי ג') ומצא חן ושכל טוב בעיני ונו' ואומר (תהלים קי"ג) וחסד ה' מעולם ועד עולם על ירא אותו שכל מי שמבין עליו הוא בל חסד. בידוע שהוא ירא שמים: [נוחה הימנו. ובהא ליבנא תנן בסוף מס' שביעית דאם הכמים נוחה הימנו. ובם כתבתי לשון הר"ב ולבון רש"י

*) בלו' הבנו מתוכר אל הסוכר — הנא ובטרו ירלתו ירלת תנא לעמר ירלתו מהתא. וכמו בבה"ק אלילי כספו (ישעי' ב' כ') מתבנות אוכ (ירמי' ב' י"ה) וע' תו"ע.

ציונים

כל שרוח הבריות נוחה: מופקנת בנטנת פ"ג מ"ד:

שנויי נוסחאות

מעלה עליו (הכתוב). נכי"ק מעלין עליו ולית ולן ליתה בכע"נ. (כל ימי חייך). במתי"ו ובכי"ל. (בנפשו). נכי"ק ובמתי"ו ובכי"ל ליתה. ט ר' חנינא. נכי"ק ר' הנניה. וכל שחכמתו קודמת. עי' הו"ב סדיס אל שיראת חטאו כו'. (הוא היה אומר) כל שמעשיו. במתי"ו וכל שמעשיו וליתה ועי' בדבור הסמוך. (וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת. במתי"ו ליתה והוסיפו אמו"ל בסדר אלפיגו, לולם מהפי' שם מבמע בהסדר היה כאן כל שחכמתו מרובה ממעשיו א"ח מתקיימת וכל שמעשיו כו' וכן נראה בכן היה בסדר במבנה שבמתי"ו ולכן נא שם וכל (כו'ו) שמעשיו כו'. ולפי"ז יולי גם סמלות הוא היה אומר בעיקרו שם יתר עם הדבור כל שמעשיו כו' (מן מתקיימת עד מתקיימת) אך גם במבנה הסמוכה ליתה למלות אלה. ועי' בדבור הקודם. עי' תו"ע ד"ה וכל שחכמתו כו': י (הוא היה אומר) כל שרוח. במתי"ו ליתה ועי' בדבור הקודם. הוספת בכיות פ"ג מניא זה בשם ר' יהודה ובהוספת כ"ה בראשונה וכ"ו ווין בשם ר' עקיבא אבל שם יש הוספה בה שרוח עצמו נוחה בשלו סימן יפה לו אין רוח עצמו נוחה בשלו סימן רע לו.

תוספות חדשים

הנא ביחיד בעיסק בתורה הנגלית בהני בבר נאמר הרב אל הבדים כו' הע"ג דומין דלא אתרבי ליה

ראשון לציון

יבול אפי' תקפה עליו. כו' מנחות שם ל"ח ע"ב: ר' תו"ת ד"ה כל בחוות הבריות כו'. בכל מי במסך

באיר הגר"א

ט כל שיראת כו'. בס"ם (תהלים קי"ח) ראשית חכמה יראת ה' וגו': כל שמעשיו ט'. בס"ם נס"ב דבבה (ל"ח ה') מאי דכתיב וכיה תמונת עקר וגו' ואפ"ה אי יראת ה' כו' וכם ויאמר לאדם הן יראת ה'וגו' ועתה וגו': י בל בריות כו'. בס"ם

תוספות רעק"א

פ"ג ט [אות ו] בפשנה שיראת חטאו הכר חכמתו מתקיימת. באבות דר"נ פס"ב שנא ותהלים קי"א ראשית חכמה יראת ה': [אות ז] שם שמעשיו מרובין כו' חכמתו מתקיימת, באבות דר"נ שם שנא' נעשה ונשמע:

בפירוש כענין החזקת טובה. ובפרק הזהב [ריש] דף מ"ח פירש"י שם נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה ודעתם טוחה עליהם. וסמכו על יהו ע"כ. ולכאו בפ"ק דקידושין סוף דף י"ז וקאי אהאי דבעיית אין רוח חכמים טוחה עליהם ביחד. אין דעת רוח חכמים טוחה עליהם כמעשיו כלומר אין מחזיקין לו טובה וכו' כמ"ש בסוף בבעיות. והמיהגי על מה שפירש"י בפרק הגוזל קמא דף ל"ד ע"ב במקבל מבעלי הטובה שאין רוח חכמים טוחה סימנו. שאין רוח חכמה וחסידות בקרבו. ע"כ. אכן ראיתי במפרשים כתובים בסוף בבעיות שהגיה שם במכבה רוח**) חכמה]: וכל שאין רוח הבריות וכו'. לריכא תרוויהו דאי תנא ריסא כל שרוח וכו' הוה אמינא הא כל שאין וכו' ליכא למשמע דאפשר שאין רוח הבריות נוחה הימנו בשביל שאות עוטה אל קלה שהחרון מהחסידות. ואפי' הכי רוח המקום טוחה הימנו. קמ"ל. ואי תנא סיפא כל שאין וכו' הוה אמינא הא כל (ביש) [שרוח] וכו' ליכא למשמע לפי שאפשר שרוח הבריות טוחה הימנו. לפי שמרחה בעצמו סימני טהרה. ובקרבו ישים אלהו. קמ"ל. דסימן מובהק הוא בשני הפנים. בין החיוב. בין הבלילה. ומעמא דכתיב [יחזקאל ל"ו] ואת רוחי אתן בקרבכם הרי רוח הבריות רוח המקום. ולא קאני שרוח כל הבריות טוחה וכו'. דלא חיישינן למיעוטא. כדאשכחן במרדכי [מגילה פ"ז]. שנאמר [אסתר י'] ורצוי לרוב אחיו ולא לכל אחיו וכו'. מד"ש: ויין של אהרים. פי' הר"ב מוכן לבו של אדם וכו' כי בשחרית האדם הוא עצל מחמת השינה. ובערב כבר הוא יגע מבקש לנוח. ובאחרים האדם בכחו ביותר מד שהוא שמח לגמרי. דרך חיים: יא המחלל את הקדשים וכו' אין לו חלק לעולם הבא. ובכלל אפיקורוס דהכא ברים חלק דאין לו חלק לעולם הבא אתינהו לכל הני. כ"כ במד"ש. ובדרך חיים כתב שאפשר שהן בכלל אין תורה מן הבמים דהכא ופיין לקמן בסמוך וי"ל ג"כ דהכאו דפרק חלק אפילו יש בידו כל התורה והמצות אין להם חלק לעוה"ב. אבל הני דהכא דוקא אם חלי זכאי וחלי חייב. ואלו חמש הם בכלל המובות מכריעים לכף חובה. ופירוש זה נראה עכ"ל. ומש"ש בפ"ק דקידושין ולקמן סוף פ"ד: המחלל את הקדשים וכו'. בפרק חלק דף נ"ט [פ"א] ת"ר כי [דבר ה'] בזה וכו' (במדבר ט"ו) מכאן א"ר אלעזר המודעי המחלל את הקדשים וכו' כלשון המבנה. ופירש"י דמחלל ומבזה בכלל כי דבר ה' בזה. וכתוב בפירש"י הכא דהמלבין לא קרשיב בפרק חלק. ולא ידענא הימי מפיק ליה מקרא מכ"ל אבל בגרסת ספרים שלנו איתא נמי בפרק חלק. ובמד"ש מפרש דאיתיה בכלל כי דבר ה' בזה. שהרי מבזה הבירו ברבים ואין לך אפיקורוס גדול מזה פ"כ. ול"ג שהוא בכלל כי דבר ה' בזה לפי שהאדם נבראה בצלם אלהים והרי הוא דבר ה' כלומר עניין ה' וגלמו. ודבר יאמר על ענין. כמו הלא דבר הוא (שמות ט' י') ועוד כי ויאמר אלהים נעשה אדם נמי מאמר הוא. הוי כי דבר ה' בזה. ["כדאמריק בפ"ד דר"ה דף ל"ב והמתיקו הר"ב ברפ"ה ברכות נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו. (תהלים ל"ג ו')]: והמלבין וכו'. כתב הר"ב המתביים פניו מחדישות תחלה. וי"מ דגרסינן והמחדים במבנה. וכן נמלא במקצת פירוש רש"י: והמגלה פנים בתורה וכו'. כתב הר"ב כגון המתרגם ומזרעך וגו' ואין זה פשוטו של מקרא. וכך פי' במ"מ פ"ד דמגילה. וכם האריכתי בזה בס"ד. ומ"ש עוד הר"ב ובכלל זה הדורש דרשות על חופי. מסיים רש"י כמבנה [סנהדרין ל"ט] שהיה דורש למה לו למשה לכתוב והחמנע היתה פלגש (בראשית ל"ו): אף ע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב. כתב הר"ב ולא חזר בתשובה וכו' אע"פ שבא

*) כ"כ ד"ר בא דבר זה אחר דבור והמבר בריתו. וע' ב"ג. **) וכ"ם רוח חכמה גם בגמ' ב"ק בם בכלי מיבכן.

תוספות חדשים

תבר מוב לו רב לעמוד פעם אחת מכל מקום היא מלבה דלא מבחתא אבל מבחתא בפיר דיחיד עוסק לבח בעצמה מרבבה מרבבה ולא בעבבה ביחיד אח"כ הם חכם ומבין

באורי הגר"א

(מעלי ב') ויאלה תן ובכל מוד בפיר אלקים ואדם: שונה בל בחיים. כמ"ש (מעלי כ' ו) הדלת תסוב על ציר ועל ובו' הר"ב: ויין של אהרים. כמ"ש (קהלת י) אשרך ארצנו' בגבורה ולא בשתי ועי' אהרים: ושיחת ילדים. שבעולם מדיח"ם ואדם נמשך אחריהם ואל לא יחוס ובו': ישיבת בנו'. כמ"ש אמה בחיים ובו' כי אם גו':

יא המחלל את הקדשים. בהגהות מיי' פ"ה מ"ב ומיי' פ"ב מ"ב ומיי' פ"ב מ"ב ומיי' פ"ב

בחור בשעורותיו בחורות איך צריך להקל עצמך כל כך אלא תעמוד לפניו בנחת וביישוב: **והוי מקבל** וכו'. נגד כל אדם בין ראש בין הבחורה העמוד בשמחה. מקבל כמו מקביל מתרגום נגד קבל. פירוש אחר הוי קל לראש בראשיך כשאתה בחור. הוי קל לעשות רצון בוראך. ובזקנותך כשהשחרו פניך מפני הזקנה תהא נוח לו: **יג** משורת סייג לתורה. המשורת שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה הם גדר וחזוק לתורה שבתב. פעל ידיהם אנו מביאים כמה מצות איך יעשו אותם. כמו בסכת בסכת בסכות שיש חסרים ואחד מלא בממנו אנו לומדים להשיר סוכה בג' דפנות וכנון מועדי ה' אשר תקראו אתם שכתב חסר בג' מקומות. ללמד אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפילו מוטעים: מעשרות סייג לעושר. דכתיב עשר תעשר. [תענית ט'] עשר בשביל שתתעשר: נדרים סייג לפרישות. בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירה שלא יעבור. מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך. וע"י כן הוא סובב את שני יצרו: סייג לחכמה שתיקה. במה אנו קיימין אי בשתיקה מדברי תורה הרי כבר כתוב והגית בו ונו'. אי בשתיקה מרכילות ולשון הרע וקללה דאורייתא מיהו. הא היינו מדבר שלא בשתיקה מדברי הרשות שבין אדם לחברו שיש לו לאדם למעט הדבור בהם כל מה שאפשר. ועליהם אמר שלמה

יב לתשחורת. והוי מקבל את כל האדם בשמחה: **יג** רבי עקביא אומר שחוק וקלות ראש. מרגילין לערוה. משורת סייג לתורה. מעשרות סייג לעושר. נדרים סייג לפרישות. סייג לחכמה שתיקה: **יד** הוא היה אומר חביב אדם שנברא

בצלם אלהים. תיכפות חדשים

כו' ל"ל אם לא מלא כן בלמוד לו ע"ב לריך ללמוד ביחידי ומעבה מרכבה סיינו בסמיין בסמוה הקודם בכם המפרשים כפי' המפרשים על זה אמר הכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי ואתה מעבה מרכבה שא"ל ללמוד אלא ביחיד אפ"ה לבוא אליך ובכרכיך: מאמ"ו הגיון הגדול אב"ד וא"מ מוסר"ר שאול ז"ל: **יג** בתוי"ם ד"ה משורת כו'. אבל הרמב"ם כו' בס"ם דיוק דף כ"ה איתא בהדיא הלי לפי' מזידין: **יד** בתוי"ם ד"ה חביב כו' הקדה גר הוסב כו' הוא ביקבל אותם בפני בלבה הבריות (הרמב"ם):

ראשון לציון

יג תי"ם סד"ה בעשרות סייג לעשיר כו' ל"ל ובאמת פירש כו' לשון תלמד לירא את ד' אלהיך. ע"כ. ועיין הוספות קדושין כ"ד ע"א ד"ה אלא:

באורי הגר"א

בה זה סגלה פנים בתורה ואת מלאתו הכר זה הספר ברית בשר הכתת בעולם הזה תכרת בעולם הבא. מכאן לאמר ר' אלעזר המודעי כו': **יג** משורת כו'. כמ"ש במגילה (ג' א') ובדרים (ל"ז ע"ב) ויבינו במקרא ונו': מעשרות כו'. כמ"ש בפ"ק דתענית (ט' ע"א) שכל בשביל שתתעשר כו' ובתוני לה ונו': נדרים סיי. כמ"ש (תהלים קי"ט) נשבעתי ואקימה ונו' וכמ"ש בפ"ק דנדרים (מ' ע"א) לזהרו עליו ונאמר (רות ג') הי בתי שבי ונו' ואמרו (ביה דנה פ"ו וס"פ אחרי) ליתן נשבע כו': סיג לחכמה כו'. כמ"ש (משלי י') ומשך בפיהו מבקיל וכן (שם י"ז) הוסך אמריו יודע דעת ונו' אותם שפיהו נגון:

*) כ"ה בדברי המעתיק שם אך בתוי"ם בד"ה כתב הרמב"ם והבוה אחה ובד' המשנה תקנו חרב והיפו לה המלה הרשב"ם ונדפוס ראזענקראנץ בשנו והדפיסו הר"ב (בר"ח),

יג שחוק וקלות ראש. בכ"ל מ' בשפים פ"ה מ' פ"ה ת"ל דנה פ"ג מ"ו פ"ב מ"ה דנה ה"ו: סיג לחכמה שתיקה מ"ל שם ה"ב:

שנויי נוסחאות

האדם. בד"ל אדם: **יג** מרגילין לערוה. בכ"ל וכ"מ וכפ' מתי"ו מרגילין את האדם.. (בסורת סייג לתורה). בכ"ל וכ"ל בא דבור זה אמר הדבור מעשרות כו': בכ"ל הוא היה אומר מסורות.. בכ"מ לי"ה. (מעשרות סייג לעושר). בכ"ל ליה ושי' תוי"ם: **יד** חביב אדם שנברא בצלם. בנוה בלוס בצלם אלהים.

יב לתשחורת. בד"ל אדם: **יג** מרגילין לערוה. בכ"ל וכ"מ וכפ' מתי"ו מרגילין את האדם.. (בסורת סייג לתורה). בכ"ל וכ"ל בא דבור זה אמר הדבור מעשרות כו': בכ"ל הוא היה אומר מסורות.. בכ"מ לי"ה. (מעשרות סייג לעושר). בכ"ל ליה ושי' תוי"ם: **יד** חביב אדם שנברא בצלם. בנוה בלוס בצלם אלהים.

יב לתשחורת. בד"ל אדם: **יג** מרגילין לערוה. בכ"ל וכ"מ וכפ' מתי"ו מרגילין את האדם.. (בסורת סייג לתורה). בכ"ל וכ"ל בא דבור זה אמר הדבור מעשרות כו': בכ"ל הוא היה אומר מסורות.. בכ"מ לי"ה. (מעשרות סייג לעושר). בכ"ל ליה ושי' תוי"ם: **יד** חביב אדם שנברא בצלם. בנוה בלוס בצלם אלהים.

לערוה. פי' הר"ר יונה כלומר אבל טבע רשע והירשה הוא סייג לערוה שכל המבנה הזאת מדברת בסייגים ע"כ. והא דלא תנן הכי בהדיא כמו בהיוך. משום דבהכי אשמעינן טובא. דשחוק וקלות ראש מרגילין בהרגל המידי. משא"כ אלו תנן הסייג לערוה הוא טבע ראש והירשה. לא הוה משמע מינה אלא דשחוק וקלות ראש מביאין לידי ערוה. אבל לא שמרגילין כ"כ במד"ש: מסורת סייג לתורה. מ"ש הר"ב אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידים. אתם אפי' מוטעים. בגמ' בפ"ב דר"ה דף כ"ה. ופירש"י שוגגים מאליהן כשבורין שהוא רצוי להתעבר. מוטעים ע"י עדי שקר. ע"כ. והא דמזידים. כך העתיקו ג"כ התוס' דף כ"ב בד"ה להטעות וכו' אבל הרמב"ם בספ"ב מהל' קידוש החדש העתיק אנוסים: מעשרות סייג לעושר. במד"ש דשמשנה ירושלמית גורס מעשרות סייג לתורה ופירש שפ"י כן יוכלו מקבלי המעשר להחזיק בתורה וללמדה שמאמרם ז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי תרומה [וכבר כתבתי במשנה פ"ז דפ"ק דמעשרות [שהוא] שם לכלל המתנות] והר"ר ישראל פי' דכתיב (דברים י"ד) ואכלת לפני ה' אלהיך [ונו'] מעשר דגנך ונו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך. ע"כ: נדרים סייג לפרישות. פי' הר"ב בזמן שאדם מתחיל בפרישות וכו' מקבל עליו בלשון נדר וכו'. עמ"ש ברש נדרים בדבור בנדרי כשרים וכו': סייג לחכמה שתיקה. אלא אמר שתיקה סייג לחכמה כמו בהיוך. שכן דרך לשמות כך באחרון לחודיע שהוא אחרון. כ"כ בדרך חיים. ובמד"ש כתב דבאמי הא לפי שאין שום סייג לחכמה כי אם השתיקה בלבד. ולהכי תני סייג קודם. כלומר סייג החכמה אינה אלא שתיקה. משא"כ איך דאע"ג שכל אחד סייג לאותו דבר. מ"מ יש לאותו דבר ג"כ סייג אחר מלבד זה: שתיקה. פירש הר"ב מדברי הרשות וכו'. ועליהם אמר שלמה (משלי י"ז) גם אויל מחרש חכם יחשב. ומכיון שהאויל כשמחרש יחשב לחכם. שמעינן מינה דכל השותק הרי הוא חכם. ועוד דלעיל מינה כתיב חכך אמריו יודע דעת יקר רוח איש תבונה ועליה קאי גם אויל ונו' ולפי שלשון המשנה סייג לחכמה. ניחא נמי להר"ב למינקט קרא דכתיב בה חכם: **יד** חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה וכו' שנאמר בצלם אלהים עשה את האדם. פירש"י חביב אדם שנברא בצלם. לכן מוטל עליו לעשות רצון קונו. ע"כ. ובכל אדם אמר ר"ע. וכמו שהוא הרחיב בממנו הבית שהוא נאמר לבני נח לא לבני ישראל לבדם ורצה ר"ע לזכות את כל אדם אף לבני נח. ומאמר מלא אמר הרמב"ם בפ"ח מהלכות מלכים [הלכה י']. וז"ל לזה משה רבינו ע"ה מפי הגבורה לכוף את כל בני העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח. וכל מי שלא יקבל יהרג והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכ"מ וכו' כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן. הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעוה"ב. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן. מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה. והודיענו ע"י מרע"ה שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם. ולא [ל"ל אלא] מחכמיהם. עכ"ל. ומשמה אני תמה למה זה רחקה הדרך מן המפרשים ולא רצו ללכת בה לפרש דברי ר"ע שאמר מאמרו כלפי כל אדם כי אם לישראל בלבד. וכמשנו במאמרם ז"ל אתם קרויים אדם וכו' והרי זה דרש על דרש. ובזה נכנסו בדוחק ענין הנצם שבדיה לראיה. אבל בעיני זו הדרך דרך סלולה ומרווחת כי בא ר"ע להישיר לכל בני עולם כאשר נצטוינו מפי מרע"ה כדברי הרמב"ם. ואם בכפיית חרב הרג ואבדן נצטוינו כ"ש בכפיית דברים. להמשיך לבם אל רצון קונם וחפץ צורם. יזכרם לטובה. יכתם חביבים שנברא בצלם להורות נתן בלבם. כי זאת תורת האדם לעשות חוקי אלהים ומשפטיו מלא אשר הוא שה כדברי הרמב"ם דהאויל שחבבו לברא בצלמו. לכן מוטל עליו לעשות רצון קונו כפירש"י. והשתא אתי שפיר דנקט להך קרא. הע"פ שיש כמה מקראות הקודמים אליו שנאמר נעשה אדם בצלמנו. אבל זה המקרא הוא שנאמר בני המצות שנצטוו בהם. לכך הביא זה הכתוב שכן אמרו הש"י בעשה המצוה אשר צוה אותם כי בצלם אלהים עשה את האדם ולבני נח נאמר הכתוב. ולבני נח

[נויקין ח"ב]

אמר

אמר ר"ע דבריו הללו. ואחי נמי כפיר שאמר בנברא בצלם. וחסר הנסתך שאות אלהים האמר בכתוב. ואילו נבי בנים אמר בנקראו בנים למקום. והיינו טעמא שזו נ"כ מדברי התוכחה לאויבים ואומר שהם נברא בצלם ובאיזה צלם נברא בצלם אלהים כאומר שהבריאה היתה בצלם אלהים אבל הוא ואינם מקיימים מצותיו ואע"פ שאם מקיימים אינם מקיימים מפני אבר זה לאותם אלהים. הנה הם הסרים מהותר צלם אלהים. ועוד מענין צלם בעצמו שהוא כפירוש הרמב"ם בתחלת ספר המורה שהוא ההשגה הכללית אבר בו יתייחד האדם. ונתעלם באמתת מה שהוא והנה תכלית ההשגה הכללית הזאת הוא ידיעת אלהים כפי האפשר בכח האדם והשגתו. ולפיכך נתחבר החכם הבלם הזה בלא אמר אצלם בצלם אלהים לפי שהם הסרים באמת מידיעת אלהים והכתוב שאומר בצלם אלהים עשה לומר שכן נברא כלומר שהא היתה סוגת הבריאה שהאדם שיהא לו השגה בכלית מגעת לידיעת אלהים. אבל לפי שבאמת לא ידעו ולא יבינו ובחשיכה יתהלכו ולא יגלה השגה אל הפועל מן הראוי שיאמר שנברא בצלם. ולא בצלם אלהים אחרי שהשגה שהיא ספגת אלהים לא נשלמה. ואין בהם אלא הכנה בלבד. ואיהה ראוי לפקיה צלם בלתי הנסמך שהוא אלהים. זה נראה לי בפי' מאמר ר"ע. ולפי זה מדוקדק יפה המשנה שאמר זו הבל לפוי וכו' כמו שאב ר בם בם"ד. ישוד בגם בזה יש נ"כ חבה יתירה נודעת ביסראל שאע"פ שבבר חבבם כמו לכל אדם בצלם אלהים האבר עשהו בו. הע"פ לא זז מהבבן עוד ביתר שאת ויתר עז שנקראו בנים למקום. וזה שאת ומעלה יתירה. ובכלי חמדה היא התורה האבר נתן להם. וזהו עוז. כענין שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן. [ב"ברכותו ז"ל בפרק פרה חטאת [בזנחים דף קי"ח] על התורה]: שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם. ולא הביא מקרא (שמות ד') בני בכורי ישראל שהוא קודם. לפי שאותו מקרא הפסד לפרשו על אותו הדור בלבד שרצה להוציאם ממצרים הם שחבבם להוציאם ממצרים וקראם בני. ומצוה לדורות הבאים. לכך הביא זה המקרא. שנאמר אצל מצות בעצמותו בה לדורי דורות עד עולם חוק ולא יעבור לא תתגודדו וגו' שהם חובות הנוף הנוהגים בכל מקום ובכל דור ודור. וקראם בנים. כך נ"ל. ובמד"ש פי' בשם ההסיד ז"ל שלכך הביא זה המקרא לפי שבו הודיע ליסראל בעצמם שהם בנים. כמ"ש בנים אתם וגו'. וכן לעיל בצלם אלהים עשה את האדם הודיע לבני האדם בעצמם. וכן לקמן בלקח טוב נתתי לכם ע"כ. וזה ילדק לפי' הרמב"ם בהבה יתירה נודעת. אבל לפי' הר"ב דלא דייק נודעת להם. אלא נודעת כלומר גלוי לכל. אין הראיה מזה שנאמר להם אלא שנגלה ומפורסם לכל בא עולם ילדק יותר מה שפירשתי: בלי המדה. היא התורה שנקראת חמדה כמ"ש (תהלים י"ט) תורת ה' תמימה וגו' וכתיב בתריה הנחמדים מזהב ומפז רב. כך פי' במדרש שמואל שהם הר"ר יסראל ז"ל. ול"נ שלכך קראה בכאן כלי חמדה. לפי שמדבר שהם נברא העולם. ובבריאת העולם נאמר המדה כמו שתקנו חז"ל בברכת שבת לומר המדת ימים אותו קראת. ושעמיה מתרגום ירושלמי דמתרגם ויכל וחמיד והשבה. שתכלית הבריאה וכללה נחמד בעיניו יתברך. ולכן אמר עליהם כי טוב. והייט דפי' הר"ב כי לקח טוב שהיא הבריאה שנאמר בו כי טוב. ולפי שהטוב שייך בדברים הנשמים והחמדה אות יותר קרוב אל הדברים הכללים. שהחמדה הוא בנפש. לכך לא קראה כלי טוב כמו שנאמר בבריאה כי טוב. אבל קראה כלי חמדה. ומקרא מלא הוא זה. שנאמר (בראשית ג') כי טוב העץ למאכל וגו' ונחמד העץ להשכיל. הרי שהטוב נאמר אצל אכילה גשמית. והחמדה נאמרה אצל השכלה: **טוב** הבל לפוי והרשות נתונה ובטוב העולם כדון. על כלל העולם הוא אומר בין ישראל בין שאר האומות. וז"ש העולם. ויהיו נמי הכל. ומש"ה לא נשנה במשנה זו בתחלתה הוא היה אומר לפי שהיא נמשכת לאמר משנה הקודמת שאמר בה חביב אדם וכו' על אומות העולם כולם בכלל להמשיכם ולהשיבם אל המעלה אחר גלותו שהם כאבר פירשתי שם בס"ד. ועכשיו הוסיף תח כח התוכחה. ולעולם בשם יקרא הכל לפוי וכו' ובטוב העולם וכו' ביסראל כאומות העולם: הבל לפוי והרשות נתונה. כתב הר"ב בשם הרמב"ם שפירש הכל לפוי כל מעשה בני אדם מה בעשה ומה בעתיד לעשות. הכל גלוי לפניו. ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה אדיק או רשע כי הרשות נתונה בידו וכו'. שאין ידיעת הש"ית כידיעתנו. ואע"פ שאנו אומרים בו ידיעה כמו שאנו אומרים ידיעה בנו. אין זה אלא בשתוף גמור. וכמו שאין בנו כח לדעת אמתת מציאתו יתברך כמו שנאמר ההקר אלוה המצא אם עד תכלית שדי המצא (איוב י"א ז'). כך אין בנו כח להשיג ולמצוא דעתו כי הוא ודעתו אחד. לא כדעת האדם שהוא ודעתו שנים. הוא שהגביה אומר כי לא מחשבותי מחשבותיכם. אלו דברי הרמב"ם בסוף הח' פרקים שהקדים למס' זו. ובטי בחבורו פ"ה מהלכות השובה. ומשולם בספרו המורה פרק עשרים מהלק השלישי ובסם האחרון. [והראב"ד השיג עליו בספ"ה מהלכות השובה וז"ל. לא נהג זה המתבר מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות וקושיות והניח הדבר בקושיא והחזרו [לאמונה ושוב היה] לו להמיח הדבר בהמיחות התמימים ולא ישורר לבם ויניח דעתם בספק. ואולי בעה אחה. יבא הרהור בלבם על זה. עכ"ל. ואני אומר שנהג מנהג החכמים. והם חכמים ז"ל (כי זה שאמר) [אמרו מאמר כיו"ב] שלא השלים שאמר עליו הראב"ד. הרי מבנה שלימה שניטו ברים פרק ב' דחגיגה כל

המשכל

בין הבל צפוי פיי' פ"ה פל' פ"ה: והרשות נתונה פיי' פ"ה:

שנויי נוסחאות

(חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם). נסדור עניי' ..בצלם אלהים וכ"ה נוסח בנוס; נכי"ק ונסדוריס כ"ו (שסיו לפני נעל עפרי"ו) ונסדור רפ"ו ליתה כ"ז; בחתיו ובר"ו ליתה לולי שנברא בצלם. ועיי' תוי"ט ונפי' מה"ו. שנאמר בצלם. נכי"ק ופמה"ו ובר"ו ..בי בצלם. נודעת להם (שנקראו בנים למקום). נמה"ו ובר"ו ליתה. חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה. נמה"ו ובר"ו ..הסדה שבו נברא העולם וכ"ה נכי"ק (ונס ליתה לולי חסדה כלו ונכמון). (חבה יתירה כו' נברא העולם). נמה"ו ליתה: **טוב** הבל צפוי נעיון (ע"ל סעד) נגיא נוסחא הבל צפון (ע"ל שנאמר מכנה זו והסמוכה) וכ"ה נכי' מה"ו.

הוספות הדשים

טוב בתוי"ט ד"ה הבל לפוי (ב') כל ובטי בתכונו כו'. וה"ל כרמב"ם פרק ב' מהלי יסודי התורה הלכה י' הקב"ה הוא ביודע וכו' הדבר עצמה בכל אחד ואחד זה אין בה בפה לאומנו ולא באחון לשמוע וכו' עיין שם באריכות:

ראשון לציון

יד תי"ט ד"ה שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם ולא הביא מקרא בני בכורי כו' [ומגלן לדורות הבאים. לשון בכורה זו מיוחד למיוחד הלה בכר ליא פיא שוד בם פ"ה ע"ב וכן פ"ו ג' ע"א דבכולהו מייחי בני בכורי יסראל על דורות אחר דור שלא ממצרים ע"ב וכו"ל לאתוי בכל אתון הקומות קרא בנים אתם אבל לגיי הרי"ם בשם מד"ש מיהלן ובייון יש סדר למשנה: בתי"ט ד"ה בלי המדה היא התורה כו' ושעמיה מתרגום ירושלמי דמתרגם ויכל וחמיד כו' פי' ישלימו: **טוב** במשנה הבל לפוי והרשות נתונה. כתב הר"ב בשם הרמב"ם כו' והראב"ד הביג עליו כו' ואני רומר שנהג מנהג המחכמים כו' ובייון רבינו סימן קיא שהאריך בזה בדברים שהאיישנים על הלב. ועיין יסל"מ:

באורי הגר"א

יד שבו נברא העולם. כמ"ש (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ סוכ שמים וגו' ואמרו (ע"ל פ"ה ויי' זוכ"ק) בהלכות ברא אין ראשית אלא אמתה בלכתיות חכמה: **טוב** הבל לפוי. כמ"ש (ירמיה ל"ב) הממני יפלא כל דבר וכיוצא בזה; והרשות כו'. כמ"ש (דברים ל') ראה נתתי לפניך וגו' ובחרת בחיים וגו' ואמרו ברכות (ל"ג ע"ב) הכל בידי"ש חוץ מיראת שמים ושאם יסראל מה וגו':

אמר ר"ע דבריו הללו. ואחי נמי כפיר שאמר בנברא בצלם. וחסר הנסתך שאות אלהים האמר בכתוב. ואילו נבי בנים אמר בנקראו בנים למקום. והיינו טעמא שזו נ"כ מדברי התוכחה לאויבים ואומר שהם נברא בצלם ובאיזה צלם נברא בצלם אלהים כאומר שהבריאה היתה בצלם אלהים אבל הוא ואינם מקיימים מצותיו ואע"פ שאם מקיימים אינם מקיימים מפני אבר זה לאותם אלהים. הנה הם הסרים מהותר צלם אלהים. ועוד מענין צלם בעצמו שהוא כפירוש הרמב"ם בתחלת ספר המורה שהוא ההשגה הכללית אבר בו יתייחד האדם. ונתעלם באמתת מה שהוא והנה תכלית ההשגה הכללית הזאת הוא ידיעת אלהים כפי האפשר בכח האדם והשגתו. ולפיכך נתחבר החכם הבלם הזה בלא אמר אצלם בצלם אלהים לפי שהם הסרים באמת מידיעת אלהים והכתוב שאומר בצלם אלהים עשה לומר שכן נברא כלומר שהא היתה סוגת הבריאה שהאדם שיהא לו השגה בכלית מגעת לידיעת אלהים. אבל לפי שבאמת לא ידעו ולא יבינו ובחשיכה יתהלכו ולא יגלה השגה אל הפועל מן הראוי שיאמר שנברא בצלם. ולא בצלם אלהים אחרי שהשגה שהיא ספגת אלהים לא נשלמה. ואין בהם אלא הכנה בלבד. ואיהה ראוי לפקיה צלם בלתי הנסמך שהוא אלהים. זה נראה לי בפי' מאמר ר"ע. ולפי זה מדוקדק יפה המשנה שאמר זו הבל לפוי וכו' כמו שאב ר בם בם"ד. ישוד בגם בזה יש נ"כ חבה יתירה נודעת ביסראל שאע"פ שבבר חבבם כמו לכל אדם בצלם אלהים האבר עשהו בו. האע"פ לא זז מהבבן עוד ביתר שאת ויתר עז שנקראו בנים למקום. וזה שאת ומעלה יתירה. ובכלי חמדה היא התורה האבר נתן להם. וזהו עוז. כענין שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן. [ב"ברכותו ז"ל בפרק פרה חטאת [בזנחים דף קי"ח] על התורה]: שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם. ולא הביא מקרא (שמות ד') בני בכורי ישראל שהוא קודם. לפי שאותו מקרא הפסד לפרשו על אותו הדור בלבד שרצה להוציאם ממצרים הם שחבבם להוציאם ממצרים וקראם בני. ומצוה לדורות הבאים. לכך הביא זה המקרא. שנאמר אצל מצות בעצמותו בה לדורי דורות עד עולם חוק ולא יעבור לא תתגודדו וגו' שהם חובות הנוף הנוהגים בכל מקום ובכל דור ודור. וקראם בנים. כך נ"ל. ובמד"ש פי' בשם ההסיד ז"ל שלכך הביא זה המקרא לפי שבו הודיע ליסראל בעצמם שהם בנים. כמ"ש בנים אתם וגו'. וכן לעיל בצלם אלהים עשה את האדם הודיע לבני האדם בעצמם. וכן לקמן בלקח טוב נתתי לכם ע"כ. וזה ילדק לפי' הרמב"ם בהבה יתירה נודעת. אבל לפי' הר"ב דלא דייק נודעת להם. אלא נודעת כלומר גלוי לכל. אין הראיה מזה שנאמר להם אלא שנגלה ומפורסם לכל בא עולם ילדק יותר מה שפירשתי: בלי המדה. היא התורה שנקראת חמדה כמ"ש (תהלים י"ט) תורת ה' תמימה וגו' וכתיב בתריה הנחמדים מזהב ומפז רב. כך פי' במדרש שמואל שהם הר"ר יסראל ז"ל. ול"נ שלכך קראה בכאן כלי חמדה. לפי שמדבר שהם נברא העולם. ובבריאת העולם נאמר המדה כמו שתקנו חז"ל בברכת שבת לומר המדת ימים אותו קראת. ושעמיה מתרגום ירושלמי דמתרגם ויכל וחמיד והשבה. שתכלית הבריאה וכללה נחמד בעיניו יתברך. ולכן אמר עליהם כי טוב. והייט דפי' הר"ב כי לקח טוב שהיא הבריאה שנאמר בו כי טוב. ולפי שהטוב שייך בדברים הנשמים והחמדה אות יותר קרוב אל הדברים הכללים. שהחמדה הוא בנפש. לכך לא קראה כלי טוב כמו שנאמר בבריאה כי טוב. אבל קראה כלי חמדה. ומקרא מלא הוא זה. שנאמר (בראשית ג') כי טוב העץ למאכל וגו' ונחמד העץ להשכיל. הרי שהטוב נאמר אצל אכילה גשמית. והחמדה נאמרה אצל השכלה: **טוב** הבל לפוי והרשות נתונה ובטוב העולם כדון. על כלל העולם הוא אומר בין ישראל בין שאר האומות. וז"ש העולם. ויהיו נמי הכל. ומש"ה לא נשנה במשנה זו בתחלתה הוא היה אומר לפי שהיא נמשכת לאמר משנה הקודמת שאמר בה חביב אדם וכו' על אומות העולם כולם בכלל להמשיכם ולהשיבם אל המעלה אחר גלותו שהם כאבר פירשתי שם בס"ד. ועכשיו הוסיף תח כח התוכחה. ולעולם בשם יקרא הכל לפוי וכו' ובטוב העולם וכו' ביסראל כאומות העולם: הבל לפוי והרשות נתונה. כתב הר"ב בשם הרמב"ם שפירש הכל לפוי כל מעשה בני אדם מה בעשה ומה בעתיד לעשות. הכל גלוי לפניו. ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה אדיק או רשע כי הרשות נתונה בידו וכו'. שאין ידיעת הש"ית כידיעתנו. ואע"פ שאנו אומרים בו ידיעה כמו שאנו אומרים ידיעה בנו. אין זה אלא בשתוף גמור. וכמו שאין בנו כח לדעת אמתת מציאתו יתברך כמו שנאמר ההקר אלוה המצא אם עד תכלית שדי המצא (איוב י"א ז'). כך אין בנו כח להשיג ולמצוא דעתו כי הוא ודעתו אחד. לא כדעת האדם שהוא ודעתו שנים. הוא שהגביה אומר כי לא מחשבותי מחשבותיכם. אלו דברי הרמב"ם בסוף הח' פרקים שהקדים למס' זו. ובטי בחבורו פ"ה מהלכות השובה. ומשולם בספרו המורה פרק עשרים מהלק השלישי ובסם האחרון. [והראב"ד השיג עליו בספ"ה מהלכות השובה וז"ל. לא נהג זה המתבר מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות וקושיות והניח הדבר בקושיא והחזרו [לאמונה ושוב היה] לו להמיח הדבר בהמיחות התמימים ולא ישורר לבם ויניח דעתם בספק. ואולי בעה אחה. יבא הרהור בלבם על זה. עכ"ל. ואני אומר שנהג מנהג החכמים. והם חכמים ז"ל (כי זה שאמר) [אמרו מאמר כיו"ב] שלא השלים שאמר עליו הראב"ד. הרי מבנה שלימה שניטו ברים פרק ב' דחגיגה כל

המשכל

ובטוב העולם נדון. במדת רחמים והעפ"כ אין הכל שוין במדה זו לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרבה במעשים טובים יהיה לו רחמים מרובים. והממעט במעשים טובים ממעטים לו ברחמים. פירוש אחר והכל לפי רוב המעשה. לפי רוב מעשיו כל אדם הוא נדון אם רוב זכיות זכאי. אם רוב עונות חייב. ורמב"ם פירש הכל לפי. כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות הכל נגלו לפניו ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה לדיק או רשע כי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין שם דבר שיכריחהו כלל וכיון שכן הוא בטוב העולם נדון להפרע מן הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקים. שהתורה חטא בדלתו רובץ שיעמד. והצדיק היה לדיק ברצונו. ורצוי שיקבל שכר. והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם שכל ומתמיד בעשיית הטוב כך שכרו מרובה שאינו דומה המחלק מהם אחוים לצדקה במאה פעמים לנותן אותם בפעם אחת. וגרסת רמב"ם היא. והכל לפי רוב המעשה הכל לא על פי המעשה: **טז** הכל נתון בערבון. רגלוה דבר גם אינו ערבון שיש [סוכה נ"ג ע"ב]. לאחר דמתבעי חמן מזכיין יתיה: ומגודה

ובטוב העולם נדון. והכל לפי רוב המעשה: טז הוא היה אומר הכל נתון

והייטו טעמא דממילא מבמע באין כאן תשובה מדלא ביאר התשובה אבל עכ"פ כאשר מוכח מדבריו שנאמרו בלשון אע"פ כבר העיר על ענין סתירת דבר הכמוס בו. עוד ראה זה ראיתי מלאתי במד"ר בפ' בראשית בפרשת כ"ב בענין הריגת קין והבל וז"ל אמר ר"ש בן יוחאי קשה הדבר לאמרו ואי"א לפה לפרשו. לבני אתליטין שהיו עומדים ומתנוצצים לפני המלך אין רוצה המלך פירשן לא רצה לפרשן נתחזק אחד על הברו והרגו. והיה מצוה ואומר מאן יבעי דינא קדם מלכא כך קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה עכ"ל. הרי ממש כדברי הרמב"ם שהעיר על המלך שיסול לפרשן כי ידע ורואה שמתנוצצים ולא פירשן אלא שקשה הדבר לאומרו ואי אפשר לפה לפרשו ואפ"ה לא נמנע האלהי שהכם רשב"י מלהעיר על זה. ומה שלא אמר הרשב"י כן על חטא האדם המוקדם שהיה יסול הקב"ה להפרישו. כ"ל שי"ל כי בקין והבל רמוזה הבחירה. שהם רומזים על היצרים הבאים בשתם הבחירה תלויה ולר טוב ורע"ר. כמבואר בסורה ה"ב פרק ל'. סוף דבר הרמב"ם השיב אשר דבר ונגע מנהג החכמים והבלמים התנאים האלהיים זלה"ה] ובמדרש שמואל כתב דמעיקרא לא קשיא לפי בידיעת הש"י היא כלופה ומביט העבייה שעושה האדם והרי אין רחיית האדם למעשה אולתו. מוכרחה העשיה ההיא. כך לפיית הש"י מעשה האדם. אינו מכרחתו. ואין שייך לומר ביודע מה שעתיד יעשה האדם. וא"כ מוכרח שיעשה. כי לפניו יתברך אין קדימה ואיחור שאינו בתוק הזמן. ובהב שהר"ם אלמשגיחו כתב שזהו דעת הרמב"ם עצמו בהבדילו ידיעתו מידיעתנו שהוא בזה הלד בעצמו בידיעתו היא תמיד בהווה ואין עתיד לפניו יתברך. אבל הכל הווה וכמו שבערינו ידיעת ההווה אינה מכרחת. כן ידיעתו תמידי בהווה ואינה מכרחת. אבל הספק שביד הבריות בזה לפי שאין אנו יכולים לשייר איך תהיה ידיעתו תמיד בהווה אף מה שהוא עתיד בערינו. ולכן הבריח הרמב"ם שאין ידיעתו בידיעתנו. ובלא נכתבם בזה. והייטו נמי דהנן הכל לפוי בלשון עבר כי הכל גלוי לפניו. לא מביט בעתיד עכ"ד [ודע שזה שאמר המר"ם בידיעת הש"י היא כלופה ומביט העשיה שעושה האדם וכו' הן הנה מסקנת דברי הראב"ד [שם] שאומר בידיעת הש"י בידיעת האלטגמיים וכו'. אך מבייש וכל זה אינו שוה. עוד דע שאף להראב"ד הקדימו בכבראה זו הגאון רב סעדיה בספר האמונות באמר הרביעי ממט. כי שם כתב קרוב לזה הענין. ואין להאריך עוד]. ובדרך חיים כתב דלאחי הכן לפוי ולא לופה לפי בידיעת הרשות באינו רוצה בשם נ"ב לפוי. ולופה היה מבמע שמבקש לראות ובראות הרי כתיב והבט אל עמל לא תופל [חבקוק א' י"ג] ע"כ: ובטוב העולם נדון. מפרש הר"ב בשם הרמב"ם דהפי פירושו שכיון שכן הוא שהרשות נתונה בטוב העולם נדון וכו'. אע"פ שפירוש זה פירוש טוב הוא לא נמנא בדבריו בפירוש הרמב"ם שבדיוק זה לשונו ואמר בדין הש"י עם בני אדם אמנם הוא בחסד ובטוב לא כפי הדין הראוי אליהם כמו שבאיר יתברך מדרכיו ואמר אחר אפיס לצדיקים ולרשעים ואמר הגביה [המשורר] טוב ה' לכל [תהלים קמ"ה ט']. מ"ב: והכל לפי רוב המעשה. בפירוש אחר שכתב הר"ב לפי רוב מעשיו של אדם נדון וכו' עיין בזה [מ"ם] כוף פ"ק דקידושין. ומ"ב שהרמב"ם מפרש לפי מה שאדם עושה ומתמיד וכו'. ושנראתה והכל לפי רוב המעשה. אבל לא אע"פ המעשה. לא ידעתי זו מנין לו שאינו מוכרח. ולשון הרמב"ם כך הוא. אמר שהמצות לא יגיעו לאדם לפי רוב גודל המעשה. אבל לפי רוב מספר המעשים כו' וכן בתורה אין שכר וכו'. ואל זה הסקם יאמר לפי רוב המעשה אבל לא לפי גודל המעשה. ע"כ. נראה שמדקדק מלת רוב שלא אמר גודל. ובמד"ם שכתב גם כן שכך גירסת הרמב"ם לא מצאתי עצמו הוא אלא עד מפי עד שדבריו שם לקוחים מדברי הר"ב אע"פ שלא כתבם בשמו. וראיתי במד"ם שכתב שם בשם הר"ם אלבקר דיש גורסין ובטוב השולם נדון אבל לא ע"פ רוב המעשה ומפרש שהכונה כי העולם נדון בטוב בהן בחסד וברחמים. אבל לא ע"פ רוב מעשה בני אדם. באם היה רואה רוב המעשים היה העולם אבד ונפסד. ע"כ. והוי יודע דמכל מקום נפרשין מן האדם לפי מעשיו [נ"ק כ'.] שהאומר הקב"ה והרן הוא יוותרו מעוסי אלא מאריך אפיה. ודן העולם בטוב שלא יהא אבד ונפסד. ונבי דיליה לעתים יחשיב אלו יתברך זכרו נגא. ועיין בכוף פ"ק דקידושין: **טז** הוא היה אומר הכל נתון בערבון וכו'. אע"פ שנם זו המכנה כמית על כל העולם ומשכת לדבריו הראשונים באמר הביב אדם וכו' שאמרו על כל האדם שבעולם וכמו שפירשתי שם בשם"ד ובלשכך שנה הכל לפוי וכו' בלא הוא היה אומר. באין כאן בני דברים אלא הכל נמשך זה מזה כמו

שבתני

לפי (רוב) המעשה. ר"ק ליתא. ועי' ברמב"ם גירסת הרמב"ם וכ"ה בשמו גם בר"י ונפי' מ"ת ז"ו ועיין בהוי"ם ובשם מסר"מ הלבזר הגיה הגיסתא התעלם נדון אבל לא ע"פ רוב המעשה וכ"ה בהר"י בגליון ובפי' מחז"ו: ובגליון המשמוחה ד"פ ודל"ק כ' ניה אבל לא לפי רוב המעשה:

תוספות חדשים

בתוי"ם ד"ה ובטוב העולם כו' לא נמצא כדבריו בפי' הרמב"ם כו'. אבל בתנורו בהלכות תשובה פ"ה הלכה ב' כתב וז"ל וכיון שכן הוא נמצא זה כתוצאה הוא הפסיד לא עצמו כו' ע"ם ולא הפסיד שלוה כיון סר"ב כלן:

באורי הגר"א

ובטוב כו'. כמ"ב (תהלים ס"ב) ולך כ' חסד כי אתה גו' וכמ"ם בפ"ק דר"ה י"ז ב') בתהלה ואמת ו"ח"ל ורב חסד: והבל כו'. כמ"ם (שם) כי אתה תשלם וגו':

לקוטים

טז ברע"ב ד"ה הכל וכו' רגלוה וכו' ואין סכוונה במ"ם הכל נתון וכו' כל בני אדם ד"ל הולל כל חייהם כדלקמן אלא ר"ל בכל דרכיו כל אדם ובניינו. (כ"ל)

בעבדתי גם סם בס"ד. והגה גם זו המצוה בכל בחי עולם מדברת. אפ"ה נכנס בה הוא היה אומר לפי שמצוה זו היא חלה תוספת ביאור למצות הכל לפוי וכו' בלא בא עכביו לומר חלה מכל על בהעולם נדון בטוב. וכן פירש הר"ב על כל הרוצה ללות וכו' דהייטו והרצות נתונה לבעל. וקאמר הוא היה אומר. כלומר בעלמו היה אומר ביאור דבריו. או הני קאמר הוא היה אומר בלשון אחר. וכמה"ב בכס החסיד ז"ל דהכל נתון בערבון הוא כנגד הכל לפוי. כלומר בחט"פ שהכל לפוי ויודע הש"י בעומי רע לא משלם כדי רשעתו מיד כי הכל נתון בערבון כלומר שיש לו ערבות בלא ימלא מידו. וכן יש לפרש לפי פי' הר"ב דרגלוהי דאינש אינון ערבין: והגבאים. לשון הרמב"ם מכל על המות ובאחר עונשים וכו' כלשון הר"ב במשנה פרוסה: מדעתו ובלא מדעתו. וכמה"ב בכס הרמב"ם דאית דגרסי מדעתן ובלא מדעתן. והיא עיקר ושב אל הגבאים וכנון ההיא דתגינה [פ"ק דף ד'] [פ"ב] היכי יכלת לה וכו'. א"כ ליהוי במיגא. הייטו מדעתן ובלא מדעתן אלא במשא הקב"ה. ע"כ: והדין דין אמת. פי' הר"ב שהון הקב"ה בא בברוניא עם בריותיו. פי' הערוך בכח ובפעולה. ע"כ. וכמה"ב בכס הרמב"ם דבמצוות כתיב והדן דיין אמת. ובכס הר"ר אפרים דיש גורסין והדן דין אמת. ויש גורסין והדיין דיין אמת: והכל מתוקן לטובה. פי' הר"ב לאדיקים ולהחד רשעים וכו' מלבד הבטיין לעיל מכנה י"א ובריש פרק הלק. ועיין בספ"ב דשביעית: יון אם אין תורה אין דרך ארץ וכו'. פי' הר"ב דרך ארץ מבאי ומתנו יפה וכו' ואם אין דרך ארץ כוף בתוריתו מבתכתה ממנו. ולא בא אתנא לומר על קדימה ואיתיר בלריך שיקדם האחד לחברו שאם אתה אומר כן אין גם אחד מהם (לא) יהיה במציאות. שאם אין האחד אלא א"כ שיקדם לו האחר. ואל אתה יש לו דין קדימה על חבירו נמצא שאי אפשר שימצא המאוחר בלא הקודם ובמיהם מאוחרים נמצא בשניהם אינם נמצאים. ועוד שודאי שיש לדרך ארץ קדימה זמנית על התורה. וכמו"ב במ"ב פ"ל. אלא שבוונת התנא שאם אינו לומד אע"פ שנוטל לא יהיה יפה עם הבריות. כי לא ידע כדת מה לעשות בענין חז"ל בפרק המניח [דף ל'] הלי מתן דבני למיבוי חסידא לעיין במילי דנזקין וכן אם אין דרך ארץ כלומר שאינו נוטל ונתן יפה וכו' כוף בתוריתו מבתכתה ממנו על הענין אשר חטא שהוא מחלל שם שמים שאומרים אדם זה שלמד תורה כמה מקולקלין מעשיו [יומא דף פ"ו] וכו': אם אין הכמה אין יראה וכו'. כבר פי' הר"ב לעיל במשנה ט'. במשנת כל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו בלריך שהקדוש ברוך הוא המחשבה שילמד בשביל שיהיה יראת חטא. ויש לפרש בכאן דה"ק אם אין חכמה. אז אע"פ שמחשבתו הוא להיות יראת חטא אין יראתו יראה כי לא ידע להזהר עוד וכדתנן במשנה ה' פ"ב אין בור יראת חטא. וכן אם אין יראה הייטו במחשבתו. אין חכמה. כלומר אין חכמתו מתקיימת כדלעיל משנה ט'. ובשבתא בבא זו דומה לקודמת. שבחלוקה הראשונה שבקודמת מה שהקדים בה והוא התורה. הוא סבה על הוייתו הבני והוא דרך ארץ. ובחלוקה שניה מה שהקדים והוא דרך ארץ הוא סבה לקיום הבני והוא התורה. כן בבא זו ג"כ בחלוקה ראשונה הקדים החכמה והיא סבה להוייתו הבני והוא יראה. ובחלוקה שניה מה שהקדים והוא יראה הוא סבה לקיום הבני והוא החכמה. וכן בינה סבה להוייתו הדעת שאם לא יבין על מה יתן טעם ודעת והדעת סבה לקיום הבינה שאם לא ידע טעמו של דבר הנה מה שהבין היה בלא היה. וכן הקמה סבה אל הוייתו התורה בודאי שיש קדימה זמנית לקיום הנוף על הנשמה שנפש. והתורה סבה לקיום הקמה שאם אין תורה אינו עומד ולא יהיה קמה וירעב וימות כך ג"ל. ובזו הגיעה היא עיקרית. ויש ספרים גורסין בבבא זו בחלוקה הראשונה אם אין יראה וכו' ויש לפרש לפי שיש ליראה מעלה. והיא חבובה יותר מהחכמה. בודאי בהכלית החכמה היא היראה. אבל קבה בבא הרביעית דתנן בחלוקה הראשונה אם אין קמח וכו' והיה ראוי להקדים אם אין תורה וכו'. ובד"ח מיישב לפי שבבר הזכיר בבא ראשונה בחלוקה ראשונה אם אין תורה לא ראוי לסדר עוד כן. והייטו נמי טעמא שלא הסמיך בבא האחרונה הזאת לבבא הראשונה. והואיל והיא אחרונה יש עוד טעם שלא התחיל בה אם אין תורה וכו'. שא"כ יהיה בתורה וזה גנאי להזכירה האחרונה עכ"ד. ולפי דרכו אמי אומר דלכך לא רצה להתחיל אם אין תורה וכו'. שא"כ היה הסיום אין תורה. וזה אין ראוי לסיים משום אל העמוד בדבר רע. כדפי' הר"ב בסוף מסכת מועד קטן. וסוף מסכת ידים: דעת. פי' הר"ב הוא המרחה מעשה וכו' וא"כ זש"ה (תהלים קי"ט) טוב טעם ודעת למדני הן מלות נרדפות: קמח. לא אמר חטים לא

ומצודה פרושה. יסורין ומיתה: החנות פתוחה. ובני אדם נכנסים שם ועוקחים בהקפה: והחנוני מקיף. ומאמין לכל הבא ליטול. כך בני אדם חוטאים בכל יום והקב"ה ממתין להם עד בא עתם: הפנקס פתוחה. לכתוב בה ההקפות כדי שלא ישכח: והיד כותבת. שלא תאמר אף על פי שהפקדים פתוחה פעמים שהחנוני עורך ואינו כותב הכל לכך אמר והיד כותבת: וכל הרוצה ללוות וכו'. הייטו והרצות נתונה לבעל שאין בית אדם מוכרח ללוות בלא ברצון: והגבאים. יסורים ופגעים רעים: לדעתו. פעמים שזכר את הוכו ואומר יפה בנתי: ושלא לדעתו. פעמים שבכח וקורא תגר כנגד דיין של מקום [ברוך הוא]: ויש להם על מה שיסמוכו. על הפנקס. ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסו כך היסורים הללו הן נסמכים על מעשיו של אדם המזכרים לפני המקום [ברוך הוא] אע"פ שהם נסתרים מן האדם: והדין דין אמת. שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו [פ"ז ג' ע"א]: והכל מתוקן לטובה. אחד לדיקים ואחד רשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר שנבו מהן את תוכן: יון אם אין תורה וכו'. אין מבאו ומתנו יפה עם הבריות: אם אין דרך ארץ וכו'. כוף בתוריתו מבתכתה ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא *)במולא טעם לדבר. ובינה. הוא שמבין דבר מתוך דבר אבל אינו מרגיל לו טעם. ואם אין דעת לתת טעם לדבר אין בינה. אחר שלא ידע טעמו של דבר כאילו לא ידעו ומ"מ הבינה היא קודמת לפיכך אם אין בינה אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל היאך יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח. מה יועיל לו הקמח בבילו הואיל ואין בו תורה נוח לו שלא היה לו קמח והיה מה ברשע:

*) גר"ג ד"ר שמראה. קנין

בז והכל מתוקן לטובה. מגה ע"ב נגה פ"ח: אין אם אין תורה אין דרך ארץ. כגה זני אלוהי נגה פ"ו: אם אין הבשה. מי' הגמרא פ"ה: מי מיקן י"ל: אם א. דעת. מי' הדבר שהגיע מזמר קי"ע ושי' במ"ר פ' מפשטים פ' נ"ח:

שנוי נוסחאות

בז ומצודה פרוסה. בכי"ק והמצודה פרושה. (והחנוני מקיף והפנקס פתוח). נמוס בלוס ליתן: בכי"ק ובמתו"ו ובכ"י ובכי"י „פתוחה. (וכל הרוצה ללוות יבא וילוה. בכי"ק ובמתו"ו יבא ולוה: נמוס שלוס ליתן גם אין פירוש לדבור זה בכי"י ובפירוש מתו"ו. מהזירין תדיר. בכי"ק מחזרין תמיד וכ"ה תמיד גם בכי"י ולולי גם בכי"י. מדעתו ושלא מדעתו. בכי"ק ובמתו"ו ובכי"י לדעתו ושלא לדעתו ועי' הוי"ט. והדין דין אמת. עי' הוי"ט. כתוקן. בכי"ק מותקן: יון ר' אליעזר. בכמב"ב ר' אליעזר. אם אין הבשה כו'. עי' הוי"ט. אם אין בינה כו'. אם אין דעת כו'. בכי"ק ובמתו"ו ובכי"ל הכדל אם אין דעת. אם אין בינה.. ועי' הוי"ט.

באורי הגר"א

בז ומצודה כו'. כמה שכתוב (איוב י"ח) ועל שכבה יתהלך: והיד כו'. כמה שכתוב (איוב ל"ז) וביד כל אדם יחתום: ונפרעין כו'. כמ"ש (שם ל"ד) המצמיר כו': והכל מתוקן. כמ"ש (איוב מ) יכרו עליו חברים וכמ"ש (בפ"ה) דב"ב (ע"א ע"א): יון אם אין הקמח כו'. כמ"ש (תהלים קיח) שכל שוב וגו' ואמר (משלי ב') לא לגיעה הקבא וגו' לא תכון ירחת כ': אם אין יראה כו'. כמ"ש (תהלים שם) ראשית חכמה יראת וגו': אם אין בינה כו'. כמ"ש (משלי ט"ו) לב נבון יבקש דעת ואמר (משלי כ') אם לגיעה הקרא וגו' לא וגו' ודעת אלקים תמצא. ואמר (שם ט) תהלת הכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה (שם ד') והקשיבו לדעת בינה: אם אין קמח כו'. כמ"ש בפ"ו דברכות (ל"ה ע"ב) ולפסח דנקי הגבא כו': אם אין תורה כו'. כמ"ש (דברים כ"ה) תהיה לפר לא תעבדת וגו' בדעב וגו' ובפירוש וגו' ואמר (ויקרא כ"ו) אם בחלתי וגו' בבברי לבב מעשה לתם וגו':

יח קנין. קרבנות פטוף קרויין קנין לכון קן לפור. ויש בהן הלכות חמורות כגון לא נתפרבו תובה בגדבה. לא טולה במעביה למעלה. בחטאת במעביה למטה: ופתחי נדה. הלכות נדה בהבדה וכתה וכריכה לכמור עד בתחזור לפתחה. ופעמים בהיא צריכה לעבול ל"ה טבילות לדברי האומר טבילה בזמנה מלוה: הן הן גופי הלכות. עיקר הורה בבעל פה. במקבלים עליה בכר: תקופות. ענין הלוך המזלות:

כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה. לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין. והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו. שנאמר (ירמיה י"ז) **והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה לאילן שענפיו מועטין. ושרשיו מרובין. שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו. אין מזיזין אותו ממקומו. שנאמר** (ירמיה י"ז) **והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי: יח רבי אליעזר בן חסמא אומר. קינין. ופתחי נדה. הן הן גופי הלכות. תקופות**

מיים כתיב אחור הגבר וגו' שאינו בוטח בה' מזמין לו פרנסתו אלא מרבה בגדולות ובוטח בבני אדם המחזיקים ידו. והיה כעץ שתול לעיל מיים כתיב ברוך הגבר וגו'. רש"י. וכתב במד"ש דרוח ועקירה מפורש גמי בקרא דכתיב ערער לבון יחידי. וערבה לבון מיבור לחורות דאיים ביה הרתי לריעותא שכיון שאין אילנות סביביו וגם הוא במיבור שאין סביבו שריש וגבעות. אין מונע לרוח הבא בו ויכהו עד שיזיזנו ממקומו. ובפסוק והיה כעץ שתול מבואר מדאמר ועל יובל ישלח שרשיו בזה ודאי להודיע שהוא מושרש יפה בארץ ולא יזיזהו כל הרוחות שבעולם ע"כ. ובפירוש רש"י דל"א שאין כתוב במבנה לא והיה כערער ולא והיה כעץ שתול. ויתכן בשיני שבדרשא עוסקת הר"ב והרמב"ם. דאל"כ. היה להם לפרש הראיות. אבל בדרך חיים כתב שלא בא להביא ראיה מן הכתובים אלא שאדם הגונו הבלתי הגון כל אחד נמשל באילן ולא ביקש לו ראיה על שאר המשל אלא ממילא אתיא ליה וכו': [*על מים. כך הגהתי ושאין לגרום על פלגי מים כי הפסוק שמביא הנא דידן הוא מספר ירמיה סי' י"ז [ח']. ונשתבשה הגרסא לגרום פלגי מתהלים ח' [ג'] המורגל יותר בפי כל מהפסוק שבירמיה שהוא מה שמביא התנא ושם לא נכתב תיבת פלגי. והטעם שלא הביא הפסוק שבתהלים לע"פ שדוד המלך ע"ה מוקדם לירמיה היינו טעמא בר"ל שאפילו כל הרוחות וסו' אין מזיזין לותו ממקומו. וזה יותר מבואר בפסוק שבירמיה שבו נאמר ושל יובל ישלח שרשיו] : יח רבי אליעזר הסמא גרסינן ולא כמו שכתוב בספרים בן חסמא. שהוא עצמו נקרא חכמא כדאיתא במדרש רבה פרשת אחרי [פכ"ג] שלא ידע לפרוש על שמע בישוהו ואמרו ליה דין יתקרי רבי. ואיתא לפני ר' עקיבא ולמד וכו' אמרו אתחסם ר' אליעזר וקרו ליה ר"א חסמא [*וכן נכנה ר"א חסמא במ"ה פ"ג דתרומות] : קינין ופתחי נדה. קינין מסכת שלימה היא ופתחי נדה מכנה ברים פ"ב דערכין. ן"ח"ש הר"ב שהיא צריכה לשבול ל"ה טבילות דברי בית שמאי הן בברייתא בפרק המפלת דף כ"ט אבל לבית הלל רק ל"ה. ואולי הוא טעות סופר בדברי הר"ב וצריך להיות ל"ה. אך י"ל דלהפליג אמר כדברי בית שמאי כי לא בא כאן לפסוק הלכות לכך כתר היה הדבר לפניו לעצות הפלגה. והט"פ שאינו אליבא דהלכתא שהן דברי ב"ש ועוד דהרי התוספת מסקי התם [ע"א ל"ה ס"א] דהלכה כרבי יוסי בן יהודה שאמר דיה טבילה באחרונה. וא"כ אף דברי ב"ה נדחין הלכך שפיר קאמינא דלא נתכוין הר"ב אלא להפליג שהרי אף אילו היה מנקיט לדברי ב"ה היה נמי שלא כהלכה]: הן הן גופי הלכות. לא בא למעט שאר הלכות שבתורה דהא לא ממעיט אלא תקופות וגימטריאות. אלא נקט הני לפי שהם דומים לתקופות וגימטריאות שהם חשבונות [ועיין לקמן] כ"כ בדרך חיים. וכתב עוד דלרבותא נקטינהו שאע"פ שאלו קינין ופתחי נדה הם חשבונות הבאים מחמת שפק שאירע בהם. ואילו תקופות וגימטריאות אין בחשבונות שפק אפ"ה איגהו עדיפי ע"כ. ובכ"מ כפ"ד מהלכות יסודי התורה מפרש דה"ק קינין הם דבר קל הערך ופתחי נדה מכנה טומאה דבר מצוער. העפ"כ אלו הן גופי הלכות כלומר עיקרי התורה מלד הבבר הגדול. ותקופות וגימטריאות אע"פ שמטאם דבר מעולה מאד [עיין לקמן בפירוש גימטריאות] אינם עיקרים אלא כמו פרפראות לחכמה. וכוף לבוא העתיק לקמן בס"ד: הן הן גופי הלכות. וכיוצא בזה בסוף פ"ק דחגיגה הן הן גופי תורה ומפרש בגמ' דהתם דהן והן גופי תורה קאמר. כמ"ש הר"ב שם. וה"ל דמוותם. ומבוש דר' אליעזר הסמא תלמיד רבי עקיבא היה והיה אחר החורבן כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מן העבודה פרקים שבהקדמה לפירוש המשניות. ואין לדיני קינין שייכות אלא בזמן שבה"מ קיים. הלכך אצטריך לאסמויינן דאף הן גופי הלכות אפילו בזמן שאין בה"מ קיים לפי שהתלמוד שבשם במקום עבודה היא כמ"ש במ"ב דפ"ק: גופי הלכות. ואם אלא הנן הכא גופי תורה כדהנן בסוף פ"ק דחגיגה: דהכא על הסתיקות הוא אומר. ואין מזה כלום בתורה שבכתב. אלא בהלכה שבעל פה שבגלו חכמים: תקופות. פי' הר"ב ענין הלוך המזלות. וכן פירש"י. ומל שם שמקיפים העולם בהיקף נקרא מהלכם תקופה. ובפירש"י גמלא ג"כ ל"א ענין גודל הלוך חמה והפוך [שלו] ברבוע. ע"כ. בזהו תקופה בלשון מחבבי העברונות שהוא כשתתהפך החמה ללכת מרובע הגלגל לרובע אחר. וכמ"ש הר"ב במ"ב פ"ק דסנהדרין מעברין מפני התקופה. ואף על פי שבעבור אין לורך לפי שיש סדר לשנות העבור מ"מ בימי ר"א הסמא עדיין היו מחשבין וקובעין. שמד ימי אביי ורבא לא נהגו מל הסדר. כמו שכתב הרמב"ם בפרק

לחם לפי שלא הריבו שיהיו לו חיים. שדרך להכניסם לימים הרבה: וגם לא יסתפק בלחם שהוא ליום [אחד] לו לבדו [אחד] שעליו נאמר (דברים ח"ח) **והיו חייך תלואים זה הסומך על הקב"ה [מיחות ק"ג ע"ב] אלא שהמלעם שיהיה לו קמח לקנת ימים מוכן לעצות ממנו לחם. גם שאר הצבילים נעשים מקמח. מד"ש בשם לב אחות: כל שחכמתו מרובה ממעשיו וכו'. לא פירש בה הר"ב כלום לפי שבבר נכנה ביולא בזה במ"ש ולא בא התנא הזה אלא להודיע הענין במשל נאה הזה וכן כתב הרמב"ם בפירושו כל שמעשיו מרובין בבר פירשנו ובאורנו וכו': ושרשיו מועטין. המעשה דומה לשרשים לפי שהם עיקר כדאמרי' לעיל [סוף פרק קמא] לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. מדרש שמוהל בשם הרמב"ם: שנאמר והיה כערער בערבה וגו'. לעיל**

מיים כתיב אחור הגבר וגו' שאינו בוטח בה' מזמין לו פרנסתו אלא מרבה בגדולות ובוטח בבני אדם המחזיקים ידו. והיה כעץ שתול לעיל מיים כתיב ברוך הגבר וגו'. רש"י. וכתב במד"ש דרוח ועקירה מפורש גמי בקרא דכתיב ערער בעון יחידי. וערבה לבון מיבור לחורות דאיים ביה הרתי לריעותא שכיון שאין סביביו וגם הוא במיבור שאין סביבו שריש וגבעות. אין מונע לרוח הבא בו ויכהו עד שיזיזנו ממקומו. ובפסוק והיה כעץ שתול מבואר מדאמר ועל יובל ישלח שרשיו בזה ודאי להודיע שהוא מושרש יפה בארץ ולא יזיזהו כל הרוחות שבעולם ע"כ. ובפירוש רש"י דל"א שאין כתוב במבנה לא והיה כערער ולא והיה כעץ שתול. ויתכן בשיני שבדרשא שבתוספת הר"ב והרמב"ם. דאל"כ. היה להם לפרש הראיות. אבל בדרך חיים כתב שלא בא להביא ראיה מן הכתובים אלא שאדם הגונו הבלתי הגון כל אחד נמשל באילן ולא ביקש לו ראיה על שאר המשל אלא ממילא אתיא ליה וכו': [*על מים. כך הגהתי ושאין לגרום על פלגי מים כי הפסוק שמביא הנא דידן הוא מספר ירמיה סי' י"ז [ח']. ונשתבשה הגרסא לגרום פלגי מתהלים ח' [ג'] המורגל יותר בפי כל מהפסוק שבירמיה שהוא מה שמביא התנא ושם לא נכתב תיבת פלגי. והטעם שלא הביא הפסוק שבתהלים לע"פ שדוד המלך ע"ה מוקדם לירמיה היינו טעמא בר"ל שאפילו כל הרוחות וסו' אין מזיזין לותו ממקומו. וזה יותר מבואר בפסוק שבירמיה שבו נאמר ושל יובל ישלח שרשיו] : יח רבי אליעזר הסמא גרסינן ולא כמו שכתוב בספרים בן חסמא. שהוא עצמו נקרא חכמא כדאיתא במדרש רבה פרשת אחרי [פכ"ג] שלא ידע לפרוש על שמע בישוהו ואמרו ליה דין יתקרי רבי. ואיתא לפני ר' עקיבא ולמד וכו' אמרו אתחסם ר' אליעזר וקרו ליה ר"א חסמא [*וכן נכנה ר"א חסמא במ"ה פ"ג דתרומות] : קינין ופתחי נדה. קינין מסכת שלימה היא ופתחי נדה מכנה ברים פ"ב דערכין. ן"ח"ש הר"ב שהיא צריכה לשבול ל"ה טבילות דברי בית שמאי הן בברייתא בפרק המפלת דף כ"ט אבל לבית הלל רק ל"ה. ואולי הוא טעות סופר בדברי הר"ב וצריך להיות ל"ה. אך י"ל דלהפליג אמר כדברי בית שמאי כי לא בא כאן לפסוק הלכות לכך כתר היה הדבר לפניו לעצות הפלגה. והט"פ שאינו אליבא דהלכתא שהן דברי ב"ש ועוד דהרי התוספת מסקי התם [ע"א ל"ה ס"א] דהלכה כרבי יוסי בן יהודה שאמר דיה טבילה באחרונה. וא"כ אף דברי ב"ה נדחין הלכך שפיר קאמינא דלא נתכוין הר"ב אלא להפליג שהרי אף אילו היה מנקיט לדברי ב"ה היה נמי שלא כהלכה]: הן הן גופי הלכות. לא בא למעט שאר הלכות שבתורה דהא לא ממעיט אלא תקופות וגימטריאות. אלא נקט הני לפי שהם דומים לתקופות וגימטריאות שהם חשבונות [ועיין לקמן] כ"כ בדרך חיים. וכתב עוד דלרבותא נקטינהו שאע"פ שאלו קינין ופתחי נדה הם חשבונות הבאים מחמת שפק שאירע בהם. ואילו תקופות וגימטריאות אין בחשבונות שפק אפ"ה איגהו עדיפי ע"כ. ובכ"מ כפ"ד מהלכות יסודי התורה מפרש דה"ק קינין הם דבר קל הערך ופתחי נדה מכנה טומאה דבר מצוער. העפ"כ אלו הן גופי הלכות כלומר עיקרי התורה מלד הבבר הגדול. ותקופות וגימטריאות אע"פ שמטאם דבר מעולה מאד [עיין לקמן בפירוש גימטריאות] אינם עיקרים אלא כמו פרפראות לחכמה. וכוף לבוא העתיק לקמן בס"ד: הן הן גופי הלכות. וכיוצא בזה בסוף פ"ק דחגיגה הן הן גופי תורה ומפרש בגמ' דהתם דהן והן גופי תורה קאמר. כמ"ש הר"ב שם. וה"ל דמוותם. ומבוש דר' אליעזר הסמא תלמיד רבי עקיבא היה והיה אחר החורבן כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מן העבודה פרקים שבהקדמה לפירוש המשניות. ואין לדיני קינין שייכות אלא בזמן שבה"מ קיים. הלכך אצטריך לאסמויינן דאף הן גופי הלכות אפילו בזמן שאין בה"מ קיים לפי שהתלמוד שבשם במקום עבודה היא כמ"ש במ"ב דפ"ק: גופי הלכות. ואם אלא הנן הכא גופי תורה כדהנן בסוף פ"ק דחגיגה: דהכא על הסתיקות הוא אומר. ואין מזה כלום בתורה שבכתב. אלא בהלכה שבעל פה שבגלו חכמים: תקופות. פי' הר"ב ענין הלוך המזלות. וכן פירש"י. ומל שם שמקיפים העולם בהיקף נקרא מהלכם תקופה. ובפירש"י גמלא ג"כ ל"א ענין גודל הלוך חמה והפוך [שלו] ברבוע. ע"כ. בזהו תקופה בלשון מחבבי העברונות שהוא כשתתהפך החמה ללכת מרובע הגלגל לרובע אחר. וכמ"ש הר"ב במ"ב פ"ק דסנהדרין מעברין מפני התקופה. ואף על פי שבעבור אין לורך לפי שיש סדר לשנות העבור מ"מ בימי ר"א הסמא עדיין היו מחשבין וקובעין. שמד ימי אביי ורבא לא נהגו מל הסדר. כמו שכתב הרמב"ם בפרק

כל שחכמתו מרובה ממעשיו. מרובין בהבמתו. ע"ל פנ"ל דני לאיתמר דנה פרק י"ז ושרשיו מרובין בגון זה נפרקי דלני לאיתמר פרק י"ט: יח קינין ופתחי נדה. ע"ל בכ"מ ע"ל. מס' יסודי התורה הלכה י"ג:

שנויי נוסחאות

מועטין. בכי"ק ובמת"ו מעטין וכן בסמוך. והרוח באה. בסת"ו ..בא נפי' בס ..באת; בכי"ק ..באתה. (שבג' והיה בו' תשב). בכי"ק ליתא וכן ליתא סרלי' כן הכתוב גם בסמוך וכן ליתא בגלא דרש"י ובי' הו"ל ובי' בכי"ו. אבל כל שמעשיו. בכי"ק ונפי' מת"ו ובכי"ו וכ"ל. נושבות. נפי' מת"ו י"ג נושפות. אין מזיזין. במת"ו אין מזיזות. שנאמר בו'. ע"ל: יח ר' אליעזר (בן) חסמא. במת"ו ובכי"ו ר' אלעזר חסמא וליתא וכ"ה וליתא בכי"ק (וכס הסמא) ובי' תוספ' יו"ט. גיפי הלכות. בכי"ק ובכי"מ ובכ"ו „תורה ובי' הו"ל ד"ה גופי הלכות.

תוספות הדשים

יח בתוי"ט ד"ה ר"א חסמא כו'. ובכ"מ פרק ז' מבנה ה' *)ארסיון בן חסמא ומ"מ שלא הביא שם ובי' בלתי"ל דברים ג"כבן חסמא.

*) גם שם בתוספות ד"ה ודק ליתא לגלא בן ורק נדפוסים בלתי"ל הוסיפו וסיפרו ומתמא כמבמא שם.

ראשון לציון

יח בשנה תקופה וגימטריא ו' פ' פלאות לחכמים ל"ל ה' ספרה ספרים קוד ע"כ ד"ה עד שמגיע לפ' פרשת כו' פרשת כלומר מבנה המלכל כמו פרפראות לחכמה כו':

[תוי"ט ד"ה ר"א חסמא גרסי' ולא כמ"ש בספרים כו'. דהוק מלה לבנה בספרים גם בכל גם בתוספה ג' ע"ל וגיטין ס"ב ע"ל. אלא מלה גם אבין נבמו כי' חסמא ולכן קראו לו בן חסמא אך לא אותו המעשה קראו אותו חסמא ולקבסוגיות דגמרא היו קודם המעשה ושוניות דתרומות פ"ז מ"ה ספרים ל"ב ע"א יומא י"ט ע"ב נגעים פ"ג מ"ב ופ"ג מ"ב ובקונאות פ"ה פ"ג הן בגם אחר המכבה: בא"ד ובן בנים רבי אליעזר חסמא במבנה ה' פ"ב דתרומות ופי' מ"ה מ"ב פ"ז דב"מ:

באורי הגר"א

יח קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות. פי' אף בלתי"ה דיני הקינין ובמה כל פרפראות הוא לפי כללי החשבון כי"ל בחשבון ובן בנדה ימי הזיבות והנדות והטוהר וה"א בלא כולן לכם בחלה וכל הפרפראות נעשו פ"ל כללי החשבון לזה אמר קינין כו' הן הן גופי הלכות ר"ל בחשבון תקופה וגימטריאות גם הן גופי הלכות לזה אמר תקופות כו' פרפראות להבמה: תקופות כו'. כמ"ש בפרק ד' דבבא (פ"ב ע"ב) בגמ' כי היא חכמתכם וגו':

ה' [הלכה ג'] מהלכות קדוש החדש. לכך צריך לומר שדברי ר"ת חסמ"ת הן על הידיעה מן המהלכים בלבד. ולא מה שנמצא מהם שהוא קדוש החדש. ועבור שנה. שלעניין זה ודאי שהן והן נופי הלכות הן. אבל דברו אשר דבר הוא לבני האדם שלומדים זה לדעת אותם. וביהו שלמים בחכמה. ואמר שאין זה אלא פרפראות. כך נ"ל: וגמטריאות. פירש הר"ב חשבון האותיות. כמו (ברא"ית מ"ב) רדו שמה שאמר יעקב רמז לרד"ו שמים שיעמדו ישראל במלרים. וכן (ויקרא ט"ו) בזאת"ת יבא אהרן רמז לבית ראשון שיעמוד ת"י שנים גם רש"י פי' גימטריאות חשבון האותיות וטטריקון. וכן בערוך פירוש גימטריאות שמקום אחד כותבין א'. במקום מאה כותבין ק' ע"כ. ונראה לי שהוא שם מובאל ולקוח מלשון יון שקורלוס כן לחכמת המדידה והתשבורת. והכמינו השאילו השם לכל ענני חשבון ומספר וכ"כ המפרש להלכות קדוש החודש פרק שמונה עשר [הלכה י"ג] וראיתי בדרך חיים שמפרש כך לגימטריאות דמשנתינו שרלה לומר חכמת המדידה והתשבורת ע"כ. [*כדאיתא [ברש"י] פרק כלל גדול דף ע"ה] וא"כ ראוין הדברים למי שאמרן. לפי שעל רבי אליעזר חכמתו זה העיד רבי יהושע ביודע לשער כמה טפות ים בים כדאיתא בפ"ג דהוריות דף י'. וזהו חכמת ההנדסה שהקדמותיו המדידה והתשבורת. ולפי שהוא היה אלם גם בכל אלה ראוי היה הוא שיאמר כן. ואילו אדם אחר אלא היה אלם בחכמות אין מן הראוי שיאמר כך דומנת מאמרם ז"ל ברים קהלת. ולפיכך זה הפירוש בגימטריאות שהוא בחכמת המדידה והתשבורת קרוב לכמוע. ועיין מה שהכתיב לקמן בשם המגיד. וכן זו החכמה קדומה בזמן לתקופות שבלעדם לא יריס אים את ידו ואת רגלו במהלך המזלות לדאת השמ"ס וכסיליהם. ואעפ"כ למעלת חכמת התקופה ומבאה. שנאה קודם לגמטריא אף על פי שיש לגמטריא קדימה זמנית: פרפראות לחכמה. פירש הר"ב כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה וכו' כך החכמות אלו מכבדות וכו' ואח"כ פירוש לחכמה כמו של חכמה. ולשון רש"י לפי שאינם אלא פרפראות כלומר עניני חכמה. וסוף לשון הש"מ דלשיל דלחכמה רלה לומר לחכמת הגמ' שהיא ראויה להקרא חכמה כתב להיות עסקה בפירוש מלותיו ית' ולגודל שכרה הניתן לעוסקים בה ומקיימי מצותיה. לפיכך אלו החכמות אינם אלא כמו פרפראות לה שאינם דברים עיקרים כמו היא ע"כ. וקשיא לי דא"כ בריש' נמי הו"ל למימר הן הן גופי חכמה. ומלאתי להמגיד ברפ"ח מהלכות גניבה בפירש תקופות שהיא חכמת החשבון כמו שאמרו לחשוב תקופות וגימטריאות חכמת השיעור. פרפראות לחכמה פירוש לחכמת התבונה הקרויה חכמה ובינה. ע"כ. וגם ע"ז הפירוש קשה שתקופות מבמע מהלך הכוכבים ותקופותיהם ולא החשבון. ולאיתו מלחשב תקופות אדרבה מבם ראיה שאין התקופה הוא החשבון. פרפראות שהם אחר הסעודה והרי אלו קודמים. אלא נראה ודאי דלדבריו פירוש פרפראות הדברים הרגילים לבא קודם הסעודה להמשיך האכילה וגם הר"ב מפרש ג"ז במ"ה פ"ו דברכות. והשתא דאתית להכי אמינא אמת דתקופות הייט תבונה עלמה שהוא מהלך המזלות לבא הכמים וכסיליהם ואמר שהוא עם הגימטריא הקודם אליה הם פרפראות הממשיכים לב האדם לחכמה שאין אחריה חכמה כאחר האדם. והיא חכמת האלהות. שמידיעת גלגלי הכמים ידע ויכיר הבורא יתברך כי הוא רוכב שמים. שמהגרכב יודע הרוכב. ואף לפי' רש"י והר"ב בגימטריאות שהן חשבון האותיות אפשר לפרש שר"ל לחכמה חכמת האלהות והוא שבספר יצירה ודומיו שמשתמשים מאד בחשבוני האותיות וטטריקון ולירופיהם. ולפ"ז אפשר ג"כ לומר שיון אחנא בתקופות וגימטריאות לבני הענינים ביחד שהתקופות הם פרפראות לחכמה המוסנת בעיון ובמחקר. וגימטריאות הם פרפראות לחכמת האלהות המקובלת אלינו כל זה נראה לי:

פרק ד א איזהו חכם. פירש הר"ב שראוי להתהלל בחכמתו. ויש להקשות ממה שאמר ירמיה (פ' ט'). אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וכ"ל דלא קשיא דס"ל להנא דידן בז"ש כי אם השכל וידוע אותי הוא עצמו בכלל החכמה והגבורה והעשר בזכר. וכך הוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם שהיא החכמה השכל וידוע אותי. ואל יתהלל הגבור כי אם שהיא הגבורה השכל וידוע אותי וכן העשיר אל יתהלל כי אם שהעשר הוא השכל וידוע אותי. ולכך שאל איזהו חכם וכו' וכן כולם דרך שאלה. לומר כיון שהכתוב אומר בדרך שתימה שיש חכם להתהלל וכן גבור ועשיר ויש לבאול איזהו שכיון בו הכתוב ומקור ומצא חכם שלומד מכל האדם. ופי' הר"ב שנמצא כוונתו לב"ש והייט ממש השכל וידוע אותי. וגבור הכותב יגרו והוא גבורה לב"ש אלא יחשא לפניו. אין לך השכל וידוע אותי גדולה מזו. שתלית הידיעה הזאת היא לירא מפניו ולבטוח מאותיו. ועשיר הבטח בחלקו ולא נבהל לאון ונמצא פונה כל ימיו לעבודת שמים והיא נמי השכל וידוע אותי. ולפיכך נאמר אשריך בעולם"ז ומוב לך לעוה"ב ואמרו בפ"ק דברכות [דף ת] גדול מי שנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים וכו'. וזה ג"כ מזה הטעם בעצמו אם הוא ירא שמים. ואינו מתפרק ונבהל לאון. לא יהיה פנוי לעבודת הבו"ת: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. פירש הר"ב וסיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי. כלומר הייתי למד תורה מכל מלמדי. דאין לפרש בר"ל שנעשה משכיל יותר מן מלמדיו שאין זה חדוש שלאחר שלמד האדם מלומדו הוא מתחכם ומשכיל בלמודיו ואין חדוש שישכיל יותר ממה שהשכילו מלמדיו. דרך חיים. ומ"ש הר"ב כי עדותיך שיחה לי שכל כוונתי לשם שמים כיון שכל שיחתי היה בתורה: הבובש את יגרו. יגר הרע נקרא יגר שאם לפי שקדם ובלעם בנוף הוא לבהו. מד"ש בשם הר"ר יוסף קארו. ועוד פירש שהוא יגרו המיוחד לו ונתפלם בו יותר ממה שיתעלם ויתיחד ביגר המוב כי מבע האדם טעה יותר אל יגר רע ועמ"ש מ"ע על שיראה הטעא [טו'] : שנאמר טוב אדם

לפשר

וגמטריאות. חשבון האותיות: פרפראות לחכמה. כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקטוח דרך העטג כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם בעיני הבריות:

פרק ד א בן זומא. לפי שלא האריך ימים. ולא נסמך שיקרא רבי. היו קורין אותו על שם אביו. וכן בן עזאי ובניהם שמם שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו: הלמד מכל אדם. ואע"פ שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים. ויכריס הדברים בחכמתו הוא גם"ש ולא להתיהר ולהתפאר בה:

וגמטריאות פרפראות לחכמה:

פרק ד א בן זומא אומר איזהו חכם. הלומד מכל אדם. שנאמר (תהלים קי"ט) **מכל מלמדי השכלתי. איזהו גבור הכובש את יצרו. שנאמר** (משלי טו) **טוב ארך אפים מגבור וכושל ברוחו מלוכד**

שנאמר מכל מלמדי השכלתי. וסיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי כלומר הייתי לומד תורה מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חוסם לכבודי. כי עדותיך שיחה לי שכל כוונתי היתה לשמים בלבד. וכן איזהו גבור. שראוי שיתהלל בגבורתו. הכובש את יגרו: שנאמר טוב ארך אפים מגבור. הכי הוי פירושא דקרא טוב ארך אפים הבא מלד הגבורה של כבוש היגר

ציונים

פ"ד א איזהו גבור הכובש פ"ש בר רבה לי בי פרשתא פ' ויקרא פ"ח בדרש שמואל פ"ה בדרש משלי פפ"ו:

שנויי נוסחאות

וגימטריאות פרפראות בכ"ק וכפי' מ"ת ר"ו וגיבפרייה.. ; בעיון „פרפריות".

פ"ד א הלומד. בכ"ק הלמד. השכלתי. בכמה"ו ובסדורים השכלתי כי עדותיך שיחה לי ושי' בע"כ.

לקוטים

יח בפשנה וגמטריאות כתב הרי"ש בשלם בשלה שם מובאל ולקוח מלשון יון ע"ש. והני בעבר ולא אמר מ"ש נקט הכתוב לשון מלבוות הנכרים כמו שמצא דע"ש פירושו בלשון נכרי אלו יודעים ספר ס ס ת ר ים וכן כן לפי הלקיטו וגו' שלמדו מ"ל ק בלשון יוני ר"ל דשם לשונם הקדום בתוך המבבה לדבר בלשון מול בגון זה של גימטריאות וכל כיוצא בו דא"ל לעמר דא"ל לפרש אותו הענין בלשון הקדם שאין לו שם בלשון הקדם רלה בשאר הלבוות דזה א"ל ודאי שברו השולם ומלאו נבדא בלשון הקדם וא"כ א"ל לשום דבר קטון לו גדול שלא יהיה לו שם בלשון הקדם כפי שבמו שמלב מלרוסי לוחיות ושוד שים כמה דברים שים לשם שם מפרש בלשון הקדם ו"ף על פי ק בא"ה מקומות נכתבו לו בשם בלבוות לחברות. לכן ראה בעיני שהדבר הוא כפר ממ"ש שהיינו שהיינו אלו אף שם לשון הקדם שם אותו לשון היכרי שא"ל לכל לשון ולשון שלא יהיה לו שם בלשונו הקדום הקדום והקב"ה לשלות הפלגת גדולה לשון הקדם שבו אלוי כל הלבוות כתב בתורתו קלת חיבות הרגילות בלומות הנכרים לשלות שאפש"ר שהם מדברים בו מ"מ הוא לשון הקדם שהרי נכתב בתורה ובמו כן עבו חז"ל בדבריהם בשם דברי אלהים חיים ומה יהיו ויגיעו כי אחיות חיבות אלו הם שרבי אותו בלשון הול מלבד שבאותם מעשה לו ספר שבתבו חיבות אלו הולכו לך מחבת הגמטריא לא שמטריקון לא אמרוף היוצא מהם שראוי לאותם מעשה אלו ספר (הון עשיר):

אלא. לא מצד רבות הטבע וכן מוכל ברוחו כבבא מלוכד עיר. מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובא לידו האנשים המורדים בו. מוכל ברוחו והיו הורגן: איזהו עשיר. הרהוי לו להתהלל בעבריו. השמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי שבלבה דברים מוכים הללו בזכרו לעול שהם החכמה והנבורה והעושר. הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו בעיני אלהים ואדם. ואף אם הבריות לא יכבדוהו בעבורם לכך חבר התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעצמו מה יעשה ויהיה מכובד מהאדם יכבד את הבריות: כי מכבדי אכבד. והדברים ק"ו ומה הקב"ה שהא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו מכבד את מכבדיו. ק"ו לבבר ודם: ובוזי יקלו. למדנו שעונותיהו של הקב"ה. לא אמר ובוזי אקלל אלא יקלו מעצמם. ובכבוד הצדיקים הקפיד יותר שנאמר (בראשית י"ג) ומקללך אארור: ב שמצוה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם העושה מצוה אחת. ומצוה אחרת כדי להת לו שכר על ידיהן וכן שכר עבירה וכו'. פירוש אחר שכר מצוה מצוה. שכל מה שאדם מתבבר ומתענג בעבירת המצוה נחבב לו למצוה בפני עצמה. ומושל שכר על המצוה בעבה ועל העונג וההנאה שנהנה בעבירתה: ושכר עבירה עבירה. והשכר וההנאה שמגעת לו לאדם בעבירה העבירה נחבב לו כעבירה בפני עצמה. ולוקה על העבירה עצמה. ועל השכר והנאה שמקבל בעבירה: ג אל תהי בז לכל אדם. לומר מה יוכל פלוני להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שם לחוש עליו. אל תאמר רחוק הוא ביהיה ואין לדאג ממנו: ד מאד מאד הוי שפל רוח. אע"פ שבשאר מדות הדרך האמצעית היא המשובחת. במדת הגאוה אינו כן אלא

עיר. איזהו עשיר. השמח בחלקו. שנאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה. וטוב לך לעולם הבא. איזהו מכובד. המכבד את הבריות. שנאמר (שמואל א' ב') כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: ב בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה. וברח מן העבירה. שמצוה גוררת מצוה. ועבירה גוררת עבירה. ששכר מצוה. מצוה. ושכר עבירה עבירה: ג הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם. ואל תהי מפליג. לכל דבר. שאין לך אדם שאין לו שעה. ואין לך דבר שאין לו מקום: ד רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח. שתקות אנוש רמה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו

אפיס מגבור. כתב הר"ב הכי הוי פירושא דקרא טוב ארך אפיס הבא מלך הגבורים וכו' דאלא"כ אלא פירוש דקרא טוב ארך אפיס יותר מגבור הוא קשיא למה שאם הוא ארך אפיס מלך רבות מבע אין זה טוב ל"ל: אשריך בעולם הזה. אלא תלמוד לבריות. ולעולם הבא. דמתוך שהוא נהנה מיגיעו לא בא לידי גזל ונוהל בני עולמות. רש"י: ב כבחמורה. ל"ג לה בש"א. וספרים דגרסי שתבנו מדיים פ"ב דתנן התם הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה ואי גרסינן ליה צריך לדיוק כלחמורה ובמסכת אבות בבאה לידי מאריך ישראל נמחק מלת כבחמורה: מן העבירה. ולא תנן הקלה כמו במצוה. לפי דהא דתנן קלה דייקו שהיא קלה על האדם לעשותה. וכל העבירות הם קלות על האדם לעבותן. וכולם הם הגאה להאדם לכך לא שייך למתני מן העבירה הקלה. דרך חיים: ושכר עבירה עבירה. שהשם יתברך מניחו ביד מבעו הרע. אבל לא שיעבו מן הבמים כמו שכתב הר"ב בשכר מצוה דהא המריגן ויומא דף ל"ח). (שבת ק"ה.) בא ליטהר מטייעין לו. בא ליטמא פותחין לו. וכן פירש מד"ש בשם רבינו

יונה: ד הוי שפל רוח. מד"ש גורס בפני כל אדם. ועיין במבנה י': שתקות אנוש רמה. פירש הרמב"ם *) אחריתו הוא שובו רמה. ומלאתי ביאור בזה לרש"י במגלי י"ח [כ"ג] בפסוק הרות לדיקים אך טוב תקות רבעים עברה שפירש בטוחים ומקויים לגיהנם ע"כ. ס"מ שכיון שהא בטוח שיהיה כך יתכן שיאמר עליו תקוה. וכתב בד"ח דהייבו טעמא דלא תכן בתקותך לפי שאין אדם מקוה שיהיה רמה אלא ה"ק שכל אנש מבוהד ומוכן לשיהיה רמה ואמר שאנוש במספר אדם אינו במלד הבור הדמה ואיבות ר"ל כרוחיו נעשה בבר בסופו רמה ע"כ. והנה לא אם על אחד שאנוש יותר במספר [שבאחד הוראה על אחבור האדמה והאיבות]. ובמד"ש כתב בשם התשיב ז"ל הכי פירוש דמתני' הוי שפל רוח בפני כל מחרפיך ואל תביטהו בתקות אנוש המחרפך רמה

הוא ונמה תחוש לקולו. ומיוסדים דבריו על דברי יבשיה [הנביא] ע"ה (כי' י"ח) אל תיראו מרפת אנוש ומגדפותם אל תחתו כי כבגד יאכלם עש וגו' ע"כ. עוד כתב במדרש שמואל דתקות כמשמעו ופירוש בתקות אנוש ותאותו והוהלתו לבל יקבר קבורת חמור ע"כ. ואני אומר בתע"פ בודאי כל אדם מקוה ומצפה לקבורת אדם עם כל זה אין תקותו והוהלתו על הרמה. והיו יקבר ולא הבלוע בו בהמה אז טוב לו. ומכ"ש שכן מצינו כמה שהעידו עליהם ז"ל (ב"ב י"ח.) שלא בלעה בהם רמה. ומעשה רב הא דר"א בר שמעון בפרק הבוכר את הפועלים (דף פ"ג.) לכך אני אומר שמה שהביא לבל המפרשים ז"ל שהלבינו בפירוש המלה הזאת לפי שחשבו שברבו קו מלבון קו לקו לו לא (ישעיה כ"ח.) ואין תי"ו הבניין המורת ה"א אבל להוספת בלבד כמו תפארת תלבשת וכן אחה מוצא (יהושע ב') תקוה הוא הבני ומזה נפרש קו לקו מלבון הוא המשיחה דהיינו מדה במדה בקו המדה ומזה עלמו נפרש תקות רשעים עברה. שנדוניס בקו מדתם לעברה זעם וגרה. ומזה הוא שאמר הנא דיקן בתקות אנש רמה. כי קו מדתו הוא הרמה כך נראה לי [ובוב ראיתי במדרש רבה פרשת בראשית יקון המים. יעבה מדה למים הילך כמה דאת אמר (זכריה י"ב) וקו יטה על ירושלים]: כל המחלל שם שמים בסתר. וא"ת והרי פירש הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא דחולל השם הוא חומה ומחצית. וכתבתי שם דהייבו החומה והחצים למדין ממנו וכ"כ הר"ב במשנה ט' פ"ה דלקמן א"כ לא משכחת לה בסתר. וי"ל כמ"ש בדרך חיים דהא דקאמר בסתר לאו למימרא שהוא בסתר. רק שאין הרבה יודעים מזה וכו'. עוד פי' כגון עבירה תלמידי הבמים ביחד. ואחד גנב או נכנס לבית האנה ואין ידוע מי הוא וכו'. ובמד"ש כתב בשם רבינו יונה שחולל [שם שמים] בסתר הנזכר כאן היא שעובד ע"ז שהוא חולל שלומו מודה בחלהותו או שבבע לשקר שנאמר (ויקרא י"ט) ולא תכבשו בשמי לשקר וחללת וגו' ע"כ. ובשם רבינו אפרים דמתניתין בתלמיד חכם העובר בסתר שאם עבר בגלוי הוי

איזהו עשיר. תמיד ל"ג פ"א גמ"ל ע' פסוק ע' כ"ב פנחיבא פו"ב פסוק: אשריך בעולם הזה סי' נרכים מ"ב פ"ל מ"ב ע"ג: ב הוי רץ למצוה קלה. נפר"ל ע' כבא מ"ו פס' דפ"ז ע"ג: שמצוה גורדת מצוה. ספרי פרשה עלת פיבקא ק"ב ד"ר פ' פנא פ"ו פרשתא ויקרא פיסן פ' ויקרא פיסן ו' בלא פיסן לא: ששכר מצוה. מצוה תנא דב אליעזר דנא פרק פ"ו: ד הוי שפל רוח. בפ' דפ"ז פ"ג מ"ו. פ"ב מ"ב דפוס ר"ב: כל המחלל שם שמים בסתר. עי' שבבא ביפה פ"ו בגא דבי אליעזר דנא פ"ב:

שנויי נוסחאות

לעולם הבא. נכי' קבעולם: ב (כבחמורה). בד"ל בחמורה; בכי"ק ובמהו"ו ובמדר"ב ליתא ופי' הוי"ס, ובמדבר רבה (פ"י פוה מ') שכן אמרו חכמים הרחק ממצוה הקל שמא יגרור לידי חטוי הוי רץ למצוה קלה שיבלך לחמורה ועי' רש"י: ד מאד מאד הוי שפל רוח. עי' הר"ב; בכי"ק ליתא בפעמים. (מאד מאד כו' ר"י ב"ב אומר). שונג ואחר מזיד. בר"י גורס בשונג. בסויר:

באורי הגר"א

פ"ד ב הוי רץ למצוה קלה כו'. ביבמות פ"ח דפלא לורח חיים שן הפלא נשו מפגלוהיה לא הדע עלבל הקב"ה מתן שכרן של שומי מצוה כדי שיהיו שומרין בחמורה וכמ כתיב מכל מקום מאמר נעור לבן מ"ב (שם) לך מהובה הבמר שאין אתה יודע מהיזה מבן יונה לך חיים הבוה שכתוב מצוה קלה שכן הא לחמורה שבחמורות קלה שבקלות זה שלוח הקן ומצוה חמורה שבחמורות זה כבוד אב ואם ובכתיב בתיב והאריכת ימים ונספרי פ' ראה כל הדבר אשר אנכי מצוה וגו' שהאת הביאה עליך מצוה קלה בחמורה וכמ לשמור לת יכל המצוה וגו' שהאת כו' ומה לשמור ולעבות לא כל המצוה שהאת פו'. וכמ"ש (דברים ד') אם ינדל בשם וגו' ומצוה מבות (י' ע"ח) יודע כמ משה ס"ין קולבות כו' ראה כמה רק על תי מצוה בגא סגיע זמנה: ובורח כו'. כמ"ם (משלי ד') מכל משמר נצר וגו' כי מבנו וגו': שמצוה כו'. בגאמר אם נתקוהי תלבו וגו' אם לא השמעו וגו': ועבירה גורדת כו'. ספרי פ"ס ראה כי יבא אים בוגה לנשמו ואחרב לו מכלון אמרו עבר אדם על עבירה קלה סופו לעבור על עבירה חמורה עבר על

לעמו וגו': ד מאד מו'. כמ"ם (ירמיה י"ג) שמעו ואזנו והאזינו אל הגאהו. (דברים ח') ורם לבבך ושכחת וגו' (שם י"ח) עבלתי רום לבבו והרבה כיולא ועיין בפ"ק דסוטה (כ' ע"ח);

*) כ"ל תקנו אחבור אחריתו ואולי.

לומדין ממנו והיה הלול הכס. ע"כ. [יוכעיני הוא דוחק גדול מהרי עכ"פ לא עשה בגלוי ואין כאן הלול הכס וגם ליכא דמתניתין לא מכמע הכי. ולכן נראה לי דודאי כל העשה בסתר אין כאן חלול הכס ותנא קתני המחלל כס במים. וא"ת היכי מכחשת לה חלול הכס בסתר. נראה לי דמכחשת לה בעבירה בהי אפשר כי הם בהצטרף אותו. כגון כל העבירות וכיוצא בהן שהאדם הסיח לו אחרים ואף מפורסם במה שמתרלית. הוא מפני שדנה בעצמה שאין איסור הוא והוא רוצה ויש חלול הכס ואין ה"נ האוכל איסור וכה"ג ביחידות ואין רואה לא הוי חלול הכס כלל] : אחד שוגג ואחד מזיד. בחלול השם: ה רבי ישמעאל בנו אומר הלומד על מנת ללמד. מספיקין בידו ללמוד וללמד. והלומד על מנת לעשות. מספיקין בידו ללמוד וללמד. רשמור ולעשות. רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם. ולא קרדום להחפר בהם. ולסיות ג"כ גומל חסדים כאבי [פס] דעבק בתורה ובגמילות חסדים מספיקין בידו להבלים מחבתו. ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלמד על מנת לעמד בשביל שיקרא רבי וגורסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד וברוב הספרים מלאתי כגיר' לאשונה ועיקר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא תאמר הלמוד בשביל שיקרא ר' ושיבוני בראש אלא למוד מלאכה וסוף הכבוד לבוא: ולא קורדום להחפר בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתפרנס בה כמו קורדום לחפור בה. שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. *)ומלמדי תינוקות עוטלין שכר שימור התינוקות בלבד שמשמרין אותן שלא יפשטו ויזיקו ושכר פיקוח נפשים. שאין הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיקוח הנפשים. אבל שכר למוד אסור ליטול. דכתיב (דברים ד') ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם. וכן הדיין אסור ליקח שכר פיקוח הדין אלא שכר בטלה בלבד דבר שהוא טרח כמה מפסיד מבטול מלאכתו כדי לבטוח נפשות בעלי הדין ובלבד שיטול מעיהם בשוה והם נוטל יותר מזה דינו בטלים. ומה שהתירה תורה לת"ח ליהנות מדברי תורה הוא שתתכבד בתורתו בשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מסים ושולים והרעוניות. ואפי' כסף גולגלתא חייבין הגבור ליתן עליו. ואפי' הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו. ואם ת"ח הולה הוא ומדוכא ביסורין ומרבין העם להביא מנת גדולות מפני כבוד תורתו מצוה עליו שיטול. ואין זה בכלל אלא מדברי תורה האחיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת. וכן ת"ח שמיטו אותו הגבור עליהם פרנס או ראש הסדר. ומתעסק בצרכי לבור. מותר לו ליקח מהם פרס ואפי' שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו ברווח. ומתוך כך יהיה גדול ורחוי ומאויים יותר לקלה התחרון של שפעת הרוח. לפי שהגאוה סיא מחוסה ביותר. ועוד שרוב בני האדם נכבדים בה ולא בדילי היעסי מיגה. לכך צריך לעשות לה הרחקה יתירה: ה הלמד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד. גרסינן והכי פירושא. הלמד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין בדעתו להיות נומל הסדים עם הבריות. כרבה [ר"ה י"ח ע"א] דעבק בתורה ולא עסק בגמילות הסדים אף על גב דהיבעי ליה להעסוקי נמי בגמילות חסדים מכל מקום מספיקין בידו ללמוד וללמד. והסיה מחבתו נעבית. והלמד על מנת לעשות. שהוא רוצה לעסוק בתורה בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד. בחלול השם: ה רבי ישמעאל בנו אומר הלומד על מנת ללמד. מספיקין בידו ללמוד וללמד. והלומד על מנת לעשות. מספיקין בידו ללמוד וללמד. רשמור ולעשות. רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם. ולא קרדום להחפר בהם. ולסיות ג"כ גומל חסדים כאבי [פס] דעבק בתורה ובגמילות חסדים מספיקין בידו להבלים מחבתו. ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלמד על מנת לעמד בשביל שיקרא רבי וגורסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד וברוב הספרים מלאתי כגיר' לאשונה ועיקר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. אלא תאמר הלמוד בשביל שיקרא ר' ושיבוני בראש אלא למוד מלאכה וסוף הכבוד לבוא: ולא קורדום להחפר בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתפרנס בה כמו קורדום לחפור בה. שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. *)ומלמדי תינוקות עוטלין שכר שימור התינוקות בלבד שמשמרין אותן שלא יפשטו ויזיקו ושכר פיקוח הנפשים. שאין הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיקוח הנפשים. אבל שכר למוד אסור ליטול. דכתיב (דברים ד') ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם. וכן הדיין אסור ליקח שכר פיקוח הדין אלא שכר בטלה בלבד דבר שהוא טרח כמה מפסיד מבטול מלאכתו כדי לבטוח נפשות בעלי הדין ובלבד שיטול מעיהם בשוה והם נוטל יותר מזה דינו בטלים. ומה שהתירה תורה לת"ח ליהנות מדברי תורה הוא שתתכבד בתורתו בשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מסים ושולים והרעוניות. ואפי' כסף גולגלתא חייבין הגבור ליתן עליו. ואפי' הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו. ואם ת"ח הולה הוא ומדוכא ביסורין ומרבין העם להביא מנת גדולות מפני כבוד תורתו מצוה עליו שיטול. ואין זה בכלל אלא מדברי תורה האחיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת. וכן ת"ח שמיטו אותו הגבור עליהם פרנס או ראש הסדר. ומתעסק בצרכי לבור. מותר לו ליקח מהם פרס ואפי' שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו ברווח. ומתוך כך יהיה גדול ורחוי ומאויים בעיניהם

*) עי' בו"ת קנית תנא תבונה כ"ב. (אהבת איתן)

ה הלמד ע"מ ללמד כו' עי' בב"מ ס"ב דה ב"מ ס"ו בלחיטה: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. גדרים ס"ב ב"מ ס"ב דלא"ה ס"ב מי' ס"ב מהי ס"ו ס"ב מס"ב מפין ר"ב בוס"ב ס"ד פיטן הכ"ו כפיף כ"ה בהגס"ה:

שנויי נוסחאות

ה ר'ישמעאל בנו). כה"י ר שמעון בנו; בד"ג ובגוה בלוס וכיתיו ובמכ"ב ליקא, הולס בכי"ק ובסדור כי' ובאהל"ג (פ' כ"ז) הוא לפנינו; בקיצה בדורי הדשים בטעות ר'ישמעאלבר יוסי. הלומד. בכי"ק הלמד. מספיקין בידו ללמוד וללמד. עי' רע"ב וסיא ג"י רב"ו ועיל תו"ש. והלומד. בכי"ק הלמד. (לשמור) ולעשות. בכי"ק ובכי"ל לי ח וכי' תו"ש. (רבי) צדוק. נמוה כ"ום ליתא. אל תעשם. נסדור ענו"ש ..תעשה וכן בסדור ..בה. בה. קרדום לחפור בהם. בכי"ל בקרדום..; בכי"ל: בס קרדום לאכול בהן וכ"ה גם בכי"ק ובכי"ל וכ"ה גם במחז"ו (וכס קורדום); בכי"ל ..לחתוך בהם.

תוספת הדשים

פ"ד ה בתוי"ט ד ה ולא קרדום כו הרי"ן פ"ד דברים כו' אבל תוספות כתבו בס ו"ל ומסתבר מבה לא מבל בכר ביבר"ל שפשיר היה:

באורי הגר"א

ה הלומד על מנת כו' כמ"ב מסה (י' ע"ב) מן הרוכה מן הבינים מן הכבוכים בדרך שאדם רוצה ליך מוליכין אותו: אל הבס עטרה כו'. כמ"ב בגדרים (ס"ה א') ואהבת את וגו' שלא יאמר אקרא כדי שיקראוני רבי כו': ולא קרדום כו'. כמ"ב בס"ה:

בעיניהם

בעוניים כדאמרינן בכה"ג [יומא י"ח ע"א] דכתיב ביה הגדול מאחיו ורבו חכמים גדלהו מאחיו [ביהו] אחיו הכהנים מעבירים אותו מבלהן וחכמים הראבונים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היתה בסם אכל לא מן הדין: ן כל המכבד את התורה. הדורש החסרות והיתרות בתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. מ"ג המכבד ספר תורה ומכבד לומדי התורה והעוסקים בה. כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: ן ההושך עצמו מן הדין. במקום שיש גדול ממנו לא נמי אומר לבעלי הדין שיתפשרו: פורק ממנו איבה. שהיוצא מבית דין חייב שונא לדיין שאומר בלבו לא היפך בזכותי: וגזל. שמא יחייב הזכאי וגמלא שגזל בא על ידו: ושבועת שוא. שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה וגמלא מביא לידי שבועת שוא. לא נמי קרי תנא לשבועת שקר שבועת שוא כגון האומר לא לויתי ולוה דשבועת שבועה יצאה מפיו לשוא: והגם לבו בהוראה. בלא עיון ובלא המהנה: ח אל תהי דן יחידי. אע"פ שיהיו מומחה יכול לדין. מדרכי החסידות הוא שאפילו מומחה לא יהי דן יחידי. ודוקא שכולהו בעלי הדין עליהם לדיין. אבל שכולהו בעלי הדין עליהם. דן יחידי ואפילו מדרך חסידות: שאין דן יחידי אלא אחד. הקב"ה שהוא יחיד בעולמו: ואל תאמר. לחבריך המולקים עליך קבל דעתי. שאני מומחה ובלא הכרוך אתם עמך ראוי שיפסק הדין כ"פ הרבים: ט המקיים את התורה מעוני. שהוא דחוק למזונות ומתבטל ממלאכתו כדי לעסוק בתורה: המבטל את התורה מעושר. מחמת רוב הממון שלך ליתן לבו פעם לכאן ופעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק בתורה: י הוי ממעט עסק. המעט בעסק התורה ומלאכתך

בהם. וכך היה הלל אומר. ודישתמש בתגא חלף. הא למדת כל הנהנה מדברי תורה. נוטל חייו מן העולם: ן רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה. גופו מכובד על הבריות. וכל המחלל את התורה. גופו מחולל על הבריות: ן רבי ישמעאל בנו אומר החושך עצמו מן הדין. פורק ממנו איבה. וגזל. ושבועת שוא. והגם לבו בהוראה. שוטה רשע. וגם רוח: ח הוא היה אומר אל תהי דן יחידי. שאין דן יחידי אלא אחד. ואל תאמר קבלו דעתי. שהן רשאין ולא אתה: ט רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר. וכל המבטל את התורה מעושר. סופו לבטלה מעוני: י רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק

שם חכמה וכדאי הוא ת"ח להיות כע"ה נכבד. הרמב"ם. ומ"ש הר"ב וגם שיפטר מכל מכיס ועולים וכו' כדאיתא בעזרא [ז' כ"ד כל] ["כהניא וגו'] מנדה בלו והלך וגו': וכן היה הלל אומר. בפ"ק משנה י"ג: כל הנהנה מדברי תורה נוטל מן העולם. כל מי שיהנה בעוה"ז בכבוד התורה נוטל חייו מן העולם פי' ממיי העולם הבא. הרמב"ם: ן ושבועת שוא. פירש הר"ב בפירוש בני דקרי ליה תנא לשבועת שקר שבועת שוא וכו' דאמר רב דימי אמר ר' יוחנן ברים פרק ג' דשבועות דף כ' [ע"ב] אכלתי ולא אכלתי שוא. ופירש"י דלשון שוא לשון ולא כלום הוא כמו בחבלי שוא [ישעיה ה' י"ח] לשוא הכיתי את בניכם [ירמיה ב' ל'] אף כאן יצאה מפיו לבטלה. ואזהרתיה מלא תשא ע"כ. והייתי אומר דבמ"ח פ"ג דשבועות דתנן איזהו שבועת שוא ולא תנן להא דנכבע לשבר. וי"ל דכי היכי דאמרינן התם [דף כ"א] למאן דפליג אדרב דימי וס"ל דאכלתי ולא אכלתי שקר ["ופיין רים פ"ק דהמורה בדבור המתחיל וסופג וכו'] וקאמר בפירוש רבתה תורה שבועת שקר דומיא לשוא מה שוא לשבר פירש"י נכבע לבטא את הידוע לאדם אף שקר לשבר אתרבאי והכי נמי לרב דימי איכא למימר דכל לשבר הוא בכלל נכבע לבטא את הידוע דמתני' ולפי שעיקר לשון שוא משמע יותר הטעם ומפורסם להכי תני לה נכבע לבטא הידוע. והוא הדין כל לשבר דהוי בכלל שוא. ["אלא דאיתא בהדיא בסוגיא דפרק ג' דשבועות דף כ"א ע"ב דאכלתי ולא אכלתי חייב קרבן. ואילו בשבועת [שוא] פטור כדתנן התם ודמשום הכי תנן זו היא שבועת שוא למשנתי וכו' כמו שכתבתי שם. ואע"ג דהתם אליבא דרבין דפליג אדרב דימי. הא אמרינן נמי התם ברים דף כ"א אליבא דרב דימי. דאכלתי ולא אכלתי חייב קרבן]. ובמד"ש כתב בשם הר"י ן' שושן וז"ל תפס שבועת שוא ולא שבועת שקר שאפי' חייב שבועה בדין. והנכבע נכבע באמת. היא שבועת שוא מלד המומן ביודע האמת. והנכבע על הידוע לאדם היא שבועת שוא ע"ל. ואתיא מתני' כמאן דפליג אדרב דימי וס"ל אכלתי ולא אכלתי שקר. ואזהרתיה מלא תכבעו בשמי לשקר. וכוותיה פסק הרמב"ם ברים הלכות שבועות. ועיין בפירוש הר"ב פרק דלקמן מ"ש: שוטה רשע וגם רוח. שוטה שמרבה עליו אחבה. ורשע שאינו מקפיד אם יגזול או יכבע לשוא. ונוסף על זה גם רוח. שגבות רוחו היא שהביאתו לידי כך להורות ולדון לקנות לו שם כשם הגדולים אבר באדרן. מד"ש: ח אל תהי דן יחידי. פירש הר"ב אע"פ שיחיד מומחה יכול לדון כדפירש ברים פ"ג דסנהדרין ["ומה שכתב הר"ב אבל קבלוהו וכו' דן יחידי אפי' מדרך חסידות ולא ידעתי מעמו דהא מ"מ מוטב שיתחבר הדין ברבים ועוד שאם הם ג' לא ידע המתחייב מי שחייבו שעל כל אחד יתחבר שמא הבריו רבו עליו ומפני זה פירש [בניקומי] מהרי"ל דמב"ם אמר שמואל [ברים סנהדרין] בשם שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חלוף כלומר שמהפיכים פניהם ולא אכפת להו אף שהמתחייב לא יוכל לחשוב על שום אחד מהם שזיכהו אבל לשון המורה ח"מ ריש סי' ו' כי ברוב מצא ומהן ירד לעומקו ע"כ וכתם מצא ומתן לא עם עצמו אלא עם עלמו ואין נראה לחלק לענין זה בין הדיוטות למומחה]: ט כל המקיים את התורה מעוני. פירש הר"ב שהוא דחוק וכו' כדי לעבוק וכו' והא דלא תנן העוסק. מבוא סיפא דלא בעי למתני כל שאינו עוסק דהוה אמינא מבוא גבהות לבו משעבדו אינו עוסק בתורה. ולכך תני המבטל תורה משעבר כלומר בבטל מלריך לעסוק בעבדו דבר זה מבטל תורתו והכי נמי ה"ק המקיים תורה מעוני שאין עבקיו מבטלים למודו אלא מקיים למודו. דרך חיים. והכתא דאתיא להכי דתני רישא איידי דסיפא הכי נמי מעוני איידי דסיפא דתנן משעבר דפירושו מחמת עושר ואע"ג דהוה ליה למתני בעוני בעי"ת ג"ל: סופו לקיימה משעבר. ועם היות שהנסיון פעמים רבות יורה בחלוף זה. ושובדא דר"א בן כדת במסכת תענית [דף כ"ה] אי בעית לאחרובי עלמא וכו' כתב בדרך חיים דמתני' בעוני בעמלו. ועוד כדי שיעשיר לא יבטלו. וכן במדרש [ילקוט משלי תתקל"ד] מפני מה בני עניים וכו' אלא יעסקו בדברים אחרים ויעסקו בדברי תורה דכתיב (קהלת ז') כי העוסק יהולל חכם ע"כ. ועוד לפעמים הוא מפעל ההבאה ויבורין ממרקין. ופליג אמר אלמה [משלי ג' ט'] כבד את ה' מהונך וגו' וסמיך ליה מוסר ה' בני אל תמאס ופי' רביע יונה ז"ל מנין הסמיכות אם בעשותך הטוב לא תתרבה הגלחתך. אל תתרחר ומוסר [ה'] בני וגו' ע"כ: י הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה.

ודישתמש בתגא חלף. לעיל ע"א מ"ב מגילה ל"ח ע"א ופי' נדרים פ"ג ע"ב מ"ד מכ' מ"ם ב"ר. סב"ב מגין י"ב מוכ"ב י"ד סימן רמ"ו פמיני כ"א בהבה"ב: ן כל המכבד את התורה. נמ"ל נגל פ"ת פרנס מעלי פ"ה פסוק ז' מ"ד מ"ו מ"ה מה' פ"ם מ"ג: ן ההושך עצמו מן הדרך. מ"ד פ"ב כמ' מנהדרין כ"ם מפ"ג מגין י"ב מוכ"ב מ"ם פ"ו מגיע ג': והגם לבו בהוראה כו'. מ"ד מם מ"ז ת"ת מוכ"ב מ"ם פכיוף מ"ג: ח אל תהי דן יחידי. יומנלמי מ:כלרין פ"ה כ"ע מ"ל ל"ל פ"ה ומ"ד מיר רנס פ"ה י"ל ומ"ד מוכפס מנהדרין מ' פ"ע ל"ם דן מ"ד מם פ"ב מ"ל פמ"ג מגין ג"ז מוכ"ב מ"ם כ"ג מכיוף ג': ט כל המקיים את התורה מעוני. מ"ד פ"ג מכ' פ"ם מ"ב כמ"ג מגין י"ב מוכ"ב י"ד סימן רכ"ו מכיוף כ"ו: י הוי ממעט בעוסק ועסוק בתורה. מגא דני מגיהו פ"ה (בכ"ב) מ"ד פ"ג מה' פ"ם כ"ה כמ"ג שם:

שנויי נוסחאות

ודישתמש. בד"ג ובד"י ובמבכ"ב ודאשתמשי; בכי"ק ודי אשתמש. הא (לסדת) כל הנהנה מד"ת. בכי"ק ובנוס שלוב ובמהר"ש „כל הנאות„. וליתא וכ"ה בעיבור (ערך את) וכ"ה בסדורים (רפ"ה ורפ"ו) ובמהזור רומא וכ"ה כל הנאות„. גם ברש"י, ובפי' מחו"ן הניאות [פי'] כמו הנסים ניאותות בהן כו' ועד שיאותו לאדון; בסדור כ"ו ובמתזור שלוניק כל תאוכל הנאות וכן במדרש שמואל (ענו"ו) וכ"ה בר"ש. נוטל חייו. בכי"ק נטל„. בר"י חר"ו נוטל: ן המחלל אה"ת גופו מחולל עה"ב. בגמדבר רבה פ' מ' גורס וכל המבזה אה"ת גופו מבוזה עה"ב שני' כי מבבדי אכבד ובוזי יקלו ועי' מדר"ג ר"פ כ"ו: ן ר' ישמעאל (בנו). בד"ל ובכי"ק ליתא: בנוס שלוס ובל"י ר' ישמעאל בר יוסי; ברש"י ר' שמעון בנו של ר' יוסי: ח קבלו דעתי. בכי"ק ובמחו"ן קבלו„. ?) ט ר' יונתן. בכי"ק ובכי"מ ר' יוחנן: י ממעט בעסק. בכי"ק מעט עסק וכ"ה מעט גם במחו"ן; ברש"י „עסקים ועי' תי"ע.

תוספות חדשים

ט ברע"ב ד"ה המבטל כו' וכמ"ש בהג מפני

ראשון לציון

פ"ד ה בס שנת

ודישתמש בתגא חלף. לעיל פרק קמא מ"ג ס"ג ופיין במ"ם שם נס"ד: ח בתוי"ט ד"ה אל תהי דן יחידי כו' ומפ

באורי הגר"א

ן כל המכבד כו'. במ"ם (שמ"ת ג) כי מכבדי אכבד וגו'. מדר"ג: ח שאין דן כו'. במ"ם (מיוב כג) הוא בפתר וגו'. י הוי ממעט כו'. במ"ם

פשיטא מלא קמ"ל דיש לפרש דלתי למימר דיהא מעוט העסק בגבול עסק התורה ולא בגבול המורה לו העגלה. דרך חיים. וגרסת הר"ב עסק בלא בי"ת וכן הוגה בלבות במלרן ישראל: בפני כל אדם. פי' הר"ב ללמוד וכו' וזה מסכים לגרסת מד"ש

בתורה. והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה. יש לך בטלים הרבה כנגדך. ואם עמלת בתורה. יש לו שכר הרבה ליתן לך: יא רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד. והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות. רבי יוחנן הסנדלר אומר כל הנפש שהיא לשם שמים סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים. אין סופה להתקיים: יב רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וכבוד חבירך כמורא רבך. ומורא רבך כמורא שמים:

ומלאכתך ויהיה עיקר עסקך בתורה: והוי שפל רוח בפני כל אדם. ללמוד לפיכך ממי שהוא קטן ממך בחכמה: יש לך בטלים הרבה כנגדך. שיסייעו לבטלך. פי' אחר יש בטולם כמה בטלים שהם הרבעים וחיות רעות שהם בטלים ועל ידם הקב"ה יביא עליך פורענות: ואם עסקת בתורה. הוא שלמו שלא שכרך ולא ע"י שליח וזה יתירה מדה טובה על מדת פורענות: יא פרקליט. מלאך מלין טוב: קטיגור. מלין רע ולכון קטיגור קורא תיגר. וכגיגור שהוא הפך קטיגור. פירוש טוגא תיגר: יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. שכן מליגו במכה בחמר ליהוכע תלמידו (במות י"ז) בחר לגו אנשים עמלו שוה לו: וכבוד חבירך כמורא רבך. דא"ל הכרן למכה (במדבר י"ג) כי אדוני. ואחיו גדול ממנו בשנים היה וקרי ליה אדוני: ומורא רבך כמורא שמים. דכתיב (שם י"ח) אדוני מכה אלהים כלם מן העולם

(דברים ו) ודברת בם וגו': יא העושה מצוה טי. כמ"ש (איוב ל"ג) אם יש עליו מלאך מלין אחד וגו'. ואמרו שכה (ל"ב פ"ח) איזה פרקליטין בל אדם כו': והעובר סי. כמ"ש (איוב ח') אם כחך חטאו וגו' וכלבה וגו': תשובה ומע"ט כו'. כמ"ש (מלכים א' כ"ח) יען כי נכנע אחאב מפני וגו' ואמר (יחזקאל ל"ג) וכאמרי לרשע מות

תמות וכב וגו' הזה יחיה וגו': כל כנסיה כו'. כמ"ש (פסוקי פ' דברים) ותקיימון אלי כולכם כפרנסיא ולאלן הוא לומר ותקיימון אלי כל ראשי בטשיכם ולרים מבכדין סי' קיימא לב"ש ועיין שם: יב יהי כבוד כו'. כמ"ש (ב' הוא י"ז) אמר לנו לבנים: ובבוד כו'. כמ"ש (במדבר י"ב) ויאמר אהרן אל משה בי אדוני: ומורא כו'. כמ"ש שם

והוי שפל רוח בפני כל אדם. מכ' הל"ל אפ"ש פ"ג מ"י פ"ב מ"ה דשם כ"ג: ואם בטלת מן התורה טי'. מדלכ בפני פרכה פי' פסוק י"ב (ב"ש כנ"ל) מ"י פ"ב מהלכות מעשה הלכה מ': יא תשובה ומע"ט כתרים בפני הפורענות. גמ"ר פ' בשל ת"ל פרקי דר"א פ"ק פ"ב ופ' כ"ם פ"י פ"ו מכ' משנה כ"ג: יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. מנחות בשלח פ"ים כ"ל מנחות פ' ר"ג פבלא פ"ם מכיקתא רבבי מקמ' י"ב מ"י פ"ב מכ' פ"ם כ"ל פבב"ג מבין י"ב פרש"ב יו"ל מיכן רמ"ב מפיף ל"ג: ומורא רבך כמורא שמים. מפחים כ"ב פ"ג ומ"ר ירושלמי מרים פ"ם כ"ם מפ"ר פ"ג מנחות פרשה בשלח מיכן כ"ו מגא דבי מליכו אמא מפ"ז מ"י פ"ם כ"מ:

שנוי נוסחאות

(והוי) שפל רוח. בכי"ק והתיה שפל רוח; נפי' מחז"ו ליתא. כל אדם. בר"י ..האדם. בטלת. בכי"ק ובמחז"ו ביטלת. בטלים הרבה. בר"י הרבה בטלין. (בנגדך). בכי"ק ליתא. ואם עסקת. בר"ע ..עסקת. יש (לו) שכר הרבה ליתן לך. בד"ל ובמסב"ב ליתא; ס"מ שכר הרבה נתן לך (עבו"ר); בעה בלוס יש שכר לך הרבה: יא קונה לו. בכי"ק קנה לו וכן בסמוך. בפני הפורענות. בכי"ק ובר"י לפני.. בכנסיה. בכי"ק בכיסה. לשם שמים. בר"ק לשם מצוה וכן בסמוך: יב רבי אלעזר (בן שמוע). בכי"ק ליתא וכן ליתא במחז"ו (ובס ר' אליעזר): בר"י ר' אלעזר בר"שמעון. כשלך. בכי"ק ובמחז"ו בכבוד חבירך וכ"ה בר"י (ובס בלה בטעות גם המלה כשלך ע"ב) ועי' תוי"ט ומ"ם בסס רס"י, אלם בר"י שמות (ח, ס) לעניין. כמורא רבך. במכילתא (לפסוק י"ח, ס) כפי סמוכה בפי' מחז"ו בכבוד רבך:

הוספות הדשים

מב עממון מהעסק במסכל ובמשנה פי' וכ"כ בתנוינו פרק ג' והביא לשיט מקרא דהתה אסר לא עבדת ושמרת:

ראשון לציון

בהגב הר"ב אבל קנלוכו כו' ולא הדעתי טעמו פי'. במשנה לאלך פרק ב' מכלכות סנהדרין דין י"ח כתב דיאל לו להר"ב דבקנלוכו בעלי הדין עליהם דן יחידי ואשלו ממונות הסדות מיכולמי פ"ק דסנהדרין פ"ם וכ"כ בתשובת ת"י סי' ה' והמה על בתי"ע שכתב ולא הדעתי מעמו כו'. ועי' בתשובת מהרש"ל תשובה ל"ה: יב בשמנה רבי אליעזר בן שמוע ז"ל ר' אלעזר ובכלבות קדושים סימן ק' אמרה ר' אליעזר אומר יהי

יג רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון. רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם. כתר תורה. וכתר כהונה. וכתר מלכות. וכתר שם טוב. עולה על גביהן: **יד** רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. שחביריך יקיימוה בידך. ואל בינתך אל תשען: **טז** רבי יוסי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים. ואף לא מיסורי הצדיקים. רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות. ואל תהי ראש לשועלים:

יג הוי זהיר בתלמוד. שיהא תלמודך בדקדוק וכהלכה: ששגגת תלמוד עולה זדון. אם תטעה בהוראה מתוך שלא דקדק בתלמודך ותבא להתיר את האסור הקב"ה מעלה על ידך כאילו עבית מזיד: שלשה כתרים הם. הכתובים בתורה שחייבה התורה לנהוג בהם כבוד: כתר תורה. כתיב ביה (ויקרא י"ח) והדרת פני זקן זה שקנה חכמה: כתר כהונה. כתיב ביה וקדשתו קדוש יהיה לך: כתר מלכות. כתיב ביה (דברים י"ז) בום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך: וכתר שם טוב. מי שיש בידו מעשים טובים ובמיטתו טובה מחמת מעשיו. לא מגיעו לו כתר בתורה. שיסיו חייבים לנהיג בו כבוד. והוא עולה על גבי כולן. שכל הכלכה כתרים לריכים לו. כאם ת"ח הוא וכבו בומעביה ברי לבזוייה ואם כ"ג הוא אמריגן ביומא (דף ע"ב) ייתון בני ממזרא לבלם דעבדין עובדי אהרן ולא ייתון בני אהרן לבלם דלא עבדין עובדי אהרן. ואם מלך הוא. כתיב (שמות כ"ג) ובאיש בעמך לא תאור. בעוקה מעבה עמך: **יד** הוי גולה למקום תורה. אם אין תלמידי חכמים במקומך: ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. תלמידי חכמים יבואו לכאן: שחביריך יקיימוה בידך. ואל תסמוך שחביריך כביבואו מבית הרב יקיימו התורה בידך בתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב. אלא הוי גולה אתה בעצמך למקום הרב כאילו דומה בומע מפי תלמיד לבומע מפי הרב. פי' אחר שחביריך יקיימוה בידך מפני מה אני אומר לך הוי גולה למקום תורה שחביריך יקיימוה בידך שאפי' אתה חריף ומפולפל ביותר. לא תתקיים התורה בך אלא על ידי חביריך שתבא ותתן עמהם ותייב דמסיים ואל בינתך אל תשען: **טז** אין בידינו. כמו לא הוה בידיה [יבמות ק"ה ע"א] כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רבעים נלחה ומפני מה הצדיקים מדוכאים ביסורים. פ"א אין לנו בזמן הגלות לא מבלות והבקש ברגיל הקב"ה לתת לרבעים כדי לעדנן מן העולם"ב. ואף לא מן היסורים המיוחדים לצדיקים שהן יסורים של אהבה שאין בהן בטול תורה כלומר יגאנו מכלל רבעים שאין לנו הבלה עם לרבעים ולכלל צדיקים לא הגענו. ביסורים שלנו אין של אהבה יסורי הצדיקים: הוי מקדים שלום לכל אדם. ואפילו לעם"ם בשוק: והוי זנב לאריות. לגדולים ממך: ולא ראש לשועלים. לקטנים ממך:

בפרוזחור

רש"י סוף פרשת בבלא. והא דלא נקט קרא דקדים אל יחר אף אחוני בבפרשת כי תבא. דהתם אפשר למדחי דקרי ליה אחוני כי ירא מפני אף והחמה. אבל בי אחוני לא אמר בבביל עצמו אלא בבביל אחותו. ולמה ליה למקרייה אחון אלא ב"מ דכבוד חבירו כמורא רבו. ומ"ש הר"ב ואחיו גדול ממנו בבנים הוא. והכי איתא התם כלומר ואע"פ בשבא רבו היה הכא גם לאהרן יתר באת שהוא אחיו הגדול ודרשינן בפרק הטבא [דף ק"ג]. ואת אמר לרבות אחיך הגדול. ולפיכך מן הדין בקולים היו. וגדולים כחבריו. ואפ"ה קרי ליה אחוני. וא"ל דכל זה הוא דרך דרש ואסמכתא בעלמא ומבנת חסידים היא. ומב"ה אבעיא לן בפ"ק דקדושין [דף ל"ג] בנו והוא רבו מי יעמוד מפני מי ולא אפשיטא. והו"ל למפבטה ממתני' דהבא. וכ"ש להרמב"ם בפוסק בפ"ו מהלכות ממרים באין האב עומד בפני הבן שהוא רבו. ותקשה מתני' דהבא בשמחייב את הגדול לקיים כבוד ומורא באחיו הקטן והוא רבו. ואפשר דבאחי כבוד הב דבהדיא כתיב מבא"כ כבוד לא גדול דמרבויא אתיא. וה"ל קרי ליה הרמב"ם מד"ס בכוף פרק הנזכר. וע"פ דרכו דכל דאתיא מדרשא מד"ס קרי ליה. כמו שכתבתי ברים מבכת עירובין: **יג** הוי זהיר בתלמוד. במד"ס כתב בשם הריטב"א שיש נוכרים בתלמיד והבונה להזהיר שילמד לתלמיד כראוי שבגנת התלמיד בסורחתו עולה זדון לרב שלמד אותו: [ובתר שם טוב וכו'. הא דכתב הר"ב המריגן ביומא פרק בא לו דף ע"א ריש ע"ב דעובדא היה בר"ג שילא מבית המקדש וכ"ש אזלו בתריה. וכיון דחזאתו לבמעיה והבטליון שבקוהו (לבה"ג) [בגמרא לדיה] ואזלי בתר במעיה והבטליון [לסוף] אתו במעיה והבטליון לאפטורי מבה"ג. ואמר להו ייתון בני ממזרי לבלם. דרך גנאי בבאו מבנהריב כדפי' הר"ב בפ"ק מ"י והביבו לו ייתון וכו' דלא עבדי וכו' פירש"י בהוניתו אונאת דברים ואמר מר לא תונו וכו' כדתנן בפ"ד דב"מ מ"]: **יד** שחביריך יקיימוה בידך. לשון הר"ב ואל תסמוך שחביריך וכו' והכל תלוקה אחת שאל יסמוך ויאמר וכו' וי"ם דגרסי ושחביריך בוי"ו כמ"ב במד"ם בשם הרי"א ז"ל: **טז** לא מבלות הרשעים ואף לא וכו'. פירש הר"ב אין ידוע לנו מדוע דרך רבעים נלחה ומפני מה הצדיקים כו' לא זו אף זו קתני. לא מבעיא בלות הרשעים שאין בידינו לפי שאנו יודעים שהות רשע ורוחים כי טוב לו. אלא אף זו יסורי הצדיקים שאפשר שגרהם לדיק ואינו כן והייב דתקן ואף. מד"ם בשם המפרשים. ולפירוש הבני שכתב הר"ב היינו דקתני ואף דהא מלתא דפשיטא שאין בידינו הבלה אחתו יגיעי הגלות. וא"ת לפירוש הבני שכתב הר"ב מאי קמ"ל רבי יוסי ולמאי קאמר לה. כתב מד"ם בשם רבינו אפרים והרמ"ה ז"ל לומר בלא נתיאש בנחבב עצמו כרבעים נמורים ובהבדה תקותו מ"ן. ובגם אין אנו לדיקים ובכבר הבלמנו מה שעליו להבלים בתורה ובמצות: והוי זנב לאריות וכו'. פי' הר"ב לגדולים ממך וכו' ביוכיח לו תוכלה. וכך פי' הרמב"ם. ובמד"ם כתב בשם הר"ר מנחם לבית מחיר דגרסינן במתני' בגאמר (משלי י"ג) הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע. ודבינו יונה הפ"ג דל"ג ליה במשנה הביאו לרהיה ופירש מלת את מורה שהוא הטפל להם. ורועה כסילים בגעבה אחון עליהם כי הרועה הוא הראש: ואל תהי ראש לשועלים. יש לדקדק בשלמא אריות הכי נכבד הוא ומובל בכל החיות וכמו וגבורתו גדול. יגדל אל הגמבל שיתחבר לגדולים אנשי הבם גבורי כח להבבל של התורה. אבל שועלים שודאי שם חות פחותות מהם ולמה המשיל בהם. ומד"ם בשם הר"י לירמה בלא יתרבל מלגמוד החכמה עד שיגמרך לגלא בערמות ותחבולות כגון שתחבק ותלבש על חברך ובזה יכתתמו מעטתו וכיולא בזה ותהיה דומה לשועלים המגלחים לאחר בהמות וחיות בערמות מגד מיעוט כחם ע"כ. ול"נ הר"ל בלא יהיה רחם לשועלים כבעדיין לא הגיע להורהה בעליהם לאמר (משלי ז') רבים חללים הפילה.

וידמו

יב הוי זהיר בתלמוד בגנת עלינת ע"ג ע"ב: שיבגנת הלמוד עולה זדון. ספשבגת ויקבל פיתן ר' אלעזר פיתם פיתן מ': שלשה כתרים הם עפ"ל בלומפ בל"ם בפד"ל פ"ל ופ"ל קפ"ב ז' ל' פבתוגת ויקבל פיתן ד' ופיתן מ' פ"ל ע"ב מהלכות פ"ם הלכה ל': יד הוי גולה למקום התורה. שנם קפ"ז ע"ב בבא ד"ל רבב פ"ל בלבת מבלי פ"ב: **טן** הוי מקדים בשלום כל אדם. פ"ל בלבות י"ז בבא ע"ל ופ"ל ניבון פ"ב פ"ל ע"ם מס' דפוס כ"ז: והוי זנב לאריות. בבפלבין ל"ז פ"ב ופוגלבי בבהלין פ"ל כ"ח:

שנויי נוסחאות

יג (עולה) על גביהן. בכמדין ליתא: **יד** ר' נהוראי. בכ"ק ר' נהראי; בכ"מ ליתא בכל המבנה י"ד ותתיה בתם המבנה רבי אומר עשה רצונך כו' המובלה בפרק ב' מ"ד (ע"ם) וגם בר"י מביא כאן גם לעבה הבשבה ע"ם ר' מליר ומיין שבבר פילבה בפ"ב. **שהיא תבוא אחריך.** בכ"ק היא תבוא אחריך: **טן** ר' יגאי אומר כו' משלות כו' מיסורי. בנמה"ו הוא היה אומר ..שלות ..יסורי. ר' מתיא. במד"ם ובמהזור רומא רבי מתחיה. **בשלום כל אדם.** במחז"ן לשלום.. וכ"ם בכ"ק (ובם האדם); בכ"י שלום לכל אדם. **ואל תהי ראש.** בכ"ק ולא ראש וכ"ם בכ"ב:

ראשון לציון

בבוד תלמידך חביב עליך בבבוד חביבך ובבוד חביבך כו': יג במשנה הבי זהיר בתלמוד ב"מ ל"ג ע"ל ע"ב ועי"ם פירש"י אם בנית בהוראה בשגגת תלמודך כו'עיין שם: **יד** במשנה רבי הוראי אומר שבת קמ ע"ב וז"ל רש"י שם שחבירך יקיימוה בידך. שתהא רגיל אלם ובבתשבה מסבת א והם אחרת הבמענה ותהא סדורה בפיך ואל בינתך אל תשען. ואל בינתך אל תשען אומר חבם גדול אני וחבבן ובבתחור פיק ז' לא מסבתא ז' לא הבתבת הבתבה ממני. ע"ב: ואל בינתך אל הבען (מבלי ג):

באורי חגר"א

(שם י"ם) ואמר לדמי מבם בבלאם שוקלו נגד שבבה אחד"ל פב"ו ובגמרא פ"ב דפסחים (ב"ב ע"ב) עד שבא ר"ע ודרש אם כי אלדבר הידע לבנות פ"ת ע' ועיין תוס' שם: **יג** שלשה כתרים כו'. בבמ"ם בפ"ו דיומא (ע"ב ע"ב) בלעבה דיבן בן בר. ובבר שם טוב הוא סמבורה בגאמר (קבלת ז') טוב שם מבשמן טוב: **יד** שחבירך כו'. בבמ"ם בפ"ם דפעבים (ז' ע"ח) מלי דבתיב ברבל בברבל יחד וגו' וביבמ דאר"ת כו': ואל בינתך כו'. פסוק הוא במשלי ג': **טן** הוי מקדים כו'. בבמ"ם (פבלים ל"ד) נקם שלם וגו'; והוי כו' במ"ם ב"ר פ' לך בהבר ובאהבר (ב"ב ג') בראשם כלב וגו'

וידמו לטועים לפי שאלו כשירצו לבנות בכסא למכסנו. וכיקבלו העם הוראותיהם יעמו ערמות ותחבולות לנטוב דעת העם. ולכך אמר ראם לטועים. כלומר באפילו אתה רואה כי הרבה אבר מורים הוראות ואתה ראם וחבוב מהם אל תקנא בחטאים

טן רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין: **יז** הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה: **יח** רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חבירך בשעת כעסו. ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו. ואל תשאל לו בשעת נדרו. ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: **יט** שמואל הקטן אומר (פסלי כד) בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו: **כ** אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה. לדיו כתובה על נייר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה. לדיו כתובה על נייר מחוק. רבי יוסי ברבי יהודה איש כפר

טן פרוזדור. בית שער תרגום חולס פרחדורא: טרקלין. מקום מושב המלך. כך אתה התקן עצמך בשעה"ז כדי שתזכה לעולם הבא: **יז** יפה שעה אחת בתשובה. לעורך תשובה ומעשים טובים: מכל חיי העולם הבא. לפי שבאותו זמן אין התשובה ומעשים טובים מהנין לאדם שאין העולם הבא אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה: **יח** אל תרצה את חבירך בשעת כעסו. דכתיב (ממות ל"ג) פני ילכו והנחותי לך [ברכות ז' ע"א] אמר לו הקב"ה למשה המתן עד שיעברו פנים כל זעם: ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו. שבשעת החורבן כשיכול היה הקב"ה מתאבל בקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש מכיבן אל תאיר לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למנוע פתחים להתיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שתמצא לו יאמר אדעתא דהכי נדרתי ומוב לא המצא לו פתח ומצינו שבשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התחנן מיד אלא המתין ואח"כ התחיל להתחנן: בשעת קלקלתו. כשנתקלקל בהעא לפי שהוא מתביים מכל אדם. וכן אתה מוצא שבחטאו אדם הראשון לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעשו תנורות דכתיב (בראשית ג') ויעשו להם תנורות ואח"כ וישמעו את קול ה' אלהים: **יט** בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא במלי. אלא שמואל הקטן סיה רגיל להוכיח בני אדם במדה זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. שעשיתו בלבבך כאילו הוא מוחך למלאות תאותך: והשיב מעליו אפו. מדאה כתיב וכב. אלא והשיב משמע שירחו מעל אויבך וישיבהו עליך: **כ** על נייר חדש. שהוא

[*אבל גרשה שאין לשנות הגרשה מפני כך אלא אמר בימי אבא ולא בשעת אבילתו אלא בשעת אבלו. כלומר בשעה שהוא מתאבל בהבלו ע"כ. [*ולי גרשה דאמרתי תקשה מהא דנעשים שורות שורות אם אז יתהנא לא ינחמוהו ולא מצינו לרז"ל שיאמרו כן]: **יט** שמואל הקטן. במדרש שמואל בשם ירושלמי לפי שהיה מקטין עצמו. לו נמי שהיה (מעט) קטן משמואל הנביא שלא הוא ניבא בשעת מיתתו והיה רואי שתשרה עליו שכינה [סוטה מ"ח ע"ב]. אלא שאין דורו ראוי לכך ונמצא שזה השם הוא לו להתלה ולהשאלה: [*אויבך. הקרי הוא כן הי"ד בחיר"ק והכי"ת בשו"א אבל הכתיב הוא אויבך: ובבשלו. הכי"ת בחיר"ק הראויה בה"א החסרה]: והשיב מעליו אפו. בדברי *)הרמב"ם גראה אלא אפו מלמד שמוחלין לו על כל עוונותיו הובא גם טכתא זו בפירש"י ופי' מד"ש בשם הרב מהתיה הלהרי תרון אפו הוא חוס האף לבד אלא אפו אלמוד בימי הילדות ומי. ע"כ. וא"כ פירושו הלומד כשהוא ילד וכן יש לפרש שהוא דעת הר"ב. והתי נמי שפיר דלא הני דומה לכותב בדיו וכו'. ויש גורסין הלומד לילד וכו'. כמו שכתב במד"ש. וכתב דגם גרסת בלא למ"ד יש לפרש כך. וכך פירש בדרך חיים. וכתב דלא קשיא אמאי לא הכן דומה לכותב. משום דאין המלמד דומה לכותב שאינו מחקק הדברים בזכרונו של התלמיד. וזה כמי שמראה לאחד טרה שבטהל. הנה יחקיק זה הציור בדעתו. ולא מפני כן טבל לומר בזה שבראתהו חקקהו בזכרונו. ע"כ: נייר מחוק. שכבר נחקקו בדעתו חשבונות רבים מעניני העולם וכשירלה לזכור דברי תורה יצטרך למחקם

*) כ"ס בפרי"פ ד' כשון ובד"מ תקנו הרשב"ם מבוס שמדברי פי' הרמב"ם משמע דלא כיס זה לפנינו בפשט, אך במד"ש לא פגיע דבר זה בשם הרשב"ם ע"ש וצ"ע.

ראשון לציון

טן בפשנה העולם הזה דומה לפרוזדור מיין תוסל מה ר"ז ע"ב מרוז בלשון יון לאי דור לשון דירה ומיין נערוך בשעיר דמלא זו לשון יון הוא: **יז** ברע"ב ד"ה אל תרצה אם חבירך ס' דכתיב פני ילכו כו' כל הפירושים שכתב הר"ב המצא בערוך מרן אל ביאור ניאור קמא ע"ב: **יט** תוי"ט ד"ה שמואל הקטן כו' אלף הוא מיצא בשעת מיתתו והיה רלוי כו' עיין יסל"מ:

באורי הגר"א

יז יפה כו'. כמ"ש בפ"ב דבשבת (לי א) דתקאמר מי לבלב הוא וגו'; **יח** אל תרצה ס'. כמ"ש בפ"ק דברכות (ז' ע"ב) מין בתין מרגין כו' שנאמר פני ילכו: ואל כו'. כמ"ש (יבמות כ"ב) אל תאיצו לנחמו: ואל תשתדל אל פ' בעת הכיה ולא בשעת הבטוחה כמ"ש במדרש ע"ב: ואל תבחדל כו'. כמ"ש בחדש ויקרא עלה תלוה וגו' ואח"כ ויקרא כ' אלהים אל אהל מועד וגו': **כ** הלומד ילד כו'. כמ"ש בחדר"נ פכ"ג הלומד ילד למה"ד לפבלה כו' שנאמר ותפרים עגלה וגו' והלומד

תוספות הרשב"ם

יז בחיי"ם ד"ה העולם הבא כו' עי' שמבאר דלעיל. ועיין שם נרמלים שמצא בכל על כמן: תוי"ט ד"ה והשיב ט"לעומר כל אף. ובדיה כדפנ"ם נפירושו

יח אל תרצה חבמה לפרש שנאמר לפרש וגו' ואמר בחיים ביד נבור כן בני הנפורים וגו' עיין שם:

בהוא מתקיים. כך גירסת הילדות אינה מבתכחת: ענבים קהות. שלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את הבינים. כך חכמת הילד לא נתיישבה כל צרכה. ואין דבריו מתקבלים ומתיישבים על הלב: יין מגתו. שמריו מעורבים בתוכו. כך חכמת הילד תערובת ספיקות יש בה: רבי אומר אל תסתכל בקנקן. ר' פליג אדרבי יוסי ברבי יהודה ואמר כי כמו שיש קנקנים מלא יין ישן. כדים ילד שטעמו כטעם זקנים. ויש זקנים פחותים שמעלת החכמה מן הילדים: **כא** והתאוה. המבקש למלאות תאוותו בחכילה ובתיה ובטילה וכיוצא בהן: והכבוד. שיכבדוהו בני אדם: **כב** הילודים למות. מי שנולד כבר עתיד הוא למות: והמתים. עתידים לחיות ולעמוד ליום הדין אלה לחיי עולם ואלה להרפות ולדראון עולם: וחיים לדון. עומדין להיות נחנים ליום הדין: לידע. מלאכיים: ולהודיע. לאחרים: ולהודע. להבין מעצמו: הוא היוצר. שכל העולם הוא בידו כאומר ביד היוצר. ומה עשה לפי שהוא הבורא ברא את כל העולם כולו מאין לפיכך יכול לעשות בו כרצונו: הוא המבין הוא הדיין. לאחר שהבין כל מעשיהם מכיון בדין לפניו: הוא בעל דין. שהוא הובא את המעשים: והוא עתיד לדון. לעולם הבא: ולא משוא פנים ולא מקח שוחד. שאינו נוטל פנים אפילו לצדיק גמור שלא יעשנו על עבירה קלה שבאת לידו. ואינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה. אלא מתן שכר על המצוה. ומענש על העבירה. כ"פ הרמב"ם: ודע שהכל בא לפי השבון. פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. כך עבירות קלות שבהן מרובות עולות לחשבון גדול: שעל כרחך אתה נוצר. שהנשמה אינה רוצה ללאת מן הפרגוד מקום טהור שהנשמות מונחות שם. ואינכם נמצאי אשה במקום ממה ומלאך בא ומוציאה בעל כרחה ומכניסה נמצאי האשה: ועל כרחך אתה נולד. בשעת הלידה

לאותם המחשבות ולא יוכל לזה בשלמות ולכך לא תהן יפן שהוא הפך חדש הרי"ח. במד"ש: לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. אחילת הענבים שאינם מבושלות בעודן בין בינוי ירגיש בטעותם והייט דפיקם הר"ב כך חכמת הילד וכו' ואין דבריו מתקבלים וכו' ושתיית היין מהגת ייטב לו בשתותו כי יערב לחיך. הכל בחדרי בטנו ימלא מלאוכות והייט דפי' הר"ב כך חכמת הילד תערובות ספקות יש בה. והתערובות אינן נראים מורגשים בתחלת הציון. כך נראה לי. ורוב המפרשים פירשו שהענבים כנגד חלק הפשט שבתורה. והיין כנגד חלק הנסתר וכן אמרו (פהדרין נ"ח.) יין בגמטריא סוד: **כא** הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם: **כב** הוא היה אומר הילודים למות. והמתים להחיות והחיים לידון. לידע להודיע. ולהודע. שהוא אל. הוא היוצר הוא הבורא. הוא המבין. הוא הדיין. הוא עד. הוא בעל דין. והוא עתיד לדון. ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שבחה. ולא משוא פנים. ולא מקח שוחד שהכל שלו. ודע שהכל לפי החשבון. ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך. שעל כרחך אתה נוצר. ועל כרחך

הבבלי אומר. הלומד מן הקטנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן. רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפילו חדש אין בו: **כא** רבי אליעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד. מוציאין את האדם מן העולם: **כב** הוא היה אומר הילודים למות. והמתים להחיות והחיים לידון. לידע להודיע. ולהודע. שהוא אל. הוא היוצר הוא הבורא. הוא המבין. הוא הדיין. הוא עד. הוא בעל דין. והוא עתיד לדון. ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שבחה. ולא משוא פנים. ולא מקח שוחד שהכל שלו. ודע שהכל לפי החשבון. ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך. שעל כרחך אתה נוצר. ועל כרחך

ירלה בחברתם כשלא יכל והו כרחוי לפי כבודו לפי מחבבתו: מוציאין את האדם מן העולם. במקלת פירש"י הקנאה שקנא קרח במשה והאהרן והתאוה שהתאוה גחזי לקחת ממון מנעמן. והכבוד. מרדכי שנאמר (מלכים ה' י"ב) אם יעלה העם הזה לירושלים. מפני שהיה המלך קורא משנה תורה: **כב** הילודים למות. פירש הר"ב מעותדים הם למות ועל דרך שכתבתי בריש פ"ג על ולאן אתה הולך. והמתים להחיות. ולא אמר להיות אלא להיות שלריכים פועל ואינו עומדין לכך. כי הטבע אינה מחייבת התחייה שלאחר המיתה כמו שמחייבת המיתה לכל החיים: והחיים לידון. וגרסת הר"ב וחיים לדון וקאי על החיים שאחר המיתה: הוא הדיין הוא עד הוא בעל דין. נקטינהו בדרך

לא זו אף זו. אבל בסדר זמנים בע"ד קודם לתבוע ואח"כ ידון הדיין: לא משוא פנים. פי' הר"ב אפי' לצדיק גמור כמו שעשה משה רבינו ע"ה על חטא הכעס. וגמול עשו הרשע על כבוד אב ואם. וגבוכדנצר על כבוד הבי"ת כמו שהתבאר בגמ' סנהדרין [דף נ"ו]. הרמב"ם: ולא מקח שוחד. פירש הרמב"ם שאינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה וכו' דאי להעות הדין זה מן הטעות שירוחק מן הב"ת מה שלא יצוייר ואף לא ידומה כי איך יצוייר לו שוחד ומה יהיה השוחד. עכ"ד. והקשו עליו המפרשים דמאי שהשל שלו שאין זה נתינת טעם על שוחד של מצות. ותירץ במד"ש שאף המצוה היא הכל שלו [יומא נ"ח ע"ב. שבת ק"ד ע"א] ההבא לשהר משיעין לו ואין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה. ע"כ. ומיין מה שכתבתי בכוף פ"ק דקדושין. ומעניין התשובה שמקבלה אין להקשות לפי שהיא אינה מצוה בפני עצמה אלא היא כנגד עבירה לדחותה מעליו. ועוד עמ"ש הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא [ד"ה על עסה]: מקח. כתב מד"ש בשם רבינו אפריים. שהמ"ס בחיר"ק ויש נוסחין מקח בפת"ח וזה וזה לא מכתבם. שלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. ע"כ. ר"ל שגמלא בקרא בחיר"ק. בר"ה ב' י"ט [ו']. כי אין עם ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שוחד. ואני אומר שלא הולרך לומר לשון חכמים לחוד לפי שהע"פ שחיבת מקח שלמה לא נמלא בלתוב בפתח מ"מ נמלא כיולא בו במלכים א' ו' [ז'] אבן שלמה מסע. וכן במשלי י"ח [ט"ו]. מתן אדם ירחיב לו. אבל בסגול לא נמלא לא זה ולא אחר שכיולא בו. וזה כי המ"ס עוסקת ופ"א הפעל חסרה ולכן האות הסיה דגושה ולפיכך לא הורגה אלא לגרוש בפת"ח ולא בסגו"ל: שהשאול. פירוש קבר: שעל כרחך אתה נולד וכו'. ובאן זה. שהוא זכר מינים מבעיים.

מן בלעם: והכבוד. מן קרת וכולם היו בבלעם כמ"ש בפ"ה. ואמר (משלי י"ד) רקב עצמות קנאה. (שם כ"ח) אבות עשל תמיתנו (שם ט"ז) ונפש שכר נאון: **כב** הילודים כו'. כמ"ש (בראשית ג') כי עפר וגו'. (שמואל ב' י"ד) כי מות נמות וכמים וגו': והמתים כו'. כמ"ש (תהלים ע"ב) ויאמרו מעיר וגו': שהוא אל. הוא היוצר הוא הבורא. כמ"ש (עמוס ז') כי הנה יוצר הרים ובורא רוח וגו' כי לאלהות שמו: הוא המבין. כמ"ש (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין וגו': הוא הדיין. כמ"ש (איוב כ"ח) אלגל וגו' ובינה רמיס ישפטו וכיולא: הוא עד הוא בעל דין. שמ"ש (מלאכי ג') וקרבתי אליכם למשפט והיתי עד וגו' ועיין בפ"ק דתענית (כ' ע"א): לא עולה. כמ"ש (דברים ל"ב) כי כל דרכיו משפט וגו' ואין עול (תהלים ל"ב) ולא שוחד הוא שבחה. כמ"ש (איוב מ') הלל ישות וגו': ולא שבחה. כמ"ש (בשעיה מ"ם) ותאמר אין מזכני כי' וגו' ואין לאיש נאמר (ירמיה י"ז) תפלת יהודה וגו': ולא משוא פנים. כמ"ש (דברים ל"ב) אשר לא נשא פני בריש ולא נכר וגו' ומאמר (דברים ו') אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד: שהכל שלו. כמ"ש (תני כ') לי הכסף וגו'. ונאמר (דה"א כ"ט) ומשך הכל וגו': ודע כו'. כמ"ש (קהלת י"ב) כי את כל מעשה וגו' על כל נעלם: ואל יבטיחך כו'. שלא כאמר הקנאה והתאר והכבוד כו' פרק דנרי אליעזר ריש פרק י"ג בפ' דברים ה"ו: **כב** שעל כרחך אתה נוצר מהוא ע"ד עקידי פיטן ג':

שנוי נוסחאות

הלומד מן הקטנים כו' נכי"ק הלמד.. וכן בסמוך; נכי"ל כמ"ל ודנוכר סוה אחר הדבור דמן הזקנים. קהות. נבדור נ"י בהות. רבי אומר. נסדוכים ר' מאיר אומר. יש קנקן חדש. נכי"ל שיש.. מלא ישן; נסדור רפ"ו שבלא.. וישן. נסדור המ"ל ויש ישן. שאפילו. נמת"ו אפילו. **כא** ר אליעזר הקפר. נכת"ל וכי"ל ר'אליעזר.להתאוה. נסחר עכו"ש כי יש מן המתרגומים גורסים לחיות (עי' הוי"ס) ואולם אין כל ערך בזה וכ יש לנקד בנפעל (ספר בנין"ם ובמ' נקמ"ז) לף שלא נמלא הבנין הזה במקרא לף לבון מכיוים לחוד. ע"ש. שהוא (אל הוא) היוצר. נכי"ק ליתה. הוא הבורא נכי"ק והוא.. וכן נסיוך בכולם. לדון. נכי"ק לדין. (ברוך הוא). נכי"ק ליתה. ולא שבחה ולא. נכי"ק לא. לא. (שהכל שלו) ודע שהכל לפי החשבון; בסדור עכו"ל ליתה: נכי"מ ודע שהכל שלו ולי"ה ודע שהכל לפי החשבון; נכי"ל ודע שהכל שלו והבל בא לידי חשבון: נכי"ה ודע שהכל בא לחשבון; נכי"ק ..לפי חשבון. ואל יבטיחך. נכי"ק אל.. יצרך שהשאול בית מנוס לך). נכי"ק ..ששאול.. וליתה; נמחד"ו יצרך לומר שהשאול.. וליתה: נכי"מ ונכי"ו ..שיש בשאול בית מנוס ונכ"ה נרכ"ו (ונכ מנוס לך). ועי"כ אתה נולד). נד"ל ודכו"ל ליתה.

תוספת רעק"א

כא [אות ח] במשנה כן העולם. כלומר מן העולם הבא. רבינו יונה פ"ק דברכות בהתיא דאסרינן כל הקורא ק"ש על מטתו כאילו אוחז חרב פיפיות בידו שנאמר יעלזו חסידים כו':

באורי הגר"א

הלומד מן הקטנים כו'. כמ"ש בספרי פ' עקב כי עונים וגו' מה יין כל זמן שהתישן נקרן מכניה כו' שנאמר ביינים חכמה וזה שאמר רבי אל תסתכל אלא על היין עצמו שיש קטן שלמד [יותר] מוקן כמ"ש אמרתי ימים ידברו אף רוח וגו': **כא** הקנאה. מן. המתם וקן וכיוצא: והתאוה.

בעשרה מאמרות פרקה אבות

פרק ה א בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות. אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות: **ב** עשרה דורות מאדם עד נח. להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם: **ג** עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם. להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו

פ"ה א בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ת"ל

והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע וכו'. הכי פירושו ומה ת"ל מזה שהוא נברא בעשרה מאמרות. כלומר איזה לימוד נמשך מזה ולא שהיא שלא על הבריאה עצמה למה היתה בעשרה מאמרות. אלא בר"ל שיש לנו ללמוד מהבריאה שהיא בעשרה מאמרות לימוד מוסר נאה. לפי שהלא במאמר אחד היה יכול להבראות ואלא לנו ממה שנברא בעשרה להפרע וכו' אבל לא שלכך היתה כוונת הבריאה בעשרה מאמרות כדי להפרע וכו' אלא זה ממדת טובו יתברך לעשות פעולה יתירה כדי להפרע וכו' כך פי' בדרך חיים: נברא העולם וכו'. יכול להבראות וכו' ולא תנן ברא העולם ויכול לברוא נראה בעיני שהפליא בזה הוראת הבריאה שהיתה יש מאין והפס מוחלט. ולא כמתכבת המוכב בחומר קדמון שאחר נאמין באפס מוחלט עודק המאמר לומר שהיה יכול להבראות שהוא מצד הנברא שיון באפס ואין מוחלט היה. אין מונע מלהבראות במאמר אחד כמו בעשרה מאמרות. אבל אילו היה חומר קדום לא יצדק לומר בפשטות שהיה יכול

שאין בחירה לאדם בהם בעליהם אמרו ז"ל (ברכות דף ל"ג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ולא אמר על כרחך אתה חוטא או עובר או מהלך או עומד. ומה שדומה לזה. שאינו סגן עניים שהם ברכות האדם ואין הכרח בהם. הרמב"ם:

ועל כרחך אתה עולד. פירש הר"ב בשעת הלידה אינו רוצה לצאת לפי שהוא שפה מסוף העולם ועד סופו. כמ"ש [איוב כ"ט ג'] בהלו נרו עלי ראשי. רש"י:

פ"ה א בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ת"ל

והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע וכו'. הכי פירושו ומה ת"ל מזה שהוא נברא בעשרה מאמרות. כלומר איזה לימוד נמשך מזה ולא שהיא שלא על הבריאה עצמה למה היתה בעשרה מאמרות. אלא בר"ל שיש לנו ללמוד מהבריאה שהיא בעשרה מאמרות לימוד מוסר נאה. לפי שהלא במאמר אחד היה יכול להבראות ואלא לנו ממה שנברא בעשרה להפרע וכו' אבל לא שלכך היתה כוונת הבריאה בעשרה מאמרות כדי להפרע וכו' אלא זה ממדת טובו יתברך לעשות פעולה יתירה כדי להפרע וכו' כך פי' בדרך חיים: נברא העולם וכו'. יכול להבראות וכו' ולא תנן ברא העולם ויכול לברוא נראה בעיני שהפליא בזה הוראת הבריאה שהיתה יש מאין והפס מוחלט. ולא כמתכבת המוכב בחומר קדמון שאחר נאמין באפס מוחלט עודק המאמר לומר שהיה יכול להבראות שהוא מצד הנברא שיון באפס ואין מוחלט היה. אין מונע מלהבראות במאמר אחד כמו בעשרה מאמרות. אבל אילו היה חומר קדום לא יצדק לומר בפשטות שהיה יכול

אתה נולד. ועל כרחך אתה חי. ועל כרחך אתה מת. ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון. לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

פרק ה א בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות. אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות: **ב** עשרה דורות מאדם עד נח. להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם: **ג** עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם. להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו

אינו רוצה לצאת. ומלאך מליצו בפ"ב: ועל כרחך אתה חי. יש לאדם מדוכה ביסורים ורוצה למות ואינו יכול:

פרק ה א בעשרה מאמרות. תמצה ויאמר. ובראשית נמי מאמר הוא דכתיב (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו: שמאבדים את העולם. שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו אבד עולם מלא. והרבעים שבעולם מאבדים את נפשם כאילו מאבדים את העולם. כך מלאתי. ול"נ שמאבדין את העולם ממש. שמבריעים את כל העולם כולו לכף חובה. וגמלא העולם אבד בשביל: שנברא בעשרה מאמרות. ואינו דומה המאבד מלאכה שהיא נעשית ביום אחד למלאכה שהיא נעשית בהרבה ימים: **ב** להודיע כמה ארך אפים לפניו. אף אתה אל תתמה שהאריך לעובדי כוכבים כל הדורות הללו שהן מכעיסין בעבודתן ביותר האריך לדורות. שמאדם ועד נח. ואח"כ נכעסו: וקבל עליו שכר כולם. עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה רואה שיעשו כולם. לפיכך נגולו כולם בזכותו. וכמו שנטל עליו עול מלות בעוה"ז כנגד כולם. כך קבל בעוה"ב שכר כנגד כולם. שכל אדם [הגיגה מ"ז ע"ג] יש לו שני חלקים אחד בגן עדן. ואחד בגיהנם זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע. נתחייב. נוטל חלקו וחלק חבירו

בגיהנם: **ג** עשר נסיונות. א' אור כשדים שהשליכו נמרוד לכבשן האש. ב' לך לך מארצך. ג' ויהי רעב. ד' ותוקח האשה בית פרעה. ה' מלחמת המלכים. ו' מעמד בין הבתרים שהראהו בעבוד מלכיות. ז' המילה. ח' ושלח אבימלך ויקח את שרה.

ט'

ים מאין והפס מוחלט עודק המאמר לומר שהיה יכול להבראות שהוא מצד הנברא שיון באפס ואין מוחלט היה. אין מונע מלהבראות במאמר אחד כמו בעשרה מאמרות. אבל אילו היה חומר קדום לא יצדק לומר בפשטות שהיה יכול להבראות מצד ההומר כי אמת טבע החומר לא היה מקבל הבריאה במאמר אחד: ליתן שכר טוב. הא דקאמר לשון נתינה בשכר. מפורש ברים פ"ב: **ב** עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע וכו'. כלומר דבר זה מה שהיו עשרה דורות הוא מודיע לנו כמה הש"י ארך אפים. דרך חיים: להודיע כמה ארך אפים וכו'. כתב הר"ב אף אתה אל תתמה וכו' שכן המבול היה אלף תרנ"ו לבריאת עולם. [illegible] הבית היה ג' אלפים תתכ"ח לבריאת העולם. לא וחשוב. חכם לו כי לא יאחר. ומדרש שמואל פי' בשם הר"ר יונה המודיע שכמו שלבשוף גמולם שלם להם. שהביא עליהם את מי המבול. כך עוד הנה ימים בהים יבלם להם כפשלם ויזכיעם ויגאלנו נמהרה בימינו אמן: עשרה דורות מנח ועד אברהם. לא דמי למאדם ועד נח. דאדם ונח בכלל עשרה. אבל הכא אין נח בכלל. אלא לפי דסיים בנח. הדר ופתח ביה: להודיע כמה ארך אפים וכו'. ומודיע בזה דבר גדול יותר מן הקודם שהקב"ה מאריך אף ולא נבי דיליה בהשחתה וכליון נמור כמו בדור המבול. ונראה לי דהייטו דכתיב ארך אפים ולא ארך אף דתרי אף הוו. חדא שונא לפועל ולנכוף משחית הכל. ואחד. שאינו יולא לפועל לכליון חרון שוטף כי נדיק מוכל בירחת אלהים: **ג** אברהם אבינו. שאינו זוכים ומקבלים טובה בזכותו זה שעמד בכל נסיונותיו לפיכך קראו התנא בכאן אבינו. נראה לי: ועמד בכולם. אלא הרהר אחר מדותיו. רש"י: להודיע כמה חבתו וכו'. שבזה אנו יודעים גודלו כמה חבתו. וכו'. וכמ"ש רש"י בפי' התומם (בראשית כ"ג) עתה ידעתי להביא לשמן ולגויים

כתמים

שנויי נוסחאות

הקב"ה. נמתו"ו הוא הקב"ה.

פ"ה א ומה תלמוד לומר). בכ"מ ליתא. ומה אלא [illegible] נשמע שכר לפניו אלא סיום הדבור כזה נמשנה. נמתו"ו ליתא אלא לומר ועי' בר"י: **ב** עד נח. בכ"מ ונמתו"ו וכו' ועד.. ובאין. בכ"מ ונמתו"ו וכו"י לפניו וליתא אלא. ובאין וכן בסמוך. **את** פי הסביל. נמתו"ו ליתא אלא את; בכ"מ ליתא אלא פי וכן ליתא אלא את גם בר"י (וכם שבא עליהם..). ארך (אפים לפניו). נמתו"ו ליתא בטעות. אברהם. בר"ל ובכ"מ ונמתו"ו יבאבר"ב אברהם אבינו. וקבל (עליו). נמתו"ו עליהם; בכ"מ ובמבר"ב ליתא. **ג** עשרה נסיונות. נמתו"ו ונסי' עשר.. (ע"ה) בר"ן והפו"ר ובכ"מ ונמתו"ו ליתא וכן בסמוך וקליתא במבר"ב כאן. במה חבתו. בכ"מ כמה חיא..; בנוה בלוס כמה הוה.. (ע"ה). בר"ל ובכ"מ ונמתו"ו ליתא:

תוספות חדשים

פ"ה ג ברע"ב ד"ה עשרה נסיונות כו' אור כשדים ס' עכ"ל וכרמב"ם בפי' לא תביא אור כשדים. ולא מעמד בין הבתרים ותבב בים אחרים:

ראשון לציון

כב בבשנה ועל כרחך אתה חי. ועיין בת"ר דכתוכות דף לי ע"ב דבכסיק על כרחך אתה מת ועל כרחך אתה חי ע"ב: תוי"ט ד"ה שיעל כרחך כו' בעליהם אמרו ז"ל (ברכות דל"ג) הכל בידי שמים כו' וכן מגילה כ"ה ע"א נדה ט"ו ע"ב:

פ"ה א ברע"ב ד"ה בעשרה מאמרות פי' ובראשית נמי מאמר הוא כו' דתלאתא ר"ה ל"ב ע"ב ומגילה כ"ל ע"ב ועיין יבלמ"ש: **ב** תוי"ט ד"ה להודיע כמה ארך אפים לפניו כו' ובמ"ש לא תביא דכתיב ארך אפים ולא ארך אף. נעיבוגין כ"ב ע"ב ובנ"ק כ' ע"ב מ"ש ע"ב דכתיב ארך אפים ולא ארך אפים לרבים: **ג** ברע"ב ד"ה עשרה נסיונות פ' אור כשדים כו' פי' יסלמ"ש:

באורי הגר"א

כי אתה שבאתי ואשקוט ישמתי לא וגו' אם וגו': על כרחך אתה חי. כמ"ש (איוב ג') למה יתן וגו' וחיים וגו' המתים וגו'; ועל כרחך כו'. כמ"ש (קהלת ח') אין לאדם שליט בהרוח וגו' ואין שלטון ביום וגו'; (תהלים מ"ט) ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם: ועל כרחך כו'. כמ"ש (קהלת י"ח) ודע כי על כל אלה וגו': **פ"ה א** בעשרה מאמרות כו' [ר"ה ל"ג ע"ב ותוי' בפר"ת פ"ג]. ואלו הם בראשית. ויאמר אלהים יהי אור. ויאמר אלהים יהי רקיע. ויאמר אלהים יקוו. ויאמר אלהים תדשא. יהי מארת. ישרצו המים. הוצא הארץ. נעשה אדם. הנה מתתי. וסרו וכבו הוא נוח אל ברכה: **ב** עשרה נסיונות. בפרק ר"א פ' כ"ו.

מ' כשנולד אברהם אביו נקבו כל גדולי המלכות לרגנו ונתנה מתתה לארן י"ג שנה עלה רא: שמש ויבא ואתר כך יצא מתתה לארן מזרח בלה"ק מתם אשיים ובקן פסילים ונמת ביומו. ג' שנתנם עבר שמים ה"מ"ב בכבשן האש וכמ"ש אבר בוצאתיך מאור כשדים וכתיב ויאמר הרן ע"פ תרח וגו'. וכתיב ולא הנכם אבר וגו' זה סיום מיאתהו מאש. ג' לך לך. ד' רעב. ה' ותלקח שרה. ו' בהלחמו במלכים. ז' דבר ה' אל הברם במחזה. ח' מילה. ט' גרש הגר וישמעאל. י' העקידה פ"ב ואחד"ב. (הוא לפי גי' הרמב"ם בחדר"ב בס) וברמב"ם המה מנויים קי. א' לך לך מאתיך. ב' ויהי רעב בארץ. ג' ותלקח שרה וגו'. ד' נלחמו במלכים. ה' לקיחת הגר לא ה. ו' מילה

ס' גרם חלמה הזאת ואת בנה. י' העקידה: **ד עשרה נסים** נעשו לאבותינו במצרים. שנגלו מעבר מכות. וכולם היו במצרים ולא ביבראל: ועשרה על הים. א' ויבקעו המים. ב' בעבה המים כמין חומה. ג' בעבה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט דכתיב (שמות י"ד) ובני ישראל הלכו ביבשה. ד' שקרקעית הים שברחו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל. נתגלה ונעשה חומר וטיט. דכתיב (חבקוק ג') חומר מים רבים. ה' שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות כעין לבנים ואבני הבנין מסודרים זה אצל זה כדכתיב (תהלים ע"ד) אתה עוררת בעוז ים בעבעה כעין פירורים. ו' שנתקבצו המים הנקפאים ונעשו קשים כהלבנים. כדכתיב (שם) שברת ראשי תנינים על המים והמצריים נקראו תנינים. ז' שנגזר הים לי"ב גזרים כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו. והיינו דכתיב (שם קל"ו) לגוזר ים סוף לגזרים. ח' שקפאו המים כספיר. וכוסס. וזכוכית. כדי שיראו השבטים אלו את אלו. שעמוד האש היה מאיר להם. וזהו שנאמר (שם י"ח) חשכת מים עבי שחקים כלומר "קבון המים היה כעבי שחקים כעלם השמים לטוהר. ט' שהיו יוצאים ממעט מים מתוקים שהיו שותים אותם. וזהו שנאמר נוזלים. י' שלאחר שעברו מהם מה שרצו. הטורפים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות. דכתיב (שמות ט"ו) נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים: עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים. דל"ך עד"ש בחא"ב: ועשרה על הים. הן כנגד עשר נפילות שבגירת ויושב. רמה בים. ירה בים. מצבו בים סוף. תהומות יכסומו. ירדו במצולות. תרען לויב. הרוס קמיך. יאכלמו כקש. כסמו ים. גללו כעופרת. הרי עשר נפילות. וחבלעמו חרן חיט בחשבון הנפילות שזו היא מובחן שזכו לקבורה: עשר נסיונות נסו אבותינו להקב"ה במדבר. שנים בים.

*) מה נלא: כי ל"ל נדבריו חשרת מים וכמו שהוא בפ"ב כ"ב. אחד

התמיסים מה היא חבתי הנלך ים לי וכו': **ד עשרה נסים** נעשו לאבותיו במצרים. פי' הר"ב שנגלו מעבר מכות. ואלו הם נסים בלא ספק. ולכון התורה בכל מכה ומכה מהן מה שהביא הקב"ה על המצריים מלבד מכות הנסים בלא ביאר זה. אבל אם שהוא ידוע בלא עצם ישראל. אבל היו נמלאים הנלס ולא היו מלערים אותם. וכן בארו החכמים. הרמב"ם: ועשרה על הים. גם החמישי שכתב הר"ב שהמים הנקפאים וכו' היו תחיכות קטנות כעין לבנים וכו' [ועוד פי' הרמב"ם]. יש לדקדק לאיזה סבה ומעם נעשו כלבנים [ו"ל שהיה לעוי ולהפארת ישראל כמו הגם הבני בנעבה הים כמין אהל. ובלא אהל נמי הבני להם שהבקעו לבד. ואם להאהיל עליהם מפני החמה לו מפני הגשמים הרי בלי ספק הענני כבוד לא הרו מהם אף כאשר הלכו בתוך הים. אלא לכבודן של ישראל בלבד הוא שנעשו להם אלו בני הנסים]: עשר מכות וכו'. ס"ג בס"ה. וכן היא גירסת הר"ב). [ו"ומ"ב דל"ך עד"ש בחא"ב. שכך היה טוהן בהם רבי יהודה סימנים כמו שהוא בהגדת ליל פסח. ובשנה זו בשבת הגדול פה בקראק"א לפ"ק בדרוש שדרשתי בבית הכנסת הקביתי בלון בתיבות אלו שוש מבמעות ולכן כ"ל לקרותן דאך עדש באהב ומבמעותן כאילו הקב"ה אומר שמהתך כשהדוש בהבתה חרב שעי"ן והל"ף מתחלפין. וכן שתי אותיות בתיבה אחת כמו שמלה שלמה כבש כשב. ועדש על שם פסוק בחבקוק ג' י"א. באלף תדוש גוים. ובאחב. ע"ש פסוק ביחזקאל כ"א כ' אבתה חרב ופירש"י שהתי"ו אינה יסוד ולא באה אלא לשמיכה]: הביא הקב"ה וכו'. לפי שהמכות באו במשפט ובדין על המצריים לכך יחדם התנא להקב"ה שהוא דיין אמת אבל הנסים שנעשו לאבותינו לא יחדום להקב"ה לפי שלא היה שורת הדין נותן שיהיו ראוים לגם מי היו ג"כ עובדי ע"ז. וכמ"ש רש"י בפ' בשלח [בפסוק וילך מאחריהם] הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז וכו'. מד"ש: ועשרה על הים. מה שהקדים התנא הנסים שבים. תירץ במד"ש בעיקר המכות היו למען ספר שמו בעולם. ועיקר הידיעה זו לא היה עיקר רק מאשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל הלכך בהיותם עיקרים בהיות הפרכוס. לכך הקדימם תע"פ שלא היו קודמין בזמן: עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום [נ"ה] במדבר. ותע"פ שהשגל הנא היה. נקרא נסיון שעמון נסיון להקב"ה הוא מיעוט האמונה והסתפקם בו. וכך הוא הנא הענל שלא האמינו ולא בטחו בו שילכו בטח דרכם במדבר אשר הוליכם בה ממצרים ומד הנה. ולא שמר הר"ב סדר זמנים. אלא נקט שנים שנים. אבל קביא דבעליית הים שכתב הר"ב שהוא ויבואו מרתה. מאי עלייה דים הוה שהרי היה ג' ימים אח"כ וכן הרמב"ם שמפירושו העתיק הר"ב. לא הלי נהא דמרה בעלייה מן הים. וגנמ' פ"ג דערכין דף ט"ו ע"א אמרינן חד בעלייה של הים ומפרשים שמיד בעלו מן הים היתה. שאמרו כשם שאנו עולים מלד זה כך מצרים עולים מלד אחר ומייתי ליה מדכתיב (תהלים קי"ח) וימרו על יס בים סוף. וכנגדו לא קא חביב למתאונים כלל. ובאמת דקביא על הש"ס אמאי לא קא חביב למתאונים. לפיכך נראה לי דס"ל להגמ' דמתאונים והאספסוף חד מינא הוא והע"פ שהבעיר בהם אש ה' לא שקטו. והאספסוף אשר בקרבו וגו'. והיינו דכתיב ויבואו ויבכו אל אהלת התאוותם. וכי הא דבפרק כל כתבי דף קט"ו אמר רשב"ג אומר עתידה פרשה זו [ויהי בנסוע דעלה קהי האם] שתעקר מכאן ותכתב במקומה ולמה נכתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה. פורענות שניה מאי היא ויהי העם כמתאוננים. פורענות ראשונה. ויסעו מהר ה'. ואמר ר' אמא בר חנינא שכרו מאחרי ה'. והקשו בתוס' דאכתי נסמכו שתי פורענות. ונדחקו מאד לישב. ולדידי הדרכה שכי נמי משני דמתאוננים והאספסוף חדא פורענות הוא ואדע דכיון דפריך שניה מאי היא. ולא פריך אחלא על ראשונה. ש"מ דראשונה נמי ידע. ולא הוקבע אח"כ בגמ' פורענות ראשונה ויסעו וכו' בדרך אחלה ראשונה מאי היא אלא מסדר הגמ'

*) בתוי"ט ד"ה יש כאן הוספה בזה"ל וי"ל א"כ בעבעה נסים בשל הים אל ג"כ לשרם שהם שנעלו מאי מכות שהביא שם על המצריים. ויל שאותם המכות שלם היו מכת ערב והבנן ולשיך כולם בזות שנאמרו בלבון נפילה בכל"ל היתה נפילה שאין אחריה תקומה ולפיכך לא יתבב לעשות נסים שהם היו נעלים מכל הני ולא יהיו מעולים. הבעיות בגר לבדו מן הטעם מבה"ב נמסת בנמצרים אלה היו אלא מכה בעלמא. ויתא הסבתא דהקדים הנסים בים לפי שהיו קודמין בזמן למכות מצרים שעל הים ולמיד קא נמי בים בנמצרים קודם למכות לע"ש שהם היו הדרן הה שבעיקר כו' כמ"ב לפמיו בד"ה ועשרה על הים:

תומות שנאמר והמים להם חומה וגו'. הבעיבי בנעבה לאות שנאמר אלו כמו מ' מולים ואל יוצאין להם מים מתוקים כמ"ב ומולים מן לנמון: **ועשרה** על הים. בחלד"ר הא' הבריעים עליהם נקולו עפלאות שנאמר (תהלים י"ח) וירעם בשמים ה' ועליון יתן קולו וגו' וישלח חציו ויפיצם וגו'. הכי שנגלה נקבת בנה' עריה תעור קשתך. הג' בחנים שנאמר ובלה חיצו ויפיצם. הד' וכי בחרבות ומחנים שנאמר ברקים רב וישומם ואין ברק אלא חרב שנאמר חרב וגו' לשמן היות לה ברק וגו'. הו' ז' שמגן ומגה שנה' כחוק מגן ומגה וקומה בעזרתי. הה' בחנים שנאמר לעבה ברק חניך. הט' ו' בברד ונחלי אש שנאמר מעבה מרגו מגיו עברו ברד ונחלי אש וזאת שמקום אבנים וקלעים: **עשרה** נסיונות כו'. כמ"ש בערכין (פ"ז מ') שם בים מ' ביריעה המבלי אין קרבים וגו' וכ' נעלים ויעברו על יס וגו' ואמר ירא ישראל וגו' ויאמינו. שם נסים שבמדבר ונפרידים שם בזמן שהיו נרלבון ובשני שבנהר על סיר וגו' והאספסוף וגו' בעגל שבמדבר:

ד ועשרה על הים. מכינעה בגנה פ"ד ישע"ש תוספת בגנה סימן י': עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום. עליון פ"ו ע"א פ"ב פפרי דבריה פבקא מ' פדר"א פ כ"ו וזפ"ד:

שנוני נוסחאות

ד (עשר מכות כו' על הים). בד"ל. ובכי"מ ובמבכ"ב ליתא. ועי' בפי' מהרי"ן. ועשרה על הים. בכי"ק ובמהרי"ן כהוגן ועשר.. עי' בר"י בגלול הבשר שעל הים. עשר נסיונות. בכי"ק ובמבכ"ב עשרה.. המקום (ב"ה). במהרי"ן הקב"ה: בר"ע והפו"ר ובכי"ק ובמבכ"ב ליתא.

ראשון לציון

ד ברע"ב ד"ה עשרה נסים כו' דכתיב מומר מים רבים. עיין יש סדר למבנה: תוי"ט ד"ה עשר מכות כו' שכן היה נוהן נסים ר' יהודה סימנים כו' עיין פרק א"ל משנה ד' דמנחות בפירוש הר"ב ד"ה רבי יהודה אומר בלא תעשה כו' וסימנין יה"ז ודרשו שם רבי יהודה לפת סימנים כמו דל"ך עד"ש בחא"ב: תוי"ט ד"ה עשר נסיונות כו' וכן הרמב"ם שמפירושו

באורי הגר"א

מילה. ז' לקיחת בנים לחמימין. מ' גרוש הגר. מ' גרוש ישמעאל. י' העקידה: **ד עשרה נסים** כו'. שנגלו מעבר מכות ונכולם הביא לנד מכות. בדם. ולא יכלו מצרים לעשות. ומלאדמים. ונכה ובמתך. ובערוב. והצליחו וגו' ומתי פדות. ובדבר. והפלס כ' וגו' וחבלת פרעה וגו'. ובכמן. כי היה הכתן בחרטומים ובכל מצרים. בנכד. רק בתוך נבן וגו'. ומלרבה. ומלגו בתוך ובמי וגו'. ובתבך. ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. ובנכחות. ולכל בני ישראל וגו' למען תדעון ולהיות לת הדם ופסחתי עליכם וגו' וכיוצא: **ועשרה** על הים. בחדל"ג. לא בנעבה נקבים כמ"ש נקבת במעין רחם מרדו. הכי' בנעבה נקבה. שנאמר בקע ים ויעבירם. שבהמה בנקבה הרה. הג' בנעבה גזרים שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים. הד' שנעבה תומר שנאמר דרכת בים סוסיך תומר מים רבים. הכי' בנעבה מדבר שנאמר ויוליכם בתהומות כמדבר. הו' בנעבה מרורים שנאמר אתה מורת בתוך ים. הז' בנעבה שלגים שנאמר שבית המים על הים ואין מבקרין אלא על הסלגים. הח' בנעבה יבשה שנאמר ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ומי הפך לי ליבשה. הט' בנעבה

כוריעו

ד ועשרה נסים. בכל הים הוספה בזה"ל וי"ל א"כ בעבעה נסים בשל הים אל ג"כ לשרם שהם שנעלו מאי מכות שהביא הש"ס על המצריים. ויל שאותם המכות שלם היו מכת ערב והבנן ולשיך כולם בזות שנאמרו בלבון נפילה בכל"ל היתה נפילה שאין אחריה תקומה ולפיכך לא יתבב לעשות נסים שהם היו נעלים מכל הני ולא יהיו מעולים. הבעיבי בגר לבדו מן הטעם מבה"ב נמסת בנמצרים אלה היו אלא מכה בעלמא. ויתא הסבתא דהקדים הנסים בים לפי שהיו קודמין בזמן למכות מצרים שעל הים ולמיד קא נמי בים בנמצרים קודם למכות לע"ש שהם היו הדרן הה שבעיקר כו' כמ"ב לפמיו בד"ה ועשרה על הים:

תומות שנאמר והמים להם חומה וגו'. הבעיבי בנעבה לאות שנאמר אלו כמו מ' מולים ואל יוצאין להם מים מתוקים כמ"ש ומולים מן לנמון: **ועשרה** על הים. בחדל"ד הא' הבריעים עליהם נקולו עפלאות שנאמר (תהלים י"ח) וירעם בשמים ה' ועליון יתן קולו וגו' וישלח חציו ויפיצם וגו'. הכי' שנגלה נקבת בנה' עריה תעור קשתך. הג' בחנים שנאמר ובלה חיצו ויפיצם. הד' וכי בחרבות ומחנים שנאמר ברקים רב וישומם ואין ברק אלא חרב שנאמר חרב וגו' לשמן היות לה ברק וגו'. הו' ז' שמגן ומגה שנה' כחוק מגן ומגה וקומה בעזרתי. הה' בחנים שנאמר לעבה ברק חניך. הט' ו' בברד ונחלי אש שנאמר מעבה מרגו מגיו עברו ברד ונחלי אש וזאת שמקום אבנים וקלעים: **עשרה** נסיונות כו'. כמ"ש בערכין (פ"ז מ') שם בים מ' ביריעה המבלי אין קרבים וגו' וכ' נעלים ויעברו על יס וגו' ואמר ירא ישראל וגו' ויאמינו. שם נסים שבמדבר ונפרידים שם בזמן שהיו נרלבון ובשני שבנהר על סיר וגו' והאספסוף וגו' בעגל שבמדבר:

הודיענו מתי היה אבל הטוחל שבבית המדרש לא נאל אלא על הטמיה. דסבר דמתאונים אינעת לימוד שבהר ה' היה כדלקמן ואין כאן הפסק [בין פורענות דמתאונים לפורענות דוהאספסוף] ומהדר ליה ויהי כמתאונים כלומר מכם מתחלת הטמיה וכולה חדא פורענות היא ודלא כפירש"י שמפרש דמתרץ דהאספסוף היא הראשונה שהתחילו בה כשסרו מאחרי ה'. וכבר הקבו עליו בתוס' והביאו מדרש *) ויכלו דפורענות ראשון שסרו מאחרי ה' לפי שלמדו הרבה תורה מסיני כתנוק הבורח מביה הספר כך כ"ל. [ומלאתי און לי במד"ר פרשת מלוקע שאמרו שם מסיבן שתחייבו ישראל בזיבות ולרעת. ונחלקו כמה אמוראי בטעמא. ואחד מיניהו רבי יהודה ברבי שמון שאמר ממתאונים שלאמר עד אשר יצא מאפיים והיה לכם לזרא. מאי לזרא רב הונא אמר לזורגא ולביזגא. ופירש בעל מחטות כסונה בשם הערוך מיני שחין ונפוח ע"כ ושוד אמוראי מובא דמפרשים לזרא על ענין הזה. ומעתה לי לאו דמתאונים והאספסוף חדא מלתא היא איך קאמר ממתאונים ומייתי ראיה מוהיה לכם לזרא. אלא נאמר אלא על האספסוף. אלא כולי חדא והוא ראיה גמורה לדברי. ועוד אני אומר שגם פעמא דקרא מוכיח שהכל אחד שהרי נאמר והאספסוף וגו' וישובו וגו' וישובו ויבכו. ואין מבכות ויבכו אלא בשביל מה בו בכר. וגם לי לאו דלהרי אתא ל"ל למכתב כלל ושובו גם זו ראיה מבוארת]. אבל להרמב"ם והר"ב שפירשו למתאונים והאספסוף להריתי יכולי לומר משום דלרבי דס"ל בכל כתבי (שם) דויהי בנסוע במקומה. סבר דהפסקה ליתא וסתם מתני' דס"פ ג' דיחים כרבי ומ"מ נראה לי שלא נחשוב שגל כלל מן המנין לפי שאינו נסיון אלא הטא ובמקומו אכניס הא דאמרי' בגמ' דערכין וימרו על הים בים סוף. ובבעיס פנים לתורה: נסו לבותיהו את המקום במדבר. שעל שהיו במדבר מקום שמש מלון יושב. וחסר לון כל בה שבכו אולי שהוא מחכרון הבנתתו יתברך על הגליל ההוא ולפיכך נסוהו. והיינו דייק למתני במדבר ולא קרי ליה לקב"ה מקום בכלן. להודות כי הוא מקומו של עולם מלון פנוי מהבנתתו כך פירש במר"ש: ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המק"ש. מתחות בבר הקדש. מ"ג מריח חברים של המערבה שלילו הריחה ובאת לעשות מהן לון שומעין לה להאבילה בבר קודש. רש"י: ולא הסריח בבר הקודש. כשלא היה לו פגולי להקטיר בלילה כל האברים שנתעכבו מבערב מעלין אותן בראשו של מזבח ועומדים שם ב' ימים הו ג' עד שיהיו פנוים להקטירן שלון לינה פוסלת בהן בראשו של מזבח. ונעשה בהן גם ולא היו מבריחין כל זמן שבאתן. רש"י. והא דתנן הכא מעולם כתב במר"ש שאפשר דאתא להתוויי דגם זה היה אפי' שלא בבית המקדש. כגון בבמות. אי נמי בשילה נוב וגבעון ע"כ. ויש להוסיף מבאן שבמדבר ג"כ: ולא נראה זבוב בבית המטבחים. שבעזרה במקום שהיו שם הבלהנות של בית המדרשין עליהם את האימורים ולא היה יורד שם זבוב משום מיאוס. רש"י: ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. יש מי שהקשה ולמה יארע לו קרי אחר שהיה מזרזין אותו כל שבעת הימים והוא בטהרה כל היום ההוא וזקני העם כל הלילה לא יחמו מלזרזו. והתשובה כי יגר הטוב ויגר הרע מתקוטטים זה עם זה בכני אחיהם. ובשאחד מהן קרוב להיות מעולם יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה והרבה מן האנשים בעת פעירתן יתחזקו ויבדרו דברים טובים כאילו הם בריאים. ולזה היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי. כ"כ במד"ש בשם התכיד ז"ל. ושמ"ש ברים דמאי בדבור והתומן שביהודה וכו' לתרוצי הא דמתקנים לו כהן אחר. דתנן ברים יומא ופירש הר"ב שם משום קרי: ולא כבו נשמים וכו' ולא נגחה וכו'. ה"ג להו הר"ב והרמב"ם. אבל רש"י כתב דל"ג להו במשנה דשפ"ק דיומא (דף כ"א) מייתי לה למתני' ולא קתני להו ומייתי ברייתא דקתני לה והכך שומר ובתי הלחם ולחם הפנים בתלתא *חביב להו והוג גמי פשרה ע"כ. והכי איתא התם דף כ"א דמוחיב בסיפא [ל"ל אסיפא] דמתני' דתנן הרתי ביזבלים פתח במקדש וסיים ביזבלים. ומשני אינא תרתי אחרנייתא במקדש דתנאי משולם לא כבו כו': עמוד העשן. העולה מן הקרבנות. אבל בעת ההקרבה היה האיר נח. הרמב"ם: ולא נמצא פסול בשומר.

*) נד"ת הגיהו יעודה.

כתב

שנויי נוסחאות

ה נעשו (לאבותינו). נכי"ק ליתא. ולא הסריח בשר הקדש. נכי"ק..קדש; נמת"ו וכפירוכו ולא התליעו וקן הוא נרס"ל ונכיבע יוכה. ולא נראה זבוב כו'. נכי"ק ונמתה"ו ונכי' יוכה בא הדבור סזה אחר כדבור ולא אירע קרי כו' ונוסחתו עדיפא. בבית חסטבחים. נכי"ק בית. ולא כבו כו'. נכי"ק ונמתו"ו ונכי"ל הסר ולא נמצא פסול.. ובלחם הפנים. ולא כבו.. ולא נצחה.. ועי' הוי"ט ונכי' מתו"ו. נשמים אש של עצי המערכה. נכי' הנשמים אש פעל..: נכי"ק נשמים את המערכה. (ולא נצחה הרוח את עמוד העשן). נכי"ק ליתא: נכי"ק ולא ניצחה..: נמתו"ו ..לעמיד העשן. נכי"..הרוח עמוד..

תוספת חדשים

ה תוי"ם ד"ה לא פעלה כו' אין שומעין כו' וקשה אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש. ונמכא ערהם היא ביומא דף פ"ב ע"א מוכרח שהרוח הוחכין לא כו' בבר קודש ברוסב ואמבר דהתקי לא לבנא דמתני' לא בפעלה ולא תני לא בפעלה. אבל נקיט דהתמוד הוא בלב ומי יעיד על זה. אבל מה שלא בפעלה היא פעדות על בתאה שלא היתה לריכה לעבוד. וקיל. (ממוהרש"ל ז"ל): ולא נראה לריבב פירש"י מדקתני לא בפעלה אבל ולא קתני לא בפעלה מוכרח. לריבא דברייתא דבלי מסכתא יומא מבמע דמייתי בלשה בלא הוכר מוכרח ואין ידוע אם היא מעוברת דלא אין שומעין לה כמ"ש בסי' הרי"ח בגמ"ל דאם היא מעוברת מיבבת מני בלתמת לריבה אם אינ"ם שלא בבית אבל אבל מיגם אתריבא לא מהני אמירה אח"כ נשתו פנים וכשאתא לי אחרמי מילתא בבלתי גוונא שע"ם הדין לא היו מאמינים לה לאחיבלה בבר קדש אם מיתה יכולה לבא לידי סכנה ובשביל כך היה כגם אבל היכא דקים לן בסיה משוכרת אם מאכילין אותה על פי אמירתה ולא היה פגם לא בשביל כך כיון שהוא מותר לעבות כן בלע"ד לריבב פי' רש"י

ראשון לציון

בעמיק הריב לא תלה לא דמהה כו'. גם במהרש"ל ח"ל מרכין ס"ז ס"ל המה על הרמב"ם ס"ב: ה במשנה עשרה נסים יומא כא. ע"ב. ועיין יבל"מ: תוי"ם ד"ה ולא הפילה אשה כו' פ"ילו הריחה ובלא לעשות מקן (הין) שומעין לה סי' אולי מלא לון מדפס בטעות: ולא נמצא פסול בשומר כו'. כבאתי לאה לא הקדים לחם הפנים שהוא הדיר בגל בבת ושביה יותר הרבה מעומר ובתי הלחם. הבבת לו דאם היה דבר הנמצא בשיר קלמרת הבוא ליה לאקדומים אמנם במס דחק ולא נמצא פסול. הרי כבוד לבל מבשיל דמה דלא נמצא שלמו הדיר ובשיבא יותר

תוספות רע"א

ה [אות ט] בתו"ם ד"ה ולא כבו בתלתא חשיב להו. בסוגי' דלשם מבואר דחשיב להו בהדא ועייל תרי אחרינו א' דשבורי כלי חרס ומוראה ונוצת הישון מובח הפנימי והמעורה דנבלעין במקומן. ואחר דנם גדול נעשה בלחם הפנים דכסדורו כך פלוגו. והא דלא חשיב דמקום ארון אינו מן

ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. יומא כ"א ע"א (כנ"ב) עי' יהושע יומא פ"א ס"ד ס"ד בקונס פ"ו כ"ג: עוסדים צפופים כל ג"ל פרשה כ':

ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. לא הפילה אשה מריח בשר הקדש. ולא הסריח בשר הקדש מעולם. ולא נראה זבוב בבית המטבחים. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. ולא נמצא פסול בעומר. ובשתי הלחם. ובלחם הפנים. עומדים צפופים. ומשתחוים רווחים.

שנאמר (בפרבר י"ד) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. לא הפילה אשה מריח בשר הקדש. ולא הסריח בשר הקדש מעולם. ולא נראה זבוב בבית המטבחים. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. ולא נמצא פסול בעומר. ובשתי הלחם. ובלחם הפנים. עומדים צפופים. ומשתחוים רווחים.

אחד בירושלים שם נאמר (שם י"ד) המבלי אין קברים בגלעד. ואחד בעליה. ויבואו מרתה ולוט. אחד ברפידים וירד העם עם משה. שנים במן לא תלאו ולא. אים אל יותר ממנו ויתיבו. שנים בעליו. בראשון בשבתנו על סיר הבשר. בעליו הבני והאספסוף אשר בקרבו. אחד בעגל. ואחד במתאונים ובמרגלים והוא עשירי שם נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: ה ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיה טומאה היולאה מגופו. היה הדבר מגונה ומכוער יותר מאשר טומאות: ולא כבו גשמים *) אש עצי המערכה. ואע"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מתמר ועולה: ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. שאם היה נמצא בהם פסול קודם מעוכן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקצר בלילה ולא היו מרבים לקצור. ובתי הלחם נאפים מערב יו"ט ואין אפייתן דוחה יו"ט. וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. לכון לא על פני המים. מרוב הקהל היו נדחקים אים באחיו. עד שהיו רגליהם נעוצות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחוים רווחים. בשעת השתחויה

*) כנ"ב דפו"י את עצי המערכה. ואולי מלת „עצי" מיותרת וגירסתו בגי' הכי"ק.

נעשה להם נס ומשתחוים בריוח כל אחד רחוק מחברו ד׳ אמות. כדי שלא ישמע את חברו כשהוא מהודה ומזכיר עוונותיו: צר לי המקום שאלין בירושלים גרסינן. לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן. ולא הוצרך אחד מהם לשאת מכס ולומר פרנסתי [דחוקה] ואיני יכול לדור בירושלים ויש ספרים שכתוב בהן כשאלין. ועל העולים לרגל נאמר. שלא היה אחד מהם מיצר כשהיה לן

ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים: ן עשרה דברים נבראו

קיים היה גם זה כי כדאית קדושת הארץ לבדה להגיל מהזיק נחש ועקרב: שאלין. כתב הר״ב יש ספרים שכתוב בהן כשאלין ועל העולים לרגל נאמר וכו׳. שלא היו דרים שם בתמידות והיינו ליכנא דכשאלין. כשיהיה זה שאלין כי לא היה תמיד שם: ן עשרה דברים נברא בערב שבת בין השמשות והע הן פי הארץ וכו׳. כתב הרמב״ם ז״ל. הם לא יאמינו בחדוש הראון בכל עת. אבל בתחלת עשיית הדברים שם בטבע שיעשה בהם כל מה שיעשה הן יהיה הדבר שיעשה מחודש. והוא הדבר הטבעי. לא יהיה חדוש נעתיד רחוקים. והוא המופת הכל בטוח. על כן אמרו שביום השני שם בטבע הארץ שהשקע קרח ועדתו ולבאר שיוצא המים ולהתון שהדבר. וכן הבאר. ואולי תאמר אחרי שכל הנפלאות סולם הוכמו בטבעי הדברים הם מבשת ימי בראשית למה יחד אלו העשרה. דע שלא יחדוש לומר באין שם מופת שהוכם בטבע הדברים רק אלו. אבל אמר שאלו נעשו בין השמשות לבד ובאר נפלאות והמופתים הוכמו בטבעי הדברים אשר נעשו כן בעת העשותם תחלה ואמרו על דרך משל שיום שני בהחלק המים הוכם בטבעם שיחלק ים סוף למשה. והירדן ליהושע. וכן לאליעזר. ויום ד׳. כשנברא השמש הוכם בטבעו שיעמוד בזמן פלוני בדבר יהושע אליו. וכן שאר הנפלאות. מלבד אלו העשרה שהוסמו בטבעי הדברים הם בין השמשות עכ״ל. ויותר מזה ביאר בספרו המורה פרק כ״ט חלק ב׳ ואמר שם אחר שהביא מדרשים תנאי התנה וכו׳ כיים ואמר שאות הנביא הוא שודיעהו האל בשעה שיהי׳ בו מה שיאמר ויפעל זה הדבר כמו שם בטבעו להיות בשורש מה שהי׳ בטבעו ע״כ. ויקשה על זה מאד מאמר משה רבינו ע״ה (שמות ח׳) למתי אעתיר ובעיהו אמר (ישעיה ז׳) שאל לך אות מעם ה׳ אלהיך העמק שאלה או הגבה למעלה ובאלת גדעון מאות הגיזה בשני הפעמים. ובמד״ש בשם המאירי ז״ל שאין דעת החכמים שהיו התנאים האלה טבע קיים במהפעל אבל היתה כונתם בלא ספק לענין הפועל יתברך ורצונו. לומר שלא היה שינוי רצון לפניו יתברך חלילה כי בחותו בעת שברא שמים וארץ וכל אשר בו הקיפה וכללה ידיעתו הדברים העתידים להיות ובשבר ידע זמן שיבנה שבע הגמלא ההוא וכו׳ ועל מנת כן ברחו כו׳ ולא היה ה״כ פועל הנס שינוי ידיעה והתחדש רצון וכו׳. עכ״ד. כלומר כי כל האותות לבעתה ולעתם נברחו ונעבו. ולא הוכמו בטבע לשיהיו נעשים לעת ההיא ולעת״פ שבשר הקיפה בזה ידיעתו יתברך כבר קדם במשנת הכל לפוי מבנה י״ה פ״ג שאין הידיעה מכרחת הדברים ההפשריים. והנה כל הנסים תלויים ושומדים בהפכרות הבחירה שביד האדם. כי כולם ר״ל הנסים בשביל בני אדם היו. ואני אומר שכמו שעל היתר הספק ההוא בהכל לפוי והרבות נתונה. הביב הרמב״ם מהפסוק כי לא מחשבותי מחשבותיכם (ישעיה נ״ה ח׳). כמ״ש שם. כך אשיב אמריה. דסיפא דקרא היא התשובה עצמה בהיתר זה הספק העלום המתחייב בענין הנסים. מפני שאין שינוי ברצונו יתברך. והוא אומרו ולא דרכיכם דרכי. שדרכיו והם פעולותיו. שכן אמר מרע״ה (שמות ג״ג) הודיעני נא את דרכיך. והם הנהגתו ופעולתו בעולם. אמר שלא דרכיכם דרכי כלומר שלא תקשו דרכיכם לדרכי. ולא יבא הספק העלום הזה. ורמב״ם עצמו [בספרו המורה] סוף פרק ך׳ מחלק ג׳ כתב וז״ל. ענין ההשגחה וענין הידיעה ומנין הטוגה המיוחסות אליו בלתי ענין המיוחסות אליו. וכשילקחו ב׳ ההשגחות לא שתי הידיעות לא שתי הטוגות. על שיקבלם ענין אחד. יבואו הספקות הגזכרות. וכשיודע שכל מה שיוחס אליו. נגדל מכל מה שיוחס אליו. יתבאר האמת. ובבר הגיד ההבדל בין אלו המיוחסים אליו ובין המיוחסים אליו באמרו ולא דרכיכם דרכי ע״כ. ויראה ג״כ מלבוטו פרק כ״ט מחלק ג׳ שמה שמבאר דברי החכמים באמרם תנאי התנה וכו׳ על הדרך האמור שלא כן דעת עצמו. ודי לנו שהמלוטטיו לרמב״ם בזה בדעת עצמו אע״פ שלא יוכל להגילו מדעתו בדעת החכמים. אבל אני אומר שגם החכמים ז״ל זו דעתם ולא נפלאת מהם חלילה. כ״ש שממקרא מלא וזיל קרי בי רב הוא. ולא אמרו שנברא בערב שבת אלא על ידיעתו כמו הכל לפוי. ובדברי המאירי. ומאמרם תנאי התנה בשבת ימי בראשית על היש שיקרע וכו׳. נראה בעיני שאין עניינו כולל לשלם שינוי רצון. אבל הוא שוה למאמרם שבחבתי בפ״ב מ״ח שאמרו בפסוק יום השני שהתנה הקב״ה עם מעשה בראשית על מנת שיקבלו עליהם ישראל ה׳ חומשי תורה. וזה אין בו דבר שבעי. אבל הוראה על חכלית בריאתו העולם שלא נברא אלא בשביל קבלת התורה לישראל ואם לא יקבלוה יחזור העולם לתוהו ובוהו. כי לא נברא אלא להכלית זה. וכך כל אלו התנאים ע״ז הלד נאמרים בכל לשון של זמן ויפוי כח לישראל. שהקב״ה התנה במעשה בראשית עם היש שיקרע לישראל. שבשביל זה הוא בורא היש. וכך בשמש שיעמוד ליהושע. שבשביל זה נברא. והשרשונו בזה הברכה גדולה באמונה שהכל לא נברא אלא בשביל ישראל. מסכים למאמרים בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית. ומאמרים רבים להם שאמרום לשבח ולזכות ישראל. ולא נכחש שעם מאמרם זה כיונו ג״כ לומר שהוא יתברך ויתעלה מגיד מראשית אחרית. ומביט לסוף דבר בקדמותו. אבל זה מלד שכך היא ידיעתו יתברך כענין הכל לפוי. אבל לא שבאו וכיונו בזה לבטל שינוי רצון וידיעה. כי מעולם לא נתחייבו בזה. שבבר קדמם הנביא ישעיה לשלק אלה המבוכה באמרו (ישעיה נ״ח) כי לא מחשבותי [מחשבותיכם] ולא דרכיכם [דרכי] שאין להקשן יחד. ולא כיונו בלשון תנאי התנה אלא כלשון המדרש שביום השני. ורבינו בד״ת הפליא עליה הגדיל הוסיה להסיר זו הבלבלה אמר כי הידיעה ויכולת הכל מפעולותיו כמ״ש וידע אלהים הוא לשון פעולה. וכמו שבאר פעולות אינו מחייבות שינוי ולא רבוי בו יתברך ק גם אלו. ונסמך בזה בחכמת הקבלה. ע״ש: נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ וכו׳. גם לפי דעת הרמב״ם נתיחדו אלו בזמן הזה דוקא. והרבה כבדות נאמרו בטעמם. תמלאם במד״ש. לא ראיתי להעתיק גם אלו מהם כי לא ידעתי איזה יכבר. ומשמי שראיתי לרבינו בדרך חיים שכתב במשנה הקודמת לזו בעשרה נסים שנעשו להבוטיו בבית המקדש שדקדק במה

[טיקון ה״ב] **יח**

ן עשרה דברים נבראו בע״ש בין השמשות שבחים נ״ד כ״ת ע״ב מכיבת ונגנה ויכם ע״ב מנחבת ורבא מיכון כ״ג ע״ש עיק ״ש:

שנויי נוסחאות

בירושלים(מעולם).כ״ר״ש וכ״ק ובמהו ו ליתה. ולא אסר אדם. בד״ל ..איש. שאלין בירושלים. כ״ר״ש כשעולין לירושלים ועי׳ רע״ב: ן נבראו (בע״ש) בין השמשות. כ״ר״ש ..ע״ש.. כ״ר״ק ליתה וכן מבמע מרב״ש דלא היה לפניו ועי׳ רע״ב.

ראשון לציון

יותר בכית ורגיל ממר דלא נמלא בבכיה והזיר ולביכך בדין הקדמוה לעומר ושבת הלהם: [והוי לא זו לף זו דלא מיבעיא עומר ובתי להם שבם ע״ת בשבת והלי לא נמלא אלא אף לה״ם בהם בכל ע״ם ג״כ לא נמלא. ובבקלים ב׳ ע״א ופסחים ע״ו ע״ב מנחות כ׳ ע״א מ״ו ע״ב מרכין ד׳ ע״א ונ״ק ק״ר ע״ב נ״ל דסיכם דמבנה דהלא נקנ]:

באורי הגר״א

ה ולא הזיק כו׳ ולא אמר כו׳. שנאמר (ליכם כ׳) כלילת יפי משוש וגו׳ ואמרו במ״ר אוכה ושוף סקודי כסה של מעבונות: **ן עשרה** דברים נברא כו׳. כמ״ש (קהלת ח׳) ואין כל חדש ונמ׳ (שמות י״ד) לאיתנו ואמרו (מ״ר שם) לאתו והכל היה בין השמשות כמ״ש (בראשית ב) ויכל אלקים ביום השביעי והקשו והא נאמר ויכבות ביום השביעי אלא בין השמשות ואמרו (מ״ר שם) אדם שאינו יודע כו׳ וז״ש כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות ר״ל לאחר זמן לעבותם עכשיו ברא ובשת בבמיסת השבת:

תוספות רעק״א

מן המדה. ובן כרובים בגם היה עומדים.*)דניסי דקביעי לא חשיב עיי׳ ש:

*) א״ח עי׳ בפי׳ ר״ח שם ביומא בכי וז״ל ולסיבת מסא דקביעי לא הביב לאפוקי אדון וכרובים ומגדים ולחה״ם והבלונין. וגם״כו בלבה בפסולין מיון בלבה. ובמיתו לאחר שברו בגמלא ו״ו שברם נסים שנעבו במקדש בכמיה, דהא תמיד בה אלא בבו בנסים אש של מערבה וכן לא נתה הרות לת עייוד העשן דחשבינו לבו במקום נסים שבינחשלים עכ״ל:

ערב שבת בין השמשות ואלו הן. פי הארץ. ופי הבאר. ופי האתון. והקשת והמן והמטה.

שמתחילים בחשה לומר לא הפילה אשה וסיים בלא אמר אדם לו לי המקום שהם כנגד עבר כפירות בלימה ובילדים אחת לאחת. ע"ש. חשבתי אני שכמו כן ויותר נאה לדרוש כך במקום הזה. שהרי בי' פפירות בלימה נברא העולם. ובלי ספק שכן גם אלו העשרה דברים. והיתה התחלה מפי הארץ כמו הגשים בחשה. אלא שבמופלא ממני בל הדרוש. ואומר כפי הגגלה שאלו העשרה דברים שיש לעשרה המאמרות שבהן נברא העולם. שכן במאמר הראשון ספר הכתוב בענין הארץ שהיתה תוהו וב"ו. ופי הבאר שוה למאמר יהי אור שכן אותו אור נגנז. וכך הבאר נגנז בימות של משיח. ופי האתון שוה למאמר יהי רקיע ויהי מבדיל. וכשו מים עליונים אלא כעצם. כך פי האתון הנשם בחומר הגם הזה כח עליוני אלא כעצם. והקשת. כמאמר יקוו המים ותראה היבשה שכן התהוות הקשת הוא מאדי הארץ אלחה שנתלחלחה במי הגשמים. והמן שוה למאמר תדשא הארץ וגו' עץ פרי וגו' שהן הנה לחמו של אדם ופריו אשר יתן בפתו וכנגדם המטיר דגן שמים הוא המן. והמטה כנגד מאמר המאורות שנאמר בהם והיו לאותות. ונלא מצה עצמו אשר בו יעשה האותות. ונמשך מזה מאותות השמים על תחתו. והשמיר שהיא בריה כתולעת והוא ממאמר ישרצו וגו'. והכתב והמכתב כנגד שני המאמרים מאמר נפש חיה. ומאמר נעשה אדם כי בשניהם החיות ודבר רוחני. כן הכתב והמכתב ויש במכתב דבר יותר רוחני במה שנקרא מהד' רוחות כפי' הר"ב. וכן ויהי אדם לנפש חיה יתירה מדברת ובולט בהרבע רוחות העולם. והלוחות כנגד מאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ בזרע הנכים הנעשים בגלם יהלהים. וכן הלוחות מעשה אלהים המה רואה זה דרך יסר לפני. וכן לחכם ויחכם עוד. להשכיל מעמים יותר מסביקים. ועי"ז הדרך כי יתיישב בזה אלא היה סדר זמנים לתנא דיקן בכל אלו: [פי הארץ. פירש הר"ב לבלוע קרח ועדתו וכ"פ הרמב"ם. וקשה דאמר אם בריאה ישרא. והרי ברואה ועומדת כפי קבלת חז"ל פה. ואין קבלתם אלא אים מפי איש עד מרע"ה. ובהגדת אלק (דף ק"י. וגדרים נ"ע:) פירשו אם בריאה הגיהנם מוטב [ומו']. ישרא קרוני פתחא דודאי ברואה היא. דכתיב (קהלת ג') אין כל הדם וגו'. ולדבריהם אם כמו תמיהה קיימת ונ"ז דוחק. ולכן נ"ל בהקדים שוד בלשה דקדוקים. א' אמרו ופלתה האדמה את פיה. ובכעת מעשה נאמר ותפתח. ואף אם לא נאמר כן בכעת נעשה. יש לדקדק למה לא אמר לשון פתיחה. שהוא מורגל יותר ממה שהוא מורגל לשון פלתה. ב' זה שאמר (במדבר י"ח) וירדו חיים שאולה. שמעה שלא אמר שאול. הוא כפי מה שהזכיר רש"י ז"ל בהלים ט' בפסוק [י"ח] ישובו רשעים לשאולה. אמר ר' אבא בר זבדי למדרגה התחתונה של שאול. ואף בעדות הכתוב אין לסכחים. אבל כשהפסוק מודיע המנין איך בנתפרסם ומודע שירדו חיים למדרגה התחתונה של שאול. אלא פוב אף נהה דורש ומבקש הפסוק להודיע. ולריך א"כ תקריה בפסוק איה איפה מודיעה כואת. בלשית. אמרו וכל העם נכו לקולם. ואין בדרך בומני קול טעקים אי ואבוי שיעוכו. אבל יתקרבו אל הקול ההוא לשמוע הסבה שטעקים בעבורה. והרי רש"י ז"ל כתב לקולם בשביל קול היולא על בליעתם. ופירש הרא"ם שהוא קול היולא מתוך הבקיעה כדמות רעם שמבהיל את האנשים לברוח. לא לקול נעקתם בעת בליעתם. כי הקול ההוא אינו קול מבריח אלא אדרבה מקבץ הוא את האנשים לבא לשמוע את נעקתם בעת היות ולראות הפלא שהוא שלא נהיה כמוהו משבת ימי בראשית עד היום ההוא. עכ"ל. ומעתה אני אומר שקול הבקיעה אף שהרא"ם אמר שהוא כדמות רעם יכולני לומר שהקול ההוא קול דברים היה המשמיע ומגיד שירדו חיים שאולה. שיבו למדרגת התחתונה. ויהי לאותה גדול שהאדמה השמיע קול דברים אומר. שעד המדרגה התחתונה בא חיים שנלטערו עד שם. וזהו אשר ביקש עליו מרע"ה באמרו ופלתה. שעל פתיחה שלעורך הבליעה היה לו לומר ופתחה וכמ"ש במעשה. אבל אמר ופלתה מלשון פליטי פי לה' דיפתח בספר שופטים [י"א ל"ה] ומלשון פלו שפתי בספר תהלים ס"ו [י"ד]. בענינם הדבור. וכה יאמר אם בריאה ישרא ה' ופלתה האדמה ותאבר בי"ת הבמוש בתיבת בריאה. כמו בשת ימים עשה ה' וגו' בעניו בשמש. וכן וגשלמה פרים שפתינו עניו בשפתינו. וזולתם חסירי הבי"ת. יאמר אם בבריאה במשמש ימי בראשית הוא הגיהנם ישרא קרוני פתחא כמאמרם ז"ל. ופי' קרוני פתחא לכהן ופלתה האדמה את פיה להשמיע קול שפתים קול דברים להגיד כל הנעשה בהוכה עד שאול תחתית המדרגות. ותא"כ בשעת המעשה אמר ותפתח הארץ את פיה. פתיחת פה לבד לא ענין דבור. והיתה הפתיחה לענין והבלע אותם. אמנם עוד היה שכל האדם נכו לקולם הוא קול בליעתם קול דברים משמיע שירדו חיים שאולה לדיוטא התחתונה של שאול. ועוד לי כדמות ראיה למה שפירשתי. מה שנה התנא בענין האתון לומר [פי האתון] (לפי) [ולא] שהאתון נברא בין השמשות. והרי כל הפיות בוא ומה יש באתון פה שלריך בריאתו שתהיה בין השמשות אם לא שהפה ענינו באתון הדבור שהו נברא בין השמשות א"כ פי הארץ נ"כ על הדבור הוא שאמר על פתיחת פה בעלמא. ועד שני פי הבאר לדברי הי"מ שהזכיר הר"ב שפירשו שאמרה הבאר שירה וכו' וכל זה נראה לי ובעיני הוא כמו כפתור ופרח]: ופי הבאר. כתב הר"ב בראה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר. ופי' בדרך חיים בשכל מקום שהיו הולכים הבאר שאמרה שירה וכו'] ופי האתון. לשון הר"ב נגזר עליה וכו'. כי לא יתכן שהיה לו כל כך משבת ימי בראשית עד זמן בלעם. וכן פירש בדרך חיים שכל אלו עשרה דברים שנברא בין השמשות לא בריאה ממש. אלא גזירה שגזר הבריאה בין השמשות. שאין ראיה כי האיל של יצחק היה לו משבת ימי בראשית עד הבריאה. ע"כ. וכן פי' הר"ב בחיל נגזר וכו'. [ופי' לשון פי כתבתי בכד"ה

פי

ן בירושלים מחמת דוחק המקום. כמו לר לי המקום נגשה לי ואכבה (ישעיה מ"ט): ן בין השמשות. בערב שבת בראשית קודם שנבלמה הבריאה: פי הארץ. לבלוע קרח ועדתו: ופי הבאר. בחרה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות. וי"א שפתחה פיה ואמרה שירה שנאמר (במדבר כ"א) עלי באר ענו לה: פי האתון. בין הבמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם: והקשת. לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: והמן. שירד לישראל ארבעים שנה במדבר: והמטה. שנעשו בו האותות ושל

בימה של מעבריה. ופי האתון שוה למאמר יהי רקיע ויהי מבדיל. וכשו מים עליונים שלא כעצם. כך פי האתון הנשם בחומר הגם הזה כח עליוני שלא כעצם. והקשת. כמאמר יקוו המים ותראה היבשה שכן התהוות הקשת הוא מאדי הארץ שלחה שנתלחלחה במי הגשמים. והמן שוה למאמר תדשא הארץ וגו' עץ פרי וגו' שהן הנה לחמו של אדם ופריו אשר יתן בפתו וכנגדם המטיר דגן שמים הוא המן. והמטה כנגד מאמר המאורות שנאמר בהם והיו לאותות. ונלא מצה עצמו אשר בו יעשה האותות. ונמשך מזה מאותות השמים על תחתו. והשמיר שהיא בריה כתולעת והוא ממאמר ישרצו וגו'. והכתב והמכתב כנגד שני המאמרים מאמר נפש חיה. ומאמר נעשה אדם כי בשניהם החיות ודבר רוחני. כן הכתב והמכתב ויש במכתב דבר יותר רוחני במה שנקרא מהד' רוחות כפי' הר"ב. וכן ויהי אדם לנפש חיה יתירה מדברת ובולט בהרבע רוחות העולם. והלוחות כנגד מאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ בזרע הנכים הנעשים בגלם יהלהים. וכן הלוחות מעשה אלהים המה רואה זה דרך יסר לפני. וכן לחכם ויחכם עוד. להשכיל מעמים יותר מסביקים. ועי"ז הדרך כי יתיישב בזה אלא היה סדר זמנים לתנא דיקן בכל אלו: [פי הארץ. פירש הר"ב לבלוע קרח ועדתו וכ"פ הרמב"ם. וקשה דאמר אם בריאה ישרא. והרי ברואה ועומדת כפי קבלת חז"ל פה. ואין קבלתם אלא אים מפי איש עד מרע"ה. ובהגדת אלק (דף ק"י. וגדרים נ"ע:) פירשו אם בריאה הגיהנם מוטב [ומו']. ישרא קרוני פתחא דודאי ברואה היא. דכתיב (קהלת ג') אין כל הדם וגו'. ולדבריהם אם כמו תמיהה קיימת ונ"ז דוחק. ולכן נ"ל בהקדים שוד בלשה דקדוקים. א' אמרו ופלתה האדמה את פיה. ובכעת מעשה נאמר ותפתח. ואף אם לא נאמר כן בכעת נעשה. יש לדקדק למה לא אמר לשון פתיחה. שהוא מורגל יותר ממה שהוא מורגל לשון פלתה. ב' זה שאמר (במדבר י"ח) וירדו חיים שאולה. שמעה שלא אמר שאול. הוא כפי מה שהזכיר רש"י ז"ל בהלים ט' בפסוק [י"ח] ישובו רשעים לשאולה. אמר ר' אבא בר זבדי למדרגה התחתונה של שאול. ואף בעדות הכתוב אין לסכחים. אבל כשהפסוק מודיע המנין איך בנתפרסם ומודע שירדו חיים למדרגה התחתונה של שאול. אלא פוב אף נהה דורש ומבקש הפסוק להודיע. ולריך א"כ תקריה בפסוק איה איפה מודיעה כואת. בלשית. אמרו וכל העם נכו לקולם. ואין בדרך בומני קול טעקים אי ואבוי שיעוכו. אבל יתקרבו אל הקול ההוא לשמוע הסבה שטעקים בעבורה. והרי רש"י ז"ל כתב לקולם בשביל קול היולא על בליעתם. ופירש הרא"ם שהוא קול היולא מתוך הבקיעה כדמות רעם שמבהיל את האנשים לברוח. לא לקול נעקתם בעת בליעתם. כי הקול ההוא אינו קול מבריח אלא אדרבה מקבץ הוא את האנשים לבא לשמוע את נעקתם בעת היות ולראות הפלא שהוא שלא נהיה כמוהו משבת ימי בראשית עד היום ההוא. עכ"ל. ומעתה אני אומר שקול הבקיעה אף שהרא"ם אמר שהוא כדמות רעם יכולני לומר שהקול ההוא קול דברים היה המשמיע ומגיד שירדו חיים שאולה. שיבו למדרגה התחתונה. ויהי לאותה גדול שהאדמה השמיע קול דברים חוזק ואומר. שעד המדרגה התחתונה בא חיים שנלטערו עד שם. וזהו אשר ביקש עליו מרע"ה באמרו ופלתה. שעל פתיחה שלעורך הבליעה היה לו לומר ופתחה וכמ"ש במעשה. אבל אמר ופלתה מלשון פליטי פי לה' דיפתח בספר שופטים [י"א ל"ה] ומלשון פלו שפתי בספר תהלים ס"ו [י"ד]. בענינם הדבור. וכה יאמר אם בריאה ישרא ה' ופלתה האדמה ותאבר בי"ת הבמוש בתיבת בריאה. כמו בשת ימים עשה ה' וגו' בעניו בשמש. וכן וגשלמה פרים שפתינו עניו בשפתינו. וזולתם חסירי הבי"ת. יאמר אם בבריאה במשמש ימי בראשית הוא הגיהנם ישרא קרוני פתחא כמאמרם ז"ל. ופ"י קרוני פתחא לכהן ופלתה האדמה את פיה להשמיע קול שפתים קול דברים להגיד כל הנעשה בהוכה עד שאול תחתית המדרגות. ותא"כ בשעת המעשה אמר ותפתח הארץ את פיה. פתיחת פה לבד לא ענין דבור. והיתה הפתיחה לענין והבלע אותם. אמנם עוד היה שכל האדם נכו לקולם הוא קול בליעתם קול דברים משמיע שירדו חיים שאולה לדיוטא התחתונה של שאול. ועוד לי כדמות ראיה למה שפירשתי. מה שנה התנא בענין האתון לומר [פי האתון] (לפי) [ולא] שהאתון נברא בין השמשות. והרי כל הפיות בוא ומה יש באתון פה שלריך בריאתו שתהיה בין השמשות אם לא שהפה ענינו באתון הדבור שהו נברא בין השמשות א"כ פי הארץ נ"כ על הדבור הוא שאמר על פתיחת פה בעלמא. ועד שני פי הבאר לדברי הי"מ שהזכיר הר"ב שפירשו שאמרה הבאר שירה וכו' וכל זה נראה לי ובעיני הוא כמו כפתור ופרח]: ופי הבאר. כתב הר"ב בראה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר. ופי' בדרך חיים בשכל מקום שהיו הולכים הבאר שאמרה שירה וכו'] ופי האתון. לשון הר"ב נגזר עליה וכו'. כי לא יתכן שהיה לו כל כך משבת ימי בראשית עד זמן בלעם. וכן פירש בדרך חיים שכל אלו עשרה דברים שנברא בין השמשות לא בריאה ממש. אלא גזירה שגזר הבריאה בין השמשות. שאין ראיה כי האיל של יצחק היה לו משבת ימי בראשית עד הבריאה. ע"כ. וכן פי' הר"ב בחיל נגזר וכו'. [ופי' לשון פי כתבתי בכד"ה

שנויי נוסחאות

(ואלו הן) כו'. בכ"ק ובמחז"ו ליכא. בכסחיבנ"ד) ובבכרי פ' וזאת הברכה ובתרגום ירושלמי (במדבר כ"ב, כח) ובמכילתא פ' בשלח פסוק עד אנה מאיסים ובתמהמה פ"ו ובמדרש הנעלם בלק ומי בפדר"א פ"ג ו"ש ובפרי הרב"ל ז"ל.

בל סנפריטן היה: והשמיר. כמין תולעת ברייתו כשורה. כשהיו מרחיס אותו על האבנים הרשומות בדיו הן נבקעות מהליהן. וכו פתחו הבני החפוד והחופן דכתיב בהו במלוחותם: הכתב. לורת האותיות שהיו חקוקים בלוחות: והמכתב. שהיו נקראים מכל הארבעה לדדים: והלוחות. כל סנפריטן היו. לרבן בכה. ורחבן שבה. ועבין שלשה. כאבן אחת בארכה ורחבה ושוביה בוין. ונחלקה לשנים וגגלים היו והטובים מגלגל חמה: אף המזיקין. אלו הבדים שלאחר שברא הקב"ה אדם ותוה היה מתעסק בבריותיהן ובשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופיהן עד שקדם היום. ונשברו רוחות בלא גוף: ואילו של אברהם אבינו. נגזר עליו בין הבמבות ביסיה נתחז בסבך בקרניו. בשעת העקידה: אף צבת בצבת עשויה. תרגום מלקחים לבתה. הלבת אינה נעשית אלא בלבת אחרת ורחבונה מי עשאה על כרחך מאליה נעשית ביד"ם וברלת בין הבמבות. וזה *)נדחה בגמרא בפ' מקום שנהגו (דף ל"ד) ואמרו אפשר שהלבת הראשונה נעשית בדפוס שהיו הנחבת בתם. והליקוהו בתוך הדפוס ונעשית הלבת מיד: ן' גולם. לשון גולמי כלים אלא בגמרא מלאכתן. כך אדם שהיו בגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה. קרוי גולם: אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בהבמה. שכן מליגו בחלגעזר ואיתמר אלא רבו לדבר בפני אביהן כשקלף עליהם משה והשיב אהרן: ואינו נכנס לתוך דברי הבירו. אלא [ישרבבנו] דכתיב (במדבר י"ב) שמעו נא דברי המתיב לי עד שאדבר. ק"ו להדיום: ואינו נבהל להשיב. כדי שהא הבובתו בהלכה וכן בחליהות הוא אומר (איוב ל"ו) כתר לי זעיר ואחוך: שואל בענין ומשיב בהלכה. לדבר אחד הוא נמנה כאן. והכי פירושה. התלמיד שואל בענין כלומר באותו ענין שהם עסוקים בו. ואם הרב מביא בהלכה. אבל אם יבאל התלמיד אלא בענין. הוא מביא לרב שיביב אלא בהלכה על דרך שאמר רבי הייא לרב (שבת דף ג') כי קאי רבי בהאי מסכתא לא הביליה במסכתא אחריתי וכן [לתה] מולא בהמים אבר היו שמאים לנפש אדם שרבו את משה עוסק בהלכות הפסח. ומאלו לו באותו ענין: ואומר על ראשון ראשון. וכן מליגו בהקב"ה שאמר לו משה (שמות ג') מי אנכי כי אלך אל פרעה הוא הראשונה. וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. והשיבו הקב"ה על הראשונה כי אהיה עמך. ועל השניה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. אם פוסק דין מן הסברא מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבותי

*) גר"ג ד"ל וזה כמאמר מתה.

והשמיר. והכתב. והמכתב. והלוחות. ויש אומרים אף המזיקין. וקבורתו של משה. ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה: ן' שבעה דברים בגולם. ושבעה בחכם. הכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה. ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. ואינו נבהל להשיב. שואל בענין ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון ראשון. ועל אחרון אחרון. ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי.

פי הארן מ'] : והמכתב. ל' הר"ב שהיו נקראים מכל הד' לדדים. ושקרוב אלי שהיה דבר נסי ומעשה אלהים המה והרבה נתלבטו בזה מפרשי מאמר ירושלמי דשקלים פ"ו. עיין בעין יעקב ויפה מראה. ואחר אחרון אמי בא בעל עטרה מאמרות שכתב במאמר חקור דין חלק ב' פרק עשרים על אותו מאמר דירושלמי שהיה זה מעשה אלהים בלתי משוער בשכלנו. לא כמעשה הדיוט שביירו זולתינו לפנינו בבית המדרש ונמר יכתבם. ע"כ: והלוחות. כתב הר"ב של סנפריטן היו ותלובים מגלגל חמה. כלומר לפיכך היו גגלים ולא היו כסנפריטן שלנו שהוא מקשה ולא גגלל אבל היה ספריו למראה וכעלם הבמים לטוהר. ובפי' רש"י שהלוחות הם הראבונות. ואילו אמיות משה פסלן מעצמו: ויש אומרים אף המזיקין וכו' וי"ל אלאבת וכו'. מביא בד"ה דלא אתו לאפלוגי אלא שכל אחד מוסיף על הקודמים. לפי שיש בבין הבמבות זמנים מחולקים כדאיתא בפרק במה מדליקין [דף ל"ד] איזהו בין הבמבות מתבקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימים. דברי ר"י. רבי נחמיה אומר כדי שיהלך אדם מתבקע המה חצי מיל. ר' יוסי אומר בין הבמבות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וא"א לעמוד עליו. וכתב שיש גרבאות מתחלפים בטוסתאות הני יש אומרים ובכ"ל שהגרבה הבאונה אילו בל יאתק. וקבלו בל משה. שבשיבה טורף לבני לדיקים גדולים. ויש אומרים אף המזיקין. ויש אומרים אף לבת. והני ג' יש אומרים מחלקים בין הבמבות לג' חלקים. זולת בין הבמבות דרבי יוסי שאין לו המשך זמן כלל. ואחר בין הבמבות חלקו לג'. שכן כל דבר מבואר יש לו התחלה ואמצע וסוף. עכ"ד. ולמאי דאחדמי בגמרא הא דלבת. נמצא שלא נאמרו אלא ב' הוספות. והאחד בבין הבמבות דר' נחמיה והא' בבין הבמבות דר"י. וכן י"ל לגרבא דידן דלא גרסינן אלא תרי יש אומרים. ולדעת כולם אלו העשרה כאחד נברא בבין הבמבות דר' יוסי. ולפיכך עמד מעמם בם לאחר אמרנו: ן' שבעה דברים בגולם. פי' הר"ב לכון גולמי כלים שלא בגמר מלאכתן [בפי"ב דכלים משנה ו'] שיחסרו בהבלמה והתקון כסכין והסייף כשיעשה הנפת גולמם והגיע להם לורתם קודם שיחדדם וימרטם ויפתח בהם מה שדרכו לפתח ושלים תקונם. וכן קורא גולם אדם שיש לו מעלות בכליות ומעלות המדות אמנם אינם שלמות ולא הולכות על סדר כראוי. אבל יש בהם ערבוביא ובלבולים והתערב בהם חסרון. ואין זה עם הארן שיש לו דרך ארץ ["שהן מעלות המדות בלבד] וכ"ש שאינו בור דמ"ה פ"ב. הרמב"ם. ["ועיין במ"י בפי' הר"ב [ד"ה אלו]: ושבעה בחכם חכם אינו מדבר וכו'. לפי שהגולם קודם בזמן לפיכך הקדים לפנות שבעה דברים בגולם. ומ"מ ביאר המדות שבחכם שכן נאה להעלות על בפתים ישק מדות החכם וידיעת הספרים הטת. על כן אמר ותלופיהן בגולם: אינו מדבר לפני מי שהוא גדול ממנו וכו'. פי' הר"ב שכן מליגו בחלגעזר ואיתמר וכו'. וזה בהשובה. אבל בשאלה הא תנן במ"ה פ"ב ולא הביאן למד: ובמנין. לכון רש"י בבמים. ונדול בהלמידים. ע"כ. ועיין מה שכתבתי במ"ה פ"ק דעדיות [ד"ה ונמנין]. ויש ספרים דלא גרסי ובמנין. ומ"מ לדגרסי לא לו קתני. וכ"כ במד"ש: ואינו נבהל להשיב. פירש הר"ב כדי שההא תשובתו בהלכה. כלומר ולא סגי ליה במה שלא נכנס לתוך דברי חבירו אבל יתמהמה ג"כ עד שידע שיביב בהלכה: שואל בענין וכו'. מ"ש הר"ב וכן אתה מולא בחכמים אשר היו עמאים וכו' שרבו את משה עוסק וכו' ומפשבן של הכתובים לא שמעון ולא מידי אלא שמעו כל ישראל פסחיהם והם לא יכלו לעשות הפסח ביום הטוא ויקרבו לפני משה כדכתיב בקרא. ומ"מ במ"ב פ"ו דפסחים [ד"ה בזאתה]. ובמד"ש הועתקו דברי הר"ב במקצת אלו הבבות. ולא הועתק. וכן אתה מולא וכו': ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. פי' הר"ב אם פוסק דין מן הסברא מדעתו לא יאמר כך שמעתי

מרבותי

ואילו של אברהם אבינו. עמדיל שנא פ"ז שמוכת לו פיטן י"ב שלא פיטן י"ל מרבא פרק ל"ט: אף צבת בצבת עשויה. ירושלמי פירוקין פ"ו הי"ד. פובפסת פירוקין פלגא פ"ו תענית פ"ה סי"ד (רבש נמס ל' יהודה): ן' שבעה דברים בגולם פובפסת סנהדרין פ"ז. שם פ' ל"ה שבת פ"ז: חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו. פיי' פ"ח שם: פ"ם פ"ג פעין י"ב פופ"ב י"ל פיטן ל"ם פעיף ל"ח:

שנויי נוסחאות

והמכתב. על לדות נקודה עי' נסי' מחז"ו ונסדור עבו"ר ונרש"י. (אף) המזיקין וקבורתו. בגוף שלנו ..וקברו ליהם. ואילו של א"א. עי' תוי"ט ונסדר"ל. (אף) צבת. בכ"י הצבת ולית"ל. ן' חכם. נכי"ק ובמחז"ו ובגוף שלנו החכם. בפני מי. בכ"ק ובכ"י לפני מי. שהוא גדול ממנו. בגוף שלנו שגדול הימנו. בחכמה. בד"נ ובמכ"נ ובמחז"ו בחכמה ובמנין ועי' נסי' מחז"ו. לתוך דברי. בכ"ר בתוך.. שואל בענין ומשיב בהלכה. ובמחז"ו ושואל בהלכה ומשיב בענין ובכ"ר נכ"ק (ומס שואל) ובכ"ם נסי' מחז"ו ע"ש. ואומר על ראשון כו' ועל מה שלא שמע כו'. בכ"ק ..על מה; בגוף שלנו ומפה שלא שמע.. ואומר על ראשון כו' והסדר בלעיגו עדיף:

תוספות חדשים

ן' בפשנה והשמיר פי' הר"ב שבו פתחו לבני התפוד כו' וראמ"ם פי' ח"ל כוא שרן קטן מולג הפנים הגדולה בעבור עליהם וכו' בנה שלמה את ב"ה ע"ב וכ"כ רש"י בגיטין דף ס"ח.

ראשון לציון

ן' ברע"ב ד"ח והשמיר כמין תולעת כו' עיין יש סדר למשנה. שם בד"ח והכתב לורת האותיות פי' עיין פרש"י בפסחים ל"ד ע"א ובערוך בערך כתב. ן' תוי"ט ד"ח שואל בענין כו' ומפשבן של כו' אלא ביום הטוא כו' [ואפשר דס"ל להר"ב כרש"י בגיטין פ' ע"א שמנס פרשיות נאמרו ביום שפוקם המשכן וסיים בר"ת ביסן ואתת מקן פ' פסחים וכו' ול"ל בפיר כ' הר"ב שבאלו הר"ם ביסן מפני שמבה אמר לבן כ' פסח ושאלו בענין] ופי' יסל"מ: בר"ב ד"ח ועל מה אלא שמע כו' לא יאמר כך שמעתי מרבותי כו'.

באורי הגר"א

ן' חכם אינו מדבר. כמ"ש (ויקרא י') ויקצוף על אלעזר ואיתמר וגו'. ודבר אהרן ואינו נכנס כו'. כמ"ש בנני גד ובנני ראובן שאמר להם משה (במדבר ל"ב) קה עשו לבניכם וגו' וסמתים עד שמים. וכן בתנירי אוב ויען אליהו ויש וגו' (איוב ל"ב) כן אומלתי לדבריכם אחן וגו': שואל בענין. בענין אלפתר: ומשיב בהלכה. יהודה (פי' מדר"נ פ' ל"ז) : ואומר כו'. דנקה (בראשית כ"ד) בת בתואל אנכי וגו': ועל מה שלא שמע כו' ומודע

וגו': ואינו נכנס כו'. כמ"ש בנני גד ובנני ראובן שאמר להם משה (במדבר ל"ב) קה עשו לבניכם וגו' וסמתים עד שמים. וכן בתנירי אוב ויען אליהו ויש וגו' (איוב ל"ב) כן אומלתי לדבריכם אחן וגו': שואל בענין. בענין אלפתר: ומשיב בהלכה. יהודה (פי' מדר"נ פ' ל"ז) : ואומר כו'. דנקה (בראשית כ"ד) בת בתואל אנכי וגו': ועל מה שלא שמע כו'

מרבותי. ותמיהני דזו מדת כל חדש שלא לבקר. כל שכן בפסק דין ביחלה עלמו בחילן גדול וחולי הבומטים יכמטו עליו מפני בכמטו שזה קבל כך. ונמלא מבטיל הרבים בחפבר בחין הדין כך. גם הראיה שהביא מהגבי הרן. היה ענין לגדון זה כלל. והרמב"ם

ומודה על האמת. וחלופיהן בגולם: ח שבעה מיני פורעניות באין לעולם. על שבעה גופי עבירה. מקצתן מעשרין. ומקצתן אינן מעשרין. רעב של בצורת באה. מקצתן רעבים. ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשר. רעב של מהומה ושל בצורת באה. ושלא ליטול את החלה רעב של כליה באה. דבר בא לעולם. על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין. ועל פירות שביעית. חרב בא לעולם. על ענוי הדין. ועל עוות הדין. ועל המורים בתורה שלא כהלכה: ט חיה רעה באה לעולם. על שבועת שוא. ועל חלול השם. גלות בא לעולם. על עובדי עבודה זרה. ועל גלוי עריות. ועל שפיכת דמים.

מרבותי. ומליבו בחבלי חרן כבבחל מבס יעקב (בראשית כ"ם) הבלוס לו לחמרו לו בלוס והנה רחל בתו בחה עם הלבן כלומר זה לבו יודעים והם תבחל יותר הנה רחל בתו בחה עם הלבן. והיה תגיד לך. כי לבחבו לא ידעבו יותר מזה: ומודה על האמת. ולבע"ם ביסול להעמיד לת דבריו ע"י מעבעת שביחו. וכן מליבו במבבה (ויקרא י') בבבלקו לחהרן ולחמר לו לם במעת בקדבי בעה לין לך להקל בקדבי דורות ובמע מבה וייטב בעיבו הודה ולא בוב לומר לא במעתי לחלא במעתי ובבחתי: וחלופיהן בגולם. חלוף הדברים הללו שבהבבס הם בגולם: ח רעב של בצורת. הגבמים מועטים ומהוך כך הבער מהיקר: רעב של מהומה. מפני הגייבות לין יכולין להבוף התבואה: רעב של כליה. הבמיסבגרזל והחרן כבחובה: שלא נמסרו לב"ד. בלא עבו בהן דין תורה: ועל פירות שביעית. בעובים בהן בתורה. ולין טהגין בהן קדושת שביעית: ענוי הדין. ביודעים להיכן הדין טוה ומעבבין ולין פוסקין לחוהו: עוות הדין. לזבוה לת החייב. ולחייב לת הזבאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה. להבור לת המותר. ולהתיר לת האבור: ט שבועת שוא. לבטלה בלא לבורך: חלול השם. העובר עבירה בפרהסיא ביד רמה.

מדבר בבמ"ד בים בלבלה. בלומר לף בלא ליבול לת החלה. והא דבתב בבמ"ד בים לומר דוקא חלה ובעבמא דהמיבא בבין בהיה יכול לבום פחות מבביעור. ולא עבה בן. הרי זה כמבבל המלוה להבעים. הבל תרומה ומעבדות לין לחדם יכול לעבות בחופן ביפבר עבמו מהן מן הדין. ע"כ. הייבו מדרבבן דהילו מדהוריתא יכול להבעים דרך בגות וקרפיפות בלא חייבהו התורה אלא ביבעיבו לבית דבתיב (דברים כ"ו) בעבתי הקדש מן הבית ובבעים דרך הבער בבאמר (שם) ואכלו בבעריך. כמו בפסק הרמב"ם בריש פ"ד מהל' מעבר: [דבר בא לעולם על מיתות וכו'. עיין במבבה דלקמן בד"ה בהרבעה פרקים וסי'] שלא נמסרו לב"ד. ל' הר"ב בלא עבו בהן דין תורה. וכיון בפבבו הב"ד ורתבי הבם ולא עבו. לפיבך דבר בא לעולם ולבינו מבחין [בין טוב לרע] והיה בלדיק כרבע הבל ל' בלא נמסרו לא מבבע בן אלא בדפירבו המפרבים בבון מיהות בידי במים ובריבות לי גמי בלא בהתריהה לו בברח העובר: ועל פירות שביעית. בדיבם להפקירם לי גמי לבעבים לגמרי וכמו בבתבהי הדעות במבבה ב' פ"ט דבביעית. ולפיבך מדה בבגד מדה בהדבר בא לעולם בהוא הפקר בני חדם. בחין המלאך המבחית מבחין. ואילו הרב הפבר לי יחבן קולו במוע יבמע ויביחהו הלויב בך פירב בדרך חייב. וכבי הרי כיון בדומים בעובב בחבבו לאחד במבין הבבעה. וכן הבי דלקמן: חרב בא לעולם על עיבי הדין וכו'. דבתיב (ויקרא כ"ו) והבאתי עליבם חרב בוקבת בקים בריה ולין בריה אלא הודה וכתיב (שם) יען ובינן במבבעי מחבו. גמרא דבמה מדליקין דף ל"ג: ט חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם. בבאמר (שם) ולא בחלה לא תוסרו לי אל הקרי בחלה אלא בחלה [ויש במבמע בין בוא בין בקר] ובתיב [שם] והבלתי בבם לת חית השדה וגו' ובתיב בשבועת בקר (שם י"ם) לא תשבעו בשמי לשקר והללת לת שם אלהיך ובחילול השם בתיב (שם כ"ג) ולא תחללו לת שם קדשי. גמ' דבמה מדליקין [שם]: גלות בא לעולם על עובדי עבודה זרה וכו'. שפיכות דמים שבאמר (במדבר ל"ה) ולא תחניפו וגו' ולא תטמאו לת הארץ אשר אתם יושבים שם אשר אני שוכן בתוכה. הא לתם מטמאים לותה לישבים בה. ולחני בוכן בתוכה. גילוי עריות שבאמר (ויקרא י"ח) כי לת כל ההועבות ההל עשו לתבי הארץ ובתיב (שם) ותטמא הארץ ולפקוד עונה עליה. ובתיב (שם) ולא תקיא הארץ לתבם בטמאבם לותה. ובטבודה זרה בתיב שם (בו) ונתתי

ומודה בו'. בשם בגיבו שבאמר (במדבר ט') לעבה בעבע והבינן (בספרי שם) לין קדבים קרבים בטומאה אמרו יכוק בו' ובתיב לא שמעתי עמה והבטבה וגו': ומודה בו'. כמ"ם (זבחים ק"ח ע"ח) ויבטע מעה וייטב בעיבו הודה ולא בוב. ח שבעה בו' *ובבלבל כל ובן המבבה כמ"ם בבפרי ס' עקב וחרה לף וגו' ובאמר בבן תרון לבו מה לבל תרב ותיה רעה והבר לף סי ומה בלון עלמרת בבמים וגלות בו' לף בו' נמבלת לחדים בל מקום בבאמר תרון לף לי מימם בו' ע"ם: מקצתן בו'. כמ"ם (שמות ז') *) לחני ל"ל ובבלבלן בן.

ח רעב של בצורת באה. בל בבבם ל"ג כ"ג ובבדר"ל פי"ל: ט היה רעה באה לעולם.

שבויי נוסחאות

ח פורעניות. בכי"ק פרעניות. (לעולם). בכי"ק ובמתו"ו ליתת. עבירה. בכי"ק ובמתו"ו ובכי"ו עבירות. אינן מעשרין. בכי"ק שאינן.. באה. בכי"ק ובכי"ו בא. של מהומה ושל בצורת באה. בכי"ק ..ושל בצורת בא; בכי"מ ובמתו"ו ..ושל מצורה באה ובפי' מתו"ו ע"ם בכתוב במצור ובמלוק (דברים כ"ח); מפי' רבי"ו וכי"ו מבמע קלת כי היה בסבל: לפיבן של בצורת ושל מהומה.. (אה) החלה. בכי"ק הלת וליתת. כליה באה. בכי"ק ובכי"ו ..בא. חרב בא. בל"ג ..באה: ט גלות בא. בבדור ענו"י ..באה. (עובדי) ע"ז. במבבב"ג ליתת ובל"ם נכון וכן ליתת בכי"ק. שפיכת בכי"ק ובכל הבסו"י שפיכות.

תוספות חדשים

ח תו"ם סד"ח ושלא ליטול כו' כמו בפסק הרמב"ם כו'. לבבל הראב"ד ז"ל הביג עליו ז"ל זהו דוקא בדבר בלין לו גוזן תבמע לבבל בדבר בים לו גוזן לף מדלוריתא לינו יכול לעבור וכ"כ הראב"ד פרק ג' מהלכות מעבר ושוין בם בבבף מבבה ובמבה לבלן:

ראשון לציון

[לפ"ז הוי"ל לבתבי לא יאמר במעתי. ובראה ע"ם מלי דלתתא בבוגיא ובמות ל"ו ע"ג וכי על כל דבר וכו' אלא יבובע דוכם סבם והבבל יודעין שבוכתו של מבבם בים לף ר"ם בלמידו בל ר"י ע"ם בבמבע לבדין בבבר"ם והדומין אלו מהבם דבר מבבבא דבבביב לי לאו ביאמר להדיא לא בבעתי זה מרבותי. בל בבומע יבבבר בבות בבבבת בבבו ותוכתו בל רבו בים ובבה בבן בוות בתבא יומר לא בבעתי ובבבל יודעין בי זה הדבר הוכתו דילה הים. וע' בתו"ע. וע' בבחים ק"ב ע"א הם בבבם ובבבינון ל"א ע"ח לא אמר ר' יוסי דבר זה בעולם. ודע בי בתבוני בל הוספתא בהבבי בים לבמוה תבלי דאמר לא אמר ר"י דבר זה דבתוספתא דבירוזבן ליתא לדיא דבר זה בבם ר"י. (ל"ם) ועי' יבלי"מ: ח תי"ם סד"ה מבצרון מעבבין כו' מה בחין בן בהלה דבתיב בה בהיבה כו' [ע' בבוב"ע יו"ד סי' בב"ב בבל בבבבים יבידון ובידון בי בחלה ג"ב אין לה ביאור מדלוריי' אך מדרבבן וע' רבי"ע ע' בלה ס"ו ס"ב [ואף ברב"י שם בב"א דבריו ע' בבוריתי ע"ז] ועי' בבמ"ג עבבן בבי"ח ועי' הוס' בבחים ל"ב ע"ב ד"ה ואין בתיבה. ומה שבבקבו שם יש לאבב בבי"ם הוס' ביבבן ל' ע"ח ד"ה דלמה. ועי' הוס' מבחות ס' ע"ח ד"ה מי ובוס' בבע מ"ו ע"ח ד"ם בוביב ועיין יבלי"מ: שם ד"ה ושלא לבחל לת בהלה כו' דבתיב בעבתי בקודם מן הבית סי' עיין יבלי"מ:

באורי הגר"א

כמ"ם בפ"ב דבבה (ל"ב ע"ב) בלתי לא בב בם תם יבלו וגו': ושלא ליטול כו'. כמ"ם בם ובבקבתי פלבבם וגו': דבר כו' כמ"ם (סוטה מ' ב') אע"פ בדי מיבות כו' ובמ"ם בי בל סלבן וגו': חרב כו'. כמ"ם בם בלמר והבלתי עליבם הרב וגו' יען בבבבבי מלבו: ט חיה כו'. כמ"ם בם ולם בהלה אל הקרי בחלה אלא בו' ובתיב והבלתי בבם לת חית הבדה וגו' ובתיב ותלבה ובחלול בשם בתיב לא תחללו וגו': גלות כו'. בע"ם בע"ז בתיב ונתתי לת הבבב ונתתי

ובמטרתי על מיר וגו': נמסרו כו'. כמ"ם בפ"ב דבבה (ל"ב ע"ב) בלתי לא בב בם תם יבלו וגו': ושלא ליטול כו'. כמ"ם בם ובבקבתי פלבבם וגו': דבר כו' כמ"ם (סוטה מ' ב') אע"פ בדי מיבות כו' ובמ"ם בי בל סלבן וגו': חרב כו'. כמ"ם בם בלמר והבלתי עליבם הרב וגו' יען בבבבבי מלבו: ט חיה כו'. כמ"ם בם ולם בהלה אל הקרי בחלה אלא בו' ובתיב והבלתי בבם לת חית הבדה וגו' ובתיב ותלבה ובחלול בשם בתיב לא תחללו וגו': גלות כו'. בע"ם בע"ז בתיב ונתתי לת הבבב ונתתי

לא נמי שבני אדם רוחים ונומדים ממעטיו: ועל השמטת הארץ. שחורשים וזורעים בשביעית: מפני מעשר עני שבשלישית. שבמקום מעשר שני שמפרישים בשאר שנים של שמטה. בשליטים ובשנים מפרישין מעשר עני: גזל מתנות עניים. לקט שכחה ופאה פרט ועוללות: יי שלי שלי ושלך שלך. היינו רולה להתוקן והלולי שלא תהנה לאחי: ויש אומרים זו מדת סדום. קרוב הדבר לבא לידי מדת סדום שמתוך שהוא רגיל בכך אפילו בדבר שהבירו נהנה והוא אינו חסר לא ירלה להנות את חבירו וזו היתה מדת סדום שהיו מתבוננים לכלות הרגל מביניהם ואע"פ שהיתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא היו חסרים כלום: שלי שלך ושלך שלי עם הארץ. שנהנה ומהנה בשוה. וזהו יסודה של הארץ. אבל אינו יודע קרא דכתיב (משלי ט"ו) ומגיד מתנות ינחיה. וזהו לשון עם הארץ האמור בכל מקום שרולה בתקונה של הארץ אבל אין בו חכמה להבדיל בתקונין הרלויין: שלי שלך ושלך שלך. מהנה את הבריות מנכסיו והוא אינו נהנה מאחרים: חסיד. שעושה לפניס משורת הדין: יא ר"ג נוח לבעוט ונוח לרצות יצא שברו בהפסדו קשה לבעוט וקשה לרצות יצא הפסדו בשברו. אדם שבועט מהר על כל דבר. אע"פ שהוא חוזר ומתרלה מהרה. הפסדו מרובה משברו שרוב מעשיו מקולקלים מאחר שהוא נוח לבעוט על כל דבר ודבר. אבל הקשה לבעוט. אע"פ שיש לו מדה רעה שהוא קשה לרלות. אלא הפסדו המועט שהוא קשה לרלות בשברו המרובה שהוא קשה לבעוט. וחוב מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי איפכא. וגרסא זו גראית לי עיקר: יב מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שברו בהפסדו. דמאחר שבועט מה שעומד מה הגלה יש בזה שהוא מהר לשמוע. נמצא הפסדו גדול משברו: קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשברו. שמדה טובה שיש בו. יתירה על המדה הנפסדת. הואיל ומה שנמצא אחר הקושי הוא אבד ואינו שוכח. ונפקא מינה שאם יש לפניו שני תלמידים ואין לו לספק מזון אלא לאחד מהם. נקדים הקשה לאבד על המהר לשמוע: זה חלק רע. לא הוה שייך למתני הכא חסיד אלא רשע. שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם. אלא חסרון שהיה בו מעיקר ברייתו: יג ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר בנתינת הצדקה ולא בנותני לדקה ממש דהא היכא דאי מי שאינו נותן. וכן בסמוך בהולכי לבית המדרש הייט בהליכת בית המדרש: עינו רעה בשל אחרים. דיודע שהצדקה מעשרת ואינו רולה שאחרים יתעשרו. פי' אחר

ועל השמטת הארץ. בארבעה פרקים הדבר מתרבה. ברביעית. ובשביעית. ובמוצאי שביעית. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה. ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית. בשביעית. מפני מעשר עני שבששית. ובמוצאי שביעית. מפני פירות שביעית. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה. מפני גזל מתנות עניים: יי ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך. זו מדה בינונית. ויש אומרים זו מדת סדום. שלי שלך ושלך שלי. עם הארץ. שלי שלך ושלך שלך. חסיד. שלי שלי ושלך שלי. רשע: יא ארבע מדות בדעות. נוח לכעוס ונוח לרצות. יצא שברו בהפסדו. קשה לכעוס וקשה לרצות. יצא הפסדו בשברו. קשה לכעוס ונוח לרצות. חסיד. נוח לכעוס וקשה לרצות. רשע: יב ארבע מדות בתלמידים. מהר לשמוע ומהר לאבד. יצא שברו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאבד. יצא הפסדו בשברו. מהר לשמוע וקשה לאבד. חכם. קשה לשמוע ומהר לאבד. זה חלק רע: יג ארבע מדות בנותני צדקה. הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים. עינו רעה בשל אחרים. יתנו

ואתכם אחרים. בארבעה פרקים הדבר מתרבה. פירש"י שם:

שנויי נוסחאות

ועל השמטת הארץ. נד"ל ונמבג"ב ונמחז"ו ועל שמיטת .: בכי"ק ובכי"מ ועל השמט הארץ. הדבר מתרבה. בכי"ק ונס' מתרבה .. מרובה. ובשביעית ובמוצאי. בכי"ק בשביעית בסוצאי. (שבכל שנה ושנה). נמח"ו ליתא ונסמוך ליתא שבכל שנה ושנה; בכי"ק ליתא למלי ושנה כלן ונסמוך. (ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית): נד"ל ונמחז"ו ליתא: יי שלי (שלך) ושלך שלך חסיד. נמה בלוס ליתא וכ"ה בסדור (רפ"ו) וכן נורס רבב ן בשם מפניות מדויקות (שבו"י) וכן נ"ל בכי"ק שלי ושלך [שלך].. וכ"ה שם בסמוך שלך ושלי שלי רשע: יא יצא שברו בהפסדו לו' יצא הפסדו כו'. מי' רע"ב ד"ג מיוכא וכ"ה בסדור ענו"י: יב בתלמידים. נמחז"ו בלמידים; בכי"מ בלומדים ' לפני חכמים. מהר לשמוע. בסדור ענו"י מהיר.. בכל המבנים. בכי"ק ובנ"י מסהר בכל המבנים. חכם. בוה בלוס ובמחז"ו ובסדורים זה חלק סוב. ומי' המב"ב ומי' יג הרוצה שיתן ולא. בכי"ק רוצה... ואל וכ"ה רוצה גם בכי"י ומי' בפי' מחזי'.

באורי הגר"א

ואתכם וגו'. בגלוי עריות כתיב כי את כל גו' ולא תקיא וגו'. בפיקוח דמים כתיב ולא תחמיר את הלבן לשר אתם יושבים בה הא וכו': בהשמטת הארץ כתיב לא תזלה הארץ וגו'. מיין שם בש"ב: בארבעה פרקים. בשמיטת שביעית ובמתנות עניים נוגע את העניים כמ"ש בשביעית (שמות כ"ג) ולכן מביאני עמך וכתיב (משלי כ"ב) אל תגזול דל וגו' (שם י") וקבע את וגו': יי ר"א כו'. כמ"ש בחלק (קיט ח') אלו ובשבח כו' בנאמר סרן מחל וגו': שלי שלך ושלך חסיד. כמ"ש (ב"ב ט"ו ב') (חיוב לי) וסר מרע והבן בממונו סיה כו' (מגלה כ"ח ע"ב) שהיה כו': שלי שלי ושלך כו'. שכל אוהב בשם נקרא רשע כמ"ש (חיוב ג') שם רשעים חללו רוגז וגו' אלו הבודקים אחר הנאת וכמ"ש (קהלת ה') כי כל ימיו מכאובים וכעס ענינו גם וגו': יא קשה לכעוס ונוח כו' כמ"ש (יחזקאל) אחד אחיה ורב חסיד. (מיכה ז') לא

פתוח לפה לפו כי תמן חסד הוא פרי שמיכה ממדת החסד. ונאמר (ירמיה ג') הסיד אני לא אפיל פני בכם ולא אעור לעולם: נוח כו'. כמ"ש (נדרים כ"ג ג') כל הכועס אפילו שכינה כו' נאמר רשע כנוגע אפו וגו' פרי שנקרא רשע ונאמר (עמוס ח') עברתו שמרה נצח:

פי' שנה (נ"ג פ"ח): בארבעה פרקים הדבר מתרבה. פירש"ר שמואל פ"ה ר"ל:

בסלדקה מעברת וס'. וכן פירש"י ומסיים ועינו רעה בשלו לפי שיש לו אחירות לב. ואינו דומה לעינו רעה בשל אחרים ע"כ. אלא כלומר כעין רעה דמתני' י"ל באינו מסתפק בשלו. ותומר במה ברמאי אל העני. וקשיא דה"כ רשע הוא שעובר על לא תאמץ את לבבך (דברים פ"ט) והפסד דהכא איירין בעניין שאין מהסור לעני ונמלא שאינו מאמץ את לבבו מתת לעני די מהסורו ואילו לא היה מי שיתן היה הוא נותן ולוה ליתן כשימצא עני שאין לו עשיר ומכל מקום אחירות לב הוא. והכתא אתי שפיר דיתן ויהנו אחרים חסיד ומקיים שכן הוא מדת כל אדם שיתן ויתנו אחרים. אלא דהכא בעני שיש לו די מחסורו. אם לא היו הנותנים אלא האחרים ולא הוא. או שהיה הוא הנותן ולא האחרים והנה הוא רואה שגם שניהם יתנו הוא ואחרים כדי למלאות ספקו בשפע לאיש כזה ראוי להקרא חסיד כך נ"ל: יך ואינו עושה. ל' הר"ב ואינו עושה ולומד ולא מבין. יש לפרש דה"ק. א"ל לומד ואינו מבין. ויש לפרש דה"ק ואינו עושה. ואינו לומד. ולא מבין. וכן יראה מלשון דשיפא דעושה אחלה מלאה ומשום שאינו לומד לכך אינו מבין ובמד"ש המתיק שאינו לומד ואינו מבין: הולך ועושה חסיד. במשפיל מלמו ומדאה שאינו הוא צריך ליושבים בבה"מ מד"ש. ובשם הרמ"ה פי' שכל המעשה מקו האמצעי כלפי הקלה שעוב יותר ממדת הרעה נקרא חסיד. לא מפני שהוא חסיד במדה ז לבדה אלא לפי במדה זו מדת חסידות היא בכל הטהג מדה כזו. הוא מוכן למעלות

אחרים והוא לא יתן. עינו רעה בשלו. יתן ויתנו אחרים. הסיד. לא יתן ולא יתנו אחרים: רשע: יך ארבע מדות בהולכי לבית המדרש. הולך ואינו עושה. שכר הליכה בידו. עושה ואינו הילך. שכר מעשה בידו. הולך ועושה חסיד. לא הולך ולא עושה. רשע: טן ארבע מדות ביושבי לפני חכמים. ספוג. ומשפך. משמרת. ונפה. ספוג. שהוא סופג את הכל. משפך. שמכנים בזו ומוציא בזו. משמרת. שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת: טן כל אהבה שהיא תלויה בדבר. בטל דבר. בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר. אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר. זו אהבת דוד ויהונתן: יז כל מחלוקת שהיא לשם שמים. סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים. אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהוא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים. זו מחלוקת קרח וכל עדתו: יח כל המזכה את

ים מי בחס על ממון קרוביו יותר מעל ממונו. והפ"פ שהוא עתן לינו רולה בקרוביו יתנו אלא יאכלו הם ממינם. והיינו עינו רעה בשל אחרים דומיא דעינו רעה בשלו דבסיפא: יך הולך ואינו עושה. הולך לבה"מ לשמוע ולינו אוהב ולומד ולא מבין: עושה ואינו הולך. לומד ואוהב בביתו המדרש בבביתו: טן ביושבי לפני חכמים. לשיל בד' מדות בתלמידים. לאיזי בעניין הזכרון והשכחה. והכתא מיירי בעניין הכבדא הישרה. ובריתה הדבר הלודק מהבאתי לודק: ספוג. הוא סופג את המים. בין עבורים בין לאוליים כך יש מי שלבו רחב ומקבל כל מה שבומע ואין בו כח לבדור האמת מן הבקר: משפך. כלי שהוהים ע"פ הביה הו ע"פ הטוד כשרוצים לשלהותו יין או שמן: שמכנים בזו ומוציא בזו. כך יש מי שמקבל כל מה שלומד וכשלאו כך פולטו: משמרת. מוציא כל מה שומע בבה"מ. וקולט דבר של שלה: נפה. לאחר שמוציאים הבוכין והמורסן מן הקמח הגשתן. ונשאר הקמח הדק עם הסולת הגס והוא החבוב. מבדיל אותו בנפה דקה מאד ויורד ממנה כל אותו הקמח הדק שהוא כעין עפרורית לבנה ונשאר הסולת הגס החבוב. וכן היו עושין למנחות. כך יש מי שיש בו כח לבדר ולבנן שמוצאיו. וקולט האמת מן הבקר והבטל: טן כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל. שאינו מתקיים כשיתבטל הדבר שהיה סבה לאותה אהבה. גם האהבה בטלה. וכל אהבה שאינה תלויה בדבר בטל אלא בדבר קיים. כגון אהבת

הגדיקים והחכמים. אינה בטלה לעולם. כשם שהדבר שהוא סבה לאותה אהבה אינו בטל. כך אין האהבה בטלה: אהבת אמנון ותמר. מפני יפיה: אהבת דוד ויהונתן. להבלים רצון קונם. דאמר ט יהונתן לדוד. אתה תהיה למלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה: יז בל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. כלומר שהמי המחלוקת הבאה מתקיימים והיגם חוזרין כמחלוקת הלל ובמאי אלא אחדו. לא תלמידי ב"ש ולא תלמידי ב"ה. הבל קרח ועדתו אבדו. ואמי במעתי פירש סופה. תכליתה והמבוקש מעניה. והמחלוקת שהיא גם שמים התכלית והסוף המבוקש מאותה מחלוקת להביא האמת. וזה מתקיים כמ"ש מתוך הויכוח יתברר האמת. וכמו שנתברר במחלוקת הלל ובמאי. שהלכה כב"ה. ומחלוקת שאינה לש"ש הכלית הנרלה בה היא בקבת הבדרה ואהבת הנעשה וזה הסוף אינו מתקיים. כמו שמצינו במחלוקת קרח ועדתו שהכלית וסוף שלהם היתה בקבת

הכבוד

בסלדקה מעברת וס'. וכן פירש"י ומסיים ועינו רעה בשלו לפי שיש לו אחירות לב. ואינו דומה לעינו רעה בשל אחרים ע"כ. אלא כלומר כעין רעה דמתני' י"ל באינו מסתפק בשלו. ותומר במה ברמאי אל העני. וקשיא דה"כ רשע הוא שעובר על לא תאמץ את לבבך (דברים פ"ט) והפסד דהכא איירין בעניין שאין מהסור לעני ונמלא שאינו מאמץ את לבבו מתת לעני די מהסורו ואילו לא היה מי שיתן היה הוא נותן ולוה ליתן כשימצא עני שאין לו עשיר ומכל מקום אחירות לב הוא. והכתא אתי שפיר דיתן ויהנו אחרים חסיד ומקיים שכן הוא מדת כל אדם שיתן ויתנו אחרים. אלא דהכא בעני שיש לו די מחסורו. אם לא היו הנותנים אלא האחרים ולא הוא. או שהיה הוא הנותן ולא האחרים והנה הוא רואה שגם שניהם יתנו הוא ואחרים כדי למלאות ספקו בשפע לאיש כזה ראוי להקרא חסיד כך נ"ל: יך ואינו עושה. ל' הר"ב ואינו עושה ולומד ולא מבין. יש לפרש דה"ק. א"ל לומד ואינו מבין. ויש לפרש דה"ק ואינו עושה. ואינו לומד. ולא מבין. וכן יראה מלשון דשיפא דעושה אחלה מלאה ומשום שאינו לומד לכך אינו מבין ובמד"ש המתיק שאינו לומד ואינו מבין: הולך ועושה חסיד. במשפיל מלמו ומדאה שאינו הוא צריך ליושבים בבה"מ מד"ש. ובשם הרמ"ה פי' שכל המעשה מקו האמצעי כלפי הקלה שעוב יותר ממדת הרעה נקרא חסיד. לא מפני שהוא חסיד במדה ז לבדה אלא לפי במדה זו מדת חסידות היא בכל הטהג מדה כזו. הוא מוכן למעלות

החסידות. ע"כ. וכך הם דברי הרמב"ם: טן ביושבים לפני חכמים. פי' הר"ב דהכא מיירי בעניין הכבדא הישרה וכו' והיינו דהכא קאמי יושבים לפני חכמים: ספוג. לומר היש. הרמב"ם: נפה. פירש הר"ב לאחר במוציאין הבוכין וכו'. וכן היו עושים למנחות כמפורש במסכת מנחות פ"ו: טן תלויה בדבר. ני' הר"ב בדבר בטל. בטל דבר וכו': זו אהבת אמנון ותמר. לחונמא בעלמא נקטיה. ולפיכך נ"ל ריאה לפיפא: יז זו מחלוקת הלל ומאי. לפי שתלמידיהם לא במאו כל ארבן ומהם ואילך רבהה המחלוקת בישראל לפיכך נקטינהו לחונמא. ומב"ה נמי לא קשיא ריאה לפיפא: זו מחלוקת קרח וכל עדתו. לא הזכיר לד הבני בל מחלוקת שהם מבה ואהרן כמו שזכר בחלוקה ראשונה ב' הלדיים לפי שבאהן אינם שוים במבה ואהרן חוזתם לבמים היתה. ולא היתה בהם שום בחינה אלא לב"ם. מד"ש בשם הר"י לירמא: יח כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. פירש הר"ב כדי שלא יהא הוא בגיהנם וכו' גמרא פרק בתרא דיומא דף פ"ז ומפיק ליה שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול ולא תתן חסידיך לראות שחת [תהלים פ"ז]. וכ"ל דהכי דרשי לא תעזוב נפשי לבא לידי עבירה שאלך לי אל שאול לפי שלא תתן חסידיך לראות שחת וחסידיך רבים [מבמב] והם תלמידים שזכו ע"י שיראתו בשחת והם יהיו בג"ע והיינו דכתיב לראות שלא יהיו אלא רואים ולא בחים. ובמעינו נמי דדוקא כשיהיו התלמידים רבים דכתיב

הכבוד

ציונים

ביו בפוג שהוא סופג את הכל. פירי פקא פיקא פ"ח: טן כל אהבה שהיא תלויה כו' פגא זני אינו בנו פ"ח: יח כל המזכה את הרבים. יומא פ"ז טופפפא יומא פ"ל:

שנויי נוסחאות

לא יתן ולא. כ"ק אל יתן ואל: יך לבית המדרש. כ"ק בית.. (עושה ואינו כו' מעשה בידו). כ"ק ליתא בטעות; כ"מ .. ע ש ו י ה בידו: טן ביושבי. כ"ה בכל הדפו"י; וכד"ת ביושבים. שהיא סופג. נוסח בלוס שמוציאה. שמוציאה את היין. כ"ק שהיא מוציאת. ונפה שמוציא. כ"ק נפה שהיא מוציאה. טן כל אהבה שהיא תלויה בדבר. זלז אמר המבה כל בחלוקת כו'. בטלה אהבה. נד"ל ובכ"ק ובמה"ו ו ב ט ל ה.. התלויה בדבר. כ"ק ובמה"ו שהיא תלויה. וכ"ה נפה שלא כל"ל מעמע קלת שהיה לפיו כסדר א י ז ו ה י א אהבה שאינה תלויה.. זו אהבת דוד כו': יז איזו (היא). במבב"ב ליתא. (זו) מחלוקת הלל ושמאי. כ"ק ..שמאי והלל וליתא וכן לא נכס לה נפי' מהר"ן. מחלוקת קרח (וכל עדתו). כ"ק מחלוקתו של קרח וליתא וכ"ה נפי' מהר"ן:

ראשון לציון

טן תי"ם ד"ה זו אהבת אמנון ותמר לחונמא בעלמא נקטיה ולפיכך לא קשיא ריאה לפיפא פירוש דהא אהבת אמנון ותמר בדבר מבורה איסור אמנון כוי ונפיפא מבמע שאינה תלויה בדבר בטל (ולפיכך בדבר שאינו בו מבורה) דוקא לא הוה בטלה לבך אחב לחונמא בעלמא כלי לשמן מבוה דאהבת אמנון היה בבטל יסוד של תמר. ועל דרך זו הבין נמי במ"ש בהר"ש בשמוד ד"ה זו מחלוקת הלל כו':

באורי הגר"א

יב יתנו ויתנו כו'. כמ"ש (נ"ב כו' ע"א) גדול המעשה כו' בעלמר ויה מעשה הדקה בלוס וכמ"ש (הוסע ר') זכרו לבם לדקה וקלבו לפי חסד. (מבלי י"ד) לדקה תרומה נו' וחסד וגו' ושיין בפ"ר דב"ב (י' ע"ב): לא יתן כו'. כמ"ש (שם ר' ע"א) כל המעלים כו' שנאמר עם לבבך בליעל וגו': יך הולך כו' ב"ל בלימוד ומעשה הם שני דברים וכמ"ש בשאר פ' עקב כי לא בשור וגו' לבטחה לבד לדם הוה הרי בידו מלוה לבד ועשה אין לבטלה הימנה וכן בבה אלא לבד ולא עשה בכמ"ש בסוף פרונות (קי"ח ע"ב) הרי"ח ע"ה מיקר חיין שנאחר כי מל הרוה וגר מלאתי לבן תקנה מן הבורה ולהם הרבקים כיונא כו': טן ספוג כו'. כמ"ש (מבלי כ"ו) נפש בנמה זו כאור. ופפת זה נפש כמ"ש בשאר פ' עקב. ונפש רשבה זו מבשר כל מר מהוק זהו מבמרת בפ"ש (ישעיה ס') בחיים מר למהוק: יז זו מחלוקת הלל ובמאי. כמ"ש (קדושין לי ב') (במדבר כ"ח) לא וכל נסוסה וגו': יח בל המוכה כו'. כמ"ש בוף יומא (פ"ו ע"ח) בגלי (תהלים י"ז) כי לא

הכבוד והכבדה והיו להיפך: **יח** אין חטא בא על ידו. כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן: אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם: וזיכה את הרבים. שלמד תורה לכל ישראל: צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ומשפטיו עם ישראל כאילו הוא עשאן: אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. מדלא קאמר על חטאת ירבעם וישראל ש"מ שהכל תלוי בירבעם: **יט** מתלמידיו של אברהם אבינו. למד ממנו והולך בדרכו: עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. וכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית י"ד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך: ורוח נמוכה. ענוה יתירה. וכן מצינו באברהם הומר (שם י"ח) ואנכי עפר ואפר: ונפש שפלה. זהירות והפרישה מן התאוות ומצינו זה באברהם. דכתיב (שם י"ג) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את בעד עבדיו לא הכיר בה מרוב צניעות. ובגלעד אבינו עין רעה שהיה יודע שהיה רע בעיני המקום שילך אצל בלק והיה הולך כדי ליטול שכר וכתיב (במדבר כ"ג) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב: ורוח גבוהה. דאמר (שם כ"ד) נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון: ונפש רחבה. שאם לא היה רב התאוה לא היה יועץ להפקיר נפשות מואב לזנות. והמרו חכמים [סנהדרין ק"ה ע"א] בלעם בועל אתונו היה: להנחיל אוהבי יש. לאברהם אקרי אוהב דכתיב (ישעיה מ"א) זרע אברהם אוהבי. יש בשמ"ב. ואוצרותיהם אמלא

בעוה"ז: אנשי דמים. בלעם איקרי איש דמים שהפיל בעצתו כ"ד אלפים מישראל: **כ** עז בנבר. שנמר הוא עולד מן חזיר היער והלביאה. כי בעת יחס התאוות. הלביאה מנשכת ראשם בשבבי היער וטובחת את הזכר והחזיר שומע קולה ורובצים. ונמר יולא מבין שיבן ולפי שהוא ממזר הוא עז פנים המ"פ שאין בו נבורה כ"כ אף אתם הוי עז ולא תתביים לבטול מרבך מה שלא הבנת כהוהה שבעינו לא הבייכן למד (שם מ') יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו: ורץ בצבי. לרדוף אחר המצות: וגבור בארי. לכבוש את יצרך מן העבירות: עז

ראשון לציון

יח ברע"ב ד"ה ונפש שפלה כו' ומצינו זה באברהם הנה נא ידעתי כו' [בב"ב כ". ע"ה] אברהם אפילו בדיבור לא אפשר ע"ם. ובמהרש"א בה"א הקשה מדלא דקדוקן מ"א ע"א אמר לקדם וכו' עד שיראתם ע"ם הוה אע"ג דאמ"ה לא הוה ל סגולת הא שלמית ולא שייך שמא יראה דבר מנוגה מ"מ הקשה שפיר דיש לחוש ע"ם שנה מקניה יסתכל בה ובאמר בלתת קרא לא"א. אמנם ריל על קשיות מ"מרש"ל ע"ם המבואר ב"ג קס"ח ע"א הא אזרבא ע"ש בהדיה עי' רבינו שם] עין יסל"מ: שם בד"ה ונפש רחבה כו'. ואמרו חכמים בלעם בועל אתונו היה עין יסל"מ:

באורי הגר"א

תעזוב וגו': וכל כו'. שנאמר אדם עבוק וגו': **יט** עין טובה כו'. שנאמר (מלאכי ג"ד) אם אקח וגו' ונאמר (שם י"ב) הנה נא ידעתי וגו' וכמ"ש בפ"ק דב"ב (ע"ז ח') ונאמר (שם י"ח) ואנכי עפר ואפר: ושלשה ט'. כמ"ש (במדבר כ"ד) ויפא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן וגו' ונאמר (שם כ"ג) מלון ה' נתתי להלוך עמכם. ונאמר שם אם יתן לי בלק וגו' ועיין רש"י שם: להנחיל כו' כמ"ש (ישעיה מ"א) זרע אברהם אוהבי (שופטים ה') ואוהביו כצאת השמש וגו' (שבת פ"ח ע"ב) הבעלבין ואינן כו': אנשי דמים כו'. כמ"ש (במדבר ל"א) בן סנה היו בדבר בלעם וגו': לא יתנו ימיהם. כמ"ש בפ' חלק (ק"ו ע"ב) עיין שם: **כ** הוי עז כו'. כמ"ש (תהלים קי"ט) ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש ופ' פיר ח"ח סימן מ': וקל כו'. כמ"ש (שמואל ב' ח') מקשים קלו מאריות גברו: רץ כצבי כו'. כמ"ש (תהלים שם) חפצתי ולא התמהמהתי וגו' חשבתי דרכי ואשיבה רגלי וגו' ואמר הושע

יהושע גיהנם (ו ורדין לבאר שחת) שנא'. נכי"ק יורדין לגהינם שנ' ולית: (אנשי דמים ומרמה כו' אבשח בך). נכי"ק לית: **כ** עי' נמכנס בסמוכה. ונגיה בלעם ר' יהודה.. וכ"ה בספרים.

חסידיך: וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. פי' הר"ב שלא יהא הוא בגן עדן וכו' גמ' שם. ומפיק ליה מנאמר אדם עשוק בדם נפש עד בור יגוס אל יתמכו בו [משלי כ"ח י"ז] ואע"ג דבקברא מבמע אפילו עשוק נפש אחת. אפ"ה תנן דדוקא המחטיא את הרבים לפי שמדה טובה מרובה ולא אילה אלא כשזיכה את הרבים כ"ש מדת פורענות המעוטה שלא תזיק. אא"כ שהחטיא את הרבים כך נ"ל: אין מספיקין בידו לעשות תשובה. כלומר אין מסייעין לו וכדכתיב אל יתמכו בו מבא"ל לבאר שובכי עבירה כשיתן אל לבו לשוב. ודאי דשוי בכלל בא לעשיה מסייעין לו. אבל הרמב"ם פירש בשמעתה מן התשובה וכעניין שנאמר בפרעה ויחזק ה' את לב פרעה. ובפ"ח מהא' פרקים שהקדים למסכתא זו נתן טעם לדבר. שיש חטא שראוי להענש עליו עכ"פ ולפיכך ימנעהו הש"י מהתשובה כדי שיבא עליו עונשו הראוי לו. וכן כתב ג"כ בחבורו פ"ו מהל' תשובה והביא ראיות מן הכתובים: **יט** ונפש רחבה. פירש הר"ב שאם לא היה רב התאוה לא היה יועץ וכו' שמות בני אדם אינם רק לפי דעתם כי הטובים לא יגוו דרש אבל יזהירו ממנו והכתוב אומר (נמדבר ל"ג) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם. הרמב"ם: אוכלין בעוה"ז. זה ע"ד יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעוה"ז כדפירש רש"י בדפ"ד דאבות"ה הרי כמה מתלמידיו של אברהם אביו ע"ה הרעבים ולמתים בעוה"ז. אלא לפי שהם מסתפקין ואינם עגרים לגבריות. נקראו אוכלי עוה"ז. ועי"ל בשורת הדין הוא אומר אבל אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות להנחילו יותר בעוה"ב: להנחיל אוהבי יש. פירש הר"ב בעוה"ב. ועיין בסוף מסכת עוקצין: יורשים גיהנם. בעוה"ז כדאמרי' (יומא דף ע"ב) לא תירתו תרתי גיהנם: מד"ש: אנשי דמים. פירש הר"ב בלעם שהפיל בעצתו וכו' והוא ג"כ איש מרמה

שנויי נוסחאות

יח על ידו. בעוה"ז שלא לידו. זכות הרבים. נכי"ק וזכות.. תלוי בו. נכי"ק וגמה"ו תלויה בו. צדקת ה'. נד"ל ונמה"ו צדקות.. והוא מפ"י כנ"ק בלשון מוגבים. ירבעם חטא כו'. נכי"ק ליתא עד סוף המשנה; נמה"ו ירבעם בן נבט.. את הרבים. נמה"ו את ישראל. תלוי בו. נמה"ו בעוות תלויה.. על חטאות ירבעם (בן נבט). בד"ל כי על..; נמלכים לי (ט"ו, ל) ליתא וכ"ה בוקפות גם נמשנ"ב: **יט** כל מי שיש בידו ג' דברים (הללו). נכי"ק כל שיש בו ג' דברים וליתא וכ"ה וליתא גם נמה"ו (וגם כל מי..) וכ"ה בר"י. מתלמידיו של אברהם (אבינו). נכי"ק תלמידו של אברהם וליתא וכ"ה וליתא גם נמה"ו (וגם תלמידיו). וג' דברים (אחרים) מתלמידיו. נכי"ק ..תלמידו וכ"ה וכן ליתא נמפרין גם המלה מתלמידיו. (הרשע). נכי"ק וגמה"ו ליתא; ורוח נמוכה ונפש כו'. נכי"ק הסדר ונפש שפלה ורוח.. מתלמידיו של אברהם (אבינו) נכי"ק תלמידו. וליתא; נמה"ו תלמידיו וליתא ורוח גבוה ונפש רחבה. נכי"ק הסדר ונפש רחבה ורוח גבוהה וכ"ה גבוהה וס נד"ל ונמה"ו. מתלמידיו של בלעם (הרשע). נמה"ו תלמידיו..; נכי"ק תלמידיו.. וליתא. מה בין תלמידיו של אברהם (אבינו) לתלמידיו של בלעם (הרשע). כל הדנור מה ליתא נכי"ם; נד"ל וס".. וכ"ה נמה"ו (וגם ליתא לגלי הרשע) וכ"ה נכי"ק (וגם ליתא לגלי אבינו. הרשע וכן ליתא נסמוך). תלמידיו של אברהם כו' אבל תלמידיו של בלעם כו'. נכי"ק וגמה"ו הסדר תלמידיו של בלעם כו' אבל תלמיד של אברהם כו'. (אובלין בעולם הזה) ונוחלין בעוה"ב שנא'. נכי"ק יורשין גן עדן שנא' וליתא. יהודה בן תימא. נכי"ק

וכל המחטיא את הרבים כו' פירש כ"ו ע"ב מנהדרין ק"ז ע"ב [בהמוכים ישמיב]: ירבעם חטא והחטיא א"הר. מ"ו ל"ה ו"ו ע"ב: **יט** עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה. נפ"ל ר' נגלק ע"ב מנהמפ מרבה נגלק פיסן ו': **כ** יהודה בן תימא אומר. הוי עז כנמר וקל כנשר כו' מכמ"ם ק"ב ע"ב מנהדר"ל ע"ד ופ' נגלק ע"ב מתחמפ מרבה נגלק פיסן ל' ע"ם מפ"ל זכי לגיהנם נגה מרק ל"ם:

תוספת יום טוב

יח אין חטא בא על ידו. כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. שנאמר (דברים ל"ג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו שנאמר (מלכים א' י"ד) על חטאות ירבעם (בן נבט) אשר חטא ואשר החטיא את ישראל: **יט** כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו. מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא שנאמר (משלי ח') להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע. יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר (תהלים נ"ה) ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך: **כ** יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר. וקל כנשר. ורץ כצבי. וגבור בארי.

ציונים

מ': וקל כו'. כמ"ם (שמואל ב' ח') מקשים קלו מאריות גברו: רץ כצבי כו'. כמ"ם (תהלים שם) חפצתי ולא התמהמהתי דרכי ואשיבה רגלי וגו' ואמר הושע

יורשין גיהנם (ו ורדין לבאר שחת) שנא'. נכי"ק יורדין לגהינם שנ' ולית: (אנשי דמים ומרמה כו' אבשח בך). נכי"ק לית: **כ** עי' נמכנס בסמוכה. ונגיה בלעם ר' יהודה.. וכ"ה בספרים.

מרמה בעבודתו תחבולות לפעולת הרע. הרמב"ם: כ עז פנים לגיהנם. במעיז פניו שלא לעשות רצון אביו שבשמים. פי' הר"ב דכתיב הבז הים רשע בפניו [משלי כ"א כ"ט]. ונאמר ישובו רשעים לשאולה [תהלים ט' י"ז]. ובושת פנים לג"ע. כמ"ש חז"ל [נדרים כ.]

כל אדם שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא כדכתיב (שמות כ') ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו מד"ש בשם רבינו הפרים ז"ל: יהי רצון וכו'. פירש הר"ב כנומר כשם שחוננתנו זאת המדה ששימן לזרע אברהם ביינינים וכו' כדפירש"י במעשה דנבעוים בסוף ספר שמואל: **בא** הוא היה אומר בן חמש וכו' וג"א ל"ג. וכתב במד"ש בשם הר"ר בר שלמה ז"ל שאין אלו דברי ר' יהודה בן תימא. וגם אינה מסדר מסכתא זו. אלא שחכמים הכמיכוס והוכיפוס כאן. ודברי שמואל הקטנהס. ויש טבחאות שכתוב כאן שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח וכו'. ע"כ. ובריש מתני' דלקמן כתב הי"ש נורסין משנה זו בתחבוגה ולא נראית דאין לומר ביאה המסבתא במת ובטל מן העולם כי מליצו שהקפיד התנא ע"ז כמו שאמרו (כלים פרק ג') השריץ כלים וכו' וילאת בטהרה ע"כ. וראיה יותר קרובה מ"ש הר"ב בסוף מ"ק. ובסוף מסכת ידים משום אל תשמח בדבר רע: בן עזאי למשנה. כתב הר"ב דאמר מר כל תלמיד וכו' דכתיב זאת אבר לעיים וגו' וכתוב אחר אומר מבן שלשים וגו' הא כיצד בן כ"ה וכו'. רש"י: בן י"ג למצות. פי' הר"ב דכתיב איש וגו' ונבי שכם כתיב וכו' איש חרבו. ולו באותו פרק בן י"ג שנה היה. כשהתשוב י"ג שנה שעשה יעקב עם לבן אחר שנשא את לאה וילדה לו אחר ב' שנים בקירוב שעלו בהריון לבלעת האחים ראובן שמעון ולוי לחבבון שבעה חדשים לכל אחד נמצא לוי בן י"א שנה כשילאו מבית הוסיף עליהם ו' חדשים שעשה בדרך וי"ח חדשים שעשה בסוכות קין וחורף וקין שהם ב' שנים הרי לוי בן י"ג שנים בלכתם לשכם. ונקרא איש. רש"י. ולא דייק בפי' החומש פ' וישב בפסוק ויתחבל על בנו ימים רבים שפירש ו' חדשים בנית אל שהוא אחר מעשה שכם. [ועיין רפ"ב דזבחים]: בן י"ח להופה. לשון הר"ב י"ט אדם כתובים מן ויאמר וכו' עד ויבן ה' אלהים את המזבח ואחבתי גם שניהם דכתיבי בהך קרא דוכן. ולא מלאתי בין בולם כי אם י"ז ובפירש"י ד"ח פעמים כתיב אדם מברהים עד כי מאים לוקחה זאת. ע"כ. ול"ל דאים גמי מן המנין: בן כ' לרדוף. בפי' אחר שכתב הר"ב שאין ב"ד של מעלה מעמידין פחות מבן כ'. במד"ר פ' קרח וכ"ל מדאתכתן במתי מדבר שלא נעבדו בפחות מבן כ': בן מ' לביאה. פי' הר"ב שלאחר מ' שנה שהיו ישראל במדבר וכו'. גמרא. בפ"ק דעבודה זרה דף ה' [ע"ב]. וק' דא איכא מאלכי מדבר שבשהיו שנה במדבר אחר מ"ת היו יותר מבני ארבעים שנה הרבה. וי"ל דדייקינן מדלכולם היה מדבר ואף אותם שהיו קטנים בשעת מ"ת בכלל. ה"ק ולא

עז פנים. לפי שהעזות מיכר בפנים כדכתיב (משלי כ"ז) העז איש רשע בפניו לפיכך נקרא עז פנים: שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר [יומא ע"ש ע"א] כשם שחוננתנו זאת המדה בשמן לזרע אברהם ביינינים. רחמנים. וגומלי חסדים. כן יהי רצון שתבנה עירך וכו': **בא** בן חמש שנים למקרא. מערלה ילפינן דכתיב (ויקרא י"ט) שלש שנים יהיה לכם ערלים [וגו'] ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים. אחבו מלמדו לורת ההוראות ושיכר הנקודות. ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו מכאן והילך כפו ליה כתורה: בן עשר למשנה. שלומד מקרא חמש שנים. וחמש שנים משנה. וחמש שנים גמרא. דאמר מר [חולין כ"ד ע"א] כל תלמיד שלא רואה שיקיפה במשנתו חמש שנים. שוב אינו רואה דכתיב (במדבר ח') זאת אשר ללוים מבן כ"ה שנה ומעלה יבא לצבוא צבא שבא ולומד הלכות עבודה חמש שנים. ובן שלשים מוכר: בן שלש עשרה למצות. דכתיב (שם ה') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם. ונבי שכם כתיב (בראשית ל"ד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ולוי באותו פרק בן שלשה עשר שנה היה וקרי ליה איש: בן שבעה עשרה לחופה. י"מ אדם כתובים בפרשת בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הצלע חד לגופיה עבו ליה י"ח לדרשא: בן עשרים לרדוף. אחר מזונותיו לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים צריך הוא לחזור ולבקש אחר מזונות. פי' אחר בן עשרים לרדוף אותו מן הבמים ולהעמיבו על מעבו שאין ב"ד של מעלה מעמידין פחות מבן עשרים: בן שלשים לכח. שהלוים היו מקימין את המשכן ומפרקין וטוענין את העגלות וטשאין בכתף מבן שלשים שנה ומעלה: בן ארבעים לבינה. שלאחר ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר. אמר להם משה (דברים כ"ט) ולא נתן

לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר עז פנים לגיהנם. ובושת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: **בא** הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא. בן עשר למשנה. בן שלש עשרה למצות. בן חמש עשרה לתלמוד. בן שמונה עשרה לחופה. בן עשרים לרדוף. בן שלשים לכח. בן ארבעים לבינה. בן חמשים לעצה. בן שבעים לשיבה. בן שמונים לגבורה. בן תשעים לשיח. בן מאה כאלו מת ועבר ואבד מן העולם:

ראשון לציון

כ בתוי"ם פר"ח יהי רצון כו' כדפירש"י במעשה דנבעוים כו' פירש"י לקוח מפ"ש דיכמות פ"ב ע"א וכן לא ידענו דלא כתב הר"ש ואמה מפנים דנמי עיין יסל"ת: **בא** ברע"ב ד"ה בן מרבעים לבינה כו' אמר לשם משה ולא נתן ה' לכם לב לדעת כו' עד' עבודה זרה ה': חי"ם ד"ה בן שלשה עשרה למצות כו' הרי לוי בן י"ג שנים בלכתם לשכם ומקרא אים רש"י ושיין רש"י מיר כ"ם פ"ב ד"ה ור"י ברבי יהודה כו' דכתיב כו' אים תרגו ונמיתי שמעון ולוי נבאי שעתא כמי י"ג שנה כמי דברים ויאמר יוסף ויתחבו עד בלן. ועיין יסל"ת: שם ד"ה בן עשרים לרדוף כו' וכ"ל מדאתכתן במתי דעגילה: בן כ' ס'. מש"ב (במדבר ח') מבן עשרים ומעלה כל יוצא צבא וגו': בן שלשים. כמ"ש שלוים (שם ד') מבן שלשים: בן ארבעים כו'. זכר לדבר (מבלי ב') לא לבינה

באורי הגר"א

(הוסב ר' ח') אחרי כי ילכו כאלים וגו' ונאמר (שם ו') נדעה מדשה וגו' ז עז פנים כו' כמ"ש (ישעיה ג') בכרה פניהם וגו'. אדר"נ: ובושת פנים כו'. כמ"ש נדרים כ' ע"ב) ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו' וכל שאין כו' (יומא ע"ט ח') כי סימנים באומה א כו' ביינים כו': יהי רצון כו'. ס"ם ונ"ל נסוף הפרק כמ"ש למעה: **בא** בן עשר כו'. בן ס"ומר. כמ"ש בפ"ק דאבות (כ"ד ח') ומבן חמש ועשרים וגו': בן שלש עשרה כו'. דאים כתיב נעוכין ובכמה מקום ולא קבן ו"ש נקרא אים שנאי (בראשית ל"ד) ויקחו שמעון ולוי אים וגו' ו"ש שנה שהיה ישקב אבל לבן אחר שכשאין לא ג' עבודין שלכל לי מו' חדשים עוד זה שנה ח' חדשים נהיה כמ"ש בפ"ק דעבודה זרה: בן ארבעים לבינה. זכר לדבר (מבלי ב') לא לבינה

תוספות רע"ק

כ [אות ו] ברע"ב ד"ה שתבנה עירך. כלומר כשם. וראיתי בתשובת רד"ך ריש בית כ"ר שכתב לפרש הפסק מתני' משום דבליטור צריך שיהיה עז פנים בדקתני ולא הבישן לפר אבל לקתיר לבוא תפלא הארץ דעה ולא נצטרך עזות אפילו בתירה ולזה אמר דקאמר עז פנים לגיהנם ובתורה שצריך עזות פנים יה"ר שתבנה עירך ותשיב עבודת בהמ"ק בפקיסה ואז יתבטל העזות מכל וכל: **בא** [אות יא] בפשנה בן

ספינה עשרה היינו מתחלת י"ח: [אות יב] תוי"ט ד"ה בן י"ג. ולא דייק בפי' החומש פ' ויסב. זה תמות דהא להדיא איתא סנ"ק דמגלה יצא מארם נהריים ובא לו לסוכות ועשה שם י"ח חדש וכו' ובבית אל עשה ו' חדש. וא"כ אדרבא פירש"י דהבא תמוה שהוא נגד הסגיא הנ"ל. וכן השיג בספר לב שלם מהלכות אישות פ"ב ה"י: [אות יג] בתוס' חדשים. שיעודין חציצין הלכה למשה מסיני ועי' בתשובת זכרון יוסף סימן ר:

נתן ה׳ לכם לב לדעת ועיניים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה: בן חמשים לעצה. שנאמר בנים (במדבר ח׳) ומבן חמשים שנה ישוב מעבוד העבודה ולא יעבוד עוד וברית את אחיו וגו׳ ומהו הבירות שיתן להם עצה: בן ששים לזקנה. דכתיב תבא בכלה אלי קבר בכל״ח בגימטריא ששים: בן שבעים לשיבה. דכתיב בדוד (ד״ה א׳ כ״ט) וימת בשיבה טובה. וימי חייו היו שבעים שנה: בן שמונים *)לגבורות. דכתיב (תהלים ל׳) ואם בגבורות שמנים שנה: בן תשעים לשוח. הולך שחוח וכפוף. וי״א לשון שיחה עמוקה: **כב** הפוך בה והפוך בה. דהורה: דכולה בה. שהכל תמצא בה: וסיב ובלה בה. גם עד זקנה וסיבה לא תעזבנה: ומינה לא תזוע. שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת יוונית שאין מותר ללמוד חכמת יוונית אלא במקום שאסור להרחיק בד״ת כגון בבית המרחץ או בבית הכסא. כשבאו את ר׳ יהושע מהו ללמד אדם את בנו יוונית אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה דהא כתיב והגית בו יומם ולילה: **כג** לפום צערא אגרא. כפי רוב הצער שאתה סובל בלמוד התורה ועשיית המצוה. יהיה שכרך מרובה:

נשלמה מסכת אבות

*) כ״ה בכ״כ דפי״ר וגרסא בג׳ בן במשנה וכ״ה בתו״ק כ״ת ע״ח.

שנויי נוסחאות

ועברו ובטל. במס״ו עבר.. **כב** המשנה הזאת וסבלה לחביים ממלאות בן בכריס ובמס״ו בסוף פ״ו (ועי׳ לעיל משנה כ׳). ובכתב בא בכם הוספה גדולה. הפוך בה והפוך. בכי״ק הפך בה והפך. דכולה בה ובה תחזי וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע. בכי״ק דכולה בה וכולך (?) בה ומינה לא תזוע. ב״מ״ו דכולה בה ובלה בה ובה תהוי ומינה.. ועי׳ קוי״ט; יש גורסין ..ובה תהגה.. (מד״ב)

תוספות חדשים

כג במשנה לפום צערא אגרא. פי׳ הכמה״ם אלא יהקיים מן החכמה אלא מה שתלמד בעורה ועמל ויהא מן המלמד. אבל קריאת התענוג וסמנותה אין קיום לה ואמרו אף חכמתי עמדה לי חכמה אלמדתי אלא עמדה לי ס׳ ע״כ.

ראשון לציון

במתי מדבר אלא ומשנה כו׳. עיין יש סדר לאמנה: **כב** ברע״ב ד״ה ומינה לא תזוע כו׳ בשמאלו את רבי (יהושע) מהו ללמד אדם את בנו יונית כו׳ ל״ל בשמאלו אה״כ ישמעאל כו׳ ועיין מנחות ל״מ ע״ב ועי׳ יסל״מ: תי״ם **ד״ה בן בג בג** כו׳ אבל במד״ם שהרמב״ם כתב שמעם מדוחו הר״י בן הרא״ם שגריס היו. ולהסתירם מן המלשיעים כו׳ וכ״כ תוספות בתענית ט׳ ע״ב ד״ה בר הי בן וכן בן בג בג עולה כ׳ עד כאן לשונו. ועיין יסל״מ:

תוספות רע״א

[אות יד] במשנה בן תשעים לשוח. רבינו יונה בשער התשובה בשער השני אות מ׳ כתב לפרש שהוא מלשון ישפוך שיחו (ובדברשו חז״ל ברבות דב״ו על פסוק ויצא יצחק לשוח בשדה) והיינו כשיגיע להשעים ראוי להיות כל עסקו בתפלה ובתחלות ד׳ ולשוח בנפלאותיו

בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה. מו״ק כ״ח ע״ח: הפך בה והפך בה. פנ״מ לני פניו זופא פי״ז:

באורי הגר״א

לזקנה תקרא: בן חמשים. כו׳. כשאם בכס״ג דתגיגה (י״ד א׳) סר חמשים וגו׳ בן ששים כו׳. כמ״ם (שמואל א׳ כ׳) ולא יהיה זקן וגו׳ וסיום פשוט מס׳ כמ״ם בסוף מ״ק (כ״ח א׳) תבא בכלה וגו׳ לפלות גדים בעתו אלמא בן ס׳ הוא בעתו: בן שבעים כו׳. כמ״ם בדוד (דה״א א כ״ט) וימת בשיבה טובה וכמ״ם (שמואל ב׳ ה׳) בן שלשים שנה דוד במלכו וארבעים שנה שלך וגו׳: בן שמונים כו׳. כמ״ם (תהלים ל׳) ואם בגבורות שמונים שנה: בן תשעים כו׳. דע״כ הוא בגבורות ולא יותר וכמ״ם (קהלת י״ב) בזקן שיזעו שומרי הבית והתעוותו אנשי החיל וכמ״ם בס״פ כ״ג דבנת (אי״ב ג׳): בן מאה כו׳. כמ״ם (ישעיה ס״ה) הנער בן מאה שנה וגו׳ לענכה: **כב** הפך בה. כמ״ם (מבלי ד) סלסלה וגו׳. וכמ״ם בפ״ב דתגיגה (יח א׳) לא יהעי רגע כו׳: והפך בה. כמ״ם (מבלי ה׳) דבים ירגוע וכמ״ם בפ״ה דעירובין (נ״ד כ׳) מה הדר הזה פ׳: ובה תחזי. כמ״ם (מבלי ו׳) ותורה אור וכמ״ם בפ״ג דסוטה (כ״א א׳) ועיין רש״י בס ד״ה בגיע כו׳: וסיב כו׳. כמ״ם בסוף קידושין בקנינו מהו לומר עוד יונתן בסיבה וגו׳; ובלה בה. כמ״ם בפ״ט דשבת (ל״ג ב׳) אדם כי ימות באהל וגו׳: ומינה כו׳. כמ״ם (מבלי ג׳) אל יעזו ממימך נגור וגו׳: שאין כו׳ כמ״ם (בס ח׳) כל הפנים לא יבוא בה ואמרו (מד״ר פ׳ נח) אחי׳ מצות ומע״ט: **כג** לפום כו׳. כמ״ם (מבלי י״ד) בכל עצב יהיה מותר וכתן מ״ל י״ר שיגנה כו׳ וכן בסוף תמיד וכתן לפי שבוא כלל התורה משה קבל כו׳ ואין תורה אלא בית המקדש כמ״ם (ויקרא כ׳) מלכה ובייה בגויים אין תורה אמר י״ר שגנה כו׳. כמ״ם (ישעיה י״א) ומלאה הארץ דעה את ה׳:

ויבעיים מעסק העולם ולתקן מדותיו ולבקש תורה ומצות:

פרק ו שנו חכמים בלשון המשנה. ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

ארבי מאיר אומר. כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ולא עוד אלא

פרק ו שנו חכמים וכו'. כוונת זאת ההקדמה לשנות של הברייתות המצויות בפרק הזה כי אף שכל החמשה פרקים הקודמים הם מצויות גם אלה לחכמים רמזו לפעריכם בערך המצויות, וז"ש שנו חכמים כי פירוש שנו חכמים כמו תנו רבנן דקאמר בגמרא אלא שהגמרא שהיא מסודרת בלשון תרגום אומרת תנו רבנן ובכאן שמדבר בלשון הקדש אמר שנו הכמים. והודיענו כי מעלת הברייתות כמעט שהוא שוה אל המצויות לא יחסר כל בהן רק שבמצויות נשנו במדרשו של רבינו הקדוש והברייתות נשנו חוץ למדרשו ועל כן נקראת ברייתות מלשון חוץ כי תרגום מחוץ מברא.

וזה שאמר שנו חכמים בלשון המשנה כלומר אלו הברייתות בלשון המשנה הם מצויות והם אמרו והם אמרו ועל כן ברוך האל אשר בחר בהם ובמשנתם כי גם אלו ראויים הם ליקרא מצויות כי שוים הם אל המצויות: אי נמי כוונתם להזהיר את האדם שלעולם יזהר לומר כל משנה ומשנה בשם אומרה כי לא על חכם סדר רביו הקדוש שמות החכמים בעצמם בלשון המשנה כל אחת ואחת בשם אומרה. וז"ש שנו חכמים בלשון המשנה כלומר אני רואה שנו שמות החכמים בלשון המשנה ולא תני להו סתם בודאי שגראה מזה שכל כך עיקר הוא לשנות שמות החכמים כמו המשנה עצמה ולכן ברוך יהיה מבי עליון האיש אשר בחר בהם ובמשנתם כלומר שבחיהם בהם שהם שמות החכמים ובמשנתם לומר המשנה והם אומרה.

וכן תניא לקמן שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. אי נמי בא לבאר הברייתות המצויות וזה ממה שאנו רואים כי רבינא ורב אחי לא סדרו הגמרא בלשון המשנה רק בלשון תרגום להראות לנו כי לא רמי זה כרמי זה ובזה עשו הברייתות בלשון המשנה בעצמה גראה מזה שמעלתם שוה למעלת המשנה ונתן הודאה אליו יתברך שבחר בהם ובמשנתם: והתסיד ז"ל כתב התורה לא תסכון כ"ל בריתן ממדות רשות ואלא ממדות התשובות. ולזה כוון הש"ת ואמר היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה וכן ביום הנגדים שיסברו מן הסומאה ולכלוכים המונעים את הנפש מהשגתה. וכל הפרקים הקודמים לזה מלאים מדברים התשובים מקרבים את הנפש לגבורה ומשוררים אותו לעבודתו. ולזה הנו לקראת נאלו הנבחות קודם מתן תורה כדי שיתטוררו לאנשי קדם רחמי העליונים אחר קרב לאמותיו בזמן הזה ואף בהם עצמם כמו שאמ"ל וזה הפרק כלו משורר על חשק התורה והאהבה ואע"פ שבשאר הפרקים הקודמים זה אין בו דבר אחר רק לידע ולהודיע כי הוא תכלית הפרקים הקודמים ומתוך דבריו המסולאים בשם משורר לקנות את התורה מעורר אל הזמן אין ספק אלא שבזה הזמן נהיה יותר מוכנים לקבל כל דבר מעבודת הש"ת יותר מזמן אחר כי הרוחם אחר קבלו נפשותיו אז יתנוצץ בו עתה, ולזה נקרא זה הפרק קנין תורה מה שלעצם מהמדות התשובות קודם בואו בברית התורה ועם זה תבא כמים בקרבו ויהיה עוסק בתורה לשמה כאחרים על בת כלבא שבוע אמת ר"ע חייה דהוה נטע אמרה אתקדם לך ע"מ שתלך לבי רב ורמה סיפו של ר' עקיבא ע"ה ולזה התחיל הפרק במאמר ר"מ תלמידו ולזה אנו קורים הפרק הזה בנקרא קנין תורה סמוך לעצרת שהוא מתן תורה עכ"ל: **א** יש להבין מאי רבי מלת כל. ואפשר לפי שיש שני מיני עוסקים בתורה לשמה. אחד הוא שמתחלתו עסק בתורה לשמה. שני שעסק בתורה מעיקרא שלא לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה ולרבות גם את זה אמר מלת כל. ואומרו זוכה לדברים הרבה אין הכוונה על אותם דמפרש ואזיל נקרא ריש אמוש וכו' דע"כ היה לו לפרש הדברים שזוכה בהם דהיינו נקרא ריש וכו' ואח"כ יאמר ולא עוד וכו' ושוד לומר עשה כלל ופרט. לכן נראה שמה שאמר זוכה לדברים הרבה הם דברים אחר לא זכרם פה דלאו כי רוכלא ניזל ולהני והם סוגות השה"ר כתו בני חיי ומזוני וכיוצא באלו דברים רבים. ולא עוד אלא שג"כ זוכה לדברים אחר הם כולם שלמות הנפש ואלו הדברים להיותם החכלית האמתי זכר אותם. ואמר ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו אמר מלת כלו מיותרת להשמיענו שלא נגד כל העולם אחר הם עתה בחיים שכלם כדאי הם לו להתקיים בשבילו אלא אפילו כל העולם כלו ר"ל מתחלת בריאת העולם ועד עתה לא נברא כלם אלא בשביל זה העוסק בתורה לשמה. ואחר נקרא ריש לפי שכיון שכל העולם מתקיים בשבילו א"כ ריש הוא למקום והשותף עמו שכמו שהש"ת מקיים העולם ברחמיו אפילו אלא יהיה צדיק בעולם שכבר נשבע מעבור מי מי טוד על הארץ. וחזו מי חולה ארץ על בלימה ר"ל שכשיש צדיק בעולם הצדיק הוא יסוד כל העולם והעולם מיוסד עליו. אמנם כאשר אין צדיק בארץ אז הש"ת הולה ארץ על בלימה אע"פ שאין צדיק שהוא היסוד הוא הולה אותה על בלי יסוד כמו כן זה הצדיק שכל העולם כולו כדאי הוא לו ומתקיים בשבילו נמצא שעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית והרי הוא ריש שלו וע"כ נקרא אהוב מאתו ית' שכן כתיב אמי אוהבי אהב ובהיותו עוסק בתורה לשמה הוא אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות לפי שהש"ת חונתו לעסיק כל ברואיו כי עולם חסד יבנה והוא יתברך שמח שמחה גדולה כשהוא מעסיק עם הבריות וכיון שבזכות זה העוסק בתורה לשמה כל העולם כדאי הוא לו שבשבילו מתקיים נמצא שבזה משמח את המקום כי זאת היתה כוונתו להעסיק ונם משמח את הבריות שאלולי זה לא היו מתקיים להם ובזכותו כל העולם שמחים וטובי לב: ומלבשתו עקה וירא להבין בכיון שמה שעשה חכמה עסרה לראשה עשה עקב לסוליתה עסרה לראשה שהיא הירא"ה כמ"ש בכתוב ראשית חכמה ירא"ת ה' וגו' עשתה עשה עקב לסוליתה דכתיב עקב עשה ירא"ת ה' וא"כ מי שקנה מדת הענוה פשיטא שבבר קנה וקנה מדת הירא"ה וא"כ הכי הוא"ל ומלבשתו ירא"ה ועשה והם בזו אף ז. ולפשר לומר שמה שאמר בכאן ירא"ה בכוונה היא לפי שמי שיש בו עשה לרוב הפעמים הענוה והשפלות אלו הן סבה שיזלזלו בו העולם והוא בנזה בעיניהם נמאס. וז"א שמי שעוסק בתורה לשמה התורה מלבשתו ענוה וגם ירא"ה רוצה לומר שירחו כל עמי הארץ כי אם ה' נקרא עליו וירחו ממנו ולא יתפל לו מן הענוה שום זלזול ואף אם נפרם ירא"ה על ירא"ת ה' יתיצב במלי דקאמר מלת ומלבשתו והכוונה שאף אם בקניית הלמוד תהלה קונה לבוש הירא"ה ואח"כ לעם הענוה כמו שאמר אם כל זה כשלוכם אותם הלמוד הרבון שהוא הפרימי הסגור לנשרו היא הענוה ובחינת הלמוד הראון היא הירא"ה ולכן אמר ומלבשתו ענוה תחלה ואח"כ הירא"ה: ומכשרתו לשות צדיק וגו' בהיות שהרשע בחייו קרוי מת לפי שהוא מלא עבירות שהם בושות לבעבועות פרחות וסרכות גרילה ובהיותו ערפה הרי הוא כמת שכל שפין כמוס היה מרפס ואת זה עשוק בתורה לשמה התורה מכשרתו ושוה אותו כשר כלומר מסירה ממנו כל הסרכות המסריחות אותו והכי הסיר מרע כי הוא הקדוש כדי שתהיה לו הכנה לעשות טוב ושוא לשות צדיק הסיד ישר וגמון. ואומרו בתחלה צדיק ואח"כ חסיד הרי זה הסדר בכאות כי בתחלה הוא צדיק הולך בתומו אין בדרכיו עול ואח"כ נעשה חסיד עושה לפיס מן הטורה. אמנם ישר אף אם נאמר דעדיף מצדיק לא עדיף מחסיד והכי הוה ליה לומר לשות צדיק ישר וחסיד. ואפשר לומר שכוונת ישר בכאן הוא לפי שפעמים יש מי שהוא חסיד שופה כמבל אם ירא"ה אמת אים נשבעת בים אינו מעלה אותה מן הים כדי שלא ליגע בבשרה וכיוצא בזה שהוא חסידות באינו ביחר ג"א שמכשרהו לשות חסיד ושאותו החסידות יהיה ביחר ויקרא ישר. ואומרו ונאמן הוא לשמיעתו שלא יתרע לו כיוונו כבן גדול בשמם בכהונה גדולה שמוסים שנה ובכוף נשאה לדוקי רק יהיה נאמן ביתו יתברך כעבד נאמן: ומרחקהו מן החטא וכו' קשה לשולמו שאחר שקרא אותו חסיד ישר ונאמן שיהיה מרוחק מן החטא. ואפשר לומר שמ"ש ומרחקתו מן ההטא הכוונה על החטא אחר כבר עשה כי אין צדיק בארץ אחר יעשה טוב ולא יחטא ואיתו הקפיצור אחר נגרא ממנו הרי הוא דבוק אל האדם כדי לקנות עליו ומהקדיו יתברך להרחיק את האדם ממנו וכמו שאחר הכתוב כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעיו ועל זה אמר ומרחקתו מן החטא ולא עוד אלא שמקרבתו לידי זכות שזכות נעשו לו זכיות: וגם אפשר לפרש ומרחקתו מן ההטא כפשוטו שלא יחטא והוא כמו שאמ"ל במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ובעלי תשובה יקרא דוקא כשתבא לידו אותה העבירה עצמה נאותו פרק ונאותה אשה ונאותו מקום אעפ"כ הוא מרחיק את עצמו מהחטא אים כזה הוא יותר חשוב מצדיק וחסיד. וידוייק שבכאן מדבר במי שבא לידי העבירה ומיטל פיעמה שלא אמר ומרחיק ההטא ממנו רק אמר ומרחקתו מן החטא שהכוונה שהפיל פיהם ההטא מוכן ומזומן לפניו הוא ירחיק עצמו מן החטא ויכבוש את יצרו ולא יחטא. ומקרבתו לידי זכות הסוגה אפשר אם הזכות או המעשה רחוקה ממנו ואינו יכול לעשותה עם כל זה התורה מקרבתו לידי זכות שתתנת לו יכולת לעשות הזכות והמעשה: ונהנים ממנו וכו'. כלומר כל הטוב הנמשך ממנו בעצה כפלת אחיתופל ונם הנמשך ממנו בתוסיה שהיא התורה שלומדים ממנו וכן הנמשך ממנו בגינה שהוא העיון ונם בגבורה שהוא המעשה שאיתו נטר הכתוב את יצרו. שנאמר לי עצה ותושיה וגו' הכוונה שהתורה מדברת שהעצה היא שלה וכן התושיה והבינה והגבורה והעיסוק בה יסיר את כולם: ונותנת לו מלוכה וממשלה וחיקור דין כמו שאירע לשמע"ה

פ"ו א שנו חכמים בלשון המשנה כל הפרק הזה הוא בנוסח דבי אליעזר ופשוטו פרק י"ד בכם ר' אליעזר ובמבנם בנוסח דבי ר' ר' יוסי בם ובם הכנס בילקוט אמרים:

שנויי נוסחאות

פרק ו (הפרק הזה ליתא בכ"ל ובר"ע לא פירשוהו ובתי"ם לא הדפיסו גם לא דבר לוהוהו רק שבמצויות שלפניו (כמו ד' ריוות) סיה דפס (עפ"י מ"ם בד"ע) עם פי' המיוחס לר' לרמב"ם (ובאמת הוא לרש"י) וכ"ה מאגל בפי"מ ובמס"ב ובמתי"ו ובאבר סדוריס ובמהורים): **א** (שנו חכמים כו' ובמשנתם). נראה שלוס ליתה: במתי"ו ובסדור כ"י בך שנו... ר' סאיר. בתנא דב"א זוטא (י"ז) ר' אליעזר.

לקוטים

פ"ו שנו חכמים כו'. כל הטוסק בתורה לשמה כו'. עיין הלשמה שיקרה לשם אחת התורה ליגע ולעמוד על ברכה (ועי' נפש החיים שע"ד פ"ח פ"ב ובו') אבל אם יתבונן האדם כי לשמה הכוונה לדביקות והם כן לדעתו ודמיונו יתבונן שיעסוק בבריות ומובטחות ובפרק בפי' הכלים מבאים ומירות ישראל המשוררים להבת ה' ודבקתו זוה ד' לו ובזה יהיה חיים עדנים. אבל לא כן הוא כי הלא מלינו במדרש שדוד נקה בעסוק בשיריו ובזמריו יחבר לו בעסוק בנגנים והלצות. הרי שבנגנים והלצות יקרים יותר ולא מלינו שהסכים הקב"ה לו בזה לפי שעיקר הלימוד לא לעסוק רק בדביקות כ"א להבינו פי' התורה המצות והדינים ולידע כל דבר על בורו בלשון ובטעמיו. ולהבינו ג"כ סתרי פלאי מעשיו ודקי בנודו. ולזה צריך ללמוד ביגיעה עצומה להבינו לאמיתה בטוב התורה לפי הסגתו. וכל הבר יוסיף ללמוד בן יוסיף להבין ללמוד עוד. ובזה בהיות ובנה ויחסוב ולאלוה ביוכל לא ליבן ולא לאכול רק כל הימים וכל הלילה לייגע ולעיין ולבחון בלמה את הדבריה. וכמאה"ל (ברכות מ"ם). הם בחוב ביבן הטמע בחדם. כלי מלא מחיק וכו'. וכמ"ש (בהלים ל"ו) בחוך ביתה אור. ר"ל בחוכך ביתה עוד אור הוא כי ע"י לוב בהסגנו ברחה יותר שם עוד אור ובזה להבינו בדמיון הנפש לחדר הלב בבית נסוך שלא אור יבוא ותמש רואה דלת להבר פיהו עוד ותבן לבוש לבוא ודבם רואה עוד הדרים בחיים ולל הן זה יותר

לשמעו"ם שזכה בתחלה למלכות על ישראל ואח"כ לממשלה ר"ל שהיה כל העולם תחת ממשלתו ושורשים לו מם וכן זכה להיקור דין וכמשפה דאז תגאה שהיה כשים זומת אל המלך זאת אומרת בני סחי וגו'. ומגלין לו רזי תורה שכן נאמר עליו ויחכם מכל האדם ולבי שמי שמגלין לו רזי תורה ושוסק בסודותיה על דרך האמת לרוב הפעמים הוא משותף למות בקיצור שמים שכל הקרב הקרב אל משכן ה' מסכן א"ע לזה אמר שזה לא שיתנלו לו רזי תורה לא יהיה נשסק רק מעשה כמעין שאינו פוסק: ולפי שהמעין לא אם אינו נפסק מאליו לפי שהוא מקור מים חיים עם כל זה אשר שיפול על המעין איזה כותל או עפר ויסתם המעין ע"י הפער וכן אפשר שיהיה רשע בדור שיסתום את המעין של זה הצדיק ושונותיו של הרשע יגלגלונו כמו שאמר שלמה המלך ע"ה מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע ר"ל שכמו שהמעין לפעמים נרפש ומעשה רפש ומים ונסתם על ידי עפר לו פיס וכן המקור לפעמים יהיה משחת לבסוף זו כן הצדיק לפעמים מם ויתמוטם וימות לפני הרשע ר"ל בשביל הרשע. והמשילו שוד למהר שמתגבר והולך שה"א שיפסק מפני עפר ורפש ומים כי הוא מתגבר והולך ועבר ונסף את הכל כן יהיה זה הצדיק כנהר שמתגבר והולך שהוא יסוף את כלם וכם לא יפפשוהו: והוי נוטע וכו' שם עתה אל הים הלזה שיקום לו אנשה דברים אחרים שלא הם. שיהיה נוטע על דרך והלכם לכת. ואדרך חיה שלא יכשום. ומוחל על עלבונו. ובהיות לו אלו האנשים דברים אז התורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. הכוונה על כל מעשה ששת ימי בראשית השמים והארץ וכל צבאם ואפי' על המלאכים וחהו של כל המעשים דקאמר: ואפשר לפרש על כל המעשים על כל מעשה המלות ויוכן עם מה שאמר איזה צדק לבחתי ולבשמי רוצה לומר שכמו שהוא היה מתלבש ומתפאר בצדק כן הצדק בעצמו היה מתלבש ומתפאר בו כי הוא ראוי אליו וזהו ולבשמי. ואמר אחינא שזה שעוסק בתורה לשמה התורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים שהם מעשה המלות שיותר יתפארו המלות בו ממה שיתפאר הוא במלות כביכול כאלו הוא גדול ומרומם מהם ומדרגתו גדולה ממדרגתם: והרי"א ז"ל כתב נקרא ריע אחוב אחר הדברים שהם לכלול שהוא נקרא ריע ואהוב אל הש"ית וריע ואהוב לבריות ובאיזה זה ממשך לו בחמלעות היותו הוא אוהב את המקום אוהב את הבריות ומזה ממשך שגם הוא אהוב מהם וגם נקרא ריע למקום ולבריות לפי שהוא משמח את המקום ומשמח את הבריות בהריע הלאיתי כל מלוין וחפצו לשמח את אוהבו. ומלבשתו עטה וירלה עניין זה הוא שהשווי בין הריעים והאשה בין האוהבים מפני שיווים פעמים יבא שיקל הא' בכבוד הריע האחר ועליו אמר שלמה המלך ע"ה הוקר רגלך וגו' ולכן אמר רבי מאיר שלא נחשוב שהשסק בתורה בהיותו ריע ואהוב לש"ית ולבריות יקל בכבודו יתברך לו בכבוד חבריו לכן אמר שבתורה הלאיתי אשר הוא עוסק בה תלבישהו עטה וירלה כי הנה העטה היא כנגד החברים והמיד המלא במה שבין אדם לחבירו כמו שנאמר במשה רבינו עליו השלום והאיש משה ענו מאד. והנה התורה תלבש לאדם מדת העטה עם חבירו ועם היותו אוהב וריע תמיד יהיה נכנע לפני הבריות ועניו עליהם וכן תלבישהו התורה מדת הירלה ומעלתה אשר היא בעבור הש"ית כמו שנאמר וירלה את ה' אלהיך וירלת מאלהיך כי ירא אלהים אתה וזולתם. וחבר ראשונה ענות הבריות ואחר כך ירלת ה' לפי שהמדות הקדמות לדעת וכן אמר שלמה המלך ע"ה עקב ענוה ירלת ה' רוזם לומר שבסוף העטה אשר היא בחוק בני אדם הנעים ירלת ה' שהיא הסוף והתכלית: ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך ביאר כי עוד יעלה מעלה עליונה כשיתגלו לו מתוך עסק התוריה סתרי התורה וסודותיה ואח"כ יהיה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר שהם שתי מעלות עליונות לחכמים האחד שילמד לאחרים ויעשה תלמידים הרבה כי על זה יאמר עליו מעין שאינו פוסק לפי שהכל יהיו ממנו ולא יפסק מימיו ועליו אמר שלמה המלך ע"ה יפוצו מעיותיך חוצה והשנית שיוסיף בחכמתו יותר ממה שקבל כי יוליד דבר מתוך דבר ותתוסף חכמתו מפלגות וכנגד זה אמר וכנהר שמתגבר והולך שהוא מעלתו מתגבר ומתרבה תמיד. והוי נוטע ומרך רוח ומוחל על עלבונו זה מיוחד לענין החכמה אשר זכר כי כנגד סתרי הורה שאמר ומגלים לו רזי תורה אמר בהשסק בה לשמה שיהיה בהם נטע כי אין ראוי לדורשם מקבלות ברבנות עם ישראל כי אם בנטעא ושוד אמר שיהא מרך רוח ואין זה ענין מרך אחים אבל מרך רוח הוא שיסבול מעל תלמיד כי היא יגיעה רבה ומרך נמלמד שיצריך רוחו לכל התלמידים להשיב לדבריהם אע"פ שלא יהיה בהם ממש כדי להאותם בטעגלי נדק ולקבל דעתם ואע"פ שפעמים יקלו בכבודו ולא יביטו מעלת שלמותו יהיה הרב כנהר המתגבר והולך שיגבר שכלו על כעסו וימחול על עלבונו כי הנה העסק בתורה לשמה הוא יביאהו שלא יחוס על דבר אחר שולתה ולא יתפעל לאחד מהדמיונות האלו והנה א"ל אומרו והוי נוטע ומרך רוח ומוחל על עלבונו לא בא במקום הזה כדי לבאר שלמות המדות האלה כי אם לעורר הלימוד ולכן מזכרו אחריו. ועליך לייחס נוטע אל מנלין לו רזי תורה ומרך רוח אל מעין שאינו פוסק ומוחל על עלבונו אל נהר שמתגבר והולך כמו שפירשתי. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים אמר זה כנגד הסובות הגשמיות כמו שיאמר להלן הנוי והכח והעושר והכבוד והזקנה והשיבה ובנים נאה לצדיקים ונאה לשולם וכו' ואמר רבי שמעון בן מנסיא שכולן נתקיימו ברבי ובניו כנגד זה אמר ר"מ שכל שאר הדברים המדומים לא יחוס עליהם כי הם מעלמה יבאו אלו אינו בשכר עסקו בתורה וכמו שא"ל וסוף הכבוד לבא רוצה לומר שלא ירדוף אחריו כי הוא יבא מאליו ועל זה אמר ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים עכ"ל: והרחסיד ז"ל כתב ריע אהוב הכל דבר אחד חה כי הריעים שני מינים, הא' ריע אינו אהוב אלא שפעם באחד ואחלו קצת זמן ונעשו ריעים זה לזה ולכוף אפשר יבא לידי אהבה. הב' שבתחלתם היו רעים אהובים כאהבת דוד ויהונתן שאהבתם בלתי תלויה בדבר וזה יקרה בין האנשים שנמשו כל אחד שמע חבירו וייטב בעיניו ומרוב אהבתם כל אחד הלך לבקש את חבירו ונתחברו באהבה עזה. והעוסק בתורה שלא לשמה דומה לריע הא'. והעוסק לשמה דומה לב' ולזה נקרא ריע אהוב וא"ם בשמה השמה רעים אהובים כי אים ואשתו לא קנו האהבה בהתמדת זמן רק בפתע פתאום. ויתכן להעמיק עוד זה הענין כי העוסק בתורה שלא לשמה בהבטל הסבר אשר בעבורו טובד תבטל אהבתו והוא דומה לריע אשר יחבר אל רעהו בעבור תועלת מה אשר בהפקדו תעדר האהבה אמנם העוסק בתורה לשמה דומה לשני רעים אוהבים זה את זה אע"פ שלא יקבלו שכר ולא תועלת זה מזה לא יפרדו לעולם כי להבאתם תקבלם וכן העוסק לשמה הן יספיע לו הש"ית מטובות העולם או לא לא תבטל אהבתו כלל ולזה יספיע הש"ית על עולמו בעבורו ואע"פ שאין עוד זולתו והיה ראוי שיחרב כי כמו שהוא אינו סיבה אל מציאת אלה הטובות כן לא יפגה ה' אל רשע הדור ויקיימהו בעבור זה וז"ם שמח תשמח רעים אהובים כי האשה הטובה אע"פ שלא יהיה סיפק ביד בעלה למלאות צרכי הבית תאהבנו ותכבדנו לא כן באשה הרעה כי אף במלאה ספקה יגר לה והיה כי תרעב תתקוף ותתקלל בעלה וכל קרוביו. ולז"א ולא שוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו כאמרם כל העולם כלו אינו ניזון אלא בשביל חיינא בני וחייא בני די לו וכו' ראשו הסיבה אשר בעבורה ניזון העולם בעיור שהוא עוסק לשמה: אוהב את המקום. לא את עצמו לזה יקשה בעינו כמה אנשים עברו דברו ושהבדל להוכיחם ולקרבם לא יתברך אבל העוסק בתורה שלא לשמה אינו אוהב אלא את עצמו: אוהב את הבריות. כי אינו מקנא בטובות זה העולם כי הוא דבק בבוראו ומה יעשו לו אלו הקיימים העולמיים ולכן יאהב הבריות הקנאה והתאוה והכבוד מעורר לזה כי האנשים מוסיפים בשלמותו כי זכותו מתרבה לאין סוף בגלגל שיקרבם לעבודתו יתברך ולכן יאהבם: משמח את הבריות. דברי יצר הרע ערבים בהתלתם ומרים בטוסם. ד"ת מרים בתחלתם ומתוקים מדבש ונופת צופים בסופם וכמו שאמרו ישראל נעבה ונשמע בשם שמים שהוסיפו חשק על חשקם כי האנשים אינם מכירים מתיקות התורה ומעלתה עד שיכנסו בתוך דבריה הנעימים ולא ישמחו בה ולכן נקרא העוסק בתורה לשמה משמח את הבריות מטרף כי דבריו יעשו רושם גדול באנשים יען כי הם מלב ומנפש כמ"ש נאים הדברים שיוצאים מפי ששיהם ולזה יהיה לעוסק בתורה לשמה נשמח הבריות מיד בדבריו הנעימים וחזו הרנוש יבכם כמטרא אולפני על ירקוף כמטר לקחי ותרנוש וימתקו המים ובסימו מיא ועשב ירקוף בפ"א כאלו היא ישרב בני"ת מן ירבב עליו שיחי ואמר כי כמו שבמטר יצטערו ממנו האנשים לשתותו ועם כל זה בטח כי הוא הייבם כן לקח התורה כי ימר בתחלתו וימתק בסופו: ומבשרתו להיות לדיק חסיד ישר ונאמן. ישר הוא מי שאינו מתעורר אל פעולות הרע כלל אלא בטבעו עושה מה שראוי לעשות ולדיק הכובש את יצרו והסיר העובה לפיס מהבורה אם כן בכלל חסיד ישר וכמה מעלות טובות עליו ואין זכר ישר אחר חסיד אין זה אלא כאומר אים פלוני יש לו אלף דינרי זהב ואחר כך אומר שיש לו מאה והמשל לא יסכיק לתרץ זה. והכ"ל לפי שהחסיד לא יוכל תמיד לעמוד בחסידותו אבל הצדיק לא יסור מדרכו דרך אבל מי שהתחל לשנות להיות מעשיו הראשונים לבית הכנסת אי אפשר שלא

שכל העולם כלו כדי הוא לו. נקרא ריע. אהוב. אוהב את המקום. אוהב את

העולם (בולו). נכי"מ ליתה. אהוב. בחה"ו ואהוב ועי' רכ"י ומד"ש בשם התיסיד ז"ל.

לקוטים

יותר לחדר המלך עצמו יותר יקר ומהודר עד אין חקר מהחדר הפנימי. ואם לא נכנס מתחלה בהחדר הראשון לא היה יודע מלומה אם יש חדרים פנימים זה לפנים מזה. וכן לענין התורה כי ע"י אור המאיר מהתלה רואה כי יש עוד אור גדול מזה וכן להלאה. ועל ידי זה יתאוה תאוה להבין ולהשיג עוד עד כי ישיג כל סתרי העולם ומלואה. כריב"ז לאשר אירו עליו (סוכה כ"ח). שלא המית כו' עד דבר גדול וקטן כו' לקיים מה שנאמר להמיל אוהבי יש וגו'. וזהו שזכה לדברים הרבה שלמוד במשנה. וע' ריטב"א בהי מ"ם לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי וגו'. ר"ל בו בריב"ז נתקיים מה שנאמר כו' ואין הלשון סובלו. ובפ"ש דברינו יתבאר בסבוטו כי מי שלומד רק לדעת הלא די לאינו אם יקבע לומדו בפרק אי לו במס' אחת אבל לפנים לשמה הוא לאהבת התורה ולאינו לבעבור כולה ולידע על בורו כל פרטיה ולבל ימיה דבר קטן ודבר גדול ממנה כמו ריב"ז בנ"ל. וזה הפסוק מבואר במבלי (מ') כי הוא מאמר התורה בעצמה אלא הכמה הקדמ אליהם אינם הקדמ וגו' להנחיל אוהבי יש. ריב"ז אוהבי התורה. וריב"ז לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי כו"ל שאיך לדבק באהבת התורה לעמד כל דבר ודבר עד כי לא הנית מלומה ממנה אלא ידעה הבינה ומקרה וכו"ל. וזהו מאמר"ל (נדרים ס"ב). ר"ל בן נזדוק אומר עשה דברים לשם פעלם ודבר בשם לשמה. ושינה בלשונו בני עשי' אמר לשם פעלם ובני דיבור אמר לשמה. כי בעשיית המלות צריך להיות בדביקות גדול מאוד ולקיימם רק מחמת שוי הש"ית כמ"ש בלשון שי כי אלוי לכן אמר לשם פעלם. אך בדיבור בשם הסיינו לימוד דעיהם יהיה לשם הדברים עצמן כמ"ש. וכמ"ש שם הרמ"ם ז"ל כדי לבנין ולאוסיף לקח ופלפול. אלא רק בדביקות כ"א צריך להעמיק ולעיין במחשבתו בגשמיות הדברים כגון בדיני נזיקין וכן צריך לפנים לשם ולאין בעינו של המלוה מה שבמלה יכול לעשות ובהומה. לא יתכן לפרש כל דברי הגמי הכל על התורה. דבכל קודם לימוד התורה צריך להכיר בוראה ה' כדי שיהיה

יראתו

משמח את המקום. פ' פרנס פלגי פרשה פ':

שנוי נוסחאות

ומלבשתו (ד"ל ונמסכת כלה רבתי (פ"ח) מלבשתו. ומכשרתו ט' וחסיד וישר ונאמן. בד"ל ונמסכ"ב „ישר„; בכלה רבתי „חסיד ישר„; במס"ו „ונאמן ועניו. והוא מיוסר בתורה דהא כבר אמר לה ומלבשתו ענוה. ונס' מס"ו לאחרי שמאר המלה ונאמן כתוב שמה „עלוב ואינו עולב טומש בזיונו ושותק" וכפי הנראה הוא הפי' על המלה ועניו בתורה שמה בעצות. ואולי כיון לבריו ועלוב כמו שרוא בגי"מ בתנא דבי אליהו זוטא.

לקוטים

ראתה קודמת לחכמתו וכן להתודות על מעלו כדי שלוד אחר כך בשבח בכל בשבח עסק התורה אמר ודבר בהם לשם לשם עסק התורה ולא שלא יטרו בעת הלימוד עניי ירלת ה' מ"ם כל הלימוד הוא לשם יחוד קו"ה. וכשהוא מיגע מ"ע בדבר הלכה בפשטות בודאי הסכימה שורה עליו בשבח לתודו מתם. כמאחר"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. ויתבאר עוד ענין לשמה לשם התורה עד"מ. בענין הדוכות העושים בים דרך אשר האדם יוסב עליהם ומנהיגם למחוז החפץ אשר שם יעשה מסם קורות בנין לא כלים. וכאשר האדם יוסב עליהם ומנהיגם למחוז החפץ הנם הוא מניל את עצמו מן הסכר וגם העניים יבואו לחכליתם. לבל הם יבול מהם לא הים שוב אין לו חיים ושובע וגם לכם אין מי שיוכלים ויוכלו ולא לכם תיקון לאחת מגולמי עניים לעורך ענין לו כלי. אבל אם יוליכם לאמקומם הוא חיים יחיה עליהם וגם אכר רב יחיה לו אל הולחם וכם יבואו לשלמותם. כן עסק התורה אם מ"ע אחתו מורשים ממנה אין לו חיים וגם לה כדי בזיון. וכמ"ם בחדרם לבשה התורה בגדי מלמות ונכנסה לפני הקב"ה ואמרה הם אין עוסקים בה אין לה קיום. ואם אחתו עוסקים בתורה אחתו חיים וקיימים ומקבלים עוד שכר וגם לה יש שמחה כמשה"ל וסיו הדברים שמחים בהיותן מסיני. שהדברים עצמן שמחים. משל"ל לאיש ח"ו נורם עלבון לתורה וכמ"ם אי לכם לגריות מעלונה של תורה וגם שהדם לא מוכנ ברשם בשולם ומימי מים עכורים. עלי התורה בעשיריו ובה חיה יחיה לאורך ימים [ובפרש נעת שהאדם

שלא יחסר פעם אחת שלא ימנה מהם אבל הלדיק הוא המתפלל בכל יום ואחסר לו לעמוד בלדקתו זו לשולם יאמר כי היא משכתו לחיות הטיל יחר ר"ל שתהיה החסידות בו קבועה כיותר היטר ושבח לו כמבע שני והוא אומרו נאמן שיהיה חסיד תקוע במקום נאמן: ומרחקתו מן החטא. דע

הבריות. משמח את המקום. משמח את הבריות. ומלבשתו ענוה ויראה. ומכשרתו

שים פעולות טומת בבחינה אחת טובות מאד ובבחינה אחת רשות מאד וכמו שאמר הרמב"ן ז"ל בשער הקדושה על חיבור האדם עם אשתו כי כשהם מפשיטים עצמם מן הטאוה ומכווים לשם שמים בלבד נקראים קדושים ופעולותם טובות מאד לאין קץ וכשהוא להפך לדק החכם באומרו כי חרפה היא להם ואין ביניהם על הבהמות כלל יתרון וכן אז"ל שתקדשו שניהם עמהם יו"ד של אש והא"ש של אשה נתחברו נפתלקה הבינה וכשתהיו אש אש חה הענין רמזה התורה באומרה וידע האדם את חוה אשתו קרא הבחור ידיעה כאומרו בפרש אחרך בנפן ידעתיך וכבר היה מן הסידים שפירשו לגמרי מן האשה על דרך לא מדובשיך ולא משקיך, ואמר הכתוב ויתן לה הריון והיה ראוי לומר ותהר אבל לפי שהפעל הזה יתחלק לשלשה אז כלו בהמי כשם כפרד קלתו בהמי וקלתו שבלי כלו שבלי הטיל הכתוב כי היה כלו לשם שמים אין בו תערובת פסול כלל וכן בעסק התורה כשהוא בכוונה ראויה יעלה לשמים שיהו אבל אם ח"ו יתכוין בהנאת עצמו ירד מפה מפה שאול וזוח לו שלא יצא לאויר העולם ולא למד תורה, ולזה אמר כי העוסק בתורה לשמה מרחקתו מן החטא בכל דבר ודבר ומקרבתו לידי זכות המצוה באותו דבר: ונהנין ממנו עצה ותושיה. יש לעיין חדא שהרי אחר לעצלה אוכב משמח את הבריות והוא בהנאתם ממנו בלי ספק. ועוד חבר בי"ת בעצלה היה ראוי, ועוד לא היה ראוי לקרא התורה כאן בשם תושיה כי אינה מקרא תושיה אלא בבחינת העוסק ומתפלל בה לא בבחינת השומע כי אין מסבב תשות הכח בשמיעה, ועוד לא הבנתי למה אמר זה בלשון ונהנין היה לו לומר ולומדין. אבל נראה לי כי זו מלינה נפלאה ומשך לאחר ומרחקתו מן החטא חה כי השם ית' נתן השכל לבני אדם מהנה קיימת וכמו שאמר במשנה חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם וכן התורה לישראל וכשאדם למד תורה ומצא בו סיגים בציכול שהיא עצמה עצבה וכעסה ערותיה וכל שכן בשהיא מרחקתו מהחטא המצוה בדבר מה ומקרבתו לידי זכות המצוה באותו דבר לא יהנו ממנו עצה ותושיה הבלה עצמה והתושיה שבציכול הם בשמחה גדולה ישישו להשפיע בו וכאלו הם והוא שבו לדבר ל' ואז"ל בכמה מקומות והדברים שמחים בנתיאתם בסיני לא ראתה מה שאמר אחר כך ונתנה לו מלכות וממשלה כי עד עתה לא בשמחה בו להגדילו ולהמליכו כי חשיב הגדולה והמלוכה מוקש לנפשו כי ישתרר גם בשהרר והיה סיגה שהאבד ממנו חכמה ועצה וכמו שקרה לרבים אחר שעלו במעלות הדמיונות שבכחו את התורה: ויתבן לפרש שהוא ומשך לאומרו ונהנין ממנו שאמר שהם שמחים באכסניא שלו יתנו לו מלכות וממשלה כי בכבודו יהיה להם כבוד וישמחו הם והוא אבל העוסק בתורה שלא לשמה הן מוכרחות בידו לפשר קשורה ביד נער ודרך כל העולם שאכסניא שעשו לו כבוד יפרש בעין יפה אבל מי שלא עשו לו כבוד אינו פורע אלא מהמליכו בלבד, ובכבר היה מי שהבה שלאחת הסיבה ימצא הפי"ת הבשר מלדיקים כי גלוי לפניו שינשו דעתם בו ויקחו מוקש לנפשם: ואשר שר ונעשה כמעין שאינו פוסק את מימיו כי המעין שמקורו משחה מן הטופת יפסקו מימיו אבל מי שהוא זך ונקי יהיה לעולם טבע וכן העוסק בתורה לשמה שהוא רחוק רחוק מן החטא וקרוב קרוב אל הזכות ושולם לעולם במדרגות השלם עד בוא לפני ולפנים וכל זה נתשך לו מהיות תחלת לומדו לשם שמים כמו שנביאת המעין מובעת ממקורו ושל כי הבלה והתושיה קנו אכסניא אלו מהבאתם ומתחתם בו ולא ירא להפרד ממנו ובאחת שבמעלה הזאת היו זוכים הנביאים לנבואתם כאמרם אלא מתוך שמחה ועיין איך נמשכו דבריו אחר אומרו ונהנין ממנו כמו שפירשתי: ודוי לבוא ואחר רוח לא ידעתי למה הכנים הטאוה הזאת בין סיפורי תאריו ובחיו. והנ"ל לפי שהמשילו לנהר שמתגבר והולך שדרכו לחיות הומה על שנשמע קולו למרחוק כאומרו מקולות מים רבים וט' חר פניו אליו והשיבו אלא יתפרסם בעניניו כי אם שיהיה לבוא לאומרו ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות. ודע כי זאת המעלה תביאתו התורה נמנע כשאר המעלות ולאומרו אורייתא מרתחא ליה כי מבע כל דבר שיתגלה ויתפרסם במקום שהוא ולזה תפול בזה הטוותה. ואחרי רוח לשון בלבה הוא כמו שהנהר כשמתגבר אם יהיה לו מקום שיתרחבו מימיו לא ירומו גלו כן רמוי לחכם שיתן מקום בלבו לחק מעלותיו בל יצאו הולה. ד"ל והוי לבוא הזכיר אלא מדרגות הבנה. הא' הלים אשר הוא לבוא במעשיו ובלתי מתגאה כלל. הב' אחרן רוח והפרש שבין אחרן אפיס לאחרן רוח כי אחרן אפיס שלא ירגה כעסו אך טעם ומאריך להנקם. ואחרן רוח קשה לכעוס אף אם עשו לו דבר שלא כהוגן יאריך רוחו ולא יכעוס כי אם על דבר גדול. הג' מוחל על עלבונו כי אפי' יבזוהו הבזיון דבק בנפש מוחל על עלבונו. ואם תדקדק תמצא שאלו הג' מדרגות כנגד ג' נפשות. כנגד הנפש הבהמית לבוא במאכל ובמשתה ובמשגל ובבית הכסא הדברים אשר בהם כשתתפשו עם הבהמות כלו מתבייש על שהוא שותף לבהמות בזה. ואחרן רוח נגד הזיונית. ומוחל על עלבונו כנגד הנפש המשכלת: ומוחל על עלבונו וא"ת הרי אמר ומלבשתו ענוה ושתשובה כי לעשות החלה ומצא וכוף. תחלה להיות שפל רוח בפני כל אדם ולכבד את הכל כפי כבודו. אמנם עלובים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים אבל חמתם בלבם סוף מוחלים על עלבונם כאלו אינם בני העולם. משמח את הבריות הא', ומלבשתו הב', ומוחל הג', וז"א ומגדלתו ומרוממתו כי מפתה הרי הוא דבק במי שאמר והיה העולם, והבורח לזאת שני דברים. האחד האמונה בשי"ת ובנעימותו. והב' מי שהשקה רמ"ח אבריו מתורת אלהיו והוא העוסק בתורה לשמה נחשב לו כאלו קיים כל הדברים לא יחסר דבר. והוא אומרו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים כי אף מה שלא עשה נחשב לו כאלו קיים ועשה: ואפשר שהוא על דרך שאין לך מדה טובה יותר כי הוא מגדל ומרומם מלד התורה יותר מכל המעשים שבעולם הן מעשה הרפואה הן מעשה החכמה הן מעשה הבנין או האלהית על כלם הוא מגדל ומרומם כי כל החכמות דולקות בכל המעשים אשר נעשו תחת השמש וזו דורשת ותוקרת בטורת כל העולם ועושה כל המעשים: ואפשר עוד לומר על דרך מה שא"ל כתוב אחד אומר כי גדול מעל שמים חסדך וכתוב אחד אומר כי גדול עד שמים לא קשיא כאן לשמה כאן שלא לשמה ולזה אמר שהלומד התורה לשמה תגדלהו ותרוממהו מעל שמים והדביקהו בטורא נמצא גדול ורם על כל המעשים אשר נעשו תחת כל השמים ודבר נאה הוא כי העובד את המלך ע"מ שלא לקבל פרס לאת שכרו משלם. ויתכן לפרש על כל המעשים אשר נעשו החת השמים כי העולם כגוף והתורה כנפשו והנפש משלת על הגוף ויהיה זה המאמר על דרך מה שאנו אומרים בקלים לעילא מכל ברכתא וכו' לומר שהוא מבורך למעלה מכל מה שנאמר ואפשר להאמר בעולם וכן אמר אחר שהזכיר בפרס קלת מעלותיו אמר שא"ל לפרסם אותם אלא דרך כלל הוא אומרו כי מגדלתו ומרוממתו יען כי הוא דבק באלהיות ועבד מלך מלך והיא המעלה אשר נתייחדו בה והוא אומרו ואתך פ' עליון ומגדלתו הוא פירוש ולא עוד אלא שבל העולם כולו כדאי הוא לו כי התנא כלל ופרט זוכה לדברים הרבה כלל ופרטיו וקרא ריע אהוב ולא עוד פירושו ומגדלתו ומרוממתו וכו' עכ"ל: ואפשר לי עוד לומר כי מה שאמר ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים כיון אל מה שא"ל בעסוק זאת התורה לעולם למנחה ולחטאת וגו' כי הקורא בפרשת עולה כאלו הקריב עולה וכן כלם נמצא שהתורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים כי בהיותו קורא בתורה מעלין עליו כאלו עשה המעשים של המצות שהרי הקורא בפרשת עולה כאלו הקריב עולה וכן כל תרי"ג מצות כאשר עוסק בתורה וקורא אותם הרי זה כאלו עשאם וזה מרוממתו על כל המעשים כי מעלים עליו כאלו עשאם וזה על הכוונה הטובה המטרפת לעסק התורה: והר"ם אלמוסיבו ז"ל כתב ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו אפשר שמלת הוא תהיה דבקה אל העוסק המזכר ומלת לו אל העולם והכוונה שכל העולם כולו עם היותו גדול וכולל כל המלאים כלם כדאי הוא העולם המזכר אל העולם המזכר כלומר שהעולם המזכר הוא כדאי והגון וראוי להיות תכלית אל העולם כלו וזהו אומרו כדאי הוא לו כי האיש העולם העוסק בתורה לשמה כל העולם אפל לו שהוא כדאי ותכלית אל העולם המזכר. וקרא ריע אהוב כלומר שהעולם הזה הוא ריע אל אדם אחר כמוהו והוא אהוב ממנו וזה לחיותו עוסק בתורה לשמה לפי שהעוסק בתורה ולא יעסוק בה לשמה וכ"ש הבלתי עוסק כלל הנה לא ימצא לו ריע לפי שכל היותאים ממרכז הכוונה הבלמה יתחלפו זה מזה וזה כי התכלית הטוב הוא אחד כמו שהאמת הוא א', והרעות והתכלית הבלתי טובות הם רבות כמו שהחשים והדברים הבדויים הם רבים ויהיו לבלתי בעל תכלית ואינו מוכרח שיהיו רעים ומשת אחים הרעים לכוונה אחת כי אפשר שיהיו להם כוונות מתחלפות. אמנם מי שיעסוק בתורה לשמה זה בהכרח יהיה ריע ואהב לאיש כמוהו ומתתף עמו שהתכלית המכוון לכלם הוא א' וכמו כן הוא אהוב לכל הבלמים כמוהו כי מתבלי הבלם לאהוב את הבלמים ולהתחבר עמהם

פפיר

תמיד והוא אוכל המוב במה שהוא מוב שכל העולמים יכפרהו. וגם פירושו נקרא ריש אהוב למקום כמו שפירשתי אני לעיל: ומלבשתו עטוה וירלה. אפשר שהעטוה וירלה הן הכנות להקון הכח הכעסני והתאוני אל הכעסני תהיה העטוה המכר ואל התאוני תהיה הירלה שהיא ירלת החטא: ומגלין לו רזי תורה. כלומר אחר שיהיה אלם במעלות המכרות נאמנות התורה אז מוסרין לו רבותיו סתרי תורה כי אם אינו אלם בחלק המעשי אז שאינו עוסק בתורה לשמה דהא בהא תליא שהעסק בה לשמה יביאהו לשלמות המעשה ושלמות המעשה יביאהו לעסוק בה לשמה אז אין ראוי לגלות לו סתרי תורה: ואמר שימשך מזה אחר שיתגלו לו סתרי תורה בשלמות המעשה כלומר שיהיה כמעין שאינו פוסק וכהר שמתגבר והולך רוצה לומר שמלד היותו עוסק בתורה לשמה אחר שיגלו לו סתרים יהיה כמשל בזה אל המעין כי המעין כאשר יהיה מקורו נסתם לפעמים יפסק המעין ההוא אך כאשר יהיה המקור מגולה יהיה מובע בלי הפסק כי לא יהיה לו דבר מונע ילאת המים אל המעין ולכן אמר שבמה שיתגלו לו רזי תורה שהוא גילוי המקור ונקיותו מזה יתחייב שיהיה מעין גמדל בלתי הפסק כי אם לא ידע סתרי תורה ויהיו נעלמים ונסתרים ממנו אם יגאלו ממנו דבר מה בדרושים האלהיים לא ידע להשיב ונמצא מעין ידיעתו נפסק וע"כ אמר שמלד שיתגלו לו סתרי תורה שהוא ממשל בגילוי המקור יתחייב שיהיה כמעין שאינו פוסק. ולהיות שהמעין אף שלא יהיה פוסק לעולם מלד מקיות וגילוי מקורו הנה לא יתחייב מזה שירבו ויתגברו מימיו יותר ממה שהם כי המעין אף שאינו פוסק אינם מתרבים מימיו ע"כ אמר שהעוסק בתורה לשמה ידמה למעין בהעדר הפסק וידמה לנהר מתגבר בריבוי ההשגה ותוספת הידיעה והחכמה יום יום וע"כ המשיל העוסק בתורה לשני הדברים גם יחד אל המעין ואל הנהר: ודרי לטוב וכו' אפשר שתהיה לוחה שמעה ר"מ אל העוסק בתורה על שלשה דברים שיותר בהם אחר שיתגלו לו סתרי תורה והם הלמידות ומרך רוח ומחילת העלבון: ואפשר שאינם בדרך לוחה ואזהרה רק בדרך הודעה שהודיע שהשלשה דברים המכרים יהו נמשכים לו מהיותו עוסק בתורה לשמה השלשה דברים האלה צריכים מאד אל השלשה דברים אשר זכר רשאונה כי מזה שזכר במגלין לו רזי תורה יתחייב לו אז לזה אינו שיהיה לטוב בסתרים ההם שהע"ם שנתגלו לו לא יפרסם לותם לאחרים בלתי ראויים לקבלתם רק בהגיע לכח ובנגד הדבר הבני שאמר שנעשה כמעין שאינו פוסק עד שיביא לכל שואל בלתי הפסק והעלם כלל אמר שיהיה אדם רוח שיהיה סובל אלות הבואים ממנו כי אם יבא לכלל כעס ויהיה נועם בהם אין לך הפסק גדול מזה ובנגד הדבר הג' שאמר שהוא כהר שמתגבר והולך שהבוונה בו בכל זמן שמקין חכמה והוספת בו אמר שיהיה מוחל על עלבונו וזה כי כשיגיע מחר מה שהיה נעלם ממנו שהוא הבלות הנדרי צריך שלא יקבל מזה עלבון כי אם יקבל מזה עלבון לא תתחדש לו ידיעה כלל בהמשך הזמן וכ"ש אם היה בו הבלות קניני הצריך שיחזור בו ולא יקבל מזה עלבון כלל וע"כ אמר ומוחל על עלבונו שהוא המשך לו מלד התחדשות ידיעתו הנזכר. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים אפשר שהבוונה שהתורה הרוממתו ותגדלהו עד שיהיה מושל על כל המעשים רוצה לומר שלא יצאר ממנו דבר מכל אשר יחס לעשות: או שיאמר שנעסק בתורה לשמה יהיה משל ברוחו ונתומרו כי המעשים כולם הם בפעלת החומר והעוסק בתורה לשמה הוא הוא משל על כל מעשה החומר שיהיו נפעלים ברצון השכל ולא יהיה השכל נכנע אל מעשה החומר רק להפך: או יאמר על כל המעשים רוצה לומר שהתורה תרומם ושוקק בה כשיקדים מעשה המלות אל התורה והוא כאלו אמר תרוממתו כשיהיה העסק בתורה על המעשים שהמעשים יהיו קודמים ויגא עסק התורה עליהם על דרך מאמר רז"ל כל שירלת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת עכ"ל: ולב אבות כתב והוי לטוב שעם היותו במדרגה שזכר שיגלו לו רזי תורה ונעשה וכו' עם כל זה אל יחרום ליבכם לפרש ממחיצתו לדרוש במופלגה ממנו על דרך והלבב לכת עם אלהיך וגם אל יסי הורם ליבכם בדרוש מה אלא בהדרגה אחר הדרגה אחר שיקדים מה שרמוי להלא, ולז"א אדך רוח ולא נבהל ונמהר. ולדעתי לכן לוקחה בזה הענין מלת הריסה לפי שבהיות החומר מחיצה לפניו ההורם הוא כאלו רוצה להרוס זאת המחיצה וליבכם לפרש ממחיצתו וכמו שאמר אל יחרסו אל ה' וגו', אמנם בלטוב הוא מפתחר אחר מחיצתו עכ"ל: ואפשר עוד לפרש כי מה שאמר עטוה וירלה הבוונה לפי שים מי שהוא עניו בפני כל אדם בקטן כגדול ואפי' בפני מי שבשיבו הם פחותי הערך בחושבו כי מדת עטוה טובה עד מאד והעטוה האמתית אינה זאת רק המלובשת בירלה כלומר שאם הוא עניו מפניהם בהיותו ירא מפניהם בחושבו העטוה העומדת לעד והעוסק שהיקן כאחת ואמר ומלבשתו

להיות צדיק. וחסיד. וישר. ונאמן. ומרחקתו מן החטא. ומקרבתו לידי זכות. ונהנין ממנה עצה. ותושיה. בינה. וגבורה. שנאמר לי

שאמר משמח את הבריות ויוכן עם מה שפירשו המפרשים במה שאמר הכתוב אשחק אליהם ולא יאמינו ואור פני לא יפילון שהכוונה שהיה איוב משבח את עצמו שכל כך היה השיבותו ונחלתו שאפי' כשהיה משחק עמהם לא האמינו שהיה משחק בפניהם ומחשיב אותם לשחוק עמהם מרוב גדולתו ואמר ואור פני לא יפילון כלומר כי אפי' שמדרך הבבא כי השחוק וקלות ראש שעושה הגדול בפני העם הוא גורם לו לזלזל בכבודו כי תאבד אותה המורא מהם ואיוב אפי' שהיה משחק עמהם אור פניו לא יפילון ומוראו היתה עליהם וזהו מה שאמר בכאן שאם שעוסק בתורה לשמה יהיה משמח את הבריות ומשחק עמהם כאלו הוא בוה אליהם ועם כל זה אור פניו לא יפילון כי התורה מלבשתו עניה וירלה כלומר שכל העולם כולו יהיו עניים וירלים ממנו כאשר בתחלה ולא יתחבר לו עוד לזלזל על היותו משמח את הבריות: ומבשרתו להיות לדיק חסיד ישר ונאמן כלומר מבשרה אותו להיות מוכן להיות לדיק בתחלה ואח"כ להיות חסיד שהוא עושה לפנים משורת הדין ואח"כ ישר ונאמן אין הכוונה בענין המעשה שהרי אמר חסיד דעדיף מכלם אלא הכוונה שאחר שיהיה אלם במעשה ג"כ יוקלם בלימוד והוא שיהיה ישר בלימודו כי עיקר הלמוד הוא שיהיה לו שכל ישר וכל הדברים בסברא ישרה ואף גם זאת יהיה לו בענין הלימוד שיהיה נאמן רוח מכסה דבר ונפרם בסודות התורה לא יהיה הולך רכיל מגלה סוד אלא נאמן רוח שלא לגלות למי שאינו ראוי: ומרחקתו מן החטא אפשר לומר שתחלת הרכבה והסכבר שמכינו להיות לדיק וכו' הוא להיות מרחיקו מן החטא שהוא סור מרע וז"ש ומרחקתו מן החטא ואח"כ מקרבתו לידי זכות שהוא להיות לדיק וכו' ובתחלה תני ומכשרתו וכו' בדרך כלל והדר מפרש אופן ההכשר והוא התלות מרחקתו מן החטא ואח"כ מקרבתו לידי זכות: ואפשר עוד שהכוונה שלא יבא לאחרים תקלה של חטא על ידו וזה כי אפי' מי שהוא לדיק אפשר שיעשה איזה דבר מותר והרואים אותו יטעו לפעמים בדבר איסור הדומה לו ויגלו מיניה ע"כ השמיעו שהתורה מרחקתו מן החטא שלא יחטא שום אדם על ידו ומדרגה מקרבתו לידי זכות כלומר מקרבת אותו לזכות אחרים על ידו: ונהנים ממנו כלומר לא די המזכה לאחרים על ידו אבל גדולה מזו שהאחרים הנים ממנו עצה ותושיה כלומר בעצה ותושיה וחבר בי"ת השימוש וכמו שאמר לעיל בגאתר לי עצה והושיה אני בינה לי גבורה כי ארבעת הדברים האלה הם כלולות בה והעוסק בה העולם נהנים ממנו בהם: ונותנת לו מלכות וממשלה וחיקור דין מנהג העולם הוא שהמלך אין המלכות מתנהג על ידו רק על ידי המשרים והשרים על הסיפם יגלו ועל הסיפם יבאו וזו תקרא ממשלה ומלבד הממשלה יש כח אחרת של דיינים לשפוט את העם על פי דתם וזהו הסדר המהוג לפי שא"ל לו למלך לעשות את כלם כי גבול יגול וכבד ממנו הדבר והאיש אשר יעסוק בתורה לשמה התורה מזכה לו בשלשתם גם יחד ונתנת לו מלכות וגם ממשלה להנהיג כל המלכות על ידו ממש וחיקור דין כי הוא אשר יעסוק וידין את ישראל ובאיר עוד שזוכה כנגד שלש כי כנגד החיקור דין מגלין לו רזי תורה כדי שלא יעשה בשום דין. וכנגד הממשלה הוא נעשה כמעין שאינו פוסק להשקות ולפקח על כל פרש ופרש מעניני המלכות וכנגד המלכות אמר וכהר שמתגבר והולך כלומר שהולך ומתגבר ושמף ועבר לכל שאר המלכיות ומלכותו בכל משלה והשיגו עתה ולהיו שלש כנגד שלש כנגד המלכות שהתורה נתנה לו שהו והוי לטוב לפי שמדרך המלך שיהיה לבבו ברכב ופרשים ואבנים רצים לפניו וכולא ע"כ הזהירו שיעשה לטוב בכל דבריו ולא יהיה לבבו. וכנגד הממשלה אמר ומרך רוח לפי שהמנהיג שופר ומושל צריך שיהיה מרך רוח ולא יכשום מהרה ובזה יהיה קיום בהנהגתו. וכנגד החיקור דין אמר ומוחל על עלבונו כי לכאורה נראה שאם המלך יראה לחקור את הדין בחקירות ומרמים ודקדוקים רבים נראה שהוא עלבון לו היותו יוצא בחקירות ודקדוקי מרמות בהיותו מלך בכל אשר יחפוץ יעשה ע"כ אמר שיהיה מוחל על עלבונו בענין זה כי המשפט לאלהים הוא אשר הוא מלך מלכי המלכים: ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים שהמעשה כי

ת"ת

ומרחקתו מן החטא. פי' מלכא מעבר מעשה ר' ופ"ב

שנוי נוסחאות

ומרחקתו. נכלה רבתי מרחקתו. ל(ידי) זכות. נכלה רבתי ליתת. ונהנין ממנה. נכלה רבתי ונותנין ממנו ומתקן נדפיסנו ונהנין והוי יש לתקן ונותנין לו וגמ' שם ונחנה ממנה ונהקן לגמינו, לגא ערך ופי' הפי' הלי כרש"י. (שנאמר לי עצה כו' לי גבורה). כמ"מ ליתא.

לקוטים

שהאדם מהדם חידושים מה שאין זה ביכולת מלך שהשי"ת בכלו בתכלית שלימותו ולא לחוסיף ולא ליגיע מדיני כלום משא"כ האדם הוא ושכלו מתחדש מעלה מעלה. וגם הרבה הוסיפו חז"ל נדרים וסייגים משא"כ לא היתה התורה נמלכים היתה עומדת לעד בתלב אחד בלי מגרעת ובלי הוספה. ובאמר כי המפרשים כי המלאכים נקרו שומדים. כמ"ש הכתוב ותתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ולכך נתנה לו לתורה והיא [ומוכן ימי ו] ולא לאיוה יתכן שילמוד האדם תורה לבוזה א לפניל לא מי שתה. וגם זו כוונה טובה היא. לך האלם הלמיהי יחשוב בעצמו מה לי ומה מי נגד מיון מעלבון התורה אם יעזבנה. וחכו פי' לשמה לאמתה ממש. ויתפרש מ"ש (משלי ג') עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. כמו מי שהוגע בשר ומחזיק לאחוז בעץ לאמן יגלו. כן התורה למי שעומד בה ומחזיק אותה וכוונתו להגיל נפשו מעבוט נקראת התורה לו עץ חיים לאחזיק בה. אבל אם לא עומד לאמן התורה לאחזה ולעבדה לשמה ומעבה וזהו המלכים מאושר יותר: זובה לדברים הרבה. מלבד מה שאשבר לקיון בהמשנה. [כיון שאמר לקיון ולא עוד כו'. משמע שהוא מילתא בלאפי ופשיט]. ואמר דרך כלל לפי שאין הפה יכול לדבר ולהשוב. כי הנה יש הרבה כוונות בלא לשמה כמו ממיז: כבוד וכנגות וכי"ב. וקרא רז"ל (שבת סג). למשמאילים בתורה כייש בלא לשמה עושר וכבוד ליבא. ולמשמאילים בה הייו לשמה אורך ימים איכא ולא עושר וכבוד. וע"ש בכל שכרו של בעומד בלא לשמה וכל כוונתו יוקן ממילא להעוסק לשמה. וזה אלו לשכל לשכרו הגדול. והלומד בלא לשמה כגון לשם ממון פיתים לו ממון. לשם כבוד עתרים

ב אריב"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת מן ס"ר סמ"ר מז פ"ח פ"ם ל"ה ופ"ה פ"ב פ"ח ל' וכ' מנחות כפל פ"מ פ"ז :

שנויי נוסחאות

ונותנת ט' וממשלה וחקור דין. כמי"מ ומכמה"ו וממשלה וגדולה.. כלה רבתי נותנת.. וממשלה גדולה חוקר דין. ומגלין לו רזי תורה. במתו' וכלה רבתי .לו מן השמים רזי. וכ"ה כמי"ה (ומס ..רזי תורה ורזי סודרים). ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. כד"ל וכמי"מ ומכמה"ו וכ"מכ"ל ונסדורים יעשה ומתדב"ל ונעשה כמעין שאינו פוסק וכנהר המתגבר והולך; כלה רבתי נעשה כמעין שאינו נפסק וכנהר המתגבר והולך לו. והוי צנוע. כלה רבתי הוי.. ומכמ' כם משמע דהוא עוד ומין הסכמן יפה. אולם כסדור מכ"ו. והנה.. ע"ם ומי' רס"ו. וארך רוח. ריג ושפל רוח (מד"ם) ומי' רס"ו. וברוממותו. נד"ל ורוממותו. עלכל המעשים כלה רבתי .המעשים כולם וכ"ל במה"ו.

לקוטים

טעמים לו כבוד. וכן כל מה שהיה כוונתו כי"ב טעמים וסתלפים לו כוונתו. אבל לעומד לשמה שכרו שמור לו וכל מה שיש לעומד שלא לשמה עתידים לו ג"כ. מ"כ לעומד לשמה אורך ימים היכא. וכ"ם לכל הכוונות יחד שיש כשלא לשמה שנתרצים לו. ולכך אמר סתם שכה לדברים הרבה. שהוא הכל מה שיש להעמד מהתורה בשלא לשמה שכה גם. ועוד כי שכה לקיים כל הכריע"ג מעת לף אתן שלמ"ת לקיים בזס"ז. וכמלהו"ל (מנחות ק"י). כל הסוסק בתורה שלא כאלו הקריב עולה וכו': ויתבאר עוד שכה לדברים הרבה (עי' נפ"ת שמ"ד פכ"ה) ע"ם מפלאה"ל (נרכות ל"ד). ע"ם עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. כי כל מלאכי מעלה וכוס נגיה לא תוכה לא הסיגו הכבר הגדול הגיה לעוסקי בתורה לשמה. ח"ם סתם שכה לדברים הרבה. כי אינם דברים המוזכרים לכתוב מיוחס: ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו. כי אם רגע אחת היה מסק ד"ת מכל העולם מעוסקים בתורה ובמצוה היו שמים וארץ נהפכים לתוהו ובוהו. כמלאה"ל ע"ם אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. וגם

מרקיע

ת"ת כנגד כולם ולכן הגדולה והרוממות שמגדלתו ומרוממתו התורה היא למעלה למעלה על כל המעשים טובים והמצות כלומר על כל הרוממות והגדולה שמגדלים אותו המעשים יותר למעלה מגדלת אותו התורה. ואפשר עוד לומר שהמעיטם כי העוסק בתורה לשמה לא יצטר ממנו מזמה ואפילו אם ירצה לברכת תחת השמש מה שלא נברא בששת ימי בראשית יוכל לברא וכמו שמצינו במרע"ה שאמר ואם בריאה יברא ה' ואח"ל אם לברא הרי עוד ואם לאו יברא"ש ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים שירצה לעשות לו לברא יתקיים ויעשה אותו הדבר לא יפול מדבריו ארצה. ואפשר ג"כ שכוון למ"ש בגלגל שהיה יודע לערף אותיות שנכנס בראו שמים וארץ באופן שהעוסק בתורה לשמה יתנו לו רזי תורה עד שידע איך נברא כל המעשים וברשם ויסודם. ומצאתי כתוב ומרחקתו מן החטא כי מתוך התורה ידע סוד איסור והיתר ושום הערות ויתרחק מכל און ומשמה וחטא וכן אמר שלמה ערום ראה רעה ונסתר פי' ראה החטא ושונאו ונשמר ממנו ופתיים עברו ונענשו שלא למדו אורחות חיים ושונים הערות ונכנסו: ונותנת לו מלכות וממשלה פירוש ממשלה שמושל בילדו ולבו הגל בקרבו כמו שאחז"ל אם פגע בך מנול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נמוח אם ברזל הוא מתפוצץ וכו': והר"ם אלנקאר ז"ל כתב כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו'. כלומר העוסק בה לשמה שאינו שיעבדו עליו כמה מיני יסורין לא יחוש על זה מאהבתו אותה אז נעשה בו קנין עצמי אשר לא יפרד ממנו וכל שאר הקנינים אשר יקנה האדם אינם כי אם ברכות לשנאות ולאיבות לתורה אבל אם הוא בספר התורה הזרה להיות קרבות לכוונת המלאכה אשר רוצה לעשות או בקנין אשר רוצה לקנות. והנה העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה והסעם שבעת אשר קנה קנין באחד בפועל הנה כל הקנינים אינו אצלו בכח הן ואמ"כ יוצאים מהכח אל הפועל. נקרא ריש למקום ואהוב לבריות לפי שהוא סבת קיום הבריות כי לדיק יסוד עולם. ושמא תאמר כי בסבת זה הכל חייבין בכבודו והוא אינו חייב בכבודה ע"כ אמר שהוא אוהב את המקום אשר הוציאו מהכח אל הפועל ומן האין אל הים ואוהב את הבריות ומכבדן אע"פ שהוא אינו צריך אליהם ומשמח את המקום במעשיו הטובים וכמ"ש יהי כבוד ה' לעולם ישמח וגו' כלומר אימתי הוא כבודו יתברך כשישמח במעשה הצדיק ופעולתו ומשך משמחת שי"ת בשפעה טובה אל העולם באופן שכל העולם בכללות הן שמחים הן דומם הן צומח וצומח חי ומדבר וזה דקדק באמרו משמח את הבריות אשר הוא כולל לכל הבריאה. ומלבשתו עטה וירא שמי שעוסק בתורה לשמה מתלבש בעטה וירא וירא הוא מהבריות ירא אל אהבה ולא יתגאה בזה שבשביל מבשלמות על בני אדם. ומכבדתו להיות לדיק לשון בשורה כי בעת קנתו לומד התורה לשמה הוא אינו בכח ואח"כ הן יוצאין לפועל. ויש נוסחין ומכבדתו בכ"ף והוא כמו הכבר זרעים אשר הוא עניין הכנה ותיקון ואמר לדיק וחסיד כנגד מה שבין אדם למקום ויסר ונאמן בזה שבין אדם לחבירו ומרחקתו מן החטא הוא ביטו למקום ומקרבתו לידי זכות בין אדם לחבירו. ולא אמר ומוכיעתו מן החטא לפי שהבחירה ביד האדם בעניין ירחת שמים אינם אצרי בזולתו אמנם עם כל זה הנה ליסבר מסייעין אותו שלא תבא תקלה על ידו אפי' שלא במתכוין כי לדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם: ונהגין ממש עלה ותושיה י"מ שמזכר לאנשים שזכר שנכנים ממש בעצה אשר יתן להם וכנך רואה שחסר בי"ת בשיתם: אמנם הענין הוא שלא תבא תקלה מעקרת עצה ותושיה יש לה שמחה גדולה וכלאו היא מקבלת הנאה מזה האדם המתעסק בה כמו שאמר הכתוב משחקת בתבל ארצו וגו' כלומר שמא האמר שלא היתה שמחה רק כשהיתה לפניו יתברך והיתה משחקת לפניו בכל עת אמנם זה העולם הפעל היא בדאגה גדולה משחקת בתבל ארצו וגם שעשועיו את בני אדם: ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין כנגד ג' שלמות. כנגד עולם המלאכים אשר מלכות וכנגד עולם הגלגלים אשר שם שנעים שרים אמר וממשלה וכנגד עולם השפל אמר וחקור דין כמו שאמר הכתוב מלך במשפט יעמיד ארץ אמנם מי שמרים עצמו מן הדין והוא הנקרא אים הרוממות יסרסנה ואלו הכלם מעלות ייעד בהם שהמע"ה כנגד עולם המלאכים אשר היא מלכות שאמרנו אמר כי מלכים ימלוכו כנגד השרים אשר הם רמז לעולם הגלגלים אמר כי שרים ישורו כנגד הדין אשר הוא רמז לעולם השפל אמר ונדיבים כל שופטי ארץ. וי"מ שבאלו הג' מעלות זכר הסבת עצמו הנהנת בני ביתו והנהנת המדינה. המלכות היא שימלוך האדם את מי שראוי למלך והוא הכלל כי אשריך ארץ שמלכך בן חורין והממשלה בלה כנגד הנהנת בני ביתו שימשול עליהם ויפרנסם

וינהיגם כראוי וכנגד הנהנת המדינה אמר וחיקור דין שצריך שיחקור בעניינים ויפסוק אותם עכ"ל: והרב ר' אפרים ז"ל כתב ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה להיות לדיק חסיד ויסר ונאמן כדמפרש לקמן. ולא שוד אלא שדי לשלם בו. נקרא ריש לכיבוד ולי מה יקרו רעיך אל. אוהב אל אוהבי אהב. ומלבשתו התורה עכ"ל: והר"ר מתתיה כיהרי ז"ל כתב ולא שוד אלא שכל השלם כולו כדאי הוא לו מלת די יאמר על שלמות דבר מה למה שהוא צריך ואמר כן והמלאכה היתה דיש רוצה לומר שהדברים שבינלו שיקרא מלאכה כמו במלאכת רעהו היה בם שלמות לכל מה שהוא בשי"ת לעשות והותר יורה שאמרו די לא פחות ולא יותר וזהו פי' והריקותי לכם ברכה עד בלי די כלומר עד שלא יאות לכם לומר די רוצה לומר לא פחות ולא יותר כי יותר יהיה לכם מהברכה. ח"ם ולא שוד כלומר לא בלבד זוכה לאותן הדברים שהזכיר אלא שהוא באופן מהמדרגה שהשלם כמעט הוא די לו בלא פחות ולא יותר כי כל המלאות הכרחיות לו אם למזון אם לרפואה ולמלבוש ומנוחה ולשאר הדברים. נקרא ריש לפי שאינו מפריל רעיונו ממנו יזכרך ולא בהתמשו בעניינים הנופיים במאכל ומשגל והוא מלשון בחתה לרעי זהו פירוש בכל עת אהוב הריש כי מי שהוא ריש כל הענות שוות אליו לאהוב את רשו ולשלם כל רעיונו אם בו ולכן אם ואמתו מקרא רעים אהובים לפי שהאים לא יחשוב רק בשמתו ולא יפתה לבו על אשה זולתה וכיא גם היא לא תחזיב רק בו ולא תתן עיניה באחר ואין כן משמעות מלת חבר אז שותף. ומלבשתו עטה וירא אה לרמוז שיהיו בקנין לו ולא יהיו קני הבשרה ושוד שיאותו לו ולא יחזיקוהו כיסיר כי יש מתנהג בעטה והוא רמאי אבל העוסק בתורה לשמה מלבשתו לבוש העטה ויאות לו על דרך לדק לבשתי ולבשתי. ומכבדתו שיסיה מוכבד ומוקן להיות לדיק וכו' עכ"ל: והר"י בר שלמה ז"ל כתב אוהב את המקום כי בלעוד התורה יכיר בוראו ויאהבנו אוהב את הבריות וקנה בעיניו כשרואה בני אדם טובים מן המוסר ומלמדן ספר ומקרבן לתורה וכל זה מאהבתו אותם שהמיד מסיה עד עיניו ואהבת לרעך כמוך משמח את המקום ע"ל אשרי העמלו בתורה ושומה מתת רוח לאיבו כי הע"ת חפץ שיהיו כל השולם לדיקים כלכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם וכתיב ישמח ה' במעשיו ובהפך זה נאמר ויתעצב אל לבו ואו"ל ישמח אביך ואמך אביך זה הקב"ה שנאמר הלוא הוא אביך קנך ואמך זו תורה שנאמר כי"ל לביה הקנה. משמח את הבריות שנאמר ברבות לדיקים ישמח העם לפי שלומדין והגין מחכמתו. ומלבשתו עטה בתחלה ומיד שילבש לבוש העטה ילבש לבוש הירא כמ"ש בכתוב עקב עטה ירא ה' וירא מביאתו לידי תורה שנאמר ראשית חכמה ירא ה' כרי שכל מי שיש בו תורה יש בו מדות הלבו. ומכבדתו להיות לדיק זה המתהלך בחומו ואינו עושה שום חסיל זה העושה מעשה לבנים משורת הדין ונאמן זה שאינו מדבר כזב ולא ימצא בפיו לשון מרמה והוא נאמן רוח לכסות סתרי התורה וכן כתוב במשה ע"ה בכל ביתי נאמן הוא: וכתב הרב רבי ישראל ז"ל אז יהיה ישר בדרך ארץ נאמן בממון אז יהיה נאמן קיים באמונתו ית' ובמתנו בו כמו יתד החקוע במקום נאמן. ומרחקתו מן החטא כי לימוד התורה מסיר מלב עומדיה מחשבות רשות והרהורים רשים ולא יחטא כמו שאו"ל אם פגע בך מנול זה משכהו לבית המדרש וכו'. ושוד כי לא יבא לאכול מאכלות אסורות וכיוצא בזה. ומקרבתו לידי זכות כי כל עסקיו יהיו במצות ומכרו וחכמתו יהיה גדול. ונותנת לו מלכות וממשלה כי אין לך מלכות גדולה מהתורה וכן אז"ל תלמיד חכמים נקראים מלכים מאין מלכי רבנן. ומגנין לו רזי תורה לכתיב ונגיה לנב חכמה וכתיב בדאיל וכל רז לא אנס לך. ונעשה כמעין שאינו פוסק התורה ממשלה למים מכמעין לכתיב אל מוצא מקור חכמה והוי צנוע לכתיב והצנע לכת עם אלהיך. ואדך רוח לא יכעוס כי כעס בחיק כסילים ינוח. ושפל רוח כענין שאמרו למה נמשלה תורה למים מה מים אינם מתקבלים במקום נמוך אלא במקום נמוך כך דברי תורה אינם מתקיימים אלא במי שמשפיל את עצמו. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים כמ"ש בכתוב סלולה ורוממו תכבדך כי תתבקש תתן לראשך וגו' עכ"ל: ב ראוי להבין לכיון שהבת קול זאת נאה להתרות בבני אדם שישמרו בתורה תדיר היה ראוי שישמעו אותה כל העולם. לכן אפשר לומר שהענין הוא דרך משל לפי שהתורה ניתנה בהר חורב שהוא הר סיני ושם נשבעו כל ישראל לעבוד בה יומם ולילה מ"כ כשישראל אינם עוסקים בתורה צריך שיתבונן האדם כאלו הר חורב בעצמו מכריז ואומר אוי להם לבריות משלבוהם של

תורה

עצה ותושיה. אני בינה. לי גבורה. ונותנת לו מלכות. וממשלה. וחקור דין. ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו. ומגדלתו. ומרוממתו. על כל המעשים: ב אמר רבי יהושע בן לוי. בכל יום ויום בת

תורה והעלבון הוא זה שכיון שהתורה מאז היתה משתשמת לפניו יתברך וכמ"ש בכתוב והיה אלו לאמון וגם המלאכים התאוו אותה ואמרו תנה הודך על השמים והש"ת נתנה לבני האדם והשליך משמים ארץ את הפארתה והסירה מגדרים בהיותה חלק לבן אדם יעוד אמה וכל זה העלבון התורה סובלת אותו כאחר בני אדם עוסקים בה כי כן היה רצון קונה אמנם כאשר יתבטלו ממנה וישיחו אותה נקרן זוית בוודאי כי אז תחיל הזעק בחנניה ואז הש"ת יתבע עלבונה מבני אדם: וביאר את דעתם ואמר שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא מוף ואחר מלת שכל ערבות אפילו מי שעוסק במלות ואינו עוסק בתורה נקרא מוף ומעדה ומובדל ממנו יתברך והביא ראיה מן הפסוק דקאמר מה זהב בלא חיר אבנה יפה וסרת טעם כלומר דומה אבנה יפה וסרת טעם אל מה זהב בלא החיר כמו שמה זהב הוא נעלמו דבר הטוב ובריותו מונח בלא החיר הוא ממאסו בחשבה כן האבנה היפה וסרת טעם והוא מבל ודמיון אל בשמת האדם אבר היא מסגרת דקדושה שנקראת אבנה יפה והשמיעו שאפי' שהיה יפה ונעימה בעמדיה בקיום המצות אם היא סרת טעם כלומר בסדרה מלומד טעמי התורה הרי זה נקרא מוף ומאום וטעם לזה ברור כי אינו דומה מי שמקיים את המצוה בהיותו יודע טעמה וסודה ושרשיה למי שמקיים אותה מצות אנשים מלומדה: וביאר עוד רבה אחרת שמשך לבריות מעלבונה של תורה והוא עול הגלות ושעבוד מלכיות, ח"ש והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא, ובהיותו בכל מעשה אלהים על כן היה חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה והטעם כי לעולם שברא אחרא אתכפיין לסברא דקדושה ובריות זה עוסק בדבר שהוא מעשה אלהים אין שום בריה יכולה לשלוט עליו וכל כחות החיצונים אתכפיין ליה ולא נגע ישראל אלא על עלבונה של תורה לכתיב על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתי. ואמר בכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה שנאמר מחליאל ומתחליאל במות כלומר האדם אבר הוא שעוסק בתורה אבר היא מתנה בהונה מאתו ית' כאבר יעסוק האדם באותה המתנה אז הוא מוחל לאל ית' והוא דבק בו ממש הוא הכתוב אומר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיו כאבר נחל אל בהכרח הוא מתעלה על כל ברואי מעלה ומטה וז"ש ומנחליאל במות מנחליאל ממשך לו שעלה במות שהתעלה ויתרומם למעלה: וש"ש לכם לבריות דמלת לכם מיותרת. אפשר שיובן עם מה שארז"ל אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה שנאין אין לך אמר פשפש ולא מצא וכי יש אדם בעולם שאמר בפשפש לא ימצא והרי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ועוד אין לך אמר אם לא מצא יתלה בביטול תורה וכי אחר שיש בו עון ביטול תורה קרי ליה לא מצא והרי אין לך עון גדול מזה. ואפשר שיובן זה עם מה שאז"ל אין בעל הרהמים פונע בנפשות תחלה אלא בתחלה בממונו אח"כ בגופו אח"כ בגופו ובעל יסורי אינו על כן אמר אם רואה אדם שיסורין באין עליו כלומר שרואה שבתנה בו בבדר הזה ותכף בראותו באו היסורין עליו ועל נושו אז יפשפש במעשיו לפי שכיון שבשי"ת שינה בו הבדר אחר בו מנהגו ומיסר את כל העולם מוכחת מלאת שגם הוא שינה את מעשיו מבדר העולם וחטא אינה עון מבוהה רע ויחיד ולכן יפשפש במעשיו ויחזור בתשובה ואם פשפש ולא מצא עון בפנסון זה אז יתלה בביטול תורה כי הוא עון פלילי ורצוי שיתהנו עליו סדרי בראשית ויברא עון הנפשות תחלה ולרמוז לזה אמר בכאן מלת לכם לבריות כלומר שתכף מתחיל הסרעיות בגם ובגופם וזה בבנת עלבונה של תורה לפי שהיו עוסק בה מסכים ל"ש ז"ל אם רואה אדם שיסורין באין עליו וכו' יתלה בביטול תורה וכו' כמו שאמר: ואפשר עוד לפרש שאמר לפי לכם לבריות מעלבונה של תורה כלומר מן העלבון שיקבלו מן התורה לעולם הבא ואין לה לאותה בושה אוי לה לתורה כלומר כי בם בעולם הבמות הוא העלבון האמיתי ופירש אופן העלבון והוא בכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא מוף ומעדה ועל כן בשמת אין מביאים אותו ליכנס בשיבה של מעלה רק יוצא ממחנה שכינה רואה ומתאוה וביאר הראיה מן הכתוב שנאמר מה זהב ונו' אבנה יפה וסרת טעם והוא כמו שביארנו בדרך הא': ואמר עוד ולוחות ולוחות מעשה אלהים המה וכו' כלומר ולא עוד אלא שמלבד העלבון המכר הוא מתבד ממנו בשונה אחת שנאמר ולוחות מעשה אלהים המה ונו' אל תקרי חרות אלא חירות לומר שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה כלומר כי העוסק בתורה הוא נקרא בן חורין לפי

קול יוצאת מדבר חורב. ומבריזת ואומרת. אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף. שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. ואומר.

שאז אין הנשמה משועבדת אל הגוף כלל כי אינו עוסק בדברים חומריים הצריכים אל החומר הגופני רק עוסק בדברי תורה אבר הם דברים רוחניים וגפשו של אדם מתאוה אליהם ואף אם כשעוסק בד"ת הוא משעבד החומר אל הנשמה שעבודו הוא חירותו ומקרב אותו אל הנשמה באופן כי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה כי מי שהוא נבחל לתן ועוסק בגרמי הגוף אין לך משועבד עבד כזה כי משעבד הנשמה אל הגוף ויתבע אותה ויענה: גם אפשר שאמר אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה וזה כי כל אדם הוא משועבד אל מזונות הגוף החומריים אשר הם צורך הגוף ומבלתם ימות וכיון שהוא משועבד אליהם אינו נקרא בן חורין לא כן העוסק בתורה כי אינו משועבד אל המזונות כי ההכמה תחיה אותו וכן מצינו במשה רבינו ע"ה כשעלה למרום לחם לא אכל ומים לא שתה. וביאר הענין איך אפשר שהעוסק בתורה אינו משועבד אל המזונות כי כפי הטבע ימות בלתי מזון על זה אמר שגוף העוסק בתורה אינו נשאר בחומריותו ובגיותו כדי שיהיה משועבד אל המזון רק הרי זה מתעלה ומזדכך הזכוכית לבנה עד אלא ישתעבד אל מזון חומרי ח"ש שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה שנאמר ומתחנה וגו': ואפשר עוד לפרש שאמר אוי להם לבריות מעלבונם של תורה ואמר שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר כלומר יום ולילה נקרא מוף וכיון שהוא כגוף ומנודה להש"ת אם כן גם התורה אשר בקרבו ובתוך מעיו כביכול יש לה פגם מזה כענין ובקרב כמילים הודע ואין לך עלבון לתורה גדול מזה והביא ראיה איך נקרא מוף שנאמר מה זהב ונו' אבנה יפה וסרת טעם אם הוא חבוב אינו מיפה את החיר אלא אדרבא הוא לוגם את הזהב ואין הזהב מיפה אותו והוא מאום כמו שהיה כן זה האדם הוא מוף אע"פ שהתורה מה זהב בתוכו כי הוא כדמיון הזהב זהב באף החיר וכן היא אבנה יפה וסרת טעם. ולפי שמזה יובן שהתורה היא משועבדת אליו כיון שיש לה עלבון בהיות הוא מוף לזה חירון ואמר שאם אני קורא את זה עלבון התורה הוא כדי להסרע מן האדם אמנם לפי האמת אינו מתדבק מזה העלבון לתורה כלל כי אין התורה משועבדת לגוף אע"פ שהיא חקוקה על לוח לבו שהרי אומר שכתוב והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב אשר היה כתוב עליהם מכתב אלהים הוא ועם כל זה היה הכתב חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות. ויובן במה שכתב לב לחבות בשם מהרי"ם וז"ל שחז"ל הרגישו שהיה ראוי שיאמר חרות בלוחות כי החקיקה הוא בלוח עצמו ולא על הלוח ולכן מעשה זה אמרו אל תקרי כלומר שהחקיקה לא היתה משועבדת אל הלוח עד שבהפכך הלוח תפסד היא כמו שהיא דרך כל חקיקה רק היתה בת חורין כי הלוח יתקיים בהתקיים החקיקה ע"ד אמרם ראה אותיות פורחות באויר והלוחות נפלו מאליהן והבדי פי תכם הן גם מצאתי סמך לו בספר הזוהר פרשת יתרו כתב וז"ל מי כתיב בלוחות על הלוחות כתיב עכ"ל. נראה מזה ג"כ שאין התורה משועבדת לאדם אשר היא חקוקה בתוך לבו כדי שיהיה לתורה עלבון בהיות האדם מוף ואין לה עלבון בעצם אלא בדרך מקרה כדי להעניש לאדם על זה וז"ש אוי להם לבריות מעלבונה של תורה לא מפני שבזה יש עניה כלל בכבוד התורה. ולא די שאין התורה משועבדת לו אלא אדרבה הוא נקרא בן חורין בסבילה וראיה מן הלוחות כי כשהיו הלוחות בהם לא היו הלוחות משועבדות אל הגוף כי הם היו נוגעים את נשמתם אמנם כאשר פרחו הלוחות אז היו הלוחות משועבדים לנשמת אשר יצאה מתוכם על ידיו ולכן תכף נפלו מאליהן ולא די שהוא בן חורין רק שהוא מתעלה על אחרים וז"ש ומתחנה מחליאל וגו': ואפשר עוד לומר כי מתחלה הסמיכו אל מי שאינו עוסק בתורה נקרא מוף אלא הוא מנודה ומובדל ממנו יתברך מהיותו רואה פני שכינה ולא תחבוב כי די לו בעונש זה והוא בן חורין ואם לא יסיבו לו ג"כ לא ירצו ולא יחביבו על כן הסמיכו עוד כי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה אשר אינו עוסק בתורה אף גם זאת הוא משועבד אל הקליפות ואל החיצונים כי הא בהא תליא כי כאשר ירצו החיצונים שהוא נגוף אז תכף מתעבדים בו לעשות בו כרצונם ואם תחבוב שהעוסק בתורה אין לו רק סיגוף ומעבר הנשבוד והוא הרחקת המק ולא הבאת התועלת ע"כ אמר שאינו כן רק כל העוסק בתורה ה"ז מתעלה על כל הבריות שנאמר ומתחנה מחליאל וגו': ואפשר עוד לומר ובזה ידיק ויובן מ"ש מלת תדיר כי מי הוא זה ואיזהו אחר יוכל לעשוק בה תדיר ולא יבטל כלל אמנם בשיות שהכתוב אמר תדיר מי יוצא לילה כל הדברים החומריים שבאים האדם לתלות נופו ומומרו הוא

ב שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף. במתני' ..בתלמוד תורה.. וכ"ה בכלה רבתי (ובסם מי שאינו תדיר..); בתנחומא בפסוק והלוחות כו' ובמ"ר פי"ח נזוף לחקב"ה; בגמי כלה רבתי ..הרי זה נזוף.

לקוטים

סדרקיא שלא הי' החיות בכלל. ומ"ש וחיי עולם נטע בתוכנו כי חיות כל העולם תלוי במה שיתן לבני אדם תורת אמת ושי"ו חיי העולם נטע בתוכנו. וא"כ בלומד תורה אפשר שבלותה רגע כל העולם מתבטלים וא"כ הוא מקיים עולם ומלאה. (ועי' נפש החיים שע"ד פכ"ב): ויתבאר עוד בפל לגון כל העולם כולו. ע"פ מאחז"ל (סנהדרין נ"ע): אי' אלכסנדריא כל העוסק בתורה לבמה מביא שלום בשמלית של מעלה ובשמלית של מטה שנאמר יחזיק במעוזי ישבה בלום לי שלום יעשה לי רב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר לנטוע שמים ולייסד ארץ. ויובן ע"פ מ"ש בתענית (י"ב). תיר בש"ת שמים ונגרמו הבלה ותח"כ ארץ. שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ובש"ת ארץ נברא הבלה ואחר כך שמים שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ופרכינן קבו קראי אהדדי. אר"ל בשבראן ברא שמים ואח"כ ארץ ובשבאן מפה ארץ ואח"כ שמים. ולפ"ז לכאורה דברי ב"ש וב"ה תמוהים איך לא דקדקו דקבו קראי אהדדי ובע"כ הזה בבריאה הם לשכלול. אך בכר כתב הרמב"ן דהשמים דקראי סיום שמים שהם שעל ראשי הארץ. וכדרכה הראה לנו נקרא רקיע אלא שאח"כ קרא הש"ת לרקיע שלנו ג"כ שמים. כמ"ש ויקרא אלהים לרקיע שמים. ובכינו הגדול וקדום מו"ר הגאון ההסיד מווילנא זצ"ל פי' עד"ז כל המעשה בראשית והביאה סמוכות מן התורה ומן הנמי. ולפ"ז נשלם הבריאה שמים ובראן הבלה ואח"כ ארץ. אבל הרקיע הראשה לא והוא בשלום העשיה ארץ קדמה. וז"ש ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ונתלא ב"ש וב"ה על עולם שאינה חר מדמה לבריאה ומר מדמה לעשים ודל. ויהדוע מ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. ובזו לא לך על קבלת התורה כ"א לא אם היה חיי כל העולם כולו נטלים כרגע מלמוד התורה היה העולם חוזר לתהו ובהו. ואמר (שבת פ"ח). ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ויכולו

אל תקרא חרות אלא חירות. פירוש ר"ל ע"מ שלא מפני שפ"מ ויקל כי מלוכה פ"מ נמדיר נמה פ"י שלא פ' מי י"ל מדל"מ כי ב"ו מנת דני מלוכו זמפל פ"ז:

שנויי נוסחאות

דרות (על הלוחות). נכלה רבני ליתא. אלא מי שעוסק בת"ת. נכלה רבני שעוסק בתורה. וכל מי שעוסק בתורה (תדיר). נ"ל ומסנ"ל שכל. וליתא וכן ליתא בת"ת. (וכב וכל השוסק..); נכלה רבני וכל הלומד בת"ת וליתא.

לקוטים

הבמים והלרן וגו'. תולי ההגה הקנ"ם וכו' ואם לאו לני מחיר אחכם לאוכו ובוהו. וידוע כי תוכו ובוהו ליכו כלין גמור לכל הבריאה. כי תוכו ובוהו היה אחר הבריאה כמ"ש והלרן היה הוהו ובוהו וכבר כיאה לרן וזהו אחר הבריאה קודם עשיה. והיה מפרשים כי הגלי היה מיחוד לתוכו ובוהו היינו שתבטל עולם הבשיה אבל לא מה שלמעלה. ור' הלבסדריה הביא ראיה מפסוק שלם יעשה לי. וזהו בעולם הבשיה. ורב הביא ראיה לף לעולם הבריאה. שנאמר לעולם המים ולישב ארץ וגו'. וזהו הבריאה דשמים קדם לארץ כנ"ל. דזה ג"כ הלוי בתורה. וכן בפסוק חוקות שמים וארץ וכן בפסוק ויכולו השמים והארץ דמיה ילף הגמ' ההגלי מאמר שמים קודם לארץ וזהו הבריאה ג"כ. ולזה אמר בהגה כל העולם שלו ר"ל גם העליון: נקרא רע לחוב. כיון שהוא המקיים עתה בעסק הורתו כל השלמות וכביכול משמה שוהף ליוצר ברא"שית. וכמ"ש במדרש דמיתיך רעיתי. רעיתי דשלמי שקבלו הורתי סי' (נפ"ח שעיר פ"ח כ'): נקרא רע לחוב. כי מיקר הוא אם הוא נלחב ג"כ. כי לא די בשם שבאדם הוהב לא הקב"ה ר"ל איך להשחדל בגם הבי"ת יהבנו. היינו שישמור מעתיו ולך בדרכי כי לשמן יתבנו. אבל אם אינו מקיים בכל אשר בידו כי אף אם הוא לוחב בלבו את כי אין שלימו נלחב מאת כי אין זה בלוב. וכמאר"ל (פרשים פ"ו). לא הייתי נעלים כמלאת שלם בנית המיה ורדופה לילך לפניך בחמה בחיים חביים. כי בשם שבלאכה שבלאה לאהם אחם ולאוכנת לאחם הין זה שלימות לה כיב כי לאבר מחמת שבם הוהים מיהוד לבר לאוכנת לאחם. רק אם הוא לאוכנת שבם לאחבים

הוא עלבון לתורה כי מניח חיי עולם ועוסק בחיי שעה ולפי' האמילה והשינה שבם דברים הכרחיים לגוף עם כל זה עלבון התורה במקומו מונח לולי אם תהיה כוונתו בלותם הדברים המומריים לפ"ם שאם כולך לאכול כוונתו כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה וכן בשינה כי מבלתה מי אפשר לו לעסוק בתורה על דרך בכל דרכיך דעהו וכזה יישר לורחותיך ולפי' בשעת האמילה לו בשעת השינה שבם לורחותיך עוסק בתורה יחשב לו כיון שבם לצורך עסק התורה וזה אין עלבון כלל לתורה ועליו יאמר בשעוסק בתורה תדיר: והר"ם מלמוסיגו ז"ל כתב ראוי ונדעת מלי מיכפת לן אם יוצאת בכל יום לו שעה בשנה. ועוד מלי מיכפת לן אם יוצאת מהר חורב לו מן השמים ולומר ב"ק יוצאת ואומרת. ופוד לומרו שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא מוף שנראה שיהיה העסק בתורה תדיר בלי הפסק כלל ומי הוא זה ואיזהו יוד אשר שיוכה למדרגה זו כי יעות למלאכי השרת. אשר ע"כ לני גומר ואומר שמאמר זה שלם מקשר נעבותות אהבת האמת עם מאמר רבי מאיר אשר קדם כי להיות ברבי מאיר אומר שבעוסק בתורה לשמה מגלין לו רז תורה ומגל גלוי לפוני שמוני כל סודות התורה נעשה כמעין שאינו פוסק נמה שיודע שעמי המלות ובדרשי האמונות עד שידע להשיב בהם לאפיקורוס ולכל שואל יואל לדעת גדולת מעלת תורתנו הקדושה בלי הפסק והעלם כלל. הנה הוא מבואר שכל מי שיגיע אל המדרגה הגדולה הזאת מהיגיעה לא תקבל התורה עלבון על ידו כי כל הבא ליטהר ימלא את ידו בטעמים נכונים ומהיבנים אל לבו יכיר וידע הבואה בהם מעלת התורה ושבחה. אמנם מי שאינו עוסק בה תדיר כלומר שלא הגיע למדרגת מעין שאינו פוסק כי זאת היא כוונת מלת תדיר אל העדר ההפסק בידיעת טעמי המלות והאמונות עד שלא יהא הפסק בהשונותיו לכל שואל כי זה נמשך לו מהעדר ידיעת סתרי תורה הנה זה הלוי שהפסק מעין ידיעתו הוא מחייב באמת עלבון התורה כי בלשר יבא אליו לחיה שואל לבור בסודות התורה ופעמי המלות ובדרשי האמונות ויאמר לו על דבר מהדברים האלה ולא ידע להשיב בהיותו רוחק לחכם יחשוב שהוא חסרון בתורה שלא ביאתה טעמי הדברים על בוריין וזהו עלבונה של התורה עלמה שנמשך מהעדר העסק בה תדיר כלומר מההפסק במעין ידיעתה: ואמר שהלוי אשר בשבת העדר עסקו בתורה נמשך העלבון לה אוי לו ואוי לנפשו כי לא זכה שיתקדש שם שמים על ידו בפרסום סודות התורה והטעם לזה הוא כי בהעדר עסקו בתורה תדיר בלי הפסק כמוכר הוא הפסק והעדר מהדבקות עמו יתנרך ונקרא מוף ממנו ולפי זה מלת תדיר מיגנה בלתי על המשך הזמן שיהיה תמידי בלי הפסק רק על ההמשך הידיעה בלתי הפסק הנמשך מלד העדר בידיעת הצריך לדעת להשיב לכל שואל כמעין שאינו שוכח שכל את שישאלו ממנו ידע להשיב. וע"כ אמר שקבול יוצאת מהר חורב לרמוז כי להיות שנאמרו בסיני כל סודות התורה כלולותיה ופרטיה כמו שאו"ל שאפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בסיני נמלא שהר סיני הוא כמי עד על זה ועל כן הקול יצא משם כלומר אמר שהבר ההוא משיד שהעלבון הנמשך לתורה הוא מלד הבריות שאינם עוסקים בה תדיר כי כל סודותיה נאמרו בסיני ונתקבלו אים מפי אים. וע"כ אמר בכל יום ויום לרמוז ג"כ על טרך הידיעה בלי הפסק כי כל נעקת הקול ההוא הוא על ההפסק שצריך שיעסוק השוסק בה בלי הפסק הידיעה כמזכר וזהו המכוון במלת תדיר רוצה לומר לשלם כי בכל שת שיצטרך להשיב ולא ידע להשיב יקרא הפסק ויהיה מוף ונגדל ונפרד ממנו יתנרך ומדבקותו כי מדרגת הדבקות הביא כפי מדרגת ידיעתו בסודות הפלאיות ובטיות שמלד העדר ידיעתו נמשך עלבון לתורה נמלא שהיתה התורה בו כמו זהב בלף חזיר שהחזיר מסוף אותו שיותר טוב היה לחם הוא שיהיה תוגה בקרן זוית שהיה עומד שם בקי שם שלא היה נראה לעולם שלמותו ממה שיהיה בלף החזיר שהוא סבת שטוף ועלבון שמשים אותו בזבון ובכל מקום ממוקף ומזוהם. וכמו כן תהיה התורה בו כמו היופי בלאה זרה שרת שעם כי בהיותה שרת שעם יתנגה היופי בה ותהסר מעלתה ורוממותה והם שני משלים על האיש העוסק בתורה שהיא נמשלה לחם זהב ולופי והאיש העוסק בה בהפסק שלא ידע סודותיה הוא נמשל לחזיר ולאשה שרת שעם וכמו שלחם נמשך עלבון מלד החזיר וליופי מלד האשה שרת שעם כן נמשך עלבון לתורה מלד האיש הלזה ובסיבתו כי יותר טוב היה שהיה התורה מונחת בקרן זוית משתהיה בלאיש כזה ועל כן אוי לו ואוי לנפשו כמכר ותהיה לפי זה הראיה שבהיות מפסוק חם זהב בלף חזיר להוכיח תחלת נזרתו שאמר אוי לם לבריות משלמותה של תורה וכאלו אמר ראוי שיעבנו הבריות מלד העדר ידיעתה שנמשך מזה עלבון לתורה כי הם סבתו כמו שהחזיר סבת טוף הזהב כי התורה נמשלה לחם זהב כמ"ש הכתוב הנחמדים מזהב ומפז רב וכן כמו

והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא. חרות על הלוחות. אל תקרא חרות אלא חירות. שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתורה

שהאשה שרת שעם היא סבת גמות היופי ועל כן לזה מאמרו כמה שאמר אוי להם לבריות מעלבונה של תורה: ואפשר שתהיה הראיה דבקה לסוף הענינה כמשפטה והוא שהביא ראיה אין נקרא מוף ונפרד ונגדל מאתו יתנרך יען התורה בו היא כמו הזהב וכמו היופי שהם דברים יקרים ונחמדים לכל וכשהוא נפסק מידיעתה הוא מפסידם ונפרד ונגדל ממנו יתנרך בהפסדה ודומה בזה להיזר שמפסיד הזהב בטיפוף הטנופת והאשה שרת שעם שמפסדת היופי על בלין כני אדם דבקים בהם ח"ם שנאמר מזה הזב. נלף חזיר אשה יפה ושרת שעם וגו'. והכל אוף על מקום אחד:

ואחר אשר הוכיח הדבר אשר רצה להוכיחו משלות הבטנתה בבלתי עוסק בתורה תדיר ביאר חיוב הבטחתו הנפלאה בעוסק בה כאומרו ואומר והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אין לך בן חורין אלא העוסק בתורה וכו' שהכוונה לומר שהעוסק בתורה הוא בן חורין מהמאורעות הרעות ומקרי הזמן לחיותו מוגנת מאתו יתנרך כפי מדרגת דבקותו והוא מה שביאר שזל באמרו שכל מי שעוסק בתורה תדיר ר"ל מהעלה וכו' שהוא נתינת שעם וסיבה כאלו אמר למה הוא בן חורין מהמקרים הרעים העוסק בתורה וביאר בזה שהסיבה היא לפי שהעוסק בה הוא מתעלה ומתדבק בו יתנרך למעלה מן המערכה וע"כ הוא בן חורין מדברים הנמשכים מפאת המערכה לחיותו הוא למעלה ממערכת הבמים והנק בו ית': והביא ראיה מפסוק וממדבר מתנה ומתנתנה מחליאל וגו' מכבים למה שנאמרו שאחר שיעים שאדם עלמו כמדבר לד"ת ניתנה התורה לו במתנה ואחר שנתנה לו במתנה וילא סידותיה וטעמי מלותיה באופן שלא תקבל עוד עלבון על ידו אז עם זה הוא טחל הדבקות עם האל ית' וז"ש וממתנה מחליאל וגו' ואחר שמתדבק בו ית' הוא מתעלה למעלה על נצח המרום במרום ואין המערכה שולטת בו לחיותו הוא למעלה ממנה כנזכר וז"ש ומנחליאל במות שהוא רוכב שמים ומתעלה מהעוה"ז למעלה ראש כלאמר. ואפשר שכוון הכלם הזה בדבריו אלם על דרוש אחר יקר הערך אשר מתבאר ע"פ חכמים קדומים והוא מבואר בעלמו לבקיאים בחדרי תורתנו הקדושה והוא שהאנשים הבמים וביחוד החכמים אשר כל מגמתם וכל ישעם וחפצם שלמות הכלל הם נקראים בני חורין ממקרי הזמן ולא מפני היותם נמלטים ממוקשי המקרים הרעים כי הנה מלאנו ראינו שגם עליהם יעבר כוס המאורעות הרעות ויכורין קשים רק נקראו בני חורין מהם להיות שאינם עושים בהם רושם כלאו לא היו באים עליהם כלל שאע"פ שינוחו עליהם יסורין לא יחפעלו מהם ולא ישיתו דברים כלפי מעלה חלילה אדרבה יקבלו אותם בסבר פנים יפות והסיבה לכל זה היא היותם מכירים באמת ובתמים שהמקרים ההם לא ירעו ולא ישחיתו רק הגוף והדברים הבאים בו אך אל הכלל לא ירעו ואליו לא יגיעו. ובהיות כי הדברים הנגמים כלם להכל ותהו מחשבו בעיניהם ע"כ לא יחפעלו מהם כלל. והוא מה שרמז פה זה הכלם באמרו אוי להם לבריות מעלבונה של תורה והוא כאלו אמר שהאוי שמורה על הסבנה ממאורעות הרעות כשמתרעמים מהם במלת אוי ואבוי כמה זה ממשך להם מלד היותם בלתי עוסקים בתורה שאם היו עוסקים בתורה תדיר לא היה נחשב להם הרע לאוי בעיניהם כלומר לא היו מרגישים אותו ועי"ז אמר אוי להם לבריות ולא אמר רע להם לבריות כי לא רצה על חיוב הרע עצמו רק על ההרגשה ממנו כי הרע יבא לכל אדם כלדיק כרשע אך האוי והוא ההרגשה לא תהיה רק לבלתי עוסק בתורה תדיר וע"כ הוסיף מלת להם שהיה לו לומר אוי לבריות מעלבונה של תורה וכו' אך הוסיף מלת להם לרמוז אל הכוונה הזאת כאלו אמר שהאוי היה להם מלדם ולא מלד האוי בעצמו כי אינו אוי לפי האמת רק הוא אוי להם מלד שהם מרגישים הרע שאם היו עוסקים בתורה תדיר לא היה אוי אדרבה היה לשון ולשמחה על דרך שאח"ל עושים מלחמה ושמחים ביסורין וכו' וביאר למה יתחייב להם האוי והההרגשה מפני העדר העסק בתורה. כלומרו שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא מוף וכו' יראה להיות שהבלתי עוסק בתורה הוא מרוחק מאתו יתנרך ובהיותו מרוחק מאתו הנה הוא טמה אל המחשות ובכן מרגיש הדברים הנגמים בהעדרם כי כל זמן היותו דבק עמו ית' הוא רוחני אלהי בלתי מרגיש המחשות והדברים אשר להם תלוים בחומר וביאר איך הוא מוף שנאמר מה זהב וגו' כמו שאמר והוסיף וביאר הענין יותר באומרו ואומר והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה רוצה לומר שהעוסק בתורה הוא בן חורין מהמערכה שאינו משועבד לה כמו שהם הטמים אל המחשות ומשכים אחר הדברים הנגמים כחבר והוא שהמערכה לא תוכל לו כי כל הרע הנמשך ממנה אינו נחשב בעיניו למאומה ואינו מרגיש אותו כמדובר וע"כ אמר שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה יראה כי שם

היות שם אופן אחר מהחירות בין האנשים כמו שהוא החירות אשר למלכים ולשרים שאין אדון ומושל עליהם גדול מהם וכן כל המוחפש מהמערכה בריבוי הטובות האלוהיות שהם עם כל הטובות ההם הם ירצים לאנשים פהלום לעת המוס רגלם וע"כ אין סובתם שלמה. אמנם החירות אשר לשלמים וביחוד העוסקים בתורה הוא קיים ונצחי לעד בלתי ירצים מהפסדו ומהשבעוד לעולם כי אף אם יבואו על הגלם כל המאורעות הרעות המתרגשות לגוף בשלם לא יתפעל מהם ולא יירא מפגיעתם ע"כ אחר בלשון שלילה שאין שום אחד מאשי המין האנושי שיקרא בן חורין בלמת ובתמים אלא העוסק בתורה לבדו בלתי מרגיש המקרים הרעים כאמור. וביאר הטעם למה יהיה בן חורין מהמערכה העוסק בתורה באומרו שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה ומתדבק בו יתברך ואינו מתפעל מהדברים הנבחרים לביאתו מתעלה על המערכה ומתדבק בו יתברך והבינה ראיה מהכתוב וממדבר מתנה וגו' על דרך שבאמרתו למעלה עכ"ל: והתכיר ז"ל כתב ואומר והלוחות מעשה אלהים המה הרי זה הפסוק לגלות חרפת מי שאינו עוסק מתרי מעמי. סא"ל שזאת התורה מאת ה' מן השמים עד שאפי' הלוחות והמכתב הוא יד ה' ואינו מעלה בכל המעלות גלם כש ובלי ספק המתרשל ממנה גנאי גדול הוא לו כאלו מבזה למלך. והנ' שמי שיוכל להיות בן חורין בטורח מוסר ואינו רוצה לטרוח בודאי יש לומר כי ממשכחות עבדים הוא והבפקירא מחא ליה ואלו היה בן חכמים בן מלכי קדם היה מתנוגן בו אור האדמות והיה משתדל להוציאו מן הכח אל הפועל הוא אומרו אחריו שאין לך בן חורין ופירש ז' מהמפרשים ז"ל חירין מלשון חורי יהודה אשריך ארץ שמלכך בן חורין כי האנשים נקראים כן מלשון לבן חור והפתותים נקראים חכמים ע"כ. והוא נכון כפי מה שפירשתי כי הדעת אשר אין ישראל נהר שיש שנאמר שם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש בהיר ומלוחלח בחרידים והם מוציאים אותו לפועל ע"י הבינה אבל בפחותים הוא חשוך מאד והוא משל המשם בלא בחיר כי ימנע אותו עד אם ימצאו אדם לא יהוה לו כי יחשוב שהוא דבר מטוקף והבן זה ושימהו כתותם על לבך כי הנשמה העליונה היא כחתיכת זהב מעורבת בעפריות רב והמשכיל המבינן בה יעסקה ויבנה עד שתהיה ראויה לבנות מלכים ולאומרו והייתם לי סגולה ואתם תהיו לי וגו': והלוחות ממעשה המלך יוכר הפלי ותשקו שאם יעשה הדבר על יד בלית הורשה שלא הפץ כל כך בפועל ההוא אבל אם נעשה על יד עצמו ובהשתדלות ממרן יורה על הפלא והשקו ורוב הנמתו אותו ראינו שהש"י נא למעמד הר סיני בכבודו ובעצמו ועשה פלאים עצומים והלוחות עצמם מעשה ידיו וכתב כתבו ראיה כי מי שיעסוק בה בן חורין מכל מה שיעשה הש"ת ודבק במלכו של עולם הוא אומרו ומגדלתו וכו' והעוסק בתורה ה"ז מתעלה שנא' ומתתקה וגו' עכ"ל. וכתבו המפרשים כי אמר מהר חורב ולא אמר מסר סיני לפי שלאשר ישראל אינם עוסקים בתורה נעשה הר סיני חורב מלשון חורבה וממה ולכן נקרא הר חורב עכ"ל: והר"ם אלשקאר ז"ל כתב בכל יום ויום בת קול יוצאת וכו'. פנין בת קול כפי הדרך המקובל הוא כח נמשך ממדת הקול אשר שמעו בסיני ואמרו נעשה ונשמע. נקרא נזוף לפי שמי שאינו רוצה בתורה ולומדיה הוא מעיד על עצמו שלא היה בעמד הר סיני וכבר ידעת שכל נפשות ישראל היו בעמד הר סיני וע"כ נקרא נזוף שהוא כמעולה: שנאמר מס זהב וגו' כפי הראיה הזאת הראה שאינו מדבר במי שאינו עוסק כלל כ"א במי שהוא עוסק גם שלא לשמה וע"כ דימהו לנזם זהב והוא רמז לתורה ואמר נלף חיר לפי שהוא בלעדה בלא לשמה. וגם דמהו לנזם זהב בלף חיר לגמור שכמו שהנזם הע"פ בהתלבלב לקף יחזור למה שהיה וג"כ החיר כמו שאמרו ז"ל עתיד הקב"ה להחזיר לישראל כן הוא האיש העוסק בתורה שלא לשמה שתחזר שלא לשמה לשמה עכ"ל: והרב רבי אפרים ז"ל כתב ז"ף הוא אומריקון של מס זהב וגו' וסברת פעם לשון סרחון בריחה מסריחה כמו נגנא סרייה עכ"ל: ב ראוי להבין דאמרה אמאי לא תלה הדבר במלמד ולימא הכי מי שלימדו מחבירו פרק ג' וכו'. ועוד אמאי קאמ' מחבירו ולא אמר מן האדם כענין איזהו חכם הלומד מכל אדם ועוד אמאי כרוכלא חזיל ותני חמשה דברים לימא הלומד מחבירו אפי' אות אחת וכו' ואפי' כשנה המשנה חליקות שהם בזו אף זו מלינו שהנמרא מותנת צריכות כשל ואומר אי אשמעינן הא ה"א וכו' וכ"ש בנדון דידן שאינם חלוקות מחולקות בוטשאים חלוקים כדי שנאמר שהן בזו אף זו ועוד שאם היה רוצה להשמיענו חלוקות דבות אמאי לא התחיל ממשכתא ולימא הכי הלומד מחבירו מכבתא אחת

תדיר. הרי זה מתעלה. שנאמר *וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ב הלומד מחבירו פרק אחד. או הלכה אחת. או פסוק אחד. או דבור אחד. אפילו אות אחת. צריך לנהוג בו כבוד. שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני

*) במדבר כ"א י"ט.

לו פרק אחד וכו', ועוד דאם אמאי לא קאמר מיהא לכבדו ומאי מלת צריך ומלת נהוג ומלת בו, ועוד אמאי האריך באמרו בתחלה שכן מצינו בדוד וכו' ובאחר עכ"ל הק"ו וכבי סל"ל צריך לנהג בו כבוד ק"ו מדוד מה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל וכו' הלומד מחבירו אינו דין וכו' ועוד להבין אין דרש ק"ו מדוד למי שלא למד אלא אות אחת דאיכא למפרך מה לדוד שלמד שני דברים תאמר במי שלא למד אלא אות אחת שיהא צריך לנהג בו כבוד והמפרשים פירשו שבאחר נעריך ערכו של דוד היות לדיק ויפר ומלך ישראל ואחיתופל רשע ושם כל זה היה נוהג בו כבוד כפי ערך זה יוצא לנו שהלומד מחבירו שהוא שוה אליו ק"ו שצריך לנהג בו כבוד אפי' על אות אחת ואין דפחי נוחה מאלו הפרכין מבוש לדמות דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה שם בדוד היה על שלמד שני דברים אף בכל אדם צריך שני דברים ולא על אות אחת לבדו וענין הדיו נפקא לן ממרים שנא' ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם ז' ימים ק"ו לשכינה י"ל יום ואעפ"כ אמר הכתוב הסגר שבעת ימים וא"כ אין מקום כלל לפי' המפרשים רק אם נאמר שברייתא זו אתיא כרבי שרפון דלית ליה דיו לו שנאמר שאין זה ק"ו נמוד רק נלוי מלתא בעלמא וכל זה דוחק: עוד יש להבין למה הזכיר לומר עוד ואין כבוד אלא לחכמים וכו' עוד להבין הרלוות שמביא שנא' כבוד חכמים ינחלו והתמימים ינחלו טוב כי פסוק זה לא נאמר שבכוק כבוד חכמים ינחלו מסיים שיפיה דקרא וכסילים מריש קלון ופסוק והתמימים ינחלו טוב התהלכו מבנה ישרים בדרך רע וגו' והתמימים ינחלו טוב והימה הוא לין נקם ריפיה דהאי קרא וסיפיה דהאי קרא וחיבר אותם לאחד: ואפשר לפרש בכוונת הברייתא כי אמר לומד לפי שלפעמים אדם שומע מחבירו אותה אבר לו איזה חידוש ומבין בדבריו הבנה אחת טובה וישרה ולא כן היתה כוונת מי שאמרו ולבבו לא כן חשב והשומע לומד זה הפירוש ממנו והבין שזו היתה כוונתו והשמיענו שאפי' בנדון זה שהוא לומד מבלי מלמד שהרי המלמד עדיין אינו יודע אותו כם כל זה צריך לנהג בו כבוד שאלולי הבירו לא היה לומד אותו ואמר מחבירו לרמוז כי לא מבעיא אם הוא אדם גדול וחכם ממנו אלא אפי' שלא יהיה אלא חבירו הטוב אליו צריך לנהג בו כבוד ואמר צריך ולא חייב לפי שאין לו רשות להיות שאפשר שמה שעשאו דוד רבו ואלופו וכו' היה ממדת הסידות לא מלד החיוב לכן אמר אין לי מקום ללמוד רק שצריך לנהוג לא שחייב ואמר לנהוג לפי שבינו שלא לומד ממנו רק אות אחת לבד אפשר שימנע מלכבד אותו בשונג כי שכח ישכח מלכבדו לפי שאין עליו חיוב הביכר על כן אמר התנא שיהא הכבוד הזה בהנהגה ובהתמידות ובזה גם כי יזקין לא יסור ממנה כי ההרגל על כל דבר שלעולם. ואמר מלת בו להודיענו כי אין צריך שיכבד אותו בכבוד רבו ממש כי ברבו צריך לנהג בו כבוד אפי' במקומו שהוא אבן דומם כמו שאז"ל לא יבא במקומו וכו' אמנם זה אינו ברבו רק צריך לנהוג בו דוקא ולא במקומו ועם זה יתורץ למה התחיל למות מפרק אחד ולא ממסכתא לפי שהוצרך לתת גבול מהיכן התחיל הענין שהוא צריך ולא חייב וכן בו ולא במקומו והוא מפרק ג' ולמשה אמנם אם לומד שני פרקים או מסכתא כל למעלה מפרק רבו גמור מתקרי וחייב לנהוג בו כבוד וגם במקומו כאלו הוא רבו גמור: ואמר שכן מצינו בדוד מלך ישראל וכו' אפשר שמביא ראיה מק"ו מדוד זה אופן שהתנא אינו רוצה לדרוש מק"ו רק צריך לנהוג בו כבוד כלומר כבוד בעלמא לא שישמנו כרבו ואלופו ומיודעו ולכן עתה הוא דורש הכי שאם דוד שלא למד אלא שני דברים בלבד ובשבילם עשה לו את כל אלה נקראו רבו ואלופו ומיודעו בשביל אות אחת ק"ו הוא צריך לנהוג בו כבוד בעלמא שהוא דבר מועט כי יותר משלה היא אלו הג' על שני דברים שלמד מהיות טהג בו כבוד בעלמא על אות אחת ואין כאן דיו כלל: ואפשר עוד לומר שהתנא מפני שהוקשה לו זה שאינו יכול ללמוד מדוד מי שלא למד אלא אות אחת ע"כ הקדים ואמר שכן מצינו בדוד מלך ישראל וכו' כלומר אף אם ירצה בטעיתך כי אין לדוד אלא שני דברים אין הדבר כן שכן בעלמו מצינו בדוד מלך ישראל לפי שאנו רואים שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד ועשה לו שלש מעלות, אחת רבו, ב' אלופו שהוא ג"כ מלמדו כענין ואלוף חכמה והוא שם הביות יותר מרבו., וכן ג"כ מיודעו שמודיע לו דברי תורה והוא ג"כ שם מורה יותר הביות מאלוף, ואם נשאל לומר שאחר שלמד שני דברים עשאו רבו ואלופו ומיודעו א"כ נאמרו אינו שעשאו מיודעו ובכלל מיודעו הוא רבו וגם אלופו דבכלל מאחיה מנה אלא ולאי אלו הלגם מעלות לא בשו אלא לפרקים מלמסה למעלה

ומתחלה

הרי זה מתעלה פירוש ג"ל: ב הלומד מחבירו פרק אחד. פי' ג"ע ג"ע ג"ע פ"ש פ"ה פפ' פ"ם פ"ם פפ"ב עמין ל"ב מוש"ע ל"ד פ"ש רפ"ב פכיף ג':

שנוי נוסחאות

ומנחליאל במות. ב מתנ"ו .. במות ואם הגים דעתו הקב"ה משפילו שנ' ומבמות הגי'. ב הלומד. בל"ב ובמתנ"ו והלומד: בכלם רבתי ובל הלמד. או פסוק אחד או (דבור אחד) אפי' אות אחת צריך. בד"ל ובמבנ"ב ליתה; במתנ"ו או פסוק אחד או אפילו דבר אחד צריך. בכלה רבתי ואפילו פסוק א' ואפילו אות אחת קמנה(?) צריך: בכי"מ או פסוק אחד צריך והשאר ליתה. לנהג בו. בסדור עבו"י לנהג. בכ' נעת"ם ואינו נכון.

לקוטים

אבנים לוהה ומגדת שבחה זה יתבב לה לעולה. וינוחר עוד כי כמה בברכת מיוסין נאמר שמת השמת רעים אלהוים סיום בכל אחד יסוד נאבב מהבני. וידוע מים במלי (ל"ה) בוקר בגלך מנים רשן. ובשם זהו רק ברעים סמם. אבל ברעים אלהוים כמו למשל לים ואשתו נקראו רעים אלהוים. בכל זמן שסם יותר ביחד יותר באהבה מהתקת ביניהם. כן הענין לעומת בתורה בכל זמן שאדם עוסק בה יותר בתמידות גם אהבה מתדבקת בו יותר. אבל מי לפיך נאמר אם תעזבני יום וגו'. אך זה אינו רק בעוסק לשמה. אבל אם אין כוונתו לשם בבוד אז פרנסה בודאי הוא לוקח את התורה כי היא פרנסתו. אבל התורה אינו לוקחת לתו. ובמאמר"ל (סנהדרין ק"א). הקורא פסוק כו' ועושה לתו כמין זמר כו' התורה מוגרת בה ועומדת לפני הקב"ה ואומרת עבדוני כמין בכבר. מכ"ל אם עושה את התורה בקרדום לחפור בה שאינה מוגרת שם. כי קרדום יותר גנאי מכמה. ולכן אמר כאן בעוסק בתורה לשמה שנקרא רע אהוב. גם התורה אוהבת לתו. ואמר רע אהוב אוהב את המקום. יתכן בפי' שיתבונן האדם שהוא רע אהוב שהקב"ה אוהב את בריותיו ומרחם עליהם בחסדו ומתמת זה יתעורר לאהוב את המקום. ואמר שוד רע אהוב אוהב את המקום ע"ד מליצה כי סם שעבד אף אם טוב לו עם אדוניו והוא אוהבו יותר מאדון אחר מ"מ רוצה הוא לחיות בן חורין. אבל ישראל חפצים מעצמם לחיות עבדי

דברים בלבד. וקראו רבו אלופו ומיודעו. שנאמר[ה] ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי. והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו. הלומד מחבירו פרק אחד. או הלכה אחת. או פסוק אחד או דבור אחד. אפילו אות אחת. על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה. שנאמר [ו]כבוד חכמים ינחלו [ז]תמימים ינחלו טוב. ואין טוב אלא תורה. שנאמר [ח]כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: ד כך היא דרכה של תורה. פת במלח תאכל. ומים במשורה תשתה. ועל

[ה]) תהלים נ"ח י"ד. [ו]) משלי ג' ל"ה. [ז]) שם כ"ח י. [ח]) שם ד' ב.

קראו רבו אלופו ומיודעו. מי' פנחס[ט] ק"ו ע"ב: ואין כבוד אלא תורה. תוקן קנ"ג פ"ח [נ"ניפס פסון יעקב סס] שמ"ב פסוק פנ"ח פנת זני לייהו לנ: ע"נ: ואין טוב אלא תורה. נלטס ל' פ"ח ע"ח ע"נ פנוסה זלה ל"ם ע"נ פנוסס נ"נ ע"נ: ד כך היא דרכה של תורה. בתוספ פרקה נח סיפן ג' מיי' פ"נ פס' פ"ס ל"ו כפ"נ פסון ל"נ פס"נ ל"ד סיפן רמ"ו פסוק כ"ח:

שנויי נוסחאות

(בלבד) קראו. בד"נ עשאו ולימד וכ"נ ..עשאו גם בתכ"נ ובכלה רבתי; בתה"ו ועשאו. אלופו (ומיודעו). בכלה רבתי ליתה וכן ליתה בסמוך בהק"ו ואולי הוא נכון. אולם עי' נרש"ו. (בלבד) קראו. בכלה רבתי ליתה: בד"נ: ובמה"ו.. עשאו. הלומד מחבירו. בתה"ו ובכלה רבתי הלמד. או הלבה אחת או פסוק אחד (או דבור אחד) אפילו אות אחת על. בד"נ ובתכ"נ ליתה; בירתון פסוק אחד או אפילו דבר אחד על: בכלה רבתי הלבה אחת פסוק אחד דבר אחד ואפילו אות אחת על. (עיאבו"ב). נמה בלוס ליתה: בתתון ליתה לתלי ובסח. ואין כבוד אלא תורה. בגליון מכ"נ ליתה אלא לחכמים. וכפי בתלה היה בתד"ס:

לקוטים

פ' בלתרים נעשה ונשמע. ולכך יקראו יבראל דוגמה לאם כמנוחר בתדרבי חיל. כי הלאה ג"כ יודעת שהוא יתבון בה ומ"ע רוה להבכה יוהר מהלים. וזה כמ"ם בתרגון ואל תיבר תבוקתך לף שהוא יתבון בך: אוהב לת המקום. ידוע שהקב"ה מקומו של עולם. וכמו המקום סובל דבר שמונה עלין כן כיבול הקב"ה מקיים ומוכל כל העולמות עליונים ותחתונים בדיבורו בתעשה בלתשת בתה שאתר ויהי. וכל העולמות לא נברלו רק בכבול התורה ומלאכים ובתלחיל הנלי הקב"ה בו. ולכן קונ"ם ולוויתה ומלאכים כולה חד. כמ"ם בוחר. הכו מ"ם בתדרש יומתי פמתי. ופרי הלומתי לא לתי גדול כו' ולא היה גדולה כו'. כי ידוע שהקב"ה מלך עליו ומסתתו הוא נסתר ואינו מוכן בשום לוקן כלל. ואין לתלתו תיו בשום סם וכיתוי מכביתים לפילו בסם הוי"ם ב"ה ולף בשוא בל יודע. וכל הברפים ומלאכי מעלה שולים לתה מקום קדשו. אבל כל בתמות והבימים ותה שלתו מבינים בתקנת הוא רק תלד ההתבוראה עם העולם. כגון סם הוי"ם ב"ה פי' שהוא מהוה בכל כל העולמות כולם

ומתחלה נאות הא' שלמד מאלו הבני דברים תיכף עשאו רבו וכשנמר הדבר הא' עשאו אלופו ואח"כ בדבר הבני עשאו מיודעו, ולו"ל שכן אמרו וכו' והביא ראיה לאלו הג' מעלות וכמ"ש ואתה אנוש כערכי רמוז שקראו רבו והענין הוא כי יהוא שמלך ישראל כלם חייבים בכבודו וכמו שאמר בכתוב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך כמו שאימת רבו עליו ולא"כ דוד היה מלך ואמר ואתה אנוש כערכי לומר אתה לי אנוש כערכי וכמו שערכי על כל ישראל הוא להיות מכבדים אותי ויראת ממני כאלו אני הייתי רבם כן אתה בעיני תכוב כערכי נמצא לפי זה שעשאו רבו וגם עשאו אלופו ומיודעו ואתה עושה ק"ו מדוד שהיה מלך ישראל ועם כל זה עשאו רבו אפי' על אות אחת הלומד מחבירו על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. אמר שוד ואין כבוד אלא לחכמים וכו' לומר אף אם יאמר הלומר שאין זה ק"ו מוכרח עם כל זה אפי' שלא יהיה בנמינה שלמד ממנו הוא חייב לכבדו מפני חכמתו כי אין כבוד אלא לחכמים שנאמר כבוד חכמים ינחלו ולפי שיאמר הלומר ואיך אכבדנו אם אינו מביר את מעשיו אולי אם רשיע הוא ולא דורש ואין לאם מקיים לזה מסיים ואמר ותמימים ינחלו טוב לומר על הסתם התמימים ינחלו טוב שהיא התורה ומסתמא אם הוא חכם הוא צדיק ולא דורש ומקיים וכמ"ש ז"ל בפסוק כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ולכן הביא סוף פסוק של ותמימים ינחלו טוב כמו שאמרנו: ואפשר עוד לומר כי מה שאמר ואין כבוד אלא לחכמים וכו' רצה להוסיף מעט לשבח שהלומד מחבירו פרק א' וכו' צריך לנהג בו כבוד וא"ל ואין כבוד אלא לחכמים לומר הכבוד התמיתי אשר הוא כבוד העוה"ב אינו אלא לחכמים והם נוחלים אותו ומנוחתם בכבוד שנאמר כבוד חכמים ינחלו וקראו נחלה לרמז על כבוד העוה"ב כי הוא דבר של קיימא כד"א לנחיל אוהבי יש ואיאר עוד לדבריו כי זה הכבוד שנוחלים החכמים לעתיד לבא הוא בעצמו הטוב הצפון לצדיקים לע"ל שנא' ינחלו טוב והוא האור הצפון לצדיקים כמו שא"ל וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל וגו' הבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ומעתה כיון שזה הטוב שלמדת ממנו היה סבה שהנחילך לעתיד מהכבוד הרוחני ראוי הוא שאתה בזה העולם תנהג בו כבוד מהכבוד הגשמי ולכן סמך בכאן סיפא דהאי קרא דכתיב ותמימים ינחלו טוב להודיע כי אותו הכבוד שאמר שנוחלים הוא הטוב הצפון לצדיקים: ואפשר עוד לומר דמאי דקאמר ואין כבוד אלא לחכמים. הכונה להודיעך דמאי דקא הלומד דגראה דווקא שלמדו ואם לא היו חייב בכבודו אם היו דגרגתא נקט הלומד מחבירו וכו' כי אפי' אם הוא עם הארץ אלא שלמד ממנו אפי' אות אחת צריך לנהג בו כבוד אם הוא חכם אפי' שלא למד ממנו חייב לכבדו כי אין הכבוד המיתי אלא לחכמים וכל העולם חייבים בכבודם כי היא להם לנחלה שנאמר כבוד חכמים ינחלו ואמר עוד ותמימים ינחלו טוב לפי שהוא אמר בלשון שלילה ואין כבוד אלא לחכמים שאם יהיו תמימים ובעלי מעשה ולא יהיו הכמים שאינם ראוים לכבוד וזה מן הזרות כי מעשה רב על כן פירש ואמר כי מה שאמר בלשון שלילה ואין כבוד אלא לחכמים הוא לפי שגם כן על הסתם התמימים ינחלו טוב והיא התורה כי אין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב וגו' ועל הרוב א"א להיות תמים אם אינו חכם כי אין בור ירא חטא וז"ש ותמימים ינחלו טוב והיא התורה: והרב ר' אפרים ז"ל כתב על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד הבא לא נרסינן דבר אחד דהתם שני דברים היו ואין זה ק"ו ואין כבוד אלא תורה פירוש אין צריך לנהג כבוד אלא לתורה וה"ק אין כבוד בא לאדם אלא על מסק התורה עכ"ל: ורשב"ם ז"ל כתב ואין כבוד אלא תורה כלומר אין לך אדם ראוי לכבוד יותר ממי שהוא בעל תורה וכו' עכ"ל: והרא"ם אלשקאר ז"ל כתב ומה דוד מלך ישראל וכו' כל שכן שראוי לכל אחד מישראל שיכבד למי שלמד ממנו אפי' אות אחת כגון מהמלין לא מעמלין שלהן לא שלחן טומטות לא מוממות אבר אין ביניהם כי אם אות אחת צריך לנהג בו כבוד כי הבה דמיון האות אבר ילמוד אדם מחבירו הם דוגמת שני דברים אבר למד מאחיתופל שהיו שניהם חכמים וכ"ם להדיוט שילמד מחכם הרבה דברים שיהנה בו כבוד הרבה עכ"ל: והרמב"ם ז"ל כתב הלומד מחבירו וכו' פסוק אחד דבר אחד על מעם דמעתך לבלי קרא חלאתם מעם כערכי מאיך

קרא אבר יחדו נמתיק סוד לפי שמלאו מאחיתופל לדוד שהיה יושב ושוסק בתורה יחידי אמר לו למה אתה יושב ושוסק בתורה יחידי והלא כבר נאמר הרב אל הבדים ומלאו. שוב פעם אחת מלאו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה אמר לו והרי כבר נאמר שצריך לו לאדם ליכנס עם במורא כדי שתהיה אימת שמים עליו וי"א שהיה נכנס לבית המדרש יחידי ואמר לו בבית אלהים נהלך ברגש כתיב שחייב אדם ליכנס עם בקבון עם לפי שנאמר ברוב עם הדרת מלך ורגש הוא לשון אסיפה כמו למה רגשו גוים וי"א רגש הוא לשון אימה ופחד. ואתה אמר כערכי אבל מיודעי כמו אנשים חכמים וגבורים וידועים. ומה דוד שהיה מלך עשאו לאחיתופל רב ואלוף מפני שני דברים. ואין כבוד אלא תורה כלומר לתורה והכי קאמר אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי התורה. שנאמר כבוד חכמים ינחלו כלומר כשם שכבוד בשביל שהם לומדים את התורה ויודעים אותה כנחלה עכ"ל: והרי"א ז"ל כתב ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי כלומר עם היות שאיני חכם ממני כי בענין התורה והחכמה אתה אנוש כערכי עם כל זה בעבור מה שלמדתי ממך אתה אלופי ומיודעי עכ"ל: ואין כבוד אלא לחכמים כ"ל שרצה להביא ראיה לפי' לחכם שלא למד ממני צריך לנהג בו כבוד שאין כבוד אלא לחכמים שנא' כבוד חכמים ינחלו. אח"כ מלאתי לחסיד ז"ל שפי' ק: עוד כתב החסיד זלה"ה תמהו כל המפרשים על פסוק זה כי פסוק כבוד הכמים ינחלו סיפו וכסילים מרים קלון ורא"ם פסוק ותמימים ינחלו טוב הוא משנה ישרים בדרך רע בשתותו הוא יפול ותמימים ינחלו טוב. וכתב הרב ר' ישראל לפי שאומרו וכסילים מרים קלון הוא מגונה לא חתם בו ומה ישבה בשנת יכי ביתך שחתם וסופו יורש גיהנם ופרק ה' זה חלק רע וכמה מכניות רבו מספר ושוד כפל פיתקא מן שמיא. שיסיים בפסוק. והתורה התמימה אבר סיימה לפרבו לו לעמלו ולחרון הבנים שסיים והכיתי את הארץ חרם. והא"ל כי רצה להורותנו כי אלה החכמים אבר אנו חייבים לכבדם לינם חכמי הטבע והתכונה אלא חכמי התורה הקדושה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה והיא חולקת מכבודם לשסקים בה כי הם אוחזים בשם אלהי הכבוד ולזה הביא ראיה ותמימים ינחלו טוב ואמר כאן חכמים ינחלו ונאמר ותמימים ינחלו מה הלבן הטוב הנמור שאין אולתו אף כאן לא ינחלו הכבוד כי הם חכמי התורה המסולאים בפז והטעם כי כל שהדרום החכמה מעשה יותר נכבד תהיה יותר משולה וקדושה כי חכמת הטבע משולה מחכמת הבינון והחכמת ההכונה משולה מחכמת הטבע כי זו תהקור בדברים הטפלים וזו בגרמים השמיימים וחכמת האלהות עולה על כולן יען כי היא דורשת בשכלים הנבדלים וזאת התורה אבר שם משה חוקרת ודורשת בגורל עולם אלהי האלהים ואלוהי האלוהים א"כ היא עולה על כל החכמות ואל אנשים ראוי שיתנו הכבוד וזהו ומגדלתו ומרוממתו ואם החכמים ידיעם בכל אחד בזה ומזה לא הניחו ידיעם ולא זה אמתתם עמם כל עיקר. ואדרבה קיימים הם יותר בלמודתם ע"ל וראיתי אני שם יתרון לחכמה וגו' כ"ש לחייבים לכבדם דאית בהו תרוויהו אבל ראיתי בני העליה הזאת כי חדלו מספור כי אין מספר עכ"ל: והר"ם אלמוסיגו ז"ל כתב מה שזכר מלת עשאו רבו ולא אמר קראו וכו' וגם בלא מלינו שעשאו רק אלופו ומיודעו. הנה בהערה הזאת התחתון הב' כי על כן לא אמר קראו רבו אלופו ומיודעו יען לא מלאתי שקראו רק אלופו ומיודעו וכו' אך הכוונה לומר כי בהיה שקראו אלופו ומיודעו עשאו עליו רבו וזה כי בהיות דוד גדול ממנו בחכמה וחכמה ועם כל זה קראו אלופו הנה בזה עשאו רבו והוכיח זה מאמרו ואתה אנוש כערכי כלומר איך גדול ממני שאתה כערכי ועם כל זה אתה אלופי ומיודעי מגד שלמדתי ממך הבני דברים הנזכרים נמצא אם כן שעשאו עליו רבו במ"ש לו כי לפי שלמד ממנו היה עליו לאלוף ומיודע עם היות שלא היה הדבר כן בפועל עכ"ל. ואיה דברי ואין כבוד אלא תורה עכ"ל: ד אשר שעיקר אחרה זו היא גם לעשיר אבר יש פסוק בידו להתעבר בתענוגי העולם שלא ירגיל עצמו בהם כי לא יוכל לגמול כפי הראוי מהתענג הארוך. עוד שיש שאם ירגיל עצמו בהם יוכרח לבטל עצמו מהלימוד כדי להרויח ממון לצורך הולאתו כי רבה היא ע"כ הזהיר בדרך כלל לעשירים ולדלים ואמר פת במלח תאכל. ואמר ומים במשורה תשתה להודיע כי אפילו אם מבנו האוכל מלח הוא לא לא לגמ

ומים

הארץ תישן. וחיי צער תחיה. ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן. אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. אל תבקש גדולה לעצמך. ואל

אתה וכו' אמנם בא לחודיע דרכה של תורה כי אחר אם כעת הוא עשיר אם הוא עוסק בתורה יתרושש לפי שהוא ממעט בעסק ועוסק בתורה ולסוף יצא לידי עניות כי כך היא דרכה של תורה כמים עניים הם כמאמרם ז"ל ועתיד אתה שלא תשיג רק פת במלח תאכל ואפי' המים לא תשיג לבתות לשובע רק מים במשורה תחתה שהיא מדה קטנה וגם המדוד המים לשתיה מחושר כל ואפילו מחצלת לא יהיה לך ליגון עליה רק על הארץ תישן ולא זו בלבד אלא בדרך כולל כל היין יהיו בצער וז"ש וחיי צער תחיה. ועוד אחרת כי בתורה אתה עמל כלומר כי היא תוביל מתנת כחו של אדם ובה אתה תהיה עמל ויגע לא כן בשאר המלאכות כי אינם נקראים עמל בערך עמל התורה. ואם אתה עושה כן וכו' כלומר ואם כל אלו התנאים בכל סברת וקבלת בסבר פנים יפות ועל מנת כך אתה רוצה לעסוק בתורה דע לך כי אפי' אם דרכה של תורה היא הדברים האמורים עם כל זה נראות הבי"ת יותר לך דע כי תאכל העוה"ז והעוה"ב לבסוף ואשריך בשוה"ז שתתעסר כי המקיים את התורה מעוני סיפו לקיימה משושר וטוב לך לשוה"ב וכך מתקיים בהלל כי בסוף זכה לחיות בשמחה ביסרלא. ואנב אורחים דבר על לב לומדי התורה הענייים והאביונים מבקשים להם ואין לבל ישיגו דברים כלפי מעלה באמרם שוא עבוד אלוים כי ישרו וידשו שכר היא דרכה של תורה כי בזה עניים הם: והרמב"ם ז"ל כתב פת במלח תאכל סי' אפי' אין לך מה לאכול אלא פת במלח תאכל תמצא מלעסוק בתורה. ומשך אחריו הרי"א ז"ל וכתב פת במלח תאכל וכו' ר"ל שמאחר שיהיה לו פת לאכול אפי' שלא יהיה לו תבשיל ולא דבר אחר לאכול אלא מלח יסתפק בזה וכן אפי' שלא יהיה לו יין לשתות כי אם מים קרים וגם אותם המים יהיה במדה ובמשורה לא יחמע מפני זה מלעסוק בתורה ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז לפי שלא יכלה ימיו בבטלה המותרות ובקשות הבטל המדומה ואמרו בעניני המוסר מי שלא רואה ודאג על מה שלא הגיע לידו כאה בנפשו וזך שכלו ואמרו ימיו. ואמרו אי זהו עיקר מצני אדם מי שאינו מסניח על העולם ביד מי שיהיה ואשריו לעוה"ב לפי שאין אדם זוכה לשתי עולמות ומה שלא יקבל מן העולם הזה מן השכר יהיה שמור לו לעת קץ וחזקה בו בעולם הבא עכ"ל: והר"ם אלשקאר ז"ל כתב כך היא דרכה וכו' אמר זה הענין לבעבור אחת בפסוק בבוד חכמים יתלו גנה לו עזה הבבוד אין בבוד מדומה כי אם הבבוד הנאמי המזומן לנשמה ולא הנאת הגוף כי אדרבה כך היא דרכה של תורה עכ"ל: והחסיד ז"ל כתב המפרשים פירשו כי עם מי שהשעה דחוקה לו מדבר כי לא יאמתן מלמוד על שדוחת פרנסתו אולי יבלה זמנו בהרוחת זמנו ופרנסתו ואיך לו בלי חמדה לעולם שכלו טוב אבל מי שאפשר לו יהיה כמשפט וטוב לו. והנכון כי עם הכל ידבר כי האדם בעצמו טעה אל המורגשות ומשך אחריהם ולא כן אחרי התורה כי הכל בורחים ממנה עד שיבנם הבקה בלבנם ולכן הסיר לבא ללמוד שאריך לגרם ממנו כל התענוגים והתאוות אשר נשתתפו בהם עם הבעלי חיים וירחיק עד הקצה האחרון כדי שתמצא התורה הבית פתוח לרוחה בלי יכעיסוה נראתיה באמרם אליה האחד בא לגור ויפפום שפוט וכשהתחזק הכסף המבלבל בבית כמו הבהמיה אז יטה לשתיהן ולא תצרור אז את זו ויבוא אל הדרך האמצעי אשר אמרו החכמים ביבור לו. הנע עצמך שאתה רוצה ליקח אשה על אשתך האמורה לך כמה פעמים ביחסן שישבו אתך בביתך שתיהן מיד אבל אם תרצה שיתפשרו ביניהן גרש את הראשונה עד שתתחזק הסניה כמוה. ומזה בעצם הבית הם' את ישראל במצרים כדי שיעבד נעיניהם לקבל התורה. ועוד אז"ל זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה וכן כל דבר שמרחו בעליו בהרוחתו ישמרהו שמירה מעולה וכיון שכן למה טלא המצנה מפסנה. ועוד פת במלח הוא מוב לזכירה והמים מפכחים ומשוכב בפאת מפה ובמשק ערב יקשה בעיניו לקום בשפרפרת לעסוק בתורה ולעיין בה והמצטער על התורה ישמרנה ובאחר יהיה השלם מוטבע בין שתי הגרות אז יקח מהתענוגים כמשפט: **ובתורה אתה עמל** כבר כתבתי פעמים רבות כי לא ידרוש הש"י ממנו ידיעת התורה כי אם כפי הכמת כל אחד ואחד. זה כיון באומרו עמל כי לפום שרת אגרא לא לפי הלימוד וכן אמרו אחרי מי שעמלו בתורה. אשריך בעוה"ז אחר העוה"ז הוא דרך פנא ועל דרך שכר מהאל ית' דרך פנא כי זה הליק אחר הרגל פנאו להיות שבע בטעם לא יתאוה היתרונות ושמח בחלקו אם מעט ואם הרבה אבל מי שהוא משולח אל התאוות בבוא שנת בעורת רעוי הוא לנבוט סק ואחר וכמו שאמר הקיצו שכורים ובכו אבל הגזירים לא ידאגו בלקות הכרמים. ועוז"ל שהמע"ה ליק אכל לשובע נפשו מצרף כי יהיה

מלא וטו

חיים רבים לא יוכלו לכמות את נמאו עם כל זה לזה ואמר ומים במשורה התחתה שהיא מדה קטנה בה תשתה ובזה רמז לשני דברים שיהיה מים ולא יין ובמשורה ולא לשובע ולא אם המים הם קרים בטבעם ובפרים בימי הקר והשותה לותם היה צריך לפחות שלא ישכב על הארץ אלא על המטה כדי שיתחמם מעט ע"כ הזהיר ואמר על הארץ תישן ולא תחום כלל. ומה שהוסיף עוד ואמר וחיי צער תחיה דקשה וכי מה שאמר עד עתה פת במלח וכו' אינם חיי צער אלא הטובה לפי שבד עתה לא פרש אלא הדברים היותר הכרחיים שהם מאכל ומשתה ושינה. אמנם יש דברים אחרים דלאו כי רוצלא לידל וליחמי ולכן כלל כולל אחד ואמר וחיי צער תחיה על הסתם בכל הדברים כי זהו כלל גדול לתורה. לא אפשר אחר ואמר וחיי צער תחיה להבטיח לאדם שלא יעלה על לבו לאמר שאם כה יהנהג חכף יחלה וימות בחלי ימיו וז"ל וחיי צער תחיה כלומר אף אם הם היי צער דע לך שתחיה ולא חמות כי אין זה גורם המיתה. ואמר ובתורה אתה עמל כלומר אף אם אמרתי לך שזו היא דרכה של תורה לא תחשוב שעם זה הבדר שסדרתי לך תכף ומיד הלימוד מהרה קל יבא מבלי עמל ויגיעה ואולי כאשר תראה שלא תלמוד מהרה חשיש לאל מלתי לז"ל ובתורה אתה עמל כלומר עם כל זה צריך שבתורה תהיה עמל ויגיעה רבה ואולי הלי. עוד אמר ואם אתה עושה כן וכו' קשה להולמו שהם דברי מותר שאם כל דברי הבריאתא היו נאמרים בלשון נסתר כך היא דרכה של תורה פת במלח נאכל ומים במשורה לשתות ועל הארץ לישן הוה שייך לומר בדרך טוב אם אתה עושה כן והיה אולק שלשון לפי שאתה היה מתחיל לדבר עם האדם לטוכח אמנם אחר שכל דבריו עד עתה היו בלשון טוב לטוכח האכל חשתה תישן אמר אחר ואמר עוד ואם אתה עושה כן ואלא עד עתה עמו היה מדבר. ושמעתי אומרים כי אם העני יאכל פת במלח ומים במשורה יהיה ועל הארץ יישן מבוש שאין ידו משגת אים כזה לא יאמר עליו שהוא מאושר בעוה"ב ובעוה"ז שה"ז הפני אינו בוחר זה הדרך בבחירתו רק בעל כרחו כי אין לאל ידו לכן אמר אם אתה עושה כן כלומר שתהיה אתה העושה הדבר הזה בבחירתך בא"ש שיש לך עושר ונכסים להתענג עם האוכלים למעדנים ועם כל זה אתה הוא המעשה כן אז אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא עד כאן: ולי נראה לכוונת התנא הוא לפי שלפעמים מתהנג האדם בדרך זו עם היותו עשיר לפי שמעבשו הוא כיני כלו רעיב ואינו קונה לא כר ולא כסת וישן על הארץ ומרוב הכילות אינו אוכל רק פת במלח ומים במשורה אינו כזה לא יאמר עליו אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב שהרי לא מידו היתה זאת רק כח הטומאה שעמו רעה הוא הכספה אותו ולא יעלינו בכל אשר לו וכמאמר רז"ל בזאבר בפסוק עושר שמור לבעליו לרעתו בשביל רעתו הבורח עליו ז"ל אם אתה עושה כן כלומר אתי' שמעבשו הוא נדיב לב ועם כל זה בבחירתו הוא מעבה את עצמו שאז ודאי הוא העושה כן על אינם כזה אמר אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב: אי נמי אמר כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' בהיות שהתורה ממצלה לאדם ומים כל"א לא לאמו בלחמי ואומר הוי כל אמא לא לאמים ע"כ אמר שבאשר יאכל פת התורה ערך ביבין הדבר בטעמו כי אם אינו יודע טעם הדבר הוא כאוכל תפל מבלי מלח כי אין בו טעם ולכן לא התבנים מלשאול טעם לאותו הדבר שאתה לומד ח"ם פת במלח תאכל וכן המים שהיא התורה כאשר תשתה מי התורה לא תניח מי הירדן אל סיף כי תתנק רק במשורה תשתה שהיא מדה קטנה כלומר שלא תכנס בעומק סודות התורה כי אחר הקרב יומת. ואחר שהסיר על ענין הלימוד עמו הוסיף להזהיר על הכבוד הלימוד ואמר ועל הארץ תישן. ואמר וחיי צער תחיה לפי שמעבשו מי שהוא חי חיי צער בעיניו הוא הטוב כמת ואין זה ממדת חסידות אבל צריך האדם שיהיה שמח ביסורין ח"ם וחיי צער תחיה כלומר אותם חיים של צער יהיו חטובים בעיניך לחייס לא לחיתה וזהו מלת תחיה דקאמר. ואמר ובתורה אתה עמל להודיע כי אפילו באותה השעה אשר אתה בצער וביסורים לא תתבטל מעמל התורה. ואמר ואם אתה עושה כן אשריך וכו' כלומר ידעתי נאמנה כי לא רבים יעמדו לדברי בעניין זה אבל אם אתה עושה כן כלומר אחד אחד מעיר ובמים ממשפחה אתה לבדך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב כלומר שיאכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב וקרא לעובות העוה"ז אחר בעלמא כי לא יגדל בהם מלת טוב לפי שהם דברים נמאיים ואינם של קיימא אמנם טובות העוה"ב הוא נקרא טוב כל"א מה רב טובך אשר צפנת ליראיך: ואפשר עוד לפרש ודדייק מה שאמר לשון עתיד תאכל השתה תישן ויותר לודק היה שיאמר לשון צוי פת במלח תאכל ומים במשורה

אשרך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא. נדפס ח' פ"ג הוצ' פ"ל פ"ב.

שנויי נוסחאות

ד זבתורה אתה עמל. במחה"ו **ובתורה תעמל.** (**ואם אתה עושה כן**). במחה"ו אם.. ; בכלה לכתי ליתא. **אל תבקש גדולה** (**לעצמך**). במחה"ו ובכלה לכתי ובנוסח שלנו ליתא ועי' במד"ש. **ואל תחמוד** כבוד **יותר** מלמודך (**עשה**). המלה **עשה** מוקפה כאן מהמפ"ש וכן ליתא בד"ק בכמב"ש ובכלה לכתי ליתא: במחה"ו „ויותר מלמודך **עשה** ועי' רש"י.

לקוטים

כולם. וכן כולם. וכן כל כונת בריאת העולם הוא רק בשביל התורה הקדושה ובשביל מצוותיה. וזהו הכוונה תלמודו לא לי גדול כי. פי' בשביל מעת הבריאה ודי לעמון מדעתו (ועי' בנפש"ח שע"ב פ"ג בהגה"ה כ' ע"ב) ובעוסק בתורה לשמה גם כן הוא מקיים את העולם ולכן נקרא לאדם את המקום שיתב יתי חש"ל אתיב ומשמה את המקום כו' כי הוא רוצה בקיומם: **משמח** את המקום כו'. ר"ל כי התורה היא שעשועיו של הקב"ה. ובעת שעוסקין בה הוא עת רצון ובתמים ושמחה ובלא מונע בעולם. ואחר שי מלך מיים. ומשמחתו מעיב לבריות ובמ"ש כאשר שם פי' לעיל לך. ר"ל בשמחה בשמחה. הוא שלא לעיב לך. וזהו **משמח** את המקום משמח לה בבריות: **ושלבשתו** עוזר ויראה. ר"ל כי הבגוד לה יתזיק לאשה כמ"ש במשכה לי לים ארק ד' רק בשבע מוסבע ויבינם שהוא בחמה שפל ובגזה. ויסיר זה לבנות של"ה בלחו. ואמר ומלבשהו עטה ויראה כמשמ"ל (שבת ע"ו) גלומה שנעשה בו בגולם. לבושה לא בושה. פי' גלומה הוא הבגד הפליון שהוא מתכסה בו ובו אינו ביבר מיתון הבגדים ולכן נעשה בו בגולם. והוא אינו בתמידות על גופו כ"א בשאלה בשק לו בשיושב בין בני אדם מבוגדים שלא בביתו אבל בביתו ובפני כ"ב מסיתו משל"ב לבושה שלא בפני כ"ב אינו מסיתו. ולו"א ומלבשהו עטה. שמדת עשה מיבה להיות עליו בתמידות כמו הלבוש שלא יסיר אף בפני כ"ב. עשה אלבש ומלבשהו. ואמר מלבשהו עטה ויראה. כי מקב עשה ירלת ה'. כי הבלים ופוף הסעה בדי לבוא מזה לירלת ה'. כי כל זמן שאין לו עשה תמיתית בתכלית הבליעות לא יהיה ירלה ג"כ בשלימות והכל בא. ע"י התורה הקדושה כמ"ש ראשית חכמה ירלת ה'. פי' עיקרו

מחכמה מה ירא׳ כי (ופי׳ נפרש שם״ד ס״ט דף ג׳ ע״ד. ומש״ם לעיל דפ״ד מ״ב): ומכשרתו להיות ליראי ה׳. כי האדם כשרוצה להתדבק בהקדוש ב״ה במדריגה עליונה צריך מתחלה לאבר מהרע אשר מתפגל בגיעולי יצרו וכדמיון כלי ליסור אם לא יגעילנה בהפליט הליסור שנלעה אם יבשל המיד בה יאסר לך הכלי נאם יוצא ויגעילנה התלה ויכשרה ואח״כ יבשל מלכלו בה. כן כלב הטמא כל אשר יבא בתוכו יטמא. ואך אם התורה מכשיר את הנפש להיות תמיה ולהסר פגם כי בלא כח דברי תורה ואם לא יעסוק בתורה הנה נאם הגיהנם יוצא להסיר ממנו הערבות והלכלוך הטומאה הבורה מעיון והתורה מכבדתו להיות לדיק וסרש מתבטל. וכמ״ש לתלמי (״ח) גמלהו טוב ולא רע. הוצלה לי שהגמלהו טוב. ועוד הועלה ולא רע. כי הרע יכלה ע״י התורה. וז״ש אחיב ומרחקהו מן הטפה ומקרבהו לידי זמה. כי מרחקהו מן הרע ומקרבהו לטוב. וכמ״ש בפיר מ״ב הוי רץ למצה ושרש מן העבירה שמצה עוברת סי׳. שלא די באחד מכן לו בעבירה מן העבירה ומהמצה לא יבוא. לו בהדיפה אחר המצה ואחר עבירה לא ירדוף. כי האדם עצל מאוד לחטוא וכשרוצה להזהר צריך בריחה. ומן המצה רחוק מאוד וצריך לרדוף. וז״ש ומרחקהו מי׳ ומקרבהו מי׳. כי התורה לאוי מנה ומצלי (סוטה כ״ח). ומצה לאוי מנה ולא מצלי. והוא ע״ד דמיון. כי הנה הרופא יכול בקל ליתן סמיות ואחרות במאכל וכדומה לאדם בלי שלא יתלה. וזה הרפואה יש בטעם כי המלה ע״י מוסרן גם רוח ג״ש מסגנו גם בחיין. ולא יכול הרע לבוא אליו כמ״ש בטעם כל ישראל ערב. אבל בתורה היא יותר גדולה כמו מי שהוא בכר הולה ובוא מסוכן מאוד וצריך לרופא בקי לבם גדול מאוד להצילו ולרפאתו מכלי רדת שחת. כן בתורה לבד אשר מגיעה בלא יחטא שהדם בלא גם אחלי אחר שהטא מכשרתו לחיות לדיק ולשוב בתשובה כי היא מכלה את הרע. וכמו שבשולם הזה שמצם נוחות מן האדם לפי מנמו נפש הבהמית והעבירות רודפות אחריו כמלאה״ל בגל ובריות שבשבו של אדם מהלאה הו׳. כן בלימוד התורה לשמה אדרבה בעבירות בורחות ממנו כי תמיד. ווהה בתורה עוקבן ונודל מחזקן ונהל מעלת מי שלים עובר עליהם ומעלת רוחפים אחריו כי יראה לעבדו שנה לעבודה בהיקוק ויסיר׳ נאר

מציאותו תלוי בדבר מועט מזה המציאות ומבואר בעצמו כי שלימות המלאכים של בני אדם יען אשר לא יעברכו למה שיעברך האדם למציאותו ואף כם חסרים בבחינת בורא יתברך שמו כי הם הנוים בו והוא יתברך אינו תלוי בזולתו ואינו מעלה יוכל להבינה האדם בעולמו כי אם להפשיט עצמו מכלו החעטגים ומשה רבינו ע״ה ואליהו יוכיחו. דרך שבר מהאל יתברך כמ״ש ולא ראיתי לדיק נעזב וגו׳ ובסוף לגודו כשהיה הבלימות מוסבע בגופו ישמח גם בתענוגים כי אז לא יזיקו לו. עכ״ל: אפשר לפרש ולדייק מלת לעמך שהיא מיוחדת והכוונה שהשמיענו שגם אם מציו שלפעמים טוב היא לאדם בענוגה גדולה וכמו שמצינו במרדכי שהיה מבקש הגדולה בדים וכמאמרם ז״ל בפסוק ורצוי לרוב אחיו היינו לפי שסיס להנאת כל ישראל לא להנאת עצמו כמ״ש בכתוב מבקשים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם. אמנם בלשר הגדולה היא לעמך להנאתך ולטובתך לא הבקש אותה. ואמר לא תחמוד כבוד יותר מלמודך הכוונה לומר כי אין כבוד לאדם בכבוד הלימוד עצמו ואין לך ראוי שתחמוד כבוד אחר כלל יותר מהשגת הלמוד. ולפי הנרמזות שנורסים יותר מלמודך עשה הכוונה שהזהיר שיהיו מעשיו מרוצים מהכמתו כלומר אל מיבעיא שיקיים כל מה שיודע אלא אפי׳ בדברים אשר הוא מסופק ואינו יודע בהם הדין איך הוא יחמיר על עצמו כדי שלא יכשל באיסור של תורה. ועוד אמר ואל תתאוה לשולחנם וכו׳ הכוונה לפי שהיה״ר מפחד את האדם בדברים שנראים דברי חסידות והנריו שוא ודבר כזב וכמ״ש דוד המע״ה דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב. הכוונה מדבר על היה״ר שכל דברי פיו הם און והם מדוברים במרמה כי נראים שהם דברי חסידות ואינו כן ודבריו לאדם הם אלה הדל להשכיל להיטיב כי מיעץ אותו אם תשהדל ללמוד ולהשכיל מעולם לא תוכל לקיים מצות צדקה ומדיון שבויים וכיוצא כי הלאי יסיח לך די מחסורך לכן שמע בקולי אועצך וחדל אתה מלהשכיל ותלך ותרויח נכסים כדי שתוכל להיטיב לאחרים בממונך ויהיו עניים בני ביתך והיו בחוכלי שולחנך כי כן דרכם של בני מלכים שזנים ומפרנסים עניים רבים על שולחנם ולכן הזהיר ההנאה לאדם ואמר אל תתאוה לשולחנם של מלכים להיטיב לעניים שכל רעב ממנו יאכל כי הדם לך ששולחנך גדול משולחנם ואם שלחן המלכים כל רעב ממנו יאכל שולחנך גדול כי אתה זן את כל העולם כולו וכמאמרם ז״ל כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל תגיגת בני יבו׳. וכן כתרך גדול מכתרם כמו שמפרש אחר כך בברייתא שהגולות בשנים מעלות והתורה נקנית במ״ח דברים. ועוד תהי זאת מחמתך שכל הטוב אשר ייטיב ה׳ לך בזה העולם שם פירות המצות ופרי פירות אמנם הזכר קיים לעתיד לבא. וז״ש ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: ואפשר שרמז לפרש דבריו שהרמבים אמר אם אתה עושה כן אתריך בעוה״ז ושוב לך לעוה״ב ולהיות העולם הזה הראשון ונם הראשה לעין התחיל לבאר אותו ואמר אל תבקש גדולה לעצמך וכו׳ רצה לומר בהיות כי בגדולה ובכבוד יוכלו כל אותר העוה״ז לכן אמר אתריך בעולם הזה והאחר הוא שלא תעסרך לבקש אותה הגדולה לעצמך כדרך אחר האמצים הרודפים אחריה כי התורה תבקש אותה לך וכן אל תחמוד כבוד יותר מלמודך כלומר לא תעסרך לתמוד אותה כדרך אחר האמצים הרודפים אחר הכבוד והומדים אותה ולא ישיגוה כי התורה תכבדך כי תחבקנה. ואמר יותר מלמודך לו׳ לא מיבעיא כבוד כשיעור למודך וידיעתך אלא תעסרך לתמוד כי הוא יבא אליך אלא אפילו כבוד יותר משישור למודך לא תעסרך לתמוד לפי שהתורה תכבדך יותר מלמודך. ואף אם מבא דרכה של תורה שהזהיר למעלה ליטן על הארץ ולחיות חיי לער נראה שהביא את האדם לידי ביטוי שבזולתו מאנשים עם כל זה לא תעסרך לבקש גדולה לעצמך ולא לתמוד כבוד. ואל תתאוה לשולחנם וכו׳ בא לפרש איך יתקיים מי אותר העולם הזה בכל חלקיו לא לבד בענין הגדולה והכבוד אלא גם במזונות האדם אף אם עד עתה לא הגיעה ידו כי אם פת במלח ומים במשורה אמר עתה שכך היא דרכה של תורה בתחלה לימודו אמנם באחריתה הון ושבר בביתו ויהיה שלם בכל מכל כל ואמי בענין המזונות. וז״ש ואל תתאוה לשולחנם וכו׳ לפי שבולחנך יהיה גדול מבולחנם בתענוגים ובתפטוקי מלכים כי כלל גדול בידינו כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימם משבר וכן בענין הגדולה והכבוד תזכה שיהיה כתרך גדול מכתרם וסיים ופירש מ״ש ושוב לך לעוה״ב כי אף אם הוא דבר שאינו נראה לעין עם כל זה יאמין בו כי נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. אי נמי אמר מלת לעמך להודיע כי הגדולה הנדרשת אל עצמו ואל בשרו ואל נופו לא יבקש רק יבקש הגדולה לנפש במצות ובמעשים. אי נמי אמר מלת לעמך לפי שאחשר שכמו שהאדם נבזה

בעיניו הוא בהושבו שתקות אמנם רמה גם כן יתבזה בעיניו כל העולם כי רמה תכסה עליהם כמוהו ע״כ הזהיר ואמר אל תבקש גדולה לעצמך כלומר אם מה שאני מזהירך שלא תבקש גדולה הוא לעצמך בדוקא כי בשלך אתה רשאי ואי אתה רשאי בשל חבירך כי לחבירך ערך. שתבקש לו גדולה וכבוד. וכיוצא בזה אמר דהמע״ה מי יעור באהלך וגו׳ ובזה בעיניו ממאם כלומר שאיני מבקש גדולה לעצמו כלל ואף אם עצמו אינו מחשיב לבלום את ירא׳ ה׳ יכבד ומגדלם ומכבדם כי בשל הוא רשאי ואינו רשאי בשל חבירו: ועוד אמר ואל תחמוד כבוד יותר מלימודך לומר כי האדם ערך בתחמוד

תחמוד כבוד יותר מלמודך (עשה). ואל תתאוה לשלחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם. וכתרך גדול מכתרם ונאמן הוא בעל מלאכתך ישלם לך שכר פעולתך:

כבוד כשישר למודו וידיעתו ר״ל שיכבדוהו כפי ערך ידיעת למודו כי שיעור הכבוד הזה הוא כבוד התורה ואם יפחתו ממנו הרי נוגעים בכבוד התורה אמנם היות האדם חומד כבוד יותר מהכבוד הראוי אל ערך ידיעתו הרי זה נקרא חומד כבוד וגדולה לעצמו ולגופו. אי נמי הכוונה אל הרמיד כבוד יותר מן הכבוד אשר אתה מלומד בו לכיון שאלה לא ירא. אמנם להיותך חומד כבוד יותר מן הכבוד אשר אתה מלומד בו אינו מן הראוי וזהו יותר מלימודך דקאמר: ואל תתאוה לשולחנם של מלכים כלומר לעלות במעלה להיות מאוכלי שולחן של מלכי הורדום כי דע לך ששולחנך גדול משולחנם כי על השולחן שלך נאמר זה הסלחן אשר לפני ה׳. ועוד שכתרך גדול מכתרם ולא זו בלבד אלא אם כיון בהיכל המלך מאוכלי שלחנו היית אוכל שלמך בחיך לא כן עתה כי הכל שמור לך לעולם הבא וזה שאמר ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: והרב רבי אפרים ז״ל כתב אל תבקש גדולה ואל תחמוד כבוד ביחתר כדי להתכבד מחמת לומדך. שעשלחך להעוה״ב גדול משלחך בעוה״ז. עצה ואל תתאוה לו׳ עשה כל מה שאני אומר לך ואל תתאוה וכו׳ עכ״ל: והרב רבי מתתיה הישבורי ז״ל כתב אל תבקש ונאמן הוא בעל מלאכתך ישלם לך שכר פעולתך כלומר שמא יקשה האדם בעצמו ויאמר לומר הנה עניתי בעוה״ז ונוסי בעיון ובעשיית המצות ונתרחקתי מן העבירות ולא הכיתי בהנאת הגופות כלל וא״כ אף שאני מקיה להתענג בהתענוג נפשי לעה״ב לקחה מדה הדין כי הנוף העני שנעשר מה יהיה שכרו ולזה משיב לו שנאמן הוא המקום יתברך שמו ישלם לך שכר פעולתך המומרית שיגיע לת הנוף מעבר חיבים הקבר ומה והולעה בעניין אף בבדי יכון לבשת וכן ועלמותיך יהליץ עכ״ל: והר״ם אלשקאר ז״ל כתב כי הזהיר על אלשה פעמי ישראל על ענין המלכוים והבנדים כי הוא החלת סתויו של היה״ר כמו שאמרו ז״ל בפסוק ותתפשהו בבגדו לבגדו אחר אל תבקש גדולה לעצמך והוא להתגדל במלכוים נאים. וכנגד הכבודות והשררה והשלטנות וזולתם אמר ואל תחמוד כבוד יותר מלימודך, וכנגד התאוה הגופיות אמר אל תתאוה לשולחנם כו׳ עכ״ל: והרשיד ז״ל כתב אל תבקש גדולה לעצמך לדקדק לשון לעצמך נראה שירמוז כי בחכם לא יבנה מן הכבוד אשר יעבו ע אבל יפסל בעינו אבל רחוי על כל פנים לקבל הכבוד בעבור כבוד התורה עצמה כי בראות האנשים את יקר תפארת החכמים יתהלו להיות מהם ומתוך שלא לשמה יבא לשמה וזה דקדוק דברו אל תבקש גדולה לעצמך כי אם לעצם כבוד התורה התמימה אשר היא שמותיו של הקב״ה, וכן אמר דהמע״ה לך אמר לבי בקשו פני את פניך ה׳ אבקש יאמר בעבורך ולעצמך אמר לבי לישראל בקשו פני את פניך ה׳ אבקש כי בבקשם את פני אבקש אני את פניך ויקחו האנשים ק״ו בעצמם אם לדוד כך אני שהוא מכבד עכ״ו ממלא הכבוד אשר אני מבקש הוא לך ובעבורך. כך שמעתי מחכם מחכמי הדור מסכים עם זה שאמר בעינו ובלשונו של תבקש כאומרו בקשו: אשריך בעולם הזה. קשה לי איך יהיה מאשר בעוה״ז והוא אוכל פת וכו׳ ואי אי אפר ואם אם לבקשות אלא שבולחנך גדול משולחנם ואם תאמר זה בעוה״ב אינו שלא אמר שנאמן אלא ונאמן. וי״ל כי בא להורות כי כל מה שכתוב בתורה מבשרים הקושים אינם עיקר הבכר של התורה והמצות רק הכל הכנה לבד כמ״ש כל המלה וגו׳ ומצות המצוה הם הכנה אל לומדי תורה ומליהם אמר אשריך בעולם הזה ואמר שבולחנך כנגד המתאוה וכתרך כנגד החומת ונאמן כנגד הבלית הה״ל לאמר תחיון ורבינה ונאתם ומעם גדול בבלחן וכתר כי הם בהכרח ואינם בראון עכ״ל: והרי״א ז״ל כתב וכתרך גדול מכתרם הוא לומר שכתר המעלה והתורה גדול מכתר המלכות כמו שיבאר אם בערך הבנים כמ״ש הבנים המלכים שוכמי ארץ והחכמים שופטי המלכים וכן אמר על יהושע ולפי אלעזר הכהן יעמוד ושאל וגו׳ ואם לפי שכתר המלכים הוא בפני בני אדם וכתר השמים בתורה הוא בפני ה׳ עכ״ל: והר״ם אלמוסיגו ז״ל כתב אל תבקש גדולה וכו׳ אנשים דברים אלו הם מכוונים לבעלי הקנאה והתאוה וכבוד שמוציאין את האדם מן הסולם אשר הבריחקה מהם היא סבת הנות כל השלימות.

ופל

ה' גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות בשלשים מעלות.

*) שהמלכות נקנית

ועל המדר הקנאם אמר אל תבקש גדולה לעצמך כי כל הקנאה היא מצד שרואה האדם את חבירו גדול ממנו ומוצלח ממנו ויתחדל ויבקש מצד קנאתו גם להיות הוא גדול ממנו וכאשר לא יבקש האדם גדולה לעצמו לא יקנא בחבירו. וראוי לדקדק מצד אמר שלא ירצה גדולה לעצמו רק שלא יבקשנה כי אם תבא הגדולה והצלחה מעצמה בלתי שיבקשנה אז יצלח בלימודו בחכמתו גם וזה עדות ברורה על ביאורנו לעיל במאמר כך היא דרכה של תורה כי דרכה של תורה היא שכאשר יקרו חיי אדם לאדם ראוי שיסבול אותם בשמחה וכ"ש כשיבואו ימי ההצלחה שיהיה בהם כי יוסף בהם טובה על מוצתו ובלמות על שלמותו אך ראוי שלא ישים מגמת פניו לבקש הגדולה והמעולה רק כשתבא מאליה ישמח בה על דרך מאמר רז"ל בקש יעקב ליישב בשלוה וסי' ירצה להיות בבקש השלוה בהתחדלות וכוונה קפץ עליו רוגזו של יוסף וסי'. ועל העדר הכבוד המדומה אשר הוא דבק אל הגדולה ואל הקנאה בטבע אמר ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך שלא תאמר ואל תרצה כבוד וסי' רק שלא יחמוד אותו במה שירצה האחרים שמכבדים אותם לא יחמוד בכבוד ההוא כי זהו המוציא את האדם מן העולם כאשר יחמוד בו ויעשה התחדלותו להשגתו כי סוף הכבוד לבוא מאליו ואין ראוי לבקש אותו ולהתחדל בהשגתו. ועל הרחקת התאוה שהוא הדבר הג' שמוציא את האדם מן העולם אמר ואל תתאוה וסי' ר"ל אין ראוי שיתאוה לרוב המאכל והמשתה כי התאוה הזאת מוציאה את האדם מן העולם"ב בלי ספק. ואל זה כוון ר"א הקפר שאמר מוציאין את האדם מן העולם והוא הבוז"ב. ונתן טעם לזה באומרו שהלחך גדול משלחנך וסי' ורמז בזה כי כאשר יתחזק בהכרח כמו שהיא דרכה של תורה ויהיה נרחק מהקנאה והכבוד והתאוה על האופן אשר זכר באופן שלשום יהיה שמח במה שיש לו מהטובות הזמניות אם מעט ואם הרבה ובדבר שנתו ומתאבלו מכל מאכל אשר יאכל נמצא בטבע באמת ובתמים שלחנו גדול משלחנם כפי הראוי והתאוה בכל אחד מהם כי לזה השוסק בתורה בתמלא רעבו והתאוה בשלחנו ועשיריה אין הוא תאותם בילם וזה פשוט. וכן מ"ש וכתבך גדול מכתרם מבואר הטעם שבחר התורה דבק עם השלם לא יוסר ממנו. כי אינו ביד אחרים זולתו ולא יוכלו כל בני עולם להסירה מראשו שהוא דבר דבוק בנפשו ואמר שזולת כ"ז שהוא דבק בו ומתענג בו בטוב"ז הנה שכרו אתו לעוה"ב וזהו אומרו ונאמן הוא וסי' והיא הנרפא הנכונה ולא נרפאין שנאמן הוא וכו' שאינו מעם למ"ש רק דבר אחר זולת המושג בה כאמור והוא הנכון עכ"ל: ולב אבות כתב בשם הבוחר בתורה שזכר עד הנה ידוע שיעלה בידו מזה גדולה לעצמותו ר"ל נשכלו ונעורתו הנפשיית המעצמת אותו וזה ענין פנימי. גם יעלה בידו כבוד חיצוני מאת כל יודעיו. ושני הדברים האלה הם נאותים ביד השלם ואולם יעזבו לבל ישים כל ישבו וכל חפצו והכליתו בהם לפי שהם יעשה כך נראה שהוא מבקש ומחמד הגדולה והכבוד המכבר יותר מן הלימוד וזה בלתי נאות ונכון. וז"ש אל תבקש גדולה לעצמך יותר מלמודך ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך. ואמר אלא ישים תכליתו עוד פחות ונגזה מכל זה והוא להתאוות לשלחנם. ולפי זה אפשר שיהיה אם בעבור התאות מאכליהם ג"ר שבולהנך גדול משלחנם כי הוא נפש"ה שבלי והוא יותר גדול אם בגלהיותו ואם באיכותו. ואם בעבור הכבוד והכתר הנמשך לו מזה שקורא אותו המלכים לאכול עמהם בשלחנם. לזה אמר וכתרך גדול מכתרם כי אתה נכתר בכתר השכל והתורה הפנימית העולה על הכל. ועם היות זה אמר שכתרך אחך ושעולחך לפניך שלחנך גדול וכתרך גדול ולא היה ראוי לתת לך כבר על זה עם כל זה נאמן הוא בעל מלאכתך זה בגחנו הפשלה שיולאת מתחת ידך ולא יבחין הטוב שנמשך לך מהם אלא המלאכה והפעולה עצמה. ואפשר שירצה אל תבקש גדולה לעצמך על אהבת המושיל להנדיל ממון וקנינים וכמו שאמר וגדל האדם ולך אלוף ונדל. ועל אהבת הכבוד אמר ואל תחמוד כבוד וסי'. ועל אהבת הערב אמר ולא תתאוה וסי'. וכמעד הערב אמר שלחנך וסי'. ועל הכבוד אמר וכתרך. ועל המושיל אמר ונאמן הוא וסי'. כלומר שבאהבת המוב מצד הכל בשלמות עכ"ל: הן צריך להבין אמרי בתורה נקט דברים ובתלכות ובכהונה מעלות כי בודאי הכיור של מעלות שהזכיר

*) לא הדגן ע"פ הטוב מעלותיהן כי אם על פי ערכן. וכתו בסדרן ומ"ש דפי"ד לעיל נכפר.

באורי הגר"א

פ"ו ה' גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלשים מעלות

והכהונה בכ"ד. הנה כל' מעלות של המלכות מפורשים בקרא (שמואל א' ח').

ואלו הן. א'. אשר ימלך עליכם: ב'. את בניכם יקח: ג'. ושם לו במרכבתו: ד'. ופרשיו: ה'. ורצו לפני מרכבתו: ו'. ולשום לו שרי אלפים: ז'. ושרי חמשים: ח'. ולחרוש חרישו: ט'. ולקצר קצירו: י'. ולעשות כלי מלחמה: י"א. וכלי רכבו: י"ב. ואת בשמיכם יקח: י"ג. לרקחות: י"ד. ולעבדות: ט"ו. ואת שדותיכם: י"ז. וטוב כרמיכם: י"ח. וזיתיכם הטובים: י"ט. ונתן לעבדיו: כ'. הרעבם: כ"א. וכרמיכם יעשר: כ"ב. ונתן לסריסיו: כ"ג. ולעבדיו: כ"ד. ואת עבדיכם: כ"ה. ואת שפחותיכם: כ"ו. ואת בחוריכם הטובים: כ"ז. את חמוריכם יקח: כ"ח. ומלכות הוא נמשך אל הכהונה ג"כ. והענין הוא כי רצה להודיענו גודל מעלת התורה על המלכות ועל הכהונה בשני פנים. הא' בענין ובכמות הדברים שהתורה היא במ"ח דברים והמלכות בשלשים והכהונה בכ"ד. ולפי גם זאת שנית באמיתו כי המלכות והכהונה היא במעלות והתורה בדברים.

והכוונה שהמעלות של המלכות הם מפורשים בברייתא מאי מינהו ואמר כסף וזהב נשים ועבדים שפחות בתים כרמים נטעים ופרדסים וכיוצא באלו מונה והולך עד ל' ואלו הם נקראים מעלות כי הם דברים של מעלה שרבה וחשיבות והם כולם דברים חיצוניים מגוף ומנפש האדם ולא קנאה בהשתדלותו וחריצותו כי הכסף והזהב והעבדים והשפחות וכן כולם אפי' יהיה מאביו סרי יש בו השלשים מעלות של המלכות עם היות כי לא כמו ושלום ידו עשה לו את החיל הזה. לא כן התורה כי אינם מעלות חיצוניות רק הם דברים שהוא קנאם קנין גמור בנפשו ולא קראם מעלות כי אדרבה כולם הם הכנעה ושפלות כמו שאמר באמצע במורא בעצה וכו' הרי זה רמז גדולה שיש בם לתורה על המלכות ועל הכהונה כי כן תמצא כי איכות כל הדברים של הכהונה הם גם כן מעלות חיצוניות שניתנו לכהנים לא שקנאם הכהן בהשתדלותו וחריצותו וכבר מנו אותם בברייתא הנם עשרה במקדש ועשרה בגבולין וארבעה בירושלים. עשרה במקדש הפאה הנם זבחי שלמי צבור חטאת אשם וכו'. ועשרה בגבולין הרומה תרומת מעשר חלה וסי' הרי שכלם הם מעלות ומתנות נתונים לאהרן ולבניו לא דברים נקנים לכל כהן וכהן בהשתדלותו. והתחיל לפרש אותם אחת לאחת. האחד בלמוד לומר בהיותו לומד לשלם כי איזהו חכם הלמד מכל האדם ולעולם מחשיב את עצמו שהוא חסר ומחסק לעולם ללמוד יותר זה יביא מעלת התורה לפי שלעולם הוא נמצא למים. גם אפשר שרמז על ענין הלמוד שהוא להקשות קושיות והויות כדי להבין המשניות. גם אפשר שרמז באומרו בלמוד כי לא יהיה לו עסק אחר רק לימוד התורה אמנם אם ירצה לאחוז בזה ובזה ולעסוק בהתורה וללמוד לא יקנה קנין התורה. הב' בשמיעת האזן כלומר שיהיה אזנו לדברי רבותיו ואם יאמר אזנו מלשמוע לקול מוריו אפי' שעה אחת אפשר כי באותה השעה נאבדה ממנו מרגלית טובה. גם אפשר שרמז לאדם שאין התורה נקנית רק בשמיעת האזן כלומר בשמע מרבו אמנם אם לא שמע באותו הענין שום דבר אינו רשאי לומר מדעתו כלום כמו שמצינו בספר הזהר פעמים רבות דקאמר לא שמענא ולא אימא ועל כן הזהירו על שמיעת האזן כי מבלהם אי אפשר לו לומר שום דבר רק על מה שלא שמע יאמר לא שמעתי. הג' היא בעריכת שפתיו וכמ"ש ז"ל כי חייב הם לעולמיהם למוציאיהם בפה. ואמר בעריכת שפתים ולא אמר בהוצאת שפתים כלשונא דקרא לרמוז כי לא די בשם שיוציאם בפיו בעם לו שתים רק צריך שיחזור אותו פעמים רבות עד שתהיה ערוכה בפיו ובשפתיו וכן מצינו בשם' כהובות בפרק מרה דקאמר תנא ממים מרבעין זמנין ולמי לים כמאן דמנחא ליה בכיבתיה. גם אפשר שרמז שכאשר יחזור הדברים בעל פה לא יחזור אותם במסירות ובלבול רק יסדרן וישדר כל חלקיו כל חלוקה וחלוקה במקומה וסדרה וכל דבר דבור על אפניו וזה לשון מריבה כשלהן ערוך לפניו. גם אפשר שרמז גדול שהתמדה בחזרת למודו ולזה לא אמר בהוצאה בפה כלשונא דקרא לאוצאיהם בפה לפי שבפה יש חמשה מוצאות הגרון החך הלשון השיתים השפתים וכאשר יחזור האדם בקול רם יורגשו לעין כל החמשה מוצאות שבפה על ידי חיתוך האותיות ולפי שפעמים ימצא האדם בין אנשים או במקום אשר לא יוכל לחזור בקול רם ומכל מקום אין ראוי שיהיה יושב ובטל לכן אמר שיחזור בעריכת שפתים כלומר בלחש כי רחשי מרחשן שבולהם ואף אם לא יוכר רק מוצא ומעוות השפתים נבד כמו שאמר בחנם רק שפתיו נעות וקולה לא ישמע עם כל זה יהיו שפתיו נעות ובהתמדה גדולה כזו בחזרת למודו יתקיים בידו. הד' בכונת הלב בשכלות הלב כי הכל א'. הודיענו כי כאשר יחזור למודו על פה שלא יהיה בלא הבנת הדברים כמלות אנשים מלומדה כי אז יתבטח ממנו במהרה אלא ישרון אותו על שפתיו ועשה למלאכתו: כ"ט. לאנשי עשור: ל'. ואתם תהיו לו לעבדים: וכעבדן הם ל' מעלות במלך המפורשין במתניתין דפ"ב דסנהדרין ולזה כן. א'. המלך לא קן: ב'. ולא דיין אותו: ג'. ולא מעיד: ד'. ולא מעידין אותו: ה'. לא חולץ: ו'. ולא תולין לאביו: ז'. לא מייבם: ח'. ולא מייבמין לאשתו: ט' ואין נושאין אלמנותו: י'. מה לו מת אינו יולא בו: י"א. וכשמברין אותו כל בני ומא מיסב על הדגש: י"ב. ומוציא לאלמנת הכהנת ע"פ כ"ד של שבעים ואחד: י"ג. ושורף לעבות לו דרך וכו': י"ד. דרך המלך אין לו שיעור: ט"ו. וכל הפה בחוץ ובפנים לפניו: ט"ז. והוא מוחל תלי כראש: י"ז. לא ירבה לו נשים בני: י"ח. לא ירבה לו סוסים: י"ט. וכסף וזהב לא ירבה לו: כ'. ובותב לו ס"ת לשמו: כ"א. ויוצא למלחמה מוציאה עמו:

כ"ב

ה' גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות בשלשים מעלות

ה' גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות בשלשים מעלות. הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' מ"ת כ"ל: שהמלכות נקנית בלי מעלות. בשביל כבוד מלך הוא כל אותן שלשים מעלות ע"ש:

שנויי נוסחאות

ה ו ן ש ה מ ל כ ו ת (נקנית). בד"נ ליתא וכן ליתא בכלה דנתי ונם בסמוך.

לקוטים

נאה דורש ונאה מקיים כל סיג זכה ובכורה. וז"ש ומקיבתו ליני זכות. שיהיה בהמשך שיעבה יהיה זך ונקי מכל סיג:

צדיק חסיד יבר ונאמן. כבר האדם מיום הולדו עד מותו לעשות אשר לוקח מבשר ודם לעמוד לאור סיפר לבל יולדנו במעודתו. ודבר זה ביכלתו לעשות אם לא ימין מתאמן לנאות מלחמתו ולא יתרפה מהביט בכל דרכיו אלא יוכל לאזרו ולקחת נפשו מבם. כי הי"ל מלומד מלחמה מעשר. ולכן מאוד צריך להתבונן עליו. ואם מתבונן עליו ולימו ועשה כלל מדרך התורה הוא הקדוש צדיק. ואם יגיל בזה ויוסיף עליו שמירות מקדש חסיד. לך כל זמן כיותו חי על האדמה הוא בטוחה בטוחות רב במעור מלחמה. ולכן קראו חכמים מיתת צדיקים את נפשיה כי אז יעוה על מבכנו. ועם היות באמת"ל (ב' כות ס"ד.) ח"ת אין לבם מעותה בשכ"ב ב"כ אבל בם אין מלחמה ובדבלה רק קיבול שכר. לך הבדבלה היא קודם כיבוש יבדו אבל אחר כבוש ילחו והוא לעבד לו והבדבל יתבסך אליו לעבע אז אין לו עוד מלחמה. רק בעת בלעם המבנו ויבמה בגורלו וכמ"ש לעיל בפי' (תהלים ל"ו) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. אאור זרוע לצדיק מזרע בסופו לעמות לך עתה עד הלוך ילך ובכה. אבל לישרי לב. כיון בלבם כבר חלב בקרבם ויבר בטבע. לתרי נאחו את המלחמה לבם שמחה בעבותם. ובכ"ז הי"ל עוד לא ישב רוחו מחזון בכל רק עדיין יתפס מקום שיוכל ללכדו. אם לא בבנלי תבדיו ישאר כי שיעמידם על עמדו שלא יכבל. וע"ז ביקש דוד (תהלים נ"א) לב פטור בלא לי אלהים והוה בכון הדם בקרבי. יהיה בבקשה שלבו יהיה פטור עומד על עמדו. ורוחו יהיה בכון לבון מכון הכפלת לבון כן ונסיס שיהי על יסוד נאמן. ובמ"ש והקשתיו יתד במקום נאמן לבון קיום המירי וחוזק. וז"ש צדיק. ואח"כ חסיד. ואח"כ יבר בטבעו. ואח"כ נאמן ר"ל נאמן כ"ל: ומרחקתו בן בחטא. כבר פי' (מ"ש"ה פ"ב בטע"ל. וכן בע"ב ס"ה דף ה) לעיל על מלחמה (כ"ק ע"ב.)

כל

והכהונה בעשרים וארבע. והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. בתלמוד. בשמיעת האוזן. בעריכת שפתים. בבינת הלב. בשכלות הלב. באימה. ביראה. בענוה. בשמחה. בשמיש חכמים. בדקדוק חברים. ובפלפול התלמידים. בישוב. במקרא. במשנה. במיעוט שינה. במיעוט שיחה. במיעוט תענוג. במיעוט שחוק. במיעוט דרך

בכוונת הלב ובשכלות הלב וכיון בהבנה הדברים אשר הוא מוציא מתוך פיו. ואל זה כיון מה שאמר הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך וגו' כלומר תדע אימתי קרוב אליך הדבר כאמתא בכיסתיה כאשר תחזור בפיך ובלבבך כלומר שים בפיך עריכת שפתים וכונת הלב כי עריכת שפתים בלא כוונת הלב איננה שום ט. ואל זה טוען שלמה הע"ה נמ"ש לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח כלומר כי כאשר יכוין בכוונת הלב ישכיל את פיהו במה שהוא קורא על פה כי הפה שליח הלב וגם הלב הנזכר על שפתיו של החכם יוסיף לקח כי כאשר תהיה עריכת שפתיו בכוונת הלב אז על שפתיו יוסיף לקח שיהיה לקח על פה על שפתיו יותר ויותר ועל זה סמך התנא אל עריכת שפתים כוונת הלב ושכלות הלב כי הכל דבר אחד. הה' באימה כלומר שתהיה אימת רבו עליו. וגם שתהיה אימת השכינה עליו כי השכינה היא שם כמו שבינו שנים שיושבים ושוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם וכו' מכין אפי' אחד שמאמר וכו' באופן שכיון שהוא עומד לפני השכינה צריך שיהיה עומד באימה ובשכר זה מתנלין לו רזי תורה. הו' בענוה שצריך שיהיה שפל רוח בפני כל אדם כי לכך זכה משה שמיתה תורה על ידו לפי שהיה ענו מכל האדם אשר על פני האדמה. ועוד שבהיותו שפל רוח ילמוד מכל אדם אפי' ממי שהוא קטן הערך כמש"ה מכל מלמדי השכלתי. הז' בירראה הלא היא ירא"ת שמים כי כן שמנו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכן כתוב ראשית חכמה יראת ה'. ואשר שרשה לומר שגם שם שמה השתתף הירא"ה כלומר כי הוא ענו ובשל בפני כל אדם בהיות יראת כל אדם על פניו בחושבו כי כל אדם הוא חשוב ממנו. אמנם מי שהוא ענו בחושבו כי הוא ממדת הסדלות אמנם לפי האמת הוא מעלה בדעתו שהוא חשוב מהם זו היא ענוה גמורה. הח' בשמחה שאם אינו לומד בשמחה ובתורה היא עליו לטורח סוף סוף יפרוש מן הלימוד וילמה נשוא אמנם כאשר ילמד בשמחה ובשירים אז בהכנתה יהנה תמיד ובתורה והשמחה אחים הם ולא יתפרדו כי פקודי ה' ישרים משמחי לב. ועוד שהיא בעצמה היתה שעשועיו של הקב"ה כמ"ש ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת וכיון שמשחק עשה לה אלהים הינה תורה במקום עצבות אלא במקום שמחה. הט' ובלפול תלמידים. בדקדוק חברים. בפלפול תלמידים. שכוונה כי האדם יוגלם בלימוד התורה על ידי שלשה אלה הלא הם רבותיו וחבריו ותלמידיו וכמאמרם ז"ל הרבה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכלם. וכנגד חלוקת רבותיו אמר בשימוש חכמים כי צריך שילמד מן הרב וזה לא בדרך ערבי אלא בדרך קבע ולזה נקט בשימוש חכמים להורות שיהיה בקבע בבית הרב לשמשו לא ימוש מתוך האהל כי אפי' בעת משמשו הוא לומד ממנו שאפי' שיחתן של תלמידי חכמים צריכה לימוד ועל זה אמרו גדולה שימושה יותר מלימודה לפי שבשימוש ימצאו שתיהן לימוד ושימוש. ובהיות כי יותר לומד האדם מחבירו ממה שלומד מרבותיו וכמאמרם ז"ל באומרו ויותר מחבירי אפשר שזה רמז לנו בכאן באומרו בחברים לישנא דדקדוק כי ע"י הדקדוק מהחברים הוא לומד לדקדק בתורה דקדוקים דקים וגם אמרו ז"ל ומתלמידי יותר מכלם פתאי דנקט בתלמידים לישנא דפלפול כי הפלפול אין למעלה הימנו בלימוד התורה כי משיג להיות מתודד ומשולבל שכמו שהשלבל הוא חד על מאד כן הפלפול הוא על ידי היחוד ועל ידי הפלפול מתברר האמת והוא יותר מדוקדק על כן נקט בתלמידים פלפול כי מתלמידי יותר מכלם. וגם אפשר לפי שכאשר יתעסקו החברים בדברי תורה בדקדוק מעט שמדקדק החבר הם מונעים דבריו לחבריו באין אומר ואין דברים אמנם התלמידים אשר עדיין צריך להם כדי להבינם שהלכה הפלפל להם ולהקשות בהויות והסעות כדי שיבינו. על כן נקט בתלמידים לשון פלפול ובחברים דקדוק. הי"ב בישוב הכוונה שאם ישתלו אמנם שום שאלה לא ישיב במהרה אל שיתישב בדבר במיתון רב כי הוא עמוק עמוק מי ימצאנו אם לא בישוב רב על דרך הוו מתונים בדין. ואית דגרסי בישיבה ובסמוך הוא כי מי שאינו לומד בישיבה לא ירד לשומקה של הלכה ואם כן הבלכה לא התברר ותתלבן כי אם בלומדו בישיבה וכמאמר אחרא מרבה ישיבה מרבה חכמה. הי"ג במקרא במשנה כלומר שצריך שיהיה בקי בהן כי הבקרא והמשנה הם היסוד אשר בית הלמוד נכון עליהם ואיך יוכל לבנות הבית מבלי יסוד. על כן אמר שאין התורה נקנית אלא שיהיה בקי במקרא ובמשנה. הי"ד בשהרה כי צריך שיטהר את עצמו ממחשבות והרהורים רעים ומלינו כי כאשר אמרו בן ע"ז לגמרא תכף סמכו אליו בן שמונה עשרה להופה מי צריך שתכף ישא אשה כדי שלא יהרהר הרהורים רעים ובא לידי עומאה גלוה כי ההורה עבירה וקדושה ואינה חלה במקום עומאה וכמאמר החכם אלא שיבנא בשיבא ואי הוה נשיבנא בארבעין הוה אמינא גירא בגינא דשמנא הרי שהיה רוצה ליכנס בארבעים שנה אחת קודם הכמו בגמרא כי הוא תועלת רב לומד בשהרה. הט"ו במישוב שיהיה שיקום בחצי הלילה לעסוק בתורה כמו שאמר הכתוב חצות לילה אקום להודות לך וגו' ורבו מספור הפעמים אשר הזכירו בספר הזוהר על זה דליקום אינש בשעות לילה למעני באוריתא וכו' כי השכינה עם כל הצדיקים אשר בגן עדן מקשיבים לקולו כמו שאמר הכתוב חברים מקשיבים לקולך השמיעיני ואוחה השעה היא מוגלת לעניין הלימוד. ועוד כי כאשר האדם הוא יצן הוא נאחז באילנא דמותא כי השינה אחת משנים במיתה והתורה היא אילנא דחיי כל"א עץ חיים היא למחזיקים בה ועל כן הם הבכיים זה מזה ואם האדם אוהב השינה ונאחז בה גם אחר שיקוץ משנתו לא יוכל לאחז באילנא דחיי ועל זה אמר הכתוב אל תאהב שנה פן תורש עניך ושנע לחם הכוונה כי ידוע שאין שאר כעוסר התורה ואם יאהב השינה יתבטל מדברי תורה ויורש ממנה וז"ש אל תאהב שנה פן תורש ולא מבעיא שלא האהב השינה כדי ליתן לבתאנה שינה לעיניך אף אם לא אמתך שינה אלא אף אם אמתך שינה ועיניך כבדו בשינה ובתרדמה אעפ"כ פקח עיניך כלומר פקח אותם על כרחם הבע לחם זו לחמה של תורה. הפ"ז במישוב שיהא הכוונה כל מילות שיהא אם שיחת חולין כמו שאמר הכתוב ודברת בם ודרכו ז"ל גם ולא בדברים בטלים, ואפי' בענין הלימוד מלינו שאמרו כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב מסתיקה ואם הדבור לסף הסתיקה הבא ואף אם לי אפשר בלא שיחה ימעט בה כל מה שיוכל וכך היא דרכה של תורה עצמה למעט ולקצר בדברים כי כמה דינין וכמה הלכות מגלה אותם בוא"ו יתירה או באות יתירה שלא רצה להאריך ולהרבות בשיחה כן האדם העוסק בה יעשה כמוה ואפי' כשהוא לומד ימעט בשיחה ובדיבור ולמד בלשון קצרה וקיים וקלה. הי"ז במישוב סחורה כי אין התורה מצוה בתגרים ובסוחרים יורדי הים באניות כמו שאמר הכתוב ולא מעבר לים היא. ואמר במישוב סחורה ולא אמר בלא סחורה כי אי אפשר בלא סחורה כלל כי כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה רק יעשה באופן זה שיהא ממעט בעסק ועסוק בתורה וזהו במישוב סחורה דקאמר ומה שאמר במישוב סחורה ולא קאמר במישוב מלאכה לפי שהמלאכה הוא מורה שעורה בגופו ומתיש את כחו ופשיעה שהוא מאליו ימעט בה ואם הוצרך להזהיר הוא במלאכת הסחורה שאין בה טורח והדרכה האדם מתעדן בה עליה הוצרך להזהיר ולומר במישוב סחורה. הי"ח במישוב שחוק. וקשה כי הוה ליה למימר בלא שחוק כי לפי הגראה טוב המדרו ממציאותו. אלא הענין הוא כי מצינו בגמרא שמביאים מילי דבדיחותא כי בזה מתרחבת דעתו כדי לחזור ללימודו באופן כי מישוהו הוא טוב ומל דבריו נאמר שחוק וקלות ראש מדגילין לעורה. הי"ט במישוב תענוג לבתורה נראה כי קשה עם מה שבינו כך היא דרכה של תורה פת במלח ותיש במשורה וחיי צער תחיה ועל הארץ תישן וכל אלו הם עומדים לא מישוב תענוג ומכאן יש סעד וסיוע למה שפירשו במאמר כי היא דרכה של תורה כי אינו מדבר עם העשירים רק עם העניים הכוונה

באורי הגר"א

הבלמים קיק אלא אלו: ני. מן הלם. זה עור השלה שהיא שלם בגיל לאישים: נ' ד'. כל קרבנם זה שם הלהם ולהם הפרה אלין מקריבין מהם כלום אלא הם בעלמם קרבנם: כי ו'. לכל מנחתם זו שירי מנחות ושירי מנחת הטומר: ז' מ'. וכל חטאתם אלו בשר של חטאת בעבה וחטאת הטוף שאין לחזחה אלא דמה: מי י'. ולכל אשמם זה אשם ודאי ואשם תלוי: י"א. אשר ישיבו לי זה גזל הגר שהוא המושב לכי: י"ב. קדש קדשים זה לוג שמן של מצורע ומקרא קדש קדשים לפי שהם מצורע אלא לפנים: חס לך תרומת מתנם כי אלו י"ב שבטולין: מ'. תה ובוא לף שבן המקדש

והכהונה בעשרים וארבע. והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. בתלמוד. בשמיעת האוזן. בעריכת שפתים. בבינת הלב. בשכלות הלב. באימה. ביראה. בענוה. בשמחה. בשמיש חכמים. בדקדוק חברים. ובפלפול התלמידים. בישוב. במקרא. במשנה. במיעוט שינה. במיעוט שיחה. במיעוט תענוג. במיעוט שחוק. במיעוט דרך. הרי שהיה רוצה ליכנס בארבעים שנה אחת קודם הכמו בגמרא כי הוא תועלת רב לומד בשהרה. הפ"ו במישוב שיהיה שיקום בחצי הלילה לעסוק בתורה כמו שאמר הכתוב חצות לילה אקום להודות לך וגו' ורבו מספור הפעמים אשר הזכירו בספר הזוהר על זה דליקום אינש בשעות לילה למעני באוריתא וכו' כי השכינה עם כל הצדיקים אשר בגן עדן מקשיבים לקולו כמו שאמר הכתוב חברים מקשיבים לקולך השמיעיני ואוחה השעה היא מוגלת לעניין הלימוד. ועוד כי כאשר האדם הוא יצן הוא נאחז באילנא דמותא כי השינה אחת משנים במיתה והתורה היא אילנא דחיי כל"א עץ חיים היא למחזיקים בה ועל כן הם הבכיים זה מזה ואם האדם אוהב השינה ונאחז בה גם אחר שיקוץ משנתו לא יוכל לאחז באילנא דחיי ועל זה אמר הכתוב אל תאהב שנה פן תורש עניך ושנע לחם הכוונה כי ידוע שאין שאר כעוסר התורה ואם יאהב השינה יתבטל מדברי תורה ויורש ממנה וז"ש אל תאהב שנה פן תורש ולא מבעיא שלא האהב השינה כדי ליתן לבתאנה שינה לעיניך אף אם לא אמתך שינה אלא אף אם אמתך שינה ועיניך כבדו בשינה ובתרדמה אעפ"כ פקח עיניך כלומר פקח אותם על כרחם הבע לחם זו לחמה של תורה. הפ"ז במישוב שיהא הכוונה כל מילות שיהא אם שיחת חולין כמו שאמר הכתוב ודברת בם ודרכו ז"ל גם ולא בדברים בטלים, ואפי' בענין הלימוד מלינו שאמרו כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב מסתיקה ואם הדבור לסף הסתיקה הבא ואף אם אי אפשר בלא שיחה ימעט בה כל מה שיוכל וכך היא דרכה של תורה עצמה למעט ולקצר בדברים כי כמה דינין וכמה הלכות מגלה אותם בוא"ו יתירה או באות יתירה שלא רצה להאריך ולהרבות בשיחה ובדיבור ולמד בלשון קצרה וקיים וקלה. הי"ז במישוב סחורה כי אין התורה מצוה בתגרים ובסוחרים יורדי הים באניות כמו שאמר הכתוב ולא מעבר לים היא. ואמר במישוב סחורה ולא אמר בלא סחורה כי אי אפשר בלא סחורה כלל כי כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה רק יעשה באופן זה שיהא ממעט בעסק ועסוק בתורה וזהו במישוב סחורה דקאמר ומה שאמר במישוב סחורה ולא קאמר במישוב מלאכה לפי שהמלאכה הוא מורה שעורה בגופו ומתיש את כחו ופשיעה שהוא מאליו ימעט בה ואם הוצרך להזהיר הוא במלאכת הסחורה שאין בה טורח והדרכה האדם מתעדן בה עליה הוצרך להזהיר ולומר במישוב סחורה. הי"ח במישוב שחוק. וקשה כי הוה ליה למימר בלא שחוק כי לפי הגראה טוב המדרו ממציאותו. אלא הענין הוא כי מצינו בגמרא שמביאים מילי דבדיחותא כי בזה מתרחבת דעתו כדי לחזור ללימודו באופן כי מישוהו הוא טוב ומל דבריו נאמר שחוק וקלות ראש מדגילין לעורה. הי"ט במישוב תענוג לבתורה נראה כי קשה עם מה שבינו כך היא דרכה של תורה פת במלח ותיש במשורה וחיי צער תחיה ועל הארץ תישן וכל אלו הם עומדים לא מישוב תענוג ומכאן יש סעד וסיוע למה שפירשו במאמר כי היא דרכה של תורה כי אינו מדבר עם העשירים רק עם העניים הכוונה

שנויי נוסחאות

והתורה נקנית בס"ח (דברים) בתלמוד. במתניי' ..בס"ח אלו הן הדברים בתלמוד; נד"ל בס"ח דברים אלו הן בתלמוד; נמוק שלם ..ואלו הן ונ"ח. הסמיים בב' המסיות (ה' ו') במתו' וכלה לבתי וכנוס שלם לבו מלד הן בעניים והן בסדולכולקל על בלמוד פנו נוחיים את המשנת לשמייכן בבלמוקן במה"ו בתלמיד. באיטה וביראת בהכמה ובענוה בשמחה בשמוש הבמים ובדיבוק ח ב ר י ם ובפלפול התלמידים בישיבה בסקרא בבשנה במיעוט שנה בבמיעוט תענג בארך אפים ובמיעוט ד'א במיעוט שיחה בבמיעוט סחורה במיעוט שחוק בלב טוב באמונת חכמים ובקבלת יסורים המכיר את מקומו.. ובתרחק מן הבבור ואינו דורף אחר הבבוד.. ולא שמח

לקוטים

על פאומר בקב"ה ווחכן יוחנו חיו. ולכהורה ישלח שלא גם באדם יש בו מדת הוותבעות ומכב"ל בהטרה ית"ש. לבל הענין הוא ע"ד משל כמו שבבא האדם שלם ילבל דבר פמיק לו בודאי יוזק לו ולא ביך לוה מחלה. כמו כן הענין כלן כי כל הפולמות כולם מסרב בקב"ה שיהם נגינם וכריסוהם וקיומם רק במעשה האדם. מחמת בבו כלולים כל הפולמות בת"ש נעשה אדם הייט שכולם נתם מלך בהאדם. והם הוא שבה מעשה טוב גורם שמתרבה ומהוכף אור בכל הפולמות כפי ערכו. וזהו שבבו שותפים לו כל הפולמות עם האורות שבהוספו על ידי מעשיו הטובים ומתפדן בכם וגם נמיין הוא מסובב ומלוגם בבעת מעשה בלור מקיף של אויר ג"ש. ולכיבך לם קיקל מעשיו מ"ו לא הוא סובב כפי ערבו בפולמות עליונים. מדוע ליי"ם בוה"ק. והוא מוקף ומלוגם בבעת מעשה ברות מומלה מגיבסם וכשמלתיאל (שבה ג:) אלפסתו והולכת עמו. ומוכרת לקבל עוכבו בגיבסם כפי גודל הסבם שלו עד ביבראפת מתלין ומסבם בעבם בנפשו. ולכן מקרא הגיבסם

בלא יגיע רק פת במלח וכו' עם כל זה לא ימנע עצמו מלמוד התורה אמנם מי שהוא עשיר ואוכל בשר ויין כדי להוסיף בו כח לעסוק בתורה אז טוב לו בחכמי שלא יכנס במחיצת ריבוי ההמונים. על כן אמר במישור תעמוד כי מישורו טוב וריבויו רע. הכ' במישור דרך ארץ כאן הוא תמימים המסה כי הוא נקרא דרך ארץ כמ"ש בנטות עם ואיש אין בארץ לבא עליו כדרך כל הארץ וכן נהגו לכתוב בכתובה ומיעל לוחיכי כאורח כל הארעא שהוא התנוס של דרך ארץ כי כל נרואים החתחונים במאכליהם ומשתיהם וכל דבריהם הם מצוים זה מזה לא רצי זה כרצי זה כ"ש לדרכו פונה כפי ערכו ולפי תוכרו ולפי שכלו אמנם בעניין התמימים הוא דרך וחל שהכל פונים בו וכל אחד ואחד מהנבראים אשר בארץ המה יתאו תאוה לבוא על בת זונו כאופן שזה הוא דרך כל הארץ בלדם. ועוד אפשר שנקרא דרך ארץ לפי שעיקר הדרך ארץ הנוי בעניין התמים שהוא לבוא אשר נפש כל בשר מחמדתו ונריך בלדם שיתנהג בזה העניין בדרך ארץ כדי שלא יהיה פרוץ בעריות כי ידוע מה שאמרו ז"ל אחר קמן יש באדם משבשו רעב מרעיבו צמא ועל כן שמו רז"ל חק וזמן שלא יעבו את תפקידם כל אחד ואחד כפי כחו הגמלים והסמים וכו' ות"ח מלוי שבת לוי הוא דרך ארץ שיגדור עצמו במתן ורסן בל קרוב אל האשה כי אם בזמן הרבות. ועתה הבמישור אחנא כי הרוצה לקנות קנין שלם בתורה צריך שיכנס בזה לפרוש מן הטורה ויגדר עצמו ויקדש עצמו במותר לו ויתנהג אפי' במה שהוא דרך ארץ וזהו במישור דרך ארץ דקאמר: ואם נאמר שדרך ארץ האמור בכאן הוא דרך ארץ כפשוטו אפשר לפי שאם יבא לבוא אדם הטוב בעודו עוסק בתורה יתבטל מלמודו כדי להחשיב אותו האיש ואם יאמר לו שילך מאחו ולא יבטלנו מלמודו אין זה דרך ארץ שהוא טוב בכבודו ולכן אמר במישור דרך ארץ כי טוב לו שיהיה בו מישור ד"א ולא יתבטל מלימודו: ואפשר נ"כ כי קרא בכאן ד"א לגייסנות כי כל הד"א שבעולם כולל בגייסנות וע"כ אמרו בדרך כלל מז פרוס לגיסנס וטשת פרוס לג"ע לפי שהגייסנות הוא אב זאם לכל המדות טובות ולכן המישעו כי התורה אינם נקנית בגייסנות כי לא הגייסן למד אלא מדרגה אינה נקנית רק במישור דרך ארץ כי ריבויו אינו טוב כי יהיה בוש מלשאול לרבו והמדרו לגמרי אינו טוב כי אין רשוי שיאמל שאלותיו לרבו בעזות רק במישור דרך ארץ כדי שלא יהיה בוש מלשאול וגם כאשר ישאל מרבו ישאל בתורה ובכובד ראש. הכ"ל בדרך אפים והכוונה שיתרחק ממדת הכעס כי כעס בחיק כסילים ינוח והכועס עליו נאמר לא יהיה בך אל זר וכזה כאלו עובד ע"ז ואמרו רז"ל כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו וכו': ואפשר שעד פתח אמר שלא הגייסן למד פתח אמר שלא הקפדן מלמד רק צריך שיהיה ארך אפים לפי שאם לא ישאל התלמיד שאלותיו לא יתקיים גם ברבו ומתלמידי יותר מכלם. ועוד אפשר כי מלי דקאמר בארך אפים הוא מדבר בעניין הלימוד שהתלמיד לא יהיה בוטח בהוכחות רבו ואם הרב זורק מרה בתלמידים יפה שכמו לסבול ולא יכעוס על אשר הוכיחו רבו רק יהיה ארך אפים ולהיות כי הארך אפים אף אם הוא מאריך אפים לבעמים יתאר לך מה של טינא בלבו ע"כ סמך ואמר בלב טוב מבלי הטארת שום טינא בלב כלל ומיקר. הכ"ב בלב טוב בהיות כי לאדם שתי לבבות לב טוב ולב רע כמו שאמרו ז"ל בכל לבבך בשני יצריך היצר הטוב והיצר הרע ולכן צריך האדם שיסיר ויבטר הלב רע מתוכו ואז תנוח התורה בתוכו כי בלב נכון תנוח חכמה כמו שאמר הכתוב בי יסרים דרכי ס' ולד קים ילכו בם ופושעים יכשלו בם: ואפשר לפרש לב טוב על הכל כי הכל נקרא לב לסיבה כי שם ביתו ובהיות כי ההריות ודקות הכל היא גזרה נזורה מן השמים שכן נוזרים על המיסה ארבעים יום קודם יצירת הולד חכם או שפם ומי שגזרו עליו שיהיה עשיר לרוב הפעמים לי אפשר שיקנה קנין התורה בשלמות ע"כ אמר שהתורה נקנית בכל מיני שהקנו לו מן השמים. הכ"ג באמונות חכמים כלומר שיאמין בכל מה שיאמרו רז"ל כאלו מיהו לעשה מסיני ועל זה נאמר לא תסור מן הדבר אשר

ארץ. בארך אפים. בלב טוב. באמונת חכמים. ובקבלת היסורין: ו המכיר את מקומו. והשמח בחלקו. והעושה סיג לדבריו. ואינו מחזיק טובה לעצמו. אהוב. אוהב את המקום. אוהב את הבריות. אוהב את הצדקות. אוהב את התוכחות. אוהב את המישרים. מתרחק

ביאורי הגר"א

כל. זה נכורים. אשר נאלנם זה שדם אחוזה. כל חרם. זה שדם חרם כל פסר כו' ופדויו כו' אף נכור שור כו' וכנגדן יש כ"ד מעלות בכ"ג ואלו הן מ'. אים חייב על הורגה אלא מ"ב הורה לבטל מקומו ולקיים מקומו: כ'. אים חייב על שומרת מקדש: ג'. אים חייב על מומרת קדשו. ד'. שמביא פר על חטא: ה'. שמביא פר ביום"כ: ו'. שמביא פשיעת הציבור: ז'. שאין עבודת יום"כ כשר אלא בו: ח'. מצוה על הבעולה: ט'. ומוחר על האלמנה אלא ישאנה: י'. שאינו מעמת נקרבנו: י"א. לא פורע: י"ב. ולא פורע: י"ג. מתיר את הרוצח: י"ד. מקריב לוקן: ט"ו. נמקדש מ"מ מתבנים לקדשי הגבול לפי שנאלנין בכל הטיר. ט'. תרומת: ג'. תרומת מעשר: ד'. ראשית הגז: ה'. חלה: ו'. הוא תחלת הרוע והלחיים והקיבה: ז'. בכורים: ח' אדם אחוזה: ט'. אדם חרם: י'. עבור אדם: י"א. נכור בסמה עבודה: י"ב. נכור בסמה שמחה: וכל אלו מרוחים בשוקים. לכל תרומת מחנה לכל תנופות כו' אלו שאר ושוק שריכים חטוה: כל אלו יאכל זו תרומה. וכל אלו חרים זה הרוחת מעשר. אשר יאחו זו מרחת זרוע והלחיים וקיבה ולחיים הגז. לפ"ז זו חלה שאחר בלילה עד שיסריחם אבל תרומה לפי' פרים עדיין אינו רשוי לאכילה. בכורי

ן אוחב את התוכחות ע"י חפ' ר"ל פ"ב:

שנויי נוסחאות

שמח בחוראה והגושא בעול עם חבירו ומבריעו לכ"ז ומעמידו על האמת ומעמידו עה"ש ומתישב בתלמודו. והלומד ע"מ ללמד. המחכם את רבו והמבין שמעתו והאומר דבר בשם אומרו שכל האומר. ; בכלה דנהי בפ"ח דברים בישיבה בסקרא בדרך ארץ בסיעום שינה בסיעום שיחה בסיעום סחורה בסיעום שחוק בסיעום תענוג בסיעום ד"א בארך אפים ולב טוב באמונת חכמים ובקבלה היסורין בתלמוד בשמיעת אזן בקריאת ספרים בבינת הלב בשכלות הר"ב בקיומה ביראה בחכמה בענוה בשמוש חכמים ובדקדוק חבריו בלמוד התלמידים המכיר את מקומו השמח בחלקו העושה סיג לדבריו ואין מחזיק טובה לעצמו ואוהב את המקום אוהב את התוכחות אוהב את הצדקות אוהב את המישרים מתרחק מן הכבוד ולא רודף אחר הכבוד.. ולא ספח בתוראה הנשא בעול עם

לקוטים

בגיהנם עלוקה שהיא מוצצת הדמים הרעים ואח"כ מתפ. כן מקבל עונשו ע"י לוקה המיקים שנברא ע"י מעביר ואח"כ כלים ומתפ. ולכן אין שייך לזה מחילה ותרומת שבר טעמים. אבל מי שעוסק בתורה לשמה הוא צריך לכל זה שאעים שהיה רודף אחריו. להתחיל התורה מרחקת אותו מרע. ולא עוד אלא שמקרבתו לידי זכות: ובחנין ממנו עצה והושיב בינה וגבורה. וע"ד אמרו"ל (עירובין י"ג:) נותן לו לאדם שלא נברא כו' ונברא שנברא יפשפש במעשיו. ואמרי לה יפשפש במעשיו. ר"ל כי בודאי היה יקל לנפשם קודם שנברא שהיתה נהנית. אחר הבריאה בלי שום עבל וטרדה. ונבראו שנברא היה בודאי לאדם היכרא לכל יאכל נפשם דכתיב כיודע. ע"כ אמר הבאל כי קודם שנברא בודאי היה נוח לו אלא שום סרדא להנה מדי הבריאה. ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו. ר"ל הנה אלא בשבריו ע"י מעביר ובמה דכתיב אלא יהלל עיד. ובמה בתלת עבירו שייו שצריך האדם להתיק עצמו בכל יום כאלו עכשיו נברא והיומים הראשונים כאלו היו ויתחזק לעבודת הבורא מהדש כמ"ש (תהלים

חבירו והסכריעו לכ"..
מתיישב ב ת ל ם ו ד ה..
וסופף המחכם את רבו
המכוון.. מביא גאולת
מ"..נמנה בתלמוד.
בשכלות באיסה נכמקה
כי"ם הבר נסלמו ליהה גם
למ' בשכלות) ..בעזרה
בשמוש חכמים בדיבוק
חבריבאפלוהלתלמידי
ביסיבה בדרך ארץ
בארך אפים. בקבלת
היסורין במיעוט שינה
מסיעוס שיחה מסיעוס
תענג מסיעס שחוק
במיעס מחורה במיעים
מסטוס ד"א המכיר את
מקומו ..אוהב את
התוכחות אוהב את
הצדקות ..ומתרחק מן
הכבוד ואינו [מגיס] לבו
בתלמודו ואינו שמח לבו
בהוראה ותנושא בעול
ע"ח ומבריעו לכ"ז
ומסמיך על האמת ועל
השלום. ומוסיף ולומד
ע"מ לעשות והמחכם את
רבו.. בשם אמרו חא
להיות שכל תאומר..
ותאמר אסתר בשם
מרדכי .; נמכנ"ב
..במקראבמשנה במיעוס
מהורה במיעוס שינה
במיעוס תענת במיעוס
שוחק..; נסדור רפ"ה
..בבינת הלב בשכול
הלב.. ונסדורים מאיים
בבינת הלב נמקום בבינת
הלב; נס"ל ..בסמחת
ובמחרה..; נסדור כי
ורפ"ז בדבוק חברים
בקוס בדקדוק. וכמו
נמהו"ל ונמה מלוס ומיי
נמד"ם.

לקוטים

קס"). ולמתא נגיך יה מפת ה
ונו'. וא"ם יפסם נמעכיו
אם הלן נדרך היבר ומבה
מעכים מוכים. לך נמו"ב
ביהיל מעמה לה המדם
ויסמא לת עיניו לרלות
על הע מהות כוב ולהמות
לך לעיים ולא על הוכן
בדבר אם מוב ואם רע.
לכן אמר ומ"ל יתמסם
נמעכיו. כמו סמנמסם
נגנד הנרמים לנרמה סמן
מונה וחוקה והוא ממנמם
מוהה בידיו לנהגה אם
הוקה הוא נאמת. כן נרין
בחדם לעיין ולנדקק תמיד
בכל מעכיו אבר יעמה אם
מוכה היא באמת ולעיה
לעני הביים. לכן אמר גם
כלו כי דבריה. עה ומוכי.
עה לידע איך להנהג
נמעכיו. ומוביה היא עלה
ביחבר ממוקה. ומ"ם
ברמנ"ן ע"ם (לעיל י"ח) כי
מליב לתוכיה. פי' לעיין
בחעכיו בעלה עמוקה אם
המה נאמת מוביה ולא לך
למראה עין. וכינה מיכון
דבר מחוך דבר בוב.
ומבוהים מאיה להמנבר על
כיב בכל עוז. וחק יהיה

כל מה שהוא בחק האמתי להשיגו אינו מחזיק מובה לעצמו על דרך אם למדת תורה הרבה אל תחזיק מובה לעצמך וכו': ואפשר עוד שכוון לומר שאינו מחזיק מובה לעצמו כלומר שכל מובה שהוא מובה לעצמו כאלו הוא השגה אמתה שהלמוד הקב"ה עוזרו לא היה הוא יכול לכנוס את ידיו כי יגר לב האדם רע מעשיו. וגם אפשר שרמז לומר שאינו מחזיק ומוקה המובה לעצמו ולא לחבירו רק חבירו הביב עליו כגופו כדכתיב ואהבת לרעך כמוך. גם רמז שאינו מחזיק ואינו אומר מה שהוא מובה לעצמו דהיינו גופו כי עצמו ובשרו הוא להתענג בתענוגים גופניים רק לעולם מחזיק מובה לנפשו ולא לגופו. הכ"ם אהוב כי נהיותו אז אוב מכל הבריות כלם ירצו ללמדו בלהבתם אותו. הל' והל"ח אוהב את המקום אוהב את הבריות כי נהיותו אוהב את המקום ואינו אומר לומד מאהבה המקום ב"ה. גם אפשר שרמז כי התורה מרחקת בכלים מגיים בוים והמשולה שבטולם היא ידיעת התורה על דרך האמת כי כל התורה כלה שמותיו של הקב"ה וזה מגיע ידיעת אלהותו יתברך וכאשר הוא יהיה אוהב את המקום אז ירצה בידיעה זו כי בה משיג את המקום ברוך הוא. גם בהיותו אוהב את הבריות הוא סיבה שיהא מקרבן לתורה וכמאמר התנא בפ"ח אוהב את הבריות ומקרבן לתורה וכאשר יקרב אותם לתורה ללמדם זה הוא סיבה שהוא נ"כ יקנה קנין התורה כפלס שהרי אחרו ומהלמידי יותר מכלם. הל"ב אוהב את התוכחות וכאשר רבו יוכיחהו לא יהיה בוכח בו בהיותו הבורח מן הספר מסכים לאמר לא הכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי גלא היא בעמדה לי. גם אפשר שרמז שיהיה הוא המוכיחים לעם ויהיה אוהב את התוכחות להוכיח לאחרים ולא יאמר שלום עליך נפשי כי למוכיחים יעמם ועליהם תבא ברכת טוב ואין טוב אלא תורה שבשבר זה מתנגין לו רזי תורה. הל"ג אוהב את המברים כלומר כי אינו מהיף לשום אדם שיהיה מי שיהיה רק אוהב את היושר וכו יבנך. גם אפשר שרמז שלעולם יהיה אוהב את הטיון היפר ולא יהיה מאוהב אחר אודותיהם מקבים וגלוזים רק אוהב את המיבריה. הל"ד מתרחק מן הכבוד כלומר שאינו לומד בשביל שיקרא רבי או חכם ויכבדוהו האנשים רק בשביל אהבת ה'. גם אפשר שרמז שאם רואה בני אדם יוכביב בדרך אבר הוא רואה אינו מקיף את הדרך כדי שלא יקומו מפניו ויכבדוהו כי הוא מתרחק מן הכבוד זה יזכה לתורה. גם אפשר שרמז כי הרחקתו מן הכבוד הוא פתח גדול ללימוד התורה וזה כי לפעמים יש זקן שלא קנה חכמה ומפני הכבוד אינו רואה להשכיל עצמו ואינו ללמוד מן מי שהוא קטן ממנו בשנים וע"כ המתרחק מן הכבוד הוא כבר שיגיע ללמוד מכל מלמדיו ואפי' מן הקטן וזה יקנה קנין התורה בעצם. הל"ה ולא מגיים לבו בתלמודו כלומר כי מלבד שהוא מתרחק מהכבוד עוד יש לו כי אפי' בקרבו ובתוך לבו אינו מתגאה בלמודו אלא לעולם מחזיק מעצמו כקטן בחכמים וזה לעולם הוא משתדל יותר. גם אפשר שרמז שיחשוב שמה שלמד באותו היום הוא מעט מזער כדי שלעולם ישתדל להוסיף. וז"ם ולא מגיים לבו בתלמודו כי לעולם הוסב שלא למד אלא מעט מזער לא כביר. הל"ו ואינו שמח בהוראה שמחה בהוראה בשמחת בהוראה גם לבו בהוראה וזה שופה רגש וגם רוח. וכירוש בהוראה כלומר להיותו מורה הוראות. גם אפשר שכוון שלעולם זה כל מה שעשה בעבודת שמים הוא בנעלה לקיים והנגע לבת עם אלהיך ואינו שמח בהוראה כלומר להיותו מפרסם ומראה עבודתו. גם אפשר שרמז שבאמת הוראה לידו להוראות הלכה למעשה ידמה בעיניו כאלו גיבנם פחות תחתיו ומה יעיין בדין בפחד בחלחלה וירד לשומקת דשיגה ולא יהיה לבו שמח וכן מלינו בגמרא גדולי החכמים שהיו ירגשים כשהיו הולכין לדין. הל"ז עושה בעול עם חבירו. וכל"ח מכריעו לכף זכות הכוונה כי כאשר רואה את חבירו באבר מאבר בעברו. ולא זו בלבד אלא גם מכריעו לכף זכות כלומר כי לא די שעושה בעול שוה בשוה עמו אלא אדרבה מכריע את חבירו לכף זכות להקל מעליו והיא עושה רוב בעול ורוב הצער. גם אפשר שרמז במשך למ"ם ואינו שמח בהוראה וע"כ כאשר באה לידו בוש הוראה אינו דן יחידי מפחד

מן הכבוד. ולא מגיים לבו בתלמודו. ואינו שמח בהוראה. נושא בעול עם חבירו. מכריעו לכף זכות. מעמידו על האמת. מעמידו על השלום. מתישב לבו בתלמודו. שואל ומשיב. שומע ומוסיף הלומד על מנת ללמד. והלומד על מנת לעשות. המחכים את רבו. והמכוין את

עוד ואמר מכריעו לכף זכות כי אם בשום דבר יהיה דן את חבירו הלומד עמו לכף חובה הכף התפרל החבילה פ"ב אמר ומכריעו לכף זכות. ולא גם זאת לריך שיעשה שלא יהיה שמח בשיכשל חבירו בדבר הלכה אלא אדרבה הוא לעולם מעמידו על האמת ושבח עמו באופן שיהא הדבר לאמתו ואם בחולי הבירו חולק עליו להעמיד כבודתו וגלהמו אים בחיו עם כל זה אחר כויכוח אה וכב בסופה אהבה ושלום בסופה וחכו ומעמידו על השלום דקאמר. הנה כתבארו גם חלוקת הל"ם והת': אי מי מוגא בעול עם חבירו סובל מלותיו של חבירו אף שהם בשול בבד עליו הוא סובל אותם ואם יש לחבירו איזו מדה מגונה ומכעיס אותו דן אותו לכף זכות ואומר לא היה בלבו רק טוב. וז"ם ומכריעו לכף זכות. המ"ה מתיישב בתלמודו כלומר שאינו לומד דרך ערמי אלא מתיישב דרך קנה בתלמודו. גם אפשר שלומד ביסוב ובנחת ולא בהמהרות ואחר שלומד מתיישב בה ואז לא תשבח מפיו. המ"ב בואל בענין כי מי שהוא בענין אחד ובואל בענין אחר יתבלבל שכלו בשני הענינים ובאחר קרח מבלן ומבלן. גם אפשר שרמז באומרו שואל בענין כי יש ענינים רבים שאין ראוי לאדם להרבות בו שאלותיו כמו בדברים הנוגעים בענין האלהות וכיוצא. באופן שהשאלות בכל הדברים צריך שיהיו בכי איזות הענין כך הם השאלות בו אם מעם ואם הרבה. ומשיב בהלכה. אין הכוונה שבכל מה שישאלוהו הוא משיב להם תשובה בהלכה וכדין על פהוד פשוט ועל שמא שמא ב"ל אין אמר שהוא אחד מהדברים שבהתורה נקנית בהם כאלו קנית התורה הוא דבר אחר חיצוני הון מהמ"ח דברים והרי זה שהוא משיב בכל מה שישאל ממנו בהלכה בכר קנה התורה ומה צריך לקנות עוד. אלא הכוונה ביודע להקשות ולעורר כל הקושיות הנופלות נאותו הענין כלה ובהלכה ובזה יבא לקנות קנין התורה כי מתוך הקושיות החזקות יתלבני ויתברר הדברים. המ"ג שומע ומוסיף הכוונה כי לעולם הוא שומע דברי תורה מפי החכמים ועם כל זה אינו קן בה רק מוסיף עוד לשמות מאהבה ואהבה רבה. גם אפשר שאמר שומע ומוסיף כי כאשר ישמע שום דבר מרבו יתחדל להוסיף עליה ובכל מה שישמע מוסיף עוד משלו וכן אמר שבמע"ה ישמע חכם ויוסיף לקח אלא די להכם לשמוע לבד רק ישרת ויגע עד שיוסיף לקח ויהיה שומע ומוסיף. ונכון שדרכו להבין דבר מתוך דבר אלא די לו בזה רק ישרת יותר מן הראוי לו ויקנה התבונות והמלאות להמציא ענינים רבים ועניין יותר. המ"ד הלומד ע"מ ללמד חס כי יחזק כי המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה וע"כ מי שכל תכלית למודו הוא כדי ללמד לאחרים הוא נענה תחלה ומלמדין אותו מן השמים ושערי תורה נפתחין לפניו. ואפשר עוד כי כאשר האדם לומד על מנת ללמד התקיים בו תורתו ולא יבכהנה כי בהיותו הוגר ומלמדה לאחרים בכל עת שמלמדה שוכרה והלמודו מתקיים בידו. המ"ה הלומד ע"מ לעשות רמז בזה לא"ם שהמע"ב בני תורתי אל תשכח ומצותי יצר לבך כלומר שמע בקולי אימלך כדי שתורתי אל תשכח צריך לך כי מצותי יצר לבך כי ידוע הוא כי יראת ה' היא אוצרו. ובאמרו ע"מ לעשות ולא אמר הלומד ועשה להודיע כי אפי' אלא קיימם עדיין כיון שקבל עליו שכאשר יבאו לידו יעשה די בזה ולא ג"כ כיון שלמה המלך ע"ה אלא אמר ומצותי תצור רק אמר יצר לבך כי מן היום אשר נתן בלבו לעשותה די וכמ"ה מן היום אשר נתת לה לבך להתבונות. גם אפשר שרמז שהלמיד עצמו לפעמים האדם

לומד

באורי הגר"א

ומבוארים בהתיהן גם כן. י"ח שם. כ'. נפ"ח דיומא. נ'. פפ"ב דהוריות כרי ע"ו. מ' בהתיהן פ"ח דסנהדרין. ד'. נפ"ב שם והבאר בגרייתא דהוריות שם ועיין בהוריות מ' מ': ן בבינת הלב בלימה כי בגיל והיינת בשלוה כלב מתקן: בפיעוס תענג בפיעוס שיהא בהישגו בתוק כ"ל: אוהב את הבריות אוהב את הבריות כו' בלל והיינת אוהב את הקשות בתקן:

ריו קדם לבר הבדה: ע"ז. לינו הייב אלא על הבלם דבר: י"ז. אין דבן אוהב אלא בב"ד של שבעים ואחד: י"ח. לינו יוצא אחר בשאר: י"ט. בשמתם אחרים כו'. עיין פ"ב דסנהדרין: כ'. בשהוא מהנחם כו'. שם: כ"א. ובשבנרין אוהב כו'. שם: כ"ב. בוטל אלין ברלם: כ"ג. ומקריב הלן ברלם: כ"ד. ובשבם בשמוה בגדים: ובשוכרים בשרק בתרא דהוריות בגרייתא

לומד כדי לחדל את שכלו בפלפול והתחכם ואין לומד כזה מתקיים ביד האדם רק הלימוד אשר לומד האדם על מנת לעשות לידע הדינין פרטיהם ודקדוקיהם איך יתנהג בהם לעבוד את בוראו תורה זו התקיים בידו. המ"ר המחכים את רבו רמז שהתלמיד כדי שלעולם יהיה מושך לומד מרבו צריך שיחזיק את רבו לחכם ויודע ואז יהיה מושך. לומד מחכמתו. אמנם אם אינו מחזיקו לחכם אז לא יתחדל ברדוף אחריו שילמדנו ויתרבל בשופן שישאר הסר מקנין התורה וע"כ אמר שמהדברים שהתורה נקנית בהם הוא המחכים את רבו כלומר מחזיק אותו לחכם. ואפשר שכיון שצריך שהתלמיד ישתדל לעולם לגזול ולהקשות לרבו עד שמחמת זה הוא מחכים את רבו על דרך ומתלמידי יותר מכלם. אים כזה בודאי שיקנה קנין תורה ויוסרבו הדברים בתוכו כי לעולם יתחדד שכלו בהיות הוא סיבה להחכים את רבו וזה מחכים גם את עצמו. גם רמז כי התלמיד אשר ישתדל לעיין בטוב ותעלומות על שברב יוכרח מחמתו לעיין ולהתחכם יותר ממנו כיון שהוא סבה שרבו יתחכם על ידו כמ"ש יקנה קנין תורה. המ"ז המכוין את שמועתו הכוונה כי צריך שלא יהיה כאותם התלמידים המגבפים והמהגים ואין בהם תבונה לידע שורש כוונת השמועה והלכה ואע"פ שיודעים אותה בעל פה עם כל זה כאשר לא יוכלו לכוין הבנת השמועה הכף תשפה לא כנפים ושכחו אותה לא כן המכוין את שמועתו ויודע עיקר כוונת השמועה ויודעה כי בזה השאר השמועה תקועה בלבו. גם רמז שלעולם האדם אל תנח השמועה ממנו ואף אם אינו יכול לחזור אותה בפיו ישמרנה בתוך לבו וכוונתו בהיותו מכוין לעולם בכל אחד מהם. המ"ח והאומר דבר בשם אומרו כי מי שאינו עושה כן רק נוטל מאחרים ואומרים על שמו זה בודאי שלא יקנה קנין תורה. אמנם כאשר לעולם יאמר דבר בשם אומרו אז יוכרח גם הוא להשתדל להדם בתורה שם דבר לזכר ג"כ משם עצמו וזהו שבם שישתדל להשלים את עצמו ולקנות קנין בתורה: עוד אמר הא למדת שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כלומר כבר אתה ידעת ולמדת, ממקום אחר שגם תועלת אחר יש בזה שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ואתה אמתר לאמר בשם מרדכי. גם אשר לומר לפי שמגיה האומר דבר בשם אומרו שהתורה נקנית בהם ואף אם להתורה נראה שאין לזה הדבר כלל להיות התורה נקנית בה פירש דבריו ואמר הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וכו'. וידוע שבזמן הגאולה אז הוא גילוי קנין התורה האמיתי כי תמצא באמרן דעה את ה' כמים לים מכסים ע"כ כיון שהגורם גילוי ידיעות התורה הוא האומר דבר בשם אומרו באמת ילדק בזה הוא מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. ובהיות כי עיקר קנין התורה יהיה בזמן הגאולה כן היה בה כל המ"ח דברים ועוד שהוא דבר אשר יבוא אח"כ ולא נהוה וע"כ אחרה לבסוף: והר"ם אלמושניר ז"ל כתב. ועוד ראיתי במנין הדברים האלה דבר חדש שבחלי הדברים שמנה והם הכ"ל דברים הראשונים מנאם בני"ת בתחלה כמספר כי אחר שאומר שהתורה נקנית במ"ח דברים ראוי להזכירם בני"ת שהוא בי"ת הכלי כאלו אמר שנקנית בזה ובזה וכן עשה עד ובקבלת היסורין והכ"ל דברים האחרונים לא הזכירם בני"ת רק בס"א והיה לו לומר ואלו הן התלמוד ובמיאת האוזן וכן כולם כי כן ראוי כפי סבת הלשון אחר גזירת ואלו הן ולמה חוקם חלים בני"ת וחלים בס"א כי אין לחשוב שבאו הדברים על לד הקרי והזדמן. ואמנם להיות שחלים הם הדברים אשר הם סבת הויית הקנין בנפש והם במדרגת כלי להשגתו ע"כ הזכירם בני"ת ואלים באחרון שהם סבת שמירת וקיום הקנין בנפש אחר הויתו הזכירם בס"א לפי שאינם במדרגת כלי רק הם שלמות בנפש אשר בהם נשמר קנין התורה קיים כמו שנראה מעינים. עשה בעול עם חבירו הכוונה בזה בראוי שיתחבר בכל דבר הוראה עם חכמים אחרים ולא יהיה לן יחיד כי היכי דנמצאיה לכל חד שיבא מכשורא וזהו עשה בעול עם חבירו שיעזור לחבירו בעול הוראה. ומעמידו על האמת ומעמידו על הטעם הם שתי משלות גדולות לקיום חברת השלמים אשר במשאם ומתנם בדבר ההלכה לא תהיה תלויה אהבת המיצה והקנסור רק בשנת האמת להעמיד כל אחד את חבירו על מה שראה בשכלו אמת ולהעמידו תמיד על השלום ולא לקנאר חלילה כי בזה יהיה משאם ומתנם לעבודתו יתברך ויהיה קנין החכמה קיים בהם. שומע ומוסיף והוא מתנאי החכם המופלג בחכמתו כאשר יש בשיבה ראוי שישמע דברי כל החברים כי אם יאחר הוא דאמונה שוב לא יאבד מקום לתלמידים אחרים לומר דבר אחר ראוי

לומר כל מה שאמרו הם ואחר כך הוא יוסיף נקח על כל מה שאמרו הם וזהו שומע ומוסיף וכו' עכ"ל: והתכיר ז"ל כהב בלמוד שילמד מרב כאמרם מפי סופרים ולא מפי ספרים מלורף שבספרים ימצאו מציות הרבה וחרב מתקנים לתלמידים. בברכת שפתים אז"ל כי היים הם למוצאיהם אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה. מציאה נאמר בלשונו על מי שבא לו דבר בלא עמל ואין ילדק זה בתורה היה ראוי לומר למוצאיהם אז לעמלים בהם ושרו כי המוצאה אותה שבפה אלא לקיבלו ממנו א"כ הבאתה בפה בערך הציעה על הידיעה דבר קל הוא ומצא הפסוקבכבודו מוצא ממנו. בדקדוק הברים בפלפול תלמידים אומר בחברים דקדוק ובתלמידים פלפול לפי שבחברים לזכות שכלם לא יעמרבו לפלפול רב כי יבגיבו מיל בדברים מועטים אבל הם מדקדקים קצת דקדוקים עצמיים מה שאין כן בתלמידים כי הם בהחודש רואים דברים שונים בהלכה ואין ברירתם כל כך חזקה לתלמידים ולכן יעסרבו לבפלפל כדי לברר הנדק מהבלתי נודק. אוהב את הצדקות אוהב את התוכחות אוהב את המיסרים רצה בתמרו לדקות תוכחות מיסרים לבון רבים שירצה שיעשה הוא לדקה ויעשו אחרים וכן בתוכחות שיבא הוא מוכח ומוכיח וכן במיסרים שילך הוא ויולך אחרים וכל זה אותות מי שנגנה בו רוח הבלמות האמיתי והוא השוקה לשמה, ודע שלא מזכר בכל אלו המעלות המוסק בתורה לשמה כי כלם אינם אלא פרטי השוסק בתורה לשמה. והמתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד נרסינן ויש להבניה בזה אם הוא מתרחק מן הכבוד אע"פ שיכבדוהו אין צריך לומר שלא ירדוף אחריו וא"כ נראה מיותר. והכ"ל לפי שיש אנשים ירדפו סבות הכבוד וכאשר ימשך הכבוד יתרחקו ממנו והם מרחים עצותותם בזה ואלה הם מי שבורם סגאתו בלבם והם משתדלים לקצן עצמיה ולכן אמר המתרחק כי היא טרח מן הכבוד בהחלט בסתר וכגלוי עכ"ל: ן רמז לו במה שאמר לעשיה ולא אמר לומדים להודיע כי עיקר הלימוד הוא ללמוד ע"מ לעשות כי הלומד ואינו עושה טוב לו שלא נברא. גם אפשר לפרש שרמז לו כי גדול שכר הלימוד משכר המעשה וז"ש גדולה תורה כי אפי' עושיה אשר קיימו ועשו כל מה שלמדו התורה היא הבתנת היים להם כי בשכר המעשה לא היה כדאי ליתן להם השכר הזה ולהודיענו זה אמר לעושיה ולא אמר ללומדיה: גם אכשר שרמז לנו לגב חדא הרתי והוא כי האדם כאשר יעסוק בתורה הוה ליה כאלו התורה היא שלו והוא עשאה ע"ד מה שאז"ל בפסוק ובתורתו יהגה יומם ולילה כי בתחלה נקראת תורת ה' כמ"ש ריעיה דקרא כי אם בתורת ה' חפצו ואחר אשר חפץ להגות בה אז נקראת תורתו והוא עשאה וע"כ קרא בכאן ללומדיה עושיה כי בלמדם בתורה הו"ל כאלו הם העושים אותה. והביא ראיה איך נותנת חיים לעושיה שנא' כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ומובן בפסוק איך מדבר עם לומדי התורה ובפרט עם מה שדרשו ז"ל אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה והכריחם לרז"ל לדרוש דרשה זאת ממאי דשני קרא כי נכנס בלשון רמים ולא בלשון יחיד דאמר ולכל בשרו מרפא וע"כ דרשו רז"ל אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה וכאלו היו"ד שבין כאל"ף לה"א מקומה היא בין הא"ל לאל"ף והשאה הפסוק מדבר כולו בל' יחיד דהיינו כאלו אמר למוצא אותם בכה ומוציא הוא לשון יחיד ואם היו"ד היא בין כאל"ף לה"א אז היא לשון רבים מוצאי אותם. והפסוק הזה הוא ראיה שנותנת היים לעושיה בעוה"ז אמנם לעוה"ב מדיין לא הביא ראיה ע"כ הביא הפסוק בשם ז"ל ואומר רפאות תהי לבשרך ושקוי לעצמותיך כי אין שקוי לעצמות רק בעוה"ב אחר אשר נאכל הבשר בקבר כל"א ועצמותיך יחלין. והביא פסוק אלישי והוא ואומר עץ היים היא למחזיקים בו ותומכיה מאושר לפי שבלומדי התורה יש שני מינים. יש אותם שנגזר עליהם שיהיו עפרים ועם כל זה למדו והשיגו על ידי יגיעתם והחזיקו בה בחזקה על אלה אמר עץ חיים היא למחזיקים בה כי זוכים לעץ החיים אבר בתוך הגן אותם המחזיקים ותומכים בתורה כדי שלא תברח מהם וגם אותם אשר נגזר עליהם שיהיו חכמים שאינם צריכים רק לתומכה ובמעט תמך וסמך תתקיים התורה בהם גם אלו הם מעוטרים ועליהם נאמר והומכים מאושר. ובהיות כי לימוד התורה הוא בשני פנים תחלה בעיון ובמחשבה ואח"כ בדיבור. על העיון אמר כי לוית חן הם לראשך כי מושב העיון הוא בראש מקום המחשבה ועל הדיבור אמר וענקים לגרגרותיך. עוד אמר ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמנך הביא גם הפסוק הזה להביא ראיה לזה שהיא נותנת חיים לעושיה כנראה הלשון נתיה כי החיים האלו הם במתנה מונים מהונים מלבד השכר הנפון להם בעד שברים ע"כ הביא הפסוק

שיהיה הוא שומע תחלה כל מה שיאמרו הם ואחר כך הוא יוסיף נקח על כל מה שאמרו הם וזהו שומע ומוסיף וכו' עכ"ל: והתכיר ז"ל כהב בלמוד שילמד מרב כאמרם מפי סופרים ולא מפי ספרים מלורף שבספרים ימצאו מציות הרבה והרב מתקנים לתלמידים. בברכת שפתים אז"ל כי היים הם למוצאיהם אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה. מציאה נאמר בלשונו על מי שבא לו דבר בלא עמל ואין ילדק זה בתורה היה ראוי לומר למוצאיהם הם לעמלים בהם ושרו כי המוציא אותה שבפה אלא לקיבלו ממנו א"כ הבאתה בפה בערך הציעה על הידיעה דבר קל הוא ומצא הפסוקבכבודו מוצא ממנו. בדקדוק הברים בפלפול תלמידים אומר בחברים דקדוק ובתלמידים פלפול לפי שבחברים לזכות שכלם לא יעמרבו לפלפול רב כי יבגיבו מיל בדברים מועטים אבל הם מדקדקים קצת דקדוקים עצמיים מה שאין כן בתלמידים כי הם בהחודש רואים דברים שונים בהלכה ואין ברירתם כל כך חזקה לתלמידים ולכן יעסרבו לבפלפל כדי לברר הנדק מהבלתי נודק. אוהב את הצדקות אוהב את התוכחות אוהב את המיסרים רצה בתמרו לדקות תוכחות מיסרים לבון רבים שירצה שיעשה הוא לדקה ויעשו אחרים וכן בתוכחות שיבא הוא מוכח ומוכיח וכן במיסרים שילך הוא ויולך אחרים וכל זה אותות מי שנגנה בו רוח הבלמות האמיתי והוא השוקה לשמה, ודע שלא מזכר בכל אלו המעלות המוסק בתורה לשמה כי כלם אינם אלא פרטי השוסק בתורה לשמה. והמתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד נרסינן ויש להבניה בזה אם הוא מתרחק מן הכבוד אע"פ שיכבדוהו אין צריך לומר שלא ירדוף אחריו וא"כ נראה מיותר. והכ"ל לפי שיש אנשים ירדפו סבות הכבוד וכאשר ימשך הכבוד יתרחקו ממנו והם מרחים עצותותם בזה ואלה הם מי שבורם סגאתו בלבם והם משתדלים לקצן עצמיה ולכן אמר המתרחק כי היא טרח מן הכבוד בהחלט בסתר וכגלוי עכ"ל: ן רמז לו במה שאמר לעשיה ולא אמר ללומדים להודיע כי עיקר הלימוד הוא ללמוד ע"מ לעשות כי הלומד ואינו עושה טוב לו שלא נברא. גם אפשר לפרש שרמז לו כי גדול שכר הלימוד משכר המעשה וז"ש גדולה תורה כי אפי' עושיה אשר קיימו ועשו כל מה שלמדו התורה היא הבתנת היים להם כי בשכר המעשה לא היה כדאי ליתן להם השכר הזה ולהודיענו זה אמר לעושיה ולא אמר ללומדיה: גם אכשר שרמז לנו לגב חדא הרתי והוא כי האדם כאשר יעסוק בתורה הוה ליה כאלו התורה היא שלו והוא עשאה ע"ד מה שאז"ל בפסוק ובתורתו יהגה יומם ולילה כי בתחלה נקראת תורת ה' כמ"ש ריעיה דקרא כי אם בתורת ה' חפצו ואחר אשר חפץ להגות בה אז נקראת תורתו והוא עשאה וע"כ קרא בכאן ללומדיה עושיה כי בלמדם בתורה הו"ל כאלו הם העושים אותה. והביא ראיה איך נותנת חיים לעושיה שנא' כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ומובן בפסוק איך מדבר עם לומדי התורה ובפרט עם מה שדרשו ז"ל אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה והכריחם לרז"ל לדרוש דרשה זאת ממאי דשני קרא כי נכנס בלשון רמים ולא בלשון יחיד דאמר ולכל בשרו מרפא וע"כ דרשו רז"ל אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה וכאלו היו"ד שבין כאל"ף לה"א מקומה היא בין הא"ל לאל"ף והשאה הפסוק מדבר כולו בל' יחיד דהיינו כאלו אמר למוצא אותם בכה ומוציא הוא לשון יחיד ואם היו"ד היא בין כאל"ף לה"א אז היא לשון רבים מוצאי אותם. והפסוק הזה הוא ראיה שנותנת היים לעושיה בעוה"ז אמנם לעוה"ב מדיין לא הביא ראיה ע"כ הביא הפסוק בשם ז"ל ואומר רפאות תהי לבשרך ושקוי לעצמותיך כי אין שקוי לעצמות רק בעוה"ב אחר אשר נאכל הבשר בקבר כל"א ועצמותיך יחלין. והביא פסוק אלישי והוא ואומר עץ היים היא למחזיקים בו ותומכיה מאושר לפי שבלומדי התורה יש שני מינים. יש אותם שנגזר עליהם שיהיו עפרים ועם כל זה למדו והשיגו על ידי יגיעתם והחזיקו בה בחזקה על אלה אמר עץ חיים היא למחזיקים בה כי זוכים לעץ החיים אבר בתוך הגן אותם המחזיקים ותומכים בתורה כדי שלא תברח מהם וגם אותם אשר נגזר עליהם שיהיו חכמים שאינם צריכים רק לתומכה ובמעט תמך וסמך תתקיים התורה בהם גם אלו הם מעוטרים ועליהם נאמר והומכים מאושר. ובהיות כי לימוד התורה הוא בשני פנים תחלה בעיון ובמחשבה ואח"כ בדיבור. על העיון אמר כי לוית חן הם לראשך כי מושב העיון הוא בראש מקום המחשבה ועל הדיבור אמר וענקים לגרגרותיך. עוד אמר ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמנך הביא גם הפסוק הזה להביא ראיה לזה שהיא נותנת חיים לעושיה כנראה הלשון נתיה כי החיים האלו הם במתנה מונים מהונים מלבד השכר הנפון להם בעד שברים ע"כ הביא הפסוק

שמועתו. והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. שנאמר אתאמר אסתר למלך בשם מרדכי: ן גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא. שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. ואומר: רפאות תהי לשרך. ושקוי לעצמותיך.

ג) אסתר ב'. ג) משלי ד'. ג) שם ג'.

והאומר דבר בשם אומרו. מגילה פ"ו פ"ה הרון ק"ל פ"ל כהם "פ"ב בפרי מגדים בבקל קל"ו פ"ם תמתעה בבדבר פימן כ"ב פ"ם פדר"א פרק כ' מדרש מעלי פרשם ר' שמעון פ"ה:

לקוטים

בכל ע"פ בתורה. שנאמר לי עצה ותושיה אני ביבה לי גבורה. וזה מאמר שהורה במבלי כי אם ירצה היבר להעזהו מי דרך ולהלוות לו על עניה שהיא מעה כמ"ש (ברכות ס"ה): יעמ"ל בופשן. ר"ל הוא בתורה הוראה לבם להלות להם היתר. הנה ע"י התורה יבין את זאת. וגם ע"י ההורה יבול להתבבר על היבר כמ"ש לי גבורה כיון אם היבר"ר יעורבם ע"י הלוה. ואמר ומהבין ממנו עצה כו'. שנא' לי עצה וגו'. אמ"ם זה הוא מאמר בתורה עכ"ז מוכח שגם בשאסקים כן כי הקנ"ם ואוריים ועוסקים חד הוא. וכל אים בהוגה בה נקבר בם ונתלבש בתיהוקים. וכמו שבתורה לי עצה וגו'. כן גם ממנו יהבין עצה וגו': ואמר אני בינה לי גבורה. כי יודע שבתורה מבשא כתו של אדם (סנהדרין ד"ה): ל"כ ע"י בינת ההורה ומבלו בה יכול ה"ו לחבוב האדם שיהיה כתו ויקבה עליו כח הסכל. לכן אמר אני בינה ועכ"ז לי גבורה: ונתנת לו כו'. [ע' נגם הרייס שער ד' פ' י"ח דף מ' ע"ד] וסגלין לו כח תורה. כי בהמת כל הרצון וכוונת התורה כמה מפורסין ונגלין ממם הכל עת מרלות עיניו ונם בגלות ההורה לעמים אדם יגע על דבר קטן וקל מה שלאחר שהוא מבין כוח עומד ומבהלה ומהמה על עצמו על מה זה שרת הרבה בזה והלא דבר פשוט הוא. לן האדם לפעמים מוכה בסערים. ואם יעסוק בה לשמה יגל כי עיניו ויסיר ממנו מסך העורון. וכמ"ש דוד (תהלים קי"ט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וכמ"ש ובאר עיניים בתורתך. זה שאמר ומגלין לו רז הורה: ונעשה כמעין בלינו שסק וכסבר שמתבבר והולך. (בהעתקות ובנפש חיים בני כמעין המתבבר וכו') ע"פ מ"ם (משלי כ"ב) מעין נרפם ומקור משחת לדיק מפי לפני רשע [ומי' מדרש]. אשר כמו המעין שנסתם נרפם ועיר ומעין מתבבר והולך אשר מבוב מחוק כמים יפתח הכרמים. ובמרוצתם הפער חתם יהלוך ויסוב כמו בראשונה. כן הלדיק המע לפי רבם גודלו לסוף יתבבר הלדיק ויעלה בהתחלה וכמו כן אע"פ שנסבע האדם בעיר סיון בעמק הרע אך אם יעסוק בתורה לשמה בהכרת לסוף יתבבר הקוב על הרע

בם"ם

ואומר ה)עץ חיים היא למחזיקים בה. ותומכיה מאושר. ואומר ו)כי לויות חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. ואומר ז)תתן לראשך לויות חן עטרת תפארת תמגניך. ואומר ח)אורך ימים בימינה בשמאולה עושר וכבוד ואומר ט)כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך: חרבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי. הגיו והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה

ה) משלי ג. ו) שם א. ז) שם ד. ד) שם ג. ט) שם.

ח רשב"ם בשם רשב"י אומר הגיו והכח סי' יומא מי' פרקי דר"א פ"ל ע"ב ע"ב ופרקי דר"ל פרק י"ל:

שנוי נוסחאות

ן ואומר עץ חיים וגו'. כמה"ן כה ואומר לה, אחר ואומר תתן לראשך וגו'. ואומר ארך ימים וגו'. בשם אלוס ליה ואומר זה; במה"ו ואומר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים ואומר ארך ימים בימינה ..ואומר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכ"ה ואומר דרכיה וגו' גם כמ"ם וכסדר כ"י וז"ל בגמרת כלה רבתי. ן ר"ש בן מנסיא אומר (משום ר"ש בן יוחאי). בירושלמי סנהדרין פי"ל ה"ג ר"ש בן מנסיא אומר והבאר ליה; בכלה רבתי ר"ש בר' יהודה משום ר"ש וליפא; במה"ו וכסדור כ"י אמר ר' יהושע בן לוי משום ר' אלעזר בר"ש; בסדור כ"ר אמר ר"ש בן מנסיא משום ר"מ. הגיו והכח והעושר והכבוד והחכמה (והזקנה והשיבה והבנים במה"ו הגיו והכח והחכמה והעושר והכבוד והשיבה והבנים וליפא וכן ליפא בירושלמי סנהדרין גם (וגם כסדר ..והעושר והחכמה והשיבה והכבוד והבנים); בפסקתא גם (כ"י מרגליות) ..והכח והחכמה והעושר והשיב והכבוד והתפארת ובנים. וז"ל הרוו"ה מונא (בסדור פכו"י) הגיו שהזכיר תחלה לומנו מד מן הכנע מדות אבל הוא גם כולל לכל כנע מדות שמה אחריו שהם הפרטים הנכנסים בגדר הגיו. וכניא הגיא לאות מן הכתובים על הי' מדות. ולא הזכיר פסוק על הגיו לגדו כי הוא גם כולל. וזה שמשיים ג"כ נאה לנדיקים ונאה לעולם בלי יחיד כי הוא מחר על הגיו שהזכיר תחלה וכבה שהר המאמר הגיו. והיינו הכח והעושר כו' נאה לנדיקים כי מ"ל וכתב עליו בעל מגודת ישראל, ויפה פירש הדוגמתו נמצא בגמ' שבת (פ"ג, ג) ע"ר תמצא לומות הן לאמת

לקוטים

כמ"ם ח"ל המאור שבה מחיל לעוטב. חכו המעין המתבנר. ואמר כיבר עליהו פוסק ומתפשם וכולך כן ישלו מפיספיו שלה בתלמידים רבים. (ומי' מפכ"ח שע"ד פל"ח דף ח"ו ע"ג): ומגדלתו ותכונתו על כל המעבים. כי תאורה יותר גדולים מאי' ממעבים מוגים (ומי' נפכ"ח שע"ד פ"ל ח"ו ע"ג) ועוד אמר בפסחים (ע"ן): רבא רמי ביה כי גדול מד שמים

מסדר

כזה לחזיק דלפקים בלבון מחתם והוא אמרו תתן לראשך לויות חן וכזה רמז על הסכר שמתנים לו בעולם הזה ועטרת תפארת תמגיך הוא רמז על חיי העולם"ב כי זה שכרם לנדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה וכיה תנן עליהם לברחיק מעליהם את כל החיצונים. עוד אמר והומר אורך ימים בימינה וגו' כלומר וכי תימא הרי ראינו הרבה לומדי התורה שמתו בקצרות שנים והיכן הוא אריכות ימים של אלו אמר ואומר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד כלומר אפשר כי למדו התורה שלא לשמה ע"מ שיקרא רבי ומיוחד בזה חם הוא דבר שמסור לבב לבוחן לבות וכליות אלהים צדיק ובכן לא זכו לאריכות ימים כי אם יש אורך ימים הוא בימינה כלומר בלישוב לשמה ומאבאה אחבם בשמאלה שהוא שלא לשמה עשר וכבוד ולא אריכות ימים. ובהיות כי בפסוק תתן לראשך לויות חן אין מפורש בפסוק שהשכר שהוא הוא בשתות חכם רק על שכר העוה"ז אמנם הי העוה"ב אפשר היה שלא יהיה במתנה ע"כ הביא הפסוק הזה והוא אומרו כי אורך ימים והוא על חיי העוה"ז כי על היותם עשי הכמות והאיכות הערך אותם בערך ימים ועל חיי העולם הבא הוא עולם שכלו ארוך הערכים בערך שנים וז"ש. ובמת חיים. ואמר ושלום לפי שהם עתידים להמה שלום בעת לכתה לעוה"ב וכמאר"ל שלם כתות של מלא"ם יוצאים לקראתו אחת אומרת לו יבא שלום כי הם הבלום האמיתי. ועכ"ל יוסיפו לך לבורות כי גם שם יש שכר בנחיות תוספת ומתנה וזה יוסיפו לך כלומר דרך תוספת: ן סבו רז"ל אלו הבנים דברים יהד לפי שהם דברים שיכול האדם להשתמש בהם לברא מן להבינו ז"ש נאה לנדיקים כלומר שבהם יכול האדם לבסות את עצמו אחר הבלי העולם. הגיו הוא לבר ביוכל האדם לעלות בו למדרגה שיקרא צדיק שבמאינו ביוסף הצדיק שעל היותו יפה הואר ויפה מראה בלתה אשת אדוניו אל יוסף אנר על יצרו וכבש אותו. אמנם הצדהמסתר בצורתו זה לא יתבע לו לצדקה כאבר יהרחק מקרזות. ובבחינה זאת הגיו הוא נאה לנדיקים כמ"ם וגם נאה לעולם כלומר לבסות מספר גבר נגד עבודתו ית' כי כאבר יראה עצמו יפה תואר ויפה מראה יתגבר יצרו עליו ע"כ אמר שהגיו נאה לנדיקים ונאה לעולם. וכן הכח נאה לנדיקים כי הכוחות מהבת כחו של אדם ובריך שיהיה באדם כח גדול לעסוק בתורה וכמעשה דר' יוחנן כאבר ראה לרים נקים בתורה ל' לבשים אמר כמה נאה הכח הזה לעסוק בתורה והכשיל כחו בתורת ה' תמימה עד שהכה להיות שר וגדול בישראל. וכן בענין מעשה המצות צריך כח לקיימם אם לקבור מתים ולבקר חולים וכל המצות כלי המעשה גומרין וצריך שיהיה כח בהם כדי לעשות את כל המצות. ועז"א שהכח נאה לנדיקים כלומר לחיותם נדיקים וכן נאה לעולם כלומר שגם הכח הוא הכנה לאדם אם יראה לבסות עצמו אחר הבלי העולם לחיות משל והומן בזרוש הכמוים כי אים זרוע לו בארץ. וכן העושר הוא נאה לנדיקים כי דבר ברור הוא שבעושר יוכל האדם להיות צדיק גמור בהיותו עושה לדקה וחבר וכמעשה דמונבו המלך שאמר אבותי אלה במקום שהיל שולעת בהם ואני אולר אוצרות במקום שאין היל שולעת בהן ואין לך דבר שעומד בפני הצדקה כי היא שקולה כנגד כל המצות וכן עם העושר יכול לעסוק בתורה בלי שום מרדת לחזוטתו וכן נ"כ נאה לעולם כי בו יוכל האדם להתבנ בתפטקי מלכים וכל ימיו כתבים וגם יתבנ בתפטנ המשגל כי רוצה זוגות יאבד הון ז"ש ונאה לעולם. וכן הכבוד נאה לנדיקים ונאה לעולם כי מי שכוא אים הכבד דבריו בשמים ויועיל לו בשדו להדריך את הרבים בדרך ישרה וגם בהיותו אים כבוד שהכל מכבדים אותו והפ"ה לא נבה לבו ולא רמו עינו שכרו גדול ונפעמים היותו אים כבוד הוא לרעתו כי משתרר על הצבור גם השתרר שלא לשם שמים ומתנאה פניהם ושובר עבירה בפרהסיא ואין מי מיעמוד כנגדו כי גדול כבודו בעיניהם. וכן החכמה יש בה שתי פניות לברא לו להבינו ולכן היא נאה לנדיקים כי כל מגמתם בענין לימוד החכמה הוא לדע לדיה דרך ישמון אור לעבוד את בוראו וכן הוא נאה לעולם כי יש רבים יהכמו לבבת פניות מחדות

ן ותומכיה מאושר ואומר אורך ימים בימינה ס'. כיה הגיסא בגרייתא דהגא דבי הליסא ותבא בי' דרגין הרלשון מגא אבה מגא טוב. ולבל נשרו וגו': שם ביסוד. שליבי ותומכיה בטו"ה. ובימי אורך ימים כו' בחר"ג. כ'. כי לוים תן

להתגדל בהם וקודלום לחמוד בהם חכמים המה לברא ולהמיב לא ידע. וכן הזקנה והשיבה כי שהם אחד הוא נאה לנדיקים כי רוב שנים יודיעו חכמה ומה טוב ומה נעים הזקנה והשיבה לנדיקים כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב וכן נאה לעולם להאריך ימים בתענוני העוה"ז וגם לבבת זקנתם מהרים פניהם ויקומו מפני שיבתם והוא נאה לעולם להתגדל להתרומם בה למי שרודף אחר הדברים האלה. וכן הבנים נאה לנדיקים כמ"ש בבבר הזהר הנה מחלת ה' בנים כי על ידי הבנים שמגיע האדם בזה העולם אבה לגחלת ה' לעולם הבא וכן נאה לעולם כי האדם הנעזר אחר הבלי העולם מתגדל ברוב בניו כחנים ביד גבור לגתון ולגתום. וכיונת רז"ל נאמרם נאה לנדיקים ונאה לעולם להזהיר לאדם כי אלו הבנעה דברים הם דברים היוצים ובמאזניים ישאו יהד אם לבסות עצמו בהם לגלת בדרכי יוצר מי להעות מבבע נבר לברא ולא להמיב ואמריו מי שבחר לבות לדיק ולהבלים את עצמו בהם ואלו למי שיבה עצמו לגד בחאר. והביא ראיה לכל אלה הדברים ואמר שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך לדקה המגא רצה שהעה"ב לשבח לפאר מעלת תהלת השיבה כי אין אדם אחר לבבת זכותו ומעשיו יהיה ראוי שיזכה לשיבה רק הם יתנרך נתנה על לד הרחמים בדרך לדקה כמי שנתן לדקה לעני וז"ש בדרך לדקה תמצא על לד הלדקה בשושה הם יתנרך עם האדם תמצא הבינה. גם אפשר ברמז שלמה המלך ע"ה כמה גדול כח הלדקה כי בשבתה מאריכין לו ימיו של אדם וחוכה לשיבה. וז"ש עטרת תפארת שיבה ולאחר יוך האדם בדרך לדקה שם תמצא הבינה. ורמז שאמר בדרך לדקה להודיע כי אפילו קודם שנתן הלדקה ועדיין הוא בדרך ושם לדרך פעמיו ליתן לדקה מאז זכה לשיבה הרי בכאן השמיעו עטרת הפארת השיבה עם שבח מעלת אהלת השכר כי בה יוכה לעשות לדקה כי רבה היא. ואומר עטרת זקנים בני בנים הרי בכאן הוזכרה עטרת הבנים כי הם עטרה לאבות וגם הבני בנים שאמר ותפארת בנים אבותם כלומר כי אתפארת והבני של הבנים היא מאבותם מסכים לאמר אשרו רז"ל האב זוכה לבן בנו וכו'. ועניין הכח הזכיר בהסוק תפארת בחורים כחם כי זאת היא הפארתם כדי לעבוד את ה' בכל כחם ובפרט בבחרותם שיאחר עליהם אשרי ילדותם אלא בשיבה את זקנותם. והדר זקנים שיבה אפשר שגם בזה רמז ענין הבינה והודיע במה יזכה האדם לשיבה הוא המהדר פני הזקנים יזכה לא לבד לזקנה אלא אף לשיבה כי מדה טובה מרובה. וז"ש והדר זקנים שיבה כי בהדר בשושה האדם לזקנים יזכה גם לשיבה. עוד אמר ותפארת הבנים ובוטה הרמה כי מלך ה' נבאות בהר ציון וברושלים הבונה כי אז בזמן ביאת משיחנו כבוד ה' עליו יזרח ואז ותפארה הבנים ובוטה בחמה ואורה לחכם יחשב. וכמ"ש הכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. ואומרו ונגד זקנו כבוד אם נפרש מ"ש למעלה כי הכבוד נאה לנדיקים כלומר כי לאם נאה הכבוד שיבבדום והוא רצוי אליהם על כן הביא ראיה לדבריו ממה שאמר ונגד זקנו כבוד כי אז בזמן הבוא יכובדו הראוים להתכבד והם הזקנים והחכמים אשר הם נקראים זקנו יתנרך להם יהן הכבוד כי להם יאתה: עוד אמר רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו בנע מדות שמנו הבמים לנדיקים כלם נתקיימו ברבי ובניו. אפשר לתרץ מה רמז רז"ל לאסוף ולמנות אותם אחר שלא הוסיפו שום פירוש על דברי שלמה המלך ע"ה לכן אמר שמה שמנו אותם רז"ל והוסיפו על מה שאמר שלמה המלך ע"ה הוא להודיע שהנדיקים הנמורים אפשר שיזכו לכל אלו הבנעה בנע אחת כלם כאחד והרוצה ליעול יבא ויעול שברי רמיז שכלם נתקיימו ברבי ובניו גם אפשר שרמז לפי שרבי שמעון בן יוחאי אמר שאלו המדות נאה לנדיקים כמו שביארנו וגם נאה לעולם כלו' לעידון גופני כמו שביארנו אמר שהה רבי שמעון בן מנסיא כי מאלו הבתי חלוקות שמנו אחת לנדיקים ואחת לעולם מה שמנו לנדיקים את זה ראינו הלכה למעשה שכלם מתקיימו באדם אחד הלא הוא ברבי ובניו וזה לשיבה שהיה ר' שמעון שהיה כלם באדם אחד

לברא

באורי הגר"א

כ' הית. ובינה המתפשם מו. ו'. תתן כו' עטרת כו' ביום ובאר בסוד אחים הבר הבים. ו'. כי תרן ס'. בחכמה: ן הגיו כו'. וסחכמה לא נרסיל כי בזה לא שייך נאה כי אין כוח ידע חמא זכמו שלא תביא מעשים טובים

וכן

להרע ולא לבמיב ואם יחכם הרשע באחד מהם בשתים לא ישובנה: ט המפרשים הקשו כל מה שרמזו להקשות בגרייתא הזאת וכותר. ובפרש הר"י אברבנאל ז"ל הרמ"ז משם. ולתרץ הקושיות אפשר שאמר פעם אחת הייתי מהלך בדרך כלומר כי כל ימיו היה יושב באהלים בנתי בנסיות ובתי מדרשות ולא יצא כ"א פעם אחת בלבד ואולי שלף אותה הפעם היתה לדבר מצוה ואמילו היתה לצורך פרקמטיא לא הירע לו זה רק פעם אחת בלבד ואמר ופגע בי אדם אחד הודיעני שאם בא האדם הקדם עצמו מלמסה מקדמין אותו מלמעלה ומסיימין אותו להתקדם ואם בא לומא עצמו תיכף שמאל סוגע ט לשתותו וכן אפי' ר' יוסי בן קסמא כאשר התורר לצאת פעם אחת ייצא לדרך פעמיו תיכף הזמין לו שמאל אדם אחד לשתותו בממון רב כדי לגרשו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים ולהוליכו אל ארץ עיפתה כמו אופל. וזה שאמר ופגע בי אדם אחד לומר כאלו הוא בא לבקש אותי ופגע בי ומצאני. ולזה לא אמר ופגעתי באדם אחד: ואפשר גם כן דקאמר ופגע בי אדם אחד ולא אמר ופגעתי באדם אחד לתת הרגלות על עצמו כי דרך הסוחרים והקדושים אשר בארץ הזה שדרכן להקדים שלום לכל אדם והוא לא כן עשה רק המתין עד שאותו האדם נתן לו שלום ואחר כך הזהיר לו שלום עליכן להודיע כי לא במרד ולא במקל עשה הדבר הזה רק על דרך הקרי והזדמן אירע כך. לזה אחר ופגע בי אדם אחד כלומר הוא רמה אותי מקודם כאלו הוא פגע בי. ואפשר שהוא היה עוסק בתורה ומעיין בלימודו והוא לא רמאו ולזה הוא הקדים לי שלום ולקל שלומו אלו שפתי והחזרתי לו שלום כי אלו אני הייתי הפוגע בו והוא אותו בגרם יקרב אלי בודאי הייתי מקדים לו שלום: ואפשר עוד שלזה אמר פעם אחת להודיע שכל שאר הליכותיו לעולם היה הוא מקדים שלום לכל אדם ופעם אי' בלבד אירע לו שהקדים לו האחר שלום והיה מלת פעם אחת נמשכת עד מלת ונתן לי שלום וכו' ובאומרו פעם אחת מראה כי היה כשנגע היזהה מלפני הפלים כי לא היה ז' הדרך ישרה שיבור לו האדם: ואפשר עוד כי באמרו ופגע בי אדם אי' תירץ לאם לא הקדים לו שלום והפעם כי לא הכירו מי הוא זה ולא זה הוא אם יאולי לו סתי הקדים לו שלום אבל לסתי לא הקדים לו שלום עד שהוא יתן שלום בתחלה ואח"כ יחזיר לו שלום מפני דרכי שלום. ח"ש ופגע בי אדם אחד לא ידעתי אלכה כי לא הכרתיו ולא ראיתיו עד הנה ולהשם שמא לא מבני ישראל הוא שהתנתי עד שנתן לי שלום אח"כ החזרתי לו שלום. וכזה יובן מאמר רבי מתיא בן חרש שאמר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ולא תהי ראש לשועלים כי ראוי להנין אם קשר ושיחות לומפרים אלו זה עם זה. אמנם נהיות שרבי יוסי בן קיסמא קדם זמן רב לרבי מתיא בן חרש כי רבי יוסי בן קיסמא היה בזמן הבית והאריך ימים עד אחר החורבן זמן רב ורבי מתיא בן חרש היה מתלמידי רבי ישמעאל ור' עקיבא שכן מצינו שאמרו ז"ל שאל רבי מתיא בן חרש את רבי ישמעאל וכו' ע"כ כאשר ראה רבי מתיא בן חרש שברת רבי יוסי בן קיסמא נאלו בשני דברים אם בענין הקדמת השלום שלא רצה להקדים לו שלום לפי שלא הכירו מי הוא זה ואיזהו וגם בענין היות זנב לאריות ולא ראש לשועלים ראה רבי יוסי בן קיסמא בהיה מעיר

והבנים. נאה לצדיקים ונאה לעולם. שנאמר א)עטרת תפארת שיבה. בדרך צדקה תמצא. ואומר ב)עטרת חכמים עשרם. ואומר ג)עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם. ואומר ד)תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה. ואומר ה)תפארה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון וביר'שלים ונגד זקניו כבוד. רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים. כולם נתקיימו ברבי ובניו: ט אמר רבי יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך. ופגע בי אדם אחד. ונתן לי שלום. והחזרתי לו שלום. אמר לי רבי מאיזה מקום אתה. אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי. רבי. רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו. בני. אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם. איני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם. לא כסף. ולא זהב. ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד. שנאמר ו)בהתהלכך תנחה אותך. בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. בהתהלכך תנחה אותך. בעולם הזה. בשכבך תשמור עליך. בקבר. והקיצות תשיחך. לעולם הבא. וכן כתוב בספר

גדולה של חכמים ושל סופרים ואפי' שמרו לו כמה כסף וכמה זהב רצה לרות זנב לאריות בעיר גדולה של חכמים ולא לדור במקום שאין בו תורה ולא לרות ראש לשועלים. על כן ר' מתיא בן חרש נלה לו סברתו כי סבר לא כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא. פליג עליה בענין קדימת השלום כי יהיה מי שיהיה ישראל לא כותי מדת חסידות הוא להקדים לו שלום. וז"ל הר מקדים בשלום כל אדם ולא כמו שעשה ר' יוסי בן קיסמא. אמנם בענין הראשון לעשות כאשר עשה הוא לרות זנב לאריות ולא לרות ראש לשועלים: אמר עוד ואמר לי רבי מאיזה מקום אתה לא רצה לשאול לו על עצמו ולאמר לו מי אתה כי אולי אפי' אם יאמר לו שמו לא ישכרנו ע"כ שאל לו על מקומו כי ממקומו יוכר אם הוא חכם הוא אם לאו כי אם אמנם המקום כלו חכמים וסופרים גם הוא יהיה כאחד מהם ולהפך בהפך. ורבי יוסי בן קיסמא הבין את כוונתו של כן הביא לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני ואומרו מלת אני לאיה מיותרת כי כוונתו לומר כי גם אני מאנשי החכמים שבם ורמביה וגם בכיתתי היא נקראת עיר של חכמים ושל סופרים: אמר לו רצונך שתדור עמנו במקומנו כלומר שלא לדור עם לבתי סבות. כאחת כי בזה הוא מוכה לחיים ומלמד לבם ללמוד לשמור ולעשות וחכו עמנו דקאמר כלומר לזמר לזכותנו. ושוב אמת כי אף אם היה זה אמר הרבן כי אף מקרוב נלו ישראל כלם מעל אדמתם אפשר כי במקום אותו האדם לא הכניסו הכותיים עולם עליהם לשום היכם לו אלא היו אם אהלי כותים ושמעאלים כי כלם יהודים ועל כן אמר במקומנו כלומר כאלו כל המקום שלנו הוא והין שר הוסם עינינו לשעבדנו ושל שתים אלה רמזי שיהיה רצונך לדור עמנו. ואמר ואני אתן לך כמה כסף וכמה זהב רצה לרותו בזה כי לא יחשוב שהפרס יתנו לו כל אנשי העיר ורבי יוסי בעצמו יוכה אותו מכל אחד מה שמגיע לו ולזה אולי יהיה למשא עליו אל כן אמר אין לך לנבות משום אדם כלל כי אני הוא המתחייב ליתן לך כל מה שתרצה כמה כסף וכמה זהב והכל עלי דידי הדר ח"ש ואני אתן לך וכו' ולא אמר ונתן לך. וכוונתו בזה שאמר כמה כסף וכמה זהב הנם זאת היא הנה לקיים מצות רבות כי האדם שיש לו כסף הבא לרוב יוכל לקנות שולמו בהם כמונגה המלך לזון לפרנס לעניים ולפליטים ובזיונא אל כן נדר לו כסף וזהב לגלי הוק כלומר ומה תוכל לזכות לעצמך להיות עושה משפט ולדקה בארץ כי בגלות חפצת. אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וכל זהב שבעולם כלומר המשיל לו משל בזה כי אפי' אם יתן לו כל כסף וכל זהב שבעולם כי אז יהיו כל העולם עניים אם יהיה כל הכסף שבעולם שלו ואז יהיה הוא זן ומפרנס לכל העולם ממנו שהכל שלו ואין לך לדקה גדולה מזו ואפי' הכי אני אר לא במקום הורה ונתן פעם לזה אפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו וכו' כלומר כי אפי' בשעת יציאת הנשמה מגופו כי אז הגוף שלם בכל אבריו ואפי' לעשות לו ליה הקלה לעזותו עד הקבר אין מלוין לו לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים. והקדים התורה ועשה עיקר ממנה כי בלמוד עיקר כי הוא המביא לידי מעשה והביא ראיה מן הפסוק שנא' בהתהלכך תנחה אותך וגו' ולהבין שבהתלת דבריו לא דבר

רבי שמעון בן מנסיא אומר. יהולפי פ"ה לין פ"ל כ"ב שפפסא מנהרין פ"ל פ"ל ב"ש: אמרתי לו אם אתה נותן לי כו' פי' פנא לני פלייטו תא פנא יא: בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה. פופס כ"ל פ"ל:

שנויי נוסחאות

אלא על גבור לימה מפגיש כוי וקשה שאתר ממשה ומוכה שבה אלא כפי' כי לימה אלא על כגבור לימ מן המין אלא הוא מוסב על כולם כי' עכ"ל. הולם בנוסחת מחז"ו וכיוכלמי מוכה רק ז' עם סגוי ועי' עוד בהוספתא ובנמוקי הגר"ש; בלה רבתי . והעושר והחכמה והחזקה והשיבה הכבוד והבנים. נאה לצדיקים ונאה לעולם. בלה רבתי לצדיקים נאה להם ונאה לעולם וכיה בהוספתא וכיוכלמי שם. (עטרת חכמים עשרם) בכל המקומות ליתא. (והפרה הלבנה .. ובירושלים) ונגד זקניו כבוד בהוספתא ובכלה רבתי וכיוכלמי ליתא. רבי שמעון בן מנסיא. כיוכלמי שם רבן שמעון בן גמליאל. וע"ש. (אלו) שבע. בכלה רבתי ליתא. לצדיקים. במחז"ו בצדיקים. ובנין. במשל"ל ובבנין: ט אר"י בקפסא כל מקום ועד סוף המשנה ליתא בכלה רבתי אלא מהגמ' שם המשנה דאיתא; בסיוכלמי בנ' כ"י גם בדפסים רפ"ם ורפ"ו ומקור שאלוקי בא המאמר שם אחר הבאנו דר' קמיים. ופגע בי אדם. י"ג ומצאני. במחז"ו ..זקן; בכי"מ ופגעתי זקן אלא בשם אלוה ופגעני זקן. ושל סופרים אני. בד"ל. ספרים. שתדור עמנו. בשם אלוה. אצלנו. (ואבנים טובות ומרגליות). במחז"ו ליתא. לפי שבשעת פטירתו ו'. במחז"ו אמר לי ר' מפני מה אמרת לי כך

לקוטים

תהדך. וכיוצ כי גדול מעל שמים תסדך. פה כיצד בלון בשאקין לשמה כלא בטוסקין אלא לשמה. כי השוק כתורה אלא לשמה עדיין הוא מסור תחת פסגא לכן כתיב רק עד שמים. אבל אם הוא עושה לשמה הוא למעלה מהטבע וכולם מסורים ונכמעים ת"ל לכן כתיב כי גדול מעל שמים וגו'. וז"ש כלה ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים (וכן פי' המדר"ש): אריב"ל בכל יום יוה כם קול יוצאת מהר חורב. כי אחז"ל (שבת פ"ט:) כי במוק

באורי הגר"א

וכן לא מניח פסוק ס"ו: שנאמר כו'. מניח ראש לשינה ולבלן מאמר עשרת הפלות תמצא כמ"ש בתחלת הקדש ואמר עשרת כו' ראש לשינה לעמר ולבלן מאמר בשמלה עושר וכבוד כ"ל ואח"ל שמריבת ימיו גם כן מאמר שם מ"ש הוקם עצמה שהוא הדר לא מאמר אלא הוא והעושר והכבוד תשורם בתחתיתן כ"ל בשמלה גו' אתן לראשך וגו'.

ה) משלי מ"ו. ב) שם י"ד. ג) שם ט"ו. ד) שם כ'. ה) ישעיה כ"ד. ו) משלי ו'.

(חמשה) [ארבעה] קנינים פי' ספרים ע"ז ע"ב כלומר בעולה פ' מה דני מלינו שפל ע"ש: ישראל קנין אחד. מגומה מלמינו פינן ר':

שנויי נוסחאות

אמרתי לו מפני שבשעת מפירתו של אדם אין מלוין . ומעשים טובים בלבד שכך כתוב בספר תהלים ע"י דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיך. ואומר בהתהלכך תנחה. ואומר לי הכסף. וסוף סוף המעמה. נעה שלום. בפקום תורת שכן [מצינו] בדוד מ"י שאמר טוב לי תורת פיך.. אמר לי מפני מה אמרת לי כך אמרתי לו לפי.. ומע"ם שנאמר בהתהלכך תנחה אותך וכתיב והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא. ע"כ סוף המעמה. ' חמשה קנינים. נכי"מ ארבעה.. ולוקח עם אברהם ומי' נפרדים מחו"ו ונכתובי הגי"ל. (ואומר מה רבו מעשיך מ'קנינוך). בכלהרבתי לעשות; נעה שלום ליתה אברהם קנין אחד מנין דכתיב כי אם מה רבו מעשיך וגו' ואומר ברוך אברם מ' וקלי על שמים וארץ. (ואומר לקדושים מ' כל חפצי בם). נעה שלום ליתה וכן ליתה שם ואומר ויביאם אל גבול קדשו.

לקוטים

ש ל מ ה . מ"ר אמרו הר סיני שמו. ולמה נקרא שמו הר תורב שירדה תורה לעובדי גלולים בזמן מתן תורה על שלא רע נקבלה. וה"כ כ"ם ח"ו כשמין ישראל מקיימין מה שקיבלו. ולכן אמר כאן מסר תורב. והכם בדורם זה רב הכמון מוכיחים מן התורה על ידי מעמות מלדת הפרנסה. אבל נאמרים הלא זה היה גם משמת שונאי גלוים נמה מהן תורה שלא קיבלו אם בתורה. יען כי היה מתנגדת לפרנסתם לאסור הרמיחה וכדומה כמ"ש בחלקים. ומ"כ בשישראל מנו ואמרו מה אחד נעשה ונשמע הלא קיבלו אף אם מיק לנם לפרנסה. וה"כ אין יתנהגו המנהג הזה גדולה עד כולם בשביל הפרנסה. לכן קיבלוהו מוכר נכאן: מעלבונה על תורה בכל מי שהיו עוסק בתורה נקרא מוף. בכוונה כמו אם אדם בלעגל יניים אם תכם ומיק ויקיל אמו נגב רוצה נפני כל לף מי בכמון כולם יכירו ויהיו מי שקר עמה בהתכם והתכם ג"כ יודע שאין מי מיאמין בהבלשל וא"כ לא מהניים אחכם כלל. ביוכן שמלי כלם

חכיבות. ועוד שהוס ליה למחכב ז"ל במלת קיבל בין הע"ן לכ"ף להורות על ריבוי הקנינים. אמנם מפני זה נריך לומר בהכרח שפירוש הפסוק כך הוא דמלת קיבל שב אל הארץ הנזכר שהיא קניה ובכח ריבוי מעשיו יתברך ואמר מה רבו מעשיך ה' וגו' כלם בחכמה עשית וכן מלאה מהם הארץ קיבל ונקם בל"ו קיבל חסר ו"ל ומהארץ שהיא הדום רגליו נקראת קנין כל שכן השמים שהם הכסא. אברהם קנין אחד דכתיב ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. וכוונת הכסוק לספר בשבחו של אברהם שהוא קנה שמים וארץ שבשביל נכרתו כמו שאמר הכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרו ז"ל אל תקרי בהבראם אלא באברהם ושם זה הפירוש מלי דקאמר קונה שמים וארץ שב לאברהם שהזכיר שבריכול הוא הקונה לותם כיון שבשביל נכרתו. ועתה כיון שבשמים והארץ נבר הוכיח שהם קנינים להקב"ה א"כ מעתה מכל שכן אברהם שיקרא קנין לה' כיון שהוא הינה מלאותם. ואם השמים והארץ תכוכים לפני המקום בקנין כל שכן אברהם הממלאים. ישראל קנין אחד דכתיב עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית פרי שקראם קנין. והביא עוד פסוק לקדושים אשר בארץ המה אף אם נראה כיהודם ושל לקרא ונאותו הפסוק לא מכר בוס קנין עם כל זה הביא אותו לאמרשינן כי אבילו בזמן שבישראל לא היו לדיקים נמורים הם נקראים קנה יתברך חס לא בלדקתם ויוסר לנבם רק בעבור האמות הקדושים אשר קבורים בארץ המה ואדירי וכל חשקי חפצו יתברך הוא בהם ובעבורם חשק גם בישראל וכמו שאמר הכתוב רק באבותיך חשק וגו' וחבה"כ מובתי בל עליך ואינה בשביל מה בחני מסיב עמך רק לקדושים אשר בארץ המה והם האמות הקדושים כאמור. בית המקדש קנין אחד מנין שנאמר מקדש ה' כונן ידיו כונן אבב' ידיו כונן אותו הוא ולמי נחב

משיטה

הגר"א

בל"ל ותחינות שנאמר כה אמר כי מי' אברהם קנין אחד מנין כל זה נמחק ואל כישונים שכתבו המפרשים כן דמוקים גדולים והאמת יורם דרם:

באורי

' חמשה קנינים מ'. מ"ם ומל אברהם קנינים כמ"ש במילאת ובגמי. מיעם אברהם קנין אחד מ"ם: שמים וארץ קנין אחד ממן שנאמר ברוך אברם וגו'.

הוא רק על שעת מפירתו של אדם ובהמיתו כראיה מניח ראיה גם לעוה"ז דקאמר בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז והיה לו ליכתב בהתיכן כיון שבראים פירש דבריו גם בעניין העוה"ז. ואפשר דמאי דקאמר בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז אין הכוונה הודעת הדרך בעוה"ז רק הוא מזהיר לאדם שלא יסור מלימוד התורה לעולם ולעולם יהיה דר במקום תורה. וז"ש בהתהלכך כלומר בעוה"ז שאתה מתהלך על רגליך כי על העוה"ב יאמר שכינה ועל העוה"ז יאמר היוך ע"כ הזהיר לאדם ואמר בהתהלכך כלומר בעולם הזה לעולם תנחה אותך לא חזה ממנה כלל רק לעולם יהיה שהיא תנחה אותך ואם כה העשה לו בשכבך תשמור עליך בקבר וכן הקיצות היא תשיחך לעוה"ב כי בתחית המתים הזכה שהיא השיחך כלומר שהיא תלמדך ותחנלה אליך בכל סודותיה כאלו משיחה אותך: אמר עוד וכן כתוב בספר הפלים ע"י דוד מלך ישראל וכו' כלומר אף אם תאמר שברכות לי כסף וחכב בו אזכה לחיי העולם הבא בעשותי בו חסד משפט וצדקה בארץ עם כ"ז לא ראי זה כראי זה והשכר המשך לאדם מן התורה אין לו ערך ודמיון עם שום דבר בעולם שהרי מי לנו בעניין הצדקה גדול מדוד מלך ישראל כי כל מעמו היה נותן לצדקה וכמו שאמר הכתוב ויהי דוד עושה משפט וצדקה ועם היות שרוב מעמו רובו ככלו היה מפזר אותו לצדקה ועם כל זה אמר הוא עליו טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף עם היות שאותם אלפי כסף וחכב היו כלם לעשות צדקה וכנין בית המקדש כמש"כ ואני בעניי הכינותי בחיי לא היו אלפי זהב וכסף לצדקה פרטית מאי אתא לאמעוטינן ומי לא ידע כי יקרה היא מפניים וכל חפצים לא ישוו בה: ואמר עוד ואומר לי הכסף ולי הזהב הכוונה להודיע כי פירוש הכסוק לי הכסף ולי הזהב הוא שיתן אותה לצדקה כי כל זהב שבעולם לא נברא רק ליתנו לעניים ולהלוותו לה' כי מעשה ה' חונן דל ואינו רשאי האדם לאחר הזהב בהבלי העולם כי אינו רק לפזרו לעבודתו ית'. וז"ש לי הכסף ולי הזהב כלומר לי לשמי ולצרכי: אי נמי רמה במ"ש וכן כתוב גם' תהלים ע"י דוד מלך ישראל כי בכל מיותר וכיה די שיאמר וכתיב טוב לי וגו' למעם רמה שבכל מ"ש דוד המע"ה לא כנגד עצמו בלבד אמר רק הוא נקרא ספר תהלים כי כל אדם חייב להלל ולשבח לשי"ת בהם כי כנגד כל ישראל אמרם. וז"ש ע"י דוד מלך ישראל ע"ם כלומר כי פרי דוד המע"ה בעניין המזמורים כלם הוא שבאמרו כנגד כל ישראל על ידו והוא כמו שליח מאתו יתב' כנגד כל ישראל ולכן א"ר יוסי בן קיסמא א"כ על כרחי פסוק טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף גם אני מחויב לאומרו ולקיימו ולהלל בו לת תורת ה' ואם עתה אלחם בתורה מפני הזהב אך אמנם פני לקרות בפסוק הזה ואני עשיתי בסיפר ונחרתי באלפי כסף יותר מן התורה: עוד אמר ואומר לי הכסף ולי הזהב כלומר ושוד מעמה שמית שלא להתפתות אחר הממון כי אלו הממון שהיה עודר לי אותו האדם שאמר ואני אתן לך המה הכסף והמה זהב אלו היה עודר אלו היה עוב בעליו בדרך פקדון מאתו יתברך והוא יתברך בעל הפקדון שכן כתוב לי הכסף ולי הזהב וגו' וכיון שכן הוא כל מה שאתה תתן לי אם ירצה הש"י ליקח אותו מידי יקחם כי הכל שלו ואם אתה לא אחפתה אחר ממונך והוא יתברך ירצה ליתן לי מידו הפתוחה הרחבה והמלאה הוא יתן לי על כן בו בטח לבי ונעזרתי ואינו דר אלא במקום תורה: ' להבין המאמר על מהכוונו בתירוץ הקושיות הטעלות בו הלא הם מנוארות בכרי"ם אין ערך להתריך בהם תפסה סוגת הקנינים הלאה לומר נודל

' חמשה קנינים מ'. מ"ם ומל אברהם קנינים כמ"ש במילאת ובגמי. מיעם אברהם קנין אחד מ"ם: שמים וארץ קנין אחד ממן שנאמר ברוך אברם וגו'.

תילים על ידי דוד מלך ישראל. [1]טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ואומר. [2]לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות: ' חמשה קנינים קנה הקדוש ברוך הוא בעולמו. ואלו הן תורה קנין אחד. שמים וארץ קנין אחד. אברהם קנין אחד. ישראל קנין אחד. בית המקדש קנין אחד. תורה קנין אחד מנין. דכתיב [3]ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. שמים וארץ קנין אחד מנין. שנאמר [4]כה אמר ה' השמים כסאי. והארץ הדום רגלי. איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי. ואומר. [5]מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית. מלאה הארץ קנינך. אברהם קנין אחד מנין. דכתיב [6]ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. ישראל קנין אחד מנין. דכתיב [7]עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית. ואומר [8]לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם. בית המקדש קנין אחד מנין. שנאמר [9]מקדש אדני כוננו ידיך. ואומרקסח). [10]ויביאם אל גבול קדשו הר זה

[1]) תהלים קי"ט. [2]) חגי ב'. [3]) משלי ח'. [4]) ישעיה מ"ו. [5]) תהלים ק"ד. [6]) בראשית י"ד. [7]) שמות מ"ו. [8]) תהלים מ"ו. [9]) שמות מ"ו. [10]) תהלים ע"ח.

חמשיותם ומעלתם בעיני כ' ולזה קראם קנינים לפי שכל דבר אשר קנה האדם ונתן מעותיו בו כדי לקנותו אם לא היה הטוב בעיניו לא היה נותן משותיו בו. ולכן המשיל אלו הדברים לקנינים כאלו כ' קנאם לו בדמים יקרים לאודיע חיבתם לפני המקום. ואומרו קנין אחד בכל אחד ואחד ולא אמר קנין שני קנין שלישי וכו' לאודיע כי הקנין השני אינו קרוי קנין בערך היותו מעורף עם הראשון רק הוא נבדו אינו יטייר שלא היה אחר הוא נקרא קנין אחד וכן כלם לז"א אחד בכל אחד ואחד. תורה מין דכתיב כ' קנני ראשית דרכו כרי שקראם קנין ודוע גודל חביבותה היותם ראשית דרכו וקדם כל מפעליו מאז כי אלפים שנה נברא התורה קודם הבריאה והיה הש"י מסתעשע עמה כמו שאמר הכתוב ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו' וזה יורה על רוב חבתה. שמים וארץ קנין אחד דכתיב כה אמר כ' השמים כסאי וגו' ואף אם אין שם קנין מפורש בפסוק ממילא משמע שהוא הטוב בעיניו לקנין נאור כיון שבחר בשם לשמים כיון שבחר בשם הש"ית להיותם כסא כבודו וכן הארץ לשדום רגליו זה יורה באמת שהם קנין הטוב לפניו יתברך. ולפי שהארץ היותה הדום רגליו אינו כל כך ראוי נאורה על כן הביא הפסוק אחר לארץ וז"ש ואומר מה רבו מעשיך כ' כלם בהכמה עשית מלאה הארץ קנינך. ואף אם נראה שראים אחרים נקראים קנינים שכ כתיב מלאה הארץ קנינך אין כן כוונת פירוש הכסוק מתרי שעמי חדא דלכי הוא ליה למימר מה רבו קנינך כ' כיון שאח"כ פירש בקנינך ומאי פתח בכל ומסיים בחכמה. ועוד שהוא ליה למכתב ז"ל במלת קנינך בין הע"ן לכ"ף להורות על ריבוי הקנינים. אמנם מפני זה נריך לומר בהכרח שפירוש הפסוק כך הוא דמלת קנינך שב אל הארץ הנזכר שהיא קנינו יתברך ובכח ריבוי מעשיו יתברך ואמר מה רבו מעשיך כ' וגו' כלם בחכמה עשית וכן מלאה מהם הארץ קנינך ולזה נקם בל"ו קנינך חסר ו"ל ומהארץ שהיא הדום רגליו נקראת קנין כל שכן השמים שהם הכסא. אברהם קנין אחד דכתיב ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. וכוונת הכסוק לספר בשבחו של אברהם שהוא קנה שמים וארץ שבשביל נכרתו כמו שאמר הכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרו ז"ל אל תקרי בהבראם אלא באברהם ושם זה הפירוש מלי דקאמר קונה שמים וארץ שב לאברהם שהזכיר שבריכול הוא הקונה לותם כיון שבשביל נכרתו. ועתה כיון שבשמים והארץ נבר הוכיח שהם קנינים להקב"ה א"כ מעתה מכל שכן אברהם שיקרא קנין לה' כיון שהוא הינה מלאותם. ואם השמים והארץ תכוכים לפני המקום בקנין כל שכן אברהם הממלאים. ישראל קנין אחד דכתיב עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית פרי שקראם קנין. והביא עוד פסוק לקדושים אשר בארץ המה אף אם נראה כיהודם ושל לקרא ונאותו הפסוק לא מכר בוס קנין עם כל זה הביא אותו לאמרשינן כי אבילו בזמן שבישראל לא היו לדיקים נמורים הם נקראים קנה יתברך חס לא בלדקתם ויוסר לנבם רק בעבור האמות הקדושים אשר קבורים בארץ המה ואדירי וכל חשקי חפצו יתברך הוא בהם ובעבורם חשק גם בישראל וכמו שאמר הכתוב רק באבותיך חשק וגו' וחבה"כ מובתי בל עליך ואינה בשביל מה בחני מסיב עמך רק לקדושים אשר בארץ המה והם האמות הקדושים כאמור. בית המקדש קנין אחד מנין שנאמר מקדש ה' כונן ידיו כונן אבב' ידיו כונן אותו הוא ולמי נחב

משיטה

הגר"א

בל"ל ותחינות שנאמר כה אמר כי מי' אברהם קנין אחד מנין כל זה נמחק ואל כישונים שכתבו המפרשים כן דמוקים גדולים והאמת יורם דרם:

חכמות יותר משמים וארץ שהרי שם כל אחד לא נברא אלא ביד אחד שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וכאן נאמר כוננו ידיך הרי שבית המקדש חשוב יותר אז משמים ואז מארץ וכיון שהם נקראו קנינים כל שכן בית המקדש. והביא עוד פסוק אחר אשר מפורש בו לשון קנין והשמיענו עוד דלא תימא דוקא בשהוא בנוי נקרא קנין. אלא בשהוא הר שמים וחרב אינו נקרא קנין על כן השמיענו כי אפילו בשהוא חרב ונקרא הר הוא נקרא קנין. וח"ש ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו הרי שאפי' בעודו הר קראו קנין: יא ואחר אשר זכר מעלת תפלת חסידות החמשה קנינים הנזכרים רצה לכלול כל אשר הבריות לזה נברא וח"ש כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו רצה לכלול כל האדם עולמות אילות בריאה יצירה עשיה. וכנגד עולם האילות אשר כלו הוא אמותיו של הקב"ה ואין מציא שם לא מלאך ולא שרף עליו נאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי כי כלו מקום כבודו אשר המשרתים אשר בבריאה וביצירה שוגים על עולם האילות איה מקום כבודו להבריאו ואח"כ בראתי עולם הבריאה כדמיון עולם האילות חסו בראתיו דקאמר ואח"כ יצרתיו עולם היצירה אף עשיתיו עולם העשיה. ובעולם העשיה אמר אף ויצירה לא אמר אף יצרתיו לפי שהחידוש הוא עשותו הוא יתברך עולם העשיה כי לפי הבראה מה לו שלא נעשה לכן אמר אף עשיתיו: אשר עוד ואומר ה' ימלוך לעולם ועד הבראה שאין לו קשר כלל עם האמור אשר שהכוונה היא לפי שהוא הרגים בדבריו דתינה בשאר העולמות שלא בראם אלא לכבודו לפי שכלם מעריצין ומקדישין את שם המלך הגדול הגבור והנורא. אמנם עולם העשיה אשר ראה מעשי ידיו ראה מעשי ידיו אם כל אחד לא יגיע עוכם להגליל מאוצם. כן הוצרם בתחת מיעה בגדר שהשלום בם עלבון. אך אחתו עשים על לבנו אלא לקחתו לוחה ממרום ולא מהם למלאכים ואנו מוזכים אותה אלא כעלבון יחשב. אבל בחתם אין זה בעלבון רק לצניע בה שבעוסה כן לאו לשונם גדול והוא הגליל ונקרא ניוף וח"ש הוא כמ"ש בזוה"ק קודיא והוריתא ושוסקיה חד הוא. כי יחוס שהוא ולצונו חד והתורה היא לצונו והנשמות הם דבוקים בו יה"ש ומתחר"ל מלן דנפת מגרמי' נפח וכל נפש מתמין בתורה בורש נשמתו מדובק ונאחז בעץ החיים שלמחים ונאחז בחות לי מן התורה שממשל לכל העולמות כולם ובשלשלה בחבל עד למטה בעולם הבשל הזה ולאחר מדובק למעלה בשרשו כמ"ש יעקב חבל מלאו בחבל הקבוץ למעלה ושפעו יורד עד לשפע. והם ח"ו הוא מקיבל באחה ולוח מהנפש בעבירה שחייב עליה כרת מיד נפסק לאחו הסלון משרשו מהחבל שביהה דבוקה בו עד הנה. וזהו עניין ונכרתה הנפש ההיא מי' הנשון הקטן שנפשה בו הבעבירה. אבל לא ח"ו שנכרתה כל הנפש משרשה כי הלק הנשאר עדיין מושרש ומלאה בחוב"ק ומלא לאחו מן הנחש. וכמ"ש בראשית הסימנה ע"ש לאחר לאחריהם לאו ולאחר בהובן הנלא. פי' לאחן הלאחרים ומוקפין ברוח הטומאה של הנחש מקליפות הנ"ל שלכן נקרא קליפות כי המה סביב הקדושה מתלבשים בקליפה המבטנת את הפרי ואין נכנסים ח"ו בקדושה עצמה. ואפי' בהיכלות הקדושות אינו נכנס רק הקליפה הסובבתו. כמו כן זכחי אלים רוח נכבדים שפרים בשורה על רוח הטומאה המלפפת ומובבת אותו. וזהו לאחריהם לאו. ולא בחשך הנלו. כי המה מחשיכין סביב הקדושה בעוון ואין נגע לו. ואתריהן שם ברע"מ בעונות דמתפה על המשה. פי' כ"ל יתן דבר המחשיך על הבר לין לאור יכול לעבור דרך שם. אבל בעון המחשיך עד המשם עכ"ז אינו מחשיך אותו כ"כ עד שמחתה זה יהיה חושך בעולם לאיזון לילה כי אור השמש מאיר מעט דרך העון. וכן הענין בהחל"ל הטה (כ"ח.) בעבירה מכנס מעט ואין עבירה מכנס תורה ע"ש. וכמ"ש כי מר מעה והורה אור. כי המעה אינה יכולה לעבור ולהאיר דרך הנסק מחיצת הבעבירה והקליפות המתבבים עדה. אבל עד התורה המה רק כמו עון נגד השמש כי אור התורה מוקב ועובר גם דרך הקליפות. ובומרת לאדם ומצאו מן הרע הרוצה להתדבק בו עוד. אבל זה הוא רק בחשים שבורם נשמתה עדיין בלתו ומדובק בתורה הקדושה ובחיים הנמחיים ומ"ש מקבדים בקשר לחיין וחזק בהקב"ה. אבל לוחם שמנו חז"ל שאין להם חלק לעוה"ב. כלל הם נכרתים מהקב"ה ומהתורה לעמרי. והנה הם לחיחופל מה חז"ל שלא לחד מלחיחופל. אלא שהי דברים בלבד הייו מלחיחופל שאין לו חלק לעוה"ב. ולמד ממנו שהי דברים בלבד. ואל בלבד שלוחם הני דברים לא היה חלק עצמות נפשו המחוברת בשורש. כ"ל דברים הוצה לו כי לא היה לו חלק בתורה וכו"ל. ועכ"ז נהג בו כבוד. ק"ל להלומד מתבינו שהם שייהם יחד תבירים מדובקים בקשר אחד בהקב"ה ובתורה שלפי' דבור אחד ולוחת לחת בלות הבוא מחדבק בהנפש יתברך ובנוים כל הנשמות שהם למעלה מהעולמות ונפשה הכל לי המדבר והדבור והקב"ה כביכול ג"כ מתאחד שם וכיל. מלבוד"ה שמרין לבוא בו כבוד: ויתפרש עוד לאמרם גבי לחיחופל שהי דברים בלבד. כי הנה בחדם קשור למעלה כשלבבה בנחלת ומתאחד עמו מקולל כל העולם. כי קב"ה ואוריתא חד. ובדבר הזהיר הזה ח"ל לחלק הלק רוחני מן הכל. הם ענין עדרים זה הוא. ומאחד נפש אחת ס' והמקיים נפש אחת כו' קיים עולם מלא. וכן אם חסר אות אחת בס"ת נ"ל פסול כי אות לי כולל הכל. כי קשור הכל קשר אחד. וכ"ש בחיים ביש ח"ש לעשר כלל חלק. וח"ל כלומר אות אחת כאלו לחד הפורש כולה. אבל לחיחופל הנפרד מהשרש וכיל. ולכן אלו הני דברים שאמר המה רק שהי דברים בלבד ולא בכללות התורה. ודי לחנין מדעתו: ואין עוד אלא תורה. שאמר כי לקח מוד

מהדבר מתנה כדחז"ל (עירובין נ"ד.) אם משיב אדם עצמו כמדבר הזה שהכל דשין בו. הורס ניתנה לו בתחנה. והתורה שלו. ון שכרו ג"כ. ולכך הוא בן חורין: הלומד מחבירו כו'. אפי' אות אחת כו'. מהקל"ו מחוד אלא לחד מלחיחופל רק שהי דברים בלבד לכאורה אין לדין ממנו על אות אחת. אבל הענין הוא כמ"ש בזוה"ק קודיא והוריתא ושוסקיה חד הוא. כי יחוס שהוא ולצונו חד והתורה היא לצונו והנשמות הם דבוקים בו יה"ש ומתחר"ל מלן דנפת מגרמי' נפח וכל נפש מתמין בתורה בורש נשמתו מדובק ונאחז בעץ החיים שלמחים ונאחז בחות לי מן התורה שממשל לכל העולמות כולם ובשלשלה בחבל עד למטה בעולם הבשל הזה ולאחר מדובק למעלה בשרשו כמ"ש יעקב חבל מלאו בחבל הקבוץ למעלה ושפעו יורד עד לשפע. והם ח"ו הוא מקיבל באחה ולוח מהנפש בעבירה שחייב עליה כרת מיד נפסק לאחו הסלון משרשו מהחבל שביהה דבוקה בו עד הנה. וזהו ענין ונכרתה הנפש ההיא מי' הנשון הקטן שנפשה בו בעבירה. אבל לא ח"ו שנכרתה כל הנפש משרשה כי הלק הנשאר עדיין מושרש ומלאה בחוב"ק ומלא לאחו מן הנחש. וכמ"ש בראשית הסימנה ע"ש לאחר לאחריהם לאו ולאחר בהובן הנלא. פי' לאחן הלאחרים ומוקפין ברוח הטומאה של הנחש מקליפות הנ"ל שלכן נקרא קליפות כי המה סביב הקדושה מתלבשים בקליפה המבטנת את הפרי ואין נכנסים ח"ו בקדושה עצמה. ואפי' בהיכלות הקדושות אינו נכנס רק הקליפה הסובבתו. כמו כן זכחי אלים רוח נכבדים שפרים בשורה על רוח הטומאה המלפפת ומובבת אותו. וזהו לאחריהם לאו. ולא בחשך הנלו. כי המה מחשיכין סביב הקדושה בעוון ואין נגע לו. ואתריהן שם ברע"מ בעונות דמתפה על המשה. פי' כ"ל יתן דבר המחשיך על הבר לין לאור יכול לעבור דרך שם. אבל בעון המחשיך עד המשם עכ"ז אינו מחשיך אותו כ"כ עד שמחתה זה יהיה חושך בעולם לאיזון לילה כי אור השמש מאיר מעט דרך העון. וכן הענין בהחל"ל הטה (כ"ח.) בעבירה מכנס מעט ואין עבירה מכנס תורה ע"ש. וכמ"ש כי מר מעה והורה אור. כי המעה אינה יכולה לעבור ולהאיר דרך הנסק מחיצת הבעבירה והקליפות המתבבים עדה. אבל עד התורה המה רק כמו עון נגד השמש כי אור התורה מוקב ועובר גם דרך הקליפות. ובומרת לאדם ומצאו מן הרע הרוצה להתדבק בו עוד. אבל זה הוא רק בחשים שבורם נשמתה עדיין בלתו ומדובק בתורה הקדושה ובחיים הנמחיים ומ"ש מקבדים בקשר לחיין וחזק בהקב"ה. אבל לוחם שמנו חז"ל שאין להם חלק לעוה"ב. כלל הם נכרתים מהקב"ה ומהתורה לעמרי. והנה הם לחיחופל מה חז"ל שלא לחד מלחיחופל. אלא שהי דברים בלבד הייו מלחיחופל שאין לו חלק לעוה"ב. ולמד ממנו שהי דברים בלבד. ואל בלבד שלוחם הני דברים לא היה חלק עצמות נפשו המחוברת בשורש. כ"ל דברים הוצה לו כי לא היה לו חלק בתורה וכו"ל. ועכ"ז נהג בו כבוד. ק"ל להלומד מתבינו שהם שייהם יחד תבירים מדובקים בקשר אחד בהקב"ה ובתורה שלפי' דבור אחד ולוחת לחת בלות הבוא מחדבק בהנפש יתברך ובנוים כל הנשמות שהם למעלה מהעולמות ונפשה הכל לי המדבר והדבור והקב"ה כביכול ג"כ מתאחד שם וכיל. מלבוד"ה שמרין לבוא בו כבוד: ויתפרש עוד לאמרם גבי לחיחופל שהי דברים בלבד. כי הנה בחדם קשור למעלה כשלבבה בנחלת ומתאחד עמו מקולל כל העולם. כי קב"ה ואוריתא חד. ובדבר הזהיר הזה ח"ל לחלק הלק רוחני מן הכל. הם ענין עדרים זה הוא. ומאחד נפש אחת ס' והמקיים נפש אחת כו' קיים עולם מלא. וכן אם חסר אות אחת בס"ת נ"ל פסול כי אות לי כולל הכל. כי קשור הכל קשר אחד. וכ"ש בחיים ביש ח"ש לעשר כלל חלק. וח"ל כלומר אות אחת כאלו לחד הפורש כולה. אבל לחיחופל הנפרד מהשרש וכיל. ולכן אלו הני דברים שאמר המה רק שהי דברים בלבד ולא בכללות התורה. ודי לחנין מדעתו: ואין עוד אלא תורה. שאמר כי לקח מוד

שמדי

כי נברא יד ספרא אחרא ויצר לב האדם רע מנעוריו להכעיס את בוראו ע"כ אין בריאת העולם הזה לכבודו יתברך ומוד לו שלא נברא לזה הירץ כי אף אם עתה רבו כמו רבו עבדיה המתפרנסים למרות עיני כבודו עם כל זה לעתיד לבא יהיה ה' אחד ושמו אחד ולו"א ה' ימלוך לעולם ועד ואז יהיו כל העולם נאחד נקרא כולם בשם ה' ונעבדו שכם אחד ועל זה ברחו כי אז כבודו על כל העולם נראה נמצא שאף עולם העשיה לא ברחו אלא לכבודו: אמר ר"ח בו'. רצה לקומה לבנות בני אדם בעבודתו יתברך בתורה ובמצות ולא יהיה כאויל אשר היו בשיני ההכמות רמות ונשגבות בלומרו כי ההורס אריכה מארץ מדה וכן המלות פרטיהם והקדוקיהם רבו כמו רבו ומי יוכל לקיים את כלם ולכן השמיענו התנא כי הביי"ת אשר קדשנו במצותיו ונתנו לין לוויי כלוי מלך ב"ו שנתן קנאה לעבדו לעשות מלאכה כך וכך אמר אם העבד לא יגמור את כלה יענש על אשר לא קיים כל מצות המלך. והקב"ה הוא כן כי מה שהרבה לישראל תורה ומצות אין כוונתו לומר שיגמרו וילמדו כל התורה ויקיימו כל המצות ואם לא יענשו מע"ש שיקיימו קצתם לו רוצה ממנה לפי זה כי ריבוי התורה והמצות הוא סבה עקרית לענש עליו. אין הדבר כן כי לא עניין המלאכה לגמור ואחד הרבה ואחד הממעט ובלבד שיהיו לנו לשמים וכמעשה דהתוא שלא קרא כל ימיו כי אם מסכת תענית. באופן כי אין הריבוי סיבת עונש רק אדרבה להפך כי רצה לזכות את ישראל לפי שלא יוכל לקיים את כלם כי לפי הסבת לומדו בתורה וקיום מצותיו יגדל שכרו עד אין קץ עין לא ראתה. על כן הרבה להם תורה ומצות:

תם פרק ששי. וכל מסכת אבות

> קנתה ימינו: יא כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו. לא ברא אלא לכבודו. שנאמר א)כל הנקרא בשמי ולכבודי. בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ואומר. ב)ה' ימלוך לעולם ועד: אמר רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר ג)ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: סליק בריתא של קנין תורה.
>
> א) ישעיה מ"ג. ב) שמות מ"ו. ג) ישעיה מ"ב.

לקוטים

יא כל מה שברא הקב"ה כו'. בד"ל וכל מה..; נמה בלוס ובמחז"ו ובכלה רבתי ובולם לא בראם הקב"ה אלא לכבודו שנ".. ה' ימלוך לעולם ועד. במחז"ו ..לעולם ועד ה סלבותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא (ומס כ"ו לח"ז בן בנ בנ כו' בן הא הא כו' (וכ"ה בכי"מ) דסוף הפסק הקודם ועוד יח"ר מלפניך ה' אי"א שיבנה ביהמ"ק בחברה ביסיה. אמר ר' חנניא ב"ע ס'. בד"ל אמר ר' חנינא..; במחז"ו ר'חנניא ב"ע אומר..כמו נסחיה; נכלה הכא ליתא המאמר הזה.

שנויי נוסחאות

יא כל מה שברא כו'. בד"ל וכל מה..; נמה בלוס ובמחז"ו ובכלה רבתי ובולם לא בראם הקב"ה אלא לכבודו שנ".. ה' ימלוך לעולם ועד. במחז"ו ..לעולם ועד ה סלבותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא (ומס כ"ו לח"ז בן בנ בנ כו' בן הא הא כו' (וכ"ה בכי"מ) דסוף הפסק הקודם ועוד יח"ר מלפניך ה' אי"א שיבנה ביהמ"ק בחברה ביסיה. אמר ר' חנניא ב"ע ס'. בד"ל אמר ר' חנינא..; במחז"ו ר'חנניא ב"ע אומר..כמו נסחיה; נכלה הכא ליתא המאמר הזה.

בתחי לכם. ר"ל לקח טוב שהיא תריפא זעירא. ואם היו רוצים לקנותה לא ישרכנה כל כסף ותכב ומכס"ב שנתתי לכם בתחנה בלא מחיר. מ"ב בלא תרפא שתורתי לא תעזוב: כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל כי תשתה כי תשקה כי תישן כי תשכיל כו'. הוא כמבואר במדרש בכמלם ע"פ ויד יעקב מיד לשון מתכבה כמו בדבר אשר אדו. ר"ל האדם חושב מחכבות להתדבק בה'. ויכול היה"ר ואומר מה תעשה לכניך כלועקים לאתה ושיב אין לכם ולא לאתה מה תעשה כלשיטי לא כו'. וא"ל כך היא דרכה ש"ת. אם על הדרך אתה עומד להתקרב אל כי בלא תדע שאם תהלוס מאכלים ערבים ומגדים ותענוגי עולם כל הימים תהיה מומרר בהם ולא תוכל להתענג מהם והוכרך מהי נעשים. לזאת תקבל עליך ללמוד אף בלא יהיה לך רק פת תריסם ממולחת במים ומלח ואין כמות בקרם. ו"ש תאכל הפתה לשון עתיד ובתורה אתה מגל בלשון הוה. ר"ל שתקבל עליך בעתיד שתאכל פת במלח וכו' ומ"ש בתורה אתה מגל. ובכ"ה אם יעזוב לך הש"ת מדיני תכלכלי תרי מלמת מי סני לבו (בוריות ז"ר:) ותוכה בעני שלחמת. ויוכל לבוא לעניך בשופ"ר ג"כ ומוב לך לעוה"ב. אז יסורים הבינוי מעתיד לבוא. כי הנה בתכילה ובינה כיה מעלה על האדם כמו שדרשו ע"פ ויפל לאכים תרדמה על האדם וכן בתכילה דיומהה. ע"כ כל שמעמע במעלה יותר מעוכה ומשכר לו עת לעמוד תורה. ויתכל לך פת במלח וכו' שהוא דבר המוכן וה"ל לברוה לבכיה ולעסוק בתורה לתתה עצה בסיה לריך על היקון המלכלים. וגם מכילתך כזו לא הדסק עמוך לאכלה תיכף רק תתמרה ולא תרים ענדה לימוך מיד בהתחלת רבוכך. כי מוד סיה גדול ויהיה זמן לאכול. לכן אמר בלשון עתיד תתכל אכל בתורה אתה ממל בכוה כי בהורה בל תתחר לבלמה. כי כל רגע אין לבסיב אחרי עבדה. ואם אתה עושה כן תשריך בשופ"ר כו'. כי בתמת גנלי הוא לאדם עיין המכילה כי יקח דבר בשמי ויתנהו בחיעו ובזה הלי חיוטו. ובלא בשמתו תלך רוחני בודאי בזו הבוז לזה. אך הסכרה לא יבוא. אבל הוספות ומוחרות תכילה הוא סכלות כאם תמנו לתחבות. ואכה אחיתי ישמת במעוס מוחרות ו"ש תשריך בשופ"ר כו' ר"ל לא תבין מוכך גם בשופ"ר. אז יאמר כאשר תרגיל עצמך בזה לא אף הם יסיה תשריך בשופ"ר לא יזיק לך כלום ויהיה מוב לך לשופ"ר. אין יסתר כי המקבל עליו של תורה בתמת ואומר יעבור אלי מה ותעסוק בתורה ודלי הקב"ה לא יחמנו וסוף הכבוד לבוא. אבל סרוקד אחר תעסני עולם הזה בוחת מגמ. ו"ש אמר לקמן אבל אתה אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד והבמת בעיית אסוף הכבוד לבוא ואם כן בתמעע עסקך בתורה בחופן לבודע אם בלא כי אלאה בעצמה ידי אחתר וכדומה ל"ש גם בסוף לא הבקש גדולה פי'. וכן אמר דוד אל לך מוב ותבל ידלבוני כל ימי חיי ולא לחי סרוקך אחריהם כמ"ש במ"ח. ואמר כל ימי חיי. ר"ל אחי' לבסוף וה"ל. וכן יעקב אבינו ע"ה לא ביקש רק לחם לאכול ובגד לבוש שהוא מדברים הכרחיים לו חיקה כי יעקב סילק לא מעשר"ו ונעל לעצמו שר"ב כמבואר במדרש. והקב"ה נתן לו מוסר וכבוד מדברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז כו' כמ"ש בפ"א. אבל כשביקש יעקב לישב בשלוה מיד קפץ עליו רוגז של יוסף כמבואר במדרש כי אין מן הדין שיבקש לו יעקב גם עוה"ז וכל. וכן ר"ש בן דוסא היה די לו בקב תרובים כו' כי לא היה רוצה ליטול יותר מעוה"ז כי אין זה תלקו. וה"ש אל תבקש גדולה לעצמך. ר"ל כי אין לו לבקש זאת וכל. ואם לא יבקש אז כוף הכבוד והגדולה מעצמה לבוא. (ועי' נפרש"ת בע"ד פרש"ו דף ז' ע"ב): יותר מלמודך עשה. ר"ל יותר מה שהוגלת מקודם כי בכל יום תוסיף עוד אומן בבלימות ממה שאתה לומד ורגיל עד עתה: ואל תחלוה לבולאתם כו'. כי הקב"ה יסתרו לאחת בעיני עוה"ז להתעבר בתמרו בלא עבירים קומים לבם חי עוה"ב ע"י המדקה שעושים וגם מהענגים בעוה"ז. וגם אתה אם חייה כמוהם ולא מתבשי בחיי"ם חיים כאחד מהם. לזה אמר אל תתלוה לבלתם בעוה"ז שלאחר גדול שהקב"ה יבלה לך לאחם גמרא אגרא ואחר"ל בעוה"ב לדיקים יובבים ועבדותיהם בהלאיהם. כי הכתר בעוה"ז ניטל מאחד על הבינו אבל בעוה"ב כל אחד יש לו כתר שלו בפ"ש ו"ש עבדותיהם לבל אחד לפי מדרגתו יש לו כתר גדול וכמ"ש מ"ל כל אי נטה מחוסתו של הבינו. ואמרו בראשיהם הלא על ראשיהם כי הכתר שהוא על הראש יוכל לאלבן אבל בראש הוא קבוע תמיד ודל: בשמיעת אלהון. כמ"ש בתנו ותמי נפשכם. כי תוב הסמיעה מה שהוא שומע מאדם הבעל יותר מהם שהוא רואה בספרים וגם בחיקון דברי חבינו ויקבל בלמת ממי שאמרו: בעריבת בשמים. כמ"ש כי חיים הם למוצאיהם ולרבו בשרונן (ל"ר.) לשוצאיהם בפה. ואמרו שם הם ערוכה בכל היא שמורה. אבל אין די לך מה שיעבר בקול כ"ח יסיה גם בבינת הלב לבינן על בכון וכמ"ש (משלי ט"ו) לב חכם יבקש דעה ואל שפתיו יוסף לקח. שלא אם יוסף לקח בשפתיו כמה פעמים לחזור על לומדו ארוך להשכיל בבינת הלב כמו בפעם הראשון. ואמר לב חכם יבקש דעה. הלב מחכים את השפתים מה שיאמרו. ואם כן תאמר מ"ל לחזיה בשפתיו. ר"ל ואל שפתיו יוסף לקח כי במה בשבה הרעיונו יהגים בגולה לחזיה בשפתיו כי הפה מרגיש הפגיעה ובהוצאת נפש יהגים מקום הבגילה ומ"ש הבעיקר הוא הלב: בעיבה בירלה. כי אין לא יאחזנו חיל ורעדה בהעלותו אל לב שאמר' הפס"ג לא היה לו רשות לבוא לפרס לבית הקר"ק רק מיוחד מחמת שבה היתה עיקר הבינת הבינה ל"ב אתה שבמקום ד"ת של הלכה אחתר"ל שם הבינה הורה בהלה ילמוד ביראה ולא יסיח דעתו חי"ו לדברים בטלים: בעבודה. כמאמ"ל (עיבוכין י"ג:) מ"מ זכו ר"ש לקבוע הלבה בכוחן מפני שהיחן ובלמין בן כו': בשמחה. כי הלומד בשמחה בשבה אי ילמוד יותר הרבה ממה שילמוד בבבה בעות בעצבות. וגם כי הסורה היא בשבועים של הקב"ה ערך שיבמת בדבר גדול הוא: בשמוש הבמים בדקדוק הבינה בשאול הבלמידים כי הדבר שרבו יאמר לו יבין מיד ויקבלו כי רבו יודע הסידור לבינו אך דברי חבינו ערך לדקדק בבן ויגרע ויוסיף בשבלו כדי לבינה ו"ש בשמוש הבמים בדקדוק הבינה. ובתלמידים ע"ה רוב לא יגלה בדבריהם דבר אך ע"י קושיתם יפלבל ויתרן ומתילה רוחה שמעתתא. בתמרה מתלמיד יותר מבולם. ח"ש בפלשל שבלמידים. ואמר בשמוש הבמים. כי מהבמים יבול לעמוד אפי' מבשמוש כי אפי' שיחת תולן בלשון ערך לעמוד ויתבאר לו בבה מעיינים בהורה ליהוא בדחי"ל: בשמוש שיבה. כי שיבה היא לו בס' מתיה והקראה אלגא דעתה. והתורה בקלתה עץ חיים. ובכתוב לומר (מבלי יו"ד) יראת כי הוסיף ימיה ושנות רשעים תקצרנה. אולם במקור הרע הבעבי עוד לא נתקן מבולם כי לו היה ניתקן שוב לא היה מקום לבבה לאתגבר עוד על פי הבל ורק לשחיד אחיה לעת קץ אי יקוה שיבוער הרע הבעבי מבל ובל ובהשמה הלה בעבן הבלה ואם הבשבע בבוד מלבוהו גם בבה: אלה המה דברי אמרתיל. ודאתיה אם מבשים לבי מדרגתו בבוהו בין לעוב בין לרע. כי הנה הלדיק מחדבק בבביבים בבוהו ש בעת הבינה עולה בשמתו לתחיבתא דקיים. לך הוא רק אחד מבשים ולא בלתו הבמיבה מה שלאחר מותו כי זה ל"ש בהיותה מדובקת לגוף הגשמי. אבל הרשע בלתר בבוהו יולך בכף הקלע בן בעת שיבתו בשמתו אסה בשולם ומידתיה מבל המקומות בעבין זה וד"ל. אי"כ הרשע בעת שיבתו אין לו שלומות אלהים רק בבבהה ובבת מתם. מש"ל הדיקים יותר מוסיפה שלומות בשמתם. אי"כ לוטות שבת הרשעים הקרבה מתקרבת ממבך ימי חייבם. ובלתא כ' הוסיף ימים. כי מי הוא גם בבינה כמו בבקין: במשמש שיחה. כמבחו"ל שבל שיחה בעלה שבבם לתוך תוכו של אדם יוצא בבבהו דבור של הורה: בבשמים שחוק. כי מחול בוחק (ברבות ס"ה:) והוא הס"ל בבבוהר בזוהר והוא היסך הבורה: בבשמים תעבוד. כמ"ש בתנא דבי אליהו עד שאדם מהבלל שיבבו דת לחובו יהבלל בלא יבבבו מבדני עולם לחוך מעיו: בארך הפיס. כמחה"ל (בבשים ס"ו:) כל הבופס בבבמתו מבלבלת: בקבלת הסורין. כי יסורים ממרקין עוונותיו של אדם (ברבות ו"ר) ואם הוא חבס אינו מהבין עד שיבלה הקב"ה עליו יסורין כ"ש מקבל מעצמו יסורין על ידי עסק הבורה בשמחה בעצבות והתמדת הלימוד ובולם של הורה שהיא מבבת כמו ויבוויה בזה שגם הסורין עצמן יחבב לו לעבוד לבד בולבלים שבבבבו שבה הם גם אם הקב"ה שולח עליו יסורין אחרים: הבבבר את מקומו. יודע כי גופו לעפר תשוב ונפשו לבמים ואי"כ למי נאה לעבוד להעוף לא להעפר: והשמחה בחלקו. ואינו אין להבעיר וגם אינו סולך אינו בגדולות בלימודו רק לומד מעט מעט עד שהוא בקי בבן ואינו מתגאה ליודע הרבה בעפרם אי ועי"ש ישבת הכל: ואינו מחויב טובה לעצמו. ר"ל בלימודו רק מעבר זה שמבין ומחדש הכל מתוך כי הוא. ולאוי לעבדו כל הימים כי נמל עליו: אהוב. כמ"ש בר"ם שיחיה בבש"ת יאהבנו: אוהב את הבוכחות. לשמוע תוכחה ולבוכיח הים אחר ולבן אמר תוכחות לשון רבים: ומתרחק מן הבבוד. כמב"ל לך טוב וחבד ירדמני. אי בראתי מבבם ובבם ובדמני: ולא מגיס לבו בתלמודו. כמו שאמרו חז"ל (בבשים סח:) כל המתיבר מבבתו מבבלקם ממנו. ונמדו זאת מבלל הזקן שהיה מיני בבעמים ולבעב"ב נעבב ר"ע ר"ל ע"ם: ונושא בעול עם חבירו ומעמידו על האמת ומעמידו על הבלוב. מבא בעול עם חבירו להראות פיים לבבבבו. כמו שמלינו הרבמת הלינה דאביי ובדומה בבש"ם. ומובב שמא הדין עם הבירו ולא שיהיה בראה לו כי הדין עמו ולא עם חבירו לא יסיה כמתגאה על חבירו בדבריו, רק יהיה כמעמידו על האמת ומודיעו. לך אם ידע שחבירו יתקומם עמו באמרו לו כן לא יאמר לו ויעמידו על הבלוב: ומתיישב לבו בתלמודו. כי בחפץ כל האדם כתב ופ"ז נאמר איה שוקל. ר"ל ביבקול הבבבלת בבחוקי דת ובלם בבבל מאוד: שואל ומשיב: אבל: שומע ומוסיף. נבון והוא מ"ם נבון התבונות יקבה: והאומר דבר בבש אומרו. כי ע"כ מחיבב כמה קושיות הא מה' ר' אלוני היא. ובעמים זה סולך לביסיו וזה לביסיו בידוע: גדולה תורה שהיא מתבת חיים לעשה. ר"ל שאחי' בחיות שבמעשה נוחבת לעשה ניח לה לבמעה מגרמא כלום רק מלוחיות הבורה בבתובים בענין המעשה הבוא (נפרש"ת שפ"ד פרק ל"ד דף י"ד ע"ד): נוחבת חיים לעושה בעולם הזה ובעולם הבא. כי בשאמרו דובבות כו' כמו שאמרו חז"ל: עץ חיים היא למחזיקים בה. כי העולם יש זוטף ונלוי מעריים לבמיבע בבעלות בהתחות אך בבא לבבל יהא בבן בחיים היא הבורה והיא הבלבין ליבר הרע ותלוהיו והבורה ממנה בבורם מחיים כי היא הייבו ובלומד על דרך זה בתובב מה שמחויב בתורה לבבל על ידי זה מבלר הרע. אם היא עץ חיים לו בחמת: ותומבבה מאושר. ר"ל שם תובב בהיבון בעובה לבהורה טובה גדולה. בהיות כי היא מוחבת בקבן זוטר והוא תומבה. לא בבבה בחבבבו מ"מ הוא מאושר. (ומיין מ"ב לשיל בפ"ה מ"ח): הנוי ס' נאה לדיקים. כי המה כמו בבסמן ע"ל בחבבר אבר הע"ל בעבבו לינו בלים ואח' אלא מבבם אינו בחבבר אחד. רק ע"י יוכל לבוחת מבבר לי לבמה רבותות מלילן. וד"ל: עטרת תפארת שיבה כו'. ר"ל אם בדרך מדקה המלא: בעם אחת בייחי מהלך בדרך כו'. עד"מ בא לאחד שלא יצא אדם מבחת בים המדרש כי אך בעם אחת יצא ובעב בו המבחת לבדיתו מעבבן הבורה: בבבר תבלים ע"י דוד מלך ישראל. ר"ל שבבה לו בבף וחבב לרוב ומ"ש בגדול הבורה מבבם: טוב לי תורת פיך. לבא לעבר כי בל מה שהלמיד ווחיק עתיד לאחדם הבל יצא מפי הקב"ה לאבבם מבחי וכן גם עתה בל מה בהאדם לומד לבבה. ועי"ז בלא יגיע לאדם אבבת הבורה. וז"ש הורת פיך: בחתהלכך הבחה אותך. כי דוד אמר (הבלים קי"ט) בר לרגלי דבריך. כי בל בפבק בעולה לו לאדם אין יתבבל יתבבל בבל בתורה ואם בל פיס יבוא לא יבבל. ו"ש בר לרגלי דבריך בבל אבד ומבד בייחי אותה הבורה לבר לראות את הדרך אלו בב. (ועי' מ"ם לשיל פ"ל מ"ב בזה). ו"ש בהתהלכך תבחה אותך. אם הקבל עליו לבחות טובב עפ"י הבורה. והבורה מוליבך ואתה מתהלך ע"י לא בחבת תבחה אותך. ואמר בהתהלכך בשיבתו שתהיים מוליבין אותו כמו ויתהלך תמך וגו' אפי' שהיה לו אבר מבבם יתבבך בן בהתהלכך בהורה תבחה הוהך ותבבה לך עוד מלה כי: חבשה קרקע ס'. הגי' בבבבים כמ"ם בגמ' ד' קרקע. ואינו מובב אבבבם בן עוד מלה כי: חבשה קרקע עפ"י הבר בבבבלות בשלומות בהבבבבן מלבעלה לאבבב כי בשלומות הבעלומים אבר אין לבבבב מבבא שבה בבבבב לא יבובך בב בבבב מלבוהו בבוהב לאת מרלאיה הבבבלה ועד עתה ולעולם ולזה בימי מלבוהו שבה בהולבר בוה: אמנם בעולם הבעבים הלוה בבה בבבבם שבחת אל"בר וכן בבבה שבמדו על בר סיי שבבבבה זבומבן לא היה גלוי ומיבר בבוד מלבוהו גם בעולם הלוה אולם בבבבבבבבבבר הרע עד כי בל הבמים הבבבבוים סרו מלאבי ס' וגם אמתו הגם כי ידעם כי מלבוהו בבל מבלה ע"י לא מעבינו בעו"ה מבבימים לידיעתם והוא הבל לבינת סרע בלאתה בהוכבו ולזה אמו מבבבים בחבלת ר"ם ובבן תן אחדך בבבלבן לבבין. וכלבן בעבבה בבי ידיעתו לאת לעבבם בבבבבבבבבב

כאשר השלים מוסר הדיינים החל לבאר שגיאותם. כי כל מי שיש בו טבע בשר ודם אי אפשר שלא יטעה ויחטא. ולפיכך כידד הוריות אחר אבות. הרמב"ם.

פרק א **א הורו** בית דין לעבור. שאמרו לעם מותרים להם לעשות דבר שחייבים על זדונו כרת: והלך היחיד ועשה. מתני' רבי יהודה היא דאמר יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור ואינם הלכה אלא כרבנן דאמרי יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. ואינו פטור עד שיהיו העושים ע"פ ב"ד רוב יושבי ארץ ישראל או רוב סנהדרין. ואז ב"ד מביאין פר העלם דבר של צבור והעושים על פיהם פטורים: שוגג על פיהם. לאפוקי היכא שלא תלה בהוראת ב"ד כגון שהורו ב"ד שהלב מותר. ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו. בזה חייב שהרי לא ע"פ ב"ד אכל: בין שלא עשו. ב"ד עצמן מעשה ע"פ הוראתם הוא פטור והן חייבין שבית דין אין מביאין קרבן אלא על שגגת הוראה שנעשה תלוי בקהל וההוראה בב"ד: דרי זה חייב מפני שלא תלה בב"ד. ואע"ג דמזיד הוא זה. שהרי ידע שטעו ואעפ"כ עשה כדבריהם ומזיד לאו בר קרבן הוא הא אמרי' בגמרא שהוא שוגג שאינו מעשה בהוראה אלא עשה ע"פ ב"ד ואפילו ידע בהן שטעו: זה הכלל. לאתויי מעשה בהוראה שאין דרכו לעשות ע"פ הוראתם ועשה שהוראת ב"ד לא מפני שנמשך על הוראתם. אלא מפני שנדמה לו בדעתו שזה מותר. הרי זה חייב: ולפיכך הוראתם ברוב לצבור: רבי אליעזר אומר

ספק

עם האחרן הרי זה פטור. שאין ידיעתו באיסורין ידיעה ודאית: בין בשגגה ובשה עמהם בין וכו'. זו ואל"ל זו קתני. גמרא: **ב** הורו בית דין. ועשו רוב לצבור על פיהם. רש"י: ["רבי אליעזר אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"א וכ"כ הרמב"ם ומשום

מסכת הוריות

פרק א **א הורו** בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה. והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם. בין שעשו ועשה עמהן. בין שעשו ועשה אחריהן. בין שלא עשו ועשה. פטור. מפני שתלה בבית דין. הורו בית דין וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה. והלך ועשה על פיהן. בין שעשו ועשה עמהן. בין שעשו ועשה אחריהן. בין שלא עשו ועשה. הרי זה חייב. מפני שלא תלה בבית דין. זה הכלל ההולה בעצמו חייב. והתולה בבית דין פטור: **ב** הורו בית דין וידעו שטעו והזרו בהן. בין שהביאו כפרתן. ובין שלא הביאו כפרתן. והלך ועשה על פיהן. רבי שמעון פוטר. ורבי אליעזר אומר בין בשגגה ובשה עמהם בין וכו'. זו ואל"ל זו קתני. גמרא: **ב** הורו בית דין. ועשו רוב לצבור על פיהם. רש"י: ["רבי אליעזר אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"א וכ"כ הרמב"ם ומשום

פרק א **א הורו** בית דין. פליגי בסוף פרקין לזה ב"ד: על אחת מכל מצות. פי' הר"ב שחייבים על זדונה כרת. עיין במשנה ג' פרק ב': והלך היחיד וכו' פטור. דתניא אם נפש אחת תחטא בשגגה בעשותה (ויקרא ד') הרי אלו מיעוטין. העושה מפי עצמו חייב. בהוראת בית דין פטור. ועיין מ"ש במשנה ה' פ"י דבבא. ומ"ש הר"ב רוב יושבי א"י. גמ'. דנאמר (מלכים א' ח') ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבא חמת עד נחל מצרים וגו' דמלבא חמת עד נחל מצרים ל"ל אלא ש"מ הני הוא דאקרי קהל אבל הכי [דבח"ל] לא אקרי קהל. ומ"ש הר"ב או רוב הצבור וכו' דכתיב (ויקרא ד') ואם כל עדת ישראל יגגו ונעלם דבר דהיינו בהורו בית דין לעבור. הקהל ועשו. מעשה תלוי בקהל ורובו כרובו בכ"מ. ומ"ש ואז בית דין מביאין לא משום דס"ל כר"מ דסוף פרקין אלא לצבור מביאין כר"י דהתם. ומשום דבכביל הוראת הב"ד מביאין שעיר קאמר ב"ד מביאין. וכן הרמב"ם בר"פ י"ב מהל' שגגות כתב ב"ד מביאין אותה"כ פסק לצבור מביאין ופירש הכ"מ כמ"ש: או תלמיד והוא ראוי להוראה וידע בטעו. ומסקינן בגמרא דאי ראוי להוראה לא לריכא דמה לי הוא מה לי אחד מהן אלא מכנה יתירה קמ"ל דאפילו גמיר ולא סביר סביר ולא גמיר שאינו ראוי להוראה אע"ה חייב ומסיים הרמב"ם בפ' י"ג מהלכות שגגות אבל אם סיה בין בשגגה ובשה עמהם בין וכו'. זו ואל"ל זו קתני. גמרא: "רבי אליעזר אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"א וכ"כ הרמב"ם ומשום

אור גדול

פ"א א בסשיה ועשה שוגג על פיהם. כתב הרע"ב לאבוקי היכא שלא תלה בהוראת ב"ד כו', בגמרא איפלגו בזה דרב אסר פטור ור' יוחנן אסר חייב. והלכה כר' יוחנן. ויע"ש בגמ' דקאמר מודה רב שאינו משלים לרוב ציבור דאסר קרא בשגגה עד שיהו כולן בשגגה אחת. ויעו' תוס' שנסתפקו ברוב ציבור שחשבו בה"ג אי ב"ד חייבין. וחקרן אורח נתקשה דאם ב"ד פטורין א"כ פה"ת יצטרף. והנראה דפסיקתם הוא דאפשר דבהאי קרא איסתום אף דרובם הם בשגגה זו. עכ"ז בלכל העם נכלל נמי ב"ד כדאסר לקמן (ה' ב') ואי לכל העם הי"א עד דעבדי ב"ד כו'. א"כ בלכל העם נכלל ב"ד. ונצרך שיהא שגגת הב"ד והציבור שוה. דהיינו העלם דבר. וא"כ ג"ז נכלל בדברי הגמ' בהא דמודה רב. דלולא זה הי' ב"ד חייבין פר ברוב ציבור והיחיד הי' משלים ג"כ. רק משום האי קרא היחיד אינו משלים וגם הב"ד פטורין ברוב ציבור. וגם הא דס"ד דהב"ד יהי' חייב אף דלכאורה לא גרמו בהוראתן כלום כיון דנתחלף לו א"כ גם בלא הוראתן הי' מתחלף. והא דפטר רב אינו מחמת תולה בב"ד כפי הנראה לבארה מרש"י דאיך הוי זה תולה בב"ד רק דנראה טעמו משום דלא הוי שב מיריעתו. וא"כ ל"ש זה לב"ד. [ודוחק לומר דלולא הוראתן הי' מדקדק ביותר ולא הי' מתחלף]. נראה דהי' אפשר לומר דגרסי בזה שלא יהא לו כפרה דלולא הוראתן הי' מביא כשבה או שעירה וע"י הוראתן א"י להביא משום דאינו שב מיריעתו. לכך הי' אפ"ל דב"ד חייבין ברוב ציבור וגם היחיד ישלים. משא"כ לר' יוחנן דחייב להביא כשבה או שעירה אין שום סברא דב"ד יביאו. ולכך קאמר דבודה רב אבל לר' יוחנן הוא פשיטא ואי"צ קרא כלל. [משא"כ אם נימא כמש"כ לעיל במוסגר משום דלולא הוראתן הי' מדקדק ביותר א"כ גם לר' יוחנן הי' אפ"ל כן וגם לר"י הי' נצרך קרא לסעם]. ולפי"ז יש לתמוה על הרמב"ם (בפי"ג משגגות) שכתב ג"כ האי קרא אף דפסק כר' יוחנן. ומצאתי לחקרן אורח שדקדק ג"כ בקוצר על הרמב"ם. ובשרש למאי דפוסק יחיד חייב שוב ל"ש ס"ר הנ"ל. ע"כ נראה דהרמב"ם פסק האי דס"ד דהב"ד

יביאו כהנים שכתבתי במוסגר דגרמו שיתחלף משום שלא דקדק כ"כ והא דלר' יוחנן פשיטא לי' היינו משום דסברי יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. א"כ חיובא דפר בב"ד היינו משום דכל א' פטור. ובין דלר' יוחנן חייב בזה א"כ פשיטא דפר ב"ד לא קאי על כה"ג. משא"כ לרב דפטור בעי קרא. וב"ז אי יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. משא"כ להלכה דחייב. וא"כ פר קאי אף אי כל יחיד ויחיד הי' חייב עכ"ז ברוב ציבור ב"ד סביאין פר א"כ שוב מסילא אף לסברת ר' יוחנן בעי קרא דאין ב"ד מביאין פר ואינו מצטרף. ואשת"ס כן אפ"ל בדעת הרמב"ם: ובגוף פסיקם של התוס' אי ברוב ציבור ב"ד מביאין פר. יעו' בקרן אורה דפשט לה מלקמן (ד' ב') דקאמר תשמוט הא דבעי רמב"ח. ואי נימא דב"ד מביאין פר. א"כ שוב לא נוכל לפשט כלל דלא ידענן הדיוק אהי קאי או על ב"ד שיביאו פר או על כל אחד ואחד שיביא כשבה ושעירה. והנראה דאפשר לפרש דהדיוק הוא דוקא על פר משום דאי על כשבה ושעירה א"כ הי"ל לשנות בבא זו במתני' משום דמדיוקא לא ידענן לה דאפשר דהב"ד יביאו פר. אבל אי ב"ד מביאין פר שפיר נכלל בריש"א דמתני' והוי בכלל הורו שוגגין ועשו שוגגין אף בכה"ג. ורש"י דמפרש לקמן חייב על כשבה ושעירה היינו משום דס"ל בפשיטות דאין מביאין פר אבל אי נימא דמביאין פר שפיר יש לפרש בגיל: שם במשנה בין שעשו ועשה עמהן. התוס' נסתפקו אם ב"ד עצמן חייבין בכשבה או שעירה. ויעו' בקרן אורה שתמה על הספק דכי בשביל שעשה יחיד עמהם הם לא יביאו דמה אלו עשו הם בעצמם בודאי חייבין יעו"ש. ואני תמה עליו דילמא כל אחד ואחד מהם דינו כשאר יחיד שעשה בהוראת ב"ד משום דכל אחד ואחד מהן עשה בהוראת ב"ד הנשארים. ומאין פשיטא לי' דאלו עשו הם בעצמן חייבין. דאינו דומה לעלמא באומר מותר משום דאיכא הוראת ב"ד הנשארים. אמנם אני תמה לאידך נימא דהא מוכח סתיפא דמתני' דפסודים דקתני דידע אחד מהם שטעה חייב א"כ דוקא בידע שטעה אבל בלא"ה פטור אף דהוא מהב"ד כדקתני אחר מהן. אלמא דגם על כל

פ"א א הורו בית דין כה' ל' פ"ל פו"ל ויקרא תוכה פ"ג מיי' פ"ג מפ' שגגות ה"ש סמ"ג מצוה ר"ל: הורה ב"ד וידע אחד מהן שטעו. מיי' שם פי"ג הי"ה וכ"ם סמ"ג שם: **ב** הורו ב"ד וידעו שטעו. ל' פ"ג פו"כ ויקרא תוכה פ"ז:

שנויי נוסחאות

פ"א א מכ" מצות. נד"ל ובכ"י "ק המצות. ועשה שוגג על פיהם בין. בכ"ק ועשה עמהן בין. ועשה אמור. בד"ל ובכ"ק ובכ"מ ובמכ"ל .. הרי זה פטור, מפני שתלה. בכ"מ .. שנתלה. והוא ראוי להוראה. בכ"מ ובמכ"ל שהוא ראוי.. בכ"ק שהוא ראוי להוראות: **ב** ור' אליעזר אומר. וכ"ה בד"ל אולם נמצ' דפו"י ובכ"ק ובמכ"ל ובמכ"ל ור' אליעזר.. ומי' בספר יוסף, וכמ' לתורי הרעא הנספת לספרו דברים לתדיש המרוץ מאד בזה (ד"ס).

תוספת הדשים

פ"א א הר"ב ד"ה והלך כו' ואז ב"ד כו' עליל אכל אם יחסר אחד מאלו המגלים נסתלק חיוב פר וכל מי שעבר יביא קרבן יחיד כין שהיה העושה מב"ד לא מבאר הטם וכל מי שלא יעשה אינו חייב אלוס כ"כ הרמב"ם בהקדמתו לאלה המסכתא: שם ד"ה בין שלא עבו ס' הוא פטור כו'. נדברי הר"ב מפורש ברמב"ם ריש פרק י"ב מהלכות שגגות וז"ל שהיחיד פטור מחטאת הקבוע לכל ב"ד חייבין להביא מן הכלל אם הע"ו רוב הקהל אע"פ שב"ד בעצמן לא עשו מעשה. לפי שבהוראה תלויה בבית דין והמעשה בקהל ולא הוצרך הר"ב לומר דבר זה שבבר מיאר כן לעיל:

תוספות רעק"א

פ"א [אות א] בתוי"ט ולפיכך סידר הוריות אחר אבות. ומש"ה תנא תחלה הורו ב"ד ואח"כ הורה כהן משוח ולא נקט בסדר הכתוב דפרשת כהן משוח הוא בראשא. באר שבע. א [אות ב] במשנה התולה בעצמו חייב. ולדידן דקיי"ל דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב ג"כ דלא מצטרף בשגגה זו עם הקהל לשוויי רוב להתחייב בפר העלם דבר וכן אם רוב הציבור עשו ג"כ בהוראת ב"ד אין זה שידע שטעו ועשה מצטרף עמהן וחייב קרבן בפ"ע: ד [אות ג] ברע"ב ד"ה ר"ש כיון שפשטה. ברש"י כתב דר"ש ס"ל דיחיד שעשה בהוראת

ומכוס דר"ע טוחיה ס"ל]: שהיושב בביתו. אמר ליה ר"פ לפי שהיוכב בביתו וכו'. רש"י: ג הרי אלו פטורין. פירש הר"ב דכתיב ונעלם דבר [כדתנן בכריתות] קרי ביה ונעלם מדבר מ"ם חומעלם בדיה אדבר. ומ"ש נדרכת לפניו ולאחריו וקרי ביה ונעלם מדבר. רש"י. ועיין במנחה ב' פרק דלקמן לענין מבוה זרה: יש נדה בתורה אבל המוציא מרה"י לרה"ר פטור. פירש הר"ב דאמרי וכו' דכתיב אל יצא. ודרשינן לא תפיקו ומ"מ ריש בבא בדבור ובתיב שהן תרבע וכו' ובגמרא והא כתיב ולא תוציאו מבא מבתיכם דירמיה י"ז [כ"ב] [ומשני דאמרי דהוצאה והכנסה הוא דאסור מושיב וזורק שרי] ומ"ש הר"ב זריקה והוכסה. עיין פי"א דבבא מבנה ב' וד': ד וידע א' מהן שטעו וכו' פירש הר"ב דאמר קרא ואם כל עדת וגו' עד שיהיו כולם מסכימין בטנגה. הכי אמר רבי יוחנן ד"ג וכמסקנא לא קאי אלא אי איכא כולם הוא הוראה. אי לא לא. והיינו דתנן ואמר להם טועים אתם דאי לא אמר הכי כיון דכולם הן הוי שגגת ב"ד: או שלא היה מופלא של ב"ד בם. ואפילו היה מיגים בלם. רלה לומר בבעים ואחד. הרמב"ם. ומעמא דגמ' מפני מה [אמרו] הורו בדבר שהגדולים מודין בו פטורין [כדפירש הר"ב לעיל] מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו. לא היה מופלא של ב"ד בם נמי פטורים. מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו: או זקן שלא ראה לו בנים. וכן העתיק הר"ב נס הרמב"ם בפירושו. אבל בחבורו (פי"ג הלכה ח' מה"מ) כתב או זקן או שלא ראה בנים וכן בברייתא פרק ד' דסנהדרין דף ל"ו. אין מושיבין בסנהדרין זקן וסרים. ומי שאין לו בנים. והעתיקה הרמב"ם בפ"ב [הלכה ג'] מהלכות סנהדרין. וכתב

אומר ספק. איזהו ספק. ישב לו בתוך ביתו חייב. הלך לו: למדינת הים פטור. אמר רבי עקיבא מודה אני בזה שהוא קרוב לפטור מן החובה. אמר לו בן עזאי מה שנה זה מן היושב בביתו. שהיושב בביתו אפשר היה לו שישמע. זה לא היה אפשר לו שישמע: ג הורו בית דין לעקור את כל הגוף. אין שבת בתורה, אין עבודה זרה בתורה. הרי אלו פטורין. הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אלו חייבין. כיצד אמרו יש נדה בתורה. אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור. יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור. יש עבודה זרה בתורה אבל המשתחוה פטור. הרי אלו חייבין. שנאמר (ויקרא ד') ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף: ד הורו בית דין וידע אחד מהן שטעו. ואמר להן טועין אתם. או שלא היה מופלא של בית דין שם. או שהיה אחד מהן גר. או ממזר. או נתין. או זקן שלא ראה לו בנים. הרי אלו פטורין שנאמר כאן עדה. ונאמר להלן

ספק. הואיל והיה לו לחוש בכל מה שלו דברים שנתחדשו בב"ד ולא חשש הא"ז כמי שנתפקק לו אם חטא אם לא חטא ומביא אכם תלוי והלכה כר"א: איזהו ספק. כלומר במה אומר ר"א שהוא נדון כמי שנתפקק לו אם חטא אם לא חטא והייב הכם תלוי: ביושב בביתו. כלומר יושב בביתו במדינה שהורו בה ב"ד שהיה אפשר שישמע שחזרו בהם בית דין מהוראתם: אבל הלך לו למדינת הים. ולזו דוקא הלך. אלא החזיק בדרך ללכת לה"פ שעדיין לא הלך ס"ל לר"ע שמפני טרדתו לאחת לדרך אינו שוהל אם חזרו בהן ב"ד. ופטור מאכם תלוי. ובן עזאי סבר הואיל ועדיין לא הלך היה לו לשהול ובהכי מוקי לה פלוגתייהו בגמרא והלכה כר"ע: ג לעקור את כל הגוף. כל מיקרא כל מלוה כדמפרש ואזיל: הרי אלו פטורים. דכתיב (ויקרא ד') ונעלם דבר קרי ביה ונעלם מדבר מקצת הדבר ולא כולו: אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור. בגמרא פריך דהא שומרת יום כנגד יום בתורה כתיב (שם ט"ו) וספרה לה מלמד שמוסיפת אחת כנגד אחת וכל [מידי] דכתוב בתורה אין ב"ד מבטלין אלו קרבן ומפרש בגמ' כגון דאמרי זבה לא הוי אלא ביממה. כלומר כשרואה דם ביום ולא כשרואה בלילה דכתיב (שם) כל ימי זובה: המוציא מרה"י לרה"ר פטור. דאמרי הכנסה והוצאה אסורה דכתיב (שמות ט"ז) אל יצא איש ממקומו. זריקה והוכסה מותרת: המשתחוה פטור. דאמרי הכתתוה דאית בה פשוט ידים ורגלים אסורה דכתיב (שם ל"ד) לא תשתחוה לאל אחר. ושאין בה פשוט ידים ורגלים מותרת. וכללא דמילתא אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הגדולים מודין בו. אבל הורו בדבר שהגדולים מודין בו פטורין מקרבן לבור. והרבים המוציא על פיהם כל אחד חייב להביא קרבן על בנגתו מאי טעמא דזל קרי בי רב הוא: ד וידע אחד מהן שטעו וכו'. דאמר קרא (ויקרא ד') ואם כל עדת ישראל יבנו עד שיהיו כולם מסכימים בטנגה: מופלא של ב"ד. הגדול שבהן רואם היכיבה: זקן שלא ראה בנים. אינו רואה לדון דיני נפשות שבתמו שהוא אכזרי ולא ירחם: ונאמר להלן עדה. ושפטו

תוספות רעק"א

בהוראת ב"ד פטור. וכ"כ תוס' שבת דף צ"ג ע"א ד"ה ה"ג. אבל ל' הרע"ב כיון דשמה וכו' לא משמע כן. גם סמ"ש הרע"ב הלכה כר"א והא אגן קיי"ל יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב כמ"ש הרע"ב מ"א. א"כ לא נ"מ כלל בפלוגתא זו ומה ספק הוי הא גם מקרי תלה בב"ד חייב. ולזה נראה דהרע"ב לא ס"ל כרש"י ותוס'. אלא דגם מצי סבר דיחיד שעשה בהוראת ב"ד דחייב. אלא דזה דוקא בלא עשו רוב הציבור. אבל הבא כיון דרוב הציבור. גם הך יחיד אם מקרי תלה בב"ד הוא פטור וכ"כ הראב"ד בהשגות:

אור גדול

כל אחד ואחד מהב"ד דינן כיחיד שעשה בהוראת ב"ד. א"כ מאי נתפקו. וצ"ע. סוב ראיתי בתוס' (עמוד ב') ד"ה הנא משנה יתירה דנראה דפירשו דאחד מהן אינו מהב"ד רק מהקהל. ויען ש בקרן אורה דכתב דגם מהרמב"ם נראה דמפרש כן. וא"ב א"ש. אמנם תמוה מלקמן (ג' ב') דמוכח דהיינו מהב"ד. ומהרמב"ם אין ראיה כלל להמעיין יעו"ש (בהל' א' ובה"ב). וצ"ע:

ר ([אות ד]) במשנה אבל המוציא מרה"י לרה"ר. לענ"ד נראה מסתיא דהגירסא בסתגי' אבל המוציא מרשות לרשות דהרי בחד אוקימתא משנינן דמקרי אין הצדוקים מודים בו דאמרינן הוצאה הוא דאסור אבל הכנסה שרי. ובתוס' כתב עלה דהתנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה כדאמרינן בריש שבת ובריש שבועות עכ"ל. וחתם אמרינן כך על פתגי' דסרק כלל גדול דקתני המוציא מרשות לרשות חייב. דבזה שייך יומר דמרשות לרשות היינו ג"כ מרה"ר לרה"י ולישנא דהמוציא היינו הכנסה. אבל הבא איכו קתני בהדיא מרה"י לרה"ר איך שייך לפרש הכנסה. א"ו דהגירסא הבא ג"כ סתם מרשות לרשות. וכן הסקשן כשהביא סתניתין תנן יש שבת בתורה וכו' הגירסא לפנינו אבל דמוציא אבל דמוציא מרשות לרשות: [אות ה] ברע"ב ד"ה הרי אלו מקצת הדבר ולא כולו. הא דאצטריך למעוטי כולו דבר ולא נפק משום דצדוקים מודו בו היינו בבתי מאנוכתו דלית להו הגו"ש וכן אם חסיו ואם המותי. ומתגי' דנקט נדה ושבת וע"ז לא משום דאהנהו דוקא קאי אלא רק לפרש קיום מקצת נקטינהו. תוספות [אות ו] ברע"ב ד"ה המוציא. זריקה והוספה מותרת. ומשכדת לה ג"כ שהורו שאין שבת בשביעית ומעו בההיא קרא בהריש ובקציר השבות בזמן דאיכא חרישה איכא שבת בזמן דליכא חרישה ליכא שבת. והכי מסקינן בסוגיין: ד [אות ה] תי"ם ד"ה וידע. ובמסקנא לא קאי. היינו דלס"ד בעינן שיהיה הסיתום מרכינים בראשם כאילו מסכימים להריא. ולמסקנא אף בשתקו

יכב לו בתוך ביתו. מיי' פי"ז מה' שגגות ה"ט מס"ג מעין ריי"ז: שהיושב בביתו טו'. מיי' שם: ג הורו ב"ד לעקור את כל הגוף. ג' פ"ג מה' יסודי התורה. מיי' פי"ב מה' שגגות ה"ט מס"ג ומיי' פי"ד מה' שגגות ה"ט מס"ג ומיי' שם ה"ג מס"ג מעין ריי"ז: אין נדה בתורה. ריי"ז: הורו בטל מקצת ולקיים מקצת. מיי' פי"ד מה' שגגות ה"ט מס"ג ומיי' פי"ב מה' יסודי התורה ה"ט מס"ג ומיי' שם ה"ט מס"ג ומיי' שם ה"ט מס"ג: כיצד אמרו יש נדה בתורה. מיי' פי"ד מה' שגגות ה"ט מס"ג: ד הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו. מיי' פי"ב מה' שגגות ה"ט מס"ג ומיי' פי"ד מה' שגגות ה"ט מס"ג מעין ריי"ז:

שנויי נוסחאות

למדי"ה (פסור). בד"מ ובכי"ק ובמכבי"ל ליתא ובספר יוסף כתב שכן ליתא בפרימי הרמ"ה ובמפרשי (ד"ס). מה שנה זה. וכ"ס בכי"ק ובמכבי"ל וכ"ה בד"מ (וכס .. שנא לן בכי"מ מה שינה זה: במכב"ל מאי שנא זה ואין זו לשון המשנה (ד"ס. שהיושב בביתו. בכי"מ אמר לו שהיושב. ועי' רש"י. (וזה לא היה אפשר לו שישמע). במכב"ל דפו"י ..לא היה לו אפשר שישמע: בכי"ק ליתא: ג (כנגד יום). בכי"מ ליתא. ולא כל הגוף. בכי"ק לא.. ד שלא ראה לו בנים. וכ"כ בד"מ ובכי"ק ובמכבי"ל: בילקוט ויקרא רמז הס"ם לי שלא היה לו..: במכב"ל ובמב' דפו"י שלא ראוי לבנים: בכי"מ שלא היה ראוי לבנים ועי' הו"מ.

תוספות חדשים

ג הר"ב ד"ה אבלכנא ט' ומפרש ט' עכ"ל. בגמרא לא זכר שד תירון דאמרי דכפרלה כתיב בשומרת יום דכפרלה כתיב דוס הוא דכתיב:

ראשון לציון

פ"א ג תו"ם ד"ה אבל המוציא מרה"י ט' ובגמרא והא כתיב לא הוציאו מבא מבתיכם ט' ומ"ש נדפס על הגליון מ"ה אל יצא הוא: מקומו ועיין הוסכות עירובין ח"ז ע"ב ד"ה ל"ו: ד בבמשנה אי אן אלא לא (ט) נמיס כיון יכלים:

ונפטרו הטעה: מה עדה האמורה להלן וכו'. דגלמר בסנהדרין (במדבר י"ח) *)ונתילבו בם עמך. בדומין לך מיוחסין כמותך. פרט לגר ולגתין ולממזר. שאין ראויין לימנות בסנהדרין: מזידין. בידעו בית דין בהדבר לאסור: פטורים מקרבן צבור. דמזיד לאו בר קרבן הוא. והעושים שוגג. מביאים כשבה או בעיזה חטאת יחיד: שוגגים ועשו מזידין אלו ואלו פטורים. ב"ד פטורים בסרי לא עשו הקהל מפי הוראתם ולא הלו מעשיהם בב"ד סרי ידעו בב"ד טעו. וכל העושים פטורים. בסרי מזידין הן ומזיד לאו בר קרבן הוא: ה מביאין פר. האמור בויקרא והקריבו הקהל פר: ובעבודה זרה מביאים פר ושעיר. ואם הורו להתיר באיסור עבודה זרה. מביאים פר ובעיר האמור בפרשת שלח לך. וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות ההלה. מצוה שאת שקולה כנגד כל המצות. הוי אומר זו עבודה זרה. וכתיב התם (שם ט"ו) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ובעיר עזים אחד לחטאת. ור"מ סבר הא והקריבו הקהל פר האמור בויקרא בשגגת שאר עבירות. וכן ועשו כל העדה פר ובעיר האמור בשלח לך בשגגת עבודה זרה. הקהל שהורה בלבד הן המביאים אותם. והן ב"ד הגדול: י"ב שבטים מביאין. דסבר ר"י כל שבט ושבט אקרי קהל דגלמר (ד"ה ג' כ') ויעמוד יהושפט בקהל יהודה: י"ג פרים. דסבר ר"ש שאין ב"ד שבגנו בהוראה מתכפרים בפרים ובעירים של השבטים אלא חייבים להביא פר ובעיר לעצמם: שבעה שבטים. שהם רוב מנין של שבטים אע"פ שאין מישוט ישראל אלא ח') רוב מנין ישראל. ואע"פ שיהיו ממישוט מנין השבטים ואפי' עשה שבט א' והיא רוב ישראל. ג) מביאים כל שאר השבטים שלא חטאו ע"י אלו החוטאים: שמנה פרים. דסבר ר"ש שאין אותן שלא חטאו מביאים ע"י החוטאים. והלכה כר"י: ועשה אותו שבט. לעצמו

*) פי' גמי ד"ד ע"ג וגע"ג (לאבת מיתן).

ואין

עדה. מה עדה האמור להלן. עד שיהיו כולם ראויין להוראה. אף עדה האמורה כאן עד שיהיו כולם ראויים להוראה. הורו בית דין שוגגים. ועשו כל הקהל שוגגין. מביאין פר. מזידין. ועשו שוגגין. מביאין כשבה ושעירה. שוגגין. ועשו מזידין. הרי אלו פטורין: ה הורו בית דין. ועשו כל הקהל או רובן על פיהם. מביאין פר. ובעבודה זרה מביאין פר ושעיר. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שנים עשר שבטים. מביאין שנים עשר פרים. ובעבודה זרה מביאין שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים. רבי שמעון אומר שלשה עשר פרים. ובעבודה זרה שלשה עשר ושלשה עשר שעירים. פר ושעיר לכל שבט ושבט. פר ושעיר לבית דין. הורו בית דין ועשו שבעה שבטים. או רובן. על פיהם. מביאים פר. ובעבודה זרה מביאין פר ושעיר. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שבעה שבטים שחטאו. מביאים שבעה פרים. ושאר שבטים שלא חטאו. מביאין על ידיהן פר. שאף אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים. רבי שמעון אומר משמנה פרים. ובעבודה זרה שמנה פרים ושמנה שעירים. פר ושעיר לכל שבט ושבט. ופר ושעיר לבית דין. הורו בית דין של אחד מן השבטים. ועשה אותו השבט על פיהם. אותו השבט הוא חייב. ושאר כל השבטים פטורים. דברי

זקן מופלג בנים. וכפירוש רש"י זקן שסמכו כבר לעבר גידול בנים ואינו רחמני: עד שיהיו כולם דאויים להוראה. פירש הר"ב דגלמר בסנהדרין והתילבו בם עמך. עמ"ם בזה במכה ה' פרק ד' דקדושין [ד"ה ולא] דלמסקנא מוקמא לאתך נפקא: מביאין פר. רבי מאיר כדאית ליה. ור' יהודה כדאית ליה. ור"ש כדאית ליה. במתני' דלקמן. רש"י: מזידין ועשו שוגגים וכו' פטורים. פי' הר"ב דמזיד לאו בר קרבן. ולכון רש"י דלהם כל עדת ישראל יבנו כתיב דבעינן שוגגים בבית דין: ה שנים עשר שבטים מביאין. כתב הר"ב דסבר ר' יהודה כל שבט ושבט אקרי קהל דגלמר ויעמוד יהושפט בקהל יהודה. ובגמרא [דף ה' ע"ב] מתקיף דלמא שאני הכא דכתיב [שם] בגימין אלא מדכתיב (נרמיה מ"ח) ויאמר אלי וגו' ונתתיך לקהל עמים ומאן איתיליד ליה בגימין. וליכא למימר דהכי קאמר דלכי מתיליד בגימין הוי שנים עשר שבטים קהל. דא"כ ביהושפט אע"ג דהוי תרי אמאי אקרו קהל. והא"ת י"ג שבטים הוה ליה למימר דהא איכא מנשה ואפרים. לא קשיא דמסקינן בגמרא [דף ו' ע"ב] דלא נאמר על בם אחיהם יקראו בנחלתם אלא לגחלה. ובדגלים ונשיאים לחלוק כבוד לדגלים ונשיאים: רש"א י"ג פרים. פירש הר"ב שאין בית דין מתכפרים וכו' דבהוראתו הקהל דרים ה' דהקהל: שאף אלו בלא חטאו מביאין על ידי החוטאים. דדרים קהל הקהל ["לגרירה באותן בלא חטאו יהיו נגרים אחר החוטאים] ור"מ לא דרים. ובמ"ג פ"ב דסוטה דרים ליה ר"מ אלות האלות. ותו דר"י הכא דרים ה' לרבויא ואתם דרים למעוטי. כבר תמהו זה בתוס' דסתם דף י"ז. ומ"ש הר"ב ואפילו עשה שבט אחד והוא רוב ישראל וכו' הכי

תניא בגמרא [דף ה' ע"ב] ודייקינן נמי מדתנן לקמן ושאר כל השבטים פטורים. דלא לריכא. דממילא שמעינן מדתנן אותו שבט מיב. אלא הא קמ"ל דבהוראת ב"ד הגדול. שאר שבטים חייבים ועיין לקמן: רש"א שמנה פרים. דס"ל מעיני הקהל. כדאמרי איכי מעיני דשלגיא. וה"ג ה"י לשמוש אחת. מעיני

של קהל: ובעבודה זרה. אע"ג דרבי יהודה לא מני בשבטים זרה מכש דממילא אחת אינטריך ליה לר"ש למתני בהדיא. דלא תימא כיון דמיקל מדרבי יהודה ה"מ בשאר מצות. אבל בעבודה זרה דחמירא להביא פר ובעיר. אימא דמודה. הלכך לריכא. ועמ"ש בפ"ב מ"ב: הורו ב"ד בל א' מן השבטים וכו'. אותו השבט חייב. דר' יהודה ה"י דהקהל דמעיני הקהל. נמי דרשי: ועשה אותו השבט: פי' הר"ב ואין כאן רוב מנין וכו' ודברי תימה הן דמשמע דאי הוו רוב מנין אפי' שאר שבטים

ת) בר"ב ד"ר לו רוכן רוב כו'. ג) סמלאכ"ם מגיס בג"ל ס"ל לר"י דמביאין כו'. ומ' ר"ד ומ"ל ולדברי כולם מסמע לדיון דמזר הר"ג הזה קאי על דברי ר' יהודה. אבל לרי אמר לי שאלין הוא על דברי ר"מ שבשה שבטים לא רוכן. וכך דמביאים כל כו' הוא דבר בפ"ע וקאי לדברי ר"י וכנ"ל ובאר שבטים מביאים. כל שאר שבטים אלא חטאו מביאין ע"י פר. ונגרסתו לא כי בשבטה מלא „אלא חטאו".

מודים שיהיו שתב"ד הורו שלא כדין כי ידיע חלאו אבל לא ידיע הברת דלא מקרי עשו אפ"י ב"ד לחייב פר דהא ידיע שאסור פלאו לעשות כן ומביאין בשבה ושעירה דהוי שוגגים כיון דשגנו בברת כדקו"ל פ"ו דשבת (דס"ט ע"א) כר"י דשגג בברת אעפ"י שהוזד בלאו חייב קרבן. וכן לר"ל שם בשבחת שידע חעשה כס"ש תוספות כס"ש וצ"ע: ה [אות ט] בשמנה שמנה פרים. וכן בשבט א' שחטא מביאים ב' פרים פר לשבט וזר לב"ד ואם חטאו חמשה או ששה שבטים והם רובא בנברי או שבעה שבטים ואינם רובא בנברי נחשבים הכל לשבט אחד ומביאים רק ב' פרים אולת אם הם רוב בשבטים ובנברי בוה ס"ל לר"ש דכל שבט ושבט מהחוטאים מביאים פר:

הורו ב"ד שוגגין. פי' פ"ב פס ה"ח וכ"ג פס"ג: מזידין ועשו שוגגין. פי' שם פ"ו כ"ג שם: שוגגין ועשו מזידין. פי' יוכלמי כלן פ"ח ה"ב מ"ו וכמ"ג שם: ה הורו ב"ד ועשו כל הקהל ד' ע"ג: דברי ר"מ פי' יוכלמי פ"ח פ"ח וס"ג הי"ג: שנים עשר שבטים כו' ובע"ז מביאין כו'. פי' שם פ"ג ה"ח: רש"א י"ג פרים. כ' פ"ח: ר"א זי שבטים שחטאו. ג' ה"ח פ"ו פ"ג מס' שבועות ה"ח בס"ג מכון כ"ז: שאף אלו שלא דמאו. פ"ו וכמ"ג שם:

שנויי נוסחאות

הרי אלו פטורין. בד"ג ובטו"י ובכי"ק ובמב"ג ובמכי"ר הרי זה פטור. להלן (עד שיהיו) כולם. בכי"ק ובמכי"ר ובמב"ג ליתא. כאן (עד שיהיו כולם) ראויים. בכי"מ ליתא; במכי"ר ליתא למ"ל עד שיהיו. כשבה ושעירה. בכי"ק כבשה..; בכי"מ ובמכי"ר ..או שעירה: ה הורו ב"ד ועשו כו'. מכאן ועד כדבור הורו ב"ד של אחד מן השבטים כו' ליתא בד"ג בטעות; בכי"מ הורו ב"ד שוגגין ועכו.. ובע"ז (מביאין) י"ב. בכי"מ ליתא; במכי"ר בטעות ובע"ז י"ב שבטים מביאין י"ב שעירים. לכל שבט (ושבט). בכי"ק ובכי"מ ובמכי"ר ליתא. שבעה שבטים. במכי"ר שבטים שבעה. מביאין ע"י פר. בכי"ק ובכי"מ ובמכי"ר.. פר פר וכ"ה בר"ש. מביאין ע"י החוטאים. במכי"ר ..חוטאין; במכי"ר מביאין על ידיהם פר פר ע"י החוטאים והוא מגומגם. לכל שבט (ושבט). בכי"ק ובכי"מ ובמכי"ר ליתא. של אחד מן השבטים. בד"ג לאחד.. אותו השבט הוא חייב. במכי"ר אותו שבט. וכן בסוף המכון.

תוספות חדשים

ה בתוי"ט ד"ה שאף אלו כו'. ועיין בלתם מכלם פרק י"ב פרים שהאריך בסמם בגמרא דלקמן לר"י מיין גני שבט אחד מב ישראל:

ראשון לציון

ה תי"ט ד"ה ר"ב שבטים כו' כל שבט ושבט אקרי קהל כו' עיין יש"ש:

תוספות רעק"א

בשתקו סגי [אותו] בשני שוגגים ועשו מזידים הרי אלו פטורים. קשה לי הא הי"ם למנקט גם בזה מביאים כשבה ושעירה כגון שהיו

פ"ב א הורה כהן משיח לעצמו. מ"ל ע"ג ס"ל. ופ"ו פס' שגגות כ"ל כפ"ג פ"ז ס"ו: שתנו ועשה כחוד כו' שהוראת כהן משיח כו' ב"ר. שם כ"ל ה"ל וגו'. ב הורה בפני עצמו. ז"פ"ל כ"ל פ"ל כ"ל שגגות פ"ל: הורה עם הצבור. פ"ל שם כ"ל: וכן המשיח. פ"ל שם כ"ל: ולא בפ"ז. פ"ל שם וז"ל כ"ל וז"ל ה"ל כפ"ג כ"ז ס"ו: ג אין חייבין אלא על העלם דבר. ז"ל כ"ל פ"ל פ"ל פ"ל שגגות הלכה ל"ג וז"ל ה"ל: וכן המשיח. פ"ל שם כ"ל: הורה עם הצבור. ז"ל כ"ל ה"ל: ג אין חייבין אלא על העלם דבר. ז"ל כ"ל פ"ל פ"ל שגגות הלכה ל"ג וז"ל ה"ל: אין ב"ד חייבין. מ"ל פ"ל יבמות מ"ל כ"ל פ"ל פ"ל: שניי נוסחאות אין חייבים כו"ל אינם.. הוריית. כ"ל הוראת; כו"ל ובמכ"ל הוריות. שני' (ואם כל) עדת. כ"ל ליתא. ישנו ולא עדת. ג ובכ"ל ישנו ונעלם דבר מעיני העדה ולא..; כ"ל לא עדת:

פ"ב א שהראת. כ"ל ונכ"ל ובמכ"ל שהוריית וכן בסמוך. ב (ועשה בפ"ע) כו"ל ליתא. שאין ב"ד חייבין. כ"ל אין ב"ד.. וע"ל תוי"ט ותוס' כרמ"ב. וקיים מקצת. כ"ל ליתא מן מקצת עד מקצת. ג שגגת המעשה. כ"ל ..מעשה וכן בסמוך. ולא בע"ז (אין חייבין) אלא. כ"ל ובמכ"ל ליתא; כו"ל ובמ"ל אלא וליתא גם למלי לא וע"ל הו"מ. אין (ב"ד) חייבין. כו"ל ובכ"ל ובמכ"ל ליתא וכן ליתא כ"ל (וכס ואין..) וכן ליתא כרע"ב. עד שיורו בדבר. כו"ל ובכ"ל ובכ"ל ובמכ"ל אלא על דבר.

תוספות חדשים

פ"ב א בשגגה שגגת ועשה שגגת מתא פר ושיין כתו"ס מה שכתב עכס כגמ"ל דכ"ע כגון כהורה ואי: מאיזה עכס כו' וכתבו סוטפות לעיל פרק קמא מכמה ד' דקרבי שוגגין ועכו שוגגין לא פריך נמי פסיקא ולא תנא דתני הכא דהכס ליכא לכעוי כדהכא דהיכי ס"ד לאימר דאולמו סאהדרן בכמו מאיזה עכס הוא עכ"ל:

תוספת רעק"א

פ"ב ב (אות י) ברש"ב ד"ה הורה. שהיה הוא אחר מן הסנהדרין. בבאר שבע תשה דבסוגי משמע להריא דתליא רק אם סורי כב' איסורי אבל לא תליא כלל אם הוא אחר סנהדרין או לא:

מבטים חייבים והא ליתא. דלא אמרן לעיל בסמוך דכתב ר' מחייב שאר מבטים אלא בהוראת ב"ד הגדול. כמ"ש בס. וז"ל הרמב"ם לדעת ר' יהודה מבט ר' בעצה בהוראת ב"ד הגדול שאר הבטים מביאין על ידו כבהיה רוב הקהל ולפיכך אומר בכאן ובאר מבטים פטורים. לפי שהיה הוא הבטו עוכה בהוראת עצמו. ע"כ:

פרק ב א הורה כהן משיח. והוא מופלא רחוי להוראה.

גמ': מביא פר. בגאמר בפ' ויקרא אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר וגו' [ועיין לקמן מ"ו] ובגמ' פשיטא אמר אביי הב"ע כגון שהורה ובכח מאיזה מעם הורה. ובכעה (כמעה) [ל"ל שעשה] אמר הריני עוכה על דעת הוראתי מהו דתימא כיון דאילו מתידע ליה הדר ביה. כמאיר דמי. ולא לחייב[קרבן]. קמ"ל: מזיד ומכה שוגג פטור. לגמרי קאמר כמ"ב במ"ג: שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת ב"ד. כדפי' סר"ב במ"ג: ב מתכפר לו בפ"ע. כגון דמורו בתרי איסורי ב"ד בחלב. והוא בעבודה זרה. [מ"ל אפכא כדאיתא בגמ'] (דף ז' ע"ב) דאי הורה הוא בפני עצמו. ולא הורו ב"ד כלל לא אצטריך למתני דחייב להביא פר דמקרא מלא הוא אלא כי אצטריך למתני כגון דהורו בב' איסורי. רש"י: שאין ב"ד חייבין וכו'. לכן הר"ב כלומר דין הוא שהמשיח מתכפר וכו'. וכן פירש"י והוא דפירש הר"ב לעיל דנפקא לן מקרא דכתיב על חטאתו. הכי איתא בבריתא. אכל ק"ל דבגמ' מייתי לה אמתני' וקאמר מב"מ דת"ר וכו'. ואי איתא דמתני' אצטרן כמיך. מאי קביא ליה. ומאי מהדר ליה. הא מתני' נופא הני טעמא. אלא ג"ל דהכא דיקן לאו לרהיה מייתי אלא מילתא בהאי נפשה היא. וה"ק ואין. וכה"ג ריש פ"ק דביצה [מ"ג] בהאפר כירה וכו' מתרבי' בגמ' אחפר כדפי' הר"ב שם ובכר כתבתי בספ"ו דערובין [ד"ה אמרין] בשם הרא"ש דמפרש לה הכי במתני' דהתם. והתם"ג דלא אתמר עלה בגמ' כלום. ובשם הבאתי לו ממכיות אחרות לרהיה לדברין. ובך ג"ל נמי הך דהכא דהוי כמו ואין. ומכום כהן מביא נסיב לה הכא. אע"ג דלעיל ב"ד כבר תנן לה לעיל פ"ק מ"ג. ות"ל הידי הוכ דאין חייבים וכו': שאין ב"ד וכו'. רש"י פי' ר"מ היא דאמר לעיל כוף פ"ק ב"ד מביאין וכו' ולפי מה שכתבתי לעיל בריש הפרק [ד"ה והכ]. בשם הב"מ אין לדקדק במאי דהני ב"ד. וכ"ש אתיא: וכן המביא. כדפירש הר"ב במכנה דלקמן: לא בעבודה זרה. דתנו רבנן לפי שילאה עבודה זרה לדון בעצמה [פירוש רש"י שילאה מכלל פר העלם דבר על לבור לדון בעצמה בהבאת פר ובעיר ע"כ]. יכול יהו חייבים על עקירה מצוה כולה נאמר כאן מעיני כו': ג וכן המביא. פירש הר"ב אין חייב קרבן וכו' ולא כתב אין חייב פר. כמ"ש בלבור. משמעא דכתב רש"י דמביא פטור מלטס כדאמר לקמן בפרק בתרא [דף י"ח] מטס סאהרן פרט למביא דאינו מביא בשגגת מעשה כלל. ועיין בפירוש הר"ב מכנה ז' בדברי ר"ש: ולא בעבודה זרה וכו'. פירש הר"ב דלפיכך עבודה זרה מאחר מצות מגזרה הוא כו' דבעבודה זרה לא כתיב בית דין. דהא כתיב ואם מעיני העדה נעכתה בשגגה והיינו מעשה. ומעכה אינו מצוי בב"ד. רש"י לעיל דף ז' ע"ב: אין חייבין. אפשר לי לומר דהא דדייק הכא למתני אין חייבין והוי מצי למתני ולא בעבודה זרה אלא וכו' וכדתנן לעיל וכן לקמן דמטוס דבשגגת מעשה פליג ר' כדאמרינן בגמ' וס"ל דמתני' ר' היא ומש"ה לא קתני וכן מביא. קמ"ל דאמר דאמר אין חייבין כלומר דאף כהן מביא אינו חייב אבל בגמ' דייק לה כי היכי דבאמצעה לא קתני וכן מביא. ואיכא מאן דפליג אלא ס"ה ס"ג ס"ה. ואיכא למידק אמאי נסיב מאמצעה ולא מראשה: אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת וכו'. פי' הר"ב שכל הכריתות שבתורה הן ל"ו ואין כאן רוב מכן יבראל. ולא רוב הבטים: והב"א אין חייבים וכו'. והלכה כחכמים:

פרק ב א הורה כהן משיח. כ"ג המכוח בשמן המשחה הורה היתר לעצמו ועשה מעשה בעצמו בדבר שחייבים על זדונו כרת: ב מתכפר לו בפני עצמו. חייב להביא פר בפני עצמו: הורה עם הצבור. שהיה הוא אחד מן הסנהדרין שבגנו בהוראה. מתכפר לו עם הצבור בפר העלם דבר על לבור ואינו צריך קרבן אחר. דסד"א כי היכי דביה"כ אינו מתכפר עם הצבור. דהא כתיב (ויקרא ט"ז) ובחטא אחת פר החטאת אבר לו ה"ג יהיה צריך קרבן בפ"ע. קמ"ל דלא. ונפקא לן מקרא דכתיב (שם ד') על חטאתו אבר חטא בחטאת המיוחד לו. מביא קרבן בפ"ע. ובחטאת שאינו מיוחד לו. אינו מביא קרבן בפ"ע: שאין ב"ד חייבין. כלומר דין הוא שהמשיח מתכפר עם הצבור שהרי אין ב"ד חייבין וכו' וכן המשיח. אלמא סיבוה המשיח לב"ד בכל מעיני א"כ כשהורה עם הצבור דין הוא שיהיה בוה לצבור ויתכפר עם הצבור: ולא בעבודה זרה עד שיורו לבטל מקצת. לפי שנאמר בשאר מצות (ויקרא ד') ונעלם דבר מעיני הקהל ואחמר בעבודה זרה (במדבר ט"ו) והיה אם מעיני העדה וגו' מה בשאר מצות ונעלם דבר. ולא כל הנוף. אף בעבודה זרה דבר ולא כל הנוף: ג אין חייבין אלא על העלם דבר. ב"ד שהורו לצבור על אחת מכל המצות. אין חייבין להביא פר העלם דבר על לבור אלא על העלם דבר שבגנו. בהוראה ונעלם מכן הדין: עם שגגת מעשה. ובגנו רוב הצבור ועכו מעכה על פיהם. דכתיב יבנו ונעלם דבר שגגת מעשה ונעלם דבר: וכן המשיח. וכן כ"ג המכוח בשמן המשחה אינו חייב קרבן עד שיעלם ממנו הדין. ויעשה הוא עצמו מעשה בשגגה ע"פ הוראה שהשב דכתיב (ויקרא ד') לאשמת העם מלמד שהמביא כעם: ובעבודה זרה אין חייבין. (ובעבודה זרה) בב"ד שבגנו בהוראה בעבודה זרה חייבין פר ובעיר: אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. בכאר כל המצות דלפיכך עבודה זרה משאר מצות מנ"ם דמצוי מעיני כדכתיבנן לעיל: אין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ועל שגגתו חטאת. בכל הכריתות שבתורה הן

ל"ו

חייבין

ל"ו. ועל כולן חייבין על בנגען חטאת. הון מחמשה שבהן באין חייבין על בנגען חטאת. והן מילה וקרבן פסח. לפי שאין מצות עשה. אע"פ שיש על זהוגן כרת אין חייבין על בנגען חטאת. דבחטאת כתיב (ויקרא ד') להחטא מכל מצות ה' אשר לא תעשינה. ומנדף. מפני שאין בו מעשה והכתוב אומר בחטאת לעשה בשגגה יצא מנדף שאין בו מעשה. וטומאת מקדש וקדשיו אין חייבין על בנגען אלא קרבן עולה ויורד האמור בויקרא. וכל הך אין ב"ד מביאין הטאת על בנגען. ולא המביא. נמצא כל המצות שב"ד וכהן המשיח מביאין עליהן קרבן בלבים ואחת מצות שחייבין על זהוגן כרת ועל בנגען חטאת קבועה: ד אין חייבין על עשה ועל ל"ת שבבקדש. ב"ד שהורו וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אין מהויבין להביא קרבן לצור: על עשה שבמקדש. כגון בטומאת במקדש שמעה ע לאחת בקלה והם בהם ולא בחרוכה חייב כרת. וב"ד שהורו ע לאחת בחרוכה אין חייבין קרבן לפי שאין בשגגה ז קרבן חטאת. כלומר יחיד שמעה ושגג בו ולא בחרוכה היו חייב חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד: ולא העשה שבמקדש. שלא יכנס למקדש בטומאה: ואין מביאין אשם תלוי וכו'. בכל דבר שחייבין על בנגען הטאת קבועה מביאין על לא ידע שלו אשם תלוי. וטומאת מקדש הוחל ואין חייבין על בנגען הטאת. אין מביאין על לא ידע שלו אשם תלוי: על עשה שבנדה. היה מבשל עם הטהורה והמרה לו בטומאתי עתה בשעת הבשול. מצוה עליו לפרוש. ולא יפרוש מיד שהגיעה הנאה היא לו כגיהנם אלא מעט לפרוש בקרקע. וממתין עד שיעות האבר ופורש בלא קבי. וזהו עשה שבנדה. ואם שגגו ב"ד שהורה ז והורו שיפרוש מיד חייבין שר העלם דבר לפי שאחיד חייב על בנגען חטאת: ה אין חייבין על שמיעת הקול. שהשבועו חברו אם יודע לו עדות ולא העיד לו. דכתיב (ויקרא ה') ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו': ועל ביטוי שפתים. בטועה בלא לאכל ואכל. או שאוכל ולא אכל. ולא אכלתי ולא אכל. לא אכלתי ואכל: ועל טומאת מקדש וקדשיו. הנכנס למקדש בטומאה. או שאכל קדש. אם שגגו בהוראה בא' מכל אלו אין חייבין קרבן. לא ב"ד ולא המביא. לפי שאין היחידים חייבין על בנגען חטאת קבועה: והנשיא ביוצא בהם. מלך שבנגן בתחד מכל אלו. אינו מביא שעיר ופטור מכוס קרבן דבכל הך כתיב ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו. מי שבאים לידי עניות. יצא מלך וכ"ג שאינן באין לידי עניות: רבי עקיבא אומר הנשיא חייב. דבנשיא כתיב (שם ד') וכפר עליו הכהן מחטאתו. ובקרבן עולה ויורד האמור בשמיעת קול. ובטמוי שפתים. ובטומאת מקדש. כתיב (שם ה') וכפר עליו הכהן מחטאתו. ללמדך שנשיא חייב בהן. והאי דכהן משיח

פטור

ברת ושגגתו חטאת. ובן המשיח. ולא בעבודה זרה עד שיורו על דבר שודונו ברת. ושגגתו חטאת: ד אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבבקדש. יואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש. אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנדה. איזו היא מצות עשה שבנדה פרוש בן הנדה. ומצות לא תעשה לא הבא אל הנדה: ה אין חייבין על שמיעת הקול. ועל בטוי שפתים. ועל טומאת מקדש וקדשיו. והנשיא ביוצא בהם. דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר הנשיא חייב בכולן. דוץ משבועת

ואם נפש וגו' מכל מצות ה' וגו' ואשם. ובאשם תלוי כתיב נמי מכל מצות ה' וגו' ואשם. ו"ל הר"ב דבריתות. ומ"ש הר"ב וטומאת מקדש הוחל ואין חייבין על בנגען חטאת. ר"ל קבועה. הכל עולה ויורד לא קרבן חטאת כתמה: פרוש מן הנדה. כבטמאה בשעת הבשול כדפי' הר"ב. ומ"ד פ"ב דכבועות כהבתי מגה יליף לה. ורש"י בפירש בכהן פרוש מן הנדה. כלומר בסמוך לווסתה לא דק דהסיח מלתא אחריתא התם בברייתא ולא קאי אמתניתין: ומצות לא תעשה לא תבא אל הנדה. פירוש כבטמאה בשעת הבשול. ויליף לה בגמ' פרק ב' דכבועות דף י"ח דכתיב (ויקרא י"ח) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. ולא תקרב נמי לא הפרוש הוא דכתיב [בשביעי ס"ה ס'] האומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך פירש"י ליני הדור היו אומרים לנביא עמוד בצאמך אל תגש בי אלא אטמאך באתה קדוש ואני טמא. קדשתיך. ממאתיך. כמו הן יבא איש בבר קדש. (תני ב') וכמו כן תקדש (דברים כ"ג): ד אין חייבים וכו'. פירש הר"ב לא ב"ד ולא המביא. וכן פירש"י ולפי מאי דפי' במתני' דלעיל בב"ד ולא במביא מכוס דר' עקיבא פליג בכוף פירקין. ה"נ לא ה"ל לפרש אלא בב"ד דבטולן פליג: על שמיעת הקול וכו'. ועל טומאת מקדש וקדשיו. ובדין הוא דלא אכעי למתני דהא תמי לעיל אין חייבין על עשה ועל ל"ת שבמקדש. ומעמא מכוס דהוא בעולה ויורד. וה"ה על שמיעת קול ועל בטוי שפתים דב"ד פטור. והא דקתני סבא מכוס דבמי אפלוגי רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא. רש"י: ועל ביטוי שפתים ועל טומאת וכו'. וה"נ נמי במכנס ד' פרק ב' דבריתות ורחה לי טעמא אע"ג דבכתוב קדיש טומאת מקדש הוחל ואין המקדש קיים. ובטוי שייך בכל זמן להבי אקדמה: והנשיא ביוצא בהם. פירש הר"ב מלך שבנגן וכו' ולא בטעון שהורה באין בנגען תלוים בהוראתו. וחייב על בנגען מעשה בלבד דלא כל"נ. וכדתניא בגמרא בריש פירקין. ומ"ש הר"ב דבכל הך כתיב ואם לא תגיע וגו' יצא מלך וכ"ג ס'. הכי איתא בברייתא בגמרא [דף ט'] . והרמב"ם הקדים וכתב. וכן כהן גדול לדעת רבי יוסי פטור וכו' לפי שנאמר וכו'. ומ"ש הר"ב באין באין לידי עניות מכוים בברייתא נשיא דכתיב (ויקרא ד') ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו מי באין על גבו אלא ה' אלהיו פירש"י דסייע מלך ומלך לעולם עשיר הוא. משיח דכתיב (שם כ"ו) והכהן הגדול מאחיו. בנוי בבח בחכמה ובשאר וכו'. כמ"ש הר"ב במכנס ג' פרק קמא דיומא: רבי עקיבא אומר הנשיא חייב בטולן. כתב הר"ב והאי דכהן מכוים

פטור

חייבין על בנגען חטאת דכתיב (במדבר ט"ו) תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' הוקשו כל התורה כולה לפ"ז מה להלן ע"ז [כדפי' הר"ב סוף פ"ק] בחייבין על זהוגן כרת ועל בנגען חטאת. אף כאן בחייבין על זהוגן כרת ועל בנגען חטאת. וילמד עליון. פרשה דמי תבנו דבלבור. מתתון. מדכתיב והם נפש וכתיב הורה אחת וגו' נמרא [דף ח'] . ומ"ש הר"ב הון מחמשה. דטומאת מקדש וקדשיו תרתי. טמא הבא למקדש וטמא האוכל קדש: ["ובן המביא וכו'. עיין מ"ש במשנה ז' בדבור המתחיל אשם ודאי וכו']: ד אין חייבין על עשה וכו'. פירש הר"ב ב"ד שהורו. וכן פירש"י מטוס דהקמשיח פלוגתא בכוף פרקין בגמ' [דף ח']: על עשה שבמקדש. פירש הר"ב כגון שטומאת במקדש וכו' כדהגן במשנה ג' פ"ב דכבועות: ואין מביאין אשם תלוי וכו'. כתב הר"ב בכל דבר בחייבין על בנגען וכו' [עיין בריש מתניתין ז'] יליף לה בגמרא דבחטאת קבועה כתיב

ולא בע"ז עד שיורו על דבר. בכ"מ ובמכנ"ר ולא בע"ז אלא: בד"ל ובע"ז אלא: בכ"ק ולא בע"ז אין חייבין אלא. ד איזו היא. בכ"מ ובכ"ק ובכ"מ ובמכנ"ר ואיזו היא. (ומצות) לית לא תבוא. בכ"מ ליתא; בכל המצות. אל תבוא. ה אין חייבין. בכ"מ אין חייב. הקול. בכ"מ קול. והנשיא ביו"ב. בכ"מ והנשיא והמשיח. ובל"כ"י ובו"ט. משבועת הקול. במס"ר ..קול.

תוספות הדשים

ג בשמנה ושגגתו חטאת תימה מאי קאמר על בנגתו חטאת הא כיון נופש חטאת כיון ומיל דהכי פירושו מה בחדש הזה היה מחייב חטאת על בנגתו אבל מביאין פר. (תוספות): ד בתרי"ם סד"ח פרוש מן הנדה כו'. לא דק כו' ובירוב"ל הוכא בתוס' הי' בהדיא לאחר כיון מ"ע שבנדה אמר ר"לאבן ואסרתם לא בני ישראל מנדה כו' מומדלוסן:

תוספות רעק"א

ד [אות יא] בשמנה ואין מביאין. הייבו יחידים. אבל [ב"ד ושמיח] אף בדבר ששגגתו חטאת קבועה אין מביאים אשם תלוי בדילפי' בפרקין ד"ו מקרא דכתיב נבי א"ת ובפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג מי שחטאו בשגגת מעשה אבל לא בית דין ומשיח דחטאם בהעלם דבר עם שגגת מעשה. פירש"י. ועיין בפרקין מסנה ל ג:

לקוטים

ד במשנה מביאין כבל בלתי מקבנות רק חייבין מכוס דמי מייתי הקרבן מהכפר לו לעמרי אבל הכת נבי אשם תלוי שלים אלא לתנן עליו מן הטעם כל זמן שלא ידע ולבי מחילה ליה חייב לכמיא קרבנו מכ"ם לא הי' ביה ליבנת דחייובא אלא אין מביאין ומ"ל דלעיל דמייבי במביית וב"ד בנה בנו ליבנת דחייובא הבייב מבי בנייהו דלבוס גמלא מיתנא ולבי מכא מיתה לא מעמו ומבי אין מביאה להחיע דבסדיבוס מייבי כמ"ב: רש"י (ב"ל):

ובן המשיח. מיי' פס פ"ג ה"ט: ד אין חייבין על עשה ועל ל"ת שבבקדש. ח' פ"ג מ"ה: מעשה ל"ד פ"ב מ"ו פ"ג מ"ב: בגגות כ"ח פ"ב עמ' ה"ז: ואין מביאין אשם תלוי. מיי' פס פ"ח ה"ל: ה אין חייבין על שמיעת קול. ח פ"ג מ"ה: ולהגשיא מביאין. פ"ה מ"ב: ד"ה מביאין. מיי' פס פ"ו ה"ט: בבגגות נפ"ו ובכ"מ שם:

הקול. שהמלך לא דן ולא דנין אותו. לא מעיד ולא מעידין אותו: ן כל המצות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת. היחיד מביא כשבה ושעירה. והנשיא שעיר. ומשיח ובית דין. מביאין פר. ובעבודה זרה. היחיד. והנשיא. והמשיח מביאין שעירה. ובית דין. פר ושעיר. פר לעולה. ושעיר לחטאת: ן אשם תלוי. היחיד. והנשיא חייבין. ומשיח. ובית דין. פטורים. אשם ודאי. היחיד. והנשיא. והמשיח. חייבין. ובית דין פטורין. על שמיעת הקול ועל בטוי שפתים. ועל טומאת מקדש וקדשיו. בית דין פטורין. והיחיד. והנשיא. והמשיח. חייבין. אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו. דברי רבי שמעון.

פטור מקרבן האמור בשמיעת קול ובטוי שפתים וטומאת מקדש. לדברי רבי עקיבא הוא מכוס דכתיב (שם ו') זה קרבן אהרן ובניו וגו' עבירית האיפה. זה מיעוט הוא לומר עבירים האיפה על מנחת חביתין. בא חובה לכהן המביא. ואין עבירית איפה אחר בא לו חובה. למעוטי עבירית האיפה האמור בשמיעת קול וכו' שאין הכהן המביא מביא אותו. וכיון שמיעטו הכתוב מעבירית האיפה. נתמעט נמי מבתי תוריס. ומכל קרבן האמור בענין. דכתיב בסוף אותה פרשה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה. המתכפר באחת מאלה מתכפר בטולן. ואין מתכפר באחת מאלה אין מתכפר בטולן. ואין הלכה כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי אלא כהן משיח ונשיא חייבין קרבן עולה ויורד על שמיעת קול ועל בטוי שפתים ועל טומאת מקדש כדמוכח לקמן במתניתין. והא דתניא אין חייבין על שמיעת הקול וכו'. דמשמע לא ב"ד ולא כהן משיח. הייט אינו חייב פר הבא על שאר מצות. אבל חייב קרבן עולה ויורד: ן ובעבודה זרה היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה. בפ' בלא לך בקרבן ע"ז כתיב ואסגפם אחת אחתא בשגגה וגו' והקריבה עז וכתיב בתריה תורה אחת יהיה לכם. הבוה את טולן לקרבן זה: ן אשם תלוי. עבירות שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה חייבין על לא תעשה שלהן אשם תלוי. כגון *)[כשני] זיתים אחד של חלב. ואחד של בותן. ואכל אחד מהן. ואינו יודע איזה מהן אכל: והמשיח וב"ד פטורין. דכתיב בקרבן לבור (ויקרא ד') *)ונודעה החטאת והקריבו. אין חייבין קרבן אלא על הודע. ומביא כבית דין: אשם ודאי. חמשה אבמות הן. בבאין על הודאי. אבס מעילות. אבס גזלות. אבס נזיר. אבס מצורע. אבס שפחה חרופה: היחיד. והנשיא. והמשיח חייבין. שכל אחד מעשה יחיד הוא. לא שגגת הדיוט. ולא שגגת משיח ונשיא: ובית דין פטורים. שאין להורות בית דין עסק בהם. ואין אבס בא על הוראת ב"ד: אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי רבי שמעון. טעמא דרבי שמעון דכתיב בטומאת מקדש (במדבר י"ט) ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל. מי שחטאו שוה לקהל. יצא כהן גדול שאין חטאו שוה לקהל. שהקהל כל מי שנכנס מהן למקדש שונג. או עבר עבירה בשונג חייב על שגגת מעשה בלבד. וכהן מביא חייב. אלא על המעשה דבר עם שגגת מעשה. כדמוכח לעיל בפרקין

*) גר"ג ד"ר שני.

שהמלך לא דן ולא דנין אותו. סנהדרין י"ח ע"ב מ"ו. ע"ב מכות מ"ב ע"ב מ"ו. ע"ב בפ' מכות כ"ז: ן כל המצות שבתורה כו' כ' ע"ב יומא פ' ע"ב מ"ו. ע"ב מכ' שבועות כ"ז. ע"ב: והנשיא שעיר. מ"ו. שם ע"ב מ"ו. ע"ב: ומשיח. מ"ו. שם ע"ב מ"ו. ע"ב: ן אשם תלוי. מ' ע"ב כ' מ"ו. ויקרא נדבה פרשה כ': היחיד. מ"ו ע"ב מכ' שבועות כ"ז: והנשיא כו' ומשיח מ"ו. שם ע"ב כ"ז: ובית דין פטורין. מ"ו ע"ב כ"ז: אשם ודאי. מ"ו יומא מ' כ"ז ע"ב מ"ו. ע"ב: על שמיעת הקול. מ"ו. ע"ב ויקרא חטאת פרשה ד' מ"ו. שם מ"ב ע"ב: והיחיד והנשיא כו' מ"ו. שם ע"ב: דברי ר"ש. בפ' בנגעים ובכ"מ: דברי ר"ש. תקון י"ב ע"ב:

שנויי נוסחאות

(לא מעיד ולא מעידין אותו). כד"נ ודפו"י ובכ"ר ובמשנ"ב בכל ה' פוסקים כ"ס ליתא ומסיים כו' בד' מפר"מ עפ"י רש"י ועי' בהון מעיר. ן כל המצות. במשנ"ר מצות. זדונן כו' שגגתן. בכ"מ ובמשנ"ב ד"ו רש"ז זדונו ..שגגתו. ומשיח ובי"ד (מביאין) פר. בכ"ר נמצות..ב"ד..: בכ"מ ליתא. היחיד והנשיא והמשיח. בכ"מ ובכ"י יחיד נשיא ומשיח. ן ומשיח וב"ד פטורין. במשנ"ר והמשיח..אשם ודאי היחיד והנשיא והמשיח. בכ"מ ובכ"י יחיד נשיא ומשיח. שמיעת הקול ועל בטוי שפתים ועל טומאת. בד"נ ובמשנ"ר ..ובטוי שפתים וטומאת ובכ"ס ובטוי..גם בכ"ר; בכ"מ שמיע' בטוי וטומאת. פטורין והיחיד והנשיא (והמשיח). בד"נ ליתא. אלא שאין כ"נ חייב. במשנ"ב ..ב"נ משיח.. ; במשנ"ב ו"ן ליתא לנ"ן משיח ופי' רש"י; בכ"מ אלא שאין המשיח חייב. דברי ר"ש ומה הן מביאין כו' ר' אליעזר. בכ"מ ..חייבין..; בד"נ דברי ר' אליעזר.. ר' ישמעאל. י"נ..ר' אלעזר.

תוספות רע"א

ן [אות יב] ברש"ב ד"ה והמשיח. ונודעה החטאת. תמוה לי הא בריש פרקין ילפינן לה סברא דוכפר הכהן כו' כאשר התחטא בפרקין פשנה ד' ;

פטור מקרבן האמור בשמיעת קול ובטוי שפתים וטומאת מקדש. לדברי רבי עקיבא הוא מכוס דכתיב (שם ו') זה קרבן אהרן ובניו וגו' עבירית האיפה. זה מיעוט הוא לומר עבירים האיפה על מנחת חביתין. בא חובה לכהן המביא. ואין עבירית איפה אחר בא לו חובה. למעוטי עבירית האיפה האמור בשמיעת קול וכו' שאין הכהן המביא מביא אותו. וכיון שמיעטו הכתוב מעבירית האיפה. נתמעט נמי מבתי תוריס. ומכל קרבן האמור בענין. דכתיב בסוף אותה פרשה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה. המתכפר באחת מאלה מתכפר בטולן. ואין מתכפר באחת מאלה אין מתכפר בטולן. ואין הלכה כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי אלא כהן משיח ונשיא חייבין קרבן עולה ויורד על שמיעת קול ועל בטוי שפתים ועל טומאת מקדש כדמוכח לקמן במתניתין. והא דתניא אין חייבין על שמיעת הקול וכו'. דמשמע לא ב"ד ולא כהן משיח. הייט אינו חייב פר הבא על שאר מצות. אבל חייב קרבן עולה ויורד: ן ובעבודה זרה היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה. בפ' בלא לך בקרבן ע"ז כתיב ואסגפם אחת אחתא בשגגה וגו' והקריבה עז וכתיב בתריה תורה אחת יהיה לכם. הבוה את טולן לקרבן זה: ן אשם תלוי. עבירות שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה חייבין על לא תעשה שלהן אשם תלוי. כגון *)[כשני] זיתים אחד של חלב. ואחד של בותן. ואכל אחד מהן. ואינו יודע איזה מהן אכל: והמשיח וב"ד פטורין. דכתיב בקרבן לבור (ויקרא ד') *)ונודעה החטאת והקריבו. אין חייבין קרבן אלא על הודע. ומביא כבית דין: אשם ודאי. חמשה אבמות הן. בבאין על הודאי. אבס מעילות. אבס גזלות. אבס נזיר. אבס מצורע. אבס שפחה חרופה: היחיד. והנשיא. והמשיח חייבין. שכל אחד מעשה יחיד הוא. לא שגגת הדיוט. ולא שגגת משיח ונשיא: ובית דין פטורים. שאין להורות בית דין עסק בהם. ואין אבס בא על הוראת ב"ד: אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי רבי שמעון. טעמא דרבי שמעון דכתיב בטומאת מקדש (במדבר י"ט) ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל. מי שחטאו שוה לקהל. יצא כהן גדול שאין חטאו שוה לקהל. שהקהל כל מי שנכנס מהן למקדש שונג. או עבר עבירה בשונג חייב על שגגת מעשה בלבד. וכהן מביא חייב. אלא על המעשה דבר עם שגגת מעשה. כדמוכח לעיל בפרקין

*) גר"ג ד"ר שני.

דין מביאין פר. כדפירש הר"ב במשנה ג': ובית דין פר ושעיר. כדכתיב בפרשה אלא לך. ואמר לעיל [משנה ג' בפירוש הר"ב] יליף מעיני מעיני. מה להלן ב"ד. אף כאן בית דין. רש"י: ן ומשיח ובית דין פטורין. פי' הר"ב דכתיב בקרבן לבור ונודעה וכו'. ומשיח כבית דין. שאין חטאו שגגתו שוה (כמו הב"ד כדלקמן). [וכמ"ש הר"ג לקמן] אבל נשיא אין שגגתו אלא בהוראתו כמו שכתבתי במשנה ה': אשם ודאי היחיד והנשיא והמשיח חייבים. דכתיב בחטאת ואם נפש אחת. ונשיא ומשיח. בכלל נפש אחת הן. והא דתני לעיל משנה ג' אין חייבים אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. הכי משמע וכן משמע דגבי אשם ודאי פר הוא דלא יביא אבל אשם ודאי יביא כהדיוט. רש"י: ובית דין פטורין. פי' הר"ב שאין להורות ב"ד עסק בהן. ואין אבס בא וכ"כמו שכתבתי במשנה ג' דאין חייבים אלא על דבר שזדונו כרת וכו': והיחיד והנשיא והמשיח חייבים. דכולן בכלל נפש אחת הן. רש"י: אלא שאין כהן גדול חייב וכו'. מה שכתב הר"ב וכהן משיח אינו חייב וכו' כדמוכח לעיל בפרקין במשנה ג' כמו שכתבתי שם: דברי ר"ש. כתב הר"ב שאין הלכה כמותו וכ"כ

הרמב"ם

בפרקין. ואין הלכה כרבי שמעון. אלא כהן גדול מביא קרבן עולה ויורד לא על טומאת מקדש וקדשיו: רבי אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר. על טומאת מקדש וקדשיו לפי שחייבין על זדונו כרת. כדרך שהוא מביא שעיר על כל מצות שחייבין על זדונן כרת. ואין הלכה כר' אליעזר דכיון דאין חייבין על שגגת מקדש וקדשיו חטאת קבוע. אין הנשיא מביא אלא כדרך שיחיד מביא:

פרק ג **א כהן** משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו. ולא הספיק להביא קרבנו עד שעבר מהומתו: כהן משיח מביא פר. ואפילו עבר לאחר שהעבירוהו ממשיחותו. אמריק לקמן במתני' דמביא פר. ולא נקט ליה אלא משום דאינעריך למתני דנשיא מביא שעיר כשחטא קודם שהעבירוהו הני נמי בכהן משיח מביא פר: ונשיא מביא שעיר. דכתיב (ויקרא ד') על חטאתו אשר חטא מלמד שמביא חטאת כמו שהיה חייב בשעה שחטא: **ב** כהן משיח שעבר ממשיחותו וסו'. אע"פ שלא עובר בקדושתו הוא עומד. שאין בין כהן המעבר לכהן שעבר. אלא עבודה ופר יום"כ ועשירית האיפה שמקריב בכל יום. כדלקמן. אבל נשיא כיון שהעבירוהו הרי הוא כהדיוט: **ג** הרי אלו כהדיוט. שנאמר בנשיא (ויקרא ד') אשר נשיא יחטא בחטאו בשהוא נשיא. וכן בכהן המשיח יחטא בחטאו בשהוא משיח: **ד** המרובה בבגדים. להאר בגגדה לאותה על שמן המשחה היה כהן גדול נכנס לשמוה גדולה בלבישת שמונה בגדים. כדכתיב (שם כ"ח) ומלא את ידו ללבוש את הבגדים: אלא פר הבא על כל המצות. שאין מרובה בבגדים מביא פר על שגגתו. דכהן המשיח כתיב: בעבודת יום הכפורים. שאין עבודת אותו היום כשרה אלא בכהן גדול בלבד וכהן המשמש וכהן שעבר שוין בה: ולא פורעין ולא פורמין. כדכתיב בכהן גדול (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום: ומחזירין את הרוצח. הם מת אחד מהם חוזר הרוצח מעיר מקלטו כדכתיב (במדבר ל"ה) עד מות הכהן הגדול:

הרי חטאת בשגגת מעשה מביא חטאתו מבעבר. נשיא במביא [חטאת] בשגגת מעשה אינו דין במביא חטאתו מבעבר. ת"ל אשר נשיא יחטא. כשהוא נשיא אין כשהוא הדיוט אלא. גמרא: **ג** עד שלא נתמנו מיחייבין. כהדיוט ומשנתמנו פטורין ומשמע דלגמרי פטריגשו. וז"ל רש"י דרבי שמעון חטאת וידיעה בעי. וה"ה דפליג ר"ש בריש דקתני נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו מביא בעיר. דר"ש קאמר נמי דאם עדם לו מעבר דאין מביא בעיר דחטאת וידיעה בעי כשהוא נשיא. ע"כ: **ד** ואין בין כהן משמש. הייט דאשון שחור לעבודתו. לכהן בעבר. שייט בני שמיט תחתיו. דלאחר שנעבר [פסול] הראשון מעבירים הכמ. רש"י. וכ"כ הר"ב נמ"ע פ"ק דמגילה: זה וזה שוים וכו'. בפרק קמא דמגילה כתב הר"ב ומק. יבין לוגין והם תניא הכא

תוספות חדשים

ז ברע"ב ד"ה ראנ"א מי' על טומאת מקדש כו'. דלא סיד ר"ח על כולהו קאי מכדי בעיר נשיא ופר מביא בחטאת קא מיתני נמי מביא מביא פר בשמיעת קול וכיוצא בפרטים (גמרא):

פ"ג **א** בשאנה כהן משיח כו' בגמי פ"ק דגמ' אלא השתא י"ל עבר ממשיחתו ואח"כ חטאת מביא פר ס"ח"ל ואח"כ עבר ממשיחתו מיבעי ומשני נשיא אינו אינו ליה סד"ח הוא"ל ועבר מכשיחתו ואח"כ כן חטאת הוי בהדיוט חטאת ואח"כ עבר מכשיחתו נמי לטוי כהדיוט קמ"ל: **ב** בשאנה כהן משיח מביא פר אפשר דעבר הטעם כדאי"ב: ר"ש שחטאת מלקין אותו ואין מעבירין אותו דכתיב כי מי אלהים כו' מה אלהים נקדושתו אף הכהן בקדושתו: **ג** בשאנה וב שנתמנו פטורין מיהו אמרין אמרין טעמא דר"ש מבוסס שבגדולה מכפרת: בת"ש ד"ה עד כו' ר"ל כ"ש כו'. וכן מפורש בכתובות מ"ה ע"ב:

ד "יוח"ב ומשמשין בשמנה בגדים. מטמאין בקרביהן נכי ק ונמכני"ל מיטמאין; נכי"מ "לקרביהן (את) הרוצח.

הרמב"ם. ואני תמיה דהא סתם לן רבי כותיה במ"ד פרק בתרא דפרה. וכ"כ דסדר עבודת הלחרון. ועי' מ"ב בר"פ בתרא דכותבה בענין מחלוקת ואח"כ סתם. והרלב"ד בפ"י מהל' שגגות הביג על הרמב"ם וכתב המביא אינו חייב בטומאת מקדש וקדשיו. ונראה בעיני שמשכנה ז ולא לו. ומה שפומר המלך מבמיעת קול כר"ע דלעיל. ומשתלקין מעליו בזה כל קרבנות הכ"מ: ומה הן מביאין. כ"ל דדברי ת"ק הן. דמהדר על שמיעת הקול ודעמיה. וקאי לאיחיד. נשיא ומביא. ולא הביאוהו

דברי רש"י בזה:

פרק ג **א והנשיא** מביא בעיר. פי' הר"ב דכתיב על חטאתו אשר חטא. וכן לכון הרמב"ם בפירושו גם בהבורו בבוף הלכות שגגות. ואני תמיה בזה הכתוב בפרשת כהן מביא כתיב. והכי דריש ליה בברייתא בגמרא. לענין כהן מביא שעבר ואח"כ חטא. שמביא חטאתו מבעבר דכתיב על חטאתו וכן הוא גם בתורת הכהנים. ואפשר דלגב ריהטא נכבי להאי קרא. וכוונתם היתה אחא דכתיב נבי נשיא לא הודע אלא חטאתו אשר חטא והביא את קרבנו. ודרבי אחאר חטא מביא את קרבנו. אלא אלא דאיתי בגמרא וכת"ל דדרים לה כלל. ולהכי מסתבר דא"ל קרא לכשחטא ואחר כך עבר מביא כשחטא: **ב** כהן מביא מביא פר. כבר כתבתי לעיל מסכת יליף לה [בגמרא ות"כ] ומ"ם הר"ב שאין בין כהן השובד לכהן שעבר. אלא עבודה וכו'. וקאתי הרמב"ם בפירושו. ותימה דבמתני' ד' תנן דזה וזה שוין בעבודת יה"כ וכ"ם עבודת שאר הימים. ודאם רצה כ"ג להקריב מקריב. כדתנן במ"ב פ"ק דיומא והכי תניא בהדיא בגמ' דשוין בהקרבה כל יום. ובמ"ש פ"ק דמגילה כתבו דלכל בהר הדברים שוין חון מפר יה"כ ועשירית האיפה. וכ"כ [הרמב"ם] בסוף ה' שגגות. ובפ"ק דיומא דף י"ב. פסק רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי דאמר דאחון חוזר לעבודתו. בני ליט ראוי לכהן גדול משום איבה. ולא לכהן הדיוט משום מטלין בקדש ואין מורידין. ומיהו מסיק התם דמודה רבי יוסי בתם שבר ועבר עבודתו כשרה: והנשיא כהדיוט. ואיתי נשיא בעיר מק"ו ומה מביא שאין מביא חטאת בשגגת מעשה מביא חטאתו מבעבר. נשיא במביא חטאתו מבעבר. ת"ל אשר נשיא יחטא. כשהוא נשיא אין כשהוא הדיוט אלא. גמרא: **ג** עד שלא נתמנו מיחייבין. כהדיוט ומשנתמנו פטורין ומשמע דלגמרי פטריגשו. וז"ל רש"י דרבי שמעון חטאת וידיעה בעי. וה"ה דפליג ר"ש בריש דקתני נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו מביא בעיר. דר"ש קאמר נמי דאם עדם לו מעבר דאין מביא בעיר דחטאת וידיעה בעי כשהוא נשיא. ע"כ: **ד** ואין בין כהן משמש. הייט דאשון שחור לעבודתו. לכהן בעבר. שייט בני שמיט תחתיו. דלאחר שנעבר [פסול] הראשון מעבירים הכמ. רש"י. וכ"כ הר"ב נמ"ע פ"ק דמגילה: זה וזה שוים וכו'. בפרק קמא דמגילה כתב הר"ב ומק. יבין לוגין והם תניא הכא

קרבן עולה ויורד מ"ו. שם: ר"א אומר הנשיא מביא שעיר. בנשיאים כ"ל פ"ג כריתות ג' ע"ב:

פ"ג א כהן משיח שחטא. פ' פ"ב יומא ל"ו כלון פ"ב ר"ב מ"ו פ"ר ר"ה מנגות הר"ן פמ"ב בקצן מ"ז: וכן נשיא שחטא. מ"ו שם פ"ב פמ"ב שם: **ב** כהן משיח שעבר ממשיחותו. מ"ו פ"ב: כהן משיח מביא פר. מ"ו. פפ"ע מ"ה שגגות פ"ג: והנשיא כהדיוט. מ"ו שם פ"ב: **ג** ושאו עד שלא נתמנו. ל' פ"ח שגגות פ"ה פ"ח מ"ל פפ"ז מ"ה שגגות פ"ו: ר"ש אם נודע להם עד שלא נתמנו. כ"ל יומא מ"ח: אין בין כהן פ"ב פ"ב: ואיזהו הנשיא זה המלך. מ"ו שם פ"ה שאין על גביו אלא ה' אלהיו. נצל פ' פ"ח נקמן ל"ח ע"ב: דאיזהו המשיח זה המשוח בשמן המשחה. ל"ח ע"ב מ"ו פפ"ו מ"ה שגגות פ"ו: אין בין כהן המשיח בשמן המשחה. מגילה פ' פ"ב יומא מגילה פ"ח פ"ל מ"ו פ"ד מ"ה כלי המקדש פ"ד: ואין בין כהן משמש. מ"ו פפ"ו מ"ה שגגות פ"ו: זה המרובה בבגדים יומ"כ. מ"ו פ"ח מ"ה שגגות יומ"כ פ"ב: ומצוות על הבתולה. מ"ו פ"ו מ"ה תיקוני נ"ח פ"ח מ"ה נאון קיש ובשמן ע"ז: ואסורין על האלמנה. מ"ו שם פ"ח: ואינם מטמאין בקרוביהם. מ"ו פ"ב מ"ה תנן ר"ה מפ"ב נאון נ"ו: ולא פורעין ולא פורמין. מ"ו פ"ח מ"ה כלים מקדש ר"ו מפ"ב נאון ש': ומחזירין את הרוצח. מ"ו פ"ו מ"ה נזיר פ"ה:

שנויי נוסחאות

פ"ג א וכן נשיא. בכ"מ ליתא. (כהן) משיח כו' והנשיא מביא שעיר. בכ"מ ..ונשיא.. וליתא; בכ"ק . והנשיא מביא פר בעשיה. **ב** (כהן) משיח. בכ"מ ליתא. וכן דנשיא. בכ"מ ..נשיא.. (כהן) משיח מביא פר והנשיא. בכ"מ .ונשיא וליתא. **ג** ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוט. בכ"מ ונתמנו הרי הן כהדיוטות וכ"כ בהדיוט ת"ב נמכנ"ל לפנינו, לוגם נמכנ"ל דפוס"י בהדיוט. ומשנתמנו. בכ"מ משנתמנו. ואיזה הנשיא זה המלך. נמכנ"ל איזהו נשיא זה מלך. (נשיא) שאין. נמכנ"ל ליתא. **ד** ואיזהו המשיח. בכ"מ איזהו משיח. המשוח בשמן. נמכנ"ל זה המשוח, לא המרובה. נמכנ"ל ולא..; בכ"מ לא מרובה. אין בין כהן המשוח. בכ"מ ..משוח; בכ"ק וב"ל: כהן. וכ"כ בנ"ג (וכן המשיח). למרובה בגדים. בד"ג ..בבגדים. ואין בין כהן משמש. בכ"מ אין בין כהן המשמש; נמכנ"ל. הכהן המשמש. פר יוה"כ. בד"ג ..של יוה"כ. שוין בעבודת יוה"כ. בכי מ הרוצח. בד"ג ליתא.

בגמ': ן כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. פירש הר"ב דאמר קרא מלבד שולת הבקר וכו'. עיין מיד מזה ברש"י דזבחים: וכל המקודש מחבירו וכו'. כתב הר"ב דהכי אכסמן בכהן וכו' לפתוח ראשון. פירש רש"י. לקרות בתורה. עיין מבנה מ' פרק ה' דגיטין. ולבדך ראשון פירש רש"י בזמון: ן האיש קודם לאשה להחיות וכו' והאשה קודמת לכסות. פירש הר"ב בשבתה מרובה וכו'. להחיות מסיק ב"י עור י"ד סימן רל"ח דהכי פירשו להגילס אם הם עובדים בנהר וכיוצא בזה. ונקיט לכסות וה"ה לאכילה ודאי טעמא הוא: ח כהן קודם לוי.גמ'. בגלאמר בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים. [ד"ה ח' כ"ג י"ג]. ועיין מ"ש הר"ב במ"ח פ"ה דגיטין. והרמב"ם בפירושו מנה עוד מעלות. ע"ש. ובחבורו סוף פרק ח' מהלכות מעשה עניים כתב ישראל לחלל. דבא הלל פסולה לכהונה. וחלל לעתוקי. ועתוקי לחלוצי. וחלוצי לממזר. שהממזר ודאי והאחרים ספק: וממזר לנתין. כתב הר"ב זה בא מעשה כשרה וכו'. גמרא.

ה כהן גדול פורם מלמטה. והדיוט מלמעלה. כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל. והדיוט לא מקריב. ולא אוכל: ן כל התדיר מחבירו. קודם את חבירו. וכל המקודש מחבירו. קודם את חבירו. פר המשיח. ופר העדה עומדים. פר המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו: ן האיש קודם לאשה. להחיות ולהשיב אבדה. והאשה קודמת לאיש. לכסות ולהוציאה מבית השבי. בזמן ששניהם עומדים לקלקלה האיש קודם לאשה: ח כהן קודם ללוי. לוי לישראל. ישראל לממזר. וממזר לנתין. ונתין לגר. וגר לעבד משוחרר. אימתי בזמן שבולן שוין. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם. וכהן גדול עם הא"ץ. ממזר תלמיד חכם. קודם לכהן גדול עם הארץ: נשלמה מס' הוריות

ה כהן גדול פורם מלמטה. אם מת לו מת בחייב לקרוע עליו קודם מלמעלה בכתף בגדו הכמוך לרגליו והלא דכתיב ובגדיו לא יפרום. בחיט פורם כבאר כל אדם: מלמעלה. כנגד החזה. כמוך לכתף כבאר הצם: אונן. מי שמת לו אחד מבשרו קרובים בחייב להתאבל עליו. יום המיתה כולו בין נקבר המת בין לא נקבר הא לאנן דאורייתא. ומיום המיתה והלך כל זמן בלא נקבר המת הוא לאנן דרבנן. כל אהו היום אשלו לאחר קבורה. ומשנקבר המת ביום ראשון בל מיתה כל הלילה בלאחריו הוא לאנן דרבנן: וכהן גדול מקריב אונן ולא אוכל. מן הקדשים. בכן מליט באהרן ביום שמהו מדב והכיהות אמר ואבלהי תמאת היום הייטב בעיני ה' על האבילה היה מקפיד לא על ההקרבה. ודוקא אהרן שהוא כהן גדול אבל בניו שהיו כהנים הדיוטים היו אכורים לאכו היום בין להקריב בין לאכול: ן התדיר מחבירו הוא קודם. דאמר קרא (במדבר כ"ח) מלבד שולת הבקר אשר לשולת התמיד. מבדי כתיב שולת הבקר אשר לשולת התמיד ל"ל אלא אמר רחמנא הא מכוס ראשון קדים בריחא: וכל המקודש מחבירו וכו'. דהכי אכסמן בכהן דכתיב ביה וקדשתו. והתריגן לפתוח ראשון. ולברך ראשון. ולטול מנה יפה ראשון: פר משיח קודם. הולל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת. בדין הוא שיקדים מכפר למתכפר. וכן הוא אומר (ויקרא פ"ו) וכפר בעדו וכפר ביהו נאמ"כ וכפר כל קהל ישראל: ן האיש קודם לאשה. שהוא מקודש מצוה שהיה חייב בכל המצות. והאשה אינה חייבת במצות עשה בהזמן גרמא: והאשה קודמת לאיש בכסות: שבשתה מרובה מבושתו של אם: לקלקלה. לגיהה. ולמבכב זכור: האיש קודם. בא דרכם בכך וזה אין דרכו בכך: ח לוי קודם לישראל. דכתיב (דברים י') בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מהוך בני ישראל: ישראל קודם לממזר. הלי מיוחס. והלי לא מיוחס: ממזר קודם לנתין. זה בא מעשה כשרה. וזה בא מעשה פסולה: נתין קודם לגר. זה גדל עמו בקדושה. וזה לא גדל עמו בקדושה: גר קודם לעבד. זה לא היה בכלל אחור. וזה היה בכלל אחור: ממזר תלמיד חכם קודם לכה"ג עם הארץ. דכתיב (משלי ג') יקרה היא מפנינים. יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים: סליקא לה מסכת הוריות

וכולה סדר נזיקין בסייעתא דשמיא

אנא מהודה לעתיקא דעתיקין. שז בני להשלים סדר נזיקין.
ובכן מיסוד נבוני לחשים. הגני יוסף גם בסדר קדשים.

ראשון לציון

ה כהן גדול פורם מלמטה. ומלמעלה. כ"מ בסעות ואלא שכ"ג. ..וכהן הדיוט וה"ל לסמוכ לכ"ג סקומתם מדכפסיקה ממה גדול ומחזירין כו'; בכ"ק וכמפנ"ר..מלמטן.. וכן נסמוך מלמעלן. ולא אוכל והדיוט. בכ"מ וכמפנ"ר ואינו.. ן פר המשיח. בכ"מ ..פשיח וכן נסמוך. ופר העדה. בכ"מ ..עדה. בכל מעשיו. ב.."ג ובכ"מ לכל מעשיו. ן קודם(לאשה). בכמנ"ר ליתא נסעות. והאשה קודמת. בכ"מ האשה..ולהוציאה מבית (השבי).בכמנ"ר גולהוצאה; בכמנ"ר ליתא נסעות; בזמן. בכ"מ ובזמן. לקלקלה בכ"ק וכמנ"ר וכמנ"ר בקלקלה. ח לוי לישראל כו' בכ"ק בכולם בוי"ן; כ"מנ"ר בכולן בלא וי"ן מלבד אתמרון: בכ"מ לוי קודם לישראל וישראל. שבזמן שוים. בכ"מ שבזמן שוים. סליק

פ"ג ן בסשנה האיש קודם לאשה כמין זה בכוונת ס"ז ע"ת ע"ם: ח ברש"ב ר"ח לוי קודם לישראל דכתיב. (דברים י') בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי

ה כהן גדול פורם מלמטה. והדיוט מלמעלה. כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל. והדיוט לא מקריב. ולא אוכל: ן כל התדיר מחבירו. קודם את חבירו. וכל המקודש מחבירו. קודם את חבירו. פר המשיח. ופר העדה עומדים. פר המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו: ן האיש קודם לאשה. להחיות ולהשיב אבדה. והאשה קודמת לאיש. לכסות ולהוציאה מבית השבי. בזמן ששניהם עומדים לקלקלה האיש קודם לאשה: ח כהן קודם ללוי. לוי לישראל. ישראל לממזר. וממזר לנתין. ונתין לגר. וגר לעבד משוחרר. אימתי בזמן שבולן שוין. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם. וכהן גדול עם הא"ץ. ממזר תלמיד חכם. קודם לכהן גדול עם הארץ: נשלמה מס' הוריות

סליק בס"ד סדר נזיקין

שנויי נוסחאות

ה כ"ג פורם מלמטה והדיוט. בכ"מ בסעות אלא שכ"ג ..וכהן הדיוט וה"ל לסמוכ לכ"ג סקומתם מדכפסיקה ממה גדול ומחזירין כו'; בכ"ק וכמפנ"ר..מלמטן.. וכן נסמוך מלמעלן. ולא אוכל והדיוט. בכ"מ וכמפנ"ר ואינו.. ן פר המשיח. בכ"מ ..פשיח וכן נסמוך. ופר העדה. בכ"מ ..עדה. בכל מעשיו. ב.."ג ובכ"מ לכל מעשיו. ן קודם(לאשה). בכמנ"ר ליתא נסעות. והאשה קודמת. בכ"מ האשה..ולהוציאה מבית (השבי).בכמנ"ר גולהוצאה; בכמנ"ר ליתא נסעות; בזמן. בכ"מ ובזמן. לקלקלה בכ"ק וכמנ"ר וכמנ"ר בקלקלה. ח לוי לישראל כו' בכ"ק בכולם בוי"ן; כ"מנ"ר בכולן בלא וי"ן מלבד אתמרון: בכ"מ לוי קודם לישראל וישראל. שבזמן שוים. בכ"מ שבזמן שוים. סליק

הדרן לסדר נזיקין

אחר סיום סדר נזיקין יאמר זה

הדרן עלך סדר נזיקין. והדרך עלן. דעתן עלך סדר נזיקין. ודעתך עלן. לא נתנשי מנך סדר נזיקין. ולא תתנשי מנן. לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתא:

כך יאמר שלש פעמים ואח"כ יאמר זה:

הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל. ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו. וצאצאי עמך בית ישראל. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי. יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. ברוך אתה ה' למדני חוקיך. אמן אמן אמן סלה ועד:

מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. הם רצים לבאר שחת. ואני רץ לחיי העולם הבא. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. כשם שעזרתני לסיים סדר נזיקין. כך תעזרני להתחיל ספרים אחרים ולסיימם. ללמוד וללמד מתוך הרחבת. לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. חכות כל התנאים (ואמוראים) ותלמידי חכמים הנזכרים בסדר נזיקין ובכל הספרים שלמדתי. תעמד לי ולזרעי ולזרע זרעי. שלא תמוש התורה הקדושה. מפי ומפי זרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם. ויקויים בנו מקרא שכתוב בהתהלכך תנחה אותך. בשכבך תשמור עליך. והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה. עושר וכבוד בשמאלה. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּי הוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וּלְאַחֲיָאָה מֵתַיָּא. וּלְאַפָּקָא יָתְהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא. וּלְמִבְנָא קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם. וּלְשַׁכְלָלָא הֵיכְלֵהּ בְּגַוֵּהּ. וּלְמֶעְקַר פֻּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן־אַרְעָא. וּלְאָתָבָא פֻּלְחָנָא דִי־שְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ. וַיַּמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵהּ וְיַקְרֵהּ. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל (בעשי"ת וּלְעֵלָּא מִכָּל) בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן. וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל מָן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִי בְּאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: עֹשֶׂה שָׁלוֹם (בעשי"ת הַשָּׁלוֹם) בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן

מפתחות פרקי סדר נזיקין ע"פ א"ב

א נ"ק פ"א: כ"ג פ"ב. פ"ה: מסדרין פ"ב. פי"ג: שבועות פ"ח: ע"ז פ"ב: כדיות פ"ד: מכות פ"ב:
ב מסדרין פ"ח: מכות פ"ד. פ"ה:
ג בבא בתרא פ"י:
ד מסדרין פ"ג פ"ג:
ה נ"ק פ"ב. פ"ו. פ"ח. פ"ט. פ"י: ב"מ פ"ב. פ"ד. פ"ו. פ"ז. פ"ח. פ"ט. פ"י: ב"ב פ"א. פ"ד. פי"ב. פ"ו. פ"ז: מסדרין פ"ב: פ"ז פ"ה: פרות פ"א. פ"ב: עדיות פ"ג. פ"ח:
ו מסדרין פ"ו: מכות פ"ג:
ז נסדר טהרות:
ח ב"ב פ"ג:
ט נסדר מועד קדשים טהרות:
י ב"ב פ"ח: שבועות פ"ב:
כ ב"ק פ"ב: מסדרין פ"ב. פ"י: שבועות פ"ז: ע"ז פ"ג: פרות פ"ג: עדיות פ"ג: מכות כ"ו:
ל ב"ב פ"ב: ע"ז פ"ג:
מ ב"ק פ"ז: ב"ב פ"ח: מכות פ"ג:
נ סנהדרין פ"ו:
ס נסדר זרעים מועד קדשים טהרות:
ע נסדר זרעים מועד נשים קדשים טהרות:
פ נסדר זרעים קדשים טהרות:
צ נסדר טהרות:
ק נסדר זרעים נשים קדשים:
ר ע"ז פ"ד: מכות פ"ב: עדיות פ"ב. פ"ה. פ"ו:
ש נ"ק פ"ד. פ"ה: ב"מ פ"ג: שבועות פ"ג. פ"ד. פ"ה. פ"ו: עדיות פ"ב:
ת נסדר זרעים מועד טהרות:

הנהות מהרב הגאון אמתי רשכבה"ג המפורסם מוה' **ברוך תאומים פרענקיל** זצ"ל מליפניק.

מסכת בבא קמא

פרק א מ"א תוי"ט ד"ה מיקון. שיהא מזיקין כמו כו' נ"ב יעוין במה"ב בפלפולו בפי' תנורת לפורן: ד"ה כהרי הגור. ומ"ת לר"י. נ"ב זהו קושית הגמרא בדף כ' ע"ב ולר"י דמחייב על נזקי שמון בתם לתמויי לחכה מרו וסכסכה אבמ:

פרק ב מ"ד תוי"ט ד"ה כל שיסיו. ומ"מ חזרה על נ' ימים. נ"ב בתש"ו מביא דר' יוחנן פי'. דלר"מ אינו חוזר לתמותו בעמידה נ' ימים עם הטוריס עד שיסבו אותו בני אדם בעצמן ומנסין אותו ואין מנחן כו' יעו"ש:

פרק ג מ"י ברע"ב ד"ה שורו שביים. ושור לאו מכוין לביים הוא. נ"ב ישוין בסנהד' ד' נ"ה וע"ע דהא נתכוין להזיק אע"פ אלא נתכוין לביים חייב בתדם. ובלשון הרמב"ם בפי' המשנ' נ"ל שכיונתו כיון שחיזוקו של בעל השור אינו אלא מצד בלא אמרו וכהכתיב ולא יבמרנו בעליו (וישוין לשון הרמב"ם בפ"א מה' נזיק' ה"ט) ממילא א"א לחייב מצד מיתת שמירת שורו יותר ממיתת שמירת עצמו וכיון דאם אדם נרם ביום לחבירו שלא בכוונ' פטור אף אם הי' שומר ע"ע לא הי' בא ביום לחבירו הכ"ם שאין לחייב על ביום הבא מצד מיתת שמירת שורו דעכ"פ לא נתכוין בעל השור לנייבו. אבל דברי הרע"ב שכתב השור לא מכוין לנייבו ל"ע: בתי"ט ד"ה מפני. וכן בתמנ' ה' ס"ו דשבת כו' נ"ב נ"ע דהא הכא מיירי שהוי מחקן דהוי מלאכה שצריכה לעשה:

פרק ט מ"י תוי"ט ד"ה ויחיר. ה"ה דרשאי ליתנה להם. נ"ב י"ל שאמי הש"ם שם נפקותא דאם אינו מתן בעצמו כי הדר מיתבל יכול להוציא מן הכהים לפ"ד הרשב"א שמביא שם הר"ן בנדרים אבל כשנתן בעצמו גם כי מיתבל על הקונם אינו יכול להוציא מהכהן ואף אי מיתבל גם על התרומה עצמה:

מסכת בבא מציעא

פרק א מ"ב בתשב' שהם מודים או שיש להן עדים תולקים בלא שבועה'. נ"ב מקשים המפרשים בשלמא שהם מודים איצריך לתשמועינן דהמצבי' מציאה לחבירו קנה חבירו אבל בנא דיש להם עדים מילתא דפשיטא היא ולא איצטריך לתשמועינן. גם מקשו לשיטת מהר"מ מרוטנבורג ז"ל המובא בתשר"י דעד המסייע פוטר משבועה'. א"כ נ"ל לאיתנוי עדים בלשון רבים הא בעד א' סגי לפטרם משבועה'. כלתר העיר בביאורא בזה הרא"ש בכאן של פה דאיתא בשטה' לשון עדים א"כ גם במשנתנו יקש' ק. וג"ל דהנה לכאור' קשה אמאי יופטרו כאן משבועתם ע"י העדאת העדים הא איתא בב"ב דף קכ"ח ע"ב וקי"ל ככי בתו"מ סי' פ"ז דאם לוה טושן ספרא מחצ' והעדים אומרים שפרע כולו חייב לשלם מחצ' ולישבע של השאר כדין מודי' במקצת. ואף שהם עדים מסייעים לו ואמרי שאינו חייב לו כלום ועוד מיסיפין לו טוב' מ"מ כיון שלפי דבריו העדים מעקרים דינא הוא אמר שפרע רק מחצ' ונפ"ז אמאי יאמנו כאן הבדים לפטרם משבועה'. הלא כל אחד אומר כולה שלי והעדים מעקרים ואין לחלק כיון היכא שהבע"ד אומר שלא כדברי העד לטובתו אז נרעתו כי מצד הטעם שמוכא בקדמונים כל שלא אמר הבע"ד כדברי העד אין אנו מאמינים לדברי העד בכל ולא חלקו בזה. אמנם י"ל דהכי בזה יש שיטות חלוקות אם חזר ואמר מכרתי שכדברי העד כן הוא אם מועיל או לא אבל כ"ע מודים אם נותן אמתלא לדבריו מדוע אמר כן מקודם דלאמן. והנה בשלמא בטובדא דב"ב דאין לו סוס אמתלא למה אמר כן מקודם שפרע רק מחצה. ולכן אינו יכול להזור ולומר כדברי העד כן הוא דאם הוא בעצמו הודה שהעיד שקר אבל כאן שפיר יש לו אמתלא אם ירצ' לומר שהאמת הוא כדברי העדים שאין לו בה רק חצי והא דלא אזר כן מקודם רק כולה שלי הוא משום שהי' ירא אם ישאלו חצי שלי ישאלו חברו כו' שלי ולא יטול רק רביע לכן עשה כ"ש בכדי שיקח עכ"פ הצי' ושפיר נאמן לחזור מדבריו באמתלא. א. ולכן אף אם אינו חוזר מ"מ נאמרים העדים לפטרם משבועה' דאפ"ל הא הוי כטובדא דב"ב הנ"ל דבכאן אכתי יכול לחזור ואית לי' מנו דיכול לחזור ולכן תולקים בלא שבועה'. והנ' כ"ז הוא רק כשבאה שני עדים א"כ הרי יכול לחזור כשתא לפי שאם יבא' יאמר שנאחת חצי' שלו ובאמתלא בג"ל ונוטל שפר חצי שלא כפי העדאת העדים אבל כשבא רק עד אחד א"כ הרי אינו יכול לחזור אף עתה דאם יחזור ויטענו חצי' שלי לא יטול רק רביע דע"א אינו יטול רק רביע דע"א אינו קם לממון ומוכרחים אף עתה לעמוד בטענתם כו' שלי וא"כ גם עתה מכחישים הם העדים שאומרים שאין לכל אחד רק חצי'. ולכן שפיר אין מועיל עדותו אף לפטרו משבועה' דהא דמיא לדינא דב"ב ומיושב שפיר קושית הג"ל ושפיר מוכרח לנקיט עדים בלשון רבים:

פרק ג מ"ו תוי"ט ד"ה לא יגב. ונתברו נפחות משנה. נ"ב יעוין תוס' כאן ד"ה מחלוקת בכדה מי"ב תוי"ט ד"ה ההוא וכו' למפגל בקדשים. נ"ב יעוין מל"מ פי"ב מהל' פסולי המוקדשים שקבץ כל מה שדברו בזה התוס' והראשונים במקומות מפוזרים וכתב שמשמעות דברי הרמב"ם שפ"ל דיבור וכן מבואר בס' החימוך:

פרק ד מ"ב תוי"ט ד"ה נתן וכו'. שאם ירצה הלוקח לדיקה בתה. נ"ב מה הוכיחו הפוסקים שדעת הש"י שלאחר שנאתם אינו בתורה חזרה וחלקו ע"ז גדולי הפוסקים כמומר להמשיך בב"י סי' קל"ב ובן פסקינן בחו"מ סי' ר"ד דאם נאבד באונס מחזיר המשות אף אלא חזר הלוקח מקודם: ס"ג תי"ט ד"ה כדי. ומ"ת מ"ל כו' נ"ב. ישוין בסוד וס"ע חו"מ סי' רכ"ז ס"ז מ"ש בשם הרא"ש דאם מבורר שהי' לו אונס יכול לחזור בו ונ"ע:

מסכת בבא בתרא

פרק ד מ"ד תוי"ט ד"ה לא מכר וכו' כשהדמים הרבה. נ"ב לענין בטול מקח מ"ל שיהי' הרבו' יותר רק משם יותר מסלגא לדעת רמ"ם סי' רכ"ז. ולדעת הב"ח וכמ"ש אף בטלגא ממש הוי בטול מקח אמנם מפשר לענין הודעת דמים בקרקע אינו רק בהרבה יותר מסלגא אבל בלא"ה פסק הלכ' בש"ע סי' ר"כ דאין הדמים מודיעים:

מסכת סנהדרין

פרק ב מ"ב תי"ט ד"ה לא דן כו' ומ"ת והא. נ"ב יש כאן ערבוני דברים בטעות הדפוס וכן נ"ל ומ"ת עד כמ"ש בשה"ד ומ"כ לא יהיו דומים מהאי עשמא [דמ"מ נדון אותן דגם בע"ד צריך לעמוד] וכיון דאין דין אותן לא יהיו נ"כ ואף במלכי ב"ד כו' וי"ל כמ"ש החוס' שאני ד"ל דחמיר ע"כ. כלומר אבל בדיני ממונות יטול המלך ליטב כמו הת"ח לכך מ"ש מה שסגריס לגזר באותו שעה. גם מה דמלכי ב"ד דנין ודנין אותן דיכול להסיכן כשדנין אותן כן כו' נ"ל לכאורה. אבל לפ"ד התוי"ט בהוריות ס"ב מ"ב גרא' שלא כוון התוי"ט לדברי הנ"ל. ודברי התוי"ט כאן ושם אין להם שחר לכאורה כמובן:

פרק ז מ"י תוי"ט ד"ה מכמינין ל עדים ולא שני בחד ואותו שאומר ל כיון שמקילין בהכמנ' כו' נ"ל ל היאך נגיח. נ"ב נ"ע דהא לענין כשרות העדים אין הילוק בין אם כו'. בהכמנ' לא שלא בהכמנה רק שבאמר ד"ל לא הי' טרך לשחדל על הדבר שיהי' הכמנה עדים נראות אם יהנו בשאלתו. ועל קושית התוי"ט למה צריך להכמין שמים י"ל לכאור' דהא הכמנ' היא צריכ' שתהי' על תופן שלא ידעים המסית ואית' בגמרא כיצד עושין כו' כדי שיהיו הן רואין אותו כו' והוא אינו רוא' אותן כו' א"כ יכול להיות שגם המוסת יהי' נראה ואינו רוא' ומוב נ"כ שיהי' כן לענין לא ידעים המסית בראיית המוסת לחבר השני לכך צריכין ב' עדים נחוץ דבד"ל צריכין שיהיו העדים רואין זא"ז וכשיהי' נחוץ רק ע"א אף שהוא רוא' את המוסת לא יצטרף עמו כיון שהמוסת לא יראה אותו. ומה שנ"ל היאך נגיח מיושב בפשיטות דכיון שאין אדם מע"ד לא מחייבין את האדם שהמודים שהי' מסית וא"כ אף כשמשיב חבל על דברי הקונל אותו אמור מה שאמרת לי ביחוד אין בתשובתו רק סגד' מה שאמר לו כבר שלא הי' מסית אבל עתה אין בזה דרך הסתה ומ"מ נמחייביה. פ"כ אומר המוסת היאך נגיח הי' וכשאומר המסית כך הוא תוכחתו הרי מסיתו עתה ודמין אח"כ על עידי אותו הסתה אבל אל הסבר א"א לדוני דהא אין נ' עדים ע"ז כ"א המוסת והודאת עצמו ולכך אם תאר בו ואינו מסית עתה אף שמודה שהסיתו כבר פטור:

פרק יא מ"ו תוי"ט ד"ה חון. ומרא' בעיר דס"ק. נ"ב כ"כ הרשב"א בחידושיו דם מכות בשם רש"י ומיתי רמ' מלשון המאר' דתקן וטעלה ויעיין ברש"י ס' שופטים:

מאת הרב הגאון האמיתי נר ישראל מרנא שמואל אליעזר ב״ר יהודה הלוי אידלש ז״ל.

מסכת בבא מציעא

פרק ד מ״ב מי שפרע מדור כו׳. קלנו בטורעמת רשני שודי טוכני. שזה עושה כמעשיהם אשר דבר שוא וחיים שומרין בדיבורם משל״ב בני ישראל שלמי נבו שלריה ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וק״ל:

מסכת בבא בתרא

פרק י מ״ח הרוגה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שלין לך מקצע כו׳. נס״ע הרוגה מיתתי לה וכמי לאיתא עם לאר יגלי מ״ד כי מין וכו׳ ומין לף יוצא דם כל תלמיד שבוטם עליו רבו פ״ל ושותק אבה להבמין בין דם סבור לדם עמא ומין לפים יוצא ריב כל תלמיד שבוטם עליו רבו פ״ל וב׳ ובוחק אבה להבמין בין ד״מ לד״ג דתנן ר״י לומר הרוגה שיחכים יעבוק בד״מ שלין לך מקצע בחובה יותר מכן שבן כמעין הטבע כו׳ ויש לדקדק מה הבחנה שיך בין ד״ג לד״מ גם מה לאיה מיתי מהלי דרי הרוגה שיחכים יעסוק בד״מ לאך הבחנה דבין ד״מ לד״ג ובלאה לפרש דס״ק אבה להבמין בין דם עמא לדם טהור ר״ל מם שהוא ביניהם דהיינו דם הבפק לבאר בני אדם שלא יבחינו בו אם הוא עמא הם הוא טהור ומבפק הוא עמא ולין שוכפין עליו הרוגה וקדשים הרי זה אבה להבמין בו אם הוא עמא ודאי לא הוא טהור ודאי וכן הא דאמר אבה להבמין בין ד״מ לד״ג מה שהוא ביניהם דהיינו דיני גזילות ובבלות דפעמים בלים הגזילות ובבלות לבריבת מבם ופעמים אינו רק ממון ופ״ם מ״ם בריבם סנהדרין דדיני ממונות לא בני מומחין וגזילות ובבלות בני מומחין לבני קאמר סנהדרין ומי שאינו מומחה מתהלה ודן ד״מ אבה לבריבת מומחה מתוך ד״מ ובבחנין מה שהוא בין ד״מ לד״ג דהיינו גזילות ובבלות דבנו מומחה ואבא מיתי לאיב מבר מהרי דבבא דר״ל הים מומחה דמי בחבלא רבי בבר נסמן ובמנון בן מם לא הים נסמך מדיין דלא קרי ליה רבי שמעון ואבא ר׳ שמעאל קאמר בד״מ דעבד כיונא לאחר מיתום שבבות גוזב מבבבים בני תורין ובמנון בן נגם פליג עליה בד״מ ובוסף בדבריו הרי בחוק לא לחד בשוק כו׳ פטור שלא כו׳ הרי לף שלא הים מומחה מתוך ד״מ אבה להבמין בדין בחוק הטבע בדיני הבבות מומחה ומיתי לאיב דר״י נוסים קלאים לבמנון וקאמר הרוגה שיחכים לריות חבם ומומחה יעסוק בד״מ שלין לך מקצע בחובה כו׳ שהוא טבע בבמה שאר עניים וכן כמעין הטבע לפיות מובע חבמה לבא לדיני גזילות ובבלות דבני מומחה. וע״ב הרוגה לבא לבעלה ע יעסוק בד״מ ויבחר לא שמעון בן נגם שבשם בן לעסוק בד״מ לבא לבעלה הימה לריות חבם ומומחה ולזה הוא הדר בחבמה ר״ב ולאחריה סנהדרין כי מהון ד״מ שבבחבת ר״ב יבא לבעלה מבבן מומחה לדיני גזילות ובבלות דבני מומחין ופ״ב בחחיל בם דיני ממונות בג׳ גזילות ובבלות בג׳ דהיינו דיני ממונות בג׳ דהיינו גזילות ובבלות בג׳ מומחין כדמסיק ריש מס׳ סנהדרין וק״ל:

מסכת סנהדרין

פרק ד מ״ה דיני ממונות הדם מהן ממון ומתכפר לו כו׳. ר״ל שבבן לאחן דמים שבגל ולאן לריך לאן לאחן דמים הבלוים לבא בבבית ובינול דמיו מבל״ב ד״ג דמו ודם ובבוחיו הבלוים לבא לעבוד כולם לו לאבבר לבחזיר שלא דמי לאחיך לעבדים ובו לאו לאחר לבחזיר לאחיך גו׳ וכן מדקדק בבר״ר מדבריב לא דמי בנות גו׳ וימת בדמי יהודע גו׳ ובגמ׳ שלא בבבבה ר״ב לבא פלוגתא בדמי בבות ולא דמי בבו לבא לבא למ״ד לאחו ולא בבו הרג ולבא למ״ד בבו הבלוים לא״ת ממנו וקבא דמייתי הבא בחמי׳ יותר מחזקת מלבן לעבדים בלבן רבים ע״ם ומו ודם ובבוחיו וק״ל: שהיה דמו מושלך על הבלים כו׳. מבוכם לקבן מלמד שבבה קין בבבל חבוחות חבוחות כו׳ שבחוך שבבה בו הרבה חבוחות ופלישות הים הדם ביחו בבבבה מקומות של עלים ולבבים לכך לאמר דמי בלבן רבים ובסיבים״ בחומם ועוד ר״ל לפי שבמבבים בב״ר שבבבו בקבה בן לא בלבן ועל לאחו ען ולבן הים דמו מושלך וז״ם עבה בו חבוחות חבוחות פלישות פלישות הבבבו בקבה דבר שבבה שבבה בו פלישות בחבוחות בב״ר וזר״ל: לפיכך נברא הדם יחידי לעמדך כו׳. כתב בעל יפ״ת ולפ״ג שכל המינים נברלו יחידים כו׳ הדם שלו שהוא מדמי בטבע והיו מריבים מחהלה לע״ר כו׳ ועוד בלא יעמדו לבחיר עריות שבבי קין בבא לאחיתו עכ״ל ודבריה דמקיים הם ובלאה לפרש דב״ק שנברא יחידי שלדם נברא מחלה ולאח״ב נברלות הוה מלבותיו מבל״ב בכל המינים שנברלו בבר ובקבה. ולאחר לעמדך שכל המ״ב נפש לאחת מישראל כו׳ דקדק לומר נפש לאחת מישראל שעדת הדם שנברא יחידי היא דיוקו של מעלה כיחדו של שלום ועדת דיוקו בבא דמות דיוקו כדאמרי׳ ע״ח ס״ם אבל בעובדי כוכבים כמאבד נפש לאחת מהם אינו כמאבד עולם מלא [רק כמאבד נפש לאחת] וכן המקיים נפש לאחת מהם כו׳ [דשובדי כוכבים לפנים לא היו מוזלים לעולם] ומ״ם דרך זה יש לפרש דקאמר שלא יאמר לדם לחנינא לבא גדול מאבין והוא מפורש בגמ׳ מפני המשפחות שלא יהיו מתגרות זו בו. ולאחרו עוד שלא יאמר פליג לאו בני לדיק לבינו בבא כו׳ ופירש״י ולאן לאו מיבין להתרחק בן הבבירה כי לא הבבל בה ולאו בני רשע ולאן לאו מקבים בהשובה ולהבמדק כי לא יעבל בפירש״י לקמן ובוא לפי שבבע ומנ״ב הולד בדומה על הרוב כמולידיו אם כאחיו אם כאחיו ולאלו היה לחדם נברא זכר ונקבה בלאר בבבבר הנברלים היו לאומרים בן אלו בני לדיק בבבע ומנ״ב הבבר ולאלו בני רשע בבבע בנקבה לא בהיפך ובין הלדיק ובין הרשע מובבת על מעביו לפי בבע מולידיו ופ״ב עבדא יחידי שלם בנקבה מנא ובבא הזכר עבדאת בחלת בלילים ולא״ב על בבבר לאין מעבה הדם בבבבחה לעזב ולרע הלוי בבבע בלילים רק בבבבחתו של כל לדם נעבה לדיק ורשע ובל דרך זה מי לאחר בגמ׳ שלא יהיו המשפחות מתגרות כו׳ דהיינו לאחר שלחת גדול מלבין ולא בבבע ומאו הוא מוב יותר לבעלה מלאחר לאינו בן שהרו נברא כולם מלדם יחידי שלאלו הנקבה ממנו ובבא הזכר לאו בחלת הלילים. ובל דרך זה לאחר שלא יהיו המינין לאומרים הרבה רשויות כו׳ גם זה ע״ד שלאמרו דלאלו נברא הדם הזכר ונקבה בלבם בלילים נברא לא הדם הים לאומרים בבבם ב׳ רשויות שהלי נברא הזכר ובבבי נברא הנקבה וע״ב נברא יחידי דמות דיוקו הרבה בל מעלה כיחדו של עולם כפ״ם לעיל. ולאחר ולדבריך גדולתו בל הקב״ה שלדם בבבע כו׳. יבולאר לקבן בגמ׳: ושבבא מלאמרו מה לו לאחב כדמו כו׳.

ר״ל וקרא דאם לא יגיד ונבא שבו לא לאיבי כלל בדיני נפשות ת״ל בלאחד רשעים וגו׳ ולא״ב שפיר מיירי גם אם לא יגיד בדיני נפשות וק״ל:

פרק ו מ״ב ר״ל מתודה שכן דרך [כל] המומתין כו׳. לשון מומתין משמע דאיירי במיירי מיתה וקשה דא״כ מאי קאמר בסיפא ואם אינו יודע להתוודות כו׳ וליכא למימר דאיירי ממי בחייבי מיתות אלא שאינו יודע להתוודות דהייב שהוא יודע שהוא מזומם דא״כ הייב ר׳ יהודה ודוחק לומר דבהא פליגי דת״ק ס״ל בחומם יאמר סתם תהא מיתתי כפרתי על כל עוונתי ולא יאמר דון מעון זה ור״י ס״ל שיכול לומר מון מעון זה ור״ל דבק״ק שאי להתוודות הייב בלהוכה כדרך המתודים לפרש חטאם מ״מ א״ל לאמר ודוי בקבה הבא מיתתי כפרה כו׳ ובשתא א״ש דכולה מלבא בחייבי מיתות איירי מיהו בפ׳ כ״מ מוכח דכל הבעה לעבר לבעבר לבעבר להתוודות ע״ש ודו״ק: ואי אתה עכור לעבר״ב. ויש לדקדק מדין שכבר לו ודוי דאיתא מיתתו של פקן סיה כפרתו ולא מודוי ולמ״ד לקבן בסחבי ב״ד כיון דבדין מקבלי ליה לא כוה מיתתן כפרה מיתת דבוודוי קאמר הכא דיש לו כפרה ומשמע ליה כבי מהאי קרא דעבכון ביום הזה ולא בעב״ר תודוי קאי ולא לאיבה דעדיין לא בחבבה ובין ביבה מלאה וק״ל: ב״ד כי קבלת אלים אלו וגו׳ כלומר מפני שבכיך הבם ומבלא״ם כו׳. הלי מעמא לא שיך אלא בברכת כ׳ וכן בע״ז וחיינו כמ״ד דאיש בחלה אלא מבנדף ובוכד ע״ז ולמ״ד דבל הנסקלים מלין אינא לבחוקי קבלת אלים אלו כי״מ דלקמן מבל לב׳ לאחים כו׳ וק״ל: קלני מזבוקי כו׳. עיין מרבי״ו ובפ״ל לין חבבבן [ד׳ ע״ו] הוסיף לבבם בבד לבי מזבוקי בינבחי זה שמת בשוב מבל״ל וק״ל לפ״ו מלי קאמר קיו על דמן של בדיקים שבבי זה לוה מת בשוב ועיין סיבוב כרמבים בסיבוב המבבה בזה ועיין גם בעיבן בערך קל בזה ולבי מה שבמבבו דבבי ר״מ בבא בלאה דאיירי נמי בהאי קרא דקבלת אלים אלו בבבבה אלא מבמר לף לאחר מיתתו בהאי דקיימיב בלאה סיו מלינן לאיתו על הבן כמ״ם לף בבבו עליו יבולב ובבבו עליו תאבל גם בבבבבה מבמרת ולאמרת קלני כו׳ כדמפרש קבילה לי שלמא ומרמ״ם ומזבוקי דקאמר ע״ם בבלאה מבמר מיתה אזשו על ראשו ובם כ׳ מקומות של בנתה מפילין ובייב קבלת אלים אלו ודו״ק:

פרק י מ״א [כל ישראל יש לבם כו׳ שלאמר ועמך כולם לדיקים וגו׳. לפי שבבבבים הקודמים אבר כל המומלים בגדולות שבם הבייבים בד׳ מיתות ולאמר עליהם כל ישראל לאע״פ שחטא ישראל הוא ויש לבם חלק לעה״ב כדלמריב פ׳ ל״ם נבי עבן ודקדק לומר חלק שלין שלבקים שויב כדלמריב כל לדיק וצדיק בבוה מחוסנו של חבירו ועיין בזה בנמבבים. ומייתי לאיב לזה מקרא שלאמר] : ועמך כולם [לפי לף כתוספים לאחר שקבלו דיבם כד׳ מיתות עלם לדיקים הם כדלמרי׳ נמי בהם פרק ר״ם לא בבלא עבדיך וגו׳ מבדיך ממש עבדיך סך דחייבי דינא דמעיקרא ובין דלקבול קרי לבו עבדיך ולו״ל שעי שיקבלו דינם בעה״ז יחבו לעולם ייבבו לארן דבייבו לעה״ב דבחיב בבלי עמיבא בלרלים מבבה ידבו ולאמרי׳ פרק לין דורבין [ד׳ מ״ו] זבה לדיק מבל מלבו ולבלן הרבה בג״ע ולייבו דקאמר לר מבעי שבב״ע הוא לר מבעי של הקב״ה יתי׳ ר״ה שלא הים שולט יד בן לדם במבעיו מה שלין בן בשלם הים שבלי ויחל מה וגו׳ ויעב בבם שבו זוהב הרבה בבוהבו של העולם הים בדלמרי׳ פרק בן סורר ולאמר דלא״ב מלא רבמים דלדיק שוהה לעולם״ב ובבי הרבה אבה לעולם״ז אל תאמר בן שבלדיק אבה שהוא יכול להפלר בדבר שהוא מעבה ידי הקב״ה דהייבו עולב״ב ולבר מבעי בולם נלמד בבבבה שהוא ב״ם. [ועיין בזה בחאמר בעקידה ובמדרש שמואל ובלר מבבבים]: מ״ב דור סמבול אין לבם חלק לעולם הבא כו׳ מבורם בבל״ר כי הרוח היא מתי לעולב״ב שבאמר ולא רוחי אתן בקרבכם וגו׳: דרך בבלבה כו׳ ומבם הבינם כ׳ לעולב״ב כו׳. וסיבה דקרא דמבם הבינם כ׳ על פי כל בלרן יתברב מ״ם מ״ם מ״ם דר״ב [ד׳ י״ז] נרבעים שבבוף בלה והבמה בברבה מבזרבן תחת כבפה רגלי הלדיקים כו׳ ו״ם גם כלן בדור בבלבה שבבות מבבר ומבין לא לאבן על פני כל הארץ במבבה שבדיקים הולבין שם וק״ל: ורחטאים לעולב״ב כו׳. יש לבבר הבלים מלבון חבירן כמו לחי ומי שלמה חבלים לא כמבמו שלא יבבו גם לעולב״ב שגם לא יבלרו הבלים והקאמר עומדין בדין שיבו לדומם גם בעולב״ב בעומב של חבלים ובדמסיק שעומדין בעבת רשעים לדונן עמהם. ואמר על כן לא יקומו רשעים במשפם אלו דור המבול. כדלקמן שבשבו ידיהם בגזל ובחיב החמם קם למעה רבע ולאמר ובחלים בעבת לדיקים אלו אבשי סדום שהיו רחוקים מן הלדקה כדלקמן בבומבת דהבינה ריבה וק״ל: שם מרבלים כו׳ שלאמר ויחמו וגו׳ בבבבה בעה״ב. דאין לבבר כלן דחבמעיב קרא בלחיו מיהם מהו דהייבו בבבבה דא״ב ס״ל לבמבר בבבבה לבייבה ויחמו בבבבה בבבבים מבלאי דבבא ומבדבים בבבבה בבוף הבבקבה אית לן לבבוחי דמלבה לבבבים דאין לבם חלק לעוה״ב דהא ודאי לא עדיפי מבאר דור המדבר ור״ל דמבלן לבבד ר׳ עקיבא דאין דור המדבר שעמדין בדין דבבר מלבה בריבי מרבלים שעמדין בדין בם לדונם בעה״ב ולבעבבבם ע״ב וזר״ל: אספו לי חסידי וגו׳. כדכתיב בחר המדבר זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳ בחרתי בריבי עלי זבח בבבבים בבבבן יבבה ויקח מבבה לת בדם ויבוק מבבה על הבעה ויאמר הבה דם הבריה אבר כרת ה׳ עמכם וגו׳ וק״ל: שנאבר ותבם וגו׳. בגמרא בבבבבה קאבר לה בלבבבה דבבי דלעבל דאין לבם חלק לעוה״ב ואבבר שדקדק כלן לומר לאיב עבידה לעבות בבבל דאין עומדין בדין דבבי מבבע קרא ואבבר מחון הבבל בדין דלבבחיד לבא וק״ל: ה׳ ממית ומחיה מורידי שאול וגו׳. הבבלה הבה עליבם ע״ם מ״ל שקבת לאה שלבלת יוחבן יוצא ממנו וזה סבילא לבבלקוחו ולא ידע כי בבין יבבו תבובה ומבם יצא שמואל ממא שמואל כיה סיבה מבלוקת קרא עם מבם ע״ה ולזה כשאמרה הבה על עלמה עד עקרה ילדה וגו׳ לא לאמרה כ׳ ממית ומחיה וגו׳ כיון שבבבבמר הבבבבי בעקרה כמוני ילדה שבבבם ולאו בבבבם בבבבו לת קרח וכיא גרמה בבקיו לכך לאי מבבלת עליבם שלאה מחיה ומחיה ונלאו לא בבבבה לוחם אלא ירדו חיים שאלה לעבות שאלה לוחן וזבה מוריד שאול ועל. מדברי פי׳ כלי יקר וק״ל: שם מה היום כולך ולאיבו חוזר כו׳. כי היום וכמן העבר אינו חוזר לעולם לא״ל לבבם ע״ם מ״ם בפ׳ מי שהיה (לד ע״ל) דגלגל חוזר והחלות קבועים ומלא היום לאמר בכ״מ על לוחו של יום דהיינו חבם כמו כי סה היום לא בוזר וגו׳ ו״ם שבוים דהיינו הבבבה אינו חוזר אלא חוזר. ומ״ד בבה היום מלבול ומחיר כו׳. דהיינו היום בבלל דלבלה קודם לילה ויבי ערב ויבי בוקר וכן ומחבר על מי מבום וגו׳ ויאמר אלהים יבי אור וגו׳ וק״ל:

מאת הרב הגאון החסיד המפורסם המקובל כבוד שמו מוהר"ר יצחק חיות זצ"ל.

מסכת בבא קמא

פרק א מ"א (ארבע אבות נזיקין) כתב בתוספות יום טוב הנך דכתיבי בקראי קרי לי' אבות והוא דברי רש"י ז"ל. הקשה הגאון המפורסם מוהר"ר העכיל ז"ל דלפ"ז מאי נשו בגמרא הולדותיהם כיולא בהם אי לא הוא ממתני' מוכח דכיולא בהם דאי לאו כיולא בהם אם כן מאי אמר במתני' לא הרי השור בהרי המבעה ולכתוב חד ולישי אידך מינו' הא אי לא כתב רחמנא אלא ע"כ דהולדותיהן כיולא בהם. וכ"ל דהא דכתב רש"י הכי דכתיבי בקרא קרי אב היינו לפי המסקנא דתולדותיהן כיולא בהם וקבי' מאי איכא בין אב להולדה ומוכרח לומר דמאי דכתיב קרי אב אבל למאי דסלקא אדעתי' דתולדותיהן לאו כיולא בהם אז א"ל לומר הא דכתיבי קרי אב אלא היינו אומרי' דכל מה שהמור קרוי אב והבל קרוי הולדה ולזה צריך במתני' הצריכותא אף אם תולדותיהן לאו כיולא בהם דאף דלא יהא כתיבא בקרייתא יהי' נקרא אב מאחר שהמור כמו חבירו לכ"א לא הרי כו' וכל א' קיל מחבירו בענין א'. וכן נ"ל בגמרא אליבא דר"א קרי אב אבל בבא בהכי דהוי במשכן חביבא ואליבא דרבנן קרוי אב לכי החומר וק"ל: (נזיקין) עיין בהוי"מ הטעם מה דלא אמר מזיקין ול"מ מטום דהשיב טור דלאו מזיק הוא רק האדם ניזק בו והוא שומר במקומו ולא כמו השור שהולך וטוחנו להזיק ולזה תני מזיקין וק"ל: מ"ב (הבשרתי במקצת נזקו) כתב הר"ב כגון החופר בור תשעה ובא אחר והבליעו לעברה. בגמרא יליף מדכתיב כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור אם על הפתיחה הוא חייב על הכרי' לכ"ש אבל לבניא כורה אחר כורה שהוא חייב. ק"ק מנ"ל זה דלמא משום הדיוק כתיב דהא אם כסהו פטור. ול"ל דהא קשה בפסוק למה לא כתיב כבדר כי יכרה ואח"כ כי יפתח ול"ל משום ולא יכסנו שיהא קלי גם אחי יכרה דלא כסהו חייב ובכסהו פטור דאי הוי כתיב כבדר כי יכרה או כי יפתח ולא יכסנו ה"א דקלי רק אדסמוך ליה אחי יפתח אז פטור בכסהו אבל בבריה ה"א דחייב אף בכסהו לכן כתיב כי יכרה ואחר כן כי יפתח. ולפ"ז הקשה שפיר על הכרי' לכ"ש דא"ל משום הדיוק דכסהו כפטור דא"כ לכתוב כבדר ואי משום דלא יכסנו דיהא קלי אף אכרי' דהא נדע אחת מדקשי' לא לגהוב כלל כריה אלא להורות הדיוק ואם כן ע"כ לבניא כורה כו' וק"ל:

פרק ד מ"ו (שור היתומים) פי' הר"ב שאין להם אפוטרופוס ושור האפוטרופוס השור של יתומים הוא אלא שעל האפוטרופוס לשומרו ע"כ. ואם תאמר ליהי שור היתומים שאין להם אפוטרופוס חייב כמ"כ שור אפוטרופוס וי"ל דתני סיפא לגנאי רישא דה"א שור היתומים מיירי שיש להם אפוטרופוס אבל אין להם אפוטרופוס פטור קמ"ל וק"ל: מ"ח (ואם שחטו אבור באכילה) כ' הר"ב דכתיב סקול יסקל ומה ת"ל ולא יאכל את בשרו אלא שאם קדם ושחטו אבור ע"כ. והתוי"ט כ' מאת בשרו דייקא בגמרא ע"כ. ולא דק דתופס הי' שני הוא והי' ראשון בגמרא יותר מדויק דאם"ל לבדר' אבוהו הוא דאתי דאמר איסור אכילה וכו' יכתוב לא יהנה ע"ש:

פרק ה מ"ז לגכילת הבור כתב הר"ב דכתיב כסף יביב לבעליו כל מידי דאית לי' בעלים. וא"ל דלמה לא יליף שור שור מבית כמו דיליף לחשיבה מכלאי' ד"ל דשור וחמור מבע"ל שור ולא אדם חמור ולא כלי' ומהתימה על רש"י בתומס דיליף שור שור מבית והוא עד הגמרא דסוגיין ושיין בהרא"ם שהחק בזה:

פרק ו מ"ד בילא ביד ביקח הפקח חייב בתי"ם ד"ה הכיקח וכו' דאין שליח לדבר עבירה לדברי הרב ולדברי התלמוד לדברי מי שומעין ע"כ. ול"ד דאיהא כיו"ד הלכות רביית כיון קס"ל כתב הרמ"א וז"ל מותר לעות בריבית ע"י שליח שהלוה יתן הריבית לשליח והשליח יתן הריבית להמלוה אלא אסור תורה אלא ריבית הבא מיד לוה ליד מלוה והשליח אינו עושה איסור דהאי ריבית לאו דידי' הוא ואי משום שלוחו של אדם כמותו אין שליח לדבר עבירה ע"כ. ולפי הנ"ל נתן פעם לדברי הרב ולדברי התלמיד לדברי מי שומעין וזה אינו שייך כאן בריבית שהשליח אינו עושה איסור בזה ולא שייך לומר לדברי הרב כו' וי"ל כיון דאם היה השליח לוקח המעות לעצמו היה אסור להכי מקרי השליח בר חיובא וכבור המשלח מכח דברי הרב וכו' כמ"ש בתוספות בבבא מציעא דף י' ע"ב בד"ה דאמר כסף ליסראל קדש לי אשה גרושה דהחייב המשלח אבל אם אמר לכהן לקדש להמשלח אשה גרושה מיקרי הכהן השליח בר חיובא הואיל ואם מקדש לעצמו חייב ע"ש וק"ל:

פרק ז מ"א (ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינו נוהג אלא בשור ושה בלבד) ובהוי"מ ד"ה אינה וכו' מבית הגמ' וגילף שור שור מבית כו' א"ק שור ושה ב' פעמים שור ושה אין מידי אחרינא לא הי שור ושה מיותר אי לסיפא דלכאורה כי יגנוב כו' ישלם כ' בקר החתיו וד' לאן תחתיו אי כתיב כבי ה"א דישלם ס' לכל א' אלא שה דרישא ושור לסיפא ע"כ. בתוס אות ד': שור ושה ב' פעמים וא"ת ושה לכתיב ב' פעמים נמה לי הא בשבת לא כתיב שה וי"ל דאי לא כתיב שה שני פעמים ה"א שבת שור למשומי בשר מילי מדין שור דלא יהיו בתשלומין ה' ועקמי' מדין שה לכי כתיב שה למשומי

גמרי עכ"ל. ק"ק דהמקשן שהקשה וגילף משבת שאף מידי אחרינא ישלמו ולא פירשו האיך ישלמו אמידי אחרינא דאי ה' דברים כמו שור ולחומרא נפ"ז מאי מחרלים תוספות דהא אכתי היקבי דלכתוב רק שה למשומי גמרי ולמה לי שור ב' פעמים וא"ל דאי הוי כתיב רק שה ב' פעמים ה"א דאתי למעט מד' אבל ה' ישלם לכן כתיב גם בשור שני פעמים למשומי גמרי ז"ל. דהא אי לא כתיב כלל הוי יליפי' משבת דישלם ה' כל"ל. אלא נ"ל דהקושיא הוא גילף משבת דידי אחרינא ישלם ד' לקולא ולפ"ז קשה מאי הירצו התוספת דה"א שור אתי למשומי מה' רק ד' ישלם הא אי לא כתיב כלל מישום הוי יליכין משבת רק על ד'. וי"ל דאי כתיב רק שה ה"א דממעט מד' וישלם ג' אבל השתא דכתיב שור למשומי מה' אל' ושה ממעט מד' אג' אם כן תרי קראי סתרי אהדדי וע"כ דממעט לגמרי מידי אחרינא דשור וק"ל: ותו איכא למידק בהאי שמשתתא דסליק היום כ"ל דישלם ס' דאם כן למה לי שה ברישא דהא מרבה כל מילי. בשלמא לעיל כשמקשה גילף משבת ליהא להקשות אם כן שה למה לי דאתי לחלק דאשור ישלם ה' ואשה ד' אבל בשתא דאמרת דישלם ס' ואין חילוק בין שור לשה אם כן לא לכתוב רק שור. ושה למה לי. וי"ל דה"ק אי לא כתיב שור ושה בסיפא ה"א ס' לכל א' ולא גילף שור שור משבת רק אשור ושה חייב ס' לכל אחד אמידי אחרינא לא מדכתיב שה ברישא ולכן כתיב שור ושה בסיפא דלא נימא ס' והשתא אימא דיליפינן משבת והא דכתיב שה משום החילוק דד' וה' וק"ל וכן מצאתי אח"כ בת"ח בב"ק:

פרק ט מי"א (ואם אין לאיש גואל) ברע"ב ד"ה שנאמר וכו' שאין לו גואל על יעקב. ולכאורה קשה מגמרא דב"ב דגחלה משמשת והולך עד ראשון ולית לא על יעקב גמירי לא כלי שבמה ואם כן למה אמר כאן על יעקב הא לא כלי שבמה. וי"ל דהכא איכא למימר דמיירי דאיתו גזלן בשאר משבע ההוא והוא אינו יכול לחזיר כיון שגזל וכדאי' במ"ם לכן אמר על יעקב. אבל התם דמיירי שמת המזיק וא"ל דגשאר יורש אחר משבע זה לכ"א עד ראשון וק"ל: וכן במשנה ס' כתב הרמב"ם ז"ל דאם אין יורש לאביו אלא הוא נותן הוא הגזילה עצמו לבע"ח וכן קי"ל בשח"מ סימן שס"ז ע"ש ועיין בהוי"מ מ"ש:

מסכת בבא מציעא

פרק א מ"א (ויחלוקו) כתב הר"ב ובדין הוא שיהיו חולקים בלא שטעה אלא שתקנו חכמים שיטבשו כדי שלא יהא כל א' חולך ותיקף בעליתו של חבירו ואומר שלי הוא. ולא"ת טיפר בכל נמי יתקנו שבועת המשנה שלא יהא כ"א תוקף כו' ויש לומר דדוקא במקום שיש לו היתר כמו שיש לאחזקמליאה ובמקום ומכר כל"ל אבל במקום שאין לו היתר לא תקנו חכמים בזה לכן פטור מבבועת המשנה עד ר"ג דתיקן היסת וק"ל ועיין בתוספת יום טוב. ומ"ם הר"ב כו' כלן עד א' להייב שבעבדו שבועה לשרייתא ובתוספות כתבו עוד ואותו שהמוכר מסייעו יפטר משבועתו ומשמע דהר"ב סובר דעד מסייע לו פוטר מבבועה ועיין בהרא"ם:

פרק ב מ"ד (לפני השולדני הרי אלו שלו) בהוי"מ ד"ה לפני וכו' ולא קתני מלא בשולן כדקתני מלא בחנות לומר אפילו מלא על השולחן שלו גמרא עכ"ל. ודברי תמוהים דאי תנא מלא בשולחן הרי אלו שלו אבינא דאפילו על השולחן משמע ופשיט שם"ם הוא בתוספת יום טוב וכן נ"ל ולא קתני מלא בשולחנות כמו בריאא בחנות וכן אמר בגמרא בהדיא ומלא בשולחנות משמע שלא מלא על השולחן ממש אלא סאור לשולחן אז הוא דוקא של מוצאו אבל על השולחן הוא של שולחני כמו בחנות כשמלא על הדיבה שהוא של חנוני אבל מדשני בלישנא ותני לפני השולחני ש"מ דנס על השולחן הוי של מוצאו דנס השולחן הוא לפני השולחני וז"ל רש"י בגמרא מדיקא לפני השולחן אף על השולחן בשמשע ר"ל משום דנס הוא לפני שולחני הוא החנר ובזה מחורץ מה שמקשי' השולם בגמרא דקאמר על רבי אלעזר דאמר אפי' מונחין ע"ג שולחן ופריך ורבי אלעזר מנ"ל הא. אמר רבא מתניתין קתני' מלא אירי' לחני בין הכסא ולשולחני של שולחני ליתני של שולחן א"ל מלא בשולחנות כדקתני ריסא מלא בחנות ומקבי' דהא מרישא מוכח לריך דתני לפני השולחני הרי אלו שלו הא ע"ג שולחן של שולחני. ול"ק מידי דהמקבל לגד דהא דאמר לפני השולחני הרי הוא שלו השולחני הוא הכלי שמקרי שולחן ולייק שביר הא של הכלי הוא של שולחני והתרגן הביב לפני השולחני הוא החנר ואם כן גם השולחן שהוא לפני השולחני החנר והא"ל הוא להתרגן ביד הוכחה מדלא קתני מלא בשולחנות וחזק: ובתרש"י ד"ה אגר רבי אלעזר כו' לא גרים אפילו הם גרוי' ובתוספות גרים לה ומיירי דאיכא רוב נכרי' מעו' שם לכן הם שלו אף ע"ג דאיכא סימן דהלכה כרש"ל בהא. אבל רש"י לא גרס אפילו גרוים דאם היו גרוים אם כן יש בהם סימן וחייב להכרח ולפ"ז ל"ל דהא דאר בסיפא דמתניתין נמי פירו' אם היו גרוי' מוכל ומכריו קאי גם אבנא זו דלפני השולחני וק"ל: מ"ו (ודבר שאינו עושה ואוכל יתבר שנא' כו' מה יהא בדרשים ר"ש אומר ישתמש בהם) והא דלא הקשה על מי שמלא משות האיך יתנה דע"ז לא אמר ר"ש ישתמש בהם כדאמר ר"ה בגמרא ל"ם אלא בדמי אכילה הוא"ל ופרח בהו אבל מלא משות לא ישתמש בהם דלא סרח ואפשר לחזה לגד ר"ה הא ל"ם וק"ל: מ"י (מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון) פי' לפרוק בהם ונעשון בשבר ואמר בגמרא הטעם דאם"ל שניהם בהם לכתוב רחמנא מעינה ולא נעשי

פריקה דמה פשיטה דליכא אמר ב"ח וליכא חסרון כיס חייב קא וחומר פריקה דאית בה אמר ב"ח וח"כ אלא פריקה בחנם ופשיטה בשכר ע"כ. וא"ל הא בשביעה כתיב עמו ללמד דאם הלך הבע"ה ויבא לי ואמר הריגל ועליך המצוה פרוק לבדן תלמוד לומר עמו ונפ"ז אי לא הוי כתיב פריקה הוה אמינא דוקא פשיטה דליכא אמר בעל חיים הוא דפטור לבדו אבל בפריקה חייב אף לבדו לכן כתיב בני פריקה עוד תעזוב עמו לאמשמעינן דאף בפריקה פטור לבדו די"ל דא"כ לא לכתוב עמו אבל פשיטה דיהיה ק"ו מפריקה א"ו דפשיטה הוא בשכר וא"כ אי לא כתיב עמו אבל פשיטה כ"א אחר בכולא בשכר חייב אף לבדו לזה כתיב עמו וק"ל:

פרק ג מ"א בהמה או בלים בתיו"ם ד"ה בהמה כו' ובגמרא מיפריכא ליה דאי הני בהמה מכוס דנפים מרחייהו ואי תני כלים מכוס דהוא דבר מועט רק כבילא ע"כ. ולא מני למעבד גריכתא דאי לא תני בהמה ד"א בהמה דנכים מרחייהו אף בנכבש ולא שלים ומאמא הנגב הוא לבורר דא"כ לא לתני בהמה והתיה קשה ל"ל הכיפא דנכבש הבומר הוא לבעל הבית דנדע מריבא מדתני שלים כו' ס"מ דנכבש לבעל הבית אלא ע"כ דתני הכיפא נכבש מכוס היכא דנפים מרחייהו כמו בהמה אפ"ה נכבש הוא לבעל הבית וא"כ בהמה מיותר ולזה הקוכרח לומר להיפך דה"א מכוס שים בו ד' וה'. וא"ה לפי האמת דליכא גריכתא מכני הנדדים ל"ל הכיפא דנדע מריבא כנ"ל. וי"ל דאי לא תני נכבש ה"א דאלא בהמה דנפים מרחייהו ה"ה נכבש לבעל הבית אף בהמה וק"ל:

מכוס כלים לזה הני נכבש מכוס בהמה דנכבש לבעל הבית אף בבהמה וק"ל:

פרק ד מ"ג האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה בכסף לסלע שתות למקח עד מתי כו' ביחוי"ם ד"ה שתות וכו' פי' הר"ב אם היה המקח בדמי כלב כו' והוא מרס"י כו' וז"ל רש"י גמרא על פלוגתא דרב ושמואל דרב אמר שתות מקח שניו ושמואל אמר שתות מעות נמי שמינו וז"ל רש"י ז"ל ד"ה שתות מקח שניו דוקא קרני מתמיתין שהות למקח כו' וזה דין אונאה שהות להיות המקח קיים ואין מ' יכול לחזור אלא מחיר א מאה אבל אם פחות משתות מחילה היא ואין מחזיר לו כלום ואם יוהר על שתות שניהם הוזרין כו'. ק"ק למה לא פירש"י זה במתני' דקתני אונאה שתות ה"ל לפרש דין אונאה וי"ל דבמשנה י"ל מג"ל שיש בלבה הלוקים באונאה פחות משתות ושתות ויתר משתות דלמא ליכא אלא אונאה שהוה כדקתני ממתמיתין והדיוק הוא ליתר משתות ביטול מקח אבל פחות נמי כן אונאה. ואם תאמר ליתני פחות אונאה וק"ל שתות י"ל. דה"א שתות יהא ביטול מקח וכן להיפך דלמא הדיוק לפחות משתות אונאה אבל יתר משתות אונאה כמו שתות והא דלא תני יתר אונאה דה"א דשתות יהא מחילה כמו פחות. אבל בגמ' דמפרש פלוגתייהו בחמשא בשיתא לרב הוא ביטול מקח אם כן מוכח דיש ביטל מקח וכן בשבעה בשיתא לרב מחילה אם כן מוכח דיש בפחות מחילה אם כן מוכח כל הבלבה בגות לכן פרש"י כאן וק"ל: שם עד מתי מותר להחזיר כתב הר"ב והמוכר לשלם חוזר והוא מגמרא ח"ל אמר רב נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לשלם חוזר נימא מסייע לי' חזרו לדברי חכמים אא"ב מוכר לשלם חוזר מש"ה חזרו אא"א מוכר נמי כלוקח דמי מני נפקא להו מינה כי היכי דעבדי ליה רבנן תקנתא לוקח ה"ל עבדי למוכר תנרי עד לא סכיה דשנו ע"כ. ואיכא למידק דהשתא קשה אמאי שמתו מעיקרא כיון שגם הם מתאנין וכן הקשה בת"ח וע"ש דמתרץ דהשתא סבר כרבא קשה ומחזיר אונאה וא"כ פחות מסלים לר"ש כמו שתות לרבנן וקשה ומחזיר אונאה והם חפצים בזה ע"ש. אבל קשה כליו דמסייע ממתמיתין ומתמיתין לי"ל דרבא רק ידו כל עליונה בשתות עצמו. וי"ל דשמתו בר"ש בשתות עצמו דהוי מחילה כנ"ל וא"כ אכתי קשה דלמא יתמו הם שתות והוי ג"כ מחילה וי"ל דהמכיש סובר השתא כמו סברוה דלשל בגמרא דשתות משתות לרבנן קשה ומחזיר אונאה וכן לר"ש וא"כ א"ש דשמתו ממ"ל דאם הם יתמו אחרים א"כ קשה ומחזיר אונאה עד שלים ולרבנן חוזר והם חפצים בקנין אף שיחזירו האונאה ומכ"ש דאם יתנה הלוקח אותם פטיא דשמתו דקשה המקח ואף הלוקח יחזיר להם האונאה ודק: ס"ד אחר הלוקח ואחר המוכר יש להם אונאה נתוי"ם ד"ה אחד וכו' דת"ל יכי תמכרו ממכר וגו' אל תונו וגו' אין לי אלא שמתנה לוקח נתאנה מוכר מנין ת"ל אל קנה וגו' וגריכא כו'. קנת קשה מה דלא אמר הגריכותא על המתמיתין לתני מוכר ולוקח. וי"ל דמתמיתין קאי אלעיל האונאה שתות כו' ותני לדיוקא דוקא שתות הוי אונאה אבל פחות ויתר הוי מחילה וביטול מקח וש"ו א' המוכר א' הלוקח. וא"כ י"ל דהאי דמקשה וגריכי ידע לר' אלא הוי תני מוכר משום דקי"ל בגוי אבל לוקח לא רק דהי' קשה ליה להיפך ליתני לוקח והוי ק"ו מוכר וא"כ על המתמיתין לא יכול להקשות להיפך ליתני לוקח וכ"כ מוכר דה"א במוכר דקי"ל בגוה יהא אונאה אף בפחות משתות לכבי תני שתיהן וכן איכא משא"כ בתורה דאמר סתם אל תונו מוכרח לומר שביר וגריכא לשני הנדדים וק"ל: מ"ז והשענה וכו' כתב הרש"ב והשענה ג' כסף כו' ויכבר פרוסה. והא דלא הביב עוד פרוסה שמית דהיינו הכפירה לריך שהתי' פרוסה די"ל שזה בכלל גזל כמ"ש גמרא על יסיבת הדיינים שאין יושבים על פחות מפרוסה הוי בכלל גזל ה"ל כפירה הוי בכלל גזל כנ"ל ואף שהחוק ונספרי שחברתי על רש"י מחומש החרכתי:

פרק ה מ"ט עד שיבא בני כו' כתב הרש"ב ואפילו אין לו אלא כאה אחת לוה עליו כמה כורין ע"כ. ונשוי"ל מי' קס"ב דאם אין לוה אלא מזכה המלוה ביתר שהוא שיהיה לוה אבל אלא בפניו ובלא דשתו אין יכול לזכות לו ובב"ז הקשה מ"ש מפרוזבל דמזכה המלוה קרקע לוה ומהני אף אלא בכניו כמ"ש בה"מ סימן ס"ז והניח בל"ע. ולי נראה דשאני הכא נבי שאה בשאה הוב הוא לוה בשלם ביוקר ואין הבין אלא בפניו ונם הוא איכור ריבית מבא"כ נבי שביעית דקיי"ל דמותר לוה לשלם למלוה אם ירצה רק ביאמר המלוה משמט אני כמ"ש במסכת שביעית פ"ו מ"ח וקיי"ל שם במ"ש המהזיר חוב בשביעית רוח הכמים נוחה הימנו וא"כ זכות הוא לוה וזכין לאדם שלא בפניו וק"ל: שם סי"א ואלו עוברין בלא תעשה לריך עיון שלאיו מוכה עוד שעובר אף על עשה של לוכרי הבין דכתב רש"י בהומש לוכרי ולא ליבראל ולאו הבא מכלל עשה עשה ולעבור עליו בשנו לאיין ועשה וכן מוכח בהרמב"ם בהומש זה לעשה. ולכאורה נראה לוכרי הבין הוא שמוה לוה לעכו"ם בריבית אבל זה איכו דהא מדכתב הרמב"ם בהשובה למלוה בריבית מיקבל עליו אלא יוה בריבית אף לעכו"ם ואם הוא עשה לבוות לוכרי בריבית המין נותן לו תשיבה אלא עשה מוה אלא וודאי דמ"ש הרמב"ם שהוא עשה הייבו הדיוק ולא ליבראל א"כ תמוה לנה לא אמרי בגמ' שעובר בעשה:

פ"ק ז מ"ג הי' עושה בידיו אבל לא ברגליו כו' ר' יוסי ב"ר יהודה אומ' עד שי' עשה בידיו וברגליו. כתב הרש"ב מה שור בידיו וברגליו אף פיעל בידיו ורגליו דהא אתקש הוסס לנכסם ובדם"י הנירסא דהא אתקש הוסס לנכסם ואיכא למידק דהא אתקש הוא לנוכח כמו שמוכיח איזה דבר. וג"ל דהא הו איכא למידק מג"ל לר"י דוקא בעשה בידיו ורגליו מדאתקש הוסס לנכסם הא אתקש נמי נחסס לחוסס כמ"ש בגמרא ד' פ"ם ע"א ע"ש ולאמא לריפך מקשינן מה חוסס או רגליו כו' אף נחסס כו' דהא שור בקרא לאו דוקא דה"ה כל כיולי ואפילו טוף ואתי לחורות אחסס טוף כמ"ש בגמרא. וא"ל לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן דלהוי הומרא לפיעל ז"א. דלהדרבא הסברא לתקים דאף בידיו או ברגליו אשור לחסוס. ואף אם נעשה דלאמא הפירוש בקרא דוקא בידיו ורגליו דלית לן בזה דהא לא עבר על לא תהסוס אבל א"א דוקא שניהם ולאמא הקרא אתי אף בלאחד עובר על לא תהסוס. וא"ל דהא הדיקא אתי מרמת דבור אייבר דבכתוב רחמנא לא תדוס בחסימה כמ"ש בגמ' דף הנ"ל ובור דאייבר אתי לאוריי לחקוסי אליו שוס דבר כמו הוסס לנחסס דהבחסס עיקר ומדאין הדיקא למחלה אקשינן נמי גם נחסס לחוסס. אמנם זה בייך בהלשם ומהובר כבוכר שם דיכולים לקיים שני הדיקדוס מכא"כ כאן בהדיקא ידיו ורגליו דא"א לקיומי שניהם אם כן מקשינן הוסס לנכסם דהוא עיקר וזה סכיון רש"י בלשונו דהא אתקש בלבון נוכח ר"ל דלעיל אתקש אחלה הוסס לנחסס אם כן אף הכא הדיקא זה מקיים חוסס לנחסס ובידיו וברגליו ומהרן רש"י קושי' הנ"ל וק"ל:

בבא בתרא

פרק א מ"א השותפים שרצו לעשות מחיצה בחצר בונים כו' כתב הרש"ב בחצר שאין בה דין חלוקה כו' והוא מגמרא ו"ל מאי מחילה גודא ופעמא דרבו הא לא רבו אין מחייבין אותו אלמא דיזק רחיה לאו שמי' דיזק ואימא מחילה פלוגתא כו' לחטה מיבע"ל ופריך אלא מאי גודא בונין את הכותל בונין אותו מיבע"ל ומשני מי תנא אותו ב"א במסיפס בעלמא קמ"ל כותל ע"כ. ברש"י ד"ה ה"א במסיפס בעלמא מיירי מתני' דאיהו מי מחילה מיקרי ורבו דקתני אלוקה קאי וכשאין בה דין הלוקה קמ"ל כותל ורבו דקתני מבוס סותל דאי לא רבו פלגי ליה במסיפס עכ"ל רש"י. וזו תמוה כאשר הביאו כתו' ב"ה ה"א במסיפס כו' שהקשו לרש"י דפירש דרבו דקתני אלוקה קאי ותימא דהא אסיק דמחילה היינו גודא דאי פלוגתא לחלות מיבע"ל ע"כ דברי התוספות. והו איכא למידק דמה בכך דליתני אותו ויהא קאי אמסיפס ויהא מי מוכח דהיזק ראי' לאו שמי' היזק. ולולא דברי רש"י ל"ל דה"ב דאי לא הני אותו ה"א דרבו קאי אמחילה דהיינו של מסיפס כמ"ש התוס' בד"ה הנ"ל ואם כן אתי שפיר שרבו לעשות מחילה דהיינו גודא של מסיפס ומה שהקשו התוספות דבלא רבו נמי בונים מסיפס בע"כ יש לומר דהמתני' נקט לדיוקא שעמא דרבו לעשות מחילה של מסיפס ומחלו זה לזה היזק ראי' הא אם לא רבו שניהם במסיפס כופין לעשות מחילה ממש ותידק מיבי' דיזק ראי' שמי' היזק כך הוי אמינא אי הי' תנא אותו. לכך קתני כותל דמשמע אבנים וא"כ ליכא למימר דרבו קאי אמסיפס א"כ למה כופין לעשות כותל אבני כיון שהחרבו במסיפס וליכא למימר דרבו קאי אחלוקה דא"כ לחטה מיבע"ל אלא דקאי אגודא וא"כ תידוק מיבי' דהיזק ראי' לאו שמי' היזק ודוק: מ"ג אין מחייבין אותו כתב הרש"ב אבל אם נדר הרביעית כו' ובגמרא פריך מאי איכא לרבנן ורבי יוסי ומשני כמה ביבוי. ואיכא למידק לסברת רמ"ה בסי' קי"ח דאם נדר הביקף לא מהני גילוי דעת הביקף מאחר דלא מהני ליה אם כן מאי פריך דלמא בזה פליגי ת"ק סבר המקיף מג' רוחות אין מהייבין אותו הא אם נדר אחד מסג' אלו הביקף חייב ומהני גילוי דעתי' דבית"ל אף אלא מהני ליה המקיף ואתי רבי יוסי ואתר המקיף מב' רוחות פטור אף בעמד הביקף ונדר הנ' ודוקא אם עמד ונדר הרביעי הוא דחייב דאמרי ליה ונם יש גילוי דעת הא גילוי דעת לחוד לא מהני אלא וודאי דאין זה סברא וקשה על רמ"ה. גם לדעת ב"י דפוסק דאף בנדר הנ' חייב הביחק דמהני גילוי דעת לבד קשה אלישנא אחרינא דרבי יוסי סובר דוקא ביקף אבל מקיף לא מהני דאם מעמד מסמע ביקף כמ"ש התוספות אם כן למה אמר ר"י עמד ונדר הרביעי חייב ליתני רבותא דאפילו נדר הנ' חייב. בשלמא לאב"א הראשון דמסמע מקיף ומקיף לר"י תני הרביעי משום מקיף ולשון במקיף אף הנ' חייב וכן לת"ק דסובר בביקף דוקא חייב אבל מקיף פטור ל"ק למה אמר ר' דהא הדיוק לא תני בהדיא בת"ק הא ר' חייב רק סתם אמר המקיף מג' רוחות

פמוד וי"ל הדיוק הא אם היקף הגיקף ג' מאלו הג' חייב אף שלא נדר בעדיין רביעית כמ"ש. אבל בלשנא אחרינא קשה ליתני ג'. ויש לומר דלישנא אחרינא קאי אליבא דמ"ד דמי קנים בזול אם כן תני נר"י נדר ד' ערלותא דאפ"ה אינו משלם רק דמי קנים בזול ואי לא היה אומר רק נדר הג' ה"א דווקא בזה מתן דמי קנים בזול אבל הנדר הרביעי מתן כפי מה שנדר מאחר שאיכא תרתי גילוי דעת ואהני ליה לכן תני נדר הרביעי והי"ק: שם. מבלבלין עליו את הכל. כתב הרע"ב מחלית יציאותיו כפי מה שנדר ודאיכא בין ת"ק לר' יוסי ר"ל דלת"ק אינו משלם רק דמי קנים בזול והסיפ. י"ל דהוצרך לאשמועינן דשניהם שוין דכמו אם הוא בגליל והחזיק ביהודה לא הוי חזקה משום דלא נשמע המחלה ביהודה כן להיפך נמי אם המחלה ביהודה והמחזיק בגליל לא נשמע המחלה בגליל אבל אי הוא רק מגליל ליהודה לחוד ה"א דווקא מגליל ליהודה לא נשמע לכן לא הוי חזק' אבל מיהודה לגליל נשמע המחלה הוי חזקה לכן תני תרוויהו לאשמועינן דבשניהם לא הוי חזקה. וא"ל ליתני חד בלא דמגליל לא נשמע ליהודה המחלה ולא הוי חזקה ומאי אמרת דהוי אמינא דמיהודה נשמע המחלה בגליל והוי חזקה הא אפ"ה לא הוי חזקה כיון דמגליל לא נשמע ליהודה א"כ לא נשמע החזקה וי"ל כמ"ש התוספות דחזקה נשמע מפי המחלה וק"ל: שם. א"ר יהודה לא אמרו ג"ש אלא בדי שיהא באספמיא בו' כתב הרע"ב קסבר ר"י דבעמא דחזקה לא מהוס דעל הלא שנין מזדהר סי' עכ"ל וא"ל דר"י סובר כמי דאי פעמא וסובר דמעריחין אותו לבוא לכאן אף אם הוא מרחק ג' ימים צריך לבא לתחות נפניו דמחלה שלא נפניו לאחוי מהלה ולפ"ז אף ביהודה ובגליל הוי חזקה אף שהוא חירוס מ"מ יכול לבוא בעצמו לכאן וסבר כאביי נדף כ"ם דאמר אלא מעתה מחלה שלא נפניו לא הוי מחלה דא"ל אי מחית בו'. והתו' שכתבו שם בד"ה אלא מעתה דמיירי בעיר א' אבל בב' עיירות לא אמרינן לי' שיבוא לכאן היינו אליבי' דת"ק אבל אליב' דר"י צריך לבוא לכאן. וכן מב"ל דלר"י הוי בפנינו לאלתר חזקה. דז"ל דנס"ז לא בי' לו לומר אלא ר"י אומר צריך שיב' בעצמו לכאן ולמה אמרו לא אמרו אלא דבלנ על הפעם נ"ב וק"ל: מ"ב. והשותפים פי' הרע"ב אבל יש דין חלוק כו' ק"ק דזהו נאמר בגמרא אליבא דשמואל ושמואל לא נרס במתניתין והשותפים מפעם מאחר דלא פסיקא לי' דיש שותף שיש לו חזקה דהייט בית בו דין חלוקה ולא תני השותפין וא"כ הא"ל כתב זה הרע"ב בגרסת שותפין ודווקא אליבא אבוה דשמואל ולוי נרסינן שותפין מאחר שכל שותף אין לו חזקה אבל לשמואל דל"ל מבח הרומי' דעלי' דיש לחלק בין שותפים ולא פסיקא לי' לכן לא תני שותפים ואע"ג דנס נמי תריסין הוא חלוק בין תריסי בתי אבות כמ"ש הרע"ב והוא בגמרא וכן הקשו התו' ותירצו שתם ויש לחלק. ולפרש דבריהן נ"ל דכוונתן דכשלמא בתריס בתרי אבות לחלק כמ"ש בגמ' עד הדיוקא פלגי והשתא כולה לכן מכח סברא זו מוקמינן בתריסי בתי אבות לכן תני במתני' שתם התריסים ומכח סברא הא לחלק אבל בשותפים שלא מכח סברא אבו חולקין בין שותף לשותף רק מכח רומיא דשמואל אדשמואל אבו עושין חלוק ביניהם ולא מכח סברא לכן לא הני המבנה שותפים שתם מאחר דלא פסיק' לי' והתנא לא יסמוך ארומיא דשמואל אדשמואל כן נ"ל כוונתן ולפ"ז דברי הר"ב ר"ע דהאין נורם והשותפין: מ"ו. המרזב אין לו חזקה ויש למקומי הוקה כתב הרע"ב מרזב אין לו חזקה מדרזא א' ויש לו חזקה מב' רוחות ע"כ וז"ה אוקימתא של רב יהודה אחר שמואל. קלא קשה מדוע לא הביא הרע"ב עוד תרי אוקימתות דאוקי' רבי חייא שאין לו חזקה שאם היה ארוך מקצרו ויש למקומו חזקה שאם לא לעוקרו אינו עוקרו. ורבי ירמיה בר אבא אוקי אין לו חזקה שאם רוצה לבנות תחתיו בונה ויש למקומו חזקה שאם לא לעוקרו אינו עוקרו. אמנם דעת המעוקי יוסף דכל הפירושים אמת ומר אחר חדא ומר א"ח ולא"ח וכל הקולות מקלין להמערער שמרזב א' יכול לבנות ואם היה ארוך יכול לקצרו ויכול לבנות תחתיו. אבל הרא"ש כתב דשלש פליגי אהדדי ובגמרא פריך על רבי ירמיה דאמר שאם רצה לבנות בונה תחתיו למה תני בפיסא מזהילה יש לה חזקה משמע דאסור לבנות תחתי' מאי נפקא מינה. בשלמא הך תרתי א"ש. ומשני הכא במזחילה של בנין מסקינן דא"ל לא ניחא לי לתיתרא אסיתאי עכ"ל. ופירש רש"י אבל מרזב לא הביא מותר לבנות כמדו ומשלו הוי של בנין כו'. ואיכא למידק לא"י דסבר שלא פליגי כי אמוראי אהדדי ואם כן גם ר' ירמיה סובר כרב יהודה אחר שמואל שיכול לבנות המרזב מרוח אל רוח אם כן מאי אמר המרזב אין לו חזקה ויכול לבנות תחתי' הא כיון דיכול לבנות למקום אחר א"כ הא' מחיקו בזה שבונה לימא לי' שיבנה אותו למקום אחר ולא יזיק לו בבנינו כאן. בשלמא להרא"ש דאמר דפליגי א"י: ר' ירמיה אי"ל דסובר דאינו יכול לבנותו מרוח אל רוח א"כ הוי רבותא דאפ"ה יכול לבנות תחת המרזב אבל אי לא פליגי קשה מאי קמ"ל דמרזב מותר חסר כאן: מ"ז. לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנה בחצר השותפין פירש הרע"ב שמרגה עליהם לריבה הרגל מדיורי אותו הבית עכ"ל. קלא קשה למה לא אמר הטעם משום דקיי"ל חצר לפי הפתחים מחלקת ר"ל שנותנין ד' אמות לכל פתח ומי שיש לו שני פתחים נוטל ח' אמות ויש להם שיתחלקו הדבר אחר כך וכשבאין לחלוק החצר אי יטול ג"כ ד' אמות זה הפתח. ויש לומר דלפ"ז אם היה שותף מאותו הבית לביתו הי' מותר לכן אמר הטעם שמרגה עליהם הדרך ואז אינו בביתו אסיר וכן כתבו התוספות דלא ס' ע"א ד"ה לקח הבית כו' וזה ניחא למה לא כתבו התוספות זה בגמרא אלא משום דבגמרא אמרו הטעם המרגה לכן כתבו התוספות שם דמטעם זה אינו בביתו אסור וק"ל: שם. לא יפתח אדם פתח בנגד פתח כו' כתב הרע"ב דכתי' וירא את ישראל שוכן לבטחו מה ראה ראה אלא הי' פתחיהן מכוונין זה כנגד זה ובגמרא הפיים אמר רבוים כלנו שתברה שכינה עליהם. ופירשו התוספות מכיסי' דקרא קדים לכתיב והתי עניו רוח

ל"ה מהאה: כתב הרשב"ם דדוקא יהודה וגליל אתם הוי כשעת חירוס אבל אחר מדיוחת אחם לא הוי חירוס והוי חזקה ע"כ. וא"ל מנא לן דלמא הא דתני ג' ארעות בא"י ארעות תני אף שכל א"י הוא מדינ' א' אפ"ה מוחזקים לג' ארעות לענין חזקה וכש"כ שאר ארעות. די"ל דע"כ דממנם שאר ארעות דאל"כ ליתני' במתני' רק יהודה וגליל ולא ליתני עבר הירדן דכש"כ הוא דמפסיק ירדן כיון דנס שאר ארעות הוא כש"כ אלא ודאי דממעם שאר ארעות וס"א דמעם נם עבר הירדן לכן הני עבר הירדן ג"כ וק"ל: שם. ביהודה והחזיק בגליל בגליל בו' והא דתני כפל ביהודה והחזיק בגליל והסיפ. י"ל דהוצרך לאשמועינן דשניהם שוין דכמו אם הוא בגליל והחזיק ביהודה לא הוי חזקה משום דלא נשמע המחלה ביהודה כן להיפך נמי אם המחלה ביהודה והמחזיק בגליל לא נשמע המחלה בגליל אבל אי הוא רק מגליל ליהודה לחוד ה"א דווקא מגליל ליהודה לא נשמע לכן לא הוי חזק' אבל מיהודה לגליל נשמע המחלה הוי חזקה לכן תני תרוויהו לאשמועינן דבשניהם לא הוי חזקה. וא"ל ליתני חד בלא דמגליל לא נשמע ליהודה המחלה ולא הוי חזקה ומאי אמרת דהוי אמינא דמיהודה נשמע המחלה בגליל והוי חזקה הא אפ"ה לא הוי חזקה כיון דמגליל לא נשמע ליהודה א"כ לא נשמע החזקה וי"ל כמ"ש התוספות דחזקה נשמע מפי המחלה וק"ל: שם. א"ר יהודה לא אמרו ג"ש אלא בדי שיהא באספמיא בו' כתב הרע"ב קסבר ר"י דבעמא דחזקה לא מהוס דעל הלא שנין מזדהר סי' עכ"ל וא"ל דר"י סובר כמי דאי פעמא וסובר דמעריחין אותו לבוא לכאן אף אם הוא מרחק ג' ימים צריך לבא לתחות נפניו דמחלה שלא נפניו לאחוי מהלה ולפ"ז אף ביהודה וגליל הוי חזקה אף שהוא חירוס מ"מ יכול לבוא בעצמו לכאן וסבר כאביי נדף כ"ם דאמר אלא מעתה מחלה שלא נפניו לא הוי מחלה דא"ל אי מחית בו'. והתו' שכתבו שם בד"ה אלא מעתה דמיירי בעיר א' אבל בב' עיירות לא אמרינן לי' שיבוא לכאן היינו אליבי' דת"ק אבל אליב' דר"י צריך לבוא לכאן. וכן מב"ל דלר"י הוי בפנינו לאלתר חזקה. דז"ל דנס"ז לא בי' לו לומר אלא ר"י אומר צריך שיב' בעצמו לכאן ולמה אמרו לא אמרו אלא דבלנ על הפעם נ"ב וק"ל: מ"ב. והשותפים פי' הרע"ב אבל יש דין חלוק כו' ק"ק דזהו נאמר בגמרא אליבא דשמואל ושמואל לא נרס במתניתין והשותפים מפעם מאחר דלא פסיקא לי' דיש שותף שיש לו חזקה דהייט בית בו דין חלוקה ולא תני השותפין וא"כ הא"ל כתב זה הרע"ב בגרסת שותפין ודווקא אליבא אבוה דשמואל ולוי נרסינן שותפין מאחר שכל שותף אין לו חזקה אבל לשמואל דל"ל מבח הרומי' דעלי' דיש לחלק בין שותפים ולא פסיקא לי' לכן לא תני שותפים ואע"ג דנס נמי תריסין הוא חלוק בין תריסי בתי אבות כמ"ש הרע"ב והוא בגמרא וכן הקשו התו' ותירצו שתם ויש לחלק. ולפרש דבריהן נ"ל דכוונתן דכשלמא בתריס בתרי אבות לחלק כמ"ש בגמ' עד הדיוקא פלגי והשתא כולה לכן מכח סברא זו מוקמינן בתריסי בתי אבות לכן תני במתני' שתם התריסים ומכח סברא הא לחלק אבל בשותפים שלא מכח סברא אבו חולקין בין שותף לשותף רק מכח רומיא דשמואל אדשמואל אבו עושין חלוק ביניהם ולא מכח סברא לכן לא הני המבנה שותפים שתם מאחר דלא פסיק' לי' והתנא לא יסמוך ארומיא דשמואל אדשמואל כן נ"ל כוונתן ולפ"ז הדברי הר"ב ר"ע דהאין נורם והשותפין: מ"ו. המרזב אין לו חזקה ויש למקומי הוקה כתב הרע"ב מרזב אין לו חזקה מדרזא א' ויש לו חזקה מב' רוחות ע"כ וז"ה אוקימתא של רב יהודה אחר שמואל. קלא קשה מדוע לא הביא הרע"ב עוד תרי אוקימתות דאוקי' רבי חייא שאין לו חזקה שאם היה ארוך מקצרו ויש למקומו חזקה שאם לא לעוקרו אינו עוקרו. ורבי ירמיה בר אבא אוקי אין לו חזקה שאם רוצה לבנות תחתיו בונה ויש למקומו חזקה שאם לא לעוקרו אינו עוקרו. אמנם דעת המעוקי יוסף דכל הפירושים אמת ומר אחר חדא ומר א"ח ולא"ח וכל הקולות מקלין להמערער שמרזב א' יכול לבנות ואם היה ארוך יכול לקצרו ויכול לבנות תחתיו. אבל הרא"ש כתב דשלש פליגי אהדדי ובגמרא פריך על רבי ירמיה דאמר שאם רצה לבנות בונה תחתיו למה תני בפיסא מזהילה יש לה חזקה משמע דאסור לבנות תחתי' מאי נפקא מינה. בשלמא הך תרתי א"ש. ומשני הכא במזחילה של בנין מסקינן דא"ל לא ניחא לי לתיתרא אסיתאי עכ"ל. ופירש רש"י אבל מרזב לא הביא מותר לבנות כמדו ומשלו הוי של בנין כו'. ואיכא למידק לא"י דסבר שלא פליגי כי אמוראי אהדדי ואם כן גם ר' ירמיה סובר כרב יהודה אחר שמואל שיכול לבנות המרזב מרוח אל רוח אם כן מאי אמר המרזב אין לו חזקה ויכול לבנות תחתי' הא כיון דיכול לבנות למקום אחר א"כ הא' מחיקו בזה שבונה לימא לי' שיבנה אותו למקום אחר ולא יזיק לו בבנינו כאן. בשלמא להרא"ש דאמר דפליגי א"י: ר' ירמיה אי"ל דסובר דאינו יכול לבנותו מרוח אל רוח א"כ הוי רבותא דאפ"ה יכול לבנות תחת המרזב אבל אי לא פליגי קשה מאי קמ"ל דמרזב מותר חסר כאן: מ"ז. לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנה בחצר השותפין פירש הרע"ב שמרגה עליהם לריבה הרגל מדיורי אותו הבית עכ"ל. קלא קשה למה לא אמר הטעם משום דקיי"ל חצר לפי הפתחים מחלקת ר"ל שנותנין ד' אמות לכל פתח ומי שיש לו שני פתחים נוטל ח' אמות ויש להם שיתחלקו הדבר אחר כך וכשבאין לחלוק החצר אי יטול ג"כ ד' אמות זה הפתח. ויש לומר דלפ"ז אם היה שותף מאותו הבית לביתו הי' מותר לכן אמר הטעם שמרגה עליהם הדרך ואז אינו בביתו אסיר וכן כתבו התוספות דלא ס' ע"א ד"ה לקח הבית כו' וזה ניחא למה לא כתבו התוספות זה בגמרא אלא משום דבגמרא אמרו הטעם המרגה לכן כתבו התוספות שם דמטעם זה אינו בביתו אסור וק"ל: שם. לא יפתח אדם פתח בנגד פתח כו' כתב הרע"ב דכתי' וירא את ישראל שוכן לבטחו מה ראה ראה אלא הי' פתחיהן מכוונין זה כנגד זה ובגמרא הפיים אמר רבוים כלנו שתברה שכינה עליהם. ופירשו התוספות מכיסי' דקרא קדים לכתיב והתי עניו רוח

אלהים. דברי התוספות לגאורה אין לנו שחר והגאון המפרשים מוהר"ר נפתלי הירץ אשכנזי אב"ד דק"ק לובוב תירץ דקדי' לזו הא בלעם בירך כל ישראל בשביל שראה שעשו מעשה זו שלא היו מכוונין פתחיהן והאיך ידע בלעם דכל ישראל כוונתם היה לזה דאם בשלמא השני עשה מעשה כשבר רע"ם עתה האהל הראשון עומד היה מהסיע שלא להעמיד נגדו פתחו משא"כ הראשונים שבעמידו אהליהם לא עשו מעשה וע"כ מלחזיק בירך כל ישראל ס"מ דסיה ידע שמתחלה העמידו אהליהם שניהם בצד אחד ואם כן שניהם לדבר א' נתכוונו לעשות מעשה א"כ מנא ידע זה לכן פירשו התוספות כיפא דקרא קדרים ותהי עליו רוח אלקים וק"ל: ובני הנחור הייק כאר אלעזר בי' חי' דקשה להו מנ"ל בלעם שהיה כוונתן לבם מעשה שלא יבים הוא לרשות חבירו בלא יזיקו בחזק ראיה דלמא כוונת כל א' היה לשמור את עצמו שלא יזק הוא מראיית הבירו וג"ל דבלעם ידע זה ברוח הקודש. דכל אחד ואחד לבם מעשה עביד שלא יזיק את הבירו וקשה מנ"ל. לזה כתבו התוס' מסיפא דקרא ותהי עליו רוח אלקים וק"ל: מ"ח. אין מוציאין דיזין כר אלא בונם לתוך שלו ומוציא ונכנס ולא הוציא מיגעיה הוא בגמ' כי' ר' יוחנן אמר מוציא ור"ל אמר אינו מוציא אמ"ל ר' יעקב לרבי ירמיה כר תחליפא אסברת לך להוציא כ"ע לא כליני דמוציא כי פליגי לחזיר הכותל למקומו והיסבא אמר ר"י אמר אינו מחזיר משום דרבי יהודה דא' ר"י מיגר שהחזיקו בו רבים חסור לקלקלו ור"ל אמר מחזיר ס"מ היכא דליכא רווחא אבל הכא איכא רווחא וכי' רשב"ם דמוקמינן ר"י כרבי יהודה דהלכתא כוותי' וקיי"ל כרבי יהודה בהי עכ"ל וכ"ל דר' יעקב דאמר אסברת לך ידע דהלכתא כרבי יהודה אף היכא דאיכא רווחא דאל"כ קשה הא אף ר"ל סובר כרבי יהודה רק שמחלק בין איכא רווחא לליכא רווחא ולמה אמר מיפכא אמר וק"ל:

פרק ח מ"ג. בנות צלפחד נטלו נ"ח בנחלה חלק אביהן ברשב"ם והר"ב דקא סבר הא תנא ליוצאי מצרים בחלקה הארץ ונפקא לן מקרא ואף על פי שיוצאי מצרים לא נכנסו לארץ אלא מתו במדבר ולא נטלו חלק בארץ מיהו להכי אמר שאם יצא רחובן ושמעון כו' עכ"ל. ואיכא למידק מנ"ל דלמא אתי' כמ"ד לאלו ולאלו בחלקה הארץ והרשב"ם בעצמו כתב בגמרא דף קי"ז ע"ב ד"ה לאלו כו' דאתיא כשיטת ולהכי תנא סתמא מחייתין כמאן דאמר לי"מ בחלקה ולא קתני מתני' רבי יאשיה היא ע"ש. וי"ל דמאי דאמר הא תנא סובר כו' דייק דרבי סובר כן דסתם מתני' רבי היא ורבי ע"כ סובר רק ליוצאי מצרים בחלקה כרבי יאשיה ומה דאית' בגמרא אמר רבי אמשון לך מבל כו' הוכחתי דקאי על רבי יאשיה כמ"ש בשמון ולזה דייק ר"ש דהא תנא דמתני' הוא רבי שסובר לי"מ בחלקה והא דכתב הר"ש בגמרא דאתי' כשיטת ר"ל שי' הגאונים ר' יאשיה ורשב"ם סבר כאתיתין דנטלו ג' חלקים והדין לתרוייהו כמו במתיתין אבל תנא דמתיתין שהוא רבי סובר רק ליוצאי מצרים וק"ל: ומה שכתב הרשב"ם מיהו להכי אמר שאם רחובן ושמעון כו' איכא למידק למה לא כתב דלהכי מבני לעיין בזמן שלפחד בנה דסתם ושומר בו. ויש לומר דבל כרחך יש עוד נפקותא ולא רק לב"ל דאל"כ קשה למ"ד לי"מ בחלקה מה שיה מרע"ה מסופק בדין ב"ל הלא מקרא מלא הוא לשמות משות אבותם ואתי לאורויי דלי"מ בחלקה ולשיטת מקדש ואחר ונפקא לן מקרא ר"ל כיון דנפקא לן מקרא דלי"מ בחלקה אם כן מאי היה מסופק לכן כתב רשב"ם דיש נ"מ אחרת וה"ה דמ"ל עוד נ"מ בשמ"ם התוספות רק דהדא מיגייהו נקט ובזה מדויק מ"ש ונפקא לן מקרא ולכאורה מיותר הוא דהא ניחא תיובא בגמרא אלא כדי להקן מ"ם ואע"ם כו' ובזה מדויק מה שכתב הרשב"ם בא"ד וכל שאר חלקים נפקא מקרא דלכאורה אין כאן מקומו דלא מיירי שהם רק בחלק אביהם ולפי הנ"ל יתכן דקשי' ליה עדיין למה לי הנ"מ זו דלימא הנ"מ בנ"ל ואי משום דקשה מאי היה מרע"ה מסופק כנ"ל דלמא בזה לא היה מסופק רק דהיה מסופק אאבר חלקים כגון הלק בבורה לכן כתב הרשב"ם וכל הנ"ח נפקא לן מקרא וא"כ נ"ל שהיה מסופק בכל הנ' חלקים דאל"כ ורק על ב' חלקים היה מסופק היה לו להשיב רק על ב' חלקים אלא ודאי דהיה מסופק על כולם ודו"ק: ומה שכתבו דקבבר הא תנא לי"מ בחלקה הוא כדברי רבי יאשיה בגמרא וי"ל רבי יאשיה אומר לי"מ בחלקה הארץ שנאמר לשמות משות אבותם יחלו אלא מה אני מקיים לאלה תחלק הארץ בגורלה לאלה כאלה לחלוקת את הפסלים רבי יונתן אומר לבני הארץ בחלקה שנא' לאלה תחלק הארץ ומה אני מקיים לשמות משות אבותם משונה נחלה זו מכל נחלות שבתורה שכל הנחלות בחיים יורשים את המתים וכאן המתים יורשים את החיים אמר רבי משל לשני אחים כהנים שהיו בעיר א' לאחד יש לו בן א' ולאחד יש לו שני בנים והלכו לנוכרי זה שיש לו בן א' מוסל חלק א' וזה שיש לו שני בנים מוסל שני חלקים ומחזירין אבל אביהם וחוזרין ונוטלין בשוה רשב"ם אומר ולאלו ולאלו בחלקה כו'. ועיין בהוספות שריב"ם מפרש שנזירת הכתוב הוא, ובריש"י נחומם פרשת פינחס משמע שחוזרין לשני אביהם ע"ש ואיכא למידק לרבי יאשיה דלמה לכתוב כתוב לאלה נו' ולמד דגם לבני הארץ בחלקה דהיינו לאחר בנשלו רחובן ושמעון שני שבטים בארץ שהיו מיוצאי מצרים וזה הנית בנחלת הארץ שלשה בנים וזה בן א' חולקין אלו הד' בנים אותן הלקים לארבעה חלקים ומוסלין בשוה ולא כמו שמשלין לרבי יאשיה הנ' בנים חלק א' וזה הבן האחד לבד מוסל כנגד כולם ואלו בחלקה לבני הארץ לבד היו לוקחים אלו הד' בנים ד' חלקים. משא"כ עתה לרבי יאשיה מוסלים רק ב' חלקים וחולקים לד' חלקים. והשתא שפיר הדיים יורשים את המתים ולא יצוה מלה זו מכל הנחלות כמו לרבי יונתן בהמתים יורשים החיים דהכא

בחיים יורשין המתים. ובשלמא לפרש"י שחוזרין לאבי אביהם ואז חולקין בשוה משא"כ שני אחים מורים כל אחד לבניו ולא לבני אחיו א"ש דגם כאן לי אפשר לומר כן שהבנים מוסלין בשותפות הלק אביהם דכל אב מורים לבנו אבל לריב"ם שמפרש נזירת הכתוב הוא שמורשין בשותפו' אם כן ס"ל דלמא נזירת הכתוב הוא. ואו איכא למידק הלא רבי פרם בתתיפין כמ"ד ליוצאי מצרים בחלקה ולמה אתר כאן משל כו' רמי' ופירוש לדברי רבי יונתן. וי"ל דבא צרך להבין למה לרבי למה הזכיר משל ג"מ בו דל"ל הפעם בהמשל דהבנים נעשו שלוחים לאביהם בעשו שותפות מה שמה שיעלו בניהם יהיה לחלקין כמ"ם הרשב"ם ואם כן בשלמא למ"ד לבני הארץ בחלקה היו הבנים שלוחים ונעלו בשביל האבות שיחלוקו בשוה לאורים אחר כך לגם בשוה כמו בתתיפין רבי המשל לאחים כהנים שעשו שותפות ושלחו בניהם שיעלו להם בשותפות ונעשו הבנים שלוחים לאבותם אבל כאן ברבי יאשיה דשובר ל"מ בחלקה ואם יחלוקו הל' בנים בשוה ע"ל מוכרח לומר שהאבות נעשים שלוחים לבניהם לאורים להם לבולם ולא כל אב מורים לבניו וזה אין לומר שהאבות היו שלוחים לבנים והבנים יעשו שותפות על האבות הקודמים ואפשר שהבנים עדיין לא היו בעולם וגם כדאמרינן בגמרא לא הניף ברא לאו' פלגא לאב לכן דרים לאב על הפשלים ולא לבני הארץ בלל ומיהא בזה שמביא רבי המשל אף דלכאורה אינו מחדש בו דבר שבא לתרץ דברי ר' יאשיה דלא אמר כמו שהקשיתי כדי לעשות הפלוגתא ולפי המשל מהורץ בנ"ל ונתא דברי הפתם כרבי יאשיה שבא המשל לדברי רבי יונתן אלא שבא לתרץ דברי רבי יאשיה שגם הוא סובר כן

ודו"ק. ונפסרי על רש"י האריכתי בפרשת פינחס:

פרק ט מ"א. המחלק נכסיו על פיו רבי אליעזר אומר אחד בריא וכו' ברשב"ם ד"ה רבי אליעזר אומר כו' ואפילו מצוה מחמת מיתה נמי בעינן ס' כדאיתא' לעיל וד"ה שהיתה כו' כתב רשב"ם דאיכא למימר דמתני' מיירי בלא ביור ומודה רבי אליעזר במצוה מחמת מיתה לפי שאיכא מ"ד לעיל בדף קנ"א והוא רב הונא בריה דרב יהושע דמוקי בלא ביור רק שבגמרא מוקי לעיל במצוה מחמת מיתה לכן הכריע ר"ש פה וכתב אפילו במצוה מחמת מיתה והא דלא מוקי לעיל בלא ביור יש לומר דמוכח דמיירי במתנה במקנת מדאמרה והא בשמים עבר מנה למאי נ"מ אמרה כי"ב מנה אלא באם דאינה שווה כל כך דשלי' לה מנכסי' אם כן מיירי במתנה במקנת וק"ל:

מסכת סנהדרין

פרק א מ"א. דיני ממונ' בשלשה סי' הר"ב סודא' והלוואות והוא מהנמ' וסרש"י שניהם על עסקי הממון הן הודאות בבא לדון בשידי הודאה שמביא עדים בפניו הודה. הלוואות שבא לדון בשידי הלוואה כי' וכי אתי ליבא מוכא איכא כי' ויש מפרשים הודאות מודה במקנת והלוואות אסור בכל כו' עכ"ל וד"ל דלהכי כתב וכי אתי כי' אלא תקשי דהכל"ל הלוואות והודאות כסדרן דמתחלה הוא הלוואה ואחר כך הודאה ומתחת זה יש דמפרשים הודאות מקנת הפשנה כו' וז"א דאם כן הודאות וכסירות מבע"ל כו' וק"ל: מ"ד: הרובע והנרבע שנאסר והרגת את האשה והא דתני אלא כסדר הפסוק דנקרא כתיב תחלה נרבע משום דנרבע לא מוכח כלום רק ברובע כתיב והרגת את האשה ואת הבהמה מקום בהמה לאשה דיהא בכ"ג אבל נרבע לא כתיב בחד בבא רק אח"ז ילפינן נרבע מרובע ולזה מהפך במשנה. ומה שכתב הר"ב ואומר ואת הבהמה תהרגו בנרבע כתיב לחדנו רובע ונרבע דבריו מגומגמי' וירמה דש"ם הוא וכן נ"ל לחדנו מרובע לנרבע כנ"ל וק"ל: מ"ה. ולא את הנביא השקר כתב הר"ב נמר דבר דבר מזקן ממרא כו' והיא מגמרא וז"ל מנה"מ אר"י נ"ח אתיא הודה הודה מזקן ממרא מה ז"מ בע"א אף נ"ם בע"א והא הודה כי כתיבא בקטלא הוא דכתיבא וקטלא בכ"ג הוא אלא אר"ל נמר דבר מבמרא ולהדר זקן ממרא ולעמוד הודה הודה מנ"ם דבר דבר נמיר הודה הודה לא נמיר בכ"ג. רש"ל אומר דר"ל היה נמר המנין כמה נ"ם יש בתורה ואנ"ם דהודה הודה אינה מן המנין וכיונא בזה כתבו התוספות בשבת פרק השורף בני מקומם זה אלפחד ע"ם וזכן מלאתי בת"ח אבל ק"ק ניף ז"מ מנגיא שקר שיבא קטלי' בע"א מהר נ"ם דבר דבר ומתהלה ניף דבר דבר נגיא מז"מ דמה המרבה בע"א אף נגיא בע"א והדר ניף ז"מ מנגיא מה נגיא קטלי' בע"א כו' דאין נ"ם למחנה וי"ל ודוק: מ"ו. וכמה יהא בעיר ותהא ראוי' לסנהדרין מאה ועשרים כו' כתב הר"ב מפרש בגמרא כ"ג סנהדרי קטנה ג' שורות של כ"ג כ"ג יושבים לפניהם אלא הוצרכו להוסיף על הדיינים מוסיפים מהם ועשרה בעלים ושני סופרים כו' ושני בעלי דינים ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין כו' ובת"ש ושני זוממין שיתיירלו העדים להביל שקר שלא יזמו. ושני זוממי זוממין שמא יתחייב בע"ד ע"פ עדים ושכור שיש להזימן לפיכך צריך שיש אחרים בעיר שיתיירלו אלו מהם עכ"ל. ואיכא למידק אם כן אין לדבר סוף דצלמא עדים הרשומים שם בקרים והזוממי' כשרים ושכור הבע"ד את הזוממי זוממי' כדי להזים את המזימים ואם כן יעמדו עוד שיש שיתיירלו מהם ואין לדבר סוף ולא יעמדו רק כ' עדי' וזוממי' כדי שיהיה עדות שיכול להזימם. וי"ל דמ"ה בעי עוד כת ג' כדי שיהיה עדות שיכולין להזים את הזוממים ומאי אמרת דלמא גם הזוממי זוממין מקרים ויעמדו עוד כת ד' כדי שיהיה עדות שיכול להזים את הזוממי זוממין זה שיהיה יתיירלו מכת הראשונה שהעידו תחלה שיכולו להזימם נשמע שיתם ולא שהעדות זה

הוא לחומתם דכשתא יהיו הזוממים כשרים וחוב הוא להם וא"כ היכי מצי למיפסלינהו לזוממי ז"מ יכולים להעיד דהא קי"ל בפרק הזקן הובא בב"י נפ"ה סי' ל"ז גבי מוחפים כגון זה העדות כולל להעיד הונתו ולו"ק:

פרק ו מ"ו. נתעכל הבשר מלקטים בו. כתב הר"ב שכבר מחבר לו שוותיו ע"י שנרקב הגוף ע"כ. ואם תאמר הרי הנשמה קיים וי"ל דאין יכולים לדון את הנשמה בלא הגוף כדאיתא בחלק הגוף אינו הנשמה הטהר והנשמה אומרת הגוף הטא והקב"ה מרכיב תיבר על הסומא ר"ל שניהם ביחד כמבל דפרדס והן אותם ביחד וא"כ כיון דמתבל הבשר שוב לא יכול לדון הנשמה וזה"ם משפטי ה' אמת נדקו יחדיו ר"ל הגוף והנשמה ביחד דאז נדקו הדין. דכל אחד ואחד בחפי נפשי' יש לו טענה וק"ל. ונראה מ"ש נמסכת אבות פ"ד מ"ד בהקוה אנוכ רמה ונכאורה אין מוכל כאן לדון תקוה דמי מנפה לזה ולפי הנ"ל יתבן דמאחר שאם הגוף בלא שוב הנשמה אינה נדונה וכיון דסוף כל אדם למות ואין מי שנכסר מעדין לכן תקוה הוא לו שיאבלו הרמה להגוף ויפסר מדינה קבוה וק"ל:

פרק ז מ"א. סקילה שריפה. כתב הר"ב סקילה חמורה מסריפה ובגמרא שכן נתיה לנגדף ולכ"ז אדרבא שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן בזנותה ומה חומרא שכן מחללת את אביה קבברי רבנן כו' ובא"ח סי' קכ"ב כתב הרמ"א דבי שיש לו בת שמזנה אם אין מחייבין לקדש את אביה הכהן כי אביה היא מחללת שנאמר את אביה נו' ע"ש והקשה הגון אברהם לכ"ז מאי אמר שריפה חמורה הא ע"ז נ"כ מחללת וכ"ז דון נסקילה ע"ש. ונ"ל דלק"מ דבנ"מ דף פ"ח ע"בליתא אדם בחלום מנ"ל ק"ז פשיר ומה שור בחיבו אוכל בחלום אדם בחלום אוכל בחיבו כו' ופרש"י ד"ה שם לו אוכל בחיבו כלומר דלא אסכחן בהדיא ר"ל דלא הקשה קושית התוספות שם ד"ה דמסתמא דרים דשור אוכל בחיבו מק"ו לזה פי' דלא אסכחן בהדיא רק מק"ו אבל אד: כתוב בהדיא דאוכל בחיבו ע"כ. וכן ה"נ דלף בלחדין בק"ו דנם דנ"ז הוא ניחלה. את אביה מ"מ מדכתבה התורה בפירוש בני זיבתה לכתוב זונתה לאחרת ולזה ס"ל הפוה התורה ולו"ק: ועוד יש לומר דאחר שתירץ בנמ' בסנהדרי רבנן כו' דאז יוכח לסקילה הגורה ואז גם ע"ז חמורה ולא שפיר הק"ו דנם בע"ז מחללת את אביה אבל בכ"ל דשריפה הגורה אז זונתה חמורה מע"ז ולא אמרינן בע"ז את אביה היא מחללת ואריך בפיר דשריפה חמורה שכן מחנה לבת כהן בזונתה יוסף חמורה דאביה מחללת בגמ"ב בע"ז וק"ל: מ"ד. הבא על הזכור. בתוספות יוס טוב תימה למאי נ"מ נקט לי' הכא. וי"ל דאתי לגמד דלף שבא על ס"מן חייב הטוכב לף שהשכב פטור כמ"ל דלא בעינן שיהיה חיים ולזה הני כלן על הזכור ועל הבהמה לומר שבוים הם הנשכבים ולזה פריך אשר אם אדם הבא בהמה מאי הטאה ר"ל כמו גבי אדם אם הנשכב קטן פטיר הנשכב דאינו בר שונשין בהמה נמי תפטר לו"א דבא לאדם תקלה על ידה והבהמה נגרלת בשבילו לכן מתה היא ממו וזה לא שייך גבי קטן וכן לפי דאמר שבהמה שוגרת בשוק כו' וזה לא שייך גבי קטן להמיתו בגלל זה וק"ל:

פרק ח מ"ו. הרודף אחר חבירו להרגו. כתב הר"ב דכתיב כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה מקום רוצח לנערה מאורסה מה נערה מאורסה ניתן להצילה בנפשו כו' ובגמ' הרי זה בא ללמד ומנלא למד מקום נערה מאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ומנלא למד דמקום רוצח לנערה מאורסה מה נערה מאורסה ניתן להצילה בנפשו כו' עכ"ל. מקשים מנ"ל ומנלא למד לפמן רוצח שניתן להצילו דלמא לא בא היקש רק ללמד נערה מרוצח בפשטא דקרא כי כאשר בו'. וי"ל דאי רוצח לא ניתן להצילו בנפשו וא"כ נערה מאורסה המירה מרוצח א"כ קשה למ"ל היקש כי כאשר וגו' ללמד נערה מרוצח הלא מיליף מק"ו דמה רוצח שלא ניתן להצילו בנפשו אבילו הכי יהרג ו ל יעבור ק"ו נערה מאורסה דמאורסה דניתן להצילה בנפשו אלא ודאי דמנלא למד דגם רוצח ניתן להצילו בנפשו ואם כן ליכא ק"ו ואיצטרך היקשא וק"ל: אבל קשה דדלמא אי לא ההיקש היינו למדין ק"ו ליפך שיהא רוצח ניתן להצילו בנפשו מק"ו מה נערה מאורסה דיעבור ואל יהרג אמרי' ניתן להצילה בנפשו ק"ו רוצח בהא המור דיהרג ואל יעבור כש"כ דניתן להצילו כי' ואם כן אי לא הוי כתיב היקשא היינו למדין בהיפך ומאחר דליכא למיליף הכי וליכא למיליף הכי כל הד תיקו בדוכתא אי בהיפוכו מהגין שתי המורות לכן כתיב היקשא ללמד דנערה המאורסה אמרי' שתי חומרות ולא ברוצח ואם כן מנ"ל הנמנא למד. ונ"ל דאי בא רק ללמד שיהא נערה יהרג ואל יעבור אבל רוצח לא ניתן להצילו בנפשו אם כן יהיה קשה על דינא דנערה המאורסה שיהא ניתן להצילה בנפשו דלמא לא הרגה לזנות כיון דדינה דיהרג ואל יעבור ויהרגנה וברוצח הדין דלא ניתן להצילו בנפשו אלא ודאי דנמנא למד דגם ברוצח ניתן להצילו בנפשו וא"כ הרודף אחר נערה מאורסה ניתן להצילה בנפשו ממ"נ הן אם יבוא עמה והן אם יהרגנה וק"ל:

לקוטים מספר הון עשיר.

מסכת בבא בתרא

פרק ז מ"ד משמיין ביתיהם וכו' כתב הרי"ם בד"ה תניא וכו' שלשון הרמב"ם בפירושו אינו מובן לו כלל ע"כ. ומה מאד תמהני מהרב הגדול הזה העורך דברים בלשונו שספיל עצמו בתמרו שאינו מובן אצלו לבו' זה של הרמב"ם בפירושו מאחר שבבר פשוט אצלו בשתבורו לע"ל הדבר פשוט מאד לבינו וכמה אחר ושמע המשל אשר אמשול לך בלשונו בתבורו והראה בשיטין איך הוא הסדר מלשונו שבפירושו ח"ל בפ' כ"א מהל' מכיר' האומר לחבירו תני שדה אני מוכר לך שמין כמה שוה כל השדה ונותן לו מן הכתוב שבה מה ששוה הני הדמים של כל השדה וכן אם אמר לו תניה בדרוס אני מוכר לך שמין דמי כולה ונותן לו בדרומה תני כל הדמים עכ"ל והמשל בזה אם הדשה כולה היא מאה אמה ושוה ג"ח דינרים ומגד דרוס בנה יש בה שלשים אמה ששוים שלשים דינרים ומלאו כיות הבנעים אחרים שוים הכ"ח אחרים ואני דמי כל הדשה הם תשעה ועשרים ולכן נוקח הנוקח כל הבנעים אמה הרעים ואמה אחת מהשלשים בכ"ם דינרים דני אמר לו תני שדה אמריתי דלא על הקרקע קאי אלא אמה ששיה תני דמי כל השדה חה יקחנו מהרב שבו וכן אם אמר לו תניה בדרום אמריתי דלא קרקע אלא אני דמי כל השדה אלא שהבא רשם לו מקום ואמר לו ששוה זה הרני יקח אותו בקרקע בשלד דרום ולהיות אותו לד עדית שבל אמה שוה דינר נותן לו תשע ועשרים אמות ממנה בחשב ועשרים דינרים שהא מה ששוה תני דני כל השדה אבל בפירושו פירש להשך מזה ח"ל משמיין הוא שיעבו כמה שוה כל השדה וכמה דמיה דאני לתני השדה בחלקה מן הכתוב שבה וחוא נותן לנוקח כגון שיהיה מדת השדה מלא אמה ויהיה בה מקום בתרתו ל אמה שוה לי' דינרין יוכח לו ל' אמה מן הבנעים ויתן לו כ' דינרין ואם שבן עמו ברוח ובאותו הרוח על לבך משל היו אלו הבנעים אמה הבמנים יוכח לו מאותן הבנעים תשעה ועשרים בתשעה ועשרים דינרים שהא חני חבל והבנין זה בע"ל ונראה דם"ל בפירושו דמשבקא לן אי חני שדה אקרקע קאי לא אחני דמי בוי' קאי ולכן אמו מיפין כח המוכר סמוחק בכל המשבר והוא כי ידענו כי רוצה אדם בקב עדית מחשבה קבון של זבורית ולכן בשלא שיים לו מקום אין אם מוציאים מיד המוכר אני אמה אחת של עדית אלא אמריתן דחני דקאמר אקרקע קאי ונותן לו חני שדה מן הזבורית בתה ששוה ולהיות כי כל השדה של מאה אמה שוה ג"ח דינרים ושלשים מהם לבד שוים בלשים ממלאו היות הבנעים של זבורית שוים כ"ח וכשנוצא מהם שישור חני הבדם שהוא כ' אמה ונתן אותם לנוקח יחח"ב הנוקח על מי ערך זה ליתן עשרים דינרים ויאמר כל העדית מיד המוכר בל' דינרים ועשרים מן הזבורית בשמנה די רש כי זה הוא ערכו ממש וכן פרש לו המוכר הני שקבל כל עשרים בשמנה דינרים ובחשבון פשוט הוא כי שני פעמים עשרים הם ארבעים והם שלש עשר דינרים ושלשים לשלש הני והם חני מתשרים שוים ארבע דינרים הרי עשרים דינרים אבל כשאים לו המקום ובאותו מקום יש בו העדית אז ליכות כח המוכר שלא יצא כל העדית מתחת ידו לא מוקמינן חני אקרקע בגראשונה ובתחייב ליתן לו כל העדית שבאותו מקום שיים לו ושוד עשרים אמה מן הזבורית לבנים הני אמה שהוא חני הבדם אלא אמריתן דחני דקאמר אדמי כל הבדם קאי שיתן לו מה ששוה חני הבדם דרוס ולהיותו כן אינו חייב ליתן לו כי אם השלש ועשרים אמות מהעדית שבדרוס שכן פירש לו בתשעה ועשרים דינרים שהם חני שוי דמי כל הבדם ובעניין זה יסתר ביד המוכר שוד אמה של עדית מלבד כל הזבורית. כלל העולה הנוקח שהוא מוציא מחבירו המוכר עליו להביא ראיה ובלאו הכי המוכר המוחזק על הפליונים זו היא סברת הרמב"ם בפירושו לע"ל ופשוט הוא:

מהרב הגאון החסיד המפורסם המקובל כבוד שמו מהר"ר יצחק חיות זצ"ל.

מסכת מכות

פרק א מ"א. מעידין אנו שהוא חייב לגלות כו' בתוספת יום טוב ואם תאמר והא יכול לומר מזיד הייתי כו' ע"ש ולק"מ דיש לומר דמיירי שהתרו עליו שנמצר דיש בתחילה נגות בב"ד פלוני כמכר נקמן וק"ל: מ"ב. משלשין במטון כתב הר"ב אם היו שנים עדים והזמו והא דלא פסק הדין בשנים משום דהתי לשון משלשין וכ"כ בתוי"ט. אבל נ"ל דלשון משלשין הוא לשון חלוקה ולא לשון שלשה וכמ"ש רש"י בגמרא בפרק שני פ' מ"ב על ושלשת שיחי' משולשות שיהא מדרוש לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לנפון וכתב רש"י שיחי' משולשות כלומר שוות בחלוקת הארץ חולקין רחבה בל מ"י לד' חלקים כו' ור"ל דלא תקשה דאמר ושלשת הא אם היו ג' ערי מקלט היתה מתחלקת הארץ לד' רבעים לכן כתב רש"י כלומר שיהו החלקים שוים ועיין במזרחי שנדחק ואם כן ה"נ אמר משלשין בממון לשון חלוקה וקאי על ג' עדים וכן הפי' בב"ב פ"ג מ"ד משלשין ביניהם לשון חלוקה ולא כפי' הרב פ"ש. והטעם דמשלשין בממון ולא אמרינן שיהלם כל א' כפי שהיה רוצה להייבו דלפ"ז יהיה השתא כפל מאחר שהיו רוצים לחייבו וליכא כאחר זמם וז"ש בגמרא ממון מצרף ופרש"י והרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם עכ"ל וק"ל:

מסכת שבועות

פרק ב מ"ב. אלא במלך ונביא כתב הר"ב דכתיב כן חטאו לדורות ונימי משה הוא מלך ונביא ואהו כה"ג והיה שם אורים ותומים כו' ע"ש. וא"ל למה לא תני נמתניתין וכה"ג. י"ל דלא מצטרך כיון דתני אורים ותומים בלא הכניסן זולת הכה"ג ולא תימא הא אתרן היה גם נביא כדאיתא בסנהדרין פ"א אם כן גם לדורות ה"ל למימר ב' נביאים. וי"ל דהא הנביא אינו רק מה שנאמר לו מפי הגבורה א"כ מה לי ב' נביאים ומה לי נביא אחד וק"ל:

פרק ד מ"ג. באל"ף דלית ביו"ד ה"א נרשה מ"ש באל"ף דלי"ת רצה לומר גם ניו"ן יו"ד והוא שם אדני רק קיצר בלשונו דלין לומר דמשביע באל"ף דלי"ת לאודי' דהא לא שם הוא כלל ומ"ש ביו"ד ה"י ר"ל דהוא שם של י"ה. והא דלא מזכיר בשבועה שם של הויה משום דאשר לקרותו ככתבו וכתב הרי' וקריק אדני ואם כן הוא בכלל אדני שכתוב בשבועה ולכן הקדים באדני לכל השמות וק"ל:

פרק ה מ"א. וחייב על ודון השבועה כתב הר"ב דלא כתיב מיב ונשלם והוא דברי רש"י בגמרא. ואיכא למידק דלמא יליפינן מכל התורה דדוקא בשונג מיבא קרבן בשלמא נבי עדות הוי זה לימוד הנון דבכולן ר"ל בביטוי ומומאת מקדש כתיב ונשלם ובעדות לא כתיב ולפי טוי יליפינן זה מזה לא לכתוב רק בא' מהם ש"מ דבזדון העדות הייב אבל פקדון דלא כתיב אבל אנו רק שהם כתיב דלמא יליפינן מכל הדורה שיהא לוקה בשונג. ותו קשה הא נשיל דף ל"ד מסיק ת"ש דפקדון חייב במזיד דילפי' ממעילה וכך נשבע ונעדות הטעם דבכולן כתיב ונשלם כו' ע"ש לכן לא ילפי' עדות מפקדון וא"ל הטעם לרבא משום דילפי' עדות מפקדון מנ"ש דהתחלת התחלת ונמ"ש התוספות שם ד"ה בכו נפיסין ורש"י כתב כאן מדלא כתיב ונשלם. ותו קשה דבגמרא דכריתות דף ט' מיתא בהדי' דילפינן מהתחלת תחלת וכן שקשה קשיא ש בתוספת יום טוב בכריתות ע"ש שמתרץ בדוחק. וא"ל דהא דכתב רש"י דלא כתיב ונשלם לא להוסיף כתב זה רק לטעם כתב זה דרש"י ידע הלימוד דגמרא דכריתות דילפינן תחלת התחלת וגם רש"י סמיך הלימוד זה גם הכא במשנה דהא בנ"ש מיבא סליק בפלוגתא דר"מ ורבנן בדון מיבא ומיבא לענין מפי אחרים ובודאי אין נ"ש למתא וחייב גם בפקדון מזיד כשונג מכח הנ"ש רק רש"י כתב דאם היה כתוב כאן בפירוש ונשלם לא הייני לומדין הנ"ש לענין זה רק לענין מפי אחרים לא שאר לימודים רק מדלא כתיב ונשלם בפירוש ילפי' נ"ש דתחלת התחלת גם לגלימוד זה לחייב מזיד כיון דקרא בהדי' כתיב ולא לגוכתה כתב זה רק לטעם ודוק:

פרק ז מ"ד. ושבבגדו חשוד על השבועה כו' שבבגדו בשנע וגיפל. וכתב בתוספת יום טוב בשם תוספות דהכא ורים ב"מ דף ה' ולא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם. כדי שלא יפקיש ממנו ממון. שמי שהיה רוצה היה מלוה לו פרוטה ויתבע כל אשר לו ויהא מודה במקצת כמו שחייב ויתחייב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע יקח את כל אשר לו בלא שבועה לכן תיקנו שישבע שבגדו. משא"כ בהם שם שאינו יכול לישבע לא מחמת שהוא חשוד כו' ונזה ישבתי בגמר' דבבא מציעא דף הל"ל שהוא רשי' דהוי מסרי ליה כל יומא הוותא בפהדי יומא חד מסרו ליה בלא פהדי לסוף אמ"ל לבד"ם אתי פהדי אפהיתו כי' דאבל תרתי מנייהו א"ר זירא אם איתא לדר' הייא קמייתא משתבע אמתא אמ"ל אנא אם אתא משתבע והא נזלן הוא אפ"ל שבגדו קאמינא ותיפוק ליה דה"ל רשע ופ"ר יהודה פתב רושה פסול נ"ק

הא דידי' הא דעלמא ופרש"י אדאנני מתמה דקשיא ליה דהא נזלן הוא ותיפוק ליה דבלאו הך גזילה פסול לעדות ואיכא למידק מאי פריך דלמא כוונת אביי כן היה והא נזלן הוא כ"ל משום דסתם רשע נזלן הוא. ויש לומר דהא קשה מאי מקשה אביי אר"ז מי לא ידע הסברא דלמא אבבגדו קאמר כיון דאמר סתם משתבע וא"ל דהיה קשה לו קושיית התוספות למה לא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם ומה שהירצו התוס' דלא שנק ליה חי דכל העולם יביאוהו לידי שבועה כו' דהוא סבר דאיך חוקא נמי שהיה כבר חשוד קודם שעסק זה עמו אבל זה שנעשה חשוד אחר שעסק עמו מאחר שאכל תרתי מיניהו אמרי' שפיר מתוך שאינו יכול לישבע משלם ואם כן ע"כ דקאי אדעיבא דמשתבע ופריך שפיר והא נזלן הוא. ותירץ ר"ז דאם"ה שבבגדו ישבע משום דלא פלוג בין שהיה קודם בין שהיה עתה חשוד ולא"ז הקשה שפיר בגמרא ותיפוק דה"ל רשע והקשו' הוא אאבי במ"ש רש"י דאמי מקשה אר"ז דלמא על שבבגדו קאמר והסברא שלו שאחר שמשום שנעשה עתה חשוד ומתוך שאינ"מ והא ה"ל רשע ונעשה חשוד כבר וליכא לאמר מתוך שאינ"מ כתירוץ התוס' ודוק וכן שמביתי קלת בשמן זה בשם גדול א' ובח"מ כו' ג"כ סעיף ז' מביא רמ"א הא דבחשוד שבבגדו נשבע ונטל הוקא כשלא היה יודע כשעסק עמו שהיה חשוד אבל בלא"ה לא דהל"כ כל אחד יעסוק עם החשוד וישבע ויטול. ולפ"ז הקשה שפיר אמסרגא דאמר שבבגדו נשבע וא"ל הטעם דמשום שנעשה עתה חשוד מאחר שאכל תרתי מיניהו ותיפוק ליה דה"ל רשע ואם כן הוא כבר חשוד וכזה לא אמרי' דמשתבע שבבגדו כנ"ל [הגהה אל יבא] דסרמ"א וחהו דלא כפי' רש"י שפי' דהקושיא הוא על אביי וק"ל:

מסכת עדיות

פרק א מ"ה. ולמה מזכירין כו' אלא יראה ד"ד דברי היחיד יסמוך עליו שאין ב"ד כו' וזהו נרסת תי"ם ור"ל שאם לא יזכור רק הרבים אז אין הב"ד שאחריו שאינם גדולים בחכמה ובמנין יכולים לבטלם אבל מאחר שנזכר גם דברי היחיד יכולים לבטל אף שאינם גדולים מאחר שעשוים כדברי יחיד כן הוא בתוי"ט אע"פ שגם זה מקרי ביטול שהראשונים פוסקים כרבים והא ביחיד מכל מקום מאחר שהראשונים הסתיקו גם דברי היחיד היתה כוונת הראשונים בזה שגאם יראו ב"ד האחרון את דברי היחיד יעשו. אבל נרסת הר"ב היא ויסמוך עליו אין ב"ד יכול כו' ור"ל אם יראה ב"ד דברי היחיד ויעשו כמוהו אז אין האחרונים יכולים לבטל דברי ב"ד הראשון. ואיכא למידק האיך עשו הב"ד שלא הראשונים הא אין ב"ד יכולים לבטל אא"כ גדולים כו' ואם היו באמת גדולים אם כן אמאי קשה למה לי דברי היחיד לא לכתוב רק דעת הרבים ואם יראו הב"ד שהמה גדולים כו' שלא לעשות כדבריהם יכולים ואז אין ב"ד שינוהו אחריהם יכולים לבטל גם כן אא"כ כו' וי"ל דאם לא כתוב דברי היחיד אז אע"פ שהב"ד הראשונים גדולים כו' ובטלו שאם מתמיתין שהם רבים אז האחרונים אע"פ שאין גדולים יכולים לבטל דברי ב"ד הראשון משאר שלא הרבים והאחרונים עושים הרבים אבל אם יש הראשונים הגדולים כו' נ"כ דעת היחיד שהסתיקו במשנה ועשים כמו היחיד אז אין ב"ד שלאחריו יכולים לבטל אם אין גדולים כו' אע"פ הרבים לעשות הרבים מכל מקום כיון שהסתיקו גם דברי היחיד ואלו עשאו היחיד זהו דעת המסתיקים שהיה עשייתן קיימת כיחיד לענין שאין ב"ד שאחרי הראשון יכולים לבטל דבריהם וק"ל:

פרק ב מ"ט. שאע"פ שנאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה גו' ונאמר ודור רביעי גו'. ואיכא למידק מה לשון אע"פ שאמר ותו מה צריכין לזה זכות אבות. וא"ל דרש"י כתב בחומש האיך נתקיים מ"ש הכתוב ת' שנה דלא היו במצרים רק ר"ש שנה ופירש"י דהשבטים מבמולד יצחק ועז"ק הא כתיב ועבדום וענו אותם ת' שנה וזה לא היה רק במצרים אבל קודם לכן לא היה להם עמי רק גרים היו וא"ל שזה גרם זכות אברהם שהשבטים מבמולד יצחק וז"ש שאע"פ שנאמר ועבדום וענו אותם ת' שנה משמע שכל הת' שנה יהיו לעמי במצרים ואע"פ נאמר ודור רביעי ולא היו רק ר"ש שנים במצרים אע"ז זכות אברהם אבינו גרם וז"ש בלא זוכה לבן וק"ל:

פרק ה מ"א. מפני שנדלה באיסור. בתוי"ט מפני שנמרה באיסור ע"ש וי"ל בנגלה ליכא לאימר נמרה באיסור דאחר מיתה לא שייך שיונמר וקודם מיתה הא בסרה נמורה משא"כ בפריפה אף שאינה חי' מ"מ הפריפות היה קודם מיתתה אינה זמן ונמרה הבינה בפריפתה. ולפ"ז נראה דאיתן שהן גבלות מחיים כמו בסברה הפרקת ובשר עמה דהוי נבלה מחיים וכמוהו שאר דברים דקתניב בחולין אסורה גם הבינה דנמרה בעת היותה נבילה מחיים אבל אין משמע כן מדברי הפ"ז ביו"ד סימן כ"ז ח"ל והטור כתב בסברה הפרקת ובשר עמה נבלה והקשה הב"י למה כתב הטור נבלה ה"ל לאימר אסורה דאין דרכו לכתוב אלא דבר איסור והיתר ותי' אחי מהר"י אלוי ז"ל דנ"מ לענין בינה דספק נבילה מותר וספק ע"ישה אסור. ולי היה נראה דלאן דהוי נבילה מחיים גם הבינה אסורה מדאוריתא לפ שנמרה באיסור כמו עריפה וי"ל זה הנ"מ וק"ל: והא דקאמר ושו"ש כו' אף דב"ש אמקשה ב"ש

לימה מפנס ומאי נ"מ דמודים נ"ל כמ"ש התוי"ט בפס הרמב"ד כי התנא שפנה הפרק הוא ס"ל נמנך דהלי פירקא דהוי מקולא ב"ש כו' דהוא מחומרי ב"ש ומקולי ב"ה וא"ש ומודים ר"ל ב"ה לב"ש וק"ל:

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ט. לא ישביר לו את המרחץ מפני שנקרא על שמו. כתב הר"ב והטע"ם מהממה בשבת ויאמרו מרחץ של פועי יהודי רוחצים בה בשבת. וגא"ח סימן רמ"ג כתב הטעם מ"ש בשדה שמוחר משום שכן דרך לקבל השדה בחריסות והכל אומרים שלקחה עכו"ם בחריסות אבל אתם מרחץ לא לחריסות עביד ויאמרו שכל הריות של ישראל וזכר את העכו"ם לעבות מלאכתו בשבת וכתב בש"ע שם סעיף ג' אם השכירה שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר ע"י כך באין דרכו לעבור כועלים אלא להשכירן מחר. והקשה הגאון מוהר"ר ליב חביל ז"ל באיך השכירה שנה ראשונה שיצא לידי פרסום ולוחק לומר שהשכירה באיסור דאפו ברשיני עסקינן ולק"מ דמירי שהשכיר שנה אחר שנה רק על חול ולא על שבת שדרכו בכך להשכירה ואז מותר להשכירה לעכו"ם שיעשה אפי' בשבת וק"ל:

פרק ד מ"ב. מצא בראשו מעות. כתב הר"ב והוא שלא יהיו מונחין לנוי ובגמרא מה"מ א"ר אושעיא כתוב אחד אומר וחרלו את שקוציהם ואת גיליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם וכתוב אחד אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם פא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של גוי אסור ושאינו של גוי מותר לכתוב כסף וזהב דסתמן גוי הוא אף עמהם דווקא גוי ואמא עליהם דומיא דעמהם מה עמהם כל שעמהם דסתם עץ ואבן נאו של גוי הוא אף עליהם כל שעליהם אם כן ליתוק קרא משעליהם כו' ע"ש. וא"ל למה לי קרא דעליהם הא מוכח מקרא דעמהם דדווקא גוי אסור דאם לא כן לכתוב רק עץ ואבן דסתמא נאו לגוי ואפילו הכי אסור ולמה לי כסף וזהב דכ"ש דאסור אלא מדכתיב כסף וזהב שמע מינה דדווקא גוי אסור ולמה לי קרא דעליהם. וי"ל דה"א דעמהם אסור דווקא בגוי אבל עליהם אסור אף בגוי לכן כתיב כסף וזהב עליהם דאף עליהם דווקא גוי אסור. אבל קשה דל"ל הכיקש דדווקא גוי אסור הא מוכח מינה דדווקא גוי אסור דל"ל כסף וזהב דעמהם לכתוב רק עץ ואבן אבל עמהם וכמ"ש לעיל (חסר כאן):

מסכת אבות

פרק א מ"א. משה קבל תורה מסיני. בכתבי האר"י ז"ל מדייק למה אמר נמשה לשון קבלה ולא מסרה והדר אמר ויהושע מסרה ומיהושע לזקנים ומזקנים לנביאים אמר אם לא קבלה ולא מסרה נתן לו כל התורה בפחת ולא בכח אבל כשנתן משה ליהושע והתורה הרוכה מאלף מדה ולא היה יכול לקבל אותה כמו משה כי רב כחו לכך נקט מסרה לשון הכרח כמ"ש וימסרו מאלכי ישראל נו' פירש"י בע"כ ע"ש. אבל יהושע לזקנים אף שמסר להם כל התורה כולה מכל מקום היו יכולים לקבל מחמת שהיו רבים חה שכר מקלתו וזה זוכר מקלתו וכן בזקנים לנביאים וזה לא שייך אצלם מסירה בכח וגם לא קבלה כי לא קיבל כ"א כולה ואח"כ נתמעטו הלבבות אפי' לרבים בוודאי מסירה בכח לכ"א ונביאים מסרוה לאנשי כנס"ג. ולפ"ז לא נמצא בשום מי שיכול לידע כל התורה אלא משה ויהושע וז"ה כוונת הפסוק בפ' עקב כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות וקשה דפתח בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים אלא כך אמר משה כל המצוה ר"ל כל התורה אשר אנכי מצוך לכל יחיד אתי מלמדים כמו ליהושע אבל לא הוכל לקבל אותו כל יחיד בפ"ע לכ"א לפחות תשמרון בין כולכם וק"ל: ואיתא שוד שם שמחלוקת בין התנאים הוא מחמת שכחה ומחלוקת קיבל משה מסיני בלי שום מחלוקת כו' עד שרבו התלמידים שלא שמשו את רבן כל צרכן ושכחו הקבלה והתחילו לאמר סברות מדעתם ומחמת זה רבו המחלוקות. וזה י"ל מ"ש וכל בנין לאודי ה' ורב שלום בנייך א"ת בנייך אלא בנייך אלו ת"ח ע"פ דאיתא במ"ר דבכשיו שמעו ישראל מפי משה הוי שכחה אבל לעתיד דתורה חדשה מאתו תצא מפי הקב"ה ולא תהיה שכחה ואז רב שלום בנייך אלו ת"ח שלא יהיה מחלוקות וק"ל. וזה י"ל כוונת הגמרא אמרו ת"ח מרבים שלום ולא אמר חכמים מרבים שלום דאיתא בגמרא דשוכה דריב"ז לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו וכן מנינו אצר חכמים ולזה נראה דנקראים תלמידי חכמים דאין אומרים רק מה שלומעים מפי רבם ולא מסברתם וז"ש ת"ח ר"ל כמתנהג עצמו שהוא תלמיד חכם ר"ל שאומר רק מה שמע מרבו אז מרבים שלום שלא תהא מחלוקות ומניא ראיה מפסוק וכל בנייך נו' כנ"ל וק"ל: שם. היו מתונים בדין. בגמרא שמואל שארך לחיות מתון בדין ויעיין הטיב מרס שפסוק וזה י"ל כוונת הפסוק כי אקח מועד אני משרים אשפוט ר"ל באקח מועד לבון זמן ואריה מהון אז משרים אשפוט. וזה י"ל שסיים הפסוק נמוגים ארץ וכל יושביה ר"ל שהשולם ראוי למוג בלשון הפא אז אנכי בזכות המשפט הכנתי עמודיה סלא שהדין מאחד העמודים שהשולם עומד וק"ל: שם. והעבירו תלמידים הרבה. בתוספת יום טוב כ' אמרו לשון עמידה לפי שמימות משה כו' היו לומדין בעמידה וברב יוסף טו'. ובזה נ"ל לבאר נפרשת יתרו מדוע אתה יושב לבדך וכל העם עומד עליך מבוקר ועד ערב. ויאמר משה לחותנו כי יבא אלי העם לדרוש אלהים ופירש"י כתרגומו, למתבע אולפן לשאול תלמוד מפי הגבורה וברש"י ויעמוד העם כו' יושב כמלך וכולם שומדים והוקשה הדבר ליתרו כו' ואיכא למידק דתיבת לבדך לכאורה לא ליכך ותו למה זה לרש"י לומר יושב כמלך ואי תימה דרש"י מתרץ בזה כיון דמשה היה עניו מכל אדם למה יושב וכל העם עומדים לו"א כמלך ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול דלפ"ז תקשי על יתרו מה הוקשה לו שמלזל כו'. וי"ל דאי' בסנהדרין מלך לא דן ולא דנין אותו ואתו' מקשים אמה דאמרינן אין מושיבין מלך בסנהדרין משום לא תשים עליך ריב תיפוק ליה דמלך לא דן ותימא דהא לא דן דווקא לבדו אבל עם אחרי' דן אבל בסנהדרי' לדון ד"ב אפי' עם אחרים לא דן ח"ש מדוע אתה מזלזל כו' וא"ת שאתה נוהג כמלך א"כ האיך אתה יושב ודן הא מלך לא דן ח"ש לבדך. בשלמא אם היית יושב עם אחרים יכול אתה לדון כמ"ש התוס' אבל לבדך אי אתה רשאי לדון ולזה הביא לו משה כי יבא אלי העם לדרוש אלהים כתרגומו למתבע אולפן ר"ל כדאי' בגמרא דמגילה כ"א ב' כתוב אחד אומר ואשב בהר וכתוב אחד אומר ואנכי עמדתי בהר אמר רב עומד ולומד ויושב ושונה. והנה כיוצא התרגום ורש"י שכתבו למתבע אולפן מפי הגבורה דקשיא מהו לדרוש אלהים אלא ל"ל למתבע כו' ולפ"ז מוכח דיש תורה שחידש משה מפי עצמו בפלפולא דחכמה דאל"כ פשיטא שהיא מפי הגבורה ואם כן זה שאמר משה כי יבא אלי לתבע אולפן שמעתתי מפי הגבורה ואם כן אצלו היא פשט שמת אבל לישראל היא פשט ראשונה לכן אני יושב והם עומדים ודו"ק. א"כ י"ל כפשיטו דהטיב כי יבא נו' ר"ל שבאים ללמוד והדין הכרב ביניהם והתלמיד בעמידה כמ"ש התוי"ט וק"ל: מ"ב. על התורה. כתב הר"ב שאלמלא כו' דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה נו' ויש ליתן פשט מ"ש מקדים יום ללילה וכתיב ויהי ערב נו' ע"פ דאיתא במדרש דביום ילמוד תורה שבכתב ובלילה תורה שבע"פ וכן הא"ר ז"ל היה אומר ללמוד מקרא בלילה לפי שמקרא הוא משלם הטעם שכולו דיני ע"פ ולזה מקדים יומם ולילה. וכ"ל גמ' דב"כ מע"ו בא ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יכיף מאי יסיף אר"י תקבלי' אמי' ואיכא למידק למה אמר אמו ולא אבוי ולולא דמסתפינא הייתי אומר דזה ידוע דהקב"ה נקרא אמו והוא נגד תורה שבכתב והשכינה נקראת אם כנגד תורה שבע"פ לכן מי שאינו לומד תורה שבע"פ בלילה הוא פוגם בהשכינה הנקראת אם לכן תקבלי' אמו וק"ל: מ"ג. ויהי מורא שמים עליכם. כמ"ש וכו הדבקון וכי אפשר לדבק בשכינה והלא נאמר כי ה' אש אוכלה נו' אלא כו' ולזה תפול עליו אימה וזה שאומרים קודם כל מנוה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו כי בעשיית המצוה הוא מדבק בשכינה וראוי שתפול אימה ומורא עליו אן חלילה יפגום קנת ותאכלנו האש הגדולה כמ"ש הזוהר והחיות רצוא ושוב שמשתוקקים להמתכל למעלה ויוצאים ממחיצתם ואינם יכולים לסבול תוקף האור וזה רצוא למעלה ושוב חיכף מחמת אימת אם הגדולה וכן האדם יכוין בעשיית המצוה שתהא ברחימו ודחילו: ומה שכינו לשמו ית' שאים לומר שהירתה הזאת לא תהיה ירתה שוגם רק ירתה מגד גדולתו ית' וזה הורה במלת שאים שם ברתה גדולתו וכחו בבריאת השמים וכל צבאם ותמיעתם בלין הפסק ועיין בתוספות יום טוב. ובראה לכך אומרים תחלה בדחילו ואחר כך ברחימו דקאי הירתה פנימיות כמ"ש מבם עבד ה' וכן דוד עבדי. ולכאורה הא מי שעובד מאהבה נקרא בן ומירתה עבד אלא דהירתה משלה היא ירתה פנימית מגד גדולתו ית' ועל שם זה נקראי' עבד זה כוונת הפסוק אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מורא ונריך להבין דאמר אב לשון יחיד ואדונים לשון רבים אלא דבן נקרא מי שעובד מאהבה שהוא רק א' אבל בירתה איכא תרי מיני ירתה חיצוני' ופנימית לכ"א אדונים וק"ל: ובזה ניחא מ"ש בכתבים שלכל א' משראל ברוי על ראשו שם הוי"ה ב"ה ומן הוי"ד מתבר לאדם הירתה ומן ה' ראשונה ממשך האהבה ומן וי"ו ממשך כח לעסוק בתורה ומן ה' אחרונה ממשך לאדם עשיית המצות. ולכאורה קשה הירתה דאיש משלה כמו האהבה יבא מן הוי"ד והאהבה מן ה' אלא דקאי הירתה פנימית שהיא יותר משלה מאהבה וזש"ה ירתת ה' שהורה עומדת לעד כוונתו ירתת ה' ר"ל אותה הירתה הבאה מהשם היא הוי"ד היא שהורה ולא הירתה חיצוניות. ואור ע"ז שומדת לעד דהירתה מחמת עוגם מיתה יסורין ולעות היא תנוטל לעתיד שיהיה חירות מן מיתה ומלכיות ואין שטן ופגע רע אבל ירתה פנימית מחמת גדולתו ית' יהיה לעתיד כבבה וכהה כשירתה גדולתו וגדול אדונינו ורב כח וז"ש עומדת לעד וק"ל: מ"ח. אל תעש עצמך כעורכי הדיינין כתב הר"ב כאותן האנשים שעורכין ומסדרין פשטות בעל דין לפני הדיינים ס' עכ"ל ר"ל דאין אחר מסדר לו פעמתיו דעל הדיין הוא אסור לעוריתה דכתיב לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תבי' וזה נקרא רשע ערום. וכאן במסכת אבות לא קאתיא רק מה שהוא מיני דחסידות ולא איסור תורה. וזש"ה בפרשת יתרו כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו ואיכא למידק לפתח בדבר כי יהיה להם וסיים בא לשון יחיד אלא ה"ם דהפסוק מרמז הכ"ל כי יהיה להם בא אלי ר"ל א' מהם להקדים פעמותיו אבל אם אני שומע דבריו רק ושפטתי בין איש ובין רעהו שניהם ביחד וק"ל. ועיין בחידושי על פירש"י בחומש: מי"ב. הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום כתב הר"ב פירשו נאמנות דרכי נתן וכו' ונראה כדאיתא בסנהדרין שאהרן היה עושה שלום אבל משה אמר יקוב הדין את הסר ויש ליתן פשט ע"פ דאיתא בסנהדרין עד שלא אתה יודע להיכן הדין מוטה מוטה לבטל אבל משיודע להיכן הדין מוטה אסור לבטל ומשום פרשת יתרו שלשה דינין בלא עדים ובלא שבועה וקא תניא משה שלמה מפיה דיודעים

ברוה"ק מי זכאי ומי חייב ונפ"מ משה שהיה יודע לאיכן הדין נוטה לכן אמר יקוב כו' דאסיר לנטע משא"כ אהרן דאמי לו לעשות פסרה. ואפשר שזה רמז הקליר בסידר נאל עורך דין ר"ל דהש"י ב"ה מעריך דין ונא פסרה ומ"ת הא מלוה לנטע ולזה. אמר לנתן לנטות ביום דין וק"ל: מט"ר. ואל תרבה לעשר אומדות כתב הר"ב ואם העדיף פירותיו מתוקנים ומעשרותיו פטולים והטעם דהא אם יקח הרבים ימעט ממעשר שני: מי"ז. ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה כתב הר"ב מי ששומע חרפתו ושותק וי"ל הגמרא הבשלנים ואינן טולנים שומעין חרפתן ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. וקצת קשה כפל לשון ויש לומר דה"ם דלכאורה מאי אמר ואינן שולבין דלמא אינו יודעים שום דבר הרפה לומר על שבנגדו לכן אמר שומעין חרפתן ר"ל זה הנעלב שמע ויודע חרפת המעליבו ואף על פי כן שותק עליו בכתוב אומר כו' וק"ל: שם. וכל הרבה דברים מביא חטא כתב הר"ב שכן מצינו בתורה שהרבתה דברים ואמרה אמר אלהים נא תאכלו ממנו ונא תגעו בו והוסיפה גיעה ודחפה מתן ואמר לה כשם שנא תמות אגיעה כו' ומקשים הא תוה ידעה שהיא הוסיפה גיעה ואיך שמעה להנחש. וג"ק מידי דאדה"ר הוא שהוסיף לפני חוה וכן איתה בגמרא דרבי נתן דף ח' וי"ל אדה"ר אמר לחוה נא תאכלו ונא תגעו בו שרצה לשמור את עצמו והוסיף לחוה גם גיעה עכ"ל ואם כן חוה שברם דהאמת דגיעה אסור וק"ל ומשמעות הר"ב ורש"י נחומה נא משמע כן: מי"ח. על שלשה דברים העולם עומד על הדין כו' ובמדרש פרשת שופטים מסיים תן דעתך שנא תשה את הדין שאתה מזדעזע העולם. וג"ל לפרש מה דאיתא במדרש שהדיין המשפט דין גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר משל עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. ונריך טעם למה דוקא מזה הטון נסתלק השכינה. וראה ע"ש דאי' במ"ר אינה שיתה נגדה מ"ר אף היא לברכם מה נדה הבעל שרוי עמה בחדר מ' אף הקב"ה אף אינ"ש הוא כהן שורה עם ישראל בחדר מ' אף שהם ממאים אבל אם היו ממאים כטומאת מת נא כי' הקב"ה שהוא כהן יכול לברות ביניהם. והנה קי"ל דהבעל יכול ליסד עם אשתו בפסל דוקא כשהפסל מחובר ונא כשהפסל מזדעזעת דאז אסור וכ"י שהדיין המקלקל המשפט גורם שמזדעזע הטוטם ואח"כ הקב"ה שהוא כהן אינו רשאי להיות עמנו וגורם לשכינה שיסתלק וי"ש מטול עניים וגו' עתה אקום כו' וק"ל:

פרק ב מ"א. שאין אתה יודע מתן שכרן וסא דאמר מתן שכר ונא אמר תשלום שכר דאין הקב"ה צריך לשלם רק במתנה נותן בשכר כמה דאיתא עפ"פ מי הקדמני ואשלם אמר הקב"ה מטולם נא קדמני אדם עשה מעשה נתתי לו בית וכן מזונה עשה לילית נתתי לו בגד וכו' ונפ"ז מה שהש"י ב"ה נותן שכר אינו רק מתנה ונזה אמר מתן שכר וק"ל: שם. עין רואה ואוזן שומעת בתוספת יום טוב וכת' בד"ח כי אמר עין ואזן בלשון יחיד כי נא אדם הוא שיש לו עיני בשר ודם ח"ו עכ"ל ואין לו דמות הגוף ואינו גוף כמ"ש הרמב"ם ז"ל דאף דמות המלאך שנ"כ אינו גוף אין לו ית"ש והמלאכי' שכתב בהן וגבותם מלאות עינים נאו עינים ממש אנא דבגוף שלהם יש לו חוש הראות כמו בת עין ורואה מכל הגוף כמו האדם בעינו וכל דמותיהם הנאו אין לו לקב"ה ית"ש וכ"ת אנא' עיני ה' אחי ה' הוא רק לשבר הטוב וכולם המה שמות נוראים כמו עין נימטריא ק"ל שם של מ"ה בריבועו דנימס' ק"ל וכן אוזן ויש רבבות כיתות מלאכים המקבלי' שפע מן העין וכן מן האוזן ונקראי' אחי ה' השומעים ל"ת וקדושה היולא מפי אדם וכן חלילה להיפך מעידין בכל לפני הקב"ה וכשיבים האדם זאת על לבו לא יבא להקים נגד בורא: מ"ב. ואתם מעלה אני עליכם שכר פירש הר"ב אע"פ דעיקר המצוה הוא מחמת סיופת אנוהם כו' ופע"ז נראה פי' הפסוק בתהלים ועך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דאיתא בגמרא דסוכה דף נ"ב אמר ר"ש בן לוי יגרו של אדם מתנבר עליו בכל יום שנאמר ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנא' ה' לא יעזבנו בידו עכ"ל. נמצא דעיקר עשייה המצוה הוא מסיועת הקדוש ב"ה מרוב הסדו הטוב לנו והיה ה"א דמחסר הכבר איתו החלק סיוע שיש לאמו ית"ש וכמ"ש הר"ב ז"ל ואעפ"כ מתן לנו שכר כאלו עשינו כל המצוה וזה"ה ועך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ר"ל כאלו עשה כל המצוה בלא סיועת הקב"ה ולכן אמר כמעשהו בכף הדמיון וק"ל: שם. וכל מעשיך בספר נכתבים כדאיתא בזוהר נשמתו של אדם היא מעידה בכל לילה ע"ש לכן י"ל הטעם שכתב הזוהר שכל אדם חייב להתוודות בכל לילה קודם שישכב מה שעשה בו ביום ונקראים מאדי דתשבנא דהוי כמו מודה בקנס ופסור ודווקא אם הודה קודם שבאו עדי ר"ל קודם שיבן וישידו עליו אבל ביום שכבר העיד עליו כשמתו שוב לא מהני הודאתו: מ"ו. מרבה צדקה מרבה שלום וכתב הר"ב שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום עכ"ל. ויש ליתן טעם מה ענין צדקה לשלום דהאר"י ז"ל כתב שבחינת הצדקה נורם יחוד קב"ה ושכינתיה וקב"ה נקרא צדיק צדיקו של עולם ובחינת הצדקה מחלק הי"ל ונותן חמשה להשכינה ונעשה מצדיק לצדקה ע"כ וחש"ש שמרו משפט ועשו צדקה ולכאורה ה"ל למימר ותנו לצדקה אנא ר"ל שע"י צדקה מצדיק לצדקה ולכ"א ועשו לצדקה וק"ל. ויבוא דמיתוד מתוק הדין ונקרא שלום כמ"ש האר"י ז"ל על המברך את עמו בשלום שיתיחדו הוי"ה ואדנ"י והוא אם ומים וז"ש מרבה לצדקה מרבה שלו' וז"ש והיה מעשי' הצדקה שלו' ואמ' מעש' לרמוז כנ"ל: ועוי"ל מרבה שלום קאי אנוף האדם דידוע דיש בו ד' יסודות אש רוח אם עפר והרוח מפסיק בין האש למי' וכשאדי' מוצא מפולגים הרוח ומו

נוכר הא' על השמי ומת ואם האש נוכר טפל בחולי הזה ואם המים נוכר טפל בחולי הלינה ונראה לדבר אנו מתפלגין עושה שלום כו' דה"ש עושה שלום במרומיו בין אם למים כנ"ל הוא יעשה שלום עלינו דנם אנו צריכין כשלום הזה והא בשא תלי' ח"ש נדקא תלינ ממות שע"י צדקה עושה שלום למעלה ועשה גם בגופו שלום ויגל ממות לחיים וק"ל: ס"ח. ר"א ב"ה בור סור עתה הר"ב כן הגירסא האמתיות והתוספות יום טוב כ' ובשלמותו סיוד ונא חסר יו"ל כדרך נחי עין עכ"ל. ונראה כוונתו דבורם התיבה הוא סיוד והוי"ו נא ומורה להנפעל וקשה למה נחסר היו"ל דהוי ליה למימר סיוד ו"ם ובשלמותו סיוד ר"ל דראוי היה התיבה שלימה סיוד אנא שנחסר היו"ל כדרך נחי עין ר"ל התיבה נת שלם אותיות כמו פקד שמר אכל ידוע דנקרא אות דאשון ס' פעל והשני עין פעל והג' ל' פעל והכא בתיבת סי"ד נקרא בסמך ס' פעל יו"ל עין פעל ד' ל' פעל וז"ש כדרך נחי עין ר"ל שנחסר היו"ל הנקרא עין פעל וק"ל: מ"י. אל תהי נוח לכעוס כדאמרינן בגמרא על הכוסם כאנו עונד ע"ז שנאמר נא יהיה כך אנ זר לאיזו אל אר שבתוך גופו של אדם הוי אומר זה כעס והא דאמרינן ה"ח דרחח אוריתא דקא מרתחי ביה ר"ל בכל כעס ההוא כשרואה שענר אחד על התורה אז כעסו נש"ש וכמ"ש רשיתי כוגדים ואתקיפסה אשר אמרתך נא שמרו ר"ל בכל הקעסה בשביל שאמרתך נא שמרו וז"ש בגמרא דיומא פ"ב אמר רבי יוחנן משום רשב"י כל ח"ח שאינו טקס וגופר כמתם אינו ת"ח ואיכא למידק למה אמר בכתם וי"ל דאיתא במדרש אמרו לנחש אבי דורם ואוכל זאב טורף ואוכל את מה הנאה יש לך שאתה נופך וממית אמ"ל אם ישוך הנחש בנא לתם כלום אנא עביד מי לאו דאתאמר לי מעליתא נמצא שאר חיות שממיתין אף שבוא משמים מ"מ נם לחיה נא הנאה מזה משא"כ נחש שממית ואין לו הנאה רק נש"ש וכן בת"ח כשכועס יעשה רק נש"ש כשראה איזה שחוטא ונא בשביל הנאתו וז"ש כל ת"ח שאינו טקס ונופר. בנחש ר"ל כמו הנחש שאינו עושה רק נש"ש אינו ת"ח וק"ל: מי"ב. וכל מעשיך יהיו לשם שמים. כתב הר"ב אף בשעה שאתה עוסק בצרכיך והחיה ובדרך ארץ נא תתבטל ליהוות נופך אנא שתהיה בריא לעבות רצון קונך עכ"ל וכן איתא במדרש בכל דרכיך דעהו כגון באכילה ושתיה כו' וז"ש דעה"ו ר"ל שתעשה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה שהוא ה' ו' מעשה ומה"ש הוקדים ה' לוא"ו כמו שיהיה לעתיד ה' קודם לוא"ו כידוע ליודעי חן: מט"ר. ודע שבתן שברן כו' כדקיי"ל ש"מ בה"ש ליכא ולפי' זה בגמרא דע"ו מדכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותן ונא לאחר לעשותן היום לעשותן ונא היום לקבל שכרן ואיכא למידק מנ"ל למילף שהי דרשות מתיבה א' ויש לומר דהא בהא תליא דהמעשה דש"מ בה"ש ליכא דאין שכירות משתלמת אנא לבסוף וסוף הבנודה של מצוה הוא כשיעות ונעשה חפצי מן המצות אבל נמ"ל אין מצות נמצות לעתיד לבא ואסור לקברו בבגדים ואם כן אין סוף למצות ואיכא שכר גם בעוה"ז וזה ניחא היום לעשותן ונא לאחר לעשותן ומצות בטלות לעתי"ל ואיכא סוף למצות והשכירות משתלמת לבסוף ולכן ונא היום לקבל שכרן וק"ל:

פרק ג מ"א. לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וסא דמקדים דין לחשבון דלכאר כנ"ל דמתחלה מתחבין עם האדם ואחר כך דין אותו ותו ולפי מי אתה כו' וכי סאל' שם' דין הנא הקב"ה ית"ש פוסק הדין. וי"ל דאיתא במד"ר שכשם שמלמדין את האדם כל התורה כשהוא בבטן אמו ואחר כך בשהבא ממנו כך בעת פטירתו מזכירין אותו כל התורה ושואלי' אותו על כל עבירות מה עושה והוא אומר דין וחשבון ואחר כך מזכירין אותו כל עוונותיו שעשה ועניד אינים דומי' לנפשי' וכן איתא בזוהר וז"ה תוסף רוחם ינוחון נו' וז"ש ולפי מי אתה כו' ר"ל הוא בעצמו עושה דין ולפי אחר דין וחשבון דמתחלה עושה דין ואח"כ חשבון כנ"ל וק"ל: שם. לסקום עפר רמה ותולעה כ' בתוספת יום טוב ונא אמר איסיה הא עפר רמה ותולעה שכך אמר הכתוב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ד"ח עכ"ל. ואין הענין דומה לראיה דגם שם הפי' שהגיע יחזור לעפר. וג"ל דנא יוכל לומר שיהיה הוא עפר רמה ותולעה דכשהוא לדיק אין נעשה רמה ותולעה כדאמרו חז"ל ורקב עצמות קנאה כל מי שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבים ומי שאין בו קנאה אין עצמותיו מרקיבים וכן איתא במדרש ילקוט תהלים סי' קמ"ט ירגנו על משכבותם שהצדיקים מקלסים בקבר להקב"ה אמר רבי חייא ב"ר יוסי אין בין הצדיקים החיים להמתים אנא הדיבור בלבד אבל כולם מקלסים להקב"ה בקבר שנשמותם צרורה בצרור החיים ע"כ. וזה ניחא פי' הפסוק בתהלים סי' ל' מה בצע בדמי בדרדתי אל שחת הייבוד עפר ואי"ת הא גם המתים מקלסים לכ"א היינו אמתך ר"ל דהדיבור אין בהם ולזה אמר כאן לתקום עפר רמה כו' שהארץ נשבעה מגדלת רמה ותולעה אבל הוא אשר אנא יהא בו רמה וק"ל: מ"ב. הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו ומ"ש מלכות ונא אמר מלך ר"ל שמדת המלכות היא הכינה כולם דינים וכ' גבורות עליונים משפטים עני' ודלק ילין בה והמעם שברא הקב"ה את הדינים דנקראים קו המדה דדינים נותנים קצבה לכל העולמות ובכל הסכירות אנא יתקבמו יחד משמדם מקצב נשם המגיל שאלין ואם היה נברא רק חסדים שבנעם רק להשפיע נא היו הטולמות מתקיימים ונא היו יכולים לסבול גודל השפע מהשלם העליון והיו מתבטלים לגיה שתתחון בגלגל בעליון וכן יהיה לעתיד שתתפשט הקדושה ביותר והקליפות יהיו נבלעים בתוך הקדושה וז"ש בלע המות לנצח ר"ל אנא יעבור הקליפה מן העולם אנא יהיו נבלעים. ונכתבי האר"י ז"ל נסוטה סוריש מי' ותשלח מטה לא

לרעת. קלי על אריך אנפין שעשה שפע מים לרעתו זה זעיר אנפין ונכוונת תפילין כתב שהפע שמקבל ז"ת נימסריה חיים דהיינו אהי"ה בסוד הסיכור. הוי"ה כח ד' הימקה. אהי"ה ב' בסוד עיבור שני לנוקבא המוחין. ג' שעות אלו נימסריה חיים בסוד הוי סאלך וזה הוא שאמר הוי מהפלא בשלומ"ה של מלכו"ת ר"ל שהמלכות הקבל כל הגבורות שלה בשלימות. וא"ת למה לי הדינים לכ"ח שאלמלא מודאה ר"ל הדיינין דנקרמים מורגה לא היה לו הדלה לומר ליה עד פה תבא והיו החסדים מתפשטים ביותר כמים הנגרים ואז לים לה רעהו זה לאריך אנפין וז"ת חיים ר"ל שמקבל הפע חיים כנ"ל אהי"ה הוי"ה אהי"ה אלהו היה נבלע דאם היה משפיע יותר הי' נבלע הכל כנ"ל והמ"י: מ"ג. שלשה שאכלו. והא דאמרו שאכלו לשון עבר דלאחר אכילה יאמר ד"ת דאין מסיחין בסעודה מדרש שמואל. והא דאמר אין מסיחין לשון פועל יוצא משום דודאי אותו המתחיל לדבר לא הייסיקן דיבא לידי סכנה דכיון דמדבר מדעתו בודאי ידבר בשעה שאינו אוכל אבל המאכרה הוא דחבירו יוכרח להביטו ויבא לידי סכנה ולכ"ז אין מסיחין פועל יוצא וק"ל: מ"ד. הגיעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו. גרלה דהמפנה קלי אדלעיל ונירסת ומפנה עיקר וה"פ הגיעור בלילה והמהלך בדרך יחידי מתחייבים בנפשם אימתי כשמפנה לבו לבטלה אבל אם עוסק בתורה לא דהתורה מגינה ומצלי אלא יזוקו. והא דאמרי' בגמרא אל הרגזו בדרך אל תתעסקו בדבר הלכה הא מסיק דהיינו דבר שיון אבל לגמרם הייבין. והה בוחר אימא דבמתיבתא דרקיע איכא הרי מתיבתא דקודשא בריך הוא ומתיבתא דמש"ע מתיבתא דקב"ה המן לית קושיא ופירוקא ובמתיבתא דמש"ע המן קושיא ופירוקא ועיונא רבא וזה גרלה כוונת הפסוק אמרי תמימי דרך אימתי הולכים בתורת ה' דייקא בלא עיון ופלגול וכדמסיק בגמרא וק"ל: מ"ו. ומנין שאפי' אחד כו'. ובמסכת ברכות פרק ובי מלחר דאפי' לחד עשרה מבעיא. הבל י"ל קושית הגמרא דכשעוסק בתורה אפילו לחד שכינה עמו משא"כ בתפלה צריך עשרה לתורה עדיף ופעודה זו תפלה ומה שבתפלה צריך עשרה הני בתורה אפי' לחד. ובזה נ"ל לפרש גמרא דכתובות דף ק"ו ע"א וז"ל אלעזר כי הוו רבנן מיפשרי מקמי' הוו פייטו תרי אנפין ומאתן ע"ם ופעמא בעי למה פייטו דווקא כ"ב מאות. וי"ל דהא איכא למידק הא איתא בגמרא דאין השכינה שורה פחות משני רבנות ושני אלפים שנאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ונ"ל דהכא לפי שעה בשעה שעוסק בתורה אז בתפלה אבל כשהם שני רבנות ושני אלפים השכינה שורה בקבישות וכיונא בזה תירץ הרא"ש במסכת נדרים. אך לפי הנ"ל דתורה עדיף מתפלה עשרה פעמים והאי ובמתה יאמר וגו' דשם היה תפלה כתוב בני שני רבנות ושני אלפים ואמטו להכי הני בתורה כ"ב מאות העשירות כדי שתשרה השכינה בקבישות וכו"י דאלעזר היה רוצה שתשרה השכינה אצלו בקבישות לכן הוי פייטו רבנן תרי אנפין ומאתן ודו"ק: מ"ח. ר' דוסתאי ב"ר יגאי משום ר' מאיר אומר כל השובח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנאמר השמר לך ובמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכדר' אלעזר א"ר אלעזי כ"מ בגאמר השמר פן והא אינו אלא ל"ת דרבינא אמר השמר וכן שני לאין רבנ"י אמר ג' לאוין שנאמר השמר לך ובמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים יכול אפילו מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסורים מלבו הכתוב מדבר ר' דוסתאי בר"י אומר יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר רק ע"כ. ובתוספת ד"ה יכול אפילו מחמת אונסו משנה היא במסכת אבות ותמוה מאד כוונת התוספות שמרמים מקום. וי"ל דקשה לתוספות בשלמא ל"ל חבוב ג' שמירות אלו אחד מאחר שהוא כסוק אחד ורבינא חביב ג' שמירות אלו אחד ופן אלו שני אבל לר"ב ב"י דחביב ג' לאוין ל"ל ג' שמירות וכן אזהר וקשיא הא כרב טוב ופן יסורו אם כן הוי ד' לאוין וע"כ צריך לחלק דבשוכח שהוא הוסב ג' לאוין אבל כשמסיר מלבבו יש ד' לאוין ור"ב ב"י לא מייתי רק בשוכח אבל אי אמרינן דהאי יכול מחמת אונסו הוא לשון ר"ב ב"י וקאי אדלעיל דנס רישא דקרא מיירי במסיר מלבבו דווקא ואמרי קשה דהא הוי ד' לאוין וע"כ דלאו ר"ב ב"י קאמר להאי יכול כו' דהא מבכה היא במסכת אבות רק דסתמא דגמרא מייתי לה אבל ר"ב ב"י לא מייתי רק בשוכח לכן הוי ג' לאוין אבל במסיר הוי ד'. ובי"ל דקביא לתוספות הא כיון דס"ל דר"ב ב"י אמר להאי יכול ולמה לא קחביב ד' לאוין לזה כתבו מבכה היא במסכת אבות ולאו ר"ב ב"י קאמר לה רק סתם גמרא מעתיק לשון המשנה ודו"ק: מ"ט. כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. מקשים הא אין נור ירא חטא ולק"מ דפי' דילמוד ע"מ לעשות ובזה הוי הירלה קודם לחכמה ובזה י"ל כוונת הפסוק ראשית חכמה יראת ה' ואם תאמר הא אין נור כו' לכ"א שכל טוב לכל עושיהם דילמוד ע"מ לעשות וזה שמסיים תהלתו עומדת לעד דהכמתו מתקיימת וק"ל: מי"ג. מעשרות סייג לעושר. כתב הר"ב עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ע"כ. ודודי זקני הגאון מוהר"ר אברהם חיות בהגאון מוהר"ר יצחק חיות אב"ד דק"ק פראג אמר פי' נכון על הפסוק עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה. ע"פ דאיתא בפסיקתא הובא בילקוט ראה בגבל לחון כו' רבי לוי פתר קרא במי שאינו מוציא מעשרותיו כראוי היתה לו שדה שנה אלף מדות והוציא ממנו מאה מדות למעשר קרא לבנו כו' והכתיב בה עין הרע ותיה פחות עשרה ושיא פחתה מאה. פחת לה עוד עשרה והיא פחתה שוב מאה עד שעמדה על מעשרותיו ע"ש. והנה אם למדה רשה מחסר לו מ' חלקים ק"ו למדה טובה דמרובה שיהוסף מ' חלקים וזה כוונת הפסוק עשר ר"ל דמ"ב יחוסף לך עשרה פעמים לעשר לעשים הגלה את כל תבואת זרעך נו' ר"ל דמ"ב יחוסף לך עשרה פעמים כנראשונה וא"כ תתן בשנה השביעית כ"כ מעשר כמו כל התבואה שיצא לך מן השדה בשנה רא"ראשונה וא"ם תעשר את כל תבואת זרעך וזה יהיה שנה שנה וק"ל ודפח"ח: שם. נדרים כייג לפרישות. כתב הר"ב בזתן כו' כמו שמלינו בבועז שאמר חי ה' נו' ואמרו חז"ל שנשבע ליארו אבל אם לא תקפה עליו יצרו קיי"ל טוב אחר לא תדור דלקח אם הדור והשלם דמן תכשל ולא השלם ובתום' פ"ק דחולין וא"ת הא כתיב וידר יעקב נדר ותי' שהיה בעת צרה. ובזה גרלה פי' הפסוק בתהלים נשבעתי ואקיימה וא"ת הא כתיב טוב אחר לא תדור אף שיקיים לכ"א לשמור משבעתי לדקך ר"ל שהשבע עם היה לקיים המצוה או שלא לעבור על המצוה ותו אמר נשבעתי עד מאד שהיה בעת צרה ומוחר לנדור וק"ל: מ"ט. ונפרעין מהאדם מדעתו ושלא מדעתו והדיינין אמת והבל מתוקן לסעודה. כוונת המשנה אין להבין מאי מדעתו כו' ותו מה"ת שאין הדין אמת ותו מאי שייכית לבאן והבל כו'. וי"ל דבשל"ה מביא קושיא אהא דאמרי' דאמן מוקשבין מהר סיני וכי יכול אדם לקבל שבועה על הבן תינוק הנשמות היו שם כמ"ש ואת אשר איננו פה כו' אבל הנוסים דלא היו בשני ותורה ומצות הוטת הגוף שמה ואין חבין כו'. וגרלה דתלוי בבלבלת הקדמונים הרמב"ם והרמב"ן ז"ל דאיך יהיה קיים הגלוי דהרמב"ם כתב שלא יהיה רק לנפש כי מה לגוף שחומר שם. והרמב"ן וכל האחרונים חלקו עליו שיהיה גם לגוף קיום הגלוי כי כאשר היה העבודה בעוה"ז בגוף ונפש כן יהיה תשלום שכר בעולם הגלוי. וא"כ להרמב"ם ז"ל חובה היא לגוף שיקיים התורה ומצות ולא יזכה לקיום הגלוי וקושית שהגיה שלה"ה שפיר. אבל להרמב"ן הם האחרונים החולקים עליו שיהיה גם לגוף חלק הגלוי א"כ זכות הוא לגוף שיקיים התורה ומצות דיהה שעה א' כו' וזכין שלא בפניו ול"ק מידי. ופה האחרונים מגיאים ראיה מסעודת לוחן ושור הבר דהני למי אם לא להגוף. ובמ"י ונפרעין מהאדם מדעתו. ר"ל זו הנשמה שקיבלה מדעתה דהיתה בהר סיני ושלא מדעתו זה הגוף שלא היה בסיני אפ"ה נפרעין ממנו דהקבלה הוי קבלה דזכות הוא לו מאחר שיזכה גם הגוף לקיום הגלוי לכן אם עבר נפרעין ממנו וז"ש והדין דין אמת וה"ת דלמא לא יהיה רק לנפש לכ"א והכל מתוקן לסעודה וע"כ דתחה"מ יהיה לגוף ולנפש ודו"ק: ועי"פ הנ"ל ל"ל לבאר הפסוק ביטעים סי' ס"א שום אדם בה' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי יש משע' לדקה יעטני נו' כי כאדון חוגה לחתן וכלה זרועיה תנמיה כן כ' נו' עכ"ל. הפסוקים הללו תמוהים ומי להם שייכות אהדדי. ול"ל דהא צריך להבין דבריש דקרא כתיב שום אדם שתמא וסיפא דקרא קאמר תגל נפשי נו' ותו ל"ל כפל. ול"ל דה"ם שום אדם קאי על הגוף תגל נפשי קאי על הנפש ר"ל דקיום הגלוי יהיה לגוף ולנפש כדעת הרמב"ן ז"ל. והנה יש עוד ראיה לדבריו דאמרינן בגמרא עתידין לדיקים שיעמדו בלבושיהן ר"ל בתכיכין שלהם ק"ו מחסה שנקברה ערומה יולאת בכמה לבושים לדיק שנקבר בלבום לכ"ם שיעמוד בלבושו ע"כ. וזה יתכן אם יעמדו בתחה"מ הגוף שיפס משא"כ לדעת הרמב"ם ז"ל לא שייך הלבושים אלו לגבי נפש להודה. וז"ה כוונת הפסוקים שום אדם בה' תגל נפשי נו' ר"ל דהגוף והנפש יגילו וישמו לעתיד בקיום הגלוי וא"ת מנ"ל דלמא כדעת הרמב"ם דהגוף לא יעמוד בתחיה לזה אמר ראיה לדבר כי הלבשני בגדי נו' ר"ל שיעמדו בלבושים וע"כ דייקים בתחיה גם לגוף. אך לי תימא מנ"ל הא לזה מביים כי כאדון חוגה לחתן נו' ר"ל ק"ו מחסה שנקברת ערומה אם"ה כאדון מוציאה לחתה בכמה לבושים ק"ו הלדיק וזו"ק ובספרי על הפסוקות העיין בהפסורה אלים ותמצא מעם: מי"ז. אם אין קמח אין תורה. בד"ח איתא פעם דבתורה נקראת קמח דמה קמח צריכין לטחון ברחיים כן התורה צריכה לטחון בפיו ולחדד בשפתיו וללמוד נפש מלא שיהא לשון מורגל בתורה ע"ש. וזה גרלה כוונת המדרש רות ויאכל וישבע ולו משסק בתורה ד"א שאכל מיני מתיקה לבאור תמיה מ"ז שבע אמר על בועז שאכל מיני מתיקה וכ"ל ע"פ דאמרו חז"ל מכן לשיר על הדוכן שנאמר תחת אבר לא עבדת נו' אל ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ליזה עבודה שהיא בשמחה ובטוב לב כי אומר זה השיר ואימא הורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב ומשמי משמחי לב מיקרי טוב לב לא מיקרי ואכתו התוספות הפסם מבוס שלומדין את התורה ושוכחין ע"ם. וכ"י ויאכל לבו משסק בתורה וקבה הא טוב לב לא מיקרי מחמת ששוכחין אותה אבל בתועלת להשכחה אמרו חז"ל שלמוד ביחל רם ובהתיקר לשון כנ"ל ואיתא בגמרא הוי רגיל במיני מתיקה שמרגלת לשון לתורה לכ"א ל"א שאכל מיני מתיקה וק"ל:

פרק ד מ"א. בן זומא אומר איזהו חכם כו'. כתב הר"ב איזה חכם שראוי להתהלל בחכמתו וכן כי' על נבור ועשיר. וכ"ל כוונתו דקשה מ"ז קאמר איזהו חכם הלוא מי שיש בו חכמה הוי חכם וכן כולם. וכ"ל ע"פ מה דאיתא בגמרא דדלה דבשעת ילידת הולד כו' עשה זו מה תהא עליה נבור או חלש חכם או עשיר אי עשיר והקב"ה נחר עליו מה שיהיה אבל לדיק ורשע לא קאמר דהכל נידי שמים חוץ מיראת שמים ע"כ. וא"ם כוונת הפסוק אל יתהלל חכם בחכמתו נבור בגבורתו עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי נו' ר"ל אל יתהלל בחכמתו דייקא שהוא משלו וכן נבור בגבורתו וכן עשיר בעשרו דלא הוא הגורם כי ס' פעל כל זאת שנר וברא אותו כך. אבל בזאת יתהלל שהוא שלו השכל וידוע אותי דבחירה ביד הכל כי"ם כו'. וא"ם סר"ב מחה חכם שראוי להתהלל בחכמתו דייקא ואמר הלומד מכל אדם ואפי' ממי שקטן ממנו והוא מחמת עמה וירלת אלהים בלבבו וא"ה משלו וכן נבור בגבורתו הסובם את יצרו וכן עשיר בשמח בחלקו ואוא מחמת ירלת שמים דבידי אדם הוא וכנ"ל וק"ל: מ"ב. ששבר בצוה כתב סר"ב פ"א שכל מה שאדם מחשבן בשביית המצוה מחשב לו למצוה בפ"ע ע"כ. ובזה ניחא קושית

שאלה על הא דקי"ל ס"מ בה"ע ליכא והא כתיב שכר בתורה כמו אם בחוקתי וגו' וא"ל דשל אמצה נופה ליכא שכר אבל בעד עשייתה בשמחה כנ"ל איכא שכר בה"ע וזה י"ל טוענת הפסוק נתן לו ואל ירע לבבך וגו' כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך ולכאורה הינה כי אין לו דיבוק ולפי הנ"ל ה"ם ואל ירע לבבך רק תעשה בשמחה כי בגלל הדבר הזה שתעשה בשמחה יברכך ה' אלהיך אבל שכר מצוה בה"ע ליכא. וכן מ"ש שכר עבירה עבירה מצי פי' הר"ב הכי וז"ש במדרש חטא חטאה ירושלים חטאו בכפליים ולקחה בכפליים וקלת קשה מאי חטאה בכפליים אלא ה"פ דהיו שמחים בעשיית העבירה ומתכוונים להמריד את קונם ואז העבירה והשמחה נחשב לב' עבירות וז"ש חטאו בכפליים וע"כ לקו בכפליים וכשיעשו תשובה בשמחה יוחשב ג"כ כפליים לכך נאמר נחמו נחמו גו' ומתנחמים בכפליים וק"ל: מ"ה. הלומד על מנת לעשות דהלימוד אינא לעשות אינו מצוה כלל. ומעתי ממחו' הגאון מהור"ר ליב חסיד ז"ל דזה מוכח מקבלת התורה שחזר הקב"ה על כל אומה ואומה לעשו ואמר מה כתיב בתורה לא תרצח ז' היא נרצחי וכן לישמעאל מ' ואם היה הלימוד מצוה גלי עשיה היה לפם לקבל התורה ללמוד לבד ע"כ ודפח"ח. וכזה נראה פי' הפסוק פרשת ואתחנן ישמרתם ועשיתם וסיים" ושמרתם ע מעשה ועשיתם כשמעשו ר"ל שהלימוד יהיה ע"מ לעשות וא"ת למה לזה אמר כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ר"ל שאתם קבלתם ולא העמים ש"מ דעיקר התורה הוא ע"מ לעשות וק"ל: מ"ו. קונה לו פרקליט אחד. נראה לפרש"ה בזוהר שמכל מקום שאדם שהה נגרא מלאך ועומד לפני הקב"ה לסניגורו ואומר אמא מפלגיא דעביד לי וכן העובר עבירה פרא מזיק אחד ועומד לפני הקב"ה לקטרגו ואומר אמא מפלגיא דעביד לי ע"כ. ונראה לי לבאר דוגת הפסוק בעתום ג' כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ונריך להבין מאי אשיבנו ובגמרא פ"ק דסנהדרין דף ז' אמר מכאן לתחרתי תלת לא מקבל רק ארבעה מקבל ונריך טעמא למה. וג"ל דבזוהר חדש על איכה כתב בהיא שעתא דאתבלו מעין דהבת אתפרשו אתון ו"ת מן ותק"ח ואות מ' מן מ"פריו ונעשה מות אך בהאות מ"ם דהיא מדת הרחמים מ"ם סתוחה עדיין לא היה רוצה להדבק עם ו"ת כל דאתפרשו ו"ת ד"ם. מהיבת. ו"תקת. ו"תאכל. ו"תתן. ו"תפקחנה. והקיפו לאות מ"ם מכל סטרוהי כזה ו"ת ולא היה המ"ם יכול להשיב עצמו מכל צד ונגזר הגזרה וזה כי עלה מות ו"ת מ' ו"ת בחלוטיו עכ"ל בשיטי לשון. ובכתבים מבאר יותר דכשאדם חוטא נורא ו"ת מהעבירה מלאך רע ושומר למעלה לקטרג לפני מדת הרחמים ומדת רחמים מהפך פניו מהמקטרג והמקטרג הפאר מאתוריו ולא יכול לקטרג וכשה אם עוד ב' וג' בורא שוד שמי מלאכי רעים ומדת הרחמים הופרעלמו עד שנאים גם משני הצדדים המקטרגים ועדיין אין גמר הדין כיון דאיט עומדים נגד פניו עד שהפא עוד פעם רביעית ואז אין מדת הרחמים יכול להשיב עצמו מכל צד ואז גמר הדין וכ"ה כה אמר ה' והוא מדה הרחמים על שלשה פשעי ישראל אמ יכול למחול להם ועל ארבע אין אני יכול עוד למחול להם ואמר הטעם משום לא אשיבנו ר"ל שלא אוכל להשיב עצמו לשום צד וק"ל. ונזה מיחא מ"ש רש"י פ' קדם על פניו שכבר היה סרחון רעיני ולכאורה מה בעי רש"י ומנ"ל כה אלא דדייק דסתמא הנ"ל ויסמע מהה ויפול ומה נא ללמדיט בחיבת על פניו אפ"ם דהוא טעם למה ויפול משום על פניו ר"ל שהמקטרג הוא על פניו של מדה"ר שכבר היו בידם סרחון רעיני וק"ל: מס"ו. והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים נראה דידוע ליודעי חן הילוק בין שבת ומועדים ור"ח כי בשבת המלכות שולה עד כתר מ"ש ושוה ז"ל רק מקבלת הפפע ע"י ז"ל לכן אין לה כ"כ שלימות גדול אבל בר"ח שמיהם שוין במדתה בזאה שעולים כפי הי"ם ויוכלי' מכתר אחד ובערך זה ים יתרון לי"ם ור"ח ועם כל זה מעלת שבת יותר גדול אף שהשפלת אינו מ"מ מקבלת מכתר מ"ל אבל בר"ח וי"ם אף שמקבלת בעצמה מ"מ היא למעה בהמדות אז נחסר לו בגבורה כבי הי"ם ובה אמר הוי זנב לאריות ר"ל שיותר טוב להיות מלכות למעלה אצל אריות הם ג' רגלונים ואף שהיא עפלה וכמו שהי' בתחלת הבריאה ח"ל זנב כמדע ולא להיות ראש כמו ז"ל ובזה אינו אבל ההי' למעה וק"ל. מ"ל י"ל ע"פ דכתוב בספר חזיות להאר"י ז"ל דהמלכות הוא עד אתורי תנה" דז"ל וכשנתמעטה הסכינה בסוד מישוע הנגנה ירדה לבריא' ונתלבש בג' ראשונים דבריאה ואם כן מה להיות זנב לאריות ר"ל באתורי תנ" שהם סוד הרגלים והוא הזנב ולא שהתמעט ותהי' בבריאה אף שהיא ראש לשועלים ועי' בזוהר שיר השירים דף כ"ב ויברא נו' ע"ש ואל הסוב יכבר: מב"ב. הוא הדיין הוא העד והא דאין עד נעשה דיין הא קי"ל דאם הדיין רואה המעשה יכול לדון ע"פ ראייתו ולא תהא שמיעה גדולה מראי' וכתיב אם יפתר אים בנסתרי' ואני לא אראנו אם ה'. ומתא בזה מ"ש בגמ' השבת דף ס"ם ע"ב כמה ס"ה של אדם שבעים שנה דל עשרים ולא עשה עליהם פשו לה המשון דל כ"ה דליטהא כו' ולכאורה כפי' דאיתם הוסלין בגילה ח"ל דהא רוב שוונות נעשים בגילה כמו זנות וגניבה וכדומה ולאו. אמנם כיון דהקב"ה הוא העד הוא הדיין כנ"ל ואף דאין כל נעשה דיין מ"מ לא תהא שמיעה כו' אך אין קי"ל דדווקא אה ראו הדיינים ביום שהוא שעה שראוי לדון אז נעשים דיינים אבל אם ראו בגילה דלאו זמן דין הוא אז עד אינו נעשה דיין ולא דיין ולא יכול לדון חה מול פנגא דליטהא וק"ל: שם. שאין לפניו שבועה נראה פי' ב"פ דכתב הר"ר ז"ל דהשבועה נמשכת מאתורי הקדושה דהפעם של קדושה הם שמות ע"ב קס"א דהיינו יו"ד ה"א וי"ו ה"א ני' ב"ב אל"ף ה"א יו"ד ה"א ני' קס"א ושמיהם נימ' רל"ג כמין זכור וז"ם זכירה זכר י"ם דהמו' הנ"ל המה בחכמה הנקרמים י"ה אבל אחוריים הם השמות הנ"ל בריבעים וע"ב בריבועו שולה קס"ד ואח' דהיא קס"א אם הוא בריבועו שולה תקמ"ד ובשמיהם עולים תשכ"ח דמאחוריים בא הבחה וז"ם באין לבניו שבחה אלא לאחוריו וק"ל: ונראה דזה היא כוונת המשורר בחוקותיך אתעסק"ע לא אשכח דבריך. דיוע דבמים בל עליונים הם ש"ע נהורין כי בכל לד מהבמים יב אל במילואו כזה אל"ף למ"ד ני' קפ"ה ומשמרת תינא גם כן אל במילואו ני' קפ"ה ושמיהם ני' ש"ע נהורין דהבמים וז"ם בחוקותיך אתעסק"ע שאני מחזיק בפנים העליונים שהם ש"ע נהורין לכן לא אשכח דבריך וק"ל:

פרק ה מ"א. בעשרה מאמרות נברא העולם בגמרא דמגילה פרק תשעה כוי ומשני נראבית מצי מאמר הוא שנאמר בדבר ה' שמים נעשו. קשה קשה למה לא כתיב בהדיא שבי' בדיבור. וי"ל דאיתא במדרש בדבר ה' שמים נעשו כבר נעשו ר"ל קודם הדיבור וע"י משפה נברא שלקח אם ומים ובגלגן זה בזה ונעשו שמים והיא נוצא מעמא בעי. וי"ל מפנים דאי' כל דבור שיוצא מפי הקב"ה משה מלאך. והכל מודים שלא נברא המלאכים ביום ראשון שלא יאמרו מיכאל הי' מוחה לדרומה וגבריאל לצפונה וזה בטעם דבגרא השמים ש"י מעשה ולא ע"י דיבור דלם כן הי' נברא מלאך והיו אומרים שבי' מפיו נבריאת שמים. וזה כוונת הפסוק בדבר ה' שמים נעשו ור"ל דלא כתיב עשו לאורות דבבר נעשו ע"י פעולה ואם תאמר לא לכ"ל וברוח פיו כל צבאם דמרוח פיו נברא צבאיו המלאכים והי' אומרים זה מוחה כו' וק"ל: ובזה ניחא המד"ר פ' בא שאל אבימוס הגרדי הפיך נברא האדם ותהלה כו' נאל הקב"ה עפר כו' ואיכא למידק למה שאל על האדם ולא על שאר נבראים ותו מאי לשון תהלה ולפי הנ"ל ניחא דעל השמים ידע דנברא מאם ומים ע"י פעולה כנ"ל והאדם לא ידע הכי' ע"י פעולה וזה שהקשה הפיך נברא תהלה דיק ואח"ת ע"י דבור דאם כן נברא מלאך ויאמרו זה מוחה וכו' ולזה מצי דנאמת נברא ע"י פעולה דנאל עפר כו' וק"ל: מ"ב. ארך אפים כתב בתוי"ט הא דלא כתיב ארך אף דהרי אף הוא הדא שיוצא לפועל כו' עב"ל. ואם תאמר הא אמריק בחלק ארך אפים לדיקים ורשעים ר"ל לדיקים מאריך אף הפנים של שחוק ליתן שכרם בעוה"ב ורשעים מאריך אף של זעם דלמא יעשה תשובה וי"ל דבכא ח"א לפרש כבי דאלם רשעים היו וק"ל: מ"ד. עשרה נסיונות נתנבו אבותינו. כתב הר"ב שמים בים א' בירידה ולא בעליה וינוחו מרתה וילינו כו' ובהוי"ש כתב כי' אחר כדאיתא בגמרא דערכין דף ט"ו ע"א שהיו ישראל אומרים כשם שאמו עולין מלד זה כך מגרים שולים מלד אחר כו' ואמר הקב"ה ליש ופלגן ליעשה והיינו דכתיב וירא ישראל את מצרים מת גו' ויש ליתן טעם דלא כתב הר"ב כן וכן הרמב"ם ז"ל. והוא דנמדרש אי' וירא ישראל את מצרים מת וגו' מתים לא נאמר אלא מת מלמד שכל אחד הכיר מצרי שלו עכ"ל ושעמא בעי למאי היה זה בכל אחד יכיר מצרי שלו ומאי ר"מ. וג"ל דהעולם מקשים ממ"ש אם היה מגיע להם ביזת מצרים ע"פ הדין כדאיתא בגמרא דחלק היה להם ליפול מעצמם בשעת הנסך ואם לא היה מגיע להם מה זה שאלו ולא החזירו דינא הכי. וג"ל דבאמת לא היה מגיע להם בז"מ אך בגמרא הב"ק איתא דגל עכו"ם אסור אבל הפקעת הלוואתו ר"ל אם בא לידו בתורת הלוואה היה מותר להפקיע שלא לפרוע לו אם כן זה שאלו ובא לידם בהיתר ומותר להפקיע הלוואתם. אך קשה הא קי"ל דהייט דווקא אם מת העכו"ם דליכא חיוב אבל הי אסור לפקוע הלוואתו מפני חיוב הבס וכדאיתא בגמ"מ הלכות גזילה זה כמיל הקב"ה את מצרים על שפת הים והיה כל אחד מישראל מכיר המצרי שלו שאל ממנו ומותר להפקיע הלוואתו. ואפשר שגם הר"ב והרמב"ם ס"ל כ"ש דמאי שהגיל הים אותם מהאי שעמא הוא דיכיר כל אחד את שלו ובהיתר יביא ממונו בידו ולא שהיו אומרים כשם כו' וק"ל: שם כתב הר"ב האסכסוף ומתאוננים וקחשיב לכו לתרתי ובגמרא דערכין הנ"ל לא חשב מתאוננים וכתב בתוי"ט דס"ל להגמרא דמתאוננים והאסכסוף חד עניא הוא כו' ותיכף כתיב והאסכסוף וגו' וז"ם ויאמרו אשר שלו להתאוננותם ומביא כמה ראיות ברורות ע"ש. ונראה דבזה ניחא דברי רש"י ז"ל פ' אלה לך למה נסמכה פ' מרגלים לפרשת מרים כו' וכתב הרא"ם בשם ים מפרשים הטעם שהרגים רש"י כאן יותר מכל הפרשיות הסמוכות וכתב דמש"ה הקשה רש"י כאן דאין דרך להסמיך שני פורענות לחדי מרים ומרגלים כמ"ש בגמרא דשבת דף קמ"ו על פ' ויהי בנסוע. והקשה הרא"ם ע"ז דאם כן למה לא הקשה רש"י גם לעיל על מרים וקברות התאוה אלא ודאי דפורענות דיחיד לא חשיב פורענות ע"ש. ונראה לפרש דלפי הנ"ל יתכן ולעולם דפורענות דיחיד הו' פורענות דהרמב"ן כתב בפרשת בהעלותך דאין קפידה אלא בשלשה פורענות דבמיכי ולא בשתים דבתלתא זימני הוי חזקה ולפ"ד הוי"ש למתאוננים וקברות התאוה חדא הוא ואם כן הוי מרים פורענות שני' ומרגלים פורענות שלשית ואם כן שפיר הקשה למה נסמכה מרגלים למרים דהא עם מרגלים הוי ג' זימני אבל על מרים למתאוננים לא קשה דאכתי לא הוי אלא שתים וק"ל: אבל מפירש"י פ' כל כתבי דף קמ"ו משמע דש"ל דהתאוה ומתאוננים הבוא לתרתי לכן ל"ל לפרש כתבי ים מפרשים הנ"ל ועל מרים וקברות התאוה לא קשה מידי רק נקדים תהלה המילוק בין רש"י לתוספות בפירוש הגמרא שנתבה פרשת ויהי בנסוע לבאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות וחביב פורענות ראשונה ויסמו מפר ה' מלמד שסדו מאחרי ה' ופירש"י בטאותו שעה

בתחילה להתלות בשר תאוה והא דכתיב לנפש והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה פירושו התאוו כבר כבשבשו מהר ה' ומשפיק בין תחלת פורענות דפייטו בין תאוה ובין מתאוננים אף אפוף תאוה מוסמך למתאוננים לית לן בה כיון דאפסיק בתחלת הפורענות. כן משמע מדברי רש"י והתוספות דא"כ אאיך נסמכה מתאוננים לתאוה והוי ג' פורענות להדדי ע"ז תירץ הג"ל דקי"ל דבג' זימני הוי חזקה ואי לא הוי ויהי בנסוע מפסי' הוו ג' פורענות ממיכי אהדדי א' ויפשו מהר ה' ג' מתאוננים ג' קברות התאוה לכן בהפסק ויהי בנסוע ולא הוי רק שני פורענות ממיכי אהדדי ואב' שפתים לא הקיל ומרים לא חשיב פורענות דהוי של יחיד וסיי פרשת מרים הפסק בין קברות התאוה למרגלים ואפ"ז אתי שפיר דרש"י שהקשה דוקא מתרגלים נמה נסמכה יש לומר דס"ל לרש"י דפורענות דיחיד הוי ג"כ פורענות. וכא דלא הקשה אמרים וקברות התאוה י"ל דרש"י ס"ל מי כברת הרמב"ן דבג' זימני הוי חזקה ורש"י הולך לשיטתו דפורענות דאמונה דויפשו מהר ה' הוא קברות התאוה והוי פורענות דקברות התאוה כמו דהוי כתוב קודם ויהי בנסוע ואחר פרשת ויהי בנסוע הוא מתאוננים ומרים ומרגלים ואם כן ג"ק אמרים נמה נסמכה למתאוננים דלא הוי רק ג' פורענות ואין קפידא אבל אמרגלים דהוי ג' פורענות להדדי הקשה שפיר נמה נסמכה ודו"ק: מ"ה. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ר"ל מאחר דהיה במקום קדוש והיה מטוהר ביותר יש לחוש שלא יקרא בו ינא"ל להחמיה אותו ויעיין בחוי"ש. וכזה ריחא גמרא דחולין דף ל"א גבי יעקב תנא עולין ומסחכלין בדיוקא של מעלה ויורדין ומסחכלין בדיוקא של מטה בשי לסכוני' פירש"י מסמי הקלאה והנה ה' אלב עליו לשמרו ובמדרש מפיים מפני הזבובים. ובאורה תמוה הבמלאכים נשים תכלה שנאמר לבשו למקפלי' למקפלי' הל'. ותו קשה על המדרש דמפיים לשמרו מפני הזבובים דמדמה המלאכים לזבובים. לכן נראה דע"פ מ"ל בחוי"ש יתכן וה"פ דלא קאי על הנלאכים רק אמחבלים דכיון שראו המתבלים את יעקב ישן במקום קדוש בשי לסכוני' ר"ל להחמיאו ביקרי ולכון לסמוי' הוא מגזירת ותהי לו כוכבת וכמו הכסבן הבכנתי תבי המתון וכמו שדרשו חז"ל. והנה ס' אלב עליו לשמרו. ומה שמפיים המדרש מפני הזבובים נראה כפי מה ששמעתי בשם הרמב"ם ז"ל פירוש על ולא נראה זבוב בבית מפני הזבובים דשנא ומצוות הזבוב והשר שלה היא הקליפה המבלבל את האדם להחמיאו במחשבות זרות ולכן היה גם זה בנסת"ק שלא נראה זבוב בלא להחמיאו את הא"ל בטיגול ובשאר דברים. ואם כן ז"ש הכא מפני הזבובים ר"ל הקליפה שר של זבוב שממונה על מחשבות זרות וק"ל: מי"ג. כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים מלמה כדאיתא בספר הקנה דנקרא שמים דנמל הקב"ה אם ומים ובגלגן זה בזה ונעשה שמים וסרים הקנה דאית' נמ"ר בראשית ברא אלהים ניקב הקב"ה לברוא השולם בדין ולא שלין השולם מתקיים שיתף מדת הרחמים הה"ד ניסב עשות ה' אלהים ארץ ושמים פי' דנמל אם זה הדין ומים הוא רחמים וברא שמים. והקשה הקנה דהי ליה לקרותו אשמים ולמה נחסר האלף ותי' כדי שיגברו החסדים שהוא מים על אם שהוא דין ע"כ. ואיתא בכתבי הטעם דב"ש מהמיר וב"ה מיקל לפי שהיגל הוא מד מכאל שהוא חסד שר המים וב"ש הוא נגד גבריאל שהוא דין שר של אם. ולכן שמאי היה קפדן וב"ש עניו גדול ולזה ב"ש מחמיר וב"ה מקיל ולפי שהחסדים נוברים על הדינים לכן הלכה כב"ה. וז"ש כל מחלוקת שהיא לשם שמים הוא שהנוברים על אם הוא מחלוקת שמאי והיגל דהלכה כב"ה וזה מוכח מזיבת שמים וכל מחלוקת שאינו לשם שמים הוא מחלוקת קרח ועדתו דאיתא בזוהר שקרח הוא מגד הדין שסיה לו ואהרן שהוא כהן הוא חסד ולכן ציוה הקב"ה שהלוים ישרתו את הכהנים דהחסדים נוברים על הדינים וקרח שאמר מדוע תתנשאו היה דעתו כיפר דהדין יתגבר על החסד וזה הוא שלא לשם שמים דמכשם שמים מוכח כיפר דהחסדים נוברים על אם וק"ל. ולכן כ"ל שמקרא שבו שמאי שבו תיבת אם במילואו ותיבת מים חסר מ' לכי דשמאי הוא מבטרא דדינא הנוברים על החסדים ולכן אם במילואו ומים חסר מ"ם כיפר שמ"ם. וכן היגל שבו נורס להיפך דהיגל נמסתר קמן עולה י"ב וכן מי"ם במ"ק י"ב דהיינו אם שחוזה ד' ויו"ד ל' כרי ה' ומם סתומה שוה במ"ק ז'*) הרי י"ב וק"ל: ובזה כ"ל כוונת גמרא דבילה שמאי היה אוכל כל ימיו לכבוד שבת כיון היה מולא בהמה נאה אמר זו לשבת למחר מצאה אחרת נאה היומנה הי' אוכל את הראשונה כו' אבל היגל מדם אחרת היתה בו שהיה כוונתו לשם שמים ואמר ברוך ה' יום יום ולכאורה תמוה' אמו ב"ש לא היה דעתו לשם שמים ותו מאי לשון אבל היגל מדה כו' וג"ל דאיתא בגמרא קטן מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף והטעם שמה"ד מקשה על ההדס והקב"ה יתברך שמו מכלכל חיים בחסד דנוכר על הדין ולפ"ז שמאי דהיה רוצה דין לא רצה לשמוך דינבור ההסדים לכן מיום א' הכין לשבת אבל הבל מה"ה אחרת היתה' בו אחרת דייק' דהי' מדת החסד והיה בעזה שינבור החסד והיה כוונתו לשם שמי"ם דייקא שהחסד נוכר וק"ל והוא נכון: מב"א. בן חמש שנים למקרא כהב הר"ב מבאן ואילך שני' כתורה עכ"ל ובגמרא דכתובות דף ל' ע"א אמ"ל רב ורב שמואל בר שילת בשיל מבר שית לא תקבל בר שית קבל ושני לי' כתורה: שם. בן ארבעים לבינה כתב הר"ב דילפי' ממה שאמר משה ונא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה ואמרי' בגמרא דע"ז דף ה' ב' אמר רבא ס"מ לא קהיס אינם אלעתיה דרביה עד מ' שנין וברש"י בתומס פרשת תבא מסיים וע"כ לא יקביל ומבאן ואילך יקביל. מקשים מרש"י פרש' אנשים החיל לפיסן הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כלי'. מאי נתם אותם דלמא עד השתא לא היה להם לב לדעת. ולא קשה מידי דהא קשה מאי אמרו מי יוכל לעמוד בגלו ל"ה הקלות לא יהשאו ולא יהיה להם הקלות דגם ד' מיתות ב"ד א"א לעמוד בהם הם יתנשא בהם אלא ודאי דסברו דאף על שונג ומי חל הקלות וע"ז התיירלו דבגיאות מי יבין ולזה שפיר קיימן דהרבה הכעסתם כו' ולא עשה אתכם כלי' מהמת בהייתם שונגים שלא היה לכם לב לדעת ק"ו שלא תעכבו על השונג וק"ל. ובני הרבני המופלג מוהר"ר בנימן ווגלף תירץ דה"ם הרבה הכעסתם ולא עשה אתכם כלי מאחר שלא היה לכם לב לדעת עד אחרשין שנין ואם כן גם להבא א"א לעשות כלי' שיהלו כולם תלילה דאותן שיהיו פחות מאחרנים יאמרו דלא יהיה להם לב לדעת וק"ל:

מסכת הוריות

פרק א

מ"ג. הורו ב"ד לעקור את כל הגוף כו' הורו ב"ד לבטל מקצת כו' כתב הר"ב דכתיב ונעלם דבר קרי בי' ונעלם מדבר ר"ל מים דונעלם שדיא מדבר ומ"ם נדרשת לפניו ולאחריו וקרי בי' ונעלם מדבר ע"כ. ומיכא למידק דבמסכת ב"ב דל"ו ע"ב דרשינן בני עדות המעידין על האשה שהיא גדולה ויש לה שתי שערות דאם שתים אומרים אחת בגנה ושתים אומרים אחת בכריסה אינה עדות דכתיב ע"פ שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר ע"כ. וקשה דיומא מי דשדיא מ"ם דמיקום אדבר ואפי' מקצת דבר כמו הכא. וכ"ל דהיכא דבר מיותר משמע הכי ומשמע הכי ולפ"ז בני עדות הבנרא ניתן דמהני אפי' חצי עדות כשיש שנים אבל חצי דהי' אחוני' עדות ד' ואם מתקיימת העדות בשנים אבל הדבר וכ"ש אם יש ד' אבל הדבר כמו הכא דאבל חצי' הוי שנים ואי"כ קרא מיות' אלא ע"כ למעוטי אתי ולא מקצת דבר. אבל אכא הוא להיפך דהסברא נותן דאם הורו לעקור דבר אלא כגון אין נדש בתורה כו' דחיינן מק"ו אם על מקצת חייב על כולו לכ"ש אלא ע"כ למעט כל דבר ושדיא מ"ם דונעלם אדבר ודו"ק: מ"ה. כביאים שנים עשר פרים כתב הר"ב שנים עשר שנמים דסבר ר' יהודה כל שנם ושנם איקרי קבל שנ' ויעמוד יהושפט בקהל יהודה' עכ"ל. ואיכא למידק הא על זה מיפרק בגמ' דלמא שאני התם דהוי נמי בנימין אלא מדכתיב ויאמר אני ונו' ונתתיך לקבל עמים ומאן אתיליד לי' בנימין וקא' קבל אבנימין ס"מ דשנם א' נמי איקרי קבל וה"כ למה מביא הר"ב הפסוק דלא קאי בגמ'. וכ"ל דשני פסוקים נריכים לזה הנימוד דהא יל"ד למה מביא הגמ' בתחלה הפסוק דבנימים ואח"כ מן התורה הוי להו לאתויי תחלה הפסוק מן התורה ונתתיך גו' וכ"ל כמ"ש התוי"ט וז"ל ויל"ל דה"ק דלכי מתיליד בנימין הוי שנים עשר שנמי' קבל דא"כ ביהושפט אע"ג דהוי תרי אמאי איקרי קבל ע"כ. ובזה ניחא דאי הוי מייתי מן התורה ונתתיך וגו' ה"א דה"ק דלכי מתיליד בנימין הוי י"ב קבל לזה מביא תחלה הפסוק דיהושפט דמוכח דלפ שני' איקרי קבל וע"כ ונתתיך גו' הכי' דבנימין לחודי' איקרי קבל ולפ"ז שפי' הבית הר"ב הפסוק דיהושפט דעיקר ילפינא מיהושפט הוא וק"ל:

*) פיי כל דכל נמ"ק ו' [נמדש נאיל דאיל נכל דכם הוי המ"ם סתומה במספר שם מאות ונמ"ק הוא ו'] ומם סכולל של תיבת מים הרי י"ב.

אשר און חקר הרב הגאון האמתי המפורסם מוהר"ר דוד טעבלי כ"ץ שי"ף ולה"ה שהי' אב"ד ור"מ בק"ק לונדון המעטירה ומדינת אנגלאנד עם הגהות ב"א הרב הגאון מוהר"ר גבריאל אדלר הכהן אב"ד דק"ק מירנגן והגליל.

בפתיחה של התוי"ט ד"ה בנא קמא. ע' בחידושי מהרש"א נרש ג"ב ד"ה השיתפין לכתב לכל סדר נזיקין רק הדא מסכתא הוי ומוכח דפליג על התוי"ט. אמן מרש"י בברכות ד' כ' ע"א משמע לנזיקין כן המסכתות. בנא קמא. בנא מציעא. וב"ב. דכ' בד"ה בשני דר"י כולהן תני במזיקין לא היו גדולים בכל הגמרות של תרגא סדרים רק בתלתא נטות שלנו. ומלבד כל זה מוכח דלא כמהרש"א מהא דכתבו הוס' בב"מ בדברים כאן. וביומא וכן בסוטה ד' ג' ולפ"ז נכונים דברי התוי"ט [הב"ה וע' בע"ג דף ד' ע"א כתב רש"י בפירוש כולי מזיקין תלתא בני ע"ם וע' גם תפארת שמואל בהסגות על המהרש"א ודו"ק]:

מסכת בבא קמא

פרק ט מ"א בתוי"ט ד"ה גזל ונל"ע ע"ם. המעיין בהרא"ש יראה דמה שכ' הרא"ש דלא שיימינן בפרה השומדת לשחיטה אלא בפרה השומדת לגדל ולדות לא נעי נזה לתרץ על שלא תני בריתא כשעת גזילה. אלא לתרץ דלא תני דמי פרה מעיברת ומה דלא תני בריתא כשעת הגזילה לא מחוורן באמת עם דברי הרא"ש. ומה שהעתיק התוי"ט לעיל ד"ה דמי. יזה כ' לפי שיטתו וכו' לא הבנתי כמו כן:

מסכת בבא מציעא

פרק א מ"ב היו שנים רוכבין בחוי"ט ד"ה היו: סוף דבר הרע"ב הרכיב בכאן סתמא דגמרא ודשמואל ואינם עולים בענין א' כלל. עכ"ל. לאומר הגיסא י"ל דברי הרע"ב דהא דכתב דרוכב נבד קני לחזל לשיטתי' דפ"ח דכלאים דיוסב בקרון חיב וא"כ רוכב קני דזה חלי' בזה כדאמרי' בב"ם. והא דכתב דבא' רוכב וא' מנהיג צריך לגמרא הוכיח כן מברייתא דמייתי הש"ם ג' שהיו מושכין בגמל ע"ם וכ' הוס' דלהש"ל במדה זו אתיא לאמרם רוכב במקום מנהיג ובבר הרע"ב דש"כ שנם לפי האמת דיסיק ם"ם. א"ל. נמי נ"ל כן. דאי לאמוראי ר"י לבר אזי כבר מוכח מדלא ערביבו כדאמרי' לגיסא קמא. אלא ע"כ דאתי לאמרם רכוב במקום מנהיג. א"כ קבה מתני' וא"ל דמלהיג ברגליו. וא"ל דברי הרע"ב נכונים. וכ' בח"מ סי' קל"ז מה שכ'

הב"י בשם ר' יהודה והם ג"כ כדברי הרע"ב: מ"ג בתוי"ט ד"ה נמנה וכו' ולא ידעתי מי הכריחם לפרש כן. ועיין ש"ך ח"מ סי' רם"ם דמהרן הטור דר"ח פליג עם עולא. וכ"מ דברי רש"י בד"ה וא"ת וקלא מוכח כן מהש"ם דקאמר אמר ר' ו"ל ר"י אמר. אלא משמע דנחל לד מודה ר' לר"ג ודוק:

מסכת בבא בתרא

פרק א מ"ו עי' בחי' מהר"ם לובלין במבילתין ד' י"א ע"ב שברעים שהגירסא בגמרא ולא את בית השלחן. וע' פירש"י שם. ובהרי"ף ובהרא"ש לא נמצא חילוק בין שדה בעל לבית השלחן. וגם הרמב"ם בחיבורו ופירושו לא מזכיר הך חילוקא:

מסכת סנהדרין

פרק ט מ"ג הוי"ט ד"ה. רש"א וכו' מסייף. ל"ע למה לא שנה רבי בכאן פעמא דר"ם ורבנן כמו שבאו בסקילה ושריפה עכ"ל הרמ"ו. ונלפע"ד ליבב ויתיבב בזה גם מה שהקשה לי הגאון מהור"ר יעבי' ברלין נר"ו למה לא איתפרש פעמיה דחכמי' ור"ם אי שריפה חמורה או סקילה חמורה במשנה א' בפ' ד' מיתות ובמר התנא לפרש פעמייהו עד מבנה זו פ"ם. ויתורץ חדא מנו חדא. דלכך לא פירשו פעמי' בסקילה ושריפה בפ"ו. כיון דפעמא דחכמים הוא לפי שטמד פ"ג בסקילה ופעמא דר"ם לפי שבת כהן שזנתה היא בשרפת. ובפ"ד מיתות אמתי לא נשנה מי מהנסקלין ומי מהנשרפין. לכך לא מפרש רבנן ור"ם פעמייהו בפ"ו ומזה הפעם מחורן קושית הרמ"ו. דלא פרשו חכמים ור"ם פעמי' מן הנהרגין ונחנקין. כיון דפעמא דר"ם הוא לאיזו כח מרובה כח המדיחין או כח הנדחין. ור"ם דש"ל מדיחי ביר הנדחת בחנק. גמר הדחה כדחה מגבית ודין נביא נופ' שחייב חנק עדיין לא נשנה עד ס' יו"ד ומלו הן המחנקין. לכך לא פרשו במשנה זו חכמים ור"ם פעמא דידהו בנהרגין ונחנקין ודוק וכתבתי זה להגאון הג"ל וקבלהו:

סדר **מלוא הרועים** נזיקין

מהג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב.

מסכת בבא קמא

פרק ג מ"ב בתוי"ט לרבי יוסי נמי איתא בכ"ל. כבר תמה בזה מהר"ן שפירא שם ומניה אי כנון שיטה ממשמעין אפילו בשנה א':

פרק ו מ"ד בתוי"ט ובדברי הלמוד דברי מי שומעין עכ"ל. ואע"ג דאתפ"ב בד"ם חייב המלה הכא בפיר כיון דפקח המלם הו אין עלו ד"ם ריפב"א בקידוכין שם ועי' ב"ך סי' ל"ב:

פרק ז מ"ד בגרסורה תמימים בפנים לשם בעלים עכ"ל וה"ה דמני לאוקמי שלא לשם בעלים כדאוקי רבנן בש"ם דף ע"ו אלא דמיחא לי' לאוקמי בכל הקדשים אף בפסח וחטאת דפסולין אלא לשמן כמ"ש בחוכ' שב:

פרק י מ"ב בגרסורה ד"ה אם אחיי אשו כו' מיירי בלסים ישראל כו'. הנה דעת הטוס"ע נמו"ת סי' שכ"ה לפרש לסים נזלן לרבנן דם"ל בפכיו דכלים מ"ח דסתם נזל מינו יאוס בעלים מחלקין הכא בש"ם בין לסים בכרי דמסתמא לא הוי יאוס ובין לסים ישראל דסתמא הוי יאוס אפילו לרבנן ולפ"ז רבנן דמס' כלים בלסים בכרי מיירי וכן סיפא דהכא אבל ריבא דהכא דמסתמא הוי יאוס מיירי בלסים ישראל ואפילו לרבנן סתמא הוי יאוס. והנה בש"ם בשמעתין דף קי"ד ע"א מבואר דריבא דהכא מיירי בגזלן ובנב ורש"י מפרש דמוכחין דהני בריבא הוא גזלן ולסים הוא בנב אך לפי הטוס"ע דלסים הוא גזלן קשה היאך משמע בריבא דמיירי בנב דדוחק לומר דמוכח הייט בנב. ואף אם נדחוק לומר דהוי ס"ד דמקשן דכוכח הייט בנב בנוב ונוטל ממנו יותר עבור שאומר שכך הדין ובנב דשתו. הנה בתמת לפמ"ם לעיל בגמ' דף קי"ז במיכם הטומד מאליו ודאי דהוא גזלן. אך לפי מה דאמר שם במוכח שאין לו קצבה י"ל דהוי בנב דנוב דעתן של הבריות ואומר שמגיע לו יותר. אך קשה מתי מצי בש"ם בלסים מזון היאך ביין לסים מזון נמוכח. ובפשיטות הו"ל למימר דמוכח הוא גזלן או דהו"ל לשמוי במוכח הטימד מאליו דודאי גזלן הוא. ודוחק לפרש דמוכח הטומד מאליו מסתמא מיומר מאיכי שלא יוודע הדבר למלך ולכן קרי לי' לסים מזון כיון דמיומר מאיכי דמה לו לש"ם לקרות כאן בשם לסים מזון הו"ל לשמוי בפשיטות דמוכח גזלן הוא. ונם על המקשן קשה דקאמרי לי'. שם בש"ך הארוך בסי' שם"ח להבין אמיתת הטור וה"ע בם ומסיק דלסים הייט בנב כדעה רש"י ומוכח הוא גזלן ובנב מחלקינן לרבנן בין ישראל לבכרי דבנב ישראל ס"ל לרבנן בתס' כלים דמסתמא הוי יאוס אבל בנב בכרי סתמא לא הוי יאוס ופ"ז כיון דמשנה דכלים בישראל מיירי לכך לרבנן בנב סתמא הוי יאוס מוכח לרבנן גזלן אפילו ישראל סתמא לא הוי יאוס וכן מסיק בש"ך שם. אך לפ"ז קשה מתמיהין דבריבא מיירי בן בגזלן והן בנב דמוכחין הייט גזלן ולסים בנב וקאמר בריבא דמסתמא הוי יאוס ומי ר"ם קבי' בנב דהא ר"ם ס"ל בתס' כלים דבנב אפי' ישראל מסתמא לא הוי יאוס ואי רבנן קבי' גזלן לרבנן אפי' גזלן ישראל סתמא לא הוי יאוס ודוחק לומר דמוכי לסים דמתמיהין בלסים מזון ור"ם דהא רב יוסף דקאמר ל"ם אלא לסים בכרי קא אמתמיהין ומפרש לסים בנב לשמת בש"ך והש"ך פסק כרב יוסף אלמא דמפרש לסים בנב וסדרא קושי' לדוכתא מתני' מי. ו"ל דהש"ך מוקי מתני' בכ"ע ובם ריבא דמהמי' מיירי בידוע בתייאם וכדאוקמינן לה אלינא דשולא וסלכתה כותי' דריבא מיירי בידוע מדלא דייקינן ליטי דמפי שבבעלים מהייאמן דמשמע אפי' בתמא וכיפא דתני לסים הייט בנב דהתמא לא הוי יאוס בלסים בכרי מוקמינן לה אלינא דרבנן ור"ם אפי' לסים ישראל. ורב יוסף דאוקי לה בלסים בכרי דמשמע לאוקמי מתני' כרבנן וקבי' לי' רבנן דהכא ארבנן דמס' כלים דס"ל בנב סתמא הוי יאוס ולכך מוקי לה הכא בבכרי וסתם ישראל ולא כדמשמע מפרש"י דבשמעתין דקבי'

דקמי' לי' לרב יוסף ריחא אפיפא דלפמ"ס ע"כ גם ריחא מיירי ביחוד אבל פחמא לא הוי יאוש וגם ריח' מיירי בגברי ודוק היטב בעיון הסוגי' ותוח לשומק' דדיל' והבין כי דברי כרים בביאור הסוגי' לדעת הס"ך. אך הר"ב דמוקי ריחא בלוסטים ישראל וס"ל דבריחא פחמ' הוי יאוש וסיפא בלסטים נכרי ולכך פחמא לא הוי יאוש ע"כ דס"ל דפסק הסוס"ע דלסטים הייט גזלן ומתני' רבנן היא ובריחא דמיירי בישראל אפי' גזלן פחמא הוי יאוש וסיפא דמיירי בנכרי ולכך פחמ' לא הוי יאוש. אך הא דקתני בריחא מוכחין לא בריחים לי היאך הר"ב מפרשו אי נ"כ גזלן קשה הא תני לי' גזלן ודוחק לומר דמפרשו בלסטים מזוין וכמו שהקשיתי לעיל על הסוס"ע. ואפשר לפרש דס"ל דמוכח נגב הוא ואתי' ריח' כרבנן ועדיין צ"ע וכמש"ל: עוד י"ל לדעת הס"ך דמוקי מתני' כרבי דס"ל נגב כגזלן דר"ש ולכך בריח' בין נגב ובין גזלן פחמ' הוי יאוש וזהו דוק' בנגב ישראל דכבר ביארנו דרבנן ור"ש בישראל אייר אבל בנגב בכרי חבי בסיפ' דמתני' דהכא דפחמא לא הוי יאוש עד דידעינן דלייסם ולפ"ז מוכח דלפ"ס דוקא גזלן ישראל הוי יאוש ולא גזלן נכרי. ול"ל דזה הלוי בשמי הפירושים שפירש"י בני ישראל דאמרי' הוי יאוש מפרש"י לחד פי' דצריך להסיח לטף רק אמירה בעלמא לכך מייסם דמה בלא בדבריהם לא יוסר נגב אי גזלן ופי' שני פירש"י דדייני במי יימר שהוא כדבריך הבא עדים ולפ"ז מכם הא' שייך אף בגזלן אבל שעם הבמי לא שייך רק בנגב ולא בגזלן כמ"ש הפ"י ודו"ק:

מסכת בבא מציעא

פרק א מ"ג בתי"ם דכי פריך ממתני' כו'. מי' ס"ך סי' ר"מ סק"ה שמיישב קושייתו ע"ש: שם מ"ח בתי"ם דא"ה תלתא ל"ל עכ"ל. עפ"ך סי' ס"ה ס"ק ל"ח שהאריך שם בדברי הרמ"ה ולפי מסקנתו היכ' דשניהם לפניו הני בבריכ' לתול ולפי דבריו יש לישב דברי הרע"ב אך בגליון הס"ך האריכתי להבין עליו והרב' הבנות בדברי הגאון ח"ל שמשיג ג"כ עליו וע"ש: בא"ד שמא לא נפיל אהדדי ומתיישב עכ"ל. בגליון הרא"ם הקשיתי ע"ז דהיאך שייך יאוש בשטר שאין נופו ממון דהא לא לייסם עצמו מנוף החוב ע"ש שהארכתי ומלאתי בתומים סי' ס"ה ס"ק י"ג בדברי:

פרק ב מ"ג בתו"ם אמתני' ו' פ"ב וכו' ע"ש ר"ל דבתוך כ' אמה סמוך לשובך דהרי הוא של בעל השובך ועי' בס"ך תו"מ סי' ר"מ ס"ק כ"ז שהשיג עליהם יע"ש: מ"ט בתו"ם ויכול ליטול שכר ההשב' ע"כ עכ"ל. ויש פוסקים לפיט טעמ' אלא דיבר כאילו הי' בעל לגמרי וכן פסק המחבר בסימן רס"ה עיין שם:

פרק ג מ"ד בתי"ם ושלינ בזה עם אייר כו' עכ"ל ועיין פ"י שמיישב גם לתניי: בא"ד שיקבה נכסים פטור משלחו עכ"ל. עי' ס"ך סי' רצ"ב שמיישב כל קושיותיו:

פרק ד מי"א בגמת ביין כתירו עכ"ל המשנה. בגמ' גרים נאמת אמרו: מי"ב ומתן לתוך פיסם א' עכ"ל המשנה. והא חבית גדולה ועי' במס' ביצה דף ט"ו ע"ב הלוו בעלי פסטין גרסינן בסמ"ך ועי' בר"ה דף כ"ז התוקע לתוך הבור כו' אי להוך הפסמים במ"ם ובערוך ערך כסם גרסה דגרים גם שם בסמ"ך ועיין בב"ב דף ע"ב קבקיים בשרון מקבל עליו עשר פסטות למלה:

פרק ה מי' בתי"ם קמ"ל ע"כ עכ"ל. ועי' בס"ח שמיישב שם דברי הרמב"ם באופן אחר.

פרק ו מ"א בהרע"ב כשיטר שכרן עכ"ל. פי' מוסיף להם כפי שיעור שכרן ולר"מ פי' אחר הובא בסמ"ע סי' של"ג ס"ק כ"ה יעיין פי' הדברים על נכון: שם בתו"ם ד"ה מקום וכו' מגיד בשם הרשב"א. ועי' שלא כ"כ ועפ"ך סי' של"ג ס"ק כ"ח: מ"ז בהרע"ב לעשות מלאכה כו' עכ"ל. עי' ס"ך סי' ש"ז ס"ק ל' מה שהשיג על הכ"מ בזה. וצ"ל דהרע"ב מוקי מתני' כר"מ דס"ל שוכר כש"ח דמי:

פרק ז מ"י עלהה לראשי טוקן ונפלה כו' עכ"ל המשנה. דעת הראב"ד אף שהיה לו להקפה ולא תקפה פטור דכי יאחזנה בזנבה ואלו ודעת הרי"ף והר"מ דדוקא בתקפתו ונפלה אבל היכ' דהיה לו לשוקפה ולא תקפה חייב שכר דוקא אבל ס"ת לכ"ע פטור אף דהיה לו להקפה. ובהעלה לראשי טוקן אף שעלהה מעליה וסיה יכול לתונגה חייב אף בתקפתו ונפלה דהו"ל תלתו בפסיפה וכיפו באופנים כך הוא

דעת הרמב"ם ומחבר נמי' ס"ג. וכבר תמהתי בגליון הס"ך שלי נמי' ס"ג לפי מה דס"ל המחבר שם נמי בשיטת דעיילי מיטי דס"ם פטור היכ' דלא מי' יכול לכלל אף דהוי תחלתו בבשיטה דלא הוי פשיטה רק מה שס"ח חייב אבל מה שס"ח פטור לא הוי פשיטה אף בס"ם וא"כ ה"ה הכא ביטול למונעה ולא מונעה דס"ח פטור כמ"ש נמי' רצ"ח: שם מ"י בתו"ם הרמב"ם ס"ג מה' שומרין עכ"ל וכ"כ בתו"מ סי' ס"ג סי"ד וכ"ם בגליון מה שהקשיתי בזה: שם מ"א בתי"ם כל הנאי שים בו מעשה בתחלתו כו' עכ"ל. ר"ל הא דתני במכנה כל תנאי שים מעשה בתחלתו הייט עשיית המעשה שיתן הנע לידה ואח"כ הנתנה אבל התנה ואח"כ נתן הוי תנאי קודם למעשה להרמב"ם:

פרק ח מ"ב בתו"ם וכן הר"ב בפירושו עכ"ל. ועיין בלח"מ שם מ"ם בזה: מ"ו בהרע"ב מפני שהקיפן כו' עכ"ל ר"ל שמקיף לנוקמין ומוכר להם בהקפה על זמן אחרון מעבר החנות ופעם הבאות הוא מחמת הקפה כמ"ש רש"י והכיאו בתי"ם כאן:

פרק ט מ"ד במשנה מפני שיטול לומר לו ומיירי שכבר יש בה כדי להעמיד כרי והפסור מחכירותך כדאיתא במשנ' שאח"ז. ורש"י הביאו בתי"ם מחלק בין חכירות לקבלות אך מסתימת לבון הר"מ פ"ח מה' שכירות הי"ב והמחבר בסי' שכ"ח משמע שאין מחלקין בין חכירות לקבלות ומשמע דאפי' בחכירות אם אין בו כדי להעמיד כרי פטור דהוי מקח טעות ואלעתא דהכי לא פסיק ליה חכירות ואמן שהדי דולמי אילו הי' יודע שלא יעשה לו שזהו לא הוי פסיק ליה. אך ראיתי בנ"י סי' שכ"ח שהשכים לדברי הטור לחלק בין קבלות לחכירות ותמהני על שהשמיטו בס"ע ואפשר לפרש קבלות ואף דבמשנה לא דק ובכה"ג י"ל לדעת הרמב"ם דהרי דקדק בדין ח' וכתב המוכר ובדין י"ב כת' המקבל יע"ש ודוק. ועיין בדף ק"ד בגמ' דמכלתין פרים תרתי מתניתא קמייתא ס' מכאן ואילך דאיתא בקבלות ליתא בחכירות ודאיתא בחכירות ליתא בקבלות מה שמטאר כפירש"י ודו"ק:

מסכת בבא בתרא

פרק ט מ"י בתי"ם ד"ה נפל כו' שאין לה בן מאבי הבן הזה. דאי יש לה הרי היא ודאי על כלו דאף אם מת הבן אחר אמו הרי הוא יורש אחיו וגם יורש הבן עם אחר יורשי הבן שאינם יוצאי יריכו ובכה"ג אמרינן אין פסק מוצא מידי ודאי כמו בספק ובגם שבאו לחלוק בנכסי סבא ביבמות דף ל"ד. והנה בתוס' לא נזכר זה שאין לה בן מאבי הבן הזה ואעפ"כ אינו יורש הבן כגון שאבי הבן קיים והוא קודם לירש הבן אמת. וא"ל דה"כ הוא יורש גם בהשה שהיא אשתו דיל' דמיירי שנרשה ונפל הבית עליה ועל בן אחד שלו ויש לה שוד בן אחר ממנו ואחר מושן שהשה מתה ראשונה וירש הבן מהשה ואח"כ מת הבן ויורשו הוא ונמו הוי מושן שהבן מת ראשון ולא נשאר יורש לאמו כ"א הוא ודברי התי"ם תמוהים:

מסכת סנהדרין

פרק ג מ"ו בהי"ם יהיו שם בשעת החקירה עכ"ל. ככר פלפל בזה בסמ"ע סי' כ"ח ומסקנתו דבע"ד יהי' שם והביא ראי' מוחכח מס"ם דשמעתין ותמהני מהרב שנעלם ממנו דברי הסמ"ע:

פרק ט מ"ו במשנה מזיקין אוהו תוך לעזרה. לא דוקא תוך לעזרה אלא ה"ה חוץ מעזרת נשים והוץ לחיל כמ"ש בתוס' בפסחים דף נ"ב ע"א ובזבחים דף נ"ע ע"ב:

פרק י מ"ד במשנה אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעה"ב. הר"ן בחידושיו לא גרים כלל במשנה אין להם חלק לעוה"ב והיינו מטעם כיון דמקבלי הוי לה כפרה וע' בתי"ם שפירש בשם התוס' דוקא היכ' דלא מקבלי ועיין ברש"י דיליף מדכתי' יצאו והרע"ב יליף מדכתי' בלעם וקשה להרוייהו דסא זה על המדיחין קאי ומל"ל עכ"ל אבשי העיר לאין להם חלק:

מורב הגאון האמתי הטפורסם מוהר"ר דוד טעבלי כ"ץ שי"ף זלה"ה שהי' אב"ד ור"מ בק"ק לונדן המעטירה ומדינת ענגלאנד
עם הגהת ב"א הרב הגאון וכו' מו"ה גבריאל אד'ער הכהן.

מסכת מכות

פרק ב מ"ד תוי"ט ד"ה נשנס ע"ש. וע' בפי' הרמב"ן על התורה פ' מסעי, ובכלי יקר על הנימים רמשומים. מה שהניחו תירוץ ע"ש הפסם. בעבר הירדן הלח. ובארץ חלת כיון דהמ"ב עיר קולטת. נ"כ ע"ש:

מסכת שבועות

פרק ז מ"ד בתוי"ט ד"ה רב"ב אין קטן בגדול משמ"כ בגולד עכ"ל. ע' בב"י בטוח"מ סי' ק"ח ובש"ע ס"ה ובש"ך שם ס"ק י"ג וחמצא מחלוקת בזה בין הפוסקים רמשומים ואחרונים. ומדברי הרב המגיד שהביא הב"י בסיגן הנ"ל נראה דהגירסא של המתניתין היתה בעיד ריב"ב וכן משמע בנפש"ת שהביא הב"י שם. ובכל המסיות שלפנינו לא מצאתי גירסא ז:

מסכת עדיות

פרק ד מ"ב בטמה שנשהמה ביו"ם הכל מודים שהיא מותרת לפרוח לאסור. כתב תוי"ט שהחת אחריגא לא נרם לה ובוודאי שכן הוא דהא לפרוח רב ושמואל ופיתיתא ר' יוחנן פליגי בי' פ"ק דבילה דף ו' וכן מייתי ההם בריתא ענל שעלדה ביו"ם ולא מייתי דהכא דלא נרסינן לה כלל. ולפש"ד דוחק גדול לשחוק כל הספרים דב' הך מהני'. ובפרש דקובית שהקשה י"ל בשבשותו: דהא מה דב' על שמואל ור"י דפליגי בבר כ' חוס' שם דהסלוגתא חייבי בלפרות בנשתו עיניו והכא קאמר משום שרן. וגם מה שהקשה דלא הביא הש"ם הך מתניתין דהכא לא הבנתי דהש"ם רצה להביא בריתא דאמרינן דנהמה מותרת בכולדה ביו"ם וא"כ עיקר ראיה מהבריתא הוא מדקאמרינן בפי' ביו"ם אבל לפרוח. אבמא דלפרוח בגולד אסיגו ביו"ם מותר. וממהני' דהכא לא מוכח דאיירי ביו"ם וכמו שמפרש הרע"ב בחמת אבל דאיירי בלא נשתו עיניו. ואפילו לרי"ף דשסק כת"ק. וא"כ אריך ע"כ לומר דמתניתין לאיסור לפרוח אייר ביו"ם. מ"מ אינו מוכרח דמלי למיסבל תיובתא לו ח"כ מיני' כיון דאיכא לדחוי דמתניתין אחי' כרמב"ם. והא דאריך הש"ם בביצה מ"ם מבגל בב"ד ביו"ם. י"ל לקובשא דמילתא דאריך מן הך מהני'. ולא צריכא לחירון הכנ"י שם דקושית הש"ם היא ומעשים בכל יום. ולפש"ד גם הרי"ף נרם הך מהני'. לכן לא קשה מה שהקשה עליו הש"ם בביצה על שלא פסק כר' יוחנן. דסבר לפרות בגולד ביו"ם מותר. אלא לפ"מ שאמרתי ל"ל כיון דהרי"ף נרם הך מהני' סבר נ"כ כהך סתמא. ומ"ל אמאי לא אריך הש"ם מהך מהני' על ר"י ושמואל דקושית תוי"ט מבוס דיל כב"ל דשעם דמהני' לאסור הוי מבוס שרן וכרמב"ם. ואף בחול לאסור. אבל הרי"ף דפסק בפ' אלו מרפות לפרות שלא בשתו עיניו מותר בחול וכיון דבגל גדול הוא לבלכתא בהמת דבליות דבחירתא. ומסו"ה סבר הרי"ף דע"כ מהני' דעדיות אייר ביו"ם דמל"כ הבא הלכתא אבלכתא ולכן שפיר פסק דלפרות בגולד ביו"ם לאסור בסתמא דהכא ודוק:

הגיה פרק ה מ"ב בתוי"ט בד"ה שבורבנה ח"ל ומצאתי הפרס בין מבסון לרבסן בחבורו של הרמב"ם מ"ם מן בירושלמי דמבסון מאחר על המבסון בחוטו שבבר הייב ט. והרבן המרו שם על שלוה עבשיו עליו ע"כ. מבלן ק"ל אמ"ש הש"ך בח"מ סי' ע"ב על קושית הוס' בפסחים (דף נ"א ע"ב) בד"ה בדר"ש קמפליגי חימא דר"ש נ"ק אבא שלא בשעת הלואה והכא בשעת הלואה. וכתב הש"ך ולא ידעתי על מה הרעישו הטוס ה"נ במבסון שלא בשעת הלואה עכ"ל. ואתמה ע"ל דהא הש"ם מוקי בהרבינו ולא במבסון והרבינו הוא דוקא מבסון בשעת הלואה וא"כ קושית תוס' במ"ע. ולפ"ד אפשר לתרץ קו' חוס' ע"פ שב' הבנ"י בחוס' ד"ה שאני מבסון בגיטין (ד' נ"ז ע"א). הבאה דבני מבסון שלא בשעת הלואה. ובשעת הלואה נ"ק מבסון. ולא הי אומר שבר. דבשעת הלואה לא מוכח כלום לאיכא למלוה. דאי לא יהיב ליה מבסון. לא הי מלוה ליה. אבל שלא בשעת הלואה אית למלוה כבלא דחשיב ליה מבסון אחרים. והי אומר שבר וקני' ליה מבסון כיון דאיכא חובא למלוה עכ"ל וה"י. ואולם סברתו נכונה בישראל שלוה משרמל. דאסור לות מבותיו בריבית. וא"כ בשעת הלואה בשקיבל המבסון ליכא חובה למלוה. ולא נבשה ה"ם. אבל בחוגיא דשליני ר"מ ודבבן בישראל שלוה לנכרי על המו דמותר לות בריבית. וא"כ גם בשעת הלואה איכא חובה הבלה למלוה. כיון דתפיס ליה מבסון אחוב. וא"כ ליכא למימר בסברת הכל"י דפיר שקמיקן בהרבינו ואפילו במבסון בשעת הלואה וקונה מבסון ובשבר אומר שבר בהלי הבלה דריבית. והחיוק בין מבסון בשעת הלואה לבלא בשעת הלואה אינו כ"ם הבלוה לישראל אחר מז יל בסברת המל"י ומתורנת הישב קושית הוס' ודו"ק: מ"ג כ' בסברת"ב ד"ה הרי זה שמחה יחר על כן אינו שבחה. וכן כ' הרמב"ם בחבורו פ"ם מה' מהנות עניים ס' י"ז ע"ש. וסל"מ מלין ע"ז ירושלמי פ"ז דשבת. אבל

בר"ם פ"ז דשבת כ' והביאו התוי"ט שם. דב"ה לית לה רואין ע"ם ולפ"ז אפילו יחר ע"כ הוי שבחה לב"ה ועי' במל"מ שם:

מסכת הוריות

פרק א מ"א בהרע"ב ד"ה בין שלא עבו והן חייבין. בספר בית דוד הביאו וגרס והן פטורין ע"ש ע' מה שכ' המ"ם בשם האגודה. ח"ל בד"ה אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. וכ' באגודה שיש להסתפק אי ב"ד נופייהו חייבים להביא בשבא או שעירה ונהי דסר אינם מביאים אא"כ עבו רוב ציבור מ"מ כרבן יחיד לייתו. וכדברי אותה בחוס' על מס' הוריות ע"ש ולפי דברי הוס' ואגודה אפשר לקיים הגירסא והן חייבין: שם בהרע"ב ד"ה הרי זה הייב זה הבל לאתויי מבעם וכו' בפ' ב"ם במלא הג"ה סוף ד"ה בה"ג מזיד הוא. ח"ל לאתויי מבעם בהוראה. הרמב"ם בפי' המשניות פי' בפי' רב"ש שאם היה רגיל מבעם בהוראה. אבל בחבורו פי"ג מהל' שגגות נראה מדבריו שהוא מפרש מבעם בהוראה היינו שאומר שאינו צריך להוראת ב"ד שבבר יודע שהוא שהור מותר ודברי הרע"ב ז"ל נראה כאילו מרכיב לבני הפירושים ביחד:

פרק ב מ"ה עי' הגב פירושו של הרע"ב ונם בפי' המשנה להרמב"ם ובתוי"ם ד"ה שהמלך וכו'. ומה שהוא רוצה לתרץ דברי הרמב"ם והרע"ב שפסקו דלא כרע"ב. דמשום הכי לא פסק כוותיה משום דשמיעת קול שייך בני ד"נ ע' בספר הן עשיר וכ"מ שהוא הביאו פליגו דבבוצות העדות צריך להיות בני חיוב ממון, ועיין בם בה"ז בכריתות ד' כ"ז, ובספר ב"ם שהקשו על הרמב"ם קושית תוי"ם, וע' בחידוש שהארכתי לתרץ דברי הרמב"ם: [הג"ה וכדי דלא לאתויי התוי"ם כתופה בדבר משנה בגמ"ל ליתן לא פתרון לדבריו ובכ"ם לתרץ הרמב"ם. שלא יהיו דבריו סותרין זא"ז כמו שהקשו המפרשי' בכלל ובאשר הריך בזה בספר תוי"ב ר"פ יו"כ בד"ה נמשמי מלך ואחור כנבר חלא אמר דוחלמי אין כוונת התוי"ם במה שכתב. הילכך לא שייך בהו שמיעת קול אפילו בעדות ברשות לפעיד הוא בדיני נפשות דמ"כ אין כאן קרבן. אלא כוונתו למה שכתבו הפוסקים בח"מ סי' ח"ח בשם המרדכי דהלכתא מפי הנבורה דמותר להעיד בד"מ בכתב הון אלא אסור לפעיד בכתבו משום דכל הראוי לגילה אין בילה מעכבת בו. לפ"ז י"ל בעדות שיכולין לפעיד דקאמר היינו ע"י כתב דולמי בע"ם אין המלך רשאי לפעיד אפילו מלכי ב"ד משום דצריכין לעמוד וכתיב שום תשים שתהא לימתו עליך. אבל כשהוא כותב בביתו לא עבר כלל אעשה דשום תשים. ובזה יש לפרש טעמא דרע"ק דסבר דין דשמיא אינו ראוי לפעיד בע"ם אינו ראוי לפעיד נ"כ בכתב. ורבנן סברי אע"נ דאינו ראוי לפעיד בע"ם מ"מ יוכל לפעיד בכתב ואע"נ דמלאוריתא אינו ראוי לפעיד בכתב מ"מ כבר כתבו המפרשים דדיני דאוריתא נמשכים אחר תקנות החכמים כמו דמוכח מזה שחייבי חטאות כשבעל סמיך לוסתה ורואה ווסת אינו כ"א מדרבנן ואין כאן המקום להאריך בזה. וכיון דהרמב"ם פסק בפ"ם מה' עדות הל' י"א דמקבלין עדות אפילו בכתב א"כ שפיר מצי לאתויי דחיב המלך שבועות עדות כגון ע"י כתב. ולפ"ז יש לכוון הדברים האלו בדברי תוי"ם דמה שהתחיל דלא אימתומי מלב"ד מן לא מפיד אלא בדיני נפשות דחמיר. אין כוונתן דפלוגתייהו דת"ק ורע"ק אירי בדיני נפשות. אלא דלפי דברינו כוונת התוי"ם לא מלך בית דוד גם בד"נ לא הי' ראוי לפעיד הוי דיניה כאלם ולא הוה ראוי לפעיד בכתב. אמנם הכא ראוי לפעיד בד"נ א"כ לא הוה דיניה כאלם ומותר לפעיד בד"מ ע"י כתב ודוק: ולפי דבריו יש לישב נ"כ דלא סתרי דברי הרמב"ם מהדדי דפסק בפ' יו"ד מה' שגגות המלך חייב בשמיעת קול וברש פ"ם מה' שבועות דבשר המלך משמיעת קול. דזה ברור דמלב"ד חייבין לפעיד בד"נ כמו בל' התוי"ם. ומל"י פטורים לפעיד אפילו בד"נ משום מעבה דינאי המלך. הה כוונת הרמב"ם מה שכתב בפ"ג מה' מלכים דחכמים גזרו דמל"י אין מעידין היינו בד"נ משום מ"ם (ובזה נסתלק קו' ה"יזם הרשבה" מעיגו) וזה דוקא במל"י אבל מלב"ד וודאי מעידין בד"נ. כמו שכתב התוי"ם וכמו שכתב רבינו בעל החיטוך סימן קכ"ב [והרב בעל „הורה נבר" הביא לפ"ז בחנם על החיטוך דמשולם לא כוון החיטוך על דינו ממוצות כי בלא שוים מלכי ב"ד למל"י ואסורים מה"ת לפעיד אבל כיונתו על ד"נ דלא נאסרו מל"י לפעיד כ"א משום מעבה דינאי. שהיה ל"נ כמ"ם תוס' ובמלב"ד לא נזרו] ולהיות כי כן יש לפרש דברי הרמב"ם דמ"ם בהלכות בבוצות דפסור המלך משמיעת קול היינו מלכי ישראל (בזה"ב) כיון דאינם רואים לפעיד אפי' בד"נ א"כ לא רואים לפעיד בד"מ אפי' ע"י כתב דהם כמו אלם ואינם רואים לגילה. אבל מה' שגגות אמר דלא במלכי ב"ד דאינם רואים לפעיד בע"ם בדיני נפשות ולא הי כמו אלם. לכן מותרים לפעיד בדיני ממונות ע"י כתב. ויגיד עליו רשו דבר' שגגות במל"ד קמיירי. דדומיא דכהן משיח קהני. דלא הי כ"א בגיה דאהון שמלב ב"ד ומתורגן הסתירה. ודוק, ולפי האמר מצאתי יסוד לקו' שהקשיתי לדעת הרמב"ם דפסק בפ"ב מה' סנהדרין הל' ה' דמלכי ב"ד דינין ומאוקימתא דרב יוסף בסנהדרין י"ט ובפ"ג מהל' מלכים הל' ז"ל כתב מלכי ב"ד מעידין עליהן

וכתב הכ"מ אבל הם לא יעידו. א"כ קשה לדידי' משנה מפורשת בנדה ד' מ"ט כל הכשר לדון כשר להעיד וכרי מלכי כ"ד רשאים לדון ואינם רשאים להעיד אבן לדבריו לגם מלכי כ"ד רשאים להעיד ע"י כתב ורק לעמוד ולדבר העדות בפני כ"ד אסור מתורץ קו' הכ"ל דמהניתין מיירי מסאנו פסולי עדות דפסלים בכל מיני שיהי' משנה"כ מלכי כ"ד המותרים להעיד ע"י כתב ודוק. אמנם יש לתרץ קושי' זו בפשיטות די"ל דמלך מקרי כשר להעיד. ורפ"ל דשטעות ל"ה דמקרי כ"ה אינו רשאי להעיד כיון דכשר להעיד מצד מלכותו רק מלכותו גרם דלא מקבלין מני' עדותו ומתורץ ג"כ דנקט ברישא דמתניתין דנדה ליגמא דרשאי לדון ובסיפא ליגמא של כשר להעיד דלא מני למינקט רשאי דא"כ קשה מלך וזוק ע"כ הג"ה:

סדר מלא הרועים נזיקין

מהגאון הגדול המפורסם וכו' מו"ה יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב:

מסכת מכות

פרק ב מ"ז בתי"ם ברמב"ם פ"ז מה' רוצח עכ"ל. וכ"ה דעת התוס' בסנהדרין דף י"ח ע"ב ד"ה אימי ומי' תוס' יומא דף ע"א ע"א ד"ה וכולן שכתבו שם דיבה מ' דכה"ג שברת היו יוצא אפי' במיתת כ"ל אף שמיגו אותו קודם שנגמר דינו וכ"ה דעת הריטב"א כאן דכה"ג שברג והחורג כה"ג אין יוצאין במיתת כה"ג אחר מדפסיק ותני סתם. וע"ש שכת' כמה טעמים לדבר: שם בתוי"ט ד"ה ובן לוי נלאת מן העיר אלא נלה שם עכ"ל. ואם נלה מסכונה לשונה בן לוי קולמו אלא דאם נלה מסכונה לשונה א"י נלאת מסכונה כלל משא"כ כשיגל לעיר אחרת תוס'. אבל דעת ברמב"ם בפ"ז מה' רוצח דין ה' דבן לוי אין עירו קולמו רק אם ברח חוץ לעירו:

מסכת שבועות

פרק ו מ"ז בתי"ם וכודה במקלת וע"ע עכ"ל. ולכאורה לק"מ דבאמת איכא בלונתא דהכאי אי עירוב פרשיות כתי' ולדעת כמה תנאי ל"א עירוב פרשיות ובני' בשומרין ג"כ סודאה במקלת וי"ל דר"מ ס"ל כסך תנאי דלא ס"ל ע"ם ולכך בני סודאה

מסכת עדיות

פרק ה מ"א בתוס' חדשים איסורא דאורייתא הוא עכ"ל ובי' תוס' חולין ג"ח ע"א ד"ה ושאין שדהו חי' זה ובי' תוס' ביצה דף ו' ע"ב:

מסכת עבודה זרה

פרק ג מ"ג בהרע"ב פי' ברמב"ם ו"ל לא שיעלא שגול עכ"ל משמע דשגול אין איסור אך בבל"ה שער האותיות אות ק' דף ע"ג איתא דגם שגול אסור והוכיח מהך דאסור לעשות צורת חמה דשם וודאי אף צור' שגול כחמה אסור. ועי' ס"ך סי' קמ"א ס"ק ח' שהקשה ג"כ קושיא זו מהך דאסור לעשות ומיישבו ואסיק שם דסכא מותר בשגול וכדעת ברמב"ם והרע"ב אך דעת עפ"ז ניו"ל שם כדעת של"ה דאסור בשגול:

לקוטים מספר שושנים לדוד:

מסכת הוריות

פרק ב מ"ה בתוי"ם ד"ה שבאלך וכו' דלא אמפוטי וכו' כתב סגיד הא ליתא דמלכי כ"ד נמי אבל עדות לאמיטו וכך הם דברי הרי"ם עצמו שם בסנהדרין וכו' דדוקא גבי לא דן וכו' דתקנתא דרבנן היא מגיע לפלוגי בהו אבל בעדות הוי איסורא דאוריתא לא ולא"כ דברי כ"ע נכונים בטעמן וכו' ולפיכך אדרבא יש לתמוה על הרי"ב וברמב"ם דפסקו דלא כרי"ע ויפה הגיב עליו הגלב"ד בפ"י מה' שגגות ועל הרי"מ אי אמה עובדא שבלין בעד ברמב"ם ובתב דהא דרי"ע לא מכחיע וכו' ובתוס דאין לא ידענא דר"ע אסיפא דלא מעיד וכו' סתם וסבירא לפי' במלכי בית דוד ע"כ. ולי לא דאיסתמיתיה לבע"ד דברי הרי' דסנהדרין דף י"ח וכ"ל בשבועות דף לי לא כיון מתיר עליו אם כל כתרדה הזאת דנכדיא כתבו דהא דתנן דמלך לא מעיד וכו' מיירי בחלתא דחמונא דלולו באיסורא אין חכמה ואין הבונה וכו' ושמוכות שלהם מש"ם דשבועות שם דחילקו הכי בגזרה מרבנן ע"ם וסיימו נמי מ"ם הרי"ם הם בפ"ב דסנהד' מש' כ' שאל שם בגי"ה לא הן וכו' ומ"ל ומ"ם וכא אמרי' ברפ"ד דשבועות שליט מעיד לפי שאינו רשאי לעמוד וכו' ולא במלכי בית דוד הוא וכו' ומ"ל כמ"ם הרי דשאלי דיני נפשות דתמירי ע"כ וכוונתם לומר דתמירי משום דהוי חלתא דאיסורא ולא"כ לא מצאתי על בנודם בהא וכיון שם יכולים לבוא בחומר ולהעיד בדיני נפשות דהוי חלתא דאיסורא ולעבוד דאין חכמה וכו' ובסיא דלא מעיד אינו אלא בחלתא דחמונא וכמו שכתבו לעיל דבאמרן אלא דעכ"ו לא אלה אלוקה בלא חלוקו של הרי"ם נמ"ם אחיב דבל"ל ל"ע דכיון דאין הבונה בכלל עדות בלבד לא שייך בהו שמיעת קול אפי' בכדות שיטלין לבעיד דבעדות נעדות ומסיק דלא קי"ל כרי"ע אלא דכיון דשייך דבריים בעדות נפשות אפי' הרי"ב סבירא על במיעת קול ובא ודאי תמיכא מלחת מיבא שם עד מב' עדוכה וכמו שבק' ג"כ סב"ד ו"ל ו הלי ק' מן כרתשונה דשבועה בעדות לא בייכא אלא בחמונא כדהבן בפ"ד דשבועות מש' מי שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדון ע"כ. מיהו בהא נמי ל"ל דמשבחה לה כדהבן נמש"ו פ"ד דשבועות שבגל בי תגירי ובבדלים אם

בדיני ניכ"ב הרי אלו חייבין ע"כ וכייב מלחת דאיסורא ודממונא דאיסורא שברי חייב כרת וכיון שכן יוכל המלך להעיד עליו כדי שיתור בשבועה וילקה כדי לפטר מידי כריתתו ולית בם תביעת ממון ונבא הוא דחייב לדיין נגיעה על בע"ת הקול ונר"ע פטור כיון דפטור בכל שאר מילי דבמיעת קול שאין שם אלא ממונא בלבד כן ל"ל לייסב. אלא ס"ם לזה כיון בתי"ם קצר בבב במקום שהיל לאריך ולפרש דבריו. ובפתח דאתאן לבבי ל"ל שמה יתורן גם כן סל"ע בתי"ם לקמן בסוף הדיבור על הרמב"ם דק' מיתה וכיה וכיינו דמ"ם בהלכות שבועות דמלך ליתיה בשבועת בעדות כיינו בסתם שבועת בעדות בתיבה אלא בממון ומ"ם בס' בגנות שבמלך מגיע קרבן על שבועה בעדות כיינו בתקום שיוכל להעיד בגון בהיא דאמרן ולא כוונך ברמב"ם לפסוק בהדיא שבמלך מעיד בדיני נפשות לפי בסמך על מ"ם בס' סנהד' הלין מכמה ולאן הבונה וכו' ולכך סתם ג"כ בהיא דאמרן בס' בגנות וסמך על המיין דבבר יודע מן הכלל בלאזה דבל בשייך עדות במלך וביינו דסיים שם וז"ל ובבר ביאלרו בס' שבועות לאמתי יהיה חייב על שבועת בעדות וכו' כלי' דוק בתם ותשכח אמתי יהיה מלילות שיתחייב המלך על שבועת בעדות וביינו בהיא דאמרן דבסקה ברמב"ם בס: שוב ראיתי לבה"ב ס"ע ז"ל שהקי גם הוא על הי"ם מהיא דשבועות הנ' ובתר לו דרך בס"ע לייסב בסקי ברמב"ם בדרך הרוכה וכלונות דברין דל"ע המלך בבגלסרא שבוכר ממלכותו כדילפי' בגמרא ולאוי לבעיד לא חייב על שמיעת הקול והרמב"ם לשולם לאמת לך דבסק בחנורו כ"ע ומ"ם בס' בגנות שבמלך מגיע קרבן על שבועת בעדות מיירי דוקא בבגלסרא ומ"ם בס' שבועות שבמלך אינו בשבועת בעדות חייב בשבתו על בבא ממלכתו שלינו מעלה זו המיה דבריו ל"ל. ושמו בסלאתה אינו לומר בן דו"ל ברמב"ם בס' בגנות המלך וכבן מבית מבילין קרבן על שבועת בעדות וכו' בבאר בהדיוסות שלא חילק בבהוב קרבן מלך מקרבן הדיוס וכו' אלא במשת בחייבים על שבועת בעדות כמו שבילאלו אבל בקרבן שולה ויורד בלן בוכן ע"כ. הרי שאפי' הם ערבה ליתתן ולפי דבמלך בסם דקאמר מר ל"ל בבגלסרא לא מגיע בע"כ לפרש בן דבהדיק מוכח מלישמה דבשמן שבוא הגוף מן בהדיוס בחטאת קבוצה בחוטו זמן עצמו בוה בקרבן שולה ויורד דבכלל שבועת בקול ובא ודאי לא מתוקם בבגלסרא שלא הוא שוב לבדיוס גם לעניין חטאת קבוצה כמ"ם שם ברמב"ם בהדיא בפסק"ו לכך ל"ל דמתוורתא כדבריו מעיקרא. (מ"ל):

מאת הרב הגאון הגדול וכו' מהר"ר יואל חסיד זל מאמטשיסלאוו:

מסכת בבא קמא

פרק א מ"א תוי"ט ד"ה והכנסר כו' דאם יש כו' פכ"ל. ולי נראה דאם אחר אם כ"ל דנכל מקום מיירי בנכר דרך ר"ה לא נהר ואיך דמיירי פ"ל מכנה ז' לכן מה לכון והכנסר לשון מכנר מרבים לרבות בלאיו מיירי עד שהיה בו שיעור ביטול לכביר מרבים לרבות של מנינו והא דלא מני המפגיר מעוט דכל הבלבה אבות מני רק דברים המזיקים בעצמו בעור ולא מני אדם הבולה הבור מבוים דבלתת אפילו אינו מיל המילה וכמו בהבית בתחילה הרב תוי"ט ומבוים שכי הני ג"כ הבור ולא הני המופר נור וכו' לכן קתני ג"כ בם המזיק פלמו הבנכר ולא המפגיר וק"ל. ואין דיקדוקי ביתם המפגיר לתודיע כי לא הייתי יודע מה הוא מפגיר רק כוונתי ביהם המפגיר אם: שם תוי"ט ד"ה בהרי הבור כו' וא"ת לר' יהודה כו' פכ"ל. לא יכולתי להבין לא הקבים ולא הפירון דהקשיא מקבה הגמרא בעלמה בדף כ' ע"ב וגם הפירון אלו דאם מיליף מבור הי אפרי בו כלים דהא בתחת לר"י אם מחייב כלים בבור כדאמר אם בגמרא בהדיא בדף כ"ל אבל בתחת הגמרא מתרץ לר"י אם לאחויי לחבה נירו כו' פ"ם וצ"ע נחל:

פרק ג מ"א תוי"ט ד"ה וכולהלק כו' נתקל פוצם כו' פכ"ל. מיין מד סכיף. ולי נראה דבר"ב כתב ג"כ בר"ל בין לחבפת נפילה ובין בל לאחר נפילה בהרי בגמרא בא מניי לתוקם בל רבא ובנס דבבא לאחר בתחבין דר"י הייבו לבורידה לחבה בבמיפיו דהיינו נתקל ולרבה בבר ר"י נתקל פוצם הוא והקבה פליני מכלל דלר"מ אפילו נפבבה כו' פ"ם אלא לאחר מניי בחבמי פליני פליני בבפבת נפילה דהייבו בבחבין לבורידה לחבה מבחפיו דהייבו נתקל לא פוצם הוא וב"ב לרבי יוחבן בר פ"ם וכתו בחבינא הרב תוי"ט ולא"ב בראיל והר"ב פי' בפירוש דר"י בבר נתקל לא פוצם הוא א"ב אין לריך לפרש בחבחבין בחבחבין לשובבה דזה בבינה בהפי' הוא כך. בבלחה בבגבה שלבך רב"י לפרש לאחוקי מרבה דבבר דלר"י נתקל ב"ב פוצם הוא אבל הר"ב בבירוש דלר"י נתקל לא פוצם הוא ואלו ב"ב בבפבת נפילה ב"ב דר"י פי' בפירוש דר"י בבר נתקל לא פוצם הוא א"ב לרבי יוחבן בר פ"ם וכתו בחבינא הרב תוי"ט ולא"ב

הרב תוי"ט ואיך לא יהא הרמב"ם מה שלא נאמר ג"כ כאן דפטור מדמי האשה אף שאין פשט לזה והקושיא אבל מ"מ שם פטר הרמב"ם והכא מחייב. ואפשר לומר כמו שכ"ו ותוספות מתולקים בדבר אחד גר אהבה כך יש להרמב"ם דעת אחרת והוא זה כי הרמב"ם היו קובר כרבי דהוא נלא סומא מחייב דמי הנזקין רק בהקיצה דמי דבי מזקיה דלא מלכת אין שונג כו' ובין מתכוין לאיזו מתכוין לכן פסק בפ"ד מתוכ' בהכותב בלא כוונה פטור מתיתה ומתכוונתין רק בני חולדות פוסק הרב אחד נופח והרב אחד היו קובר כלל בדבי רק בדמי חולדות לאוד בפהרג לאשה ולא נתכוון לה חייב ולא דמי האשה וכך הוא בלעת דרשת הפסוקים וכי יצו אנשים ונגפו אשה הרה וגו' ולא יהיה אסון באשה אז פשוט שיבאם דמי חולדות לבעל ואמר הפסוק בבני ואם אסון יהיה פי' ואף אם יהיה אסון באשה רק שלא נתכוונו לה בהתחלת הענין וכי יגני אנשים ולא נתכוונו לאת' וכו' ואמת נפש תחת נפש מתון פירוש מתת נפש ולד יתן מתון אבל דמי האשה פטור בהנא דבי חקיה ודלא כרבי בשאר שזה הענין קלי הכל על דמי חולדות ונזר בכתוב שיבאם אף בלא כוונה דמי חולדות אבל על האשה נופלה פטור מתנא דבי חקיה". ומ"ל מ"כ נמלא רב אחרא גר אהבה דלא כרבי ודלא הרבן ואחיך יתלוק אמורא על הבנאים ולא יסבור כחד דהלא הגמ' אמר שם תיכף כי אתא ר' מני מדרומא אייתי מתניתא הרב אחרא מ"כ סבר רב אחרא הבנייתא. נמצא מינא שפיר הרב לאם מבנה שלא הקשה רק על הרב המגיד לפי מה שפירש דהרמב"ם סבר כרבי פ"ם אבל הרמב"ם נופלה יש לומר כוונתו כמו שכתבתי כך נראה לי להגיל הרמב"ם מקושיא החזקה אבל הש"י יודע אם תירוצי יכול להיות אמת וכדיין ל"ם וזו"ק: ס"ה תוי"ט ד"ה בור ביה כו' ואי איתא דליתא אלא להבלו כו' מכל. ולא ידעתי לאה לא הוכיח כפשוטו וכמו שהוא בגמרא דבר דאמר להבלו ולא לאכלו מוקי זה וזה בבור דנפל לפניו פירו על פניו לאחריו הייבו דנפל על אחריו דאין כאן אבל ומאוחל אחר לאחריו הייבו רוץ לבור כמו שפי' הרב"ב כאן אבל בבור זה וזה חייב ומ"כ פ"ב הר"ב סבר כשמואל דאף לאכלו דאל"כ היה מפרש הרב חה וזה בבור ואח"ה לאחריו פטור דשם אין אבל: ס"ו תוי"ט ד"ה גן אם כו' דאמרו מקרי לענד ואמה ולא נפל עכ"ל. מ"כ נפ"ו אם נפלה אבל יהי' חייב לשל' לבפל' לכן נ"ל דבמעם הוא דהא כתי' כאף ישיב לבפליו ואמת יהיה לו מ"כ בלשה אז עבד לו אמה דלא פייך ואמת יהיה לו אי פטור אבל מה שכתבתי אם נפלה אשה זה פעמת כי שור ולא אדם כתיב כך אמר לי אבא אחד אבל הוא נכון לפי הבנת הרב תוי"ט דאם פ"ל דמרגיע

מכאף יש לבפליו כל דאים ליה בפלים מ"כ נרבי אשה נתי דיש לה בשל:

פרק ו ס"א בהרפ"ב ד"ה הוליאה כו' אלא שמעדו כו' עכ"ל פיין בתוי"ט ד"ה

הוליאה לבמים כו' ד"ה לבמים חייבים כו' ולי נראה דהא שם גמרא אוקמה בשמעדו בפיה כי הא דבו' פיין שם בגמרא רק אחרי אמר לרב יוסף שכישה אמרת לן כו' ופקע כל"ב והרמב"ם בשתם גמרא והמעם שחייב כמו שכתבו שם התוספות דהוי כמו שמדליק שמעו של חבירו בגר בל חבירו הוא ואת שמה חייב ומ"ש עוד בתוספות הקדש רק קלרה הייבה להבינה הכל: ס"ב תוי"ט ד"ה נפלה כו' ולאמת מסייעא כו' עכ"ל ומראה הדא דהרא"ש בשלמו לא הבינה הוכחה ע ושוד דהא זה פלונתא בגמרא רב הבנה עם הבנה ושיה לו לרבה להקשות זה לרב הבנה פ"ש. אלא דהיה המשנה מאריך דחפוש חבריתיה ואפלה לכן מי בקיצור ידיה כדרכה חבו ג"כ נכלל כדרכה לפי סברת רב הבנה דסבר בסיה ושוד דאי מי הכי א"ל בהא הוא דאיכא בשיש אבל ידיה כדרכה לין שמין בפ' אין בנזיקין:

פרק ז ס"ב תוי"ט ד"ה המלמין כו' כשהאמו מחלה על המביחה כו' עכ"ל. הרב תוי"ט

לא הבינה דמוקי בגמ' דבעידו בגם אחת דזה אין צריך לפרש במשנה רק שבגמ' מבינה דאם לא בגם אחת רק על אחד הא בד אחם למפרע נפסל ובפל' כל המדות אבל כאן בגמ' אלא מבר מזה אין צריך להבינה. רק זה הבינה כבראמו אחל' על המביחה הוא לפי פירוש הרב רש"ב כמו במפרש כל המשנה וביותר בביאת דאם הראמו מחלה על הנגנה אז הוכחנו על המביחה ולא היו צריכין לבלם על המביחה דאם לא נגב לא בגם ובכל הוא לפי חבר דבבר בבאמה לאו מחלת האמה ומיין כל זה ביאר בגמרא ובכ"ש ובחוס' בתרוצות. אבל הרמב"ם בפ' כ"ח מהלכות עדות הל' ו' הבאתיק המשנה בלומה רק בסוף הלכה הוסיף כמה מינות כמו בתניא. ונ"ל דמה שלא כתב הרמב"ם דתיירי בגם אחת בבר בתב הכ"מ דסמך על מה שכתב בבר עד שומם למפרע נפסל וזה שלא התנה הרמב"ם שהראמו על המביחה מחלה לא נתן הרב רש"ב בפם ובאמת לפי הכ"מ צריך שיאמר על המביחה מחלה לפי שיטתו במפרש הרמב"ם כמו שיבת רש"י כמו שהוא בכאן בבל המשנה לפי' הרב רש"ב ותוי"ט אבל מיין בלחם משנה שמה על הכ"מ נמה שכתב שלהרמב"ם אם אחד מהרלאמים שמם אז בבלה כל שאלות ואפילו הראמו הראמרים אח"כ כמו שהוא כתי בפ"ב אלינה דרש"י וכתב בלחם משנה דרש"י מפרש אלינה דאבי אבל הרמב"ם שפוסק הרבה דהכאמה מחלה הזאמה ה"כ אם נמלאו אחרונים אח"כ שאמרים אז צריכין לבלם פ"ם אז"כ הרמב"ם אפילו הראמו מחלה על הנגנה ואח"כ על המביחה תבלמים הכל דהלכתא הרבה כל"ל ואמה אני לומה לא ביאר זה הלח"מ. ומה שלא הבנה הרמב"ם על בגם אלו ואלו שאמרים כו' שהראמו מחלה בידי מביחה יש לומר לפי הבנת הכ"מ הל"ל דלדעתו דעת הרמב"ם דאפילו הראמו מחלה בידי נגנה אח"כ מבלמים בידי מביחה דהא פ"כ הם המחייבים בידי מביחה אף בחיים יודעים אם בגב רק מפני פרים הראמו שהבידו על הנגנה ואמו מחלמים להם אז על פי זה מחייבים בידי מביחה ואח"כ אף בשאמו מחלה בידי נגנה ומ"כ אם לא בגב לא בגם והמ"כ הראמו בידי מביחה אח"ם אם הראמו אח"כ אחי כו' הבחנה מחלה הזאמה ואז לבגם חייב. ואף שהבל לומר דבידי מביחה ישלים לומר שמא מבכרו לו ז"ל דהא נאמת הראמו בשמעו חייבים ולא מבכרו לו בכל כך אחי כתב לפי מבנת הלחם משנה, אבל ראיתי שהרמב"ם בסוף בבוף המשנה בחם אין נגנה אין המביחה אז המביחה מחייבתו כלום אלא לי הלבתו ג"כ יש חילוק בשלמא אם אין רק בדום אחת על הנגנה ואח"כ על המביחה אם הנגנה ואם המביחה אז הם הראמו המחלה על הנגנה ואח"כ על המביחה ולא מבכרו לו ז"ל דבלא הבחנה מחלה הזאמה וחייב בבבת כל"ל. אבל בשים בדים על הנגנה ובידי אחרים על המביחה אז אם הראמו אז"ד מבידי נגנה נמלא לא הוי אפילו הבחנה לבני בדי מביחה דמחלה נמלה אם הראמו הבחנה כל הבדום חבו שהראמו הרמב"ם וכתב אם אין הנגנה אין המביחה ואין המביחה מחייבתו כלום ולא פי בדום כלום ולכן בשים אם הראמו אח"כ ולא בבר ליה לרמב"ם בפירוש רש"י ובבבת

מלחם משנה ולכן לא התנה הרמב"ם שלריך שיאמו הראמרים מחלה. וגם בשמלא בד מן הראמרים אמם נמלה כל הבדות ג"כ לדעתי שדעת הרמב"ם אף אחת"כ הראמרים הראמרים אמרים בבבת בבבת אם אין הבחנה אז הראמרים אם אין הבחנה אז הראמרים אם אין הבחנה אז הראמרים

בבא מציעא

פרק א מ"א תוי"ט ד"ה זה לאחר כו' ולפיכך ז"ל כו' מכ"ל. ונראה דתנס הביג על הא"ה לאחר דשם כתב ר"ת על קושיית הגמרא ולחי עזי מתלן נקט פירוש נפלא: מן המוכר מגי קבל המשות כו' ויסה כפר אחד כו' פ"ש ומל זה כתב שם הב"ה אפרי הלידה דאיכא דיסת ולא כל אחד אומר שהוא נתן המשות והמוכר אומר שקבל מאחד אחי ולא ישל הפני להשביע את המוכר שבני הוא אומר שהוא נתן המשות. בגלגת קודם בנתקנה מנוסת היסת אחי הוי המוכר כנגד הוא בגד ופטור מהשבועה והוי שעיר עד דאף דתן הכריעותא לייני בתין ביניהם הכתבה בנמשות הייט לפי המסקנא דלקח המוכר משות מהביהם פ"ש: **מ"ב** תוי"ט ד"ה הוי עדים כו' ומימה דבסיפא כו' פכ"ל מיין כל הדינור ואפבר עתר דעת הכ"ב ודאי לפסוק בהמוכל וא"כ הא דתני ריסא הוי עדים מוכבין מאי קמל"ן דלעניין קנים הא לא קט בזה לשמוכל וא"ל שהם מהגיים בהבליהם הייט מהיא בגלגת בסיפא לבוהא קמל"ן אף שהבני הכוב ונם מהגיג אפ"ה עמיהם בוים ואף בהכרע"ם מיהן זה כמו שמביא הרב תוי"ט בזה הדבור לבאף זו דוחק. ובפרם שלא נזכר בגמרא ויה לו לגמרא לפסקות לשמוכל מאי קמל"ן ריסא כמו שמקשה לת"ק ומשני דבמי לאשמועינן דהוכב קני אלא פ"ב ל"ל דהא קמ"ל לשמוכל דאף דהכוב לא קני ואם הייט בא זד הכב בשיע על איזה מליאה לא הפקר לקסתו ובא אחד וקבה בפיהו בהבבנה הבני קנה אפ"ה אם בא לפיהו הכוב סוכל ואפס בה לא קנה מא דמסתמא הוא ומא שוחזק בה הסתמא בפה קניה מחילה כדיהו וזה אשמועינן מסתמא דמי עדים מוכבין ואם קמל"ן דוכב קני פירש מחמת חזקה וכל"ל ובאן הבני' מוכבין שהיהם קט ואין אחר יכול לתפוס מהם כל"ל ומ"ש הר"ב דוכב קני פירש בחזקה ובין בכוכים הגמרא בפיב ודו"ק: **מ"ד** תוי"ט ד"ה זה שבחזיק כו' כאן תוזר ס' פכ"ל. ולמה היה להר"ב לחזר ולא שני הרמבים שהביא הר"ב בחבבת פיהה הם שני הרמבים שמהני כאן הגמרא בין מל המבנה דאתה הן על מהביהן מיין בגמרא. אבל נראה דעת הר"ב דהלא מיהן הגמרא דמסתמא משום דנפל דגלי דמתי כו' אבל ד' אחות קיימת בכל מקום הוא רק לפי מיהן הר פשא ורב עשת לא מליה אלא בנפילה רק שלא קנו ד' אחות רק בבמבנה כו' וכן הוא הפסק הלכה. א"כ בשלגת בחבבת פיהה אז לחוותא דמילתא כתב הר"ב הבני פי' ולא אתי לחמני ולומר שלפי פירוש הבני נאמר דגם בסתמא לא קני בנפילה דאלא פהה לעולם לא מוהה בסתמא רק בשדה בגל הבית ואיתי מהי מיהי לא קנה זה בגבל. אבל כאן אבל מליאה שיכל להיות בכל מקום אז אם היה מבית הר"ב הפסק מכוס דגלי דמתי' וכו' אז סייתי אומר דגם בסתמא לא קני בנפילה. ונאמת לפי פסק הלכה לא תלוי בגפילה רק שם חילוק בין רש"ל ותס"י ובין סיומא לכן לא כתב הר"ב רק הפסק הלכה כר"ל ולא תלוי כלל בנפילה כי בסתמא אפילו בנפילה קנה ועיין בגמרא ומראה שזה נכון:

פרק ב מ"ג בתבנה בגל לא בכותל יצן כו'. הרא"ש כתב כאן ב' עמודים פ"ש ופעם הבני כתו סבבת המו"ש למעה דהו יאות שלא מדבת ואף כל פי שם תוי"ט ד"ש מחגיו ובעיים כו' לפי בבא בחלבו כו'. ונראה דהרב המגיד לא הלה בעמם זה דהא ממ"ל אם תאמר שזה אבד שם הרי כתב כאן הרמב"ם דמתבות מייאם מכף כדרבי יאחק כו' ומ"ת דת' מבני רש"ל בנים שם כתו שעיבם הרב רש"ב וכן הוא כתבת אחי מהיכו תיתי יקנה בעל אחר דבר בל אחרים שמביתם בחלר שלו לפי שעה אלא הקניה היה לאחר שעבת ומיאם ואז הוי הקנים גם לבעל האבר אחר יאות. ועוד יותר מזה אפשר לומר דאפילו אבידה ממש ודבר שאינו מייאם מכף אז יוכל לומר בעה"ב אבידה לא ניחא ליה דלקני דהא לא מלא בעה"ב קודם בזה מייאם ומ"ל אם לאחר זה מייאם ולאחר זה מצאו אז יוכל לומר דקנה הגיהו לכן נתן הרב המגיד עמם דהיו חבר שאינו מהמתר. ומה שהבא גם אינו מספיק כו' אפילו לדעת ע' כפ"ש לריך לומר מזכ' לי מלרי וזה לא ידע כד בחלא זה וכן כתב הרמב"ד שם בגמר"ם שלריך עכ"פ לומר מזכה לי מלרי ואף אם יש כובר ס בחין לריך לומר הזכה לי מלרי תפ"ה כאן אינו קניה דאחר עמם דבני בבוחד בתובה מבוס דאז תמהמתת נדבתו וכן פי' רש"י בדף י"ח אבל כאן אף שבוחד בתובה כל זמן שלא דאה את המלוה אז אינו מבתחר לדפוסו בבני ר"ה יקרא לאיתה: מ"י תוי"ט ד"ה הו בחחר כו' פבוק בדבורי כו' עכ"ל. ול"ל טוים הרב המגיד בזה דאם אחר לו חתם שלא יחזיר אזה כבוד יש לאחיו ואזה הבלה מגיס לאחיו ופשיטא שלא יחמס לו לכן כיון שאחר לו פבוק בדבורי ובזה ניחא לי מזל ריבא אם אחר לו לעמתא כדי להחזיר האבידה. ויה קבה כי הדא דהל"ל ע' ואל"ל ע' מה שאם אחר לו לעמתא כדי להחזיר שמקיים מצת הבוד אחיו ומצה הבבת אבידה אפ"ה לא יעמוד ר"ם אל מחזיר דאיהו רק מצת כבוד ובוד יותר קבה לי לחה לא הביאו ע' הרבה אם אחר לו אבו סיומא והדקאי בהלכות אבידה לא הע"פ ב"ד סתון שם"ם ולא בא"ת סיתן לפ"ו ולא הרמב"ם בהלכות אבידה בפי"ח רק פלא הבפוקי רק הסיפא לא בחחר לו אל תחזיר. ובוד קבה דבחחת נתה לא נאחר אלא יש כאן ב' מצות עבה דמצת כבוד ומצת הבבה וגם ל"ת לא תוכל להתעלם ומאחר דקאי אדא בבה בגבד עבה דקדובים תהיו ול"ת דלא יעמוד בגבד ל"ת דלא תוכל להתעלם ויבוא עבה בבני' ודאה אותם אבל לפי מה שבחבתי בדעת הרב המגיד בכל ניחא דאי אפשר לומר דקאי אלבחזיר אבידה שעשיתה שלא יעמוד לו דאיהו הנאה ואיהו בבוד יש לאחיו איחזיר אם האבידה ואיהו מקיים כלל מצה ומ"ל עשה אבידה של אחיו יעמוד אחיו בפלאתו ואיהו מצה הלא כ"ב זה קאי בפי כלמו שאחר לו סיומא ולאיהו טרח אחיו לבביר לו מבה"ק ו"ו מה בם הסיפא שאחר לו אל תחזיר ולא הוי א' ומלא ל' ומלא כי אין הדין מגיע להלבות הבות ולכן לא בביאו הרמב"ם והש"ם רק שלא יעמוד לאחיו לבביר עבירה זה כתבו הבי"ם ומבחמת גם הרמב"ם כן כי לא מייתי הבוים בגמ"ם ודו"ק כ"ל:

פרק ג מ"א תוי"ט ד"ה לא שחבר כו' כיון דלא אחבריה לגלגם כו'. נראה דכאן אין עיין זה לחשלו אחבריה בני דינא לא היה לריך לגלגם עש"ח עשר מזה ומ"ל בשייני בהים עושה מ"ב אין לאחר בשם דבאמ"ר דאבא מ"ב אם בהים עם עושה ולא לגלגם עד שנבנה כ"ל אפדני מיהה ע"ם ושם נאחר דאמרתי' בני דינא לגלגם נקט פירוש דלבעה כאן לא אמרתי' בני דינא לגלגם אבל נאחת הראי הוא עשוה מה שהם שהיה עושה אם"ה אם היה מגלגם לו מעלמו בלא כפים כ"ב היה נקנה לו סיוקר מכ"ם כאן אלא עשה ולא היה לריך אלא לגלגם רק ליבבה ובילה לו בשיעה מבקנה לו הכא סיוקר וק"ל: **מ"ב** תוי"ט ד"ה יבלם לעוכר כו' וגם בפירוש רש"י כו' זה כפי הגראה שלפני הבר תוי"ט היה גרס הכל דבר אחד בנבוסה שהוא נבר לתבני' לפפי' דמתו כו' אבל בגמרא לגניה יש ב' נקודות אחר חינת למבכיר וחינת להפים הוא דבור אחר אי נכון בבנוס' (בבי"ת) פ"ש בגמ"י: **מ"י** תוי"ט ד"ה נרכן כו' דהא תנן ובבל כו'. עיין כד הקוף. ול"ל דהבמ"י אי"ל לעפמי' שהוא מעבדם לו בבל נפיסים אבל לבש"ש היה זה דוחק דא"כ כבאמר שם שמואל בגמרא ח"ל אמר שמואל בפנים אין להם שמיכה אלא בקרקע הל"ל המידנא אין להם שמיכה אלא בקרקע דהא מזה דאמר בגמרא אמ"כ והאידנא דשביתי נוחי עפמתי מוכיח בגמ"י ובא בגלגת בשלגת כולם כו' אז דבש"ל לא בגם כולהו אז שקאי כל בנו ובנו שהם בעיים אז שקאי בם בל המשנה בלבני זה המן וא"כ הל"ל לשמואל ג"כ לאיתר האידנא כו' אלא פ"כ שמואל קאי בל זמן המשנה רק המשנה מיירי אלא שמנם בלל לא בחיבה ולא בקרקע רק שמבדם לבנו ובתו הקנים א"כ כשלא נבל נפיסים אז הוי פוסק אבל בשבבל נפיסים הוי בחיבה ביד הקנים ואף בבנבו מהם הוי בזילה ולא בזיבה והוי הוכם. ומה שהקשה הגמ"י בל הש"י מה בלאמר בגמרא בשלגת כולם כו' אז דבש"ל לא בגם כולהו אז שקאי כל בנו ובתו שהם בעיים אז שקאי בם בל המשנה בלבני זה בל המשקיד חביות בג"כ חייב כשלא שמר כדרך שהוחיין רק הבחמת בלבני אבל הדין הוא אחת שהבל הוא לפי הזמן בל הדין כמו שהוכיחו הר"י והרא"ש: **מי"ב** תוי"ט ד"ה מד ביבלא בו יד כו' ומו אשתמעתיה כו' עיין בש"ש בשיטון הל"ב ס"ק ל' מתבלא קונים התוי"ט בשם אביו בגאון ומתרץ אביו הגאון ומתלים דבריו דשתורה כתבה ליחוד שלא הם אין בבנים לבלגם אפ"ה חייב המבלמו. אבל אחת בשים לבלגם ובוא ידע מזו בבריה דהייט שהוא בל אחרים ולא שבלים בבלמו חייב לבלגם כו' פ"ש ואני באתי לאוסיף ולבבר עוד דהרי לא מליט דיש שבלים לדבר בבריה רק בתמילה ובבמיחה ובאן בשבלחות יד נמלא בתמילה לחיבו בא אלא בשונג אינו יכול לומר בשבבר שבמ"ש אם סיה לבבלים מיהא הוא חייב בקרבן דהא הוא עשה הבריה אף שהוא שבלמו אלא לא עשה אלא בשונג ולדעתו לא עשה בבריה ואין יכול לומר דבריי הרב ודברי הבלמיד וכו' רק שעשה בלחות בבל הבית והבורה חייבה לחבלה כדין בבל הבורה בשבלמו בחוטו. ואף שהבחבפות הקשו בקידושין ע' הקושיא דא"כ אמה לא להבורה לבחוב לימוד שיש בלחיה בחבילה אלא הוא דווקא בשונג ואין שייך שבבר דברי הרב וכו' כל"ל ובבריה שבלמו חייב. ותילה דאיירי בזבוכר בלחיה והיה חזיד אפ"ה חבלמו חייב ואה"ל לומר אם יש לבלחיה שיהא הוא חייב דהא הוא חזיד ואין חבילה בחזיד רק הבורה חחייב חבלמו. וכן נבי בבריה אי אפשר לומר אם אין לבנגב בבלמו ויש לבלחיה שיהא הוא חייב ואפי' יש לבנגב בבלמו יבלם הבלחיה זהא הוא עשה הבריה ז"ל. דאחבריה לחודא לא חייבה רחמנא דחבלמו חבבלמו חבבבה אמר רחמנא ולא חבלמו בני' ובבבה וסקרן הלא לא יפקיד בבבי בבנגב יבלם אפי' בבל ואם אין לבנגב לבלגם אפי' רק הקרן אינו חובב לבבובת הוא"ל לא בגב רק אם"ה אלא הבנגב בבור בחובת בבלחיה ע' בלחיה דאין בלחיה לדבר בבריה לכן בהבה הבורה לימוד אלא דברי הרב וכו' ולמה אלא יד בבל אחרים אלא דהוא דולה לבבשם הבבריה ולמה לא יחחייב לבלמו דהלא הוא אין בחה בלחיה דברי הוא בבריה וכל"ל רק הבורה בחבה לימוד בבני בוחה דבחב הרב בבל הבמ"ש אלא יד אחרים אלא דהוא דולה לבבשם הבבריה ולמה לא בבבור בל"ל דברי הל"ב. ואף דבבבה אלא יד עייך דברי הרב וכו' בבבית הבבבות בחבילה אבל בחיבר אבילה בחיבו אחרים לו לבבשם בחבורה אלא"ם חייב הבבבה אם הבבבה בבבבה בבבבה ב

לא שמעו רק מיפיו של מחמה כמו שפירש רש"י בפרשת כי תשא: מ"ה בירושל"מ ד"ה וכן כלכה. אז לפי פלפסי שנרים בגמרא רבא אבל ברא"ש רבה א"כ אין הלכה כרש"י פ"ש ומידות אלא כמיר ברב תו"מ זה: מ"ז תו"מ ד"ה בהלכה ס' כלומר לחמתוקין ס' לפי פירוש ברב תו"מ יש לדקדק המימרא ברב כהנא אבל לגני דאיכא בכלל גדל מילי אחי לפשוטי אבל יחבר ביתא לתיתר אבל מעבר לא כמו שאמר עם הגמרא דף כ"ה ומה לא דבר לוי פלא תשוש דבהקדש לא חייבי לגור פ"ש בגמרא וק"ל: שם תו"מ ד"ה יוליכנו כו' ונם רש"י וכ"ש ס'. ולי פוד יחבר קשה על רש"י בגמרתם פי' רש"י לחבר אמס ל לתי מתחייב והיינו כמו שאמר הגמרא כתובות דף י"ע דתניא רבי נתן אומר מנין אתה אין לזה ויש לתי מתחייב לו שמוליאין מזה ומתבין לזה שאמר לאבל אמס ל לתי שהקרן שלו א"כ לא קלי פגול שבוע שאריך להחזיר לידו דווקא וא"כ ע"כ מקרא קמא לאבר כוח לו נפקא: מ"ח תו"מ ד"ה הנאה כו' דאיכא חיב אמס כו'. לא בגמתי דבא אחרה אחרה ומנגב לו ועוד דבלא נשבע אים חיב תוחם אבל נראה הוא ואלרבו לשרש הרבה הייט שוגב דבמחיד ליבא לא קרבן ולא חומא לכן חומא כל כן דיני שוגב דהייט קרבן וחיטא: מ"ט תו"מ ד"ה הבנדים כו' ויש לחמוה על סדר כו'. ואשבר לומר דבא אחרי' דבל מילתא דאחי מדרשא חביבא ליה לאקדומי לבן נקט תחילה בבנדים דבל בנדים אין חיטוא רק בהוקבו לקרקעות ואח"כ איתה שמרות הבסמים שזה נאבר בקרא תחילה כמו שכתב הרב תו"מ וכו"ל. ובהרי ליחא אלי דאחי בחשבה נמה רבני קודם ת"ש דהא אין ת"ש ליף אלא תשוש דאחי מדרשא ואח"ג דהיה לו לנטות ת"ש אינו טוגב בשנה ג' ובשנים רק מעבר אחי הנמה רבני אינו בכל אנה אחר יניע אמר וק"ל: שם תו"מ ד"ה אין לבן כו' ח"ש בין בקדשים קלים ס'. ובפל נחם מפנה פסב בהלכות גזילה פרק ב' וכיותר בפרק ח' מהלכות נזקי ממון דלכאי הבית הרמב"ם הפכוקים רבינו ומונב מבית אחת לחטאי אף קדשים קלים פ"ש. והא דמקשה הרב תו"מ חגונב מבית בחיי לאמרינן לא מבית הגנב. מלה לי דלא בבר הרמב"ם בבגרת תוספות דלהרבינו במיך רק בפשטא דגמרא דליף מונב מבית בחיי דהא הגמרא בגנבת קמא דף ס"ו אחר וכן הגונב מבית הגנב והגונב הקדש מבעלים פטור דאחר קרא ונגב מבית בחיי בלא קלי הפשוק על שניהם דהי מבייבו תפקא דמבית בחיי ולא מבית הגנב ולא הקדש מבעלים ואח"כ מיות' דבהו ולא על הקדש דהא מונב נפקא לא"ל פ"כ חד לקדשי קדשים וחד לקדשי קלים: מ"ו תו"מ ד"ה לא יאחר כו' הייט ע' לף ע' כו'. המוספות נחט פעם מהוה דדבר המגא לבטות לו זו לף ע' לבל מבל לאחר בזה ע' הייט מבל"ם חבא בתחילה ואל"ע שבבר לא חבא בלל כי מה לו לבשות בסיו אבותיו גרוים: מ"א תו"מ ד"ה אין מבבין כו' לפי בשמרי חבית כו'. נ"ל בחות פטור דזה אין ל"ל שאין יכול לבבר שמרים ביין שהא יין מבר ל ולא שמרים והלא לא חבי מחבי' אין מבבין מים ביין דמחיבי תיתי אלא אם נחבבר שאריך לחדיש אבל בחות המבנה אפ"ש שלקח השמרים מן היין וא"כ ס"א שמחבר לו לבבר שמרים מחבית אחר דהרי אחם יין מבר לו ולא יהא שבחן ל חבית עם שמרים קמל"ן מחבינין דלא מבבין ומתן מל זה הבור אחם לא אחר מבבין וק"ל: מי"ב תו"מ ד"ה בבונב ס' שלף מל פי כו'. ודוחק דמה בחא צריך לחה שמדיש לאחר אלא אם אלה בחיבו שאיבם מבבים אלא מל פי המבורה אלא נ"ל דלבבי לא אחר נוגב הבין דהרי בחא בחה דמה שלמחה חיט מבולל אלא אחר בבונב אם בבין דזה חיט ישל לבבר בחה בבונב ס' מל פי המבורה:

פרק ה מ"ג תו"מ ד"ה אלהו כו' וא"ת ובינן דרשא כו'. ולא בבחתי קבינות הרב תו"מ בשלמה ברשא דאיתי בחבינה זה בבוה מלי לאבריך לו לחמתוקין בוונא דבשיבא לחיזה לאבל בבוה ביבה בלוה הקבה ביבה בהונן בזה ובן אלבבי' לחמתוקין לאיבולא אבל בבוה יפדא תוך ג' שיבא אלו מבבחא תוזל בבוה ובן פירש הר"ב ובן פבוה. וא"כ צריך לחמתוקין הבינה אבבה בבדה וחף אלא לקח בל בחשבת בבוה ואי אבבחא בבי לוח הה בוה לה בחבה לחמתוקין דלא אי אבבחא. והלחה אלא בחבה בחבבה הרי זה בחבר כחבר בריבא כי זה אבור לא אבבר דין אחר בריבא דאבור מבוה בבים ובלא דין אחר בחרי בינא אלו אבבה ואין בזה מבוה אבבחא. ולא אי מבי בהלחה אבור חייבי לאחר תבוה אבבחא מבוה לחזיל בבוה אבל בר"ב בחב בחבחא דאחת בינא אלא אבל בחך יבבו בבוחבה ואחר בר"ב בחב לחבוה בחבוה ביד אלינו רק אבבחא בריבא לריבא אבבה בבבה הרי בבוה ואחר הגמרא שילבא ובר"ב בחב לחבוה בחזיל ואבי בחבבה הרי בינא אבל בחבבה הר"ב הדין מה שיבבו בבוחבה כך בלחה בחבה: מ"ד תו"מ ד"ה אבל ט' אל ס' אמרין לחבים כו'. אבל מלבין לבבים לחוד רק כל הבבל מלבין לבבים דאם לא הו מלבין רק הבבה אל אם בריך שאחת בחחילה בחבה הרי בבוה אבל בחבבה אם שאחת הרי בבבה רק אבבה אל אם יחחת לא יבבה בבבה אבל אם בבבה אבל אחר אבל בבבה אבל בבבה אבל בבבה

דמילתא פתחי עפר עקר אבל פיקר פפיפפ סיס פיכס כאחד ולא דמי כ"ל וגם לא דמי לתפנה ג' פכיית פס סרב מיו"ם הראים עפס ג"כ סיס לרין ליכנס לתפורים עתפס בדרכה וסגנונו סיס אם לא מעה הפיס הפתולה ובכחי מתא תפ בלא הביא הרא"ש בגמרא על המבנס זכה בגבול דסיימ דמי גדול כמו שפי' כרב הוי"ם תפוס דגדפס כפור חייבי בכפות וכמו דפס הכי". וא"ל למה לא ביאר הרא"ש דחייבי בכפות אפשר שמך חפיפא דפס ביאר בכפות וחלת הלוקיפתא דמי מנד לא הביא כלל פ"ם וד"ק:

פרק ט מ"א מו"ע ד"ה מקום כו' וא"ל פתם מ"ם כו'. ולי נראה פשוט דאם

לא היה הגמרא מבאר כל הפעמים לא סייע יודעים כל הפרכות ונתשוש חד פנרא איזה שהיה לתבל אפשר היו מופסים בפנרא בפקיבה יותר קשה וא"כ היתה אמר"פ במקום בנכנו. לקור מ"ח יכל לקור אבל במקום שהנו לבקור פ"כ יפקור אבל במקום מנכנו לקור בהוא קל והמקבל רוצה להמתיר ולפרות ולפקור אי תבוא עליו ברכה קמ"ן הגמ' דבכל לד יש קפידא וק"ל: מי"ג מו"ע ד"ה ימים פיכם כו' ולקח קשה וכו' ובראה דאם כוונת הרא"ש אמין מתפכין קרקע דאם הלא מייני שנוה לחיות נמות בתשוביו וכמו שכתב הרא"ש פעמו נאם ר"ש הניחו הרב הו"ם גד"ה ולא יכנס וא"כ הלא הקרקע קיימת והוא נמות וא"ל דאמת ב"מ מוקדם הלא אין קדימה בקרקעות ואפילו יקח לתבכון יפו ליל פמוקדם וא"כ אין תבכון אלא גוביינא. אבל בכיתן ק"מ שאלה מהרא"ש בגא ליפרש אלא נפניו אם יכולין ב"ד להכרין לו הקרקע בכדי שאם יגא הלוה יחזור ויפדנו ביני לביני יאכל הפירות. ובם הביב הרא"ש דזה יותר טוב לחלוה וזכין לו אלא בפיו והראיה שכתב אם הרא"ש וזה לשון אם הוא בגיתו יפשו כמו שאתר פירות הלוה ולא כתב לאם הוא בגיתו אין מתבכרין אותו כמו בהוא בגיתן ג"ז אלא אם לא קיי לתבכון לחיות נמות כנ"ל אלא לפרין לפרוע רק להפתת שאם יכלה יחזיר ע"ש בהשאלה כן נראה לי נכון:

מסכת בבא בתרא

פרק א מ"א מו"ע ד"ה נוגין כו' והחזיק כל אחד כו'. ואפשר לומר דעת רב"ג

דלא דמי לקנין אלישן דאפשר כיון שמשך אחד הוי קנין הגלגה שמתחילה היה על זה וכביול בקנה מקנה אבל כאן מתחילה היה בשותפות וגם בהיום בבאר כך רק ביטול לבשות מחילה ואז צריך לחיות כל אחד מחזיק ולישבע דרב אבי דיים רק בקבה מאי אשמעינן רב אבי באם בשניהם קנו קנין גמור פשיטא וכי קנין חזקה אמי לאשמעינן וזה בקנו תוכפות ותילא בדף ג' ע' ונלאה לר"י דהא קמל"ן דאף ע"ג דאמר כו' אלא נאמר ג"ל לך חזק וקני בכא כיון שאמר אהה תקח רוח לפונים ואהה רוח דרומית ולכך והחזיק כל אחד בשלו זה אלא בשני זה נמשה כמו בקנה מידה גרוחות אבל"ל הרי כתב פי' מו' ולכך והחזיק כ"א בשלו אף הרא"ש מבוה שם דעת התוכפות לדעתו אלא זה לא זה וכתב אלשי' מוס' אפי' החזיק א' ולא אמר לך חזק וקני הואיל והקרקע היה בל פניהם די בכך אבל לר"ב אפשר לומר דכת הבוקפים כפשוטו הואיל ואמרו ולכן והחזיק כל אחד אז זכו הלוה בין מקום אחר שצריך לומר לו לך חזק וקני הואיל ולא קנה אלא אחד אבל כאן בשניהם קנו הואיל וקנו מקנה והא קמל"ן דב אבי והרא"ש הבוה דעת התוכפות לדעתו מכח התוכפתא כנ"ל אבל אבי כתבתי לעיל דלא דמי וא"כ כאן לריכים בניהם קנין רק בקבה אם הניחם קאי בשניהם פשו קנין מאי אתי רב אבי לאשמעינן פ"ה הילכו תוכפות דאמר לאשמעינן אבפ"י אלא אמר אחד לחבירו לך חזק וקני הואיל דשניהם קיים כנ"ל אז אין צריך לומר לך וכו' ואתי לבון הבוקפים כפשוטו כפי לבון הר"ב וזו"ק: שם מו"ע ד"ה המקום כו' ואיידי דנקט כו' לבאורה מהאי שמעתא שפ"ל להוי מילך המלוה מתביו וזה לאמן בבבה מבלו ונאמת לזה ה"ל בבבה הבלו הוא מבום בלא כלה תביו לחלוק אם לא ביבבה מבלו דהא בחבר אמין מ דין תלוקה לחייבי וא"כ לא היה לריך תביו ג"כ ליתן לו מקום כמו בחבנה ג' נני בקבה וא"כ ה"ל בגם הלבנים וגם המקום יהיה בלו קמל"ן דשתפין לא קבדי ולכן המקום והלבנים בל בחיבם. אבל מיין זה הבוקפות בבתבתי בפ"ב חייבי בזיכרין זה שקנו בידם וגם ה"ל בחבר נאמר בל הלבנים הוא מבום דאמר שהוא בבבה מבלו בחבנו שהיה לומר נקחתי וא"כ בל המקום והלבנים ובם לריך לבחיבם לכן נקנו כאן ואף בים לומר דלא מבי בחיבה חיידי דסיפא אם"ם יומר מוב לומר חיידי אפילו מבינה לריבא מלומר חיידי דנקט הלבנים דזה לריך לדינא והמקום אין לריך כלל לזהכיתו לבבתו: מ"ב בהרכ"ב ד"ה מבלבלין כו' ואין לריך לומר כו' לבשון אינו מדוקדק דאמבבה מלבונו דהוי בבבד ודבר קאי אמקום ביין בגמרא ובוכפות ולא"ם בזה יותר קאי אביקה דאי אביקה הל"ל אם נדר ב"ה רק בגמרא אמר כב יהודה אמר בשמואל הלכה כר"י ל"ם נדר מקיף ל"ם נדר ביקה וא"כ הוי לי' לכר"ב ג"כ לומר לא בגא ביקה ולא בגא מקיף וק"ל: מ"ה בחבנה ד"ה מופין כו' ולולא לחבר כו' נראה אם"ם בים דלא אין בגרא בכל היום מי ביקן יבמה ויבטל וא"כ לריך נהיות פחות כל היום ולכן לריך ג"ב בית בבר ליבב בם שומר והלא לריך כדי לבטלו בלילה: מ"ו בהרכ"ב ד"ה ר"י כו' לבאורה מבלן להר"ב בבבדה ביבבה הר כי אחריה כו' בל הבנן ורבי יהודה ולמה לא פירב הר"ב בל הבנן ול"ע בני ביבה הר כי אחריה וכו' דהא בגמרא הוא בזה בלשון ולא אם הבדה בל שיהא בה מ' קנין לזה וב' קנין לזה וכו' ולא פליגי הר כי אחריה כו' א"כ הי' וכו' בגמרא יטל להיות בקלי בל בייסם בן בל בדה הן בל ביבה דמ"ם. אבל באמת הדין בם הי"ב בבבינה פליגי ולא הר כי אחריה כו' מיין בכתובות פי"א מבבה ד' ובגיבה אלי קב ובדברי ר"ש בית דונם א"כ פ"ב פליגי דאל"כ בל"ל ובתקשו בל ר"ש בית דונם לא בלא הה לו להחזיר כלל כמו בלא זכר בם בבדה בחבנה בל"ל וכר"י בבבה אלמי קנין אלא פ"כ מבוה דר"ש לא פליג לכן בגרא רק דברי חבמים שהוא דוב מקומות אבל בבבן ור"ש פליגי לכן הזכיר בגרא בגיבם. ואפשר וקרוב לומר דבבם לומר דבגמרא כאן דר"ש לא פליג עם בבבן רק הר כי אחריה דאל"כ הה לו להחזיר בם ג"כ דברי ר"י. ול"ל מבוה בחין הלכה כמותו בגגד מבמים אלא בר"ש נמי אין הלכה בגגד חבמים והפ"ה זכרו אותו ודו"ק גם בע המבבבה פ"ו מבבה ג' גם בם בלשון כמו בם בכתובות וכדברי ר"ש בית דונם:

פרק ב מ"א מו"ע ד"ה ופד נפיד כו' ובכ"ל פימן קל"ה לחיבי כ' פיין בלחם

תבנה בפרק ע' מהלכות שכירות שמתה מאחד על הרב כ"מ שהוא בכ"ל מחכיר הרב מו"ע ומתרץ תחד פ"ם. ולהגיל אם הרב כ"מ אחבר לומר בבם בסימן ה' כוחמו דדבמת הרא"ש דהתבניה קאי אחבניה בן בל טר כן בל נפת ולמה היה לו גיבבא אחדה בגמ' ופבב בגיבם לבלה הרא"ש עם אם בבה אחד מהם אין טופין אחו לבשות יותר ובעמתא דבל בפק ממון הוי קולא לגמבב. ות"ם בם הב"ל וכפיבם"ל בם לבהמקת נפת לא אינבניה בן לא כמו שהבנין בלחם מבנה בזהו פיום להרא"ש אלא זה כתב בהיבה להרא"ש בבפיבום הב"ל לא מבמת בן רק אח"כ נסיתן י"ל שכתב הבור דבת הרמב"ם שבטר לריך בגיבם הרא"ש בל"ל בל בבל. רק בדברי הרא"ש אין הכבם לבן הבינה הבור בבם הרמב"ם והלא כתב הגיבל ב"ם בר נראה להגיל הרב ב"י מקומות הבלים הבגולים: מ"ב מו"ע ד"ה כני שמעון כו' ובבקינן בסדיה בגמרא סוחיה כו' ולא בבנתי הרב ב"י מקומות הבגולים: מ"ב מו"ע ד"ה כני שמעון כו' ובבקינן בסדיה בגמרא סוחיה כו' ולא בבנתי הרב מו"ם הבגה המבוה קאיבה בלחם בלא בלחם ולא הם זה בבנה בבה הרי"ף מדע בלו מבנבן. והרב מו"ם הבגה דבלא זה הייט מובקים הר"ם מה בהרי"ף בעלמו לא בבבייב בזה בל"ל רק מבום קבינה דבבן אבבן וב"ל דלא בייך זה בזה בלל דהבם בבק בחתו בבינומה ומ"ב בפיר כתב הרא"ם דהא מחתת פלונתא דבבן אבבן ב"כ ל"ל בים חילוק ומ"ב אף שבבקה הגמרא הבבה בל"ם בתה דפליגי בבישור בתן בבאה פלונתא אבבה ולא בבקה הגמרא בחתו אי אבבה כרבים. רק בחתת אין זה בבנה על הרי"ף שהרי"ף החתת קאתר מאוקמוה בבינה והרא"ם כתב שאף אם לא אוקמוה בבינה אין הלכה בבינה ביחיד בחבים רבים הבבה דלא אבבקה בהדיא ביחיד והבל בל"ל והר"ק: מ"ד מו"ע ד"ה לא יחבון כו' ולפיהוזו אי בתה כו' מ"ם הרב מו"ם לפיהוזו אי בתה בבבה בבר קדמו הב"ן בחבן מבבה בי' ק"ה (ס"ק ב') דאחיל ואחר בב אבבלא בבתיבות דף כ' ע"ב ד"ה מדל"ם ע"ם א"כ הלכה בר"מ ומה הבר"ב והרמב"ם אבבקו לבבה בר"ש ע"ם ג"כ בבש"ך ואני אומר עוד דלבבי לא הבינה הבדבבי מבחבנה דמבבת אבבות והבינה מבחבות מבום דבבחבות תוכה דהבלה בר"מ בל"ל: מ"ה מיי"ע ד"ה אבבב אמות כו' וחבקה מים אין בלא כו' פיבם בבבי זה בוחבן בבמים בלו יקלו יפה ואם לא יתקנה אז אחלא ליה חבקה. והבי הוא בבר בחבן לבן אין לבבל חבקה ולבן זה הבני לבבים בו ד"ל בחבר בדי בזה יבל לבתן ולא יבבבל חבקה וק"ל: מ"ן מו"ע ד"ה אבא אחול כו' ולא יבבבא בו' ובבמב"ם אבר לפי בתה בבל בבבב

בתנאים וכלכתין צריך לרבי יוסי ג' עפרות ונמרגל אין צריך כלל וקבוע שיש ע"ש שיעבר כאן בדברי הרב תוי"ט ואפשר שטעון לעפר שעכתבתי ומה שכתב הרב תוי"ט שיש מלי לתמני ואם המרגל אין בתוספתא ס' מי הגיד זה לרבינו כמה צריך להרחיק מרגל מן התבואה כי אמת אינו מחקת רק בשביל קרוב בתוך ו' עפרות נלא זה צריך להרחיק מטוש כלאים אף שהוא על אחר ש"ש וקבוה הירושה: מי"א בתשנה מרחיקין כו' קולן וטומן דמים כו' בתשנה ז' נבי אם בתיגון קדש קולן וטומן דמים כתב הרב תוי"ט בד"ה קולן בשם הגמ' דאי טומן דמים והדר יקון לא יקון לטולם כו' קדיכא דני שותפי כו' ח"כ כאן שהטור על יחיד לאמה לא יחן דמים מחילה וכתבו התוספות דף ק"ד ע"ב דהכא דקתני באיכור דהא הטור קדמה לכן צריך לקון מחילה מכ"ל תשמ"ב בתיגון דמתני בטיבר דהא בתיגון קדש ומיחש אלא הגיא זה הרב תוי"ט: **פרק ג מ"א** תוי"ט ד"ה וגים הבדים כו' וסייע עפמת דלא מגן נתות כו'.

ולפי זה קשה לאמר לא אני בתשנה הגיעות עם מטלה שאין צריך ג' שנים מיום אל יום. אבל אפשר לומר דאיתא ומני וגיע הבדין והכ"ל לא בתי הבדין דתנא קני לבריהם ליין ולבמן בים הבדין ויש לי דתות דליה בתשנה פ"ע תשנה ד' קני בם הרמב"ם נפי' התשנה לזמים הגמות פ"ש. וא"כ מכל לומר שגם ליין קוים בד וא"כ גם ביין זוכים כל השנה דמ"ש יין משמן והמוכשות שמתו וכוונתם הן ליין הן לבמן: **שם** תוי"ע ד"ה בים הבלמין כו' וכל דבר וכו' ולא פירש כו'. ונראה דבא ליתן טעם מאי חילוק יש בין בית הבלמין שצריך דווקא ג' שנים ובין בית הבעל כו' ונתן הר"ב טעם מאי שטובה פירות מדיר וכל דבר כו' אי בתשנה שצריך ג' שנים ואם כדברי הרב תוי"ע הו"ל לשנות אחר והשבדים דהא בתשנה אי אחר והשבדים וכל שהוא שטבה פירות כו' וק"ל: **שם** תוי"ע ד"ה כרי בתמה עבר חדבים כו' תיתה וכי מגיעה כו'. עי' עד הסוף. ול"ל דעת התוספות דהא הגמרא לא אמר קמ"ן בדף כ"ע רק הרמב"ם וגם הרב תוי"ע כתבו קמ"ן ופירשו דדווקא קאני לאשוטי מפחרות אבל להתוספות לא. נראה זה דא"כ קשה בחתם תנא ליה לרב הונא דילמא בחתם לא לריכי לטופין רק אלמות אלא פ"כ ל"ל דבחתם רב הונא לא דייק זה מהתשנה דבחתם התשנה לא אייני כלל אי אף תפוחות לו דווקא לטופין רק מיום ליום הייני אלמות רק רב הונא תפנגא אמר דבמיון לטופין וכמו בפירוש הרמב"ם הפשט דיבול התשבר לפטון הוחיל ולא אכלתם בהאכלי חיצני כו' פ"ש. והראיה דהא מודה רב הונא בחתנא דמוכי כו' דלא בפיון לטופים פ"ש בגמרא. ובחתם נראה דבל התשנה מרחבים ופל סופה הכל דברי ר"י ור"ע דאל"ב נמה אני בריעא בית הבלמין הל"ל בדות וגם אמ"כ בדה הבעל אינה מיום ליום ומ"כ אי אמרת די"ח חדש לטופין אחי לאבמוטין א"כ לא אמרו אל שהבנגא היא כך א"כ אין חילוק בין ריבא לפיפא דמ"ש רק דבריבא לא מצי לבטות הרי אלו ג' שנים דאין זה אלא כפל לבון מנו בריבא הרי י"ח חדש להראות הבנגא א"כ אין חילוק בין ריבא לפיפא ומ"כ הדר קבית לחוכתא מאי אמי רב הונא לאבמוטין. רק אפשר לאמרן מה שאמרו התוספות די"ל דזה בכלל בחתי נמרא קמ"ן פירות דרב הונא לא דייק מרישא כל"ל רק מפיפא משום דלאמר הרי י"ח חדש רק בזה שהוא בתשנה וקמ"ן רב הונא דבביל זה שנה התשנה הרי י"ח חדש הוחיל והבנגא כך א"כ אין חילוק בין ריבא לפיפא והגמרא קיבה בדבר כך אפשר לומר וזו"ק: **שם** תוי"ע ד"ה מסק את זיתיו כו' תמיה לי ס' ול"ל דהא אמר הגמרא בנרכות [מ"ד מ"] אבן הפסיק הבנין ומ"כ לכולם אמנא חובב בבבר הבתוב בשבח מ"י ואף בא"כ היה נפקיעים זית בהוא ראבון לאבן בחבת ונפן הוא ג' לאבן קמא הא בחי אנא נאילן קלי ובאילן מחמיל הבתוב בנפן וגם מתבטל מחילה כמו שכתבו התוספות פ"ש אבל הכהה הוא ד' לאבן קמא וזית הוא ראבון לאבן בחבת אבל הבדיחה התשנה לנפן מחנה שי לא וזית ראבון לאבן בחבת וק"ל: **מ"ג** תוי"ע ד"ה והבוחפים כו'. עי' בחלבה כולה אז יש לו חזקה בכל הבדים אם יש בה דין חלוקה ולא חיה. פירוש אבל אם לא אבל אלא חיה ומוכה להחזיק בחומה בחלבה אחי בשומר שבאלה לאלבו וא"מ כו' אין לו חזקה ביקח דווקא אותה אחי אלא חיה מיכו יכול לכרבר ובאמת כן היא הסקנת הפוסקים ואפי' בהבון דמוק בלבון הרב תוי"ע לכן פירשתי שלא לשבות: **מ"ח** תוי"ע ד"ה זיזין כו' כוסם לאמר שנו הוה לא ע אף ע פכ"ל. ודוחק. וי"ל דאף כאן הוה לא ע אף ע נעזבלאות שהוא זיזין שהיא דבר קבון ולא יבניתו בני ר"ש שיש כאן זיז ואת יעקו אף ע נעזבלאות שהוא זיזין שהיא דבר קבון ולא יבניתו בני הר"ר להיזבר בלא יעקו אפ"ה לא:

פרק ד מ"א תוי"ע ד"ה ולא את הבג כו' ולפיכך אני אמה כו'. ונראה דזה דבתב דבלא עם בנדרים בתקומו אמר הגמרא בתם אמר לו בית כתם אני מוכר לך יכול ליתן לו עלייה ע"ש וכן פסק הטור בסי' רי"ד זה שהביא הרב תוי"ע כ"ש ומלא דבוהתם דבלייה ב"כ נקרא בית וא"כ בשמכר לו בית לאה לריך ליתן לו. [בית יתן לו רק פלי] אף בלבדת אלו בלא מכר הבלייות שכ"ע לא יתן לו אלא עלי' דנרוח דיד נבל הבשר על הבתחנה וכתו בבתחת פוסק הטור דמרתנו פלייה אלא ס"כ בשראה המוכר לו בית בתחתון וא"כ אמה יקנה ג"כ הבלייה בית אחד מכר לו ולא שני בתים ויד נבל הבשר על הבתחנה אבל בנדרים דאיירי בשאבר בלו בית זה ופלייו מקרי ג"כ בית א"כ כי מיירינו מפקת דהלא פלייו ג"כ מקרי בית ובנדרים אף בבפק בולבין הבל להבתיר. רק דר"מ סבר דפלייו לא מקרי בלל בית ולבן מותר בפלייו אבל לבנין עם אבור מבשם הל"ל. והראיה דהלא בפי' כ"ל מניה הטור מחילה דעם הרמב"ם שמכר לו את הבלייה והתנה עם שדווקא בשבתה לבי' כ"ב והרמ"ב מחלק עם בפנין אחר כ"ב. וא"כ מנין זה לרמב"ם ובברמ"ב והלא בני מדרש לא חלקו בלל בין פסות [לאין פסות] ולא בוש חילוק אלא כ"כ בדרמב"ם דעם בנדרים לא אמרו חכמים רק בפלייו ג"כ נקרא בית וכל"ל אבל לענין מבירה הוי פלייו בית בפני עצמו רק בשפסות לא אי לפי חילוק הרמ"ב אז מבור לחוש הבל בית אחד וכמו במניה עם הבב ב"ש לאוכיח מן בנדרים פ"ש. ואף שבגיה הרב תוי"ע עם בנדרים פ"ש מבשם ד' בשם הרמ"ם דחכמים מודים בחדר בחדר וחיים פ"ש זה ג"כ אינה דבר דמה לחיוב מבור הפלייו עם מודים לענין בדרים ג"כ בחדר בחדר וחיים דזה לא מיקרי בלל בית והרמ"ב בתלה בזה אי בשובר בדעם שפלייו מבור אי שבחון גם כן לזה שזה דהיינו חדר כו' לא מיקרי בלל בית וזו"ק:

פרק ה מ"ב תוי"ע ד"ה לא מבר ס' דהוה הטוחה מתבינו עלא הרחיה כו' והתחמה לי בנפקיה דלא נפשבה לא תהני תפיסה אם לא בתחנו ק בינוב

לומר שהוסף קים לי כבתי וא"כ נבל מין אינם מבירים רק בשיום אין לי עם לנתות שדין: **מי א** תוי"ע ד"ה נדקה כו' לתתן כ"ב אמתות. כאן ל"ל א"ל תפיס שמודד לו בריות ובדקה מודד יותר וכשמודד בנפה מפפיד הקנס ואח"כ ל"ל לא ימוד בדקה כו' אמיתו יכול לתתן כ"ב ע"כ בנבתי מפי' רבב"ם בבנת':

פרק ו מ"ב תוי"ע ד"ה עבר מהילמות כו' וק"ק כו'. ונראה דלא קשה דמשם לתתו כל הפוסקים הל"ל דשם ג"כ יכול לומר הקנבת על הרב תוי"ע דמשבר קבן מקפיד ואח"ה קתני שם באין חילוק וה"ה הכא ואם דלא תני כאן מבשר קבן משום [שבאן] צריך להחיות ולחתני בגא בפני עצמה דבשבר מקבל פליו אחד אבל בפרק דלקמן משנה ב' אינו מחיות כלומר אדרבה מקבל עליה לו לומר שבשה לכל כולו וכאיש מקבל ואומר רובם לבאה וממילא מוכח הן מבשר גדול הן קבן וא"כ ה"ה הכא

ומשנה המשנה כאן על המשנה דלקמן וק"ל:

פרק ה מ"ב תוי"ע ד"ה והאב קודם כו'. כדקתני אבל קודם כו'. הגה מבלן אין לאיה גדולה כי יכול לומר שהוא קודם לבנו אבל ביבוסת בן בנו אבשבר בבנו דהייט אחי אני המת קודם ואף בבנבס"ם דף קפ"ד ע"ב טוב כן הוא לא אבל אחי לי נראה ראיה שלימה באין מלוה המובה לחיתה נמבבת יבמות דל"ח בבא ויבם בנבסי שפק מולקין פירות מי שיבם תוך ג' חדשים וילדם בן שפק בן ם לבאמון מו בן ז' לאחרון ומת בשפק ויבם מוטן שהוא בנו והבבא מוטן שהוא בן המת ואם אינתה אלא אחיו לדברי הבבא מגיע לבינם שבינם הוא אחי אביו של הבשק ובבא הוא אחי אביו אלא ס"כ אחי אביו קודם לאחי אביו של המת רק מפני שבינם מוטן שהוא בנו לבן מולקין: **מ"ו** תוי"ע ד"ה נפלו לו כו' ולא ידעתי כו'. ולא ידעתי לאמר לא ידע דפ"כ שפלו לו בחיי דאי לאחר מותו ממנ נפלו אם מתמו אין הבן מוחל את אמו לאחר מיתה דהייט נקבר להבחיל לאחיו מן האב ואם מתבתו הלא אין הבבל מוחל נקבר כתו שבשב הרב בפלתו בתשנה מ'. ואי מבניו אמתו בלא יורבין הלא לא מבחי ישבו אחיו לאחר מיתתו רק מבחם מחמם שבם אחי אביהם אלא פ"כ בנפלו לו מחיי ממי שיהי' וק"ל: **מ"ז** תוי"ע ד"ה מילא ומתבחל כו' הבבנ"ם כו'. ונראה דעם הבב"ם לחלק בס"ם הרב ר"ב בדבתו על אדם קרובה אבל בנו והבראיה שבאחת מודה והבכרתו בל הבבנ"ם תבים דאמי מה שהיה מבלו הבי הוא על יורבין אבל לא מחובר ולא ניחא ליה בבנבת הרא"ם. ובקל יש לחלק בין כל הדיים בראבר אבשבר שוד בל מה שמתה הרב תוי"ע בל הטור בביתון ל"ה ס' דבליני בל הרמב"ם ג"כ יכול לומר שבבנבת הטור הוחיל והבינו שהם בתב בל"ה גם ונם הוא הבינה בלן והא דקאמר הרב שבתב בל מה בבשב בלן זה לא היה נראה לבחול דהבי יש לחלק בתי שבבינה שם הטור דבבי ר"י בלוי דלבנין שומרים לא אחרינו בתלוים דמי דבלא לא מבר לו להבומר לבטר פ"ש. וא"כ אין הבינה הרא"ם שהם דמבינה אין לומר דיש לומר שהבי בבא שבבי לא בתן לבנו מתנה רק הקרקע אבל לא הפירות אלא פ"כ לבראה"ם שם בתמנרים דמי וכתו בבנבת הר"י הלוי ונם בשיטן ק"ג חוק הטור בבלתו בל הרמב"ם דבבנבתו ג"כ שם הוחיל ואמר לו שיחזיק אבל קרקע פ"ש בלא רצה להקנות לו בדין מתנה ולבבי דקרק שם הטור ובתב דהא לענין בבנבה וכו' ע"ש דהייט בתו דין שומרים ומ"ש בשם ר"ת בבהדיא פוסק אפילו לענין שומרים פ"ש בטור בים בנות והב"י מביא הרב לעיל ואהני התם שהבל פירות נמוחים שהוא לבלתו היה מוכן וחלוקין דמי וכו' ג"כ ומ"ש שבן בתוב נמוח מ"ח בינתן פ"ש זה בטות וא"ל בשו' מ"ה כי' ע"ה שביה לבראה תוי"ע טוקחא אחרת דבמוחי' שלו אדרבה אפילו מה שבינם לחלוים חשוב בתוכר פ"ש ובתו בהבינה הרב ב"ע פ"ש ומ"ש וגם לתבבתו הבינה בשיתן [בנ"ח] בחתם הוא פוסק בהרא"ם ובתו בהבינה בלן הרא"ם בפי' ובל"ל עיין ודו"ק:

פרק ט מ"ב תוי"ע ד"ה דומין כו' ודעת הטור כו' ותמה הב"י כו' ונראה דבת הטור דבתוב בהוא בנים ולא דמי לעותפות בתו שבתב הרב תוי"ע והטור פסק בפי' ר"ף הל"ל דלם אין יורש אלא מנדרוגיעס טובל הכל ס"ע בנ"י נמלא פ"כ הוא אחיו עליו בתי"ב הב"י נמלא רק ת"ם שהיא בריה בפני עצמם נמם לו כל התמחות דהייט אם הוא במקום בן אין לו כלל דאוקמה מדאורייתא ותן הטורה אין מגיע אפילו תשוטת לבנות נמלא הבריה דהייט האנדרוגיעס הוא תשוב בחתו נקבה מספק ולא יבול בלום ואם הוא נבאר בין הבנות נמלא אי אוקמוהי מדאורייתא היה לא יורש לא מין שהא הוא אחיו. אז מספק אוקמוהי מדרבנן דהייט אם הבבבים מוסיפים אין לו כלום שנחשוב להבריה מספק בתו אחר אבל בבבים מבוגים בן מן הטורה הן דרבנן אם שנחשוב לזה הבריה [אבל] בב"ש הוא אחיו ויש לו הלק לבן יורש בתהן מת"ב. ולבן ג"כ פסק הטור אם אמר אם ילדה אבתי ט' וילדה אנדרוגיעס והוא אחיו ודעתו של אדם קרובה אבל אחיו הוא הוא להתמת אחיו ופיעה אנדרוגיעס דאין לו כלום בבבים לבן יבול בב"ש בפחות בך ל"ל להבינל הטור וזו"ק: **מ"ד** תוי"ע ד"ה וחזרה השבבינות ט'. לפני הרב תוי"ע היה בינתה אחרת בהרמב"ם ואינו מובן אין היתה הבינתה אבל בפי' המשנה בלפיבו הוא נבון פ"ש:

פרק י מ"א תוי"ע ד"ה פטור שבתבו ס'. כתבו בתוספות הטבם שמא יפבנו מקובר ויהיה מוקדם וב"ז כתבו וא"ת והא בתקובר כו' וכך היה לו להרב תוי"ע לבתוב אבל פטור בזה בטמא בדשם: **מ"ב** תוי"ע ד"ה כסף אחין לתתי ערבי כו'. אפשר לומר דהא יש לדקדק דהא פיקר הרבותא אחין לו יותר מב' ואבי הוי ליה לתתי אחין לו יותר כל אחים לבן מהא דאי לא מבי רק כסף אחים כו' הא בכסף סלבין דאיתון אין לו אלא בלא מ' דה"פ כסף סלבין דאיתון אפשר היה בתוב דאיתון ד' אחין מבוש בים בלא מוב ובלא קל בתו בהוא בתבנה לבינ. והא דבתב סלבין לבון רבים אי' ביבלא לו בתבנה בלא ואבלבין דבלתה קלי קתנ"ן. ואי הבי סלבין ה"ה דאין קפידא בתה יבלא אם בחאין אם בסלבי דהא אינה בכסף ואי מבוש אלא יתן לו בלא רב היה לו לבתוב בלא ביבוי אלא פ"כ לא אמרת מן ב' אבל בבי דבטות אבבר היה בתוב דאיתון בך וכן סלבים כדי שיוכל לבלא לו אי בכסף אי הבלים מ' קבל"ן. ואי תני הבי בהרי ה"ת בני אחין דאיתון יהן לו יותר מן ב' דאי ב' הל"ל לבתוב בכסף אחין דבתם אחין ב' תבתם וא"כ ע"כ דאיתון הוה יותר מן ב' קבל"ן. ואף בא"כ בני אחין הל"ל אין לו יותר מב' הוחיל ובבתי בטות אחרבוטת הוה לבוטת בים לו ב' קתי

קתני נמי הכא אין לו פחות מן ב' וק"ל: מ"ג תוי"ט ד"ה ואין שומרין לנוקה כו' והוא עצמו לא נשמר כו' עכ"ל נראה הטעם עליו עכל קשיא ג' שאמר אמה דברים אמורים כו' קאי על פסי' ג' וכתב חייבי נפשות פ"ש ואח"כ נשוא פשיע ד' כתב זה לדון נפשי עצמו פ"ש שכן הוא: מ"ה בהרש"ב ד"ה והעלים וכו' שמורת היה לכם לכתוב מונר"ו. פירוש אף אלא היה יכול לפרוץ בכתיבת מונר"ו שאם לא יהן לו מכאן ועד יום פלוני בתנם המלוה הכל כי אלא יש לו מונר ולכן צריך לעלים זה לימו. אאף אלא אליב יכול לכתוב בשונר נופיה אם לא יפרע לו המומר לזמן פלוני אז כל הכסף נתקבל מו שיחן על הכל-הקדש אלא לא צריך אלא ג' ומי קאי גם אהקדש היה צריך בני הקדש שמה. ואף דנאמת מקשה הגמרא ליבני בימתא לא משום זה בצריך כאן מקשה הגמרא. וא"ל מ"ה דקאי רק כל קרקעות מאי מקשה הגמרא לרבנן כאן לאמר לי' הא קאי על קרקעות זה לימו. דהגמרא מקשה דזה הכאן מנכתב לנופיה הוא כתוב בשטרכין ואין סברה באלו פרכין נופיה לא נבפי כאן והאל קרקעות דנפקא מפרכין נמי כאן ודו"ק: מ"ד תוי"ט ד"ה רבי עקיבא כו' והלין הכ"מ כו' עד גמילה. ומלאה סברת הכ"מ דוחק דלמה קי"ל בכל מקום דסלוה כמ"ק מבים שהם רבים כל המחבים מ"ב כ"מ וכ"מ הוי יחידים לגבייהו. אבל נראה דהכמ"ם סיבר כמו דעת רב"ש בגמרא כאן דכתב על מ"ב נחם כדאמרינן וכו' נחם מובד לבולם ד"ה ומיין בגמרא בנבא קמא וכאן ומבין מה שלוי בזה בנחם מובד לבולם ולכבי פסק הרמב"ם כר"ש דהוא אלינא דכ"ם רק שאמ"ד כובר כפי' הנוספות כ"ש בתוספות בנא קמא וכאן מה שפקשו ותירצו ולכן כתב ולא ידעתי למה ודו"ק: מ"ה תוי"ט ד"ה ולא בלבה כו' אים לבקעות כו'. מה שמשמע מינה אים משום דהניכקא בתוספות לפיטו אין לבקעות והתרש"ש דתק לפרש הניכקא אבל לפיף כתב דיש לגרוס אים כמו שהגיה כאן הגב תוי"ט ואני כתבתי שם בגליון לקיים הניכקא אין לבקעות וז"ל שם לי נראה דתפסת תוספת הא תירון דאם לא נכתב אחם רק כי תבמה בפרק הייתי אומר בפרק דבל ישראל קאי אבל לעולם רק פיר אחם דתפסת תומם כו' וכדמקיים הפסוק וידיתו אם יובני פירם ופוד מקיים הפסוק הכה אבה אם יובני הפיר אבל בכיוס דכתיב כי תשמע באחת מערין א"ה לומר פרין דבל ישראל מקשה דהיה צריך לכתב כי תשמע באחת מערין אלא פ"כ לא אחת ולאפוקי בגם לא מרין דהייטו מיים בכ"ל שם: **פרק ב** מ"ב תוי"ט ד"ה אין שומרין כו' ולא מלאה אלא כו'. ולי קשה הא מני בפרק י"ד דינשות בלאם נפלה לפני חרש שאינו בן חלילה לא חרשת לפני פקח שאינה בת חלילה ואפ"ה משחר ליבם: שם תוי"ט ד"ה כ"י כו' לא מיטו לומר כו' אבל לפי זה היה לר"ש להגיה זה לחכמים וגם תיקף אחר זה אמר בגמרא שאלו אם רבי יוסי אין דבש דוד ב' אחיות ואחר נפל מיבל בבא אחר מיתת מיבל ג"כ סברי חכמים ולא בהתולקים שם על רבי יוסי: **פרק ג** מ"א תוי"ט ד"ה אינו יכול כו' ומחר וטעל כו'. ואינו מזכרת דבלמה לקבן פשה לנמרי ואין דיבו דין כלל אבל כאן הרי יש לחבני קיום מאמה הבוגית שאינה כמשנו ויכול לומר קי"ל הכאי ומכ"ש לפי סברת הרמ"ם נמיר סיתן כ"ה דאפילו לא נתן עדיין קם דינא רק בהדין בין הדיין ובין מי שלקח ממנו שלא כדין ואף הש"ם נסיתן כ"ה שבמתיק כדאם רמב"ם בסיפא הבאיק ואחר ומעל ובריאה לא כתב זה וכתב בלשון הרב ר"ב. ואפשר לומר דסברת הרב תוי"ט דלדעת הרמב"ם דאה לא נתן ביד מזר הדין והייטו אפילו נתן לנפל דינו [דמ"ל] לא נתן עדיין רק שפסק הדין. אבל הרב"ל ואם לא נתן עדיין לנפל דינו ומוד שכתב ואם לא אפשר להחזיר נמצא פ"כ שבבר נתן לנפל דינו אייני ואפ"ה בשיכול להחזיר הדין אחר ואין יכול לומר קיים לי כאידך בר"ל כתו שבות דבת הרא"ש בהתם א"כ אף שנשא ונתן ביד דינו באין לנפל הדין לאחר שלא נפל דינו אמילה רק פל הדיין מאיל ונתן ביתו. אבל מהיכי מיתי לא יאמר לו הבני דברי אומר לו הדיין מאי ר"מ לך הלא אם מפלגתו נתן לך שיש לריך להחזיר לפי דעת הרמב"ם ואין אתה יכול לומר קיים לי פהיום ב"כ מחזר לי ויש גם ק"ו מה בסיפא בלא קבלו אחו ואינו מתמחה נמצא שבות שבבא בלא אחו אפ"ה מיחר וטעל מנפל דין א"כ שבינא כאן שקבלו אחו ולא שבא שבינא בלא יכי' לי היזק מנון זה וטלם ממשנו אחר לנון הרמב"ם כר"ל: מ"ז תוי"ט ד"ה בגדול כו' ולא ישר נמיני כו'. ומלאה לי לפי דעת הרב תוי"ט אי היה מכי אחם היה מתן בגדול רשות לקבן וא"כ היה לו לחתני ואם הלא ליבן לשות הבאי שנאמר על זה הבינן כאה שבאים בגמרא הבא"ב לבאים בשות מחייבו ולכן מיכל הוא מיפות אחר מיפות אלא אחר מיפות אין אחר לבן אין אחר לבן אין אחר לבן

כו' פכ"ו. ומדיין איט מסקיק דמה שכתב משום דהכא פתיס כו'. ו"ל כלא ק"ל כמס תשנה ר"מ כו' [ינפכ] הכא דכבר איפלג בהדיא בהסכת פקאיס. וא"ס כוחיל וכס פסקינן כר"י כו' שמא כוחיל ופכמיס קודס לכנהלכין פפק וה"ה הכא אבל גרלה פמס כרמב"ס דהיה קבה לו דהיה לגמרא לפסוק כתן אלבה כר"י וכ"ש עס דמה הכא דקמלינן ליה ואפ"ה אלבה כר"י ומכ"ש עס דלמתמה שתין אוכל רק עד ד' כ"ב הלבה כר"י אלא פ"ב לבנא נוסיה מבפקא ליה ופסק כמס חזוקא כר"י משום דלמתמה אבל הכא דלחומרא דלא נקבל לא פסק כר"י וכמו סברת הרב מוי"ם בפלטו בכא בד"ס בבמתמ מתה כו' וחו"ק. ובהכי מיתא נמי דלמה פסק עס כר"י הלא יהוס דר"מ ור"י הלבה כר"י אלא משום דאי לא פסק סייתי אומר עכס אלבה כר"י כמו הכולל דר"מ ור"י הלבה בר"י לכן פסק עס שכנגד חזוקא עס כר"ל אבל כאן אין הלבה כר"מ ואפ שבכולל הוא ר"מ ור"י הלבה כר"י אלא יהוס סייגו כמס אבל אחזוקא יש לו כח לפסוק כנגד הכולל כן נראה לי:

פרק ו מ"א תוי"ט ד"ה ומעמידו כו' הנהון לב"ד כו'. ונראה דפס הרמב"ם דוקא מחזירין אותו דהא אין נוטרין דיט על אדם אלא בפניו ומה שכתב מעמידו עיינ מעכנו והא דהני כאן מעמידו וכאן מני מחזירין אפשר לומר ביטור אלשון כך וכסוס רן ומעמידו ואפילו כו' ג"כ מעמידין וסייגו מעכנין ובאמת צריך להחזיר אכוס בפניו וזהו סברן בפי פלטו מחזירין אותו אפי' ד' וה' פעמים והא דלא אמר אחד וכו' ואפילו הוא אומר כו' ואח"כ ליתני הלא מניף ומעמידו זה אינו. בגלמת כבאומר אחד מג"ד בפס היה כוחד מי במניף בכוורין הכוס פומד בחמצם הדרך בין הכרכב ובין פמה ג"ד וכבראו במניף בכוורים אז צייך לחזיקן ומעמידו אבל כבראו בפלמו אומר אז לא ידע הכוס מעמידו ופעיסה [בלא ידע] זה ביס לו בוורין ביד ורק שהמוליכין מעכנין אותו אבל באמת בהיס מחזירין ואף הס נאמר דהאי מחזירין קאי על אס הוא אומר יש לי לאמר אפ"ה איכו בייך לומר כאן מעכנין אותו דה"א דקאי אלמפלה דרוכב הכוס מעכנו ובאמת זה אי אפשר כ"ל דרוכב הכוס איכו יודע מה בכבסה כאן לכן איכה לשונו ואמר מחזירין אבל בפי' נראה באמת יש איזה חסר אי יתיר וק"ל: מ"ד תוי"ט ד"ה ואין האמצה כו' וקנס קבה לי כו'. וי"ל משום דה"א מיהוס הוא שחדשה הבורה בגן כורל ומזרע דאמ"ג דלא חפ"ה בהנג ואין לך בו אלא חידוש שנקבל אבל אין מוגין אותו לכן צריך דגוי שמוגין אותו:

פרק ז מ"א תוי"ט ד"ה אקילה כו' ויש לחמוה כו'. ונראה דמן ת"ק לא מוכח מידי שזה חמור מזה שאפשר סחורה בפלמה נקט רק שמוכח מן ר"ש דמהפך הבדר ל"ל דפליגי אמנא כי לפרין זה בבני חייבי חיטות בגמרא מנאמר זה הל"מ בפי' בתשנה ג' פ"ב הנסקלין בנכרפין ר"ש אומר בסקילה וכו' פ"ב לכן נקטו הל"מ אל תשנה ד' פ"ב שנס לא נזכר בפירס הל"מ אזה חמורה פ"ב: מ"ג תוי"ט ד"ה רבי יהודס כו' ות"ת מיתה אל הל"ב כו'. ונראה לי דמתמי' לא חייבי הסייף דעיר הנדחת חדא דמבתם הסיר יפמדו כנגדם ואין פנאי להרוג כל אחד אל הכהן ובפמיה דקרא הכה הסיר לפי חרב. ועוד דלא נראה דקאי בעיר' בשוקתיה' לא תלבו בגם עצמך ח"כ בשיפבו מנאמה עם הגויים יהיה לי"ש לחבור להרוג אותם בחרב והא עיר הנדחת גויים הם בשיפבו בגם אלא דקאי אחרוגה ולכן נקט הרב ר"ב קרא דרוגה דהייבו נקם ינקם. והבכרה שהבינאני זה מבעם שקבה לי דקדוק פלוס בגמ' דל"ב ע"ב דמייתי והא דתנן אלו הם הבהרגין כו' אלא רוגה תנלן כו' ע"ש לפרין מאי הכיא זה בגמרא כאן היה לו לבתול לבגמרא הכם כבאמר בהרוגה בסייף אלא ע"כ כמו שכתבתי בהתנה חייבי הרוגה לכן אבל תנלן דהרג וק"ל. רק בבפי' מבשם ד' משמע שהיו דיס אותם בנ"ד אל כל אחד וא"ל מחתם הכרת סברת בני' אלי: מ"ה תוי"ט ד"ה אמור מה כו' איתו הבם כו'. לבאורה לפי הירושלמי קבה לתה היו קורפין הדיינים ואם תאמר בתף אל זה לריכין קריפה ח"כ אלא כל היום אמרו כך ולמה לא קבטו בתחילה והלחיה שהתוכפות מתהו אל אמר חזקי' אך אמרו לפני חזקיה ברכת הבם ואם לא אמרו לתה קבטו וכביאו הרב תוי"ט בד"ה וקורבין. ואם נאמר דפיגא נאמת הירושלמי אמתיתין ובאמת לפי' הירושלמי אין לריך קריפה ונאמר ג"כ מבוס זה בבמיטו הרמב"ם ז"ל פנרת ביפלות הירושלמי אבבם מפנה, ואפבר לומר מדקחיק לבון הירושלמי בתאמר אותו הבם בתמתי בבמתנה חייבי הרוגה לכן אבל תנלן דהרג וק"ל. רק בבפי' מבשם ד' משמע שהיו דיס אותם בנ"ד אל כל אחד וא"ל מחתם הכרת סברת בני' אלי: מ"ה תוי"ט ד"ה אמור מה כו' איתו הבם כו'. לבאורה לפי הירושלמי קבה לתה היו קורפין הדיינים ואם תאמר בתף אל זה לריכין קריפה ח"כ אלא כל היום אמרו כך ולמה לא קבטו בתחילה והלחיה שהתוכפות מתהו אל אמר חזקי' אך אמרו לפני חזקיה ברכת הבם ואם לא אמרו לתה קבטו וכביאו הרב תוי"ט בד"ה וקורבין. ואם נאמר דפיגא נאמת הירושלמי אמתיתין ובאמת לפי' הירושלמי אין לריך

מאת הרב הגאון וכו' מהר"ר יואל חסיד ז"ל מאבטשיכלאוו.

מסכת מכות

פרק א מ"א סרב הפו"מ ד"ה בן גרושה הקשה בשם התוספות למה לא פני מעידין אלו כאשם פלוני שהוא ממזר כו' פ"ם ואפשר לומר דהלא בקידושין פ"ג משנה י"ג אמר יכולין ממזרין לעסוק כו' פ"ם וכן הלכה ולפי זה יטול לומר שהוא נעשה ממזר בפרי הן מי שהעידו עליו והן העממין יכולים לעסוק אעפ"ש ומ"ש יכול לקיים בו כאחד זמם לו ולא לזרעו רק שמי שהעידו עליו לא יעלה שפחה בפרי הוא יולד האמת שאינו ממזר ומ"כ. אסור בשפחה פ"ם לכן מילא התוספות נדף ג' ל' ד"ה מעידין וכו' : שם פו"מ ד"ה שהוא מייב כו' והא יכול לומר מזיד הייתי כו' עכ"ל . ולולא דברי התוספות היה אפשר לומר דאם היה אומר מזיד הייתי היו מכניסים אותו לכיפה כמו בהוא בבנהדרין פ"ם משנה ה' פ"ם . לכן נולדו לא יעמוד מזיד הייתי רק התוספות מקשים על הקלקל אין טכל לומר לאיזו לכלל גלות אלא אף על פי כן יכול לעמוד מזיד הייתי ואילו וקי"ל: מ"ד פו"מ ד"ה בפרי אחם ה' אם זה בזיון זה כו'. עיין עד לבסוף וגם ד"ה ובכרגין עד לבסוף ויש לדקדק הדא מכ"ל לבהמב"ם ע הקבלת ושוד דאם הפוד תולק עם הרמב"ם היה לו לבסוד לבגיל דברי הרמב"ם ולחלוק עליו כדרכו תמיד. וכגם נראה כוונת הרמב"ם דבאחת אם הכיזו המזימין על העממים שהעממים אחרו למשל שהיה בירושלים ומזימין אחרו שהי' בלוד ביום פלוני אף שהיו אומרים שהיה ב"ב הורג והקרבן עמהם הי הזמה על גוף האדם אף שאומרים שלא הרג הוא ומזימין על שיטי המקום. ומה שכתב הרמב"ם אבל אם אחרו ביום זה ובמקום זה הייו עמהם ועם אלו כו' הייו שלא שנו את המקום רק המזימין אחרו הייו בחכם בעיר באחם אומרים רק הבורג היה ב"ב עם עמדו ולא הרג א"כ לא הי הזמה שהרי שניהם מודים שנמקום אחד היו רק הכחשה בזמונו שאלו אומרים הרג ואלו אומרים לא הרג וא"כ גם הפור תודה בזה שהיו רק הכחשה ולא הזמה. רק מלאתי בשלחם מנה שהקשה עם מגלן לרמב"ם זה ודחק בלתו ואחר זה מביא מן המכר"י בן לב קבלתו כ"ל וכתב שהוא מוכיח זה מהגמרא פ"ם והלחם משנה דחה הראיה שלו פ"ם. אבל לי נראה שו קבלת הרמב"ם דאם השמעון אחרו שהיה בירושלים והמזימין אחרו שהיה בלוד וגם אפילו הורג הו' שלא הרגו הרי הכ"פ השמעון בשלמו אומרים שלא הרגו בלוד ואין הכחשה על לוד רק בהיו אומרים שהו בירושלים ולא על זה מכחישין נופש של עדים שלא היו בירושלים ועל זה נאמרים בקבלת הפור אף שהראה בלשון הרמב"ם פי"ם מהלכות עדות ומראה שזה דומה בבר המיד שלחם תשובה המכר"י בן לב מרא פלמו ליפה כל לשון הרמב"ם ואף שאין לפני ספר מכר"י בן לב המקבלי פליו כי הוא גאון קדמון ודו"ק הטיב : מ"ז פו"מ ד"ה לקיים כו' לאחתי לקיים כו' עכ"ל. אבל כל אחר הבנות שיך שפיר הבירקה לקיים שלשה לבנים ונם פיקר הביקשה הוא משלשה דבריב לאוף והוא מיותר לכן התחילה בו אף כאן: שם פו"מ ד"ה ר"ם כו' ואין לתוש שבשה כו' עכ"ל. נראה דלכל הפירושים הן כפירוש רש"י בר"מ פיבר עזה תוכה ממילא והן לפירוש ר"י דר"מ תולק על ר"ם ע"כ צריך להקדים כאן ר"ם הן דעליו הוא תולק הן משום דר"ם סבר כר"ח דבא להקיים ור"ם סבר אין צריך להקיים כפירש"י לכן סיכרם להקדימו : מ"ם פו"מ ד"ה וכבריה פעורה כו' ודעם הרמב"ם כו' עיין עד סוף . ונראה דעם הרמב"ם משום דאחר בשבה ראשונה בני בן גרושה שלוקה אכנעים והלא קודם גמר דין אינם חייבים ולאחר ג"ד היו מתוקר שם משבה ונעשו עכשו מי שהעידו עליו בן גרושה וא"כ למה לי ולא לזרעו הלא כאחד אמם ולא כאחד עשה וגם למה חייבים פורה אותם מלקות הן הפשוק והלדיקו את הצדיק וגו' אלא ע"כ דאין צריך כאחד זמם ולא כאחד עשה אלא בזמיה דוקא והטעם דהא לא מכאחד עשה ולא כאחד זמם לאחד כפקא") אלא הן הינה לאחיו כמו שהוא בשבה ו' ומדיין אחיו קיים וכפי' רש"י ע"ם ואם מביא הגמרא כאחד זמם ולא כאחד עשה הוא כמו וכו' ומאיך הל תינה לאחיו אבל בממון ומלקות הרי באחת אחיו קיים שברי הוא מי רק אלקה לא נתן ממון כן כ"ל: שם פו"מ ד"ה דבר אחר כו' אבל ליה לרבי יוסי כו' עכ"ל. ולי נראה דאם הדבר אחר הוא אליבא דר"י דאמרתי שמתם מיבים לא הל"ל ד"א דאשמתם דלא נלמוד למוד הראשון רק זה והל"ל ועוד הל פי בני עדים אלא תהא וכו' לכן נראה שזה דבר אחר קאי אם לא רבי אמתו אליבא דר"ם לאחר דאמרו אחד ממנה בו א"כ למה לי ע"פ בני עדים לכן אחר דבר אחר ע"פ בני עדים אלא הסא וכו' ולכן כן הוא הלכה כנ"ל: מ"י פו"מ ד"ה ובשוה לאחרן כו' אבל בשיני נראה כו' עכ"ל. ונראה דבשקו ממנה נופיה צריך פרי קרמי דקרא קמא וקמא ומלים אל המקום קאי דוקא על המראתו כמו שכתבו שם תוספות בסנהדרין דף ע"ח לאפוקי אם מלאן בנים פאני כמו שהוא נפי' בגמרא דף י"ל ע"ם ומ"כ ס"ם אם מלאן נמקומו והמרה עליהם והלא אינו מייב מיתה עד שישוב למקומו והוא לעשות כמו שמבואר בסנהדרין פרק י"א משנה כ' ואז ס"ם דאף שאח"כ יצאו סנהדרין ממקומו מייב מיתה דאל זה אין לנו קבלה לכן צריך הפיק הפני ומשים אל פי הדבר כו' ומ"כ שפיר אחר הגמרא בפ"ז דף י' דלעניין אם אינם במקומו בשת הדין אז יצאין מן ומשים ומ"כ פ"כ ל"ל אי כפירוש רש"י אי כפירוש תוס' רק הא אמנים רש"י סנהדרין דף מ"ח אפשר לומר שרש"י מקבר דהפקוק הוא אחוך וקבלה הירושה ודו"ק: שם פו"מ ד"ה לא נהרג כו' מיתה כו' עכ"ל. ואפשר לומר דבאחת רבי פרשון ור"ש לא קאמרי אלא אחולה ואחולף אבל בחתת אחול אבל ום"ל אם יכולין לסקן כשביית הסוקפת ותרל"ג בשמה לר"ם ור"ש דקאחר דשב"ג אף אם מרבים שפכים דמים ואם לא קאי רק אחולה וגם אחולף משום לטובה דמקרא נפשה לקבלה וגם הכתוב הקים נפרם המאוכלה לרוצה כי כאחר יקום אים על רבהו ולולא נפש ואף אים שד לומר שאת מי שבבר פ"ז לא שמלל בבם הה עדיפה ומ"כ לא הו הוכרין אחר משום שלא אפשר לקיים משם הזמה דבגרה קמילה רק לחרוג על זה בתנו הסוקפות ותכילה הרב מו"ם דאליבא בבר מוצה ולא שיין הכרם פוקפות דלעיל מסוף שהו מרבים בדיקות כו' דבגדם מי שבבר פ"ז לא מלל שבם לא אפשר לומר אם שלם הרב לא בתת בתקום קיים נקב סי':

יז) [עי' רש"י פרק יח ג' ד"ה אין מהרגין דפסיב וכו' בשבת ורש"י ז"ל מפרש כן מעלמו ופי' פורש"ל כלן אות ז' ואפשר דאף גם דעת רש"י כן נכונה בגמ' כבריבב"ם].

פרק ב

מ"ז במשנה רבי יוסי מרבי יהודה כו' מיין פו"מ ד"ה ר"י ברבי יהודה כו' והא דלא פליג רבי במשנה שיום מקום שנוכל לומר דגם ר"י סבר שלא מן הדין מזיד נולה רק שמוסין וכסברת רבי אבל בברייתא מוכח שסובר ר"י דאין הדין גם מזיד נולה כמו שכתבו שם התוספות פ"ם לכן פליג שם רבי וק"ל : מ"ח בסרש"ב ד"ה לא היה מוחר כו' ואין הלכה כר"י . הרב פו"מ שמה על זה בד"ה ר"י אחר לא היה מוחר כו' ובראה דאפשר דעת הר"ב הוא"ל ור"מ יליף ג"ם וקי"ל דאין אדם דן ג"ם מעצמו אלא א"כ קבל מרבו ורבו מרבו כו' א"כ ר"י הוי סלמיד ורבא ואילך אז הלכה כ"מ דהא הם היו מבריס ואין הלכה כתלמיד במקום רב רק אחביי ורבא ואילך אז הלכה כבתרלי ולר"י לא נרין כלל ג"ם דהא הן גבי מבל הן גבי הזלת יש לו לימוד בגמרא אחינם מזרים לשרשה כו':

מסכת שבועות

פרק ג

מ"ד פו"מ ד"ה ואכל נבלות כו' ואי לאו דרמתא אחרינא כו' עכ"ל. ולדעתי דלא לשלום שפי' רש"ב כמו בירקת הרי"ף כו' דהייט שהם נוכרים מעכתת לא הייטל לאחר לאחר לאחר כי הוא דיהא בלאו ואין א"כ נתה תלה הרש"ב דהחוין לאכילה וגם בסוף כתב ר"ב אשמו אסורה כו' לאו מהשם דלאו בני אכילה נהיו אבל לפי פי' רש"י ומקבלתו אבל לפי בירקת הרי"ף וכו' וגם בירקת התוספות אז הטעם דאחביה ועוד א"כ היה היה לו לכתב רש"ב לפיש על הרישא שטעה כו' ואכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה הייטו ג"כ בגילה רק בטתה כמו שלריך להיות לפי בירקת הרי"ף והתוספות. בשלמא אם בירקת רש"ב כמו רש"י לא מדבבב ואלה הטעם דבגילה ראויה לאכילה א"כ ע"כ הייטא שאין ראוי לאכילה א"כ הייטו טפר וכדומה וזה אין לריך פו'. מ"כ נראה לומר דרש"ב נוהם הכל כמו רש"י וכן ל"ל ברש"ב ר"ש פומר דמשבבב ושומר פליהם ס"ק סבר מנו דחיילא כו' וכל ד' שורות בפ"ב הכל מיוסר ואלקים יודע האמת. וכשלא תעיין בגמרא ופי' "כמו" מס פירוש רש"י אחי יהיה דברי הרמב"ם חלוש אבל בהר"ן שהוא אינו נורס כמו שהוא בגמרא לפניו ובפירוש רש"י ותוספות דהם גרסו מרבא אחר שהשה אלא אוכל ואכל ספר פטור אבל הר"ן גורס מרבא אחר שהשה שאוכל ואכל ספר פטור פ"ם ומראה שפלאות איך אלפי בירקת אלו נכון מאוד הכל ואם הייתי מניח כאן כל הגמרא מס פירוש רש"י ותוספות והרי"ף והר"ן אחי קלרה הריעה להכיל :

פרק ד

מ"ד והרמב"ם תלונתו רק אל הגמ' דהאיך שייה אמה לי לאחר נוסחו. אפילו אם תאחר דבלא הם הייתי מפרש דהייטו שאמה אל עד זה קרובה לעד הנמי ואחת הנמי קרובה לעד הראשון נמצא לריך שיהיה שפיהן נוסחות אעפ"כ קשה לתה ליה לסברת כנ"ל ושניהם נוסחות יאחר הגמרא כפי פירוש רש"י אי הרמב"ם ואחת נוסחה. אבל אפשר לומר לפי פירוש רש"י והרמב"ם דאם בהיהן נוסחות ונמצא אם יאחרו שהיהן שהיעה שאינם קרובים אלא אף אם תמות אחד מהן לא יהיו קרובים אפ"ה הייבים ג"כ עדים משום דראשונה. ואל"ל דמלון ע הבראתא דלמא באחת אם שהיהם נוסחות פעורין כנ"ל דזה אינו דיל נאר שעמא דהרי הנוסחה כתי לכל דבריו ומה לי אחת ומה לי אחת שהיהן. ואל"ל א"כ הדר קשיא לרמבה"ם א"כ אינה דבראתא [יש כאן] ז"ל דהתנא מקבר בלשון ואומר ושהיהן נוסחות והיה לריך לומר ולהאריך ואמה אחת נוסחה ובפרט שיש קלא דבראתא וק"ל : מ"ד פו"מ ד"ה ומאחם וכו' אלא אשכחן כו' עכ"ל ובראה דמ"ם לא אשכחן וכו' לאחיה וכו' בכתובתה הלוה מעכתה אלא מ"ג המתרם אם בתו כו' כתובה על אחיה ע"ם וא"כ מפקיד אחיה אם יגלבנה או בתמרלה בחירוסין. ומה שכתב ומו דמתני' היא כו' פנס לוחין כו' בראה דבברת רש"י בשלמא שם שטעל אבל אבל אבל לפי החלוקים שיש שם בראתם ומתהה נמצא שהלא יצא כסף קנסה בכתובתה א"כ אף אם יהרגנה אח"כ ולא יקח כנ"ל כי אם מה אין לאחיה סיוק כי בבר לקח מתתים ואפילו אמנה לא יהות מצא"כ כאן שהרי אינו יכול לתובעו על הקנס להמדים רק על בושת ופגם אבל הרבי רש"י שיש פגם נ"כ שיטול לבוא לידי הפסד בכתובה כך נראה לפלול רש"י אף שהקושיא חזק והוא דוחק דו"ק:

פרק ה

מ"ה בתנאי בגמרא למאי לריכא כל הבנות עכ"ל. ואפשר לומר דאנקה ופיהם וכו' לאמשמעין דאינתא דת"ק ור"ש . בנבם אם בורר וכו' לאמשמעין דאף דבמה שהרב יש ג"כ חיוב כפל דהוי קנס אפ"ה מייב משום הקנן כמו שפירש הרמב"ם הביאו הרב תוי"ש במשנה ה'. ואגב זה אמשמעין גם בנבתי אבל לא מבאתי . אמנם שורן וכו' משום פיאת אמים שרן אם בנדי ושם אמשמעין דיומא דאמר כשהבנד לא שוה אלפים דאם הוא קנס אבל אם הבנד היה שוה אלפים דאם חייב ממון קתנ"ן הוא"ל ומיקר הוא קנס בין שוה ובין אינו שוה. ונם אינ אורתא אשמועין אבלא בי וכו' דבפי' בנבתה תורה בהבינו לאבלומין ולא לאבלות וא"כ ממונא כפר בי' ולבבי חייב. הפלא אם שיני וכו' דלא נאחר דאף שבבפ"ב תודה בה דאין חייב לאלתו חפצי תפני אבות אבל קנס בכ"ם יתחייב דמי :

שיטו וא"כ יהא חייב דמתונא כפר קתנ"ן בן אפשר לומר :

פרק ו

מ"א פו"מ ד"ה הבמנה כו' אבל הבמנה פטור כו' עכ"ל זהו דוחק בשלמא רש"י ז"ל [טבא כדרכו לפרש בהבמנה בקיצור כמו שרגיל לומר בהבמנה בגמ' מפרש לו מפרש בגמ' כו"ד] אבל הר"ב[שהוא מפרש אם הבמנה פ"ם בגמ' כו"ד]היה לו לפרש בפי' אלא אבל הבמנה פטור אבל מפרש מנות ופרוטה. וגם מה שהרב פו"מ בשאר בקושיא הר"ב מפרש כאן אלינה דבר ובב"מ פ"ד מבנה ז' פי' אליבא דשמואל ואחריך הרב תוי"ש פוד בד"ה מילד שמי כתף כו' ובכתוב בשאר בקושיא על הרב כנ"ל ואפשר לי לומר שמה שבבב הרב רפ"ב שאם היה מה שבפר כו' חיבת שבפר אות פ"ם ואפשר ל"ל שאם היה מה שבבב לו כו' ואז כתב הרפ"ב בן אמילת הבמנה הן שפר ובן בב"מ פ"ד מבנה ז' כנ"ל אליבא דשמואל כמו שיש שפקים בשמואל וכמו שמביא בדיבור הרב תוי"ש פלמו: שם פו"מ ד"ה והבולאה כו' ולריך לדחק דסיום כו' עכ"ל. ובכל לומר שבבפת הבמנה לא היו לו קרקעות ולנסוף

ונבסוף מו קצה לא נפלה לו בירושה: מ"ב תוי"ט ד"ה המוכן כו' דבוטנו נקקיים כו' מכ"ל ויש לתקשות ה"ה מלי אמר ר"נ רוצה מני אם דברי אדמון כלא לר"נ אחילו בפנו מנים והודה לו בפטורים גם כן מתייב ופיין נתוספת עם דף מ' ע"א ד"ה ור"נ מחייב אדף מ' ע"ב בד"ה ליתנד וכו' והם תמהו ב"ב כנ"ל ומילו דבמרתי פליגי ע"ב אבל בע"פ ולמי פליגי ג"כ אם יש בלשון הזה קנקנים וא"כ כ"מ גם לר"נ דאמר רוצה אני אם דברי אדמון כנון בפטר פטר כדי שמן והודה לו בחתם א"כ לר"נ דרוצה אם דברי אדמון אז צריך כמודה ליתן לו דוחקא חמם כדים מלאים שמן ואיט יכול ליתן לו שמן בלא קנקנים כי כבר מודה בקנקנים מין בם באריכות וחידוש מם בלא הנאה זה הרב תוי"ט לא כאן ולא בחסכם כתוכות: מ"ה תוי"ט ד"ה אומר מגם כו' ומתיבי לחם לא כו' מכ"ל אחת דנקרקע שיין בחלה כמו בחמר שבמרתא אבל שיבא חייב לשלם אם נאנס זה לא שייך כי אם שבאל נים ובכרף ע"ם בגמ"ם ח"מ סי' ע"ה בנאר בנולה בחמה בם הרחמ"ם מבלו אלו הפוקקים בפוגרים בחלום ובנסף חכרו מי תלוש רק שבחב בלא"ם מהלטות שבירות ע"ם ח"ב היה קשה לרחמ"ם דאזל לעמתי' והש"ך בסימן ל"ה לא כתב כן ע"ם וגם בחיבור הרחמ"ם חדשתי רק פתחתי פתח לתי שמלה לעיין: מ"ו תוי"ם ד"ה ותכמי' לאמרי' כו' ואל שבן לרחמ"ם כו' מכ"ל. לא יזמתי אין לא הבנתי הרב תוי"ם מה שמבינא הבור ח"מ סימן פ"ז ומבילא מכ"מ בם בהרחמ"ם פ"ב מהלטות שבירות דדמת הרחמ"ם ג"כ לחיבו חייב בפיקדון בנוסר סכל אלא בנוסון ענגב לו נאנס אבל אם פוטן להד"מ לו מחזרתי דיש שוה לחלוה לחיב חייב אלא אם כודה בחלקא ובדמת הטוקפות ופ"ם בג"י שכן כתב הרב הכגיב ופ"ם שד בג"י בנבל הבדומות מלא טבחא בפי' הרחמ"ם כך ע"ם ח"כ חבנתמיב שבוטן ואיט אלא חמם הייב לרחמ"ם ואם היה טפר בכל היה פטור מבטבת הטומרים רק דמת רש"י נבלתו הוא אלא בפוטן כלל בשום פנים בפיקדון מודה מקלם ולדיני' קבילא לחם לריך מודה מקלם כתו בהקבה הרב תוי"ם ומירן בל לד הדוחק ונם זה לא הוכח לו אבל יש לומר דבלא זה בל פירוש פרטיות היה פלוגתא בגמרא דלחמי בר חמא ולרבי חייא בר אבא לריך ג"כ לומר דאיט פירוש רק שבפיקדון לריך מודה מקלם דוחקא והגמרא לא מייתי כלל לראיה כתו מתמיתין מ"כ יש לומר בהיה יזוע לבם שחנאי פליגי בהא ומ"כ יש לומר שרבי מאיר סבר בחיו פירוש פרטיות והד"ק: מ"ז תוי"ם ד"ה מי מפפקדון כו' בכ"ל. אחבר לומר דלבבי קבי ליה פקדון חבוש דאה לא קאי רק בל בלב הלויתיך בלוי ובקל היה שוה וזה אומר ג' דיבורים היה שוה כתו בחבדיין הגמרא בהחפקיד דף ל"ם ומ"כ אפילו לדברי הלוה אין הבחבון שוה כל הבוב ומ"כ לא לקחו רק לזכרון בבלתא ומ"כ איט חבחון רק פקדון ומ"כ לא קבילא בל רב הונא מה שחקבה הרב תוי"ם:

פרק ז מ"ג תוי"ם ד"ה הבחבל כו' והרחב"ד כתב כו' בכ"ל. ובראה ולמי דסרחב"ם נ"כ חודה לעבם הרחב"ד לאם לא כן לחה קנבינו ליה הלא הוא אמר אלא חבל בו אלא שהוא אבל לבלתו אלא בחלו פירוש פרטיות וחבורה לכל הבולם והבא בחבק ולב"ם עדיין היא בבחבקה בחלא לב"ה היא אחם אים ואחבורה לכל הבולם והבא בחבק ולב"ם עדיין הבית חייב לבטר הבולות: מ"ז תוי"ם ד"ה ובית אלו כו' בכלה קדושין ס'. ולולא דברי הבחבו"ת הייתי אומר דלא דמי בחלמת בא הבבא כתו בחבמה דהייב אם קדם אחד מחבה בחבחבקה בחלא לב"ה היא אחם אים ואחבורה לכל הבולם והבא בחבק ולב"ם עדיין היא בחייב אבל כבקבלה קדושין מאחר ל"ל דהייבו בחאחד קדם אומה בפרוסה ובא הבחי וקדמה בדיבר דאה לב"ם מקודשת לבחי ולא לראחבון הוי בן קולא לראחבון ואומרא לראחבון אבל לבל הבולם איט לא קולא ולא הומרא דהא בם בלא קבינה הקדושין מבחי היתה אחם אים אליבא דב"ה ומאי ל"ת להא אליבא דב"ם לא ב"ה ומה בחבא קולא לאחד ומומרא ב"כ רק לאחד לא מקרי קולא והומרא וחוק. והמפתי בחבחבות בחם בבירבם לא מת בראחבון וק"ל אבל ב"ה היה לבם לפרש וגם [זה הוא] בדבר הרוקה:

פרק ה מ"ו תוי"ם ד"ה חם ובלוס כו' ות"ת וכי תשות פיס כו'. ולי מראה לפרש בחבחבות דבחבי פירושים שבבית הב"ב הפ"ב פליגי ת"ק ור"י דלת"ק הוא בחי' בראחבון בלומר בריס בחתבו בחלא בחבלו ולבן בדוחה ור"י אמר ר"ו בו' בחכמה ובילחה חבא ומכ"ם לבי' הר"ב בבחבה אין יכול להיות בחבא אלא לאבות הבולם אלא הוא בחי' הבחי בל הב"ב ולא הוי בבל אלא אין בל בחבלם אחר ומה בדקדק הרב תוי"ם דהל"ל ח"ו בחבחבה ובק"ל:

פרק ז מ"ז תוי"ם ד"ה בל חבלו כו' ולא חלמי חבם בדבר בכ"ל. ומראה בבחבם בחבא בר"ה ב"ב חבלו בר"ה בחבלו חבחבי ב' כו' בין בחבחבן בין אלא בחבחבן אין לי בחבחבות אלא אלו ובין חבא בר"ה בל בחבלו:

פרק ח מ"א תוי"ם ד"ה בל חבל אחר אלא חבל בחבלו בר"ה בחבלו בחבלו בר"ה בחבלו בחבלו בר"ה בחבלו

בשם זמנם שבכתבו הן פעמים נפעל בתם שבכתבו מהם ובמה שעמדו לכם לשות מנין פרק זהו אם סיים פוא כוכם מכם לא אפשר כל לד סדומתן לעמד מעמד שבכתבו כתן לסם מדעתו אינו ישנו נחשר מגל כלות לעשות אחרים כבשו אי"ל ובמה יש כח לתנין פרק אחר שבכתבו מתנו יושר מכיונת שבכתבו בתחילה כל ישראל ומה שבכתב מלת נגלה נגלה בפי' כלת כמה וכמה נבואות יש על ד' גליות ושוד כלת לא כתן לכם תלך פרק לחלומין אם א"י רק בסיו ליכין ליתן מם כתו עתפורת בתחתים פ' פכוק ל"ו הם אתמו היום עבדים והאחרן אבר עמת לאחנוחים לאחל פרי' ס' היה אתמו עבדים עליה ותבואתה מרבה לתלכים כו' ע"ם ונם בעזרת מהורם עלת עצמו מן סתם אלת סכנים ומי שעיין לבסת"ק ע"ם. אבל מלאה שבוכם הרמב"ם הוא כך דבלבתת אם היה ביתי מארת ע"י כיטא אי היה בתחת כיבוא מבטל אבל לא היה ביתי מארת כי אם חזקה בבלבתת בסיו גרים עם ע"י מם כל"ל ואע"ה קדם מארת אי"כ מי יכול לבטל דברי מארת הלא אין ל"ד יכול לבטל כו' וא"כ נשאר כך לשולם אתם אף בידומו עם ישראל ע"י מם נכ"ל יסיו מיבים כתו ביתי מארת כך מפורש דברי הרמב"ם וסוף אתת:

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ג תוי"ם ד"ה קלמת ס' קלן דיא"ו ס' פכ"ל ואיט חומם סרלוה עצם אחר קלמת ביי"ד וגם איט מוכן פיכוטו ואפשר לומר כפשיטו הלשון קל שהקיל אקב"ה את חפצא וק"ל: ס"ד תוי"ם ד"ה המיון ס' דעובד ועמן כו' פכ"ל ואיתי יכול לומר דאיתי ביחיד בלא יום אחד וכבר קדמני התוספות והרא"ש ומ"ם: ס"ה תוי"ם ד"ה רבי אחד ס' בנזירותיו ס' פכ"ל. ואיט נראה דנזירותיו שייך בדבר אחר בו איסור כסיום רק תשוש נזירה אבל כאן ר"ת כבר שמקבילין מכם לפ"ז סי כתו לת"ק אלמתבלין ובטת בוא וכו' דב"כ איט בני דיקבין לפ"ז רק שקבוב שיקבין בתבר שמקבילים ממטו וכן הוא לר"ת דקל מב ותגב וכו' והאחת אומר הרמב"ם נזירה שמא יקבין כתו בכל הכ"ל ולי"ו פ"ינ שאין מקבילין כלל הגב וא"כ ליכא לתנזר דהא אין מקבילין כלל וא"כ פליגי בתליאת וסיים ל לפסק כר"י והראה כתו שכתב הטו"ם משום דבגמרא מפרשינן לכל הני ולא משום לידם פי' פיין בגמרא שהם מפרשים פי' אחר פי' ודייק מהמתת הלכה כן וקבלתי וק"ל: ס"ח תוי"ם ד"ה ואין נרך ס' וא"כ התוספות פכ"ל. לא ידעתי למה הביא הרב תוי"ם מתמתה לראיה הלא כאן במקומו מפרשים התוספות כן ויותר נאריכות ומחלקים בין בית לבדה ופ"ם: שם תוי"ם ד"ה ובסוריא ס' ומימה דכי נתי ס' פיין פד לבוף. ואפשר לומר דלסר"ב לא היה סבירא בגמרא אתם לא הי נזירה קבנר כיבוש יחיד בתי' כיבוש. ובאמת יש לספקם בל ז הני' כתו בסוא בגמרא לפיט כנ"ל חדא תמי קאתר אתם לא נזירה היא כל"ל לא נזירה לנזירה היא ושוד בכ"ם היה ע"ל אלא אתם לא אתם ושוד א"כ איט ל"ם בין א"י לכוריא ולמה מבכירין בתים ות"ש רש"י והרב תוי"ם ומיהו לא אתמור נה רבנן כו' זה לא מכר בגמרא לכן אפשר לומר דלסרב רפ"ב היה סבירא והא שכיחות אתם דנזירה לנזירה היא ונזירי סגמרא שדה דאיתי בי' פרתי נזרו רבנן פו' אפי' נזירה לנזירה בתים ס' לא נזירין פו' נזירה לנזירה ובאמת כמה פמתים מלינו בנזרו נזירה לנזירה היכא בסיה נלאה לחכמים בעם בדבר ובדברי יוסי ג"כ לא נרים הרב רפ"ב קבנר כיבוש יחיד כו' מכלל דאתרים אינם נוכרים זה כך אפשר לומר:

פרק ב מ"א תוי"ם ד"ה אין מכמידין ס' דאם פלה אלא כו' פכ"ל ויש לדקדק דהא ובפכמים ס"ד ופי' הפעם שאבור בבאלה משום שיעבם מלאכה בשבת ותיפוק ליה שמא יבנע על בהמתו הוא אם אבל שבירה ובאלה איט בהמתו ואפשר לומר אין הכי נמי אלא נקט הפעם דאיטיא לכרים אבור לשבור תבוש בבת אבל יותר נראה דבאמת שאלה אבור ג"כ שמא יבנע אבל לעצר אלא לאבור אבו שאלה הוי נזירה לנזירה דאבור לאבור שמא יפכיר ויבכיר נופא שמא יבנע ובני נזירה לנזירה ואין לומר שמא יפעם מלאכה בבבת הוי ג"כ נזירה לנזירה ז"ל כי בוודאי יעבם בגוי מלאכה בשבת כי לזה בכר ובאל אבל יבנע הוא שמא וק"ל: שם תוי"ם ד"ה אבל עכו"ם מניקה כו' ירוקמלמי כו' והבילו ג"כ התוספות ונראה דזה איט אלא בדמות אבמכתא דשם לעמיד אז יהיון אל שמים עפה בחוזה לקמת ס' ואם טלם גרים ואפשר מע"ז לא הביא הא בגמרא שלנו: ס"ד בתפנה ויין בל ישראל ס' פכ"ל מה שלא אמרה המשנה בקיטר פחות כו' וקבקיבים אבורים איבור הנאה אשום דבאמת איבם אבורים בהנאה דתופר לתת בתובן עמרי דברים כמו שנפסק בגמרא פיין עם הא דלא אחר ונתן ישראל יין לתוכו פיין בהרמ"ם באורך:

פרק ג מ"א הרפ"ב ד"ה כל בים ביחו ס' והלכה כחכמים ס' פכ"ל. ותמהני לפה לא אבקו כרבב"ג דהא קיימא לן הלכה כרבב"ג בתשנתיו ומלאתי שזה הקשה הלב לתם תשנה נפ"ח מהלכות פ"ח ה"ו והכיף כוד דהלא בתשנה הנאה אבק כרבב"ג פ"כ. ולי קשה עוד דהלא קיימ"ן הלכה כדברי המכרים ואין זה דמת שלשים שלא לר"ת הלם אבורים והכ"ת כל בים ביחו מקל כו' וא"כ הוי רבב"ג מכרים ואי משום שאחר בגמרא סגא הוסיפו מלשם הרב כו' אדרבה דבר אחי דהוא בתרא דבבי בחם ביחו שהה כו הוא אלינא דרבב"ג וא"ם: מ"ד בגרב"ג ד"ה רבי פקיבא כו' וכל בבן בתבמיה. וכן הוא לשון הרמב"ם בפיה"מ ותף בלא זכר כלל בתשנה בתבמיה פיין בתוי"ם ד"ה כבדה כו' דתמתא דלת"ק אין שום בומתה לתבמיה אבל פיין ברמב"ם בפא הטלמות אבות הטומאה שפסק בפי' הן פ"ח הן תבמיה תבמיה כבדן ובאמת היא בריתא בלומה בתבמיה בבת דף פ"ב דבין לת"ק בין לר"ב תבמיה מתאין כבדן וא"כ הרמב"ם הזר בו תפי' התשנה והחזום על הרב תוי"ם בלא הבין בזה: מ"ח תוי"ם ד"ה ואם בבר כו' דזבחי תמים כו' ואין נראה כלל דאי כבבת הרב תוי"ם דתמים קאי על פ"ז כלומר תיל ליה לרב"ב דהקרבת ג"כ תמתא בתמתא דילמא לא קאי רק על פ"ז כלומר ושיר דלדברי הרב תוי"ם זבחי תמים [סייט מ"ז] תמנן [דלמא] זה רק בפבוטו ויאכלו זבחי תמים דסייט בהבחיים נקראו תמים אבל לא פ"ז בעצמה וכן הא נזירת הכתוב וכתו בבאחת תמיק בעצמו לבסוף: מ"ו תוי"ם ד"ה בפייט כו' שפייט בגרדמה כו'. ונראה דהיה קשה לרמב"ם דאי כפי' [הכתר ורל"ב] נמה ליה להתנה לפיים אלא לגרכה תשבות דהא קאני רישא כולד מבעלה כו' ות"ל פ"ל לגורבו ואל"ל לומר שפייה לגרכה אבור ומו לא אלא פ"ל כבין בשי פנמה הוא ובכיכה ליה לרמב"ם כל כיי דלמיל אינם שעים לבו' ובפרש קיבסם פו' הרמב"ם בפי' מקלן ראתי הנעים וא"ל ודאי אינו לנוי וכן כל הך אבל בשייה יש לנוי ויש לגרבו לכן חילקה פתחה לגרכה ט' כך אפשר לומר:

פרק ד מ"ג תוי"ם ד"ה אלא נעובה ס' איכא דתתני לה בגמרא אריבא פי'. פיין בכל בגמרא והרב תוי"ם קיצר ובתם: מ"ד תוי"ם ד"ה ובכרי ס' ומיכו בגמ' ס' פכ"ל. ונראה דבת הרב"ם וכ"ב תשים דאחר בגמרא פבלו מאלה הא לא בתמת טוהם הגמרא דלא כתוב פבלו מאלהים וס"ל להגמרא לומר פבלו מאלהים לא מלוה אלא בתמת דלא כפיים"ו דפי' דבשילו דרשת דקרא מרי גוזה מבתם דמנגן למדרש הרי לתרי גוזה אלא הרי פי' סגמ' פבלו מאלוה ולקמת לך דדרש מאלהים לתה לי אלא דוקא כבעבר בהם מנסב מאלהים וק"ל: מ"ה תוי"ם ד"ה רבי אומר ס' אבל אם מבכנה כו' פכ"ל. אי משום הא לא אריה וסכי קאחר הרמב"ם בריבא מכרה לעדך ישראל בעלה וקאחר הרמב"ם בסיפא אבל אם מבכנה פיכם לעדך ישראל לא מכרה לנכרי אז ליתרלא אחר לדף ס' ובכבי ביתא דלא מאיר הרמב"ם מבכנה בריבא אבל לפי הרב תוי"ם לתה לא אבל הרמב"ם בריבא ג"כ מבכנה דהוי רבותא ספי וק"ל: ס"ט בהרב"ב ד"ה אבל לא בולרין מתו לפי מנותבה בנת כו' פכ"ל פיין תוי"ם ד"ה אבל לא בולרין מד הסוף. ויש נראה [לבאורה לנחם] בהר"ב לפי שטתה בנת. ממתים. שהבכרי מתמת פיכם אם היה בולר לנת לא לנת אז ודאי לא הוכבר רק לפי בשטתה לנת אי"כ בהרמב"ם דא"כ לתה לכן ממתים בהבכרי תמתא כו' אבל אי אפשר לומר שבבר הר"ב בהרמב"ם דא"כ לתה כתב לתעלה שמבמה עדרך בהם ס' אלא להרמב"ם אינו קדם בדרך בהם הבכרי מותר כתו שכתב לפי שבבת הבומתה בבר הר"ב בהרמב"ם לכן פ"ב בובר הר"ב בהרמב"ם לא אינו ס' בהבכרי מתמת הבנים בדרכתו ובא"ל יודע הלמת: מ"י תוי"ם ד"ה ובכבי ס' דשמי מבשיות הוי ס' פכ"ל. ולא נראה דא"כ מאי אתי רב אחי לאמוטינן כל מנבר ממת ס' (פיין בגמ' ובביומה רש"י) הלא מתניתין הוא וא"ל דאחי לאמוטינן דלא ניתא בברייתא פיהשי דמתניתין כפי בברת הרב תוי"ם א"כ היה לרב אחי למימרא תנאי אברייתא ולנני וא"ל דלא ידע רב אחי ברייתא דאין אמורא אריך לידע כל הברייתות א"כ הדר קשיא לדזכמה דאחי אמטינן רב אחי מתניתין הוא לכן נראה ביבסת הלא"ם דזה בבנינא הקשה לרב אחי לוא מתני' ואין לא עוד ברייתא ובאמת נרסינן בתשנה בתמתו וק"ל. ודע מה שכתבתי כאן מהבינא הקשה הא בילבת הלא"ם אבל בגמרא הקשה רב הונא ובאמת בגמרא ע"ל הבינא כי רב אחי לא רב הונא:

פרק ה מ"ב תוי"ם ד"ה כגון ס' ותמיהה כו' פכ"ל. ולי נראה דמת הרב"ב דלהה מבנים ולבסוף פונם אסור הלא לא נהגה מהאיסור דהא הוא פנוס אלא פ"כ משום נזירה אמת יאכל בתחילה כבסיה תשובת א"כ ס"ה והוא הטעם לכלי שאיט בם יומא למה אסור לבתחילה לבטל בה הלא הטעם פנוס אלא משום נזירה בינא לבטל בתחילה כבסיה בת יומא והיה הטעם מבנים לאפוקי אם בטל בקדירה דבר שהטעם פנוס אי מותר לבתחילה כתו שכתב הר"ב בדבר בהוא פונם מתחילה ועד סוף וק"ל: ס"מ תוי"ם ד"ה ומבר נזיר כו' וכ"כ רש"י כו' פכ"ל. ולכאל רש"י וכר"ב מתיתם רבתי אפשר לומר דהם בקידושין קשה למה לי למיתר המקדש בשבר נזיר אינם מקדשת פשיטא שהרי לריך ליתן תחת זבח על אתם בשלמא אור הנקבל אריבי שבתתו וכן אינ"ל ס"ם וא"ל משום פיפא דתני התם מכבן וקידם בדתי' מקודשת דהא שם פרין הגמרא לו מה קודם פופם אם דמיו ואלא אחולין כו' וא"כ איזה ס"ה שיעלה לחולין הא לריך ליתן על אתם פחת אבל אלא ס"כ שם אריבי אלא בשפת יום ביטולו אלא בחלפ נזיתו אם פבר ונלא ושם אין לריך ליתן על אתם וא"כ שפיר ליף הגמרא מקדוש יהיה גדל פרש דהיינו בשפה ובזמן שלריך לגדל פרש קדוש ואסור בהנאה אבל כאן שבתבבר שבר נזיר בחלף אנודות יהיל לחזות אחר ביטולו כדינו וא"כ אפשר מקדוש יהיה גדל פרש אינו מוכח שאסור בהנאה לעניין אם בתמרב דהא בלא כדינו ואין לריך עוד לגדל פרש לכן כתבו רש"י וכר"ב שאסור מה בשפוק ונתן על אתם פחת כו' אמין לו בוס סיבר רק ליתן על אתם ואפשר לריך ליתן טלם פחת הוכם כך אפשר לומר וכ"ל יודע לאמת:

מסכת אבות

פרק ב מ"ד תוי"ם ד"ה אל תפתם וכו' וקבית לי דאי ס' פכ"ל. ולי נראה דה"ל שאינו רואה בנתמתם מה שבא"ל יגלם מהלכה דסיטו שאות נבחו יפתם בהלכה ואות כמאחר מבדכי לאסהר אל תדמי בנפשך ס' רות וכלנה ס' וק"ל: מ"ו תוי"ם ד"ה ואל לאמפת ס' וקבית לאחוזה ס' פכ"ל ואפשר לומר דבר כבד ולא סיה לה לחיות נפה על פי המים רק לחיות שוקם אלא ס"כ לכך נזרו פליה שמהיה נפה מתני בסיה מפה לאחר ולכך מדה כנגד מדה נתפפה ובכדי שיבטו הטלם זה לכן נזרו פליה שהיה נפה: מ"ב תוי"ם ד"ה ובסוף ס' ואחי חכם ס' פכ"ל. נראה שהיה הני' לפני הרב תוי"ם בל"ע הואיל ואני חכם ואבי אחת ואני אבי אחת חכם ונראה בבאחת כך ל"ל הני' בגמ"ב רק בפ"ש ס"ם הבמיכו וק"ל:

פרק ג מ"ז תוי"ם ד"ה וכן נחוד ס' ומשום דאיכא כו' פכ"ל. ולי נראה משום דל"ת אים בהתאת הוסיף על דברי חוד כי חוד אחר על נתיים משום לנדבה וא"ל אחר כן לכאוך בנוסו לאיזה הקשה כן בתשנה רק הביאו לאיזה מדוד מדרך ק"ו ומה מתון ביטול אדם לומר כמ ופנים ידי הבבה לי אח"ה פי' חוד כי מתון הכל פשיטא וק"ל כאוף בוולאי אין הפשטת שאות הבה אם בעלמו

פרק ד מ"ד מוי"ם ד"ה כל המחנל כו' נגלה לי כו'. ולי נגלה עוד דהייט שמשה מבינה בפני יחיד נגלה מילול הכם אוכא דהיחיד ילמד ממנו אבל בסבר מקרי דאין היחיד יכול לגלות דבורי חבמה כו' כנ"ל:

פרק ה מ"א מוי"ם ד"ה בעבדה כו' הכי פירוכו כו' כנ"ל פיין מד הכוף. וגם אפשר לומר שהוצרת הבריאה בשביל לדיקים כמודם וא"כ זה מדת מובו כדי ליתן לדיק מבנה ידות שכר וגם לרשעים הוא פשוטה שיילחו לחטוא כדי שלא יפשיטו עשרה ידות ועיד נ"כ מילוק שבנשעים אומר רק להפרע ולא לשון ליתן ולדיקים אומר וליתן שכר כוב וכמו במכיא הכב מוי"ם בריש פ"ב פ"ב פל היבת מתן שכרן וק"ל: מ"ז בהרפ"ב ד"ה ואומר כו' וכי מוליא כו' פירש כמו שפירש רב"י בהומש וכי מוליא פירוש באיזה זכות ועל זה הביבו הקב"ה בהוליכו את הבם המבדון את האלקים ובזכות זה מוליאם: שם מוי"ם ד"ה ועל מה כו' פכ"ל פיין מד הכוף. ויש לדקדק לדברי הרמב"ם מוי"ל לומר בחבנה ועל מה שלא ידע אומר לא ידעתי לכן נראה שלשון בחבנה הוא לשון הבנה כמודע ותלמיד הבוב לפני רבו מה שלא בחבנה הבין אומר בהבין לא בחבנתי דהייטו לא הבנתי ולא יבוא אבל הבולם אמרת בוחה יאמר בהבין ריקם וילא ריקם ולא ידע אבל אחבם אומר שלא הבין כדי שיאמר לו רבו עוד מד מיבין וק"ל: משנה טו בחבנה מבמרת כו' ונפה כו'. לפי סדר כל הבנות דלעיל היה ליה לשנות נפה ומבמרת חוק והבכם רק מבוה שבל הבלבה דהייטו בפוג ומבפך ומבמרת הם כלי מבקה לכן נקטינהו ביחד וק"ל: משנה יט בחבנה מה בין מלמידיו כו'. יש לדקדק מי לא ידע זה ובוד הולי"ל בקיאור מלמידיו [בכ"] מ"ת מראשון בעוה"ז ובעוה"ב לא נוחלין עוה"ז ובוה"ב ושיד מאי בייך לשון נחלה הם לא בעוהל את אחרים. וכ"ל דהחמת בא לחבמוביגן דבר הדם מה בפירש רש"ב בחבנה ב' שבל אחד יש לו בני חלקים פ"ם וזה אחר אוהבין בעה"ז כלומר כפי זכותן והו לא ואין להם נחלה מחחרים אבל בעולם הבא נוחלין דהייטו בעובל חלקו וחלק חבירו ומובית מן הפסוק להבחיל אוהבי יש ומפרש הפסוק בעצמו למה אני קורא נחלה ומלבוחיהם אחלה פי' מן חלק הרשע. ולא כפי' הרמ"ב דעל כפי זכותן ובעה"ז דזה אין לריך ראיה כנ"ל. ותלמידיו של בלעם הרשע א"ש יורשים ביהם דהייטו חלק של הלדיק ב"ב ומביה ב"ב מהפסוק ואתה אלקים וגו'. והא בחבשיים ואני אבחבה בך אפשר לומר שזו היא הבחבתה שבבשע יקח ב"ב חלקן בביהם ובזה יחולל עוד כמה דקדוקים בבחביין. כך אפשר לומר: מ"ב בחבנה יהי לשון מלפניך כו'. לבאורה זה אין לו מיבור ופיבוח הרב"ב דחוק מאוד. לכן אפשר לומר דהנה אימא בחבנה ב"ב פ"א בחבבה שבתא אחד את חביבו והמה ר"י והלא ואתני לך לב רגז בבבל בחיב פ"ם וא"ל אין לך בעת פנים יותר מע ועל זה קילל אותם הב"ו ואתמי לך לב רגז בבלות ומי אפשר ליחבר הרבה מזה לכן אמר י"ל שחבנה עיקר כו' ובהיה כולנו בא"ו ואז לא יהיה לנו לב רגז. רק שבלא הבמ' אומר ג' פזין הן ויבאבל מז באיומות לכן הייט בספילמו ותן חלקם בבולבתך פי' שיהיה מז הבעת שלנו בבולבתך כמו שאמר הבחבנה בחבמלת המשנה כדי מז בכמה וכפי' הרפ"ב:

מסכת הוריות

פרק א מ"ד ופשו מזידין כו' הכ"ל וכגון שלא חשב בחטאה לבעות כל פי ב"ד אפ"ם בידם שבשו דאל"כ קשה הבבבים מ' ולפי זה מה מבקש תחוד דברי הבמבה שאומר הא שוגג דומיא כו' חייב כו' פ"ם ומשני חייבי פ"ם: מ"ה מוי"ם ד"ה ופשה כו' ודברי הבמה הן כו' הכ"ל והנה יש לדקדק בדברי רש"ב מה שבתב ואין כאן רוב מנין כו' האיך כתב מילתא פסיקתא ואין כאן הי"ל לכתוב כזה הלשון ואייבי שאין כאן רוב מנין כו' לכן אומר לי לבי שחבר תיבה אחת וא"ל ואין מוסיל כאן רוב מנין שבאל ולא רוב הבבבים והייטו חבב בהבמב"ם שבתב לדעת ר"י בבע אחד כו' בבהיה רוב הקהל וכפך מזה בבסיה פ"ב ב"ד בל אותו הבבע דומיא דבבי אף שהיו רוב מנין אפ"ה אינו מחייב אחר שבבעים אלא דוקא בהולאת נ"ד הנבול וכו' בגמרא דף ה' ע"ב וז"ל ת"ם ר"י אומר כו' ותבאה חבב כמו שבתבתי והייטו לדעת הרמב"ם וגם הרב רש"ב מפרש כאן בהרמב"ם אבל הם תראה בלדעת רש"י לר"י אפילו בבע אחד ולא הוה רוב מנין אפ"ה בהולאת נ"ד הנבול אחר הבבבים מבינים בל ידיהם פ"ם ובחבע הם הבין פלוגתתם ולכן לא הארכתי כך נ"ל:

פרק ג מ"ב מוי"ם ד"ה כהן כו' ותימה כו' הכ"ל. ואפשר לומר דחתני אייבי בכהן חטיח חבבר כו' דהייטו שבבר חחתה עומחה או בעל חוח לו הבול אחר וקחי אחבר בהבון ותבא לאבון ומבא אחי בבהוה הבול וז"ם הר"ב אפ"ם אחיט שונב כו' פי' חבוש הבול אחר בבהוה הבול אחר בבהוה הבול אחר בבהוה

חידושים מכבוד אדמו"ר הגאון הגדול רשבבה"ג מרן דתלמודא כקש"ת מוה' יוסף שאול הלוי נאטהאנזאהן זצ"ל אב"ד דעיר לבוב והגליל.

מסכת בבא קמא

פרק א מ"א ארבעה אבות ע' תוי"מ מ"ש בשם הרמב"ם שהתחלת סדר נזיקין הוא מב"ק והוא בהקדמת התוי"ט אבל במאירי הובא בשמ"ק בפתיחה נראה כי עדיות קודם ואח"כ למדו ב"ק. ומ"ש התוי"ט דמה דאמרו הולה נזיקין חלת מש' היא הוא בבא קמא בבא מציעא בבא בתרא כן כתב רש"י בע"ז דף ז' והמהרש"א ריש ב"כ בחוס' ד"ה השותפין דעתו דכל סדר נזיקין כלהו חדא מסכתא היא. ובתפארת שמואל להבה"ז הביג עליו ומלאתי בר"י מינגא בשבושת מבואר כהמהרש"א אבל בחדושי הרמב"ן שם מבואר בבבא"ן וכן כתב בחדושי ריטב"א בע"ז דף ז' שם: שם נזיקין עתוי"ט מ"ש טעם דנקרא נזיקין ולא מזיקין וע' בשמ"ק הרבה טעמים בזה: שם לא הרי הבור ע' ערוך שכתב הרי בלשון יון נזק וזה דבר חדש ועי' בבורות ס"ו מ"ב הרי בעינו ויש לפרש ג"כ נזק בעינו: שם לא הרי הבור כהרי המבעה ע' תוס' שהקשו שהתנא ביבה כאן. דכאן הפירוש דקולתו של שור אינו כקולתו של מבעה ע"ש. ובאמת נ"ב למה ביבה כאן מאחר לא ראי זה שאם הפירוש שהומר של זה אינו כחומר של זה. ולענ"ד נראה דהנה ראיתי בספר קטן בשם זקיני הגאון מוה' הבשיל ז"ל שהקשה דמאי קאמר לא הרי והייט לא בכתוב רק שור ומילף מינ' מבעה הא מסקא ליה בש"ס מ' תולדותיהן כיוצא בהן ואי"כ אם אינו כיוצא בהן הא צריך לכתוב דאל"כ הוי ליה תולדה ודפח"ח. אמנם נראה דאין הדברים שוים דתולדות המזיקין הינו מה שאין מזיקים כך כמו האבות וכדחביב לה בש"ס אבל מבעה וכדומה הן מזיקין ממש כמו שור ממזק ואי"כ אף אם לא היה נכתב היה אב. אמנם זה אם אין להחמיר בשור יותר ממבעה אבל אם שור חמור שוב היה צריך לכתוב דאל"כ היה תולדה שהרי שור חמור יותר וזה דנקט להיפך שזה תירוץ על מה שכתב תור' כל הארבעה אבות מזיקין ולא נלמד זה מזה ודו"ק היטב כי נכון הוא. שוב ראיתי בפנ"י שדרך קצת בזה:

פרק ב מ"ה דיו לבא מן הדין וכו' עי' תוי"ט מ"ש בשם התוס' על מה דאמרו ק"ו לשיטה י"ד ימים מה טעם יש בדבר. ולענ"ד נראה עפ"י מ"ש התוכת הלבבות דבין אדם לחבירו יש בו ג"כ בין אדם למקום כמו לא תגזול עובר לשמים ולבריות והנה כאן דברה לה"ר והחמה למשה רבינו ונם להשי"ת שאסור לומר לה"ר וא"כ לכך מהראוי לסיות י"ד ימים אבל הקב"ה ברוב חסדיו מחל על שלו כל שנתביים משה שלכך סיבל הקב"ה בחסדיו. ולכך אמרינן דיו. והנה במ"ש אחר תאסף לשעל"ד למ"ש התוס' בביאה דף ה' דהרמות ששאין לזמן מיד כשעבר לזמן נפסק הדרש א"כ כאן שאמרה תורה תבור שבעת ימים למה לו לומר ואחר תאסף הא ממילא כן שהרי עבר הזמן וע"כ דבאמת היתה צריכה עוד שבע' ימים רק דהקב"ה ויתרה ולזה אמר ואסר תאסף ומזה למדו דיו ודו"ק:

פרק ד מ"ט אין לו שמירה אלא סמן עי' רש"ב מ"ש מיהו מעוה לבתחלה לשותמו סייטו דבזה לא פליגי ר"י עם ר"א. כיון דמוקי כר"ן פסיעה דחייב נסלק הנזק וזה פשוט:

פרק ז מ"ג והאחרונים משלמין תשלומי שלשה ושנורסין שמים ושלשה והייט שמים בשם ושלשה בשור וכן עיקר מאירי בשמ"ק שם: שם בשלה כל העדות עי' תוי"ט וע' בנמוק"י שכתב דמשמע דרש"י ס"ל דהכחשה לא תחלת הזמה הוא ופפנ"י דחה דכאן לא הוכחש עידי פניסה כלל וי"ל דדיליה קא סבר ונם הגאון מוהר"ש אינר ז"ל בהגהותיו הרגיש בזה אבל לא ראה דברי הנמוק"י בזה:

פרק ח מ"ו גלת' את ראשה עתוי"ט שהלכה לשוק פריעת ראש ולא מקרי שוברת על דת משה ויהדות מזה רמ"י למ"ש הרשב"א ח"א סימן תקע"א באבע"ז סימן קפ"ו סעיף ד' שכל שעושות דרך כעם בפעם אחת ולא רגילה לא נקראת שוברת על דת ודו"ק:

פרק ט מ"ז חוץ מפחות מש"ם בקרן עתוי"ט ובהגהות מוה' רש"ע אינר ז"ל ועי' מהרש"א בד' ק"ד:

פרק י מ"ג ישבע לו לוקח כמה נתן ויסול עי' ר"ן פ"ז דמסכת שבועות בסוגיא דשכיר שהקשה למה צריך לשבע ישטון לקחתי ממך ומזה הביא ראיה דמינו לאפטורי משבועה לא אמרינן ולכאורה קשה דהא הו"ל מינו דהמז' דברי מה שטוען שהוליא אינו יודע הלה אם טוען שקר וכשיטען לקחתי ממך הו"ל הטזה ומינו דהמז' לאפטורי משבועה לכ"ע לא אמרינן ובהגהות הגאון מוה' ר"ע אינר ז"ל הקשה כן אבל לא ביאר הדברים ולפענ"ד נראה עפ"י מ"ש הרשב"א ה"ב סימן רפ"ג ובקצור"ח סי' פ"ב ס"ק י"ד שכתב דבל שבא לטמון ואתה משדו שבא לקחת ממון שלא כדין יאית אף בדבר שמכיר הלה בשקרו אבל ענין בבועה שאתה אומר שמא מלוה ישבע לו לו אהתמיטי א"כ אינו חשוד לטמון דאל"כ חשוד אטמון חבוד אבבועתא וכיון שכן לא אמרינן מינו דשבועה ע"ש. ומעתה כאן בבא לוקח ליטול א"כ ל"ש אתמוטי שהשבעים הם בעין ממילא נרב' גם לשבועה חבוד להעיד ובפיר יב לו מינו דהמז' אף לאפטורי

משבועה וע"כ כמ"ש הר"ן דלאפטורי משבועה לא אמרינן מינו. ובזה מיושב קושית הגאון מוה' ר"ע אינר ז"ל דלרב ושמואל יקשה מבתיבו ולשמ"ש י"ל דהם ס"ל כאביי מכח ספק מלוה ישבע ואינו חבוד ובוב לא אמרינן מינו לאפטורי משבועה ומה דיקשה משבועות השומרים דבאנסו אינו מעיז ולהד"מ מעיז י"ל כיון דבאנסו ל"ש בפיר אמרינן מינו אף דהוא הטזה ובשמ"ש סימן ק"ח ודו"ק: שם מ"ז אינו יודע אם נזלתין עי' בהגהת מוה' ר"ע אינר ז"ל מ"ש הטעם במאי דלא אמרינן בשבועה דרבנן מהוך ועי' קצה"ח סי' נ"ב. ולענ"ד הטעם בזה עפ"י מ"ש הש"ך ביו"ד סי' קי"ט דבדרבנן לא אמרינן שיפסיד ממון בשל דבריהם דלא העמידו דבריהם להוציא ממון ע"י זה ע"ש ולפ"ז לכך לא אמרינן מחוייב בשבועה ואינו יכול לשבע משלם דלא העמידו דבריהם בזה. ובזה נראה דלכך בדרבנן לא נחתינן לנכסי דא"כ היו מוציאין ממון אם לא יראה לשבע וזה לא אמרינן. ובזה מיושב מה דהקשה בשו"ת מהר"ם הלוי בהא דאמרו בשבועות דף מ"א מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן ולמה לא אמרו דמ"מ לענין מהוך ולשמ"ש דא ודא אחת היא דהרי אמרו לא נחתינן לנכסי ולכך לא אמרינן מהוך ושש"ך סי' נ"ח ונס' נדכם מחדש נקרא ביאור מלישנר טעה בדברי הש"ך והבין דס"ל להש"ך דנם בדרבנן מחוייב בשבועה ואינו יכול לשבע משלם וזה ליתא ודו"ק:

מסכת בבא מציעא

פרק א מ"א שמם מוחזין בטלית עי' רש"י דאינו הי' האחד מוחזק היה השני מוציא מחבירו ועליו הראיה בשאלתי הא בתנו התוס' בבתובות דף מ"ו דבאביד' לא ס"ל מוחזק וא"כ לא"ש המע"ה. והבביי דזהו דוקא לגבי רובא דעלמא אבל כאן שרק אותן הבנים מהולקים א"כ בזה אם הי' זה מוחזק הי' נאמן ובייל המע"ה דהא אין צריכין לדון רק על אותן הבנים וז"ב ובזה י"ל קושית הפ"י ודוק: מ"ב אי בים לבן עדים עי' הגהות הגרע"א שהקשה' דלמה לו שני עדים הא עד המסיע פוטר והרא"ש הרגיש ממשנה פ"ז דשבועות ולא הרגיש ממשנתינו. ולענ"ד נ"ל דכאן הכוונה בים עדים היינו שים לכל אחד עדים לרוכב ומנהיג או שים לכל אחד ע"א ויעוין ש"ך סי' פ"ז לענין הרי ותרי ובהומים ובקצוה"ח הולקין עליו ולדידהו שביר חולקין בלא שבועה וזה י"ל מ"ש הר"ב אפי' לאחר שנפסק הדין והקש' התוי"ט דמאי רבותא הוא ומאי אכפת לו אם נפסק הדין ולפמ"ש י"ל דהו"א דבל שנפסק הדין שצריך לשבע מיהא כלל עדותו כמי שאינו ויש"ר הדין כראובה פ"ז קמ"ל דבל שים לכל אחד עדים אי עד פסורין משבועה ודו"ק:

פרק ב מ"י לא ישמע לו. עי' ר"ף ונמוק"י וע' בפ"ל ובעוב"י מהד"ת סי' קמ"ל:

פרק ג מ"ב ישלם לשוכר. ע' תוי"ט מה שהשיג על הרע"ב ויפה כוון. אך מה שכתב התוי"ט שמה שכתב רש"י בשבועה ל"ל ובשבועה והבין שדברי רש"י בשבועה כדי להפיס הוא דבור אחד ונאמת שבשבועה קאי על דברי אביי וכדי להפיס דעתו הוא דבור אחר דוק והשכח כן כתב לי אבי מורי הרב הגאון ז"ל ומלאתי בראשון לציון שהרגיש בזה אך לא ביאר היטב: מי"ב האחשב לשלוח יד בפקדון. עתוי"ט שאריך מי בעינן דבור בזה ובשמ"ק ב"מ דף מ"ג באריך בזה ועי' מגן גבורים סי' ל"ג שם מבואר לכל מה שכתבו האחרונים בזה כבר קדמום הקדמונים בזה:

פרק ד מ"ב יתן לו מעות ולא משך. עתוי"ט מ"ש בשם הסמ"ע ועיין ש"ך סי' קל"ד סק"ד שבמחכ"ת לא הרגיש שכל דברי הסמ"ע הן הן דברי התוס' בערובין דף פ"ח ובב"מ דף מ"ג ודו"ק היטב: שם כל שהכסף בידו עי' רע"ב ותו"ש ועי' סי' קל"ח שם ותמלא שפירש הרע"ב הא פירוש הרמב"ם בפירוש המשנ' וכן קי"ל להלכה:

פרק ו מ"ו וסולן שאמרו מול את שלך והבא מעות ש"ח. ע"ה מוהרש"א מ"ש בזה בכוונת התוס' דמ"ש. ולענ"ד נראה דהנה דאמרו ב"מ דף ד' במאי בדברים והקשו הקדמונים הא הנאי בשעת משיכה לא בעי קנין וכתב הרשב"א בשמ"ק שם דש"ח באמת מהראוי שלא יתחייב שהרי לא נהנה כלל רק משום זה נשען על שמירתו ע"ש ולפ"ז יקשה כל שאמר לו מול את שלך למה יתחייב בפשיעה הא זה לא הי' לו להשען על שמירתו דהא א"ל מול את שלך אך ז"א דבאן כל שבבר נהנה היינו א"כ אף שבעת כלתה שמירתו עכ"פ ש"ח הוי והרשב"א לא אמר רק אם הי' מתהלה ש"ח ובזה מבואר דברי התוס' ותלוקה ונם כוונת רש"י:

פרק ט מ"ג מחזיר את הכר עתו' ע"ח דף ס"ה ע"א ד"ה כ"ג ר"ת. ולפ"ש שלא הביא רא"י מבאן וע' פסקי תוס' נדה ומס' תמיד:

פרק י מ"ג ר"י אומר אף זה דר בתוך של חבירו. ע' רש"י ותוס' מ"ש בזה. ומשו"ת הריב"ש סי' שע"ד ובמפש"י ב"ק כ"א בסיגיא דזה נשבה וזה לא חסר:

מסכת בבא בתרא

פרק ב מי"ב מעמיק שלם' פסחים ע' כרסטורא שפירש נעל השדים שיצאו שרשי לילות חבירו בתוך שדהו קוצץ בשומק שלם' עפרים אבל כרש"י כתב בשני נקודות הפסק מבמע דקאי על חפר בור שיח ומער' קוצץ והוא תמוה לבבור שיח ומער' הופר שפי כמבואר בש"ס שם וכן פסקו הרמב"ם וטוש"ע ונסתלתי מה אבל באמת גם ברש"י מה שיש הפסק בנקודות אינו. וקאי אלמעל' בשדה דוקא ודוק:

פרק ה מ"ד הגדילו לא הפה. נסתלתי למה לא הביא הרמב"ם וטוש"ע דין כלו. ולף להרמב"ם בפירוש המשנה כתב שאינה הלכ' הנה זה ל"ע יותר דלא נמצא בש"ס ושוד לאכתי קשה דהיה לו להרמב"ם והטוש"ע לכתוב להיפך ול"ע:

פרק ז מ"ג דברי בן גנם היינו דדברי בן גנם קאי על מדה בחבל ובסימניו ומצריו הוא ענין בפ"א אבל במדרש איכא בפסוק כל רודפי' אמר כהלא דתק דברי בן גנם בסימניו ומצריו דקאי על זה ול"ע:

פרק י כ"ב נם פסוק עדיו בשנים ומקוסר בשלם' עי' יש"ם סוף ב"ק בחלופי דנמי א"י ובבל בני בבל שתים בגיטין מעבר לעבר. ובא"ש שלם' מעבר לעבר והוא סתום ונסתלתי בזה. ולעבר ל"ל מקבר לקבר והיינו דנני בבל אשו בגם מקוסר בין קבר לקבר שני עדים ובא"י אשו בין קבר לקבר שלשה עדים ול"ע כי לא ראיתי בפנים: ב"ח ערב הוצא לאחר חיתוס שטרות עי' רשב"ם סוף ב"ב ד"ה ה"נ שכתב דלאחר חיתום בטרות נובה מנכסים משועבדים והוא המוה דלאחר חיתוס שטרות לכ"ע אינו נובה מנכסים משועבדים ומצאתי בשו"ת רשב"א ח"ג סי' שסב שסתל ע"ז והוא חבב שהוא מרש"י וכתב בפירש"י על פרק גם פסוק לא נמצא אבל כוונת הבוחל הי' על רשב"ם. וכתב הרשב"א להיה דהיינו קודם חיתוס שטרות ובשכתב פלוני ערב אבל קשה לחניה בכל הספרים וגם בהגהת אשר"י שם כתב בשם הא"ז כדברי הרשב"א והוא פליאה גם בותר שתיכף אח"כ כתב להיפך בשם א"ז. ובנ"י חו"מ סי' קכ"ב לא נמצא כלל דברי הרשב"ם וא"ז האלו וכל האחרונים לא עמדו בזה ואולי כוונת הרשב"ם וא"ז בשקנו מיני' כמ"ש הרמ"ם והראב"ד ושי' בנשה"ת שער ג"ה ח"א ובגדולי תרומ' אות ד' ודו"ק:

מסכת סנהדרין

פרק א מ"ו מאה ועשרים מי' רע"ב שכתב עשרה בטלנים בני אדם הבטלין מכל מלאכה שיושבים המיד בביהמ"ד אבל רש"י כתב שיהיו מוכנים שחרית וערבית בבהמ"ד כן כתוב במגלה דף ג' אבל מדברי הרע"ב נראה שריכין להיות כל היום בבהמ"ד וכן הוא פה לבוב ונקרשים בשם אנשי מעמד:

פרק ב מ"ב אין שומפין לו. שתוי"ם שכתב לא מצאתו וכו' וע"ע דאדרבה מצינו להיפוך דאף דאינו בחלילה כגון קמן אח"ה מיבב מיבו י"ל דשם עכ"ם איתנייא במצות אלילה לכשיגדל אבל כאן לא הטילה התור' חלילי עליו. ובזה יתיישב שלא יקשה על הרמב"ם מכמה דברים ומצאתי בתוס' יבמות דף מ"ד ד"ה ולינם וד"ה כל שם"ל ג"כ כלל של רבינו וע"ם שמוכרח כן בהסוגיא. וע"ם במהרש"א ובב"ם סי' קס"א ס"ק א' וכולם לא הזכירו דברי רבינו ורע"ב אלו. ושי' סוב' יבמות דף י' ע"ב ד"ה ההולך ודו"ק:

פרק ג מ"ד דודו וכן דודו עתי"ם ושי' בספר מרגניתא סבא על ממן המעשה שורש שני דף י"ם שהאריך בזה. ושתוי"ם כאן ד"ה וכל שכתב דבכלל דודו וכן דודו אף מן האם והוא סתר למ"ש כאן ונסתלתי בזה. ולפנ"ד הכוונ' פסוק' דלפירש"י דכ"ז הוא ממשנה ראשונה א"כ א"א לפרש דדודו ממעשה מן האם דא"כ הך דכל הראוי ליורשו מאי ממעשה דליכא למימר דכל הראוי ליורשו הוא פירוש דדודו מן האב דא"כ למה לי דודו כלל כמ"ש התוי"ם וע"כ דדודו מן האם ג"כ וא"כ מאי אמר וכל הראוי ליורשו וע"כ הוכיח התוי"ם כפירוש הרמב"ם דדודו היא משני' ראשונ' וכל הראוי ליורשו הוא סיום דברי ר"ע ודו"ק מ"מ נ"ע דלפי מ"ש הנ"י אין קושיא על רש"י ודו"ק כי קצרתי:

פרק ו מ"ד וחכמים אומרים אין נחלה אלא המנדף עתוי"ם שכתב דקדקתי בירושלמי וספרי ולא מצאתי שדרשו כן ומאד יפלא דדברי רבינו מסורים בספרי וכל הפרש' מיירי בע"ז ע"ש. וכן כתב רבינו בפ"ב מע"ז ה"ז ושי' פ"א מסנהדרין ס"א ובלח"מ:

פרק ח מ"ב אבל דבר שהיא מצוה עתוי"ם שהקש' דלא מצינו דפשוט' זו נמצינו עליה מה"ת וכוונתו דלף דבירושלמי כאן ה"נ אמרו דר"י הוה מלקש פירורים מלות' פשוט' מ"מ בתור' לא מצינו זאת ודו"ק:

לקוטים מספר שושנים לדוד:

מסכת בבא קמא

פרק ח מ"ד תי"ם ד"ה שור וכו' ומזה אני אמה וכו' כתב הרמ"ז בבר הקדימו הראב"ד בהשגה זו בפ"ד דהל' רוצח אלא שהתי"ם הערוך המערכות ב' כנגד ב' ע"כ. ום"ם יש בדבריו ול"ל במקום דפ"ד דהל' רוצח חובל וז"ל הראב"ד שם על ת"ם הרמב"ם ז"ל באם מתכוון לחבירו וגרף את האבה וכו' במגלם דמי ולדות. א"א לא מהורא הא מלתא דבר"ם אזלא דאמר מתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ואינו נופיה פסק כחזקיה דאמר לא חילקת בו בין שונג למזיד ובין מתכוון לאין מתכוון להייבו ממון אלא לפטרו ממון ע"כ. וכוונתו ז"ל להק' על הרמב"ם בתרתי הלא במה שפטרו מן המיתה באמרו דהך לא אזלא אלא לר"ש וכלומר ולית הלכתא כוותיה כמו שחזר להשינו בזה נ"כ בדפ"ל מהלכות רוצח והשגתו הבנית היא על מה שחייב בדמי ולדות לומר שהוא סיתר עצמו ממיה ובזה והיא ממש קו' התי"ם אלא שמלבריו ז"ל נראה דמפ' הסוגיא בפירש"י דרב אחא בר"ח וז"ם ואינו נופיה פ' כחזקיה כלומר והיאך פ' הכא כרב אחא. אמנם התי"ם הבדיל הקו' במה שהביא ד' פסקנו שהם ב' כנגד ב' וזהו שסיים הרמ"ז באמרו אלא שהתי"ם הערוך וכו' והב"ל כ' על דברי הרמ"ז לא ידענא מאי קאמר דהא קושית התי"ם היא וכו' והשגת הראב"ד היא למה פסק כר"ם וזה אמת דהתם בה' רוצח לא הביא הראב"ד אלא כן אמנם לא השגיה בב"ל בה' חובל ודם"ם הוא וכדאמרן: והנה הרמ"ז ייסב הכל לדעת הרמב"ם ז"ל אבל דבריו בלו סתימים קצת לכן ארוך אני לפרשם והיינו דלקו' קמייתא שהביא הראב"ד ז"ל למה פסק כר"ם כתב דהטעם דר"ם אזיל לשיטתיה דס"ל בעלמא לפטורא בדבר שאינו מתכוון ה"ל ל"ם וכי היכי דבעלמא בשבת ובכל מילי פסקינן כר"ם ה"נ אית לן למיפסק כוותיה. ולהרן קו' הסוגיא והיא מה שהקשה התי"ם כתב לעולם לעת רבינו הרמב"ם לפסוק כחזקיה דאינו ברים דר"ח דמתניתא דיליה מדייקת ורב אב"א נמי לא פליג עליה דחזקיה ה"ק כל דבר שאינו בשאה בזמזיד או במתכוון פטור מלגלם משום דאית בה מיתה ב"ל וקים ליה בדרבה מימה כי עשאה נמי בשונג אי אלא מתכוון כפטור וה"פ דקרא לחזקיה ונפו אחבה וגו' ולא יהיה אסון לא באדם לבעל ואם אסון יהיה בתרוויהו אי ונתת נפש ת"ל כלומר יהרג לפי שהרג את האדם ופטור מתחלטין מכל וכל פטור מדמי האבה הנהרגת כיון שאינו היה מתכוון (לא היה) [והי'] שם מיתה ב"ל ופטור השתא נמי פטור אינו מתה קודם האיש ופטור נמי מדמי ולדות אבל אין פטורו מפני הריגת האבה דכיון שהרגה אלא בכוונה הוי כאילו לא הרגה וכאילו הוא דבר אחר בו מיתה ב"ל ואם כן לא נפסד בשביל זה מדמי ולדות אבל מ"מ בההוא עיינא דמסתעי ביה קרא כפור בשביל שהרג את האדם וקיש ליה בדרבה מימה אבל אם לא הרג את האדם אלא לאבה אבל אלא בכוונה אפ"ג דפטור מדמיה משום דבי חזקיה מיהו הייב בדמי ולדות דהא לא שייך בדב"ח דבולדות לא שייך בהו מיתה כלל אבילו במתכוון אם כן אין לך לפטרו מדמי ולדות דאי משום שהרג את האבה הרי הרגה אלא במתכוון ואין בה מיתה ב"ל כך היא כוונת דבריו אם הדקדק בהם. ועפ"ז נמצא כל פסקי הרמב"ם נחוצים דמ"ם בה' נערה ספר קאמר דאם יש שם אסון אין שם עונש דר"ל אם המית האיש והאבה אין שם עונש כלל לא דמי האבה משום דב"ח (שהוא מה שהביא אח"כ באמרו והרי הוא אומר מכה נפש בהמה וגו') ולא דמי ולדות משום הריגת האיש אבל אם לא המית אלא האבה לבד אה"נ לחייב בדמי ולדות אפ"ג דפטור מדמי האבה משום דב"ח וזהו מ"ם בה"ל חובל וכיון דקאמר רב אב"א בסוגיין דאנשים כי נתכוונו זה לזה אמר"י שם אסון באבה (כלו' ולא באיש) יעשו בדמי ולדות משעמת דבהיבא ונשונה דפ"ל כתבא דב"ח. והרמב"ם נמי פ' בבדיא כמותו בה' רוצח נתכוון להרוג א"ז והרג א"ז פטור ממיתה ומתחלטין ומצא הכל הולך על נכון דבר בעצו מה טוב והב"ל לא הבין עומק דברי הרמ"ז ולפיכך כתב עליו בדבריו המוהים דהיאך חשיבא ליה מיתת האבה דבר שאין בה מיתת ב"ל ואפילו לפי דרכו אינו רוצה שום יישוב וכו' דהא בה' נערה נראה שזה שהוא פיסר לשאינו מתכוין מן התחלטין ליף לה מוחם לא יהי' אסון דנני אבה ואינו נופיה כתב נני אבה בה' חובל שהיב בדמי ולדות ע"כ. ולק"מ כדאמרן דהא דילפי' מהתם לפטורא הייבו מדמי האבה הנהרגת ולא מדמי ולדות וגם קושייתו הראשונה אינה כלום כמדאה בהדיא ממה שכתבתי ואין להאריך עוד בזה ועיין מ"ם לקמן דפ"ח:

מהגאון הגדול רשכבה"ג מרן דכולא תלמודא כקש"ת מוה' יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן זצ"ל
אב"ד ור"מ דק"ק לבוב והגליל.

מסכת מכות

פרק א מ"ח אבל בד"מ עמ"ס בתוספות הדפיס בתו"ע ד"ה עדותן בטלה ועי' בהוס' מכות דף ו' ד"ה אמר. ועפו"ת בו"ב מהד"ק תלה"ע סי' ע"ב:

פרק ג מ"ב מפני שהוא כברייתו. מה שלא נקרא נגילה ברייה מפני' שלא נאכרה בתחלת בריתי' ובהגהות הגרע"א הקש' דהא אסור לאינו יהוד מתחלת בריתי'. ולפענ"ד י"ל כיון דבן ס' חי שחיפת לאו מסברתו לא חביב מתחלת בריתי' דהא הי' מקום שתלת מאסיר שאינו יהוד מגון שנשתם' אמה וזו"ק. ומה שכתב שם לענין עשה לא מצינו חביבות בברייתי' הנה לענין ברכה קי"ל בפסר ר"י להרב' פיסקים דלף שאינו כיח מתחדש בברכ' אחרונ' מפני שהיא בבריאתה. ובמדוש' שבו"ת הפלרת צני פלפל בזה עם הגאון הנ"ל ואינו לפני: כ"ד הנוסל אם על בנים לוקה ואינו משלם עי' פירוש המשניות להרמב"ם שכתב דר"י ס"ל לאו שניתק לעשה לוקין עליו ונשאלתי בזה למה לא כתב הרמב"ם הטעם דר"י ס"ל שלא מעיקרא משמע כמ"ש רש"י בנמכות דפ"ז וכן כירש"י שם בהדיא וכן כתב הגרשטור' שם. והשנתי כמו רבינו דבש"ם חולין דקמ"א שסתפקו בני היפיב' בטעמו של ר"י לי משום לאו הניתק לעשה לוקין או משום דשלא מעיקרא משמע ואף דבש"ם מדייק שם מהך דס"ל לר"י דבאותיר אינו לוק' משום דהוי לאו הניתק לעשה. הנה לפענ"ד אין ראי' דבאמת לאו דבל תותירו הו"ל לאו שאין בו מעשה' רק לר"י דס"ל דלאו שאין בו מעשה' לוקין עליו. י"ל דבכה"ג שהוי לאו שאין בו מעשה' וניתק לעשה' אין לוקין עליו דהרי הלאו באמת קלים וגם ניתק והש"ס בחולין דלא דמי כן. הוא משום דלגה לן להוקי בזה מוסב יוהר לומר דשלא מעיקרא משמע אבל הרמב"ם פירש משים דר"י ס"ל לאו בניתק לעשה לוקין עליו. אבל כל זה דחוק. שוב מצאתי בחדושי ס"י ח"ד בשם' מכות דף ט"ז שנדחק מאד בזה והוצה לדחות דברי הש"ם וזה לא ניחן להאמר. אמנם לפענ"ד נראה דהדבר נראה' כפשוטו דהנה בהא דאמרו לר"י דשלא מעיקרא משמע קבה טונא דמשמע מכוס דהוי לאו שקדמו עשה כמ"ש רש"י וכרי ר"י ס"ל דאף שקדמו עשה ללאו מ"מ הו"ל לאו שניתק לעשה ול"ל דהש"ס בחולין קאי לאלי דס"ד דבבל"ח בשם ר"י דלאלי שקדמו עשה לוקין ולפ"ז לאלי דבסק הרמב"ם פ"א מנער' בתולה הל' ו' ז' דנם לאו שקדמו עשה אין לוקין ע"כ דר"י ס"ל דלוקין על לאו שניתק לעשה ואף דבבל הותירו ס"ל לר"י דאין לוקין הייט טעמא דשם א"א לקיים העשה רק אחר שבותיר אבל כל דשלא מעיקרא משמע והו' אפשר לקיים מקודם ניחי דנם אם עשה אח"כ ג"כ מקרי לאו שניתק לעשה ובכה"ג ס"ל לר"י דלוקין כיון דה' אפשר לקיים מקודם. ובזה יש לפרש דבש"ם דחולין קאי נם אאלי דחזר ר"י רק דהאיבעיא הוא אי ס"ל לר"י בכל מקום דלאו שקדמו עשה לוקין או דלמא בעלמא ס"ל דאין לוקין רק דכאן דשלא מעיקרא משמע בכה"ג ס"ל לר"י דלוקין אף דניתק לעשה. ונמצא דדברי הרמב"ם בפירוש המשנ' שולין גם לדברי הש"ס חולין וכמו שכתבתי ועי' תוס' תמורה דף ד' ע"ב ד"ה וכל. שוב מצאתי בריטב"א מכות דף ט"ז שהקשה לר"י דש"ל דנם לאו שקדמו עשה הוי לאו שניתק לעשה א"כ מ"ש דר"י ולפמ"ש א"ש ודו"ק ביטב: ס"ה במלקט ורהיטני עי' רמב"ם ורע"ב המלקט הייט כעין מלקחיים ע"ש ולפ"ז מסרק דאינו כמו מלקחיים ומכ"ש דאינו רהיטני מוהר וזה פשוט והארכתי בזה לפי שהגאון מוה' רע"א ז"ל בהגהותיו לשטוטות דף ב' כתב דלפי מ"ש בש"ע דמסרים אסור בראש וה"ה במלקט ורהיטני ממילא גם במסרק אסור וז"א. דמלבד דנם זה לאו מוכרח דיהי' אם ר במלקט ורהיטני אף נם אם נניח זאת במסרק ודאי מוהר ובי' נדרים דף פ"א ערבוביה דרישא ובר"ן שם פירש דסורקין במסרק. ועפו"ת חת"ם שנם הוא דחה דברי הגאון מטעמים אחרים: מש"ו הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול הדם וגו' מה דם שנפשו של אדם קנה בו כו'. הנה הבסר הוא מה שכתב לא האכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריך וכן כתב רש"י בפירוש החומש פ' ראה שם והמהרי דכאן היא ר"ש ברבי ורבי רבי דרש הכתוב הזה על אכילת בשר בחלב כמבואר בחולין קט"ו ע"ב ועי' רש"י שם שכתב דהך לא האכלנו היא אחרי' לדם האיברים והוא תמיה דהא רבי דרש לבשר בחלב וכן כתב רש"י בעצמו בבריתות ד' ומצאתי במזרחי שמעד ע"ז עי' נשפתי חכמים עכ"פ על ר"ש ברבי קשה ורציתי בפירוש המשנ' להרמב"ם שהביא המקרא למען ייטב לך ולבניך עד עולם ואף דנם זה יוכל להיות דקאי על בשר בחלב האמור לאכלה לאלם משמע ליה דקאי נם אדם עכ"פ דברי הרמב"ם מיוחד יותר מדברי רש"י וצ"ע:

מסכת שבועות

פרק א עיין סקדמת הוי"ם מכדי תנא ממכות סליק עי' בחדושי ר"י מינגש מבואר דכל סדר מיקון חדא מסכתא היא וכן כתב המהרש"א ריש ב"ב תוס' ד"ה השותפין אבל בחידושי הרמב"ן שבועות ובריטב"א בחידושי ע"ז ד"ז ד"ה ור"י וכן כתב בשמ"ק ב"ק בהקדמה להרב המאירי ז"ל מבואר דדוקא הנעשה בנות הם הדא מסכתא ובהא הא חפלרת שמואל לבה"ז מפיג על המהרש"א מזה וכתב דוא' שמחלוקת הקדמונים הא:

פרק ג מ"ו נשבע לבטל את המצוה ע' בתו"ע מ"ש בשם הרמב"ם דליף מלהרע אי להסיב וצ"ע דבש"ם לא משמע כן רק מדלאיסרך אי לרבות הטבת אחרים שמעינן זאת ואף לדסברת הרמב"ם והתו"ם צ"ע קושית הש"ם אבל מ"מ הש"ם לא ס"ל כן ובגז"ה וחו"ח וצ"ע: שם שהיה נדון שיהא חייב כדברי ריב"ב. בתוס' הקבו דא"כ יחול איסור על איסור מהך ק"ו דריב"ב. ולא זכיתי להבין דשאני נדר לקיים המצו' שברי נשבעין לקיים המצוה והרי לזרזו נפשי' כדאמרי' בגדרים דף ח' ובסיר ק"ו דיחול הנדר אבל איסורי תורה לרוב זה על זה ל"ש ק"ו די"ל שאני דבר הבות שפיר אסור משום נדר אבל איסור לא חל על איסור וז"ב וצ"ע גדול. שוב ראיתי בחו"ח שהרגיש בזה וכמחתי:

פרק ד מ"א לא בנשים פ' בהגהת הגרע"א שהקש' דמשכחת בנשים בעל מיתה וכבר קדמו בזה בפרשת דרכים וע' טב"י בבפסיקתא דר' מוביה מרגיש בזה בפרשת ויקרא:

פרק ה מ"ד אמרו לו מעשי' שאינו משלם קנס. עי' תוי"ט ואפשר דמכאן ראיה לראב"ד פ"ב מגזרה דנערה לעצמה ולכך לא כלו כאן בהדי מאי דמשלם לאביו וגם קרבן שבוע' ל"ם ע"ז דבליח לא מהני כ"א בבא בהרשאה ועי' תוי"ט כאן משנה ב' ד"ה שבועות:

פרק ו מ"א שבועות הדיינין ערע"ב מ"ש דאין בין שבועות התורה לדבריהם רק לענין נחתיכן לנכסיו. המהרי דהא יש עוד נ"מ לענין הפוכי שבועה ולענין נק"ח וכן לענין חצוד וכן לענין סב. ולענין הפוך י"ל דפסק כריב"ן ורנמ"ה דנם בדאוריית' ולענין סב י"ל דפסק כהרמב"ם דנם היסת היא בשם אבל נקיטת חפצא וחבד קשה וצ"ע כי לא ראיתי בחפזי:

מסכת עדיות

פרק א מ"ה שאם יראו ב"ד דברי היחיד יכמכו עליו. עי' ברע"ב ותוי"ט. ובא"ר הנדפס מחדש בזיסאמור מצאתי בה' סוכה סי' ט"ו שפירש דשעת הדחק היינו כהוא דס"ק דמה דרבי אמר כדאי ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק והוא כדברי התוספתא כאן שפירש נ"כ בשעת הדחק יוכלו לסמוך על זה ועי' בפירוש הראב"ד כן ובזה יש לפרש מה שאמר ר"י אח"כ ולמה הזכיר דברי היחיד לבטלו ולדחק הראב"ד דהא כבר אמר לסמוך עליו. ונמ"ש א"ש דהרי הש"ך ביו"ד בהגהת הא"ה כתב דדוקא בדרבנן יכול לסמוך בשעת הדחק על יחיד במקום רבים אבל לא בדאורייתא ולפ"ז מקשה למה הזכיר דברי היחיד בדאורייתא. ועי"ז אמר שזה נאמת כדי לבטלו שיאמרו לו כדברי היחיד שמעת ולא קי"ל כן. והנה דברי א"ז הנ"ל הובאו בקצרה בהג"א פ"ג דסוכה ובמהרמב"ח כתב בזה והיינו שמועה הרבה בקשיות ולפמ"ש דיש לחלק בין אסור תורה לדרבנן יתישב הרבה קשיות ודו"ק:

פרק ב מ"ו הטוס והבוסר מ'. עי' בתוספתא פ"א דעדות שהביא מחלוקת דרבי שמעאל ור"ע ומביים אבל בהמים נהגו כר' ישמעאל. ובמנן אברהם על התוספתא שם כתב לא ידעתי מה ענין בהמים לכאן וי"ל דל"ל לעיל נגי דברים שר"ע משמא וחכמים מטהרין שבהמים נהגו כר"ע וצ"ע עכ"ל. ודברי תמוהין דמה שר"ע משמא וחכמים מטהרין זהו משנה מפורשת פ"ה דטהרות מ"א וברא"ש שם לא הביא כלל דברי התוספתא זו ואדרבא הר"ש כרבר שם איך אפשר שר"ע ישמא בספק ר"ה וא"כ איך אפשר עוד לומר שבהמים נהגו כר"ע. אבל ד' האיר עיני ומצאתי בירושלמי פ' במונה שרצים ה"ב שהביא המחלוקת דר"י ור"ע הנ"ל ואמר שם ר' יצחק בר אחא לא נחלקו אלא בחולין. שבהמים נהגו בתרומ' כרבי ישמעאל ועי' בקרבן עדה שפי' משום דבהמים זריזין הם. וצ"ע דא"כ למה דוקא בתרומ' נהגו כר' ישמעאל ובפי' בשמי דחוק ובפני משה כתב כדי בלא להפסיד התרומ' נהגו כן עכ"פ מבואר דברי התוספתא. ונאמת נ"ע על הירושלמי למה הביא בשם ר' יצחק בר אחא מה שהוא מבואר בתוספתא מפורשת וצ"ל דבתוספתא כתוב סתם בהמים נהגו בר"ש והוא מפרש דרק בתרומ' נהגו כן ועי' ברמב"ם פ"ג מטבת ובהה"מ ובלא"מ ובפ"א מטבת ובבו"ת אא"ז הח"ל ז"ל סי' ז' וכולם נדחקו למה פסק הלכה כר"י נגד ר"ע וכרי כאן מבואר דבהמים נהגו בתרומה כר' ישמעאל ועי' שטם יהושלמי שם ונם הוא לא ראה דברי התוספתא שם ודו"ק ברוך הטוקה עורים: מ"ט במסר הדורות ע' פירוש הראב"ד בזה ובהקדמת הגאון מוהר"ש לנדא בנו"ב מהל"ת הקש' שבואר דברי המכילתא יש"ש ומצאתי בשום' שאין שנדפס מחדש על עדות הרגים בזה. ובדרוש לשנת הגדול שנת תרי"ח האריכתי בזה:

פרק ד מ"ב בהמה שנלדה עיין תוי"ט ועיין בו"ת רמ"א מפאני סימן ק' נאמנת התשובה:

פרק ה מ"א בילת בגילה עיין סרוש המשנה לרגיטו וערדנ"ז ח"ב סימן שמ' מאמרים ק"ח:

פרק ו מ"א ועל תמיד של שחר שקרב נארבע שעות ביום. עי' פירוש המשנה להרמב"ם ובפירוש הראב"ד כאן וברמב"ם פ"א מתמידין ה"א שכתב שכן הי' בנית שני ועי' כ"מ שם ובאמת שם לא נזכר כלל שהיה עד ארבע שעות אבל מאד המהני שהמעשה הלז הי' בימי שלמה כשבאה את פרעה כמבואר במדרש רבה פ' ויקרא ובילקוט ירמי' רמז ש"ך. ובמשלי רמז נ"א. וע' רש"י פ"ב על אבות בדפס במדרש שמואל ופ"ב מבנה ד' מוזכר נ"כ המעשה' הלז וע' תלמידי ר"י פרק הכלת הבחר. ובמעשה אלפס שם והתיחסא על הרמב"ם והראב"ד וברטורא שכלם לא הזכירו זאת:

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ט אף במקום שאמרו להשכיר. עתוי"ם מ"ם בשם ספר הכריתות ועפ"ז דף ס"ט ע"ב דפרק הש"ם פסיפא. ולדברי הפ"ב בשם הירושלמי קשה שוב ראיתי בתוס' חדשים שהרגיש בזה:

פרק ג מ"ד מסמא כשרץ ע' רע"ב והגאון מוסרע"א הקש' לאחר שנולד התערובות אמרינן ברור' כמ"ש הרמ"ד והתוי"ט פ"ו דתמור' ובאמת שדברי התוי"ט תמוהים דהתוס' קאי אליבא דמ"ד יש ברור' וע"ז כתבו דלדקא לאחר שנולד התערובות היא דאמרינן שדי חד ואיכ' שרי אבל למ"ד אין ברור' אף לאחר שנולד התערובות לא מועיל ומ"ש מוהרע"א שכן הקש' בתה"ד סי' של"ז עיתי שם ולא מצאתי ומה שכתב התה"ד דאי ס"ד דכל לד שבנגדו והוא חלקו יש ברור' ולפענ"ד כוונת התה"ד כיון דטומאת אליל אינו רק דרבנן ובדרבנן יש ברירה ודברי רש"י שכתב דאין ברירה הוא תימ' כמ"ש התוי"ט. ומ"ש משום חומרת אליל החמירו י"ל דהתה"ד לא ס"ל כן ובאמת מ"ש התה"ד ואם תאמר שתברנו מ"כ הו"ל למימר אין ברור' אלא משום דלא ידעינן אם מכירין בהן הוא תמוה לענ"ד דאי נימא דיש ברור' כיון דאינו רק דרבנן אז אף אם נימא דהחמירו באליל כמ"ש התוי"ט שוב שייך דברי הרמ"ד דבכה"ג ודאי אמרינן יש ברור' ע"כ דברי התה"ד ל"ע ועי' בהג"א פ' ר"י מ"ש בשם הרא"ש ומצאתי בשע"מ פ"ג מנדרים שעמד על דברי הגהת אשר"י האלו: שם מ"ו הזרם כמו דוה לא תאמר לו כו' מה נדה כו' עהו"ח שפקפ' למה לא מביאין מקרא מפורש דה"ב כ' כ"ש ויוציאו את הנד' מן הקודש אלמ' דקרי לי' נדה. ולענ"ד נראה דמאי דקרו לי' נדה הוא לפי שהוא נגאי גדול כמ"ש רש"י שם ודם נדה מאוס ביותר אבל לא שיסי' לו דין נדה אבל כאן מקיש לנד' שנאמר תזרם כמו דוה הייט שיסי' לו דין נדה ודוק:

פרק ה מ"ט אלו אסורין ואוסרין בכ"ש עי' פירוש המשנה להרמב"ם מ"ם שלכך לא חשיב חמץ בפסח משום שהוא בלוי בזמן וכו' ולפיכך לא התני' התלמוד ודבריו תמוהים כמ"ש הרב השואל בטוב"י מהד"ק חי"ד סי' ל"ב והטוב"י נדחק בזה והשע"מ הלכות מאכלות אסורות ג"כ המה בזה ובחדושי כתבתי ליישב זאת ואכ"מ: שם מ"ט ואוסרין בכ"ש עי' הוי"מ מ"ם בשם הר"ן ועיין בריז"ה מ"ם בזה דכ"ש קאי אל ההיתר ואינו כמו משהו דקאי על האסור שהוא משהו אבל כאן קאי על ההיתר:

מסכת אבות

פרק א מ"א וכיאים מסרוה לאנשי כנה"ג התוי"ם דקדק למה אמר בזה מסרוה ולענ"ד נראה ע"פ מ"ם הר"ן בדרושיו דהקב"ה נתן התורה כפי שכל האנושי וכפי מה שיור' להם שכלם אף בשאמת אין הדין של הקב"ה מסכים על ידם ע"ב. והנה עד אנשי כנה"ג היו עוד אנשים שלמים וידעי התורה כפי מה שהוא באמת אבל אח"כ כשנחלש כח השכל ע"כ מסרו' לאנשי כנה"ג כפי מה שיבינו המה בכח שכל האנושי ומ"ש ביהושע ומסר' ליהושע לפי שמשה רבינו הי' ככני חמה ויהושע ככני לבנה ולא הי' לו כח להבין כפי מה שקבל משה מסיני ולכיכך נאמר ומסר' ליהושע אבל מיהושע לזקנים וזקנים לנביאים הי' שוים בענוה' ולכך לא נאמר ומסרו'. אבל אנשי כנה"ג שהו רמשם הבנואה אמר ומסרוה וה"ק: ס"ח משורכי הדיינין עי' תוי"ט וע' רש"י שנדפס בספר מדרש שמואל ועי' שו"ת מעיל צדק' סימן נ"ג ולענ"ד מלשון ערכי הישנ' של ליפורי קדושין פ"ד מ"כ:

פרק ב מ"ד ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע עי' רע"ב שכת' שמי פירושים ונשאלתי ההבדל שביניהם ולענ"ד ההבדל שבין שני הפירושים הוא בנקודות שלפירוש ראשון כיון לא ישמע בעיני והיינו ענין הנר' שמביאים לנשוף כמו השומע אין לך ולפירוש השני להשמע בפתח שישמע בשלום: שם מ"ז מרב' רמה עי' תוי"ט מ"ם בזה וע' שו"ת הרשב"א וקו"ה רדב"ז ח"א סי' תפ"ד ודוק היטב וע' שו"ת שטו"י ח"ב סי' נ"ז וע' סי' בשמח חיים מר' מנשה בן ישראל מאמר שני פכ"ד: מ"ח כי לכך נוצרת ע' תוי"ם ועי' פסחים ס"ח כי עביד איכם לדעת' דנפשי' עביד ודו"ק: שם ר"י חסיד רשב"ג ירא חטא. עי' ברע"ב ותוי"ט. ולענ"ד עפ"י מ"ם בשבת דף ק"כ בבא בירא שמיס עסקינן ופירש"י דחסיד היינו שמוותר מכלו אבל ירא שמים היינו שירא שלא יחטא בגזל אבל אינו מוותר מכלו וכיון זה ההבדל שבין ר"י לרשב"ג ועי' שבת דף י"ם אמרו על ר' יוסף הכהן ואמרי לה על ר' יוסי החסיד ולדעתי זה אחד שלפעמים קוראו בשם ר' יוסף הכהן ולפעמים בשם חסיד כמו שקרא לריב"ז ודו"ק:

פרק ה מ"ד ועשרה על היס עי' רמב"ם ורע"ב מה שכתבו בזה. ומקורם מאבות דר"נ פ"ם ועיין פרק ל"ד שם והתוי"ט ומהרש"א בח"א ערכין ט"ו לא הרגישו בזה: שם עשר מכות עי' תי"ם שכתב מה שהקדים התנא יסיס שביס למכות שבמצרים והדברים סתומים ובאלתי בזה. ולפענ"ד נראה דהיה התנא חושב כאן מה שעשו יסיס לישראל על הים ואח"כ חושב הנפיל' שנפלו המצריס ביס וא"כ הקדים היסיס שעשו לישראל מהנפילה שנפלו המצרייס ובאמת שביעת מצרים הי' קודם דבשלמא ביסי מצרים היו כאחד שהם שבעה מכות על מצרים וישראל נגלו היו כאחד וממילא ביסי ישראל ראוי' להקדימן שתכלית הנסים היו בשבורם אבל ביס שהיסים לישראל אע"פ שהיו מאוחרין בזמן מהראוי להקדים ממה שהי' בזמן קודם וחזו שאלתי ודו"ק: מ"ז ולא אמר אדם להבירו אר לי המקום שאין בירושלים. לפענ"ד הכוונה ע"ד מה שפירשתי הא דאמרו ארץ לני כתי' בה הכווג' כמו שאדם טוש' לתיוק בגד ומכפיל אותו ושוש' לו קמט כאשר יגדל ויתרחב הבגד כמו כן הארץ שאם אין ישראל עליה היא מקמיט וזה סימן שא"י שייך לישראל וזה לענ"ד גם בשיבת' היה' נ"כ לפי ערך אנשים שדרו בה וכשהיו בלין לרגל היה' מתרחבת יותר ולא הי' לר לאדם שיצא בה וזה הי' גם גדול כנלענ"ד: שם מב"א בן חמש שנים למקרא ע' כתובות דף נ' בר שיח למקרא ולא"ע. ולפי מ"ם התוס' שם ד"ה בר יש לישב ועשמ"ק שם: שם בן י"ג למצות ע' רע"ב ותוי"ט ועי' רש"י נזיר דף נ"ט ע"ב ד"ה ור"י בר"י ע"ש: שם בן שמנה עשרה לחופ'. ולפענ"ד הטעם לפי מה דאמרו בסוס' דף ל"ד הכן בחוץ מלאכתך ולפי כל הפירושים שם עכ"פ לאחר שלמד מקרא משני גמר' בן שמנ' עשר' בידו להכין פרנסת ביתו שהוא בר דעת שלא לענין שהיס' ולענין דין ועיין מג"א סי' ל"ם ס"ק א' א"כ יש בידו להכין פרנסת ביתו ע"כ קבעו לו זמן כשואין בזה: שם בן עשרים לרדף עתוי"ם. ועי' ירושלמי פ"ב מבכורים ובמזרחי ויפ"ח פ' חיי שרה ושו"ת אא"ז הח"ל ז"ל סי' מ"ע וביד בשאל סי' רס"ה

מסכת הוריות

פרק א מ"א בין שלא עשו ועשה פטור. עי' רע"ב שכת' אבל הן חייבין והבנר המוה כמ"ש בהקדמת מי נפתוח דאין ב"ד חייבין רק אם רוב עשו ע"ם אף שהן לא עשו. אבל היחיד כל שאין רוב הציבור אין חייבין וכבנא שגם התוס' נסתפקו בזה. והנה גם בספר האגודה נסתפק בזה ובנאר שבע עמד על דברי האגודה וכתב שברמב"ם מבואר דפטור ועיין בתוס"ח שכתב דאין מדברי הרמב"ם ראיה אבל באגודה נראה כדברי הרע"ב ועין בס' הורה נבר ז

פרק ב מ"ב הורה עם הציבור עי' רע"ב שכתב שהוא הי' אחד מן הסנהדרין ובנאר שבע הוגא בהגהות רע"א ז"ל תמה ע"ז ועי' בספר הורה נבר שיבב זאת בטוב טעם: שם מ"ה שהמלך לא דן ולא דנין אותו עי' תוי"ם שכתב שסתך על סיפא ולכאורה הי' נ"ל דממילא שמעינן כיון דע"כ מיירי כאן בד"ג כמ"ש התוי"ם, א"כ ממילא אינו יכול להעיד דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזים' דבשלמא בד"מ לא בעי עדות שא"י להזים' אבל בד"ג ודאי בעי עדות שא"י להזים' א"כ שוב אינו יכול להעיד כל שלא דנין אותו. אינרא דוקא דברי התי"ם תמוהין דלעניין עדות אין חילוק בין מלכי ישראל למלכי בית דוד ושוב דשבועת העדות אינו רק בד"מ. וכבר האריך בזה בספר תוס' יום"ב למהור"ם ב"ח ביומא ריש דף ע"ד בד"ה ר"ם אמר במלך. והנה לחומר המשא בזה קושיתו הראשונה התוי"ם לשיטתו שמפקפק בזה בפ"ב דסנהדרין מ"ב וריש פ"ד דשבועות דלמה לא יעיד המלך בד"ג דהחירא א"כ עכ"פ ר"ע מני סבר דמעיד בד"ג. אבל קושיתו השניה עצומה. ולענ"ד משכחת לה ד"ג דפתיך ביה ממונא כגון שהמלך מעיד שראה לאחד שרצח נכס והאשה צריכה לגבות כתובתה ואף שלענין ד"ג צריך שיהי' עוד אחר עמו א"כ ליתנין ממון סגי בזה האחר מיהו משכחת לה כשתבע' כתובתה וזה לא מהימן עד אחד ג"כ וכשיטת הרשב"א בהגהת ברמ"א אה"ע סימן י"ז ודוק ועיין בשב שמעתתא שמעתא ו' פ"ה: